رياض الصالحين باللغة المالديفية

رياض الصالحين

ރިވެރި ބަރުސް

المصنف

الأمام محي الدين أبوزكريا يحي بن شرف النووي **رحمه الله**

مترجم

عبد الله فاروق إبراهيم

بسم الله الرحمن الرحيم

އިލްތިމާސް

ލޯބިވާ އަޚުންނާއި އުޚުތުންނަށް

ވެދުންސަލާމަށްފަހު ދަންނަވަމެވެ.

މިއީ ދިވެހިންނަށް حديث تبليغ ކޮށް އުގަންނައި ދިނުމުގެ مقصد ގައި ތަރުޖަމާކުރެވިފައިވާ ފޮތެކެވެ. މިތަރުޖަމާ ތައްޔާރުކުރުމުގެ ކުރީގައި މި ތަރުޖަމާތަކުގައި ހުރިކުށް ކުށްތައް ހޯދުމަށް ދަންނަވާލަމުން އެހެންކަމުން علم ވެރިންގެ خيال ހޯދުމުގެ مقصد ގައި މިފޮތް މިވަނީ ނެޓުން ދޫކުރެވިފައެވެ. ވެބްސައިޓްގެ އެޑްރެހަކީ www.hadees.com.mv އެވެ. އަދި އެފޮތުގެ މިދުވަހު ކޮމެންޓްބޮކްސް އިސްވެދެންނެވި مقصدއަށްޓަކައި ބެހެއްޓިފައިވާ ދުރުކޮށްލެއްވުމަށެވެ. މިހާ ފޮނުވައިދެއްވުމަށް އިސްލާހުގެ ތެރެއިން މިދަންނަވާ އެއްޗެހި ހަދައިދިނުމުގެ ފުރުސަތު ހުޅުވާލެވިފައިވާ ވާހަކަ ދަންނަވަމެވެ.

إصلاح ހަދައިދިނުމުގެ ޝަރުތުތައް :

1- ކުރެވިފައިވާ ތަރުޖަމާއިން އިސްލާމް ދީނުގެ ހުކުމުތަކަށް ބަދަލު އަންނަ ގޮތުން .

2- ކުރެވިފައިވާ ތަރުޖަމާއިން حديث ގެ މަފްހޫމަށް ބަދަލު އަންނަ ގޮތުން .

3- أهل السنة والجماعة ގެ عقيدة އާއި خلاف ތަރުޖަމާތައް ކުރެވިފައިވުން

4- ދިވެހި ބަހުގެ އިމްލާ ކުށްތައް

އިހްތިރާމް ޤަބޫލުކުރެއްވުން އެދެމެވެ.

އަބްދުﷲ ޔޫސުފް އިބްރާހީމް

بسم الله الرحمن الرحيم

ފަށާ ބަސް

الحمد لله وحده والصلاة والسلام على من لانبي بعده محمد وعلى آله وصحبه و بعد :-

رياض الصالحين ގެ މި ދިވެހި ތަރުޖަމާ އަކީ މީގެ ގާތް ގަނޑަކަށް ފަހެއްބަރަސް އަހަރު ކުރީގައި(05 ربيع الآخر1426هـ، 13 މޭ 2005މ. ގައި) އަޅުގަނޑުގެ އަވަށު މިސްކިތު ގައި (ސ. ހިތަދޫ ، مسجد الشورى) عصرނަމާދުން ފަހު حديث ކިޔައި ދިނުމުން ގަސްދުކުރެވުނު އެ މަސައްކަތް އެ މިސްކިތުގައި ފެށި ހިނދު ތަރުޖަމާ ކުރަން ފެށުނު މަސައްކަތެކެވެ. މިފޮތް ތަރުޖަމާ ކުރުމުގައި އަޅުގަނޑު ގެންގުޅުނީ މުޙައްދިޘުގެ شرح އެއް ކަމުގައިވާ دليل الفالحين ނަމުކިޔާ ކިތާބު ފޮތެވެ. އެ ދުވަސްވަރު އަޅުގަނޑު ދިރިއުޅުނު ކާރަދު ބޭނުންވާ ދިވެހި ތަރުޖަމާ حديثގެ ދެމުން ބޭނުންވާ ކިޔަމުން ދުވަހު ކިޔާނެ ދިރާސާ އަޅުގަނޑު ތަރުޖަމާކުރަމުން ދިޔައީ. އަދި އަސްރު ނަމާދުން ފަހު حمد صلوات ކިޔައި حديثގެ އަރަބި ބަސް ކިޔުމުން ފަހު އޭގެ މާނަ ކިޔައި ދޭނެވެ. އަދި މިސްކިތުގައި އަސްރު ނަމާދުން ފަހު حديث ކިޔައި ދިނުމުން އަޅުގަނޑު ގަސްދުކުރި ސަބަބަކީ މިސްކިތުން އަންނަ ކުދިންނަށް حديث ތަކާ ރައްޓެހިކޮށް އެކުލަވާލުން ފަރުއިބަންދަކު އިހުސާނެއް ބޭނުމެއް ވިޔަފާރި ދިނުން حديث ތަކާ ދުރުވުން، އިސްލާމީ ގޮތުގެ މައްސަލަތައް ދޭހަކުރުމާއި ކަމެއް ވާން ދަރީކޮށްދިނުމެވެ. އަދި حديث ފޮތްތަކާ ތަރުޖަމާކޮށް މި ފޮތް اختيارކުރީ ވެސް މިސްކިތުން ސަބަބުތަކާއެވެ. ކުރިން ވެސް މަސައްކަތް މި ތަރުޖަމާކުރުން ގޮތްތަކެއް ޝާމިލުވާ ތަންތަނުގައި ކިޔާ ނިމިފައެވެ. ދީނުގެ އަސާސް އަޅުގަނޑު ދެނެގަތީ މަސައްކަތް ފުރިހަމަކޮށް ކޮށްދެނީ ގުދުރަތް ބަރަކާތް ކިޔަ ފުރިހަމަކުރުމަށް ފަރާތް ގަސްދު ސަބަބުތަކަށް ކަމަށް ވެދާނެ ބޭނުމަކީ ތަރުޖަމާ ކަމަކަށެވެ. އެހެނީ އެއީ ދީނުގެ ގޮތުން ކުރެވޭ ތަޢުލީމީ ދައުރެއް ދިވެހިން ތަރުޖަމާ ކޮށްދިނުމެވެ. އަދި ދިވެހިންނަށް حديث تبليغ ކުރުމަށް ދިނުމުގެ مقصد ގައި ވާ އެއްބަސްވުން މާތް الله ގެ ވަސްފުތަކުގައި ތަރުޖަމާކޮށް ނިންމީމެވެ.

އަދި ދެންނެވީމެވެ. މިފޮތުގައިވާ ޚަދީޘް قرآنގެ އާޔަތްތަކުގެ ތަރުޖަމާ ނަގާފައިވަނީ القرآن الكريم ގެ ދިވެހި ތަރުޖަމާ އިންނެވެ. ދިވެހިރާއްޖޭގައި މިހާރު ޢާއްމު قرآنގެ ދިވެހި ތަރުޖަމާއެއް

އޮތުމާއިއާލުވެސް القرآن الكريم ގެ ދިވެހި ތަރުޖަމާ އަޅުގަނޑު اختيار ކުރީ ކުރީގެ ތަރުޖަމާ އަށްވުރެ މި ދެންނެވި ފަހުގެ ތަރުޖަމާތަކާއި މާނައިގެ ފަރަޤުތަކާއި ބަސްމަގުގެ ރީތިކަމުންނެވެ.

މި ފޮތުގައިވާ حديث ތަރުޖަމާ ކުރުމުގައި ތަފްސީރު ތަރުޖަމާއަށްވުރެ ބޮޑު އަޅުގަނޑު އިސްލާމް ދީނާއި ވާނީ އެކު ހަދީޘުގައި ބުރުޒު ނުވާނެހެން ވިދާޅުވުމުން ފަސޭހަ އިބާރާތްތަކުން حديث ގައި އަލަތު މާނަ ކުރުމާއި ބަދަލު ކުރެވިފައިވާ ގޮތަށް ނަގައިދީފައެވެ. ނަމަވެސް އަދި އިބާރާތާއި ބޭނުންކުރެވިފައި ހުރި ކަލިމާތަކުގެ ތަރުޖަމާ ހިނގަނީ ކަމުގައި ވާއިރު قوس ކުރެވިފައެވެ. އަދި އިބާރާ شرح އެއްޗެހި އާދައިގެ ކުރިއަށް "ދެންނެވީ" ގެ ބަދަލު އިސްތިއުމާލު ކުރާނީ "އިބާރާތްތަކުން" ގެ ބަދަލު ތަރުޖަމާ ކުރެވިފައި ހުރި ގޮތަށް ކަމަށް ވަނީ. އަދި ކުރީގައިވެސް ދެންނެވި ފަދައިން މިބާރާތްތައް ބޭއްވުން ނުވާގޮތަށް ހިފާ އައިސް ވިސްނުމާއި ކަނޑައެޅިފައި ހުރިހާ ތަނެއް ކަމަށް ނުވާ އަދި އަޅުގަނޑުވެސް އައިސް ދިރާސާކުރި އައިސް ބަސްފުޅު ކަލިމާތަކުގެ ބަސްމަގު އަދި އެއްބަސް ކަލިމާތަކުގެ ބަސްމަގަށް ގެނައި ޖުމްލަތަކުގެ ބަދަލު ހިމެނިގެން ނެތިކަމާއި ބަސްމަގުގައި އެބަހުރި އަސްލުގެ ރަނގަޅު ކުރުމަށް އަލާމާތްތަކެއް ބޭނުން ކުރެވިފައެވެ. ނަމަވެސް ދިވެހި ބަސްވެސް ބަހެއްގެ ހުރިހާ ބަސްތައް ނިސްބަތްވާ އަސްލު ކަމަކީ ފިޔަވަޅު ބަސްމަގުވެސް ޝަރުޠުތަކެއް ކަމަށް ކަމަށްވެ، އަދި ތަރުޖަމާ ގެނައުމަށް ދަރަޖައެއް އެއްވެސް إختيار ކުރީމެވެ. ފިޔަވަޅު ދެންނެވުން ޖޫރި ސިފަތަކީ ބަހުގެ ތަރުޖަމާ އަސްލު މިއަސްލުގެ ބަހެއް عرب ބަހެވެ. އަބަހުގެ އަދާއިގެ ބަސްތަކުން ތަސްވީރުގެ ފިޔަވަޅު ބަސްމަގުގެ އަސްލު ބޭނުންކުރެވޭ ގޮތުގެ ހިމަނާލެވެ.

އަދި އަދި އަސްލުކަމުގެ ބަދަލެއް عرب ބަހުގެ ވަރަށްގިނަ قواعد ތަކެއް ވެސް ހިމަނާލެވެ.

އެނގިލެއްވުން ދިވެހި ބަހުގެ ބަސްމަގުވެސް ތަރުޖަމާ ގެނައުމުގެ އަސްލު ބަސްތަކުގެ ބަދަލު ހިމެނިގެން އަސްލު ޖުމްލަތަކުގެ ބަސްމަގު ނިސްބަތް ދިވެހި ބަހުގެ އަދާއިގެ ފިޔަވަޅު ނަގާފައެވެ.

ދެންނެވުމެވެ. ފިޔަވަޅު ކުރެވުނު ގޮތް ސިފަކުރުމަށް މިތަނުގައި ތަރުޖަމާ ކުރެވި ހަމަލާކުރީ الله سبحانه وتعالى އަށެވެ. އިހުސާނުގެ ގޮތް ނިސްބަތްވާ އިހްސާނުގެ ހިސާބުނަމެވެ. އެހެނެއްކަމުން އިހުސާނުން ކުރެ ކަންތަކުގެ ތަކުރާރުގައި އިހުސާނުން ހެޔޮނުވާނެ ކަމަށްވާތީވެ. އެހެން ބަހުގެ ފިޔަވަޅުގައި ވީހާ އިހުސާނުގެ ތަރުޖަމާގައި ހުރި ހުރިހާ ކަންތައް ކުރަމުނެވެ. އެވަރު ކަމުގައި ދެންނެވިފައިވާ ކަނޑައަޅާފައިވާ ގޮތްތަކާ ކުރިމަތިލާ ކުރުމަކީ ކަލަތި ތަރުޖަމާގެ ވިސްނުން އެކަމުގެ ސިފަކުރުމުގެ ފަސް ނިޔަތްކުރަނީ މުޅި މުޖުތަމަޢުގެ ފަދައިން އެފުރުޞަތުގެ ފާއިދާ ކުރިމަތިކުރަމުން ދިވެހި ފަހަރެއްގައިވެސް ކުރާނެ ވަކިކަމާ އެގޮތަށް ފިޔަވަޅު ކަމުގެ ހުރިހާ ދެވެ.

އަޅުގަނޑުގެ دعاء އަކީ މާތް الله سبحانه وتعالى މި ތަރުޖަމާއިން ދިވެހިންނަށް ހަރުދަނާ إرشاد

ޙަޤުގެ هداية އާއި ދަންނާ އެނގި އެ ވައްދަން عمل ކުރުމުގެ ހެޔޮ توفيق ދެއްވުމެވެ. آمين

عبد الله فاروق إبراهيم

مقـــــــــدمة المؤلف

الحمد لله الواحد القهار، العزيز الغفار، مكور الليل على النهار، تذكرة لأولي القلوب والأبصار، وتبصرة لذوى الألباب والاعتبار، الذى أيقظ من خلقه من اصطفاه فزهدهم في هذه الدار، وشغلهم بمراقبته وإدامه الإفكار، وملازمة الاتعاظ والادكار، ووفقهم للدأب في طاعته، والتأهب لدار القرار، والحذر مما يسخطه ويوجب دار البوار، والمحافظة على ذلك مع تغاير الأحوال والأطوار.

أحمده أبلغ حمدٍ وأزكاه وأشمله وأنماه

وأشهد أن لا إله إلا الله البر الكريم، الرؤف الرحيم، وأشهد أن محمداً عبده ورسوله، وحبيبة وخليله، الهـــادى إلى صـــراط مستقيم، والداعى إلى دين قويم. صلوات الله وسلامه عليه، وعلى سائر النبين، وآل كل، وسائر الصالحين.

أما بعد: فقد قال الله تعالى: {وما خلقت الجن والإنس إلا ليعبدون ما أريد منهم من رزق وما أريد أن يطعمون} [الذاريات: 56،75] وهذا تصريح بأنهم خلقوا للعبادة، فحق عليهم الاعتناء بما خلقوا له والإعراض عن حظوظ الدنيا بالزهادة، فإنها دار نفادٍ لا محل إخلادٍ، ومركب عبور لا متزل حبور، ومشروع انفصام لا موطن دوام. فلهذا كان الأيقاظ من أهلها هم العباد، وأعقل النار فيها هم الزهاد. قال الله تعالى: {إنما مثل الحياة الدنيا كماءٍ أنزلناه من السماء فاختلط به نبات الأرض مما يأكل الناس والأنعام حتى إذا أخذت الأرض زخرفها وازينت وظن أهلها أنهم قادرون عليها أتاها أمرنا ليلاً أو نهاراً فجعلناها حصيداً كأن لم تغن بالأمس كذلك نفصل الآيات لقوم يتفكرون} [يونس: 24] في هذا المعنى كثيرة ولقد أحسن القائل:

إن لله عبادًا فُطــــــــنا ** طلقوا الدنيا وخافوا الفتنـــا
نظروا فيها فلما علموا ** أنها ليست لحي وطنـــــــــا
جعلوها لُجة واتخـــذوا ** صالح الأعمال فيها سفنـــا

فإذا كان حالها ما وصفته، وحالنا وما خلقنا له ما قدمته، فحق على المكلف أن يذهب بنفسه مذهب الأخيار، ويسلك مسلك أولى النهى والأبصار، ويتأهب لما أشرت إليه، ويهتم بما نبهت عليه. أصوب طريق له في ذلك، وأشد ما يسلكه من المسالك: التأدب بما صح عن نبيناً سيد الأولين والآخرين، وقد قال الله تعالى:{ وتعاونوا على البر والتقوى} [المائدة:2] وقد صح عن رسول الله صلى الله عليه وسلم أنه قال: "والله في عون العبد ما كان العبد في عون أخيه" وأنه قال:"من دل على خير فله مثل أجور من تبعه لا ينقص ذلك من أجورهم شيئاً" وأنه قال لعلى رضي الله عنه: "فوالله لأن يهدى الله بك رجلاً واحداً خير لك من حمر النعم".

فرأيت أن أجمع مختصراً من الأحاديث الصحيحة، مشتملاً على ما يكون طريقاً لصاحبه إلى الآخرة، ومحصلاً لآدابه الباطنة

والظاهرة، جامعاً للترغيب والترهيب وسائر أنواع آداب السالكين: من أحاديث الزهد، ورياضات النفوس، وتهذيب الأخلاق، وطهارات القلوب وعلاجها، وصيانة الجوارح وإزالة اعوجاجها، وغير ذلك من مقاصد العارفين.

وألتزم فيه أن لا أذكر إلا حديثاً صحيحاً من الواضحات، مضافاً إلى الكتب الصحيحة المشهورات، وأصدر الأبـــواب مـــن القرآن العزيز بآيات كريمات، وأوشح ما يحتاج إلى ضبط أو شرح معنى خفي بنفائس من التنبيهات. وإذا قلـــت في آخـــر حديث: متفق عليه، فمعناه: رواه البخاري ومسلم.

وأرجو إن تم هذا الكتاب أن يكون سائقاً للمعتنى به إلى الخيرات، حاجزاً له عن أنواع القبائح والمهلكات. وأنا سائل أخاً انتفع بشئ منه أن يدعو لي، ولوالدى، ومشايخى، وسائر أحبابنا، والمسلمين أجمعين، وعلى الله الكريم اعتمادى، وإليه تفويضى واستنادى، وحسبى الله ونعم الوكيل، ولا حول ولا قوة إلا بالله العزيز الحكيم.

مؤلفގެ مقدمةގެ ترجمة

އެންމެހައި حمد ثناء ވަނީ اللهއަށެވެ. އެއްކައުވަންތަ ގަދަފަދަވަންތަ އިލާހެވެ. عزيزވަންތަ، ގިނަގިނައިން ފާފަތައް ފުއްސަވާ އިލާހެވެ. ދުވާލާއި ރޭގަނޑު ... އިލާހެވެ. ... ... އަދި عبرة ... ... عبرةއަކަށެވެ. ... خلق ... ... آخرةއަށް ... ... زاهد ... . އަދި ... ... اللهއަށް ... ... އަދި ... ... توفيقދެއްވިއެވެ. އަދި ... ... توفيقދެއްވިއެވެ. އަދި ... ... عملކުރުން ... توفيق ދެއްވިއެވެ. الله އަށް حمدކުރަމެވެ. އެންމެ بليغ ، حمد ކުރަމެވެ. އަދި އެންމެ طاهر، حمدއަކުން ކުރަމެވެ. އަދި އެންމެ شامل، حمد ކުރަމެވެ. އަދި އެންމެ ... حمد ކުރަމެވެ. الله ... حق ... ...

އަދުލުވެރިވެވެ. އޭގެ احسانތެރިވަންތަ އަދި ދީލަތި ވަންތަ އިލާހެވެ. އޭގެ ނުރަސްނު އާގޮވަންތަ رحيمވަންތަ އިލާހެވެ. އަދި ހަމަހަމަވެރިވަން محمدގެ ޖާނަލީ އައިލާހާގެ އަށާ އަދި ރަސޫލާ އަދި حبيبއާ އަދި މުއްމިނާ ކަލަން އަޑު ހުރިވެވެ. އަކާޑުގެ ޖާނަލީ ސިދުވެގެންވާ މަގަށް هداية ދެއްކެވި ސާހިބާއެވެ. އަދި حق ދީނަށް މަގުދެއްކެވި ސާހިބާއެވެ. الله سبحانه وتعالى އަކާޑުގެ ޖާނަލާ އަދި އަށްމާ نبيބޭކަލުންނަށާއި އަދި އަބޭކަލުންގެ އާލުބައިތުންނަށާއި އަދި އަސްހާބާ صالح އަޅުތަކުންނަށް صلوات އާއި سلام ލައްވާނދޭވެ! މިއަށްފަހު ދަންނަވަމެވެ. ފަހެ ހަމަކަނަލަވަތަށް الله سبحانه وتعالى وحي ކުރައްވައިވަގެ. قال الله تعالى : ﴿ وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالإِنْسَ إِلاَّ لِيَعْبُدُونِ مَا أُرِيدُ مِنْهُمْ مِنْ رِزْقٍ وَمَا أُرِيدُ أَنْ يُطْعِمُونِ ﴾ [الذاريات : 56 - 57]

މާނައީ: ޖިމްނަށާއި އިންސާނުންގެއަށް އަޅުކަންކުރުމަށް ގޮތުގެ، ޖިމްނަށާއި އިންސާނުންގެ ޖެންނެތްނެއް، އިންސާނުންއަށް ނުރައްދުވަވެ. އެއުރުންގެ ކިބައިން ޖިމްނަށާއި އިންސާނުންގެ رزق އަހަރެން އެދިވެޖެއެއް ނުގެންނަވަވެ. އަދި ކާންދިނުމަކަށްވެސް އެދިވެޖެއެއް ނުގެންނަވަވެ.

އޭގެ صريح ބަސްފުޅެވެ. ހަމަކަނަލަވަތަށް އަބައިމީހުން އުފެއްދެވި އަޅުކަން ކުރުމަށްޓަކައި އެއީން އެނގޭއެވެ. އެހެންކަމުން އަބައިމީހުން އަކަމަށްޓަކައި އުފެއްދެވި مقصد حاصل ކުރުމަށްޓަކައި ސަމާލުކަން ދިނުން ހުއްޓެވެ. އަދި زاهد ވެހުރެގެން ދުނިޔޭގެ ޗިސްތަކަށް ކަމުން ހުއްޓި ގެތުމުން ދުރުވެގެތުން ހުއްޓެވެ. އެހެނީ ހަމަކަނަލަވަތަށް އޭގެ ފާނުވެދިޔުމަކީ ތެނދުވެއެވެ. ދުނިމުން ދިޔައިތަ ތެނދުއްނުނެވެ. އޭގެ ހަރަސް ކުރުމަށް އަރުތިޔާ އަގުނޑުވެއެވެ. އޭގެ އުޅެއް އަރުމުގެ މަސްޖިދުގެ ނުނެވެ. އޭގެ ދުވަސް ދުނިޔޭހުން ތެނދުވެއެވެ. އޭގެ ދުއިމި ވެޖެނުގެ ނުނެވެ. އެހެންކަމުން އާދަ އަހުރުވެރިންގެ ތެރެއިން ހުރިހާތަކެއް ޙަޤީރު އެގޮތުގެ އަހުރުވެރިންނެވެ. އަދި އާދައިގާ މިސްތަލުކަމުގެ ތެރެއިން އެއްގަމު ބައްދުވެރި ޙަޤީރު މަދު އެތިކާގެ ތެކަތް މަގުގެ ދުވަސް ހާލުދުނުނެވެ. މާތް الله وحي ކުރައްވައިވަގެ. قالَ اللهُ تعالى : ﴿ إِنَّمَا مَثَلُ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا كَمَاءٍ أَنْزَلْنَاهُ مِنَ السَّمَاءِ فَاخْتَلَطَ بِهِ نَبَاتُ الأَرْضِ مِمَّا يَأْكُلُ النَّاسُ وَالأَنْعَامُ حَتَّى إِذَا أَخَذَتِ الأَرْضُ زُخْرُفَهَا وَازَّيَّنَتْ وَظَنَّ أَهْلُهَا أَنَّهُمْ قَادِرُونَ عَلَيْهَا أَتَاهَا أَمْرُنَا لَيْلاً أَوْ نَهَاراً فَجَعَلْنَاهَا حَصِيداً كَأَنْ لَمْ تَغْنَ بِالأَمْسِ كَذَلِكَ نُفَصِّلُ الآيَاتِ لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ ﴾ [يونس: 24

މާނައީ: ދުނިޔޭގެ ދިރިއުޅުމުގެ مثال ވާހަކަ ކަނަލަވަތީ، ޖިމްނަށާއި އިންސާނުންގެ އެޅުން ވެއްޓިވި ފުރުއްގެ مثال ކަމުގައެވެ. ފަހެ، އިންސާނުންނާއި نعم ޖަނަވާރުތަކާ ބާވަތްތަކުގެ ތެރެއިން ބިމުގެ ގަސްގަހާގެހި،

އެވަރުދުނޫއިއެކުވެ، އެންމެފުރިހަމަ އެބަޔަކު ޙިކުމަތްތެރި، އަޙްކާމްތަކުގެ (ފާލާޙުމުއުޢާއި ޒަވާބުކަން)
ޙިކުމަތްތެރިވެ، އެބަޔަކު އަހަރެމެންގެ އެބަޔާކީ ދީއަޅުން ބަޔަކަށް ސާބިތުވުމަށް ފަރާތްތައް ސަލާމަތް
ހިފެހެއްޓުން ބިރުބައި (އެބަޔާކީ ހަލާކުވުމުގެ ޒަރިއްޔާ) ޚަބަރުދީގަނެ، ނުވަތަ ދީނުގެ ދަޢުވަތު،
ބިމަށްތަޖައްސާން އަމަޒުލާއިއެވެ. ދުނިޔެ، އާޚިރަތް ކާމިލުވުމާ ގާތްކޮށްދޭށް ފަރާތްތަކަށް،
ބިމަށްތަޖައްސާން އެބަޔާކީ ޚައްޤުވެ. އެބަޔާކީ އިއްޔާ ނުވެސް ސާބިތުކަމެވެ. ފުރަތަމަ ބަޔަކަށް،
ބިމަށްތަޖައްސާން އާޚިރަތް ބިނދެސްވުމަށް ދީއްނާ އަހުލުވެރިކަމެވެ. މުޅިހަމަގައި އާޚިރަތް
ވަރަށްގިނައެވެ. އަދި މިކަމުގައި ދެންވަރުގަދަ ވަރަށްބޮޑު ޙިދުމަތްކުރެވިއްޖެއެވެ.

ވަޙީ الله އަށް ބައްދަލު އަހަރެމެން
ނަމަ ގެދުރެ ދުނިޔޭގެއިން ފުރިހަމަކަން
ނަތީޖާ ދުނިޔާއާ ދީނާ ފުރުޞަތުހޯދުން
ވަތީޖާސްނުން ވަރަށް މުޅިއްޔާ ނުނަކަން
އާދޭ ކަނޑެގެއް ޚަލާރުމަތް ހިތްން ބޮޑުވެ
ކަޒަން އަދުނާ ހުރަސް ސަލާމް އަދުނުތަކަން

އަދި އިސްލާމީ އާދަޔާއި ދެންބައިބެގައި އެވެދުވައިން ދުނިޔޭގެ حقيقة ހަމަ އެއީ
ކުރުގައި ފުރިހަދު އަދި އަދަމުން ހިމިޔައި ބިރުގައި ތަޖުރިބާވާ ބޭނުމަކީ އެއީ ކުރުގައި ފުރިހަދު
އަދި އަދަމުން އާދިއުރިޔާ އިސްލާމީ مقصد އަށްބޯހި ކުރަން ވާއިރު ދުރު ކަންމަ ކުރައްޙިލުއްގެ
މައްސަލަ ވާޖިބު ފަރުމާލު ނުވާނަމަ ބޭނުން ހިނގުމަ މަތިން ބިރުގެ ނަފްސު ގަތުފިޔުމަކާއި
އަދި އިޙުމާލީ ބޭނުމީ ބޭނުމުގެ ގޮތެއް إختيار ކުރުމަށެވެ. އަދި އަހަރެން އަ إشارة ކުރި
ކަންތައްތަކަށް ބައިތަރުގެން ހިބޮދުމެވެ. އަދި އަހަރެން ސަމާލުކަރު ކަންތައްތަކަށް أهمية ކަން
ދިނުމެވެ. މިކަންތައްތައް ހަސިޔާކުރުމަށް ބަޔާއިވާ އެންމެ صحح ގޮތަކީ އަދި އެންމެ ރީތި މަގަކީ އަޅުގަނޑުގެ
نبي އާ އަދި އިސްލާމްކަމަށް ބޭނުންއައި އަދި ފަސޭހަ އަސްނާދެތަށް ބޭނުންގެ ސުންނަތް އަދި ކަލާމުގެ މުޅިންނައި
ފުރުގެ މުޅިގެ ޝަރީޢަތް އެންމެ މަތިވެރިކަން ސުންނަތުގެ ގޮތުގައި ގަބޫލުކުރަން ހިފުމެވެ. މާތް الله سبحانه

وتعالى އެކަށީގެންވާ ގޮތުގައި އަދި އެންމެހައި ނަބިއްޔާ ބަރަކާތްތެރި ކަމުގެ ކަންކަމަށް صلوات އާއި سلام ލެއްވުމަށްފަހު. މާތް الله سبحانه وتعالى ޤަބޫލު ކުރައްވާށިއެވެ. قالَ اللّٰهُ تعالى : ﴿ وَتَعَاوَنُوا عَلَى الْبِرِّ وَالتَّقْوَى ﴾ [المائدة :2]

މާނައީ: އަދި ހެޔޮކަންތަކާއި ކުރެއްވުމާއި، تقوى ވެރިވުމުގެ ކަންކަމުގައި ވިދާޅުވުމުން އެކަކު އަނެކަކަށް އެހީވެ، ވާގިވެރިވާށެވެ! އަދި رسول الله صلى الله عليه وسلم ހިތާމަ صح މަގުން ރިވެތިގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ރަސޫލާގެ حديث ކުރައްވައެވެ. "والله في عون العبد ما كان العبد في عون أخيه". މާނައީ: އަޚާ އަޚާގެ أخ އާ އަޚު އެހީތެރިވުމުގައި ވާހައި ހިނގައިގައި الله އެހީތެރިވަން އެހީތެރިވުމުގައި ދެއްވިގެންވެއެވެ". "އަދި ހަމަކަށަވަރުން ރަސޫލާގެ حديث ކުރައްވައެވެ. مَنْ دَلَّ عَلَى خَيْرٍ فَلَهُ مِثْلُ أَجْرِ فَاعِلِهِ މާނައީ: ހެޔޮ ކަމަކަށް މަގު ދައްކައިދީ ހިނގައިން ފަދަ އަޖުރު ކުރި ހިނގައިން ދެއްވޭނެވެ ދަރުމަ ދެއްވޭނެވެ. "އަދި ހަމަކަށަވަރުން ރަސޫލާގެ حديث ކުރެއްވި އެވެ. :"من دعا الى هدى كان له من الأجر مثل أجور من تبعه لا ينقص ذلك من أجورهم شيئاً" (مسلم) " މާނައީ:" ތެދުމަގަށް ގޮވާ ހިނގައިން އަޖުރު ވާނީ ހިނގައި އެއީ ތަބާވި ހިނގައިން ތެދު ދެއްވޭނެ ވެއެވެ. އަދި އަޖުރު އެއިން މިނޫންގެ އެތެރެން އެއްވެސް ވެއް މަދު ނުވާނެވެ". އަދި ހަމަކަށަވަރުން ރަސޫލާގެ علي ގަޔާނަށް حديث ކުރައްވައެވެ. "فوالله لأن يهدى الله بك رجلاً واحداً خير لك من حمر النعم"(متفق عليه). މާނައީ:" ފަހެ މާތް الله ގަސަމެވެ ހެޔޮލާން ބޮޑުވެއެވެ. މީބާގެ ފުރުން އެންމެ ހިނގައިން ތެދުމަގު ދެއްވޭން ދިނުން ރަތް ޖަމަލު ތަކަކާން ވުރެ މިބައިން ހެޔޮވާނެވެ ."

ހިނގަން ހަމަން صح حديث ތަކު ކަޑަކާން އާދޭހަވުމުގެ ބުނެވިގެންވާން އަދި ޓަކައިގަނޑު ފުރުނެވެ. އައީ ރިޔާ ހިނގައިން آخرة އަން ދެގެ ދުވަސްވުރުމުން شامل ކަށަވަރެވެ. އަދި އަދަބު ފުރައި ބަޔާވެރިން އަދަބެއްގެ ހިނގުމުގައި ގެވެ ގެމިނޫނެވެ. އަދި ترغيب އާއި ترهيب ޖަމާ ކަށަވަރެވެ. އަދި ބުނުމުގައި އެންމެހައި އަދަބެއް ހިނގާލައްވެ. ޗަކާ ވެރިކަމުގައި ނަފްސުގެ ސުލޫކާއި أخلاق ގެ ތަޒްކިޔާއި ހިތުގެ طاهر ކަމާއި ފުރާވެއްޖެ ފޫހިން ގެނަމުނޫގެ ރޫޙާނީ ތިރިކަމާއި އެހެ ދަރުމަ ސުލޫކާއި އަދި އެނބުރުނު ދުރުހިނގާ ބުނުމުގެ مقصد ގެ ހިނގާ ގެވެ ގެމިނޫނެވެ. އަދި އައިރަކާން ގެފާނާއި ވިދާޅުވި ގެޔާއި صح އަދި واضح ، حديث ނުބުން އައިރަން އެއްޗެއް ބޭނުން ނުކުރެވޭނެވެ. އަދި އެއީ مشهور صحيح حديث ފޮތެއްގައި ބޭނުން ވެއްޖެ حديثއެއް ކަޑަގައި ވެސް ހޯދުނެވެ. އަދި ކުރީ ބޭބެއްގެ ކަރުނައިގައި އެއްބޮޑު ގެޔަތަށް ހިރިރި قرآنގެ އާޔަތްތައް ހިމެނުއްވާނެއެވެ. އަދި ފެށުމަށް ބޭނުނާ ކުރިމަތިގައި ފެނި ޖަހާއިވާނެއެވެ. އަދި ޗަކާޖެއްގެ މާނައިގައި އަޑުކުރެވޭނެ

ނުވަތަ شرح ކުރައްވާފައިވާ ބައެއް ފަދައިން ހަމަޖައްސާފައެވެ. އަދި އަހުރެން حديث އެއްގެ ފަހަތުގައި "متفق عليه" ބުނެފިނަމަ އެއީ މުޙައްދިޘް بخاري އާއި مسلم ރިވާ ކުރައްވިއެވެ.

އަހުރެންގެ އެދުމަކީ މިފޮތް ފުރިހަމަ ވެއްޖެނަމަ މި ފޮތުގައި ގެނެސްދިނުމުން ބަޔާން މިކަން ތަޢާރަފްކޮށްދޭން ބޭނުންވާ އަދި އަޅުގަނޑު ފަސޭހަ އޮތުމަށް ކަމުގެ ދަރިވަރުންނާއި ބަލައިގަތުމަށް ކޮށްދިނުމެވެ. އަދި އެކުންނަ ކުރަށް އައިސް އަހުރެންނާއި ވާނީ ކަޅިގަނޑާ ކުރަން أخ އެއްގެ ގާތުން އަހުރެން އަޚުވެރިންނާއި އަހުރެންނާއި ބައްޕައަށް އަހުރެންގެ شيخ ންނާއި އަހުރެންގެ ގާތް އަޚުވެރިންނާއި އަދި މުސްލިމުން މުސްލިމުންނަށް ހެޔޮ دعاء ކޮށްދިނުމެވެ. އަދި كريم ވަންތަ الله އަށް إعتماد ކުރަމެވެ. އަދި ލާރިން އެވެސް ކަމެއްގައި ކަމަކަށް ނުކުރަމެވެ. އަދި އެއީ ވާގިވެރި ހެޔޮވެ. އަދި އަހުރެން ހުރިހާ ކަމަކާ الله ގެ ދެއްވެ. އަދި ކިޔާކުރަނީ ކުރައްވާ ހުދުކުރެއްވެ. عزيز ވަންތަ حكمة ވަންތަ الله ފުޅުވަތި ރަހުމަތްތަކާއި ހަމަޔަށް ބަރަކާތްތެރިކުރެއްވެ ޝުކުރުއެވެ. އަދި ނުހިތަކަށް ދުރުކުރާކުރަން އަރަވާރުކުރައްވާށި ޝުކުރުއެވެ.

رياض الصالحين

بسم الله الرحمن الرحيم

باب الإِخلاصِ وإحضار النيَّة

في جميع الأعمال والأقوال والأحوال البارزة والخفيَّة

މާތް الله އަށް އިޚްލާޞް خلاص ކުރުމާއި އަދި ކުރާ އެންމެހައި عمل ތަކުގައްޔާއި އަދި ދައްކާ
އެންމެހައި ވާހަކަ ތަކުގައްޔާއި ފާޅުވެގެންވާ އެންމެހައި ކަންތައްތަކުގައްޔާއި އަދި ވަންހަނާ ވެގެންވާ
އެންމެހައި ކަންތައްތަކުގައި الله ގެ وجه ފުޅު ގަސްދުކޮށްގެން ނިޔަތް ގެންނަން ޖެހޭނެކަން
ބަޔާންވެގެންވާ باب

قَالَ اللهُ تَعَالَى : ﴿ وَمَا أُمِرُوا إِلاَّ لِيَعْبُدُوا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ حُنَفَاءَ وَيُقِيمُوا الصَّلاةَ وَيُؤْتُوا الزَّكَاةَ وَذَلِكَ دِينُ الْقَيِّمَةِ ﴾ [البينة : 5]

باطل ދީން ދޫކޮށްލާފައި، الله އަށް އިޚްލާސް خالص ކުރާ حال ، الله އަށް އިޚްލާސްތެރިކަމާއެކު ޢިބާދަތްކުރުމަށާއި، ނަމާދު قائم ކުރުމަށާއި ، ޒަކާތް ދިނުމަށް މެނުވީ، އެއުރެންނަށް އަމުރުކުރައްވާފައި ނުވެއެވެ. އަދި ސީދާވެގެންވާ ދީނަކީ އެއީއެވެ.

وَقالَ تَعَالَى : ﴿ لَنْ يَنَالَ اللَّهَ لُحُومُهَا وَلا دِمَاؤُهَا وَلَكِنْ يَنَالُهُ التَّقْوَى مِنْكُمْ ﴾ [الحج : 37]

އެތަކެތީގެ މަހެއްވެސް އަދި ލޭއެއްވެސް الله ގެ حضرة އަށް ނުފޯރާނެއެވެ. އަދި ކިޔުންތެރިޔާއެވެ! ތިޔަބައިމީހުންގެ ކިބައިން އެކަލާނގެ حضرة އަށް ފޯރާނީ تقوى ވެރިކަމެވެ.

وَقالَ تَعَالَى : ﴿ قُلْ إِنْ تُخْفُوا مَا فِي صُدُورِكُمْ أَوْ تُبْدُوهُ يَعْلَمْهُ اللَّهُ ﴾[آل عمران : 29]

ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! ތިޔަ ތިޔަބައިމީހުންގެ ހިތްތަކުގައިވާ ކަމެއް، ތިޔަބައިމީހުން ވަންހަނާ ކޮށްފިޔަސް، ނުވަތަ އެކަމެއް ތިޔަބައިމީހުން ފާޅު ކޮށްފިޔަސް، الله ، އެކަމެއް ދަންނަވޮޑިގެންވެއެވެ.

1- وعَنْ أَميرِ الْمُؤْمِنِينَ أبي حفْصٍ عُمرَ بنِ الْخَطَّابِ بْن نُفَيْل بْنِ عَبْد الْعُزَّى بن رياح بْن عبدِ اللَّهِ بْن قُرْطِ بْنِ رزاح بْنِ عَدِيِّ بْن كَعْبِ بْن لُؤَيِّ بن غالبٍ القُرَشِيِّ العدويِّ . رضي الله عنه ، قال : سمِعْتُ رسُولَ الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يقُولُ « إنَّما الأَعمالُ بالنِّيَّات ، وإِنَّمَا لِكُلِّ امرِئٍ مَا نَوَى ، فمنْ كانَتْ هجْرَتُهُ إِلَى الله ورَسُولِهِ فهجرتُه إلى الله ورسُولِهِ ، ومنْ كَانْت هجْرَتُه لدُنْيَا يُصيبُها ، أَو امرَأَةٍ يَنْكحُها فهْجْرَتُهُ إلى ما هَاجَر إلَيْهِ » متَّفَقٌ على صحَّتِه. رواهُ إماما المُحَدِّثِين: أَبُو عَبْدِ الله مُحَمَّدُ بنُ إِسْمَاعيل بْن إِبْراهيمَ بْن الْمُغيرة بْن برْدزْبَهْ الْجُعْفِيُّ الْبُخَارِيُّ، وَأَبُو الحُسَيْنِى مُسْلمُ بْن الْحَجَّاجِ بن مُسلمٍ القُشَيْرِيُّ النَّيْسَابُورِيُّ رَضيَ الله عَنْهُمَا في صَحيحيهِما اللَّذيْنِ هما أَصَحُّ الْكُتُبِ الْمُصَنَّفَة .

غالبގެ ފުތް، لويގެ ފުތް، كعب ގެ ފުތް، عد يގެ ފުތް، رواح ގެ ފުތް، قرط ގެ ފުތް، عبد اللهގެ ފުތް، رياح ގެ ފުތް عبد العزي ގެ ފުތް نفيل ގެ ފުތް الخطابގެ ފުތް [illegible]الله [illegible] اميرالمؤمنين ابو حفص عمر ގެ [illegible]. رسول الله صلى الله عليه وسلم حديث [illegible]. [illegible] حديث[illegible]. [illegible] عمل [illegible]. [illegible] عمل [illegible] جزاء [illegible]. [illegible] هجر [illegible] الله [illegible] رسول [illegible] هجر [illegible] الله [illegible] رسول [illegible]. [illegible] اللهގެ حضرة [illegible] قبول [illegible]. [illegible] هجر[illegible] مقصد [illegible]. [illegible] آخرة [illegible] اللهގެ حضرة [illegible] هجر [illegible] ثواب [illegible].

[illegible] حديث [illegible] حديث علم [illegible] أَبُو عَبْدِ الله مُحَمَّدُ بنُ إِسْمَاعيل بْن إِبْراهيمَ بْن الْمُغيرة بْن برْدزْبَهْ الْجُعْفِيُّ الْبُخَارِيُّ [illegible] أَبُو الحُسَيْنِى مُسْلمُ بْن الْحَجَّاجِ بن مُسلمٍ القُشَيْرِيُّ النَّيْسَابُورِيُّ (رَضيَ الله عَنْهُمَا) [illegible] صحيح [illegible] حديث [illegible] تصنيف [illegible] صح [illegible].

2- وَعَنْ أُمِّ الْمُؤْمِنِينَ أُمِّ عَبْدِ اللَّهِ عَائشَةَ رَضيَ الله عنها قالت: قال رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم: «يَغْــزُو جَيْشٌ الْكَعْبَةَ فَإِذَا كَانُوا ببيْداءَ مِنَ الأَرْضِ يُخْسَفُ بأَوَّلِهِم وَآخِرِهِمْ ». قَالَتْ : قُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ ، كَيْــفَ

يُخْسَفُ بَأَوَّلِهِم وَآخِرِهِمْ وَفِيهِمْ أَسْوَاقُهُمْ وَمَنْ لَيْسَ مِنهُمْ ،؟ قَالَ : «يُخْسَفُ بِأَوَّلِهِم وَآخِرِهِمْ ، ثُمَّ يُبْعَثُــون عَلَى نِيَّاتِهِمْ » مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ : هذا لَفْظُ الْبُخَارِيِّ .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންނެވި ام المؤمنين عبدالله عاعشةގެ ފަރާތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صلى الله عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ބަޔަކު كعبة ފުނޑުފުނޑު ކުރުމަށް ހަނގުރާމަ ކުރާނެއެވެ. ފަހެ بيداءގެ ބިމާ ހަމަޔަށް އައިސްފިނަމަ އެމީހުންގެ އެންމެކުރީގައިވާ މީހުންނާއި ފަހަތުގައިވާ މީހުން އެންމެން އެކީގައި ބިމަށް ނިގުޅައިލެވޭނެއެވެ. ފަހެ عائشة ގެ ފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަން ދަންނަވައިފިމެވެ. އޭ اللهގެ ރަސޫލާއެވެ! އެމީހުން އެންމެން އެކީގައި ބިމަށް ނިގުޅައިލެވޭނީ ކީއްވެގެންތޯއެވެ؟ އެމީހުންގެ ތެރޭގައި ހަނގުރާމަކުރުމުގެ ގަސްދުނެތި ނުކުމެފައިވާ މީހުންނާއި އަދި ވިޔަފާރި އާއި ގުޅުން ނެތްކުރާ މީހުންވެސް ހިމެނޭނެއެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެމީހުން އެންމެން އެކީގައި ބިމަށް ނިގުޅައިލެވޭނެއެވެ. ދެން އެއަށްފަހު އެމީހުން محشرގައި ތެދުކުރެވޭނީ އެމީހުންގެ ނިޔަތުގެ މައްޗަށެވެ.

3- وعَنْ عَائِشَة رَضِيَ الله عنْهَا قَالَت قالَ النَّبيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : «لا هِجْرَةَ بَعْدَ الْفَتْحِ، وَلكنْ جِهَــادٌ وَنِيَّةٌ ، وَإِذَا اسْتُنْفِرتُمْ فانْفِرُوا» مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންނެވި عاعشة ގެ ފަރާތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ. نبيّصلى الله عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. مكةގެ فتح އަށްފަހު مكةއިން هجرةކުރުމެއް ނުވެއެވެ.ނަމަވެސް جهاد ކުރުމަށް ބާރަށް ގޮވާލެވިއްޖެނަމަ ނުކުތުން ވެއެވެ.އަދި ނިޔަތުގެ މައްޗަށް عملކުރުމަށް ބާރުވެސް ވެއެވެ. އަދި ވިޔަފާރިމީހުންނަށް جهاد ކުރުމަށް ގޮވާލެވިއްޖެނަމަ ފަހެ ނުކުންނާށެވެ.

وَمَعْنَاهُ : لا هِجْرَةَ مِنْ مَكَّةَ لأَنَّهَا صَارَتْ دَارَ إِسْلامٍ .

4- وعَنْ أبي عَبْدِ اللَّهِ جابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الأَنْصَارِيِّ رضِيَ الله عنْهُمَا قَالَ :كُنَّا مَع النَّبِيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم في غَزَاة فَقَالَ : «إِنَّ بالْمَدِينَةِ لَرِجَالاً مَا سِرْتُمْ مَسِيراً ، وَلاَ قَطَعْتُمْ وَادِياً إِلاَّ كَانُوا مَعكُم حَبَسَهُمُ الْمَرَضُ» وَفِي رِوايَةِ : «إِلاَّ شَرِكُوكُمْ فِي الأَجْرِ» رَواهُ مُسْلِمٌ .

ރަޟީ الله ޢަންހުމާ ރިވާޔަތްކުރައްވާ ޙަދީޘްފުޅެއް ابو عبد الله جابر بْن عبدالله ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެޞحابي ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންމެން نبى އާ صلى الله عليه وسلم ގެ އަރިހުގައި ހަނގުރާމައެއްގައި (އަބޫ: تبوك ހަނގުރާމައިގައި) ބައިވެރިވީމެވެ. ދެން އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރައްވައިފިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން مدينةގައި ބަހައްޓާފައިވެއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން جهاد ކުރުމަށްދާއިރު އެއާ ކަނޑު ފަތުރަމުން ދާއިރު ހިނގާ ކަނޑު ހިނގުމުގައި އެދި ތިޔަބައިމީހުން جهاد ކުރުމަށްދާއިރު ހުރަސްކާ ކަނޑު ވާދީއެއްގައި أجر ގެ ބައިވެރިން ތިޔަބައިމީހުންނާއި އެކުގައި އެމީހުންވެއެވެ. އެމީހުން ނުކުތުމުން މަނާކުރީ އެބައިމީހުންގެ ބަލިކަމުގެ عذر އެވެ.

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. ނަމަވެސް ثواب ލިބުމުގައި ތިޔަބައިމީހުންނާއި އެކުގައި އެމީހުން ބައިވެރިކުރެވިގެންވެއެވެ.

ورواهُ البُخَارِيُّ عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ :رَجَعْنَا مِنْ غَزْوَةِ تَبُوكَ مَعَ النَّبِيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم فَقَالَ: «إِنَّ أَقْوَامًا خلفَنَا بالمدِينةِ مَا سَلَكْنَا شِعْباً وَلاَ وَادِياً إِلاَّ وَهُمْ مَعَنَا ، حَبَسَهُمْ الْعُذْرُ». އަދި الأمام البخاري، ރަޟީ الله ޢަންހު ރިވާޔަތްކުރައްވާ انسގެފާނު ރިވާކުރެއްވުމުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. أَنَسގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންމެން نبيއާ صلى الله عليه وسلم ގެ އަރިހުގައި تبوك ހަނގުރާމައިން އެނބުރި އައީމެވެ. ދެން حديث ކުރައްވައިފިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންމެންގެ ފަހަތުން مدينةގައި ބަހައްޓާފައިވާ އެއްބަޔަކު ވެއެވެ. (ނަމަވެސް ތިމަންމެން (جهاد ކުރުމަށްދާއިރު ފަރުބަދަ މަތިން) ހުރަސްކޮށް ކަނޑު ހުރަސްކޮށް ކުރުމަށްދާއިރު އެދި ހުރަސް ކާ ކަނޑު ވާދީއެއްގައި (أجرގެ ބައިވެރިން) އެމީހުން ތިމަންމެންނާއި އެކުގައިވެއެވެ. އެމީހުން ނުކުތުމުން މަނާކުރީ އެމީހުންގެ ބަލިކަމުގެ عذرއެވެ.

5- وَعَنْ أَبِي يَزِيدَ مَعْنِ بْن يَزِيدَ بْنِ الأَخْنسِ رضي الله عَنْهمْ، وَهُوَ وَأَبُوهُ وَجَدّهُ صَحَابِيُّونَ، قَال: كَانَ أبِي يَزِيدُ أَخْرَجَ دَنَانِيرَ يَتصَدَّقُ بِهَا فَوَضَعَهَا عِنْدَ رَجُلٍ فِي الْمَسْجدِ فَجئتُ فَأَخَذْتُهَا فَأَتَيْتُهُ بِهَا . فَقَالَ : وَاللَّهِ مَا إِيَّاكَ أَرَدْتُ ، فَخَاصمْتُهُ إِلَى رسول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم فَقَالَ: «لَكَ مَا نويْتَ يَا يَزِيدُ ، وَلَكَ مَا أَخذْتَ يَا مَعْنُ » رواه البخاريُّ .

ރަޟީالله ޢަންހުމާ ރިވާޔަތްކުރައްވާ ޙަދީޘްފުޅެއް أبو يزيد معن بن يزيد بن الأخسن ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. (އެކަލޭގެފާނާއި އަދި އެކަލޭގެފާނުގެ ބައްޕައާއި އެކަލޭގެފާނުގެ ކާފަވެސް صحابيންނެވެ.) معن

ވިދާޅުވިއެވެ. މަޢުނުގެ ބައްޕާފުޅު يزيد، صدقات ކުރުމަށްޓަކައި ދީނާރުތަކެއް ނެރުއްވިއެވެ. އަދި އެދީނާރުތައް (ބެހުމަށްޓަކައި) މިސްކިތުގައި ހުރި ބޭކަލެއްގެ އަތުން ދެއްވިއެވެ. އަދި މަޢުނު އެބޭކަލެއްގެ އަތުން އެދީނާރުތަކުން صدقاتހިފީމެވެ. ދެން ބައްޕާފުޅު ވިދާޅުވިއެވެ. މާތްالله ގަސަމްދީ ބުނަމެވެ. އެ صدقات ތިބާއަށް ދިނުމަށް ގަސްދެއްކޮށްގެން ނުކުރަމެވެ. ދެން رسول الله صلى الله عليه وسلم ގެ ހަޟްރަތުގައި ބައްޕާފުޅާއި އަޅުގަނޑާއި ދަޢުވާކުރީމެވެ. ދެން އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ޔާ يزيد އެވެ. ތިބާގެ ނިޔަތާއި އެއްގޮތަށް ތިބާއަށް ثواب ލިބިއްޖެއެވެ. އަދި ޔާ معنއެވެ. އަދި ތިބާ ހިފި صدقاتގެ ނިސްބަތުން ތިބާއަށް ހުއްދަވެގެންވެއެވެ.

6- وَعَنْ أبي إِسْحَاقَ سعْدِ بْنِ أبي وَقَّاصٍ مَالك بن أُهَيْب بْنِ عَبْدِ مَنَافِ بْنِ زُهرةَ بْنِ كِلاب بْنِ مُرَّةَ بْنِ كعْبِ بنِ لُؤَيٍّ الْقُرشِيِّ الزُّهَرِيِّ رضِي اللَّهُ عَنْهُ، أَحدِ الْعَشرة الْمَشْهودِ لَهمْ بالْجَنَّة ، رضِي اللَّهُ عَنْهُم قال: « جَاءَنِي رسولُ الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يَعُودُنِي عَامَ حَجَّة الْوَداعِ مِنْ وَجعٍ اشْتدَّ بي فَقُلْتُ : يا رسُول اللَّهِ إِنِّي قَدْ بلغَ بِي مِن الْوجعِ مَا تَرى ، وَأَنا ذُو مَالٍ وَلاَ يَرِثُني إِلاَّ ابْنَةٌ لِي ، أَفأَتَصدَّق بثُلُثَيْ مالِي؟ قَالَ: لا ، قُلْتُ : فالشَّطْر يَارسُولَ الله ؟ فقالَ : لا، قُلْتُ فالثُّلُثُ يا رسول اللَّه؟ قال: الثُّلثُ والثُّلُثُ كثِيرٌ أَوْ كَبِيرٌ إِنَّكَ إِنْ تَذرَ وَرثتك أغنياءَ خَيْرٌ مِن أَنْ تذرهُمْ عالَةً يَتكفَّفُونَ النَّاس ، وَإِنَّكَ لَنْ تُنفِق نَفَقةً تبْتغِي بهَا وجْهَ الله إِلاَّ أُجرْتَ عَلَيْهَا حَتَّى ما تَجْعلُ في امْرَأَتكَ قَال: فَقلْت: يَا رَسُولَ الله أُخَلَّفَ بَعْدَ أَصْحَابِي؟ قَال: إِنَّك لن تُخَلَّفَ فتعْمَل عَمَلاً تَبْتغِي بِهِ وَجْهَ الله إِلاَّ ازْددْتَ بِهِ دَرجةً ورِفعةً ولعَلَّك أَنْ تُخلَّف حَتَى ينْتفعَ بكَ أَقَوامٌ وَيُضَرَّ بك آخرُونَ. اللَّهُمَّ أَمْضِ لأَصْحابِي هجْرَتَهُم، وَلاَ ترُدَّهُمْ عَلَى أَعْقَابِهِم، لَكن الْبائسُ سعْدُ بْنُ خــوْلَةَ « يرْثى لَهُ رسولُ الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم» أَن مَاتَ بمكَّةَ » متفقٌ عليه .

الزهري قبيلةގެ قريش ވަންހަރަށިގެ لويގެ ފުތް كعبގެ ފުތް مرةގެ ފުތް كلابގެ ފުތް زهرةގެ ފުތް عبد مناف ގެ ފުތް أهيب ގެ ފުތް أبو وقاص مالك ގެ ފުތް أبو إسحاق سعد (رضى الله عنهم) ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެ صحابيއަކީ ސުވަރުގެ އުފާވެރި ލިބިވަޑައިގެންނެވި خبرދެއްވުން ދިހަބޭކަލުންގެ ތެރެއިން ބޭކަލެކެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صلى الله عليه وسلم حجة الوداع ގެ އަހަރު ތިމަންނަގެ ބަލިގަތުން ބޮޑުވެފައިވާ ނިކަމެތިކަމުގައި ޒިޔާރަތަށް ވަޑައިގެންނެވިއެވެ. ދެން ތިމަން ދެންނެވީމެވެ. އޭ اللهގެ رسولާއެވެ. ތިމަންނަގެ ބަލިބޮޑުވެފައިވާކަން ތިޔަ ދެކެވޮޑިގެންވޭ. މިހިރީ ފުދޭވަރުގެ ތަކެތި ލިބިފައިވާ މީހެކެވެ. އަދި ތިމަންނައާ ވާރުތަވާނީ ތިމަންނަގެ އެންމެ އަންހެން ދަރިއެކެވެ.

ނުވީ ނެތެވެ. އެހެންކަމުން ތިމަންނާގެ މުދަލުގެ ތިންބައިކުޅަ ދެބައި صدقة ކޮށްލުން ހުއްދަވާނެތޯ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ނޫނެކެވެ. ތިމަން ދެންނެވީމެވެ. ދެބައިކުޅައެއްބައި ހުއްދަވާނެތޯ؟ އޭ اللهގެ ރަސޫލާއެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. ނޫނެކެވެ. ތިމަން ދެންނެވީމެވެ. ތިންބައިކުޅަ އެއްބައި ހުއްދަވާނެތޯ؟ އޭ اللهގެ ރަސޫލާއެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިންބައިކުޅަ އެއްބައި އެއީ ގިނަމިންވަރެވެ. ތިބާގެ ވާރުތަވެރިން މުއްސަނދިކޮށް ދޫކޮށްލުން، މީސްތަކުންގެ ކައިރީގައި އަތްދިއްކޮށް ސުވާލުކުރާ ފަގީރުން ކަމުގައި ދޫކޮށްލުމަށްވުރެ ހެޔޮވެއެވެ. ނުވަތަ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހެޔޮ ކަމަކަށް ތިބާ ޚަރަދުކުރާ ކޮންމެ އެއްޗަކަށް، ތިބާގެ އަނބިމީހާގެ އަނގައަށް ތިބާ އަރުވާ ލުއިމިވެސް ފަދަ فقير ކަމެއްޗަކަށް ވެސް ތިބާއަށް ސަވާބު ލިބޭނެއެވެ. ތިމަން ދެންނެވީމެވެ. އެއްބަޔަކު ފޮނުވައިލައި ދޫކޮށްލެވުމަށް ކަލޭގެފާނު ތިމަންނަށް ފަހުން ތިބޭނަމުތޯ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިބާ ފަހުން ހުރެވިގެން خردކަށް ކަލޭގެފާނު ދެއްވާ އެއްވެސް ކަމެއް اللهގެ ރިޟާ ލިބުމަށް قصد ކޮށްގެން ކަލޭގެފާނު ކުރެއްވުމުން ތިބާއަށް اجر ލިބިގެން ނުފޫޅާ ދަރަޖައެއް މަތިވެގެން ދާނެއެވެ. އަދި ތިބާ ގިނަ ދުވަހު ދިރިހުރެ އެއްބަޔަކަށް ތިބާގެ ސަބަބުން މަންފާ ލިބި، އަނެއްބަޔަކަށް ގެއްލުން ލިބިދާނެއެވެ. سعد بن أبو الوقاص ވިދާޅުވިއެވެ. ފަހެ ތިމަން ދެންނެވީމެވެ. ތިމަންނާގެ އަވަށްޓެރިންނާ ކަލޭގެފާނު އަރާރުމުގައި مدينة އަށް އަންބުރާ ވަޑައިނުގަންނަވައި ތިމަން ތިބެން ދަރުމަ ކަލޭގެފާނު ހިޖުރަކުރެއްވި މަކަރު ބިމުގައި مكة ގައި މަރުވެދާނެތޯ. حديث ކުރެއްވިއެވެ.

ފަހެ ކަލޭގެފާނު ތިބާ مكةގައި މަރުވެދާނެ ނުހުންނާނެއެވެ. ކަލޭ ކަލޭގެފާނު ދަރުމަޔަށް اللهގެ ރިޟާ قصد ކޮށްގެން އަދާކުރާ ކޮންމެ ހެޔޮ ކަމަކުން درجة އެއް މަތިވެގެން ދާނެއެވެ. އަދި ފަހަރެއްގައި ތިބާ އުމުރު ދިގުވެ ތިބާގެ ސަބަބުން މުސްލިމުންނަށް ބޮޑު قوم ތަކަކަށް ހެޔޮ ލިބުމާއި ކަލޭގެ ފަހުގައި އަދި އެހެން ބަޔަކަށް قوم ތަކަކަށް ގެއްލުންވެގެން ދިއުމަށް ފުރުޞަތު ވެދާނެއެވެ. (ދެން ކަލޭގެފާނު دعاء ކުރެއްވިއެވެ.) އޭ الله! ތިމަންނާގެ اصحابންގެ هجر ކުރުން ފުރިހަމަ ކުރައްވާނދޭވެ! އަދި އެމީހުން އަނބުރާ އެބުރިކޮށް ނުފޮނުއްވާނދޭވެ! (ރާވީ ވިދާޅުވިއެވެ.) سعد بن خويلد ގެ فقير ކަމުގެ سببން ހިތާމަ ކުރެއްވީ، އެ صحابي مكة ގައި އަވަހާރަވީ ކަމުގައި ބައިވެރިވީތީ رسول الله صلى الله عليه وسلم ހިތާމަކުރެއްވިއެވެ.

ފިލާވަޅު ބަޔާން: ފާހަގަކުރެވެއެވެ. މި حديث ގައި ފިލާވަޅު އަށަގެންނެވުން سعد ގެފާނަށް مخاطب ކުރައްވާ ވިދާޅުވި، އުމުރު ދިގުވެ ތިބާގެ ސަބަބުން މުސްލިމުންނަށް ބޮޑު قوم ތަކަކަށް ހެޔޮ ލިބި އެހެން ބަޔަކަށް ގެއްލުން ލިބިދާނެ، އަދި އެހެން ބަޔަކަށް قوم ތަކަކަށް ގެއްލުންވާނެކަމުގެ ވާހަކަ حديث ކުރެއްވުމަކީ ބަޔާން ކުރެއްވި الله ގެ حضرة ން އަންގަވައިދެއްވާ ނުވާވަރުގެ غيب ގެ خبر ގެ ތެރޭގައި ހިމެނޭ خبر އެކެވެ. ދެކެވިގެންދާ ގޮތުގައި މި صحابي عراق فتح ކުރުމަށް ހަމަޖެހުނު ލަޝްކަރުގެ ވެރިކަން ކުރެއްވިއެވެ. އަދި މި صحابيގެ ފަރާތުން اسلام دين

[illegible] مسلم[illegible] [illegible] صحابي[illegible] [illegible]

7– وَعَنْ أبي هُرَيْرة عَبْدِ الرَّحْمن بْنِ صخرْ رضي الله عَنْهُ قال : قالَ رَسُولُ الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم: «إِنَّ الله لا يَنْظُرُ إِلى أَجْسامِكْم ، وَلا إِلى صُوَرِكُمْ ، وَلَكِنْ يَنْظُرُ إِلَى قُلُوبِكُمْ وَأَعمالِكُمْ » رواه مسلم .

[illegible] الله [illegible] أبو هُرَيْرة عَبْدِ الرَّحْمن بْنِ صخرْ[illegible] [illegible] الله سبحانه وتعالى، (ثواب [illegible]) [illegible] عمل[illegible]

8– وعَنْ أبي مُوسَى عبْدِ اللَّهِ بْنِ قَيْسٍ الأَشعرِيِّ رضِي الله عنه قالَ: سُئِلَ رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم عَنِ الرَّجُلِ يُقاتِلُ شَجَاعَةً ، ويُقاتِلُ حَمِيَّةً ويقاتِلُ رِياءً ، أَيُّ ذلِك فِي سَبِيلِ اللَّهِ؟ فقَالَ رسول الله صَــلّى اللهُ عَلَيْــهِ وسَلَّم : « مَنْ قاتَلَ لِتَكُون كلِمةُ اللَّهِ هِيَ الْعُلْيَا فهُوَ في سَبِيلِ اللَّهِ » مُتَّفَقٌ عليه

[illegible] الله [illegible] أبو مُوسَى عبْد اللَّهِ بْنِ قَيْسٍ الأَشعرِيّ[illegible] رسول الله صلى الله عليه وسلم [illegible] الله[illegible] [illegible] حديث[illegible] الله[illegible] [illegible] اسلام دين [illegible]

9– وعن أبي بَكْرَة نُفيْعِ بْنِ الْحارثِ الثَّقفِي رَضِي الله عنه أَنَّ النَّبيَّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال: «إِذَا الْتقَى الْمُسْلِمَانِ بسيْفيْهِمَا فالْقاتِلُ والمقْتُولُ فِي النَّارِ» قُلْتُ : يَا رَسُول اللَّهِ ، هَذَا الْقَاتِلُ فمَا بَالُ الْمقْتُولِ ؟ قَال: «إِنَّهُ كَانَ حَرِيصاً عَلَى قَتْلِ صَاحِبِهِ» متفقٌ عليه .

މާތް ﷲ ރުއްސުންތެރިވި أبو بَكْرَة نُفيْعِ بْنِ الْحارِثِ الثَّقفِي ގެކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ.
ހަމަކަށަވަރުން نبيُّާ صلى الله عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ދެމުސްލިމުން ކަނޑިއާއިގެން
ކުރިމަތިލައިފިނަމަ މަރާ قتل ކުރިމީހާއާއި އަދި قتلވެވުނު މީހާއި ދެމީހުންވާނީ ނަރަކައިގައެވެ.
ތިމަން ދެންނެވީމެވެ. އޭ ﷲ ގެ ރަސޫލާއެވެ! قتل ކުރިމީހާ ދާނީ ނަރަކައަށްކަމުން އެހެންނަމަވެ.
ނަމަވެސް قتل ވެވުނު މީހާ ނަރަކައަށް ދާނީ ކީއްވެގެންތޯއެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ.
ހަމަކަށަވަރުން އޭނާ ވަނީ އަނެއްމީހާ قتل ކުރުމަށް ގަސްދުކުރަމުންނެވެ. އެހެންވެގެންނެވެ.

10- وَعَنْ أبي هُرَيْرَةَ رَضِيَ الله عنه قال: قال رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : «صَلاَةُ الرَّجُلِ في جماعةٍ تزيدُ عَلَى صَلاَتِهِ في سُوقِهِ وَبَيْتِهِ بضْعاً وعِشْرينَ دَرَجَةً ، وذلِكَ أَنَّ أَحَدَهُمْ إذا تَوَضَّأَ فَأَحْسَنَ الْوُضُوءَ ، ثُمَّ أَتَى الْمَسْجد لا يُرِيدُ إلاَّ الصَّلاَةَ ، لا يَنْهَزُهُ إلاَّ الصَّلاَةُ ، لَمْ يَخطُ خُطوَةً إلاَّ رُفِعَ لَهُ بِها دَرجةٌ ، وَحُطَّ عَنْهُ بِهَا خَطِيئَةٌ حتَّى يَدْخلَ الْمَسْجدَ ، فَإِذَا دخل الْمَسْجدَ كانَ في الصَّلاَةِ مَا كَانَتِ الصَّلاَةُ هِيَ التي تحبِسُهُ ، وَالْمَلاَئِكَةُ يُصَلُّونَ عَلَى أَحَدكُمْ ما دام في مَجْلِسهِ الَّذي صَلَّى فِيهِ ، يقُولُونَ : اللَّهُمَّ ارْحَمْهُ ، اللَّهُمَّ اغْفِرْ لَهُ ، اللَّهُمَّ تُبْ عَلَيْهِ ، مالَمْ يُؤْذِ فِيهِ ، مَا لَمْ يُحْدِثْ فِيهِ » متفقٌ عليه ،وهَذَا لَفْظُ مُسْلمٍ . وَقَوْلُهُ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : «يَنْهَزُهُ » هُوَ بِفتحِ الْياءِ وَالْهاءِ وَبالزَّاي : أَي يُخرِجُهُ ويُنْهِضُهُ .

މާތް ﷲ ރުއްސުންތެރިވި أبو هُرَيْرَة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. رسول الله صلى الله عليه وسلم حديث
ކުރެއްވިއެވެ. ފިރިހެނާ މިސްކިތުގައި جماعة ގައި ކުރާ ނަމާދު އޭނާގެ ބާޒާރުގައާއި ގެގައި
ކުރާ ނަމާދަށްވުރެ ވިހިވަރަކަށް ދަރަޖަ މަތިވެގެންވެއެވެ.
އެއީ ހަމަކަށަވަރުން އޭނާ ރަނގަޅަށް وضوء ފުރިހަމަކޮށް ގެއިން ނިކުމެ މިސްކިތަށް އަންނަ އައުމުގައި
ނަމާދު جماعة ގައި ކުރުމުގެ ثواب ލިބިގަތުމަށް ނަމާދުކުރުން ފިޔަވައި އެހެން ދެވަނަ مقصد އެއް ނެތިނަމަ
މިސްކިތަށް ވަދެވެންދެން އަޅާ ކޮންމެ ފިޔަވަޅަކަށް ދަރަޖައެއް މަތިކޮށް ކުށެއް ނައްތާލައްވައެވެ. އަދި
ކުރެވިފައިވާ ފާފައެއް ފުހެލެއްވޭނެއެވެ. ފަހެ މިސްކިތަށް ވަދެއްޖެނަމަ ވަގުތު ވެގެންވާ ފަރުދެއްގެން
އޭނާއަށް ނަމާދުގެ ثواب ލިބިގެންވެއެވެ. އަދި ނަމާދަށް އިންތިޒާރުކުރާ ހިނދު وضوء ގައި
ފުރިހަމަވެ ހުންނަހާ ހިނދަކު މަލާއިކަތުން އޭނާއަށް ހެޔޮ دعاء ކުރައްވައެވެ. އަދި
ވިދާޅުވެއެވެ. އޭ ﷲ! އޭނާއަށް ރަޙްމަތް ލައްވާނދޭވެ! އޭ ﷲ! އޭނާއަށް ފާފަ ފުއްސަވާނދޭވެ! އޭ ﷲ!

އާށާގެ توبة ޤަބޫލުކުރައްވާނެތެވެ! އަދި ހަމަ ވަގުތުކޮށް ތައުބާވާށެވެ. ޙدثވުމުގެ ކުރިން ހިތާމަ އާދަމުން ދުޢާ ކުރައްވާށެވެ. دعاء ކުރުމުގެ ފުރުޞަތު ދޫނުކުރާށެވެ.

11- وَعَنْ أبي الْعَبَّاسِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عبَّاسِ بْنِ عَبْدِ الْمُطَّلب رَضِي الله عنهما، عَنْ رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، فِيما يَرْوى عَنْ ربِّهِ ، تَبَارَكَ وَتَعَالَى قَالَ : «إِنَّ الله كتَبَ الْحسناتِ والسَّيِّئاتِ ثُمَّ بَيَّنَ ذلك : فمَنْ همَّ بِحَسَنةٍ فَلمْ يعْمَلْهَا كتبَهَا اللَّهُ عِنْدَهُ تَبارَكَ وَتَعَالَى عِنْدَهُ حسنةً كامِلةً وَإِنْ همَّ بِهَا فَعَمِلَهَا كَتَبَهَا اللَّهُ عَشْر حَسَنَاتٍ إِلَى سَبْعِمَائِةِ ضِعْفٍ إِلَى أَضْعَافٍ كثيرةٍ ، وَإِنْ هَمَّ بسيِّئَةٍ فَلَمْ يَعْمَلْهَا كَتَبَهَا اللَّهُ عِنْدَهُ حَسَنَةً كامِلَةً ، وَإِنْ هَمَّ بِها فعَمِلهَا كَتَبَهَا اللَّهُ سَيِّئَةً وَاحِدَةً» متفقٌ عليه .

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވި عَبْد اللَّهِ بْنِ عبَّاس ، رسول الله صلى الله عليه وسلمގެ އަރިހުން ރިވާކުރެއްވި قدسي حديثއެއްގައިވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالى ހެޔޮކަންތަކާއި ނުބައިކަންތައް ލިޔުއްވައިފިއެވެ. އެއަށްފަހު އެކަން ބަޔާން ކުރައްވައިފިއެވެ. ފަހެ ހެޔޮ ކަމެއް ކުރުމަށް ވިސްނާ قصد ކޮށްފިނަމަ އެކަމެއް ނުކުރިޔަސް އަޅުގަނޑުމެންގެ ވެރިރަސްކަލާނގެ اللهގެ حضرة ގައި ހެޔޮކަމެއްގެ ގޮތުގައި ފުރިހަމަކޮށް ލިޔުއްވައިފިއެވެ. އަދި ހެޔޮ ކަމަކަށް قصد ކޮށްފައި އެކަމެއް ކޮށްފިނަމަ އަދި އެމީހަކަށް اللهގެ حضرة ގައި ދިހަ ހެޔޮކަމަކަށް ދަރަޖަ ލިޔުއްވައިފިއެވެ. އަދި އެކަމެއް ކޮށްފި إخلاص ތެރިކަމާއި ހަތްސަތޭކަ ގުނަ އަށް ... އަދި ގިނަ ގުނަ ލިޔުއްވައިފިއެވެ. އަދި ނުބައި ކަމަކަށް قصد ކޮށްފައި އެކަމެއް ނުކޮށްފިނަމަ ވެރިރަސްކަލާނގެ اللهގެ حضرة ގައި ފުރިހަމަ ހެޔޮކަމެއް ލިޔުއްވައިފިއެވެ. އަދި ނުބައި ކަމަކަށް قصد ކޮށްގެން އެކަމެއް ކޮށްފިނަމަ ވެރިރަސްކަލާނގެ اللهގެ حضرة ގައި ލިޔުއްވާ ހުރީ އެންމެ ނުބައި ކަމެކެވެ.

12- وعن أبي عَبْد الرَّحْمَن عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ بْنِ الْخطَّابِ، رضي الله عنهما قال: سَمِعْتُ رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يَقُولُ: «انْطَلَقَ ثَلاثَةُ نفر مِمَّنْ كَانَ قَبْلَكُمْ حَتَّى آوَاهُمُ الْمبيتُ إِلَى غَارٍ فَدَخَلُوهُ، فانْحَدَرَتْ صَخْرةٌ مِنَ الْجبلِ فَسَدَّتْ عَلَيْهِمْ الْغَارَ، فَقَالُوا : إِنَّهُ لا يُنْجِيكُمْ مِنْ الصَّخْرَةِ إِلاَّ أَنْ تَدْعُوا الله تعالى بصالح أَعْمَالكُمْ .

قال رجلٌ مِنهُمْ : اللَّهُمَّ كَانَ لِي أَبوانِ شَيْخَانِ كَبيرانِ ، وكُنْتُ لاَ أَغبِقُ قبْلهَما أَهْلاً وَلا مالاً فنأَى بِي طَلَبُ الشَّجرِ يَوْماً فلَمْ أُرِحْ عَلَيْهمَا حتَّى نَامَا فَحلَبْت لَهُمَا غبُوقَهمَا فَوَجَدْتُهُمَا نَائِميْنِ ، فَكَرِهْت أَنْ أُوقظَهمَا وَأَنْ أَغْبِقَ قَبْلَهُمَا أَهْلاً أَوْ مَالاً، فَلَبِثْتُ وَالْقَدَحُ عَلَى يَدِى أَنْتَظِرُ اسْتِيقَاظَهُما حَتَّى بَرَقَ الْفَجْرُ وَالصِّبْيَةُ يَتَضاغَوْنَ عِنْدَ قَدَمى فَاسْتَيْقظَا فَشَرِبَا غَبُوقَهُمَا . اللَّهُمَّ إِنْ كُنْتُ فَعَلْتُ ذَلِكَ ابْتِغاءَ وَجْهِكَ فَفَرِّجْ عَنَّا مَا نَحْنُ فِيهِ مِنْ هَذِهِ الصَّخْرَة ، فانْفَرَجَتْ شَيْئاً لا يَسْتَطِيعُونَ الْخُرُوجَ مِنْهُ .

قال الآخر : اللَّهُمَّ إِنَّهُ كَانتْ لِيَ ابْنَةُ عمٍّ كانتْ أَحَبَّ النَّاسِ إِلَيَّ » وفي رواية : « كُنْتُ أُحِبُّهَا كَأَشد مَا يُحبُّ الرِّجَالُ النِّسَاءِ ، فَأَرَدْتُهَا عَلَى نَفْسهَا فَامْتَنَعَتْ مِنِّى حَتَّى أَلَمَّتْ بِهَا سَنَةٌ مِنَ السِّنِينَ فَجَاءَتْنِى فَأَعْطَيْتُها عِشْرِينَ وَمِائَةَ دِينَارٍ عَلَى أَنْ تُخَلِّيَ بَيْنِى وَبَيْنَ نَفْسهَا ففعَلَت ، حَتَّى إِذَا قَدَرْتُ عَلَيْهَا » وفي رواية : « فَلَمَّا قَعَدْتُ بَيْنَ رِجْلَيْهَا ، قَالتْ : اتَّقِ اللهَ ولا تَفُضَّ الْخاتَمَ إِلاَّ بِحَقِّهِ ، فانْصَرَفْتُ عَنْهَا وَهِيَ أَحَبُّ النَّاسِ إِلَيَّ وَتركْتُ الذَّهَبَ الَّذي أَعْطَيتُهَا ، اللَّهُمَّ إِنْ كُنْتُ فَعلتُ ذَلِكَ ابْتِغَاءَ وَجهِكَ فافْرُجْ عَنَّا مَا نَحْنُ فِيهِ ، فانفرَجتِ الصَّخْرَةُ غَيْرَ أَنَّهُمْ لا يَسْتَطِيعُونَ الْخُرُوجَ مِنْهَا .

وقَالَ الثَّالِثُ : اللَّهُمَّ إِنِّي اسْتَأْجَرْتُ أُجرَاءَ وَأَعْطَيْتُهمْ أَجْرَهُمْ غَيْرَ رَجُلٍ وَاحِدٍ تَرَكَ الَّذي لَّه وذهب فثمَّرت أجره حتى كثرت منه الأموال فجائنى بعد حين فقال يا عبد الله أَدِّ إِلَيَّ أَجْرِي ، فَقُلْتُ : كُلُّ مَا تَرَى منْ أَجْرِكَ : مِنَ الإِبِلِ وَالْبَقَرِ وَالْغَنَمِ وَالرَّقِيق فقال: يا عَبْدَ اللَّهِ لا تَسْتهْزِيْ بِي ، فَقُلْتُ : لاَ أَسْتَهْزِيُ بك، فَأَخَذَهُ كُلَّهُ فاسْتاقَهُ فَلَمْ يَتْرُكْ مِنْه شَيْئاً ، اللَّهُمَّ إِنْ كُنْتُ فَعَلْتُ ذَلِكَ ابْتغَاءَ وَجْهِكَ فافْرُجْ عَنَّا مَا نَحْنُ فِيهِ ، فَانْفَرَجَتِ الصَّخْرَةُ فخرَجُوا يَمْشُونَ » متفقٌ عليه.

ދާމް ﷲ އެދެބުރިއަވާނަނަން ރުއްސުނުރާއި أبو عَبْد الرَّحْمَن عَبْد اللَّهِ بْنِ عُمَرَ بْنِ الْخطَّاب ގެ ރިބަޔިން
ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صلى الله عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއްޔާއް ޖިހާދަން
އަޅުއިރުގެ. އަހަރެމެންނަށް حديث ކުރެއްވިއެވެ. ޖިހާބައިރުންގެ ކުރީގެ އުމަތް ދުރުންގެ ބޭރުއިން
ބިނދުރަހަ ބިސްހަކަތްހާސް ނިހަދުގެން ހިސްގަތްގެން ރަހަރުސްތަބަހި ފުރަބުތައްގެ ހަހަގައިހަކަ
ހަޅަރަތްރިއެވެ. އައްތުފަހަ އަހަހަގަވަތް ވެސްވެ. ފަހަ ފުރަބުތަ ހަބިސް ބޮޅު ހިފޭސްޅަ
ވެއްޖެގެސްގެ އަޑިހުސްސަތް ސްސިހާދުވެގެބަތް ހަހަގައިގެ ތުރަބުނަތުވިއެވެ. ފަހަ އަޑިހުސް އަހަހަ

އަނެކަކަށް ބުންޏެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ކޮށްލާ ހެޔޮކަމާއި އަޅުކަމާ އެކު وسيلهއް الله سبحانه وتعالىއަށް
دعاءކޮށްގެން ހޫނުހި يقينއް ތިޔަބައިމީހުން ނުހަނު ވަރަށް ހިތްވަރާ ސަލާމަތްވުން އެދިލާށެވެ.

އަޅުގަނޑު ތިރީގައިވާ ދުޢާ دعاءކުރުން ފުރުޞަތުދެވޭ. އޭ الله! ތިމަންނާގެ ގޯނާތައް އުފުރާން ދޫކޮށްދެއްވާ، މުސްކުޅިވެފައިވާ ހަނގާއި ބަލިބަލި ތިމަންބަޔާ. އަދި ތިމަންނާ ދުވަސްވަމުން އާދަމުގެ ދަރިން ވެރި ކުރެވުން ތިމަންނާގެ އަނބިދަރިންނާއި އަދި ތިމަންނާގެ ބެލެނިވެރިކަމުގެ ދަރަޖަގައިވާ އެހެން މީހަކު ހަނދާންކުރުމެވެ. ފިރި އާއިލާއިން ތިމަންނާ ހިތްހަމަޖެހިފައި ހުންނަ ދޫކުރެވޭ އަދާފައި އަނބުރާ އާދަމުގެ ދަރިންނަށް ނިކަން ކުރުމަށް ފިޔަވައި ފަހަރާ. ފިރިއަށް އާދަމުގެ ދަރިންގެ ޙައްޤު އޮތުމަށް ފުރިހަމަ ކުރެވިފައިވާ ހެދިގެން ވިހާ ސިފަ ކުރައްވާށެވެ. ފިރި އާދަމުގެ ދަރިން ހުރިހާ އެއްވެސްކަމެއް ތިމަންނާ ހަދިޔާކުރެއްވުމެވެ. އަދި އާދަމުގެ ދަރިންގެ ހާލަތު ތިމަންނާގެ އަނބިދަރިންނާއި ތިމަންނާގެ ބޮލުގައި އާދަމުގެ ދަރިންނާއި ތިމަންނާ އަދި ރަޙްމަތްތެރިކަން ދެއްވުމެވެ. ފިރި ތިމަންނާ އާދަމުގެ ހާސްކަން ބަލަހައްޓާ އެންމެ ފަރުވާ ވިހުރެ ބޮޑުކަމާއި އާދަމުގެ ރަޙްމަތްތެރިކަން ކުރުމެވެ. ފިރިޔާ އެދިލާއި ހިތްވަރު އަޅުގަނޑަށް ލިބިގަތުމެވެ. ފިރިޔާ ދެއްވާ ހާސްކަމުގެ ބައިވަރު ތިމަންނާގެ ދުއްތާ އިސްލާމް ބަލާދެއްވުމެވެ. ފިރި ފިޔަވަޅު ތިމަންނާ އާދަމުގެ ދަރިން ހަދިޔާކުރައްވާށެވެ. އަދި އާދަމުގެ ހާސްކަމާ ފަހިކޮށްދެއްވުމެވެ. އޭ الله! މިއަދާ އަޅުގަނޑު ކަށަވަރުކުރުމެއް އިބާދަތްތަކުގެ ވިޔަފާރި ބޮޑުކުރެވޭ ކަމުގައި ތިމަންނާ ހަމަޖެހޭ ފުރިހަމަ ވާޖިބާ މިހާރުއެވެ. مصيبةއް ސަލާމަތް ކުރައްވާށެވެ! ފިރި (އެدعاء ކުރުމުން) ހިތްހަމަ ކުރެ ތިޔަބައިމީހުން ފުރިހަމަ ވާނެއެވެ. ހަމަވީ ނިކަމެތިކަމުން ނަޖާތް ލިބެއެވެ.

ދުވަހު މިލާ دعاء ކުރުން ފުރުޞަތުދެވޭ. އޭ الله! ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންނާގެ ބޮޑުބޮޑު އަސްލުންދަރިކަން ހެއްދެވީ. އަދި ހަރަދު ދިރިހުރި ދުވަސްވަރު ވަރަށް ތިމަންނާ އަނބިދަރިންގެ ދުވަހު ހަދަވިއްޖާ ކުރެވިވަޑައިގަތުމެވެ. (ބޭނުން ބޮޑު ކުރަމުން.) އަދި އެހެން ބަލިތަކުގެ ވާހަކަ ތިމަންނާ އަނބިދަރިންގެ ދުވަހު ފިރިހެނުން އަސްލުންގެ ދުވަހު ހަދަވާ އެންމެ ބޮޑު ބޭނުންވާ ދެއްވާށެވެ. އަނބިދަރިން ތިމަންނާ އަނބިދަރިންގެ އަދަދު ހަމަހަމަ ގަދަކަން ހިތްމަތީން قصد ކުރައްވާށެވެ. ހަމަ ކުރަސް އަނބިދަރިންގެ އަދަދުގެ ގިނަކަމުން އާދަމުގެ ދަރިން ބޭނުމާ ހިލާފުވެ އަނބިރިން ދަރިފުޅު ދޭށެވެ. ފިރި އަނބިދަރިންގެ ތިމަންނާގެ ގެތެރެ އެކުއަހަރު އެކުދަރިން އެއްވެ. ފިރި ތިމަންނާ އަނބިދަރިންގެ އަށް ދިރި ދުނިޔެ ތިމަންނާ އާދަމުގެ ދަރިން ކަރުދާހުގެ ބޭނުމުގެ ތިމަންނާއާ ހަމަހަމަކުރުން شرط

ކުރީމެވެ. ފަހެ އެކަނބުލޭގެ އެކަމާ އެއްބަސް ވިއެވެ. އޭނާމު ފިރިހެނާ އެކަނބުލޭގެވެސް މަގޭ ފިރިވިއެވެ.
އަދި އެހެން ދަރިފުޅެއްގެ ވިއެވެ. ޔާރައްބަނާ އަعمل ހިންގުން އެކަނބުލޭގެ ދުވަހު ދުވަހު އިތުރުން
ވިދާ އެކަނބުލޭގެ ބާރުނުލިބެވެ. الله އަށް ޝުކުރުކުރި ވަރުވެ. ޔާރައްބަނާގެ عفة ޖަރިމާނާ ނަމަވާ ގެޔަށް
ފޮނުވިއެވެ. ފަހެ އެކަނބުލޭގެ ބޭނުމުން ފަހެ ޔާރައްބަނާ الله އަށް ޝުކުރު އަދާކުރި
عملކުރުން ހިއްޖަތުގެ ދުނިޔޭގައި ...

ޔާރައްބަނާ އެންމެ ހިތްވަރާ މިހާރުވެ. އަދި އެކަނބުލޭގެ ދުނިޔެ ދުނިޔޭގެ ހަމަޖެހުމާ ދުވަހު
ވެވެ. ޔާ الله! ޔާރައްބަނާ އަعمل ކުރުވި ވަސީ އިބާދަތްތަކުގެ ވަޤުތުގައި ކާމިޔާބު ވެސްވެ
ޔާރައްބަނާ މުސީބާތް ވާހަކަ ބުނެދީ ދުނިޔޭގެ مصيبة ދެކޮށްލުމުގެ ކުރައްވާނެ! ފަހެ (އަދعاء
ކުރުމުން) ހިތްވަރު ކުރި ޔާރައްބަނާ ފެށީއެވެ. ނަމަވެސް ނިކަމެތިވެ ހުއްޓެވެ.

ޔާރައްބަނާ މިހާ دعاءކުރުން ފެށީއެވެ. ޔާ الله! ޔާރައްބަނާ މުސާރަ ބަޔަކު ލިބިގެން މަސައްކަތް
ކުރީމެވެ. އަދި އެހެނިހެން ޔާރަބީ އެންމެ ހިތާމަ ފުރިހަމަ ދުނިޔޭގެ ހަމަޖެހުން ދުރުކުރާ މުސީބާތް
ދުވަހެވެ. އަދި އެމުސީބާތް ނުދަށުން މިހާ މުސީބާތް ނިކަމެތިވީއެވެ. ފަހެ ޔާރައްބަނާ އެކަނި
މުސީބާތުން ފަރާތް ވެގެން ހަދުމުން ވަރަށް ގިނަ މުދާ ދިޔައެވެ. ފަހެ އެކަނި ޖަމާކުރި ވަޔާ ކަށަވަރު
އެބާވެއްޖެއެވެ. އަދި ބޭނުންވޭ. "އޭ الله ގެ އަޅާއެވެ. ޔާރައްބަނާގެ މުސީބާތަކާ ދުރުވެ." ޔާރައްބަނާ
އެހާއަށް ބޭނުމެވެ. ޔާރަބީ ފެންނަމާ ޖަމަލު ވަޔާއި، ގަރިބުވާއި، ބަލަރިބުވާއި އަދި އަމަން ވެރިޔާ
ޔާބާގެ މުސާއަކުގެ އިޖާބަވެ." އެހާ ބޭނުމެވެ. "އޭ الله ގެ އަޅާއެވެ! ޔާޒަކާތް ސަލާމް
ޔާރައްބަނާ ނުކުރުވެ." ޔާރައްބަނާ ބޭނުމެވެ." ޔާރައްބަނާ ޔާބާއަކު ސަލާމްއާ ކުރުނިއާރާ
ނުނުވެ." އެއަށް ފަހެ އެހާ އަހަރެނި ދުވާ ހިފައިގެން ހިނގައިޖެއެވެ. އަދިއައިން އެއްވެސް
އެއްޗެއް ދުވަށް ނުދިއެވެ. ޔާ الله! ޔާރައްބަނާ އެހެރެ ކަށަވަރު އިބަރުސަލާމްގެ ވަޖަހަ
ފެށިގެން ކަމުގައި ވަސީލަތް ޔާރައްބަނާ ދުނިޔޭ ވަފާތު މިނިވަންވާ ދުނިޔޭގެ مصيبة އިންސާފުމާ
ކުރައްވާނެ! ފަހެ އަހިތްވަރު މިރޭ ދުވަހަށްވެ. ދުނިޔެ ފަހެ އެއީޔާ އައިރަށްވެ ނިކަމެތިން
ގަސްދުވެއެވެ.

2– باب التوبة

توبة ވުމުގެ ވާހަކަ ބަޔާންވާ ބާބު باب

قال العلماء: التوبة واجبة مِنْ كل ذنب. فإن كانت المعصية بين العبد وبين اللَّه تعالى لا تتعلق بحق آدمي فلها ثلاثة شروط: أحدها أن يقلع عَنْ المعصية، والثاني أن يندم عَلَى فعلها، والثالث أن يعزم أن لا يعود إليها أبدا؛ فإن فقد أحد الثلاثة لم تصح توبته. وإن كانت المعصية تتعلق بآدمي فشروطها أربعة: هذه الثلاثة وأن يبرأ مِنْ حق صاحبها. فأن كانت مالا أو نحوه رده إليه، وإن كان حد قذف ونحوه مكنه مِنْه أو طلب عفوه، وإن كانت غيبة استحله مِنْها. ويجب أن يتوب مِنْ جميع الذنوب، فإن تاب مِنْ بعضها صحت توبته عند أهل الحق مِنْ ذلك الذنب وبقى عليه الباقي. وقد تظاهرت دلائل الكتاب والسنة وإجماع الأمة عَلَى وجوب التوبة.

ދަންނަބޭކަލުން ވިދާޅުވެއެވެ. އެންމެހާ ފާފަތަކުން ވަގުތުން توبة ވުމަކީ ވާޖިބުވެގެންވާ ކަމެކެވެ. ފަހެ އެފާފައަކީ އަޅާއާއި الله سبحانه وتعالى އާއި ދެމެދުގެ حقއަކާބެހޭފާފައެއް ކަމުގައިވެ އޭގައި އެއްވެސް އާދަމުގެ ދަރިއެއްގެ حقއެއް ނުވާނަމަ ފަހެ އޭގެ شرطތައް ތިނެކެވެ. ފުރަތަމަކަމަކީ އެފާފައިން ނުކުތުމާއި ހުއްޓާލުމެވެ. ދެވަނައީ އެކަމުގެ މައްޗަށް ދެރަވެ ހިތާމަ ކުރުމެވެ. އަދި ތިންވަނައީ އަލުން ދުވަހަކުވެސް ނުކުރުމަށްعزم ކަނޑައެޅުމެވެ. ފަހެ މިތިންކަމުން ކަމެއް އުނިވެއްޖެ ނަމަ توبة ވުން صحއެއް ނުވާނެއެވެ. އަދި އެފާފައަކީ އާދަމުގެ ދަރިއެއްގެ حقއަކާބެހޭ ފާފައެއް ވާނަމަ އޭގެ شرطތައް ހަތަރެކެވެ. އެއީ އިސްވެދިޔަ ތިންކަމާއި އަދި އެحقއެއް ފުރިހަމަ ކޮށްދިނުމެވެ. ފަހެ އެ حقއަކީ މުދަލެއް ނަމަ މުދަލާއި ހިމެނޭ އެއެއްޗެއް ވެރިޔާއަށް އަނބުރާ ރައްދުކުރުމެވެ. އަދި قذف ކުރުން ފަދަ ހައްދު ކަނޑައެޅިފައިވާ ކަމެއް ނަމަ އެ ހައްދު ހިންގުމަށް ހަވާލުވެ ދޭށެވެ. ނުވަތަ ބަލައިން އެ حقއެއް ކަނޑައެޅުމެވެ. އަދި އެންމެ غيب ބުނުމެއްނަމަ އެކަމުން معافއަށް އެދުމެވެ. އެންމެހާ ފާފަތަކުން ތައުބާވުމަކީ ވާޖިބުކަމެވެ. ބައެއް ފާފައިން ތައުބާ ވެއްޖެނަމަ އަހުލު حق ވެރިންގެ ގާތުގައި صح ވެގެންވެއެވެ. އަދި ބާކީ ފާފަތަކުން ތައުބާވުމަށް ... ތައުބާވުމަކީ واجب ވެގެންވާ ކަމެއް قرانއާއި سنةއާއި إجماع ން ثابت ވެފައިވެއެވެ.

قَالَ الله تَعَالَى : ﴿ وَتُوبُوا إِلَى اللَّهِ جَمِيعاً أَيُّهَ الْمُؤْمِنُونَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴾ [النور : 31]

އޭ މުއުމިނުންނޭވެ! ތިޔަބައިމީހުން އެންމެން اللهއަށް توبةވާށެވެ! (އެއީ) ތިޔަބައިމީހުން ދިރުނަވައި،

نصيب ލިބުމަށްޓަކައެވެ.

قالَ الله تَعَالَى : ﴿ اسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ ثُمَّ تُوبُوا إِلَيْهِ ﴾ [هود : 3]

އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ ވެރިރަސްކަލާނގެ حضرة ން ފާފަފުއްސެވުން ތިޔަބައިމީހުން އެދޭށެވެ. އަދި އެކަލާނގެއަށް ތިޔަބައިމީހުން توبة ވާށެވެ!

قالَ الله تَعَالَى: ﴿ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا تُوبُوا إِلَى اللَّهِ تَوْبَةً نَصُوحا ﴾ [التحريم : 8]

އޭ إيمان ވާއުރެ މީސްތަކުންނޭވެ! ތެދުވެރި إخلاص ތެރި توبة އަކުން، ތިޔަބައިމީހުން الله އަށް توبة ވާށެވެ!

13- وعَنْ أبي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه قال : سمِعتُ رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يَقُولُ : « واللَّه إِنِّي لأَسْتَغْفرُ الله ، وَأَتُوبُ إِلَيْه ، فِي اليَوْمِ ، أَكثر مِنْ سَبْعِين مرَّةً » رواه البخاري .

މާތް الله ރުއްސުން ލިބިގެންވި أبو هُرَيْرَة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، حديث ކުރައްވަނިކޮށް ތިމަން އަޑުއިވިފައެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. މާތް الله ގަސަމްދީ ބުނަމެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންނަ ކޮންމެ ދުވަހަކު ހަތްދިހަ ފަހަރަށްވުރެ ގިނައިން الله އަށް إستغفار ދަންނަވަމެވެ އަދި އެނބުރިގެން توبة ވަމެވެ.

14- وعن الأَغَرِّ بْن يَسار المُزنِيِّ رضي الله عنه قال : قال رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « يا أَيُّها النَّـــاس تُوبُوا إِلى اللَّهِ واسْتغْفرُوهُ فإِني أَتوبُ فِي اليَوْمِ مائة مَرَّة » رواه مسلم .

މާތްالله ރުއްސުން ލިބިގެންވި الأَغَرِّ بْن يَسار المُزنِيِّ رضي الله عنه ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އޭ މީސްތަކުންނޭވެ! ތިޔަބައިމީހުން މާތްالله އަށް توبة ވާށެވެ. އަދި އެކަލާނގެއަށް إستغفار ދަންނަވާށެވެ. އަދި ތިމަން ހަމަކަށަވަރުން ތިމަން ކޮންމެ ދުވަހަކު ސަތޭކަ ފަހަރު توبة ވަމެވެ.

15- وعنْ أبي حَمْزَةَ أَنَس بن مَالِكٍ الأَنْصَارِيِّ خَادِمِ رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، رضي الله عنه قال : قال رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : للَّهُ أَفْرحُ بتْوبةِ عَبْدِهِ مِنْ أَحَدِكُمْ سقطَ عَلَى بعِيرِهِ وقد أَضلَّهُ في أَرضٍ فَلاةٍ متفقٌ عليه .

وفي رواية لُمسْلمٍ : « للَّهُ أَشدُّ فرحاً بتَوْبةِ عَبْدِهِ حِين يتُوبُ إِلْيهِ مِنْ أَحَدِكُمْ كان عَلَى راحِلَتِهِ بأَرْضٍ فلاةٍ ، فانْفلتتْ مِنْهُ وعلَيْها طعامُهُ وشرَابُهُ فأَيِس مِنْهَا ، فأَتَى شَجَرَةً فاضْطَجَعَ في ظِلِّهَا ، وقد أَيِسَ مِنْ رَاحِلتِهِ ، فَبَيْنما هوَ كَذَلِكَ إِذْ هُوَ بِها قَائِمة عِنْدَهُ ، فَأَخذ بِخطامِهَا ثُمَّ قَالَ مِنْ شِدَّةِ الفَرحِ : اللَّهُمَّ أَنت عبْدِي وأَنا ربُّكَ، أَخْطَأَ مِنْ شِدَّةِ الفرح » .

رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّمَގެ خَادِمِ أبوحَمْزَة أَنَس بن مَالِك الأَنْصَارِيِّގެ ރިވާޔަތުން ދެންނެވިއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديثކުރެއްވިއެވެ. މާތްالله ގަސްދީ ހުވާކުރައްވަމެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު ފަޅުބިމެއްގައި ސަވާރުވާ ޖަނަވާރު ގެއްލިފައި ވަނިކޮށް އެ ޖަނަވާރު ފެނުމުން އެމީހާ އުފާވާ ވަރަށްވުރެ ބޮޑަށް الله سبحانه و تعالى ތިޔައިން އަޅަކު توبة ވުމުން ހިތްހަމަޖެހިވަޑައިގަންނަވައެވެ.

އަދި مسلمގެ ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު ސަވާރީ އަދި ކެއުމާއި ބުއިމާއި ޖަހާފައިވާ ޖަނަވާރު ފަޅުބިމެއްގައި ގެއްލިގެން ދިޔައިރު އެ ޖަނަވާރު ފެނުމުގެ އުއްމީދު ކަނޑައެޅިގެން ގަހެއްގެ ހިޔަނި ދަށަށް ގޮސް އޮށޯވެލައިފިއެވެ. އެހެންވެގެން އޮތްއިރު އެ ޖަނަވާރު އޭނާގެ ކައިރީގައި ކޮޅަށް ހުރިކަން ފެނުނެވެ. ދެން ޖަނަވާރުގެ ވާގުން ހިފައިގެން އުފާވެރިކަމުގެ ބޮޑުކަމުން ބުނެފިއެވެ. އޭ الله! ތިބާއީ ތިމަންގެ އަޅާއެވެ. އަދި ތިމަންނަކީ ތިބާގެ ރަސްކަލާނގެއެވެ. އުފާވެރިކަމުގެ ބޮޑުކަމުން އޭނާ ގޯސްކޮށް ބުނެފިއެވެ. الله سبحانه و تعالى ތިޔައިން އަޅަކު توبة ވުމުން ހިތްހަމަޖެހިވަޑައިގަންނަވަނީ އެއަށްވުރެ ބޮޑަށެވެ.

16- وعن أبي مُوسى عَبْدِ اللَّهِ بنِ قَيْسٍ الأَشْعَرِيِّ ، رضِيِ الله عنه ، عن النَّبيَّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال: « إِن الله تعالى يبْسُطُ يدهُ بِاللَّيْلِ ليتُوب مُسيءُ النَّهَارِ وَيبْسُطُ يَدهُ بالنَّهارِ ليتُوبَ مُسِيءُ اللَّيْلِ حتَّى تَطْلُعَ الشَّمْسُ مِن مغْرِبِها » رواه مسلم .

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވާ أبو مُوسى عَبْد اللَّهِ بنِ قَيْس الأَشْعَرِي ، ނަބިއްޔާގެ ރިވާޔަތުގައި ނަބިއްޔާ ވިދާޅުވިއެވެ.

ޔަބައިން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. އަލްއަލްބާނީ حديثކުރެއްވިއެވެ. ހަމަހަމަކޮށްދިން ކަލާނގެ ﷲ އެއީ ރަސޫލާ
އަތުރަލާ ކުރެއްވުމަށް ކުރުގެންދެވުމަށް ފަހުވެރިޔާއާ ދުވަހުގެ ގޮތުގައި ހުރި ގޮތް ހުއްޓުވުމެވެ. އަދި
ދުވަހުގައި އަދިރަސޫލާ ކުރުގެންދެވުމަށް ފަހުވެރިޔާއާ ގޮތުގައި ހުރި ގޮތް ހުއްޓުވުމެވެ. އަދި
އަވަހަށް ތައުބާވުމަށް ތަނަވަސްކަމުން ރައްކާތެރިވެވަޑައިގަތުމެވެ.

17- وعَنْ أبي هُرَيْرةَ رضي الله عنه قال : قال رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « مَنْ تاب قَبْلَ أَنْ تطلُعَ الشَّمْسُ مِنْ مغْرِبِهَا تَابَ الله علَيْه » رواه مسلم .

މާތްالله ރަސޫލާ ކުރެއްވި أبو هُرَيْرة ގެ ރިވާކުރެއްވުމުގައި ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހުރިހާ ދުވަހެއް އިރުއަރާ ތަން توبة ވެއްޖެ މީހާ توبة މާތް الله سبحانه وتعالى قبول ކުރައްވާ ހުއްޓެވެ.

18- وعَنْ أبي عَبْدِ الرَّحْمن عَبْدِ اللَّهِ بن عُمرَ بن الخطَّاب رضي الله عنهما عن النَّبيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال: «إِنَّ الله عزَّ وجَلَّ يقْبَلُ توْبة العبْدِ مَالَم يُغرْغرِ» رواه الترمذي وقال: حديث حسنٌ .

މާތް الله ރަސޫލާ ކުރެއްވި ރަސޫލާ ކުރެއްވި أبو عَبْدِ الرَّحْمن عَبْدِ اللَّهِ بن عُمرَ بن الخطَّاب ، نبي ގެ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ ރިވާކުރެއްވުމުގައި ވިދާޅުވިއެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަހަމަކޮށް الله سبحانه و تعالى އަޅާގެ توبة ނަޒާގެ ހާލަތު ނުވާހާ ހިނދަކު قبول ކުރައްވައެވެ.

19- وعَنْ زِرِّ بْنِ حُبْيشٍ قَال : أَتيْتُ صفْوانَ بْنِ عسَّالٍ رضِي الله عنْهُ أَسْأَلُهُ عن الْمَسْحِ عَلَى الْخُفَّيْنِ فقال : مَا جاءَ بِكَ يَا زِرُّ ؟ فقُلْتُ : ابْتغَاءُ الْعِلْمِ ، فقَال: إنَّ الْملائِكَةَ تَضَعُ أَجْنحتِها لِطَالِبِ الْعِلْمِ رِضاء بمَا يَطلُبُ ، فَقلْتُ : إِنَّه قدْ حَكَّ فِي صدْرِي الْمسْحُ عَلَى الْخُفَّيْنِ بَعْدَ الْغَائِطِ والْبوْلِ ، وكُنْتَ امْرَءاً مِنْ أَصْحاب النَّبيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، فَجئْت أَسْأَلُكَ : هَلْ سمِعْتَهُ يذْكرُ فِي ذَلِكَ شيْئاً ؟ قال : نعَمْ كانَ يأْمُرنا إذا كُنا سفراً أوْ مُسافِرين أَن لا ننْزعَ خفافَنا ثلاثة أَيَّامٍ ولَيَالِيهنَّ إلاَّ مِنْ جنَابةٍ ، لكِنْ مِنْ غائطٍ وبْولٍ ونْومٍ . فقُلْتُ : هَل سمِعتهُ يذكُر فِي الْهوى شيْئاً ؟ قال : نعمْ كُنَّا مَع رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم فِي سفرٍ ، فبيْنا نحنُ عِنْدهُ إذ نادَاهُ أَعْرابِي بصوْتٍ له جهوريٍّ : يا مُحمَّدُ ، فأَجَابهُ رسولُ الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم نحْوا مِنْ صَوْتِه : «هاؤُمْ» فقُلْتُ لهُ : وَيْحَكَ اغْضُضْ مِنْ صَوْتِكَ فإِنَّك عِنْد النَّبيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم وقدْ نُهِيت عَنْ

هذا ، فقال : واللّه لا أَغضُضُ : قَالَ الأَعْرابِيُّ : الْمَرْءُ يُحِبُّ الْقَوم ولَمَّا يلْحق بِهِمْ؟ قال النَّبِيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : «الْمرْءُ مع منْ أَحَبَّ يَوْمَ الْقِيامةِ » فما زَالَ يُحدِّثُنَا حتَّى ذكر باباً من الْمَغْرب مَسيرةُ عرْضِهِ أوْ يسِير الرَّاكِبُ فِي عرْضِهِ أَرْبَعِينَ أَوْ سَبْعِينَ عَاماً. قَالَ سُفْيانُ أَحدُ الرُّوَاةِ . قِبل الشَّامِ خلقَهُ اللَّهُ تعالى يوْم خلق السموات والأَرْضَ مفْتوحاً لِلتَّوبة لا يُغلقُ حتَّى تَطلُعَ الشَّمْسُ مِنْهُ » رواه التِّرْمذي وغيره وقال : حديث حسن صحيح .

މާތްﷲ ރަޙުމަތްތެރިވި زِرِّ بْنِ حُبَيْش ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. އަހަރެން خفގައި ފުހުން ފުރުމާމެދު ސުވާލުކުރުމަށް ޓަކައި މާތްﷲ ރުހިވޮޑިގެންނެވި صفوان بْنِ عسَّال ގެ އަރިހަށް ދިޔައީމެވެ. ދެން ފަހެ ވިދާޅުވިއެވެ. އޭ ޒިއްރެވެ. ތިޔަވަޑައިގެންނެވީ ކީއްކުރައްވަން ހެއްޔެވެ؟ އަހަރެން ދަންނަވައިފީމެވެ. علمއުނގެނުމުގެ ގޮތުންނެވެ. ފަހެ ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން މަލާއިކަތުން ބާލާނީ علمއުނގެނޭމީހާ އޭނާ ހޯދާ ކަމާ ރުހިގެން ތިމަންނާމެންގެ ފިޔަތައް ބާއްވާނެއެވެ. އަހަރެން ދަންނަވައިފީމެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ކުޑަ ފާޚާނާ ބޮޑު ފާޚާނާ ކުރުމަށްފަހު خف ގައި ފުހުމާމެދު ހިތުގައި شك އުފެދިއްޖެއެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން نبي އާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ أصحاب ންގެ ތެރެއިން ހިމެނި ވަޑައިގެންނެވި ބޭފުޅެކެވެ. ފަހެ އަހަރެން މިއައީ ތިބާއަށް އެއްޗެއް އަޑުއެހިތޯ ސުވާލުކުރަން ޓަކައެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. އާނއެކެވެ. އަޅުގަނޑުމެން ދަތުރުކުރާއިރު އަޅުގަނޑުމެންނަށް ފަރުވާ ނުލިބިގެން ދޭތެރޭގައި ތިންދުވަހާއި ތިންރޭ جنب ވުމުން ނޫންނަމަ ބޮޑުކަމުގެ ސަބަބުން ވެސް خفގައި ފުހުމަށް އަމުރުކުރައްވައެވެ. އެހެންނަމަވެސް ކުޑަ ފާޚާނާ ކުރުމާއި ނިދުމާއި ބޮޑުފާޚާނާ ކުރުމުން خف ބޭލުމެއް ނުޖެހެއެވެ. (އެބަހީ އެއީ ބާޠިލުކުރާ ކަންތައް ނޫނެވެ. ނިދުމަކުން خف ބޭލުމެއް ނުޖެހެއެވެ. ނަމަވެސް صحވުޟޫ ނުވާނެއެވެ.) ފަހެ ވިދާޅުވިއެވެ. ތިބާ އަހާ ސުވާލަކީ ހެއްދެވި ކަމެއް ހެއްޔެވެ؟ ވިދާޅުވިއެވެ. އާނއެކެވެ. އަޅުގަނޑުމެން رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ އަރިހުގައި ދަތުރުކުރަމުން ދިޔައިރު ވިއްޔާ ބަދުއްވިއެއް ހަޑި އަޑަކުން ގޮވާލިއެވެ. އޭ محمدއެވެ. ފަހެ رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ވެސް އޭނާއަށް އެފަދަ ހަޑި އަޑަކުން جواب ދެއްވިއެވެ. (ވިދާޅުވިއެވެ.) އާނ! ކަލޭ ހޯއްދެވީ ކީއްތޯއެވެ؟ މިހެން ދެކެވުނީ އަޅުގަނޑުމެން އޭނާއަށް ބުނީމެވެ. ވިއްޔާ ކަލޭގެ އަޑު ދަށްކުރާށެވެ! ކަލޭ ހުރީ نبي ގެ ކުރިމަތީގައި ވާތީއެވެ. ފަހެ އޭނާ ބުނެފިއެވެ. މާތްﷲ ގަސަމް ހަމަ ނުފޮނިވާ ގޮތަށް ނޫން ހަޑިކުރެވޭނެއެވެ. ދެން ބަދުއްވި ބުނެފިއެވެ. ޙަދީޘް ރިވާކުރި ތިމަން ދެއްކެވި ކަލާނގެ ދިނުމާއި ބޮޑުކަމުގެ ގޮތުން ރައްޔިތުންނަށް ލޯބިވާ ތިމާ މީހާ ތިމާއާ އެކުގައި ނުވާނެބާއެވެ. ފަހެ އޭނާ ބުނެފިއެވެ.

ގަދުވަނީ بالله އެވެ. ތިމަންނަގެ އަދެއް ގަޅުއް ނުލާހިނގަވާނެވެ. ދެން މިހަރު ފުރުގޮ މިހާ (رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ އަރިހުން) އައިސްވިއެވެ. މިހާރު ބަޔާކުރާ ކަލޭމެން ހުރުއްވެ. އަދި އެމީހުން

އެމަށްވާހަކަ ނުލެއްވެ. މިތާ އެފަދަ މީހާގެ حكم އަޅު ކަލޭގެ ތިއްވެ؟ رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث

ކުރެއްވިއެވެ. މިހާ قيامة ދުވަހުން ވަރުގަދަމިހާ ތުޅަކާ ބަޔަކުއިހަކަށެވެ. އައްސަލާމު އަކަލާގެފުން

ބަސްފުރުޅުން حديثކުރެއްވުމުންގޮސް مغرب ފަރާތުން ވަރުގަދުގެ ވާހަކަ حديثކުރެއްވިއެވެ. (ވީދުލާވި

އެވެ.) އެދުރުގެ ފާލުމިނަކަށް ސަވާބިއިއްގެ ސަވާބިސް އަހަރު ނުވަވަ ހަތުދުރަ އަހަރުގެ ރާސްތާގެ

ދުރުމިން ވެއެވެ. (މި حديث ރިވާކުރެއްވި އައްބަކުރުއްބަކުރެއްވީ سفيانގެފާނު مغرب ފަރާތުގެ ބަދުލުގައި

مشرق ފަރާތުކަހުން ވިދާޅުވިއެވެ.) الله سبحانه وتعالى އެޅުއްވި ބިން ހުއްދުވި ދުވަހު މިދުރާކު ހައްދުވައި

توبةވަމުންބަލައި ހުރެއްވައިފެއްވިއެވެ. ހުލަނގުން އިރު ނުއަރާނިސް މިދުރާކު ބަންދުނުކުރެވޭނެއެވެ.

20- وعنْ أبي سعِيدٍ سَعْد بْنِ مالك بْنِ سِنانٍ الْخُدْرِيِّ رضي الله عنه أَن نَبيَّ الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قَال : « كان فِيمنْ كَانَ قَبْلكُمْ رَجُلٌ قتل تِسْعةً وتِسْعين نفْساً ، فسأَل عن أَعلَم أَهْلِ الأَرْضِ فدُلَّ على راهِبٍ ، فَأَتَاهُ فقال : إِنَّهُ قَتَل تِسعةً وتسعِينَ نَفْساً ، فَهلْ لَهُ مِنْ توْبَةٍ ؟ فقال : لا فقتلَهُ فكمَّلَ بِهِ مِائةً ثمَّ سألَ عن أعلم أهلِ الأرضِ ، فدُلَّ على رجلٍ عالمٍ فقال: إنهَ قَتل مائةَ نفسٍ فهلْ لَهُ مِنْ تَوْبةٍ ؟ فقالَ: نَعَمْ ومنْ يحُولُ بيْنَهُ وبيْنَ التوْبة ؟ انْطَلِقْ إِلَى أَرْضِ كذا وكذا ، فإِنَّ بها أُنَاساً يعْبُدُونَ الله تعالى فاعْبُدِ الله مَعْهُمْ ، ولا تَرْجعْ إِلى أَرْضِكَ فإِنَّهَا أَرْضُ سُوءٍ ، فانطَلَق حتَّى إِذا نَصَف الطَّرِيقُ أَتَاهُ الْموْتُ فاختَصمتْ فيهِ مَلائكَةُ الرَّحْمَةِ وملاكةُ الْعَذاب . فقالتْ ملائكةُ الرَّحْمَةَ : جاءَ تائِباً مُقْبلا بقلْبِهِ إِلى اللَّهِ تعالى ، وقالَتْ ملائكَةُ الْعذابِ : إِنَّهُ لمْ يَعْمَلْ خيْراً قطُّ ، فأَتَاهُمْ مَلكٌ في صُورَةِ آدمي فجعلوهُ بيْنهُمْ أَي حكماً فقال قيسوا ما بَيْن الأَرْضَين فإِلَى أَيَّتهما كَان أَدْنى فهْو لَهُ، فقاسُوا فوَجَدُوه أَدْنى إِلَى الأَرْضِ التِي أَرَادَ فَقبَضْتْهُ مَلائكَةُ الرَّحمةِ » متفقٌ عليه.

وفي روايةٍ في الصحيح : « فكَان إِلَى الْقرْيَةِ الصَّالحَةِ أَقْربَ بِشِبْرٍ ، فجُعِل مِنْ أَهْلِها » وفي رِواية في الصحيح : « فأَوْحَى اللَّهُ تعالَى إِلَى هَذِهِ أَن تَبَاعَدِی، وإِلى هَذِهِ أَن تَقرَّبِي وقَال : قِيسُوا مَا بيْنهمَا ، فَوَجدُوه إِلَى هَذِهِ أَقَرَبَ بِشِبْرٍ فَغُفرَ لَهُ » . وفي روايةٍ : « فنأَى بِصَدْرِهِ نَحْوهَا » .

ރަޟިﷲ ޢަންހުގެ ސަރަދުގައި أبو سعِيد سَعْد بْنِ مالك بْنِ سِنان الْخُدْرِي ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ.

ހަމަކަށަވަރުން رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ކުރީގައި އުޅުނު

މީހުންގެ ތެރޭގައި ނުވަދިހަނުވަ މީހުން قتل ކުރަ މީހަކު އުޅުނެވެ. ފަހެ އޭނާ ބިންމަތީގައި ވާއެންމެ ބޮޑު علم ވެރިޔާކާކުކަން އެހުނެވެ. އެމީހުން راهب އަކަށް إشارة ކޮށްދިނެވެ. ފަހެ އޭނާ އެ راهب ގެ ގާތަށް ގޮސް ސުވާލުކުރިއެވެ. "ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންނަވަނީ ނުވަދިހަނުވަ މީހުން قتل ކޮށްފައެވެ. ވީމާ ތިމަންނައަށް توبة އެއް ވާނެތޯއެވެ؟" އެ ރާހިބާ ޖަވާބު ދިނެވެ. "ނުވާނެއެވެ." ފަހެ އޭނާ އެ ރާހިބާ ވެސް قتل ކޮށްލިއެވެ. އެއާއެކު ސަތޭކަ ހަމަކުރިއެވެ. ދެން އޭނާ ބިންމަތީގައިވާ އެންމެ ބޮޑު علم ވެރިޔާ ކާކުކަން އެހުނެވެ. އެމީހުން ދަންނަ ބޭފުޅަކަށް إشارة ކޮށްދިނެވެ. ދެން އޭ علم ވެރިޔާގެ ގާތަށް ގޮސް އޭނާއަށް ސުވާލުކުރިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންނަ ސަތޭކަ މީހުން قتل ކޮށްފައެވެ. ދެން ތިމަންނައަށް توبة ވާނެތޯއެވެ.؟ علم ވެރިޔާ ޖަވާބުދެއްވިއެވެ. "އާނއެކެވެ. އިންސާނާއި އޭނާގެ توبة ގެ ދެމެދުގައި ހުރަސް އަޅައިދޭނީ ކާކުތޯއެވެ؟ މިވެނި ބިމަކަށް ދާށެވެ. އެބިމުގައި އުޅޭ މީސްތަކުން الله އަށް އަޅުކަން ކުރެއެވެ. އެބިމަކަށް ގޮސް އެމީހުންނާއެކު الله އަށް އަޅުކަން ކުރާށެވެ. އަދި ތިބާގެ ބިމަށް އެނބުރި ނުދާށެވެ. ސަބަބަކީ އެއީ ނުބައި މީހުންގެ ބިމެކެވެ." ފަހެ އޭނާ، މެދުތެރޭގައި علم ވެރިޔާ ވިދާޅުވި ތަނަށް ދަނީ ދަތުރުކުރަމުން ދިޔައެވެ. އަދި ދަތުރު ދެބައިވީ މިންވަރުން މަރުވެއްޖެއެވެ. އެހިނދު އޭނާގެ ރޫޙު ގެންދިއުމަށް ބަހުސްކޮށް رحمة ގެ މަލާއިކަތުންނާއި عذاب ގެ މަލާއިކަތުންގެ ދެމެދުގައި خيال ތަފާތުވެ ވަރަށް ޖަދަލުވެ ދިޔައެވެ. ފަހެ رحمة ގެ މަލާއިކަތުން ވިދާޅުވިއެވެ. "އެއީ ތައުބާވެރިވެގެން އައި ހިތުން ތެދުވެރިކަމާއި الله އަށް ރުޖޫޢަވެ توبة ވެގެންނެވެ. عذاب ގެ މަލާއިކަތުން ވިދާޅުވިއެވެ. "އެއީ ދުވަހަކުވެސް ހެޔޮ عمل އެއް ނުކުރައެވެ. އަދި ދެން މަލާއިކަތުންގެ ބަހުސް އަރާއިރު ދެއްވައި ސޫރަތުގައި އެއްބަސް ވަޑައިގެންނެވިއެވެ. އަދި ދެން އަރާއިރު ސޫރަތުގައި އިންސާނެއްގެ ސޫރަތުގައި ملائكة އާ ގާތަށް ވަޑައިގެން މިދެބިމުގެ ދޭތެރެ އިންސާފު ކުރުމަށް އެ ملائكة ބާރުވެރިކަން އެދިވަޑައިގަތެވެ. އަދި އިންސާފު ކުރުމަށް ކުރިމަތިލާއިރު ތަނަވަސްކޮށް ملائكة އާ ވިދާޅުވިއެވެ. އެމީހާ ދެބިމުގެ ދޭތެރެ މިނުކުރުމަށް ގޮސްދޭތެރޭ ދެބިމަކަށް قصد ކުރި ތަނާ ދެބިމު މިންއެޅިއެވެ. އަދި އެމީހާ އާއި އެންމެކައިރީގައި އެބިމަކަށް ވުރެ ހިނގުން ގާތްކަމެވެ. (އެބަހީ ހެޔޮމީހުންގެ ތަނާއި ކައިރިކަމަށް ހެޔޮ މީހާގެ ގާތްކަމެވެ· ނުބައިމީހުންގެ ތަނާއި ކައިރިކަމާ ނުބައި މީހާގެ ގާތްކަމެވެ·) ފަހެ މިންއެޅިއިރު އޭނާއާއި އެންމެ ކައިރީގައިވީ ހެޔޮމީހުންގެ ތަނެވެ. އެހެންކަމުން އޭނާގެ ރޫޙު ހިއްޖެވި رحمة ގެ މަލާއިކަތުންނެވެ.

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. އެމީހާ ރަސޫލުލްލާހުގެ ރަސޫލާއި ކައިވެނިކަން ހުރީ ކައިރިވެފައެވެ.
އެހެން ކަމުން އޭމީހުންގެ ރަސޫލާ މީހެއް ކަމުގައި ލެއްވީއެވެ.

އަދި بخاريގެ ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. الله سبحانه وتعالى ނަބިއްޔާ މީހުންގެ ރަސޫލަށް وحي ކުރައްވާއެވެ.
ދުރުވާނުވެ. އަދި އެއީ މީހުންގެ ރަސޫލަށް وحيކުރައްވާއެވެ. ކައިރިވާނުވެ. ދެން އެއަށްފަހު ملائكة
ބާކީކުރެއްވި ވިދާޅުވިއެވެ. އާދައި އެބިހާއި ދުވަހު މީހެއްގެ ނުވެ. ވީމާ މީހެއްގެއިން އޭރު
މީހުންގެ ރަސޫލާއި ހުރީ ކައިވެނިކަން ކައިރިވެފައެވެ. އެހެންކަމުން އޭނާގެ ފުދު ދުއްސަވައި ދެއްވިއެވެ.

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. އޭނާ މަރުވާން ފުރުމުން އޭރުމީހުންގެ ރަސޫލާ ދިމާލަށް ކުރިމަތި
ވެއްޖެން އެވެއްޖެއެވެ. އެހެންވެ އޭރު މީހެއްކަމުގައި ލެއްވީއެވެ.

21- وعَنْ عبْدِ اللَّهِ بنِ كَعْبِ بنِ مَالكٍ ، وكانَ قائِدَ كعْبٍ رضِيَ اللهُ عنه مِنْ بَنِيهِ حِينَ عَمِيَ، قال : سَمِعْتُ كعْبَ بن مَالكٍ رضِي اللهُ عنه يُحَدِّثُ بِحدِيثِهِ حِين تخَلَّف عَنْ رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، في غزوةِ تبُوكَ . قَال كعْبٌ : لمْ أَتخَلَّفْ عَنْ رسولِ الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، في غَزْوَةٍ غزَاها إلاَّ في غزوةِ تَبُوكَ ، غَيْر أَنِّي قدْ تخَلَّفْتُ في غَزْوةِ بَدْرٍ ، ولَمْ يُعَاتَبْ أَحد تَخلّف عنْهُ ، إنَّما خرَجَ رسولُ الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم والمُسْلِمُونَ يُرِيُدونَ عِيرَ قُرَيْش حتَّى جَمعَ اللهُ تعالَى بيْنهُم وبيْن عَدُوِّهِمْ عَلَى غيْرِ ميعادٍ . وَلَقَدْ شهدْتُ مَعَ رسولِ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ليْلَةَ العَقبَةِ حِينَ تَوَاثَقْنَا عَلَى الإِسْلامِ ، ومَا أُحِبُّ أَنَّ لِي بهَا مَشهَدَ بَدْرٍ ، وإِن كَانتْ بدْرٌ أَذْكَرَ فِي النَّاسِ مِنهَا وكان من خبري حِينَ تخَلَّفْتُ عَنْ رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، في غَزْوَةِ تبُوك أَنِّي لَمْ أَكُنْ قَطُّ أَقْوَى ولا أَيْسَرَ مِنِّي حِينَ تَخلَّفتُ عَنْهُ فِي تِلْكَ الْغَزْوَة ، واللَّهِ ما جَمعْتُ قبْلها رَاحِلتيْنِ قطُّ حتَّى جَمَعْتُهُما فِي تلك الْغَزوَةِ ، ولَمْ يكُن رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يُريدُ غَزْوةً إلاَّ ورَّى بغَيْرِهَا حتَّى كَانَتْ تِلكَ الْغَزْوةُ ، فغَزَاها رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم في حَرٍّ شَديدٍ ، وَاسْتَقْبَلَ سَفراً بَعِيداً وَمَفَازاً. وَاسْتَقْبَلَ عَدداً كَثيراً ، فجَلَّى للْمُسْلِمِينَ أَمْرَهُمْ ليَتَأَهَّبوا أُهْبَةَ غَزْوِهِمْ فَأَخْبَرَهُمْ بوَجْهِهِمُ الَّذي يُرِيدُ ، وَالْمُسْلِمُون مَع رسول الله كثِيرٌ وَلاَ يَجْمَعُهُمْ كِتَابٌ حَافِظٌ « يُريدُ بذلكَ الدِّيوان » قال كَعْبٌ : فقلَّ رَجُلٌ يُريدُ أَنْ يَتَغَيَّبَ إلاَّ ظَنَّ أَنَّ ذلكَ سَيَخْفى بِهِ مَالَمْ يَنْزِلْ فيهِ وَحْيٌ مِن اللَّهِ ، وغَزَا رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم تلكَ الغزوةَ حين طَابت الثِّمَارُ والظِّلالُ ، فَأَنا إِلَيْهَا أَصْعرُ ، فتجهَّز رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم وَالْمُسْلِمُون معهُ ، وطفِقْت أَغدو لِكىْ أَتجَهَّزَ معهُ فأَرْجعُ و لمْ أَقْض شيئاً ، وأَقُولُ في نَفْسى: أَنا قَادِرٌ علَى ذلك إِذا أَرَدْتُ، فلمْ يَزلْ

يتمادى بي حتَّى استمَرَّ بالنَّاسِ الْجدُّ ، فأَصْبَحَ رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم غَادياً والْمُسْلِمُونَ معَهُ ، وَلَمْ أَقْضِ مِنْ جهازي شيْئاً ، ثُمَّ غَدَوْتُ فَرَجَعْتُ وَلَم أَقْض شَيْئاً ، فَلَمْ يزَلْ يَتَمادَى بِي حَتَّى أَسْرعُوا وتَفَارَط الْغَزْوُ ، فَهَمَمْتُ أَنْ أَرْتَحِلَ فأُدْرِكَهُمْ ، فَيَالَيْتَنِي فعلْتُ ، ثُمَّ لَمْ يُقَدَّرْ ذلك لِي ، فَطفقتُ إِذَا خَرَجْتُ فِي النَّاسِ بَعْد خُرُوجِ رسُول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يُحْزُنُني أَنِّي لا أَرَى لِي أُسْوَةً ، إلاَّ رَجُلاً مَغْمُوصاً عَلَيْه فِي النِّفاق ، أَوْ رَجُلاً مِمَّنْ عَذَرَ اللَّهُ تعالَى مِن الضُّعَفَاءِ ، ولَمْ يَذكُرنِي رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حتَّى بَلَغ تَبُوكَ ، فقالَ وَهُوَ جَالِسٌ فِي القوْمِ بتَبُوك : ما فَعَلَ كعْبُ بْنُ مَالكٍ ؟ فقالَ رَجُلٌ مِن بَنِي سلمِة : يا رسول الله حَبَسَهُ بُرْدَاهُ ، وَالنَّظَرُ فِي عِطْفيْه . فَقال لَهُ مُعَاذُ بْنُ جَبَلٍ رضيَ اللَّهُ عنه . بئس ما قُلْتَ ، وَاللَّهِ يا رسول الله مَا عَلِمْنَا علَيْهِ إلاَّ خَيْراً ، فَسكَت رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم. فبَيْنَا هُوَ علَى ذلك رَأَى رَجُلاً مُبْيضاً يَزُولُ به السَّرَابُ ، فقالَ رسولُ الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : كُنْ أَبَا خَيْثمَةَ ، فَإِذا هوَ أَبُو خَيْثَمَةَ الأَنْصَاريُّ وَهُوَ الَّذي تَصَدَّقَ بصاعِ التَّمْرِ حين لَمَزَهُ المنافقون قَالَ كَعْبٌ : فَلَّما بَلَغني أَنَّ رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قَدْ توَجَّهَ قَافلا منْ تَبُوكَ حَضَرَنِي بَثِّي ، فطفقتُ أَتذكَّرُ الكذِبَ وَأَقُولُ: بِمَ أَخْرُجُ من سَخطه غَداً وَأَسْتَعِينُ عَلَى ذلكَ بكُلِّ ذِي رَأْيٍ مِنْ أَهْلي ، فَلَمَّا قِيلَ : إِنَّ رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قدْ أَظِلَّ قادماً زاحَ عَنِّي الْبَاطِلُ حَتَّى عَرَفتُ أَنِّي لم أَنج مِنْهُ بِشَيءٍ أَبَداً فَأَجْمَعْتُ صِدْقَهُ ، وأَصبْحَ رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قَادماً ، وكان إذا قدمَ مِنْ سَفَرٍ بَدَأَ بالْمَسْجد فرَكعَ فيه رَكْعَتَيْنِ ثُمَّ جَلس للنَّاس ، فلمَّا فعل ذَلك جَاءَهُ الْمُخلَّفُونَ يعْتذرُون إِليْه وَيَحْلفُون لَهُ ، وكانوا بضعاً وثَمَانين رَجُلا فقبل منْهُمْ عَلانيَتهُمْ وَاسْتغفَر لَهُمْ ووَكلَ سَرَائرَهُمْ إلى الله تعالَى . حتَّى جئْتُ ، فلمَّا سَلَمْتُ تبسَّم تبَسُّم الْمُغْضب ثمَّ قَالَ : تَعَالَ، فجئتُ أَمْشي حَتى جَلَسْتُ بيْن يَدَيْهِ ، فقالَ لِي : مَا خَلَّفَكَ ؟ أَلَمْ تكُنْ قد ابْتَعْتَ ظَهْرَك، قَالَ قُلْتُ : يَا رَسُولَ الله إِنِّي واللَّه لَوْ جلسْتُ عنْد غيْركَ منْ أَهْلِ الدُّنْيا لَرَأَيْتُ أَني سَأَخرُج منْ سَخَطه بعُذْرٍ ، لقدْ أُعْطيتُ جدَلا ، وَلَكنِّي وَاللَّه لقدْ عَلمْتُ لَئن حَدَّثْتُكَ الْيَوْمَ حديث كَذب ترْضى به عنِّي لَيُوشكَنَّ اللَّهُ يُسْخطك عليَّ ، وإِنْ حَدَّثْتُكَ حَديث صدْق تجدُ علَيَّ فيه إِنِّي لأَرْجُو فِيه عُقْبَى الله عَزَّ وَجلَّ ، واللَّه ما كان لِي من عُذْرٍ ، واللَّهِ مَا كُنْتُ قَطُّ أَقْوَى وَلَا أَيْسر مِنِّي حِينَ تَخلفْتُ عَنك قَالَ : فقالَ رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « أَمَّا هذَا فقَدْ صَدَقَ ، فَقُمْ حَتَّى يَقْضيَ اللَّهُ فيكَ » وسَارَ رِجَالٌ مِنْ بَنِي سَلمة فاتَّبعُونِي ، فقالُوا لِي : واللَّهِ مَا عَلِمْنَاكَ أَذنْبتَ ذَنْباً قبْل هذَا ، لقَدْ عَجزتَ فِي أن لا تَكُون اعتذَرْت إِلَى رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم بمَا اعْتَذَرَ إِلَيهِ الْمُخَلَّفُون فقدْ كَانَ كافِيَكَ ذنْبكَ اسْتِغفارُ رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم لَك . قَالَ : فوالله ما زَالُوا يُؤنِّبُونني حتَّى أَرَدْت أَنْ أَرْجِعَ إلى رسول

الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم فأَكْذِب نفسْي ، ثُمَّ قُلتُ لَهُم : هَلْ لَقِيَ هَذا معِي مِنْ أَحدٍ ؟ قَالُوا : نَعَمْ لقِيَهُ معك رَجُلان قَالا مِثْلَ مَا قُلْتَ ، وقيل لَهمَا مِثْلُ مَا قِيلَ لكَ ، قَال قُلْتُ : مَن هُمَا ؟ قالُوا : مُرارةُ بْنُ الرَّبيع الْعَمْرِيُّ ، وهِلال ابْن أُميَّة الْوَاقِفِيُّ ؟ قَالَ : فَذكَروا لِي رَجُلَيْنِ صَالِحَيْن قدْ شَهِدا بدْراً فِيهِمَا أُسْوَةٌ . قَالَ : فَمَضيْت حِينَ ذَكَروهُمَا لِي .

وَنَهَى رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم عن كَلامِنَا أَيُّهَا الثلاثَةُ مِن بَين من تَخَلَّف عَنهُ ، قالَ : فاجْتَنَبَنا النَّاس أَوْ قَالَ: تَغَيَّرُوا لَنَا حَتَّى تَنَكَّرت لِي فِي نفسي الأَرْضُ ، فَمَا هيَ بالأَرْضِ التي أَعْرِفُ ، فَلَبِثْنَا عَلَى ذَلكَ خَمْسينَ لَيْلَةً . فأَمَّا صَاحباي فَاستَكَانَا وقَعَدَا فِي بُيُوتِهمَا يَبْكيَانِ وأَمَّا أَنَا فَكُنتُ أَشَبَّ الْقَوْمِ وأَجْلَدَهُمْ ، فَكُنتُ أَخْرُج فَأَشهَدُ الصَّلاة مَعَ الْمُسْلِمِينَ، وَأَطُوفُ فِي الأَسْوَاقِ وَلا يُكَلِّمُنِي أَحدٌ ، وآتِي رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم فأُسَلِّمُ عَلَيْهِ ، وَهُو فِي مجْلِسهِ بعدَ الصَّلاةِ ، فَأَقُولُ فِي نفسي : هَل حَرَّكَ شفتَيهِ بردِّ السَّلامِ أَم لاَ ؟ ثُمَّ أُصلِّي قريباً مِنهُ وأُسَارِقُهُ النَّظَرَ ، فَإِذَا أَقبَلتُ على صلاتِي نَظر إِلَيَّ ، وإِذَا الْتَفَتُّ نَحْوَهُ أَعْرَضَ عَنِّي ، حَتى إِذا طَال ذلكَ عَلَيَّ مِن جَفْوَةِ الْمُسْلمينَ مشَيْت حَتَّى تَسوَّرْت جدارَ حَائط أبي قَتَادَةَ وَهُوَا ابْن عَمِّي وأَحبُّ النَّاسَ إِلَيَّ ، فَسلَّمْتُ عَلَيْهِ فَواللَّهِ مَا رَدَّ عَلَيَّ السَّلامَ ، فَقُلْت لَه : يا أَبَا قتادَة أَنْشُدكَ باللَّه هَلْ تَعْلَمُنِي أُحبُّ الله وَرَسُولَه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ؟ فَسكَتَ، فَعُدت فَنَاشَدتُه فَسكَتَ ، فَعُدْت فَنَاشَدْته فَقَالَ : الله ورَسُولُهُ أَعْلَمُ . فَفَاضَتْ عَيْنَايَ ، وَتَوَلَّيْتُ حَتَّى تَسَوَّرتُ الْجدَارَ

فبَيْنَا أَنَا أَمْشي فِي سُوقِ المدينةِ إِذَا نَبَطيٌّ منْ نبطِ أَهْلِ الشَّام مِمَّنْ قَدِمَ بالطَّعَامِ يبيعُهُ بالمدينةِ يَقُولُ : مَنْ يَدُلُّ عَلَى كعْبِ بْنِ مَالكٍ ؟ فَطَفقَ النَّاسُ يشيرون له إِلَى حَتَّى جَاءَنِي فَدَفَعَ إِلَى كتَاباً منْ مَلِكِ غَسَّانَ ، وكُنْتُ كَاتِباً . فَقَرَأْتُهُ فَإِذَا فيهِ : أَمَّا بَعْدُ فَإِنَّهُ قَدْ بلَغَنَا أَن صاحِبَكَ قدْ جَفاكَ ، و لَمْ يجْعلْك اللَّهُ بدَارِ هَوَانٍ وَلا مَضْيْعَةٍ ، فَالْحقْ بنا نُوَاسِك ، فَقلْت حِين قرأْتُهَا: وَهَذِهِ أَيْضاً من الْبَلاءِ فَتيَمَّمْتُ بِهَا التَّنُّور فَسَجرْتُهَا .

حَتَّى إِذَا مَضَتْ أَرْبَعُون مِن الْخَمْسينَ وَاسْتَلْبَثِ الْوَحْيُ إِذَا رسولِ رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يَأْتِينِي ، فَقَالَ: إِنَّ رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يَأْمُرُكَ أَنْ تَعْتزِلَ امْرأَتكَ ، فقُلْتُ: أُطَلِّقُهَا ، أَمْ مَاذا أَفعْلُ ؟ قَالَ: لا بَلْ اعتْزِلْهَا فلا تقربَنَّهَا ، وَأَرْسلَ إِلى صَاحِبِيَّ بِمثْلِ ذلِكَ . فَقُلْتُ لامْرَأَتِي : الْحقِي بأَهْلكِ فَكُونِي عِنْدَهُمْ حَتَّى يَقْضِيَ اللَّهُ فِي هذَا الأَمر ، فَجَاءَت امْرأَةُ هِلالِ بْنِ أُمَيَّةَ رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم فقالتْ لَهُ : يا رسول الله إِنَّ هِلالَ بْنَ أُمَيَّةَ شَيْخٌ ضَائعٌ لَيْسَ لَهُ خادِمٌ ، فهلْ تَكْرهُ أَنْ أَخْدُمهُ ؟ قال : لا، وَلَكِنْ لا يَقْرَبَنَّك . فَقَالَتْ

: إِنَّهُ وَاللَّه مَا بِهِ مِنْ حَركةٍ إِلَى شَيءٍ ، وَوَاللَّه ما زَالَ يَبْكِي مُنْذُ كَانَ مِنْ أَمْرِهِ مَا كَانَ إِلَى يَوْمِهِ هَذَا . فَقَال لِي بعْضُ أَهْلِي: لَو اسْتأذنْت رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم فِي امْرَأَتِك ، فقَدْ أذن لامْرأَةِ هِلالِ بْنِ أُمَيَّةَ أَنْ تَخْدُمَهُ؟ فقُلْتُ: لا أَسْتَأْذِنُ فِيهَا رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، ومَا يُدْرِيني مَاذا يَقُولُ رسولُ الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم إِذَا اسْتَأْذَنْتُهُ فِيهَا وَأَنا رَجُلٌ شَابٌّ فلَبِثْتُ بِذلك عشْر ليالٍ ، فَكَمُلَ لَنا خَمْسُونَ لَيْلَةً مِنْ حينَ نُهي عَنْ كَلامنا .

ثُمَّ صَلَّيْتُ صَلاَةَ الْفَجْرِ صباحَ خَمْسينَ لَيْلَةً عَلَى ظَهْرِ بَيْتٍ مِنْ بُيُوتِنَا ، فَبينَا أَنَا جَالسٌ عَلَى الْحال التِي ذكَر اللَّهُ تعالَى مِنَّا ، قَدْ ضَاقَتْ عَلَيَّ نَفْسِي وَضَاقَتْ عَليَّ الأَرضُ بمَا رَحُبَتْ، سَمِعْتُ صَوْتَ صَارِخٍ أوفي عَلَى سَلْعٍ يَقُولُ بأَعْلَى صَوْتِهِ : يَا كَعْبُ بْنَ مَالِكٍ أَبْشِرْ، فخرَرْتُ سَاجداً ، وَعَرَفْتُ أَنَّهُ قَدْ جَاءَ فَرَجٌ فَآذَنَ رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم النَّاس بتوْبَةِ الله عَزَّ وَجَلَّ عَلَيْنَا حِين صَلَّى صَلاة الْفجْرِ فذهَبَ النَّاسُ يُبَشِّرُوننا ، فذهَبَ قِبَلَ صَاحِبَيَّ مُبَشِّرُونَ ، وركض رَجُلٌ إليَّ فرَساً وَسَعَى ساعٍ مِنْ أَسْلَمَ قِبَلِي وَأَوْفَى عَلَى الْجبلِ ، وكَان الصَّوْتُ أَسْرَعَ مِنَ الْفَرَسِ ، فلمَّا جَاءَنِي الَّذي سمِعْتُ صوتَهُ يُبَشِّرُنِي نَزَعْتُ لَهُ ثَوْبَيَّ فكَسَوْتُهُمَا إِيَّاهُ ببشارَته واللَّه ما أَمْلِكُ غَيْرَهُمَا يومئذٍ ، وَاسْتَعَرْتُ ثَوْبَيْنِ فَلَبسْتُهُمَا وانْطَلَقتُ أَتَأَمَّمُ رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يَتَلَقَّانِي النَّاسُ فَوْجاً فَوْجاً يُهَنِّئُونني بالتَّوْبَةِ وَيقُولُون لِي : لِتَهْنِكَ تَوْبَةُ الله عَلَيْكَ، حتَّى دَخَلْتُ الْمَسْجدَ فإِذَا رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم جَالِسٌ حَوْلَهُ النَّاسُ ، فَقَامَ طلْحَةُ بْنُ عُبَيْد الله رضي الله عنه يُهَرْولِ حَتَّى صَافَحَنِي وهَنَّأَنِي ، واللَّه مَا قَامَ رَجُلٌ مِنَ الْمُهاجرينَ غَيْرُهُ ، فَكَان كَعْبٌ لا يَنْساهَا لِطَلحَة . قَالَ كَعْبٌ : فَلَمَّا سَلَّمْتُ عَلَى رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، قال: وَهوَ يَبْرُقُ وَجْهُهُ مِنَ السُّرُور أَبْشِرْ بخَيْرِ يَوْمٍ مَرَّ عَلَيْكَ ، مُذْ ولَدَتْكَ أُمُّكَ ، فقُلْتُ : أمِنْ عِنْدِكَ يَا رَسُول اللَّهِ أَم مِنْ عِنْد الله ؟ قَالَ : لاَ بَلْ مِنْ عِنْد الله عَز وجَلَّ ، وكانَ رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم إِذَا سُرَّ اسْتَنارَ وَجْهُهُ حتَّى كَأَنَّ وجْهَهُ قِطْعَةُ قَمر، وكُنَّا نعْرفُ ذلِكَ مِنْهُ، فلَمَّا جلَسْتُ بَيْنَ يدَيْهِ قُلتُ: يَا رسول اللَّهِ إِنَّ مِنْ تَوْبَتِي أَنْ أَنْخَلِعَ مِن مَالي صدَقَةً إِلَى اللَّهِ وإِلَى رَسُولِهِ .

فَقَالَ رَسُول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : أَمْسِكْ عَلَيْكَ بَعْضَ مَالِكَ فَهُوَ خَيْر لَكَ ، فَقُلْتُ إِنِّي أُمْسِكُ سَهْمِي الَّذي بِخيْبَر . وَقُلْتُ : يَا رَسُولَ الله إن الله تَعَالَى إِنَّما أَنْجَاني بالصدق ، وَإِنْ مِنْ تَوْبَتِي أَن لا أُحدِّثَ إلاَّ صِدْقاً ما بَقِيتُ ، فوا لله ما علِمْتُ أحداً مِنَ المسلمِين أَبْلاَهُ اللَّهُ تَعَالَى فِي صدْق الْحَديث مُنذُ ذَكَرْتُ ذَلكَ لرسُولِ الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم أَحْسَنَ مِمَّا أَبْلاَنِي اللَّهُ تَعَالَى ، وَاللَّهِ مَا تَعمّدْت كِذْبَةً مُنْذُ قُلْت ذَلِكَ لِرَسُولِ اللَّهِ

صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم إِلَى يَوْمِي هَذَا ، وَإِنِّي لأَرْجُو أَنْ يَحْفظنِي اللَّهُ تَعَالى فِيمَا بَقِي ، قَالَ : فَأَنْزَلَ اللَّهُ تَعَالَى : { لَقَدْ تَابَ اللَّهُ عَلَى النَّبِيِّ وَالْمُهَاجِرِينَ والأَنْصَارِ الَّذِينَ اتَّبَعُوهُ فِي سَاعَةِ الْعُسْرَةِ } حَتَّى بَلَغَ : { إِنَّه بِهِمْ رَءُوفٌ رَحِيمٌ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم وَعَلَى الثَّلاَثَةِ الَّذِينَ خُلِّفُوا حَتَّى إِذَا ضَاقَتْ عَلَيْهِمُ الأَرْضُ بِمَا رَحُبَتْ } حتى بلغ: { اتَّقُوا اللَّهَ وَكُونُوا مَعَ الصَّادقِين } [التوبة : 117 ، 119] .

قالَ كعْبٌ : واللَّهِ مَا أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيَّ مِنْ نِعْمَةٍ قَطُّ بَعْدَ إِذْ هَدانِي اللَّهُ لِلإِسْلام أَعْظمَ فِي نَفسِي مِنْ صِدْقِي رَسُولَ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم أَن لاَّ أَكُونَ كَذَبْتُهُ ، فأهلكَ كَمَا هَلَكَ الَّذِينَ كَذَبُوا إن الله تَعَالَى قَالَ للَّذِينَ كَذَبُوا حِينَ أَنزلَ الْوَحْيَ شَرَّ مَا قَالَ لأحدٍ ، فقَالَ اللَّهُ تَعَالَى : {سيَحلِفون باللَّه لَكُمْ إِذَا انْقَلَبْتُم إِلَيْهِم لتُعْرِضوا عَنْهُمْ فأَعْرِضوا عَنْهُمْ إِنَّهُمْ رِجْس ومَأواهُمْ جَهَنَّمُ جَزاءً بِمَا كَانُوا يكْسبُون . يَحْلِفُونَ لَكُمْ لِتَرْضَوْا عَنْهُمْ فَإِنْ تَرْضَوْا عَنْهُمْ فَإِن الله لاَ يَرْضَى عَنِ الْقَوْمِ الفاسقينَ } [التوبة 95 ، 96] .

قال كَعْبٌ : كنَّا خُلِّفْنَا أَيُّهَا الثَّلاَثَةُ عَنْ أَمْرِ أُولَئِكَ الَّذِينَ قَبلَ مِنْهُمْ رَسُولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حِينَ حَلَفوا لَهُ ، فبايعَهُمْ وَاسْتَغْفَرَ لَهُمْ ، وأرْجأَ رَسولُ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم أمْرَنا حَتَّى قَضَى اللَّهُ تَعَالَى فِيهِ بِذَلكَ ، قَالَ اللَّه تَعَالَى : { وَعَلَى الثَّلاَثةِ الَّذِينَ خُلِّفُوا } .

وليْسَ الَّذي ذَكَرَ مِمَّا خُلِّفنا تَخَلُّفُنا عَن الغزو ، وَإِنَّمَا هُوَ تَخْلِيفهُ إِيَّانَا وإرجاؤُهُ أَمْرَنَا عَمَّنْ حَلَفَ لَهُ واعْتَـــذَرَ إِلَيْهِ فَقَبلَ مِنْهُ . مُتَّفَقٌ عليه .

މާތް الله ރުއްސެވިގެންވާ عبد اللهِ بن كَعْبِ بن مَالك ގެ ރިވާޔަތެއް ކިޔަވާލެވިގެންދަނީ. އެއީ كَعْب ގެ ދަރިކަލުން ރިވާކުރެއްވި އެކަމާ ބެހޭ ހަދީޘްގެ ބައިވެރިވުމުގެ ކަލާމެވެ. ވާހަކަވީއެވެ. كَعْب بنِ مَالك (رضِي الله عنه) އާއި تبوكހަނގުރާމައިގައި رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّمއާއިއެކު ބައިވެރިނުވެ ހުރުމުން ގޮވާ ހަމަ ދަރަނި ދެއްކެވި ހެވަރު އޮތް ކަލޭ. كَعْبގެކުރެން ވާހަކަވީއެވެ. رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ކުރިއްވި ހަނގުރާމަތަކުގެ ތެރެއިން تبوكހަނގުރާމަ ފިޔަވައި އެހެން ހުރިހާ ހަނގުރާމަ އެއްގައި ވަރަށް ބައިވެރިވީމެވެ. އަދި بَدْرހަނގުރާމަ ހިނގި ވަގުތުވެސް ވަރަށް ތުރުތުވީ. ވަރަށްވެސް އެކަމާ ގުޅޭ އެއްވެސް ދިޔަ ވަރަށްއެ ނުކުމެރައްވައެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم بَدْرއަށް ނިކުމެ ވަޑައިގަތީ قُرَيْشްގެ ވިޔަފާރި قافلة އަށް ހުރަސް އެޅުމަށް ގެންނެވީ. ވަރަށްވެސް الله سبحانه وتعالى މުސްލިމުންނާއި އަދުއްވުންގެ ދެމެދުން ކުރިއަށ

ހިޖުރަތާއި ޝުހަދާއި ހަނގުރާމަތަކުން جمعކުރައްވައިފިއެވެ. އަދި ހަމަހަމަކަމުން ތިމަންނަ رسولِ الله صلّى اللهُ
عَلَيْهِ وسَلَّمގެ އަރިހުގައި عقبَةގައި ތިމަންނާ އިސްލާމްވީހެން نصرދިނުމަށް بيعةކުރެއްވިއިރު ހާޒިރުވީމެވެ.
(އެގޮތުން ތިމަންނަ بَدْر ގައި ބައިވެރިވުމުގެ ބަދަލުގައި އެކަން ލިބުނުން ދިވެހިވީއެވެ.) އަދި
އެގޮތުން ތިމަންނަ بَدْرއަށް ދާން އިސްލާމާ ހިނގުމެވެ. އަދި މިސްކީނުންގެ ގޮތުގައި بيعة العقبة
އެންމެ بَدْ ހަނގުރާމަ مشهورވެފައިވާ ކަމުގައިވެސްވެއެވެ. އަދި ތިމަންނަ تبُوك ހަނގުރާމައިގައި
رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ އަރިހުގައި ހުރުމުގެ ޝަރަފު ލިބިއްޖެ އެންމެ ފަހުގެ ގޮތުގައެވެ.
ހަމަހަމަކަމުން ތިމަންނަ އެހަނގުރާމައިން ފަސްވެރި ވެގެންނުވާ ތިމަންނަ ދެކަލުގެ އަދި
ބަޔަކަށް ވަގުތު ހުރިއެވެ. މާތްالله ގަޔާވީ ބަހަމެވެ. ތިމަންނަ އާދެ ކަލިން އެއްވަށް
ހަނގުރާމައަކުން ދެ ޖަމަލު ބައްޓަން ހުކުރުމެވެ. ހަމަވަށް އެހަނގުރާމައިން ދެ ޖަމަލު ބައްޓަން
ކުރީމެވެ. އަދި رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ހަނގުރާމައަކުން ބައްޓަން ވަޒީރުމަ އެހަނގުރާމައާ
ކުރާބަން ޚިދުމަތް އެގޮތުބަހައްޓާ ވަގުތު ފިދާވެވެއެވެ. ހަމަވަށް މިހަނގުރާމައިގެ حقيقة
ގެމުކުރެއްވިއެވެ. އެހެން رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އެއް އެހަނގުރާމަ ކުރައްވަން
ޤަބީލާއެއްގެންޏާއި ގޮދުރު ހަނގުރާމަވެ. އަދި ދެބައި ކުރުން ޤަބީލާއެއްގެންފާއި އަޅީ ވަރަށް
ދުރުވެވެ. އަދި އަނދުރު ބަނދަކުރެވެ. އަދި ކުރިމަތިލާން ޤަބީލާއެއްގެން ފާރިވީ ވަރަށްގިނަ
ބަޔަކާއެވެ. އެގޮތުން މުސްލިމުންނަށް އެހަނގުރާމައިގެ حقيقةހާމަ ކުރުދިއްވިއެވެ. އެހެން
އެކަމުން ބޭނުންވާ ބައްޓަރިބައި ފުރިހަމައިން ވަގުތުނޭކަމެވެ. ފަހު މުސްލިމުންނަށް އެ
ހަނގުރާމައިން ދުރުބަން ބޭނުންވިއެވެ. އަދި رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّمގެ އަރިހުގައި
އެހަނގުރާމައިން ދުރުން ބިއްބަވި މުސްލިމުން ވަރަށް ގިނައެވެ. އެފިހުރިގެ އެއްވަށް معلوماتއެއް
ނުލިބުނެވެ. (އެބަހީ: އެފިހުރިގެ ނަންބައް ނޯޓު ކުރެވިފައި ނުވެއެވެ.) كَعْبގެ ފޮނި ބިދުރެވި އެވެ.
އެގޮތް ކުރުން ތިހުކާ އެހަނގުރާމައިން ފަސްވެ ހުރެއްޖެސަމަ އެކަން وحي އިންސާނުން އެގޮތް
ގެންދާ ނޯއްނުކުރުން ތިހުސާނުން ހިތާދުނައެވެ. އަދި رسولِ الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އެހަނގުރާމަ
ފެންޖެހި ގުޅާ (ކުދިރު) ދުނިޔެ ދުވަސްވަރުގައެވެ. އަދި ތިމަންނައާއި އެކުގެ އަހުލުވެރި އެކެވެ.
ފަހު رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَލَّم ދަބަރަށް ބައްޓަން ވަވަޖެހިގަތެވެ. އަދި މުސްލިމުން އެކަލިގަޑުގެ
އަރިހުގައި ބައްޓަރު ވިއެވެ. ފަހު ތިމަންނަ ފަހަރު ބަދުވިހިމެވެ. އާދީ رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم
ގާއިމަކާ ދަބަރަށް ބައްޓަރު ވަރުވެ. ހަމަވަށް ތިމަންނަ އެއްވަށް ބައްޓަރިއައް ނުކަތް އަސްބަރު
ދިޔައިދެވެ. އަދި ތިމަންނަ ހިތްހިތާ ބިސީދެވެ. ތިމަންނައަށް ބޭނުން ކުނުމާ ވަގުބަ ބައްޓަރު

ވެވިދާނެއެވެ. ތިމަންނަގެ އަތުގައި ހުރި ވަސީލަތައް އަބަދުއްޖެވެ. އެގޮތުން ތިމަންނަގެ ކަންތައް
ފަސްވަމުން ދިޔައީއެވެ. އެންމެފަހުން މުސްލިމުން ތައްޔާރުވިއެވެ. ފަހެ رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އަށް
ދުވަހު ފަތިހު ހަނގުރާމައަށް ނިކުމެ ވަޑައިގަތެވެ. އަދި މުސްލިމުން އެކަލޭގެފާނާ އަރިހުގައި
ވަޑައިގަތެވެ. އައިރުވެސް ތިމަންނަ އެއްވެސް ވަރަކަށް ތައްޔާރުނުވަމެވެ. އަހަރެ ދުވަހަކުވެސް
ފަސްވެވުނެވެ. ފަހެ ތިމަންނަ އެއްވެސް ތައްޔާރީއެއް ނުކުރެވުނެވެ. އަދި އަނބުރާ ގެއަށް ދިޔައީމެވެ.
އެގޮތުން ތިމަންނަގެ ނިޔަތުން ދިޔައީ ފަސްވަމުންނަމަވެސް لشكر ހިފާލެވިދާނެ ކައިރިއަށް ދިޔައެވެ.
އަދި ވަރަށްދުރަށް ގޮސްފިއެވެ. ފަހެ އަޖާނީގެ ފަހަތުގައިވާ އަޅުގަނޑުމެން ޖަހަނބާގައި ބައިވެރިވީމުން
ތިމަންނަ خيال ކުރީމެވެ. ތިމަންނަށްވެސް އެގޮތަށް ހެދުން ނަމަ ކުރާ ޙަރަކާތް ލިބިއްޖެތޯ؟ ނަމަވެސް
އަހަރުމެންގެ عزةއެއް ލިބުން ތިމަންނަގެ ނަސީބުގައި ނުވިއެވެ. ފަހެ رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم
ހަނގުރާމައަށް ނިކުމެވަޑައިގެންފަހު ތިމަންނަ އާއްމުގެ ތެރެއަށް ނިކުތުން ހިނގާ منافقންނާއި އުޒުރު
ވެރިން ފިޔަވައި އެހެން ބަޔަކު ނުފެންނާތީ އާއި އަމުދުން ތިމަންނަގެ ފަރާތުގެ އެއްވެސް ޗިހިލާ
ނުފެންނާތީ ވަރަށް ދެރަވީމެވެ. رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم تبوك އަށް ދުވަހުގެ ކުރިން ތިމަންނަގެ
ވާހަކައެއް ވިދާޅުވެ ނުވެއެވެ. ފަހެ تبوك އަށް ދުވަހުގެ ވަޑައިގަތުމުން މަޖިލީހެއްގައި އެކަލޭގެ رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ
وسَلَّم ހިނގަމުން ވަގުތުއެކަލޭގައި އެއްސެވިއެވެ. كَعْب بنِ مَالك އަށް ވިޔަހުރިހާ ކޮބައިތޯ؟ ފަހެ بَني سلمِة ގެ
މީހަކު ބުނެއްޖެއެވެ. އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ! އޭނާއަށް ހުއްޓުނީ އޭނާގެ ހެދުމާއި ދެފަރާތަށްބަލަން
ފަރި ބަލަން ބޭނުންވީއެވެ. ފަހެ مُعاذُ بْن جَبَل (رضيَ اللّهُ عنه) ވިދާޅުވިއެވެ. ވަރަށް ނުބައި ބަހެއް ބުނީ
ވަގުނުވެއެވެ. (އެބަހީ ބިއުސަމާ ގުލްތަ.) ވﷲ ގަސަމުކޮށް ހަމަގައިމު ބުނަމުން ތިމަންނަމެންނަށް އޭނާގެ
ހެޔޮކަމެއް ފިޔަވައި އެހެން ކަމެއް ނުދަންނަމެވެ. ފަހެ رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އަޑުނާހައި ހިމޭން
ވެވަޑައިގަތެވެ. ފަހެ އެހާހިސާބުން އަޅުގަނޑުމެނަށް ހުދު ހެދުމެއް ލައިގެން ދުރުގައި މީހަކު ފެނިވަޑައިގެން
އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ފަހެ رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އަދި أَبُو خَيْثَمَة ކަމުގައި
ވެވޭށެވެ. ފަހެ (ހަގީގަތުގައި) އެއީ أَبُو خَيْثَمَة الأَنْصَاريُّ އެވެ. އަދި އެއީ ޖަނބުރުގަނޑަކަށް ކަރުދާ
صاعއެއް ސަދަގާކޮށްދެއްވި منافقން އެކަލޭގެ މަލާމާތް ކުރެއްވި صحابيއެވެ. كَعْب ގެ ބުނުން
ވިދާޅުވިއެވެ. ފަހެ ތިމަންނައަށް رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم تبوكން އަނބުރާ އަންނަ خبر ލިބުމުން
ތިމަންނަ ވަރަށް ހާސް ބޭޒާރުވިއެވެ. ފަހެ ތިމަންނަ ދޮގުހަދަން خيال ކުރީމެވެ. އަދި ތިމަންނަ ހިތާހިތާ
ބުނީމެވެ. މާދަމާ އެކަލޭގެފާނު ކޯފާވުމުން ސަލާމަތްވާނީ ކިހިނެއްތޯ؟ އަދި އެކަމުގައި މަދު
ތިމަންނަގެ އާއިލާގެ ހުއްޓާ ދަރިކޮޅުގައި مشورة ކުރީމެވެ. ފަހެ رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ޤަރީބުން

އައިދުވަހު އަންނަ خبر ލިބުމުން ތިމަންނަގެ ހިތުން ދުރުކުރުމުގެ باطل خيال ނުހާމުގެން ގެންގުޅެމެވެ.
އަދި އެއްވެސް ވަހަކައެއް ތިމަންނަ ސަލާމަތް ނުވާނެކަން ތިމަންނައަށް އެނގޭނެވެ. އަހަރެން
ތެދުބުނުން އަޅުގަނޑު ކަނޑައަޅައިގަތީމެވެ. ދެން رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ޙަޟްރަތަށް ވަޑައިގަތީމެވެ. އަދި رسول الله
صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ތަޝްރީފް ނުކުތުމަށްފަހު މިސްކިތަށް ވަޑައިގެންނެވިއެވެ. އަދި ދެރکعة نفل ނަމާދު
ކުރެއްވިއެވެ. ދެންފަހެ ސަފަރުގައި ފަހަތަށް ހުރިމީހުން ކަލޭގެފާނުގެ ގާތަށް އައިސް ހުށަހެޅިއެވެ. ދެން
އެބަޔަކު ހުވާކޮށް ތިމަންމެން ފަހަތަށް ހުރީ ބޭނުންވާ ކަމަކާހުރެއެވެ ކިޔާ ކަލޭގެފާނުގެ ގާތުގައި عذر
ބަޔާންކުރުމުން ދެއްވިއެވެ. އެމީހުންގެ އެދުނު އެނބުރެ ވެރިކަމަށް ދޫކުރެއްވިއެވެ. ދެން رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ
وسَلَّم އެމީހުންގެ ބަސްތައް قبول ކުރައްވައިފިއެވެ. އަދި بيعة ކުރައްވައިފިއެވެ. އަދި އެމީހުންނަށް ހެޔޮ
استغفار ދެންނެވިއެވެ. އަދި އެބައިމީހުންގެ އެތެރެތައް الله އާއި ވަކިކުރައްވައިފިއެވެ. އަޅުގަނޑުމެން
ތިމަންނަވެސް ދިޔައިމެވެ. ދެން ތިމަންނަ ގޮސް ސަލާމްކިޔައިމެވެ. ދެން އެކަލޭގެފާނު ތަރުހީބުކުރެއްވީ
ހިނިތުންވެލައްވާ ހިނިތުނިވެ ވެޖެހިގެންވެ. ދެންނެވީމެވެ. ދެންވީދުވަސްވެއްވެ. ދެން ތިމަންނަ ވަކިގޮސް
ކަރުދުވަހުގައި އިރުތަކެއްނުވި ހެވެ. ދެން ތިމަންނައަށް ވިދާޅުވިއެވެ. ތިބާ ހަރުގަދަކަމެއް ދެއްވައިދީ
ޕާތައްޗަކުވީ؟ ތިބާ ވަރި ސަލާމަތްކުރެވުނީ ކަރުދަރި ނުހުންނަގޮތަކަށްތޯ؟ ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަ ދެންނެވީމެވެ. އޭ
اللهގެ ރަސޫލާއެވެ. މާތް الله ގަސަމެއް ބުނަމެވެ. ތިމަންނަ ކަލޭގެފާނު ފިޔަވައި އެހެން ދުނިޔޭގެ
ކައިރީގައި ތިއްބަވާ عذرދެއްކުމަށް އެދިއުމުގެ ބާރެއް ސަލާމަތްވާނީމެވެ. ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه
وتعالىތިމަންނައަށް ވަރަށްދެއްވާގެ قابلކަން ދެއްވާފައިވެއެވެ. މާތްالله ގަސަމެއްބުނަމެވެ. ތިމަންނައަށް
يقينވެއެވެ. މިއަދު ތިމަންނަ ދޮގު ހަދައިގެން ކަލޭގެފާނު ރުއްސަވައިފިނަމަވެސް الله سبحانه وتعالى
ތިމަންނާގެ މައްޗަށް ކަލޭގެފާނު ރުޅިވެރި ކުރައްވާނެއެވެ. ވީމާ އަބަދުގެންވެއެވެ. އަދި ތިމަންނަ
ކަލޭގެފާނާގެ އަރިހުގައި ތެދުބުނުމުން އަރާމާ ކަލޭގެފާނު ރުޅި ވެވިދާނެކަމުގެ ބިރުވެއެވެ. ނަމަވެސް
އެތެދުގެ މައްޗަށްالله ގެ حضرةން ރަޙުމަތާއި ثواب ލިބޭނޭ ކަމަށް ތިމަންނަ އުއްމީދުކުރަމެވެ. މާތް الله
ގަސަމެއް ހަވާލާ ބާރެއްތެރިވޭ. ތިމަންނައަކާ އެއްވެސް އުޒުރެއް ނުވެއެވެ. މާތްالله ގަސަމެއް ބުނަމެވެ.
ކަލޭގެފާނާ ނުނިކުމެ ތިމަންނަ އަރާދ ދުވަސްވަރު ތިމަންނަގެ އަތުގާ ދުރަކު ހެދި އަދި
ބަރަކަތް ދުވަސްވަރު މާލޭ. ވިދާޅުވިއެވެ. ދެން رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރައްވައިފިއެވެ.
ދެންނެވީމެވެ. މި މީހާ އެހެރީ ތެދުކިޔާ. އަދި ތިމަންނައަށް ވިދާޅުވިއެވެ. ތެދުވެގޮސް. އަދި الله سبحانه
وتعالى ތިބާ އާއި މެދު ނިޔާ ކަނޑައަޅުއްވާދެން އިންތިޒާރު ކުރައްވާށެވެ. އަދި (ތިމަންނަ
ނިކުމެގެން ދެންފުރުމުން) بَنِو سَلمة ގެ މީހުން ތިމަންނަގެ ފަހަތުން އައެވެ. އަދި އެބައިމީހުން

ކުރިޔަސް ކުރެއް ދުވަހަކުވެސް ކުރިން މީގެ މީބާ ހުވާކުރައްވައިދެއްވުމެވެ. ގަސްދީ الله ޤަސަމް ބޭނުމެވެ.
އުޒުރު އަށް رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ދިރުންވެސް އަދި ޝައްކެއް ނުވެއެވެ. ވަރަށް ރަނގަޅަށް ބުނެވޭނެ ހިމަނަންކަން
ބޭނުމެވެ. ނަމަވެސް މިބާ ބަހަކީ އަހަރެން ރަނގަޅަށް ޖަވާބުދީ ބުނިންކަމަށް ކުރިޔަސް
رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم މިބައިނަށް إستغفار ދެންނެވުމަށް މިބޭގެ އެކަމަށް ފުރުޞަތުދިނެވެ.
ވިދާޅުވިއެވެ. ޤަސަމް الله ގަންދީ ހުވާކުރައްވައިދެއްވުމެވެ. ފަހެ އަޅައިދިނުން މިހަރަކަށް ދުވަހަކު ގަދަފަރު
ކޮށްދިން ގަންނަވަމުއެވެ. އަހަރެ ފަރާތުން މިހަރަކަށް ހިތަށް އަރައިދެވެ. رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم
އަރިހަށް އަނބުރާ ހިނގައިފިނުމެވެ. އަދި މިހަރަކަށް ހަޔާތު ދުވަސް ކުރަމުން ބުނެދެނީމެވެ. ދުވަސް މިހަރަކަށް
އެހީތެރި ކުރެވުނު އެކީގައިވެ. މިހަރަކަށް ފަހަތުގައިވާނެކަން ފިހާރަކަށް ގޮސް ފުރާވަރުދިމާ ކުރީމެވެ؟
އެހީތެރި ބޭނުންވެ. އާދަރަވެ! ބިޑާއާއިބާރު އެކަން ދިރިހަރަކަށް ވެއްޖެ. އެދިހިލުނު ޤަސަމް ބޭރާ މިބާ
ބިޔަ ބޭނުމެއްކަމެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. މިހަރަކަށް އެހީތެރި. އެއީ ކަލޭ ދިހިއްސުންނެއް ބައެވެ؟ އެހީތެރި
ބޭނުމެވެ. އެއީ مُرارة بْنُ الرَّبِيع الْعَمْرِي އާއި هِلال ابْن أُمَيَّة الْوَاقِفِي އާއި ދެހިއްސުންނެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ފަހެ
އެހީތެރި މިހަރަކަށް ކަމެއްގައި ނަސީޙަތް ދެބާރަފުޅުންނެވެ صالح ދެބާރަފުޅުންނަށެވެ. ހަމަ ކަލޭގެ ފުރުން
އެދެބާރަފުޅުންނަށް ބޭނުން ހަސަތާގައި ބައިވެރިވާ ދެބާރަފުޅުންނެވެ. އަދި އެއީ ނަމުގާ
ދެބާރަފުޅުންނެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ފަހެ މިހަރަކަށް ކަމެއްގައި އެދެބާރަފުޅުން ވާހަކަ ބުނުމުން މިހަރަކަށް
ކަރުނަ ދިރާއިރުވެ. رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އަޅު އުޒުރު ދެއްކި ހިތްތަކުގެ މީހުންނަށް މިހަރަކަށްތަކުގެ
ބިސްތިރުންނާއި ވާހަކަ ދެއްކުމަށް ހުއްދަ ނުދެއްވިއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ފަހެ ހިސާބުކަން މިހަރަކަށްތަކުންނާއި
ދުރުކަޅުވިއެވެ. ނަވަތަ ވިދާޅުވިއެވެ. ހިސާބުކަމަށް ޢާއިލާ މިހަރަކަށްތަކުގެ ދުވަހު ބަދަލު ވިއެވެ.
އަސްލުފުރުން ގެސް ބިމުގައިވާރި މިހަރަކަށް ދަންނަ ބަލާބި މިހަރަކަށްއާއި މުދު ނަފްސަކީ ކަރަހަން
ހިމަނާސް ވަސްފުޅުވެއެވެ. އެގޮތުގެ މަތިން ފަސްނަނަސް ޕަ ފާއިތު ވެއްޖެއެވެ. ފަހެ މިހަރަކަށްގެ އެނގި
ދެބާރަފުޅުން ފުލުފުލައިގެން އޮށޭވެބެވެ. އަދި ގެގައި ބިއްބެވިއެގެން ހަރުން ގެނބުވިއެވެ. އަދި
މިހަރަކަށް އެދެބާރަފުޅުގެ ބަޔަކިން އެނގޭ ހަމަ ހަކަތިރާ ކަމަކަށެވެ. އަދި އެދެބާރަފުޅުގެ ބަޔަކިން އެނގޭ
ގަދަފަދަ ތިރާ ކަމަކަށެވެ. އަހަރެންކަމުން މިހަރަކަށް ގައިން ނިކުންނަމުވެ. ފަހެ މުސްލިމުންނާއިކާ
ނަމާދަށް حاضرވުމުއެވެ. އަދި ބާޒާރުތަކުގައި ހިނގާ ހަދުމުވެ. ނަމަވެސް އެއްވެސް މީހަކާ މިހަރަކަށްނާއި
ވާހަކައެއް ނުދައްކަތެވެ. އަދި މިހަރަކަށް رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ނަމާދަށްފަހު މަޖިލީހުގައި ގެއި
ހިނގާވާ ވަގުތު ކައިރިން ސާފުމީ ދެއްވެ. އަދި ސަލާމް ގޮވީމެވެ. މިހަރަކަށް ހިތާހިތާ ބުނަމުވެ. رسول
الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ސަލާމް ޖަވާބު ދެއްވުމަށް ތުންފަތްޖެހޭތޯ ހަރަކާތެއް ގެންނެވިތޯ ބަލަމު

ނޫންތޯއެވެ؟ ދެން ޙަދީޘުން އެކަލޭގެފާނު ދުށުމުން ހިފެހެއްޓި ނަމަދުވަހުވެއެވެ. އަދި ވެއްޖެނަމަ އެކަލޭގެފާނާއި ދިމާލަށްބެލުމެވެ. ދެން ޙަދީޘުން ނަމާދުގައި ހުރުމުވެގެން އެކަލޭގެފާނު ޙަދީޘުނޭ ދިމާލަށްބެލުމެވެ. އަދި ޙަދީޘް އެކަލޭގެފާނު ބެލެވިއްޖެ މުނާފިޤު އަނބުރާލުމެވެ. އެންމެ ފަހުން ގޮސް މުސްލިމުންގެ ނަފްރަތު ޙަދީޘުންގެ މެދުގައި ދިގުވުމުން ޙަދީޘުން أبوقتادة ބޭބެ ފަރު މެދުގައި އެތިބިމެވެ. އަދި އެއީ ޙަދީޘުންގެ ބޭބެ ބޭބޭގެ ދެރައެކެވެ. އަދި ޙަދީޘުން އެންމެ ފަހުބެ ދެރައެކެވެ. ދެން ޙަދީޘް އެނގޭގޮތް ސަލާމު ގޮވިމެވެ. ދެން މާތްالله ގަސްދު ހަވާލުކުރެއްވުމެވެ. އެހެ ސަލާމުގެ ޖަވާބު ނުދެއްވިއެވެ. ދެން ޙަދީޘުން ދެއްކެވިމެވެ. އޭ أبوقتادةއެވެ! ތިބާއަށް اللهގެ ރަސޫލާ އާކު ބުނެމެވެ. ޙަދީޘް الله އާއި އެކަލޭގެ ރަސޫލާއެވެ ފަރާތުން ބަލައިގެން ތިޔަބަހީ ބަލައެވެ؟ ދެން އާނ އަނގައިން ނުބުނެއެވެ. ދެން ޙަދީޘުން އާދެސްކުރެއްވިމެވެ. ނަމަވެސް އާނ އަނގައިން ނުބުނެއެވެ. ދެން އެންމެކޮޅުވެސް ޙަދީޘުން އާދެސް ދެއްކެވިމެވެ. ދެން އާނ ބުނެޔެވެ. މަޖިލިސް ދެއްކެވީ ނަމާދުވެރިޔާ اللهއެވެ. ދެން އެކަލޭގެ ރަސޫލާއެވެ. އެހެނދު ޙަދީޘުންގެ ލޮލުން ކަރުނަ އައިރަށެވެ. އަދި ޙަދީޘުން އަނބުރާ ދިޔައިމެވެ. އަދި ފާރަމަތިން މަގެއް ފެށިއްޖެމެވެ. ދެން ޙަދީޘުން މަދީނާގެ ބާޒާރު މަތީގައި ހިނގަމުން ދިޔައިރު شام ކަރައިގެ ބައިކު މަދީނާއަށް ކާބޫކަތި ވިއްކަން އަރައިސް ބައިސްވެއެވެ. ކަކަރ ޙަމްދުނަން كعب بن مالك ދެއްކަރީ؟ ދެން މީސްތަކުން ޙަދީޘުން އަށް إشارة ކުރިއެވެ. އަދި އެމީހަ ޙަދީޘުންގެ ގާތަށް އައިސް غسَّانގެ ރަސްގެފާނުގެ ފަރާތުން ސިޓީއެއް ދިނެވެ. އަދި ޙަދީޘުންނަށް ލިޔުނު ކިޔައި ދެންނެވީމެވެ. ދެން ޙަދީޘުން އެސިޓީ ކިޔާލީމެވެ. އެހެ އެސިޓީގައި ވީއެވެ. "މިއަށްފަހު ދެންނެވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ޙަދީޘުންނައްށް خبر ލިބިއްޖެ ގޮތުގައި ތިބާގެ އަބުރަށްވާ ތިބާގެ މަދުކަމާއި އަނދިރިވުމާ ބައިލިއެވެ. އަދި الله سبحانه وتعالىތިބާ ހައްދިކީ ނިކަމެތި ކަމާއި ދެރަކަން ލިބޭގޮތުގައި ކުރަކަށެކެވެ. ދެން ތިބާ ޙަދީޘުންގެ ގާތަށް އައިސްނަވާށެވެ. ޙަދީޘުން ތިބާއާއި ގުޅޭނީ ބަރަބަރުކަމުގައެވެ." ޙަދީޘުން އަކިރުމުން ދެން ހިތާހިތާ ބުނީމެވެ. މިހިވެސް މުސީބާތެއް ތެރޭހެވެ ކަމެކެވެ. ދެން ޙަދީޘުން އެސިޓީ ތަނުދުރަށް އައްލާލީމެވެ. އަދި އެންދާލީމެވެ. އެއްމެ ދުރަށްގޮސް ފެނަށްސޮސް ދުވަހުން ސާބިތުވެ ދުވަސް ފާއިތު ވެއްޖެއެވެ. އަދި ވަޙީއެއް نازل ނުވެއްޖެއެވެ. އެހިނދު رسول الله صَلّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ފަރާތުން ބާކަރަމަ ޙަދީޘުންގެ ގާތަށް ވަޒީރަކު ވެގެން. ދެން ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صَلّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ތިބާއަށް އަމުރުކުރައްވަނީ ތިބާގެ އަނބިކަނބަލުން عزل ކުރުމަށެވެ. ދެން ޙަދީޘުން ދެއްކެވިމެވެ. އަހަރެން ބައިންވާ ތަލާޤުދޭންތަ ނުވަތަ އަހުރެމެން؟ ނުވަތަ ކަމަކު ކުރަންވީ ކީއްތޯ؟ ދެން އެންގެވީއެވެ. އަހަރެން ބައިވެރިވާ ދުރުގައި

ހުންނާނެވެ. އަދި ކައިރި ނުވާނެވެ. އަދި ތިމަންނަ އާއިއަދު ދެބޭކަލުންނަށްވެސް އެގޮތަށް އެންގެވިއެވެ. ފަހެ ތިމަންނަ އަންހެނުންނަށް އެންގިވުމެވެ. މިހާރުގައި الله سبحانه وتعالى ނިޔާ ކަނޑައެޅުއްވުމަކަށް ކަނބުލޭގެ މައިންބަފައިންގެ ގާތުގައި ގޮސްހުންނާށެވެ. ފަހެ هِلال ابْن أُمَيَّة ގެއަންހެނުން رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެއަރިހަށް އައިސްއެވެ. ފަހެ އެކަލޭގެފާނަށް ދެންނެވިއެވެ. އޭالله ގެ ރަސޫލާއެވެ! ހަމަކަށަވަރުން هِلال ابْن أُمَيَّة އަކީ ދުވަސްވެފައިވާ ހުރި މުސްކުޅިއެކެވެ. އަދި އޭނާއަށް އެއްވެސް خادمއަކު ނުވެއެވެ. ތިމަންނަ އޭނާއަށް خدمة ކުރުމަށް ކަލޭގެފާނު ރުހިވަޑައި ނުގަންނަވާނެ ބާއޭތޯ؟ حديثކުރެއްވިއެވެ. އެހެނު ނޫނެކެވެ. ނަމަވެސް ކަނބުލޭގެ ކައިރިއަށް ނުވާނެއެވެ. ފަހެ ކަނބުލޭގެ ވިދާޅުވިއެވެ. ގަސަމްالله ކަންނޭ ހުވާކުރަމެވެ. އޭނާ އެއްވެސް ހަރަކާތެއް ނުކުރެއެވެ. ގަސަމްالله ކަންނޭ ހުވާކުރަމެވެ. މިކަން ދިމާވީއްސުރެ ފެށިގެން މިއަދާ ހަމައަށްވެސް އޭނާ ރޮމުންނެވެ. (كعبގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ.) ތިމަންނަގެ އާއިލާގެ މީހުންތެރެއިން ތިމަންނަގެ ކައިރިއަށް ބުނުނެވެ. ތިބާގެ ވެސް އަންހެނުންނަށް ޚިދުމަތްކުރުމަށް ހުއްދަ އެދުން رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ އަރިހުން އެދިވަޑައިގަތުމަށް. ފަހެ ތިމަންނަ ހިތާ ހިތާ ބުނީމެވެ. ތިމަންނަ ހުއްދަ އަކަށްނުދަންނަވާނަމެވެ. ފަހެ ތިމަންނަ ހުއްދަ އަކަށްއެދި ދަންނަވައިފިނަމަ ޖަވާބު ދެއްވާނެ ގޮތެއް ނޭނގެއެވެ. އަދި ތިމަންނަ އަޒުވާނެކެވެ. ފަހެ އެގޮތުގެ މަތިން ދިހަރޭ ވޭތުވެގެން ދުވަހުން ޖުމުލަ ފަންސާސް ދުވަސް ފުރިއްޖެއެވެ. ދުވަސް ތިމަންނަ ފަންސާސް ވަނަދުވަހުގެ ފަތިސް ނަމާދު ތިމަންނަގެ ގެއެއްގެ މަތީފަންގިފިލާގައި ކުރީމެވެ. ފަހެ ތިމަންނަ ނަމާދުން ފަހު الله سبحانه وتعالى ތިމަންނަމެންނާއި ގުޅޭ وحي ކުރެއްވުމުގެ ފަރާތުން ބުނާގޮތަށް ދަތިކަމުގައި ތިބީމެވެ. ދިރިއުޅުމަށް ވަރަށް ދަތިވެގެން ތިމަންނަ ވަނީ سلع ފަރުބަދަ މަތިން ގަދަޖެހުން ގޮވާލައިގެން އިވުނީއެވެ. އޭ كعب بن مالكއެވެ. ތިމަންނަ ތިބާއަށް އުފާވެރި ކަމުގެ خبر ދޭށެވެ. އަހިނދު ތިމަންނަ ސަޖިދަ އަށް ވެއްޓިގެންފީމެވެ. އަދި مصيبة ނިމިއްޖެ ކަން ތިމަންނަ އެނގުނެވެ. ފަހެ رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ފަތިސް ނަމާދުން ފަހު الله سبحانه وتعالى ތިމަންނަގެ ތައުބާ قبول ކުރެއްވިކަން إعلان ކުރެއްވިއެވެ. ފަހެ މީސްތަކުން ތިމަންނަމެންނަށް އުފާވެރި ކަމުގެ خبرދެމުން އައެވެ. ފަހެ އުފާވެރިކަމުގެ ގޮވާލުމެއް އުފާވެރިކަމުގެ خبرދެމުން މީސްތަކުން ދުވައެވެ. އަދި (أَسْلَمَ قبيلةގެ) މީހަކު ތިމަންނަގެ ގާތަށް އަސް ދުއްވައިގެން އައެވެ. އަދި އޭނާގެ ހުރި ފަރުބަދަ މަތީގައެވެ. ފަހެ އަސްގެ އަޑު، އަހަރެމެން ބާރުމުސްގައި ވީއެވެ. ފަހެ ތިމަންނާއި މުޅި

އުފާވެރިކަމުގެ خبر ދިނީ صحابي ތިމަންނަގެ ކައިރިއަށް ވަޑައިގެން ހިނދު ތިމަންނަ (ވީ އުފާވެރިކަމުން)
ތިމަންނަގެ ދެހެދުން ބާލާފައި އެބޭފުޅާއަށް ދިނީމެވެ. އެވަގުތު އެހެދުމުން ފިޔަވައި އެހެން އެއްޗެއް
ތިމަންނަކަށް ނުވެއެވެ. އަދި ތިމަންނަ މީހެއްގެ އަތުން ދެހެދުން ވަގުތީ ގޮތުން ބޭނުން ކުރުމަށް ހިފީމެވެ.
ފަހެ އެހެދުން ލީމެވެ. ދެން رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އާއި ބައްދަލު ކުރުމަށް قصد ކޮށްގެން
ކުރިއަށް ދިޔައީމެވެ. މީސްތަކުން ތިމަންނަގެ ތައުބާ ގަބޫލުވުމުގެ މަރުޙަބާ ބުނުމަށް އައިސް
ތިމަންނާ ދިމާވުމުން ބާއްވާލެއްވިއެވެ. އަދި އެބައިމީހުން ބުނަމުން ގެންދިޔައެވެ. ތިބާގެ ތައުބާ قبول ވުމުގެ
ދައްކަން مبارك بادي ހުއްޓެވެ. ތިމަންނަ ގޮސް މިސްކިތަށް ވަދެވީމެވެ. ފަހެ رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ
وسَلَّم މިސްކިތުގައި އިށީންނެވިއެވެ. އަދި އަޞްޙާބުން ވަށައިގެން މިސްކިތުގައި ތިއްބެވިއެވެ. ފަހެ طَلْحَةُ
بْنُ عُبَيْد الله رضي الله عنه ދުވެފައި ވަޑައިގެން ތިމަންނައާ އަތާ އަތް ޖައްސަވައި ސަލާމް ކުރެއްވިއެވެ.
އަދި ތިމަންނައަށް ތަހުނިޔާ ދެއްވިއެވެ. ގަސަމު الله ގަންދީ ބުނަމެވެ. އެ صحابي ފިޔަވައި مهاجرنގެ
ބޭކަލުންގެ ތެރެއިން އެހެން ބޭކަލަކު ތެދުވެވަޑައި ނުގަންނަވައެވެ. އަހަރެން ހަނދާނުން كعبގެފާނު طلْحَةُ
بْنُ عُبَيْد الله رضي الله عنه ގެ އެހެޔޮކަން ހަނދާން ނުނައްތާނަމެވެ. كعبގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ފަހެ ތިމަންނަ
رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އަށް ސަލާމް ގޮވީމެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. އެހިނދު އެކަލޭގެފާނުގެ
މޫނުމަތި ވަނީ އުފަލުން ވިދި ދިއްލިފައެވެ. ވިދާޅުވީ ތިބާގެ މަންމަ ތިބާ ވިހެއި ދުވަހުން އައިސް
މިއަދަށް ހަމައަށް ވާ ހުރިހާ ދުވަހަކަށް ވުރެ ހެޔޮ ދުވަހެއްގެ ބުޝާރާތް ހިފާށެވެ. ފަހެ
ތިމަންނަ ދަންނަވައިފީމެވެ. އެއީ ކަލޭގެފާނުގެ ފަރާތުން ތޯ؟ ނުވަތަ اللهގެ حضرةން ތޯ؟ حديث
ކުރައްވާފައެވެ. ނޫނެކެވެ. އަދި ކިއްޔޯ؟ އެއީ الله سبحانه وتعالىގެ حضرةންނެވެ. އަދި رسول الله صَلّى اللهُ
عَلَيْهِ وسَلَّم އުފާވެރިވާ ވަޑައިގަންނަވައިފިނަމަ އެކަލޭގެފާނުގެ މޫނުމަތި ވާނީ ހަނދުފަދައެވެ. އަދި ހިތްހަމަޖެހި
ހަނދުގެ އިބާރާތް ހަނދުހެވެ. އަދި ތިމަންނަމެން އެކަން ދަނެއެވެ. ފަހެ ތިމަންނަ
އެކަލޭގެފާނުގެ އަރިހުގައި އިށީނދެގެން ދަންނަވައިފީމެވެ. އޭ اللهގެ ރަސޫލާއެވެ. ތިމަންނަގެ ތައުބާގެ
ތިމަންނަގެ ތައުބާގެ ބައެއް ކަމުގައި ތިމަންނަގެ ހުރިހާ މުދަލެއް الله އާއި އެކަލާނގެ ރަސޫލާއަށް صدقة
ކޮށްލީމެވެ. ފަހެ رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديثކުރެއްވިއެވެ. ތިބާގެ ބައެއް މުދަލެއް ތިބާއަށް ބަހައްޓާ
ބަހައްޓާށެވެ. ފަހެ ތިބާއަށް ހެޔޮވާނީ އެކަމެވެ. ފަހެ ތިމަންނަ ދަންނަވައިފީމެވެ. ހަމަކަށަވަރުން
ތިމަންނައަށްޓަކައި ތިމަންނަގެ خيبرއިން ލިބުނު ބައި ބަހައްޓާ ހިފީމެވެ. އަދި ތިމަންނަ
ދަންނަވައިފީމެވެ. އޭ اللهގެ ރަސޫލާއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالىތިމަންނަ ސަލާމަތްކުރެއްވީ
ތެދު ބުނުމުންނެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންނަގެ ތައުބާގެ ބައެއްކަމުގައެވެ. އަދި ދިރޭ ހިނދަކު

ޖިމަނަސް ދުނިޔޭގައި ދިރިހުރި ހިނދުގައި ބިމުދުނިޔޭ އެއްކޮޅަށް ނަފުސް ހިތްޕުޅު ހަނިވިއެވެ. ދެން މާތް
الله ގަސްދުކުރެއްވީ ހިތްވަރު ބަލައިލެއްވުމެވެ. މިމަނިކުން رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّمގެ އަރިހުގައި ތެދުބުނުމުގެ إمتحان
ވެވުން މިކަމަށްލާނު އެއްވެސް މުސްލިމުން ތެދުބުނުމުގެ ކަމެއްގައި إمتحان ކުރެވުނު ކަމަކުން
މިމަނިކުނަށް އަނިޔާވާފަދަ ނުވިއެވެ. މާތްالله ގަސްދުކުރެއްވީ ބަލައިލެއްވުމެވެ. އެވަގުތު رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم
ގެ އަރިހުގައި ދެންނެވި ދުވަހުން ފެނިގެން މުއްދަތު ހަމަވުނު މިމަނިކުން ދުރުވެ ނަގަދުވެވެ. އަދި
މިމަނިކުން الله ގެ حضرة ގައި އެއްމެދު ކަތިލުމަށް ބާލާ ތިއްބެވުމެވެ އެކަމުގެ ހެޔޮ توفيق ދެއްވުމަށެވެ.
ވިދާޅުވިއެވެ. ދެން މާތްالله سبحانه وتعالى وحي ބާވައިލެއްވިއެވެ. لَقَدْ تَابَ اللَّهُ عَلَى النَّبِيِّ وَالْمُهَاجِرِينَ والأَنْصَارِ
الَّذِينَ اتَّبَعُوهُ فِي سَاعَةِ الْعُسْرَةِ ދިޔަ إِنَّهُ بِهِمْ رَءُوفٌ رَحِيمٌ އާއި ހަމަހިތުގެވެ. އަދި وَعَلَى الثَّلاَثَةِ الَّذِينَ خُلِّفُوا حَتَّى إِذَا
ضَاقَتْ عَلَيْهِمُ الأَرْضُ بِمَا رَحُبَتْ ދިޔަ اتَّقُوا اللَّهَ وَكُونُوا مَعَ الصَّادقِينَއާއި ހަމަހިތުގެވެ. [التوبة : 117 ، 119]

އިބްތިދާބުރު: ދަންނަވައެވެ. އިސްވެދިޔަ އާޔަތުގެ މާނަ ތިރީގައި އެވަނީއެވެ. التوبة : 117:-
ހަމަކަށަވަރުން ނަބިއްޔާގެ މައްޗަށާއި، مُهَاجِرُނުންނާއި اَنْصَارُންގެ މައްޗަށް الله توبة ލެއްވިއެވެ.
އެބަޔަކުންނީ ދަތިވާގޮތް ވަގުތުގައި އަޅުގަނޑުމެން ބާބަދު ބައްޔަކުންނެވެ. އެގޮ ތިރީއަށް ބަލާއިރުގެ
ހިތްތައް ތިރީގައިވުން އެއްބައިގެ ދިއުމަށް ގޮތްވިދާން ޢަލާގައެވެ. ދެން އެބަޔަކު އަޅުގަނޑު މައްޗަށް
توبة ލެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން، އެބަޔަކަށް އަޅުގަނޑުމެން ނުރަހުން އާދެވޮތް رَحِيم ވަންތަ
ރަސްކަލާނގެއެވެ.

التوبة : 118:- އަދި ފަސްޖެހުނު ތިން މީހުންގެ މައްޗަށް ވެސް (توبة ލެއްވި) މެއެވެ. ބިންހުރި
ތަނަވަސް ވީނަމަވެސް، އެއުރެންގެ މައްޗަށް އެބިން ދަތިވި، އަދި އެއުރެންގެ އަމިއްލަ
نفسތައް އެއުރެންގެ މައްޗަށް ދަތިވި ހިނދުގައެވެ. އަދި الله ގެ حضرة ނުރ(ފިޔަވާ:- އެބަޔަކުގެ
ނުރައްކަތުން) ސަލާމަތްވުމަށް ސަލާމަތްވާނެ حضرةއަށް މެނުވީ ދުރުނުވާނެ ނުވާކަން އެއުރެނަށް
يقينވި ހިނދުގައެވެ. ދެން އެއުރެން توبة ވުމަށްޓަކައި އެބަޔަކުގެ އަޅުގަނޑުގެ މައްޗަށް توبةލެއްވިއެވެ.
ހަމަކަށަވަރުން، الله އީ، ގިނަގިނައިން توبة قبول ކުރައްވާ رَحِيمވަންތަ ރަސްކަލާނގެއެވެ.
كعب ގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. މާތް الله ގަސްދުކުރެއްވީ މިމަނިކުން އަށް الله سبحانه وتعالى إسلام دين ގެ
نعمة ދެއްވުމަށްފަހު އަދުވަހު رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ އަރިހުގައި ތެދުބުނުމުގެ ބޮޑު نعمة
އެއް މިމަނިކުނަށް ލިބުނު ނުވެއެވެ. އެހެން އަދުވަހު މިމަނިކުނަށް ދޮގު ހަދައިނުދީ ދޮގުވެރިން
ހަލާކުވިހެން ހަލާކުވާނެ ދިވެހިނެތް ހަލާކުވެއްޖެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالى ދޮގު ހެދި
މީހުންނައްވުރެ وحي ކުރެއްވިއެވެ. الله سبحانه وتعالى ދޮގުވެރިންނައްވުރެ އެހެން އެއްވެސް ބަޔަކައްވުރު

وحي ނުކުރައްވާ ނަބިއްޔާށް އެބައިމީހުންނާއި ގުޅޭ وحي ކުރެއްވިއެވެ. ފަހެ الله سبحانه وتعالى އެބައިމީހުންނާއި ގުޅޭ وحي ކުރެއްވިއެވެ. سيَحلِفون بِاللّه لَكُمْ إِذَا انْقَلَبْتُم إِلَيْهِم لِتُعْرِضوا عَنْهُمْ فأَعْرِضوا عَنْهُمْ إِنَّهُمْ رِجْس ومَأواهُمْ جَهَنَّمُ جَزاءً بِمَا كَانُوا يكْسبُون . يَحْلِفُونَ لَكُمْ لِتَرْضَوْا عَنْهُمْ فَإِنْ ترضَوْا عَنْهُمْ فَإِن الله لاَ يَرْضَى عَنِ الْقَوْمِ الفاسقينَ } [التوبة 95 ، 96]

މާނައީ: التوبة 95:- ތިޔަބައިމީހުން އެއުރެންގެ ގާތަށް އެނބުރި އަތުވެއްޖެހިނދު، އެއުރެންގެ ކިބައިން ތިޔަބައިމީހުން ދުރުހެލިވުމަށްޓަކައި، الله ގަންދީ އެއުރެން ތިޔަބައިމީހުން ގާތުގައި ހުވާކުރާނެއެވެ. ފަހެ، ތިޔަބައިމީހުން އެއުރެންނާއި ދުރުހެލިވާށެވެ! ހަމަކަށަވަރުން، އެއުރެންނީ ނަޖިސް ބައެކެވެ. އަދި އެއުރެން ތިބޭނޭ ތަނަކީ ނަރަކައެވެ. (އެއީ) އެއުރެން ހޯދައި އުޅުނު عمل ތަކުގެ ޖަޒާއެއްގެ ގޮތުގައެވެ.

التوبة 96:- އެއުރެންނަށް ތިޔަބައިމީހުން ރުހިވޮޑިގެންވުމަށް، އެއުރެން ތިޔަބައިމީހުން ގާތުގައި ހުވާކުރާ އުޅެނީއެވެ. ފަހެ، އެއުރެންނަށް ތިޔަބައިމީހުން ރުހުނަސް ހަމަކަށަވަރުން، فاسق ވެގެންވާ ބައިމީހުންނަށް الله ރުހިވޮޑިގެން ނުވާނެއެވެ.

كعب ގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންމެން ތިން މީހުން ގެ فيصلة ، رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّمَ ގެ އަރިހުގައި ފަސްކޮށް އަދި ހުވާކުރި މީހުންނަށް ވުރެ ފަސްކޮށްލައްވައި ވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު އެބައިމީހުންނަށް بيعة ހިފެއްވިއެވެ. އަދި އެބައިމީހުންނަށްޓަކައި إستغفار ދެންނެވިއެވެ. އަދި رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ތިމަންމެންގެ فيصلة، الله سبحانه وتعالى حضرةން ނިންމަވާށެވެ އަދި ފަސްކުރައްވައިވިއެވެ. ފަހެ الله سبحانه وتعالى ތިމަންމެން ތިންމީހުންގެ فيصلة ކުރެއްވިއެވެ. الله سبحانه وتعالى ގެ وحي ބަސްފުޅު وَعَلَى الثَّلاَثَةِ الَّذِينَ خُلِّفُوا }. ގެ މުރާދަކީ ތިމަންމެން ހަނގުރާމައިން ފަސްވެފައިވާތީ ވަކިކުރައްވާ ނޫންތޯ. އަދި ކިހިނެއްތޯ؟ އެގެ މުރާދަކީ رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ތިމަންމެންގެ ކަމުގައި ފަސްކުރެއްވުން، الله ގެ حضرةން އަމުރެއް ލިބެންދެން ނިންމަވާ، އެކަލޭގެފާނުގެ އަރިހުގައި އެއްބަސް ދެއްކުމަށް ދިޔަ ހުވާކުރީމުން އެމީހުންގެ عذر ގަބޫލު ކުރެއްވި މީހުންނަށް ވުރެ ފަސްކުރައްވައިވާ ކަމެވެ.

އަދި އެކަން ހިނގާދިޔައީ މިހެންނެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم تبوك ހަނގުރާމައަށް ބޭނުންފުޅުވީ ދުވަހަކީ ނިޔާވުޖެހިގެންވެއެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނު ބޭނުންފުޅުވީ ދުވަހު ދުވަހު ފުރަން ވާޖިބުކުރައްވާނެއެވެ. އަދި އެކަން ހިނގާދިޔައީ ވަރަށް. އަދި އެކަލޭގެފާނު ދުވާލުގެ ضحى ގެ ވަގުތުގައި ހޫނު ދުވަހުން (އައްޗަކަން) ގިރާއިފެނިހުރިއެވެ. ފަހެ ދުވަހުން އަނބުރި

ވަޑައިގަންނަވައިފިނަމަ މިސްކިތުން ފެށްޓެވުމެވެ. ފަހެ ދެ رکعة ނަމާދުފުޅު ކުރެއްވުމެވެ. ދެން (މިސްކިތުގައި ބައްދަލު ކުރެއްވުމަށް) އިށީނދެގެން އިންނަވައެވެ.

وفي رواية « أَنَّ النَّبيَّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم خرَجَ في غَزْوةِ تَبُوك يَوْمَ الخميس ، وَكَان يُحِبُّ أَنْ يَخْرُجَ يَوْمَ الخميس » .

وفي رِوَايةٍ : « وَكَانَ لاَ يَقدُمُ مِنْ سَفَرٍ إِلاَّ نَهَاراً في الضُّحَى . فَإِذَا قَدِم بَدَأَ بالْمَسجدِ فصلَّى فِيهِ ركْعتيْنِ ثُمَّ جَلَس فِيهِ » .

އަދި އެހެން رواية އެއްގައިވެއެވެ. ނަބިއްޔާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم تَبُوك ހަނގުރާމައަށް ނުކުމެ ވަޑައިގަތީ ބުރާސްފަތި ދުވަހުއެވެ. އަދި އެކަލޭގެ ލޯބިވެވޮޑިގެންވަނީ ބުރާސްފަތި ދުވަހު ދަތުރު ފުރުއްވުމަށް ލޯބިކުރެއްވިއެވެ.

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. އެކަލޭގެ ދަތުރުން އެނބުރި ވަޑައިގަންނަވަނީ ދުވާލު ހެނދުނު ވަގުތު މެނުވީ ނޫނެވެ. ފަހެ ދަތުރުން އެނބުރި ވަޑައިގަންނަވައިފިނަމަ އެންމެ ފުރަތަމަ މިސްކިތުން ފެށްޓެވުމެވެ. އަދި ދެ ركعة ނަމާދުފުޅު ކުރެއްވުމެވެ. ދެން މިސްކިތުގައި ބައްދަލު ކުރެއްވުމަށް ތިއްބެވުމެވެ.

22- وَعَنْ أبي نُجَيْد بِضَم النُّونِ وَفَتْح الْجيمِ عِمْرانَ بْنِ الحُصيْنِ الخُزاعيِّ رَضِي اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّ امْرأَةً مِنْ جُهينةَ أَتَت رَسُولَ الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم وَهِيَ حُبْلَى مِنَ الزِّنَا ، فقَالَتْ : يَا رسول الله أَصَبْتُ حَدّاً فأَقِمْهُ عَلَيَّ ، فَدَعَا نَبيُّ الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم وَلِيَّهَا فَقَالَ : أَحْسنْ إِلَيْهَا ، فَإِذَا وَضَعَتْ فَأْتِني فَفعَلَ فَأَمَرَ بِهَا نَبيُّ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، فَشُدَّتْ عَلَيْهَا ثِيَابُها ، ثُمَّ أَمَرَ بهَا فرُجمتْ ، ثُمَّ صلَّى عَلَيْهَا . فَقَالَ لَهُ عُمَرُ : تُصَلِّي عَلَيْهَا يَا رَسُولَ اللَّهِ وَقَدْ زَنَتْ ، قَالَ : لَقَدْ تَابَتْ تَوْبَةً لَوْ قُسِمَتْ بَيْن سبْعِينَ مِنْ أَهْلِ المدِينَةِ لوسعتهُمْ وَهَلْ وَجَدْتَ أَفْضَلَ مِنْ أَنْ جَادَتْ بِنفْسهَا للَّهِ عَزَّ وجَل؟،» رواه مسلم .

މާތްالله ރުއްސެވުން ލިބިވޮޑިގެން أبو نُجَيْد عِمْرانَ بْنِ الحُصيْن ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ޙަޟްރަތުގައި ޖުހައިނާ جُهينةَ قبيلة އަންހެނަކު رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ އަރިހަށް ދިޔައެވެ. އަދި އޭނާ އޮތީ ޒިނޭގެ ބަނޑުބަރުވެފައެވެ. އަދި އޭނާ ދަންނަވާފައިވެއެވެ. އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. ތިމަންނަ ޙައްދެއް حَد ލާޒިމުވާ ކަމެއް ކޮށްފީމެވެ. ފަހެ ތިމަންނާގެ މައްޗަށް حد قائم ކުރައްވާށެވެ. ފަހެ نَبيُّ الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އޭނާގެ ވަލީވެރިޔާއަށް ގޮވާލެއްވިއެވެ. ފަހެ ވަޙީ حديث ކުރައްވާފައެވެ. ފަހެ އޭނާއާއެކު ރަނގަޅަށް إحسان

[illegible] ނިމުމުން [illegible] ވެ. [illegible]

[illegible] نَبِيِّ އާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم [illegible]

ކުރެއްވިއެވެ. [illegible]

ކުރެއްވިއެވެ. [illegible]

ކުރެއްވިއެވެ. [illegible] عُمَرُ [illegible] އާ الله ގެ [illegible]

([illegible]) [illegible]

[illegible] حديث ކުރެއްވިއެވެ. [illegible]

[illegible] توبة [illegible] توبة [illegible]

[illegible] الله [illegible]

[illegible]؟

23- وَعَنِ ابْنِ عَبَّاس وأنس بن مالك رَضِي الله عنْهُم أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قَالَ : « لَوْ أَنَّ لابْنِ آدَمَ وَادِياً مِنْ ذَهَبٍ أَحَبَّ أَنْ يَكُونَ لَهُ وادِيانِ ، وَلَنْ يَمْلأَ فَاهُ إِلاَّ التُّرَابُ ، وَيَتُوب اللَّهُ عَلَى مَنْ تَابَ » مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ .

މާތްالله [illegible] ابْن عَبَّاس އާއި أنس بن مالكގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ.

[illegible] رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. [illegible]

[illegible]

[illegible] ([illegible]: [illegible]) [illegible] الله [illegible] توبة [illegible]

توبة [illegible] قبول [illegible].

24- وَعَنْ أبي هريرة رَضِي اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قَالَ : « يَضْحكُ اللَّهُ سبْحَانُه وتَعَالَى إِلَى رَجُلَيْنِ يقْتُلُ أحدُهُمَا الآخَرَ يدْخُلاَنِ الجَنَّة ، يُقَاتِلُ هَذَا في سبيلِ اللَّهِ فيُقْتل ، ثُمَّ يَتُوبُ اللَّهُ عَلَى الْقَاتِلِ فَيسْلِمُ فيستشهدُ » مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ

މާތްالله [illegible] أبو هريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. [illegible] رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ

وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. [illegible] قتل [illegible] ([illegible])

ސުވަރުގެއަށް ވަދެވުނު ދެމީހަކާމެދު الله سبحانه وتعالى ހިނިވަރުން ކުރެއްވިއެވެ. އެކަކީ الله ގެ މަގުގައި جهاد ކުރަނިކޮށް قتل ވެވުނު މީހާއެވެ. އަނެކަކީ އެމީހާ قتل ކުރިމީހާއެވެ. އޭނާއަށްފަހު الله އަށް توبة ވެ އިސްލާމްދީނަށްވަދެ ދެން އޭގެފަހުން شهيد ވެވުނުމުންނެވެ.

3– باب الصبر

ކެތްތެރިވުމުގެ މާތްކަން بيان ވެގެންވާ باب

قَالَ اللّٰه تَعَالَى : ﴿ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اصْبِرُوا وَصَابِرُوا ورابطوا ﴾ [آل عمران : 200]،

އޭ إيمان ވެއްޖެ މީސްތަކުންނޭވެ! ތިޔަބައިމީހުން ކެތްކުރާށެވެ! އަދި (دشمنންނާއި ހަނގުރާމަ ކުރުމުގައި އެއުރެންނަށްވުރެ ބޮޑަށް) ތިޔަބައިމީހުން ކެތްތެރި ވާށެވެ! އަދި دشمنން އަރުވާދޭން މަގުބަލަން ބަޑުބަޑާ جهاد ކުރުމަށް ތައްޔާރުވެގެން ތިބޭށެވެ!

وقال تعالى : ﴿ وَلَنَبْلُوَنَّكُمْ بِشَيْءٍ مِنَ الْخَوْفِ وَالْجُوعِ وَنَقْصٍ مِنَ الأَمْوَالِ وَالأَنْفُسِ وَالثَّمَرَاتِ وَبَشِّرِ الصَّابِرِينَ ﴾ [البقرة : 155] ،

ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ ތިޔަބައިމީހުން إمتحان ކުރައްވާހުށީމެވެ. (އެއީ) ބިރުވެރިކަމާއި ބަނޑުހައި ހޫނުކަމުގެ ތެރެއިން ކަމެއް ދެތިވެރިކުރެއްވުމުންނެވެ. އަދި މުދަލާއި، ފުރާނަތަކާއި، މޭވާއެއް އުނިކުރެއްވުމުންނެވެ. އަދި ކެތްތެރިންނަށް އުފާވެރިކަމުގެ خبر ކަލޭގެފާނު ދެއްވާށެވެ!

وَقالَ تَعَالَى : ﴿ إِنَّمَا يُوَفَّى الصَّابِرُونَ أَجْرَهُمْ بِغَيْرِ حِسَاب ﴾ [الزمر :10] ،

ކެތްތެރިންނަށް އެއުރެންގެ ދަރުމަ ދެއްވާނީ ހިސާބަކާނުލައެވެ.

وَقالَ تَعَالَى: ﴿ وَلَمَنْ صَبَرَ وَغَفَرَ إِنَّ ذَلِكَ لَمِنْ عَزْمِ الأُمُورِ ﴾ [الشورى: 43] ،

އަދި ހަމަކަށަވަރުން، ކެތްތެރިވެ، عفو ކުރިމީހާ (ދަންނާށެވެ!) ހަމަކަށަވަރުން، އެކަންކަމަކީ، عزم ކަނޑައެޅިގެންވާ ކަންތައްތަކުގެ ތެރެއިން ކަމެކެވެ.

وَقالَ تَعَالَى: ﴿ اسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ وَالصَّلاةِ إِنَّ اللّٰهَ مَعَ الصَّابِرِينَ ﴾ [البقرة : 153]،

ކެތްތެރިކަމާއި ނަމާދުން މިތަބައިމީހުން ވާގިއެދޭށެވެ. ހަމަކަށަވަރުން الله ވޮޑިގެންވަނީ ކެތްތެރިންނާ އެކުގައެވެ.

وَقالَ تَعالَى : ﴿ وَلَنَبْلُوَنَّكُمْ حَتَّى نَعْلَمَ الْمُجَاهِدِينَ مِنْكُمْ وَالصَّابِرِينَ ﴾ [محمد : 31] ،

އަދި ތިޔަ ބައިމީހުންގެ ތެރެއިން جهادކުރާ މީހުންނާއި، ކެތްތެރިވާ މީހުން ހާމަ ވެއްޖައުމަށްދަންނަންދެން ތިމަން ރަސްކަލާނގެ ތިޔަބައިމީހުން امتحان ކުރައްވާ ހުށީމެވެ.

والآيات في الأمر بالصبر وبيان فضله كثيرة معروفة.

ކެތްތެރިވުމަށް ކުރައްވާފައިވާ އަމުރުފުޅާއި އަދި އެކަމުގެ މާތްކަން ބަޔާންކުރައްވާފައިވާ އާޔަތްތައް އެތައް ގިނައެވެ. އަދި މަޝްހޫރެވެ.

25- وعن أبي مَالِكٍ الْحَارِثِ بْنِ عَاصِم الأشْعريِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « الطُّهُورُ شَطْرُ الإِيمَان ، وَالْحَمْدُ للَّه تَمْلأُ الْميزانَ وسُبْحَانَ اللهِ والحَمْدُ للَّه تَمْلآنِ أَوْ تَمْلأُ مَا بَيْنَ السَّموَاتِ وَالأَرْضِ وَالصَّلاَةِ نورٌ ، والصَّدَقَةُ بُرْهَانٌ ، وَالصَّبْرُ ضِيَاءٌ ، والْقُرْآنُ حُجَّةُ لَكَ أَوْ عَلَيْكَ . كُلُّ النَّاس يَغْدُو، فَبائِعٌ نَفْسَهُ فمُعْتِقُها ، أَوْ مُوبِقُهَا» رواه مسلم .

މާތް الله ރުއްސެވުންލިބިވޭ أبو مَالِك الْحَارِثِ بْنِ عَاصِم الأشْعري ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ސާފުطاهرކަމަކީ އީމާންކަމުގެ ދެބައިކުޅަ އެއްބައެވެ. އަދި الْحَمْدُ للَّه ގެ ކަލިމައިގެ މާތްކަމުން ميزان ފުރުވައިލައެވެ. އަދި سُبْحَانَ الله އާއި، الْحَمْدُ للَّه އާއި ދެ ކަލިމައިގެ މާތްކަމުން އުޑާއިބިމާއިދެމެދު ފުރުވައިލައެވެ. އަދި ނަމާދަކީ ނޫރެކެވެ. އަދި صدقة ދިނުމަކީ އީމާން ކަމުގެ ހެއްކެކެވެ. އަދި އަޅުކަމުގެ މައްޗަށް ކެތްތެރި ވުމަކީ އަލިކަމެކެވެ. އަދި قرآن ވާނީ ތިބާއަށްވާ حجة އަކަށެވެ. ނުވަތަ ތިބާއާއި ދެކޮޅަށް ވާ حجة އަކަށެވެ. އެންމެހައި މީސްތަކުން ހެނދުނު ހެނދުނާއި އަމިއްލައިގެ މަސައްކަތުގައި ނިކުމެގެން ދެއެވެ. ފަހެ އަމިއްލަނަފްސުގެ މަސައްކަތް ހެޔޮ عمل ކުރުމުގެ ވިޔަފާރި ހިންގައިފިމާ ފަހެ عذاب އިން މިނިވަންވެގެން ދާނެއެވެ. ނުވަތަ އަމިއްލަނަފްސުގެ މަސައްކަތް ނުބައި عمل ކުރުމުގެ ވިޔަފާރި ހިންގައިފި މާ ފަހެ ހަލާކުވެގެންދެއެވެ.

26- وَعَنْ أبي سَعيدٍ بْن مَالِك بْن سِنَانٍ الخُدْرِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّ نَاساً مِنَ الأنصَارِ سَأَلُوا رَسُولَ الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم فأَعْطاهُم ، ثُمَّ سَأَلُوهُ فَأَعْطَاهُمْ ، حَتَّى نَفِد مَا عِنْدَهُ ، فَقَالَ لَهُمْ حِينَ أَنْفَقَ كُلَّ شَيْءٍ بِيَدِهِ : « مَا يَكُنْ مِنْ خَيْرٍ فَلَنْ أدَّخِرَهُ عَنْكُمْ ، وَمَنْ يسْتَعْفِفْ يُعِفَّهُ اللهُ وَمَنْ يَسْتَغْنِ يُغْنِهِ اللَّهُ ، وَمَنْ يَتَصَبَّرْ يُصَبِّرْهُ اللَّهُ . وَمَا أُعْطِيَ أَحَدٌ عَطَاءً خَيْراً وَأَوْسَعَ مِنَ الصَّبْرِ » مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ .

މާތްالله ރުއްސުންވުމެވި أبو سعيد بْن مَالِك بْن سِنَان الخُدْرِيގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން انصاریންގެ ބޭކަލުން ކޮޅެއް رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّمގެ އަރިހުން އެހީއަކަށް އެދި ދެންނެވިއެވެ. ފަހެ އެކަލޭގެފާނު އެބޭކަލުންނަށް އެހީތެރިވެ ދެއްވިއެވެ. ދެން އެބޭކަލުން އަނެއްކާ ފަހަރު އެހީއަކަށް އެދިވަޑައިގަތެވެ. ފަހެ އެބޭކަލުންނަށް އަލުން ދެއްވައިފިއެވެ. އެންމެ ފަހުން ގޮސް އެކަލޭގެފާނު އަތްޕުޅުގައި ހުރި ހުރިހައި އެއްޗެއް ހުސްވެއްޖެއެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނުގެ އަތްޕުޅުގައި ހުރި ހުރިހައި އެއްޗެއް ދެއްވައިފި ނިންމަވާލުމުން ފަދަ حديث ފުޅުކުރެއްވިއެވެ. މިހަދީސްފުޅުން ދޭހަވެއެވެ ތަނަވަސްކަމުން ދީބެލުމާ ބޭކަލުންނަށް ހެޔޮކަމާ ހަމައަށް ހުރުމަށް ކަމަށް ސަބަބުވާނެއެވެ. އަދި މިސްކީންކަމާ އެކުގައި ހުރެ ސަބަބުވެގެން ލިބޭ ތަކުލީފަކާ ހަމައަށް الله سبحانه و تعالى ފުދުންތެރިކަން ދެއްވާނެއެވެ. އަދި مصيبات ތަކަށް ކެތްތެރިވެއްޖެ މީހަކަށް الله سبحانه وتعالى ކެތްތެރިކަން ދެއްވާނެއެވެ. އަދި އެއްވެސް މީހަކަށް ކެތްތެރިވުމުގެ ސިފައަށްވުރެ ތަނަވަސް މާތްސިފައެއް ނުލިބޭނެއެވެ.

27- وَعَنْ أبي يَحْيَى صُهَيْبِ بْنِ سِنَانٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ : قَالَ رَسُولُ الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : «عَجَباً لأمْرِ الْمُؤْمِنِ إنَّ أَمْرَهُ كُلَّهُ لَهُ خَيْرٌ ، وَلَيْسَ ذَلِكَ لأِحَدٍ إِلاَّ للْمُؤْمِن : إنْ أَصَابَتْهُ سَرَّاءُ شَكَرَ فَكَانَ خَيْراً لَهُ ، وَإِنْ أَصَابَتْهُ ضَرَّاءُ صَبَرَ فَكَانَ خيْراً لَهُ » رواه مسلم .

މާތްالله ރުއްސުންވުމެވި أبو يَحْيَى صُهَيْبِ بْنِ سِنَان ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديثކުރެއްވިއެވެ. މުއުމިނުންގެ ކަންބޮޑުވާކަމުގެ عجائبވެއެވެ. (އަޖަބާ) ހަމަކަށަވަރުން އޭނާގެ ތިމާގެ އެންމެހައި ކަންތައްތައް ހެޔޮކަމެއްވެއެވެ. އަދި އެއީ މުއުމިނާ ނޫނީ މުއުމިނުންނަށްވެސް ނުވާނެއެވެ. އެއީ އޭނާއަށް އުފާވެރިކަމެއް މުއުމިނަށް ލިބިއްޖެނަމަ شكرކުރެއެވެ. އޭރުން އެކަން ވަނީ އޭނާއަށް މުއުމިނަށް ހެޔޮގޮތް ހެޔޮކަމެކެވެ. އަދި އޭނާއަށް ދަތިކަމެއް މުއުމިނަށް ލިބިއްޖެނަމަ ކެތްތެރިވެއެވެ. އެހެންކަމުން އެކަންވެސް ވަނީ އޭނާއަށް މުއުމިނަށް ހެޔޮގޮތް ހެޔޮކަމެކެވެ.

28- وعنْ أَنسٍ رضِيَ الله عنْهُ قَالَ : لَمَّا ثقُلَ النَّبِيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم جَعَلَ يتغشَّاهُ الكرْبُ فقَالتْ فاطِمَةُ رَضِيَ الله عنْهَا : واكَرْبَ أبَتَاهُ ، فَقَالَ : « ليْسَ عَلَى أبيك كرْبٌ بعْدَ اليَوْمِ » فلمَّا مَاتَ قالَتْ : يَا أبتَاهُ أَجَابَ ربّاً دعَاهُ ، يا أبتَاهُ جنَّةُ الفِرْدَوْسِ مأوَاهُ ، يَا أَبَتَاهُ إِلَى جبْريلَ نْنعَاهُ ، فلَمَّا دُفنَ قالتْ فاطِمَةُ رَضِيَ الله عَنهَا : أطَابتْ أنفسُكُمْ أَنْ تَحْثُوا عَلَى رسُول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلّم التُّرابَ ؟ روَاهُ البُخاريُّ .

މާތްالله ރުހިވެވޮޑިގެންވާ أنسގެ ފަރާތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވަފާތުވުމުގެ ކުރިއްސުރެ ނަބިއްޔާ ސަލަވާތް ޢަލައިހި ވަސައްލަމަށް ބަލި ދަތިވެ ސަކަރާތްވެރި ހާލަތު ހާލަތު އަރައިގަތުމުން، ބޭބެ ފާޠިމާ ދެއްކެވިއެވެ. ހާދަ ތަދުވެރިކަމެއް ފާޠިމާ ކަލޭގެފާނު ފާޠިމާ ބޭނުންވިއެވެ. ނަބިއްޔާ ވިދާޅުވިއެވެ. ކުރިން ދެކެވޭ ތަދުވެރިކަމެއް ފާޠިމާ ބައްޕައަކަށް ނޫނެވެ. ކޮނދޮސް ހަދިޔާއެއްގެ ޤަބޫލުކުރެވޭ ހާލުގައި މާތް ބައްޕަފުޅު ވަފާތުވުމާ، ޤަބޫލުކުރެވޭ ބައްޕަފުޅުގެ އަރިހުގައި ބައްޕަފުޅާ ބެހޭ ކީރިތިވެގެންވާ (އެމަރާ جنةالفردوسއަށް ސަލާމް ވަޑައިގަތް ބައްޕަ) حديث ރާވައިދެއްވެވެ. ވިސާރަޔާ ބައްޕަފުޅު ދާއިރާގެ ދެވަނަ ބަޔާން ކިޔެވިއެވެ. ނަބިއްޔާ ޤަބޫލުކުރައްވާ ބައްޕަފުޅު ބޭކަލުންނާއެކު (އަޅުގަނޑުމެން ބައްޕަ) ބޭނުންވިއެވެ. އަބައްޕަފުޅުއެވެ. ބައްޕަފުޅުގެ ވަޒީރަކަށް ވާސިލްވުމުގެ ގޮތުން ދާއިމީ ދޮރުވެރި ބައްޕަފުޅުއެވެ. ބައްޕަފުޅުގެ مقامއަކީ جنةالفردوسއެވެ. އަބައްޕަފުޅުއެވެ! ބައްޕަފުޅުގެ އެދުރަވީ ވަހީގެ خبر جبْريلَالأمين އަށް ހުށަހަޅާ. ދެން (أصحاب ބައްޕަ) އަރައިގަތުން ފާޠިމާ ކަލޭގެފާނު (އަރައިގަތް ދެރަވީ ދުޢާއިން ބަޔާން) ބަލައިލެއްވި. އެ أنسގެ ފާނަށް. ހިތްވަރުދެއްވި رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ ޖަނާޒާއަށް ފަސް އަޅުއްވުމަށް ހިތްވަރުގަދަވީތޯ؟ (ފާނަށް). ނަމަވެސް أنس ކަލޭގެ އަރައިގަތުން އަބަދުވެސް ދެއްތޯއޭ ނުކުރެއްވިއެވެ.

29- وعنْ أبي زيْد أُسامَة بن زيد حَارثَةَ موْلَى رسُول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم وحبَّهِ وابْنِ حبِّهِ رضِيَ الله عنهُمَا ، قالَ : أَرْسلَتْ بنْتُ النَّبِيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : إنَّ ابْنِي قَدِ احتُضِرَ فاشْهدْنَا ، فأَرسَلَ يقْرِئُ السَّلامَ ويَقُول : « إن للَّه مَا أَخَذَ ، ولهُ مَا أعْطَى ، وكُلُّ شَيْءٍ عِنْدَهُ بأجَلٍ مُسمَّى ، فلتصْبر ولتحْتسبْ » فأرسَلَتْ إِليْهِ تُقْسمُ عَلَيْهِ ليأْتينَّها. فقَامَ ومَعَهُ سَعْدُ بْنُ عُبادَةَ، ومُعَاذُ ابْنُ جبَلٍ ، وأُبَيُّ بْنَ كَعْبٍ ، وزَيْدُ بْن ثَابتٍ ، ورِجَالٌ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ ، فَرُفِعَ إِلَى رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم الصبيُّ ، فأقعَدَهُ في حِجْرِهِ ونَفْسُهُ تَقعْقعُ ، فَفَاضتْ عَيْناهُ ، فقالَ سعْدٌ : يَا رسُولَ الله مَا هَذَا ؟ فقال: « هَذِهِ رَحْمةٌ جعلَهَا اللَّهُ تعَلَى في قُلُوبِ عِبَادِهِ » وفي روايةٍ : « في قُلُوبِ منْ شَاءَ مِنْ عِبَادِهِ وَإِنَّمَا يَرْحَمُ اللَّهُ منْ عِبَادِهِ الرُّحَمَاءَ » مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ .

وَمَعْنَى « تَقَعْقَعُ » : تَتحَرَّكُ وتَضْطَرِبُ .

رسول الله صَلّى الله عَلَيْهِ وسَلَّم މިނިވަން ކުރެއްވި ގާތްالله ޙިއްބުރަސޫލުއްލާހި أبو زيد أُسامة بن زيد حَارِثَة
ގެކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެއީ އެކަލޭގެފާނުގެ ދަރިކަނބަލުން ފޮނުއްވައިގެން ދަރިކަލެއް ކުރިއަށް ބާރުލާފައެވެ. އަދި އޭގެ
އެކަލޭގެފާނު ދަރިކަނބަލުން ބާރުލައްވައި ދަރިކަލުންގެ ފުރާނަ ދޫކުރައްވަމުން ދިޔައެވެ. މިދުނިޔެއިން ސަފަރުކުރުމުގެ
ގާތުގައި ނަބިއްޔާގެ ދަރިކަލުން އަނެއްކާ ދަރިކަލުން ފޮނުއްވީ (ނިޔާވުމުގެ ކުރިން) އިތުރު އެކަލޭގެފާނު އަރިހަށް
خبر ފޮނުއްވީއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން މިދުނިޔޭގެ ތަކެތި ދޭކަން حاضر ވެލައްވާށެވެ. ދިޔާ ވެއްޖެކަން ދެއްވައެވެ.
ދެން رسول الله صَلّى الله عَلَيْهِ وسَلَّم އެކުދިންނަށް ސަލާމް ދެއްވައިގެން ވަޙީފާ ދެއްވަމުން ވެރިކަމާ ވެއްޖެކަން ނަސޭހަތް
ކުރެއްވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު އަރިހަށް ބާރުލާ ފުރާނަވާ ސަބަބު ބޭނުންވާ އަދި إرشاد ދެއްވިއެވެ.
ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالى ގެންދަވާނީ އެކަލާނގެ މިލްކެވެ. އަދި ކިޔަވައި ދެއްވި މިލްކެއްކަމުގައެވެ
އެކަލާނގެ މިލްކެވެ. އަދި އެކަލާނގެ حضرة ގައި ކޮންމެ އެއްޗަކަށްވެސް ގެނދެވޭނެ ވަގުތު ވަކި
ކަނޑައެޅިފައެވެ. އެހެންކަމުން ދަރިކަލުންނަށް ކެތްތެރި ވެވަޑައިގަންނަވާށެވެ. އަދި އެ ކެތްތެރި ވުމުގެ
ޘަވާބު އެކަލާނގެ حضرةއިން ހޯދު އެދި ވަޑައިގަންނަވާށެވެ. ކުއްލިއަކަށް ހުސްކުރަނީވެސް އެވެ. (އިތުރަށް
ވުރެން އެކަލުން އަންގަވާ) ދެން ބާރުލާ ފުރާނަވާ އެކަލޭގެފާނު ހުވާ ކުރަށްވާ ކަމަށާ ދެއްވިއެވެ.
(ކަންތަކުގައި ކިޔާނެ) ކަލޭގެފާނު ވަޑައިގެން ދެއްވިއެވެ. އެހެންނަމަ އެކަލޭގެފާނު (އެބަސިސް
ވަޑައިގަތުމުގައި ބައިވެރިވެވަޑައިގަތީ) ބަރުވާލުކުރެއްވިއެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނާ އެކުގައި سَعْدُ بْنُ عُبادَة އާއި وَمُعَاذُ ابْنُ
جَبَل އާއި وَأُبَيُّ بْنَ كَعْب އާއި زَيْدُ بْنِ ثَابِت އާއި އަދިވެސް ބައެއް ބޭކަލުން ހިމެނި ވަޑައިގެންނެވެ. ދެން
(އެބަސިސް ފުރާނަވާ) އެކަލޭގެފާނުންގެ އަރިހަށް އަރުވައި ކުޑަކުދިކަމުވާ. ދެން އެކަލޭގެފާނު އަރުވައި
އުނގުވެރިކަމުގައި އަރުވައިގަތެވެ. އެހެންވެ އަރުވައިލި ކަރުގައި ހުރި ފުރާނަ ބޭރުވަމުން (ހޭކަން ސަޤަރާތުގައި)
އެވެ. ދެން އެކަލޭގެފާނުގެ ދެލޯ ކޮޅުއިން ފެންތައް ކަނޑާފައި ކުރިއެވެ. އެހެންކަމަށް سَعْدُ
ގެފާނު ދެންނެވިއެވެ. އޭ الله ގެ رسولއާއެވެ. ކަލޭގެފާނުގެ ލޮލުން ކަރުނަ ފައިބަނީ ކީއްވެ
ތޯއެވެ؟ حديث ކުރަނީ ކަމަށެވެ. މިއީ الله سبحانه وتعالى އެކަލާނގެ ބައެއް އަޅުތަކުންގެ ހިތް ތެރެއަށް
ލައްވާފައި ވާ رحمة އެއްގެ ބާވަތެއް ކަމުގައި ވަނީއެވެ. އަދި އޭގެން ރަޙްމަތުގެ ބާވަތެކެވެ. އަދި އެކަލާނގެ
އަޅުތަކުންގެ ތެރެއިން އެކަލާނގެ ބޭނުންވާ އަޅުތަކުންގެ ހިތްތަކުގައި މި رحمةލައްވައެވެ. އަދި ފެންނަނީއެވެ.
ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالى رحم ކުރައްވަނީ އެކަލާނގެ އަޅުތަކުން ތެރެއިން މީސްތަކުންނަށް رحم
ކުރާ މީހުންނަށެވެ.

30- وَعَنْ صُهَيْبٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قَالَ : « كَانَ مَلِكٌ فِيمَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ، وَكَانَ لَهُ سَاحِرٌ ، فَلَمَّا كَبِرَ قَالَ لِلْمَلِك : إِنِّي قَدْ كَبِرْتُ فَابعَثْ إِلَيَّ غُلاَماً أُعَلِّمْهُ السِّحْرَ ، فَبَعَث إِلَيْهِ غُلاَماً يعَلِّمُهُ ، وَكَانَ فِي طَرِيقِهِ إذَا سَلَكَ رَاهِبٌ، فَقَعَدَ إِلَيْهِ وَسَمِعَ كَلاَمَهُ فأَعْجَبَهُ ، وَكَانَ إِذَا أَتَى السَّاحِرَ مَرَّ بالرَّاهِب وَقَعَدَ إِلَيْه ، فَإِذَا أَتَى السَّاحِرَ ضَرَبَهُ ، فَشَكَا ذَلِكَ إِلَى الرَّاهِبِ فقال : إِذَا خَشِيتَ السَّاحِرَ فَقُلْ : حَبَسَنِي أَهْلي ، وَإِذَا خَشِيتَ أَهْلَكَ فَقُلْ: حَبَسَنِي السَّاحِرُ .

فَبيْنَمَا هُو عَلَى ذَلِكَ إِذْ أَتَى عَلَى دابَّةٍ عظِيمَة قدْ حَبَسَت النَّاس فقال : اليوْمَ أعْلَمُ السَّاحِرُ أفْضَل أم الرَّاهبُ أفْضلَ ؟ فأخَذَ حجَراً فقالَ : اللهُمَّ إنْ كان أمْرُ الرَّاهب أحَبَّ إِلَيْكَ مِنْ أَمْرِ السَّاحِرِ فاقْتُلْ هَذِهِ الدَّابَّة حتَّى يمْضِيَ النَّاسُ ، فرَماها فقتَلَها ومَضى النَّاسُ، فأتَى الرَّاهب فأخبَرَهُ . فقال لهُ الرَّاهبُ : أىْ بُنيَّ أَنْتَ اليوْمَ أَفْضلُ منِّي ، قدْ بلَغَ مِنْ أمْرِكَ مَا أَرَى ، وإِنَّكَ ستُبْتَلَى ، فإنِ ابْتُليت فَلاَ تدُلَّ عليَّ ، وكانَ الغُلامُ يبْرِئُ الأكْمهَ والأبرصَ ، ويدَاوي النَّاس مِنْ سائِرِ الأدواءِ . فَسَمعَ جليسٌ للملِكِ كانَ قدْ عمِيَ، فأتَاهُ بهدايا كثِيرَةٍ فقال : ما ههُنَا لك أجْمَعُ إنْ أنْتَ شفَيْتني ، فقال إنِّي لا أشفِي أحَداً، إِنَّمَا يشْفِي الله تعَالى، فإنْ آمنْتَ باللَّهِ تعَالَى دعوْتُ الله فشَفاكَ ، فآمَنَ باللَّه تعَالى فشفَاهُ اللَّهُ تعَالَى ، فأتَى المَلِكَ فجَلَس إليْهِ كما كانَ يجْلِسُ فقالَ لَهُ المَلكُ : منْ ردَّ علَيْك بصَرك؟ قال : ربِّي . قَالَ: ولكَ ربٌّ غيْري ؟، قَالَ : رَبِّي وربُّكَ الله ، فأَخَذَهُ فلَمْ يزلْ يُعذِّبُهُ حتَّى دلَّ عَلَى الغُلاَمِ فجئَ بالغُلاَمِ ، فقال لهُ المَلكُ : أىْ بُنَيَّ قدْ بَلَغَ منْ سِحْرِك مَا تبْرِئُ الأكمَهَ والأبرَصَ وتَفْعلُ وَتفْعَلُ فقالَ : إنَّي لا أشْفي أَحَداً ، إنَّما يشْفي الله تَعَالَى، فأخَذَهُ فَلَمْ يزَلْ يعذِّبُهُ حتَّى دلَّ عَلَى الرَّاهبِ ، فجِئ بالرَّاهِبِ فقيل لَهُ : ارجَعْ عنْ دِينكَ، فأبَى ، فدَعا بالمنْشَار فوُضِع المنْشَارُ في مفْرِق رأْسِهِ، فشقَّهُ حتَّى وقَعَ شقَّاهُ ، ثُمَّ جِئ بجَلِيسِ المَلكِ فقِلَ لَهُ : ارجِعْ عنْ دينكَ فأبَى ، فوُضِعَ المنْشَارُ في مفْرِق رَأسِهِ ، فشقَّهُ به حتَّى وقَع شقَّاهُ ، ثُمَّ جئ بالغُلامِ فقِيل لَهُ : ارجِعْ عنْ دينكَ ، فأبَى ، فدَفعَهُ إِلَى نَفرٍ منْ أصْحابهِ فقال : اذهبُوا بِهِ إِلَى جبَلِ كَذَا وكذَا فاصعدُوا بِهِ الجبلَ ، فـــإِذَا بلغتُمْ ذروتهُ فإنْ رجعَ عنْ دينهِ وإِلاَّ فاطرَحوهُ فذهبُوا به فصعدُوا بِهِ الجَبَل فقال : اللَّهُمَّ اكفنيهمْ بمَا شئْت ، فرجَف بِهِمُ الجَبَلُ فسَقطُوا ، وجاءَ يمْشي إِلَى المَلِكِ ، فقالَ لَهُ المَلكُ : ما فَعَلَ أَصحَابكَ ؟ فقالَ : كفانيهِمُ الله تعالَى ، فدفعَهُ إِلَى نَفَرَ منْ أصْحَابهِ فقال : اذهبُوا بِهِ فاحملُوه في قُرقُور وَتَوسَّطُوا بِهِ البحْرَ ، فإنْ رَجَعَ عنْ دينهِ وإلاَّ فَاقْذفُوهُ ، فذَهبُوا بِهِ فقال : اللَّهُمَّ اكفنيهمْ بمَا شِئْت ، فانكَفَأَتْ بِهِمِ السَّفِينةُ فغرِقوا ، وجاءَ يمْشِي إِلَى المَلِك . فقالَ لَهُ المِلكُ : ما فَعلَ أَصحَابكَ ؟ فقال : كفانِيهمُ الله تعالَى . فقالَ للمَلِكِ إنَّك لسْتَ بقَاتِلِي حتَّى تفعْلَ ما آمُركَ بِهِ . قال : ما هُوَ ؟ قال :

تَجْمَعُ النَّاس فِي صَعِيدٍ واحدٍ ، وتصلُبُني عَلَى جذْعٍ ، ثُمَّ خُذ سهْماً مِنْ كنَانتِي ، ثُمَّ ضعِ السَّهْمِ في كَبدِ القَوْسِ ثُمَّ قُل : بسْمِ اللَّهِ ربِّ الغُلاَمِ ثُمَّ ارمِني ، فإنَّكَ إذَا فَعَلْتَ ذَلِكَ قَتَلْتني . فجَمَع النَّاس فِي صَعِيدٍ واحِدٍ ، وصلَبَهُ عَلَى جذْعٍ ، ثُمَّ أَخَذَ سهْماً منْ كنَانَتِهِ ، ثُمَّ وضَعَ السَّهمَ فِي كبِدِ القَوْسِ، ثُمَّ قَالَ : بِسْمِ اللَّهِ رَبِّ الغُلامِ ، ثُمَّ رمَاهُ فَوقَعَ السَّهمُ فِي صُدْغِهِ ، فَوضَعَ يدَهُ فِي صُدْغِهِ فمَاتَ . فقَالَ النَّاسُ : آمَنَّا بِرَبِّ الغُلاَمِ ، فَأُتِيَ المَلكُ فَقِيلَ لَهُ : أَرَأَيْت ما كُنْت تحْذَر قَدْ وَاللَّه نَزَلَ بِك حَذرُكَ . قدْ آمنَ النَّاسُ . فأَمَرَ بالأخدُودِ بأفْوَاهِ السِّكك فخُدَّتَ وَأضْرِمَ فِيها النيرانُ وقالَ : مَنْ لَمْ يرْجعْ عنْ دينهِ فأقْحمُوهُ فِيهَا أوْ قيلَ لَهُ : اقْتَحمْ ، ففعَلُوا حتَّى جاءتِ امرَأَةٌ ومعَهَا صَبِيٌّ لَهَا ، فتقَاعَسَت أنْ تَقعَ فِيهَا ، فقال لَهَا الغُلاَمُ : يا أمَّاهْ اصبِرِي فَإِنَّكَ عَلَي الحَقِّ » رواهُ مُسْلَمٌ .

« ذرْوةُ الجَبلِ » : أعْلاهُ ، وَهي بكَسْر الذَّال المعْجمَة وضمها و « القُرْقورُ » بضَمِّ القَافَيْن : نوْعٌ منْ السُّفُن و « الصَّعِيدُ » هُنا : الأرضُ البارزَةُ و «الأخْدُودُ»: الشُّقوقُ في الأرْضِ كالنَّهْرِ الصَّغيرِ و « أُضرِمَ » أوقدَ « وانكفَأَت» أي : انقلبَتْ و « تقاعسَت » توقَّفتْ وجبُنتْ .

ރަޟިﷲ ޢަންހު ސުންނަތުގައިވި صُهَيْبُ ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަ ބައިމީހުންގެ ކުރީ އުޅުނު މީހުންގެތެރޭގައިން ރަސްކަލަކު އުޅުނެވެ. އަދި އޭނާ سحر ވެރިޔަކު ގެންގުޅުއްވިއެވެ. ފަހެ އެ سحر ވެރިޔާ މުސްކުޅިވުމުން ރަސްގެފާނަށް ދަންނަވައިފިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންނަ މުސްކުޅިވެއްޖެއެވެ. ވީމާ ތިމަންނަ ގާތަށް سحر ދަސްކޮށްދިނުމަށް ކުއްޖަކު ފޮނުއްވާ ދެއްވާށެވެ. ފަހެ (ރަސްގެފާނު) އޭނާ ގާތަށް سحر ދަސްކުރުމަށް ކުއްޖަކު ފޮނުއްވައިފިއެވެ. މިކުއްޖާ އައިސް ދާ މަގު މަތީގައި راهب އަކު އުޅުނެވެ. އެކުއްޖާ އޭނާ ކައިރިއަށް ގޮސް އޭނާގެ ކައިރީގައި މަޖިލިސްކޮށް އަދި އޭނާގެ ބަސްތަކަށް އަޑުއަހާލައި ހިތްހަމަޖެހުނެވެ. سحر ދަސްކުރުމަށް އޭނާ ގާތަށް ފޮނުވާ އެ راهب ކައިރި މަޖިލިސްކޮށް އޭނާގެ ބަސްތަކަށް އަޑުއަހާލައި ލަސްވެއެވެ. އެކުއްޖާ (سحر ވެރިޔާ ކައިރިއަށް އައުމުގައި ލަސްވުމުން) سحر ވެރިޔާ މިކުއްޖާ ތަޅައެވެ. ފަހެ މިކުއްޖާ މިކަމުގެ شكاية راهب ގެ އަރިހުގައި ކުރިއެވެ. ފަހެ އޭނާ إرشاد ދެއްވިއެވެ. سحر ވެރިޔާ ބިރުން ނަގާފިނަމަ ބުނާށެވެ ތިބާ ގެ ގެމީހުން ހިފެހެއްޓިއެވެ ފަހެ އޭނާ ކައިރިގައި ލަސްވީކަމަށް ގެގެ މީހުން ބިރުވެރިވެއްޖެނަމަ ބުނާށެވެ. އަދި ގެގެ މީހުން ބިރުން ނަގާމުންދާނަމަ ބުނާށެވެ ތިބާ ހިފެހެއްޓީ سحر ވެރިޔާގެ ނަގަމުން ގެންދިޔަ ކަމަށް ބުނާށެވެ. ފަހެ މިކުއްޖާ މިގޮތަށް ހުރެމުން އެއްގަޑިއެއްގައި ކުއްޖަކު ބޮޑުވެރިކަން އަޅުވާލައިގެން ހުއްޓިއްޖެއެވެ. ބޮޑު ޖަނަވާރެއް މަގުމައްޗަށް ނިކުމެ

އޮތުމުގެ ސަބަބުން މީސްތަކުން މަގު ހިނގަން ނުކުޅެދިފައި ތިބި ތަނަށް. ދެން މިކުއްޖާ ހިތާހިތާ ބުނެފިއެވެ. މިއަދު ތިމަންނަށް سحرވެރިޔާއާއި ނުވަތަ راهبއާ ދޭތެރެއިން ރަނގަޅު މީހާ އެނގޭނެއެވެ. ދެން ގާކޮޅެއް އަތަށް ނަގައިގަތެވެ. އަދި دعاء ކުރެއްވިއެވެ. اللهم ކަލޭގެފާނަށް ރަސްކަލާނގެ! سحرވެރިޔާއަށްވުރެ راهب ރަބާإلهގެ حضرة ގައި ލޯބި ބޮޑުކަމުގައި ވާނަމަ (މިޖަނަވާރު) މިޖަނަވާރު މަރުއްވާލެއްވުން ދަންނަވަމެވެ! އެއިރުން މީސްތަކުންނަށް އެބައިމީހުންގެ މަސައްކަތް ކުރުމަށް ފަސޭހަވެދިޔުމަށެވެ. ދެން އޭނާ ގާއެއް އެއްލިއެވެ. އަދި އެއިން ޖަނަވާރު އެއްޗަށް ހަމަވެގެން ޖަނަވާރު މަރުވެއްޖެއެވެ. އަދި މީސްތަކުން ހިނގަން ފެށިއެވެ. ދެން އެކުއްޖާ راهبގެ ގާތަށް އައިސް އެخبر ދެއްވިއެވެ. އަދި راهب އެކަލޭގެފާނަށް ބުނެފިއެވެ. އޭ ދަރިފުޅާ! މިހާރު ކަލޭގެފާނު ވަނީ ތިމަންނައަށްވުރެ ފުރިހަމަވެފައެވެ. ކަލޭގެ ކަންތައް (އަހަރެންނަށް) حضرة ގައި ފެނިއްޖެއެވެ. (ބޮޑުކަން) މިހާރު ފެނިއްޖެ އެވެ. އަދި (ދެންނެވިފައެވެ.) ކަލޭގެފާނަށް ކަލޭގެ މިހާރުގެ ވަރު ހުރީ (ކަލޭގެ ހަމަވާނެ) ހަމަޖެހުމެއް ފެނިއްޖެއެވެ. ކަލޭ އެހެން ތިމަންނަގެ ކަމުގައި ބުނެދިނުމަކުން ނުބުނާށެވެ. (ވަރަށް ދުވަހުން ކަލޭގެފާނު) ޖަވާބު ދިނުމެވެ. މިކުއްޖާ ކުރިއަށްދިޔަ ބޭފުޅުންގެ ތެރޭގައި އެފަދަ މީހުންނަށް ބަލިފަސޭހަވާން ދެއްވިއެވެ. އަދި ބޮޑުދަރަނިވެރިޔަކު ބޮޑުކަން ދުރުކުރެއްވިއެވެ. ކަލޭ ކިޔާ خبر ރަސްގެފާނުގެ އެކުވެރިޔަކަށް ފޮނުވިއެވެ. އަދި ކުރީގައި ހުރި ލޯވަޅުމީހާ ބޮޑުކަމަކަށް ކެތްތެރިވި ކަމުގައި އެކުއްޖާގެ ގާތަށް ގޮސް ބުނެފިއެވެ. އަދި އޭނާ ގާތު ވާހަކަ ދެއްކިއެވެ. ކަލޭގެ ބޭނުން ކޮށްދޭނަމަ، ބޭނުންވާ ހުރިހާ ތަކެތި މިތާނގައި ދޭނަމެވެ. މިކުއްޖާ ބުނެފިއެވެ. ތިމަންނަކީ شفاءއަށް ކުރުވުން ހިނގާ ބޭފުޅެއް ނޫނެވެ. ކަލޭގެފާނަށް (މިހާރު ބަލިކަން) شفاء ދެއްވަނީ ގޯހުاللهއެވެ. ދެން މިބަ اللهއަށް އީމާން ވެއްޖެއްޔާ ތިމަންނަ اللهއަށް دعاء ކުރާނަމެވެ. އެއިރުން އެކަލޭގެ شفاء ދެއްވާނެއެވެ. ދެން އޭނާ اللهއަށް އީމާންވިއެވެ. ދެން اللهއަށް شفاء ދެއްވިއެވެ. ދެން އޭނާ ރަސްގެފާނުގެ ގާތަށް އައިސް ގޮނޑިމައްޗަށް އިށީނެވެ. އަދި ކުރިން އިށީނދެ ހުންނަ ފަދައިންނެވެ. ދެން ރަސްގެފާނު އޭނާގާ ސުވާލުކުރިއެވެ. މިއީ ދެން ތިބާގެ ލޯ ކަނޑައިލީ ކާކުތޯ؟ އޭނާ ބުނެފިއެވެ. ތިމަން ރަސްކަލާނގެ ބޮޑު الله އެވެ. ރަސްގެފާނު ބުނެފިއެވެ. މިބަސް ކީ އަހަރެން ނޫންތޯ؟ ރަސްކަލާނގެ ކިޔުއްވާ ބައެއް ހުރިތޯ؟ އޭނާ ބުނެފިއެވެ. ތިމަންނާއާއި ކަލޭގެފާނުގެ ރައްބަކީ الله سبحانه وتعالى އެވެ. ދެން ވަގުތުން އޭނާ ހިފަހައްޓާ ފަރުވާ ކުރިއެވެ. އަދި އަދާބު ދިނުން ފެށިއެވެ. އަދާބު ދިނުން ގެންދިޔައީ އެކުއްޖާގެ ވާހަކަ އޭނާ ބުނެދެންދެނެވެ. ދެން އެކުއްޖާ حاضر ކުރެވުނެވެ. ދެން ރަސްގެފާނު އެކުއްޖާއަށް ބުނެފިއެވެ. އޭ ދަރިފުޅާ! ކަލޭގެ سحرގެ މިފަދަ ވަރަކަށް ފުރިހަމަވެ ޖެހިއްޖެ

ޗެހިފައިވާ މީހުން ރަނގަޅު ކުރެވޭ ވަރަށް ބާރުގަދަ ވެފައެވެ. އަދިވެސް ކިޔަމަން ބަލިމީހާ ރަނގަޅު އެބަލިރުވިއެވެ. ފަހެ އެކަލޭގެ ބަރަކާތުން ޖިންނިންނަށް ބީރައްޓެހި شفاء އައް ލިބިދެއެވެ. ހަމަހަމަވަރުން شفاء ދެއްވަނީ الله އެވެ. ފަހެ އެކަލޭގެ ވާހަކަ ހަރުއެކަ ކުރެވުނެވެ. އަދި އަދިބޮޑު ދުނިޔޭގެ ވެ. އަދިބޮޑުން ފަރުދުން އެންމެފަހުން އެ راهب ގެ ވަރަކަ ބޮޑުވެއެވެ. ދެން راهب حاضر ކުރެވުނެވެ. ފަހެ އެކަމުގެ އެންމެހާ ރަށްރަށުގައެވެ. ފަހެ އެކަމީ ދެން ދަތުރުކުރެވެ.

އެމީހުން ކަނޑަށް غرق ވިއެވެ. އަދި އެކަލޭގެ ބަސްފުޅުގެ އަޑުއަހާ (އަސްވިތު) ދިޔައެވެ. ފަހެ ބަސްފުޅުން އެކަލޭގެ ކުރަން އެއްސެވިއެވެ. ކީއްތޯއެވެ ދިޔުމިއްނުން ވިސްނުނުވަތީތޯއެވެ؟ ފަހެ އެކަލޭގެ ބުނެވެ. މާތް الله سبحانه و تعالى އުއްމީދުގެ ފުރުޞަތު ވިސްނުން ސަވާބުލިބި ކުރައްވައިދިނެވެ. އަދި އެކަލޭގެ ބަސްފުޅުން ދުށުނުވިއެވެ. މަޢުލޫމާތުން ވިސްނުން މުޅިން ގަޑިތު ނުހައްދަވައިދޭތޯ ވިސްނުން މަރުނުވެވޭނުކަން يقين އެވެ. ބަސްފުޅުން ވިދާޅުވިއެވެ. އަދި ކޮން ގޮތަކަށް ހައްދަވާތޯއެވެ؟ އެކަލޭގެ ބުނެވެ. މަޢުލޫމާތު މައިދުނިޔެއާ މީސްތަކުން އެއްކޮށް ލާއްވާލެވެ. އަދި ވިސްނުން ކަދުރު ރަކާއްގެ ވަކިރު ގަނޑުކޮށް ސަލާމަތް ނަގާބަކަށް ދެއްވާލެވެ. ދުނި ވިސްނުމުގެ މިރުއް ދާނުން ނަމަސްވެއްވެވެ.

ދުނި އަމިރު ދުނިދުނިޔޭގެ މަދުގައި އަރިޒު ކުރައްވާލެވެ. ދުނި بسم الله رب الغلام ކިޔާލެވެ. ދުނި މިރު އަރިޒު ފުރަގަނޑަށް ދުކުރައްވާލެވެ. ފަހެ ހަމަކަށްވަރުން މަޢުލޫމާތު މަގުމަތީ ކަނޑާއި ކުރައްވައިދިނެވެ ވިސްނުން قتل ކުރިވިދާނެއެވެ. ފަހެ ބަސްފުޅުން މީސްމަކަން އެއްމަނިކަން އެއްކަރުއްވައިދިނެވެ. އަދި އެކަލޭގެ ކަދުރުރު ވަކިރަގަނޑަކަށް ސަލާމަތް ނަގައިވެ. ދުނި އެކަލޭގެ މިރުދުނިޔެ މިރުގަ ނަގައިވެ. ދުނި މިރު ދުނި ދުނިޔޭގެ މަދުގައި އަރިޒު ކަނޑުފައިވެ. ދުނި بسم الله رب الغلام ކިޔާނެވެ. ދުނި މިރު އަރިޒު ފުއަގަނޑަށް ފުނޑުވިއެވެ. ފަހެ މިރު ގޮސް އެކަލޭގެ ދުވަހު ދުމުރައިން ހަރަނެވެ.

ފަހެ ވިމުދުން މިކަލޭގެ އަމާނަތް އަޅު އަގައިގަމެވެ. ފަހެ އިރުކަފާއި ފުރަން ހަވާސް ހިނގައިފިއެވެ. ފަހެ (މިމަސްޖިދު) ދުކާފި މީސްމަކަން ބަސްބުނެވެ. ވިސްނުމުން އެކައިގެ ކަލާނގައިން އިމާން ވައިޖެހުނެވެ. ފަހެ ބަސްފުޅުގެ ބައިގަމިހުން އެމުވައިޖެހައިވެ. އަދި ބަސްފުޅުން ބަސްބުނެވެ. މަޢުލޫމާތު ފޫލުވެސްދައިވެސް އެލުން ކަނޑައި މިހިރުފޫލުގެސް ދިޔައިދިއައެވެ. الله ގަންދީ ހަދާ މަދުކަލެވެ. މިކަނޑައި ފުމިރުގަން މިދިޔައި ހަމަ މަޢުލޫމާތުގެ އެމުފޫލުނުވެ. ހަމަކަނޑުވަރުން ރަރަގެ އަނަމުން އިމާނުވެގަނޑުފައިވެ. ދުނި ބަސްފުޅުން ޖެއްސު މަގުމަކަގައި ދިގުކަނޑު ވަލުކަނޑުނުން އަމުރު ކަނޑުފައިވެ. އަދި ވަލުމައި ކަނޑުވުނެވެ. އަދި އަހަރެ އިލުފުނޑައި ރަކަރުވުނެވެ. އަދި އަމުރު ކަރުއައިވެ. ވިމުނުނުގެ

ދިނުން رجوع ނުވާ ކަނޑުމިހިގަ އެއަލުފުނުން އެލުނުވެ. ފަހެ ބަސްފުޅުގެ އެއަމުރުއި އެއްގަމުވާ ގަމުގަމިހިން އެގަމުން މިނޑިޖީ ކަރުމުން ގަނޑުދުނިކަން މުސާކާ އަނަރަނައިގެ ދުއަރު އަދިސް ޖަހަނުވެ. އަދި އެކަނބަލާގެ އަމުގައި ހިރުބު ކައިޖެކަ އަމުވެ. ފަހެ އެކަނބަލާގެ (އެކަލޭގެވެސް އަމުމާ އަނިޔާއި) ފުރަމަތް ފިޔަވަޅު އަލުން ފުރިއައިވެ. އަހިނދު އެކަޑުކައިޖެ އެކަނބަލާގައިން ބަސްބުނެވެ. އޭ މަނިކުފާނެވެ! މަނިކު ވިޔަعذاب އަނު ކަމުކަރުނެވެ. ހަމަކަނޑުވަރުން މަނިކު ވަޒީ حق ގަމުގައިވެ.

31- وَعَنْ أَنَسٍ رَضِي اللَّهُ عَنْهُ قَالَ : مَرَّ النَّبيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم بِامْرَأَةٍ تَبْكِي عِنْدَ قَبْرٍ فَقَال : «اتَّقِي اللهَ وَاصْبِرِي » فَقَالَتْ : إِلَيْكَ عَنِّي ، فَإِنَّكَ لَمْ تُصَبْ بمُصِيبتِي، وَلَمْ تعْرفْهُ ، فَقيلَ لَها : إِنَّه النَّبيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، فَأَتتْ بَابَ النَّبِّي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، فلَمْ تَجِد عِنْدَهُ بَوَّابينَ ، فَقالتْ : لَمْ أَعْرِفْكَ ، فقالَ : « إِنَّما الصَّبْرُ عِنْدَ الصَّدْمَةِ الأولَى » متفقٌ عليه.

މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި أنس ގެފާނުގެ ރިވާޔަތުން ބަޔާންވެގެންވެއެވެ. ސަލާމާއި ސަލަވާތްލެއްވި ނަބިއްޔާގެ ފާނު ގަބުރެއްގެ ކައިރީގައި ރޮއިރޮއި އިން އަންހެނެއްގެ ކައިރިން ހުރަސްކުރައްވައި ވަޑައިގަތެވެ. އަދި حديث ކުރެއްވިއެވެ. ކަލޭގެފާނު الله އަށް تقوى ވެރިވާށެވެ. އަދި ކެތްތެރިވާށެވެ. ފަހެ އެކަނބުލޭ ބުންޏެވެ. ތިބާ ތިމަންނާގެ ގާތުން ދުރަށް ދޭށެވެ. ތިބާއަށް ތިމަންނައަށް ދިމާވެފައިވާ ކަހަލަ مصيبةއެއް ދިމާނުވާތީއެވެ! އެކަނބުލޭއަށް އެއީ ކަލޭގެފާނުކަން އެނގިފައި ނުވެއެވެ. (ދެން އެކަލޭގެފާނު ވަޙީކުރެވުނެވެ). އެއަންހެނާ ކައިރީގައި އިނދީ ބުނެވުނެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެ (ބަސްފުޅު އިވިފައިވުމުން) ބާރަކަށް ސަލާމާއި ސަލަވާތްލެއްވި ނަބިއްޔާކަލޭގެފާނެވެ. ފަހެ އެއަންހެނާ (معاف އަށް އެދި) އެކަލޭގެފާނުގެ ދޮރުކޮޅާ ކައިރިޔަށް ދިޔައެވެ. (އަދި އެކަލޭގެފާނު ހިކާޔަ އެކަލޭގެފާނުގެ ދޮރުމަތީ ކައިރިގައިވެސް ދޮރުފާލެއް ދޮރުކައިރިގައި ބަހައްޓަވާފައި ވަރަށް ބޮޑު އަދުދެއްގެ މީހުން ހުރިކަން ފެނިފައި ނުވެއެވެ.) ފަހެ އެކަލޭގެފާނުގެ ދޮރުމަތި ކައިރިގައި ހުރިއަންހެނާ އެއް ވާހަކަ ދެއްކިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު އަކަށް ނުފެނުނެވެ. (އަކަފާއި ކައިރުގެންވިއެވެ.) އެކަލޭގެފާނު (معاف އަށް އެދި) ދެންނެވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ބުރަވި ކަލޭގެފާނުގެ އެދުމާ ނުދެނިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ކެތްތެރިވުމީ مصيبة އައި ފުރަތަމަ ވަގުތު ކެތްތެރިވާ ކެތްތެރިވުމެވެ.

وفي رواية لُمسْلمٍ : « تَبْكِي عَلَى صَبيٍّ لَهَا » .

އަދި މުސްލިމުގެ ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. ދަރިއަކު މަރުވުމުގެ މައްޗަށް ރޮން އިން އަންހެނަކަށެވެ.

32- وَعَنْ أَبِي هَرَيرَةَ رَضي اللَّه عنه أَنَّ رَسُولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قالَ : « يَقولُ اللَّهُ تَعَالَى: مَا لِعَبْدِي الْمُؤْمِنِ عِنْدِي جَزَاءٌ إِذَا قَبضْتُ صَفِيَّهُ مِنْ أَهْلِ الدُّنْيَا ثُمَّ احْتَسَبهُ إِلاَّ الجَنَّة » رواه البخاري .

މާތްالله ރުހުންވެވޮޑިގެންވާ أبوهَرَيرَةَ ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުދުސީގައިވެއެވެ. الله سبحانه و تعالى وحي ކުރެއްވިއެވެ. ތިމަންރަސްކަލާނގެއަށް އިމާންވާ مُؤْمِن އަޅާގެ ރިޔާއިން އަޒީޒުކަމުގެ އެކުވެރިޔާ ދުނިޔޭގެ (ދަރި) ގެންދެވުމުން ހިތްވަރު (އަޖުރު ދަރުމަދާއި) ثواب އެދިގެން) ކެތްކޮށްފިނަމަ އޭނާއަށް جزاءއަކީ ސުވަރުގެ ދެއްވުމެވެ ދެއްވަނީއެވެ ތިމަންرسول ނުލެއްވަނީ ތިމަންالله ގެ حضرة ގައި ނޫނެވެ.

33- وعَنْ عائشَةَ رضي اللَّهُ عنها أَنَها سَأَلَتْ رسولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم عَن الطَّاعونِ ، فَأَخبَرَهَا أَنَهُ كَانَ عَذَاباً يَبْعَثُهُ اللَّه تعالى عَلَى منْ يَشَاءُ ، فَجَعَلَهُ اللَّهُ تعالَى رحْمةً للْمُؤْمنينَ ، فَلَيْسَ مِنْ عَبْدٍ يَقَعُ في الطَّاعُون فَيَمْكُثُ في بلَدِهِ صَابِراً مُحْتَسِباً يَعْلَمُ أَنَّهُ لاَ يُصِيبُهُ إِلاَّ مَا كَتَبَ اللَّهُ لَهُ إِلاَّ كَانَ لَهُ مِثْلُ أَجْرِ الشَّهِيدِ » رواه البخاري

މާތްالله ރުހުންވެވޮޑިގެންވާ عائشةَ ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެކަލޭގެ رَسُول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެކައިރިން طاعون ގެ ބާރުއަރާފައި ސުވާލު ކުރެއްވިއެވެ. އެހިނދު އެކަލޭގެފާނު އެކަލޭގެފާނަށް އެންގެވީ ދެއްވިއެވެ. އެއީ ހަމަކަށަވަރުން (މިއީ ކަލޭގެފާނުގެ އުއްމަތުގެ) ކުރީގެ މީހުންގެ ތެރެއިން އެކަލޭގެ އިރާދަކުރައްވާ ބައެއްގެ މައްޗަށް ފޮނުއްވާ عذاب އެކެވެ. ނަމަވެސް الله سبحانه وتعالى މި އުއްމަތުގެ ތެރެއިން އިމާންވާ މީހުންނަށްޓަކައި އެބަލި رحمةއެއް ކަމުގައި ލައްވައިފިއެވެ. ފަހެ އަޅަކު طاعون ބަލިއަށް ހައްޔަރުވެއްޖެ، އަދިހަކަން ނުފިލާ ހުރެ ހަރުގެން އެކަލޭ ހެކި ދިރިއުޅުމަށް އެދިގެން ކެތްކޮށް ހަމަކަށަވަރުން الله އިރާދަ ކުރައްވާފައިވާ ގޮތެއްގެ މަތިން ނޫނީ މުސީބާތެއް ނުޖެހޭނެކަން يقين ކުރެގެން ހުރެއްޖެނަމަ އެމީހަކަށް شهيد އަކަށް ލިބޭ ސަވާބު ނުލިބޭ ނުވާނެއެވެ.

34- وعَنْ أَنسٍ رضي اللَّه عنه قال : سَمِعْتُ رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يقولُ : « إنَّ اللَّه عَزَّ وجَلَّ قَالَ : إِذَا ابْتَلَيْتُ عَبدِي بحبيبتَيْهِ فَصبَرَ عَوَّضْتُهُ مِنْهُمَا الْجنَّةَ » يُريدُ عينيْه ، رواه البخاريُّ .

މާތްالله ރުހުންވެވޮޑިގެންވާ أَنس ގެފާނުގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުދުސީގައިވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން اللَّه عَزَّ وجَل ވަޙީކުރެއްވިއެވެ. ތިމަންރަސްކަލާނގެ އަޅާގެ އެންމެ ލޯބިވާ ދެތަކެއްޗާމެދު (ދެލޯމަތިންނާއި) ދުވާ ގެންދެވުމުގެ އިމްތިޙާނު އަޅުވައި ގަދަވެރި

ކުރައްވާ ހިނދު އަމިއްލަ އަށަގެން ކަމެއްފެކު ހުރެއްޖެނަމަ ވިމަންޖަސްކަށާސްގެ އަމިއްލަކަން އަށަގުގެ
ޤަބާއްގެ ގޮތުގައި ސުވަރުގެ ދޮރުވާހިޔާއެވެ.

35– وعنْ عطاءِ بْن أَبي رَباحٍ قالَ : قالَ لِي ابْنُ عبَّاسٍ رضي اللَّهُ عنهُمَا ألا أريكَ امْرَأَةً مِن أَهْلِ الجَنَّة ؟ فَقُلت : بلَى ، قَالَ : هذِهِ الْمرأَةُ السوْداءُ أَتَتِ النبيَّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم فقالَتْ : إِنِّي أُصْرَعُ ، وإِنِّي أَتكَشَّفُ ، فَادْعُ اللَّه تعالى لِي قَالَ : « إِن شئتِ صَبَرْتِ ولكِ الْجنَّةُ، وإِنْ شِئْتِ دعَوْتُ اللَّه تَعالَى أَنْ يُعافِيَكِ » فقَالتْ : أَصْبِرُ ، فَقالت : إِنِّي أَتَكشَّفُ ، فَادْعُ اللَّه أَنْ لا أَتكشَّفَ ، فَدَعَا لَهَا . متَّفقٌ عليْهِ .

މާތްالله رحمةކުރެއްވި عطاءِ بْن أَبي رَباح ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. (އަހަރުމެނަށް) މާތް الله
ރުޟާސުންކުރެއްވި ابْنُ عبَّاس ވިދާޅުވިއެވެ. ވިޔަފާރި ސުވަރުގެ ވަންނަވާ އަންހެނަކު
ދައްކާނަމަތޯއެވެ؟ ވިދާޅުވި ދެންނެވީމެވެ. އާދޭހެވެ. ދައްކާވާށެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. އެކަންބޭބެ ކަޅު
އަންހެނާއި ސުވަރުގެވަންތަ ވީއެވެ. އެކަލޭގެފާނު (އަހަރުމެނަށް) ސަލާމާއި ސަލަވާތްކުރެއްވި
ނަބިއްޔާގެފާނުގެ އަރިހަށް ދެންނެވިއެވެ. އަޅު ދެންނެވީމެވެ. ވިދާޅުވި ޢިލްތިޢާއް ހުންނަވެން
ވެއްޖެނީ އަތުލައެވެ. އަދި ހަށިހަރުލެވިގެން (އަމަރު ދޫކޮށް ވަގުތު) ވިދާޅުވީ (ހުރިން ކަށިކުން
ގެސް) އަޅުގަ كشف އެތުވެއެވެ. ވީމާ (އަޅުގަން ސަލާމަތްވުމަށް) ވިދާޅުވާނަށްޓަކައި الله އަށް دعاء
ކުރައްވާށެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديثކުރެއްވިއެވެ. ކަލޭބޭބެ ބޭނުމިއްޔާ (ވިރާވަކުރެއްވެން) ކެތްކުރާށެވެ.
އަދި ސުވަރުގެ ލިބޭ ގޮތްތޯއެވެ. ނަމަވެ ކަލޭބޭބެ ބޭނުމިއްޔާ ވިދާޅުވާހުށި ކަލޭބެގެއަށް
شفاءއަށް އަދި دعاءކުރައްވާ ހިނގާށެވެ. ފަހު އެކަލޭގެފާނު ދެންނެވިއެވެ. ވިދާޅުވި (މިކަމުގައި)
ކެތްކުރާނަން ސުވަރުގެ ހޯދުމަށެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނަށް އަރިހުގައި ދެންނެވިއެވެ.
އަޅުގަ ވިދާޅުވާނަށް ތިމާގެ ވަގުތު ވިދާޅުވާ އަޅުގަ كشف ނުވުމަށް الله އަށް دعاءކުރައްވާށެވެ.
ފަހު އެކަލޭގެފާނު އަޅުގަ دعاءކުރައްވިއެވެ.

36– وعنْ أَبي عبْدِ الرَّحْمنِ عبْدِ اللَّه بنِ مسْعُودٍ رضيَ اللَّه عنه قَال : كَأَنِّي أَنْظُرُ إِلى رسولِ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يحْكِي نَبيّاً من الأَنْبياءِ ، صلواتُ اللَّهِ وسَلاَمُهُ عَلَيهِم ، ضَرَبَهُ قَوْمُهُ فَأَدْمَوْهُ وهُو يمْسَحُ الدَّمَ عنْ وجْهِهِ ، يقُولُ : « اللَّهمَّ اغْفِرْ لِقَوْمِي فَإِنَّهُمْ لا يَعْلَمُونَ » متفقٌ عَلَيْه .

މާތްالله ރުޟާސުންކުރެއްވި أبو عبْدِ الرَّحْمن عبْدِ اللَّه بنِ مسْعُود ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.

އަދިވެސް ތިމަންނަގެ ލޯބިވެތި رَسُول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم، ނަބީބޭކަލުންގެ ތެރެއިން ނަބީބޭކަލަކު
ދުވެރިވި ކަންތައްތައް ކިޔައިދެއްވި ދެއްވި ފަދައިން އަބަދުވެސް. حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެނަބިއްޔާގެ قوم
ގެ މީހުން އެނަބިއްޔާއަށް ތަޅާ އަނިޔާކުރިއެވެ. ދެން ލޭއައި މޫނުން ފޮހެލައްވައެވެ. އަދި އެނަބިއްޔާގެ
އަޑުއިވުނު ބިމުން ވަޅުޖެއްސެވި عذاب އަރުވާލުން ކަމުގެ ބިރުން އަޑުއިވުނު ބިމުން ވަޅުޖެހުނުކުމެވެ
ފަހަރު ފާހަގަ ހުންނެވިއެވެ. (އެحالަތުގައި ހުންނަވައިގެންވެސް) دعاء ކުރައްވަމުން ގެންދެވިއެވެ.
اللهمّ އެދުވަސް ބޭކަރުވި ބަސްކަލާނގާ! ތިމަންނަގެ قومގެ މީހުންގެ ފާފަ ފުއްސަވާނދޭވާ!
އެމީހުން ނޭނގިގެން އެމީހުންނަށް މިކަން ކުރުވުނީ ނޭނގުމުގެ ސަބަބުންނެވެ.

37– وَعنْ أَبي سَعيدٍ وأَبي هُرَيْرة رضي اللَّه عَنْهُمَا عن النَّبيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قَالَ : «مَا يُصِيبُ الْمُسْلِمَ مِنْ نَصَبٍ وَلاَ وَصَبٍ وَلاَ هَمٍّ وَلاَ حَزَن وَلاَ أَذًى وَلاَ غمٍّ ، حتَّى الشَّوْكَةُ يُشَاكُها إِلاَّ كفَّر اللَّه بِهَا مِنْ خطَايَاه » متفقٌ عليه .

و « الْوَصَب » : الْمرضُ .

މާތް الله އެދެބޭކަލުންނަށް ރުހިވޮޑިގަންނަވާށި أبو سَعيد އާއި أبوهُرَيْرة އާއި ދެބޭކަލުން ސަލާމާއި
ސަލާމަތްތެރިވި ނަބިއްޔާކަލޭގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާކުރައްވައިފައިވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديثކުރައްވައިދެއްވިއެވެ.
މުސްލިމަކަށް އަނިޔާވުން ވަރުބަލިވުން އަދި ވޭނާއިބަލިވުން ހިތާމައިއްޔާ އަދި ދެރަވުމާއި ކަންބޮޑުވުމަ
ވަރުބަލިވާ އަދި ހިތާމަވުން ކުޑަކަމެއް ވަރުބަލިވާ އަދި (އަނގަ ކަށިގަނޑު) އެތަށް ފަހަރަ ކަށިބުރި
ހެރުނަކަސް ވިޔަސް އެކަމުގެ ސަބަބުން الله سبحانه وتعالى އެމީހެއްގެ ކުށްފާފަތައް ފުއްސަވާ
ވޮޑިގެންނެވެއެވެ.

38– وعن ابْن مسْعُود رضي اللَّه عنه قَالَ : دَخلْتُ عَلى النَبيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم وَهُو يُوعَكُ فَقُلْتُ يا رسُولَ اللَّه إِنَّكَ تُوعكُ وَعْكاً شَدِيداً قال : « أَجَلْ إِنِّي أُوعَكُ كَمَا يُوعَكُ رَجُلانِ مِنْكُم» قُلْتُ : ذلك أَنَّ لَكَ أَجْرَيْن ؟ قال : « أَجَلْ ذَلك كَذَلك مَا مِنْ مُسْلِمٍ يُصِيبُهُ أَذًى ، شوْكَةٌ فَمَا فوْقَهَا إِلاَّ كَفَّر اللَّه بِهَا سيئاته ، وَحطَّتْ عنْهُ ذُنُوبُهُ كَمَا تَحُطُّ الشَّجرةُ وَرقَهَا » متفقٌ عليه.

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންނެވި عبد الله بن مسعود ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ތިމަންކޮޅު (އެއްދުވަހަކު)
ތިމަންނަ، ސަލާމާއި ސަލާމަތްތެރިވި ނަބިއްޔާކަލޭގެފާނުގެ ގާތަށް (އެކަލޭގެފާނު އާރާސް ކަންބޮޑު

ކުޅުއްވި ވަގުތެއްގައި ގޮވާލުމުންބަލާއި) ދިރިއުޅުއްވީވެ. އަދި އަރިހުގައި އަބާރާގޫރާ އިސްކުރީ ހުސްއައުދުގެ
އާދާސްކަންމާތަށް ދަތިވެއްޖެ. ފުރަ ވިހުނުން (އަބާރާގޫރާ ހިތާއީވަތި ޙާލަތުގައި ހުނުގަދަފުށި
ވަޅަށް ބޭއަދުން) ދުނިޔޭގެ. އާ اللهގެ ރަސޫލާއެވެ. ބާރާގޫރާ ހިތާއީވަތި ހުން ވަރަށް
ގަދަފުށި އަބަޔާބެވެ. حديثކުރައްވާއެވެ. އާދައިވެ. ވިހުނުބާރާގޫރާ ވިޔަބާރާގޫރާ ވެރިއިން
ދުބާރާ ހުން ހުށިފުލުއާދާ އާއިވަރު ހުނުގަދަފުޅުއަށް އާދައިވެ. ވިހުން ދުނިޔޭގެ. އަހަރުމެން
ބާރާގޫރާ اجروހެ ދުގަނޑައް އިތުރުވެގެން ވެއްޖެއޭތޯ؟ حديث ކުރައްވައިވެ. އާދައިވެ.
ހަމަގައިމު މުސްލިމަކަށް އައިވަހެ މުސީބާތާއް ދިމާވެއްޖާދާ އަދި ކަނޑުއް ހަކުން ނުވަތަ
އައްސަވާރުވެސް ކަޅާމައް ކަމަކަށް ވިރިސް އަކަމާ އަމިއްޔާ ފާފަތައް ފޫއްސެވުމަށް كفارة އެއް
ކަމަށްވިالله އަކަން ލައްވައިވެ. އަދި އަމިއްޔާ ފާފަތައް ފުރަވެގެންދަނީ ގަހެއްގެ ފަތްވެއްޓުނު
ގޮތަށެވެ.

وَ « الْوَعْكُ » : مَغْثُ الحمَّى ، وقيل : الْحُمى .

39- وعنْ أَبِي هُرَيرة رضيَ اللَّهُ عنه قال : قال رسولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « مَنْ يُرِدِ اللَّهُ بِهِ خَيْراً يُصِبْ مِنْهُ » : رواه البخاري .

وضَبطُوا « يُصِب » : بفَتْحِ الصَّادِ وكَسْرِهَا .

މާތްالله ރުއްސެވުންވާށި أبو هُرَيرةގެ ރިވާޔަތް ކުރައްވާފައިވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަހަމަ ރަސޫލް رسولُ اللَّهِ
صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديثކުރައްވައިވެ. الله سبحانه وتعالى ހެޔޮކަމެއް ދެއްވުމަށް ގޯސް ދަތުރުކުރި ކުރައްވައި
(ހެވީކުރި ކުރައްވާކަން) އެކަމާ ކުރައްވައި ދުޅަހެޔޮކަމަށްޓަކާ އަހުރެންގެ (ބަލާލި، މާލާއި އަދި
އެހެނދު އަސްލު ކަންތައްވެސް ހަލާކުކަން) މުސީބާތް ދަތުރުކުރި ކުރައްވައިވެ.

40- وعَنْ أَنَسٍ رضي اللَّهُ عنه قال : قال رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « لا يتَمنينَّ أَحدُكُمُ الْمَوْتَ لِضُرٍّ أَصَابَهُ ، فَإِنْ كَانَ لا بُدَّ فاعلاً فليقُل : اللَّهُمَّ أَحْيِني ما كَانَت الْحياةُ خَيراً لِي وتوفَّني إِذَا كَانَتِ الْوفَاةُ خَيْراً لِي » متفق عليه .

މާތްالله ރުއްސެވުންވާށި أنسގެ ރިވާޔަތް ކުރައްވާފައިވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ

وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ބޭރައިން އެއްވެސްމީހަކަށް އަމިއްލަކަން ދިމާވާ مصيبة
އަހާރުގެ މަތިން ނޫނެކެވެ. އަދި އާޚިރު مصيبات އައުމުގައި ވައްޓައިލި އަސްލު ބޭވެރިންވެސް
ދުޢާ ކުރަމުން ގެންދާށެވެ. އޭ الله! ތިމަން އަޅާއަށް ދިރިހުރުން ބައްޓަވައި ވަރުގަދައިވާނެ
ދުވަހަކަށް ތިމަންއަށް ދިރި ދެނިހަގައި ރަހައްޗަވައިދޭނދެވެ! އަދި ތިމަންއަށް މަރުވެދިއުން ބައްޓަވައި
ވަރުގަދައިވާ ހިނދުގައި ތިމަންއަށް މަރުގެންނަވައިދޭނދެވެ!

41- وعنْ أبي عبدِ اللَّهِ خَبَّاب بْن الأَرتِّ رضيَ اللَّهُ عنه قال : شَكَوْنَا إِلَى رسول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم وَهُو مُتوسِّدٌ بُردةً لَهُ في ظلِّ الْكَعْبةِ ، فَقُلْنا : أَلا تَستَنْصرُ لَنَا أَلا تَدْعُو لَنا ؟ فَقَالَ : قَد كَانَ مَنْ قَبْلكُمْ يؤْخَذُ الرَّجُلُ فيُحْفَرُ لَهُ في الأَرْضِ فِي جعْلُ فِيهَا ، ثُمَّ يُؤْتِى بالْمِنْشارِ فَيُوضَعُ عَلَى رَأْسِهِ فيُجعلُ نصْفَيْن ، ويُمْشطُ بِأَمْشاطِ الْحديدِ مَا دُونَ لَحْمِهِ وَعظْمِهِ ، ما يَصُدُّهُ ذلكَ عَنْ دِينِهِ ، واللَّه ليتِمنَّ اللَّهُ هَذا الأَمْر حتَّى يسِير الرَّاكِبُ مِنْ صنْعاءَ إِلَى حَضْرمْوتَ لا يخافُ إِلاَّ الله والذِّئبَ عَلَى غنَمِهِ ، ولكِنَّكُمْ تَسْتَعْجِلُونَ » رواه البخاري
.

وفي رواية : « وهُوَ مُتوسِّدٌ بُرْدةً وقَدْ لقِينَا مِنَ الْمُشْرِكِين شِدَّةً » .

މާނައީ الله ރަސޫލާގެ أبو عبد اللَّهِ خبَّابِ بْن الأَرتِّ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. (قرئش ވެރިންގެ ގަދަރުސްގެ އަނިޔާވެރިކަމާއި ހުރި ކަން ނުކުރާވެގެން ގޮސް) ތިމަންމެން رسولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އަރިހަށް شكوى އުފުލީމެވެ. އެހިނދު އެކަލޭގެފާނު އިންނެވީ ރިދާއެއް ބޯކުރައްވައިގެން كعبةގެ ހިޔަލުގައި އިށީނދެވަޑައިގެންނެވެ. ދެން ތިމަންމެން ދަންނަވާލީމެވެ. ކަލޭގެފާނު ތިމަންމެންނަށް ބާރަދި اللهގެ حضرةއިން نصرއަށް އެދި ވަޑައިގެން ނުދެއްވާނެތޯއެވެ؟ އަދި ތިމަންމެންނަށްޓަކައި دعاء ކުރައްވާން ނުދެއްވާނެތޯއެވެ؟ ދެން، (ކަލޭގެފާނު ދެއްވި ޖަވާބުގައި) حديث ކުރެއްވިއެވެ.
ހަމަކަށަވަރުން ތިޔަބައިމީހުންގެ ކުރީގެ އުމުރުން މީހުންގެ ތެރެއިން اللهއަށް އީމާންވި މީހުން ހައްޔަރު
ކުރެވިއެވެ. އަދި ބިމުގައި ވަޅުކޮނެ ބައިގެ ތެރެ އޭނާ (އީމާންވި މީހާ) ވަޅުލެވިއެވެ. ދެން ބާލަ ކިޔުވޭ
ހޮރު އޭނާގެ ބޮލުގެ ދުމުދުގައި އަޅާލައި (ކިޔައިގެން ގޮސް) ދެދުން ހަމަހަމަ ދުފަޅި ކުރެވިއެވެ.
ނުވަތަ ދަގަނޑުން ހަދާފައިވާ ބޯޅި ފުނާބަރާން އޭނާގެ (ގައިގެއިމާ ދުލާ) މަސްގަނޑާއި ކަށިތަކާއި
ދެމެދުން ފުރޮޅުވެއެވެ. ނަމަވެސް އެކަމުން ދީނުން ބޭރުވެގެން ނުދެއެވެ. ވަލް الله ގަސަމު
ބޮނމެވެ. ކުރިމަތިވާ ގޮތަށްވެސް ދިމިގެން الله سبحانه وتعالى އެކަމުގެ ބޭކާރަ ފުރިހަމަ ކުރައްވާނޭކަން

يقينއެވެ. އެންމެފުރަތުން އެކަށި ގެނިކަންޏާ ޗީނަށް (ޔަމަން ކަރައިގެ صنعاء ސަރަހައްދު ހިނގުން ރަށުން ފެށިގެންގޮސް (شام ކަރައިގެ) حضرموت ސަރަހައްދު ހިނގުން ރާސްތާގަމަހުން ދަތުރުކުރެއްވިޔަ ދާއިރުވެސް اللهއަށް ބިރުވެތިވާން ޖެހުން ފިޔަވައި އެހެން އެއްވެސް ޗީޒެއްގެ ފުރާބުން އަނިޔާއެއް ލިބިދާނެތީ ބިރުގަންނަކަން ނެތިހުރެއެވެ. އެންމެ ބޮޑުވެގެންވެސް ދުވާވެރިހާލަސް ބިރަށް އުޅޭގޮތަށް ބަކަރިބަކަން ވިޔާނެވެ (ބަކަރި ބަކަރިބަހުން) ކާއިރީޒިނާކުރާ ބިރަށެވެ. ހަމަހެންސަ ހިތިބަރުދީހުން ކަންތަކަކީވެކާރި މިދު މާބޮޑު ބިރުހަނަ އަހަރެން ވަގަށްދެނީހިނެވެ.

42- وعن ابن مَسعُودٍ رضي اللَّه عنه قال : لَّما كَانَ يَوْمُ حُنَيْنٍ آثر رسولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم نَاساً في الْقِسْمَةِ : فأَعْطَى الأَقْرعَ بْنَ حابِسٍ مائةً مِنَ الإِبِلِ وأَعْطَى عُيَيْنَةَ بْنَ حِصْنٍ مِثْلَ ذلِكَ ، وأَعطى نَاساً منْ أشرافِ الْعرب وآثَرهُمْ يوْمئِذٍ في الْقِسْمَةِ . فَقَالَ رجُلٌ : واللَّهِ إنَّ هَذهِ قِسْمَةٌ ما عُدِلَ فِيها ، وما أُريد فِيهَا وَجهُ اللَّه ، فَقُلْتُ: واللَّه لأُخْبِرَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، فأتيتُهُ فَأخبرته بما قال ، فتغَيَّر وَجْهُهُ حتَّى كَانَ كَالصِّرْفِ . ثُمَّ قال : « فَمنْ يَعْدِلُ إِذَا لَمْ يعدِلِ اللَّهُ ورسُولُهُ ؟ ثم قال : يرحَمُ اللَّهُ موسى قَدْ أُوْذِيَ بِأَكْثَرَ مِنْ هَذَا فَصبرَ » فَقُلْتُ: لا جرمَ لا أَرْفعُ إِلَيه بعْدها حدِيثاً. متفقٌ عليه.

وقَوْلُهُ « كَالصِرْفَ » هُو بِكسْرِ الصادِ الْمُهْملةِ : وَهُوَ صِبْغٌ أَحْمَرُ .

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންނެވި عبد الله بن مسعود ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. حنين ހަނގުރާމަ ކުރެއްވުމުން ލިބުނު (غنيمةގެ)މުދާ (ހަނގުރާމަކުރުމުން ލިބޭ މުދަލެއް) ބެހެއްވީ ތަފާތުކޮށް (شرعي مصلحة އަށް ބަލައި އެތަކެއްބަޔަކަށް އިތުރުން އަދި މުސްލިމުންނަށް ހިތްވަރު ދެއްވުމަށް ބޮޑަށް) ބައެއް ބޭފުޅުންނަށް رسولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އިސްކަން ދެއްވިއެވެ. އެބޭފުޅުން (އަދި މުސްލިމް قبيلةއެއްގެ ސަރުދާރެއް ކަމުގައިވާ) الأَقْرع بْنَ حابِس ހިމެނެއެވެ. ބޭފުޅާއަށް ސަތޭކަ ޖަމަލު ދެއްވިއެވެ. އަދި عُيينَة بْن حِصْن ހިމެނެއެވެ. ބޭފުޅާއަށް ވެސް ސަތޭކަ ޖަމަލު ދެއްވިއެވެ. އަދި (މީގެ އިތުރުން) عربيންގެ ބޮޑެތިންގެ ބޭކަލުން ތަކަށް (ދުނިޔެ އިނާމުތަކެއް ދިނުމުން ހިތްތައް ދިރުވުމަށް) ބައެއް أشرافންނާއި އަދި مكة ފަތަޙަކުރެއްވި ދުވަހު معافކުރައްވައި ދޫކޮށްލެވުން) ބަޔަކު ބޭފުޅުންނަށް (އަންސާރުންނާއި މުހާޖިރުންނަށް) އެވަރު ދެއްވައި (މުސްލިމުންގެ ތެރެއިން) انصاريބޭފުޅުންނާއި مهاجريންގެ ބޭފުޅުންނަށް ވުރެ ބޮޑަށް) އެބޭފުޅުންނަށް އިސްކަން ދެއްވިއެވެ. ފަހެ (މީކަމަކީ ދެކެވިދާ ކަމެއް حقيقة އެނގެން ނެތިގޮސް) ޖީހަށް ހުރެވިދާ (ސިޔާސަތުން) ބެހުމެވިއެވެ. މާތްالله ގަސްދުކުރުމަށް ހިތްވަރެއް ބޭނުމެވެ. ހަމަހަކަށް ވިދާޅުވެ

މިބުނުމަކީ އެއްވެސް އިންސާފުވެރި ނެތެވެ. އަދި إخلاص ތެރިކަމެއްވެސް ނެތެވެ. عبد الله ابن مسعود ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަ (ހިތާހިތާ) ބުނީމެވެ. މާތްالله ގަސަމުކުރަމެވެ. ކޮންމެހެންވެސް މިވާހަކަ رسولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އަށް ތިމަން އިއްވާ ހުށީމެވެ. ދެން ތިމަންނަ އެކަލޭގެފާނުގެ އަރިހަށް ދިޔައީމެވެ. އަދި އެމީހާ އެބުނި ވާހަކަ އެކަލޭގެފާނަށް އިއްވީމެވެ. އެހިނދު (އެކަލޭގެފާނު ކޯފާވެރިވެ މޫނުމަތި ބަދަލުވެގެން) މޫނުފުށުގެ ކުލަ ދަތުރި ރަތްއަނބުރާ ބޮޑުވެގެންނެވެ. ކަނޑުރުކުރެއްވިއެވެ. ފަހު ހަމަހިމޭނުވެ ވަޑައިގެން حديثކުރެއްވިއެވެ. اللهُ އަދި އެކަލޭގެ ރަސޫލާ ބޮޑަށް އިންސާފުވެރި ކާކުތޯ ކިޔާ ދުރުވެރި ކަނބަލުން ކޮބައިތޯ؟ ދެން حديث ކުރެއްވިއެވެ. މާތްالله موسى ގެ ފާނަށް ހަހުرحمة ކުރެއްވާށިކަމުންނެވެ! ހަމަކަށަވަރުން އެކަލޭގެފާނަށް (އެކަލޭގެފާނުގެ قومގެ މީހުން ފާރަވުން) މިއަށްވުރެ މާބޮޑު (އަނިޔާގެ) ހިތާމައެއް ގެއްލިވާސް ދިނެވެ. ނަމަވެސް އަބުރުވެސް ދޫނުކުރެއްވި ކެތްތެރި ކަންތައްކުރައްވައެވެ. (އަޅުގަނޑު ތިމަންނަ ސުކޫތުވެވޭނޭ ކަންތައް ކެތްތެރި ކަންތަކެއް ދެކޭ ކަމަށެވެ؟ عبد الله ابن مسعود ވިދާޅުވިއެވެ. (މިخبر ދިނުމުގެ ސަބަބުން އެކަލޭގެފާނު ކޯފާވެރިވާތީ ހިތާމަކުރެ ދެކެވުނީ) ތިމަންނަ ހިތާހިތާ ބުނީމެވެ. (މިޝަކުވާ ފުރުން އަޑުގެ) އަކަށްވެ (ނުބުނިނަމަ) خبرއެއް ތިމަންނަ ދެން ދެއްވާ ކުރުމަށް އެކަލޭގެފާނުގެ އަރިހަށް ނުގެންދާ ހުށީމެވެ.

43- وعن أنس رضي اللَّه عنه قال : قال رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « إِذَا أَرَادَ اللَّهُ بعبْدِهِ خَيْراً عجَّلَ لَهُ الْعُقُوبةَ فِي الدُّنْيَا ، وإِذَا أَرَادَ اللَّه بِعبدِهِ الشَّرَّ أمسَكَ عنْهُ بذَنْبِهِ حتَّى يُوافِيَ بِهِ يَومَ الْقِيامةِ » .

وقَالَ النبِيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « إِنَّ عِظَمَ الْجزاءِ مَعَ عِظَمِ الْبلاءِ ، وإِنَّ اللَّه تعالى إِذَا أَحَبَّ قَوماً ابتلاهُمْ ، فَمنْ رضِيَ فلَهُ الرضَا ، ومَنْ سَخِطَ فَلَهُ السُّخْطُ » رواه الترمذي وقَالَ: حديثٌ حسنٌ .

މާތްالله ރުއްސަވާފައިވާ أنسގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديثކުރެއްވިއެވެ. الله سبحانه وتعالىއެއިލާހު (ހެޔޮ)އަޅަކަށް ހެޔޮކަމެއް ދެއްވުމަށް ކުރެއްވިއިރުން އިރާދަކުރައްވާ ތިޔަކަންތަކުގެ ފަހަރު އެމީހަކު ދުނިޔެމަތީން (އެމީހެއްގެ ފާފަތަކުގެ މައްޗަށް) مصيبة ޖެއްސަވައި شذا މުސީބާކުރައްވައި (آخرة ގެ عذاب އިން) ސަލާމަތް ކުރައްވައެވެ. އަދި الله سبحانه وتعالىއެއިލާހު (ނުބައި)އަޅަކަށް ނުބައިކަމެއް ދެއްވުމަށް ކުރެއްވިއިރުން އިރާދަކުރައްވާ ތިޔަކަންތަކުގެ ފަހަރު އެމީހެއްގެ ފާފަތަކުގެ ދުނިޔޭ މަތީން އެއްވެސް شذا އެއް މުސީބާ ނުކުރައްވާ ދުވަހު

ބެލެއްޖެވުމުންނޫނީ آخرة ދުވަހުން އަހުރެ ފާފަތަކުން އައްކާލެން عذاب ދޫކޮށްދެއްވެއެވެ.

أنس ގެފާނުންގެ އަރިހުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. رسولُ اللّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديثކަމުގައިވެއެވެ.
ހަމަކަށަވަރުން ބޮޑު ހެޔޮ ޖަޒާއެއް ލިބޭނީ ބޮޑު مصيبةތަކަށް ކަމުގައިވާކަށްވެއެވެ. އަދި
ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالى އެއްވެސް ޤައުމަކާ ލޯބިވެވަޑައިގަތުމުން مصيبة ތަކުން ދެއްވާ ކުރައްވާ إمتحان
ކުރައްވައެވެ. ފަހެ (އެކަމުގައި) الله سبحانه وتعالى ގެ ރިޟާ އަދި މިންވަރަށް ރުހިގެންވާ މީހަކަށް
الله سبحانه وتعالى ރުހިވޮޑިގަންނަވާނެއެވެ. އަދި (އެކަމުގައި) الله سبحانه وتعالىގެ ރިޟާއާމެދު
މިންވަރުތަކަށް ނުރުހޭމީހުންނަށް الله سبحانه وتعالى ގެ ނުރުހުން ލިބޭނެއެވެ.

44- وعنْ أَنَسٍ رضي اللَّه عنه قال : كَانَ ابْنٌ لأبي طلْحةَ رضي اللَّه عنه يَشْتَكي ، فخرج أبُو طَلْحة ، فَقُبِضَ الصَّبِيُّ ، فَلَمَّا رَجَعَ أَبُو طَلْحةَ قال : ما فَعَلَ ابني ؟ قَالَت أُمُّ سُلَيْم وَهِيَ أُمُّ الصَّبِيِّ : هو أَسْكَنُ مَا كَانَ ، فَقَرَّبَتْ إِلَيْهِ الْعَشَاءَ فَتَعَشَّى ، ثُمَّ أَصَابَ مِنْهَا، فَلَمَّا فرغَ قَالَتْ : وارُوا الصَّبيَّ ، فَلَمَّا أَصْبحَ أَبُو طَلْحَة أَتَى رسولَ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم فَأَخْبرهُ، فَقَالَ: « أعرَّسْتُمُ اللَّيْلَةَ ؟ قَالَ : نَعَمْ ، قال : « اللَّهمَّ بارِكْ لَهُما » فَولَدتْ غُلاماً فقَالَ لِي أَبُو طَلْحَةَ : احْمِلْهُ حتَّى تَأْتِيَ بِهِ النبيَّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، وبَعثَ مَعَهُ بتمْرَات ، فقال : «أَمعهُ شيْءٌ ؟ » قال : نعمْ ، تَمراتٌ فَأَخَذَهَا النَّبيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم فَمضَغَهَا ، ثُمَّ أَخذَهَا مِنْ فِيهِ فَجَعَلَهَا في في الصَّبيِّ ثُمَّ حَنَّكه وسمَّاهُ عبدَ اللَّهِ متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުޟާވެވޮޑިގެންވި أنسގެފާނު ވިދާޅުވި ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. މާތްالله ރުޟާވެވޮޑިގެންވި
أبو طلحة ދަރިކަލަކު ބަލިވެއްޖެއެވެ. ދާން ނިކުމެވަޑައިގަތެވެ. އަރިހުން އެކަލޭގެފާނު ދަރިކަލުން އަވަހާރަވި
ވަކިވެވަޑައިގެން އެނބުރި ވަޑައިގަތުމުން ފަހެ. އެކަލޭގެފާނު ދަރިކަލުން ވަނީ ކިހިނެއްތޯ އެދަރިކަލުން ނިދާފައި
އެވޭ. ފަހެ أبو طلحة ދަރިކަލު ނިދާފައި އިންނަވަނީ ކުރިން ވުރެ ހަމަޖެހިގެން ކަމުގައި ވިދާޅުވިއެވެ. ދަރިކަލުގެ މަ
ބިރުންތަ ހައްދުވަ؟ އަނބިކަނބަލުން (ދަރިކަލުގެ މަންމަ) ޖަވާބު ދެއްވިއެވެ. "ދަރިކަލު ކުރިއަށް
އެވަރުގައި ހުރީ މުޅިން ހަމަޖެހިގެން އެވާދެ." (އެ خبر އަޑުއިވި أبو طلحة ވަޑައިގަތީ ހަމަހިމަ
ޖެހިގެން.) ފަހެ އަނބިކަނބަލުން ރޭގަނޑު ކެއުން ކައްވަވައިދިނެވެ. އަދި أبو طلحة
ކެއުން ނިމުނީއެވެ. އަދި އަނބިކަނބަލުން އިނދަށް ކަރުދާސް. އޭރުން ކުދިހީ ހަމަ
ނިދުން އަނބިކަނބަލުން ދަންނަވައިދެ. ދަރިކަލު ވަޅުލައިލެއްވުން ވިދާޅުވެ. (މި خبر އިވިއްޖެ
އަނބިމާ ކަންބަލު ކުރުމުގެ މާތް ދަރިކަލު ވަޑައިގަތް ހުރަސް ހިނދުކޮށްލައްވައިގެން) ފަހެ ހެނދުނު

ވީމާ رسولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّمُގެ އަރިހަށް ވަޑައިގެންނެވިއެވެ. ދެން އަނބިމީހާގެ ގައިގައިން އަشكواء އުޅުއްވައިފިއެވެ. އަކަލާގެފާނު أبو طلحة ކުރެން ސުވާލުކުރައްވައިވެއެވެ. ތިޔަ އަކަމަނާއަކު އެއްދަން ކުރައްވި ކަމެއް؟ އަصحابيދެންނެވިއެވެ. އާދޭހެވެ. (އަނިޔާވެ) އަކަލާގެފާނު (މިދުވަހު ހެނދުނު صالح ދަރިއަކު ލިބިވަޑައި އަދި) دعاءކުރައްވިއެވެ. حديثކުރައްވިއެވެ. އޭ الله! މިދުވަހުންގެ މަދުވަދި ބަރަކާތް ލައްވައި ދެއްވާނދޭވެ! ދެން އަކުރަވަން އެއްދަރިން ދެރިކަލުކަ ލިބި ދުނިޔޭގެ އަލިކަމަށް ނެރުއްވިއެވެ. އަނިޔާވެ أنس ގެފާނު އަރިހަށް ދެންނެވިއެވެ. މިދަރިފުޅު އުފުއްލަވައިގެން رسولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އަރިހަށް ވަޑައިގެން އަކަލާގެފާނުގެ ބަރަކާތަށް ޓަކައިގެން ދެއްކެވުމަށެވެ. އަދި އަކަމާ އާދެ أنس ގެފާނުގެ އަތުގައިގެ أبوطلحةކަލޭގެފާނުގެ ކުރުމުން ދިނެވެ. ދެން أنسގެފާނު މިކަމާ އުފަލުކޮށްގެން ގޮސް އަކަލާގެފާނަށް ދެއްކެވުމުން ވިދާޅުވިއެވެ. މިކަމާއެއްޗެއް އަތުގައިސް އެއްޗަށް ގެންނެވިން ވާހަކަ؟ أنسގެފާނު ދެންނެވިއެވެ. އާދޭހެވެ. ކަދުރުކައިވެސް ގެނައީމެވެ. ދެން رسولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އަރިން ކަދުރުކޮޅެއް ނަންގަވާ އަނގަޔަށް ލައްވާ ދަތުރުކުރައްވާފައި ކުޑަކުއްޖާގެ އަނގަޔަށް ލެއްވިއެވެ. އަނގަމަށް ޖެހުނު އަކުއްޖާގެ އަނގަ ފިނިކުރައްވައިވެ. އަދި އަކުއްޖާގެ ނަމަކަށް عبد اللهގެ ނަން ދެއްވިއެވެ.

وفي روايةٍ لِلْبُخَاريِّ : قال ابْنُ عُيَيْنَة : فَقَالَ رجُلٌ منَ الأَنْصارِ : فَرَأَيْتُ تَسعة أَوْلادٍ كلُّهُمْ قدْ قَرؤُوا الْقُــرْآنَ ، يعْنِي مِنْ أَوْلادِ عَبْدِ اللَّه الْموْلُود .

އަދި بخاريގެ ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. أبوعُيَيْنَة ވިދާޅުވިއެވެ. انصاريބޭކަލަކު ވިދާޅުވިއެވެ. މި عبداللهގެ ނުވަ ދަރިންދަރިން ދެކެފީމެވެ. އެހުރިހާ ކުދިންވެސް ވަގުތުވަމުން قرآن ކިޔަވައިފަ ބޭކަލުންނެވެ.

وفي روايةٍ لمسلِم : ماتَ ابْنٌ لأَبِي طَلْحَةَ مِنْ أُمِّ سُلَيْمٍ ، فَقَالَتْ لأَهْلِهَا : لا تُحَدِّثُوا أَبَا طَلْحَةَ بابنهِ حتَّى أَكُونَ أَنَا أُحَدِّثُهُ ، فَجاءَ فَقَرَّبَتْ إِلَيْهِ عَشَاءً فَأَكَلَ وشَرِبَ ، ثُمَّ تَصنَّعتْ لهُ أَحْسنَ ما كانتْ تَصنَّعُ قَبْلَ ذلكَ ، فَوقَعَ بهَا ، فَلَمَّا أَنْ رأَتْ أَنَّهُ قَدْ شَبِعِ وأَصَابَ مِنْها قَالتْ: يا أَبَا طلْحة ، أَرَأيْتَ لَوْ أَنَّ قَوْماً أَعارُوا عاريتهُمْ أَهْل بيْتٍ فَطَلبوا عاريَتَهُم ، أَلَهُمْ أَنْ يمْنَعُوهَا؟ قَالَ : لا ، فَقَالَتْ : فاحتسبْ ابْنَكَ . قَالَ : فغَضِبَ ، ثُمَّ قَالَ : تركتني حتَّى إِذَا تَلطَّخْتُ ثُمَّ أَخْبرتِنِي بِابْنِي ، فَانْطَلَقَ حتَّى أَتَى رسولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم فأَخْبَرهُ بما كَانَ ، فَقَالَ رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « بَارِكَ اللَّه لكُما في لَيْلتِكُما » .

قال : فحملَتْ ، قال : وكَانَ رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم فِي سفرٍ وهِيَ مَعَهُ وكَانَ رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم إِذَا أَتَى الْمَدِينَةِ مِنْ سَفَرٍ لاَ يَطْرُقُها طُرُوقاً فَدنَوْا مِنَ الْمَدِينَةِ ، فَضَرَبَهَا الْمَخاضُ ، فَاحْتَبَس عَلَيْهَا أَبُو طلْحَةَ ، وانْطلَقَ رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم . قَالَ : يقُولُ أَبُو طَلْحة إِنَّكَ لتعلمُ يَا ربِّ أَنَّهُ يعْجِبُنِي أَنْ أَخرُجَ معَ رسولِ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم إِذَا خرَجَ ، وأَدْخُلَ مَعهُ إِذَا دَخلَ ، وقَدِ احْتَبَسْتُ بِما تَرى . تقولُ أُمُّ سُلَيْمٍ : يا أَبَا طلْحةَ مَا أَجد الَّذي كنْتُ أَجدُ ، انْطلِقْ ، فانْطَلقْنَا ، وضَربَهَا المَخاضُ حينَ قَدِمَا فَولَدتْ غُلاماً . فقالَتْ لِي أُمِّي : يا أَنَسُ لا يُرْضِعُهُ أَحدٌ تَغْدُوَ بِهِ عَلَى رسُول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، فلمَّا أَصْبحَ احتملْتُهُ فانطَلَقْتُ بِهِ إِلَى رسولِ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم . وذَكَرَ تمامَ الْحَدِيثِ .

އަދި މުސްލިމުގެ ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. ابوطلحةއަށް ام سليمގެ ފަރާތުން ލިބުނުފަރިހި ދަރިއަކު ނިޔާވެ އެވެ. ފަހެ ام سليم އަހަރެން ބުނަންދެން عائلةގެ މީހުންގެ ކައިރީގައި ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަ ابوطلحة އަށް خبر ދިނުމުގެ ކުރީގައި އެއްވެސް މީހަކު އެދަރިފުޅު ނިޔާވި خبر ، ابوطلحةއަށް ނުދޭށެވެ. ފަހެ ابوطلحة ވަޑައިގަތެވެ. ފަހެ ރޭގަނޑު ކާއެއްޗެއް ފަހިކުރެއްވުމުން އެއީކާލުކޮށްދިނެވެ. ފަހެ ކާއެއްޗެހި ފަހިކުރެއްވުމުން ބުއިންބުއި ހުއްޓުވާ ނިންމަވާފައެވެ. ފަހެ ކާއެއްޗެހި އެކަމަށްފަހުން އެއްޗެކުރުވާށް ނިންމަވާފައެވެ. ފަހެ ފުރިހަމަކޮށްދިނުމުން ނިދުމުން އެއްދުވަސްވެސް އަހަރެން ވިދާޅުވިއެވެ. އޭ ابوطلحةއެވެ. ތިބާ މިހާރަކައި ވިދާޅުވިދި ހިތާ ހެއްދެވި؟ ބަލާ އަހަރެން ނުވެގެން ބެލެންޏާ ބެލެހެއްޓުމަށް އަހަރެން ދީފައިވާ އެއްޗެއް މީހުންގެ ނުކުރާތީ ހާދަ ބޮޑެތިހިނގާ ހެއްދެވެ؟ ابوطلحة ވިދާޅުވިއެވެ. ނޫނެކެވެ. ފަހެ އަހަރެން ދަރިފުޅު ނިޔާވީ މަގާމަށް ދަރިފުޅު މަރުވުމުގެ މައްޗަށް الله ގެ حضرةން ثوابއާއި ދަރަޖަ ހޯދާށެވެ. ހަމަ ވިދާޅުވިއެވެ. ފަހެ ابوطلحة ރުޅި އިސްވިއެވެ. ދެންވިދާޅުވިއެވެ. ކަލޭ ތިމަންނަގެ ހާލަށް އޮތްގޮތް ނުބުނެ ހުރެ އެންމެފަހުން ތިމަންނަ ދަރިފުޅު ތިމަންނަ ތިމަންނައަށް ދަރިފުޅުގެ މަރުގެ خبر ދިނީ ހިތާދީ ހެއްދެވެ؟ ފަހެ ابوطلحة رسول الله صلى الله عليه وسلم ގެ އަރިހަށް ވަޑައިގަތެވެ. ފަހެ އެކަށްވެދާ ހިސާބުތައް ކިޔާދެއްވިއެވެ. ފަހެ رسول الله صلى الله عليه وسلم دعاء ކުރެއްވިއެވެ. الله ތިޔަ ދެމީހުންގެ އިސްތިރާހަތުގައި ބަރަކާތް ލައްވާދެއްވާށި! ހަމަ ވިދާޅުވިއެވެ. ފަހެ އަހަރެން ބަލިވެއްޖެއެވެ. ހަމަ ވިދާޅުވިއެވެ. އަދި رسول الله صلى الله عليه وسلمދަތުރުކުރުމުގެ ތެރޭގައިވިއެވެ. އަދި އަހަރެންނާއެކު (ابوطلحة އާއިއެކު) ހުންނެވިއެވެ. އަދި رسول الله صلى الله عليه وسلم ދަތުރުން ނިކުމެވަޑައިގަތުމުން މަދީނާއަށް ރޭގަނޑު ވަޑައިގެން ނުވަނީއެވެ. އަދި މަދީނާގެ ކައިރިއަށް

އާދެވުނު ވަގުތު ام سليم ވިހަން ބަނޑުގައި ރިއްސަން ފެށިއްޖެއެވެ. އެހެންކަމުން ابوطلحة އަށް މަޖުބޫރުން ދިރިވަޖެހިގަތީއެވެ. އަދި رسول الله صلى الله عليه وسلم ދަތުރުކުރައްވަން ބޭއްޓެވިއެވެ. ހާލު ވިދާޅުވިއެވެ. ابوطلحة ވިދާޅުވުން ފުއްޓެވިއެވެ. އޭއަހުރިއްވާ ކަންކަމާ އިލާހް! ތިޔަރަސްކަލާނގެ އެބަދަންނަވާ ގޮތުން ދޭތެރޭގައި ހުރެ. ރަސްކަލާނގެ ރަސޫލާ رسول الله صلى الله عليه وسلم ގެ އަރިހުގައި އުޅުމަށް ނިކުމެވުން ގޮވާލެއްވުމެވެ. އަދި ދަތުރުވާއިރު ވަދެވޭނީ އަރިހުގައި ވަޑައިގަތުން ގޮވާލައްވާށެވެ. އަދި ރަސްކަލާނގެ އިޙުތިޔާރު ދެނެހުރި ތިޔަ ރަސްކަލާނގެ ދަތުރުކުރައްވަން ދިމާ ލިބިއްޖެ ވީއެވެ. ام سليم ވިދާޅުވިއެވެ. އޭ ابوطلحة އެވެ. މިހާރު އަޅުގަނޑަށް ކުރީގައި އޮތް ތަދު ނުވެއެވެ. ދެން ވަޑައިގަންނަވާށެވެ. ދެން އަޅުގަނޑުމެން ކުރިއަށް ދަތުރުކުރީމެވެ. ދެން މަދީނާއަށް އާދެވުމުން އަނބިކަނބަލުން ވިހަން ތަދުވީއެވެ. ދެން ފިރިހެން ކުއްޖަކު ވިހައެވެ. ދެން އަޅުގަނޑުމަންނާ ވިދާޅުވިއެވެ. އޭ އަނަސް އެވެ. މިކުއްޖާ رسول الله صلى الله عليه وسلم ގެ އަރިހަށް ގެންދިޔުމަށް ކުރިއަށް އެއްވެސް މީހަކު މިކުއްޖާ ކިރު ނުބޭއްވޭށެވެ. ދެން ފަތިސް ވުމުން އޭނާ ކުއްޖާ ނަގާފައި ދެން އުރާކޮށް رسول الله صلى الله عليه وسلم ގެ އަރިހަށް ގެނައީމެވެ. (އަދި މިއީ حديث އެއްކަލަ ވިދާޅުވިއެވެ.)

45- وعنْ أَبِي هُريرةَ رضي اللَّه عنه أَن رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « لَيْسَ الشديدُ بالصُّرَعةِ إنَّمَا الشديدُ الَّذي يمْلِكُ نَفسَهُ عِنْد الْغَضَبِ » متفقٌ عليه .

« والصُّرَعَةُ » بِضمِّ الصَّادِ وفتْحِ الرَّاءِ ، وأَصْلُهُ عنْد الْعربِ منْ يصرَعُ النَّاسَ كثيراً .

މާތްالله ރުއްސެވުންވާށިއެވެ أبو هُريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسولُ اللّهِ صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ބަހުގެ މުސާރަކަތް ބާރެއް ދެމިހުރިހާމީ حقيقي ގަދަފަތަ ހިފައްސުމެވެ. ހަމައެކަނި حقيقي ގަދަފަތަ ހިފާ ހުރީ ރުޅިއައުމުން ނަފްސު ހިފާ ކޮންޓްރޯލް ކުރެ ހަމަ ކޮންޓްރޯލް ކުރާމީހާއެވެ.

46- وعنْ سُلَيْمانَ بْنِ صُرَدٍ رضي اللَّه عنهُ قال : كُنْتُ جالِساً مع النَّبِي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم، ورجُلان يستَبَّانِ وأَحدُهُمَا قَدِ احْمَرَّ وَجْهُهُ . وانْتفَخَتْ أوداَجهُ . فقال رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « إِنِّي لأعلَمُ

كَلِمةً لَوْ قَالَهَا لَذَهَبَ عنْهُ ما يجِدُ ، لوْ قَالَ : أَعْوذُ باللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجيمِ ذَهَبَ عنْهُ ما يجدُ . فقَالُوا لَهُ : إنَّ النَّبِيَّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قَالَ : «تعوَّذْ بِاللَّهِ مِن الشَّيَطان الرَّجِيمِ ». متفقٌ عليه .

މާތްالله ރުއްސުންދެއްވި سُلَيْمان بْنِ صُرَدُ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. (އެއްދުވަހަކު ތިމަންނަ ސަލާމާއި ސަލަވާތްލެއްވި ނަބިއްޔާގެފާނުންގެ އަރިހުގައި އިށީނދެގެން އިނީމެވެ. އަދި ދެމީހަކު ހަޖެހިބުރު އެއްޗެހި ގޮވަމުން މަސްޖިދު ދުވަނީމެވެ. އަދި އެބޭނުން އެކަކު ހަށި ކޯލު އަރިސްގެން ގިސް މޫނު ކަޅު ރަތްވެފައެވެ. އަދި ކަރުގެ ނާރުތައް ހުރި ފުއްޕާއިގެން ގޮސްފައެވެ. ފަހެ (އަމަންނަ ދުނިޔޭގެ އިނގޭތޯއި) رسولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އަރިހުގައި ވިއްބާ ބޭކަލުންނަށް حديثކުރެއްވިއެވެ. ސަލާމާއި ސަލަވާތްލެއްވި އެކަލޭ ކިބައިގެ އެބައިމީހުންގެ އެކަން. އެވާ އޭގެ ކިބައިގެ ބަހެއް ދެއްވާ ޔަ އެކަކު ގެ ގޯސް ކަމެއް ހިނގައިދިޔައީ. ދެން أعوذ بالله من الشيطان الرجيم ކިޔައިފިނަމަ އެކަކު ގެ ގޯސް ކަމެއް ހިނގައިދިޔައީއެވެ. މީހުން حديثކުރެއްވުން އަރިހުގައި ތިއްބަވާ ބޭކަލުން އެމީހާއި ދިމާލަށް ބުނެދީފައެވެ. رسولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم މިހާރު حديث ފުރުކުރެއްވީ ތިބާ أعوذ بالله من الشيطان الرجيم ކިޔާށެވެ.

47- وعنْ مُعاذ بْنِ أَنَسٍ رضي اللَّه عنه أَنَّ النَّبِيَّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قَالَ : « مَنْ كظَمَ غيظاً ، وهُو قَادِرٌ عَلَى أَنْ يُنْفِذَهُ ، دَعَاهُ اللَّهُ سُبْحانَهُ وتَعالَى عَلَى رُؤُوسِ الْخلائقِ يَوْمَ الْقِيامَةِ حَتَّى يُخَيِّرَهُ مِنَ الْحُورِ الْعِينِ مَا شَاءَ » رواه أَبُو داوُدَ ، والتِّرْمِذيُّ وقال : حديثٌ حسنٌ .

މާތް الله ރުއްސުންދެއްވި مُعاذ بْنِ أَنَس ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ސަލާމާއި ސަލަވާތް ލެއްވި ނަބިއްޔާގެފާނުން حديثކުރެއްވިއެވެ. ބަދަލުން ބަދަލުހިފުމުގެ ކުޅަދާނަކަން ލިބިގެންވާ ހާލުގައިވެސް ބަދަލުނުހިފާ ރުޅި ހިފަހައްޓާ މީހާ قيامة ދުވަހުން الله سبحانه وتعالى މީސް ބޮލަށް ގޮވައިލައްވާނެ ހުރިހާ މަޚްލޫޤުންގެ ކުރިމަތީގައި ދެން އޭނާ ބޭނުން ވާވަރަކަށް حور العين ކަނބަލުން ގެނދިއުމުގެ ފުރުޞަތު إختيار ދެއްވާނެއެވެ.

48- وعنْ أَبي هُرِيْرَةَ رَضيَ اللَّهُ عنهُ أَنَّ رَجُلاً قَالَ للنَّبِيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : أَوْصِنِي ، قَالَ : « لا تَغضَبْ » فَرَدَّدَ مِراراً قَالَ ، « لا تَغْضَبْ » رواه البخاريُّ.

މާތްالله ރުއްސުންދެއްވި أبو هُرَيْرَة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން މީހަކު ސަލާމާއި

ސަލަފުވެރިޔާގެ ނަޞީޙަތްތެރިވާން ދެންނެވިއެވެ. (އަށް ﷲ ރަސޫލާއެވެ) ތިމަންނަމެން ކަންތަކުގެވެސް
ކާރާތް ރަނގަޅު وصية އެއް ކަންދެއްވިޔަސްވެ. (ދަންނަވައެވެ). އޭގެން ރިޔާސަތުގެއި މިއިނާ ބަޔަކުމަން
ރިޔާސަތުވާނެއެވެ. އެعملއެއް ކަރުދުން ފުސޫލުކުރުމުގެ ސަވާބުލިބުމަށް ވަރުވިސްނާ ފުރި عملއެއް
ތިމަންނަމެން ބޭނުންވެލެއް. އަދި މުޞީބަތް އަނބުރާވިއްޔާ ކަމެއް ކުރުމަން ތިމަންނަމެން
ނުބައިސަލަތް. އެއިރުން ފުރަރުއެއް ތިމަންނަމެން އަކަމެއް ނުކުރުމެދުނެވެ.) حديثކުރެއްވި
އެވެ. މިބާ ރުލި އިސްނާދުލެއް. ރާވީ ވިދާޅުވިއެވެ. މިހާރާޔު މުޞީބަތް ތިބާނުރު ފުރާފުއްޔާ
މިހާރު ނުލާހި ތިރާރުރާވު ތިމަންނަމެން وصية އެއް ކަންދެއްވަނު ބޭނުމަށް ހެދިވެ. އެއީ
ކަންމަ ފުރަރުއެއްގެ އަރާކަރުން حديثދުލު ކުރެއްވިއެވެ. މިބާ ރިވާއްސަ ނުކުރެވެ.

49- وَعَنْ أبي هُرَيْرةَ رَضِيَ اللَّهُ عنه قال : قال رسولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « مَا يَزَال الْبَلاءُ بِالْمُؤْمِنِ وَالْمؤمِنَةِ فِي نَفْسِهِ وَوَلَدِهِ ومَالِهِ حَتَّى يَلْقَى اللَّه تعالى وَمَا عَلَيْهِ خَطِيئَةٌ» رواه التِّرْمِذيُّ وقال : حديثٌ حسنٌ صحِيحٌ .

ރަޟިﷲ ޢަންހު ސުވާލުކުރެއްވި أبو هُرَيْرَة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މުއުމިނު ފިރިހެނުންނާއި، މުއުމިނު އަންހެނުންނާއި، އެމީހުންގެ ދަރިންނާއި، އެމީހުންގެ މުދަލަށް مصيبة ތައް މުދަވާ ވަމުންދިޔަމާ ހުރެ ނަފްސާއަކަށް ވާނީ އެމީހުން قيامة ދުވަހުން الله އާއި ބައްދަލުވާނީ ފާފައެއް ނުހުރެ ސާފުތާހިރު ވެގެންނެވެ.

50- وَعَنْ ابْن عَبَاسٍ رضي اللَّه عنهما قال : قَدِمَ عُيَيْنَة بْنُ حِصْنٍ فَنزلَ عَلَى ابْنِ أَخيهِ الْحُر بْنِ قَيْسٍ ، وَكَانَ مِن النَّفَرِ الَّذِين يُدْنِيهِمْ عُمرُ رضِيَ اللَّهُ عنهُ ، وَكَانَ الْقُرَّاءُ أَصْحابَ مَجْلِسِ عُمَرَ رضي اللَّهُ عنه وَمُشاوَرَتِهِ كُهولاً كَانُوا أَوْ شُبَّاناً ، فَقَالَ عُيَيْنَةُ لابْنِ أَخيهِ : يَا ابْنَ أَخِي لَكَ وَجْهٌ عِنْدَ هَذَا الأمِيرِ فَاسْتَأْذِنْ لِى عَلَيْهِ ، فاستَأْذنَ فَأَذِنَ لَهُ عُمرُ . فَلَمَّا دخَلَ قَالَ : هِيْ يا ابْنَ الْخَطَّاب ، فَوَاللَّه مَا تُعْطِينَا الْجَزْلَ وَلا تَحْكُمُ فِينَا بالْعَدْلِ ، فَغَضِبَ عُمَرُ رضيَ اللَّه عنه حتَّى هَمَّ أَنْ يُوقِعَ بِهِ فَقَالَ لَهُ الْحُرُّ : يا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ إِنَّ اللَّه تعَالى قَال لِنبيِّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : { خُذِ الْعَفْوَ وَأْمُرْ بالْعُرْفِ وَأَعْرِضْ عَنِ الجاهلينَ } [سورة الأعراف: 199] وإنَّ هَذَا مِنَ الجاهلينَ ، وَاللَّه ما جاوَزَها عُمَرُ حِينَ تلاها ، وكَانَ وَقَّافاً عِنْد كِتَابِ اللَّهِ تعالى رواه البخارى .

ރަޟިﷲ އަދުބޭކަލުންނަށް ޢަންހުމާ ابْن عَبَاس ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.

(އަރަބިންގެ قبيلة ގެ ސަރުދާރެއްކަމުގައިވާ) عُيَيْنَة بْنُ حِصْن ނަމަކަށް ކިޔުނު މީހަކު (މަދީނާއަށް)
އައެވެ. އަދި އޭނާގެ ބޭބޭފުޅާގެ ދަރިއަކު ކަމުގައިވާ الْحُر بْنِ قَيْس ގެ ގާތުގައި މެހެމާންވީއެވެ.
މިނިސްކަމުވެސް الْحُر بْنِ قَيْس އަކީ މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވި عُمَرُ ގެ ގާތުގެ مشورة މަޖިލީހުގައި ހިމެނޭ
އަރިސްކުރާމީހުންގެ ތެރެއިން ބޭފުޅެކެވެ. ނަމަ ابْن عَبَاس ވިދާޅުވިއެވެ. عُمَرُ ގެ ގާތުގެ مشورة މަޖިލީހުގައި
ގެންގުޅުއްވީ ކިޔުން ބޭފުޅުން އިލްމުވެރިންނެވެ قرآن ހިފުޒުކޮށް علم ލިބި ބޭފުޅުންނެވެ. ދެން މި عُيَيْنَة
އޭނާގެ ބޭބޭފުޅާގެ ދަރިކޮޅު އިސްވެދުންނަވާ الْحُر بْنِ قَيْس ގެ ގާތުގައި ބުންޏެވެ. އޭ ބޭބޭފުޅާގެ
ދަރިކަލުނގެ! عُمَرُ ގެ ގާތުގައި ތިބާއަށް މަގާމެއް އޮވޭ ތިބާ ހުއްދަ ހޯދައިދީބަލައެވެ. ދެން
ހިތަށްއެރި عُمَرُ ގެ ގާތުގައި ބައްދަލުކުރުމަށް ހުއްދަ ދޭތެރޭގައި ދެއްވިއެވެ. ދެން عُمَرُ ގެ ކުރިމަތަށް
އައިސް ބައްދަލުވެވުނު ވަގުތު އޭނާ ބުނެފިއެވެ. އޭ الْخَطَّاب ގެ ދަރިކަލުނެވެ. މާތް الله ގަސަމެކޭ ތިބާ ގިނައިން ދީފައެއްނުވެއެވެ. ދެން
ތިބާގެ ޙުކުމުގައި قبيلة އަށް ޢަދުލުވެރިކަމެއް ނުހިންގައެވެ. އަދި ރުޅިއައިސް ވަރަށް ގާތް
ހުއްޓުމެއް ނުވެ ޢަލަކާ ނުޖެހޭ. ދެން عُمَرُ ގާތުން (މީނާގެ މުޢާމަލާތް ރަނގަޅުނުވާތީ މަޢާފްނުކުރެއްވުނު)
ތިޔަބޭފުޅުން ގަޔަށް ޖަހާ. އަދި (މީނާގެ މުދާ ބޭރުކުރުމަށް ޙާލަތެއް) މީނާއަށް ނުހިތި ދުއްވުނު ދުވަހު
ގެންދެވެ. އަރުނިދު الْحُر ހިނގައިފައި ދެންނެވިއެވެ. އޭ أَمِير الْمُؤْمِنِينَ އެވެ. މާތްވެގެންވާ الله سبحانه وتعالى
އެކަލާނގެ ނަބިއްޔާއަށް وحي ކުރެއްވިއެވެ. (خُذِ الْعَفْوَ وَأْمُرْ بالْعُرْفِ وَأَعْرِضْ عَنِ الجاهلينَ) މާނައީ ތިބާގެ ކުށް
معاف ކުރައްވާށެވެ. އަދި ރަނގަޅު ކަންތައް އަމުރުކުރައްވާށެވެ. އަދި ޖާހިލުންނާއި ދުރުހެލިވާށެވެ.
ވަޒީރަކަށްވެސް މި މަނާވެވުނެވެ. އެއީ ޖާހިލުންގެ ތެރެއިން މީހެކެވެ. ޖާހިލެކެވެ. ނަމަ ވިދާޅުވިއެވެ.
މާތްالله ގަސަމުން ހިތްގައިމު ދީފައެވެ. މިއާޔަތުގެ އަންގަވާ ކޮނޑުގަ ގާތު ގިނަކަމާއެކު އިސްކުރަނީ ކަލާފައްވެ
ކިޔުންތިމާއެވެ. (ވަޒީރު ޙުކުމާއި ބެހޭ ހުރިހާ ކުރެވުނެވެ.) عُمَرُ ގެ ކިބައިން ޤުރآنގެ އަސްލިވަރިނާދާއި
ކަލާމު ބުނުނުވުން ވަޒީރު ފަސްޖެހިފައި ކުރިމަތީގެ ބާކީގައެވެ.

51- وعَن ابْنِ مسْعُودٍ رضي اللَّه عنه أنَّ رسولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « إِنَّهَا سَتكُونُ بَعْدِى أَثَرَةٌ وَأُمُورٌ تُنْكِرونَها ، قَالُوا : يا رسُولَ اللَّهِ فَما تَأمرُنا ؟ قالَ : تُؤَدُّونَ الْحقَّ الَّذي عَلَيْكُمْ وتَسْألونَ اللَّه الذي لكُمْ » متفقٌ عليه . « والأَثَرَةُ » : الانفرادُ بالشيْءِ عمَّنْ لَهُ فيهِ حقٌّ .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވި عبد الله بن مسعود ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ނަބިއްޔާގެ ޙަދީޘް رسولَ
اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْه وسَلَّم حديثކުރެއްވިއެވެ. ނަބިއްޔާގެ ފަހުން ޚަލީފާވަނީ ތި ގޮތަކަށް

އެކަށީގެންވާ ހަނގުރާމަތަކުން ދީއުމާ ކަންތައްތަކުން އެކަށީގެންވާމިނުން ކަންތައްތަކުން އިސްކަންދެއްވެއެވެ.
އަދި ދިފާޢުވުމުން ނުރުހުންތެރި عملތައް (އެބައީ އަޅުގަނޑުމެން ސިޔާސީ ޝުޢޫރީ إسلامي ثقافة
އާއި خلاف عملތައް) ކުރުމުން ގެންދާނެއެވެ. أصحاب ބައެއްގެ ސުލްޠާނުކުރުމުވެއެވެ. އަދިހަ ވަގުތު
އަޅުވެދުނަ (ދިފާޢުން ކަންކުރެއްވިކަމުގެ ގޮތް) ބަޔަކު ޢިނާޔަތް އަދާކުރުމަށް ކަނބަލުންގެ ގޮތަކީ؟
حديثކުރައްވައެވެ. ދިފާޢުވުމުގެ ގޮތްތަކާ ވާޖިބުގެ حقތައް (ބަރަބަރުން) އަދާކުރައްވާށެވެ.
އަދި ދިފާޢުވުމުގެ حقހުރިހާ اللهއަށް دعاءކުރުން ގެންދަވާށެވެ.

52- وَعن أبي يحْيَى أُسَيْدِ بْنِ حُضَيْرٍ رضي اللَّهُ عنهُ أَنَّ رَجُلاً مِنَ الأَنْصَارِ قال : يا رسولَ اللَّهِ أَلا تَسْتَعْمِلُني كَمَا اسْتَعْمَلتَ فُلاناً وفلاناً فَقَالَ : « إِنَّكُمْ سَتَلْقَوْنَ بَعْدي أَثَرَةً فاصْبِرُوا حَتَّى تلقَوْنِي علَى الْحوْضِ » متفقٌ عليه .

« وأُسَيْدٌ » بِضَمِّ الْهمْزةِ . « وحُضَيْرٌ » بِحاءٍ مُهْمَلَةٍ مضمُومَةٍ وضادٍ مُعْجَمَةٍ مفْتُوحةٍ ، واللَّهُ أَعْلَمُ .

މާތް الله ރުއްސެވުންވުމުގެ أبو يحيى أُسَيْدِ بْن حُضَيْر ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަހަމަކުރުން انصارى
ބައެއްގެ ފިރިހެނަކު ބައެއް رسول اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْه وسَلَّمގެ އަރިހުން ވަޒީފާއެއް ދޭން ދެންނެވިއެވެ. އޭ
رسول اللهއެވެ. އެހެން މީހުންނަށް ދިން ބައެއް ވަޒީފާ ފަދަ ވަޒީފާއެއް ދޭއްވީ ދޫކުރައްވަވާށޭ. ދެންނެވިއެވެ.
ވަޒީފާއެއް ދޭއްވަވާށެވެ. حديث ކުރައްވައެވެ. (ދިފާޢުން ހަދައިދީއެވެ އަދިބަލް ވަގުތު ކަމަކަށް
އެކަށީގެންވާ މީހަކު ހުއްޓާ ކަމަކަށް އެކަށީގެންވާ މީހަކަށް އިސްކަންދެއްވި ކަމަކަށެވެ.)
ހަމަކަށަވަރުން ދިފާޢުކުރެވިގެން ފަދަ ވަޒީފާ އަޅުވަން ދިފާޢުވުން ދިފާޢުން ކުރުމުން ފަދަވެއެވެ.
ފަދަ އަރިހުގެ، ދިފާޢުވުމުން ދިފާޢުކުރެވިގެން کوثرގެ އަރިހުން ބައްދަލުކުރެއްވުމަށް ދަންނަވަން
އަޅުކަން ކަމެއްދިކުރުމަ ދުވަހުވެއެވެ. (އެއްގޮތަކު ކަންކަމުގައި ކަރި ދިފާޢުވެ ދިމާގެން بغاوةކުރުމަށް
ދިޔުމުގެއެވެ.)

53- وَعنْ أبي إبْراهيمَ عَبْدِ اللَّه بْنِ أبي أَوْفي رضي اللَّهُ عنهمَا أَنَّ رسولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم في بعْضِ أَيَّامِهِ التي لَقِيَ فِيهَا الْعَدُوَّ ، انْتَظرَ حَتَّى إذَا مَالَتِ الشَّمْسُ قَامَ فِيهمْ فَقَالَ: « يَا أَيُّهَا النَّاسُ لا تَتَمنَّوا لِقَاءَ الْعدُوِّ ، وَاسْأَلُوا اللَّه العَافِيَةَ ، فَإِذَا لقيتُموهم فاصْبرُوا ، وَاعْلَمُوا أَنَّ الْجَنَّة تَحْتَ ظِلاَلِ السُّيُوفِ » ثُمَّ قَالَ النَّبيُّ صَلّى

اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « اللَّهُمَّ مُنْزِلَ الْكِتَابِ وَمُجْرِيَ السَّحَابِ ، وَهَازِمَ الأَحْزابِ ، اهْزِمْهُمْ وَانْصُرْنا عَلَيْهِمْ » . متفقٌ عليه وباللَّه التَّوْفيقُ .

މާނަ: الله ރުހިވޮޑިގެންވާ ސަޙާބީއެއްކަމުގައިވާ أبو إبراهيم عَبْد اللَّه بْنِ أبي أَوْفي ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسول اللَّه صَلّى الله عَلَيْه وسَلَّم ބައެއް ހަނގުރާމަ ދުވަސްތަކުގައި عداوةތެރިންނާއި ހަމަލާ ދިނުމަށްޓަކައި އިރު ގަޑިން ހުސްވަންދެން (މެންދުރު ފަހަކަށް) ޖެހެންދެން ދަންނަވަން އިންތިޒާރު ކުރައްވައެވެ. އަދި އިރު ހުނި ފަހުން ޢާއްމުން ހަނގުރާމަ ދެކޮޅުވެރިންނާއި مخاطبކުރައްވައެވެ. ހަމަ حديثކުރައްވައެވެ. ތިޔަ މީސްތަކުންނޭވެ! ދެކޮޅުވެރިން عداوة ތެރިންނާއި ހަނގުރާމަ ކުރުމަށް ނުތިއްބަވާށެވެ. އަދި އެކަކު مصيبة ލިބުމަށް ތަޢާލާ ދެކޮޅުވެރިކަން އަދި الله އަށް دعاء ކުރުމަށް ގެންދަވާށެވެ. ނަމަވެސް ދެކޮޅުވެރިން عداوة ތެރިންނާއި ހަނގުރާމަ ކުރަން ދިމާވެއްޖެއްޔާ ފަހެ ކެތްތެރި ކަމުގައި ހަނގުރާމަކުރުމުން ގެންދަވާށެވެ. އަދި ދަންނަވާށެވެ. ހަމަކަށަވަރުން الله ގެ މަގުގައި جهاد ކުރުމަކީ އަދިގެ ސުވަރުގެ ލިބިގަތުމުގެ حاصل ވެގެންދާ ކަމެކެވެ. ދެން ސުވަރުގެ އިއްވާލައްވާ ވަޑައިގެން (ދުޢާ ކުރައްވާ) دعاء ކުރައްވައިފިއެވެ. يا الله! އިލާހީ ކިތާބު ބާވައިލެއްވި ވިލާތައް ދުއްވަވާ ކަލާނގެ ހަނގުރާމަ ކުރާ ޖަމާޢަތްތައް ބަލިކުރައްވާ ކަލާނގެ ހަނގުރާމަކުރާ ބަލިކުރައްވާށެވެ. އަދި عداوةތެރިންގެ لشكرބަލިކުރައްވާ ހަނގުރާމަކުރާ عداوة ތެރިންގެ لشكر ބަލިކުރައްވާށެވެ! އަދި އަޅަގަނޑުމެންނަށް نصر ދެއްވާށެވެ!

4- باب الصدق

ތެދުވެރިކަމުގެ މާތްކަން ބަޔާންކުރާ باب

قال اللَّه تعالى : يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَكُونُوا مَعَ الصَّادِقِينَ ﴿التوبة ١١٩﴾

ތިޔަ ايمانވެއްޖެ މީސްތަކުންނޭވެ. ތިޔަބައިމީހުން اللهއަށް تقوىވެރިވާށެވެ! އަދި ތެދުވެރިންނާއި އެކުގައި، ތިޔަބައިމީހުން ވާށެވެ!

وقال الله تعالى : وَالصَّادِقِينَ وَالصَّادِقَاتِ ﴿الأحزاب٣٥ ﴾

ތެދުވެރި ފިރިހެނުންނާއި، ތެދުވެރި އަންހެނުންނާއި.

وقال الله تعالى: فَلَوْ صَدَقُوا اللَّهَ لَكَانَ خَيْرًا لَهُمْ ﴿محمد ٢١﴾

ފަހެ الله އަށް އެއުރެން ތެދުވެރިވިނަމަ، އެކަން އެއުރެންނަށް ހެޔޮކަން ބޮޑުވީހެކަން ކަށަވަރެވެ.

وأما الأحاديث:

54- فَالأَوَّلُ : عَن ابْنِ مَسْعُودٍ رضي اللَّه عنه عن النَّبيَّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « إِنَّ الصَّدْقَ يَهْدِي إِلَى الْبِرِّ وَإِنَّ الْبِرَّ يَهْدِي إِلَى الجَنَّةِ ، وَإِنَّ الرَّجُلَ ليصْدُقُ حَتَّى يُكتَبَ عِنْدَ اللَّهِ صِدِّيقاً ، وإِنَّ الْكَذِبَ يَهْدِي إِلَى الفجُورِ وَإِنَّ الفجُورَ يَهْدِي إِلَى النَّارِ ، وَإِنَّ الرَّجُلَ لَيَكْذِبُ حَتَّى يُكتَبَ عِنْدَ اللَّهِ كَذَّاباً » متفقٌ عليه .

ރަޟިﷲ ޢަންހު ސަޙާބީ ޙަޟްރަތު عبد الله بن مسعود نبيﷺ صَلّى اللهُ عَلَيْه وسَلَّم ގެ އަރިހުން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. އަޅުގަނޑުމެން حديث ކުރައްވައިފިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތެދުބުނުން އިންސާނުންނަށް ހެޔޮކަމަށް ދަލީލުކުރެއެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން ހެޔޮކަމަކީ އިންސާނުންނަށް ސުވަރުގެއަށް މަގުދައްކައެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން މީހާ ތެދުބުނުމުން ގޮސްގޮސް ވަރަށްވެސް ތެދުވެރިވަނީ އެހާހިސާބުން ގޮސް الله ގެ حضرةގައި އޭނާގެ ނަން صديقންގެ ތެރޭގައި ލިޔުއްވިއެވެ. (ލިޔެވޭ ހިސާބަށް) ހަމަކަށަވަރުން ދޮގުހެދުން އިންސާނުންނަށް ނުބައިކަމުގެ މަގުދައްކައެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން ނުބައިކަމުގެ އިންސާނުން ނަރަކައަށް ދާގެ މަގުދައްކައެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން މީހާ ދޮގު ހެދުމުން ގޮސްގޮސް ވަރަށްވެސް އެހާހިސާބުން ގޮސް الله ގެ حضرة ގައި އޭނާގެ ނަން ދޮގުވެރިންގެ ތެރޭގައި ލިޔުއްވިއެވެ.

55- الثَّاني : عَنْ أبي مُحَمَّدٍ الْحَسنِ بْنِ عَلِيِّ بْنِ أبي طَالِبٍ ، رَضيَ اللَّهُ عَنْهما ، قَالَ حفِظْتُ مِنْ رسولِ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « دَعْ ما يَرِيبُكَ إِلَى مَا لا يَرِيبُكَ ، فَإِنَّ الصِّدْقَ طُمأنينَةٌ، وَالْكَذِبَ رِيبةٌ » رواه التِرْمذي وقال : حديثٌ صحيحٌ .

قَوْلُهُ : « يرِيبُكَ » هُوَ بفتحِ الياء وضَمِّها ، وَمَعْناهُ : اتْرُكْ ما تَشُكُّ فِي حِلِّه ، واعْدِلْ إِلى مَا لا تَشُكُّ فيه .

ރަޟިﷲ އަޅުގަނޑުމެންނަށް ސަޙާބީ ޙަޟްރަތު أبو مُحَمَّد الْحَسن بْنِ عَلِيِّ بْنِ أبي طَالِب ގެފާނުގެ ރިވާޔަތްކުރެއްވިއެވެ. ލިޔުއްވިއެވެ. (ލިބިވަޑައިގަތް ގޮތުގައި) رسولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْه وسَلَّم ލިބިވަޑައިގެން ކުރެއްވި وصية ބަހާބަރަށް ހިނދުން އެބައްޔަކީ. ހަމަކަށަވަރުން إرشاد ދެއްވިއެވެ. ލިބޭގޮތް ކަމެއްގެ شك އުފެދޭ ގޮތަށް ކަށަވަރުކަން ދެކެވޭ ހާލަތުގައި އެއްލާލެވެ. އަދި (ލިބޭގޮތް ކަމެއްގެ ދޭތެރޭ ވަރަކަށް

ފޮތުރަތަ ނުދިނުމަކުންބެހެއްޓި) شكނުއުފެދޭ ފަދަ ކަންތައްތަކުގައި ކަނޑައެޅުމަކީ إختيار ނުކުރާށެވެ. ފަދަ މިސާލު
شك ނުއުފެދޭ ގޮތްގައި ސިފަވާ ހުރުމަކީ ނަފްސާނީ ހަމަ ހިތްޖެހުމެއް ލިބިގެންދާނީ ކަމުގައެވެ. އަދި
ދޮގު ވަހަކައެއް ފޮތުރަތަގެން ދެއުމަކީ شك ބައި އުފެދި ނަފްސާނީ ހަލަބޮލިކުން ގެއްލިގެން
ހިނގައިދާނެ ކަމުގައެވެ.

56- الثَّالثُ : عنْ أبي سُفْيانَ صَخْرِ بْنِ حَربِ . رضيَ اللَّه عنه . في حديثِه الطَّويلِ في قِصَّةِ هِرقْلُ ، قَالَ هِرقْلُ : فَماذَا يَأْمُرُكُمْ يعْنِي النَّبيَّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قَالَ أَبُو سُفْيَانَ: قُلْتُ : يقول « اعْبُدُوا اللَّهَ وَحْدَهُ لا تُشرِكُوا بِهِ شَيْئاً ، واتْرُكُوا ما يَقُولُ آباؤُكُمْ ، ويَأْمُرنَا بالصَّلاةِ والصِّدقِ ، والْعفَافِ ، والصِّلَةِ » . متفقٌ عليه.

މާތްالله ރުއްސުންވުމެވި أبو سُفْيان صَخْر بْنِ حَرب ގެ ހަދީސް އިސްލާމްވުމުގެ ކުރިން ރިވާވާގޮތުން
އަރިސްޓޯކާ ރޫމު ކަރައިގެ هرقل ރަސްގެފާނުގެ ވާހަކަ ހަނގުރާމާހާ ދިގު حديث ގައި ވެއެވެ. هرقل
ރަސްގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންނަށް އެމީހާ (އެބަހީ نبيُّ صَلّى الله عَلَيْه وسَلَّم) އަމުރު
ކުރައްވަނީ ކޮން ކަންތައްތަކެއް ހެއްދެވެ؟ أبو سُفْيان ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަން ދަންނަވައިފީމެވެ. އެކަލޭގެ
ވިދާޅުވެއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން އެކަނި ވަންތަ الله އަށް އަޅުކަން ކުރާށެވެ. އަދި ހަމަ އެއްވެސް
އެއްޗެއް شريكނުކުރާށެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ ކާބަފައިން ބުނާބުނުން އަރިހުގައި شركގެ ގޮތުގައި
ދޫކޮށްލާށެވެ. އަދި އަޅުގަނޑުމެންނަށް ނަމާދުކުރުމަށް އަމުރު ކުރައްވައެވެ. އަދި ތެދު ބުނުމަށް
އަމުރު ކުރައްވައެވެ. އަދި (فاحشކަން ނުކުރުން ދުރުވެ) عفة ތެރި ވުމަށް އަމުރު ކުރައްވައެވެ. އަދި
ތިމާގެ ކާވެނީ ގުޅުން ބަދަހި ކުރުމަށް އަމުރު ކުރައްވައެވެ.

57- الرَّابعُ : عَنْ أبي ثَابتٍ ، وقِيلَ : أبي سعيدٍ ، وقِيلَ : أبي الْولِيدِ ، سَهْلِ بْنِ حُنيْفٍ ، وَهُوَ بدرِيٌّ ، رضـــي اللَّه عنه ، أَن النبيَّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « مَنْ سَأَلَ اللَّهَ ، تعالَى الشِّهَادَة بِصِدْقٍ بَلَّغهُ اللَّهُ مَنَازِلَ الشُّهدَاء ، وإِنْ مَاتَ عَلَى فِراشِهِ » رواه مسلم .

މާތްالله ރުއްސުންވުމެވި أبو ثَابت سَهْل بْن حُنَيْفގެ ހަދީސް ރިވާވާގޮތުންނެވެ. އޭނާ بدر ހަނގުރާމައިގައި
ބައިވެރިވި ޞަޙާބީންގެ ތެރެއިން ބޭފުޅެކެވެ. ހަމަހަމަ ތިބި ސަހަބާބޭފުޅުން ނަބިއްޔާ ހާޒިރުވާން
حديث ކުރައްވައެވެ. މިހަދީ ތެދު ހިތުން ޝަހީދު ވުމަށް ދަރަޖަ ލިބިގަތުމަށް دعاء ކުރުމަށް الله سبحانه
وتعالى އެމީހަކަށް شهيد އެއްގެ ދަރަޖަ ދެއްވައެވެ. އޭނާ އެމީހަކު ބޮޑުމީހަކަށް (އެއްމެ ފަހުން)

ގަނީމާތުގައި ޚިޔާނާތް ކުރުމެވެ.

58- الخامِسُ : عَنْ أبي هُرِيْرة رضي اللّهُ عنه قال : قال رسولُ اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم: « غزا نَبيٌّ مِنَ الأَنْبِياءِ صلواتُ اللّه وسلامُهُ عليهِمْ فَقَالَ لقوْمِهِ : لا يتْبعْني رَجُلٌ ملَكَ بُضْعَ امْرَأَةٍ. وَهُوَ يُريدُ أَن يَبْنِيَ بهَا ولَمَّا يَبْنِ بِها ، ولا أَحدٌ بَنَى بيُوتاً لَمْ يرفَع سُقوفَها ، ولا أَحَدٌ اشْتَرى غَنَماً أَوْ خَلَفَاتٍ وهُو يَنْتَظِرُ أَوْلادَهَا . فَغزَا فَدنَا مِنَ الْقَرْيةِ صلاةَ الْعصْرِ أَوْ قَرِيباً مِنْ ذلكَ ، فَقَال للشَّمس : إِنَّكِ مَأْمُورةٌ وأَنا مأْمُورٌ ، اللهمَّ احْبسْهَا علَينا ، فَحُبستْ حَتَّى فَتَحَ اللَّهُ عليْهِ ، فَجمَعَ الْغَنَائِم ، فَجاءَتْ يَعْنِي النَّارَ لتَأْكُلهَا فَلَمْ تطْعمْهَا ، فقال: إِنَّ فِيكُمْ غُلُولاً، فليبايعْني منْ كُلِّ قبيلَةٍ رجُلٌ ، فلزِقتْ يدُ رَجُلٍ بيدِهِ فَقَالَ : فِيكُم الْغُلولُ ، فليبايعني قبيلَتُك ، فلزقَتْ يدُ رجُليْنِ أو ثلاثَةٍ بيَدِهِ فقَالَ : فِيكُمُ الْغُلُولُ ، فَجاءوا برَأْسٍ مِثْلِ رَأْس بَقَرَةٍ مِنْ الذَّهبِ ، فوضَعها فَجَاءتِ النَّارُ فَأَكَلَتها ، فلمْ تَحل الْغَنَائِمُ لأحدٍ قَبلَنَا ، ثُمَّ أَحَلَّ اللَّهُ لَنا الغَنَائِمَ لَّما رأَى ضَعفَنَا وعجزنَا فأحلَّها لنَا » متفقٌ عليه .

« الخلفاتُ » بفتح الخاءِ المعجمة وكسرِ اللامِ : جمْعُ خَلِفَةٍ ، وهِي النَّاقَةُ الحاملُ .

މާތްالله ރަޟިޔަލްލާހު أبو هُريْرة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْه وسَلَّم حديثކުރެއްވިއެވެ. ކުރީގެ ނަބިއްޔަކު ނަބިއްޔުންގެ ތެރެއިން ނަބިއްޔަކު جهادކުރުމަށް ނިކުތުމަށް ވަޑައިގަތުމަށް قصدކުރެއްވިއެވެ. އަދި އެނބިއްޔާގެ قومގެ މީހުންނަށް مخاطبކުރައްވާ إعلانކުރެއްވިއެވެ. ވިވާހުވެފައިވާ ތެރެއިން އަންހެނަކާއި ކައިވެނިކޮށް އަދި އެކަމަނާއާ އެކުގައި ދިރިއުޅުއްވުމަށް ނުވަތަ އެއްވުމަށް ކުރިން ބޭނުންވެއެވެ. އަދި ގެއް ބިނާކޮށްފައި ފުރާޅު ނުއަރުވާ ވަނިވަރުވެއެވެ. ގަނޑު ފުރާޅު ނުއަޅާ މީހުންނާއި ބަކަރިއާ ނުވަތަ ބަލިވެގެން އަށްވާ ގެރިން ނަގާފައި ދަރިން ލިބޭނެ މީހުންނާއި ވިޔަފާރި ނުނިމި ހުރެ އަހަރެންނާ އެކު ނުދާށެވެ. (މި ނަބިއްޔާގެ މީހުންގެ مقصدއަކީ އެމީހުން جهاد ކުރުމުގައި ހިތް ބަހައިލެވިގެން ދުނިޔޭގެ ކަންކަމުގައި ހިތް ބަނދެވިގެން إخلاص ތެރިކަމާއި جهاد ކުރުމަށް ވަގުތީ ކުރަމުން.) ދެން عداوة ތެރިންނާއި ހަނގުރާމަކުރުމަށް ނިކުމެ ވަޑައިގަތެވެ. އަދި عداوة ތެރިންގެ ރަށަށް ކައިރިވެވުނު ހިނދު ހުރީ عصرނަމާދު ވަގުތު ވަރުގަދަވެއެވެ. ނުވަތަ عصر ވަގުތު ކައިރި ވެއްޖެއެވެ. ދެން މިނިވަންކަމާއި އިރަށް مخاطبކުރައްވާ ވިދާޅުވިއެވެ. ތި އިރުވާ! ހަމަކަށަވަރުން ތިބާ އަކީ ވެސް އަމުރުކުރެވިފައިވާ އެއްޗެކެވެ. ތިމަންނަ ވެސް އަމުރުކުރެވިފައިވާ އެއްޗެކެވެ. އަދި ވިލުން

ކަލޭގެފާނަށި ދިޔަތާއި ހަނދާނުގައި ކަލޭމެން އެޅުމަ ވެވޭނޯ ފެނޭތޯ ލިބޭތޯ. يا الله! (ތިމަންގެ مقصد

[illegible] (الله سبحانه وتعالى)

[illegible] الله سبحانه وتعالى [illegible] فتح

[illegible] غنيمة [illegible]

[illegible] جمع [illegible] جهاد [illegible]

[illegible] غنيمة [illegible] جمع [illegible]

[illegible]

[illegible]

يقين [illegible] خيانة [illegible]

[illegible] قبيلة [illegible] بيعة [illegible]

[illegible] بيعة [illegible] يقين [illegible]

[illegible] خيانة [illegible] قبيلة [illegible] قبيلة [illegible]

[illegible] بيعة [illegible] قبيلة [illegible] بيعة [illegible]

[illegible] خيانة [illegible]

[illegible] يقين [illegible]

[illegible]

[illegible] رسول الله صلّى

اللهُ عَلَيْه وسَلَّم حديث [illegible] جهاد [illegible]

[illegible] غنيمة [illegible] الله سبحانه وتعالى

[illegible]

غنيمة [illegible]

59- السادِسُ : عن أبي خالدٍ حكيمِ بنِ حزَامٍ . رضِيَ اللَّهُ عنه ، قال : قال رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « الْبيِّعَان بالخِيارِ ما لم يَتفرَّقا ، فإِن صدقَا وبيَّنا بورِك لهُما في بَيعْهِما ، وإِن كَتَما وكذَبَا مُحِقَتْ بركةُ بيْعِهِما » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أبو خالد حكيم بنِ حزَام ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. (އެއީ صحابي އިސްލާމްވެ ވަޑައިގަތީ مكة فتح ވީ އަހަރުގައެވެ.) އެއީ صحابيގެ ބޮޑުފުޅުގެ ތެރިން ޖާހިލިއްޔާ ޒަމާނުގައި އެއީ އިސްލާމްގެ ވެރިކަމުގެ ދުވަސްވަރުގައިވެސް قريشވަންތަކަމުގެ ބޮޑުންގެ ތެރޭގައި ހިމެނުން ބޭފުޅެކެވެ. (حكيم) ވިދާޅުވެއެވެ. رسول اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْه وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ: (ދުވާ) ވިއްކާމީހާއާއި، ގަންނަ މީހާއާއި ދެމީހުން ވިޔަފާރި ހިންގި ތަނުން ވަކިވެގެންނުދާހާ ހިނދަކު، އެދެމީހުންނަށް އެދެމީހުން ކަނޑައެޅި ވިޔަފާރި އަނބުރާ ބާތިލު ކުރުމުގެ إختيار (شرعي ގޮތުން) ލިބިގެން ވެއެވެ. ފަހެ އެގޮތުން ވިޔަފާރި ކުރާ ދެމީހުން އެކަކު އަނެކަކަށް ތެދު ހަދާ އެއީ ވިއްކާ މުދާ ވިޔަފާރި މުދަލުގައި ހުރި حقيقة ބަޔާންކޮށް ހާމަކޮށްދިނުމާ އަދި ގޮތްގޮތުން ބަޔާންކޮށްދީފިނަމަ ބަރަކާތް ވިޔަފާރިކޮށްފިނަމަ އެދެމީހުންގެ ވިޔަފާރީގައި ބަރަކާތްލެއްވިގެން ހިނގައިދެއެވެ. (މިއާއި خلاف އަށް) އެދެމީހުން އެކަކު އަނެކަކަށް حقيقة އޮޅުވާ އެއީ ދޮގުހަދައިގެން ވިޔަފާރި ކޮށްފިނަމަ އެދެމީހުންގެ ވިޔަފާރީން ބަރަކާތް ފުއްސިގެން ހިނގައިދެއެވެ.

5- بَابُ المراقبة

ނަފުސް مراقبة ކުރުން ބެލެހެއްޓުމުގެ މުހިއްމުކަން ބަޔާން ވެގެންވާ باب

قَالَ اللهُ تَعَالَى : ﴿ الَّذِي يَرَاكَ حِينَ تَقُومُ وَتَقَلُّبَكَ فِي السَّاجِدِينَ ﴾ [الشعراء : 219 - 218]،

އަކަލާނގެއީ ކަލޭގެފާނު ނަމާދަށް ތެދުވެވަޑައިގަންނަވާހިނދު ކަލޭގެފާނު ދެކެވަޑައިގަންނަވާ ރަސްކަލާނގެ އެވެ. އަދި سجدކޮށް ނަމާދުކުރާ މީހުންގެ ތެރޭގައި ކަލޭގެފާނު حركات ކުރުމާއި ވަޑައިގަންނަވާ ތަން ވެސް އަކަލާނގެ ދެކެވަޑައިގަންނަވައެވެ.

وَقالَ اللهُ تَعَالَى : ﴿ وَهُوَ مَعَكُمْ أَيْنَ مَا كُنْتُم ﴾ [الحديد :4] ،

އަދި ތިޔަބައިމީހުންވީ ކޮންތަނެއްގައި، ތިޔަބައިމީހުންނާއެކު، އަކަލާނގެ ވޮޑިގެންވެއެވެ.

وَقالَ تَعَالَى : ﴿ إِنَّ اللهَ لا يَخْفَى عَلَيْهِ شَيْءٌ فِي الأَرْضِ وَلا فِي السَّمَاءِ ﴾ [آل عمران : 6] ،

ހަމަކަށަވަރުން، اللهِ، ބިމާއި އުޑުގައިވާ އެއްވެސް އެއްޗެއް އަކަލާނގެއަށް ވަންހަނާ ވެގެންނުވާ

ރަސްކަލާނގެއެވެ.

وَقالَ الله تَعَالَى : ﴿ إِنَّ رَبَّكَ لَبِالْمِرْصَادِ ﴾ [الفجر : 14] ،

ހަމަކަށަވަރުން، ކަލޭގެފާނުގެ ވެރިރަސްކަލާނގެ (އެއުރެން ކުރާކަންތައް)ބެއްލެވުމުގައި ވޮޑިގެންވާކަން ކަށަވަރެވެ.

وَقالَ الله تَعَالَى : ﴿ يَعْلَمُ خَائِنَةَ الأَعْيُنِ وَمَا تُخْفِي الصُّدُورُ ﴾ [غافر : 19]

ލޮލުގެ خائنة ތެރި ބެލުންތަކާއި، ހިތްތަކުގައި ފޮރުވިފައިވާ ކަންތައް އެކަލާނގެ ދެނެވޮޑިގެންވެއެވެ.

والآيات في الباب كثيرة معلومة.

60- وأَمَّا الأحاديثُ ، فالأَوَّلُ : عَنْ عُمرَ بنِ الخطابِ ، رضيَ اللَّهُ عنه ، قال: «بَيْنما نَحْنُ جُلُوسٌ عِنْد رسولِ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، ذَات يَوْمٍ إِذْ طَلع عَلَيْنَا رجُلٌ شَديدُ بياضِ الثِّيابِ ، شديدُ سوادِ الشَّعْرِ ، لا يُرَى عليْهِ أَثَرِ السَّفَرِ ، ولا يَعْرِفُهُ منَّا أَحدٌ ، حتَّى جَلَسَ إِلَى النَّبيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، فَأَسْنَدَ رَكْبَتَيْهِ إِلَى رُكبَتيْهِ ، ووَضع كفَّيْه عَلَى فخِذيهِ وقال : يا محمَّدُ أَخبرْني عن الإسلام فقالَ رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : الإِسلامُ أَنْ تَشْهَدَ أَنْ لا إِلَهَ إِلاَّ اللَّهُ ، وأَنَّ مُحَمَّداً رسولُ اللَّهِ وَتُقِيمَ الصَّلاَةَ ، وَتُؤتِيَ الزَّكاةَ ، وتصُومَ رَمضَانَ ، وتَحُجَّ الْبيْتَ إِنِ استَطَعتَ إِلَيْهِ سَبيلاً.

قال : صدَقتَ . فَعجِبْنا لَهُ يسْأَلُهُ ويصدِّقُهُ ، قَالَ : فَأَخْبِرْني عن الإِيمانِ . قَالَ: أَنْ تُؤْمِن بِاللَّهِ وملائِكَتِهِ ، وكُتُبِهِ ورُسُلِهِ ، والْيومِ الآخِرِ ، وتُؤمِنَ بالْقَدَرِ خَيْرِهِ وشَرِّهِ . قال: صدقْتَ قال : فأَخْبِرْني عن الإِحْسانِ . قال : أَنْ تَعْبُدَ اللَّه كَأَنَّكَ تَراهُ . فإِنْ لَمْ تَكُنْ تَراهُ فإِنَّهُ يَراكَ قَالَ : فَأَخْبِرْني عن السَّاعةِ . قَالَ : مَا المسْؤُولُ عَنْهَا بأَعْلَمَ مِن السَّائِلِ . قَالَ : فَأَخْبِرْني عَنْ أَمَاراتِهَا . قَالَ أَنْ تلدَ الأَمَةُ ربَّتَها ، وَأَنْ ترى الحُفَاةَ الْعُراةَ الْعالَةَ رِعاءَ الشَّاءِ يتَطاولُون في الْبُنيانِ ثُمَّ انْطَلَقَ ، فلبثْتُ مليًّا ، ثُمَّ قَالَ : يا عُمرُ ، أَتَدري منِ السَّائِلُ قلتُ : اللَّهُ ورسُولُهُ أَعْلَمُ قَالَ : فَإِنَّهُ جِبْريلُ أَتَاكُمْ يُعلِّمُكم دِينِكُمْ » رواه مسلمٌ.

ومعْنَى : « تلِدُ الأَمةُ ربَّتَهَا» أَيْ : سيِّدتَهَا ، ومعناهُ أَنْ تكْثُرَ السَّرارِي حتَّى تَلد الأمةُ السرِّيةُ بنتاً لِسيدهَا ، وبْنتُ السَّيِّدِ فِي معنَى السَّيِّدِ ، وقِيل غيرُ ذَلِكَ و « الْعالَةُ » : الْفُقراءُ . وقولُهُ « مَلِيًّا » أَيْ زمناً طويلاً ، وكانَ ذلك ثَلاثاً .

މާތްالله ރުހުންލެއްވި عُمر بنِ الخطاب ގެ ރިވާޔަތެއް ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެއްދުވަހަކު ތިމަންމެން رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْه وسَلَّم ގެ އަރިހުގައި އިށީނދެގެން ތިއްބާ ހުދުކުލުން ވަރަށް ގަދަ ފޭރާމެއް ތިރިކުރުއްވައިގެން ހުންނެވި، ބޮލުގެ އިސްތަށިގަނޑުގެ ކަޅުކަން އަރައި ގަދަ އަދި ދަތުރުގެ އެއްވެސް ވަރުބަލިކަމުގެ އަސަރެއް ފެންނަން ނެތް ބޭކަލަކު އައިސް ހުއްޓެއްޖެއެވެ. އަދި އެއީ ކޮންބޭކަލަކުކަން ދަންނަ ހުރި އެކަކުވެސް ތިމަންމެންގެ ތެރޭގައި ނެތެވެ. މިބޭކަލުން ވަޑައިގެން އެއްގޮތަށް އިށީނދެވަޑައިގެންނެވީ ނަބި ކަލޭގެފާނުގެ އަރިހަށެވެ. ދެން އެކަލޭގެފާނުގެ ކަކޫގައި ކަކޫ ޖައްސަވައިގެން އިށީނދެ ވަޑައިގެންނެވިއެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނުގެ ފައިފުނު މަތީ ދެއަތްޕުޅު ބާއްވަވައިގެން ސުވާލުކުރެއްވިއެވެ. އޭ محمد ގެފާނެވެ. އިސްލާމުކަމަކީ ކޮބައިކަން ތިމަންނައަށް ބުނެދެއްވާށެވެ. ފަހެ رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْه وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އިސްލާމުކަމަކީ ހަމަކަށަވަރުން ތިބާ މާތްالله ފިޔަވައި އެހެން އިލާހަކު ނުވާކަމާ ހެކިވުމާއި އަދި ހަމަކަށަވަރުން محمد ގެފާނީ الله ގެ ރަސޫލާކަމާ ހެކިވުމާއި އަދި ނަމާދު قائم ކުރުމާއި، އަދި زكاة ދިނުމާއި އަދި رمضان މަހު ރޯދަ ހިފުމާއި، ކުޅަދާނަކަން ލިބިގެންވާނަމަ ގެފުޅަށް ގޮސް حج ވުމެވެ. ދެން އެބޭކަލުން ވިދާޅުވިއެވެ. ތިޔަ ވިދާޅުވީ ރަނގަޅެވެ. މިގޮތަށް މިބޭކަލުން އަމިއްލައަށް ސުވާލުކުރެއްވި އަދި ދެއްވި ޖަވާބު ކަމަށް ރަނގަޅުކަމަށް ނިންމެވުން ގެންދެވީ ތިމަންމެން ތިބީ حيران ވެގެންނެވެ. ދެން ސުވާލުކުރެއްވިއެވެ. إيمان ކަމަކީ ކޮބައިކަން ތިމަންނައަށް ބުނެދެއްވާށެވެ. އެއީ ތިބާ الله އަށް އީމާން ވުމާއި އެކަލާނގެ ملأكة ބޭކަލުންނަށް إيمان ވުމާއި އެކަލާނގެ ބާވައިލެއްވި ފޮތްތަކަށް إيمان ވުމާއި އެކަލާނގެ ފޮނުއްވި ރަސޫލު ބޭކަލުންނަށް إيمان ވުމާއި آخرة ދުވަހަށް إيمان ވުމާއި ހެޔޮ މިންވަރާއި ނުބައި މިންވަރަށް إيمان ވުމެވެ. ދެން މިބޭކަލުން ވިދާޅުވިއެވެ. ތިޔަ ވިދާޅުވީ ރަނގަޅެވެ. ދެން ސުވާލުކުރެއްވިއެވެ. إحسانކަމަކީ ކޮބައިކަން ތިމަންނައަށް ބުނެދެއްވާށެވެ. އެއީ ހަމަކަށަވަރުން ތިބާއަށް އެކަލާނގެ ފެންނަ ކަމުގައި ނުވިނަމަވެސް އެކަލާނގެ ތިމާ ދެކެވޮޑިގެންވާކަން ދެނެގެން ހުރެ އެކަލާނގަށް އަޅުކަން ކުރުމެވެ. މިބޭކަލުން ވިދާޅުވިއެވެ. ތިޔަ ވިދާޅުވީ ރަނގަޅެވެ. ދެން ސުވާލުކުރެއްވިއެވެ. قيامةދުވަސް އަންނާނެ

ދުވަހަކީ ކޮބައިކަން މިމަންނަނަށް ބުނެދެއްވާށެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ސުވާލު ކުރެވުނު މީހާއީ ސުވާލު ކުރައްވި މީހާއަށްވުރެ ބޮޑު علم ވެރިއެއް ނޫނެވެ. (އެބަހީ އެސުވާލުގެ ޖަވާބު ކަލޭގެފާނާއި މިމަންކަލޭގެފާނު ދެމީހުން ކުރި އަހަރެން ވެސް ނޭގެއެވެ.) ދެން އެބޭކަލާ ވިދާޅުވިއެވެ. قيامة ދުވަހުގެ علامة ތަކާ ބެހޭގޮތުން ބުނެދެއްވާށެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. قيامة ދުވަހުގެ علامة ތަކުގެ ތެރޭގައި އަޅާ އަންހެނަކު އޭނާގެ ވެރިޔާ ވިހެއުމާއި ފައިވާނާއި ހެދުން ނެތް ފަގީރު ކަތިލު ބަލާ މީހުން ބިނާތައް އުސްކުރުމުގައި ވާދަކުރަމުން ދާތަން ފެނުމެވެ. (އަޅާ އަންހެނަކު އޭނާގެ ވެރިޔާ ވިހެއުމަކީ ދަރިން ކާބަފައިންނަށް ނުކިޔަމަންތެރިވެ އަޅުންނާ އެއްފަދައިން ބެލުމެވެ. ފަގީރުން މުއްސަނދިވެ ބިނާތައް އުސްކޮށް ބޮޑާވުމަށް ވާދަކުރުމެވެ.) އަދި حديث ކުރެއްވިއެވެ. ދެން އެބޭކަލާ ފުރަގަސްދީ ދިޔައެވެ. ދެން علامة ކަލޭގެފާނު ސަލާމް ބުނެފުއްވިއެވެ، އަހަރެން ފަހުން ރަސޫލާ ﷲ ގެ ޙަޟްރަތުގައި އޮތީމެވެ. އެހިނދު ރަސޫލާ ﷲ ވިދާޅުވިއެވެ، އޭ عمر ގެފާނެވެ! ސުވާލު ކުރި މީހާ ކާކުކަން އެނގޭތޯއެވެ؟ އަހަރެން ދަންނަވައިފީމެވެ. ﷲ އާއި ރަސޫލާއަށް އެކަން އެނގިވޮޑިގަންނަވައެވެ. ދެން އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. އެއީ ތިޔަބައިމީހުންނަށް ދީން ދަސްކޮށްދިނުމަށް އައި جبريل ގެފާނެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. عمر ގެފާނު ރިވާކުރެއްވިއެވެ. އަދި ސަހީހު މުސްލިމުގައި ހިމެނިގެންވެއެވެ.

61- الثَّاني : عن أبي ذَرٍّ جُنْدُبِ بْنِ جُنَادةَ ، وأبي عبْدِ الرَّحْمنِ مُعاذِ بْنِ جبل رضيَ اللَّه عنهما ، عنْ رسولِ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، قال : « اتَّقِ اللَّهَ حَيْثُمَا كُنْتَ وأَتْبِعِ السَّيِّئَةَ الْحسنةَ تَمْحُهَا، وخَالقِ النَّاسَ بخُلُقٍ حَسَنٍ » رواهُ التِّرْمذيُّ وقال : حديثٌ حسنٌ .

ރަޟިޔަ الله ޢަންހު ރިވާކުރައްވާ أبو ذَرٍّ جُنْدُبِ بْنِ جُنَادة ގެ ފަރާތުން، ރަޟިޔަ الله ޢަންހު ރިވާކުރައްވާ أبو عبْد الرَّحْمن مُعاذِ بْنِ جبل އާއި ދެބޭކަލުންގެ ފަރާތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. رسول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ކަލޭގެފާނު ތިބި ކޮންމެ ތަނެއްގައި ﷲ އަށް ބިރުވެތިވާށެވެ. އަދި ކުށަކަށް ފަހު ހެޔޮ ކަމެއް ކުރާށެވެ. ހެޔޮ ކަމުން އެ ކުށް ފޮހެވޭނެއެވެ.

ވަގުތުން ހެޔޮކަމުގެ ފަހަތުން އަބަދު ގެންނާނެވެ. އެހެނީ ހެޔޮ ކަންތައްތަކަކީ ނުބައިކަންތައް ފުހެލާ ކަމެކެވެ. އަދި މީސްތަކުންނާއި معاملة ކުރާ ހިނދު ހިތްހެޔޮ ކަމާއެކު ރީތި أخلاق ބޭނުން ކުރާށެވެ. (އެކަމުގެ ސަބަބުން މީހާއަށް الله ގެ ރުއްސެވުން حاصل ވާނެއެވެ. އަދި މީސްތަކުންގެ ފުރުން ހެޔޮ دعاء ލިބުމުން ވާނެއެވެ.)

62- الثَّالثُ : عن ابنِ عبَّاسٍ ، رضيَ اللَّه عنهمَا ، قال : « كُنْتُ خَلْفَ النَّبيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يوْماً فَقال : « يَا غُلامُ إِنِّي أُعلِّمكَ كَلِمَاتٍ : « احْفَظِ اللَّهَ يَحْفَظْكَ احْفَظِ اللَّهَ تَجِدْهُ تُجاهَكَ ، إِذَا سَأَلْتَ فَاسْأَلِ اللَّه ، وَإِذَا اسْتَعَنْتَ فَاسْتَعِنْ بِاللَّهِ ، واعلَمْ : أَنَّ الأُمَّةَ لَو اجتَمعتْ عَلَى أَنْ ينْفعُوكَ بِشيْءٍ ، لَمْ يَنْفعُوكَ إِلاَّ بِشَيْءٍ قَد كَتَبَهُ اللَّهُ لَكَ ، وإِنِ اجْتَمَعُوا عَلَى أَنْ يَضُرُّوكَ بِشَيْءٍ ، لَمْ يَضُرُّوكَ إِلاَّ بَشَيْءٍ قد كَتَبَهُ اللَّه علَيْكَ ، رُفِعَتِ الأَقْلامُ ، وجَفَّتِ الصُّحُفُ».

رواهُ التِّرمذيُّ وقَالَ : حديثٌ حسنٌ صَحيحٌ .

وفي رواية غيرِ التِّرْمِذيِّ : « احفظَ اللَّهَ تَجِدْهُ أَمَامَكَ ، تَعَرَّفْ إِلَى اللَّهِ في الرَّخَاءِ يعرِفْكَ في الشِّدةِ ، واعْلَمْ أَنَّ مَا أَخْطَأَكَ لَمْ يَكُنْ لِيُصيبَك ، وَمَا أَصَابَكَ لَمْ يَكُن لِيُخْطِئَكَ واعْلَمْ أنّ النَّصْرَ مَعَ الصَّبْرِ ، وأَنَّ الْفَرَجَ مَعَ الْكَرْب ، وأَنَّ مَعَ الْعُسرِ يُسْراً » .

މާތްالله އެދުރުބޭފުޅާ ކަލޭގެފާނު ރުއްސެވުމުގައި عبد الله ابن عباس ގެ ކިބައިން ނަސޭހަތްދެއްވީއެވެ. ވިދާޅުވެއެވެ. އެއްދުވަހަކު ތިމަންނަން، ސަވާރީ ސަވާރުކުރެއްވި ނަބިއްޔާގެފާނުން ސަވާރުވެވަޑައިގެން އިންނަތި ސަވާރީގައި އެކަލޭގެފާނުގެ ފަހަތުގައި ސަވާރުވެގެން ދަރިކޮށް حديث ކުރެއްވިއެވެ. އޭ ކުއްޖާއެވެ! ތިމަންނަ ކަލޯ ބަހެއް (ކުޑަކުދި) ވާހަކައެއް ބުނެދޭނަން ހިތްހަމަވާ. (އަކަންތައް އެބުދުވާސަ ހަނދާން ބަހައްޓާށެވެ.) އެހީ ކުރި الله އަށް އެދުމުން ކުރަމުން ސަލާމުކުރިއްޔާ ފުރަތަމަ ވާނެއެވެ. އެއީތުން الله سبحانه وتعالى ދަންނަވާނަމަ آخرة ގެ مصيبة ތަކުން ކަލޭ ސަލާމަތް ކުރައްވާނެއެވެ. އަދި ކަލޭ ކަންތަކާ ބެހޭގޮތުން ހެޔޮގޮތް ދެއްވާ الله ދަރަޖަ ދަންނަވާތީ يقين ކަލޭގެ ކަންތައް ކުރާ ކަންތަކަށް ކުރާށެވެ. އެއީ ކަލޭ ކަންތައް ކަލަކަށް الله ގެ ރުއްސެވުމާ ބަރަކާތް ލިބޭނެއެވެ. އަދި ކަލޭ ކަލަކަށް އެދި ދަންނަވާނަމަ ހަމަ އެކަނި اللهއަށް އެދި ދަންނަވާށެވެ. އަދި ކަލޭ މީހުންގެ ފުރުން އެހީއަށް އެދުނަމަ ނުވާތީ އަމިއްލަ އިން ބޭނުމެއް ފުއްދުމަށް އެދުނަމަ اللهގެ ވާގިފުޅާ އަކަށް ވެގެން

އެދެނެވެ. އޭ ކަލާނގެ! ހަނދާން ބަހައްޓާށެވެ. ދުނިޔޭގައިވާ ހުރިހާ مخلوقން އެންމެން އެކަތި ގަސްދުކޮށް ވެގެން ތިބާ ކަލޭގެ ފައިދާއަށް ދޭން އުޅުނަސް الله ގެ އިރާދަފުޅާއި މިންވަރު ފިޔަވައި ކަލޭގެ ލިބުމުން ލިޔުއްވާފައިވާ ފައިދާއެއް ނޫނީ ނުލިބޭނެއެވެ. އަދި އެއުރެން އެންމެން އެކަތިވެގެން ގެއްލުން ދޭން ގެއްލުމުން ދޭން އުޅުނަސް الله ގެ އިރާދަފުޅާއި މިންވަރު ފިޔަވައި ކަލޭގެ ގެއްލުމަކަށް ލިޔުއްވާފައިވާ ނޫނީ ގެއްލުމެއް ނުލިބޭނެއެވެ. ދަންނާށެވެ. މިންވަރު ފުޅުގެ قلمން ލިޔުއްވުމުން އިރާދަކުރެއްވުން ކަންތައްތައް ލިޔެ ނިމިއްޖެއެވެ. لوح المحفوظ ގެ عزلي ފޮތްތަކުގައި ލިޔުއްވުން ބަޔާންވެ ދުލިގަނޑު ހިކިއްޖެއެވެ. (ދެން އިބާރަތް ބަދަލު ވުމުގެ ފުރުސަތެއް ނެތެވެ.)

އިސްވެދިޔައީ الترمذي ގެ رواية އެވެ. الترمذي ފިޔަވާ އެހެން ބަޔަކުންގެ ފޮތްތަކުން މިحديث ގެ رواية މިދަންނަވާ ގޮތަށް ވާރިދުވެގެންވެއެވެ. އޭ ކަލާނގެ! اللهއަށް އަޅުކަން ކުރުމުން ފަރާތް ބަލަހައްޓާން ބަހައްޓާށެވެ. އެއިރުން ހުރިހާ ވަގުތެއްގައިވެސް ކާއި ހަނދާނީ اللهގެ حضرةން نصرއާއި نصيب ލިބިދާނެއެވެ. އަދި ދުވަސްވަރު ކަމުގައި އުނދަގޫތަކާ އަދި ބިރުވެރިކަމުގެ ދުވަސްވަރު ދިމާވެވޭ އުނދަގޫ. އެއިރުން ބަލިކަށިވާ އިރާދައާއި އަޅުގަނޑު ދުވަހު ވަގުތު رب ގެ رحمة ފުރުސަތު އަހުރެމެނަށް ވަޑައިގަނެ ދަންނާށެވެ. އަދި ދަންނާށެވެ. ކަމަކަށް مصيبة އައުމުގެ ފުރުސަތު އެއިރަށް ސަބަބުވާ ވަރުގައި އެކަމަކީ ހަގީގަތުގައި حقيقة ގައި އެ مصيبة އަކީ ކައިރީ ގައިގައި ދުވަހު މިންވަރުގައި ނުވާ مصيبة އެކެވެ. އަދި ކައިރީ ގައިގައި مصيبةއެއް އަންނަ ގޮތަކާ ހަގީގަތުގައި އެ مصيبةއަކީ ކައިރު ހަމަލާ ހިނގައި ނުވެސް ދާނެ އެއްޗެކެވެ. އަދި ހަނދާން ބަހައްޓާށެވެ. ކާމިޔާބު ލިބުނީ ކެތްތެރިވާ ހުރިހާ މީހުންނެވެ. އަދި ދަތިކަމެވެ. ފުރުސަތަކާއި ލިބުން ވަގުތު އުނދަގޫގެ ކާމިޔާބު ކަމަކެވެ. އަދި ދަތިކަމަކާ ފަހު ފަސޭހަކަމާއި އެކުގައެވެ.

63- الرَّابعُ : عنْ أَنَس رضي اللَّهُ عنه قالَ : « إِنَّكُمْ لَتَعْملُونَ أَعْمَالاً هِيَ أَدقُّ في أَعْيُنِكُمْ مِنَ الشَّعَرِ ، كُنَّا نَعْدُّهَا عَلَى عَهْدِ رسولِ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم مِنَ الْمُوبِقاتِ » رواه البخاري . وقال : « الْمُوبِقَاتُ » الْمُهْلِكَاتُ .

މާތް الله ރަސޫލާ ސުންނަތްތަކުގެ أنسގެ ފުޅުގެ ރިވާޔަތް ރިވާވެގެންވެއެވެ. (އެކަން ކަންތައްތައް ކުރެއްވުމަށް ފުރުސަތު ކަމެއް ދީފާނެ مخاطب ކޮށް) ތިޔަބޭފުޅުންވެސް ކަންތައްތަކެއް ކުރައްވަނީ ތިޔަ ބޭފުޅުންގެ ލޮލުގައި ބޮޑު ކަމެއް ނޫނެވެ. އެކަންކަމަކީ ތިޔަ ބޭފުޅުންގެ نظرގައި އިސްތިހާރަކަށް ވާހަކަފުޅު ކުޑައެވެ. ސަބަބަކީ

އަހަރަ ކުޑަ ކަންތައް ވެސް رسول اللّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ ހަދީޘްފުޅުގައި ބިމަށްވެސް ދޮރާސި ބޮޑެތި ފާފަ
ތަކުގެ ބާރުދިންނެވެ.

64- الْخَامِس : عَنْ أبي هريْرَةَ ، رضي اللَّه عنه ، عن النبيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : إنَّ اللَّهَ تَعَالَى يَغَارُ ، وَغَيْرَةُ اللَّهِ تَعَالَى ، أنْ يَأْتِيَ الْمَرْءُ مَا حَرَّمَ اللَّهُ عَلَيْهِ » متفقٌ عليه .

و « الْغَيْرةُ » بفتح الغين : وَأَصلهَا الأَنَفَةُ .

މާތްالله ތަޢާލާ ސިފަކުރެއްވި أبو هريْرَة ، نبيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ ރިވާޔަތް ރިވާކުރައްވައެވެ. އަދި ގަދަކަން
حديثކުރައްވައެވެ. ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالى ގާތުގައި މަޑުކަން ނުވާ ޢިސްތިކުރައްވައެވެ. އަދި الله
سبحانه وتعالىގެ ނާދާ ޢިސްތިޤާމަތް ހުރި މިހަކާ الله سبحانه وتعالى حرام ކުރައްވާފައިވާ ކަންތައްތައް
ހަދައިގަތުމަ ހިނދުކުރެވެ.

65- السَّادِسُ : عَنْ أبي هُرِيْرَةَ رضي اللَّه عنه أَنَّهُ سمِع النَّبيَّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يَقُولُ : « إنَّ ثَلاَثَةً مِنْ بَنِي إسْرائيلَ : أَبْرَصَ ، وأَقْرَعَ ، وأَعْمَى ، أَرَادَ اللَّهُ أَنْ يَبْتَلِيَهُمْ فَبَعث إِلَيْهِمْ مَلَكاً ، فأَتَى الأَبْرَصَ فَقَالَ : أَيُّ شَيْءٍ أَحبُّ إِلَيْكَ ؟ قَالَ : لَوْنٌ حسنٌ، وَجِلْدٌ حَسَنٌ ، ويُذْهَبُ عنِّي الَّذي قَدْ قَذرنِي النَّاسُ ، فَمَسَحهُ فذَهَب عنهُ قذرهُ وَأُعْطِيَ لَوْناً حَسناً . قَالَ : فَأَيُّ الْمالِ أَحَبُّ إِلَيْكَ ؟ قال : الإبلُ أَوْ قَالَ الْبَقَرُ شَكَّ الرَّاوِي فأُعْطِيَ نَاقَةً عُشراَءَ ، فقَالَ : بارَك اللَّهُ لَكَ فِيها .

فأَتَى الأَقْرعَ فَقَالَ : أَيُّ شَيْءٍ أَحب إِلَيْكَ ؟ قال : شَعْرٌ حسنٌ ، ويذْهبُ عنِّي هَذَا الَّذي قَذِرَنِي النَّاسُ ، فَمسحهُ عنْهُ . أُعْطِيَ شَعراً حسناً . قال فَأَيُّ الْمَالِ . أَحبُّ إِلَيْكَ ؟ قال : الْبَقرُ ، فأُعطِيَ بقرةً حامِلاً ، وقَالَ : بَارَكَ اللَّهُ لَكَ فِيهَا .

فَأَتَى الأَعْمَى فقَالَ : أَيُّ شَيْءٍ أَحَبُّ إِلَيْكَ ؟ قال : أَنْ يردَّ اللَّهُ إِلَيَّ بَصرِي فَأُبْصِرَ النَّاسَ فَمَسَحَهُ فَرَدَّ اللَّهُ إِلَيْــهِ بصَرَهُ . قال : فَأَيُّ الْمَالِ أَحَبُّ إِلَيْكَ ؟ قال : الْغنمُ فَأُعْطِيَ شَاةً والِداً فَأَنْتجَ هذَانِ وَولَّدَ هَذا ، فكَانَ لِهَذَا وَادٍ مِنَ الإِبلِ ، ولَهذَا وَادٍ مِنَ الْبَقرِ ، وَلَهَذَا وَادٍ مِنَ الْغَنَم .

ثُمَّ إِنَّهُ أَتَى الأَبرص فِي صورَتِهِ وَهَيْئَتِهِ ، فَقَالَ : رَجُلٌ مِسْكِينٌ قدِ انقَطعتْ بِيَ الْحِبَالُ فِي سَفَرِي ، فَلا بَلاغَ لِيَ الْيَوْمَ إِلاَّ باللَّهِ ثُمَّ بِكَ ، أَسْأَلُكَ بِالَّذي أَعْطَاكَ اللَّوْنَ الْحَسَنَ ، والْجلْدَ الْحَسَنَ ، والْمَالَ ، بَعيراً أَتبلَّغُ بِهِ فِي سفرِي ، فقالَ : الحقُوقُ كَثِيرةٌ . فقال : كَأَنِّي أَعْرِفُكَ أَلَمْ تَكُنْ أَبْرصَ يَقْذَرُكَ النَّاسُ ، فَقيراً ، فَأَعْطَاكَ اللَّهُ ، فقالَ : إِنَّما وَرِثْتُ هَذا المالَ كَابراً عَنْ كابِرٍ ، فقالَ : إِنْ كُنْتَ كَاذِباً فَصَيَّرَكَ اللَّهُ إِلى مَا كُنْتَ .

وأَتَى الأَقْرَعَ فِي صورتِهِ وهيئَتِهِ ، فَقَالَ لَهُ مِــثْلَ ما قَالَ لهذَا ، وَرَدَّ عَلَيْه مِثْلَ مَاردَّ هَذَّا ، فَقَالَ : إِنْ كُنْتَ كَاذِباً فَصَيَّرَكَ اللهُ إِلَي مَاكُنْتَ .

وأَتَى الأَعْمَى فِي صُورتِهِ وهَيْئَتِهِ ، فقالَ : رَجُلٌ مِسْكِينٌ وابْنُ سَبيلٍ انْقَطَعَتْ بِيَ الْحِبَالُ فِي سَفَرِي ، فَلا بَلاغَ لِيَ اليَوْمَ إِلاَّ باللَّهِ ثُمَّ بِكَ ، أَسْأَلُكَ بالَّذي رَدَّ عَلَيْكَ بصرَكَ شَاةً أَتَبَلَّغُ بهَا فِي سَفَرِي ؟ فقالَ : قَدْ كُنْتُ أَعْمَى فَرَدَّ اللَّهُ إِلَيَّ بَصري ، فَخُذْ مَا شِئْتَ وَدعْ مَا شِئْتَ فَوَاللَّهِ ما أَجْهَدُكَ الْيَوْمَ بِشْيءٍ أَخَذْتَهُ للَّهِ عزَّ وجلَّ . فقالَ : أَمْسِكْ مالَكَ فَإِنَّمَا ابْتُلِيتُمْ فَقَدْ رضيَ اللَّهُ عنك ، وَسَخطَ عَلَى صَاحِبَيْكَ » متفقٌ عليه .

« وَالنَّاقةُ الْعُشَرَاءُ » بِضم العينِ وبالمدِّ : هِيَ الحامِلُ . قولُهُ : « أَنْتجَ » وفِي روايةٍ : «فَنَتَجَ » معْنَاهُ : تَوَلَّى نِتَاجَهَا ، والنَّاتجُ للنَّاقةِ كالْقَابلَةِ لَلْمَرْأَةِ . وقولُهُ: « ولَّدَ هَذا » هُوَ بتشْدِيدِ اللام : أَيْ : تَولَّى وِلادَهَا ، وهُوَ بمَعْنَى نَتَجَ فِي النَّاقَةِ . فالْمُوَلِّدُ ، والناتجُ ، والقَابلَةُ بمَعْنى ، لَكِنْ هَذا للْحَيَوانِ وذاكَ لِغَيْرِهِ . وقولُهُ : « انْقطَعَتْ بِي الحِبالُ » هُوَ بالحاءِ المهملة والباءِ الموحدة : أَي الأَسْبَاب . وقولُه : « لا أَجهَدُكَ » معناهُ : لا أَشَقُّ عليْك فِي رَدِّ شَيْءٍ تَأْخُذُهُ أَوْ تَطْلُبُهُ مِنْ مَالِي . وفِي رواية البخاري : « لا أَحْمَدُكَ » بالحاءِ المهملة والميمِ ، ومعناهُ : لا أَحْمَدُكَ بِتَرْك شَيْءٍ تَحتاجُ إِلَيْهِ ، كما قالُوا : لَيْسَ عَلَى طُولِ الحياةِ نَدَمٌ أَيْ عَلَى فَوَاتِ طُولِهَا .

މާތް الله ރުހިވެވޮޑިގެންވާ أبو هُرَيْرَة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަދަނާރަހުމަތުން ސަލާމަތްވުމަށް ... حديث ... حديث ...
... بَنِي إِسْرائيل ... مصيبة ...
... جزام ...
...
إمتحان ... الله سبحانه وتعالى ... الله سبحانه وتعالى

ملائكة ބޭކަލުން (އިންސާނުންގެ ސިފައިގައި) ފޮނުއްވީއެވެ. ދެން އެملائكةއާ ދިމާވީ ބަލިޖެހިފައި ހުރިމީހާ
ގާތަށް ވަޑައިގަތެވެ. އަދި ސުވާލުކުރެއްވިއެވެ. ތިބާ އަސްލު ބޭނުން ބަލަހައްޓާ ކަލޭގެ ކޮބައިތޯ؟
އޭނާ ބުނެއެވެ. (ތިމަންނަ އަސްލު ބޭނުން ބަލަހައްޓާ ހަނގުރާމައިގައި) ރަށް ހަށިގަނޑާއި ރިހުން
ކެތްކުރުމެވެ. އަދި މިސްކީނުން ތިމަންނަ ދަރަނި ފުރާވާ ގަނޑު މަލާލުން ތިމަންނަ ސަލާމަތް
ވެދާނެ. އަރިސްދު އަހާގެ ހަށިގަނޑު އަށް ملائكة އާ ދިމާވިއެވެ. ދެން އަހާގެ އަފުރާވެރި ބަލާން
އަހާ ސަލާމަތް ވެއްޖެއެވެ. އަދި އަހާގެ ހަށިގަނޑުގެ ހަށިގަނޑު ރިހިވެއްޖެއެވެ. އަދި އަހާގެ ހަށިގަނޑުގެ
ކެތްވެސް ރިހި ވެއްޖެއެވެ. ދެން އެ ملائكة އާ ސުވާލުކުރެއްވިއެވެ. ތިބާއަށް އަސްލު ބޭނުންވާ މުދަލަކީ
ކޮބައިތޯ؟ އޭނާ ބުނެއެވެ. ޖަމަލެވެ. ނުވަތަ އޭނާ ބޮޑުކަމެއް ވެއެވެ. ގެރިއެވެ. (މި حديثގެ ރިވާ
އަށް މިދިގެން ކުރެން އޭނާ ބޮޑު ގެތެރެމުދާ شكއުފެދި ފައިވެއެވެ.) ދެން އެބައިން ވިހާނެ ކަރުވަފައި
އިން އެއްބަސް ޖަމަލެއް ދީފިއެވެ. އަދި دعاء ކުރެއްވިއެވެ. މާތް الله ތިބާއަށް މުދަލުގައި ބަރަކާތް
ލައްވާށިއެވެ! ދެން އެ ملائكة އާ ބަލިގެ އިސްތަށި ވެއްޖެފައި ހުރި މީހާ ކައިރިއަށް ވަޑައިގެންނެވެ. އަދި އޭނާ
ކުރެން ސުވާލުކުރެއްވިއެވެ. ތިބާ އަސްލު އަދި ކަލޭ ކަމެއް ހަވާލުކޮށް؟ އޭނާ ބުނެއެވެ. ރީތި އިސްތަށި
ގެނބެކަންވެ. އަދި މިސްކީނުން ތިމަންނަ ހެޔޮކަމެއް މިދިޔަ ބަލިން ތިމަންނަ ސަލާމަތް ވެދާނެ. ދެން
އެملائكةއާ އަހާގެ ގައިގައި ފިރުމާވިއެވެ. އަރިސްދު އަހާގެ ހަށިގަނޑު އަބަދު ފެހިކަމުން ހިގައްޖެއެވެ.
އަދި އަހާއަށް ރީތި އިސްތަށި ގެޅާ ދީފިއެވެ. ދެން ސުވާލުކުރެއްވިއެވެ. ތިބާ އަސްލު ބޭނުން އަދި
މުދަލަކީ ކޮބައިހާރުތޯ؟ އޭނާ ބުނެއެވެ. ގެރިއެވެ. ދެން އޭނާއަށް ބަލިވެއިން ގެރި އެއް ދީފިއެވެ. އަދި
دعاء ކުރެއްވިއެވެ. މާތް الله ތިބާއަށް މި މުދަލުގައި ބަރަކާތް ލައްވާށިއެވެ! ދެން އެملائكةއާ ލޮލުން ކަނުގެ
ކައިރިއަށް ވަޑައިގެންނެވެ. އަދި ސުވާލުކުރެއްވިއެވެ. ތިބާ އަސްލު ބޭނުން ބަލަހައްޓާ ކަލޭ ހަވާލުތޯ؟
އޭނާ ބުނެއެވެ. ތިމަންނަ އަސްލުބޭނުން ބަލަހައްޓާ މާތްالله ތިމަންނަގެ ލޯލޯ ފެނުން އަނބުރާ
ދެއްވުމެވެ. އޭރުން ތިމަންނައަށް (ކާރީއާ އަހަރެން) މިސްކީނުން ފެނިގެންދާނެއެވެ. ދެން އެملائكة އާ
އަހާގެ ލޮލުގައި ފިރުމާވިއެވެ. ދެން الله سبحانه وتعالى އަހާގެ ލޯލޯ ފެނުން އަނބުރާ ދެއްވިއެވެ. ދެން
އެملائكة އާ އަހާއާ ސުވާލުކުރެއްވިއެވެ. ތިބާ އަސްލު ބޭނުން ބޭނުންވާ ކަންކަމަކީ މުދަލުން ކޮބައިތޯ؟
އޭނާ ބުނެއެވެ. ބަކަރިއެވެ. ދެން އޭނާއަށް ދަރިމައިވެފައި އޮތް ބަކަރިބަށް ދީފިއެވެ. (ނުވަތަ ވިހާނެ
ކަރުވަފައިއޮތް) ބަކަރިބަށް ދީފިއެވެ. (ދެން އެملائكةއާ އެނބުރި ވަޑައިގެންފިއެވެ. ދެން އެދުވަހުން ނުވަ
އެދުވަސް ޖެހުމަށް ގެރިއާއި އަދި މިވީހާ ދުވަސް ބަކަރިއާ އަދި އެކަމެއް ވަރަށް ބޮޑުވެގެން ގެ

ދުނިޔަވީ ބަނަފާރަހުގެ ހިތް ކަލާނގެ ފުރިއްޔާ. ދުއާދިބަދު ފުރިހަމަވުރެ އަކަކަށް އެބުގައި ވަލީއް
ފުރައިގަން ބާރުގެބަހުގެ އަހުވެ. އަނބަކަކަށް އެބުގައި ވަލީއް ފުރައިގަން ގަރުބަހު އަހުވެ. އަނބަކަ އެބުގައި
ވަލީއް ފުރައިގަން ބަކަރުބަހު އަހުވެ. ދެން އަملائكة އާ ކުރިއަކާ އަދުރުގެބަން އާދަމުގެ ދަރިއަދުގެ
ސަފަރުގައި ބިމުން ފުރައިބާ ވަޒާރުގަން ދަޖުމު ބަޗު ދަރަން މީހުގެ ކަރުއަށް އާންއާބަޗު ދަރަގަން އުޖަނައިރު
ހަރުސަފަރުގައި ވަޒާރުގަންފުއެވެ. އަދި ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަވަނީ މުސްލިމުން މީހާކަމުގެ. ދިޔަރެގެ ސަލާމަތް
ގެއްލުއްވާ މަސައްކަތް ދިޔަރު ވަރަށްރާއްޖެވެ. މިއަދު ތިމަންނަނީ އަރިއަކަން އަދަން الله ފުރަވައި އަހަރެން
ހަނދުބަހު ނަވާއެވެ. ދެން ހަރީ ތިބާއެވެ. މީހާ ތިމަންނަމާން ތިބާއަން ތިޔަ ރިތި ހަންގަނޑާއި ދުދަ ވަރަކަން
ދެއްވި الله ގެ ވަޙީވެ ފުރުޖަބާކައި އަނބަރި ރަސްމަން ދަރަނި އަންމަ ބާދަގުދަ ދައްވަނަވެ. އާދާ ބުނެބޯވެ.
ތިމަންނަ ކަރަނީބާނާ خردهولއް ވަރަކަން ގިނައެވެ. (އަހަރެންނަކަމުން ދަކާތަ ނުބައިކަމެވެ.) އަملائكةއާ
ވިދާޅުވިއެވެ. ތިބާއަށް ތިމަންނަ ދަނޑަން ދިޔައް ހަން އަބަ ހިވެއެވެ. ތިބާއަށް ތަނަކަޖައް ކަނޑައި ބާޖާދު
ބަދު ބާރުގަން ދިޔަން ފުކާރު ގަނަ އަރުވަރު ހަމަޖެ (الله އަބަދުރަން ސަލާމަތް ކަރަމުވައި) ދުދުވެރި ކަރައްވެވި
ދިޔައް ނަނޑު ތިމަވެ؟ އާދާ ބުނެބޯވެ. (ތިރަދި ކާކު ދަރުއަރި ފަހަކަ އަމަ ހަމަރެވެ؟) މިރާތިކާމުއި މިދުދުވެރި
ކަމަޑި ކާބަފުރައްގެ ޖަވާބުން ސަރަސް ހުބަފުރަވާ އަމަތްކަވެ. ދެން އަملائكة އާ، دعاء ކުރައްވިއެވެ. ތިބާ
ތިރަ ހަދަނީ ދަރުގެ ކަމަކައި ވަނީނަމަ އިހަހަރު ގެބަރު ތިބާ ބަދަގު ކުރައްވާނދޭވެ!

ދެން އަملائكة އާ ބަޖޭގެ އިސްތިރަގަނޑު ވަހުޅުން މިހާ ކައިރަހަރު އާދާ ކަރުގައި ހަރު ސަފަރުގައި
ވަޒާރުގަންފުއެވެ. އަދި ކަރިމިހާ ކައިރިގައި އަދުރުން ފުދުއިން އަދުސަކާރު އަރިއަކަން އަދި ވަޒާރުގަންފުއެވެ. އަ
ހިސްދު އާދާ ދިޔަރި ކަރިމިހާ ވަސް ދިޔަން ކަހަޖަޖާޅުބަކާވެ. ފަހެ އަملائكة އާ، دعاء ކުރައްވިއެވެ. ތިބާ ތިރަ
ހަދަނީ ދަރުގެ ކަމަކައި ވަނީނަމަ އިހަ ހަރު ގެބަރު ތިބާ ބަދަގު ކުރައްވާނދޭވެ!

ދެން އަملائكة އާ ޖަކާނިވި މިހާ ކައިރަހަރު އާދާ ކަރިމިހާ ހަރު ސަފަރުގައި ވަޒާރުގަންނިވައެވެ. އަދި
ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަވަނީ މުސްލިމުން ރައްޔިތުވެ. ދިޔަރެގެ ސަލާމަތްވާ ގެއްލުއްވާ މަސައްކަތް ދިޔަރު
ވަރަށްރާއްޖެވެ. މިއަދު ތިމަންނަނީ އަރިއަކަން އަދަން الله ފުރަވައި އަހަރެން ހަނދުބަހު ނަވާއެވެ. ދެން ހަރީތިބާ
އަވެ. މީހާ ތިމަންނަމާން ތިބާއަން ބަލަބަލުގެ ފުއްދުން ދަރުވައި ދުދަ ވަރަކަން ދަރުވެވި الله އަނބަޖާކައި އަނބަރި
ހަރަކަން ދަރަނި އަންމަ ބަކަކަޖަހު ދަރުވަރުވެ. އަރިހަދު އަދިއާ ބުނެބޯވެ. ދާއިالله ގަންދީ ހަވަކަން ބުނެގަވެ.
ހަދުކަރަވަރުން ތިމަންނަ ހިދީ ތިރަ ބަނި ގަބުރު ބަޖޭގެ ފުދުއިން ގަރުދުވަދުވެ. ފަހެ الله سبحانه وتعالى

އެއިރުގެ فضل ވަންތަކަމުން ތިމަންނަށް ބޮޑުވެ ދިނުން މިކަމާ ދުވަސް ފަހަރަށް ދެއްވާށެވެ. (އެކަމަށްޓަކައި الله سبحانه وتعالى އަށް حمد ثناء ހުށަހަޅާށެވެ.) މިއީ ބޭނުންވާ ވަރަކަށް ބޭނުން ވެއްޖެކަމުން ބަލައި ގަންނަވާށެވެ. މާތް الله ގެންދިޔަ ހަދިޔާތަކުން ބޭނުންކޮށް. މިއަދު މިއީ الله އަންގަވައި އަދިހަކަން އުޅުނުމެވެ މިއީގެ މަސައްކަތް އައުމުގެ ކަމަކަށް ހަރަކާތް ނުވެއްޖާނަމަ. ބޭނުން ގެވަކަށް މުޅި ގަންނަވާށެވެ. ހެދި ملائكة އާ ވާދަވެރިވެ. މިއީގެ މުޢާމަލާތް މިއީ އަމުގައި ބަހައްޓަވާށެވެ. ހެދި މިމަންނަށް އަދުލު އުޅުވާ މިއީ ކަމެއް إمتحانއަކަށް. ހެދި ހަމަކަމަކާ ވަރަކަށް މާތްالله سبحانه وتعالىމިއީގެ މިކަމަ عملއަކު ހަރުކަތްތެރި ވެއްޖެކަމަށް. މިއީގެ އަދި އަކަތްތެރިކަމާ އަމަލުން ކުރެއްވީ ކުރިއަށްދާނެއްވެ. (ދެނެވޭ. އަދި އަދާކުރުމަށް الله ދެއްވި نعمةތައް ހަދިޔާތެރިކަމާއި شكر އަދާ ކުރުމަށް ކަށަވަރުކުރެއްވި ކަމެއް އެވާނީ ގޮތަށް ބައިގައި ބާރުކ ކުރެއްވީވެއެވެ.)

66- السَّابِعُ : عَنْ أبي يَعْلَى شَدَّادِ بْن أَوْسٍ رضي اللَّه عنه عن النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : «الكَيِّس مَنْ دَانَ نَفْسَهُ ، وَعَمِلَ لِما بَعْدَ الْموْتِ ، وَالْعَاجِزِ مَنْ أَتْبَعَ نَفْسَه هَواهَا ، وتَمَنَّى عَلَى اللَّهِ الأماني » رواه التِّرْمِذيُّ وقالَ حديثٌ حَسَنٌ

قال التِّرْمذيُّ وَغَيْرُهُ مِنَ الْعُلَمَاءِ : مَعْنَى « دَانَ نَفْسَه » : حَاسَبَهَا .

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވާ أبي يَعْلَى شَدَّاد بْن أَوْس، نبيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ރިވާކުރައްވާފައިވާ ހަދީޘެވެ. އަހަރެމެން حديث ކިޔައިދެއްވިއެވެ. ބުއްދިވެރިޔަކީ އަމިއްލަ ނަފްސާއި ހިސާބުކޮށް ނަފްސު ކޮންޓްރޯލްކުރާ މީހާ ކާމިޔާބު ވީ މީހާއެވެ. އަދި މަރަށްފަހުގެ ދުވަހަށް ޓަކައި ޢަމަލުކުރާ މީހާ ކާމިޔާބުވީ މީހާއެވެ. އަދި ހަލާކުވެރިޔަކީ އަމިއްލަ ނަފްސު ހިތާ ނަފްސަށް ހަމަ ކޮށްފައި قيامة ދުވަހުން ދިނުމުގެ ވަޢުދުތަކަށް ހިތްވަރުދެން ހިތާ މީހާއެވެ.

67- الثَّامِنُ : عَنْ أبي هُرَيْرَةَ رضي اللَّهُ عنهُ قال : قالَ رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : مِنْ حُسْنِ إِسْلامِ الْمَرْءِ تَرْكُهُ مَالاَ يَعْنِيهِ » حديثٌ حسنٌ رواهُ التِّرْمذيُّ وغيرُهُ .

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވާ أبو هُرَيْرَة ގެ ރިވާއެއްގައި ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އަމިއްލަ ނަފްސަށް ކަމެއްނުވާ ކަންތައް ދޫކޮށްލުމަކީ އިސްލާމްދީނުގެ ރިވެތި އަދަބެއް

ތެރެއިން އަދަބެކެވެ.

68- التَّاسعُ : عَنْ عُمَرَ رضي اللَّهُ عنه عَنِ النَّبِيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « لا يُسْأَلُ الرَّجُلُ فيمَ ضَرَبَ امْرَأَتَهُ » رواه أبو داود وغيرُه .

މާތްالله ރުއްސުވުންލެއްވި عُمَرُ ގެ ފަރާތުން نبي ގެ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ކިބައިން ރިވާކުރައްވައެވެ. އަބޫދާވޫދު حديثކުރައްވައިފައެވެ. (ފިރިހެނަކީ ހިފުހައްޓައިގެން ހުންނަ) މީހަކު އަންހެނާ އަނބިމީހާ (އާދި ތަޅައިން) އިސްލާހު ކުރުމަށްޓަކައި (شرعي ހަދުތަކާ މެދުން) އަނބިމީހާއަށް ތަޅާފައިވާ ކަމުގައި قيامة ދުވަހުން ސުވާލު ނުކުރެވޭނެއެވެ.

6- باب التقوى

تقوى ވެރިކަމުގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

قَالَ الله تَعَالَى : ﴿ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللهَ حَقَّ تُقَاتِهِ ﴾ [آل عمران : 102] ،

އޭ إيمان ވެއްޖެ މީސްތަކުންނޭވެ! ކަލާނގެއަށް تقوى ވެރިވުން حقّވެގެންވާ ގޮތުގައި ތިޔަބައިމީހުން الله އަށް تقوى ވެރިވާށެވެ.

وَقالَ الله تَعَالَى : ﴿ فَاتَّقُوا اللهَ مَا اسْتَطَعْتُمْ ﴾ [التغابن :16] .

ދެން، ތިޔަބައިމީހުންނަށް ކުޅަދާނަވިވަރަކުން، ތިޔަބައިމީހުން اللهއަށް تقوى ވެރިވާށެވެ.

وهذه الآية مبينة للمراد من الأولى.

قالَ الله تَعَالَى : ﴿ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللهَ وَقُولُوا قَوْلاً سَدِيداً ﴾ [الأحزاب :70] ،

އޭ إيمانވެއްޖެ މީސްތަކުންނޭވެ! ތިޔަބައިމީހުން اللهއަށް تقوىވެރިވާށެވެ! އަދި ސީދާވެގެންވާ ބަސްމަގުން ތިޔަބައިމީހުން ބަސްބުނާށެވެ!

والآيات في الأمر بالتقوى كثيرة معروفة.

قالَ اللہ تَعَالَى : ﴿ وَمَنْ يَتَّقِ اللہَ يَجْعَلْ لَهُ مَخرَجاً وَيَرْزُقْهُ مِنْ حَيْثُ لا يَحْتَسِبُ ﴾ [الطلاق : 2-3] ،

އަދި اللهއަށް تقوىވެރިވާ މީހާ (ދަންނާނެވެ)· އެކަލާނގެ އޭނާއަށް ނުކުންނާނެ މަގެއް ދެއްވާނެއެވެ.
އަދި ހީވެސް ނުކުރާހާ ގޮތްގޮތުން އެކަލާނގެ އޭނާއަށް رزق ދެއްވާނެއެވެ.

قالَ اللہ تَعَالَى : ﴿ إِنْ تَتَّقُوا اللہَ يَجْعَلْ لَكُمْ فُرْقَاناً وَيُكَفِّرْ عَنْكُمْ سَيِّئَاتِكُمْ وَيَغْفِرْ لَكُمْ وَاللہُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيمِ ﴾ [الأنفال :29]

ތިޔަބައިމީހުން، اللهއަށް تقوىވެރިވާނަމަ، ތިޔަބައިމީހުންނަށް حق އާއި، باطلވަކިކުރާނޭގޮތް، އެކަލާނގެ ދެއްވާނެއެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ ނުބައިކަންތައްތައް ފުއްސަވާނެއެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުންނަށް ފާފަ ފުއްސަވާނެއެވެ. الله އީ ބޮޑުވެގެންވާ فضل ވަންތަކަލާނގެ ވެރިރަސްކަލާނގެއެވެ.

والآيات في الباب كثيرة معلومة.

وأَمَّا الأَحَاديثُ

69- فَالأَوَّلُ : عَنْ أبي هُرَيْرَةَ رضي اللَّهُ عنه قال : قِيلَ : يا رسولَ اللَّهِ مَن أَكْرَمُ النَّاسِ ؟ قال : « أَتْقَاهُمْ » فقَالُوا : لَيْسَ عَنْ هَذا نَسْأَلُكَ ، قَالَ : « فيُوسُفُ نَبيُّ اللَّهِ ابن نَبيِّ اللَّهِ ابن نَبِيِّ اللَّهِ ابنِ خَلِيلِ اللَّهِ » . قَالُوا : لَيْسَ عن هَذَا نَسْأَلُكَ ، قال : فعَنْ مَعَادِنِ الْعَرَب تسْأَلُوني ؟ خِيَارُهُمْ في الْجاهِلِيَّةِ خِيَارُهُمْ في الإِسلامِ إذَا فَقُهُوا » متفقٌ عليه .

و « فَقُهُوا » بِضَمِّ الْقَافِ عَلَى الْمَشْهورِ ، وحُكِي كسْرُهَا . أَي : عَلِمُوا أَحْكَامَ الشَّرْعِ .

މާތް الله ހަޟްރަތުގައި أبو هُرَيْرَة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. (އެއްފަހަރަކު) ރަސޫލާ
އަށް ސުވާލުކުރެވުނެވެ. އަޅުގަނޑުމެން ދަންނަވަމެވެ. އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. މީސްތަކުންގެ ތެރެއިން އެންމެ މާތް މީހަކީ
ކާކުހެއްޔެވެ؟ އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވި ދެއްވިއެވެ. އެމީހުންގެ ތެރެއިން އެންމެ تقوىވެރިކަން ބޮޑު މީހާއެވެ.
އަރިހުގައި أصحاب ބޭކަލުން ދަންނަވައިފިއެވެ. މިކަމުގެ ކަލޭގެފާނުގެ ކިބައިން ސުވާލު ނުކުރަމު الله ގެ
حضرة ގައި އެންމެ މާތްވެގެންވާ މީހަކީ އެވެސް ނަބިއްޔެކެވެ. އަރިހުގައި އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅު
ދެއްވިއެވެ. އެހެންވިއްޔާ (ނަސަބުގެ ގޮތުން އެންމެ މާތް ވެގެން ވަނީ) سيدنا يوسف عليه السلام އެވެ.

އަކަށްވާނީ ނަބިއްޔަކަށްވާތީ. އަދި ނަބިއްޔަކަށްވާ ދަރިކަލުންގެ ދަރިކަލަކަށްވާތީ. (އެބަހީ سيدنا يعقوب عليه السلام) ގެ ދަރިކަލަކަށްވާތީ. އަދި يعقوب عليه السلام އަކީ ވެސް ނަބިއްޔަކަށްވާތީ. އަދި ނަބިއްޔަކަށްވާ ދަރިކަލުންގެ ދަރިކަލެއްވެސް މެއެވެ. (އެބަހީ سيدنا إسحاق عليه السلام ގެ ދަރިކަލަކަށްވާތީ.) އަދި إسحاق عليه السلام އަކީވެސް ނަބިއްޔަކަށްވާތީ. އަދި ނަބިއްޔަކަށްވާ ދަރިކަލުންގެ ދަރިކަލެއްވެސް މެއެވެ. އެބަހީ سيدنا إبراهيم الخليل عليه السلام ގެ ދަރިކަލަކަށްވާތީ.) އެހެން ކަމުން سيدنا يوسف عليه السلام އަށްވުރެ ނަސަބުގެ ގޮތުން ވަރަށް މާތްމީހަކު ދެން ހުންނާނީ ކާކުހެއްޔެވެ؟ اصحاب ބޭކަލުން ދެންނެވިއެވެ. މިސުވާލުން ބޭނުންވީ ނަބިއްޔަކާބެހޭގޮތުން ބެހޭއިރުން އަހުރުމު ބާރަކާ އެހުން ފުރުވާކަތެއް ނުދެނެއެވެ. އެހިނދު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ބޭނުންވަނީ عام عربيންގެ ބައިބަޔުން އަޞްލުމާތް ކަމާބެހޭ ސުވާލުކުރައްވަން ތޯއެވެ؟ އެހެންކަމުން ވީއާ ދަންނަވައިފިއެވެ. ދެންވިދާޅުވިއެވެ. ޖާހިލިއްޔަ ދުވަސްވަރު މާތްވެގެން ހުރި މީހުން އިސްލާމްދީނުގައި އަދި މާތްވާނީ ފިޤުހުވެރިކަން ހާސިލުކުރުމުންނެވެ. އެހެން މީހުން ފަސްޓާކުރުމަކީ ނަމަ عمل ކުރުމަކީ މިބޭކަމީހަކަށް ވެއެވެ.

70– الثَّاني : عَنْ أبي سَعيدٍ الْخُدْرِيِّ رضي اللَّه عنه عن النبيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « إنَّ الدُّنْيا حُلْوَةٌ خضِرَةٌ ، وإنَّ اللَّهَ مُسْتَخْلِفُكُمْ فِيهَا . فينْظُر كَيْفَ تَعْمَلُونَ . فَاتَّقوا الدُّنْيَا واتَّقُوا النِّسَاءِ. فَإِنَّ أَوَّلَ فِتْنةِ بَنِي إِسْرَائِيلَ كَانَتْ في النسَاء » رواه مسلم.

މާތްالله ރުއްސެވުން ލިބިވޮޑިގެން أبو سَعيد الْخُدْري نبي އާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ އަރިހުން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. އަކަށްވުރެ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ދުނިޔޭގެ نعمة އަކީ އަރާމު ފެހި އަދި އަރާމު އަރުމަކަން ބޮޑު އެއްޗެކެވެ. އަދި يقين ން الله سبحانه وتعالى (އެއިމާރާގެ وعد ފުޅާއި އެއްގޮތަށް ވަގުތީ ގޮތުން އިސްލާމީ فتح ތަކާއި މިލްކުތަކުން) ދުނިޔޭގެ نعمةތައް ތިޔަބައިމީހުންނަށް ދިނުމަށް ކަނޑައެޅުއްވިއެވެ. ދެން ތިޔަބައިމީހުން عملކުރާނީ ކިހިނެއްތޯ، އެކަންފުޅާ ބައްލަވާވާގޮތުގައެވެ. ފަހެ ދުނިޔޭގެ އަލާމާތް ގަނޑުގައި ތިމާގެ ނަފްސު ހަވާސް ބޮޑުވެގެން ދުނިޔެއާއި ތިމާމެދު ބިރުވެތިވާށެވެ. އަދި خاصކޮށް އަންހެނުންގެ ފިތުނައިގެ ގޮތުން ސަލާމަތްވާށެވެ. ހަމަ ބަނީ އިސްރާއީލުގެ ބޭކައިގެ ތިރިހުން ހަމަގޮތުގައި ފާޅުވި ފިތުނައެއް އަންހެނުންނާ ހުރެގެން ހަމަ ކުރިން ހިންގުނުއްވާ ކަނޑާ ފިތުނަވެސް ހިނގިގެން ނުދިޔުމަށެވެ.

71- الثالثُ : عَنْ ابْنِ مَسْعُودٍ رضي اللَّه عنه أَنَّ النَّبيَّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم كَانَ يَقُولُ : «اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ الْهُدَى وَالتُّقَى وَالْعفافَ والْغِنَى » رواه مسلم .

މާތް الله ރުޟުވާންލެއްވި عبد الله ابن مسعود ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ނަބިއްޔާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم (عامކޮށް) دعاء ކުރައްވައެވެ. اللهم ހައްދަވައި ބޮޑުކަލާނގެ ތަޢާލާގެފާނާ! ހަމަކަށަވަރުން މިއަދާއަށް އިބަރަސްކާލާފާނަށް حضرةން ތެދުމަގަށް ހިދާޔަތް ދެއްވާށެވެ! އަދި تقوى ވެރި ކުރައްވާށެވެ! އަދި ނަހަމަ ކަންތައްތަކުން ސަލާމަތް ކުރައްވާ ދެއްވާށެވެ! އަދި މީސްތަކުންގެ ފުދުން ފުއްދަވައިދެއްވާށެވެ!

72- الرَّابعُ : عَنْ أبي طَريفٍ عدِيِّ بْنِ حاتمٍ الطائِيِّ رضي اللَّه عنه قال : سمعت رسولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يقُولُ : « مَنْ حَلَفَ عَلَى يمِين ثُمَّ رَأَى أَتقَى للَّهِ مِنْها فَلْيَأْتِ التَّقْوَى » رواه مسلم .

މާތްالله ރުޟުވާންލެއްވި أبو طَريف عدِيٍّ بْنِ حاتم الطائِي ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ވިދާޅުވީ އަޑުއެހީމެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރައްވައެވެ. ކަމެއްގެ މައްޗަށް ހުވާކޮށް عهدވެފައި ހުންނަ މީހާއަށް، އެއަށްވުރެ އެހެން ކަމެއްގައި ހެޔޮގޮތެއް ފެނިއްޖެއްޔާ ފަހެ އެފަރާތް ރަނގަޅު ގޮތް إختيار ކުރާހުށިކަމެވެ.

73- الْخَامِسُ : عنْ أبي أُمَامَةَ صُدَيَّ بْنِ عَجْلانَ الْباهِلِيِّ رضي اللَّهُ عنه قال: سَمِعْتُ رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يَخْطُبُ فِي حَجَّةِ الْودَاعِ فَقَالَ : « اتَّقُوا اللَّه ، وصَلُّوا خَمْسكُمْ ، وصُومُوا شَهْرَكمْ ، وأَدُّوا زكَاةَ أَمْوَالِكُمْ ، وَأَطِيعُوا أُمَرَاءَكُمْ ، تَدْخُلُوا جَنَّةَ رَبِّكُمْ » رواه التِّرْمذيُّ ، في آخر كتابِ الصلاةِ وقال : حديثٌ حسنٌ صحيح .

މާތްالله ރުޟުވާންލެއްވި أبو أُمَامَة صُدَيَّ بْنِ عَجْلانَ الْباهِلِي ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حَجَّة الْودَاع ގައި خطبة ދެއްވުމުގައި حديث ކުރައްވަނިކޮށް ވިދާޅުވީ އަޑުއިވިއެވެ. (އޭ މުސްލިމުންނޭވެ!) ތިޔަބައިމީހުން الله އަށް تقوىވެރިވާށެވެ. އަދި فرض ކުރެއްވި ފަސް ނަމާދު ކުރާށެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުންނަށް خاص ކުރެވިފައިވާ މަސް ރޯދަހިފައި (އެއީ رمضان މަހެވެ) ރޯދަ ހިފާށެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ މުދަލުން ޒަކާތްދޭށެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ ވެރިންނަށް ކިޔަމަންތެރިވާށެވެ. (މިކަންތައްކޮށްފިނަމަ) ތިޔަބައިމީހުން ހައްދަވައިބޮޑުކުރައްވާ ކަލާނގެ ތިޔަބައިމީހުން ސުވަރުގެއަށް

ވެއްދެވުނެވެ.

7-بَابُ اليقين وَالتوكّل

اللّٰه މިންވަރުފުޅާއި އެއްގޮތަށްވާގޮތުގެ ހަމަޖެހިން ހިތުގައި ހުރުމާއި ހުވާނުކަމަށް يقين ކުރުމާއި اللّٰه އަށް وكيل ކުރުމުގެ ފަޟީލަތާއި بيان ކޮށްދޭ باب

قَالَ اللّٰه تَعَالَى : ﴿ وَلَمَّا رَأى الْمُؤْمِنُونَ الأَحْزَابَ قَالُوا هَذَا مَا وَعَدَنَا اللّٰهُ وَرَسُولُهُ وَصَدَقَ اللّٰهُ وَرَسُولُهُ وَمَا زَادَهُمْ إِلاَّ إِيمَاناً وَتَسْلِيماً ﴾ [الأحزاب : 22]،

އަދި (كافرންގެ) جماعة ތައް مؤمنންނަށް ފެނުނުހިނދު، އެއުރެން ބުނޫއެވެ. މި ހިމެނޭ ވަޢުދުފުޅަކީ اللّٰهއާއި، އޭނާގެ رسولާ وعدކުރައްވާ ކަންތައްތަކެވެ. އަދި اللّٰهއާއި، އޭނާގެ رسولއާ ތެދުވެވަޑައިގަތެވެ. އަދި އެއުރެންނަށް އެކަމުގެ ސަބަބުން إيمان ކަމާއި، ކިޔަމަންތެރިކަން މެނުވީ އިތުރެއް ނުވެއެވެ.

وَقَالَ اللّٰه تَعَالَى : ﴿ الَّذِينَ قَالَ لَهُمُ النَّاسُ إِنَّ النَّاسَ قَدْ جَمَعُوا لَكُمْ فَاخْشَوْهُمْ فَزَادَهُمْ إِيمَاناً وَقَالُوا حَسْبُنَا اللّٰهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ ، فَانْقَلَبُوا بِنِعْمَةٍ مِنَ اللّٰهِ وَفَضْلٍ لَمْ يَمْسَسْهُمْ سُوءٌ وَاتَّبَعُوا رِضْوَانَ اللّٰهِ وَاللّٰهُ ذُو فَضْلٍ عَظِيمٍ ﴾ [آل عمران :173- 174] ،

އެއީ، އެއުރެންނަށް މީސްތަކުން ބުނި މީހުންނެވެ. ހަމަކަށަވަރުން، ތިޔަބައިމީހުންނާއި ދެކޮޅަށް މީސްތަކުން (لشكر) އެއްކޮށްފިއެވެ. ފަހެ، ތިޔަބައިމީހުން، އެއުރެންދެކެ ބިރުގަންނާށެވެ! ފަހެ، އެބަސް އެއުރެންނަށް إيمان ކަން އިތުރުކޮށްދިނެވެ. އަދި، އެއުރެން ބުނޫއެވެ. އަހަރެމެންނަށް، اللّٰه ފުދެއެވެ. އަދި، وكيل ކުރެވޭ ފަރާތުގެ މޮޅުވާވަރެވެ! ފަހެ اللّٰهގެ حضرةން ލިބުނު نعمة އާއި، فضل ތަކާއިއެކު އެއުރެން އެނބުރި އައެވެ. އަދި، އެއުރެން اللّٰهގެ ރުއްސެވުން ހޯދުމަށް تبع ވިއެވެ. اللّٰه އީ، ބޮޑުވެގެންވާ فضل ވެރިވެވޮޑިގެންވާ ފަރާތެވެ.

وَقَالَ اللّٰه تَعَالَى : ﴿ وَتَوَكَّلْ عَلَى الْحَيِّ الَّذِي لا يَمُوتُ ﴾ [الفرقان :58] ،

އަދި އަވަހާރަވުމެއްނުވާ، ދިރިހުރިއްވާ ކަލާނގެއަށް ކަލޭގެފާނު ތަވައްކުލްކުރައްވާށެވެ!

وَقالَ الله تَعَالَى : ﴿ وَعَلَى اللهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ ﴾ [إبراهيم : 11] ،

އަދި مؤمنބޭކަލުން ހަމައެކަނި اللهއަށް ތަވައްކުލްކުރައްވާހުށިކަމެވެ.

وَقالَ الله تَعَالَى : ﴿ فَإِذَا عَزَمْتَ فَتَوَكَّلْ عَلَى الله ﴾ [آل عمران : 159] ،

ފަހެ (ކަލޭގެފާނު ދެން) ކަލޭގެފާނު عزمކަނޑައަޅުއްވައިފިނަމަ، ފަހެ، ކަލޭގެފާނު اللهއަށް وكيل ކުރައްވާށެވެ.

والآيات في الأمر بالتوكل كثيرة معلومة.

وَقالَ الله تَعَالَى : ﴿ وَمَنْ يَتَوَكَّلْ عَلَى اللهِ فَهُوَ حَسْبُهُ ﴾ [الطلاق : 3] :

އަދި اللهއަށް ތަވައްކުލްކުރާމީހާ (ދަންނާށެވެ!) ފަހެ، އޭނާއަށް އެކަލާނގެ ފުދޭނެއެވެ.

وَقالَ الله تَعَالَى : ﴿ إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ إِذَا ذُكِرَ اللهُ وَجِلَتْ قُلُوبُهُمْ وَإِذَا تُلِيَتْ عَلَيْهِمْ آيَاتُهُ زَادَتْهُمْ إِيمَاناً وَعَلَى رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ ﴾ [الأنفال : 2] ،

مؤمنން ވާނީ ހަމައެކަނި، الله ހަނދުމަކުރެއްވިނަމަ އެއުރެންގެ ހިތްތައް ބިރުގަންނަ މީހުން ކަމުގައެވެ. އަދި އެކަލާނގެ (ބަސްފުޅުތައް) އާޔަތްތައް އެއުރެންނަށް ކިޔަވައިދެވިއްޖެނަމަ، އެއުރެންގެ إيمانކަން އިތުރުވާ މީހުން ކަމުގައެވެ. އަދި އެއުރެންގެ ވެރިރަސްކަލާނގެއަށް وكيل ކުރާ މީހުން ކަމުގައެވެ.

والآيات في فضل التوكل كثيرة معروفة.

وأما الأحاديث:

74- فَالأوَّلَ : عَن ابْن عَبَّاسٍ رضي اللَّهُ عنهما قال : قال رسولُ اللَّه صلى اللَّه عليه وآله وسلم : « عُرِضَت عليَّ الأمَمُ ، فَرَأَيْت النَّبِيَّ وَمعَه الرُّهيْطُ والنَّبِيَّ ومَعهُ الرَّجُل وَالرَّجُلانِ ، وَالنَّبِيَّ وليْسَ مَعهُ أحدٌ إذ رُفِعَ لِى سوادٌ عظيمٌ فظننتُ أَنَّهُمْ أُمَّتِي ، فَقِيلَ لِى: هذا موسى وقومه ولكن انظر إلى الأفق فإذا سواد عظيم فقيل لى انظر إلى الأفق الآخر فإذا سواد عظيم فقيل لي : هَذه أُمَّتُكَ ، ومعَهُمْ سبْعُونَ أَلْفاً يَدْخُلُونَ الْجَنَّة بِغَيْرِ حِسَابٍ

ولا عَذَابٍ » ثُمَّ نَهَض فَدَخَلَ منْزِلَهُ ، فَخَاضَ النَّاسُ في أُولَئِكَ الَّذينَ يدْخُلُون الْجنَّةَ بغَيْرِ حساب وَلا عذاب ، فَقَالَ بعْضهُمْ : فَلَعَلَّهُمْ الَّذينَ صَحِبُوا رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، وقَال بعْضهُم : فَلعَلَّهُمْ الَّذينَ وُلِدُوا في الإسْلامِ ، فَلَمْ يُشْرِكُوا باللَّه شيئاً وذَكَروا أشْياء فَخرجَ عَلَيْهِمْ رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم فقَالَ : « مَا الَّذي تَخُوضونَ فِيهِ ؟ » فَأَخْبَرُوهُ فقَالَ : « هُمْ الَّذِينَ لا يرقُونَ، وَلا يَسْتَرْقُونَ ، وَلاَ يَتَطَيَّرُون ، وَعَلَى ربِّهمْ يتَوكَّلُونَ » فقَامَ عُكَّاشَةُ بنُ مُحْصِنٍ فَقَالَ : ادْعُ اللَّه أنْ يجْعَلَني مِنْهُمْ ، فَقَالَ : « أَنْتَ مِنْهُمْ » ثُمَّ قَام رَجُلٌ آخَرُ فَقَالَ : ادْعُ اللَّه أنْ يَجْعَلَنِي مِنْهُمْ فقال : «سَبَقَكَ بِهَا عُكَّاشَةُ » متفقٌ عليه .

« الرُّهَيْطُ » بِضمِّ الرَّاء : تَصغيرِ رَهْط ، وهُم دُونَ عشرةِ أنْفُس . « والأُفُقُ » : النَّاحِيةُ والْجانِب . « وعُكاشَةُ » بِضَمِّ الْعيْن وتَشْديد الْكافِ وَبِتَخْفيفها ، والتَّشْديدُ أفْصحُ .

މާތްالله އެދެބަފައިރިކަލުންނަށް ރުއްސެވުން ލައްވާށި عبد الله بن عباس ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. (إسراء އާއި معراج ގެ ރޭގައި ނުވަތަ އެހެން وقت އެއްގައި) ތިމަންނަށް އެންމެހާ أمة ތައް ދައްކަވައިފިއެވެ. ފަހެ ތިމަންނަށް ފެނިވަޑައިގަތީ ހިނދު އެއް ނަބިއްޔާކަލޭގެ އަރިހުގައި ދިހަމީހުންނަށް ވުރެ މަދު މީސްކޮޅެއް ތިއްބެވެ. އަނެއް ނަބިއްޔާކަލޭގެ އަރިހުގައި ތިއްބެވީ އެކަކު ނުވަތަ ދެމީހުންނެވެ. އަދި އެކަކުވެސް އަރިހުގައި ނެތް ނަބިއްޔާކަލުން ވެސް ތިއްބެވެ. އެ ގޮތުގެ ތެރޭގައި ތިމަންނަށް ބޮޑު ޖަމާޢަތެއް ދައްކަވައިފިއެވެ. ތިމަންނަށް ހީވީ އެއީ ތިމަންނާގެ امةކަމަށެވެ. އަދި ތިމަންނަށް ދެންނެވުނެވެ. އެއީ موسى عليه السلام އާއި އެކަލޭގެފާނުގެ އުއްމަތެވެ. އަދި ތިމަންނަށް ވިދާޅުވެވުނެވެ. ފަހެ ތިމަންނަށް ބޮޑު ޖަމާޢަތެއް ފެނުނެވެ. ދެން ތިމަންނަށް ވިދާޅުވެވުނެވެ. އަދި ފަހެ ތިމަންނަށް އުފުލާ ބަލާށެވެ. ދެން އުފުލިއިރު ބޮޑު ޖަމާޢަތެއް ފެނުނެވެ. ދެން ތިމަންނަށް ވިދާޅުވެވުނެވެ. ތިޔައީ ކަލޭގެފާނުގެ އުއްމަތެވެ. އަދި އެމީހުންގެ ތެރޭގައި ހިސާބެއް ނުހިފޭ އަދި عذا އާއި ނުލައި ސުވަރުގެއަށް ވަދެވޭނެ ހަތްދިހަހާސް މީހުން ތިބޭނެއެވެ. ދެން ނަބިއްޔާ ތެދުވެވަޑައިގެން ގެއަށް ވަޑައިގަތެވެ. ދެން ސަހާބީން މިބައިމީހުންނާ ބެހޭގޮތުން خيال ފާޅުކުރަން ފެށިއެވެ. ބައެއް ބޭފުޅުން ވިދާޅުވިއެވެ. މިއީ ގެއްލިގެން ނުވާނޭ ގޮތަށް رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އަރިހުގައި އަބަދުވެސް ތިއްބަވާ ބޭފުޅުން ކަމަށެވެ. އަދި

އަސްބާބާކުން ދުރުވިއެވެ. އެމީހުންނަކީ އިސްތިޢާނަތް ހޯދުމަށް ދުނިޔޭގެ އަސްބާބުތަކަށް ބަރޯސާވެއްޖެ ބައެއްނޫނެވެ.
الله އަށް شريكް ނުކުރާ ތިބާއްބެވި ބަޔަކުންނެވެ. އަދި އެސްޓެޓް ހުރި ކަމެއް ގެންގުޅުން خيال ކުރާ ބައެއްނޫނެވެ.
ދެން رسول اللّه صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ޖީބްރީލްގެ ދިމާގައި ފާހަގަ ކުރެއްވި ކަމެއް ވިދާޅުވެއްވިއެވެ. އަދި
ދުވަހެއްގައި ބައްޕަކަށް އެކަމަށް ބާނަށް ދާންތިބާނުލާ ކަލޭގެ؟ އަހާލަން ދައުލަތެއް ނުހަމަވިއެވެ.
ދެން حديث ބުނެދެއްވިއެވެ. (ދީނުގެ ހާދިމު!) އެމީހުންނަކީ ދެބައިމީހުނެއް ގެންދިޔަ ބައިމީހުންނެވެ. އެމީހުންނަކީ
އެބައިމީހުން ދުނިޔޭގަ (ތަރުބިއްޔަތު ޙިމާޔަތް ކުރުން ބޭނުން) ފާސްކުރެވި ހުރި ދިރާސާ ދުނިޔެއަށް ވުރެ ބިރުވެރިވުން
މީހުންނެވެ. އަދި އެފަދަ މީހުން ކުރިމަތިލާ ބަލާއި ވިއްދާސާ ހުރި ކަމަކީ ފާސްކުރަމުން އެބައި މީހުންނެވެ. އަދި
(ތަފާތު ބޭބޭފުޅުން) ނަބިއްޔާ ފާހަގަ ކުރައްވާފައިވާ ބައިމީހުންނެވެ. އަދި އަވަހަށް ދުނިޔޭގަ ފަޅާއަރުވާ ބޭބޭފުޅުން
އެބައިމީހުން ހެޔޮ ދުއާ ކުރައްވާ ބަރަކާތްތަކާ ޝަރުޢީ މަޤާމާއި ޙަޔާތުގެ ކާމިޔާބު ހޯދި މީހުންނެވެ. މިއިން އިތުރަށް
عُكَّاشة ނަމަކަށް ކިޔުނު صحابي ބޭފުޅަކު ދެންނެވިއެވެ. ތިމަންނަމެން އެފަދަ މީހުންގެ ތެރޭގައި الله އަށް دعاء
ކުރައްވާދެއްވާ. حديثކުރެއްވިއެވެ. ތިބާ ވެސް އެމީހުންގެ ތެރެއިންނެވެ. މިހާ އިތުރަށް އެހެންބޭފުޅަކު
ދެއްވާ ދެންނެވިއެވެ. ތިމަންނަމެން ކޮބާ ދެކެ ތިމަން ކަމަށް دعاء ކުރައްވާދެއްވާ. حديث ކުރެއްވިއެވެ.
މި عُكَّاشة އާވެސް ދުވަސް ގޮތުން ބުރަވެ ބާދިޝާހަށް ދަރަނިވެރިއެވެ.

75- الثَّاني : عَنْ ابْن عبَّاس رضي اللَّه عنهما أيْضاً أَنَّ رسول اللَّهِ صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم كانَ يقُولُ : «اللَّهُم لَكَ أسْلَمْتُ وبِكَ آمنْتُ ، وعليكَ توَكَّلْتُ ، وإلَيكَ أَنَبْتُ ، وبِكَ خاصَمْتُ . اللَّهمَّ أعُوذُ بِعِزَّتِكَ ، لا إلَه إلاَّ أنْتَ أنْ تُضِلَّنِي أنْت الْحيُّ الَّذي لا تَموتُ ، وَالْجِنُّ وَالإِنْسُ يمُوتُونَ» متفقٌ عليه .

وَهَذا لَفْظُ مُسْلِمٍ وَاخْتَصرهُ الْبُخَارِيُ .

މާތްالله އެދެއްވިފަދަ ބަހުރިވެރިކަމާއި ބޮޑުއީމާނު عبد الله بن عباس ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ.
ހަމަކަށަވަރުން رسول اللَّه صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم دعاء ކުރައްވަމުން ގެންދެވީއެވެ. އޭ الله! އިބަރާސްކުރާނަމަ
ކިބައަށް މިއަދާ ކިޔަމަންތެރިވީ. އަދި އިބަރާސްކުރާނަމަ ކިބައަށް إيمان ވެއްޖެއީމެވެ. އަދި މިއަދާ
އިބަރާސްކުރާނަމަ ކިބައަށް ވަކީލުކުރީމެވެ. އަދި މިއަދާ އިބަރާސްކުރާނަމަ ކިބައަށް رجوع ވެއްޖެއީމެވެ.
އަދި މިއަދާ نصر ލިބިގެންނެވި އިބަރާސްކުރާނަމަ ވަގުތުތަކުންނެވެ. އޭ الله! މިއަދާ ސަލާމަތް ކަނޑަ
ހަދާނި އިބަރާސްކުރާނަމަ ކުރަމުންގެންދާ ކަމުންނެވެ. އިބަރާސްކުރާނަމަ ޢިއްޒަތް މިއަދާ ސިފަ ކަމެއް

ދުރުކަރުވީނު އަހަރެންދެކެނީ އިލާހަކު ނުވެއެވެ. އިބްރާހީމްގެ ދީނުދުވީގެ ޝެއުން ގަބޫލުކުރައްވާ ތަރުހީބު ކުރައްވާފައިވާ ގޮތް. އިބްރާހީމްގެ ދީން ޤަބޫލުކުރައްވާފައިވާ ހަމަ ނަމުގައި އިންސާނުންނަށް ދީންނިން يقينކޮށް ގަބޫލުކުރަން ހިނގައިދާނެ ކަމަށް ބަޔާންކުރެވެއެވެ.

76- الثَّالِثُ : عن ابْنِ عَبَّاس رضي اللَّه عنهما أيضاً قال : «حسبُنَا اللَّهُ ونِعْمَ الْوكِيلُ قَالَهَا إبْراهِيمُ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حينَ أُلْقِي في النَّارِ ، وَقالَهَا مُحمَّدٌ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حينَ قَالُوا: «إِنَّ النَّاسَ قَدْ جَمعُوا لَكُمْ فَاخْشَوْهُمْ فَزَادَهُمْ إِيماناً وقَالُوا : حَسْبُنَا اللَّهُ وَنِعْمَ الْوكِيلُ » رواه البخاری.

وفي رواية له عن ابْنِ عَبَّاسٍ رضي اللَّه عنهما قال : « كَانَ آخِرَ قَوْلِ إبْراهِيمَ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حِينَ أُلْقِــي في النَّارِ « حسْبِي اللَّهُ وَنِعمَ الْوَكِيلُ » .

މާތްالله އެދުވެރިވެވޮޑިގެންވި ޞަޙާބީ ސައްޔިދުނާ عبد الله بن عباس ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ސައްޔިދުނާ إبْراهِيمُ عليه السلام އަލިފާނަށް އުކާލެވުނުހިނދު ކިޔުއްވާ ވިދާޅުވިއެވެ. (حَسْبُنَا اللَّهُ وَنِعْمَ الْوكِيلُ) މާނައީ: ތިމަންމެންނަށް الله ފުދުއްވައެވެ. އަދި، وكيل ކަމުގެ ގޮތުން ރަނގަޅުކަލާނގެއެވެ!

އަދި قريشކުންފުނީގެ ކާފިރުން رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އާއި ދިމާލަށް މުސްލިމުން އަތުގައި ހަނގުރާމަކުރުމަށް އެއްވެފައި، އެމީހުންދެކެ ބިރުގަންނާށޭ ބުނި ހިނދުވެސް ވިދާޅުވި އަދިވެސް އިންނެވެ. އެކަން ބަޔާން ކުރައްވާ މާތް الله ވަޙީކުރައްވައެވެ. (إِنَّ النَّاسَ قَدْ جَمعُوا لَكُمْ فَاخْشَوْهُمْ فَزَادَهُمْ إِيماناً وقَالُوا : حَسْبُنَا اللَّهُ وَنِعْمَ الْوكِيلُ) (آل عمران 172)

މާނައީ:- ހަމަކަށަވަރުން، ތިޔަބައިމީހުންނާ ދެކޮޅަށް މުސްލިމުން (لشكر) އެއްކޮށްފިއެވެ. ފަހެ، ތިޔަބައިމީހުން، އެއުރެންދެކެ ބިރުގަންނާށެވެ! ފަހެ، އެބަސް އެއުރެންނަށް إيمانކަން އިތުރު ކުރިއެވެ. އަދި، އެއުރެން ބުންޏެވެ. ތިމަންމެންނަށް، الله ފުދުއްވައެވެ. އަދި، وكيلކަމުގެ ގޮތުން ރަނގަޅުކަލާނގެއެވެ!

އަދި އަލިފާނުގެ ތެރެއަށް އުކާލެވުނު ސައްޔިދުނާ إبراهيمގެ ފަހު ބަސްކަމުގައިވީ، މާތްالله، އެދުވެރިވެވޮޑިގެންވި ޞަޙާބީ އިބްނު ޢައްބާސްގެ ދިރިޔާކުރުން (އަބްދުالله ގެ ފުޅު)ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. އިބްރާހީމް އަލައިހިއްސަލާމް އަލިފާނަށް އުކާލެވުނު ހިނދު، އެކަލޭގެފާނު އެންމެފަހުން ވިދާޅުވި ބަސްފުޅަކީ، "حسبي الله ونعم الوكيل" (އެބަހީ: ތިމަންނާއަށް الله ފުދުއްވައެވެ. އަދި ވަކީލުކަމުގެ

ޖަޒާއުދެ ދުޢާކުރައްވާށެވެ!) މިއީއެވެ.

77- الرَّابعُ : عَن أبي هُرَيْرَةَ رضي اللَّه عنه عن النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يَدْخُلُ الْجَنَّةَ أقْوَامٌ أفْئِدتُهُمْ مِثْلُ أفئدة الطَّيْرِ » رواه مسلم .

قيل معْنَاهُ مُتوَكِّلُون ، وقِيلَ قُلُوبُهُمْ رقِيقةٌ .

މާތްالله ރުއްސެވުން ލިބިވޮޑިގެންވާ أبو هُرَيْرة، ސައްޔިދުނާ ސަރުވަރުބޭފުޅާ ނަބިއްޔާކަލޭގެފާނުގެ އަރިހުން ރިވާކުރައްވައެވެ. އަބަދަލޫން حديثކުރައްވައިއެވެ. ސުވަރުގެއަށް އެފަދަ ބަޔަކު ވަދެވޭނެ ކަމުގައި ދެންނެވިއެވެ. އެމީހުންގެ ހިތްތައް ވާނީ ދޫނިތަކުގެ އެއްފަދައި ދޫނިތަކުގެ ހިތްތަކާ ކަހަލަ ހިތްތަކަކަށް ދޫނިތަކުގެ ހިތްތަކުގެ ކަހަލައިން އެހެން ހިތްތަކެއް ލިބިގެން ވާނެއެވެ.

(ބައެއް އިލްމުވެރިން ވިދާޅުވެއެވެ. މިއީ الله އަށް ތަވައްކަލްކުރާ جماعة ގެ މީހުންނެވެ. الله އަށް ބަރޯސާވާ އެމީހުން ބަރޯސާވުމުން އެމީހުންގެ ހިތްތަކަށް ތަބާވެދިޔަ ކަމުގައި ދޫނިތަކުގެ ހިތްތަކާ އެއްފަދައި ވަނީއެވެ.)

78- الْخَامِسُ : عنْ جَابرٍ رضي اللَّهُ عنه أَنَّهُ غَزَا مَعَ النَّبِيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قِبَلَ نَجْدٍ فَلَمَّا قَفَل رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قَفَلَ مَعهُمْ ، فأدْركتْهُمُ الْقائِلَةُ في وادٍ كَثِيرِ الْعضَاهِ ، فَنَزَلَ رسولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم، وتَفرَّقَ النَّاسُ يسْتظِلُّونَ بالشجر ، ونَزَلَ رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم تَحْتَ سمُرَةٍ ، فَعلَّقَ بهَا سيْفه ، ونمْنَا نوْمةً، فإذا رسولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يدْعونَا ، وإِذَا عِنْدَهُ أعْرابيٌّ فقَالَ : « إنَّ هَذَا اخْتَرَطَ عَلَيَّ سيْفِي وأَنَا نَائِمٌ، فاسْتيقَظتُ وَهُو في يدِهِ صَلْتاً ، قالَ : مَنْ يَمْنَعُكَ منِّي ؟ قُلْتُ : اللَّه ثَلاثاً » ولَمْ يُعاقِبْهُ وَجَلَسَ. متفقٌ عليه.

وفي رواية : قَالَ جابرٌ : كُنَّا مع رسول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم بذاتِ الرِّقاعِ ، فإذَا أتينا على شَجرةٍ ظليلة تركْنَاهَا لرسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، فَجاء رجُلٌ من الْمُشْرِكِين ، وسيف رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم مُعَلَّقٌ بالشَّجرةِ ، فاخْترطهُ فقال : تَخَافُني ؟ قَالَ : « لا » قَالَ : فمَنْ يمْنَعُكَ مِنِّي ؟ قال: «اللَّه».

وفي رواية أبي بكرٍ الإسماعيلي في صحيحِهِ : قال منْ يمْنعُكَ مِنِّي ؟ قَالَ : « اللَّهُ » قال: فسقَطَ السَّيْفُ مِنْ يدِهِ ، فأخذ رسَول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم السَّيْفَ فَقال : « منْ يمنعُكَ مِنِّي ؟ » فقال : كُن خَيْرَ آخِذٍ ،

فَقَالَ : « تَشهدُ أنْ لا إلَه إلا اللَّهُ ، وأنِّي رسولُ اللَّه ؟ » قال : لا، ولكِنِّي أعاهِدُك أن لا أقَاتِلَكَ ، ولا أكُونَ مع قوم يقاتلونك ، فَخلَّى سبِيلهُ ، فَأتى أصحابَه فقَالَ : جِئتكُمْ مِنْ عِندِ خيرِ النَّاسِ .

قَولُهُ : « قَفَل » أيْ : رجع . و « الْعِضَاهُ » الشَّجر الذي لَه شَوْك . و «السَّمُرةُ » بِفَتْحِ السينِ وضمِّ الْميمِ : الشَّجَرةُ مِن الطَّلْحِ ، وهِي الْعِظَام منْ شَجرِ الْعِضاهِ . و « اخْترطَ السَّيْف » أي : سلَّهُ وهُو في يدِهِ . « صلتاً » أيْ : مسْلُولاً ، وهُو بِفْتح الصادِ وضمِّها .

މާނައީ الله ރުހިވޑައިގަންނަވާށި جابِر ގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންމެން ނިކުތީމެވެ، نبي ގެ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ އަރިހުގައި نَجْد ކަރައާއި ދިމާލަށް ކުރެއްވި ހަނގުރާމައެއްގައި ބައިވެރިވެ ހުރީމެވެ. ދެން ހަނގުރާމައިން رسَول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އެނބުރި ވަޑައިގަތް ހިނދު އެކަލޭގެފާނާ އަރިހުގައި لشكر އާއި އެކު ތިމަންމެންވެސް އެނބުރި އައީމެވެ. ދުވާލު ކަނޑުން އައިސް މެންދުރުގެ އަރާމުކުރާ وقت (قيلولة ގެ وقت) އައިސް ވަޑައިގަތީ إتفاقُން އަރާމުކުރެވޭ ގަސްގަސް ބޮޑުކޮށް ހުރި އެއް މައިދާނެއްގެ ތެރެއަށެވެ. އެއަށް ކަމުން (قافلة މަޖައްސާ) رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ފައިބާ ވަޑައިގެންނެވިއެވެ. އަދި މީސްތަކުންވެސް ގަސްތަކުގެ ހިޔަލުގައި އަރާމުކުރަން ފުރިއައެވެ. އަދި رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ވެސް ގަހެއްގެ ހިޔަލުގައި މަޖައްސަވައި އަދި އެކަލޭގެފާނުގެ ކަނޑިފަތް އެގަހުގެ ގޮފީގަނޑެއްގައި އަލުވައިލުއްވުމަށްފަހު އަރާމުކުރައްވަން ފުރައްޖެވިއެވެ. (މެންދުރުގެ وقتކަމުން) ތިމަންމެން އެންމެންނަށް ވެސް ލޮލަށް ނިދިއައީއެވެ. އެހެންނަމަވެސް ކުއްލިއަކަށް رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ހަޑަޅައިފުޅުން ބާރަށް ގޮވާލެއްވިއެވެ. ތިމަންމެން (ބަލާން) އަވަސްއަވަހަށް ދިޔައިރު އެކަލޭގެފާނުގެ އަރިހުގައި ޖަންގަލީ ބަދަވީއެއް ހުއްޓެވެ. ތިމަންމެން ފެނުމުން އެކަލޭގެފާނު حديثކުރައްވައިފިއެވެ. ނިދަނީ ބައްލަވާށެވެ. މިހަރުމީހާ ތިމަންނަށް ނުދީފައި އެބޮޑު ސިއްރުވެރިކޮށް އައިސް ތިމަންނަށްސީލާގެ ކަނޑި ނަގައިފިއެވެ. އަދި ތިމަންނަށްސީލާ ކައިރީގައި ހަލުވިކޮށް މިހެން ހުރި އެހެނގުން ތިމަންނަށްސީލާގެ މަރުހަބާގައި ކުރިއަށްދިޔަވެސް ދަތުރުކުރިއެވެ. އަދި ބުނަން ފެށިއެވެ. ތިމަންނާގެ އަތުން މިހާރު ތިބާ ސަލާމަތް ކުރާނީ ކާކުތޯއޭ؟ ތިމަންނަށްސީލާ ދެންނެވީމެވެ. اللهއެވެ. އޭނާ އެހެނަސް ތިމަންނަށް އެކުވެރިކަމާއި ތިމަންނަށްސީލާ ޖަވާބުދިނީމެވެ. ހަމަ اللهއެވެ. (ދެން އޭނާ އެބުން ކަނޑިފަތް ކައިރީގައި ވެއްޓިއްޖެއެވެ.) ދެންނެއެވެ. މިކަމުގެ މައްޗަށް އެކަލޭގެފާނު އޭނާއަށް އަދަބެއް ނުދެއްވިއެވެ. ކަމަކު ހުސްނަފްސުގައި އިތުރުން ވަޑައިގަތީއެވެ.

جَابِر ގެފާނުގެ ރިވާޔަތެއްގައި އަދި ސޫފާއީވާ އެހެން ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. ތިމަންމެން رسول اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އަރިހުގައި ذاتِ الرِّقاع ހަނގުރާމައިގައި ބައިވެރިވެ ތިބީމުއެވެ. (ތިމަންމެންގެ وقت އަރުވައިލުމަށް އަރާމުކުރެއްވުމަށް ތިމަންމެންގެ އަރިހުން ދޫކޮށްލީމެވެ. އެއަށްފަހު ރަސޫލާ ހިޔާވެރި ގަހެއްގައި ނިދިވަޑައިގެން ތިމަންމެން އެކަލޭގެފާނުގެ ކަނޑި ގަހުގައި ދަމައިލެވިފައިވާ (ކަނޑިވަރުގައިވާ ކަނޑި) އޮތީ ހިޔާވެރި ގަހެއްގައި ތިމަންމެން ވެސް ކަނޑި ގަހުގައި ދަމައިލެވިފައި. ކަލޭގެފާނު އަރާމުކުރައްވަމުން ތިއްބެވުމުގައި مشرك ންގެ ތެރެއިން މީހަކު އައިސް ކަނޑިތަކެއް ގަސްތަކަށް ދެމިގެން ހުރި ކަނޑި ނަގައިގެން ބުނެފިއެވެ. ތިބާ ތިމަންނައަށް ބިރުގަންނަވަމުތޯ؟ ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ނޫނެކެވެ. ބުނެއެވެ. ފަހެ ތިމަންނައާ ދެކޮޅަށް ތިބާ ސަލާމަތްކޮށްދޭނީ ކާކުތޯ؟ ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. اللہ سبحانه وتعالى އެވެ.

أبو بكرٍ الإسماعيلي ގެ ރިވާޔަތުގައި صحيح ގޮތުގައި ރިވާޔަތްކޮށްފައިވެއެވެ. އެމީހާ ބުނެފިއެވެ. ތިމަންނައާ ދެކޮޅަށް ތިބާ ސަލާމަތްކޮށްދޭނީ ކާކުތޯ؟ ކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. اللہ سبحانه وتعالى އެވެ. އެހިނދު އޭނާގެ އަތުން ކަނޑި ވެއްޓުނެވެ. ފަހެ رسول اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އެ ކަނޑި ނަގައިގެން ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނައާ ދެކޮޅަށް ކަލޭ ސަލާމަތްކޮށްދޭނީ ކާކުތޯ؟ އޭނާ (އަރާބީ) ބުނެއެވެ. (ރަނގަޅު ނަގާ މީހަކު ވެވަޑައިގަންނަވާށެވެ) ބުނެފިއެވެ. ތިބާގެ ހެޔޮކޮށް ހިތުމަށް ފަހު ކަލޭގެފާނު ތިމަންނަ ދޫކޮށްލައްވާށެވެ. އެބަހީ معاف ކޮށް عفو ކުރައްވާށެވެ. رسول اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ވިދާޅުވިއެވެ. (އަޅުގަނޑު ޝަހާދަތްދޭ. ތިބާ އިސްލާމް ވެގެން ހުރިތޯ؟) ތިބާ اللّه ފިޔަވައި އެހެން އިލާހަކު ނުވާކަމަށް އަދި ތިމަންނަ ކަލޭގެފާނު اللّه ގެ رسول ކަމަށް قبول ކުރަނީތޯ؟ އޭނާ ބުނެފިއެވެ. ނޫނެކެވެ. ނަމަވެސް ތިމަންނަ ކަލޭގެފާނާ ހަނގުރާމަ ނުކުރާނެ ކަމަށް وعد ވެއެވެ. އަދި ކަލޭގެފާނާ ހަނގުރާމަކުރާ ބައިމީހުންނާ ބައިވެރި ނުވާނެ ކަމަށް عهد ވެއެވެ. މި އެއްބަސްވުމާ ގުޅިގެން ކަލޭގެފާނު އޭނާއަށް معاف ކުރެއްވިއެވެ. ފަހެ އޭނާ އޭނާގެ ރަހުމަތްތެރިން ގާތަށް އައިސް ބުނެފިއެވެ. މީސްތަކުންގެ ތެރެއިން ހެޔޮ މީހެއްގެ ގާތުން ތިމަންނަ އައީއެވެ.

ވަޙީވެވުނެވެ.)

79- السادِسُ : عنْ عمرَ رضي اللَّهُ عنه قال : سمعْتُ رسولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يقُولُ: « لَوْ أنَّكم تتوكَّلونَ على اللَّهِ حقَّ تَوكُّلِهِ لرزَقكُم كَما يرزُقُ الطَّيْرَ ، تَغْدُو خِماصاً وترُوحُ بِطَاناً» رواه الترمذي ، وقال : حديثٌ حسنٌ .

معْناهُ تَذْهَبُ أوَّلَ النَّهَارِ خِماصاً : أي ضَامِرةَ الْبُطونِ مِنَ الْجُوعِ ، وترْجِعُ آخِرَ النَّهَارِ بِطَاناً : أيْ مُمْتَلِئةَ الْبُطُونِ .

މާތް الله ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ عمرގެ ފާނުގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديثކުރައްވަނިކޮށް ތިމަން އަޑުއެހީމެވެ. އަހަރެމެން حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިޔަބައިމީހުން الله އަށް حق ގޮތުގައި ތަވައްކަލުކުރާނަމަ يقينންވެސް ތިޔަބައިމީހުންނަށް އަލާނގެ ދޫނިތަކަށް رزق ދެއްވާފަދައިން رزق ދެއްވާނެއެވެ. އެދޫނިތައްވެސް ހެނދުނު ހުސްބަނޑުން ނުކުމެ ބޮޑުބަނޑުން ދަނީ ބަނޑު ފުރިގެންނެވެ. އަދި އެނބުރި އަންނަނީ (الله ގެ فضلވެރިކަމުން) އެއާއި ބަނޑު ބަނޑުފުރިގެންނެވެ.

80- السَّابعُ : عن أبي عِمَارةَ الْبراءِ بْنِ عازِبٍ رضي اللَّه عنهما قال : قال رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « يا فُلان إذَا أَويْتَ إِلَى فِرَاشِكَ فَقُل : اللَّهمَّ أَسْلَمْتُ نفْسي إِلَيْكَ ، ووجَّهْتُ وجْهِي إِلَيْكَ ، وفَوَّضْتُ أمري إِلَيْكَ ، وأَلْجأْتُ ظهْرِي إِلَيْكَ . رغْبَة ورهْبةً إِلَيْكَ ، لا ملجَأَ ولا منْجى مِنْكَ إلاَّ إِلَيْكَ ، آمَنْتُ بكِتَابكَ الَّذي أنْزَلْتَ، وبنبيِّك الَّذي أرْسلتَ ، فَإِنَّكَ إنْ مِتَّ مِنْ لَيْلَتِكَ مِتَّ عَلَى الْفِطْرَةِ ، وإنْ أصْبحْتَ أصَبْتَ خيْراً » متفقٌ عليه .

وفي رواية في الصَّحيحين عن الْبرَاء قال : قال لي رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « إذَا أتَيْتَ مضجعَكَ فَتَوَضَّأْ وُضُوءَكَ للصَّلاَةِ ، ثُمَّ اضْطَجعْ عَلَى شِقِّكَ الأيْمَنِ وقُلْ : وذَكَر نَحْوَه ثُمَّ قَالَ وَاجْعَلْهُنَّ آخرَ ما تَقُولُ » .

މާތް الله އެދެބޭކަލުންނަށް ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ أبو عِمَارة الْبراءِ بْنِ عازِب ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ.

ވިދާޅުވިއެވެ. رسول اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އޭ މިވަނީ މިހާރެވެ. ތިބާ ނިދާން އޮށޯންނަ ހިނދު ކިޔާށެވެ. اللّهمَّ أسْلَمْتُ نفْسي إلَيْكَ ، ووجَّهْتُ وجْهِي إِلَيْكَ ، وفَوَّضْتُ أمري إِلَيْكَ ، وألْجأْتُ ظهْرِي إِلَيْكَ. رغْبَة ورهْبةً إِلَيْكَ ، لا ملجأَ ولا منْجى مِنْكَ إلاَّ إِلَيْكَ ، آمَنْتُ بِكِتَابكَ الَّذي أنْزَلْتَ، وبنبيِّك الَّذي أرْسلتَ. ދެއިރުން އެކޭ ތިބާ މަރުވެއްޖެނަމަ މަރުވާނީ إيمان ގެމަގު މައްޗަށެވެ. ނުވަތަ އަނެއް ދުވަހު ހެނދުނު ހޭލެވިއްޖެނަމަ ހޭލާނީ ހެޔޮކަމުގެ މައްޗަށެވެ.

الصَّحيحين ގައި الْبرَاء ގެ ރިބަތިންވާ ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. رسول اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ވިދަސްނަވައިން إرشاد ދެއްވިއެވެ. ނިދާން އޮށޯންނަނަމަ ނަމާދަށް وضوء ކުރާ ފަދައިން وضوء ކުރާށެވެ. ދެން ކަނާއަތު އަރިމަތި ގައްޔަށް އޮށޯންނާށެވެ. އަދި އެންމެ ފަހުން ކިޔާ دعاءއަކީ އެ دعاء ކަމުގައި ހަދާށެވެ.

އެ دعاءގެ މާނައީ: އޭ الله! މިއަޅާ މިއަޅާގެ نفس ތިޔަإله އާއި حوال ކުރީމެވެ. އަދި މިއަޅާގެ މޫނު ތިޔަإله އަށް ކުރިމަތިލީމެވެ. އަދި މިއަޅާގެ އެންމެހައި ކަންތައްތައް ތިޔަإله އަށް ދޫކުރީމެވެ. އަދި މިއަޅާ ގެ ބުރަކަށި ތިޔަإله އަށް ގޮތް ކުރީމެވެ. އެއީ ތިޔަإله حضرةން ދަރުމަދައްކާ އާދޭ حال ގައެވެ. އަދި އާދޭ ތިޔަإله އަށް ބިރުވެތިވާ حالގައެވެ. ތިޔަإله ފިޔަވައި ސަލާމަތްވާނެ ތަނެއް ގޮސްދާނެ ތަނެއް ނުވެއެވެ. އަދި ތިޔަإله ފިޔަވައި ރައްކާތެރިވާނެ ހިމާޔަތެއް ލިބޭނެ ތަނެއް ގޮސްދާނެ ތަނެއް ނުވެއެވެ. ތިޔަإله ބާވައިލެއްވި ފޮތަށް މިއަޅާ إيمان ވެއްޖީމެވެ. އަދި ތިޔަإله ފޮނުއްވި نبيއާ އަށް މިއަޅާ إيمان ވެއްޖީމެވެ.

81- الثَّامِنُ : عنْ أبِي بَكْرٍ الصِّدِّيق رضي اللَّه عنه عبدِ اللَّه بنِ عثمانَ بنِ عامِرِ بنِ عُمَرَ ابن كعب بن سعد بْنِ تَيْمِ بْن مُرَّةَ بْنِ كَعْبِ بْن لُؤيٍّ بْنِ غَالِب الْقُرَشِيِّ التَّيْمِيِّ رضي اللَّه عنه وهُو وأبُوهُ وَأُمَّهُ صحابَةٌ ، رضي اللَّه عنهم قال : نظرتُ إلى أقْدَامِ الْمُشْرِكِينَ ونَحنُ في الْغَارِ وهُمْ علَى رؤوسنا فقلتُ : يا رسولَ اللَّهِ لَوْ أَنَّ أحَدَهمْ نَظرَ تَحتَ قَدميْهِ لأبصرَنا فقال: « مَا ظَنُّك يا أبا بكرٍ باثْنَيْنِ اللَّهُ ثالِثُهْما » متفقٌ عليه .

މާތްالله ރުއްސުވުން ލިބިވި أبو بَكْر الصِّدِّيق رضي اللَّه عنه عبدِ اللَّه بن عثمانَ بن عامِرِ بن عُمَرَ ابن كعب بن سعد بْنِ تَيْمِ بْن مُرَّةَ بْن كَعْبِ بْن لُؤيٍّ بْن غَالِب الْقُرَشِيِّ التَّيْمِيِّ (އަބޫބަކުރުގެ ބައްޕާފުޅާއި އަބޫބަކުރުގެ ބައްޕާ ފުޅާއި މަންމާ ކަމަނާއަކީ اصحاب ބޭކަލުންނެވެ.) ވިދާޅުވިއެވެ. رسول اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ އަރިހުގައި ތިމަންނަ ثور ފަރުބަދައިގެ ހޮހޮޅައިގައި ހުންނަނިކޮ މުޝްރިކުންގެ ފައިތިލަ ތިމަންނަ ދުށީމެވެ. އެބައިމީހުން ތިމަންނަމެންގެ ބޮލުމަތީގައެވެ. ދެން ތިމަންނަ ދެންނެވީމެވެ. އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. އެމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު ފައިތިލައިން ދުށިނަމަ ތިމަންނަމެން ފެނިފައި (ބިރުން)

ކުޑަކުދިންވެސް ދިރިއުޅުން ބަލާލައިފައިވާ ލިޔުންތަކުން ފެންނާނެއެވެ. އަދިނަބީ އަނބިކަނބަލުން حديثކުރައްވައިފައެވެ. (އަނިޔާ ލިބިގެންވާ) ދުނިޔެއަށް نصرދެއްވައި ރައްކާތެރި ކުރައްވާނެ ކަލާނގެއަކީ ﷲ ތަޢާލާ ކަމުގައި ނުވެއްޖެއްޔާ؟

82 – التَّاسِعُ : عَنْ أُمِّ المُؤمِنِينَ أُمِّ سلَمَةَ ، واسمُهَا هِنْدُ بنْتُ أبي أُمَيَّةَ حُذَيْفَةَ المخزومية رضي اللَّهُ عنها أن النبيَّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم كانَ إِذَا خَرجَ مِنْ بيْتِهِ قالَ : « بسم اللَّهِ، توكَّلْتُ عَلَى اللَّهِ، اللَّهُمَّ إنِّي أعوذُ بِكَ أنْ أَضِلَّ أو أُضَلَّ ، أَوْ أَزِلَّ أَوْ أُزلَّ ، أوْ أظلِمَ أوْ أُظلَم ، أوْ أَجْهَلَ أو يُجهَلَ عَلَيَّ » حديثٌ صحيحٌ رواه أبو داود والتِّرمذيُّ وَغيْرُهُمَا بِأسانِيدَ صحيحةٍ . قالَ التِّرْمذي : حديثٌ حسنٌ صحيحٌ ، وهذا لَفظُ أبي داودَ .

މާތްﷲ ރުއްސެވުން ލިބިވޭ أُمِّ المُؤمِنِينَ أُمِّ سلَمَةَގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އަދި އެކަމަނާގެ ނަމަކީ هِنْدُ بنْتُ أبي أُمَيَّةَ حُذَيْفَةَ المخزومية އެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އެކަލޭގެފާނުގެ ގެކޮޅުން ނުކުންނަވައިރު دعاء ކުރައްވައެވެ. بسم اللَّهِ، توكَّلْتُ عَلَى اللَّهِ، اللَّهُمَّ إنِّي أعوذُ بِكَ أنْ أَضِلَّ أو أُضَلَّ، أَوْ أَزِلَّ أَوْ أُزلَّ ، أوْ أظلِمَ أوْ أُظلَم ، أوْ أَجْهَلَ أو يُجهَلَ عَلَيَّ

މާނައީ:– ﷲގެ ނަންފުޅުން އަޅު ފެށީމެވެ. ﷲއަށް ހަވާލު ކަމުގައި އަޅު ހަވާލުކުރީމެވެ. ހައްދުވައި ބޮޑުކަލާނގެ ހަޟްރަތުގައި ރިވެތި އެދުމެވެ! ހަމަކަށަވަރުން މިއަޅު ގޮސް ފުރާއްދާލުމަށް އަދި މަގުފުރައްދާލެވުން ދިމާވުމުން ރައްކައުތެރިކުރެއްވުމަށް ބޮޑުކަލާނގެ حضرةން ދުޢާ ސަލާމަތްކަން އެދެމެވެ. އަދި މިއަޅު حقމަގުން އެއްކިބާކުރައްވާ އަދި حقމަގުން ދުރުގެ ނަފްސު އެއްކިބާ ކުރެވެން ދުރުމުން ރައްކައުތެރިކުރެއްވުމަށް ބޮޑުކަލާނގެ حضرةން ދުޢާ ސަލާމަތްކަން އެދެމެވެ. އަދި މިއަޅު ނަފްސަށް އަނިޔާވެރިވުމުން އަދި އަނިޔާ ލިބިގެންވުމުން ރައްކައުތެރިކުރެއްވުމަށް ބޮޑުކަލާނގެ حضرةން ދުޢާ ސަލާމަތްކަން އެދެމެވެ. އަދި މިއަޅު ޖާހިލުކަމުގެ ޢަމަލުތަކުން ރައްކައުތެރިވުމަށް ޖާހިލުން ގެއްލުން ދިނުމުން ރައްކައުތެރިކުރެއްވުމަށް ބޮޑުކަލާނގެ حضرةން ދުޢާ ސަލާމަތްކަން އެދެމެވެ.

83 – الْعَاشِرُ : عنْ أنسٍ رضيَ اللَّهُ عنه قال : قال : رسولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « مَنْ قَالَ يعنِي إذا خَرَجَ مِنْ بيْتِهِ : بِسْمِ اللَّهِ توكَّلْتُ عَلَى اللَّهِ ، ولا حوْلَ ولا قُوةَ إلاَّ باللَّهِ ، يقالُ لهُ هُديتَ وَكُفِيتَ ووُقِيتَ ، وتنحَّى عنه الشَّيْطَانُ » رواه أبو داودَ والترمذيُّ ، والنِّسائِيُّ وغيرُهمِ : وقال الترمذيُّ : حديثٌ

حسنٌ ، زاد أبو داود : « فيقول : يعْنِي الشَّيْطَانَ لِشَيْطانٍ آخر : كَيْفَ لك بِرجُلٍ قَدْ هُدِيَ وَكُفِي وَوُقِي»؟ .

މާތްالله ރުއްސުވުންލެއްވި أنسގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديثކުރެއްވިއެވެ. މީހަކު ގެއިން ނިކުންނަ ހިނދު بِسْم اللَّهِ توكَّلْتُ عَلَى اللَّهِ ، ولا حوْلَ ولا قُوةَ إلاَّ بِاللَّهِ ގެ ކަލިމަ ކިޔައިފިނަމަ އޭނާއަށް ކިޔޭނެއެވެ. (ކަލޭގެ ކަންތައް ނިމުނީ) ވެރިކަލާނގެ ހިދާޔަތް ލިބިއްޖެއެވެ. އަދި (ކަލޭގެ ކަންތައް ނިމުނީ) ވެރިކަލާނގެ ކިފާޔަތް ލިބިއްޖެއެވެ. އަދި (ކަލޭގެ ކަންތައް ނިމުނީ) ވެރިކަލާނގެ ރައްކާތެރިކަން ލިބިއްޖެއެވެ. އަދި شيطان އާ އެކަހެރިވެ ކައިރިއަށް ދުރުވެ ދުރަށް ހިނގައިދެއެވެ.

بِسْم اللَّهِ توكَّلْتُ عَلَى اللَّهِ ، ولا حوْلَ ولا قُوةَ إلاَّ بِاللَّهِ

(މާނައީ: الله ގެ އިސްމުފުޅުން އަޅުގަނޑު ފަށަމެވެ. الله އަށް ބަރޯސާ ކުރީމެވެ. الله ފިޔަވައި އެއްވެސް ބާރަކާއި ގުދުރަތެއް ނުހުރެއެވެ. އަދި ނުބައިކަމުން ސަލާމަތްވުމާއި ހެޔޮކަމަށް ބާރުލިބުން ނުވެއެވެ.) ابوداود ގެ رواية ގައި ވެއެވެ. شيطان އާ އަނެއް شيطان އަށް ބުނާނެ ހުރިބާވެ. އެމީހަކަށް الله حضرة ން ތެދުމަގު ދެއްކެވުމާ އަދި އެމީހަކަށް الله ކިފާޔަތްކުރެއްވުމާ އަދި އެމީހަކު ރައްކާތެރިކުރެއްވުމާ މީހަކާ މެދު ކަލޭ ކިހިނެއް އެކަމަށް ކުރަނީ ކޮށްދޭނީ؟

84 – وَعنْ أَنَسٍ رضي اللَّهُ عنه قال : كَان أخوانِ عَلَى عهْدِ النبيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، وكَانَ أَحدُهُما يأْتِي النبيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، والآخَرُ يحْتَرِفُ ، فَشَكَا الْمُحْتَرِفُ أخَاهُ للنبيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم فقال : « لَعلَّكَ تُرْزَقُ بِهِ » رواه التِّرْمذيُّ بإسناد صحيح على شرط مسلمٍ .

« يحْترِفُ » : يكْتَسِب ويَتَسبَّبُ .

މާތްالله ރުއްސުވުންލެއްވި أنسގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ނަބިއްޔާގެ ސަލަވާތާއި ސަލާމް ލެއްވި ނަބިއްޔާ ސަލަވާތާއި ސަލާމް ކުރެއްވުމާ އެއްބަނޑު ދެބޭފުޅަކު ތިއްބެވެ. އެބޭފުޅުން އެކަކު ނަބިއްޔާގެ ހަޟްރަތަށް އަބަދު ވަޑައިގަންނަވައެވެ. އަދި ދެވަނަ ބޭފުޅާ ވިޔަފާރި ކުރައްވައެވެ. ދެން މަސައްކަތްތެރި ބޭފުޅާ، އަނެއް ބޭފުޅާގެ ކަމަށް ނަބިއްޔާ ސަލަވާތާއި ސަލާމް ކުރެއްވުމާ ޙަވާލުކުރެއްވީ އެބޭފުޅާގެ ދެކޮޅުވެރިކަން ނަބިއްޔާ ސަލަވާތާއި ސަލާމް ކުރެއްވުމާ أخا މަސައްކަތަކީ ނުކުރާތީ އެކަމާ شكوىއުފުލުއްވިއެވެ. އެހިނދު އެކަލޭގެފާނު حديثކުރެއްވިއެވެ. ވީމަކަސް رزقُ ލިބެނީ އެކަމުގެ

ބިރުއުގަނޑު އައިސްއައި خرދުކާލި ނުނިކުންނަވާނެ ނޫނޭ ނުނިކުމަށްޓަކައި ؟

8-باب الاستِقامة

ތެދުވެރިވެ ހުރުމުގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

قَالَ اللّٰه تَعَالَى : ﴿ فَاسْتَقِمْ كَمَا أُمِرْتَ ﴾ [هود : 112] ،

ފަހެ، ކަލޭގެފާނަށް އަމުރުކުރައްވާފައިވާ ފަދައިން، ކަލޭގެފާނުންގެ، އަރިހުގައި إيمانގެ توبةވެގެން ތިބި މީހުންނާއި އެކު ކަލޭގެފާނު، ސީދާވެތެރިވެ ހުންނަވާށެވެ!

وَقَالَ اللّٰه تَعَالَى : ﴿ إِنَّ الَّذِينَ قَالُوا رَبُّنَا اللَّهُ ثُمَّ اسْتَقَامُوا تَتَنَزَّلُ عَلَيْهِمُ الْمَلائِكَةُ أَلاَّ تَخَافُوا وَلا تَحْزَنُوا وَأَبْشِرُوا بِالْجَنَّةِ الَّتِي كُنْتُمْ تُوعَدُونَ نَحْنُ أَوْلِيَاؤُكُمْ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَفِي الآخِرَةِ وَلَكُمْ فِيهَا مَا تَشْتَهِي أَنْفُسُكُمْ وَلَكُمْ فِيهَا مَا تَدَّعُونَ نُزُلاً مِنْ غَفُورٍ رَحِيمٍ ﴾ [فصلت : 30- 32] ،

ހަމަކަށަވަރުން، ތިމަންމެންގެ ވެރިރަސްކަލާނގެއީ الله އޭ ބުނެ، ދެން ސީދާމަގުގައި ދެމިތިބި މީހުން (ދަންނާށެވެ!) އެއުރެންގެ މައްޗަށް ملائكةން ފައިބައި ވަޙީކުރައްވާނެތެވެ. (ބުނެދެމުންނެވެ.) ތިޔަބައިމީހުން ބިރުނުގަންނާށެވެ! އަދި ހިތާމަނުކުރާށެވެ! އަދި ތިޔަބައިމީހުންނަށް وعدކުރައްވާ ކަމުގައިވާ ސުވަރުގޭގެ އުފާވެރިކަމުގެ خبر ލިބިގަންނާށެވެ! ތިމަންބަޔަކީ ދުނިޔޭގެ حياة ގައާއި آخرة ގައި ތިޔަބައިމީހުންގެ އެހީތެރިންނެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ نفسތައް އެދޭހާ ކަމެއް، ތިޔަބައިމީހުންނަށް ޖަންނަތުގައި ވާނެއެވެ. އަދި (އެދިގޮތް، އަޅުގެ ބަދަލުން) ތިޔަބައިމީހުން ދަންނަވާނަ ކަންތައް ތިޔަބައިމީހުންނަށް ވާނެއެވެ. ފާފަފުއްސަވާ، رحيمވަންތަ ކަލާނގެ މެހުމާންދާރީގެ ގޮތުގައެވެ.

وَقَالَ اللّٰه تَعَالَى : ﴿ إِنَّ الَّذِينَ قَالُوا رَبُّنَا اللّٰهُ ثُمَّ اسْتَقَامُوا فَلا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلا هُمْ يَحْزَنُونَ أُولَئِـــكَ أَصْـــحَابُ الْجَنَّةِ خَالِدِينَ فِيهَا جَزَاءً بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴾ [الأحقاف : 13-14] .

ހަމަހަކަވަރުން، ދިމަދިމާގައި ވެރިރަސްކަލާނގެއީ، ﷲއާ ބިރުން ދެރަ ސިފަތަކަށްވުރެ ހުރިން (ދަންނަވާނެއެވެ!)

ރަނގަ، އުއްމަތުންގެ މެދުގައި ބޮޑަށް ނަގާނެ. އަދި އުއްމަތުންނަށް ހާމަކުރައްވާ ބަޔަކު ރަސޫލާ ކުރުގެއިވެސް ނުދެވޭނެއެވެ. އުއްމަތުންނަށް، ސުވަރުގޭގެ أهلވެރިންނެވެ. އެބަސްގައި، އުއްމަތުން ހަމަދުން ދެކުމިބާނިވި ޤަލުބުގެއެވެ. (އަދި) އުއްމަތުން ކުރުއުވުން عمل ތަކުން ތަޤްއުއްކުރުމަށެވެ.

85- وَعَنْ أبي عمرو ، وقيل أبي عمْرة سُفْيانَ بنِ عبد اللَّه رضي اللَّه عنه قال: قُلْتُ : يا رسول اللَّهِ قُلْ لِي في الإِسلامِ قَولاً لا أَسْأَلُ عنه أَحداً غيْركَ . قال: « قُلْ : آمَنْت باللَّهِ: ثُمَّ اسْتَقِمْ » رواه مسلم .

މާނަ ﷲތަޢާލާ ސުވާލުކުރުމަކީ أبوعمرو سُفْيان بنِ عبد اللَّه ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ދިމަދުމަކު ދަންނަވާލީމެވެ. އޭ ﷲ ގެރަސޫލާއެވެ. އިސްލާމް ދީނުގައި ހިމެނޭ ކަންތައްތަކެއް ވިދާޅުދެއްވާ، ދަންނަ އަހަރެމެން ދެކުމަށް އަހަރެމެނަށް ކަމުދާ ނަސޭހަތް ބޭނުންވާތީވެ. ހަދީއްސަ ދިނުމަށް ސުވާލުކުރީމެވެ. حديثކުރައްވާފައިވެއެވެ. ވިދާ ހެވްއަރުކަން ހުރި ބަސްކޮށްލެވެ. ދިމަދުމަކު ﷲއަށް ޤަބޫލުކުރުމަށް އިމާންވެއްޒުމުގެވެ. ދަންނަ އަހަރެމެން އަމުއްކުރަން އެކަމު ﷲ ގެ ދީން މަތީގައި ސާބިތުވެ ހުންނާނެވެ.

86- وعنْ أبي هُريْرة رضي اللَّه عنه : قال قال رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « قَارِبُوا وسدِّدُوا ، واعْلَمُوا أَنَّه لَنْ ينْجُو أحدٌ منْكُمْ بعملهِ » قَالوا : ولا أنْت يَا رسُولَ اللَّه؟ قال : « ولا أَنَا إلا أنْ يتَغَمَّدني اللَّه برَحْمةٍ منْه وَفضْلٍ » رواه مسلم .

و « الْمُقارَبةُ » : الْقَصْدُ الَّذي لا غلُوَّ فيه ولا تقْصيرَ . و « السَّدادُ » : الاسْتقَامةُ وَالإِصابةُ ، و « يتَغَمَّدني » يُلْبسُني ويَسْتُرني .

قالَ الْعُلَمَاءُ : معنَى الاستقَامَةِ : لُزومُ طَاعِة اللَّهِ تَعالى ، قالُوا : وَهِي مِنْ جوامِعِ الْكلِم، وهِيَ نظام الأمُورِ ، وباللَّه التَّوفيق .

މާނަ ﷲ ތަޢާލާ ސުވާލުކުރުމަކީ أبو هُريْرة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރައްވާފައިވެއެވެ. ދިމަދުއިދިއުން ދުނިޔާގެ ހަރަގާ ކަމެއްގައި މުދާ ދީން إختيار ކުރާށެވެ. އަދި ދަންނާށެވެ. يقينންވެސް އުއްވެސް މީހަކު އުމުރުގެ عملގެ ސަބަބުން ނަޖާތެއް ނުލިބޭނެ ވެސް

ނުދާނެއެވެ. އެބަޔަކުން ދެންނެވިއެވެ. ތިޔަ ﷲގެ ރަސޫލާއެވެ. ކަލޭގެފާނުވެސްހެއްޔެވެ؟ حديثކުރެއްވިއެވެ. ތިމަންރަސޫލާވެސް މެއެވެ. ނަމަވެސް ﷲ سبحانه وتعالى އެއިލާހުގެ فضل ވަންތަކަމުގެ ރަޙްމަތުގައި ތިމަންނާއާ ޗައްވައިދެއްވުމުގެ އެއްޗީތު ކުރެވިއެވެ.

9- باب في التفَكُّر في عظيم مخلوقات الله تعالى

وفناء الدنيا وأهوال الآخرة وسائر أمورهما وتقصير النفس وتهذيبها وحملها على الاستقامة

ﷲ ގެ ބޮޑެތި مخلوق ތަކާއި މެދު ވިސްނުން ފިކުރުކުރުމާއި ދުނިޔޭގެ ފަނާވުމާއި آخرة ގެ مصيبة ތަކާއި ދުނިޔާއާއި آخرة ގެ އަންގަނޑި ކަންތައްތަކާއި نفسގެ އުނިކަމާއި އޭގެ ތަރުބިއްޔަތާއި އަދި އިސްތިޤާމަތް ސީދާ ގޮތުގައި ބަހައްޓުމުގެ މަގުކަން ބަޔާންކޮށްދޭ باب

قال اللَّه تعالى : قُلْ إِنَّمَا أَعِظُكُمْ بِوَاحِدَةٍ ۖ أَنْ تَقُومُوا لِلَّهِ مَثْنَىٰ وَفُرَادَىٰ ثُمَّ تَتَفَكَّرُوا ۚ ﴿سبأ٤٦﴾

ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! ތިމަން، ތިޔަބައިމީހުންނަށް نصيحة ދެއްވަނީ ކަމަކަށް، އެއްކަމަކަށެވެ. (އެއީ) ތިޔަބައިމީހުން ދެދެމީހުންނާއި، ވަކިވަކިން ﷲއަށްޓަކައި (حق މަގު ހޯދުމަށް) قائم ވެވުމަށެވެ. ދެން ތިޔަބައިމީހުން ވިސްނައި ފިކުރުކުރުމަށެވެ.

وقال الله تعالى : إِنَّ فِي خَلْقِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاخْتِلَافِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ لَآيَاتٍ لِأُولِي الْأَلْبَابِ الَّذِينَ يَذْكُرُونَ اللَّهَ قِيَامًا وَقُعُودًا وَعَلَىٰ جُنُوبِهِمْ وَيَتَفَكَّرُونَ فِي خَلْقِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ رَبَّنَا مَا خَلَقْتَ هَٰذَا بَاطِلًا سُبْحَانَكَ فَقِنَا عَذَابَ النَّارِ ﴿آل عمران ١٩٠ -١٩١﴾

ހަމަކަށަވަރުން، އުޑުތަކާއި ބިންހެއްދެވުމުގައާއި ރޭދުވާ ބަދަލުވެވުމުގައި، ބުއްދީގެ އަހުލުވެރިންނަށް ކަނޑައެޅިގެން ހެކި ހުރިކަމެއް ވެއެވެ. ދެން އެއުރެންނީ، ކޮޅަށް ތިބެގެންނާއި، އިށީނދެގެންނާއި، އޮށޯވެގެންނާއި، ﷲ ހަނދުމަކުރެއެވެ، އުޑުތަކާއި ބިންހެއްދެވުމާމެދު ފިކުރުކުރާ މީހުންނެވެ. (އެއުރެން ބުނަމުންދެއެވެ) އަހަރެމެންގެ ވެރި ރަސްކަލާނގެ! އިބަރަސްކަލާނގެ މިކަންތައް ހައްދަވާފައެއް باطلގޮތުގައެއް ނޫނެވެ. އިބަރަސްކަލާނގެ ހުސްطاهر ވަންތަކަލާނގެއެވެ! ފަހެ، ނަރަކައިގެ عذابން އަހަރެމެން ދުރުކުރައްވާނދޭވެ!

وقال الله تعالى : أَفَلَا يَنْظُرُونَ إِلَى الْإِبلِ كَيْفَ خُلِقَتْ وَإِلَى السَّمَاءِ كَيْفَ رُفِعَتْ وَإِلَى الْجِبَالِ كَيْفَ نُصِبَتْ وَإِلَى الْأَرْضِ كَيْفَ سُطِحَتْ فَذَكِّرْ إِنَّمَا أَنْتَ مُذَكِّرٌ ﴿ الغاشية ١٧– ٢١ ﴾

ފަހެ، ޖަމަލު ހެއްދެވިފައިވަނީ، ކޮންފަދައަކަށްކަމާއިމެދު އެއުރެން ޖަމަލަށް ނުބަލަނީ ހެއްޔެވެ؟ އަދި އުޑުއުފުއްލަވާލެވިފައިވަނީ، ކޮންފަދައަކަށްކަމާއިމެދު އެއުރެން އުޑުން ނުބަލަނީހެއްޔެވެ؟ އަދި ފަރުބަދަތައް ކޮޅަށް ނަގަންވާލެވިފައިވަނީ، ކޮންފަދައަކަށްކަމާއިމެދު އެއުރެން ފަރުބަދަތަކަށް ނުބަލަނީ ހެއްޔެވެ؟ އަދި ބިން ފަތުރާލެވިފައިވަނީ، ކޮންފަދައަކަށްކަމާއިމެދު އެއުރެން ބިމަށް ނުބަލަނީހެއްޔެވެ؟ ފަހެ، ކަލޭގެފާނު (އެއުރެންނަށް) ހަނދުމަ ކޮށްދެއްވާށެވެ! ކަލޭގެފާނު ވާކަން ކަނޑައެޅި ހަނދުމަކޮށްދެއްވާ ބޭކަލަކު ކަމުގައެވެ.

وقال الله تعالى : { أفلَمْ يَسيروا في الأرْضِ فَيَنْظُروا } [محمد : 10] . الآية والآيات في الباب كثيرةٌ .

ފަހެ، އެއުރެން ބިމުގައި ދަތުރުފަތުރުކޮށް އެއުރެންގެ ކުރީން އުޅުނުމީހުންގެ ނިމުނުގޮތް ކޮންފަދައަކަށް ކަން، ފަހެ، އެއުރެން ނުބަލަނީ ހެއްޔެވެ؟

الآية والآيات في الباب كثيرةٌ .

ومِنْ الأحَاديث الحديث السَّابق : « الْكَيِّس مَنْ دَانَ نَفْسَه » .

މި باب ގައި ހިމެނޭ حديث ތަކުގެ ތެރޭގައި އިސްވެދިޔަ الكيس من دان نفسه ގެ ޙަދީޘް ހިމެނެއެވެ. (حديث ނަންބަރު 66 ބައްލަވާށެވެ.)

10– باب في المبادرة إلى الخيرات

وحثَّ من توجَّه لخير على الإِقبال عليه بالجدِّ من غير تردَّد

ހެޔޮކަންތަކަށް އަވަސް ވެގަތުމާއި އަދި ހެޔޮމަގަކަށް ދިމާވެއްޖެ މީހާއަށް ހެޔޮކަންތަކަށް ހިތްވަރުދިނުން ފަސްނުޖެހި عزم އާއި އެކު އަވަސްވެގަތުމުގެ މާނަ ބަޔާންކުރާ باب

قَالَ اللّٰهُ تَعَالَى : ﴿ فَاسْتَبِقُوا الْخَيْرَات ﴾ [البقرة : 148] ،

ތަރު، ހެޔޮކަންތަކަށް ދުވުމުގައި ވާދަވެރިވެލައްވާށެވެ (އަވަސް ކުރުވަމުންދާ ގޮތަށް) ކުރިއަރައި ދާށެވެ!

وَقَالَ اللّٰهُ تَعَالَى : ﴿ وَسَارِعُوا إِلَى مَغْفِرَةٍ مِنْ رَبِّكُمْ وَجَنَّةٍ عَرْضُهَا السَّمَاوَاتُ وَالأَرْضُ أُعِدَّتْ لِلْمُتَّقِينَ ﴾ [آل عمران : 133] .

އަދި، ތިޔަބައިމީހުންގެ ވެރިރަސްކަލާނގެ حضرةން ފާފަ ފުއްސެވުން ލިބިގަތުމާއި، އުޑުތަކާއި ބިމުގެ ފުޅާމިނަށް ވާ ސުވަރުގެއަށް ތިޔަބައިމީހުން އަވަސްވެގަންނާށެވެ! އެ ސުވަރުގެ ތައްޔާރު ކުރެއްވިފައިވަނީ تقوى ވެރިންނަށެވެ.

وأما الأحاديث:

87- **فالأوَّل** : عَنْ أبي هريرة رضي اللّه عنه أن رسولَ اللّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال: « بادِروا بالأعْمالِ الصَّالِحةِ ، فستكونُ فِتَنٌ كقطَعِ اللَّيلِ الْمُظْلِمِ يُصبحُ الرجُلُ مُؤمناً ويُمْسِي كافراً ، ويُمسِي مُؤْمناً ويُصبحُ كافراً ، يبيع دينه بعَرَضٍ من الدُّنْيا» رواه مسلم

މާތްالله ރުއްސެވުން ލިބިވޮޑިގެންވާ أبو هريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسولَ اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހެޔޮ ކަންތައް ކުރުމަށް އަވަސްވެގަންނާށެވެ. މިހެނީ ވަރަށް ގާތް مستقبل ގައި ކަޅުރޭގެ އަނދިރިކަމާއި ފަދަ (ކުރެހުނު ފިތުނަތައް) ފާޅުވާނެއެވެ. (އެބައިމީހުންގެ ތެރެއިން) ބައެއް مُؤْمنއަކަށް ހުންނަ ހާލު ހެނދުނު ވެރިވެ، ހަވީރު ވަންނާނީ كافرއެއްގެ ގޮތުގައެވެ. (އެބައި ކާފަރުވެ ހިތަށް ބާރު ކުރުވެވެނެއެވެ.) އަދި ހެނދުނު كافرކަމުގައި ހުރެ، ހަވީރު ވަންނާނީ مُؤْمنއަކަށެވެ. (އެބައި ދުނިޔޭގެ ސަބަބުން ބާރު ކުރުވެވެނެއެވެ.) އެމީހުން ދުނިޔެ އެދޭ ދީން ދުނިޔެއަށް ވިއްކާލާނެއެވެ.

88- **الثَّاني**: عنْ أبي سِرْوَعَةَ بكسرِ السين المهملةِ وفتحها عُقبةَ بنِ الْحارِثِ رضي اللّه عنه قال: صليت وراءَ النَبيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم بالمدِينةِ الْعصْرَ ، فسلَّم ثُمَّ قَامَ مُسْرعاً فَتَخَطَّى رِقَابَ النَّاسِ إلى بعض حُجَرِ نسائِهِ ،

فَفَزِعَ النَّاس من سرعَتهِ ، فخرج عَليهمْ ، فرأى أَنَّهُمْ قدْ عَجِبوا منْ سُرْعتِه ، قالَ : «ذكرت شيئاً من تبْرٍ عندَنا ، فكرِهْتُ أن يحبسَنِي ، فأمرْتُ بقسْمتِه» رواه البخاري .

وفي رواية له: كنْتُ خلَّفْتُ في الْبيتِ تِبراً من الصَّدقةِ ، فكرِهْتُ أنْ أُبَيِّتَه» . «التِّبْر» قطع ذهبٍ أوْ فضَّةٍ .

މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި أبو سِرْوَعَة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަ نبيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގަޔާއެކު مدينةގައި (އަޞްރުނަމާދު) عصرނަމާދު ކުރަން ދިޔައީމެވެ. ދެން ނަމާދުކުރައްވާ ސަލާމްދެއްވުމާއި ގުޅިގެން ވަގުތުން ތެދުވެވަޑައިގެން މީސްތަކުންގެ ކަރުތަކުގެ މައްޗަށް ފައިބައްވާ ކަމުދެއްވާ ބައެއް އަނބިކަނބަލުންގެ ގެއަކަށް ވަޑައިގަތެވެ. އަވަސްވެގެން ބުނެ މީސްތަކުން ބިރުގަތެވެ. ދެން (އަވަހަށް ވަޑައިގަތުމުން) ބޭރުވެވަޑައިގެން ފެނުނީ އެކަމާ މީސްތަކުން ހައިރާންވެފައިވާކަން (އެކަމާ) އަޅުގަނޑުމެންގެ ކައިރީގައި ބެހިދާނެ ރަނާއި ރިހިގެ ހިފުންތައް ހުރިތަން ހަނދާންވެ އޭގެ މަށަށް ހުރަސްވާނެކަމަށް ބެލި މިވަރަށް (ބެހުމަށް) އަމުރުކުރީ ކަމަށް ވިދާޅުވިއެވެ.

އަދި بخاري ގެ އެހެން ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަ ގެއިން صدقة ގެ ރަނުގެ ބައި ޗުއްޓި އޮތެވެ. ދެން މިރޭ އޭތި ނުބެހި ހުރުމަށް ކަމުނުވެ ހިފަހައްޓާ އެކަމާ ކަރަދަވެރިވީމެވެ.

89- **الثَّالث**: عن جابر رضي اللَّهُ عنه قال: قال رجلٌ للنبيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يومَ أُحُدٍ: أرأيتَ إنْ قُتلتُ فأينَ أَنَا ؟ قال : «في الْجنَّةِ » فألْقى تَمراتٍ كنَّ في يَدِهِ ، ثُمَّ قاتل حتَّى قُتلَ. متفقٌ عليه .

މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި جابرގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. أُحُدހަނގުރާމަ ދުވަހު صحابي ބޭކަލަކު نبيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ ހަޒްރަތުގައި ދަންނަވާލިއެވެ. ތިމަންނަ ހަނގުރާމައިގައި شهيد ވެއްޖެއްޔާ ތިމަންނަ ދާނީ ކޮންތާކަށް ތޯއެވެ؟ ޖަވާބުގައި އަރިހުގެ ރަސޫލާ ވިދާޅުވީ حديث ކުރައްވައިފިއެވެ. ސުވަރުގެއެވެ. އޭނާ ގެ އަތުގައި صحابي ބަޔަކު ހިފައިގެން ހުރި ކަދުރުކޮޅެއް އެއްލައިލައްވާ ހަނގުރާމައިގެ މައިދާނަށް ވަދެ ހަނގުރާމަ ކުރައްވައި شهيدވެވަޑައިގެން ދިޔުމަށް ސުވަރުގެ ހާސިލް ކުރެއްވިއެވެ.

90- **الرابع**: عن أبي هُريرةَ رضي اللَّهُ عنه قال: جاءَ رجلٌ إلى النبيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم، فقال: يا رسولَ اللَّهِ، أيُّ الصَّدقةِ أعْظَمُ أجْراً ؟ قال: «أنْ تَصَدَّقَ وأنْت صحيحٌ شَحيحٌ تَخْشى الْفقرَ، وتأْمُلُ الْغنى، ولا تُمْهِلْ حتَّى إذا بلَغتِ الْحلْقُومَ. قُلت: لفُلانٍ كذا ولفلانٍ كَذَا، وقَدْ كان لفُلان » متفقٌ عليه .

« الْحلْقُوم » : مجرى النَّفسِ . و « الْمريءُ » : مجرى الطَّعامِ والشَّرابِ .

ރަޟިﷲ ޢަންހު ސަނަދުކޮށްދެއްވި أبو هُريرة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. (އެއްދުވަހަކު) ސަލާމާއި ސަލަވާތްލެވިގެންވާ ނަބިއްޔާގެ ޙަޟްރަތަށް ޝަޚްޞަކު ވަޑައިގެން ދަންނަވައިފިއެވެ. ޔާ ﷲ ގެ ރަސޫލާއެވެ. اجرގެ ގޮތުން އެންމެ ބޮޑުވާނީ ކޮބާ (އެބަހީ އެންމެ ގިނަ ثواب ލިބޭނީ) ކޮންކަހަލަ صدقة ތަކެއް ހެއްޔެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިބާ ދުޅަހެޔޮކަމާއި ސިއްޙަތު ސަލާމަތްކަމުން ހުންނަ حال ގައްޔާއި އަދި خرد ކުރުން ދަހިވެތިކަމާއި ހިތްހަމަ ނުޖެހޭ ފަދަ ކަންތަކެއް ވަދުވެފައިވާ حال ގައްޔާއި އަދި ފަގީރުވެދާނެތީ ބިރުގަނެ فقير ވެދާނެ ކަމުގެ ބިރުވެރިކަން ހިތުގައި ވަދުވެފައިވާ حال ގައްޔާއި އަދި ހަމަ އުއްމީދު ވީމާ މުއްސަނދި ވުމުގެ ބޭނުންވެގެންވާ حال ގައި (ﷲ ގެ މަގުގައި ހޭދަކުރުން އެދިގަތުން) ކުރެވުން ގެންދާ صدقة ތަކެވެ. އަދި ދިޔާ صدقة (ފުރާނަ ކަރުނައްޓަށް ދާން) ފަސްކުރެއްގެން ނުހުންނާށެވެ. އެންމެ ފުރާނަ ކަރުޖެހުމަށް ގޮސް ކުރިމަތިވާ ނަމަވެސް އަޅުގަނޑު އެވެސް މިވެސް ދޭހުށް މިނަސްޓެ އެވެސް މިހާރަކު ދާރިހާށް ކަލޭއް ބުނެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން (އަހަރެނު ދިޔާ އެބަސް ބޭނުމެރު) އަޅުގަނޑު ހުންނާނީ ދިޔާގެ ދަރިންގެ އެބަސް މިހުންނަނީ ވެރިވާހެއެވެ.

91- **الخامس**: عن أنس رضي اللَّه عنه ، أَنَّ رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم أَخذَ سيْفاً يوم أُحدٍ فقَالَ: « مَنْ يأْخُذُ منِّي هَذا ؟ فبسطُوا أَيديهُم ، كُلُّ إِنْسانٍ منهمْ يقُول : أَنا أَنا . قَالَ: «فمنْ يأَخُذُهُ بحقِه ؟ فَأَحْجمِ الْقومُ ، فقال أَبُو دجانة رضي اللَّه عنه : أَنا آخُذه بحقِّهِ ، فأَخَذهُ ففلق بِهِ هَام الْمُشْرِكينَ». رواه مسلم .

اسم أبي دجانة : سماكُ بْنُ خرسة . قولُهُ : «أَحجم الْقوم» : أي توقَّفُوا . و «فَلق بِهِ» : أَي شَق «هام الْمشرِكين» : أَيْ رؤوسهُمْ .

ރަޟިﷲ ޢަންހު ސަނަދުކޮށްދެއްވި أنسގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم أُحُد ހަނގުރާމައިގެ ދުވަހު އަތްޕުޅުގައި ކަނޑިއެއް ހިފައްވާފައި حديث ކުރެއްވިއެވެ. މިކަނޑި

ތިމަންރަސޫލާގެ އަތުން ހިފާނީ ކާކު ހެއްޔެވެ؟ އެހިނދު އެންމެން އަތްދިއްކޮށް ދެއްކިއެވެ.
ކޮންމެ މީހަކުވެސް ތިމަންނައްޓޭ ތިމަންނައްޓޭ ގޮވާލިއެވެ. އެކަމަކު حديثކުރައްވައިފިއެވެ. މިކަންޏާގެ
حقއާދާކުރާނީ ކާކުހެއްޔެވެ؟ އެހިނދު އެންމެން އެކަކުވެސް އެއްދުކޮށްލައި ފަހަތަށް ޖެހިގެންވެއެވެ. ފަހެ أَبُو
دجانة ނަމަކާތީ ރިޔާސް صحابيބޭކަލާ ދެންނެވިއެވެ. ތިމަންނަމިކަޑި ހިފާ ކަނޑީގެ حق އަދާ ކުރާނަން
ތިމައްޖަހާށެވެ. އެއްވެސް ކަލަމެއް އެ صحابي އެކަޑި ހިފާލިއެވެ. އަދި ހަޑިކޮށްގެތިލައި އެކަނޑީން
مشركްނުގެ ޖަނަ ބޮޑުކަ قتل ކުރެއްވިއެވެ.

އިލްމީ ބޭނުން: މި حديث މި ބޭކަލި ހިމެނުން مقصد އަކީ ހިތްވަރުގެ ކުރުމުގެ ފުރުޞަތު ލިބުއްޖެއްޔާ
އެކަމުގައި ފުރުސަތުގެ އެކި ލިބުމަށް ޖެހުގެ ފުރުޞަތުއަކަމުގައި ވިސްނުން ދޭހަނުކުނު ބާރުން
ކަންދިނުމަށެވެ.

92- **السَّادس**: عن الزُّبيْرِ بنِ عديٍّ قال: أَتَيْنَا أَنس بن مالكٍ رضي اللَّه عنه فشَكَوْنا إليهِ ما نلْقى من الْحَجَّاجِ. فقال: «اصبِروا فإِنه لا يأْتي زمانٌ إلاَّ والَّذي بعْده شَرٌ منه حتَّى تلقَوا ربَّكُمْ » سمعتُه منْ نبيِّكُمْ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم . رواه البخاري .

ރަޟިﷲ ޢަންހުސުބްޙާނަހޫ الزُّبيْرِ بنِ عديٍّ ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންމެން
(އަޅުގަނޑުމެން) ރަޟިﷲ ޢަންހުސުބްޙާނަހޫ أَنس بن مالكٍ ގެ ގާތަށް އަރިހަށް ޝަކުވާކޮށް ދިޔައީމެވެ. ފަހެ
ވެރިޔާ ދުއްލާމުގެ ޒުލުމަކީ الْحَجَّاج ގެ ފާރަވެރިން މުސްތަޖިއްސަބޮން ދިމާވުން ދިޔަ އަނިޔާގެ ވެރިޔާ
އުފުލުނީވެ. އެހިނދު (أنسގެފާނު) ވިދާޅުވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ކެތްތެރިވޭ އެކަމެވެ. މިހެނި
ހަމަކަނޑައެޅިން قيامةއާއި ޖެހެންދެން އެއްޖާމާނަކާ އަންއޭޖާމާނެއް ދޭހޭ އަނިޔާވެރިކަން
ބޮޑުވެގެންނެވެ. މިއީ ތިމަންނަ އަމިއްލަ ގޮތުން ބުނާ އެއްޗެއް ނޫނެވެ. މިއީ ސަލާމާއި ސަލާވާތް
ލެއްވި ނަބިއްޔާގެފާނު حديثކުރައްވަނިކޮށް ތިމަން އަޑު އެހިގެންވެއެވެ.

93- **السَّابع**: عن أَبي هريرة رضي اللَّه عنه أَن رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال: « بادروا بالأَعْمال سبعاً، هل تَنتَظرونَ إلاَّ فقراً مُنسياً، أَوْ غنيٌ مُطْغياً، أَوْ مرضاً مُفسداً، أَو هرماً مُفْنداً أَو موتاً مُجهزاً أَوِ الدَّجَّال فشرٌّ غَائب يُنتَظر، أَوِ السَّاعة فالسَّاعةُ أَدْهى وأَمر،» رواه الترمذي وقال: حديثٌ حسن .

ރަޟިﷲ ޢަންހުސުބްޙާނަހޫ أبو هريرة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ

وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ހަތް ކަމެއް އައުމުގެ ކުރިމަތީގައި ވުމުގެ ކުރިން ހެޔޮކަންތައްތައް
ކުރުމުގައި އަވަސްވެގަންނާށެވެ. ކާކުހެއްޔޯ؟ ތިޔަބައިމީހުން ހުރީ ކަންތައްތަކެއް ދުރުކުރާނޫފަދަ
فقيرކަމަކަށް إنتظارކުރަނީ ބާވައެވެ؟ ނުވަތަ ނުބައި ކަންތައްތަކަށް މަގު ފުރިހަމަކުރާ ފަދަ މުއްސަނދިކަމަކަށް
ކަމަކަށް إنتظار ކުރަނީ ބާވައެވެ؟ ނުވަތަ ހަށި ކަންތައްތައް ނުބައިކުރާ ފަދަ ބަލިމަޑުކަމަކަށް ދުވަސް ދުވަސްވެ ދުވަސް إنتظار
ކުރަނީބާވައެވެ؟ ނުވަތަ ކުއްލިއަކަށް ނާންނާނެ މަރުގެ ވަގުތު އައުމަކަށް ދުވަސް ދުވަސް إنتظارކުރަނީ ބާވައެވެ؟
ނުވަތަ دجالގެ ފިތުނަތަކަށް އައުމަށް ގޮތްތަކެއް (ހުރީ ކަންތައްތަކެއް ކުރުމުން محروم) ވެގެންދާ إنتظارކުރަނީ
ބާވައެވެ؟ ނުވަތަ ޤިޔާމަތް ދުވަހަކަށް إنتظارކުރަނީ ބާވައެވެ؟ ހަމަކަށަވަރުން ޤިޔާމަތުގެ عذاب ވަރަށް
ބޮޑުވެގެންނެވެ. އަދި ވަރަށް ދެރަވެގެންނެވެ.

94- **الثامن**: عنه أَن رسولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال يوم خيْبر: «لأعطِينَّ هذِهِ الراية رجُلا يُحبُّ اللَّه ورسُوله، يفتَح اللَّه عَلَى يديهِ» قال عمر رضي اللَّهُ عنه: ما أَحببْت الإمارة إلاَّ يومئذٍ فتساورْتُ لهَا رجَاءَ أَنْ أُدْعى لهَا، فدعا رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم عليَ بن أبي طالب، رضي اللَّه عنه، فأَعْطَاه إِيَّاها، وقالَ: «امش ولا تلْتَفتْ حتَّى يَفتح اللَّه عليكَ» فَسار عليٌّ شيئاً، ثُمَّ وقف و لم يلْتفتْ، فصرخ: يا رسول اللَّه، على ماذَا أُقاتل النَّاس؟ قال: «قاتلْهُمْ حتَّى يشْهدوا أَنْ لا إله إلاَّ اللَّه، وأَنَّ مُحمَّداً رسول اللَّه، فَإِذا فعلوا ذلك فقدْ منعوا منْك دماءَهُمْ وأَموالهُمْ إلاَّ بحَقِّها، وحِسابُهُمْ على اللَّهِ» رواه مسلم «فَتَساورْت» هو بالسِّين المهملة: أَيْ وثبت مُتطلِّعاً.

އެصحابي (އަބޫ ރަޟިﷲ ޢަންހުމާގެ ތެރެއިން أبو هريرة)ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން
رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم خيْبر ހަނގުރާމައިގެ ދުވަހު حديثކުރެއްވިއެވެ. މިއަދު ވިލަން ގަސްދާ
(މިހަނގުރާމައިގެ) މިދިދަ ކާފަ ދެއްވާނީ މީހަކަށް ﷲ އާއި އެކަލާނގެ ރަސޫލާ ދެކެ ލޯބިވާ (އަދި
އެމީހެއްގެ އަތް މައްޗަށް الله سبحانه وتعالى (ހަނގުރާމަ) فتح ކުރެއްވުން މިހާރެވެ. عمرގެ ފުރން
ވިދާޅުވިއެވެ. ވިލަން ގަސް އަދުވަހު ނޫނީ ދުވަހަކުވެސް ވެރިކަމަކަށް ނުދެކެމެވެ. އަދި ވިލަންގަ ހިފާ
ވިލަންގަސް އޮތީ ހަފުރާމާގެ ވެރިޔާ ކޮންބާއޮތީ އެވެ. ދެން رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم علي
بن أبي طالب، އަށް ގޮވާލައްވާ ދިދަ އެވީ عليٌّގެ ފުރާއި ހަވާލުކުރެއްވިއެވެ. އަދި حديث
ކުރެއްވިއެވެ. ކަލޭގެފާނު ކުރިޔަށް ވަޑައިގަންނަވާށެވެ. الله سبحانه وتعالى فتح ދެއްވައިފިއްޔާ ނޫނީ
އެނބުރި ނުބަލާށެވެ. ދެން عليٌّގެ ފުރން ކުޑަ ވަގުތުކޮޅަކަށް ހިނގާފައި ދެން މަޑުކުރެއްވިއެވެ. އަދި

އެހެންފަރާތަކަށް އެނބުރިވަޑައިގަތުމާއި ހަރު އަޑުފުޅުން ވިދާޅުވިއެވެ. އޯ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ.
ތިމަންނަށް ހަނދުމަވީ ކުރިން ކޮޅެއް ގެ މައްޗަށް ހައްތަވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެބައިމީހުން
ޢަބްދުالله ފަހަވައި އެހެން އިޖާބަތު ނުވާދާއި އަދި ހަމަކަށަވަރުން مُحمَّدގެފާނަށްވީ الله ގެ
ރަސޫލާކަމުން ހިތްވަރު ދީފައި ކުރެއްވީ ކަންތައް. ފަހު އަމިއްލަ ގެއަށް قبول ކުރެއްވުމަށް އަމިއްލަ
ފާތުމާ އަދި އަމިއްލަ މުދަލުން އިސްލާމްދީނުގެ حقއާއި މަސްލަހަތު މަތިވެ ކަލޭގެފާނުގެ އަޅުން
ސަލާމަތްވީއެވެ. އަދި އަމިއްލަ އެހެނިހެން عمل ތަކާއި ހިތުގެ ބޭއްލަވުން ވަނީ الله سبحانه وتعالى
އަށެވެ.

11- بابُ المجاهدة

الله ގެ ރުއްސުވުން އަދި ގަދައަޅާ މަސައްކަތްކުރުމުގެ ދާއިމްކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

قَالَ اللهُ تَعَالَى : ﴿ وَالَّذِينَ جَاهَدُوا فِينَا لَنَهْدِيَنَّهُمْ سُبُلَنَا وَإِنَّ اللهَ لَمَعَ الْمُحْسِنِينَ ﴾ [العنكبوت : 69] ،

ތިމަންރަސްކަލާނގެ މަގުގައި جهاد ކުރިމީހުން (ދަންނާށެވެ!) ހަމަކަށަވަރުން އެއުރެންނަށް ތިމަންރަސްކަލާނގެ މަގުތައް ދައްކަވާނީމެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން، الله ވާޅެގެންވަނީ احسان ތެރިންނާއިއެކުގައިކަން ކަށަވަރެވެ.

وَقالَ اللهُ تَعَالَى : ﴿ وَاعْبُدْ رَبَّكَ حَتَّى يَأْتِيَكَ الْيَقِينُ ﴾ [الحجر : 99] ،

އަދި ކަލޭގެފާނުގެ އަރިހަށް يَقِينُ ވެގެންވާ ކަންތައް(އެބަހީ: މަރު) އަތުވެއްޖެއުމަށް ދާންދެން ކަލޭގެފާނުގެ ވެރިރަސްކަލާނގެއަށް އަޅުކަންކުރައްވާށެވެ!

وَقالَ تَعَالَى : ﴿ وَاذْكُرِ اسْمَ رَبِّكَ وَتَبَتَّلْ إِلَيْهِ تَبْتِيلاً ﴾ [المزمل : 8]

ކަލޭގެފާނުގެ ވެރިރަސްކަލާނގެ اسمފުޅު ހަނދުމަކުރައްވާށެވެ! އަދި (އެހެންހުރިހާ ޗަޅާބޮކުން އެއްކިބާވެ، ހަމައެކަނި) އެކަލާނގެ حضرة އަށް إخلاص ތެރިކަމާއެކު ކުއްތަންވެ ވަޑައިގަންނަވާށެވެ!

وَقالَ اللهُ تَعَالَى : ﴿ فَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَيْراً يَرَهُ ﴾ [الزلزلة : 7] ،

ފަހެ، ޒައްރާއެއްގެ މިންވަރަކަށްވެސް ހެޔޮކަމެއް ކޮށްފިމީހާ، އޭނާ އެކަން ދެކޭނެތެވެ.

وَقالَ اللهُ تَعَالَى : ﴿ وَمَا تُقَدِّمُوا لأَنْفُسِكُمْ مِنْ خَيْرٍ تَجِدُوهُ عِنْدَ اللهِ هُوَ خَيْراً وَأَعْظَمَ أَجْراً ﴾ [المزمل : 20] ،

އަދި ހެޔޮކަމުގެ ތެރެއިން، ތިޔަބައިމީހުންގެ އަމިއްލަ نفسތަކަށްޓަކައި އިސްކުރާ ކޮންމެ ކަމެއްގެ ثواب، الله ގެ حضرة ގައި ހެޔޮކަން ބޮޑުވެގެންވާ ގޮތުގައި، އަދި ދަރުމަ ބޮޑުވެގެންވާ ގޮތުގައި ތިޔަބައިމީހުންނަށް ފެންނާނެތެވެ.

وَقالَ اللهُ تَعَالَى : ﴿ وَمَا تُنْفِقُوا مِنْ خَيْرٍ فَإِنَّ اللهَ بِهِ عَلِيمٌ ﴾ [البقرة : 273]

ތިޔަބައިމީހުން ޚަރަދުކުރާ ހެޔޮކަމާ ކޮންމެ އެއްޗަކާމެދު (ދަންނާށެވެ!) ފަހެ، ހަމަކަށަވަރުން الله، އެކަން ދެނެވޮޑިގެންވެއެވެ.

والآيات في الباب كثيرة معلومة.

95- **فالأَول**: عن أبي هريرة رضي اللَّه عنه. قال قال رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم: «إنَّ اللَّه تعالى قال: منْ عادى لي وليًّاً. فقدْ آذنتهُ بالْحرْب. وما تقرَّبَ إلَيَ عبْدِي بشْيءٍ أَحبَّ إلَيَ مِمَّا افْتَرَضْت عليْهِ: وما يَزالُ عبدي يتقرَّبُ إلي بالنَّوافِل حَتَّى أُحِبَّه، فَإذا أَحبَبْته كُنْتُ سمعهُ الَّذي يسْمعُ به، وبَصره الذي يُبصِرُ بِهِ، ويدَهُ التي يَبْطِش بِهَا، ورِجلَهُ التي يمْشِي بها، وَإنْ سأَلنِي أَعْطيْته، ولَئِنِ اسْتَعَاذَنِي لأُعِيذَنَّه» رواه البخاري.

«آذنتُهُ» أَعلَمتْه بِأَنِّي محارب لَهُ «استعاذنِي» رُوى بالنون وبالباءِ.

ރަޟިޔަالله ޢަންހު ވަންޏާއި أبوهريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديثކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالى وحيކުރައްވައެވެ. ތިމަންރަސްކަލާނގެ ވަލީވެރި ބަޔަކާއި ދުޝްމަނުވެރިވާ މީހާއާމެދު ތިމަންރަސްކަލާނގެ ހަނގުރާމަކުރައްވާ ކަމުގެ إعلانކުރައްވަމެވެ. އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ އަޅާ ތިމަންރަސްކަލާނގެ އާއި ކައިރިވުމަށް

ތިމަންރަސްކަލާނގެ فرض ކުރެއްވި ކަންތައްތަކަށްވުރެ ލޯބިވާކަމަކުން އަޅަށް އައްޔަށް ނުވެއެވެ. އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ އަޅާ ސުންނަތް ނަފިލަތަކުން ކުރުމުން ވަޑުން ދާން ފަހަރިވެނަމަ އެންމެފަހުން ގޮސް ތިމަންރަސްކަލާނގެ އޭނާދެކެ ލޯބިވެވަޑައިގަތުން ނަވައެވެ. އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ އޭނާދެކެ ލޯބިވެވަޑައިގެންފިނަމަ އޭނާ އަޑުއަހާ އަޑުއަހާކަމުގައި ތިމަންރަސްކަލާނގެ ބަލާލޮލެވެ. އަދި އޭނާ ބަލާ ބަލާކަމުގައި ތިމަން ރަސްކަލާނގެ ބަލާލޮލެވެ. އޭނާ ހިފާ އަތާއި ހިނގާ ފައިވެސް ތިމަންރަސްކަލާނގެ ބަލާލޮލެވެ. އަދި އޭނާ ހިނގާ ފައިވެސް ތިމަންރަސްކަލާނގެ حضرةގައި ދަންނަވާފުޅުގައި يقينން އޭނާއަށް އެދޭއެއްޗެއް ދެއްވާނެއެވެ. އަދި އޭނާ އަރައިގަތުން ސަލާމަތްކުރުން އެދިފިނަމަ އޭނާއަށް ސަލާމަތްކަން ދެއްވާނެއެވެ.

96- **الثاني**: عن أَنس رضي اللَّه عنه عن النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم فيمَا يرْوِيهِ عنْ ربهِ عزَّ وجَلَّ قال: «إِذَا تقرب الْعبْدُ إِليَّ شِبْراً تَقرَّبْتُ إِلَيْهِ ذِراعاً، وإِذَا تقرَّب إِلَيَّ ذراعاً تقرَّبْتُ منه باعاً، وإِذا أَتاني يَمْشِي أَتيْتُهُ هرْوَلَة» رواه البخاري.

މާތްالله ރަސޫލާ أنسގެފާނު نبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّمَގެ ރިވާކުރައްވާ އެކަލޭގެފާނު، އެކަލޭގެފާނު ހަދީޘްގައިބުނެލެއްވި ރަސޫލާގެ ރިވާއިން ރިވާކުރެއްވި قدسي حديثއެއްގައިވެއެވެ. الله سبحانه وتعالى وحيކުރެއްވީއެވެ. ތިމަންއިލާހާގެ އަޅާ ތިމަންއިލާހާއި ކައިރިވާކަމަށް ކުއްބަންވެސްވެދިނަމަ ތިމަންއިލާހު އެދިނުމާއި ބޮޑުކަން ކުއްބަންވެސް ވެޑެސްނަވަތެވެ. (އެބަހީ: ތިމަން ރަސްކަލާނގެ އަޅާ ތިމަން ރަސްކަލާނގެ ރިޟާއަށް އެދިލާދުރުވެގެން ކައިރިވާއިރު މިންވަރަށް އެދިކަން ކޮށްދިނަމަ ތިމަން ރަސްކަލާނގެ އޭނާއަށް ثواب ދެއްވާ މިންވަރަށް ގިނަކުރައްވާނަމެވެ.) އަދި ތިމަންއިލާހާގެ އަޅާ ތިމަންއިލާހާއި ދިޔަކަން ކައިރިވާކަމެއް ތިމަންއިލާހު އެމީހާއި ބޮޑުކަން ކުއްބަންވެ ވޭތުވާނަމެވެ. (އެބަހީ: ތިމަންރަސްކަލާނގެ އަޅާ ތިމަންރަސްކަލާނގެ ރިޟާއަށް އެދިލާދުރުވެގެންދިޔައި ދިޔައީ މިންވަރަކަށް އެދިކަން ކޮށްދިނަމަ ތިމަން ރަސްކަލާނގެ އޭނާއަށް ثواب ބޮޑުވާ މިންވަރަކަށް ގިނަކުރައްވާނަމެވެ.) އަދި ތިމަންއިލާހާގެ އަޅާ ތިމަން ހިނގާ ދިޔަމުން ހިނގާފައި އަންނަނަ ފަދަ ދުވެގެންނެވެ ކައިރިވާގެން ކައިރިވާވަ ދެވޭ ބޮލުދި ތިމަންއިލާހު އެމީހާއި ދިޔަ ދުވެދުވެގެން މިންވަރު ثواب ގިނަކުރައްވާނަމެވެ.

97- **الثالث:** عن ابن عباس رضي اللَّه عنه قال: قال رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم: «نِعْمتانِ مغبونٌ فيهما كثير من الناس: الصحة والفراغ» رواه مسلم.

މާތްالله ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ عبد الله بن عباس ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ދެ نِعْمة އެކަށި ގަދަ މީސްތަކުންގެ ތެރެއިން ގިނަމީހުން ވަނީ ހާލަތާ ކުރި ކަންތަށްވެގެންނެވެ. އެއީ ދުޅަހެޔޮކަމުގެ نِعْمة އާއި އަދި ހުސްވަގުތުގެ نِعْمةއެވެ.

98- **الرابع:** عن عائشة رضي اللَّه عنها أَنَّ النَّبيَّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم كَان يقُومُ مِنَ اللَّيْلِ حتَّى تتَفطَرَ قَدمَاهُ، فَقُلْتُ لَهُ، لِمْ تصنعُ هذا يا رسولَ اللَّهِ، وقدْ غفَرَ اللَّه لَكَ مَا تقدَّمَ مِنْ ذَنبِكَ وما تأَخَّرَ؟ قال: «أَفَلاَ أُحِبُّ أَنْ أَكُونَ عبْداً شكُوراً؟» متفقٌ عليه. هذا لفظ البخاري، ونحوه في الصحيحين من رواية الْمُغيرة بن شُعْبَةَ.

މާތް الله ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ عائشة ގެފާނުގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ނަބިއްޔާ ސަލަވާތު ވާހެ ނަބިއްޔާ ކަލޭގެފާނު ދުވަސްވަރު ތަކުރާރުކޮށްދަނީ އަވަސް ދެރަ ވަރަށް ހުނަރުވެގެން. އެނބުރި ފުރާން ބޭނު އަކަލޭގެފާނުގެ ފައިމިލަ އެއް ސްވެފުރައެވެ. (މި منظر ދެކެވުނު) މިކަންނަ އަކަލޭގެފާނަށް ދެންނެވީމެވެ. އެ اللهގެ ރަސޫލާއެވެ. ކަލޭގެފާނު ކީއްވެތޯ އަޅުގަނޑުމެން ކުރައްވާ ކީކޭ ކިޔަވާކަމަކާއެވެ؟ ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭގެފާނު ވަކިހި އިސްވެދިޔަ ފާފަތަކާއި ފަސްވެ އަންނަނީ އަންނަހަކަ ފާފަތައް ފުއްސަވި ގެންނެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. ކިހިނެއްތޯ؟ ތިމަންނަ ސުކުރުވެރި شكر ވެރި އަޅަކު ކަމުގައި ވުމަށް ބޭނުންނުވާނަމެވެ؟

99- **الخامس:** عن عائشة رضي اللَّه عنها أَنها قالت: «كان رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم إِذَا دَخَلَ الْعشْرُ أَحيا اللَّيْلَ، وأَيقظ أَهْلهْ، وجدَّ وشَدَّ المِئْزَرَ» متفقٌ عليه.

والمراد: الْعشْرُ الأَواخِرُ من شهر رمضان: «وَالمِئْزَر»: الإِزارُ وهُو كِنايَةٌ عن اعْتِزَال النِّساءِ، وقِيلَ: الْمُرادُ تشْمِيرُهُ للعِبادَةِ. يُقالُ: شَدَدْتُ لِهذا الأَمرِ مِئْزَرِي، أَيْ: تشمرتُ وَتَفرَّغتُ لَهُ.

މާތް الله ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ عائشة ގެފާނުގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ. رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم رمضان މަހުގެ ފަހު ދިހަ އަށްވައިދެއްޖާ ރޭއަޅުކަމުގައި އުޅުއްވައިވެއެވެ. އަދި ގެގެ މީހުން ހޭ އަޅުކަމުން ހޭ ކުރުއްވައިވެއެވެ. އަދި އަހަރެން ދުވަސްވަރުކޮށް ދުވަސްވަރުގެ خلاف އަށް އަޅުކަންތައް ވެސް

ކިޔައިދެވިއެވެ. އަދި އެދުވަސް ކޮޅުގައި އަނބިއަނބިކަނބަލުންގެ ފާރަލުމުން އުފާ حاصل ކުރުމުން ދުރުވެ
އެޅުއްވާލެވޭ.

100- **السادس**: عن أبي هريرة رضي اللَّه عنه قال: قال رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم: «المُؤمِن الْقَويُّ خيرٌ وَأَحبُّ إِلى اللَّهِ مِنَ المُؤْمِنِ الضَّعِيفِ وفي كُلٍّ خيْرٌ. احْرِصْ عَلَى مَا ينْفَعُكَ، واسْتَعِنْ باللَّهِ وَلاَ تَعْجَزْ. وإنْ أصابَك شيءٌ فلاَ تقلْ: لَوْ أَنِّي فَعلْتُ كانَ كَذَا وَكذا، وَلَكِنْ قُلْ: قدَّرَ اللَّهُ، ومَا شَاءَ فَعَلَ، فَإِنَّ لَوْ تَفْتَحُ عَمَلَ الشَّيْطَانِ». رواه مسلم.

މާތްالله ރުޟޫކުރައްވާ أبو هريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ގަދަފަދަ مُؤْمِن އަކީ ބަލިކަށި مُؤْمِن އަކަށް ވުރެ الله ގެ حضرة ގައި މާތް ވެގެން ވެއެވެ. (އަދި ދެންނެތުމަވެސް.) ހިމެނުން ކަލޭގެ ހައިސިއްޔަތުން ދީނީ ފުރުޞަތުގެ ހުރި ވެގެންވެއެވެ. ތިބާއަށް ފައިދާ ކުރާނެ ކަންތައްތަކަށް ކަންބޮޑުވާ ކަމަށް މަސައްކަތްކުރާށެވެ. ތިބާ ކުރާ މަސައްކަތްތަކުގައި الله ގެ حضرة ން އެދޭށެވެ. އަދި މަސައްކަތުގައި ކުރުކޮށް ނުލާށެވެ. އަދި ދުރުކަމެއް ކުރިމަތިވެއްޖެނަމަ "މިވެނިކަމެއް ތިމަންނައަށް ނުކުރެވުނުނަމަ މިހެން ކަން ނުވީސް" "އެވެނި ކަމެއް ނުކުރެވުނުނަމަ އެހެން ކަން ނުވީސް" ބުނުމުން ނުބެލޭނެއެވެ. ނަމަވެސް އެފަދަ مصيبة އެއް ދިމާވެއްޖެއްޔާ "އަޅީ الله އިރާދަކުރެއްވީ ގޮތަށް ނިމުނީ ދިޔައީއެވެ" ބުނާށެވެ. ސަބަބަކީ ފާހަ ހަމަކަށަވަރުން މިހެން ނުވީނަމަ އެހެން ނުވީސް ބުނުމުގެ ސަބަބުން ދުވަހުގެ ފަހުން شَّيْطَان ގެ عَمَل ތަކަށް ދޮރު ފަތިވެގެން ހިނގައިދާނެ ހެއްކަވެ.

101- **السابع**: عنه أَنَّ رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال: «حُجِبتِ النَّارُ بِالشَّهَواتِ، وحُجِبتْ الْجَنَّةُ بَالمكَارِهِ» متفقٌ عليه.

وفي رواية لمسلم: «حُفَّتْ» بَدلَ «حُجِبتْ» وهو بمعناهُ: أيْ: بينهُ وبيْنَهَا هَذا الحجابُ، فإذا فعلَهُ دخَلها.

އަދި އެ صحابي (އެބަހީ: މާތްالله ރުޟޫކުރައްވާ أبو هريرة) ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ނަރަކަ ހަމަ نفس ގެ އެދުންތަކާއި ދުނިޔަވީ ވެގެން ނޫނީ ނަރަކައިން މުޅިން ނިވިވެގެންވެއެވެ. އަދި ހިތްހަމަނުޖެހޭ ކަންތައްތަކުގައި ދިމާވާ އުނދަގޫތަކުން ސުވަރުގެ ވެގެން ނޫނީ ސުވަރުގެއެއް ނުލިބޭނެއެވެ.

102- **الثامن**: عن أبي عبد اللَّه حُذَيْفةَ بن اليمانِ، رضي اللَّهُ عنهما، قال: صَلَّيْتُ مع النَّبِيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ذَاتَ لَيْلَةٍ، فَافَتَتَحَ الْبقرة، فقُلْت يرْكَعُ عِندَ المائة، ثُمَّ مضى، فَقُلْت يُصلِّي بِهَا في رَكْعةٍ، فَمَضَى.

فَقُلْت يَرْكَع بِهَا، ثمَّ افْتتَح النِّسَاءَ، فقَرأَهَا، ثمَّ افتتح آلَ عِمْرانَ فَقرَأَهَا، يَقْرأُ مُتَرَسِّلاً إذَا مرَّ بآيَةٍ فِيها تَسْبِيحٌ سَبَّحَ، وإِذَا مَرَّ بسْؤالٍ سَأل، وإذَا مَرَّ بتَعوذٍ تَعَوَّذَ، ثم ركع فَجعل يقُول: «سُبحانَ رَبِّيَ الْعظِيمِ» فَكَانَ ركُوعُه نَحْوا مِنْ قِيامِهِ ثُمَّ قَالَ: «سمِع اللَّهُ لِمن حمِدَه، ربَّنا لك الْحمدُ» ثُم قَام قِياماً طوِيلاً قَرِيباً مِمَّا ركَع، ثُمَّ سَجدَ فَقالَ: «سبحان رَبِّيَ الأعلَى» فَكَانَ سُجُوده قَرِيباً مِنْ قِيامِهِ». رواه مسلم.

މާތްالله އެދެބަފައިކަލުންނަށް ރުއްސެވުން ލިބިވޮޑިގެންވާ أبو عبد الله حُذَيْفة بن اليمان ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ.
ވިދާޅުވިއެވެ. އެއްރޭގަނޑު އަހަރެން رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ ފަހަތުން ނަމާދުކުރަން
ފެށީމެވެ. ދެން އެކަލޭގެފާނު (ފުރަތަމަ ރަކްޢަތުގައި الحمد އަށް ފަހު) بقرة ސޫރަތް ކިޔަވަން ފެށްޓެވިއެވެ.
ދެން އަހަރެން ހިތާހިތާ ބުނީމެވެ. ސަތޭކަ آيه ކިޔަވައި ވިދާޅުވެނިމުމުން ركوع ކުރައްވާނެއެވެ.
އެކަލޭގެފާނު ސަތޭކަ آيهއަށް ފުރުމުން ކިޔަވަމުން ގެންދެވިއެވެ. ދެން ހިތުން ހިތާ ހިތާ ބުނީމެވެ.
بقرةސޫރަތް ނިމުމުން ކިޔަވައި ވިދާޅުވެނިމުމުން އެ رَكْعة ފުރިހަމަ ކުރައްވާނެއެވެ. ދެން އެކަލޭގެފާނު
ކިޔަވަމުން ގެންދެވިއެވެ. ދެން بقرةސޫރަތް ނިންމެވިއެވެ. އަހަރެން ދެން ހިތާހިތާ ބުނީމެވެ.
މިއާއި ދެން ركوع ކުރައްވާނެއެވެ. އެކަމަކު އެކަލޭގެފާނު النِّسَاء ސޫރަތް ކިޔަވަން
ފެށްޓެވިއެވެ. ދެން އެސޫރަތް ކިޔަވައި ވިދާޅުވެނިމުމުން ދެން آلَ عِمْرانَ ސޫރަތް ކިޔަވަން
ފެށްޓެވީއެވެ. ދެން އެސޫރަތް ވެސް ނިންމަވައިފިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު މިހުރިހާ ސޫރަތް ތިލާވަތް
ކިޔަވަމުން ގެންދެވީ ترتيلގެ މަގުންނެވެ. تسبيح ކިޔަން ޖެހޭތަނަކަށް އަރައިވަޑައިގަތުމުން تسبيح ކިޔަވާފައެވެ.
دعاء ކުރަން ޖެހޭ ތަނަކަށް އަރައިވަޑައިގަތުމުން دعاء ކުރައްވާފައެވެ. ދެން تَعَوَّذ ގެ އާޔަތަށް (އަރާ
ކަލާނގެ ފަރާތުން އަދުރުން ރައްކާތެރިކަން އެދިފައިވާ އާޔަތަށް) އަރައިވަޑައިގަތުމުން أعوذ بالله ވިދާޅުވިއެވެ. ދެން މިގޮތުން
سورة ފުރިހަމަ ކުރެއްވުމަށްފަހު އޭރު އެކަލޭގެފާނު ركوع ކުރެއްވީއެވެ. ދެން ركوع ގައި سُبحانَ رَبِّيَ
الْعظِيمِ ކިޔަވަމުން ގެންދެވިއެވެ. ދެން ركوع ގައިވެސް قيامގައި ހުންނެވި ވަގުތާއި އެއްވަރު
ވަގުތަކު ހުންނެވިއެވެ. ދެން ركوعން ބޯލެއްވީ سمع اللَّهُ لِمن حمِدَه، ربَّنا لك الْحمدُ ވިދާޅުވެއެވެ. (މާނައީ:
އެކަލާނގެއަށް حمد ކުރާ މީހާގެ އަޑު އައްސަވައެވެ. އަހަރެމެންގެ ވެރިރަސްކަލާނގެ
ހަމަ حمدވަނީ ތިބާ އަށެވެ.) ދެން ركوعގައި ހުންނެވި ވަގުތާއި އެއްވަރަށް

މަޤާމުއްވައިގެން إعتدالކަމި ހުންނެވިއެވެ. ދެން ދެސަޖިދަ ދެމެދުއްވިއެވެ. އަދި سبحان رَبِّيَ الأعلَى ވިދާޅުވެން ފެށްޓެވިއެވެ. (މާނައީ: އަޅުގަނޑު ރަސްކަލާނގެ ހުސްތާހިރު ވަންތަކަލާނގެއެވެ! އެކަލާނގެ މަތިވެރި ވަންތަކަލާނގެއެވެ!) އަދި އެކަލޭގެފާނު سَجد ވެސް قِيامކަމި ހުންނެވި ވަގުތާއި ގާތްގަނޑަކަށް އެއްވަރަށް ދިގުކުރެއްވިއެވެ.

103- التاسع: عن ابن مسعودٍ رَضِيَ اللَّهُ عنه قال: صلَّيْت مع النَبِيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم لَيلَةً، فَأَطَالَ الْقِيَامَ حتَّى همَمْتُ أَنْ أجْلِسَ وَأدعَهُ. متفقٌ عليه.

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވާ عبد الله بن مسعودގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަ رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ ފަހަތުން ރޭގަނޑަކު ނަމާދުކުރެއްވީމެވެ. ފަހެ އެކަލޭގެފާނު قِيام ދިގުކުރެއްވިއެވެ. ތިމަންނަ ގޯސް خيالއެއް ކުރީމެވެ. ދެންނެވުނެވެ. ކޮބާ ކުރެއްވީ ކޮން خيالއެއް ބާއެވެ؟ ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަ خيال ކުރީ އިށީނދެވަޑައިގަތުމަށެވެ. އަދި ނަމާދު ދޫކޮށް ދާނެކަމަށެވެ.

104- **العاشر**: عن أنس رضي اللَّه عنه عن رسولِ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال: «يتْبَعُ الميْتَ ثلاثَةٌ: أهلُهُ ومالُه وعمَلُه، فيرْجِع اثنانِ ويبْقَى واحِدٌ: يرجعُ أهلُهُ ومالُهُ، ويبقى عملُهُ» متفقٌ عليه.

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވާ أنسގެފާނު، رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ އަރިހުން ރިވާކުރައްވައެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. މަރުވީމާ ފަހަތުން ގެންދާނީ ތިން ކަމެކެވެ. ތިން އެއްޗެއް ދެއެވެ. އާއިލާއާއި އޭނާގެ އަނބިދަރިންނެވެ. ދަރިންނާ އެއްކަމެއް އޭނާގެ މުދަލެވެ. އަދި އެ ތިންކަމުގެ ތެރެއިން އޭނާގެ عملއެވެ. ފަހެ މީގެ ތެރެއިން ދެއެއްޗެއް އެނބުރި ދާނެއެވެ. އޭނާގެ އާއިލާއާއި މުދަލެވެ. އަދި އެކެއް އެނބުރި ނުދާނެއެވެ. އޭނާގެ عمل އެކަނި ބާކީވާނެއެވެ.

105- **الحادي عشر**: عن ابن مسعودٍ رضيَ اللَّهُ عنه قال: قال النبيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم: «الجنة أقَــربُ إلى أَحدِكُم مِنْ شِراكِ نَعْلِهِ والنَّارُ مِثْلُ ذلِكَ» رواه البخاري.

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވާ عبد الله بن مسعود ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. نبيّ އާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديثކުރެއްވިއެވެ. ހެޔޮعملތަކުގެ ސަބަބުން ސުވަރުގެ ތިޔަބައިމީހުންނާ އޭގެ ކައިރިވެގެންވެއެވެ.

އެއީ ޒަރީޢާތުގެ ވަޤުތު ޒަކާތު ކައިރި ވެގެންވާ ޒަރީޢާތްތަކެވެ. އަދި ނުވަތަ عملވެސް ކުރާނަމަ ނަރަކަ ޖިހަބައިމީހުންނައި އެހާގެ ކައިރިވެގެން ވެއެވެ. (އެއީ ޒަރީޢާތުގެ ވަޤުތު ޒަކާތު ކައިރި ވެގެންވާ ޒަރީޢާތްތަކެވެ.)

106- **الثاني عشر**: عن أبي فِراس رَبيعةَ بنِ كَعْب الأسْلَمِيِّ خادِمِ رسولِ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم، ومِنْ أَهْلِ الصُّفَّةِ رضي اللَّهُ عنه قال: كُنْتُ أبيتُ مع رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم، فآتِيهِ بوَضوئِهِ، وحاجتِهِ فقال: «سلْنِي» فقُلْت: أسْأَلُكَ مُرافَقَتَكَ في الجنَّةِ. فقالَ: «أوَ غَيْرَ ذلِك؟» قُلْت: أسْأَلُكَ مُرافَقَتَكَ في الجنَّةِ. فقالَ: «أوَ غَيْرَ ذلِك ؟» قُلْت: هو ذَاك. قال: «فأَعِنِّي على نَفْسِكَ بِكَثْرةِ السجُودِ» رواه مسلم.

މާތް الله ރުއްސުންފުއްވި أبو فِراس رَبيعةَ بنِ كَعْب الأسْلَمِي ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. މިއީ ، رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ خادم އެކަކެވެ. އަދި މިއީ مسجد النبوى ގައި ދިރިއުޅުއްވި ބިމުގެ أَهْل الصُّفَّة ގެ ބޭކަލުންގެ ތެރެއިގެ ބޭކަލަކެވެ. ތިމަންކަލޭގެފާނު ރޭގަނޑު رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ ގާތުގައި ހޭދަކުރެއްވި ކައިރިގައި އެކަލޭގެފާނަށް خدمة ކުރައްވަމުންނެވެ. ދެން އެކަލޭގެފާނަށް وضوء ކުރައްވަމުން ފެނާ ގެނެސްދީ ހަދައެވެ. އަދި އެހެނިހެން ކަންތައްތަކާއި ބެހޭ ކަންތައްވެސް ކުރަމުންނެވެ. ދެން އަޑުއިވުނެވެ. މިވާ އަރުވާލެއް އެކަން ކުރަނީ ހަދައިދިނުމުގެ ބަދަލުގައި ދަރުމައެއް ދެއްވަން ނިންމަވައިގެން ސުވާލު ކުރެއްވި މިއެވެ. ދެން ކަލޭގެފާނު ދުޢާކުރެވެ. ދެން އިހުސާނެއް ކުރާނަމަ ބަދަލު ދެއްވާނެ ކަމެއް ނޫން ހެއްޔެވެ؟ ދެން حديثކުރައްވައިދެއްވިއެވެ. ފެން އިހުސާނަކީ ބޭނުން ކަމެއްތޯ؟ ދެން ކަލޭގެފާނު ދުޢާކުރައްވާށެވެ. އަރުވާލެއް ހެއްވި. حديثކުރައްވައިދެއްވިއެވެ. މިހުސްވެއްޖެއްޔާ ވިވާ ގަސްއިން نفلނަމާދު ކުރުގެން ވިލަރުގައި ވިދާޅުވުމާ އަށް ވާގިވެރިވާށެވެ.

107- **الثالث عشر**: عن أبي عبد اللَّه ويُقَالُ: أبُو عبْدِ الرَّحمنِ ثَوْبانَ موْلى رسولِ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال: سمِعْتُ رسولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يقول: عليكَ بِكَثْرةِ السُّجُودِ، فإِنَّك لَنْ تَسْجُد للَّهِ سجْدةً إلاَّ رفَعكَ اللَّهُ بِهَا درجةً، وحطَّ عنْكَ بِهَا خَطِيئَةً» رواه مسلم.

رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم މިނިވަން ކުރައްވި ބޭކަލޭގެ ކުދިކަލެއް މާތް الله ރުއްސުންފުއްވި أبو عبد اللَّه ثَوْبان ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އަދި މިކަލޭގެފާނަށް ނަމަކީ عبْد الرَّحمن ކަމަށްވެސް ބުނެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ވިދާޅުވި ތަބާވެވިދާނެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރައްވައެވެ. ތިބާ ގިނަގިނައިން سجدة ކުރާ އެވެއެވެ. މިހެނީ ހަމަކަށަވަރުން ތިބާ سجدة އެއް ކުރާހިނދަކު

އެ سجدة ދަކާށް ބިޑާޔަށް ފަރަތަޖެއް ގަބޫލުކުރި ނުވާ ޢަދި އެއިން ކުރެވުނުފަހުން ނިކުމެސަބަ ހަމަ އެންމެ
سجدة ޖެއްސެވި ނުވެއެވެ.

108- **الرابع عشر**: عن أبي صَفْوانَ عبدِ اللَّه بن بُسْرِ الأسلَمِيِّ، رضي اللَّه عنه، قال: قال رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم: «خَيْرُ النَّاسِ مَن طالَ عمُرُه وَحَسُنَ عملُه» رواه الترمذي، وقال حديثٌ حسنٌ.

«بُسْرٌ»: بضم الباءِ وبالسين المهملة.

މާތްالله ރުއްސެވުންވާތިވި أبو صَفْوان عبد اللَّه بن بُسْرْ الأسلَمِي ގެ ކިބައިން ރިވާވާކަށްވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މީސްތަކުންގެ ތެރެއިން އެންމެ ހެޔޮވީ ދިގު
އުމުރެއްގެ އުމުރު ލިބިގެން عمل ރަނގަޅު ވެއްޖެ މީހާއެވެ.

109- **الخامس عشر**: عن أنسٍ رضي اللَّه عنه، قال: غَاب عمِّي أَنَسُ بنُ النَّضْرِ رضي اللَّهُ عنه، عن قِتالِ بدرٍ، فقال: يا رسولَ اللَّه غِبْت عن أوَّلِ قِتالٍ قَاتلْتَ الْمُشرِكِينَ، لَئِن اللَّهُ أشْهَدَني قتالَ المشركين لَيُرِيَنَّ اللَّهُ ما أصنعُ، فلما كانَ يومُ أُحدٍ انْكشَفَ الْمُسْلِمُون فقال: اللَّهُمَّ أعْتَذِرُ إلِيْكَ مِمَّا صنَع هَؤُلاءِ يَعْنِي أصْحَابَه وأبرأُ إلَيْكَ مِمَّا صنعَ هَؤُلاَءِ يعني الْمُشْرِكِينَ ثُمَّ تَقدَّمَ فَاسْتَقْبَلَهُ سعْدُ بْنُ مُعاذٍ، فَقالَ: يا سعْدُ بْنَ مُعاذٍ الْجنَّةُ ورَبِّ الكعْبةِ، إنِى أجِدُ رِيحَهَا مِنْ دُونِ أُحُدٍ. قال سعْدٌ: فَمَا اسْتَطعْتُ يا رسول اللَّه ماصنَعَ، قَالَ أنسٌ: فَوجدْنَا بِهِ بِضْعاً وثمانِينَ ضَرْبةً بِالسَّيفِ، أوْ طَعْنَةً بِرُمْحٍ، أو رمْيةً بِسهْمٍ، ووجدْناهُ قَد قُتِلَ وَمثَّلَ بِهِ الْمُشرِكُونَ فَما عرفَهُ أَحدٌ إلاَّ أُخْتُهُ بِبنَانِهِ. قال أنسٌ: كُنَّا نَرى أوْ نَظُنُّ أنَّ هَذِهِ الآيَة نزلَتْ فيهِ وَفِي أشْباهِهِ: [مِنَ الْمُؤْمِنِينَ رِجالٌ صدقُوا ما عَاهَدُوا اللَّه علَيهِ] [الأحزاب: 23] إلى آخرها. متفقٌ عليه.

قوله: «لَيُرِيَنَّ اللَّهُ» رُوِى بضم الياءِ وكسر الراءِ، أي لَيُظْهِرنَّ اللَّهُ ذَلِكَ لِلنَّاسِ، ورُوِى بفتحهما، ومعناه ظاهر، واللَّه أعلم.

މާތް اللهރުއްސެވުންވާތިވި أنسގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވާކަށްވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަގެ ބޮޑުބޭބޭފުޅު،
މާތް الله ރުއްސެވުންވާތިވި النَّضْر ގެ ދަރިކަލުން أنس ގެފާނު ހިނގާވި އުޙުދުހަނގުރާމަ ނުވަތަ بدرހަނގުރާމައިގައި
ބައިވެރިވެ ނުވޮޑިގެންނެވެ. (އެކަލޭގެ މައްސަލަ ދެރަވެފައިވާތީ رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އަށް) ދަންނަވައިފިއެވެ.
އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. ކަލޭގެފާނު مُشرِكُންނާއި ކުރި ފުރަތަމަ ހަނގުރާމައިގައި ތިމަންނައަށް ބައިވެ

ބައިވެރި ނުވެވިއެވެ. މާތް الله ގަސްދުކުރެއްވި ހިތްވަރާއި ބައްލަވާށެވެ. ދިޔަ مُشرِكُންނާއި ހަނގުރާމަކުރުމުގެ ފުރުސަތެއް ދިމާވެއްޖެނަމަ ހިތްވަރުދީގެން ދިމާވެ ފަހަތަށް ނުޖެހި ހަނގުރާމަކުރާނެކަން މާތްالله ދެއްކެވުމަށްޓަކައި ތިމަން ދައްކާނަމެވެ. (މިއީ ބަދުރުގެ ހަނގުރާމަ أُحُد ހަނގުރާމަ ހިނގިއިރުއެވެ.) ދެން أُحُد ހަނގުރާމަ ހިނގާއިރު ތިބި މުސްލިމުންގެ ބައެއް ހަނގުރާމަ ދޫކޮށް رسول اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّمގެ އަމުރު ފުޅާއި خلافވުމުގެ ސަބަބުން މުސްލިމުން ބަލިވެ ސިފައިން ފުރަގަސްދީފައި ދުވަން ދިޔައިރުގައި ދުވަންދިޔައީއެވެ. اللهم ކުރިއަށްދިޔައި ބައެއްގެ ކުށަށް ކަމާއެކު! މުސްލިމުންނަށް މިކަމުގައި ކަނޑަނޑު މިއަދު އިޚްލާސްތެރިކަމާ حضرةށް معافއަށް އެދުމެވެ. އަދި مُشرِكُންގެ މި عدواني ހަމަލާތަކަށް ކަންތައް ކުރުމެވެ. އެހެން އެއްބަފާ ގަޑުތަކުރަމަށް ހަނގުރާމަ ކުރަން ފެށުމެވެ. (މިފުރުސަތުގައި) سعدُ بْنُ مُعاذ އާއި ބައްދަލުވުމުން ގޮވާލައެވެ. އޭ سعدُ بْنُ مُعاذ އެވެ. كعبةގެ ވެރި ރަސްކަލާނގެ ގަސަމުގައި ހުވަފެންކުރާ ބަނދުވެ. އިތުރު ކުރެއްވުމަށާ ސުވަރުގެ މީހަށް ދުވަސްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން މިދަންނަވަނީ މިأُحُد ފަރުބަދަޔަށް ދުރަށްވުރެ ސުވަރުގޭގެ މީރުވަސް އަހުރެވިއެވެ. سعدُ ގޮވާފެވެ. ބުނުއްވިއެވެ. އެދުވަހު މި صحابي ހަނގުރާމަކުރައްވި ކުރުމުގެ ބަޔާނެއް ބަޔަކަށް ދިމަނަވީށޯ ކަމަށް ނުކުރެވުނެވެ. أنس ގަވުނު ރިވާކުރެއްވެވެ. ހަނގުރާމަ ނިމުމުން ބަލައިލި އެصحابي އެހީ شهيد ވެފައެވެ. ހިރާހުގައި އަށްޑިހަ އަށްވުރު ގިނަ ކަނޑީގެ އަލިފިލާ އަރަފިއާ ވަޅުތަކެއް ފެނުނެވެ. ބަލިކަމު ފެނިފައިވާ ވަޅުތަކެއް ހެދިގެންވެ. مُشرِكُންނަށް މި صحابيގެ ނުފިލައި ހަށިގަނޑު ކަށަވަރުކުރުމުގެ ގޮތް ދަސްކޮށްލިއެވެ. އަހަން ކަމުން އެއީކަންބަރުވީއަބަލުވާތީ އެޕޮތެއް އޭ صحابيގެ ދައްތައިން އިނގިލިތަކުން އަހާ ދެނެގަތެވެ. ކުރިޔަށް ދިޔަ ދިވެހިންގެ ބާރީ ބާބާ އޭ ވިދާޅުވިކަމަށް أنس ގަވުނު ވިދާޅުވިއެވެ. [مِنَ الْمُؤْمِنِينَ رِجالٌ صدقُوا ما عَاهَدُوا اللَّه علَيهِ] ގެ އާޔަތް ބާވައިލެވުނީ މިފަދަ ބޭބޭ މިކަހަލަ ބޭކަލުން ބަލަހައްޓަވަން ބާވައިލެއްވި ހަކަމެވެ. މާނައަކީ މާނައީ:- اللهއަށް އަހަރެން عهد ވީ ކަންތައް ތެދުކުރި ފިރިހެންބަޔަކު مُؤْمِنންގެ ތެރޭގައި ވެއެވެ.

110- **السادس عشر**: عن أبي مسعود عُقْبَةَ بن عمروٍ الأنصاريِّ البدريِّ رضي اللَّهُ عنه قال: لَّما نَزَلَتْ آيـــةُ الصَّدقَةِ كُنَّا نُحَامِلُ عَلَى ظُهُورنا. فَجَاءَ رَجُلٌ فَتَصدَّقَ بِشَيْءٍ كَثِيرٍ فَقَالُوا: مُراء، وجاءَ رَجُلٌ آخَــرُ فَتَصَــدَّقَ بِصَاعٍ فقالُوا: إنَّ اللَّه لَغَنِيٌّ عَنْ صاعِ هَذَا، فَنَزَلَتْ {الَّذِينَ يَلْمِزُونَ الْمُطَّوِّعِينَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ فِي الصَّدَقَاتِ وَالَّــذِينَ لاَ يَجِدُونَ إلاَّ جُهْدَهُمْ} [التوبة 79] الآية. متفقٌ عليه.

«ونُحَامِلُ» بضم النون، وبالحاءِ المهملة: أَيْ يَحْمِلُ أَحَدُنَا على ظَهْرِهِ بالأجْرَةِ، وَيَتَصَدَّقُ بها.

މާތް الله ރުޟާވެވޮޑިވާށި أبو مسعود عُقْبَةَ بن عمرو الأنصاريِّ البدري ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. صدقة ދާއި ގޮތު އާޔަތް ބާވައިލެއްވުމުން ތިމަންމެން މުދާތަކެއް ކަރުގައި އުފުލައިގެން (صَّدقَة ދެއް ދިނުމަށްޓަކައި) ގެންނަން ފެށީމެވެ. ފަހެ އެކަކު ވަރަށް ގިނަ މުދަލެއް صدقة އަށް ދިނުމަށްޓަކައި ގެނައެވެ. ފަހެ މުނާފިޤުން ބުންޏެވެ. އެއީ ދައްކައުމުގެ ގޮތުގައެވެ. އަދި އަނެކަކު މުޅި صاع އެއްގެ މިންވަރަކީ އެތިކަމެއް صَّدقَة އެއްގެ ގޮތުގައި ގެނައެވެ. ފަހެ މުނާފިޤުން ބުންޏެވެ. ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالى އެމީހާގެ އެތިކަމާ صاع އެއްގެ މިންވަރަށް ބޭނުންތެރިވެވޮޑިނުވެއެވެ. ފަހެ އަރިސްދު الله سبحانه وتعالى އަންނަނިވި އާޔަތް ބާވައިލެއްވިއެވެ. {الَّذِينَ يَلْمِزُونَ الْمُطَّوِّعِينَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ فِي الصَّدَقَاتِ وَالَّذِينَ لاَ يَجِدُونَ إلاَّ جُهْدَهُمْ} މާނައީ:- އުމުރުންނީ، مُؤْمِنُންގެ ތެރެއިން تطوع ގެ ގޮތުން صدقة ދޭ މީހުންގެ صدقة ދާއި ގޮތު، ކުޑައިމީސްތަކުން ބޭނުމީހުންނެވެ. އަދި އުމުރުންނީ (އެބަހީ:مُؤْمِنُންނީ) އުމުރުންތަކުން ހިތްހާ ފުދުމަށްވުރެ ގިނަ ނުކުރެވޭ މީހުންނެވެ.

111- **السابَع عشر**: عن سعيدِ بنِ عبدِ العزيزِ، عن رَبيعةَ بنِ يزيدَ، عن أَبِي إدريس الخَوْلاَنِيِّ، عن أَبِـــي ذَرٍّ جُنْدُبِ بنِ جُنَادَةَ، رضي اللَّهُ عنه، عن النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم فيما يَرْوِى عَنِ اللَّهِ تباركَ وتعالى أنه قـــال: «يا عِبَادِي إنِّي حَرَّمْتُ الظُّلْمَ عَلَى نَفْسِي وَجَعَلْتُهُ بَيْنَكُمْ مُحَرَّماً فَلاَ تَظالَمُوا، يَا عِبَادِي كُلُّكُم ضَـــالٌّ إلاَّ مَـــنْ هَدَيْتُهُ، فَاسْتَهْدُونِي أهْدكُمْ، يَا عِبَادي كُلُّكُمْ جائعٌ إلاَّ منْ أطعمتُه، فاسْتطْعموني أطعمْكم، يا عبادي كلكـــم عَارٍ إلاَّ مِنْ كَسَوْتُهُ فَاسْتَكْسُونِي أكْسُكُمْ، يَا عِبَادِي إنَّكُمْ تُخْطِئُونَ باللَّيْلِ وَالنَّهَارِ وأَنَا أغْفِرُ الذُّنُوبَ جَمِيعـــاً، فَاسْتَغْفِرُونِي أغْفِرْ لَكُمْ، يَا عِبَادِي إنَّكُمْ لَنْ تَبْلُغُوا ضُرِّي فَتَضُرُّونِي، وَلَنْ تَبْلُغُوا نَفْعِي فَتَنْفَعُونِي، يَا عِبَادِي لَوْ أَنَّ أَوَّلَكُمْ وآخِركُمْ، وَإنْسَكُمْ وَجِنَّكُمْ كَانُوا عَلَى أتقَى قلبِ رجلٍ واحدٍ منكم ما زادَ ذلكَ فِي مُلكي شيئاً، يـــا عِبَادِي لو أَنَّ أوَّلكم وآخرَكُم وإنسَكُم وجنكُمْ كَانوا عَلَى أفْجَرِ قَلْبِ رَجُلٍ وَاحِدٍ مِنْكُمْ مَا نَقَصَ ذَلِكَ مِـــنْ مُلْكِي شَيْئاً، يَا عِبَادِي لَوْ أَنَّ أَوَّلَكُمْ وَآخِركُمْ وَإنْسَكُمْ وَجنَّكُمْ، قَامُوا فِي صَعِيدٍ وَاحِدٍ، فَسأَلُونِي فَأَعْطَيْتُ كُلَّ إنْسانٍ مَسْأَلَتَهُ، مَا نَقَصَ ذَلِكَ مِمَّا عِنْدِي إلاَّ كَمَا يَنْقُصُ المِخْيَطُ إذَا أُدْخِلَ البَحْرَ، يَا عِبَادِي إنَّما هِيَ أعْمَالُكُمْ أُحْصِيهَا لَكُمْ، ثُمَّ أوَفِّيكُمْ إيَّاهَا، فَمَنْ وَجَدَ خَيْراً فَلْيَحْمِدِ اللَّه، وَمَنْ وَجَدَ غَيْرَ ذَلِكَ فَلاَ يَلُومَنَّ إلاَّ نَفْسَهُ». قَالَ سعيدٌ: كان أبو إدريس إذا حدَّثَ بهذا الحديث جَثَا عَلَى رُكبتيه. رواه مسلم. وروينا عن الإمام أحمـــد بـــن حنبل رحمه اللَّه قال: ليس لأهل الشام حديث أشرف من هذا الحديث.

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވި جُنْدُب بنِ جُنادَة, رسول اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ އަރިހުން ރިވާކުރެއްވި قدسى حديث އެއްގައިވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން މާތްالله سبحانه وتعالى وحي ކުރެއްވިއެވެ. އޭ ތިމަން ރަސްކަލާނގެ އަޅުތަކުންނޭވެ! ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ ޒާތުފުޅުގެ މައްޗަށް ތިމަންރަސްކަލާނގެ އަނިޔާވެރިވުމުގެ عمل ހަރާމު ކުރައްވައިފީމެވެ. އެހެންކަމުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެކަން ތިޔަބައިމީހުންގެ ދެމެދުގައިވެސް ހަރާމު ކުރައްވައިފީމެވެ. ފަހެ ތިޔަބައިމީހުން އެއްބަޔަކު އަނެއްބަޔަކަށް އަނިޔާވެރި ނުވާށެވެ. އޭ ތިމަން ރަސްކަލާނގެ އަޅުތަކުންނޭވެ! ތިމަންރަސްކަލާނގެ ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން ތެދުމަގު ދައްކަވައިދެއްވި މީހަކު ނޫން އެހެން އެންމެން މަގުފުރެދިގެންވާ މީހުންނެވެ. ފަހެ ތިމަންރަސްކަލާނގެ حضرةން ތެދުމަގަށް އެދޭށެވެ. އޭރުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ ތިޔަބައިމީހުންނަށް ތެދުމަގު ދައްކަވައިދެއްވާނަމެވެ. އޭ ތިމަން ރަސްކަލާނގެ އަޅުތަކުންނޭވެ! ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން ތިމަން ރަސްކަލާނގެ ބަނޑުފުރައްވައިދެއްވި މީހަކު ނޫން އެހެން އެންމެން ބަނޑުހައި ހުންނަގޮތުގައިވާ މީހުންނެވެ. ފަހެ ތިމަންރަސްކަލާނގެ ކިބައިން ކާނާއަށް ބޭނުންތެރިވާށެވެ. އޭރުން ތިމަން ރަސްކަލާނގެ ތިޔަބައިމީހުންނަށް ކާނާ ދެއްވާނަމެވެ. އޭ ތިމަންރަސްކަލާނގެ އަޅުތަކުންނޭވެ! ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން ތިމަން ރަސްކަލާނގެ ފޭރާން ދެއްވައިދެއްވި މީހަކު ނޫން އެހެން މީހުންނީ ބަރަހަނާ ހާލަތުގައިވާ މީހުންނެވެ. ފަހެ ތިމަން ރަސްކަލާނގެ حضرةން ފޭރާމަށް އެދޭށެވެ. އޭރުން ތިމަން ރަސްކަލާނގެ ތިޔަބައިމީހުންނަށް އަޅުއްވާ ފޭރާން ދެއްވާނަމެވެ. އޭ ތިމަން ރަސްކަލާނގެ އަޅުތަކުންނޭވެ! ހަމަކަށަވަރުން ތިޔަބައިމީހުން ރޭގަނޑާއި ދުވާލު ފާފަ ކުރަމުންނެވެ. އަދި ތިމަން ރަސްކަލާނގެއީ އެންމެހާ ފާފަތައް ފުއްސަވާ ރަސްކަލާނގެއީމެވެ. ފަހެ ތިޔަބައިމީހުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ ކިބައިން ފާފަ ފުއްސެވުމަށް އެދި ދަންނަވާށެވެ. އޭރުން ތިމަން ރަސްކަލާނގެ ތިޔަބައިމީހުންގެ ފާފަ ފުއްސަވައި ދެއްވާނަމެވެ. އޭ ތިމަން ރަސްކަލާނގެ އަޅުތަކުންނޭވެ! އެއްވެސް ކަމަކުން އެއްވެސް ގެއްލުމެއް ތިމަންރަސްކަލާނގަށް އެއްވެސް ގެއްލުމެއް ނުވާނެކަން يقينއެވެ. އަދި އެއްވެސް ފައިދާއެއް ފޯރުކޮށްދޭކަށް ނުވާނެކަން يقينއެވެ. އޭ ތިމަންރަސްކަލާނގެ އަޅުތަކުންނޭވެ! ހަމަކަށަވަރުން ތިޔަބައިމީހުންގެ އިސްވެދިޔަ ބަޔަކާއި އަދި ފަހުން އަންނަނިވި ބަޔަކާއި އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރޭގައިވާ އިންސާނުންނާއި ޖިންނިންނާއި އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރޭގައިވާ އެންމެހާ ޖިންނިންނާއި މި އެންމެހާ ކޮންމެ ގޮތަކަށް ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރޭގައިވާ އެންމެ ބޮޑު تقوي ވެރިޔާ ވެރިޔާގެ صالح ހިތެއް ހުރިކަމުގައި ވިޔަސް އެއިން

އެއްވެސް ހެޔޮ عملއެއް ސަދަޤާތުން ދިމަން ރަސޫލާގެ ޝަރީޢަތުގެ ކުޅަދުނާ އެއްޗެއްވެސް އިތުރުވެގެން ނުދާ ހުއްޓެވެ. އޭ ދިމަން ރަސޫލާގެ އުއްމަތުންނޭވެ! ހަމަކަށަވަރުން ދިނުބައިމީހުންގެ އިސްވެދިޔަ ބަޔަކާއި އަދި ފަސްވާ އަންނަނީހެއި ބަޔަކާއި އަދި ދިނުބައިމީހުންގެ ތެރެއިން އޮންމަހެއި އިންސާނުންނާއި އަދި ދިނުބައިމީހުންގެ ތެރެއިން އޮންމަހެއި ޖިންނިން ނަމަ ނުބައި عمل ގެ ބޮޑުން ދިނުބައިމީހުންގެ ތެރެއިން އެންމެ ނުބައިމީހާ ފަދަ فاجرން ކަމުގައި ވިޔަސް އެފަދައިގެ ސަދަޤާތުން ދިމަން ރަސޫލާގެ ރަސޫލުކަމުން ތިން ވާއިދެވެސް އުނި ވެގެން ނުދާހުއްޓެވެ. އޭ ދިމަން ރަސޫލާގެ އުއްމަތުންނޭވެ! ހަމަކަށަވަރުން ދިނުބައިމީހުންގެ އިސްވެދިޔަ ބަޔަކާއި އަދި ފަސްވާ އަންނަނީހެއި ބަޔަކާއި އަދި ދިނުބައިމީހުންގެ ތެރެއިން އޮންމަހެއި އިންސާނުންނާއި އަދި ދިނުބައިމީހުންގެ ތެރެއިން އެންމެހައި ޖިންނިން އެންމެން އެއްބައިވަންތަ ވިއްސާރަވުމުން އެއްތަން އެންމެހާ ފަރާތަކުން ދިމަން ރަސޫލާގެ حضرةން އެދުމެއް އެދި ކޮންމެ މީހަކު އެދިގަތް ކިސިވެސް އެއްޗެއް ހަމަ ދެއްވާލައްވާ ފަސްދިނުމަކުން ދިމަން ރަސޫލާގެ ޚަޒާނާއަކުން އެއްވެސް އެއްޗެއް ކުޑަ ނުވާނެއެވެ. އޭ ދިމަން ރަސޫލާގެ އުއްމަތުންނޭވެ! (މިހާރު ثواب އާއި عذاب) އާއި ދިނުބައިމީހުން ކުރާ عملތަކެވެ ނަގައިދެވެ. ދިމަން ރަސޫލާގެ ދިނުބައިމީހުން ކުރާ ކޮންމެ عملއެއް ގުނާލާ ބަހައްޓާ ހިފާވެ. ދެން އެއްކޮޅަށް قيامة ދުވަހު އެމީހަކަށް ކުރި عمل އެއްގޮތް ހަމަ އެމީހަކަށް ދެއްވާ ހިފާވެ. ފަހެ ހެޔޮ ގޮތްތަކެއް ލިބިއްޖެ މީހާ الله ތަޢާލާ އަށް شكر ކުރާ ހުއްޓެވެ. އަދި ނުބައި ގޮތް ލިބިއްޖެ މީހާ އެމީހަކު އަމިއްލަ ނަފްސަށް ނޫނީ މަލާމާތް ނުކުރާ ހުއްޓެވެ.

12– بابُ الحثِّ على الازدياد من الخير في أواخِرِ العُمر

އުމުރުގެ ފަހުކޮޅުގައި ހެޔޮކަންތަކުގައި ވީހާވެސް އިތުރުވުމަށް ދިރުވުމުގެ ބާބަވެގެން ބާރުއަޅައި ހުށަހެޅުމާ

باب

قَالَ اللهُ تَعَالَى : ﴿ أَوَلَمْ نُعَمِّرْكُمْ مَا يَتَذَكَّرُ فِيهِ مَنْ تَذَكَّرَ وَجَاءَكُمُ النَّذِيرُ ﴾ [فاطر : 37]

ނަސޭހަތްލިބޭނެ މީހަކު އެކަމުގެ އުޅޭ ޒަމާނާއި ނަސޭހަތްލިބޭ ދުވަސް، ދިމަން ރަސޫލާގެ ދިނުބައިމީހުންގެ عمر ނުދެއްވަމުން ހުރީމުތޯ؟ އަދި إنذار ކުރައްވާ ބާރުލާ ދިނުބައިމީހުންގެ ގާތަށް ވަޑައިގެންނެވެ.

قال ابن عباس والمحققون: معناه: أو لم نعمركم ستين سنة، ويؤيده الحديث الذي سنذكره إن شاء اللّٰه تعالى. وقيل معناه: ثماني عشرة سنة. وقيل: أربعين سنة. قاله الحسن والكلبي ومسروق، ونقل عن ابن عباس أيضاً، ونقلوا أن أهل المدينة كانوا إذا بلغ أحدهم أربعين سنة تفرغ للعبادة. وقيل هو: البلوغ. وقوله تعالى: { وجاءكم النذير } قال ابن عباس والجمهور: هو النبي صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم. وقيل: الشيب. قاله عكرمة وابن عيينة وغيرهما، والله أعلم.

112- وأمَّا الأحاديث **فالأوَّل** : عن أَبِي هريرة رضي اللَّه عنه ، عن النَّبيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : «أعْذَرَ اللَّهُ إلى امْرِىءٍ أخَّرَ أجلَه حتى بلَغَ سِتِّينَ سنةً » رواه البخارى.

قال العلماءُ معناه : لَمْ يتْركْ له عُذْراً إذ أمْهَلَهُ هذِهِ المُدَّةَ . يُقال : أعْذَرَ الرَّجُلُ إذا بلغَ الغاية في الْعُذْرِ .

މާތްالله [illegible] أبو هريرة [illegible]
[illegible] حديث [illegible] عمر [illegible]
[illegible] عْذر [illegible] الله [illegible]
[illegible] الله [illegible] قيامة [illegible]

113- **الثاني** : عن ابن عباس ، رضي اللَّه عنهما ، قال : كان عمر رضي اللَّه عنه يُدْخِلُني مَع أشْياخ بْدرٍ ، فَكأنَّ بعْضَهُمْ وجدَ فِي نفسه فقال : لِمَ يَدْخُلُ هَذا معنا ولنَا أبْناء مِثْلُه ،؟ فقال عمرُ : إنَّهُ من حيْثُ علِمْتُمْ ، فدَعَانِي ذاتَ يَوْمٍ فَأدْخلَني معهُمْ ، فما رأَيْتُ أنَّه دعانِي يوْمئِذٍ إلاَّ لِيُريهُمْ قال : ما تقولون في قول اللَّه تعالى : { إذا جاءَ نَصرُ اللَّهِ والْفَتْحُ} [الفتح : 1] فقال بَعضُهُمْ : أمِرْنَا نَحْمَدُ اللَّهَ ونَسْتَغْفِره إذَا نَصرنَا وفَتَحَ علَيْنَا . وسكَتَ بعضهُمْ فلم يقُلْ شيئاً فقال لِى : أكَذلك تقول يا ابنَ عباس ؟ فقلت : لا . قال فما تقول ؟ قلت : هُو أجلُ رسولِ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، أعْلمَه له قال : { إذا جَاءَ نَصْرُ اللَّهِ والْفتحُ} وذلك علامة أجلِك { فَسبِّحْ بِحمْدِ رَبِّكَ واسْتغْفِرْهُ إنَّه كانَ تَوَّاباً} [الفتح : 3] فقال عمر رضي اللَّه عنه : ما أعْلَم منها إلاَّ ما تَقُول . رواه البخارى .

މާތް الله [illegible] عبدِ اللَّه بن عباس [illegible] މާތް الله
[illegible] عمر [illegible] شيخ [illegible]

ބައިވެރިކުރައްވާފައިވެއެވެ. ފަހެ އެކަމާއިމެދު އެބައިމީހުންގެ ބައެއްބޭފުޅުން ހިތްޕުޅުގައި ހަރަކާތެއް ނުރުހުނެވެ.
ފަހެ ދެންނެވިއެވެ. ތިމަންނަމެންގެ ދަރިފުޅުން ވިއްޔާ މިކުއްޖާ ތިމަންނަމެންނާއެކު ވައްދަވަނީ ކީއްވެތޯއެވެ؟ އަދި އެބަޔަކު ކިޔިން
ތިމަންނަމެންގެ ވެސް ބައިވެރި އެބައިމީހުންނެވެ. ފަހެ عمرގެ ފާނު ޙަޟްރަތުގައި ދެންނެވިއެވެ. އޭރު ތިޔަ ބޭފުޅުން ނުވިސް
އެނގިވަޑައިގަންނަވާނެ ފަހަރެއް އިށީންދެވިއެވެ. ފާނުންބޭބޭ ނަގާފާ ދެވަނަ ބޭފުޅުންތަކެވެ. އަދި
އަޅުގަނޑަށް އެ މަޖިލީހަށް އަޅުއްވައި ތިމަންނަމެން ދެއްކެވި ދުވަހުއެވެ. ތިމަންނައަށް ހީވީ ގޮވާލެއްވި
عمرގެ ފާނު އަޅުގަނޑާ ތިމަންނައަށް އަޅުވަނިވެސް ދައްކަވަން ދެއްކެވި އަޅުގަނޑާ އެންމެންނަށް އެކަން
ވިސްނައިދިނުމަށްޓަކައެވެ. އަދި އެކަމާއިމެދު ބޭފުޅުންނަށް ދެންނެވިއެވެ. (މިއަދު ތިމަންނަ
މިކަމާގެ ބޭނުންވާނީ ކަން ތިޔަބޭފުޅުން ތިޔަ ބޭފުޅުންނަށް ދެއްކަވާށެވެ. އެންމެ ރަނގަޅަށެވެ. { إذا جاءَ
نَصْرُ اللَّهِ والْفَتْحُ} ގެ މާނަކުރުމާ ތިޔަބޭފުޅުން ބުނާނީ ކޮން ގޮތަކަށްތޯއެވެ؟ ބައެއް ބޭފުޅުން ދެއްވީ
ޖަވާބެވެ. އަޅުގަނޑަށް ތިޔަބޭފުޅުން އަމުރު ކުރެވިފައި ވަނީ الله ގެ فتح އާއި نصر ލިބިވަޑައިގަތުމުން އަޅުގަނޑުގެ
ކަލާނގެ حمد ކުރުމާއި استغفار ކުރުމަށެވެ. އަދި ބައެއް ބޭފުޅުން އެއްވެސް ޖަވާބެއް ނުދެއްވީ ހަމަ ހަމަ
ގޮތެވެ. ފަހެ عمرގެ ފާނު ތިމަންނައަށް ވިދާޅުވިއެވެ. އޭ ابن عباس އެވެ. ތިބާވެސް އެއްގޮތަކަށް ދެކެނީ
ހަމަ އެގޮތަށްތޯއެވެ؟ ތިމަންނަ ދެންނެވީމެވެ. ނޫނެކެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިބާ ދެކެނީ ކޮންގޮތަކަށްތޯއެވެ؟
ތިމަންނަ ޖަވާބު ދެއްވީމެވެ. އަޅުގަނޑަށް އެނގޭ ގޮތުގައި الله سبحانه وتعالى ސޫރަތުގެ ތެރެއިން الله ގެ
رسولާ އަށް އެކަލޭގެފާނުގެ އަޖަލް ގާތްވެގެންދާކަން އަންގަވާ ދެއްވީއެވެ. ފަހެ الله سبحانة وتعالي وحي
ކުރެއްވިއެވެ. { إذا جاءَ نَصْرُ اللَّهِ والْفَتْحُ} ، އެހެނީ ކަލޭގެފާނުގެ އަޖަލް ކައިރިވެއްޖެއެވެ. {فَسَبِّحْ بِحمْدِ رَبِّكَ
واسْتْغْفِرْهُ إِنَّه كانَ تَوَّاباً} މިއީ ކަލޭގެފާނު ހަމަކުރެއްވީ ބޭނުން ކުރެއްވި ތަސްބީހާއި ކަލާނގެ ހަމްދާ ތަސްބީހާ حمد
ކުރައްވާށެވެ. އަދި އެކަލާނގެ ހަމްދާ ތަސްބީހާ استغفار ކުރައްވާށެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެކަލާނގެ
ތަސްބީހާ توبة قبولކުރައްވާ ރަސްކަލާނގެއެވެ. އޭރުން عمرގެ ފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ތިބާ ބުނެދީ ގޮތް
އޭރުން އެނގޭ ތިމަންނައަށް ވެސް އެނގޭހެން ނޫނެވެ.

114- **الثالث** : عن عائشةَ رضي اللَّه عنها قالت : ما صَلَّى رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم صلاةً بعْـــد أَنْ نزَلَتْ علَيْهِ { إِذَا جَاءَ نصْرُ اللَّهِ والْفَتْحُ } إلاَّ يقول فيها : « سُبْحانك ربَّنا وبِحمْدِكَ ، اللَّهُـــمَّ اغْفِـــرْ لى » متفقٌ عليه .

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވާ عائشة ގެފާނު ރިވާކުރެއްވި ރިވާޔަތެކެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. { إذا جاءَ نَصْرُ

اللَّهِ والْفَتْحُ} ގެ އާޔަތް ބާވައިލެއްވުމަށްފަހު رسول اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ކުރައްވާ ކޮންމެ ނަމާދެއްގައި سُبْحانك ربَّنَا وبِحمْدِكَ ، اللَّهُمَّ اغْفِرْ لى ވިދާޅުވެވޮޑިގެންވިއެވެ.

وفي رواية الصحيحين عنها : كان رسول اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يُكْثِر أنْ يَقُول فِي ركُوعِه وسُجُودِهِ : « سُبْحانَكَ اللَّهُمَّ ربَّنَا وَبحمْدِكَ ، اللَّهمَّ اغْفِرْ لِي » يتأوَّل الْقُرْآن .

معنى : « يتأوَّل الْقُرُآنَ » أيْ : يعْمل مَا أُمِرَ بِهِ فِي الْقُرآنِ في قولِهِ تعالى : {فَسبِّحْ بِحمْدِ ربِّكَ واستَغْفِرْهُ}

صحيحގައި އައިސްފައިވާ ރިވާޔަތުން ދަންނަވާލެވެނީއެވެ. رسول اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ركُوع ގައްޔާއި سجد ގައި ގިނަގިނައިން ވިދާޅުވެއެވެ. سُبْحانَكَ اللَّهُمَّ ربَّنَا وَبحمْدِكَ ، اللَّهمَّ اغْفِرْ لي (މިއީ قرآنގައި އަމުރުކުރައްވައިފައިވާ ގޮތަށް عمل ކުރެއްވުމުގެ ގޮތުންނެވެ.)

وفي رواية لمسلم : كان رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يُكْثِرُ أنْ يَقولَ قبْلَ أَنْ يَمُوتَ : «سُبْحانَكَ اللَّهُمَّ وبِحمْدِكَ ، أسْتَغْفِركَ وأتُوبُ إلَيْكَ » . قالت عائشةُ : قلت : يا رسولَ اللَّه ما هذِهِ الكلِمَاتُ الَّتِي أرَاكَ أحْدَثْتَها تَقولها ؟ قال : « جُعِلَتْ لِي علامةٌ في أمَّتِي إذا رَأيتُها قُلتُها {إذَا جَاءَ نَصْرُ اللَّهِ والْفَتْحُ } إلى آخر السورة».

އަދި مسلم ގައި އައިސްފައިވާ ރިވާޔަތެއްގައިވާ ގޮތުގައި ވެއެވެ. رسول اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم (އިސްވެދިޔަ ސޫރަތް ބާވައިލެއްވުމަށްފަހު) ސޫރަތުގެ ވަޢުދުވީ ވަގުތު ދުވަސް ހާސިލު ދުނިޔޭން ވަފާތްވުމުގެ ކުރިން سُبْحانَكَ اللَّهُمَّ وبِحمْدِكَ ، أسْتَغْفِركَ وأتُوبُ إلَيْكَ ގިނަގިނައިން ކިޔުއްވާ ވިދާޅުވިއެވެ. عائشة ގެ ދެކެން ވިދާޅުވިއެވެ. (އަހަރެން ދެކެން) މިބަސްތައް ދެކެން ކިޔުއްވާތީއެވެ. އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. ކަލޭގެފާނު މިބަސް ގިނަގިނައިން މިހެން ކިޔުއްވަނީ ކީއްވެގެންތޯއެވެ؟ حديثކުރެއްވިއެވެ. މިބަސްތަކަކީ އުއްމަތުގެ ތެރޭގައި ނިޝާނެއް ލެއްވިފައިވާ نشانއެއް قرآنގައިވާ إذا جاءَ نَصْرُ اللَّهِ والْفَتْحُ ގެ ސޫރަތުން ފެނިވަޑައިގަތީމެވެ. އަހަރެން ހަނދާންވާ ކޮންމެ ފަހަކު މިބަސްތަކާ އެކުގައި ކިޔަމުއެވެ.

وفي رواية له : كان رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يُكْثِرُ مِنْ قَوْلِ : « سُبْحانَ اللَّهِ وبحَمْدِهِ . أسْتَغْفِرُ اللَّه وَأَتُوبُ إلَيْه » . قالت : قلت : يا رسولَ اللَّه ، أَرَاكَ تُكْثِرُ مِنْ قَوْل : سُبْحَانَ اللَّهِ وبحمْدِهِ ، أسْتغْفِر اللَّه وأتُوبُ إليْهِ ؟ فقال : « أخْبرنِي ربِّي أنِّي سَأرَى علاَمَةً فِي أُمَّتِي فإذَا رأيْتُها أكْثَرْتُ مِن قَوْلِ : سُبْحانَ اللَّهِ وبحَمْدِهِ ، أسْتَغْفِرُ اللَّه وَأتُوبُ إلَيْهِ : فَقَدْ رَأَيْتُها: {إذَا جَاءَ نَصرُ اللَّهِ والْفَتْحُ } فَتْحُ مَكَّةَ ، { ورأيْتَ النَّاس يدْخُلُونَ فِي دِينِ اللَّهِ أفْوَاجًا ، فَسبحْ بحمْدِ ربِّكَ واسْتَغفِرْهُ إنَّهُ كانَ توَّاباً } .

އަދިވެސް مسلمގެ ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم، "سُبْحانَ اللَّهِ وبحَمْدِهِ . أسْتَغْفِرُ اللَّه وَأَتُوبُ إلَيْه" ވަރަށް ގިނަގިނައިން ވިދާޅުވުން ދެއްވިއެވެ. عائشةَ ގޮފުޅު ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަން ދަންނަވާލީމެވެ. އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. ކަލޭގެފާނު « سُبْحانَ اللَّهِ وبحَمْدِهِ . أسْتَغْفِرُ اللَّه وَأَتُوبُ إلَيْه މާގިނަ ކިޔުއްވާތީ ކީއްވެތޯއެވެ. ފަހެ حديثކުރެއްވިއެވެ. ވިދާޅުން ހަރުދަނާއި ބޭކަލުގެ ރަސްކަލާނގެ ތިމަންރަސްކަލާނގެއިން خبر ދެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އަލާމާތެއް ފެނުން ރަސޫލާގެ އުއްމަތުގައި نصر ފެނުން ކަލޭގެ ނިޝާނެއް ދައްކަވާ ވާހަކަ ދެއްކެވިއެވެ. އެހެން ކަމުން އެ ނިޝާން ފެނުން ކަލޭގެފާނަށް ފެނުނު ކަމަށް ފަހަރެއްގައި ފެނުން ކަލޭގެފާނު« سُبْحانَ اللَّهِ وبحَمْدِهِ . أسْتَغْفِرُ اللَّه وَأَتُوبُ إلَيْه ގެ ކަލިމަތަށް ގިނަކޮށް ގެންދަވާނެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ފެނުނު ކަލޭގެފާނަށް ވަކި އެ ނިޝާން قُرآنގެ نصر ސޫރަތުން ފެނިފައެވެ. {إذَا جَاءَ نَصْرُ اللَّهِ والْفَتْحُ } މާނަ الله ދެއްވާ نصر އާއި فتح އަތުވެއްޖެ ހިނދު (ورأيْتَ النَّاس يدْخُلُونَ فِي دِينِ اللَّهِ أفْوَاجًا) އަދި މާނަ الله ގެ ދީނަށް މީސްތަކުން ބައި ބައިން ވަންނާތީ ކަލޭގެފާނު ދެކެވަޑައިގެންފި ހިނދު ، فَسبحْ بحمْدِ ربِّكَ واسْتَغفِرْهُ إنَّهُ كانَ توَّاباً} ފަހެ ކަލޭގެފާނު ހަމަކަށަވަރު ތިބާ ކުރައްވާ ރަސްކަލާނގެ ރައްބަށް حمد ثناء އާއެކު ކަލޭގެފާނު تسبيح ވިދާޅުވާށެވެ. އަދި އެކަލާނގެ ރައްބަށް استغفار ވިދާޅުވާށެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެކަލާނގެ އީ توبة قبول ކުރައްވާ ރަސްކަލާނގެ އެވެ.

115- **الرابع** : عن أنسٍ رضي اللَّهُ عنه قال : إنَّ اللَّه عزَّ وجلَّ تَابعَ الوحْيَ على رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْـــهِ وسَلَّم قَبْلَ وَفَاتِهِ ، حتَّى تُوُفِّي أكْثَرَ مَا كَانَ الْوَحْيُ . متفقٌ عليه .

މާނަ الله ރުއްސުންވުމާއި أنس ގެފުޅުގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالى رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ސޯފުޅުގެ ވަފާތުވުމުގެ ކުރިން ގިނަގިނައިން وحي ބާވައިލެއްވުން ގެނައެވެ. ހަމަ އެއީ ވަފާތުވެ ވޮޑިގެންނެވުމާ ގާތްކުރައްވަވައި އެންމެ ގިނަ حكم ބާވައިލެ

ބާވާލެއްވި ނިމިފައެވެ.

116- **الخامس** : عن جابر رضي اللَّه عنه قال : قال رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « يُبْعثُ كُلُّ عبْــدٍ على ما مَاتَ علَيْهِ » رواه مسلم .

މާތްﷲ ރުއްސުންވެއްވި جابر ގެ ފާނުގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ނަބިއްޔާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. قيامة ދުވަހު ކޮންމެ މީހަކުވެސް محشر ބިމުން ތެދުވާނީ އެމީހަކު މަރުވި ހިނދު އެމީހަކު ކުރި ކުރި ހެޔޮނަ عمل އަކާއި ގެންނެވެ.

އެބަހީ: مثالއަކަށް މުއުމިނަކު ކުޅޭ މިހެއްޔަކު އެމީހާ ތެދުވާނީ އެސްވާމެން އެކަކުއެވެ. މި حديث އިންސާނުންނަށް ނަސޭހަތްތެރިވުން ހިތާމަ ވަގުތުއެކީ ހުރިعمل ގިނަކުރުމަކާއި އެންމެހައި ކަންތައް ކުރުމުގައި محمدގެފާނުގެ سنةގެ މަގުގައި ދެމިހުރުމަކާއި ތިމާގެ ބަހާއި عملން الله އަށް اخلاصތެރިވުމަށެވެ.

13- باب في بَيان كثرةِ طرق الخير

ހެޔޮކަންތައްތައް ކުރުމުގެ މަގުތައް ގިނަވެފައިވާކަން ބަޔާންކޮށްދޭ باب

قَالَ الله تَعَالَى : ﴿ وَمَا تَفْعَلُوا مِنْ خَيْرٍ فَإِنَّ اللهَ بِهِ عَلِيمٌ ﴾ [البقرة :215]،

އަދި ތިޔަބައިމީހުން ކުރާ ކޮންމެ ހެޔޮކަމެއް، ހަމަކަށަވަރުން، މާތް الله ދަންނަވޮޑިގެންވެއެވެ.

وَقالَ تَعَالَى : ﴿ وَمَا تَفْعَلُوا مِنْ خَيْرٍ يَعْلَمْهُ الله ﴾ [البقرة :197] ،

އަދި (اللهُ ހެޔޮކަމެއް ދަންނަވޮޑިގެންވާ ތަރުތީބު ކަމުގެ ބާބުން) ހެޔޮކަމުގެ ތެރެއިން ތިޔަބައިމީހުން ކުރާ ކޮންމެ ކަމެއް (ވެސް) الله ދަންނަވޮޑިގެންވެއެވެ.

وَقالَ تَعَالَى : ﴿ فَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَيْراً يَرَهُ ﴾ [الزلزلة : 7] ،

ފަހެ، ޒައްރާއެއްގެ މިންވަރަކަށް، ހެޔޮކަމެއް ކޮށްފިމީހާ، އޭނާއަށް ދެކެންދޭނެއެވެ.

وَقالَ تَعَالَى : ﴿ مَنْ عَمِلَ صَالِحاً فَلِنَفْسِهِ ﴾ [الجاثية : 15]

صالح عمل އެއް ކޮށްފިމާ (ދަންނާށެވެ!) ވާނެ، އެކަމުގެ ދަރުމަ ހުރީ، އޭނާގެ އަމިއްލަ نفس އަށެވެ.

والآيات في الباب كثيرة.

117- الأوَّل : عن أَبِي ذرٍّ جُنْدَبِ بنِ جُنَادَةَ رضي اللَّه عنه قال : قلت يا رسولَ اللَّه، أيُّ الأعْمالِ أفْضَلُ ؟ قال : « الإيمانُ باللَّهِ ، وَالجِهَادُ فِي سَبِيلِهِ » . قُلْتُ : أيُّ الرِّقَابِ أفْضَلُ ؟ قال : « أنْفَسُــهَا عِنْــد أهْلِهَـــا ، وأكثَرُهَا ثَمَناً » . قُلْتُ : فَإِنْ لَمْ أفْعلْ ؟ قال : « تُعينُ صَانِعاً أوْ تَصْنَعُ لأخْرَقَ » قُلْتُ : يا رسول اللَّه أرَأيتَ إنْ ضَعُفْتُ عَنْ بَعْضِ الْعملِ ؟ قال : « تَكُفُّ شَرَّكَ عَنِ النَّاسِ فَإِنَّها صدقةٌ مِنْكَ على نَفسِكَ » . متفقٌ عليه .

« الصانِعُ » بالصَّاد المهملة هذا هو المشهور ، ورُوِي « ضَائعاً » بالمعجمة : أيْ ذَا ضياع مِــنْ فقْــرِ أوْ عِيالٍ ، ونْحو ذلكَ « والأخْرَقُ » : الَّذي لا يُتقنُ ما يُحاوِلُ فِعْلهُ .

މާތް الله ރުއްސެވުންވި أبو ذرٍّ جُنْدَبِ بنِ جُنَادَةَ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަ ދެންނެވީމެވެ. އޭ اللهގެ ރަސޫލާއެވެ. عملތަކުގެ ތެރެއިން އެންމެ މާތްވެގެންވަނީ ކޮންعملއެއް ހެއްޔެވެ؟ ވިދާޅުވިއެވެ. اللهއަށް އީމާންވުމާއި އެކަލާނގެ މަގުގައި ޖިހާދުކުރުމެވެ. ތިމަންނަ ދެންނެވީމެވެ. އަޅުން މިނިވަންކުރުމުގައި އެންމެ ގިނައިން ثوابއާއި ދަރުމަ ލިބޭނީ ކޮންވައްތަރެއްގެ އަޅަކު މިނިވަން ކުރުމުން ހެއްޔެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. އޭނާގެ ވެރިންގެ ގާތުގައި އެންމެ މަގުބޫލު އަދި އެންމެ އަގުބޮޑު އަޅަކު މިނިވަން ކުރުމުންނެވެ. ތިމަންނަ ދެންނެވީމެވެ. ތިމަންނައަށް ތިކަމުގެ އެއްވެސް ކަމެއް ނުކުރެވިއްޖެނަމަ ދެން ކުރާނީ ކޮންކަމެއް ހެއްޔެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެހެން ވަރުގަދަ މަސައްކަތްތެރިއަކަށް އެހީތެރިވުމެވެ. ނުވަތަ ކަންކުރަން ނޭނގޭ މީހަކަށް ކަމެއް ކޮށްދިނުމެވެ. ތިމަންނަ ދެންނެވީމެވެ. އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. ތިމަންނަ އެކަމަށް ވެސް މަސައްކަތް ކުރެވިދާނެ ނުކުޅެދިއްޖެނަމަ ދެން ކުރާނީ ކޮންކަމެއް ހެއްޔެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެހެން މީހުންނަށް ނުބައި ކަމެއް ނުކޮށް އެކަމުން ދުރުހެލިވުމެވެ. އެއީ ތިބާގެ ނަފްސުގެ މައްޗަށް ތިބާގެ ފަރާތުން ކުރާ صدقة އެކެވެ.

118- الثاني : عن أَبِي ذرٍّ رضي اللَّه عنه أيضاً أنَّ رسُولَ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : يُصْبِحُ علــى كــلِّ سُلاَمَى مِنْ أَحَدِكُمْ صدقَةٌ ، فَكُلُّ تَسبِيْحةٍ صَدَقةٌ ، وكُلُّ تحْمِيدَةٍ صدقَةٌ ، وكُلُّ تهْلِيلَةٍ صَدَقَةٌ ، وكلُّ تَكْــبِيرةٍ صَدَقَةٌ ، وأمْرٌ بالمعْرُوفِ صدقَةٌ ، ونَهْيٌ عَنِ المُنْكَرِ صدقَةٌ . ويُجْزِئُ مِنْ ذَلكَ رَكعَتَانِ يرْكَعُهُما مِنَ الضُّحى » رواه مسلم . « السُّلاَمَى » بضم السين المهملة وتخفيف اللام وفتح الميم : المفْصِلُ .

މާތްالله ތަޢާލާ ރުހިވޮޑިގެންވި أبو ذرّ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން، رسول اللّه صَلّى الله عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ހެނދުނު ވަންނައިރު ކޮންމެ ހަށިގަނޑެއްގެ ކޮންމެ ގޮސްތަކަށް صحيح ސަލާމަތުން ހުންނަ ހުރުމަކީ އެއިން ކޮންމެ ގޮސްތެއްގެ މައްޗަށް صدقةٌ ކުރުން حق ވެގެންވާކަމުގެ ބާވަތުގެ نعمة ކަމެވެ. ފަހެ ދެންނެވުމެވެ. سبحان الله ގެ ކަލިމަ ދުލުން ކިޔުމަކީވެސް صدقة އެކެވެ. އަދި الحمد الله ގެ ކަލިމަ ދުލުން ކިޔުމަކީވެސް صدقةٌ އެކެވެ. އަދި لاإله الاالله ގެ ކަލިމަ ދުލުން ކިޔުމަކީ صدقة އެކެވެ. އަދި الله اكبر ގެ ކަލިމަ ދުލުން ކިޔުމަކީވެސް صدقة އެކެވެ. އަދި ހެޔޮކަމަކަށް އަމުރުކުރުމަކީ صدقة އެކެވެ. އަދި ނުބައިކަމަކުން ނަހީކުރުމަކީވެސް صدقةއެކެވެ. (މިހުރިހާ ހަށިގަނޑުގެ ގޮސްތަކުގެ ފަރާތުން صدقةކުރުން އެކަށީގެންވާ ދޮރުތަކެވެ.) (ضحى ނަމާދުގެ ދެ ركعة އަދާކުރުމަކީ މިހުރިހާ صدقةތަކުގެ ބަދަލުގައި ކިފާވާ ކަމެކެވެ.) ضحى ނަމާދުގެ ދެ ركعة ދުވަހުގެ.

119- الثَّالثُ عنْهُ قال : قال النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « عُرِضَتْ عَلَيَّ أعْمالُ أُمَّتِي حسَنُهَا وسيِّئُهَا فوجَدْتُ في مَحاسِنِ أعْمالِهَا الأذَى يُماطُ عن الطَّرِيقِ ، وَوجَدْتُ في مَساوَىءِ أعْمالِها النُّخَاعَةَ تَكُونُ فِي المَسْجِدِ لاَ تُدْفَنُ » رواه مسلم .

މާތްالله ތަޢާލާ ރުހިވޮޑިގެންވި أبو ذر ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. نبى صلى اللّه عليه وسلم ވިދާޅުވިކަމުގައެވެ. މިއުންމަތުގެ ހެޔޮ ކަމަކާއި ނުބައިކަމެއް عملތަކެއް ބަލާ ހުށަހެޅުނު ތަނުގައި عملތައް މިއުންމަތުގެ ހެޔޮ عملތަކުގެ ތެރޭގައި މަގުން ނިކަމެތި ތަކެއް ނައްތާލުމެވެ. ފަހެ މިއުންމަތުގެ ނުބައި عملތަކުގެ ތެރޭގައި ހުރީ عملއަކީ މިސްކިތުގައި ބޭލި ކަހާ ތަކެތި ވަޅުލުމާއި ނުލާ ހުރުމެވެ. އަދި މިއުންމަތުގެ ނުބައި عملތަކުގެ ތެރޭގައި ހުރި ނުބައި އެއް عملއަކީ މިސްކިތުގައި ކެހާ ހުރުމެވެ ނިކަމެތި ކަމެއް ފަދަ ނުބާ (ސަޙީޙު މުސްލިމް) ބަޔާންވެއެވެ.

120- الرابع عنه : أنَّ ناساً قالوا : يا رسُولَ اللَّهِ ، ذَهَب أهْلُ الدُّثُور بالأجُورِ ، يُصَلُّونَ كَمَا نُصَلِّى ، وَيَصُومُونَ كَمَا نَصُومُ ، وَيَتَصَدَّقُونَ بَفُضُولِ أمْوَالِهِمْ قال : «أوَ لَيْس قَدْ جَعَلَ لَكُمْ مَا تَصَدَّقُونَ بِهِ : إنَّ بِكُلِّ تَسْبِيحَةٍ صَدَقَةً، وكُلِّ تَكبِيرةٍ صدقة ، وكلِّ تَحْمِيدةٍ صدقةً ، وكلِّ تِهْلِيلَةٍ صَدَقَةً ، وأمرٌ بالمعْرُوفِ صدقةٌ ، ونَهْيٌ عنِ المُنْكر صدقةٌ وفي بُضْعِ أحدِكُمْ صدقةٌ » قالوا : يا رسولَ اللَّهِ أيأتي أحدُنَا شَهْوَتَه ، ويكُونُ لَه فيها أجْر ؟، قال : «أرأيْتُمْ لو وضَعهَا في حرامٍ أَكَانَ عليهِ وِزْرٌ ؟ فكذلكَ إذا وضَعها في الحلاَلِ كانَ لَهُ أجْرٌ» رواه مسلم .

« الدُّثُورُ » : بالثاءِ المثلثة : الأموالُ ، واحِدُها : دَثْرٌ .

އަދި އެصحابي (ރަޟީ الله ޢަންހުގެ ސަޙާބީއެއް أبو ذرّ) ގެ ރިވާޔަތެއް ކުރެއްވިއެވެ. ރަސޫލާއާ ބައެއް
މީހުން ދަންނަވައެވެ. އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. މުއްސަނދިވެރިން ثوابއާއި އަޖުރުތައް ގެންގޮސް
ނިމުނީއެވެ. އެއުރެން އަހުރެމެން ނަމާދުކުރާ ފަދައިން ނަމާދުކުރެއެވެ. އަދި
އަހުރެމެން ރޯދަހިފާ ފަދައިން ރޯދަހިފައެވެ. އަދި އެއުރެންގެ އިތުރު
މުދަލުން صدقة ދެއެވެ. ثواب ލިބޭ ގޮތަށެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. ރަސޫލާ ވިދާޅުވިއެވެ؟
އަދި ތިޔަބައިމީހުންނަށް صدقة ކުރުމަށް الله ތިޔަބައިމީހުންނަށް ދެއްވާފައި ނުވޭތޯ؟
(ދަންނަވާށެވެ!) ހަމަކަށަވަރުން سبحان الله ގެ ކިޔުމަކީ صدقة އެކެވެ. އަދި الله اكبر ގެ
ކިޔުމަކީ صدقة އެކެވެ. އަދި الحمد الله ގެ ކިޔުމަކީ صدقة އެކެވެ. އަދި لاإله إلا الله ގެ ކިޔުމަކީ
صدقة އެކެވެ. އަދި ހެޔޮ ކަންތަކަށް އަމުރުކުރުމަކީ صدقة އެކެވެ. އަދި ނުބައި ކަންތަކުން މަނާ
ކުރުމަކީ صدقة އެކެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު އަނބިމީހާ އާއި އެއްވުމަކީ
صدقة އެކެވެ. (އެހިނދު) اصحاب ބޭކަލުން ދަންނަވައެވެ. އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. ތިމަން މީހުންގެ
ތެރެއިން މީހަކު އޭނާގެ ޝަހުވަތު ފުއްދާ ކަމުގައިވާނަމަ އޭގައި ކަމުގެ ވެސް ثواب
ލިބޭނެ ހެއްޔެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެކަމު ހަދައިފިއެވެ. ނިކަން ބަލާށެވެ! މީހަކު
حرام ގޮތެއްގައި އެކަން ކުރިނަމަ އޭނާއަށް ފާފަ ނުލިބޭނެ ހެއްޔެވެ؟ ހަމަ އެގޮތުން އެކަން ހަލާލުގޮތެއްގައި
ކުރިނަމަ އޭނާއަށް ثواب ލިބޭ ހުއްޓެވެ.

121- الخامس : عنه قال : قال لي النبيُّ صلى اللَّه عليه وآله وسلم : «لاَ تَحقِرنَّ مِن المعْرُوفِ شَيْئاً ولَــوْ أنْ تلْقَى أخَاكَ بِوجهٍ طلِيقٍ » رواه مسلم .

އަދި އެ صحابي (މާތް الله ރުއްސުންވޮޑިގެންވި أبو ذرّ) ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. نبي އާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم މިމަންޒަރުގައި مخاطب ކުރައްވާ حديثކުރެއްވިއެވެ. ހެޔޮކަމުގެ ތެރެއިންވާ އެއްވެސް ކަމަކީ ކުޑަކަމެއް ނުދެކޭށެވެ. އެއީ މިބާގެ أخ އާއި ހިނިތުންވެގެން ހުންނަ މުނިފޫހިފިލުވާ ބައްދަލު ކުރުން ކަމުގައި ވިޔަސްމެއެވެ.

122- السادس : عن أَبي هريرة رضي اللَّه عنه قال : قال رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم: « كُلُّ سُلاَمَى مِنَ النَّاسِ علَيْهِ صدَقَةٌ كُلَّ يَوْمٍ تَطْلُعُ فيه الشَّمْسُ : تعدِلُ بيْن الاثْنَيْنِ صدَقَةٌ ، وتُعِينُ الرَّجُلَ في دابَّتِهِ ، فَتحْمِلُهُ عَلَيْهَا ، أوْ ترْفَعُ لَهُ علَيْهَا متَاعَهُ صدقةٌ ، والكلمةُ الطَّيِّبةُ صدَقةٌ، وبِكُلِّ خَطْوَةٍ تمْشِيها إلى الصَّلاَةِ صدقَةٌ ، وَتُميطُ الأذَى عَن الطرِيق صَدَقَةٌ » متفق عليه .

މާތް الله ރުއްސުންވޮޑިގެންވި أبو هريرة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ކޮންމެ ދުވަހަކު އިރު އަރާ ދުވަހެއްގައި ހުރިހާ މީހެއްގެ ކޮންމެ ކަށިގަނޑެއްގެ ބަދަލުގައި (އެބަހީ ކަށިތަކުގެ ގުޅުމެއްގެ ބަދަލުގައި) صدقة ދޭންވާނެއެވެ. (ދޭންޖެހެއެވެ!). ދެމީހަކު ދެމެދުގައި އިންޞާފުން ކަންތައް ކުރުމަކީ صدقة އެކެވެ. މީހަކަށް އޭނާގެ ދަބަރު ސަވާރުކޮށްދިނުމަކީ ނުވަތަ ސާމާނު އަރުވައިދިނުމަކީ އެހީތެރިވެދިނުމަކީ صدقة އެކެވެ. ރަނގަޅު ބަހަކީ صدقة އެކެވެ. ނަމާދަށް ހިނގާ ކޮންމެ ފިޔަވަޅަކީ صدقة އެކެވެ. މަގުން އުނދަގޫ ދުރުކޮށްދިނުމަކީ صدقةٌ އެކެވެ.

ورواه مسلم أيضاً من رواية عائشة رضي اللَّه عنها قالت : قال رسُول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم: « إنَّهُ خُلِقَ كُلُّ إنْسانٍ مِنْ بني آدم علَى سِتِّينَ وثلاثمائَةِ مَفْصِلٍ ، فَمنْ كَبَّر اللَّه ، وحمِدَ اللَّه ، وَهَلَّلَ اللَّه ، وسبَّحَ اللَّه واستَغْفَر اللَّه ، وعَزلَ حَجراً عنْ طَرِيقِ النَّاسِ أوْ شَوْكَةً أوْ عظْماً عن طَرِيقِ النَّاسِ ، أوْ أمر بمعرُوفٍ أوْ نهى عنْ مُنْكَرٍ ، عَددَ السِّتِّينَ والثَّلاثمائة ، فَإِنَّهُ يُمْسي يَوْمئِذٍ وَقَد زَحزحَ نفْسَهُ عنِ النَّارِ » .

އަދި إمام مسلم ވެސް މާތްالله ރުއްސުންވޮޑިގެންވި عائشة ގެ މާތްގޮވަ ރިވާޔަތުން ރިވާކުރައްވައިފިއެވެ. އެކަލޭގެ

ވިދާޅުވިއެވެ. رسُول اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އާދަމުގެ ދަރިންގެ ތެރެއިން ކޮންމެ އިންސާނަކުވެސް އުފެދިފައިވަނީ ތިންސަތޭކަ ފަސްދޮޅަސް ޖޯޑުކަމުގައެވެ. ފަހެ އެމީހަކު الله اكبر ގެ كلمة ކިޔައިފިއްޔާ އަދި الحمد الله ގެ كلمة ކިޔައިފިއްޔާ އަދި لاإله إلا الله ގެ كلمة ކިޔައިފިއްޔާ އަދި سبحان الله ގެ كلمة ކިޔައިފިއްޔާ އަދި استغفرالله ގެ كلمة ކިޔައިފިއްޔާ އަދި މުސްލިމުން ހިނގާ މަގުމަތިން އުނދަގޫ ވާފަދަ ގާގަނޑެއް ދުރުކޮށްފިއްޔާ ނުވަތަ މަގުމަތީ ހުންނަ (ފަހަރެއް ހަދި ކަރުހަ) ކަޅުބެއް ނުވަތަ މަގުމަތީގެ ގަނޑެއް ދުރުކޮށްފިއްޔާ ނުވަތަ ހެޔޮކަމަކަށް އަމުރުކޮށްފިއްޔާ ނުވަތަ ނުބައިކަމަކުން މަނާކޮށްފިއްޔާ އެމީހަކު އެއުޅުއްވި ހަމައެކަނި ކުރިއްޔާ އެމީހެއްގެ نفس ނަރަކައިގެ އަލިފާނުން ސަލާމަތް ކުރިއެވެ ހިނގައެވެ.

123- السابع : عنه عن النَبِيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « منْ غدَا إلى المَسْجِدِ أو رَاحَ ، أعدَّ اللَّـــهُ لَـــهُ في الجنَّةِ نُزُلاً كُلَّمَا غَدا أوْ رَاحَ » متفقٌ عليه .

« النُّزُل » : القُوتُ والرِّزْقُ ومَا يُهَيَّأ للضَّيفِ .

އަދި އެ صحابي (އެބަހީ މާތް الله ރުއްސުންވެވޮޑިގެންވި أبو هريرة) ނަބިއްޔާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ ކިބައިން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديثކުރެއްވިއެވެ. މީހަކު ދުވާލުގައި ނުވަތަ ރޭގަނޑުގައި މިސްކިތަށް (ނަމާދުކުރުމަށް ނުވަތަ اللهއަށް ޛިކުރުކުރުމަށް ނުވަތަ އެއްޗެއް އުނގެނުމަށް ނުވަތަ އުނގަންނައި ދިނުމަށް ނުވަތަ އެހެންވެސް އެފަދަ ހެޔޮކަމަކު ކުރުމަށް) ގޮސް ހިނދަކު އެމީހާ ދާ ކޮންމެ ފަހަރަކު މާތް الله سبحانه وتعالي އެމީހާއަށް ސުވަރުގޭގައި މެހްމާން ދާރީ ތައްޔާރު ކުރައްވައެވެ.
(އެބަހީ އެމީހަކަށް رزق ތަކެއްޗެއް ތައްޔާރުކުރައްވައެވެ.)

124- الثامن : عنه قال : قال رسولُ اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « يا نِسَاء الُمسْلِماتِ لاَ تَحْقِرنَّ جارَةٌ لِجارتِهَا ولَوْ فِرْسِنَ شاةٍ » متفقٌ عليه .

قال الجوهري : الفِرْسِنُ مِنَ الْبعِيرِ : كالحافِرِ مِنَ الدَّابَّةِ ، قال : ورُبَّمَا اسْتُعِير في الشَّاةِ

އަދި އެ صحابي (އެބަހީ މާތްالله ރުއްސުންވެވޮޑިގެންވި أبو هريرة) ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.
رسُول اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އޭ مسلم އަންހެނުން ތަކުންނޭވެ! އެއްވެސް އަންހެނަކު

އާންމުގެ އަށަށް އަލިފުޅުބިރުވާއަށް (صدقة އެއްގެ ގޮތުގައި) ބަލާނީ ފަދައިގެ އަސްލު ހިމަނުމާއެކު (މުއްސަނދި
ފަޤީރުން ދެމުންދާގޮތުގައި ދިނުމަށް ދޭ ފުރުޞަތުގައި ކުރުމަށް ނުދޭނެއެވެ.

125- التاسع : عنه عن النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « الإِيمَانُ بِضْعٌ وَسبْعُونَ ، أوْ بِضْعٌ وَسِتُّونَ شَـــعْبَةً : فَأَفْضلُهَا قوْلُ لاَ إِلَهَ إلاَّ اللَّهُ ، وَأَدْنَاهَا إمَاطَةُ الأذَى عنِ الطَّرِيقِ ، وَالحَيَاءُ شُعْبَةٌ مِنَ الإِيمانِ » متفقٌ عليه .

« البضْعُ » من ثلاثة إلى تسعةٍ ، بكسر الباءِ وقد تفْتَحُ . « والشُّعْبَةُ » : القطْعة .

އަދި صحابي (އަބަދި ފާލަހު ﷲ ރަޟިޔަﷲ ޢަންހުގެ ނަމުގައި أبو هريرة) ނަބިއްޔާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ ހަޟްރަތުން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديثކުރެއްވިއެވެ. އީމާންކަމުގެ ގޮތް (އަބަދި ދަރަޖަ) ހަތްދިހައަށްވުރެ ނުވަތަ ފަސްދޮޅަސްވުރެ ގިނަގޮތެއްގެ ގޮތުގައެވެ. އޭގެ ތެރެއިން އެންމެ މާތްވެގެންވާ (ދަރަޖައިގައި) ވަނީ لاَ إِلَهَ إلاَّ اللَّهُ ގެ ކަލިމައެވެ. އަދި އެންމެ ދަށް ދަރަޖައިގައި ވަނީ މަގުމަތިން އުނދަގޫ ވަތްގަޑު ދުރުކުރުމެވެ. އަދި (ލަދުގަތުމަކީ) ޙަޔާއެވެ (ލަދު) އީމާންކަމުގެ ބައެއްކަމެވެ.

126- العاشر : عنه أن رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال: « بَيْنمَا رَجُلٌ يَمْشِي بطَرِيقٍ اشْتَدَّ علَيْهِ الْعَطشُ ، فَوجد بئراً فَنزَلَ فيها فَشَرِبَ ، ثُمَّ خرج فإذا كلْبٌ يلهثُ يَأْكُلُ الثَّرَى مِنَ الْعَطَشِ ، فقال الرَّجُلُ : لَقَدْ بلَغ هَذَا الْكَلْبُ مِنَ العطشِ مِثْلَ الَّذِي كَانَ قَدْ بَلَغَ مِنِّي ، فَنَزَلَ الْبِئْرَ فملأَ خُفَّه مَاءً ثُمَّ أَمْسَكَه بِفيهِ ، حتَّى رقِيَ فَسقَى الْكَلْبَ ، فَشَكَرَ اللَّهُ له فَغَفَرَ لَه. قَالُوا: يا رسولَ اللَّه إِنَّ لَنَا في الْبَهَائِم أَجْراً ؟ فَقَالَ: « في كُلِّ كَبِدٍ رَطْبةٍ أَجْرٌ » متفقٌ عليه .

އަދި އެصحابي (އަބަދި ފާލަހު ﷲ ރަޟިޔަﷲ ޢަންހުގެ ނަމުގައި أبو هريرة) ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ.
ހަމަކަށަވަރުން رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. (އެއްފިރިހެނަކު) މިހާރު ގަލެއްގައި
ހިނގާފައި ދިޔަކަން ވަރަށް ބޮޑަށް ކަރުހިއްކިގެން ފެނަށް ކެތް ނެތި ފެންއަޅާ ބޮކެއް ފެނުނެވެ. ފަހެ އޭނާ
އެވަޅަށް ފައިބާ ފެންބޮއިއެވެ. ދެން ވަޅުން ބޭރަށް ނުކުމެއްޖެއެވެ. ދެން ފެނުނީ ކުއްތާއެއް ފެންބޮވަ ގަނޑުން
ކަރު ދުރުކުރަން ތެތްފެތި ބިމުގެ ވެލި ކަމުން ހިއްލަދާ ބޮޑަށެވެ. ފަހެ ފިރިހެނާ ގެތާއްގައި ކުއްތާގެ ކަރުހިކިގެން
ދިޔައީ އަހުރެން ގެ ކަރު ހިކުނު ފަދައިންނެވެ. ފަހެ ދެން ވަޅަށް ފައިބާ ފެނުން ފުރާލާފައި މޭޒުގައި ފެންބޮވައިގަތް
ކަރު ދުރުކުރުމަށް ފެނުގައި ބޭލިއަށްބޮޑުވެގެން ކަންތަކުގައި (ފުރައިގަތީ) ދެން ދަރުމަ ލިބިއްޖެއެވެ.

އަދި އޭނާ ފައިގައި ހުރި حف (އެބަހީ ޖަނަވާރުގެ ހަމުން ހަދާފައި ހުރި އިސްޓޮކިން) ގެ މޫޒާ ފެން އަޅައިގެން އޭގައި ދަތުން ހިފާގެން ވަޅުން މައްޗަށް އެރީއެވެ. އަދި އެކުއްތާއަށް ފެންބޯން ދިނީއެވެ. ފަހެ އެކަމުގެ މައްޗަށް الله سبحانه وتعالى އޭނާއަށް ފުއްސަވާ ވޮޑިގެންވިއެވެ. (އެބަހީ އޭނާގެ އެ عمل ގަބޫލުކުރެއްވިއެވެ.) އަދި އެމީހާގެ ފާފަތައް ފުއްސަވާ ވޮޑިގެންވިއެވެ. އަރިހުން اصحاب ބޭކަލުން ދެންނެވިއެވެ. އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. ޖަނަވާރުތަކާ ހެޔޮކަމުން (ހެޔޮ) ثواب ލިބޭނެތޯއެވެ؟ ފަހެ حديثކުރެއްވިއެވެ. ދިރުންތެރި ކޮންމެ އެއްޗަކާ ހެޔޮކަމުން ދަރުމަ ލިބިގެންވެއެވެ.

وفي رواية للبخاري : « فَشَكَرَ اللَّه لهُ فَغَفَرَ لَه ، فَأَدْخَلَه الْجنَّةَ » .

އަދި بخاريގެ ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. ފަހެ الله سبحانه وتعالى އެ މީހާގެ އެ عملއަށް شكرވެރި ވޮޑިގެންވިއެވެ. އަދި އެމީހާގެ ފާފަތައް ފުއްސަވާ ވޮޑިގެންވިއެވެ. އެހެންކަމުން އޭނާ ސުވަރުގެ ވަންނަ ވަޑައިގެ ކުރުއްވި ދެއްވިއެވެ.

وفي رواية لَهُما : « بَيْنَما كَلْبٌ يُطيف بركِيَّةٍ قَدْ كَادَ يقْتُلُه الْعطَشُ إِذْ رأتْه بغِيٌّ مِنْ بَغَايا بَنِي إِسْرَائيلَ ، فَنَزَعَتْ مُوقَهَا فاستَقت لَهُ بِهِ ، فَسَقَتْهُ فَغُفِر لَهَا بِهِ».

« الْمُوقُ » : الْخُفُّ . « وَيُطِيفُ » : يَدُورُ حَوْلَ « رَكِيَّةٍ » وَهِيَ الْبِئْرُ .

صحيحين ގެ ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. އެއްފަހަރަކު ކުއްތާއެއް ފެންބޯ ގަނޑުވެފައިވާ ވަޅެއްގެ ވަށައިގެން އުނބުރި އުނބުރާ ހުއްޓެވެ. އަދި ފެން ބޯކަރުހިއްކުން ހަލާކުވާން ކައިރިވެފައިވެއެވެ. އެހެން އެއްޗާ بَني إِسْرَائيل ގެ ކަސްބީ އަންހެނަކު ފެނުނެވެ. އަދި އެއަންހެނާ އޭނާ ފައިގައި ހުރި حف (އިސްޓޮކިން) ބާލައިގެން އޭގައި ފުރާލައި އެކުއްތާއަށް ފެންބޯން ދިނީއެވެ. ފަހެ އެކަމުގެ މައްޗަށް މާތް الله سبحانه وتعالى އެމީހާގެ ފާފަ ފުއްސަވާ ވޮޑިގެންވިއެވެ.

127- الْحادي عشَرَ : عنْهُ عن النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « لَقَد رأَيْتُ رَجُلاً يَتَقَلَّبُ فِي الْجنَّـــةِ فِـــي شَجرةٍ قطَعها مِنْ ظَهْرِ الطَّرِيقِ كَانَتْ تُؤْذِي الْمُسلِمِينَ » . رواه مسلم .

އަދި އެصحابي (އެބަހީ މާތްالله ރުޟާވެވޮޑިގެންވި أبوهريرة) نبيއާ صلّى الله عَلَيْهِ وسَلَّم ކިބައިން

ރިވާކުރައްވައެވެ. އަނެއްބޭފުޅުން حديثކުރައްވައެވެ. ތިމަން ކަލޭގެފާނު ސުވަރުގޭގައި ވިހާރަ ކުރައްވާތީ
އަރާމު ހެދުމުން ގެންދިޔަކަން ދެކެވުނެވެ. އެމީހާ މަގުމަތީގައި ހުރި މުސްލިމުންނަށް އުނދަގޫ
ދިނުމުން ދިޔަ ގަހެއް ކަނޑާ ސަލާމަތްކުރުމުން ވީހަކެވެ.

وفي رواية : « مرَّ رجُلٌ بغُصْنِ شَجرةٍ عَلَى ظَهْرِ طرِيقٍ فَقَالَ : واللَّهِ لأُنَحِّيَنَّ هذا عنِ الْمسلِمِينَ لا يُؤْذِيهُمْ ، فأُدْخِلَ الْجَنَّةَ »

އަދި އަނެއް ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. އެއްފިރިހެނަކު މަގުމަތީގައި އޮތް ގަހެއްގެ ކަޅިދަނޑިއެއް ގެ
ކަނޑާލައި ދުރުކުރިއެވެ. އަދި ހިތާހިތާ ބޭނުންވިއެވެ. މާތްالله ގަސަމްދީ ހުރިހާ ބޭނުމެވެ. ހަމަހަމަކޮށްދިން
ކަންތައް ގެންދަނީ މިގޮތުން މުސްލިމުންނަށް އުނދަގޫ ދިނުމުގެ ކަރުދާސް އެމީހުން ސަލާމަތްކުރި
ހިތްވެ. ފަހެ (الله سبحانه وتعالى އެމީހާގެ އެ عملގެ ސަބަބުން) އޭނާ ސުވަރުގެ ވަންނަ ވަދެއްވާން
ލެއްވިއެވެ.

وفي رواية لهما : « بيْنَما رجُلٌ يمْشِي بِطريقٍ وجد غُصْن شَوْكٍ علَى الطَّرِيقِ ، فأخَّرُه فشَكَر اللَّهُ لَهُ ، فغَفر لَهُ »

بخاري އާއި مسلمގެ ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. މިހެން މަގުގައި ހިނގާފައި ދިޔަ ކަނޑިބާރު ކަނޑިއަޅާ ހުރި
ގަހެއްގެ ކަނޑިބަރު ދުރުކުރެވެ. ފަހެ (އެ ގަހެއްގެ ކަނޑިބާރު ދުރުކުރުން) އެ ގަހެއްގެ ކަނޑާ ދުރުކުރިއެވެ. އެހެން
ކަމުން އަކަމުގެ މައްޗަށް މާތް الله سبحانه وتعالى އެމީހާއަށް شكرވެރިވެ (އެބަހީ އެމީހާގެ އެ عمل
ގަބޫލުކުރެއްވި) އެމީހާގެ ފާފަތައް ފުއްސަވާ ވަދެވަޑައިގަތެވެ.

128– الثَّاني عشَر : عنْه قالَ : قَال رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « منْ توضَّأ فأحَسَنَ الْوُضُوءَ ، ثُمَّ أتَى الْجُمعةَ ، فَاستمع وأنْصتَ ، غُفِر لَهُ ما بيْنَهُ وبيْنَ الْجُمعةِ وزِيادةُ ثَلاثَةِ أيَّامٍ ، ومَنْ مسَّ الْحصا فقد لَغَا » رواه مسلم .

އަދި އެصحابي (އެބަހީ މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވާ أبو هريرة) ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.
رسُول اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރައްވައެވެ. މިހެން وُضُوء ހަދައި ރަނގަޅުކޮށް ފަހެ އެ وُضُوء ހަދާ އެގެ
އަންގާ ފުރިހަމަ ގޮތުގައި ހަދާގެން ޖުމުއާ ނަމާދަށް އައިސް خطبة ހަނދާ އަޑުއަހާ އަދި
ހަމަހިމޭން ހަމަ ކޮށް ފުރައިބަހަށް، ޖުމުއާ ދުވަހާއި ހަމަހަމަ، އިތުރު ތިން ދުވަހުގެ ފާފަ

ފާފަތައް ފުއްސަވިދެން ދެއްވެ. އަދި (ދަންނަވާށެވެ!) خطبة ގެ وقت ބިމުން އެރި ގޮސްފައިވަނީ ބިރުމަޖީދުން ثواب ލިބިގެ ހެދުނެވެ.

129- الثَّالثَ عَشر : عنْه أن رسولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « إذَا تَوضَّأَ الْعبْدُ الْمُسْلِم ، أو الْمُؤْمِنُ فغَسلَ وجْههُ خرج مِنْ وَجْههِ كُلُّ خطِيئةٍ نظر إلَيْهَا بعينهِ مَعَ الْماءِ ، أوْ مَعَ آخرِ قَطْرِ الْماءِ ، فَإذَا غَسَل يديهِ خَرج مِنْ يديْهِ كُلُّ خَطِيْئَةٍ كانَ بطشتْهَا يداهُ مع الْمَاءِ أَو مع آخرِ قَطْرِ الْماءِ ، فَإذَا غسلَ رِجليْهِ خَرجَتْ كُلُّ خَطِيْئَةٍ مشَتْها رِجْلاُه مع الْماءِ أَوْ مع آخرِ قَطْرِ الْمَاءِ حَتَّى يخْرُج نقِياً من الذُّنُوبِ» رواه مسلم .

އަދި ޞަصحابي (ޞަޙާބީ ގޮތު الله ތަޢާލާ ރުހިވޮޑިގެންވި أبوهريرة) ގެ ރިވާޔަތުން ރަސޫލާ ގެންނަވާ ކަމަށްވެ. ރަސޫލުﷲ ސަލާމް ގެ ހާދިސް رسُول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. مُؤْمِن އަކު ނުވަތަ مسلمއަކު وُضُوء އެއް ކުރުމުގައި ދޮވޭ މޫނުގައި ވާ ނަފްސު ނޭތް ލިބުނު ފާފަތައް އެއިރު ފެނާއެކު މޫނުން ނިކުމެ ގޮސްދޭ ފާފަތައް ފެނާއެކުގައި ދުރުކުރެއްވެ. އަދި އެނާ ފެންތަކުގެ ކައިރިން ފައިވާ ފާފަތައް ބޮޑު ފެނާއެކު ދޮވޭ ފުރިހަމަވެ. މީގެ އެއްވެސް ފާފަތަކެއް ކުރެއްވުމުގެ ފެނާއެކު ފައިން ނިކުމެ ފަހެ ޖެހިގެން ދާނެ ކަމަށްވެ. އަދި ފައިދޮވުމުން ފައިގެ ފާފަތައް ފެނާއެކު ނިކުމެ ދިޔަ ފާފަތައް ނުކުމެގެން ދަނީ ސާފުތާހިރުކޮށް ވަނީއެވެ.

130- الرَّابعَ عشرَ : عنه عن رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « الصَّلواتُ الْخَمْسُ ، والْجُمُعَةُ إِلَى الْجُمُعةِ ، ورمضانُ إِلَى رمضانَ مُكفِّرَاتٌ لِمَا بينَهُنَّ إِذَا اجْتنِبَت الْكَبائِرُ » رواه مسلم

އަދި ޞަصحابي (ޞަޙާބީ ގޮތު الله ތަޢާލާ ރުހިވޮޑިގެންވި أبو هريرة) نبي ގެ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާ ކުރެއްވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. فرضކޮށް ނަމާދުގެ އަދި އެއް ހުކުރުން އަނެއް ހުކުރާއި އަދި އެއް رمضانމަހުން އަނެއް رمضانމަހާ އެހާރާ ބޮޑުވި ފާފަތަކުން ސަލާމަތް ވެގެންނެވިނަމަ އެދެމެދުގައިވާ ކުދިކުދި ފާފަތަކަށް كفارةއަކެވެ.

131- الْخَامسَ عشر: عنه قال : قال رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « ألا أدُلُّكَم على ما يَمْحُو اللَّهُ بِهِ الْخَطايا ، ويرْفَعُ بِهِ الدَّرجاتِ ؟ » قالوا : بلى يا رسُولَ اللَّهِ ، قال : « إسباغ الْوُضوءِ على الْمَكَارِهِ وكَثْرةُ الْخُطَا إِلَى الْمسَاجِدِ ، وانْتِظَارُ الصَّلاةِ بعْدِ الصَّلاةِ ، فَذلِكُمُ الرّبَاطُ » رواه مسلم .

އަދި އެصحابي (އެބަހީ މާތްالله ރުއްސުވެވޮޑިގެންނެވި أبو هريرة) ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެކަލޭގެ ކިޔުއްވުން ފާފުތަކެއް ފޮހެވި އަދި ދަރަޖަތައް މަތިވެރިވެގެންދާނޭ ފަދަ عملއެއް ތިޔަބައިމީހުންނަށް ބުނެދެންތޯ؟ އެބޭކަލުން ދެންނެވިއެވެ. އާދޭހެވެ. އޭ اللهގެ ރަސޫލާއެވެ. حديثކުރެއްވިއެވެ. ހިތްހަމަނުޖެހޭ ވަގުތުތަކުގައި ފުރިހަމަކޮށް އަދި ހިތްހަމަނުޖެހޭ އުނދަގޫ ދުވަސްވަރު ފިނި ވިޔަސް ރީތިކޮށް ފުރިހަމަކޮށް وُضوء ކުރުމާއި އަދި މިސްކިތަށް އައުމާއި ދިއުމުގެ ފިޔަވަޅު ގިނަކުރުމާއި ނަމާދަކަށްފަހު ދެން ނަމާދަކަށް އިންތިޒާރުކުރުމެވެ. ފަހެ މިކަންތައް ތިޔައީ ރިބާޠުކުރުމުގެ ތަފާތުވާ ބާވަތެވެ.

132- السَّادسَ عشرَ : عن أَبِي موسى الأشعري رضي اللَّه عنه قال : قال رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « منْ صلَّى الْبَرْدَيْنِ دَخَلَ الْجنَّةَ » متفقٌ عليه .

« البرْدَانِ » : الصُّبْحُ والْعَصْرُ .

މާތްالله ރުއްސުވެވޮޑިގެންނެވި أبو موسى الأشعريގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ފަތިސްނަމާދާއި عصرނަމާދު ކުރާމީހާ ދާނީ ސުވަރުގެ ވަށަށް ވަންނާ ވެރިއެކެވެ.

133- السَّابعَ عشرَ : عنه قال : قال رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « إِذَا مرِضَ الْعبْدُ أَوْ سافَر كُتِب لَـهُ ما كانَ يعْملُ مُقِيماً صحِيحاً » رواه البخاري .

އަދި އެ صحابي (އެބަހީ أبو موسى الأشعري رضي اللَّه عنه) ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އަޅަކު ބަލިވެއްޖެނަމަ ނުވަތަ ދަތުރުކުރިޔަސް އޭނާ مقيمވެ ހުރުމުގައި عامކޮށް ކުރާ ހެޔޮ ކަންތައްތަކުގެ ثواب ލިބޭ ގޮތަށް ލިޔުއްވޭ ވާނެއެވެ.

134- الثَّامنَ عشَرَ : عنْ جابرٍ رضي اللَّه عنه قال : قال رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « كُلُّ معـــرُوفٍ صدقَةٌ » رواه البخاري ، ورواه مسلم مِن رواية حذَيفَةَ رضي اللَّه عنه .

މާތްالله ރުއްސުވެވޮޑިގެންނެވި جابرގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم

حديث ކުރެއްވިއެވެ. ކޮންމެ ގަހަކު ހޮރަކަމިޔ(ވެސް) صدقة އެކެވެ.

135- التَّاسع عشر : عنْهُ قال : قال رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « ما مِنْ مُسْلِمٍ يَغْرِسُ غَرْساً إلاَّ كانَ ما أُكِلَ مِنْهُ لهُ صدقةً ، وما سُرِقَ مِنْه لَه صدقَةً ، ولا يرْزؤه أَحَدٌ إلاَّ كَانَ له صدقةً» رواه مسلم .

އަދި އެ صحابي (އަބޫ جابر رضي اللّه عنه) ގެ ރިވާއިން ރިވާވާގޮތުގައެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެއްވެސް މުސްލިމަކު ގަހެއް އިންދާފިނަމަ އޭގެހުން ކާވާ ކޮންމެ ކާއެއްޗަކީ އޭނާއަށް ބާކީވާ صدقةއެއް ކަމުގައި ލިޔެ ލިޔުއްވާ ހުއްޓެވެ. އޭގެހުން ވަގަށް ގެންދާ ކޮންމެ އެއްޗަކީ އޭނާއަށް ބާކީވާ صدقة އެއް ކަމުގައި ލިޔެ ލިޔުއްވާ ހުއްޓެވެ. އަދި މިހާރު އެއްޗެއް އަނބުރާއި ކޮންމެހަކު އެތިވެސް އޭނާއަށް ބާކީވާ صدقةއެއް ކަމުގައި ލިޔެ ލިޔުއްވާ ހުއްޓެވެ.

وفي رواية له : « فَلا يغْرِس الْمُسْلِم غرساً ، فَيَأْكُلَ مِنْهُ إنسانٌ ولا دابةٌ ولا طَيرٌ إلاَّ كانَ له صدقَةً إِلَى يَوْمِ الْقِيَامة ».

އަދި مسلمގެ ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. މުސްލިމަކު ގަހެއް އިންދައިފިއްޔާ އޭގެހުން އިންސާނަކު ކާއެއް އަދި ޖަނަވާރު ކާއެއް އަދި ދޫނިއެއް ކާއެއް އެއިން قِيَامة ދުވަހު އޭނާއަށް صدقة އެއްގެ ثواب ލިބޭ ހަމަ ގޮތެއްވެސް އޭނާއަށް ހުއްޓެވާނެއެވެ.

وفي رواية له : « لا يغْرِس مُسلِم غرْساً ، ولا يزْرعُ زرْعاً ، فيأْكُل مِنْه إِنْسانٌ وَلا دابَّةٌ ولا شَيْءٌ إلاَّ كَانَتْ لَه صدقةً ، ورويَاه جميعاً مِنْ رواية أَنَسٍ رضي اللَّه عنه .

قولُهُ : « يرْزَؤُهُ » أي : يَنْقُصهُ .

އަދިވެސް مسلمގެ ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. މުސްލިމަކު ގަހެއް އިންދައިފިއްޔާ ނުވަތަ ދަނޑެއް ހެއްދައިފިއްޔާ ދެން އޭގެން އިންސާނަކު ކާއެއް އަދި ޖަނަވާރު ކާއެއް އަދި ދޫނި ސޫފާސްއެއް ކާއެއް އޭގެން އޭނާއަށް صدقة އެއްގެ ثواب ލިބޭނެއެވެ.

136- العْشْرُونَ : عنْهُ قالَ : أَراد بنُو سَلِمَة أَن ينْتَقِلوا قُرْبَ الَمسْجدِ فبلَغَ ذلك رسولَ اللَّه صَــلّى اللهُ عَلَيْــهِ وسَلَّم ، فَقَالَ لَهُمْ : « إِنَّه قَدْ بَلَغَنِي أَنَّكُمْ تُرِيدُونَ أَنْ تَنْتَقِلُوا قُربَ الْمَسْجدِ ؟ » فَقَالُوا : نَعَمْ يا رسولَ اللَّهِ قَدْ أَرَدْنَا ذلكَ ، فَقالَ : « بَنِي سَلِمةَ ديارَكُمْ ، تكْتبْ آثَارُكُمْ ، دِياركُم ، تُكْتَبْ آثارُكُمْ » رواه مسلم .

އަދި އެ صحابي (އެބޭފުޅާ جابر رضي الله عنه) ގެ ރިވާޔަތުން ހަދީޘެއް ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. بنُو سَلِمَة ގެ قبيلةގެ މީހުން މިސްކިތާއި ކައިރިއަށް ދިރިއުޅުން ބަދަލުކުރައްވަން އެދިވަޑައިގަތުމުން އެކަމުގެ خبر رسُول اللَّه صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އަށް ލިބިވަޑައިގަތެވެ. ދެން އެމީހުންނަށް حديثކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިޔަބައިމީހުން މިސްކިތާއި ކައިރިއަށް ދިރިއުޅުން ބަދަލު ކުރުމަށް އެދޭ خبر ތިމަން ކަލޭގެފާނަށް ވަނީ ލިބިފައެވެ. (އެއީ ތެދެއް ހެއްދޯ؟) އެބޭފުޅުން ދެންނެވިއެވެ. (އާދޭހެވެ!) އޭ اللّٰه ގެ ރަސޫލާއެވެ. އަޅުގަނޑުމެން މިކަމަށް ވަނީ އެދިފައެވެ. ދެން حديث ކުރެއްވިއެވެ. އޭ بنُو سَلِمَة ގެ قبيلةގެ މީހުންނޭވެ. ތިޔަބައިމީހުން (މިސްކިތާ ދުރުގައި) ދިރިއުޅޭ ގޭދޮރުގައި ތިބޭށެވެ. (އެހެނީ) ތިޔަބައިމީހުން (މިސްކިތަށް) ހިނގާ ހިނގުމުގައި ثوابލިބޭނެއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ދިރިއުޅޭ ގޭދޮރުގައި ތިބޭށެވެ. (އެހެނީ) ތިޔަބައިމީހުން (މިސްކިތަށް) ހިނގާ ހިނގުމުގައި ثواب ލިބޭނެ ވެއެވެ.

وفِي روايةٍ : « إِنَّ بِكُلِّ خَطْوةٍ درجةً » رواه مسلم . ورواه البخاري أيضاً بِمعنَاهُ مِنْ روايةِ أَنَسٍ رضي اللَّــه عنه .

و « بنُو سَلِمَةَ » بكسر اللام : قبيلة معروفة من الأَنصار رضي اللَّه عنهم ، و «آثَارُهُمْ» خُطاهُمْ .

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ކޮންމެ ފިޔަވަޅަކަށް ދަރަޖައެއް (ސަވާބުގެދަރަޖައިން) ލިބޭނެ ވެއެވެ. (بنُو سَلِمَة) އަކީ انصاری ބޭފުޅުންގެ ތެރޭގައި ހުރި مشهور،قبيلةއެކެވެ.

137- الْحَادي والْعِشْرُونَ : عنْ أَبِي الْمُنْذِر أُبيِّ بنِ كَعبٍ رضي اللَّه عنه قال : كَان رجُلٌ لا أَعْلَــمُ رجُــلا أَبْعَدَ مِنَ الْمَسْجدِ مِنْهُ ، وكَانَ لا تُخْطِئُهُ صلاةٌ فَقِيل له ، أَوْ فقُلْتُ لهُ: لَوْ اشْتَريْتَ حِماراً ترْكَبُهُ فِي الظَّلْماءِ ، وفِي الرَّمْضَاءِ فَقَالَ : ما يسُرُّني أَن منْزِلِي إِلَى جنْب الْمسْجدِ ، إِنِّي أُرِيدُ أَنْ يُكْتَب لِي مْمْشَايَ إِلَى الْمَســجد ، ورُجُوعِي إِذَا رجعْتُ إِلَى أَهْلِي ، فقالَ رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « قَدْ جمع اللَّهُ لكَ ذلِكَ كُلَّهُ » رواه مسلم .

މާތް الله ރުހުންލެއްވި أُبيِّ بنِ كَعب ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. (ތިމަންމެންގެ ތެރޭގައި) ބޭކަލަކު ހުންނެވިއެވެ. ތިމަންނައަށް އެނގިފައިވާ ގޮތުގައި އެބޭކަލަކަށްވުރެ މިސްކިތާއި ދުރުގައި ދިރި އުޅޭ މީހަކު ނެތެވެ. އަދި އޭނާ އަބަދުވެސް އެބޭކަލުގެ ޖަމާޢަތުން ނަމާދެއް ފާއިތުވެ ނުވެއެވެ. ފަހެ އެބޭކަލަކަށް ދަންނަވައިފީމެވެ. (ނުވަތަ ތިމަންމެން އެބޭކަލަކަށް ދަންނަވައިފީމުއެވެ.) ރޭގަނޑުގެ އަނދިރީގައި ގަޑިއާއި ދުވާލުގެ އަވީގައި ދުވެލާ ކަރުން (މިސްކިތަށް އަންނަން) ސަވާރުވާން ހިމާރެއް ގަންނަވަމާ ކަމަށް ހުރީ ކީއްވެތޯ؟ ފަހެ އެބޭކަލަކު ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަގެ ގެއަކީ މިސްކިތާ ކައިރީގައި ހުރުމަކީ ތިމަންނަ އުފާވާ ކަމެއް ނޫނެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންނަ ބޭނުންވަނީ ތިމަން މިސްކިތަށް ހިނގާ ހިނގުމާއި އަދި އަނބުރާ އަހުލުވެރިންގެ ގާތަށް އެނބުރި ދިއުމުގެ (ހިނގުމުގެ ދަރުމަ ލިޔުއްވުން) ثواب ލިޔުއްވުމެވެ. ފަހެ رسُول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިބާ ހިތާ ކަންތަކުގެ ތިބާގެ ثواب ، الله سبحانه وتعالى ތިބާއަށް (އެ ހުރިހާ ކަމެއް) އެކު جمع ކުރައްވައިފިއެވެ.

وفي روايةٍ : « إِنَّ لَكَ مَا احْتسَبْت » . « الرمْضَاءُ » الأَرْضُ الَّتِي أَصَابَهَا الْحرُّ الشَّديدُ.

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިބާގެ ތިބާ إخلاصތެރި ނިޔަތުގެ ދަރުމަކުން ތިބާއަށް ثواب ލިބިއްޖެއެވެ.

138- الثَّاني والْعشْرُونَ : عنْ أَبي محمدٍ عبدِ اللَّهِ بنِ عمرو بن العاص رضي اللَّه عنهما قال : قال رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « أَرْبعُونَ خَصْلَةً أَعلاها منِيحةُ الْعَنْزِ، ما مِنْ عامَلٍ يعملَ بِخَصْلَةٍ مِنْها رجاءَ ثَوَابِهَا وتَصْدِيقَ موْعُودِهَا إِلاَّ أَدْخلَهُ اللَّهُ بِهَا الْجنَّةَ » رواه البخاری.

« الْمنِيحةُ » : أَنْ يُعْطِيَهُ إِيَّاهَا ليأْكُل لبنَهَا ثُمَّ يردَّهَا إِليْهِ .

މާތް الله އެދެބައިމީހުންނަށް ރުހުންލެއްވި أبو محمد عبدِ اللّٰهِ بنِ عمرو بن العاص ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ސާޅީސް ވައްތަރެއްގެ ހެޔޮ ކަންތައް ވެއެވެ. އޭގެ ތެރެއިން އެންމެ މާތް ވައްތަރަކީ ކިރު ބޮއި ދޫކުރުމަށް ބަކަރި ދިނުމެވެ. އެއިން ކަމެއް ހެޔޮ ކަމެއް ކުރާ މީހަކު އެކަމުގެ ثواب އުއްމީދުކޮށް (އަދި އެކަމުގެ ވަޢުދު ތެދުކޮށް) އެކަމެއް ކުރާ މީހަކު ފަހެ މާތް الله ސުބުޙާނަހޫ ވަތަޢާލާ އޭނާ ޖަންނަތަށް ވައްދަވާނެއެވެ.

ދަރުމަ ލިބޭނެ ކަމަށް ހަދީސް ކޮށްދެއްވުމަށް ކޮށްދެއްވާނެއެވެ މާތް الله سبحانه وتعالى އަމުރުކުރެއްވި ޝުކުރުގެ އަށް ވަރަށް ރުހިވޭނެއެވެ.

139- **الثَّالثُ والْعشْرونَ** : عَنْ عدِيِّ بنِ حاتِمٍ رضي اللَّه عنه قال : سِمِعْتُ النَّبِيَّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يقول : « اتَّقُوا النار وَلوْ بِشقِّ تَمْرةٍ » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުއްސުވުންތެރިވި عدِيِّ بن حاتِم ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. نبيّ ގެ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم حديث ކުރައްވިއެވެ. ތިޔަ ބައިމީހުން ނަރަކައިން ސަލާމަތްވާށެވެ. އަދި އެއީ (الله ގެ މަގުގައި ހަދިޔާކުރާ އެއްޗަކީ ކަދުރުގެ ބައިގަނޑެއް ނަމަވެސް) އެންމެ ކުޑަ ތިލަކަމުން صدقةٌ އެއްޗެއް ކުރުގައިވިޔަސް މެއެވެ.

وفي رواية لهما عنه قال : قال رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « مَا مِنْكُمْ مِنْ أَحَدٍ إِلاَّ سيُكَلِّمُه ربُّه لَيْس بَيْنَهُ وبَيْنَهُ تَرْجُمَان ، فَيَنْظُرَ أَيْمنَ مِنْهُ فَلا يَرى إِلاَّ مَا قَدَّم ، وينْظُر أشأمَ مِنْهُ فلا يَرَى إلاَّ ما قدَّمَ ، وَيَنْظُر بَيْنَ يدَيْـــهِ فَلا يَرى إلاَّ النَّارَ تِلْقَاءَ وَجْهِهِ ، فاتَّقُوا النَّارَ ولوْ بِشِقِّ تَمْرةٍ، فَمَنْ لَمْ يَجدْ فَبِكَلِمَة طَيِّبَةٍ » .

އަދި بخاري އާއި مسلم ގެ ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. އެ صحابي (އެބަހީ މާތް الله ރުއްސުވުންތެރިވި عدِيِّ بن حاتِم) ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެއްވެސް ތަރުޖަމާނަކު ނުލައި އެމީހާ އަށް ދެއްކެވުމަށް ބޭނުމީ ކަލާމުގެ ތަރުޖަމާނެއް އަމިއްލަ ބަސް وحي ނުކުރައްވާނެ އަދި އެއްވެސް މީހަކު قيامة ދުވަހުގައި ނުހުންނާނެއެވެ. އޭރުއަށް އޭނާގެ ކަނާތު ފަރާތުން ބަލާއިރު އޭނާ ފޮނުވިދާނޭ ތަކެތި ނޫނެއް ނުފެނޭނެއެވެ. އަދި ވާތު ފަރާތުން ބަލާއިރު އޭނާ ފޮނުވިދާނޭ ތަކެތި ނޫން ނުފެނޭނެއެވެ. އަދި ކުރިމަތިން ބަލާއިރު ފެނޭނީ ކުރިމަތީގައިވާ ނަރަކަ ނޫން އެހެން އެއްވެސް ތަކެއް ނުފެންނާނެއެވެ. ފަހެ ދެން ތިޔަ ބައިމީހުން އެއްގޮތް ކުޑަ ކުރުމަށް صدقة ކޮށްގެން ވިޔަސް ނަރަކައިން ސަލާމަތްވާށެވެ. ފަހެ އެ ކަހަލަ އެއްޗެއް ނުލިބޭމީހާ ހެޔޮ ބަސްބުނެގެން ނަރަކައިން ދުރުވާން ބަލާށެވެ.

140- الرَّابِع والْعشرونَ : عنْ أَنَسٍ رضي اللَّه قال : قال رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « إِنَّ اللَّه لَيرْضَى عَنِ الْعَبْدِ أَنْ يَأْكُلَ الأَكْلَةَ فيحْمدَهُ عليْهَا ، أَوْ يشْربَ الشَّرْبَةَ فيحْمدَهُ عليْهَا » رواه مسلم .

« وَالأَكْلَة » بفتح الهمزة : وهي الْغَدوة أَوِ الْعشوة .

މާތްالله ރުއް ސުންދެއްވި أَنس ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން މާތްالله سبحانه وتعالى އަޅަކު ކާބޯތަކެތި ކެއުމަށްފަހު (الحمد للهّ ގެ ކަލިމަ ކިޔައި) اللهއަށް حمدކޮށްފިނަމަ އެކަމުގެ މައްޗަށް އެއަޅަކަށް ރުއްސަވާ ވޮޑިގަންނަވައެވެ. ނުވަތަ އެއަޅަކު ބުއިމާ ކޮންމެ ބުއިމަކަށްފަހު (الحمد لله ގެ ކަލިމަ ކިޔައި) الله އަށް حمد ކޮށްފިނަމަ އެކަމުގެ މައްޗަށް ރުއްސަވާ ވޮޑިގަންނަވައެވެ.

141- الْخَامِسُ والْعشْرُونَ : عن أَبِي رضي اللَّه عنه ، عن النبى صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « عَلَى كُلِّ مُسْلِمٍ صدقةٌ » قال : أَرَأَيْتَ إِنْ لَمْ يَجدْ ؟ قالَ : « يعْمَل بِيَديهِ فَينْفَعُ نَفْسَه وَيَتَصدَّقُ » : قَال : أَرَأَيْتَ إِنْ لَمْ يسْتطِعْ ؟ قال : يُعِينُ ذَا الْحَاجَةِ الْملْهوفَ » قالَ : أَرأَيْت إِنْ لَمْ يستَطِعْ قالَ : « يَأْمُرُ بِالمَعْرُوفِ أَوِ الْخَيْرِ » قالَ : أَرأَيْتَ إِنْ لَمْ يفْعلْ ؟ قالْ : «يُمْسِكُ عَنِ الشَّرِّ فَإِنَّهَا صدَقَةٌ » متفقٌ عليه .

މާތްالله ރުއް ސުންދެއްވި أبو موسى، نبي އާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّمގެ އަރިހުން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. (މާތް الله ދެއްވަވާފައިވާ ގިނަ އަދަދު ނުކުރެވޭ، އަދި އެގެ މިނަން ނުކުރެވޭ ގިނަގުނަ نعمة ތަކުގެ މައްޗަށް ޝުކުރުވެރިވުމަށް) صدقة ދިނުމަކީ އެއީ ކޮންމެ މުސްލިމަކު ކޮށްދޭންޖެހޭ ކުރަންޖެހޭ ކަމަކެވެ. (އަصحابي) ދެންނެވިއެވެ. صدقةކުރާނެ އެއްޗެއް ނުލިބިއްޖެ ނަމަ ދެންނެވީމާ ވީއްޔާތޯ؟ حديثކުރެއްވިއެވެ. އެމީހާގެ އަތުން މަސައްކަތް ކުރާށެވެ. އަދި އަމިއްލަ ނަފްސަށް ފައިދާކުރާށެވެ. އަދިއެއިން صدقةދޭށެވެ. (އަصحابي)ދެންނެވިއެވެ. އެކަމަށް ނުކުޅެދިއްޖެ ނަމަ ދެން ކިހިނެއް ވީއްޔާތޯ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ކުރަންޖެހޭ ހާލުގައި ޖެހިފައިވާ ކަންނެތް މީހަކަށް އެހީތެރިވެދިނުމެވެ. (އަصحابي) ދެންނެވިއެވެ. އެކަމަށް ކުޅަދާނަ ނުވެއްޖެނަމަ ކިހިނެއް ވީއްޔާތޯ؟ حديثކުރެއްވިއެވެ. ހެޔޮކަމަށް އަމުރު ކުރާށެވެ. ދެން އަދި حديثކުރެއްވިއެވެ. ހެޔޮކަމަށް އަމުރުކުރާށެވެ. (އަصحابي) ދެންނެވިއެވެ. އެކަމަށް ނުކުޅެދިއްޖެ ނަމަ ކިހިނެއް ވީއްޔާތޯ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ނުބައިކަމުން ދުރުހެލިވާށެވެ. އެއީ ހަމަކަށަވަރުން އޭނާގެ صدقة ތަކެވެ.

14– باب في الاقتصاد في العبادة

އަޅުކަންކުރުމުގައި މެދުމިނުން އިޚްތިޔާރު ކުރުން ބަޔާންކޮށްދޭ باب

قَالَ اللهُ تَعَالَى : ﴿ طه مَا أَنْزَلْنَا عَلَيْكَ الْقُرْآنَ لِتَشْقَى ﴾ [طه : 1-2] ،

(މިއަކުރުތަކުގެ މާނަ ދަންނަވަނީ الله އަށެވެ.) ތިބާއަށް ދަތިވުމަށްޓަކައި މިقرآن ބާވައިލެއްވީ، ކަލޭގެފާނު ހިތްޕުޅު ދަތިވުމަށް އަހަރެމެން ބާވައިލެއްވީ ނޫނެވެ.

وَقَالَ اللهُ تَعَالَى : ﴿ يُرِيدُ اللهُ بِكُمُ الْيُسْرَ وَلا يُرِيدُ بِكُمُ الْعُسْرَ ﴾ [البقرة : 185] .

الله ތިޔަބައިމީހުންނަށް ފަސޭހަކަން އިރާދަކުރައްވަތެވެ. އަދި ދަތިއުނދަގޫ ކަމެއް ތިޔަބައިމީހުންނަކަށް އިރާދަ ނުކުރައްވަތެވެ.

142– عن عائشةَ رضي اللَّهُ عنها أَن النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم دخَلَ عليْها وعِنْدها امْرأَةٌ قال : مَنْ هَــذِهِ ؟ قالت : هَذِهِ فُلانَة تَذْكُرُ مِنْ صَلاتِهَا قالَ : « مَهُ عليكُمْ بِما تُطِيقُون ، فَوَاللَّه لا يَمَلُّ اللَّهُ حتَّى تَمَلُّــوا وكَــانَ أَحَبُّ الدِّينِ إِلَيْهِ ما داوَمَ صَاحِبُهُ علَيْهِ » متفقٌ عليه .

« ومهْ » كَلِمة نَهْي وزَجْرٍ . ومَعْنى « لا يملُّ اللَّهُ » أي : لا يَقْطَعُ ثَوابَــهُ عــنْكُمْ وَجَــزَاءَ أَعْمَــالِكُمْ ، ويُعَامِلُكُمْ مُعاملَةَ الْمالِّ حَتَّى تَملُّوا فَتَتْرُكُوا ، فَينْبَغِي لكُمْ أَنْ تَأْخُذُوا ما تُطِيقُونَ الدَّوَامَ علَيْهِ لِيَدُومَ ثَوَابُهُ لَكُــمْ وفَضْلُه عَلَيْكُمْ .

މާތް الله ރުޟާފުޅުވެރިވި عائشةَ ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبي ާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އެއްގަޑިއަކު އެކަމަނާގެ ގާތަށް ވަޑައިގެންނެވިއެވެ. އޭރުގައި އެކަމަނާގެ އަރިހުގައި އަންހެން އަންހެނަކު އިންނެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. މިއީ ކާކު އަންހެނަކު ހެއްޔެވެ؟ عائشةَ ގެފާނު ދެންނެވިއެވެ. އެއީ ފުލާނީ އަންހެނެކެވެ. އެކަމަނާގެ ކުރާ ނަމާދުގެ ގިނަކަމުން އެކަމަނާގެ އަދި އެ ކިޔާދިނެވެ. حديثކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަކަންތައް ބަހައްޓާށެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިޔަބައިމީހުންނަށް ކުރެވޭ ކަމެއް ކުރާށެވެ. (ހަމަކަށަވަރުން) ކަލާނގެއަށްޓަކާ މިންވަރަކީ ހީނި ކުރެވޭވަރަށް ކުރުން ގެންދިއުމެވެ. މާތްالله ގެންދަވަނީ ހިތާމަކުރައްވާނެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިޔަބައިމީހުންނަށް އަޅުކަން ކުރުމުގައި ހިތްޕުޅުގައި ހުރިމިނުން

ދާންދެން ލިބިގަތުމަށް ހިންގާ ޢަމަލުތަކެއް ثواب އާއި ދަރުމަ ދެއްވުން الله سبحانه وتعالى ގަބޫލުކުރައްވައި ނުލައްވައެވެ. އަޅުގަނޑުމެންގެ ބޭރުން އަޅުގަނޑު حضرة ގައި އެންމެ ޤުރުބުވި ހައްޔާ އުޅުނު އަޅުގަން ހުށަހަޅައި ނުލައި ހަމަ ދޫކޮށްލައި ދުވަހެއް ނުގެއްލާނެއެވެ.

143- وعن أنسٍ رضي اللَّه عنه قال : جاءَ ثَلاثَةُ رهْطِ إِلَى بُيُوتِ أَزْواجِ النَّبِيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يسْــأَلُونَ عنْ عِبَادَةِ النَّبِيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، فَلَمَّا أُخبِروا كأَنَّهُمْ تَقَالَّوْها وقالُوا : أَين نَحْنُ مِنْ النَّبِيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْــهِ وسَلَّم قَدْ غُفِر لَهُ ما تَقَدَّم مِنْ ذَنْبِهِ وما تَأَخَّرَ . قالَ أَحَدُهُمْ : أَمَّا أَنَا فأُصلِّي الليل أَبداً ، وقال الآخَــرُ : وَأَنـــا أَصُومُ الدَّهْرَ أبداً ولا أُفْطِرُ ، وقالَ الآخرُ : وأَنا اعْتَزِلُ النِّساءَ فلا أَتزوَّجُ أَبداً، فَجاءَ رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْــهِ وسَلَّم إِلَيْهِمْ فقال : « أَنْتُمُ الَّذِينَ قُلْتُمْ كذا وكذَا ؟، أَما واللَّهِ إِنِّي لأَخْشَاكُمْ للَّهِ وَأَتْقَاكُم له لكِنِي أَصُومُ وَأُفطِرُ ، وَأُصلِّي وَأَرْقُد، وَأَتَزَوّجُ النِّسَاءَ، فمنْ رغِب عن سُنَّتِي فَلَيسَ مِنِّى» متفقٌ عليه.

މާތްالله ރުއްސަވާފުޅުވި أَنس ގެފާނުގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. (އަހުރެމެންދެކެ) ތިންބޭބޭފުޅުން نبي އާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ އަނބިކަނބަލުންގެފާނުގެ ގެތަކަށްވަޑައިގެން ވަޑައިގެން ނަބިއްޔާގެފާނުގެ އަޅުކަމާއި ބެހޭގޮތުން ސުވާލުކުރައްވައެވެ. ފަހެ އެބޭކަލުންނަށް ނަބިއްޔާގެފާނުގެ އަޅުކަމާބެހޭ ވާހަކަ ދެއްވުމުން އެބޭކަލުން ދެކެވަޑައިގެންފި އެއީ މަދުކަމެއް ހެއްޔެވެ. އަދި ވިދާޅުވިއެވެ. ނަބިއްޔާގެފާނާއި އަޅުގަނޑުމެން ކިހާ ދުރުގައި ބާއޭ؟ އަދި ހަމަކަށަވަރުން ނަބިއްޔާގެފާނުގެ ކުރިންވެދިޔަ ފާފަތަކާއި އަދި ފަހުން ވާނޭ ފާފަތައް ފާފަފުއްސަވައިފި ފުއްސެވިއެވެ. (އެބޭކަލުން ނަބިއްޔާގެފާނަށް ބަހައްޓާ ގަޑި ފަދައިން ގެއްލުވާ ހުރި ގިނަވެގެން.) އެއިން އެއްބޭކަލަކު ވިދާޅުވިއެވެ. (ބުނެފިން ކަލޭގެފާނު) ވީމާ އަޅުގަނޑު ރޭގަނޑުތަކުގައި ނަމާދުކުރާނަމެވެ. އަދި އަނެއް ބޭކަލަކު ވިދާޅުވިއެވެ. އަދި ވީމާ އަޅުގަނޑު މުޅި އަހަރަކު ރޯދަ ދޫކޮށްނުލާ ހިފާނަމެވެ. (އެ އީދު ދުވަސްތަކާއި أيام اتشريق ގެ ދުވަސްތައް ފިޔަވައި) އަހަރެމެން ދުވަހެއްގައި ރޯދަ ދޫކޮށްނާލާ ނުހިފާނަމެވެ. އަދި އަނެއްބޭކަލަކު ވިދާޅުވިއެވެ. ވީމާ އަޅުގަނޑު އަނބިކަނބަލުންނާ ދުރުގައި ތިބެނީ ކައިވެނި ނުކުރާނަމެވެ. ދެން (އެބޭކަލުންގެ އަރިހަށް ނަބިއްޔާގެފާނު ވަޑައިގެން) رسُول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ވިދާޅުވީ ކަލޭގެ ބަހާރު ދެކެވިއެވެ. ވީހެ حديث ކުރައްވައިފިއެވެ. ވީމާ ކަލޭގެފާނުގެ އަޅުގަނޑުމެން ކުރިކޮށް ދެކޮޅު އަދި ވާހަކަދެއްކިއެވެ ތިޔަ ބޭކަލުން ކިހިނެއް ކަމެއް ތިޔައީ ކިހިނެއްކަމުން ތިޔަ ބުނީވީ ދެއްތޯ؟ ހަމަކަށަވަރުން ތެދެވެ. މާތްالله ގަންދެއްވާ ހަވާލާދެއްވާނެމެވެ. ހަމަކަށަވަރުން

ތިމަންކަލޭގެފާނީ ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރޭގައިވާ އެންމެބޮޑަށް ﷲ އަށް ބިރުވެތިވާ އަދި ތަޤުވާގެ ކިބައިން އެންމެ ބޮޑަށް تقوى ވެރިވާ މީހާއީމެވެ. ނަމަވެސް ތިމަން ކަލޭގެފާނު نفل ރޯދަވެސް ހިފަމެވެ. އަދި ބައެއް ދުވަސް نفل ރޯދަ ނުހިފާ ވެސް ހުރެމެވެ. އަދި نفل ނަމާދު ވެސް ކުރަމެވެ. އަދި އަރާމުވެސް ކުރަމެވެ. އަދި އަންހެނުންނާ ކައިވެނިވެސް ކުރަމެވެ. (ދަންނާށެވެ.) ފަހެ ތިމަން ކަލޭގެފާނުންގެ ސުންނަތަށް ފުރަގަސްދޭ މީހާއީ ތިމަންކަލޭގެފާނާ ގުޅުންހުރި ގޮތުގައިވާ މީހަކުނޫނެވެ.

144– وعن ابن مسعودٍ رضي اللَّه عنه أن النبيَّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال: « هَلَكَ الْمُتَنَطِّعُونَ » قالَهَا ثلاثاً ، رواه مسلم

« الْمُتَنطِّعُونَ » : الْمُتعمِّقونَ الْمُشَدِّدُون فِي غَيْرِ موْضَعِ التَّشْدِيدِ .

މާނަ ﷲ ތަޢާލާ ރުހިވޮޑިގެންވާ عبدالله بن مسعود ގެފާނުން ރިވާކުރައްވާފައިވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبيّ އާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديثކުރެއްވިއެވެ. (އިސްރާފުކުރާ ފަރާތްތަކާއި ޙައްދުފަހަނައަޅާ މީހުން) ހަލާކުވީ ނުވަތަ ހަލާކުވެއްޖެއެވެ. މިގޮތަށް ތިން ފަހަރު ކުރެއްވިއެވެ.

145– عن أَبي هريرة رضي اللَّه عنه النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : إنَّ الدِّينَ يُسْرٌ ، ولنْ يشادَّ الــدِّينُ إلاَّ غَلَبه فسدِّدُوا وقَارِبُوا وَأَبْشِرُوا ، واسْتعِينُوا بِالْغدْوةِ والرَّوْحةِ وشَيْءٍ مِن الدُّلْجةِ » رواه البخاري .

قوله : « الدِّينُ » هُو مرْفُوعٌ عَلَى ما لَمْ يُسَمَّ فَاعِلُهُ . وروِي مَنْصُوباً ، ورويَ: « لَنْ يُشَادَّ الدِّينَ أَحَدٌ » .. وقوله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « إلاَّ غَلَبَهُ » : أَيْ : غلَبَه الدِّينُ وَعَجزَ ذلكَ الْمُشَادُّ عنْ مُقَاومَةِ الدِّينِ لِكَثْرةِ طُرقِهِ . « والْغَدْوةُ » سيْرُ أَوَّلِ النَّهَارِ . «وَالرَّوْحةُ » : آخِرُ النَّهَارِ «والدُّلْجَةُ » : آخِرُ اللَّيْلِ . وَهَذا استعارةٌ ، وتَمْثِيلٌ ، ومعْناهُ : اسْتَعِينُوا عَلَى طَاعةِ اللَّهِ عز وجلَّ بالأَعْمالِ فِي وقْتِ نشاطِكُمْ ، وفَراغِ قُلُوبكُمْ بحيثُ تَسْتلذُّونَ الْعِبادَةَ ولا تســأَمُونَ مقْصُودَكُمْ ، كَما أَنَّ الْمُسافِرَ الْحاذِقَ يَسيرُ في هَذهِ الأَوْقَاتِ وَيستَرِيحُ هُو ودابَّتُهُ فِي غَيْرِهَا ، فيصِلُ الْمقْصُود بِغيْرِ تَعبٍ ، واللَّهُ أَعلم .

މާނަ ﷲ ތަޢާލާ ރުހިވޮޑިގެންވާ أبو هريرة ، نبيّ އާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ އަރިހުން ރިވާކުރައްވާފައިވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އިސްލާމް ދީނަކީ ފަސޭހަ ދީނެކެވެ. އަދި ދީނާ ކަންތައްތަކުގައި ހަމަކަށަވަރުވާނުވާ މީހަކަށް ދީނުގެ ކަމުގައި ދީނުން އުނދަގޫ ނުވެވޭނެއެވެ.

ވީމާ ޙަދީޘްގައިވާފަދައިން (ދީނީ ކަންތައްތަކުގައި) މެދުމިން إختيارކުރާށެވެ. އަދި ކުޅަދާނަ ވެގެންވާ ވަރަކުން (ހުއްޓުމެއްނެތި) ދެމެހެއްޓެވޭ ކަހަލަ އުޅުމެކެވެ. އަދި (ކޮންމެ ކުޑަ ކަމެއްވެސް ވިޔަސް) ثواب ލިބޭނެ ކަމުގެ އުފާވެރި خبر ދީ އުޅުއްވާށެވެ. އަދި ދުވަހުގެ ހެނދުނު ކުރާ ވަގުތާއި ދުވަހުގެ ފަހުކުރާ ވަގުތާއި، އަދި ރޭގަނޑުގެ އެންމެފަހު ބައިގެ ވަގުތުތައް (މި ވަގުތުތަކަކީ ހަށިގަނޑުގެ ބާރު ކަމާއި ނަފްސާނީ ހަމަޖެހުންކަން ލިބިގެންވާ ވަގުތުތަކެވެ ވީމާ އަޅުކަންތައް ކުރުމަށް މިވަގުތުތައް ބޭނުންކުރާށެވެ ކުރުމަށް ވަގުތުތަކުން ބޭނުންހިފާށެވެ) އަޅުކަންތައް ކުރުމުގައި ބާރުކުރާށެވެ.

وفي رواية له « سدِّدُوا وقَارِبُوا واغْدوا ورُوحُوا ، وشَيْءٌ مِنَ الدُّلْجةِ ، الْقَصْدَ الْقصدَ تَبْلُغُوا » .

އަދި بخاريގެ އެހެން ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. ޙަދީޘްގައިވާފަދައިން (އަޅުކަމުގައި) މެދުމިން إختيار ކުރާށެވެ. އަދި (عملކުރުމުގައި އެންމެފުރިހަމައަށް ނުކުރެވޭނަމަ) ދެން އެއާއިވެދިގެން އަދާ އެންމެ ކާމިލް إختيار ކުރާށެވެ. އަދި އަޅުކަންކުރުމުގައި ހެދުނުގެ ކުރީކޮޅު ބަހާއި ހަވީރުގެ ކުރީކޮޅު ބަހާއި ހަވީރުގެ ފަހުބައިން ބައެއް إختيار ކުރާށެވެ. (އަޅުކަން ހެނދުނާއި ބަހަވީރާއި ހަވީރާ އަދި ރޭގަނޑުގެ ބައެއްގައި ކުރާށެވެ.) އަދި ކަންކުރުމުގައި މެދުމިން إختيار ކުރާށެވެ. އޭރުން މަޤްޞަދު ޙާޞިލުކުރެވޭނެއެވެ.

146- وعن أَنسٍ رضي اللَّهُ عنه قال : دَخَلَ النَّبيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم الْمسْجدَ فَإِذَا حبْلٌ مَمْدُودٌ بَيْنَ السَّارِيَتَيْنِ فقالَ : « ما هَذَا الْحبْلُ ؟ قالُوا ، هَذا حبْلٌ لِزَيْنَبَ فَإِذَا فَترَتْ تَعَلَقَتْ بِهِ . فقال النَّبِيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « حُلّوهُ ، لِيُصَلِّ أَحدُكُمْ نَشَاطَهُ ، فَإِذا فَترَ فَلْيَرْقُدْ » متفقٌ عليه .

މާނައީ الله ތަޢާލާ ރުހިވޮޑިގެންވާ أَنَسْގެ ފަރާތުން ރިވާވެގެން ދެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. (އައްޑަރަހަކީ) نبي އާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم މިސްކިތަށް ވަޑައިގެންނެވިއެވެ. އޭރުން މިސްކިތުގެ ދެތަނބުގެ ދެމެދުގައި ވާގޮށެއް ދަމާފައިވިއެވެ. ފަހެ ސުވާލުކުރެއްވިއެވެ. މިއީ ކޮން ވާގޮށެއް ހެއްދެވީ؟ (اصحاب ބޭކަލުން) ދެންނެވިއެވެ. މިއީ زَيْنَبْގެ ވާގޮށް އެއީ ނަމާދުކޮށް ވަރުބަލިވާ ވަގުތު ތަނބަށް ހިފަހައްޓައިގެން ނަމާދު ކުރެއްވުމަށް ހެއްދެވީއެވެ. ފަހެ نبي އާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެވާ ދޫކޮށްލާށެވެ. ޙަދީޘްގައިވާފަދައިން ނަމާދު ކުރަނީނަމަ ތާޒާ ކަމުގައި ހުރެގެން ނަމާދު ކުރާށެވެ. އަދި ނިދިޖެހި ވަރުބަލިވެއްޖެނަމަ ފަހެ ނިދާލުމަށް ހުއްޓާލާށެވެ.

147- وعن عائشة رضي اللَّه عنها أن رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « إِذَا نَعَسَ أَحدُكُمْ وَهُوَ يُصَلِّي ، فَلْيَرْقُدْ حَتَّى يَذْهَبَ عَنْهُ النَّوْمُ ، فإِن أَحدَكم إِذَا صلَّى وهُو نَاعَسٌ لا يَدْرِي لعلَّهُ يذهَبُ يسْتَغْفِرُ فيَسُبُّ نَفْسَهُ » . متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި عائشةގެފާނުގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބޭފުޅުންގެ ތެރެއިން މީހަކު ނަމާދު ކުރަމުން ގެންދަވަނިކޮށް ނިދި އައިސް [illegible] [illegible] ([illegible] [illegible]) [illegible] [illegible] ފިލައިގެން ދާންދެން ނިދާލާށެވެ. އެހެނީ ހަމަކަށަވަރުން ނަމާދުކުރާ ހިނދު ނިދި އައިސްފައި ހުރެއްޖެއްޔާ اسْتَغْفِر اللهކިޔުމުގެ ބަދަލުގައި ތިމާގެ އަމިއްލަ ނަފްސަށް ނުބައި دعاء ކުރެވި (އަނގައިން ގޮސް [illegible] [illegible]) [illegible] އެކަށީގެން ވާތީއެވެ.

148- وعن أَبي عبد اللَّه جابر بن سمُرَةَ رضي اللَّهُ عنهما قال : كُنْتُ أُصَلِّي مَعَ النبيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم الصَّلَوَاتِ ، فَكَانَتْ صلاتُهُ قَصداً وخُطْبَتُه قَصْداً » رواه مسلم .

قولُهُ : قَصْداً : أَيْ بَيْنَ الطُّولِ وَالْقِصَرِ .

މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި أبو عبد اللَّه جابر بن سمُرَة ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަމެން نبي އާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ [illegible] ނަމާދުކުރީމު [illegible] [illegible]. [illegible] އެކަލޭގެފާނުގެ ނަމާދުގެ މިންވަރު [illegible] މިންވަރެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނުގެ خطبة މިންވަރު ވެސް [illegible] [illegible] ވެއެވެ.

149- وعن أَبي جُحَيْفَةَ وَهبِ بْنِ عبد اللَّه رضي اللَّهُ عنه قال : آخَى النَّبيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم بَيْن سَلْمَانَ وأَبي الدَّرْدَاءِ ، فزَارَ سلْمَانُ أَبَا الدَّرْدَاءِ ، فَرَأَى أُمَّ الدَّرْدَاء مُتَبَذِّلَةً فقالَ : ما شَأْنُكِ؟ قالَتْ : أَخْوكَ أَبُو الدَّرداءِ لَيْسَ له حَاجةٌ فِي الدُّنْيا . فَجاءَ أَبُو الدرْدَاءِ فَصنَعَ لَه طَعَاماً ، فقالَ لَهُ : كُلْ فَإِنِّي صَائِمٌ ، قالَ : ما أَنا بآكلٍ حَتَّى تأْكلَ ، فَأَكَلَ ، فَلَمَّا كانَ اللَّيْلُ ذَهَبَ أَبُو الدَّرْداءِ يقُوم فقال لَه : نَمْ فَنَام ، ثُمَّ ذَهَبَ يَقُوم فقالَ لَه : نَمْ ، فَلَمَّا كان من آخرِ اللَّيْلِ قالَ سلْمانُ : قُم الآنَ، فَصَلَّيا جَمِيعاً ، فقالَ له سَلْمَانُ : إِنَّ لرَبِّكَ عَلَيْكَ حَقًّا ،

وَإِنَّ لنَفْسكَ عَلَيْكَ حقًّا ، ولأهلِك عَلَيْكَ حَقًّا ، فَأَعْطِ كُلَّ ذِي حَقٍّ حَقَّه ، فَأَتَى النَّبِيَّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم فَذَكر ذلكَ لَه ، فقالَ النَّبِيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « صَدَقَ سلْمَانُ » رواه البخاري .

ދާތު الله ރުހިވޮޑިގެންވި أبو جُحَيْفَة وَهب بْنِ عبد الله ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. نبي އާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم (މަދީނާއަށް ހިޖުރަ ކުރެއްވުމަށްފަހު مهاجري ބޭކަލުންނާއި انصارى ބޭކަލުންގެ ދެމެދުގައި أخވަންތަކަން ބަދަލު ކުރެއްވި ހިނދު) سَلْمَانَ الفارسى އާއި أبو الدَّرْدَاءއާއި ދެބޭކަލުންގެ ދެމެދުގައި أخވަންތަކަން ގާއިމުކުރެއްވިއެވެ. ފަހެ (އެއްދުވަހަކު) سلْمَانُ، أَبَو الدَّرْدَاءِ އަށް ޒިޔާރަތް ކުރެއްވިއެވެ. އެހިނދު ދެކެވަޑައިގަތީ أُمَّ الدَّرْدَاء (އެބަހީ أَبُو الدَّرداءِ ގެ އަނބިކަނބަލާ) ބާ ހެދުން ނުކުރައްވާ ބޭކާރުކުރައްވާފައިވާ ހާލު ފެނިވަޑައިގަތެވެ. ފަހެ ސަލްމާނު ސުވާލުކުރެއްވިއެވެ. ކަލޭގެ ޙާލު ކިހިނެތް ކަންތައް ހުރީ ދުނިޔޭގެ ބޭނުންތަކަށް ހާއްސަވީ؟ އަލަމާ ދެންނެވިއެވެ. (ދުނިޔޭ ބޭނުންތެރިވުމެއް އެބަހީ؟) ތިބާގެ أخ أَبُو الدَّرداءِ އަށް ދުނިޔޭގެ ބޭނުމެއް ނެތްކަމުން އަޅުގަނޑު ޒީނަތްތެރިވާކަށް ނޭނގެއެވެ. (ކަން މިހެން ހުއްޓާ) أَبُو الدَّرداءِ، سَلْمَانَ އަށް ކެއުމަށް ކާނާ ތައްޔާރުކުރެއްވިއެވެ. އަދި ވިދާޅުވިއެވެ. ކެއުމަށް ހުށަހެޅުއްވިއެވެ. ތިބާ ކެއުމަށް ތަނަވަސްވޭ. سَلْمَان ވިދާޅުވިއެވެ. ތިބާ ކެއުމަށް ނުކުރައްވާހާ ހިނދަކު ނުކެމެވެ. (އެބަހީ ކަލޭ ނުކާ) ފަހެ އެ صحابي ވެސް ކެއުމަށް ވަޑައިގަތެވެ. ރޭގަ ވީމަ أَبُو الدَّرداءِ ނަމާދުކުރުމަށް ތެދުވެވަޑައިގަތެވެ. އެހިނދު سَلْمَان، أَبُو الدَّرداءِ އަށް ނިދުމަށް (ބުރާކުރައްވާ) ވިދާޅުވިއެވެ. އޭނާ ނިދަފައިވަނީއެވެ. ދެން ނިދަން އުޅުނީ އަދި ރޭގެ ތެދުވެލެއްވުމަށް ފޯތެދުވެ ނިދާފަ އަރުވަތް ވިދާޅުވިއެވެ. އަދި ނިދާވެ ނިދިކަމެވެ. ދެން (ރޭގަނޑު ނިދި ފަހުވަން) ދުވެތެއް ގޮތަކަށް سَلْمَان ވިދާޅުވިއެވެ. މިހާރު ތެދުވޭ ވެރިކަންނަމަވެ. އަދި (ތެދުވެ ވެރިކަމުނަލަ) ދެބޭކަލުން އަރައިގަނޑު ކުރައްވައިގެން. އެއަށްފަހު سَلْمَانَ އެصحابيއަށް ދެންނެވިއެވެ. (ދަންނަވާށެވެ.) ހަމަކަށަވަރުން ތިބާގެ ރައްބާ ތިބާއްގެ ޙައްޤެއް ތިބާގެ މައްޗަށް އޮތެވެ. ކަލޭގެ ނަފްސަށް حقއެއް ތިބާގެ މައްޗަށް ކަނޑައެޅިވާއެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން ތިބާގެ އަހުލުވެރިޔާއަށް ވެސް ތިބާގެ މައްޗަށް حقއެއް ލާޒިމުވެއެވެ. އަދި ތިބާގެ އަނބިދަރިންނަށް ކަލޭގެ حقއެއް ތިބާގެ މައްޗަށް ކަނޑައެޅިވާ ވެއެވެ. ފަހެ ކޮންމެ حقއެއް ވެރިޔާއަށް ދީފައި ދިނުމަށް ޙައްޤު ވާ ބޭފުޅުންނަށް އަދާކުރާށެވެ. ފަހެ (މިވާހަކަ އަޑުއައްސަވާފައި އެބޭކަލުން ހަރަކާތްތަކާއި ގުޅޭ ވާހަކަ) އެصحابي نبي އާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ ޙަޟްރަތަށް ވަޑައިގެންނެވެ. އަދި އެކަން

އެވާހަކަ ދެންނެވީއެވެ. އޭރުން ރަސޫލާ نبيއާ صلّى الله عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. سَلْمَانُ ގެފާނު އެވާހަކަ
އެވިދާޅުވީ ތެދު ތެދުކަމެވެ.

150- وعن أَبي محمد عبدِ اللَّهِ بن عمرو بنِ العاص رضي اللَّه عنهما قال : أُخْبرَ النَّبيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم أنّي أَقُول : وَاللَّهِ لأَصومَنَّ النَّهَارَ ، ولأَقُومنَّ اللَّيْلَ ما عشْتُ ، فَقَالَ رسُول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : «أَنْتَ الَّذِي تَقُول ذلك ؟ فَقُلْت له : قَدْ قُلْتُه بأَبي أَنْتَ وأُمِّي يا رسولَ اللَّه . قَالَ: « فَإِنكَ لا تَسْتَطِيعُ ذلِكَ ، فَصُمْ وأَفْطرْ ، ونَمْ وَقُمْ ، وَصُمْ مِنَ الشَّهْرِ ثَلاثَةَ أَيَّامٍ فَإِنَّ الْحسنَةَ بعَشْرِ أَمْثَالهَا ، وذلكَ مثْلُ صِيامِ الدَّهْرِ قُلْت : فَإِنِّي أُطيق أفْضَلَ منْ ذلكَ قالَ : فَصمْ يَوْماً وَأَفْطرْ يَوْمَيْنِ ، قُلْت : فَإِنِّي أُطيق أفْضَلَ مِنْ ذلكَ ، قَالَ : « فَصُم يَوْماً وَأَفْطرْ يوْماً ، فَذلكَ صِيَام دَاوود صلى الله عليه وسلم، وَهُو أَعْدَل الصِّيَامِ » . وَفي رواية : « هوَ أَفْضَلُ الصِّيامِ » فَقُلْتُ فَإِنِّي أُطِيقُ أَفْضَلَ مِنْ ذلكَ ، فقال رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « لا أَفْضَلَ منْ ذلك» وَلأنْ أَكْونَ قبلْتُ الثَّلاثَةَ الأَيَّامِ الَّتِي قال رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم أَحَبُّ إِليَّ منْ أَهْلِي وَمَالِي.

މާތްالله ރުއްސުންވެވޮޑިގެންވި أبو محمد عبد اللّهِ بن عمرو بنِ العاص ގެ ފަރާތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަ އަބަދުވެސް ދިރިހުރިހައި ހިދަކު ދުވާލު ރޯދަހިފާނަމެވެ. މާތްالله ގަސަމެވެ. ރޭގަނޑު ނިދާނުލައި ނަމާދުކުރާނަމެވެ. ތިމަންނަ ދެންނެވިކަން ރަސޫލާ نبي އާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ އަރިހުގައި ތިމަންނަ ދެއްކެވިއެވެ. ފަހެ رسُول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ތިމަންނަ ކަރުދާ އަރިސްވިއެވެ. ތިބާ އެވާހަކަ އެދެކެނީ ދެއްކިން ހެއްޔެވެ؟ ތިމަންނަ ދެންނެވީމެވެ. އާދޭހެވެ! ތިމަންނަ އެގޮތަށް ދެއްކީމެވެ. އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭގެފާނަށް ތިމަންނަ ގެ މައިންބަފައިން ފިދާވެގެން ވާށެވެ. حديثކުރެއްވިއެވެ. އެގޮތަށް ވިބާއަށް ކުޅަނުކުރެވޭނެއެވެ. ވީމާ (ސުންނަތްތެރި) ރޯދަ ބައެއް ދުވަހު ހިފާށެވެ. އަދި ބައެއް ދުވަސް ނުހިފާށެވެ. އަދި ބައެއް ރޭތަކުގައި ދަމު ނަމާދު ކުރާށެވެ. އަދި ބައެއް ރޭތަކުގައި ނިދާލާށެވެ. އަދި މަހަކު ރޯދަހިފާނަމަ މަހަކު ތިންދުވަހު ރޯދަ ހިފާށެވެ. ފަހެ ހެޔޮ ކަމަކަށް ދިހަގުނަ ހެޔޮކަމެއްގެ ثواب ލިބިގެންވެއެވެ. އެގޮތުން (މަހަކު ތިންދުވަހު ރޯދަހިފުމަކީ) މުޅި އަހަރަކު ރޯދަ ހިފުމާއި އެއްވަރުން ثواب ލިބިގެންވެއެވެ. ތިމަންނަ ދެންނެވީމެވެ. ތިމަންނަމަށް އެއަށް ވުރެ ގިނައިން ރޯދަ ހިފުމުގެ ކުޅަދާނަކަން ލިބިގެން ވެއެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެހެން ވީއިރުގާ ދުވަހެއް ދުވަހުން ރޯދަ ހިފާށެވެ. ތިމަންނަ ދެންނެވީމެވެ.

އެއަށްވުރެވެސް ބޮޑަށް ތިމަންނަށް ކުޅަދުނަވާނެކަން ދަންނަވައިފީމެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެހެން ވެއްޖެއްޔާ ދެ ދުވަހުން އެއްދުވަހު ރޯދަ ހިފާށެވެ. ދެން އެއީ دَاوود عليه السلام ރޯދަ ހިއްޕެވި ގޮތެވެ. އަދި އެއީ އެންމެ ޢިންސާފުވެރި ރޯދައެވެ.

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. އެއީ އެންމެ މާތް ރޯދައެވެ. ތިމަންނަ ދަންނަވައިފީމެވެ. އެއަށްވުރެވެސް ބޮޑަށް ތިމަންނަށް ކުޅަދުނަވާނެކަން ދަންނަވައިފީމެވެ. ދެން رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެއަށްވުރެ މާތް ގޮތެއް ނެތެވެ. (އެ صحابي ވިދާޅުވިއެވެ.) މާތް الله ގަސަމު ހުވާކޮށް ބުނަމެވެ. رسُول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ވިދާޅުވި އަށް ވަގުތު ތިން ދުވަހު ރޯދަ ހިފުން حديث ކުރެއްވުމުން އެކަލޭގެފާނުގެ ބަސްފުޅު قبولކުރެވުނުނަމަ ކިހާ ރަނގަޅު ވީސް. މިހާރު މުސްކުޅިވެ ކަށި ވަރުދެރަވެ ދިޔުމުން އުނދަގޫ ވީ ހިތަށް އެރިއެވެ. ވިސްނުމަށް އެދިގެން ދިރިހުރިހާ ދުވަހު ވެރިކަމުގެ އަރާމުގެ ވިސްނުން ރޯދައިގެ (ފަހުން) ބޮޑުވިއެވެ.

وفي روايةٍ : « أَلَمْ أُخبَرْ أَنَّكَ تَصومُ النَّهَارَ وتَقُومُ اللَّيْلَ ؟ » قلت : بلَى يَا رسول اللَّهِ . قال : « فَلا تَفعل : صُمْ وأَفْطِرْ ، ونَمْ وقُمْ فَإِنَّ لجَسَدِكَ علَيْكَ حقًّا ، وإِنَّ لعيْنَيْكَ عَلَيْكَ حَقًّا وَإِنَّ لزَوْجِكَ علَيْكَ حَقًّا ، وَإِنَّ لزَوْرِكَ عَلَيْكَ حَقًّا ، وإِنَّ بحَسْبكَ أَنْ تَصوْمَ فِي كُلِّ شَهْرٍ ثَلاثَةَ أَيَّامٍ ، فَإِنَّ لَكَ بكُلِّ حَسَنَةٍ عشْرَ أَمْثَالِهَا ، فَإِذن ذلك صِيَامُ الدَّهْرِ» فشَدَّدْتُ فَشُدِّدَ عَلَيَّ ، قُلْتُ : يا رسول اللَّه إِنّي أَجدُ قُوَّةً، قال : « صُمْ صِيَامَ نَبيِّ اللَّهِ داوُدَ وَلا تَزدْ عَلَيْهِ» قلت: وما كَان صِيَامُ داودَ؟ قال : « نِصْفُ الدهْرِ » فكَان عَبْدُ اللَّهِ يقول بعْد مَا كَبِر : يالَيْتَنِي قَبِلْتُ رُخْصةَ رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم .

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. ތިމަންކަލޭގެފާނަށް خبر ލިބިފައިވޭތޯ ދުވާލު ރޯދަ ހިފާ އަދި ރޭގަނޑު ދަމުނަމާދު ކުރައްވަން ގެންގުޅޭ ވާހަކަ ހައްދަތޯ؟ ތިމަންނަ ދަންނަވައިފީމެވެ. އާދޭހެވެ! އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. ދެން އެގޮތް ނުހަދާށެވެ. (ސުންނަތް) ރޯދަ ބައެއް ދުވަހު ހިފާށެވެ. އަނެއްބައި ދުވަހު ނުހިފާށެވެ. އަދި ނިދާށެވެ. އަދި ދަމުނަމާދުވެސް ކުރާށެވެ. މިހެނީ ހަމަކަށަވަރުން ތިބާގެ ހަށިގަނޑުގެ މައްޗަށް އެބަ ކުރަންޖެހޭ حق ތަކެއް (އެބަހީ: އަރާމު ދިނުމުގެ حق ތަކެއް) ތިބާގެ މައްޗަށް ވާޖިބުވެގެންވެއެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން ތިބާގެ ލޮލުން އަދި ކުރަންޖެހޭ حق ތަކެއް ތިބާގެ މައްޗަށް ވާޖިބު ވެގެން ވެއެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން ތިބާގެ އަނބިމީހާ އަށް އަދާކުރަންޖެހޭ حق ތަކެއް ތިބާގެ މައްޗަށް

ވާޖިބު ވެގެންވެއެވެ. އަދި ހަމަހަކަށަވަރުން ތިބާގެ ގައިމުންނުން އަދާ ކުރަންޖެހޭ حقތަކާއި ތިބާގެ ގައިމަށް ވާޖިބު ވެގެންވެއެވެ. (މިހެން ކަމުގައިވާ) ކަންތައް މަހަކު ތިންދުވަހު (نفل) ރޯދަ ހިފުމުން ފުދުންތެރިކަން ކަށަވަރުވެއެވެ. (އެހެނީ) ހެޔޮ ކަންތައް ހެއްދެވޭ ކަމަކަށް އެކި ދިހަ ގުނަ ثواب ލިބެއެވެ. އެގޮތުން ބަލާއިރު އެމީހަކު މުޅި އަހަރު ދުވަހު ރޯދަ ހިފުނުހެން ވާނެއެވެ. އެ صحابي ވިދާޅުވިއެވެ. މިހެންނަމަ އަހަރެމެން އެ ارشاد ތެދު قبولކުރުމަށް ކިޔަމަންތެރިނުވީ އެމީހެއްގެ ނަފްސު ހަމަ ދެރަ ވެއްޖެ އުނދަގޫ މިކަމަށް ވީއެވެ. (އަހަރެންނަށް ކުޅަދާނަ) މިހެން ދެންނެވީމެވެ. އެ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. ހަމަހަކަށަވަރުން މިހެން އޮތް އެއަށްވުރެ ބޮޑަށް (އަޅުގަނޑު ކުޅަދާނަވާނެ) ހިތްވަރު ކުޅަދާނަކަން ލިބިގެން ވެއެވެ. حديث ކުރައްވައެވެ. (އެހެން ވީއިރު ގެއާ) نبي އާ دَاوود (عليه السلام) ރޯދަ ހިއްފެވި ގޮތަށް ހިފާށެވެ. އަދި އެއަށްވުރެ ގިނަ ނުކުރައްވާށެވެ. މިހެން ދެންނެވީމެވެ. دَاوودގެ ފުރުން ރޯދަ ހިފެއްވީ ކޮންގޮތަކަށް ހެއްޔެވެ؟ حديثކުރައްވައެވެ. އަހަރެމެން ރޯދަ ހިފެއްވީ އަހަރަކު ދުވަހެއް ދުވަހުގެ އަނބުރައި ދުވަހުމަތި. (އަހަރީ ކަންތައް ދުވަހުން އެއްދުވަހު ރޯދަ ހިފައެވެ.) ދެން އެ صحابي މުސްލިމު ފުރުޞަތު ވިދާޅުވުމުން ގަސްދުވެވިއެވެ. އެދުވަހު رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ارشاد ދެއްވާ ގޮތަށް ޤުރުއާން ކިޔަވާ ދުވަހު ހިފުމުން އެއްބަސް ވެވުނުހަމަ ނިމޭ ތަނަކަށް ވިދާޅުވީ؟

وفي رواية : « أَلَمْ أُخْبَرْ أَنَّك تصُومُ الدَّهْرِ ، وَتْقَرَأُ الْقُرْآنَ كُلَّ لَيْلَة ؟ » فَقُلْتُ : بَلَى يا رسولَ اللَّهِ ، ولَـــمْ أُرِدْ بذلِكَ إلاَّ الْخيْرَ ، قَالَ : « فَصُمْ صَوْمَ نَبِيِّ اللَّهِ داودَ ، فَإِنَّه كَانَ أَعْبَدَ النَّاسِ ، واقْرأْ الْقُرْآنَ في كُلِّ شَهْرٍ » قُلْت : يَا نَبِيِّ اللَّهِ إِنِّي أُطِيق أَفْضل مِنْ ذلِكَ ؟ قَالَ : « فَاقْرَأه فِي كُلِّ عِشرينَ » قُلْت : يَا نبيِّ اللَّهِ إِنِّي أُطِيـــق أَفْضَل مِنْ ذَلِكَ ؟ قَالَ : «فَاقْرَأْهُ فِي كُلِّ عَشْر » قُلْت : يَا نَبِيَّ اللَّهِ إِنِّي أُطِيق أَفْضلَ مِنْ ذلِكَ ؟ قَالَ : « فَاقْرَأْه فِي كُلِّ سَبْعٍ وَلاَ تَزِدْ عَلَى ذَلِكَ » فَشَدَّدْتُ فَشُدِّدَ عَلَيَّ ، وقَالَ لِي النَّبِيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَـــلَّم : « إِنَّـــكَ لاَ تَدْرِي لَعَلَّكَ يَطُول بِكَ عُمُرٌ قالَ : فَصِرْت إِلَى الَّذِي قَالَ لِي النَّبِيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم فَلَمَّا كَبِـــرْتُ وَدِدْتُ أَنِّي قَبِلْت رخْصَةَ نَبِيِّ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم .

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. މިހެންކަމުގެ خبر މިހާރުގެ ތިބާ މުޅި ދުވަހު (نفل) ރޯދަ ހިފާ އަދި މުޅި ރޭގަނޑު قرآن ކިޔަވައިދޭކަމަށް އަހަން ނުލިބޭ ހެއްޔެވެ؟ މިހެންނަމަ ދެންނެވީމެވެ. އާދެއެވެ! އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. މިހެންނަމަ އެعمل ކުރުމުގައި ހެޔޮކަމުގެ مقصد ފިޔަވައި އެހެން ދެވަނަ مقصد އެއް ނުވެއެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. نبي އާ دَاوود عليه السلام ރޯދަ ހިއްފެވި ގޮތަށް ރޯދަ ހިފައްވާށެވެ.

ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން އަނބިދަރިންނަށް ޙައްޤުދާނެ ކަމަކީ މިކަމެވެ އަޅުގަނޑު ބަލައިގެން ވިދާޅުވިއެވެ. އަދި މަހަކު قرآن (ކޮންމެ ދުވަހަކުން ބަޔެއް) ختم ކުރުން ގެންދާށެވެ. ފަހެ އަހަރެން ދެންނެވީމެވެ. ނަ الله ގެ نبيއާ އެވެ. މިއަށްވުރެ އިތުރަށް ބާރު (އަޅުގަނޑަށް ކުޅަދުނަވޭ) ވިދާޅުވިއެވެ. حديث ކުރައްވައިފައެވެ. އަހަރެން ވިހިދުވަހުން ކިޔަވައި ختمއަށް ކުރުން ގެންދާށެވެ. ފަހެ އަހަރެން ދެންނެވީމެވެ. ނަ الله ގެ نبيއާއެވެ. މިއަށްވުރެ އިތުރަށް ބާރު ކުޅަދުނަވޭ ވިދާޅުވިއެވެ. حديث ކުރައްވައިފައެވެ. އަހަރެން ދިހަދުވަހުން ކިޔަވައި ختمއަށް ކުރުން ގެންދާށެވެ. ފަހެ އަހަރެން ދެންނެވީމެވެ. ނަ الله ގެ نبيއާއެވެ. މިއަށްވުރެ އިތުރަށް ބާރު ކުޅަދުނަވޭ ވިދާޅުވިއެވެ. حديث ކުރައްވައިފައެވެ. އަހަރެން ހަތްދުވަހުން ކިޔަވައި ختمއަށް ކުރުން ގެންދާށެވެ. އަދި އޭގެ އިތުރަށް ނުކުރާށެވެ. (އެ صحابي ވިދާޅުވިއެވެ.) ފަހެ އަހަރެން އަމިއްލައަށް އުނދަގޫ ކަމެއް اختيار ކުރީމެވެ. ފަހެ އަހަރެން އުނދަގޫ ގޮތް އިޚްތިޔާރު ކުރުމުން ދަތިވިއެވެ. އެނބުރިލާއްވާ نبي އާ صَلّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديثކުރައްވައިފައެވެ. ބިޔައްސެ ބިޔާ ކުރެއްވި ގޮތެއްނަމަ ރަނގަޅުވީހެ ބުނެއެވެ؟ މިصحابي ވިދާޅުވިއެވެ. حقيقةގައި މުސްތަޤުބިލް ފަހެ އަހަރެންގެ އުމުރު ދިގުވެގެން ދިޔަ ހިނދު نبي އާ صَلّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވި ގޮތަށެވެ.

ފަހެ އަހަރެން މުސްކުޅިވީ (ވަރަށްބޮޑުވީމުން) އަހަރެން ރުޚްޞަތު ބަލައިގަތުން ގެންދިޔަނީ މުޅިން. ހަމަކަށަވަރުން نبي އާ صَلّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ދިނުމުގެ ގޮތުގެ ކަންތައް ކުރުމުގެ ކަމަށް ވާނެ ކަމަށް ބިނެއެވެ.

وفي رواية : « وَإِنَّ لوَلَدِكَ علَيْكَ حَقًّا » وفي روايةٍ : لا صَامَ من صَامَ الأَبَدَ » ثَلاثاً . وفي روايةٍ : « أَحَبُّ الصِّيَامِ إِلَى اللَّه تَعَالَى صِيَامُ دَاوُدَ ، وَأَحَبُّ الصَّلاةِ إِلَى اللَّهِ تَعَالَى صَلاةُ دَاوُدَ : كَانَ يَنَامُ نِصْفَ اللَّيلِ ، وَيَقُومُ ثُلُثَهُ ، وَيَنَامُ سُدُسَهُ ، وكَانَ يَصُومُ يوْماً ويُفْطِرُ يَوْماً ، وَلا يَفِرُّ إِذَا لاقَى » .

وفي رواية قَالَ : أَنْكَحَنِي أَبِي امْرَأَةً ذَاتَ حسَبٍ ، وكَانَ يَتَعَاهَدُ كَنَّتَهُ أي : امْرَأَة ولَدِهِ فَيسْأَلُهَا عَنْ بَعْلِهَا ، فَتَقُولُ لَهُ : نِعْمَ الرَّجُلُ مِنْ رجُل لَمْ يَطَأْ لَنا فِرَاشاً ولَمْ يُفتِّشْ لنَا كَنَفاً مُنْذُ أَتَيْنَاهُ فَلَمَّا طالَ ذَلِكَ عليه ذكَرَ ذلِكَ لِلنَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم . فقَالَ : « الْقَنِي به » فلَقيتُهُ بَعْدَ ذلكَ فَقَالَ : « كيفَ تَصُومُ ؟ » قُلْتُ كُلَّ يَوْم ، قَالَ : « وَكَيْفَ تَختِم ؟ » قلتُ: كُلَّ لَيلة ، وذَكَر نَحْوَ مَا سَبَق وكَان يقْرَأُ عَلَى بعْض أَهْلِه السُّبُعَ الَّذِي

يقْرؤهُ ، يعْرضُهُ مِن النَّهَارِ لِيكُون أَخفَّ عليهِ باللَّيْل ، وَإِذَا أَراد أَنْ يَتقَوَّى أَفْطَر أَيَّاماً وَأَحصَى وصَـــام مِـــثْلَهُنَّ كَراهِيةَ أَن يتْرُك شيئاً فارقَ عليهِ النَّبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم .

كُلُّ هذِهِ الرِّوَايات صحيحةٌ مُعْظَمُهَا فِي الصَّحيحيْنَ وقليلٌ منْهَا في أَحَدِهِما .

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. އަދި ހަދަކަތަވަރުން މިބާގެ ތަރިކަތްތަކަށް އަދާ ކުރަންޖެހޭ ހައްޤުތައް މިބާގެ ހައްދަވަން ވެއެވެ.

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. ކަންމަދުވަރު (ސުންނަތް) ރޯދައިން ހުރެ މިޔަރު ރޯދަވެރިއަކު ނުވެއެވެ. އެގޮތް ބުނެވިހަރު حديث ކުރައްވައެވެ.

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. ރޯދަ ބާވަތުގެ ތެރެއިން އެންމެ ލޯބިވެވޮޑިގަން ނަވާ ވެގެންވަނީ دَاوود عليه السلام ގެ ރޯދައެވެ. އަދި ނަމާދުގެ ތެރެއިން އެންމެ ލޯބިވެވޮޑިގަން ނަވާ ވެގެންވަނީ دَاوود عليه السلام ގެ ނަމާދެވެ. އެކަލޭގެފާނު ރޭގަނޑު ދެބައިކޮށް އެއްބައިގައި ނިދި ކުރައްވައެވެ. އަދި (އެއްހަބައި) ރޭގަނޑުގެ ތިންބައިކުޅަ އެއްބައިގައި ތެދުވެވަޑައިގެން ނަމާދުކުރައްވައެވެ. އަދި އެއްހަބައި ރޭގަނޑުގެ ހަބައިކުޅަ އެއްބައިގައި ނިދިކުރައްވައެވެ. އަދި ކުރިއަށްއޮތް ދުވަހުން އެއްދުވަހު ރޯދަ ހިފުއްވައެވެ. މިކަމުން އެކަލޭގެފާނު ދުޝްމަނުންނާ ހަނގުރާމަ ކުރައްވާ ހިނދު ފުރަގަސްދީ ވަޑައިނުގަންނަވައެވެ. ނޯޓް: އެގޮތަށް ކުރައްވަމުންދާއިރު އަރުވަމުސް ކުރައްވަމުން ގެންދަވަމުވަ ހިނގަމުންދާ ހުންނަނީ އެއްދުވަސް ދޫކޮށް ކަމެވެ.

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. (އެ صحابي) ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަގެ ބައްޕާފުޅު ތިމަންނަގެ ކައިވެނި ބޮޑުނަގެ އާއިލާގެ އަންހެން ބޭކަނބަލަކާއި އިކާ ކުރައްވައިވެއެވެ. އެހެންކަމުން ބައްޕާފުޅު ދޮންބިދަރިންގެ ކަންތައް ރަނގަޅުކުރުމާއި މިދު ހިއްސާ ސުވާލުކުރައްވަން ދެއްވައެވެ. (އަދި އެކަނބަލުންގެ ފިރިހެނުންގެ ފަރާތުން ދެރަކަމެއް މަދުވެރިވެވޭން ވީ ބާ އަހުއްވައެވެ.) މިގޮތަށް ވިދާޅުވެ (އެއްޗެހިކަލާ) މަކަމަންގެ ކަތިން ވެސް މިމަންނައަށް ބާ ގޮތެއް ނުވާ ކުރައްވައެވެ. އެކަމަނާ ދަންނަވައެވެ. ފިރިއައީ އަހަރެމެން ބަވާރު މިމަންނާގެ ފިރިމަރު ހިރާ ގޮތަކަށްވެސް މަ އިތުރު ވެގެންވެއެވެ. ނަމަވެސް (އެގޮތުގައި ހުރި އެބުކެއްކަމުން މިމަންނައަކާ އެއްދަން ކަތިގަން ފިރާސްތައް ނުލެވެއެވެ. އަދި ތިމަންނަ

މިގެއަށް އަޔީއްސުރަން ބިމަށްނަގާއިރު ދުނިޔޭގެ ފުރުވާލިން ވަގުތުކާދު ނިކުމެވެއެވެ. ފަހެ ބިމަށްނަގާ އަލުކުރުގެ ވަގުތު އަގުބޮޑު ދުރުގެވެން ފުރުގުން އެވަރަކަ نبي އާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ އަރިހުގައި ދެންނަވައިލެވެ. ފަހެ حديثކުރައްވައިފައެވެ. ބިމަށްނާއި އަކަށާވީސް ބައްދަލު ކުރުވާނެތެވެ. ފަހެ ބިމަށްނަން އައްނުފަހު އަކަށާވީސް ބައްދަލު ކުރީމެވެ. އަދިސުލު އައްސަވައިފައެވެ. ބިޔާ ރޯދަ ހިފުމީ ކަނޑު ގެތިކުރަން ހިއްތީވެ؟ ބިމަން ދެންނެވީމެވެ. ކަނޑު ދުވަހަކުވެސް ރޯދަ ހިފުމެވެ. حديث ކުރައްވައިފައެވެ. قُرْآن ختم ކުރައްވަން ކަނޑުގެތިކުރަން ހިއްތީވެ؟ ބިމަން ދެންނެވީމެވެ. ރޭކަ ختمއޭލެވެ. (މި خبر އައްސަވާފައި އަކަށާވީސް އިސްވެދިޔަ ރިވާތުގެ ތަކެއްލަފްޒު ބާރުވެރިކަމާ ފުރައިން) ސުންނަތުގެ އަލުކަންތަކައި عملކުރަނީރު މުރިދުންގެ (ހުރިގެ) ބާރުން ކަނުދައިވައެވެ.

(އެބަހީ ކަނޑު ގިނަގޮތަކުން ދެ ދުވަހުން އައްދުވަހު ރޯދަ ހިފުމާއި އަދި ކަނޑު ގިނަގޮތުގެންވެސް ހަތް ދުވަހުން قُرْآن އެއް ختم ކުރުމަށް ارشاد ދެއްވިއެވެ.)

ދެންނެވީމެވެ. މި صحابي މުސްލިމު ފުރުވާލުން ފުސްވަރުކުރުގެ ގަޑިން ރޯދަނޫ ދަރުނަވާދު ހައި قُرْآنށް ކިޔާވާން ދުވާލުގައި ގެ ކަނޑުވާލެސް ހިނދުއަކު ފުރުތު ކުރައްވަވާން ގެނދުވިއެވެ. އަދި ވެރު ދުރުވާލުގެ ސުވާބުން (نفل) ރޯދަ ނިމިފު ދުވަސްބަހައް ހަނދުނާގަތައި ބަހައްޖެހާގެން ވެރިކަމަ ވާމުން އަދުވަސްބަހައްކަގެ އެ ރޯދަބަޔަ قضاء ކުރައްވަމުން ގެންދެވިއެވެ. އެއީ رسول اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ ހަޟްރަތުގައި އަކަށާވީސްގެ އަރިހުގައި ދުވަހަކުވެސް ފުރަބައިކާ އައްގެބަން عمل ކުރައްވާ މުސްއަހަބު ކުރުމުގެ ގޮތުންނެވެ.

151- وعن أَبي ربْعِيٍّ حنْظَلَةَ بنِ الرَّبيع الأُسيدِيِّ الْكَاتِب أَحدِ كُتَّاب رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : لَقيَنَي أَبُو بَكْر رضي اللَّه عنه فقال : كَيْفَ أَنْتَ يا حنْظَلَةُ ؟ قُلْتُ : نَافَقَ حنْظَلَةُ ، قَالَ : سُبْحانَ اللَّه ما تقُولُ ؟، : قُلْتُ : نَكُونُ عِنْد رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يُذكِّرُنا بالْجنَّةِ والنَّارِ كأَنَّا رأْيَ عين ، فَإِذَا خَرجنَا مِنْ عِنْدِ رسولِ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم عافَسنَا الأَزْوَاجَ وَالأَوْلادَ وَالضَّيْعاتِ نَسينَا كَثِيراً قال أَبُو بكْر رضي اللَّـه عنه : فَواللَّهِ إِنَّا لنَلْقَى مِثْلَ هَذَا فانْطلقْتُ أَنَا وَأَبُو بَكْر حتى دخَلْنَا عَلى رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْـهِ وسَـلَّم . فقُلْتُ نافَقَ حنْظَلَةُ يا رسول اللَّه ، فقالَ رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم: « ومَا ذَاكَ؟» قُلْتُ: يا رسولَ اللَّـه نُكونُ عِنْدكَ تُذَكِّرُنَا بالنَّارِ والْجنَةِ كَأَنَّا رأْيَ العَيْنِ فَإِذَا خَرَجْنَا مِنْ عِنْدِكَ عَافَسنَا الأَزواج والأَوْلاَدَ والضَّيْعاتِ

نَسينَا كَثِيراً . فقال رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم: «وَالَّذِي نَفْسِي بِيدِهِ أن لَوْ تَدُومُونَ عَلَى مَــا تَكُونُــونَ عِنْدِي وَفِي الذِّكْر لصَافَحتْكُمُ الملائِكَةُ عَلَى فُرُشِكُم وفي طُرُقِكُم ، وَلَكِنْ يا حنْظَلَةُ ساعةً وســاعةً » ثَــلاثَ مرَّاتٍ ، رواه مسلم .

ރަޟި الله ޢަންހު ވިދާޅުވި أَبو رِبْعِيٍّ حنْظَلَةَ بنِ الرَّبيع الأُسيدِيِّ ގެ ރިވާޔަތުން ބަޔާންވެގެން ވެއެވެ. އޭނާ رسول اللّه صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ ކާތިބުންގެ ތެރެއިން ބޭކަލެކެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. (އެއްދުވަހަކު) ތިމަންނައާއި ރަޟި الله ޢަންހު ވިދާޅުވި أَبُو بَكْرٍ ގެ ދުށުން ބައްދަލުވިއެވެ. އަދި އެއްސެވިއެވެ. އޭ حنْظَلَةُ އެވެ. ހާލު ކިހިނެއް ތޯއެވެ؟ ތިމަންނަ ދެންނެވީމެވެ. (ކޫށްހަރާއިމު ހަނދާނު) ތިމަންނަ حنْظَلَةُ މިހިރީ منافقއަކަށް ވެދާނޭ ކަމުގެ ބިރު ހީވެއްޖެއެވެ. أَبُو بَكْرٍ ގެ ދުށުން ވިދާޅުވިއެވެ. سُبْحانَ اللّه އެވެ. ތިޔަ ދައްކަވަނީ ކޮންކަހަލަ (ވިސްނުނާ) ވަރަކަށް ހެއްދެވީ؟ ތިމަންނަ ދެންނެވީމެވެ. (މިހާރު ނުބުނެވޭނެ ކިޔާފަ ހެއްދެވީ؟) ތިމަންނަމެން رسول اللّه صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ ޙަޟްރަތުގައި ތިބޭ ހިނދު ހަނދާންކޮށްދެއްވާ ސުވަރުގެއާއި ނަރަކައިގެ ވާހަކަ ބަޔާންކޮށްދެއްވާ އިރުގައި (ހަމަ އެއިން ފެނިގެން ދޭހެން ހީވާގޮތަށް) ދެކެވޭއިރު ދެންތެރެ ދެންނެވުން ފާރަވެރިވާން ހިތާއި ގަދަވެ ހުރެއެވެ. ނަމަވެސް އަހަރެމެން ނިކުމެގެން އަނބިދަރިންނާއި ބައިތަކާއި ދިރިއުޅުމުގެ ކަންކަމުގައި މަސައްކަތްކުރުމުގައި ކަތި ދެވުމުން ގިނަ ވާހަކަ އަހަރެން ހަނދާން ނައްތާލެއެވެ. ގިނަ ކަންކަން ހަނދާން ނައްތާލަމުއެވެ. (އަހަރެމެން) أَبُو بَكْرٍ ގެ ދުށުން ވިދާޅުވިއެވެ. ރަޟިالله ޢަންހު ހެއްދެވި ބައްލަވާ. ތިމަންނަވެސް ހަމަ އެގޮތެއް ފާހަގަވެއެވެ. (ދެން) ދެން ތިމަންނައާއި އަދި أَبُو بَكْرٍ ގެ ދުށުން رسول اللّه صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އަރިހަށް ހިނގައްޖައީމެވެ. ދެން ތިމަންނަ ދެންނެވީމެވެ. އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. حنْظَلَةُ މިހިރީ منافقއަކަށް ވެއްޖެ ގޮތަށް ހީވަނީއެވެ. ދެން އަޙުލާޤުން އައްސަވައިފިއެވެ. އެއީ ކޮންކަމަކާ ހެދިގެން ހެއްދެވީ؟ ތިމަންނަ ދެންނެވީމެވެ. އޭ اللهގެ ރަސޫލާއެވެ. ތިމަންނަމެން ކަލޭގެފާނުގެ އަރިހުގައި ތިބޭ ހިނދު ކަލޭގެފާނު ސުވަރުގެއާއި ނަރަކައިގެ ވާހަކަ ބަޔާންކުރައްވާ އިރުގައި އިންސާނާ ތަޙްޤީޤުކޮށް ދެލޮލުން ފެންނަ ހެން ހީވާ ތަނާއި ދިރުމާ ބިރުވެރިކަން ހިތްތެރޭ ހުރެއެވެ. ނަމަވެސް ތިމަންނަމެން ކަލޭގެފާނުގެ އަރިހުން ނިކުމެގެން ގޭގެ އަނބިދަރިންނާއި ދިރިއުޅުމުގެ ކަންކަމުގައި އުޅުމުން އަނބިދަރިން ގިނަ ކަންކަން ހަނދާން ނައްތާލެވިއްޖެއެވެ. އެހިނދު رسول اللّه صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިމަންނަގެ ނަފްސު އޮތް އިލާހުގެ ޤަސަމެވެ. އަހަރެމެން ގޭގައި ހުރި ހާލަތެއް ދެމެހެއްޓި ހުރިނަމަ ތިޔަ މަލާއިކަތުން އަތްދިއްކޮށް

ތިއްބަވާ ހިނދު އެތިއްބަވާފަދައިން އީމާންކަމުގެ ފުރިހަމަ ސިފައިގައި ބަހައްޓައިގެން އަދި ﷲ އަށް ޒިކުރުކުރުމުގައި ތިބެއްޖެނަމަ ތިޔަބައިމީހުން މަގުން ހިނގާއިދާއިރުވެސް އަދި ނިދާން އޮށޯންނައިރުވެސް ملائِكَة ބާރުމުން ތިއްބަވާނީ ތިޔަބައިމީހުންނާއި އަތާއި އަތް ޖައްސަވާ ސަލާމް ކުރައްވާނެއެވެ. އޭ حنْظلَةُ އެވެ. (ތިޔަކަމަކީ އަނިޔާވެރިކަން އަދި ދުނިޔެއާއި ކަންތައްތަކާއި އުޅުމަށް منافق ވެގެންދާ ކަމަށް ނުބުނޭ.) އަޅުގަނޑުމެން އެއްވެގޮތެއް އެކަމުގެ. އެހެން ވަގުތުގައި ދުރުއުޅުމެވެ. އެގޮތުން ތިންފަހަރު ވިދާޅުވިއެވެ.

152- وعن ابن عباس رضي اللَّه عنهما قال : بيْنما النَّبيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يَخْطُبُ إِذَا هُوَ بِرجُلٍ قَائِمٍ ، فسأَلَ عَنْهُ فَقَالُوا : أَبُو إِسْرائيلَ نَذَر أَنْ يَقُومَ فِي الشَّمْس وَلا يقْعُدَ ، ولا يستَظِلَّ ولا يتَكَلَّمَ ، ويصومَ ، فَقالَ النَّبِيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « مُرُوهُ فَلْيَتَكَلَّمْ ولْيَستَظِلَّ ولْيُتِمَّ صوْمَهُ » رواه البخاري .

ޢަބްދުﷲ އިބްނު ޢައްބާސް ރަޟިޔަﷲ ޢަންހުމާ عبدالله بن عباس ރިވާކުރެއްވި ވާހަކައެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. (އެއްދުވަހަކު) نبي ﷺ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم خطبة ދެއްވަމުން ތަށްރީފުވެހުރިއިރު ކޮޅަށް ހުރި މީހަކު ފެނިވަޑައިގެންފިއެވެ. ދެން އެމީހާ ކާކުތޯ ސުވާލުކުރެއްވިއެވެ. ޞަޙާބީން ދަންނަވައިފިއެވެ. އެއީ أَبُو إِسْرائيل ކަމަށާއި ބާރީ ޞަޙާބީއެކެވެ. އެއީ އިރުގަނޑުގައި ހުރުމަށާއި ނުވަތަ ނުތިބެ ހުރުމަށާއި ހިޔަލަށް ނުވަދެ ހުރުމަށާއި ވާހަކަ ނުދައްކައި ހުރުމަށާއި ރޯދަ ހިފުމަށް ނަޒްރުވެފައިވާ މީހެކެވެ. (އެބަ ދުވާލު ހަވީރުވަންދެން) އަދިވެސް ހުރުމަށް ނިޔަތްކޮށް ގަސްދުކުރީ ކަމަށެވެ. އެހެންކަމުން نبي ﷺ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ޞަޙާބީންނަށް އެނގޭނެއެވެ. ވާހަކަ ދައްކާށެވެ. (ހިޔަލަށް) ހިނގާށެވެ. އަދި ރޯދަ ފުރިހަމަ ކުރާށެވެ.

15- باب المحافظة على الأعمال

ހެޔޮ عمل ތަކަށް ދެމިހުރުމާއި ބެހޭގޮތުން ބާރުލުމުގެ ވަގުތާ باب

قَالَ اللهُ تَعَالَى : ﴿ أَلَمْ يَأْنِ لِلَّذِينَ آمَنُوا أَنْ تَخْشَعَ قُلُوبُهُمْ لِذِكْرِ اللهِ وَمَا نَزَلَ مِنَ الْحَقِّ وَلا يَكُونُـــوا كَالَّـــذِينَ

أُوتُوا الْكِتَابَ مِنْ قَبْلُ فَطَالَ عَلَيْهِمُ الأَمَدُ فَقَسَتْ قُلُوبُهُمْ ﴾ [الحديد : 16] ،

الله ހަނދުމަކުރުމާއި، حق ބަސްފުޅު ގެ ތެރެއިން ބާވައިލެވި ފަދައިން އެއުރެންގެ ހިތްތައް މަޑުމައިތިރި ވުމަށާއި، މީގެ ކުރިން ފޮތް ލިބުން މީހުން ފަދައިން ނުވުމަށް، އީމާންވި މީހުންނަށް އަދިވެސް ވަގުތު ނާންނަނީ ހެއްޔެވެ؟ ފަހެ، އެއުރެންނަށް ޒަމާން ދިގުވެގެން ދިޔައެވެ. ދެން (އެކަމުގެ ސަބަބުން) އެއުރެންގެ ހިތްތައް ހަރުކަށިވިއެވެ.

وَقَالَ اللّٰهُ تَعَالَى : ﴿ وَقَفَّيْنَا بِعِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ وَآتَيْنَاهُ الأَنْجِيلَ وَجَعَلْنَا فِي قُلُوبِ الَّذِينَ اتَّبَعُــوهُ رَأْفَــةً وَرَحْمَــةً وَرَهْبَانِيَّةً ابْتَدَعُوهَا مَا كَتَبْنَاهَا عَلَيْهِمْ إِلاَّ ابْتِغَاءَ رِضْوَانِ اللّٰهِ فَمَا رَعَوْهَا حَقَّ رِعَايَتِهَا ﴾ [الحديد : 27] ،

އަދި مريمގެ ދަރިކަލުން عيسىގެ ފަހަތުން އެބޭކަލުންގެ ފަހަތުން ފޮނުއްވީމެވެ. އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެބޭކަލާނގެއަށް إنجيل ދެއްވީމެވެ. އަދި އެބޭކަލާނގެއަށް تبع ވީ މީހުންގެ ހިތްތަކުގައި އޯގާތެރިކަމާއި، رحمލެއްވީމެވެ. އަދި ދުނިޔެ އަޅާފުރި (އަޅުކަމުގެ ނަމުގައި) ބިދުޢަތެއް، އެއުރެން އަމިއްލައަށް އުފައްދި ކަމެކެވެ. އެކަމަކު، ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެއުރެންގެ މައްޗަށް ވާޖިބު ކުރައްވާފައިވާ ކަމެއް ނޫނެވެ. އެހެންއެކަމަކު، އެކަން އެއުރެންފެށީ، الله ގެ ރުހިވޮޑުގަތުން އެދިގެންނެވެ. ފަހެ، އެއުރެން حق ގޮތުގައި އެކަމަށް ރައްކާތެރިވާންވީ ވަރަކަށް ރައްކާތެރި އެއް ނުވެއެވެ.

وَقَالَ اللّٰهُ تَعَالَى: ﴿ وَلا تَكُونُوا كَالَّتِي نَقَضَتْ غَزْلَهَا مِنْ بَعْدِ قُوَّةٍ أَنْكَاثاً ﴾ [النحل : 92] ،
އަދި، އުއިގަޅައި، ޗުއްޕައި ހަރުކަށިކުރުމަށްފަހު، އެއްޗިހިކަޅާލާ އަނބުރާ ހަވާލުކުރި ކަންބަލެއްގެ ފަދައިން، ތިޔަބައިމީހުން ނުވާށެވެ! (އެބަހީ: عهد ތަކުގެ ބާރު ހިފަހައްޓަމުންދާން،ނ عهد ތައް އުވައިލާ ބަހަނު ކަމުގައި ތިޔަބައިމީހުން ނުވާށެވެ.)

وَقَالَ اللّٰهُ تَعَالَى : ﴿ وَاعْبُدْ رَبَّكَ حَتَّى يَأْتِيَكَ الْيَقِينُ ﴾ [الحجر : 99] .

އަދި ކަލޭގެފާނުގެ އަރިހަށް يقين ވޭގެންވާ ކަންތައް (އެބަހީ: މަރު) އަތުވެއްޖެއުމަށް ދާންދެން، ކަލޭގެފާނުގެ ވެރި ރަސްކަލާނގެ އަށް އަޅުކަން ކުރައްވާށެވެ!

وأما الأحاديث فمنها حديث عائشة: وكان أحب الدين إليه ما داوم صاحبه عليه. وقد سبق في الباب قبله

(حديث رقم 142) .

އަދި حديث ތަކުގެ ތެރެއިން عائشة ގެ ފާނުގެ ރިވާޔަތުން ބަޔާންވެގެންވާ حديث ހިމެނެއެވެ. ހާދަރިވެތިއެވެ. الله ގެ حضرة ގައި އެންމެ ލޯބިވެވޮޑިގެންވާ ޢަމަލަކީ ވަގުތުވަޒީ އަދަދުއަކަށް ކުޑަ ނަމަވެސް ދެމިހުރެ ހެދޭ عملއެވެ.

153- وعن عمرَ بن الخطاب رضي اللَّه عنه قال : قال رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم: « منْ نَامَ عَنْ حِزْبِهِ مِنَ اللَّيْل ، أَو عَنْ شَيْءٍ مِنْهُ فَقَرأَه ما بينَ صلاةِ الْفَجرِ وَصـــلاةِ الظهرِ ، كُتب لَهُ كأَنما قرأَهُ مِن اللَّيْـــلِ » رواه مسلم

މާނަ الله ތަޢާލާ ރުހިވޮޑިގެންވާ عمر بن الخطاب ގެ ރިވާޔަތުން ބަޔާންވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ރޭއަޅުކަން ކުރަމުން އަންނަ ދިރުކަން ހުއްޓިގެން ދިޔަނަމަ، ނުވަތަ (އޭގެ ކުރިން ރޭގަނޑުގަ ކުރިން ނުވަތަ އެހެން ކަމެއްކުރިން) ބަޔާ ދުވާލުވިއްޖެނަމަ އަދިވެސް ފަތިސްނަމާދާއި މެންދުރުނަމާދާއި ދެމެދު ވަގުތެއްގައި އެކަމެއް ފުރިހަމަ ކޮށްފިނަމަ އެއީ އެކަން ރޭގަނޑުގައި ކުރި ފަދައެވެ. (އެބަހީ ރޭގަނޑުގައި ކުރުމުގެ ثواب ލިބޭނޭ ހުއްޓެވެ.)

154- وعن عبدِ اللَّه بنِ عمرو بنِ العاص رضي اللَّه عنهما قال : قال لي رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَــلَّم : « يَا عبْدَ اللَّه لا تَكُنْ مِثلْ فُلانٍ ، كَانَ يقُومُ اللَّيْلَ فَترَكَ قِيامَ اللَّيْل » متفقٌ عليه

މާނަ الله އެދެބަފައިންނަށް ރުހިވޮޑިގެންވާ عبدِ اللَّه بنِ عمرو بنِ العاص ގެ ރިވާޔަތުން ބަޔާންވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ތިމަންނަށް حديث ކުރެއްވިއެވެ. ޔާ الله ގެ އަޅާއެވެ! ތިބާ ފުލާނާ ފަދައިން ނުވާށެވެ. އޭނާ ރޭގަނޑު ނަމާދު ކުރަމުން ގެންދިޔައިރު ދުވަހަކު (ދުވަހެއް ހުއްޓާލުމުން) އެކަން ހުއްޓާލިއެވެ.

155- وعن عائشةَ رضي اللَّه عنها قالت : كان رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم إذَا فَاتَتْهُ الصَّلاةُ مِنْ اللَّيْــلِ مِنْ وجعٍ أَوْ غيْرِهِ ، صلَّى مِنَ النَّهَارِ ثنْتَى عشْرَةَ ركعةً » رواه مسلم .

މާނަ اللهރުހިވޮޑިގެންވާ عائشة ގެފާނުގެ ރިވާޔަތުން ބަޔާންވެގެންވެއެވެ. އަނބިކަލުން ވިދާޅުވެއެވެ. رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ބަލިކަމެއް ނުވަތަ އެހެން ކަމަކާހެދި ސަބަބުން ރޭގަނޑު އަޅުކަން އުނިވެއްޖެނަމަ ދުވާލު

ދަމުނަމާދު ފާއިތު ވެއްޖެއްޔާ އެދުވަހުގެ ދުވާލާގައި ބާރަ ركعة ކުރައްވަވައްވެ.

16– باب الأمر بالمحافظة على السُّنَّة وآدابِها

سنة އަށާއި އަދި އެކަމުގެ އަދަބުތަކަށް ހަރުކާތެރިވުމަށް އަމުރު ކުރެވިފައިވާ ވާހަކަ ބަޔާންވެގެންވާ باب

قَالَ اللهُ تَعَالَى : ﴿ وَمَا آتَاكُمُ الرَّسُولُ فَخُذُوهُ وَمَا نَهَاكُمْ عَنْهُ فَانْتَهُوا ﴾ [الحشر : 7] ،

އަދި ރަސޫލާ ތިޔަބައިމީހުންނަށް ގެންނަވައިދެއްވި ކަންތައް އެއްޗެއްސަކީ، ފަހެ، ތިޔަބައިމީހުން ހިފާށެވެ! އަދި އެކަލޭގެފާނު ތިޔަބައިމީހުންނަށް ނަހީކުރެއްވި ކަންތައް ކަމަކުން، ފަހެ، ތިޔަބައިމީހުން ދުރު ވެގަންނާށެވެ!

وَقَالَ اللهُ تَعَالَى : ﴿ وَمَا يَنْطِقُ عَنِ الْهَوَى إِنْ هُوَ إِلا وَحْيٌ يُوحَى ﴾ [النجم :3-4] ،

އަދި އެކަލޭގެފާނު އަމިއްލަ އެދުންވެރިކަމުން ވާހަކަ ދައްކަވައެއް ނުދައްކަވައެވެ. އެއީ އެކަލޭގެފާނަށް ދެއްވާ وحي އެއްކަމުގައި ނޫނީ ނުވެއެވެ.

وَقَالَ اللهُ تَعَالَى : ﴿ قُلْ إِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللهَ فَاتَّبِعُونِي يُحْبِبْكُمُ اللهُ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ ﴾ [آل عمران : 31] ،

ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! ތިޔަބައިމީހުން، الله ދެކެ ލޯބިވާ ކަމުގައި ވާނަމަ، ފަހެ، ތިޔަބައިމީހުން، ތިމަންކަލޭގެފާނަށް تبع ވާށެވެ! އޭރުން، الله، ތިޔަބައިމީހުން ދެކެ ލޯބިވެވޮޑިގެންނެވޭނެއެވެ. އަދި، ތިޔަބައިމީހުންނަށްޓަކައި، ތިޔަބައިމީހުންގެ ފާފަތައް ފުއްސަވައި ދެއްވާނެއެވެ.

وَقَالَ تَعَالَى : ﴿ لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ لِمَنْ كَانَ يَرْجُو اللهَ وَالْيَوْمَ الآخِرَ ﴾ [الأحزاب :21] ،

ހަމަކަށަވަރުން، الله ގެ رَسُولާގެ ކިޔަމަނުގައި، ތިޔަބައިމީހުންނަށް ހިވެތިވެގެންނާ ނަމޫނާއެއްވެއެވެ.
(އެއީ) اللهގެ ދަރުމަވަންތަކަމާއި، آخرގެ ثوابއަށް އެދޭ، އަދި ގިނަގިނައިން الله ހަނދުމަކުރާ ކަމުގައިވާ މީހަކަށެވެ.

وَقالَ تَعَالَى : ﴿ فَلا وَرَبِّكَ لا يُؤْمِنُونَ حَتَّى يُحَكِّمُوكَ فِيمَا شَجَرَ بَيْنَهُمْ ثُمَّ لا يَجِدُوا فِي أَنْفُسِهِمْ حَرَجاً مِمَّا قَضَيْتَ وَيُسَلِّمُوا تَسْلِيماً ﴾ [النساء : 65] ،

އެހެންކަމުން ނޫނެކޭ! ދެން، ކަލޭގެފާނު ގެ ވެރި ރަސްކަލާނގެ ގަސަމްކުރައްވައި وحي ކުރައްވަމެވެ. އެއުރެންގެ މެދުގައި އުފެދިފައިވާ ދެބަސްވުންތަކުގައި، ކަލޭގެފާނު حكمވެރި ކަމުގައި ހަދައިފިންނަމަ، އެއުރެން ايمانއެއް ނުވާނެތެވެ. އަދި ދެން، ކަލޭގެފާނު ނިންމަވާކަމެއްގައި އެއުރެންގެ ހިތްތެރެއިން، ދަތިކަމެއް ނުވެ، ފުރިހަމައަށް ކިޔަމަންވާންދެނެވެ.

وَقالَ تَعَالَى : ﴿ فَإِنْ تَنَازَعْتُمْ فِي شَيْءٍ فَرُدُّوهُ إِلَى اللهِ وَالرَّسُولِ ﴾ [النساء : 59]

ދެން، ކަމެއްގައި ތިޔަބައިމީހުން ދެބަސްވެއްޖެނަމަ، الله އަށާއި، رَسُول އާއަށް އެކަމެއް ރައްދުކުރާށެވެ!
(އެބަހީ އެކަމެއްގައި الله އާއި، އެކަލާނގެ رَسُولާގެ ހުކުމް އެނގޭގޮތަށް ބަލައި އެގޮތަށް ކަމުކުރާށެވެ!)
ތިޔަބައިމީހުން الله އަށާއި، آخرة އަށް ތެދުވެރިވާ މީހުންނަކަމުގައި ވާނަމައެވެ.

قال العلماء: معناه: إلى الكتاب والسنة.

وَقالَ تَعَالَى : ﴿ مَنْ يُطِعِ الرَّسُولَ فَقَدْ أَطَاعَ اللهَ ﴾ [النساء :80] ،

رَسُول އާއަށް ކިޔަމަންވާމީހާ، ދެން، ހަމަކަށަވަރުން اللهއަށް ކިޔަމަން ވެއްޖެއެވެ.

وَقالَ تَعَالَى : ﴿ وَإِنَّكَ لَتَهْدِي إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ صِراطِ اللهِ ﴾ [الشورى : 52-53] ،

އަދި ހަމަކަށަވަރުން، ކަލޭގެފާނު މަގުދައްކަވަނީ، ސީދާވެގެންވާ ތެދުމަގަށްކަމުގައެވެ.

وَقالَ تَعَالَى : ﴿ فَلْيَحْذَرِ الَّذِينَ يُخَالِفُونَ عَنْ أَمْرِهِ أَنْ تُصِيبَهُمْ فِتْنَةٌ أَوْ يُصِيبَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴾ [النور : 63] ،

ބަލާ، އެކަލާނގެ އަމުރުފުޅާ خلاف ވާ މީހުންނަށް ބަލާއެއް ނުވަތަ ވޭންދެނިވި عذاب އެއް ޖެހިދާނެ ކަމަށް، އެއުރެން ބިރުވެތިވާ ހުށިކަމާވާ!

وَقالَ تَعَالَى : ﴿ وَاذْكُرْنَ مَا يُتْلَى فِي بُيُوتِكُنَّ مِنْ آيَاتِ اللهِ وَالْحِكْمَةِ ﴾ [الأحزاب : 34] ،

އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ ގެތަކުގައި اللهގެ އާޔަތް ތަކާއި، حكمة ގެ ބާރުއިން ކިޔޭވޭ ތަކެތި ތިޔަބައިމީހުން ހަނދުމަކުރާށެވެ!

والآيات في الباب كثيرة.

وأما الأحاديث:

156- فالأَوَّلُ : عنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي اللَّه عنه عن النبيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : «دَعُونِي مــا تَــرَكْتُكُمْ: إنَّما أَهْلَكَ من كَانَ قبْلكُم كَثْرةُ سُؤَالِهِمْ ، وَاخْتِلافُهُمْ عَلَى أَنْبيائِهِمْ، فَإِذا نَهَيْتُكُمْ عنْ شَيْءٍ فــاجْتَنِبُوهُ ، وَإِذا أَمَرْتُكُمْ بأَمْرٍ فَأْتُوا مِنْهُ ما اسْتَطَعْتُمْ » متفقٌ عليه .

މާތްالله ރުއްސުންފުޅުއްވި أبو هُرَيْرَة، ސަޙާބީ ސަޙާބީއިފުޅާއި نبي ކަލޭގެފާނުގެ ހަދީޘް ރިވާކުރައްވާފައިވޭ އެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރައްވައިފައިވޭ: ތިމަން ކަލޭގެފާނު ތިޔަބައިމީހުންނަށް ކަންތައްތަކެއް އަމުރު ނުކުރައްވާ ހާ ހިނދަކު ތިޔަބައިމީހުން އިސްލާމް ކަންކަމާ މެދު ސުވާލުކުރުން ނުހުއްޓުވާށެވެ. މިހެން ހަމަކަށަވަރުން ތިޔަބައިމީހުންގެ ކުރީގެ قوم ތަކުގެ މީހުން ހަލާކުވީ ވެގެންވީ ޖެހުނީ (އެއް) ސަބަބަކީ އެމީހުން ކަންކަމާ މެދު ސުވާލު ކުރުމުގެ ގިނަކަމާއި ބޭކާރު ހުށަހެޅުމެވެ. އަދި އެބައިމީހުންގެ މާތް ފުރައިވުން نبي ބޭކަލުންނާއި ދެކޮޅަށް ވާގިނަކަމާއި ބޭކާރު ހުށަހެޅުމެވެ. ވީމާ ތިޔަބައިމީހުންނަށް ކަމަކުން މަނާ ކުރެވިއްޖެނަމަ އެކަމެއް ނުކުރާށެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުންނަށް (فرض ކަމެއް ފަދައިން އަމުރު ކުރެއްވިއްޖެނަމަ) އަމުރު ކުރެވިއްޖެނަމަ ކުޅަދާނަކަން ލިބިގެންވާ މިންވަރަކަށް އެކަމެއް ކުރާށެވެ.

157- الثَّاني : عَنْ أَبِي نَجيحٍ الْعِرْباضِ بْنِ سَارِيَة رضي اللَّه عنه قال : وَعَظَنَا رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم مَوْعِظَةً بليغةً وَجِلَتْ مِنْهَا الْقُلُوبُ وَذَرَفَتْ مِنْهَا الْعُيُون ، فقُلْنَا : يا رَسولَ اللَّه كَأَنَهَا موْعِظَةُ مُوَدِّعٍ فَأَوْصِنَا .

قال : « أُوصِيكُمْ بِتَقْوى اللَّه، وَالسَّمْعِ وَالطَّاعَةِ وإنْ تَأَمَّر عَلَيْكُمْ عَبْدٌ حبشيٌ ، وَأَنَّهُ مَنْ يَعِشْ مِنْكُمْ فَسَيرى اخْتِلافاً كثِيرا . فَعَلَيْكُمْ بسُنَّتِي وَسُنَّةِ الْخُلُفَاءِ الرَّاشِدِينَ الْمَهْدِيِّينَ ، عضُّوا عَلَيْهَا بالنَّواجِذِ ، وإِيَّاكُمْ ومُحْدثَاتِ الأُمُورِ فَإِنَّ كُلَّ بِدْعَةٍ ضلالَةٌ » رواه أبو داود ، والترمذِي وقال حديث حسن صحيح .

« النَّواجِذُ » بالذال المعجمة : الأَنْيَابُ ، وقيلَ : الأَضْرَاسُ .

ރަޟިﷲ ޢަންހު ވޮޑިގެންވާ أبو نَجيح الْعِرْباضِ بْنِ سَارِيَةَ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ: (އެއްދުވަހަކު) رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ތިމަންމެންނަށް بلاغةތެރި ނަސޭހަތެއް ބަސް ފުރިހަމަކުރައްވާން وعظ ވިދާޅުވިއެވެ. އޭގެ އިތުރުން ހިތްތަކަށް ބިރުވެރިކަން ލިބިގެން ދިޔައެވެ. އަދި ލޮލުން ކަރުނަ އޮހޮރިގެން ދިޔައެވެ. އަހަރުމެން ދަންނަވައިފީމެވެ. އޭ ﷲ ގެ ރަސޫލާއެވެ. މިއީ الوداعގެ ބަސްފުޅެއް ހެން ހީވެއްޖެއެވެ. ފަހެ (އަޅުގަނޑުމެންނަށް ނަސޭހަތް) وصية ކުރައްވާށެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިމަންނަ ތިޔަބައިމީހުންނަށް ﷲ އަށް تقوى ވެރިވުން وصية ކުރަމެވެ. އަދި (ވެރިންގެ) ބަސްއަހާ ކިޔަމަންތެރިވުން وصية ކުރަމެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ މައްޗަށް ވެރިއަކު ވީ މީހަކީ (މުސްލިމުންގެ ޢަބްދުއް ބޭނުމަކަ) حبش ޤައުމުގެ (ޤައުމު) އަޅަކު (ފަދަ ޤައުމެއް އަޅުގަނޑުމެން ވީނަމަވެސް). (އެހެން ވެރިޔަކު އަޅުގަނޑުމެން ވީނަމަ ވެރިކަމުގެ ޤައުމުގެ ކުރިން އަންނަގޮތް ވިޔަސް ތަބާވެ ބަސްއަހާށެވެ.) އަދި ހަމަކަށަވަރުން ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން ދިރިހުރެވޭނީ މީހުން (مجتمع އިން) ގިނަގިނަ اختلافތަކެއް ފެންނާނެއެވެ. ފަހެ ތިޔަބައިމީހުން ތިމަންނަގެ سنةއާ ބާރަށް ހިފާށެވެ. އަދި ތިމަންނަގެ ފަހުން އަންނަ ރަސޫލުގެ الْخُلُفَاء الرَّاشِدِينَ الْمَهْدِيِّينَ ގެ سنةއާއި ހިފުމަށް ކަރުނޮށިން ހިފުން ލާޒިމުވެއެވެ. (ދަތުން ހިފަހައްޓާ ބާރަށް ހިފަހައްޓަމުން) ހިފަހައްޓާށެވެ. އަދި ދީނުގައި އަލަށް އުފައްދާ ކަންތައް خلاف އެން އަލަށް އުފެދޭ ކަންތަކުން ދުރުވާށެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ދީނުގައި އަލަށް އުފެދޭ ކޮންމެ ކަމަކީ (އަލަށް އުފައްދާ ބިދުޢަތް) މަގުފުރެދުމެއް ކަމުގައެވެ.

158- الثَّالِثُ : عَنْ أَبِي هريرة رضي اللَّه عنه أَن رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قالَ : كُلُّ أُمَّتِي يدْخُلُونَ الْجنَّةَ إلاَّ مَنْ أَبَى » . قِيلَ وَمَنْ يَأْبَى يا رسول اللَّه ؟ قالَ : « منْ أَطَاعَنِي دَخَلَ الجنَّةَ ، ومنْ عصَانِي فَقَدْ أَبَى » رواه البخاري .

މާތްاللهރުހިވޮޑިގެންވާ أبو هريرة ގެ ރިވާޔަތުން ބަޔާންވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރައްވައިފައެވެ. ތިމަންރަސޫލާގެ އުއްމަތުގެ މީހުންގެ ތެރެއިން ސުވަރުގެއަށް ވަންނާނެ އިންކާރުކުރާމީހާ ފިޔަވައި އެންމެހައި މީހުން ސުވަރުގެއަށް ވަދެވޭނެއެވެ. (އަރިހުގައި اصحاب ބޭކަލުންގެ ފަރާތުން) ދެންނެވިއެވެ. އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. ސުވަރުގެއަށް ވަންނާން އިންކާރުކުރާނީ ކޮން ކާކުހެއްޔެވެ؟ حديث ކުރައްވައިފައެވެ. ތިމަންރަސޫލާ އަށް ކިޔަމަންތެރިވި މީހާ ސުވަރުގެއަށް ވަދެވޭނެ މީހާއެވެ. އަދި ތިމަންރަސޫލާ އަށް

ނުކިޔަމަންތެރި ވެއްޖެ މީހާއީ ފަރާ ހަމަކަށަވަރުން (ސުވަރުގެއަށް ވަންނާން) އިންކާރު ކޮށް ފިއެވެ.

159- الرَّابعُ : عن أَبِي مسلمٍ ، وقيلَ : أَبِي إِيَاسٍ سلَمةَ بْنِ عَمْرو بن الأَكْوَعِ رضي اللَّه عنه ، أَنَّ رَجُلاً أَكَلَ عِنْدَ رسولِ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم بشِمَالِهِ فقالَ : « كُلْ بِيمِينكَ » قَالَ : لا أَسْتَطِيعُ . قالَ : « لا استطعَت » ما منعَهُ إِلاَّ الْكِبْرُ فَمَا رَفعَها إِلَى فِيهِ ، رواه مسلم .

މާތް اللهރުހިވޮޑިގެންވާ أبو مسلم سلَمةَ بْنِ عَمْرو بن الأَكْوَعِ ގެ ރިވާޔަތުން ބަޔާންވެގެންވެއެވެ. (އަދި ބުނެވެއެވެ. މި صحابيގެ ކުންޔަތަކީ أبو إِيَاس އެވެ.) (އެއްފަހަރަކު) رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އިންނެވި ފަރާތުގައި މީހަކު ވާތްއަތުން ކާންފެށިއެވެ. އަރިހުން ކަނާތްއަތުން حديث ކުރައްވައިފައެވެ. މިހާ ކަނާތަތުން ކާށެވެ. އޭނާ (ބޮޑާކަމުގެ ސުންނަތަށް عمل ނުކުރުމަށްޓަކައި) ބުނެފިއެވެ. ތިމަންނައަށް ކަނާތަތުން ނުކެވޭނެއެވެ. (އޭނާގެ އަނިޔާވެރިކަމާއި ނުކިޔަމަންތެރިކަމުން) ބޮޑާކަމުން އޭނާގެ ގައިގައި ހަފު دعاء ގެ ގޮތުން ވިދާޅުވިއެވެ. މިބައިން ކަނާތަތުން ކާއިން ނުހުއްޓާ ނުކުރައްވާށެވެ! (ދެންނެވިއެވެ.) އޭނާ ކަނާތަތުން ކާއިރުގައި ވަރަށް އޭނާގެ ޙާލަތަށް ވަރަށް ... ބުނެފިއެވެ. އަނާނިއްޔަތު دعاء (އިލްތިޖާ) ސަބަބުން، (އޭނާގެ ކަނާތަށް ފަސޭހަ ވީ ޝަރީޢަތް ގަ) އެގޮތުން (އޭނާގެ ގަދަބާރުގައި ހަރުއެޅި) އޭނާގެ ކަނާތަށް އޭނާގެ އަނގައަށް ހަރުކަށް އުފުލުނުކުރެވުނެވެ.

160- الْخامِسُ : عنْ أَبِي عبدِ اللَّه النُّعْمَانِ بْنِ بَشِيرٍ رضي اللَّه عنهما، قال: سمِعْتُ رسولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يقولُ : « لَتُسَوُّنَّ صُفُوفَكُمْ أَوْ لَيُخَالِفَنَّ اللَّه بَيْنَ وُجُوهِكُمْ » متفقٌ عليه

ރަޟިﷲ ޢަންހުމާ ރިވާކުރެއްވި ޞަޙާބީ ބޭކަލެއްކަމުގައިވާ أبو عبدِ اللّه النُّعْمَانِ بْنِ بَشِيرِ ގެކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ވިދާޅުން އަޑުއިވިއެވެ. އަހަރެމެން حديث ކުރައްވާވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ކަނޑައެޅިގެން ތިޔަބައިމީހުންގެ ސަފުތައް (ހަރުދަނާ ކޮށް) ސީދާ ކުރާށެވެ. ނޫނީނަމަ ތިޔަބައިމީހުންގެ ހިތްތަކަށް الله سبحانه وتعالي ތަފާތުކުރައްވާނެ މޫނުތައް ކުރައްވާނެއެވެ.

وفي روايةٍ لِمْسلمٍ : كان رسولُ اللُّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يُسَوِّي صُفُوفَنَآ حَتَّى كأَنَّمَا يُسَوي بِهَا الْقِداحَ حَتَّى إِذَا رأَى أَنَّا قَدْ عَقَلْنَا عَنْهُ ثُمَّ خَرَجَ يَوماً ، فقامَ حتَّى كَادَ أَنْ يكبِّرَ ، فَرأَى رجُلا بادِياً صدْرُهُ فقالَ : « عِبــادَ اللَّه لَتُسوُّنَّ صُفوفَكُمْ أَوْ لَيُخَالِفَنَّ اللَّه بيْن وُجُوهِكُمْ » .

އަދި مسلم ގެ ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. رسول اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ތިމަންމެންގެ ސަފުތައް ހަމަކުރައްވައި ސީދާ ކުރައްވަމުން ގެންދަވައިފި. ހަމަ ތީރު ތަނބުގައި ސީދާ ކުރަނީ ހެންނެވެ. (އެގޮތަށް ހަމަކުރައްވައި ދެއްވާވަޑައިގަތީ ތިމަންމެން ދެނެގަނެވެންދެން) ތިމަންމެންނަށް ސަފުތައް ސީދާކުރުން އެނގިއްޖެކަން އެކަލޭގެފާނު ދެނެވޮޑިގެންފައި ތިމަންމެން ދެނެގަތުމަށްފަހު ސަފުތައް ސީދާ ކުރައްވަމުން ހުއްޓެވުމެވެ. ދެން ދުވަހަކު އެކަލޭގެފާނު ނިކުމެވަޑައިގެން ހުއްޓަވައި تكبير ކިޔަވަން ދާއިރު ސަފުން ބޭރަށް މަތިމަތިވެފައިހުރި މީހަކު ފެނިވަޑައިގެން ވިދާޅުވިއެވެ. (ހަނދާންކުރާށެވެ ހިތްތަކަށް ތަފާތުވުމެއް ލައްވައި) حديث ކުރެއްވިއެވެ. އޭ الله ގެ އަޅުތަކުންނޭވެ! ތިޔަބައިމީހުންގެ ސަފުތައް ކަނޑައެޅިގެން ސީދާ ކުރާ ހަމަކުރާށެވެ. ނޫނީނަމަ ތިޔަބައިމީހުންގެ މެދުގައި ރަޟިﷲ سبحانه وتعالى ތަފާތުކުރައްވާނެ މޫނުތަކެވެ.

161- السَّادِسُ : عن أَبِي موسى رضي اللَّه عنه قال : احْتَرق بيْتٌ بالْمدِينَةِ عَلَى أَهلِهِ مِنَ اللَّيْل فَلَمَّا حُــدِّث رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم بِشَأْنِهمْ قال : « إِنَّ هَذِهِ النَّار عَدُوٌّ لكُمْ ، فَإِذَا نِمتُمْ فَأَطْفِئُوهَا عَنْكُمْ » متَّفقٌ عليه .

ރަޟި الله ޢަންހު ރިވާކުރެއްވި أبو موسى ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. އެއްފަހަރަކު މަދީނާގައި ރޭގަނޑެއްގައި ގެއެއް އަލިފާން ރޯވެ އެގޭ މީހުންނަށް ހުރިހާއެއްޗެއް ދަށުވިއެވެ. އެ حادثة ގެ ޚަބަރު رسول اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އަށް ދެންނެވުމުން حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން މި އަލިފާނަކީ

ބިރުބައިލުމުންގެ عداوةތެރި އެކަމެވެ. އެހެންކަމުން ބިރުބައިލުމުން ނިގުޅުން އެހެންނެއްވުމީ (ހަވާއި ދަކާންތުރި ހުސްނަ އަދިޔާތުން) ނިއުމަތެކެވެ.

162- السَّابِعُ : عَنْهُ قال : قال رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « إنَّ مَثَل مَا بعَثني اللَّه بِـــهِ مـــنَ الْهُـــدَى والْعلْمِ كَمَثَلَ غَيْثٍ أَصَاب أَرْضاً فكَانَتْ طَائِفَةٌ طَيبَةٌ ، قبِلَتِ الْمَاءَ فأَنْبَتتِ الْكلأَ والْعُشْبَ الْكَثِيرَ ، وَكَانَ مِنْهَا أَجَادِبُ أَمسكَتِ الماءَ ، فَنَفَعَ اللَّه بها النَّاس فَشَرِبُوا مِنْهَا وسَقَوْا وَزَرَعَوا. وأَصَابَ طَائِفَةً أُخْرَى ، إِنَّمَـــا هِـــيَ قِيعانٌ لا تُمْسِكُ ماءً وَلا تُنْبتُ كَلأً فَذَلِكَ مَثَلُ مَنْ فَقُهَ فِي دِينَ اللَّه ، وَنَفَعَه ما بعَثَني اللَّه به ، فَعَلِـــمَ وعَلَّـــمَ، وَمثلُ مَنْ لَمْ يَرْفَعْ بِذلِكَ رَأْساً وِلَمْ يَقْبَلْ هُدَى اللَّهِ الذي أُرْسِلْتُ بِهِ » متفقٌ عليه . « فقُهَ » بِضم الْقَافِ عَلَى الْمَشْهُورِ ، وقيلَ : بكَسْرِهَا ، أَيْ : صارَ فَقِيهاً .

އަދި އެ صحابي (އަބޫރި ރަޟިالله ޢަނުހު ސުންނަތުގައި ابوموسىގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ.) ވިދާޅުވިއެވެ. رسول اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالي ބިމަށް ފޮނުއްވާ ހަސަރުވަރާއިގެން ފޮނުއްވެވި ހިދާޔަތާއި ދީނުވެރިކަމާ ހިދާޔަތާއި علم ގެ مثال އަދި ބިމަކަށް ވެހުނު ވާރޭގެ مثال އެވެ. ފަހެ ބިމުގެ ބައެއް ފަސްގަނޑު އެބިމަކީ ރަނގަޅު ބިމެއް ކަމުގައިވެއެވެ. އެހެންކަމުން ގަސްގަހާއި ގެސްސާއި ފަސްފިޔާފަދަ ގިނަعددެއް ފުރާޅުގެން އެރުއެވެ. އަދި އެބިމުގެ ބައެއް ހަރުބިންބިން އެފެން ހިފަހައްޓައިފި ބައެއްޖެއެވެ. އެހެންކަމުން އެފެނުން މީސްބިކަން ފުއްދާ ހާސްލުކަށްޖެހެއެވެ. އެއްޗެން އެފެން ބޯން ބޯނުން ކާބައެވެ. އަދި ދަނޑުވެރިކަން ކުރެވެއެވެ. އަދި ދަނޑާ ހައްދަން ބޯނުން ކުރެއްވެވެ. އަދި (މިއާއި خلافޝް) ދަރަ ބިން އެފަދަގަނޑު ގެ ފެން ނުބަހީ ވިނަގަސް ނުފެހެއެވެ. އަދި ފެން ހައްޓަވާފައިވެސް ނުހުރެއެވެ. ފަހަ (ދަނޑުގަނޑެވެ.) الله ގެ ދީން އުނގެނި އަދި އޭގެން ފައިދާއެ ހާސިލްކޮށް ގާތް الله ބިމަށް ކަލޭގެފާނު މެދުވެރި ކުރައްވާ ފޮނުއްވި ދީން އުނގެނި އަދި އެ އުނގެނުންދި މީހާގެ مثالއަދި އެ ރަނގަޅު ބިމުގެ مثالއެވެ. އަދި (ބޮލަށްޓަރު ވެރި ކަމުން) އެދީން އަހާ އިސްއުފުލާ ނުބަލާ އަދި ބިމަށް ކަލޭގެފާނު މެދުވެރި ކުރައްވާ الله ފޮނުއްވި ތެދުމަގު ޤަބޫލުނުކުރާ މީހާގެ مثالއަދި އެދަނޑު ބިމުގެ مثالއެވެ.

163- الثَّامِنُ : عن جابرٍ رضي اللَّه عنه قال : قال رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : «مثَلِي ومثَلُكُمْ كَمَثَــل رجُلٍ أَوْقَدَ نَاراً فَجعَلَ الْجَنَادِبُ وَالْفَراشُ يَقَعْنَ فيهَا وهُوَ يذُبُّهُنَّ عَنها وأَنَا آخذٌ بُحُجزِكُمْ عَنِ النــارِ ، وأَنْتُــمْ تَفَلَّتُونَ منْ يَدِي » رواه مسلمٌ .

« الْجَنَادبُ » : نَحْوُ الجَراد والْفرَاشِ ، هَذَا هُوَ المَعْرُوفُ الَّذِي يَقعُ في النَّار . «والْحُجَزُ»: جَمْــعُ حُجْــزَةٍ ، وهِيَ معْقِدُ الإِزَار والسَّراويلِ .

ރަޟިﷲ ޢަންހު ސަނަދުގައިވި جابر ގެފާނު ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިމަންކަލޭގެފާނާއި ތިޔަބައިމީހުންގެ مثال ވަނީ މިގޮތަށެވެ. އެއީ މީހަކު އަލިފާންގަނޑެއް ރޯކުރުމުން އޭގެ އަލިފާން ދިލަކަށް ފަނިފިލާއި ގަހުމަތީގައި ބަޔަކު ފަތްކަޅިކާބައް ފަނި ސޫފިބައް އަޅިސް އައިފިލާނި ކުރެން ފަށައިފިއެވެ. އަރިހުގެ އެބައިމީ އެއިފިލާނަށް ވައްޓައި ނުދޭން ހުރަސްއަޅައި ދުރުކޮށް ފިޔަވަޅު ހޯދަމުއެވެ. ހަމައެހެންމެ ތިމަންކަލޭގެފާނު ވެސް ތިޔަބައިމީހުން ނަރަކައިގެ އަލިފާނުން ސަލާމަތްކުރުމަށް ތިޔަބައިމީހުންގެ ބުރިތައް ހިފާ ދަމަމުއެވެ. އަދި ތިމަން ކަލޭގެފާނު އަތުން ފިލައިގެން ދަނީ ތިޔަބައިމީހުން އަލިފާނުން ސަލާމަތްކުރުމަށެވެ.

164- التَّاسعُ : عَنْهُ أَنْ رسولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم أَمَر بِلَعْقِ الأَصابِعِ وَالصحْفةِ وقال: « إِنَّكُم لا تَدْرُونَ في أَيِّهَا الْبَركَةَ » رواه مسلم .

އަދި އެ صحابي (އެބަހީ ރަޟިﷲ ޢަންހު ސަނަދުގައިވި جابرގެފާނު) ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ކާއުމުންފަހު އިނގިލިތައް ލެވޭ ސަހަނުތަކާއި ކަނޑުވާލުމާ އަދި ކަނބަލުންގެ ބޭނުމަށް ބަރަކާތް ހުށަހެޅުމުގެ ސަބަބުން ތަނަވަސްކުރުން رسول اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އަމުރު ކުރެއްވިއެވެ. އަދި حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަ ބައިމީހުންނަކަށް އޭގެ ކޮންބައެއްގައި بَرَكة ހުރިކަމެއް ނޭނގޭ ކާބޯތަކެތީގެ ކޮންބައެއްގައިތޯ ކަމެއް ތިޔަބައިމީހުންނަކަށް ނޭނގޭނެއެވެ.

وفي رواية لَهُ : « إِذَا وَقَعتْ لُقْمةُ أَحدِكُمْ . فَلْيَأْخُذْهَا فَلْيُمِطْ مَا كَانَ بِهَا مِنْ أَذًى ، وَلْيَأْكُلْهَا ، وَلا يَدَعْهَا لَلشَّيْطانِ ، وَلا يَمْسَحْ يَدَهُ بِالْمَندِيلِ حَتَّى يَلْعَقَ أَصَابِعهُ ، فَإِنَّهُ لا يدْرِي في أَيِّ طَعَامِهِ الْبركَةَ » .

އަދި مسلمގެ ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ އެކަކު ކާބޯތަކެތީގެ ބައެއް ވެއްޓިއްޖެނަމަ ދެން އެއްބޭކަލު

ނަގާނެވެ. އެއަށްފަހު އެއްޗެހި ސާފުކުރާނެވެ. އަދި އެ އެއްޗެހި ކާނެވެ. އަދި (އެއްގޮތަކަށްވެސް) އެއްޗެހި شَّيْطَانُއަށް ކައިގެން ދޫނުކުރާނެވެ. އަދި އަތުގައި ހުރި ބޮޑުނުލާފައި އިނގިލި އަނގައިން ލާފާ ސާފުކުރުމުގެ ކުރިން ތުވާލީގައި ނުފޮހެއެވެ. ފަހަރުގައި ކެއުމުގެ ކޮން ބައެއްގައި ބަރަކާތް ހުރީ ކާނެއެއްޗެއްގެ ކޮން ބައެއްގައިކަން ނޭނގޭތީއެވެ.

وفي رواية له : « إنَّ الشَّيْطَانَ يَحْضُرُ أَحَدكُمْ عِنْدَ كُلِّ شَيءٍ مِنْ شَأْنِهِ حَتَّى يَحْضُرَهُ عِنْدَ طَعَامِهِ ، فَإذَا سَقَطَتْ مِنْ أَحَدِكُمْ اللُّقْمَةُ فَلْيُمِطْ مَا كَان بِهَا منْ أَذًى، فَلْيأْكُلْها ، وَلا يَدَعْهَا لِلشَّيْطَانِ .

އަދިވެސް مسلمގެ ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން شَّيْطَانُ ތިޔަބައިމީހުން ކުރާ ކޮންމެ ކަމެއްގައި ބައިވެރިވާން އުޅެއެވެ. އެހެންކަމުން ކާއިރު شَّيْطَانُ އައިސް ބައިވެރިވެއެވެ. ވީމާ ތިޔަބައިމީހުން ކާއިރު ކާއެއްޗެއް ވެއްޓިއްޖެނަމަ އެއަށް ހުރި އެއްޗެއް ފޮހެލާފައި ކާލާށެވެ. އަދި (އެއްގޮތަކަށްވެސް) އެއްޗެހި شَّيْطَانُ ކައިގެން ދޫނުކުރާށެވެ.

ދޮންނަވައެވެ. މިحديث ގައި ބަޔާންވެއެވެ ކާނާ ބާކީވާ ބަޔާ މާތްވާ އެއްޗެހި ގައި ނުބާއްވައެވެ ސާފުކުރާ ކާއެއްޗެއް ކާރިޔާ ކަމަކަށް ވަކިހިފަ ކެއުމެވެ. އަދި ވެއްޓޭ އެއްޗެހިގެ ތެރެއިން ނުބައިނަމަ އެއްޗެހި ފޮހެލާ ކާލާފައިވާ ކާނާދީނަމަ ކެއުމެވެ. ނުފޮހި ކާނު ކަމަށްފަހު، ނުފޮހޭ އެއްޗެއް ފޮހެ އެއްޗެހި ކާލުމަށް ނުބައިހަމަ ވިހުމެވެ ނުބައިނަމަ އެއްޗެހި ދޫކޮށްލާ شَّيْطَانُ އަށް ނުލާލާ ކެއުން ކާލާފައި ދޫކޮށްލާ ގަނޑައެއް ބަރަކާތް އެއްޗެހި ކާނުދީނަމަ ކަމެވެ.

165- الْعَاشِرُ : عن ابن عباس ، رضيَ اللَّه عنهما ، قال : قَامَ فينَا رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم بَموْعِظَـةٍ فقال : « أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّكُمْ محشورونَ إِلَى اللَّه تَعَالَى حُفَاةَ عُرَاةً غُرْلاً { كَمَا بَدَأْنَا أَوَّلَ خَلْقٍ نُعِيدُهُ وَعْداً علَيْنَا إِنَّا كُنَّا فَاعِلِينَ } [الأنبياء : 103] أَلا وَإِنَّ أَوَّلَ الْخَلائِقِ يُكْسى يَوْمَ الْقِيَامَةِ إبراهيم صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَـلَّم، أَلا وإِنَّهُ سيُجَاءِ برِجَالٍ مِنْ أُمَّتِي، فَيُؤْخَذُ بِهِمْ ذَاتَ الشِّمال فأَقُولُ: يارَبِّ أَصْحَابِي ، فيُقَالُ : إِنَّكَ لا تَدْرِي مَا أَحْدَثُوا بَعْدَكَ ، فَأَقُول كَما قَالَ الْعَبْدُ الصَّالِحُ : { وكُنْتُ عَلَيْهِم شَهيداً ما دُمْتُ فِيهِمْ } إِلَــى قولِــهِ : { العَزِيز الحَكيمُ } [المائدة : 117 ، 118] فيُقَالُ لِي : إِنَّهُمْ لَمْ يَزَالُوا مرْتَدِّينَ عَلَى أَعقَابِهِمْ مُنذُ فــارَقْتَهُمْ » متفقٌ عليه .

« غُرْلاً » أَيْ : غَيْرَ مَخْتُونِينَ .

މާތްالله އެދެބޭކަލުންނަށް ރުހިވޮޑިގެންވާ عبد الله بن عباس ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވި އެވެ. އެއްފަހަރަކު رسولُ الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ތިމަންމެންނަށް ނަސޭހަތް ދެއްވަން ހުއްޓިވަޑައިގަތެވެ. ފަހެ حديث ކުރައްވައެވެ. އޭ މީސްތަކުންނޭވެ! ހަމަކަށަވަރުން ތިޔަބައިމީހުން الله ގެ حضرةއަށް محشر ކުރެއްވޭނީ ހުސްފައިތިލަވެފައި ހުރަގަނޑު ހިތާނުނުކުރާ حالَގައެވެ. (އެއީ ކީރިތި قران ގައިވާ ފަދައިންނެވެ.) { كَمَا بَدَأْنَا أَوَّلَ خَلْقٍ نُعِيدُهُ وَعْداً علَيْنَا إِنَّا كُنَّا فَاعِلِينَ} މާނައީ: ތިމަން ރަސްކަލާނގެ خَلْق ފެށުން އެންމެ ފުރަތަމަ އުފެއްދެވި ގޮތަށް އަނބުރާ އިއާދަކުރައްވާހުށީމެވެ. އެއީ ތިމަން ރަސްކަލާނގެ ޒިންމާގައިވާ وَعْد އެކެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަން ރަސްކަލާނގެ ކުރައްވާނޭ ކަމެވެ.

(އަދި حديث ކުރައްވައެވެ.) ދަންނާށެވެ! ހަމަކަށަވަރުން قِيَامَة ދުވަހުން އެންމެ ފުރަތަމަ ހެދުން ލައްވާނީ إبراهيم صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އެވެ. (އަދި ދަންނަވަން ހުށީމެވެ!) އަދުވަހު ތިމަން ކަލޭގެފާނުގެ އުއްމަތުގެ ތެރެއިން ބަޔަކު މީހުން ގެންނެވޭނެއެވެ. ފަހެ ހާޒިރުވާނެ ގޮތުގަ ފަރިއްތަވެއެވެ. އަދި ތިމަން ރަސޫލާ ދެފަރާތުގެ ހުރިވަރުގައެވެ. ބަލައްވާ ރަސްކަލާނގެ! އެއީ ތިމަން ރަސޫލާގެ އުއްމަތުގެ މީހުންނެވެ. ފަހެ ތިމަން ކަލޭގެފާނު ދަންނަވާނީއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެބައިމީހުން ކަލޭގެފާނުގެ ފަހުން ކުރި ކަންތައް ކަލޭގެފާނަށް އެނގިވަޑައިނުގަންނަވައެވެ؟ އަދި ދެން ތިމަން ރަސޫލާ ވީހެ އެދުވަ ވަޑައިގަތެ އެއީ صالح އަޅާމީހެ ޢީސާގެ ދުވަހުގެ ފަދައިން ޢީސާބޭފުޅާ (قران ގައި އެންނަނިވި އާޔަތް) ވިދާޅުވެފައިވާގޮތެވެ. { وكُنْتُ عَلَيْهِمْ شَهيداً ما دُمْتُ فِيهِمْ} إِلَى قولِهِ: {العَزِيز الحَكيمُ} [المائدة : 117، 118] މާނައީ: ތިމަން ރަސޫލާ އެބައިމީހުންގެ ތެރޭގައި ހުރިހައި ހިނދަކު އެބައިމީހުން ކުރިعملތައް ތިމަން ރަސޫލާ ބޭނުވެއިވެއެވެ. ފަހެ ދެން އިބަރަސްކަލާނގެ ތިމަން އަރާ މުޅިއަށްވެވުން އެއްނުވުމަ އެބައިމީހުން ކުރި عملތައް އިބަރަސްކަލާނގެ ލޮބުން ދަންނަވާށެވެ. އިބަރަސްކަލާނގެ ހުރިހާ ކަމެއްގެ މައްޗަށް ހެކިވެވޮޑިގެންވާ ރަސްކަލާނގެއެވެ. އެބައިމީހުންނަށް އިބަރަސްކަލާނގެ عذاب ދެއްވުމަށް އިރާދަކުރައްވާނަމަ އެކަލާނގެ އަޅުންނެވެ. ސަބަބަކީ އެބައިމީހުން އިބަރަސްކަލާނގެ އަޅުންނެވެ. އަދި އިބަރަސްކަލާނގެ އެބައިމީހުންގެ ފާފަތައް ފުއްސަވައި ދެއްވުމަށް އިރާދަކުރައްވާނަމަ އެކަލާނގެ ހުރިހާ ނުފޫޒެއް ހުރި ރަސްކަލާނގެއެވެ. ސަބަބަކީ ހަމަކަށަވަރުން އިބަރަސްކަލާނގެ ޢިއްޒަތްތެރި حكمة ވަންތަ ރަސްކަލާނގެ

އެވެ. ފަހެ (ހިމަނަށްރަސޫލާގެ މިޢުރާޖުބަރުހަނު ހިމަނާފައިވާ ކަންތައްތަކެވެ.) އެބައިމީހުން ހިތި
ކަލޭގެފާނު ދުނިޔެ ދުކުރައްވައިގެންސުވަރުގެ އެބަދުއި ކަފިރުކަންމިލްކެއެވެ.

166- الْحَادِي عَشَرَ : عَنْ أَبِي سعيدٍ عبدِ اللَّهِ بنِ مُغَفَّلٍ ، رضي اللَّه عنه ، قال : نَهَى رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، عَن الخَذْفِ وقالَ : « إِنَّهُ لا يقْتُلُ الصَّيْدَ ، ولا يَنْكَأُ الْعَدُوَّ ، وَإِنَّهُ يَفْقَأُ الْعَيْنَ ، ويَكْسِرُ السِّــنَّ »
متفقٌ عليه .

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވާ أبو سعيدٍ عبدِ اللَّهِ بنِ مُغَفَّلٍ ގެ ރިވާޔަތް ކުރެއްވި ހަދީޘެއް ވެއެވެ. ބުނެވުނު
ނަބީ އަށް މިޝަކަތު ކަލޭގެފާނު رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ވަނީ މަނާ ކުރައްވާފައެވެ. އަދި
حديثކުރައްވައެވެ. އެގޮތް އޭގެ ސަބަބުން عداوةތެރިންގެ މަރުއްވާލާ ނުވެއެވެ. އަދި އެހެރީ
شكارވެސް ނުވެއެވެ. ނަމަވެސް އެއިން ތަރުފަދި ހުރަސްކޮށް މިހާރު ލޮيقينންވެސް ހަލާކުވެގެން
ދެއެވެ. ނުވަތަ ކުރިމަތިވެއް ހުންނަ މިހާރު ދަތްފުށް މުގުރިގެން ދެއެވެ.

وفي رواية : أَنَّ قريباً لابْنِ مُغَفَّلٍ خَذَفَ ، فَنَهَاهُ وقال : إِنَّ رسولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم نَهَى عن الخَــذْفِ وقَالَ : « إِنَّهَا لا تَصِيدُ صَيْداً » ثُمَّ عادَ فقالَ : أُحَدِّثُكَ أَن رسولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، نَهَى عَنْهُ ، ثُــمَّ عُدْتَ تَخْذِفُ ،؟ لا أُكَلِّمُكَ أَبداً .

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. އިސްވެދެންނެވުނު ابْن مُغَفَّل ނަމަކަށް ކިޔުނު صحابيގެ މާތް ބިމާގެ
މިހާރު ކަލޭގެނޯކަރު ވަނީ ކުރައްވާފައެވެ. އަދި ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ
وسَلَّم ވަނީ އެކަން މަނާކުރެއް ބޭނުމެއްނުކުރި ކަލޭގެފާނު މަނާކުރައްވާފައެވެ. އަދި حديث ކުރައްވައެވެ.
ހަމަކަށަވަރުން އެގޮތް އޭގެ ސަބަބުން شكارއް ނުވެއެވެ. ދެން އަލުން އެފަދަ ދުވަހެއްގައި އެހެންކާ
ކަލޭގެފާނު ފާރިއެވެ. އެހެންދު އެ صحابي ދެންނެވިއެވެ. ބިމަނަށް ބިޔާގެ ކާރިގައި މިޝަކަތު އެކަމި
ހަމަކަށަވަރުން رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم މަނާކުރައްވާފައިވާ ކަމެކެވެ. ދެންވެސް ފަހުން ބިޔާ
އެއްވެސް ބޭނުމެއް ނެތި އެކަން މިޝަކަތު ކަލޭގެނަމަ ބިމަށް ޖެހުމާއި އެގޮތުން ދުވަހަކުވެސް
ނުކުރިއްޔާ ކަލޭގެނަމަ...

167- وعنْ عابسِ بن ربيعةَ قال : رَأَيْتُ عُمَرَ بنَ الخطاب ، رضي اللَّه عنه ، يُقَبِّلُ الْحَجَرَ يَعْنِي الأَسْـــوَدَ ويَقُولُ : إِنِي أَعْلَمُ أَنَّكَ حَجَرٌ مَا تَنْفَعُ ولا تَضُرُّ ، ولَوْلا أَنِّي رأَيْتُ رسولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، يُقَبِّلُكَ ما قَبَّلْتُكَ .. متفقٌ عليه .

عابس بن ربيعةَ ވިދާޅުވިއެވެ. ވީމަންޏަ، މާތްالله ރުއްސެވުންވާށިއެވި عُمَر بن الخطاب ، الحجر الأَسْوَد ގައި ބޮސްދެއްވި ތަންފެނިއްޖެއެވެ. އަދި ވިދާޅުވިއެވެ އަޅުގަނޑު ދަންނަމެވެ ތިބާއަކީ ހިލަގަނޑެއް ކަމާއި ތިބާއަކީ ގެއްލުމެއް ނުވަތަ ލާބައެއް ނުކުރާ އެއްޗެއްކަމެވެ. އަދި ތިމަންނަ ތިބާ ބޮސްދެއްވާތީ ކަލޭގެފާނު ބޮސްދެއްވަނިކޮށް ނުފެނުނުނަމަ، އަދި ތަމަންނަ ތިބާއަށް ބޮސްދެއްވުމުގެ ސަބަބަކީ رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ބޮސްދެއްވި ތަން ފެނިގެން ތިމަންނަ ތިބާއަށް ބޮސްދެއްވީމެވެ. ދެންނެވީ ބޮސްދެއްވިދާނެ ތަނެއް ބޮސްދެއްވުމެވެ.

17- باب في وجوب الانقياد لحكم الله تعالى
وما يقوله من دُعي إلى ذلك ، وأُمِرَ بمعروف أو نُهِيَ عن منكر

الله ގެ حكم ތަބާވެ ކިޔަމަންތެރިވުން ވާޖިބުވުމާބެހޭ ބާބާއި އަދި އެއަށް ގޮވާލެވިއްޖެ ނަމަ ބުނާނެ ބަސް އަދި ހެޔޮކަމަށް އަމުރުކުރެވިއްޖެނަމަ، ނުވަތަ ނުބައިކަމުން ނަހީކުރެވިއްޖެނަމަ ބުނާނެ ބަސްތަކާބެހޭ ބާބު باب

قَالَ اللهُ تَعَالَى : ﴿ فَلا وَرَبِّكَ لا يُؤْمِنُونَ حَتَّى يُحَكِّمُوكَ فِيمَا شَجَرَ بَيْنَهُمْ ثُمَّ لا يَجِدُوا فِي أَنْفُسِهِمْ حَرَجاً مِمَّا قَضَيْتَ وَيُسَلِّمُوا تَسْلِيماً ﴾ [النساء : 65] ،

އަރިހަރަސްކަލާނގެ ވަޙީކުރައްވައެވެ! ދެން، ކަލޭގެފާނުގެ ރައްބު ކަލާނގެ ޙައްޤުގައި وحي ކުރެއްވިއެވެ. އެއުރެންގެ މެދުގައި އުފެދުނު ދެބަސްވުންތަކުގައި، ކަލޭގެފާނު حكمވެރި ކަމުގައި ލައްވަންދެން، އެއުރެން ايمانއެއް ނުވެއެވެ. ދެން، ކަލޭގެފާނު ނިޔާކުރެއްވި ކަމަކުން އެއުރެންގެ ހިތްތަކުގައި ދަތިކަމެއް ފެނިގެން ނުވާނެއެވެ. އަދި އެއުރެން (އަނިޔާއަކުން) ދުރުގައި ކިޔަމަންތެރިވާ ކިޔަމަންވުމުން ކިޔަމަންވާންވާނެއެވެ.

وَقالَ تَعَالَى : ﴿ إِنَّمَا كَانَ قَوْلَ الْمُؤْمِنِينَ إِذَا دُعُوا إِلَى اللهِ وَرَسُولِهِ لِيَحْكُمَ بَيْنَهُمْ أَنْ يَقُولُوا سَمِعْنَا وَأَطَعْنَا وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴾ [النور : 51] .

އެއުރެންގެ މެދުގައި، حكمކުރެއްވުމަށް اللهއާއި، އެކަލާނގެ رسولއާގެ އަރިހަށް އައުމަށް، އެއުރެންނަށް ގޮވާލެވިއްޖެ ހިނދުން، مؤمنގެ ބަސްއަކުވަނީ ވާނީ ކަށަވަރީ، ހިމަނުން އަޑުއަހައިފީމުއޭ، އަދި ކިޔަމަން ވެއްޖީމުއޭ، އެއުރެން ބުނުމެވެ. އަދި ދިރުމަށްވާނެ މީހުންނީ، ހަމައެއުރެންނެވެ.

وفيه من الأحاديث حديث أبي هريرة المذكور في أول الباب قبله (انظر الحديث رقـــم 156) وغـــيره مـــن الأحاديث فيه.

168- عن أَبِي هريرة رضي اللَّه عنه ، قال : لَمَّا نَزَلَتْ عَلَى رسولِ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : { للَّهِ ما في السَّمواتِ وَمَا فِي الأرض وإن تبدوا مافِي أَنْفُسِكُمْ أَوْ تُخْفوهُ يُحاسبْكُمْ بِهِ اللَّه} الآية [البقرة 283] اشْـتَدَّ ذلكَ عَلَى أَصْحابِ رسولِ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، فأَتوْا رسولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم، ثُمَّ برَكُوا عَلَـى الرُّكَب فَقالُوا : أَيْ رسولَ اللَّه كُلِّفَنَا مِنَ الأَعمالِ مَا نُطِيقُ : الصَّلاَةَ وَالْجِهادَ وَالصِّيام وَالصَّدقة ، وَقَدَ أُنْزلتْ عليْكَ هَذِهِ الآيَةُ وَلا نُطِيقُهَا . قالَ رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : «أَتُرِيدُونَ أَنْ تَقُولوا كَمَـا قَـالَ أَهْـلُ الْكِتابَيْنِ مِنْ قَبْلكُمْ : سَمِعْنَا وَعصينَا ؟ بَلْ قُولوا : سمِعْنا وَأَطَعْنَا غُفْرانَك رَبَّنَا وَإِلَيْكَ الْمصِيرُ » فَلَمَّـا اقْتَرَأَهَـا الْقَومُ ، وَذَلقَتْ بِهَا أَلْسنتهُمْ ، أَنزلَ اللَّه تَعَالَى في إِثْرِهَا : { آمنَ الرَّسُولُ بما أُنْزِلَ إِلَيْهِ مِنْ رَبِّهِ وَالْمُؤمِنونَ كُلٌّ آمنَ بِاللَّه وَملائِكَتِهِ وكُتبِه وَرُسُلِهِ لا نُفرِّقُ بَيْنَ أَحَدٍ مِنْ رُسُلِهِ وَقالوا سمِعْنَا وَأَطعْنا غُفْرَانكَ رَبَّنَا وَإِلَيْكَ الْمَصيرُ } فَلَمَّا فعَلُوا ذلك نَسَخَهَا اللَّه تَعَالَى ، فَأَنْزلَ اللَّه عَزَّ وَجَلَّ : { لا يُكلِّفُ اللَّه نَفْساً إِلاَّ وُسْعَهَا لَهَا مَا كَسَبتْ وَعَلَيْهَا مَا اكْتَسَبتْ ، رَبَّنَا لا تُؤاخِذْنَا إِنْ نَسِينَا أَو أَخْطَأْنَا } قَالَ : نَعَمْ { رَبَّنَا وَلا تَحْمِلْ عَلَيْنَا إِصْراً كَمَـا حمَلْتَهُ عَلَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِنَا } قالَ: نعَمْ { رَبَّنَا ولا تُحَمِّلْنَا مَالا طَاقَةَ لَنَا بِهِ } قَالَ : نَعَمْ { واعْفُ عَنَّا واغْفِـرْ لَنَا وَارْحَمْنَا أَنْت مَوْلانَا فانْصُرنَا عَلَى الْقَومِ الْكَافِرِينَ } قَالَ : نعَمْ . رواه مسلم .

މާތްالله ކިޔުއްވާ ސޫރަތުލްބަޤަރާގެ أبو هريرة ގެ ރިވާޔަތް ރަސޫލާގެއަރިހަށް ވަޙީވާވެގެންވާއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. الله ގެ وحى ބާވައިލެއްވީ {للَّهِ ما في السَّمواتِ وَمَا فِي الأرض وإن تبدوا مافِي أَنْفُسِكُمْ أَوْ تُخْفوهُ يُحاسبْكُمْ بِهِ اللَّه} މާނައީ:- ބިމާއި އުޑުތަކުގައި ވާހާ ތަކެތި މިލްކުވެގެންވަނީ މާތްالله އަށެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ނަފްސުތަކުގައިވާ އެއްޗެއް ތިޔަބައިމީހުން ފާޅުކުރިޔަސް ނުވަތަ ސިއްރުކުރިޔަސް އެކަމާމެދު މާތް الله ހިސާބުކުރައްވާނެ ތެދެވެ ދެކިވަޑައިގަތުމެވެ.

މިއާޔަތް رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ ވަޙުޔަކަށް ނާޒިލްވި ވުމުން މިކަމާއިމެދު رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ اصحاب ން ވަރަށް ކަންބޮޑުވިއެވެ. އަދި ސިކުނޑުން އެބޭކަލުން رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ އަރިހަށް ވަޑައިގެން އެއްކަށުގަނޑު ކަކޫމައްޗަށް ޖެހިވަޑައިގެން ދެންނެވިއެވެ. އޭ اللهގެ ރަސޫލާއެވެ. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] تكليف ދެއްވާނެކަމަށް. (مثال ގޮތުން) ނަމާދުކުރުމާއި، جهاد ކުރުމާއި ރޯދަހިފުމާއި صدقة ދިނުން ފަދަ ކަންތައްތަކެވެ. ([illegible] [illegible] [illegible] [illegible]) އަދި [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ([illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]) [illegible] [illegible] [illegible] رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] تورات އާއި انجيل ގެ [illegible] (އެބަހީ يهودي ންނާއި نصارى ން) [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] "[illegible] [illegible] [illegible] އަދި [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]." [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] سمعْنَا وَأَطعْنا غُفْرَانكَ رَبَّنا وَإِلَيْكَ الْمَصيرُ މާނައީ:- [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] އަދި [illegible] [illegible] [illegible]! [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] އަދި [illegible] އަދި [illegible] [illegible] حضرة [illegible] [illegible] ([illegible]) [illegible] [illegible] [illegible] އަދި [illegible] [illegible] [illegible] ﷲ سبحانه وتعالى وحى ކުރެއްވިއެވެ.

آمنَ الرَّسُولُ بِما أُنْزِلَ إِلَيْهِ مِنْ رَبِّهِ وَالْمُؤمِنونَ كُلٌّ آمنَ بِاللَّه وَملائِكَتِهِ وكُتبه وَرُسُلِهِ لا نُفرِّقُ بَيْنَ أَحَدٍ مِنْ رُسُلِهِ وَقالوا سمعْنَا وَأَطعْنا غُفْرَانكَ رَبَّنَا وَإِلَيْكَ الْمَصيرُ لا يُكلِّفُ اللَّه نَفْساً إِلاَّ وُسْعَهَا لَهَا مَا كَسَبتْ وَعَلَيْهَا مَا اكْتَسَبَتْ ، رَبَّنَا لا تُؤاخِذْنَا إِنْ نَسِينَا أَو أَخْطَأْنَا رَبَّنَا وَلا تَحْمِلْ عَلَيْنَا إِصْراً كَمَا حمَلْتَهُ عَلَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِنَا رَبَّنَا ولا تُحَمِّلْنَا مَالا طَاقَةَ لَنَا بِهِ واعْفُ عَنَّا واغْفِرْ لَنَا وَارْحَمْنَا أَنْت مَوْلانَا فانْصُرنَا عَلَى الْقَومِ الْكَافِرينَ

މާނައީ: رسول އާއި، އެކަލޭގެފާނުގެ ވެރި ރަސްކަލާނގެ حضرة ން ބާވައިލެއްވި އެއްޗަކަށް (އެބަހީ: ކީރިތި قران ކަމަށް) رسول އާއި مؤمن ން إيمان ވިއެވެ. އެ އެންމެން الله އާއި، އެކަލާނގެ ملائِكة ންނާއި، އެކަލާނގެ (ބާވައިލެއްވި) ފޮތްތަކާއި، އެކަލާނގެ ފޮނުއްވި رسول ންނަށް إيمان ވިއެވެ. (އެއުރެން ބުނެތެވެ.)

ތިމަންމެން، އެކަލާނގެ رسولﷺ ގެ ތަބާވުން އެކަލާނގެ ދެއްވާ ތަޤުވާއަށް ނަސޭހަތްދެއްވުމެވެ. އަދި، އެއުރެން ބުނުއްވެ. ތިމަންމެން އަހަރި ކިޔަމަން ވެއްޖައީމުއެވެ. އަހަރެންގެ ވެރިރަސްކަލާނގެއެވެ! އަހަރެންގެ ފާފަ ފުއްސަވައިދެއްވާނދޭވެ! އަދި، އެކަށައި ދިއުންވަރު، އިބަރަސްކަލާނގެ حضرة އަށެވެ. الله، އެއްވެސް ނަފްސަކަށް، އެ نفسއަކަށް ކުޅަދާނަވާވަރަށް މެނުވީ ތަކަލީފު تكليفއެއް ނުދެއްވައެވެ. އެ نفسއެއް ހެދިހެޔޮކަމެއް (ގެ ثواب) އެ نفسއަކަށްވެއެވެ. އަދި ، އެ نفسއެއް ހެދި ނުބައިކަމެއް (ގެ عقاب) އެ نفسއަށް ގެއްލެނީވެއެވެ. އަހަރެންގެ ވެރިރަސްކަލާނގެއެވެ! އަހަރެން ހަނދާންނެތިއްޖެނަމަ، ނުވަތަ، قصد އެއްނުކޮށް އަހަރެންނަށް ކުށެއް ވެއްޖެނަމަ (އެކަމަށް) އަހަރެންނަށް عقوبات ނުދެއްވާނދޭވެ! އަހަރެންގެ ވެރިރަސްކަލާނގެއެވެ! އަހަރެންގެ ކުރިން ތިބި މީހުންނަށް އުފުލުވުން ދެއްވި ފަދަ ބުރަކަމެއް އަހަރެން އުފުލުމަށް ނުދެއްވާނދޭވެ! އަހަރެންގެ ވެރި ރަސްކަލާނގެއެވެ! އަހަރެންނަށް އަދާކުރެވޭ ކަމަކަށްވުރެ ބޮޑުކަމެއް އުފުލުން އަހަރެންނަށް ނުދެއްވާނދޭވެ! އަދި، އަހަރެންނަށް عفو ކުރައްވާނދޭވެ! އަދި، އަހަރެންނަށް ފާފަ ފުއްސަވާނދޭވެ! އަދި އަހަރެންނަށް رحمة ލައްވާނދޭވެ! އިބަރަސްކަލާނގެއީ އަހަރެންގެ އެހީތެރިވެރިޔާ ރަސްކަލާނގެއެވެ. ފަހެ، كافر ވީގޯތީ މީސްތަކުންގެ މައްޗަށް އަހަރެންނަށް نصر ދެއްވާނދޭވެ !

18- باب النَّهي عن البِدَع ومُحدثات الأمور

بدعةތަކާއި ދީނުގައި އާކޮށްއުފައްދާ ކަންތައްތަކުން ނަހީކުރުމާއިގުޅޭގޮތުން ބަޔާންކޮށްދޭ باب

قَالَ اللهُ تَعَالَى : ﴿ فَمَاذَا بَعْدَ الْحَقِّ إِلاَّ الضَّلاَل ﴾ [يونس : 32] ،

ފަހެ، حق ގެ ފަހުން ގެންގުޅުއްވަން ހުރީ މަގުފުރެދުން ނޫން ކޮން އެއްޗެއް ހެއްޔެވެ؟

وَقَالَ تَعَالَى : ﴿ مَا فَرَّطْنَا فِي الْكِتَابِ مِنْ شَيْء ﴾ [الأنعام : 38] ،
ފޮތުގައި (ނަކުލުއްވާ) ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެއްވެސް އެއްޗެއް ދޫކޮށް ނުލައްވަމެވެ.

وَقَالَ تَعَالَى : ﴿ فَإِنْ تَنَازَعْتُمْ فِي شَيْءٍ فَرُدُّوهُ إِلَى اللهِ وَالرَّسُولِ ﴾ [النساء : 59]

ފަހެ ކަމަކާއިމެދު ޖިދަބައިޖެހުން ދިމާވެއްޖެނަމަ، ﷲ އަށާއި ރަސޫލާއަށް އަނބުރާ ހުށަހަޅާށެވެ.
(އެބަހީ އަނބުރާލުމީ ﷲއާއި، އަނބުރާލުމީ ރަސޫލާގެ ހަޔާތުގައި އެވަގުތުގައި ބަލައި އަވަހަށް ހުށަހަޅާށެވެ!)

وَقالَ تَعالَى : ﴿ وَأَنَّ هَذَا صِرَاطِي مُسْتَقِيماً فَاتَّبِعُوهُ وَلا تَتَّبِعُوا السُّبُلَ فَتَفَرَّقَ بِكُمْ عَنْ سَبِيلِهِ ﴾ [الأنعام : 153] ،

އަދި މިއީ ތިމަންރަސޫލާގެ ސީދާވެގެންވާ މަގުމަތެވެ. ފަހެ، އެމަގުން ތިޔަބައިމީހުން تبعވާށެވެ!
(އެހެން މަގުތަކަށް ތިޔަބައިމީހުން تبعނުވާށެވެ! (އެހެން) ރަސޫލާގެ މަގުން ތިޔަބައިމީހުން ވަކިވެގެން ހިނގައިދާނެތީވެ.

وَقالَ تَعالَى: ﴿ قُلْ إِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللهَ فَاتَّبِعُونِي يُحْبِبْكُمُ اللهُ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ ﴾ [آل عمران :31]

ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! ތިޔަބައިމީހުން، ﷲ ދެކެ ލޯބިވާ ކަމުގައިވާނަމަ، ފަހެ، ތިޔަބައިމީހުން، ތިމަންނަބިއްޔާއަށް تبعވާށެވެ! އޭރުން ﷲ، ތިޔަބައިމީހުން ދެކެ ލޯބިވެ ވޮޑިގެންފާނެއެވެ. އަދި، ތިޔަބައިމީހުންނަށްޓަކައި، ތިޔަބައިމީހުންގެ ފާފަތައް ފުއްސަވާ ދެއްވާނެއެވެ.

والآيات في الباب كثيرة معلومة.
وأما الأحاديث فكثيرة جداً وهي مشهورة فنقتصر على طرف منها:

169- عن عائشةَ ، رضي اللَّه عنها ، قالت قال رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « منْ أَحْـدثَ في أَمْرِنَـا هَذَا مَا لَيْسَ مِنْهُ فهُو رَدٌّ » متفقٌ عليه .

މާތް ﷲ ރުހިވޮޑިގެންވާ عائشة ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އިސްލާމްދީނުގައި އައިސްލާމްދީނުގައި ނުވާ ކަމެއް އަދީނުގައި އަލަށް އުފެއްދިއުމީ ދީނުގެ ގޮތެއްކަން ނޫނެއް ނަމަ ކުރެވޭގެން ބާޠިލެވެ.

وفي رواية لمسلمٍ : « مَنْ عَمِلَ عملاً لَيْسَ عَلَيْهِ أَمْرُنَا فَهُو ردٌّ ».

އަދި مسلمގެ ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. އިސްލާމްދީނުގައި އައިސްލާމްދީނާ ޢަމަލެއް ކަމެއް ކޮށްފިނަމަ

އެކަމެއްވެސް باطل ވެގެންނުވެ.

170- وعن جابرٍ ، رضي اللَّه عنه ، قال : كان رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، إِذَا خَطَب احْمرَّتْ عيْنَاهُ ، وعَلا صوْتُهُ ، وَاشْتَدَّ غَضَبَهُ ، حتَّى كَأَنَّهُ مُنْذِرُ جَيْشٍ يَقُولُ : «صَبَّحَكُمْ ومَسَّاكُمْ » وَيقُولُ : « بُعِثْتُ أَنَا والسَّاعةُ كَهَاتيْن » وَيَقْرنُ بين أُصْبُعَيْهِ ، السبَابَةِ ، وَالْوُسْطَى ، وَيَقُولُ: « أَمَّا بَعْدُ ، فَإِنَّ خَيرَ الْحَديثَ كِتَابُ اللَّه ، وخَيْرَ الْهَدْى هدْيُ مُحمَّد صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، وَشَرَّ الأُمُورِ مُحْدثَاتُهَا وكُلَّ بِدْعَةٍ ضَلالَةٌ » ثُمَّ يقُولُ : « أَنَا أَوْلَى بُكُلِّ مُؤْمِن مِنْ نَفْسِهِ . مَنْ تَرَك مَالا فَلأَهْلِهِ ، وَمَنْ تَرَكَ دَيْناً أَوْ ضَيَاعاً، فَإِلَيَّ وعَلَيَّ » رواه مسلم

މާނަ الله ތަޢާލާ ރުހިވޮޑިގެންވާ جابرގެފާނުގެ ރިވާޔަތުން ބަޔާންކޮށްދެއްވައެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ހުތުބާ خطبة ދެއްވުމުގައި (ނަސޭހަތް ދެއްވުމުގައި ކަލޭގެފާނުގެ ދެލޮލު ރަތްވެ، ހިތްހަމަނުޖެހުން ލިބި އަދި عذاب އަރުވާނެކަމުގެ އިންޒާރު ދެއްވާ ހިސާބު) ދެރަވެ ރުޅިވެރިކަމުގެ ތެރެއިން އަޑުގަދަވެ އުފުލިގެން ދެވޮރުންނާއި އަދި ކާފިރުން އިސްވެގެން ދެކޮޅަށް ބުރަކޮށްލާނެ ހަޅުވާ ގޮވާ ދުވަހު دشمنންގެ ފައުޖެއް ކުރިމަތިވާ ހަނގުރާމައިގެ لشکر ހިފާލާ ކަރުނަވެސް ހުންނެވެ. حديثކުރައްވައެވެ. دشمنންގެ ހަމަލާއަށް ތައްޔާރުވާށޭ ކިޔައި ގޮވާގޮވާ ދީފިއެވެ. އަދި ހަމައެކަނި ދެތިން ޢާލިމުން ނެތިވެއްޖެއެވެ. އަދި ހަނގުރާމައަށް (ވާސް) ގޮވައިލެއްވުމުގެ ހަޅުވާ އެޅުއްވިއެވެ. (ވިދާ ޖަވާބުން ސަލާމާއި ވިލާ ދިއުމާއެކު ދިޔައެވެ.) (ދުރުހުރެވެ!) އަދި ޤިޔާމަތްފުރާ (އެޑުވާދިނު خطبةއެއްގައި) ވިދާޅުވި އެވެ. ތިމަންރަސްކަލާނގެ بعثة އާއި قيامة ވާއި ދެމެދުވެސް މިހާ ކުޑަ ދުވަސްކޮޅެކެވެ. އަދި شهادة އިނގިލީގެ ކޮޅު އިނގިލި ދެކޮޅުއިނގިލީގެ މެދު ހިފާފައި ދައްކަވައިފިއެވެ. އަދި حديث ކުރައްވައިފިއެވެ. މިއަދުގެ ފަހުން ހުރިހާ ކަމެއްވެސް ހަމައެކަނި الله ގެ ކީރިތިވެ. އަދި އެންމެ ރަނގަޅު ހިދާޔަތަކީ رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެންނެވި ހިދާޔަތެވެ. އަދި އެންމެ ނުބައިކަންތައް އުފެއްދުނު އާކަމެވެ. އަދި (ދީނުގައި އާކަން އުފެއްދުން) ކޮންމެ بدعةއަކީ މަގުފުރެއްދުމެވެ. ދީން އުފައްދައި حديث ކުރައްވައިފިއެވެ. ތިމަންރަސްކަލާނގެ مؤمنންގެ މައްޗަށް އެމީހުންގެ ނަފްސަށް ވުރެ ހައްގުވެރިވެގެންވެއެވެ. (އެބަހީ ކުރުން އެމީހުން (ދިނީ ކަންތައް ރަނގަޅު) މަސްލަހަތު ދަނެގެން ކަންކުރުމަށް އެމީހުންގެ އާއިލާއަށް ތަރިކަ ދޫކޮށް ދެއްވާތަނަ ދީނާއި ފުއްދަވައިދީ ކަލޭގެފާނަށް ވަޒީފާ ޖިހާދަށް ދަރަނިބާކީވާ ކުރަން ވާނަމަ ތަރިކަ ހުރި މުޅިދަރަނި ވެސް ތިމަންރަސްކަލާނގެ މައްޗަށެވެ.

وعنِ الْعِرْبَاض بن سَارِيَةَ ، رضي اللَّه عنه ، حَدِيثُهُ السَّابِقُ في باب الْمُحَافَظةِ عَلَى السُّنَّةِ.

މި موضوع އާއި ގުޅޭ حديث ތަކުގެ ތެރޭގައި މާތް الله ރުއްސެވުން ލިބިވި العرباض بن سارية ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެން އައިސްފައިވާ حديث المحافظة على السنة ގެ باب ގައި އިސްވެދިޔަގޮތުގައެވެ. (ނޯޓު:) އެއީ މިފޮތުގެ 157 ނަންބަރު حديثއެވެ.

19– باب في مَنْ سَنَّ سُنَّةً حسنةً أو سيئةً

ރަނގަޅުކަމެއް ދިރުވައިދީފިމީހަކަށް ހެޔޮ ދަރުމަވާއި، ނުބައިކަމެއް ދިރުވައިދީފިމީހަކަށް ހުރި عذابވާ ބަޔާންވެގެންވާ باب.

قَالَ الله تَعَالَى : ﴿ وَالَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا هَبْ لَنَا مِنْ أَزْوَاجِنَا وَذُرِّيَّاتِنَا قُرَّةَ أَعْيُنٍ وَاجْعَلْنَا لِلْمُتَّقِينَ إِمَاماً ﴾ [الفرقان : 74] ،

އަދި އެއީ ބުނާމީހުންނެވެ. އަހަރެމެންގެ ވެރިރަސްކަލާނގެ! އަހަރެމެންގެ އަނބިންގެ ސަބަބުންނާއި، އަހަރެމެންގެ ދަރިންގެ ސަބަބުން، ލޮލުން ފިނިކަން ލިބުމަށް އަހަރެމެންނަށް ދެއްވާނދޭވެ! އަދި تقوى ވެރިންނަށް އިމާމުންކަމުގައި އަހަރެމެންނަށް ލައްވާނދޭވެ!

وَقالَ تَعَالَى : ﴿ وَجَعَلْنَاهُمْ أَئِمَّةً يَهْدُونَ بِأَمْرِنَا ﴾ [الأنبياء : 73] .

އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ އަމުރުފުޅުން މަގުދައްކަވާ އިމާމުން ކަމުގައި، ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެބައިމީހުން ލެއްވީމެވެ.

171– عَنْ أَبي عَمرو جَرير بنِ عبدِ اللَّه ، رضي اللَّه عنه ، قال : كُنَّا في صَدْرِ النَّهارِ عِنْد رسولِ اللَّه صَلّى اللَّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم فَجاءهُ قومٌ عُرَاةٌ مُجْتابي النِّمار أَو الْعَباءِ . مُتَقلِّدي السُّيوفِ عامَّتُهمْ ، بل كلهم مِنْ مُضَرَ ، فَتمعَّر وجهُ رسولِ اللَّه صَلّى اللَّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، لِما رَأَى بِهِمْ مِنْ الْفَاقة ، فدخلَ ثُمَّ خرج ، فَأَمر بِلالاً فَأَذَّن وأَقَامَ ، فَصلَّى ثُمَّ خَطبَ ، فَقالَ : {يَا أَيُّهَا الناسُ اتَّقُوا رَبَّكُمُ الذي خلقكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدةٍ } إِلَى آخِرِ الآية: { إِنَّ اللَّه كَانَ عَلَيْكُمْ رَقِيباً} ، وَالآيةُ الأُخْرَى الَّتِي في آخر الْحشْرِ : { يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمنُوا اتَّقُوا اللَّه ولْتنظُرْ نَفْسٌ مَّا قَدَّمتْ لِغَدٍ} تَصدَّق رَجُلٌ مِنْ دِينَارِهِ مِنْ دِرْهَمهِ مِنْ ثَوْبِهِ مِنْ صَاعِ بُرِّه مِنْ صَاعِ تَمرِه حَتَّى

قَالَ : وَلَوْ بِشقٍّ تَمْرةٍ فَجَاءَ رَجُلٌ مِنْ الأَنْصَارِ بِصُرَّةٍ كادتْ كَفُّهُ تَعجزُ عَنْهَا ، بَلْ قَدْ عَجزتْ ، ثُمَّ تَتابَعَ النَّاسُ حَتَّى رَأَيْتُ كَوْمَيْنِ مِنْ طَعامٍ وَثِيابٍ ، حتَّى رَأَيْتُ وجْهَ رسولِ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، يَتهَلَّلُ كَأَنَّهُ مذْهَبَةٌ ، فقال رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « مَنْ سَنَّ فِي الإِسْلام سُنةً حَسنةً فَلَهُ أَجْرُهَا، وأَجْرُ منْ عَملَ بِهَا مِـــنْ بَعْدِهِ مِنْ غَيْرِ أَنْ يَنْقُصَ مِنْ أُجُورِهِمْ شَيءٌ ، ومَنْ سَنَّ فِي الإِسْلامِ سُنَّةً سيَّئةً كَانَ عَلَيه وِزْرها وَوِزرُ مَنْ عَمِلَ بِهَا مِنْ بعْده مِنْ غَيْرِ أَنْ يَنْقُصَ مِنْ أَوْزارهِمْ شَيْءٌ » رواه مسلم .

قَوْلُهُ : « مُجْتَابِي النَّمارِ » هُو بالجِيمِ وبعد الأَلِفِ باء مُوَحَّدَةٌ . والنِّمَارُ : جَمْعُ نَمِرَة، وَهِيَ : كِسَاءٌ مِنْ صُوفٍ مُخَطَّط . وَمَعْنَى « مُجْتابِيها » أَيْ : لابِسِيهَا قدْ خَرَقُوهَا في رؤوسهم . « والْجَوْبُ » : الْقَطْعُ ، وَمِنْهُ قَوْلُهُ تَعَالَى : { وثَمُودَ الَّذِينَ جَابُوا الصَّخْرَ بالْوَادِ } أَيْ : نَحتُوهُ وَقَطَعُوهُ . وَقَوْلُهُ « تَمعَّرَ » هو بالعين المهملة ، أَيْ : تَغَيرَ . وَقَوْلهُ: « رَأَيْتُ كَوْمَيْنِ » بفتح الكاف وضمِّها ، أَيْ : صَبْرتَيْنِ . وَقَوْلُهُ : « كَأَنَّه مَذْهَبَةٌ» هـــو بالذال المعجمةِ ، وفتح الهاءِ والباءِ الموحدة ، قَالَهُ الْقَاضي عِيَاضٌ وغَيْرُهُ . وصَحَّفَه بَعْضُهُمْ فَقَالَ : « مُدْهُنَةٌ » بِدَال مهملةٍ وضم الهاءِ وبالنون ، وَكَذَا ضَبَطَهُ الْحُمَيْدِيُّ ، والصَّحيحُ الْمَشْهُورُ هُوَ الأَوَّلُ . وَالْمُرَادُ بِهِ عَلَى الْوَجْهَيْنِ : الصَّفَاءُ وَالاسْتِنَارُةُ .

މާތްالله ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ أَبو عَمرو جَرير بن عبد اللّهގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.
އެއްދުވަހަކު ހެނދުނުގެ އެންދުރުވަރުގެ ވަގުތެއްގައި ތިމަންމެން رسول اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އަރިހުގައި ތިއްބާ ޖަމާޢަތެއް ބަރަހަނާ އަހަރެ. އަޑިފުން ތިބި ހުރިން ބޯގޮފަން ގަސް ޖާބަލުން ހިމަ ނޫވެއެވެ. އެއީ ގައިގައި ހިޔާ ކަރުގެ ފޮތިގެ ބައި ޖަހާ ނުވަތަ ސިފަ އަނގަސްނުވެއެވެ. އަދި ކަނޑިތައް އަޅުވައިގެންނުވެއެވެ. އަދި އެމީހުންގެ ގިނަ މީހުންނަކީ مُضر،قبيلةގެ މީހުންނެވެ. އަދި ހުރިހާ! އެމީހުން އެންމެންނަކީ އެقبيلةގެ މީހުންނެވެ. (ދަންނައެވެ. މިމީހުންނަކީ ކަށިކުނުނާއި ހަނގުރާމަ ކުރުމަށް ތިއްބާގައި ދިޔަ މުސްލިމުންނެވެ.) (ނަމަވެސް) މިމީހުން ތިބި ހާލު ދެކެވަޑައިގެން رسول اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ދެރަވެލައްވައި ބޭކާރުކަން މޫނުމަތި ގެއިވަގެން ދިޔައެވެ. އަދި އެއްގެއަށް ވަދެވަޑައިގެން ނުކުމެވަޑައިގެން ބިލާލުގެ ކިބައިން ވާ ޖަހަން ނުކުތް ބަސް ގޮވާފައި ހެއްދެވިއެވެ. އަޒާން ކިޔުވާ ބިލާލުގެ އާދާ ބަންގިގޮވިއެވެ. އަދި އިޤާމަތް ކިޔުމަށް قمة ދެއްވިއެވެ. އަދި އިޤާމަތް ކިޔުމުން ނަމާދު ކުޅުއްވިއެވެ. އަދި (ސަލާމް ދިއްކުރުއްވުމުން) މިސްކިތުގައި ތިބި މީހުނަށް مخاطب ކުރައްވާ حديث ދެއްކެވިއެވެ.

(އާ މިސްކީނުންނޭވެ.) މާތް الله سبحانه وتعالى،وحي ކުރައްވައިފައިވެއެވެ.

{يَا أَيُّهَا الناسُ اتَّقُوا رَبَّكُمُ الذي خلقكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدةٍ } إِلَى آخرِ الآية: { إِنَّ اللَّه كَانَ عَلَيْكُمْ رَقِيباً}

މާނައީ:- އޭ މިސްކީނުންނޭވެ! ތިޔަބައިމީހުން ހައްދަވައި ޚަލްޤުކުރެއްވި ރަސްކަލާނގެ ކިބައަށް ތިޔަބައި މީހުން تقوىވެރިވާށެވެ. އެކަލާނގެއަކީ އެންމެފުރިހަމައަށް ތިޔަބައިމީހުން ހައްދަވާ ރަސްކަލާނގެއެވެ. އަދި އެފުރާނައިގެ ކިބައިން އޭގެ އަނބިކަނބަލުން ހައްދަވައިފިއެވެ. އަދި އެދެމީހުންގެ ކިބައިން ގިނައަދަދަކަށް އަންހެނުންނާއި ފިރިހެނުން ފެތުރުއްވައިފިއެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުން الله ގެ ކިބައަށް تقوىވެރިވާށެވެ. އެކަލާނގެ ރަސްކަލާނގެ ނަމުގައި ސުވާލުކުރާ ތިޔަބައިމީހުން އެކަކު އަނެކަކާއި ސުވާލުކުރާ ކަންކަމުގައި އަދި އެ ރަސްކަލާނގެއެވެ. އަދި ތިމާގެކަމުގެ ގުޅުންތަކާ ރައްކާތެރިވާ ސާފުކުރާށެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިޔަބައިމީހުންގެ މައްޗަށް ބަލަހައްޓަވާ ކަލާނގެއީ މާތް الله ވެއެވެ.

މާތް الله سبحانه وتعالى وحى ކުރައްވައިފައިވެއެވެ . { يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمنُوا اتَّقُوا اللَّه ولْتنظُرْ نَفْسٌ مَّا قَدَّمتْ لِغَدٍ}

މާނައީ:- އޭ އީމާންވެއްޖެ މިސްކީނުންނޭވެ! الله އަށް ބިރުވެތިވާކަމުގެ ދުރުހެލިކަމާ ހުރިކަމެވެ. ކޮންމެ ނަފްސެއްގެ މާދަމާއަށްޓަކައި ކޮށްފައިވާ عملތަކާ މެދުގައި ވިސްނައި ނަޒަރު ހިންގާ ހުރިކަމެވެ.

އަދި ނަބީ حديث ކުރައްވައިފައިވެއެވެ. ދީނާރުން ބައެއް މީހަކު ދީނާރުން صدقة،جمع ކުރެއްވުން ހުއްޓެވެ. درهم ބައި ދީނާރުން درهم ބަޔަކުން صدقة،جمع ކުރެއްވުން ހުއްޓެވެ. ހެދުމުން ބައި ދީނާރުން ހެދުމުން صدقة ކުރެއްވުން ހުއްޓެވެ. ގޮދަނގެ ސާޢެއްގެ މިންވަރުވީނަމަވެސް ތަމުރުގެ صاعއެއްގެ މިންވަރުވީނަމަވެސް އެބަޔަކުން صدقة ކުރުމުން ހުއްޓެވެ. އެންމެފަހުން رسول اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރައްވައިފައިވެއެވެ. (އެއީ ހަމަކަނޑު ކުޑަބައި) ތަމުރު އަދައިގެ ކަމުގައި ވިޔަސް އެންމެ ރަނގަޅެވެ. (އަބަދު صدقة ކުރައްވާށުން ގޮސްދޭވަރީއެވެ.) މިއަޅު އަންސާރީގެ (انصاري ބޭކަލުން ތަރުކައިން ގޮތުގައި) ގެނައިއް ދިރި އައްޗަކަ އަތަށްގެން ގެންނަވައިދިނު ގޮތި ބޮޑުކޮށްޖެހިފައި ހަރުވަ ހަރުވާ އެކެއްގެވެހިއެވެ. ދޮގި ވާދެވިފައެވެ. (ތަރުކައިން ބާރުގަދަ ބޭފުޅެއް އަބާވާއިން އެކުގައި އެތުރިފަވައިއެވެ. ދީން މިސްކީނުން (އެއީ ހަމަ ކުޑަކަން) صدقة،جمعކުރެއްވުން ގެންދިޔައިއެވެ. ދޮގި ވާދެވިއެވެ. އެންމެފަހުން ބޭކަލުން ކާބަފައިން އަންނަތަކުގެ ދަރިފުޅުން ބައްދަވައިލައްވާ ތިމަންނަ ދަރިކަލުންނެވެ. އޭނަގެ رسول اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އަބުރާޒު ދަރިވަރު ގެންގޮސް އުފާފާވެފައި ބޭކަލުން ތިމަންނަ ދަރިކަލު

އަކަތަގެތަނގެ މުސްތަޤުބިލް ރަސްގަސްޖެހޭން ވިދާ ބަބުގަބުމާ ހުއްޖައްވެ. ދީން رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އިސްލާމްދީނުގައި ހިމެނޭ ރަސްގަދު ކަމެއް ތަރުތީބުކުރި މީހާނަށް އެކަމުގެ މައްޗަށް ކަނޑައެޅިފައިވާ ހުރި އަޖުރާއި އަދި އެމީހާއަށްފަހު އެކަން عمل ކުރާ ބައެއްގެ ސަވާބުން (قِيَامَةِ ދުވަހު ވަންނަވަން) ހުރި އަޖުރު ލިބިދޭނެއެވެ. އެމީހުން އެމީހާގެ ثوابލިބޭ ލިބިދޭހެން އެ عمل ކުރާ މީހުންގެ ثوابން އެއްވެސް މިންވަރެއް އުނިވެގެން ނުދާނެއެވެ. އަދި އިސްލާމްދީނުގައި ނުބައި ކަމެއް ތަރުތީބުކުރި އެކަމުގެ މައްޗަށް ކަނޑައެޅިފައިވާ ނުބައިއަޖުރާއި އަދި އެމީހާއަށްފަހު އެކަން عمل ކުރާ ބައެއްގެ ސަވާބުން (قِيَامَةِ ދުވަހު ވަންނަވަން) އެމީހަކަށް عذاب ލިބިދޭނެއެވެ. އެމީހުން އެމީހާގެ عذابލިބޭ ލިބިދޭހެން އެ عمل ކުރާ މީހުންގެ عذابން އެއްވެސް މިންވަރެއް އުނިވެގެން ނުދާނެއެވެ.

172– وعن ابن مسعودٍ رضي اللَّه عنه أَنَّ النَّبِيَّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « ليس مِنْ نفسٍ تُقْتَلُ ظُلمـــاً إلاَّ كَانَ عَلَى ابنِ آدمَ الأوَّلِ كِفْلٌ مِنْ دمِهَا لأَنَّهُ كَان أَوَّل مَنْ سَنَّ الْقَتْلَ » متفقٌ عليه.

ގޮތްالله ރައްޔިތުންގެތެރޭ عبدالله بن مسعودٍ ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ހަމަހަމަކޮށް ރަސޫން رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديثކުރެއްވިއެވެ. ދިނދިޔަމީސް އެއްވެސް މީހަކު ނަހަގުން ގަތުލުކުރެވިގަތުމުގެ އެމީހާ ގަތުލުކުރެވުނީމާ ފުރަތަމަ آدم ގެފާނުގެ ދަރިކަލުގެ (قاتل)އަށް عذاب ނުލިބި ނުދާނެއެވެ. ސަބަބަކީ އާދެ އެކަން ފުރަތަމަ ފެށިމީހާ ކަމުގައި ވާތީ ގަތުލުކުރުމުގެ ސުންނަތް އެއީ އޭނާ މީހަކު ކަމަށް ވާތީއެވެ.

20– باب في الدلالة على خير والدعاء إلى هدى أو ضلالة

ހެޔޮކަމަކަށް މަގުދައްކައިދިނުމާއި ބޭނުންތަކަށް ގޮވާލުމުން ހެދި ثوابއާއި ނުބައިމަގަށް މަގުދައްކައިދިނުން ހެދިعذابއާއި ބާވަތްތަކާބެހޭ باب

قَالَ تَعَالَى : ﴿ وَادْعُ إِلَى رَبِّكَ ﴾ [القصص : 87] ،

އަދި ކަލޭގެފާނުގެ ވެރިރަސްކަލާނގެ ދީނަށް (މުސްލިމުކަމަށް) ގޮވައިލައްވާށެވެ!

وَقالَ تَعَالَى : ﴿ ادْعُ إِلَى سَبِيلِ رَبِّكَ بِالْحِكْمَةِ وَالْمَوْعِظَةِ الْحَسَنَةِ ﴾ [النحل : 125]

حكمةއާއި، ނަސޭހަތާއި وعظއާއިއެކު، ކަލޭގެފާނުގެ ވެރިރަސްކަލާނގެ މަގަށް، ކަލޭގެފާނު ގޮވާލައްވާށެވެ!

وَقالَ تَعَالَى : ﴿وَتَعَاوَنُوا عَلَى الْبِرِّ وَالتَّقْوَى ﴾ [المائدة :2] ،

އަދި ހެޔޮކަންތަކުގައާއި، تقوىވެރިވުމުގެ މައްޗަށް ތިޔަބައިމީހުން އެކަކު އަނެކަކަށް އެހީވެ
ދޭވެރިވާށެވެ.

وَقالَ تَعَالَى : ﴿ وَلْتَكُنْ مِنْكُمْ أُمَّةٌ يَدْعُونَ إِلَى الْخَيْرِ ﴾ [آل عمران :104] .

ހެޔޮކަމުގެ މަގަށްގޮވާ އަދި ހެޔޮކަމަށްބަޔަކު أمر ކުރާ، ބަޔަކު ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން ވާހުށިކަމުވާ!

173– وعن أَبِي مسعودٍ عُقبَةَ بْن عمْرٍو الأَنْصَارِيِّ رضي اللَّه عنه قال : قال رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « مَنْ دَلَّ عَلَى خَيْرٍ فَلهُ مثلُ أَجْرِ فَاعِلِهِ » رواه مسلم .

މާނަ الله ރަސޫލުއްލާހުމެ أبو مسعود عُقبَةَ بْن عمْرو الأَنْصَارِيِّ رضي اللَّه عنه ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރައްވިއެވެ. ހެޔޮކަމަކަށް މަގު ދައްކާ މީހަކަށް ފަދަ އެކަމެއް ކުރި މީހަކަށް ދެއްވާ ދަރުމަ ލިބިގެންވެއެވެ.

174– وعن أَبِي هريرة رضي اللَّه عنه أَن رسولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : «منْ دَعَا إِلَى هُدًى كَانَ لَهُ مِنَ الأَجْرِ مِثْلُ أُجُورِ منْ تَبِعَهُ لا ينْقُصُ ذلِكَ مِنْ أُجُورِهِم شَيْئاً ، ومَنْ دَعَا إِلَى ضَلاَلَةٍ كَانَ عَلَيْهِ مِنَ الإِثْمِ مِثْلُ آثَامِ مَنْ تَبِعَهُ لا ينقُصُ ذلكَ مِنْ آثَامِهِمْ شَيْئاً » رواه مسلم.

މާނަ الله ރަސޫލުއްލާހުމެ أبو هريرة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރައްވިއެވެ. ތެދުމަގަށް ގޮވާލާ މީހާއަށް އެއީ عملކުރާ މީހުންނަށް ލިބޭ ފަދައިން ހެޔޮ އަޖުރު ލިބިގެންވެއެވެ. އެކަމަށް ގޮވާލާ މީހާއަށް ثواب ލިބޭ ލިބުމުން عمل ކުރާ މީހުންގެ ثوابން އެއްވެސް މިންވަރަކު އުނިވެގެން ނުދެއެވެ. އަދި ނުބައި މަގަށް ގޮވާލާ މީހާއަށް އެއަށް عملކުރާ މީހުންނަށް ލިބޭފަދައިން ފާފަ ލިބުމުން ދެއެވެ. އެކަމަށް ފާފައަށް މަގު ދައްކާ

މީހާއަށް ފާފަ ލިބޭ ލިބުމަކުން عمل ކުރާ މީހުންގެ ފާފައިން އެއްވެސް މިންވަރަކަށް އުނިވެގެން ނުދެއެވެ.

175- وعن أَبي العباسِ سهل بنِ سعدٍ السَّاعِدِيِّ رضي اللَّه عنه أَن رسولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال يَوْمَ خَيْبَرَ : « لأعْطِيَنَّ الرَّايَةَ غَداً رَجُلاً يَفْتَحُ اللَّه عَلَى يَدَيْهِ ، يُحبُّ اللَّه ورسُولَهُ ، وَيُحبُّهُ اللَّه وَرَسُولُهُ » فَبَاتَ النَّاسُ يَدُوكونَ لَيْلَتَهُمْ أَيُّهُمْ يُعْطَاهَا . فَلَمَّا أصبحَ النَّاسُ غَدَوْا عَلَى رسولِ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : كُلُّهُمْ يَرجُو أَنْ يُعْطَاهَا ، فقال: « أَيْنَ عليُّ بنُ أَبي طالب ؟ » فَقيلَ : يا رسولَ اللَّه هُو يَشْتَكي عَيْنَيْه قال : « فَأَرْسِلُوا إِلَيْهِ » فَأُتِي بِهِ ، فَبَصقَ رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم في عيْنيْهِ ، وَدعا لَهُ ، فَبَرأَ حَتَّى كَأَنْ لَمْ يَكُنْ بِهِ وَجعٌ ، فأَعْطَاهُ الرَّايَةَ . فقال عليٌّ رضي اللَّه عنه : يا رسول اللَّه أُقاتِلُهمْ حَتَّى يَكُونُوا مِثْلَنَا ؟ فَقَالَ : « انْفُذْ عَلَى رِسلِكَ حَتَّى تَنْزِلَ بِسَاحتِهِمْ، ثُمَّ ادْعُهُمْ إِلَى الإِسْلامِ ، وَأَخْبِرْهُمْ بِمَا يَجِبُ مِنْ حقِّ اللَّه تَعَالَى فِيهِ ، فَواللَّه لأَنْ يَهْدِيَ اللَّه بِكَ رَجُلاً وَاحِداً خَيْرٌ لَكَ مِنْ حُمْرِ النَّعَمَ» متفقٌ عليه.

قوله : « يَدُوكُونَ » : أَيْ يخُوضُونَ ويتحدَّثون ، قوْلُهُ : « رِسْلِكَ » بكسر الراءِ وبفَتحِهَا لُغَتَانِ ، وَالْكَسْرُ أَفْصَحُ .

މާތް الله ރުއްސުންތެރިވި أبو العباس سهل بنِ سعد السَّاعِدِي ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم خَيْبَر ހަނގުރާމަ ހިނގި ދުވަހު حديث ކުރެއްވިއެވެ. މާދަމާ ތިމަންރަސްކަލާ މިދިދަ ކަވޫ އެފުރަ ބޭކަލަކަށް ދެއްވާހުށީމުއެވެ. އަދި އެބޭކަލުގެ އަތްމުބާރަކުން މާތް الله (خَيْبَر) فتح ކުރައްވާނެއެވެ. އަދި އޭނާ الله އާއި އެކަލާނގެ ރަސޫލާ ދެކެ ލޯބިވެވޮޑިގެ ބޭކަލަކު ވެސްއެވެ. އަދި އެބޭކަލަކު الله سبحانه وتعالى ގެ ރުއްސުންވެސް ލިބިގެންވެއެވެ. އަދި އެބޭކަލަކު އެކަލާނގެ ރަސޫލާގެ ލޯބިލިބިގެން ވެއެވެ. ދެން އެބަސްފުޅު އައްސަވައިފި މީސްތަކުން އެރޭ ނިދިކުރެއްވީ އެދިދަ ލިބޭނީ މީހަކާއި ބަދު ދުކުރެވުން ބަލާ ހިތައްބަލައިގެންވާ حالގައެވެ. އެއަށްފަހު ހެނދުނުވުމުން އެންމެންވެސް رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّمއަރިހަށް އައުމެވެ. ކޮންމެ އެބޭކަލުވެސް އުއްމީދު ކުރެވެން ހުށީ އެދިދަ އެބޭކަލުން ލިބިވޮޑިގަތުމަށެވެ. ދެން رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. عليُّ بنُ أَبي طالب ގާތުން ކޮބައިތޯއެވެ؟ ދެން އެކަލޭގެފާނުގެ ލޮލުގަ ތަދުވެއެވެ. ޔާ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. އެ صحابيވަނީ ލޮލުގެ އަރާމު ނުލިބިގެން ތިބުނެވެ. ތިމަންރަސްކަލާގެ އަރިހަށް އެ صحابي ގެންނަވާށެވެ. ދެން عليގެފާނު އެކަލޭގެފާނު އަރިހަށް ގެންނެވިއެވެ. އަރިހުން رسول اللَّه صَلّى

ﷺ ،(ކައްރަމަ ﷲ ވަޖްހަހޫ) عليގެ ފާނުގެ ލޯ ފުޅަށް ތުފު ޖެއްސެވުމުގައި ކިޔުއްވައިގެ
އަސަރު ފުޅުއްވާ ދެއްވިއެވެ. އަދި شفاءއަށް އެދި دعاءކުރެއްވިއެވެ. އޭރުން އަބަދުން ފަސޭހަވެގެން
ދިޔައީ ބޭނުމުން ހިތި ބޮއްދާ ނުވާހާނުންނެވެ. ދެން އަރާހާގާފަން عليގެފާނު އަޅުގަނޑު ދިފާޢަ
ދެއްވިއެވެ. އޭރުން عليގެފާނު ދެންނެވިއެވެ. ﷲ ގެ ރަސޫލާއެވެ. އެމީހުން ތިމަންނާމެން ފަދައިން
ވަންދެންނެވެ (އަޅަމި އިސްލާމް ވެއްޖެއްވަނީ ދެންނެވެ) ހަނގާރާމަކުރަމާ ތިއައެވެ؟ حديث ކުރައްވާ
އޮވެ. އާދައިގެ ގޮތުން ދިޔުމަކުރަމުން ގެންދެވާށެވެ. އަދި އެމީހުންނަށް ހަމަޖެހި ދޫވުމުން އިސްލާ
މަށްގޮވައިލާ އެމީހުންނަށް އިސްލާމްވުމުން ގެނދެވޭށެވެ. އަދި އެމީހުންގެ މައްޗަށްވާ ﷲ ގެ حق
އަންގާދެވޭ ދެއްވާށެވެ. ފަހެ ވަﷲ ގަސަމީ ހަމަކަށް ބޭނުމުން. ކަލޭގެފާނުގެ ފަރާތުން ﷲ سبحانه وتعالى
އެކަން މީހަކު ތެދުމަގަށް ހިދާޔަތް ދެއްވުން ރަތް ޖަމަލުތަކަށްވުރެ ހެޔޮވެގެންވެއެވެ.

176– وعن أَنسٍ رضي اللَّه عنه أَنْ فَتًى مِنْ أَسْلَمَ قال : يا رسُولَ اللَّه إِنِّي أُرِيد الْغَزْوَ ولَيْس مَعِي مَا أَتجهَّزُ بِهِ ؟ قَالَ : « ائْتِ فُلاناً فإِنه قَدْ كانَ تَجَهَّزَ فَمَرِضَ » فَأَتَاهُ فقال : إِنَّ رسولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يُقْرِئُــكَ السَّلامَ وَيَقُولُ : أَعْطِنِي الذي تجَهَّزْتَ بِهِ ، فقال : يا فُلانَةُ أَعْطِيهِ الذي تجَهَّزْتُ بِهِ ، ولا تحْبِسي مِنْــهُ شَــيْئاً ، فَواللَّه لا تَحْبِسِينَ مِنْهُ شَيْئاً فَيُبَارَكَ لَكِ فِيهِ . رواه مسلم .

ވަﷲ ރަސޫލުﷲ ސައްލައްލާހު أنسގެފާނު ރިވާކުރެއްވި ޙަދީޘެކެވެ. أَسْلَم ޤަބީލާގެ ޒުވާނަކު رسول اللَّه
صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އަށް ދެންނެވިއެވެ. ﷲ ގެ ރަސޫލާއެވެ. ތިމަންނަ ހަނގުރާމަ ކުރަން ބޭނުންވަން
ބޭނުންވެއެވެ. އަދި ބޭނުންވާ އެއްޗެއް ޤާއިމުކުރާނެ ތަކެތި އަޅުގަނޑުގެ ނުވެއެވެ. حديث
ކުރައްވާށެވެ. މިވަނީ ފުލާނާގެ ގާތަށް ދާށެވެ. ހަނގާރާމަތަށް އެމީހާ ޤާއިމުކުރި ތަކެތި އެދޭ
އެކަމަކު އެމީހާ ބަލިވެގެން ކުރިމަތިލުމަށް ދިޔައީއެވެ. ދެން އޭނާ އެތަންގެ ގާތަށް ދިޔައެވެ. އަދި
ދެންނެވިއެވެ. ހަނގާރާމަތަށް رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ތިބާއަށް ސަލާމް ވިދާޅުވިއެވެ. އަދި حديث
ކުރައްވާށެވެ. ތިބާ ޤާއިމު ކުރެއްވި ތަކެތި އަޅުގަނޑަށް ދޭށެވެ. ހަމަ އެއްވަގުތު ތިޔަބާއެދެނީ
ދެއްވާށެވެ. އޭރުން އެ صحابي އަންހެން މީހާއާ ގޮވާލައި ދިނުމަށްވިއެވެ. ތިބާ ހަނގުރާމަ
ތަކެތިކުރި ސާމާނު ދިނުމަށް ދޭށެވެ. އަދި އެއިން އެއްޗެއް ހިފަހައްޓާ ނުދޭށެ
ވުޒަތަށް ދޭށެވެ. ފަހެ ވަﷲ ގަސަމީ ހިފަހައްޓާފިނަމަ. އެއިން އެއްޗެއް ނުހިފަހައްޓާ ދުރުން
ދިނުމަށް ދޭށެވެ. ނުންނުންވެ އެކަމުން ތިބާއާގެ އަށް ބަރަކާތް ނުލިބޭނެ ހަމަޖެހޭ.

21– باب التعاون على البرّ والتقوى

ހެޔޮކަމާއި تقوى ގެ މަގުގައި އެއްބައެއް އަނެއްބައެއްކާ ވާހިތްވެރި ވުމުގެ ވާޖިބުކަން ބަޔާންކުރުމުގެ باب

قَالَ الله تَعَالَى : ﴿ وَتَعَاوَنُوا عَلَى الْبِرِّ وَالتَّقْوَى ﴾ [المائدة : 2] ،

އަދި ހެޔޮކަންތަކުގައާއި، تقوى ގެ ކަންތައްތަކުގައި ތިޔަބައިމީހުން، އެކަކު އަނެކަކަށް އެހީވެ، ވާތްދޭށެވެ!

وَقالَ الله تَعَالَى : ﴿ وَالْعَصْرِ إِنَّ الإِنْسَانَ لَفِي خُسْرٍ إِلاَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَتَوَاصَوْا بِالْحَقِّ وَتَوَاصَوْا بِالصَّبْرِ ﴾ [العصر : 1-3]

ޒަމާނާ ގަސަމުކުރައްވަމެވެ. ހަމަކަށަވަރުން، އިންސާނާ ވަނީ، ގެއްލުމުގައިކަން ކަށަވަރެވެ. إيمان ވެ صالح عمل ކޮށްފައި، އަދި އެކަކު އަނެކަކަށް حق އަށް وصية ކޮށް، އަދި އެކަކު އަނެކަކަށް ކެތްތެރިވުމަށް وصية ކޮށް އުޅުނު މީހުން ފިޔަވައެވެ.

قال الإمام الشافعي رحمه اللَّه كلاماً معناه: إن الناس أو أكثرهم في غفلة عن تدبر هذه السورة.

177– عن أَبي عبدِ الرحمن زيدِ بن خالدٍ الْجُهَنِيِّ رضيَ اللَّه عنه قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَـــلَّم : مَنْ جهَّزَ غَازِياً في سَبِيلِ اللَّه فَقَدْ غَزَا وَمَنْ خَلَفَ غَازِياً في أَهْلِهِ بِخَيْرٍ فَقَدْ غَزَا» متفقٌ عليه .

ރަޟީ الله ޢަންހު ސަޙާބީ أَبو عبد الرحمن زيد بن خالد الْجُهَنِيِّ ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ނަބިއްޔާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. الله ގެ މަގުގައި ޖިހާދަށް ދާ މީހަކަށް ތައްޔާރުކޮށްދީ ސާމާނު ހޯދައިދިން މީހާ ހަމަކަށަވަރުން ޖިހާދުކޮށްފިއެވެ. އަދި ޖިހާދުކުރަން ނިކުމެގެންދިޔަ މީހެއްގެ عائلةއަށް އެހީއަށް ފަހަތުގައި ހަމަކަށަވަރުން ޖިހާދުކޮށްފިއެވެ.

178– وعن أَبي سعيدٍ الخُدْرِيِّ رضي اللَّه عنهُ أَنَّ رسولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، بَعَثَ بَعْثاً إلى بَني لِحيانَ مِنْ هُذَيْلٍ فقالَ : « لِيَنْبعِثْ مِنْ كُلِّ رَجُلَيْنِ أَحَدُهُمَا وَالأَجْرُ بَيْنَهُمَا » رواه مسلم.

މާތް الله ރުޟާވުންތެރިވާ أبو سعيد الخُدْري ގެ ރިވާޔަތެއް ރިވާވެގެންވެއެވެ. ރަސޫލާކަލޭގެފާނު رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم، هُذَيْل ވަންސަރިގެ بَنو لِحيان ޤަބީލާގެ މީހުންނާ ބާރުކުރަން ލަޝްކަރެއް ފޮނުއްވުމަށް އަމުރުކުރެއްވިއެވެ. އަދި ކޮންމެ ދެމީހުން ކުރެ އެކަކު ދިޔުމަށާއި އެދެމީހުން ކުރެ ބޭކަލަކަށް ދެކަލުންނަށް ހިސާބުން ثوابގައި ދެމީހުންވެސް شريك ވާނެއެވެ.

179- وعن ابنِ عباسٍ رضي اللَّه عنهما أَنَّ رسُولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم لَقِيَ ركْباً بالرَّوْحَاءِ فقال: «مَـــن الْقوْمُ ؟ » قالُوا : المُسْلِمُونَ ، فَقَالُوا : مَنْ أَنْتَ ؟ قال : «رسولُ اللَّه» فَرَفَعَتْ إِلَيْهِ امْرَأَةٌ صَبِيًّا فَقَالَتْ : أَلَهَـــذَا حَجٌّ ؟ قال : « نَعمْ وَلَكِ أَجْرٌ » رواه مسلم .

މާތްالله އެދެކަލުންނަށް ރުޟާވުންތެރިވިعبدالله بنِ عباسُގެ ރިވާޔަތެއް ރިވާވެގެންވެއެވެ. ރަސޫލާކަލޭގެފާނު رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އަށް މަގުމަތީގައި روْحَاء ނަމުގައި ކިޔާ ހިސާބުން قافلةއެއްގެ ބައްދަލުވި ބައެއް ދިމާވެވަޑައިގެންނެވެ. އަދި ސުވާލުކުރެއްވިއެވެ. ތިޔައީ ކޮންބައެއް ހެއްޔެވެ؟ އެމީހުން ދެންނެވިއެވެ. ތިމަންމެންނީ މުސްލިމުންނެވެ. ދެން އެބައިމީހުން އަހައިފިއެވެ. ތިޔައީ ކޮންބޭކަލަކު ހެއްޔެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިމަންނަކީ الله ގެ ރަސޫލެވެ. ދެން އަންހެނަކު ކުޑަކުއްޖެއް އުފުލާލާފައި ކަލޭގެފާނާ ދިމާއަށް ދައްކާލާފައި، އެއްސެވިއެވެ. މިކުއްޖާގެ ފަރާތުން حَجٌّ ކުރެވޭނެ صح ވާނެހެއްޔެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. އާދެއެވެ. (صح ވާނެއެވެ.) އަދި އޭގެ އަޖުރު ކަލޭގެފާނަށްވެސް ލިބޭނެއެވެ.

180- وَعَنْ أَبِي موسى الأَشْعَرِيِّ رضيَ اللَّهُ عنه ، عن النبيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم أَنَّهُ قال: « الخَازنُ المُسْـــلِمُ الأَمِينُ الذي يُنَفِّذُ ما أُمِرَ بِهِ ، فَيُعْطِيهِ كَامِلاً مَوفَّراً ، طَيِّبَةً بِهِ نَفْسُهُ فَيَدْفَعُهُ إِلى الذي أُمِرَ لَهُ بِهِ أَحَدُ المُتَصَدِّقَيْنِ » متفقٌ عليه .

މާތްالله ރުޟާވުންތެރިވިއޭ أَبِو موسى الأَشْعَرِي ސަޙާބީއާ ސަލަވާތްތެރިވީ ނަބިއްޔާކަލޭގެފާނުގެ ރިވާޔަތެއް ރިވާވެގެންވެއެވެ. ރަސޫލާކަލޭގެފާނު އަރުވާވަޑައިގެން حديثކުރެއްވިއެވެ. މުސްލިމު އަމާނާތްތެރި ޚަޒާނާދާރު އެނގޭގޮތަށް ޙަވާލުކުރެވިފައިވާ ގޮތުގެ މަތިން ބަރާބަރަށް ކަނޑައަޅާ ދިނުމަށް ހަމަޖެހިފައިވާ ގޮތަށް ދޭ، ދޫކުރެވޭ، އެއްޗެއް ހިތްހަމަޖެހިގެން ފުރިހަމައަށް ދެއްވާ ފަރާތް ދެމީހުންގެ ތެރެއިން އެކަކު ވާނީ ސަދަޤާތް ދޭ ދެމީހުންގެ ތެރެއިން ދެވަނަ ފަރާތެވެ. އެއީ، ސަދަޤާ (ވަޤްފު) ދޭމީހާ صدقة ދޭ ފަރާތްތަކެއް ކަމުގައި ދެކޭނެއެވެ.

وفي رواية : « الذي يُعْطِي مَا أُمِرَ بِهِ » وضَبطُوا « المُتَصدِّقَيْنِ » بفتح القاف مع كسر النون علـــى التَّثْنيَـــةِ ، وعَكْسُهُ عَلَى الجمْعِ وكلاهُمَا صَحِيحٌ .

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. (އެބަޔަކަށް ދިނުމަށް އަމުރުކުރެވިގެންވާ މީހުންނަށް ދޭމީހާއެވެ.)

22– باب النصيحة

نصيحةދިނުމުގެ މުހިއްމުކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

قَالَ الله تَعَالَى : ﴿ إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ إخْوَةٌ ﴾ [الحجرات : 10] ،

مؤمنން ވާކަން ކަށަވަރީ، أخ ން ތަކެއް ކަމުގައެވެ.

وَقالَ الله تَعَالَى إخباراً عن نوح صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم: ﴿ وَأَنْصَحُ لَكُمْ ﴾ [الأعراف : 62] ،

އަދި ތިޔަބައިމީހުންނަށް نصيحة ދެމުމެވެ.

وَقالَ الله تَعَالَى عن هود صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم : ﴿ وَأَنَا لَكُمْ نَاصِحٌ أَمِينٌ ﴾ [الأعراف : 68] .
އަދި އަހުރެންނީ ތިޔަބައިމީހުންނަށް أمانة ތެރި نصيحة ތެރިއަކުމެވެ.

وأما الأحاديث:

181– فَالأَوَّلُ : عن أَبِي رُقيَّةَ تَمِيمِ بنِ أَوْس الدَّارِيِّ رضي اللَّه عنه أَنَّ النَّبيَّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قَالَ: « الدِّينُ النَّصِيحَةُ » قُلْنَا : لِمَنْ ؟ قَالَ « للَّه وَلِكِتَابِهِ ولِرسُولِهِ وَلأَئمَّةِ الْمُسْلِمِينَ وَعَامَّتِهِمْ » رواه مُسْلم .

މާތް الله ރުއްސުންވެވޮޑިގެންވާ أبو رُقيَّة تَميم بن أَوْس الدَّارِي ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ދީނަކީ نصيحة އެވެ. ތިމަންނަ ދަންނަވައިފީމެވެ. އެއީ ކޮންބަޔަކަށް ކަމަށްތޯ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެއީ الله އަށް އިލާހުގެ ފޮތައްޓަކައި ރަސޫލާއަށެވެ. އަދި އެކަލާނގެ

ހޯދަން އީމާންވުމުގައި ތިމާގެ ނަފްސުއަށެވެ. އަދި އެކަލާނގެ ރަސޫލާއާއިން އީމާންވުމުގައި ތިމާގެ ނަފްސުއަށެވެ. އަދި މުސްލިމުންގެ ބެލެއިންނާ ވެރިންނަށެވެ. އަދި އެމީހުންގެ عامންނަށެވެ.

ދަންނައެވެ. (النصيحة لله) ގެ މާނަކަމީ ހިމެނެނީ އެކަލާނގެ ކިބައަށް އީމާންވުމާއި، އެކަލާނގެ ކިބައަށް އެއްވެސް ގޮތަކުން شريك ނުކުރުމާއި، އެކަލާނގެ އިސްމުފުޅުތަކާއި ސިފަފުޅު ތަކަށް އުނިއިތުރު ބަދަލު ނުގެނައުމާއި، އެންމެހާ އުނިސިފަތަކުން އެކަލާނގެ ހުސް طاهر ކުރުމާއި، އެކަލާނގެ އަމުރުފުޅުތަކަށް ކިޔަމަންތެރިވުން ގެއީ ދުރުހެލިވުމާއި، އެކަލާނގެ ކިބައިން އަމުރުކުރެއްވި ކަންކަން ކުރުމާއި، ނަހީކުރެއްވި ކަންކަމުން ދުރުވުމާއި، ކޮބައިކަރުނަށް اللهތަޢާލާ ގޮވާލުމާއި، ނަހީކުރެއްވި ކަންކަމުން اللهތަޢާލާ ދުރުކުރުމާއި، އެކަލާނގެ ކިބައިން ހެޔޮލޯބި ލިބުމާއި ދެކޮޅުވެރިވުމާއި، އެކަލާނގެ ދީނާއި އަދާކުރުމާއި نعمةތަކަށް إعتراف ވުމާއި، އެކަލާނގެ ރުހުމަށް އެކަލާނގެ ކިބައަށް شكرވެރިވުމާއި، އަދާކުރާ ކަންތައްތަކުގައި إخلاصތެރިވުން ފަދަ ކަންކަން ކުރުމެވެ. މިކަންކަމުން މި حديث ގައި الله އަށް ނަޞޭޙަތްތެރިވުމޭ އެވީ ބަސްފުޅުގެ މުރާދަކީ އިސްލާމްދީނުގެ ކަންތައްތައް ކުރުމުގައި އަދާ އޮންނަ ގޮތަކީ ނަޞޭހަތް ނަސޭހަތްތެރިވުމެވެ. ވުޖޫދުވެވޭ. ނަޞޭޙަތްތެރިވުމަކީ الله سبحانه وتعالي ވަހްދާނީވުމާއި ނަޞޭޙަތް އެކަލާނގެ ފަދަ އެއްވެސް ސިފައެއް ނުވާ ހުސް طاهر ވާކަން ކަށަވަރުކުރުމެވެ.

رسول ކަމަށް نصيحة ދިނުމަކީ އެއީ ބަސްފުޅުގެ މުރާދަކީ އެކަލޭގެފާނު ގެނެސްދެއްވި رسولކަން ގަބޫލުކޮށް قبولކޮށް އެކަލޭގެފާނަށް އީމާންވުމާއި އެކަލޭގެފާނު އަމުރުކުރެއްވި ކަންތައްތަކަށް ކިޔަމަންވުމާއި ކަންތައް ކުރުމަށް ތަބާވުމާއި ދެކޮޅު ނުހަދައި އެކަލޭގެފާނުގެ ސުންނަތަށް ތަބާވުމާއި އެކަލޭގެފާނު ނަހީކުރެއްވި ކަންކަމުން ދުރުވުމާއި، ވަކިވުމާއި ނަހީ ކަމެއް ނުކުރުމެވެ. މުސްލިމުންގެ ވެރިއަކަށް ބަލައިގަތުމުގައި ނަޞޭޙަތްތެރިވުމަކީ، މި ބަސްފުޅުގެ މުރާދަކީ މުސްލިމުންގެ އެކަލޭގެފާނު އަމުރުކުރެއްވި ކަންތައްތަކަށް އިހުތިރާމް ކުރުމާއި، އެމީހުންނަށް ނަޞޭޙަތްތެރިވުމާއި، އެކަލޭގެފާނުގެ ދަރިކޮޅުގެ އެމީހުން ކިޔަމަންތެރިވުމާއި، އެމީހުންނަށް ދުޢާކުރުމާއި މުސްލިމުންގެ އެމީހުންގެ ކަންކަމުގައި ސާބިތުވުމާއި، އެމީހުންނަށް ބޮޑާކަން ނުކުރުމާއި، ހެޔޮކަމެއް ދިނުމަށް ނަޞޭޙަތް ދިނުމާއި ނަހީ ކަމެއް ނުކުރުމާއި، އެމީހުން ކިޔަމަންތެރިވުމާއި ރައްޔިތުން دعاء ކުރުމުގެ ކަންތައްތަކެވެ.

(ولكتابي) އެކަލާނގެ ފޮތަކީ ކީރިތި ޤުރްއާން ދިނުމަށް އިތުރު ޙަޤީޤަތް الله ބާރުއަޅާ ކީރިތި ޤުރްއާނަށް قبولކޮށް އެކަލާނގެ ބަސްފުޅުކަން އީމާންވުމާއި އަޅުގަނޑުމެން ކަލާމުފުޅު مخلوقއަކަށް ވުމާއި ނުވާނެއްކަމެވެ.

ހަރިސްވެއްޓެކަމަށް ވެއްޖެހުމެއް ނުވާކަމާއި އެއްވެސް ބާޠިލެއް އެއަށް ނުވަދެވޭނެ ކަމާއި ކަލާމުގެ ފޮތަށް

ލިބިގެން ނުވާކަމާއި އަދި އެފޮތަށް ކަމޭހިތުމާއި އެފޮތުގެ ހިމާޔަތް ކުރުމާއި އެފޮތް ކިޔަވާއިރު خشوعة

ޖެހުމާއި އޭގެ مخرج ތަކުން تجويدާއިއެކު ތަކުރާރުކުރުމާއި ކަރުން ކިޔުމާއި އޭގައިވާ خبرތަކުން عبرة

ލިބިގަތުމާއި އޭގައިވާ حكمތަކަށް އަމަލުކުރުމާއި އަދި މުޙްސިނު ބަޔަކު حقގައި އަދާކުރަނީ

ކަންތައްތަކާ ދުރުކުރުން ކަމަށްވާ ކަންތައްތަކުގެ އަށް އޭރުގެ އަމިއްލަ ނަފްސުގެ މައްޗަށް نصيحةތެރި

ވުމެވެ.

182- الثَّاني : عَنْ جرير بْنِ عبدِ اللَّه رضي اللَّه عنه قال : بَايَعْتُ رَسولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم عَلى : إِقَامِ الصَّلاَةِ ، وإِيتَاءِ الزَّكَاةِ ، وَالنُّصْحِ لِكلِّ مُسْلِمٍ . متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުހިވެވޮޑިގެންވި جرير بْنِ عبدِ اللَّه ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަ رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ އަތްފުޅުގެ މައްޗަށް بيعة ހެއްދެވީ ކަންތައްތަކުގެ ތެރޭގައި ނަމާދު އާއި ޒަކާތް ދޫކުރުމާއި (އަހަރީ އާއި ޝުނުނަގަތުމާއި އަދިބެހުމަކީ ކަނބަލުންގެ މައްޗަށް) އަދާކުރުމާއި އަދި ކޮންމެ މުސްލިމަކަށް نصيحة ދިނުމާއި އަދި އެކަމުގައި މުސްލިމުންނަށް ހެޔޮ ހިތްވަރުގެ ތެރެއިން ހެދުމަށެވެ.

183- الثَّالثُ : عَنْ أَنَس رضي اللَّه عنه عن النبيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « لاَ يُؤْمِنُ أَحَدُكُمْ حَتَّى يُحِبَّ لأَخِيهِ مَا يُحِبُّ لِنَفْسِهِ » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުހިވެވޮޑިގެންވި أَنَسގެ ފަރާތުން نبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ ކިބައިން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. އަޙާދީޘްގެ ފަރާތުން حديث ކުރައްވައިފައެވެ. ތިޔަ އަޚިޔާ ނިޔަތަކީ ހެއްލިގަތީ ޚަލީފާގެ ކޮށެވެ. ތިޔަ أخا އަށްޓަކައި ނަފްސަށް ތިމާއަށް ލޯބިވާ ހެއްޔޭ އަހުމަށް ޢިލްމުވެރިން ފެނިވަނަ ނުވެއްކެއެވެ.

23- باب الأمر بالمعروف والنهي عَن المنكر

ހެޔޮކަމަށް އަމުރުކުރުމާއި މުންކަރާތުން ނަހީކުރުމުގެ މައްސަލައާ ބެހޭ ބާބު باب.

قَالَ اللهُ تَعَالَى : ﴿ وَلْتَكُنْ مِنْكُمْ أُمَّةٌ يَدْعُونَ إِلَى الْخَيْرِ وَيَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴾ [آل عمران : 104] ،

ހެޔޮކަމުގެ މަގަށް ގޮވާ، އަދި ހެޔޮކަންތަކަށް أمرކުރާ، އަދި ނުބައިކަންތަކުން ނަހީކުރާ ބަޔަކު ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން ވާންޖެހޭނެއެވެ! އެއުރެންނަކީ ހަމަ ދިނުނަވާނޭ މީހުންނެވެ.

وَقالَ الله تَعَالَى: كُنْتُمْ خَيْرَ أُمَّةٍ أُخْرِجَتْ لِلنَّاسِ تَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَتَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ ﴾ [آل عمران :110] ،

މީސްތަކުންނަށްޓަކައި ނެރުއްވި، އެންމެ ހެޔޮ أمةއަށް ކަމުގައި ތިޔަބައިމީހުން ވީމުއެވެ. (އެހެނީ) ތިޔަބައިމީހުން ހެޔޮކަންތަކަށް أمر ކުރަމުއެވެ.އަދި ނުބައިކަންތަކުން ނަހީކުރަމުއެވެ.

وَقالَ الله تَعَالَى : ﴿ خُذِ الْعَفْوَ وَأْمُرْ بِالْعُرْفِ وَأَعْرِضْ عَنِ الْجَاهِلِينَ ﴾ [الأعراف : 199] ،

ކަލޭގެފާނު عفو ކުރުއްވުމުގައި ހިއްޕަވާށެވެ! އަދި ހެޔޮކަންތަކަށް އަމުރުކުރައްވާށެވެ! އަދި ޖާހިލުންނާ އެއްކިބާވެ ވަޑައިގަންނަވާށެވެ!

وَقالَ الله تَعَالَى : ﴿ وَالْمُؤْمِنُونَ وَالْمُؤْمِنَاتُ بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاءُ بَعْضٍ يَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَـــرِ ﴾ [التوبة :71] ،

مؤمن ފިރިހެނުންނާއި، مؤمن އަންހެނުންނީ، އޭގެ އެއްބަޔަކު އަނެއްބަޔަކުގެ އެކުވެރިކަމުގައިވާ މީހުންނެވެ. އެއުރެން ހެޔޮކަންތަކަށް أمر ކުރެތެވެ. އަދި އެއުރެން ނުބައިކަންތަކުން ނަހީކުރެތެވެ.

وَقالَ الله تَعَالَى : ﴿ لُعِنَ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ بَنِي إِسْرائيلَ عَلَى لِسَانِ دَاوُدَ وَعِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ ذَلِكَ بِمَـــا عَصَـــوْا وَكَانُوا يَعْتَدُونَ كَانُوا لا يَتَنَاهَوْنَ عَنْ مُنْكَرٍ فَعَلُوهُ لَبِئْسَ مَا كَانُوا يَفْعَلُونَ ﴾ [المائدة : 78 -79] ،

إسرائيل ގެ ދަރިކޮޅުގެ ތެރެއިން، كافر ވި މީހުންނަށް، داود ގެފާނާއި مريم ގެފާނުގެ ދަރިކަލުން عيسى ގެފާނުގެ ދުލުފުޅުމަތިން لعنة ލިބިގެންވިއެވެ. އެއީ އެއުރެން އުރުދުން ކަމަށްޓަކައެވެ. އަދި އުރުދުމުގައި ހައްދުފަހަނަޅައި ދާކަމުގައި އެއުރެން ވީކަމަށްޓަކައެވެ. އެއުރެންކުރާ ނުބައިކަންތަކުން، އެއްބަޔަކު އަނެއްބަޔަކު ނަހީކުރެއް ނުވެތެވެ. އެއުރެން ކުރެއުރި ކަންތައްގެ ނުބައިކަމާއެވެ.

وَقالَ الله تَعَالَى : ﴿ وَقُلِ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكُمْ فَمَنْ شَاءَ فَلْيُؤْمِنْ وَمَنْ شَاءَ فَلْيَكْفُرْ ﴾ [الكهف :29] ،

އަދިކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! (އެއީ) ތިޔަބައިމީހުންގެ ވެރިރަސްކަލާނގެ حضرةން އައިސްފައިވާ حق ތެދެވެ. ފަހެ، ބޭނުންވާ މީހަކު ايمانވާށެވެ! އަދި ބޭނުންވާ މީހަކު كافرވާށެވެ!

وَقالَ اللّٰه تَعَالَى : ﴿ فَاصْدَعْ بِمَا تُؤْمَر ﴾ [الحجر :94] ،

ފަހެ، ކަލޭގެފާނަށް أمر ކުރައްވާގޮތުން ފާޅުކޮށް دينއަށް ގޮވައިލައްވާށެވެ!

وَقالَ اللّٰه تَعَالَى : ﴿ أَنْجَيْنَا الَّذِينَ يَنْهَوْنَ عَنِ السُّوءِ وَأَخَذْنَا الَّذِينَ ظَلَمُوا بِعَذَابٍ بَئِيسٍ بِمَا كَانُوا يَفْسُقُونَ ﴾ [الأعراف : 165]

ނުބައިކަންތައްތަކުން ނަހީކުރި އެއުރެން ތިމަންރަސްކަލާނގެ މިންޖުކުރެއްވީމެވެ. އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ ގަދަފަދަވެގެންވާ عذابއަކުން އަނިޔާވެރިވި މީހުން ހިއްޕެވީމެވެ. (އެއީ) އެއުރެން فاسقވާ އުޅުން ކަމުންޖެހިއެވެ.

والآيات في الباب كثيرة معلومة.

وأما الأحاديث

184- فالأَوَّلُ : عن أَبي سعيدٍ الخُدْريِّ رضي اللَّه عنه قال : سَمِعْتُ رسُولَ اللَّه صَلّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يقُولُ : « مَنْ رَأَى مِنْكُم مُنْكراً فَلْيغيِّرْهُ بِيَدِهِ ، فَإِنْ لَمْ يَسْتَطعْ فبِلِسَانِهِ ، فَإِنْ لَمْ يَسْتَطِعْ فَبقَلبِهِ وَذَلَكَ أَضْعَفُ الإِيمانِ » رواه مسلم .

މާތްالله ރުއްސެވުންވާ أبو سعيد الخُدْري ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.رسول اللَّه صَلّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديثކުރައްވަނިކޮށް ތިމަން އަޑުއިވުނީމެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديثކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު މުންކަރުކަމެއް ފެނިއްޖެއްޔާ ފަހެ އެކަން އަތުން ބަދަލުކުރާށެވެ. ކުޅަދާނަކަން ނުލިބިގެންވާނަމަ އަކަން އަތުން ބަދަލުކުރާށެވެ. ފަހެ (އަތުން ބަދަލުކުރުމަށް) ކުޅަދާނަކަން ނުލިބިގެންވާނަމަ ދުލުން ދުލުން ބަދަލުކުރާށެވެ. ފަހެ (ދުލުން ބަދަލުކުރުމަށް) ކުޅަދާނަކަން ނުލިބިގެންނުވާނަމަ) ހިތުން އެކަމެއް ނުބައިކަމުގައި ދެނެގަންނާށެވެ. އެއީ އީމާންކަމުގެ އެންމެ ދެރަ ދަރަޖައެވެ.

185- الثَّاني : عن ابنِ مسْعُودٍ رضي اللَّه عنه أَنَّ رسولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : «مَا مِنَ نَبيٍّ بعَثَهُ اللَّه في أُمَّةٍ قَبْلِي إلاَّ كان لَه مِن أُمَّتِهِ حواريُّون وأَصْحَابٌ يَأْخذون بسُنَّتِهِ ويقْتدُون بأَمْرِه، ثُمَّ إِنَّها تَخْلُفُ مِنْ بعْدِهِمْ خُلُوفٌ يقُولُون مَالاَ يفْعلُونَ ، ويفْعَلُون مَالاَ يُؤْمَرون ، فَمَنْ جاهدهُم بيَدِهِ فَهُو مُؤْمِنٌ ، وَمَنْ جاهدهم بقَلْبِـــهِ فَهُو مُؤْمِنٌ ، ومَنْ جَاهَدهُمْ بِلِسانِهِ فَهُو مُؤْمِنٌ ، وليس وراءَ ذلِك مِن الإِيمانِ حبَّةُ خرْدلٍ » رواه مسلم .

މާތް الله ރުއްސުންވެވޮޑިގެންވާ عبدالله بن عباس بن مسعُودގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރައްވައިފިއެވެ. ތިމަންކަލޯފާނުގެ ކުރީގައި الله سبحانه وتعالى ފޮނުއްވި ކޮންމެ ނަބިއްޔަކަށް ހަވާރިއްޔުން އެބަހީ ނަބިއްޔާގެ قومގެ މީހުންގެ ތެރެއިން إخلاصތެރި އެހީތެރިން ވިއެވެ. އަދި ސަހާބީންނެވެ. އެމީހުން ނަބިއްޔާގެ ސުންނަތަށް ތަބާވާ އަދި އެކަލޭގެފާނުގެ އަމުރުފުޅަށް ތަބާވާ މީހުންނެވެ. ދެން އެމީހުންގެ ފަހުން ކަލޭގެފާނުގެ ޤައުމުގެ މީހުންގެ ތެރޭގައި ބަދަލުވާ ބައެއް މީހުން ވިއެވެ. އެމީހުން ކިޔައި އެހެންނަމަވެސް عملއެއް ނުކުރާހުށީވެ. އަދި ތިމަންނާއަށް އަމުރުނުކުރައްވާ عملތައް ކުރާހުށީވެ. ފަހެ އެބަހީ މީހަކު އަތުން ޖިހާދުކޮށްފި ކަމުގައިވަނީނަމަ އޭނާ މުއުމިނެކެވެ. ފަހެ އަދި ހިތުން ޖިހާދުކޮށް ދުއާކުރާ ހިތުން ޖިހާދުކޮށްފިމަ ދޫންވެސް މުއުމިނެކެވެ. އަދި ދޫންވެސް ޖިހާދުކޮށްފިމަ (އެބަހީ އެއާކުރި ހިތުން ޖިހާދުކުރާ ކަމުގައިވަނީ އެބަހީ الله ގެ ދީނުގައި ފިލާނުވާ) އަދި އޭނާ މުއުމިނެކެވެ. މިއަށްފަހު އީމާނުގެ ތެރޭގައި ހަރުދަލް ގިނަނުކޮށްފަ ނުވެއެވެ.

186- **الثالثُ** : عن أَبي الوليدِ عُبَادَةَ بنِ الصَّامِتِ رضي اللَّه عنه قال : « بايعنا رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم على السَّمعِ والطَّاعَةِ في العُسْرِ وَاليُسْرِ والمَنْشَطِ والمَكْرَهِ ، وَعلى أَثَرَةٍ عَلَيْنَا، وعَلَى أَنْ لاَ نُنَازِعَ الأَمْرَ أَهْلَهُ إلاَّ أَنْ تَرَوْا كُفْراً بَوَاحاً عِنْدكُمْ مِنَ اللَّه تعالَى فيه بُرهانٌ ، وعلى أن نقول بالحقِّ أينَما كُنَّا لا نخافُ في اللَّه لَوْمةَ لائمٍ » متفقٌ عليه .

« المَنْشَط والمَكْره » بِفَتْحِ مِيميهما : أَيْ : في السَّهْلِ والصَّعْبِ . « والأَثَرَةُ » : الاخْتِصاصُ بالمُشْتَرك ، وقَدْ سبقَ بيَانُها . « بوَاحاً » بفَتْح الْبَاءِ الْمُوَحَّدة بعْدَهَا وَاوثُمَّ أَلِفٌ ثُمَّ حاء مُهْمَلَةٌ أَيْ ظَاهِراً لاَ يَحْتَمِلُ تَأْوِيلاً .

މާތްالله ރުއްސުންވެވޮޑިގެންވާ أبو الوليد عُبَادَةَ بن الصَّامِت ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންމެން ބަޔަޢަތްވީމެވެ رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ އަތްދަށުގައި بيَعْة ހެދުމުގައި ދަތިވެގެންވާ

ހާލުގައްޔާއި އަދި ބިޔަވެރިކަމާއި ހާލުގައްޔާއި ހިތްހަމަ ޖެހުން ކޮންމެ ފަރާތަކަށް ލިބޭނީ، ހިތްހަމަޖެހުމާ
ކޮންބައެއްގެ ހާލުގައްޔާއި، އަދި ބިރުވެރިވުމާ ބިރުވެރިކަން ދޫކޮށްލުމުގައި އެކަށީގެންވާ މިންވަރަށް، ކަމަކު
އެކަށީގެންވާ މިންވަރު މައްޗަށް އިސްލާހު ނަހަމަވެސް އަމިއްލަ ހިތަށް الله ގެ ރަހުމަތަށް ކަށަވަރުވާ
ބާރުވެގެންވާ ދަރިވަރުން ސަލާމް ފެދު ކަރުބާވުމު ނަފުސުނަފުސާ ހިނދުއިގައި އަމިއްލަނަފުސް ހިފެހެއްޓުން
ގެއްލުމަށް ދީނީ ބާރުތަކުން އަބަދާ ހިފާނޭ ކަހެރިކަމަށް އުނދަގޫކަމާ ނުބައި ކަންބޮޑުވުން
ދުރުކުރުމަށް ގެންދަވާ ދީނީ ބާރުތަކުގެ އެކުވެރިކަން މާފަރިތަކަށް މިއުކާ މަސައްކަތް ކުރާ
ނުދެވޭނެއެވެ.

187- **الرَّابع** : عن النعْمانِ بنِ بَشيرٍ رضي اللَّه عنهما عن النبيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال: « مَثَلُ القَــائِمِ في حُدودِ اللَّه ، والْوَاقِعِ فيها كَمَثَلِ قَومٍ اسْتَهَمُوا على سفينةٍ فصارَ بعضُهم أعلاهَا وبعضُهم أسفلَها وكانَ الــذينَ في أسفلها إِذَا اسْتَقَوْا مِنَ الماءِ مَرُّوا عَلَى مَنْ فَوْقَهُمْ فَقَالُوا : لَوْ أَنَّا خَرَقْنَا فِي نَصِيبِنا خَرْقاً وَلَمْ نُؤْذِ مَنْ فَوْقَنَـــا ، فَإِنْ تَرَكُوهُمْ وَمَا أَرادُوا هَلَكُوا جَمِيعاً ، وإِنْ أَخَذُوا عَلَى أَيْدِيهِم نَجوْا ونجوْا جَمِيعاً » . رواهُ البخاري .

القَائمُ في حُدودِ اللَّه تعَالى » مَعْنَاهُ : الْمُنْكِرُ لها ، القَائمُ في دفعِهَا وإِزالَتِهَا والْمُرادُ بِالْحُدودِ : مَا نَهى اللَّه عَنْــهُ : «اسْتَهَمُوا » : اقْتَرعُوا .

މާތްالله އެދިވަޑައިގަންނަވާ ޞަޙާބީ النعْمان بن بَشير، نبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ ކިބައިން
ރިވާކުރައްވައެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديثކުރައްވައެވެ. الله ގެ أمر ތަކާއި ހުދޫދު ކަނޑައެޅި ހުއްޓާ
ހުއްޓާ ނުކުމެ މިޔަދު މިސާލެކޭ ބަޔާން ކުރުމަށް ހުރި ބައެއް މިސާލެވެ. އެމީހުން
ޖަހާ ބޮޑުކުއްޔާ ވަރު ގޮތަށް ލިބުނު އެއްމީހުން ހުރި ފަރުވާތޭ، އެކުއެއްމީހުން
ވަހާއިން ދޮގު ބަދަލުވެއެވެ. އެއްކޮށް ދިޔަބައިގައި އާއި މީހުން ދޯނި ފަހަތު ބައްދަލު
ކުރަމަށް މައްޗަށް އަރައިގަންނަވެ. މިކަން މިހާރު ކަރަށް ދޯނީގެ އަޑީގައި ދިޔައީން
(ސަހަމްލާން) ބަލައިގެ. ދިޔަބައި މީގެ އަޑީގައި ތިބިމީހުން އެނގޭ ވާހަކަ ދިޔަބައި މައްޗަށް
އަރަން ނުދޭ އަދި އެމީހުން އުނދަގޫވާ ނުލާހިކެދާ ދިޔަބައި ދޯނި ހަދާށެވެ. ދަރު
ބައިވަރުވެ. އެމީހުން އަޑީގެ ކޮޅުން ބަރުތާ މީހުން ބައްދަލުކުރާ ދިޔަބައި (ހިފާލަ ދޯނި ބަދަލު)
އަށްގޮތް އެކަށީ ހަރުކަށިއެއް ހިނަފައިހުއްޓެވެ. (ސަހަމްލާން) އެމީހުން އަކަށް ދިޔަބައި
ލަތަކުރަމަސް އަމީހުން ސަލާމަތް ކުރެވިނުވެއެވެ. އަދި އެކަމާއެއްކޮށް ސަލާމަތް ވާނެއެވެ.

188- **الخامسُ** : عَنْ أُمِّ الْمُؤْمِنينَ أُمِّ سَلَمَة هِنْد بنتِ أَبي أُمَيَّةَ حُذَيْفَةَ رضي اللَّه عنها ، عن النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم أنه قال : « إِنَّهُ يُسْتَعْمَلُ عَلَيْكُمْ أُمَراءُ فَتَعْرِفُونَ وتُنْكِرُونَ فَمَنْ كَرِه فقَدْ بَرِئَ وَمَنْ أَنْكَرَ فَقَدْ سَلِمَ ، وَلَكِنْ منْ رَضِيَ وَتَابَعَ » قالوا : يا رَسُولَ اللَّه أَلاَ نُقَاتِلُهُمْ ؟ قَالَ : «لاَ، مَا أَقَامُوا فِيكُمْ الصَّلاَةَ » رواه مسلم .

مَعْنَاهُ : مَنْ كَرِهَ بِقَلْبِهِ ولَمْ يَسْتَطِعْ إنْكَاراً بِيَدٍ وَلا لِسَانٍ فَقَدْ بَرِئَ مِنَ الإِثمِ وَأَدَّى وَظِيفَتَهُ ، ومَنْ أَنْكَرَ بَحَسَبِ طَاقَتِهِ فَقَدْ سَلِمَ مِنْ هَذِهِ المعصيةِ ، وَمَنْ رَضِيَ بِفِعْلِهِمْ وتابعهم ، فَهُوَ العَاصي .

ރަޟިﷲ ޢަންހާ ސުންނަތުގެ ވި أُمّ الْمُؤْمِنِينَ أُمِّ سَلَمَة هِنْد بنت أَبي أُمَيَّةَ حُذَيْفَةَ، نبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ ކިބައިން ރިވާކުރައްވާފައިވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديثކުރައްވާފައިވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން (ބަޔަކު ހަރުކަށިކަމާއިއެކު ވެރިކަމުން) ތިޔަބައިމީހުންގެ މައްޗަށް ވެރިން އިސްތިއުމާލުކުރެވޭނެއެވެ. އެމީހުން ކުރާ ބައެއްކަންތައް އިސްލާމްދީނާއި ޚިލާފުވާކަން ތިޔަބައިމީހުން ދެނެގަންނާނެއެވެ. އެކަމަކު ބައެއްކަންތައް ތިޔަބައިމީހުން ދެކޭނެ އިސްލާމްދީނާއި ޚިލާފުކަމުގައި ބުނެދޭނެއެވެ. ފަހެ (އެކަމުން ހިތުން ނުރުހި ކުރެވޭނެ ގޮތެއް ނެތުމާއެކު) އެކަމަކު ހިތުން ނުރުހިގެންފިނަމަ ހަމަކަށަވަރުން އެކަމުގެ ފާފައިން ސަލާމަތްވީއެވެ. އަދި އެކަން ހިތުން ނުރުހުމާއެކު ކުރެވޭނެކަން ދަންނަމަ ދުލާ އަތުން އެކަމެއް ފުއްދަންވީ އިތުރުފަރުވާއި އެކަމުގެ ފާފައިން ސަލާމަތްވެގެންވެއެވެ. (ދީނާއި خلافޗެ) އެކަމަކު ހިތުން ރުހި އަދި އެކަމުގައި ބައިވެރިވެގެންދިޔަ މީހާ ފާފައިގައި شاملވެގެންވެއެވެ. أصحاب ބޭކަލުން ދެންނެވިއެވެ. އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ! އެފަދަ ވެރިންނާ އަޅުގަނޑުމެން ހަނގުރާމަ ނުކުރާނަމަތޯ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ނޫނެކެވެ. އެމީހުން ނަމާދު قائم ކުރާހާ ހިނދަކު އެމީހުންނާ ހަނގުރާމަ ނުކުރާށެވެ.

189- **السَّادسُ** : عن أُمِّ الْمُؤْمِنين أُمِّ الْحكَم زَيْنبَ بِنْتِ جحْشٍ رضي اللَّه عنها أَنَّ النَّبيَّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم دَخَلَ عَلَيْهَا فَزعاً يقُولُ : « لا إِلهَ إِلاَّ اللَّه ، ويْلٌ لِلْعرب مِنْ شَرٍّ قَدِ اقْتربَ ، فُتحَ الْيَوْمَ مِن ردْمِ يَأْجُوجَ وَمأْجوجَ مِثْلُ هذِهِ » وَحَلَّقَ بأُصبْعه الإِبْهَامِ والَّتِي تَلِيهَا . فَقُلْتُ: يَا رسول اللَّه أَنَهْلِكُ وفِينَا الصَّالحُونَ ؟ قال : « نَعَمْ إِذَا كَثُرَ الْخبَثُ » متفقٌ عليه .

ރަޟިﷲ ޢަންހާ ސުންނަތުގެ ވި أُمِّ الْمُؤْمِنين أُمِّ الْحكَم زَيْنبَ بِنْتِ جحْشْ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އެއްދުވަހަކު ބިރުން ސިހިފައިވާ ހާލުގައި ކޮޓަރިއަށް

އެކަމަނާގެ ގާތަށް ވަރަށް ބިރުވެރިކަމާއެކު ވަޑައިގަތެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނުގެ މޫނުމަތި ރަތްވެފައި ވަނިކޮށް لا إلهَ إلاَّ الله ގެ ކަލިމަ ވިދާޅުވިއެވެ. އަދި حديثކުރެއްވިއެވެ. عربيންނަށް ހަލާކުވެއްޖެއެވެ. އެއީ އެބައިމީހުންގެ މައްޗަށް އަތުވެދާނެ ނުބައިކަންތަކެއްގެ ސަބަބުންނެވެ. އަދި މިއަދު يَأْجُوجَ مأْجوجَ ބާކައިގެ މިހުންގެ ފާރުން މިހާވަރުގެ ބޮޑު ހުޅުވުމެއް އުފެދިއްޖެއެވެ. އެހެން ވުމުގެ ބޮޑު ... ބޮޑުއިނގިލިއާއި ދެވަނަ އިނގިލި ގުޅުއްވައިގެން ވަށްކޮށް ދައްކަވައިގެންނެވެ. ތަޢާލާ ވިދާޅުވިއެވެ. މިމަނިކުފާނުގެ ތެރޭގައި ސާލިހު މީހުން ހުންނަނިކޮށް ކީއްވެގެން ހަލާކުވާންވީ؟ حديثކުރެއްވިއެވެ. އާނއެކެވެ! ނުބައިކަން ގިނަވެއްޖެނަމައެވެ.

190- **السَّابعُ** : عنْ أَبِي سَعيد الْخُدْرِيِّ رضي اللَّه عنه عن النَّبيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « إِيَّاكُم وَالْجُلُوسَ في الطرُقاتِ » فقَالُوا : يَا رسَولَ اللَّه مَالَنَا مِنْ مَجالِسنَا بُدٌّ ، نَتحدَّثُ فِيهَا ، فقال رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : فَإِذَا أَبيْتُمْ إِلاَّ الْمَجْلِس فَأَعْطُوا الطَّرِيقَ حَقَّهُ» قالوا: ومَا حَقُّ الطَّرِيقِ يا رسولَ اللَّه ؟ قال : « غَضُّ الْبَصَرِ ، وكَفُّ الأَذَى، ورَدُّ السَّلامِ ، وَالأَمْرُ بالْمعْروفِ ، والنَّهْيُ عنِ الْمُنْكَرِ » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވި أَبو سَعيد الْخُدْرِي نبيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ ކިބައިން ރިވާކުރައްވައެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން މަގުމަތީގައި އިށީދެގެން ނުތިބޭށެވެ. އަޞްޙާބުން ދެންނެވިއެވެ. އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. ތިމަންމެން މަޖިލިސްކުރާ ތަނަކީ މަގުމަތީގައި ނުއިށީދެ ވާނެ އުޅުއްވޭ ގޮތެއް ނެތެވެ. ދެން رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديثކުރެއްވިއެވެ. ދެން ތިޔަބައިމީހުންނަށް މަގުމަތީގައި މަޖިލިސްކުރުން ނޫނީ ނުވެވޭނަމަ ދެން މަގަށް އޭގެ ހައްގު އަދާކުރާށެވެ. އަޞްޙާބުން ދެންނެވިއެވެ. އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. މަގަށް އަދާކުރަން ޖެހޭ حق އަކީ ކޮބާ ހައްޤުތޯ؟ حديثކުރެއްވިއެވެ. އެއީ ލޮލް ދަމަހައްޓައިގެން ހުރުމާއި އަދި މީހުންނަށް އުނދަގޫ ކުރުމުން ދުރުހެލިވުމާއި އަދި ސަލާމުގެ ޖަވާބު ދިނުމާއި، ހެޔޮކަމަށް أمر ކުރުމާއި މުންކަރުކަމުން ނަހީކުރުމެވެ.

191- **الثَّامنْ** : عن ابن عباس رضي اللَّه عنهما أَن رسولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم رأى خَاتَماً مِنْ ذَهَــبٍ في يَد رَجُلٍ ، فَنَزعَهُ فطَرحَهُ وقَال : « يَعْمَدُ أَحَدُكُمْ إِلَى جَمْرَةٍ مِنْ نَارٍ فَيجْعلهَا في يَدِهِ ، » فَقِيل لِلرَّجُل بَعْدَ مَــا

ذَهَبَ رسولُ اللَّه صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : خُذْ خَاتَمَكَ ، انتَفعْ بِهِ . قَالَ : لا واللَّه لا آخُذُهُ أَبَداً وقَــدْ طَرحَــهُ رسول اللَّه صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم . رواه مسلم .

ރަޟި الله އަދުރުބުޅިޔާތުންނުން ރައްޙުސުންނާއިމި عبدالله بنِ عباس ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ.
ރަސޫލާ ފަރާނީން رسول اللّه صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އަތު މިނޫހެއްގެ އިނގިލީގައި ރަން އަނގޮޓި އޮތް ފެނިވަޑައިގެން އެއަށް އަނގިލީގެ އިނގިލިން ބާއްލާވާ ފަރާ އެއްލާވާލެއްވިއެވެ. އަދި حديث ކުރެއްވިއެވެ.
ތިޔަ އެބަނޑު އަލިފުސްގެ އަނގޮޓިގެނބޭއް އިނގިލީގައި އަޅައިގެން ހުރެއްވޭ؟ ދެން އެއުރެކުހު އަހާވަޑައިގެން
އަނބުރި ވާނެވީހުން އެބާލާއްގެ ކާއިރިގައި ތިބި ބާލާން އެބާލާލާތު ދުރުންނެވިއެވެ. ތިބާގެ އަނގޮޓި
ނަގައިގެން އެއިން ކާރުހުވަސް އެހެން ބޭނުންހުރި ގެއްލުފާނެ ގެންނަނުވެ. އެބާލާހާ ވިދާޅުވިއެވެ. ރަޟި الله
ގަންދީ ހަވާރިހެވެ. އެއަށްބާރުވެސް ތިޔާން ތިބޫހުން ނުކާރާނެވެ. އަދި އަނާލާގެލާން އެއާތި
އެކަލޭގެފާނު ތިޔެއެވެ.

192- **التَّاسعُ** : عَنْ أَبِي سعيدٍ الْحسنِ البصْرِي أَنَّ عَائِذَ بن عمْروٍ رضي اللَّه عنه دخَلَ عَلَى عُبَيْدِ اللَّهِ بن زيَادٍ فَقَالَ : أَيْ بنَيَّ ، إِنِّي سمِعتُ رسولَ اللَّه صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يَقولُ : « إِنَّ شَرَّ الرِّعاءِ الْحُطَمَةُ » فَإِيَّاكَ أَنْ تَكُونَ مِنْهُمْ . فَقَالَ لَهُ : اجْلِسْ فَإِنَّمَا أَنت مِنْ نُخَالَةِ أَصْحَاب مُحَمَّدٍ صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، فقال : وهَلْ كَانَتْ لَهُمْ نُخ َالَةٌ إِنَّمَا كَانَتِ النُّخالَةُ بَعْدَهُمْ وَفي غَيرِهِمْ ، رواه مسلم .

ރަޟި الله رحمة ތަޢާލާ أَبو سعيد الْحسن البصْرِي ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ރަސޫލާ ފަރާނީން عَائذ بن عمْر (رضي اللَّه عنه) ރަޟި الله ޢަންހު ޢުބައިދު عُبَيْدِ اللَّهِ بن زيَاد ގެ އަރިހަށް ވަޑައިގެންފައި. އަދި ވިދާޅުވިއެވެ.
އޭ ކާރާއޭ! ރަސޫލާ ފަރާނީން رسولَ اللَّه صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވި ހަދީޘް ވިދާޅުވެ އަޑުއިވިލެވެ.
އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ރަސޫލާ ފަރާނީން ވެރިންގެ ތެރެއިން އެންމެ ނުބައި ވެރިއަކީ ބާރަޒާ
އެއްޗެއްގެ ވެރިޔާ خلقނުބައި ހަރުކަށި މީހެކެވެ. ފަހެ ތިބާ އެފަދަ މީހުންގެ ތެރެއިން ނުވާށެވެ.
ފަހެ ابن زيَاد ވިދާޅުވިއެވެ. އިށީނދެވަޑައިގަންނާށެވެ. ފަހެ ތިބާ ހުރިހާ ރަސޫލާ ފަރާނީން މިއީ ހިލޭނބި مُحَمَّد صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم أَصْحَابންގެ ތެރެއިން ވާ ހިލޭގެ ދޫނި ބާކީގެ ގޮތުގައެވެ. އެ صحابي އަޅުގަނޑުވެސް. رسولَ اللَّه صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ أَصْحَابންގެ ތެރެއިން ހިލޭގެ ދޫނި ބާކީ ވޭތޯއޭ؟ ރަސޫލާ ފަރާނީން
ހިލޭގެ ދޫނިކާމުގެ ސުލްހު ނިޝާނުގެބޭނުމަށް أَصْحَاب ބޭފުޅުން ފަހުގައި އެހެން މީހުންނާއި އަދި

އޭގެފުރުން އަންނަ މީހުންގެ ކިބައިގައެވެ.

193- **الْعاشرُ** : عَنْ حذيفةَ رضي اللَّه عنه أَنَّ النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « والَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَتَــأْمُرُنَّ بالْمعرُوفِ ، ولَتَنْهَوُنَّ عَنِ الْمُنْكَرِ ، أَوْ لَيُوشِكَنَّ اللَّه أَنْ يَبْعثَ عَلَيْكمْ عِقَاباً مِنْهُ ، ثُمَّ تَدْعُونَهُ فَلاَ يُسْتَجابُ لَكُمْ » رواه الترمذي وقال : حديثٌ حسنٌ .

މާނަ الله ރުހިވޮޑިގެންވި حذيفة، نبي صلّى الله عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ ކިބައިން ރިވާކުރައްވައެވެ. އަހަރެންގެ ފުރާނަ
حديث ކުރައްވައެވެ. ވީއެންމެހާ ކަންތައް އެކިފަރާތުގައި ...

194- **الْحَادي عشَرَ** : عنْ أَبِي سَعيد الْخُدريِّ رضي اللَّه عنه عن النبيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال: «أَفْضَــلُ الْجِهَادِ كَلِمَةُ عَدْلٍ عندَ سلْطَانٍ جائِرٍ » رواه أبو داود ، والترمذي وقال: حديثٌ حسنٌ .

މާނަ الله ރުހިވޮޑިގެންވި أَبو سَعيد الْخُدريِّ ، نبي صلّى الله عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ ކިބައިން ރިވާކުރައްވައެވެ.
އަހަރެމެންގެ حديث ކުރައްވައެވެ.
ރަސްގެފާނުގެ ގާތުގައި حق ބަސް ބުނުމެވެ.

195- **الثَّانِي عَشَر** : عنْ أَبِي عبدِ اللَّه طارِقِ بنِ شِهاب الْبُجَلِيِّ الأَحْمَسيِّ رضي اللَّه عنه أَنَّ رجلاً سأَلَ النَّبِيَّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، وقَدْ وَضعَ رِجْلَهُ في الغَرْزِ : أَيُّ الْجِهادِ أَفْضَلُ؟ قَالَ : «كَلِمَةُ حقٍّ عِنْدَ سُلْطَانٍ جائِرٍ » رَوَاهُ النسائيُّ بإسنادٍ صحيحٍ .

« الْغَرْز » بعَيْنٍ مُعْجَمَةٍ مَفْتُوحةٍ ثُمَّ راءٍ ساكنة ثم زَاي ، وَهُوَ رِكَابُ كَورِ الْجملِ إِذَا كَانَ مِنْ جِلْدٍ أَوْ خَشَبٍ ، وَقِيلَ : لاَ يَخْتَصُّ بِجِلدٍ وَخَشَبٍ .

މާނަ الله ރުހިވޮޑިގެންވި أَبو عبد اللَّه طارقِ بن شِهاب الْبُجَلِيِّ الأَحْمَسِيِّ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ.

ހަމަކާތަލަފުޅުން މިހާރު نبي صلّى الله عَلَيْهِ وسلّم ގެ އަރިހުން ސުވާލުކުރައްވައިފައެވެ. އެހިނދު އެކަލޭގެފާނު ޖަވާބުދެއްވީ މަސައްކަތު ސަވާބު ވާޖިބުގައި ވާޖިބުކުރެވޭގޮތާއި ހަރަކާތްތެރިވާވަޒަންގެން ތިރާބަކަށް އެއްފުރިއްޖެ އަތުއްލަވަނީއެވެ. އެދިޔަ ސުވާލު ކުރައްވައިފައެވެ. އެންމެ މާތް ވަގަސްތާ جهاد އަކީ ކާބަފި ހައްޤަށް؟ حديث ކުރައްވައިފައެވެ. އަނިޔާވެރި ރަސްގެފާނުގެ އަރިހުގައި ބުނާ حقّ ބަސްފުޅަށެވެ.

196- **الثَّالِثَ عشَرَ** : عن ابن مَسْعُودٍ رضي اللَّه عنه قال : قال رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : «إِنَّ أَوَّلَ مَا دخَلَ النَّقْصُ عَلَى بَنِي إِسْرائيلَ أَنَّه كَانَ الرَّجُلُ يَلْقَى الرَّجُلَ فَيَقُولُ : يَا هَذَا اتَّق اللَّه وَدعْ مَا تَصْنَعُ فَإِنَّهُ لا يَحِلُّ لك ، ثُم يَلْقَاهُ مِن الْغَدِ وَهُو عَلَى حالِهِ ، فلا يمْنَعُه ذلِك أَنْ يكُونَ أَكِيلَهُ وشَرِيبَهُ وَقعِيدَهُ ، فَلَمَّا فَعَلُوا ذَلِكَ ضَرَبَ اللَّه قُلُوبَ بَعْضِهِمْ بِبَعْضٍ » ثُمَّ قال : { لُعِنَ الَّذِينَ كَفَروا مِنْ بنِي إِسْرَائِيلَ عَلَى لِسَانِ داوُدَ وعِيسَى ابنِ مَرْيَم ذلِك بما عَصَوْا وكَانوا يعْتَدُونَ ، كَانُوا لا يَتَنَاهَوْنَ عنْ مُنْكَرٍ فَعَلُوهُ لَبِئْسَ ما كانُوا يَفْعلُون صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم تَرى كَثِيراً مِنْهُمُ يَتَوَلَّوْنَ الَّذينَ كَفَرُوا لَبِئْسَ مَا قَدَّمتْ لَهُمْ أَنْفُسُهُمْ }إلى قوله : { فَاسِقُونَ } [المائدة : 78، 81] ثُمَّ قَالَ : « كَلاَّ ، وَاللَّه لَتَأْمُرُنَّ بالْمعْرُوفِ ، ولَتَنْهوُنَّ عَنِ الْمُنْكَرِ، ولَتَأْخُذُنَّ عَلَى يَدِ الظَّالِمِ ، ولَتَأْطِرُنَّهُ عَلَى الْحَقِّ أَطْراً ، ولتقْصُرُنَّهُ عَلَى الْحَقِّ قَصْراً ، أَوْ لَيَضْرِبَنَّ اللَّه بقُلُوبِ بَعْضِكُمْ عَلَى بَعْضٍ ، ثُمَّ لَيَلْعَنكُمْ كَمَا لَعَنَهُمْ » رواه أبو داود، والترمذي وقال : حديث حسن .

މާތް الله ރުއްސެވުން ލިބިވޭ عبدالله بن مَسْعُود ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم ، حديثކުރައްވައިފައެވެ. ހަމަކާތަލަފުޅުން بَنِي إِسْرائيلَ ބޭކަލުގެ މެދުގައި އެންމެފުރަތަމަ ނުބައިކަން ވަންނަވިޔޭ އުސޫލަކީ މީހަކު އަނެކާ ދިމާވެގެން ބުނެއެވެ. އޭ މީހާއެވެ. ބިރުވެތިވޭ اللهއަށް ދޫކޮށްލާށެވެ. އަދި ކުރާ ކަމުން ދުރުވާށެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެކަމަކީ ތިބާއަށް ހުއްދަވާކަމެއްނޫނެވެ. ދެން މާދަމާ އެމީހާ އޭނާއާ ބައްދަލުވާއިރު އެމީހާ ހުރީ ކުރިން ހުރިގޮތަށެވެ. މީހާއާ އެކު ކާބޮއި އިނދެ އުޅުމަށް އެކަން ހުރަސްނުވެއެވެ. އެބައިމީހުން އެކަން ކުރުމުން ބައެއްގެ ހިތްތައް ބައެއްގެ ހިތްތަކާ ގުޅުއްވައިލެއްވިއެވެ. އެހެން ކަމުން ބައެއްގެ ހިތްތަކުގެ ސަބަބުން ބައެއްގެ ހިތްތައް اللهسبحانه وتعاليއަނބުރާ ފައިލެއްވިއެވެ. ދެން رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ކިޔަވައި قرآنގެ އާޔަތުގެ މާނައަކީ:

{ لُعِنَ الَّذِينَ كَفَروا مِنْ بنِي إِسْرَائِيلَ عَلَى لِسَانِ داوُدَ وعِيسَى ابنِ مَرْيَم ذلِك بما عَصَوْا وكَانوا يعْتَدُونَ ، كَانُوا

لا يَتَنَاهَوْنَ عنْ مُنْكَرٍ فَعَلُوهُ لَبِئْسَ ما كانُوا يَفْعلُون صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم تَرى كثِيراً مِنْهُمُ يَتَوَلَّوْنَ الَّذينَ كَفَرُوا لَبِئْسَ مَا قَدَّمتْ لَهُمْ أَنْفُسُهُمْ } إلى قوله : { فاسِقُونَ } [المائدة : 78، 81

މާނައީ: އިސްރާއީލުގެ ދަރިންގެ ތެރެއިން ކާފިރުވީމީހުންނަށް، مَرْيَمْ ގެފާނުގެ ދަރިކަލުން عِيسَى ގެ ފާނާއި، داوُد ގެފާނުގެ ދުލުފުޅުން ލަޢުނަތްލެއްވިއެވެ. އެއީ އެބައިމީހުން ނާފަރުމާނުވީތީއެވެ. އަދި ހައްދުފަހަނައެޅުމުގެ، އަދުވަރުވެރިވާ ކަމުގެ ސަބަބުންނެވެ. އެބައިމީހުން ކުރާ ނުބައިކަމަކުން އެއްބަޔަކު އަނެއް ބަޔަކު ނުހުއްޓުވަމުން ދިޔައެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެބައިމީހުން ކުރަމުން ގެންދިޔަ ކަންތައް ނުބައިކަމެކެވެ. ކާފިރުވި މީހުންގެ އެހީތެރި އެކުވެރިން، އެބައިމީހުންގެ ގިނަބައެއް ހަދާތީ، ކަލޭގެފާނު ދެކެވަޑައި ގަންނަވާނެއެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން އެބައިމީހުންގެ ނަފްސުތަކުން އެބައިމީހުންނަށްޓަކައި ކުރިއަށް ފޮނުވި ކަންތައްތަކަކީ ނުބައިކަމެވެ. އެއީ މާތް الله އެބައިމީހުންގެ މައްޗަށް ކޯފާވެވޮޑިގަތުމެވެ. އަދި ނަރަކައިގެ عذابގެ ތެރޭގައި، ދެމިތިބޭނެ ބަޔަކު ކަމުގައި އެބައިމީހުން ވާނެއެވެ.

އެބައިމީހުން މާތްالله އަށާއި، نبيއާއަށާއި، އެ نبيއާއަށް ބާވައިލެއްވުނުއެއްޗަށް އީމާންވާ ކަމުގައި ވިއްޔާނަމަ، އެބައިމީހުން (ކާފިރުން)ނީ އެކުވެރި އެހީތެރިން ކަމުގައި އެބައިމީހުން (ޔަހޫދީން) ބަލައި ނުގަންނާނެއެވެ. އެހެނެއްކަމަކު އެބައިމީހުންގެ ގިނަމީހުންނީ، ދީނުގެ ހައްދުފަހަނައަޅާ ނުބައިކަން ކުރާ ފާސިޤުން ކަމުގައި ވެއެވެ.

ދީން މިއުއްމަތަށް ހިފަހައްޓަވައި ވިދާޅުވެވަޑައިގެންނެވި حديثކޮޅު މިވެނީއެވެ. يقينންވެސް މިކަން ދީނީ މުހިއްމު ކަމެކެވެ. މާތް الله ގެންދިއުމަށް ހިތްވަރު ބޭނުމެވެ. ކަންކަމުގެ ތެރެއިން ޢިބާދަތްތައް ހުރީ ކަންކަމުގެ ތެރޭގައި ނަހީކުރުން އަމުރު ކުރުމާއި ގެންގުޅުމެވެ. އަދި ކަންކަމުގެ ތެރެއިން އަދި ކަންކަމުގެ ތެރޭގައި ނަހީކުރުން ޢިބާދަތްތަކުގެ ނުބައިކަމުގެ މުޅި ކަންކަމެވެ. އަދި ކަންކަމުގެ ތެރޭގައި ގެވެށިކަމެވެ، ނަހީކުރުން އަމުރުކުރާ އެބައިމީހުން އަމުރުކުރުމުގެ މުޅި ކަންކަމެވެ. އަދި އެގޮތަށްކަމުގެ ބޮޑު ކަންކަމުގެ ތެރެއިން ހަމަޖެހުމަށް ގެންގުޅެއެވެ. އަދި އެކަން حقގެ މަގުގައި ގޮވާލުމުގެ ވަސީލަ ގެންގުޅެވެ. ސުބްޙާނަހޫ الله سبحانه وتعالى ބިރުވެރިކުރެއްވުމުގެ ހިތްވަރުގައި އެއްބައިވަންތަކަމުގެ މައްޗަށް ދެކޮޅުވެރިކަމުގެ ސަބަބަކީ ޙައްޤުވެރިކަމެވެ. ދީން بني إِسْرَائِيلބޭކަލުގެ މީހުންގެ މައްޗަށް لعنةލެއްވިފައިވަނީ ބިރުވެރިކުރުމުގެ މައްޗަށްވެސް لعنةލެއްވިފައެވެ.

هَذَا لفظ أَبِي داود ، ولفظ الترمذي ، قَالَ رَسُول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : ((لَمَّا وَقَعَتْ بَنُو إسْرَائِيلَ فِي المَعَاصِي نَهَتْهُمْ عُلَمَاؤهُمْ فَلَمْ يَنْتَهُوا ، فَجَالَسُوهُمْ فِي مَجَالِسِهمْ ، وَوَاكَلُوهُمْ وَشَارَبُوهُمْ ، فَضَرَبَ اللهُ قُلُوبَ بَعضِهِمْ ببعْضٍ ، وَلَعَنَهُمْ عَلَى لِسانِ دَاوُد وعِيسَى ابنِ مَرْيَمَ ذلِكَ بما عَصَوا وَكَانُوا يَعتَدُونَ)) فَجَلَسَ رَسُول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم وكان مُتَّكِئاً ، فقَالَ : ((لا ، والَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ حَتَّى تَأطِرُوهُمْ عَلَى الحَقِّ أطْراً)) .

قوله : ((تَأطِرُوهم)) : أي تعطفوهم . ((ولتقْصُرُنَّهُ)) : أي لتحبِسُنَّه .

އަދި ترمزي ގެ ރިވާޔަތުގައިވެއެވެ. رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. بني إِسْرَائِيلَ ބަޔަކުގެ މީހުން ފާފަކުރުމުގައި އުޅެމުންދިޔުމުން އެމީހުންގެ ދަރިން ބާކީން އެމީހުންނަށް ނަސޭހަތްތެރިވި ވެސް ނާހާލެވެ. ނަމަވެސް އެމީހުން އިސްލާހުވާކަށް ނުކެރުނެވެ. އެއާއިއެކުވެސް އެމީހުންނާއި އެކު އެ علمވެރިން މަޖިލިސްކުރި އަދި ކެއިބޮއި އުޅުނެވެ. އެހެންކަމުން الله سبحانه وتعالى އެމީހުންގެ ހިތްތައް އެއްބަޔަކު އަނެއްބަޔަކާއި އެއްގޮތްތެރި ކުރެއްވިއެވެ. އަދި އެބައިމީހުންގެ މައްޗަށް داوُدَގެ ފަރާތުން ދުޢާފުޅުންނާއި مَرْيَمِގެ ދަރިކަލުން عِيسَىގެ ފަރާތުން ދުޢާފުޅުން لعنةލެއްވިއެވެ. އެއީ އެބައިމީހުން އުރެދުމާއި ހައްދުފަހަނައަޅާތީއެވެ. ފަހެ މިވާހަކަ ދެއްކެވި ހިނދު رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އިށީނދެވަޑައިގެން ތިއްބެވި މަޖިލީހުގައި ތެދުވެވަޑައިގެން ވިދާޅުވިއެވެ. ދަންނާށެވެ ހިތްޕުޅުގައި އިންނެވިކަލާނގެ حديثފުޅު ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ހައްޤު ގޮތަށް ނުހިނގާ ތިބުމުގައި ކަލޭމެން ހުއްޓުވުން ވާޖިބެވެ. އެފަދަ ފާފަވެރި މީހުން حقގެ މަގަށް ނުހިނގައިފިނަމަ ބުރަ އިހުތިޔާރުގެ مثالއަކީ ވަގުތު ހުއްޓުވުމެވެ.

197- **الرَّابِعَ عَشَر** : عن أَبِي بَكْرٍ الصِّدِّيق ، رضي اللَّه عنه . قال : يا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّكُمْ تقرءونَ هَذِهِ الآيَةَ : { يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا علَيْكُمْ أَنْفُسَكُمْ لا يَضُرُّكُمْ منْ ضَلَّ إِذَا اهْتَدَيْتُمْ } [المائدة : 105] وإِنِي سَمِعت رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يَقُولُ : « إِنَّ النَّاسَ إِذَا رَأَوْا الظَّالِمَ فَلَمْ يَأْخُذُوا عَلَى يَدَيْهِ أَوْشَكَ أَنْ يَعُمَّهُمُ اللَّه بِعِقَابٍ مِنْهُ » رواه أبو داود ، والترمذي والنسائي بأسانيد صحيحة .

މާތްالله ރުއްސެވުން އެދިގެން أبو بَكْر الصِّدِّيقُގެ ރިވާޔަތެއްގައި ވިދާޅުވިއެވެ. އޭ މީސްތަކުންނޭވެ. ތިޔަބައިމީހުން މިއާޔަތް ކިޔަވައެވެ قرآن ގައިވާ { يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا علَيْكُمْ أَنْفُسَكُمْ لا يَضُرُّكُمْ منْ ضَلَّ إِذَا اهْتَدَيْتُمْ } ގެ އާޔަތް އެބަކިޔަވައެވެ. (އަދި އޭގެ މާނަ މިއަދު ވިސްނަނީ ނުބައިގޮތަކަށެވެ.) މިއާޔަތުގެ ތަފްސީ

މާނައަކީ: (އޭ އީމާންވެއްޖެ މީސްތަކުންނޭވެ! ތިޔަބައިމީހުން ތިޔަބައިމީހުންގެ އަމިއްލަ ނަފްސު ތަކާއިމުދާ ސަލާމަތްކުރައްވާށެވެ. ބަޔަކު މަގުފުރެދުނު ކަމުގައިވިޔަސް އެކަމުގެ ގެއްލުމެއް ތިޔަބައި މީހުންނަކަށް ތިޔަބައިމީހުން ސީދާމަގުގައިވާނަމަ ހިނގާނެ ނުލިބޭނެއެވެ.

ދެންނެވިއެވެ. މިއާޔަތުގެ ލަފުޒީ މާނައިން ބަލާއިރު ހިތަށް ފެނިދާ އަމުރު ކުރެވިފައިވާ ކަންތައް ކޮށްގެން އަދި ނަހީ ކުރެވިފައިވާ ކަންތައްތަކުން މަނާވެގެން ހުރުމަށްޓަކައި އަހަރެންމީހުން މުސްލިމުން ފުރުމުން އަނބުރުން އިމާންތެރިންގެ މަސްއޫލިއްޔަތު ފޫހިވެއް ނުވާނެކަމެވެ. ނަމަވެސް އަބޫބަކުރު ނުވަތަ ނަސޭހަތް ނުކުރެވި ދެކޭގޮތަށް ފުރުޞަތުދޭނެކަމެވެ.) ދީން ގިނަގުނަ ކުރާނެއެވެ. ހަމަ ކަންތައް ކުރާނެ ރسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރައްވާފައިވާ ތިރީގައި އެވެ. އަހަރެން ބަސް حديثގައި ކުރައްވައިފައެވެ. ހަމަ ކަންތައް ކުރާނެ މީސްތަކުން ފާފަވެރިން ފާފަކުރަމުންދާއިރު އެފަދަ ފާފަތަކުން ފާފައިން ނަހީކުރުމަށް އަހަރެމެން ދެކޮށް ނުކުރަހޫނު الله سبحانه وتعالى އަހަރެން ސަލާމަތްތަކުން ޢާއްމު عامވާ شاملةވާ ގޮތުގެ މައްސަލަ عذاب ފޮނުއްވާނެ ގޮތުގަ ވެއެވެ.

24– باب تغليظ عقوبة من أمر بمعروف
أو نهى عن منكر وخالف قولُه فِعله

ހެޔޮކަމަކަށް އަމުރުކޮށް ނުބައިކަމަކުން މަނާކޮށް ބުނާ ބަސް ފާޅު އަމަލާ އަމިއްލަ ނަފްސު އެއާއި خلاف ކުރުމުގެ عذابގެ ބޮޑުކަމުގެ ވާހަކަ ބަޔާންކޮށްފައިވާ باب

قَالَ اللهُ تَعَالَى : ﴿ أَتَأْمُرُونَ النَّاسَ بِالْبِرِّ وَتَنْسَوْنَ أَنْفُسَكُمْ وَأَنْتُمْ تَتْلُونَ الْكِتَابَ أَفَلا تَعْقِلُونَ ﴾ [البقرة : 44]،

ތިޔަބައިމީހުން ފޮތް ކިޔަވާވަނިކޮށް ހާލުގައި ތިޔަބައިމީހުންގެ އަމިއްލަ نفسތަކާ މެދުގައި ހަނދާން ނައްތާލައި، މީސްތަކުންނަށް ހެޔޮކަމަށް أمر ކުރަނީހެއްތޯއެވެ؟ ފަހެ، ތިޔަބައިމީހުން ނުވިސްނަނީ ހެއްތޯއެވެ؟

وَقالَ اللهُ تَعَالَى : ﴿ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لِمَ تَقُولُونَ مَا لا تَفْعَلُونَ كَبُرَ مَقْتاً عِنْدَ اللهِ أَنْ تَقُولُوا مَا لا تَفْعَلُــونَ ﴾ [الصف : 2-3] ،

އޭ ايمان ވެއްޖެ މީސްތަކުންނޭވެ! ތިޔަބައިމީހުން ނުކުރާކަންތައްތަކުގެ ވާހަކަ ތިޔަބައިމީހުން ބުނެ އުޅެނީ ކީއްވެގެން ހެއްޔެވެ؟ ތިޔަބައިމީހުން ނުކުރާ ކަންތައްތަކުގެ ވާހަކަ ބުނުން الله ގެ حضرةގައި ނުރުއްސެވުން ބޮޑުވެގެން ވެއެވެ.

وَقالَ الله تَعَالَى إخباراً عن شعيب صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم : ﴿ وَمَا أُرِيدُ أَنْ أُخَالِفَكُمْ إِلَى مَا أَنْهَاكُمْ عَنْهُ ﴾ [هود : 88] .

އަދި އަހުރެން ތިޔަބައިމީހުންނަށް ނަހީކުރާ ކަމެއްގައި އަހުރެން ކުރާކަށް ބޭނުމެއްނުވަމެވެ.

198– وعن أَبِي زيدٍ أُسامة بْنِ حَارِثَةَ ، رضي اللَّه عنهما ، قال : سَمِعْتُ رسولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يَقُولُ : « يُؤْتَـــى بالرَّجُلِ يَوْمَ الْقِيامةِ فَيُلْقَى فِي النَّار ، فَتَنْدلِقُ أَقْتَابُ بَطْنِهِ ، فيَدُورُ بهَا كَمَا يَدُورُ الحِمَارُ في الرَّحا ، فَيجْتَمعُ إِلَيْهِ أَهْلُ النَّار فَيَقُولُونَ : يَا فُلانُ مَالَكَ ؟ أَلَمْ تَكُن تَأْمُرُ بالْمَعْرُوفِ وَتَنْهَى عَنِ الْمُنْكَرِ ؟ فَيَقُولُ : بَلَى ، كُنْتُ آمُرُ بالْمَعْرُوفِ وَلاَ آتِيه ، وَأَنْهَى عَنِ الْمُنْكَرِ وَآتِيهِ » متفق عليه .

قولُهُ : « تَنْدلِقُ » هُوَ بالدَّالِ المهملة ، وَمَعْنَاهُ تَخرُجُ . و « الأَقْتابُ » : الأَمْعَاءُ ، واحِدُهَا قِتْبٌ .

ދާންالله އެދުރުބޭކަލުންނަށް ތިބާ ސޯސިދާވި أبو زيد أُسامة بْنِ حَارِثَة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. މިދެޢާވެއެވެ. رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ތިމަން އަޑުއިވިއެވެ. އަލާޚަވާތު حديث ކުރައްވައިފިއެވެ. قيامة ދުވަހު މީހަކު ގެނެވޭނެއެވެ. ފަހެ ނަރަކައަށް އެމީހާ އަޅައިލެވޭނެއެވެ. އަދި ގެ ސަބަބުން އޭނާގެ ބަނޑުތެރޭގެ ގަހަރު ނިކުމެގެން ދާނެއެވެ. ދެން އޭނާ އޭގެ ބަނޑުގެ ބޮޑު އަރިހުގައި ގަނޑުވަހެ ބައިވެރި ބަޔަކާއި ގޮތަށް ގޮތްގޮތްގެ ބޮޑުވާނެއެވެ. އަދި ސުބޮޑުން ދައިރާ ހުސްސި ހިތްބަރަސް ގަދަން މުގާ އެކުއެގެ ވަރަކަން އަސްބަރުހި ހަންނަވޭ. މި މަސްހަރުކުރައި ނަރަކަ ވެރިން އެމީހާ އައިވަދިއްނެވެ. އަދި ކަލާކަން އަމިހުނުން އަނގަމުން ބުނާނެއެވެ. އަދި މަވަހި މިހާއެވެ. ތިބައިން ތިޔަގޮތަ عذابދޭނީ ޔާއްވާކަން ހައްޔެވެ؟ ތިބާ ދުނިޔޭގައި އަޅުން އިރު ހަލާކުން ތަކާން އަދުރުކާ ނުބައިކަންތަކާން މިހުނުން މަނާކުރު އަޅުހިމު ނުނިހައްޔެވެ. ދެން އޭނާ ބުނާނެއެވެ. އާއެކަމަ. އަދި ޔަހައްތަ! ތިމަންނަ ހަލާކާ ކަންތަ މިހުނުން އަދުރު ކަރުމުއެވެ. ނަމަވެސް ޒުދު ތިމަންނަ عملނުކުރަމުވެ. އަދި ތިމަންނަ މީސްތަކުންނަށް ނުބައިކަން ކަމަށް ދުރުހުޅުވާ އެދެމުން ގެމީމުވެ. ނަމަވެސް ޒުދު ތިމަންނަ ދިޔައީ

އުސްބިލިކަންތައް ކުރަމުންނެވެ.

25- باب الأمر بأداء الأمانة

امانة އަދާކުރުމަށް امر ކުރެވިގެންވާ ވާހަކަ ނަންގަނޑު باب

قَالَ اللهُ تَعَالَى : ﴿ إِنَّ اللهَ يَأْمُرُكُمْ أَنْ تُؤَدُّوا الأَمَانَاتِ إِلَى أَهْلِهَا ﴾ [النساء : 58] ،

ހަމަކަށަވަރުން، امانةތައް، އޭގެ أهلވެރިންނަށް އަދާކުރުމަށް، اللهތިޔަބައިމީހުންނަށް أمرކުރައްވައެވެ.

وَقَالَ اللهُ تَعَالَى : ﴿ إِنَّا عَرَضْنَا الأَمَانَةَ عَلَى السَّمَاوَاتِ وَالأَرْضِ وَالْجِبَالِ فَأَبَيْنَ أَنْ يَحْمِلْنَهَـــا وَأَشْــفَقْنَ مِنْهَـــا وَحَمَلَهَا الإِنْسَانُ إِنَّهُ كَانَ ظَلُوماً جَهُولاً ﴾ [الأحزاب : 72] .

ހަމަކަށަވަރުން، އުޑުތަކަށާއި، ބިމަށާއި، ފަރުބަދަތަކަށް ތިމަންރަސްކަލާނގެ امانة (އެބަހީ:- تكليفތައް) ހުށަހެޅުއްވީމެވެ. ފަހެ، އެތަކެތި އެކަން އުފުލުމުން އެއްކިބާވެ ބިރުގަތެވެ. އަދި އެކަމާމެދު އެތަކެތި ބިރުވެތިވިއެވެ. އަދި انسانާ އެ امانة އުފުލިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެ انسانާ އަނިޔާވެރި، ޖާހިލު ނުދަންނަ މީހަކު ކަމުގައެވެ.

199- عن أَبي هريرة ، رضي اللَّه عنه ، أن رسولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « آيَةُ الْمُنَافِقِ ثَـــلاثٌ: إِذَا حَدَّثَ كَذَبَ ، وَإِذَا وَعَدَ أَخْلَفَ ، وإِذَا آؤْتُمِنَ خَانَ » متفقٌ عليه.

މާތްالله ރުއްސެވުން ލެއްވި أبو هريرة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديثކުރެއްވިއެވެ. مُنَافِق ގެ علامةތައް ތިނެކެވެ. އެއީ ވާހަކަދައްކާއިރުގައި ދޮގުހެދުމެވެ. އަދި وعدއެއްވެއްޖެނަމަ خلافވުމެވެ. އަދި أمانةއެއް ހަވާލު ކުރެވިއްޖެނަމަ އެއަށް خيانةތެރިވުމެވެ.

وفي رواية : « وَإِنْ صَامَ وَصَلَّى وزعَمَ أَنَّهُ مُسْلِمٌ » .

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. އޭނާ ރޯދަހިފި އަދި ނަމާދުކުރި އަދި ތިމަންނައީ މުސްލިމުކަމުގައި قبول ކުރިކަމުގައި ވިޔަސްމެއެވެ. (އެބަހީ އެފަދަމީހާ ވާނީ ހަމަ مُنَافِق އަކަށެވެ.)

200- وعن حُذيْفَة بنِ الْيمانِ ، رضي اللَّه عنه ، قال: حدثنا رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، حَديثْين قَدْ رَأَيْتُ أَحدهُمَا ، وَأَنَا أَنْتظرُ الآخرَ : حدَّثَنا أَنَّ الأَمَانَة نَزلتْ في جَذْرِ قُلُوبِ الرِّجَالِ ، ثُمَّ نَزَلَ الْقُرآنُ فَعلموا مِنَ الْقُرْآن ، وَعلِمُوا مِنَ السُّنَّةِ ، ثُمَّ حَدَّثَنا عَنْ رَفْعِ الأَمانَةِ فَقال : «يَنَــامُ الرَّجل النَّوْمة فَتُقبضُ الأَمَانَةُ مِنْ قَلْبِهِ ، فيظلُّ أَثَرُهَا مِثْلَ الْوَكْتِ ، ثُمَّ ينامُ النَّوْمَةَ فَتُقبضُ الأَمَانَةُ مِنْ قَلْبِهِ ، فَيظَلُّ أَثَرُهَا مِثْل أثرِ الْمَجْلِ ، كجَمْرٍ دَحْرجْتَهُ عَلَى رِجْلكَ ، فَنفطَ فتَراه مُنْتبراً وَلَيْسَ فِيهِ شَيْءٌ » ثُمَّ أَخذَ حَصَاةً فَدَحْرجَهَا عَلَى رِجْلِهِ ، فَيُصْبحُ النَّاسُ يَتبايَعونَ ، فَلا يَكادُ أَحَدٌ يُؤدِّي الأَمَانَةَ حَتَّى يُقَالَ : إنَّ فِي بَنِي فَلانٍ رَجُلاً أَمِيناً ، حَتَّى يُقَالَ لِلَّرجلِ : مَا أَجْلدهُ مَا أَظْرَفهُ ، مَا أَعْقَلَهُ ، وَمَا فِي قلْبِهِ مِثْقَالُ حَبَّةٍ مِنْ خرْدَلٍ مِنْ إِيمانٍ. وَلَقَدْ أَتَى عَلَيَّ زَمَانٌ وَمَا أُبَالِي أَيُّكُمْ بايعْتُ ، لَئِنْ كَانَ مُسْلماً ليردُنَّهُ عَلَيَّ دِينُه ، ولَئِنْ كَانَ نَصْرانياً أَوْ يَهُوديًّا لَيُردُنَّهُ عَلَيَّ سَاعِيه ، وأَمَّا الْيَوْمَ فَما كُنْتُ أُبايُعُ مِنْكمْ إِلاَّ فُلاناً وَفلاناً » متفقٌ عليه .

ރަޟިﷲ ޢަންހު ސަޙާބީ حُذَيْفَة بنِ الْيمان ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولَ اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ތިމަންނަށް ދެންނެވި ދެ ކިޔައިދެއްވި ވާހަކައިގެތެރެއިން އެއް حديث ފެނިއްޖައިމެވެ. އަނެއް ފެނުމަށް ތިމަން އިންތިޒާރުކުރަމުން ދަނީއެވެ. ތިމަންނަށް ކިޔައިދެއްވި ދެ حديث ތެރެއިން ފުރަތަމަ حديث ގައި ވިދާޅުވީ؛ އަމާނަތްތެރިކަން ފިރިހެނުންގެ ހިތުގެ އަޑީގައި ބާވައިލެއްވިކަމެވެ. ދެން ވިދާޅުވީ ... (ދެވަނަ حديث ގައި) أمانة ނަގައިލެވޭނެ ގޮތެވެ. ...

[illegible]

ތެރިކަން ނެތި ދިޔުމަކީ އަމާނާތްތެރިން ދައުލަތުގެ މަގާމުތަކުން) ހިޔާނާތްތެރިން ނަގާ ފަރާތަކުން ފުރުޞަތު ދޭ ވެއްޖެއެވެ. ދެން حديثުގައިވެއެވެ. أمانةތެރިކަން ގެއްލިގެންދިއުމުން މީސްތަކުންގެ ހާލު ހުންނާނެ ގޮތް ދަންނަވާފައިވާ ގޮތުގެ معاملات ބޭރުން ކުރާނެ މީހުން ގިނަވެގެންނެވެ. ނަމަވެސް އަމާނާތް أمانةތެރިއަށް ނުވާނެއެވެ. އަނެއްކާވެސް ބުނާނީ ފުލާނު ފުލާނު قبيلهއެއްގައި أمانةތެރިޔަކު އުޅޭ ބޭފުޅެކޭ ހަމަޔަކީ އެކަމެވެ. ދެން ހަމަގައިމު އަމާނާތްތެރިޔާއެވެ. އަދި ފުރިހަމަ (أمانة ތެރިކަން ނެތިގެން ގޮސް) މީސްތަކުން މުޅިން ނަމަވެސް ބުނާނީ ކިހާ ފަސޭހަ މީހެއް، ކިހާ ރަނގަޅު މީހެއް، އަދި އަދި ވަރަށް ބުއްދިވެރިއޭ ބުނާނެ މީހާގެ ހިތުގައި أمانة ތެރިކަން ނެތް ދުވަހެއްގައި ايمان ހުރުން އެއްވެސް ތިބޭ ކަމެއް ނެތް ނުވާނެއެވެ.

ޙަދީޘް حذيفة ރިވާކުރެއްވިއެވެ. އަދި މިފަދަ ކަންތައްތައް ދިމާވުމުގެ ކުރިން ފަރާތުން އިސްލާހު ކުރުމަށް ބަލާނެއެވެ. އިލްމުގެ ބާރު އެއްވެސް މުސްލިމުންގެ ތެރޭގައި ފެތުރިގެން ދިޔުން ކަމަށް ވާނެއެވެ. އިލްމުގެ ބަދަލުގައި ޖާހިލުކަން ފެތުރުމާއި މުސްލިމުން ދީނުގެ ކުރިއަށް ނުދެވި ފަސްޖެހުމަކީ ވެސް މުސްލިމުންގެ އުނިކަމެކެވެ. އަދި އަދި ނަސޭހަތް ދިނުމާއި ގަބޫލުކުރުން ވަރަށް ބޮޑު އެއްބާރުލުމެކެވެ. މުސްލިމުންގެ ތެރެއިން މިފަދަ ކަމާ ދެކޮޅަށް ތެދުވެ ޙަޤީޤަތް ފާޅުކުރާ މީހުންނަށް حق ބުނުމަށް ފުރުޞަތު ލިބިގެންދާނެއެވެ. ނަމަވެސް މިއީ އަޅުގަނޑުމެން ކަމުގައި މުސްލިމުން ޙަޤީޤަތުގައި ދިރުމުގެ ހާލަތު ބަދަލުކުރުމުގެ ސަބަބެކެވެ.

201– وعن حُذَيْفَةَ ، وَأَبِي هريرة ، رضي اللَّه عنهما، قالا : قال رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : «يَجْمعُ اللَّه ، تَبارك وَتَعَالَى ، النَّاسَ فَيُقُومُ الْمُؤمِنُونَ حَتَّى تَزْلفَ لَهُمُ الْجَنَّةُ ، فَيَأْتُونَ آدَمَ صلواتُ اللَّه عَلَيْهِ ، فَيَقُولُون : يَا أَبَانَا اسْتفْتحْ لَنَا الْجَنَّةَ ، فيَقولُ : وهَلْ أَخْرجكُمْ مِنْ الْجنَّةِ إلاَّ خَطِيئَةُ أَبِيكُمْ ، لَسْتُ بصاحبِ ذَلِكَ ، اذْهَبُوا إِلَى ابْنِي إبْراهِيمَ خَلِيل اللَّه ، قَالَ: فَيأْتُونَ إبْرَاهِيمَ ، فيقُولُ إبْرَاهِيمُ : لَسْتُ بصَاحِبِ ذَلِك إنَّمَا كُنْتُ خَلِيلاً مِنْ وَرَاءَ وراءَ ، اعْمَدُوا إِلَى مُوسَى الذي كَلَّمهُ اللَّه تَكْلِيماً ، فَيَأْتُونَ مُوسَى ، فيقُولُ : لسْتُ بصَاحِب ذلكَ، اذْهَبُوا إِلَى عِيسى كَلِمَةِ اللَّه ورُوحِهِ فَيقُولُ عيسَى : لَسْتُ بِصَاحِبِ ذلكَ. فَيَأْتُونَ مُحَمَّداً صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، فَيَقُومُ فَيُؤْذَنُ لَهُ ، وَتُرْسَلُ الأَمانَةُ والرَّحِمُ فَيَقُومَان جنْبَتَي الصراطِ يَمِيناً وشِمالاً ، فيَمُرُّ أَوَّلُكُمْ كَالْبَرْق » قُلْتُ : بأَبِي وأُمِّي ، أَيُّ شَيءٍ كَمَرِّ الْبَرْقِ ؟ قال : « أَلَمْ تَرَوْا كَيْفَ يمُرُّ ويَرْجعُ في طَرْفَةِ عَيْنٍ ؟ ثُمَّ كَمَرِّ

الريحِ ثُمَّ كَمرِّ الطَّيْرِ ؟ وَأَشَدُّ الرِّجالِ تَجْرِي بِهِمْ أَعْمَالُهُمْ ، ونَبِيُّكُمْ قَائِمٌ عَلَى الصراطِ يَقُولُ : رَبِّ سَلِّمْ ، حَتَّى تَعْجِزَ أَعْمَالُ الْعِبَادِ ، حَتَّى يَجِئَ الرَّجُلُ لا يَسْتَطِيعُ السَّيْرَ إلاَّ زَحْفاً ، وفِي حافَتَي الصراطِ كَلالِيبُ مُعَلَّقَةٌ مَأْمُورَةٌ بِأَخْذِ مَنْ أُمِرَتْ بِهِ ، فَمَخْدُوشٌ نَاجٍ وَمُكَرْدَسٌ فِي النَّارِ » وَالَّذِي نَفْسُ أَبِي هُرَيْرَةَ بِيَدِهِ إِنَّ قَعْرَ جَهَنَّمَ لَسَبْعُونَ خَرِيفاً . رواه مسلم .

قوله : « وراءَ وَرَاءَ » هُو بالْفَتْحِ فِيهمَا . وَقيل : بِالضَّمِّ بِلا تَنْوينٍ ، وَمَعْنَاهُ: لسْتُ بتلْكَ الدَّرَجَةِ الرَّفيعَةِ ، وهِيَ كَلِمةٌ تُذْكَرُ عَلَى سبِيل التَّواضُعِ . وَقَدْ بسطْتُ مَعْنَاهَا في شَرْحِ صحيح مسلمٍ ، والله أعلم .

މާތްالله އެދެވަޑައިގަންނަވާ ބަޔަކު ނުސީދާ ދުވަހު حُذَيْفَةُ އާއި أَبو هريرةُ ގެ ރިވާޔަތް ކުރައްވާގެންނެވެ. އެދެވަޑައިގަން ވާފަހުގެ. رسول اللّه صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވުމެވެ. الله سبحانه وتعالى وحى ކުރެއްވުމެވެ. (قيامه ދުވަހު محشر ގެ މައިދާނުގައި މީސްތަކުން ޖަމާ ކުރެއްވޭނެއެވެ. ދެން މުއުމިނުން އިސްތިޢާޒާގައި ތިބެ އުޅުމަކީ ސުވަރުގެ ދޮރުތަކެވެ. (ނަމަވެސް އެއްވެސް ދުވަހު ހުޅުވުމެއް ނުކުރެއްވޭނެއެވެ.) އެހެން ކަމުން އެމީހުން އެންމެން އަރައި ސަލާމް ދިނުމަށް آدَمގެ ޙަޟްރަތަށް އަރުވައި ދެއްވައިގެން ހިނގައިދާނެއެވެ. އަދި ދެންނެވުމެވެ. ބަބާ މިސްކީން ސުވަރުގެ ބައިޖެހިއެވެ. ތިމަންމެން ސުވަރުގެ ޙަލާލު ދޮރުތައް ހުޅުވާދީ ދެއްވާތި. އަހަރެން އެއްވެސް ކަމަކަށް ދުވަސް ނުވާނެ. އަހަރުގެ ބައްޕަ آدَمَ ގެ ކުށެއް ނުވާނެ ކަމެވެ. ބަރަކާތްތެރި ދުވަހުގެ ބޮޑު ކަލޭގެފާނު ސުވަރުގެ ބޭރުގެ ދޮރު ހުޅުވިދާނެތީ؟ އަހަރެން ސުވަރުގެ ދޮރު ހުޅުވުމަށް ތަނެއް ނުދެވޭނެ. ބަރަކާތްތެރި ސުވަރުގެ ދޮރުތައް ހުޅުވާ ބައިވެރިޔާ إبْراهِيم عليه السلام ގެ ގާތަށް ބަރަކާތްތެރިކަން ގެންދަވާށެވެ. އެއީ خَلِيل اللّه އެވެ. (އެބަހީ اللّهގެ ރަޙްމަތް ލިބިގެންވާ ބޭކަލުންނެވެ). ދެން އެބައިމީހުން إبْراهِيم ގެފާނުގެ ޙަޟްރަތަށް ހިނގައިދާނެއެވެ. ދެން إبْراهِيم ގެފާނު ދެންނެވުމެވެ. ސުވަރުގެ ބަރަކާތް ހުޅުވުމަށް އަހަރެން ކުރެވޭނެ ތަނެއް ނުވޭ. ސުވަރުގެ خَلِيل اللّه ގެ لقب ލިބިވަޑައިގަތީ ވަރަށް ދުރު ދުރުގައެވެ. ބަރަކާތްތެރި ދުވަހުގެ مُوسَى ގެ ޙަޟްރަތަށް ދާށެވެ. އެކަލޭގެފާނަކީ الله سبحانه وتعالى ބަސް وحى ކުރައްވައިދެއްވި ބޭކަލެކެވެ. ދެން އެބައިމީހުން مُوسَىގެފާނުގެ ޙަޟްރަތަށް ހިނގައިދާނެއެވެ. ދެން مُوسَى عليه السلامވިދާޅުވާނެއެވެ. ސުވަރުގެ ބަރަކާތް ހުޅުވުމަށް އަހަރެން ކުރެވޭނެ ތަނެއް ނުވޭ. ބަރަކާތްތެރި ދުވަހުގެ عِيسىގެފާނުގެ ޙަޟްރަތަށް ދާށެވެ. އެއީ ހުކުމުގެ ބަސްފުޅު ދޭން روح ދެއްވާފައިވާ ބޭކަލެކެވެ. ދެން عِيسىގެ ގާތުން جواب އަރުވާ ބަސް ސުވަރުގެ ބަރަކާތް ހުޅުވުމަށް އަހަރެން ކުރެވޭނެ ތަނެއް ނުވޭ. އެހެން ދެން ބަރަކާތްތެރި

رسول اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ އަރިހަށް އައިސްފާނެއެވެ. ދެން އެކަލޭގެފާނު الله سبحانه وتعالى ގެ
ޙަޟްރަތުގައި އެދިލެއްވުމުން ހުއްދަ ވަޑައިގަންނަވާނެއެވެ. އަދި ފޮނުއްވާ އެކަލޭގެފާނަށް އެކަލާނގެ
ރަޙްމަތުގެ ދޮރުތައް ހުޅުވިގެންދާނެއެވެ. އަދި ސުވަރުގެއަށް ދިޔުމަށް صراط މަގުގެ ކަނާތްފަރާތާއި ވާތްފަރާތުގައި
ތިބެނީ އެއްފަރާތުގައި أمانة ތެރިކަމާއި އަނެއްފަރާތުގައި ރަޙިމުގެ ގާތްތިމާގެ ކަންތަކެވެ. އަދި ކޮންމެ
ގޮތަކުން ބަލައި ކަނޑައަޅާނީ ކަމެއްގެ ހައްޤު އަދާކޮށް ދީގެންތޯއެވެ. (ދެކެވިދާނެއެވެ. ސުވަރުގެ ދެކޮޅު މަގު صراط
މަގަކީ ނަރަކައިގެ މަތިން ދަތުރުކުރަންޖެހޭ ހަޑި މަގެކެވެ. މިއީ ހަމަ ކަށިގަނޑަށް ނުހިނގޭ ސުވަރުގެއަށް
واصل ވާނެއެވެ. މި މަގުން ދާއިރު ކިޔަވާފައިވާ އަޅު އަމަލުތައް ބަލައިގަނެ ޖަޒާދޭ މީހުން
އަޑުގައި ނިކަމެތި ވިސްނާއިގެ ތެރެއިންނެވެ. އަދި ކޮންމެ ގޮތަކުން أمانةތެރިވުމާއި ރަޙިމުގެ ގާތްތިމާގެ ކަންތައް
عمل ކުރާ ފަރާތަކާއި އެއާއި ގުޅޭގޮތުން ހިތުގައި ވިސްނުން ހިނގާ ކުރީން މި ކަމުގެ ދަރުމަވެރިން
ވާއްޖެހުން ބާރު ކޮށްދީ حماية ތެރިވެދެއެވެ. މި ބަސްގެ مراد އަކީ ދުނިޔޭގައި އެއް ހުރި أمانة ތެރިކަން
ހަމައެކަނި ދުނިޔެއިން މިދެ ކަމުން ސަލާމަތްވުން ހުރިހާ ކަމެއްގައި ކަމުގެ امید ކުރެވޭނެއެވެ. އަދި
ރަޙިމުގެ ގާތްތިމާގެ ކަންތައް ބަލަހައްޓައި ދީގެން ދުނިޔެއިން މިދެކަމުން ސަލާމަތްވުން ހުރިހާ ކަމެއްގެ
امید ކުރެވޭނެއެވެ.) رسول اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ދެން ތިމަންބޭކަލުންގެ ވާހަކަ
ފަށައިފި جماعة ގެ ކުރީން ކުރީގެ ހިނގުން ކަމުގެ ސަލާމަތުގެ ވިދުވަރު އިރު ދިއުމުގެ އަވަސް ކަމުން
ހިނގުން ވިދުލިއެއް ދިލެވިއްޖެ ފަދައިންނެވެ. އެހިނދު صحابيّ އަކު سوال ކުރެއްވިއެވެ. ކަލޭގެފާނަށް ބައްޕަ މަންމަ
ފިދާވާށި ބައްޕަ މަންމަ ފިދާވެއްޖެއެވެ. ކޮނީ ކޮން ކަމެއްގެ ބަލީގެ. ވިދުލިއެއް ދިލެވިއްޖެ ދިއުމެއްގެ
ވިދުލިގެ ބަސްމުގެ مراد ކީ ކޮބައި ހުރިކަންތޯއެވެ؟ އެ ހިނދު رسول اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އެ ސުވާލަށް جواب
ދެއްވިއެވެ حديث ކުރެއްވިއެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުން ވިދުލިއަށް ބަލާލަގައި ކޮށް ލޮލުން ބަލައިލާ ވިދުލި އަނބުރާދާ
އަވަސްކަމަށް އަވަހުން ހިނގައިދާ ފަދައިން عام ކޮށް ހުރިހާ ތިބޭތޯއެވެ؟ ދެން حديث ކުރެއްވިއެވެ. ދެން جماعة
ގެ ކުރީން صراط މަގު ހިނގާ ކޮށް ހިނގައިދާނީ ވައިގެ ވިލާފަދައިން ދޫނި ވައިގައި ދުއްވާ ފަދައިން ހިނގާނެއެވެ. ދެން
އެއަށް جماعة ގެ ކުރީން ދޫނި ދުއްވާ ފަދައިން ހިނގައިދާނެ ކޮށް ހިނގާނެއެވެ. އަދި جماعة ގެ ކުރީން ދޫނި ކުރީގެ
ދުވެފައި ދަނޑިން ދުވާފަދައެވެ. އެހެން ކަމުގެ ކުރީގެ މި صراط މަގުގެ ހިނގުމަކީ ހިނގާދާނެ އެކުރީގެ
عمل ތަކުގެ ބާރު ހުރުމެވެ. އެހިނދު ތިޔަބައިމީހުންގެ نبيّ އާ صراط ގެ މަތީގައި ކޮޅަށް ހުންނަވައިގެން دعاء
ކުރައްވާނެއެވެ. އޭ ރައްބީ ސަލާމަތް ކުރައްވާށި! (ސަލާމަތް ކުރައްވާށި ކުރީގެ
ހިނގާގޮތް ދެއްވާށެވެ!) އެންމެ ކުރީގެ ހިނގާ عمل ތަކުގެ ބާރު ސަލާމަތުން ކުރީގެން

ހުރަސްކުރުމަށް މީސްތަކުން ނުކުތުމާއިދާނެއެވެ. އެންގެވިން މިހަކު އަންނާނީ ހެޔޮ عمل ނެތުމުގެ ސަބަބުން އެކޮޅުކޮޅުން ކަހަލަ ގޮތަކަށް ދޫނު ބިންމަތީ އަދާ ދަވަދުންނެވެ. އެހެންވެ صراط މަގުގެ ދުވެލިއަކީ ދިގުމިނޭ ދިހަން އަދިފައިވާ ބާރުގެން ކައިރި ފެކަށް ވެސް ބިރުބަލުންނެވެ. އެބޭލުމުން އެންގެވިއްވާފައިވުން އެބާރުގެން ގެންދަވައިގެ ނަރަކައަށް ވައްޓާލެވުމުންނެވެ. ފަހެ މިދުވަހު ބައެއް މީހުން (އެބަޔީ ހެޔޮ عمل ތަކުގެ أهل ވެރިން) ސަލާމަތުގައި ވަދެގެންދާނެއެވެ. އަދި ބައެއް މީހުން (އެބަޔީ ނުބައި عمل ތަކުގެ أهل ވެރިން) އެއްލާލެވޭނެއެވެ. ނަރަކައިގެ އަލިފާނުގެ ތެރެއަށެވެ. މި حديث ގެ ރިވާ أبو هُرَيْرَة ވިދާޅުވިއެވެ. މިއުންމަތުގެ نفس އަށް إله ގެ އަރިހުގައި إله ގެ ރަޙްމަތް ލިބޭނެއެވެ. ހަމަލާކުރާ ނަރަކައިގެ އަލިފައިގެ ހަރުދަނާ އަދަބުގެ ތެރޭގެ ދުވަސް ފާއިތުވެދާނެއެވެ.

202- وعن أَبِي خُبَيْبٍ بضم الخاءِ المعجمة عبد اللَّهِ بنِ الزُّبَيْرِ ، رضي اللَّه عنهما قال : لَمَّا وَقَفَ الزبَيْرُ يَوْمَ الْجَمَلِ دَعانِي فَقُمْتُ إِلَى جَنْبِهِ ، فَقَالَ : يَا بُنَيَّ إِنَّهُ لا يُقْتَلُ الْيَوْمَ إِلاَّ ظَالِمٌ أَوْ مَظْلُومٌ ، وإِنِّي لاأُرَنِي إِلاَّ سَأُقْتَلُ الْيَومَ مَظْلُوماً، وَإِنَّ مِنْ أَكْبَرِ هَمِّي لَدَيْنِي أَفَتَرَى دَيْنَنَا يُبْقى مِنْ مالنا شَيْئاً ؟ ثُمَّ قَالَ : بعْ مَالَنَا واقْضِ دَيْني ، وَأَوْصَى بالثُّلُثِ ، وَثُلُثِهُ لبنيه ، يَعْنِي لبَني عَبْدِ اللَّه بن الزبير ثُلُثُ الثُّلُث . قَالَ : فَإِن فَضلِ مِنْ مالِنَا بعْدَ قَضَاءِ الدَّيْنِ شَيءٌ فثُلُثُهُ لِبَنِيك ، قَالَ هِشَامٌ : وكان وَلَدُ عَبْدِ اللَّهِ قَدْ ورأى بَعْضَ بَني الزبَيْرِ خُبيبٍ وَعَبَّادٍ ، وَلَهُ يَوْمَئذٍ تَسْعَةُ بَنِينَ وتِسعُ بَنَاتٍ . قَالَ عَبْدُ اللَّه : فَجَعَل يُوصِينِي بديْنِهِ وَيَقُول : يَا بُنَيَّ إِنْ عَجزْتَ عنْ شَيءٍ مِنْهُ فَاسْتَعِنْ عَلَيْهِ بمولايَ . قَالَ : فَوَاللَّهِ مَا دَريْتُ ما أرادَ حَتَّى قُلْتُ يَا أَبتِ مَنْ مَوْلاَكَ ؟ قَالَ : اللَّه . قال : فَواللَّهِ مَا وَقَعْتُ فِي كُرْبَةٍ مِنْ دَيْنِهِ إِلاَّ قُلْتُ: يَا مَوْلَى الزبَيْرِ اقض عَنْهُ دَيْنَهُ ، فَيَقْضِيَهُ . قَالَ : فَقُتِلَ الزُّبَيْرُ وَلَمْ يَدَعْ دِينَاراً وَلاَ دِرْهَماً إِلاَّ أَرَضِينَ ، مِنْهَا الْغَابَةُ وَإِحْدَى عَشَرَةَ داراً بالْمَدِينَةِ . ودارين بالْبَصْرَةِ ، وَدَاراً بالْكُوفَة وَدَاراً بِمِصْرَ . قال : وَإِنَّمَا كَانَ دَيْنُهُ الذي كَانَ عَلَيْهِ أَنَّ الرَّجُلَ يَأْتيهِ بالمال ، فَيَسْتَودِعُهُ إِيَّاهُ ، فَيَقُولُ الزُّبيْرُ: لا وَلَكنْ هُوَ سَلَفٌ إِنِّي أَخْشَى عَلَيْهِ الضَّيْعةَ . وَمَا ولِي إِمَارَةً قَطُّ وَلا جبَايةً ولا خَراجاً ولا شَيْئاً إِلاَّ أَنْ يَكُونَ فِي غَزْوٍ مَعَ رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، أَوْ مَعَ أَبِي بَكْر وَعُمَرَ وَعُثْمَانَ رضي اللَّه عنهم ، قَالَ عَبْدُ اللَّه : فَحَسَبْتُ مَا كَانَ عَلَيْهِ مِنَ الدَّيْنِ فَوَجَدْتُهُ أَلْفَيْ أَلْفٍ وَمائَتَيْ أَلْفٍ، فَلَقِيَ حَكِيمُ بْنُ حِزَامٍ عَبدَ اللَّهِ بْن الزُّبَيْرِ فَقَالَ : يَا ابْنَ أَخِي كَمْ عَلَى أَخِي مِنَ الدَّيْنِ ؟ فكَتَمْتُهُ وَقُلْتُ : مِائَةُ أَلْفٍ . فَقَالَ : حَكَيمٌ : وَاللَّه مَا أُرى أَمْوَالَكُمْ تَسعُ هَذِهِ ، فَقَالَ عَبْدُ اللَّهِ : أَرَأَيْتُكَ إِنْ كَانَتْ أَلْفَي أَلْفٍ ؟ وَمِائَتَيْ أَلْفٍ ؟ قَالَ : مَا أَرَاكُمْ تُطِيقُونَ هَذَا ، فَإِنْ عَجزْتُمْ عَنْ شَيْءِ مِنْهُ فَاسْتَعِينُوا بِي . قَالَ : وكَانَ الزُّبَيْرُ قدِ اشْتَرَى الْغَابَةَ بِسَبْعِينَ ومِائة أَلْف،

فَبَاعَهَا عَبْدُ اللَّهِ بِأُلف ألفٍ وستِّمِائَةِ أَلْفَ ، ثُمَّ قَامَ فَقالَ : مَنْ كَانَ لَهُ عَلَى الزُّبَيْرِ شَيْء فَلْيُوافِنَا بِالْغَابَةِ ، فأَتَاهُ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ جعفر ، وكَانَ لَهُ عَلَى الزُّبَيْرِ أَرْبَعُمِائَةِ أَلْفٍ ، فَقَالَ لعَبْدِ اللَّه : إِنْ شِئْتُمْ تَرَكْتُهَا لَكُمْ ؟ قَالَ عَبْدُ اللَّه : لا ، قال فَإِنْ شِئْتُمْ جعَلْتُمُوهَا فِيمَا تُؤخِّرُونَ إِنْ أَخَّرْتُمْ ، فقال عَبْدُ اللَّه : لا ، قال : فَاقْطَعُوا لِي قِطْعَةً ، قال عَبْدُ اللَّه : لَكَ مِنْ هاهُنا إِلَى هاهُنَا. فَبَاعَ عَبْدُ اللَّهِ مِنْهَا فَقَضَى عَنْهُ دَيْنَه ، وَوَفَّاهُ وَبَقِيَ مِنْهَا أَرْبَعةُ أَسْهُمٍ وَنِصْفٌ ، فَقَدم عَلَى مُعَاوِيَةَ وَعَنْدَهُ عَمْرُو بْنُ عُثْمَانَ ، وَالْمُنْذِرُ بْنُ الزُّبَيْرِ ، وَابْن زَمْعَةَ . فقال لَهُ مُعَاوِيَةُ : كَمْ قَوَّمَتِ الْغَابَةُ ؟ قال : كُلُّ سَهْمٍ بِمائَةِ أَلْفٍ قال: كَمْ بَقِي مِنْهَا ؟ قال : أَرْبَعَةُ أَسْهُمٍ ونِصْفٌ ، فقال الْمُنْذرُ بْنُ الزَّبَيْرِ : قَدْ أَخَذْتُ مِنْهَا سَهْماً بِمائَةِ أَلْفٍ ، وقال عَمْرُو بنُ عُثْمان : قَدْ أَخَذْتُ مِنْهَا سَهْماً بِمِائَةِ أَلْفٍ . وقال ابْن زمْعَةَ : قَدُ أَخَذْتُ مِنها سَهْماً بِمِائَةِ أَلْفٍ ، فَقَالَ مُعَاوِية : كَمْ بَقِيَ مِنْهَا؟ قال : سَهْمٌ ونصْفُ سَهْمٍ ، قَالَ : قَدْ أَخَذْتُهُ بِخَمسينَ ومائَةِ ألف . قَالَ : وبَاعَ عَبْدُ اللَّه بْنُ جَعْفَرٍ نصِيبَهُ مِنْ مُعَاوِيَةَ بستِّمِائَةِ أَلْفٍ. فَلَمَّا فَرغَ ابنُ الزُّبَيْرِ مِنْ قَضاءِ دَيْنِهِ قَالَ بَنُو الزُّبَيْرِ : اقْسِمْ بَيْنَنَا مِيراثَنَا . قَالَ : وَاللَّهِ لا أَقْسِمُ بيْنَكُمْ حَتَّى أُنَادِيَ بالموسم أَرْبَع سِنِين : أَلا مَنْ كان لَهُ عَلَى الزُّبَيْرِ دَيْنٌ فَلْيَأْتِنَا فَلْنَقْضِهِ . فَجَعَلَ كُلُّ سَنَةٍ يُنَادِي فِي الْمَوسمِ ، فَلَمَّا مَضى أَرْبَعُ سِنِينَ قَسم بَيْنَهُمْ ودَفَعَ الثُلث وكَان للزُّبَيْرِ أَرْبَعُ نِسْوةٍ ، فَأَصاب كُلَّ امْرَأَةٍ أَلْفُ أَلْفٍ ومِائَتَا أَلْفٍ ، فَجَمِيعُ مَالِهِ خَمْسُونَ أَلْف أَلْفٍ ومِائَتَا أَلْف. رواه البخاري .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގަންނަވާ ޞަޙާބީއެއް ކަމުގައިވާ عبد اللَّهِ بنِ الزُّبَيْر ގެ ރިވާޔަތް ތިރީގޮތުގައިވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. زُّبَيْرُ ގެފާނު جمل ހަނގުރާމަ ހިނގި ދުވަހު ތިމަންނައަށް ގޮވިއެވެ. ދެން ތިމަންނަ އޭނާގެ ކައިރީގައި ހުރީމެވެ. ދެން ތިމަންނައަށް ވިދާޅުވިއެވެ. އޭ ދަރިފުޅާއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން މިއަދު އަނިޔާ ވެރިޔާއި އަނިޔާ ލިބޭމީހާ މެނުވީ ދުއްވާ ނުމަރާނެއެވެ. އަހަރެން قتلވާނީ އަނިޔާ ލިބިގެންކަމަށެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންނަ ދެކެނީ ގިނަ ގޮތެއް މިއަދު ތިމަންނަ އަނިޔާލިބޭމީހާ ދީނާއި ގޮތެއް قتلވާނީ އަނިޔާ ލިބިގެންކަމަށެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންނަ އެންމެ ހަސްރަތްކުރާ ކަމަކީ ތިމަންނަގެ ދަރަނި އަދާކުރުމެވެ. ތިމަންނަގެ މުދަލުން އެއްޗެއް ބާކީ ވާނެކަން ނުވެއެވެ ދަރަނިއަދާކުރުމަށް. ދެން ވިދާޅުވިއެވެ. އޭ ދަރިފުޅާއެވެ. ތިމަންނަގެ މުދާ ވިއްކާށެވެ. އަދި ތިމަންނަގެ ދަރަނި އަދާކުރާށެވެ. އަދި ތިންބައިކުޅަ އެއްބައިގެ މަސްލަހަތު ވޮސީޔަތްކޮށްފިއެވެ. وصيه ކުރައްވައިފިއެވެ. (އަދި އެ وصيهކުރެއްވި ބައި ތިންބައިކުޅަ ބައެއްކަމުގައިވެއެވެ.) އެއްބައި ދިނުމަށް ދަރިންނަށެވެ. (އެބަ عبد اللَّهِ بنِ الزُّبَيْر ގެ ދަރިންނަށެވެ.) ވިދާޅުވިއެވެ. ދަރަނި އަދާކުރުމަށްފަހު ތިމަންނަގެ މުދަލުން އެއްޗެއް ބާކީވެއްޖެނަމަ ދެން އޭގެ ތިންބައިކުޅަ އެއްބައި ތިބާގެ ދަރިންނަށެވެ. هشام ވިދާޅުވެއެވެ. (އެއީ މިحديث ގެ ރާވީ

އެކެވެ.) ވިސްވެތެއްނެވުމުން عبد اللّٰهِ ގެ ދަރިކަލުންނާއި (وصيه ގެ ގޮތުން ތިންބައި އެއްބައިގެ ގޮތުން) زُبَيْر ގެ އަމިއްލަ ދަރިކޮޅުންކަމުގައިވާ خُبيب އާއި عَبَّاد އާއި ހަމަހަމަ ކުރައްވާށެވެ. އަދި އަހަރުމެން زُبَيْر ގެ ބުނެ ފުރިހަމަ ދަރިކޮޅުގެ ބުނެ އަސްލުން ދަރިކޮޅުތަކުގެ. عبداللّٰهِ ވިދާޅުވިއެވެ. މިގޮތުންނަށް (ބައްޕަ) އާދޭސް ދަރަނިއަދާކުރައްވަމުން وصيهކުރައްވަމުން ގެންދެވިއެވެ. އަދި ވިދާޅުވިއެވެ. އޭ ދަރިފުޅާއެވެ. ތިބައިން އަދަރަނިން އަދާ ނުކުރެވި ބާކީ ހުރި ކަމަށްފެނިއްޖެނަމަ ފުރަތަމަ އެކަން ފުރިހަމަ ކުރައްވާށެވެ. މިހެންނެވިއްޖެނަމަ މoliގެ ފަރާތުން އެދިވަޑައިގަންނަވާށެވެ. عبد اللّٰهِ ވިދާޅުވިއެވެ. ފަހެ މާތްاللهގެ ޤަސަމްކުރަމެވެ. މިދެންނެވި މާނައެއް ބައްޕާފުޅު އަޅުގަނޑުމެންގެ ޝަރުޢީ ތަޞައްވުރު ނުކުރެވުނެވެ. މިހެންނެވިއިރު ދަރިކަލުންނަށް ހަދިޔާކުރެވުނީއެވެ. އޭ ބައްޕާފުޅާއެވެ. މިބައްޕާ مولى އަކީ ކާކުހެއްޔެވެ؟ ވިދާޅުވިއެވެ. އެއީ الله އެވެ. عبد اللّٰهِ ވިދާޅުވިއެވެ. މިހެންނަށް ބައްޕާ ގެ ދަރަނި އަދާކުރުމުގައި ކަންބޮޑުވެ ކުރިމަތިވާ ކޮންމެ ފަހަރަކު މިހެންނަން دعاء ކުރީމެވެ. އޭ زُبَيْر ގެ مولى އެވެ. އޭނާގެ ދަރަނި އަދާ ކުރައްވާށެވެ! ފަހެ އެދަރަނި އަދާކުރެވުނީ ހުރިހާ ފަހަރަކު ފަރިއްޖެއެވެ. عبد اللّٰهِ ވިދާޅުވިއެވެ. ފަހެ (އަހަރެންގެ ބައްޕާފުޅު ބައްޕަ) އަބަދު زُبَيْرގެފާނު قتلވިއެވެ. އަދި އެއްވެސް ދީނާރެއް އަދި ދިރަމެއް ދޫކޮށް ނުލައްވައެވެ. ނަމަވެސް ބައްޕާ ދޫކޮށް އެއްގޮތް އެއްބިން ގާތު غَابَة ނަމަކަށް ކިޔުން ބިންކަމެވެ. އަދި مدينة ގައި އެގާރަ ގެ ހެއްޔެވެ. އަދި بصرة ގައި ދެ ގެ ހެއްޔެވެ. އަދި كوفة ގައި އެއް ހެއްޔެވެ. އަދި مصرގައި އެއް ހެއްޔެވެ. عبد اللّٰهِ ވިދާޅުވިއެވެ. (އަދި ހަމަކަށަވަރުން ބައްޕާގެ ދަރަނިވާ ބޭފުޅުން ހަދި މީސްތަކަކާ މީހަކު أمانة އެއްގޮތުން އެއްކޮށް ބެހެއްޓުމަށް ވަޑައިގަތުމުން ޝަކުވާދެއްވަނީ އެއްނިކަމް ހޯރަށް ގެނައުމުގެ ދަރަނި ދަރަނިބާރެއް ހެއްދަވަމުން ހެއްޖެވިއެވެ.) ހަމަކަށަވަރުން މީހާ އަމާނާތް ބެހެއްޓުމުން އެއީ ނުވެސް ފަހަރު زُبَيْرގެ ފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ނުނުކާވެ. ނަމަވެސް އެއީ ދަރަނިކަމެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން މިހެންނަން އަނިޔާވެގެން ހިސާބުކުރާތީ ބިރުވެތިވެގެވެ. އަދި زبيْر ގެފާނު ދުވަހަކުވެސް ވެރިކަމުގެ ހުވާލު ނުވެވިއެވެ. އަދި އެ ނޫނަސް އޮޅުނު އަހަރުތަކުގެ حوال ނުވެވިއެވެ. ނަމަވެސް رسول اللّٰه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ އަރިހުގައި ހަނގުރާމަ ކުރައްވައިވެއެވެ. ނަމަވެސް ابو بكرގެފާނާއި عمرގެފާނާއި عثمانގެފާނު އަރިހުގައި ހަނގުރާމަ ކުރައްވައިވެއެވެ. عبد اللّٰهِ ވިދާޅުވިއެވެ. ފަހެ މިހެންނަން (ބައްޕާގެ) ދަރަނިހިސާބު އެންދާލާ ބަލައިލީމެވެ. އެހިސާބު ބާވީސް ލައްކަ އަށްހާސް އޮތީއެވެ. ފަހެ (އައްދީފުރާދާ) حَكِيمُ بْنُ حِزَام އާއި عبد اللّٰهِ بنِ الزُّبَيْر އާއި ބައްދަލު ވިއެވެ. ފަހެ ވިދާޅުވިއެވެ. އޭ މިހެންނަކީ ބޭބޭގެ ދަރިފުޅާއެވެ! މިހެންނަކީ ބޭބޭގެ ގައުމަށް ދަރަނި ކިހާ ވަރަކަށް ހުރިހެއްޔެވެ؟ ފަހެ މިހެންނަން ސިއްރު ކުރީމެވެ. އަދި މިހެންނަން ބުނީމެވެ. އެއްލައްކަ އެވެ. ފަހެ حَكِيمُ ވިދާޅުވިއެވެ. މާތް الله ގަސަމް ކުރައްވާ ބުނީމެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ

މުދަލުން ޖިހާދު ބޭރު ދަރަންޏެއް ދެއްކެވުމަށް ހިތްއެދުނެވެ. ފަހެ عبد اللّٰهِ ދެންނެވިއެވެ.
އެންމެ ރަނގަޅެވެ. އަދަރިކަން ބާލިގު ވުމާއި ހަމައަށް ވައްޖެހޭނެ ކަލެއް ކޮބާތޯއެވެ؟ އޭނާ ވިދާޅުވިއެވެ.
ޖިހާބާއި ހިނގާ ބަރަކާތް ހިނދުކޮށް ކަމެއް ޖަހާލާން ފާހަގަކޮށް ނަމަވެއެވެ. ފަހެ
ޖިހާބާއި ހިނގާ އިހަނުން ނިކަމެތިވެއްޖެނަމަ ޖަހާލުމުގެ ކުރިން އަދާކުރުން އެހީތެރިވެވެ. عبد اللّٰه
ވިދާޅުވިއެވެ. زُبَيْرُ ގެ ދަރިން غَابَةَ ގައި އޮތް ބިމެއް ދޫކޮށް އެއްގަމު ހިމޭނުން ނިކުމެވެ. ފަހެ އެބިން
عبد اللّٰه ސާފު ކުރެއްވުމަށް ވިއްކިއެވެ. ދެން إعلان ކުރައްވާފައެވެ. زُبَيْرُ ގެ ދަރަނި ދެއްކުމަށް ދަރަންވެރިން
އައީ ދިމާލަށް غَابَةَ ބިމުން ވިއްކާލާފައި ބައިދާހާ ޓަކައެވެ. ފަހެ عبد الله بن جعفر ވަޑައިގެންނެވިއެވެ. އަދި
زُبَيْرُ ގެ ދަރަނި އެކަކު ބާކީއޮތުން ރަނގަޅުކުރާއިރު ދަރަނިވެރިއެވެ. ފަހެ އޭނާ عبد اللّٰهِ އަށް
ދެންނެވިއެވެ. ބިމަށް ބާކީއޮތްނަމަ ވިއްކާނުން އަދަރިނި معاف ކުރުން ދޫކޮށްލާނަމެވެ. عبد اللّٰه ވިދާޅުވިއެވެ.
ނުކުރާނެވެ. އޭނާ ވިދާޅުވިއެވެ. ފަހެ ބިމަށް ބާކީއޮތްނަމަ ވިއްކާނުން އަދިސްލާމްތިބިޖެހުމެވެ. ފަހެ عبد
اللّٰهِ ދެންނެވިއެވެ. ނުކުރާނެ. އޭނާ ދެންނެވިއެވެ. އެހެން ވަރަށްއަގު ބިނުމަށް حصة ވަރިކުރައްވާށެވެ.
عبد اللّٰهِ ވިދާޅުވިއެވެ. ބިމުގެ حصة އެހިސާބުން މިހިސާބުން ފަހެ عبد اللّٰهِ ވިއްކުން ވެއްޖެއެވެ. ފަހެ
އޭނާގެ ދަރަނިވެއްދީ މުޅިން خلاص ކުރިއެވެ. އަދި އެއިރުވެސް އެބިމުގެ (4.5) ހަތަރު ބައިކުޅަ އެއް
ބައިއި އަދި حصة އެއްގެ ދެބައި ކުރަ އެއްބައި ބާކީ އޮތެވެ. ފަހެ (އެއްދުވަހަކު) މި عبد اللّٰهِ ގެ ދަރިން
ގާތަށް عبد الله ކުރެއްސުމެއް ލުއިވި مُعَاوِيَةُ ގެ އަރިހަށް ވަޑައިގެންނެވެ. އެހިނދު އޭނާގެ ގާތުގައި عَمْرُ بْنُ عُثْمَان
އާއި مُنْذِرُ بْنُ الزُّبَيْر އާއި ابْنِ زَمْعَةَ ތިއްބެވެ. ފަހެ مُعَاوِيَةُ ގަސްތު އޭނާ ކުރެން ދުއްސެވިއެވެ. غَابَةُ ގެ
ބިން ވިއްކާލިއިރު ކިހާވަރަކަށް ބިކެއްވީ؟ ވިދާޅުވިއެވެ. ކޮންމެ حصة އަކަށް އެއްލައްކަ މަގުނުނަވެ.
ވިދާޅުވިއެވެ. ކިހާ ވަރަކަށް ބާކީ އެބައެއް ހުރީތޯއެވެ؟ ވިދާޅުވިއެވެ. ހަތަރު حصةއާއި حصة އެއްގެ ދެބައި
ކުރަ އެއްބައި (4.5) ބާކީ އެބައޮތެވެ. ފަހެ مُنْذِرُ بْنُ الزُّبَيْر ވިދާޅުވިއެވެ. ބިމުގެތެރެއިން حصة އެއް ލައްކައަށް
ގަނެފީމެވެ. އަދި عَمْرُ بْنُ عُثْمَانَ ވިދާޅުވިއެވެ. ބިމުގެ އެއް حصة އެއްލައްކައަށް ގަނެފީމެވެ. އަދި ابْن
زَمْعَةَ ވިދާޅުވިއެވެ. ބިމުގެ އެއް حصة އެއްލައްކައަށް ގަނެފީމެވެ. ފަހެ مُعَاوِيَةُ އެއްސެވިއެވެ. ދެން
ބާކީ އެންމެނިކުރީ ކިހާވަރެއް ހުރީތޯއެވެ؟ عبد اللّٰهِ ދެންނެވިއެވެ. އެއްއަށް ބައި (1.5)حصة އެވެ. مُعَاوِيَةُ
ވިދާޅުވިއެވެ. ބިމުގެ އެحصة ދެލައްކަ ފަންސާސް ހާހަށް ގަނެފީމެވެ. ހަމަ ވިދާޅުވެފައެވެ. އަދި عبد
اللّٰه بن جعفر ގެ حصة އޭނާ مُعَاوِيَةُ އަށް ހަލައްކައަށް ވިއްކިއެވެ. ފަހެ عبد اللّٰهِ بنِ الزُّبَيْر އޭނާގެ ދަރަނި
އަދާކޮށް ނިންމާލުމުން زُبَيْر ގެ ދަރިންތަކަށް ޚަބަރު ދިނެވެ. ބިމުގެ މުދަލުގެ ބައި ބަހާލާ ދޭށެވެ.
عبد اللّٰهِ ޖަވާބު ދެއްވިއެވެ. ވަލް اللّٰه ކަލޭގެ ހަރާމް ދޫކޮށްފައެވެ. ހަތަރު އަހަރު ވަންދެން حج

މޫސުމުގައި زبيرގެ މައްޗަށް ދަރަންޏެއް އޮތް މީހަކު ވީނަމަ ތިމަންނަގެ ގާތަށް އައިސް އެދިވަޑައިގަތުމަށް އަދި ހަތަރުއަހަރުވަންދެން إعلانކުރައްވަމުންގެންދެވި ނޫނީ ތަރިކަ ނުބަހާނަމެވެ. ފަހު އޭގެތެރެ ވާރިސުން ބަހާލެވުނު އަހަރަކު حجމޫސުމުގައި إعلانކުރައްވަމުން ގޮސް ހަތަރުއަހަރު ނިމުމުން އަމީރުންގެ ދުވަހު ތަރިކަ ބައްސަވައިފިއެވެ. އަދި زبيرގެ ހަތަރު އަނބިކަނބަލުން ތިއްބެވެ. އޭނާ ކޮންމެ އަނބިކަނބަލަކަށް ބާރަލައްކަ ލިބުނެވެ. (އޭގެތެރެއިން މުދަލުގެ ...)

26– باب تحريم الظلم والأمر بردِّ المظالم

އަނިޔާވެރިކަން حرام ވެގެންވުމާއި حق ބެއް އަދާކުރުމަށް އަމުރު ކުރެވިގެންވާކަމުގެ بيان ވެގެންވާ

باب

قَالَ اللہ تَعَالَى : ﴿ مَا لِلظَّالِمِينَ مِنْ حَمِيمٍ وَلا شَفِيعٍ يُطَاعُ ﴾ [غافر :18]،

(އެދުވަހުން) އަނިޔާވެރިންނަށް رحمة ލިބިދޭނެ ނުވާނެ ހިތަކަލުން ގެނޭނެ شفاعة ކުރާނެ ބޭފުޅަކުވެސް ނުވެއެވެ.

وَقالَ اللہ تَعَالَى : ﴿ وَمَا لِلظَّالِمِينَ مِنْ نَصِيرٍ ﴾ [الحج :71] .

އަދި އަނިޔާވެރިންނަށް، نصر ދޭނެ އެއްވެސް މީހަކު ނުވެއެވެ.

وأما الأحاديث فمنها حديث أبي ذر المتقدم (انظر الحديث رقم 111) في آخر باب المجاهدة.

މި موضوعގައި ހުރި حديثތަކުގެ ތެރޭގައި ހުރި އެއް حديثއަކީ ރަޟިالله ޢަންހުގެފާނު ابوذرގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވާ އަނިޔާވެރިކަމާ ބެހޭ حديثއެވެ. އެ حديث ހިމެނިފައިވަނީ باب المجاهدة ގެ ފަހަތުގައެވެ. حديث ނަންބަރު 111 އަށް ބައްލަވާށެވެ.

203– وعن جابر رضي اللَّه عنه أَن رسولَ اللَّه صَلّى اللہُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « اتَّقُوا الظُّلْمَ فَإِنَّ الظُّلْمَ ظُلُمَـــاتٌ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ، واتَّقُوا الشُّحَّ فَإِنَّ الشُّحَّ أَهْلَكَ مـــَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ ، حملَهُمْ على أَنْ سفكَوا دِمـــاءَهُمْ واسْـــتَحلُّوا مَحارِمَهُمْ » رواه مسلم .

ރަޟި الله ޢަންހުގެފާނު جابر ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسول اللَّه صَلّى اللہُ عَلَيْهِ

وسلَّم حديث ރިވާކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން އަނިޔާވެރިވުމުން ދުރުވެތިބޭށެވެ. މިހެނީ قيامة ދުވަހުން އަނިޔާވެރިކަން އޮންނާނީ އަނދިރިކަމުގައި ވާގޮތުގައެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުން بخيل ވުމުން ދުރުހެލިވާށެވެ. މިހެނީ ހަމަކަށަވަރުން ތިޔަބައިމީހުންގެ ކުރީގެ قومގެ މީހުން هلاكވީ ދިޔައީ އެއްކަމަކީ بخيلވެ ގަދަވުމެވެ. އެބައިމީހުން بخيل ވެގެންދިޔައީ ބޭހުދާކުރުން އެބައިމީހުންގެ ލޭތަކާއި މީހުންގެ ކަ އެއްޗެއް ހިފާފައެވެ. އަދި حرام ކަންތައްތައް حلال ކަމަށްހަދައިފައެވެ.

204- وعن أَبي هريرة رضي اللَّه عنه أَن رسولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « لَتُؤَدُّنَّ الْحُقُوقَ إِلَى أَهْلِهَا يَوْمَ الْقيامَةِ حَتَّى يُقَادَ للشَّاةِ الْجَلْحَاء مِنَ الشَّاةِ الْقَرْنَاء » رواه مسلم .

މާނައީ الله ރުއްސެވުންވާނީ أبوهريرة رضي اللّه عنه ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسول اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ރިވާކުރެއްވިއެވެ. قيامه ދުވަހުން އެބައިމީހުގެ حق އެބައިމީހަކަށް يقينން ވެސް ދިނުމުވާނެއެވެ. حقވެރި ދުވަސްވަރުގެ ދުނިޔެ މަތީން މީހުގެ ދަމު ހަދާ އެއް ގެ ބަކަރިއެއް ހަރުގަދައިވާ މީހާ އަތުން އެބަކަރިފަދަ ދަރާވަރުގަދަވާ ބާބު ބަކަރިއެއްގެ ثواب ހަރުގަދަ ދަރަ ދޫނުކުރެވި އަރުވާނާނެއެވެ.

205- وعن ابن عمر رضي اللَّه عنهما قال : كُنَّا نَتحدَّثُ عَنْ حَجَّةِ الْوَدَاعِ ، وَالنَّبِيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم بَيْن أَظْهُرِنَا ، وَلاَ نَدْرِي مَا حَجَّةُ الْوداع ، حَتَّى حمِدَ اللَّه رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، وَأَثْنَى عَلَيْهِ ثُمَّ ذَكَر الْمسِيحَ الدَّجَالَ فَأَطْنَبَ فِي ذِكْرِهِ ، وَقَالَ : « ما بَعَثَ اللَّه مِنْ نَبيٍّ إلاَّ أَنْذَرَهُ أُمَّتهُ : أَنْذَرَهُ نوحٌ وَالنَّبِيُّون مِنْ بَعْدِهِ ، وَإِنَّهُ إنْ يَخرُجْ فِيكُمْ فما خفِيَ عَلَيْكُمْ مِنْ شَأْنِهِ فَلَيْسَ يَخْفِي عَلَيْكُمْ، إِنَّ رَبَّكُمْ لَيس بأَعْورَ ، وَإِنَّهُ أَعورُ عَيْن الْيُمْنَى ، كَأَنَّ عيْنَهُ عِنبَةٌ طَافِيَةٌ . ألا إن اللَّه حرَّم علَيْكُمْ دِمَاءَكُمْ وَأَمْوالكُمْ ، كَحُرْمَةِ يومكُمْ هذا ، فِي بلدِكُمْ هذا ، فِي شَهْرِكُم هذا ألاَ هل بلَّغْتُ ؟ » قَالُوا : نَعَمْ ، قال : « اللَّهُمَّ اشْهَدْ ثَلاثاً ويْلَكُمْ أَوْ : ويحكُمْ ، انظُرُوا: لا ترْجِعُوا بَعْدِي كُفَّاراً يضْرِبُ بَعْضُكُمْ رِقَابَ بَعْضِ » رواه البخاري ، وروى مسلم بعضه .

މާނައީ الله އެދުރެތިވީކަމުގެ ރުއްސެވުންވާނީ عبدالله بن عمر رضي اللّه عنه ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. نبي ގެ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حج ރިވާކުރެވި ހިނދު ތިމަން މީހުން ތަޅުގަނޑު މިދީ حجة الوداع ގެ ބަސްމުން ގެންދިޔަ ފަހަރެއްވެއެވެ. ނަމަވެސް އެހިނދު نبي ގެ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ތިމަންމީހުންގެ ތެރޭގައި ސަރީޒަގައިވެން ޖެހިގެން ހުންނެވިވާ މީސްތަކުން حجة الوداع ގެ ކަމަށްވުން ދިޔައީ ކަންކަމެއް

ހުރެހެން ބިމަށްމަތިން ނިކުމެ ނުނުކުތެވެ. މިގޮތުން ބިމަށްމަތިން އަދުރު ކަމުގައި ވިއްޔާ އެކަލޭގެފާނު حج ދުވަހުގެ خطبة ދެއްވަން ފެއްޓުމުން އެ حجއަށް حجة الوداع އޭ ކިޔަން ދެވުނު ސަބަބު މީހުންނަށް އޮޅުން ފިލައިގެން ދިޔައީއެވެ. رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ خطبةގައި އެންމެ ފުރަތަމަލައިން اللهއަށް حمد، ثناء ދަންނަވައި ދެން مسيح الدجال ގެ ވާހަކަ ދައްކަވައެވެ. އަދި حديثކުރައްވާފައެވެ. مسيح الدجالގެ ފިތުނަތަކުން ސަލާމަތްވުމަށް، އަބައްޔަށް قومުގެ ވެރިން ހަރުއަޅާ ނަބީ ބަޔާންކޮށް ދެއްވީ نوح عليه السلام އަށް ވުރެ ދެނެ قومު ނަހަމަ ކަންތައް ދެއްކެވިއެވެ. އަކަށް ފަހު އަނބިން ހުރިހާ ނަބިއްޔުން ވެސް އެބަޔަކުގެ قوم އަށް ބިރުވެރިކަން ދެއްކެވިއެވެ. އަދި ދަންނާށެވެ. އެއީ ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރޭގައި ފެނިގެން ދާނަމަ އޭގެ علاماتތައް ތިޔަބައިމީހުންގެ މައްޗަށް ވަނީ ނުވާނެ ކަމަށެވެ. ފަހު ތިޔަބައިމީހުން ވެސް އޭނާ ފެނިއްޖެނަމަ ތިޔަބައިމީހުން ހަރުދަނާ ބޭއްވުމަށް ޒަމާނާ ކުރިމަތިވާ ވެގެން ކާފިރު ނުވާށެވެ. އަދި خلاف އަށް އެއީގެ ކަނޑައެޅުމަކީ ނުކުންނަވާނެ ކަމަކަށެވެ. އެއީގެ އަކީ ފޮނުވުމަށް ހިފޭ ވަގުތު އެއް ޖަހައިގެން ވާހަކަ ދެއްކުމެއް ހިނގުމެވެ.

ދަންނާށެވެ! ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالى ޙަރާމްކުރެއްވިއެވެ ތިޔަބައިމީހުންގެ ލޭއާއި އެއްބަޔަކު އަނެއް ބަޔަކަށް ތިޔަބައިމީހުންގެ ދޭތެރޭ ތިޔަބައިމީހުންގެ މުދާ މިދުވަހުގެ (އެބަހީ عرفةދުވަހުގެ) حرمة ބޮޑުވެގެންވާ ފަދައިން އަދި މިރަށުގެ (އެބަހީ مكة المكرمة) حرمة ބޮޑުވެގެންވާ ފަދައިން އަދި މިމައްސަރު (އެބަހީ حج މަސް) حرمة ބޮޑުވެގެންވާ ފަދައިން حرمة ބޮޑުވެގެންނެވެ. އޭ މުސްލިމުންނޭވެ! ސަމާލު ކަމާއިލާ އަޅެ އަހާށެވެ! ތިމަންކަލޭގެފާނު މިވާހަކަ ތިޔަބައިމީހުންނަށް ހަމަގައިމު ފޯރުކޮށްދެއްވީމުތޯ؟ އެބޭކަލުން ޖަވާބުދެމުން ބުނެފިއެވެ. އާދޭހެވެ! އެހިނދު حديث ފުރުމާލައްވައިފިއެވެ. اللهم ހައްދަވައި ވޮޑިގަތުމަށް ތިބާރަސްކަލާނގެ ހެކިވެވަޑައިގަންނަވާނދޭވެ! އަދި ތިޔަބައިމީހުން ބަލާށެވެ! މިގޮތަށް ބިރުވެރިކަން ފައްތާނަމަ ވެދާނެއެވެ. ދުރު އެއްކޮށްފަ ވާހަކަ ކުރެއްވި ކަންތައް ގޮތުގައި ވުމުގެ ވަނީ ويلكم ގެ لفظ ނުވަތަ ويحكم ގެ لفظ ދުރު لفظން އެއް لفظ ވިދާޅުވެއްޖެ ކަމެވެ. ويلكم ގެ މާނައަކީ ތިޔަބައިމީހުންނަށް ހަލާކުވުމެވެ. ويحكم ގެ މާނައަކީ ތިޔަބައިމީހުންނަށް ރަޙުމަތްކުރުމެވެ. ދެން حديثކުރައްވައިފައެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ ފަހުން ތިޔަބައިމީހުން އެކަކު އަނެކަކުގެ ކަރުތައް قتل ކުރުމުގެ ގޮތުން ކާފިރުންގެ ބައެއް ކަމުގައި ނުވާށެވެ.

206- وعن عائشة رضي الله عنها أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال : ((مَنْ ظَلَمَ قِيدَ شِبْرٍ مِنَ الأَرْضِ طُوِّقَهُ منْ سَبْعِ أَرَضِينَ)) متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވި عائشة ގެ ފަރާތުން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسول الله صلى الله عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އަނިޔާވެރިކަމުން މީހާގެ ބިމުން އެއްވަ ކައިރިވެލައި ފަޅަށްލައިފި މީހާގެ ކަނދުރާގައި (قيامةދުވަހުން) އެދުވަ ހަތްބިމުން އަޅުއްވައި އަތުންބޮޑު އޮޑުދޮވެ ބޮކިއަޅުއްވާ ދާސްނުވެއެވެ.

207- وعن أَبي موسى رضي اللَّه عنه قال : قال رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « إِنَّ اللَّه لَيُمْلِي لِلظَّـــالِمِ فَإِذَا أَخَذَهُ لَمْ يُفْلِتْهُ ، ثُمَّ قَرَأَ : { وَكَذَلِكَ أَخْذُ رَبِّكَ إِذَا أَخَذَ الْقُرَى وَهِيَ ظَالِمَةٌ إِنَّ أَخْذَهُ أَلِيمٌ شَدِيدٌ } .

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވި أبو موسى رضي اللَّه عنهގެ ފަރާތުން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسول الله صلى الله عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالى އަނިޔާވެރިންނަށް އަނިޔާގެ މައްޗަށް ވަގުތުން ނުހިފައްވާ އޭނާ اصلاح ވުމަށްޓަކައި فرصة ދެއްވައެވެ. ދެން އަނިޔާގެ ހިފެހެއްޓުން އަދިދިނުމުގެ މައްޗަށް އަނބުރާ ހިނދު ދުނިޔާކުރައްވައެވެ. ދެން އަނިޔާވެރިން މިއާޔަތް تلاوة ކުރެއްވިއެވެ. (وَكَذَلِكَ أَخْذُ رَبِّكَ إِذَا أَخَذَ الْقُرَى وَهِيَ ظَالِمَةٌ إِنَّ أَخْذَهُ أَلِيمٌ شَدِيدٌ) މާނައީ ރަސްކަލާނގެ އަޚްޛުކުރެއްވުން އަނިޔާވެރިވާ ހިނދު، އަނިޔާވެރިންގެ ސަރަހައްދު ފަދައިން ރަސްކަލާނގެ އަޚްޛުކުރެއްވުން ތަދުވެރި ކުރައްވައި ހިފަހައްޓައި އަނިޔާވެރިންގެ ހިފެހެއްޓުން އޮތީ (ކަނޑާ قومތަކުގެ މިސާލުގައި عذاب ފޮނުއްވާ ހިފެހެއްޓެވި ފަދައިންނެވެ.) ހަމަކަށަވަރުން އަނިޔާވެރިންގެ ހިފެހެއްޓެވުން ވަރުގަދަ ކަމުގެ ތަދެވެ.

208- وعن مُعاذٍ رضي اللَّه عنه قال : بعَثَني رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم فقال : «إِنَّكَ تَأْتِي قوْماً مِنْ أَهْلِ الْكِتَاب ، فادْعُهُمْ إِلَى شَهَادة أَنْ لا إِلَهَ إِلاَّ اللَّه ، وأَنِّي رسول اللَّه فإِنْ هُمْ أَطاعُوا لِذَلِكَ ، فَأَعْلِمهُمْ أَنَّ اللَّه قَدِ افْترضَ علَيْهِم خَمْسَ صَلَواتٍ فِي كُلِّ يومٍ وَلَيْلَةٍ ، فَإِنْ هُمْ أَطَاعُوا لِذلكَ ، فَأَعلِمْهُمْ أَنَّ اللَّه قَدِ افْتَرَضَ عَلَيهِمْ صدَقَةً تُؤْخذُ مِنْ أَغْنيائِهِمْ فَتُرَدُّ عَلَى فُقَرائهم ، فَإِنْ هُمْ أَطَاعُوا لِذلكَ ، فَإِيَّاكَ وكَرائِمَ أَمْوالِهم . واتَّقِ دعْوةَ الْمَظْلُومِ فَإِنَّهُ لَيْس بينها وبيْنَ اللَّه حِجَابٌ » متفقٌ عليه .

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވި مُعاذ رضي اللَّه عنه ގެ ފަރާތުން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صلى الله عليه وسلم ޔަމަނަށް ފޮނުއްވައި އަހުލު ކިތާބު ޤައުމަކަށް ދަތުރު ކުރެއްވުން ފަދައިން ވިދާޅުވިއެވެ. އެހިނދު އަހުލުކިތާބުން

މިމަޢްނައަށް حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިބާ ތިޔަވަޑައިގަންނަވަނީ އަހުލު ކިތާބީންގެ ޤައުމަކަށެވެ. ވީމާ އެމީހުންނަށް އެންމެ ފުރަތަމަ ﷲ ފިޔަވައި އެހެން އިލާހަކު ނުވާކަމަށާއި ތިމަން ﷲ ގެ ރަސޫލާކަމަށް قبول ކުރުމަށް ގޮވާށެވެ. ފަހެ އެބައިމީހުން އެކަން قبول ކުރެއްޖެއްޔާ ދެން އެމީހުންނަށް ހަމަކަށަވަރުން ﷲ سبحانه وتعالى ވާޖިބުކުރައްވާފައިވާ އެބައިމީހުންގެ މައްޗަށް ރޭއިރުދުވާލު ފަސްނަމާދު فرضކުރައްވާފައިވާކަން އަންގަވައިދެއްވާށެވެ. ފަހެ އެބައިމީހުން އެކަން قبول ކުރެއްޖެއްޔާ ދެން އެބައިމީހުންނަށް ހަމަކަށަވަރުން ﷲ سبحانه وتعالى ވާޖިބުކުރައްވާފައިވާ އެބައިމީހުންގެ މައްޗަށް زكاة ދިނުން فرضކުރައްވާފައިވާކަމާއި، އަދި އެއީ އެބައިމީހުންގެ ތެރޭގައިވާ މުއްސަނދިންގެ އަތުން ނަގާފައި އެމީހުންގެ ތެރެއިންވާ فقيرުންނަށް ދެވޭ އެއްޗެއްކަން އަންގަވާދެއްވާށެވެ. ފަހެ އެމީހުން އެކަންވެސް قبول ކުރެއްޖެއްޔާ (އިސްލާމްވުން އެމީހުންނަށް ބިރުވެރިކަމާއި ބޭނުމެވެ.) ފަހެ ތިބާ ހަމަހަރުން ކުރާށެވެ. ވީމާ އެމީހުންގެ އަނިޔާ ދުވަހަކުން ގެއްލުމަށް އެބައި ނަގަންނަވެ. އަދި އަނިޔާވެރިޔާގެ دعاءއިން ސަލާމަތްވެގަންނަށް އެހެނީ ބަލާށެވެ. އެހެނީ އަނިޔާވެރިޔާގެ دعاءއާއި ﷲ سبحانه وتعالى އާއި ދެމެދު އެއްވެސް ހުރަހެއް ނުވެއެވެ.

209- وعن أَبي حُميْد عبْدِ الرَّحْمن بنِ سعدٍ السَّاعِدِيِّ رضي اللَّه عنه قال : اسْتعْملَ النَّبيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم رَجُلاً مِن الأَزْدِ يُقَالُ لَهُ : ابْـــنُ اللُّتْبِيَّةِ عَلَى الصَّدقَةِ ، فَلَمَّا قَدِمَ قال : هَذَا لَكُمْ، وَهَذَا أُهدِيَ إِلَيَّ فَقَامَ رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم على الْمِنبرِ ، فَحمِدَ اللَّه وأَثْنَى عَلَيْهِ ، ثُمَّ قال : « أَمَّا بعْدُ فَإِنِّي أَسْتعْمِلُ الرَّجُلَ مِنْكُمْ على الْعمَلِ مِمَّا ولاَّنِي اللَّه ، فَيَأْتِي فَيَقُولُ : هَذَا لَكُمْ، وَهَذَا هَدِيَّةٌ أُهْدِيَت إِلَيَّ ، أَفَلا جلس في بيتِ أَبِيهِ أَوْ أُمِّهِ حتَّى تأْتِيَهُ إنْ كَانَ صادقاً، واللَّه لا يأْخُذُ أَحدٌ مِنْكُمْ شَيْئاً بغَيْرِ حقِّهِ إلاَّ لَقِيَ اللَّه تَعالَى ، يَحْمِلُهُ يَوْمَ الْقِيامَةِ، فَلا أَعْرِفَنَّ أَحداً مِنْكُمْ لَقِيَ اللَّه يَحْمِلُ بعِيراً لَهُ رغَاءٌ ، أَوْ بَقرة لَهَا خُوارٌ ، أَوْ شاةً تيْعَرُ ثُمَّ رفَعَ يَديْهِ حتَّى رُؤِيَ بَياضُ إِبْطيْهِ فقال : « اللَّهُمَّ هَلْ بَلَّغْتُ » ثلاثاً ، متفقٌ عليه .

މާތް ﷲ ރުހިވޮޑިގެންވާ أبو حُميْد عبْدِ الرَّحْمن بنِ سعدٍ السَّاعِدِيِّ رضي اللَّه عنه ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. نبي އާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم اَزْدِ ޤަބީލާގެ ابْنُ اللُّتْبِيَّةِ ނަމަކަށް ކިޔާ މީހަކު ނެގުމަށް صَّدقَةއަށް ކުރުމަށް ފޮނުއްވިއެވެ. ފަހެ އެނބުރި ވަޑައިގެން (ޒަކާތް ނަގާފައި) ދެންނެވިއެވެ. މިއީ ތިޔަބޭފުޅުންގެ ބައެކެވެ. ދެންމިއީ ތިމަންނައަށް ކުރެވުނު ހަދިޔާއެވެ. ފަހެ رسول الله صلى الله عليه وسلم މިންބަރުމަތީގައި ތެދުވެވަޑައިގެން މާތް ﷲ އަށް حمد އާއި ثناء ދެންނެވުމަށްފަހު حديث ކުރެއްވިއެވެ.

(މިއަސްރާރު ދަންނަނީތޯ!) ވިދާޅުވިއިރު ބާރަކަތްތެރިވެވޮޑިގެންވާ މާތްﷲ ގަޑިތެރި ކުރެއްވިއެވެ. ވިދާޅުވާގޭ ބިރުއްދިން

ފިރިއަމަލަކުން ވިމާޅާފާޅުވިފަ ދުއްތާކުރީމަށް ބިނދުކުރިއްވާ ސާދީނިއްޔާ ބިޔާހާ ހައްސަ ގަދުކުރީމަ ކުރުމަށް. އަދި

ތެޤުވާހީނުޖާ އަދި ބިރުތާބިއްޔާ ހީޞާދު ތަފާސީރު އަކު ހުރިހާ ފާބިހާ ސާހިފާއިސްތަމާލު

އިސްލާމަށް އަ ހަދީޘް ޙިފާޒަތް ކުރިމަށް ނިކަމެތި ޖެހޭނެ އިޖްތިހާދު ކޮށްލުމަށް އިސްތިހާރު ހައްޤާއި?

މާތް ﷲ ގަސްދުނި ހިފާޒަތްކުރި. ބިރުދިއްކުރުމަށް ބާރުވީރާ ކުރިއަށް ދަރަޖައިގަ މަސައްކަތްތެރިވާ

قيامةދުވަހު ﷲ އާއި ދެކުނޑު ވާ ހިސާބު ހުށަހަޅާނީ އަ އަށްލާކާ އަނބުރާލާނެއެވެ. ބިރުހިފިކުރުމަށް

ދެކުރިން ބިރުކަން قيامةދުވަހު ﷲ އާއި ދެކުނޑު ވަރުގަދަ ހަރު ހާލު ހާލު އެކެ ޖެހެއްޖެ، ނުވަތަ ކުރިޔާ

އެކެ ގެދިއުން، ނުވަތަ ހަމަހަމަ އެކެ ބާރުދިއުން ކަމަށް އެބުރެއްސު ބިރުދިއްކުރާލާ ނުފޫޒުވެރިވުމެވެ. ދުނިޔެ

ކުރުއްވޭނެ ދިނުމަށް ދެކެވުދޭ ދުނިޔަކުން ބާދިއްޔާތުގެ ދުސްދުނިޔަ ދިއުމެއް އެބުރެއްބުރެ މަސައްކަތްކުރު حديث

ދެކެއްކެނޑިއެވެ. އަ ﷲ މި ހަގާ މިފާހަ އިސްތިހާރުވީ ސީސްއީއްޓެވެ؟ މިދުވަހުން ބިރުދާރަކަ حديث

ދެކެއްކެނޑިއެވެ.

210- وعن أَبي هُرِيْرَةَ رضي اللَّه عنه عن النَّبيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « مَنْ كَانتْ عِنْدَه مَظْلَمَةٌ لأَخِيـــهِ ، مِنْ عِرْضِهِ أَوْ مِنْ شَيْءِ ، فَلْيتَحَلَّلْه منْه الْيوْمَ قَبْلَ أَنْ لا يكُونَ دِينَارٌ ولا دِرْهَمٌ ، إنْ كَانَ لَهُ عَملٌ صَالحٌ أُخِـــذَ مِنْهُ بِقدْرِ مظْلمتِهِ ، وإنْ لَمْ يَكُنْ لَهُ حسَنَاتٌ أُخِذَ مِنْ سيِّئَاتِ صاحِبِهِ فَحُمِلَ عَلَيْهِ » رواه البخاري .

މާތް ﷲ ރުހިވޮޑިގެންވި أبو هُرِيْرَةَ ، نبي ާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ އަރިހުން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. އަރަހާގެފާނު

حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެއްވެސް މީހަކީ އަޚާގެ ގާތުގައި ބިރާގެ أخاގެ ހައްގެއްގަނޑާ، އަބުރު އާއި އެހާގެ

އަބުރާއި ބޭނުން ހައްގެއް ބިޔަސް ނުވަތަ އެހެންގަނޑެއް އެއްޗެއް ހައްގެއްބިލާސް، ބިރާގެ އަތުގައިހުރި

އަޚާމެން ދީނާރާއި ދިރުހަމު ނުހުންނަ ދުވަސް (އެބަހީ قيامة ދުވަސް) އަންނަދޭ ކުރިން ހިތް ހަމަޖެހި ހުރި

ގަނޑާއެވެ. މިހެން އެއްވެސްގައި އެމީހެއްގެ އެހެގައި صالح عمل އެއް ހުރެއްޖެނަމަ އެމީހާ އަނިޔާވެރި

ވެފައިވާ މިންވަރަކުން އެހެކަހަތް ހިފިކަށްދިއުމް ނަގާދޭގެނެއެވެ. އަދި އެމީހާގެ އަތުގައި ހަގާދޭގެން ހެޔޮ

ހެޔޮ عملއެއް ނެތްނަމަ އެހެކަކައްގެ ފާފައިން ނަގާފައި އިސްލާމް ދޭގެނެއެވެ.

211- وعن عبد اللَّه بن عَمْرو بن الْعاص رضي اللَّه عنهما عن النَّبِيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : «الْمُسْلِمُ مَنْ سَلِمَ الْمُسْلِمُونَ مِنْ لِسانِهِ ويَدِهِ ، والْمُهَاجِرُ مَنْ هَجَرَ ما نَهَى اللَّه عَنْهُ » متفق عليه .

ރަޟީ الله އެތެރެބަރިކަމުންނަން ހުރި ސުންނަތްތެރިވި عبد اللَّه بن عَمْرو بن الْعاص، رضي اللَّه عنه ، نبي ގެ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ ކިބައިން ރިވާކުރައްވައިވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރައްވައިވެއެވެ. ފުރަތަމަ މުސްލިމަކީ އެމީހެއްގެ ދުލާއި އަތުން އެހެން މުސްލިމުން ސަލާމަތްވެވޭނެ މީހާއެވެ. އަދި ހަމަ مُهَاجِر އަކީ الله ނަހީކުރައްވާ ކަންތައްތަކުން ދުރުވާ ކަންކަން ދޫކޮށް ދިޔަ މީހާއެވެ.

212- وعنه رضي اللَّه عنه قال : كَانَ عَلَى ثَقَل النَّبيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم رَجُلٌ يُقَالُ لَهُ كِرْكِرَةُ ، فَمَاتَ فقال رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « هُوَ فِي النَّارِ » فَذَهَبُوا يَنْظُرُونَ إِلَيْهِ فوَجَدُوا عَبَاءَة قَدْ غَلَّهَا. رواه البخاري .

އަދި އެ صحابي (އެކަލޭ ގެ الله އެތެރެބަރި ކަމުންނަން ހުރި ސުންނަތްތެރިވި عبد اللَّه بن عَمْرو بن الْعاص) ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صلى الله عليه وسلم ގެ މުދާ ބަލަހައްޓަން ހުރި މީހާގެ ނަމަކީ ކިރްކިރާއެވެ. އެމީހާ ނިޔާވުމުން رسول الله صلى الله عليه وسلم حديث ކުރައްވައިވެއެވެ. އެމީހާ عذاب ލިބޭނީ އަލިފާނުގައެވެ. ދެން اصحاب ބޭކަލުން އޭނާގެ ކަންތައް ބަލައިލުމުން އެމީހާ ބޮޑުކަމަކަށް ހިތާމަކުރާ ގޮތަށް ހިފަހައްޓައިގެން ހުރި عنيمة ގެ މުދަލުން (އެއީ ވަކިކުރުމުގެ ކުރިން ނަގައިގެން) ނަގާފައި އޮތެވެ.

213- وعن أَبِي بَكْرَةَ نُفَيْع بنِ الحارثِ رضيَ اللَّه عنهُ عن النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال: « إِنَّ الزَّمَانَ قَدِ اسْتَدَارَ كَهَيْئَتِهِ يَوْمَ خَلَقَ اللَّه السَّمواتِ والأَرْضَ : السَّنَةُ اثْنَا عَشَر شَهْراً ، مِنْهَا أَرْبَعَةٌ حُرُم: ثَلاثٌ مُتَوَالِيَاتٌ : ذُو الْقعْدة وَذو الْحِجَّةِ ، والْمُحرَّمُ ، وَرجُب الذي بَيْنَ جُمادَي وَشَعْبَانَ ، أَيُّ شَهْرٍ هَذَا ؟ » قلْنَا : اللَّه ورسُولُهُ أَعْلَم ، فَسكَتَ حَتَّى ظنَنَّا أَنَّهُ سَيُسمِّيهِ بِغَيْرِ اسْمِهِ ، قال : أَلَيْس ذَا الْحِجَّةِ ؟ قُلْنَا : بلَى: قال : « فأَيُّ بلَدٍ هَذَا ؟ » قُلْنَا: اللَّه وَرسُولُهُ أَعلمُ ، فَسَكَتَ حتَّى ظَنَنَّا أَنَّهُ سيُسمِّيهِ بغَيْر اسْمِهِ . قال : « أَلَيْسَ الْبلْدَةَ الحرمَ ؟ » قُلْنا : بلَى . قال : « فَأَيُّ يَومٍ هذَا ؟ » قُلْنَا : اللَّه ورسُولُهُ أَعْلَمُ ، فَسكَتَ حَتَّى ظَنَنَّا أَنَّه سيُسمِّيهِ بغيْر اسمِهِ . قال : « أَلَيْسَ يَوْمَ النَّحْرِ ؟ » قُلْنَا : بَلَى . قال : « فإِنَّ دِماءَكُمْ وَأَمْوَالَكُمْ وأَعْراضَكُمْ عَلَيْكُمْ حرامٌ ، كَحُرْمَةِ يَوْمِكُمْ هَذَا فِي بَلَدِكُمْ هَذا فِي شَهْرِكم هَذَا ، وَسَتَلْقَوْن ربَّكُم فَيَسْأَلُكُمْ عَنْ أَعْمَالِكُمْ ، أَلا فَلا تَرْجعُوا بَعْدِي كُفَّاراً يضْرِبُ بَعْضُكُمْ رِقَابَ بَعْضٍ ، أَلاَ لِيُبلِّغِ الشَّاهِدُ الْغَائِبَ ، فلَعلَّ بعْض من يبْلغُه أَنْ يَكُونَ أَوْعَى لَه

مِن بَعْضِ مَنْ سَمِعه » ثُمَّ قال : « أَلا هَلْ بَلَّغْتُ ، أَلا هَلْ بلَّغْتُ ؟ » قُلْنا : نَعَمْ ، قال : « اللَّهُمْ اشْهدْ »
متفقٌ عليه .

މާތްالله ރުއްސުވުންތެރިވި أبو بَكْرَةَ نُفَيْعِ بنِ الحارثِ رضيَ اللَّه عنهُ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.
އަހަރެމެންނަށް حديث ކިޔުއްވައިދެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ޒަމާނުވަނީ الله سبحانه وتعالى އުފެއްދެވި ދުވަހުގެ
ހާލަތަށް އެއްގޮތަށް އެނބުރި އައިސްފައެވެ. (ދަންނާށެވެ.) އަހަރަކީ ބާރަ
މަހެވެ. އޭގެތެރެއިން ހަތަރު، މަހަކީ حرمةތެރިކޮށްފައިވާ މަސްތަކެވެ. ތިންމަސް އެކަތިގާ ވިދި
ވިދިގެންނެވެ. އެއީ ذوالقعدة އާއި ذوالحجة އާއި محرمމަހެވެ. އަދި (ހަތަރުވަނަ މަހަކީ) جمادي
الآخر އާއި شعبان މަހާއި ދެމެދުގައި އޮންނަ مضر قبيلة ގެ މީހުން އަދަބު އިޙްތިރާމްކުރާ حرمة ތެރިކަން
އޮތް رجبމަހެވެ. (ދެން އަހަރެމެންނަށް ސުވާލުކުރައްވައިފިއެވެ.) މިއީ ކޮންމަހެއް ހެއްޔެވެ؟
ތިމަންމެން ދަންނަވާލީމެވެ. އަހަރެން އެންމެ ބޮޑަށް ދަންނަވާނީ މާތްالله އާއެވެ. ދެން އަހަރެމެނާ
ޙަވާލާދީއެވެ. ދެން އަހަރެމެން ގަބޫލުކުރީ ބަދަލުކުރައްވައިގެން ނަން ބަދަލުކުރައްވާނެކަމަށް
ذوالحجةމަހަކީ އެހެން އަހަރެމެން ދެނެގަނެވުނު މަހެކެވެ. حديث
ކިޔުއްވައެވެ. މިއީ ذوالحجة މަހެއް ނޫންހެއްޔެވެ؟ ތިމަންމެން ދަންނަވާލީމެވެ. އާދޭހެވެ. މިއީ
ذوالحجة މަހެކެވެ. حديث ކިޔުއްވައެވެ. މިއީ ކޮންރަށެއް ހެއްޔެވެ. ތިމަންމެން ދަންނަވާލީމެވެ.
އަހަރެން އެންމެ ބޮޑަށް ދަންނަވާނީ މާތްالله އާއެވެ. ދެން އަހަރެމެން ޙަވާލާދީއެވެ. ދެން އަހަރެމެން
ގަބޫލުކުރީ ބަދަލުކުރައްވައިގެން ނަން ބަދަލުކުރައްވާނެކަމަށް مكةއަކީ އެހެން ރަށެއް ނޫނެވެ
އެނގިވަޑައިގެން ތިމަންމެން ހިތަށް އެރީއެވެ. އިތުރަށް ކިޔުއްވައިދެއްވައެވެ. حديث ކިޔުއްވައެވެ. البلد الحرام
(އަބަދު ހުރުމަތްތެރި ވެގެންވާ ރަށް) ނޫންހެއްޔެވެ؟ ތިމަންމެން ދަންނަވާލީމެވެ. އާދޭހެވެ. މިއީ
ހުރުމަތްތެރި ވެގެންވާ ރަށެވެ. حديثކިޔުއްވައެވެ. މިއީ ކޮންދުވަހެއް ހެއްޔެވެ؟ ތިމަންމެން
ދަންނަވާލީމެވެ. އަހަރެން އެންމެ ބޮޑަށް ދަންނަވާނީ މާތް اللهއާއެވެ. ދެން އަހަރެމެން ޙަވާލާދީއެވެ.
ދެން އަހަރެމެން ގަބޫލުކުރީ ބަދަލުކުރައްވައިގެން ނަން ބަދަލުކުރައްވާނެކަމަށް އެދުވަހަކީ އެހެން
ދުވަހެއް ނޫނެވެ. އެނގިވަޑައިގެން ތިމަންމެން ހިތަށް އެރީއެވެ. ހިތުގައި ވިސްނިއެވެ. ރަސޫލާ حديث
ކިޔުއްވައެވެ. މިއީ يَوْم النَّحْر (ހަޖުގެ ޤުރުބާނީ) ނޫންހެއްޔެވެ؟ ތިމަންމެން ދަންނަވާލީމެވެ.
އާދޭހެވެ. حديث ކިޔުއްވައެވެ. ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން ތިޔަބައިމީހުންގެ ލޭތަކާއި ތިޔަބައިމީހުންގެ
މުދާތަކާއި ތިޔަބައިމީހުންގެ އަބުރުވެސް ތިޔަބައިމީހުންގެމައްޗަށް މިދުވަހުގެ ހުރުމަތްތެރިވެގެންވާ

ފަދައިންނާއި މިކަން ހުކުމްތަކެއްގެންނަވާ ދިރުވުމަށް ފަދައިންނާއި ދިރުވުން ހުކުމްތަކެއްގެންނަވާ ފަދައިން ހުކުމްތަކެއް ވެގެންނެވެ. އަދި (ދަންނަވާލެވެ.) މިތަނުގައިވާ ކަލޭގެފާނު ބޭނުންކުރާ ގޮތެވެ. އާދެ މިތަނުގައިވާ ބައިތަކެއް ދެކެވިދާނެ ކަމަށް ބުނެވިފައިވާ މިތަނުގައިވާ ބައިތަކުގެ ގޮތުގައި ސާބިތު ކުރުވިއްޖެއެވެ. މިވާ މިތަނުގައިވާ މިހެންކަމުގައިވާނަމަ އެއީ ބާޠިލު ކަމެއް ހުކުމްކޮށް ހުކުމްތަކުގެ ބާޠިލު ގޮތް ބާޠިލު ކަމުގައި ނުވާނެއެވެ. ސާބިތުކަމުގައި އެއީ އަނެއްކާވެސް. މިތަނުގައިވާ ގޮތުން މި ދަލީލުގައި ސާބިތުވެފައިވާ ހުކުމް، ސާބިތުވެފައިވާ ހުކުމްތަކެއް ނެތެވެ. އެހެން މިވާހަކަ ފާހަގަކޮށްދެއެވެ. ހުކުމްތަކަށް ބާޠިލުވާ ބައިތަކުގެ ބޭނުން ދެމިހުރި. ބާޠިލު ކަމެއް ހަމައެކަނި ހަލާލުކުރެވޭނެއެވެ. ދެން حديثއިން ހުކުމް ސާބިތުވެއެވެ. ސާބިތުކަމުގައި އެއީ ހަލާލުކަމެއް ބާޠިލުކަމުގައި ވިދާޅުވެދެއްވި ހަލާލު ހުކުމްގެ ހުކުމަކީ ނުވެއެވެ؟ ސާބިތުކަމުގައި އެއީ އަނެއްކާވެސް. ހުކުމްތަކަށް ހަލާލުކުރާނެ މިތަނުގައިވާ ހުކުމެއް ނުވެއެވެ؟ ހުކުމްތަކުގެ ހުކުމް. އާދެ حديثއިން ހުކުމް ސާބިތުވެއެވެ.

اللهمހަމަދުގައި ބޭނުންކުރާ ބަސްތަކާއި ބާޠިލު ކަންކަމުން ދުރުކުރައްވާ! ހަލާލުބޯކަމާއި ހަލާލުކުރެވޭ ފަދަ ކަންތައްތަކުން ދުރުކުރައްވާ!

214- وعن أَبِي أُمَامةَ إِيَاسِ بنِ ثَعْلَبَةَ الْحَارِثِيِّ رضي اللَّه عنه أَن رسولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال: « مَنِ اقْتَطَعَ حَقَّ امْرِيءٍ مُسْلمٍ بيَمِينِهِ فَقدْ أَوْجَبَ اللَّه لَه النَّارَ ، وَحَرَّمَ عَلَيْهِ الْجَنَّةَ » فقال رجُلٌ : وإِنْ كَانَ شَيْئاً يسِيراً يا رسولَ اللَّه ؟ فقال : « وإِنْ قَضِيباً مِنْ أَرَاكٍ » رواه مسلم .

މާނަ الله ތަޢާލާ ފަރުމާވާ ގޮތުގައި أبوأُمَامةَ إِيَاسِ بنِ ثَعْلَبَةَ الْحَارِثِيِّ رضي اللَّه عنه ގެ ރިވާޔަތް ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسول الله صلى الله عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މުސްލިމެއްގެ حق އެއް ހުވާ ކުރުމުގެ ސަބަބުން ފޮރުވިޔަސް ނަރަކަ ވާޖިބުވާނެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަން الله سبحانه وتعالى ސުވަރުގެ ހަރާމްކުރައްވައެވެ. ސުވާލު ކުރެއްވިއެވެ ފިރިހެނެއް. ތިމަން صحابي ބޭކަލެއް ދަންނަވައިފިއެވެ. ޔާ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. އެއީ ކުޑަކުޑަ ކަމެއް ކަމުގައި ވިޔަސްތޯ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެއީ أَرَاك ގަހެއްގެ ކުދި ގޮޅިއެއް ކަމުގައި ވިޔަސްމެއެވެ.

215- وعن عَدِي بن عُمَيْرَةَ رضي اللَّه عنه قال : سَمِعْتُ رسولَ اللَّه يَقُول : « مَن اسْتَعْمَلْنَاهُ مِنْكُمْ عَلَى عَمَل ، فَكَتَمَنَا مِخْيَطاً فَمَا فَوْقَهُ ، كَانَ غُلُولا يَأْتِي بِهِ يوْم الْقِيامَةِ » فقَام إِلَيْهِ رجُلٌ أَسْودُ مِنَ الأَنْصَارِ ، كأَنِّي أَنْظرُ إِلَيْهِ ، فقال : يا رسول اللَّه اقْبل عني عملَكَ قال: « ومالكَ ؟ » قال : سَمِعْتُك تقُول كَذَا وَكَذَا ، قال :

« وَأَنَا أَقُولُهُ الآن : من اسْتعْملْنَاهُ عَلَى عملٍ فلْيجِيء بقَلِيلِهِ وَكِثيرِه ، فمَا أُوتِي مِنْهُ أَخذَ ومَا نُهِي عَنْهُ انْتَهَى »
رواه مسلم .

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވި عَدِي بن عُمَيْرَةَ رضي اللّه عنهގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صلى الله عليه وسلم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ބިމަށް އަޑުއިވިއެވެ. އަހަރުމެންގެތެރެއިން حديث ކުރައްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު ކަމަކަށް ބޭނުންކުރީމާ ފަހެ އޭނާ ނިކަމެއް ނިޔާ އެއްޗެއް ސިއްރުކުރިއްޔާ އެއީ ޚިޔާނާތްތެރިކަމެކެވެ. خيانة ކުރުމެވެ. އަދި قيامةދުވަހުން އެއެއްޗަކާއި އެކު ދުވަހުގެ ހާޒިރުވާނެއެވެ. (ދުވަސްތަކެވެ. މިހާރު حديثވެސް ... انصاري قبيلةގެ ...) ... އަހަރެންގެ މަޤާމު ... اللّهގެ ރަސޫލާ އެވެ. ތިމަންނަގެ އިސްތިޢުފާ قبولކުރައްވާށެވެ. حديثކުރައްވައިފިއެވެ. ... ބުނެފިއެވެ؟ އެއާ ... (ސަބަބު ... عذاب) ... حديث ކުރައްވައިފިއެވެ. ... ތިމަންރަސޫލާ ... بيت المالއަށް ... ކުރެވޭނެއެވެ.

216- وعن عمر بن الخطاب رضي اللّهُ عنه قال : لَّما كان يوْمُ خيْبرَ أَقْبل نَفرٌ مِنْ أَصْحابِ النَّبِيِّ صَـــلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم فَقَالُوا : فُلانٌ شَهِيدٌ ، وفُلانٌ شهِيدٌ ، حتَّى مَرُّوا علَى رَجُلٍ فقالوا : فلانٌ شهِيد . فقال النَّبِيُّ صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « كلاَّ إِنِّي رَأَيْتُهُ فِي النَّارِ فِي بُرْدَةٍ غَلَّها أَوْ عبَاءَةٍ » رواه مسلم .

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވި عمر بن الخطاب ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. خيْبر ގެ ދުވަހު نبي އާ صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّمގެ اصحابންގެ ބައެއް ބޭފުޅުން ވަޑައިގެންފިއެވެ. ދެން އެބޭފުޅުން ވިދާޅުވިއެވެ. މިވެނި ބޭފުޅަކީ شَهِيدެއްކަމެވެ. އަދި އެވެނި ބޭފުޅަކީ شَهِيدއެކެވެ. އެގޮތުން އެހެން މީހަކާ ގާތަށް ވަޑައިގެން ބޭފުޅުން ވިދާޅުވިއެވެ. މިވެނި މީހާ ވެސް شَهِيدއެކެވެ. ދެން نبي އާ صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރައްވައިފިއެވެ. އެއްގޮތަކުންވެސް ނޫނެވެ. ތިމަންރަސޫލާ

ބިމެންދަރުސޫލާ އެކަން ނަހަމަކަމުގައި ވަނީކަމް ދެކުނުމުގެވެ. އެއީ އެކަން (غنيمة ގެ މުދަލުން) ވަގަށްނަގާ ރިޔާއާއި ހުތުރުކަމެވެ. (ބުނަމާ حديث ކުރެއްވިކަމުގެއެވެ. ވަގަށްނަގާ ފުރަތަ އަކާއި ހުތުރުއެވެ.)

217- وعن أَبي قَتَادَةَ الْحارثِ بنِ ربعي رضي اللَّه عنه عن رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم أَنَّهُ قَام فِيهِمْ، فذَكَرَ لَهُمْ أَنَّ الْجِهادَ فِي سبيلِ اللَّه ، وَالإِيمانَ بِاللَّه أَفْضلُ الأَعْمال، فَقَامَ رَجلٌ فقال: يا رسول اللَّه أَرَأَيْت إِنْ قُتِلْتُ فِي سَبِيلِ اللَّه ، تُكَفِّرُ عنِي خَطَايَايَ؟ فقال لَهُ رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « نعَمْ إِنْ قُتِلْتَ فِي سَبِيلِ اللَّه وأَنْتَ صَابر مُحْتَسِبٌ ، مُقْبِلٌ غيْرَ مُدْبِرٍ » ثُمَّ قال رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « كَيْف قُلْتَ ؟ » قال : أَرَأَيْتَ إِنْ قُتِلْتُ فِي سَبِيل اللَّه ، أَتُكَفرُ عني خَطَاياي ؟ فقال رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : «نَعمْ وأَنْت صابِرٌ مُحْتَسِبٌ ، مُقبِلٌ غَيْرَ مُدْبِرٍ ، إِلاَّ الدَّيْن فَإِنَّ جِبْرِيلَ قال لِي ذلِكَ » رواه مسلم .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވާ أبو قَتَادَةَ الْحارثِ بنِ ربعي رضي اللَّه عنه ، رسول الله صلى الله عليه وسلم ގެ ކިބައިން ރިވާކުރައްވާފައިވާ حديثގައިވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެކަލޭގެފާނު އަޞްޙާބީންނަށް ވަޢުޒުގައި ހުށަހަޅުއްވައިގެން ދެއްވީވެ ސަޢާދަތުގެ ބޮޑުމަގު ވަޢުޒުކުރައްވައިދެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން الله ގެ މަގުގައި ޖިހާދުކުރުމާއި އަދި اللهއަށް އީމާންވުން ވަނީ عملތަކުގެ ތެރޭގައި ހުރިހާ އެންމެމާތް عملތަކުގެ ތެރޭގައިކަމުގައެވެ. ފަހެ މީހަކު ތެދުވެ ދެންނެވިއެވެ. އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. ބިމުނަސަ الله ގެ މަގުގައި ޖިހާދުކޮށް ކަހަލަމީހަކު قتل ވެއްޖެނަމަ ތިމަންނާގެ ކުށްފާފަތައް ފުއްސަވައިދެއްވާނެތޯ؟ ފަހެ رسول الله صلى الله عليه وسلم އަންގަވާން حديث ކުރައްވައިފައެވެ. އާދޭހެވެ. ތިބާ الله ގެ މަގުގައި قتلވެއްޖެނަމަ ތިބާއަކީ ޖިހާދުކުރުމުގައި ކެތްތެރިވެގެން ހުރި މީހަކު ކަމުގައި ވާނަމަ އަދި ثواب އާއި ދަރުމައަށް އެދިގެން ޖިހާދުކުރި މީހަކު ކަމުގައި ވާނަމަ އަދި ބިރުން ފުރަގަސްނުދީ ކުރިއަށް ދިޔަ މީހަކު ކަމުގައި ވާނަމަ ތިބާގެ ކުށްފާފަތައް ފުއްސަވައިދެއްވާނެއެވެ. ދެން رسول الله صلى الله عليه وسلم އެ މީހާއާ ސުވާލުކުރެއްވިއެވެ. ތިބާ ކިހިނެއް ބުނީ؟ ފަހެ އޭނާ ދެންނެވިއެވެ. ތިމަންނާ الله ގެ މަގުގައި قتلވެއްޖެނަމަ (ތިމަންނާގެ ކުށްފާފަތައް) ފުއްސަވައިދެއްވާނެތޯ؟ ފަހެ رسول الله صلى الله عليه وسلم حديثކުރެއްވިއެވެ. އާދޭހެވެ. ތިބާ ކެތްތެރިވެގެން ތިބާގެ ރަބ్ބު الله ގެ حضرةށް ثواب އާއި ދަރުމައަށް އެދިގެން އަދި ބިރުން ފުރަގަސްނުދީ ކުރިއަށް ދިޔަ ކަމުގައި ވާނަމަ ތިބާގެ ކުށްފާފަތައް ފުއްސަވައިދެއްވާނެއެވެ.

ދަރަނި ފިޔަވައި އަހަރެން ހުރިހާ ފާފައެއް ފުއްސަވާނެއެވެ. ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން މިވާހަކަ މިހާރު ކަލޭގެފާނަށް އަންގަވައިދެއްވީ جبْرِيلގެ ފާނެވެ.

218- وعن أَبي هريرة رضي اللَّه عنه ، أَن رسولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : «أَتَدْرُون من الْمُفْلِسُ ؟» قالُوا : الْمُفْلسُ فِينَا مَنْ لا دِرْهَمَ لَهُ وَلا مَتَاعَ . فقال : « إِنَّ الْمُفلِسَ مِنْ أُمَّتِي مَنْ يَأْتِي يَوْمَ الْقيامةِ بِصَلاةٍ وَصِيَامٍ وزَكَاةٍ ، ويأْتِي وقَدْ شَتَمَ هذا ، وقذَف هذَا وَأَكَلَ مالَ هَذَا، وسفَكَ دَم هذَا ، وَضَرَبَ هذا ، فيُعْطَى هذَا مِنْ حسَنَاتِهِ ، وهَذا مِن حسَنَاتِهِ ، فَإِنْ فَنِيَتْ حسناته قَبْلَ أَنْ يقْضِيَ مَا عَلَيْهِ ، أُخِذَ مِنْ خَطَايَاهُمْ فَطُرِحَتْ علَيْه ، ثُمَّ طُرِح فِي النَّارِ» رواه مسلم .

މާތްالله ރުއްސެވުން ލިބިވޮޑިގެންވި أبو هريرة رضي اللّه عنه ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسول الله صلى الله عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންނަށް مفلس އަކީ ކާބައިކަން އެނގޭ ހެއްޔެވެ؟ އަޞްޙާބުން ދެންނެވިއެވެ. (ތިމަންނަމެން ދަންނަ ގޮތުގައި) مفلس އަކީ ތިމަންނަމެންގެ ތެރެއިން ދިރުހަމެއް ފައިސާ ނުހުރިމީހާއެވެ. ފަހެ حديث ކުރެއްވިއެވެ. (ނުންނާނެވެ.) ހަމަކަށަވަރުން مفلسއަކީ ތިމަންނަގެ އުއްމަތުގެ ތެރެއިން قيامة ދުވަހު اللهގެ ދަރުބާރަށް އަންނަހިނދު ނަމާދުވެސް ކަނޑައެޅިފައި އަދި ރޯދަވެސް ހިފައިގެންފައި އަދި ޒަކާތް ދީފައި ثواب ތަކެއްގެން އައިސް މިހާރެވެ. އަނެއްކާ އެކަން ހުންނާނީ އެހެނެއް މީހަކަށް ގަރާހިވެފައެވެ. އަދި އަނެއްމީހަކު قذف ކުރެއްވިއެވެ. އަދި އަނެއް މީހެއްގެ މުދާ ކައިފައެވެ. އަދި މީހެއްގެ ލޭ އޮހޮރުވާފައެވެ. އަދި ކަހަލަވެސް މީހެއްގެ ގައިގައި ތަޅާފާފައި ހުންނާނެއެވެ. އެހެންކަމުން އެއިން އެކަކަށް އޭނާގެ ثوابއިން ބައެއް، އަނެކަކަށް އޭނާގެ ثواب އިން ބައެއް ދޭންޖެހޭނެއެވެ. ފަހެ އެމީހާގެ حقތައް އަދާ ކުރުމުގެ ކުރިން ހެޔޮ ޢަމަލުތައް ނިމިއްޖެނަމަ އެމީހުންގެ ފާފަތައް އޭނާގެ މައްޗަށް ދޫކުރެވޭނެއެވެ. އެއަށްފަހު އޭނާ ނަރަކައިގެ ތެރެއަށް އެއްލާލެވޭނެއެވެ.

219- وعن أُمِّ سَلَمةَ رضي اللَّه عنها ، أَن رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « إِنَّمَا أَنَا بشَرٌ ، وَإِنَّكُمْ تَخْتَصِمُونَ إِلَيَّ ، وَلَعَلَّ بَعْضَكُمْ أَنْ يَكُونَ أَلْحنَ بحُجَّتِهِ مِنْ بَعْض ، فأَقْضِي لَهُ بِنحْو ما أَسْمَعُ فَمَنْ قَضَيْتُ لَهُ بحَقِّ أَخِيهِ فَإِنَّمَا أَقْطَعُ لَهُ قِطْعَةً مِنَ النَّارِ » متفق عليه . «أَلْحَنَ » أَيْ : أَعْلَم .

މާތްالله ރުއްސެވުން ލިބިވޮޑިގެންވި أُمِّ سَلَمةގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسول الله صلى الله عليه

وسلم حديثކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންރަސޫލާއީ އާދަމުގެ ދަރިއަކަށެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން ތިޔަބައިމީހުން ތިމަންރަސޫލާގެ އަރިހަށް دعوىތައް ހުށަހަޅައެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން ބައެއްމީހުން ހުށަހަޅާ ބަޔާނަކީ އަނެއްބައިމީހުން ހުށަހަޅާ ބަޔާނަށްވުރެ ބޮޑުހުނަރު ސާބިތުކުރުން ބޮޑުވެދާނެކަންވެއެވެ. ފަހެ ތިމަންރަސޫލާ އަޑުއަހާ ގޮތަށް ކުރައްވާސް ތިމަންރަސޫލާއަށް ތިޔަބައިމީހުން ހުށަހަޅާ ބަޔާނުގެ ބޮޑުހުނަރު އަޑުއިވޭ އިވުނުގޮތުގެ މައްޗަށް ބަލާފައެވެ. ފަހެ ތިމަންރަސޫލާ އަޑުއިވޭ އިވުނުގޮތުގެ މައްޗަށް ތިމަންރަސޫލާ ދިނުމަކު އެމީހާގެ أخاގެ حقއެއް ނަގައިދެއްވުން حكمކުރެއްވުން ކަމުގައިވިޔަސް އަލިފާނުގެ ކޮޅެއް ނުނަގާށެވެ. ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންރަސޫލާގެ އެ حكمން އޭނާއަށް އެ ކަނޑައިދެނީ ނަރަކައިގެ އަލިފާނުގެކޮޅެކެވެ.

220- وعن ابنِ عمرَ رضي اللّه عنهما قال قال رسولُ اللّه صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « لَنْ يَزَالَ الْمُؤمِنُ فِي فُسْحَةٍ مِنْ دِينِهِ مَالَمْ يُصِبْ دَماً حَراماً » رواه البخاري .

މާތްالله އެދެބޭކަލުންނަށް ރުއްސެވުންލެއްވި عبدالله بنِ عمر رضي اللّه ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صلى الله عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ނާحقން މީހެއްގެ ލޭ ނުއޮހޮރުވާހާ ހިނދަކު مُؤمِنއަކާ ވާސިޢު ދީނުގެދައުރުގައި (ދާއިރާ ތެރެއިން ތަނަވަސްކަމާއެކު رحمة ލިބިގެންވާ) އަދި اللهގެ رحمة، حاصلވުމުގެ އުއްމީދު ލިބިގެންވާ މިންވަރަށެވެ.

221- وعن خَوْلَةَ بِنْتِ عامِرٍ الأَنْصَارِيَّةِ ، وَهِيَ امْرَأَةُ حَمْزَةَ رضي اللَّهُ عنه وعنها ، قالت : سمِعْتُ رسولَ اللَّه صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يَقُولُ : « إِنَّ رِجَالاً يَتَخَوَّضُونَ فِي مالِ اللَّهِ بِغَيْرِ حَــقٍّ فَلهُمُ النَّارُ يَوْمَ الْقِيَامةِ » رواه البخاري

މާތް الله ރުއްސެވުންލެއްވި خَوْلَةَ بِنْتِ عامِر ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. (އެކަމަނާއީ މާތް الله ރުއްސެވުންލެއްވި حمْزَة ގެ ފާނުގެ އަނބިކަނބަލުންނެވެ.) ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صلى الله عليه وسلم حديث ކުރައްވަނިކޮށް އަޑުއެހީމެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ބައެއްމީހުން اللهގެ މުދަލުގައި ނަހަމަގޮތުގައި ޙައްޤަކާނުލައި ކަންކުރެއެވެ. ފަހެ އެމީހުންނަށް ލިބޭނީ قيامة ދުވަހުން ނަރަކައިގެ އަލިފާން ހުންނެވެ.

27- باب تعظيم حرمات المسلمين وبيان حقوقهم والشفقة عليهم ورحمتهم

މުސްލިމުންގެ ހުރުމަތްތެރިކަމުގެ ބޮޑުކަން ބަޔާން ވެގެންވާ باب އަދި އެމީހުންގެ ހައްޤުތަކާއި އަދި އެމީހުންގެ މައްޗަށް އޯގާތެރިވުމާއި ރަޙުމް ކުރުމުގެ ވާޖިބު ބަޔާން ވެގެންވާ باب

قَالَ اللهُ تَعَالَى : ﴿ وَمَنْ يُعَظِّمْ حُرُمَاتِ اللهِ فَهُوَ خَيْرٌ لَهُ عِنْدَ رَبِّه ﴾ [الحج : 30] ،

އަދި الله ގެ حرمة ތަކަށް ތަޢުޒީމް ކުރާ މީހާ (ދަންނާށެވެ!) ފަހެ، އެމީހަކަށްބަލައި އެކަންތަކަށް އެމީހުގެ ވެރި ރަސްކަލާނގެ حضرة ގައި ހެޔޮކަން ބޮޑެވެ.

وَقالَ اللهُ تَعَالَى : ﴿ وَمَنْ يُعَظِّمْ شَعَائِرَ اللهِ فَإِنَّهَا مِنْ تَقْوَى الْقُلُوبِ ﴾ [الحج : 32] ،

އަދި اللهގެ شعائر ތަކަށް (އެބަހީ: هدي ކަތިލުމާއި، أضحية ކަތިލުމާއި حج ގެ عملތަކާއި، އަޅުކަމުގެ ނިޝާނުތަކަށް) ތަޢުޒީމް ކުރާ މީހާ (ދަންނާށެވެ!) ފަހެ އެކަމަކީ ހަމަ، ހިތްތަކުގެ تقوى ގެ ތެރޭގެ ތެރެއިންނެވެ.

وَقالَ اللهُ تَعَالَى : ﴿ وَاخْفِضْ جَنَاحَكَ لِلْمُؤْمِنِينَ ﴾ [الحجر : 88] ،

އަދި مؤمنންނަށްޓަކައި ކަލޭގެފާނުގެ ފިޔަވަޅު ބޭރުކޮށްދެއްވާށެވެ! (އެބަހީ:- ތަވާޟުޢުވެ ލޯބިވެރިވެވަޑައިގަންނަވާށެވެ.)

وَقالَ اللهُ تَعَالَى : ﴿ مَنْ قَتَلَ نَفْساً بِغَيْرِ نَفْسٍ أَوْ فَسَادٍ فِي الأَرْضِ فَكَأَنَّمَا قَتَلَ النَّاسَ جَمِيعاً وَمَنْ أَحْيَاهَا فَكَأَنَّمَا أَحْيَا النَّاسَ جَمِيعاً ﴾ [المائدة : 32] .

نفسއެއް މަރައިގެން، ނުވަތަ ބިމުގައި فسادއެއް އުފެއްދުމެއްގެންނެއްނޫނީއެއްކަން، نفسއެއް މަރައިފިމީހާ، އެންމެހާ މީސްތަކުން މަރައިފިއެވެ. އަދި އެ نفس ދިރުވައިފިމީހާ (އެބަހީ:- ނުމަރައި ދިރިއުޅޭގޮތައް ބަހައްޓައިފިމީހާ) އެންމެހައި މީސްތަކުން ދިރުވައިފިއެވެ.

222- وعن أَبي موسى رضي اللَّه عنه قال : قال رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : «الْمُؤْمنُ للْمُؤْمِن كَالْبُنْيَانِ يَشدُّ بعْضُهُ بَعْضاً » وَشَبَّكَ بَيْنَ أَصَابِعِه . متفق عليه .

މާތްالله ރުއްސުންވުއްވި أبو موسى رضي الله عنه ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. رسول الله صلى الله عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. مؤمنُ ވަނީ އަނެއް مؤمنُ އަށްޓަކައި ބިނާއެއް ފަދައިންނެވެ. އޭގެ އެއްބައި އަނެއްބައެއްގެ ވަރުގަދަކުރުވާ ފަދައިންނެވެ. އަދި (އޭގެ مثال ދެއްކެވުމަށްޓަކައި) އަތުގެ އިނގިލިތައް ގޮއްސެއްވިއެވެ.

223- وعنه قال : قال رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « مَن مَرَّ فِي شَيْءٍ مِنْ مَسَاجدِنَا ، أَوْ أَسْوَاقِنَا، ومَعَه نَبْلٌ فَلْيُمْسِكْ ، أَوْ لِيَقْبِضْ عَلَى نِصالِهَا بِكفِّهِ أَنْ يُصِيب أَحَداً مِنَ الْمُسْلِمِينَ مِنْهَا بِشَيْءٍ » متفق عليه .

އަދި އެ صحابي (އަބޫ މާތްالله ރުއްސުންވުއްވި ابوموسى) ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. رسول الله صلى الله عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އަޅުގަނޑުމެންގެ މިސްކިތްތަކުގައި ބާޒާރުގައި ތީރާއިގެން ހިނގާ މީހާ އެތީގައި ތޫނުކަމުގައިވާ އެއްޗެއް މުސްލިމުންގެ ގައިގައި ޖެހިދާނެތީ އޭގައި ހިފަހައްޓާށެވެ. ނުވަތަ އޭގެ ކަނޑި އަތުން ހިފަހައްޓާށެވެ.

224- وعن النُّعْمَانِ بن بشِيرٍ رضي اللَّه عنهما قال : قال رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم: « مثَلُ الْمُؤْمِنِينَ فِي تَوَادِّهِمْ وتَرَاحُمِهِمْ وتَعاطُفِهِمْ ، مَثَلُ الْجَسَدِ إِذَا اشْتَكَى مِنْهُ عُضْوٌ تَداعَى لهُ سائِرُ الْجسدِ بالسهَرِ والْحُمَّى » متفقٌ عليه .

މާތްالله އެދުރުވެރިކަމާއި ހަރުދަނާ ރުއްސުންވުއްވި النُّعْمَان بنِ بشِير ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. رسول الله صلى الله عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. مؤمنُން އެއްބަޔަކު އަނެއް ބަޔަކަށް ހެޔޮލޯބި ހެޔޮވެރިކަމާއި رحمكުރުމާއި އޯގާތެރިވުމުގައި އަދި ގާތްކަމުގައި مثالއަކީ ހަށިގަނޑުގެ مثالއެވެ. އެ ހަށިގަނޑުގެ ގުނަވަނެއްގައި ބައްޔެއް އަރާފާނަމަ މުޅި ހަށިގަނޑު ހޭލާއުޅުމާއި ހުމަށްވެއްޖެ ދާދި ފަދައިންނެވެ.

225- وعن أَبي هُرِيْرَةَ رضي اللَّه عنه قال : قبَّل النَّبيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم الْحسنَ ابن عَليٍّ رضي اللَّه عنهما ، وَعِنْدَهُ الأَقْرعُ بْنُ حَابِسٍ ، فقال الأَقْرَعُ : إنَّ لِي عَشرةً مِنَ الْولَدِ ما قَبَّلتُ مِنْهُمْ أَحداً فنَظَر إِلَيْهِ رسولُ اللَّــه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم فقال : «مَن لا يَرْحمْ لا يُرْحَمْ» متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުއްސުންވުއްވި أبوهُريْرَة رضي اللَّه عنه ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ސަލާމާއި

ސަލަވާތްލެއްވި ނަބިއްޔާގެފާނު علي ގެފާނުގެ ދަރިކަލުން حسن ގެފާނަށް ބޮސްދެއްވިއެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނުގެ އަރިހުގައި الأقرعُ بْنُ حَابِس ކިޔުނު ބޭކަލަކު އިންނެވިއެވެ. ފަހެ الأقْرَعُ ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންނަގެ ދިހަދަރިން އެބަތިއްބެވެ. އެއިން އެއްވެސް ކުއްޖަކަށް ތިމަންނަ ބޮސްނުދެމެވެ. ފަހެ رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم (އެ ވާހަކައިގެ މައްޗަށް ނުރުހުންވެ ވަޑައިގެން) އޭނާއާ ދިމާއަށް ބެއްލެވިއެވެ. އަދި حديث ކުރެއްވިއެވެ. މީސްތަކުންނަށް رحم ނުކުރާ މީހާއަށް رحم ނުކުރެވޭ ހުއްޓެވެ.

226- وعن عائشةَ رضي اللَّه عنها قالت : قدِم ناسٌ مِن الأَعْرابِ عَلَى رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم، فقالوا : أَتُقبِّلونَ صِبْيَانَكُمْ ؟ فقال : « نَعَمْ » قالوا : لَكِنَّا واللَّه ما نُقَبِّلُ ، فقال رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « أَوَ أَمْلِكُ إِنْ كَانَ اللَّه نَزعَ مِنْ قُلُوبِكُمْ الرَّحمَةَ» متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުއްސެވުންލެއްވި عائشة (رضي اللَّه عنه)ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ. ޢަރަބުންގެ ބަޔަކު رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ އަރިހަށް ވަޑައިގަތެވެ. ފަހެ އެމީހުން ދަންނަވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން (އަބަރީ މުސްލިމުން) ކުޑަކުދިންނަށް ބޮސްދެން ހެއްޔެވެ؟ އެބޭކަލުން ދަންނަވިއެވެ. އާދޭހެވެ. ޢަރަބުންގެ މީހުން ދަންނަވިއެވެ. މާތްالله ގަންދީ ބުނަމެވެ. ނަމަވެސް ތިމަންމެން ތިމަންމެންގެ ކުޑަކުދިންނަށް ބޮސްދީ ނުހަދަމެވެ. ފަހެ رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މާތްالله ތިޔަބައިމީހުންގެ ހިތްތަކުން رحم ނަންގަވާލައި ވަނީނަމަ ތިމަންރަސޫލާ އެކަމަށް ކުރާނީ ކޮންކަމެއް ތޯއެވެ!

227- وعن جرير بن عبد اللَّه رضي اللَّه عنه قال : قال رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « مَنْ لا يــرْحَم النَّاس لا يرْحمْهُ اللَّه » متفقٌ عليه .

މާތް الله އެދެބަފައިކަލުންނަށް ރުއްސެވުންލެއްވި جرير بن عبد الله رضي الله عنه ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صلى الله عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މީސްތަކުންނަށް رحم ނުކުރާ މީހާއަށް މާތް الله، رحم ނުކުރައްވާ ހުއްޓެވެ.

228- وعن أَبي هُريرةَ رضي اللَّه عنه ، أَنَّ رسولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « إِذا صلى أَحدُكُمْ للنَّاسِ فلْيُخَفِّفْ ، فَإِنَّ فِيهِمْ الضَّعِيفَ وَالسقيمَ والْكَبِيرَ . وإِذَا صَلَّى أَحَدُكُمْ لِنَفْسِهِ فَلْيطَوِّل ما شَاءَ » متفقٌ عليه .

وفي روايةٍ : « وذَا الْحاجَةِ » .

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވާ أَبو هُريرةَ رضي اللَّه عنهُ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު މީސްތަކުންނަށް ނަމާދުކުރުވާނަމަ އެބައި އިމާމުވެ ކަން ލުއިކޮށް ކުރާށެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެމީހުންގެ ތެރޭގައި ބާރުދެރަވެފައިވާ މީހުންނާއި ބަލިވެފައިވާ މީހުންނާއި މުސްކުޅިން ހިމެނެއެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު އެކަނި ހުރެގެން ނަމާދުކުރާނަމަ ބޭނުންވަރަކަށް ދިގުކުރާށެވެ.

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. އަދި حاجَة ވެރިންވެސްމެއެވެ.

229- وعن عائشة رضي اللَّه عنها قَالَتْ : إِنْ كَان رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم لَيدعُ الْعَمَــلَ ، وهُــوَ يحِبُّ أَنَ يَعْملَ بِهِ ، خَشْيةَ أَنْ يَعْمَلَ بِهِ النَّاسُ فيُفْرَضَ عَلَيْهِمْ » متفقٌ عليه .

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވާ عائشة (رضي اللَّه عنها) ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އަމަލެއް ކުރުއްވުމަށް ލޯބިވެ ބޭނުންފުޅުވާ އެކަލޭގެފާނު ކުރެއްވުމުގެ شوق ވޮޑިގަތުމާއެކުވެސް ބައެއް ޢަމަލު ނުކުރައްވާ ދޫކޮށްލައްވައެވެ. އެއީ މީސްތަކުން އެޢަމަލެއް ކުރާން ފެށުމުން އެއުއްމަތަށް އެޢަމަލު فرض ވެދާނެކަމަށް ބިރުވެތިވެވޮޑިގެންނެވެ.

230- وعنْهَا رضي اللَّه عنها قالَتْ : نَهَاهُمْ النَّبيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم عَن الْوِصال رَحْمةً لهُمْ ، فقالوا: إِنَّكَ تُواصلُ ؟ قال : « إِنِّي لَسْتُ كَهَيَئِتِكُمْ إِنِّي أَبِيتُ يُطْعِمُني رَبِّي ويَسْقِيني » متفقٌ عليه مَعناهُ : يجعَلُ فيَّ قُوَّةَ مَنْ أَكَلَ وَشَرَبَ .

އަދި އެކަމަނާ (އެބައި މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވާ عائشة)ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ. ނަބިއްޔާ ސައްލަލްލާހު ޢަލައިހިވަސައްލަމް، أصحاب ބޭކަލުންނަށް رحم ކުރެއްވުމުގެގޮތުން (ސައުމުގައި) ދުވަސްދުވަސް وصال ކުރުން (އެއްކޮށް ހިފެހެއްޓުން) މަނާކުރެއްވިއެވެ. އެބޭކަލުން ދެންނެވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭގެފާނު އެގޮތަށް ދުވަސްދުވަސް އެއްކޮށް ހިފެހެއްޓެވުން ކުރައްވަމުއެވެ. حديث ފުޅުކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިޔަބައިމީހުންގެ ގޮތަކަށް ނޫނެވެ. الله ގެ حضرة ގައި

ދިގުކޮށްދިނުން ހުއްޓުވައިދެއްވިއެވެ. ނަމާދުކުރުވާ އިމާމުވެރިޔާ ޖަމާޢަތުގެ ތެރޭގައި ކުޑަކުދިން ހުރިކަން
ނަމާދުކުރުވާ ފަރާތުން ބަލަންވާނެ ކަމެއް ކަމުގައި ބަޔާންކޮށްދެއެވެ.

231- وعن أَبِي قَتادَةَ الْحارِثِ بنِ ربْعي رضي اللَّه عنه قال : قال رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : «إِنِّي لأَقُومُ إِلَى الصَّلاةِ ، وَأُرِيدُ أَنْ أُطَوِّل فِيها ، فَأَسْمعُ بُكَاءَ الصَّبِيِّ ، فَأَتَجوَّزَ فِي صلاتِي كَرَاهِيَةَ أَنْ أَشُقَّ عَلَى أُمِّهِ » رواه البخاري .

މާތްﷲ ރުހިވޮޑިގެންވާ أبو قتادَةَ الْحارِث بنِ ربْعي ގެ ރިވާޔަތުން ބަޔާންވެގެންވެއެވެ. رسول الله صلى الله عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިމަންކަލޭގެފާނު ނަމާދަށް ތެދުވެވަޑައިގަންނަވައި ދިގުކޮށް ނަމާދުކުރުއްވުމަށް އިރާދަކުރައްވަމެވެ. އަދި
ކުޑަކުއްޖެއްގެ ރޮއުން އައްސަވަމެވެ. ފަހެ ނަމާދުކުރުއްވުން ކުރުކުރައްވަމެވެ. އޭގެ މަންމަށް ދަތިވެދާނެތީއެވެ.
ހިތްވަރުދިނުމުގެ ގޮތުން ނަމާދުކުރުވާ ފަރާތުގައި ބެލުންތެރިކަން ހުރުމަށް އިރުޝާދު ދެއްވައިދެއެވެ. ސަހާބީން ނަމާދަށް ތެދުވާ
ކަލޭގެފާނު ކުރުކުރައްވައެވެ.

232- وعن جُنْدِبِ بن عبد اللَّه رضي اللَّه عنه قال: قال رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم:«منْ صَلَّى صَلاةَ الصُّبحِ فَهُوَ فِي ذِمةِ اللَّه فَلاَ يطْلُبنَّكُمْ اللَّهُ مِنْ ذِمَّتِهِ بِشَيْءٍ ، فَإِنَّهُ منْ يَطْلُبْهُ مِنْ ذِمَّتِهِ بِشَيْءٍ يُدرِكْه ، ثُمَّ يكُبُّهُ عَلَى وجْهِهِ فِي نَارِ جَهَنَّم » رواه مسلم .

މާތްﷲ ރުހިވޮޑިގެންވާ جُنْدِب بن عبد اللَّه رضي اللَّه عنه ގެ ރިވާޔަތުން ބަޔާންވެގެންވެއެވެ. رسول الله صلى الله عليه وسلم حديثކުރެއްވިއެވެ. ފަތިސް ނަމާދު (جماعةއާއެކު) ކުރާމީހާ ވަނީ މާތްالله سبحانه وتعالى ގެ
ރައްކާތެރިކަމުގައެވެ. ފަހެ ތިޔަބައިމީހުން އެރައްކާތެރިކަމުގެ ކަންތައް ނުކުރާށެވެ.
ސުލޫކުން ނުކުރާށެވެ. ފަހެ އެނބުރި އަތުވެއެވެ. ކަމަކާ الله سبحانه وتعالى ދޭހަވާނީ ސަލާމަތުން ކެތެއް
ކުޅަނުކޮށެވެ. އެއީ ކިޔުން ފަހުން. ދުވަސް ގިނަވާ ހިސާބުން އަޅާ ކަމެއް ދަރުހައް ދަރުފަތަށް
އަރުވައިލާނެއެވެ.

233- وعن ابن عمر رضي اللَّه عنهما أَنَّ رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « الْمُسْلِمُ أَخُو الْمُسْلِمِ ، لا يظْلِمُه ، ولا يُسْلِمهُ ، منْ كَانَ فِي حَاجَةِ أَخِيهِ كَانَ اللَّهُ فِي حاجتِهِ ، ومَنْ فَرَّج عنْ مُسْلِمٍ كُرْبَةً فَرَّجَ اللَّهُ عنْهُ بِهَا كُرُبَةً مِنْ كُرَبِ يوْمَ الْقِيامَةِ ، ومَنْ ستر مُسْلِماً سَتَرهُ اللَّهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ » متفقٌ عليه .

ރަޟިﷲ ޢަންހުމާފުޅާކަލުންނަން ޢުމަރުބިން ޚައްޠާބުގެ ދަރިކަލުން عبدالله بن عمرގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسول الله صلى الله عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. مُسْلِم އަކީ އަނެއް مُسْلِمާ ގެ أَخާއެވެ. އޭނާ އޭނާގެ أَخާއަށް އަނިޔާ ނުކުރާނެއެވެ. އަދި އޭނާ އޭނާގެ أَخާ ދުޝްމަނުންނަށް ހަވާލުކޮށް ދޫކޮށް ނުލާނެއެވެ. ފަހެ އަޚާގެ حاجةފުޅު ފުއްދުމުގައި ވެގެންތިބޭ ފަރާތުގެ حاجةފުޅު ފުއްދަވާނީ الله ތަޢާލާއެވެ. އަދި މުސްލިމަކުގެ މުސީބާތެއް ފިލުވައިފިނަމަ މުސީބާތެއް ފިލުވައިދެއްވާނީ قيامةދުވަހު الله އެވެ. އަދި مُسْلِم އެއްގެ عيب ފޮރުވައިދިނަމަ الله قيامةދުވަހު އޭނާގެ عيب ފޮރުވައިދެއްވާނެއެވެ.

234- وعن أَبي هريرة رضي اللَّه عنه قال : قال رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : «الْمُسْلِمُ أَخُو الْمُسْلِم لا يخُونُه ولا يكْذِبُهُ ولا يخْذُلُهُ ، كُلُّ الْمُسْلِمِ عَلَى الْمُسْلِمِ حرامٌ عِرْضُهُ ومالُه ودمُهُ التَّقْوَى هَاهُنا ، بِحسْبِ امْرِىءٍ مِنَ الشَّرِّ أَنْ يَحْقِرَ أَخاهُ المسلم» رواه الترمذيُّ وقال : حديث حسن .

ރަޟިﷲ ޢަންހު أَبو هريرة رضي اللَّه عنهގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. رسول الله صلى الله عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. مُسْلِم އަކީ އަނެއް مُسْلِم ގެ أخاއެވެ. އޭނާ އޭނާގެ أخاއަށް خيانة ނުކުރާނެއެވެ. އަދި އޭނާ އޭނާގެ أخاއަށް ދޮގެއް ނުހަދާނެއެވެ. އަދި އޭނާ އޭނާގެ أخاއަށް އެހީވުން ބޭނުންވާ ވަގުތެއްގައި އެހީވާން ނުހަނުއްދާނެއެވެ. އެއްމުސްލިމަކު އަނެއް މުސްލިމެއްގެ މައްޗަށް ޙަރާމް އޭނާގެ ޢިއްޒަތާއި އަދި އޭނާގެ މުދަލާއި ލޭވެސް ހަރާމްވެގެންވެއެވެ. تقوى ވަނީ ހިތުގައި މިތަނުގައެވެ. (އިޝާރާތްކުރެއްވިއެވެ.) ފަހެ أخاއަށް ނިކަމެތިކަމުން ބެލުން މީހާ ނުބައި ވުމަށް ފުދެއެވެ.

235- وعنه قال : قال رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « لا تَحاسدُوا ولا تناجشُوا ولا تَباغَضُوا ولا تَدابرُوا ولا يبِعْ بعْضُكُمْ عَلَى بيْعِ بعْضٍ ، وكُونُوا عِبادَ اللَّه إِخْواناً. الْمُسْلِمُ أَخُو الْمُسْلِم لا يَظلِمُه ولا يَحْقِرُهُ ولا يَخْذُلُهُ . التَّقْوَى هَاهُنا ويُشِيرُ إِلَى صَدْرِهِ ثَلاَثَ مرَّاتٍ بِحسْبِ امْرِيءٍ مِنَ الشَّرِّ أَنْ يَحْقِر أَخاهُ المسلم . كُلَّ الْمُسْلِمِ عَلَى الْمُسْلِمِ حرامٌ دمُهُ ومالُهُ وعِرْضُهُ » رواه مسلم .

އަދި އަޞްޙާބީ (އަބޫ) ރަޟިﷲ ޢަންހު أبو هريرة)ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. رسول الله صلى الله عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން އެކަކު އަނެކަކަށް حسدވެރި ނުވާށެވެ.

އަދި ވިޔަފާރިކުރުން މުދާ ގަތުމުގެ مقصدއަކާއި ނުލައި މުދަލުގެ އަގު މައްޗަށް އުރުވުމުންޖެހޭއި އާގެ
އަގުމައްޗަށް ކިޔުމުން ނުދާނެވެ. އަދި ވިޔަފާރިކުރުން އެއްބަޔަކު އަނެއް ބަޔަކަށް ތިލަވެފިނުވާނެވެ.
އަދި ވިޔަފާރިކުރުން އެއްބަޔަކު އަނެއް ބަޔަކަށް ފުރަގަސް ނުދޭނެވެ. އަދި ވިޔަފާރިކުރުން އެކަކު
ވިއްކާލިގޮތް މައްޗަށް އަނެކަކު ވިއްކާލި ޢިބާދަތްތަކެއް ނުކުރާނެވެ. އޭ الله ގެ އަޅުތަކުންނޭވެ! ވިޔަފާރިކުރުން
اللهގެ އަޅުން ކަމުގައިވާ ބާވަތް أخ ންގެ ކަމުގައިވާށެވެ. މުސްލިމަކީ އަނެއް މުސްލިމުގެ أخاއެވެ. އޭނާ
އޭނާގެ أخاއަށް އަނިޔާ ނުކުރާނެއެވެ. އަދި އޭނާ އޭނާގެ أخاއަށް އަރިހުރާކަށް ބަހުއްޓާ ވަކިވި
އަރިހުވެ ނުހުންނާނެއެވެ. އަދި އޭނާ އޭނާގެ أخاއަށް ނިކަމެތިކަމެއް ދެއްކުން ނުކުރާނެއެވެ.
تقوىވާނީ މިތަނުގައި ހިތުގައި އެކަލޭގެފާނު އަތުގައި މުބާރަކު ހިތުގެ إشارة ކުރައްވައިފައެވެ.
ހިތުގެ އަނެއް މުސްލިމު أخاއަށް ނިކަމެތި ކަމުގެ ބަލުން ބަލާ ނުބަލިކުރާނެ ވަރުން
ފުދެއެވެ. އެއް މުސްލިމު އަނެއް މުސްލިމުގެ މައްޗަށް އޭނާގެ ލޭއާއި މުދަލާއި އޭނާގެ އަބުރު
ވަނީ حرامވެގެންނެވެ.

« النَّجَش » أَنْ يزيدَ فِي ثَمنِ سلْعةٍ يُنَادِي عَلَيْهَا فِي السُّوقِ ونحْوهِ ، ولا رَغْبَةَ لَه فِي شِرائهَا بَلْ يقْصِد أَنْ يَغُرَّ غَيْرهُ ، وهَذا حرامٌ . « والتَّدابُرُ » : أَنْ يُعرِض عنِ الإِنْسانِ ويهْجُرَهُ ويجعلَهُ كَالشَّيءِ الذي وراءَ الظهْر والدُّبرِ

ނޯޓް: حديثގައި تناجشُوގެ عبارة ގައިވާ النجش އަކީ ވިޔަފާރި ބާޒާރުގައި ހަރަކާތް ނުކުރަމުން އެއްޗެއް
އަގުބޮޑުކޮށްލުމަށް ހަރަކާތް އެއްކޮށްގަތުމުގެ ގޮތުން ވިއްކާހިނދުގައި ދެރަކުން އެއްސޮލުމުން އެދުވުރުގެ ބޭން
ވިއްޔާ އެއްގޮތްނަން އަނަބަނަގައި ހަދާނެތަ އެގެ މައްޗަށް ކިޔުން އެގައިގެ އަރުވުން
ގެންދިއުމެވެ. މިއީ ނޭދުގެ ބާޒާރުގައި عامކޮށް ކުރެވޭކަމެކެވެ. މިއީ حرام ކަމެކެވެ.

236– وعن أَنسٍ رضي اللَّه عنه عن النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « لا يُؤْمِنُ أَحدُكُمْ حتَّى يُحِبَّ لأَخِيـــهِ مَا يُحِبُّ لِنَفْسِهِ » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވާ أنسގެ ފަރާތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ސައްލަﷲ عليه وسلم
ނަބިއްޔާ ވިދާޅުވި حديث ކުރައްވައިފައެވެ. ތިޔަބައި މީހުންގެ ތެރެއިން އެކަކު ވެސް ތިމާގެ أخاއަށް
އެދުމެއް ދެންނެވި ޖިނާބަތުގެ އިމާންކަން ފުރިހަމަ ނުވާނެވެ.

237- وعنه قال : قال رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « انْصُرْ أَخَاكَ ظَالِماً أَوْ مَظْلُوماً» فقَالَ رَجُلٌ: يَا رسول اللَّه أَنْصرهُ إِذَا كَانَ مَظْلُوماً أَرَأَيْتَ إِنْ كَانَ ظَالِماً كَيْفَ أَنْصُرُهُ ؟ قال: « تَحْجُزُهُ أَوْ تَمْنَعُهُ مِنَ الظُّلْمِ فَإِنَّ ذِلِك نَصْرُهْ » رواه البخاري .

އަދިވެސް އެ صحابي، (އެބަހީ: މާތްالله ރުއްސުވުންތެރިވި أنسގެފާނު)ގެ ރިވާޔަތް ކުރައްވާފައިވެއެވެ. رسول الله صلى الله عليه وسلم حديث ކުރައްވާފައިވެއެވެ. މިއީގެ أخاއަށް އަނިޔާވެރިވެގެންވާ ހާލަތުގައާއި އަދި އަނިޔާވެރިއަކަށް ވެރިނުދާގައި نصرދީށެވެ. ދެން ޞަޙާބީ ދެންނެވިއެވެ. ޔާ اللهގެ ރަސޫލާއެވެ. އަނިޔާ ލިބިގެންވާ މީހަކަށް ތިމަންނަ نصرދޭނަމެވެ. އަދި އަނިޔާކުރާމީހަކަށް ތިމަންނަ نصرދޭނީ ކިހިނެއް ކަމަކަށް ހެއްޔެވެ؟ حديثފުޅު ކުރައްވާފައިވެއެވެ. މިއީ އޭނާގެ ހުރަސްއެޅުމެވެ. ނުވަތަ އަނިޔާ ކުރުން އޭނާގެ ރިވާޔަތް ހުއްޓުވާނީއެވެ. ދެން ހަމަކަށަވަރުން މިކަން ހުއްޓުވުމަކީ އަނިޔާ ކުރާމީހަކަށް ދޭ نصرއެވެ.

238- وعن أَبي هريرة رضي اللَّه عنه أَنَّ رسول الَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « حقُّ الْمُسْلِمِ عَلَى الْمُسْلِمِ خمسٌ : رَدُّ السَّلامِ ، وَعِيَادَةُ الْمرِيضِ ، واتِّبَاعُ الْجنَائِزِ ، وإِجابةُ الدَّعوةِ ، وتَشمِيتُ العْاطِسِ » متفق عليه .

މާތްالله ރުއްސުވުންތެރިވި أبو هريرة ގެ ރިވާޔަތް ކުރައްވާފައިވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسول الله صلى الله عليه وسلم حديث ކުރައްވާފައިވެއެވެ. އެއީ މުސްލިމު އަނެއް މުސްލިމުގެ މައްޗަށް އަދާކުރަންޖެހޭ ފަސް حقއެއްވެއެވެ. އެއީ ސަލާމް ރައްދުކުރުމާއި ބަލިމީހާ ބަލާން ދިއުމާއި ޖަނާޒާގެ ފަހަތުން ދިއުމާއި ހިތްހަމަޖެހިގެން دعوة އަށް އިޖާބަދިނުމާއި ކިނބުހި އައިމީހަކަށް ރަޙްމަތުގެ دعاء ކުރުމެވެ.

(ނޯޓު: ޖަނާޒާގެ ފަހަތުން ދިއުމުގެ މުރާދަކީ ކަށުނާ ހަމައަށް ދިއުމެވެ.)

وفي رواية لمسلمٍ : « حق الْمُسْلمِ ستٌّ : إذا لقِيتَهُ فسلِّم عليْهِ ، وإِذَا دَعاكَ فَأَجبْهُ ، وَإِذَا اسْتَنْصَحَكَ فَانْصحْ لهُ ، وإِذا عطَس فحمِد اللَّه فَشَمِّتْهُ . وَإِذَا مرِضَ فَعُدْهُ ، وَإِذَا ماتَ فاتْبعهُ».

އަދި مُسْلِمގެ ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. އެއް مُسْلِمِ އަނެއް مُسْلِمِ އާގެ މައްޗަށް އަދާކުރަންޖެހޭ ހައްގުތައް ހަޔެކެވެ. އެއީ ތިބާ އޭނާއާ ބައްދަލުވާނަމަ އޭނާއަށް ސަލާމްގޮވުމެވެ. އަދި އޭނާ ތިބާއަށް ދައުވަތުދީފިނަމަ ތިބާ އޭނާގެ ދަޢުވަތު ޤަބޫލުކުރުމެވެ. އަދި އޭނާ ތިބާގެ ކިބައިން ނަސޭހަތްތެރިކަން އެދިއްޖެނަމަ ތިބާ އޭނާއަށް ނަސޭހަތްތެރިވުމެވެ. އަދި އޭނާ ކިއްސަޖެހުމުން އޭނާ އަލްޙަމްދުލިއްލާހި الحمد لله ކިޔައިފިނަމަ ތިބާ يرحمك الله ކިޔުމެވެ. އަދި އޭނާ ބަލިވެއްޖެނަމަ ތިބާ އޭނާ ޒިޔާރަތްކުރުމެވެ. އަދި އޭނާ މަރުވެއްޖެނަމަ (ވަޅުލުމަށް ނިމެންދެން) އޭނާގެ ޖަނާޒާގައި ބައިވެރިވުމެވެ.

239- وعن أَبي عُمارة الْبراءِ بنِ عازبٍ رضي اللَّه عنهما قال : أَمرنا رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم بِسبْعٍ : أَمرنَا بِعِيادة الْمرِيضِ ، وَاتِّبَاعِ الْجنازةِ ، وتَشْمِيتِ الْعاطِس ، وَإِبْرارِ الْمُقْسِمِ ، ونَصْرِ المظْلُومِ ، وَإِجابَةِ الدَّاعِي ، وإِفْشاءِ السَّلامِ . وَنَهانَا عَنْ خواتِيمَ أَوْ تَختُّمٍ بالذَّهبِ ، وَعنْ شُرْبٍ بالفَضَّةِ ، وعَنِ المياثِرِ الحُمْرِ ، وَعَنِ الْقَسِّيِّ ، وَعَنْ لُبْسِ الحَرِيرِ وَالإِسْتَبْرَقِ وَالدِّيبَاجِ . متفق عليه .

މާތްالله ރުއްސެވުން ލިބިވަޑައިގަންނަވާ أبو عُمارة الْبراءِ بنِ عازبގެ ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އަޅުގަނޑުމެންނަށް ހަތްކަމަކަށް އަމުރުކުރެއްވިއެވެ. އަދި ހަތްކަމަކުން މަނާކުރެއްވިއެވެ. އަޅުގަނޑުމެންނަށް އަމުރުކުރެއްވީ ބަލިމީހުންނަށް ޒިޔާރަތްކުރުމާއި ޖަނާޒާގައި (ވަޅުލުމަށް ނިމެންދެން) ބައިވެރިވުމާއި، ކިއްސަޖެހޭ މީހާ (الحمد لله ކިޔައިފިނަމަ) އޭނާއަށް ހެޔޮ دعاء ކުރުމާއި، ހުވާކުރާ މީހާގެ ހުވާ ފުއްދައިދިނުމާއި، އަނިޔާ ލިބޭ މީހާއަށް ނަސްރުދިނުމާއި، دعوةއަށް އަޖާބަދީ ޤަބޫލުކުރުމާއި، އަދި ސަލާމް ފެތުރުމެވެ.

އަދި އަޅުގަނޑުމެންނަށް މަނާކުރެއްވީ ރަން އަނގޮޓި އަޅުއްވުމާއި، އަދި ރިހި ތަށިން ބުއިމާއި، ރަތްކުލައިގެ ކުރާހުތަކުން މަނާކުރެއްވިއެވެ. އަދި ކުދަކާއިން ހަދާ ހަރުފަތްތަކެއް ރީތި ފަޅާލަން ކުރެއްވީ، އަދި كتان އާއި ފަށުވެސް ދިޔަވާ ފޭރާމާއި ބޭނުންކުރުމާއި، އަދި خالص ފަށުވެސް ނޫން ފޭރާން ނުލެއްވުމާއި، އަދި ފަށުއިން އުފެދޭ ފޭރާމާއި ބޭނުންކުރުމާއި، އަދި ފަށުގެ ބާވަތެއް ديباج ނަމަކަށް ކިޔާ ފޭރާމާއި ބޭނުންކުރުމެވެ.

وفي روايةٍ : وإِنْشَادِ الضَّالةِ فِي السَّبْعِ الأُولِ .

އަދި އަހަރެން ރިވާޔަތްކުރެވިއްޖެއެވެ. ކުރީގައި ބަޔާންވެދިޔަ ހެދި ކަށްބުލާގެ ތަކެތީގައި "ގެއްލިގެން އުޅޭ
އެއްޗެއް ހަދުމުން އިއްޔާކުރުން" ހިމެނެއެވެ.

« المياثِرِ » بيَاء مُثَنَّاةٍ قبْلَ الأَلِفِ ، وَثَاء مثلثة بعْدَهَا ، وَهِيَ جمْعُ مَيْثِرةٍ ، وَهِي شَيْءٌ يتَّخَذُ مِنْ حرير وَيُحْشَى قُطْناً أَوْ غَيْرَهُ ويُجْعلُ فِي السُّرُجِ وكُورِ الْبعِيرِ يجْلِسُ عَلَيْهِ الرَّاكِبُ «والقَسيُّ» بفتحِ القاف وكسر السينِ المهملة المشدَّدةِ : وَهِيَ ثِيَابٌ تُنْسَجُ مِنْ حَرِيرٍ وكَتَّانٍ مُخْتَلِطَيْنِ . « وإِنْشَادُ الضَّالَّةِ » : تَعرْيفُهَا .

28– باب ستر عورات المسلمين والنهي عن إشاعتها لغير ضرورة

مسلمންގެ عيبތައް ފޮރުވުމާއި އަދި شرعي ހަމަތަކުގެ މަތިން ނޫނީ އެފަދަ عيبތައް ފާޅުކުރުން މަނާވެގެންވާ ކަން بيان ވެގެންވާ باب

قَالَ الله تَعَالَى : ﴿ إِنَّ الَّذِينَ يُحِبُّونَ أَنْ تَشِيعَ الْفَاحِشَةُ فِي الَّذِينَ آمَنُوا لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ فِي الدُّنْيَا وَالآخِرَة ﴾ [النور : 19] .

ހަމަކަށަވަރުން، إيمانވި މީހުންގެ ތެރޭގައި ހުތުރުކަން ބޮޑު ފާފަވިގެ ވާހަކައާއި، عمل ފެތުރިގެން ދިއުމަށް ލޯބިކުރާ މީހުން (ދަންނާށެވެ!) ދުނިޔޭގައާއި آخرة ގައި ވޭންދެނިވި عذاب އެއުރެންނަށް ހުއްޓެވެ.

240– وعن أَبِي هريرة رضي اللَّه عنه عن النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « لا يسْتُرُ عَبْدٌ عبْداً فِي الدُّنْيَا إِلاَّ سَتَرهُ اللَّه يَوْمَ الْقيامَةِ » رواه مسلم .

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވާ أبو هريرةގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. رسول الله صلى الله عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެއްވެސް އަޅަކު އަނެއް އަޅެއްގެ ސިއްރު ދުނިޔޭގައި ފޮރުވައިފިނަމަ قيامة ދުވަހުން الله سبحانه وتعالى އެމީހެއްގެ ސިއްރު ފޮރުވައިދެއްވާނެ ހުއްޓެވެ.

241- وعنه قال : سمِعتُ رسولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يقولُ : « كُلُّ أَمَّتِي مُعَافًى إلاَّ الْمُجَاهِرِينَ ، وإنَّ مِن الْمُجَاهرَةِ أَن يعمَلَ الرَّجُلُ بالليلِ عملاً ، ثُمَّ يُصْبِحَ وَقَدْ سَترَهُ اللَّه عَلَيْهِ فيقُولُ : يَا فلانُ عَمِلْتُ الْبَارِحَةَ كذَا وَكَذَا ، وَقَدْ بَاتَ يَستُرهُ ربُّهُ ، ويُصْبِحُ يَكْشفُ سِتْرَ اللَّه عَنْه» متفق عليه .

އަދި އެ صحابي (އެކަލޭގެ މާތްالله ރުޟާވެވޮޑިގެންވާނދޭވި أبو هريرة)ގެ ރިވާޔަތެއް ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صلى الله عليه وسلم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ވިދާޅުވި އަޑުއިވުނީމެވެ. ވިދާޅުވި ބަސްފުޅަކީ ތިމަންރަސްކަލާގެ އުއްމަތުގެ އެންމެހައި މީހުންނަށް معافވެއެވެ ފާޅުވެގެންވާ ހާލަތު. ނަމަވެސް ވިދާޅުވާ ފާފަތައް ހާމަކުރާ މީހުންނަށް مُعاف ނުވެއެވެ. އަދި ހަމަ ހާމަކުރުމުގެ ތެރެއިން މީހަކު ރޭގަނޑު އަމަލެއް ކުރުމަށްފަހު ހެނދުނު ކަންތައްތަކެއް ކޮށްފައި ހުރިކަން. އަދި ހެނދުނުއިރު އެމީހަކު ސަލާމަތްވެގެން އެހެން މީހުންނަށް އެމީހާގެ މައްޗަށް މާތްالله ސިއްރުކުރައްވާފައި ވާއިރު. ދެން (އެހެން މީހުންނަށް) އެމީހަކު އަމިއްލަ އިސްވެރިކަމުގެ ކުރިކަން ބުނެއެވެ. އޭ! މިވެނި މީހާއެވެ. ވިދާޅުވި ރޭގައި މިވެނި މިވެނި ކަމެއް ކުރީމެވެ. (حقيقةގައި) އެމީހާގެ ފާފަ ހަމަ ރޭގަނޑުގައި އެމީހާ ކަށި ފާފަ ސިއްރު ކުރެވިގެން ހެނދުނުއިރު ބޭއްވުމުގެ ބަދަލުގައި ތިމާގެ ކަންތައް ހާމަކޮށްފައެވެ. ނަމަވެސް ފަޟީހަތްވާން الله سبحانه وتعالى، އެމީހާގެ މައްޗަށް ސިއްރުކުރެއްވި ކުށުގެ އެމީހާ އަމިއްލައަށް ފަޟީޙަތް ކުރެއެވެ.

242- وعنه عن النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « إذَا زَنَتِ الأَمةُ فتبينَ زِناهَا فَليجلدْها الحدَّ ، ولا يُثَرِّبْ عَلَيْهَا ، ثمَّ إنْ زَنَتِ الثَّانية فَلْيجلدْها الحدَّ ولا يُثرِّبْ عَلَيْهَا ، ثُمَّ إِنْ زَنتِ الثَّالثَةَ فَلْيبِعْهَا ولوْ بِحبْلٍ مِنْ شعرٍ » متفق عليه . «التَّثْرِيبُ» : التَّوْبيخُ .

އަދި އެ صحابي (އެކަލޭގެ މާތް الله ރުޟާވެވޮޑިގެންވާނދޭވި أبو هريرة) ގެ ރިވާޔަތެއް ރިވާވެގެންވެއެވެ. رسول الله صلى الله عليه وسلم حديث ކުރައްވައިފައިވެއެވެ. އަޅުއަންހެނަކު ޒިނޭކޮށްފިނަމަ އަދި އެ ޒިނޭ ސާބިތުވެއްޖެނަމަ حد ޖަހާށެވެ. އަދި އިތުރަށް ބަދުބަސް ނުބުނާށެވެ. ދެން ދެވަނަފަހަރަށް ޒިނޭ ކުރިޔަސް ފަހަރު حد ޖަހާށެވެ. އަދި ބަދުބަސް ނުބުނާށެވެ. ދެން ތިންވަނަ ފަހަރަށް ޒިނޭ ކުރިޔަސް ފަހަރު އަޅުއަންހެނާ ވިއްކާލާށެވެ. އޭނާ ކާރުފީން އަގުހުރި ވިޔަސް ވިއްކާ ލާށެވެ.

243- وعنه قال : أُتِيَ النَّبيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم برجلٍ قَدْ شرِب خَمْراً قال : « اضْرِبُوهُ» قال أَبُو هُرَيْرةَ : فمِنَّا الضَّارِبُ بِيدِهِ والضَارِبُ بِنَعْله ، والضَّارِبُ بِثوبِهِ . فَلَمَّا انْصَرَفَ قَال بعْضُ الْقَومِ : أَخْزاكَ اللَّه ، قال : لا تقُولُوا هَكَذا لا تُعِينُوا عليه الشَّيْطان » رواه البخاري .

އަދި އެ صحابي (އެބަހީ މާތްالله ރުއްސުންވެވޭތިވި أبو هريرة) ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. رسول الله صلى الله عليه وسلم ގެ އަރިހަށް ރާބޮއިމުގެ ކުށުގައި މީހަކު ގެންނެވިއެވެ. حديثކިޔުއްވިއެވެ. އޭނާ حد ޖަހާށެވެ. أَبُو هُرَيْرةَ ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންމެންގެ ތެރޭގައި އަތުން ޖެހި މީހުންނާއި އަދި ފައިވާނުން ޖެހި މީހުންނާއި އަދި ހެދުމުން ޖެހި މީހުން ވިއެވެ. حد ޖެހުމަށްފަހު ނިމިގެން އޭނާ އެނބުރި ދިޔުމުން ބަޔަކު މީހުން އޭނާއަށް ބުނެއެވެ. الله ކަލޭގެ ނިކަމެތިކަން ހާމަކުރައްވާށި ކިޔައިދެއްވާށިއެވެ! رسول الله صلى الله عليه وسلم حديث ކިޔުއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ތިޔަކަހަލަ ބަދުدعاءއެއް ނުކިޔާށެވެ. އޭނާގެ މައްޗަށް شيطانއާގެ ބާރު ދީ ނުކުރާށެވެ.

29- باب قضاء حوائج المسلمين

މުސްލިމުންގެ حاجة ތައް ފުއްދާ ދިނުމުގެ މާތްކަން ބަޔާންކުރެވޭ ބާބު

قَالَ الله تَعَالَى : ﴿ وَافْعَلُوا الْخَيْرَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴾ [الحج : 77] .

އަދި ތިޔަބައިމީހުން ހެޔޮކަންތައް ކުރާށެވެ! (އެއީ) ތިޔަބައިމީހުން ދިނުނަށްވެ، نصيب ލިބިގަތުމަށެވެ.

244- وعن ابن عمرَ رضي اللَّهُ عنهما أَن رسولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : «المسلمُ أَخو المسلم لا يَظلِمُه ولا يُسْلِمُهُ . ومَنْ كَانَ فِي حاجةِ أَخيهِ كانَ اللَّهُ فِي حاجتِهِ، ومنْ فَرَّجَ عنْ مُسلمٍ كُرْبةً فَرَّجَ اللَّهُ عنه بها كُرْبةً من كُرَبِ يومَ القيامةِ ، ومن سَتَرَ مُسْلماً سَتَرَهُ اللَّهُ يَومَ الْقِيامَةِ » متفق عليه .

މާތް الله އެދެބައިމީހުންނަށް ރުއްސުންވެވޭތިވި عبد الله بن عمر ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ.

ހަރަކަތަވަރުން رسول الله صلى الله عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. مسلم އަކީ އަނެއް مسلمއާގެ
އަޚާއެވެ. އޭނާ އޭނާގެ أخا އަށް އަނިޔާނުކުރާނެއެވެ. އަދި އޭނާ އޭނާގެ أخا ދޫކޮށްލައިނުލާނެ
އަމިއްލައަށް ދޫކޮށްނުލާނެއެވެ. ވީމާ أخا ގެ حاجةތައް ފުއްދައިދިނުމަށް މަސައްކަތްކުރާ މީހާގެ
حاجةތައް ފުއްދުމަށް ދެމިވޮޑިގެން الله ތިބޭނެއެވެ. އަދި مسلمއަކުގެ މުސީބާތަކުގެ ތެރެއިން
މުސީބަތެއް ދުރުކޮށްދިނުމުން މާތްالله قيامةދުވަހުގެ މުސީބާތަކުގެ ތެރެއިން މުސީބަތެއް
ދުރުކޮށްދެއްވާނެއެވެ.

245- وعن أَبِي هريرة رضي اللَّه عنهُ ، عن النبيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « من نَفَّس عن مؤمن كُرْبة منْ كُرب الدُّنْيا ، نفَّس اللَّه عنْه كُرْبة منْ كُرَب يومِ الْقِيامَةِ ، ومنْ يسَّرَ على مُعْسرٍ يسَّرَ اللَّه عليْه في الدُّنْيَا والآخِرةِ ، ومنْ ستَر مُسْلِماً سَترهُ اللَّه فِي الدنْيا والآخرة ، واللَّه فِي عوْنِ العبْد ما كانَ العبْدُ في عوْن أَخيهِ ، ومنْ سلك طَريقاً يلْتَمسُ فيهِ عِلْماً سهَّل اللَّه لهُ به طريقاً إلى الجنَّة . وما اجْتَمَعَ قوْمٌ فِي بيْتٍ منْ بُيُوتِ اللَّه تعالَى ، يتْلُون كِتَابَ اللَّه ، ويَتَدارسُونهُ بيْنَهُمْ إلاَّ نَزَلَتْ عليهم السَّكِينةُ ، وغَشِيَتْهُمُ الرَّحْمةُ ، وحفَّتْهُمُ الملائكَةُ ، وذكَرهُمُ اللَّه فيمَنْ عنده . ومنْ بَطَّأَ به عَملُهُ لَمْ يُسرعْ به نَسَبُهُ » رواه مسلم .

މާތްالله ރުއްސެވުން ލިބިވޮޑިގެންވާ أبو هريرةގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. رسول الله صلى الله عليه وسلم حديث
ކުރައްވައިފިއެވެ. مؤمنއަކުގެ ދުނިޔަވީ مصيبة ތަކުގެ ތެރެއިން مصيبة އެއް ދުރުކޮށްދިނުމުން މާތްالله
ޤިޔާމަތް ދުވަހުގެ مصيبة ތަކުގެ ތެރެއިން مصيبة އެއް ދުރުކޮށްދެއްވާނެއެވެ. އަދި ދަތިވެފައިވާ މީހަކަށް
ފަސޭހަކޮށް ދިނުމުން މާތްالله ދުނިޔެއާއި آخرةގައި ފަސޭހަ ކޮށްދެއްވާނެއެވެ. އަދި
مسلمއަކުގެ ޢައިބު ފޮރުވައިދިނުމުން މާތްالله ދުނިޔެއާއި آخرةގައި عيب ފޮރުވައިދެއްވާނެއެވެ. އަޅާ އޭނާގެ
އަޚާއަށް އެހީތެރިވުމުގައި ވާހިނދަކު މާތްالله އެކަލޭގެ حاجةތައް ފުއްދައިދެއްވުމުގައި
ދެމިވޮޑިގެންވެއެވެ. އަދި الله ގެ މަގުގައި علمއެއް ހޯދުމަށް މަސައްކަތްކުރާ މީހަކަށް މާތްالله
ސުވަރުގެއަށް ދާ މަގު ފަސޭހަކޮށްދެއްވާނެއެވެ. އަދި ބައެއް މުސްލިމުން އެއްވެ ކިޔަވައިقرآنގެ
تلاوةކޮށް އިސްލާމްދީން އުނގެނުމަށް މަސައްކަތްކުރާ ތަނަކަށް އެބައިމީހުންގެ މައްޗަށް މާތްالله
ސަކީނަތް ރަހުމަތްތައް ބާވައިލައްވައެވެ. އަދި އެބައިމީހުންގެ ވަށައިގެން މަލާއިކަތުން
ތިބޭނެއެވެ. މަލާއިކަތުންގެ އަރިހުގައި ކަލޭގެފާނު ފަހަރެއް ޒިކުރުކުރައްވައެވެ. އަދި الله
سبحانه وتعالى އަރުޝީގެ خبر އެކަލާނގެ ދަރުބާރުގައި ވިދާޅުވާ މަލާއިކަތުންނަށް ވަޙީ

އިއްވަވައި ބަޔާނުކުރި ކުރައްވައެވެ. (ދުނިޔޭގައި) އެމީހެއްގެ عملތަކުގެ އަވަހަށް ހުއްޓުވީމާ، އޭނާގެ ނަސަބުގެ މުޤާބަލުން ކަލާނގެ ވަޔަ ދޭއިރު ޢަމަލުކުރާނެއެވެ.

30– باب الشفاعة

شفاعة ތެރިވުމުގެ ވާހަކަ ބަޔާންކޮށްދޭ ބާބު

قَالَ اللهُ تَعَالَى : ﴿ مَنْ يَشْفَعْ شَفَاعَةً حَسَنَةً يَكُنْ لَهُ نَصِيبٌ مِنْهَا ﴾ [النساء : 85] .

ހެޔޮ شفاعةއަކުން شفاعةތެރިވާ މީހަކަށް އޭގެ (ދަރުމަގެ) ބައެއް ވެއެވެ.

246– وعن أَبي موسى الأَشعري رضي اللَّه عنه قال : كان النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم إِذَا أَتَاهُ طالِبُ حاجـــةٍ أَقْبَلَ عَلَى جُلسائِهِ فقال : « اشْفَعُوا تُؤجَرُوا ويَقْضِي اللَّه عَلَى لِسان نَبِيِّهِ ما أَحبَّ » متفق عليه .

وفي رواية : « مَا شَاءَ » .

މާނަ الله ރުހިވޮޑިގެންވާ أبو موسى الأشعريގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ސާހިބާގެ ސަލަވާތާއި ސަލާމްލެއްވި نبيއާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އަރިހަށް حاجة ބޭނުންވާ އެކުވެރިއަކު ކައިރިވުމުން ބާއްވާފައި ބޭނުންވުމުގައި مخاطب ކުރައްވާ حديث ކުރައްވައެވެ. ތިޔަބައިމީހުން އެމީހަކަށް شفاعة ތެރިވާށެވެ. އެކަމުގެ ޘަވާބު ތިޔަބައިމީހުންނަށް ލިބޭނެއެވެ. އަދި އެކަލާނގެ ނަބިއްޔާގެ ދުލުން شفاعة ތެރިވުމުން އެކަލާނގެ އިރާދަ ކުރައްވާ ގޮތެއްގެ މަތީން އެކަމަށް ހުކުމްކުރައްވައެވެ.

247– وعن ابن عباس رضي اللَّه عنهما في قِصَّة برِيرَةَ وزَوْجِها . قال : قال لَهَا النَّبِيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « لَوْ راجَعْتِهِ ؟ » قَالتَ : يا رَسُولَ اللَّه تأْمُرُني ؟ قال : « إِنَّما أَشْفعُ » قَالَتْ : لا حاجة لِي فِيهِ . رواه البخاري .

މާނަ الله އެކަލާނގެ ރުހިވޮޑިގެންވާ عبد الله بن عباس ގެ ކިބައިން بريرَة ނަމަކަށް ކިޔުން އަދިހެދި އެކަނބަލުން މުޣީޘް ދޫކޮށްލުމާ ބެހޭ ވާހަކަ ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صلى الله عليه وسلم އާ އެކަނބަލުން ކުރެއްވި حديث ކުރައްވައެވެ. ކަނބަލުން މުޣީޘް އާ صلح ވެގެން އަބުރާ ދިރިހުރުމަ ކީއްވެތޯއޭ! އެކަނބަލުން ދެންނެވިއެވެ. އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. ތިޔައީ ކަލޭގެފާނު

ކުރައްވަވާ އަމުރުފުޅެއްތޯ؟ حديث ކުރައްވަވިއެވެ. ނޫނެކެވެ. މިއީ ހަމައެކަނި ތިމަން ކަލޭގެފާނު شفاعةތެރި ވަނީއެވެ. އެކަނބުލޭ ދެންނެވިއެވެ. (އަހަރެން ބޭނުމެއް) އަހަރެންނަކަށް އެކަމެއް ބޭނުމެއްނޫނެވެ.

(ދަންނަވައެވެ. بريرَة އަކީ عائشةގެ ފާނު ގެންގުޅުއްވި އަޅު އަންހެނެކެވެ. މިކަނބަލުންގެ ފިރިމީހާއަކީ ކަޅު އަޅުންގެ ތެރެއިން އަޅަކެވެ. ނަމަކީ مغيثއެވެ. މީނާއަކީ بنو مطيع ގެ އަޅަކަށްވެސް ބުނެވެއެވެ. އަދި ބަނޫ مغيرةގެ އަޅަކަށްވެސް ބުނެވެއެވެ. ކޮންމެއަކަސް بريرَة އާއި مغيث އާއި ދެމެދުން އިނދެގެން ތިއްބާ އަޅުން بريرَة މިނިވަން ވެއްޖެއެވެ. މިނިވަންވުމުން އަޅު ފިރިހެނާގެ ކައިވެނީގައި ހުރުމާއި ނުހުރުމުގެ ބާރުލިބުނީ ހައްޤުވެސް މިނިވަންކަމަށް ކުރެވޭނެއެވެ. އެހެންކަމުން رسول الله صلى الله عليه وسلم އަށް ދަންނަވައިގެން شفاعةތެރިވެ ވަޑައިގަތެވެ. އަދި حديث ފުރިހަމައިން ކަމުން އަހަރެން ރިވާޔަތްކުރަމެވެ. އަދި ކަނބަލުގެ ދަރިފުޅުގެ ބައްޕަފުޅު ކަލޭގެފާނަށް ފާޅުއަރުވާ ސަލާމަތް ތެރިކަމުގެ ދިރިއުޅުމުގެ ބޭނުންތަކެއް ކާވެނީގެ ކަމުގައި ހުރިތޯ؟ ނަމަވެސް އެކަނބުލޭގެ ބޭނުމުގައި ނުހުރުމަށް ނިންމަވައިފިއެވެ. އަދި އެއީ އެކަނބުލޭގެ އަމިއްލަ ހައްޤެކެވެ. ކަމަށް ވާތީވެ އިޖުތިހާދުގެ ހައްޤު ކަލޭގެފާނު ބަދަލުނުކުރައްވައި ދޫކޮށްލެއްވިއެވެ. އެހެންކަމުން حديث ފުރިހަމަވީ މިހާ ހަމައެކަނި ކަލޭގެފާނު އަމުރު ކުރައްވައިފިނަމަ އަޅާ ނުލެވޭނެއެވެ. މިއީ ހަމައެކަނި ވަރު شفاعة ކަމެވެ. އަޅުގަނޑު ދަންނަވާލަން ބޭނުންވަނީ އެންމެ ބޮޑު حقއެއްގެ ބޭރުގައި ވަކިވެގެން ނުވާނެކަމެވެ. އިސްލާމްދީނާއި އެއްގޮތް އެއްވެސް خلاف ނުވާނަމަ އެބައިގެ މިނިވަންކަން ދުނިޔާވީ ކަންތަކުގައި ކަންކަމަކީ އެބައިގެ އަމިއްލަ ރައްކާތެރިކަމެވެ. ދުނިޔަވީ ސުލޫކު ބައިގެ މެދުގައި ހުރި މަޖްބޫރު ކުރުމަކީ ނުރައްކާތެރިކަމެވެ. ކޮންމެ ކަމަކަށް ބޮޑު ކުރައްވައިދީ ގެނައުމެއް ނޫނީ ކަނޑައެޅުމެއް ނުވާނީ ޢަދުލުވެރިކަމާއި صلحއަށް ސަލާމަތް ކަމެވެ.)

31– باب الإصلاح بين الناس

މީސްތަކުންގެ ދެމެދުގައި صلح ކުރުމުގެ ވާހަކަ ބަޔާންކޮށްދޭ باب

قَالَ اللّٰهُ تَعَالَى : ﴿ لا خَيْرَ فِي كَثِيرٍ مِنْ نَجْوَاهُمْ إِلاَّ مَنْ أَمَرَ بِصَدَقَةٍ أَوْ مَعْرُوفٍ أَوْ إِصْلاحٍ بَيْنَ النَّاسِ ﴾ [النساء : 114] ،

صدقةއެއް ކުރުމަށް، ނުވަތަ ހެޔޮކަމަކަށް ކުރުމަށް، ނުވަތަ މީސްތަކުންގެ ދެމެދުގައި صلحއެއް އުފެއްދުމަށް أمر ކުރައްވާމީހުގެ (ސިއްރުގެ ދެކެވުމާއި ވާހަކަ) މެނުވީ، އެއުރެން ސިއްރު ގޮތުގައި ދެއްކާ ވާހަކަ ގިނަ

ވާހަކަތަކުގައި ހެޔޮ ކަމެއް ނެތެވެ.

وَقالَ الله تَعَالَى : ﴿ وَالصُّلْحُ خَيْرٌ ﴾ [النساء : 128] ،

صلح ވުން ހެޔޮކަން ބޮޑެވެ.

وَقالَ الله تَعَالَى : ﴿ فَاتَّقُوا اللهَ وَأَصْلِحُوا ذَاتَ بَيْنِكُمْ ﴾ [الأنفال : 1] ،

ފަހެ، اللهއަށް ތިޔަބައިމީހުން تقوىވެރިވާށެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ ދެމެދުގެ ގުޅުންތައް إصلاح ކުރާށެވެ.

وَقالَ الله تَعَالَى : ﴿ إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ إِخْوَةٌ فَأَصْلِحُوا بَيْنَ أَخَوَيْكُمْ ﴾ [الحجرات : 10] .

مؤمنން ވަނީ ހަމައެކަނި، أخންބެކަށް ކަމުގައެވެ. ފަހެ، ތިޔަބައިމީހުންގެ ދެأخން ދެމެދު ތިޔަބައިމީހުން صلح ކުރާށެވެ!

248– وعن أَبي هريرة رضي اللَّه عنه قال : قال رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « كُلُّ سُلامى مِنَ النَّاسِ عَلَيْهِ صَدَقَةٌ كُلَّ يومْ تَطْلُعُ فِيهِ الشَّمْسُ : تَعْدِلُ بيْن الاثْنَيْنِ صَدقَةٌ ، وَتُعِينُ الرَّجُلَ فِي دَابَّتِهِ فَتحْمِلُهُ عَلَيْهَا ، أَوْ تَرْفَعُ لَهُ عَلَيْهَا مَتَاعهُ صَدَقَةٌ، وَالْكَلِمَةُ الطَّيبةُ صدقَةٌ ، وبكُلِّ خَطْوَةٍ تَمْشِيهَا إِلَى الصَّلاةِ صَدقَةٌ ، وَتُمِيطُ الأَذَى عَنِ الطَّرِيقِ صَدَقَةٌ » متفق عليه .

« ومعنى تَعْدِلُ بَيْنَهُمَا » تُصْلحُ بَيْنَهُمَا بِالْعَدْلِ .

މާތްالله ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ أبو هريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديثކުރެއްވިއެވެ. އެދުވަހަކަށް އިރުއަރާ ކޮންމެދުވަހަކު، ކޮންމެ މީހެއްގެ ހަށިގަނޑުގެ ކޮންމެ ޖޯޑަކަށްވެސް صدقةދިނުންވެއެވެ. (އެބަހީ: ކޮންމެދުވަހަކު ހިނދުން އިރުއަރާއިރު އިންސާނާގެ ހަށިގަނޑުގެ އެއްވެސް ގުނަވަންތައް ސަލާމަތުން ހުރުމުގެ ޝުކުރަށް އަދާކޮށް شكرގެ ގޮތުން صدقة ކުރުމަކީ ވާޖިބު نعمةއެވެ.) ދެދު ދެމީހުންގެ ދެމެދުގައި އިންސާފުވެރިކަމާއެކު صلح ކުރުމަކީ ވެސް އެއްކަހަލަ صدقةއެކެވެ. އަދި މީހަކު އޭނާ ސަވާރީގާ ނަގައި ދިނުމާއި ތަކެތި އަރުވައި ދިނުމަކީ ވެސް صدقة އެކެވެ. އަދި ހެޔޮ ބަސްބުނުމަކީ ވެސް

صدقة އެކެވެ. އަދި ނަމާދަށް ދިޔުމަށް އަޅާ ކޮންމެ ފިޔަވަޅަކީ صدقةއެކެވެ. އަދި މަގުމަތީގައި ހުންނަ އުނދަގޫވާ ހުރި ތަކެތި ދުރުކުރުމަކީ صدقة އެކެވެ.

249- وعن أُمِّ كُلْثُومٍ بنتِ عُقْبَةَ بن أَبي مُعَيْطٍ رضي اللَّه عنها قالت : سمِعْتُ رسولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يَقُولُ : « لَيْسَ الْكَذَّابُ الذي يُصْلِحُ بَيْنَ النَّاسِ فَيَنْمي خيْراً ، أَوْ يَقُولُ خَيْراً » متفق عليه .

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވި أُمِّ كُلْثُوم بنتِ عُقْبَةَ بن أَبي مُعَيْطَ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެ ވިދާޅުވިއެވެ. رسول اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ތިމަން އަޑުއިވިއްޖެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. މީސްތަކުންގެ މެދުގައި صلح ކުރުމަށްޓަކައި ދެފަރާތަށް ހެޔޮ ބަސް ބުނާ ބުނާ މީހަކީ ދޮގުވެރިއެއް ނޫނެވެ. އެހެން ބަސް ނަގައިދޭ ހަރަކާތް ކުރާ ދެ ފަރިކުމުގެ ތެރެއިން ހެޔޮ ބަސް ބުނާ މީހާ ދޮގުވެރިއެއް ނޫނެވެ.

وفي رواية مسلمٍ زيادة ، قالت : وَلَمْ أَسْمَعْهُ يُرَخِّصُ في شَيْءٍ مِمَّا يَقُولُهُ النَّاسُ إلاَّ في ثَلاثٍ، تَعْني : الحَرْبَ ، وَالإِصْلاَحَ بَيْنَ النَّاسِ ، وَحَدِيثَ الرَّجُلِ امْرَأَتَهُ ، وَحَديثَ المَرْأَةِ زَوْجَهَ .

مُسْلِمُ ގެ ރިވާޔަތެއްގައި އިތުރުން ލިޔުއްވިއެވެ. އެކަލޭގެ ވިދާޅުވިއެވެ. މީސްތަކުން އެއްޗެއް ދެއްކުމާއި ހަނގުރާމައިގެ ކަމުގައި އަދި މީސްތަކުންގެ މެދުގައި ސުލްހަވެރިކަން ގެނައުމާއި ފިރިހެނާ (އަނބިމީހާއާ) ބުނާބަސްތައް އަދި އަނބިމީހާ ފިރިމީހާއާ ބުނާބަސްތަކުގެ ތެރެއިން ފިޔަވައި ދުލުން ބުނާ ބަސްތަކަށް ދޮގު ބުނުމުގެ ހުއްދަދެއްވި، ތިން ކަމެއްގައި صلح ކުރުމަށްޓަކައި، ދުރުވެރިން އެކަން އުނިކަން ދެކޭ ހެޔޮ ބަސް ބުނުމެވެ.

250- وعن عائشة رضي اللَّه عنها قالت : سمِع رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم صَوْتَ خُصُومٍ بالْبَابِ عَالِيةٍ أَصْواتُهُمَا ، وَإِذَا أَحَدُهُمَا يَسْتَوْضِعُ الآخَرَ وَيَسْتَرْفِقُهُ فِي شيءٍ ، وَهُوَ يَقُولُ : واللَّهِ لا أَفعَلُ ، فَخَرَجَ عَلَيْهِمَا رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم فقال : « أَيْنَ الْمُتَأَلِّي عَلَى اللَّه لا يَفْعَلُ المَعْرُوفَ ؟ » فقال : أَنَا يَا رسولَ اللَّهِ ، فَلهُ أَيُّ ذلِكَ أَحَبَّ . متفقٌ عليه .

معنى « يَسْتَوْضِعُهُ » : يَسْأَلُهُ أَنْ يَضَعَ عَنْهُ بَعْضَ دينهِ .« وَيَسْترفقُهُ » : يَسْأَلُهُ الرِّفْقَ «والْمُتأَلِّي » : الحَالِفُ .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވި عائشةގެފާނުގެ ހިތަށް ރީތިވާގޮތަށްވެއެވެ. އަހަރެން ވިދާޅުވިއެވެ. (އަހަރުމެން ދެކެމުން)
ދީފިނަމަ ހުއްޓުމުން އަބޫބަކުރު ގޮތުގައި ކަމެއް رسول اللّه صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ ގައި ހުސްކޮށްދިނުމުން
އިމާމަކަށް. (އަލިފުން ހިސާބު ކުރެވިދާނެތޯ؟) ޖަމާޢަތް ކުރުމާ އެއްސެވި ހިނދު އެބަހުން
އަހަރެން ވިދާޅުވީ މާބޮޑަށް ބޭނުމެއް ނުވާނެކަމުގައި، ވީމާ މައްސަލަ رحمكالله ހުރިހާ ބަޔަކު ކަމެއް.
އަންހެނުން ބަހުވެރި ވަރަށް ކަމެއް. މާތްالله ކުރިމަތީ ރަސޫލު ކަލޭގެފާނު. ދެކެވުމުން ސޮރަށް ދިޔައެވެ. ދުވަ رسول اللّه
صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ ދެމެދުން صلح ކުރެއްވުމަށް ބައްލަވާލުމަށް ނިކުމެވަޑައިގަތެވެ. (ކަމައިގެން
ވަޑައިގަތް حديث ކުރެއްވިއެވެ.) ހުއްޓިގެން ނަމާދުކުރުމަށް ހިތާމަވީ މާތް الله ކުރިމަތީ ބޭނުމަށް ހުރިގޮތް ކުރަން ދެން
ކަލޭ ބޭނުންވެ؟ އެބުނުން އަހަރެން ބޭނުންވޭ. އާ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. އަދި އަޅުގަނޑުމެންނެވެ. (ނަމާދުގެ)
މިހާރު އެކަން އޮތްގޮތުން އަހަރެން ނިންމައިފީމެވެ.

251- وعن أَبي العباس سهلِ بنِ سعدٍ السَّاعِدِيِّ رضي اللَّهُ عنه ، أَن رسولَ اللَّه صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم بلَغهُ أَنَّ بَني عَمْرِو بن عوْفٍ كان بيْنهُمْ شَرٌّ ، فَخرَجَ رسولُ اللَّه صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يُصلِحُ بيْنَهمْ فِي أُناسٍ معَه ، فَحُبِسَ رسول اللَّه صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم وَحَانَتِ الصَّلاَةُ ، فَجاءَ بِلالٌ إِلَى أَبي بَكْرٍ رضي اللَّه عنهما فقال : يَا أَبَا بَكْرٍ إِنَّ رسولَ اللَّهِ صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قَدْ حُبِسَ ، وَحَانَتِ الصَّلاَةُ ، فَهَلْ لكَ أَنْ تَؤُمَّ النَّاس؟ قال : نَعَمْ إِنْ شِئْتَ ، فأَقَامَ بِلالٌ الصَّلاَةَ ، وتَقدَّمَ أَبُو بَكْرٍ فَكَبَّرَ وكَبَّرَ النَّاسُ، وَجاءَ رسول اللَّه يمْشِي في الصُّفوفِ حتَّى قامَ في الصَّفِّ ، فَأَخذَ النَّاسُ فِي التَّصفِيقِ ، وكَانَ أَبُو بَكْرٍ رضي اللَّه عنه لا يَلْتَفِتُ فِي صلاتِهِ، فَلَمَّا أَكْثَرَ النَّاسُ التَّصْفِيقَ الْتَفتَ ، فَإِذَا رسولُ اللَّه صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، فَأَشَار إِلَيْهِ رسول اللَّه صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، فَرَفَعَ أَبْو بَكْر رضي اللَّه عنه يدَهُ فَحمِد اللَّه ، وَرَجعَ القهقرى وَراءَهُ حَتَّى قَامَ فِي الصَّفِّ ، فَتَقدَّمَ رسول اللَّه صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، فَصَلَّى للنَّاسِ ، فَلَمَّا فرغَ أَقْبلَ عَلَى النَّاسِ فقال : « أَيُّهَا النَّاسُ مالَكُمْ حِين نَابَكُمْ شَيْءٌ فِي الصَّلاَةِ أَخذْتمْ فِي التَّصْفِيقِ ؟، إِنَّما التَّصْفيقُ لِلنِّسَاءِ . منْ نَابُهُ شيءٌ فِي صلاتِهِ فَلْيَقل: سُبْحَانَ اللَّهِ ؟ فَإِنَّهُ لا يَسْمَعُهُ أَحدٌ حِينَ يَقُولُ : سُبْحانَ اللَّهِ ، إِلاَّ الْتَفتَ . يَا أَبَا بَكْرٍ : ما منعَك أَنْ تُصَلِّيَ بِالنَّاسِ حِينَ أَشرْتُ إِلَيْكَ ؟ » فقال أَبُو بكْر : مَا كَانَ ينبَغِي لابْنِ أَبي قُحافَةَ أَنْ يُصلِّيَ بِالنَّاسِ بَيْنَ يَدَيْ رسولِ اللَّه صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم . متفقٌ عليه .

معنى « حُبِس » : أَمْسكُوهُ لِيُضيِّفُوه .

ރަޟީ الله ޢަންހު ސަނަދުވާ أبوالعباس سهل بنِ سعد السَّاعِدِيِّ ގެ ރިވާޔަތުން ބަޔާންވެގެންވެއެވެ. عَمْرو بن عوف ގެ ޤަބީލާގެ މެދުގައި އަރާރުންތަކެއް ހިނގައިގެން خبر رسول اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އަށް ލިބިވަޑައިގަތެވެ. ދެން رسول اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އެމީހުން صلح ކުރައްވައިދެއްވުމަށްޓަކައި ތަޝްރީފް ގެންދަވައި ވަޑައިގެން ނިކުމެވަޑައިގަތެވެ. عصر ނަމާދު ވަގުތު ވަންނައިރުވެސް އެކަލޭގެފާނު އަނބުރާ ވަޑައިނުގަންނަވައެވެ. ދެން بِلال ގެފާނު أبو بَكْرگެފާނު އަރިހަށް ވަޑައިގެން ދަންނަވައެވެ. ނަމާދު ވަގުތު ޤާއިމްކުރަމެވެ. رسول اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އަނބުރާ ވަޑައިނުގަންނަވަނީއެވެ. ދެން ކަލޭގެފާނު މިސްކިތުގައި މީހުންނަށް އިމާމުވެ ނަމާދު ކުރައްވަދެއްވާނަންތޯއެވެ؟ أبو بَكْرگެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ވީނަމަ ވީއްޔާ އެހެން ދަންނަވައެވެ. ދެން بِلالگެފާނު ޤާމަތްއަޅުއްވައިފިއެވެ. އަދި أبو بَكْرگެފާނު އިމާމުކަމަށް ވަޑައިގެން الله اكبرވިދާޅުވެ ނަމަސް ބަންދުކުރައްވައިފިއެވެ. އަދި މައްމޫމުން ނަމަސް ބަންދުކުރިއެވެ. (އަރިސްބަތް ދިޔައަސް) رسول اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ސަފުތަކުގެ ތެރެއިން ވަދެވަޑައިގެން އައިސް ފުރަތަމަ ސަފުގައި ހުއްޓިވަޑައިގެންނެވީއެވެ. ދެން މީސްތަކުން އަތުން أبوبَكْر ގެފާނަށް އަންގައިދިނުމަށްޓަކައި ކަފުޖަހަން ވަރަށް މަޑުމަޑުން ބޭރު އަތްޖަހާ ބަޔާ އިއްވުން ފަށައިފިއެވެ. أبو بَكْر ގެފާނީ ނަމާދުގައި ހުންނަވައިގެން އެހެން ބަލައި ނުވަޑައިގަންނަވާ ބާވަތުގެ ބޭފުޅެކެވެ. ނަމަވެސް މީސްތަކުން މި އަޅުގަނޑެއް ކަފުޖަހަން ގޮތަށް ބޮޑުވީމާ ބައްލަވައިލެއްވިއެވެ. އެހިނދު ފާހަގަވީ ސަފުގައި رسول اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلم ހުއްޓިވަޑައިގެން ހުންނެވިއެވެ. އަދި رسول اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم, أَبو بَكْر ގެފާނަށް އިމާމުކަމުގައި ހުންނަވައިގެން ނަމާދު ފުރިހަމަ ކުރެއްވުމަށް إشارة ކުރެއްވިއެވެ. ނަމަވެސް އަބޫބަކުރުގެފާނު (رسول اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم) ވަޑައިގެންނެވީ ކަމުގެ ޝުކުރުގައި ދެއަތް މައްޗަށް ނަގައިގެން الله އަށް حمد ކުރެއްވުމަށްފަހު ފަސްފަހަތަށް ޖެހިލުންވެ ސަފު ދެމެދަށް ވަދެވަޑައިގެންނެވިއެވެ. ދެން رسول اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ކުރިއަށް ޖެހިވަޑައިގެން އިމާމުވެ ނަމާދު ކުރައްވާ ނިންމަވައިފިއެވެ. ނަމާދުން އަވަދިވެވަޑައިގެންފަހު މީސްތަކުންނާއި مخاطب ކުރައްވާ حديث ކުރެއްވިއެވެ. އޭ މީސްތަކުންނޭވެ! ނަމާދުގައި ހުރެގެން އެއްވެސް ކަމެއް ދިމާވީމާ އަތްޖެހުން ފަށައިގަންނަނީ ކީއްވެގެންތޯ؟ އަތްޖެހުން އަންހެނުންނަށް ޚާއްޞަ ކަމެކެވެ. ނަމާދުގައި ހުރެގެން އެއްވެސް ކަމެއް ދިމާވެއްޖެނަމަ މީހާ ދޭހަވާ ގޮތަށް سُبْحَانَ اللّهِ ގެ ކަލިމަ ކިޔާށެވެ. އެހެނީ އެމީހަކު سُبْحَانَ اللّهِ ގެ ކަލިމަ ކިޔާ އަޑު އިވުނު މީހަކު ހިތަށް ބަލާނެއެވެ. އޭ أَبو بَكْرٍ ގެފާނެވެ! މިކަހަލަ ދުސްދީފި ފަދަ ނަމާދު ފުރިހަމަކުރެއްވުމަށް އިޝާރާތްކުރި ހިނދު ނުކުރެއްވީ ކީއްވެގެންތޯ؟ އަބޫބަކުރު ގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ސަލާމާއި ސަލަވާތްލެއްވި الله ގެ ރަސޫލާ ކުރިމަތީގައި ނަމާދުކުރެއްވުމަކީ ابو قُحافة ގެ

ދަރިއަކަށް (އެބަހީ ބިމަށްނަމައަށް) އިމާމުވެރިޔާ ބިސްމިކަށްނާރިއަށް ނަމާދުކުރުވުމަކީ އެއީ އަކަތިގެންނާ ކަމެއްނުވެ.

32– باب فضل ضعفة المسلمين والفقراء والخاملين

مسلمންގެ ތެރެއިން ބަލިކަށިވެރިންނާއި ފަގީރުންނާއި އަދި އަޑުދަ އަހުން ނިކަމެތިންގެ މާތްކަން ބަޔާން ވެގެންވާ باب

قَالَ الله تَعَالَى : ﴿ واصْبِرْ نَفْسَكَ مَعَ الَّذِينَ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ بِالْغَدَاةِ وَالْعَشِيِّ يُرِيدُونَ وَجْهَهُ وَلا تَعْدُ عَيْنَاكَ عَــنْهُمْ ﴾ [الكهف : 28] .

އަދި އެއުރެންގެ ވެރިރަސްކަލާނގެ وجه ދެކުމަށް އެދިގެން، އެކަލާނގެއަށް ހެނދުނާއި، ހަވީރު دعاء ކޮށް އަޅުކަންކުރާ މީހުންނާއެކު، ކަލޭގެފާނުގެ نفس ހިފެހެއްޓެވުމެވެ، ކަލޭކަލޭގެފާނުގެ! އަދި ކަލޭގެފާނުގެ ލޮލުގެ އެއުރެން ދުރުވެ ހަރަކާތް ނުކުރާށެވެ.

252– عن حَارِثَة بْنِ وهْب رضي اللَّه عنه قال : سمعتُ رسولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يقولُ : « أَلا أُخْبِرُكُمْ بِأَهْلِ الجَنَّةِ ؟ كُلُّ ضَعِيفٍ مُتَضَعِّفٍ لَوْ أَقْسَم عَلَى اللَّه لأبرَّه ، أَلاَ أُخْبِرُكُمْ بَأَهْلِ النَّارِ؟ كُلُّ عُتُلٍّ جَوَّاظٍ مُسْتَكْبِرٍ » . متفقٌ عليه .

« الْعُتُلُّ » : الْغَلِيظُ الجافِي . « والجوَّاظُ » بفتح الجيم وتشدِيدِ الواو وبِالظاءِ المعجمة وَهُو الجمُوعُ المنُوعُ ، وَقِيلَ : الضَّخْمُ الُمخْتَالُ فِي مِشْيَتِهِ ، وقيلَ : الْقَصِيرُ الْبَطِينُ .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވާ حارِثَة بْنِ وهْب ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް އިވިއްޖެ

ޢިބްރަތާއި ފާއިދާ. އަކަމާގެހުރި حديث ކުރައްވައިފައެވެ. ބިމަށްޖަހާލާ ބިރުވެރިކަމުން ޝަރަފުވެރިކަން ވެރިންގެ ސިފައިގެ ބޮޑުކަން ހިތުގެތަ؟ އަދި ދުނިޔެ މަތީގައި الله އަށްޓަކައި تواضع ވެރިވެ އުޅޭބީ ބިސްމިކަން އެކިގޮތްގެ ހަދައިވެސް ދުވަހެއް ނިކަމެތިކަމުގެ ތެރެން ދަނޑިވަޅެވެ. (ހަމަބަސް حقيقةގައި އެއީއަކީ މާތް ބިރުކަވެ) އެއީއަކަށް މާތްالله ގަސްދުކޮށް އެއްޗެއް ބަދަލުގައި މާތްالله سبحانه وتعالى

އަހަރެން އަގުބޮޑުކަމާއި ބާރުގަދަ ކަމުގެ ޙައްޤުވެރިންނަށް. އަދި ވިރުތިޔާރުކުރާނެ ތިބާވަރުގެ ނަރަކައިގެ
ސިފަތައް ބުނެދިން ހެއްޔެވެ؟ އޭރު خلقތަކުން ހަރުކަށި މީހުން ގޯސްގޮތް މީހާއި މޮޅު އަހަރެން جمعކުރު
އެއިން ހެދު ނުކުރާ މީހާއި ބޮޑާބޮޑު ވެރިވާމީހާއެވެ.

253- وعن أَبِي العباسِ سهلِ بنِ سعدٍ الساعِدِيِّ رضي اللَّه عنه قال : مرَّ رجُلٌ على النَبِيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم فقالَ لرجُلٍ عِنْدهُ جالسٍ : « ما رَأْيُكَ فِي هَذَا ؟ » فقال : رَجُلٌ مِنْ أَشْرافِ النَّاسِ هذا وَاللَّهِ حَرِيٌّ إِنْ خَطَب أَنْ يُنْكَحَ وَإِنْ شَفَع أَنْ يُشفَّعَ . فَسَكَتَ رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، ثُمَّ مَرَّ رَجُلٌ آخرُ ، فقال له رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « مَا رأْيُكَ فِي هَذَا ؟ » فقال : يا رسولَ اللَّه هذا رَجُلٌ مِنْ فُقَرَاءِ الْمُسْلِمِينَ ، هذَا حريٌّ إِنْ خطَب أَنْ لا يُنْكَحَ ، وَإِنْ شَفَع أَنْ لا يُشَفَّعَ، وَإِنْ قَالَ أَنْ لا يُسْمع لِقَوْلِهِ . فقال رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « هَذَا خَيْرٌ منْ مِلءِ الأَرْضِ مِثْلَ هذَا» متفقٌ عليه .

قوله : « حَرِيٌّ » هو بفتحِ الحاءِ وكسر الراءِ وتشديد الياءِ : أَيْ حقِيقٌ . وقوله: «شَفَعَ» بفتح الفاءِ .

މާނަ الله ތަޢާލާ ރުހިވޮޑިގެންވާ أبو العباس سهل بنِ سعد الساعِدِيِّ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.
(އެއްދުވަހަކު) ސޫފާރާގެ ސަޤާފަތުގެ ނަބިއްޔާގެފާނުގެ ކައިރިން ފާއިތުވި ހަމަ ހެރަސް ކުރިއެވެ.
ފަހެ އެދަނދު އެކަލޭގެފާނު އަރިހުގައި އިށީނދެ ހުންނެވި މީހަކާ ދެންނެވިއެވެ. މިމީހާ ގެން ކިހިނެއް
ކަންތައްތަކަށް ހީކުރަނީ؟ އެބުނީ ވިދާޅުވިއެވެ. އޭރު މިސްކީނުގެ ބޭބޭފުޅު اشراف އަކެވެ. ވަގުތި الله
ގަސަމުގެ ހުސްކުރެވެ. އެނގޭ އެންޒަންޓުގެ ކައިރިން ކައިވެނީގެ އެދުމެދުވީމާ އެއްޒަމާނަށް އެނގޭއި
އިންތިހާނަށް ތެދުވާނެއެވެ. އަދި އޭނާ މިހާރަށް شفاعة ތަރި ވެއްދުމާ އެނގޭ شفاعة قبول ކުރެވޭނަށް
ތެދުވާނެއެވެ. ފަހެ رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އެއްގޮތަށް حديثފުޅު ނުކުރައްވާ ހަމަހިމޭން ކަންމަތީ
ހުންނެވިއެވެ. ދެން އަނެއް މީހާ ހުރަސްނުކުރަމުންދިޔައެވެ. ފަހެ رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث
ކުރައްވައިވެއެވެ. މިމީހާ ދޮށީގެ ތިބާ ދަރާނިކު ކަންތައްތަކަށް ހީކުރަނީ؟ އެބުނީ ވިދާޅުވިއެވެ. އޭ الله ގެ
ރަސޫލާއެވެ. އޭގެ މުސްލިމް فقيرންގެ ތެރެއިންވާ فقيرةކެވެ. يقينއެވެ. އޭނާ އަންނަނިވިގެ ކިބައިން
ކައިވެނީގެ އެދިއަށް އެ އެންޒަންޓު އެނގޭޓަކު ކައިވެނި ނުކުރެވޭނެއެވެ. އަދި އޭނާ މިހާރަށް شفاعة
ތަރިވެތިވެ އެނގޭ شفاعة ބަލައި قبولނުކުރެވޭނެއެވެ. އަދި އޭނާ ބުނާބުނުމަ ދެއްކެވިނަމަ ބަލައި
އަޑުއަހައި ނުލާނެއެވެ. ފަހެ رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديثފުޅުކުރެއްވިއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.

އޭނާ فقيرއަކަށްވީޔަސް ނިކަމެތިޔަކަށް ވިޔަސް ދަރަޖަ ބޮޑުވާނީ، الله ގެ حضرة ގައި، އެ أشراف ވެރި މީހާއަށް ވުރެން ބޮޑަށް މާތްވެގެންވާނެ ކަމަށް ހާމަވެގެން ދެއެވެ.

254- وعن أَبي سعيدٍ الخدري رضي اللَّه عنه عن النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : «احْتجَّتِ الجنَّةُ والنَّارُ فقالت النَّارُ : فيَّ الجبَّارُونَ والُمتَكبِّرُونَ ، وقَالتِ الجَنَّةُ : فيَّ ضُعفَاءُ النَّاسِ ومسَاكِينُهُم فَقَضَى اللَّهُ بيْنَهُما : إِنَّك الجَنَّةُ رحْمتِي أَرْحَمُ بِكِ مَـــنْ أَشَاءُ ، وَإِنَّكِ النَّارُ عَذابِي أُعذِّب بِكِ مَنْ أَشَاءُ ، ولِكِلَيكُمَا عَلَيَّ مِلؤُها » رواه مسلم

މާތް الله ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ أبو سعيد الخدري ޞަޙާބީގެފާނު ނަބިއްޔާ ކޮޅެއް ރިވާކުރެއްވިއެވެ. އަދި ޙަދީޘް حديث ކުރައްވައެވެ. ސުވަރުގެއާއި ނަރަކަ އަރާރުންވެގެން ދިޔައެވެ. ދެން ނަރަކަ ބުންޏެވެ. ޖައްބާރުންނާއި (އަނިޔާ ކުރުވެރިން) ބޮޑާ މީހުން ޖެހެނީ ތިމަންނާ ގާތަށެވެ. ފުރުސަތު ބުންޏެވެ. ފަގީރުންނާއި މިސްކީނުން ވަދެވޭނީ ތިމަންނާއަށެވެ. ދެން ސުވަރުގެ ބުންޏެވެ. މިސްކީނުންނާއި تواضع ވެރިންނާއި ނިކަމެތި މީހުން ވަދެވޭނީ ތިމަންނާއަށެވެ. ދެން الله سبحانه وتعالى އެމީހުންނާ ދެމެދު ޙުކުމް ކުރެއްވިއެވެ. ކަލޭ ސުވަރުގެ އޭ ކަލޭގެ ތެރެއަށް ވަނުވާނީ ތިމަން ރަޙްމަތުގެ މީހުން ރަޙްމަތުން ވަދެވޭނެ މީހުންނެވެ. ތިމަން ރަޙްމަތް ދެއްވާނީ ތިމަން އިރާދަކުރާ މީހަކަށެވެ. ކަލޭ ނަރަކައެވެ. ތިމަން އަޒާބު ދޭނީ ތިމަން އިރާދަކުރާ މީހަކަށް عذابއެވެ. ތިމަން ބޭނުންވާ މީހުންނަށް ތިމަން عذابދޭނެ ކަމެވެ. އަދި ތިޔަ ދެކަލުން ފުރިފުރިގެން ވަރަށް ގިނަ މީހުން ތިބޭނެ ކަމަށެވެ.

255- وعن أَبي هريرة رضي اللَّه عنه عن رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « إِنَّهُ لَيأْتِي الرَّجُلُ السَّـــمِينُ العْظِيمُ يَوْمَ الْقِيامةِ لا يزنُ عِنْد اللَّه جنَاحَ بعُوضَةٍ » متفقٌ عَلَيه .

މާތްالله ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ أبو هريرة ގެ ރިވާޔަތެއް ރިވާވެގެން ވެއެވެ. رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ޤިޔާމަތް ދުވަހު ފަރުބަދައެއް ބޮޑު ބޮޑު ހަށިގަނޑާއެކު ތަނަވަސް މީހަކު ދެމެދުގައި ހުރި އެންމެ ކުޑަ (ބަރުދަން) އެއްޗެއް ބޭނުމެއްނުވާނެ الله ގެ حضرة ގައި (އޭނާ عملގެ ބަރުދަން) މަދުވެ ހުސްވެދާނެއެވެ.

256- وعنه أَنَّ امْرَأَةً سوْداءَ كَانَتَ تَقُمُّ المسْجِد ، أَوْ شَابّاً ، ففقَدَهَا ، أو فقده رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، فَسأَلَ عَنْهَا أَوْ عنْهُ ، فقالوا : مات . قال : « أَفَلا كُنْتُمْ آذَنْتُمُونِي » فَكَأَنَّهُمْ صغَّرُوا أَمْرَهَا ، أَوْ أَمْرهُ ، فقال : دُلُّونِي عَلَى قَبْرِهِ » فدلُّوهُ فَصلَّى عَلَيه ، ثُمَّ قال : « إِنَّ هَذِهِ الْقُبُور مملُوءَةٌ ظُلْمةً عَلَى أَهْلِهَا ، وإِنَّ اللَّه تعالى يُنَوِّرهَا لَهُمْ بصَلاتِي عَلَيْهِمْ » متفقٌ عليه .

قوله : « تَقُمُّ » هو بفتحِ التَّاءِ وَضَمِّ الْقَافِ : أَيْ تَكنُسُ . « وَالْقُمَامةُ » : الْكُنَاسَةُ . «وَآذَنْتُمونِي » بِمدِّ الهَمْزَةِ : أَيْ : أَعْلَمتُمُونِي .

އަދި އެ صحابي (އެބަހީ މާތް الله ރުއްސުންތެރިވި أبو هريرة) ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ނިކަމެތި ކަޅު އަންހެނަކު ނުވަތަ ޒުވާން ފިރިހެނަކު މިސްކިތުގެ ކުނިކަހާ ސާފުކުރުމުގެ މަސައްކަތްތަކެއް އަދާކުރުން ގެންދިޔައެވެ. ފަހެ رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އަށް އޭނާ ފެނިވަޑައިނުގަންނަވާތީ ދުވަސްކޮޅަކަށް ފަހުން އޭނާ ކަހައިރީ އެއްސެވިއެވެ. ފަހެ އަޞްޙާބުން ވިދާޅުވިއެވެ. އޭނާ ނިޔާވެއްޖައީއެވެ. حديث ކުރައްވައެވެ. އޭނާ މަރުވިއިރު ތިޔަބޭފުޅުން ތިމަންކަލޭގެފާނަށް އަންގަވާނުލީ ކީއްވެ ހެއްޔެ ވިއްޔާ! ދެންނެވިއެވެ. އޭނާ އަކީ މާމުހިއްމު މީހެއް ކަމަށް އަޞްޙާބުން ދެކެވޮޑިގެން ނުގެންނެވިއެވެ. ފަހެ حديث ކުރައްވައެވެ. އޭނާގެ ގަބުރު ތިމަންކަލޭގެފާނަށް ދައްކަވާށެވެ. ފަހެ އަޞްޙާބުން އެކަލޭގެފާނަށް އެގަބުރު ދައްކަވައިދިނެވެ. ފަހެ އޭނާގެ މައްޗަށް އެކަލޭގެފާނު ނަމާދު ކުރެއްވިއެވެ. ދެން އެއަށްފަހު حديث ކުރައްވައެވެ. ހަމަކަށަވަރުން قبرތައް އޭގެ އަހުލުވެރިންގެ މައްޗަށް އަނދިރިކަމުން ފުރިގެންވެއެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالى، ތިމަންކަލޭގެފާނު، އެބައިމީހުންގެ މައްޗަށް ކުރައްވާ ނަމާދުގެ ސަބަބުން އެގަބުރުތައް އަލިކޮށް ދެއްވައެވެ.

257- وعنه قال : قال رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « رُبَّ أَشْعثَ أغبرَ مدْفُوعٍ بالأَبْوَابِ لَوْ أَقْسمَ عَلَى اللَّهِ لأَبرَّهُ » رواه مسلم .

އަދި އެ صحابي (އެބަހީ މާތް الله ރުއްސުންތެރިވި أبو هريرة) ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރައްވައެވެ. ބޮލުގެ އިސްތަށިގަނޑު ވިއްސާރައިގެންފައިވާ މުޅި ހަށިގަނޑު ހިރަފުހުން ބޮޑުވެފައިވާ ހާލު، ގެގެ ދޮރުތަކުން ދުރުކުރެވޭ ދުއްވާލެވޭ ކައިރިން ފަހަތަށް ނިކަމެތިވެފައިވާ އެތައް ބަޔަކު ތިމަންނަމެންގެ ސަބަބުން اللهގެ حضرةގައި އެހެންނަމަވެސް މީސްތަކުން ވުރެ މާބޮޑުން ބައެވެ. އެހެން

ކަމުން އަހަރަ ފިޔަވާ މާތްالله ކަންތައްތަކުގައި އައްޔަގެ ބޮޑުވިހަރަ މާތް الله އަހިހަކަން އަތަމަށް ފުރުއްތަވާ
ދެއްވައެވެ.

258- وعن أُسامَة رضي اللَّه عنه عن النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « قُمْتُ عَلَى باب الْجنَّةِ ، فَإِذَا عامَّةُ مَنْ دخلَهَا الْمَسَاكِينُ ، وأَصْحابُ الجَدِّ مَحْبُوسُونَ غيْر أَنَّ أَصْحاب النَّارِ قَدْ أُمِر بِهِمْ إِلَى النَّارِ . وقُمْتُ عَلَى بابِ النَّارِ فَإِذَا عامَّةُ منْ دَخلَهَا النِّسَاءُ » متفقٌ عليه .

« وَالجَدُّ » بفتحِ الجيم : الحظُّ والْغِنِي . وقوله : « مَحْبُوسُونَ » أَيْ : لَمْ يُؤذَنْ لَهُمْ بَعْدُ فِي دُخُول الجَنَّةِ .

މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި أسامةގެފާނު، ސަލާމާއި ސަލަވާތްލެއްވި ނަބިއްޔާގެފާނުގެ އަރިހުން ރިވާ ކުރެއްވިއެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިމަންރަސޫލާ ސުވަރުގޭގެ ދޮރާށުމަތީގައި ހުއްޓިވަޑައިގެން ހުންނެވީމެވެ. އެތަނަށް ޢާއްމުކޮށް ވަދެގެން ތިބީ (صالح ބަޔަކުމީހާއި އަދުލާ) މިސްކީނުންނެވެ. އަދި ސުވަރުގޭގެ ދޮރުމަތީގައި އެތަނަށް ނުވަދެ ހުއްޓުވާލެވިފައިވާ (މާތްالله ގެ ހުއްދައަށް ފުރުޞަތު ނުލިބޭ) ބައެއް މުއްސަނދިން ތިއްބެވެ. އަދި ނަރަކަވަލީން ނަރަކައަށް އެއްލައިލުމަށް އަމުރު ކުރެވުނެވެ. އަދި ތިމަންރަސޫލާ ނަރަކައިގެ ދޮރުމަތީގައި ހުއްޓިވަޑައިގެން ހުންނެވީމެވެ. އެތަނަށް ވަދެގެންތިބި ގިނަމީހުންނަކީ އަންހެނުންނެވެ.

259- وعن أَبي هريرة رضي اللَّه عنه عن النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « لَمْ يَتكَلَّمْ فِي المَهْدِ إلاَّ ثَلاثَةٌ : عِيسى ابْنُ مرْيَمَ ، وصَاحِب جُرَيْجٍ ، وكَانَ جُرَيْجٌ رَجُلاً عَابداً ، فَاتَّخذَ صَوْمعَةً فكانَ فِيهَا ، فَأَتَتْهُ أُمُّهُ وَهَو يُصلي فَقَالَتْ : يا جُرَيْجُ ، فقال : يَارَبِّ أُمِّي وَصَلاتِي فَأَقْبلَ عَلَى صلاتِهِ فانْصرفَتْ فَلَمَّا كَانَ مِنَ الْغَدِ أَتَتْهُ وهُو يُصَلِّي ، فقَالَتْ : يَا جُرُيْجُ ، فقال : أَيْ رَبِّ أُمِّي وَصَلاتِي . فَأَقْبَلَ عَلَى صَلاَتِهِ ، فَلَمَّا كَانَ مِنَ الْغَد أَتَتْهُ وَهُو يُصَلِّي فَقَالَتْ : يَا جُرَيْجُ فقال : أَيْ رَبِّ أُمِّي وَصَلاتِي ، فَأَقْبلَ عَلَى صَلاتِهِ ، فَقَالَتْ : اللَّهُمَّ لا تُمتْه حَتَّى ينْظُرَ إِلَى وُجُوه المومِسَاتِ . فَتَذَاكَّرَ بَنُو إِسْرائِيلَ جُرَيْجاً وَعِبَادَتَهُ ، وَكَانَتِ امْرَأَةٌ بغِيٌّ يُتَمَثَّلُ بحُسْنِهَا ، فَقَالَتْ : إنْ شِئْتُمْ لأَفْتِنَنَّهُ ، فتعرَّضَتْ لَهُ ، فَلَمْ يلْتَفِتْ إِلَيْهَا ، فَأَتتْ رَاعِياً كَانَ يَأْوِي إِلَى صوْمعَتِهِ ، فَأَمْكَنَتْهُ مِنْ نفسها فَوقَع علَيْهَا . فَحملَتْ ، فَلَمَّا وَلدتْ قَالَتْ : هُوَ جُرَيْجٌ ، فَأَتَوْهُ فاسْتنْزلُوه وهدَمُوا صوْمعَتَهُ ، وَجَعَلُوا يَضْرِبُونهُ ، فقال : ما شَأْنُكُمْ ؟ قالوا: زَنَيْتَ بِهذِهِ الْبغِيِّ فَولَدتْ مِنْك . قال : أَيْنَ الصَّبِيُّ ؟ فَجاءَوا بِهِ فقال : دَعُونِي حَتَّى أُصَلِّي فَصليَّ ، فَلَمَّا انْصَرَفَ أَتَى الصَّبِيَّ فَطَعنَ فِي بطْنِهِ وقالَ : يا غُلامُ مَنْ أَبُوكَ ؟ قال : فُلانٌ

الرَّاعِي ، فَأَقْبلُوا علَى جُرَيْجُ يُقَبِّلُونَهُ وَيَتَمَسَّحُونَ بِهِ وقَالُوا : نَبْنِي لَكَ صومْعَتَكَ مِنْ ذَهَبٍ قال : لا، أَعيدُوهَا مِنْ طِينٍ كَمَا كَانَتْ ، فَفعَلُوا . وَبيْنَا صَبِيٌّ يرْضعُ مِنْ أُمِّهِ ، فَمَرَّ رَجُلٌ رَاكِبٌ عَلَى دابَّةٍ فَارِهَةٍ وَشَارةٍ حَسَنَةٍ فَقالت أُمُّهُ : اللَّهُمَّ اجْعَل ابْنِي مثْلَ هَذَا ، فتَرَكَ الثَّدْيَ وَأَقْبَلَ إِلَيْهِ فَنَظَرَ إِلَيْهِ فقال : اللَّهُمَّ لا تَجْعَلْنِي مِثْلهُ ، ثُمَّ أَقْبَلَ عَلَى ثَدْيِهِ فَجَعْلَ يَرْتَضِعُ» فكَأَنِّي أَنْظُرُ إِلَى رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم وَهُوَ يحْكِي ارْتِضَاعَهُ بِأُصْبُعِهِ السَّبَّابَةِ فِي فِيهِ ، فَجَعلَ يَمُصُّهَا، قال : « وَمَرُّوا بجَارِيَةٍ وَهُمْ يَضْرِبُونَهَا، وَيَقُولُونَ : زَنَيْتِ سَرَقْتِ ، وَهِيَ تَقُولُ : حَسْبِيَ اللَّهُ وَنِعْمَ الْوكِيلُ . فقالت أُمُّهُ : اللَّهُمَّ لا تَجْعَلْ ابْنِي مِثْلَهَا ، فَتَركَ الرِّضَاعَ وَنَظَرَ إِلَيْهَا فقال : اللَّهُمَّ اجْعَلْنِي مِثْلَهَا ، فَهُنالِكَ تَرَاجعَا الحَدِيثِ فقالَت : مَرَّ رَجُلٌ حَسنُ الهَيْئَةِ فَقُلْتُ : اللَّهُمَّ اجْعَلْ ابْنِي مِثْلَهُ فَقُلْتَ : اللَّهُمَّ لا تَجْعَلنِي مِثْلَهُ ، وَمَرُّوا بهَذِهِ الأَمَةِ وَهُم يَضْرِبُونَهُا وَيَقُولُونَ : زَنَيْتِ سَرَقْتِ ، فَقُلْتُ : اللَّهُمَّ لا تَجْعَلْ ابْنِي مِثْلَهَا فَقُلْتَ : اللَّهُمَّ اجعَلْنِي مِثْلَهَا ؟، قَالَ : إِنَّ ذلِكَ الرَّجُلَ كَانَ جَبَّاراً فَقُلت : اللَّهُمَّ لا تجْعَلْنِي مِثْلَهُ ، وإِنَّ هَذِهِ يَقُولُونَ لها زَنَيْتِ ، وَلَمْ تَزْنِ ، وَسَرقْت ، وَلَمْ تَسْرِقْ ، فَقُلْتُ : اللَّهُمَّ اجْعَلْنِي مِثْلَهَا »

متفق عليه.

މާތްالله ރުއްސެވުންތެރިވި أبو هريرة، ސަލާމާއި ސަލަވާތްލެއްވި ނަބިއްޔާގެފާނުގެ ރިވާއިން ރިވާކުރައްވައެވެ. އަކަމަރާގުން حديث ކުރައްވައެވެ. ބިސްކަލުގައި ތުއްތު ކުދިންނޭ ބުނެފައި ވާނީ ތިން ކުދިންނެވެ. އެކަކީ مريَمްގެފާނުގެ ދަރިކަލުން عيسى ގެފާނެވެ. އަނެއް جُرَيْجُ ސާހިބާގެ ކުއްޖާ (ބަނީ އިސްރާއީލުގެ އަޅުވެރިއަކާއި ނިސްބަތްވާ ކުއްޖެއް) ކަމުގައިވެއެވެ. جُرَيْجُ އަކީ އަޅުކަމުގައި މަޝްޣޫލުވާ އަޅުން ދެކެވެ. ފަހު ދުވަހެއްގައި އަޅުވެރިކަމުގައި އަޅުކަން ކުރައްވާ ގޮތުގައެވެ. އެއީ ދުވަހަކު ކާފަރުގެ ސަލާތުގައި ތިއްބައެވެ. އޭނާ ގޮވައިފި ނަމަވެސް ޖަވާބު ނުދިނެވެ. ފަހެ އޭ جُرَيْجُ އޭ ކާލާފައި އަޅުކަމަށް ގޮތްލާނެވެ. ފަހެ އޭނާ دعاء ކުރެއްވިއެވެ. اللهم އަހަރެމެން ބޯކަޑައިގެން ގޮސްފިއެވެ! މި އަނގަ ގޮތުގައި إجاب ދިނުމާއި ނުދިނުމުގެ ކުރުމާ، މި ދުވަސް މިއަނގަ ގޮތްކަން ބަލާށެވެ ފިޔަވައިއެވެ. އެދި އަޅުގެ ފަހުން ސަލާމު ދެއްވައިގެން ކުރުން ގެއިގެ ދަތުރު ހުރެއްޖެއެވެ. (ފަހެ އޭނާގެ ގޮތުގަ) އޭނާގެ ހެޔޮވެރިޔެއެވެ. ދުނިޔެ ދީނާ އަހަރެން އަޅުކަމަށް ގޮތްލާ ޖެހުނީމެވެ. އެދި އަލުގައި އަޅު ފަހު ސަލާމުދެއްވިއެވެ. ފަހެ އަޅުކަމަށް ގޮތްލައްވައިފި. އޭ جُرَيْجُ އޭވެ! އޭނާ دعاء ކުރެއްވިއެވެ. اللهم އަހަރެމެން ބޯކަޑައިގެން ގޮސްފިއެވެ! މިއަނގަ ގޮތުގައި إجاب ދިނުމާއި ނުދިނުމުގެ ކުރުމާ، މިދުވަސް މިއަނގަ ގޮތްކަން ބަލާށެވެ ފިޔަވައިއެވެ. އެދި ސަލާމު ދެއްވައިގެން ކުރުން ގެއިގެ ދަތުރު ހުރެއްޖެއެވެ. ފަހެ އެގެ ހެޔޮވެރިޔަކު

އަޅަނބަލުގެ އަނގައިލާ އަޅުގަނޑު ހިމޭނުވީއެވެ. އަދި އަހަރެމެން (ވެސް) އޭނާ ހުރީ ނަމާދުކުރަމުންނެވެ. ފަހެ އަޅަނބަލުގެ ގޮވާލިއެވެ. އެ جُرَيْجُ އެވެ. ފަހެ އޭނާ دعاء ދެއްވިއެވެ. اللهم ހައްދަވައި ބޭކަލަކުއްވި ރަސޫލާއެވެ! މި އަލަށް ގޮސްލައިން إجاب ދިނުމައި ނަމާދުފުރިހަމަ ކަލާމައި، މިދަރިކަލުން މިއަލަށް ގޮއްވާން ވެދެވުނީއެވެ. އަދި އަންމަފުޅުން ނަމާދު ފުރިހަމަ ކުރުމުން މަލާ ދުވި ހަމައިޖެހުނީއެވެ. އަހަރެމެން އަޅަނބަލުގެ އޭނާއަށް ބަދުދعاء ކުރިއެވެ. اللهم ހައްދަވައި ބޭކަލަކުއްވި ރަސޫލާއެވެ! މިނާއަށް ޒާނީ ކަމު އަނބުރާއޮބުއްވާނެ މުނީ ކަލާ ނުދެއްކެވުމަށް ބަނީއިސްރާއީލުގެ ބަޔަކު މިޔަރުން މި جُرَيْجُ ގާއި އޭނާގެ އަޅުގަނޑު ވީރާ ޖާގޭ ހަދައިވެ. ބަނީވީއެވެ. އަދިވެސް ފުރަގަސް އަރިސްބަރި ބާސްޓީ އަނބުރާނަ ހައްޖެވެ. އައީ ރިޔާލުމުން މިސްކިތް ޒަހަމަދު އަނބުރާނަލާވެ. އަޅަނބަލުގެ ބޭނުމެވެ. ބަހާމުން އަދި ބަލުން ވެސްޓާ ވަގުތަކު އޭނާ (އަޅުގެ جُرَيْجُ) މަޑުމަރައްދުވި ފާނުމަވެ. ފަހެ (އަމިއްލަގެ ވާހިދައި ޢަލީ) އޭނާއަށް ދައި ދައްކަން މި ކަނބަލުގެ ފާނުޖެއްވެ. ނަމަވެސް އަޅަމުކަން އޭނާ ނުއަނބުރާ ބިނާވެ. އަނމު ފުރުން އަފުއްޔެގެ ކާރިޔައި ޒަނަވާރު ހައިހަށްފުން އަލުން ފުރުހަނދުގެ ގަބޫލު މިކަނބަލުގެ އަޅުވައިޖެއްވެ. އަދި އަމިހަ ކުރަސް جنسي ގުޅުން ހިނގައިވައިގެން ބަލާވާ އިނގޭގެން ފުރެވެ. ވިހައިމަނުފުހަ ބާނީނުވެ. މައި جُرَيْجُ ގެ ދަރިއަކުވެ. ފަހެ ޤައުމުގެ މީހުން جُرَيْجُ ކައިރިއަށް އައިސްވައިޖެއްވެ. އަދި އޭނާ ފުއްޓުން ދަމުނަރަ އަފުއްލި މުގުރާ ވިސްވިސްކާލަން އޭނާގެ ގައިގައި ބިޔާ އަނިޔާކާލަން ހަދައިފިއެވެ. އޭނާ ބޭނުމެވެ. ބިޔަބައިމީހުން ބިއްދާ އުފެއްޔާ ޖައްވެގެން ހަމައިވެ؟ ފަހެ އަމިހުން ބުނުއްވެ. ކާޅާ މިހިރަ ކަނބަލޭ އަނބުރުނުހާ ރޭނާ ކާރިނުން ހުރި؟ ފަހެ ކާލާއަކު އޭނާ ދަރިއަކު ވަޒަނިފުއެވެ. އޭނާ ބޭނުމެވެ. އަޅާގެ މި ކުއްޖަކާ؟ ފަހެ އަމިހުން އަޅާގެ ގޮސްސަވާފުއެވެ. އޭނާ ބޭނުމެވެ. ބިމަށްފާނަށް އަނބުރާ ނުކާލާ ކަޑުވަގަބެ ކާރާލާ މުޑުކާރުކަދުނުވެ. އައިސްފުރަ ނަހަމަދުއި ކާލަރިއެވެ. އަދި ނަހަމަދު ކާލަނިމުމަން އަޅާގެ ކާރިއަށް އައެވެ. އަދި އަޅާގެ ބަނޑަކަ ފަހަމަރާފޫއި އައްސަވައެވެ. އެ ބިއްބި ދަރިފުދައެވެ. ދަރިފުދާގެ ބައްޕާ އަހީ ކާލާ ހައްދަވާ؟ އަޅާގެ ބޭނުމެވެ. (ބިމަށްނަގެ ބައްޕާ އަހީ) މިވެނި ބޭނުލާ ހަރު ޒަނަވާރު ހައި ހައްޖެހުގިލާވެ. އައަޒު އިވިމުން އަބައިމިހުން جُرَيْج ކާރިއަށް އައްވެ އަނގައިން ބަސްވުމަ ގައިގައި ފުރިމާ ހަދައިން ފުޅަކެ. އަދި ބޭނުމެވެ. ބިމަށްމުން ބިބަގެ ފުއްލި ގަނޑުން (އައިޓުން) ބިނާކޮށް ދީފާނަމެވެ. އޭނާ ބޭނުމެވެ. ނޫނެކެވެ. އިހުވެސް ހުރިގޮތަށް މަހުން ހަދައިދޭށެވެ. ފަހެ އަބައިމީހުން ހުރީ އަގަބަށް އަބުން ހަދައިދިނުއެވެ.

އަދި ތިޔަބޭފުޅުން އައުމަށްޓަކައި ވާހަކަ ދައްކާ އިންސާނުންގެ ކިބައިގައި ހުރިހާ ކަމެއް. މިކަމުގައި ކަންތައް އިންސާނާ ކިބައި ބޭނުން އިންތިޒާރު ކަލޭގެފާނު ސަލަވާތްތަކާއި ކަމުގައި ޙަޟްރަތުން ވެރިކަމުގެ ދަރުމަވެ. ތިޔަ އަޅުގަނޑުގެ ކަންމަ ބޮޑުވެ. اللهم ހައްދުވައި ބޮޑު ކަރާމާތް ރަސްކަލާނގެ! ތިމަންނަގެ މަދަދު އަށް ފަދަ ދީލަތި ހައްދުވައިދޭވެ! ތިޔަ އަޅުގަނޑު ކަމާ ބޭނުން ހައްޤުވެރިވާ އަމީނާ ދީމާލުން އިންޒާރު ބޮޑުވެ. اللهم ހައްދުވައި ބޮޑުކަރާމާތް ރަސްކަލާނގެ! ވީމާ އަޅުގަނޑު ދީލަތި ނަރައްދުވާނދޭވެ! ދޭން އަޅުގަނޑު ކަންމަތީ ގާތުން އިންޒާރުކުރެއްވި ކަލޭ ދުޢާކުރައްވައިދިނުމެވެ. (މި حديثގައި ރާޒީ ވިދާޅުވީއެވެ. رسول الله صلى الله عليه وسلم މި حديث ދެއްވީ ހިތުގެ ގޮތުން ހަރަކާތްތެރި މިހާރުވެސް ތިމަންނާ ދީނުން ކަލާނގެއެވެ. މިކަމުގައި ކަރަ ބޮޑުވުރި ވަހަކަ حديث ކަރާމާތް ހިތުގެ އަކަލާގެދީން އަކާލާގެދީނުގެ ޝަރީޢަތް އިސްލާމް އަނގަބަހުން ޖައްސަވައި ކަމުގައިކަ ބަރަކާތް ދޮރުވަމެ ދާއިރާ ގެއްލިގެން ދިނުމަކީއެވެ. ދީން އަޅުގަނޑު حديث ކަރާމާތްވީއެވެ.) ކަމާއިބަރަކާތް ތިޔަ އަދުމައިންގެ ކަރުމަތީން އަލައިންނާ ތީފާ އަހުލާ ކަރުމަތި ގެންދިޔުމެވެ. އަދި އަޅުގަނޑު ކިޔާ އަޅު އިވުނެވެ. ކަލާ ތިރީގެ ބޭނުން ކަރާދުއެވެ. އަދި ކަލާ ތިރީގެ ވެއްކާން ކަރާދުއެވެ. އަދި އަކަލާބެލޭ حَسْبِيَ اللّٰهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ ކިޔަމުން ގަންނަވާއެވެ. ތިޔަ އަކާއަޅުގަނޑު ކަންތައް دعاء ކަރާމަތުވިއެވެ. ހައްދުވައި ބޮޑުކަރާމާތް ރަސްކަލާނގެ! މިންވަރު ދީލަތި މަދަދުކޮށް ނަރައްދުވާނދޭވެ! ތިޔަ އަޅުގަނޑު ކަންމަ ބޮޑުވެ ހައްޤުވެރިވާ އަމީލާ އަހަރެންނާއި ދީމާލުން ބޮޑުކަރާމާތް. އަދި ބޮޑުވެ. ހައްދުވައި ބޮޑުކަރާމާތް ރަސްކަލާނގެ! ވީމާ އަޅުގަނޑު ދީލަތި ނަރައްދުވާނދޭވެ! މިޔަސްބޯން މި ދީމާލުގެ މަތިކަމަށް ބާސް ގެނައުމަށެވެ. ތިޔަ ކަންމަ ބޮޑުވެ. ނުލާޔާ ޖިބީ މާލާ ބޮޑުކަމެއް ދީލަތި ދިޔަޔާ ތިޔަ އަހަރުން دعاء ކުރާށެވެ. ހައްދުވައި ބޮޑުކަރާމާތް ރަސްކަލާނގެ! އަހަރުމެން މަދަދުކޮށް އަބަދު ދީލަތި ހައްދުވާނދޭވެ! ތިޔަ ޖިކާއި دعاء ކުރައްވެ. ހައްދުވައި ބޮޑުކަރާމާތް ރަސްކަލާނގެ! ޖިމްނަނަ އަބަދު ދީލަތި ނަރައްދުވާނދޭވެ! އަދި އައުރު އަދުނަބާ މިހެން ލާއިގެން ކަރުމަތީ މިހެން ދިޔައީ އަބަދު އަދުރުން ޖިބީ އަރިހުން ކަރާމާތްތެރިކަމެވެ. އަދި އަދުރުން ދިޔައީ އަބާއަ ވިގާ ހިނދުއަބާ ގިޔަމާތަކެވެ. ތިޔަ ޖިމްނަނަ دعاءކަރުމަވެ. ހައްދުވައި ބޮޑުކަރާމާތް ރަސްކަލާނގެ! ޖިމްނަނގެ މަދަދުކޮށް އަބަދުދީލަތި ނަރައްދުވާނދޭވެ! ތިޔަ ކާއި دعاء ކަރާއެވެ. ހައްދުވައި ބޮޑުކަރާމާތް ރަސްކަލާނގެ! ވީމާ އަބަދު ދީލަތި ނަރައްދުވާނދޭވެ! މިކަމުގައި ޖޭބަތު ދީނުގެ. (އަނބުރާއެވެ.) އަދިރު ދިޔަ މަދަހަބާއްޔާ جبار އަކެވެ. އަރުނަގެ އަރުކަރުން دعاء ކުރާށެވެ. ހައްދުވައި ބޮޑުކަރާމާތް ރަސްކަލާނގެ! ވީމާ އަބަދު ދީލަތި ނަރައްދުވާނދޭވެ! އަދި ހަމަކަލާތަކާރުން އަދުރު އަނބުރާ އަރު އަދުރުން ޖިބީއަރު

ގޮވުމެން ދިޔައީ އޭނާ ޒިނޭ ނުކުރާ ހާލުގައެވެ. އަދި ވަގަށް ގޮވުމެން ދިޔައީ އޭނާ ވައްކަން ނުކުރާ ހާލުގައެވެ. އެހެންވެ އަހަރެން دعاء ކުރީމެވެ. ކަލޭފުޅު ހެއްދެވި ބޮޑުކަލާނގެއަށް ތަސްބީހަކުރާނީ! މިއަދާ އެހެރީ މީހަކަށް ހެއްދަވާނީއެވެ!

އިތުރު ބަޔާން: މި حديث ގައި ޚިޔާލީގެ عمر ގެ ވާހަކަ ދެއްކި ކުޑަކުދިން ތިމާވެށި ކަރިދެވިލަފާ ބިން ކިޔަނިވި ބޮޑެތި ވެރިކަން ދިފާވިލަތައް ކުދިން ތިމާވެށި ތިމާގެ ކަރިކަނިޔޫނީ އެކުދިން ވަރުކަ ބާރުގަދަ ހިފެހެއްޓުމެވެ. މި حديث ބޮޑަކާއި އެހެން ބަޔަކު حديث ބަލަނިވިފިލާ ކިޔަމަނުވާ ތަކެތި ގަވާއިދުތައް އަސާސީ ރޫހު ބިނާވެއްޖެއެވެ. އެހެންކަމުން حديث علمވެރިން ތިޔަގަވައިތެ ހެ ކުރާނެ ހެކިކަން ކަމެއްކަމަށް މަސައްކަތް ކުރަނީއެވެ.

« والمُومِسَاتُ » : بضَمِّ الميم الأُولَى ، وإِسكان الواو وكسر الميم الثانيةِ وبالسين المهملَةِ وهُنَّ الزَّوانِي . والمُومِسةُ : الزانية . وقوله : « دابَّةً فَارِهَة » بِالْفَاءِ : أَي حاذِقَةٌ نَفِيسةٌ . «الشَّارَةُ » بِالشِّين المعْجمةِ وتَخْفيفِ الرَّاءِ : وَهِي الجمالُ الظَّاهِرُ فِي الهيْئَةِ والملْبسِ . ومعْنى وصل « تَرَاجعا الحدِيث » أَيْ : حدَّثَتِ الصَّبِي وحدَّثَهَا ، واللَّه أعلم .

33- باب ملاطفة اليتيم والبنات وسائر الضَّعَفة والمساكين والمنكسرين والإِحسان إليهم والشفقة عليهم والتواضع معهم وخفض الجناح لهم

يتيمންނަށާއި އަދި އަންހެން ދަރިންނަށާއި އަދި ބަލިކަށި ނިކަމެތިންނަށާއި އަދި مسكينންނަށާއި އަދި އަނިޔާވެރިވެ ހިތްހަމަނުޖެހޭ މީހުންނަށް ރަޙްމަތްތެރިވުމާއި އަދި އެމީހުންނަށް ހެޔޮކަންތައް ކުރުމާއި، އަދި އެމީހުންގެ މައްޗަށް އޯގާތެރިވުމާއި އަދި އެމީހުންނާއި ގާތްވުމާއި ނިކަމެތިކަމާއެކު ބަރާބަރުވުމާއި އަދި އެމީހުންނަށްޓަކައި ފިޔަތްތައް ކުޑަކުރުމާއި ބެހޭ ބާބު
ވަގުތުގާ باب.

قَالَ اللهُ تَعَالَى : ﴿ وَاخْفِضْ جَنَاحَكَ لِلْمُؤْمِنِينَ ﴾ [الحجر : 88] ،
މާނައީ: "އަދި މުއުމިނުންނަށްޓަކައި، ކަލޭގެފާނުގެ ފިޔަތް ޖެހިލުއްވާށެވެ! (އެބަހީ: ތަވާޟުޢުވެ ލޯބިވެތި ވެގެންނެވާށެވެ!)"

وَقالَ اللهُ تَعَالَى : ﴿ وَاصْبِرْ نَفْسَكَ مَعَ الَّذِينَ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ بِالْغَدَاةِ وَالْعَشِيِّ يُرِيدُونَ وَجْهَهُ وَلا تَعْدُ عَيْنَاكَ عَنْهُمْ تُرِيدُ زِينَةَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا ﴾ [الكهف : 28] ،

މާނައީ: "އަދި އެއުރެންގެ ވެރިރަސްކަލާނގެ ވަޖްހުފުޅު އެދިގެން، އެކަލާނގެއަށް، ހެނދުނާއި، ހަވީރު دعاءކުރާ އަޅުކަންކުރާ މީހުންނާއެކު، ކަލޭގެފާނުގެ ނަފްސު ހިފަހައްޓަވާށެވެ، ތާޒާ، އައްޔަށްއިނހިތަވާ ފަހަނަޅައި ދިޔުންދުއްވާނޫވެ!"

وَقالَ اللهُ تَعَالَى : ﴿ فَأَمَّا الْيَتِيمَ فَلا تَقْهَرْ وَأَمَّا السَّائِلَ فَلا تَنْهَرْ ﴾ [الضحى : 9-10] ،

މާނައީ: "(ދަންނާށެވެ!) ފަހެ، ކަލޭގެފާނު ޔަތީމުކުއްޖާ ނިކަމެތިކޮށް ނުލައްވާށެވެ! އަދި ދަންނާށެވެ! ކަމަކަށް އެދި އަންނަ މީހަކަށް، ކަލޭގެފާނު ނުރުހުމުގެ ބަސްފުޅު ވިދާޅުނުވާށެވެ!"

وَقالَ اللهُ تَعَالَى : ﴿ أَرَأَيْتَ الَّذِي يُكَذِّبُ بِالدِّينِ فَذَلِكَ الَّذِي يَدُعُّ الْيَتِيمَ وَلا يَحُضُّ عَلَى طَعَامِ الْمِسْكِينِ ﴾ [الماعون : 6] .

މާނައީ: "(ޔާރަސޫލުﷲއެވެ) ޖަޒާދުވަހުގެ ދީނަށް ދޮގުކުރާ މީހާ ކަލޭގެފާނު ދެކެވަޑައިގެންނެވީމެވެ؟ ފަހެ، އެއީ ޔަތީމުކުއްޖާ ކާއްޖަހައި ދުރަށްލާ މީހާއެވެ. އަދި މިސްކީނުންނަށް ކާނާދިނުމުގެ މައްޗަށް ބާރުނާޅާ މީހާއެވެ."

260- عن سعد بن أَبي وَقَّاص رضي اللَّه عنه قال : كُنَّا مَعَ النَّبيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم سِتَّةَ نفَر ، فقال الْمُشْرِكُونَ للنَّبيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : اطْرُدْ هُؤُلاءِ لا يَجْتَرِئُون علينا ، وكُنْتُ أَنا وابْنُ مسْعُودٍ ورجُل مِنْ هُذَيْلٍ وبِلال ورجلانِ لَستُ أُسمِّيهما ، فَوقَعَ فِي نَفْسِ رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ما شاءَ اللَّه أَن يقعَ فحدث نفْسهُ ، فأَنْزَلَ اللَّهُ تعالى : { ولا تَطْرُدِ الَّذِينَ يَدْعُون رَبَّهُمْ بالْغَداةِ والعَشِيِّ يُرِيدُونَ وجْهَهُ } [الأنعام : 52] رواه مسلم.

މާނައީ الله ތަޢާލާ ރުހިވޮޑިގެންވާ سعد بن أَبي وَقَّاص أُسامَةَގެ ރިވާޔަތް ނަކަލުކޮށްދެއްވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންމެންގެ ހަ މީހުން ނަބިއްޔާ صلى الله عليه وسلمގެ އަރިހުގައި ތިބީމެވެ. ފަހެ، مُشْرِكُ ންގެ ބަޔަކު ނަބިއްޔާގެ އަރިހުގައި ދެންނެވިއެވެ. މި (ނިކަމެތި)މީހުން (ތިމަންމެންގެ މަޖިލިސްތަކުން) ދުރުކުރައްވާށެވެ. ތިމަންމެންނާ ގާތަށް ވަދެއުޅުމުގެ ހިތްވަރު އެމީހުންނަށް ނުލިބޭނެއެވެ. (ހަމަ ވިދާޅުވިއެވެ. އަހަރެމެން

ތިބީ ތިމަންނަ (އަހަރެ سعد بن أَبي وَقَّاص) އާއި އަދި ابْنُ مسعُود އާއި އަދި هُذَيْل قبيلىގެ މީހަކާއި އަދި بلال އާއި އަދި އެހެން ދެމީހަކާއެވެ. އެދެމީހުންގެ ނަން ތިމަން ހާމަ ނުކުރާ ހުރީމެވެ.) ދެން މާތް الله سبحانه وتعالى ރަސޫލާގެ ހިތްފުޅުގައި އެކަން ވަޑައިގެންނެވުމުން އިސްތިޢާރާތްތަކާ ގުޅޭ މަޢުނާ ރަސޫލާގެ ހިތްފުޅުން ރަސޫލާ ކުރެއްވުން އެދިވަޑައިގަތެވެ. އަދި ރަސޫލާގެ ކުރެއްވުން ނިންމެވިއެވެ. ދެން މާތް الله سبحانه وحي ބާވައިލެއްވިއެވެ. {ولا تَطْرُدِ الَّذِينَ يَدْعُون رَبَّهُمْ بالْغَداةِ والعَشِيِّ يُرِيدُونَ وجْهَهُ} الانعام **52** މާނައީ މާތް الله سبحانه وتعالى ގެ މޫނުމަތި އެދިގެން ހެނދުނާއި ހަވީރު دعاءކުރާ މީހުން ދުރު ނުކުރައްވާށެވެ.

261- وعن أَبي هُبيْرةَ عائِذِ بن عمْرو المزَنِيِّ وَهُوَ مِنْ أَهْلِ بيْعةِ الرِّضوانِ رضي اللَّه عنه، أَنَّ أَبا سُفْيَانَ أَتَى عَلَى سلْمَانَ وصُهَيْب وبلال في نفَرٍ فقالوا : ما أَخَذَتْ سُيُوفُ اللَّه مِنْ عدُوِّ اللَّه مَأْخَذَهَا ، فقال أَبُو بَكْرٍ رضي اللَّه عنه : أَتَقُولُونَ هَذَا لِشَيْخِ قُرَيْشٍ وَسيِّدِهِمْ؟ فَأَتَى النَّبِيَّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، فَأَخْبرهُ فقال : يا أَبا بَكْرٍ لَعلَّكَ أَغْضَبتَهُم ؟ لَئِنْ كُنْتَ أَغْضَبْتَهُمْ لَقَدْ أَغْضَبتَ رَبَّكَ ؟ فأَتَاهُمْ فقال : يا إِخْوتَاهُ آغْضَبْتُكُمْ ؟ قالوا : لا ، يغْفِرُ اللَّه لَكَ يا أُخَيَّ . رواه مسلم .

قولُهُ « مَأْخَذَهَا » أَيْ : لَمْ تَسْتَوفِ حقَّهَا مِنْهُ . وقولُهُ : « يا أُخيَّ » رُوِي بفتحِ الهمزةِ وكسر الخاءِ وتخفيفِ الياءِ ، ورُوِي بضم الهمزة وفتحِ الخاءِ وتشديد الياءِ.

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވާ أبو هُبيْرة عائِذِ بن عمْرو المزَني ގެ ރިވާޔަތުން ބަޔާންވެގެންވެއެވެ. އަދި އޭނާ بيْعة الرِّضوانގައި (بيْعة ރިޟްވާނުގެ ބައިޢަތުގައި) ހުރި މީހެކެވެ. ދެން އަބޫ سفيان ابو سُفْيان (އަބޫސުފްޔާނު) سلْمَان (الفارسي)އާއި صُهَيْب (الرومي) އާއި بلالٍ (الحبشى) އާއި ބައެއް ސަޙާބީން ތިއްބެވި ތަނަކަށް އައެވެ. އެހިނދު އެބޭކަލުން އާނ ދިމާލުން ބުނެދިނެވެ. اللهގެ ކަނޑިތަކުން الله ގެ ދުޝްމަނާގެ ކިބައިން އެއްވެސް حق ހިފައިނުދެއެވެ! (ދިނުމެވެ. އެބޭކަލުން އެފަދަ ބަސްތަކެއް ބުނެފައި ވަނީ ابو سُفْيان އާއި ދިމާލަށެވެ. އޭރު އޭނާ އިސްލާމް ނުވެއެވެ. حديبية ގެ صلحގެ ސަބަބުން މުސްލިމުންނާއި ކާފިރުންނާއި ދެމެދު ކުރެވުނު ޢަހުދު ބަރަޤާރުވެއެވެ. އެހެންވެ ބޭކަލުން ބަސްބުނެވުނެވެ.) ދެން އަބޫބަކުރު މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވާ އަބޫބަކުރުގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން قريش ގެ ބޮޑެއްގެ قدر އުފުލުމާ އަދި އެބޭކަލުންގެ ސަރުދާރަކާ ދިމާލުން ތިޔަ ބަސް ބުނެވިއްޖެ ބޭބޭއާއެވެ!

(އަބޫބަކުރުގެ ފާނުގެ ބަސްފުޅުގެ مقصدއަކީ ابو سُفْيَان އަދި قريشވެރިންގެ قدر ވެރިއަކަށްވާތީވެ އެކަމަށް عزةއަދާކުރުމުގެ ސަބަބުން އެންގެ ހިތްވަރުކުރި އިރުޝާދަށް ފުރަޔާކަން ދިއުމެއް އަދި އަންނައި މުއުމިނުންގެ ގޮތުން ބަދަލުވެގެންދިޔަ ބަރަކާތް.) ފަހެ އަބޫބަކުރުގެފާނު ސަލާމާއި ސަލާމްވާގެ ނަބިއްޔާކޮއްފާނުގެ އަރިހަށް ވަޑައިގެން އެވާހަކަ ދަންނަވައިފިއެވެ. އެހިނދު حديث ކުރައްވައިފިއެވެ. އޭ އަބޫބަކުރުގެފާނެވެ! ތިބާ އެބަފުޅުން ކޯފާ އުފެއްދުމަކަށްވެދާނެ ހެދި ވިސްނާވާށެވެ. ތިބާ އެބަފުޅުން ކޯފާ އުފެއްދުމަކަށް ކަލޭގެފާނު ކޮބައި ވެސްމަށް އަރުވައިދީފިނަމަ ތިމާ އާދަމް ކުރަސްވެސް ތިމާ އަޑުއިވައިގެން ގެންދެވުމެވެ. އެހިނދު ކޯފާއަށްވެއެވެ. ފަހެ (އަބޫބަކުރުގެފާނު) އެބަފުޅުންގެ އަރިހަށް އައިސްދީ ވަޑައިގެންވެއެވެ. އަދި ވިދާޅުވިއެވެ. އޭ اخންނޭވެ. ތިޔަބައިމީހުން ތިމަންނައަށް ތިބާފުޅުން ކޯފާ އުފެއްދީތަ ކަލޭގެ ކުރަންވެއްޖެހެއްޔެވެ؟ ބަޑުފުޅުން ވިދާޅުވިއެވެ. ނޫނެކެވެ. އޭ اخއެވެ. މާތް الله ކަލޭގެފާނަށް ފާފަ ފުއްސަވާ ދެއްވާށިއެވެ.

262- وعن سهلِ بن سعدٍ رضي اللَّه عنه قال : قال رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : «أَنَا وكافلُ الْيتِيمِ في الجنَّةِ هَكَذَا » وأَشَار بِالسَّبَّابَةِ وَالْوُسْطَى ، وفَرَّجَ بَيْنَهُمَا » . رواه البخاري.

و « كَافِلُ الْيتِيم » : الْقَائِمُ بِأُمُورِهِ .

މާތް الله ރުހިވެވޮޑިގެންވާ سهل بن سعد ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިމަންކަލޭގެފާނާއި އަދި ޔަތީމުން ބެލެހެއްޓުން ކުރާމީހާ ސުވަރުގޭގައި ތިބޭނީ މިހެން ކަމަށެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނު ދެމެދުއިނގިލި މެދާއި شهادة އިނގިލިއާ ދެމެދާއި ހުޅުވާލާ اشارة ކޮށް ދެއްވިއެވެ.

263- وعن أَبي هريرة رضي اللَّه عنه قال : قال رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : «كَافِل الْيتِيمِ لَهُ أَوْ لِغَـــيرِهِ . أَنَا وهُوَ كهَاتَيْنِ في الجَنَّةِ » وَأَشَارَ الرَّاوي وهُو مَالِكُ بْنُ أَنَسٍ بِالسَّبَّابةِ والْوُسْطى . رواه مسلم .

މާތްالله ރުހިވެވޮޑިގެންވާ أبو هريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިމާގެ ގާތްތިމާގެ ޔަތީމުކުއްޖަކު ނުވަތަ އެހެންމީހެއްގެ ޔަތީމުކުއްޖަކު ބަލަހައްޓާމީހާއާއި ތިމަންކަލޭގެފާނާއި ސުވަރުގޭގައި ތިބޭނީ އަދި މިކަހަލައިން

ކަމެވެ. (އަދި މިحديثގެ ރާވީ مَالِكُ بْنُ أَنَسގެފާނު އެކަލޭގެފާނުގެ މެދުއިނގިލިއާއި شهادة އިނގިލިން އިޝާރާތް ކުރެއްވިއެވެ.)

وقوله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « الْيَتِيمُ لَه أَوْ لِغَيرِهِ » معناهُ : قَرِيبهُ ، أَوْ الأَجنَبيُّ مِنْهُ، فَالْقرِيبُ مِثلُ أَنْ تَكْفُلَه أُمُّه أَوْ جدُّهُ أَو أخوُهُ أَوْ غَيْرُهُمْ مِنْ قَرَابتِهِ ، واللَّه أَعْلَم .

264- وعنه قال : قال رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « لَيْسَ المِسْكِينُ الذي تَرُدُّهُ التَّمْرةُ وَالتَّمْرتَــانِ، ولا اللُّقْمةُ واللُّقْمتانِ إِنَّمَا المِسْكِينُ الذي يتَعَفَّفُ » متفقٌ عليه .

އަދި އެ صحابي (އަބޫހުރައިރާ ރަޟިاللهُ ޢަންހުގެ ސުންނަތުގައި أبو هريرة)ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެއްކަދުރު ދެކަދުރު ނުވަތަ އެއްބުއި ދެބުއި ދީގެން، އަނބުރާ ފޮނުވައިލެވޭ މީހަކީ (حقيقي) މިސްކީނެއް ނޫނެވެ. (حقيقي) މިސްކީނަކީ (ފަގީރުކަން ފޮރުވައިގެން ސުވާލު ނުކުރާ) އޭނާ މީހުންގެ ކައިރިއަށް ... މީހާއެވެ.

وفي رواية في « الصحيحين » : « لَيْسَ المِسْكِينُ الذي يطُوفُ علَى النَّاسِ تَرُدُّهُ اللُّقْمةُ واللُّقْمتَان ، وَالتَّمْرةُ وَالتَّمْرتَانِ ، ولَكِنَّ المِسْكِينَ الذي لا يَجِدُ غِنًى يُغنْيِه ، وَلا يُفْطَنُ بِهِ فيُتصدَّقَ عَلَيهِ ، وَلا يَقُومُ فَيسْأَلَ النَّاسَ » .

بخاري އާއި مسلم ގެ ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. އެއްބުއި ދެބުއި ނުވަތަ އެއްކަދުރު ދެކަދުރު ދީގެން، އަނބުރާ ފޮނުވައިލެވޭ މިސްކީނުންގެ ކައިރިއަށް ... (حقيقي) މިސްކީނަކީ ނޫނެވެ. އަދި حقيقة ގައި މިސްކީނަކީ حاجة ފުއްދައިލެވޭ ވަރަށް އެއްޗެއް ނުލިބޭ މީހާއެވެ.

އަދި އޭނާގެ حالއެނގިގެން އޭނާއަށް صدقه ދީފައެއް ނުވާ މީހާއެވެ. އަދި އޭނާ މީސްތަކުންގެ ކައިރިއަށް ގޮސް ސުވާލު ކޮށް ނުކުރައެވެ.

265- وعنه عن النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « السَّاعِي علَى الأَرْمَلَةِ وَالمِسْكِين كَالُمجاهِدِ في سبيلِ اللَّه » وأَحْسُبُهُ قال : « وَكَالْقائِمِ الَّذي لا يَفْتُرُ ، وَكَالصَّائِمِ لا يُفْطِر»متفقٌ عليه .

އަދި އެ صحابي، (އެކަލޭ މާތް الله ރުހިވެވޮޑިގެންވި أبو هريرة) ސަލާމާއި ސަލަވާތްވެވޭ ނަބިއްޔާ ކަލޭގެފާނުގެ ޙަވާލާއިން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހުވަފެން ވަލީމާ އެންމެނުބައި މީހުންނަށް އޮޅުވާލާ ވާހަކަ (ثواب އާއި ދުޢާކުރުމުގެ ގޮތުން) الله سبحانه وتعالى ގެ ހަޟްރަތުގައި ޤަބޫލު ކުރެއްވޭނީ ހަމަ ކުރީގެ ޢަމަލުތަކެވެ.

ރަނގަޅު ވަކިކުރުމެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ މިތަނުގައި ހިމެނެއެވެ. މަޢުލޫމާތު ރައްޔިތުން ކުރިއަށް މިހާރުވެސް އެބައެވެ. އަދި ގޮތުގެ ތެރެއިން ހުންނަ މިހާރުވެސް އެވެ.

266- وعنه عن النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « شَرُّ الطَّعَام طَعَامُ الْوليمةِ ، يُمْنَعُها مَنْ يأْتِيهَا ، ويُدْعَى إِلَيْهَا مَنْ يَأْبَاهَا ، ومَنْ لَمْ يُجِبِ الدَّعْوةَ فَقَدْ عَصَى اللَّه ورَسُولَهُ» رواه مسلم.

އަދި އެ صحابي (އެކަލޭ މާތް الله ރުހިވެވޮޑިގެންވި أبو هريرة) ސަލާމާއި ސަލަވާތް ލިބިވޮޑިގެންވާ ނަބިއްޔާ ކަލޭގެފާނުގެ ޙަވާލާއިން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ކާއެއްޗެހީގެ ތެރެއިން އެންމެ ނުބައިކާނާ އަކީ ވަލީމާގެ ކާނާއެވެ. ދަޢުވަތު ކުރާ މީހުންނަށް ކާއެއްޗެހިތައް ނުދޭ ކާބަފައިން ގެ ސަބަބުން މީހުން އުޅޭ އަޑެވެ. އަދި އޭގެ ދެކޮޅަށް (ނުކެވިޔަސް) މީހުންނަށް ކާއެއްޗެހި ދޭ އާދަ ބޮޑުއެވެ (ބޭނުން ކުރާމީހުން ކަމަށްވެސް) دعوة ދޭނެއެވެ. އަދި ކާއެއްޗެހި ދޭ دعوة ޖަވާބު ނުދޭ މީހާ ދެކޮޅު ހަދާ ބޮޑު ޢިބާދަތެއް الله އާއި ރަސޫލާ އަށް ނުކިޔަމަންތެރިވެއެވެ.

وفي رواية في الصحيحين عن أبي هريرةَ من قوله : « بِئْسَ الطَّعَامُ طَعَامُ الْوَلِيمَةِ يُدْعَى إِلَيْهَا الأَغْنِيَاءُ وَيُتْـــرَكُ الفُقَرَاءُ » .

267- وعن أَنس رضي اللَّه عنه عن النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « مَنْ عَالَ جَارِيتَيْنِ حَتَّى تَبْلُغَا جاءَ يَومَ القِيامَةِ أَنَا وَهُو كَهَاتَيْنِ » وَضَمَّ أَصَابِعَهُ . رواه مسلم .

« جَارِيَتَيْنِ » أَيْ : بِنْتَيْنِ .

މާތް الله ރުހިވެވޮޑިގެންވި أنسގެ ފަރާތުން ސަލާމާއި ސަލަވާތްވާ ނަބިއްޔާ ކަލޭގެފާނުގެ ޙަވާލާއިން ރިވާ ކުރެއްވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديثކުރެއްވިއެވެ. (يتيم) ދެއަންހެން ކުދިންގެ ބަލަހައްޓަވާ މީހުންގެ ބަލާއުޅެމުން

ބަލާ ބޭކަލުންފުޅާ قيامة ދުވަހުން ވާނީ ތިމަންކަލޭގެފާނާއި މިގޮތަށް އެކުގައިވާނެއެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނު އިނގިލިތައް ކައިރިކޮށްލެއްވިއެވެ.

268- وعن عائشةَ رضي اللَّه عنها قالت : دَخَلَتَ عليَّ امْرَأَةٌ ومعهَا ابْنَتَانِ لَهَا تَسْأَلُ فَلَم تَجدْ عِنْدِى شَيْئاً غَيْرَ تَمْرةٍ واحِدةٍ ، فَأَعْطَيْتُهَا إِيَّاهَا فقَسَمتْهَا بيْنَ ابنَتَيْهَا وَلَمْ تَأْكُلْ مِنْهَا ثُمَّ قامتْ فخَرَجتْ ، فَدخلَ النَّبِيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم عَلَيْنَا ، فَأَخبَرْتُهُ فقال: « مَنِ ابْتُلِيَ مِنْ هَذِهِ البَنَاتِ بِشَيْءٍ فَأَحْسَنَ إِلَيْهِنَّ كُنَّ لَهُ سِتْراً من النَّارِ » متفقٌ عليه .

މާތްالله ރުހިވެވޮޑިގެންވާ عائشةَ ގެ ފަރާތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނާގެ ގާތަށް އަންހެނަކު އައިސް ސުވާލެއް ކުރިއެވެ. އަދި އޭނާ ކައިރީގައި ކުޑަ ދެއަންހެން ކުދިން ތިއްބެވެ. ފަހެ ތިމަންނަގެ އަތުގައި އެއްވެސް ކަދުރު އެކޮޅު ފިޔަވައި ދޭނެ އެއްވެސް އެއްޗެއް އެ ވަގުތު ނުހުރެވެ. އެކަނބަލުންނަށް އެކަނބުލޭގެއަށް އެކަދުރު ދިނީމެވެ. ފަހެ އެކަނބުލޭގެ އެކަދުރު ދެބައިކޮށް ދެކުދިންނަށް ދިނެވެ. އަދި އޭނާ އެކަދުރުގެ އެއްވެސް ބައެއް ނުކައެވެ. ދެން އޭނާ ތެދުވެ ބޭރަށް ނުކުމެއްޖެއެވެ. ދެން نبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ވަޑައިގެންނެވުމުން ތިމަންނަ އަخبر އެކަލޭގެފާނަށް ދެންނެވީމެވެ. ދެން حديث ކުރެއްވިއެވެ. މިއަންހެން ކުދިންގެ ބަލާދުވެރިކަމުގެ ޒިންމާގެ ބާރު ބަލައިގަތުމަށް ޖެހުނު ދެން އެކުދިންނަށް ހެޔޮކޮށްދީ (ރަނގަޅަށް ބެލެހެއްޓިކަން ބަލައިގަތުން) ފަސާދާ އެކަންފުޅުވާ قيامة ދުވަހުން އެމީހަކަށް ނަރަކައިން ސަލާމަތްވެވޭނެ ބާރެއް ކަމަށް ވާނެކަމަށެވެ.

269- وعن عائشةَ رضي اللَّهُ عنها قالت : جَاءَتِني مِسْكِينَةٌ تَحْمِل ابْنَتَيْن لها ، فَأَطعمتهَا ثَلاثَ تَمْرَاتٍ ، فَأَعطتْ كُلَّ وَاحدَةٍ مِنْهُمَا تَمْرَةً وَرفعتْ إلى فيها تَمْرةً لتَأْكُلهَا ، فاستطعمتها ابْنَتَاهَا ، فشَقَّت التَّمْرَةَ التِى كَانَتْ تُرِيدُ أَنْ تأْكُلهَا بينْهُمَا ، فأَعْجبنى شَأْنها ، فَذَكرْتُ الَّذي صنعَتْ لرسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم فقال : « إن اللَّه قَدْ أَوْجَبَ لَهَا بِهَا الجَنَّةَ ، أَو أَعْتقَها بِهَا مَن النَّارِ » رواه مسلم .

އަދިވެސް عائشةَ ގެ ފަރާތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ. (އެއްދުވަހަކު) ތިމަންނާގެ ކައިރިއަށް މިސްކީނު އަންހެނަކު ދެ ދަރިން ގެނެސްގެން އައެވެ. ދެން ތިމަންނަ އޭނާއަށް ތިންކަދުރު ދިނީމެވެ. ދެން އެކަނބުލޭގެ ދަރިން ކޮންމެ ކުއްޖަކަށް ކަދުރު ދިނެވެ. އަދި އެކަނބުލޭގެ ކާން ބޭނުންވި ކަދުރު އަނގައަށް ލާން އުފުލިއެވެ. އަދި އެކަނބުލޭގެ

ކާފިރުން އަކަދުރު އަރާ ހުރަސް ގާތަށް އަދިރަކަމެވެ. ފަހެ އަޅަނގަބަލުގެ ކަށް އުމުން ކަދުރުކަމާ ދުނިޔެވީކަމާއި ދުކާފިރުންނަށް ދިނުމެވެ. ފަހެ އަޅަނގަބަލުގެ عمل އާއިމުދު ތިމަންނަ އަޅައިޗެވިއެވެ. އަދި އެވާހަކަ رسول اللّه صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އަރާ ކިޔާ ދިނީމެވެ. ފަހެ حديثކުރެއްވީއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން މާތް الله سبحانه وتعالى އަޅަނގަބަލުގެ ސުވާލަށް ޖަވާބު ވާޖިބު ކުރައްވާ ވެދުމެވުނެވެ. (ބާވީ ވިދާޅުވިއެވެ.) ނުވަތަ حديث ކުރައްވިއެވެ. އަޅަނގަބަލުގެ ނަރަކައިން މުއުމިނުކުރައްވާ ވެދުމެވުނެވެ.

270- وعن أبي شُرَيْحٍ خُوَيْلِدِ بْنِ عَمْرٍو الخُزاعِيِّ رضي اللَّهُ عنه قال : قال النبي صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم: « اللَّهُمَّ إِنِّي أُحَرِّجُ حَقَّ الضَّعيفينِ الْيَتِيمِ والمرْأَةِ » حديث حسن صحيح رواه النسائى بإسناد جيدٍ .

ومعنى « أُحَرِّجُ » : أُلحقُ الحَرَجَ ، وَهُوَ الإِثْمُ بِمَنْ ضَيَّعَ حَقَّهُما ، وَأُحَذِّرُ منْ ذلكَ تَحْذيراً بَلِيغاً ، وَأَزْجُرُ عَنْهُ زَجْراً أَكيداً.

މާތްالله ރަސޫލުއްލާހުގެ أبو شُرَيْحٍ خُوَيْلِدِ بْنِ عَمْرٍو الخُزاعِيِّ ގެ ރިވާޔަތް ކުރައްވައިފައިވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول اللّه صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديثކުރެއްވިއެވެ. ހައްދުވާ ބޮޑުކަމުގައި ތަސްކަކާމާ! ހަމަކަށަވަރުން ނިކަމެތި ދެމީހުނަ ކަމުގައިވާ ޔަތީމުކުދިންނާއި އަންހެނުންގެ حقން އަޅާކަށްނަ ދިނީ ކަންބޮޑުކަން ފުރާ އިހަ ހަސަނާ ނަފުސަ حضرة ދަރުނަ ވެވެ.

271- وعن مُصْعَبِ بنِ سعدِ بنِ أبي وقَّاصٍ رضي اللَّه عنهما : رأَى سعْدٌ أَنَّ لَهُ فَضْلاً علَى مَنْ دُونهُ ، فقال النبيُّ صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « هَل تُنْصرُونَ وتُرزقُونَ إِلاَّ بِضُعفائِكُم» رواه البخاري هَكَذا مُرسلاً ، فَإِن مصعَب ابن سعد تَابِعِيٌّ ، ورواه الحافِظُ أَبو بكر الْبَرْقَانِي في صحيحِهِ مُتَّصلاً عن أَبيه رضي اللَّه عنه .

މާތްالله އަށް ބޮޑުކަމުގެ ކަމެއް ދެކޮށް ރަސޫލުއްލާހު مُصْعب بنِ سعد بن أبي وقَّاص ގެ ރިވާޔަތް ކުރައްވައިފައިވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. سعدގެ ފުރާނަ އަށް ނިކަމެތިންގެ މައްޗަށް ފަދަ ކަމެއް ބުނި ފަހަރެއް ހުރިކަމަށް سعدِ ގެ ފުރާނަ އަދި ނިކަމެތި ހިކުމަތް ކުރެއްވުމެވެ. ފަހެ ސަލާމް ކުރެއްވި ނަބިއްޔާ ކަމުގައި حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިންވާ ދަރަ ނިކަމެތިންނާއި ތިޔަބައިމީހުންނަށް ކާމިޔާބީ ދެއްވާ ހާސިލު ކުރައްވާނީ؟ އަދި رزق ދޫކުރެ ހާސިލު ކުރައްވާނީ؟

272- وعن أبي الدَّرْداءِ عُوَيْمرٍ رضي اللَّه عنه قال : سَمِعتُ رسولَ اللَّه صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يقول : «ابْغُونِي في الضُّعَفَاءَ ، فَإِنَّمَا تُنْصرُونَ ، وتُرْزقون بضُعفائِكُمْ » رواه أَبو داود بإسناد جيد .

މާތްالله ރުހިވެވޮޑިގެންވި أبو الدَّرْداءِ عُوَيْمرُ ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول اللَّه صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديثކުރައްވަނިކޮށް އަހުރެން އަޑުއެހީމެވެ. އަޅުގަނޑު حديثކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ކަމަށްވާ ބޭނުން ކުރާ ދުވަހަކީ މަޑުމަޅު ކަސްވެރިވެއްޖެ ދުވަސްވެ. ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން ތިޔަބައިމީހުންނަށް نصر ލިބޭނީ އަދި ތިޔަބައިމީހުންނަށް رزق ދެއްވަނީ ނިކަމެތިންގެ ސަބަބުންނެވެ.

34- باب الوصية بالنساء

އަންހެނުންގެ ބާރުލުވެރިން އެކަށަބަލުންނާއި މެދު ހެޔޮކޮށް ކަންބޮޑުވުމުގެ ކުރުމަށާއި އިރުޝާދު ދީނުވެރިކަމާއި ބެހޭ وصية ބާބުން ފެށޭ ބާބު باب

قَالَ الله تَعَالَى : ﴿ وَعَاشِرُوهُنَّ بِالْمَعْرُوف ﴾ [النساء :19] ،

އަދި ހެޔޮ ގޮތުގައި އަނބިންނާއެކު އުޅޭށެވެ!

وَقالَ الله تَعَالَى : ﴿ وَلَنْ تَسْتَطِيعُوا أَنْ تَعْدِلُوا بَيْنَ النِّسَاءِ وَلَوْ حَرَصْتُمْ فَلا تَمِيلُوا كُلَّ الْمَيْلِ فَتَذَرُوهَا كَالْمُعَلَّقَةِ وَإِنْ تُصْلِحُوا وَتَتَّقُوا فَإِنَّ اللّهَ كَانَ غَفُوراً رَحِيماً ﴾ [النساء : 129] .

ތިޔަބައިމީހުން ކިތަންމެ ވަރަށް އެދި ދަތިވި ނަމަވެސް، އަންހެނުންގެ މެދުގައި (ލޯބީގެ ގޮތުން) عدل ވެރި ވުމަށް ތިޔަބައިމީހުންނަކަށް ކުޅަދާނެ ވެގެންވާ ނުވާނެއެވެ. ފަހެ، ތިޔަބައިމީހުން (އެކަކުގެ ފަރާތަށް ދެކުނު) މުޅިން ލެނބުމަކުން ނުލެނބޭށެވެ! އޭރުންފަހެ މިހާރު ފަރައިން އަނބަކަލުގެ ދުވަސްފަހު ގޮތުގައެވެ. (އެބަހީ: ވަރިވެސް ނުވާ، صلحވެވުމެއް ނެތި އިނދެގެން ދާ، ނިސްބަތް އެއްގޮތަށް އޮއްވާ އަންބަކަ އަޅައިނުލައި އެނބިއެއް ފަދައިގެ ފަރާތަށް މުޅިން ލެނބިގެން ނުވާނެވެ!) އަދި، ތިޔަބައިމީހުން (އަނބިން) إصلاح ކޮށް تقوىވެރިވެއްޖެނަމަ (ދެންނެވެ!) ފަހެ، ހަމަކަށަވަރުން، ގަދަފަދަވަން ފާފަ ފުއްސަވާ ރަޙްމަ ކަރުނަ ކަމުގައި الله ވޮޑިގެންވެއެވެ. رحيم

273- وعن أبي هريرة رضي اللَّه عنه قال : قال رسول ُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : «اسْتوْصُوا بِالنِّساءِ خيْراً ، فإِنَّ المرْأَةَ خُلِقَتْ مِنْ ضِلَعٍ ، وَإِنَّ أَعْوجَ ما فِي الضِّلعِ أَعْلاهُ ، فَإِنْ ذَهبتَ تُقِيمُهُ كَسرْتَهُ ، وإِنْ تركْتَهُ ، لَمْ يزلْ أَعوجَ ، فاستوْصُوا بِالنِّسَاءِ » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުއްސެވުންތެރިވި أبو هريرة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އަންހެނުންނާއި ދޭތެރޭ ހެޔޮގޮތުގައި ކަންތައް ކުރުމަށް وصية ކުރާށެވެ. މިހެނީ އަންހެނާގެ އަސްލު އުފެދިފައިވަނީ އަރިކަށިގެ ކުދި ކަށިގަނޑަކުންނެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން އަރިކަށިގެ އެންމެ ގުދުރަށް ބޮޑު ކަށިބިލީ އެންމެ މަތީގައިވާ ކަށިބިލެވެ. ފަހެ ތިބާ އެކަށި ގުދުރަކުން ތެދުކުރަން ހިފާފިނަމަ ބިންދައިގެން ހިގައިދާނެއެވެ. އަދި އެކަށި ބޭނުންކުރުން ދޫކޮށްލާފަ އަބަދުވެސް ހުރީ ގުދުރު ގުދުރުކަމުގައެވެ. އަންހެނުންގެ މިފަދަ އެވެ. ވީމާ އަންހެނުންނާއި ދޭތެރޭ ހެޔޮގޮތުގައި ކަންތައް ކުރުމަށް وصية ކުރާށެވެ.

وفي رواية في الصحيحين:« المرْأَةُ كالضلعِ إِنْ أَقَمْتَها كسرْتَهَا ، وإِنِ استَمتعْت بِهَا،استَمتعْت وفِيها عَوجٌ » .

އަދި بخاري އާއި مسلمގެ ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. އަންހެނާ އަރިކަށިގެ ގުދުރަކަށިބިލަ ފަދައެވެ. އެތި ތެދުކުރަން ހިފައިފިނަމަ ބިންދައިގެން ހިގައިދާނެއެވެ. އަދި އެކަށިބޭނުންކުރުން ގުދުރުކަމާއެކު ތިބާ ބޭނުންހިފައިވެސް ވީމާ އެކަށިބޭނުންކުރުން ގުދުރުކަމާއެކު އެކަމު ހުރި ގޮތުގައި ބޭއްވުން އެކަމު ހިފެހެއްޓޭނެއެވެ.

وفي رواية لمسلمٍ : « إِنَّ المرْأَةَ خُلِقتْ مِن ضِلَعٍ ، لَنْ تَستقِيمَ لكَ علَى طرِيقةٍ ، فَإِنْ استمتعْت بِهَا ، اسْتَمَتَعْتَ بِهَا وفِيها عَوجٌ ، وإِنْ ذَهَبْتَ تُقيمُها كسرتَهَا ، وَكَسْرُهَا طلاقُها» .

قولُهُ : « عوجٌ » هو بفتح العين والواو .

އަދި مسلمގެ ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އަންހެނާ އުފެދިފައިވަނީ އަރިކަށިގެ ކުދި ކަށިބިލަކުން ނެވެ. (އެއްގޮތަކަށްވެސް) ތިބާ ރަނގަޅުވެގެން މަގުގައި ދެމިއޮތެވެ ނުހުންނާނެއެވެ. ފަހެ އާއާއެކު (އެބަ އެކަށި ކަންމަތީ ތިބާއިރުވެސް) ތިބާ އެކަށިބޭނުންކޮށްފިނަމަ އެކަމު ހިތްދިޔަސް ބޭނުންހިފޭނެއެވެ. އަދި (އާއާގިނަފޮތް) ތިބާ (ކުއްލިއަކަށް) އަސްލު ކަށިން ތެދުކުރަން ބިންދައިގެން ހިގައިދާނެއެވެ. އަދި އެބިންދައިގެން ދިއުމަކީ ބޭނުމުގައި ސާފުކުރާނަމަ ވަރިވެގެން ދިއުމެވެ.

274- وعن عبد اللَّه بن زَمْعَةَ رضي اللَّهُ عنه ، أَنه سمعَ النبيَّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يخْطُبُ ، وذكَر النَّاقَةَ والَّذِى عقَرهَا ، فقال رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « إِذِ انْبعث أَشْقَاهَا » انْبعثَ لَها رَجُلٌ عزِيزٌ، عارِمٌ منِيعٌ فِي رهْطِهِ » ثُمَّ ذكَرَ النِّساءَ ، فَوعظَ فِيهنَّ ، فَقالَ : « يعْمِدُ أَحَدكُمْ فيجْلِدُ امْرأَتَهُ جلْد الْعَبْدِ فلَعلَّهُ يُضاجعُهَا مِنْ آخِرِ يومِهِ » ثُمَّ وَعَظهُمْ في ضحكهِمْ مِن الضَّرْطَةِ وقال : «لِمَ يضحكُ أَحَدَكُمْ مِمَّا يفعلُ ؟ » متفق عليه .

« وَالْعارِمُ » بالعين المهملة والراءِ : هُو الشِّرِّيرُ المُفْسِد ، وقولُه : « انبعثَ »، أَيْ : قَامَ بسرعة .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވި عبد الله بن زَمْعَة ގެ ރިވާޔަތް ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ސަލާމާއި ސަލާމްފުޅާއި ނަބިއްޔާގެފާނު މިސްބަރުމަތީގައި مخاتب ކުރައްވާ ބަސްފުޅުގައި حديث ކުރައްވަނިކޮށް އޮޓް އެޅު އެއްސުވިއެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނުގެ ބަސްފުޅުގައި (صالح عليه السلام އަށް معجزة ގެ ގޮތުގައި ދޫކުރި) އަދި އެ(ޖަމަލު)މީހުން އެ ކަނޑުވާލާ މާލިކުގެ ހަމަ ކޮލޮ ބައްޕުންކުރައްވާފައިވެއެވެ. ދެން رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ވިދާޅުވީ ކުރައްވާފައިވެއެވެ. (إِذِ انْبعث أَشْقَاهَا) މާނައީ: އެބައިމީހުންގެ ތެރެއިން އެންމެ ބޮޑުނަސީބުދެރަ އެކަކު (އެކަލިމަޔުން) އަވަސްވެގެންދިޔައެވެ. (އަދި حديث ކުރައްވާފައެވެ.) އެކަކުން އަވަސްވެގަތީ އަށް ދުވަސް މީސްތަކުން ނުވާފަދަ ނުބައިކަމުން ހުރި ފަރާތަށްވި، އޮނިގަ قبيلى އަހިރާބަކުން حماية ކުރައްވާ ގޮތަށް ގޮދަދު ފަހަރު ފިރިހެންކަމެވެ. ދުވަސް އެއްކުފަރު އެކަލޭގެފާނު އަންހެނުންނާމެދު ބަޔާން ކުރައްވާފައިވެއެވެ. އެކަނބަލުންނާއި މެދު ފިރިހެނުންނަށް نصيحة ދެއްވައިވެއެވެ. ދެން حديث ކުރައްވާފައިވެއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު އަމިއްލަ އަނބިމީހާ އަޅު ދިފާރުން އަދިގެ އަށޫކަ ތަޅާނެ ތާ އަނބިދާ ކަނޑައަޅައެވެ. އަދި ހަމަ އެދުވަހުގެ ފަހު ކާރުގައި އަދިގެ އަނބިމީހާ އެއްދާން ކަނޑައަޅައެވެ. އަދި ވައިބޮޑުވާ އަޑު އިވުމުން ހިނގުންތަކަށް އެކަމުގައި މާދު ނަރަހުކުރެއްވިއެވެ. އަދި حديث ކުރައްވާފައިވެއެވެ. (ވައިބޮޑުވުން ދުއިމަދީ ކަންތަކު އިންސާނުންނަށް ވެސް ޖެއްސުން ދިމާވާ ކަމަކަށްވުމާ) މީހުންގެ ރިވާއިން ވައިބޮޑުވާ އަޑު އިވުމުން ތިޔަބައިމީހުން ހިނގުންތަކީ ދެން ކީއްވެގެން ހެއްވީތޯ؟

275- وعن أَبِي هريرة رضي اللَّه عنه قال : قال رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « لا يَفْرَكْ مُؤْمِنٌ مُؤْمِنَـــةً إِنْ كَرِه مِنها خُلقاً رضِيَ مِنْها آخرَ » أَوْ قَالَ : « غيْرَهُ » رواه مسلم.

وقولُهُ : « يفْركْ » هو بفتحِ الياءِ وإسكانِ الفاءِ معناه : يُبغضُ ، يقَالُ : فَركَتِ المرْأَةُ زَوْجَهَا ، وفَرِكَهَا زَوْجُها ، بكسر الراءِ ، يفركُها بفتحهَا : أَيْ : أَبغضهَا ، واللَّه أعلم .

ކާތްﷲ ރުހިވޮޑިގެންވާ أبو هريرة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މުއުމިނުން ތެރެއިން އީމާންކަމުގައި ފުރިހަމަވެގެންވާ މީހަކީ އެމީހުންގެ ތެރެއިން خلقރަނގަޅު މީހާއެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން ހެޔޮ މީހުންނަކީ އަނބިންނަށް خلق ރަނގަޅު މީހުންނެވެ.

276- وعن عَمْرو بنِ الأَحْوَصِ الجُشميِّ رضي اللَّه عنه أَنَّهُ سمِعَ النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم في حَجَّةِ الْوَداع يقُولُ بعد أَنْ حَمِدَ اللَّه تعالى ، وَأَثنَى علَيْهِ وذكَّر ووعظَ ، ثُمَّ قال: « أَلا واسْتَوْصوا بِالنِّساءِ خَيْراً ، فَإِنَّمَا هُنَّ عَوانٍ عَنْدَكُمْ لَيْس تَمْلكُونَ مِنْهُنَّ شَيْئاً غيْرَ ذلِكَ إِلاَّ أَنْ يأْتِينَ بِفَاحشةٍ مُبيِّنةٍ ، فإِنْ فَعلْنَ فَاهْجُروهُنَّ في المضَاجعِ ، واضْرِبُوهنَّ ضَرْباً غيْر مُبرِّحٍ ، فإِنْ أَطعنَكُمْ فَلا تبْغُوا عَلَيْهِنَّ سبيلا ، أَلا إِنَّ لَكُمْ عَلَى نِسائِكُمْ حَقًّا ، ولِنسائِكُمْ عَلَيْكُمْ حقًّا، فَحَقُّكُمْ عَلَيْهِنَّ أَن لا يُوطِئْنَ فُرُشكمْ منْ تَكْرهونَ ، وَلا يأْذَنَّ في بُيُوتكمْ لِمن تكْرهونَ ، أَلا وحقُّهُنَّ عَلَيْكُمْ أَن تُحْسنُوا إِلَيْهنَّ في كِسْوتِهِنَّ وَطعامهنَّ».

رواه الترمذى وقال : حديث حسن صحيحٌ .

قوله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم « عوانٍ » أَيْ : أَسِيرَاتٌ ، جمْعُ عانِيةٍ ، بِالْعَيْنِ الْمُهْمَلَةِ ، وهى الأَسِيرَةُ ، والْعاني : الأَسِيرُ . شَبَّهَ رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم المرْأَةَ في دُخُولَهَا تحْتَ حُكْم الزَّوْجِ بالأَسيرِ «والضرْبُ الْمُبرِّحُ » : هُوَ الشَّاقُّ الشديدُ ، وقوله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « فَلا تَبْغُوا عَلَيْهِنَّ سَبِيلاً » أَيْ : لا تَطلُبوا طرِيقاً تحْتجُّونَ بِهِ عَلَيْهِنَّ وَتُؤذونَهنَّ بِهِ، واللَّه أعلم .

ކާތްﷲ ރުހިވޮޑިގެންވާ عَمْرو بنِ الأَحْوَصِ الجُشميِّ ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبي ާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم، حَجّة الْوَداع ގައި حديث ކުރައްވަމުން ވިދާޅުވިކަން އަޑުއިވުނީއެވެ. އެކަލޭގެފާނު الله އަށް حمدّ ާއި ثناء ދެންނެވިއެވެ. އަދި ذكر ވިދާޅުވިއެވެ. އަދި وعظ ވިދާޅުވިއެވެ. އޭގެފަހުން حديثކުރެއްވިއެވެ. ދަންނާށެވެ! އަންހެނުންނާމެދު ހެޔޮގޮތުގައި ހިތުމަށް ހަމަޖެހި وصية ކުރާށެވެ. ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން އަންހެނުންނަކީ ތިޔަބައިމީހުންގެ ގާތުގައި ބަންދުގައި ހުރި ބައެކެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުންނަށް

އެކަނބަޔުންގެ ފާޙިޝް އެނދުން ދުރުން ފިޔަވައި އެހެން ކަމެއް މިސާލު ވެސް ނުވެއެވެ. ނަމަވެސް
އެކަނބަލުން ފާޙިޝްކަން ހުރި فَاحش عمل އެއް ކޮށްފިނަމަ ފިރި އެކަނބަލުންނާއި އެނދުން ދުރުން
ދުރުކުރުމެވެ. އަދި އަނބިއާ ނުވެސްނަމަ އަދުރުކުރުމެވެ. ފިރި އެކަނބަލުން ހަރުމަން ބޭރަކަށް
އަދުރުކުރުމަށް ފިރި ބިރުދައްކައިފިނަމަ އެކަނބަލުންގެ މައްޗަށް އިތުރު ފިޔަވައި ނަހަމަވެއެވެ. ދަންނާށެވެ!
ހަމަކަށަވަރުން ބިރުދައްކައިފިނުމަށްޓަކައި ބިރުދައްކައިފިނުމަށް އަނބިންގެ މައްޗަށް حقވާކަމަށް ވެއެވެ. އަދި
ބިރުދައްކައިފިނުމަށް އެނބުރުން ހަނދުޓަކައި ބިރުދައްކައިފިނުމަށް މައްޗަށް حقވާކަމެވެއެވެ. ފިރި އެކަނބަލުންގެ
މައްޗަށްވާ ބިރުދައްކައިފިނުމަށް حقއަދި ބިރުދައްކައިފިނުން ނުކުރާ މިހާރު ބިރުދައްކައިފިނުމަށް ބަލަހައްޓައި
ނުބުނުދެއްވާށެވެ. އަދި ބިރުދައްކައިފިނުން ނުކުރާ މިހާރު ބިރުދައްކައިފިނުމަށް ގެއްލި ނުވެއްދުމެވެ. ދަންނާށެވެ!
ބިރުދައްކައިފިނުމަށް މައްޗަށްވާ އެކަނބަލުންގެ حق އަދި ބިރުދައްކައިފިނުން އެކަނބަލުންނަށް އޮތް ފިރިމާއި
ކަމުބަރާބަރުން އިހުސާންތެރި ވުމެވެ. (އަބަރި މުބާރަންވަރުކަން ދެއްވާށެވެ.)

277- وعن مُعَاوِيَةَ بنِ حَيْدةَ رضي اللَّه عنه قال : قلتُ : يا رسول اللَّه ما حَقُّ زَوْجَةِ أَحَدنَا عَلَيْهِ ؟ قال : « أَن تُطْعمَها إِذَا طَعِمْتَ ، وتَكْسُوهَا إِذَا اكْتَسيْتَ ولا تَضرْبِ الْوَجهَ، وَلا تُقبِّحْ ، ولا تَهْجُرْ إِلاَّ في الْبَيْتِ »
حديثٌ حسنٌ رواه أَبو داود وقال : معنى « لا تُقبِّحْ» أَى : لا تقُلْ قَبَّحَكِ اللَّه .

ރަޟިﷲ ޢަންހު ސަޙާބީ مُعَاوِيَة بنِ حَيْدة ގެ ރިވާޔަތުން ސުވާލުކުރެއްވީމެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ބިމަށްޓަ
ދަންނަވާލީމެވެ. އޭ ﷲ ގެ ރަސޫލާއެވެ. ބިމަށްޓަކާ އަނބިންގެ މައްޗަށް ބިމަށްޓަން އަދާކުރަންޖެހޭ
ހައްގަކީ ކޮބައި ހެއްޔެވެ؟ حديث ކުރައްވައިފިއެވެ. ބިލާ ކާއެއްޗެހި އެކަނބަލުންގެ ކާންދޭށެވެ.
ބިލާ އަންދެރުން ކަލާ މުނާވަރުކަން އެކަނބަލުންގެ އަންދެރުން ދޭށެވެ. އަދި ބިލާ އެކަނބަލުން
މޫނުމަތީގައި ނުތަޅާށެވެ. އަދި ބިލާ އެކަނބަލުންގެ މޫނުގެ ސޫރަ ހަޖިކުރައްވައިން އަދި دعاء
ނުކުރާށެވެ. އަދި އެކަނބަލުންގެ ނުކުތުމަށް ބޭރުވެއްޖެއްޔާ އޭރުން ކުރުން ފިޔަވައި އެހެނިހެން
ކަނބަލުން (އަބަރި ހަޖެހޭ ވެގެނ ވާހަކަ ދެއްކުން ފިޔަ ކަނބައެއްގައި) ދުރުކުރު ނުކުރާށެވެ.

278- وعن أبي هريرة رضي اللَّه عنه ، قال : قال رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « أَكْمَلُ الْمُؤْمنين إِيمَاناً أَحْسَنُهُمْ خُلُقاً ، وَخِيارُكُمْ خيارُكم لِنِسَائِهِم » رواه التِّرمذي وقال : حديثٌ حسنٌ صحيحٌ .

މާތް الله ތަޢާލާ ރުހިވޮޑިގެންވި أبو هريرة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. مُؤْمنންގެ ތެރެއިން إيمانކަމުން އެންމެ ފުރިހަމަ ބަޔަކީ އެއުރެންގެ ތެރެއިން اخلاق އެންމެ ރީތި މީހުންނެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން އެންމެ ރަނގަޅު މީހުންނަކީ ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން އަނބިމީހުންގެ އަންހެނުންނަށް އެންމެ ރަނގަޅު މީހުންނެވެ.

279- وعن إِياس بنِ عبدِ اللّه بنِ أبي ذُباب رضي اللّه عنه قال : قال رسولُ اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم: « لاَ تَضْرِبُوا إِمَاءَ اللَّهِ » فَجاءَ عُمَرُ رضي اللّه عنه إلى رسول اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم، فَقَالَ : ذَئِرْنَ النِّساءُ عَلَى أَزْواجهنَّ ، فَرَخَّصَ فِي ضَرْبِهِنَّ فَأَطاف بِآلِ رسولِ اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم نساءٌ كَثِيرٌ يَشْكونَ أَزْواجهُنَّ ، فقال رسول اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « لَقَدْ أَطَافَ بآلِ بَيْت مُحمَّدٍ نِساءٌ كَثيرِ يشْكُونَ أَزْوَاجَهُنَّ لَيْسَ أُولِئك بخيارِكُمْ » رواه أبو داود بإسنادٍ صحيح .

މާތް الله ތަޢާލާ ރުހިވޮޑިގެންވި إِياس بنِ عبدِ اللّه بنِ أبي ذُباب ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން އަންހެނުންގެ ގައިގައި ނުޖަހާށެވެ. ފަހެ މާތް الله ތަޢާލާ ރުހިވޮޑިގެންވި عُمَرُ ގެފާނު، رسول اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އަރިހަށް ވަޑައިގެން ދެންނެވިއެވެ. އަންހެނުން އަނބިމީހުންގެ ފިރިހެނުންގެ މައްޗަށް ހަރުވާލިވެގެންވެއްޖެއެވެ. ދެން އަނބިމީހުންގެ ގައިގައި (ގައިޖެހުން ހުއްދަކޮށްދިނުން) ދަރައިނީމެވެ. ދެން رسول اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ އަހުލުބައިތުން ގެ ގާތަށް ވަރަށް ގިނަ އަންހެނުން އަނބިމީހުންގެ ފިރިންގެ ޝަކުވާ ގެނެސްފިއެވެ. ދެން رسول اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން محمدގެ ފާނުގެ اهل بيتންގެ ގާތަށް ވަރަށް ގިނަ އަންހެނުން އަނބިމީހުންގެ ފިރިންގެ ޝަކުވާ ގެނެސް އައިސްފިއެވެ. އެއުރެން ފިރިހެނުންނަކީ ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން ހެޔޮ ރަނގަޅު މީހުން ނޫނެވެ.

280- وعن عبدِ اللّه بنِ عمرو بن العاص رضي اللّه عنهما أَن رسول اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : «الدُّنْيَا مَتَاعٌ ، وَخَيْرُ مَتاعهَا المَرْأَةُ الصَّالحةُ » رواه مسلم .

މާތްالله ތަޢާލާ ރުހިވޮޑިގެންވި عبدِ اللّه بنِ عمرو بن العاصގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسول اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديثކުރެއްވިއެވެ. ދުނިޔޭގައިވާ އެންމެހައި ތަކެތި ފައިދާ ލިބިގަންނަ މަތާޢެވެ. އަދި ދުނިޔޭގައިވާ އެންމެ ރަނގަޅު މަތާޢަކީ صالح އަންހެނާއެވެ.

35– باب حق الزوج على المرأة

އަނބިމީހާގެ މައްޗަށް ވާ ފިރިމީހާގެ އަދާކުރަންޖެހޭ حق ގެ ބަޔާން ވެގެންވާ باب

قَالَ اللهُ تَعَالَى : ﴿ الرِّجَالُ قَوَّامُونَ عَلَى النِّسَاءِ بِمَا فَضَّلَ اللهُ بَعْضَهُمْ عَلَى بَعْضٍ وَبِمَا أَنْفَقُوا مِنْ أَمْوَالِهِمْ فَالصَّالِحَاتُ قَانِتَاتٌ حَافِظَاتٌ لِلْغَيْبِ بِمَا حَفِظَ اللهُ ﴾ [النساء : 34] .

ފިރިހެނުންނަކީ، އަންހެނުންގެ މައްޗަށް ކަންތައްތަކުގަ ބެލެހެއްޓުމުގައި قائم ވެގެން ތިބޭ ބައެކެވެ. (އެއީ) އެމީހުންގެ އެއްބައެއްގެ މައްޗަށް އަނެއްބައެއްގެ ﷲ ފަޟީލަތް ދެއްވައި، އަދި ތަކެތި ހޭދަކުރާތީއެވެ. އަދި، އެމީހުންގެ މުދަލުން ހޭދަކުރާތީއެވެ. ފަހެ، ޞާލިޙު އަންހެނުންނަކީ، ކިޔަމަންތެރި އަންހެނުންނެވެ. ﷲ ރައްކާތެރިކުރެއްވިފަދައިން ސިއްރުތައް ރައްކާތެރިކުރާ އަންހެނުންނެވެ، ފަހެ، އަނބިމީހުންނަށް نصيحة ދޭށެވެ! އަދި، އެނދުތަކުން ދުރުކޮށް ބާއްވާށެވެ! އަދި، އެމީހުންނަށް ގައިގަ (އަނިޔާ ނުވާގޮތަށް) ތަޅާށެވެ!

وأما الأحاديث فمنها حديث عمرو بن الأحوص السابق (انظر الحديث رقم 276) في الباب قبله.

މި باب ގައި ހިމެނޭ حديث ތަކަކީ ތިރީގައި މާތްالله ރަސޫލާގެ عمرو بن الأحوص ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެން އިސްވެދިޔަ حديث މި باب ގެ ކުރީގައި އޮތް باب ގައި ހިމެނިއެވެ. حديث ނަންބަރު 276 އަށް ބައްލަވާ!

281– وعن أبي هريرة رضي اللَّه عنه قال : قال رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « إِذَا دعَا الرَّجُلُ امْرأَتَهُ إِلَى فِرَاشِهِ فلَمْ تَأْتِهِ فَبَات غَضْبانَ عَلَيْهَا لَعَنتها الملائكَةُ حَتَّى تُصْبحَ» متفقٌ عليه .

މާތްالله ރަސޫލާގެ ޞަޙާބީ أبو هريرة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރައްވައިފިއެވެ. ފިރިމީހާ އޭނާގެ އަނބިމީހާއަށް އެނދަށް ގޮވާލުމުން ނުގޮސް ފިރިމީހާ އޭނާގެ މައްޗަށް ރުޅިގަދަވެގެން ނިދާފިއްޔާ ملائكَةُ ތަކުން އޭނާގެ މައްޗަށް ފަތިސްވަންދެން لعنة ކުރެއެވެ.

وفي رواية لهما : « إِذَا بَاتَتْ المَرْأَةُ هَاجِرَةً فِرَاشَ زَوْجها لَعنتْهَا المَلائِكَةُ حَتَّى تُصْبحَ ».

އަދި بخاري އާއި مسلمގެ ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. އަންހެނާ (އުޅޭތަނާއި ހުރެގެ) ފިރިމީހާގެ ގާތުން ދުރަށް ދުރުވެގެން ފުރާޅު ވަކިކޮށް (އެކަމަ އެގޮތުގައި ދުވަސްކޮށްފިނަމަ) ملائكةُ ތަކުން އެ އަންހެނާއަށް لعنة ކިޔަމުންދާ ހެނދުނެވެ.

وفي روايةٍ قال رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : «والَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ مَا مِن رَجُلٍ يَدْعُو امْرَأَتَهُ إِلَى فِرَاشِهِ فَتَأْبَى عَلَيْهِ إِلاَّ كَانَ الَّذِي فِي السَّماءِ سَاخِطاً عَلَيْهَا حَتَّى يَرْضَى عَنْها » .

އަދި (مسلمގެ) އެހެން ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. رسول اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ވަގްތަރަސްފުލާގެ ނަފްސު އެއްކަލާނގެ އަތްޕުޅުގައި ހުންނަ ކަލާނގެ ހުވަފުޅުކުރައްވަމެވެ. އެއްވެސް ފިރިހެނަކު އަނބިމީހާ އޭނާގެ އެނދަށް ގޮވާ ފަހު އެކަމަށް އިންކާރުކޮށްފިނަމަ އެ އަންހެނާ އޭނާގެ ފިރިމީހާ ރުހޭނެ ހިނދަކާއި ހަމައަށް އުޑުމަތީގައިވާ ފަރާތް (އެބަހީ الله سبحانه وتعالى) ކޯފާ ވެރިވެވޮޑިގެންވެއެވެ.

282- وعن أبي هريرة رضي اللَّه عنه أَيضاً أَن رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : «لا يَحلُّ لامْرَأَةٍ أَنْ تَصُومَ وَزَوْجُهَا شَاهِدٌ إِلا بِإِذْنِهِ ، وَلا تَأْذَنْ فِي بَيْتِهِ إِلاَّ بِإِذنِهِ » متفقٌ عليه ، وهذا لفظ البخاري .

މާތްالله ތަޢާލާ ރުހިވޮޑިގެންވާ أبو هريرةގެ ކިބައިން އަދިވެސް ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسول اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديثކުރެއްވިއެވެ. އަންހެނުންނަށް ފިރިމީހާ حاضرވެ ހުއްޓާ ފިރިމީހާގެ އިޛުނައާއި ނުލާ (ސުންނަތް) ރޯދަ ހިފުން ހުއްދަވެގެން ނުވެއެވެ. އަދި ފިރިމީހާގެ އިޛުނައާއި ނުލާ ފިރިމީހާގެ ގެއަށް އެހެން މީހަކު ވެއްދުން ހުއްދަވެގެން ނުވެއެވެ.

283- وعن ابن عمرَ رضي اللَّهُ عنهما عن النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « كُلُّكُمْ راعٍ، وكُلُّكُمْ مسئولٌ عنْ رعِيَّتِهِ ، والأَمِيرُ رَاعٍ ، والرَّجُلُ راعٍ علَى أَهْلِ بَيْتِهِ ، والمرْأَةُ راعِيةٌ على بيْتِ زَوْجِها وولَدِهِ ، فَكُلُّكُمْ راعٍ ، وكُلُّكُمْ مسئولٌ عنْ رعِيَّتِهِ » متفقٌ عليه .

މާތް الله އެދެބަފައިކަލުންނަށް ރުހިވޮޑިގެންވާ عبد الله بن عمر، ސަޙާބީބޭކަލެއް ނަބިއްޔާގެ ކިބައިން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން ކޮންމެ މީހަކީ ބަލަހައްޓާ ރައްކާތެރިކުރާ މީހެކެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން ކޮންމެ މީހަކީ ބަލަހައްޓާ ރައްކާތެރިކުރާ މީހުންނާއި މެދު قيامة ދުވަހުން سؤالކުރައްވާނެ މީހެކެވެ. امير އަކީ

ބަލާބަލަހައްޓަން ދަރުމަ ލިބޭނެއެވެ. އަދި ފުރިހަމަވާގެ އާދަރު ފުދުބެއިވެން ބަލާބަލަހައްޓަން ދަރުމަ ލިބޭނެއެވެ. އަދި އަންހެނާގެ ފުރިހަމަގެ ގޮތުގައި އަދި އާދަރު ދެރިން ބަލާބަލަހައްޓަން ދަރުމަ ލިބޭނެއެވެ. ވީމާ ތިރިބައިމީހުންގެ ބޮޑުވެއްޖެ ކަންބޮ މީހާ ބަލާ ބަލަހައްޓާން ދަރުމަ ލިބޭނެއެވެ. އަދި އޭމީހާ ބަލާބަލަހައްޓަން ދަރުމަ ލިބިގެންދާ ގޮތު قيامة ދުވަހުން އޭމީހާއި ސުވާލު ކުރެވޭނެއެވެ.

284- وعن أبي عليٍّ طَلْق بن عليٍّ رضي اللَّه عنه أَن رسولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : «إِذَا دعا الرَّجُلُ زَوْجتَهُ لِحَاجتِهِ فَلْتَأْتِهِ وإِنْ كَانَتْ عَلَى التَّنُّور» . رواه الترمذي والنسائي ، وقال الترمذي : حديث حسن صحيح

މާނަ الله ތަޢާލާ ރުއްސުން ވާދެއްވި أبو عليٍّ طَلْق بن عليٍّ ގެ ރިވާއަތް ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديثކުރެއްވިއެވެ. ފިރިމީހާ އޭނާގެ އަނބިމީހާއަށް ބޭނުންކަމަކަށް ގޮވައިފިއްޔާ ވަގުތުން އަނބިމީހާ ހާޒިރުވާށެވެ. އެއީ ތަންނޫރު ކައިރީގައި ތިބިނަމަވެސް ހާޒިރުވާށެވެ.

285- وعن أبي هريرة رضي اللَّهُ عنه عن النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « لَوْ كُنْتُ آمِراً أحَداً أَنْ يسْــجُدَ لأَحدٍ لأَمَرْتُ المرْأَة أَنْ تَسْجُدَ لِزَوْجِهَا » . رواه الترمذي وقال : حديث حسن صحيح.

މާނަالله ތަޢާލާ ރުއްސުން ވާދެއްވި أبو هريرة ސަޙާބީއާ ސަލާމާޚާއްޞަވި ނަބިއްޔާ ﷺ ގެ ރިވާއަތް ކުރެއްވިއެވެ. ބޭކާރު ޖެހިފައިވެ ކުރަނީ ސަޖިދަޔާ ދާނެއެވެ އަދި ހޭސްކަން ވާނީ ކަލަމުއަދި މީހަކު އެހެން މީހަކަށް سجدة ކުރުމަށް އަމުރު ކުރުނަމަ އަންހެނުންނަށް ފިރިމީހާއަށް سجدة ކުރުމަށް އަމުރު ކުރީމުއެވެ.

286- وعن أُمِّ سلمةَ رضي اللَّهُ عنها قالت : قال رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « أَيُّما امرأَةٍ ماتَتْ وزوْجُهَا عنها راضٍ دخَلَتِ الجَنَّةَ » رواه الترمذي وقال حديث حسن.

މާނަ الله ތަޢާލާ ރުއްސުން ވާދެއްވި أُمِّ سلمة ގެ ރިވާއަތް ކުރެއްވިއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ކޮންމެ އަންހެނަކު މަރުވާއިރު އޭނާގެ ފިރިމީހާ ރުހިފައިވާނަމަ ސުވަރުގެއަށް ވަދެވޭނެއެވެ.

287- وعن معاذِ بنِ جبلٍ رضي اللَّهُ عنه عن النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « لا تُؤْذِي امْرَأَةٌ زَوْجَهَــا في الدُّنْيا إلاَّ قالَتْ زَوْجَتُهُ مِنَ الحُورِ الْعِينِ لا تُؤْذِيه قَاتلَكِ اللَّه ، فَإِنَّمَا هُو عِنْدَكِ دخِيلٌ يُؤشِكُ أَنْ يُفارِقَكِ إِلَينَــا » رواه الترمذي وقال حديث حسن.

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވި معاذِ بنِ جبل ސަހާބީބޭފުޅާގެ ފަރާތުން ނަބިއްޔާ ވިދާޅުވިކަމުގައި ރިވާވެގެންވެއެވެ. އަދި ތިރުމިޒީ ރިވާކުރައްވައި حديث ޙަސަނެއްކަމުގައި ވިދާޅުވިއެވެ. އަންހެނަކު ދުނިޔޭގައި ފިރިމީހާއަށް އުނދަގޫދީފިނަމަ حور العين އަށް ފަރާތުން އޭނާގެ އަނބިކަނބަލުން ވިދާޅުވާނެއެވެ. ކަލޭގެފާނު އޭނާއަށް އުނދަގޫނުދީ ތިބޭށެވެ. މާތް الله ކަލޭގެފާނާ ހަނގުރާމަކުރައްވާށިއެވެ! ހަމަކަށަވަރުން އޭނާ ކަލޭގެފާނުގެ ގާތުގައި ވަގުތީ މީހެކެވެ. އޭނާ ކަލޭގެފާނު ދޫކޮށްލާފައި ތިމަންނަމެންގެ ގާތަށް އަވަހަށް އަންނާނެއެވެ.
ތިމަންނަމެން އަންނާނެ ކަމަށް ހާދަ ގާތެވެ.

288- وعن أُسامَةَ بنِ زيد رضي اللَّه عنهما عن النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « ما تركْتُ بعْدِي فِتْنَةً هِي أَضَرُّ عَلَى الرِّجالِ : مِنَ النِّسَاءِ » متفقٌ عليه .

މާތްالله އެދެބޭފުޅުންނަށް ރުހިވޮޑިގެންވި أُسامَةَ بنِ زيد ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ނަބިއްޔާ ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންގެ ފަހުން ފިރިހެނުންނަށް އަންހެނުންނަށްވުރެ ގެއްލުން ބޮޑު ފިތުނައެއް ދޫކޮށްނުލަމުއެވެ.

36- باب النفقة على العيال

އަނބިދަރިންނާއި ބަލަދު ވެރިންނަށް نفقة ދިނުމުގެ މާތްކަން ބަޔާންކޮށްދޭ باب

قَالَ الله تَعَالَى : ﴿ وَعَلَى الْمَوْلُودِ لَهُ رِزْقُهُنَّ وَكِسْوَتُهُنَّ بِالْمَعْرُوف ﴾ [البقرة : 233] ،

އަދި އަނބިމީހުންނަށް ހެޔޮގޮތުގައި ކާންދިނުމާއި، އަންނައުނުދިނުން އޮތީ (ކުއްޖާގެ)
ބައްޕަގެ މައްޗަށް ވާޖިބުވެގެން ކަމެވެ.

وَقالَ الله تَعَالَى : ﴿ لِيُنْفِقْ ذُو سَعَةٍ مِنْ سَعَتِهِ وَمَنْ قُدِرَ عَلَيْهِ رِزْقُهُ فَلْيُنْفِقْ مِمَّا آتَاهُ اللهُ لا يُكَلِّفُ اللهُ نَفْساً إِلاَّ مَا آتَاهَا ﴾ [الطلاق : 7] ،

ތަނަވަސްކަމުގެ ވެރިޔާ، އޭނާގެ ތަނަވަސްކަން ހުރި މިންވަރަކުން ހޭދަކުރާ ހުރިކަމަށް! އަދި އެމީހަކުގެ رزق ދަތިކުރައްވާފައިވާ މީހާ، ފަހެ، އެމީހަކަށް الله ދެއްވި އެއްޗަކުން ހޭދަކުރާ ހުރިކަމަށް! އެއްވެސް نفس އަކަށް، އެ نفس އަކަށް ދެއްވާފައިވާ އެއްޗަކަށްވުރެ މިންވަރަކުން މަތިން، الله تكليف އެއް ނުދެއްވާނެއެވެ.

وَقالَ تَعَالَى : ﴿ وَمَا أَنْفَقْتُمْ مِنْ شَيْءٍ فَهُوَ يُخْلِفُه ﴾ [سبأ : 39] .

އަދި ތިޔަބައިމީހުން (އެކަލާނގެ މަގުގައި)ހޭދަކުރި ކޮންމެ އެއްޗަކަށް، އެކަލާނގެ ބަދަލު ދެއްވާނެއެވެ.

289- وعن أبي هريرة رضي اللَّه عنه قال : قال رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : «دِينَارٌ أَنْفَقْتَهُ في سبيلِ اللَّه ، وَدِينَارٌ أَنْفَقتَهُ في رقَبَةٍ ، ودِينَارٌ تصدَّقْتَ بِهِ عَلَى مِسْكِينٍ، وَدِينَارٌ أَنْفقتَهُ علَى أَهْلِكَ ، أَعْظمُهَا أَجْراً الَّذي أَنْفقْتَهُ علَى أَهْلِكَ » رواه مسلم .

މާނަ الله ރުއްސެވުން ލިބިވި أبو هريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިބާ اللهގެ މަގުގައި ހޭދަކުރާ ދީނާރަކާއި އަދި ތިބާ އަޅަކު އަޅުވެތިކަމުން ސަލާމަތްކުރުމަށްޓަކައި ހޭދަކުރާ دِينَار އަކާއި އަދި ތިބާ މިސްކީނަކަށް صدَّقة ކުރާ دِينَار އަކާއި އަދި ތިބާ ތިބާގެ އާއިލާއަށް ހޭދަކުރާ دِينَار އަކާއި، މިހުރިހާ ހޭދައިގެ ތެރެއިން އެންމެ ބޮޑުވާނީ اجر ހުރީ ތިބާ ތިބާގެ އާއިލާއަށް ހޭދަކުރި دِينَار ގެ މައްޗަށެވެ.

290- وعن أبي عبدِ اللَّهِ وَيُقَالُ له : أبي عبدِ الرَّحمن ثَوْبانَ بْن بُجْدُدَ مَوْلَى رسولِ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : قال رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « أَفْضَلُ دِينَارٍ يُنْفِقُهُ الرَّجُلُ دِينَارٌ يُنْفِقُهُ عَلَى عِيالِهِ ، وَدِينَارٌ يُنْفِقُهُ عَلَى دابَّتِهِ في سبيلِ اللَّه ، ودِينَارٌ يُنْفِقُهُ علَى أَصْحابه في سبِيلِ اللَّهِ » رواه مسلم .

މާނަ الله ރުއްސެވުން ލިބިވި أبو عبدِ اللَّهِ ، رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم މިނިވަންކުރެއްވި އަޅާ ثَوْبانَ بْن بُجْدُدَ (މީނާގެ ކުންނިޔަތަކީ عبدِ الرَّحمن ކަމަށްވެސް ބުނެވެއެވެ.) ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މީހާ ހޭދަކުރާ އެންމެ މޮޅު ދީނާރު دِينَار އަކީ އެމީހަކުގެ ޢާއިލާ އަށް ހޭދަކުރާ دِينَارއެވެ. އަދި އެމީހަކު الله ގެ މަގުގައި ޖިހާދު ކުރުމަށް ބޭނުންކުރާ ސަވާރީއަށް ހޭދަކުރާ دِينَارއެވެ. އަދި އެމީހާއި އޭނާ اللهގެ މަގުގައި ޖިހާދުގައި ހިމެނޭ ބައިވެރިންނަށް ހޭދަކުރާ دِينَارއެވެ.

291- وعن أُمِّ سلَمَةَ رضي اللَّهُ عنها قَالَتْ : قلتُ يا رسولَ اللَّهِ ، هَلْ لي أَجْرٌ في بني أبي سلَمةَ أَنْ أُنْفِقَ عَلَيْهِمْ ، وَلَسْتُ بتَارِكَتِهِمْ هَكَذَا وهَكَذَا ، إِنَّما هُمْ بنِيَّ ؟ فقال : « نَعَمْ لَكِ أَجْرُ ما أَنْفَقْتِ عليهِم » متفقٌ عليه .

މާނަ الله ތަޢާލާ ރުހިވޮޑިގެންވާ أُمِّ سلَمَةَ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ޒަމާނުގައި ދޮންނަށް ދޭވޭ. އޭ اللهގެ ރަސޫލާއެވެ. ޒަމާންނާއި أبو سلَمةَ ގެ ދަރިންނަށް (އެބައީ އަޅަމެންނާއި أبو سلَمةَ އި އާއި ދެމެދުންނުވާ ދަރިފުޅުންނަށް) خرد ކުރުން ފާފައެއް އަޅުގަނޑަށް ލިބޭނެތޯ؟ އަދި އަޅުގަނޑު خردނުކޮށްފިނަމަ އެދަރިން ބޭނުންވާ ޒަމާނެއް ނުވެއެވެ. އެކަމަކު އަޅުގަނޑު ދަރިންނޭ ދޫކޮށްލާކަށް ނުވެއެވެ. ބަސް: އަޅުގަނޑު ފާފަ حديثކުރެއްވިއެވެ. އާދޭހެވެ. ކަލޭގެ އަޅުގަނޑު ކުރާ خردގެ ދަރަޖަ ކަލޭގެއަށް ލިބޭނެއެވެ.

292- وعن سعد بن أبي وقَّاص رضي اللَّه عنه في حدِيثِهِ الطَّويلِ الذِي قَدَّمْنَاهُ في أَوَّل الْكِتَاب في بَاب النِّيَّـــةِ أَنَّ رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال له : « وَإِنَّكَ لَنْ تُنْفِقَ نَفَقَةً تَبْتَغِي بِهَا وَجهَ اللَّه إلاَّ أُجِرْتَ بها حَتَّى ما تَجْعَلُ في في امرأَتِكَ » متفقٌ عليه .

މާނަ الله ތަޢާލާ ރުހިވޮޑިގެންވާ سعد بن أبي وقَّاص ގެ ކިބައިން ރިވާވާ ދިގު حديث نية ގެ ބާބުގައި ކުރީ بيان ކުރެވިފައިވާ بَاب ގައި ވާހަކަ ދެކެވިގެންދިޔަ އެ ދިގު حديثގައި ވެއެވެ. رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އެ صحابي އަށް حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިބާ އަޅުކަމުގައި الله ގެ ރިޟާހަމަ އެދިގެން ތިބާ ހަދާ އެއްވެސް خرد އެއް ތިބާއަށް ޘަވާބު ލިބޭނެއެވެ. އަންހެނާގެ ކަނޑުގައި ލާ ކާތަކެއްޗަކަށް ވެސް ޘަވާބު ލިބޭނެއެވެ.

293- وعن أبي مَسْعُودٍ الْبَدرِيِّ رضي اللَّه عنه ، عن النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : «إِذَا أَنْفَقَ الرَّجُلُ على أَهْلِهِ نفقةً يحتَسبُها فَهِي لَهُ صدقَةٌ » متفقٌ عليه .

މާނަالله ތަޢާލާ ރުހިވޮޑިގެންވާ أبو مَسْعُودٍ الْبَدرِي ސަޙާބީ ރަސޫލުﷲ ނަބިއްޔާގެ ކިބައިން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. މީހަކު އޭނާގެ އަހުލު އަށް خرد ކުރުމުގައި ޘަވާބު الله ގެ ހަޟްރަތުން އެދިގެން ކުރާ خردއަކީ ޒަކާތު صدقة އެއްގެ ދަރަޖައެވެ.

294- وعن عبدِ اللَّهِ بنِ عمرو بنِ العاص رضي اللَّه عنهما قال : قال رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « كَفي بِالمرْءِ إِثْماً أَنْ يُضَيِّعَ مَنْ يقُوتُ » حديثٌ صحيحٌ رواه أَبو داود وغيره .

ورواه مسلم في صحيحه بمعنَاهُ قال : « كَفي بِالمرْءِ إِثْماً أَنْ يَحْبِسَ عَمَّنْ يملِكُ قُوتَهُ » .

މާތްﷲ އަދިބަފައިކަލޭގެފާނުން ރުހިވޮޑިގެންވާ عبدِ اللَّهِ بنِ عمرو بنِ العاصގެ ރިވާއަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ.
ވިދާޅުވިއެވެ. رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެއީ خرد ކުރައްވާނޭ މިފަދައިން
خردސްކޮށް ދޫކޮށްލުން މިއީ ފާފަވެރިއަކަށްވުމަށް ފުދޭކަމެވެ. އަދި الامام مسلم އެކަލޭގެފާނުގެ صحيح
ގައިވާގޮތުން ރިވާކުރެއްވި حديث ފުރިހަމަ އެމާނަޔަށް ރިވާކުރައްވައެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރައްވައެވެ. خرد
ދެއްވާ ބޭކަލުން خرد ނުދެއްވާގެ އެއީ ފާފަވެރިއަކަށް ވުމަށް ފުދޭކަމެވެ.

295- وعن أبي هريرةَ رضي اللَّهُ عنه أَن النبيَّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « مَا مِنْ يوْمٍ يُصْبحُ الْعِبادُ فِيهِ إِلاَّ ملَكَانِ يَنْزلانِ ، فَيقولُ أَحدُهُما : اللَّهُمَّ أَعْطِ مُنْفِقاً خَلفاً ، ويَقولُ الآخَرُ : اللَّهُمَّ أَعْطِ مُمْسِكاً تَلَفاً » متفقٌ عليه .

މާތް ﷲ ރުހިވޮޑިގެންވާ أبو هريرة ގެ ރިވާއަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ޙަޟްރަތު ރަސޫލާއި
ސަލާމާއި ނަބިއްޔާކަލޭގެފާނު حديثކުރެއްވިއެވެ. ދުވަހެއްގެ ބޭކަލުން ފައިބާވާނެ ދެމަ
ކާޢިލަތް ފުރަތަމަ އަރާ ބޭކަލުން ދުއާކުރައްވާ ހަދިޔާއަށް ބަދަލުކުރައްވާނެ. ފަހު އަރިހުން އެއް މަލާއިކަތް
ބޭކަލުން دعاء ކުރައްވައެވެ. اللَّهُمَّ ހަރަދުކުރާ ބޭކަލުންނަށް ބަދަލު ދެއްވާނދޭވެ! (ހަރަދުކުރެއްވި) ހެދުނު ޚިޔާރުން
ދޭން ކުރައްވާށެވެ! އަދި އަނެއް މަލާއިކަތް ބޭކަލުން دعاء ކުރައްވައެވެ. اللَّهُمَّ ހަރަދުނުކުރާ ބޭކަލުން
ބަދަލުދެއްވާ! (ހަރަދުނުކުރެއްވި) ހެދުނު ހިފެހެއްޓި ޚިޔާރުން ގެއްލުވާލެއްވުމަށް ދުވާށެވެ!

296- وعنه عن النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « الْيَدُ الْعُلْيا خَيْرٌ مِنَ الْيدِ السُّفْلَى وابْدَأْ بمن تَعُولُ ، وَخَيْرُ الصَّدَقَةِ مَا كَانَ عَنْ ظَهْرِ غِنَى ، ومَنْ يَسْتَعِفِفْ ، يُعِفَّهُ اللَّهُ ، ومَنْ يَسْتَغْنِ يُغْنِه اللَّهُ » رواه البخاري .

އަދި އެ صحابي (އެބޭފުޅާ މާތް ﷲ ރުހިވޮޑިގެންވާ أبو هريرة) ސަލާމާއި ސަލަވާތްލެއްވުން ނަބިއްޔާކަލޭގެފާނުގެ
ރިވާއަތުން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. މަތީގައިވާ އަތް (އެބޭފުޅާ ދޭމީހާ) ދަށުގައިވާ
އަތަށްވުރެ (އެބޭފުޅާ ހޯދާމީހާގެ ވުރެ) ހެޔޮވާން ބޮޑުވެގެންވެއެވެ. އަދި ފެށޭ (އެއްކޮށް ބަލަހައްޓަން)

ގާތްތިމާގެ މީހުންގެ ފަރާތުން ފަށާށެވެ. އަދި އެންމެ ގާތްތިމާގެ މީހާއަށް صدقة ދިނުމަކީ ހެޔޮ ކަމެކެވެ صدقة އެވެ. އަދި ސަވާބުން ފުރިހަމަ ވާނީ މަސައްކަތެއް ކަމަށް މިހާރު ބޮޑު ﷲ سبحانه وتعالى ސަވާބު ދެއްވުން ސަވާބެއް ކަށަވަރުކުރެއްވިއެވެ. އަދި މިއީ މުސްލިމުން ފުއްދުމަކަށް ވަސީލަތެއް ކަމަށް ބޮޑެތި ﷲ ފުއްދަވާ ދެއްވައެވެ.

37- باب الإِنفاق مما يحبُّ ومن الجيِّد

ލޯބިވާ ތަކެއްޗާއި އަދި ރަނގަޅު ތަކެއްޗެއް ޚަރަދުކުރުމުގެ ބާބު

ބާ بَاب

قَالَ الله تَعَالَى : ﴿ لَنْ تَنَالُوا الْبِرَّ حَتَّى تُنْفِقُوا مِمَّا تُحِبُّونَ ﴾ [آل عمران :92]

ތިޔަބައި މީހުން ލޯބިވާ އެއްޗެހިން ތިޔަބައި މީހުން ޚަރަދުކުރުމަށް ދެންދެން ތިޔަބައި މީހުންނަކަށް ހެޔޮކަން ލިބިގެން ނުވާނެއެވެ.

وَقالَ الله تَعَالَى : ﴿ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَنْفِقُوا مِنْ طَيِّبَاتِ مَا كَسَبْتُمْ وَمِمَّا أَخرَجْنَا لَكُمْ مِنَ الأَرْضِ وَلا تَيَمَّمُوا الْخَبِيثَ مِنْهُ تُنْفِقُونَ ﴾ [البقرة : 267] .

އޭ إيمان ވެއްޖެ މީސްތަކުންނޭވެ! ތިޔަބައިމީހުން ހޯދި ތަކެތީގެ ތެރެއިން ރަނގަޅު ތަކެތިން ތިޔަބައި މީހުން ޚަރަދުކުރާށެވެ! އަދި، ތިޔަބައިމީހުންނަށް ބިމުން އުފެއްދެވި ތަކެތިން ނުބައި ތަކެތި ހޯދައިދޭ ކަމުގައި ވެސް. އަދި، އެއިން ޚަރަދުކުރުމަށް ނުބައިތަކެތި قصدނުކުރާށެވެ.

297- عن أَنس رضي اللَّه عنه قال : كَانَ أَبُو طَلْحَةَ رضي اللَّه عنه أَكْثَر الأَنْصَارِ بِالمدِينَةِ مَالاً مِنْ نَخْلٍ ، وَكَانَ أَحَبُّ أَمْوالِهِ إِلَيْهِ بَيْرَحاءَ ، وَكانَتْ مُسْتَقْبِلَةَ المسْجدِ وكانَ رسولُ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يدْخُلُهَا وَيشْرَبُ مِنْ ماءٍ فِيهَا طَيِّبٍ قَالَ أَنَسٌ : فلَمَّا نزلَتْ هَذِهِ الآيةُ : { لَنْ تَنَالُوا الْبِرَّ حتَّى تُنْفِقُوا مِمَّا تُحِبُّونَ } قام أَبُو طَلْحَةَ إِلى رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم فقال : يا رسولَ اللَّه إِنَّ اللَّه تَعَالَى أَنْزَلَ عَلَيْكَ : { لَنْ تَنَالُوا الْبِرَّ حتَّى تُنْفِقُوا مِمَّا تُحِبُّونَ } وَإِنَّ أَحَبَّ مَالي إِلَيَّ بَيْرَحَاءَ ، وإِنَّهَا صَدَقَةٌ للَّهِ تَعَالَى أَرْجُو بِرَّهَا وذُخْرَهَا عِنْد اللَّه تعالى ، فَضَعْها يا رسول اللَّه حيْثُ أَرَاكَ اللَّهُ، فقال رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم: « بَخٍ ، ذلِكَ مَالٌ رَابحٌ ، ذلِكَ مَالٌ رَابحٌ ، وَقَدْ سمِعْتُ مَا قُلْتَ ، وَإِنِّي أَرَى أَنْ تَجْعَلَهَا في الأَقْرَبِينَ » فقال أَبُو طَلْحَةَ : أَفْعَلُ يا رسولَ اللَّه ، فَقَسَّمَهَا أَبُو طَلْحَةَ في أَقَارِبِهِ ، وَبَنِي عَمِّهِ. متفقٌ عليه .

وقولُهُ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « مالٌ رَابحٌ » رُوي في الصحيحين « رَابحٌ » و « رَايحٌ» بالباءِ الموحدةِ وبالياءِ المثناةِ ، أَيْ رَايحٌ عَلَيْكَ نَفْعُهُ ، و « بَيْرَحَاءُ » حَدِيقَةُ نَخْلٍ ، وروي بكسرِ الباءِ وَفتحِها .

މާތް الله ރުހުއްސޫނުލައްވި أنس ގެ ފަރާތުން ރިވާވެގެން ޙަދީޘްގައިވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. މާތް الله ރުހުއްސޫނުލައްވި أبوطَلْحَة އަކީ مَدينَة ގެ أنصاري ގެ ބޭކަލުންގެ ތެރެއިން ކަދުރުގަހުގެ އެންމެގިނަ عدد އަކަށް ވެރިވި ބޭކަލެކެވެ. އަދި މުދަލުގެ ތެރެއިން މި ބޭކަލުންނަށް އެންމެ ލޯބިވާ މުދަލަކީ ބައިރުޙާއެވެ. އެއީ ބަގީޗާއެކެވެ. އަދި އެބަގީޗާ ހުންނަނީ مَسْجِدالنبوى ގެ ކުރިމަތީގައެވެ. އަދި رسول الله صَلّى الله عَلَيْهِ وسَلَّم އެބަގީޗާއަށް ވަޑައިގެންނެވެއެވެ. އަދި އެބަގީޗާގެ ފެން ރަހަމީރު ކަމުގައިވާ އެބަގީޗާގެ ފެން ބުއްވެވެއެވެ. أنس ގެ ވިދާޅުވިއެވެ. މި آية {لَنْ تَنَالُوا الْبِرَّ حَتَّى تُنْفِقُوا مِمَّا تُحِبُّونَ} ބާވައިލެއްވުމުން أبُو طَلْحَة ގެ ފަރާތުން رسول الله صَلّى الله عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ ހަޟްރަތަށް ވަޑައިގެން ވިދާޅުވިއެވެ. ޔާ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން މާތްالله وحي ބާވައިލެއްވިއެވެ. {لَنْ تَنَالُوا الْبِرَّ حَتَّى تُنْفِقُوا مِمَّا تُحِبُّونَ} މާނައީ: ތިޔަބައިމީހުން ދެކެލޯބިވާ ތަކެތިން ޚަރަދުކުރުމަށް ދާންދެން ތިޔަބައިމީހުން ހެޔޮކަމާ ނުވާޅޭނެއެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުން ޚަރަދުކުރާ ކޮންމެ ތަކެއްޗެއް ހަމަކަށަވަރުން جزاء ދޭ ކަލާނގެ وأصل ކަނޑައެޅިވަޑައިގެން يقينވެވޮޑިގެންވެއެވެ. (އަދި أبُو طَلْحَة ވިދާޅުވިއެވެ.) އަދި ހަމަކަށަވަރުން މިމުދަލުގެ ތެރެއިން އަޅުގަނޑަށް އެންމެ ލޯބިވާ މުދަލަކީ "ބައިރުޙާ" އެވެ. އެއީ ހަމަކަށަވަރުން މިއީ ތިމަންނާގެ ކަނޑައެޅިގެން ސުވާބު ލިބިގެންވާ، އެހެނީ އަޅުގަނޑު އެ ކަމެއް ކުރާނީ މާތް الله سبحانه وتعالى އަށްޓަކައި صدقة ކޮށްލީމެވެ. މިމުދަލުގެ ހެޔޮކަމާއި ثواب ލިބުމަށް އެދި ޚާއްޞަކޮށް الله ގެ حضرةން ލިބިގަންނާށެވެ. ޔާ الله ގެ رسولާއެވެ. މާތް الله ތިމަންނާ ދެއްކެވި ގޮތަކަށް އެކަން ކަންތައް ތަނަވަސްކޮށްދެއްވާށެވެ. އަދި ނަބިއްޔާ ޖަވާބުދެއްވި ގޮތުން رسول الله صَلّى الله عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އަޑުއަހާށެވެ! ބަހައްޓާ ދޫކޮށްލާ ދާއިމީ ކުރިއަރާ މުދަލެކެވެ. ހަމަކަށަވަރުން މިމުދަލަކީ ބަރަކާތްތެރި މުދަލެކެވެ. ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވި ބަސް ތިމަންނަ އަޑުއެހީމެވެ. އަދި މިމުދަލަކީ ކަލޭގެފާނުގެ ގާތް ތިމާގެ ގާތްތިމާގެ މީހުންނަށް صدقة ކޮށްދިނުމަށް އެދެމެވެ. ދެން أبُو طَلْحَة ވިދާޅުވިއެވެ. ޔާ الله ގެ رسولާއެވެ. މިމުދަލަށް ތިމަންނާ ހަމަ ކަމުދެއްވީމެވެ. ދެން (އަނަސް ވިދާޅުވެ) أبُو طَلْحَة އެބަގީޗާ ބައިބައިކޮށް ދެއްވިއެވެ. އެބޭފުޅާގެ ގާތްތިމާގެ މީހުންނާއި ބޮޑުބޭބެގެ ދަރިންނަށް ބަހާލައްވައިފިއެވެ.

38- بيان وجوب أمره وأولاده المميزين وسائر من في رعيته

بطاعة الله تعالى ونهيهم عن المخالفة ، وتأديبهم ، ومنعهم من ارتكاب مَنْهِيٍّ عنه

ތިމާގެ އަނބިންނަށާއި، އަދި ތިމާގެ ދަރިންގެ ތެރެއިން ފުރާވަރަށް ގޮސް ފައިވާ ދަރިންނަށާއި އަދި ތިމާ ބަލާބަލަހައްޓަން ޖެހިފައިވާ މީހުންނަށް، الله އަށް ކިޔަމަންތެރިވުމަށް އަމުރު ކުރުމާއި، އެކަލާނގެއަށް އުރެދުންތެރިވުމުން އަމުރު ކުރުމާއި އަދި އެމީހުން ތަރުބިޔަ ކުރުމާއި ކަންތައް ކުރާނަން އެންމެ ހާލަ ގޯސް ދުރާލާ ނަހީކުރާން ކަންތައް ކުރާން ފެއިލުކަސް އަދުބުދިނުމާއި އަދި ނަހީ ކުރެވިފައިވާ ކަމެއް ކުރުން އެދޭފަސަރ އަކަތުން މަނާކުރުމާއި ތިއްރުމާ ކަންތައް ކޮށް ތިމާގެ ދައްކަން ވާޖިބު ވެގެންވާ ކަންތައްތަކުން ބަޔާން ކުރެވޭ ބާބު باب

قَالَ الله تَعَالَى : ﴿ وَأْمُرْ أَهْلَكَ بِالصَّلاةِ وَاصْطَبِرْ عَلَيْهَا ﴾ [طه : 132]،

އަދި ކަލޭގެފާނުގެ أهل ވެރިންނަށް ނަމާދު ކުރުމަށް أمر ކުރައްވާށެވެ! އަދި އެކަމުގެ މައްޗަށް ކެތްތެރިވެ ވަޑައިގަންނަވާށެވެ!

وَقالَ الله تَعَالَى : ﴿ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا قُوا أَنْفُسَكُمْ وَأَهْلِيكُمْ نَاراً ﴾[التحريم : 6] .

އޭ إيمان ވެއްޖެ މީސްތަކުންނޭވެ! ތިޔަބައިމީހުންގެ އަމިއްލަ نفس ތަކާއި، ތިޔަބައިމީހުންގެ أهلވެރިން، ނަރަކައިގެ އަލިފާނުން ސަލާމަތް ކުރާށެވެ!

298- وعن أبي هريرةَ رضي اللَّه عنه قال : أَخذ الحسنُ بنُ عليٍّ رضي اللَّه عنْهُما تَمْرةً مِنْ تَمـــرِ الصَّـــدقَةِ فَجعلهَا في فِيهِ فقال رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « كُخْ كُخْ ، إِرْمِ بِهَا ، أَما عِلِمْتَ أَنَّا لا نأْكُلُ الصَّدقة ،؟ » متفق عليه .

މާތްالله ރުއްސުން ލެއްވި أبوهريرةގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. މާތްالله އެދެބޭފުޅުންނާ ރުއްސުން ލެއްވި علي ގެ ދަރިކަލުން حسنގެ ފާނު (ތިމޮއްޖެ ނިޔާ) زكاة ގެ ކަދުރުތަކުން ކަދުރެއް ނަގާގެން އަނގައަށް ލެއްވިއެވެ. ދެން رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އައްކި! އައްކި!

(ހަޖެހުއްޓެވުމަށް) ބިމަށް އެޅިކަމު ވަކިކޮށްލެއްވިއެވެ. ބިމަށްވެސް (އެބަހީ محمدގެ ޢާއިލާގެ އަހުލުބައިތުން) صدقةގެ
ތަކެތި ހަރާމް ކަމުގައިވުން ހެއްދެވުމަށްޓަކައި ދަރިފުޅަށް ނާންގަވާފައިވެއެވެ.

وفي روايةٍ : « إنا لا تَحِلُّ لنَا الصَّدقةُ » وقوله : « كِخْ كِخْ » يُقالُ باسْكَانِ الخَاءِ ، ويُقَالُ بكَسرِهَا مع التَّنْوِينِ وهيَ كلمةُ زَجْر للصَّبِيِّ عن المُسْتَقذَرَاتِ ، وكَانَ الحسنُ رضي اللَّه عنه صبياً

އަދި مسلمގެ ދަރިފަސްކޮޅަށް ކުޑައިރުއްސުރެ. ހަލާލާއި ހަރާމް ބިލްކުލް صدقة ގެ މާލަކީ حلال ނޫންކަމެވެ.

299- وعن أبي حفْصٍ عُمَر بن أبي سلَمةَ عبدِ اللَّه بنِ عبدِ الأَسد : ربيبِ رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : كُنْتُ غُلاماً في حجْرِ رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، وكَانَتْ يَدِي تَطِيشُ في الصَّحْفَةِ ، فقال لِي رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « يا غُلامُ سمِّ اللَّهَ تعالى ، وَكُلْ بِيمِينِكَ، وكُل ممَّا يليكَ » فَما زَالَتْ تِلْكَ طِعْمتِي بعْدُ . متفقٌ عليه .

« وتَطِيش » : تَدُورُ في نَواحِي الصَّفْحَةِ .

رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ ބޭބެ ދަރިކަލުން (ކާފަބަފާނީ) ابو حفص (ޢަމުރު) عُمَر بن أبي سلَمةَ عبدِ اللَّه بنِ عبدِ الأَسد ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންކަލޭގެ ކުޑައިރު رسول اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ ބެލުމުގެ ދަށުގައި ހުރީމެވެ. އަދި ކާއިރު ތިމަންކަލޭގެ ފަތިލީގެ އެތެރެ ތަށިމައްޗަށް ނަގަނީ ހަދާލައިގެން ކާކުރީމެވެ. ދެން رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ވިދާޅުވިއެވެ (ކާން ދަރިކަލުންގެ ސީދާ ސާތިރޫގޮތުން) (އަހަރެމެ ވާތުގަޔާ ކާލާ) حديثގައި ބުނެވިއެވެ. ދެ ކުއްޖާ ދަރިފުޅާ ހެވެ! (ދަރިފުޅާ) ކާއިރު بسم الله ކިޔާށެވެ. އަދި ދަރިފުޅުގެ ކަނާތުން ކާށެވެ. އަދި ތަށީގެ އެންމެ ދަރިފުޅާ ކައިރި ފަރާތުން ކާންވާނެއެވެ. (އެ صحابي ވިދާޅުވެއެވެ.) އެއަށްފަހު ތިމަންކަލޭގެ ކާކޮޅު އެގޮތް މަތީންނެވެ.

300- وعن ابن عمَر رضي اللَّه عنهما قال : سمعت رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يقول : « كُلُّكُمْ راعٍ ، وكُلُّكُمْ مسئولٌ عنْ رعِيَّتِهِ ، والأِمَامُ رَاعٍ ، ومسئولٌ عَنْ رَعِيتِهِ ، والرَّجُلُ رَاعٍ في أَهْلِهِ ومسئولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ ، والمرْأَةُ راعِيةٌ في بيْتِ زَوْجِهَا ومسئولة عنْ رعِيَّتِهَا ، والخَادِمُ رَاعٍ في مالِ سيِّدِهِ ومسئولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ ، فكُلُّكُمْ راعٍ ومسئولٌ عنْ رعِيتِهِ» متفقٌ عليه.

މާތްالله އެކަލޭގެފާނަށް ރުހިވޮޑިގެންވާ عبد الله بن عمرَ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ވިދާޅު އަޑުއެހީމެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން ކޮންމެ މީހަކީ ބަލާ ބަލަހައްޓަން ޖަވާބުދާރީ މީހެކެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން ކޮންމެމީހަކީ އޭނާ ބަލާ ބަލަހައްޓަން ޖަވާބުދާރީ މީހުންނާއިމެދު (قيامة ދުވަހުން) ސުވާލުކުރެވޭނެއެވެ. ވެރިޔާއަކީ ބަލާ ބަލަހައްޓަން ޖަވާބުދާރީ މީހެކެވެ. އަދި އޭނާ ބަލާ ބަލަހައްޓަން ޖަވާބުދާރީ މީހުންނާއިމެދު އޭނާގެ ސުވާލުކުރެވޭނެއެވެ. އަދި ފިރިހެނާ އޭނާގެ (اهل ބައިމީހުން) އަށް ބަލާ ބަލަހައްޓަން ޖަވާބުދާރީ މީހެކެވެ. އަދި އޭނާ ބަލާ ބަލަހައްޓަން ޖަވާބުދާރީ މީހުންނާއިމެދު އޭނާއަށް ސުވާލުކުރެވޭނެއެވެ. އަދި އަންހެނާއަކީ އަނބިމީހާގެ ފިރިމީހާގެ ގެ ބަލާބަލަހައްޓަން ޖަވާބުދާރީ މީހެކެވެ. އަދި އަނބިމީހާގެ ބަލާބަލަހައްޓަން ޖަވާބުދާރީ މީހުންނާއިމެދު އަނބިމީހާގެ އާއި ސުވާލުކުރެވޭނެއެވެ. خادم މީހާއަކީ އޭނާގެ ސާހިބު މީހާގެ މުދާ ބަލާބަލަހައްޓަން ޖަވާބުދާރީ މީހެކެވެ. އަދި އޭނާ ބަލާބަލަހައްޓަން ޖަވާބުދާރީ އެއްޗެހި މުދާ އޭނާއާއި ސުވާލު ކުރެވޭނެއެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން ކޮންމެ މީހަކީ ބަލާ ބަލަހައްޓަން ޖަވާބުދާރީ މީހެކެވެ. އަދި ބަލާބަލަހައްޓަން ޖަވާބުދާރީ މީހުންނާއިމެދު قيامة ދުވަހުން އެމީހަކާއި ސުވާލުކުރެވޭނެއެވެ.

301- وعن عمرو بن شُعْيب ، عن أَبيه ، عن جَدِّهِ رضي اللَّه عنه قال : قال رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « مُرُوا أَوْلادكُمْ بِالصَّلاةِ وهُمْ أَبْنَاء سبع سِنِينَ ، واضْرِبُوهمْ علَيْهَا وَهُمْ أَبْنَاءُ عَشْرِ ، وفرَّقُوا بيْنَهُمْ في المضَاجعِ » حديثٌ حسن رواه أبو داود بِإِسنادٍ حسنٍ .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވާ عمرو بن شُعْيب އެކަލޭގެފާނުގެ ބައްޕާފުޅުގެ ކިބައިން، އަދި އެބައްޕާފުޅުގެ ކާފުޅުގެ ކިބައިން ރިވާކުރެއްވި حديث އެއްގައިވެއެވެ· ވިދާޅުވިއެވެ· رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ· ތިޔަބައިމީހުން ތިޔަބައިމީހުންގެ ދަރިންގެ އުމުރު ހަތްއަހަރު ފުރުމުން ނަމާދު ކުރުމަށް އަމުރުކުރާށެވެ· އަދި ދިހައަހަރު ވުމުން (ނަމާދު ނުކުރާނަމަ) އެކަމުގައި ތަޅައިދޭށެވެ· އަދި އެ(އުމުރުގެ) ކުދިންގެ ބުސްގަނޑު ވަކިވަކިން ބަހައިލާށެވެ·

302- وعن أبي ثُريَّةَ سَبْرَةَ بنِ مَعْبدٍ الجهَنِيِّ رضي اللَّه عنه قال : قال رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْــهِ وسَــلَّم: « عَلِّمُوا الصَّبِيَّ الصَّلاةَ لِسَبْعِ سِنِينَ ، وَاضْرِبُوهُ علَيْهَا ابْنَ عشْرِ سِنِينَ » حديث حسنٌ رواه أَبو داود ، والترمِذي وقال حديث حسن .

ولَفْظُ أبي داوُد : « مرُوا الصَّبِيَّ بِالصَّلاَةِ إِذَا بَلَغ سَبْعَ سِنِينَ » .

ގޮތް ﷲ ރުއްސުންލެއްވި أبو ثُريَّة سَبْرَةَ بنِ مَعْبدٍ الجهَنِيِّ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބޭފުޅުންގެ ކުދިންނަށް ހަތް އަހަރު ފުރުމުން ނަމާދު ކިޔަން ދަސްކޮށްދޭށެވެ. އަދި ދިހައަހަރު ފުރުމުން (ނަމާދު ނުކޮށްފިނަމަ) އަދަބު ދޭށެވެ. އަދި أبو داوُد ގެ نصގައިވެއެވެ. ތިޔަބޭފުޅުންގެ ކުދިން ހަތްއަހަރަށް ފުރުން ނަމާދުކުރުމަށް އަމުރު ކުރާށެވެ.

39- باب حق الجار والوصية به

އަވަށްޓެރިންގެ حقތަކާއި އެބައިމީހުންނަށް ހެޔޮކޮށް ހިތުން ކުރެވިފައިވާ وصيةތައް ބަޔާން ކުރެވޭ باب

قَالَ الله تَعَالَى : ﴿ وَاعْبُدُوا اللهَ وَلا تُشْرِكُوا بِهِ شَيْئاً وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَاناً وَبِذِي الْقُرْبَى وَالْيَتَامَى وَالْمَسَاكِينِ وَالْجَارِ ذِي الْقُرْبَى وَالْجَارِ الْجُنُبِ وَالصَّاحِبِ بِالْجَنْبِ وَابْنِ السَّبِيلِ وَمَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ ﴾ [النساء : 36]

ތިޔަބޭފުޅުން، اللهއަށް އަޅުކަންކުރާށެވެ! އަދި އެކަލާނގެއަށް އެއްވެސްއެއްޗެއް شريكނުކުރާ ހުރިކަކުރާށެވެ! އަދި މައިންބަފައިންނަށާއި، ގާތްތިމާގެ މީހުންނަށާއި، يتيمންނަށާއި، مسكينންނަށާއި، ގާތް އަވަށްޓެރިޔާ އަށާއި، ދުރު އަވަށްޓެރިޔާ އަށާއި ކައިރި އެކުވެރިޔާ އަށާއި، ދަތުރުވެރިޔާ އަށާއި، ތިޔަބޭފުޅުންނަށް މިލްކު ވެގެންވާ އަޅުންނަށް ހެޔޮކަން ހިތާށެވެ!

303- وعن ابنِ عمرَ وعائشةَ رضي اللَّه عنهما قَالا : قال رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم: « مَا زَالَ جِبْرِيلُ يُوصِينِي بِالجارِ حتَّى ظَنَنتُ أَنَّهُ سيُوَرِّثُهُ » متفقٌ عليه .

ގޮތްﷲ ދެބޭކަލުންނަށް ރުއްސުންލެއްވި عبدالله بن عمرގެފާނާއި عائشةގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެދެބޭކަލުން ވިދާޅުވިއެވެ. رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އަވަށްޓެރިޔާއަށް ހެޔޮކަން ހިތުމަށް جبْرِيلُ ގެފާނު ތިމަންކަލޭގެފާނަށް وصية ކުރައްވަމުން ގެންދެވިއެވެ ބޭކަލުން އަވަށްޓެރިޔާ ވާރުތަ

ވެރިއަކަން ވަޑާންނަހާން ތިމަންރަސޫލާއަށް ހިނގާވިގެން ދިޔައީއެވެ.

304- وعن أبي ذرٍّ رضي اللَّه عنه قال : قال رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « يَا أَبَا ذرّ إِذا طَبَخْتَ مَرَقَةً ، فَأَكْثِرْ مَاءَها ، وَتَعَاهَدْ جِيرَانَكَ » رواه مسلم .

މާތް الله ރުއްސެވިއްޖެ ابو ذرّ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އޭ ابو ذرّ އެވެ. ތިބާ ރިހަކައްކާނަމަ އެއަށް ފެންގިނަކޮށް އިޔޮޅު ކަންކަމާ ބަލާށެވެ. އަދި ތިބާގެ އަވަށްޓެރިޔާއަށް އެއިން حصة ދޭށެވެ.

وفي رواية له عن أبي ذرّ قال : إن خليلي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم أَوْصَانِي : « إِذا طبخْتَ مَرَقاً فَأَكْثِرْ مَاءَهُ ثُـــمَّ انْظُرْ أَهْلَ بَيْتٍ مِنْ جِيرانِكَ ، فَأَصِبْهُمْ مِنْهَا بِمعْرُوفٍ » .

އަދި مسلمٍ ގެ ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. ابو ذرّ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންނާގެ خليل(ލޮބުވެތި) صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ތިމަންނަށް وصية ކުރެއްވިއެވެ. ތިބާ ރިހަ ކައްކާނަމަ އެއަށް ފެންގިނަކޮށް އިޔޮޅު ކަންކަމާ ބަލާށެވެ. ދެން އަވަށްޓެރިންގެ ތެރެއިން ގޭގެ ބައެއްގެ މީހުންނަށް ހެޔޮގޮތުގެ މަތިން އެއިން ދޭށެވެ.

305- وعن أبي هريرة رضي اللَّه عنه أَن النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « واللَّهِ لا يُؤْمِنُ ، واللَّهِ لا يُؤْمِنُ ، واللَّهِ لا يُؤْمِنُ » قِيلَ : منْ يا رسولَ اللَّهِ ؟ قال : « الَّذي : لا يأْمنُ جارُهُ بَوَائِقَهُ،» متفق عليه.

މާތްالله ރުއްސެވިއްޖެ ابو هريرةގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ސަލާމާއި ސަލަވާތްލެވިގެންވާ نبي އާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މާތްالله ގަންދެއްވުމަށް ހުވާ ކުރައްވަމެވެ. އެމީހާގެ އީމާންކަން ފުރިހަމަ ނުވެއެވެ. މާތް الله ގަންދެއްވުމަށް ހުވާ ކުރައްވަމެވެ. އެމީހާގެ އީމާންކަން ފުރިހަމަ ނުވެއެވެ. ދެންނެވުނެވެ. އޭ اللهގެ ރަސޫލާއެވެ! އެއީ ކާކު ހެއްޔެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެއީ އެމީހާގެ ނުބައިކަމުން އަވަށްޓެރިޔާ ސަލާމަތް ނުވާމީހާއެވެ.

وفي رواية لمسلمٍ : « لا يَدْخُلُ الجَنَّة مَنْ لا يأْمنُ جارُهُ بوَائِقهُ » .

« الْبَوائِقُ » الْغَوَائِل وَالشُّرُورُ .

އަދި مسلمٍ ގެ ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. އެމީހާގެ އުނދަގޫތަކުން އަވަށްޓެރިޔާ ސަލާމަތްނުވާ މީހާ ސުވަރުގެ ނުވަންނަ ހުއްޖެވެ.

306- وعنه قال : قال رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « يَا نِسَاءَ المُسلِمَاتِ لا تَحْقِرَنَّ جارَةٌ لجارتِهَا وَلَوْ فِرْسَنَ شَاةٍ » متفقٌ عليه .

އަދި އެ صحابي (އެބަހީ ރަޟީالله ޢަންހު ސުލްޠާނާއި ابوهريرة)ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އޭ مُسلِم أختންނޭވެ! އައްވަސް އަވަށްޓެރިޔާ އަށް އަވަށްޓެރިޔާ صدقة ދެއް ކުރުމަށް ދޫވެ އެއްޗިހި ދެރައެއްތަކަށް ދީފައެން صدقة ކުރުމަށް ފުސް ދީފައެން ނުހުށިހެޅެވެ. އެއީ ބަކަރިއެއްގެ ފައިގެ މުގުޖެ ކަމުގައި ވިޔަސް ގައެވެ. (އެބަހީ އަތުގެ ދަސްވަރު ހިސާބުންގެސް ބޮޑަށް ޖެހުން ހިސާބެއްކަމެވެ.)

307- وعنه أَن رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : لا يَمْنَعْ جارٌ جارَهُ أَنْ يغْرِزَ خَشَبَةً في جِدارِهِ » ثُمَّ يَقُولُ أَبو هريرة : مَالي أَرَاكُمْ عنْهَا معْرِضِينَ ، واللَّهِ لأرمينَّ بِها بيْنَ أَكْتَافِكُمْ . متفقٌ عليه.

رُوى « خَشَبَهُ » بالإِضَافَةِ والجمْعِ ، ورُوِي « خَشبَةً » بالتَّنْوِينَ عَلَى الإِفْرَادِ . وقوله: مالي أَرَاكُمْ عنْهَا مُعْرِضِينَ : يعني عنْ هذِهِ السُّنَّةِ .

އަދި އެصحابي (އެބަހީ ރަޟީالله ޢަންހު ސުލްޠާނާއި ابوهريرة)ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އަވަށްޓެރިޔާއަށް އަވަށް އަވަށްޓެރިޔާގެ ފާރުގައި ވަކަރު ގަނޑެއް ހަރުކުރުމުން (އެއީން އުނދަގޫ ދީފައިވަނީ ވަރުން) އަވަށް އަވަށްޓެރިޔާ އަކަށް މަނާ ނުކުރާ ހުއްޖެވެ.

އަބޫހުރައިރާ ابو هريرة ވިދާޅުވިއެވެ. މިސުންނަތަކަށް ތިޔަބައިމީހުން ފުރަގަސް ދީފައި ފެންނަނީ ކީއްވެގެން ހުއްޓެވެ؟ ވާللهِ ގަސަމެއް ހުވާކުރަމެވެ. މިސުންނަތަށް عمل ކުރުމަށް ޓަކައި އަހަރެން ތިޔަބައިމީހުންގެ

ކާނާގައި އަރުވަމާވެ.

308- وعنه أَن رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « مَنْ كَانَ يُؤْمِنُ باللَّهِ وَالْيَوْمِ الآخِرِ، فَلا يُؤْذِ جارَهُ ، وَمَنْ كَان يُؤْمِنُ باللَّهِ والْيَوْمِ الآخرِ ، فَلْيكرِمْ ضَيْفهُ ، وَمَنْ كَانَ يُؤْمنُ بِاللَّهِ وَالْيومِ الآخِرِ ، فَلْيَقُلْ خيْراً أَوْ لِيَسْكُتْ » متفقٌ عليه .

އަދި އަޞްحابي (އަބޫހު މާތް اللهُ ރުއްސެވުން ލިބިވޮޑިގެންވާ ابوهريرة) ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. الله އާއި آخرةއަށް ތެދުވެރިވެ ايمانވެއްޖެ މީހާ އޭނާގެ އަވަށްޓެރިޔާއަށް އުނދަގޫ ނުދޭހެ ވައްޖެވެ. الله އާއި آخرةއަށް ތެދުވެރިވެ ايمانވެއްޖެ މީހާ އޭނާގެ މެހެމާނުން ކަރާމާ ކުރާށެވެ. އަދި الله އާއި آخرة އަށް ތެދުވެރިވެ ايمانވެއްޖެ މީހާ ހެޔޮބަސް ބުނާށެވެ. ނުވަތަ ހަމަ ހިމޭނުން ހުރާށެވެ.

309- وعن أبي شُريْح الخُزاعيِّ رضي اللَّه عنه أَن النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : «مَنْ كَانَ يُؤمِنُ باللَّهِ والْيومِ الآخِرِ ، فَلْيُحسنْ إِلى جارهِ ، ومنْ كَانَ يُؤْمِنُ باللَّهِ واليومِ الآخِرِ فَلْيُكْرِمْ ضَيْفهُ، ومنْ كانَ يؤمنُ باللَّهِ واليومِ الآخرِ فَلْيَقُلْ خَيْراً أَوْ لِيسْكُتْ » رواه مسلم بهذا اللفظ، وروى البخاري بعضه .

މާތް الله ރުއްސެވުން ލިބިވޮޑިގެންވާ ابو شُريْح الخُزاعيِّ ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. نبي އާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. الله އާއި آخرةއަށް ތެދުވެރިވެ ޔަގީންކަމާއެކު ايمانވެއްޖެ އަވަށްޓެރިޔާއަށް احسان ތެރިވާ ކުރާށެވެ. އަދި الله އާއި آخرةއަށް ތެދުވެރިވެ ޔަގީންކަމާއެކު ايمانވެއްޖެ مهمانންނަށް ކަރާމާ ކުރާށެވެ. އަދި الله އާއި آخرةއަށް ތެދުވެރިވެ ايمانވެއްޖެ މީހާ ހެޔޮ ބަސް ބުނާ ކުރާށެވެ. ނުވަތަ ހަމަހިމޭނުން ހުރާށެވެ.

310- وعن عائشة رضي اللَّه عنها قالت : قلت : يا رسول اللَّه إِنَّ لي جَارَيْنِ ، فَإِلى أَيِّهما أُهْدِى؟ قال : « إلى أَقْربهِما مِنْك باباً » رواه البخاري .

މާތް الله ރުއްސެވުން ލިބިވޮޑިގެންވާ عائشة ގެ ދަރިކަލުން ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެ ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަން ދަރިކަލުން ދެންނެވީމެވެ. އޭ الله ގެ رسولއާއެވެ. ތިމަންނަށް ދެ އަވަށްޓެރިއެއް ވެއެވެ. އަދި ތިމަންނަ هدية ކުރާނީ ކޮން މީހަކަށް ހެއްޔެވެ؟ ރަސޫލާ ޙަދީޘް ކުރެއްވިއެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެދެމީހުން ކުރެ ކޮންމެ ދޮރުން ގާތް މީހާއަށެވެ

ގޭގެ ދޮރާށި އެންމެ ކައިރި މީހާއަށެވެ.

311- وعن عبدِ اللَّه بن عمر رضي اللَّه عنهما قال : قال رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم: « خَيْرُ الأَصحاب عِنْدَ اللَّهِ تعالى خَيْرُهُمْ لصـــاحِبهِ ، وخَيْرُ الجيران عِنْدَ اللَّه تعالى خيْرُهُمْ لجارِهِ » رواه الترمذي وقال : حديث حسن

މާތްالله އަދުރަބްލްޢާލަމީނަށް ރުއްސުވުންގަދައިވި عبدِ اللَّه بن عمرގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވެވިއެވެ. މާތް اللهގެ حضرة ގައި އެންމެ ރަނގަޅު ބަޔަކީ އެމީހާގެ އެކުވެރިންނަށް އެންމެ ރަނގަޅު މީހުންނެވެ. އަދި މާތް الله ގެ حضرةގައި އެންމެ ރަނގަޅު އަވަށްޓެރިންނަކީ އެބަޔަކީ އަވަށްޓެރިންނަށް އެންމެ ހެޔޮ މީހުންނެވެ.

40- باب بر الوالدين وصلة الأرحام

މައިންބަފައިންނަށް ހެޔޮހިތުމާއި ގާތްތިމާގެ ކަމުގެ ގުޅުން ބަދަހި ކުރުމުގެ މާތްކަން ބަޔާން ކުރެވިގެންވާ بَاب

قَالَ الله تَعَالَى : ﴿ وَاعْبُدُوا اللهَ وَلا تُشْرِكُوا بِهِ شَيْئاً وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَاناً وَبِذِي الْقُرْبَى وَالْيَتَامَى وَالْمَسَاكِينِ وَالْجَارِ ذِي الْقُرْبَى وَالْجَارِ الْجُنُبِ وَالصَّاحِبِ بِالْجَنْبِ وَابْنِ السَّبِيلِ وَمَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ ﴾ [النساء : 36]

އަދި ތިޔަބައިމީހުން، اللهގެ ޢިބާދަތް އަޅުކަން ކުރާށެވެ! އަދި، އެކަލާނގެއާ ޢިބާދަތް އެއްވެސް އެއްޗެއް شريك ނުކުރާށެވެ! އަދި، މައިންބަފައިންނަށާއި، ގާތް ތިމާގެ މީހުންނަށާއި، يتيم ކުދިންނަށާއި، مسكينންނަށާއި، ގާތް އަވަށްޓެރިޔާއަށާއި، ދުރު އަވަށްޓެރިޔާއަށާއި، ކައިރީ އެކުވެރިޔާ އަށާއި، ދަތުރުވެރިޔާއަށާއި، ތިޔަބައިމީހުންނަށް މިލްކުވެގެންވާ އަޅުންނަށް ހެޔޮ ހިތާށެވެ!

وَقالَ الله تَعَالَى : ﴿ وَاتَّقُوا اللهَ الَّذِي تَسَاءلُونَ بِهِ وَالأَرْحَام ﴾ [النساء : 1] ،

އަދި ތިޔަބައިމީހުން الله އަށް تقوى ވެރިވާށެވެ!

وَقالَ اللهُ تَعَالَى : ﴿ وَالَّذِينَ يَصِلُونَ مَا أَمَرَ اللهُ بِهِ أَنْ يُوصَلَ ﴾ [الرعد : 21] ،

އަދި ގުޅުންތަކެއް، ގުޅުވުމަށް الله أمر ކުރައްވާފައިވާ ކަންތައްތައް ގުޅުވާ، މީހުންނާ.

وَقالَ اللهُ تَعَالَى : ﴿ وَوَصَّيْنَا الأِنْسَانَ بِوَالِدَيْهِ حُسْناً ﴾ [العنكبوت : 8] ،

އިންސާނާ އޭނާގެ މައިންބަފައިންނަށް ހެޔޮކޮށް ހިތުމަށް ތިމަންރަސްކަލާނގެ وصيةކުރީމު امر ކުރައްވައިފިއެވެ.

وَقالَ اللهُ تَعَالَى : ﴿ وَقَضَى رَبُّكَ أَلاَّ تَعْبُدُوا إِلاَّ إِيَّاهُ وَبالْوَالِدَيْنِ إِحْسَاناً إِمَّا يَبْلُغَنَّ عِنْدَكَ الْكِبَرَ أَحَدُهُمَا أَوْ كِلاهُمَا فَلا تَقُلْ لَهُمَا أُفٍّ وَلا تَنْهَرْهُمَا وَقُلْ لَهُمَا قَوْلاً كَرِيماً وَاخْفِضْ لَهُمَا جَنَاحَ الذُّلِّ مِنَ الرَّحْمَةِ وَقُلْ رَبِّ ارْحَمْهُمَا كَمَا رَبَّيَانِي صَغِيراً ﴾ [الإسراء : 23 - 24] ،

އަދި، އަޅުކަންނުކުރުމަށާއި ހެޔޮބަހިތުން މީހުންގެ، ތިބާގެ رب ޙުކުމްކުރެއްވީ ތިބާގެ ކުރިމަތީގައި މައިންބަފައިންނާއި ބޮޑުވުމާއި ކަމާއިމެދު ހެޔޮކޮށް ނުތަނަވަސްނުވެ، އެއްގޮތަކަށް އެނގިވޭނެ ތިބާގެ އިޙްސާނާ ގެނެސް ހޯދާ ބުނެ، މަސައްކަތެއް ކުރަނީ ފުރުސަތުދެއްވާ އެކަމުގެ އެންމެހާ ނިޔާ "އުފް" ބުނެ ނުބުނާށެވެ. (އަބަދު، ފުރިހަމަ، ހިތްވަރުގެ ނިޔާ ދޭށެވެ) އަދި، އެކަމުގެ ތަފާތު ނުކުރާށެވެ. އަދި، މާބޮޑު ބަހަކުން އެކަމުގެ ބޭނުން ބޭނުންކުރާށެވެ. އަދި އެކަމުގެ ބާރުތައް ދޫކޮށް ހެދޭށެވެ! އަދި دعاء ކުރާށެވެ! ހުރިހާ ކަމެއްގައި ތިމަން ކަލާނގެ އިޙްސާނާ ކުރައްވާށެވެ! ކުޑައިރު ތިބާ ކުރި ހާލު ވިސްނާ حالބަލާ ބެލެހެއްޓި އެކަމުގެ رحمة ލައްވާށެވެ!

وَقالَ اللهُ تَعَالَى: ﴿ وَوَصَّيْنَا الأِنْسَانَ بِوَالِدَيْهِ حَمَلَتْهُ أُمُّهُ وَهْناً عَلَى وَهْنٍ وَفِصَالُهُ فِي عَامَيْنِ أَنِ اشْكُرْ لِي وَلِوَالِدَيْكَ ﴾ [لقمان : 14] .

އަދި އިންސާނާ އަށް، އޭނާގެ މައިންބަފައިންނަށް (ހެޔޮކޮށް ހިތުމަށް) ތިމަންރަސްކަލާނގެ وصيية ކުރެއްވީމެވެ. އޭނާގެ މަންމަ ބަލިކަށިވެ ބަލިކަށިވުމުގެ މައްޗަށް، ބަލިކަށިވީ ހާލު ގަބުލުކުރީ އޭނާ އުފުލިއެވެ. އަދި އޭނާ ކިރު ދޫކުރުން ދެއަހަރުދުވަހު، ތަރުބިއްޔަތުކުރެވެ. (ތިމަންރަސްކަލާނގެ أمر ކުރެއްވީމެވެ) ތިމަން ރަސްކަލާނގެއަށާއި، ތިބާގެ މައިންބަފައިންނަށް شكر ކުރާށެވެ. އެނބުރި رجوع

ވެސް ވަނީ ، ހަމަ ތިމަންނަރަސްކަލާނގެ حضرة އަށެވެ.

312- عن أبي عبد الرحمن عبد اللّه بن مسعود رضي اللّه عنه قال : سأَلتُ النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم: أَيُّ الْعملِ أَحبُّ إلى اللَّهِ تَعالى ؟ قال : « الصَّلاةُ على وقْتِهَا » قُلْتُ : ثُمَّ أَيُّ ؟ قال: «بِرُّ الْوَالِديْنِ » قلتُ : ثُمَّ أَيُّ ؟ قال : «الجِهَادُ في سبِيلِ اللَّهِ » متفقٌ عليه .

މާތްالله ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ ابو عبد الرحمن عبد اللّه بن مسعود ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. نبي އާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ އަރިހުން ތިމަންނަ ސުވާލު ކުރީމުއެވެ. الله އަށް އެންމެ ލޯބިވެވިކަން ބޮޑުވެގެންވާ عملީ ކޮބާހެއްތޯ؟ حديث ކުރައްވައިފައެވެ. ނަމާދު އޭގެ ވަގުތުގައި އަދާ ކުރުމެވެ. ދެން ދެންނެވީމެވެ. ދެން ކޮން ކަމެއްތޯއެވެ. حديثކުރައްވައިފައެވެ. މައިންބަފައިންނަށް ހެޔޮކޮށްހިތުމެވެ. ދެން ދެންނެވީމެވެ. ދެން ކޮން ކަމެއްތޯއެވެ؟ حديث ކުރައްވައިފައެވެ. الله ގެ މަގުގައި جِهَادُ ކުރުމެވެ.

313- وعن أبي هريرة رضي اللّه عنه قال : قال رسول اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « لا يَجْزِي ولَدٌ والِداً إلاَّ أَنْ يَجِدَهُ مملُوكاً ، فَيَشْتَرِيَهُ ، فَيَعْتِقَهُ » رواه مسلم .

މާތްالله ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ ابو هريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم، حديثކުރައްވައިފައެވެ. ދަރިއަކަށް ބައްޕާގެ حق އަދާ ނުކުރެވޭނެއެވެ. އެހެންނަމަވެސް ބައްޕައަކު އަޅުވެތިކަމުގެ ދަރަޖަގައި ހުއްޓާ ފެނިގެން ގަނެ މިނިވަންކޮށްދިނުމަކުން އެކަށްވޭނީ (އެދަރިޔާގެ ފަރާތުން ބައްޕައަށް) ދިނުމުން بدل އަދާވެއެވެ.

314- وعنه أيضاً رضي اللّه عنه أَن رسول اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « مَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ والْيوْمِ الآخِرِ ، فَلْيُكْرِمْ ضَيْفَهُ ، وَمَنْ كانَ يُؤْمِنُ بِاللّهِ والْيوم الآخِرِ ، فَلْيصلْ رَحِمَهُ ، وَمَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللّه وَالْيومِ الآخِرِ ، فلْيقُلْ خيراً أَوْ لِيَصمُتْ » متفقٌ عليه.

އަދިވެސް އެ صحابي (އެބޭ މާތްالله ރުޟާވެވޮޑިގެންވި ابوهريرة)ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسول اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރައްވައިފައެވެ. الله އާއި آخرة ދުވަހަށް ފުރިހަމަކަމުން އީމާންވާމީހާ ފަހެ އޭނާގެ مهمانُ ކަރާމާތްދީ ހުރުމެވެ. އަދި الله އާއި آخرة ދުވަހަށް ފުރިހަމަކަމުން އީމާންވާމީހާ ފަހެ އޭނާގެ ގާތްތިމާގެކާރިކުރާ ގުޅުން ބަދަހިކުރާހުށިވެ. އަދި الله އާއި آخرة ދުވަހަށް

ފުރިހަމަކަމުން އީމާންވެރިޔާ ވާނީ ހަމަ ވަރަކަށްކުރާކަމުގެ ބޭފުޅުންގެ. ނަމަވެސް ހަމަ ހުރިހާ ކަމެއްވެ.

315- وعنه قال : قال رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « إِنَّ اللَّه تَعَالى خَلَقَ الخَلْقَ حَتَّى إِذَا فَرَغَ مِنْهُمْ قَامَتِ الرَّحِمُ ، فَقَالَتْ : هذا مُقَامُ الْعَائِذِ بِكَ مِنَ الْقَطِيعةِ ، قال : نَعَمْ أَمَا تَرْضِينَ أَنْ أَصِلَ مَنْ وَصَلَكِ ، وَأَقْطَعَ مَنْ قَطَعَكِ ؟ قالت : بَلَى ، قال فذلِكَ ، ثم قال رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : اقرءوا إِنْ شِئْتُمْ : { فهَلِ عَسَيْتمْ إِن تَوَلَّيْتُم أَنْ تُفسدُوا في الأَرْضِ وتُقطِّعُوا أَرْحامكُمْ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم أُولَئِكَ الذين لَعَنَهُم اللَّهُ فأَصَمَّهُمْ وَأَعْمَى أَبْصَارَهُمْ } [محمد : 22 ، 23] متفقٌ عليه.

އަދި އެ صحابي (އެބޭފުޅާ ރަޟިޔަاللهُ ޢަންހު ކުނިޔާއަކީ ابوهريرة)ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން މާތްالله سبحانه وتعالى خلق ތަކެއް އުފެއްދެވިއެވެ. އަދި އެކަކީ ފިރިހަމަ ކުރައްވަވުމުން އިސްތިކާރާއި ހިސާބު رحم ތެދުވެރިވި. ދެން (އެގޮތަށް) ދެންނެވިއެވެ. މިއީ ތިބާގެ ކަލޭގެ ގާތުން ކަނޑާލެވޭގޮތުން ސަލާމަތްވުމަށް އެދި ރައްކާތެރިވާ ފަރާތުގެ ހުރިހާ ބަދަލުވާ ތަނެވެ. އަދި ރަސޫލުﷲގެ ކުޅަދާނަވާ ކޮޅުވާލުވީ. ދެން އެޅުވާލާށޭ. ތިބާ ގާތް ކަލޭގެ ރައްޓެހި ކަނޑާލާނެ ތިބާ ގުޅުވައިދިނުމުގެ ސަބަބުން رحم ކުރައްވާ ތިމަންރަސްގެ ނިސްބަތުގައި ތިބާ ގުޅުވާލާނަމުގެ ނަސްކާނީ ކަނޑާލާ ސަބަބުން رحم ހަނދުވާ ވިސްނުމަށް ކުޅަދާނަވުރެ. އާން އެވެ؟ رحمދެންނެވިއެވެ. އާދޭހެވެ. ފަހުގެ ރަސޫލުﷲގެ. ދެކޮޅު ކަނޑާލުމުގެ މުޅިން ވާހަކަ ކުރެއްވުމަށެވެ. މިއަށްފަހު رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މިކަމުގެ ހެކި ބާރުގަދަ الله ގެ وحي ބަސްފުޅު ކިޔަވާށެވެ. ({ فهَلِ عَسَيْتمْ إِن تَوَلَّيْتُم أَنْ تُفسِدُوا في الأَرْضِ وتُقطِّعُوا أَرْحامكُمْ أُولَئِكَ الذين لَعَنَهُم اللَّهُ فأَصَمَّهُمْ وَأَعْمَى أَبْصَارَهُمْ}) މިآيه ގެ މާނައަކީ:- ފަހެ ތިޔަބައިމީހުން ވެރިކަމާ ހަވާލުވެއްޖެ ނަމަ ބިމުގައި ފަސާދަ ކުރުމާއި ތިޔަބައިމީހުން ގާތްތިމާގެ ކަނޑާލުމާ ދުރުގައި ތިޔަބައިމީހުންގެ ހާލަތު ވާނެތޯއެވެ؟ އެފަދަ ހަލާކުވާ ބައިމީހުންނަކީ މާތްالله ލަޢުނަތް ލެއްވިއެވެ. ދެން އެބައިމީހުން ބީރު ކުރައްވައިފިއެވެ.
އަދި އެބައިމީހުންގެ ލޯތައް ކަނު ކުރައްވައިފިއެވެ.

وفي رواية للبخاري : فقال اللَّه تعالى : « منْ وَصلَكِ ، وَصلْتُهُ ، ومنْ قَطَعكِ قطعتُهُ »

އަދި بخاريގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ދެން މާތްالله سبحانه وتعالى ވަޙީކުރެއްވިއެވެ. ތިބާއާ

ބިމާގެކަމުގެ ގުޅުން ބަދަލުވެދާނެހެއްޔެވެ ބިމުން ރަސްކަލާނގެ رحمكُ ކަށަވަރުވާ ފުރޭގޮތުން އިސްތިޣުފާރުވާ
މިންވަރު ކަށަވަރުވެއްޖެއެވެ. އަދި ބިމާގެ ބިމާގެކަމުގެ ގުޅުން ކަށަވަރުވާ ފުރޭގޮތުން
ބިމުން ރަސްކަލާނގެ އިސްތިޣުފާރުކުރައްވާ މިންވަރު ކަށަވަރުވެއްޖެއެވެ.

316- وعنه رضي اللَّه عنه قال : جاءَ رَجُلٌ إلى رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم فقال : يا رسول اللَّه مَـــنْ أَحَقُّ النَّاسِ بحُسنِ صَحَابَتِي ؟ قال : « أُمُّك » قال : ثُمَّ منْ ؟ قال: « أُمُّكَ » قال : ثُمَّ مَنْ ؟ قال : « أُمُّكَ » قال : ثُمَّ مَنْ ؟ قال : « أَبُوكَ » متفقٌ عليه .

އަދި އެ صحابي (އަބޫ މާތް اللهُ ރުއްސުން ލެއްވި ابوهريرة) ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އަރިހަށް ބޭކަލަކު ވަޑައިގަތެވެ. ދެން އެބޭކަލަކު ދެންނެވިއެވެ. އޭ اللهُ ގެ ރަސޫލާއެވެ. އެކުވެރިކަމާއި ހެޔޮކޮށް ހިތުން އެންމެ حَقُّވާން ބޭފުޅަކީ ދެން ކާކުހެއްތޯ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިބާގެ މަންމައެވެ. އެބޭކަލަކު ދެންނެވިއެވެ. ދެން ކާކުހެއްތޯ؟ حديثކުރެއްވިއެވެ. ތިބާގެ މަންމައެވެ. އެބޭކަލަކު ދެންނެވިއެވެ. ދެން ކާކުހެއްތޯ؟ حديثކުރެއްވިއެވެ. ތިބާގެ މަންމައެވެ. އެބޭކަލަކު ދެންނެވިއެވެ. ދެން ކާކުހެއްތޯ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިބާގެ ބައްޕައެވެ.

وفي رواية : يا رسول اللَّه مَنْ أَحَقُّ الناس بِحُسْن الصُّحْبةِ ؟ قال : « أُمُّكَ ثُمَّ أُمُّكَ ، ثُمَّ أُمُّكَ ، ثمَّ أَباكَ ، ثُمَّ أَدْنَاكَ أَدْنَاكَ ».

« والصَّحابة » بمعنى : الصُّحبةِ . وقوله : « ثُمَّ أباك » هَكَذا هو منصوب بفعلٍ محذوفٍ، أي ثم برَّ أَباك وفي رواية : « ثُمَّ أَبُوكَ » وهذا واضِح .

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. އެކުވެރިކަމާއި އެންމެ ހެޔޮކޮށް ހިތުން حَقُّވާން ބޭފުޅަކީ ކާކުހެއްތޯ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިބާގެ މަންމައެވެ. ދެންވެސް ތިބާގެ މަންމައެވެ. އެއަށްފަހު ތިބާގެ ބައްޕައެވެ. ދެން ތިބާއާ އެންމެ ގާތް މީސްތަކުންނެވެ.

317- وعنه عن النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « رغِم أَنْفُ ، ثُم رغِم أَنْفُ ، ثُمَّ رَغِم أَنف مَنْ أَدرْكَ أَبَويْهِ عِنْدَ الْكِبرِ ، أَحدُهُمَا أَوْ كِلاهُما ، فَلمْ يدْخلِ الجَنَّةَ » رواه مسلم ..

އަދި އެصحابي (އަހަރި ދާތްالله ރުހިވެވޮޑިގެންވާ ابوهريرة) ސަލަވާތާއި ސަލާމްލެއްވި نبي ކަލޭގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާކުރައްވައިގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރައްވައިގެންވެއެވެ. އަޅުގަނޑުގެ ނިކަމެތިކަން ގުޅުމެވެ. އަދިވެސް އަޅުގަނޑުގެ ނިކަމެތިކަން ގުޅުމެވެ. އަދިވެސް އަޅުގަނޑުގެ ނިކަމެތިކަން ގުޅުމެވެ. އަޅުގަނޑަކީ މައިންބަފައިން ނުވެވޭ އެދުވިމުން ކުރޭ އެކަކު މުސްކުޅި حال ގައި ދުނިޔެއިން ދިޔަފައި އަޅުގަނޑުނަށް خدمة ކުރެވުން ސަލާމަތް ނުވެދެވިއްޖެ މިހާރުވެ.

ދަންނަވަމެވެ. رغِم أَنْفِ ގެ ތަރުޖަމާ ބަރުޖަމަޔަކީ ނޭފަތް ވެއްޓިއްޔާ މަޑުވިއްޖެއެވެ. އާގެ މާނަދަކީ ނިކަމެތިކަން ގުޅުމެވެ.

318- وعنه رضي اللَّه عنه أَن رجلاً قال : يا رسول اللَّه إنَّ لي قَرابَةً أَصِلُهُمْ وَيَقْطَعُوني ، وَأُحسنُ إِلَيْهِم وَيُسيئُونَ إِليَّ ، وأَحْلُمُ عنهُمْ وَيجْهلُونَ عليَّ ، فقال : « لَئِنْ كُنْت كما قُلْتَ ، فَكَأَنَّمَا تُسِفُّهُمُ المَلَّ ، ولا يَزَالُ معكَ مِنَ اللَّهِ ظهِيرٌ عَلَيْهِمْ ما دمْتَ عَلَى ذَلكَ » رواه مسلم .

« وتسِفُّهُمْ » بضم التاءِ وكسرِ السين المهملةِ وتشديد الفاءِ . « والمَلُّ » بفتحِ الميم ، وتشديد اللام وهو الرَّماد الحارُّ : أَيْ كأَنَّمَا تُطْعِمُهُمْ الرَّماد الحارَّ وهُو تَشبيهٌ لِما يلْحَقُهمْ مِنَ الإثم بما يَلْحقُ آكِلَ الرَّمادِ مِنَ الإثمِ ، ولا شيءَ على المُحْسنِ إِلَيْهِمْ ، لَكِنْ يَنَالهُمْ إِثْمٌ عَظَيمٌ بَتَقْصيرهِم في حَقِه ، وإِدخَالِهِمُ الأَذَى عَلَيْهِ، واللَّه أعلم

އަދި އެ صحابي (އަހަރި ދާތް الله ރުހިވެވޮޑިގެންވާ ابوهريرة) ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ބައެއް ދަންނަވައިފިއެވެ. އޭ الله ގެ رسول އާއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން މިމީހުންނަށް ގާތް ތިމާގެ މީހުން ވެއެވެ. މިމީހުން އަޅުގަނޑުއާ ގުޅޭ ގާތް ތިމާގެ ކަމުގެ ގުޅުން ބަދަހިކުރަމެވެ. އަދި އަޅުގަނޑާ މިމީހުން އާއި ގުޅުން ގާތްތިމާގެ ކަމުގެ ގުޅުން ކަނޑައެވެ. އަދި މިމީހުން އަޅުގަނޑު احسانތެރި ވަމެވެ. އަދި އަޅުގަނޑާ މިމީހުންނަށް ދެރަ ގޯސްކަމުގެ މުދާވެރި ކުރެވޭއެވެ. އަދި މިމީހުން އަޅުގަނޑުމެދު ހުރިގޮތް ވިސްނަމެވެ. އަދި އަޅުގަނޑާ މިމީހުން އާއި މެދު ނުބައިގޮތް ވިސްނައެވެ. ދެން حديث ކުރައްވައިއެވެ. ތިބާ ވަނީ ތިޔަ ބުނާ ގޮތަށް ނަމަ ތިބާ މިމީހުންނަށް އަލިފާން ހޫނު ހުޅު ކާން ދޭހެން ތިބާ ވެއެވެ. އަދި ތިބާ ތިގޮތަށް ހުރިހާ ހިނދަކު الله ގެ حضرة ން މަދަދުވެރިއަކު ތިބާއާއި އެކުގައި ވެއެވެ.

319- وعن أَنسٍ رضي اللَّه عنه أن رسولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « مَنْ أَحبَّ أَنْ يُبْسَطَ له في رِزقِهِ ، ويُنْسأَ لَهُ في أَثرِهِ ، فَلْيصِلْ رحِمهُ » متفقٌ عليه .

ومعْنى « ينسأَ لَهُ في أَثَرِه » : أَيْ : يؤخر له في أَجلهِ وعُمُرِهِ .

މާތް الله ރުއްސެވުންލެއްވި أنس ގެފާނު ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެމީހެއްގެ رزق ގައި ރޮދި ބަރަކާތް ގިނަވެ އަދި އެމީހެއްގެ عمرގައި ބަރަކާތް ލެއްވުމަށް އެދޭ މީހާ ތިމާ ގާތް މީހުންނާ ގުޅުން ބަދަހި ކުރާ ހުއްޓެވެ.

320- وعنه قال : كان أَبُو طَلْحَة أَكْثَر الأَنصار بالْمَدينَةِ مَالاً مِنْ نَخلٍ ، وكان أَحبُّ أَمْوَالِهِ بيرْحَاءَ ، وكَانتْ مُسْتَقْبِلَة الْمَسْجِدِ ، وكَان رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يدْخُلُهَا، وَيَشْرَب مِنْ ماءٍ فيها طَيِّبٍ ، فَلمَّا نَزَلتْ هذِهِ الآيةُ : { لَنْ تَنَالُوا الْبِرَّ حَتَّى تُنْفِقُوا مِمَّا تُحِبُّونَ } [آل عمران: 92] قام أَبُو طَلْحة إِلى رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم فقال : يا رسولَ اللَّه إِنَّ اللَّه تَبَارَك وتعالى يقول : { لَنْ تَنَالُوا الْبِرَّ حَتَّى تُنْفِقُوا مِمَّا تُحِبُّونَ } وَإِنَّ أَحب مالى إِلَيَّ بِيَرْحَاءَ ، وإِنَّهَا صَدَقَةٌ للَّهِ تعالى، أَرجُو برَّهَا وذُخْرهَا عِنْد اللَّه تعالى ، فَضَعْهَا يا رسول اللَّه حيثُ أَرَاكَ اللَّه. فقال رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « بَخٍ ، ذلِكَ مالٌ رابحٌ ، ذلِكَ مالٌ رابحٌ ، وقَدْ سَمِعْتُ ما قُلتَ ، وإِنَّي أَرى أَنْ تَجْعَلَهَا في الأَقْربين » فقال أَبُو طَلْحة : أَفعلُ يا رسول اللَّه ، فَقَسَمهَا أَبُو طَلْحة في أَقارِبِهِ وبني عمِّهِ . متفقٌ عليه .

وَسبق بَيَانُ أَلْفَاظِهِ في بابِ الإِنْفَاقِ مِمَّا يُحِب.

މާތް الله ރުއްސެވުންލެއްވި أنس ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. މާތް الله ރުއްސެވުންލެއްވި أبو طَلْحَة އަކީ مَدينَة ގެ أنصاري ބޭކަލުންގެ ތެރެއިން ކަދުރުރުއް އެންމެ ގިނަ عدد އެއް މިލްކުވި ބޭކަލެކެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނުގެ ތެރެއިން އެންމެ ލޯބިވާ މުދަލަކީ ބައިރުހާ އެވެ. އަދި ބައިރުހާ ހުރީ مَسْجِدالنبوى ގެ ކުރިމަތީގައެވެ. އަދި رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އެތަނަށް ވަޑައިގެން އެތަނުގެ ރަނގަޅު ފެނުން ބުއްވައިވެއެވެ. އަދި ބަރަކާތްތެރި އާޔަތް ބާވައިލެއްވި ހިނދު އެތަނެއް ދޫކުރެއްވުމަށް ނިންމެވިއެވެ. މި آيةُ (لَنْ تَنَالُوا الْبِرَّ حَتَّى تُنْفِقُوا مِمَّا تُحِبُّونَ) ބާވައިލެއްވުމާ أَبُو طَلْحةގެފާނު رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ ހަޟްރަތަށް ވަޑައިގެންނެވިއެވެ. ދެން ވިދާޅުވިއެވެ. އޭ الله ގެ

ތަރުޖަމާއެވެ! ހަމަކަށަވަރުން މާތްالله وحي ކުރައްވައިފައެވެ. { لَنْ تَنَالُوا الْبِرَّ حَتَّى تُنْفِقُوا مِمَّا تُحِبُّونَ} މާނައީ: ތިޔަބައިމީހުން ގެ މުދަލުން އެއްޗެހިކަން ތިޔަބައިމީހުންގެ ލޯބިވާ ބޭނުންތަކުގެ ތެރެއިން ހަދިޔާކުރާހާ ހިނދަކުއި ތިޔަބައިމީހުންގެ ހެޔޮކަމުގެ ފުރިހަމަ جزاء ލިބި ހަމަކަމަށް وأصل ނުވާނޭކަން يقين ކުރެވޭ.

(އަދި أبُو طَلْحَة ވިދާޅުވިއެވެ.) އަދި ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންނަގެ މުދަލުގެ ތެރެއިން ތިމަންނަގެ ގާތުގައި އެންމެ ކަމުދާނުވާ އަދި އެންމެ ލޯބިވެތިކަން ބައިރުހާ ބަގީޗާ މުދަލަކީ ހަމަކަށަވަރު ތިމަންނަގެ ކަމުދާ ދޫކުރީމެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންނަގެ އެކަމުދާ ދޫކުރީ މާތްالله سبحانه وتعالىއަށްޓަކައި صدقة ކަމުގައެވެ. ތިމަންނައާ އެއްފަދަ ކަމަނޑު އެކަމުގެ ثواب އާއި ހަޔާތުގަވާ الله ގެ حضرة ން ލިބިގަތުމަށެވެ. އޭ الله ގެ رسول އާއެވެ! މާތް الله ކަލޭގެފާނަށް ދައްކަވާފައިވާ ގޮތުން ފުރިހަމަކޮށްދެއްވާ ގޮތަށް ގެންގުޅުއްވާށެވެ. ފަހެ رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ބަޔާންފުޅު ކުރައްވައިފައެވެ.

ހާދަހާ ރަނގަޅު! ފައިދާ ދެނިވި މުދަލެކޭ ވިދާޅުވިއެވެ. ފައިދާދެނިވި މުދަލެކޭ ވިދާޅުވިއެވެ. ފައިދާދެނިވި މުދަލެކޭ ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަން ކަލޭގެފާނު ވިދާ ވިދާޅުވިގޮތް ވިދާޅުވުން އަޑުއިވިއްޖެއެވެ. އަދި ތިމަންކަލޭގެފާނު ފެނިވަޑައިގަނެނީ އެކަންތައް ވިޔާ އަދަބީ ގާތްތިމާގެ މީހުންނަށް صدقة ކަމުގައި ދޫކުރުމެވެ. ފަހެ أبُو طَلْحَة ވިދާޅުވިއެވެ. އޭ الله ގެ رسولއާއެވެ. ތިމަންނަ ވާހަކަ ތިޔަވިދާޅުވާ ގޮތަށް ހަދާނަމެވެ. ފަހެ (ހަމަށްފަހު) أبُو طَلْحَة އެކަމުދާ އެހެން ބަލަދިވެހި ގެ ދަރިކޮޅުންނާއި އަދި ގާތްތިމާގެ މީހުންގެ މެދުގައި ބައްސަވައި ދެއްވައިފިއެވެ.

321- وعن عبد اللَّه بن عمرو بن العاص رضي اللَّه عنهما قال: أَقْبلَ رجُلٌ إِلى نَبيِّ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم، فقال: أُبايِعُكَ على الهِجرةِ وَالجِهَادِ أَبتَغِي الأَجرَ مِنَ اللَّه تعالى . قال: « فهَلْ مِنْ والدِيْكَ أَحدٌ حَيٌّ ؟ » قال : نعمْ بل كِلاهُما قال : « فَتَبْتَغِي الأَجْرَ مِنَ اللَّه تعالى؟» قال : نعمْ . قال : « فَارْجعْ إِلى والدِيْكَ ، فَأَحْسِنْ صُحْبَتَهُما . متفقٌ عليه .

وهذا لَفْظُ مسلمٍ .

މާތްالله އެކަލޭގެފާނާމެދު ރުހިވޮޑިގެންވާ عبد اللَّه بن عمرو بن العاص ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ބޭކަލަކު ސަލާމާއި ސަލަވާތާއިއެކު نبيކަލޭގެފާނުގެ އަރިހަށް ވަޑައިގަތެވެ. ފަހެ ދެންނެވިއެވެ. الله ގެ حضرةން ހޯދާ اجر ލިބިގަތުމަށްޓަކައި هِجرة ކުރުމާއި جِهَاد ކުރުމަށް ބައިޢަތުވުން ކަލޭގެފާނަށް

بيعةހިފުން ބޭނުމެވެ. އަނެއްކާވެސް حديث ކުރައްވައިވެ. ތިބާގެ މައިންބަފައިންގެ ތެރެއިން މީހަކު ދުނިޔޭގައި އަދިހުރި ހެއްޔެވެ؟ އާން ދެމީހުންވެސްވެއެވެ. އާދޭހެވެ. އަދި ކިޔުއްވިއެވެ. އަދިމިހުންނަވާށެ އެބަ ބުނެވެ. އަނެއްކާވެސް حديث ކުރައްވައިވެ. އަނބުރާގޮސް ތިބާގެ މައިންބަފައިންގެ ގާތަށް އެނބުރި ދޭށެވެ. ދެން އަދިމިހުންނަށް ހެޔޮކޮށް ހިތާށެވެ.

وفي روايةٍ لهُما : جاءَ رجلٌ فاسْتَأْذَنُه في الجِهَادِ فقال:« أَحيٌّ والِداكَ ؟ قال: نَعَمْ ، قال:« ففِيهِما فَجاهِدْ» .

އަދި بخاري އާއި مسلمގެ روايةއެއްގައިވެއެވެ. ބަޔަކުއައިސް جهادއަށް ނިކުމެވުމަށް ހުއްދައަށް އެދުނެވެ. ދެން حديثކުރައްވައިވެ. ތިބާގެ މައިންބަފައިން ދުނިޔޭގައި އަދިދިރިހުރިހެއްޔެވެ؟ އާން ދެމީހުންވެސްވެއެވެ. އާދޭހެވެ. އަނެއްކާވެސް حديث ކުރައްވައިވެ. އެދެމީހުންނަށް خدمة ކުރުމުގައި جهاد ކުރާށެވެ.

322- وعنه عن النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : لَيْسَ الْواصِلُ بِالْمُكافئِ وَلكِنَّ الواصِلَ الَّذي إِذا قَطَعتْ رَحِمُهُ وصلَهَا» رواه البخاري .

و « قَطعتْ » بِفَتْح القافِ وَالطَّاءِ . وَ « رَحِمُهُ » مَرْفُوعٌ .

އަދި އެصحابي (އެބަހީ: ޢަބްދުالله އެދުބަފުޅާކަލޭގެފާނުން ރިވާކުރެއްވުމުގައި عبدالله بن عمربن العاص) ވިދާޅުވިއެވެ. ރަސޫލާކަލޭގެފާނު نبيކަލޭގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާކުރައްވައިވެ. އަނެއްކާވެސް حديثކުރައްވައިވެ. ގާތްތިމާގެ ގުރުބަތުތެރިންނާ މިނިވަން އެހީތެރިކަން ތިބާނަށް ދޭންވާނެ ދެއްކުމުން ދީގެން ހުއްޓެވެ. ހަމަޔަގީން حقيقي ތިމާގެ ގުރުބަތުތެރިންނާ މިނިވަން ގުޅުން ކަނޑާލުމުން ހިނގައިގަތް އެގުޅުން އަލުން ބަދަލު ކުރާ މީހާއެވެ.

323- وعن عائشة قالت : قال رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « الرَّحمُ مَعَلَّقَةٌ بِـــالعَرْشِ تَقُـــولُ : مَـــنْ وصلني وَصَلَهُ اللَّه ، وَمَن قَطَعَني ، قَطَعَهُ اللَّه » متفقٌ عليه .

ޢަބްދުالله އެދުބަފުޅާ عائشةގެފާނު، ރަސޫލާކަލޭގެފާނު ރަސޫލާކަލޭގެފާނުގެ نبي އާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّمގެ ކިބައިން ރިވާކުރައްވައިވެ. އަނެއްކާވެސް حديثކުރައްވައިވެ. رحمُގެ ގުޅުން ވަނީ عَرْشކާގައި އެޅުވިގެންނެވެ.

އަދި دعا ކުރައްވަމުން ގެންދަވައެވެ. ވީމާގެކަލޭގެ ގޮތުން ތަފާތަރެއްޖެހި މިހާރަން މާތްالله ގެ رحمةގެ ގޮތުން ހުއްޓާނުދެވޭ! އަދި ވީމާގެކަލޭގެ ގޮތުން ކަނޑައެޅިމިހާރަން މާތްالله ގެ رحمة ގެ ގޮވުމުން ދުރުކުރައްވާށެވެ.

324- وعن أُمِّ الْمُؤْمِنِينَ ميمُونَةَ بنْتِ الحارِثِ رضي اللَّه عنها أَنَّهَا أَعتَقَتْ وليدةً وَلَم تَستَأْذِنِ النَّبيَّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، فلَمَّا كانَ يومَها الَّذي يدورُ عَلَيْهَا فِيه ، قالت: يا رسول اللَّه إِنِّي أَعْتَقْتُ ولِيدتِي ؟ قال : « أَوَ فَعلْتِ ؟ » قالت : نَعمْ قال : « أَما إِنَّكِ لو أَعْطَيتِهَا أَخوالَكِ كان أَعظَمَ لأجرِكِ » متفقٌ عليه .

އިތުރު އަޅާގެފާނުގެ އަނބިކަނބަލުން މާތްالله ރުއްސުވުން ލެއްވި أُمِّ الْمُؤْمِنِينَ ميمُونَةَ بنْتِ الحارث ގެ ރިވާޔަތުން ވާގޮތުގައެވެ. ހަމަހަމަވެރިން އަޅަމާ އަޑު އެންހެނާ ޖިންގަން ކުރައްވައިފައެވެ. އަދި އަޅަމާ އެންގެވުމުގައި ހިނދު رسولُ (صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم) ގެ އަރިހުން ހުއްދައެއް ހޯދުމަށް ނުވެއެވެ. އަދި އަޅާގެފާނާގެ ގޮތުގައި އެޖުމުލަގެ ދުވަސް އައުމުން އަޅަމާ ވިދާޅުވިއެވެ. އޭ الله ގެ رسول އާއެވެ. ދަންނަވަންޖެހޭތީ؟ ވީމަންނަގެ އަޅުއަންހެން މަންޖެއް މިނިވަން ކުރެއްވީމެވެ. حديث ކުރައްވައިއެވެ. ކަމަކާ އާދެ މިނިވަން ކުރައްވީތޯއެވެ؟ އަޅަމާ ވިދާޅުވިއެވެ. އާދެހޭ! حديث ކުރައްވައިއެވެ. އަމަންޖެ ކަމަނާގެ މައިދުރާގެ ގޮތް ދީފިނަމަ ކަމަނާގެ أجر އިތުރުވާނެ ބޮޑުވީހެވެ.

325- وعن أَسْمَاءَ بنْتِ أبي بكْرٍ الصِّدِّيقِ رضي اللَّه عنهما قالت : قَدِمتْ عليَّ أُمِّي وهِي مُشركة في عهْدِ رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم فَاسْتَفتَيْتُ رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قلتُ : قَدِمتْ عَليَّ أُمِّى وَهِي راغبةٌ ، أَفأَصِلُ أُمِّي ؟ قال : « نَعمْ صِلِي أُمَّكِ » متفق عليه .

وقولها : « راغِبةٌ » أَي : طَامِعةٌ عِندِي تَسْأَلُني شَيئاً ، قِيلَ : كَانَت أُمُّهَا مِنْ النَّسبِ، وقِيل: مِن الرَّضاعةِ والصحيحُ الأَول .

މާތްالله އެދުރުބުރިކަލާނގެ ރުއްސުވުން ލެއްވި أَسْمَاءَ بنْتِ أبي بكْرٍ الصِّدِّيقِ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އަޅަމާ ވިދާޅުވިއެވެ. ވީމަންނާގެ ގޮތަށް ވީމަންނާގެ މަންމަ ދުރުވިއެވެ. އަދި އެހިނދު މަންމައި رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ކުރައްވި حديبيةގެ معاهدة ގެ ދަތުރުން އަމާންކަން ލިބިގެންފައި مشرك އެކެވެ. ފަހަ ވީމަން رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އަރިހުން فتوى އެދިމެވެ. ވީމަންނަ ދަންނަވީމެވެ. ވީމަންނާގެ ގޮތަށް ވީމަންނާގެ މަންމަ ދުރުވެއްޖައެވެ. އަދި އާންމަކީ اسلام دينއަށް ފުރަގަސް

ދީގެންނެވެ. ވީމާ ފަހަ ތިމަންނަ ތިމަންނަގެ ކަނބަލުންނާއި ގޮތުގައި ކަލޭގެ ގާތުން ބޭއްވުން ހަރުހަމަ
ތިއްބެވެ؟ އަހަރެމެން ދެންނެވީމެވެ. އާދޭހެވެ. ވީމާ ކަންބޮޑުވާކަށް ނުޖެހޭ ވާގެހެދުމުގެ ބަދަލު
ކުރާނެއެވެ.

326- وعن زينب الثقفِيَّةِ امْرأَةِ عبدِ اللَّهِ بن مسعودٍ رضي اللَّه عنه وعنها قالت : قال رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « تَصدَّقنَ يا مَعْشَرَ النِّسَاءِ ولَو مِن حُلِيِّكُنَّ » قالت: فَرجعتُ إلى عبدِ اللَّه ابنِ مسعودٍ فقلتُ له : إنَّك رجُلٌ خَفِيفُ ذَات اليَدِ وإنَّ رسولَ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قدْ أمرنا بالصدقةِ ، فأْتِه فاسأَلْهُ ، فإن كان ذلك يُجْزِئُ عنِّي وَإلاَّ صَرَفْتُهَا إلى غَيركُمْ . فقال عبدُ اللَّهِ : بَلِ ائتِيهِ أَنتِ ، فانطَلَقْتُ ، فإذا امْرأَةٌ مِن الأَنصارِ ببابِ رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حاجَتِي حاجتُهَا ، وكان رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قد أُلقِيتْ عليهِ المهابةُ . فَخَرج علينا بلالٌ ، فقُلنَا له : ائتِ رسولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم، فَأَخْبِرْهُ أَنَّ امْرأَتَيْنِ بالبَابَ تَسأَلانكَ : أَتُجزِئُ الصَّدَقَةُ عنْهُمَا على أزواجهما وَعلى أَيتَامٍ في حُجُورِهِمَا ؟ وَلا تُخْبِرْهُ منْ نَحنُ ، فَدَخل بلالٌ علَى رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، فَسأَلَهُ ، فقال لهُ رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم « من هما ؟ » قَالَ : امْرأَةٌ مِنَ الأَنصارِ وَزَيْنبُ . فقالَ رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم «أَيُّ الزَّيانِبِ هِي ؟ » قال : امرأَةُ عبدِ اللَّهِ ، فقال رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم: « لَهُمَا أَجْرانِ : أَجْرُ القرابةِ وَأَجْرُ الصَّدَقَةِ » متفقٌ عليه .

ރަޟި الله ޢަންހާއާއި ޢަބްދުﷲ ބިން މަސްޢޫދުގެ ކަރުނަށް ކުރިން ބަސްފުޅުވި عبد الله ابنِ مسعود ގެ އަނބިކަނބަލުން زينب الثقفِيَّة ގެ
ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ. رسول اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރައްވައިފިއެވެ. އެ
އަންހެނުންގެ جماعة ގެ ބަޔަކުނަށް ކުރެއްވީއެވެ! ތިޔަބައިމީހުން صدقة ދީބާރު ގަހަނާ ކުރުމުން ވެސް ކުރާށެވެ. އަދި އަހަ
ތިޔަބައިމީހުންގެ ގަހަނާއިން ކުރެވިދާނެ ބައިވެރިވުމެއްވެސް. އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަ عبد اللّهِ بن مسعود ގެ
ގާތަށް ހިނގައްޖައީމެވެ. ފަހު ތިމަންނަ ދެންނެވީމެވެ. ކަލޭގެ ކަނބަލުން ތިބާއަށް ގަނޑުބަހައްޓައިގެން ކުރެވޭ ކަމެއް.
އަދި ރަސޫލާކަލޭގެފާނު رسول اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ތިމަންނަމެން (އަންހެނުންނަށް) صدقة ކުރުމަށް
އަމުރުކުރައްވައިފިއެވެ. ފަހު ތިބާއަށާއި ތިބާގެ ކަލިކިންނަށް ތިމަންނަ صدقة ކުރުމުން ފުދިދާނެތޯ
އަޅުގަނޑު އަރިހުން ވަކިގެން سوال ކުރައްވާށެވެ. ނުފުދޭނަމަ ތިމަންނަ އެصدقة އެހެން ބަޔަކަށް
ދިނުމަށްޓަކައެވެ. ފަހު عبد الله ވިދާޅުވިއެވެ. ނޫނެކެވެ. ތިބާއަށް އައްސަވާން ކަލޭ ދެކޮޅުވާށެވެ. އެކަމަނާ
ވިދާޅުވިއެވެ. ފަހު ކަލޭގެ ބޭނުންތެރިކަން ބޭއް ކައިން ތިމަންނަ رسول اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ ދޮރާށި
ކައިރިއަށް ދިޔައީމެވެ. އަދި އެއިރު އަޅުގަނޑުގެ ގޮގޮ ދޮރުކަރު ކައިރީގައި އަންހެނަކުންނެއް ކަލޭ

ހުއްޓެވެ. ތިމަންމެންދިޔުމުގެ ބާރުލިބިވެސް އެއްބާރުލުއްވާވެ. އަދި رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ކިބަފުޅުގައި ހައިބަވެރިކަން ވަރަށްބޮޑުވެގެވެ. (އަންހެނުން ތިމަންމެންނަން ގޮވާ ދޮރުމަތީގައި ވަނދުގެ ހިއްވަރާއި ނުލިބުނެވެ.) ދެން ތިމަންމެންގާތަށް بلالގެފާނު ނިކުމެވަޑައިގަތެވެ. ދެން ތިމަންމެން بلالގެ ފާނަށް ދަންނަވާލީމެވެ. رسول اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އަރިހަށް ދުރުވެލާށެވެ. އަދި އަހަރެމެން خبر ދެއްވާނެވެ. ހަމަހަކަވަރުން ދެއަންހެނުން ދޮރާށީ ކައިރީގައި އެބަތިއްބެވެ. އަދި ސުވާލު އެބަކުރެއެވެ. އެދެމީހުން ކުރާ صدقةِ ތެދް އެދެމީހުންގެ ފިރިންނަށާއި އަދި ބޮޑުކޮށްގެން ހަދާ ޔަތީމުންނަށް خرد ކުރުން ހިއްދަވާނެތޯއެވެ؟ އަދި ތިމަންމެންނަކީ ކޮންބައެއްކަން އަހަރެމެންނަށް ނަންގަވަނާށެވެ. ދެން بلالގެފާނު رسول اللّٰهގެ ފާނުގެ އަރިހަށް އަރާވަޑައިގެން ސުވާލު ދަންނަވައިގަތެވެ. އަދި އަހަރެމެންނާއި އާ ސުވާލު ކުރައްވައިފިއެވެ. ދެން رسول اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރައްވައިފިއެވެ. އެދި ކޮން ދެމީހުންތޯ ބޭއްވީ؟ ވިދާޅުވިއެވެ. انصارى ބޭކަލުންގެ ތެރެއިން އަންހެނެއް ބޭކަނބަލާއި زينب އާއި ދެބޭކަނބަލުންނެވެ. ދެން رسول اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم، ޒައިނަބާ އާއި ސުވާލު ކުރައްވައިފިއެވެ. ޒައިނަބުންގެ ތެރެއިން ކޮން ޒައިނަބެއް ބޭއްވީ؟ ވިދާޅުވިއެވެ. عبد اللّه ގެ އަނބިކަނބަލުންނެވެ. رسول اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރައްވައިފިއެވެ. އެކަނބަލުންނަށް ދެދެކަމު ލިބިގެންވެއެވެ. ގާތްތިމާގެ ކަމުގެ ދެކަމުލާއި صدقةِ ކަމުގެ ދެކަމެވެ.

327- وعن أبي سُفْيان صخْر بنِ حرب رضي اللَّه عنه في حدِيثِهِ الطَّويل في قصَّةِ هِرقل أَنَّ هِرقْلَ قال لأَبي سفْيان : فَماذَا يأْمُرُكُمْ بِهِ ؟ يَعْني النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : قلت : يقولُ: « اعْبُدُوا اللَّهَ وَحدَهُ ، ولا تُشْرِكُوا بِهِ شَيْئاً ، واتْرُكُوا ما يقُولُ آباؤُكمْ ، ويأْمُرُنَا بالصَّلاةِ ، والصِّدْقِ ، والعفَافِ ، والصِّلَةِ » متفقٌ عليه .

މާނައީ الله ރުއްސެވުންވާށިއެވި ابو سُفْيان صخْر بنِ حرب ގެ ކިބައިން ރިވާ ކުރެއްވި هِرقل ރަސްގެފާނުގެ ވާހަކަ ބަޔާންވާ ކުރިއްޔާ ދިގު ކުރީގެ حديثކައި ވެއެވެ. ހަކަކަތަވަރުން هِرقل ރަސްގެފާނު ابو سُفْيان އަށް ބުނެފިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންނަށް އެބޭކަލުގެ (އެބަހީ نبيّا صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم) އަމުރުކުރައްވަނީ ދެން ކޮންކަމަކާތޯ؟ ابو سُفْيان ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަން ދަންނަވައިފީމެވެ. އެކަލޭގެފާނު އަންގަވައެވެ. ތިޔަބައިމީހުން اللهއަށް އެކަނި ޢިބާދަތްކުރާށެވެ. އެކަލާނގެއާއި އެއްވެސް އެއްޗެއް ޝަރީކު ނުކުރާށެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ކާބަފައިން ކިޔަމުންދާ ކަލިމަ ދޫކޮށްލާށެވެ. އަދި އަހަރެމެންނަށް އަމުރުކުރައްވައެވެ. ނަމާދު ކުރުމަށާއި ތެދު ބުނުމަށާއި

ހަރާމް ކަންތަކުން ދުރުވެ މިބުދަނާއި ވިޔާގެ ކަމުގެ ގުޅުން ބަދަހި ކުރުމަށެވެ.

328- وعن أبي ذر رضي اللَّه عنه قال : قال رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : «إِنَّكُم سـتفْتَحُونَ أَرْضـاً يُذْكَرُ فِيهَا القِيرَاطُ » .

وفي روايةٍ : « ستفتَحُونَ مـصْر وهِي أَرْضٌ يُسَمَّى فِيها القِيراطُ ، فَاستَوْصُوا بِأَهْلِها خيْراً، فَإِنَّ لَهُـمْ ذِمة ورحِماً » .

وفي روايةٍ : « فإِذا افتَتَحتُموها ، فَأَحْسِنُوا إِلى أَهْلِهَا ، فَإِنَّ لهُم ذِمَّةً ورحِماً» أَو قال «ذِمَّةً وصِـهراً » رواه مسلم

قال العُلَماءُ : الرَّحِمُ التي لهُمْ كَوْنُ هَاجَر أُمُّ إِسْماعِيلَ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم مِنْهمْ . «والصِّهْرُ»: كونُ مارِية أُمِّ إِبراهِيمَ ابنِ رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم منهم .

މާތްالله ރުއްސުންދެއްވި ابو ذر ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިޔަބައިމީހުން ރަށެއް ފަތަޙަ ކުރާނެއެވެ. އޭގައި قِيراطُ ގެ ވާހަކަ ގިނަގިނައިން ދެކެވޭނެއެވެ.

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން މިސްރު ފަތަޙަ ކުރާނެއެވެ. އޭރި ޤީރާޠުގެ ވާހަކަ ގިނަގިނައިން ދެކެވޭ ތަނެކެވެ. ފަހެ އޭގެ އަހުލުވެރިންނަށް ހެޔޮކަމުން ވަޞިއްޔަތް ކުރާށެވެ! އެހެނީ ހަމަކަށަވަރުން އެމީހުންނަށްޓަކައި ތިޔަބައިމީހުންގެ ޛިއްމާއާއި ރަޙިމު ވެއެވެ. އަދި ޞިހުރުގެ ގުޅުން ވެއެވެ. އަދި مسلم ގެ އެހެން ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. ފަހެ ތިޔަބައި މީހުން އެތަން (އެބަހީ مصر) فتح ކުރުމުން ތިޔަބައި މީހުންނުން އޭގެ އަހުލުވެރިންނާއި ގުޅުން ހަމަވަރު ހިތާހިއި ކަމެވެ. އެހެނީ ހަމަކަށަވަރުން އެބައިމީހުންނަށްޓަކައި ތިޔަބައިމީހުންގެ ޛިއްމާއާއި ރަޙިމު ވެއެވެ. ޝަރަޙު އަކުރުތަކުން حديثކުރައްވައިފިއެވެ. އެބީ ތިޔަބައިމީހުންގެ ކައްކަނުވާ ޤަރާބާތުގެ ކައިވެނީގެ ގުޅުމުވެއެވެ.

329- وعن أبي هريرة رضي اللَّه عنه قال : لما نزلَتْ هذِهِ الآيَةُ : { وَأَنْذِر عشِيرتكَ الأَقربِينَ } [الشعراء : 214] دعا رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قُرَيْشًا فاجْتَمعُوا فَعَمَّ ، وخَصَّ وقال: «يا بَني عبدِ شَمسٍ ، يا بني كَعْب بنِ لُؤَي ، أَنقِذُوا أَنْفُسَكُمْ مِنَ النَّارِ ، يَا بني مُرَّةَ بـــنِ كَعبٍ ، أَنْقِذُوا أَنفُسَكُمْ مِن النَّار ، يا بني عبْدِ مَنَافٍ ، أَنْقِذُوا أَنْفُسَكُمْ مِنَ النَّارِ ، يا بَني هاشِمٍ أَنقِذُوا أَنْفُسكُمْ مِنَ النَّارِ ، يا بني عبْدِ المطَّلِبِ أَنْقِذُوا أَنْفُسكُمْ مِن النَّارِ ، يا فاطِمَة أَنْقِذي نفْسَكَ منَ النَّار ، فَإِني لا أَمْلِكُ لَكُمْ منَ اللَّه شيْئاً ، غَيْر أَنَّ لَكُمْ رحِماً سأَبلُّهَا بِبلالِها » رواه مسلم.

قوله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « بِبلالِهَا » هو بفتحِ الباءِ الثَّانيةِ وكَسرهَا « والــبِلالُ » المــاءُ . ومعــنى الحديث : سأَصِلُهَا ، شبَّهَ قَطِيعَتَهَا بالحرارةِ تُطْفَأُ بالماءِ وهذه تُبرَّدُ بالصِّلةِ.

މާތް الله ރުއްސެވުންތެރިވި ابو هريرة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. { وَأَنْذِر عشِيرتكَ الأَقربِينَ }. މާނައީ: ކަލޭގެފާނުގެ އަރިހު ގާތްތިމާގެ قبيلةގެ މީހުންނަށް އިންޒާރު ކުރައްވާށެވެ! މިއާޔަތް ބާވައިލެއްވުމާ رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم، قريش ބޮޑުކަމުގެ މީހުންނަށް ގޮވާލެއްވިއެވެ. ފަހެ އެމީހުން އެއްވިއެވެ. ފަހެ އެމީހުންގެ އެންމެން عام ގެ شامل ވާގޮތަށް ގޮވާ ވިދާޅުވިއެވެ. އަދި ބައެއް މީހުންނަށް خاصކޮށް ގޮވާލެއްވިއެވެ. ފަހެ حديث ކުރެއްވިއެވެ. އޭ عبد شمس ގެ ދަރިކޮޅުމީހުންނޭވެ. އޭ كَعْب بنِ لُؤَي ގެ ދަރިކޮޅުމީހުންނޭވެ! ތިޔަބައިމީހުން ތިޔަބައިމީހުންގެ ނަފްސު ނަރަކައިން ސަލާމަތް ކުރާށެވެ. އޭ مُرَّةَ بـــنِ كَعب ގެ ދަރިކޮޅުމީހުންނޭވެ! ތިޔަބައިމީހުން ތިޔަބައިމީހުންގެ ނަފްސު ނަރަކައިން ސަލާމަތް ކުރާށެވެ. އޭ عبْد مَنَاف ގެ ދަރިކޮޅުމީހުންނޭވެ! ތިޔަބައިމީހުން ތިޔަބައިމީހުންގެ ނަފްސު ނަރަކައިން ސަލާމަތް ކުރާށެވެ. އޭ هاشِم ގެ ދަރިކޮޅުމީހުންނޭވެ! ތިޔަބައިމީހުން ތިޔަބައިމީހުންގެ ނަފްސު ނަރަކައިން ސަލާމަތް ކުރާށެވެ. އޭ عبْد المطَّلِب ގެ ދަރިކޮޅުމީހުންނޭވެ! ތިޔަބައިމީހުން ތިޔަބައިމީހުންގެ ނަފްސު ނަރަކައިން ސަލާމަތް ކުރާށެވެ. އޭ فاطِمَة އެވެ! ކަލޭގެފާނު ކަލޭގެ ނަފްސު ނަރަކައިން ސަލާމަތް ކުރާށެވެ. ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން ތިމަން ބޭކަލުންނަށް ތިޔަބައިމީހުންނަށްޓަކައި الله ގެ حضرة ގައި އެއްވެސް ކަމަކާ ބާރުވެރިވުމެއް ނުކުރެވޭނެއެވެ. ނަމަވެސް ތިޔަބައިމީހުންނާ ތިމަން ބޭކަލުންނާ ދެމެދު رحمގެ ގުޅުން ހުރެއެވެ. އެގުޅުން ތިމަން ބޭކަލުން ފެނުން އަތުވާ ގޮތަށް ބަރާބަރުކޮށް ދެމެހެއްޓެވުމެވެ ހުރިހައެވެ.

330- وعن أبي عبد اللَّه عمرو بن العاص رضي اللَّه عنهما قال : سمعتُ رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم جِهاراً غيْرَ سِرٍّ يَقُولُ : « إِنَّ آلَ بَني فُلانٍ لَيُسُوا بأَوْلِيائي إِنَّما وَلِيِّي اللَّهُ وصالحُ المؤْمِنِين، ولَكِنْ لَهُمْ رحِمٌ أَبُلُّها بِبِلالِها » متفق عليه . واللَّفظُ للبخاري .

މާތް الله އެދެބޭކަލުންނަށް ރުހިވޮޑިގެންވާނދޭވެ ابو عبد الله عمرو بن العاص ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ތިމަންއަޑުއެހީމެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديثކުރެއްވީ ފޮރުވާނުލައި ފާޅުގައެވެ. ސިއްރުން ނޫނެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރައްވައިފިއެވެ. އެ ތިމަންނަގެ ބޮޑުބޭބެ ابوطالبގެ އާލުންނަކީ! ތިމަންނަގެ ވަލީންނެއް ނޫނެވެ. އެކަލޭ އެހީތެރިން ނޫނެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންނަގެ އެހީތެރިންނަކީ الله އާއި صالح مؤمن ންނެވެ. އަދި މިކަން އޮޅި މިހެން ކިޔުއްވީ ވަރަށް ... (އަބޫ ابوطالب ގެ އާލުންގެ ތެރެއިން އިސްލާމްވެފައިނުވާ ނާސްތިކުންތައް ހިނދުގައި) ކަމުގައި ގޮތުން ވެއެވެ. ތިމަންނަ އޭގެ ގާތްކަމުގެ ގުޅުން އެކަމަކު ދެމެހެއްޓުން އެއީ ތިމަންނަގެ އެކަކު ބަލައި ކުރައްވާނީމެވެ.

331- وعن أبي أَيُّوب خالدِ بن زيدٍ الأنصاري رضي اللَّه عنه أَن رجلاً قال: يا رسولَ اللَّه أَخبِرْني بِعمـلٍ يُدْخِلُني الجنَّةَ ، وَيُبَاعِدني مِنَ النَّارِ . فقال النبيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم: «تعبُدُ اللَّه ، ولا تُشْرِكُ بِهِ شَيْئاً ، وَتُقِـيمُ الصَّلاَةَ ، وتُؤتي الزَّكاةَ ، وتَصِلُ الرَّحِم » متفقٌ عليه.

މާތްالله އެކަލޭގެފާނަށް ރުހިވޮޑިގެންވާނދޭވެ ابو أَيُّوب خالد بن زيدٍ الأنصاري ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެއްމީހަކު ދަންނަވައިފިއެވެ. އޭ الله ގެ رسول ާއެވެ. ސުވަރުގެއަށް ވަދެވޭނެ عمل އަކާއި ބަހައްޓާދެއްވާށެވެ. ފަހެ ސަލާމާއި صلواةގެ ރަސޫލާ ވިދާޅުވި حديث ކުރައްވައިފިއެވެ. الله އަށް އަޅުކަން ކުރުމެވެ. އަދި އެކަލާނގެއާ އެއްވެސް އެއްޗެއް شريك ނުކުރުމެވެ. އަދި ނަމާދު قائم ކުރުމެވެ. އަދި زكاة ދިނުމެވެ. އަދި ތިމާގެ ކާބަށެގެން ބަލައިކުރުމެވެ.

332- وعن سلْمان بن عامرٍ رضي اللَّه عنه ، عن النبيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قــال : « إِذا أَفْطَــرَ أَحَــدُكُمْ فَلْيُفْطِرْ عَلَى تَمرٍ ، فَإِنَّهُ بركَةٌ ، فَإِنْ لَمْ يجِد تَمْراً ، فَالماءُ ، فَإِنَّهُ طَهُورٌ » وقال: « الصَّدَقَةُ عَلَى المِسكِينِ صــدَقَةٌ ، وعَلَى ذي الرَّحِمِ ثِنْتَانِ : صَدَقَةٌ وصِلَةٌ » .

رواه الترمذي . وقال : حديث حسن .

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވާ سلْمان بن عامر ސަޙާބީވެރިޔާ نبيކަލޭގެފާނުގެ ރިވާޔަތުން ރިވާ ކުރައްވައެވެ. އަނބިކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު ރޯދަ ވީއްލާނަމަ ފަހެ ކަދުރުން ރޯދަވީއްލާށެވެ. ފަހެ މީހަކަށް ކަދުރު ނުލިބިއްޖެނަމަ ފެނުން ރޯދަވީއްލާށެވެ. ފަހެ ކަދުރު ނުލިބިއްޖެނަމަ ފަހެ ފެނުން ރޯދަވީއްލާށެވެ. މީހަކަށް ފަހެ އެއީ ސާފުތާހިރު ކުރަނިވި ތަކެއްޗެވެ. އަދި حديثކުރެއްވިއެވެ. مِسكِينއަކަށް صدقةއެއް ދިނުމަކީ صدقةއެއްގެ ثوابލިބޭނެއެވެ. ތިމާގެ ގާތްތިމާގެ މީހަކަށް صدقة ދިނުމަކީ ދެ ثواب ލިބޭނެއެވެ. އެއީ صدقة ދިނުމުގެ ثوابއާއި ތިމާގެ ގާތްތިމާގެ ބަދަލުދިނުމުގެ ثواب އާއި ދެ ثواب އެވެ.

333- وعن ابن عمر رضي اللَّه عنهما قال : كَانَتْ تَحتِي امْرأَةٌ ، وكُنْتُ أُحِبُّها ، وَكَانَ عُمرُ يكْرهُهَـــا ، فقال لي : طَلِّقْها فأبيْتُ ، فَأَتَى عَمرُ رضي اللَّه عنه النبيَّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، فَذَكر ذلكَ لَهُ ، فقـــال الـــنبيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « طَلِّقْهَا » رواه أَبو داود ، والترمذي وقال: حديث حسن صحيح .

މާތްالله އެދުވަޑައިގަތުންނަށް ރުހިވޮޑިގެންވާ عمرގެފާނުގެ ދަރިކަލުން عبدالله ގެ ރިވާޔަތުން ރިވެވިގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަގެ ކައިވެނިކޮށްގެން އަންހެނަކު ހުރިއެވެ. އަދި ތިމަންނަ އެކަނބުލޭގެ ދެކެ ލޯބިވެއެވެ. ނަމަވެސް ބައްޕާފުޅު އެކަނބުލޭގެދެކެ ރުޅިއައިސް ނުރުހުމެވެ. ފަހެ ބައްޕާފުޅު ތިމަންނައަށް ވިދާޅުވިއެވެ. އެކަނބުލޭގެ ވަރިކޮށްލާށެވެ. ނަމަވެސް ތިމަންނަ ކުރީ އިންކާރެވެ. ފަހެ ބައްޕާފުޅު ސަޙާބީވެރިޔާ نبيކަލޭގެ ފާނުގެ އަރިހަށް ވަޑައިގެންނެވިއެވެ. ފަހެ އަނބިކަލޭގެފާނު ނަންގަވައިދިނެވެ. ފަހެ ސަޙާބީވެރިޔާ نبيކަލޭގެފާނު حديثކުރެއްވިއެވެ. އެކަނބުލޭގެ ވަރިކޮށްލާށެވެ.

334- وعن أبي الدَّرْداءِ رضي اللَّه عنه أَن رَجُلاً أَتَاهُ فقال : إنَّ لي امْرَأَةً وإن أُمِّي تَأْمُرُني بِطَلاَقِها ؟ فقـــال سَمِعْتُ رسول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يقولُ « الْوالِدُ أَوْسطُ أَبْوابِ الجَنَّةِ ، فَإِنْ شِئْتَ فَأَضِعْ ذِلك الْبابَ ، أَوِ احفظْهُ » رواه الترمذي وقال : حديثٌ حسنٌ صحيح .

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވާ ابو الدَّرْداء ގެ ރިވާޔަތުން ރިވެވިގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ބޭކަލަކު އައިސް

އަޅުއަހަރެން ވަޒަނީގެވެ. މިހެން ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަހަމަކުރުން ޙިމާޔަތްކުރުން އަޅުއަޅުވާ އަކަރުއަޅުވެ. އަދި
ހަމަހަމަކުރުން ޙިމާޔަތްކުރުން ފަރުމާ އަދުލު ކަރުއަވަނީ އާލާސްބާރުގެ ވަރުކަށްޓަކުރެވެ. މިހެން ދިވާބަގައި ابو
الدَّرْداء ވިދާޅުވިއެވެ. މިހެން رسول اللّٰه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކަރައްވަނިކޮށް ޙިމާޔަތް އަރު އޮތްމެވެ.
އަކާގޮތުން حديث ކަރައްވަވިއެވެ. މައިން ބަފައިންނަށް ހެވަތްކަން މެދުކައިމާ އެންމެ މާބޮ ދުރުކާރެވެ.
މިހެ ތިބާ ބަނޑުނަމަ އަދިމިހުންނަށް އަޅަދީގަން އަދުރުކާރެ އަވެން ދުކާރު ނުހާރުވެ. ނުވަތަ
އަދިމިހުންނަށް خدمة ކާރުގެން އަދުރުކާރެ ޙިބެގެންނެވެ.

335- وعن البراءِ بن عازبٍ رضي اللَّه عنهما ، عن النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : «الخَالَةُ بِمَنْزِلَــة الأُمِّ »
رواه الترمذي : وقال حديثٌ حسن صحيح .

މާތް اللّٰه އެކަލޭގެފާނާ ރުހިވޮޑިގެންވާ البراءِ بن عازب ، نبي އާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ ކިބައިން
ރިވާކުރެވިއެވެ. އަކާގޮތުން حديث ކަރައްވަވިއެވެ. ބޮޑުދައިތަ މަންމަ ފަދައެވެ.

وفي الباب أَحاديث كِثيرة في الصحيح مشهورة ، منها حديث أَصحابِ الغارِ، وحديث جُرَيْجٍ وقَدْ سَــبَقَا ، وأَحاديث مشهورة في الصحيح حَذَفْتُهَا اخْتِصاراً ، وَمِنْ أَهَمِّهَا حديثُ عمْرو بن عَبسَةَ رضي اللَّه عنه الطَّوِيلُ الُمشْتَمِلُ على جُمَلٍ كثـــيرة مِنْ قَوَاعِدِ الإِسْلامِ وآدابِهِ وَسَأَذْكُرُهُ بِتَمَامِهِ إن شَاءَ اللَّه تعالى في باب الرَّجَـــاءِ ، قال فيه .

دَخَلْتُ عَلى النبيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم بِمَكَّةَ ، يَعْني في أَوَّل النُبُوَّةِ ، فقلتُ له : ما أَنتَ ؟ قال : «نَــبيٌّ» فقلتُ : وما نبيٌّ ؟ قال : « أرسلَني اللَّهُ تعالى ، فقلتُ : بِأَيِّ شَيءٍ أَرْسلَك ؟ قال : «أَرْسلَني بِصِلةِ الأَرْحامِ ، وكَسْرِ الأوثَانِ ، وأَنْ يُوحَّدَ اللَّه لا يُشرَكُ بِهِ شَيءٌ » وذكر تَمامَ الحديث . واللَّه أعلم .

މި باب އާއިގުޅުންހުރި مشهور حديثތައް ވަރަށްގިނައިން صحيح بخاریގައި އެބައުޅެވެ. އެގޮތުގައި
ހޮހޮރަށުގައި ހަނގޮއްސާދިނުމުގައި ބަނދުވި ތިން ފިރިހެނުންގެ ބައިވަރު ސޭޒަނުގެ حديث އާއި جُرَيْج ނަމަކަސް ހިރަން بنو
اسرائيلގެ ރަށުގައި ފަރާތް ހޮހޮރު ގޮތުގެ حديث ހިރާނެވެ. މި ދެ حديث ހިނގިހަރުގައިވެއެވެ. އަދި
مشهورއެހެން حديثތައް ކުރުކޮށްލުމުގެ ގޮތުން ނުހިމެނީ ދުރާލާލެވެ. އަދި އެގޮތުގައި މާތް اللّٰه
ރުހިވޮޑިގެންވާ عمْرو بن عَبسَةَ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން އައިސްފައިވާ ދިގުދުވަސް ބޭނުން ދިރާ حديثއެއް

ވެއެވެ. އޭގައި އިސްލާމްދީނުގެ ގަވާއިދުތަކާއި އަދި އާދާބުތަކުގެ އަދަބުތައް ބަޔާންވެގެންވާ ޖުމްލަތަކެއް ޝާމިލުވެގެންވެއެވެ. އިމާމު ދެކެވަޑައިގަންނަވާ ވަރަށް ފުރިހަމަ އެ حديث އަންނަނިވި ބާބު ގެނައުމަކީ باب الرَّجاءِ (އުއްމީދު ކުރުމާބެހޭ ބާބު ބާބު) ގައި ގެނައުމަށްފަހުގައެވެ. އަދި އެ حديثގެ މާނައިގެ ތެރެއިން ވެއެވެ. ރަސޫލު ﷺ ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަ ސަލާމްލެއްވުމާއި ސަލާމްބަރާބަރުވާ نبي ކަލޭގެފާނުގެ އަދިޔާތް ނަބީކަމުގެ ފާރިޢަތްވީކަމުގައި ތިމާކަލޭގަ ވާޖިބުވާ ގޮތް އިންކާރުކުރާ ދިޔާލެއްވެ. ފަހެ ތިމަންނަ ސަލާމްލެއްވުމާއި ކަލޭގެފާނުގެ ހަރަކާތް ހިތްހުރި ބަޔަކު ފިނިވާފަދަ ކަމެއްވެސް ދެންނެވުމެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ނަބީ ޞަލަވާތްދެއްވެ. ފަހެ ތިމަންނަ ދެންނެވީމެވެ. ނަބީ ޞަލަވާތް ތިބާ ތިމާޖެހޭ ކަމުގެ حقيقة އަހާ ކަލޭ ހައްޤެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. މާތްالله ތިމަންނަ ކަލޭގެފާނާ ރަސޫލާއާ ދައްވާއެވެ. ފަހެ ތިމަންނަ ދެންނެވީމެވެ. ކަލޭގެފާނު ރަސޫލާގެ ޤާއިމްކަން ތިޔަ ފުރިހަމަވި ކަމުގެ ޙައްޤަކީ ކޮބާތޯއެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިމަންނަރަސޫލާ ރަސޫލުގެ ޤާއިމްކަން ފުރިހަމަވި ތިމާގެ ކަމުގެ ގޮތުން ބަދަލުކުރަމުންނެވެ. އަދި ބަދަލުގައި ނަޖާތްލިބުމެވެ. އަދި الله ގެ އަޅުކަމެއްގައި ބަލާން ކުރުމަށް ކަމަށް އަދި އަޅާލަން ޖެހޭ ހައްޤުގައި އެއްވެސް شريكއެއް ނުކުރުމަށް ގަބޫލުކުރެއްވެއެވެ. އަދި މިއީ حديث މިގޮތުގެ މަތީން ބަޔާން ކުރައްވައިދެއްވާ ގޮތް ހިނގަމުއެވެ. والله اعلم (އެންމެ ރަނގަޅު މަގު ދަންނަވާ ފަރާތަކީ اللهއެވެ.) ހަމައެ ކަމަށްޓަކައި އެހީތެރިކަން މިދަނޑި އަދާކުރުމަށް ފުރުޞަތެވެ. އަދި ކަންތައް ކަމަކަށް ބާރު މިބޭފުޅުންގެ އަދާކުރުމަށް ފުރުޞަތެވެ.

41- باب تحريم العقوق وقطيعة الرحم

މައިންބަފައިންނަށް ޢުޤޫޤުވުމާއި އަދި ތިމާގެ ކަރުގޭ ގުޅުން ކަނޑާލުމަކީ ހަރާމް ކަމެއްކަން ބަޔާން ވެގެންވާ باب

قَالَ اللّٰه تَعَالَى : ﴿ فَهَلْ عَسَيْتُمْ إِنْ تَوَلَّيْتُمْ أَنْ تُفْسِدُوا فِي الأَرْضِ وَتُقَطِّعُوا أَرْحَامَكُمْ أُولَئِكَ الَّـــذِينَ لَعَـــنَهُمُ اللّٰهُ فَأَصَمَّهُمْ وَأَعْمَى أَبْصَارَهُمْ ﴾ [محمد : 22-23]،

ފަހެ، އަހިސްދެ، ތިޔަބައި މީހުން ފުރަގަސްދީފި، އެނބުރި ދިޔައިމާ،(ވިލާތްވެސް އާއްމުކުރައިން) ތިޔަބައިމީހުން ބިމުގައި ފަސާދަކުރުމާއި، އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ ގާތްތިމާގެ ބޭކަލުންގެ ގުޅުންތައް ކަނޑައިލުމުގެ ގާބިލުކަމެއް ތިޔަބައިމީހުންނަށް ވޭތޯއެވެ. އެބައިމީހުންނަކީ الله، لعنة ލެއްވި މީހުންނެވެ. ފަހެ

އަނާރާސްގެ އަބަފައިމުން ބީރައްޓެހިވުމާއި އަދި އަބަފައިމުންގެ ޙައްޤު ކަނޑައެޅުމެވެ.

وَقالَ تَعَالَى : ﴿ وَالَّذِينَ يَنْقُضُونَ عَهْدَ اللهِ مِنْ بَعْدِ مِيثَاقِهِ وَيَقْطَعُونَ مَا أَمَرَ اللهُ بِهِ أَنْ يُوصَلَ وَيُفْسِدُونَ فِي الأَرْضِ أُولَئِكَ لَهُمُ اللَّعْنَةُ وَلَهُمْ سُوءُ الدَّارِ ﴾ [الرعد : 25] ،

އަދި، تصديق ކުރެވިގެންވުމަށްފަހު، الله، ހިއްޖަވާފައިވާ عهدާއި خلافވެ، الله، ގުޅުވައިގެންވާގުޅުން ކަނޑައިލައި، ބިމުގައި ފަސާދަވެރިކަން ހިންގާ މީހުން، (ދަންނާށެވެ!) އެމީހުންނަށް ލަޢުނަތް ލިބިގެންވެއެވެ! އަދި، އެމީހުންނަށް (آخرةގައި) ނުބައިވެގެންވާ ދާރެއްވެއެވެ.!

وَقالَ الله تَعَالَى : ﴿ وَقَضَى رَبُّكَ أَلاَّ تَعْبُدُوا إلاَّ إِيَّاهُ وَبالْوَالِدَيْنِ إِحْسَاناً إِمَّا يَبْلُغَنَّ عِنْدَكَ الْكِبَرَ أَحَدُهُمَا أَوْ كِلاهُمَا فَلا تَقُلْ لَهُمَا أُفٍّ وَلا تَنْهَرْهُمَا وَقُلْ لَهُمَا قَوْلاً كَرِيماً وَاخْفِضْ لَهُمَا جَنَاحَ الذُّلِّ مِنَ الرَّحْمَةِ وَقُلْ رَبِّ ارْحَمْهُمَا كَمَا رَبَّيَانِي صَغِيراً ﴾ [الإسراء : 23-24] .

[illegible]

[illegible]

336- وعن أبي بكرةَ نُفيْع بنِ الحارثِ رضي اللَّه عنه قال : قال رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : «أَلا أُنَبِّئُكمْ بِأَكْبَرِ الْكَبائِرِ ؟ » ثلاثاً قُلنا : بلَى يا رسولَ اللَّه : قال : « الإشْراكُ بِاللَّهِ، وعُقُوقُ الْوالِديْن » وكان مُتَّكِئاً فَجلَسَ ، فقال:«أَلا وقوْلُ الزُّورِ وشهادُة الزُّورِ »فَما زَال يكَرِّرُهَا حتَّى قُلنَا : ليْتهُ سكتْ .متفق عليه.

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވާ ابو بكرةَ نُفيْع بنِ الحارث ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول اللّه صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެންމެ ބޮޑު ފާފަތަކާ ކަބާއިރުން ތިޔަބައި މީހުންނަށް ބުނެދޭން ހެއްޔެވެ؟ މިގޮތަށް ތިންފަހަރު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިމަންމެން ދަންނަވައިފީމެވެ. އާދޭހެވެ. އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެއީ الله އަށް شريك ކުރުމެވެ. އަދި މައިންބަފައިންނަށް އުނދަގޫކުރުމެވެ. މިހިނދު އަލްކަބާއިރުން އިންނެވީ ދެންނެވުމުގައި ތަކިޔާ އަޅުއްވައިގެން ހުންނެވީއެވެ. ދެން އެކަލޭގެފާނު ސީދާވެ އިށީނދެވަޑައިގެންނެވިއެވެ. ދެން حديث ކުރެއްވިއެވެ. ދޮގުބަސްބުނުމާއި ދޮގު ހެކިބަސްދިނުމެވެ. އަދި ދޮގު ހެކި ދިނުމެވެ. ދެން އަލްކަބާއިރުން އެބަސްފުޅު ނުހުއްޓައި ތަކުރާރުކުރައްވަމުން ގެންދެވިއެވެ. އެހާ ހިނދަކު ތިމަންމެން ދެންނެވީމެވެ. ކަލޭގެފާނު ހިމޭން ވެވަޑައިގަތުމަކަށް އެދޭ ހިނދުއެވެ. އަލްކަބާއިރުން ހަމަ ހުއްޓުވައިވަޑައިނުގަތެވެ. ތަކުރާރު ކުރެއްވިއެވެ.

337- وعن عبد اللَّهِ بنِ عمرو بن العاص رضي اللَّه عنهما عن النبي صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : «الْكبـــائرُ : الإِشْراكُ بِاللَّه ، وعقُوق الْوالِديْنِ ، وقَتْلُ النَّفْسِ ، والْيمِينُ الْغَموس» رواه البخاري .

« اليمِين الْغَمُوسُ » التي يَحْلِفُهَا كَاذِباً عامِداً ، سُمِّيت غَمُوساً ، لأَنَّها تَغْمِسُ الحالِفَ في الإِثم .

މާތްالله އެދެބަފައިންނަށް ރުހިވޮޑިގެންވާ ابو عبد اللَّهِ بنِ عمرو بن العاص ސަހާބީގެ ރިވާވެގެންވާ نبي ކަލޭގެފާނުގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އަލްކަބާއިރުން حديث ކުރެއްވިއެވެ. ބޮޑެތި ފާފަތަކަކީ ތިމާގެ އަމިއްލަ ނަފްސަށް ބޮޑުވެގެންވާ اللهއަށް شريك ކުރުމާއި، މައިންބަފައިންނަށް ނުކިޔަމަންތެރިވުމާއި، حقއަކާއި ނުލައި ނަފްސެއް قتل ކުރުމާއި އަދި ދޮގު ހުވައިކުރުމެވެ.

338- وعنه أَن رسول اللَّه صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « مِنَ الْكبائِرِ شتْمُ الرَّجلِ والِدَيْهِ ،» قالوا : يا رسولَ اللَّه وهَلْ يشْتُمُ الرَّجُلُ والِديْهِ ؟، قال : « نَعمْ ، يَسُبُّ أَبا الرَّجُلِ، فيسُبُّ أَباه ، ويسُبُّ أُمَّهُ ، فَيسُـــبُّ أُمَّـــهُ » متفقٌ عليه .

އަދި އެ صحابي (އެބަހީ މާތް الله އެދެބަފައިންނަށް ރުހިވޮޑިގެންވާ عبد اللَّهِ بنِ عمرو بن العاص) ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسول اللّه صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. (ބޮޑެތި ފާފަތަކުގެ) ތެރެއިން އޭނާގެ މައިންބަފައިންނަށް އަނގަބަހުން ގޯސްކުރުން ބޮޑެތި ފާފަތަކުގެ ބައިވެރިންގެ ފާފައެކެވެ.

އަސްހާބުން ދަންނަވައިފިއެވެ. އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. މީހަކު އަމިއްލަ މައިންބަފައިންނަށް ގޯސްބަސް ގޮވާނެ ހެއްޔެވެ؟ حديث ވިދާޅުވިއެވެ. އާދެއެވެ. އޭނާ އެހެން މީހެއްގެ ބައްޕައާ ދިމާލުން ގޯސްބަސް ގޮވުމުން، އެމީހާ އޭނާގެ ބައްޕައާ ދިމާލުން ގޯސްބަސް ގޮވާނެއެވެ. އަދި އެހެން މީހެއްގެ މަންމައާ ދިމާލުން ގޯސްބަސް ގޮވުމުން، އެމީހާ އޭނާގެ މަންމައާ ދިމާލުން ވެސް ގޯސްބަސް ގޮވާނެއެވެ.

وفي روايــةٍ : « إنَّ مِنْ أَكْبرِ الكبائِرِ أَنْ يلْعنَ الرَّجُلُ والِدَيْهِ ، » قيل : يا رســول اللَّهِ كَيْفَ يلْعــنُ الرجُــلُ والِديْهِ ؟، قال : « يسُبُّ أَبا الرَّجُل ، فَيسُبُّ أَبَاهُ ، وَيَسبُّ أُمَّه ، فيسُبُّ أُمَّهُ».

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން تكليفލިބިގެންވާ މީހާ އޭނާގެ މައިންބަފައިންނަށް لعنތް ދިނުމަކީ ބޮޑެތި ފާފަތަކުގެ ތެރެއިން ފާފައެކެވެ. ދަންނަވައިފިއެވެ. އޭ اللهގެ ރަސޫލާއެވެ. މީހާ އޭނާގެ މައިންބަފައިންނަށް لعنތް ދޭނީ ކިހިނެއްތޯ؟ حديث ވިދާޅުވިއެވެ. އޭނާ އެހެން މީހެއްގެ ބައްޕައަށް ދިމާލުން ގޯސްބަސް ގޮވައެވެ. ފަހެ އެމީހާ ވެސް ބަދަލުގައި އޭނާގެ ބައްޕައަށް ގޯސްބަސް ގޮވައެވެ. އަދި އެހެން މީހެއްގެ މަންމައަށް ދިމާލުން ގޯސްބަސް ގޮވައެވެ. ފަހެ އެމީހާ ވެސް ބަދަލުގައި އޭނާގެ މަންމައަށް ދިމާލުން ގޯސްބަސް ގޮވައެވެ.

339- وعن أبي محمد جُبيْرِ بنِ مُطعِمٍ رضي اللَّه عنه أن رسولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : «لا يَــدْخُلُ الجَنَّةَ قَاطِعٌ » قال سفيان في روايته : يعْني : قاطِع رحِم . متفقٌ عليه.

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވާ ابو محمد جُبيْرِ بنِ مُطعِم ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ގުޅުން ކަނޑާލާމީހާ ސުވަރުގެއަށް ނުވަންނާނެއެވެ. سفيانގެ ރިވާޔަތުގައި ވިދާޅުވެއެވެ. އެއީ ރަޙިމްގެ ގުޅުން ކަނޑާލާމީހާއެވެ.

340- وعن أبي عِيسى المُغِيرةِ بنِ شُعْبةَ رضي اللَّه عنه عن النبيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « إنَّ اللَّهُ تعــالى حَرَّمَ عَلَيْكُمْ عُقُوقَ الأُمهَاتِ ، ومنْعاً وهَات ، ووَأْدَ البنَاتِ ، وَكَرَهَ لكُمْ قِيل وقالَ ، وكَثْرَة السؤالِ ، وإِضَاعَة المالِ » متفقٌ عليه .

قولُهُ : « منعاً » معنَاهُ : منعُ ما وجَبَ عَلَيْهِ وَ « هَاتِ » : طَلَبُ مَا لَيسَ لَهُ و « وَأْدَ البنَاتِ» معْناه : دَفْــنُهُنَّ في الحَياةِ ، وَ « قِيلَ وقَالَ » مَعْنَاهُ : الحدِيثُ بِكُلِّ مَا يَسمعُهُ ، فيقُولُ: قيلَ كَذَا ، وقَالَ فُلانٌ كَذَا مِمَّا لا يَعلَمُ

صِحَّتَهُ ، ولا يَظُنُّهَا ، وكَفى بالمرْءِ كذِباً أَنْ يُحَدِّث بِكُلِّ ما سَمِعَ . و « إِضَاعَةُ المال » : تبذيره وصـــرفُهُ في غَيْرِ الوُجُوهِ المأْذُون فِيهَا مِنْ مَقَاصِدِ الآخِرةِ والدُّنيا ، وتَرْكُ حِفْظِهِ مع إِمْكَانِ الحفْظِ . و « كثرةُ السُّـــؤَالِ » الإِلحاحُ فِيمَا لا حاجةَ إِلَيْهِ .

وفي الباب أَحادِيثُ سبقَتْ في البابِ قبله كَحَدِيثَ « وأَقْطعُ مَنْ قَطَعكِ» وحديث«مَن قطَعنِي قَطَعهُ اللَّه » .

މާތްالله ރުއްސުންވާށި ابو عِيسى المُغِيرةِ بنِ شُعْبَةَ نبي އާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ އަރިހުން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. އަހަރެމެންނަށް حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالى މައިންބަފައިންނަށް ޢުޤޫޤުން حرامކުރެއްވިއެވެ. އަދި ދިރިހުއްޓައިމިހުންގެ ކުއްޖާ ވަޅުލުމާ އަދިހުންގެ ހައްޤުދޭން ހުއްޓުވާން ދޭންޖެހޭ ކަންކަން حرامކުރެއްވިއެވެ. (އަދި ދިރިހުއްޓައި ކުއްޖާ އަދިހުންނަށް ދޭންޖެހޭ ހައްޤުތައް ނުދީ ހިފަހައްޓަން ހިތާއެދޭކަންތައްތަކާއި) އަދި އަންހެންދަރިން ވަޅު ލުމާ ނަހަމަގޮތުން ފުރޭދޭން حرامކުރެއްވިއެވެ. އަދި އަންނަހުކުރުން ދުރުކުރުމަށް ބަލާނުލުން حرامކުރެއްވިއެވެ. އަދި "ބުނެވޭ"، "ބުނީ" ބުނާ ފުރަޅާ ފައިސާ ދުއްސާކުރުމާއި އަދި ސުވާލުތަކުރުން ގިނަކުރުމާއި އަދި މުދާ ބޭކާރު ކުރުން އެކަށީގެ ދިރިހުއި މީހުންނަށް ނުރުހުއްސަވައިއެވެ.

މިބާބުގައިވާ حديث ތަކާއި ގުޅުންހުރި ބަހެއް حديث މީގެކުރީގައިވާ ބާބުގައި އިސްވެވުނުބާބުގެ ހަދީޘްތަކެވެ. އެގޮތުގައި حديث (واقطع من قطعك) އާއި އަދި حديث (من قطعنى قطعه الله) ހިމެނޭއެވެ. އެއީ حديث ނަންބަރު 315 އާއި 323 އެވެ.

42- باب فضل بر أصدقاء الأب والأم
والأقارب والزوجة وسائر من يندب إكرامه

މައިންބަފައިންގެ رحمةތެރިންނަށާއި، ގާތްތިމާގެ މީހުންގެ رحمةތެރިންނާއި ދަމަފިރިން އަނބަކު
އަނބަކާގެ رحمةތެރިންނާއި އަދި އިޙްތިރާމް ހިތުން އެދިވޭގޮތާ މީހުންނަށް ހުރުމަތް
ހިތުމުގެ މާތްކަން ބަޔާންވާ باب

341- عن ابن عمر رضي اللَّه عنهما أَن النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « إِن أَبرَّ البرِّ أَنْ يصِلَ الرَّجُـــلُ وُدَّ أَبيهِ » .

ޢަބްދުﷲ ރަޟިޔަﷲ ޢަންހުމާ ކުރެއްވި ޙަދީޘުގައިވި ابن عمر ގެ ފަރާތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبي އާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މައިންބަފައިންނަށް ކުރާހެޔޮކަމުގެ އެންމެމަތިވެރި ދަރަޖައިގެ ހެޔޮކަމަކީ މީހާ ބައްޕަގެ އެކުވެރިންނަށް ހެޔޮކަން ހެދުމެވެ.

342- وعن عبدِ اللَّهِ بن دينارٍ عن عبد اللَّه بن عمر رضي اللَّه عنهما أَنَّ رجُلاً مِنَ الأَعْرابِ لقِيهُ بِطرِيق مكَّة ، فَسلَّم عَلَيْهِ عَبْدُ اللَّه بْنُ عُمرَ ، وحملهُ على حمارٍ كَانَ يرْكَبُهُ، وأَعْطَاهُ عِمامةً كانتْ على رأْسِهِ ، قـــال ابـــنُ دِينَارٍ : فقُلنا لهُ : أَصْلَحكَ اللَّه إِنَّهمْ الأَعْرابُ وهُمْ يرْضَوْنَ باليسِيرِ . فقال عبدُ اللَّه بنُ عمر: إِنَّ هذا كَان ودّاً لِعُمَرَ بن الخطاب رضي اللَّه عنه ، وإِنِّي سمِعْتُ رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يقول: « إِنَّ أَبرَّ البِـــرِّ صِـــلةُ الرَّجُلِ أَهْلَ وُدِّ أَبيهِ ».

ޢަބްދުﷲ ބުނެ ދެންނެވި ގޮތުގައި ابو عبد اللَّهِ بن دينارٍ، ޢަބްދުﷲ ރަޟިޔަﷲ ޢަންހުމާ ބުނެ ދެންނެވިގޮތުގައި عبد اللَّه بن عمر ގެ ފަރާތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން عربންގެ ފިރިހެނެއް މައްކާ عبد اللَّه بن عمرއާއި މަގުމަތީގައި ބައްދަލުވިއެވެ. ފަހެ عبد اللَّه بن عمر އޭނާއަށް ސަލާމް ކިޔުއްވިއެވެ. އަދި ސަވާރު ވެވަޑައިގަންނަވާ ހިމާރުގައި އޭނާ ސަވާރުކުރުއްވިއެވެ. އަދި ބޯގައި އޮޅުއްވާފައިވާ އިމާމާ ފޮތި ދެއްވިއެވެ. عبد اللَّهِ بن دينار ވިދާޅުވިއެވެ. ފަހެ އަހުރެމެން عبد اللَّه بن عمرއަށް ދެންނެވީމެވެ. (ﷲ ތިބާއަށް ހެޔޮ ކަންތައް ކުރެއްވުމުގެ توفيق ދެއްވާށިއެވެ.) ހަމަކަށަވަރުން ބާދިޔާގެ މީހުންނަކީ ކުޑަކަމަކުން ރުހޭބައެކެވެ. ފަހެ عبد اللَّه بن عمر ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އޭނާގެ ބައްޕައަކީ ﷲ ރުހިވޮޑިގެންވާ ޢުމަރު ރަޟިޔަﷲ ޢަންހު (މިގޮތަށް ބުނެވޭ) عمربن اخطاب ގެ ރަހުމަތްތެރިއެކެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވި ކަމުގައި އަޑުއިވުނީމެވެ. ހަމަކަށަވަރުން މައިންބަފައިންނަށް ކުރާ ހެޔޮކަމުގެ ތެރެއިން އެންމެ މަތިވެރި ދަރަޖައިގެ ހެޔޮކަމަކީ ބައްޕަގެ އެކުވެރިންނާ ގުޅުމެވެ.

وفي روايةٍ عن ابن دينار عن ابن عُمَر أَنَّهُ كَانَ إِذا خرج إِلى مَكَّةَ كَانَ لَهُ حِمارٌ يَتروَّحُ عليْهِ إِذا ملَّ رُكُوب الرَّاحِلَةِ ، وعِمامةٌ يشُدُّ بِها رأْسهُ ، فَبيْنَا هُو يوْما على ذلِكَ الحِمَارِ إِذْ مَرَّ بِهِ أَعْرابيٌّ ، فقال : أَلَسْتَ فُلانَ بْـــنَ

فُلانٍ ؟ قال : بلَى : فَأَعْطَاهُ الحِمَارَ ، فقال : ارْكَبْ هذا ، وأَعْطاهُ العِمامةَ وقال : اشْدُدْ بهَا رأْسَكَ ، فقال لَهُ بَعْضُ أَصْحابِهِ : غَفَر اللَّه لَكَ ، أَعْطَيْتَ هذَا الأَعْرابيِّ حِماراً كنْتَ تَروَّحُ عليْهِ ، وعِمامَةً كُنْـــتَ تشُــدُّ بهَـــا رأْسَكَ؟ فقال : إِنِّي سَمِعْتُ رسولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يُقولُ : « إِنْ مِنْ أَبَرِّ البِرِّ أَنْ يَصِلَ الرَّجُلُ أَهْلَ وُدِّ أَبِيهِ بَعْد أَنْ يُولِّيَ» وإِنَّ أَبَاهُ كَانَ صَدِيقاً لِعُمر رضي اللَّه عنه ، روى هذِهِ الرِّواياتِ كُلَّهَا مسلم .

عبد اللّهِ بن دينارٍ، عبد اللّه بن عمرގެ ރިވާޔަތުން ރިވާކުރެއްވި ރިވާޔަތްތަކެއްގައިވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން عبد اللّه بن عمر މައްކާއަށް ދިއުމަށްޓަކައި ނިކުމެވަޑައިގެންނެވިއިރު ޖަމަލުގެ ސަވާރީން ވަރުބަލިވާން ފިޔަވަހުން ބޭނުމާއި ހިމާރު ގެންދެވިއެވެ. އަދި ބޮލުގައި ބަނދުވާމުލެއް ބޭނުންކުރެއްވިއެވެ. (ފިޔަވަ ދުވަހެއްގައި) އެއްދުވަހަކު އެކަލޭގެ ގާތަށް އަރާބިއެއް ވަޑައިގެން އިސްތަށިގަނޑު ވަރަށް ބޮޑުވާނީ ބޮލުގެ ކޮޅާއެވެ. ފަހެ ބުނެލެއްވިއެވެ. ވީތާރި ތިޔަބާ ނޫނީ ފުލާނާގެ ދަރިފުޅުތޯ؟ އަރާބީ ޖަވާބުދިނެވެ. އާނއެވެ. ފަހެ އެއިރުން عبد اللّه بن عمر އޭނާއަށް ހިމާރު ދެއްވިއެވެ. އަދި ބުނެލެއްވިއެވެ. މިއަށް ސަވާރުވާށެވެ. އަދި ފަގަތު ބަނދުވާމުލެވެ ދެއްވިއެވެ. އަދި ބުނެލެއްވިއެވެ. މިއިން ބޮލު ބަނދުވާށެވެ. ފަހެ އެކަލޭގެ ސަހާބީންގެ ބައެއް ބުނެލެއްވިއެވެ. (ހައްޤު اللّٰه ކަލޭގެ ފާފަ ފުއްސަވާށިއެވެ.) ކަލޭގެ ގެންދަވާ ހިމާރު ކަލޭގެ ވަރުބަލިވާން ފިޔަވަހުގައި ސަވާރުވާ ބޮލު ބަނދުވާމު ހިމާރު ދެއްވިއެވެ. އަދި ކަލޭގެ ބޮލުވާ ބަނދުވާމު ފަގަތު ކަލޭގެ އަރާބީ ދެއްވީތީއެވެ. ފަހެ (ޖަވާބުގައި) ބުނެލެއްވިއެވެ. رسول اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް އިވިފައިވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ހެޔޮކަން ހެޔޮގެ ތެރެއިން އެންމެ ހެޔޮގޮތަކީ ބަފައިގެ އެކުވެރިން ގޮސް ދިއުމަށްފަހު އެކުވެރިންގެ އަހުލު ބައިތިންނާ ގުޅުން ހިތްހަމަކުރުމެވެ. އަދި (ދަންނާށެވެ.) ހަމަކަށަވަރުން އޭނާގެ ބައްޕާ އަކީ ތިމަންގެ ބައްޕާ عمرގެ ރަހުމަތްތެރި އެކުވެރިއެކެވެ.

343- وعن أبي أُسَيْد بضم الهمزة وفتح السين مالكِ بنِ ربيعَةَ السَّاعِدِيِّ رضي اللَّه عنه قال : بَيْنــا نَحْـــنُ جُلُوسٌ عِنْدَ رسول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم إذ جاءَهُ رجُلٌ مِنْ بني سَلَمة فقالَ : يارسولَ اللَّه هَلْ بقى مِن بِـــرِّ أَبويَّ شيءٌ أَبرُّهُمَا بِهِ بَعدَ مَوْتِهِمَا ؟ فقال : « نَعَمْ ، الصَّلاَة عليْهِمَا ، والاسْتِغْفَارُ لَهُما ، وإِنْفاذُ عَهْـــدِهِما ، وصِلةُ الرَّحِمِ التي لا تُوصَلُ إِلاَّ بِهِمَا ، وإِكَرَامُ صَدِيقهِما » رواه أبو داود .

ހަމަاللّٰه ތަޢާލާ ރުޟާވެވޭ ابوأُسَيْد مالكِ بنِ ربيعَةَ السَّاعِدِيِّގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.

ތިމަންމެން رسول اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّمُގެ އަރިހުގައި އިޖުތިމާޢުވެގެންތިބީމު ވަގުތެއްގައި بنو سَلَمة ވަންހަރުގެ މީހަކުއައެވެ. ދެން ދެންނެވިއެވެ. ޔާاللهގެ ރަސޫލާއެވެ. މައިންބަފައިންނަށް ހެޔޮކަންކުރުމުގެ ގޮތުން ތިމަންނަށް ހެދެން ހުރިކަމެއް ބާކީވޭތޯއެވެ؟ އަބަދުވެސް حديث ކުރައްވައިދެއްވެ. އާންހެއެވެ. އެދެމީހުންނަށް ހެޔޮދުޢާކުރުމެވެ. އެދެމީހުންނަށް استِغْفَار ދެންނެވުމެ ވެވެ. އަދި އެދެމީހުން ނިޔާވުމުން އެދެމީހުންގެ عَهْދުވަރު ފުރިހަމަކުރުމެވެ. އަދި އެދެމީހުންގެ ސަބަބުން މަތިވެރިވާ ތިމާގެކަރުގެ ގާތްތިމާ ބަދަލުކުރުމެވެ. އަދި އެދެމީހުންގެ ރަހުމަތްތެރިންނަށް ކަރާމާތްދިނުމެވެ.

344- وعن عائشة رضي اللّه عنها قالت : ما غِرْتُ على أَحَدٍ مِنْ نسَاءِ النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم مَا غِــرْتُ على خديجَةَ رضي اللّه عنها . ومَا رَأَيْتُهَا قَطُّ ، ولَكنْ كَانَ يُكْثِرُ ذِكْرَهَا ، وَرُبَّما ذَبح الشَّاةَ ، ثُـــمَّ يُقَطِّعُهَـــا أَعْضَاء ، ثُمَّ يَبْعثُهَا فِي صدائِق خدِيجة ، فَرُبَّما قلتُ لَهُ : كَأَنْ لَمْ يكُنْ فِي الدُّنْيَا إِلاَّ خديجة ، فيقـــولُ : « إِنَّهـــا كَانتْ وكَانَتْ وكَانَ لِي مِنْهَا ولَدٌ » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުއްސެވުންވާތިއްވި عائشة ގެފާނުގެ ރިވާއަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އަހަރެން ވަރަށްވިއެވެ. ސަލާމަތި ސަލާވާތްލެއްވި نبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّمُގެ އަނބިކަނބަލުންގެ ތެރެއިން خديجةَ ގެފާނުގެ މައްޗަށް ތިމަންނަށް ހިތްވަރުދިފާ ބޭނުމިންވަރަށް އަހަރެން އަނބިކަނބަލުކާ ދެކެ އެހުސްވެރިކަން ނުއައުމެވެ. އަދި ތިމަންކަލާ ދެކިލެއްވާ އަހަރެން ނުވެސް ދެކެމެވެ. ނަމަވެސް ދިޔާތި އަބަދުވެސް އަހަރެންނަކީ ފަހަރެއް މާގަނޑެއް ދެއްކެވީ އެވެ. އަދި ބައެއްފަހަރު ބަކަރި ذبح ކުރައްވައެވެ. ދެން އޭގެ މަސްބައި ބަލިގަނޑު ކަނޑުވައެވެ. ދެން އެމަސްބައި خديجةގެފާނުގެ ރަހުމަތްތެރިންނަށް ފޮނުއްވައެވެ. ފަހެ ތިމަންނަ ބައެއްފަހަރު ބުނެލަމެވެ. ހިތަނީ خديجةَ ފިޔަ ދުނިޔޭ އަންހެނަކު ދުނިޔެއަކު ނުވައެއްނުނުވެ ވިއެވެ. ފަހެ އަބަދުވެސް حديث ކުރައްވައެވެ. ހަމަކަލާވާރަން އަހަރެންގެ ފުރަތަން ތިމަންނަ އަށް ވިޔަނި ފަރިތަބައްލަނީ ލިބިވުނެވެ. އަދި އަހަރެންގެ ދަރިން ތިމަންކަލޭގެފާނަށް ވަނީ ދަރިން ލިބިފައެވެ.

وفي روايةٍ وإنْ كَانَ لَيذبحُ الشَّاةَ ، فَيُهْدِي فِي خَلائِلِهَا مِنْهَا مَا يسَعُهُنَّ .

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. އަދި އަބަދުވެސް ބަކަރިއެއް ކަތިލައްވައިފިނަމަ ދެން އޭގެން ދަތުރު މިންވަރަކަށް އަހަރެންގެ (އެބަހީ خديجةَ ގެފާނުގެ) ރަހުމަތްތެރިންނަށް ދެއްވައެވެ.

وفي روايةٍ كَانَ إِذَا ذَبحَ الشَّاةَ يَقُولُ : « أَرْسِلُوا بِهَا إِلى أَصْدِقَاءِ خَدِيجةَ » .

އަދި އަނެއް ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނު ބަކަރިއެއް ކަތިލައްވައިފިއްޔާ حديثކުރައްވައެވެ. އެއިން خديجةَ ގެފާނުގެ އަހުލުވެރިންނަށް ފޮނުއްވާށެވެ.

وفي روايةٍ قالت : اسْتَأْذَنَتْ هَالَةُ بِنْتُ خُوَيْلِدٍ أُخْتُ خَدِيجَةَ عَلَى رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَــلَّم، فَعَــرفَ اسْتِئْذَانَ خديجة ، فَارْتَاحَ لَذَلِكَ فقالَ : « اللَّهُمَّ هَالَةُ بِنْتُ خوَيْلِدٍ » .

قوْلُهَا : « فَارتَاحَ » هو بِالحاءِ ، وفي الجمْعِ بين الصحيحين لَلْحُمَيْدِي : « فَارْتَاعَ» بِالعينِ ومعناه :اهْتَمَّ بِهِ .

އަދި އަނެއް ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. އެކަމަނާ (ޢާއިޝާ عايشة)ގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. (އެއްދުވަހަކު) خديجةَ ގެ ފާނުގެ ދައްތަފުޅު هَالَةُ بِنْتُ خُوَيْلِد ، رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އަރިހަށް އައުމަށް އިޒުނަލައްވަން އެދި ގޮވާލެއްވިއެވެ. އެއަޑު އިވިވަޑައިގެންފައި رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم خديجةَ ގެ ފާނުން އިޒުނަ ހުއްދަވާ އަޑު ހަނދާންވެ ވަޒަނގަބެއެވެ. ފަހެ އެކަލޭގެ ދޮއްޓެއް އެކަލޭގެފާނުންގެ ހިތްފުޅުގައި އުފާވެރިކަން ލިބިވަޑައިގެންވެއެވެ. އަދި حديث ކުރެއްވިއެވެ. اللهم ހައްދަވައި ބޮޑުކުރެއްވި ރަސްކަލާނގެ! މިއީ هَالَةُ بِنْتُ خُوَيْلِد ކަމެއް يقين އެވެ. ފަހެ އެކަމަނާއަށް احترام ކުރައްވައިވެއެވެ.

345- وعن أَنس بن مالكٍ رضي اللَّه عنه قال : خَرجْتُ معَ جرير بن عبدِ اللَّه الْبَجَليِّ رضي اللَّــه عنـــه في سَفَر، فَكَانَ يَخْدُمُني فقلتُ لَهُ: لا تَفْعلْ، فقال : إِنِّي قَدْ رَأَيــْتُ الأَنصارَ تَصْنَعُ برسُول اللَّه صَــلّى اللهُ عَلَيْــهِ وسَلَّم شَيْئاً آلَيْتُ عَلى نَفْسي أَنْ لا أَصْحبَ أَحداً مِنْهُمْ إِلاَّ خَدمْتُهُ متفقٌ عليه.

މާތް الله ރުއްސެވުން ލިބިވޮޑިގެންވާ ابو أَنس بن مالك ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. جرير بن عبدِ اللَّه الْبَجَليِّ އާއި އަޅުގަނޑު ދަތުރުކުރީމެވެ. ފަހެ އެކަލޭގެފާނު އަޅުގަނޑަށް خدمة ކުރައްވަން ފެށިއެވެ. ފަހެ އަޅުގަނޑު އެކަލޭގެފާނަށް ދެންނެވީމެވެ. އަޅުގަނޑަށް خدمة ނުކުރައްވާށެވެ. ފަހެ އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން أنصارَی ބޭކަލުން رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އަށް خدمة ކުރައްވާނެ ގޮތެއް ދެކިފީމެވެ. އެއިން އެއްވެސް ބޭކަލަކާ އަޅުގަނޑު އެކުގައި އެކަލޭގެފާނަށް خدمةނުކޮށް ދިރިއުޅެނީ އަޅުގަނޑު ނުފަސްގެ މައްޗަށް عهدކޮށްގެންނެވެ.

43- باب إكرام أهل بيت رسول الله صلى الله عليه وسلم وبيان فضلهم

رَسُول اللّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم ގެ أهل بيت ންނަށް ޢިއްޒަތްތެރިކުރުމާއި އަދި އެބޭކަލުންގެ މާތްކަން ބަޔާންކުރެވޭ باب

قَالَ الله تَعَالَى : ﴿ إِنَّمَا يُرِيدُ اللهُ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ وَيُطَهِّرَكُمْ تَطْهِيراً ﴾ [الأحزاب : 33] ،
އޭ أهل بيتންނޭވެ! الله އިރާދަކުރައްވަނީ ކަލޭމެންގެ ކިބައިން ފާފަތައް ދުރުކުރައްވައި، ފުރިހަމަ طاهر ކުރެއްވުމުން طاهر ކުރެއްވުމަށެވެ.

وَقالَ الله تَعَالَى : ﴿ وَمَنْ يُعَظِّمْ شَعَائِرَ اللهِ فَإِنَّهَا مِنْ تَقْوَى الْقُلُوبِ ﴾ [الحج : 32] .
(ކަލާނގެ ދީނީ) ނިޝާނުތައް. އަދި الله ގެ شعائرތަކަށް (އެބަހީ: هدي ކަތިލާ ޖަނަވާރު، أضحية ކަތިލާ ޖަނަވާރު، حج ގެ عملތައް، އަދިވެސް ދީނީ ديني أمر ތަކަށް) ތަޢްޒީމްކުރާމީހާ (ދަންނާށެވެ!) ފަހެ، އެކަންތައްވަނީ، ހިތްތަކުގެ تقوىގެ ތެރެއިން ވެގެންނެވެ.

346- وعن يزيد بن حيَّانَ قال : انْطَلَقْتُ أنا وحُصيْنُ بْنُ سَبْرَةَ ، وعمْرُو بن مُسْلِمٍ إلى زَيْدِ بْنِ أَرقمَ رضي اللَّه عنهم ، فلَمَّا جَلسْنا إِلَيهِ قال له حُصيْنٌ : لَقَد لَقِيتَ يَا زيْدُ خَيْراً كَثِيراً ، رَأَيْتَ رسولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، وسمِعْتَ حَدِيثَهُ ، وغزَوْتَ مَعَهُ، وَصَلَّيتَ خَلْفَهُ : لَقَدْ لَقِيتَ يا زَيْدُ خَيْراً كَثِيراً ، حَدِّثْنَا يا زَيْدُ ما سمِعْتَ مِنْ رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم . قال : يا ابْنَ أَخِي واللَّهِ لَقَدْ كَبرتْ سِنِّي ، وقَدُم عهْدي ، ونسيتُ بعْضَ الذي كنتُ أَعِي مِنْ رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم، فَمَا حَدَّثْتُكُمْ ، فَاقْبَلُوا ، وَمَالا فَلا تُكَلِّفُونيهِ ثُمَّ قال : قام رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يَوْماً فِينَا خطِيباً بِمَاءٍ يُدْعي خُمّاء بَيْنَ مكَّةَ وَالَمدِينَةِ ، فَحَمِدَ اللَّه ، وَأَثْنى عَلَيْه ، ووعَظَ، وَذَكَّرَ ، ثُمَّ قَالَ : «أَمَّا بعْدُ : أَلا أَيُّهَا النَّاسُ ، فَإِنَّمَا أَنَا بَشَرٌ يُوشِكُ أَنْ يَأْتِيَ رسولُ ربي فَأُجيبَ ، وأَنَا تَارِكٌ فِيكُمْ ثَقَلَيْنِ : أَوَّلُهُما كِتابُ اللَّهِ ، فِيهِ الهُدى وَالنُّورُ ، فَخُذُوا بِكِتَابِ اللَّه ، وَاسْتَمْسِكُوا به» فَحثَّ على كِتَابِ اللَّه ، ورغَّبَ فِيهِ . ثمَّ قَالَ « وأَهْلُ بَيْتِي ، أُذكِّركم اللَّه في أهلِ بيْتِي ، أذكِّرُكم اللَّه فِي أهل بيتِي » فَقَالَ لَهُ حُصَيْنٌ : ومَنْ أَهْلِ بَيْتِهِ يا زيْدُ ؟ أليس نساؤُه من أهلِ بيتهِ ؟ قال : نساؤُه

منْ أهلِ بيتِهِ وَلَكِن أَهْلُ بيْتِهِ منْ حُرِم الصَّدقَة بعْدَهُ ، قَال : ومَنْ هُم؟ قَالَ : هُمْ آلُ عليٍّ ، وآلُ عَقِيـــلٍ ، وآلُ جَعْفَر ، وَآلُ عبَّاسٍ ، قَالَ : كُلُّ هُؤلاءِ حُرِمَ الصَّدَقَة ؟ قَالَ : نعَمْ . رواه مسلم .

وفي روايةٍ : « أَلا وَإِنِّي تَارِكٌ فِيكُمْ ثَقْلَيْن : أَحدُهَما كِتَابُ اللَّه وَهُو حبْلُ اللَّه، منِ اتَّبَعــه كَــانَ عَلَــى الهُدى ، ومَنْ تَرَكَهُ كانَ على ضَلالَةٍ » .

މާތް ﷲ ރުހިވޮޑިގެންވި ابو يزيد بن حيان ގެ ރިވާޔަތުން ޙަދީޘް ރިވާކުރެއްވިއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. އަހަރެމެންނާއި حصين بن سبرة އާއި عمر بن مسلم އެކުގައި ނިކުމެގެން ގޮސް މާތްﷲ ރުހިވޮޑިގެންވި زيد بن أرقم ގެ އަރިހަށް ދިޔައީމުއެވެ. ފަހެ އަހަރެމެން އެކަލޭގެފާނުގެ ގާތުގައި އިށީނުމުން حصين ދެންނެވިއެވެ. އޭ زيد އެވެ! ކަލޭގެފާނަށް ގިނަގުނަ ހެޔޮކަމެއް ލިބިވަޑައިގެންފިއެވެ. ކަލޭގެފާނު رَسُول اللّهِ صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم ދެކެވަޑައިގެންފިއެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނުގެ حديثތައް އަޑުއައްސަވައިފިއެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނާއެކު ހަނގުރާމަތަކުގައި ބައިވެރިވެވަޑައިގެންފިއެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނުގެ ފަހަތުން ނަމާދުކުރައްވައިފިއެވެ. އޭ زيد އެވެ. ކަލޭގެފާނަށް ގިނަގުނަ ހެޔޮކަމެއް ލިބިވަޑައިގެންފިއެވެ. އޭ زيد އެވެ. ކަލޭގެފާނު رَسُول اللّهِ صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمގެ ކިބައިން އަޑުއައްސަވާފައިވާ އެއްޗެއް އަހަރެމެންނަށް ވާހަކަފުޅު ދައްކަވާށެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. އޭ އަހަރެންގެ أخއާގެ ދަރިކަލުންނެވެ. މާތް ﷲ ގެ އިސްމުފުޅުގައި ޤަސަމްކުރަމެވެ. އަހަރެން ދުވަސްވެއްޖެއެވެ. އަދި ވަގުތު ދިގުވެއްޖެއެވެ. އަދި رَسُول اللّهِ صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم އަރިހުން ދަސްކުރި ބައެއް ކަންތައް ހަނދާންނައްތައިލައިފީމެވެ. ވީމާ އަހަރެން ތިޔަބައިމީހުންނަށް ބުނެދޭ ކަންތައް ފަހެ حقيقة ކަމުގައި قبولކުރާށެވެ. އަހަރެން ނުބުނާ ކަންތައް ކުރުމަށް އަހަރެންނަށް ތަކުލީފު ނުކުރާށެވެ. ދެން އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. އެއްދުވަހަކު رَسُول اللّهِ صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم މައްކާއާއި މަދީނާގެ ދެމެދުގައި ހުރި خماً ކިޔާ ފެންގަނޑެއްގެ ކައިރީގައި ތެދުވެވަޑައިގެން އަހަރެމެންނަށް مخاطب ކުރައްވައި ޚުޠުބާއެއް ދެއްވިއެވެ. ދެން ﷲއަށް ޙަމްދުކުރައްވައި ثناء ދެންނެވުމަށްފަހު ﷲ އަށް تقوى ވުމަށް وصية ކުރެއްވިއެވެ. ދެން އަނެއްކާ حديثކުރައްވައިވިދާޅުވިއެވެ. ދެންނެވީމެވެ. އޭ މީސްތަކުންނެވެ. ފަހަރެ އަހަރެން ބަޝަރެއް މީހެކެވެ. އަހަރެންގެ ރަސޫލާ (އެބަހީ ملك الموت) އަހަރެން ގާތަށް އައުމަށް ކައިރިވެއްޖެކަން يقينއެވެ. ދެން ملك الموت ވަޑައިގެން އަހަރެން ރަސޫލާ އޭނާއަށް އިޖާބަ ދޭނަމެވެ. (އެބަހީ މަރުވުމާ اختيار ކުރައްވާނީމެވެ.)

ތިމަންނަރަސޫލާ ތިޔަބައިމީހުންގެ ދަރިކޮޅުން ބޮޑު ވެރިންނާ ދިމާއަށްކޮށް ދެކެވޭތޯއޭ. އެހެން ތިރީބައިން
އަޅުއްކަލާ الله ގެ ހަޤީ. ތިޔަފަރާތް ވަރަށް އަމާނާތް. ތިޔަފަރާތް ދިއްލާފަ އަމާނާތް ވަރަށް އަމާނާތް. ހަމަ الله ގެ
ހަޤީގެ عمل ކުރާށެވެ. އަދި އަމާނާ ގެދެތިދެ އެކެ ހިފާށެވެ. ހަމަ މިގެތުގެ މަތީން الله ގެ ހަޤީގެ شوق
ވެރިކަން އުފެދިދާނެއެވެ. ދެން حديث ކުރެއްވިއެވެ. އަދި ދެވަނަ އަޅުއްކަލި ތިމަން ކަލޭގެފާނުގެ أهل
بيتްނުގެ. ތިމަންނަރަސޫލާގެ أهل بيتްނަށް ހެޔޮކަން ހިތުމަށް ހަދާالله ގެހަޤީން ތިޔަބައިމީހުން
ހަނދާންކޮށް އަރުވަމެވެ. ތިމަންނަރަސޫލާގެ أهل بيتްނަށް ހެޔޮކަން ހިތުމަށް ހަދާ الله ގެހަޤީން
ތިޔަބައިމީހުން ހަނދާންކޮށް އަރުވަމެވެ. ހަމަ حصين އަހުއްނެވި ބެއްލެވެ. އަ زيد އެވެ.
އަނބިކަނބަލުންގެ أهل بيتްނަކީ ކޮންބައެއް ހެއްތޯ؟ އަނބިކަނބަލުންގެ އަހުލުބައިތުގެ ތެރެއިންތޯ
އަނބިކަނބަލުންގެ أهل بيتްނަކީ ތިބޮޑުއްނަކީ ކޮއްމެހެއްތޯ! ދެއްކެވިއެވެ. އަނބިކަނބަލުންގެ އަހުލު އަހުލުބައިތުގެ
ތެރެ އަނބިކަނބަލުންގެ أهل بيتން ގެ ތިބޮޑުއްނެވެ. ހަމައެކަށް حقيقة ގައި އަނބިކަނބަލުންގެ أهل بيتްނަކީ
އަނބިކަނބަލުން ހަމަ صدقة ހެދުން ހަރާމް ވެގެންވާ މީހުންނެވެ. حصين އަހުއްސަވެއްވެ. އެއީ
ކޮންބައެއްތޯ؟ ދެއްކެވިއެވެ. އެއީ عليގެ ދަރިންގެ ދަރިކޮޅާއި ބާލާއިސްނާއި عقيل ގެ ދަރިންގެ ދަރިކޮޅާއި
ބާލާއިސްނާއި جعفر ގެ ދަރިންގެ ދަރިކޮޅާއި ބާލާއިސްނާއި عباس ގެ ދަރިންގެ ދަރިކޮޅާއި ބާލާއިސްނެވެ.
حصين އަހުއްސަވެއްވެ. އަ ހުރިހާ ބާލާއިސްނަށް صدقة ހަރާމް ވެގެންވޭތޯ؟ ދެއްކެވިއެވެ.
އާނއެކެވެ.

347– وعَن ابنِ عُمرَ رضي اللَّه عنهما ، عن أبي بَكْر الصِّدِّيق رضي اللَّه عنه مَوْقُوفاً عَلَيْهِ أَنَّهُ قَالَ : ارْقُبُـــوا مُحَمَّداً صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم في أَهْلِ بيْتِهِ ، رواه البخاري .

معنى "ارقبوه" : راعوه واحترموه وأكرموه، والله أعلم.

މާނައިالله އެބޮޑުކަލާނގެ ރުއްސުނދޮވި عبدالله بن عمر ، ابو بكر الصديق ގެ މައްޗަށް موقوف ވެގެންވާ ބަސްދިގެއް ރިވާކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެ صحابي ދެއްކެވިއެވެ· محمد صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم
އަށްޓަކައި އަނބިކަނބަލުންގެ احل بيتްނަށް އިޙްތިރާމްކުރުން ކަމުދިޔަތޯއެވެ!

44– باب توقير العلماء والكبار وأهل الفضل
وتقديمهم على غيرهم ، ورفع مجالسهم ، وإظهار مرتبتهم

އިލްމުވެރިންނަށާއި އުމުރުން ދުވަސްވީފައިވާ މީހުންނަށާއި އަދި މާތް ޝަރަފުވެރި ލިބިގެންވާ މީހުންނަށް ކަތިރިކުރުމާއި އަދި އެހެނިހެން މީހުންގެ މައްޗަށް އެމީހުން އިސްކުރުމާއި އެމީހުންގެ މަޖިލިސް މަތިކުރުމާއި އަދި ވެރިވުމާއި އަދި އެމީހުންގެ حق مقام ދެނެ އަޅައިދިނުމުގެ ލިބިދިނުމުގެ މުހިއްމުކަން ބަޔާން ވެގެންވާ باب.

قَالَ الله تَعَالَى: ﴿ قُلْ هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لا يَعْلَمُونَ إِنَّمَا يَتَذَكَّرُ أُولُو الأَلْبَابِ ﴾ [الزمر: 9].

ކަލާނގެ ވިދާޅުވެއެވެ! ދަންނަ މީހުންނާއި، ނުދަންނަ މީހުން ހަމަހަމަވާނެ ހެއްޔެވެ؟ نصيحة ލިބިގަންނަނީ ހަމައެކަނި، ބުއްދީގެ أهل ވެރިންނެވެ.

348- وعن أبي مسعودٍ عُقبةَ بنِ عمرٍو البدريِّ الأنصاريِّ رضي اللَّهُ عنه قال: قال رسول اللَّـه صَـلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « يَؤُمُّ الْقَوْمَ أَقْرَؤُهُمْ لِكتَابِ اللَّهِ ، فَإِنْ كَانُوا في الْقِراءَةِ سَواءً ، فَأَعْلَمُهُمْ بالسُّنَّةِ ، فَإِنْ كَـانُوا في السُّنَّةِ سَوَاءً ، فَأَقْدمُهُمْ هِجْرَةً ، فَإِنْ كانُوا في الهِجْرَةِ سَوَاءً ، فَأَقْدَمُهُمْ سِنّاً وَلا يُؤُمَّنَّ الرَّجُلُ الرَّجُلَ في سُلْطَانِهِ ، وَلا يَقْعُدُ في بيْتِهِ على تَكْرِمتِهِ إِلاَّ بِإِذْنِهِ» رواه مسلم .

މާތްالله ރުއްސުންވުން ލެއްވި ابو مسعودٍ عُقبةَ بنِ عمرٍو البدريِّ الأنصاريِّ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديثކުރެއްވިއެވެ. ބަޔަކަށް އިމާމުވާނީ ކީރިތި ޤުރްއާނަށް އެމީހުންގެ ތެރެއިން الله ގެ ފޮތް ކިޔަވާން އެންމެ ރަނގަޅަށް ދަންނަ މީހާއެވެ. އަދި އެބައިމީހުން އެންމެ ރަނގަޅަށް ކިޔަވާން ދަންނަކަމުގައި ހަމަހަމަ ވެއްޖެނަމަ ފަހެ އެމީހުންގެ ތެރެއިން އެންމެ ބޮޑަށް ސުންނަތް ދަންނަ މީހާއެވެ. ފަހެ އެބައިމީހުން ސުންނަތް ދަންނަކަމުގައި ހަމަހަމަވެއްޖެނަމަ ފަހެ އެއިން ތެރެއިން އެންމެ ކުރިން هِجْرة ކުރި މީހާއެވެ. ފަހެ އެމީހުން އެންމެން هِجْرة ކުރުމުގައި ހަމަހަމަވެއްޖެނަމަ ފަހެ އެއިންތެރެއިން އެންމެ ދުވަސްވީފައިވާ މީހާއެވެ. އަދި (ދަންނާށެވެ.) އެއްވެސްމީހަކު އަނެކަކު ހަވާލުވެފައިވާ ކަމެއްގައި އަމިއްލައަށް އިސްވެ ނުކުރާނާށެވެ. އަދި މީހެއްގެ ގެއަށް ގޮސް އޭގެ ވެރިމީހާގެ خاص ކުރެވިފައިވާ ގޮނޑި މަތީގައި އެމީހެއްގެ އިޒުނަ އާއި ނުލައި ނުއިށީންނާށެވެ.

وفي روايةٍ لَهُ : « فَأَقْدمهُمْ سِلْماً » بَدل « سِنًّا » : أَيْ إِسْلاماً .

އަދި މުސްލިމުގެ އެހެން ރިވާޔަތެއްގައި ވަނީ فاقدمهم سنا ގެ ބަދަލުގައި سلما ގެ لفظއެވެ. އޭގެ މާނައަކީ އެއުރެންގެ ތެރެއިން އެންމެ ކުރިން އިސްލާމްވީ މީހާއެވެ.

وفي رواية : يَؤُمُّ الْقَوْمَ أَقْرَؤهُمْ لِكتَابِ اللَّهِ ، وأَقْدمُهُمْ قِراءَةً ، فَإِنْ كَانَتْ قِراءَتُهمْ سَواءً فَيَؤُمُّهم أَقْدمُهُمْ هِجْرةً ، فَإِنْ كَانوا في الهِجْرَةِ سواءً ، فَلْيُؤمَّهُمْ أَكْبرُهُمْ سِناً » .

އަދި (މުސްލިމުގެ) އެހެން ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. "{ބަޔަކަށް އިމާމުވާނީ ނަމާދުކުރުވުމަށް، އެއުރެންގެ ތެރެއިން اللهގެ ފޮތް (ކިޔުއްވުމުގައި) އެންމެ ރަނގަޅު ކިޔަވާ މީހާއެވެ. ފަހެ، އެއުރެންގެ ކިޔެވުން އެއްވަރުވެއްޖެނަމަ، އެއުރެންގެ ތެރެއިން ހިޖުރަކުރުމުގައި އެންމެ ކުރިން ހިޖުރަކުރި މީހާއެވެ. ފަހެ، އެއުރެންގެ ހިޖުރަކުރުމުގައި ވެސް އެއްވަރުވެއްޖެނަމަ، އެއުރެންގެ ތެރެއިން އެންމެ ދުވަސްވީ މީހާއެވެ.}"

والُمرادُ « بِسُلْطَانِهِ » محلُّ ولايتِهِ ، أَوْ الموْضعُ الذي يخْتَصُّ به . « وَتَكْرِمتُهُ» بفتحِ التاءِ وكسر والراءِ : وهِي ما يَنْفَرِدُ بِهِ مِنْ فِراشٍ وسرِيرٍ ونْحوِهِمَا .

349- وعنه قال : كان رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يمْسحُ مَناكِبَنَا في الصَّلاةِ وَيَقُــولُ : « اسْــتَوُوا وَلا تخْتلِفُوا ، فَتَخْتَلِفَ قُلُوبُكُمْ ، لِيَلِني مِنكُمْ أُولوا الأَحْلامِ والنُّهَى ، ثُمَّ الَّذِينَ يَلُونَهم ، ثُمَّ الذين يلــونَهم » رواه مسلم .

وقوله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « لِيَلِني » هو بتخفيف النُّون وَلَيْسَ قَبْلَهَا يَاءٌ ، ورُوِي بتشديد النُّون مع ياءٍ قَبْلَهَا . « والنُّهَى » : الْعُقُول : « وأُولُوا الأَحْلام » هُمْ الْبَالِغُونَ ، وَقيل : أَهْلُ الحِلْمِ وَالْفَضْلِ .

އަދި އަصحابيގެ (އަބޫ މަސްޢޫދު) رضي الله عنه ރިވާކުރެއްވި ހަދީޘެއްގައި ވެއެވެ. ނަމާދުގައި ސަފު ހަމަކުރައްވާއިރު رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ތިމަންމެންގެ ކޮނޑުތަކުގައި އަތްލައްވާ ވިދާޅުވިއެވެ. ސަފުހަމަކުރޭ، ސަފުހަމަކުރުމުގައި ތަފާތުނުވާށެވެ. އަދި ހަދީޘްގައި ވަނީ ތިޔަބައިމީހުން ސަފުހަމަކުރޭ، ސަފުހަމަނުކޮށް ތަފާތުވާނަމަ ތިޔަބައިމީހުންގެ ހިތްތައް ތަފާތުވާނެއެވެ. އަހަރެންގެ ކައިރީގައި ތިބޭނީ ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން ބުއްދިވެރި ފަރާތްތަކެވެ. ދެން އެ ފަރާތްތަކާ ކައިރި ތިބޭ ފަރާތްތަކެވެ.

ތިމަންނާއާގާތުގައި އެންމެ ކައިރީގައި ތިބެހުރެއްޖޭވެ. ދެން އޭގެ ފަހުން މީހުންނެވެ. ދެން އޭގެ ފަހުން މީހުންނެވެ.

350- وعن عبد اللَّه بن مسعودٍ رضي اللَّه عنه قال : قال رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « لِيَلِنِي مِــنْكُمْ أُولُوا الأَحْلامِ والنُّهَى ، ثُمَّ الَّذِينَ يَلُونَهُمْ » ثَلاثاً « وإِيَّاكُم وهَيْشَاتِ الأَسْوَاقِ » رواه مسلم .

މާތް الله ރުހިވެވޑައިގެންނެވި عبد اللَّه بن مسعود ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ނަމާދު ކުރާއިރު ތިމަންނައާކައިރީގައި ތިބުމަށް އެންމެ ބޮޑު ދީނީ ވިސްނުން މީހުންނާއި އެންމެ ވިސްނުން ރަނގަޅު މީހުން ތިމަންނާއާގާތުގައި އެންމެ ކައިރީގައި ތިބެއްޖެވެ. ދެން އޭގެ ފަހުން މީހުންނެވެ. ތިންފަހަރު ވިދާޅުވިން حديثކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބޭކަލުން ހަނގާމާ ބަހައްޓާ ނުވެ. ބާޒާރު ގަނޑުގައި އުޅޭހެން (ހަނގާމާކުރާގޮތަށް) ނުއުޅޭށެވެ.

351- وعن أبي يَحْيى وَقيل : أبي مُحمَّد سَهْلِ بن أبي حثْمة بفتح الحاءِ المهملــة وإِســكان الثــاءِ المثلثــة الأَنصاري رضي اللَّه عنه قال : انْطَلَقَ عبْدُ اللَّهِ بنُ سهْلٍ وَمُحيِّصَةُ ابْنُ مَسْعُودٍ إِلى خَيْبَرَ وَهِيَ يَوْمَئِذ صُــلْحٌ ، فَتفَرَّقَا .فأَتَى مُحَيِّصةُ إِلى عبدِ اللَّهِ بنِ سَهلٍ وهو يَتَشَحَّطُ في دمهِ قَتيلاً ، فدفَنَهُ ، ثمَّ قَدِمَ المدِينَةَ فَــانْطَلَقَ عَبْــدُ الرحْمنِ بْنُ سَهْلٍ وَمُحَيِّصَةُ وَحُوِّيصةُ ابْنَا مسْعُودٍ إِلى النَّبيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، فَذَهَب عَبْدُ الرَّحْمنِ يَـــتَكَلَّمُ فقال : «كَبِّرْ كَبِّرْ » وَهُوَ أَحْدَثُ القَوْمِ ، فَسَكَت ، فَتَكَلَّمَا فقال: « أَتَحْلِفُونَ وَتسْتَحِقُّونَ قَاتِلكُمْ ؟ » وَذَكَرَ تَمامَ الحدِيث . متفقٌ عليه

وقوله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « كَبِّرْ كَبِّرْ » معنَاهُ : يَتَكلَّمُ الأَكْبَرُ .

މާތް الله ރުހިވެވޑައިގެންނެވި ابو مُحمَّد سَهْل بن أبي حثْمة الأنصاريގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އޭނާގެ ކުންނިޔާއަކީ ابو مُحمَّد ކަމަށްވެސް ބުނެވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. عبْدُ اللَّهِ بنُ سهْل އާއި مُحيِّصَةُ ابْنُ مَسْعُود، خَيْبَرُއަށް ނިކުމެވަޑައިގަތެވެ. އޭރު صُلْحُގެ ދުވަސްވަރެވެ. ދެން އެދެބޭކަލުން ވަކިވެ ވަޑައިގަތެވެ. مُحيِّصَةُ، عبْدُ اللَّهِ بنُ سهْلގެ ގާތަށް ވަޑައިގަތެވެ. އޭނާ ހުރީ އޭނާގެ ލޭތެރޭގައި ތަޅަފިލަމުންނެވެ. އަދި قتل ކުރެވިފައެވެ. ދެން مُحيِّصَةُ އޭނާ ވަޅުލެއްވިއެވެ. ދެން މަދީނާއަށް އެނބުރި ވަޑައިގަތެވެ. ދެން އެ عبْدُ اللَّهِ بنُ سهْلٍ ގެ ދަރިކަލުން عبد الرحمن بنِ سَهل އާއި مَسْعُود ގެ ދަރިކަލުން ކަމުގައިވާ وَمُحَيِّصَةُ وَحُوِّيصةُ އާއި ދެމީހުން ނަބިއްޔާ އަރިހަށް

މިހެން نبي އާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އަރިހަށް ވަޑައިގަތެވެ. ދެން عَبْدُ الرحْمن ވާހަކަ ދައްކަން ފެށީއެވެ. ފަހެ އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ބޮޑުމީހާ (ދޮށިމީހާ) ވާހަކަ ދައްކާށެވެ. ބޮޑުމީހާ (ދޮށިމީހާ)ވާހަކަ ދައްކާށެވެ. އަދި އެ عَبْدُ الرحْمن އަކީ އެމީހުން މީހުން ކުދިން އެންމެ ހަގު މީހާއެވެ. ފަހެ އެ صحابي ވާހަކަދައްކަން ހުއްޓުނީއެވެ. ދެން އަނެއްދެބޭފުޅުން ވާހަކަދައްކަން ފެށީއެވެ. ފަހެ حديثކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބޭފުޅުން ހުވާ ކުރާނީތޯ؟ އަދި ތިޔަބޭފުޅުންގެ اخ ގެ قاتل ގެ ކިބައިން حق ހޯދުމަށް އެދެނީހެއްތޯ؟

352- وعن جابرٍ رضي اللَّهُ عنه أَنَّ النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم كَانَ يَجْمَعُ بيْنَ الرَّجُلَيْنِ مِنْ قَتْلَى أُحُدٍ يَعْنِي في القَبْرِ ، ثُمَّ يَقُولُ : « أَيُّهُما أَكْثَرُ أَخْذاً لِلْقُرْآنِ ؟ » فَإِذَا أُشِيرَ لَهُ إِلى أَحَدِهِمَا قَدَّمَهُ في اللَّحْدِ . رواه البخاريُّ .

ރަޟިالله ޢަންހު ސުންގެއްވި جابرގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبيއާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم، أُحُد ހަނގުރާމައިގައި شهيدو ވި ބޭކަލުންކުރެ ކޮންމެ ދެބޭކަލުން ގަބުރަށް ލެއްވިއެވެ. ދެން ކަފުންކުރުމަށްފަހު ސުވާލުކުރައްވައެވެ. އެދެބޭކަލުންކުރެ قرآن އެންމެ ގިނައިން ދަސްކޮށްފައިވަނީ ކާކުހެއްތޯ؟ ފަހެ އެބޭކަލުންކުރެ قرآن އެންމެ ގިނައިން ދަސްކޮށްފައިވާ ބޭކަލަކު ކަމުގައި ދައްކާލެވުނު ބޭކަލާ އެންމެ ފުރަތަމަ لحدގައި ބާއްވަވައެވެ.

353- وعن ابن عُمرَ رضي اللَّهُ عنهما أَنَّ النبيَّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « أَرَاني في المَنَامِ أَتَسَوَّكُ بِسوَاكٍ ، فَجَاءَني رَجُلانِ ، أَحدُهُمَا أَكْبَرُ مِنَ الآخَرِ ، فَنَاوَلْتُ السِّوَاكَ الأَصْغَرَ ، فقيلَ لي : كَبِّرْ ، فَدَفَعْتُــهُ إِلى الأَكْبَــرِ مِنْهُمَا » رواه مسلم مُسْنَداً والبخاريُّ تعلِيقاً .

ރަޟިالله ޢަންހުމާ ދެބޭކަލުންގެ ރިވާކުރެއްވުމުގައި عبدالله بن عمرގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبيއާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންކަލޭގެފާނު ނިދާފައިހުއްޓާ ތިމަން ހުވަފެނުގައި މިސްވާކު ދަތްއަޅައިގެން ތިމަން ހުވަފެން ދުށީމެވެ. (އެބައި ދެމީހުން ދަތްއަޅާ ފަދައިން ސިވާކު ދަތްއަޅައިގެން ތިމަން ހުވަފެން ދުށީމެވެ.) ފަހެ ދެމީހަކު އައިސް ސިވާކު އެދުނެވެ. އަދި އެއިން ބޮޑު މީހަކަށް ސިވާކު ދިނުމަށް އަމުރުކުރެވުނެވެ. ފަހެ އެއީ ކުޑަ މީހާއަށް ސިވާކު ދިނުމަށް ދެއްކެވީމެވެ. (ބޮޑުމީހާއަށް ދިނުމަށް ކަމުގައި ބުނެވުނެވެ.) ބޮޑު މީހާއަށް ދިނީމެވެ. ފަހެ ސިވާކު ދިނުމަށް ބޮޑު މީހާއަށް އެދުނީމެވެ.

354- وعن أبي موسى رضي اللَّه عنه قال : قال رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « إِنَّ مِنْ إِجْلالِ اللَّهِ تعالى إِكْرَامَ ذى الشَّيْبةِ الْمُسْلِمِ ، وَحَامِلِ الْقُرآنِ غَيْرِ الْغَالي فِيهِ ، والجَافي عَنْهُ وإِكْرَامَ ذِي السُّلْطَانِ الْمُقْسِطِ » حديثٌ حسنٌ رواه أبو داود .

މާތް الله ރުއްސުންދެއްވި ابو موسى ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިންބާވަތެއްގެ ބޭފުޅުން އިޙްތިރާމްކުރުމަކީ މުސްލިމުންނަށް މާތްالله ހިތުމަ ކަމުގެ ބައެއް ކަމުގައި ވެއެވެ. ކާމިލް ހަމަތަކެއް ކަމުން ކިބައިވީ قرآنގެ ހަފިޒުވެރިޔާ ގެ ވަހިވެރިޔާ ޝަރީ މުސްލިމުން ހުރި ކަމުގެ ބައިވެ ސުލްޠާނާ ދަށުގަ ރުޅިނުވާ ގެ ތަޤްވާގެ ކަމުގައި عدل ވެރިވާ ސުލްޠާނާ ގަވެ ކަމުގެ ބައެއް ކަމުގައި الله سبحا نه وتعالىއަށް ކަމުގެ ބައެއް ކަމުގައި ވެއެވެ.

355- وعن عَمْرو بنِ شُعَيْبٍ ، عن أَبيهِ ، عن جَدِّه رضي اللَّهُ عنهم قال : قال رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « لَيْسَ مِنَّا مَنْ لَمْ يَرْحَمْ صَغِيرَنَا ، وَيَعْرِفْ شَرَفَ كَبِيرِنَا » حديثٌ صحيحٌ رواه أبو داود والترمذي ، وقال الترمذي : حديثٌ حسنٌ صحيح .

وفي رواية أبي داود « حَقَّ كَبِيرِنَا » .

މާތް الله ރުއްސުންދެއްވި عَمْرو بنِ شُعَيْبٍ، އެ صحابى ގެ ބައްޕަގެ ކިބައިން އަދި އޭނާގެ ބައްޕަ ބައްޕާފުޅު ގެ ބައްޕާ عَمْرُ ގެ ކާފަގެ ކިބައިން ރިވާކުރައްވައިފައިވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އަޅުގަނޑުމެންގެ ކުޑަ ކުދިންނަށް رحمކުރުމަކީ އަދި އަޅުގަނޑުމެންގެ ބޮޑެތި މީހުންނަށް ކަމުގެ މީހަކު އަޅުގަނޑުމެންގެ ބައެއްގެ މީހަކު ނޫނެވެ.

ابوداود ގެ ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. އަޅުގަނޑުމެންގެ ބޮޑެތި މީހުންގެ حقّއަށް ނުދަންނަ މީހާއެވެ.

356- وعن مَيْمُونَ بنِ أَبي شَبِيبٍ رحمه اللَّهُ أَن عَائشَةَ رضي اللَّه عنها مَرَّ بِها سَائِلٌ، فَأَعْطَتْهُ كِسْرَةً ، وَمَرّ بِهَا رَجُلٌ عَلَيْهِ ثِيَابٌ وهَيْئَةٌ ، فَأَقْعَدتْهُ ، فَأَكَلَ فَقِيلَ لَهَا في ذلكَ ؟ فقالت : قال رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « أَنْزِلُوا النَّاسَ مَنَازِلَهُمْ » رواه أبو داود . لكِنْ قال : مَيْمُونُ لَمْ يُدْرِك عائِشَةَ .

وَقَدْ ذَكَرَهُ مُسْلِمٌ فِي أَوَّلِ صَحِيحِهِ تَعْلِيقاً فقال : وَذُكِرَ عَنْ عائِشَةَ رضي اللَّه عنها قالت: أَمرنا رســـولُ اللَّـــه صَلّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وسَلَّم أَنْ نُنْزِلَ النَّاسَ مَنَازِلَهُمْ ، وَذَكَرَهُ الحاكِمُ أَبُو عبدِ اللَّهِ فِي كِتابِهِ « مَعْرِفَة عُلُومِ الحَـــديث » وقال : هو حديثٌ صحيح .

މާތް الله رحمة ކުރައްވާ مَيْمُونَ بنِ أبي شَبِيب (رحمه اللّهُ) ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަހަކަތަކަށްވުރެން މާތްالله ތުރުސްތުކުރައްވާ عَائشَة ގެފާނުގެ އަރިހަށް އައިސް މިހާރު ސުވާލުކުރިއެވެ. ފަހެ އަނބިކަނބަލުން އޭނާއަށް ހިލޭސާބަށް އެއްޗެއް ދެއްވިއެވެ. އަދި (އަށްސަލާމް ޢަލައިކުމް) ކިޔައިގެން ހެދުމެއް ނުވާ މީހަކު އައިސް ހާލު ބަލައިގެން ރަނގަޅަށް އިށީނދެވި ކެއުން ދިނެވެ. ފަހެ އަނބިކަނބަލުންނާއި މިހިސާބުން ވިދާޅުވިއެވެ. ފަހެ (އަށްސަލާމް ޢަލައިކުމް) ބުނި މީހާ ތިބި މީހާ ހާލަތުގައެވެ. ފަހެ (عَائشَةގެފާނު އެމީހުންގެ މަޤާމު ހަމައަށް ބެލެވިއެވެ) އަނބިކަނބަލުން ސުވާލުކުރެއްވުމެވެ. ފަހެ އަނބިކަނބަލުން ދެންނެވިއެވެ. رسول اللّٰه صَلّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރައްވައިފިއެވެ. މީސްތަކުންނަށް އެމީހުންގެ ދަރަޖަތަށް ހާލަތުގެ ސަބަބުން.

މުސްލިމު އަނބިކަނބަލުންގެ صحيحގެ ކުރީކޮޅުގައި (އެބަހީ: صحيحމުސްލިމުގެمقدمةގައި)معلقކޮށް،މި حديث ރިވާކުރައްވާފައިވެއެވެ. ފަހެ، އަނބިކަނބަލުން ވިދާޅުވެފައިވެއެވެ." މާތްالله އަނބިކަނބަލުން ތުރުސްތުކުރައްވާ عَائشَةގެފާނުގެ ރިވާޔަތުން ރިވާކުރެވިފައިވެއެވެ. އަނބިކަނބަލުން ވިދާޅުވިއެވެ. رسول اللّٰه صَلّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ތިމަންނަމެންނަށް އަމުރު ކުރެއްވިއެވެ. ކޮންމެ ބަޔަކުމެ ހިތެއްގައި ހުންނަ {މީސްތަކުންނާ معاملة ކުރުމުގައި އެބައިމީހުންގެ ދަރަޖަ معاملةކުރުމަށެވެ.} އަދި ހާކިމު އަނބިކަނބަލުންގެ« مَعْرِفَة عُلُومِ الحَدِيث » މިނަންކިޔުނު ފޮތުގައިވެސް މި حديث ރިވާކޮށްފައިވެއެވެ. އަދި މިއީ، صح حديث އެއްކަމުގައި އަނބިކަނބަލުން ވިދާޅުވެފައިވެއެވެ."

357- وعن ابن عباسٍ رضي اللَّه عنهما قال : قَدِمَ عُيَيْنَةُ بْنُ حِصْنٍ ، فَنَزَلَ عَلَى ابنِ أَخِيهِ الحُرِّ بْنِ قَيْسٍ ، وَكَانَ مِنَ النَّفَرِ الَّذِينَ يُدْنيهِمْ عُمَرُ رضي اللَّه عنه ، وَكَانَ القُرَّاءُ أَصْحَابَ مَجْلِسِ عُمَرَ وَمُشَاوَرَتِهِ ، كُهُولاً كَانُوا أَوْ شُبَّاناً ، فقال عُيَيْنَةُ لابْنَ أَخِيهِ : يا ابْنَ أَخي لَكَ وجهٌ عِنْدَ هذَا الأَمِيرِ ، فَاسْتَأْذِنْ لِي عَلَيْهِ ، فَاسْتَأْذَنَ لَهُ ، فَأَذِنَ لَهُ عُمَرُ رضي اللَّه عنه ، فلما دَخَلَ : قال هِي يا ابْنَ الخَطَّابِ: فَوَاللَّه مَا تُعْطِينَا الجَزْلَ ، وَلا تَحْكُمُ فِينا بِالعَدْلِ، فَغَضِبَ عُمَرُ رضي اللَّه عنه حَتَّى هَمَّ أَنْ يُوقِعَ بِهِ ، فقال لَهُ الحُرُّ : يَا أَمِيرَ المُؤْمِنِينَ إنَّ اللَّه تعالى قال

لِنَبيِّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : { خُذِ العَفْوَ وَأْمُرْ بالعُرْفِ وَأَعْرِضْ عَنِ الجَاهِلِينَ } وإن هذا مِنَ الجَاهِلِينَ . واللَّهِ ما جاوزَهَا عُمرُ حِينَ تَلاهَا عَلَيْهِ ، وَكَانَ وَقَّافاً عِنْدَ كِتَابِ اللَّه تعالى . رواه البخاري .

މާތް الله އެދެބޭކަލުންނަށް ރުހިވޮޑިގެންވާނޭ عبد الله بن عباس ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ.
ވިދާޅުވިއެވެ. عُيَيْنَةُ بْنُ حِصْن ނަފަރަކަށް ރިޔާސަތުގައި ވަޑައިގެން އައެވެ. އަދި އޭނާގެ ބޭބެ ބޭބެގެ
ދަރިކަލުން الحُرّ بْنِ قَيْسގެ ގައިން ފޭބިއެވެ. މި الحُرّ بْنِ قَيْس އަކީ عُمَرُ رضي الله عنه ގެ އަރިހުގައި
ބަހައްޓަވާ. އަދި މިހެން عُمَرُގެ ގާތުގެ މަޖިލީހުގެ ބަހައްޓަވާ ބޭފުޅުންނަކީ ޤުރުއާން ކިޔަވާ ބޭފުޅުންނެވެ. އަދި
عُمَرُ ގާތުގެ مشورة މަޖިލީހުގައި ހުރީ އެންމެ ރަނގަޅު ބޭކަލުން قران ކިޔަވާ ބޭފުޅުންނެވެ. އެއީ
ޒުވާނުން ކަމުގައި ވިޔަސް ނުވަތަ ދުވަސްވީ ބޭފުޅުން ކަމުގައި ވިޔަސްމެއެވެ. ދެން عُيَيْنَة މި صحابي
އަށް ދަންނަވައިފިއެވެ. އޭ ބޭބެ ދަރިފުޅުއެވެ. ދަރިކަލުޔާ عُمَرُ ގެ ގާތުގައި އަރިހުގައި ހުރެވިއްޖެއެވެ.
މިގޮ عُمَرُގެ ގާތުގައި ބައްދަލުވުމަށް ބޭނުންވާތީ ކަލޭ ގެންގޮސްދޭށެވެ. ދެން މި صحابي ، عُمَرُ ގާތުގެ
އަރިހުން އެދިލެއްވި ބައްދަލުކުރުމަށް ކަމަށް ދަންނަވައިފިއެވެ. ދެން عُمَرُ ގާތުގެ އެ
އިޒުނަ ދެއްވައިފިއެވެ. އޭގެ ފަހުން އޭނާ ވަދެ އަރިހަށް ދިޔައެވެ. އޭ الخطّابގެ ދަރި عُمَرُއެވެ.
މާތްالله ގަސަމް ކަލޭގެ ފާނުންދޭތެރޭ ދެއްވާނީ ނަޔަދުމެއް ނޫނެވެ. އަދި ހަމައެއް ނުދެއްވާ
ވެއެވެ. ކަލޭގެފާނު ޙުކުމްކުރައްވަނީވެސް ޢަދުލުވެރިކޮށް ނޫނެވެ. ދެން عُمَرُ ގާތުގެ
ކޯފާވެ ރުޅިއައިސްފިއެވެ. އަދި އޭނާއަށް ތަޢުލީމުދިނުމުގެ ނިޔަތުގައި ހަމަ ޖެހުމެއް ދޭން އުޅުއްވިއެވެ. އޭރުން
އެ عُيَيْنَةُގެ ބޭބެގެ ދަރި، ހިތްވަ ހަކުރެއްވި الحُرّ ދަންނަވައިފިއެވެ. އޭ މުއުމިނުންގެ އަމީރުއެވެ.
ހަމަކަށަވަރުން މާތް الله سبحانه و تعالى އެކަލާނގެ نَبِيّ އާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّمއަށް އަންގަވައިފިއެވެ. خُذِ العَفْوَ
وَأْمُرْ بِالعُرْفِ وَأَعْرِضْ عَنِ الجَاهِلِينَ މާނައީ: ކަލޭގެފާނު عفو ކުރެއްވުމަށް ހިފެހެއްޓެވުމާއެވެ! އަދި
ހެޔޮކަންތައް ކުރުމަށް ގެނެސްދެއްވާށެވެ! އަދި ޖާހިލުންނާއި ދުރުވެ ވަޑައިގަންނަވާށެވެ!

މިއާޔަތް މިހާރު ކުރެއްވުމުން ތިއް ހުރިހާ ކަމެއް ހަމަކަށަވަރުން އެއީ ވެސް ޖާހިލުންގެ
ޖާހިލުންގެ ތެރެއިން ކަމަކަށެވެ. الحُرّ ވިދާޅުވިއެވެ. މާތްالله ގަސަމް ބުނަމެވެ. މިއާޔަތް
އިވިވަޑައިގަތުމާއެކު އޭނާ ބަހުން عُمَرُ ގާތުގެ އެއްވެސް ފަހަނަޅައިގޮސް ކުރިއަށް ނުދެއްވިއެވެ.

358– وعن أبي سعيدٍ سَمُرةَ بنِ جُنْدب رضي اللَّه عنه قال : لَقَدْ كنْتُ عَلَى عهْدِ رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم غُلاماً ، فكُنْتُ أَحفَظُ عنْهُ ، فَمَا يَمْنَعُني مِنَ القَوْلِ إلاَّ أَنَّ هَهُنَا رِجالاً هُمْ أَسنُّ مِنِّي متفق عليه .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވާ ابو سعيدٍ سَمُرَةَ بنِ جُنْدبٍގެ ރިވާޔަތް ރަސޫލާގެންނެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.
ހަމަކަށަވަރުން رسول اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّمގެ ޒަމާނުގައި ތިމަން ހުރީ ކުޑަކުދިންގެ ތެރޭގައެވެ.
ފަހެ އަހަރެންގެ ދޮންނަގަ އަތުރުން ތިމަން حديثތައް ދަސްކުރެވިގެންވެއެވެ. ނަމަވެސް އަޅުގަނޑު حديثތައް
ތިމަންނަށް ބުނާކަށް ނުޖެހެނީ ތިމަންނަށްވުރެ ބޮޑެތި މީހުން އެތަނުގައި ހުންނަތީ
އިޙްތިރާމުގައި ތިބި ހަވާސްތައެވެ.

359- وعن أَنس رضي اللّه عنه قال : قال رسول اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « ما أَكْرَم شَابٌّ شَيْخاً لِســـنِّهِ إِلاَّ قَيَّضَ اللّه لَهُ مَنْ يُكْرِمُهُ عِنْد سِنِّه » رواه الترمذي وقال حديث غريب .

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވާ أَنس ގެފާނުގެ ރިވާޔަތް ރަސޫލާގެންނެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރައްވައިފިއެވެ. ޒުވާނަކު މުސްކުޅިއަކަށް މުސްކުޅިވުމުގެ ސަބަބުން އިޙްތިރާމް ކުރާނަމަ މުސްކުޅި ވުމުން
އިޙްތިރާމް ކުރާނެ މީހަކު މާތްالله ގެނެސްދެއްވާނެއެވެ.

معْنى « ارْقُبُوا » رَاعُوهُ وَاحترِمُوه وأَكْرِمُوهُ ، واللّه أعلم .

45- باب زيارة أهل الخير

ومجالستهم وصحبتهم ومحبتهم وطلب زيارتهم والدعاء منهم وزيارة المواضع الفاضلة

صالح އަޅުވެރިންނަށް ޒިޔާރަތް ކުރުމާއި، އެ ބޭކަލުންގެ مجلس ތަކުގައި ބައިވެރިވުމާއި އަދި
އެބޭކަލުންނާއި އެކު ވަޒީފާ އެކުގައި އުޅުމާއި އަދި އެބޭކަލުންނަށް ލޯބިވުމާއި އަދި އެބޭކަލުންގެ
އަރިހުން ތިމާގެ ގެއަށް ޒިޔާރަތް ކުރައްވައި އުޅުއްވުން އެދުމާއި އެބޭކަލުންގެ ރިވާޔަތް ތިމާއަށް
ހެޔޮ دعا ކޮށްދެއްވުން އެދުމާއި އަދި ހެޔޮކަންތައްތައް ކުރެވޭ ތަންތަނަށް ޒިޔާރަތް ކުރުމާއި،
މިއެންމެ ކަންތައްތަކުގެ ފާޑުން ބާބެއް މާތްކަން ބަޔާންވާ باب

قَالَ اللهُ تَعَالَى : ﴿ وَإِذْ قَالَ مُوسَى لِفَتَاهُ لا أَبْرَحُ حَتَّى أَبْلُغَ مَجْمَعَ الْبَحْرَيْنِ أَوْ أَمْضِيَ حُقُباً ﴾ إِلَى قوله تَعَالَى :
﴿قَالَ لَهُ مُوسَى هَلْ أَتَّبِعُكَ عَلَى أَنْ تُعَلِّمَنِ مِمَّا عُلِّمْتَ رُشْداً ؟ ﴾ [الكهف : 60 - 66] ،

موسىގެފާނު އަހަރެމެންގެ خادمކުއްޖާއަށް ވިދާޅުވި ވިހިނދު ހަނދުމަކުރާށެވެ! ދެކަނޑު ގުޅޭތަން ހިސާބަށް
ތިމަންނަށް ދިޔުމަށް ދާންދެން ނުވަތަ ޒަމާންތަކެއް ވޭތުކުރައްވައިފިނަމަ ދާންދެން

(ހިނގެވުން) ދުވެއް ނުކުރައްވައިވީމެވެ. ފަހެ، އެ ދެކަނބުލޭ ދުރުދުރު ގޮތުން ހިސާބަށް އަދާކުރައްވަމުން واصلވެވުނު ހިނދު، އަދަބުކަރުން (އަކަލެއި ގެންދެވި ޗޯނުއިޔާ) މަރުގެ މަތިން އަދަބުކަރުން ހަނދުމަ ނެތިއްޖެއެވެ. ފަހެ (އައްޒު) އަމަސް ހަނހަނި މަގަތުން ޗަލިގެން ކަނޑުގެ ތެރެއަށް ހިނގައްޖެއެވެ. ފަހެ، އަދަބުކަރުން (އަމަން) ފަހަނގަލި ވާގިގެންނެވި ހިނދު، އަކަޗުގެފާނުގެ خادم ކުއްޖާއަށް އަކަޗުގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. މަގުހަމަކަން ދިވެހިކަމުން މަގުހަމަނުހަނާ ނަކަހަކަ އަނގަލުވުމަށް! ހަމަލަވަކަން،މަގުހަމަހަކަ މަދަމަކަން މަގުހަމަނުހަނަ ވަކަހަބިއް ވަކަބަޗް ކަމުއް ޗަބިއްޖެއެވެ. އެ خادم ދިނހަނަވިއެވެ. ކަޗުގެފާނަށް ނަހިވަށްދިޔަނުވާކަމެއްވެ؟ (ދަކަނުގޭ ގޮތުނަ އަބޯ) ބޭ ހިޗައިގެ މަބިކައި މަގުހަމަން މަތިކަމަށް ހިނދު، ހަމަލަވަކަން، މަގުހަމަ އަދުރުގެ މަބިކަން ނަނގާނަބިޔެވެ. އަދި އަދުރުގެ މަބިކަން މަގުހަން ނަނގާނަލަކަން ނަނގާނަބިލަޗި، شيطانާ ޗިހަވައި އަރަން އެއްޗެއް ނުނަވެ. އަދި އަމަސް عجائب އެއްޗީ ގޮބިލަން ކަނޑުގެ ބޮޑުއިން އަގެ މަގެ ހަދުއިގެން ހިނގައްޖެއެވެ. އަކަޗުގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. މަގުހަމަން ބޭނުންވެގެން މިއުޗާނީ އަބޭނަވެ. ދެން އަދުކަޗުން ޗިހަވަޗަ ބަޔަޗުވެމުން އަދުކަޗުން އަނބުރި ޗަހަބަން ވަޗައިގެންދިޔައެވެ. ދެން (އަބޭނަން) އަދުކަޗުން ނަރުން މަގުހަމަ ހަސަޅާވަމުގެ އަޗުނަވާ ބަދައިން (خاص) އަޗަކަ ޗަހިވަޗައިގެބަވެ. އަބަކަޗުކަން މަގުހަމަ ހަސަޅާވަމުގެ حضرةށް رحمةއެއް ދެއްވީމެވެ. އަދި އަބަކަޗުކަން މަގުހަމަ ހަސަޅާވަމުގެ حضرةން خاص علم އެއް އުނގެނުމީ ދެއްވީމެވެ. އަބަކަޗުކަން موسىގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ކަޗުގެފާނަށް ދެއްވެވުނު علمން މަގުހަނު ކަޗުގެފާނަށް އުނގަނައިދޭ ދެއްވުމަށް، ކަޗުގެފާނަށް މަގުހަމަ تبع ވެނބެ؟

وَقالَ اللهُ تَعَالَى : ﴿ وَاصبِرْ نَفْسَكَ مَعَ الَّذِينَ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ بِالْغَدَاةِ وَالْعَشِيِّ يُرِيدُونَ وَجْهَهُ ﴾ [الكهف : 28] .

އަދި އެއުރެންގެ ވެރި ރަސްކަލާނގެ وجهފުޅު އެދިގެން، އެކަލާނގެއަށް ހެނދުނާއި، ހަވީރު دعاء ކުރާ އަޅުކަންކުރާ މީހުންނާއެކު، ކަލޭގެފާނުގެ نفس ހިފެހެއްޓެވި، ކެތްތެރިވެވޮޑިގެންނެވާށެވެ!

360- وعن أَنسٍ رضي اللَّهُ عنه قال : قال أبو بكر لِعمرَ رضي اللَّهُ عنهما بَعْدَ وَفَاةِ رسولِ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : انْطَلِقْ بِنَا إلى أُمِّ أَيْمنَ رضي اللَّه عنها نَزُورُهَا كَما كانَ رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يزُورُهَا ، فلَمَّا انْتَهَيا إِلَيْهَا ، بَكَتْ ، فَقَالاَ لَهَا : مَا يُبْكِيكِ أَما تَعْلَمِينَ أَنَّ ما عِنْدَ اللَّهِ خيرٌ لرسولِ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ

وسَلَّم ؟ فقالت : إِنِّي لا أَبْكِي أَنِّي لأعْلَمُ أَنَّ ما عِندَ اللَّهِ تعالَى خَيرٌ لرسُولِ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلّم ، ولَـــكنْ أبْكي أَنْ الوَحْيَ قَدِ انْقَطَعَ مِنَ السَّمَاءِ .فَهَيَّجَتْهُما على البُكَاءِ ، فَجعلا يَبْكِيانِ معهَا.رواه مسلم .

މާތް الله ރުއްސެވުން ޚާދިމު أنس ގެފާނުގެ ރިވާޔަތެއް ބަޔާންވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم، ސުވަރުގެ ވަޑައިގެންނެވުމަށްފަހު (އެއްދުވަހަކު) أبو بكر ގެފާނު عُمَرُ ގެފާނަށް ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم، أُمِّ أَيْمن އަށް ޒިޔާރަތް ކުރެއްވި ފަދައިން މިދެމެންވެސް އެކަމަނާއަށް ޒިޔާރަތް ކުރަން ދަމާ ހިނގާށެވެ. ފަހެ މިދެބޭކަލުން އެކަމަނާގެ އަރިހަށް ވަޑައިގެންނެވުމުން އެކަމަނާ ރޮއްވަވައިގަތެވެ. ފަހެ މި ދެބޭކަލުން އެ ކަމަނާއަށް ދެންނެވިއެވެ. ކަމަނާ ރޮނީ ކީއްވެގެން ތޯއެވެ؟ رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އަށް الله ގެ حضرة ގައި ހުރި نعمة ތަކީ ކަމަނާއަށް އެނގިވަޑައި ނުގަންނަވަނީހެއްޔެވެ؟ ފަހެ އެކަމަނާ ދެންނެވިއެވެ. ތިމަންނަ ދަންނަން އެކަލޭގެފާނަށް الله ގެ حضرة ގައި ހުރި نعمة ތައް ހެޔޮކަމުގައި ވާނެއެވެ. ތިމަންނަ ރޮނީ އެކަލޭގެފާނަށް ނާޒިލުވުން އެޅުން وَحْي އައުން ހުއްޓިފައިވާތީ އެކަމުގެ ހިތާމައެވެ. ފަހެ މިދެބޭކަލުންނަށްވެސް ރޮއްވަވައިގަތެވެ. އެއީ މިދެބޭކަލުންނަށްވެސް އެކަމަނާ ރޮއްވަވައިގަތީމައެވެ.

ދަންނަށެވެ. މި حديث ގައި ބަޔާންވެގެންވާ أُمِّ أَيْمن އަކީ رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ ޖާރިޔާއަށް ވެވަޑައިގެން ހުންނެވި حبش ރަށުގެ އަންހެނަކެވެ. އެއީ އެކަލޭގެފާނު ކުޑަކުދިއެއް ހުރި ދުވަހު ބެލެހެއްޓި މީހާއެވެ. ދެން އެކަމަނާ މިނިވަންކުރައްވައި رسول އާއި ގުޅުވައިދިނީ އަހަރެމެންގެ ބޭކަލުންގެ ތެރެއިން މުއްސަނދިކަމާއެކުގައެވެ. އެއިން ކަމަނާއަށް ދަރިއަކު ލިބިވަޑައިގެންނެވިއެވެ. އަދި ބަލި ވެރިކަމުގައި ވެސް ވަރަށް ބޮޑަށް ކެތްތެރިކަން ބުއްދުވާ އެކަލޭގެފާނުގެ ވާހަކަ ލިބިފައިވެއެވެ. ކަމަށާއި ވަގުތުވެސް ހިތާމައެއް ނުކުރައްވައެވެ. އެއީ ކަމަކީ އަހަރެމެންގެ ހިތަށް ނިކަމެތިކަމުގެ ވާހަކައެއް އެކަލޭގެފާނުގެ ގޮތުން ކުރީގައި ހިތްވަރު ދެއްވިއެވެ. رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم މިކަމަނާ ދެކެ ވަރަށް ލޯބިވެވަޑައިގެން ހުންނެވިއެވެ. އެހެން ކަމުން މިކަމަނާއަށް ވަރަށް ޒިޔާރަތް ކުރެއްވި ކުރައްވައެވެ. އެކަލޭގެފާނު މިނިވަންކުރެއްވުމަށްފަހު ކައިވެނި ވެވަޑައިގަތީ زيد بن حارثة އެވެ. އޭގެ ކުރީގައި ކައިވެނި ބައްލަވާގެން އުޅުއްވީ عبيدالحبشى އާއި އެކުއެވެ. އަދި ދަރިއަކު ލިބިވަޑައިގެންނެވެ. އޭނަ ޝަހީދުވި ބަޔަކަށް އެހެން ބައެއް އެވެ. އެކަމުގެ މިނިވަންކަމާއި ކެތްތެރިކަން ހިތް އެއްގަލާއި އެއްވެސް ފަދައެއް. މިކަމަނާއަށް ތިބިގެން ބަލާއި

بركة بنت ثعلبة އެވެ.

361- وعن أبي هريرة رضي اللَّه عنه عن النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « أَنَّ رَجُلاً زَارَ أَخاً لَهُ فِي قَرِيَةٍ أُخْرَى ، فَأَرْصد اللَّهُ تعالى على مَدْرجَتِهِ ملكاً ، فَلَمَّا أَتى عَلَيْهِ قال: أَيْن تُرِيدُ ؟ قال: أُرِيدُ أَخاً لِي فِي هذِهِ الْقَرْيَةِ . قال : هَلْ لَكَ عليَْهِ مِنْ نِعْمَةٍ تَرُبُّهَا عَلَيْهِ ؟ قال : لا، غَيْر أَنِّي أَحْبَبْتُهُ فِي اللَّهِ تعالى ، قال : فَإِنِّي رسول اللَّهِ إِلَيْكَ بِأَنَّ اللَّه قَدْ أَحبَّكَ كَما أَحْبَبْتَهُ فِيهِ » رواه مسلم .

يقال : « أَرْصدَه » لِكَذا : إِذَا وكَّلَهُ بِحِفْظِهِ ، و « المدْرَجَةُ » بفتحِ الميمِ والراء : الطَّرِيقُ ومعنى « تَرُبُّهَا » : تَقُومُ بِهَا ، وتَسْعَى فِي صَلاحِهَا .

ރަޟީ الله ޢަންހު ވާހަކަދައްކަވާ ابوهريرة ، نَبِيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ އަރިހުން ރިވާކުރައްވައިފައިވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން މީހަކު އެހެން ރަށެއްގައި ހުރި އެހީގެ أخ އަކާއި ޒިޔާރަތް ކުރުމަށް ދަތުރު ފުރިއެވެ. ފަހެ الله سبحانه وتعالى އޭނާ ދަތުރުކުރާ މަގުމަތީގައި މަލާއިކަތެއް ބަހައްޓަވައިފިއެވެ. ފަހެ އޭނާގެ ގާތަށް އައިސް ބުނެފިއެވެ. ކަލޭ ދަނީ ކޮންތާކަށް ހެއްޔެވެ؟ އޭނާ ބުނެފިއެވެ. މި ރަށުގައި ހުރި أخ އަކާ ބައްދަލުކުރުމަށެވެ. ملائكة އާ ވިދާޅުވިއެވެ. ކަލޭ އެއީ ޒިޔާރަތް ކުރަން ދަނީ ކަލެއަށް احسان ކުރިކަމެއް ކަމުގައި ވާތީ އެ ކުރި ހެޔޮކަމުގެ ބަދަލު ދިނުމަށް ހެއްޔެވެ؟ އޭނާ ބުނެފިއެވެ. ނޫނެކެވެ. (ހަމައެކަނި އެމީހާގެ މަޤްޞަދަކީ) ހަމަކަށަވަރުން ހަމައެކަނި الله އަށްޓަކައި އޭނާ ދެކެ ލޯބިވާތީއެވެ. ދެން ملائكةއާ ވިދާޅުވިއެވެ. ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން ހަމަ އެހެންނަމަ ކަލޭ ކައިރިއަށް ވަޙީ الله ފޮނުއްވި ملائكة އަކީމެވެ. އެއީ ކަލޭ الله އަށްޓަކައި އޭނާ ދެކެ ލޯބިވާ ފަދައިން، ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالى ކަލޭ ދެކެ ލޯބިވެވޮޑިގެންވާކަން ކަލެއަށް އެންގުމަށެވެ.

362- وعنه قال : قال رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « مَنْ عَادَ مَرِيضاً أَوْ زَار أَخاً لَهُ فِي اللَّه ، نَادَاهُ مُنَادٍ : بِأَنْ طِبْتَ ، وطَابَ مَمْشَاكَ ، وَتَبَوَّأْتَ مِنَ الجَنَّةِ منْزِلاً » رواه الترمذي وقال: حديثٌ حسنٌ . وفي بعض النسخ غريبٌ .

އަދި އެ صحابي (އަބޫހުރައިރާ ރަޟިޔަالله ޢަންހު ވާހަކަދައްކަވާ ابوهريرة) ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރައްވައިފައިވެއެވެ. ބަލިމީހަކަށް ޒިޔާރަތްކުރުމަށް ނުވަތަ اللهއަށްޓަކައި އެހީގެ أخ އަކަށް ޒިޔާރަތްކުރުމަށް ދަތުރުކުރާ މީހަކަށް ގޮވާ މީހަކު ގޮވައެވެ. ތިބާއަށް ޓަކައި ރަނގަޅު ހާލަތެއް ހުށްޓެވެ. އަދި ތިބާގެ ހިނގުމުގައި ބަރަކާތްލާށެވެ. ދަރުމަ ހުށްޓެވެ. އަދި

ދީބާ ސުވަރުގެއިން ފުރިހަމަ މަންޒިލެއް ހާދި ގެންދިއުމެވެ.

363- وعن أبي موسى الأَشعَرِيِّ رضيَ اللَّهُ عنه أَن النَّبيَّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « إنَّما مثَلُ الجلِيس الصَّالِــحِ وَجَلِيسِ السُّوءِ . كَحَامِلِ المِسْكِ ، وَنَافِخِ الْكِيرِ ، فَحامِلُ المِسْكِ ، إمَّا أَنْ يُحْذِيَكَ ، وَإِمَّا أَنْ تَبْتَاعَ مِنْهُ وَإِمَّا أَنْ تَجِدَ مِنْهُ ريحاً طيِّبةً . ونَافخُ الكيرِ إمَّا أَن يحْرِقَ ثيابَكَ وإمَّا أنْ تجِدَ مِنْهُ ريحاً مُنْتِنَةً » متفقٌ عليه .

« يُحْذِيكَ » : يُعْطِيكَ .

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވާ ابو موسى الأَشعَرِيِّ ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبي އާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ރަނގަޅު މީހުންނާއިއެކު އުޅޭ މީހާގެ مثالއާއި ނުބައިމީހުންނާއި އެކު އުޅޭ މީހާގެ مثالއަކީ ގަދަ ކަސްތޫރި ގެންގުޅޭ މީހާއާއި ކަނބުރުން ކުރާމީހާގެ مثال އެވެ. ފަހެ ގަދަ ކަސްތޫރި ގެންގުޅޭ މީހާ އޭނާ ތިބާއަށް ހިލޭ ދޭނެއެވެ. ނުވަތަ ތިބާ އޭނާ އަތުން ގަނެގަންނާނެއެވެ. ނުވަތަ ތިބާއަށް އޭނާ މީރުވަސް ލިބޭނެއެވެ. އަދި ކަނބުރުން ކުރާމީހާ އޭނާ ތިބާގެ ހެދުން އަންދާލާނެއެވެ. ނުވަތަ އޭނާ ތިބާއަށް ނުބައި ވަސް ދުވާނެއެވެ.

364- وعن أبي هريرة رضي اللَّه عنه ، عن النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « تُنْكَحُ المَرْأَةُ لأَرْبعٍ : لِمالِهَا ، وَلِحَسَبِهَا ، وَلِجَمَالِهَا ، ولِدِينِهَا ، فَاظْفَرْ بِذَاتِ الدِّينِ تَرِبَتْ يَدَاك » متفقٌ عليه.

ومعناه : أَنَّ النَّاس يَقْصِدُونَ في الْعَادَةِ مِنَ المَرْأَةِ هَذِهِ الخِصَالَ الأَرْبعَ ، فَاحِرِصْ أَنْتَ عَلى ذَاتِ الدِّينِ . وَاظْفَــرْ بِهَا ، واحْرِص عَلى صُحْبَتِهَا .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވާ ابو هريرة نَبِيّ އާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާކުރައްވައެވެ. ހަތަރު ކަމަކަށްޓަކައި حديث ކުރެއްވިއެވެ. އަންހެނާއި ކައިވެނިކުރެވޭނީ ހަތަރު ކަމަކަށް ޓަކައިއެވެ. އެއީ އޭނާގެ މުދަލަށްޓަކައި، އަދި އޭނާގެ ހަސަބުނަސަބަށް، އަދި އޭނާގެ ރީތިކަމަށް، އަދި އޭނާގެ ދީނަށްޓަކައި ކައިވެނިކުރެވެއެވެ. ފަހެ ދީނާ ދީންވެރި އަންހެނާ إختيار ކުރާށެވެ. ނުނިސަތު ތިބާގެ ދެއަތް ވެއްޔަށް ދާނެއެވެ.

365- وعنْ ابن عباسٍ رضي اللَّه عنهما قال : قال النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم لِجبْرِيلَ : « مَا يمْنَعُكَ أَنْ تَزُورَنَا أَكْثَرَ مِمَّا تَزُورنَا ؟ » فَنَزَلَتْ : { ومَا نَتَنزَّلُ إِلاَّ بِأَمْرِ رَبِّكَ لَهُ مَا بَيْنَ أَيْدِينَا وَما خَلْفَنَا وما بَيْنَ ذلِكَ } رواه البخاري .

މާތް ﷲ އެދެބޭކަލުންނަށް ރުހިވޮޑިގަންނަވާށި ابن عباس ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ނަބިއްޔާ ޞައްލައްލޯހު ޢަލައިހި ވަސައްލަމް ޖިބްރީލްގެފާނަށް ދެންނެވިއެވެ. ކަލޭގެފާނު ކުރެއްވި ވުރެން ކަލޭގެފާނަން ޒިޔާރަތް ކުރައްވާ ވުރެން ގިނަގިނައިން ޒިޔާރަތް ކުރައްވާނުލެއްވުމަށް ކަލޭގެފާނަށް ހުރަސްއަޅާ ކަމަކީ ކޮބާ ކަލޭގެފާނަށްކަމެއްވީ؟ ދެން މި އާޔަތް ބާވައިލެއްވިއެވެ. { ومَا نَتَنزَّلُ إِلاَّ بِأَمْرِ رَبِّكَ لَهُ مَا بَيْنَ أَيْدِينَا وَما خَلْفَنَا وما بَيْنَ ذلِكَ }(مريم: 64) މާނައީ: އަދި ކަލޭގެފާނުގެ ވެރި ރަސްކަލާނގެ أمر ފިޔަވައި މެނުވީ، އަހަރެމެން ނުފައިބާނަމެވެ. އަހަރެމެންގެ ކުރިމަތީގައި ވާ އެއްޗަކާއި، އަހަރެމެންގެ ފަހަތުގައި ވާ އެއްޗަކާއި، އޭގެދެމެދުގައި ވާއެއްޗެއް މުޅިން ވެރިވެގެންވަނީ، އެކަލާނގެއެވެ.

366- وعنْ أبي سعيدٍ الخُدْرِيِّ رضي اللَّه عنه ، عن النبيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « لا تُصَاحبْ إِلاَّ مُؤْمِناً ، ولا يَأْكُلْ طعَامَكَ إِلاَّ تَقِيٌّ » .

رواه أبو داود ، والترمذي بإِسْنَادٍ لا بأْس بِهِ .

މާތް ﷲ ރުހިވޮޑިގަތް ابو سعيدِ الخُدْرِيِّ ، نبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އަރިހުން ރިވާކުރައްވައިފިއެވެ. އަލްކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިބާ مُؤْمِن އަކާއި ނޫނީ އެކުވެރި ނުވާނެއެވެ. އަދި ތިބާގެ ކާނާއަކީ تقواى ވެރިއަކު މެނުވީ ނުކާނެއެވެ.

367- وعن أبي هريرة رضي اللَّه عنه أَن النبيَّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « الرَّجُلُ عَلَى دِينِ خَلِيلِهِ ، فَلْيَنْظُرْ أَحَدُكمْ مَنْ يُخَالِلُ » .

رواه أبو داود . والترمذي بإِسنادٍ صحيح ، وقال الترمذي : حديثٌ حسنٌ .

މާތްﷲ ރުހިވޮޑިގަތް ابو هريرةَ ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبيާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديثކުރެއްވިއެވެ. މީހާއުޅެނީ ތާއެކުވެރިޔާގެ ދީނުގައެވެ. ފަހެ ތިބައިމީހުން އެކުވެރިން

إختيار ކުރާއިރު އަމިއްލަ ރަނގަޅަށް ބަލަހައްޓަން ޖެހޭނެއެވެ.

368- وعن أبي موسى الأَشْعَرِيِّ رضي اللَّهُ عنه أَن النَّبِيَّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « المَرْءُ مَعَ مَنْ أَحَبَّ » . متفق عليه وفي رواية قال قيل للنبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم الرجل يحب القوم ولَمْا يلحق بهم ؟ قال : « المــرء مع من أحب » .

ދާއި الله ރުހިވޮޑިގެންވާ ابو موسى الأَشْعَرِي ގެ ރިވާޔަތުން ބަޔާންވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، حديث ކުރައްވާފައިވެއެވެ. މީހާ ވާނީ އަމިއްލަ ލޯބިވާ ބޭފުޅަކާ އެކުގައެވެ. އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. نبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އަށް ދަންނަވާލެވުނެވެ. މީހަކު ބަޔަކަށް ލޯބިވެއެވެ. ނަމަވެސް އަމިއްލަ ބަޔަކާ ވައްދެވިއްޖެ ނުވެއެވެ. (އެބަހީ: އެއިރަކު އެބަޔަކާ އެކަށީގެން އަމިއްލަ ވާނު ހެދިއްޖެ؟) حديث ކުރެއްވިއެވެ. މީހާ ވާނީ އަމިއްލަ ލޯބިވާ ބޭފުޅަކާ އެކުގައެވެ.

369- وعن أَنس رضي اللَّه عنه أَن أَعرابياً قال لرسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : مَتَى السَّاعَةُ ؟ قال رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « مَا أَعْدَدْتَ لَهَا ؟ » قال : حُب اللَّهِ ورسولِهِ قال : « أَنْتَ مَعَ مَنْ أَحْبَبْتَ » .

متفقٌ عليه ، وهذا لفظ مسلمٍ .

ދާއި الله ރުހިވޮޑިގެންވާ أنسގެ ރިވާޔަތުން ބަޔާންވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ބަދަވީއެއް ރسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّمގެ ހަޟްރަތުން އެއްސެވިއެވެ. قيامة ވާނީ ކޮންއިރަކުން ހެއްޔެވެ؟ އަޅުގަނޑު حديث ކުރައްވައިފިއެވެ. ތިބާ އެދުވަހަށް ތައްޔާރުވީ ކީއްޗެއް އެއްކޮށް ހެއްޔެވެ؟ އޭނާ ދަންނަވައިފިއެވެ. الله އާއި އެކަލާނގެ ރަސޫލާ ލޯބިވުމެވެ. حديث ކުރައްވައިފިއެވެ. ތިބާ ވާނީ ތިބާ ލޯބިވާ ބޭފުޅަކާ އެކުގައެވެ.

وفي روايةٍ لهما : مَا أَعْدَدْتُ لَهَا مِنْ كَثِيرِ صَوْمٍ ، وَلا صَلاةٍ ، وَلا صَدَقَةٍ ، وَلَكِنِّي أُحِبُّ اللَّه وَرَسُولَهُ .

بخارى އާއި مسلمގެ ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. އަޅުގަނޑު ދަންނަވައިފިއެވެ. ތިޔަ ދުވަހަށްޓަކައި އަޅުގަނޑު ތައްޔާރުވީ ގިނަ ރޯދައަކުން ނުވަތަ ނަމާދުތަކަކުން ނުވަތަ صَدَقَة ތަކަކުން ނޫނެކެވެ. ނަމަވެސް އަޅުގަނޑު الله އާއި އެކަލާނގެ رسول އާއަށް ލޯބިވަމެވެ.

370- وعن ابنِ مسعودٍ رضي اللَّه عنه قال : جاءَ رَجُلٌ إِلى رسولِ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم فقال : يا رسول اللَّه كَيْفَ تَقُولُ في رَجُلٍ أَحبَّ قَوْماً وَلَمْ يلْحَقْ بِهِمْ ؟ فقال رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « المَرْءُ مَعَ مَنْ أَحَبَّ » متفقٌ عليه .

މާނައީ الله ރުހިވޮޑިގެންވާ عبد الله بن مسعود ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول اللّه صَلّى الله عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ ޙަޟްރަތަށް މީހަކު އައެވެ. އެއްގޮތަކަށް އަރިހާ ދަންނަވައިފިއެވެ. އޭ الله ގެ رسولާއެވެ. ކަލޭގެފާނު ބަސްފުޅަކީ ކޮބައިހެއްޔެވެ؟ މީހަކު ބަޔަކަށް ލޯބިވިޔަސް އެމީހުންނާ ގުޅިގެން ނުވެއްޖެއެވެ. (އެބަހީ އެމީހުން عمل ކުރާ ގޮތަށް عملއެއް ނުކުރެވެއެވެ.) ދެން رسول اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم، حديث ކުރެއްވިއެވެ. މީހާ ވާނީ އެމީހާ ލޯބިވާ ބަޔަކާ އެކުގައެވެ.

371- وعن أبي هُريرة رضي اللَّه عنه عن النبيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « النَّاسُ معَادِنُ كَمَعَادِنِ الذَّهَبِ وَالْفِضَّةِ ، خِيَارُهُمْ في الجَاهِلِيَّةِ خِيارُهُمْ في الإِسْلامِ إِذَا فَقهُوا . وَالأَرْوَاحُ جُنُودٌ مُجنَّدَةٌ ، فَمَا تَعَارَفَ مِنْهَا ائْتَلَفَ ، وَمَا تَنَاكَرَ مِنْهَا ، اخْتَلَفَ » رواه مسلم .

وروى البخاري قوله : « الأَرْوَاحُ » إِلخ ، من رواية عائشة رضي اللَّه عنها .

މާނައީ الله ރުހިވޮޑިގެންވާ ابو هُريرة ، نبيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّمގެ ކިބައިން ރިވާކުރައްވައިފައެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ރަންގެ معدنއާއި ރިހީގެ معدنއާ ހެން މީސްތަކުންނަކީ، ތަފާތު معدنތަކެވެ. ތަފާތު ބައިބައިގެ މީހުންނެވެ. ... اصل ގައި ހެޔޮ ބައެއް ... اصلގައި ... އެބައިމީހުންގެ ... جاهِلِيَّة ޒަމާނުގައި أشرافން ކަމުގައިވީ ބައެއް ... إسْلام ދީނުގައިވެސް أشرافން ކަމުގައިވެއެވެ. އަދި روح ތަކަކީ لشكرތައް جمعވާ ... جمعވެ ... روحތައް ... روحތައް ... ވެއެވެ.

372- وعن أُسيرِ بْنِ عَمْرٍو ويُقَالُ : ابْنُ جابرٍ وهو « بضم الهمزةِ وفتح السين المهملة» قال : كَانَ عُمَرُ بْنُ الخَطَّابِ رضي اللَّه عنه إذا أَتَى عَلَيْهِ أَمْدادُ أَهْلِ الْيمنِ سأَلَهُمْ : أَفِيُّكُمْ أُوَيْسُ بْنُ عَامِرٍ ؟ حتَّى أَتَى عَلَى أُوَيْسٍ رضي اللَّه عنه، فقال له : أَنْتَ أُويْس بْنُ عامِرٍ ؟ قال : نَعَمْ ، قال : مِنْ مُرَادٍ ثُمَّ مِنْ قَرَنٍ ؟ قال : نعَمْ ، قال : فكَانَ بِكَ بَرَصٌ ، فَبَرَأْتَ مِنْهُ إِلاَّ مَوْضعَ دِرْهَمٍ ؟ قال : نَعَمْ . قال : لَكَ والِدَةٌ ؟ قال : نَعَمْ .

قال سَمِعْتُ رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يقول : « يَأْتِي علَيْكُمْ أُوَيْسُ بْنُ عَامِرٍ مع أَمْدَادِ أَهْلِ الْيَمَنِ مِنْ مُرَادٍ ، ثُمَّ مِنْ قَرَنٍ كَانَ بِهِ برصٌ ، فَبرَأَ مِنْهُ إلاَّ مَوْضعَ دِرْهَمٍ ، لَهُ وَالِدَةٌ هُو بِها برٌّ لَوْ أَقْسمَ على اللَّه لأَبَرَّهُ ، فَإِنِ اسْتَطَعْتَ أَنْ يَسْتَغْفِرَ لَكَ فَافْعَلْ » فَاسْتَغْفِرْ لِي فَاسْتَغْفَرَ لَهُ.

فقال له عُمَرُ : أَيْنَ تُرِيدُ ؟ قال : الْكُوفَةَ ، قال : أَلا أَكْتُبُ لَكَ إِلى عَامِلِهَا ؟ قال : أَكُونُ فِي غَبْراءِ النَّاسِ أَحبُّ إِلَيَّ . ، فَلَمَّا كَانَ مِنَ العَامِ الْمُقْبِلِ حَجَّ رَجُلٌ مِنْ أَشْرَافِهِمْ ، فوافَقَ عُمَرَ ، فَسَأَلَهُ عَنْ أُوَيْسٍ ، فَقَالَ : تَرَكْتُهُ رَثَّ([1]) البَيْتِ قَليلَ المَتَاعِ ، قَالَ : سَمِعْتُ رَسُول اللهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، يقولُ : ((يَأتِي عَلَيْكُمْ أُوَيْسُ بْنُ عَامِرٍ مَعَ أَمْدَادٍ مِنْ أَهْلِ اليَمَنِ مِنْ مُرَادٍ ، ثُمَّ مِنْ قَرَنٍ ، كَانَ بِهِ بَرَصٌ فَبَرَأَ مِنْهُ إلاَّ مَوضِعَ دِرْهَمٍ ، لَهُ وَالِدَةٌ هُوَ بِهَا بَرٌّ لَوْ أقْسَمَ عَلَى اللهِ لأَبَرَّهُ ، فَإنِ اسْتَطْعتَ أنْ يَسْتَغْفِرَ لَكَ ، فَافْعَلْ)) فَأتَى أُوَيْساً ، فَقَالَ : اسْتَغْفِرْ لِي . قَالَ : أنْتَ أحْدَثُ عَهْداً بسَفَرٍ صَالِحٍ ، فَاسْتَغْفِرْ لِي . قَالَ : لَقِيتَ عُمَرَ ؟ قَالَ : نَعَمْ ، فاسْتَغْفَرَ لَهُ ، ففَطِنَ لَهُ النَّاسُ ، فَانْطَلَقَ عَلَى وَجْهِهِ . رواه مسلم .

وفي رواية لمسلم أيضاً عن أُسَيْر بن جابر رضي اللَّه عنه : أنَّ أهْلَ الكُوفَةِ وَفَدُوا عَلَى عُمَرَ ﷺ ، وَفِيهِمْ رَجُلٌ مِمَّنْ كَانَ يَسْخَرُ بِأُوَيْسٍ ، فَقَالَ عُمَرُ : هَلْ هاهُنَا أَحَدٌ مِنَ القَرَنِيِّينَ ؟ فَجَاءَ ذلِكَ الرَّجُلُ ، فَقَالَ عمرُ : إنَّ رَسُول اللهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قَدْ قَالَ : ((إنَّ رَجُلاً يَأتِيكُمْ مِنَ اليَمَنِ يُقَالُ لَهُ : أُوَيْسٌ ، لاَ يَدَعُ باليَمَنِ غَيْرَ أُمٍّ لَهُ ، قَدْ كَانَ بِهِ بَيَاضٌ فَدَعَا اللهَ تَعَالَى ، فَأذْهَبَهُ إلاَّ مَوضِعَ الدِّينَارِ أَو الدِّرْهَمِ ، فَمَنْ لَقِيَهُ مِنْكُمْ ، فَلْيَسْتَغْفِرْ لَكُمْ)) .

وفي رواية لَهُ : عن عمر رضي اللَّه عنه ، قَالَ : إنِّي سَمِعْتُ رَسُول اللهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، يقول : ((إنَّ خَيْرَ التَّابِعِينَ رَجُلٌ يُقَالُ لَهُ : أُوَيْسٌ ، وَلَهُ وَالِدَةٌ وَكَانَ بِهِ بَيَاضٌ ، فَمُرُوهُ ، فَلْيَسْتَغْفِرْ لَكُمْ)) .

މާތް الله ރުހިވެވޮޑިގެންވި أُسيرِ بْنِ عَمْرٍو ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އަދި މި صحابي އަށް ابْنُ جابِر ގެ ނަމުންވެސް ގޮވާލައެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. މާތް الله ރުހިވެވޮޑިގެންވި عُمَرُ بْنُ الخَطَّاب ގެ ގާތަށް يمن ކަރައިގެ މީހުންގެ ގާފިލާތައް އައުމުން އެމީހުންކަރުން ސުވާލުކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރޭގައި أُوَيْسُ بْنُ عَامِر ނަމަކަށް ކިޔާ ބަޔަކު ތިބިތޯ؟ ފާލުމުގެ ތެރޭގައި އޭނާ ދިމާވުމަށް ދެން ބައިތަކަށް އަހާލުމުގެ ގާތަށް ވާޅިގެންނެވެ. އަދި އައްސަވައިލެވެ.

ތިބައަކީ أُوَيْسُ بْنُ عَامِر ހެއްޔެވެ؟ އަދި އެ صحابي އެއީއާ ދެންނެވިއެވެ. عُمَر ގެފުޅު އައްސަވައިލެވެ. ތިބައަކީ مُرَاد قبيلة އިން ދުވެދި ދެން އައިސްލާފައި قَرَن قبيلة އަށް ނިސްބަތްވާ މީހާ ހެއްޔެވެ؟ އާން ދެންނެވިއެވެ. އެއީއެވެ. عُمَرُ ގެފުޅު އައްސަވައިލެވެ. ތިބައަކީ ކަރާމަތް ހުރި برص ބަލި ޖެހިފައި އަރާމުން ފަސޭހަވެގެން ހުރި މީހާ މީހުންގެ ބަލިފުޅުގައި ކަނޑާލާ ދިރިހުރި މީހާ ހެއްޔެވެ؟ އާން ދެންނެވިއެވެ. އެއީއެވެ.

عُمَرُ ގެފުޅު އައްސަވައިލެވެ. ތިބާގެ މަންމަ ދުނިޔޭގައި އަބަދު ނިކަމެތިވީހެއްޔެވެ؟ އާން ދެންނެވިއެވެ. އެއީއެވެ. عُمَرُ ގެފުޅު ވިދާޅުވިއެވެ. رسول اللّه صَلّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ތިމަން އަޑުއިވިވެއެވެ. އެކަލޭގެފުޅު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ގާތަށް يمن ކަރައިގެ قافلة އާއި އެކު أُوَيْسُ بْنُ عَامِر ނަމަކަށް ކިޔާ މީހަކު އަންނާނެއެވެ. އޭނީ مُرَاد قبيلة އިން ދުވެދި ދެން އައިސްލާފައި قَرَن قبيلة އަށް ނިސބަތްވާ މީހެކެވެ. އޭނާ ކަރާމަތްހުރި برص ބަލި ޖެހިފައި އަރާމުން ފަސޭހަވެގެން އޭނާގެ ދިރިހުރި މީހާ ކަނޑާލާ ދިރިހުރި މީހެކެވެ. އޭނާ ދުނިޔެ އޭނާގެ މަންމަ އާއި މެދު ބަރާބަރުވެ ހެޔޮ އަޅުކަން ކުރާ މީހެކެވެ. އޭނާ ދުވަހަކު އޭނާގެ މަންމަ އާއި ދޭތެރޭ

احسان ތެރިވެވުނުގެންނެވެ. (އަޅުކަމާއި ބަރާބަރުވުން) އޭނާ الله ގަސްދުކޮށް ހުވާކުރުމުގެ ހިތްވަރު، الله سبحانه وتعالى އޭނާގެ އެ ހުވާ އެއްގޮތަށް އެޅުއްވުމާ މިންވަރު ކުރައްވާނެއެވެ. (މިހާ) ދެން ތިޔަބައިމީހުން އޭނާ ފެނިއްޖެ ތިޔަބައިމީހުންގެ ފަރާތުން ތަގްޔީރެއް ނުވަތަ ބަލިކުރާ ދުޢާ ކުރުމަށް އެދެން. ޚާއްސަ ދުޢާ ކުރުވާށެވެ.

(ދެން عُمَرُ ގެފުޅު އޭނާއަށް ދެންނެވިއެވެ. މިގޮތަށް رسول اللّه صَلّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރައްވާފައިވާތީ) ފަހެ މިހާރުގެ ފަރާތުން ހާއްސަކޮށް ދުޢާ ކުރުމަށް ދީބާށެވެ. އެހިނދު އޭނާ عُمَرُ ގެފުޅާ ޚާއްސަކޮށް ދުޢާ ކުރިއެވެ. އަދި ދުޢާ ކުރިއެވެ. އެއަށްފަހު عُمَرُ ގެފުޅު އޭނާ ކުރުން އައްސަވައިލެވެ. މިހާ މިހާ ދިޔުމަށް ކިޔާ ތަނެއް ހެއްޔެވެ؟ އާން ދެންނެވިއެވެ. كُوفَة އަށެވެ. عُمَرُ ގެފުޅު ދެންނެވިއެވެ. كُوفَة ގެ ވެރިޔާއަށް ތިބާއާ ބެހޭގޮތުން ސިޓީއެއް ލިޔެދޭނަމެވެ؟ އާން ދެންނެވިއެވެ. މިހާރުގެ ބަދަލަށް ހަމަ ނިކަމެތި ފަގީރުން ހުރި ބައިމީހުންގެ ތެރޭގައި ހުރުމަށް. ދެން އަހަރު އާއި ލެއްވިއެވެ، އެ ބޮޑުމީހުން ތެރެއިން އެއް أشراف އެކު حج އަށް ވަޑައިގަތެވެ. އަދި عُمَرُ ގެފުޅާ ބައްދަލުވެ ވަޑައިގަތެވެ. އެހިނދު عُمَرُ ގެފުޅު އިސްތިގުބާލަށް أُوَيْسُ ގެ ހަބަރު އައްސަވައިލެވެ. ޖަވާބުގައި އޭނާ ދެންނެވިއެވެ. މިގޮތަށް ފަގީރުކަމުގައި އޭނާގެ ގެ ތަކެތި ވަރަށް ކުޑައެވެ. އަދި އޭނާ ހުރީ އަތޮޅުމި

ދަލީލެކެވެ. عُمَرُ ގެފުޅު ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ތިމަންނަ އަޑުއެހީމެވެ. އެކަލޭގެފުޅު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބޭފުޅުންގެ ގާތަށް يمن ކަރައިގެ قافلة އާއި އެކު أُوَيْسُ بْنُ عَامِرِ ނަމަކަށް ކިޔާ މީހަކު އަންނާނެއެވެ. އެއީ مُرَاد قبيلة އިން، އުފެދި ދުވަން އެއަށްފަހު قَرَن قبيلة އަށް ނިސްބަތްވާ މީހެކެވެ. އޭނާ އަށް برص ބަލި ޖެހިފައި ވެގެންގޮސް ފަސޭހަވެ އެކަމުގެ ދިރަސްތުވާ ދިރަމަރުވާ ތިއްބާ ވެގެންވާ ދިރާސާ ކުރެވޭ މީހެކެވެ. އޭނާ ދަރިއަކަށް ކަމުދާ ކަލޭގެ ދަރިކަލުންނެވެ. އޭނާ ދެރިވި ދިރާސާ ކުރައްވާ ދުވަސްތަކުގައި ދޫކޮށް ކަލޭގެ ބަނޑުއޮތް ދުވަހެއް ނުވެއެވެ. احسانތެރިވެ ހެޔޮކޮށް ހިތުމަށްޓަކައި. (އާދެއްނެ الله ގެ حضرةން ދުޢާކުރާނަމަ އޭނާ ނިދާ މީހާއެވެ) އެކަލޭގެ ކަނޑައެޅި ކަމުގެ މަތިކޮޅުން ހެޔޮކަންތަކުގެ ދަރުމަވެރި ކަމަށް الله سبحانه وتعالى އަކަށް ހުށަހެޅުމަށް ދާއިމީ ގުޅުމެވެ. މިއާ ޖެހޭގޮތުން ކަރަށް ޖެހޭ ފުރުސަތު ލިބޭ ވަރަކަށް ފެނިގެން ދިޔުމާ ގައުމު ދުޢާ ކުރުމަށް ވަގުތަކީ ދުޢާ ކުރައްވާނެ. (عُمَرُ ގެފުޅު ދާދި ދެރަކުރަ އާއި އާދައާ ގުޅޭ އެއްގަމު ދިޔައީ ތިވަޑައިގެން) ފަހު އެއާއި أُوَيْسُ ގެ ގާތުން (ދަރިވަރު ކޮށްދޭފައި) ހިފަހައްޓައިގެން. ދަރިން أُوَيْسُ ގެ ގާތަށް އައިސްފައި. ދަރިކޮށްގެ ދޫދު ދިޔައުމުގެ ދުޢާ ކުރައްވާކަމެވެ. أُوَيْسُ ވިދާޅުވިއެވެ. ދަރިކަ ދެއްކުމުގެ ގޮތް ދަރިބާރު ހަރަކާތް ކުރަމުންދާކަމެވެ. މިއާ ދެކޭ ތިވަރުކަން ދުލުފުރުގެ ދުޢާ ކުރުމަށް ކަމެވެ. ދަރިން أُوَيْسُ އެކަން ކުރަން ޝަރުޢީ ކަރާމާތްތަކެއްވެ. މިއާއި عُمَرُ ގެފުޅު ބަލަދީ ހައްދެވީ؟ އެކަން ދަރިން ހުންނާނެއެވެ. އަނިޔާވެ. (އަނެއްކާ أُوَيْسُ އަށް އާދޭސް ކުރެއްވީ عُمَرُ ގެފުޅުގެ ދަރިބޭފުޅުން މި حديث އަށިއްޔާ ކަރުނަ ހިތްވަނީ) އަދި އާދޭސް ހުރަނީ دعاء ކުރައްވާށެވެ. ވީއަރުވާ ވީހަކަތަ ޝިފާކުރައްވާ ދުވަސްވަރު ދުރަށެވެ. އަދި أُوَيْسُ ގެ ކަށްވާ ތަނަކާ ވިސްނެވި ދުވަސްތަކުގައި ދުޢާކުރެވިއްޖެ. އަދި دعاء ކުރެއްވުން ފެށިއެވެ.

مسلمގެ އަރިން ރިވާވެވުނު މަރިކަ ވިއެވެ. ދެން الله ރަހުމަތްފުޅުއޮތް أبو أسير بن جابر ކިބައިން ރިވާވެގެން ވިއެވެ. ހަމަނަފަރާތުން (އައްޔަޒީރަރާ) كوفة ގެ أهل ވެރިންގެ ތެރެއިން ބައެއްގެ ތެރޭގައި ދެން الله ރަހުމަތްފުޅުއާއި عمرގެފުޅުގެ ގާތުން ވަޒީރުކަމެވެ. އަދި އެބައިމީހުން ތެރެއިން ހިނގާ ތެރެއިން އަހަރަކީ أويس އަށް ބަލާ ހަދާ މީހާވެ. عمرގެފުޅު ސުވާލުކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރޭގައި قرن قبيلة އިން އައިސް ހުރި މީހާ އަރަބިހަ ހައްދަވީ؟ އަނެއްކާ މީހާ عمرގެފުޅުގެ ގާތަށް އައެވެ. ދެން عمرގެފުޅު ދެންނެވިއެވެ. ހަމަހަމަކަމުން رسول اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم، حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަހަމަކަމުން يمنކަރައިން ތިޔަބައިމީހުންގެ ގާތަށް މީހަކު އަންނާނެއެވެ. އޭނާއަށް ކިޔަނީ أويس އެވެ. އޭނާ އަންނަ ހިސާބަށް އޭނާގެ މަންމަ ހިނގާދިޔައެވެ. އޭނާގެ ގައިގައި ބަރަސްބަލި ޖެހުނެވެ. އަދި އޭނާ دعاء ކުރުމުން

ދިރިހުރުމުގެ މިންވަރު ފުރިހަމަވި ދީނުގައި ހުރިހާ ގޮތެއް ބަޔާންކުރެވިއްޖެ. ފަހެ ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން
މީހަކު އެންމެ އައި ބައްދަލުވެއްޖެނަމަ އެންމެ ކުރިން ސަލާމް ކިޔާ މުޞާފަޙާ ކުރާށެވެ.

مسلم ގެ އިމާމް ރިވާޔަތްކުރެއްވި عمر ގެފާނުގެ ރިވާޔަތެއް ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން
رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم، حديثކުރައްވާފައިވާ ތިމަން އަޅުގަނޑު. އެކަލޭގެފާނު حديثކުރައްވާފައިވެއެވެ.
ހަމަކަށަވަރުން تابعيބޭކަލުންގެ ތެރެއިންވާ އެންމެ ހެޔޮ ބޭކަލަކީ أويسއެވެ. އޭނާގެ މަންމަ އަރިހުގެ
ދުނިޔޭގައި ހުންނާނެއެވެ. އަދި އޭނާގައި ހުދުވެގެން ބަރަސް ބަލި ދިރިހުރިއެވެ. ފަހެ ތިޔަބައިމީހުން
އޭނާކައިން ތިޔަބައިމީހުންގެ ފަރާތުން އިސްތިޣްފާރު އަދި ދުޢާ އެދިގަތުމަށް ކަމެވެ.

373- وعن عمرَ بنِ الخطاب رضي اللَّه عنه قال : اسْتَأْذَنْتُ النَّبِيَّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم في العُمْرَةِ ، فَأَذِنَ لي ، وقال : « لا تَنْسَنَا يا أَخَيَّ مِنْ دُعَائِكَ » فقال كَلِمَةً مَا يسُرُّني أَنَّ لي بِهَا الــدُّنْيَا .

وفي روايةٍ قال : « أَشْرِكْنَا يَا أَخَيَّ في دُعَائِكَ » .

ރަޟިﷲ ޢަންހު ސުންނަތުގައިވި عمربن الخطابގެ ރިވާޔަތެއް ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަ (އުމަރުގެފާނު)
نبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އަރިހުން عُمْرَة އަދާކުރުމަށް ދިއުމަށް ހުއްދަ އެދުނީމެވެ. ފަހެ (އެކަލޭގެފާނު)
އެކަލޭގެފާނު ތިމަންނައަށް ހުއްދަ ދެއްވިއެވެ. އަދި حديث ކުރެއްވިއެވެ. އޭ أخ އާއެވެ. ތިބާގެ
دعاءގައި ތިމަންނަމެން ހަނދާން ނުނައްތާވާށެވެ. ފަހެ عمرގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނުގެ
އެބަސްފުޅު ތިމަންނައަށް ދުނިޔޭގައި ވާ ހުރިހާ އެއްޗަކަށްވުރެ ބޮޑުވެގެންވެއެވެ.

އަދި އިމާމް ރިވާޔަތްކުރައްވާ ބަހެއް. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. އޭ أخ އާއެވެ. ތިބާގެ دعاء ގައި
ތިމަންނަމެން ބައިވެރި ކުރައްވާށެވެ.

حديثٌ صحيحٌ رواه أَبو داود ، والترمذي وقال : حديثٌ حسنٌ صحيحٌ .

374- وعن ابن عُمرَ رضي اللَّه عنهما قال : كَانَ النَّبِيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يَزُورُ قُبَاءَ رَاكِباً وَماشِياً، فَيُصلِّي فِيهِ رَكْعتَيْنِ متفقٌ عليه .

ރަޟިﷲ އެދެބައިމީހުންނަށް ސުންނަތުގައިވި عبداللَّه بن عُمرގެ ރިވާޔަތެއް ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.

نبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، قُبَاء މިސްކިތަށް ފައިމަގުގައްޔާއި އަދި ސަވާރީގައި ޒިޔާރަތް ކުރައްވައެވެ. އަދި އެމިސްކިތުގައި ދެ ركعة ގެ ނަމާދެއް ކުރައްވައެވެ.

وفي روايةٍ : كان النَّبِيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يَأْتِي مَسْجِدَ قُبَاءَ كُلَّ سبْتٍ رَاكِبًا وَمَاشِياً وكَانَ ابْنُ عُمَرَ **يفْعلُهُ**.

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. نبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، قُبَاءَ މިސްކިތަށް ކޮންމެ ހޮނިހިރު ދުވަހެއްގައި ފައިމަގުގައްޔާއި އަދި ސަވާރީގައި ވަޑައިގެންނެވިއެވެ. އަދި عبد اللّه بن عُمَرُ ވެސް އެ عمل އެ ގޮތަށް ކުރައްވިއެވެ.

46- باب فضل الحب في الله والحث عليه

وإعلام الرجل من يحبه أنه يحبه ، وماذا يقول له إذا أعلمه

الله އަށްޓަކައި ގުޅުން ބަދަހިކުރުމުގެ މާތްކަމާއި އަދި އެކަމުގެ މައްޗަށް ހިތްވަރު ދިނުމާއި އަދި الله އަށްޓަކައި މީހަކު ދެކެ ލޯބިވާކަމު އެމީހަކަށް އެކަން އެންގުމާއި އަދި އެކަން އެންގުމުން އޭގެ ޖަވާބުގައި ކިޔަން ޖެހޭ دعاء ބަޔާން ކުރެވިގެންވާ باب

قَالَ اللهُ تَعَالَى : ﴿ مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللهِ وَالَّذِينَ مَعَهُ أَشِدَّاءُ عَلَى الْكُفَّارِ رُحَمَاءُ بَيْنَهُمْ ﴾ [الفتح : 29] إِلَى آخر السورة ،

محمد ގެފާނަކީ، الله ގެ رَسُول އެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނާއި އެކުގައިވާ މީހުންނީ كفار ންގެ މައްޗަށް ގަދަފަދަ ވެގެންވާ ބަޔެކެވެ. އެއުރެންގެ މެދުގައި، އޯގާތެރި رحمة ތެރިކަންވެއެވެ. الله ގެ حضرة ން فضل ވަންތަ ވެރިކަމާއި، ރުއްސެވުން އެދިހާލު، ركوع ކޮށް ސަޖިދަކޮށްފައި ބައިތިއްބަވައި، ކަލޭގެފާނު އެއުރެން ދަކުވަޑައިގެންނެވޭނެއެވެ. ސަޖިދަދިނުމުގެ އަސަރުން، އެއުރެންގެ އަލާމާތް އެއުރެންގެ މޫނުތަކުގައި ވެއެވެ. އޭ ތައުރާތުގައިވާ، އެއުރެންގެ މިސާލެވެ. އަދި އިންޖީލުގައިވާ، އެއުރެންގެ މިސާލު، އޭގެ ކަދު ނެރެފައި، ފަހެ ފާލިއްޔާ ގަވީކޮށް ފުރިއްޖެއެވެ. ދެން އޭގެ ގަސްތަކަށް ގަދަކަން ލިބިއްޖެއެވެ. ދެން އެ ގަސް ގަސްތަކަށް ފެހިވެ، އޭގެ ބަނޑުޖަހައިގެ މައްޗަށް ސީދާވެ ހުއްޓުން ދެއެވެ. ގޮވާން ކުރާ ދަނޑުވެރިން އަޖައިބުކޮށް حيران ކުރުވައިދޭނެއެވެ. އެއުރެންދެކެ، ކާފިރުން ރުޅިއަރުވައިދެއްވުމަށްޓަކައެވެ. އެއުރެންގެ ތެރެއިން އީމާންވެ صالح عمل ތައް ކުރިމީހުންނަށް މާފާއި ބޮޑު ޘަވާބެއް ދެއްވާނެކަމަށް ވަޢުދުވެވަޑައިގަނެއްވީ الله

ވަޢުދު ކުރައްވައިފިއެވެ.

وَقالَ الله تَعَالَى : ﴿ وَالَّذِينَ تَبَوَّأُوا الدَّارَ وَالإِيمَانَ مِنْ قَبْلِهِمْ يُحِبُّونَ مَنْ هَاجَرَ إِلَيْهِمْ ﴾ [الحشر : 9] .

އަދި އަންޞާރުންގެ ކުރީގައި، المدينة ގައި ވަޠަންވެރިވެ، إيمان ގަބޫލުކޮށް قائم ވެތިބި أنصارން، އަންޞާރުންގެ ގާތަށް هجرة ކުރި مهاجرން ދެކެ ލޯބިވެއެވެ.

375- وعن أَنسٍ رضي اللَّه عنه عن النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « ثَلاثٌ مَنْ كُنَّ فِيهِ وَجَدَ بِهِنَّ حَلاَوَةَ الإِيمَانِ : أَنْ يَكُونَ اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَحَبَّ إِلَيْهِ مِمَّا ، سِواهُما ، وأَنْ يُحِبَّ المَرْءَ لا يُحِبُّهُ إِلاَّ للَّهِ ، وَأَنْ يكْرَه أَنْ يَعُودَ في الكُفْرِ بَعْدَ أَنْ أَنْقَذَهُ اللَّهُ مِنْهُ، كَمَا يَكْرَهُ أَنْ يُقْذَفَ في النَّارِ » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވާ أنسٍ ގެފާނު نبي ކަލޭގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާ ކުރައްވައިފިއެވެ. ރަސޫލާގެފާނު حديث ކުރައްވައިފިއެވެ. ތިން ސިފައެއް އެކުވެގެންވާ މީހާ، ހަމަކަށަވަރުން އީމާނުގެ ފޮނިކަން ލިބިގަންނާނެއެވެ. އެއީ ހަމަ އެމީހާއަށް އެންމެ ލޯބިވާނީ الله އާއި ރަސޫލާގެ ލޯބިވާ ބާވަތްތަކެވެ. އަދި މީހަކު ލޯބިވާނަމަ ލޯބިވާނީ الله އަށްޓަކައި އެކަނި ލޯބިވާ ބާވަތެވެ. އަދި އަނބުރާ ކުފުރަށް ރުޖޫޢަވުމަށް ނުރުހުން ކުފުރުން ދުރުކޮށް، އެއީ ނަރަކައަށް الله سبحانه وتعالى ސަލާމަތް ކުރައްވައިފައި ވަނީކަން ދެވޭނެ ހާލަތަށް ނުރުހުން ބޮޑުވާ ކަމެވެ.

376- وعن أبي هريرة رضي اللَّه عنه عن النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « سبْعَةٌ يُظِلُّهُم اللَّه في ظِلِّهِ يَوْمَ لا ظِلَّ إِلاَّ ظِلُّهُ : إِمامٌ عادِلٌ ، وَشَابٌ نَشَأَ في عِبَادَةِ اللَّهِ عَزَّ وَجلَّ ، وَرَجُلٌ قَلْبُهُ مَعلَّقٌ بالمَسَاجدِ ورَجُلان تَحَابَّا في اللَّهِ اجْتَمَعَا عَلَيْهِ ، وَتَفرَّقَا عَلَيْهِ ، ورَجُلٌ دَعَتْهُ امْرَأَةٌ ذَاتُ مَنْصِبٍ وَجَمَالٍ ، فقال : إِنِّي أَخافُ اللَّه ، وَرَجُلٌ تَصَدَّقَ بصَدَقَةٍ ، فَأَخْفَاهَا حَتَّى لا تَعْلَمَ شِمَالُهُ ما تُنْفِقُ يَمِينُهُ ، وَرَجُلٌ ذَكَرَ اللَّهَ خَالِياً فَفَاضَتْ عَيْنَاهُ » متفقٌ عليه .

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވާ ابو هريرة، نبي އާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ އަރިހުން ރިވާކުރައްވައިފިއެވެ. ރަސޫލާގެފާނު حديث ކުރައްވައިފިއެވެ. އެދުވަހަކީ الله ގެ ހިޔާވަހިކަށް ނުވާ އެހެން ހިޔާވަހިކަމެއް ނެތް قيامة ދުވަހު. އެދުވަހު ހިޔާވަހިކަން ދެއްވާނީ ހަތް ބަޔަކަށެވެ. އެބައިމީ عدل ވެރި ވެރިޔާއާއި އަދި އަޒީޒުވެ މަތިވެރިވެވޮޑިގެންވާ ޖަލާލާއި އަދި އަޅުކަމުގެ ހެޔޮ މިސްކިތާއި ގުޅިފައިވާ ހިތާއި

އަދި الله އަށްޓަކައި އެކުވެރިކަން އުފެއްދުމުގައި އަދި اللهއަށްޓަކައި ވަކިވެ ދުރުހެލިވުމާއި އަދި ޒިޔާރަތާއި ނަސޭހަތްދޭ ގޮތުން މުޅު އަސްލާކަމުގެ ނަބިއްޔާއާމެދު ގަތާރިހުދު ތިމަންނަاللهއަށް ބަރަކާތްލެއްވުން އެކުވެރިން ދުރުގަތުމާއި އަދި ކަރުދާސް ކުރާ صَدَقَة ވައްތަރު ބޮޑު ކަމެއް ދުރުކޮށްލުމާއި އަދި އެކަހަލަ ހުރިހާ الله ހަމަޖެހިވަޑައިގަންނަވާ ކަންތައް ފެނިގެންދާ މިސާލުތައް މިޔާއެވެ.

377- وعنه قال : قال رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « إن اللَّه تعالى يقولُ يَوْمَ الْقِيَامةِ : أَيْنَ الْمُتَحَابُّونَ بِجَلالِي ؟ الْيَوْمَ أُظِلُّهُمْ في ظِلِّي يَومَ لا ظِلَّ إِلاَّ ظِلِّي » رواه مسلم .

އަދި އެ صحابي (އެބޭފުޅާ މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވާށި ابو هريرة) ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم، حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالى قيامة ދުވަހުން އިއްވާން ކުރައްވާނެއެވެ. ތިމަންރަސްކަލާނގެ އަށްޓަކައި އެކުވެރިކަން ބޮޑުކުރި މީހުން ކޮބާ ހެއްޔެވެ؟ މިއަދު ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެބައިމީހުންނަށް ހިޔަވަހިކަން ދެއްވާނީމެވެ. މިއަދަކީ ތިމަން ރަސްކަލާނގެ ހިޔަވަހިކަން ފިޔަވައި އެހެން ހިޔަވަހި ކަމެއްނުވާ ދުވަހެވެ.

378- وعنه قال : قال رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لا تَدْخُلُوا الجَنَّةَ حَتَّى تُؤْمِنُوا ، ولا تُؤْمِنُوا حَتَّى تَحابُّوا ، أَوَ لا أَدُلُّكُمْ عَلَى شَيءٍ إِذَا فَعَلْتُمُوه تَحابَبْتُمْ ؟ أَفْشُوا السَّلامَ بينَكم »رواه مسلم .

އަދި އެ صحابي (އެބޭފުޅާ މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވާށި ابو هريرة) ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم، حديثކުރެއްވިއެވެ. ތިމަންރަސްކަލާނގެ ނަފްސު އެއިލާހުގެ އަތްޕުޅުގައިވާ އިލާހު ގަސަމިއްޔާ ހުވާކުރަނީއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން އީމާންކަން ފުރިހަމަނުވާނެ ހިނދެއްގައި ތިޔަބައި މީހުންނަށް ސުވަރުގެއަށް ނުވަދެވޭނެއެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުން އެއްބަޔަކު އަނެއްބަޔަކަށް އެކުވެރި ނުވާހާ ހިނދެއްގައި ތިޔަބައިމީހުން ފުރިހަމަ މުއުމިނުން ނުވާނެއެވެ. ތިމަންރަސްކަލާނގެ ތިޔަބައި މީހުންނަށް އެ عمل އެކަށައަޅައިދޭން އެކުވެރިކަން ބޮޑުވެގެންދާ ފަދަ عملއެއް ބުނެދީފާނަން ހެއްޔެވެ؟ (ދަންނާށެވެ.) އެއީ ތިޔަބައިމީހުންގެ މެދުގައި ސަލާމް ކުރުމާއި އެ ފެތުރުމެވެ.

379- وعنه عن النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « أَنَّ رَجُلاً زَار أَخاً لَهُ في قَرْيَةٍ أُخْرَى ، فَأَرْصَد اللَّهُ لَهُ عَلَى مَدْرَجتِهِ مَلَكاً » وذكر الحديث إلى قوله :

« إِن اللَّه قَدْ أَحَبَّكَ كَمَا أَحْبَبْتَهُ فِيهِ » رواه مسلم . وقد سبق بالبابِ قبله .

އަދި އެ صحابي (އެބޭފުޅާ ރަޟީ الله ޢަންހު ސިފަކުރައްވާ ابو هريرة)، نبي އާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ ހަޟްރަތުން ރިވާކުރައްވައިފައެވެ. ހަމަކަށަވަރުން މިހާރު އަހަރެން ތަކުރާރުކޮށް އުޅޭން އާދޭސް أخ އަކަށް ޒިޔާރަތް ކުރުމަށްޓަކައި ދަތުރުކުރަމުން ދިޔަ ތަނުގައި الله سبحانه وتعالى އާދޭސް ދަރުބާރުގަ މަލާއިކަތެއް ބާކީކުރާ ފޮނުއްވިއެވެ. ދަންނަވައެވެ. حديثގެ ތެރޭ މި حديث ވެދާވަރުގޮސް އަށަނަވަ ޖުމްލައާ ހަމަޔަށް ވިދާޅުވިއެވެ. އެ ޖުމްލަތަކީ: إن اللّه قَدْ أَحبَّكَ كَمَا أَحْبَبْتَهُ فِيهِ. މާނައީ: ތިބާ ﷲ އަށްޓަކައި އޭނާ ދެކެ ލޯބިވާ ފަދައިން ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالى ތިބާދެކެ ލޯބިވެވޮޑިގެންވެއެވެ. (ދަންނަވަމެވެ. މި حديث އިސްވެދިޔަ ބާބުގައެވެ. އެއީ 361 ނަމްބަރުގައެވެ.)

380- وعن البَرَاءِ بْنِ عَازِب رضي اللَّهُ عنهما عن النَّبيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم أَنه قال في الأَنْصَار : « لا يُحِبُّهُمْ إِلاَّ مُؤمِنٌ ، وَلا يُبْغِضُهُمْ إِلاَّ مُنَافِقٌ ، مَنْ أَحَبَّهُمْ أحبَّه اللَّهُ ، وَمَنْ أَبْغَضَهُمْ أَبْغَضَهُ اللَّهُ » متفقٌ عليه .

ރަޟީ الله އަދިބައްޔަކާނުވާނެ ޢަންހުމާ ސިފަކުރައްވާ البراء بْنِ عَازب، نبيއާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ ހަޟްރަތުން ރިވާކުރައްވައިފައެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبيއާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم، اَنْصَار ބައިވެރިންނާމެދު މިދެއްވި حديثގައި ވިދާޅުވިއެވެ. މުއުމިނުން ނޫނީ އެބައިމީހުންނަށް ލޯބިނުވާނެއެވެ. އަދި މުނާފިޤުން ނޫނީ އެބައިމީހުންނަށް ރުޅިނުއާނެއެވެ. އެބައިމީހުންނަށް ލޯބިވާ މީހަކަށް الله سبحانه وتعالى ލޯބިވެވޮޑިގެންވާނެއެވެ. އަދި އެބައިމީހުންނަށް ރުޅިއާ މީހަކަށް الله سبحانه وتعالى ރުޅިވެވޮޑިގެންވާނެއެވެ.

381- وعن مُعَاذٍ رضي اللَّه عنه قال : سمِعتُ رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يقول : قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَجَـــلَّ : الْمُتَحَابُّونَ فِي جَلالِي ، لَهُمْ مَنَابِرُ مِنْ نُورٍ يَغْبِطُهُمْ النَّبِيُّونَ وَالشُّهَدَاءُ » .

رواه الترمذي وقال : حديثٌ حسنٌ صحيحٌ .

ރަޟީ الله ޢަންހު ސިފަކުރައްވާ مُعَاذ ގެ ހަޟްރަތުން ރިވާކުރައްވައިފައެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރައްވައިފައެވެ. الله سبحانه وتعالى، وحی ކުރައްވައިފައެވެ. ވިދާޅުވީ ތިމަންރަސްކަލާނގެ جلالة އަށްޓަކައި އެކަކުއަނެކަކާ ލޯބިވާ މީހުންނަށް (قيامة ދުވަހުން)ނޫރުން މިންބަރުތަކެއް ވާނެއެވެ. އެފަދަ މިންބަރުތަކަށް ނަބިއްޔުން ނާއި شهيدުންވެސް ހިތްހަމަޖެހިލައްވާނެއެވެ.

382- وعن أبي إدريس الخَولانيِّ رَحِمَهُ اللَّهُ قال : دَخَلْتُ مَسْجدَ دِمَشْقَ ، فَإِذَا فَتًى بَرَّاقُ الثَّنَايَا وَإِذَا النَّاسُ مَعهُ ، فَإِذَا اخْتَلَفُوا في شَيءٍ ، أَسْنَدُوهُ إِلَيْهِ ، وَصَدَرُوا عَنْ رَأْيِهِ ، فَسَأَلْتُ عَنْهُ ، فَقِيلَ : هَذَا مُعَاذُ بْنُ جَبَلٍ رضي اللَّه عنه ، فَلَمَّا كَانَ مِنَ الْغَدِ ، هَجَّرْتُ ، فَوَجَدْتُهُ قَدْ سَبَقَني بالتَّهْجير ، ووَجَدْتُهُ يُصَلِّي ، فَانْتَظَرْتُهُ حَتَّى قَضَى صلاتَهُ ، ثُمَّ جِئْتُهُ مِنْ قِبَلِ وجْهِهِ ، فَسلَّمْتُ عَلَيْهِ ، ثُمَّ قُلْتُ : وَاللَّهِ إِنِّي لأَحِبُّكَ للَّهِ ، فَقَالَ : آللَّهِ ؟ فَقُلْتُ : أَللَّهِ ، فقال : آللَّهِ ؟ فَقُلْتُ : أَللَّهِ ، فَأَخَذَني بِحَبْوَةِ رِدَائي ، فَجبذَني إِلَيْهِ ، فَقَالَ : أَبْشِرْ ، فَإِنِّي سَمِعْتُ رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يقول : « قالَ اللَّهُ تعالى وَجَبَتْ مَــحبَّتِي لِلْمُتَحَابِّينَ فيَّ ، والمُتَجالِسِينَ فيَّ ، وَالمُتَزَاوِرِينَ فيَّ ، وَالمُتَباذِلِينَ فيَّ » حديث صحيح رواه مالِكٌ في المُوطَّإِ بإِسنادِهِ الصَّحيحِ .

قَوْلُهُ « هَجَّرْتُ » أَيْ بَكَّرْتُ ، وهُوَ بتشديد الجيم قوله : « اللَّهِ فَقُلْتُ : أَللَّهِ » الأَوَّلُ بهمزةٍ ممدودةٍ للاستفهامِ ، والثاني بِلا مدٍ .

މާތްالله رحمة ކުރެއްވި ابوإدريس الخَولانيِّ ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަ (އަޅުގަނޑު) دِمَشْق ގެ މިސްކިތަށް ދިޔައީމެވެ. އެހިނދު އެމިސްކިތުގައި ޒުވާނަކު އިނެވެ. އަދި އެޒުވާނާގެ ދަތްތައް ހުދުކަމުން ވިދާ ބަބަޅައެވެ. އަދި މީސްތަކުން އެބޭފުޅާގެ ކައިރީގައި އެއްވެ ތިއްބެވެ. ފަހެ އެމީހުންގެ މެދުގައި މަސްއަލައަކާއި މެދު خيال ތަފާތު ވެއްޖެނަމަ އެބޭފުޅާއަށް އެކަން ހަވާލުކުރެއެވެ. އަދި އެބޭފުޅާގެ ރައުޔަށް عمل ކުރުމަށް ގެންދިޔައެވެ. ފަހެ (މިމީހާ ދެކިފައި) ތިމަންނަ އެބޭފުޅާއާ ބެހޭ ސުވާލު ކުރީމެވެ. އެހިނދު ތިމަންނައަށް ދަންނަވައިދިނެވެ. އެއީ މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވާ مُعَاذُ بْنُ جَبَلٍ އެވެ. ފަހެ ތިމަންނަ ޖެހިގެންއައިދުވަހު ވަރަށް އަވަހަށް މިސްކިތަށް ދިޔައީމެވެ. އެއިރު އެބޭފުޅާވީ ތިމަންނައަށްވުރެ ކުރިން މިސްކިތަށް ވަޑައިގެންފައެވެ. އަދި އެބޭފުޅާ ނަމާދު ކުރައްވަމުން ވިއެވެ. އެހެންކަމުން އެބޭފުޅާ ނަމާދުން އަވަދިވެ ވަޑައިގަތުމަށް ތިމަންނަ އިންތިޒާރު ކުރީމެވެ. ދެން އެބޭފުޅާގެ އަރިހަށް ކުރިމަތިން ސަލާމް ކޮށްލީމެވެ. ދެން ތިމަންނަ ދަންނަވައީމެވެ. މާތް الله ގަސަމްކޮށް ބުނަމެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންނަ ތިބޭފުޅާދެކެ الله އަށްޓަކައި ޚާއްޞަކޮށްގެން ލޯބިވަމެވެ. ފަހެ އެބޭފުޅާ އައްސަވައިފިއެވެ. ތިޔަ ވިދާޅުވަނީ މާތް الله ގަސަމްކުރައްވަތޯ؟ ތިމަންނަ ދަންނަވައިފީމެވެ. އާނއެކެވެ. މިހެން މާތްالله ގަސަމް ބުނަން ބުނަމެވެ. ދެން އެބޭފުޅާ އައްސެވިއެވެ. ވީއްލާ މާތް الله ގަސަމް ބުނާ ބުނުމެއް ހެއްޔެވެ؟ ތިމަންނަ ދަންނަވައިފީމެވެ. އާނއެކެވެ! މިހެން މާތް الله ގަސަމް ބުނާ ބުނުމެކެވެ. އެހިނދު އެބޭފުޅާ ތިމަންނަގެ ރިދާގެ ފުށްބަޅި ހިއްޕަވައިފިއެވެ. އަދި އެބޭފުޅާގެ ހަށިކައިރިއާ ގެނެސް ކައިރިކުރައްވައިފިއެވެ. ފަހެ އެބޭފުޅާ

ވިދާޅުވިއެވެ. ވީބައަށް އުފާވެރި ކަމުގެ خبر ދެއްޖެވެ. މިހެނީ ހަމަކަށަވަރުން رسول الله صلّى الله عَلَيْهِ وسَلَّم
حديث ކުރައްވަނީ ވަޙީގެ ޒަރީޢާއިން މެއެވެ. އަޚާރަގެ ޒާތް حديث ކުރައްވައިފިއެވެ. الله سبحانه وتعالى، وحي
ކުރައްވައިފިއެވެ. ވީމަ ތަސައްވުފާ ދަރުމާކަށް ހެޔޮކާމާ ރަސޫލާ ސާބިތު މީހުންނަށް ހުރި
ވީމަ ހިތާމަކަށް އެހާ މީހުންނަށް ހުރި ވީމަ ތަސައްވުފާ ދަރުމާކަށް ހަމަކަށް މީހުންނަށް
ވީމަ ތަސައްވުފާ ދަރުމާ ހިތްވަރު ދިނުން ވާޖިބު ކަމުގައިވެއެވެ.

383- عن أبي كَرِيمةَ المِقْدَادِ بن مَعْدِ يكَرِب رضي اللَّه عنه عن النَّبِيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال « إِذَا أَحَبَّ الرَّجُلُ أَخَاهُ ، فَلْيُخْبِرْهُ أَنَّهُ يُحِبُّهُ » رواه أبو داود ، والترمذي وقال : حديثٌ حسنٌ.

މާނަ الله ރުއްސުން ރާއްޖޭގެ ابو كَرِيمةَ المِقْدَادِ بن مَعْدِ يكرب، ސަޙާބީގެ ސަޙާބީރާއްޖޭގެ نَبِيّ އާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ
وسَلَّم ގެ ކިބައިން ރިވާކުރައްވައިފިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރައްވައިފިއެވެ. މީހަކު އެހެން أخ އަކު ދެކެ الله
އަށްޓަކައި ލޯބިވެވިއްޖެނަމަ ދެން އޭނަ ދެކެ ލޯބިވާކަން އެނގޭނެ ހަބަރެވެ.

384- وعن مُعَاذٍ رضي اللَّه عنه ، أَنَّ رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، أَخَذَ بِيَدِهِ وقال : « يَا مُعَاذُ واللَّهِ ، إِنِّي لأُحِبُّكَ ، ثُمَّ أُوصِيكَ يَا مُعاذُ لا تَدَعنَّ فِي دُبُرِ كُلِّ صلاةٍ تَقُولُ : اللَّهُم أَعِنِّي على ذِكْرِكَ وَشُكْرِكَ ، وحُسنِ عِبَادتِك » .

حديث صحيحٌ ، رواه أبو داود والنسائي بإسناد صحيح .

މާނަ الله ރުއްސުން ރާއްޖޭގެ مُعَاذَ ގެ ކިބައިން ރިވާކުރައްވައިފިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم
އެކަލޭގެ ހިފުއްވާފައެވެ. އަދި حديث ކުރައްވައިފިއެވެ. އޭ مُعَاذ އެވެ. މާނައުالله ވަންޏާ ހަމަކަށަވަރުން ތިބާދެކެވެ.
ހަމަކަށަވަރުން ވީމަ ލޯބިވާމެ (الله އަށްޓަކައި) ވަޞިއްޔަތްކުރަމެވެ. ދެން (އަހަރެން ކަލޭގެފާނަށް) ވީމަ
ކަލޭގެފާނު ވީމަ ތަސައްވުފަށް ކުރާނީއެވެ. އޭ مُعَاذއެވެ. ވީމާ ކަލޭމެ ނަމާދުގެ ފަހުކޮޅުގައި މިދުޢާއިން
دعاءކުރުން ހަދާނުކުރަށްޓެވުމަށްނުވާނެވެ. اللَّهُم أَعِنِّي على ذِكْرِكَ وَشُكْرِكَ، وحُسنِ عِبَادتِك. (މާނައީ: އޭ الله!
ތިބާ ހަނދުމަކުރުމަށާއި شكر ކުރުމަށާއި ރަނގަޅުގޮތުގައި އަޅުކަން ކުރުމަށް މިއަޅާއަށް ވާގިވެރިވެ
ދެއްވާނދޭވެ!)

385- وعن أَنسٍ ، رضي اللَّه عنه ، أَنَّ رَجُلاً كَانَ عِنْدَ النَّبيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، فَمَرَّ بِهِ ، فَقال : يا رسول اللَّهِ إِنِّي لأُحِبُّ هَذا ، فقال له النبيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : «أَأَعْلمتَهُ ؟ » قَالَ : لا قَالَ : «أَعْلِمْهُ» فَلَحِقَهُ ، فقَالَ : إِنِّي أُحِبُّكَ في اللَّه ، فقالَ : أَحَبَّكَ الَّذِي أَحْبَبْتَنِي لَهُ . رواه أبو داود بإِسنادٍ صحيح .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أنس ގެފާނުގެ ގެ ރިވާޔަތެއް ބަޔާންކޮށްދެއެވެ. (އެއްފަހަރަކު) نَبيّ ގެ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّمގެ ހަޒްރަތުގައި صحابي ބޭކަލަކު އިށީދެވަޑައިގެން އިންނެވިއެވެ. އަދި ކައިރިން ބޭކަލަކު ހިނގާލައްވަމުން އެ صحابي ދެންނެވިއެވެ. ޔާ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންނަ އެމީހާ ދެކެ (الله އަށްޓަކައި) ލޯބިކުރަމެވެ. ދެން نَبيّ ގެ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އެ صحابي ކައިރިން އައްސަވައިފިއެވެ. ތިބާ އެކަން އޭނާއަށް އަންގައިފީމުތޯ؟ އެ صحابي ދެންނެވިއެވެ. ނޫނެކެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. އަންގައިން އެކަން އޭނާއަށް ދޭށެވެ. އޭނާ ފަހަތުން އެ صحابي އަރައިގަތެވެ. އޭނާއަށް ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންނަ الله އަށްޓަކައި ތިބާއަށް ލޯބިކުރަމެވެ. ދެން އޭނާ ޖަވާބުދިނީ އޭނާ دعاء ކުރެއްވިއެވެ. ތިބާ ތިމަންނާއާ الله އަށްޓަކައި ލޯބި ކުރި ފަދައިން ތިބާއަށް الله سبحانه وتعالى ރުއްސަވާ ލޯބިވެވޮޑިގެންނެވޭތޯއެވެ.

47- باب علامات حبّ الله تعالى للعبد
والحثّ على التخلق بها والسعي في تحصيلها

الله سبحانه وتعالى ގެ ލޯބި އަޅާއަށް حاصل ވުމުގެ نشانތަކާއި އަދި މިފަދަ ސިފަތްތަކުން އެފަދަ نشانތަކުން ޒީނަތްތެރިވުމާއި އަދި އެކަންތައް حاصل ކުރުމަށް މަސައްކަތް ކުރުމުގެ މުހިއްމުކަން ބަޔާންކޮށްދޭ ބާބު

قَالَ اللهُ تَعَالَى : ﴿ قُلْ إِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللهَ فَاتَّبِعُونِي يُحْبِبْكُمُ اللهُ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ وَاللهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴾ [آل عمران : 31] ،

ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! ތިޔަބައިމީހުން، الله ދެކެ ލޯބިވާކަމުގައި ވާނަމަ، ދެން ތިޔަބައިމީހުން، ތިމަން ކަލޭގެފާނަށް تبع ވާށެވެ! އޭރުން، الله، ތިޔަބައިމީހުންދެކެ ލޯބިވެ ވޮޑިގެންނެވީމެވެ. އަދި، ތިޔަބައިމީހުންނަށްޓަކައި އެކަލާނގެ ތިޔަބައިމީހުންގެ ފާފަތައް ފުއްސަވައި ދެއްވާނީމެވެ. الله އީ، ގިނަގިނައިން ފާފަފުއްސަވާ، رحيم ވަންތަ ރަސްކަލާނގެއެވެ.

وَقالَ الله تَعَالَى : ﴿ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا مَنْ يَرْتَدَّ مِنْكُمْ عَنْ دِينِهِ فَسَوْفَ يَأْتِي اللهُ بِقَوْمٍ يُحِبُّهُمْ وَيُحِبُّونَـــهُ أَذِلَّـــةٍ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ أَعِزَّةٍ عَلَى الْكَافِرِينَ يُجَاهِدُونَ فِي سَبِيلِ اللهِ وَلا يَخَافُونَ لَوْمَةَ لائِمٍ ذَلِكَ فَضْلُ اللهِ يُؤْتِيـــهِ مَـــنْ يَشَاءُ وَاللهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ ﴾ [المائدة : 54] .

އޭ إيمانވެއްޖެ މީސްތަކުންނޭވެ! ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން އެމީހެއްގެ دينދޫކޮށް مرتدވެއްޖެއްޔާ (ދަންނާށެވެ!) ފަހެ، (އެއުރެންގެ ބަދަލުގައި) އެބަޔަކުން އެކަލާނގެ ލޯބިވެވޮޑިގެންވާ، އަދި އެބަޔަކު އެކަލާނގެ ދެކެ ލޯބިވާ ބަޔަކު الله ގެންނަވާނެތެވެ. އަދި مؤمنންގެ މައްޗަށް އަޅުވެރި، މަޑުމައިތިރި ބަޔަކުތެވެ. كافرންގެ މައްޗަށް ގަދަފަދަ عزةތެރި ބަޔަކުތެވެ. الله ގެ މަގުގައި އެއުރެން جهاد ކުރާނެތެވެ. އަދި މަލާމާތްކުރާ މީހެއްގެ މަލާމާތަކުން އެއުރެން ބިރެއް ނުގަންނާނެތެވެ. އެއީ اللهގެ فضل ވަންތަކަމެވެ. އެކަލާނގެ އިރާދަކުރައްވާ މީހަކަށް އެކަން ދެއްވައެވެ. اللهއީ، ތަނަވަސްވެވޮޑިގެންވާ، މާތް ދަންނަވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެއެވެ.

386- وعن أبي هريرة رضي اللَّه عنه قال : قال رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « إنَّ اللَّه تعالى قال: مَـــنْ عادَى لِيَ ولِيّاً ، فقدْ آذَنْتُهُ بِالحَرْبِ ، ومَا تَقَرَّبَ إليَّ عَبْدِي بِشَيءٍ أَحَبَّ إلَيَّ مِمَّا افْتَرَضْتُ عَلَيْهِ ، وَمَـــا يَـــزَالُ عَبْدِي يَتَقَرَّبُ إلَيَّ بِالنَّوَافِلِ حَتَّى أُحِبَّهُ ، فَإِذَا أَحْبَبْتُهُ ، كُنْتُ سَمْعَهُ الَّذِي يَسْمَعُ بِهِ ، وَبَصَرَهُ الَّذِي يُبْصِرُ بِـــهِ ، ويَدَهُ الَّتِي يَبْطِشُ بِهَا ، وَرِجْلَهُ الَّتِي يَمْشِي بِها وإنْ سَأَلَنِي أَعْطَيْتُهُ ، وَلَئِنْ اسْتَعَاذَنِي لأُعِيذَنَّهُ » رواه البخاري .

معنى « آذَنْتُهُ » : أَعْلَمْتُهُ بِأَنِّي مُحَارِبٌ له . وقوله : « اسْتَعَاذَنِي » روي بالباءِ وروي بالنون .

މާތްالله ރުއްސެވުންލިބުނު ابو هريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالى وحى ކުރެއްވިއެވެ. ތިމަންއިލާހުގެ ވަލީވެރި ބޭކަލަކާއި ދުޝްމަނުވެރި ވެއްޖެއްޔާ (ދަންނާށެވެ.) ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންއިލާހު އެމީހަކާ ހަނގުރާމަކުރާނޭ ކަމުގެ إعلان ކުރައްވަމުއެވެ. އަދި ތިމަންއިލާހާއި ކައިރިވުމަށް ތިމަންއިލާހުގެ އަޅާ ކުރާ އަމަލަކުން ވަކި ވަރަކަށް فرض އަމަލުތަކަށްވުރެ ތިމަންއިލާހު حضرة ގައި ލޯބިވެވޭކަން ބޮޑު އެހެން އެއްޗެއް ނެތެވެ. އަދި ތިމަންއިލާހުގެ އަޅާ ސުންނަތު އަމަލުތަކުން ބަދަލުން ތިމަންއިލާހާ ކުއްބެން ވާނީ ހަމައެކަނި ކުރުން ތިމަންއިލާހު އެއަމަލަކުން ލޯބިވެ ވެވޭނެއެވެ. އަދި ތިމަންއިލާހު އެއަޅަކުން ލޯބިވުމުން ވެގެންވާގޮތަކީ އެމީހާ އަޑުއަހާ ކަންފަތަކީ ތިމަންއިލާހުގެ ރައްކާތެރިކަމުގައިވާ ކަންފަތުގައިވާގޮތުގައެވެ. އަދި އެމީހާ އެއިން ދެކޭ ލޮލަކީ

ބިރުވެތިވުމާގެ ޙައްޤުއަދާކުރުމާ ކަމުގައިވާ ތަފާތު ކަމުގައި ތަފާތުވެއެވެ. އަދި އަޅާގެފާނު އެއިން ކަސްބުއިޚްތިޔާރު އަޅާ ބިރުވެތިވާގެ ޙައްޤުއަދާކުރުމާ އަޅާ ކަމުގައި ތަފާތުވެއެވެ. އަދި އަޅާގެފާނު އެއިން ހިނގައިއުޅޭ ފުރިހަމަ ބިރުވެތިވާގެ ޙައްޤުއަދާކުރުމާ ފުރިހަމަކަމުގައި ތަފާތުވެއެވެ. އަދި އަޅާގެފާނު ބިރުވެތިވާގެ ކިބައިން ކަލަކާން އަދި ދެންނެވިފަދަ އަޅާގެފާނު ތަފާތުވެއެވެ. އަދި އަޅާގެފާނު ބިރުވެތިވާގެ ކިބައިން ކަލަކާން ސަލާމަތްކަން އަދި ދެންނެވިފަދަ އަޅާގެފާނު ކަލަކާން ސަލާމަތް ކަމުދާނެއެވެ.

387- وعنه عن النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، قال : « إِذَا أَحَبَّ اللَّهُ تعالى العَبْدَ ، نَادَى جبْريل : إِنَّ اللَّه تعالى يُحِبُّ فُلاناً ، فَأَحْبِبْهُ ، فَيُحبُّهُ جبْريلَ ، فَيُنَادى في أَهْلِ السَّمَاء : إِنَّ اللَّه يُحِبُّ فُلاناً ، فَأَحِبوهُ ، فَيُحِبُّهُ أَهْلُ السَّمَاءِ ، ثُمَّ يُوْضَعُ له القَبُولُ في الأَرْضِ » متفقٌ عليه.

އަދި އެ صحابي (އެބަހީ: ދެން الله ރުއްސެވުންލިބިވޭ ابو هريرة) نَبِيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ ކިބައިން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالى އަޅަކަށް ލޯބިވެވޮޑިގެން ފިނަމަ جبْريل ގެފާނަށް وحي ކުރައްވަވައެވެ. ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالى މިވެނި އަޅަކަށް ލޯބިވެވޮޑިގެންފިއެވެ. ފަހެ ކަލޭގެފާނު އެ މީހާއަށް ލޯބިކުރައްވާށެވެ. ފަހެ جبْريل ގެ ފާނު އެ މީހާއަށް ލޯބިކުރައްވައެވެ. އަދި جبْريل ގެ ފާނު އުޑުގެ އަހުލު ވެރިންނަށް ނިދާ ކުރައްވައެވެ. ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالى މިވެނި އަޅަކަށް ލޯބިވެވޮޑިގެންފިއެވެ. ފަހެ ތިޔަބައިމީހުން އެ މީހާއަށް ލޯބިކުރާށެވެ. ފަހެ އުޑުގެ އަހުލުވެރިން އެ މީހާއަށް ލޯބިކުރައްވައެވެ. ދެން އެމީހާގެ مقبولކަން ދުނިޔޭގައި ލައްވައެވެ.

وفي رواية لمسلم : قال رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « إِنَّ اللَّه تعالى إِذا أَحبَّ عبْداً دَعا جبْريلَ ، فقال : إِنِّي أُحِبُّ فُلاناً فَأَحْبِبْهُ ، فَيُحِبُّهُ جبْريلُ ، ثُمَّ يُنَادِي في السَّماءِ ، فَيَقُولُ : إِنَّ اللَّه يُحِبُّ فُلاناً ، فَأَحِبُّوهُ فَيُحبُّهُ أَهْلُ السَّمَاءِ ثُمَّ يُوضَعُ له القَبُولُ في الأَرْضِ ، وإِذا أَبْغَضَ عَبداً دَعا جبْريلَ ، فَيَقولُ : إِنِّي أُبْغِضُ فُلاناً ، فَأَبْغِضْهُ ، فَيُبْغِضُهُ جبْريلُ ، ثُمَّ يُنَادِي في أَهْلِ السَّماءِ : إِنَّ اللَّه يُبْغِضُ فُلاناً ، فَأَبْغِضُوهُ ، فَيُبْغِضُهُ أَهْلُ السَّماءِ ثُمَّ تُوضَعُ له البَغْضَاءُ في الأَرْضِ » .

އަދި مسلمٍ ގެ ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالى އަޅަކަށް ލޯބިވެވޮޑިގެން ފިނަމަ جبْريلގެފާނަށް ނިދާ އިއްވަވައެވެ. ފަހެ وحي ކުރައްވަވައެވެ.

ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ މިވަނީ އަޅަކަށް ހުއްސަވާ ވެގެންވިއްޖެއެވެ. ފަހެ ކަލޭގެފާނު އެމީހަކަށް ޙުބް ކުރައްވާށެވެ. ދެން جبْرِيل ގެފާނު އެމީހަކަށް ޙުބް ކުރައްވައެވެ. ދެން އުޑުގެ އަހުލު ވެރިންނަށް އިޢުލާން ކުރައްވައެވެ. ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالىމިވަނީ އަޅަކަށް ހުއްސަވާ ވެގެންވިއްޖެއެވެ. ފަހެ ތިޔަބައިމީހުން އެމީހަކަށް ޙުބްކުރާށެވެ. ދެން އުޑުގެ އަހުލުވެރިން އެމީހަކަށް ޙުބް ކުރައެވެ. ދެން ބިމުގައި އެމީހާގެ مقبولކަން ލިބިގެން ލައްވައެވެ.

އަދި الله سبحانه وتعالىއަޅަކަށް ކޯފާވެވަޑައިގަންނަވާނަމަ ޖިބްރީލްގެފާނަށް ނިދާ ކުރައްވައެވެ. އަދި وحي ކުރައްވައެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ މިވަނީއަޅަކަށް ކޯފާވެވަޑައިގެންނެވިއެވެ. ފަހެ ކަލޭގެފާނު އެމީހަކަށް ކޯފާވެގެން ނުރުހުންވާށެވެ. ދެން ޖިބްރީލްގެފާނު އެމީހަކަށް ކޯފާވެގެން ނުރުހުންވެވޮޑިގެންވެއެވެ. އަދި އުޑުގެ އަހުލުވެރިންނަށް إعلان ކުރައްވައެވެ. ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالىމިވަނީ އަޅަކަށް ކޯފާވެ ވަޑައިގެންވެއްޖެއެވެ. ފަހެ ތިޔަބައިމީހުން އެމީހަކަށް ކޯފާވެ ނުރުހުންވާށެވެ. ދެން އުޑުގެ އަހުލުވެރިން ކޯފާވެއެވެ. ދެން ބިމުގައި ނުރުހުންކަން ލިބިގެން ލައްވައެވެ.

388- وعن عائشةَ رضي اللَّهُ عنها ، أَن رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، بعَثَ رَجُلاً عَلَى سرِيَّةٍ ، فَكَانَ يَقْرأُ لأَصْحابِهِ في صلاتِهِمْ ، فَيخْتِمُ ب { قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ } فَلَمَّا رَجعُوا ، ذَكَروا ذلكَ لرسولِ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، فقال : « سَلُوهُ لأِيِّ شَيءٍ يَصْنَعُ ذلكَ ؟ » فَسَأَلوه ، فَقَالَ : لأَنَّهَا صِفَةُ الرَّحْمَنِ ، فَأَنَا أُحِبُّ أَنْ أَقْرَأَ بِهَا، فقال رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « أَخْبِرُوهُ أَنَّ اللَّه تعالى يُحبُّهُ » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވާ عائشةَ ގެފާނުގެ ރިވާއިން ބަޔާންވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم،ސަރިއްޔާއެއްގެ ވެރިޔަކަށް މީހަކު އިސްކޮށްލައްވައި ފޮނުއްވިއެވެ. ދެން މިނާ ސަޙާބާގެ މީހުންނާއިގެން އިމާމުވެ ނަމާދު ކުރަވާއިރު قران ކިޔެވުން ނިންމަވަނީ إخلاصސޫރަތުގެ قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ ގެ ހަރްފުގެ މައްޗަށެވެ. ދެން މިބައިމީހުން އެނބުރި އައުމުން މިވާހަކަ رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އަށް ހުށަހެޅުއްވިއެވެ. އެހިނދު رسول صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އޭނާ ކުރަން އެކަން އެގޮތަށް ކުރައްވީ ކީއްވެގެންތޯ؟ ސުވާލު ކުރައްވާށެވެ. ދެން އެބަޔަކުން އޭނާ ކުރަން ސުވާލު ކުރެއްވިއެވެ. ދެން އޭނާ ޖަވާބުގައި ދެންނެވިއެވެ. ސަބަބަކީ އެއީ رحمان ގެ (އެބަހީ الله ގެ) ސިފަފުޅަކަށްވީމައެވެ. އަހަރެން ކަމުން މިސޫރަތް އަސްފުޑު ކިޔުމުން ލޯބިވާކަމަށެވެ. އެހިނދު رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث

ކުރެއްވިއެވެ. އޭނާއަށް ޒަބަރުދޭނޭވެ. ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالىއޭނާއަށް ހީބަވި ވޮޑިގަންނަވަ
އެވެ.

48- باب التحذير من إيذاء الصالحين والضعفة والمساكين

صالح އަޅުތަކުންނާއި ބަލިކަށިމީހުންނާއި مسكين ންނަށް ދުއްތާކުރުމުގެ ނުރައްކަލުގެ މައްޗަށް އިންޒާރު ކުރެވިގެންވާ ބާބު.

قَالَ الله تَعَالَى : ﴿ وَالَّذِينَ يُؤْذُونَ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ بِغَيْرِ مَا اكْتَسَبُوا فَقَدِ احْتَمَلُوا بُهْتَاناً وَإِثْماً مُبِيناً ﴾ [الأحزاب : 58] ،

އަދި އެއުރެން ހަދައިފައިނުވާ ކަމަކާ ނުލައި مؤمن ފިރިހެނުންނާއި مؤمن އަންހެނުންނަށް އުނދަގޫކުރާ މީހުން (ދަންނާށެވެ!) ފަހެ، ހަމަކަށަވަރުން، އެއުރެންނީ ބޮހުތާން ދޮގުހަދައި ފާޅުގައިވާ ފާފައެއް ހިފައިގަތީ ބަޔެކެވެ.

وَقالَ الله تَعَالَى : ﴿ فَأَمَّا الْيَتِيمَ فَلا تَقْهَرْ وَأَمَّا السَّائِلَ فَلا تَنْهَرْ ﴾ [الضحى : 9-10] .

ދަންނާށެވެ! ފަހެ، ކަލޭގެފާނު ޔަތީމުކުއްޖާ ނިކަމެތިކޮށް ނުހައްދާށެވެ. ދަންނާށެވެ! ފަހެ، ކަލޭގެފާނު އެދި އަންނަ މީހާއަށް، ކަލޭގެފާނު ނުބައިބަހުން ބަސްބުނެ ވިދާޅުނުވާށެވެ!

وأما الأحاديث فكثيرة منها حديث أبي هريرة رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ في الباب قبل هذا (انظر الحديث رقم 385) (من عادى لي ولياً فقد آذنته بالحرب) ومنها حديث سعد بن أبي وقاص رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ السابق (انظر الحديث رقم 260) في باب ملاطفة اليتيم، وقوله صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم (يا أبا بكر لئن كنت أغضبتهم لقد أغضبت ربك) (انظر الحديث رقم 261) .

އަދި ދަންނަވާލަމެވެ. މި ބާބުގައި އައިސްފައިވާ حديثތައް ވަރަށް ގިނައެވެ. އޭގެތެރެއިން ހިމެނޭ އެއް حديث އަކީ އިސްވެދިޔަ أبو هريرة ގެ ރިވާއިން ބަޔާންވެގެންވާ އަދި ޤުދުސީ حديثއެވެ. (386 ނަންބަރު حديثއަށް ބައްލަވާށެވެ.) އެ حديثގައި ވަނީ "ތިމަންރަސްކަލާނގެ ވަލީވެރި ބޭކަލަކާއި ދުޝްމަނުވެރިކަން އުފައްދާ މީހާއާއި ތިމަންރަސްކަލާނގެ ހަނގުރާމަ ކުރުމަށް ވާހަކަ إعلان ކުރައްވަމެވެ. މިފަދައިންނެވެ. އަދި

އެބާބުގައިހިމެނޭ އަނެއް حديثއަކީ އިސްލާމްވެގެންތިބިމީހުންނަށް ތަރުޙީބުދޭން ރިވާވެފައިވާ ހަދީޘެކެވެ. މިއަދަށް ބަލާއިރު ސަޢުދުބުނު މާލިކު رضي الله عنهު އެވެ. ޙަދީޘް ރިވާވެފައިވާ سعد بن أبي وقاص ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވާ ހަދީޘެއް ކަމުގައި ވާ حديثއެވެ. އަދިވެސް ހިމެނޭ އަނެއް حديث އަކީ نَبيّ ގެ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّمގެ ބަސްފުޅު" ގެ ابو بكرގެ ފަރާތުން. މިބާ އަށާރަވަނަ ތަރުޖަމާކޮށްދެއްވި އެހެންވެސް ހަދީޘްތަކެއް މިބާބުން ހިއްސާކުރަށް ބަލާނީ ތަރުޖަމާނުގެ ބާބުގައިވެއެވެ. ތަސްބީތުކުރެވޭ ކަމުގެ އިސްލާމްދީނުގެ ދަލީލުތަކެވެ. (260 ނަންބަރު حديث އަށް ބައްލަވާށެވެ.)

389- وعن جُنَدَبِ بنِ عبد اللَّه رضي اللَّه عنه قال : قال رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « مَنْ صَلَّى صَلاَةَ الصُّبْحِ ، فَهُوَ في ذِمَّةِ اللَّه ، فَلا يَطْلُبَنَّكُمْ اللَّهُ مِنْ ذِمَّتِهِ بِشَيءٍ ، فَإِنَّهُ مَنْ يَطْلُبْهُ مِنْ ذِمَّتِهِ بِشَيءٍ ، يُدْرِكْهُ ، ثُمَّ يَكُبُّهُ عَلى وَجْهِهِ في نَارِ جَهَنَّمَ » رواه مسلم .

މާތް الله ރުއްސެވުން ލިބިވަޑައިގަންނަވާ جُنَدَب بن عبد اللَّه ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވާ ހަދީޘެކެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم، حديث ކުރައްވައިފިއެވެ. ފަތިސްނަމާދު (جماعةގައި) ކުރުމަކީ ފަރަ ގެއްލި ފަރާތަކީ الله ގެ ذِمَّة ދަށުގައެވެ. ފަރަ މިޒިންމާއިން ކުރިމަތިލާއިރު ސަލާމަތްވާ ނޫނަސް ހަމައެކަނި ފަހަރެއް. މިހެން ވެއްޖެނަމަ ހިތްވަރުވެސް ނަސީޙަތްތަކެއް ތިބިނަމަ އެކަމަކަށް ގޮތްވަނީ الله سبحانه وتعالى އެމީހާގެ ގެއްލުން ހިއްސާވެ ޒިންމާގެ ނަނަވެނެވެ. ދުނި އިއްޔަފަހު އެމީހާ ނަރަކައިގެ ތެރެއަށް އަނބުރާ ހޭލުމަށް ހުއްޓުވާށެވެ.

49– باب إجراء أحكام الناس على الظاهر

وسرائرهم إلى الله تعالى

މީސްތަކުންގެ ބޭރުފުށުން ފެންނަ عمل ތަކުގެ މައްޗަށް ޙުކުމް ކުރުމާއި އެމީހުންގެ ސިއްރު ކަންތައް ހަވާލުކުރުން ހިތުގައި ސިއްރުކޮށްވާ ކަންތައްތަކުގެ حقيقة އަށް اللهގެ حضرةއަށް ދޫކޮށްލުން ބަޔާންކުރާ ބާބު باب

قَالَ اللهُ تَعَالَى : ﴿ فَإِنْ تَابُوا وَأَقَامُوا الصَّلاةَ وَآتَوُا الزَّكَاةَ فَخَلُّوا سَبِيلَهُم ﴾ [التوبة : 5] .
ފަހެ، އެއުރެން توبةވެ،ނަމާދު قائمކޮށް، زكاةދީފިނަމަ، ދެން އެއުރެން މިސްކީނުކަމާއި ދޫކޮށްލާށެވެ!

390- وعن ابن عمر رضي اللَّه عنهما ، أَن رسولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « أُمِرْتُ أَنْ أُقَاتِلَ النَّاسَ حَتَّى يَشْهَدُوا أَنْ لا إِلهَ إِلاَّ اللَّه ، وَأَنَّ مُحَمَّداً رسولُ اللَّهِ ، ويُقِيمُوا الصَّلاَةَ ، وَيُؤتوا الزَّكاةَ ، فَإِذَا فَعَلُوا ذلكَ ، عَصمُوا مِنِّي دِماءَهُمْ وَأَمْوالَهُمْ إِلاَّ بِحَقِّ الإِسْلامِ ، وحِسابُهُمْ عَلى اللَّه تعالى » متفقٌ عليه .

މާތްالله އެދެބައިކަލުންނަށް ރުއްސެވުންލެއްވި عبد اللّه بن عمر ގެ ފަރާތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديثކުރެއްވިއެވެ. މާތްالله ފިޔަވައި حق ގޮތުގައި އަޅުކަމަށް ވެވޭ އެހެން އިލާހަކު ނުވާކަމަށާއި އަދި مُحَمَّد ގެފާނަކީ اللهُ ގެ ރަސޫލާ ކަމަށް ހެކިވުމާއި އަދި ނަމާދު قائمކުރުމާއި ޒަކާތް ދިނުމަށްދާންދެން ދެން މީސްތަކުންނާއި ހަނގުރާމަ ކުރުމަށް ތިމަންކަލޭގެފާނަށް އަމުރުކުރެވިގެންވެއެވެ. ފަހެ އެމީހުން އެކަންތައް ކޮށްފިނަމަ އެމީހުންގެ ލޭތަކާއި އެމީހުންގެ މުދާ ވަނީ إسْلاَمِދީނުގެ حقّއެއްގެ މައްޗަށް މެނުވީ ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ އަތްޕުޅުން ސަލާމަތްކަން ލިބިގެންނެވެ. އަދި އެމީހުންގެ حِسَابُ ބަލައްވާ ވާޖިބުވެގެންވަނީ الله سبحانه وتعالىގެ حضرة އަށެވެ.

391- وعن أَبي عبدِ اللَّه طَارِقِ بن أُشَيْمٍ ، رضي اللَّه عنه ، قال : سمعتُ رسولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يَقُولُ : « مَنْ قال لا إِلهَ إِلاَّ اللَّهُ محمدا رسولُ اللَّه ، وَكَفَرَ بِما يُعْبَدُ مِنْ دُونِ اللَّهِ ، حَرُمَ مالُهُ وَدَمُهُ ، وَحِسابُهُ على اللَّه تعالى » رواه مسلم.

މާތް الله ރުއްސެވުންލެއްވި عبد الله طارِق بن أشْيَم ގެ ފަރާތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ތިމަންނަ އަޑުއިވީމެވެ. އާދޭސްފުޅުން حديث ކުރެއްވިއެވެ. لاَ إلهَ إلاَّ الله ގެ ކަލިމަ (ދުލުން ކިޔައި) އަދި الله ފިޔަވައި އަޅުކަން ވެވޭ އެހެން ހުރިހާ ތަކެއްޗަކަށް އިންކާރު ކުރެއްޖެނަމަ އެމީހެއްގެ ލޭއާއި އަދި އެމީހެއްގެ މުދާތަކަށް ހުރުމަތްތެރިވާ ވެއްޖެއެވެ. އަދި އެމީހެއްގެ حِسَاب ބަލައްވާ ވާޖިބުވެގެން ވަނީ الله سبحانه وتعالى ގެ حضرة އަށެވެ.

392- وعن أَبي مَعْبدٍ المِقْدَادِ بنِ الأَسْوَدِ ، رضي اللَّه عنه ، قال : قلت لِرسُول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : أَرَأَيْتَ إِنْ لَقيتُ رَجُلاً مِنَ الكُفَّارِ ، فَاقْتَتَلْنَا ، فَضرَبَ إِحْدَى يَدَيَّ بالسَّيْفِ ، فَقَطَعهَا ثُمَّ لاذَ مِنِّي بشَجَرَةٍ ، فقال : أَسْلَمْتُ للَّهِ ، أَأَقْتُلُهُ يا رسولَ اللَّه بَعْدَ أَنْ قَالَها ؟ فقَالَ : « لا تَقْتُلْهُ » ، فَقُلْتُ يا رسُولَ اللَّهِ قطعَ

إحدَى يَدَيَّ ، ثُمَّ قال ذلكَ بَعْدَما قَطعَها ؟ فقال : « لا تَقْتُلْهُ ، فإِنْ قَتَلْتَهُ ، فَإِنَّهُ بِمنزِلَتِكَ قَبْلَ أنْ تَقْتُلَهُ . وَإِنَّكَ بِمَنْزِلَتِهِ قَبْلَ أَنْ يَقُولَ كَلِمَتَهُ التي قال» متفقٌ عليه.

ومعنى « إِنَّهُ بِمَنْزِلَتِك » أَيْ : مَعْصُومُ الدَّمِ مَحْكُومٌ بِإِسْلامِهِ ، ومعنى « إِنَّكَ بِمَنْزِلَته » أَيْ : مُبَاحُ الدَّمِ بِالْقِصَاصِ لِوَرَثَتِهِ ، لا أَنَّهُ بِمَنْزِلَتِهِ فِي الْكُفْرِ ، والله أعلم .

ދާރުﷲ ޢުމަރު ސުވަނިޔާއިން ابو معبد المقداد بن الأسْود ގެ ރިވާޔަތެއް ޙަދީޘްކުރެވިއްޖެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ބިމަސްނަ (އަޅުގަނޑު ދެކެން) رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّمއަށް ދަންނަވައިން ދެންނެވީމެވެ. އަ اللهގެ رسولއާއެވެ. ބިމަސްނާއި ކާފިރަކާއި ބައްދަލުވެ ތިމާ ދެމެދު ހަނގުރާމަވެރިވެއްޖެއްޔާ އޭނާ ބިމަސްނަ އަޅުއްބައި [illegible] ކަޑާ ތިރީގައި ފިލާވެ ގަހެއް ދަށުގައި ނިސްބަތްވެ ބިމަސްނަ އިސްލާމު ވީއެވެ [illegible]؟ ދެން އަހަރެން ކޮށް ކަމެއް قتل ކުރުން ހުއްދަވޭތޯ؟ ދެން އަޅުގަނޑު [illegible] حديث ކުރެއްވިއެވެ. ބިހާ އޭނާ قتل ނުކުރާށެވެ. ދެން ބިމަސްނަ ދަންނަވައިފިއެވެ. އަ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. ބިމަސްނަ އަޅުގެ އޭނާ ބިމަސްނަ [illegible] ދެން ބިމަސްނަ އަތް ބިމަސްނަ [illegible] ދެން އޭނާ އެހެން ބިމަނާއެވެ. ދެން حديثކުރެއްވިއެވެ. އޭނާ قتل ނުކުރާށެވެ. އޭނާ އަހަރެމެން ކުރިން قتلކުރުމުގެ ކުރިން ތިބާ ހުރީ ބިހާ އޭނާ قتلކުރުމުގެ ކުރިން [illegible] ބިހާ އެނގޭނެއެވެ. އަދި އޭނާ އަހަރެމެން ކުރިން ހުރި [illegible] ބިހާ [illegible] ހިނގައިދާނެއެވެ.

393- وعن أُسامةَ بنِ زَيْدٍ ، رضي اللَّه عنهما ، قال : بعثَنَا رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم إلى الحُرَقَةِ مِنْ جُهَيْنَةَ ، فَصَبَّحْنا الْقَوْمَ عَلى مِياهِهِمْ ، وَلحِقْتُ أَنَا وَرَجُلٌ مِنَ الأَنْصَارِ رَجُلاً مِنهُمْ فَلَمَّا غَشِيناهُ قال : لا إِلهِ إلاَّ اللَّه ، فَكَفَّ عَنْهُ الأَنْصارِيُّ ، وَطَعَنْتُهُ بِرُمْحِي حَتَّى قَتَلْتُهُ ، فَلَمَّا قَدِمْنَا المَدِينَةَ ، بلَغَ ذلِكَ النَّبيَّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، فقال لِي : « يا أُسامةُ أَقَتَلْتَهُ بَعْدَ ما قَالَ : لا إِلهَ إِلاَّ اللَّهُ ؟ قلتُ : يا رسولَ اللَّه إِنَّمَا كَانَ مُتَعَوِّذاً ، فَقَالَ : « أَقَتَلْتَهُ بَعْدَ مَا قَالَ لا إِلهَ إِلاَّ اللَّهُ؟،» فما زَالَ يُكَرِّرُهَا عَلَيَّ حَتَّى تَمنَّيْتُ أَنِّي لَمْ أَكُنْ أَسْلَمْتُ قَبْلَ ذلِكَ الْيَوْمِ . متــفقٌ عليه .

وفي روايةٍ : فَقالَ رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « أَقَالَ : لا إِلهَ إِلاَّ اللَّهُ وَقَتَلْتَهُ ؟، قلتُ : يا رسولَ اللَّهِ ، إِنَّمَا قَالَهَا خَوْفاً مِنَ السِّلاحِ ، قال : « أَفَلا شَقَقْتَ عَنْ قَلْبِهِ حَتَّى تَعْلَمَ أَقَالَهَا أَمْ لا؟،» فَمَا زَالَ يُكَرِّرُهَا حَتَّى تَمَنَّيْتُ أَنِّي أَسْلَمْتُ يَؤْمئذٍ .

« الحرقة » بضم الحاء المهملة وفتح الراء : بطن من جهينة القبيلة المعروفة ، وقوله متعوذاً: أي معتصماً بها من القتل لا معتقداً لها .

މާތް الله އެދުރުބޭފުޅާއާ ރުހިވޮޑިގަންނަވާށި أُسَامة بن زيدٍ ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ,جُهَيْنَة ޤަބީލާގެ حُرَقَة ނަމަކަށް ކިޔުނު قبيلة އާއި ހަނގުރާމައަށް ތިމަން ގޮސް ފަތިސްވެއްޖެއެވެ. ފަހެ ތިމަންމެން ފަތިހު ވަގުތުގައި ދިޔުމާއި އެމީހުންގެ ފެންބޮޑު ބައިގެ މައްޗަށް ހަނގުރާމަ ފެށިއްޖެއެވެ. އަދި ތިމަންނާ އާއި اَنْصَارى ބޭކަލުންގެ ތެރެއިން ބޭކަލަކާއި ދެމީހުންގެ ވެގެން އެމީހުންގެ މީހަކު ބަލަހައްޓައިފިއެވެ. އެމީހާ އަރިހުގައި لاَ إلهَ إلاَّ الله ގެ ކަލިމަތް ކިޔައިފިއެވެ. އެހެންވުމުން اَنْصَارى އާޔާއި ހަނގުރާމަ ހުއްޓާލާ ދޫކޮށްލައިފިއެވެ. އަދި ތިމަންނަ ކަޅިހަރާ ތިމަންނަގެ ދުރުދަނޑިން ހަހަރާ ކަތިލައިލީމެވެ. ފަހެ ތިމަންނަމެން އެނބުރި މަދީނާއަށް އައުމުން މިވާހަކަ رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އަށް އިވިވަޑައިގެންފިއެވެ. އެހެންވުމުން ތިމަންނާ حديث ކުރައްވައިފިއެވެ. އޭ أُسَامة އެވެ. އޭނާ لاَ إلهَ إلاَّ الله ގެ ކަލިމަ ކިޔުމަށްފަހުވެސް އޭނާ قتل ކުރި ހެއްޔެވެ؟ ތިމަންނަ ދަންނަވާލީމެވެ. އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. ހަތިޔާރުގެ ބިރުން އޭނާ އެހެން ބުނީ ސަލާމަތްވުމަށް ވާހަކަދެއްކީއެވެ. ފަހެ حديث ކުރައްވައިފިއެވެ. އޭނާ لاَ إلهَ إلاَّ الله ގެ ކަލިމަ ކިޔުމަށްފަހުވެސް قتل ކުރި ހެއްޔެވެ؟ މި ކަލާމް ބަސްފުޅު ތިމަންނާއަށް مخاطب ކުރައްވާ حديثކުރައްވަން ގެންދަވަން ވެއްޖެ ހިނދު ތިމަންނަ ހިތާ ހިތާ ބޭނުންވީ މިއަދު އިސްލާމްވީ މީހަކަށް ވާނަމަ ރަނގަޅެވެ. (އެބަހީ މިއަދު އިސްލާމްވެ ތިމަންނަ އެކަން ހެދުނީ ތިމަންނާގެ އިސްލާމް ގަބޫލު ކުރިއްޔާއެވެ.)

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. ފަހެ رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރައްވައިފިއެވެ. އޭނާ لاَ إلهَ إلاَّ الله ގެ ކަލިމަ ކިޔުމަށްފަހުވެސް އޭނާ قتل ކުރީ ހެއްޔެވެ؟ ތިމަންނަ ދަންނަވާލީމެވެ. އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. އޭނާ އެހެން ބުނީ ހަތިޔާރުގެ ބިރުންނެވެ. حديث ކުރައްވައިފިއެވެ. ތިބާއަށް ތިޔަ ކަން ތިޔަ ބުނީ ތި އޭނާގެ ހިތްފަޅާބަލައި ބެލިތަ ހެއްޔެވެ؟ ފަހެ رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم (ތިމަންނާއާ مخاطب ކުރައްވާ) އެ ކަލިމަ ތަކުރާރު ކުރައްވަމުން ގެންދަވަމުން ތިމަންނަ ހިތާހިތާ ބޭނުންވީމެވެ. ތިމަންނަ މިއަދު އިސްލާމްވާ މީހަކު ވީނަމަ ރަނގަޅުވީސް ހެއްޔެވެ!

394- وعن جُنْدبِ بنِ عبد اللَّه ، رضي اللَّه عنه ، أَنَّ رسولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم بعثَ بعْثاً مِنَ الْمُسْلِمِينَ إلِى قَوْمٍ مِنَ الْمُشْرِكِينَ ، وَأَنَّهُمْ الْتَقَوْا ، فَكَانَ رَجُلٌ مِنَ الْمُشْرِكِينَ إذا شَاءَ أَنْ يَقْصِدَ إلِى رَجُلٍ مِنَ

المُسْلِمِينَ قَصَدَ لَهُ فَقتَلَهُ ، وَأَنَّ رَجُلاً مِنَ المُسْلِمِينَ قَصَدَ غَفْلَتَهُ ، وَكُنَّا نَتَحَدَّثُ أَنَّهُ أُسَامَةُ بْنُ زَيْدٍ فَلَمَّا رَفَعَ عليه السَّيْفَ ، قال : لا إله إلاَّ اللَّهُ ، فقتَلَهُ ، فَجَاءَ الْبَشِيرُ إلى رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، فَسَأَلَهُ ، وأَخْبَرَهُ ، حَتَّى أَخْبَرَهُ خبَر الرَّجُلِ كَيْفَ صنَعَ ، فَدَعَاهُ فَسأَلَهُ ، فقال : « لِمَ قَتَلْتَهُ ؟ » فَقَالَ: يا رسولَ اللَّهِ أَوْجَعَ في المُسْلِمِينَ ، وقَتلَ فُلاناً وفُلاناً وسَمَّى له نَفراً وإِنِّي حَمَلتُ عَلَيْهِ ، فَلَمَّا رَأَى السَّيْفَ قال : لا إله إلاَّ اللَّهُ . قال رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « أَقَتَلْتَهُ ؟ » قال : نَعمْ ، قال : « فَكيْفَ تَصْنَعُ بلا إِله إِلاَّ اللَّهُ ، إِذا جاءَت يوْمَ القيامَةِ ؟ » قَال يا رسولَ اللَّه اسْتَغْفِرْ لي . قال : « وكيفْ تَصْنَعُ بِلا إِله إِلاَّ اللَّهُ، إِذا جاءَت يَوْمَ القِيامَةِ ؟ » فَجَعَلَ لا يَزيدُ عَلى أَنْ يَقُولَ : « كيفَ تَصْنَعُ بِلا إِلَهَ إِلاَّ اللَّهُ إِذا جاءَتْ يَوْمَ القِيامَةِ » رواه مسلم .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވި جندب بن عبد الله ގެ ރިވާޔަތުން ބަޔާންވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، މުސްލިމުންގެ لشكر އެއް مُشرِكُންގެ قبيلة އަކާއި ހަނގުރާމަކުރުމަށް ފޮނުއްވިއެވެ. އަދި މިދެ لشكر ބައްދަލު ކުރިއެވެ. ފަހެ مُشرِكُންގެ لشكرގައި އެބަދު ކަމުގަދަ ހަނގުރާމަވެރި ވީރަކު ހުއްޓެވެ. އޭނާ ބޭނުންވާ މީހަކު މުސްލިމުންގެ لشكرން ބޭނުން ވަގުތަކަށް قتل ކުރިއެވެ. މުސްލިމުން މުސްލިމުންގެ لشكرން މީހަކު މީނާ قتل ކުރުމަށް ގަސްދުކުރީ މީނާ غافل ކަމަށްވާ ވަގުތެއް ވީތޯ ބަލަމުން ގެންދިޔައެވެ. އަދި މިމުސްލިމުންގެތެރޭގައި ބޭނުންގެ ވަރަށް ރައްޓެހި ބޭކަލަކުވީ أُسامَةُ بْنُ زَيْد އެވެ. ފަހެ އެ صحابي އެމީހާއަށް ކަނޑިއުފުލުމުން އެމީހާ قتل ކުރެއްވުމަށް ހަމަޖެހިވަޑައިގަތުމުން لاَ إلهَ إلاَّ الله ގެ ކަލިމަ ދެއްކުން ކިޔައިފިއެވެ. މީހާ ކިޔުމުންވެސް އެ صحابي އޭނާ ގަތުލުކުރައްވައިފިއެވެ. ފަހެ އުފާވެރި ހަބަރެއް خبر ދެއްވި މީހާ رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އަރިހަށް ވަޑައިގެންފައެވެ. ފަހެ އަހުއްޓެވުން އޭނާ ކުރި خبرއެއް ސުވާލުކުރެއްވިއެވެ. އަދި އޭނާ ކަލިމަ ކިޔާ ގޮތް ދިޔަ ގޮތް خبرދެއްވިއެވެ. އެހެންވެ قتل ކުރި ގޮތް خبرދެއްވިއެވެ. ފަހެ އެހެށްޓެވުމަށް އެ صحابيގެންނެވިއެވެ. އަދި ސުވާލު ކުރެއްވިއެވެ. ފަހެ ވިދާޅުވިއެވެ. ކީއްވެ އޭނާ قتل ކުރީ ފަހެ ދުއްތޮޅުން ހައްޔަރުވީތޯ؟ ފަހެ އެ صحابي ދެންނެވިއެވެ. އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. އޭނާ ދުލަވާ މުސްލިމުން މަރާލިއެވެ. އަދި މިވެނި މިވެނި ބައެއްމީހުން قتل ކުރިއެވެ. އަދި އެ صحابي އެބައިމީހުންގެ ނަންތައް ދެއްވިއެވެ. (ވިދާޅުވިއެވެ.) މިހެންވެ ތިމަންނަ އޭނާ އާއި ހަމަލާ ދިނީމެވެ. އަދި ތިމަންނަގެ ކަނޑި ފެނުމުން (ބިރުން) އޭނާ لاَ إلهَ إلاَّ الله ގެ ކަލިމަ ކިޔައިފިއެވެ. رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. (އޭނާ އެކަލިމަ ކިޔުމުންވެސް) ތިބާ އޭނާ قتل ކުރީތޯ؟ އެ صحابي ދެންނެވިއެވެ. އާދެއެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. قيامة ދުވަހުން އޭނާ لاَ إلهَ إلاَّ الله ގެ

ކަލިމަތާއިގެން އަތުވެއްޖެނަމަ ދޫނީ ކޮން ޖަވާބެއް ހެއްޔެވެ؟ އަصحابي ދެންނެވިއެވެ. އާ اللهގެ ރަސޫލާއެވެ. ވިމަންނަގެ ފާފަފުއްސަވާ ދެއްވުމަށް اللهއަށް دعاءކޮށް ދެއްވާށެވެ. حديث ކުރައްވަވިއެވެ. އޭރު قيامة ދުވަހުން لاَ إلهَ إلاَّ الله ގެ ކަލިމަތާއި ގެން އަތުވެއްޖެ ނަމަ ދޫނީ ކޮން ޖަވާބެއް ހެއްޔެވެ؟ ފަހެ އަކާހަލާފުން އިޢާދު ބަސްފުޅެއް ވިދާޅުވިއެވެ. ވިދާޅުވުމުން ގެންދެވީވެސް ބަސްފުޅުގައި އެއީ قيامة ދުވަހުން لاَ إلهَ إلاَّ الله ގެ ކަލިމަތާއިގެން އަތުވެއްޖެނަމަ ދޫނީ ކޮން ޖަވާބެއް ހެއްޔެވެ؟ މިބަސްފުޅު އަކަންޏެވެ.

395- وعن عبدِ اللَّه بنِ عتبة بن مسعودٍ قال : سمِعْتُ عُمَر بْنَ الخَطَّابِ ، رضي اللَّه عنه يقولُ: « إنَّ نَاساً كَانُوا يُؤْخَذُونَ بالوَحْيِ في عَهْدِ رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، وإِنَّ الوَحْيَ قَدِ انْقَطَعَ، وإِنَّمَا نَأْخُذُكُمُ الآنَ بما ظَهَرَ لَنَا مِنْ أَعْمَالِكُمْ ، فَمَنْ أَظْهَرَ لَنا خَيْراً ، أَمَّنَّاهُ ، وقرَّبناه وَلَيْس لنَا مِنْ سَرِيرَتِهِ شيءٌ ، اللَّهُ يُحاسِبُهُ في سرِيرَتِهِ ، ومَنْ أَظْهَرَ لَنَا سُوءاً ، لَمْ نأْمنْهُ ، وَلَمْ نُصَدِّقْهُ وإِنْ قال إِنَّ سَرِيرَتَه حَسَنَةٌ » رواه البخاري .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި عبد الله بن عتبة بن مسعود ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި عمر بن الخطاب ވިދާޅުވަނިކޮށް ވިމަން އަޑުއިވިއެވެ. އަصحابي ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ ދުވަސްވަރު ބައެއްމީހުން ކުރި ގޯސްކަސްތަކެއް ފާޅުއަރުވަމުން ގެންދިޔައީ وحيގެ ޒަރިއްޔާއިންނެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން وحيބޭވުމާލުން (އަކާކިގެފާނު ސޯވުރެގެ ވަޢިދެއްގެވުމުން) ހުއްޓިގެން ހިނގައްޖެއެވެ. އަދި އަހަރުމެން ތިމަންމެންގެ (ވަރިކަމުގެ) ފުރާވުން ތިޔަބައިމީހުންނަށް މެދު ނިންމާ ނިންމުންތައް ތިމަންމެންނަށް ތިޔަބައިމީހުންގެ ބޭރުފުށުން ފެންނަ ޢަމަލުތަކުގެ މައްޗަށެވެ. ފަހެ ތިޔަބައިމީހުންގެ ރަނގަޅު عملތައް ދައްކާ މީހަކަށް އަމާނާއި އަމާންތެރިކަމާއި ގާތްކަމާއި ތިމަންމެން قبولކުރާ ހިނދެވެ. އަދި ތިމަންމެންގެ މަޖިލިސް ތިޔަކުން ގަތުކޮށް ހިނދުވެ. އަދި އެމީހުންގެ އަތުން ފުރެހުނީގޮތް ބަލާ تحقيق ކުރާކަށް ތިމަންމެން ބޭނުމެއްނުވެއެވެ. އެމީހުންގެ އަތުން ފުރެހުނީ ބާރަކުދިނުވަކަލަތުގެ ރިސްކު ވެރިއެއްކަމުގައި ވެސް ވުމަކީ اللهއަށެވެ. އަދި ތިމަންމެންނަށް ބޭރުފުށުން ނުބައި عملތައް ދައްކާފައިވާ މީހާ އެއީ ބޭނުމެއް ނުކުރާނެއެވެ. އަދި އޭނާ އަމާނާ عملތައް ފެނުމަކީ ބޭނުންތަކެއް ނަމަވެސް އޭނާގެ ބާތިނުގެ ހަގީގަތް ރަނގަޅުކަމަށް ބުނެފައިވީނަމަވެސް އޭނާ قبول ނުކުރާނެއެވެ.

50- باب الخوف

ﷲ އަށް ބިރުވެތިވުމުގެ މުހިއްމުކަން ބަޔާންކޮށްދޭ باب

قَالَ اللهُ تَعَالَى : ﴿ وَإِيَّايَ فَارْهَبُونِ ﴾ [البقرة : 40] ،

އަދި ހަމައެކަނި ތިމަންރަސްކަލާނގެއަށް ތިޔަބައިމީހުން ބިރުވެތިވާށެވެ!

وَقَالَ اللهُ تَعَالَى : ﴿ إِنَّ بَطْشَ رَبِّكَ لَشَدِيدٌ ﴾ [البروج : 12] ،

ހަމަކަށަވަރުން، ކަލޭގެފާނުގެ ވެރިރަސްކަލާނގެ ހިއްޕެވުމާ ހިއްޕެވުމަކީ، ގަދަފަދަވެގެންވާ ހިއްޕެވުމެއްކަން ކަށަވަރެވެ.

وَقَالَ اللهُ تَعَالَى : ﴿ وَكَذَلِكَ أَخْذُ رَبِّكَ إِذَا أَخَذَ الْقُرَى وَهِيَ ظَالِمَةٌ إِنَّ أَخْذَهُ أَلِيمٌ شَدِيدٌ إِنَّ فِي ذَلِكَ لآيَةً لِمَنْ خَافَ عَذَابَ الآخِرَةِ ذَلِكَ يَوْمٌ مَجْمُوعٌ لَهُ النَّاسُ وَذَلِكَ يَوْمٌ مَشْهُودٌ وَمَا نُؤَخِّرُهُ إِلاَّ لأَجَلٍ مَعْدُودٍ يَوْمَ يَأْتِ لا تَكَلَّمُ نَفْسٌ إِلاَّ بِإِذْنِهِ فَمِنْهُمْ شَقِيٌّ وَسَعِيدٌ فَأَمَّا الَّذِينَ شَقُوا فَفِي النَّارِ لَهُمْ فِيهَا زَفِيرٌ وَشَهِيقٌ ﴾ [هود : 102-106] ،

ރަށްތަކު (އެބަހީ: ރަށްތަކުގެ أهل ވެރިން) އަނިޔާވެރިވެގެންވާ حال، ކަލޭގެފާނުގެ ވެރި ރަސްކަލާނގެ އެ ރަށްތަކު ހިއްޕެވިނަމަ، އެކަލާނގެ ހިއްޕެވުމަކީ، އެފަދައިންނެވެ. ހަމަކަށަވަރުން، އެކަލާނގެ ހިއްޕެވުމަކީ، ވޭންދެނިވި ގަދަފަދަ ކަމެކެވެ. ހަމަކަށަވަރުން، آخرة ގެ عذابއަށް ބިރުވެތިވާ މީހަކަށް އެކަމުގައި ހަމަކަށަވަރުން ހެކިއެއް ވެއެވެ. އެއީ، އެދުވަހަކީ ހުރިހާ މީސްތަކުން އެއްކުރެވޭ ދުވަހެވެ. އަދި އެއީ (އެދުވަހަކީ) ދެކޭނެ ދުވަހެކެވެ. އަދި عدد ކުރެވިފައިވާ މުއްދަތަކަށް މެނުވީ، ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެދުވަސް ފަސްކޮށް ނުލައްވަމެވެ. އެދުވަސް އައުމުން، އެކަލާނގެ إذن ލިބިގެންނޫނީ، އެއްވެސް نفس އަކަށް ބަހެއްވެސް ނުބުނެވޭނެއެވެ. ފަހެ، އެބައިމީހުންގެ ތެރެއިން ނުބައިމީހުން ވެއެވެ. ފަހެ، އެބައިމީހުންގެ ތެރެއިން ނުބައިމީހުންނާއި ބާއްޖަވެރިން ވެއެވެ! ފަހެ، ނުބައިވެރިން ވާނީ، ނަރަކައިގައެވެ. އެތަނުގައި އެބައިމީހުންނަށް ނާރާގެ ގަދައަޑާއި އެބަހަރުން ނާރާ ނޭވާގެ އަޑާ އެއްގަލަ ހުންނާނެއެވެ.

وَقَالَ اللهُ تَعَالَى : ﴿ وَيُحَذِّرُكُمُ اللهُ نَفْسَهُ ﴾ [آل عمران : 28] ،

އަދި، الله އެކަލާނގެ عقابއަށް ތިޔަބައިމީހުން ބިރުވެތި ކުރައްވައެވެ.

وَقالَ اللهُ تَعَالَى : ﴿ يَوْمَ يَفِرُّ الْمَرْءُ مِنْ أَخِيهِ وَأُمِّهِ وَأَبِيهِ وَصَاحِبَتِهِ وَبَنِيهِ لِكُلِّ امْرِئٍ مِنْهُمْ يَوْمَئِذٍ شَأْنٌ يُغْنِيهِ ﴾ [عبس : 34-37] ،

(އެދީ)މީހާ އޭނާގެ أخ އާގެ ކިބައިންނާއި، އޭނާގެ މަންމައާއި ބައްޕާގެ ކިބައިންނާއި، އޭނާގެ އަނބިމީހާއާއި، ދަރިންގެ ކިބައިން ފިލާނޭ ދުވަހެވެ. އެދުވަހުން ކޮންމެ މީހަކަށް، އޭނާ އަމިއްލައަށް ކިފާޔަތް ކުރާނެ ކަމެއް ހުންނާނެއެވެ.

وَقالَ اللهُ تَعَالَى : ﴿ يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمْ إِنَّ زَلْزَلَةَ السَّاعَةِ شَيْءٌ عَظِيمٌ يَوْمَ تَرَوْنَهَا تَذْهَلُ كُلُّ مُرْضِعَةٍ عَمَّا أَرْضَعَتْ وَتَضَعُ كُلُّ ذَاتِ حَمْلٍ حَمْلَهَا وَتَرَى النَّاسَ سُكَارَى وَمَا هُمْ بِسُكَارَى وَلَكِنَّ عَذَابَ اللهِ شَدِيدٌ ﴾ [الحج : 1-2]،

އޭ މީސްތަކުންނޭވެ! ތިޔަބައިމީހުންގެ ވެރިރަސްކަލާނގެއަށް ތިޔަބައިމީހުން تقوى ވެރިވާށެވެ! ހަމަކަށަވަރުން، قيامة ދުވަހުގެ ބިންހެލުމަކީ ބޮޑުވެގެންވާ ކަމެކެވެ. ތިޔަބައިމީހުން އެ زلزلة ފެންނަ ދުވަހު، ކިރުދަރިން އެއުރެންގެ މައިން ހަނދާން ނައްތާލާނެއެވެ، މާބަނޑު އަންހެނުން އެއުރެންގެ ބަނޑުގައި އޮތް ދަރިވަރި، އަދި މީސްތަކުން މަސްތުވެފައިވާ ހެން ތިބޭ ބައެއް ފެނިގެން ދާނެއެވެ. ނަމަވެސް އެއުރެންނަކީ، މަސްތުވެފައިވާ މީހުން ނޫނެވެ. އެހެނަސް ކަލާނގެ الله ގެ عذاب ގަދަފަދައިއެވެ.

وَقالَ اللهُ تَعَالَى : ﴿ وَلِمَنْ خَافَ مَقَامَ رَبِّهِ جَنَّتَانِ ﴾ [الرحمان : 46] ،

އެމީހާގެ ވެރިރަސްކަލާނގެ حضرة ގައި ހުންނަންޖެހޭ ހުރުމަތުގެ، ބިރުވެތިވެއްޖެ މީހާއަށް ދެސުވަރުގެ ހުއްޓެވެ.

ދަންނައެވެ. جنتان ގެ މުރާދަކާއި ގުޅިގެން حديثއެއް ގައިވެއެވެ. جنتان ގެ މުރާދަކީ ސުވަރުގެގެ އިމާރާތްތަކާ ދުރުބިމުގައިވާ ބައެއް އެއިން ކޮންމެ ބައެއް ދަރަޖަގެ ދުރުމުން ވެއެވެ.

ބުނެވެއެވެ. جنتان ގެ މުރާދަކީ ދެސުވަރުގެއެވެ. އެއީ ސުވަރުގެގައި އުޅުނުމެވެ. އަނެއް ސުވަރުގެގައި އޭނާގެ އަހުލުވެރިންނެވެ.

ބުނެވެއެވެ. جنتان ގެ މުރާދަކީ އެއްގަނޑުވާރި އެއްބަޔަކާއެވެ.

ބުނެވެއެވެ. جنتان ގެ މުރާދަކީ ގަސްތަކާއި މޭވާތަކާއި ...ވެއެވެ.

وَقالَ اللهُ تَعَالَى : ﴿ وَأَقْبَلَ بَعْضُهُمْ عَلَى بَعْضٍ يَتَسَاءلُونَ قَالُوا إِنَّا كُنَّا قَبْلُ فِي أَهْلِنَا مُشْفِقِينَ ، فَمَنَّ اللهُ عَلَيْنَا وَوَقَانَا عَذَابَ السَّمُومِ إِنَّا كُنَّا مِنْ قَبْلُ نَدْعُوهُ إِنَّهُ هُوَ الْبَرُّ الرَّحِيمُ ﴾ [الطور : 25-28]

އަދި އެބައިމީހުން އެކަކު އަނެކަކާ سوال ކުރަމުން، އެއްބައިމީހުން އަނެއްބަޔަކާ ކުރިމަތިލާނެއެވެ. އެބައިމީހުން ބުނާނެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން، ކުރިން ދުނިޔޭގައި، ދަރިންގެ أهل ވެރިންގެ ތެރޭގައި އަޅުގަނޑުމެން (الله ގެ عذاب އަށް) ބިރުވެތިވެގެން ހުރީމެވެ. ފަހެ الله ދުނިޔޭގައި އެއްޗެއް ހަދައިދީވޮޑިގެންފައިވެއެވެ. އަދި ސަމޫމުގެ عذابން ދުނިޔޭގައި ރައްކާތެރިކުރައްވައިފިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން، ކުރިން ދުނިޔޭގައި އެކަލާނގެއަށް އަޅުގަނޑުމެން ދުޢާކުރީމެވެ. ހަމަކަށަވަރުން، އެކަލާނގެއީ إحسان ތެރިވަންތަ رحيم ވަންތަ ކަލާނގެއެވެ.

وأما الأحاديث فكثيرة جداً فنذكر منها طرفاً، وبالله التوفيق:

މި موضوعއާއި ގުޅޭ حـــديثތައް ވަރަށް ގިނައެވެ. ދެން އޭގެ ތެރެއިން ބައެއް މިތަނުގައި ބަޔާންކުރަމެވެ. އަދި الله ގެ حضرة ން توفيق އަށް އެދެމެވެ.

396- عن ابنِ مسعودٍ ، رضي اللَّه عنه ، قال : حدثنا رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، وهو الصَّادِقُ المصدوقُ : « إِنَّ أَحَدَكُمْ يُجْمَعُ خَلْقُهُ في بَطْنِ أُمِّهِ أَرْبَعِينَ يَوْماً نُطْفَةً ، ثُمَّ يَكُونُ عَلَقَةً مِثْلَ ذلِكَ ، ثُمَّ يَكُونُ مُضْغَةً مثْلَ ذلِكَ ، ثُمَّ يُرْسَلُ المَلَكُ ، فَيَنْفُخُ فِيهِ الرَّوحَ ، وَيُؤْمَرُ بأَرْبَعِ كَلِماتٍ : بِكَتْبِ رِزقِهِ ، وَأَجلِهِ ، وَعملِهِ ، وَشَقيٌّ أَوْ سعِيدٌ . فَوَ الَّذِي لا إِله غَيْرُهُ إِنَّ أَحَدَكُمْ لَيَعْمَلُ عَمَلَ أَهْلِ الجَنَّةِ حَتَّى مَا يَكُونُ بَيْنَهُ وبَيْنَهَا إِلاَّ ذِراعٌ ، فَيَسْبِقُ عَلَيْهِ الْكِتابُ ، فَيَعْمَلُ بِعَمَلِ أَهْلِ النَّارِ ، فَيَدْخُلُهَا ، وَإِنَّ أَحَدَكُمْ لَيَعْمَلُ بِعَمَلِ أَهْلِ النَّارِ حَتَّى مَا يَكُونُ بَيْنَهُ وَبَيْنَهَا إِلاَّ ذِرَاعٌ ، فَيَسْبِقُ عَلَيْهِ الْكِتَابُ فَيَعْمَلُ بِعَمَلِ أَهْلِ الجَنَّةِ فَيَدْخُلُهَا » متفقٌ عليه .

ރަޟިﷲ ޢަންހު ސުންނަތުގައި عبد الله بن مسعود ގެ ރިވާޔަތް ކުރައްވާފައިވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ދުނިޔޭގެ ތެރެއިން حديثކުރެއް ކިޔައިދިން ދުއްވިއެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނަކީ ތެދުވެރި ބޭފުޅެއް އަދި އެކަލޭގެފާނަށް ތެދުވެރި ބުނެދެނި ސާދިޤުއެވެ. (حديث ކުރައްވައިފައެވެ.) ހަމަކަށަވަރުން

ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން ކޮންމެ މީހެއްގެ ޚަލްޤު އުފެދުނު ހިނގާ އަސްލު ޖަމާކުރެއްވުން އެމީހާގެ މަންމަގެ ބަނޑުގައި ސާޅީސް ދުވަސް ވަންދެން ނުޠްފާއެއްގެ ސިފަގައި ތިބެއެވެ. ދެން އެއަށްފަހު ސާޅީސް ދުވަސް ވަންދެން ގަނޑު ލޭގެ ސިފަގައި ތިބެއެވެ. ދެން އެއަށްފަހު ސާޅީސްދުވަސް ވަންދެން ގަނޑު މަސްގަނޑެއްގެ ސިފަގައި ތިބެއެވެ. ދެން އެއަށްފަހު މަލާއިކަތު ފޮނުއްވައެވެ. ދެން އަރުވައިލައްވާ ރޫޙު އަޅުއްވައެވެ. އަދި އަރުވައިލައްވާ ހަތަރު ކަލިމަތް ލިޔުއްވުމަށް އަމުރުކުރައްވައެވެ. (އެއީ) އެމީހާގެ رزق ލިޔުއްވުމަށެވެ. އަދި އެމީހާގެ އަޖަލު ލިޔުއްވުމަށެވެ. އަދި އެމީހާގެ ޢަމަލު ލިޔުއްވުމަށެވެ. އަދި އެމީހާގެ ބަދުނަސީބުކަން ނުވަތަ އަސްދުނަސީބުކަން ލިޔުއްވައެވެ. ފަހެ އެއިލާހު ފިޔަވާ حقّ ކަލަކު ނުވާ އިލާހަށް ހުވާކުރަމެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު ސުވަރުގޭގެ އަހުލުވެރިންގެ عملތައް ކުރަމުން ގޮސް އޭނާއާއި ސުވަރުގެއާއި ދެމެދު ދުރުމިނަކީ ކުޑަ މިނެއް ކަމުގައި ވާ ހިނދު ދެން ލިޔުއްވިފައިވާ ގޮތުގެ މަތިން އޭނާ ނަރަކައިގެ އަހުލުވެރިންގެ عملތަކެއް ކުރެއެވެ. އެހެންކަމުން އޭނާ ނަރަކައަށް ވަދެވޭނެއެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު ނަރަކައިގެ އަހުލުވެރިންގެ عملތައް ކުރަމުންގޮސް އޭނާއާއި ނަރަކައާއި ދެމެދު ދުރުމިނަކީ ކުޑަ މިނެއް ކަމުގައި ވާ ހިނދު އޭނާ ދެން ލިޔުއްވިފައިވާ ގޮތުގެ މަތިން އޭނާ ސުވަރުގޭގެ އަހުލުވެރިންގެ عملތަކެއް ކުރެއެވެ. އެހެންކަމުން އޭނާ ސުވަރުގެއަށް ވަދެވޭނެއެވެ.

397- وعنه قال : قال رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « يُؤْتَى بِجَهَنَّمَ يَوْمَئِذٍ لَهَا سَبْعُونَ أَلْفَ زِمَامٍ ، مَعَ كُلِّ زِمَامٍ سَبْعُونَ أَلْفَ مَلَكٍ يَجُرُّونَهَا » رواه مسلم .

އަދި އެ صحابيّ ގެ ރިވާއަތުން ރިވާކޮށްދެއްވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރައްވައިފިއެވެ. قيامةދުވަހުން ނަރަކަ ގެނެވޭނެ. އޭގައި ހަތްދިހަހާސް ވާގަނޑުއަޅާފައި ވާނެއެވެ. އަދި އެއިން ކޮންމެ ވާގަނޑެއްގައި ހަތްދިހަހާސް މަލާއިކަތުން ހިއްލާފައި ދަމާގެންނާނެއެވެ.

398- وعن النُّعْمَانِ بنِ بَشِيرٍ ، رضي اللَّه عنهما ، قال : سمِعتُ رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، يقول: « إنَّ أَهْوَنَ أَهْلِ النَّارِ عَذَاباً يَوْمَ الْقِيامَة لَرَجُلٌ يُوضَعُ في أَخْمَصِ قَدميْهِ جمْرَتَانِ يغْلي مِنْهُمَا دِمَاغُهُ مَا يَرى أَنَّ أَحداً أَشَدُّ مِنْه عَذَاباً ، وَإِنَّه لأَهْوَنُهُمْ عذَاباً » متفق عليه .

މާތް الله އެކަލޭގެފާނާ ރުހިވޮޑިގެންފާނުވާ النُّعْمَانِ بن بَشِير ގެ ރިވާއަތުން ރިވާކޮށްދެއްވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.

رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ތިޔަބަސް އަޑުއެހީމެވެ. އަހަރެމެންނަށް حديث ކުރައްވަވިއެވެ. ޤިޔާމަތްދުވަހުން އެންމެ ލުއި عذابގައި ވާނެ މީހާ އެމީހެއްގެ ދެފައިތިލަ ދަށުގައި އަލިފާނުގެ ދެ އަނގޮތްކަށި (ދަލުދަޅިކަށި) ކޮލޮވާ މީހާއެވެ. އެކަމުގެ ސަބަބުން މީހާގެ ސިކުނޑި ދިޔަވެ (ފުރަސްބައިތުރާ ހިހިރުން) ކަކާމުންނެވެ. އަދި ދިހާ ދަނާ ގަސްކަމެއް އެހާއްވުރެ ބޮޑު عذاب ލިބޭނެ އެހެން މީހަކު ނުހުންނާނެއެވެ. ނަމަވެސް (حقيقة ގައި) އެމީހާ ދެކެނީ ތިމަންނަށްވުރެ ބޮޑު عذاب ލިބޭ މީހަކު ނުވާކަމެވެ.

399- وعن سمُرةَ بنِ جُنْدب ، رضي اللَّه عنه ، أَن نبيَّ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « مِنْهُمْ مَنْ تَأْخُذهُ النَّارُ إِلى كَعْبَيهِ ، ومِنْهُمْ منْ تأْخُذُهُ إِلى رُكْبَتَيْهِ ، وَمِنْهُمْ منْ تَأْخُذُهُ إِلى حُجْزتِهِ ، ومِنْهُمْ منْ تَأْخُذُهُ إِلى تَرْقُوَتِهِ » رواه مسلم .

« الحُجْزَةُ » : مَعْقِدُ الإِزارِ تحْتَ السُّرَّةِ . و « التَّرْقُوَةُ » بفتحِ التاءِ وضم القاف : هِي العظْمُ الذِي عِندَ ثُغْــرةِ النَّحْرِ ، وللإِنْسَانِ ترْقُوَتانِ في جَانِبَي النَّحْرِ.

މާތްالله ރުއްސެވުންވާ سمُرةَ بنِ جُنْدب ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نَبِيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރައްވަވިއެވެ. ނަރަކަ ވެރިންގެ ތެރެއިން ބައެއްމީހުން އެބައިމީހުންގެ ފައިގެ ފުނބުލުކޮޅާ ހަމައަށް އަލިފާންގައިވާނޭ މީހުންނެވެ. އަދި ބައެއްމީހުން އެބައިމީހުންގެ ކަކޫއާ ހަމައަށް އަލިފާންގައިވާނޭ މީހުންނެވެ. އަދި ބައެއްމީހުން އެބައިމީހުންގެ ފޫރާހަމައަށް އަލިފާންގައި ވާނޭ މީހުންނެވެ. އަދި ބައެއްމީހުން އެބައިމީހުންގެ ކަރުގޮށްޓާހަމައަށް އަލިފާންގައި ވާނޭ މީހުންނެވެ.

400- وعن ابنِ عمر رضي اللَّه عنهما أن رسولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « يَقُومُ النَّاسُ لِرَبِّ العالِمِينَ حَتَّى يَغِيب أَحدُهُمْ في رَشْحِهِ إِلى أَنْصَافِ أُذُنَيه » متفقٌ عليه.

و « الرَّشْحُ » العرَقُ .

މާތް الله އެދެބޭކަލުންނާމެދު ރުއްސެވުން ލައްވާށި عبد الله بن عمرގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديثކުރައްވަވިއެވެ. ޤިޔާމަތްދުވަހު މީސްތަކުން عالمތަކުގެ ވެރިރަސްކަލާނގެ حضرةގައި ކޮޅަށް ތެދުވާނެއެވެ. އެގޮތުގައި ތިބޭ ތިބުމުގައި ބައެއްމީހުންގެ

ހަނިގަނޑުން އޮރަޓު ދަރުމަ ކަންތައްތަކަށް ހަމަޖެހިގެން ފެންގަނޑު އަރައިގެން ދާ ހުއްޓެވެ.

401- وعن أَنس ، رضي اللَّه عنه ، قال : خَطَبَنَا رَسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، خُطْبَةً ما سَمِعْتُ مِثْلَهَا قَطُّ ، فقال : « لَوْ تَعْلَمُونَ مَا أَعْلَمُ لَضَحِكْتُمْ قَلِيلا ولبَكَيْتمْ كَثِيراً» فَغَطَّى أَصْحابُ رسولِ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم وجُوهَهمْ ، وَلَهُمْ خَنِينٌ . متفقٌ عليه .

މާތްالله ރުއްސުންވޮޑިގެންވާ أنسގެފާނުގެ ރިވާއިން ބަޔާންވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އަޅުގަނޑުމެންނަށް ނަސޭހަތް ދެއްވިއެވެ. އެއީ ވަރަށް بلاغةވެރި އަދި عبرةވެރި ނަސޭހަތެއް ބަސްމަގެއް ވިދާޅުވަމުން ދެއްވިކަމުގެ އަޅުގަނޑުމެންނަށް ހަނދާނެއް ނުވެއެވެ. ދެން حديثކުރައްވައިދެއްވިއެވެ. ތިޔަބޭފުޅުން ތިމަންކަލޭގެފާނު އެނގޭ ގޮތަށް ތިޔަބޭފުޅުން (ނަރަކައިގެ އަޛާބާއި ޖަންނަތުގެ ނިޢުމަތްތަކާއި އަދި ޤިޔާމަތުގެ ހާލު ނުވަތަ ހުރިހާ ކަމެއް) އެނގޭނަމަ ތިޔަބޭފުޅުން ހީނުލާނެ މަދުކޮށް ކުޑަކޮށްވެ. އަދި ތިޔަބޭފުޅުން ރޮއިގަންނާނެ ގިނަގިނައިންނެވެ. ދެން (އެކަން حديث ކުރެއްވުމުން) އަސްޙާބުން އެބޭފުޅުންގެ މޫނުތައް ނިވާ ކުރައްވައިގެން ރޮއްވަން ފެށްޓެވުން ހިއްލެވުނު ކަމުގެ އަޑު އިވުނެވެ.

وفي رواية : بَلَغَ رسولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم عَنْ أَصْحابِهِ شَيءٌ فَخَطَبَ ، فقال : « عُرِضَتْ عَلَيَّ الجَنَّةُ والنَّارُ ، فَلَمْ أَر كَاليَوْمِ في الخَيْرِ وَالشَّرِّ ، ولَوْ تَعْلَمُونَ مَا أَعلَمُ لَضحِكْتُمْ قلِيلاً ، وَلَبَكَيْتُمْ كَثِيراً » فَما أَتَى عَلَى أَصْحَابِ رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يوْمٌ أَشَدُّ مِنْهُ غَطَّوْا رُؤُسهُمْ وَلَهُمْ خَنِينٌ .

« الخَنِينُ » بِالخاءِ المعجمة : هُوَ البُكَاءُ مَعَ غُنَّةٍ وَانْتِشَاقُ الصَّوتِ مِنَ الأَنْفِ .

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އަށް أَصْحاب ބޭކަލުންނާއި ބެހޭގޮތުން ބައެއް ކަންކަމުގެ خبرތައް ލިބިވަޑައިގެންފައެވެ. އެހިނދު ނަސޭހަތްތެރިވުމުން ފެށިގެންވިއެވެ. ދެން حديثކުރައްވައި އެވެ. ތިމަންކަލޭގެފާނަށް ސުވަރުގެއާއި ނަރަކައިގެ نعمةތަކާއި عذابތައް ދައްކަވައިފިއެވެ. އެހެންކަމުން ހެޔޮކަންތަކާއި ނުބައިކަންތައް ފެނުނުގޮތް އެއްވެސް ދުވަހަކު ނުދެކެމެވެ. އަދި ތިޔަބޭފުޅުން ތިމަން ކަލޭގެފާނަށް އެނގޭގޮތަށް އެނގޭނަމަ ތިޔަބޭފުޅުން ހީނުލާނެ މަދުކޮށް ގިނަގިނައިން ރޮއިގަންނާނެއެވެ. އަދި ރޮއްވުން ގިނަވެގެން ގެންދަވާނެއެވެ. މިހެން حديث ފުރުވާލެއްވުމުން أَصْحاب ބޭކަލުންނަށް މިދުވަސް ވަރަށް ހިތާމަވެރި ދުވަހަކަށް ވިއެވެ. އެހެންކަމުން އެބޭކަލުންގެ މޫނުތައް ނިވާކުރައްވައިގެންވެއެވެ. އަދި

ގިރިގިރިވުމި ދުންފިއްޖެވިއަވެ.

402- وعن المِقْدَاد ، رضيَ اللَّه عنه ، قال : سَمِعْتُ رسولَ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يَقُولُ : « تُدْنِي الشَّمْسُ يَومَ القِيَامَةِ مِنَ الخَلْقِ حتَّى تَكُونَ مِنْهُمْ كَمِقْدَارِ مِيل » قَالَ سُلَيمُ بْنُ عَامرٍ الرَّاوي عنْ المِقْدَاد : فَوَاللَّهِ مَا أَدْرِي ما يَعْنِي بِالميلِ ، أَمَسَافَةَ الأَرضِ أَمِ الميل الَّذي تُكْتَحَلُ بِهِ العيْنُ « فَيَكُونُ النَّاسُ عَلَى قَدْرِ أَعْمالِهِمْ فِي العَرَقِ ، فَمِنْهُمْ مَنْ يَكُونُ إِلى كعْبَيْهِ ، وَمِنْهُمْ مَنْ يَكُونُ إِلى رُكْبَتَيْهِ ، ومِنْهُمْ منْ يَكون إِلى حِقْوَيْهِ ومِنْهُمْ مَنْ يُلْجِمُهُ العَرَقُ إِلجاماً » وَأَشَارَ رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم بِيدِهِ إِلى فِيه . رواه مسلم .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވާ المقداد ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ތިމަން އަޑުއިއްސީމެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. قِيامة ދުވަހު އިރު މީސްތަކުންނާއި ދިމާއަށް ކައިރިވެގެންދާނެއެވެ. ދެން حديث ރިވާކުރެއްވި المقداد ގެ ދަރިވަރުކަމުގައިވާ سُلَيم بْنُ عَامر ވިދާޅުވިކަމުގައިވާ ބަސްކޮޅަކީ المقداد ވިދާޅުވިކަމަށް ރިވާ ކުރައްވައިވެއެވެ. މާތްالله ގަސަމް ހުރިހާ ބަސްކޮޅު. ދެ حديثގައި ދިމާވާގޮތް ބަސްތަކުން ބަސްކޮޅުގެ މާނަކުރުމާ ބެހޭގޮތުން ދެކުނުމާނަ ރިސާބު އެކަލޭގެ ދިމާކުން ކުރެވޭ عرب ބަހުން އެޅުން ލަފާ ކަޑައަޅަ ކަށަވަރުކުރުމަށް ދިމާ ނުވި ދެއްވިދާ ކަން ބަސްކޮޅު ކަމަކަށް ބޭނުންވެއެވެ. (حديث ކުރައްވައިފައެވެ.) ފަހެ މީސްތަކުން އަދުވަހު ދިމާލަކުން އެމީހުންގެ عملތަކުގެ މިންވަރަށް ދަހިއާރުވެގެންދެއެވެ. ފަހެ އޭގެ ތެރެއިން ބައެއްމީހުންގެ ދެފައިތިލަފައިގެ ކަކޫވަރަށް ދަހިއާރުވެގެން ފެނެވަނީއެވެ. އަދި ބައެއް މީހުންގެ ދުހަލާއި ކަކޫވަރަށް އެބައިނީ އެވަރަށް ދަހިއާރުވެގެންނެވެ. އަދި ބައެއްމީހުންގެ ހުޅާ ކަކޫވަރަށް އެބައިނީ ދަހިއާރުވެގެންނެވެ. އަދި ބައެއްމީހުންގެ ހަނދާ ދަމާލުން ލަފާ އެތެރެވެގެންނެވެ. ދެ ބަސްކޮޅު ވިދާޅުވި ހިސާބު رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم، އެކަލޭގެފާނު އަނގައަށް ކަކޫވަރު އަތުކޮޅުން عشارة ކުރައްވައިފައެވެ.

403- وعن أبي هريرة ، رضيَ اللَّه عنه ، أَنَّ رسولَ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « يَعْرَقُ النَّاسُ يَوْمَ القِيامَةِ حتَّى يذْهَب عَرَقُهُمْ فِي الأَرْضِ سَبْعِينَ ذِراعاً ، ويُلْجِمُهُمْ حَتَّى يَبْلُغَ آذَانَهُمْ » متفقٌ عليه .

ومعنى « يَذْهَبُ في الأَرْضِ » : ينزِل ويغوص .

ރަޟިﷲ ޢަންހު ވިދާޅުވި ابو هريرة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسول الله صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسلّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. قيامةދުވަހު މީސްތަކުންގެ ހަރިގަނޑުގެން ދަރިއްޔާގެން ނިކަންނަ ޖަހަންނަމު ހަތްދިހަހާސް ބިމަތުން ޖެހިފައިވާނެއެވެ. އަދި ދަރުވާ އަލިކަމަށް ކަނޑުވާއި ހަތްދިހަހާސް ވާގިން އަޅުވާފައިވާ ޖަހަންނަމު ގެނެވޭނެއެވެ.

404- وعنه قال : كنا مع رسول اللَّه صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم إذ سَمِعَ وَجْبَةً فقال : « هَلْ تَدْرُونَ ما هذا؟» قُلْنَا : اللَّه وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ ، قال : هذا حَجَرٌ رُمِيَ بِهِ في النَّارِ مُنْذُ سَبْعِينَ خَريفاً فَهُوَ يهْوِي في النَّارِ الآنَ حَتَّى انْتَهى إِلى قَعْرِهَا ، فَسَمِعْتُمْ وجْبَتَهَا» رواه مسلم .

އަދި އެ صحابي(އަބޫހުރައިރާ ރަޟިﷲ ޢަންހު ވިދާޅުވި ابوهريرة)ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންމެން نَبِيُّ صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّمގެ ހަޟްރަތުގައި ތިއްބަ ހަޑިހުޅަނުގެ އިވުނެވެ. ދެން (އެކަލޭގެފާނު) އަޅުގަނޑުމެން حديثކުރެއްވިއެވެ. އެއީ ކޮން އަޑެއްކަން ތިޔަބައި މީހުންނަށް އެނގޭތޯއެވެ؟ ތިމަންމެން ދަންނަވަމުއެވެ. އެކަން އެންމެ ރަނގަޅަށް ދަންނަވަނީ اللهއެވެ. ދެން އެކަލޭގެފާނުގެ ރަސޫލާއެވެ.حديثކުރެއްވިއެވެ. އެއީ މިގެ ހަތްދިހަ އަހަރު ކުރިން ޖަހަންނަމަށް ވައްޓާލެވުނު ހިލައެކެވެ. ހަމަ ހިނގަމުން ގޮސް އޭގެ ފަޑަށް ވެއްޓުނު އަޑެވެ.

405- وعن عَدِيِّ بنِ حاتمٍ ، رضي اللَّه عنه ، قال : قال رسولُ اللَّه صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « ما مِنْكُمْ مِنْ أَحَدٍ إِلاَّ سيُكَلِّمُهُ رَبُّهُ لَيْسَ بيْنَهُ وبَيْنَهُ تَرْجُمَانٌ ، فَيَنْظُرُ أَيْمنَ مِنْهُ ، فَلا يَرَى إِلاَّ ما قَدَّمَ ، ويَنْظُرُ أشأم منه فَلا يَرَى إِلاَّ ما قَدَّمَ ، ويَنْظُرُ بيْنَ يَدَيهِ ، فَلا يَرَى إِلاَّ النَّارَ تِلْقَاءَ وَجهِهِ، فاتَّقُوا النَّارَ وَلَوْ بِشِقِّ تَمْرَةٍ » متفقٌ عليه .

ރަޟިﷲ ޢަންހު ވިދާޅުވި عَدِيِّ بنِ حاتمٍ ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ގިޔާމަތްދުވަހު އަޅުގަޑާއި ރައްބުވައި އަޅުގަޑު ގެންގުޅުއްވާ ތިމާގެއި ދޭތެރޭ އައްވަސް ބަދަލުވާނެ ތަރުޖަމާނަކު ނެތިއެވެ. މާތް اللهގެ ވަހީ ނުކުރައްވާނެ ބަނދެއްވެސް އަހަރެއްވެސް ނުވާނެއެވެ. ދެން އޭގެ ވާތްފަރާތަށް ބަލާނެއެވެ. ދެން ވާތްފަރާތުން އޭނާއަށް ނުފެންނާނެ އެއްވެސް ކަމަކަށް ތިމާ ކޮށްފައިވާ عمل އެއްޗެއް އެނޫން އެއްވެސް އެއްޗެއް ނުފެންނާނެއެވެ. އަދި އޭގެ ކަނާތްފަރާތަށް ބަލާނެއެވެ. ދެން ތިމާ ކޮށްފައިވާ عملއެއް ނޫނީ އެނޫން އެއްވެސް ކަމެއް ނުފެންނާނެއެވެ. އަދި އޭގެ

އެމީހާގެ ކުރިމަތުން ބަލާލިނަމަ ނުވަތަ ފުރަތަމައި އެހެން އެއްވެސް ބަލައެއް ފެންނާނެކަން ނުހުންނާނެއެވެ. ވީމާ އަސަރަކާއިގެ އަޖާބުން ދިރުވުނުވާތީ ވެވުނު ވަރަކަން ހެއްލުންވުމުގެ ކުރާނެއެވެ. އަދި (އަސްމާނީ ދަރީ ވެގެންވާނަމަ) ކަދުރު ދެމިއަކާން ސަލާމަތުވާފަދަ ކަމެއްގައި ވިހުސްތުއަވާ.

406- وعن أبي ذَرٍّ ، رضي اللَّهُ عنه ، قال : قال رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « إنِّي أَرى مالا تَرَوْنَ ، أَطَّتِ السَّماءُ وحُقَّ لَهَا أَنْ تَئِطَّ ، مَا فِيهَا موْضِعُ أَرْبَعِ أَصَابِعَ إلاَّ وَمَلَكٌ واضِعٌ جبهتهُ ساجداً للَّهِ تَعَالى ، واللَّه لَوْ تَعْلَمُونَ مَا أَعْلَمُ ، لضَحِكْتمْ قَلِيلاً ، وَلَبكَيْتُمْ كَثِيراً ، وما تَلَذَّذْتُم بِالنِّسَاءِ عَلَى الْفُرُشِ وَلَخَرجْتُمْ إِلى الصُّعُداتِ تَجْأَرُون إِلى اللَّه تَعَالَى » رواه الترمذي وقال : حديثٌ حسن .

وَ « أَطَّتْ » بفتح الهمزة وتشديد الطاء، وَتَئِطُّ » بفتح التاءِ وبعدها همزة مكسورة ، والأَطِيطُ : صَوْتُ الرَّحلِ وَالْقَتَبِ وشِبْهِهِمَا ، ومعْناهُ : أَنَّ كَثْرَةَ مَنْ في السَّماءِ مِنَ المَلائِكَةِ الْعابِدينَ قَدْ أَثْقَلَتْهَا حَتَّى أَطَّتْ .

وَ « الصُّعُدَاتِ » بضم الصاد والعين : الطُّرُقَاتُ ، ومعنى « تَجأَرُونَ » : تَسْتَغِيثُونَ .

މާނަ الله ރަސޫލާ ސަލްމާއިވާ ابو ذرٍّ ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صلّى الله عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބޭފުޅުން ނުދެކޭ ތަކެތި ކަލޭގެފާނު ދެކެވަޑައިގަންނަވައެވެ. ނުވަތަ ތިޔަބޭފުޅުން ނާޑު ކަންތަކެއް އަޑު އަހާހެއް އަޑުއަހައިވާ ކަލޭގެފާނު ވެސް ދެކެވަޑައިގަންނަވާ حقވެގެންވެއެވެ. (އަދި ނުވަތަ ނިކަމެތިވާ ސަރުދަރު ހިއްވަރު ދިނުމެއް ނުވާ ކަމަކަށް ގެންގުޅުމާއި ދިވެހިވެގެންވަނީ) ... الله ގެ ރަސޫލާ ... ވިދާޅުވިއެވެ. ތިޔަބޭފުޅުން ދަންނަވާ ތަކެއްޗަށް އަހުރެން ވެސް އެނގޭ ... އަދި ތިޔަބޭފުޅުން ގިނަގިނައިން ރޮއްވާނެއެވެ. އަދި ތިޔަބޭފުޅުން އަންހެނުންނާ ކުރާ ފަރުވާއެއް ނުކުރާނެއެވެ. حاصلކުރާނެކަމެއް ނުކުރާނެއެވެ. އަދި ތިޔަބޭފުޅުން الله ގެ ރަސޫލާ ... ދަނޑުބައިގަތާ ދުއާ ކުރަމުން ދާނެއެވެ.

407- وعن أبي بَرْزَة براءٍ ثم زاي نَضْلَةَ بن عُبَيْدٍ الأَسْلَمِيِّ ، رضي اللَّه عنه ، قال: قال رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « لا تَزُولُ قَدمَا عبْدٍ حَتَّى يُسْأَلَ عَنْ عُمْرِهِ فِيمَ أَفْنَاهُ ، وَعَنْ عِلْمِهِ فِيم فَعَلَ فِيهِ ، وعَنْ مالِهِ منْ أَيْنَ اكْتَسبهُ ، وَفِيمَ أَنْفقَهُ ، وَعَن جِسْمِهِ فِيمَ أَبْلاهُ » رواه الترمذي وقال : حديث حسن صحيح .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވި ابو بَرْزَة نَضْلَةَ بنِ عُبَيْدٍ الأَسْلَمِيِّ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. قيامة ދުވަހު ހަތަރު ސުވާލަކަށް (ޖަވާބު ދިނުމަށް) ފުރަގަސް ނުދޭ އަޅާގެ ފައިތިލަ ހިނގައިނުދެވޭނެއެވެ. އެއީ އޭނާގެ ޢުމުރު ފަނާކުރީ ކޮން ކަމެއްގައިތޯ؟ އަދި އޭނާގެ علم ން عملކުރީ ކޮންކަމެއްގައިތޯ؟ އަދި އޭނާގެ އަތުގައި ހުރި މުދާތަކީ ކޮން ގޮތަކުން ހޯދައިގެން އަދި އެ ހޭދަ ކުރީ ކޮންކަމެއްގައިތޯ؟ އަދި އޭނާ ހަށިގަނޑު މުސްކުޅި ކުރީ ކޮންކަމެއްގައިތޯ؟

408- وعن أبي هريرة ، رضي اللَّه عنه ، قال : قرأَ رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : { يومَئِذٍ تُحَدِّثُ أَخْبارَهَا } ثم قال : « أَتَدْرُونَ مَا أَخبَارُهَا ؟ » قالوا : اللَّهُ ورَسُولُهُ أَعْلَمُ . قال : «فَإِنَّ أَخْبارَها أَنْ تَشْهَدَ عَلَى كُلِّ عَبْدٍ أَوْ أَمةٍ بِمَا عَمِلَ عَلَى ظَهْرِهَا ، تَقُولُ : عَمِلْتَ كَذَا وكذَا في يَوْمِ كَذَا وَكَذَا ، فهَذِهِ أَخْبَارُهَا » رواه التِّرْمِذِي وقال : حديثٌ حسنٌ ..

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވި ابو هريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم (ކީރިތި ޤުރުއާނުން އަންނަނިވި އާޔަތް) ތިލާވަތް ކުރެއްވިއެވެ. އެ އާޔަތަކީ يوْمَئِذٍ تُحَدِّثُ أَخْبارَهَا ގެ އާޔަތެވެ. މި އާޔަތުގެ މާނައަކީ އެދުވަހުން ބިން އޭގެ خبرތައް ކިޔައިދޭނެއެވެ. ދެން މި އާޔަތް ތިލާވަތް ކުރެއްވުމަށްފަހު رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ބިން އެދުވަހުން ކިޔައިދޭނީ ކޮން خبرތައް ކަމެއް އެނގޭ ހެއްޔެވެ؟ އަޞްޙާބުން ދެންނެވިއެވެ. އެކަން މާތް ދެން ދަންނަވޮޑިގަންނަވަނީ الله އެވެ. ދެން އިސްތިޤާމަތުން އަޅާއިސްވާ ބަސްފުޅާއެކެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން އެ خبر އަކީ އެބިމުގެމަތީގައި ކިޔަނިވި ވެރިންގެ އަމަލު ހެކިވާނެއެވެ. ކޮންމެ އަޅަކާއި އަޅުވެރިއަކަށް ބިން ހެކިވާނެއެވެ. (އެގޮތުން) ބިން ބުނާނެއެވެ. ތިބާ މިވެނި މިވެނި ދުވަހެއްގައި ކުރީ މިވެނި މިވެނި އަމަލުތަކެވެ. ފަހެ ބިން (އެދުވަހުން) خبر ދޭނީ ހެކިބަސްދިނުމުގެ ގޮތުގައި މިއީއެވެ.

409- وعن أبي سعيدٍ الخُدْريِّ ، رضي اللَّه عنه ، قال : قال رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم: « كَيْفَ أَنْعَمُ وَصَاحِبُ الْقَرْنِ قَدِ الْتَقَمَ الْقَرْنَ ، وَاسْتَمَعَ الإِذْنَ مَتَى يُؤْمَرُ بِالنَّفْخِ فَيَنْفُخُ » فَكَأَنَّ ذلِكَ ثَقُلَ عَلى أَصْحَابِ رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم فقالَ لَهُمْ : « قُولُوا: حَسْبُنَا اللَّه وَنِعْمَ الْوكِيلُ » رواه الترمذي وقال حديثٌ حسنٌ .

« الْقَرْنُ » : هُوَ الصُّورُ الَّذِي قال اللَّه تعالى : { وَنُفِخَ فِي الصُّورِ } كَذَا فَسَّرَهُ رسول اللَّه صَـــلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم .

މާތްالله ރުއްސުންދެއްވި ابو سعيدٍ الخُدْرِيِّ ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديثކުރެއްވިއެވެ. ޤަރްނުގެ ވެރިޔާ (އިސްރާފީލް)މަލާއިކަތާ އޭގައި އަނގަ ޖައްސަވައިގެން އުފުލުން ބޭއްވުމަށްޓަކައި އެއްޗެހިކަމެއް އިންތިޒާރު ކުރައްވަމުން އުޅުއްވާ ހިނދު، ކިހިނެއްތޯ ތިމަންކަލޭގެފާނު ހިތްހަމަޖެހިވަޑައިގަންނަވާނީ؟ އެކަމަކީ ތިބާ އިސްރާފީލްގެ ބާރުގައި ކުރިންފަހުން ކަމެއް ކުރައްވާނޭ ގޮތްތަކަށް ތިއްބަވައިގެން އެނގިގެންވަނީ؟ މިހެން ވިދާޅުވުމުން رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّمގެ أَصْحَابބޭކަލުންނަށް އެކަން ބޮޑުވިއެވެ. އެހިނދު އެބޭކަލުންނަށް އަންގަވާފައިވާ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބޭކަލުން حَسْبُنَا اللَّه وَنِعْمَ الْوكِيلُ ކިޔާށެވެ. މާނައަކީ: ތިމަންމެންނަށް الله ފުދެއެވެ. އަދި ވަކީލު ކަމަށް ފުރިހަމަ ވެރިކަލާނގެއެވެ.

410- وعن أبي هريرة ، رضي اللَّه عنه قال : قال رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « مَنْ خَافَ أَدْلَجَ، وَمَنْ أَدْلَجَ ، بَلَغَ المَنْزلَ ألا إِنَّ سِلْعَةَ اللَّهِ غَالِيةٌ ، أَلا إِنَّ سِلْعَةَ اللَّهِ الجَنَّةُ» رواه الترمذي وقال :حديثٌ حسنٌ .

و « أَدْلَجَ » بِإِسْكان الدَّال ، ومعناه : سَارَ مِنْ أَوَّلِ اللَّيْلِ ، وَالْمُرَادُ : التَّشْمِيرُ فِي الطَّاعَة . واللَّه أعلم .

މާތް الله ރުއްސުންދެއްވި ابو هريرة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ބިރުވެތިވާ މީހާ ރޭގަނޑުގެ އަވަހަށް ދަތުރުކުރާނެއެވެ. ދެންފަހެ ބިރުވެތިކަމުން (ދަތުރުކުރީ) މީހާ ބިރުވެތިވާ އަވަހަށް ގެނދާކަށް ދާނެއެވެ. ދެން ތިމާއަށް އެދޭތަނަށް ވާސިލުވާނެއެވެ. އަދި ބިރުވެތިވާމީހާ މީހުންގެ ސަލާމަތްކަމުގެ މީހާ ފިޔަވާ ކާމިޔާބު ވާނެއެވެ. އަޑުއަހާށެވެ. ދުނިޔޭގެ އަގުބޮޑު ވަރުގައި الله ގެ މުދަލަކީ އަގު ބޮޑުއެއްޗެކެވެ. އަޑުއަހާށެވެ. ދުނިޔޭގެ އަގުބޮޑު ވަރުގައި الله ގެ ވިޔަފާރީގެ މުދަލަކީ ސުވަރުގެއެވެ.

411- وعن عائشةَ ، رضي اللَّه عنها ، قالت : سمعتُ رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، يقول : «يُحْشَرُ النَّاسُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ حُفَاةً عُراةً غُرْلاً » قُلْتُ : يا رسول اللَّه الرِّجَالُ وَالنِّسَاءُ جَمِيعاً يَنْظُرُ بَعْضُهُمْ إِلى بَعْضٍ ،؟ قال : « يا عَائِشَةُ الأَمرُ أَشَدُّ من أَنْ يُهِمَّهُم ذلكَ » .

وفي روايةٍ : « الأَمْرُ أَهَمُّ مِن أَن يَنْظُرَ بعضُهُمْ إِلى بَعْضٍ » متفقٌ عليه . « غُرلاً » بضَمِّ الغَيْنِ

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި عائشة ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ހިސާބުން އަޛާބުލިބޭނެއެވެ. އަކަށްގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ގިޔާމަތް ދުވަހުން محشرއަށް ޖަމާވެވަޑައިނުގަތް ހުސްފައިތާއި ހުރިހާމީހުން، ختان ނުކުރެވިއެވެ. عائشةَ ގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ފިރިހެނުން ދުރުހުނުވިއެވެ. އޭ اللهގެ ރަސޫލާއެވެ. (އެގޮތް ބިޑިގެން) ފިރިހެނުންނާއި އަންހެނުން އެއްބަޔާ އަނެއްބަޔާކަށް ދެކޭނެ ހެއްޔެވެ؟ حديثކުރެއްވިއެވެ. އޭ عائشةَ ގެފާނެވެ. އެއީ އެދި ކަމަކާއިމެދު ވިސްނާލާނެ ވަރަށްވުރެ ބިރުވެރިކަން މާބޮޑު ދުވަހުކެވެ. އެދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. އެއީ އެކަކު އަނެކަކަށް ބަލާލާ ވަރަށް ވުރެ ބިރުވެރިކަން މާބޮޑު ދުވަހެކެވެ.

51– باب الرجاء

ރަނގަޅު ގޮތް ދެކިގެން ވާނުކަމުން އުއްމީދުކުރެވުން ހުރުމުގެ މާތްކަން ބާރުން ވޭތޯ باب

قَالَ الله تَعَالَى : ﴿ قُلْ يَا عِبَادِيَ الَّذِينَ أَسْرَفُوا عَلَى أَنْفُسِهِمْ لا تَقْنَطُوا مِنْ رَحْمَةِ اللهِ إِنَّ اللهَ يَغْفِـــرُ الـــذُّنُوبَ جَمِيعاً إِنَّهُ هُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ ﴾ [الزمر : 53] ،

ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ. އެއުރެންގެ އަމިއްލަ نفسތަކާ މައްޗަށް ފާފައިން إسراف ކޮށްފައިވާ، ތިމަންރަސްކަލާނގެ އަޅުތަކުންނެވެ! ތިޔަބައިމީހުން الله ގެ رحمةން އުއްމީދު ކަނޑައިނުލާށެވެ! ހަމަކަށަވަރުން، الله އީ، އަނބުރާ ތައުބާވާ ފާފަތައް ފުއްސަވާ ރަސްކަލާނގެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެކަލާނގެ އީ، ގިނަގިނައިން ފާފަ ފުއްސަވާ، رحيم ވަންތަ ރަސްކަލާނގެއެވެ.

وَقالَ الله تَعَالَى : ﴿ وَهَلْ نُجَازِي إِلاَّ الْكَفُور ﴾ [سبأ : 17] ،

كافرވާ މީހުންނަށް މެނުވީ، ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެފަދަ ޖަޒާ ދެއްވަމު ހެއްޔެވެ؟

وَقالَ الله تَعَالَى : ﴿ إِنَّا قَدْ أُوحِيَ إِلَيْنَا أَنَّ الْعَذَابَ عَلَى مَنْ كَذَّبَ وَتَوَلَّى ﴾ [طه : 48] ،

ހަމަކަށަވަރުން (الله ގެ رسالة) ދޮގުކޮށް، އަނބުރާ ފުރަގަސްދިން މީހާގެ މައްޗަށް، ހަމަކަށަވަރުން، عذاب ހުރި ކަމަށް ތިމަންމެންނަށް وحي ކުރައްވާފައިވެއެވެ.

وَقالَ الله تَعَالَى : ﴿ وَرَحْمَتِي وَسِعَتْ كُلَّ شَيْءٍ ﴾ [الأعراف : 156] .

އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ رحمة ކޮންމެ އެއްޗަކަށްވެސް ތަނަވަސްވެގެންވެއެވެ.

412- وعن عُبادَة بنِ الصامِتِ ، رضي اللَّهُ عنه قال : قال رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « منْ شَهِدَ أَنْ لا إِلَهَ إِلاَّ اللَّهُ وَحْدَهُ لاَ شَرِيكَ لَهُ ، وأَنَّ مُحمَّداً عبْدُهُ وَرَسُولُهُ ، وأَنَّ عِيسى عَبْدُ اللَّهِ وَرَسُولُهُ ، وَكَلِمَتُهُ أَلْقاها إِلى مَرْيَمَ وَرُوحٌ مِنْهُ ، وأَنَّ الجَنَّةَ حَقٌّ وَالنَّارَ حَقٌّ ، أَدْخَلَهُ اللَّهُ الجَنَّةَ عَلى ما كانَ مِنَ العمَلِ » متفقٌ عليه .

وفي رواية لمسلم : « مَنْ شَهِدَ أَنْ لا إِلَهَ إِلاَّ اللَّهُ ، وأَنَّ مُحَمَّداً رسُولُ اللَّهِ ، حَرَّمَ اللَّهُ علَيهِ النَّارَ » .

މާތް الله ރަސޫލާގެ ޞަޙާބީ عُبادَة بنِ الصامِت ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މާތްالله ފިޔަވައި އަޅުކަމަށް ޙައްޤު ވެވޮޑިގެންވާ އިލާހަކު ނުވާކަމާއި އެކަލާނގެ އެއްކައުވަންތަ ކަމާއި އެކަލާނގެއަށް شَريك އެއް ނުވާކަން ހެކިވާ އަދި ހަމަކަށަވަރުން مُحمَّد ގެ ފާނީ އެކަލާނގެ އަޅާކަމާއި އަދި އެކަލާނގެ ރަސޫލާކަމަށް ހެކިވާ، އަދި ހަމަކަށަވަރުން عيسى ގެފާނީ އެކަލާނގެ އަޅުކަލުކަމާއި އެކަލާނގެ ރަސޫލު ކަމަށް ހެކިވާ، އަދި عيسى ގެފާނަކީ އެކަލާނގެ ކަލިމަތުފުޅު ކަމާއި އެކަލާނގެ އިއްތިފާޤުން މަރްޔަމު ގެފާނުގެ ބަނޑަށް ލުއްޔަވީ كلمةއެއްފަދަ ކަމާއި އަދި އެއީ އެކަލާނގެ حضرةން ލިބުނު ރޫޙުފުޅަކަށް ވާކަމަށް ހެކިވާ އަދި ސުވަރުގެއަކީ حقيقةއެއް ކަން ގެންދަވާކަމާއި އަދި ނަރަކައަކީ حقيقةއެއް ކަން ގެންދަވާކަމަށް ހެކިވާ އެމީހަކު عمل ކޮންމެކަމެއް ކުރި ނަމަވެސް ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެމީހަކު ސުވަރުގެއަށް ވައްދަވާނެއެވެ.

އަދި މުސްލިމުގެ ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. މާތްالله ފިޔަވައި އަޅުކަމަށްޙައްޤު ވެވޮޑިގެންވާ އިލާހަކު ނުވާކަމާއި އަދި ހަމަކަށަވަރުން مُحمَّدގެ ފާނީ الله ގެ ރަސޫލާ ކަމަށް ހެކިވެއްޖެ މީހާގެ މައްޗަށް މާތް الله ނަރަކައިގެ އަލިފާން حرام ކުރައްވާނެއެވެ.

413- وعن أبي ذَرٍّ ، رضيَ اللَّهُ عنه ، قال : قال النبيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « يقولُ اللَّهُ عزَّ وجَلّ: مَنْ جاءَ بالحَسنَةِ ، فَلَهُ عَشْرُ أَمْثَالِها أَوْ أَزْيَدُ ، ومَنْ جاءَ بالسَّيِّئَةِ ، فَجزَاءُ سَيِّئَةٍ سَيِّئَةٌ مِثْلُهَا أَوْ أَغْفِرُ . وَمَنْ تَقَرَّبَ مِنِّي شِبْراً ، تَقَرَّبْتُ مِنْهُ ذِرَاعاً ، ومنْ تَقَرَّبَ مِنِّي ذراعاً، تَقَرَّبْتُ مِنْهُ باعاً، وَمَنْ أَتاني يمشي ، أَتَيْتُهُ هَرْوِلَةً ، وَمَنْ لَقِيَنِي بِقُرَابِ الأَرْضِ خَطِيئَةً لاَ يُشْرِكُ بِي شَيْئاً، لَقِيتُهُ بمثْلِها مغْفِرَةً » رواه مسلم.

معنى الحديث : « مَنْ تَقَرَّبَ » إلَيَّ بطاعَتِي « تَقَرَّبْتُ » إلَيْهِ برحْمَتِي ، وإنْ زَادَ زِدْتُ، «فَإِنْ أَتاني يَمشـــي » وَأَسْرَعَ فِي طاعَتِي « أَتَيْتُه هَرْوَلَةً » أَيْ : صَبَبْتُ علَيْهِ الرَّحْمَة ، وَسَبَقْتُهُ بها ، ولَمْ أُحوِجْهُ إلى المَشْيِ الْكَـــثِيرِ في الوُصُول إلى المَقْصُودِ ، « وَقُرَابُ الأَرْضِ» بضمِّ القافِ ويُقال بكسرها ، والضمّ أَصحّ ، وأَشهر ، ومعناه : ما يُقارِبُ مِلأَها ، واللَّه أعلم .

މާނަ الله ސުބްޙާނަހޫ ވަތަޢާލާ ابو ذرّ ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. نبي ގެ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ޤުދުސީއެކެވެ. الله عزَّ وجَل ، وحي ކުރައްވާފައިވެއެވެ. އަޅުގެ ޅަޓު ކަލޭގެ ކުރިއަށް ލިބިގެންދާނެ ތަރުހީބު ދަރަޖަ ހިތްވަރު ثواب ހުރިހާ ގޮތަކުން ބޮޑަށް ދެއްވާނެއެވެ. އަދި ތިޔަ ބަޔަކު ކުރިއަށް ދިޔުމަށް ބޭނުންވާ ކަންކަމުގެ ފުރިހަމަ ބަޔަކު މެދުވެރިކޮށް ލިބިގެންދާނެ (ތަޤުވާ އަދި ދަރުމަވަންތަކަމާއި) އެކުލެވޭ ރަނގަޅު ޢަމަލުތަކަށް. އަދި ދުރުގައި ތިބެ ފުރިހަމަ ކުރެވޭ ވަރަކަށް ޢަމަލުތަކުގައި فرض ކުރެއްވި ފަރުވާތަކެއް އަދާ ކުރަމުންދާ ބަޔަކު ޢަމަލުކުރާ ކަމެއް ހިތްވަރު ދިނުމަށް ތަރުހީބު ދެއްވާ فضل ވަރަށް ބޮޑު ރحمة އެކުލެވިގެން. ކުރިއަށް ވަރަށް ބޮޑު ކަމަކަށް ވާހަކަ ދައްކަވާފައިވެއެވެ. (އެބަ ދަރަޖަ ވާހަކަ ދެއްކެވުމުގައި ރަނގަޅު ޢަމަލެއް ބަޔަކަށް ލިބިގެންދާނެ މަދު ޢަމަލުތަކަށް ބޮޑު ދަރަޖަ ދެއްވާ.) އަދި ބާރުއަޅުއްވާ ފަރުވާތަކެއް

فرض ކުރެއްވި ދަރަޖަތަކެއް ލިބިގަތުމަށް ބޭނުންވާ ކަންކަމަށް ތަރުހީބު ދެއްވާ ގޮތުން އެޅުއްވި ރحمة އެކުލެވިގެން ވަރަށް ބޮޑު ކަމަކަށް ވާހަކަ ދައްކަވާފައިވެއެވެ. (އެބަ ދަރަޖަ ދޭކަމަށް ވާހަކަ ދައްކަވާ ރަނގަޅު ޢަމަލެއް ކުރާ ބަޔަކަށް ބޮޑު ދަރަޖަ ދެއްވާ.) އަދި ހަމަ ކުރިއަށް ކުރެވޭ ޢަމަލުތަކަށް އިތުރު ދަރަޖަ ދެއްވާ ކަމަށް ވަރަށް ބޮޑު ހިތްވަރެއް ދެއްވާ ތަރުހީބު ދެއްވާ ފަރުވާތަކުގެ ސަބަބުން ކުރިއަށް ދިޔުމަށް ހިތްވަރު ލިބިގެންދާނެ ވަރަށް ބޮޑު ޢަމަލެއް ކުރަން ބޭނުންވާ ކަމަށް ދަލީލުކޮށް ދެއްވާފައިވެއެވެ. އަދި ކުރިއަށް ދަރަޖަތައް ބޮޑުވަމުންދާ ކަމަށް އަދި ބާރުއަޅުއްވާ ފަރުވާތަކެއް ވެއެވެ. ފަރުވާ ހުރިހާ ކަމެއް ބޮޑު ދަރަޖަ ލިބިގެން ބޮޑު ކަމެއް شريك ނުކުރުމަށް ތަރުހީބު ދެއްވާ ތަރުހީބުތަކެއް ކުރިއަށް ފަރުވާ ހުރި އުނދުނު ދުރުކޮށްދިނުމަށް ކުރިއަށް ބޮޑު ފާހަގަކުރެއްވިއެވެ.

414- وعن جابر ، رضي اللَّهُ عنه ، قال : جَاءَ أَعْرَابِيٌّ إِلى النبيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم فقال : يا رَسُولَ اللَّهِ ، ما المُوجِبَتانِ ؟ فَقَالَ : « مَنْ مَات لاَ يُشرِكُ بِاللَّه شَيْئاً دخَلَ الجَنَّةَ ، وَمَنْ ماتَ يُشْرِكُ بِهِ شَيْئاً ، دَخَلَ النَّارَ » رواه مُسلم .

ރަޟީ الله ޢަންހު ސުންނަތުގައިވި جابر ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ޢަރަބީގެ މީހަކު نبي އާ صلّى الله عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ ހަޟްރަތަށް އައިސް ދަންނަވިއެވެ. އޭ اللهٰ ގެ ރަސޫލާއެވެ. ސުވަރުގެ އާއި ނަރަކަ ވާޖިބުވާ ދެކަމަކީ ކޮބައި ހެއްޔެވެ؟ ދެން حديث ކުރެއްވިއެވެ. މީހަކު މަރުވާނީ ނަމަ އެމީހާ الله އާއި އެއްވެސް އެއްޗެއް شريك ކޮށްނުލައި ނުވާނަމަ ސުވަރުގެއަށް ވަދެވުން ވާޖިބުވެގެންވެއެވެ. އަދި މީހަކު މަރުވާނީނަމަ އެމީހާ الله އާއި شريك ކޮށްލައިވާނަމަ ނަރަކައަށް ވަދެވުން ވާޖިބު ކުރައްވައިފިއެވެ.

415- وَعن أَنسٍ ، رضي اللَّهُ عنه ، أَنَّ النَّبيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، وَمُعَاذٌ ردِيفُهُ عَلى الرَّحْلِ قَالَ : «يا مُعاذُ » قال : لَبيَّيْكَ يا رسُولَ اللَّهِ وَسَعْدَيْكَ ، قالَ : « يا مُعَاذُ » قالَ : لَبَّيكَ يارَسُول اللَّهِ وَسَعْديْكَ . قالَ : « يَا مُعاذُ » قال : لَبَّيْكَ يا رَسُولَ اللَّهِ وَسَعْديكَ ثلاثاً ، قالَ : « ما مِن عَبدٍ يَشْهَدُ أَنْ لاَ إِله إِلاَّ اللَّهُ ، وَأَنَّ مُحَمدا عَبْدُهُ ورَسُولُهُ صِدْقاً مِنْ قَلْبِهِ إِلاَّ حَرَّمَهُ اللَّهُ على النَّارِ » قالَ : يَا رَسُولَ اللَّهِ أَفَلاَ أُخبِرُ بِها النَّاسَ فيستبشروا ؟ قال : «إِذاً يَتَّكلُوا » فَأَخْبرَ بها مُعَـــاذٌ عِنْد مَوْتِهِ تَأَثُّماً . متفقٌ عليه .

وقوله : « تَأَثماً » أَيْ : خَوْفاً مِنَ الإِثمِ في كَتْمِ هذا العِلْمِ .

ރަޟީ الله ޢަންހު ސުންނަތުގައިވި أنسٍ ގެފާނުގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نَبي އާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ސަވާރުވެ ވަޑައިގެން އިންނެވި ސަވާރީގެ ފަހަތްފުޅުގައި (ރަޟީ الله ޢަންހު ސުންނަތުގައިވި) مُعاذ ގެފާނު ސަވާރުވެވަޑައިގެން އިންނެވިއެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. އޭ مُعاذ އެވެ! مُعاذ ޖަވާބު ދެއްވިއެވެ. لَبيَّيْكَ އެވެ. އޭ اللهٰ ގެ ރަސޫލާއެވެ! ކަލޭގެފާނުގެ އަމުރު ފުރިހަމަކޮށް ބޯލަނބައި ކިޔަމަންވަމެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. އޭ مُعاذ އެވެ! مُعاذ ޖަވާބު ދެއްވިއެވެ. لَبيَّيْكَ އެވެ. އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. ކަލޭގެފާނުގެ އަމުރު ފުރިހަމަކޮށް ބޯލަނބައި ކިޔަމަންވަމެވެ. މިގޮތަށް ތިންފަހަރު ދަންނަވައިފިއެވެ. (ދެން) حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެއްވެސް އަޅަކު الله ފިޔަވައި އަޅުކަން އިލާހަކު ނުވާކަމަށް ހިތާވެ އަދި ހަމަކަށަވަރުން مُحَمد (ގެފާނު) އަކީ އެކަލާނގެ އަޅަކާއި އަދި އެކަލާނގެ ރަސޫލާކަމަށް ހިތުގެ ތެދުވެރިކަމާއެކު ޝަހާދަތް ދޭނަމަ އެމީހެއްގެ މައްޗަށް الله سبحانه وتعالى ނަރަކަ ހަރާމުކުރައްވާނެތެވެ. مُعَاذ ދަންނަވިއެވެ. އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. ފަހެ މިއުފާވެރި خبر މީސްތަކުންނަށް ދަންނަވާލަދީފަނުވާނެތޯއެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. ފަހެ އެހެންވެއްޖެނަމަ މީސްތަކުން ހިތްޖަހައިގެން ޢަމަލުކުރުން ދޫކޮށްލާނެތެވެ.

ފަހެ مُعَاذ ގެފާނު މި حديثފުޅު ވަންހަނާ ކުރައްވައިގެން ހުންނަވައިފައި ފާފަވެރިވީމާނު ކަމުގެ ބިރުން މަރުމަތީގައި މި حديث ބަޔާން ކުރެއްވިއެވެ.

416- وعنْ أبِي هريرة أَوْ أبِي سَعِيدٍ الخُدْرِيِّ رضيَ اللَّهُ عنهما : شَك الرَّاوِي ، وَلاَ يَضُرُّ الشَّكُّ فِي عَينِ الصَّحابِي ، لأَنهم كُلُّهُمْ عُدُولٌ ، قال : لما كان يَوْمُ غَزْوَةِ تَبُوكَ، أَصابَ الناسَ مَجَاعَةٌ ، فَقالُوا : يا رَسُولَ اللَّهِ لَوْ أَذِنْتَ لَنا فَنَحَرْنَا نَوَاضِحَنا ، فَأَكَلْنَا وَادَّهَنَّا؟ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « افْعَلُوا » فَجَاءَ عُمَرُ رضي اللَّهُ عنهُ ، فقالَ : يا رَسولَ اللَّهِ إِنْ فَعَلْتَ قَلَّ الظَّهْرُ ، وَلَكِنْ ادْعُهُمْ بفَضْلِ أَزْوَادِهِمْ ، ثُمَّ ادْعُ اللَّهِ لَهُمْ عَلَيْهَا بِالبَرَكَةِ لَعَلَّ اللَّه أَنْ يَجْعَلَ فِي ذلكَ البَرَكَةَ . فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « نَعَمْ» فَدَعَا بِنِطْعٍ فَبَسَطَهُ ، ثُمَّ دَعَا بِفَضْلِ أَزَاوَدِهِمْ ، فَجعلَ الرَّجُلُ يجِيءُ بِكَفِّ ذُرَةٍ ويجِيءُ الآخَرُ بكَفِّ تَمْرٍ ، ويجِيءُ الآخَرُ بِكِسرَةٍ حَتى اجْتَمَعَ عَلى النِّطْعِ مِنْ ذَلِكَ شَيءٌ يَسِيرٌ ، فَدَعَا رسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم بالبَرَكَةِ ، ثُمَّ قالَ « خُذُوا فِي أَوْعِيَتِكُمْ ، فَأَخَذُوا فِي أَوْعِيَتِهِمْ حتى ما تركُوا فِي العَسْكَرِ وِعاء إِلاَّ مَلأوهُ ، وأَكَلُوا حَتَّى شَبعُوا وَفَضَلَ فَضْلَةٌ ، فقالَ رَسُولُ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « أَشْهَدُ أَنْ لاَ إِلَهَ إِلاَّ اللَّهُ ، وَأَنِّي رَسُولُ اللَّهِ لاَ يَلْقَى اللَّه بِهما عَبْدٌ غَيْرُ شاكٍّ ، فَيُحْجبَ عَنِ الجَنَّةِ» رواهُ مسلم .

މާތް الله ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ ابو هريرة ގެ ރިވާޔަތުން ނުވަތަ މާތް الله ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ ابو سَعِيدٍ الخُدْرِيِّ އާއި ދެބޭކަލުންކުރެ ކޮންމެވެސް އެއްބޭކަލުންގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވާގޮތުންނެވެ. (މި حديث ގެ ރާވީއަކީ އިސްނާދުންނުގެ ދެބޭކަލުންކުރެ ކޮންބޭކަލެއް ކަމާއިމެދު ވަނީ شك އުފެދިފައެވެ. ނަމަވެސް މި ގޮތުން صحابيންގެ ތެރެއިން ކޮންބޭކަލެއްކަމާއި ބެހޭގޮތުން އުފެދޭ ޝައްކަކުން ގެއްލުމެއް ނުވެއެވެ. ސަބަބަކީ صحابيންގެ ހުރިހާ ބޭކަލުންނަކީވެސް عدلވެރި ބޭކަލުންކަމުގައި ވާތީއެވެ.) ތަބޫކު ހަނގުރާމަ ހިނގި ދުވަހު މީސްތަކުންނަށް ބަނޑުހައިހޫނު ކަމެއް ދިމާވިއެވެ. ފަހެ އެބޭކަލުން ދަންނަވައިފިއެވެ. އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. ވަކިން ބޭނުންވާ ބާރުއަޅާ ކަނޑައިލައި އަހަރެމެންގެ ވެހި ކާނާ ބޭނުންކުރުމަށް ހުއްދަދެއްވާނަމަ ބަދަލު ކަނޑައިގެން ކަމުދާނެތޯއެވެ؟ ފަހެ رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެގޮތަށް ހަދާށެވެ. ވީއަރު ގެވެނީ عملކުރާށެވެ. ފަހެ އޭރުން މާތް الله ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ عُمَرُ ގެ ފާނު ވަޑައިގެންވެ. ފަހެ ދަންނަވައިފިއެވެ. އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. ވީއަރު ގެވެނީ ހައްދަވައިފިނަމަ ސަވާރީތައް މަދުވާނެއެވެ. އެހެން ނަމަވެސް އެމީހުންގެ އަތުގައި ހުރި ކާނާތަކުގެ ގެނައުމަށް އަމުރުކުރައްވާ އެކުގައި ދުއާކުރެއްވުމަށް ނުވާނެބާއެވެ؟ ދެން އެއަށްފަހު ކާތަކުރަން އެއަށް ބަރަކާތް ލެއްވުމަށް دعاءކުރައްވަ ދީ ނުވާނެބާއެވެ؟ އެއިރުން އިތުރު ކުރެއްވީމާ الله سبحانه وتعالى އެއަށް ބަރަކާތް

ތަށްވަޑައިގަންނަވާތީވެ. ފަހެ رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އާއެކެވެ. އެކަމާ އަންގަ
ތަސްގެވެ. ދެން އެއަށްފަހު ހަމުން ބެއްލެވުން ކުރެވިފައި އޮތް ސުފުރާއި ގެންނެވުމުން އަންގަވައިފިއެވެ.
ފަހެ އެއްކުރައްވައިފިއެވެ. ދެން މީސްތަކުން އެމީހުންގެ އަތުގައި ހުރިހާއެއްޗެއް ގެނައުމަށް އަންގަވައިފިއެވެ.
ގާތު ވީދުރުގެފެވެ. އަހަރެން އަތުލާ ދުވައްބިލަޔާ މީހަކާ ބޮޑުކަލާ، އަނެކުދީ އަތުކާގެ ކާދުކަލާ،
އަނެކުދީ ކާދުކަލާގެ މީހަކާ ސޫފުރާގެ މައްޗަށް އަތުގެންނަވާ ތަކެތި ޖަމާކުރުމުން جمع ކުރެވިއްޖެއެވެ.
ފަހެ رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم، އެއަށް ބަރަކާތް ލެއްވުން އެދި دعاء ކުރެއްވިއެވެ. އެއަށްފަހު حديث
ކުރެއްވިއެވެ. މީހުން ވިހުރަބައިމީހުންގެ އަތުގައި ހުރި ކަންފުޅުގައާ އަޅުވާ. ފަހެ އަބަދުވެސް އައިސް
ނުގެ އަޅުވުން ގެސް لشكرގައި ހުރި ހުރިހާ ކަންފުޅުތައް ފުރުއްވައިލެއްވިއެވެ. އަދި އެންމެން ބޮޑުފުރުންދުން
ފުރިއްކުރައްވައިގަތެވެ. އަދި ކަންމަތިން ވަރަކަށް އިތުރުވެގެން ހުރެއްޖެއެވެ. ފަހެ رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ
وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މާތް الله ފިޔަވައި އިލާހެއް ނުވާކަމަށް ބަލަގަނެ ޝަހާދަތް ދީއުމާ މިކަން ހެކިވަމެވެ.
އަދި މިކަންކަމާގައި މާތް الله ގެ ރަސޫލަކު ކަމަށް ބަލަގަނެ ޝަހާދަތް قبول ކުރައްވާ. އެއްވެސް އަޅަކާ
އެއްވެސް شكކާއިނުލައި މިބައިން قبول ކުރުމާ ހުރި الله އާއި ބައްދަލު ވުމާޖެހުމަށް އެއަޅާ
ސުވަރުގެއަށް ވަދެއްނެވެ ކާފިރުވިއެސް ކަވައި ނުވާނެއެވެ.

417- وَعَنْ عِتْبَانَ بنِ مالكٍ ، رضي اللّه عنه ، وهو مِمَّنْ شَهِدَ بَدْراً ، قال : كُنْتُ أُصَلِّي لِقَوْمي بَني سالمٍ ، وَكَانَ يَحُولُ بَيْني وَبينهُم وادٍ إِذَا جاءَتِ الأَمطارُ ، فَيَشُقُّ عَليَّ اجْتِيَازُهُ قِبَلَ مَسْجدِهِمْ ، فَجئْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، فقلتُ له : إِنِّي أَنْكَرْتُ بَصَرِي ، وَإِنَّ الوَادِيَ الَّذِي بيْني وَبَيْنَ قَوْمي يسيلُ إِذَا جَاءَت الأَمْطارُ ، فَيَشُقُّ عَليَّ اجْتِيازُهُ ، فَوَدِدْتُ أَنَّكَ تَأْتِي ، فَتُصَلِيِّ في بَيْتِي مَكاناً أَتَّخِذُهُ مُصَلًّى، فقال رسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « سأَفْعَلُ » فَغَدا عليَّ رَسُولُ اللَّهِ ، وَأَبُو بَكْرٍ، رضي اللَّهُ عنه ، بَعْدَ ما اشْتَدَّ النَّهَارُ ، وَاسْتَأْذَنَ رسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، فَأَذِنْتُ لهُ ، فَلَمْ يَجْلِسْ حتى قالَ : « أَيْنَ تُحِبُّ أَنْ أُصَلِّيَ مِنْ بَيْتِكَ ؟ » فَأَشَرْتُ لهُ إِلى المَكَانِ الَّذِي أُحبُّ أَنْ يُصَلِّيَ فيه ، فَقَامَ رَسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، فَكَبَّرَ وَصَفَفْنَا وَراءَهُ ، فَصَلَّى رَكَعَتَيْن ، ثُمَّ سَلَّمَ وَسَلَّمْنَا حِينَ سَلَّمَ ، فَحَبَسْتُهُ علَى خَزيرة تُصْنَعُ لَهُ ، فَسَمَعَ أَهْلُ الدَّارِ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم في بَيْتِي ، فَثَابَ رِجَالٌ منهمْ حتَّى كَثُرَ الرِّجَالُ في البَيْتِ ، فَقَالَ رَجُلٌ : مَا فَعَلَ مَالِكٌ لا أَرَاهُ ، فَقَالَ رَجُلٌ : ذلك مُنَافِقٌ لاَ يُحِبُّ اللَّه ورَسُولَهُ ، فقالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم « لاَ تَقُلْ ذَلِكَ أَلاَ تَراهُ قالَ : لاَ إِلَهَ إِلاَّ اللَّهُ يَبْتَغِي بِذَلِكَ وَجْهَ اللَّهِ تَعالى ؟،» . فَقَالَ : اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ

، أَمَّا نَحْنُ فَوَاللَّهِ ما نَرَى وُدَّهُ ، وَلاَ حَدِيثَهُ إلاَّ إِلى الْمُنَافِقِينَ ، فقالَ رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « فَإِنَّ اللَّه قَدْ حَرَّمَ على النَّارِ مَنْ قَالَ : لاَ إِلَهَ إِلاَّ اللَّهُ يَبْتَغِي بِذَلِكَ وَجْهِ اللَّهِ » متفقٌ عليه .

و « عِتْبَانِ » بكسر العين المهملة ، وإِسكان التاءِ الْمُثَنَّاةِ فَوْقُ وبَعْدهَا باءٌ مُوَحَّدَةٌ . و «الخَزِيرَةُ » بالخاءِ الْمُعْجمةِ ، وَالزَّاي : هِي دقِيقٌ يُطْبَخُ بِشَحْمٍ وقوله : « ثابَ رِجالٌ » بالثَّاءِ المِثَلَّثَةِ ، أَيْ : جَاءوا وَاجْتَمعُوا .

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވި عِتْبَانَ بنِ مالكٍ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެއީ އެދީ ބަދުރު ހަނގުރާމައިގައި ބައިވެރިވެ ވަޑައިގެންނެވި ބޭކަލުންކޮޅެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަކީ ތިމަންގެ ގައުމު ބަނޫސާލިމުގެ މީހުންނަށް ނަމާދުކުރުވަމުން ގެންދިޔަ މީހާއެވެ. އެދުވަސް ވަގުތު ތިމަންނާއާއި ތިމަންނާގެ ގައުމާއި ދެމެދު ހުރި ވާދީއެއްގައި ވާރޭ ވެހުމުން ދާދިފަހުން އެބައިމީހުންގެ މިސްކިތަށް ދިޔުމަކީ ތިމަންނައަށް ހުރަސް ކަމެއް ވެއެވެ. ފަހެ ތިމަންނަ رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم، އަރިހަށް ދިޔައީމެވެ. އަދި ދެންނެވީމެވެ. ތިމަންނަ އަނިޔާވެރިކަމެއް ދިމާވެއްޖެއެވެ. ތިމަންނާގެ ލޯކަން ބަލިވެއްޖެއެވެ. އަދި ތިމަންނާގެ ގައުމާއި ދެމެދު ހުރި ވާދީއެއް ވާރޭ ވެހުމުން ހިނގާ ތިމަންނަށް ހުރަސްކުރުމަކީ ދަތިކަމެކެވެ. ހަމަ ތިމަންނަ އެދެނީ ކަލޭގެފާނު ތިމަންނާގެ ގެއަށް ވަޑައިގެން ނަމާދުކުރައްވާ ތަނެއް ތިމަންނަ ނަމާދުކުރުމަށް އަޅައިދެއްވުމެވެ. ފަހެ رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަން ކަލޭގެ އެދުން ބަލައިގަންނާނަމެވެ. ފަހެ ދެންދުވަހުން އަބޫބަކުރުގެ (ރަޟިޔަﷲ ޢަންހު) ހަމަޖެއްސެވިއެވެ. ފަހެ ދުވާލު މެންދުރު ވުމުން رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ތިމަންނާގެ ގާތަށް ވަޑައިގަތެވެ. އަދި ވަޑައިގަތުމަށް މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވި އަބޫބަކުރުގެ ހުއްދަ ހޯއްދެވިއެވެ. އަދި رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَލَّم ތިމަންނާގެ ގެއަށް ވަޑައިގެން ތިމަންނާ ހުއްދަ ދިނުމުން ވަޑައިގަތެވެ. ފަހެ ތިމަންނާ އަރިހަށް ވަޑައިގަތުމުން އިށީނދެ ނުވަޑައިގެނެވެ. (ގެއަށް ވަދެވަޑައިގެން) ތިމަންނަގެ އިސްތިޤްބާލުގެ ކޮޓަރި ބަލައިލެއްވިއެވެ. ދެން ވިދާޅުވިއެވެ. ތިބާގެ ގޭގެ ކޮންތާކުންހެއް ތިމަން ނަމާދުކުރަން ބޭނުންވަނީ ކަމަށްތަ؟ ފަހެ ތިމަންނަ އިޝާރާތްކޮށް ނަމާދު ކުރައްވާނެ ތަނެއް ދައްކައިލީމެވެ. ފަހެ رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ނަމާދު ކުރެއްވުމަށް ހުއްޓުމެއްގައިތެވެ. ދެން ހުރުން ބަސްވިއެވެ. އަދި ތިމަންނާމެން އިށީނދެގެން ފަހަތުގައި ނަމާދުކުރީމެވެ. ފަހެ އިށީނދެގެން ދެ ركعة ކުރައްވައިފައި ސަލާމް ދިއްވިއެވެ. ދެން ތިމަންމެން ސަލާމް އިށީނދެގެން ސަލާމް ދިއްވީމެވެ. ދިނީމެވެ. ދެން އަހަރެން ތިމަންނާ އިށީނދެވަޑައިގަތީ ކެއުމުގެ ޚަޒީރާއަކާއި

ތިމަންނަގެ رسول الله صلّى الله عَلَيْهِ وسَلَّم ދީނުންނަށް އަހުރެމެން ކާލަހުން ހިނދު އަރުވިފައެވެ. ތަރީއްކާލު ގޮވައި އަޅާ ހުސްނުވިކަން އެނގުނުއެވެ. ދެން މިސްކިތުން އެއްވެން ފެށުމުން ގެބީސްން ގެއްސި ވަރަށްގިނަ މީހުން ގެއަށް ޖަމާވެގެންދިޔައެވެ. ދެން އެގޮތުގައިހުރި މީހަކު ބުނެއެވެ. مالك بن دخشن އަށް ކާރިންތޯ ފެނުނުތޯ؟ އެކަލް މީހަކު ބުނެއެވެ އޭނާ މުނާފިޤެކެވެ. އޭނާ ﷲ އާއި ރަސޫލާއަށް ލޯބިނުކުރެއެވެ. އަހުރެމެން ދެކޭގޮތުގައި منافقއެކެވެ. އޭނާ ﷲ އާއި އޭނާގެ ރަސޫލާއަށް ލޯބިނުވެއެވެ. ދެން رسول الله صلّى الله عَلَيْهِ وسَلَّم حديثކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަ ބަސް ނުބުނާށެވެ. އޭނާ اخلاصތެރިކަމާއެކު لاَ إِلَهَ إِلاَّ اللَّهُ ގެ ކަލިމަ ކިޔާފައި ވޭތޯ ނުދެކޭތޯ؟ ދެން އޭނާ ބުނެއެވެ ﷲ އާއި އޭނާގެ ރަސޫލާ ދަންނަވައެވެ. އަހުރެމެން ދެކޭގޮތުގައި ﷲއާ ދެން އޭނާ އެކަށޭނެގޮތެއް މުނާފިޤުންނާ ބެހޭ ގުޅުމެއް ހުރެއެވެ. ވަރަށް ގިނަ ބަސްތައް އޭނާ ބުނެއެވެ. ދެން رسول الله صلّى الله عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ދެން ހަމަކަށަވަރުން ﷲ سبحانه وتعالى، اخلاص ތެރިކަމާއެކު لاَ إِلَهَ إِلاَّ اللَّهُ محمد رسول لله ގެ ކަލިމަ ކިޔާފައިވާ މީހާގެ މައްޗަށް ނަރަކަ ހަރާމް ކުރައްވައިފިއެވެ.

418- وعن عمرَ بنِ الخطاب ، رضي اللّهُ عنه ، قال : قَدِمَ رسُولُ اللّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم بسَبْي فَإذَا امْرَأَةٌ مِنَ السَّبْي تَسْعَى ، إذْ وَجَدتْ صبيًّا في السبْي أَخَذَتْهُ فَأَلْزَقَتْهُ ببَطْنِها ، فَأَرْضَعَتْهُ ، فقال رسُولُ اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « أَتُرَوْنَ هَذِهِ المَرْأَةَ طارِحَةً وَلَدَهَا في النَّارِ ؟ قُلْنَا : لاَ وَاللَّهِ . فَقَالَ : «لَلَّهُ أَرْحمُ بِعِبادِهِ مِنْ هَذِهِ بِولَدِهَا » متفقٌ عليه.

މާތްﷲ ރުހިވެވޮޑިގެންވާ عمرَ بنِ الخطاب ގެ ރިވާޔަތުން ބަޔާންވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صلّى الله عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ ޙަޟްރަތަށް (އަސީރުންގެ ގޮތުގައި ހައްޔަރު ކުރެވިފައިވާ މީހުން) އަސީރުންތަކެއް ގެނެވުނެވެ. އޭރުން އެމީހުންގެ ތެރެއިން އަންހެނަކު ދުވެފައި ހިނގަމުން ދިޔައެވެ. އޭނާ ދަރިފުޅެއް ހޯދަމުންނެވެ. ދެން އޭނާގެ ދަރިފުޅު ފެނުމުން ބަނޑަށް ޖައްސައިގެން ކިރު ދިނެވެ. ދެން رسول اللّه صلّى الله عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މި އަންހެނާ އޭނާގެ ދަރިފުޅު އަލިފާނަށް އެއްލާލާނެ ކަމަށް ތިޔަބައިމީހުން ދެކޭތޯ؟ އަހުރެމެން ދަންނަވައިފީމެވެ. މާތް ﷲ ގަސަމް ނުއެއްލާނެ ކަމަށެވެ. އޭނާ ބުނެއެވެ. ދެން މާތް ﷲ އަށްޓަކައި ދުވަސްވަރު ވެފައިވާ ހަމަ މިގޮތަށް.

އޭރުން حديث ދެއްވި ކުރެއްވިއެވެ. ﷲ سبحانه وتعالى އޭނާގެ އަޅުތަކުންގެ މައްޗަށް މި އަންހެނާ އޭނާގެ ދަރިފުޅާ މެދު ވެވޭ رحمُ އާއި ބަލާއިރު މާތް ﷲ رحمُ ކުރައްވާ ވަރަށް ގިނައެވެ.

419- وعن أبي هريرة ، رضي اللَّهُ عنه ، قال : قال رسُولُ اللَّهِ صَلّی اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « لما خَلَقَ اللَّهُ الخَلْقَ ، كَتَبَ في كِتَابٍ ، فَهُوَ عِنْدَهُ فَوْقَ العَرْشِ : إِنَّ رَحْمتي تَغْلِبُ غَضَبي » .

وفي روايةٍ : « غَلَبَتْ غَضَبِي » وفي روايةٍ « سَبَقَتْ غَضَبِي » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވި ابو هريرة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صَلّی اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديثޤުދުސީގައިވެއެވެ. الله سبحانه وتعالى خَلْق ތައް ހެއްދެވުމަށް ނިންމެވުމުން އެއިލާހުގެ حضرة ގައި عَرْشِ ގެ މަތީގައިވާ لوح المحفوظ ގައި ލިޔުއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ رحمةވަނީ ތިމަންރަސްކަލާނގެ ކޯފާގެ މައްޗަށް ގަދަވެގެންވެއެވެ.

420- وعنه قال : سمِعْتُ رسُولَ اللَّهِ صَلّی اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يقول : جَعَلَ اللَّهُ الرَّحْمَةَ مائَةَ جُزْءٍ، فَأَمْسَكَ عِنْدَهُ تِسْعَةً وتِسْعِينَ ، وَأَنْزَلَ في الأَرْضِ جُزْءًا واحِداً ، فَمِنْ ذَلِكَ الجُزْءِ يَتَراحمُ الخَلائِقُ حَتَّى تَرْفَعَ الدَّابَّةُ حَافِرَهَا عَنْ ولَدِهَا خَشْيَةَ أَنْ تُصِيبَهُ » .

މިއީ އެ صحابي (އަހަރެ މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވި ابوهريرة) ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صَلّی اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديثޤުދުސީގައިވާ ގޮތަށް ވިދާޅުވަނީ އަޑުއިވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ޤުދުސީގައިވެއެވެ. الله سبحانه وتعالى އެއިލާހުގެ رحْمَةَސަތޭކަ ބައިކޮށް ބައި ޤުދުސީވިއެވެ. މިއީ (އަހަރެމެން ނުވަދިހަނުވަބައި އެއިލާހުގެ حضرةގައި ބަހައްޓަވައިފިއެވެ. މިއީ އެއިން އެއްބަޔެއް ބިމަށް ބާވައިލެއްވިއެވެ. ދެން އެއްބައި خلق ތަކުން އެއްބައްޔަށް އެއްބައްޔަށް ރަހުމްކުރުމުގައި رحْم ކުރައްވަން އެބައިންނެވެ. އެއްބައި ހައިވާން ދަރިފުޅުގެ މައްޗަށް ފައިބައިގެން ފަހަތުގެ އެނދުގައި ޖެހިދާނެތީ ބިރުން ފިޔަވަޅުއަޅާ އެވެ. ހަމަ އަނގޮޅި އެ رَّحْمَة ގެ ސަބަބުންނެވެ.

وفي روايةٍ : « إِنَّ لِلَّهِ تَعَالى مائَةَ رَحْمَةٍ أَنْزَلَ مِنْهَا رَحْمَةً وَاحِدَةً بَيْنَ الجِنِّ والإِنْسِ وَالبَهَائمِ وَالهَوامِّ ، فَبِهَا يَتَعاطَفُونَ ، وبِها يَتَراحَمُونَ ، وَبِها تَعْطِفُ الوَحْشُ عَلى وَلَدِهَا ، وَأَخَّرَ اللَّهُ تعالى تِسْعاً وتِسْعِينَ رَحْمَةً يَرْحَمُ بِها عِبَادهُ يَوْمَ القِيَامَةِ » متفقٌ عليه .

މިއީ އެހެން ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالى އަށް ސަތޭކަ رحْمَة އެން ވެއެވެ. އެގެ ސަބަބުން ޖިންނީންނާއި އިންސީންނާއި މިއީ ހައިވާންތަކާއި މިއީ އެހެނިހެން ސޫފާސޫފީގެ މައްޗަށް

ބާވައިލުއްވީ އެންމެ رحمَةއެކެވެ. އެބަޔާއި އެކުގައި އަންހެނުންނާއި އެގޮތުގައި މަޚުލޫޤު އެއިންނެވެ. އަދި ޖަނަވާރު ނޫނީ ދަރިންނަށް އެގޮތުގައިވެސް އެއިންނެވެ. އަދި الله سبحانه وتعالى ގާތުގައިވާ ނުވަދިހަނުވަ ބައި رَحْم ކުރުއްވާނީ ގިޔާމަތް ދުވަހުއެވެ. رَحْم އެކަލާނގެ حضرة ގައި ހުރިކަން ބަޔާންކުރެއެވެ.

ورواهُ مسلم أَيضاً من روايةِ سَلْمَانَ الفَارِسيِّ ، رضي اللَّهُ عنه ، قال : قال رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « إِنَّ للَّهِ تَعَالَى مِائَةَ رَحْمَةٍ فَمِنْها رَحْمَةٌ يَتَراحَمُ بِها الخَلْقُ بَيْنَهُمْ، وَتِسع وَتِسْعُونَ لِيَوْم القِيامَةِ » .

އަދި މުސްލިމުގެ ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި سَلْمَانَ الفَارِسيِّ ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވާގެން އައިސްފައިވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން الله އަށް ސަތޭކަ رحمة ވެއެވެ. އޭގެ ތެރެއިން خَلْقُ ތަކުންގެ މެދުގައި رَحْمَ ކުރަމުން ދުއްކުރިކުރައްވަނީ އެންމެ رحمة އެކެވެ. ބާކީ ނުވަދިހަނުވަ رحمة ވަނީ ގިޔާމަތްދުވަހަށް ހުސް ކުރެވިފައެވެ.

وفي رواية « إِنَّ اللَّه تعالى خَلَقَ يَومَ خَلَقَ السَّمَواتِ والأَرْضَ مِائَةَ رَحْمَةٍ كُلُّ رَحْمَةٍ طِبَاقُ مَا بَيْنَ السَّمَاءِ إِلى الأَرْضِ ، فَجَعَلَ مِنها فِي الأَرْضِ رَحْمَةً فَبِها تَعْطِفُ الوَالِدَةُ عَلَى وَلَدِهَا وَالْوحْشُ وَالطَّيْرُ بَعْضُها عَلَى بَعْضٍ فَإِذا كانَ يَوْمُ القِيامَةِ ، أَكْمَلَها بِهذِهِ الرَّحْمَةِ » .

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالىއުޑުތަކާއި ބިން ހެއްދެވި ދުވަހު ސަތޭކަ رحمة ހެއްދެވިއެވެ. އޭގެ ކޮންމެ رحمةއަކީ އުޑާއި ބިމާއި ދެމެދު ހުރި ބޮޑުމިނެވެ. ދެން އޭގެ ތެރެއިން ބިމުގައިލައްވާ އެންމެ رحمةއެކެވެ. ބަލަ ދަރިއަށް ލޯބިވާނީ އެރަހުމަތުން ކުރިމަތިވާ އެއްޗެހި ހުރީ އެގޮތުގައި ވެއެވެ. އަދި ޖަނަވާރުތަކާއި ދޫނިތަކުގެ ލޯބިވުމަކީ އެކަކު އަނެކަކާއި ގާތްވެހުރުން އެއްގޮތުގައިވެއެވެ. ދެން ގިޔާމަތްދުވަހުން މި رحمة އާ (ނުވަދިހަނުވަ رحمة) ގެ ތެރޭގައި ހިމެނުއްވާނެއެވެ.

421- وعنه عن النَّبيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم . فِيمَا يَحكِي عَن ربِّهِ ، تَبَارَكَ وَتَعَالى ، قال : « أَذنَب عبْدٌ ذَنباً ، فقالَ : اللَّهُمَّ اغفِرْ لِي ذَنبي ، فقال اللَّهُ تَبَارَكَ وتَعالى : أَذَنَبَ عبدِي ذنباً ، فَعلِم أَنَّ لَهُ ربًّا يَغْفِرُ الذَّنْبَ ، وَيأْخُذُ بِالذَّنبِ ، ثُمَّ عَادَ فَأَذنَبَ، فقال : أَيْ ربِّ اغفِرْ لِي ذنبي ، فقال تبارك وتعالى : أَذنبَ عبدِي ذَنباً ، فَعَلَمَ أَنَّ لَهُ رَبًّا يَغفِرُ الذَّنبَ ، وَيَأخُذُ بِالذنْبِ ، ثُمَّ عَادَ فَأَذنَبَ ، فقال : أَي رَبِّ اغفِرْ لِي ذَنبي ، فقال تَبَارَكَ

وَتَعَالى : أَذنَبَ عَبدِي ذَنباً ، فعَلِمَ أَنَّ لَهُ رَبًّا يَغْفِرُ الذَّنبَ ، وَيأْخُذُ بِالذَّنبِ ، قدَ غَفَرْتُ لِعبدي .. فَلْيَفعَلْ ما شَاءَ » متفقٌ عليه.

އަދި އެصحابي(އެބަހީ ރަޟީالله ޢަންހު ރިވާޔަތްކުރެއްވި ابوهريرة) نَبيُّ ާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އާކާށް ވާހަކަ ހައްދުވެރި ގޮތުގައި ދެއްކެވި ރިވާކުރެއްވި حضرةން ރިވާކުރެއްވި قد سي، حديثއެއްގައިވެއެވެ. الله سبحانه وتعالى وحي ކުރެއްވިއެވެ. އަޅަކަށް ފާފައެއް ކުރަމުންދަނިކޮށް ދެން އޭނާ ދަންނަވައިފި اللَّهُمَّ ހަމަކަށަވަރު ގޯސްކުރީމަ އިލާހު! ދެއްވާ ފާފަ ފުއްސަވާދެއްވާ! ދެން ރަސްކަލާ الله سبحانه وتعالى وحي ކުރެއްވިއެވެ. ތިމަން ރަސްކަލާނގެ އަޅާ ފާފައެއް ކުރިއެވެ. އަދި އޭނާ ދަނެއެވެ ފާފަ ފުއްސަވާ އަދި ފާފަތަކާ ހުރެ ހިފެހެއްޓެވުމުގެ ކަމުގެ ވެރިރަސްކަލަކު އޭނާއަށް އޮތްކަން. ދެން އޭނާ ދެން ފާފަކުރިއެވެ. އަދި ދަންނަވައިފިއެވެ. اللَّهُمَّ ހަމަކަށަވަރު ގޯސްކުރީމަ އިލާހު! ދެއްވާ ފާފަ ފުއްސަވާދެއްވާ! ދެން الله سبحانه وتعالى وحي ކުރެއްވިއެވެ. ތިމަންރަސްކަލާނގެ އަޅާ ފާފައެއް ކުރިއެވެ. އަދި އޭނާ ދަނެއެވެ ފާފަ ފުއްސަވާ އަދި ފާފަތަކާ ހުރެ ހިފެހެއްޓެވުމުގެ ވެރިރަސްކަލަކު އޭނާއަށް އޮތްކަން. ދެން އޭނާ ދެން ފާފަކުރިއެވެ. އަދި ދަންނަވައިފިއެވެ. اللَّهُمَّ ހަމަކަށަވަރު ގޯސްކުރީމަ އިލާހު! ދެއްވާ ފާފަ ފުއްސަވާދެއްވާ! ދެން الله سبحانه وتعالى وحي ކުރެއްވިއެވެ. ތިމަންރަސްކަލާނގެ އަޅާ ފާފައެއް ކުރިއެވެ. އަދި އޭނާ ދަނެއެވެ ފާފަ ފުއްސަވާ އަދި ފާފަތަކާ ހުރެ ހިފެހެއްޓެވުމުގެ ވެރިރަސްކަލަކު އޭނާއަށް އޮތްކަން. (ދެންބުނެވެ.) ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ އަޅާގެ ފާފަ ފުއްސަވައިފީމެވެ. ދެން (އޭނާ اخلاصތެރިކަމާއެކު ތައުބާ ވުމުން ގެންދިޔަ ކަމުގައިވާނަމަ) އޭނާކަމަ ފާފަގެ ކަމެއް ކުރާށް ނުބެލެވެ.

وقـــوله تعالى : « فَلْيَفعلْ ما شَاءَ » أَي : مَا دَامَ يَفْعَلُ هَكَذا ، يُذْنِبُ وَيتُوبُ أَغْفِرُ لَهُ ، فإِنَّ التَّوبَةَ تَهدِمُ مـــا قَبْلَهَا

422- وعنه قال : قال رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « وَالَّذِي نَفْسي بِيَدِهِ لَوْ لَمْ تُذنِبُوا ، لَذَهَبَ اللَّهُ بِكُمْ ، وَجَاءَ بِقوم يُذْنِبُونَ ، فَيَسْتَغْفِرُونَ اللَّه تعالى ، فيَغْفرُ لَهُمْ رواه مسلم .

އަދި އެ صحابي (އެބަހީ ރަޟީ الله ޢަންހު ރިވާޔަތްކުރެއްވި ابوهريرة) ގެ ރިވާޔަތެން ރިވާވެގެންވެއެވެ. رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديثކުރެއްވިއެވެ. ތިމަންރަސޫލާގެ ނަފްސު އޮންނަ އެކަލާނގެ އިލާހު

ގަސަމްދީ ހުވާކުރައްވައެވެ. ތިޔަބައިމީހުންނަށް ފާފަވާކަށް ހަދަންޖެހޭން ބަދަލު ކަމުގައި ވީނަމަ، އަކަލާނަށް ތިޔަބައިމީހުންގެ ބަދަލުގައި ފާފައެއް ހަދަންޖެހޭ ބަދަލު އުފައްދަވައި، ދެން އެމީހުންނަށް ފާފަކުރުމު އެއްގޮތުގައި އެކަލާނގެ حضرةން އަމާފުކުރެއްވުން ދެއްވުމަށް ދުޢާކުރާ އަދި ދެންނެވޭ އެކަލާނގެ އެމީހުންގެ ކުށްފާފަތައް ފުއްސަވައި ދެއްވާ ބަދަލު މާތްالله ބިންމަތީގައި ލެއްވީހެވެ.

423- وعن أبي أَيُّوبَ خَالِدِ بنِ زيد، رضي اللَّه عنه قال: سمعتُ رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يقول: « لَوْلا أَنَّكُمْ تُذنبُونَ ، لخَلَقَ اللَّهُ خَلقاً يُذنِبونَ ، فَيَستَغْفِرُونَ ، فَيَغْفِرُ لَهُمْ » رواه مسلم .

މާތްالله ރަޟިޔަލްލާހު ابو أَيُّوبَ الا انصاري ގެ ރިވާޔަތް ކުރައްވާކަމަށްވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صَلّى الله عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ތިމަންނަ އަޑުއިވިއެވެ. އަކާލާގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ފާފަ ނުކުރާ މީހުން ކަމުގައި ނުވީނަމަ الله سبحانه وتعالى ތިޔަބައިމީހުންގެ ބަދަލުގައި ފާފަކުރާ އަނެއް خلقތަކެއް އުފައްދަވާނެއެވެ. ދެން (އެމީހުން ފާފަކުރާނެ) ފާފަ ފުއްސެވުމަށް ދުޢާކުރާނެއެވެ. ދެންނެވުމުން ދެން އެކަލާނގެ އެބައިމީހުންނަށް ފާފަ ފުއްސަވައި ދެއްވާނެއެވެ.

ދެންނެވީއެވެ. މި حديثގެ މުރާދަކީ ފާފަކުރުމަށް ހިތްވަރު ދިނުމެއް ނޫނެވެ. މީގެ މަޤްސަދަކީ ވިދާޅުވުން ޖެހިން ސަޙާބީން أصحاب ބޭކަލުންނަށް ކުރިމަތިވި ފާފަވެރިވާ ގޮތުގެ ސަބަބުން އަޅުކަންގެ ހިތްވަރު ... ވިދާޅުވެއެވެ. އަޅުކަމުގެ ... ކުރުމުގެ ... ބަލައި ... އަދި ބައެއް ބޭކަލުން ... އަދި ބައެއް ބޭކަލުން ... محروم ވެގެންދިއުމެވެ. މި حديث އާއި ... حديث ... ارشاد ... الله ގެ حضرةން ... ދެންނެވުމަށް ...

424- وعن أبي هريرة ، رضي اللَّه عنه ، قال : كُنَّا قُعوداً مَع رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، مَعَنا أَبُو بكْر وَعُمَرُ ، رضي اللَّه عنهما في نَفَر ، فَقَامَ رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم مِنْ بَيْن أَظْهُرنَا ، فَأَبْطَأَ عَلَيْنَا، فَخَشَينا أَنْ يُقْتَطَعَ دُونَنَا ، فَفزَعْنا ، فَقُمْنَا ، فَكُنْتُ أَوَّلَ مَنْ فَزعَ ، فَخَرجتُ أَبْتَغِي رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ

وسَلَّم ، حَتَّى أَتَيتُ حَائِطاً لِلأَنْصَارِ وَذَكَرَ الحديث بطُوله إلى قوله : فقال رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « اذْهَبْ فَمَنْ لَقِيتَ وَرَاءَ هَذَا الحَائِطِ يَشْهَدُ أَنْ لا إِلَه إلاَّ اللَّه ، مُسْتَيقِناً بِهَا قَلْبُهُ فَبَشِّرْهُ بِالجَنَّةِ » رواه مسلم .

މާތްالله ރުއްސުންދެއްވި ابو هريرة ގެ ރިވާޔަތުން ތާރީޚުގެން ވެއެވެ. ވިދާޅުވެއެވެ. ތިމަންމެން އެއްފަހަރަކު رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ އަރިހުގައި އިށީނދެގެން ތިބީމެވެ. އަދި ތިމަންމެންނާއެކު މާތް الله ތަޢާލާ ރުއްސުންދެއްވި أَبُو بكر ގެ އާއި عُمَرُ ގެ އާއި ހިމެނޭ ބަޔަކު ތިބިއެވެ. ދެން رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ތިމަންމެންގެ މެދުން ތެދުވެވަޑައިގެން ވަޑައިގަތެވެ. ފަހެ އަވަހަށް އެނބުރި ވަޑައިނުގަންނަވާތީ ތިމަންމެން ބިރުގަތީމެވެ. އަދި އަވަހަށް ދަތުރުކުރަމުން އެބޭކަލުން ތަކުލީފެއް ލިބިވަޑައިގަންނަވާނެ ކަމަށް ބިރުގަތީމެވެ. ދެން ތިމަންމެން ހިތްހަމަނުޖެހުމެއް ދިމާވިއެވެ. ފަހެ އަހަރެން ފުރަތަމަ ހިތްހަމަނުޖެހުނީމެވެ. ދެން رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ހޯއްދަވަން ނިކުމެ ނޑިސް ބަނީ ނައްޖާރުގެ أَنْصَارى ބޭކަލުންގެ ބަގީޗާއަކަށް ދިޔައީމެވެ. (ދެންނެވުނު صحابي މި حديث މުޅިން ދެންނެވި ބޭފުޅާއެވެ. ދެން رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ވިދާޅުވިއެވެ.) ދެން رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ވިދާޅުވި حديث ގެނެސްދެއްވިއެވެ. މިސުރުގައި ކުރެވެން ވާނެއެވެ. އަދި އެވަގުތު ތިބޭބޭފުޅާ ބޮޑުބޮޑުކޮށް ބަލައިގެން لا إِلَه إلاَّ اللَّه ގެ ޝަހާދަތް ހިތުގައި ޤަބޫލުކޮށް شكއަކު ނެތި ޔަޤީންކޮށް ނަގައި ބަލައިގަންނަ ކޮންމެ މީހަކަށް ސުވަރުގެ ލިބޭނެކަމުގެ އުފާވެރި خبرދޭށެވެ.

425- وعن عبد اللَّه بن عَمْرو بن العاص ، رضي اللَّه عنهما ، أَن النَّبِيَّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم تَلا قَوَلَ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ في إبراهِيمَ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : {رَبِّ إِنَّهُنَّ أَضْلَلْنَ كَثيراً مِنَ النَّاسِ فَمَن تَبِعَني فَإِنَّهُ مِنِّي} [إبراهيم : 36] ، وَقَوْلَ عيسى صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : {إِنْ تُعَذِّبْهُم فَإِنَّهُم عِبَادُكَ وَإِنْ تَغْفِرْ لَهُم فَإِنَّكَ أَنتَ الْعَزِيزُ الحَكِيمُ} [المائدة : 118] ، فَرَفَعَ يَدَيْه وقال « اللَّهُمَّ أُمَّتِي أُمَّتِي» وَبَكَى ، فقال اللَّه عَزَّ وَجَلَّ : « يا جبريلُ اذْهَبْ إِلى مُحَمَّدٍ وَرَبُّكَ أَعْلَمُ ،فسلْهُ مَا يُبكِيهِ ؟ » فَأَتَاهُ جبريلُ فَأَخبَرَهُ رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم بِمَا قال:وَهُو أَعْلَمُ ، فقال اللَّهُ تعالى: { يا جِبريلُ اذهَبْ إلى مُحَمَّدٍ فَقُلْ : إِنَّا سَنُرضِيكَ في أُمَّتِكَ وَلا نَسُوؤُكَ } رواه مسلم .

މާތްالله އެދެބަޔަކަށްވުރެން ރުއްސެވުން ސޫރަތުގައި عبد اللّه بن عَمْرو بن العاص ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ.
ހަމަކަށަވަރުން نَبِي އާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ،ސަލާމާއި ސަލަވާތް ލެއްވި إبراهِيم ގެފާނުގެ ވާހަކަ
ބަޔާންވެގެންވާ ކީރިތި قرانގެ އަންނަނިވި އާޔަތް ތިލާވަތް ކުރެއްވިއެވެ. އެ އާޔަތަކީ ({ رَبِّ إِنَّهُنَّ
أَضْلَلْنَ كَثِيراً مِنَ النَّاسِ فَمَن تَبِعَنِي فَإِنَّهُ مِنِّي }) މާނައީ:" އޭ ރަސްކަލާނގެ އަޅުގަނޑުގެ އިލާހު! އެބުދުތަކުން
ވަރަށް ގިނަބަޔަކު ސީދާމަގުން އެއްކިބާކޮށްފިއެވެ. ފަހެ ތިމަންނާއަށް ތަބާވި މީހާ އޭނާ
ތިމަންނާގެ މީހެކެވެ." އަދި ސަލާމާއި ސަލަވާތް ލެއްވި عيسى ގެފާނުގެ ވާހަކަ
ބަޔާންވެގެންވާ ކީރިތި قران ގެ އަންނަނިވި އާޔަތް ތިލާވަތް ކުރެއްވިއެވެ. އެ އާޔަތަކީ ({ إِنْ تُعَذِّبْهُم
فَإِنَّهُم عِبَادُكَ وَإِنْ تَغْفِرْ لَهُم فَإِنَّكَ أَنتَ الْعَزِيزُ الحَكِيمُ}) މާނައީ: "ތިބާރަސްކަލާނގެ އެބައިމީހުންނަށް عذاب
ދެއްވުމުން އިޚްތިޔާރުވެރިވަނީ ތިބާ އެއަޅުންގެ ވެރިކަމެވެ. ފަހެ ތިބާ އެބައިމީހުންނަށް
ފާފަފުއްސަވައިފިނަމަ އެއީ ތިބާރަސްކަލާނގެ އެބައިމީހުންނަށް ރަހުމްކުރައްވާ ބާރުވެރި
ރަސްކަލާނގެ އެކަމުގެ ބޮޑުކަމުންނެވެ. ފަހެ ތިބާރަސްކަލާނގެއީ عَزِيزُ
ވަންތަ ހިކުމަތްތެރި ރަސްކަލާނގެއެވެ." އެއަށްފަހު ދެއަތްޕުޅު އުފުއްލަވައިގެން. އަދި دعاءކުރެއްވި
އެވެ. اللّهُمَّ ރަސްކަލާނގެ އަޅުގަނޑުގެ އިލާހު! ތިމަން އަޅާގެ އުއްމަތަށް رحم ކުރައްވާނދޭވެ! ތިމަން
އަޅާގެ އުއްމަތަށް رحم ކުރައްވާނދޭވެ! އަދި ރޮއްވަވައިފިއެވެ. ފަހެ الله سبحانه وتعالى، وحي
ކުރެއްވިއެވެ. އޭ جبريلގެފާނެވެ. ކަލޭގެފާނު محمدގެފާނުގެ އަރިހަށް ވަޑައިގެންނަވާށެވެ. އަދި
ކަލޭގެފާނުގެ ރަސްކަލާނގެ އިލާހު ހުރިހާ ކަމެއް ރަނގަޅަށް ދެނެވޮޑިގެންވެއެވެ. ފަހެ
އެކަލޭގެފާނުގެ އަރިހުން ރޮއްވެވުމުގެ ސަބަބު ސުވާލުކުރައްވާށެވެ. ފަހެ جبريلގެފާނު
އެކަލޭގެފާނުގެ އަރިހަށް ވަޑައިގެންނެވިއެވެ. އަދިއްޔާ رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އެކަލޭގެފާނު أُمَّتِي أُمَّتِي އޭ
ވިދާޅުވި ކަމުގެ ސަބަބު جبريلގެފާނަށް ދަންނަވައިދިނެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭގެފާނުގެ ރަސްކަލާނގެ الله سبحانه
وتعالى ދެނެ ވޮޑިގެންވެއެވެ. ފަހެ الله سبحانه وتعالى جبريلގެފާނަށް وحي ކުރެއްވިއެވެ.
مُحَمَّدގެ ފާނުގެ ގާތަށް ވަޑައިގެންނަވާށެވެ. އަދި ވިދާޅުވާށެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަން ރަސްކަލާނގެ
ކަލޭގެފާނުގެ އުއްމަތުގެ މައްސަލައިގައި ކަލޭގެފާނު ރުއްސަވާހުށީމެވެ. އަދި ކަލޭގެފާނަށް ދެރަކޮށް
ނުލައްވާހުށީމެވެ.

426- وعن مُعَاذِ بنِ جَبَلٍ ، رضي اللَّه عنه ، قال كُنتُ رِدْفَ النبيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم على حِمارٍ فقال :
« يَا مُعَاذُ هَل تَدري مَا حَقُّ اللَّه عَلى عِبَادِهِ ، ومَا حَقُّ الْعِبادِ عَلى اللَّه ؟ قلت : اللَهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ . قال : «

فَإِنَّ حَقَّ اللَّهِ عَلَى العِبَادِ أَن يَعْبُدُوه ، وَلا يُشْرِكُوا بِهِ شَيْئاً ، وَحقَّ العِبادِ عَلى اللَّهِ أَنْ لا يُعَذِّبَ مَنْ لا يُشرِكُ بِهِ شَيْئاً ، فقلت : يا رسولَ اللَّهِ أَفَلا أُبَشِّرُ النَّاسَ ؟ قال : « لا تُبَشِّرْهُم فَيَتَّكِلُوا » متفقٌ عليه .

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވި مُعاذ بن جَبَلް ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. އަހަރެން ޢުފައިރު ކިޔާ ޙިމާރުމަތީ ނبيّާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ސަވާރުވެވަޑައިގެން އިންނެވި ފަހަތުން ސަވާރުވެ ވަޑައިގެން އިނީމެވެ. ދެން حديث ކުރައްވައިފިއެވެ. އޭ مُعاذއެވެ. އަޅުތަކުންގެ މައްޗަށް ލާޒިމުވެގެންވާ اللهގެ حقއަކީ ކޮބައިކަން ތިބާ ދަންނަހެއްޔޯ؟ އަދި އަޅުތަކުންނަށް ދެއްވުމަށް الله سبحانه وتعالى މިންވަރު ކުރައްވާފައިވާ حقއަކީ ކޮބައިކަން ތިބާ ދަންނަހެއްޔޯ؟ ތިމަން ދަންނަވައިފީމެވެ. އެކަން ރަނގަޅަށް ދެނެވޮޑިގެންވަނީ الله އާއި. ދެން އެކަން އެންމެ ބޮޑަށް އެނގިވޮޑިގެންވަނީ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. حديث ކުރައްވައިފިއެވެ. ދެން ހަމަޖެހިގެން އަޅުތަކުންގެ މައްޗަށް ލާޒިމުކަމުގައި الله ގެ حقއަކީ އެކަލާނގެއަށް ޢިބާދަތް ކުރުމާއި އެކަލާނގެއަށް އެއްވެސް އެއްޗެއް شريك ނުކުރުމެވެ. އަދި އަޅުތަކުންނަށް ދެއްވުމަށް الله سبحانه وتعالى މިންވަރު ކުރައްވާފައިވާ حقއަކީ އެކަލާނގެއަށް شريك ނުކުރާ މީހުންނަށް عذاب ނުދެއްވުމެވެ. ދެން ތިމަން ދަންނަވައިފީމެވެ. އޭ اللهގެ ރަސޫލާއެވެ. ތިޔަ ބުނެދެއްވި ވާހަކަ މީސްތަކުންނަށް އުފާވެރި ޚަބަރު ދަންނަވާލަމުތޯ؟ حديث ކުރައްވައިފިއެވެ. މީސްތަކުންނަށް އެ ޚަބަރު ނުދޭށެވެ. އެހެނީ އެ ޚަބަރު ދީފިނަމަ އެމީހުން ހަމަ عملތަކުން ކުރުން ދޫކޮށްލައިގެން ތިބޭނެއެވެ.

427- وعن البَرَاءِ بنِ عازبٍ ، رضي اللَّه عنهما ، عن النَّبيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « المُسْلِمُ إِذَا سُئِلَ فِي القَبرِ يَشهَدُ أَن لا إِلَهَ إِلاَّ اللَّه ، وأَنَّ مُحَمَّداً رسولُ اللَّه ، فذلك قولهُ تعالى : {يُثَبِّتُ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا بِالقَوْلِ الثَّابِتِ فِي الحَيَاةِ الدُّنيَا وفِي الآخِرَةِ} [إبراهيم : 27] متفقٌ عليه .

މާތް الله އެދުވޮޑިގެންވި ރުހިވޮޑިގެންވި البَرَاءِ بنِ عازب ، نَبِيّާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ ކިބައިން ރިވާކުރައްވައިފިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރައްވައިފިއެވެ. قبر ގައި ސުވާލުކުރެވޭ މުސްލިމު ދެއްވާނީ ސާބިތުކުރައްވާފައިވާ ޤައުލުން ބުނާނީ ތެދުބަސްކަމުގައި ހެކިބަހެވެ. اللهފިޔަވައި އަޅުކަން ލިބިގެންވާ އިލާހަކު ނުވާކަމާއި އަދި ހަމަކަށަވަރުން محمدއަކީ اللهގެ ރަސޫލާކަމުގައި ހެކިވާނެއެވެ. (އެއީ ސާބިތުބަސް ވިދާޅުވާ އެކަލޭގެފާނު ސާބިތުކުރައްވާނެއެވެ.) އަދި الله سبحانه وتعالى ގެ އަރުވައިފައިވާ وحي ކުރައްވާ (: {يُثَبِّتُ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا بِالقَوْلِ الثَّابِتِ فِي الحَيَاةِ الدُّنْيَا وفِي الآخِرَةِ}ގެ މުރާދަކީ ވެސް މިއެވެ. މާނައީ: ދުނިޔޭގެ ހަޔާތުގައާއި اخرةގައި ސާބިތުވެގެންވާ حق ބަހުން އީމާންވި މީހުންނަށް الله سبحانه وتعالى ސާބިތުކުރައްވާނެއެވެ

ދެއްވައެވެ.

428- وعن أَنسٍ ، رضي اللَّهُ عنه عن رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « إنَّ الكَافِرَ إذَا عَمِلَ حَسَنَةً ، أُطعِمَ بِهَا طُعمَةً مِنَ الدُّنيَا ، وَأَمَّا المُؤمِن ، فَإِنَّ اللَّه تعالى يَدَّخِرُ لَهُ حَسَنَاتِهِ في الآخِرَةِ ، وَيُعْقِبُهُ رِزْقاً في الدُّنْيَا عَلى طَاعَتِهِ » .

وفي روايةٍ : « إنَّ اللَّه لا يَظْلِمُ مُؤْمِناً حَسَنَةً يُعْطَى بِهَا في الدُّنْيَا ، وَيُجْزَى بِهَا في الآخِرَة، وَأَمَّا الْكَافِرُ ، فَيُطْعَمُ بِحَسَنَاتِ مَا عَمِلَ للَّهِ تعالى ، في الدُّنْيَا حَتَّى إِذَا أَفْضَى إِلى الآخِرَة ، لَمْ يَكُنْ لَهُ حَسَنَةٌ يُجْزَى بِهَا » رواه مسلم .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވި أنسގެފާނު رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ އަރިހުން ރިވާކުރެއްވި حديث އެއްގައި ވެއެވެ. އަކާހަގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ކާފިރަކު ހެޔޮކަމެއް ކޮށްފިނަމަ އޭގެ ބަދަލުގައި އެމީހަކަށް ދުނިޔަވީ ތަކެތިން رزقއެއް ދެއްވައެވެ. އަދި މުއުމިނުން ހެޔޮ عمل އެއް ކޮށްފިނަމަ ހަމަކަށަވަރުން ކަލާނގެ الله سبحانه وتعالىއަށްވުރެ ثواب آخرة ދުވަހުން ދެއްވުމަށް ރައްކާކުރައްވަނީ ބަރަކާތްތެރިކަމާއެކު. އަދި އަމިއްލަ ކިޔަމަން ފަރުމާނަށް ދުނިޔޭގައި رزق ދެއްވައެވެ.

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالى މުއުމިނަކަށް ޒުލުމް ނުކުރައްވައެވެ. ހެޔޮކަމުގެ ބަދަލުގައި ދުނިޔޭގައި ވެސް رزق ދެއްވައެވެ. އަދި آخرة ދުވަހުން ثواب ދެއްވައެވެ. އަދި ކާފިރުން ހެޔޮ عمل ކޮށްފިނަމަ ދުނިޔަވީ ތަކެތިން އެބައިމީހުންނަށް رزق ދެއްވައެވެ. އެހެން ނަމަވެސް آخرة އަށް އެބައިމީހުން ފޮނުއްވި ހެޔޮކަމަކަށް ދެއްވާނެ ބަދަލެއް ނުވެއެވެ.

429- وعن جابرٍ ، رضي اللَّه عنه قال : قال رسولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « مَثَلُ الصَّلَوَاتِ الخَمْسِ كَمَثَلِ نَهَرٍ جَارٍ غَمْرٍ عَلَى بَابِ أَحَدِكُمْ يَغْتَسِلُ مِنْهُ كُلَّ يَوْمٍ خَمْسَ مَرَّاتٍ » رواه مسلم.

« الْغَمْرُ » الْكَثِيرُ .

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވި جابرގެފާނުގެ ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ: رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ

وسلَّم حديث ކުރައްވައިފައެވެ. فرض ނަމާދުތަކުގެ مثالއަކީ ބިޔަބަރިމިނުގެ ބަރުދަރިން މިހާރުގެ ގެގޭ ދުރުމަޖިލީހެއް ދެމިގެންވާ ފެނުކަރުއް އޮވޭފަދި އެއިން ކަންމަތީފަރުގައި ފަސޭފަސޭ ޢަމަލުތައް ކުރުމުގެ ހެޔޮކަންތަކުން ސަލާމަތްވެގެންދާ މިސާލެވެ.

430- وعن ابنِ عباسٍ ، رضي اللَّه عنهما ، قال : سمعتُ رسولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يقول : «مَا مِنْ رَجُلٍ مُسلِمٍ يَمُوتُ فَيَقُومُ عَلَى جَنازَتِه أَرْبَعُونَ رَجُلاً لا يُشرِكُونَ بِاللَّهِ شَيْئاً إِلاَّ شَفَّعَهُمُ اللَّهُ فيه»رواه مسلم .

މާތްالله އެކަލޭގެފާނާއިމެދު ރުހިވޮޑިގެންވާ عبد اللَّه بن عباس ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާކުރެވިފައެވެ. ރަސޫލާއަށްވަޙީކުރި رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ބިފަހުން ވަޒު އަހިމުވޭ. އަހަރެމެންނަށް حديث ކުރައްވައިފައެވެ. މުސްލިމަކު މަރުވުމުން އެހިނދެއް ޖަނާޒާގެ މައްޗަށް الله އަށް شريك ނުކުރާބީ 40 ފިރިހެން ކަމަކާއި ރުކޫޢުވާ އަދިއްޔާތުގެ ޗާރިމިސްލު ފުރުސަތެއް ދެއްވުމުގައި އެބައިމީހުންގެ شفاعة قبول ކުރައްވާނެއެވެ.

431- وعن ابنِ مسعودٍ ، رضي اللَّهُ عنه ، قال : كُنَّا مَعَ رسولِ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم في قُبَّةٍ نَحواً مِنْ أَرَبعِينَ ، فقال : « أَتَرضَوْنَ أَنْ تَكُونُوا رُبُعَ أَهْلِ الجَنَّةِ ؟ » قُلْنَا: نَعَم ، قال : «أَتَرضَوْنَ أَن تَكُونُوا ثُلُثَ أَهْلِ الجَنَّةِ ؟ » قُلْنَا : نَعَم ، قال: « وَالَّذِي نَفسُ مُحَمَّدٍ بِيَدِهِ إِنِّي لأَرجُو أَنْ تَكُونُوا نِصفَ أَهْلِ الجَنَّة ، وَذَلِك أَنَّ الجَنَّةَ لا يَدخُلُهَا إِلاَّ نَفسٌ مُسلِمَةٌ ، وَمَا أَنتُمْ فِي أَهْلِ الشِّرْكِ إِلاَّ كَالشَّعرَةِ البَيْضَاءِ فِي جلدِ الثَّورِ الأَسودِ ، أَوْ كَالشَّعَرَةِ السَّودَاءِ فِي جلدِ الثَّورِ الأَحْمَرِ » متفقٌ عليه.

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވާ ابنِ مسعود ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާކުރެވިފައެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ބިމަށްވަން ސާޅީސްހާކަށް މީހުން އެއްފަހަރަކު رسولِ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ ހަރުގަނޑުގައި ތާރުދަށުއެކުގައި ބިއީމެވެ. ދެން حديث ކުރައްވައިފައެވެ. ސުވަރުގޭގެ ހަތަރުބައިކުޅަ އެއްބައިކުޅި ބިރާބައިމީހުން ކަމުގައި ވުމަށް ބިރާބައިމީހުން އެދެން ހިއްކޭތޯ؟ ބިމަށްވަން ދެންނެވީމެވެ. އާދެހެވެ. حديث ކުރައްވައިފައެވެ. ސުވަރުގޭގެ ތިންބައިކުޅަ އެއްބައިކުޅި ބިރާބައިމީހުންކަމުގައި ވުމަށް ބިރާބައިމީހުން އެދެން ހިއްކޭތޯ؟ ބިމަށްވަން ދެންނެވީމެވެ. އާދެހެވެ. حديثކުރައްވައިފައެވެ. ބިމަށްޓަކާފާތުގެ ނަފްސު އޮތީ ހުރިހާ ރަސޫލާ އިޙްސާނުގައިވާ އަޅާ ގަންދީ ހިފާޓް ޤަސަމެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ބިމަށްޓަކާފާ އެދުރިދު ކަމަށް ސުވަރުގޭގެ ދެބައިކުޅަ އެއްބައިކުޅި ބިރާބައިމީހުން ކަމުގައި ވުމަށެވެ. މިއީ މުސްލިމު ނަފްސަކަށްމެނުވީ ސުވަރުގެ ނުވަދެވޭނެއެވެ.

އަދި مشركުންނަށް އަޅާ ބަލާއިރު ތިޔަބައިމީހުންގެ ގުނަގައި شريكކުރުން ގަދަކަމުން ބޮޑުކަމެވެ. އާދެ مثالއަކީ ކާފަރުއެއްގެއި ހުރި ތަޚުތު ހުސްވެގެންދެއެވެ. ނުވަތަ ތަޚުތު ގެރިއެއްގައި ކަމު ތަޚުތު ހުސްވެގެންދެއެވެ.

432- وعن أبي موسى الأَشعري ، رضي اللَّه عنه ، قال : قال رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : «إِذَا كَانَ يَوْمُ الْقِيامَةِ دَفَعَ اللَّهُ إِلى كُلِّ مُسْلِمٍ يَهُودِيًّا أو نَصْرَانِيّاً فَيَقُولُ : هَذَا فِكَاكُكَ مِنَ النَّارِ» .

މާތްالله ރުއްސެވުން ލިބިވި ابو موسى الأشعريގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރައްވައިވެއެވެ. قيامةދުވަހު އަހުރެން الله سبحانه وتعالىކޮންމެ މުސްލިމަކަށް ޔަހޫދީއެއް ނުވަތަ ނަސާރާއިއެއް ދެއްވާނެއެވެ. އަދި وحي ކުރައްވާނެއެވެ. މިއީ ތިބާ ނަރަކައިން މުއްމި ވަރަށްބަކައިވާ ފިދާއެއްކަމެވެ.

وفي رواية عنهُ عن النبيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « يَجيءُ يَوْمَ الْقِيامَةِ نَاسٌ مِنَ الْمُسْلِمِين بِذُنُوبٍ أَمْثَالِ الجبَالِ يَغفِرُهَا اللَّهُ لهمُ » رواه مسلم .

އަދި އަصحابى (އަބޫ: މާތްالله ރުއްސެވުން ލިބިވި ابو موسى الأشعري) نَبِيُّއާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّمގެ އަރިހުން ރިވާކުރައްވާ حديثއެއްގައި ވެއެވެ. އަޅުގަނޑުމެން حديثކުރައްވައިވެއެވެ. قيامةދުވަހު މުސްލިމުންގެ ތެރެއިން ބައެއްމީހުން ފަރުބަދަތަކެއް ބޮޑުމިނަށް ފާފަތަކާއިގެން އަންނާނެއެވެ. އަދި الله سبحانه وتعالى އެމީހުންނަށް ފާފަ ފުއްސަވައި ދެއްވާނެއެވެ.

قوله : « دَفَعَ إِلى كُلِّ مُسْلِمٍ يهودِيًّا أَوْ نَصرانياً فَيَقُولُ : هَذا فكَاكُكَ مِنَ النَّارِ » معْنَاهُ مَا جَاءَ في حديث أبي هريرة ، رضي اللَّهُ عنهُ : « لِكُلِّ أَحَدٍ مَنزِلٌ في الجَنَّةِ ، ومَنزِلٌ في النَّارِ، فالْمُؤْمِن إِذَا دَخَلَ الجَنَّةَ خَلَفَهُ الكَافِرُ في النَّارِ ، لأَنَّهُ مُسْتَحِق لذلكَ بكُفْرِه » وَمَعنى «فكَاكُكَ » : أَنَّكَ كُنْتَ مُعَرَّضاً لِدُخُولِ النَّارِ ، وَهَذا فِكَاكُكَ ، لأَنَّ اللَّه تعالى قَدَّرَ لِلنَّارِ عدَداً يَمْلَؤُهَا ، فإِذا دَخَلَهَا الكُفَّارُ بِذُنُوبِهمْ وَكُفْرِهِمْ ، صَارُوا في مَعنى الفِكَاك لِلمُسلِمِينَ . واللَّه أَعلم .

433- وعن ابن عمَر رضي اللَّه عنهما قال : سمِعتُ رسولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يقول : « يُدْنَى الْمُؤْمِنُ يومَ القِيَامَةِ مِنْ رَبِّهِ حتَّى يَضَعَ كَنَفَهُ عَلَيهِ ، فَيُقَرِّرَهُ بِذُنُوبِه ، فيقولُ: أَتَعرفُ ذنبَ كَذا؟ أَتَعرفُ ذَنبَ كَذَا ؟

فيقول : رَبِّ أَعْرِفُ ، قال : فَإِنِّي قَد سَتَرتُهَا عَلَيكَ في الدُّنيَا، وَأَنَا أَغْفِرُهَا لَكَ اليَومَ ، فَيُعطَى صَحِيفَةَ حسَنَاته » متفقٌ عليه .

كَنَفُهُ : سَتْرُهُ وَرَحْمَتُهُ .

މާތްالله އެކަލޭގެފާނަށް ރުހިވޮޑިގެންވާ عبد الله بن عمر ގެ ފަރާތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول اللهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް އަޑުއެހީމެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރައްވައިފިއެވެ. قيامة ދުވަހުން الله سبحانه وتعالى މުއުމިނުން ކައިރި ކުރައްވާނެތް ގޮތް އެކަލާނގެ رحمة ގައި އަޅުއްވައިލައްވައި ފަރުދާ ލައްވާނެއެވެ. އަދި محشر ގެ އަހުލުވެރިންނަށް ނުފެނޭގޮތަށް އޭނާގެ ކުށްތަކާއި ފާފަތަކަށް اقرار ކުރުވައި ހަނދާންކޮށްދެއްވާނެއެވެ. އަދި وحي ކުރައްވާނެއެވެ. ތިބާ އަމިއްލަ ފާފަކަމެއް ހަނދާން އަންނަތޯއެވެ؟ ތިބާ ދަންނަ ފާފަ ކަމެއް ހަނދާން އަންނަތޯއެވެ؟ އޭނާ ދެންނެވޭނެއެވެ. އާއެކެ އަޅުގެ ރަސްކަލާނގެ އެވެ. ހަނދާން އަންނަނެވެ. وحي ކުރައްވާނެއެވެ. ދެން ހަމަކަށަވަރުން ދުނިޔޭގައި ތިބާ ފޮރުވައިދިނީމެވެ. މިއަދު ފާފަތައް ފުއްސަވައިދެއްވާނަމެވެ. އަދި މިއަދު ހެޔޮކަންތައްތަކުގެ ފޮތް ދެއްވާނެއެވެ. ދެން އޭނާގެ ހެޔޮ ޢަމަލުތަކުގެ ފޮތް ދެއްވާނެއެވެ.

434- وعن ابنِ مسعودٍ رضي اللَّه عنه أَنَّ رَجُلاً أَصَابَ مِنَ امْرَأَةٍ قُبْلَة ، فَأَتَى النَّبِيَّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم فأَخبره ، فأَنزل اللَّهُ تعالى : { وَأَقِمِ الصَّلاَةَ طَرَفَيِ النَّهَارِ وَزُلَفاً مِنَ الَّلَيْلِ إِنَّ الحَسَنَاتِ يُذْهِبْنَ السَّيِّئَاتِ } [هود : 114] فقال الرجل : أَلِي هذا يا رسولَ اللَّه ؟ قال : «لِجَميعِ أُمَّتِي كُلهِمْ » متفقٌ عليه .

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވާ ابنِ مسعود ގެ ފަރާތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެއްފިރިހެނަކު ބޭރުއަންހެނަކަށް ބޮސްދިނީއެވެ. އޭނާ ނަބިއްޔާ رسول اللهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އަރިހަށް އައިސް އެ خبر ދެންނެވިއެވެ. ދެން އެކަމާ ގުޅިގެން الله سبحانه وتعالى އަންނަނިވި އާޔަތް ބާވައިލެއްވިއެވެ. އެ އާޔަތަކީ: " { وَأَقِمِ الصَّلاَةَ طَرَفَيِ النَّهَارِ وَزُلَفاً مِنَ الَّلَيْلِ إِنَّ الحَسَنَاتِ يُذْهِبْنَ السَّيِّئَاتِ } "މެއެވެ. މާނައަކީ: ދުވާލުގެ ދެކޮޅުގައާއި ރޭގެ ބައިތަކުގައިވެސް ނަމާދު ޤާއިމުކުރާށެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ހެޔޮކަންތައްތަކުން ނުބައި ކަންތައްތައް ފޮހެލައިދެއެވެ. އެ ފިރިހެނާ ދެންނެވިއެވެ. އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. މިއީ ތިމަންނައަށް ޚާއްޞަ ކަމެއްތޯއެވެ؟ ހުރިހާ އުއްމަތުންނަށް ވިދާޅުވިއެވެ. (ނަބިއްޔާ) حديث ކުރެއްވިއެވެ.

ތިމަންރަސޫލާގެ އުއްމަތުގެ އެންމެހާ ފާފަތައް ފުއްސަވާނެއެވެ.

435- وعن أَنسٍ ، رضي اللَّه عنه ، قال : جَاءَ رَجُلٌ إلى النبيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم فقال : يا رسولَ اللَّهِ أَصبْتُ حدّاً ، فَأَقِمْهُ عَلَيَّ ، وَحَضَرتِ الصَّلاةُ فَصَلَّى مَعَ رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم فَلَمَّا قَضَى الصَّلاة قال : يا رسول اللَّهِ إِنِّي أَصبْتُ حدًّا ، فأَقِمْ فِيَّ كِتَابَ اللَّهِ ، قال : « هَلْ حَضَرْتَ مَعَنَا الصَّلاَةَ ؟ » قال : نَعم : قال«قد غُفِرَ لَكَ » متفقٌ عليه .

وقوله : « أَصَبْتُ حَدًّا » معناه : مَعْصِيَةً تُوجبُ التَّعْزير ، وَليس الْمُرَادُ الحَدَّ الشَّرْعِيَّ الْحقيقيَّ كَحَـدِّ الزِّنَـا والخمر وَغَيْرِهمَا ، فَإِنَّ هَذِهِ الحُدودَ لا تَسْقُطُ بِالصلاةِ، ولا يجوزُ للإمام تَرْكُهَا .

މާތްالله ރުއްސެވުނު ސަޙާބީ أنسٍ ގެފާނުގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. އެއްފިރިހެނަކު ބޭކަލުކަ نَبي ގާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ އަރިހަށް ވަޑައިގެންފައި ދަންނަވައިފިއެވެ. އޭ اللهގެ ރަސޫލާއެވެ. އަހުރެން ހައްދެއްވެރިވީ ކުށެއް ހިންގައިފިން ތިމަން ބޭފުޅާއަށް ހައްދު ޤާއިމުކުރައްވާށެވެ. ދެން ނަމާދުގެ ވަގުތު ޖެހިއްޖެއެވެ. ދެން އެކަލޭގެފާނު رسول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ އަރިހުގައި ނަމާދުކުރެއްވިއެވެ. ދެން ނަމާދު ނިންމެވުމުން ދަންނަވައިފިއެވެ. އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަން ހައްދު އަދާކުރަންޖެހޭ ކުށެއް ހިންގައިފިން. އެހެންވީމާ ތިމަން ބޭފުޅާގެ މައްޗަށް قران ގައި ބަޔާންކުރައްވާ ހައްދު ޤާއިމުކުރައްވާށެވެ. حديثކުރައްވާ ބޭފުޅާ ދެއްކެވީ އެހެންބުނެ ދަންނަވާފައިވާ ތިމަންނާއާއެކު ނަމާދަށް ހާޟިރުވީތޯ؟ އޭނާ ދަންނަވައިފިއެވެ. އާދޭހެވެ. حديثކުރެއްވި ބޭފުޅާ ދެއްކެވީ (އެކަލޭގެ ފާފަތަކުން) ހަމަކަށަވަރުން ތިބާގެ ފާފަތައް ފުއްސަވައިފިއެވެ.

436- وعنه قال : قال رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « إِنَّ اللَّه لَيَرضي عن الْعَبْدِ أَنْ يَأْكُلَ الأَكلَةَ، فَيحْمَدُهُ عليها ، أَوْ يَشْرَبَ الشَّرْبَةَ ، فَيَحْمدُهُ عَليها » رواه مسلم.

« الأَكْلَةُ » بفتح الهمزة وهي المرَّةُ الواحدةُ مِنَ الأَكلِ كَالْغَدْوةِ والْعَشْوَةِ ، واللَّه أعلم .

އަދި އެ صحابيގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالى އުފާކުރައްވަނީ ޢަބްދާ އެއްކޮށް ކާއެއްޗެއް ކައިފައި الحمد الله ގެ ކިޔުމަށް ޙަމްދުކުރާއިރު މިފަދައިން ރުހިވޮޑިގެންނެވެއެވެ. ނުވަތަ އެއްކޮށް ބޯއެއްޗެއް ބޮއިފައި الحمد اللهގެ

ކަލިމަ ކިޔައިދިނުމަ އެކަމުގެ ތައުބާ ޤަބޫލުކުރައްވާނެއެވެ.

437- وعن أبي موسى ، رضي اللَّه عنه ، عن النبيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، قال : « إِنَّ اللَّه تعالى، يَبْسُطُ يَدَهُ باللَّيلِ لِيَتُوبَ مُسيءُ النَّهَارِ ، وَيَبْسُطُ يَدهُ بِالنَّهارِ لِيَتُوبَ مُسيءُ اللَّيلِ حتى تَطْلُعَ الشمسُ مِنْ مَغْرِبَها » رواه مسلم .

ރަޟިﷲ ޢަންހު ވެވަޑައިގެންވާ ابو موسى ، نَبِيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّمَ ގެ އަރިހުން ރިވާކުރެއްވި حديثއެއްގައި ވެއެވެ. އެޙަދީޘުގައިވާ حديث ޤުދުސީއެއްގައެވެ. މިޙަދީޘުގައިވާގޮތުން الله سبحانه وتعالى ރޭގަނޑުގައި އެކަލާނގެ رحمة ގެ އަތް ދިއްކުރައްވައެވެ. އެއީ ދުވާލުގެ ފާފަވެރިންނަށް ތައުބާވުމަށްޓަކައެވެ. އަދި ދުވާލުގައި އެކަލާނގެ رحمةގެ އަތް ދިއްކުރައްވައެވެ. އެއީ ރޭގަނޑުގެ ފާފަވެރިންނަށް ތައުބާވުމަށްޓަކައެވެ. ހުޅަނގުން އިރުހުޅަނގުން އަރާހާ ދުވަހަކު رحمةގެ އަތް ދިއްކުރައްވައި އެކަލާނގެ ދޫކުރައްވާނެއެވެ.

438- وعن أبي نجيحٍ عَمرو بن عَبْسَةَ بفتح العين والباءِ السُّلَمِيِّ ، رضي اللَّه عنه قال : كنتُ وَأَنَا في الجَاهِلِيَّةِ أَظُنُّ أَنَّ النَّاسَ عَلى ضَلالَةٍ ، وَأَنَّهُمْ لَيْسُوا على شيءٍ ، وَهُمْ يَعْبُدُونَ الأَوْثَانَ ، فَسَمِعْتُ بِرَجُلٍ بمكَّةَ يُخْبِرُ أَخْبَاراً ، فَقَعَدْتُ عَلى رَاحِلَتِي ، فَقَدِمْتُ عَلَيْهِ، فَإِذَا رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم مُسْتَخْفِياً جُرَءَاءُ عليهِ قَوْمُهُ ، فَتَلَطَّفْتُ حَتَّى دَخلْتُ عَلَيهِ بِمَكَّة ، فَقُلْتُ له : ما أَنتَ ؟ قال : « أَنا نَبِي » قلتُ : وما نبي ؟ قال : « أَرْسَلِنِي اللَّه » قلت: وبِأَيِّ شَيْءٍ أَرْسلَكَ ؟ قال : « أَرْسَلَنِي بِصِلَةِ الأَرْحامِ ، وكسرِ الأَوْثان ، وَأَنْ يُوَحَّدَ اللَّه لايُشْرَكُ بِهِ شَيْء » قلت : فَمنْ مَعَكَ عَلى هَذا ؟ قال : « حُر وَعَبْدٌ » ومعهُ يوْمَئِذٍ أَبو بكر وبلالٌ رضي اللَّه عنهما . قلت : إِنِّي مُتَّبِعُكَ ، قال إِنَّكَ لَنْ تَستطِيعَ ذلكَ يَوْمَكَ هَذا . أَلا ترى حَالى وحالَ النَّاسِ ؟ وَلَكِنِ ارْجعْ إِلى أَهْلِكَ فَإِذا سمعْتَ بي قد ظَهَرْتُ فَأْتِني » قال فَذهبْتُ إِلى أَهْلي ، وَقَدِمَ رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم الَمدِينَةَ . وكنتُ في أَهْلي . فَجَعَلْتُ أَتَخبَّرُ الأَخْبَارَ ، وَأَسْأَلُ النَّاسَ حينَ قَدِمَ المدينة حَتَّى قَدِمَ نَفرٌ مِنْ أَهْلي المدينَة ، فقلتُ : ما فَعَلَ هذا الرَّجُلُ الذي قدِمَ المدينةَ ؟ فقالوا : النَّاسُ إِليهِ سِراعٌ وَقَدْ أَرَادَ قَوْمُه قَتْلَهُ ، فَلَمْ يَستْطِيعُوا ذلِكَ ، فَقَدِمتُ المدينَةَ فَدَخَلتُ عليهِ ، فقلتُ : يا رسولَ اللَّه أَتَعرِفُني ؟ قال : «نَعم أَنتَ الَّذي لَقيتَنَي بمكةَ » قال : فقلتُ : يا رسول اللَّه أَخْبِرنِي عمَّا عَلَّمكَ اللَّه وَأَجْهَلُهُ، أَخبِرنْي عَنِ الصَّلاَةِ؟ قال : « صَلِّ صَلاَةَ الصُّبحِ ، ثُمَّ اقْصُرْ عَنِ الصَّلاةِ حَتَّى تَرتفِعَ الشَّمْسُ قِيدَ رُمْحٍ ، فَإِنَّهَا تَطْلُعُ حين تطلع بَيْنَ قَرْنَي شَيْطَانٍ ، وَحِينئِذٍ يَسْجُدُ لَهَا الكفَّارُ ، ثُمَّ صَل ، فَإِنَّ الصَّلاَةَ مشهودة محضورة . حتى يستقِلَّ الظِّلُّ بالرُّمحِ ، ثُمَّ

اقْصُر عن الصَّلاةِ، فإنه حينئذٍ تُسجَرُ جَهَنَّمُ ، فإذا أَقبلَ الفَيء فصَلِّ ، فإنَّ الصَّلاةَ مَشهودةٌ محضورة حتى تُصَلِّيَ العصرَ ثم اقْصُر عن الصلاةِ حتى تَغْرُبَ الشمسُ ، فإنها تُغرُبُ بين قَرنيْ شيطانٍ ، وحينئذٍ يَسْجُدُ لها الكُفَّارُ » .

قال : فقلت : يا نَبِيَّ اللَّه ، فالوضوءُ حدّثني عنه ؟ فقال : « ما منْكُمْ رجُل يُقَرِّبُ وَضُوءَهُ ، فَيَتَمَضْمضُ ويستنْشِقُ فَيَنْتَثِرُ ، إلاَّ خَرَّتْ خطايَا وجهِهِ وفيهِ وخياشِيمِهِ . ثم إذا غَسَلَ وجهَهُ كما أَمَرَهُ اللَّه إلاَّ خرّت خطايا وجهِهِ مِنْ أَطرافِ لحْيَتِهِ مع الماءِ . ثم يغسل يديهِ إلى المِرفَقين إلاَّ خرّت خطايا يديه من أناملِهِ مع الماءِ ، ثم يَمْسحُ رَأْسَهُ ، إلاَّ خرَّتْ خَطَايَا رَأْسِهِ من أَطرافِ شَعْرهِ مع الماءِ ، ثم يَغْسِل قَدَمَيهِ إلى الكَعْبَيْنِ ، إلاَّ خرت خطايا رِجْلَيه من أَنَامِلِهِ مَع الماءِ ، فإن هو قامَ فصلَّى ، فحمِدِ اللَّه تعالى ، وأَثْنَى عليهِ وَمجَّدَهُ بالذي هو له أَهل ،وفَرَّغَ قلبه للَّه تعالى . إلا انصرَفَ من خطيئَتِهِ كهَيْئَتِهِ يومَ وَلَدَتْهُ أُمُّهُ».

فحدّثَ عَمرو بنُ عَبسةَ بهذا الحديثَ أَبَا أُمَامَة صاحِبِ رسولِ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم فقال له أبو أمامة: يا عَمْروُ بن عَبْسَةَ ، انظر ما تقولُ . في مقامٍ واحِدٍ يُعطى هذا الرَّجُلُ ؟ فقال عَمْرو : يا أَبَا أُمامةَ . فقد كِبرَتْ سِنِّي ، ورَقَّ عَظمِي ، وَاقْتَرَبَ أَجَلي ، وما بي حَاجة أَنْ أَكذِبَ على اللَّهِ تعالى ، ولا على رسول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم لو لم أَسْمَعْهُ من رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم إلاَّ مَرَّةً أَوْ مَرتَيْن أو ثلاثاً ، حَتَّى عَدَّ سبعَ مَراتٍ ، ما حَدَّثتُ أبداً بِهِ ، ولكنِّي سمِعتُهُ أَكثرَ من ذلك رواه مسلم .

قوله : « جُرَءاءُ عليهِ قومُهُ » : هو بجيمٍ مضمومة وبالمد على وزنِ عُلماء ، أَي : جاسِرُونَ مُستَطِيلونَ غيرُ هائِبينَ . هذه الرواية المشهورةُ ، ورواه الْحُمَيْدِي وغيرهُ : « حِراء» بكسر الحاءِ المهملة . وقال : معناه غِضَابُ ذُوُو غَمٍّ وهمٍّ ، قد عيلَ صبرُهُمْ بهِ ، حتى أَثَّرَ في أَجسامِهِم ، من قولِهم : حَرَىَ جِسمُهُ يَحْرَى، إذَا نقصَ مِنْ أَلمٍ أَوْ غم ونحوه ، والصَّحيحُ أَنَهُ بالجيمِ .

وقوله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « بين قَرنَي شيطانٍ » أَيْ : ناحيتي رأسِهِ . والمرادُ التَّمثِيلُ . معناهُ : أَنه حينئذٍ يَتَحرَّكُ الشَّيطانُ وشيعتهُ . وَيَتَسَلَّطُونَ .

وقوله : « يُقَرِّبُ وَضُوءَه » معناه : يُحْضِرُ الماءَ الذي يَتَوَضَّأُ به. وقوله :« إلاَّ خَرّتْ خَطاياهُ » هو بالخاءِ المعجمة : أَيْ سقطَت . ورواه بعضُهُم . « جرتْ » بالجيم . والصحيح بالخاءِ ، وهو رواية الجُمهور .

وقوله : « فَيَنْتَثِرُ » أَيْ : يَستَخرجُ ما في أَنفه مِنْ أَذَى ، والنَّثرَةُ : طرَفُ الأَنفِ .

މާތްالله ރަސޫލާއަށް ސުވާލުކުރި ابو نجيحٍ عَمرو بن عَبْسَةَ السُّلَمِي ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ޖާހިލިއްޔަތު ޒަމާނުގައި ތިމަންނަށް ވިސްނުނީ މީސްތަކުން ގޮސްފައި ތިބީ މަގުފުރެދިގެންނެވެ. އަދި ބުދުތަކަށް އަޅުކަމުން އަޅުކަން ކުރަމުން ދިޔައީ ފަހެ މީހުންނަށް މައްކާގައި ފިރިހެނަކު ދެކެވުނީއެވެ. އެހެނީ އެހީވެ ކަމުގެ ކުރިމަތިން ދީނުގެ ރޭވުމަކާ ބަލާށޭ ވިދާޅުވިއެވެ. (އެއީ ދީނުގެ ހަޤީގަތް) ފަހެ ވިސްނުމަށް ބަޔާނެއް ބާރަކުން ފާޅުކޮށް އަލީ އަށް ދެއްވިއެވެ. އަދި އެބާރުގައި ވަކި ފަރާތްތަކެއް ބުނެއްކަން ނެތް ނަމަ ޚبر ދެއްވިއެވެ. އެހެންކަމުން ވިސްނުން ވިސްނުން ޤަބޫލު ކުރެވުނު ސަފަރު ދިޔައެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނު އަރިހަށް ދިޔައީއެވެ. އެހިނދު رسول اللّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلّم އެކަލޭގެފާނު ގައިމުގެ ދީނުގެ އަނިޔާވެރިކަމުން ބިރުވެރިކަން ވަރުގަދަވެފައި ހުރިގޮތް ވަރަށް ނުހަރުވާ ސިއްރު ސިއްރުން އިޖާބަ ކުރައްވާ ގޮތުން ގޮވައިވެއެވެ. ފަހެ ވިސްނުން ވަރަށް ބާރުގަދަ މަކާއަށް ވަދެގެން އެކަލޭގެފާނު ހުޅުހާ ފާޅުވެވިއެވެ. ފަހެ ވިސްނުން އެކަލޭގެފާނަށް ދެންނެވީމެވެ. ވީބާ حقيقةގައި ފަހެ ކަލޭ ހައްޔެވެ؟ އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރައްވައިވިއެވެ. ވިއްސަ ކަލޭގެފާނަކީ ނަބީބާކަލޭގެފާނެވެ. ފަހެ ވިސްނުން ދެންނެވީމެވެ. نَبِي ކަމަކީ ބޮޑުކަމެއް ކަލޭ ހައްޔެވެ؟ حديث ކުރައްވައިވިއެވެ. الله سبحانه وتعالى އެކަލާނގެ ރަސޫލުކަމުގައި ވިސްނުން ފޮނުއްވިއްޔެވެ. ވިސްނުން ދެންނެވީމެވެ. ވީބާ ފޮނުއްވީ ކޮންކަމެއް ގެނައުމަށް ހައްޔެވެ؟ حديثކުރައްވައިވިއެވެ. ވިސްނުން ފޮނުއްވީ ގާތްތިމާގެ ކަމުގެ ގުޅުން ބެހެއް ކުރުމުގެ ސަބަބުންނެވެ. އަދި ބުދުތައް މުގުރާލުމަށެވެ. އަދި ހަމައެކަނި اللهއަށް އަޅުކަން ކުރުމުގެ ގޮތެވެ. އަދި އެކަލާނގެއާއި އެއްވެސް އެއްޗެއް شريك ނުކުރުމުގެ ގޮތެވެ. ވިސްނުން ދެންނެވީމެވެ. ކަލޭގެފާނާއި އެކު މިކަމުގެ ކަންތަކުގައި ވީ ކާކު ހައްޔެވެ؟ حديث ކުރައްވައިވިއެވެ. މިނިވަން ފިރިހެނަކާއި އަދި ފިރިހެނެއް އަޅެއް އެވެ. އެގޮތް އެކަލޭގެފާނާ އެކު ހުރީ މާތްالله ރަސޫލުއްގެ އަބޫބަކުރު ފާރިޝާ ބިލާލުފުޅެވެ. އެއްފަހަރު ވިސްނުންނަށް ވިދާޅުވިއެވެ. ކަލޭ ކޮށްގެން ވިސްނުނަކީ ކަލޭގެފާނު تبع ވާކަށް ވިދާޅުވިއެވެ. حديث ކުރައްވައިވިއެވެ. ކަލޭ ކުރަމުން ވިޔަސް ކަލޭ ކުރަނީ ވިސްނުމުގެ ދިމާވެގެން ވާތީއެވެ. ވިޔަސް ވިސްނުނަށް ކަޑަރު ވިޔާސް ހުރުމުގެ حال އާއި މީސްތަކުން އިރުގެ حال ނުވެސް ހައްޔެވެ؟ ވީމާ ވީބާ ވީބާ އެކަލޭގެ ގޮތަށް ދުރުވެލެއެވެ. އެހެންވީމާ ވިސްނުން ކައިރީގައި ކުރީގެ ކަލޭ خبرދެއްވާނު ވިސްނުވަހަރު ގޮތް އަރުވާށެވެ. މިހެންކަމުން ވިސްނުން ވިސްނުގެ އަރިހުގެ ގޮތް އަނެއްކާ ހިނގައިދިޔައެވެ. ފަހެ رسول الله صَلّى اللهُ

عَلَيْهِ وسَلَّم، ޚަދީޖާއަށް ވަޑައިގަތެވެ. އަދި އެހެންދު ޖިބްރީލުވި ޖިބްރީލުގެ އަރިހުންނާގެ ގާތު ގޮސްފައެވެ.
އަދި އެކަލޭގެފާނު ޚަދީޖާއަށް ވަޑައިގަތުމުން ޖިބްރީލް ހުރި މިސްކިތުން ނިކުތުން އެކަލޭގެފާނުގެ ދެކު
ސޮފާގެ ލާލާތެވެ. އެނގެ ފެނުން ޚަދީޖާގެ ބަލާ ޖިބްރީލްގެ ހުރަނގެ ދިވާއެވެ. ދެން ޖިބްރީލް
އުމުރުކުރުން އޮޅުނެވެ. ޚަދީޖާއަށް އަރާން އަވަޑައިގާ ލަރާގެން ހަރަނގެ ހަމަވީތެވެ؟ އެމުރުން
ޤަވާބުހިރި) ބުންޖެވެ. މިސްބާލާން އައުދުވިރުން އަނބުދުވިރުން އަބާލާރާގެ ބަރުން ދަރު ގިނަވަރުން
ނޯވެ. އަދި އަބާލާރާގެ ގަދުގެ މިރުން އަބާލާބާ ގާލާ ލާބުން އެރުނޯވެ. ނަމަވެސް އެމިރުނަނާތް
އެލާމު ނޯވެއްޔެވެ. (މި خبر ރިބޫރުން) ދެން ޖިބްރީލް ޚަދީޖާއަށް ދިހަރިގެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނުގެ
އަކާރުން ދިހަރިމިވެ· (އާއްނުރާ) ޖިބްރީލް ދެންނެވިއެވެ. އޭ ﷲ ގެ ރަސޫލާއެވެ. ޖިބްރީލްއާޔާ ލާލާނަ
އަނގާރުވާރި ރިހާވެ؟ حديث ލާރުވެވާވެ. އާނާލާވެ. ރިހާރި ޖިބްރީލުއާ މައްލާއިން ބުއްދާރިވި
ދީލުވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ދެން ޖިބްރީލް ދެންނެވިއެވެ. އޭ ﷲ ގެ ރަސޫލާއެވެ. ކަލޭގެފާނުން ﷲ އެގެންނަވާ
ދުއްވާރިގާ ލާނާތުގެ ޖިރަގެ ހިރަން ނަމަދުރި މިދު ޖިބްރީލުއާ ބުންދުއްވާވެ. حديث
ލާރުވެވާވެ. ފުރިސްނަމަދު އަދުލާރާވެ. ދުން އައްނުފުރި އިރު އަރައިގެން ގެސް އިރު ހުނަސްވެއްޔެ
މިނަން އަރުނދުން ނަމަދު ނުލާނު ހެއްޓުމަށްވެ. ސޫބަބި އަވަގަ އިރުއަރައިގެން އައްނުނަށް شيطان
ގެ ދުދުގެ މަދުން ލާމަން ވިޔާވެ· (އަބަސްފުގެ މަރުދުޔާ އަވަގަ شيطانންނަށް مشركن ސަވީދުލާނަ
އަރުލާން ލާރުން ފުއްޖެނަން ވެގަބަ ލާމަނަވެ·) އެއްނު ލާމުން އަވަގަޔަގެ ލާފުރުން އިރަން ސަވީދު
ލާރާވެ. ދުން އައްނުފުރި ޔިބާ ބާނުން ނަފުރު ނަމަދުބާ ލާރާވެ. އެއްނީ ނަމަދުގެ މަލާއިލާބަ
ބާލާހުން ބާއިފަރަ ވަޑައިގެންނެވިއެވެ. އަދި އެލާމަނަ ހިލާ ފަރަފަ ވަޑައިގެންނެވިއެވެ. އެނދު ފުރުން
ވަގަބަ ވަދުގެން ގެސް އައްއައްބާއަގެ ހިބިނި އަށްބާއަގެ ދުނަނަ ވަދު ގެއްޚުދުން ދުން އައްނުފުރު
ނަމަދުނުލާނަ ހައްޖެހުވެ. މިހިނީ ހަމަލާނަވަރުން އަވަގަޔަ ޖަހައްނަމައެގެ އަޚާފުނަގެނޭ އެނދު
ގަދުވަގެނަން ވަގަބަ. ފަހު އައްބާއަގެ ހިބިނި އައްބާލާން ނައްޖެމުން ނަމަދުލާރާމުން ގެނަދުނަވެ.
އެހެނީ ނަމަދުގައި މަހާއިލާބާބާލާފުން ބާއިފަރަ ވަޑައިގެންނެވިއެވެ. އަދި އެލާމަގެ މަވްބަތު (ގެއްމަތު
ދުވަހުން) ހިލާ ފަރަފަ ވަޑައިގެންނެވިއެވެ. އަދި އަސްލު ނަމަދު ވަގަބަ ވަދުން އަސްލު ނަމަދުލާރާވެ.
ދުނު އައްނުފުރި އިރު އައްނަސްމަދުނަ ދުނު ނަމަދުނުލާނު މަޑުލާނަގެނު ބިހާރުވެ. މިހިނީ ހަމަލާނަވަރުން
އިރު އައްނަސްގެން ދުނީ شيطان އާގެ ދުދުގެ މަދުނުނަވެ· (މިބަސްފުގެ މަރުދުޔާ އަވަގަޔަ شيطانން
ބަލުން ފުރިގެނަން ވެގަބަލާމަ އަދި އެއީ شيطان ނަނަށް مشركن ސަވީދުލާނަ އަރުލާން ލާރުން

ފަތުރައިގެންނަ ވަގުތު ހަމަވެ.) އެހެންކަމުން އެވަގުތަކީ ހާޒިރުވާން ސަލާމަތުވާތީއެވެ. ރާވީ ވިދާޅުވިއެވެ. ފަހެ ތިމަންނަ ދެންނެވީމެވެ. އޭ الله ގެ ނަބިއްޔާއެވެ. وضوء އާއި ގުޅޭ ކަންތައް ކަލޭގެފާނު ބަޔާންކޮށްދެއްވާށެވެ. ފަހެ حديث ކުރައްވައިފިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު وضوء ކުރުމަށްޓަކައި ފެންކައިރިކުރުމުން، ދެން އަނގައަށް ފެންލައި ނޭފަތަށް ފެންލާ އަދި ނޭފަތުން ފެންނަގައި ފަހެ ސާފުކޮށްފިނަމަ މޫނުގެ އަނގައިގައި ހުރި ހުރިހާ ފާފަތައް ފައިބައިގެންދިޔައީއެވެ. ދެން އޭނާ އަށްފަހު މޫނު الله އަމުރުކުރައްވާފައިވާ ގޮތަށް ދޮވުމުން މޫނުގެ ދޮވެވޭ މަތީގައި ހުރި ހުރިހާ ފާފަތައް ތުނބުޅީގެ އަގުތަކުން ފެނާއެކު ފައިބައިގެން ހިނގައި ދިޔައީއެވެ. ދެން އޭނާ ދެއަތް ދޮވުމުން ދެއަތުގައި ހުރި ހުރިހާ ފާފަތައް އިނގިލިތަކުގެ ކޮޅުތަކުން ފެނާއެކު ފައިބައިގެން ހިނގައި ދިޔައީއެވެ. ދެން އޭނާ ބޯ ފޮހެލުމުން ބޯގައި ހުރި ހުރިހާ ފާފަތައް އިސްތަށިތަކުގެ ކޮޅުތަކުން ފެނާއެކު ފައިބައިގެން ހިނގައި ދިޔައީއެވެ. ދެން އޭނާ ދެފައި ދޮވުމުން ދެފައިގައި ހުރި ހުރިހާ ފާފަތައް ފައިގެ އިނގިލިތަކުގެ ކޮޅުތަކުން ފެނާއެކު ފައިބައިގެން ހިނގައި ދިޔައީއެވެ. ދެން އޭނާ ތެދުވެ ނަމާދުކޮށް ކަލޭގެފާނު، އަދި الله އަށް حق ވާގޮތަށް ތަޢުރީފާއި ثناء ދެންނެވުމާއި، އަދި اخلاص ތެރިކަމާއެކު އަމާޒުކޮށް ފަރިތަކުރައްވާ އެކަނި ބަރަކާތް ދެއްވާފައިވާ އުފަން ދުވަހު އޭނާ ހުރި ހުރިހާ ފާފަތަކުން ހިނގައިދިޔައީއެވެ. ދެންނެވިއެވެ. މި حديث عَمْرُوُ بن عَبْسَة ، رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ صحابي ބޭފުޅަކު ކަމުގައިވާ ابو أُمامة އަށް ކިޔާ ދެއްވިއެވެ. ފަހެ އެހިނދު ابو أُمامة ވިދާޅުވިއެވެ. އޭ عَمْرُوُ بن عَبْسَةَ އެވެ، ބަލާ ބުނާބަސް އެއްކޮށް ހަނދާންކޮށް ވިސްނާފައެވެ. އެހެނީ ހަމަ އެއް ހިނގާ ތަނެއްގައި ބޭއްވިގެން ތިޔަ ثواب ލިބޭނެތޯއެވެ. އެހިނދު عَمْرُوُ بن عَبْسَةَ ދެންނެވިއެވެ. އޭ ابو أُمامةَ އެވެ. ތިމަންނަ ހައިވަރުވެ ބޮޑުވީ މުސްކުޅިވެއްޖެއެވެ. އަދި ކަށިތައް ބަލިކަށިވެއްޖެއެވެ. އަދި މަރުގަޑި ކައިރިވެއްޖެއެވެ. ފަހެ ތިމަން الله އާއި އަދި رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ މައްޗަށް ދޮގުހަދާކަށް ތިމަންނަށް ކޮން ބޭނުމެއް ހުރީ ހެއްޔެވެ. ފަހެ ތިމަން رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ އަރިހުން އެއްފަހަރު ނުވަތަ ދެފަހަރު ނުވަތަ ތިންފަހަރު ނުވަތަ 7 ފަހަރު ހަމައެކަނި އިވިފައިވާނަމަ. އެކަމެއް އަޑުއިވިފައި ނުވާނަމަ ތިމަން ބުނާނީ އެއްވެސް ތިމަން އަޑުއިވޭ އަށްފަހަރު ގިނައިން ތިމަން އެ ހަދީސް ކިޔާދެއްވުމެއް ނުކުރީމެވެ. ހަމަ އެހެން ތިމަން އަޑުއިވިއްޖެއެވެ.

439- وعن أبي موسى الأشعري رضي اللَّه عنه ، عن النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : «إِذا أَرادَ اللَّه تعالى ، رحمةَ أُمَّةٍ ، قَبضَ نبيَّهَا قَبلَها ، فجعلَهُ لها فَرَطاً وسلَفاً بين يَدَيها ، وإِذا أرادُ هَلَكةَ أُمَّةٍ ، عذَّبها ونبيُّهَا حَيٌّ ، فَأَهْلَكَهَا وهوَ حَيٌّ ينظُرُ ، فَأَقَرَّ عينَهُ بِهلاكها حين كذَّبوهُ وعصَوا أَمْرَهُ » رواه مسلم .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވާ ابو موسى الأشعري، نَبي އާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ އަރިހުން ރިވާޔަތްކުރެއްވިއެވެ.
ދަންނަވާލެވުނު حديث ދައްކަވައިދެއެވެ. މާތް الله سبحانه وتعالى އުއްމަތެއްގެ މައްޗަށް رحم ކުރައްވާން
އިރާދަކުރައްވާ ވަގުތުގައިވަނީ އެއުއްމަތުގެ ނިމި ދުނިޔޭގެ ކުރިން އެބައިމީހުންގެ نَبي އާ މަރު ގެންދަވައެވެ.
އެހެން ކަމުން އެއުއްމަތުގެ ސަލާމަތުގެ ކަންތައް ދިޔައެވެ.

އަދި الله سبحانه وتعالى އުއްމަތަކަށް ހަލާކު ކުރައްވާން އިރާދަ ކުރައްވާ ވަގުތުގައިވަނީ އެ އުއްމަތުގެ
نَبي އަށް ދެކޮޅުހަދައި ނުކިޔަމަންތެރިވާ އެ އުއްމަތަކަށް عذاب ގެނެސްދެއެވެ. އެއީ އެނބިޔާ އެނބިޔާ ބަލަހައްޓަން
އުޅުއްވާތީ عذابގެ ބިރުދެއްވާ ގެއްލުވައިދޭތީއެވެ. އަދި އެބޭފުޅާ އެނބިޔާ ދެކެވޭހެން އަދި އިރާދަން
ވަރަށް ދެރަވާ މައްޗަށް ހިތްހަމަ ޖެހުން އާ نَبي ބަލަހައްޓަން ލިބިގެންދެއެވެ.

الْمُعْجَمَةِ ، أَي : غَيْرَ مختُونِينَ .

52- باب فضل الرجاء

الله ގެ ރަޙްމަތަށް އުއްމީދު ނުކަނޑައި ކުރުމުގެ މާތްކަން ބަޔާންކޮށްދޭ ބާބު

قَالَ الله تَعَالَى إخباراً عن العبدِ الصالِحِ : ﴿ وَأُفَوِّضُ أَمْرِي إِلى اللهِ إنَّ اللهَ بَصِيرٌ بالعِبَادِ فَوَقَاهُ الله سَـــيِّئَاتِ مَـــا مَكَرُوا ﴾ [غافر : 44-45] .

އަދި އަހުރެންގެ ކަންތައް ހަވާލުކުރަމެވެ اللهއަށް އަހުރެން ވަނީ ހަވާލުކުރެވިފައެވެ. ހަމަކަށަވަރުން، الله އީ، އަޅުތަކުންނަށް
ބަލައްވާ ބޭފުޅެއް މެދުވެރިވެ ދެކެވޭ ސަލާމަތްވެވޭނެއެވެ. ދެން، އެއުރެންގެ ނުބައި މަކަރުތަކުން
ރައްކާތެރިކުރެއްވިއެވެ الله އެކަލޭގެ ސަލާމަތް ކުރެއްވިއެވެ.

440- وعن أبي هريرة ، رضيَ اللَّه عنه ، عن رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم أَنَّهُ قال : « قالَ اللَّه ، عَزَّ وَجلَّ ، أَنَا عِنْدَ ظَنِّ عَبْدي بي ، وأَنَا مَعَهُ حَيْثُ يَذْكُرُني ، وَاللَّهِ للَّهُ أَفْرَحُ بتَوْبةِ عَبْدِهِ مِنْ أَحَدِكُمْ يجدُ ضالَّتَهُ

بالْفَلاةِ ، وَمَنْ تَقرَّبَ إِلَيَّ شِبْراً ، تَقرَّبْتُ إِلَيْهُ ذِرَاعاً ، وَمَنْ تَقَرّبَ إِلَيَّ ذِراعاً ، تقرَّبْتُ إليه بَاعاً ، وإِذَا أَقْبَلَ إِلَيَّ يَمْشي ، أَقبلتُ إِلَيه أُهَرْوِلُ » متفقٌ عليه ، وهذا لفظ إحدى رِوايات مسلم .

މާތްالله ޤުދުސީގައި ابو هريرة، نَبِيُّ ާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ އަރިހުން ރިވާކުރައްވާ حديث އެއްގައި ވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެކަލާނގެން حديث ޤުދުސީއެއްވިއެވެ. މާތް الله سبحانه وتعالى وحي ކުރެއްވިއެވެ. ތިމަންރަސްކަލާނގެ އަޅާ ތިމަންރަސްކަލާނގެ حضرةށް އުއްމީދުކުރާ ގޮތުގެމަތީން ކަންތައް މިންވަރު ކޮށްދެއްވާނެއެވެ. އަދި އެފަދައިން ތިމަންރަސްކަލާނގެ ހަނދުމަކުރާ ކޮންމެ ހިނދަކު އެމީހަކަށް رحم އަށް ލައްވަވާ ވަޑައިގަންނަވާނެވެ. رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديثކުރައްވައިފިއެވެ. މާތްالله ގަސްތުކުރައްވާފައެވެ. މިހާރު ހަރުފުސް ބިމުގައި ސަވާބީ ގެއްލިގެން ހެދުމުން ދަރިކަލުން ޖުންމުން އުފާވެރިކަމާ ބެޅުން الله سبحانه وتعالى އަޅާ ތިމަންރަސްކަލާނގެ ހަނދުމަކުރާ ކޮންމެ ހިނދަކު އެފަދައިން ދެއްވަވާނެއެވެ. މާތް الله وحي ކުރެއްވިއެވެ. އަދި އެފަދައިން صالح عمل ތަކެއްގެން ތިމަންރަސްކަލާނގެއާއި ކައިރިވުމަށް މަސައްކަތްކުރާ ފަރާތްތަކުގެ ކައިރިއަށް ބަދަލުވާ މިންވަރު ދުވަސްތަކުގައި ތިމަން ރަސްކަލާނގެ رحمةއާއި މަސްހުނި ތަރުހީބު ކޮށްދެއްވާނެއެވެ. އަދި އެއާއިއެކު ދިރުމުން ތިމަން ރަސްކަލާނގެ ރަހުމަތް އެދިގެން އުޅުމުގެ ވާޖިބު މަޤްބޫލުކުރުމާ ގުޅިގެން އެދިގެން ތިމަން ރަސްކަލާނގެ رحمة ދެއްވާނެއެވެ. އަދި ހިނގާލާ ތިމަންރަސްކަލާނގެ رحمةއަށް އެދިގެން އެފަދަ ހިނދަކު މިހިރަ ރަޙްމަތް ދެއްވަވާނެއެވެ. رحمة ތިމަންރަސްކަލާނގެ ދެއްވަވާނެއެވެ.

441- وعن جابِرِ بن عبدِ اللَّه ، رضي اللَّه عنهما ، أَنَّهُ سَمعَ النَبِيَّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، قَبْلَ موْتِهِ بثلاثَـــةِ أَيَّامٍ يقولُ : « لا يموتن أَحَدُكُم إِلاَّ وَهُوَ يُحْسِنُ الظَّنَّ باللَّه عزَّ وَجَلَّ » رواه مسلم .

މާތް الله އެދުރުވެރިކަމާއިއެކު ޤުދުސީގައި جابِر بن عبدِ اللَّه ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ނަބިއްޔާގެ ވަފާތުގެ ކުރިން ނبي ގެ މަރުގެ ކުރިން ތިންދުވަސް ކުރިން ވިދާޅުވި ގޮތުން حديثކުރައްވައިފިއެވެ. ޔަޤީން حديث ކުރައްވައިފިއެވެ. ކޮންމެ މީހަކުވެސް ދެކެންވާނީ މާތް الله سبحانه وتعالى ގެ حضرةށް ހެޔޮ ގޮތުން ހެޔޮ ވިސްނުމެވެ.

442- وعن أَنسٍ ، رضي اللَّه عنه قال : سمعتُ رسولَ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يقول : « قال اللَّه تعالى : يَا ابْنَ آدَمَ إِنَّكَ مَا دَعوْتَني وَرَجوْتَني غَفَرْتُ لَكَ عَلى ما كَانَ مِنكَ ولا أُبَالِي ، يا ابن آدمَ ، لَوْ بَلغَتْ ذُنُوبُكَ عَنَانَ السماءِ ، ثم اسْتَغْفَرْتَني غَفَرتُ لَكَ ، يَا ابْنَ آدَم ، إِنَّكَ لَو أَتَيْتَني بِقُرابِ الأَرْضِ خطايا ، ثُمَّ لَقِيْتَني لا تُشْرِكُ بِي شَيْئاً ، لأَتَيْتُكَ بِقُرَابِهَا مَغْفِرَةً » رواه الترمذي . وقال : حديث حسن .

« عَنَانُ السماءِ » بفــتح العين ، قيل : هو مَا عن لَكَ منها ، أي : ظَهَرَ إِذَا رَفَعْتَ رَأْسَكَ، وقيلَ : هو السَّحَابُ

و « قُرابُ الأرض»بضم القاف ، وقيلَ بكسرِها ، والضم أصح وأشهر، وهو:ما يقارِبُ مِلأَهَا ،واللَّه أعلم .

މާތް الله ރުއްސުންދެއްވި أنسގެފާނުގެ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديثު ކުރައްވަނިކޮށް ވިދާޅުވަނީ އަޑުއިވިއްޖެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديثު ކުރައްވައެވެ. الله سبحانه وتعالى وحى ކުރައްވައެވެ. އޭ އާދަމުގެދަރިފުޅާއެވެ! ތިބާ ތިމަންރަސްކަލާނގެއަށް ދުޢާކޮށް ތިމަންރަސްކަލާނގެ ރަޙްމަތް އެދި ދުޢާކުރާހާހިނދަކު ތިބާ ކުރި ކުށްތަކަށް ތިމަންރަސްކަލާނގެ حضرةން ފާފަފުއްސަވައި ދެއްވާނެއެވެ. ތިމަންރަސްކަލާނގެ ފަރުވާއެއް ނުކުރައްވަމެވެ. އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެއަށް އެކަމުގެ ސަބަބުން ކިސީ ކަމެއް ނުވެއެވެ. އޭ އާދަމުގެދަރިފުޅާއެވެ. ތިބާގެ ފާފަތައް އުޑުގެ ވިލާތަކާ ހަމައަށް ދިޔަޔަސް ތިބާ ތިމަންރަސްކަލާނގެއަށް ތައުބާވެ ފާފަފުއްސެވުމަށް ދަންނަވައިފިނަމަ ތިމަންރަސްކަލާނގެ ތިބާއަށް ފާފަފުއްސަވައިދެއްވާނެއެވެ. އޭ އާދަމުގެދަރިފުޅާއެވެ. ބިމުގެ ފުރިހަމަ ކުށްތަކާއިގެން ތިބާ ތިމަންރަސްކަލާނގެ حضرةއަށް އައިސްފިނަމަވެސް ތިމަންރަސްކަލާނގެއާއި ޝަރީކުކޮށް ތިމަންރަސްކަލާނގެ ހުށަހަޅައިފިނަމަ އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެއާ އެއްވެސް އެއްޗެއް شريكު ނުކުރައްވާނެ ތިމަންރަސްކަލާނގެ ފާފަފުއްސެވުން އެކުރިކުށްތަކުގެ عدد އަށް ފުރިހަމަކޮށް ދެއްވާނެއެވެ.

53- باب الجمع بين الخوف والرجاء

الله އަށް ބިރުވެތިވުމާއި އަދި އެކަލާނގެ حضرة ން ރަޙްމަތް ލިބުމަށް އުއްމީދުކުރުމުގެ އެއްބައިގައި ދެމިހުރުމުގެ މިސާލުތަކުގެ ބާބު باب

اعلم أن المختار للعبد في حال صحته أن يكون خائفاً راجياً، ويكون خوفه ورجاؤه سواء، وفي حال المـــرض يُمَحِّضُ الرجاء. وقواعد الشرع من نصوص الكتاب والسنة وغير ذلك متظاهرة على ذلك.

ދަންނަވައެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އަޅާއަށް އެދުވެގެންވަނީ އޭނާގެ ދުޅަހެޔޮކަމުގެ ދުވަސްވަރު ބިރުވެތިކަމާއި އުއްމީދާއި ދެމެދު ހުރުމެވެ. އަދި އޭނާގެ ބިރުވެތިވުމާއި އުއްމީދު ދެފުރާޅަ ހަމަހަމަވެގެން ހުރުމެވެ. އަދި އޭނާގެ ބަލިމާރުގައި އެދުވެގެންވަނީ އުއްމީދު ބޮޑުކޮށްގެން ހުރުމެވެ. قرانއާއި سنةގެ نص ތަކުން އަދި އިސްލާމީ شرع ގެ قواعدތަކުން މިކަން އެގެއެވެ.

قَالَ الله تَعَالَى : ﴿ فَلاَ يَأمَنُ مَكْرَ الله إِلاَّ القَوْمُ الخَاسِرونَ ﴾ [الأعراف : 99] ،

ފަހެ، ގެއްލުނުވެގެންވާމީހުން ފިޔަވައި، الله ގެ ރޭވުމާއިމެދު (ބިރުވެތިނުވެ) أمانވެގެނެއް ނުތިބޭނެއެވެ.

وقال الله تَعَالَى : ﴿ إِنَّهُ لاَ يَيْأَسُ مِنْ رَوْحِ اللهِ إِلاَّ القَوْمُ الكافِرُونَ ﴾ [يوسف : 87] ،

ހަމަކަށަވަރުން، ކާފިރުވި މީހުން ފިޔަވައި، الله ގެ رحمةން އުއްމީދު ކަނޑައެއް ނުލާނެއެވެ.

وقال الله تَعَالَى: ﴿ يَوْمَ تَبْيَضُّ وَجُوهٌ وَتَسْوَدُّ وُجُوهٌ ﴾ [آل عمران: 106]،
(އެދުވަހު) މޫނުތަކެއް އަލިވާނެ، އަދި މޫނުތަކެއް އަނދިރިވެގެންވާ ދުވަހެވެ.

وقال الله تَعَالَى: ﴿ إِنَّ رَبَكَ لَسَرِيعُ العِقَابِ وَإِنَّهُ لَغَفُورٌ رَحِيمٌ ﴾ [الأعراف167]،
ހަމަކަށަވަރުން ކަލާނގެ ވެރިރަސްކަލާނގެއީ عقوبات ދެއްވުން އަވަސްވެވޮޑިގެންވާ ރަސްކަލާނގެއެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން، އެކަލާނގެއީ ގިނަގިނައިން ފާފަފުއްސަވާ، رحيم ވަންތަ ރަސްކަލާނގެއެވެ.

وقال الله تَعَالَى : ﴿ إِنَّ الأَبْرَارَ لَفِي نَعِيمٍ وَإِنَّ الفُجَّارَ لَفِي جَحِيمٍ ﴾ [الانفطار : 13-14] ،

ހަމަކަށަވަރުން، ހެޔޮލަފާ މީހުންވަނީ، نعمة ގެ ސުވަރުގެއިގައިކަން ކަށަވަރެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން كافرން ވަނީ، ނަރަކައިގައިކަން ކަށަވަރެވެ.

وقال الله تَعَالَى : ﴿ فَأَمَّا مَنْ ثَقُلَتْ مَوَازِينُهُ فَهُوَ فِي عِيشَةٍ رَاضِيَةٍ وَأَمَّا مَنْ خَفَّتْ مَوَازِينُهُ فَأُمُّـــهُ هَاوِيَـــةٌ ﴾ [القارعة : 6-9]

ފަހެ، އެމީހާގެ (ހެޔޮޢަމަލުތަކުގެ) މިޒާނު ބަރުވެއްޖެމީހާ ދަންނާށެވެ! ފަހެ، އޭނާ ވާނީ، ރުހިގެންވާ ދިރިއުޅުމެއްގައެވެ. (އެބަހީ: ސުވަރުގޭގައެވެ.) އަދި އެމީހާގެ މިޒާނު ލުއިވެއްޖެމީހާ ދަންނާށެވެ! ފަހެ، އޭނާ އުޅޭނީ ހާވިޔާގައި، ނަރަކައިގެ އަޅުއެވެ.

443- وعن أبي هريرة . رضي اللَّه عنه ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « لَوْ يَعْلَمُ الْمُؤْمِنُ مَا عِنْدَ اللَّهِ مِنَ العُقُـــوبَةِ . ما طَمِعَ بجَنَّتِهِ أَحَدٌ ، وَلَوْ يَعْلَمُ الكافِرُ مَا عِنَد اللَّهِ مِنَ الرَّحْمَةِ ، مَا قَنطَ مِنْ جنَّتِهِ أَحَدٌ » رواه مسلم

މާތް الله ރުއްސުވުން އެދެމުން ابو هريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. مُؤْمِنُއަކަށް (ފާފަވެރިންނަށް ކަނޑައަޅާފައިވާ) الله ގެ عذابގެ ދަރަޖަ ދެނެގަތްނަމަ އެއްވެސްމީހަކު ސުވަރުގެ ލިބިގަތުމަށް އުއްމީދުކުރާނެ އެއްބަޔަކުވެސް ނުވާނެއެވެ. އަދި اللهގެ حضرةގައިވާ رحمةގެ ބޮޑުކަން ކާފިރުމީހާއަށް އެނގިއްޖެނަމަ ސުވަރުގޭގެ ނިޢުމަތްތަކުން ހިއްސާ އުއްމީދު ކަނޑައިލާނީ ހަމަ އެކަކުވެސް ނުވާނެއެވެ.

444- وعن أبي سَعيد الخدرِيِّ ، رضي اللَّه عَنه ، أَنَّ رسولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « إذا وُضِعتِ الجَنَازَةُ واحْتمَلَهَا النَّاسُ أَو الرِّجالُ عَلى أَعْنَاقِهِم ، فَإِنْ كانَتْ صالِحَةً قالَتْ : قَدِّمُونِي قَدِّمُونِي ، وَإِنْ كانَتْ غَيرِ صالحةٍ ، قالَتْ : يا ويْلَهَا ، أَيْنَ تَذْهَبُونَ بَها ؟ يَسْمَعُ صَوتَها كُلُّ شيءٍ إلاَّ الإِنْسَانُ ، وَلَوْ سَمِعَهُ لَصَعِقَ » رواه البخاري .

މާތްالله ރުއްސުވުން އެދެމުން ابو سَعيد الخدرِيِ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديثކުރެއްވިއެވެ. ޖަނާޒާ ބަހައްޓައިފައި ގެންދިއުމަށް ބޮލުމަތީގައި އަދި މީސްމީހުން އެމީހުންގެ ކޮނޑުގައި އުފުލައިގެން ގެންދާން ފަށައިފިނަމަ ފަހެ صالح އަޅަކުނަމަ ހަމަކަށަވަރުން ބުނާނެއެވެ. މިމީހަކު އަވަހަށް ގެންދާށެވެ. މިމީހަކު އަވަހަށް ގެންދާށެވެ. އަދި ނުބައި އަޅަކުނަމަ (ހިތާމައިގައި ބުނާނެއެވެ.) ބުނާނެއެވެ. މިތަބައިމީހުން ހިތާމަހުރިގޮތެވެ. މިތަބައިމީހުން މިމީހަކު މިތަނުގެންދަނީ ކޮންތަނަކަށް ހެއްޔެވެ؟ އޭނާ ހިތާމަކުރާއަޑު އިންސާނާ ފިޔަވައި އެހެން ހުރިހާ

ތަކާއްލުފުން އިވޭނެއެވެ. އާންމު އަޅު އިންސާނުންނާއި ހިތުއްމީދު ބިރުން ނާއުމީދުން ނާސްތިކުން ހިނގައި ދިޔައީހެވެ.

445- وعن ابن مسعودٍ ، رضي اللَّه عنه ، قالَ : قال رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « الجَنَّةُ أَقْرَبُ إلى أَحَدِكُمْ مِنْ شِرَاكِ نَعْلِه وَالنَّارُ مِثْلُ ذلك » رواه البخاري .

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވާ ابن مسعودގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديثކުރެއްވިއެވެ. ސުވަރުގެ ތިޔަބައިމީހުންނާއި ތިޔަބައިމީހުންގެ ފައިވާނުގެ ވަޅު ކައިރި ވެގެންވާ ފަދައިން ކައިރިވެގެންވެއެވެ. އަދި ނަރަކަ (ވެސް) އެފަދައިން ކައިރިވެގެންވެއެވެ.

54- باب فضل البكاء خشية الله تعالى وشوقاً إليه

الله އަށް ބިރުވެތިވުމުންނާއި އަދި އެކަލާނގެ ޝައުގުވެރިވުމުން ރޮއުމުގެ މާތްކަން ބަޔާން ވެގެންވާ باب.

قَالَ الله تَعَالَى : ﴿ وَيَخِرُّونَ لِلأَذْقَانِ يَبْكُونَ وَيَزِيدُهُمْ خُشُوعاً ﴾ [الإسراء : 109] ،

އަދި އެއުރެން ރޮމުން މޫނުބިމަށް سجدةއަށް ވެއްޓެއެވެ. އަދި އެ قران ، އެއުރެންނަށް ޚުޝޫޢުވެރިކަން އިތުރު ކުރެއެވެ.

وقال الله تَعَالَى : ﴿ أَفَمِنْ هذَا الْحَدِيثِ تَعْجَبُونَ وَتَضْحَكُونَ وَلا تَبْكُونَ ﴾ [النجم : 59] .

ފަހެ، ތިޔަބައިމީހުން عجائبވަނީ އަދި ހޭނީ ހީނި މިވާހަކަޔާއި ގުޅިގެން (އެބަހީ: قران އާ ގުޅިގެން) ހެއްޔެވެ؟

446- وعَن أبي مَسعودٍ ، رضي اللَّه عنه . قالَ : قال لي النبيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : «اقْرَأْ علَّي القُرآنَ » قلتُ : يا رسُولَ اللَّه ، أَقْرَأُ عَلَيْكَ ، وَعَلَيْكَ أُنْزِلَ ؟، قالَ : « إِني أُحِبُّ أَنْ أَسْمَعَهُ مِنْ غَيْرِي » فقرَأْتُ عليه

سورَةَ النِّساء ، حتى جِئْتُ إلى هذهِ الآية : { فَكَيْفَ إِذا جِئنا مِنْ كُلِّ أُمَّة بِشَهيد وجِئْنا بِكَ عَلى هَؤلاءِ شَهِيداً } [الآية : 41] قال : « حَسْبُكَ الآنَ » فَالْتَفتَّ إِلَيْهِ . فَإِذَا عِيْناهُ تَذْرِفانِ . متفقٌ عليه .

މާތްالله ރުއްސުންވެރިވި ابن مَسعود ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. نَبي ގެ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ތިމަންނައަށް ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންރަސޫލާއަށް އަޑުއަހާލުމަށް ތިބާ قران (قرانން ކިޔަވާދެއްވާ) ކިޔަވައިދީބަލާށެވެ. (އަހަރެން) ތިމަންނަ ދެންނެވީމެވެ. އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. قران ބާވައިލެއްވުނީ ކަލޭގެފާނަށް މައްޗަށްތޯއެވެ. އަހަރެންކަމުން ކަލޭގެފާނަށް އެކިޔާ ދިނީ ކިހިނެއްތޯއެވެ؟ حديث ކުރައްވާފައިވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންރަސޫލާ ފަހަރެއް އެހެންމީހަކު (قرآن ކިޔަވައިދޭ) އަޑުއަހަން ތިމަންރަސޫލާ ބޭނުންވެއްޖެއެވެ. (ابن مَسعودِ ވިދާޅުވިއެވެ.) ފަހެ (އަހަރެން ކިޔެވީ) ތިމަންނަ النِّساء ސޫރަތް ކިޔަވަމުން ގޮސް (فَكَيْفَ إذا جئنا مِنْ كُلِّ أُمَّة بِشَهيد وجئنا بِكَ عَلى هَؤلاءِ شَهيداً) ގެ އާޔަތަށް ފަހަރަށް ކިޔަވައިނިމުނުމުން حديثކުރައްވައިދެއްވިއެވެ. މިހާރު އެއްކަށަ ނަގާލާށެވެ. (ނިންމާލާށެވެ.) (ابن مَسعود ވިދާޅުވިއެވެ.) އަހަރެން ތިމަންނަ ކަލޭގެފާނަށް ބަލައިލީމުން ކަލޭގެފާނުގެ ދެލޯމަތިން ކަރު ކަރުނަފުޅު އޮހެމުން ދިޔައެވެ. އިސްލާމީ އުއްމަތުގެ މައްސަލައެވެ: ފަހެ ތިމަންރަސޫލާގެ ކިބައި އުއްމަތުން ހެކިވެރިޔަކު ގެންނަވާއިރު އަދި އެއުއްމަތުގެ މައްޗަށް ހެކިވެރިއެއްގެ ގޮތުގައި ތިމަން ރަސޫލާގެ ކަލޭގެފާނު ގެންނަވާނީ ކާފަރުންގެ ހާލު ކިހިނެއް ކަންތަތްތަކުން ހުންނާނީ ކިހިނެއްތޯއެވެ؟

447- وعن أنس ، رضي اللَّه عنه ، قالَ : خَطَبَ رَسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم خُطْبَةً مَا سَمِعْتُ مِثْلَهَا قَطُّ ، فقالَ : « لَوْ تعْلمُونَ ما أَعْلَمُ لَضَحِكْتُمْ قَلِيلاً وَلَبَكَيْتُمْ كثيراً» قال : فَغَطَّى أَصْحَابُ رَسُولِ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم . وُجُوهَهُمْ . ولهمْ خَنِينٌ . متفقٌ عليه . وَسَبَقَ بيَانُهُ في بابِ الخَوفِ .

މާތްالله ރުއްސުންވެރިވި أنسގެފާނުގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. (އަހަރެން ދެކެން) رَسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم خُطْبَة އަދާކުރެއްވިއެވެ. އެހެނަ (بلاغةގައި އަދި عبرةގައި) خُطْبَة އެއް ތިމަން ދެކެމެ ނާހާމެވެ. ފަހެ (އެ خُطْبَةގައި) حديثކުރައްވައިދެއްވިއެވެ. ތިމަންރަސޫލާ ދަންނަ ފަދައިން ކަލޭމެން ދަންނަކަމުގައިވާނަމަ يقينންވެސް ކަލޭމެން ހެމުން ދާނީ މަދުކޮށެވެ. އަދި يقينން ކަލޭމެން ރޯނީ ގިނަގިނައިންނެވެ. (އެހެނަ) رَسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ أَصْحَابُ ބޭކަލުން އެބޭކަލުންގެ މޫނުފުޅު ފޮރުއްވާ ވަޑައިގެންފިއެވެ. އަދި އެބޭކަލުންގެ ފަރާތުން އިވިގެން އައީ ރޮއްވަވާ ހިތާމަފުޅުގެ އަޑެވެ.

448- وعن أبي هريرة ، رضي اللَّه عنه ، قال : قالَ رسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « لاَيَلِجُ النَّارَ رَجُلٌ بَكَى مِنْ خَشْيَةِ اللَّه حَتَّى يَعُودَ اللَّبَنُ في الضَّرْع وَلا يَجْتَمعُ غُبَارٌ في سَبِيلِ اللَّه ودُخانُ جَهَنَّمَ » رواه الترمذي وقال : حديثٌ حسنٌ صحيحٌ.

މާތްﷲ ރުހިވޮޑިގެންވާ ابو هريرة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރައްވައިފިއެވެ. الله އަށް ބިރުވެތިވެ ރޮއިގެ ސަބަބުން ރުއި ދިޔަ ނަރަކަޔަށް ނުވަދެއެވެ ހުއްޓެވެ. އަދި އުރަމަތިން ނިކުމެފައިވާ ކިރު، އަލުން އަނބުރައި އުރަމަތަށް އަނބުރައިލެވޭނަމަ ދުންދުނާވެ. އަދި اللهގެ މަގުގައި ނިކުމެގެން އަރައިގަނެވޭ ހަރުފަތައި ނަރަކައިގެ އަލިފާން ދުމާއި ޖަމާވެ ނުވާ ހުއްޓެވެ. (ތިރިމިޛީ އަދި ވިދާޅުވިއެވެ. މިއީ حسنٌ ގެ ދަރަޖައިގާ صحيح حديث އެކެވެ.)

449- وعنه قالَ : قالَ رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « سَبْعَةٌ يُظِلُّهُمُ اللَّهُ في ظِلِّهِ يَوْمَ لا ظِلَّ إلاَّ ظِلُّهُ : إمامٌ عادِلٌ ، وشابٌّ نَشَأَ في عِبَادَةِ اللَّه تَعالى . وَرَجُلٌ قَلْبُهُ مُعَلَّق بالمَسَاجدِ . وَرَجُلانِ تَحَابَّا في اللَّه . اجتَمَعا عَلَيهِ . وتَفَرَّقَا عَلَيهِ ، وَرَجَلٌ دَعَتْهُ امْرَأَةٌ ذَاتُ مَنْصِبٍ وَجَمالٍ . فَقَالَ : إنّي أَخافُ اللَّه . ورَجُلٌ تَصَدَّقَ بِصَدَقَة فأَخْفاها حتَّى لاَ تَعْلَمَ شِمالهُ ما تُنْفِقُ يَمِينهُ . ورَجُلٌ ذَكَرَ اللَّه خالِياً فَفَاضَتْ عَيْنَاهُ» متفقٌ عليه .

އަދި އެصحابي (އެބޭފުޅާ މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވާ ابوهريرة) ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރައްވައިފިއެވެ. الله سبحانه وتعالى ގެ ހިޔާވަހިކަމާއި ކަމުގައިވާ ހިޔާވަހިކަމެއް ނުވާ ދުވަހު ހަތް ބަޔަކަށް އެ ހިޔާވަހިކަން ދެއްވާނެއެވެ. ޢަދުލުވެރި އިމާމުވެރިޔާ، ޒުވާނެއް ﷲ އަށް އަޅުކަން ކުރުމުގައި ހެދިބޮޑުވިއެވެ. އަދި عدلވެރި ވެރިޔާއެވެ. އަދި ﷲ އަށް އަޅުކަންކުރުމުގައި ބޮޑުވާ ޒުވާނާއެވެ. އަދި މިސްކިތާއި ގުޅިފައިވާ ހިތެއްވާ މީހާއެވެ. އަދި الله އަށްޓަކައި އެކަކު އަނެކަކަށް ލޯބިވާ ދެމީހުންނެވެ. އަދި ނަސަބާއި ރީތިކަން ލިބިފައިވާ އަންހެނަކު ގޮވާފައި ވެސް ﷲއަށް ބިރުވެތިވާތީ ބިރުވެތިވުމުން ދުރުހެލިވި މީހާއެވެ. އަދި ވާތް އަތަށް ނޭނގޭ ގޮތަށް ކަނާތުން صدقة ދެއްވާ ސިއްރުން ދުރުހެލިވި މީހާއެވެ. އަދި ހަނދާނުގައި الله ހަނދުމަފުޅުކޮށް ލޯތަކުން ކަރުނަ އޮހޮރުވާ މީހާއެވެ.

450- وعَن عبد اللَّه بنِ الشِّخِّير . رضي اللَّه عنه . قال : أَتَيْتُ رسُولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم وَهُو يُصلِّي وِلجوْفِهِ أَزِيزٌ كَأَزِيزِ المِرْجَلِ مِنَ البُكَاءِ .

حديث صحيح رواه أبو داود . والتِّرمذيُّ في الشَّمائِل بإِسنادٍ صحيحٍ .

ރަޟީ الله ޢަންހު ރިވާޔަތްކުރެއްވި عبد الله بنِ الشِّخِّير ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ޒަމާނެއްގައި (އަހަރެން ދަތުރުކޮށް) رَسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ އަރިހަށް އައިމެވެ. އެހިނދު އެކަލޭގެފާނު ހުންނެވީ ނަމާދުކުރައްވަމުނެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނުގެ ހިތުގެ ގޮތުން ކަތި ގޮސް އަރާ ދިޔަ ރުއިމުގެ އަޑު ކެކި ފެނެއްގެ ވެއެވެ.

451- وعن أَنسٍ رضي اللَّه عنه . قالَ : قالَ رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، لأَبيِّ بن كَعْبٍ . رضي اللَّه عنه : « إِنَّ اللَّه ، عَزَّ وجَلَّ ، أَمْرَنِي أَنْ أَقْرَأَ علَيْكَ : لَمْ يَكُن الَّذِينَ كَفَرُوا » قَالَ : وَسَمَّاني ؟ قال : « نَعَمْ » فَبَكى أُبَيٌّ . متفقٌ عليه . وفي رواية: فَجَعَلَ أُبَيٌّ يَبْكي.

ރަޟިﷲ ޢަންހު ރިވާޔަތްކުރެއްވި أَنس ގެފާނު ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم(އަހަރެން ދަތުރުކޮށް) ރަޟިﷲ ޢަންހު ރިވާޔަތްކުރެއްވި اَبِيّ بن كَعْب އަށް حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالى ވަނީ އަހުރެންނަށް "لَمْ يَكُن الَّذِينَ كَفَرُوا " ގެ ސޫރަތް ކިޔަވާދިނުމަށް އަމުރު ކުރެއްވިއެވެ. (އެ صحابي އެއްސެވިއެވެ.) އަހުރެންގެ ނަމާއި ވެސް ނަން ހުށަހެޅުއްވިތޯއެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. އާނއެވެ. އެހިނދު أُبَيّ ރުއްސެވިއެވެ.

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. ފަހެ أُبَيّ ރުޔަން ފެށިއެވެ.

452- وعنه قالَ : قالَ أَبو بَكْرٍ لعمرَ ، رضي اللَّه عنهما . بعدَ وفاةِ رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : انْطَلِقْ بنا إلى أُمِّ أَيمنَ . رضي اللَّه عنها . نَزُورُها كما كَانَ رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، يَزُورُها . فَلَمَّا انْتَهيا إِلَيْها بَكَتْ . فقَالا لها : ما يُبْكِيكِ ؟ أَمَا تَعْلَمِينَ أَنَّ مَا عِنْدَ اللَّه تعالى خَيْرٌ لِرَسُولِ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، قالَتْ : إِني لاَ أَبْكِي ، أَنّي لأَعْلَمُ أَنَّ ما عنْدَ اللَّه خيرٌ لِرَسُولِ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، ولكِنِّي أَبْكِي أَنَّ الوَحْيَ قَدِ انْقَطَعَ مِنَ السَّماءِ فَهَيَّجَتْهُما عَلى الْبُكاءِ ، فَجَعَلا يَبْكِيانِ مَعهَا رواهُ مسلم. وقد سبق في باب زيارَة أَهل الخير .

އަދި އެصحابي (އެބޭކަލު ރަޟިﷲ ޢަންހު ރިވާޔަތްކުރެއްވި أنس ގެފާނު)ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އަވަހާރަވުމުން (އަހަރެން ދަތުރުކޮށް) أَبو بَكْر ގެފާނު عمر ގެފާނަށް ވިދާޅުވިއެވެ.

رَسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم (އަޅުގަނޑުމެންގެ ހަބީބުބޭކަލާ) ގާތު ﷲ ތަޢާލާ ޙަޟްރަތުގައި أُمِّ أَيمن ގެ އަރިހަށް ޒިޔާރަތަށް ކުރައްވައި ވަޑައިގަންނަވާފަދައިން އަހަރެމެން ޒިޔާރަތަށް ދާން ހިނގާށެވެ. ދެން މި ދެބޭކަލުން އަހަރެމެން ޒިޔާރަތަށް ދިޔައިރު އުނދުނު ރޮއްވާން ފެށިއެވެ. އަރިހުގައި އެބޭކަލުން އަހަރެމެން ވިދާޅުވިއެވެ. ކަލޭ ރޮނީ ކީއްވެގެން ތޯއެވެ؟ ރަސޫލާއަށް ﷲ ގެ حضرة ގައި رَسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އަށްޓަކައި ހުރިހާ ހެޔޮކަންތައް ބޮޑުކަމުގެ ވިސްނުމާއި ކަމަށްވާތީ ނުދަންނަވާތީތޯއެވެ؟ އަހަރެން ރޮނީ ރަސޫލާއަށް ﷲ ގެ حضرة ގައިވާ ހުރިހާ رَسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އަށްޓަކައި ހުރިހާ ހެޔޮކަންތައް ބޮޑުކަމުގެ ވިސްނުމާއި އެކަމެއް ނޭނގޭތީ ނޫނެވެ. ވަހީ ނުކުމުން އައިސް ހުއްޓުނީމައެވެ. ވަހީ ނުކުމުން ކަމަށް (އަޅުގަނޑުމެންގެ ހަބީބުބޭކަލާ) ވަޙީ އަރުވާ وحي ހުއްޓުން ދަތުރުކުރުމުގެ ދިމާލުން ފަށައިގަތެވެ. އަރިހުގައި އެދެބޭކަލުން (ވިސް) ނުހުރެވިފައި ރޮއްވާ ފެށިއެވެ. އަދި އެދެބޭކަލުން ރޮއްވާން ފެށިއެވެ.

(ދެންނެވުނު ހަދީޘްގެ ބޭނުމަކީ "ދިނީގެ މީސްތަކުން ރޮވާލުމަކީ ދުނިޔޭގެ ދަތުރު" ކަމަށް އިސްވެ ހިނގައިދިޔައެވެ.)

453- وعن ابن عَمَر ، رضي اللَّه عنهما ، قال : « لَمَّا اشْتَدَّ بِرَسُولِ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم وَجَعُهُ قيلَ لَهُ في الصَّلاَةِ فقال : « مُرُوا أَبا بَكْرِ فَلْيُصَلِّ بالنَّاسِ » فقالتْ عائشةُ ، رضي اللَّه عنها: إنَّ أَبَا بَكرٍ رَجُلٌ رَقيقٌ إِذا قَرَأَ القُرآنَ غَلَبَهُ البُكاءُ » فقال : « مُرُوهُ فَلْيُصَلِّ » .

މާތްﷲ އެކަލޭގެފާނުންނަން ރުހިވޮޑިގެންވާ عبد الله بنِ عَمَرَ ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ބަލިހާލު ބޮޑުވެފައި ވަނިކޮށް ނަމާދުކުރުމަށް ދަންނަވައިލުމުން ދެކު ދަންނަވައިފިއެވެ. އަރިހުގައި حديث ކުރައްވައިފިއެވެ. ابو بَكر ގެފާނަށް ވާނަމަ މީސްތަކުންނަށް އިމާމުވެ ހުރެ ނަމާދުކުރައްވަން އަމުރު ކުރައްވާށެވެ. ފަހެ (އަރިހުގައި) عائشةَ ގެފާނު ދަންނަވައިފިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ابو بَكرُ ގެފާނަކީ ވަރަށް މަޑުމައިތިރި ބޭކަލެކެވެ. އެކަލޭގެފާނު ކީރިތި ޤުރްއާން ކިޔަވާއިރު ރޮއްވާ ނުހުރެވޭނެއެވެ. حديث ކުރައްވައިފިއެވެ. ابو بَكر ގެފާނަށް ދަންނަވާށެވެ. ފަހެ (މީސްތަކުންނަށް އިމާމު ކުރެއްވުން) ނަމާދުކުރައްވާށެވެ.

وفي رواية عن عائشةَ ، رضي اللَّه عنها ، قالَتْ : قلتُ : إِنَّ أَبا بَكْرٍ إِذا قَامَ مقامَكَ لَم يُسْمع النَّاس مِنَ البُكَاءِ . متفقٌ عليه

عائشة ގެފާނުގެ އަރިހުން ރިވާވެވިގެންވާ ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަން ދަންނަވާލީމެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ابوبَكْر ގެފާނު، ކަލޭގެފާނުގެ مقامގައި ނަމާދުކުރައްވާފައިވާނަމަ ރޮއްވުމުގެ އަޑާއި ހުރެ މީސްތަކުންނަށް އަޑުވެސް އިއްވާނެ ނުއިވޭނެއެވެ.

454- وعن إِبراهيمَ بن عبدِ الرَّحمنِ بنِ عوفٍ أَنَّ عبدَ الرَّحمنِ بنَ عَوْفٍ ، رَضيَ اللَّه عنهُ أُتِيَ بطَعامٍ وكانَ صائماً ، فقالَ : قُتِلَ مُصْعَبُ بنُ عُمَيرٍ ، رضيَ اللَّه عنه ، وهُوَ خَيْرٌ مِنِّي ، فَلَمْ يُوجَدْ لَه ما يُكَفَّنُ فيهِ إِلاَّ بُرْدَةٌ إِنْ غُطِّي بِها رَأْسُهُ بَدَتْ رِجْلاُه ، وإِنْ غُطِّيَ بها رِجْلاه بَدَا رأْسُهُ ، ثُمَّ بُسِطَ لَنَا مِنَ الدُّنْيا ما بُسِطَ أَوْ قالَ : أُعْطِينَا مِنَ الدُّنْيا مَا أُعْطِينا قَدْ خَشِينَا أَنْ تَكُونَ حَسَنَاتُنا عُجِّلَتْ لَنا . ثُمَّ جَعَلَ يبْكي حَتَّى تَرَكَ الطَّعامَ . رواهُ البخاري .

إبراهيم بن عبدِ الرَّحمنِ بنِ عوف ގެ ދަރިކަލުން ރިވާވެވިގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވި عبدَ الرَّحمنِ بنَ عَوْف ގެ އަރިހަށް ކެއުމެއް ގެނެވިއްޖެއެވެ. އަދި އަރިހުގެ أصحابي ހުންނެވީ (ރޯދައިގަ) ރޯދައިގައެވެ. އަރިހުގެ ވިދާޅުވިއެވެ. މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވި مُصْعَبُ بنُ عُمَير ގަތުލުކުރެވުނީއެވެ. އަދި أصحابي އަޅުގަނޑަށްވުރެ ހެޔޮ ބޭފުޅެކެވެ. އެކަލޭގެފާނު ކަފުންކުރުމަށް ލިބުނީ ބުރުދާއެއްކަމުގައިވީ ފޮށިއެއް ކަމަށްވެއެވެ. ބޯ ނިވާކުރީމާ ފައިތިލަ ފެނެއެވެ. އަދި ފައިތިލަ ނިވާކުރީމާ ބޯ ފެނެއެވެ. ދެން އަހަރެމެން (މިހާރު) ދުނިޔޭގެ ތަކެތި ފުރިހަމަކޮށްދެއްވުނު (ދުނިޔޭގެ ތަކެތި) ދެއްވާލައްވަފައިވާ ފަހުން ތަނަވަސްކަމާއެކު ދެއްވައެވެ. (ނުވަތަ ވިދާޅުވީ މިހެނެވެ.) ދުނިޔޭގެ ތަކެތިން ދެއްވާލައްވާ ފަހުން ދެއްވުނީ ފަހުގައެވެ.) ހަމަކަށަވަރުން ދުނިޔޭގެ ތަނަވަސްކަމަކީ އަހަރެމެންގެ ހެޔޮ އަމަލުތަކުގެ ބަދަލު ދުނިޔޭގައި ލިބުނުކަމަށް ބިރުގަނެއެވެ. ދެން އެކަލޭގެފާނު ރޮއްވަވައިފިއެވެ. އެންމެފަހުން ކާނާ އެއްކިބާކުރެއްވިއެވެ. ކާނާ ދޫކޮށްލައްވައި ދިޔައެވެ.

455- وعن أبي أُمامة صُدَيِّ بْنِ عَجلانَ الباهِليِّ ، رضيَ اللَّه عنه ، عن النبيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال: « لَيْسَ شَيءٌ أَحَبَّ إِلى اللَّه تعالى من قَطْرَتَين . وأَثَرَيْنِ : قَطْرَةُ دُمُوعٍ من خَشيَةِ اللَّه وَقَطرَةُ دَمٍ تُهرَاقُ في سَبِيلِ

اللَّه تعالى ، وأما الأثران فأثر في سبيل الله تعالى وَأَثَرٌ في فَرِيضَةٍ منْ فَرَائِضِ اللَّه تعالى » رواه الترمذي وقال : حديثٌ حسنٌ .

ރަޟިޔަالله ތަޢާލާޢަންހުވި ابو أُمامة صُدَيّ بْنِ عَجلانَ الباهِلي ، نَبِيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ އަރިހުން ރިވާކުރައްވާ حديث އެއްގޮތުގައެވެ. އަކާލިމާތުން حديث ކުރެއްވުމެވެ. اللهގެ حضرةގައި ޚާއްޞަކޮށްލަން ބޮޑާކުރުން އެވެ. ބޭނުންތައް ކަޅިއެއްގެ ތިކެއްކަމެވެ. އަދި އަނެއް ގޮތް نشانއެއްގެވެ. އެއީ الله އަށް ބިރުވެތިކަމުން ފައިބައިގެން އެންދުމާކުރާ ތިކެއްކަމެވެ. އަދި الله ގެ މަގުގައި ޖިހާދު ކުރުމުން އައިސްގެން ލިބޭ ޒަޚަމުގެ ކުރިން ލިބޭ نشانއެވެ. އަދި (އަނެއް) ގޮތް نشانގެ ތެރެއިން ފުރަ އެއް نشانއަކީ الله ގެ މަގުގައި ޖިހާދު ކުރުމުން ހަށިގަނޑަށް ލިބޭ زخمތަކާއި نشانއެވެ. އަދި (އަނެއް) نشان އަކީ الله فرض ކުރެއްވި ކަމެއް ކުރުމުން ހަށިގަނޑަށް ލިބޭ زخمއެއްގެ نشانއެވެ.

(ترمذي ރިވާކުރެއްވިއެވެ. އަދި ވިދާޅުވިއެވެ. މިއީ حسنގެ ދަރަޖައިގެ حديثއެކެވެ.

وفي البابِ أحاديثُ كثيرةٌ ، منها :

އަދި (ދަންނަވާލެވެ.) މި ބާބުގައި ބަރަކާތްތެރި ގިނަ حديثތައް ރިވާވެގެން ވެއެވެ. އޭގެ ތެރެއިން ބާ(އެއް) حديث އަކީ:

456- حديث العْرباض بنِ ساريةَ . رضي اللَّه عنه ، قال : وعَظَنَا رسُول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم مَوْعِظَـــةً وَجِلَتْ منها القُلُوبُ ، وذَرَفْت منْهَا العُيُونُ » . وقد سبق في باب النهي عن البدع.

ރަޟިޔަالله ތަޢާލާޢަންހުވި (العْرباض بنِ سارية) ގެ ފަރާތުން ރިވާވެގެން އައިސްފައިވާ حديث އެކެވެ. (އެ حديث ގައި) ވިދާޅުވިއެވެ. (އެއްދުވަހަކު) رَسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ތިމަންމެންނަށް އަޑުއަހަން ވާގޮތަށް وعظ ވިދާޅުވެދެއްވިއެވެ. އޭގެން ހިތްތަކަށް ބިރުވެރިކަން ދެއްކުނެވެ. އަދި ލޮލުން ކަރުނަ އޮހެމުން ދިޔައެވެ. އަދި (ދަންނަވާލެވެ.) މި حديث ، النهي عن البدع ގެ باب ގައި ... ފާއިތުވެ ނުވަތަ ހުރިއެވެ. 157 ގައެވެ.

55- باب فضل الزهد في الدنيا
والحث على التقلل منهاوفضل الفقر

ދުނިޔެމަތީގެ ޙަޔާތުގެ އުދާހަރު އަދި ދުނިޔެއިން މަދުއެއްޗަކާއިގެން ފުދިގެންވުމަށް ބާރުއަޅުއްވުމާއި فقيرކަމުގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ ބާބު

قَالَ اللهُ تَعَالَى : ﴿ إِنَّمَا مَثَلُ الحَيَاةِ الدُّنْيَا كَمَاءٍ أَنْزَلْنَاهُ مِنَ السَّمَاءِ فَاخْتَلَطَ بِهِ نَبَاتُ الأَرْضِ مِمَّا يَأْكُلُ النَّاسُ والأَنْعَامُ حَتَّى إِذَا أَخَذَتِ الأَرْضُ زُخْرُفَهَا وَازَّيَّنَتْ وَظَنَّ أَهْلُهَا أَنَّهُمْ قَادِرُونَ عَلَيهَا أَتَاهَا أَمْرُنَا لَيْلاً أَوْ نَهَاراً فَجَعَلْنَاهَا حَصِيداً كَأَنْ لَمْ تَغْنَ بِالأَمْسِ كَذلِكَ نُفَصِّلُ الآياتِ لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ ﴾ [يونس : 24] ،

ދުނިޔޭގެ ދިރިއުޅުމުގެ مثال ވާގޮތް ކަނޑައަޅުއްވައި، ތިމަންރަސްކަލާނގެ އުޑުން ވެއްސެވި ފެނުގެ مثال ކަމުގައެވެ. ފަހެ، އިންސާނުންނާއި نعم ސޫފިކައިއާ ބަދުބަދުކަގެ ޗަރާއިން ބިމުގެ ގަސްގަހާގެހި، އޮބޮރު ފެންއާލާވެ، އެންމެފުރިހަމަ އެބިމުން ތިބިއްކާއި، އޮޙަރަކަން ހިބިއު (މާމުލާއްރާއި ކޮބެކަރަން) ޗިނަންބޮޑުވެ، އެބިމުގެ أهل ވެރިން އެބަކަހީގެ މައްޗަށް ބާރުހުރިމުރަށް ކަޔަށްމަށްވާދިންތަކުން ވާހަކަށް ރޭކަށް ގޮތްބައި (އެވަކަތީ ހައްދަވައިދުރަތް) ރަށްސިޔަތަށް، ނުވަތަ ދުވާލުއަތުން، ވިޔަނަ ރަސްކަލާނގެ أمر ދުރުވާ އެއުވެ. ދެން، އެހިނދު ކަންތައްތެރިވާ ގަނޑުވާކަށް ފުރިހަމަ، ތިމަން ރަސްކަލާނގެ އެވަކަތީ ދަށްތިބިހެވެ. އެވަކަތީ ރިއްޗު ނުވާނެ ކަންކަމެވެ. ފިކުރު ކުރާ ބަޔަކަށް، ތިމަންރަސްކަލާނގެ آية ތައް تفصيل ކުރައްވަނީ އެފަދައިންނެވެ.

وقال اللهُ تَعَالَى : ﴿ وَاضْرِبْ لَهُمْ مَثَلَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا كَمَاءٍ أَنْزَلْنَاهُ مِنَ السَّمَاءِ فَاخْتَلَطَ بِهِ نَبَاتُ الأَرْضِ فَأَصْبَحَ هَشِيماً تَذْرُوهُ الرِّيَاحُ وَكَانَ اللهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ مُقْتَدِراً المَالُ وَالْبَنُونَ زِينَةُ الحَيَاةِ الْدُّنْيَا وَالبَاقِيَاتُ الصَّالِحَاتُ خَيْرٌ عِنْدَ رَبِّكَ ثَوَاباً وَخَيْرٌ أَمَلاً ﴾ [الكهف : 45-46] ،

ކަލޭގެފާނު އެއުރެންނަށް ދުނިޔޭގެ ދިރިއުޅުމުގެ مثال ޖެހިސައްވައިދެއްވާށެވެ! ތިމަންރަސްކަލާނގެ އުޑުން ވެއްސެވި ފެނުގެ مثالއެވެ. ދެން ބިމުގެ ގަސްގަހާ އެ ފެނާއެކުވެ (ބިމާ ހަމަށް ހިނބި ގެދި ގަބުލުކޮށްފި) ވާޔޫބަރިގަނޑު ހިހި ކަނޑޭބަކަށްވެގެންދެއެވެ. ކަންނު ކަލޭގެ މައްޗަށް ކަށަވަރުން ކަމުގެ ކަލޭގެ الله ވޭގެންވައެވެ. މުދަލާއި ދަރިންނަކީ ދުނިޔޭގެ ދިރިއުޅުމުގެ ޒީނަތެއް ކަމެވެ. އަދި ދެމިހުންނަނިވި صالح عمل ތައް، އަކާލޭގެފާނުގެ ވެރި ރަސްކަލާނގެ حضرة ގައި ثواب ގެ ގޮތުން މާ ހެޔޮކަން ބޮޑުވެ. އަދި އުއް އުދުމުއްގެ ގޮތުން މާހެޔޮކަން ބޮޑުމެވެ.

وقال الله تَعَالَى : ﴿ اعْلَمُوا أَنَّمَا الحَيَاةُ الدُّنْيَا لَعِبٌ وَلَهوٌ وَزِينَةٌ وَتَفَاخُرٌ بَيْنَكُمْ وَتَكَاثُرٌ فِي الأَمْوَالِ وَالأَوْلاَدِ كَمَثَلِ غَيْثٍ أعْجَبَ الْكُفّارَ نَبَاتُهُ ثُمَّ يَهِيجُ فَتَرَاهُ مُصْفَرّاً ثُمَّ يَكُونُ حُطَاماً وَفِي الآخِرَةِ عَذابٌ شَديدٌ وَمَغْفِرَةٌ مِنَ اللهِ ورِضْوَانٌ وَمَا الحَيَاةُ الدُّنْيَا إِلاَّ مَتَاعُ الغُرُورِ ﴾ [الحديد : 20] ،

ތިޔަބައިމީހުން ދަންނާށޭވެ! ދުނިޔޭގެ ދިރިއުޅުން ވާކަށް ކަކުޅިވަރީ ކުޅިވަރެއް ކަމުގައެވެ. އަދި މަޖާކުޅެއް ކަމުގައެވެ. އަދި ޒީނަތެއް ކަމުގައެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ މެދުގައި އަބަދު އަނބުރާލާގެ މައްޗަށް ބޮޑާވެ ގެބޮޑުވުމެއް ކަމުގައެވެ. އަދި މުދަލާއި، ދަރިން ބޮޑާއިމުދު، އެކަކު އަނެކަކާއި ވުރެ ގިނަކަމުން ބޮޑު މުބާރާތް ދެކޮޅުން ކަމުގައެވެ. ވާރޭ ފެނުމާގެ މިސާލުގައެވެ. އެފެނުން ފެނުމިއެހެން ފެދި ގަސްބިނާއި، ދަނޑުވެރިން عجائب ކުރުވައިލައެވެ. ދެން އެގަސްބިނާ ހިކިދެއެވެ. ދެން އެކަހަލަ ފެހިވެއް ރީނދޫ ވެފައި ވަނީކަން ފެނުމުން ފެންނާނެއެވެ. ދެން އެއި ހަމަ ބަލަކުނޑިކަމަށް ވެދެއެވެ. އަދި آخرة ގައި ވަނީ، ގަދަފަދަ ވެރިކަން عذابއެވެ. އަދި الله ގެ حضرة ން ލިބޭ މާފާ ފުއްސެވުމާއި ރުހިވޮޑިގަތުމެވެ. ދުނިޔޭގެ ދިރިއުޅުމަކީ ފަހަކީ އެހުރިހާއި އެއްޗެއް ކަމުގައި ވާނީ ދުނިޔޭގެ ދިރިއުޅުން ނިމުމެވެ.

وقال الله تَعَالَى : ﴿ زُيِّنَ لِلنَّاسِ حُبُّ الشَّهَوَاتِ مِنَ النِّسَاءِ وَالبَنِينَ وَالقَنَاطِيرِ الْمُقَنْطَرَةِ مِنَ الذَّهَبِ وَالفِضَّةِ وَالْخَيْلِ الْمُسَوَّمَةِ وَالأَنْعَامِ وَالْحَرْثِ ذَلِكَ مَتَاعُ الحَيَاةِ الْدُّنْيَا وَاللهُ عِنْدَهُ حُسْنُ المَآبِ ﴾ [آل عمران : 14] ،
އަންހެނުންނާއި، ދަރިންނާއި، ރަނާއި ރިހީގެ ބަރިއްސުން އެއްކުރެވިފައިވާ ގިނަބައިމަތިކޮށް ބާވައި، މުޅި އަސްބާވައި ގެރިބަކަރި جملةއާއި، ދަނޑު ބިމާއި މިބާވަތުގެ އެއްޗެހިގެ ލޯބި، މީސްތަކުންނަށް ބާވައި زينة ކޮށްދެވިފައެވެ. އެއީ ދުނިޔޭގެ ދިރިއުޅުމުގެ އުފާ ލިބިދޭ ބާވަތްތަކެވެ. (އަބަދުވާ) އަނބުރާ ދާން އެންމެ ރިވެތި ވަޒަންވާ ބޮން ވަނީ الله ގެ حضرةގައެވެ.

وقال الله تَعَالَى : ﴿ يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّ وَعْدَ اللهِ حَقٌّ فَلاَ تَغُرَّنَّكُمُ الحَيَاةُ الْدُّنْيَا وَلاَ يَغُرَّنَّكُمْ بِاللهِ الغَرُورُ ﴾ [فاطر : 5] ،

އޭ މީސްތަކުންނޭވެ! ހަމަކަށަވަރުން، الله ގެ وعد ފުރިހަމަ حق ތެދެކެވެ. ފަހެ، ދުނިޔޭގެ ދިރިއުޅުން ތިޔަބައިމީހުން ހެއްލުންތެރި ކުރުވައި ނުދޭހުށިކަމަވާށޭވެ! އަދި اللهއާ ގުޅޭ شيطان އާ ތިޔަބައިމީހުން ހެއްލުންތެރި ކުރުވައި ނުދޭހުށިކަމަވާށޭވެ.

وقال الله تَعَالَى : ﴿ أَلْهَاكُمُ التَّكَاثُرُ حَتَّى زُرْتُمُ المَقَابِرَ كَلاَّ سَوْفَ تَعْلَمُونَ ثُمَّ كَلاَّ سَوْفَ تَعْلَمُونَ كَلاَّ لَوْ تَعْلَمُونَ عِلْمَ الْيَقِينِ ﴾ [التكاثر : 1-5] ،

(މުދަލާއި ދަރިން) ގިނަކަމުން އެކަކު އަނެކަކާ فخر ވެރިވެ އުޅުން، ތިޔަބައިމީހުން (الله ގެ ޒިކުރުން ހަދަމަހުޅުވައި) مشغول ކޮށްލިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ކަށްވަޅުތަކަށް ޒިޔާރަތް ކޮށްލުމަށް ދާންދެންނެވެ. (އެބަހީ: މަރުވެއްޖެއުމަށް ދާންދެން) ހަމަހިފާ އެގޮތަކާނުން ނުވާނެއެވެ. ނިކަންހުރެ ތިޔަބައިމީހުންނަށް އެނގޭނެއެވެ. ދެން ވެސް، ހަމަހިފާ އެގޮތަކާނުން ނުވާނެއެވެ. ނިކަންހުރެ ތިޔަބައިމީހުންނަށް އެނގޭނެތެވެ. ހަމަހިފާ އެގޮތަކާނުން ނުވާނެއެވެ. ނިކަންހުރެ ތިޔަބައިމީހުންނަށް އެނގޭނެއެވެ. يقين ކަމުގެ އެގުމުން ތިޔަބައިމީހުންނަށް އެނގޭނެ ނަމައެވެ.

وقال الله تَعَالَى : ﴿ وَمَا هذِهِ الحَيَاةُ الدُّنْيَا إِلاَّ لَهْوٌ وَلَعِبٌ وَإِنَّ الدَّارَ الآخِرَةَ لَهِيَ الْحَيَوَانُ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ ﴾ [العنكبوت : 64]

މިދުނިޔޭގެ ދިރިއުޅުމަކީ، ކުޅިވަރަކާއި މަޖާކުޅުމެއްކަމުގައި މެނުވީ ނުވެއެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން، حقيقي ދިރިއުޅުންވަނީ، آخرة ގެ ގެވެށިގައިކަން ކަށަވަރެވެ. އެއުރެންނަށް އެކަން އެނގޭނަމައެވެ.

457- عن عمرو بنِ عوفٍ الأَنْصاريِّ . رضي اللَّه عنه ، أَنَّ رسولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم بَعَثَ أَبا عُبيدةَ بنَ الجرَّاحِ ، رضي اللَّه عنه ، إلى البَحْرَيْنِ يَأْتِي بجزْيَتِهَا فَقَدمَ بمالٍ منَ البحْرَينِ ، فَسَمِعَت الأَنصَارُ بقُدومِ أبي عُبَيْدَةَ ، فوافَوْا صَلاةَ الفَجْرِ مَعَ رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم فَلَمَّا صَلى رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، انْصرَفَ ، فَتَعَرَّضُوا لَهُ ، فَتَبَسَّمَ رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حِينَ رَآهُمْ ، ثُمَّ قال : «أَظُنُّكُم سَمِعتُم أَنَّ أَبَا عُبَيْدَةَ قَدِمَ بِشَيء مِنَ الْبَحْرَيْنِ » فقالوا : أَجَل يا رسول اللَّه ، فقال: « أَبْشِرُوا وأَمِّلُوا ما يَسرُّكُمْ ، فواللَّه ما الفقْرَ أَخْشَى عَلَيْكُمْ . وَلكنّي أَخْشى أَنْ تُبْسَطَ الدُّنْيَا عَلَيْكُم كما بُسطَتْ عَلَى مَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ ، فَتَنَافَسُوهَا كَمَا تَنَافَسُوهَا . فَتَهْلِكَكُمْ كَمَا أَهْلَكَتْهُمْ » متفقٌ عليه .

މާނަ: الله ތަޢާލާ ރުހިވެވޮޑިގެންވާ عمرو بنِ عوف الأنصاري ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، بَحْرَيْن އަށް (އަހަރުމަކައި އުމުރާ ކާފިރުންގެ އަތުން ނަގާ) ޖިޒްޔާ ނަގަންވެގެން ވަޑައިގަތުމަށް ފޮނުއްވި ابو عُبيدةَ بنَ الجرَّاحِ ފޮނުއްވިއެވެ. ދެން އެ صحابي بَحْرَيْن އިން މުދަލާއިގެން ވަޑައިގަތެވެ.

ފަހެ أنصارى ބޭކަލުންނަށް ابو عُبيدةَ بن الجرَّاح ވަޑައިގެންނެވުމުގެ خبر ލިބިއްޖެއެވެ. އެހެންކަމުން އެބޭކަލުން ފަތިސްނަމާދު رَسُولُ اللّه صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އާއި އެކު ކުރެއްވިއެވެ. ފަހެ رَسُولُ اللّه صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ނަމާދުކުރެއްވުން ނިންމަވާފައި އެނބުރި (ގޮސްލެއްވުން) ވަޑައިގަތުމުން ހިނގަވާވަޑައިގަތެވެ. އެހިނދު أنصارى ބޭކަލުން އެކަލޭގެފާނުގެ ކައިރިއަށް އައީއެވެ. ފަހެ އެބޭކަލުން ފެނިވަޑައިގެންފައި رَسُولُ اللّه صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ހިނިތުންވެވަޑައިގަތެވެ. އެއަށްފަހު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބޭކަލުން ތިޔަ ތިއްބަވާ ގޮތުން ތިމަންކަލޭގެފާނު ހިތަށް ابو عُبيدةَ، بَحْرَيْن މުދަލާ ހިފައިގެން އައިސްފައިވާކަމުގެ خبر ތިޔަބޭކަލުންނަށް ލިބިއްޖެ ހެންނެވެ. ފަހެ އެބޭކަލުން ދަންނަވައިފިއެވެ. އާދޭހެވެ. އޭ اللّهގެ ރަސޫލާއެވެ. ފަހެ حديثކުރެއްވި އެވެ. އުފާކުރާށެވެ. އަދި ތިޔަބޭކަލުންނަށް އުފާވެރިކަން ހާސިލުވާނެކަމުގެ އުއްމީދު ކުރައްވާ ބަށެވެ. ފަހެ މާތް اللّه ގަސަމެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންރަސްކަލާ ތިޔަބޭކަލުންގެ މައްޗަށް فقيرކަމުގެ ބިރުއެއް ނުގަންނަވަމެވެ. ނަމަވެސް ތިމަންރަސްކަލާ ބިރުގަންނަވަނީ ތިޔަބޭކަލުންގެ ކުރީގެ އުއްމަތް ތަކަށް ދުނިޔެ ތަނަވަސް ވިފަދައިން ތިޔަބޭކަލުންނަށް ދުނިޔޭ ތަނަވަސް ވެދާނެހެއްޔެވެ. ދެން އެމީހުން އަރަރު ހަސަދަވެރި މުދަލުގެ ގޮތުން ކަމަކަށް ވާދަކުރި ފަދައިން ތިޔަބޭކަލުން ވެސް އަރާރުގައި އެކުވެރިވާނެހެއްޔެވެ. ދެން އެބޭކަލުން ހަލާކުކުރި ފަދައިން ތިޔަބޭކަލުންވެސް ހަލާކު ވެގެން ހިނގައި ދާނެހެއްޔެވެ.

458- وعن أبي سعيدٍ الخدريِّ ، رضيَ اللَّه عنه . قالَ : جَلَسَ رسول اللَّه صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم على المِنْبَرِ ، وَجَلسْنَا حَوْلَهُ.فقال:« إِنَّ مِمَّا أَخَافُ عَلَيْكُم مِنْ بَعْدِي مَا يُفْتَحُ عَلَيْكُمْ مِن زَهْرَةِ الدُّنيَا وَزِينَتها » متفقٌ عيه.

މާތްاللّه ރުއްސެވުން ލިބިވަޑައިގެންނެވި ابو سعيدٍ الخدريގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. (އެއްދުވަހަކު)رَسُولُ اللّه صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم މިންބަރަށް އަރާވަޑައިގަތެވެ. އަދި ތިމަންމެން އެކަލޭގެފާނުގެ ވަށައިގެން އިށީނދެގެން ތިބީމެވެ. ފަހެ حديث ކުރައްވައިފިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންރަސްކަލާ ތިޔަބޭކަލުންގެ މައްޗަށް ތިމަންރަސްކަލާ ފަހު ބިރުގަންނަވާ ކަމަކީ ތިޔަބޭކަލުންގެ މައްޗަށް ދުނިޔޭގެ އަލިކަމާއި (ޒީނަތާއި) ހުޅުވާލެވި ތަނަވަސްވެގެން ހިނގައި ދާނެހެއްޔެވެ.

459- عنه أَنَّ رسولَ اللَّه صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، قال : « إِنَّ الدُّنْيَا حُلْوَةٌ خَضِرَةٌ وَإِنَّ اللَّه تَعالى مُسْتَخْلِفكُم فِيهَا ، فَيَنْظُرُ كَيْفَ تَعْملُونَ فاتَّقُوا الدُّنْيَا واتَّقُوا النِّسَاءِ » رواه مسلم .

އަދި އެصحابي (އެބަހީ ވާﷲ ރުހިވޮޑިގެންވި ابو سعيدٍ الخدريّ) ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ރަސޫލާކަލޭގެފާނު رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ރަސޫލާކަލޭގެފާނު ދެންނެވިއެވެ (އަރާމާއި އުފާވާ ގެތެރެން) ތިޔަބައިމީހުން ކަލޭ އަދި ދުނިޔަރުން އެކަލާނގެ ބަރަކާތެވެ. އަދި ﷲ سبحانه وتعالى އެތަނުގެ خليفة ވެރިން ކަމުގައި ތިޔަބައިމީހުން ލައްވާފައެވެ. ދެން އެކަލާނގެ ތިޔަބައިމީހުން ކުރާތަކެއްޓަށް ބައްލަވާ ވާޖަހުންނަވާ ވެއެވެ. އެހެންކަމުން ދުނިޔަރުގެ ހަމަގުން ވެރިކަމުން ތިޔަބައިމީހުން ﷲއަށް ބިރުވެތިވާ ބިރުގަނެވެ. އަދި އަންހެނުންގެ ފިތުނަ ވެރިކަމުން ﷲއަށް ބިރުވެތިވާ ބިރުގަނެވެ.

460- وعن أَنسٍ رضيَ اللَّه عنه . أَنَّ النبيَّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « اللَّهُمَّ لا عَيْشَ إِلاَّ عَيْشُ الآخِرَةِ » متفقٌ عليه .

ވާﷲ ރުހިވޮޑިގެންވި أنسގެފާނުގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ރަސޫލާކަލޭގެފާނު نَبِيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އޭ الله! آخِرَةގެ ދިރިއުޅުން ފިޔަވައި އެހެން ގޮތެއް ދިރިއުޅުމެއް ނެތެވެ.

461- وعنهُ عن رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « يَتْبَعُ المَيِّتَ ثَلاثَةٌ : أَهْلُهُ وَمالُهُ وَعَمَلُهُ : فَيَرْجِعُ اثْنَانِ . وَيَبْقَى وَاحدٌ : يَرْجِعُ أَهْلُهُ وَمَالُهُ وَيَبْقَى عَمَلُهُ » متفقٌ عليه .

އަދި އެصحابي (އެބަހީ ވާﷲ ރުހިވޮޑިގެންވި أنسގެފާނު) رَسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّمގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديثކުރެއްވިއެވެ. މައްޔިތާގެ ފަހަތުން ތިންއެއްޗެއް ދެއެވެ. އޭނާ އާއިލާ ވެރިންނާއި އަދި އޭނާގެ މުދަލާއި އަދި އޭނާގެ عَمَلއެވެ. ދެން އޭގެ ދެއެއްޗެއް ދެއެއްޗެހި އެނބުރި އައިސްދެއެވެ. އަދި އެއްޗެއް ބާކީވެއެވެ. އޭނާގެ އާއިލާވެރިން އާއި އޭނާގެ މުދާ (އެނބުރި އަންނައެވެ). އަދި އެކަނި ބާކީވާނީ އޭނާގެ عَمَل އެވެ.

462- وعنه قال : قال رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « يُؤْتِيَ بَأَنْعَمِ أَهْلِ الدُّنْيا مِن أَهْلِ النَّار يَوْمَ الْقِيَامَةِ ، فَيُصْبَغُ فِي النَّارِ صَبْغَةً ثُمَّ يُقَالُ : يا ابْنَ آدَمَ هَلْ رَأَيْتَ خيراً قَطُّ ؟ هَلْ مَرَّ بِكَ نَعِيمٌ قَطُّ ؟ فيقول : لا واللَّه يارَبِّ. وَيُؤْتِى بأَشَدِّ النَّاسِ بُؤْساً فِي الدُّنْيا مِنْ أَهْلِ الجَنَّةِ فَيُصْبَغُ صَبْغَةً في الجَنَّةِ ،

فَيُقَالُ لَهُ : يا ابْنَ آدَمَ هَلْ رَأَيْتَ بُؤْساً قَطُّ ؟ هَلْ مَرَّ بِكَ شِدَّةٌ قَطُّ ؟ فيقولُ : لا ، وَاللَّه ، مَا مَرَّ بِي بُؤْسٌ قَطُّ ، وَلا رَأَيْتُ شِدَّةً قَطُّ » رواه مسلم .

އަދި އެ صحابي (އެބަހީ: أنس ގެފާނު) ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ދުނިޔޭގައި އެންމެ އަރާމާއި އުފަލުގައި އުޅުނު ނަރަކަވެރިޔަކު ޤިޔާމަތް ދުވަހު ގެނެވޭނެއެވެ. އަދި އޭނާ ނަރަކައަށް ކުޑަވަގުތުކޮޅަކަށް ވައްދާލެވޭނެއެވެ. ދެން އޭނާއަށް ބުނެވޭނެއެވެ. އޭ އާދަމުގެ ދަރިޔާއެވެ. ތިބާ ދުވަހަކުވެސް ހެޔޮކަމެއް ދެކިފައި ވޭތޯ؟ އަދި ތިބާއަށް ދުވަހަކުވެސް އަރާމެއް ލިބިފައިވޭތޯ؟ ފަހެ އޭނާ ބުނާނެއެވެ. ނޫނެކެވެ. ވައްﷲ ކަލާނގެ ... އަދި ދުނިޔޭގައި އެންމެ ހިތި ދަތިކަމުގައި އުޅުނު ސުވަރުގެވެރިޔަކު ގެނެވޭނެއެވެ. އަދި އޭނާ ސުވަރުގެއަށް ވައްދާލެވޭނެއެވެ. ދެން އޭނާއަށް ބުނެވޭނެއެވެ. އޭ އާދަމުގެ ދަރިޔާއެވެ. ތިބާ ދުވަހަކުވެސް ހިތި ދަތިކަމެއް ދެކިފައިވޭތޯ؟ އަދި ތިބާއަށް ދަތިކަމެއް ދިމާވެފައިވޭތޯ؟ އޭނާ ބުނާނެއެވެ. ނޫނެކެވެ. ވައްﷲ ކަލާނގެ، ހެޔޮ ރަސްކަލާނގެއެވެ. އަހަރެންނަށް ހިތި ދަތިކަމެއް ދިމާވެފައެއް ނުވެއެވެ. އަދި އަހަރެން ދަތިކަމެއް ދެކިފައެއް ނުވެއެވެ.

463- وعن المُسْتَوْرِدِ بنِ شدَّادٍ رَضِيَ اللَّه عنه ، قال : قال رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : مَا الدُّنْيَا في الآخِرَةِ إِلاَّ مِثْلُ مَا يَجْعَلُ أَحدُكُمْ أُصْبُعَهُ في الْيَمِّ . فَلْيَنْظُرْ بِمَ يَرْجِعُ؟» رواه مسلم .

ވައްﷲ ޢަބްދުއްސުބްޙާނަހޫ المُسْتَوْرِدِ بنِ شدَّاد ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديثކުރެއްވިއެވެ. اخرة އާއި އަޅާބަލާއިރު ދުނިޔެއަކީ ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު އެމީހާގެ އިނގިއްޔެއް ކަނޑަށް ގަންބޮޅާއި ނެގުމުން މިންވަރަށް ވެރުނުވެސް ދިން ބަލާއިރު ނުވެސްނެއެވެ. ފަހެ އެނބުރި ނާރާވަރެއްކަމެވެ ބަލައިލާ ހުށިކަމެވެ.

464- وعن جابرٍ ، رضِيَ اللَّه عنهُ أَنَّ رسولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم مَرَّ بالسُّوقِ وَالنَّاسُ كتفيْهِ ، فَمَرَّ بِجَدْيٍ أَسَكَّ مَيِّتٍ ، فتَنَاوَلَهُ ، فَأَخَذَ بَأُذُنِهِ ، ثُمَّ قال : « أَيُّكُمْ يُحِبُّ أَنْ يَكُونَ هَذَا لَهُ بِدِرْهَمٍ؟» فقالوا : مَا

نُحِبُّ أَنَّهُ لَنَا بِشَيْءٍ ، وَمَا نَصْنَعُ بِهِ ؟ ثم قال : « أَتُحِبُّونَ أَنَّهُ لَكُمْ؟ قَالُوا : وَاللَّه لَوْ كَانَ حَيًّا كَانَ عَيْباً ، إِنَّهُ أَسَكُّ . فكَيْفَ وَهو مَيِّتٌ ، فقال : « فَوَ اللَّه للدُّنْيَا أَهْوَنُ عَلى اللَّه مِنْ هذا عَلَيْكُمْ » رواه مسلم.

قوله « كَتفَيْهِ » أَيْ : عن جانبيه . و « الأَسكُّ » الصغير الأُذُن .

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވާ جابرގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ބާޒާރަކުން ނިކުމެވަޑައިގެންނެވެ. އަދި މީސްތަކުން (އަޝަރު اصحابބަކުރުންކަމުގައި) އަވަށްޓެރިކަމުން ދުރުވާތީ ކަމި ބިއްބެލިއެވެ. އަރިހުގައި މަރުވެފައިވާ ބަކަރިއެއް ކަންފަތްކުޑަވި ދުވެސްވެ. އަދި އޭގެ ހިފި ފަހަރު ކަނޑާލާ (عيب ވާ ބާވަތް) ދޫކޮށްލާފެވެ. ފަހު އަވަށްޓެރިން އޭގެ ކަންފަތުގައި ހިފާލައި ނަގާވެއެވެ. އެއަށްފަހު حديثކުރައްވައިފައެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީގެ އަގުގެ ދިރުހަމެއް ކަންނަން ބޭނުމީ ކާކުހެއްތޯ؟ އަޞްޙާބުން ދަންނަވައިފައެވެ. ތިމަންމެން އެއްވެސް ސާފުއަގެއް ބިއްޔާ ބޮޑުއަށްނެގޭނެތޯ. އަދި ތިމަންމެން މި (ހަފުރާގަނޑެއް) އެއަށް ކަމުދާ ކަންތަކެއް ހެއްދިތޯ؟ حديث ކުރައްވައިފައެވެ. (އަހަރެން ވައްދާއިރު) ހިޔާލުބަލާފައި ބޮޑުމީހުއްދިތޯ؟ އަޞްޙާބުން ދަންނަވައިފައެވެ. މާތްالله ގަންދީ ހުވާކުރަން ބޭނުމެވެ. އެއީ ދިރިއުޅޭ ނަމަވެސް އޭގެ ކަންފަތް ކުޑަވުމާ ވަކިކުރާ عيبއެކެވެ. އެހެންވީމާ އެއީ މަރުވެފައިވާއެއް (އޭގެ ބެލެނިކޮށް) ކިހިނެއްހެއްދިތޯ؟ ފަހު حديثކުރައްވައިފައެވެ. ފަހު މާތްالله ގަންދީ ހުވާކުރައްވަނީއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ނަޒަރުގައި އެއީގެ އަގަށް ނުބައިވަނީ މަތީ ބޮޑު الله ގެ حضرةގައި ދުނިޔޭގެ އަގަށްވުރެވެ.

465- وعن أبي ذرٍّ رَضِيَ اللَّه عنه ، قال : كُنْتُ أَمْشِي مَعَ النَّبيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، في حَرَّةٍ بالمدينة ، فَاسْتَقْبلَنَا أَحُدٌ فقال : « يا أَبَا ذَرٍّ » . قلت : لَبَّيْكَ يا رسول اللَّه . فقال : « مَا يَسُرُّنِي أَنَّ عِنْدِي مِثل أَحُدٍ هذا ذَهباً تَمْضِي عَلَيَّ ثَلاثَةُ أَيَّامٍ وعِنْدِي مِنْهُ دِينَارٌ ، إلاَّ شَيْءٌ أَرْصُدُهُ لِدَيْنِ ، إلاَّ أَنْ أَقُولَ بِهِ في عِبَاد اللَّه هكَذَا وَهَكَذا » عن يَمِينهِ وعن شماله ومن خلفه ، ثم سار فقال : « إِنَّ الأَكْثَرِينَ هُمُ الأَقَلُّونَ يومَ القيامةِ إلاَّ مَنْ قَالَ بالَمالِ هكذَا وهكذا » عن يمينهِ ، وعن شمالهِ ، ومِنْ خَلفه « وَقَليلٌ مَا هُمْ » . ثم قال لي : « مَكَانَك لا تَبْرَحْ حَتَّى آتيَكَ » . ثم انْطَلَقَ في سَوَادِ اللَّيْلِ حتى تَوَارَى ، فسمِعْتُ صَوْتاً قَدِ ارْتَفَعَ، فَتَخَوَّفْتُ أَنْ يَكُونَ أَحَدٌ عَرَضَ للنَّبِيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم فَأَرَدْتُ أَنْ آتِيَهُ فَذَكَرْتُ قوله : « لا تَبْرَحْ حَتَّى آتيَكَ » فلم أَبْرَحْ حَتَّى أَتَانِي ، فَقُلْتُ : لقد سَمِعْتُ صَوتاً تَخَوَّفْتُ منه ، فَذَكَرْتُ له . فقال: « وَهَلْ سَمِعْتَهُ ؟ » قلت : نَعَم ، قال : «

ذَاكَ جبريلُ أَتاني فقال : مَن ماتَ مِنْ أُمتِكَ لايُشرِكُ باللّه شَيئاً دَخَلَ الجَنَّةَ ، قلتُ : وَإِنْ زَنَي وَإِنْ سَرَقَ ؟ قال : وَإِنْ زَنَى وَإِنْ سَرَقَ » متفقٌ عليه . وهذا لفظ البخاري .

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވާ ابو ذرّ ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަ نبيّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّمގެ އަރިހުގައި މަދީނާގެ ގާތުހުރި ހިލަތަކުގައި ހިނގައިލައްވަނިކޮށް ފަހެ. ތިމަންނަމެންނަށް أحُد ފަރުބަދަ އާއި ކުރިމަތިވިއެވެ. ދެން އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. އޭ ابو ذرٍّ އެވެ. ތިމަންނަ ދަންނަވައިފީމެވެ. لَبَّيْكَއެވެ. އޭ اللهގެ ރަސޫލާއެވެ. ދެން حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިމަންރަސޫލާގެ އަތުގައި أحُد ފަރުބަދައިގެ އަދަދަށް ރަން ހުރެއްޖެ ނަމަވެސް ތިންދުވަސް ވީއިރު އޭގެ ދީނާރެއް ތިމަންރަސޫލާ ދަރަނިޔަށް އަދާކުރުމަށްޓަކައި ބާކީ ކުރާ އެއްޗެއް ފިޔަވައި ނުބާކީ އެއް ދީނާރެއްވެސް އެބަހުރުން ތިމަންރަސޫލާ އުފާވާކަމެއް ނޫނެވެ. އެހެނީ ތިމަންރަސޫލާ ގެންދަވާނީ اللهގެ އަޅުތަކުންނަށް އެބައެއް ދިނުމަށް ކަނާއަށް، އަދި ކަނާތުގެ ފަރާތުންނާއި ވާތް ފަރާތުން އަދި ބުރުދުން ފަރާތުން ބަޔަކުން (އިޝާރާތް ކޮށެވެ. ދެން އެކަލޭގެފާނު ކުރިއަށް ވަޑައިގެންފިއެވެ. އޭރުންވެސް حديثކުރައްވަމުން ގެންދެވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ދުނިޔެމަތީގައިވާ މުދާލިބިގެން ގިނަމުދަލުގެވެރިން ތިބޭނީ އެންމެ ދަށުގެ ތަނިމުން ޤިޔާމަތް ދުވަހުގައެވެ. ތިމަންރަސޫލާ (ދެވޭނޭބޭޅެއް) ކަނާތްފަރާތަށް އަދި ކާޅުއާ ވާތްފަރާތަށް އަދި ހަމަ ފަހަތަށް މުދާބަހާ ދިނުމަށް ދިނުމުގެ ހިސާބު ކުރާނަމަ ފިޔަވައި އެއް ބަޔަކު ނޫނެވެ. އަދި ހަމަ އެމީހުންނަކީ ވަރަށް މަދު ބަޔަކެވެ. ދެން އޭގެ ބަދަލުގައި ގެއްލުމާ ދިމާ ނުވާނަމަ ދަނޑި ހަދަނީ ބަހާލަމުން ވަޑައިގަތެވެ. ދެން އިރުޝާދު ކުރެއްވިއެވެ. ތިމަންރަސޫލާ އަޑުއިވި ހިސާބަށް (އިޝާރާތް ކުރަމުން) ރަސޫލާ ތިމަންނައަށް ހުއްޓުވީމެވެ. އޭރުން ކުރެއްވިއެ ދުރަށް ދިޔަވި ކަމެއް ހިތަށް ތިމަންނަގެ ހިތުން ބުރަވެރިކަން ވަޑައިގަތީއެވެ. ދެން ކުރެއްވުމުގެ ގެއްލި ފެނު ތިމަންނަ ނިކުމެއީމެވެ. ކަމަކު ކުރެއްވިއެވެ. "ތިމަންރަސޫލާ އަނބުރާ އަންނަންދެން ތިބާ ތިބެވޭ ނުދާށެވެ." ވިދާޅުވެ ދުރައިވި ހެއްޔެވެ ހަތަރެސްފަހަރު ތިމަންނަ ބޭރުވެކަމުން ހުއްޓާ ކުރެއްވުމުގެ ވަޑައިގަތުން. ދެން ތިމަންނަ ދާނާއިވީމެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންނައަށް ގަދަފަދަ އަޑުއިވިއްޖެއެވެ. އެއީ ކާކުކުރެއް ގިނަ ބޮޑުބޮޑު ދިއުމަކަށް ދިއައީ ކަމަށް ހީކުރި ތިމަންނަގެ ހިތަށް ވަރަށް ބިރުގަނެގެން ފަހުމްވެއެވެ. އަދި އޭގެ އިރުގެން ތިމަންނައަށް ކުށެއްވާ ތިމަންނަ ކިޔާ ދެއްވިއެވެ. އޭރުން حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިބާއަށް އޭގެ އިވުން

ބެއްލެވީ؟ ތިމަންނަ ދަންނަވާލީމެވެ. އާދޭވެ. حديثކުރައްވާފައިވެއެވެ. އަދި ޖިބްރީލްގެފާނުވެ. ތިމަން ކަލޭގެފާނުގެ ގާތަށް ވަޑައިގަތެވެ. އައިސްފައި ވިދާޅުވިއެވެ. ކަލޭގެފާނުގެ އުއްމަތުގެ މީހުންގެ ތެރެއިން اللهއަށް شريكނުކޮށް ހުރެގެން މަރުވެއްޖެ މީހާއަށް ސުވަރުގެ ލިބޭ ހުއްޖެވެ. ތިމަން ދަންނަވާލީމެވެ. އެމީހަކު ޒިނޭކުރި ވައްކަންކުރި ކަމުގައި ވިޔަސްތޯއެވެ؟ ވިދާޅުވިއެވެ. އެމީހަކު ޒިނޭކުރި ވައްކަން ކުރި ކަމުގައި ވިޔަސްމެއެވެ.

466- وعن أبي هريرة رضي اللَّه عنه ، عنْ رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « لو كان لي مِثلُ أُحُـــدٍ ذَهَباً ، لَسرَّني أَنْ لا تَمُرَّ علَيَّ ثَلاثُ لَيَالٍ وَعِندِي منه شَيءٌ إلاَّ شَيءٌ أُرْصِدُه لِدَينٍ » متفقٌ عليه .

މާތްالله ރުއްސުން ލެއްވި ابو هريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރައްވާފައިވެއެވެ. ތިމަންނަރަސްކަލާގެ އަރިހުގައި أحُد ފަރުބަދައިގެ މިނުން ރަން ހުރިކަމުގައި ވިޔަސް [3] ދުވަސް ވާއިރު އޭގެތެރެއިން ތިމަންރަސްކަލާ ދަރަންޏެއް އަދާކުރުމަށްޓަކައި ބާއްވާއެއްޗެއް ފިޔަވައި އެއްވެސް އެއްޗެއް (اللهގެ މަގުގައި ހޭދަނުކުރެވި) ބާކީނުވުން ތިމަންރަސްކަލާ ބޭނުންވާނެއެވެ.

467- وعنه قال : قال رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : انْظُرُوا إلى منْ هَوَ أَسفَلُ منْكُمْ وَلا تَنْظُرُوا إلى مَنْ فَوقَكُم فهُوَ أَجْدرُ أَن لا تَزْدَرُوا نعمةَ اللَّه عَلَيْكُمْ » متفقٌ عليه وهذا لفظ مسلمٍ .

އަދި އެصحابي (އެބަހީ މާތްالله ރުއްސުން ލެއްވި ابو هريرة) ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديثކުރައްވާފައިވެއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންނަށްވުރެ ދަށްފަންތީގެ މީހުންގެ ދިރިއުޅުމުގެ ފެންވަރު ބަލާށެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުންނަށްވުރެ މަތީ ފަންތީގެ މީހުންގެ ދިރިއުޅުމުގެ ފެންވަރަށް ނުބަލާށެވެ. މިހެން (އެގޮތަށް ކަންތައް ކުރުމުން) ތިޔަބައިމީހުންނަށް الله سبحانه وتعالىމިންވަރު ކުރައްވާފައިވާ ނިޢުމަތްތަކަށް ޝުކުރު ނުދެކުމަށް ފުރުސަތު ކަނޑައެޅޭ ނުދޭނެއެވެ.

وفي رواية البخاري ، « إِذا نَظَر أَحَدُكُمْ إلى مَنْ فُضلَ عليهِ في المالِ وَالخَلْقِ فلْيَنْظُرْ إلى مَنْ هو أَسْفَلُ مِنْهُ » .

އަދި بخاري ގެ ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކަށް އެމީހާއަށްވުރެ މުދަލާއި ރީތިކަމުގެ ގޮތުން މަތިވެރިކަން ލިބިގެންވާ މީހަކަށް ބަލައިފިނަމަ ދަރަޖައިން މީހާއަށްވުރެ ދަށްފަންތީގެ މީހާއަށް ބަލާށެވެ.

468- وعنه عن النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « تَعِسَ عبْدُ الدِّينَارِ وَالدِّرْهَمِ وَالقطيفَةِ وَالخَمِيصَةِ ، إنْ أُعطِيَ رضي ، وَإِنْ لَمْ يُعطَ لَمْ يَرْضَ » رواه البخاري .

އަދި އެصحابي (އެބަހީ މާތްالله ރުއްސުވުންލެއްވި ابوهريرة)ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.
އުޅުނަކަން ގެއްލިފައި ހަލާކުވެއްޖެއެވެ. އަދި ދީނާރާއި ދިރުހަމާއި ކަޠީފާއި ޚަމީޞާ
ޢަބުދާނަށްވެފައިވާ ރިޔާދަކުރާ އެމީހާއަށް ދެވިއްޖެނަމަ ރުހޭނެއެވެ. އަދި ދެވިފައި ނުވާނަމަ
ނުރުހޭ ރުޅިގަނެއެވެ. އަދި އެފަދަ މީހުންނަށް ނުރުހުންވެދާނެއެވެ.

469- وعنه ، رضي اللَّه عنه ، قال : لقَدْ رَأَيْتُ سبعِين مِنْ أَهْلِ الصُّفَّةِ ، ما منْهُم رَجُلٌ عليه رداءٌ ، إمَّا إِزَارٌ ، وإمَّا كِسَاءٌ ، قدْ ربطُوا في أَعْنَاقِهِمْ ، فَمنْهَا مَا يبْلُغ نِصفَ السَّاقَيْن . ومنْهَا ما يَبْلُغُ الكَعْبينِ . فَيجْمَعُهُ بيدِه كراهِيَةَ أَنْ تُرَى عوْرتُه » رواه البخاري .

އަދި އެ صحابي (އެބަހީ މާތްالله ރުއްސުވުންލެއްވި ابو هريرة)ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.
ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންކަލޭ أَهْلِ الصُّفَّة ގެ ހަތްދިހަ (70) ބޭކަލުން ދުށީމެވެ. އެއިން އެއްވެސް
ބޭކަލަކު މަތީގައި ނިވާވާ ފަރާތް ހުރި ޗާދަރެއް ނުވެއެވެ. އެބޭކަލުންގެ ގައިގައި
ހުރީ ބޭކަލުންގެ އަރިމަތީ އިން ގޮށްޖެހިފައިވާ ފޭރާމެއްކަމަށް ވާނީއެވެ. އަދި އެއިން ބޭކަލަކު
ގައިގައި އެއީ ފޭރާމެއް ވެއެވެ. އެބޭކަލުން ބޮލުގައި ގޮށްޖެހިފައިވެއެވެ. އެއިން ބައެއް
ފައިތިލި ދެބައިވަރުގެ ފަހަތް ދެބައިކަށިގަނޑު ފޮރުވޭވަރަށެވެ. އަދި އެހެން ބައިވަރު ފޯވަތިތައްޖެހި
ހުރިއެވެ. އެއްވެސް ބޭކަލުން ފެނިދާނެގޮތަށް عورکشفވެދިއުމަށް ނުކުރެވޭގޮތަށް އަތުގައި ބާއްވަން
ވެސް އެއްޓެހިވެއެވެ.

470- وعنه قال : قال رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « الدُّنْيَا سِجْنُ المُؤْمِنِ وجنَّةُ الكَافِرِ» رواه مسلم .

އަދި އެصحابي (އެބަހީ މާތްالله ރުއްސުވުންލެއްވި ابو هريرة)ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.
رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރައްވައިފިއެވެ. ދުނިޔެއަކީ މުއުމިނުންނަށް ބަނދެއެވެ (آخرة ދުވަހުން
ލިބެންހުރި نعمةއާއި އަރައިބަލާއިރު) ޖަލާއި ފަދަ ތަނެކެވެ. އަދި ކާފިރުންނަށް ބަނދެއެވެ (آخرة ދުވަހުން
ލިބޭންހުރި عذابއާއި އަރައި ބަލާއިރު) ސުވަރުގެއާ ފަދަ ތަނެކެވެ.

471- وعن ابن عمر ، رضي اللَّه عنهما ، قال : أَخَذ رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم بِمَنْكِبَيَّ ، فقـــال : « كُنْ في الدُّنْيا كأَنَّكَ غريبٌ ، أَوْ عَابِرُ سبيلٍ » .

މާތްالله އެދެބޭފުޅުންނަށް ރުހިވޮޑިގެންވާ عبد الله بن عمرގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم މިއަޅުގަނޑުގެ ކޮނޑުގައި ހިފުއްވައިފިއެވެ. އެއަށްފަހު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ދުނިޔޭގައި ތިބާ ބިދޭސީއެއްގެ ފަދައިން ނުވަތަ ދަތުރުވެރިއެއްގެ ފަދައިން އުޅޭށެވެ.

وَكَانَ ابنُ عمرَ ، رضي اللَّه عنهما ، يقول : إِذَا أَمْسيْتَ ، فَلا تَنْتظِرِ الصَّباحَ وإِذَا أَصبْحْت ، فَلا تنْتَظِرِ المَساءَ ، وخُذْ منْ صِحَّتِكَ لمرضِكَ ومِنْ حياتِك لِموتكَ . رواه البخاري .

އަދި މާތްالله އެދެބޭފުޅުންނަށް ރުހިވޮޑިގެންވާ عبد الله بن عمر ވިދާޅުވަމުން ގެންގުޅުއްވިއެވެ. ތިބާ ހަވީރުވެއްޖެނަމަ ހެނދުނަށް ނުބަލާށެވެ. އަދި ތިބާ ހެނދުނުވެއްޖެނަމަ ހަވީރަކަށް އިންތިޒާރު ނުކުރާށެވެ. އަދި ތިބާ ދުޅަހެޔޮކަމުގައި ހުންނަ ވަގުތު ބަލިވުމަށް ތައްޔާރުވާށެވެ. އަދި ދިރިހުރި ހުރުމުގައި މަރުވުމަށް ތައްޔާރުވާށެވެ.

قالوا في شرح هذا الحديث معناه لا تَركَن إلى الدُّنْيَا ولا تَتَّخِذْهَا وَطَناً ، ولا تُحدِّثْ نَفْسكَ بِطُول الْبقَاءِ فِيهَا ، وَلا بالاعْتِنَاءِ بِهَا ، ولا تَتَعَلَّقْ مِنْهَا إلاَّ بِما يَتَعَلَّقُ بِه الْغَرِيبُ في غيْرِ وطَنِهِ ، ولا تَشْتَغِلْ فِيهَا بِما لا يشتَغِلُ بِهِ الْغرِيبُ الَّذِي يُرِيدُ الذّهاب إلى أَهْلِهِ . وَبِاللَّهِ التَّوْفِيقُ .

علم ވެރިން މި حديث شرح ކުރައްވާފައިވަނީ ވިދާޅުވިއެވެ. އެގޮތުން ތިބާ ދުނިޔޭގެ ފަރާތަށް ނުޖެހޭށެވެ. އަދި ދުނިޔެ وطن އެއްކަމުގައި ނުހަދާށެވެ. އަދި އެތާނގައި ގިނަދުވަސް އުޅޭނެ ކަމަށް ވިސްނައިގެން ނުހުންނާށެވެ. އަދި އެއަށް މާބޮޑު އަހަމިއްޔަތުކަން ދީގެން ނުއުޅޭށެވެ. އަދި ބިދޭސީއަކު އޭނާގެ ރަށުގެ ބޭރުގައި އުޅޭއިރު އޭނާއާއި ގުޅުން ހުންނަ މިންވަރަށް ނޫނީ ދުނިޔެއާ ނުގުޅޭށެވެ. އަދި މީހާގެ ރަށަށް ދާން ބޭނުންވާ ބިދޭސީއަކު ނުގުޅޭ ކަންކަމުގައި ތިބާ ނުގުޅޭށެވެ. އަދި އެމީހާ مشغولނުވާފަދައިން ބިދޭސީ ދުނިޔޭގައި ތިބާ އެކަމުގައި مشغول ނުވާށެވެ.

472- وعن أبي الْعبَّاس سَهْلِ بنِ سعْدٍ السَّاعديِّ ، رضي اللَّه عنه ، قال : جاءَ رجُلٌ إلى النبيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : فقالَ : يا رسول اللَّه دُلَّني عَلى عمَلٍ إِذا عَمِلْتُهُ أَحبَّني اللَّه ، وَأَحبَّني النَّاسُ ، فقال : « ازْهَدْ في الدُّنيا يُحِبَّكَ اللَّه ، وَازْهَدْ فِيمَا عِنْدَ النَّاسِ يُحبَّكَ النَّاسُ » حديثٌ حسنٌ رواه ابن مَاجَه وغيره بأَسانيد حسنةٍ .

މާތްالله ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ ابو الْعبَّاس سَهْلِ بنِ سعْدٍ السَّاعديِّ ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. نَبِيّާ صَلّى الله عَلَيْهِ وسَلَّمގެ ހަޟްރަތަށް ބޭކަލަކު ވަޑައިގެންފައެވެ. އެކަލޭގެ ދަންނަވައިފިއެވެ. އޭ اللهގެ ރަސޫލާއެވެ. އެ عملއެއް ކުރުމުގެ ސަބަބުން މިތިބިންނަށް الله سبحانه وتعالى ގެ ރުޟާވުން حاصل ވާނޭ عمل އެއް މިތިބިންނަށް ދައްކަވައިދެއްވާށެވެ. އަދި އެ عملގެ ސަބަބުން މީސްތަކުންވެސް މިތިބިންދެކެ ލޯބިވާ ފަދަ عملއެއް ދައްކަވައިދެއްވާށެވެ. އަރިހުގައި حديث ކުރައްވައިފިއެވެ. ދުނިޔެ ބޭނުންކުރުން ކުޑަކުރުން ދުނިޔޭގެ އަތުގައި ހުރި ތަކެތިން ކުޑަކޮށް ބޭނުންކޮށް آخرة ގެ ثواب އަށްޓަކައި ދޫކޮށްލުމަށެވެ. އޭރުން الله سبحانه وتعالى ގެ ރުޟާވުން ލިބޭނެއެވެ. އަދި މީސްތަކުންގެ އަތުގައި ހުރި ތަކެތީގައި ކަމެއް ނުހިފުމަށެވެ. އޭރުން މީސްތަކުން ލޯބިވާނޭ ކަމަށެވެ.

473- وعن النُّعْمَانِ بنِ بَشيرٍ ، رضيَ اللَّه عنهما ، قالَ : ذَكَر عُمَرُ بْنُ الخَطَّاب ، رضي اللَّه عنه ، ما أصاب النَّاسُ مِنَ الدُّنْيَا ، فقال : لَقَدْ رَأَيْتُ رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يَظَلُّ الْيَوْمَ يَلْتَوي ما يَجِدُ مِنَ الدَّقَل ما يمْلأُ بِهِ بطْنَهُ . رواه مسلم.

« الدَّقَلُ » بفتح الدال المهملة والقاف : رَدِئُ التَّمْرِ .

މާތް الله އެދެބޭފުޅުންނަށް ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ النُّعْمَانِ بنِ بَشير ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. عُمَرُ بْنُ الخَطَّاب (އެކަލޭގެފާނު) މީސްތަކުންނަށް ލިބިފައިވާ ދުނިޔޭގެ އަތުވެއް ހުއްޓެވި ދުވަހެއް ނިކަމެތިކަމުގެ ވާހަކަ ދައްކަވަމުން ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން މިތިބިން رَسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ދުވަހުގެ ބަނޑުހައިހުތުގަނޑުން ފުރިހަމަނުވެ ދުވަހު ހަވެހި. އަދި ބަނޑުފުރާލަ ދުވަސް ކުރައްވާފައި ބަނޑުގާހާ ކާލާ ކުޑަ މުލީ ފުރާލެއްވުން ނުލިބެއެވެ.

474- وعن عائشةَ ، رضي اللَّه عنها ، قالت : تُوفِّيَ رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، وما في بَيْتِي مِنْ شَيْءٍ يَأْكُلُهُ ذُو كَبِدٍ إِلاَّ شَطْرُ شَعِيرٍ فِي رَفٍّ لِي ، فَأَكَلْتُ مِنْهُ حَتَّى طَال عليَّ ، فَكِلْتُهُ فَفَنِيَ . متفقٌ عليه .

« شَطْرُ شَعِيرٍ » أَي شَيْء مِنْ شَعِيرٍ . كَذا فسَّرهُ التِّرمذيُّ .

މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި عائشةގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ދުނިޔެ ދޫކުރެއްވިއިރު ތިމަންނާގެ ގޭގައި ވަކަރުން ހަދާފައިވާ ކަންވެހެއްގައި ތިމަންނަ ބަރަސްޖެހި ހުރި ގޮދަން ކާބޯތަކެއް ނުހިމި އާދައިގެ ދިރޭއެއްޗެއް ކާން ކަމުދާ ފަދަ އެއްޗެއް ނެތެވެ. އަދި ތިމަންނަ އެއިން ވަރަށްގިނަ ދުވަސްވަންދެން ކައުން ގެންދިޔައީމެވެ. ދެން ތިމަންނަ (އެއިން ކިހާ ދުވަހު ކެވޭނެތޯ ބެލުމަށް) މިންކުރީމެވެ. ދެން (އެއަށްފަހު ވަރަށް އަވަހަށް) އެ ހުސްވެއްޖެއެވެ.

475- وعن عمر بنِ الحارث أَخي جُوَيْرِية بنْتِ الحَارثِ أُمِّ الْمُؤْمِنِينَ ، رضي اللَّه عنهما ، قال : مَا تَرَكَ رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، عِنْدَ مَوْتِهِ دِينَاراً وَلا دِرْهَماً ، ولا عَبْداً ، وَلا أَمَةً ، وَلا شَيْئاً إِلاَّ بَغْلَتَهُ الْبَيْضَاءَ الَّتِي كَان يَرْكَبُهَا ، وَسِلاحَهُ ، وَأَرْضاً جعَلَهَا لابْنِ السَّبِيلِ صَدَقَةً » رواه البخاري .

މާތްالله އެދެބޭކަލުންނަށް ރުއްސުންލެއްވި أُمِّ الْمُؤْمِنِينَ جُوَيْرِية بنْتِ الحَارثِ ގެ أخ عمر بنِ الحارث ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ދުނިޔެ ދޫކުރެއްވި ހިނދު އެކަލޭގެފާނު ސަވާރުވެވޮޑިގަތުމަށް ބޭނުންކުރައްވާ ހުދުކުލައިގެ حمارއަކާއި އަދި ޖިހާދުކުރެއްވުމަށް ގެންގުޅުއްވި ހަތިޔާރު ކަމުގައި އަދި ދަތުރުވެރިންނަށް وقف ކުރައްވައިފައިވާ ބިންކޮޅެއް ފިޔަވައި އެއްވެސް ދިރުހަމެއް އަދި ދީނާރެއް އަދި ފިރިހެން އަޅެއް އަދި އަންހެން އަޅެއް، އަދި އެހެން އެއްވެސް އެއްޗެއް ދޫކުރައްވައެއްނުވެއެވެ.

476- وعن خَبَّابِ بنِ الأَرَتِّ ، رضي اللَّه عنه ، قال هَاجَرْنَا مَعَ رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم نَلْتَمِسُ وَجهَ اللَّه تعالى فَوَقَعَ أَجْرُنا عَلى اللَّه ، فَمِنَّا مَنْ مَاتَ وَلَمْ يأْكُلْ مِنْ أَجرِهِ شَيْئاً . مِنْهُم مُصْعَبُ بن عُمَيْر ، رضي اللَّه عنه ، قُتِلَ يَوْمَ أُحُدٍ ، وَتَرَكَ نَمِرَةً، فَكُنَّا إِذَا غَطَّيْنا بِهَا رَأْسَهُ، بَدَتْ رِجْلاهُ ، وَإِذَا غَطَّيْنَا بِهَا رِجْلَيْهِ ، بَدَا رَأْسُهُ ، فَأَمَرَنا رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، أَنْ نُغَطِّيَ رَأْسَهُ، وَنَجْعَلَ عَلى رِجْلَيهِ شَيْئاً مِنَ الإِذْخِرِ ، ومِنَّا مَنْ أَيْنَعَتْ لَهُ ثَمَرَتُهُ . فَهُوَ يَهدبُهَا، متفقٌ عليه.

« النَّمِرَةُ » : كسَاء مُلَوَّنٌ منْ صُوفٍ . وقوله : « أينَعَت » أَيْ : نَضَجَتْ وَأَدْرَكَتْ . وقوله : « يَهْدِبُهَا » هو بفتح الباءِ وضم الدال وكسرها . لُغَتَان . أَيْ: يَقْطِفُهَا وَيَجْتَنِيهَا وَهَذِهِ اسْتِعَارَةٌ لَمَا فَتَحَ اللَّه تَعَالى عَلَـيْهِمْ مِنَ الدُّنْيَا وَتَمَكَنُوا فيهَا .

މާތްالله ރުހިވެވޮޑިގެންވި خبَّابِ بنِ الأَرَتّ ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. އަޅުގަނޑުމެން رَسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّمَ ގެ އަރިހުގައި ހިޖުރަކުރީ الله ގެ ރުހިވެވޮޑިގެން އެދިގެންނެވެ. އަޅުގަނޑުމެން ވަގުތުން ސަވާބު الله سبحانه وتعالى ގެ ޙަޟްރަތުން ކަށަވަރުވިއެވެ. ފަހެ އަޅުގަނޑުމެންގެ ތެރެއިން ބަޔަކު ބައިވެރިވިއެވެ އެއީ އެމީހުން ދުނިޔެވީ ސަވާބެއް ނުލިބިނެވެ. އެގޮތުގެ ތެރެއިން މީހަކު ކަމަށްވާ مُصْعَبُ بن عَمَيْر (رضي اللّه عنه) އެވެ. أُحُد ހަނގުރާމައިގައި އެ صحابي شهيدވިއެވެ. އަދި ދުރާލައި (ކަންމަތިވުން) ކަހަ(އެއީ) ރޮދި ކަނޑުލައެވެ. ފަހެ އަޅުގަނޑުމެން އެފޮތިގަނޑުން އެ صحابيގެ މޫނު ނިވައިކުރުމުން ދެފައި ކުރިއަށް ނިކުމެއެވެ. އަދި ފައިކުރި ފޮރުވައިލުމުން ބޯ ހާމަވިއެވެ. އަޅުގަނޑުމެން ވަގުތުގަނޑެއް رَسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّمَ އަންގަވައި ބޯފަރާތް ނިވައި ކުރުމަށެވެ. އަދި ފައިތިލަތަކުގައި ވިލާފަތް އަޅާ ނިވައިކުރުމަށެވެ. އަދި އަޅުގަނޑުމެންގެ ތެރެއިން ބައެއްމީހުން އިސްވެދިޔަ ދުނިޔެ މޭވާ ދުނިޔޭގައި ބަރަކާތްވިއެވެ. އަދި ގަސްދޮވެނި އެފައިދާއެއް ނަގަމުން ދެއެވެ.

477- وعن سَهْلِ بنِ سَعْد السَّاعديِّ ، رضي اللَّه عنه ، قال : قال رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « لَوْ كَانَت الدُّنْيَا تَعْدِلُ عِنْدَ اللَّه جَنَاحَ بَعُوضَةٍ ، مَا سَقَى كَافراً منْها شَرْبَةَ مَاءٍ » رواه الترمذي . وقال حديث حسن صحيح .

މާތްالله ރުހިވެވޮޑިގެންވި سَهْلِ بنِ سَعْد السَّاعديِّ ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديثކުރެއްވިއެވެ. اللهގެ حضرةގައި ދުނިޔޭގެ ހައިސިއްޔަތު މަދިރިއެއްގެ ފިޔަތައްގެ ބަރާބަރު ހުރިނަމަ ކާފަރަކަށް ބޯން ފެންތޮށިއެއް ނުދެއްވީހެވެ.

478- وعن أبي هُرَيْرَة رضي اللَّه عنه ، قال : سمعتُ رسولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يقول : « أَلاَ إِنَّ الدُّنْيَا مَلْعُونَةٌ ، مَلعون مَا فيها ، إِلاَّ ذِكْرَ اللَّه تعالى ، ومَا وَالاَه وَعالماً وَمُتَعلِّماً » .

رواه الترمذي وقال : حديثٌ حسنٌ .

މާތްالله ރުއްސުންވެވޭ ابو هُرَيْرَة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ތިމަންނަ އަޑު އަހާފަމެވެ. އަހަރެމެން حديث ކުރެއްވިއެވެ. ދުނިޔެނަކަވެ. الله އަށް ކުރާ ޒިކުރާއި އަދި އެއާގުޅޭ ކަމެއްކަމާއި ޢިލްމުވެރިޔަކާއި ނުވަތަ ޢިލްމުދަސްކުރާ މީހަކު މެނުވީ ދުނިޔެއާއި ދުނިޔޭގައިވާ ހުރިހާ ތަކެއްޗަކީ ލަޢުނަތްލިބިފައިވާ ތަކެއްޗެވެ. لعن އަކީ ރަހުމަތުން ދުރުކުރުމެވެ.

479- وعن عَبْدِ اللَّه بنِ مسعودٍ ، رضي اللَّه عنه ، قال : قال رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « لا تَتَّخِذُوا الضَّيْعَةَ فَتَرْغَبُوا في الدُّنْيا » .

رواه الترمذي وقال : حديثٌ حسنٌ .

މާތްالله ރުއްސުންވެވޭ عَبْدِ اللَّه بنِ مسعود ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަ ބިމާއި ދަނޑުވެރިކަމާ ނުހިފާށެވެ. އެހެންވެއްޖެނަމަ ދުނިޔެއަށް ޝައުގުވެރިވެ ދާނެއެވެ.

480- وعن عبدِ اللَّه بنِ عمرو بنِ العاصِ رضي اللَّه عنهما ، قال : مَرَّ عَلَيْنَا رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم وَنحنُ نُعالجُ خُصًّا لَنَا فقال : « ما هذا ؟ » فَقُلْنَا : قَدْ وَهِيَ ، فَنَحْنُ نُصْلِحُه ، فقال : « ما أَرَى الأَمْرَ إِلاَّ أَعْجَلَ مِنْ ذلكَ » .

رواه أَبو داود ، والترمذيُّ بِإِسناد البخاريِّ ومسلم ، وقال الترمذيُّ : حديثٌ حسنٌ صحيحٌ .

މާތްالله އެދެބޭފުޅާންނަށް ރުއްސުންވެވޭ عبدِ اللَّه بنِ عمرو بنِ العاص ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. (އަހުރެމެންނަށް) رَسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ވަޑައިގެންނެވީ މާތްބުޅަށް ގޮތެއްގައި ވަޒަނެއްހެދީމެވެ. އަދި އަހަރުމެން ވަޑައިގެން ވިދާޅުވީ ވަޑައިގެންނެވީ ބިޔުރިތައް ހަދާނުމުގެ ކަންތައްތަކެވެ. މާނަ އެއްސަވައިގެން. ވިދާޅުވި ކަނޑެއްޓެއްވެސް ބޮޑުވެއްޖެއެވެ؟ މާނަ ވަޑައިގެން ދަންނަވައިލީ. ބިޔުރި ތަނަމަކީ ބާރުނިވެއެވެ. އަހަރުމެން حديث ކުރެއްވިއެވެ. ވިއަންމެއް މަރު އަވަސްވާނޭގައި ނޫނީ ވަޑައިނަސީބު ނުދޫކާވެ.

481- وعن كَعْبِ بنِ عِيَاضٍ ، رضي اللَّه عنه ، قال : سمعتُ رسولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يقول: إِنَّ لِكُلِّ أُمَّةٍ فتنةً ، فِتنَةُ أُمَّتي المَالُ » رواه الترمذي وقال : حديثٌ حسنٌ صحيحٌ.

ރަޟި الله ޢަންހުމެންގެ كَعْبِ بنِ عِيَاض ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކިޔަދެއްވަނިކޮށް ވިދާޅުވި ބަސްފުޅު އަޑުއިވިއްޖެއެވެ. އަކަތެރެތަން حديث ކިޔަދޭވިއެވެ. ކޮންމެ އުއްމަތަކަށް ފިތުނައެއް އެބައޮތެވެ. އަދި ވިމަނުގެ އުއްމަތުގެ ފިތުނައަކީ މުދަލެވެ.

482- وعن أبي عمرو ، ويقالُ : أَبو عبدِ اللَّه ، ويقال : أَبو لَيْلى عُثْمَانُ بنُ عَفَّانَ رضي اللَّه عنه ، أَنَّ الـــنبيَّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « لَيْسَ لابْنِ آدَمَ حَقٌّ في سِوى هَذِهِ الخِصَال : بَيْتٌ يَسْكُنُهُ ، وَثَوْبٌ يُوَارِي عَوْرَتَهُ وَجِلْفُ الخُبز ، وَالمَاءِ » رواه الترمذي وقال : حديث صحيح.

ރަޟިالله ޢަންހުމެންގެ عُثْمَانُ بنُ عَفَّانَގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. މި صحابي ގެ ކުންނިޔާއަކީ ابوعمر ކަމަށް ބުނެވެއެވެ. އަދި ابو عبدِ اللّٰهކަމަށްވެސް ބުނެވެއެވެ. އަދި ابو لَيْلى ކަމަށްވެސް ބުނެވެއެވެ. (ވިދާޅުވިއެވެ.) ހަމަކަށަވަރުން نَبِيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކިޔަދެއްވިއެވެ. އާދަމުގެ ދަރިންނަކަށް މި(ސިފަތަކުގެ) ބަޔަކުހެންވެސް އިތުރު حقއެއް ލިބިގެންނެއް ނުވެއެވެ. އެއީދިރިއުޅުމަށްޓަކައި ގެއަކާއި އައުރަ ނިވާވާ ކަހަލަ ފޭރާމަކާއި ރޮށި ގަނޑަކާއި އަދި ބޯފެނެވެ.

قال الترمذي : سمعتُ أَبَا داوُدَ سلَيمَانَ بنَ سَالِمٍ البَلْخِيَّ يقول : سَمِعْتُ النَّضر بْنَ شُمَيْلٍ يقولُ : الجلفُ : الخُبزُ لَيْس مَعَهُ إِدَامٌ . وقَالَ : غيرُهُ : هُوَ غَلِيظُ الخُبْزِ . وقَالَ الرَّاوِي : المُرَادُ بِهِ هُنَا وِعَاءُ الخُبزِ ، كالجَوَالِقِ وَالخُرْجِ ، واللَّه أعلم .

ترمذي ވިދާޅުވިއެވެ. ابو داوُدَ سلَيمَان بنَ سَالم البَلْخِي ވިދާޅުވަނިކޮށް މިގޮތަށް އަޑުއިވިއްޖެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ މިގޮތަށް النَّضر بْنَ شُمَيْل ވިދާޅުވަނިކޮށް އަޑުއިވިއްޖެއެވެ. الجلفُއަކީ އާދައިގެ ރޮށި ނޫނީ ރޮށްޓެވެ. އަދި އެހެން ބަޔަކު ވިދާޅުވިއެވެ. الجلفُ އަކީ ރޮށީގެ ބޮޑެތި ގަނޑެވެ. ހަމަކާލާބޯފަށާ އެއްގަނޑެވެ. އަދި الهروى ވިދާޅުވިއެވެ. މިތާނގައި އެދޭ މާނައަކީ ރޮށި އަޅާފާ ދަތުރުކުރެވެ. އެއީ ބަރިޔާނާ ފަދަ ސަމާލު ގޮނި ފަދަ ބަޔަކެވެ.

483- وعنْ عبْدِ اللَّه بنِ الشِّخِّيرِ « بكسر الشين والخاءِ المشددةِ المعجمتين» رضي اللَّه عنه ، أَنَّهُ قَالَ : أَتَيْتُ النَّبيَّ صَلّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وسَلَّم وهُوَ يَقْرَأُ : { أَلْهَاكُمُ التَّكَاثُرُ } قال: « يَقُولُ ابنُ آدَم: مَالي ، مَالي ، وَهَل لَكَ يَا ابن آدمَ مِنْ مالِكَ إِلاَّ مَا أَكَلت فَأَفْنيْتَ ، أو لِبستَ فَأَبْلَيْتَ ، أَوْ تَصَدَّقْتَ فَأَمْضيْتَ ؟» رواه مسلم .

ދާބްﷲ ހުއްސުންގައިވި عبْد اللَّه بن الشِّخِّير ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އަހަރެން ވިދާޅުވިއެވެ. ހިމަނުނަށް نبيّާ صَلّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އަރިހަށް ދިޔައީމެވެ. އެއިރު އެކަލޭގެފާނު ކިޔަވަމުންނެވެ أَلْهَاكُمُ التَّكَاثُرُ ގެ ސޫރަތް ކިޔަވަމުން ވިދާޅުވިއެވެ. (އާދަމުގެ ދަރިފުޅު ބުނަނީ ...) އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވީ އެވެ. އާދަމުގެ ދަރިކަލުން ބުނާނެ މަގޭ މުދާ، މަގޭ މުދާ. ހިމަނުގެ މުދަލުގެ. އޭ އާދަމުގެ ދަރިކަލުންނެވެ. ތިބާ ތިޔަ ކެއުމުން ތިބާ ކެއިގެން ނިމުނު އެއްޗެއް ނުވަތަ އެއްޗެހި ނުވަތަ ތިބާގެ މުދަލުގެ ނިމުނު ތަކެތި؟ ނުވަތަ ތިބާ ލައިގެން ބާލުނު އެއްޗެއް ނުވަތަ އެއްޗެހި ތިބާގެ މުދަލުގެ ތެރެއިން ކަމެއް؟ ނުވަތަ ތިބާ ﷲ ގެ މަގުގައި صدقة ކޮށްލައި ދޫކޮށްލި އެއްޗެއް ނުވަތަ އެއްޗެހި ތިބާގެ މުދަލުގެ ތެރެއިން ކަމެއް؟

484- وعن عبدِ اللَّه بن مُغَفَّلٍ ، رضي اللَّه عنه ، قال : قال رجُلٌ للنَّبيِّ ص: يارسولَ اللَّه ، واللَّه إِنِّي لأُحِبُّكَ ، فقال : « انْظُرْ ماذا تَقُولُ ؟ » قال : وَاللَّه إِنِّي لأُحِبُّكَ، ثَلاثَ مَرَّاتٍ ، فقال : « إِنْ كُنْتَ تُحبُّني فَأَعِدَّ لَلفقْرِ تِجْفافاً، فإِنَّ الفَقْرَ أَسْرَعُ إِلى من يُحِبُّني مِنَ السَّيْلِ إِلى مُنْتَهَاهُ » رواه الترمذي وقال حديث حسن.

« التِّجْفَافُ » بكسرِ التاءِ المثناةِ فوقُ وإسكان الجيم وبالفاءِ المكررة ، وَهُوَ شَيْءٌ يَلْبسُهُ الفرسُ ، لِيُتَّقَى بِهِ الأَذَى ، وَقَدْ يَلْبَسُهُ الإِنْسَانُ .

ދާބްﷲ ހުއްސުންގައިވި عبدِ اللَّه بن مُغَفَّلގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ: (އެއްފިރިހެނަކު) نبي ާ صَلّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އަރިހަށް ދެންނެވިއެވެ. ޔާ ﷲގެ ރަސޫލާއެވެ. ﷲ ގަސަމެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އަޅުގަނޑު ކަލޭގެފާނަށް ލޯބިވަމެވެ. އެހިނދު އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަ ބުނާ ބަސް ވިސްނާލާށެވެ. އެއީ ކޮންބަހެއް ބުނީ؟ ދެން ބުނެއެވެ. ﷲ ގަސަމެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އަޅުގަނޑު ކަލޭގެފާނަށް ލޯބިވަމެވެ. ތިން ފަހަރު. ދެން حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިބާ ހަމަކަށަވަރުން ތިބާ އަހަރެންނަށް ލޯބިވާނަމަ ތިބާ ފަޤީރުކަމަށް ތައްޔާރުވާށެވެ. ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން ފަޤީރުކަން އަހަރެންނަށް ލޯބިވާ މީހާއަށް ދަތުރުކުރާ ސައިލާ

އިނގިލާ ބަލާއި ހަމަހަމަކޮށް ދާ ބޭނުމެއްގައި ގޮސް ހުރުމެވެ.

485- وعن كَعبِ بنِ مالكٍ ، رضي اللّه عنه ، قال : قال رسول اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « مَاذِئْبَان جَائعَانِ أُرْسِلا فِي غَنَم بأَفْسَدَ لَهَا مِنْ حِرْصِ المَرْءِ على المالِ وَالشَرَفِ لِدِينِهِ » رواه الترمذي وقال : حديث حسن صحيح

މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި كَعبِ بنِ مالك ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديثކުރެއްވިއެވެ. ބަނޑުހައިވެފައިވާ ދެ ސޫރިދަގުކު ބަކަރި ބަކަރިގެ ބަރާބަރުން ދޫކޮށްލުން އަދިތަކަށް އެބަކަން ފެހިޔަ ކަންތައްތަކަށް ބަލާފަ ނުވާނެ ގެއްލުމަށް ވުރެ މީހާގެ މުދަލާއި ޝަރަފަށް އޮތް ލޯބި ދީނަށް ގެއްލުން ކުރުމެވެ.

486- وعن عبدِ اللّه بن مَسْعُودٍ رضي اللّه عنه ، قال : نَامَ رسولُ اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم على حَصِيرٍ فَقَامَ وَقَدْ أَثَّرَ فِي جَنْبِهِ ، قُلْنَا : يا رَسُولَ الّه لو اتَّخَذْنَا لكَ وِطَاءً ، فقال : « مَالِي وَلَلدُّنْيَا ؟ مَا أَنَا فِي الدُّنْيَا إِلاَّ كَرَاكبٍ اسْتَظَلَّ تَحْتَ شَجَرَةٍ ثُمَّ رَاحَ وَتَرَكَهَا » .

رواه الترمذي وقال : حديث حسن صحيح

މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި عبدِ اللّه بن مَسْعُودُ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. (އެއްފަހަރަކު) رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ކުނަލެއްގެ މަތީގައި ނިދި ކުރެއްވިއެވެ. އަދި ނިދިން ތެދުވެ ވަޑައިގެން ފުށު އަރިމަތީގައި ކުނަލުގެ ހަށިގަނޑުގައި ފެނޭ ނިޝާން ފެނުނެވެ. (އަޅުގަނޑުމެން ދަންނަވައީމެވެ. އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. ތިޔަބޭފުޅާއަށް އަޅުގަނޑުމެން ތިޔަ ކުނަލުގެ މަތީގައި ބާއްވަން ވިހާ ތަކިޔާއެއް ހަދައިދިނީމާ ރަނގަޅުވީހެއްޔެވެ؟ އެހިނދު حديثކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބޭފުޅުންނާ ދުނިޔެއާ ދެމެދު ކިހިނެއް ހިނގާފައިވަނީހެއްޔެވެ؟ ތިޔަބޭފުޅާ ދުނިޔޭގައި ހުރީ ދިއުމަށް މަގަށް ނިކުތް މީހަކު ގަހެއްގެ ހިޔަލުގައި ދަމުނެއް ހިނގާދާ ފަދައިން އެނބުރި ދާފަދައިންނެވެ.

487- وعن أبي هريرة رضي اللّه عنه ، قال : قال رسولُ اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « يَدْخُلُ الفُقَراءُ الجَنَّةَ قَبْلَ الأَغْنِيَاءِ بِخَمْسِمائَةِ عَامٍ » رواه الترمذي وقال : حديث صحيح .

މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި ابو هريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ

وسَلَّم حديثކުރެއްވިއެވެ. فقيرން މުއްސަނދިންނަށްވުރެ ފަސްސަތޭކަ އަހަރު ކުރިން ސުވަރުގެއަށް ވަންނާނެއެވެ.

488- وعن ابن عَبَّاسٍ ، وعِمْرَانَ بن الحُصَيْن ، رضي اللَّه عنهم ، عن النبيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال: « آطَّلَعْتُ في الجَنَّةِ فَرَأَيْت أَكْثَرَ أَهلِهَا الفُقَرَاءَ . وَاطَّلَعْتُ في النَّارِ فَرَأَيْتُ أَكْثَرَ أَهْلِهَا النِّساءَ » متفقٌ عليه . من رواية ابن عباس .

ورواه البخاري أيْضاً من روايةِ عِمْرَان بنِ الحُصَيِن ..

މާތްالله ރުއްސުންތެރިވި عبدِ اللَّه بن عَبَّاسِ އާއި އަދި عِمْرَانَ بن الحُصَيْن، نبيّާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّمގެ ކިބައިން ރިވާ ކުރެއްވި حديثއްގައި ވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިމަންކަލޭގެފާނަށް ސުވަރުގެ ދެއްކެވުނެވެ. ފަހެ އެތަނުން ތިމަންކަލޭގެފާނަށް ފެނުނު ގިނަމީހުންނަކީ ފަޤީރުންނެވެ. އަދި ތިމަންކަލޭގެފާނަށް ނަރަކަ ދެއްކެވުނެވެ. ފަހެ އެތަނުން ތިމަންކަލޭގެފާނަށް ފެނުނު ގިނަމީހުންނަކީ އަންހެނުންނެވެ.

489- وعن أُسامةَ بنِ زيدٍ رضيَ اللَّه عنهما ، عن النبيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « قُمْتُ عَلى بَاب الجَنَّةِ ، فَكَانَ عَامَّةُ مَنْ دَخَلَهَا المَساكينُ . وأَصَحَابُ الجِدِّ محبُوسُونَ ، غَيْرَ أَنَّ أصحَابَ النَّار قد أُمِرَ بِهِمْ إلى النَّارِ » متفقٌ عليه .

و « الجَدُّ » الحَظُّ وَالغِنَى . وقد سبق بيان هذا الحديث في باب فضلِ الضَّعَفَةِ.

މާތްالله އެދެބޭފުޅުންނަށް ރުއްސުންތެރިވި أُسامةَ بنِ زيد ، نبيّާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ ކިބައިން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިމަން ރަސޫލާ ސުވަރުގެ ދޮރުކޮޅު މަތީ ހުއްޓި ހުރީމެވެ. ފަހެ އެތަނަށް ވަދެވޭ މީހުންގެ ގިނަބަޔަކީ މިސްކީނުންނެވެ. އަދި (ބައެއް) މުއްސަނދިން (ހިސާބު ދެއްކުމަށް) ސުވަރުގެއަށް ނުވަދެވި ހިފެހެއްޓިފައި ތިއްބެވެ. ނަމަވެސް ނަރަކައިގެ އަހުލުވެރިން ނަރަކައަށް ލެއްވުމަށް އަމުރު ކުރެވިއްޖެ ކަމުގައި ނިމިފައެވެ.

490- وعن أبي هريرة ، رضي اللَّه عنه ، عن النَّبيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « أَصْدَقُ كَلِمَةٍ قَالَهَا شَــاعِرٌ كَلِمَةُ لَبِيدٍ : أَلا كُلُّ شيْءٍ ما خَلا اللهَ بَاطِلُ متفقٌ عليه .

މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި ابو هريرة ، نبيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ ހަދީޘް ރިވާކުރެއްވިއެވެ.
އަބޫޢީސާ ވިދާޅުވީ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ޝާޢިރުންގެ ބަސްތަކުގެ ތެރެއިން އެންމެ ތެދު ބަހަކީ لَبيد ބުނުއްވާފައިވާ ބަސް أَلا كُلُّ شيْءٍ ما خَلا اللهَ بَاطِلُ އެވެ. މާނައަކީ: ދަންނާށެވެ. الله ފިޔަވައި އެހެން ހުރިހާ ތަކެއްޗަކީ ނެތި ފަނާވެގެން ހިނގައިދާނޭ ތަކެއްޗެވެ.

56- باب فضل الجوع وخشونة العيش
والاقتصار على القليل من المأكول والمشروب والملبوس وغيرها من حظوظ النفس وترك الشهوات

ބަނޑުހައިހުރުމާއި ދިރިއުޅުމުގައި ކާބޯތަކެއްޗާއި، އަންނައުނާއި އަދި އެހެނިހެން ކަންކަމުގައި ޤަނާޢަތްވުމާއި ނަފްސުގެ ޝަހުވަތު ދޫކޮށްލުމުގެ ފަޟީލަތާއި ބެހޭބާބު باب

قَالَ الله تَعَالَى : ﴿ فَخَلَفَ منْ بَعْدِهِمْ خَلْفٌ أَضَاعُوا الصَّلاةَ وَاتَّبَعُوا الشَّهَوَاتِ فَسَوْفَ يَلْقَوْنَ غَيّاً إلاَّ مَنْ تَـــابَ وَآمَنَ وَعَمِلَ صَالِحاً فَأُولَئِكَ يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ وَلاَ يُظْلَمُونَ شَيْئاً ﴾ [مريم : 59-60] ،

މާނަ ، އެބަޔަކުންނަށްފަހު، އެއުރެން ބަދަލު އައެވެ. އެއުރެން ނަމާދު ދޫކޮށްލިއެވެ. އަދިهوى نفس ގެ އެދުންތަކަށް تبع ވިއެވެ. މާނަ، ނިކަންނުރައްކާ ކުރިމަތިލާނެ ހުށްޓެވެ! ތައުބާވެ، އަދި، إيمانވެ، އަދި صالح عمل ކުރާ މީހުން ފިޔަވައެވެ. މާނަ، އެއުރެން ސުވަރުގެއަށް ވަންނާނެތެވެ. އަދި އެއުރެންނަށް އެއްވެސް ކަމަކުން ބޭއިންސާފެއް ނުކުރެވޭނެ ހުށްޓެވެ.

وقال الله تَعَالَى : ﴿ فَخَرَجَ عَلَى قَوْمِهِ فِي زِينَتِهِ قَالَ الَّذِينَ يُرِيدُونَ الحَيَاةَ الدُّنْيَا يَا لَيْتَ لَنَا مِثْلَ مَا أُوتِيَ قَـــارُونُ إِنَّهُ لَذُو حَظٍّ عَظِيمٍ وَقَالَ الَّذِينَ أُوتُوا العِلْمَ وَيْلَكُمْ ثَواب اللهِ خَيْرٌ لِمَنْ آمَنَ وَعَمِلَ صَالِحاً ﴾ [القـــص: 79-80]،

މާނަ، ފަހެ (އޭނާ:قارون) އޭނާގެ މުއްސަނދިކަމާއި ޒީނަތްތެރިކަމާއިއެކު ، އޭނާގެ قوم ގެ ތެރެއަށް ނިކުތެވެ. ދުނިޔޭގެ ދިރިއުޅުން އެދޭމީހުން ބުނެއެވެ. قارون އަށް ދެވުނު ފަދަ މުއްސަނދިކަމެއް އަހަރެމެންނަށްވެސް ލިބުނުނަމަ، ހާދަ ރަނގަޅުވީހެވެ؟ ހަމަކަށަވަރުން، އޭނާއަކީ ބޮޑުވަރުގަދަ نصيبއެއް ލިބިއްޖެ ކަލޭގެފާނެވެ. އަދި علم ދެވިގެންވާ މީހުން ބުނެއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންނަށް

ހަލާކުކުރުއްވީއެވެ. އިޙްސާންވެ صالح عمل ކުރަމުންދާހަށް، الله ގެ ثواب (قارونގެ މުދާވެރިކަމަށްވުރެ) މާހެޔޮކަން ބޮޑެވެ. އަދި ކާމިޔާބީ ލިބޭނީ ސަބުރުކުރާ މީހުންނެވެ، އެދުރުވެ ހުރެ ނަމަ ބޭނުންވާނެތެވެ.

وقال الله تَعَالَى : ﴿ ثُمَّ لَتُسْأَلُنَّ يَوْمَئِذٍ عَنِ النَّعِيمِ ﴾ [التكاثر : 8] ،

ދެން އެދުވަހުން ހަމަކަށަވަރުން (ދުނިޔޭގައި ލިބިދިޔައިރު ލިބުނު) نعمةތަކާމެދު ލިބިދިޔަ މީހުންނާ سؤال ކުރައްވާނެކަން ކަށަވަރެވެ.

وقال الله تَعَالَى : ﴿ مَنْ كَانَ يُرِيدُ العَاجِلَةَ عَجَّلْنَا لَهُ فِيهَا مَا نَشَاءُ لِمَنْ نُرِيدُ ثُمَّ جَعَلْنَا لَهُ جَهَنَّمَ يَصْلاَهَا مَذْمُوماً مَدْحُوراً ﴾ [الإسراء : 18]

ދުނިޔޭގެ އަވަހަށް އެދޭމީހާ (ދުންޔާ ދޮވެ!) ލިބުމަށް ބޭނުންވާމީހުންގެ ތެރެއިން އެދުމަށްވާ ކަމެއް، ލިބުނު ބޭނުންވާމީހުންގެ ތެރެއިން ތިމަންރަސްކަލާނގެ ޙިކުމަތުގެ ތެރެއިން ދޭއްވާނެއެވެ. ދެން އޭގެ ފަހުން ޖަހަންނަމަ، ލިބުނު ބޭނުންވާމީހުންގެ ނަފްސަށް ޖެހޭނެއެވެ. މަލާމާތްލިބި، رحمةން ދުރުކުރެވިފައިވާ حال، އެނަރަކަށް އެދިހަކަ ވަންނާނެއެވެ.

491- وعن عائشةَ ، رضي اللَّه عنها ، قالت : ما شَبعَ آلُ مُحمَّدٍ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم مِنْ خُبْز شَعِيرٍ يَوْمَيْنِ مُتَتَابِعَيْنِ حَتَّى قُبِضَ . متفقٌ عليه .

މާތްالله ރުއްސެވުންވާނޫ عائشة ގެފާނުގެ ރިވާޔަތް ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެ ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّمގެ އާއިލާއަށް އެކަލޭގެފާނު އަވަހާރަވުމާ ހަމައަށްވެސް ވިދިވިދިގެން ދެދުވަހު ވެސްދުވަހު ގޮދަންބަނޑު ބަނޑުފުރާ ކާނެކެއް ކެއުމަށް ލިބިވަޑައިނުގަތެވެ.

وفي رواية : مَا شَبِعَ آلُ مُحَمَّد صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم مُنْذُ قَدِمَ المَدِينةَ مِنْ طَعامِ البرِّ ثَلاثَ لَيَال تِبَاعاً حَتَّى قُبِض.

އަދި (بخارى) ގެ ރިވާޔަތްގައިވެއެވެ. مُحمَّد صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ އާއިލާ މަދީނާއަށް حجرة ކުރެއްވީފަހުން ފުރިގެން ސައިކެއް ވަޒީގެން ފުމުން ދަންދުން ވިދިވިދިގެން ތިންރޭގަނޑު ހަމައަށް ގޮދަން ކާތި ފުރިއްޖެއްފަދަ ހާލުގައި ބަނޑުފުރައިވާ ކާމީހުން ނުވެއެވެ.

492- وعن عُرْوَةَ عَنْ عائشة رضي اللّه عنها ، أَنَّهَا كَانَتْ تَقُولُ : وَاللَّه يا ابْنَ أُخْتِي إِنْ كُنَّا لَنَنْظُرُ إلى الهِلالِ ثمَّ الهِلالِ . ثُمَّ الهلالِ ثلاثةُ أَهِلَّةٍ في شَهْرَيْنِ . وَمَا أُوقِدَ في أَبْيَاتِ رسولِ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم نارٌ . قُلْتُ : يَا خَالَةُ فَمَا كَانَ يُعِيشُكُمْ ؟ قالتْ : الأَسْوَدَانِ : التَّمْرُ وَالمَاءُ إلاَّ أَنَّهُ قَدْ كَانَ لرسول اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم جيرانٌ مِنَ الأَنْصَـــارِ . وَكَانَتْ لَهُمْ مَنَايحُ وَكَانُوا يُرْسِلُونَ إلى رسول اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم مِنْ أَلبانها فَيَسْقِينَا . متفقٌ عليه .

މާތްالله رحمةކުރެއްވި عُرْوَة، މާތްالله ރުޟާވެވޑައިގެންވި عائشةَ ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާކުރައްވައެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އަހަރެމެން ފެނިފައިވީއެވެ. މާތްالله ގަސަމްދީ ބުނަމެވެ. އޭ މަގޭ ދައްތަގެ ދަރިފުޅާއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން މިމަސްދުވަސްތަކުގައި އަހަރެމެން ހިލާލަށް ބަލަމުން ދިޔައީ... (ތިން ހިލާލެއް) ...

...رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّمގެ ގޭގައި ... ނަބިއްޔާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّمގެ ... انْصَارِی ... حاص ...

493- وعن أبي سعيدٍ المقْبُرِيِّ عَنْ أبي هُرَيرةَ رضي اللّه عنه . أَنه مَرَّ بِقَوم بَيْنَ أَيْدِيهِمْ شَاةٌ مَصْلِيةٌ . فَدَعَوْهُ فَأَبَى أَنْ يَأْكُلَ ، وقال : خَرج رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم من الدنيا ولْم يشْبعْ مِنْ خُبْزِ الشَّعِيرِ . رواه البخاري .

« مَصْلِيَّةٌ » بفتحِ الميم : أَيْ : مَشْوِيةٌ .

أبو سعيدٍ المقْبُرِيِّ މާތްالله ރުޟާވެވޑައިގެންވި ابو هريرة ގެ ކިބައިން ރިވާކުރައްވައެވެ. ... أصحابي ... أصحابيއަށް ...

صحابيއެއްގެ ހަޔާތުގައިވެސް އިންސާނާކުރެއްވީ. އަދި ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ދުނިޔެ ދޫކުރައްވާފައި ވަޅުލައިގަތް އިރުވެސް ގޮދަން ރޮށި ބަނޑުފުރާ ހަމަޔަށްވެސް ކާވަޑައި ނުގަތެވެ.

494- وعن أَنسٍ رضي اللَّه عنه ، قال : لَمْ يأْكُل النَّبيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم على خِوَانٍ حَتَّى مَات ، وَمَا أَكَلَ خُبزاً مرَقَّقاً حَتَّى مَاتَ . رواه البخاري.

وفي روايةٍ له : وَلا رَأَى شَاةَ سَمِيطاً بِعَيْنِهِ قطُّ .

ރަޟިﷲ ޢަންހު ރިވާކުރެއްވި أنسٍގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. عربيންގެ ބަހުން ޚިވާނު ކިޔަނީ އުޑުމަތީގައި ކެއުމަށް ތިބޭ ތަށިތަށި ވެރިކަންމީހުން ކެއުމުގައި ބޭނުންކުރާ ތަކެއްޗެވެ. ދުވަހަކުވެސް އަދި ކާއިރު ސުފުރާ އަށް ތަށިތަށިގައި ތަކެއްޗެއް ނުކުރައްވައެވެ رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އޮޅާލާ ތުނިފަތި ރޮށިވެސް ނުވަޑައިގަތެވެ. އަދި އަނެއްކާވެސް ތުނިކޮށް ތެލުލީ ބަކަރި ގިނަގިނަ ޖަހާ ކޮތަރުކާ ގެދިޔަ ބަކަރިއެއް ލޮލުން ދެއްކެވިއެވެ.

އަދި بخاريގެ އެހެން ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. އަދި އަނެއްކާވެސް ފާގަތުގެ ހުދުރޮށި ކުރެއްވިފައި ވީހޭ ތުނިކޮށް ބަކަރިއެއް ދެކެވިގެން ނުވެއެވެ.

495- وعن النُّعمانِ بن بشيرٍ رضي اللَّه عنهما قال : لقد رَأَيْتُ نَبِيَّكُمْ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم وما يَجِدُ مِنْ الدَّقَلِ ما يَمْلأُ به بَطْنَهُ ، رواه مسلم .

الدَّقَلُ : تمْرٌ رَدِيءٌ .

ރަޟިﷲ އެދެބައިކަލުންނަށް ރާއްޖެއިން ހުށަހެޅުނު النُّعمانِ بن بشيرގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވި އެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ނަބިއްޔާ ކަމުގައި نبيﷺ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އެކަލޭގެ ބަނޑުފުރައްވާ ހަމަޔަށް ދަނޑިކޮށް ނުވަތަ ނުލިބުނު ކަމަށް ދެކެވިއެވެ. އަދި އޮބީނީ އަދީބު ބަނޑުފުރާނެ ކަދުރު ލިބިވަޑައިނުގަތުމުވެސް ފެނިލައްވައިފިއެވެ.

496- وعن سهل بن سعدٍ رضي اللَّه عنه ، قال : ما رَأى رُسولُ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم النّقِيُّ منْ حِينَ ابْتعَثَهُ اللَّه تعالى حتَّى قَبَضَهُ اللَّه تعالى ، فقيل لَهُ هَلْ كَانَ لَكُمْ في عهْد رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم مَنَاخلُ ؟ قال

: ما رأى رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم مُنْخَلاً مِنْ حِينَ ابْتَعَثَهُ اللَّه تَعَالَى حَتَّى قَبَضَه اللَّه تعالى ، فَقِيلَ لهُ : كَيْفَ كُنْتُمْ تَأْكُلُونَ الشَّعِيرَ غيرَ منْخُولٍ ؟ قال : كُنَّا نَطْحُنَهُ ونَنْفُخُهُ ، فَيَطيرُ ما طارَ ، وما بَقِي ثَرَّيْناهُ . رواه البخاري .

قوله : « النَّقِيّ » : هو بفتح النون وكسر القاف وتشديد الياءِ . وهُوَ الخُبْزُ الحُوَّارَى ، وَهُوَ : الدَّرْمَكُ ، قوله : « ثَرَّيْنَاهُ » هُو بثاءٍ مُثَلَّثَةٍ ، ثُمَّ رَاءٍ مُشَدَّدَةٍ ، ثُمَّ ياءٍ مُثَنَّاةٍ مِنْ تحت ثُمَّ نون ، أَيْ : بَلَلْناهُ وعَجَنَّاهُ .

ރަޟިالله ޢަންހު ސަހްލުބްނުމެ سهل بن سعد ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާޔަތްކުރެއްވިއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ރަސޫލުކަލާނގެ ފޮނުއްވެވުނީއްސުރެ ގެސް އަވަހާރަވުމާ ހަމައަށް ހިމި ގޮދަން ފުށުޖަހައި ފުށުޖަހައިގެން ބިސްކޫދި ނުދެކެއެވެ. އެ صحابيއަކު ދެންނެވިއެވެ. رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ ދުވަސްވަރު ފުށްނެހި ނުހުންނަނީހެއްޔެވެ؟ ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ރަސޫލުކަލާނގެ ފޮނުއްވެވުނީއްސުރެ ގެސް އަވަހާރަވުމާ އިތުރުވިސް އަވަހާރަފުށް ފުށުޖަހާ ނުދެކެއެވެ. އަހަރެން ދެންނެވިއެވެ. އެ صحابي އަކު ދެންނެވިއެވެ. އަހަރެން ވެއްޓިއެވި ބިސްކޫދި ފުށުޖަހައި ނުހާ ގޮދަން ފުށުޖަހައިވެސް ހަދައިގެން ކާފީ ކިހިނެއް ހެއްޔެވެ؟ ވިދާޅުވިއެވެ. ބިމަށްގެން ގޮދަން މަޑުކުރި އެވެ. އަދި އަހަރެން ފުމެލީއެވެ. ފުރަ އަހަރެން ފުށުފުން އުދުހިގެންދާ ފުދު އަހަރެއްސެމު އުދުހިގެން ހިނގައިދެއެވެ. އަދި ބާކީ ހުންނަ އަހަރެހީން ބިމަށްގެން ފުނޑު ފުށްމިއެވެ.

497- وعن أبي هُريرةَ رضي اللَّه عنه قال : خَرَجَ رَسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ذاتَ يَوْمٍ أَوْ لَيْلَةٍ ، فَإِذا هُوَ بِأَبِي بكْرٍ وعُمَرَ رضي اللَّه عنهما ، فقال : « ما أَخْرَجَكُمَا مِنْ بُيُوتِكُما هذِهِ السَّاعَةَ؟» قالا : الجُوعُ يا رَسولَ اللَّه . قالَ : « وَأَنا ، والَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ ، لأَخْرَجَنِي الَّذِي أَخْرَجَكُما . قُوما » فقَاما مَعَهُ ، فَأَتَى رَجُلاً مِنَ الأَنْصار ، فَإِذَا هُوَ لَيْسَ فِي بيتهِ ، فَلَمَّا رَأَتْهُ المرَأَةُ قالَتْ : مَرْحَباً وَأَهْلاً . فقال لها رَسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « أَيْنَ فُلانٌ » قالَتْ : ذَهَبَ يَسْتَعْذِبُ لَنَا الماءَ ، إِذْ جاءَ الأَنْصَاريُّ ، فَنَظَرَ إلى رَسُولِ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم وَصَاحِبَيْهِ ، ثُمَّ قالَ: الحَمْدُ للَّه ، ما أَحَدٌ اليَوْمَ أَكْرَمَ أَضْيافاً مِنِّي فانْطَلَقَ فَجَاءَهُمْ بعِذْقٍ فِيهِ بُسْرٌ وتَمْرٌ ورُطَبٌ ، فقال : كُلُوا ، وَأَخَذَ المُدْيَةَ ، فقال لَهُ رسُولُ اللَّهُ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « إِيَّاكَ وَالحَلُوبَ » فَذَبَحَ لَهُمْ ، فَأَكلُوا مِنَ الشَّاةِ وَمِنْ ذلكَ العِذْقِ وشَرِبُوا . فلمَّا أَنْ شَبعُوا وَرَوُوا قال رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ

وسَلَّم لأَبِي بكرٍ وعُمَرَ رضي اللّه عنهما : « وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ ، لَتُسْأَلُنَّ عَنْ هذَا النَّعيمِ يَوْمَ القِيامَةِ ، أَخْرَجَكُمْ مِنْ بُيُوتِكُمُ الجُوعُ ، ثُمَّ لَمْ تَرْجِعُوا حَتَّى أَصَابَكُمْ هذا النَّعِيمُ » رواه مسلم .

قَوْلُها : « يَسْتَعْذبُ » أَيْ : يَطْلُبُ الماءَ العَذْبَ ، وهُوَ الطَّيبُ . و « العِذْقُ » بكسر العين وإسكان الذال المعجمة : وَهُو الكِباسَةُ ، وهِيَ الغُصْنُ . و « المُدْيَةُ » بضم الميم وكسرها : هي السِّكِّينُ . و « الحلُوبُ » ذاتُ اللبَن . وَالسؤالُ عَنْ هذا النعِيم سُؤالُ تَعدِيد النِّعَم لا سُؤالُ توْبيخٍ وتَعْذِيبٍ . واللَّهُ أَعْلَمُ وهذا الأنصارِيُّ الَّذِي أَتَوْهُ هُوَ أَبُو الهَيْثمِ بنُ التَّيِّهان رضي اللّه عنه ،كَذا جاءَ مُبَيناً في روايةِ الترمذي وغيره .

މާތްالله ރުއްސުންވާ ابو هريرة ގެ ރިވާޔަތުން ބަޔާންވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އެއްދުވަހަކު ނުވަތަ ދުވާލަކު ގެއިން ނިކުމެވަޑައިގެންފިއެވެ. އެހިނދު މާތްالله އެދުރެތިކަމުގެ ނަސް ރުއްސުންވާ ابو بكرގެފާނާއި عُمَرُފާނާއި ބައްދަލު ވެވަޑައިގެންފިއެވެ. ދެން އެއްސެވިއެވެ. މިއަށްވީގައި ބިރު ދުވަހުގެ ގެއިން ނިކުމެ ވަޑައިގެންފި ސަބަބަކީ ކޮބާތޯއެވެ؟ އެދެބޭކަލުން ވިދާޅުވިއެވެ. ބަނޑުހައިވެގެންނެވެ. އާ الله ގެ رسولާއެވެ. حديث ކިޔައިދިނެވެ. ވިސްނަވާށެވެ ނަފްސު އެއިރުގެ އަތްޕުޅުގައިވާ ހުވަތަކުރައްވަމުއެވެ. ވިސްނަވާށެވެ ގައިން ނިކުމެވަޑައިގެންފި ސަބަބު ބަނޑުހައިވެގެން ނިކުމެވަޑައިގެންވީއެވެ. ތިޔަބޭކަލުން ނިކުމެވީސަބަބު ވެސް ހަމަ އެއީއެވެ. ދެން އެދެބޭކަލުންނާއެކު ތެދުވެވަޑައިގެންވިއެވެ. އެއަށްފަހު أَنْصارِی ބޭކަލެއްގެ ގެއަށް ވަޑައިގެންފިއެވެ. އެހިނދު އެބޭކަލާ ގެގައި ނުހުރެއެވެ. އެ صحابيގެ އަނބިކަނބަލުން ފެނިވަޑައިގެން މަރުޙަބާ ދަންނަވައިފިއެވެ. ދެން رسول الله صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އެކަމަނާ ކައިރީ ފުލާނާ ކޮބައިތޯ ސުވާލުކުރެއްވިއެވެ؟ އެކަމަނާ ދަންނަވައިފިއެވެ. އޭނާ ވީ ފެންގެނައުމަށް ފެންގެންނަން ގޮސްފައެވެ. ކިއިރުކޮޅަކުން އެ صحابيއަކު އައިސްފިއެވެ. ދެން އެ صحابي رسول الله صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އާއި އެކުރާފުޅުގެ އަރިހުގައި ވިއްބޭ ނުކުތުމަށް ބެހެއްޓިއެވެ. ދެން الحَمْدُ لِلّه ގެ ބަސްފުޅުގައި حمدކުރެއެވެ. އަދި ވިދާޅުވިއެވެ. މިއަދު އެއްވެސް މީހަކު މިފަދައިން މުގިހެޅޭ މެހުމާނުން ދެކޭ އަންނަވެ ގޮތް މެހުމާންތަކޭއެއް ލިބިގެނެއް ނުވެއެވެ. އެއަށްފަހު ބޭނުންވާ ގޮތް ގެނެސް ބަދަލުކުރާ ކޯޅިއެއް ހުރިތަނަކަށް ގެނައުއް ކާފޮޅު ބިނީގަ މަސްޓިފައިމާ ކަދުރު އިސްނާ ކަސްއާއި ގެނެސްފިއެވެ. ދެން ވިދާޅުވިއެވެ. ތިޔައިން ކާވާށެވެ. އަދި ބަކަރިބެއް (ذبح ކުރުމަށް ވަކި) ވަޅިއެއް ނަގައިގެން ގޮސްފިއެވެ. އެހިނދު رسول الله صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ

وسَلَّم ގެ صحابيއަކު ވިދާޅުވިއެވެ. ހިތްދަތިވެފައިވާ ބަކަރިއެއް (ކަނޑުމަތިން ބަކަރި) ކަތިލައިގެން ލިބުނު ގޮތުގެ. ދެން
އަ صحابي އަބޫބަކުރުންނާއި ދަރިވަރުން [illegible] ذبح ކުރައްވައިފިއެވެ. ދެން އަބޫބަކުރުން އެބަކަރީގެ
މަހާއި އަދި އަކުރުބަނޑުން ކަރުދުނޑު ތިބާއިކަލުވިއެވެ. އަދި ފެނުތުރު ހިއްލިވިއެވެ. ދެން ބަނޑުހައި
ހުނުކަން ފިލާ ދެއްކުމުންނާއި ފެނުފުރު ހިއްލިވާ ނިމުމުން رسول الله صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم މާﷲ
އަދިބަކުރުންނާއި ޢުމަރުގެ ސަލާމް ހައްދަވަ ابوبكرْ ގާއި عُمَر ގާއި حديثކުރައްވައިފިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންނަށް
ނަޢީމް އެއިގާގެ އަހުރުކަރީވެއިލާދު ގަނޑާ ހަވަރިތަބަނޑުވެ. ހަމަކަރަތަތަކަން މި نعمة އާއިމެދު
قيامة ދުވަހުން ތިޔަބައިމީހުންނަށް ސުވާލުކުރައްވާނެއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ގެއިންނުކުތީ ބަނޑުހައި
ހުސްކަމުން. ދެން އެނބުރި ގެއަށް ނުދިޔައީ ތިޔަބައިމީހުންނަށް މިދިމާވީ نعمة ލިބިގެނެވެ.

498- وعن خالدِ بنِ عُمَرَ العَدَوِيِّ قال : خَطَبَنا عُتْبَةُ بنُ غَزْوانَ ، وكانَ أَمِيراً عَلى البَصْرَةِ ، فَحمِدَ اللَّه وأَثْنى عليْهِ ، ثُمَّ قَالَ : أَمَا بعْدُ ، فَإِنَّ الدُّنْيا آذَنَتْ بصُرْمٍ ، ووَلَّتْ حَذَّاءَ ، وَلَمْ يَبْقَ منها إلاَّ صُبَابَةٌ كَصُبابَةِ الإِناءِ يتصابُّها صاحِبُها ، وإِنَكُمْ مُنْتَقِلُونَ مِنْها إلى دارٍ لا زَوالَ لَهَا ، فانْتَقِلُوا بخَيْرِ ما بِحَضْرَتِكُم فَإِنَّهُ قَدْ ذُكِرَ لَنا أَنَّ الحَجَرَ يُلْقَى مِنْ شَفِيرِ جَهَنَّمَ فيهْوى فِيهَا سَبْعِينَ عاماً لا يُدْرِكُ لَها قَعْراً ، واللَّهِ لَتُمْلأَنَّ .. أَفَعَجِبْتُمْ ،؟ ولَقَدْ ذُكِرَ لَنَا أَنَّ ما بَيْنَ مِصْراعَيْنِ مِنْ مَصاريعِ الجَنَّةِ مَسيرةَ أَرْبَعِينَ عاماً ، وَلَيَأْتِيَنَّ عَلَيها يَوْمٌ وهُوَ كَظِيظٌ مِنَ الزِّحامِ ، وَلَقَدْ رأَيْتنِي سابعَ سبْعَةٍ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم مالَنا طَعامٌ إِلاَّ وَرَقُ الشَّجَرِ ، حتى قَرِحَتْ أَشْداقُنا ، فالْتَقَطْتُ بُرْدَةً فشَقَقْتُها بيْني وَبَينَ سَعْدِ بنِ مالكٍ فَاتَّزَرْتُ بنِصْفِها، وَاتَّزَر سَعْدٌ بنِصفِها ، فَمَا أَصْبَحَ اليَوْم مِنَّا أَحَدٌ إِلاَّ أَصْبَحَ أَمِيراً عَلى مِصْرٍ مِنْ الأَمْصَارِ . وإِني أَعُوذُ باللَّهِ أَنْ أَكْونَ في نَفْسي عَظِيماً . وعِنْدَ اللَّهِ صَغِيراً . رواهُ مسلم .

وله : « آذَنَتْ » هُوَ بَمدِّ الأَلِفِ ، أَيْ : أَعْلَمَتْ . وقوله : « بصُرْمٍ » : هو بضم الصاد . أي : بانْقطاعِها وَفَنائِها . وقوله « ووَلَّتْ حَذَّاءَ » هو بحاءٍ مهملةٍ مفتوحةٍ ، ثُمَّ ذال معجمة مشدَّدة ، ثُمَّ أَلف ممدودَة . أَيْ : سَريعَة وَ « الصُّبابَةُ » بضم الصاد المهملة : وهِي البقِيَّةُ اليَسيرَةُ . وقولُهُ : « يَتَصابُّها » هو بتشديد الباءِ . أَيْ : يجْمَعُها . و الكَظِيظُ : الكثيرُ المُمْتَلِئُ . وقوله : « قَرِحَتْ » هو بفتحِ القاف وكسر الراءِ ، أَيْ : صارَتْ فِيهَا قُرُوحٌ .

خالد بن عُمَر العَدَوي ގެ ރިވާޔަތެއް ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. عُتْبَةُ بنُ غَزْوان ތިމަންނާމެންނަށް مخاطبކުރެ

ވަޙީ ދެއްކެވިއެވެ. އަދި އެހިނދު އޭނާ ހުންނެވީ بصرةގެ އަމީރުކަމުގައެވެ. ދެން (އެވަޙީ ދެއްޗެއްކަމަކީ) الله އަށް حمدކުރެއް އަދި އޭނާގެ ثنا ދެންނެވިއެވެ. ދެން އޭނާއަށް ވިދާޅުވިއެވެ. މިއަށްފަހު ދެންނެވީއެވެ. ދެން ހަމަކަށަވަރުން ދުނިޔޭވަނީ ނިމުން ކަރީބުވެއްޖެ ކަމުގެ އިއުލާން ކުރެއްވިއެވެ. އަދި އެ ނިމުމަކަށް ހަލުވިކަމުގެ ދުވަހު ވަރަށްވެސް ބާރަށެވެ. އަދި ދުނިޔޭގެ ތިލަބޮތި އަޑިއަށް ބާލައިފުއި ހުރިހާ ފެންބޮޑު ނެތް ބަޔަކު ފަދައިން ބާކީވާ ނުވަތަ ބާލައިފުއި ހުރިހާ ނަމެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން ތިޔަބައިމީހުން ނިކުމެދާނީ ދެކުނުދަރަޖާ ބަދަލުކުރެވޭ ހައްޤެވެ. އެހެންކަމުން ތިޔަބައިމީހުން ހެޔޮ ބަދަލު ކަހަލަ ކަންތައް ހިފާގެން ކުރިއަށް ދާށެވެ. މިހެނީ ހަމަކަށަވަރުން ތިޔަބައިމީހުން ބުނެވިގެންވެއެވެ. ޖަހަންނަމުގެ ގޭގައި ހަލާކުކުރާ ހަދަލާ ކިނާރާއިން ތިރިއަށް ހަތްދިހަ އަހަރު ދުވަހު ފައިބާނެ އެއްޗެއް ބޭނުމާއި ނެތެވެ. ވީއްލަހުގެ ގަސަމާ ފުރިގެން ދާނެއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ހައިރާން ނުވަނީ ހެއްޔެވެ؟ އަދި ހަމަކަށަވަރުން ތިޔަބައިމީހުންނަށް ބުނެވިއްޖެއެވެ. ސުވަރުގޭގެ ދޮރުތަކުގެ ދެފަސް ދެމެދުގައި ސާޅީސް އަހަރުގެ ދުރުމިނެކެވެ. އަދި އެދުވަހު އެހެންނުވާނެއެވެ. އެތަނަށް އަތުވާ ދުވަހެއް ހަމަ ހިތުން ގޮސްލާހުން ފުރި ބާރުގެންވާނެއެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން ތިޔަބައިމީހުން رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ ގެ އަރިހުގައި ހަތްވަނަ މީހާކަމުގައި ހުރީމެވެ. އަހަރެމެންގެ ކާނާއަކީ ފިޔަވުތަކެވެ. ތާހިރު ދިރިޔާތޮލި ބަށްދަށު ބަދަލު ހަތަރުވެއެވެ. އަހަރެމެންގެ އަތުގައި ނުވެއެވެ. އަހަރެމެންގެ ކާއްތާ ސަލަބަތް އަތްމަތިވީ ފަރުވެއްޖެ ކަރުދާސް ފިއްޖައެވެ. ތިއީފަހަރު ހަމަކަށަވަރުން ބޮލުގެމަތީ ދެފައްތަ ސުފުރާ ބާއްވާކަމާ ހަމަކަށަވަރުން ފޭރާޅާ ކަމުގެވެސް އެއްވެސް ހަމަކަށަވަރާ سَعْدِ بنِ مالك އާއި ދެމެދުގައި ބައިކުރީމެވެ. ދެން ހަމަކަށަވަރުގައި ފުލް ހަމަކަށަވަރާ މުސްލިމުން ބެހިފައިވަނީ ކަމުގެ ހަމަކަށަވަރާ ދަރުމަވެރިން ގެންމުވެއެވެ. މިއަދު ހަމަކަށަވަރެއް ތަބާވެ ހުރިހާ މިސަރުކާރު ވިލާތަކުގެ އަމީރުކަމެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން ހަމަކަށަވަރު އަމިއްލަ ނަފްސަށް ބޮޑުމީހެއް ކަމުގައި ވެވޭ ދެކެވޭހުރިގެތެރޭގައި ހީނަރުކަމުން الله ގެ حضرةށް ސަލާމަތްވުން އެދޭމެވެ. މިހެނީ އެއިން ފަހު الله ގެ حضرة ގައި އެއްޗެ ކުޑަ ކަމަށް ވެއްޖެ ކަމަށެވެ.

499- وعن أبي موسى الأَشْعَرِيِّ رضي اللَّهُ عنه قال : أَخْرَجَتْ لَنا عائِشَةُ رضي اللَّهُ عنها كِساء وَإِزاراً غَلِيظاً قالَتْ : قُبِضَ رسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم في هذين . متفقٌ عليه.

މާތް الله ރުއްސެވުންވާނީ ابو موسى الأَشْعَري ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. މާތް الله ރުއްސެވުންވާނީ عائشة ގެފާނު ތިމަންނަމެންނަށް ބޮޑުރޭޓާ މުސްކުރި ކަފަހެއް ކަމަށާއި ކާފޫރާއި ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ ފުރާނަފުޅު ހިފެހެއްޓީ ހިނދު

އަހަރެމެންނަށް ހަދިޔާކުރެއްވި އެއްޗީ މިދުނިޔޭގެ ފުއްކޮވެ.

500- وعنْ سَعد بن أبي وَقَّاصٍ . رضيَ اللَّه عنه قال : إنِّي لأَوَّلُ العَربِ رَمَى بِسَهْمٍ في سَبِيلِ اللَّهِ ، وَلَقَدْ كُنا نَغْزُو مَعَ رسولِ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ما لَنا طَعَامٌ إِلاَّ وَرَقُ الحُبْلَةِ . وَهذا السَّمَرُ . حَتى إِنْ كانَ أَحَدُنا لَيَضَعُ كما تَضَعُ الشاةُ مالَهُ خَلْطٌ . متفقٌ عليه .

« الحُبْلَةِ » بضم الحاءِ المهملة وإِسكانِ الباءِ الموحدةِ : وهي والسَّمُرُ ، نَوْعانِ مَعْروفانِ مِنْ شَجَرِ البَادِيَةِ .

މާނަ: الله ތަޢާލާ ރުހިވޮޑިގެންވި سَعد بن أبي وَقَّاص ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ޢަރަބިންގެ ތެރެއިން الله ގެ މަގުގައި ތިލަ އަޅާ ފުރަތަމަ މީހާއީމެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންމެން رسولِ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ އަރިހުގައި ޖިހާދުކުރަމުން ގެންދިޔައިރު حُبْلَة ނުވަތަ ކިރުނު ގަހުގެ ފަތްތަކާ އެހެން އެއްވެސް ކާއެއްޗެއް ނުވެއެވެ. އަ ފުޓުބޮއް ކަމުންގެ ތިމަންމެންގެ ބޮޑު ނިކި ހަނގުރުމަކީ ބަކަރިގެ ބޮޑު ނިކިހެން އެއްވެސް ގުޅުމެއްނެތި. އެހެނިހެން އެއްޗެހި ބަދަލުވެ ނުލިބެއެވެ.

501- وعن أبي هُرَيْرَةَ رضي اللَّه عنه . قال : قال رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : «اللَّهُمَّ اجْعَلْ رزْقَ آلِ مُحَمَّدٍ قُوتاً » متفقٌ عليه .

قال أَهْلُ اللُّغَة والْغَرِيبِ : معْنَى « قُوتاً » أَيْ مَا يَسدُّ الرَّمَقَ .

މާނަ الله ތަޢާލާ ރުހިވޮޑިގެންވި ابو هُرَيْرَة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم دعاء ކުރެއްވިއެވެ. އޭ الله! مُحَمَّدގެ ފަރާތުގެ އާލުވަންތަކުންގެ رزق ގެ މިންވަރަކީ ހަމައެކަނި ބަނޑުފުރޭ މިންވަރު ކުރައްވާ ކަމަށްވެއެވެ.

502- وعن أبي هُرَيْرَةَ رضي اللَّه عنه قال : واللَّه الذي لا إِلهَ إِلاَّ هُوَ ، إنْ كُنْتُ لأعتَمِدُ بِكَبِدِي على الأَرْضِ مِنَ الجُوعِ ، وإِنْ كُنْتُ لأَشُدُّ الحجَرَ على بَطْني منَ الجُوعِ . وَلَقَدْ قَعَدْتُ يوْماً على طَرِيقهِمُ الذي يَخْرُجُونَ مِنْهُ ، فَمرَّ النَّبِيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، فَتَبَسَّمَ حِينَ رَآني ، وعَرَفَ ما في وجْهي ومَا في نَفْسِي ، ثُمَّ قال : « أَبا هِرٍّ ،،» قلتُ : لَبَّيْكَ يا رسولَ اللَّه، قال : «الحَقْ » ومَضَى ، فَاتَّبَعْتُهُ ، فدَخَلَ فَاستَأْذَنَ ، فَأُذِنَ لي فدَخَلْتُ ، فوَجَدَ لَبَناً في قَدحٍ فقال: « مِنْ أَيْنَ هذَا اللَّبَنُ ؟ » قالوا : أَهْداهُ لَكَ فُلانٌ أَو فُلانة قال : « أَبا هِرٍّ،،» قلتُ

: لَبَّيْكَ يا رسول اللَّه ، قال : « الحق إلى أَهْل الصُّفَّةِ فادْعُهُمْ لِي». قال : وأَهْلُ الصُّفَّةِ أَضيَافُ الإِسْلام ، لا يَأْوُون عَلى أَهْلٍ ، ولا مَالٍ ، ولا على أَحَدٍ، وكانَ إِذَا أَتَتْهُ صدقَةٌ بَعَثَ بهَا إِلَيْهِمْ . ولَمْ يَتَنَاوَلْ مِنْهَا شَيْئاً ، وإِذَا أَتَتْهُ هديَّةٌ أَرْسلَ إِلَيْهِمْ وأَصَابَ مِنْهَا وَأَشْرَكَهُمْ فيها ، فسَاءَنِي ذلكَ فَقُلْتُ : وما هذَا اللَّبَنُ في أَهْلِ الصُّفَّةِ ؟ كُنْتَ أَحَقَّ أَن أُصِيب منْ هذا اللَّبَنِ شَرْبَةً أَتَقَوَّى بِهَا، فَإِذا جاءُوا أَمَرنِي ، فكُنْتُ أَنا أُعْطِيهِمْ ، وما عَسَى أَن يبْلُغَنِي منْ هذا اللَّبَنِ ، ولَمْ يَكُنْ منْ طَاعَةِ اللَّه وطَاعَةِ رسوله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم بدٌّ. فأَتيتُهُم فدَعَوْتُهُمْ ، فأَقْبَلُوا واسْتأْذَنوا ، فَأَذِنَ لهُمْ وَأَخذُوا مَجَالِسَهُمْ مِنَ الْبيْتِ قال : « يا أَبا هِرّ ،، » قلتُ : لَبَّيْكَ يا رسولَ اللَّه ، قال : « خذْ فَأَعْطِهِمْ » قال : فَأَخذْتُ الْقَدَحَ فَجَعَلْت أُعْطِيهِ الرَّجُلَ فيَشْرَبُ حَتَّى يَرْوَى ، ثُمَّ يردُّ عليَّ الْقَدَحَ ، فأُعطيهِ الآخرَ فَيَشْرَبُ حتَّى يروَى ، ثُمَّ يَرُدُّ عَليَّ الْقَدحَ ، حتَّى انْتَهَيتُ إِلى النَّبيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، وَقَدْ رَوِيَ الْقَوْمُ كُلُّهُمْ، فَأَخَذَ الْقَدَحَ فَوَضَعَهُ على يَدِهِ ، فَنَظَرَ إِليَّ فَتَبَسَّمَ ، فقال : « أَبا هِرّ » قلتُ : لَبَّيْكَ يا رسول اللَّه قال : « بَقِيتُ أَنَا وَأَنْتَ » قلتُ صَدَقْتَ يا رسولَ اللَّه ، قال : « اقْعُدْ فَاشْرَبْ » فَقعَدْتُ فَشَرِبْتُ : فقال : « اشرَبْ » فشَربْت ، فما زال يَقُولُ : « اشْرَبْ » حَتَّى قُلْتُ : لا وَالَّذِي بعثكَ بالحَقِّ ما أَجِدُ لَهُ مسْلَكاً ، قال : « فَأَرِنِي » فأَعطيْتهُ الْقَدَحَ ، فحمِدَ اللَّه تعالى ، وَسَمَّى وَشَرِبَ « الفَضلَةَ» رواه البخاري .

ރަޟިالله ޢަންހު ސާބިތުކޮށްދެއްވާ ابو هُرَيْرَة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. އެއިރު ޚިޔާލުކުރި حق ގަސަމުކުރައްވާ އަޅުގަނޑުމެންގެ އިލާހުގެ ނަމުގައި ކަސަމްކޮށް ބަޔާންކޮށްދެއްވިއެވެ. ކަމަކީ ބަނޑުހައިވުމުގެ ސަބަބުން ބަނޑު ބިމުގައި ޖެހެއްޓީމުން އަޅުގަނޑުމެނެވެ. އަދި ކަމަކީ ބިމުގައި ބަނޑުހައިވުމުގެ ސަބަބުން ބަނޑުގައި ހިލަ ބަނދެއްސަ އޮށޯތިއެވެ. އަދި ބިމުގައި އެއްދުވަހު މިސްކިތުން ނުކުމެ މަގުމަތީގައި އިށީނދެ އިނީމެވެ. ދެން ނަބިއްޔާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ބިމުގައި ކާއިރު ހިނގައިގެން ދާދިޔައީއެވެ. އަދި ބިމުގައި ތަފާތު ހިތާމަވާ ގޮތް ފާހަގަކުރެއްވިއެވެ. އަދި ބިމުގައި މަސައްކަތް ހުރި ބަދަލުގައި އަދި ދާދިއުމުގައި ބެއްލެވުން ބިމުގައި ހާލު އެނގިވަޑައިގަތެވެ. އާ ابو هُر އެވެ. ބިމުގައި ދަންނަވީމެވެ. لَبَّيْكَ އެވެ. އާ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ބިމުގައި ކިޔާލީވެސް ހިސާބުތަކެވެ. އަދި އެކަލޭގެ ހިސާބުވާނެއެވެ. ފަހު ބިމުގައި ވަސް އެކަލޭގެ ފަހަތުން ހިސާބުކުރީމެވެ. ފަހު އެކަލޭގެ ގޭތެރެ ވަދެވަޑައިގަތެވެ. ދެން ބިމުގައި ފެނިފައިވާ އިބްނަ އެއްސޯވިއެވެ. ފަހު ބިމުގައި ވަދެވޭތޯ އިޒުނަ ދޭތެރެއިން ވަދެވިއެވެ. ފަހު ގޭތެރެ ވަތްކަމުގައި ތަޅާހުށިގޮތް ބޭލިއާލަވާ.

ފަހެ އެއަށްފަހުގައި. މިކިރު ކޮންތާކުން ލިބުނު ކިހިނެއްތޯ؟ ގޮތުން ޖަވާބު ދެއްވިއެވެ. އެވަނީ
ފިރިހެނަކު ނުވަތަ އެވެނި އަންހެނަކު ކަލޭގެފާނަށް ހަދިޔާކުރި ހަދިޔާއެއްކަމަށް ވިދާޅުވިއެވެ. އޭ
ابوهُرއެވެ. ތިމަންނަ ދަންނަވައިފީމެވެ. لَبَّيْكَ އޭވެ. އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. أَهْل الصُّفَّة ގެ
ބޭކަލުންގެ ގާތަށް ދުރުވެލާށެވެ. ދެން އެބޭކަލުން ތިމަންރަސޫލާގެ އަރިހަށް ގެނެސްދިނުމަށް ދައުވަތު
ދެއްވާށެވެ. ابوهُرَيْرَة ވިދާޅުވިއެވެ. أَهْل الصُّفَّة ގެ ބޭކަލުންނަކީ އިސްލާމްދީނުގެ މެހުމާނުންނެވެ.
އެބޭކަލުންނަކަށް عائلةއެއްގެ އަދި މުދަލެއްގެ ފުރުސަތެއް ނުވެއެވެ. އަދި ޞަދަގާއެއް ލިބިއްޖެނަމަ
ނަބިއްޔާއެވެ. (އަޅުގަނޑުމެން) އަދި އެކަލޭގެފާނު އެއްޗެއް ސަދަގާއެއްގެ ގޮތުން އައިސްފިނަމަ އެތެރެއިން
އެބޭކަލުންނަށް ފޮނުއްވައިވައިއެވެ. އަދި އެއިން އެއްވެސް އެއްޗެއް ބޭނުން ނުކުރައްވައިވައިއެވެ. އަދި
އެކަލޭގެފާނުގެ އަތްޕުޅަށް ހަދިޔާގެ ގޮތުން އެއްޗެއް އައިސްފިނަމަ އެބޭކަލުންނަށް ފޮނުއްވައިވައިއެވެ.
އަދި އެއިން އަމިއްލައަށްވެސް ބައެއް ބޭނުންކުރައްވައިވައިއެވެ. އަދި އެބޭކަލުންނާ ހިއްސާ ކުރައްވައިވައިއެވެ.
ފަހެ (އެކަލޭގެފާނު އެބޭކަލުންނަށް އެހީތެރިވެ ދޮރުވެދީފައިވާ) ތިމަންނަ ހިތަށް ނުރުހުމެއް
ނޫނެވެ. ތިމަންނަ ހިތާހިތާ ބުނީމެވެ. أَهْل الصُّفَّة ގެ ބޭކަލުންނަށް މިކިރު ފުދޭނީ ކިހާވަރެއް
ކިހިނެއްތޯ؟ މިކިރު ބޯއިގެން ހަކަތަ ހޯދުމަށް ވުރެ ހައްގުވެރިވެގެންވަނީ ތިމަންނަ
އެވެ. ފަހެ އެބޭކަލުން ވަޑައިގެންފިނަމަ އެކަލޭގެފާނު އަމުރުކުރައްވާނީ އެބޭކަލުންނަށް ދިނުމަށް ހަވާލު
ކުރައްވާނީ ތިމަންނަށެވެ. އަދި އެހެންވެއްޖެނަމަ މިކިރުން ތިމަންނަށް
ލިބިދާނެ ކަމެއް ނެތެވެ. އަދި الله އާއި އޭނާގެ رسولا صَلّى الله عَلَيْهِ وسَلَّمއަށް ކިޔަމަންވުމުގެ ގޮތެއް
ނޫނީ އެހެން ގޮތެއް ނެތެވެ. ފަހެ ތިމަންނަ އެބޭކަލުންގެ ގާތަށް ދިޔައީމެވެ. އަދި
އެބޭކަލުންނަށް ދައުވަތު އެރުވީމެވެ. ފަހެ އެބޭކަލުން ވަޑައިގެންފިއެވެ. އަދި ގޭތެރެއަށް ވަނުމަށް އިޒުނަ
އެދި ދަންނަވައިފިއެވެ. ފަހެ އެބޭކަލުންނަށް އިޒުނަ ދެއްވިއެވެ. އަދި އެބޭކަލުން ގޭތެރޭގައި އިށީނދެވޮޑިގެން
ފުރިއްވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. އޭ ابو هُرَއެވެ. ތިމަންނަ ޖަވާބުގައި ދަންނަވައިފީމެވެ. لَبَّيْكَ އޭވެ. އޭ
اللهގެ ރަސޫލާއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ހިފައިގެން ދީބަލާށެވެ. ފަހެ ތިމަންނަ އެތަށި ހިފީމެވެ. ފަހެ
ތިމަންނަ އެތަށި އެއްބޭކަލަކަށް ދިނީމެވެ. ފަހެ އެބޭކަލަކު ފުރެންދެން ބޯއްވައިފިއެވެ. ފަހެ
ފުރެންދެން ބޯއްވައިފައި ތިމަންނަށް އަނބުރާ ދެއްވިއެވެ. ފަހެ ތިމަންނަ އެތަށި އަނެއް ބޭކަލަކަށް
ދިނީމެވެ. ފަހެ އެބޭކަލަކުވެސް ފުރެންދެން ބޯއްވައިފިއެވެ. ފަހެ ތިމަންނަ އަނެއް ބޭކަލަކަށް
ދިނީމެވެ. އެގޮތުގައި މުޅިން ގޮސް އެންމެފަހުން نبيއާ صَلّى الله عَلَيْهِ وسَލَّم އަރިހަށް ހިނގައްޖައީމެވެ.
އާދޭހު އެންމެ ބޭކަލުން ބޯއްވާފައި ވަނީއެވެ. ފަހެ އެކަލޭގެފާނު

ތިމަންނަގެ އަތުން އެކަށްވާތު ހައްދުވިއްޖެއެވެ. އަދި އަބުޖުމްހޫރުގައި ބަހަށްޖެހިއްޖެއެވެ. އަދި ތިމަންނަވާއި ދިމާލަށް ބައްލަވައިފިއެވެ. ފަހެ ހިނިތުންވުން ލައްވައިފިއެވެ. އަދި ވިދާޅުވިއެވެ. އޭ ابو هُرَيْرَة އެވެ. ތިމަންނަ ޖެހިބަގައި ދެންތިބީމެވެ. لَبَّيْكَ އެވެ. އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ބާކީ މިތިބީ ތިމަންނާއި ތިބާ އާއި ދެމިތިބީމެވެ. ތިމަން ދެންތިބީމެވެ. ތިޔަބަސްފުޅު ތެދުފުޅެކެވެ. އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. އިށީނދެލާށެވެ. ދެން އެއިން ކިރުބޯ ހިއްޕާށެވެ. ފަހެ ތިމަންނަ އިށީނީމެވެ. އަދި ބޮއީމެވެ. (ތިމަންނަ ހުއްޓުމުން) ފަހެ ވިދާޅުވިއެވެ. (އަދިވެސް) ހިއްޕާށެވެ. ފަހެ ތިމަންނަ ބޮއީމެވެ. އަދި ތިމަންނަ ހިއްޕީމެވެ. ކޮންމެފަހަރަކު އިތުރަށް ހިއްޕާށޭ ވިދާޅުވިއެވެ. އެންމެފަހުން ތިމަން ދެންތިބީމެވެ. ކަލޭގެފާނު حق ގައި ފޮނުއްވި ކަލާނގެ ޤަސަމު ކުރަމެވެ. ދެން ބޯން ތިމަންނަގެ ތެރޭގައި ޖާގައެއް ނުހުރެއެވެ. ތިމަންނަގެ ބަނޑުގައި އިތުރަށް ބޮއެވޭނެ ޖާގައެއް ނުހުރެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. އެހެންވީއިރު ދައްކާލާށެވެ. ފަހެ ތިމަންނަ ބާލިދިނީމެވެ. ފަހެ ކަލޭގެފާނު الله އަށް ޙަމްދު ކުރައްވައިފިއެވެ. އަދި بسم الله ވިދާޅުވެ އަދި ބާކީ ހުރި އެއްޗެއް ހިއްޕަވައިފިއެވެ.

503- وعن مُحَمَّدِ بنِ سِيرينَ عن أبي هريرةَ ، رضي اللَّه عنه ، قال : لَقَدْ رأَيْتُني وإِنيّ لأَخِرُّ فِيما بَيْنَ مِنْبَرِ رسولِ اللَّه صلى الله عليه وسلم إلى حُجْرَةِ عائِشَةَ رضي اللَّه عنها مَغْشِيّاً عَلَيَّ ، فَيجِيءُ الجَائي ، فَيَضَعُ رِجْلَهُ عَلى عُنُقي ، وَيرَى أَنِّي مَجْنونٌ وما بي مِن جُنُونٍ ، وما بي إِلاَّ الجُوعُ . رواه البخاري .

މާތްالله رحمة ކުރެއްވި مُحَمَّد بن سِيرين މާތްالله ރުޟާވެވޮޑިގެންވި ابوهُرَيْرَة ގެ ކިބައިން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަގެ ހާލަތު ދެކެވޭތޯ ތިމަންނަ ދެކިލެއްވީމެވެ. ތިމަންނަ (ބަނޑުހައިވެ ހުސް ކަމުގެ ސަބަބުން) رسول اللّه صلى الله عليه وسلم ގެ مِنْبَر އާއި މާތްالله ރުޟާވެވޮޑިގެންވި عائِشَة ގެފާނުގެ ކޮޓަރިއާ ދެމެދު ހޭނެތިގެން ވެއްޓިފައި އޮވެމެވެ. އަދި އެބޭފުޅުން ހިނގާފައިދާ މީހުން ތިމަންނަގެ ކަރުދަށަށް ފައިއަޅާ އޮވެއެވެ. (އެއީ މީހުން ހޭނެތުމުން ރޭ އެދުވަސްތަކުގައި عرب ން ކުރާކަމެވެ.) އަދިހުން ހިތަކީ ތިމަންނަ މޮޔަބަލިން ހޭނެތިފައި އޮތީ ކަމުގައެވެ. (حقيقةގައި ތިމަންނަގެ ގައިގައި މޮޔަ ބަލިއެއް ނުވެއެވެ. ތިމަންނަގެ ކިބައިގައި ބަނޑުހައި ހުންނަކަން މެނުވީ އެހެން އެއްޗަކާއި ނުވެއެވެ.

504- وعن عائشةَ ، رضيَ اللَّه عنها ، قَالَتْ : تُوُفِّيَ رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ودِرْعُهُ مرْهُونَةٌ عِند يهودِيٍّ في ثَلاثِينَ صاعاً منْ شَعِيرٍ . متفقٌ عليه .

މާތްالله ރުއްސުވުންލެއްވި عائشة ގެފާނުގެ ރިވާޔަތް ކުރައްވާފައިވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولِ اللّه صلى الله عليه وسلم އަވަހާރަވި ހިނދު އެކަލޭގެފާނުގެ އަށްޖެހޭނެ ދަރުޢު ޔަހޫދީއެއްގެ އަތުގައި ތިރީސް صاع ގެ ޝަޢީރުގެ ބަދަލުގައި ރަހުނު ކުރައްވާފައިވިއެވެ.

505- وعن أَنس رضي اللّه عنه قال : رَهَنَ النَّبيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم دِرْعهُ بِشَعِيرٍ ، ومشيتُ إلى النَّبيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم بِخُبْزِ شَعيرٍ ، وَإِهَالَةٍ سَنِخَةٍ ، وَلَقَدْ سمِعْتُهُ يقُولُ : « ما أَصْبحَ لآلِ مُحَمَّدٍ صاعٌ ولا أَمْسَى وَإِنَّهُم لَتِسْعَةُ أَبْيَاتٍ » رواه البخاري .

« الإِهَالَةُ » بكسر الهمزة : الشَّحْمُ الذَّائِبُ . وَالسَّنِخَةُ » بِالنون والخاءِ المعجمة ، وَهِي: الْمُتَغَيِّرةُ .

މާތްالله ރުއްސުވުންލެއްވި أنسގެފާނުގެ ރިވާޔަތް ކުރައްވާފައިވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. نبيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّمއެކަލޭގެފާނުގެ ދަރުޢު ޝަޢީރުގެ ބަދަލުގައި ރަހުނު ކުރައްވާފައިވެއެވެ. އަދި ތިމަންނަ (އަނަސްގެފާނު) އެކަލޭގެފާނުގެ އަރިހަށް ގޮސްފިން ޝަޢީރުގެ ރޮށްޓާއި އަދި ބަދަލުވެފައިވާ ސިކުނޑިބާވަތެއް ހިފައިގެން ދިޔައީމެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާތީ އަޑުއިވިއްޖެއެވެ. (އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ.) مُحَمَّدٍގެފާނުގެ އަހުލުބައިތުގެ ގާތުގައި ހެނދުނުގެ ވަގުތުގައިވެސް އަދި ހަވީރުގެ ވަގުތު އެއްގަޑިއެއްވެސް (ބަސްމަގު ކާނާ އެއްޗެއްކަމުގައި) صاعއެއްގެ މިންވަރެއްވެސް ނުހުންނައެވެ. (ތާނގަ ވިދާޅުވިއެވެ.) އަދި ހަމަކަށަވަރުން އެކަލޭގެފާނުންގެ އަހުލު ނުވަ ގޭބިސީ ހުއްޓެވެ.

506- وعن أبي هُرَيْرَةَ رضي اللّه عنه ، قال : لَقدْ رَأَيْتُ سبْعينَ مِنْ أَهْلِ الصُّفَّةِ ، ما مِنْهُم رَجلٌ عَلَيهِ رِداء ، إمَّا إزارٌ وإمَّا كِسَاءٌ ، قَدْ ربطُوا في أَعْنَاقِهِم مِنهَا ما يَبْلُغُ نِصفَ السَّاقيْنِ ، وَمِنهَا ما يبلُغُ الكَعْبَينِ ، فيجمعُهُ بِيَدِهِ كَراهِيَةَ أَن تُرَى عَوْرَتُهُ . رواه البخاري .

މާތްالله ރުއްސުވުންލެއްވި ابوهُرَيْرَةَގެ ރިވާޔަތް ކުރައްވާފައިވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންނަ أَهْلِ الصُّفَّةِ ގެ ބައިމީހުންގެ ހަތްދިހަ ބޭފުޅުން ދުށީމެވެ. އެއިން ބޭފުޅަކު އަތުގައި (ހަށިގަނޑު ނިވާ ކުރާ ބަޖު) ފޮތިގަނޑެއް ނެތެވެ. އެބޭފުޅުންގެ އަތުގައި ހުރީ ހަމައެކަނި އިޒާރެއް ނުވަތަ ހަމައެކަނި ހަށިގަނޑުގައި އަޅާ ފޮތިއެކެވެ. އެބޭފުޅުން ކަރުތަކުގައި ބަނދުކޮށް އަޅުއްވާފައިވެއެވެ. އޭގެތެރެއިން ބައެއް ބޭފުޅުންގެ ފައިގެ ކަށިމަތީގެ ދެމެދަށް ހަމައަށް ފޯރައެވެ. އަދި ބައެއް ބޭފުޅުންގެ ފަސްކަށިގަނޑާ ހަމައަށް ފޯރައެވެ. އަދި އެބޭފުޅުން ވިއްޖެއްވި

އެބޭކަލުންގެ އަތްޕުޅުން އޮޅުވިކަނެކި ހިފުއްވާކަށް ކަނޑުވިފައި ލިބިގެންނެވެ. އަދި އަދުގަ كشفވާތަންތަކީ ބިމުގަނޑެވެ.

507- وعن عائشةَ رضي اللَّه عنها قالت : كَانَ فِرَاشُ رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم مِن أدَمٍ حشْوُهُ لِيف . رواه البخاري .

މާތްﷲ ރުއްސެވުން ލެއްވި عائشة ގެފާނުގެ ރިވާޔަތް ކުރައްވާފައިވެއެވެ. އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ. رسولِ اللَّه صلى الله عليه وسلمގެ ބޮނޑިމަތި ހުރީ ސަމުގައި އޮތީ ދަނޑިވަޅު ގަސްތަކުގެ ހުނަކަށިތަކުގެ ބަހަނީ ކަފުރު ގުދާގެ ފުންފަތްތަށް ފުރައިގެންނެވެ.

508- وعن ابن عمر رضي اللَّه عنهما قال : كُنَّا جُلُوساً مَعَ رسولِ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم إذْ جاءَ رَجُلٌ مِن الأَنْصارِ ، فسلَّم علَيهِ ، ثُمَّ أَدبرَ الأَنْصَارِيُّ ، فقال رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « يَا أَخَا الأَنْصَارِ ، كَيْفَ أَخِي سعْدُ بنُ عُبادةَ ؟ » فقال : صَالحٌ ، فقال رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « مَنْ يعُودُهُ مِنْكُمْ ؟ » فَقام وقُمْنا مَعَهُ ، ونَحْنُ بضْعَةَ عشَر ما علَينَا نعالٌ وَلا خِفَافٌ ، وَلا قَلانسُ، ولا قُمُصٌ نمشي في تلكَ السِّبَاخِ ، حَتَّى جِئْنَاهُ ، فاسْتَأْخَرَ قَوْمُهُ مِنْ حوله حتَّى دنَا رسولُ اللّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم وَأَصْحابُهُ الَّذِين مَعهُ . رواه مسلم .

މާތްﷲ އަދިބަފައިކަލޭގެފާނަށް ރުއްސެވުން ލެއްވި عبدالله بن عمرގެ ރިވާޔަތް ކުރައްވާފައިވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. އަޅުގަނޑުމެން رسول اللَّه صلى الله عليه وسلم އަރިހުގައި ތިއްބާ أنْصاری ބޭކަލަކު ވަޑައިގެންފިއެވެ. ފަހެ ސަލާމް ކުރެއްވިއެވެ. އެއަށްފަހު އަނބުރާ ވަޑައިގެންނެވުމުން ހިނގަވައިގަންނަވައިފިއެވެ. އެހިނދު رسول اللَّه صلى الله عليه وسلم އެصحابي އަށް ގޮވާލައްވައިވެއެވެ. އޭ أنْصاری أخާއެވެ. ވިދާޅުވީ أخ سعْدُ بنُ عُبادةَގެ ހާލުކިހިނެއް ހެއްޔެވެ؟ އެصحابي ދެންނެވިއެވެ. ރަނގަޅެވެ. ފަހެ رسول اللَّه صلى الله عليه وسلم ތިޔަބޭކަލުން ކުރެން އެއްސެވިއެވެ. ތިބިބޭފުޅުންގެ ތެރެއިން އެصحابيއަށް ޒިޔާރަތްކުރައްވަން ދާނީ ކޮންބައެއް ހެއްޔެވެ؟ އެއަށްފަހު ތެދުވެވަޑައިގަތެވެ. އަދި ތިމަންމެން(ވެސް) އެކަލޭގެފާނާއެކު ތެދުވީމެވެ. ދިޔައީމެވެ. އެހިނދު ތިމަންމެން ޢަދަދު 10 އަކަށް ވުރެ ގިނަ ބަޔަކު ތިބީމެވެ. ތިމަންމެންނަކީ އެއްވެސް ފައިވާނެއް އަދި ޚުއްފެއް (ހަމުންވާ އިސްތިކާނެއް) އަދި ބޯއަޅާފައިވާ ތޮފިއެއް އަދި ގަމީހެއް ނުވެއެވެ. ތިމަންމެން އެކިއެކި ބިންތަކުގައި ހިނގުމުން ގޮސް އެބޭކަލުން صحابي އާއި ހަމައަށް ދިޔައީމެވެ. އެހިނދު އެ صحابيގެ ގައުމު ފަހަތަށް ޖެހުނެވެ

މިހުން (ތިމަންމެންނަށް ތަންދިނުމަށް) ދުރަށް ހިމެއްޓުމެވެ. އަދި رسول اللّه صلى الله عليه وسلم އާއި އަޅާލާގަތުމުގެ އަރިހުގައި ވިއްޔާތި ޞަޙާބުން أصحابي އާއި ކާރިއަށް ދެރަވާފަދައިގޮތެވެ.

509- وعن عِمْرانَ بنِ الحُصَين رضي اللّه عنهما ، عن النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم أنه قال : « خَيْرُكُمْ قَرني ، ثُمَّ الَّذِينَ يلونَهم ، ثُمَّ الَّذِينَ يلُونَهُم » قال عِمرَانُ : فَمَا أَدري قال النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم مَرَّتَيْن أو ثَلاثاً « ثُمَّ يَكُونُ بَعدَهُمْ قَوْمٌ يشهدُونَ ولا يُستَشْهَدُونَ ، وَيَخُونُونَ وَلا يُؤْتَمَنُونَ ، وَيَنْذِرُونَ وَلا يُوفُونَ ، وَيَظْهَرُ فِيهمْ السِّمَنُ » متفقٌ عليه.

މާތް الله އެދަރިބޭފުޅާއަށް ރުއްސެވުން ލިބިގެންވާ عِمْران بن الحُصَين ، نبيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ އަރިހުން ރިވާކުރައްވާފައިވެއެވެ. އާލާމީގޭގެން حديثކުރައްވާފައިވެއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން އެންމެ ރަނގަޅު ބަޔަކީ ތިމަންރަސޫލާގެ قرنގެ މީހުންނެވެ. ދެން އެއާއި ގުޅިގެން އަންނަ މީހުންނެވެ. ދެން އެއާއި ގުޅިގެން އަންނަ މީހުންނެވެ (عِمْران بن الحُصَين ވިދާޅުވިއެވެ. نبيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އެގޮތަށް ވިދާޅުވީ ދެފަހަރު ކަމަށް ނުވަތަ ތިންފަހަރު ކަމަށް ތިމަންނަށް ނޭގެއެވެ.) حديث ކުރެއްވިއެވެ. ދެން އެއަށްފަހު ބަޔަކު އަންނާނެއެވެ. އެމީހުން އަމިއްލައިން ހެކިބަސް އަދާކުރުން ގެންދާނެއެވެ. އަދި ހެކިބަހަށް ބޭނުންވާގޮތަށް ހެކިބަސް ނުދޭނެއެވެ. އަދި خيانةތެރި ވެގެން ގެންދާނެއެވެ. އަދި އަމާނާތްތެރިއެއް ނުވާނެއެވެ. އަދި ނަދުރު ބުނާނެއެވެ. ނަމަވެސް އެނދުރުތަކަށް ނުފުއްދާނެއެވެ. އަދި އެމީހުންގެ ހަށިގަނޑުގައި މަސް ބޮޑުވުން (ފުރިބޮޑުވުން) ދާނެއެވެ.

510- وعن أبي أُمامة رضي اللّه عنه قال : قال رسولُ اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « يا ابْنَ آدمَ : إِنَّكَ إِنْ تَبْذُل الفَضلَ خَيْرٌ لَكَ ، وَأَن تُمْسِكهُ شرٌّ لَكَ ، ولا تُلامُ عَلى كَفَافٍ، وَابدأ بِمنْ تَعُولُ » رواه الترمذي وقال : حديث حسن صحيح

މާތްالله ރުއްސެވުން ލިބިވަޑައިގެންވި ابو أُمامةގެ ރިވާއިން ރަސޫލާގެ ބަސްފުޅުގައިވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديثކުރެއްވިއެވެ. އޭ އާދަމުގެ ދަރިފުޅާއެވެ. ތިބާގެ އިތުރަށް ހުރި ތަކެތި (ހަދިޔާކުރުމަކީ ހިބަކުރުން) ތިބާއަށް ހެޔޮކަމެކެވެ. އަދި އެތަކެތި ހިފަހައްޓައިގަތުމަކީ ތިބާއަށް ނުބައިކަމެކެވެ. އަދި ތިބާގެ ހާލަތަށް ފުދޭވަރަކަށް ހިފެހެއްޓުމަކީ ކުށެއްނޫނެވެ. އަދި (ހަދިޔާކުރުމުގައި ތިބާގެ މައްޗަށް ހަދިޔާކުރުން ލާޒިމުވާ މީހުންނަށް އިސްކަންދީ ހަދާށެވެ.

511- وعن عُبَيد اللَّه بن مِحْصَنٍ الأَنْصارِيِّ الخَطْمِيِّ رضي اللَّه عنه قال : قال رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « منْ أَصبح مِنكُمْ آمِناً في سِرْبِهِ ، معافى في جَسدِهِ ، عِندهُ قُوتُ يَومِهِ ، فَكَأَنَّمَا حِيزَتْ لَهُ الدُّنْيَا بِحذافِيرِها » . رواه الترمذي وقال : حديثٌ حسنٌ .

« سِرْبِهِ » بكسر السين المهملة ، أَي : نَفْسِهِ ، وقِيلَ : قَومِه .

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވި عُبَيد اللَّه بن مِحْصَنِ الأَنْصارِيِّ الخَطْمِي ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު ހެނދުނު ހޮވީ ހިތުގެ ނަފްސަށާއި މުދަލާއި އަމާންކަމާއެކު ހަށިގަނޑު ސަލާމަތްކޮށް އެދުވަހުގެ ކާނާ ކައިނގަނޑު ހުރެގެން ނަމަ އެމީހަކަށް ދުނިޔެ މުޅިން ލިބިއްޖެ ފަދައެވެ.

512- وعن عبدِ اللَّه بن عمرو بنِ العاصِ رضي اللَّه عنهما ، أَن رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « قَدْ أَفلَحَ مَن أَسلَمَ ، وكَانَ رِزقُهُ كَفَافاً ، وَقَنَّعَهُ اللَّه بِمَا آتَاهُ » رواه مسلم.

މާތްالله އެދެބޭފުޅުންނަށް ރުހިވޮޑިގެންވި عبد اللَّه بن عمرو بنِ العاص ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އިސްލާމްވެ އަދި ހަމަޖެހިލާނެ ވަރަކަށް ކާއެއްޗެހި ލިބިފައި އަދި އެމީހަކަށް ލިބިފައިވާ މިންވަރުގައި ހިތްހަމަ ޖެހުން الله މިންވަރު ކުރެއްވިމީހާ މިހަކީ ދިނުނުވައި ބާއްޖަވެރިކަން ލިބިގެންފި މީހެކެވެ.

513- وعن أبي مُحَمَّد فَضَالَةَ بنِ عُبَيْد الأَنْصَارِيِّ رضي اللَّه عنه ، أَنَّهُ سَمِعَ رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يَقُولُ : « طُوبَى لِمَنْ هُدِيَ إِلى الإِسلام ، وَكَانَ عَيْشهُ كَفَافاً ، وَقَنِعَ » رواه الترمذي وقال : حديثٌ حسن صحيح .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވި ابو مُحَمَّد فَضَالَةَ بن عُبَيْد الأَنْصَارِي ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ތިމަންކަލޭގެ އަޑުއިވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. އިސްލާމްދީނަށް ހިދާޔަތް މިންވަރުކުރެވި އަދި ހަމަޖެހޭ ފުދޭ ވަރަށް ދިރިއުޅުން މިންވަރު ކުރެވި އަދި ދުނިޔޭގެ ކަންތަކުން މިންވަރު ކުރެވުނީ މިހާ ދިނުނުވައި ނަސީބު ލިބިގެންފިއެވެ.

514- وعن ابن عباسٍ رضي اللَّه عنهما قال : كان رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يَبِيتُ اللَّيَالِيَ الْمُتَتَابِعَةَ طَاوِياً ، وَأَهْلُهُ لا يَجِدُونَ عَشاءَ ، وَكَانَ أَكْثَرُ خُبْزِهِمْ خُبْزَ الشَّعِيرِ. رواه الترمذي وقال : حديثٌ حسنٌ صحيح .

މާތްالله ރުހުސުވުންލެއްވި عبدِ الله بن عباسٍ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صلى الله عليه وسلم ބަނޑުހައިގޮތުގައި ހޫނުކުރެވިފައިވާ ގިނަ ރޭރޭ ހޭނެތި އުޅުއްވާ ވޮޑިގެންވެއެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނުގެ އާއިލާގެ ބޭފުޅުންނަށް ގިނަ ރޭތަކަކަށް ރޭގަނޑުގެ ކެއުމެއް ނުލިބިވަޑައިގަތެވެ. އަދި އެބޭކަލުންގެ ގިނަ ރޮށިތަކަކީ ގޮދަން ރޮށްޓެވެ.

515- وعن فضَالَةَ بنِ عُبَيْدٍ رضي اللَّه عنه ، أَن رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم كَانَ إِذَا صَلَّى بالنَّاسِ يَخِــرُّ رِجَالٌ مِنْ قَامَتِهِمْ فِي الصَّلاةِ مِنَ الخَصَاصةِ وَهُمْ أَصْحابُ الصُّفَّةِ حَتَّى يَقُولَ الأَعْرَابُ : هُؤُلاءِ مَجَانِينُ ، فَــإِذَا صلى رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم انْصَرفِ إِلَيْهِمْ ، فقال : « لَوْ تَعْلَمُونَ ما لَكُمْ عِنْدَ اللَّه تعالى ، لأَحْبَبْــتُمْ أَنْ تَزْدادُوا فَاقَةً وَحَاجَةً» رواه الترمذي ، وقال حديثٌ صحيحٌ.

« الخَصاصَةُ » : الْفَاقَةُ والجُوعُ الشَّديدُ .

މާތްالله ރުހުސުވުންލެއްވި فضَالَةَ بنِ عُبَيْدٍ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسول الله صلى الله عليه وسلم މީސްތަކުންނާއެކު ނަމާދު ކުރައްވާއިރު ގިނަފަހަރަށް ބަނޑުހައި ހާލުގައި ބައެއް ފިރިހެނުން ކޮޅަށް ހުއްޓާ ނަމާދުގައި ވެއްޓެނީއެވެ. އަދި އެއީ صُفَّة ގެ أَصْحابُ ބޭކަލުންނެވެ. (އަރަބި ގަރާވިޔާ) ބަދަވީންގެ މީހުން ބުނެއެވެ. އެއީ މޮޔަ ބައެކެވެ. ފަހެ رسول الله صلى الله عليه وسلمނަމާދު ނިންމެވުމުން އެބޭކަލުންނާ مخاطب ވެވަޑައިގެންނެވެ. ފަހެ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންނަށް الله ގެ حضرة ގައި ތިޔަބައިމީހުންނަށް ލިބޭނެ ކަމެއް ދެނެގަނެވޭނަމަ އަދި ފަހެ ތިޔަބައިމީހުންގެ فقير ކަމާއި ބޭނުންތެރިކަން އިތުރުވުން ލޯބިކުރެއްވީހެވެ.

516- وعن أبي كَرِيمَةَ المِقْدامِ بن معْدِ يكَرِب رضي اللَّه عنه قال : سمِعتُ رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَــلَّم يقَولُ : « مَا ملأَ آدمِيٌّ وِعَاءً شَرّاً مِنْ بَطنِه ، بِحسْبِ ابن آدمَ أُكُلاتٌ يُقِمْنَ صُلْبُهُ ، فإِنْ كَــانَ لا مَحالَــةَ ، فَثُلُثٌ لطَعَامِهِ ، وثُلُثٌ لِشرابِهِ ، وَثُلُثٌ لِنَفَسِهِ » .

رواه الترمذي وقال : حديث حسن . « أُكُلاتٌ » أَيْ : لُقمٌ .

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވި ابو كَرِيمَةَ المِقْدامِ بن معْدِ يكَرِب ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديثކުރައްވަނިކޮށް ތިމަންނަ އަޑުއެހީމެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديثކުރައްވައިފިއެވެ. އިންސާނުން ފުރާ އަލާ ތަށިތަކުގެ ތެރެއިން ބަނޑަށްވުރެ ނުބައި ތަށިއެއް ނުވެއެވެ. އާދަމުގެ ދަރިޔާއަށް ކަށިގަނޑު ހުއްޓުވައިދޭނޭ ކާތަކެތި ބޭނުންވާވަރު ފުދެއެވެ. ފަހެ (އިތުރަށް ކާންބޭނުންވެއްޖެނަމަ ބަނޑުގެ) ތިންބައި ކުޅަ އެއްބައިން ކާށެވެ. އަދި ތިންބައި ކުޅަ އެއްބައިން ބޯން ބޯށެވެ. އަދި ތިންބައި ކުޅަ އެއްބައި ނޭވާލުމަށް ބަހައްޓާށެވެ.

517- وعن أبي أُمامَةَ إِيَاسِ بنِ ثَعْلَبَةَ الأَنْصَارِيِّ الحارثيِّ رضي اللَّه عنه قال : ذَكَرَ أَصْحابُ رَسولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يوْماً عِنْدَهُ الدُّنْيا ، فقال رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « أَلا تَسْمَعُونَ ؟ أَلا تَسْمَعُونَ ؟ إِنَّ الْبَذَاذَة مِن الإِيمَان إِنَّ الْبَذَاذَةَ مِنَ الإِيمَانِ» يعْنِي: التَّقَحُّلَ . رواه أبو داود .

« الْبَذَاذَةُ » : بِالْبَاءِ الْمُوَحَّدةِ وَالذَّالَين الْمُعجمَتَيْنِ ، وَهِيَ رَثَاثَةُ الهَيْئَةِ ، وَتَرْكُ فَاخِرِ اللِّبَاسِ وأَمَّا « التَّقَحُّلُ » فَبالْقَافِ والحـــاء ، قال أَهْلُ اللُّغَة : الْمُتَقَحِّل : هُوَ الرَّجُلُ الْيَابِسُ الجِلدِ مِنْ خُشُونَة الْعَيْشِ ، وَتَرْكِ التَّرَفُّهِ .

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވި ابو أُمامَةَ إِياسِ بنِ ثَعْلَبَةَ الأَنْصارِيِّ الحارثيގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެއްދުވަހަކު رسول اللَّه صلى الله عليه وسلمގެ ހަޟްރަތުގައި أَصْحابُ ބޭކަލުން ދުނިޔޭގެ ވާހަކަ ދެއްކެވިއެވެ. ފަހެ އެކަލޭގެފާނު حديثކުރައްވައިފިއެވެ. ތިޔަބޭކަލުން އަޑު ނާއްސަވަންހުށީތޯ؟ ތިޔަބޭކަލުން އަޑު ނާއްސަވަންހުށީތޯ؟ ހަމަކަށަވަރުން އާދައިގެ ދިރިއުޅުންވަނީ އީމާންކަމުގެ ތެރެއިންނެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އާދައިގެ ދިރިއުޅުން ވަނީ އީމާންކަމުގެ ތެރެއިންނެވެ.

518- وعن أبي عبدِ اللَّه جابر بن عبد اللَّه رضي اللَّه عنهما قال : بَعَثَنَا رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم وَأَمَّرَ عَلَينَا أَبَا عُبَيْدَةَ رضي اللَّه عنه ، نتَلَقَّي عِيراً لِقُرَيْشٍ ، وَزَوَّدَنَا جِرَاباً مِنْ تَمرٍ لَمْ يجِدْ لَنَا غَيْرَهُ ، فَكَانَ أَبُو عُبَيْدَةَ يُعْطِينَا تَمْرةً تَمْرَةً ، فقِيل : كَيْف كُنْتُمْ تَصْنَعُونَ بِهَا ؟ قال : نَمَصُّهَا كَمَا يَمَصُّ الصَّبيُّ ، ثُمَّ نَشْرَبُ عَلَيهَا مِنَ المَاءِ ، فَتَكْفِينَا يَوْمَنَا إِلى اللَّيْلِ ، وكُنَّا نَضْرِبُ بِعِصِيِّنا الخَبَطَ ، ثُمَّ نَبُلُّهُ بالمَاءِ فَنَأْكُلُهُ. قال : وانْطَلَقْنَا على سَاحِلِ البَحْرِ ، فرُفِعَ لَنَا على ساحِلِ البَحْرِ كهَيْئَةِ الكَثِيبِ الضخم ، فَأَتَيْنَاهُ فَإِذا هِي دَابَّةٌ تُدْعى العَنْبَرَ ،

فقال أَبُو عُبَيْدَةَ : مَيْتَةٌ ، ثُمَّ قال : لا ، بلْ نَحْنُ رسُلُ رسُولِ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، وفي سبيلِ اللَّه ، وقَدِ اضْطُرِرتمْ فَكلُوا ، فَأَقَمْنَا علَيْهِ شَهْراً ، ونَحْنُ ثَلاثُمائَة ، حتَّى سَمِنَّا ، ولقَدْ رَأَيتُنَا نَغْتَرِفُ من وقْبِ عَيْنِه بالْقِلالِ الدُّهْنَ ونَقْطَعُ مِنْهُ الْفِدَرَ كَالثَّوْرِ أَو كقَدْرِ الثَّوْرِ .

ولَقَدْ أَخذَ مِنَّا أَبُو عُبيْدَةَ ثَلاثَةَ عَشَرَ رَجُلاً فأَقْعدَهُم في وقْبِ عَيْنِهِ وَأَخذَ ضِلَعاً منْ أَضْلاعِهِ فأَقَامهَا ثُــمَّ رَحَلَ أَعْظَمَ بَعِيرٍ مَعَنَا فمرّ منْ تَحتِهَا وَتَزَوَّدْنَا مِنْ لحْمِهِ وَشَائِقَ، فَلمَّا قدِمنَا المدِينَةَ أَتَيْنَا رسول اللَّـــه صَــلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم فَذكَرْنَا ذلكَ له ، فقال : « هُوَ رِزْقٌ أَخْرَجَهُ اللَّه لَكُمْ ، فَهَلْ معَكمْ مِنْ لحْمِهِ شَيء فَتطْعِمُونَا ؟ » فَأَرْسلْنَا إِلى رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم مِنْهُ فَأَكَلَهُ . رواه مسلم .

« الجِرَابُ » : وِعاء مِنْ جِلْدٍ مَعْرُوف ، وَهُو بكَسر الجيم وفتحِها ، والكسرُ أَفْصحُ . قوله : « نَمَصُّهَا » بفتح الميم « والخَبْطَ » وَرَقُ شَجَرٍ مَعْرُوف تَأْكُلُهُ الإِبلُ . « وَالكَثِيبُ » التَّلُّ مِنَ الرَّمْلِ ، « والوَقْـــبُ » : بفتحِ الواوِ وإِسكان القافِ وبعدهَا باء موحدةٌ ، وَهُو نقرة العيْن « وَالقِلالُ » الجِرَارُ . « والفِـــدَرُ » بكســـرِ الفاءِ وفتح الدال : القِطعُ . « رَحَلَ البَعِيرَ » بتخفيفِ الحاءِ أيْ جعلَ عليه الرحْلَ. و « الْوَشَـــائق » بالشـــينِ المعجمةِ والقافِ : اللَّحْمُ الَّذي اقْتُطِعَ ليقَدَّدَ مِنْه ، واللَّه أعلم .

ރަޟިﷲ ޢަންހުމާ ރިވާކުރައްވައިފައިވާ ހަދީޘްގައި ابو عبدِ اللّه جابر بن عبد اللّه ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول اللّه صلى الله عليه وسلم ތިމަންމެން قُرَيْشގެ قافلةއަކާއި ހަމަޖެއްސެވުމަށް ފޮނުއްވެވިއެވެ. އަދި ތިމަންމެންގެ އަމީރަކަށް ابو عُبَيْدَة އިސްކޮށްލެއްވިއެވެ. އަދި ތިމަންމެންނަށް ކާއެއްޗަކަށް ކަދުރު ކޮތަޅެއް ދެއްވިއެވެ. އޭގެ ފިޔަވައި އެހެން ކާއެއްޗެއް ތިމަންމެންނަށް ނުލިބުނެވެ. އެހެންކަމުން ابو عُبَيْدَة ގެފާނު ތިމަންމެންނަށް ދުވާލަކު އެއްކަދުރު ދެއްވަމުން ގެންދެވިއެވެ. ސުވާލުކުރެވުނެވެ. ތިޔަބައިމީހުން އެއްކަދުރު ކަމުދިޔަގޮތް ކޮން ގޮތެއްހެއްޔެވެ؟ ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންމެން އެކަދުރު ކުޑަކުދިންގެ އަނގައިން ކާފަދައިން ކަނޑާލުމަށްފަހު ފެން ބޮއެމެވެ. ދުވަހަކު ތިމަންމެންނަށް އެއް ކަދުރު ފުދެއެވެ. އަދި ތިމަންމެން އަތުގައިހުރި ދަނޑިތަކުން ގަސްގަހުގެ ފަތް ވެއްޓުވަމެވެ. އަދި ތިމަންމެން އެފަތް ފެނުގައި ތެތްކޮށް ކަމެވެ. ދެން އަހަރެމެން ކަނޑުއައްސޭރިން ދިޔައިރު ބޮޑު ވެލިގަނޑެއް ފެނުނެވެ. އަދި އެއީ ކަނޑުމަހެއް ކަމުގައިވިއެވެ. ދެން ތިމަންމެންގެ لشكر ކަނޑައެޅި ވަގުތު އަށް ހިތްވި ދަން ވިއެވެ. އަދި ތިމަންމެން ދުވަސް މަހެއް ހޭދަކޮށް ގުޅުންހުރި ވެއްޖެއެވެ. ދެން ތިމަންމެން އެއަށް ކާން ބޭނުންވިއެވެ.

ބޮޑުއިރު އެއީ ކަސްތޫ މަހެކެވެ. އެމަހަކީ ނަމަކީ عَنْبَر މަހެވެ. ފަހު ابو عُبَيْدَةَ ވިދާޅުވިއެވެ. މިއީ މަރުވެފައިވާ އެއްޗެކެވެ. (މަރު ވެގެންއޮތީ ހަރާމް ވެގެންވާ އެއްޗެކެވެ.) ދެން ވިދާޅުވިއެވެ. ނޫނެކެވެ. ތިމަންމެންނަކީ رسول اللّه صلى الله عليه وسلم ގެ ފޮނުވުނު މީހުންނީމުއެވެ. އަދި ތިމަންމެން މިވަނީ الله ގެ މަގުގައި ނިކުމެފައެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން ތިޔަބައިމީހުން ތިޔައުޅޭ މަޖުބޫރު ހާލެއްގައެވެ. ފަހެ އެއިން ކާށެވެ. ފަހު ތިމަންމެން މަސްދުވަހު ވަންދެން އެއިން ކާމުން ގޮސްދިޔައީމުއެވެ. އަދި ތިމަންމެންގެ އަދަދަކީ ތިންސަތޭކަ އެވެ. އަސްލު ފަހުންގެ ތިމަންމެންގެ ހަށިގަނޑުގެ ކަރު ހަރުވެއްޖެއެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންނަ ހަނދާން އަބާ ހައްޖެވެ. ތިމަންމެން އޭގެ ލޮލުން ސައިތުޖެހިބައް ނަގާ ގެރިއަށް ފުރިމުން ގަނޑުތަކުރެވެ. އަދި ތިމަންމެން އެއިން ކަސްތޫގަނޑުން މަސްގަނޑުތަކުގެ ބޮޑުމިން ގެރިއެއްގެ ބޮޑުމިނުން ހަރުއެވެ. އަދި ابو عُبَيْدَةَ ތިމަންމެންގެ ތެރެއިން ތޭރަ ފިރިހެނުން ބައިންދުވިއެވެ. އަދި އޭގެ ކަށިތަކުން އެއް ކަށި ކޮޅަށް ހުއްޓުވައި ބަންދުކޮށް ތިމަންމެންގެ ބަރަކައި އެބޭ އަސްދު ބޮޑު ޖަމަލު ކަށިކޮޅުން ފުރުވުމުން އޭގެ ބަރިއެން ވަދެގެން ހިނގަބޮޅިކުރެވުނެވެ. އަދި ތިމަންމެން އޭގެ މަސްބައި ދުޅަކު މަތިމާގައި ބޯނުނަކުރުން ހިފައިގެން ގެންނައީމުއެވެ. ފަހު ތިމަންމެން މަދީނާއަށް އައުމުން رسول اللّه صلى الله عليه وسلم ގެއަރިހަށް ދިޔައީމުއެވެ. ދެން އެކަންތައް އެ ކަލޭގެ ހަޟްރަތުގައި ދެންނެވީމުއެވެ. އޭރުންދެ حديث ކުރައްވާފައިވެއެވެ. އެއީ الله سبحانه وتعالى ތިޔަބައިމީހުންނަށް ނެރުއްވި (ކަސްތޫން) ރިޒުގެކެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ އަތުގައި ތިމަންމެންނަށް ކާންދޭން އޭގެ މަސްފަދައިން އެބައި ހުރިތޯއެވެ؟ (ތަމީ ވިދާޅުވިއެވެ.) ފަހު ތިމަންމެން رسول اللّه صلى الله عليه وسلم އަރިހަށް އޭގެ މަސް ފޮނުވީމެވެ. ފަހު އެއިން އެކަލޭގެފާނު މަސް ތަޢާމުކުރެއްވިއެވެ.

519- وعن أَسْمَاءَ بنْتِ يَزِيدَ رضي اللّه عنها قالت : كانَ كُمُّ قمِيصِ رسول اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَــلَّم إلى الرُّصْغِ رواه أبو داود ، والترمذي ، وقال : حديث حسن .

« الرُّصْغُ » بالصادِ والرُّسْغُ بالسينِ أَيضاً : هوَ الْمُفْصِلُ بينْ الكَفِّ والسَّاعِدِ .

މާނަ الله ތަޢާލާ ރުހިވެވޮޑިގެންވާ أَسْمَاءَ بنْتِ يَزِيدَ ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولِ اللّه صلى الله عليه وسلم ގެ ގަމީހުގެ އަތްކުރި ހުރީ އަތްތިލަ ކުރިއަށް ވާހަމައަށެވެ.

520- وعن جابر رضي اللَّه عنه قال : إِنَّا كُنَّا يَوْمَ الخَنْدَقِ نَحْفِرُ ، فَعَرَضَتْ كُدْيَةٌ شَديدَةٌ فجاءُوا إلى النبيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم فقالوا : هَذِهِ كُدْيَةٌ عَرَضتْ في الخَنْدَق . فقال: « أَنَا نَازِلٌ » ثُمَّ قَامَ وبَطْنُهُ معْصوبٌ بحَجرٍ ، وَلَبِثْنَا ثَلاثَةَ أَيَّامٍ لا نَذُوقُ ذَوَاقاً ، فَأَخذَ النَّبيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم المِعْول ، فضرَب فعاد كَثيباً أَهْيَلَ ، أَوْ أَهْيَمَ .

فقلتَ : يا رسولَ اللَّه ائذَن لي إلى البيتِ ، فقلتُ لامْرَأَتي : رَأَيْتُ بِالنَّبيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم شَيْئاً مافي ذلكَ صبْرٌ فِعِنْدَكَ شَيءٌ ؟ فقالت : عِندِي شَعِيرٌ وَعَنَاقٌ ، فَذَبحْتُ العَنَاقَ ، وطَحَنْتُ الشَّعِيرَ حَتَّى جَعَلْنَا اللحمَ في البُرْمَة ، ثُمَّ جِئتُ النبيَّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم وَالعجِينُ قَدْ انْكَسَرَ والبُرْمَةُ بيْنَ الأَثَافِيِّ قَد كَادَتَ تَنْضِجُ .

فقلتُ : طُعَيِّمٌ لي فَقُمْ أَنْت يا رسولَ اللَّه وَرَجُلٌ أَوْ رَجُلانِ ، قال : « كَمْ هُوَ ؟» فَذَكَرتُ له فقال : « كثِير طيب ، قُل لَهَا لا تَنْزِع البُرْمَةَ ، ولا الخُبْزَ مِنَ التَّنُّورِ حَتَّى آتِيَ » فقال : « قُومُوا » فقام المُهَاجِرُون وَالأَنْصَارُ ، فَدَخَلْتُ عليها فقلت : وَيْحَكِ جَاءَ النبيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم وَالمُهَاجرُونَ ، وَالأَنْصارُ وَمن مَعَهم ، قالت : هل سأَلَكَ ؟ قلتُ : نعم ، قال : « ادْخُلوا وَلا تَضَاغَطُوا » فَجعَلَ يَكْسِرُ الخُبْزَ ، وَيجْعَلُ عليهِ اللحمَ ، ويُخَمِّرُ البُرْمَةَ والتَّنُّورَ إذا أَخذَ مِنْهُ ، وَيُقَرِّبُ إلى أَصْحَابِهِ ثُمَّ يَنْزِعُ فَلَمْ يَزَلْ يَكْسِرُ وَيَغْرفُ حَتَّى شَبِعُوا ، وَبَقِيَ مِنه ، فقال: « كُلِي هذَا وَأَهدي ، فَإِنَّ النَّاسَ أَصَابَتْهُمْ مَجَاعَةٌ » متفقٌ عليه .

ރަޟިﷲ ޢަންހު ސުންފާއިވާ جابر ގެ ރިވާޔަތުން ބަޔާންވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަހަމަކަކަދުވަހު ތިމަންމެން
خَنْدَق ކޮންނުމުގައި ތިބީމުއެވެ. ދެން ބޮޑު ހިލަގަނޑެއްހާމަ ކޮނުމުގައި ވިއެވެ. ދެން އަޞްޙާބުން نبيﷺ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ
وسَلَّم ގެ އަރިހަށް ވަޑައިގަތެވެ. ދެން ދެންނެވިއެވެ. خَنْدَق ގެ ތެރޭގައި ބޮޑު ހިލަގަނޑެއް ކޮނުމުގައި ވެއްޖެއެވެ.
ދެން حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިމަންނަ ފައިބާނަމެވެ. ދެން ތެދުވެވޮޑިގެންފައެވެ. އަދި ނަބިއްޔާގެ ބޮޑު
ދުލުގައި ހިލަގަނޑެއް ބަދުވެފައެވެ. އަދި ތިމަންމެންވެސް ތިން ދުވަހު ކެއުމެއް ނުކައި ތިބީމެވެ.
ދެން نبيﷺ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ކޮދާޅެއް ހިފުއްވައިގެން ގަޑުގައި ތެޅުއްވިއެވެ. ދެން ހިލަ
(ވެލިގަނޑެއް ފަދައިން ބުރިބުރިވެގެން) ފުނޑިފައިވެއެވެ. ދެން ތިމަންނަ ދެންނެވީމެވެ. ޔާރަސޫލަﷲ.
ތިމަންނަ ގެއަށް ދާން ހުއްދަ ދެއްވާށެވެ. ދެން ތިމަންނަ (ގެއަށްގޮސް) ތިމަންނަގެ އަންހެނުންނަށް
ބުނީމެވެ. نبيﷺ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ ބަނޑު ހައި ހުސްވެފައި ވާތީ ތިމަން ފެނިވަޑައިގަތެވެ. ތިބާގެ
އަތުގައި އެއްޗެއް ހުރިހެއްޔެވެ؟ ދެން އަންހެނާ ދެންނެވިއެވެ. ތިމަންނަގެ އަތުގައި ހަވާ ޖަވާއް ކުޑަކުދިއެއް

އަޅުއްވުމެވެ. އަދި އަރުވާން ބަކަރިބޮޑު އަޅުއްވުމެވެ. ފަހު ކަތިލުން އަޅުއްވި ذبح ކުރިމަތީ. އަދި ބަކަރިން

މުގެކުރިމަ. އެންމެފަހުން ކޮއްޓަށް އަޅާ ކަމަކުން އުދުހިމަ. ދުވަހު އަވަހުކޮށް ކަތިލުން نَبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ

وسَلَّم ގެ އަރިހަށް ދިޔަހިމަ. އެހެނދު ފުރަގަސްދީ އުޅި ބަލި ފުރަތަ ވަރަށް ބޮއްބަ ވަޅުވެ. އަދި މަސް

ބުލި ހެލި އުދުހުމަޅިގަނޑު ކަރިކަރިހުމަން ހަލި ވަޅުވެ. ކަތިލުން އަކަތަލާފުހުން ދުހުހުލިމަވެ.

ކަތިލުމަށް އަބޮގަނޑު ކަޖެ ހާއިބިކައިދު އަބުރައްބޮވެ. ބިމާ އާ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. ކަލަގަފާހުއިދު އަދި

ކަލަގަފާހުއިދަކަ އަކަކަ ހުވަބި ދުރިހުކަ ގަބުއިގަން ވަޖެއިގަންހުވަތަވެ. އަކަލަގަފާހު ބިމަންހުން ކަރަން

އުއްސަވިއަވެ. އަދި ކިހާވަރެއްގެ އަބިކަގަދު ހަދުރަވެ؟ ފަހު ކިމަންހުން އަކަލަގަފާހުން އުކަމަގެ މުއްލާމަބި

ދުއްވިމަވެ. އެހެނދު حديث ކަރުއްވަވިއަވެ. ކާއްއަޅުހި ވަރަން ގިހަދަވެ. އަދި ވަރަން ރަހުގަލަވަސް

މުއްވެ. އަކަމަހުއްދު ދުހުހުވަދަވެ. ބިމަން ކަލަގަފާހު އަހުހުހުން ދުހުން ބުލި އުދުހުހުން ހުބާލަދަވެ. އަދި

ބިހުހުރަހުން ރަހިބިއަ ހުހުރަދަވެ. އަނަގަފަރު حديث ކަރުއްވަވިއަވެ. ބިހުބައިދިރަން އަހުމަހުން ބިދުވަދަވެ.

އެހެނދު މުމާރިރަހުހުމަހި أَنْصاري ހުގެ ބާކަލަން ބިދުވަ ވަޖެއިގަންހުވިއަވެ. ފަހު ކިމަންހުން ކިމަންހުގެ

އަހުހިހުހުގެ ގާބިދު ގެސް ބާހިމަވެ. ކަމާހުއަދު ރަހުގަޑު ގެބި މުދުވަރި ކަރުއްވަދަވެ. ހަމަކަރުވަރަން

نَبِي އާ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم މުމާރިރަހުހުމަހި أَنْصاري ހުހުމަހި އަދިވަސް އަރިހަގައި ބިއްބަވި ބާކަލަން ގަވައިގަން

ވަޖެއިގަންހުވާއަވެ. އަހުބިބިރާ އުއްސަވިއަވެ. ބިބާ ކަރަން رسول اللهُ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ކާއްއަޅުހި ހުރި

މިހުވަރަ އުއްސަވި ހަދުރަވެ؟ ބިމަންހުން ބާހިމަވެ. އާހުއަކަވެ. رسول اللهُ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އަބާކަލަހުހުން

އަހުގެވިއަވެ. ބިހުބައިދިރަން ގައިހު ވަދުވަޖެއިގަންހުވާދަވެ. އަދި ހަލަބާލި ހުވަދަވެ. އައަމަފަރު

އަކަލަގަފާހުން ރަހިބިއަ ކަޖެ ކަރުއްވަވަން ފުއްބިވިއަވެ. އަދި އަގެ މުއްކަހު މަސް އަލާއްވަމަން ގަހުދުވިއަވެ.

އަދި ކާއްއަޅުހި ހުހުގެވަމަހުފަރު މަސްބިހުގައްދިއަހު ބިހުހުރަހު ގައި މަބި އަލާފުއި ބާރައްބިވިއަވެ. އަދި

أَصْحاب ބާކަލަންހުހު ކާއްއަޅުހި ދުއްވަހުން ފުއްބިވިއަވެ. ދުހުން އަހުއްކަވަސް ބުލި އާއި ބިހުހުރަގެ މަބި

ހަހުގެވަފުއި ކާއްއަޅުހި ދުއްވަމަހުން ގަހުދުވިއަވެ. އަގެބިހު ރަހި ކަޖެކަރުއްވަމަހުން އަދި އަގެ މުއްކަހު

މަސްއަލާއްވަމަހުން ގަހުދުވިއަވެ. އަހުމަ ފުރަހު އައްހުމަރު ބާކަލަން ބާހުޖެފުރަ ފުރިކަލާއްވަގެބިވެ. އައިރަ

އަދިވަސް ބުލިގައި ކާއްއަޅުހި ބާރިވަފުއި ހައްޖަވެ. އައަހުފަރު ބިމަންހުގެ އަހުބިކަބާލަހުހުން حديث

ކަރުއްވަވިއަވެ. ކަމަހާ މުއިހުން ފުރިއްކަލާއްވަދަވެ. އަދި ހަދުއަހުކަރުމަހުން ގަހުދުދަވެ. އަހަހި

ހަމަކަރުވަރަން މިސްބިކަހުވަހި ބިދުމުޖެކަމައި ކަރިމަބި ވަޅުވެ.

وفي روايةٍ : قال جابرٌ : لَمَّا حُفِرَ الخَنْدَقُ رَأَيتُ بالنبيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم خَمَصاً ، فَانْكَفَأْتُ إلى امْرَأَتي فقلت : هل عِنْدَكِ شَيْء ، فَإِنِّي رَأَيْتُ بِرسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم خَمَصاً شَدِيداً.

فَأَخْرَجَتْ إليَّ جراباً فِيهِ صَاعٌ مِنْ شَعِيرٍ ، وَلَنَا بُهَيْمَةٌ ، داجنٌ فَذَبَحْتُهَا ، وَطَحنتِ الشَّعِير فَفَرَغَتْ إلى فَرَاغِي ، وَقَطَّعْتُهَا في بُرَمتِهَا ، ثُمَّ وَلَّيْتُ إلى رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، فَقَالَتْ : لا تفضحْني برسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ومن معَهُ ، فجئتُه فَسَارَرْتُهُ فقلتُ يا رسول اللَّه ، ذَبَحْنا بُهَيمَةً لَنَا، وَطَحَنْتُ صَاعاً مِنْ شَعِيرٍ ، فَتَعالَ أَنْتَ وَنَفَرٌ مَعَكَ ، فَصَاحَ رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم فقال : « يَا أَهْلَ الخَنْدَق : إِنَّ جابراً قدْ صنَع سُؤْراً فَحَيَّهَلاً بكُمْ » فقال النبيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم: « لا تُنْزِلُنَّ بُرْمَتَكُمْ وَلا تَخْبِزُنَّ عجينَكُمْ حَتَّى أَجيءَ » . فَجِئتُ ، وَجَاءَ النَّبِيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يقْدُمُ النَّاسَ ، حَتَّى جِئْتُ امْرَأَتِي فقالتْ : بك وَبكَ ، فقلتُ : قَدْ فَعَلْتُ الَّذِي قُلْتِ . فَأَخْرَجَتْ عجيناً فَبسَقَ فِيهِ وبارَكَ ، ثُمَّ عَمَدَ إلى بُرْمَتِنا فَبصَقَ وَبَارَكَ، ثُمَّ قال : « ادْعُ خَابزَةً فلْتَخْبزْ مَعكِ ، وَاقْدَحِي مِنْ بُرْمَتِكُم وَلا تَنْزلُوها » وَهُمْ أَلْفٌ، فَأُقْسِمُ بِاللَّه لأَكَلُوا حَتَّى تَركُوهُ وَانَحرَفُوا ، وإِنَّ بُرْمَتَنَا لَتغِطُّ كَمَا هِيَ ، وَأَنَّ عَجِينَنَا لَيخْبَز كَمَا هُوَ .

قَوْلُه : « عَرَضَت كُدْيَةٌ » : بضم الكاف وإسكان الدال وبالياءِ المثناة تحت ، وَهِيَ قِطْعَةٌ غَلِيظَةٌ صُلْبَةٌ مِنَ الأَرْضِ لا يَعْمَلُ فيها الْفَأْسُ . « وَالْكَثِيبُ » أَصْلُهُ تَلُّ الرَّمْلِ ، والمُرَادُ هُنَا: صَارتْ تُراباً ناعِماً ، وَهُوَ مَعْنَى « أَهْيَلَ » . و «الأَثَافِي » : الأَحْجَارُ الَّتِي يَكُونُ عَلَيْهَا القِدرُ. و « تَضَاغَطُوا » : تَزَاحَمُوا . و « المَجاعَةُ » : الجُوعُ ، وهو بفتحِ الميم . و«الخَمصُ » بفتحِ الخاءِ المعجمة والميم : الجُوعُ . و « انْكَفَأْتُ » : انْقَلَبْتُ وَرَجَعْتُ . و«الْبُهَيمَةُ » بضم الباءِ: تَصغير بَهْمَة ، وَهِيَ الْعنَاقُ بفتح العين و «الدَّاجنُ » : هي الَّتي أَلِفَتِ الْبيْتَ . و«السُّؤْر » : الطَّعَام الَّذِي يُدْعَى النَّاسُ إَلَيْه وَهُوَ بُالْفارِسيَّةِ ، و«حَيَّهلا» أي:تَعَالوا . وَقَوْلها « بكَ وَبكَ » أَي : خَاصَمَتْهُ وَسَبَّتْهُ ، لأَنَّهَا اعْتَقْدَت أَنَّ الَّذي عندهَا لا يَكفيهم ، فَاسْتَحْيَتْ وخفي علَيْهَا مَا أَكرَم اللَّه سُبحانَهُ وتعالى بِهِ نَبيَّهُ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم مِنْ هذِهِ المُعْجزَةِ الظَّاهِرةِ والآيَةِ الْبَاهِرَةِ . « بَسقَ » أَي : بصَقَ، وَيُقَالُ أَيضاً : بَزقَ ثَلاثُ لُغَاتٍ . و « عَمَد » بفتح الميم : قصَد. و « اقْدَحي » أَي : اغرِفي ، والمِقْدَحةُ : المِغْرَفَةُ . و «تَغِطُّ » أَي لِغَلَيَانها صَوْتٌ . واللَّه أعلم .

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. جابرُ ގެ ބުނުން ވިދާޅުވިއެވެ. خَنْدَقُ ކޮނުނު ހިނދު رسول اللهُ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ބަނޑުހައިހުރި ހާލަތުގައި ފެނިގެން އުޅުއްވަނިކޮށް ތިބޭކަމަށްފެނިއްޖެއެވެ. އަހަރެންނާދުން ވަކަށްނުވާ

ތިމަންނަގެ އަންހެނުންގެ ގާތަށް ދިޔައީމެވެ. އަދި ތިމަންނަ ބުނީމެވެ. ކަލަންގެ އަތުގައި ކާއެއްޗެއް އެބަހުރިތޯއެވެ؟ އެހެނީ رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ވަނީ ވަރަށްބޮޑަށް ބަނޑުހައިވެ ހުންނަވާކަމުގައެވެ. އެހިނދު އެކަމަނާ ތިމަންނަގެ އަތަށް ކޮތަޅެއް ނަގާދީފައި ދެއްކިއެވެ. އޭގައި صاع އެއްގެ މިންވަރު ގޮދަން ހުއްޓެވެ. އަދި ތިމަންމެންގެ ގެއިގައި ގެންގުޅޭ ބަކަރިކުއްޖެއް އޮތެވެ. ފަހެ ތިމަންނަ އެބަކަރި ކަތިލީމެވެ. އަދި ތިމަންނަގެ އަންހެނުން އަޅުގަނޑު ކާށި ކުރިއެވެ. އަދި ތިމަންނަ (އެކަމަނާ ސަލާމަތް ނިމުނުއިރު ތިމަންނަގެ އަންހެނުންނަށްވުރެ (ކަނޑުން ކުރިން) ނިމުނެވެ. އަދި ތިމަންނަ މަސްކޮށް ކަނޑާ ބޮއިނާ އަޅާލީމެވެ. އެއަށްފަހު ތިމަންނަ رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّمގެ އަރިހަށް ދިޔައީމެވެ. ތިމަންނަ ދަނިކޮށް ތިމަންނަގެ އަންހެނުން ތިމަންނައަށް ބުނެއެވެ. رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އާއި އެކަލޭގެފާނުގެ أَصْحاب ން ކުރިމަތީގައި ތިމަންނަ ލަދުގަންނަ ގޮތަކަށް ކަންތައް ނުކުރާށެވެ. ފަހެ ތިމަންނަ އެކަލޭގެފާނުގެ އަރިހަށް ވަޑައިގެން ސިއްރުން ދަންނަވައިފީމެވެ. އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. ތިމަންނަ މަޑުމަޑުން ކަށި ބަކަރިކުއްޖެއް ކަތިލައިފީމެވެ. އަދި ސާޢެއްގެ ވަރަށް ގޮދަން އަޅުގަނޑު ކާށި ކުރީމެވެ. ފަހެ ކަލޭގެފާނު ބޮޑު ނޫން ބަޔަކާއެކު ވަޑައިގަންނަވާށެވެ. އެހިނދު نبي އާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ހަޅޭއްލަވައިގެން ގޮވާލެއްވީ އެވެ. އޭ خَنْدَقُ ގެ އަހުލުވެރިންނޭވެ! ހަމަކަށަވަރުން جابر(ރަޟިޔަ) މިތަނުގައި ކެއުން ތައްޔާރުކޮށްފައި ވެއެވެ. ފަހެ އިސްތިޢުޖާލު ކުރައްވާށެވެ. މިހާ އަވަހަށް ދާން ނިކުމެވަޑައިގަތުމެވެ. އަދި ނަބީއާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަ އަންނަންދެން ކަލަންގެ ތެލިގަނޑު އުދުނުން ނުބާލާށެވެ. އަދި ރޮށި ފުނޑު ނުފިހާށެވެ. ފަހެ ތިމަންނަ ގެއަށް ދިޔައީމެވެ. އަދި ނަބީއާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم މީސްތަކުންގެ ކުރީގައި ހިނގަވައިގެން ވަޑައިގެންނެވިއެވެ. ފަހެ ތިމަންނަ ތިމަންނަގެ އަންހެނުން ގާތަށް އައިސް މިކަންތައް ދަންނަވައިފީމެވެ. ފަހެ ތިމަންނަގެ އަންހެނުން ބުނެއެވެ. ކަލޭ ކަލޭގެފާނަށް ބުނީ ކިހިނެއްތޯއެވެ. ތިމަންނަ ދަންނަވައިފީމެވެ. ދެން ތިމަންނަގެ އަންހެނުން ކަނޑުން ނަގައިގެން އެކަލޭގެފާނުގެ އަރިހަށް ގެންނެވީމެވެ. އަދި އެއާއި އެކަލޭގެފާނު ތުފުލުއްވައި ބަރަކާތް ލެއްވިއެވެ. އަދި އެއާއި އެކަލޭގެފާނު ކަނޑުގެ ތެރެއަށް ވަޑައިގެން ތުފުލުއްވައި ބަރަކާތް ލެއްވިއެވެ. އަދި ވިދާޅުވިއެވެ. ރޮށި ފިހާ މީހަކު ގެނެސް ކަލަންނާއެކު ރޮށި ފިހާށެވެ. ކަލަންގެ ކައްކާތެލިން ދެން މަސްދަނޑު ގަންނަވާށެވެ. އަދި ތެލިގަނޑު އުދުނުން ނުބާލާށެވެ. އެކިމީހުން އެއަށް ވަނީ އެތައް ހާސް صحابیންގެ އަދަދެވެ. އެއީ الله ގަސަމް ކަމުގައިވީ ފުރިހަމަކޮށް ކެއުމުން އެހެން ދިޔައީއެވެ. ދެން ނިމިގެން ދިޔައިރު ތިމަންމެންގެ ތެލިގަނޑު ކުރިން ހުރިހެން ފުރިފައި އެބަހުއްޓެވެ. އަދި ރޮށި ހުރިހެން ބަރާބަރަށް ހުއްޓެވެ. އަދި ތިމަންމެންގެ ރޮށި

[illegible]

521- وعن أَنس رضي اللَّه عنه قال : قال أَبو طَلْحَةَ لأُمِّ سُلَيْم : قَد سَمعتُ صَوتَ رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ضَعِيفاً أَعرفُ فِيهِ الجُوعَ ، فَهَل عِندَكِ مِن شيءٍ ؟ فقالت : نَعَمْ ، فَأَخْرَجَتْ أَقرَاصاً مِن شَعِيرٍ ، ثُمَّ أَخَذَت خِمَاراً لَهَا فَلَفَّتِ الخُبزَ بِبَعضِه ، ثُمَّ دسَّتْهُ تَحْتَ ثَوبي وَرَدَّتْنِي بِبَعضِه ، ثُمَّ أَرْسلَتْنِي إِلى رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، فَذَهَبتُ بِهِ ، فَوَجَدتُ رسولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم جالِساً فِي المَسْجِدِ ، ومَعَهُ النَّاسُ ، فَقُمتُ عَلَيهِمْ ، فقالَ لِي رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « أَرْسَلَكَ أَبُو طَلْحَةَ ؟ » فقلت : نَعم ، فقال: « أَلِطَعَام » فقلت : نَعَم ، فقال رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : «قُومُوا » فَانْطَلَقُوا وَانْطَلَقْتُ بَيْنَ أَيديهِم حَتَّى جِئتُ أَبَا طَلْحَةَ فَأَخبَرتُهُ ، فقال أَبُو طَلْحَةَ : يا أُمِّ سُلَيمٍ : قَد جَاءَ رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم بالنَّاسِ وَلَيْسَ عِنْدَنَا ما نُطْعِمُهُمْ ؟ فقالتْ : اللَّهُ وَرسُولُهُ أَعْلَمُ .

فَانطَلَقَ أَبُو طَلْحةَ حتَّى لَقِيَ رسولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، فأَقبَلَ رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم مَعَه حَتَّى دَخَلا ، فقال رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « هَلُمِّي ما عِندَكِ يا أُمَّ سُلَيْمٍ » فَأَتَتْ بذلكَ الخُبْزِ ، فَأَمَرَ بِهِ رسولُ اللَّه ففُتَّ ، وعَصَرَت عَلَيه أُمُّ سُلَيمٍ عُكَّةً فَآدَمَتْهُ ، ثُمَّ قال فِيهِ رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ما شَاءَ اللَّه أَنْ يَقُولَ ، ثُمَّ قَالَ : « ائذَن لِعَشَرَةٍ » فَأَذِنَ لَهُم ، فَأَكَلُوا حَتَّى شَبِعُوا ثُمَّ خَرَجُوا ، ثم قال : « ائذَن لِعَشَرَةٍ » فَأَذنَ لهم ، فَأَكَلُوا حتى شَبِعُوا ، ثم خَرَجوا ، ثُمَّ قال : « ائذَنْ لِعَشَرَةٍ» فَأَذِنَ لَهُم حتى أَكل القَوْمُ كُلُّهُم وَشَبِعُوا ، وَالْقَوْمُ سَبْعونَ رَجُلاً أَوْ ثَمَانُونَ . متفق عليه.

[illegible] أنس [illegible] أبو طَلْحَةَ ([illegible]) أُمِّ سُلَيْمٍ [illegible] رسول اللهُ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم [illegible]

[illegible] رسول اللهُ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم [illegible] رسول اللهُ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم [illegible]

އެހިނދު އަނބިކަނބަލުން އިންސާފުގެ މިސާލެއްގައި އިސްތިޤާމަތުގައި ދިރިއުޅުއްވައިގެންނެވެ. އަދި އަނބިކަނބަލުންގެ އަޚުލާގައި މިސާލެއްކަމުން ވިއްޔެވެ. ފަހެ ތިމަންނަ އަނބިކަނބަލުންގެ ކައިރީގައި ހުއްޓެވުމަށްޓަކައި ދިޔައީމެވެ. ފަހެ رسول الله صلّى الله عَلَيْهِ وسلّم ތިމަންނަ ކައިރިން އެއްސެވިއެވެ. ތިޔައީ أبو طَلْحَةَ ފޮނުއްވައިގެން އައީތޯ؟ ފަހެ ތިމަންނަ ދެންނެވީމެވެ. އާދެއެވެ. ދެން އެއްސެވިއެވެ. ކާއެއްޗަކާއިގެން އައީތޯ؟ ތިމަންނަ ދެންނެވީމެވެ. އާދެއެވެ. އެހިނދު رسول الله صلّى الله عَلَيْهِ وسلّم أصْحاب ބޭކަލުންނަށް ދެންނެވިއެވެ. ތެދުވެ ބޭކަލުން ވަޑައިގެންނެވުމަށް. ދެން އެބޭކަލުން ވަޑައިގެން ހިނގަވަން ފެއްޓެވިއެވެ. އަދި ތިމަންނަ ވެސް އެބޭކަލުންނާއި ހިނގައިގެން ގޮސް أبو طَلْحَةَގެ ގާތަށް އައީމެވެ. އެއަށްފަހު ކަލޭގެފާނު ދެއްކި ގޮތުގެ خبر ދިނީމެވެ. އެހިނދު أبو طَلْحَةَ ވިދާޅުވިއެވެ. އޭ أُمِّ سُلَيْم އެވެ. ނިކަން ހުރަ ބައްލަވާށެވެ. رسول الله صلّى الله عَلَيْهِ وسلّم މީސްތަކުން ގެންގުޅުއްވައިގެން ވަޑައިގެންފިއެވެ. އަދި ތިމަންނަމެންގެ އަތުގައި އެބޭކަލުންނަށް ދެވޭނެ ކާނާއެއް ނެތެވެ. ފަހެ އަންހެނާ ދެންނެވިއެވެ. ތިޔަކަމުގެ حقيقة އެންމެ ރަނގަޅަށް ދެނެވޮޑިގެންވަނީ اللهއެވެ. ދެން އަބޫ ... އެންމެ ކުރިއަށް ގޮސް އަނބިކަނބަލުން ރަސޫލާއަށް ބައްދަލުކުރެއްވިއެވެ. ދެން أبو طَلْحَةَ ނިކުމެ ވަޑައިގެން ހިނގަވާފައިވާގޮތުން رسول الله صلّى الله عَلَيْهِ وسلّم އާ އެކު ހިނގަވާ ބައްދަވައިގެން ކުރައްވަމުން ގެންދެވިއެވެ. ދެން رسول الله صلّى الله عَلَيْهِ وسلّم އާ صحابي ބޭކަލުން ހިނގަވާފައި ވަދެ ގެއަށް ވަޑައިގެންނެވިއެވެ. ދެން رسول الله صلّى الله عَلَيْهِ وسلّم ވިދާޅުވިއެވެ. އޭ أُمِّ سُلَيْمއެވެ. ކަލޭގެ އަތުގައި ހުރި އެއްޗެއް ގެނެސްދީބަލާށެވެ. ފަހެ އަނބިކަނބަލުން ކައިރީގައި ދެއްކެވީ އެ ރޮށިއެވެ. ރޮށި ކުދިކުދިކޮށް ގެންނެވުމަށް އެނގުނެވެ. އަދި رسول الله صلّى الله عَلَيْهِ وسلّمގެ އަމުރުފުޅުން އެނގުނު ވަރަކަށް ކުދިކުދިކޮށްލައި އުފެއްދެވިއެވެ. އަދި ދެން أُمِّ سُلَيْمٍ ގިތެއްޔާއިގެން ހުރި ތެޔޮ ކޮޅުގައި ބާކީ ހުރި އެއްޗެއް އަތުރުއްވިއެވެ. ފަހެ އޭގެ މަތީގައި ހުރިބައި ދެއްކެވިއެވެ. ދެން رسول الله صلّى الله عَلَيْهِ وسلّم އެގޮތަށް الله އިރާދަކުރެއްވިތާ ކިޔަވާ ވިދާޅުވިއެވެ. ދެން ވިދާޅުވިއެވެ. ދިހަ ބޭކަލުން ވަޑައިގަންނަވާ ހުއްދަ ދެއްވާށެވެ. ފަހެ ދިހަ ބޭކަލުން ވަދެ އެ ކާނާ ކައިގެން ހުރިހާ ބޭކަލުން ފުރިހަމަކޮށްދިނެވެ. ދެން އަނެއް ދިހަ ބޭކަލުން ވަޑައިގަތުމަށް ހުއްދަ ދެއްވާށެވެ. ފަހެ ދިހަ ބޭކަލުން ވަޑައިގަތެވެ. އެކަހެރި ދިހަ ބޭކަލުން ބަލަހައްޓަވާ ފުރިހަމަކުރެއްވިއެވެ. ދެން ވިދާޅުވިއެވެ. (އަނެއް) ދިހަ ބޭކަލުން ވަޑައިގަތުމަށް ހުއްދަ ދެއްވާށެވެ. އެހެންގޮސް އެ ޤައުމުގެ ހުރިހާ ބޭކަލުން ބަލަހައްޓަވާ ފުރިހަމަކުރެއްވިއެވެ. އަދި އެ ޤައުމުގެ ބޭކަލުންގެ އަދަދަކީ 70 ނުވަތަ 80 އެވެ.

وفي روايةٍ : فما زال يَدخُلُ عشرَةٌ وَيَخرُجُ عَشرَةٌ ، حتى لم يَبْقَ مِنهم أَحَدٌ إلا دَخَلَ ، فَأَكَلَ حتى شَبِعَ ، ثم هَيَّأَهَا فَإِذَا هِي مِثلُهَا حِينَ أَكَلُوا مِنها .

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. ފަހެ ދިހަ ބޭކަލުން ވަދެވަޑައިގަންނަވައެވެ. އެހިނދު އަނެއް ދިހަ ބޭކަލުން ނިކުމެ ވަޑައިގަންނަވައެވެ. މިގޮތުގައި މީހުން އެގެއަށް ވަދެވުނު ބޭފުޅުން ހުރިހާއެންމެން ކެއުމާ އެންމެ ބޭކަލަކުވެސް ނުވެއެވެ. ދެން (އަބޫޠަލްޙާ) އެކާތައްޗަކީ جمع ކުރެއްވި ހިސާބު ކާން ފެށުމުގެ ކުރީން ހުރިމިންވަރަށް އެއްވެސް ތަފާތެއް ނުވެއެވެ.

وفي روايةٍ : فَأَكَلُوا عَشرَةً عَشرَةً ، حتى فَعَلَ ذلكَ بثَمانِينَ رَجُلاً ثم أَكَلَ النَّبِيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَـــلَّم بعد ذلكَ وَأَهْلُ البَيت ، وَتَرَكُوا سُؤراً .

އަދި (މުސްލިމުގެ) ގެ ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. ފަހެ ދިހަދިހަ ބޭކަލުން ގޮސް އަށްޑިހަ ބޭކަލުން ތަނާވުލުކުރެއްވުން ނިންމައިފިއެވެ. ދެން އޭގެފަހުން نبيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ތަނާވުލުކުރެއްވިއެވެ. އަދި ގޭގެ މީހުން ތަނާވުލުކުރިއެވެ. އަދިވެސް ކާއެއްޗެހި ބާކީވެފައި ހުއްޓެވެ.

وفي روايةٍ : ثمَّ أفضَلُوا ما بَلَغُوا جيرانَهُم .

އަދި (މުސްލިމުގެ)ގެ ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. އޭގެފަހުން ބާކީ ކާއެއްޗެހި އަވަށްޓެރިންނަށް ދެއްވިއެވެ.

وفي روايةٍ عن أَنسٍ قال : جئتُ رسولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يوْماً فَوَجَدتُهُ جَالِساً مع أَصحابِهِ ، وَقد عَصَبَ بَطْنَهُ بِعِصابَةٍ ، فقلتُ لِبَعضِ أَصحَابِهِ : لِمَ عَصَبَ رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم بطْنَهُ ؟ فقالوا : مِنَ الجُوعِ .

فَذَهَبْتُ إِلى أبي طَلحَةَ ، وَهُوَ زَوْجُ أُمِّ سُليم بنتِ مِلحَانَ ، فقلتُ : يَا أَبتَاه ، قد رَأَيْت رسولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم عَصبَ بطنَهُ بِعِصَابَةٍ ، فَسَأَلتُ بَعضَ أَصحَابِهِ ، فقالوا : مِنَ الجُوعِ . فَدَخل أَبُو طَلحَةَ على أُمِّي فقال : هَل مِن شَيءٍ ؟ قالت : نعم عِندِي كِسَرٌ مِنْ خُبزٍ وَتَمرَاتٌ، فإِنْ جاءَنَا رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم وَحْدهُ أَشبَعنَاه ، وإِن جاءَ آخرُ معه قَلَّ عَنْهمْ ، وذَكَرَ تَمَامَ الحَديث.

އަދި أَنسގެ ފަރާތުން ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަ (އެއްދުވަހަކު) رسول اللهُ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ

وسلّمގެ އަރިހަށް ދިޔައިރު އެކަލޭގެފާނު އިންނެވީ أصحاب ބޭކަލުންނާއިއެކު އިށީނދެވަޑައިގެންނެވެ. އެހިނދު އެކަލޭގެފާނުގެ ބަސްފުޅުގައި ހުރިހާ ފުރިހަމަޔަށް ބަސްދޭބޭފުޅާ. އެހެންކަމުން ތިމަންނަށް ބޭއްވި أصحاب ބޭކަލުން ކޮޅަށް ތެދުވެވަޑައިގަތުމެވެ. رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلّم ގެ ބަސްފުޅުގައި ޚާއްޞަކޮށް ބަސްފުޅުކުރެއްވި ހުރިހާ ކާއެއްޗެއްސަކާއެކުހެއްޔެވެ؟ އަޅުގަނޑު ވިދާޅުވިއެވެ. ބަސްފުޅަކީ ހުށަހެޅުންތެރިވެ. ދެން ތިމަންނަށް أبو طَلْحَةَ ގެ ގޭތެރެ އަރިހަށެވެ. އަދި އުއްމު أُمِّ سُلَيْمٍ(بنتِ مِلحَان)ގެ ފުރިހަމަކަމެވެ. ތިމަންނަށް ދޮރުދޮޅުވިއެވެ. އެ ބައްޕާފުޅާއެވެ. ހަމަހަނދުވަރުވެސް ތިމަންނަށް رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلّمގެ ބަސްފުޅުގައި ފުރިހަމަ އެޅުވުމެވެ. ވަރަށްބޮޑު ދުވަހުގެ އަހަރެމެންގެ ބައިގެ أصحاب ބޭކަލުން ތެދުވެވަޑައިގަތުމެވެ. ހުރިހާ ސުވާލުކުރެއްވުމުގެ އަބަދުވެސް ވިދާޅުވިއެވެ. އަދި ބަސްފުޅުގައި ހުރިހާ ފުރިހަމަކަމެވެ. އެހިނދު أبو طَلْحَةَ ތިމަންނަށް ގެންނަވާ ތަކެތި ގެނެސްދިނުމަށް. އެއްބައި އެއްޗެހި ފޮނުވައިލެއްވުމުގެ. އެއްވެސް އެއްޗަކަށް އަބަދުވެސް ހުރިހާ ބާވަތެއް؟ ފުރަ ތިމަންނަށް ޖަވާބު ދޭއިރުވެ. އެނގިލައްވެ. ތިމަންނަށް އެތަކެއް ޙިސާބުގެ ބޮޑުކޮށް އަދި ތިބުމަށް ތިމަންނަށް ފުރަ رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلّم އަރަތުގެ ވެހިކަތަކެތިފޮނުވި ތިމަންގެން ހުރިހާ ބޭކަލުން ފުރިހަމަ ކުރެއްވުމަށް ފޮނުއްވިއެވެ. އަދި ހުރިހާ ބޭފުޅުން ތިބެއިރު ވެހިކަތަކެތި ހުރިހާ ބޭކަލުން ނުކުމެވަޑައިގަތެވެ. ދެން ބައްލަވާފައި ހިތްހަމަ ކާނާއިން حديث ނިމުނީ ބައްލަވާ ފިރިހެނުންނެވެ.

57- باب القناعة والعفاف والاقتصاد

في المعيشة والإنفاق وذم السؤال من غير ضرورة

ދިރިއުޅުމާއި ޚަރަދުކުރުމުގައި ޤަނާޢަތްތެރިވުމާއި ޢިއްފަތްތެރިވުމާއި މެދުމިނުން ހިފެހެއްޓުމާއި، ބޭނުންތެރިކަމެއް ނެތި ސުވާލުކުރުމުގެ ނުބައިކަން ބަޔާންކޮށްދޭ باب

قَالَ اللهُ تَعَالَى : ﴿ وَمَا مِنْ دَابَّةٍ فِي الأَرْضِ إِلاَّ عَلَى اللهِ رِزْقُهَا ﴾ [هود : 6] ،

ބިމުގައިވާ ދިރޭއެއްޗެއްގެ ރިޒުޤު، އެއްކަލާނގެ، الله رزق ދެއްވާ އެއްވެސް އެއްޗެއް ނުވެއެވެ.

وقال اللهُ تَعَالَى : ﴿ لِلْفُقَرَاءِ الَّذِينَ أُحْصِرُوا فِي سَبِيلِ اللهِ لاَ يَسْتَطِيعُونَ ضَرْباً فِي الأَرْضِ يَحْسَبُهُمُ الْجَاهِلُ أَغْنِيَاءَ مِنَ التَّعَفُّفِ تَعْرِفُهُمْ بِسِيمَاهُمْ لاَ يَسْأَلُونَ النَّاسَ إِلْحَافاً ﴾ [البقرة : 273] ،

اللهގެ މަގުގައި(جهاد ކުރުމުގައި) ޚަރަދުކުރުމާއި މިއީ فقيرންނަށް (صدقات ދިނުން) ހުއްޓުވުމެވެ. އެއުރުން ނަހީކޮށް(ދިރިއުޅުމުގެ މަސައްކަތްކުރުމުން ކުރުމަށް) ބިމުގައި ދުވެދުވެވުން ކުރެއް ނުލެވޭތޯއެވެ. އެއުރުންގެ خبر ނުދެނެނަމުންދާ ހިލްކަރުހި، އެއްޗިއްސަށް ނުދުވުގެ ސަވަބުން، އަދި، މުއްސަނދިކަން ކަމަށްވެ. އެއުރުންގެ علامة ތިލަކަން އެއުރުން އަނގަތަނޭވެ. އެއުރުން އެއްޗިއްސަށް އަދި، ދިޔުންނަށް އާދުޝް ކުރެއް ނުލުހޭނެވެ.

وقال الله تَعَالَى : ﴿ وَالَّذِينَ إِذَا أَنْفَقُوا لَمْ يُسْرِفُوا وَلَمْ يَقْتُرُوا وَكَانَ بَيْنَ ذَلِكَ قَوَاماً ﴾ [الفرقان : 67] ،

އަދި އެއުރުންނަށް ، އެއުރުން ހަދައިއުޅެ ކުރެއްފަހަރަ إسراف ނުކުރާ، އަދި މުނބާރުވެރި ނުކުރާ، އަދި އެދުމުދުގައި މެދުމިނުން ބިބާދުރުނެވެ.

وقال الله تَعَالَى : ﴿ وَمَا خَلَقْتُ الجِنَّ وَالإِنْسَ إِلاَّ لِيَعْبُدُونِ مَا أُرِيدُ مِنْهُمْ مِنْ رِزْقٍ وَمَا أُرِيدُ أَنْ يُطْعِمُونِ ﴾ [الذاريات : 56-57] .

މިމަންކަށް ހަކާނާގައިން އަޅުކަން ކުރުމަށް މެނުވީ، މިމަންކަށް ހަކާނާގެ ޖިންނިންނާއި، އިންސީންއް ނުހައްދަވަމެވެ. އެއުރުންގެ ކިބައިން މިމަންކަށް ހަކާނާގެ رزقއަކަށް އެދިވަޑައިގެން ނުގަނޭނޭވެ. އަދި ކާންދިނުމަކަށްވެސް އަދި ވަޑައިގެން ނުގަނޭނޭވެ.

522- عن أبي هُرَيْرَةَ رضي اللَّه عنه عن النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « لَيس الغِنَي عَن كَثْرَةِ العَــرضِ ، وَلَكِنَّ الغنِيَ غِنَي النَّفسِ » متفقٌ عليه .

« العَرَضُ » بفتح العين والراءِ : هُوَ المَالُ .

މާނަ الله ރުއްސުންލެއްވި ابو هُرَيْرَةَ نبيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ ހަރުފުން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديثކުރެއްވިއެވެ. މުއްސަނދިކަމީ މުދާ ގިނަވުމެއްނޫނެވެ. ނަމަވެސް(حقيقي) މުއްސަނދިކަމީ ނަފްސުގެ މުއްސަނދި ކަމެވެ.

523- وعن عبد اللَّه بن عمرو رضي اللَّه عنهما أَن رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « قَدْ أَفلَحَ مَنْ أَسلَمَ ، وَرُزِقَ كَفَافاً ، وَقَنَّعَهُ اللَّه بما آتاهُ » رواه مسلم .

މާތްالله އެދުރަބުވިއަކުންނަން ރުހިވޮޑިގެންވާ عبد الله بن عمرو ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަ ކަނޑައަޅާން نبيّ އާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديثކުރައްވާފައިވެއެވެ. ހަމަކަނޑައަޅާން (އިސްލާމްދީން ޤަބޫލު ކުރިކަން ހަރުމަތާއި، އަމިހާރެގެ رزق ޤަނާޢަތް ލިބުމުން، އަދި ޤަނާޢަތް الله ދެއްވި އެއްޗެއްގެ މައްޗަށް ފުދިގެންވާ މީހާއި، ކާމިޔާބު ބައެއްވެރިކަން ލިބިގެންދިޔަ މީހާއެވެ.)

524- وعن حَكيم بن حِزَام رضي اللَّه عنه قال : سَأَلْتُ رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم فَأَعطَاني ، ثم سَأَلْتُهُ فَأَعطَاني ، ثم سَأَلْتُهُ فَأَعطَاني ، ثم قال : « يا حَكيمُ ، إنَّ هذا المَالَ خَضِرٌ حُلْوٌ، فَمن أَخَذَهُ بِسَخَاوَةِ نَفس بُورِكَ لَهُ فِيه ، وَمَن أَخَذَهُ بِإِشرَافِ نَفْسٍ لَم يُبَارَكْ لهُ فيهِ ، وكَانَ كَالَّذِي يَأْكُلُ ولا يَشْبَعُ ، واليدُ العُلَيا خَيرٌ مِنَ اليَدِ السُّفلَى » قال حَكيمٌ فقلتُ : يا رسول اللَّه وَالَّذِي بَعثَكَ بالحَقِّ لا أَرْزَأُ أَحداً بَعدَكَ شَيْئاً حَتَّى أُفَارِقَ الدُّنيَا ، فَكَانَ أَبُو بكرٍ رضي اللَّه عنه يَدْعُو حَكيماً لِيُعطيَهُ العَطَاءَ ، فَيَأْبَى أن يَقْبَلَ مِنْهُ شَيْئاً . ثُمَّ إِنَّ عُمر رضي اللَّه عنه دَعَاهُ لِيُعطيهُ ، فَأَبَى أَن يَقْبلَهُ . فقال : يا مَعشَرَ المُسْلمينَ ، أُشْهِدُكُم عَلى حَكيمٍ أَني أَعْرِضُ عَلَيه حَقَّهُ الَّذِي قَسَمَهُ اللَّه لَهُ في هذا الْفيءِ ، فيَأْبَى أَن يَأْخُذَهُ . فَلَمْ يَرْزَأْ حَكيمُ أَحداً مِنَ النَّاسِ بَعْدَ النَّبيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حَتَّى تُوُفِي . متفقٌ عليه .

« يرْزَأُ » براءٍ ثم زاي ثم همزةٍ ، أي لم يأْخُذْ مِن أَحدٍ شَيْئاً ، وأَصلُ الرُّزْءِ : النُّقصَانُ ، أَي لَم ينْقُصْ أَحَداً شَيئاً بالأَخذِ مِنْهُ . و « إِشْرَافُ النَّفسِ » : تَطَلُّعُها وطَمعُهَا بالشَّيءِ . و « سَخَاوَةُ النَّفْسِ » : هيَ عدمُ الإِشَرَاف إِلى الشَّيءِ ، والطَّمَع فيه ، والمُبالاةِ بِهِ والشَّرهِ .

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވާ حَكيم بن حِزَامގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަ (އަހުރެން) رسول اللهُ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ އަރިހުން އެދުނީމެވެ. ދެން ދެއްވިއެވެ. އަނެއްކާވެސް އަހަރެން ތިމަންނަ އެދުނީމެވެ. ދެން ދެއްވިއެވެ. އަނެއްކާވެސް ތިމަންނަ އެދުނީމެވެ. ދެން ދެއްވިއެވެ. ދެން އަޅުގަނޑަށް حديث ކުރެއްވިއެވެ. އޭ حَكيم އެވެ. ހަމަކަނޑައަޅާން މިމުދަލަކީ ފެހި ފޮނި މުދަލެކެވެ. ފަހެ އެއްޗެހި ފުދިގެން ނަފްސު ދަރުމަވެރިކަމާއެކު ހިފާ މީހާއަށް ބަރަކާތް ލިބޭނެއެވެ. ފަހެ އެއްޗެހި ނަފްސު ދަރުމަވެރިކަމާއެކު ނުހިފާ މީހާއަށް ބަރަކާތް ނުލިބޭނެއެވެ. އެމީހާ މިސާލަކީ (ކާއިރު ފުދިގެން) ނުވާ ކާބޯތަކެތި ކާ މީހާއެވެ. އަދި (ދޭމީހާގެ) އަތް، މަތީ އަތް ހޯދާމީހާގެ އަތަށްވުރެ މާފަސޭހަ ވެއެވެ.

حَكيم ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަ ދަންނަވާލީމެވެ. އާ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. ކަލޭގެފާނު ހަމައެކަނިގެން ފުރިހަމަވި އިލާރު ގަސްދީ ހުވާކުރައްވާނަމެވެ. ކަލޭގެފާނުގެ އަޖުރުން މި ހުރި އެއްޗެއްކަމުގައި ތިމަންނަ ދެނިތި ދެކޮޅުވެރިއެ ގެސްފުޅުގައިވާނެ އެއްވެސް މީހަކަށް އަހަރެން އެއްވެސް އެއްޗެއް ނުބުނާނަމެވެ. (އެކަމަކު ހަމަގައި އަސްޙާބީވަޒީރެއް) ފަދަ أَبُو بكرގެ ފަރާތުން ދުވަސްވަރު حَكيمއަށް (އަޅާ އަސްޙާބީއަށް) އެހީވާ ދުއްވަމުންދިޔައީ ގޮވާލުން އެތަކެއްގަވާމުން ހިންގާ ކަރުއެޅިއެވެ. ދެން (އަހަރެންވީ) ހަމަ ކަނޑާލަމުން عُمر ގެފާނުގެ ދުވަސްވަރު އަސްޙާބީއަށް އެހީތެރި ދުވަހުގެ ގޮވާލުމުގެ އެތަކެއްގަވާމުން ހިންގާ ކަރުއެޅި އެވެ. ފަދަ عُمرގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. އާ މުސްލިމުންގެ جماعةގެ ބަޔަކުންނަށެވެ! ވިޔަފާރިކުރުން މި حَكيم މައްޗަށް ހެޔޮވެރިވާށެވެ. ހަމަ ކަނޑާލުން ވިދާޅުވުން މުޅިދުނިޔެ الله سبحانه وتعالى އަށްޓަކައި މިންވަރު ކަނޑައެޅި ތަކެތި ހަމައެކަނި ހަމަ ކަނޑާލުން އަތް އަޅާލުން އިންސާފު ކަނޑައެޅިއެވެ. ދެންނެވީއެވެ. މި حَكيم، نبيއާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّمއަށްވުރެ އެހެން ގުޅިގެން އެހެން އެއްޗެއް ބޭނުން ނުކުރި ހުރިހާ ކަމެއްގައި ވެސް ފަރާތުގައި ލިބިގެން ދެކޮޅު ހަމަ ދަންނަވާށެވެ.

525- وعن أبي بُردَةَ عن أبي موسى الأشعَريِّ رضي اللّه عنه قال : خَرَجْنَا مَعَ رَسُول اللَّهِ صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم في غَزوَةٍ ، ونحْن سِتَّةُ نَفَرٍ بيْنَنَا بَعِير نَعْتَقِبهُ ، فَنَقِبتْ أَقدامُنا ، وَنَقِبَتْ قَدَمِي ، وَسَقَطَتْ أَظْفاري ، فكُنَّا نَلُفُّ عَلى أَرْجُلِنا الخِرَقَ ، فَسُميت غَزوَةَ ذَاتِ الرِّقاعِ لِما كُنَّا نَعْصِبُ عَلى أَرْجُلِنَا الخِرَقَ ، قالَ أَبو بُردَةَ : فَحَدَّث أَبو مُوسَى بِهَذا الحَدِيثِ ، ثُمَّ كَرِهَ ذلكَ، وقالَ : ما كنْتُ أَصْنَعُ بِأَنْ أَذْكُرهُ ، قالَ : كَأَنَّهُ كَرِهَ أَنْ يَكُونَ شَيْئاً مِنْ عَمَلِهِ أَفْشاهُ . متفقٌ عليه .

މާނައީ الله رحمة ކުރައްވި ابو بُردَةَ މާނައީ الله ތަޢާލާ ރުހިވޮޑިގެންވި ابو موسى الأشعَريِّ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. (ابوموسى الأشعَريِّ) ވިދާޅުވިއެވެ. (އަހުރެމެންނަކީ) ތިމަންމެން رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ ހަމަރާގައި ހަނގުރާމައަކަށް ނިކުތީމުއެވެ. އަދި (އެ لشكرގައި) ތިބީ ތިމަންމެންގެ ހަޔަކުންނެވެ. ސަވާރުވުމަށް އޮތީ އެކަނި ޖަމަލުކޮޅެވެ. އެގޮ މައްޗަށް ތިމަންމެން ސަވާރުވަމުން ގެންދިޔައީ ނަންބަރު ޖަހައިގެންނެވެ. ފަހަރަކުން ހިނގާލުމުން ފައިތިލަ ފަޅައިގެން ދިޔައީއެވެ. އަދި ތިމަންނަގެ ފައިތިލަ ފަޅައިގެން ގޮސް ނިޔަފަތިވެސް ވެއްޓިއްޖެއެވެ. ފައިގައި ސަވަބުން ތިމަންނަގެ ފައިގައި ފޮތިކޮޅު ބަނދެގެން ގެންދިޔައީމެވެ. އެހެންކަމުން އެހަނގުރާމައަށް ނަމަކިޔަން زات الرقاع އެބަހީ ފޮތިކޮޅުތައް ބަނދުން ހަނގުރާމައޭ ކިޔައެވެ. ابو بُردَةَ ވިދާޅުވިއެވެ. ابو موسى މިޙަދީޘް ކިޔައިދެއްވުމަށް

ފަހު މިވާހަކަ ބުނެދެއްވީ އުއްމުސަލަމާ ހިޖާބުގެ ފަހަތުންނެވެ. އެދެމީހުންގެ މަންމައަށް ބާކީކޮށްލާށޭ. އަދި ވިދާޅުވިއެވެ. ބިލާލާ އާ އަބޫމޫސާ އާ ދެމީހުން ބާކީކޮށްލެއްވިއެވެ. ابو بُردَةَ ވިދާޅުވިއެވެ. ابو موسى އަޝްޢަރީ ނަބިއްޔާ ﷺ އާއި ޖިޢިރާނާގައި ހުރިހިނދު މި ހާދިސާ ހިނގައިދިޔައީ މައްކާއާ މަދީނާ ދެމެދު ހުރި ހިސާބެކެވެ.

526- وعن عمرو بن تَغْلِب بفتح التاءِ المثناةِ فوقَ وإسكان الغين المعجمة وكسر الَّلام رضي اللّه عنه ، أَنَّ رَسُولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم أُتِيَ بمالٍ أَوْ سبي فَقسَّمهُ ، فَأَعْطَى رجالاً ، وتَرَكَ رِجالاً ، فَبَلَغَهُ أَنَّ الَّذِينَ تَرَكَ عَتَبُوا ، فَحَمِدَ اللَّه ، ثُمَّ أَثْنَى عَلَيهِ ، ثُمَّ قال : « أَمَا بَعدُ ، فَوَاللَّه إِنِّي لأُعْطِي الرَّجُلَ وَأَدَعُ الرَّجُلَ ، والَّذِي أَدَعُ أَحَبُّ إِليَّ مِنَ الَّذِي أُعْطِي ، وَلكِنِّي إِنَّمَا أُعْطِي أَقوَاماً لِما أَرى في قُلُوبِهِمْ مِن الجَزعِ والهَلَعِ ، وَأَكِلُ أَقْواماً إِلى ما جعَلَ اللَّه في قُلُوبِهِمْ مِنَ الغِنِي والخَيْرِ ، مِنْهُمْ عَمْرُو بنُ تَغلِبَ » قال عمرُو بنُ تَغْلِبَ : فَواللَّهِ ما أُحِبُّ أَن لي بِكلِمةِ رَسُولِ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حُمْرَ النَّعَمِ . رواه البخاري .

« الهَلَعُ » : هُو أَشَدُّ الجَزَعِ ، وقِيل : الضَّجرُ .

މާނައީ: ޢަމްރު ބިން تَغْلِبَ ގެ ރިވާއަތެއް ރިވާކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ އަރިހަށް ބައެއް މުދާ ނުވަތަ އަސީރުންތައް ގެނެސްފިއެވެ. ފަހެ އެކަލޭގެފާނު ބައެއްމީހުންނަށް ދެއްވިއެވެ. އަދި ބައެއް މީހުންނަށް ނުދެއްވައެވެ. ފަހެ އެކަލޭގެފާނަށް ނުދެއްވި މީހުން ދެރަވެ ނުރުހުން ފާޅުކުރިކަން ފޮނުވިއެވެ. ދެން އެކަލޭގެފާނު ﷲ ސުބްޙާނަހޫ ވަތަޢާލާ އަށް حمد ކުރައްވާ ތަނާ ކިޔަވައި، ދެން ثنا ކިޔަވައިގެން حديث ކުރެއްވިއެވެ. މާތްﷲ ގަސަމްކުރައްވަމެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަން ބައެއް މީހުންނަށް ދެމެވެ. (އަދި ބައެއް މީހުންނަށް ނުދެމެވެ) ބައެއްމީހުންނަށް ނުދޭއިރު އަދި އެމީހުންނަށް ދޭ މީހުންނަށްވުރެ ތިމަނަށް ލޯބިވެއެވެ. އަދި ތިމަންނަށް ތިމަން ނުދޭ މީހުން، ތިމަން ދޭ މީހުންނަށްވުރެ ލޯބިވެތެވެ. ތިމަން ބައެއް މީހުންނަށް ދެނީ ތިމަންނަށް ބޯޅަވާ ބައެއްގެ ހިތްތަކުގައި ހުރި ބިރުވެރިކަމާއި ކެތްނުކުރުމުގެ ސަބަބުންނެވެ. އަދި ބައެއް މީހުންނަށް ނުދެނީ މާތްﷲ އެމީހުންގެ ހިތްތަކުގައި ހަދާފައިވާ މުއްސަނދިކަމާއި ހެޔޮކަމާއި ހަވާލުކޮށްލުމަށެވެ. އެމީހުންގެ ތެރެއިން عمرو بن تَغْلِب އަކީ ވެސް މީހެކެވެ. ދެން ޢަމްރު ވިދާޅުވިއެވެ.

ޖީހާގެ. عمرو بن تَغْلِب ވިދާޅުވިއެވެ. ދަރަ ވަﷲ ކަންތިރި ހުމުރުން ބަސްމަވެ. ހަމަވާހަމަ ބުނުން رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ތިމަންނަރަސް އެވިދާޅުވި ބަސްފުޅު ތިމަންނަށް ގާތްގޮތް ހަތްދުވަހުއްޔާއި ލިބުމުން ވުރެން ގާމަތިޔާން ބޭނުންނުވެއެވެ.

527- وعن حَكيمِ بن حِزامٍ رضي اللَّه عنه أَنَّ النَّبِيَّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قالَ : « اليدُ العُليا خَيْرُ مِنَ اليَدِ السُّفْلى ، وابْدَأ بِمنْ تَعُولُ ، وَخَيْرُ الصَّدَقَةِ ما كان عنْ ظَهْرِ غِنِي ، ومَنْ يَسْتعْفِفْ يُعِفُّهُ اللَّه ، ومَنْ يَسْتغْن يُغْنِهِ اللَّه » متفقٌ عليه . وهذا لفظ البخاري ، ولفظ مسلم أَخصر.

ގާތް الله ރުއްސުންގެވި حَكيمِ بن حِزام ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މަތީގައިވާ އަތް (އަތުރި ދަރިފަރާ އަތް) ދަށުގައިވާ އަތަށްވުރެ (އަތުރި ހަދިޔާގެ އަތަށްވުރެން) ހެޔޮވާން ބޭނުންވެއެވެ. އަދި (ހަދުހަރުދިނަމަ) ތިބާގެ އަނބި ދަރިންގެ ޚަރަދު ފެށާށެވެ. އަދި އެންމެ ރަނގަޅު ޞަދަޤާތަކީ ތަކެތިވެސް ނުހަ ދީ ޞަދަޤާތެވެ. އަދި ސުވާލު ނުކުރާ ފަދައިން ޢަފީފުވާން ނިކަމެތި ނުވެ ތިބެނަމަ ގާތް الله ސުވާލުން ތިރާވުން ސުވާލުކުރުމުން ކުރައްވާނެތެވެ. އަދި ފުދި ގަނެވުނު މަސައްކަތް ކުރާ ފަރާތަށް ގާތް الله ފުދުން ލިބިދެން މިންވަރު ކުރައްވާނެތެވެ.

528- وعن سفيانَ صَخْرِ بنِ حَرْبٍ رضي اللَّه عنه قال : قال رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « لا تُلْحِفُوا في المسأَلَةِ ، فوَاللَّه لا يَسْأَلُني أَحَدٌ مِنْكُمْ شَيْئاً، فَتُخرِجَ لَهُ مَسْأَلَتُهُ مِنِّي شَيْئاً وَأَنا لَهُ كارِهٌ ، فَيُبَارَكَ لَهُ فيما أَعْطَيْتُهُ » رواه مسلم .

ގާތް الله ރުއްސުންގެވި ابو عبد الرحمن معاوية بن ابو سفيانَ صَخْرِ بنِ حَرْبٍ ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ބޭނުންކަމެއް އަދި ތިމަންނަށް ސުވާލުކުރުން އަޑުސުވާލުން ސަލާމާންދިނުން އާދަ ނުކުރާށެވެ. ގާތް الله ކަންތިރި ހުމާނުއް ބަސްމަވެ. ތިމަންބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު ތިމަންނަށް ސުވާލު ކުރިމަ ސަލާމާން ދީފުދޭން ކުރާނަމަ ސެއްގެވަރު އެކުއްކަމަ ހިރާސް ތިމަންނަށް ހާމަވާނަ ނުކުރާމީހެއްނަށްވެ. އަދި ކާމިލުން ތިމަންނަށް އެހިމަކަން އަދިނަ އަދިވެސް ދީފާނެ ދެރަކަމާގައި ނުކުޅެވާ ހުއްޓެވެ.

529 وعن أبي عبدِ الرحمنِ عَوف بن مالك الأَشْجَعِيِّ رضي اللَّه عنه قالَ : كُنَّا عِنْدَ رسُولِ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم تِسعَةً أَوْ ثمانيةً أَوْ سَبْعَةً ، فقَال : أَلاَ تُبَايِعُونَ رَسُولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم وكُنَّا حَدِيثي عَهْدٍ بِبيْعَةٍ ، فَقُلْنا : قَدْ بايعْناكَ يا رسُولَ اللَّهِ ، ثم قال : « ألا تبايعون رسول الله ؟ » فبسطنا أيدينا وقلنا قد بايعناك يا رسول الله فعَلامَ نَبَايِعُكَ ؟ قال : « على أَنْ تَعْبُدُوا اللَّه ولا تُشْرِكُوا بِهِ شَيْئاً ، والصَّلَوَاتِ الخَمْس وَتِطيعُوا » وَأَسرَّ كلمَة خَفِيةً : « وَلاَ تَسْأَلُوا النَّاسِ شَيْئاً » فَلَقَدْ رَأَيتُ بَعْضَ أُولِئكَ النَّفَرِ يَسْقُطُ سَوْطُ أَحدِهِمْ فَما يَسْأَلُ أَحَداً يُنَاوِلُهُ إِيَّاهُ رواه مسلم .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވާ ابو عبدِ الرحمنِ عَوف بن مالك الأَشْجَعِيِّ ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވާގޮތުގައި ވިދާޅުވިއެވެ. (އަހުރެމެން) ތިބީމުންނަކީ ނުވަމީހުން ނުވަތަ އަށްމީހުން ނުވަތަ ހަތް މީހުން رسول الله صَلّى الله عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ އަރިހުގައި ތިބީމެވެ. ފަހެ حديثކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން اللهގެ ރަސޫލާއަށް بيعة ނުހިއްޕަވާނެ ހެއްޔެވެ؟ ތިން ވިދާޅުވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންނަކީ އަހަރެން އަނގައިފައިވާ بيعة ކުރުގެން ތިބީމުންނެވެ. ދެން ތިޔަބައިމީހުން ދެންނެވީމުއެވެ. އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. އަޅުގަނޑުމެން ތިޔަބައިމީހުން މިދިޔަ ވަގުތު ބައިޢަތްވެއްޖެ bيعة ކުރެއްވީއެވެ. (ތިޔަބައިމީހުން އެއްފަހަރު ދުރުގޮވުން) އަންނަ ފަހަރު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން اللهގެ ރަސޫލާއަށް ބައިޢަތް ނުހިއްޕަވާނެ ހެއްޔެވެ؟ ދެން ތިޔަބައިމީހުން އަހަރެމެން ހިފައިގެން އަތްތައް ދިގުކުރުމާ ހިތް ދެންނެވީމުއެވެ. އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. އަޅުގަނޑުމެން ތިޔަބައިމީހުން bيعة ހިފެހިގެންނެވެ. ވީމާ ތިޔަބައިމީހުން بيعة އަދި ކުރަންވީ ކޮންކަމަކާ މެދުގައިހެއްޔެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. بيعة ހިފުން ތިޔަބައިމީހުން اللهއަށް އަޅުކަން ކުރުމަށާއި އޭނާއާއި އެއްވެސް އެއްޗެއް شريك ނުކުރުމަށާއި ފަސްވަގުތު ނަމާދުކުރުމަށާއި އަދި ކިޔަމަންވުމަށެވެ. އަދި ވަކިން ސިއްރުން ބަސްފުޅެއް ވިދާޅުވިއެވެ. އަދި މީހުންގެ ކިބައިން އެއްވެސް އެއްޗެއް ނުއެދުމަށެވެ. ފަހެ އެބަޔަކުގެ ތެރެއިން ބަޔަކު ކަށިގަނޑުގައި ކެއްކޮށް ކިޔަވައިދިނުމަށް އަތުން ވެއްޓުނަސް ނުއެދޭ ކަމުގައި ކޮށް ދުށީމެވެ. އެއިން ބަޔަކުގެ އެއްޗެއް އެއްޗަށް އަނބުރާ ވެއްޓުނަސް މީހެއްގެ ކިބައިން އެއްޗަކަށްނުއެދި ވިދާޅުއެވެ.

530- وعن ابن عمر رضي اللَّه عنهما أَنَّ النبيَّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « لاَ تَزَالُ المَسأَلَةُ بِأَحَدِكُمْ حَتى يَلْقى اللَّه تعالى ولَيْسَ في وَجْهِهِ مُزْعةُ لَحْمٍ » متفقٌ عليه .

« المُزْعَةُ » بضم الميمِ وإِسكانِ الزاي وبالعينِ المهملة : القِطْعَة .

މާތް الله އެދެބޭފުޅުންނަށް ރުހުން ލިބިވޮޑިގެންވާ عبد الله بن عمر ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ގަދަރުވަންތަ نبيﷺ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديثކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު ތާއަބަދު ސުވާލުކުރަމުން ގެންދާނަމަ ހަމަ ... ގެ ދުވަހު قيامة ދުވަހުން الله سبحانه وتعالىގެ ޙަޟްރަތަށް ވާޞިލުވާ މޫނުގައި އެއްވެސް މަސްކޮޅެއް ނެތް ހާލުގައެވެ.

531- وعنه أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال وهو على المِنبرِ ، وَذَكَرَ الصَّدقَةَ والتَّعَفُّفَ عَنِ المسأَلَةِ : « اليَد العلْيا خَيْرٌ مِنَ اليَدِ السُّفْلى » وَاليَد العُليا هِيَ المُنْفِقة ، والسُّفْلَى هِيَ السَّائِلَة. متفقٌ عليه .

އަދި އެ صحابي(عبد الله بن عمر)ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ގަދަރުވަންތަ نبيﷺ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އަދި އެހިނދު އެކަލޭގެފާނު މިންބަރުމަތީގައި ... ސަދަގާދިނުމާއި އަދި ސުވާލުކުރުމުން ... (حديث ކުރެއްވި އެވެ.) މަތީގައިވާ އަތް ދަށުގައިވާ އަތަށްވުރެ މާހެޔޮވެގެންވެއެވެ. (ދެންނެވިއެވެ.) އަދި މަތީގައިވާ އަތް ބޭނުވާ ބަޔަކު ... މިއެވެ. އަދި ދަށުގައިވާ އަތް ބޭނުވާ ބަޔަކު ... އަތް ސުވާލު ކުރުމެވެ.

532- وعن أبي هُريرة رضي اللَّه عنه قال : قال رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « مَنْ سَأَلَ النَّاس تَكَثُّراً فَإِنَّمَا يَسْأَلُ جَمْراً ، فَلْيسْتَقِلَّ أَوْ لِيَسْتَكْثِرْ » رواه مسلم .

މާތް الله ރުހުން ލިބިވޮޑިގެންވާ ابو هُريرة ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول اللهُ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މިފަދައިން ... ސުވާލުކުރާ ... އެއީ ... ސުވާލުކުރާ ... އަނގޮޑިއެވެ. ... ދެން ... ކުޑަކުރާށެވެ. ނުވަތަ ... ގިނަކުރާށެވެ.

533- وعن سمُرَةَ بنِ جُنْدب رضي اللَّه عنه قال : قال رسُولُ اللَّه صلى اللَّه عليه وآله وسَلَّم : « إِنَّ المَسأَلَةَ كَدٌّ يكُدُّ بها الرَّجُلُ وجْهَهُ ، إِلاَّ أَنْ يَسأَلَ الرَّجُلُ سُلْطاناً أَوْ في أَمْر لابُدَّ مِنْهُ » رواهُ الترمذي وقال : حديث حسن صحيح « الكَدُّ » : الخَدشُ وَنحوُهُ .

ދާތްﷲ ތުއްސުނުލާއިވި سمرة بن جندب ގެ ރިވާއިތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صلى الله عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަނަވަރުން ސަލާންޖަހަމުލި ދިޔާ އަނބުރާ މުނުގައި ހުނުނު ވަސްތުއް ނުލާ ކުއްނުލުވަ ވިއްސުދުކުރުވާ. ނަމަވެސް ދިޔަ ފަރިތާ ގޮތުގައި އެހީއަކު އެދުއްދުން ނުވަތަ އުއްވެސް ގޮއްނުތިގެން އެހީއަކު އެދު އެދުން ތަރުގައި ހިމުނުގެން ނުވެއެވެ.

534- وعن ابن مسعودٍ رضيَ اللَّه عنه قال : قال رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « مَنْ أَصابَتْهُ فَاقَةٌ فَأَنْزَلَهَا بِالنَّاسِ لَمْ تُسَدَّ فاقَتُهُ ، وَمَنْ أَنْزَلها باللَّه ، فَيُوشِكُ اللَّه لَهُ بِرِزقٍ عاجلٍ أَوْ آجِلِ » رواهُ أبو داود ، والترمذي وقال : حديث حسن .

« يُوشكُ » بكسر الشين : أي يُسرِعُ .

ދާތް الله ތުއްސުނުލާއިވި عبد اللَّه بن مسعود ގެ ރިވާއިތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صلّى الله عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ދިޔަކަށް ތުދުމުޖެ ކަމެއް ދިމާވެއްޖެނަމަ ފަހަ އެދިޔާ އެއީން ސަލާމަތް ވުމަށް ދިސްތުކާނގެ ކައިރިން އެދިގެންނުފަހަ އެދިޔަކަށް އެކަމުން ސަލާމަތްކަން ނުލިބޭނެ ހުއްޓެވެ. އަދި އެމީހަ ދިޔަކީ الله ގެ حضرةން އެކަމުން ސަލާމަތްކަން އެދިގެންނުފަހަ އެއިލާ ހިކަމުބައި އައްގަޔާ ގޮތަށް ކަތިން އެދިޔަކަން އަވަސް މަގުކަން ނުވަތަ ދަސްކަނުވިތަސް ތިޖޫގުދުއާ ހުއްޓެވެ.

535- وعَنْ ثَوْبانَ رضيَ اللَّه عنه قال : قال رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « مَنْ تَكَفَّلَ لي أَن لا يسْأَلَ النَّاسَ شَيْئاً ، وَأَتَكَفَّلُ له بالجَنَّة ؟ » فقلتُ : أَنا ، فَكَانَ لاَ يسْأَلُ أَحَداً شَيْئاً ، رواه أبو داود بإِسنادٍ صحيح .

ދާތް الله ތުއްސުނުލާއިވި ثوْبان ގެ ރިވާއިތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ދިސްތުކާނގެ ކައިރިން ސަލާމަތްކަން އެއްގެ ނުހެދުން ކަމުގެ ތަޢުހުދުކަން ވިމަނަކާގެ ދޭންގެ އަތުވައި އަދި އެދިޔަކަށް ސުވަރުގެއަށް ދޭތެރި ކަމަށް ވިމަނަފަސްސާ ކަނަވަރު ކަނޑާއިވުމަށް އަދުނު ވިޔަފާރިވުމުގެ ތަޢުހުން ކާކުކުއްގޮތެވެ؟ ثوْبان ވިދާޅުވިއެވެ. ވިމަން ދަންނަވާ މަވެ. އެއީ ވިމަނަކަށެވެ. ފަހަ އެ صحابي އެއްވެސް ތިބާއެއް ގެ ގޮތުން އެއްވެސް އެއްޗެއްކަން އެދިވަޑައި ނުގަންނަވައެވެ.

536- وعن أبي بِشْرٍ قَبِيصَةَ بن الْمُخَارِقِ رضي اللَّه عنه قال : تَحمَّلْت حَمَالَةً فَأَتَيْتُ رَسُولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم أَسْأَلُهُ فيها ، فقال : « أَقِمْ حَتَّى تَأْتِينَا الصَّدَقَةُ فَنأْمُرَ لكَ بها » ثُمَّ قال : «يَا قَبِيصَةُ إِنَّ المَسأَلَةَ لا تَحِلُّ إلاَّ لأَحَدِ ثَلاثَةٍ : رَجُلٌ تَحَمَّلَ حمالَةً ، فَحلَّتْ لَهُ المَسْأَلَةُ حَتَّى يُصيبَها ، ثُمَّ يُمْسِكُ . ورجُلٌ أَصابَتْهُ جائِحَةٌ اجْتَاحَتْ مالَهُ ، فَحلَّتْ لهُ المَسأَلَةُ حَتَّى يُصِيبَ قِواماً مِنْ عيْشٍ ، أَوْ قال : سِداداً مِنْ عَيْشٍ ، ورَجُلٌ أَصابَتْهُ فاقَة ، حَتى يقُولَ ثَلاثَةٌ مِنْ ذَوِي الحِجَى مِنْ قَوْمِهِ : لَقَدْ أَصَابَتْ فُلاناً فَاقَةٌ ، فحلَّتْ لَهُ المسْأَلةُ حتَّى يُصِيبَ قِواماً مِنْ عَيْشٍ ، أَوْ قالَ: سِداداً مِنْ عَيْشٍ . فَمَا سِواهُنَّ مِنَ المَسأَلَةِ يا قَبِيصَةُ سُحْتٌ ، يأَكُلُها صاحِبُها سُحْتاً » رواهُ مسلم .

« الحمالَةُ » بفتح الحاءِ : أَنْ يَقَعَ قِتَالٌ وَنحْوُهُ بَين فَرِيقَينِ ، فَيُصلحُ إِنْسَانٌ بيْنهمْ عَلى مالٍ يَتَحَمَّلُهُ ويلْتزِمُهُ عَلى نفسه . و « الجائِحَةُ » : الآفَةُ تُصِيبُ مالَ الإِنْسانِ . و « القَوامُ» بكسر القاف وفتحها : هوَ ما يقومُ بِهِ أَمْرُ الإِنْسانِ مِنْ مَالٍ ونحوِهِ و « السِّدادُ » بكسر السين : مَا يَسدُّ حاجةَ الْمُعْوِزِ ويَكْفِيهِ ، و « الفَاقَةُ » : الفَقْرُ . و « الحِجَى » : العقلُ.

ގާތުالله ރުއްސުވުން ލިބިވޮޑިގެންވާ ابو بِشْرٍ قَبِيصَةَ بن الْمُخَارِقِ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަ
އެއްފަހަރަކު ދަރަނިވެރިވުމެއް އުފުލީން ދެފަރާތް އަމަށް ދެމެދު ސުލްހަ ކުރުމަށްޓަކައި. ތިމަންނާ ދިޔައީ
ޤަބޫލުކުރި ބަދަލު ދިނުމަށް އެހީވުމަށް ބޭނުންވެ އެއްޗެއް ދިޔައީމެވެ. އަޅުގަނޑު ތިމަންނަ رسول الله صَلّى الله
عَلَيْهِ وسَلَّم އަރިހަށް އަހާލުމަށް އެދިގަތުމަށް އަރުވާން ދިޔައީމެވެ. އެހިނދު ތިމަންނަށް ގޮވާލައި ވިދާޅުވިއެވެ.
صدقة ގެ މުދަލުން އަށްނަގާނދެން މަޑުކުރުމަށްވަރަކަށް. އެއިރުން އެއިން ތިބާއަށް ދިނުމަށް އަމުރު ކުރާ
ހުރީމެވެ. ދެން އެއަށްފަހު حديثކުރައްވައިވެއެވެ. އޭ قَبِيصَة އެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ސުވާލުކުރުން ޙާއްޞަ
އަށްކަހަލަ މީހުން ތިއްބެވެ. އެމީހުން ހަމައެކަނި ސުވާލުކުރުން ހުއްދަވެއެވެ. އެއީ ދުރުމީހުންގެ މެދުގައި ސުލްހަ
ކުރުމަށްޓަކައި (ދަރަނިވެރިވާ އަދާކުރަން ދިނުމަށް) ބޭނުމާ އެހީއަށް ދިޔައެވެ. އެހެނީ މީހާ އެ އަދާކޮށް ދެން
ސުވާލުކުރުން ހުއްޓާލެވެ. ދެވަނަ މީހަކީ ކާރިސާ އައުމުގެ ސަބަބުން އޭނާގެ މުދާ ހަލާކުވެގެން ހިނގައިދާ
މީހާއެވެ. އެހެނީ މީހާއަށް ތިބޭ معيشة ހިފެހެއްޓުމަށް ބޭނުންވާ މިންވަރު ލިބިގަތުމަށްޓަކައި
ސުވާލުކުރުން ހުއްދަވެއެވެ. ނުވަތަ حديثކުރެއްވި ކަމަށްވެއެވެ. އެމީހާގެ ބޭނުންތައް ފުއްދައިދޭ މިންވަރަށެވެ
ސަލާމަތުން ހުއްދަވެގެންވެއެވެ. އަދި ތިންވަނަ މީހަކީ ބޭނުމާ ހިފެހެއްޓުމަށް ޤާބިލުވާ މީހާއެވެ.
އެމީހާގެ ޤައުމުގެ ބުއްދި ހުރިފަރާތް ތިން މީހަކު އެމީހާއަށް ބޭނުންތަކެއް ދިމާވެއްޖެކަމަށް ޤާބިލުވާ

މީހަކަށް ހެކިބަސް އަދާކުރުމަށް އަރުވަ މީހާއަށް އަދިހާ ބަސްމުދައްސާ މުއްބިވުރަތް ދިބިގެބުމުން
ސުވާލު ކުރުން ހައްދު ވަޅުވުރެވެ. އޭ قَبِيصَة އެވެ. މިގެ އިތުރުން ސުވާލު ކުރުމަކީ ހަރާމް ކަމެކެވެ.
އެކަން ކުރާ މީހާ އެކަސި ހަރާމް ތަކެއްޗެވެ.

537- وعن أبي هريرة رضيَ اللَّه عنه أَنَّ رسُولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « لَيْسِ المِسْكِينُ الَّذِي يطُوفُ عَلى النَّاسِ تَرُدُّهُ اللُّقْمَةُ واللُّقْمَتانِ ، وَالتَّمْرَةُ والتَّمْرتَانِ ، وَلَكِنَّ المِسْكِينَ الَّذِي لا يجِــدُ غِنًى يُغنيهِ ، وَلاَ يُفْطَنُ لَهُ ، فَيُتَصدَّقَ عَلَيْهِ ، وَلاَ يَقُومُ فَيسْأَلَ النَّاسَ » متفقٌ عليه .

މާތްالله ރަޟިޔަލްލާހު ابو هُريرة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ނަބިއްޔާ ކަލޭގެފާނު رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެއް ލުއި، ދެ ލުއި، އެއް ކަދުރު، ދެ ކަދުރު، ސުވާލު ކުރުމަށް، ދުރުސްވާ ގޮތުގައި
ކާބުލާގައި، އެގޭ ދޮރުތަކުން މިސްކީނެއް ކަމުގައި އެހުރިހާ އެއްޗަކުން ދެވޭކަމަށް ދުރުވާނެ އެހެން
ކަންތައްތަކާ މީހަކީ حقيقي މިސްކީނެއް ނޫނެވެ. (حقيقي) މިސްކީނަކީ އަސާސީ ބޭނުންތައް ފުއްދޭވަރު
ވަރަށް އެއްޗެއް ނުލިބޭފަދަ ހެނދުނު މީހާއެވެ. އަދި އޭނާ ބޭރުފުޅި އެނގުމަކީ ސަދަޤާތް ދޭނޭބާރު ފަދަ
މީހަކަށް ހިތުވެދޭ އެނގުމަކުން ސަދަޤާތް ވެސް ނުދެވެއެވެ. އަދި އޭނާ މިސްކީނަކީ ކަމަކާއި
ސުވާލު ކުރުމަކަށް ނުދެއެވެ.

58- باب جواز الأخذ من غير مسألة ولا تطلع إليه

ސުވާލު ކުރުމަކާއި ނުލައި އަދި ދަރިވަރެއް ގެދުރުކާއި ނުލައި ހުށަ އެއްޗެއް ލިބިއްޖެނަމަ އެއްޗެއް ހިފުން ހުއްދަވެގެންވާކަން ބަޔާން ކުރާ ބާބު

538- عَنْ سالِمِ بنِ عبدِ اللَّهِ بنِ عُمَرَ ، عَنْ أَبيهِ عبدِ اللَّه بنِ عُمَرَ ، عَنْ عُمَرَ رضي اللَّه عنهم قــال : كــان رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يُعْطِيني العطَاءَ ، فَأَقُولُ : أَعطِهِ مَن هو أَفقرُ إِلَيهِ مِنِّي، فقــال : « خُــذهُ ، إِذَا جاءَكَ مِن هذا المَالِ شَيءٌ ، وَأَنْتَ غَيْرُ مُشْرِفٍ ولا سَائِلٍ ، فَخُذْهُ فتَموَّلْهُ فَإِن شِئتَ كُلْهُ ، وإن شِئْتَ تَصــدَقْ بِهِ ، وَمَا لا، فَلا تُتبِعْهُ نَفْسَكَ » قال سالمٌ : فَكَانَ عَبدُ اللَّه لا يسأَلُ أَحداً شَيْئاً ، وَلا يَرُدُّ شَيئاً أُعْطِيه . متفــقٌ عليه .

« مشرفٌ » بالشين المعجمة : أَيْ : متَطَلِّعٌ إِلَيْه .

މާތްالله ރުއްސެވުން ލެއްވުމެވި سالم بن عبدِ اللَّهِ بنِ عُمَر އަސްحابیގެ ބައްޕާފުޅު عبدِ اللَّه بنِ عُمَرގެފާނު އަކަލޭގެފާނުންގެ ބައްޕާފުޅު عُمَر ގެފާނުންގެ ގެ ކިބައިން ހަދިޔާތަކެއް ފޮނުއްވައެވެ. **عُمَرُ**ގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ތިމަންނައަށް (އައްޙަރަމަތަ) އަރިހުގެ ދެއްވާށެވެ. އަރިހުން ތިމަންނަ ދަންނަވާހުށީމެވެ. ތިމަންނަ އަރިހުގެ ކަލޭގެފާނު ވިދާޅު އަރިހުގެ ތިމަންނައަށްވުރެ ބޭނުންތެރިކަން ބޮޑު ފަރާތަކަށް ދެއްވާށެވެ. ދެން حديث ކުރެއްވިއެވެ. މިމާލު ސާލިހުންނަވަނު ހުންނަވާ ހުއްދަ ނަގަނު އަދި އަކަމުގެއަތުން ދަރިވެއް ގެއްލުމުގައި ނުލާ ހުއްދަނަގާފަ މިބައިން އަހުރެ މުދުރާ މިތާނަގައި ކެއޭ ވަޑައިގެ ހިދުނަވެ. އަދި އަހަރެމެން މިމާލު މިތުގޮތް ވަހުދާނެވެ. ދުނު އަހަރުގުރު މިމާ ބޫނުނުމަ އަރިން ހާދެވެ. އަދި މިމާ ބޫނުނުމަ އަރިން ސަދަޤާތް ދުގެވެ. އަދި މިމާ މިނުން އަހަނޫތާނަ ދުހު ހުދުކަ ފުރަބަޓި މިބާބު ނުފުށް ދޭހަ ނުހެއްވިއެވެ. ސާލިމުގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. މިމަންޒިލެ ބައްޕާފުޅު عبد اللَّه ގެފާނު އައްވަސް ދިޔަށް ކިބައިން އަރިއަކަށް ނުދެއެވެ. އަދި ދިޔަކާ އަޅުގަނޑު ދިވުއައް އަކަމުން މަހަވެސް ނުވައެވެ.

59- باب الحثَّ على الأكل من عمل يده
والتعفف به من السؤال والتعرُّض للإعطاء

މިބާބު އަމިއްލަ މަސައްކަތުން ހޯދި ތަކެތި ކައިބޯ އުޅުމާއި ސުވާލު ކުރުމުން ދުރުހެލިވުމާއި ފަހުން އުޅުމާއި މީސްތަކުންގެ ކިބައިން ނަގާނުލުމުގެ ބާބު

قَالَ الله تَعَالَى : ﴿ فَإِذَا قُضِيَتِ الصَّلاةُ فَانْتَشِرُوا في الأَرْضِ وَابْتَغُوا مِنْ فَضْلِ الله ﴾ [الجمعة : 10] .

ދެން، ނަމާދުކުރައްވައިފިނަމަ، ދެން، ތިޔަބައިމީހުން، ބިމުގައި ފެތުރިގެންނެވާށެވެ! (އެބަހީ: ހަރަކާތްތެރި ވައިދުނަށް ނުކުންނާށެވެ!) އަދި ތިޔަބައިމީހުން، اللهގެ فضلވެރިކަމުން (ރިޒުޤު) އެދޭށެވެ! އަދި ތިޔަބައިމީހުން ގިނަގިނައިން الله ހަނދުމަކުރާށެވެ! އެއީ، ތިޔަބައިމީހުން ދީނުގައި ނަސީބު ކުރިހެޔޮވުމަށްޓަކައެވެ.

539- وعنْ أبي عبدِ اللَّه الزُّبَيْرِ بنِ العوَّامِ رضي اللَّه عنه قالَ : قالَ رسولُ اللَّه صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « لأَنْ يَأْخُذَ أَحَدُكُم أَحبُلَهُ ثُمَّ يَأْتِيَ الجَبَلَ ، فَيَأْتِيَ بحُزْمَةٍ مِن حَطَبٍ عَلى ظَهرِهِ فَيَبيعَهَا ، فَيَكُفَّ اللَّه بِها وَجْهَهُ ، خَيْرٌ لَهُ مِنْ أَن يَسأَلَ النَّاسَ ، أَعطَوْهُ أَوْ مَنَعُوهُ » رواه البخاري .

މާތްالله ރުއްސެވުން ލެއްވި ابو عبدِ اللّه الزُّبَيْر بن العوَّام ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول اللّهُ صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު އަމިއްލަގެ ހުރި ވާރުކަކާއި ހިފައިގެން ފަރަށް ފުރަބަދުމަތީގައި ދަރުބޮޑިއެއް ބާރުގަދަކޮށް ކަނޑުމަށްފަހު އުފުއްލައިގެން ގެންގޮސް އެވިއްކުމުން މާތް الله سبحانه وتعالى އެމީހާ ނިކަމެތިކަމުން ސަލާމަތް ކުރައްވައި (އެކަމުގެ ސަބަބުން) އެމީހާގެ ބޭނުންތަކާ މުއްދިވެގެންދާ ދިޔުން އާން މިސްކީނުންގެ ކައިރިޔަށް ސުވާލުން ބޭރުން އެއްފަހަރު ލިބިފައި އަސްއަލާ ނުލިބިގެން ނިކަމެތިވެވުނުމަށް ވުރެ ހެޔޮވާނެ ވެގެންވެއެވެ.

540- وعن أبي هُريرة رضي اللَّه عنه قال : قال رسولُ اللَّه صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « لأَنْ يحتَطِبَ أَحَدُكُم حُزمَةً على ظَهرِه ، خَيْرٌ من أَنْ يَسأَل أَحَداً ، فَيُعْطِيَه أَو يمنَعَهُ » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުއްސެވުން ލެއްވި ابو هُريرة ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول اللّهُ صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު ކަށިކޮޅު ކަހާލައިގެން ފުރަބަދުމަތީގައި ބަރުދަން ކަނޑުމަށްފަހު އުފުއްލައިގެން ގެންގޮސް އެވިއްކައިގެން ކައިބޮއި އަމިއްލަ މިސްކީނުން ކައިރިޔަށް ސުވާލުން ބޭރުން އެއްފަހަރު ލިބިފައި އަސްއަލާ ނުލިބިގެން ނިކަމެތިވެވުނުމަށް ވުރެ ހެޔޮވެގެން ވެއެވެ.

541- وعنه عنِ النَّبيِّ صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « كان دَاوُدُ عليهِ السَّلامُ لا يَأْكُل إلاَّ مِن عَملِ يَدِهِ » رواه البخاري .

އަދި އެ صحابي (އަބޫ މާތް الله ރުއްސެވުން ލެއްވި ابو هريرة) نبي އާ صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ ރިވާއިން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. دَاوُدُ عليهِ السَّلامُ އަމިއްލަ އަތުން ކުރާ މަސައްކަތުން ނޫނީ ކާއެއް ނުކާށެވެ.

542- وعنه أَن رسول اللَّه صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « كَانَ زَكَرِيَّا عليه السَّلامُ نجَّاراً » رواه مسلم .

އަދި އެ صحابي (އެބަހީ މާތް الله ރުއްސުވުންތެރިވި ابو هُريرة) ގެ ރިވާޔަތެއް ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރައްވާފައެވެ. زَكَرِيَّا عليه السَّلامُ އަކީ ވަޑާމުގެ މަސައްކަތް ކުރައްވާމުން ގެންދެވި ބޭކަލެކެވެ.

543- وعن المِقدَامِ بن مَعْدِ يكَربَ رضي اللَّه عنه ، عن النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « مَا أَكَــلَ أَحَــدٌ طَعَاماً خَيْراً مِن أَنَ يَأْكُلَ مِن عملِ يَدِهِ ، وَإِنَّ نَبِيَّ اللَّه دَاوُدَ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم كان يَأْكلُ مِن عَمَلِ يَــدِهِ » رواه البخاري .

މާތް الله ރުއްސުވުންތެރިވި مِقدَامِ بن مَعْدِ يكَربَ ، نبيُّ އާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ ރިވާޔަތް ރިވާކުރައްވާފައެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރައްވާފައެވެ. ތިމާގެ އަތުގެއިގެ މަސައްކަތުން ހޯދާ ތަކެއްޗަށް ވުރެ މާތް ކާނާ ބޮޑުވެގެންވާ ކާނާ އެއްވެސް މީހަކު ކައިފައެއް ނުވާނެއެވެ. އަދި (ދަންނާށެވެ.) ހަމަކަށަވަރުން الله ގެ نَبيّ އާ دَاوُد صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ކާވޮޑިގެންވީ އެކަލޭގެފާނުގެ އަތުގެ މަސައްކަތް ކުރައްވައިގެން ނެވެ.

60- باب الكرم والجود والإنفاق في وجوه الخير

ثقة بالله تعالى

އޯގާތެރިކަމާއި، ދީލަތިކަމާއި، الله އަށް ވަކީލުކުރުމާއެކު ހެޔޮކަމުގެ މަގުމަތީގައި ހަރަދުކުރުމުގެ ބަޔާން ވެގެންވާ ބާބު

قَالَ الله تَعَالَى : ﴿ وَمَا أَنْفَقْتُمْ مِنْ شَيْءٍ فَهُوَ يُخْلِفُهُ ﴾ [سبأ : 39] ،

އަދި ތިޔަބައިމީހުން (އެކަލާނގެ މަގުމަތީ) ހަރަދުކުރި ކޮންމެ އެއްޗަކަށް، އެކަލާނގެ އޭގެ ބަދަލު ދެއްވައެވެ.

وقال الله تَعَالَى : ﴿ وَمَا تُنْفِقُوا مِنْ خَيْرٍ فَلأَنْفُسِكُمْ وَمَا تُنْفِقُونَ إِلاَّ ابْتِغَاءَ وَجْهِ اللهِ وَمَا تُنْفِقُوا مِنْ خَيْرٍ يُــوَفَّ إِلَيْكُمْ وَأَنْتُمْ لاَ تُظْلَمُونَ ﴾ [البقرة : 272] ،

އަދި، ތިޔަބައިމީހުން މުދަލުގެތެރެއިން ހޭދަކުރާ އެއްޗެއް(ގެ ثواب) ލިބޭ ހުރި، ހަމަ ތިޔަބައިމީހުންގެ އަމިއްލަ نفسތަކަށެވެ. އަދި، اللهގެ وجه ފެނުމަށް އެދިގެން މެނުވީ، ތިޔަބައިމީހުން ހޭދައެއް ނުކުރާނެއެވެ. އަދި، މުދަލުން ތިޔަބައިމީހުން ހޭދަކުރާ އެއްޗެއް(ގެ ثوابއެއް ދަށުނުކޮށް) ފުރިހަމައަށް ތިޔަބައި މީހުންނަށް ލިބިދޭނެއެވެ. އަދި ތިޔަބައި މީހުންނަކަށް ބައިންސާފުވެއް ނުކުރެވޭނެއެވެ.

وقال الله تَعَالَى : ﴿ وَمَا تُنْفِقُوا مِنْ خَيْرٍ فإنَّ اللهَ بِهِ عَلِيمٌ ﴾ [البقرة : 273] .

ތިޔަބައިމީހުން މުދަލުން ހޭދަކުރާ ކޮންމެ އެއްޗެއްގެ ތެރެއިން (ދަންނާށެވެ!) ފަހެ، ހަމަކަށަވަރުން، الله ، އެކަންތައް މޮޅަށް ދަންނަވޭގޮތެއް ދަންނަވައެވެ.

544- وعَنِ ابنِ مسعودٍ رضي اللَّه عنه ، عن النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « لا حَسَدَ إلاَّ في اثنتينِ: رَجُلٌ آتاهُ اللَّه مَالاً ، فَسَلَّطَه عَلَى هَلَكَتِهِ في الحَقِّ ، وَرَجُلٌ آتاه اللَّه حِكْمَةً ، فَهُوَ يَقْضِي بِهَا وَيُعَلِّمُها » متفقٌ عليه .

معناه : يَنبَغِي أَن لا يُغبَطَ أَحَدٌ إلاَّ على إحدَى هَاتَينِ الخَصْلَتَيْنِ .

މާތް الله ރުހިވޭ ސަޙާބީއެއް عبد الله بن مسعود ، ނަބިއްޔާ صَلّى اللهُ عَلَيْه وسَلَّم ގެ އަރިހުން ރިވާކުރައްވައެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديثކުރެއްވިއެވެ. ދެކަމެއްގައި މެނުވީ حَسَدَ ވެރިވުން ހުއްދަވެގެން ނުވެއެވެ. އެއީ މީހަކަށް الله سبحانه وتعالى މުދާ ދެއްވުމުން އޭގެ އެމުދާތަކެތި حق މަގުގައި ހަރު ކުރާތަކެތި ދެކަމުގައި ހިތާވާން އެފަދަ މީހަކަށްވުމާ ވާދަކުރުމާ ވާދަކުރުމެވެ. އަދި (އަނެއް ކަމަކީ) މީހަކަށް الله سبحانه وتعالى علم ދެއްވުމުން އޭގެ މީހުންނަށް އެ علم އުގަންނައި ދީގެން ދެކަމުގައި ހިތާވާން އެފަދަ علم ވެރިއަކަށް ވުމާ ވާދަކުރުމެވެ.

545- وعنه قالَ : قال رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « أَيُّكُمْ مَالُ وَارِثِهِ أَحَبُّ إليه مِن مَالِهِ ؟ » قـــالُوا : يا رَسولَ اللَّه . ما مِنَّا أَحَدٌ إِلاَّ مَالُهُ أَحَبُّ إِليه . قال : « فَإِنَ مَالَه ما قَدَّمَ وَمَالَ وَارِثِهِ ما أَخَّرَ » رواه البخاري .

އަދި އެ صحابي (عبد الله بن مسعود) ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރައްވައިފައެވެ. ތިމާގެ މުދަލަށްވުރެ ތިމާގެ ވާރިސް ވާރިޘުގެ މުދަލަށް ލޯބިވެވޭ ބައެއްވޭތޯ ތިޔަބައި

މީހުންގެތެރެއިން ކާކުހެއްތޯ؟ އަޞްޙާބުން ދެންނެވި އެވެ. އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. ތިމަންމެންގެ ތެރެއިން ކޮންމެ މީހަކުވެސް އެންމެ ބޮޑަށް ލޯބިވާނީ އޭނާގެ މުދާ ދެކެއެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. ފަހެ ހަމަ ކަށަވަރުން އޭނާގެ މުދަލަކީ ހޭދަކޮށްލައި ހުރި މުދަލެވެ. އަދި އޭނާ ބަހައްޓާފައިވާ މުދަލަކީ (ދޫކޮށްލާފައިދާ މުދަލަކީ) އޭނާގެ ވާރުތަވެރިންގެ މުދަލެވެ.

546- وعَن عَدِيٍّ بنِ حاتم رضي اللَّه عنه أَن رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « اتَّقُوا النَّارَ وَلَوْ بِشِقِّ تَمَرةٍ » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވާށި عَدِيٌّ بنِ حاتم ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسول اللهُ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ނަރަކައިން ސަލާމަތްވުމަށް މަސައްކަތް ކުރާށެވެ. އަދި (ހުރެ ކަށިގަނޑު ކުރުމުގެ ގޮތުން) އެންމެ ކުޑަ ފަޅިއަކުން صدقة ދިނުން ކަމުގައި ވިޔަސް ވެސް އެވެ.

547- وعن جابرٍ رضي اللَّه عنه قال : ما سُئِل رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم شَيئاً قَطُّ فقالَ : لا . متفقٌ عليه .

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވާށި جابر ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول اللهُ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ އަރިހުން އެއްޗެއް ހޯދުމުން އަދި ހޯދައެދުމުގައި ދުވަހަކުވެސް ނޫނެކޭ ވިދާޅުވެފައި ނުވެއެވެ.

548- وعن أبي هُريرة رضي اللَّه عنه قال : قال رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « مَا مِنْ يَوْمٍ يُصبِحُ العِبادُ فِيهِ إِلاَّ مَلَكَانِ يَنْزِلانِ ، فَيَقُولُ أَحَدَهُمَا : اللَّهُمَّ أَعطِ مُنْفِقاً خَلَفاً، وَيَقُولُ الآخَرُ : اللَّهُمَّ أَعطِ مُمسكاً تَلَفاً » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވާށި ابو هُريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول اللهُ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ދުވަހާއިކަމު ބަނދަހުން ދުނިޔޭގެ ބަސް ފެއިބުން ވަޢެއިންގެނަނާ އެންމެ ދުވަހަކު ގެއިވެސް އެޅޭކަންނަތ ހުނދުނު ނުވެއެވެ. އަދި މަލާއިކަތް ބޭފުޅުންގެ ތެރެއިން އެއްބޭކަލު دعاء ކުރައްވައެވެ. އޭ الله! ހަރަދުކުރާ މީހާއަށް އިތުރު ކުރައްވާނދޭވެ. އަނެއް ބޭކަލު دعاء ކުރައްވައެވެ. އޭ الله! ހަރަދުނުކުރާ ހިފެހެއްޓިމީހާއަށް ގެއްލުން ކުރައްވާނދޭވެ.

549- وعنه أَن رسولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « قال اللَّه تعالى : أنفِق يا ابْنَ آدمَ يُنْفَقْ عَلَيْكَ » متفقٌ عليه .

އަދި އެ صحابي(އެބަހީ މާތްالله ރުއްސުވުން ލެއްވި ابو هريرة) ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މާތް الله سبحانه وتعالى وحيކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަ (ހުއްދަ ކަންތަކުގައި) ހަރަދުކުރާށެވެ. އަހަރެން ތިބާގެ މައްޗަށް ހަރަދުކުރާނަމެވެ.

550- وعنْ عبد اللَّهِ بن عَمْرو بن العَاصِ رضي اللَّه عنهُما أَنَّ رَجُلاً سَأَلَ رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : أَيُّ الإِسلامِ خَيْرٌ ؟ قال : « تُطْعِمْ الطَّعَامَ ، وَتَقْرأُ السَّلامَ عَلى مَنْ عَرَفْتَ وَمَنْ لم تَعْرِفْ » متفقٌ عليه .

މާތް الله އެކަލޭގެފާނުންނާ ރުއްސުވުން ލެއްވި عبد اللَّهِ بن عَمْرو بن العَاص ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ބޭކަލަކު رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ އަރިހުން ސުވާލު ކުރެއްވިއެވެ. އިސްލާމު ދީނުގައިވާ އެންމެ މާތްވެގެންވާ އަމަލަކީ ކޮބައި ހެއްޔެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަ މީސްތަކުންނަށް ކާންދޭށެވެ. އަދި ތިޔަ ދަންނަ މީހުންނާއި އަދި ތިޔަ ނުދަންނަ މީހުންނަށް ސަލާމް ކުރާށެވެ.

551- وعنه قال : قالَ رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « أَرْبَعونَ خَصلَةً أَعلاهَا مَنِيحَةُ العَنْز ما مِن عَاملٍ يعْملُ بخَصلَةٍ منها رَجَاءَ ثَوَابِهَا وَتَصْدِيقَ مَوْعُودِهَا إِلاَّ أَدْخَلَهُ اللَّه تعالى بِهَا الجَنَّةَ » رواه البخاري . وقد سبقَ بيان هذا الحديث في باب بَيَان كَثرَةِ طُرق الخَيْرِ .

އަދި އެ صحابي (އެބަހީ މާތް الله ރުއްސުވުން ލެއްވި عبد اللَّهِ بن عَمْرو بن العَاصِ) ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެފަދަ ސާޅީސް خصيلة ވެއެވެ. އޭގެ ތެރެއިން އެންމެ މަތިވެރިވެގެންވާ ކަމަކީ މީހަކު އެހެން މީހަކަށް اخاއަށް ކިރުގެ ބޭނުން ކުރުމަށްޓަކައި ކިރުއަޅާފައިވާ ބަކަރިއެއް ދިނުމެވެ. އެ ކަމަށް އޭގެ ފައިދާ އޮއްވާ ދިނުމެވެ. އެއްވެސް މީހަކު މިއިން عمل އެއް ثواب ލިބުމަށް ހިތުމުގައިވަނީ ލިބެން އުއްމީދުކޮށްގެން ހަދައި، އަދި އެކަމުގެ މަތީގައި ދެއްވާފައިވާ وعد ކުރައްވާފައިވާ ދަރުމަ ލިބުމަށް ތަސްދީޤްކޮށް قبولކުރެއްވިއްޔާ ކަލޭގެފާނު މާތް الله سبحانه وتعالى އެމީހަކު ސުވަރުގެއަށް ވައްދަވާނެ ކަމުގައި ވެއެވެ.

552- عن أبي أُمَامَةَ صُدَيِّ بنِ عَجْلانَ رضي اللَّهُ عنه قال : قال رسُولُ اللَّه صَلّى الله عَلَيْهِ وسَلَّم : «يا ابْنَ آدَمَ إِنَّكَ إن تَبْذُلَ الفَضْلَ خيرٌ لَكَ ، وإِن تُمْسِكَهُ شَرٌّ لَكَ ، وَلا تُلامُ عَلى كَفَافٍ، وَابْدأْ بِمَنْ تَعُولُ ، واليَدُ العُلْيَا خَيْرٌ مِنَ اليَدِ السُّفْلَى » رواه مسلم .

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވި ابو أُمَامَةَ صُدَيِّ بنِ عَجْلان ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صَلّى الله عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އޭ އާދަމުގެ ދަރިކަލުންނޭވެ. ތިބާގެ އަތުގައި ބޭނުމަށްވުރެ އިތުރަށް ހުރި ތަކެތި ތިބާ ހޭދަކޮށްލުމަކީ ތިބާއަށް ހެޔޮކަމެކެވެ. އަދި ތިބާ އެގޮތަށް ދޫނުކޮށް ހިފަހައްޓައިފިނަމަ ތިބާއަށް ނުބައިކަމެކެވެ. އަދި ތިބާ ހައްދުން ބޭރުނުވާގޮތަށް ހިފެހެއްޓުމަކީ ތިބާ ކުށްވެރިކުރެވޭނެ ކަމެއް ނޫނެވެ. އަދި ތިބާ ހޭދަކުރަން ފަށާނީ ތިބާ ބެލެހެއްޓުން ލާޒިމުވާ މީހުންނަށެވެ. އަދި ތިބާ މަތީއަތަކީ ތިރީއަތަށްވުރެ ހެޔޮ އަތެވެ. އަދި (ދޭމީހާއެވެ.) ހޯދާފުޅުމީހާގެ އަތަށް ހޯދަނީ.

553- وعن أَنسٍ رضي اللَّه عنه قال : ما سُئِلَ رسُولُ اللَّه صَلّى الله عَلَيْهِ وسَلَّم عَلَى الإِسْلامِ شَيْئاً إلا أَعْطاه ، وَلَقَدَ جاءَه رَجُلٌ فَأَعطاه غَنَماً بَينَ جَبَلَينِ ، فَرَجَعَ إِلى قَومِهِ فَقَالَ : يَا قَوْمِ أَسْلِمُوا فإِنَّ مُحَمداً يُعْطِي عَطَاءَ مَنْ لا يَخْشَى الفقْرَ ، وَإِنْ كَانَ الرَّجُلُ لَيُسْلِمُ مَا يُرِيدُ إِلاَّ الدُّنْيَا ، فَمَا يَلْبَثُ إِلاَّ يَسِيراً حَتَّى يَكُونَ الإِسْلامُ أَحَبَّ إِلَيه منَ الدُّنْيَا وَمَا عَلَيْهَا . رواه مسلم.

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވި أنس ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. އިސްލާމު ދީނުގެ ނަމުގައި (އެއްވެސްއެއްޗެއް) رسول الله صَلّى الله عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ އަރިހުން އެއްޗެއް އެދިއްޖެނަމަ ދެއްވާފައި ނުވާ ކަމެއް ނުވެއެވެ. (އެގޮތުގެ މަތީން) އަދި ހަމަކަށަވަރުން އެއްފަހަރަކު މީހަކު (އަރިހަށް އައިސް) ދެފަރުބަދަ ދެމެދު ހުރި ހުރިހާ ބަކަރި ހިތުގައި ގެންދެވޭ ވަރަށް ދެއްވިއެވެ. ދެން އެމީހާ އޭނާގެ ގައުމުގެ ގާތަށް ގޮސް ބުނެފައި ބުނީ ގައުމުގެ މީހުންނޭވެ! ތިޔަބައިމީހުން އިސްލާމްވާށެވެ. ފަގީރުކަމަށް ބިރު ނުގަންނަ މީހެއްގެ ގޮތަށް ބާރުލުން ކަމުގައި محمدގެ ފާނު ދެއްވައިފި ހުއްޓެވެ. ފަހެ ދުނިޔެ މެނުވީ ބޭނުންވާ މީހަކު އެމީހަކު ދުނިޔެ ބޭނުމުގައި ރަނގަޅަށް ދުނިޔެ ދުނިޔަޔާ ބެހިގެން ވަނީ. ދުނިޔޭގެ ބޭނުމުގައި އިސްލާމްދީން قبول ކުރެވޭ މީހާއަކީ ގަޔާވާ ދުނިޔޭގެ ކުރިޔަކަށް ދުނިޔެއާއި ދުނިޔޭގައިވާ އެއްޗިއްސަށްވުރެ ބޮޑަށް އިސްލާމްދީނަށް ލޯބި ވާ ބެދުވިފައެވެ.

554- وعن عُمَرَ رضيَ اللَّه عنه قال : قَسَمَ رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قَسْماً ، فَقُلْتُ : يا رسولَ اللَّـــه لَغَيْرُ هَؤُلاَءِ كَانُوا أَحَقَّ بهِ مِنْهُم ؟ قال : « إِنَّهُمْ خَيَّرُونِي أَن يَسأَلُونِي بالْفُحشِ فَأُعْطِيَهم أَوْ يُبَخِّلُونِي ، وَلَســـتُ بِبَاخِلٍ » رواه مسلم .

މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި عُمَرَ ގެފާނުގެ ރިވާޔަތެއް ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. (އެއްފަހަރަކު) رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ޤިސްމަތުކުރެއްވުމަށް ގޮތުގައި އެތިއެތި ބަހާލެއްވިއެވެ. އަހަރެން ދަންނަވައިފީ ވަގުތުން ދަންނަވީމެވެ. ޔާ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. އެބައިމީހުންނަށްވުރެ ދެން މީހުން حق ވެރިވާން މާ ބޮޑުވެގެންވެއެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެބައިމީހުން ވަކިން ވަޒީފާ ސުވާލުކުރެއްވި ކަމަށްޓަކައި ހަޤީޤަތުގައި ސާފުކަމާއެކު ވަކިވަކި ޙާލަތެއް ވަކިވަކި ގޮތަކުން ދޭތެރެވެގެންނެވެ. ނުވަތަ ވިޔަށްދަށު ސުވާލު ނުކުރައްވައިފި ނަމަ ވިޔަށްދަށު ބަޚީލުވެސް ކަމުގެ بخيل ކަމުގެ ސިފަ ނިސްބަތް ކުރެއްވުން ނިންމުމަށްދެންނެވެ. އަދި ވިޔަށްދަށު ބަޚީލުވުން بخيل އެއް ކަމުގައި ނުވާނެއެވެ.

555- وعن جُبَيْرِ بنِ مُطعِمٍ رضيَ اللَّه عنه أَنه قال : بَيْنَمَا هُوَ يسيرُ مَعَ النَّبيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم مَقْفَلَهُ مِن حُنَيْنٍ ، فَعَلِقَهُ الأَعْرَابُ يسَأَلُونَهُ ، حَتَّى اضْطَرُّوهُ إلى سَمُرَةٍ فَخَطَفَتْ رِدَاءَهُ ، فَوَقَفَ النَّبيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم فقال : أَعْطُونِي رِدَائِي ، فَلَوْ كَانَ لِي عَـــدَدُ هذِهِ العِضَاهِ نَعَماً ، لَقَسَمْتُهُ بَيْنَكُمْ ، ثم لا تَجِدُونِي بَخِيلاً وَلا كَذَّاباً وَلا جَبَاناً » رواه البخاري .

« مَقْفَلَهُ » أَيْ حَال رُجُوعِهِ . وَ « السَّمُرَةُ » : شَجَرَةٌ . وَ « العِضَاهُ » : شَجَرٌ لَهُ شَوْكٌ.

މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި جُبَيْر بن مُطعِمގެ ރިވާޔަތެއް ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެ صحابي ވިދާޅުވިއެވެ. ވަގުތެއްގައި رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ އަރިހުގައި حُنَيْنِ ހަނގުރާމައިން އެނބުރި އަންނަނީކަމުގައި ޙަރަކާތްކުރެއްވި ބޮޑުކަ އައިސް رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَލَّم ކައިރީގައި ސުވާލުކުރަން ފެށީއެވެ. އެމީހުން ދެނެގަތުމަށް އެދިސުވާލުކުރުން ގެންދިޔައީ ބައިޑުން ކާފަރުންގެ ދިރިއުޅުން ޚާއްޞަކޮށް ފަރުވާގައި (އަރަބި ގަދަވެރިން) ހިތްދިނުގެ ހިތާމަހިނދުން މަތީ ކައިރި ގަހެއްގެ ދޮށަކައި ހުންނަވާފައެވެ. އަދި އެމީހުން އޭރުގެ ހިތިމާދަށް ދުރުކުރުމަށް ނެރުއްވައިގެންފައެވެ. ދެން އެހެންނަމަވެސް ހުރިހާ ކަމެއްގައި ހިތްހަމަޖެހުން ކަމެވެ. އަދި ވިދާޅުވިއެވެ. ވިޔަށްދަށަ ނިޔަމި ވިޔަށްދަށާއި ދޫކުރާނަން. ދެން ވިޔަށްދަށުގެ ސުވާލު އަހުރެ ވިދާޅުވިކަމުގައި ދިޔަ ނަމަ ވިސްނަވާނެއެވެ. ފެނިފައި އަނދަމުން ޝަހުދު ހުރި ނަމަވެސް އެހެރީ ވިޔަށްވުރެ ހިތްހަމަޖެހުން ބަޚީލުވުނު ކަމެއްނުވެއެވެ.

އެއިރުން ބިރުބަލި ފިލުވުން ބިމަށްކާކޮޅުވާނެ بخيل ފިލުވުން ތުނބުޑިކޮޅަކުވާނެ އަދި ދުލުގެ ބުރިއަކު ތުންބުޑިކޮޅަކުވާނެ
އަދި ހަދުވަރުން ބޭރުވެން ނުވާ ފިލުވުން ހުނަގަނޑު އޮޅިއިރެވެ.

556- وعن أبي هُريرة رضيَ اللَّهُ عنه أَنَّ رسولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « مَا نَقَصَتْ صَدَقَةٌ مِنْ مَالٍ ، وَمَا زَادَ اللَّهُ عَبْداً بِعَفْوٍ إِلاَّ عِزّاً ، وَمَا تَوَاضَعَ أَحَدٌ للَّهِ إِلاَّ رَفَعَهُ اللَّهُ عَزَّ وجلَّ » رواه مسلم .

ރަޟިﷲ ޢަންހު ސުންނަތުއްމި ابو هُريرة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسول اللهُ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. صدقة ދިނުމުގެ ސަބަބުން މުދަލުގެ އުނިކަމެއް ނުވެއެވެ. އަދި معاف ކުރުމުން އަޅާއަށް الله ގެ حضرة ން عزة އިތުރުވެދެއްވައެވެ. އަދި އެއްވެސް މީހަކު الله އަށްޓަކައި تَوَاضَع ވެރިކަން أختيار ކޮށްފިނަމަ އެކަލާނގެ މަތިކުރެއް الله سبحانه وتعالى އެމީހަކު ދަރަޖަ މަތިކުރައްވައެވެ.

557- وعن أبي كَبشَةَ عُمرو بنَ سَعدٍ الأَنمَاريِّ رضي اللَّه عنه أَنه سمَع رسولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يَقُولُ : « ثَلاثَةٌ أُقْسِمُ عَلَيهِنَّ وَأُحَدِّثُكُم حَدِيثاً فَاحْفَظُوهُ : مَا نَقَصَ مَالُ عَبدٍ مِن صَدَقَةٍ ، وَلا ظُلِمَ عَبْدٌ مَظْلَمَةً صَبَرَ عَلَيهَا إِلاَّ زَادَهُ اللَّهُ عِزّاً ، وَلا فَتَحَ عَبْدٌ باب مَسأَلَةٍ إِلاَّ فَتَحَ اللَّه عَلَيْهِ باب فَقْرٍ ، أَوْ كَلِمَةً نَحْوَهَا . وَأُحَدِّثُكُم حَدِيثاً فَاحْفَظُوهُ . قال إِنَّمَا الدُّنْيَا لأَرْبَعَةِ نَفَرٍ:

عَبدٍ رَزَقَه اللَّه مَالاً وَعِلْماً ، فَهُو يَتَّقِي فِيهِ رَبَّهُ ، وَيَصِلُ فِيهِ رَحِمَهُ ، وَيَعْلَمُ للَّهِ فِيهِ حَقا فَهذَا بأَفضَلِ المَنازل .

وَعَبْدٍ رَزَقَهُ اللَّه عِلْماً ، وَلَمْ يَرْزُقهُ مَالاً فَهُوَ صَادِقُ النِّيَّةِ يَقُولُ : لَو أَنَّ لِي مَالاً لَعمِلْتُ بِعَمَلِ فُلانٍ ، فَهُوَ نِيَّتُهُ ، فَأَجْرُهُمَا سَوَاءٌ .

وَعَبْدٍ رَزَقَهُ اللَّهُ مَالاً ، وَلَمْ يرْزُقْهُ عِلْماً ، فهُوَ يَخبِطُ فِي مالِهِ بِغَيرِ عِلمٍ ، لا يَتَّقِي فِيهِ رَبَّهُ وَلا يَصِلُ رَحِمَهُ ، وَلا يَعلَمُ للَّهِ فِيهِ حَقا ، فَهَذَا بِأَخْبَثِ المَنَازِلِ .

وَعَبْدٍ لَمْ يرْزُقْهُ اللَّه مَالاً وَلا عِلْماً ، فَهُوَ يَقُولُ : لَوْ أَنَّ لِي مَالاً لَعَمِلْتُ فِيهِ بِعَمَل فُلانٍ، فَهُوَ نِيَّتُهُ ، فَوِزْرُهُمَا سَوَاءٌ » رواه الترمذي وقال : حديث حسن صحيح .

ރަޟިﷲ ޢަންހު ސުންނަތުއްމި ابو كَبشَةَ عُمرو بِن سَعدٍ الأَنمَاريِّ ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން

رسول الله صَلّى الله عَلَيْهِ وسَلَّم حديثކުރައްވަނިކޮށް އެصحابي އަޑުއައްސަވައިފިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރައްވައިފިއެވެ. (ހެޔޮވެގެންވާ) ތިންއެއްޗެއް ގަސަމްދީ ހުވާކުރައްވައި ތިމަންކަލޯ ތިޔަބައިމީހުންނަށް حديثއެއް ބަޔާން ކުރައްވައިދެއްވާނަމެވެ. ފަހެ ތިޔަބައިމީހުން އެވާހަކަ ހަނދާން ބަހައްޓާށެވެ. އެއީ (ދަންނާށެވެ.) صدقة ކުރުމަކީ އެއްވެސް މީހެއްގެ މުދާ މަދުވާ ކަމެއް ނޫނެވެ. އަދި މީހަކު އަނިޔާއަށް ކެތްތެރިވެގެންފިނަމަ އެކަމުގެ ސަބަބުން އެމީހެއްގެ ދަރަޖަ އުފުލިގެންދެއެވެ. އަދި މީހަކު ސުވާލުން ދެހުމުގެ ދޮރު ހުޅުވާލައިފިނަމަ އޭނާގެ މައްޗަށް މާތް ﷲ سبحانه وتعالى ފަގީރުކަމުގެ ދޮރު ހުޅުއްވައި ދެއްވައެވެ. (ނުވަތަ އެކަލޭގެފާނު އެފަދަ އެހެން ޢިބާރާތަކުން ވިދާޅުވިއެވެ.) ދެން حديث ކުރައްވައިފިއެވެ. ތިމަންކަލޯ ތިޔަބައިމީހުންނަށް (އިތުރު ވާހަކައެއްވެސް) ބުނެދޭމެވެ. (އެވާހަކަވެސް ހަނދާން ބަހައްޓާށެވެ.) އެއީ (ދަންނާށެވެ.) ހަމަކަށަވަރުން ދުނިޔެހުރީ ހަތަރު މީސްތަކުން ބައިގަނޑެއް ހަމަ ބަޔަކަށެވެ. އެއީ ﷲ سبحانه وتعالى އަޅަކަށް މުދަލާއި علم ދެއްވުމުން އެމީހާ ﷲ އަށް ބިރުވެތިވާގޮތުގައި އޭނާ އެ އެއްޗަކުން ބޭނުންކުރޭ އަދި އޭނާގެ ގާތްތިމާގެ ކަމުގެ ގުޅުން ބަދަހިކުރޭ އަދި އެމުދަލުގައި ﷲ އަށްޖެހޭ ޙައްޤު ދެނެގަނެ قبولކުރެއްވުން ހުރި ކުރިއަރާ ދަރަޖައެވެ. އަދި އެއީ މި ދަރަޖަ އެންމެ މަތިވެރި ކަމެވެ. އަދި (ދެވަނައީ) ﷲ سبحانه وتعالى އަޅަކަށް علم ދެއްވައި އަދި އެމީހާއަށް މުދަލެއް ނުދެއްވައި ނިޔަތުގައި ތެދުވެރި މީހާއެވެ. ފަހެ އޭނާ ބުނެއެވެ. ތިމަންނަށްވެސް މުދަލެއް ލިބިއްޖެނަމަ މިވެނި މީހަކު ކުރާފަދައިން ކަންކުރީމުހެވެ. ފަހެ އޭނާގެ ހެޔޮ ނިޔަތުގެ ސަބަބުން ثوابލިބެމުން ދެއެވެ. ފަހެ އެދެމީހުން އަޖުރުގެ ގޮތުން ހަމަހަމަ ވެގެންވެއެވެ. އަދި (ތިންވަނައީ)ﷲ سبحانه وتعالى މީހަކަށް މުދާ ދެއްވި ދެއްވައެވެ. އަދި އޭނާއަށް علم ނުދެއްވައެވެ. ފަހެ އޭނާ އޭނާގެ މުދަލުގައި ދުރު ހިތުހުރި ގޮތަކަށް ހަރަދުކުރެމުން ދެއެވެ. އަދި އެކަމުގައި ﷲ އަށް ބިރުވެތިވާ ކަމެއް ނުބަހައްޓައެވެ. އަދި އެކަމުގެ ގާތްތިމާގެ ގުޅުން ބަދަހިނުކުރައެވެ. އަދި އެމުދަލުގައި ﷲ ގެ حق އެއް ވާކަމެއް ނުދަނެއެވެ. ފަހެ އެއީ އެންމެ ނުބައި ދަރަޖައެވެ. އަދި ހަތަރުވަނައީ މާތްﷲ މީހަކަށް މުދަލާއި އަދި علم އެއްވެސް ނުދެއްވައެވެ. ފަހެ އޭނާ ބުނެއެވެ. ތިމަންނަށް އެއްވެސް މުދާ ހުރިނަމަ ތިމަންނަ އެހެން (ނުވަތަ މިވެނި މީހާ) މުދާ ހުރި ގޮތަށް މުދާ ހުރި ކުރީމެވެ. ފަހެ އޭނާގެ އެންމެ ނިޔަތުގެ ކަމުގައި އޭނާއަށް ފާފަ ލިބިގެންދެއެވެ. އަދި އެދެމީހުންގެ ފާފަވެސް އެއްފަދަ ކަމުގައި ހަމަހަމަވެގެންވެއެވެ.

558- وعن عائشة رضي اللَّه عنها أَنَّهُمْ ذَبحُوا شَاةً ، فقالَ النَّبيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « مَا بَقِيَ مِنها؟» قالت : ما بقي مِنها إِلاَّ كَتِفُهَا ، قال : « بَقِي كُلُّهَا غَيرَ كَتِفِهَا» رواه الترمذي وقال حديث صحيح .

ومعناه : تَصَدَّقُوا بها إلاَّ كَتِفَهَا فقال : بَقِيَتْ لَنا في الآخِرةِ إلاَّ كَتفَهَا .

މާތްالله ރުހްސުންލެއްވި عائشة ގެފާނުގެ ގެ ހިޔަބިން ކަތިލެވިގެންވިއެވެ. ދެން ކަލޭގެފާނުން نبيّ صلّى الله عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ ޙަޟްރަތުން ބައިދިނުމަށް ބަހާލެވުނީއެވެ. ދެން نبيّ صلّى الله عَلَيْهِ وسَلَّم އެއްސެވިއެވެ. އޭގެން ބާކީ ހުރީ ކޮން އެއްޗެއްތޯއެވެ؟ عائشة ގެފާނު ދެންނެވިއެވެ. އޭގެ ބޯކޮޅަށްވުރެ ސާބިތު ގޮތެއް އެހެން އެއްޗެއް ނެތެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. އޭގެ ބޯކޮޅަށްވުރެ ސާބިތު ގޮތެއް އެހެން ހުރީ ބޯކޮޅެއް އެކަނި ހުރެގެނެވެ.

559- وعن أَسماءَ بنتِ أبي بكرٍ الصديق رضي اللَّه عنهما قالت : قال لي رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَــلَّم : « لا تُوكِي فيوكِيَ اللَّهُ عَلَيْكِ » .

މާތް الله އެދުރުވެރިކަމުންނަން ރުހްސުންލެއްވި أسماءَ بنتِ أبي بكرٍ الصديق ގެ ޙަޟްރަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އަކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަނަށް رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިބާ بخيل ނުވާށެވެ. ނުނުންނަމަ الله سبحانه وتعالى ތިބާގެމައްޗަށް رزق ދޫކުރުމުގައި ބުޚުލު ކުރައްވާނެއެވެ.

وفي روايةٍ « أَنفِقِي أَو أَنْفَحِي أَو أَنْضِحِي ، وَلا تُحْصي فَيُحْصِيَ اللَّه عَلَيكِ، وَلا تُوعِي فيوعِيَ اللَّهُ عَلَيْكِ » متفقٌ عليه .

وَ « انْفَحِي » بالحاءِ المهملة : هو بمعنى « أَنفِقِي » وكذلك : « أَنْضِحِي » .

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. ކަމަނާ ޚަރަދުކުރާށެވެ. ނުގުނާ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަދިޔާކުރެއް ދޭށެވެ. ނުގުނާ حديث ކުރައްވައިއެވެ. އަރިހުގައި ދޭށެވެ. އަދި ކަމަނާ ގުނާ ނުނިމޭނެއެވެ. އެއިރުން ކަމަނާގެ މައްޗަށް ގުނާ ބުނުތުކުރެވޭނެއެވެ. އަދި ކަމަނާ بخيل ނުވާށެވެ. ނުނުންނަމަ ކަމަނާގެ މައްޗަށް

މާތް الله ރިޒުގުގެ ދުރުގޮތް ބަރަކާތްލައްވާފައިވާނެއެވެ.

560- وعن أبي هريرة رضي اللَّه عنه أَنه سَمِع رسولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يَقُولُ : « مَثَلُ البَخِيلِ والمُنْفِقِ ، كَمَثَلِ رَجُلَيْنِ عَلَيْهِمَا جُبَّتَانِ مِن حَديد مِنْ ثُدِيِّهِما إلى تَرَاقِيهما، فَأَمَّا الْمُنْفِقُ ، فَلا يُنْفِقُ إلاَّ سَبَغَتْ ، أَوْ وَفَرَتْ على جلدِهِ حتى تُخْفِيَ بَنَانَهُ ، وَتَعْفُوَ أَثَرَهُ ، وَأَمَّا البَخِيلُ ، فَلا يُرِيدُ أَنْ يُنْفِقَ شَيْئاً إِلاَّ لَزِقَتْ كُلُّ حَلْقَةٍ مَكَانَهَا ، فَهُو يُوَسِّعُهَا فَلا تَتَّسِعُ » متفقٌ عليه .

وَ « الجُبَّةُ » الدِّرعُ ، وَمَعنَاهُ : أَن الْمُنفِقَ كُلَّمَا أَنْفَقَ سَبَغَتْ ، وَطَالَتْ حتى تجُرَّ وَرَاءَهُ ، وَتُخْفِيَ رِجلَيهِ وأَثَرَ مَشيهِ وخُطُواتِهِ .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވާ ابو هريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް އެ صحابي އަޑު އައްސަވައިފައެވެ. އެކަމާގުޅޭ حديث ކުރައްވައިފައެވެ. ބަޚީލުމީހާއާއި ޚަރަދުކުރާމީހާގެ މިސާލަކީ ދެމީހުންގެ ގައިގައި ދަގަނޑުން ހެދި ދިރާސް ލައިގެން ހުރި ދެމީހެއްގެ މިސާލެވެ. އެ ދިރާސް ގަނޑު އޮތީ ދެމީހުންގެ ކަރުގައި ބަރިކޮށް މަތީ ކަށިގަނޑާ ހަމައަށެވެ. ފަހެ ޚަރަދުކުރާ މީހާ ޚަރަދުކުރާ ވަރަކަށް އެ ދިރާސް ފުޅާވެ ދިގުވެ އޭނާގެ ފައިތިލަ ފޮރުވި ފިޔަވަޅުގެ ނިޝާން ފޮހެވެއެވެ. އަދި ބަޚީލުމީހާ ޚަރަދުކުރަން އެދޭ ކޮންމެ ފަހަރަކު އެ ދިރާސްގެ ކޮންމެ ވަޅުގަނޑެއް އޭގެ ތަނުގައި ހިފެހެއްޓި ތަދުވެގެން ދެއެވެ. އޭނާ ފުޅާކުރަން ބަލާ ނަމަވެސް ފުޅާނުވެއެވެ. ޚަރަދުކުރާ މީހާގެ ދިރާސް ފުޅާވެ ދިގުވެ އޭނާގެ ފައިތިލަ ފޮރުވި ފިޔަވަޅުގެ ނިޝާންވެސް ފޮހެވެއެވެ. އަދި ބަޚީލު މީހާގެ ދިރާސް ކުރުވެ ހިފެހެއްޓި ތަދުވެ ފުޅާނުވެއެވެ.

561- وعنه قال : قال رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « مَنْ تَصَدَّقَ بِعِدْلِ تَمْرَةٍ مِنْ كَسْبٍ طَيِّبٍ ، ولا يَقْبَلُ اللَّهُ إِلاَّ الطَّيِّبَ فَإِنَّ اللَّه يقْبَلُهَا بِيَمِينِهِ ، ثُمَّ يُرَبِّيها لِصَاحِبَها ، كَمَا يُرَبِّي أَحَدُكُمْ فَلُوَّهُ حتى تَكُونَ مِثْلَ الجَبلِ » . متفقٌ عليه .

« الفَلُوُّ » بفتحِ الفاءِ وضم اللام وتشديد الواو ، ويقال أَيضاً : بكسر الفاءِ وإِسكان اللام وتخفيف الواو : وهو المُهْرُ .

އަދި އެ صحابي (އެބޭފުޅާ ރަޟިالله ރުހިވޮޑިގެންވާ ابو هريرة) ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.
رسول اللهُ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މިހެން ހަމަ ހަލާލު މަސައްކަތުން ހޯދާފައިވާ އެއްޗަކުން އެއްވެސް ކަމެއް ކުރުން އެހެނީ މިކަމުގައި صدقة ކުރުމަށް ފަދަ ހަމަކަމަކުން الله سبحانه وتعالىއެއްޗި އެކިކަމެއް ކަނޑައަޅުން قبولކުރައްވާނެއެވެ. (އަދި ދަންނަށެވެ.) މާތް الله سبحانه وتعالىހަލާލު ތަކެތި ނޫނީ قبول ނުކުރައްވާނެއެވެ. ދުނިޔެ އެއްކޮށް އެކަށް ބަރަކާތް ލައްވައި ދިނުން ކުރައްވާނެއެވެ. އަދި މިސާލަކަށް ތިމާބައިމީހުން ބަލަހައްޓާ ފަދައިން ހިތާމަ މާލުކަމުގެ ބަރަކާތް ފުދިގެންނެވެ. އަންނަނިވި ގޮތް އެއްޗި ބަރަކާ ބަރަކާތްގެ ވަޒަނެއް ފުދިގެން ބަރަކާތް ފުދިގެންނެވެ.

562- وعنه عن النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : بيْنَما رَجُلٌ يَمشِي بِفَلاةٍ مِن الأَرض ، فَسَمِعَ صَوتاً في سَحَابَةٍ : اسقِ حَدِيقَةَ فُلانٍ ، فَتَنَحَّى ذلكَ السَّحَابُ فَأَفْرَغَ مَاءَهُ في حَرَّةٍ ، فإِذا شرجة من تِلْكَ الشِّراجِ قَدِ اسْتوعَبَتْ ذِلكَ الماءَ كُلَّهُ فَتَتَبَّعَ الماءَ ، فإِذا رَجُلٌ قَائِمٌ في حَدِيقَتِهِ يُحَوِّلُ المَاءَ بمِسحَاتِهِ ، فقال له : يا عَبْدَ اللَّهِ ما اسْمُكَ قال : فُلانٌ، للاسْمِ الَّذِي سَمِعَ في السَّحَابَةِ ، فقال له : يَا عَبْدَ اللَّهِ لِمَ تَسْأَلُني عَنِ اسْمِي ؟ فَقَال : إِني سَمِعْتُ صَوتاً في السَّحَابِ الذي هذَا مَاؤُهُ يقُولُ : اسقِ حَدِيقَةَ فُلانٍ لإِسمِكَ ، فما تَصْنَعُ فِيها ؟ فقال : أَما إِذْ قُلْتَ هَذَا ، فَإِني أَنْظُرُ إِلى ما يَخْرُجُ مِنها ، فَأَتَّصَدَّقُ بثُلثِه ، وآكُلُ أَنا وعِيالي ثُلُثاً ، وأَرُدُّ فِيها ثُلثَهُ . رواه مسلم
.

« الحَرَّةُ » الأَرضُ المُلْبَسَةُ حِجَارَةً سَودَاءَ : « والشَّرجَةُ » بفتح الشين المعجمة وإِسكان الراءِ وبالجيم : هِيَ مسِيلُ الماءِ .

އަދި އެصحابي (އެބޭފުޅާ ރަޟި الله ރުހިވޮޑިގެންވާ ابو هريرة) نبيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ އަރިހުން ރިވާކުރައްވައިވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. މިހެން ހަނދުފަސް ބިމެއްގައި ދަނިކޮށް ފަހަރަކު ވިލާގަނޑެއްކުން ބުނި އަޑު އެހުއްޔެވެ. ވިލާ ގަނޑެއްގައި ދަނޑު ވަރު ވެރިޔާގެ ބަގީޗާ ހިތާ ގަނޑު. އަރިހުން އެވިލާގަނޑު ހިނގައި ބިމުގެ ތައްޓެއްގައި ވާރޭ އަޅައިލިއެވެ. ދެން އެފެން جمع ވެގެންގޮސް ދިޔަ ގޮޅިގައި ފެންވީއެވެ. ދެން އެމީހާ އެފެނުގެ ފަހަތުން ދިޔައިރު އެފެން ގޮސް ހުއްޓުނީ ދަނޑުވެރިޔާގެ. އަދި

އަދުނިޔޭގައި މިހާރު ހުރިހާ އެއްޗެއް އަތުގައި އެބަ (ހިތްހެޔޮކަމުން) އޭނާގެ ގޮވާމުން ދޫކޮށްލާށެވެ. އަނބުރާ އަނބުރާ ހެއްދެވީއެވެ. ފަހެ، އަޅުގަނޑު އަތުގައިވާ ކޮންމެ އެއްޗެއް ބޭނުންކޮށްގެން ނަގާށެވެ. އެ الله ގެ އަށްޓަކައެވެ. މިބަޔަކު ނަމަވެސް ކަޅުވެހިފައިވާ ހާސްކަމެއް އަޅުގަނޑު ބޭނުންނުވެއެވެ. މިމަންޒަރު ނަމަވެސް މިބަސް މިބަސް ނަމަކަށެވެ. އެއިރު އަނބުރާ އެމީހާއަށް އޭ މިސްކީނެއް އިސްތިއުމާލުކުރާށެވެ. ފަހެ، އަޅުގަނޑު ކޮންމެ ދުވަހަކު އެމީހާ ކަލޭގެފާނު އެއްސެވިއެވެ. ﷲ ގެ އަށްޓަކައެވެ! މިއީ މިފަދަ ނަމުގެ އަދާކުރުން ފުދިގެން ބޭނުމެއް ފަހެ، ރަނގަޅުކަމެއް ހުއްޓާލާނީތޯ؟ އަހުރުމެން އަޅުގަނޑު ބޭނުންނުވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން މިފަދަ ނަމަވެސް އެފަދަ މިބަސް ދީނުގެ މަގުން ފުށުން ވެއްސާލާ ބޭނުމެއް އޮތީމެވެ. އަދި އެއިން އިތުރު އެކުވެރި މީހާ ބޭނުން ކުރެއްވެ. ފަހެ (ތިޔަބައިމީހުން މިގޮތަށް ދެވަނަ ގޮތަކަށް ދެމިހުރެ ސާބިތުވި) މިބަޔަކު ކުރިއަރާފައިވާ ފަހަރުގެ ދުވަހެއް ވީއެވެ؟ ފަހެ އެ ދުނިޔޭގެ ބޭނުމެވެ. މިއީ މިހާ ގޮތަކަށް އަހަރެމެން ވިދާޅުވިއެވެ. (ހިތާ އެޖޭހިފައިވާ.) ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން މިފަދަ އެގޮތުގެ ބޭނުމުން އެއްބާރުލުން ސަރުކާރުގެ އެދުމެވެ. އަދި އެކި އަސްލު ކުރިމަތިލާ އެއްބާރުލުމުގައި މިފަދަ އަޅުގަނޑުމެންނަށް ކަށަވަރުކޮށްދެއެވެ. އަދި ބޭރު އެކި ކުރިމަތިލާ އެއްބާރުލުމުގައި ދެނެގަނެ ހަމަނުހަމަވެއެވެ.

61– باب النهي عن البخل والشُّحِّ

بخيل ކަމުންނާއި ދަހިވެތިކަމުން މަނާކުރައްވާފައިވާކަން ބަޔާންކޮށްދޭ ބާބު

قَالَ الله تَعَالَى : ﴿ وَأَمَا مَنْ بَخِلَ وَاسْتَغْنَى وَكَذَّبَ بِالحُسْنَى فَسَنُيَسِّرُهُ لِلْعُسْرَى وَمَا يُغْنِي عَنْهُ مَالُهُ إِذَا تَرَدَّى ﴾ [الليل : 8-11] ،

އަދި ދަހިވެތިވެ، الله ފުދިވަޑައި އަމިއްލައަށް ފުދިގެން ކަމަށް ހީކޮށް، އަދި އެންމެ ހެޔޮބަސް ދީގެ ކަލިމަތާ ދޮގުހަދައިފިއެވެ! ފަހެ، މިފަދަ މީހާއަށް ދަތިކަމުގެ މަގު ފަސޭހަކޮށްދެއްވާނަމެވެ. އަދި އޭނާ (ނަރަކައަށް) ވެއްޓުނުހިނދު، އޭނާގެ މުދާ އޭނާއަށް އެއްވެސް ފައިދާއެއް ނުކުރާނެއެވެ.

وقال الله تَعَالَى :﴿ وَمَنْ يُوقَ شُحَّ نَفسهِ فَأولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴾ [التغابن : 16] .

އަދި އަމިއްލަ نفس ގެ ދަހިވެތިކަމުން މިންޖުވެއްޖެ މީހާ (ދަންނާށެވެ!) ފަހެ، އެއުރެންނީ ކާމިޔާބު ލިބިގަތް މީހުންނެވެ.

وأما الأحاديث فتقدمت جملة منها في الباب السابق.

563- وعن جابر رضي اللَّه عنه أَنَّ رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قالَ : اتَّقُوا الظُّلْمَ ، فَإِنَّ الظُّلْمَ ظُلُمَاتٌ يوْمَ القِيامَة ، واتَّقُوا الشُّحَّ ، فَإِنَّ الشُّحَّ أَهْلَكَ منْ كانَ قَبْلَكُمْ ، حَمَلَهُم على أَن سَفَكُوا دِمَاءَهم واستحَلُّوا مَحَارِمَهُم » رواه مسلم .

މާތްالله ރުއްސުންވުމެވި جابر ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ޒުލްމުކުރުމުން އަނިޔާވެރިވުމުން ދުރުހެލިވެ އުޅޭށެވެ. ފަހެ އަނިޔާވެރިކަން قيامة ދުވަހުން އަނދަނގޮޅި (ޡުލުމާތު) އަނދިރި ގަނޑުބޮޅުތަކެއް ގެނެސްދޭނެއެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުން ދަހިވެތިކަމުން ދުރުހެލިވެ ތިބޭށެވެ. ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން ތިޔަބައިމީހުންގެ ކުރީ ބައި މީހުން ހަލާކުވީ ދަހިވެތިކަމުގެ ސަބަބުންނެވެ. އެބައިމީހުން އެއްބަޔަކު އަނެއްބަޔަކު ހަލާކުވުމަށް މިކަމުގެ ސަބަބުން (ލޭ) އޮހޮރުވީއެވެ. އަދި އެބައިމީހުން ހަރާމް ތަކެތި ހަލާލު ކުރުމަށް މިކަމުގެ ސަބަބުން ވެސް އެއްވީއެވެ.

62- باب الإيثار المواساة

ތިމާގެ ބޭނުންތެރިކަން ބޭނުންވާ މީހުންގެ އަތްދަށަށް އެންމެ ބާރުދޭ މީހުންނަށް ދޭން ބާބު

قَالَ الله تَعَالَى : ﴿ وَيُؤْثِرُونَ عَلَى أَنْفُسِهِمْ وَلَوْ كَانَ بِهِمْ خَصَاصَةٌ ﴾ [الحشر : 9] ،

އަދި އެއުރެންގެ އަމިއްލަ نفس ތަކާ މެދުގައި، އެއުރެންނަށް ދަތިކަން ވިޔަސް ދެއްވާނެއެވެ. އެއުރެންނަށް ބޭނުންތެރިކަން ބޮޑުވިޔަސް ދޭނެއެވެ.

وقال الله تَعَالَى : ﴿ وَيُطْعِمُونَ الطَّعَامَ عَلَى حُبِّهِ مِسْكِيناً وَيَتِيماً وَأَسِيراً ﴾ [الدهر : 8] .

އަދި އެބަޔަކުމެން ލޯބިވާ ހުރުމާއެކުވެސް، مسكين ންނަށް، يتيم ންނަށް، ހައްޔަރުވެފައިވާ މީހުންނަށް އެއުރެން ކާބޯތަކެތި ކާންދެއެވެ.

564- وعن أبي هُريرة رضي اللَّه عنه قال : جَاءَ رَجُلٌ إلى النَّبيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم فقال : إِنِي مَجْهُـــودٌ ، فأَرسَلَ إلى بَعضِ نسائِهِ ، فَقَالت : والَّذِي بَعَثَكَ بالحَقِّ ما عِندِي إلاَّ مَاءٌ ، ثُمَّ أَرْسَلَ إلى أُخْرَى . فَقَالَتْ مِثْــلَ ذَلِكَ ، حتَّى قُلْنَ كُلُّهنَّ مِثل ذَلِكَ : لا وَالذِي بعثَكَ بالحَقِّ ما عِندِي إلاَّ مَاءٌ . فقال النبيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « من يُضِيفُ هَذا اللَّيْلَةَ ؟ » فقال رَجُلٌ مِن الأَنْصارِ : أَنَا يَا رَسُولَ اللَّهِ ، فَانْطَلَقَ بِــهِ إلى رحْلِــهِ ، فَقَــال لامْرَأَتِهِ : أَكرِمِي : ضَيْفَ رسولِ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم.

މާތްالله ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ ابو هُريرة ގެ ރިވާޔަތެއްގައި ވިދާޅުވިއެވެ. (އެއްފަހަރަކު) رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّمގެ އަރިހަށް މީހަކު އައެވެ. އަދި ދެންނެވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންނަ މުސީބާތުގައި ވަރަށްބޮޑަށް ބަނޑުހައިހޫނުކަމުގައި ތިބީމެވެ. އޭރުން އެކަލޭގެފާނު ބައެއް އަނބިކަނބަލުންގެ އަރިހަށް (އެއްޗެއް ހޯދުމަށް) ބޭކަލަކު ފޮނުއްވިއެވެ. ދެން އެކަނބަލުން ދެންނެވިއެވެ. ކަލޭގެފާނު ހައްގުން ފޮނުއްވި އިލާހު ގަސަމް ހުވާކުރަމެވެ. ތިމަންގެ ގޭގެ އެތެރޭގައި ފެން ނޫން އެހެން އެއްޗެއް ނެތެވެ. ދެން އެކަލޭގެފާނު އެހެން އަނބިކަނބަލެއްގެ އަރިހަށް ފޮނުއްވިއެވެ. އަދި އެކަމަނާވެސް ތަފާތުކޮށް ނުދެއްވިއެވެ. އޭގެފަހުން ހުރިހާ އަނބިކަނބަލުން ދެންނެވީ ހަމަ އެ އެފަދައިންނެވެ. އޭރު ހުރިހާ ކަނބަލުން ދެންނެވީ ފެން ނޫން އެހެން އެއްޗެއް ނެތެވެ. ދެން نبيّا صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم (މިސްކީނަކު ކާކު) އެއްސެވިއެވެ. މިރޭގައި މިމީހާގެ މެހެމާންދާރީ ކަލޭގެފާނުގެ ފަރާތުން ހަދާނީ ކާކުތޯ؟ އޭރުން أنصاري ބޭކަލުންގެ ތެރެއިން ބޭކަލަކު ދެންނެވިއެވެ. ތިމަންނަމެވެ. އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. ދެން އެކަލޭގެފާނު އެބޭކަލު ގޮވައިގެން އެ صحابي ގެ ގެއަށް ވަޑައިގަތެވެ. ދެން އެ صحابيގެ އަނބިކަނބަލުންނަށް ގޮވާލާ ވިދާޅުވިއެވެ. ކަލޭ رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ މެހުމާނަށް އިކުރާމްކުރާށެވެ.

وفي رواية قال لامرأَتِهِ : هل عِنْدَكِ شَيءٌ ؟ فَقَالَتْ : لا ، إلاَّ قُوتَ صِبياني قال : عَلِّليهمْ بِشَيءٍ وإذا أَرَادُوا العَشَاءَ ، فَنَوِّميهم ، وإذَا دَخَلَ ضَيْفُنَا ، فَأَطفِئِي السِّرَاجَ ، وأَرِيهِ أَنَّا نَأْكُلُ ، فَقَعَدُوا وأَكَلَ الضَّيفُ وبَاتا طَاوِيَيْنِ ، فَلَمَّا أَصْبح ، غَدَا على النَّبيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : فقال: « لَقَد عَجِبَ اللَّه مِن صَنِيعِكُمَا بِضَيفِكُمَا اللَّيْلَةَ » متفقٌ عليه .

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. އެ صحابي ގެ އަނބިކަބަލުން ކައިރިން އެއްސެވިއެވެ. ކަލޭގެ އަތުގައި އެއްވެސް އެއްޗެއް އޮތްހެއްޔޭ؟ އަނބިކަބަލާ ވިދާޅުވިއެވެ. ދަރިފުޅުން ކާނެ ބަލައިގަތުމަށް ކާއެއްޗަކުރެ ނޫން އެހެން އެއްވެސް އެއްޗެއް ނެތެވެ. އެصحابي އަންގަވައިފިއެވެ. ކަންނުވާ ކާއެއްޗެއް ދީފައި ދަރިފުޅު ބާއްސަވައިލާށެވެ. އަދި ރޭގަނޑު ކެއުމަށް ދަރިފުޅު ނިދުވާލައްވާށެވެ. އަދި މެހެމާނު ގެޔަށް ވަދެވަޑައިގަތުމުން ދިއްލާލާފައިވާ ބައްތި ނިވާލައްވާށެވެ. އަޅުގަނޑުމެން ވެސް ކާ ކަމަށް ދައްކާށެވެ. ދެން ހުރިހާ އިންސާނުން އިށީނދެ މެހެމާނު ކާނާ ކައިފިއެވެ. އަދި ބަނޑުހައިގެން ނިދާލިއެވެ. އަދި ފަތިސް ވުމުން އެ صحابي ރަސޫލާ ހަޒުރަތަށް رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ ހުޒޫރަށް ވަޑައިގަތެވެ. ދެން حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަދެކަނބަލުން ރޭގައި މެހެމާނާ މެދު ކަންތައް ކުރެއްވި ގޮތަށް اللّٰه ތަޢާލާ ހައިރާންވެވަޑައިގަތެވެ.

565- وعنه قالَ : قالَ رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « طَعَامُ الاثْنَين كافي الثَّلاثَةِ ، وطَعامُ الثَّلاثَةِ كافي الأَربَعَةِ » متفقٌ عليه .

އަދި އެصحابي (އަބޫ ހުރައިރާ رضى الله عنه ابوهررة)ގެ ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول اللّٰهُ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ދެމީހުންގެ ކާނާ ތިންމީހުންނަށް ފުދެއެވެ. އަދި ތިންމީހުންގެ ކާނާ ހަތަރުމީހުންނަށް ފުދެއެވެ.

وفي رواية لمسلمٍ رضي اللَّه عنه ، عن النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « طَعَامُ الوَاحِدِ يَكفي الاثْنَيْنِ ، وطَعَامُ الاثْنَيْنِ يَكْفي الأربَعَةَ وطَعَامُ الأرْبعةِ يَكفي الثَّمانِيَةَ » .

އަދި مسلم ގެ ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. رضى الله عنه ނަބިއްޔާ نبيﷺ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ

އަރިހުން ރިވާކުރެއްވި حديث އެއްގައިވެއެވެ· އަނގަތްފުޅުން حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެކަލޭގެ ކާނާ ދެމީހުނަށް ފުދޭނެއެވެ. އަދި ދެމީހުންގެ ކާނާ ހަތަރު މީހުންނަށް ފުދޭނެއެވެ. އަދި ހަތަރުމީހުންގެ ކާނާ އަށް މީހުންނަށް ފުދޭނެއެވެ.

566- وعن أبي سعيدٍ الخُدريِّ رضي اللَّهُ عنه قال : بينَمَا نَحْنُ في سَفَرٍ مَعَ النَّبيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم إذ جَاءَ رَجُلٌ على رَاحِلَةٍ لَهُ ، فَجَعَلَ يَصْرِفُ بَصَرَهُ يَمِيناً وَشِمَالاً ، فَقَال رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « مَنْ كَانَ مَعَهُ فَضْلُ ظَهرٍ فَليَعُدْ بِهِ عَلى مَنْ لا ظَهْرَ لَهُ ، وَمَن كانَ لَهُ فَضْلٌ مِن زَادٍ ، فَلَيَعُدْ بِهِ على مَن لا زَادَ لَهُ » فَذَكَرَ مِن أَصْنَافِ المَالِ مَا ذَكَرَ حَتَّى رَأَيْنا أَنَّهُ لا حَقَّ لأحدٍ مِنَّا في فَضْلٍ » رواه مسلم .

މާތްالله ރުއްސުންތެރިވި ابو سعيد الخُدري ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންމެން، نبيއާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ އަރިހުގައި ދަތުރުކުރަމުންދަނިކޮށް ކުއްލިއަކަށް މީހަކު ސަވާރީއެއްގެ މަތީގައި ހުރެގެން އައުމުންފަހު ކަނާތްފަރާތާއި ވާތްފަރާތަށް (އެބަހީ މިތަނުން) ނަޒަރު ހިންގަން ފެށިއެވެ. ދެން رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެމީހާގެ އަތްގައި އިތުރު ސަވާރީއެއް އޮވެއްޖެ މީހާ އެމީހަކު ސަވާރީ ނެތް މީހަކަށް އެ ސަވާރީ ދޭށެވެ. އަދި މީހާގެ އަތްގައި އިތުރު ކާ ތަކެތި ހުރިއްޖެ މީހާ ކާތަކެތި ނެތް މީހަކަށް އެއްޗެއް ދޭށެވެ. ދެން އަނގަތްފުޅުން އެހެން ތަކެތީގެ ބާވަތް ތަފްސީލުކޮށް ބަޔާންކުރައްވަމުން ގެންދެވުމުން ތިމާގެ އަތްގައި އިތުރަށް ހުރި ތަކެއްޗަކީ އަހަރެން ތިމާގެ އެއްވެސް حق އެއް ނުވާކަން ތިމަންމެންނަށް يقينވެގެން ދިޔައެވެ.

567- وعن سَهلِ بنِ سعدٍ رضي اللَّه عنه أَنَّ امرَأَةً جَاءَت إلى رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم بِبُردةٍ مَنسُوجَةٍ ، فقالت : نَسَجتُها بِيَديَّ لأكْسُوَكَهَا ، فَأَخَذَهَا النَّبيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم مُحتَاجاً إِلَيها ، فَخَرَجَ إِلَينا وَإِنَّهَا لإِزَارُهُ ، فقال فُلانٌ اكسُنِيهَا مَا أَحسَنَهَا ، فَقَالَ: « نَعَمْ » فَجلَس النَّبيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم في المجلِسِ، ثُمَّ رَجَعَ فَطَواهَا ، ثُمَّ أَرسَلَ بها إِلَيْهِ : فَقَالَ لَهُ القَوْمُ : ما أَحسَنْتَ، لَبِسَهَا النَّبيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم مُحْتَاجاً إِلَيها ، ثُمَّ سَأَلْتَهُ ، وَعَلِمت أَنَّهُ لا يَرُدُّ سَائِلاً ، فَقَالَ : إِني وَاللَّهِ ما سَأَلْتُهُ لأَلْبَسَها ، إِنَّمَا سَأَلْتُهُ لِتكُونَ كَفَني . قال سَهْلٌ : فَكانت كَفَنَهُ . رواه البخاري .

މާތް الله ރުއްސުންތެރިވި ابو سَهل بن سعد ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. (ވިދާޅުވިއެވެ.) ހަމަކަށަވަރުން (އެއްފަހަރަކު) نبيއާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّمގެ އަރިހަށް އަންހެނަކު އަތުން ވިޔެފައި އޮތް ރިޔާއެއް ހިފައިގެން

ހާސިލުވެއެވެ. އަދި ދަންނަވެއެވެ. ހިމަނުން މިރިޔާ ވިސްނުންފުޅުގައި ކަލޭގެފާނުންނަށްޓަކައި ހިމަނުންތަކީ އަޅުން

ނޫނެވެ. ފަހެ نبيُّ صَلّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އެވަގުތު އެފަދަ އައްޔަކަށް ބާރުނަށްވެފައިވާތީ އެބާރު قبول ކުރެއްވިއެވެ.

ފަހެ އޭގެ ފަހުން (އެއްދުވަހަކު) އެބުނާ މުސްތަޙިއްގެ ގޮތުގައި އަނދުރުގޮސް (ބުރާކަށްގޮސް) ހުސްނުވާއިގެން

ވެމުންދާގޮތް ކަލުރާއަށް ވަޒީފާވެ. އެހެނދު އަތުން މުޅިކަ ދަންނަވައެވެ. ބޮޑުމީ ކާނާ ރީތި އައްޔާއި

ބައިވެ؟ ބިލާ ހިމެނުން ހާނު ދައްވެނވެ. އެހެނދު އަކަޙުގެލެނ حديث ކުރައްވަވައެވެ. އަސްއަކާވެ. ފަހެ

نبيُّ صَلّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގަދަރިސްކުރައި އިހުސާނުގެން ހިންގުމުގައި ވާހަކަ ވަޒީފާވެ. އަދި އަރިހު

ފުރުޞަތުވެއެވެ. ދަން އޭގެ އަމާޒަކަށް ޚާއްސަވެއެވެ. (އަމާޒަކީ މި عملެއް އިތުރު) ފަހެ މިސާލުކަން

އަމާޒާއި ދިމާލަށް ބޮޑުވޭ. އެހެނދު نبيُّ صَلّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ބުނުއްވާކަށް ހިންގަވައިދޭ ކާނާ

ރީތި ހައްޔާ؟ އަދި އަކަޙުގެމަށް އެދުރު ހިދާޔަތް ނޫހަން ބޭނުންވެސް ވެރިއެވެ. އަކަޙުގެފާނުގެ

އަރިހުން މިހާރު އެހީއަށް އެދުގެން ދަންނަވައިދިނުމަ ހުއްޓާމަ އަނބުރާ ނުފުނައިވަކަން ބީބައަށް

ތަނެގެން އެހެރުގެނުވާ ބިބާ އަކަޙުގެތަކެގެ އަރިހުން އާއްމު ހުދަން އަދިގެމިއެވެ. އެހެނދު އަމިއާ

ޖަވާބެއް ބޮޑުވޭ. މާތް الله ގަސްދުހިފާތްޒައި ބަދަލު. ބިމަށްނަ އާއްމު ހުދަން އަދުނީ ބިމަށްނަ

ލާކަމަ ނުނު. ހަމަކަމަކުރަން ބިމަށްނަ އާއްމު ހުދަން އެއިން ބިމަށްނެ ކަމުން

ކަޖުމަތަކަށްވެ.

568- وعن أبي موسى رضي اللَّه عنه قال : قال رسولُ اللَّه صَلّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « إنَّ الأشعَرِيين إذَا أَرملُوا في الْغَزْوِ ، أَو قَلَّ طَعَامُ عِيَالِهِم بالمَدِينَةِ ، جَمَعُوا ما كَانَ عِندَهُم في ثَوب وَاحدٍ ، ثُمَّ اقتَسَمُوهُ بَيْنَهُم في إنَاءٍ وَاحِدٍ بالسَّوِيَّةِ فَهُم مِنِّي وَأَنَا مِنهُم » متفقٌ عليه .

މާތްالله ރުއްސެވުންވާތި ابو موسى ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صَلّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وسَلَّم

حديث ކުރައްވައިފައެވެ. ހަމަކަށަވަރުން الأشعري قبيلةގެ ބަޔަކު ހަނގުރާމައަށް ހަނުފުމަ ވައްޖެހުމަ ނުވަތަ

އަލިފާނުގެ އަހުލުވެރި ކާބަކާތި މަދީނާއިޖެހުމަ އެލިފާނު އެއްކޮށް ހުރިހާ ކާބަކާތި ފޮތިގަނޑެއްގެ

މަތަކަށް جمع ކުރައެވެ. ދެން އެއަށްފަހު މިނާ ބައްކަލާ އަލިފާނުގެ މެދުގައި ހަމަހަމަކޮށް ބަހާލުން

ގެނދެއެވެ. (މިހެންކަމުން) އަލިފާނުވެސް ބިމަށްހަސްތާގެ ގޮތުގައެވެ. އަދި ބިމަށްހަސްތާ ވެސް

އަލިފާނުގެ ތެރެއިންނެވެ.

« أَرمَلُوا » : فَرَغَ زَادُهُم ، أَو قَارَبَ الفَرَاغَ .

63– باب التنافس في أمور الآخرة والاستكثار مما يُتَبَرَّكُ فيه

آخرة ގެ ކަންތައްތަކާއި ގުޅޭ އެކަކު އަނެކަކަށްވުރެ ކުރި އަރައިގަން ދިޔުމާއި އަދި ބަރަކާތް ލިބިދާ ކަންތައްތައް ގިނަކުރުމުގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ ބާބު

قَالَ الله تَعَالَى : ﴿ وَفِي ذَلِكَ فَلْيَتَنَافَسِ الْمُتَنَافِسُونَ ﴾ [المطففين : 26] .

ވާދަކުރަން ކުރިއަރައިދާ މީހުން އެއާމެދުގައި ވާދަކުރަން ކުރި އަރައިދާ ހުރިކަމާ!

569– وعن سهلِ بنِ سعدٍ رضي اللَّه عنه أَن رسولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم أُتِيَ بِشَرَابٍ ، فَشَرِبَ مِنهُ وَعَن يَمِينِهِ غُلامٌ ، وَعَن يسارِهِ الأَشْيَاخُ ، فقال لِلْغُلام : « أَ تَأْذَنُ لِي أَن أُعْطِيَ هُؤلاءِ؟ فَقَالَ الغُلامُ : لا وَاللَّــهِ يــا رسُولَ اللَّه لا أُوثِرُ بِنَصيبي مِنكَ أَحَداً ، فَتَلَّهُ رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم فِي يَدِهِ . متفقٌ عليه .

« تَلَّهُ » بالتاءِ المثناةِ فوق ، أَيْ : وَضَعَهُ ، وَهَذَا الغُلامُ هُوَ ابنُ عَبَّاسٍ رضي اللَّه عنهما.

މާތް الله ރުއްސެވުން ލިބިވީ سهلِ بنِ سعد ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّمُ ގެ އަރިހަށް ބުއިމެއް ގެނެވުނެވެ. ފަހެ އެކަލޭގެފާނު އެއިން ބުއްވިއެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނުގެ ކަނާއަތް ފަރާތުގައި ޒުވާނަކު އިންނެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނުގެ ވާތް ފަރާތުގައި އުމުރުން ދުވަސްވީ މީހުން ތިއްބެވެ. ފަހެ އެކަލޭގެފާނު އެޒުވާނާއަށް ވިދާޅުވިއެވެ. ތިބާއަށްވުރެ ކުރިން މިބޭ ދުވަސްވެރިންނަށް ދޭން އިސްކަން ދިނުމާމެދު ތިބާގެ ހުއްދަ އެބަ އޮތްތޯ؟ އެ ޒުވާނާ ދެންނެވިއެވެ. ވަލްލާހި ކަލޭގެފާނުގެ ކިބައިން އަޅުގަނޑަށް ލިބޭ ބައި އެހެން މީހަކަށް ދޫކޮށެއް ނުދެމެވެ. (އަޅުގަނޑު އެއްވެސް ކަމުން) ފަހެ އެކަލޭގެފާނު އެޒުވާނާގެ އަތުގައި ދެއްވިއެވެ.

570– وعن أبي هريرة رضي اللَّه عنه عَنِ النَّبيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « بيْنَا أَيُّوبُ عليه السلام يَغتَسِلُ عُرِيَاناً ، فَخَرَّ عَلَيْهِ جَرَادٌ مِن ذَهَبٍ ، فَجَعَلَ أَيُّوبُ يَحثِي فِي ثَوبِهِ، فَنَادَاهُ رَبُّهُ عَزَّ وَجلَّ : يَا أَيُّوبُ ، أَلَم أَكُنْ أَغْنَيْتُكَ عمَّا تَرَى ؟، قال : بَلَى وَعِزَّتِكَ، وَلكِن لا غِنَى بِي عَن بَرَكَتِكَ » رواه البخاري .

ރަޟިﷲ ޢަންހު ރިވާކުރެއްވި ابو هريرة، نبيّ ާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّمَ ގެ އަރިހުން ރިވާކުރައްވާ حديث އެއްގައިވެއެވެ. އަލްބުޚާރީ حديث ކުރައްވައިފިއެވެ. (އެއްފަހަރަކު) أَيُّوبُ عليه السلام ފެރުޅުވަޑައިގެން ތިއްބަވަނިކޮށްފައި ރަނުގެ ފަނިފިލާ ވެއްސެން ފެށިއެވެ. އަދި ދެން އަޅުގަނޑުގެ ގޮތުން ތަންކޮޅުގޮއްވާ ދެއްކެވިއެވެ. ހިލޭ ބަރުއްޖެއް ދެއްވީމެ، އެދެއްވާ ހިސާބަށް ކައިވިރަނު ހުސްވުމަކަށް އަޅުގަނޑުގެ ރަސްކަލާނގެ އެގޮތަށް ބަލާނުލަތީވެއެވެ. ހަމަ އަދި އެގޮތަށް ކަލޭގެފާނު ގޮތްފުޅު ތެދު ނުދާރިވެއެވެ.

އާ أَيُّوبُ عليه السلام އެވެ. ތިމަންރަސްކަލާނގެ ކަލޭގެފާނަށް ދީފައިވާ ނިޢްމަތްތަކުގެ ސަބަބުން ފަހަރުގެ ބޭނުން ކަމުނުވާކަމަށް ނުވާނެތޯއެވެ؟ އަލްޢަޒީޒު ދިރިހުރިއެވެ. އާދެވެ. އިބާދަތެއް عزة ގެންދެވިއެވެ. ހަމަ ދެވަނަގޮތެއް ތިމަންރަސްކަލާނގެ ދިނުމުގެ ބަރަކާތް ކަމުގައި ވާރިސް އިބަ އިޒުނުގެ ބަރަކާތް ނުދާނެ ދެއްވުން ނުލިބިއްޖެއެވެ.

64- باب فضل الغني الشاكر

وهو من آخذ المال من وجه وصرفه في وجوهه المأمور بها

ޝުކުރުވެރިވާ މުއްސަނދި މީހާގެ މާތްކަމާއި އެފަދަމީހުންނީ ހުއްދަ ގޮތަކުން މުދާ ހޯދައި ޚަރަދުކުރާ ހުއްދަކަން އަންގަވާފައިވާ ގޮތުގެ މަގުން ހުއްދަކަމާ މީހުންނަކީ ބަޔާންވެގެންވާ ބާބު

قَالَ اللهُ تَعَالَى: ﴿فَأَمَّا مَنْ أعْطَى وَاتَّقَى وَصَدَّقَ بِالْحُسْنَى فَسَنُيَسِّرُهُ لِلْيُسْرَى﴾ [الليل : 5-7] ،

މާނަ، (މުތަދައްބިރުން) ހަދުވާދޭ(ﷲއަށް) تقوى ވެރިވެ، އަދި އެންމެ ހެޔޮބަސް ތެދުކުރި މީހާ ދަނެނީވެ! މާނަ، ތިމަންރަސްކަލާނގެ ލުއިކަމަށް ހެޔޮކަމަށް އަސާނިކަން ފަސޭހަކަން ދެއްވާނޫއެވެ.

وقال الله تَعَالَى : ﴿ وَسَيُجَنَّبُهَا الأَتْقَى الَّذِي يُؤْتِي مَالَهُ يَتَزَكَّى وَمَا لأَحَدٍ عِنْدَهُ مِنْ نِعْمَةٍ تُجْزَى إِلاَّ ابْتِغَاءَ وَجْهِ رَبِّهِ الأَعْلَى وَلَسَوْفَ يَرْضَى ﴾ [الليل : 17-21] ،

އަދި تقوى ވެރިވުން ބޮޑުމީހާ، އެ ނަރަކައިން ދުރުކުރައްވާނެއެވެ. އެމީހާ، އެމީހާ طاهر ވެގެން ތިބުމަށް، އޭނާގެ މުދާ ހަދިޔާ ދީއެވެ. އަދި އޭނާގެ ފަރާތުން އޭނާގެ ދިނުން ހަލާކުވުމަށް ބަދަލުގައި ނޫނެވެ. އަދި އެއީ ހަމައެކަނި (އޭނާ ހަދިޔާދެނީ) އޭނާގެ ވެރި، މާތްވެގެންވާ ރަސްކަލާނގެ وجه ފުޅު(އެދިގެން: އަލްމުޙައްމަދު) އެދިގެންނެވެ. އަދި ނިކަން ހުރެ އޭނާ ރުހިގެން ކަލަވާނެއެވެ.

وقال الله تَعَالَى : ﴿ إنْ تُبْدُوا الصَّدَقَاتِ فَنعِمَّا هِي وَإنْ تُخْفُوهَا وَتُؤْتُوهَا الفُقراءَ فَهُوَ خَيْرٌ لَكُمْ وَيُكَفِّرُ عَـــنْكُمْ مِنْ سَيِّئَاتِكُمْ وَاللهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ ﴾ [البقرة : 271] ،

(واجب ޒަކާތް) صدقاتތައް، ޚަރަދުކުރުން ފާޅުގައި ދިނުންވެސް، ހެޔޮ، އެއީ ނިހާޔަތު މާރަނގަޅުކަމެކެވެ. އަދި، ޚަރަދުކުރުން ފޮރުވައިގެން، އަދި صدقاتތައް فقير ންނަށް ދިނުންވެސް، ޚަރަދުކުރުން ފޮރުވުމަކީ އެކަލޭގެ ހެޔޮކަމެވެ. އަދި، އެއީ، ޚަރަދުކުރުމުގެ ކުށްތަކުން ބައެއް ޚަރަދުކުރުމުގެ ސަބަބުން އެކަލާނގެ ފުއްސަވައިދެއްވާނެއެވެ. الله އީ، ޚަރަދުކުރުން ކަލޭމެން ކުރާ ކަންތައް މުޅިން ދަންނަވާ ބޭފުޅާއެވެ.

وقال الله تَعَالَى : ﴿ لَنْ تَنَالُوا الْبِرَّ حَتَّى تُنْفِقُوا مِمَّا تُحِبُّونَ وَمَا تُنْفِقُوا مِنْ شَيْءٍ فَإنَّ اللهَ بِهِ عَلِيمٌ ﴾ [آل عمران : 92]

ޚަރަދުކުރުން، ޚާއްޞަ އެއްޗަކުން ޚަރަދުކުރުން ހެޔޮކަމުގެ ދަރަޖައިން، ޚަރަދުކުރުން ނުކުރެވޭނެއެވެ. އަދި، ޚަރަދުކުރުން ހެޔޮކަން ކުރުމަށް އެއްޗެއް، ފަހެ، ހަމަކަށަވަރުން، الله އެ އެއްޗެއް މުޅިން ދަންނަވާ ބޭފުޅާއެވެ.

571- وعن عبدِ اللَّهِ بنِ مسعودٍ رضي اللَّه عنه قال : قالَ رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « لا حَسَدَ إلاَّ في اثَنَتَيْنِ : رَجُلٌ آتَاهُ اللَّهُ مَالاً ، فَسَلَّطَهُ على هَلكَتِهِ في الحَقِّ . ورَجُلٌ آتَاه اللَّهُ حِكْمَةً فُهو يَقضِي بِها وَيُعَلِّمُهَا » متفقٌ عليه وتقدم شرحه قريباً .

މާނައަކީ ޢަބްދުالله ބިން مسعود ގެ ރިވާޔަތެއް ބަޔާންކޮށްދެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صَلّى الله عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ދެކަސްތަކަށް މެނުވީ ހަސަދަވެރިވުން ނުވާނެއެވެ. އެއީ ދިރުންތެރި الله سبحانه وتعالىމާލު ދެއްވި އަދި حق ގެމަގުގައި އޭގެ ހަލާކުވުމަށް ދަތުރުކުރުމަށް ބާރުދެއްވި މީހެކެވެ. އަދި ދެވަނަ މީހަކީ ހިކުމަތް ދެއްވި މީހާއެވެ. އޭނާ އެ ހިކުމަތުން ޙުކުމްކޮށް އަދި އެ ތަޢުލީމުދޭ މީހެކެވެ. އަދި (އަޅުގަނޑުމެން) މާތް الله سبحانه وتعالىދިރުންތެރި علمއެއް ދެއްވައި އެ علمއެއް ދިރުންތެރި ގޮތުގައި ހިތާވަރުވުން ބަޔާންކުރާ އަދި އެކަން ދިރުންވެއެވެ. علمއެއްވެސް ދެނެގަތުމަށް ޚަރަދުކުރުމުގައި علمއެއް حاصلކުރުމަށް ހިތްވަރުދިނުމެވެ.

(މި حديث 544 ވަނަ ނަންބަރުގައި ވެސް ބަޔާންވެގެންވެއެވެ.)

572- وعن ابْنِ عمر رضي اللَّه عنهما عن النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « لا حَسَد إلاَّ في اثنَتَين : رَجُلٌ آتَاهُ اللَّه القُرآنَ ، فهو يَقُومُ بِهِ آنَاءَ اللَّيل وآنَاءَ النَّهارِ . وَرَجُلٌ آتَاهُ اللَّه مَالاً . فهوَ يُنْفِقهُ آنَاءَ اللَّيْلِ وآنَاءَ النَّهارِ » متفقٌ عليه . « الآنَاءُ » السَّاعَاتُ .

މާތް الله ރުއްސުންވެއްވި عبد اللهِ بن عمر ، نبيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ އަރިހުން ރިވާކުރެއްވި حديث އެއްގައިވެއެވެ. އަހަރެމެންނަށް حديث ކުރައްވައިފައެވެ. ދެކަމެއްގައި މެނުވީ حَسَد ވެރިވުން ހުއްދަނުވާނެއެވެ. އެއީ މީހަކަށް الله سبحانه وتعالى ކީރިތި قُرآنَ ގެ علمދެއްވުމުން އޭނާ، ރޭއާއިދުވާލު އެ قرآنَ ގެ علمއަށް ޢަމަލުކުރުމާއި އަދި ރޭގަނޑުގެ ދުވާލުގެ ވަގުތުތަކުގައި މީހަކަށް މުދާ ދެއްވުމުން އޭނާ ދުވާލާއި ރޭގަނޑުގެ ވަގުތުތަކުގައި ހޭދަކުރުމެވެ. ބުޚާރީ އާއި މުސްލިމް.

573- وعَن أبي هُريرة رضي اللَّه عنه أَنَّ فُقَرَاءَ المُهَاجرينَ أَتَوْا رسولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم . فقالوا : ذَهَبَ أَهْلُ الدُّثُورِ بِالدَّرَجاتِ العُلَى . والنَّعِيمِ المُقِيمِ . فَقَال : « ومَا ذَاكَ ؟ » فَقَالُوا : يُصَلُّونَ كمَا نُصَلِّي ، ويَصُومُونَ كمَا نَصُومُ . وَيَتَصَدَّقُونَ ولا نَتَصدَّقُ ، ويَعتِقُونَ ولا نَعتقُ فقال رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « أَفَلا أُعَلِّمُكُمْ شَيْئاً تُدرِكُونَ بِهِ مَنْ سبَقَكُمْ ، وتَسْبِقُونَ بِهِ مَنْ بَعْدَكُمْ وَلاَ يَكُونُ أَحَدٌ أَفْضَلَ مِنْكُم إلاَّ مَنْ صَنَعَ مِثلَ ما صَنَعْتُم ؟ » قالوا : بَلَى يا رسولَ اللَّه ، قَالَ : « تُسبحُونَ ، وتحمَدُونَ وتُكَبِّرُونَ ، دُبُر كُلِّ صَلاة ثَلاثاً وثَلاثِينَ مَرَّةً » فَرَجَعَ فُقَرَاءُ المُهَاجرِينَ إِلى رسولِ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، فَقَالُوا : سمِعَ إِخْوَانُنَا أَهْلُ الأَموَالِ بِمَا فَعلْنَا ، فَفَعَلوا مِثْلَهُ ؟ فقَالَ رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « ذلك فَضْلُ اللَّهِ يُؤْتِيهِ مَن يشَاءُ » متفقٌ عليه ، وهذا لفظ روايةِ مسلم .

« الدُّثُورُ » : الأَموالُ الكَثِيرَةُ ، واللَّه أعلم .

މާތްالله ރުއްސުންވެއްވި ابوهريرةގެ ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ.(އެއްފަހަރަކު) ފަގީރުވެރި مُهَاجِرِي ބައެއް ބޭފުޅުން رسولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ އަރިހަށް ވަޑައިގެންފައެވެ. އަދި ދެންނެވިއެވެ. މުދާވެރިން ހޯދައިފި މަތީ ދަރަޖަތަކާއި ދާއިމީ نعمةތައް. ފަހެ އަހުރެމެން އަދާކުރާ ފަދައިން އެމީހުން ނަމާދު ކުރެއެވެ. ރޯދަ ހިފައެވެ. އެމީހުން ޞަދަޤާތް ދެއެވެ. ފަހެ އަހުރެމެން ޞަދަޤާތް ނުދެވެއެވެ.

އެބައިމީހުން (އެބައިމީހުންނަށް ލިބިފައިވާ މުދަލުން) صدقةދެމުން އެބަގެން ދެއެވެ. އަދި ތިމަންމެންނަށް (މުދާނެތުމުގެ ސަބަބުން) صدقة ދެވެއް ނުކުރެވެއެވެ. އަދި އެބައިމީހުން އަޅުން މިނިވަން އެބަކުރައެވެ. އަދި ތިމަންމެންނަށް ބަޔަކު މިނިވަން ނުކުރެވެއެވެ. އެހިނދު رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިމަންކަލޭގާ ތިޔަބައިމީހުންނަށް އެއްޗެއް ދަސްކޮށްދެއްވުން ހެޔޮވާނެތޯ؟ އެކަން ތިޔަބައިމީހުން ކުރުމަށްފަހު ތިޔަބައިމީހުންނާއި ތިޔަބައިމީހުންގެ އިސްވެ ގޮސްފައިވާ މީހުންގެ ދަރަޖައަށް އާދި ފަސްވެ ގޮސްފައިވާ މީހުންގެ ދަރަޖައަށް ހުސްލާވާ އަދި ތިޔަބައިމީހުން ކުރާފަދަ عمل ކުރާފަދަ މީހަކު ފިޔަވައި ތިޔަބައިމީހުންނަށްވުރެ މާތް އެއްވެސް މީހަކު ނުހުންނާނެއެވެ. އެބަޔަކު ދަންނަވައިފިއެވެ. އާއެކޭ. އެ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ކޮންމެ ނަމާދަކަށްފަހު ތެތިސްފަހަރު سبحان الله ގެ كلمة އާއި الله اكبر ގެ كلمة އާއި الحمدالله ގެ كلمة ތިރީސްތިންފަހަރު ކިޔާށެވެ. (ދެން ކުރީ ދެވަނަ ފަހަރަށް) مُهَاجِرِين ންގެفقيرُން އަނބުރާއައިސް رسولَ اللّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ ހަޟްރަތަށް އަރިސްކުރެއްވިއެވެ. އެއްސެވުނު ދަންނަވައިފިއެވެ. ތިމަންމެންގެ މުދަލުވެރި އެހުރިނުން ވެސް އެ عمل އެކުރެއްވެއެވެ. އަދި އެބައިމީހުން ވެސް އެހެނިހެން عمل ކުރެން ފަށައިފިއެވެ. އެހިނދު رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެއީ الله سبحانه وتعالىގެ فضل ވަންތަ ކަމެކެވެ. އެއީ އެކަލާނގެ އިރާދަ ކުރައްވާ ބަޔަކަށް ދެއްވައިވާއެވެ. (ޙަދީޘް މަށާނުކުރެއްވި ކުރަން ކަމުދާ ނިޔަތެވެ.)

65– باب ذكر الموت وقصر الأمل

މަރު ހަނދާންކުރުމާއި އުއްމީދު ކުޑަކުރުމުގެ މުހިއްމުކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

قَالَ اللّٰه تَعَالَى : ﴿ كُلُّ نَفْسٍ ذَائِقَةُ الْمَوْتِ وَإِنَّمَا تُوَفَّوْنَ أُجُورَكُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فَمَنْ زُحْزِحَ عَنِ النَّارِ وَأُدْخِلَ الْجَنَّةَ فَقَدْ فَازَ وَمَا الحَيَاةُ الدُّنْيَا إِلاَّ مَتَاعُ الْغُرُورِ ﴾ [آل عمران : 185] ،

ކޮންމެ نفس އަކުވެސް، މަރުގެ ރަހަ ލިބިގަންނާނޭ އެއްކަލަވެ. އަދި، (ތިޔަބައިމީހުން ކުރި عمل ތަކަށް) ތިޔަބައިމީހުންނަށް ފުރިހަމަ ޘަވާބު ދެއްވޭނީ ހަމައެކަނި قيامة ދުވަހުންނެވެ. ފަހެ، ނަރަކައިން އެއްކިބާ ކުރެއްވި، ސުވަރުގެއަށް ވައްދަވައިފި (މީހާއެވެ.) ފަހެ، އޭނާއަކީ نصيب ލިބިގެންފައިވާ ކާމިޔާބެވެ. ކާމިޔާބުކަމުގެ ވަގުތީ އުފާވާ ދޭ އަރާމުތަކުގެ މުށި، ދުނިޔޭގެ ދިރިއުޅުން ނޫނެވެ.

وقال الله تَعَالَى: ﴿ وَمَا تَدْرِي نَفْسٌ مَاذَا تَكْسِبُ غَدَاً وَمَا تَدْرِي نَفْسٌ بأيِّ أرْضٍ تَمُوتُ ﴾ [لقمان : 34] ،

އަދި އެއްވެސް نفس އަކަށް، އެ نفسއެއް މާދަމާ ހޯދައިގަންނާނީ ކޮންކަމެއްކަން ނޭނގޭނެއެވެ. އަދި އެއްވެސް نفس އަކަށް އެ نفس އެއް މަރުވާނީ ކޮންބިމެއްގައިކަން ނޭނގޭނެއެވެ.

وقال الله تَعَالَى : ﴿ فَإذَا جَاءَ أجَلُهُمْ لاَ يَسْتَأْخِرُونَ سَاعَةً وَلاَ يَسْتَقْدِمُونَ ﴾ [النحل : 61] ،

ފަހެ، އެއުރެންގެ أجل އައުމުން، އެންމެ ހިނދުކޮޅަކުވެސް އެއުރެންނަކަށް، ފަހަށް ނުކުރެވޭނެއެވެ. އަދި އަވަހަށްވެސް ނުކުރެވޭނެއެވެ.

وقال تَعَالَى : ﴿ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لاَ تُلْهِكُمْ أمْوَالُكُمْ وَلاَ أوْلاَدُكُمْ عَنْ ذِكْرِ الله وَمَنْ يَفْعَلْ ذَلِكَ فَأُولئِكَ هم الْخَاسِرُونَ وَأنْفِقُوا مِمَّا رَزَقْنَاكُمْ مِنْ قَبْلِ أنْ يَأتِيَ أَحَدَكُمُ المَوْتُ فَيَقُولَ رَبِّ لَوْلاَ أخَّرْتَنِي إِلَى أَجَلٍ قَرِيبٍ فَأَصَّدَّقَ وأَكُنْ مِنَ الصَّالِحِينَ وَلَنْ يُؤَخِّرَ اللهُ نَفْساً إِذَا جَاءَ أَجَلُهَا وَاللهُ خَبيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ ﴾ [المنافقون : 9-11] ،

އޭ ايمانވެއްޖެ މީސްތަކުންނޭވެ! ތިޔަބައިމީހުންގެ މުދަލާއި، ތިޔަބައިމީހުންގެ ދަރިންތަކުން الله ހަނދުމަކުރުމުން ތިޔަބައިމީހުން غافل ކޮށް ދުރުނުކުރާހެ ހުށިކަމެވެ! އަދި އެކަން ކޮށްފިއްޔާ ކާކު މީހާ (ދެންނާނެ!) ފަހެ، ގެއްލުންވެރިންނަކީ މީހުންނެވެ، ހަމަ އެއުރެންނެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުންކުރެ މީހެއްގެ ގާތަށް މަރު އައުމުގެ ކުރީގައި، ތިމަންރަސްކަލާނގެ ތިޔަބައިމީހުންނަށް ދެއްވި ތަކެތިން ތިޔަބައިމީހުން ހޭދަކުރާށެވެ! ފަހެ، (އޭރުން) އޭނާ ބުނާނެއެވެ. އަހުރެންގެ ވެރި ރަސްކަލާނގެއޭ! ކައިރި أجل އަކަށް ތިބާރަސްކަލާނގެ މިއަހުރެން ފަސްކުރައްވާފައިނުވަނީ ކީއްވެތޯއެވެ؟ ފަހެ، އަހުރެން ތިމަންނާއަށް صد قات ކޮށް، صالح އަޅުތަކުންގެ ތެރެއިން ވެވުނީމާއެވެ. އަދި الله އެއްވެސް نفسއެއް، އޭގެ أجل އައިސްފިނަމަ، ފަހަށް ނުކުރައްވާނެއެވެ. އަދި اللهއީ، ތިޔަބައިމީހުން ކުރާ ކަންތައްތަކަށް ފުރިހަމައަށް ދެނެވޮޑިގެންވާ ރަސްކަލާނގެއެވެ.

وقال تَعَالَى : ﴿ حَتَّى إِذَا جَاءَ أَحَدَهُمُ المَوْتُ قَالَ رَبِّ ارْجِعُونِ لَعَلّي أعْمَلُ صَالِحاً فِيمَا تَرَكْتُ كَلاَّ إِنَّهَا كَلِمَةٌ هُوَ قَائِلُهَا وَمِنْ وَرَائِهِمْ بَرْزَخٌ إِلَى يَوْمِ يبْعَثُونَ فَإذَا نُفِخَ فِي الصُّورِ فَلاَ أنْسَابَ بَيْنَهُمْ يومَئِذٍ وَلاَ يَتَسَاءلُونَ فَمَنْ

ثَقُلَتْ مَوَازِينُهُ فَأُولئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ وَمَنْ خَفَّتْ مَوَازِينُهُ فَأولئِكَ الَّذِينَ خَسرُوا أَنْفُسَهُمْ فِي جَهَنَّمَ خَالِدُونَ تَلْفَحُ وَجوهَهُمُ النَّارُ وَهُمْ فِيهَا كَالِحُونَ أَلَمْ تكُنْ آيَاتِي تُتْلَى عَلَيْكُمْ فَكُنْتُمْ بِهَا تُكَذِّبُونَ ﴾ إِلَى قَوْله تَعَالَى : ﴿ ... كَمْ لَبِثْتُمْ فِي الأَرْضِ عَدَدَ سِنِينَ قَالُوا لَبِثْنَا يَوْماً أَوْ بَعْضَ يَوْمٍ فَاسْئَلِ العَادِّينَ قَالَ إِنْ لَبِثْتُمْ إِلاَّ قَلِيلاً لَوْ أَنَّكُمْ كُنْتُم تَعْلَمُونَ أَفَحَسِبْتُمْ أَنَّمَا خَلَقْنَاكُمْ عَبَثاً وَأَنَّكُمْ إِلَيْنَا لاَ تُرْجَعُونَ ﴾ [المؤمنون: 99-115]،

އެއުރެންކުރެ މީހެއްގެ ގާތަށް މަރު އަތުވެއްޖެއުމުން ދުނިޔެދޫކޮށް ދަނީއެވެ. އެހިނދު އޭނާ ބުނާނެއެވެ. އަހުގެ ވެރިރަސްކަލާނގެ! ތިމަންއަޅާ (ދުނިޔޭގެ حياة އަށް) އަނބުރައި ފޮނުއްވާށި ދެއްވާށެވެ! (އެއީ) ތިމަން ދޫކޮށް ދިޔަ ކަންތައްތަކުގައި صالح عملތަކެއް ކުރުމަށްޓަކައެވެ. ނަމަވެސް އެއީ އެބަސްކަމެއް ނުވާނެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން، އެއީ އޭނާ ބުނާ ބަހެކެވެ. އަދި އެއުރެންގެ ފަހަތުގައިވެސް ފުރަތަމަދުވަހާއި އަލުން ދިރުއްވާލެއްވޭ ދުވަހާ ހަމައަށް ފުރާޅެއް ވެއެވެ. ފަހެ، ސޫރުގައި ފުމެލެވިއްޖެނަމަ، ފަހެ، އެއުރެންގެ މެދުގައި އެދުވަހުން نسب ވާކަމެއް (އެބަހީ: نسبގެ މިނިވަންކަމުގެ ގުޅުމެއްނާއި) ނުވާނެއެވެ. އަދި އެކަކު އަނެކަކާ ސުވާލެއް ކޮށްކަށް އަދި سؤال އެއްވެސް ނުކުރާނެއެވެ. ފަހެ، އެމީހެއްގެ (ހެޔޮ عمل ތަކުގެ) މީޒާނު ބަރުވެއްޖެމީހާ (ދުނިޔެ ތަރާޒު!) ފަހެ، ދިނުނުވާ މީހުން ކާމިޔާބުވާނެއެވެ. އަދި އެމީހެއްގެ (ހެޔޮ عمل ތަކުގެ) މީޒާނު ލުއިވެއްޖެ (ދުނިޔެ ތަރާޒު!) ފަހެ، އެއުރެނީ އެއުރެންގެ نفسތައް، ގެއްލުވާލި މީހުންނެވެ. ނަރަކައިގައި އެއުރެން އަބަދަށް ދެމިތިބޭނެއެވެ. ނަރަކައިގެ އަލިފާނު އެއުރެންގެ މޫނުތައް އަންދައިލައެވެ. އަދި އެއުރެން އެތަނުގައި ތުރުތުމުން ހުރީ ދަތްތަކެއް ލިބިފައެވެ. (އެއުރެންނަށް އަންގާލެވޭނެއެވެ.) ތިމަންރަސްކަލާނގެ ايةތައް ތިޔަބައިމީހުންނަށް ކިޔަވައިދޭ ކަލޭގެ ނުވޭހެއްޔެވެ؟ ފަހެ، ތިޔަބައިމީހުން އެ ايةތައް ދޮގު ކުރާކަމުގައި ވިއެވެ. އެއުރެން ދަންނަވާނެއެވެ. އަހަރެމެންގެ ވެރިރަސްކަލާނގެ! ތިމަންމެންގެ އަބާއްޖަވެރިކަން ތިމަންމެންގެ މައްޗަށް ގަދަވެގެންދިޔައެވެ. އަދި މަގު ފުރެދިގެންވާ ބައެއްކަމުގައި ތިމަންމެން ވިއެވެ. އަހަރެމެންގެ ވެރިރަސްކަލާނގެ! ތިމަންމެން އެ ނަރަކައިން ނެރުއްވައިދެއްވާށެވެ! ފަހެ، ތިމަންމެން (كافرކަމުގެ ތެރެއަށް) އަނބުރާ ހިނގައްޖެނަމަ، ފަހެ، ހަމަކަށަވަރުން، ތިމަންމެންނަކީ އަނިޔާވެރިން ކަމުގައެވެ. އެކަލާނގެ وحيކުރައްވާނެއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ނިކަމެތިކަމާއިއެކު އެތާނގައި ތިބޭށެވެ! އަދި ތިޔަބައިމީހުން، ތިމަންރަސްކަލާނގެ حضرة އަށް ބަސް ނުދަންނަވާށެވެ! ހަމަކަށަވަރުން، ތިމަންރަސްކަލާނގެ އަޅުންގެ ތެރެއިން ބައެއް ވިއެވެ. އެއުރެން ދަންނަވައެވެ. އަހަރެމެންގެ ވެރިރަސްކަލާނގެ! އަހަރެމެން ايمان ވެއްޖައީމުއެވެ. ފަހެ، އަހަރެމެންނަށް ފާފަ ފުއްސަވައި، އަހަރެމެންނަށް رحمة ލައްވާނދޭވެ! އަދި ކަލޭގެފާނަކީ رحمة ލައްވާ އެންމެ ހެޔޮ ރަސްކަލާނގެއެވެ. ފަހެ،

އެއުރެންނަކީ، ޚުރައްސާރަކުރާކަމުގެ ބަހައްޓަވާފައިވާ ތިޔަބައިމީހުން ހަދައިދީފައެވެ. ތިމަންރަސްކަލާނގެ ހަނދުމަ ކުރައްވާމީހުން އެއުރެން ތިޔަބައިމީހުން ހަނދުމަ ނުކުރައްވާނެ ދުވަހެވެ. އަދި އެއުރެންނާއިމެދު މުސްލިމުންނާއި، ހަރުކަށިކަމާއި ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެދުވެރިކަމެވެ. އެއުރެން ކިޔަމަންތެރިކަމުން ޖެހިލުމި، މިގޮތް ހަމައެކަނި، ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެއުރެންނަށް (ޤުރުއާން) ބާވައިލެއްވީމެވެ. ހަމައެކަނި ހަރުކަށިކަން، އެއުރެންނަށް ހައްގު نصيب ވެރިންނެވެ. އަދި وحي ކުރައްވާނީވެ. ތިޔަބައިމީހުން ކީއް ހަރުކަށި ވާންވީ ކީއްވެބާ؟ އެއުރެން ދުނިޔެވެރިވީ. ތިމަންނަމެން ހިތް، އެކަމު ދުވަހަކުވެ. ނުވަތަ ދުވަހެއް ބައިއަރައިފި. ފަހެ، ހިތްބާރު އަދިދާކަމާ ދިޔުންނާ سؤال ކުރައްވާނީވެ! އެކަލާނގެ وحي ކުރައްވާނީވެ. ދުވަސް ކަނޑައެޅި މަގުތަކު، ތިޔަބައިމީހުން ހަރުކަށި ނުވާހާއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންނަކީ އެކަން އެނގެނުވެއި ތިމަންނަވެ. ހަރުކަށިކަން، ތިމަންރަސްކަލާނގެ ތިޔަބައިމީހުން ހަރުދަނާ، ބާރުގަދަވެގެން، ތެދުވެރިކަމާއި، ހަމައެކަނި ތިޔަބައިމީހުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ حضرة އަށް رجوع ނުކުރައްވާނީކަމެވެ، ތިޔަބައިމީހުން ފަހެ، ހިތްވާނީ ހަރުކަށިވީ؟

وقال الله تَعَالَى : ﴿ أَلَمْ يَأْنِ لِلَّذِينَ آمَنُوا أَنْ تَخْشَعَ قُلُوبُهُمْ لِذِكْرِ اللهِ وَمَا نَزَلَ مِنَ الْحَقِّ وَلاَ يَكُونُوا كَالَّـــذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ مِنْ قَبْلُ فَطَالَ عَلَيْهِم الأَمَدُ فَقَسَتْ قُلُوبُهُمْ وَكَثِيرٌ مِنْهُمْ فاسِقُونَ ﴾ [الحديد : 16] ،

اللهَ ސުބްޙާނަހޫ ވަތަޢާލާ ވަޙީކުރައްވައި، حق ބަސްފުޅުގެ ތެރެއިން ބާވައިލެއްވި ހިތްތަށް އެއުރެންގެ ހިތްތަށް ހަރުކަށިވުމަށް ފުރުޞަތު، ދީނާއި ދުރުން ދުނިޔޭ ދުނިޔެއިން ނުވަތަ ނުހަނު،ايمان ވި ދީނުންނަށް އަދިވެސް ވަގުތު ނުނުނަށްދޯއްބާވެ؟ ފަހެ، އެއުރެންނަށް ބަޔާން ދިރުވުންދިޔައެވެ. ދުނިޔެ (އަހުލުލް ކިތާބުން) އެއުރެންގެ ހިތްތައް ހަރުކަށިވިއެވެ. އަދި އެއުރެންނުގެ ގިނަބައިމީހުން فاسق ންނެވެ.

574– وعن ابن عمر رضي اللَّه عنهما قال : أَخَذَ رَسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم بِمنكِبي فَقَالَ : «كُنْ في الدُّنْيا كَأَنَّكَ غَرِيبٌ أَو عابرُ سَبِيلٍ » وَكَانَ ابْنُ عُمَرَ رضي اللَّه عنهما يقول : إِذا أَمسَيتَ، فَلا تَنْتَظِرِ الصَّبَاحَ ، وَإِذَا أَصْبَحْتَ ، فَلا تَنْتَظِرِ المَسَاءَ ، وخذ مِن صِحَّتِكَ لَمَرَضِك وَمِن حَيَاتِكَ لَموتِكَ » رواه البخاري .

މާތް اللَّه އެދެބަފައިންނަށް ރުހިވޮޑިގެންވާށި عبد الله ابن عمر ގެ ރިވާޔަތެއް ކުރެއްވިއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ތިމަންނަގެ ކޮނޑުގައި ހިފުއްވާފައި حديث ކިޔުއްވިއެވެ.

ވީމާ ދުނިޔެމަތީގައި ބިރުއްބުއްސަވާ މަދުވިން ނުވެވޭ ދުވަހުވަރުކާ މަދުވިން އުޅުނެވެ.

ދެންނެވުނެވެ. (މި حديث ރިވާކުރެއްވީ) މާތް الله އެކަލޭގެފާނާއި ރުހިވޮޑިގެންވާ ޞަޙާބީ ރަސޫލާގެ عبد الله ابن عمر ވިދާޅުވުމުން ގެންދިޔައެވެ. ވީމާ ހަމަތަ ވަސިއްޔަތް ދުނިޔޭގައި ހުރިއިރުގަ ބަޔަކު އިސްލާމްތަ ސުންނަތެވެ. އަދި ހަމަ ވަސިއްޔަތް ދުނިޔޭގައި ހުރިއިރުގަ ހަމަތަ އިސްލާމް ސުންނަތެވެ.
އަދި ވީމާ ބޭނުންވާ ކަމެއް ދުނިޔޭގައި ހުރިއިރު ދުނިޔެއަށް ހަމަތަ ސުންނަތެއް حاصل ކުރަންޖެހޭނެއެވެ.
އަދި ވީމާ މަރުވެދާނެ ކަމެއް ދުނިޔޭގައި ދުނިޔެއަށް ހަމަތަ ސުންނަތެއް حاصل ކުރަންޖެހޭނެއެވެ.

575- وعنه أَنَّ رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « ما حَقُّ امْرِيءٍ مُسلِمٍ لَهُ شَيءٌ يُوصِي فِيهِ . يبِيتُ لَيْلَتَيْنِ إِلاَّ ووَصِيَّتُهُ مَكْتُوبَةٌ عِنْدَهُ » متفقٌ عليه . هذا لفظ البخاري .

وفي روايةٍ لمسلمٍ : « يَبِيتُ ثَلاثَ لَيَالٍ » قال ابن عمر : مَا مَرَّتْ عَلَيَّ لَيْلَةٌ مُنذُ سَمِعتُ رسولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال ذلِكَ إِلاَّ وَعِنْدِي وَصِيَّتِي .

އަދި އެ صحابي ގެ ރިވާކުރެއްވި ހަދީޘެއް ވެއެވެ. ރަސޫލާގެ رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެއްވެސް مُسلِم އެއްގެ އަތުގައި وصية ލިޔުމަކަށް އަތުރާ އެ وصية ލިޔެ ނުބަހައްޓާ ދެރޭ ނިދުމެއް ނެތް އެއްވެސް مُسلِمٍ އަކަށް ހަލާލެއް ނޫނެވެ. އަދި مُسلِم ގެ ރިވާއެއްގައި ތިންރޭ ނިދުމެއް ހަލާލެއް ނުވެއެވެ. އަދި ابن عمر ވިދާޅުވިއެވެ. އަދި رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ އަރިހުން حديث އަޑުއިވުނު ފަހުން ފަހެއް ނުކުރަމެވެ ތިމަންނަ وصية ލިޔެ އަތުގައި ނުބަހައްޓާ ފަހެއް ނުކުރަމެވެ.

576- وعن أَنس رضي اللَّه عنه قال : خَطَّ النَّبِيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم خُطُوطاً فقال : « هَذا الإِنسَانُ وَهَذا أَجَلُهُ . فَبَيْنَما هو كَذَلِكَ إِذ جَاءَ الخَطُّ الأَقْرَبُ » رواه البخاري .

މާތް اللَّه ރުހިވޮޑިގެންވާ انس ގެ ފާނުގެ ރިވާއެއް ކުރެއްވިއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. (ރަސޫލުﷲ) نبيﷺ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ރޮނގުތަކެއް ދަށްކުރެއްވިއެވެ. حديثކުރެއްވިއެވެ. މިއީ انسان އެވެ. އަދި މިއީ އޭނާގެ أَجَلُ އެވެ. ފަހެ އޭނާ ދިރިއުޅެމުންދަނިކޮށް ގާތްގާތުން ރޮނގު އަންނައިރު ފަހެ މަރުވެއްޖެއެވެ.

577- وعن ابن مسعُودٍ رضيَ اللَّه عنه قال : خَطَّ النَّبيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم خَطًّا مُرَبَّعاً ، وخَطَّ خَطًّـــا في الْوَسَطِ خَارِجاً منْهُ ، وَخَطَّ خُططاً صِغَاراً إلى هَذَا الَّذِي في الوَسَطِ مِنْ جَانبِهِ الَّذِي في الوَسَطِ ، فَقَالَ : « هَذَا الإِنسَانُ ، وَهَذَا أَجَلُهُ مُحِيطاً بِهِ أو قَد أَحَاطَ بِهِ وَهَذَا الَّذِي هُوَ خَارِجٌ أَمَلُهُ وَهَذِهِ الْخططُ الصِّغَارُ الأَعْــراضُ ، فَإِنْ أَخْطَأَهُ هَذَا ، نَهَشَهُ هَذا ، وَإِنْ أَخْطَأَهُ هَذا نَهَشَهُ هَذا » رواه البخاري . وَهَـــذِهِ صُـــورَتُهُ : الأجـــل – الأعراض —الأمل

މާތް الله ރުޟްވާން ލެއްވި عبد الله ابن مسعُود ގެ ފަރާތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. (އެއްފަހަރަކު) نبيާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ހަތަރެސްކަނެއް ގެހެއް ކުރެއްސެވިއެވެ. އަދި އޭގެ މެދުގައި ދިގުމިނުގައި އޭގެ ބޭރަށް ނިކުންނަވިއެވެ. އަދި މެދުގައި އޮތް ބުރިން ބަންދެ ކަނޑައިގެން ހިމަ ހިމަ ރޮނގުތަކެއް ކުރެއްވިއެވެ. ދެން (އެއްފަހަރު) حديثކުރައްވައިފި. މެދުގައިވާ މިރޮނގަކީ انسانއާއެވެ. އަދި އެރޮނގުގެ ވަށައިގެން ދުވަހުގައިވާ މިރޮނގަކީ މީހާ ދިރިހުރުމެވެ. އޭގެ އުމުރެވެ. ބޭރަށް ނިކުތް ރޮނގަކީ ވަށައިލައިގެންނެވެ. ދެން ވިދާޅުވީ ކުޑަކުޑަ ރޮނގުތަކެވެ.

ހާސް އުމުރު ރޮނގުގެ މެދަށް ފެތިގެންނެވެ. އަދި ބޭރުން ނިކުމުގައި ރޮނގަކީ އެއީ އޭގެ ދިނުމަކީ އެއްމެ ކުޑަކުޑަ ރޮނގުތަކަކީ މީހާ ނިކުމުގައި ދިމާވާ ބަލިމަޑުކަމެވެ. އެއިން އެކަކުން ސަލާމަތް ވެއްޖެ ނަމަ އެހެންކަމެއް އޭނާއަށް ބޮޑުވެގެންވެއެވެ. އެއިން އެކަކުން ނިކުންނަމަވެސް އެހެންކަމެއް އޭނާއަށް ބޮޑުވެގެންވެއެވެ.

578- وعن أبي هريرة رضيَ اللَّه عنه أَنَّ رَسُولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « بَادِرُوا بِالأَعْمَالِ سَبْعاً، هَل تَنْتَظِرُونَ إلاَّ فَقْراً مُنْسِياً ، أَو غِنَى مُطْغِياً ، أَوْ مَرَضاً مُفسِداً ، أو هَرَماً مُفَنِّداً، أَو مَوتاً مُجْهِزاً ، أَو الدَّجَّالَ ، فَشَرُّ غَائِبٍ يُنْتَظَرُ ، أَوِ السَّاعَةَ وَالسَّاعَةُ أَدْهَى وأَمَرُّ ؟، » رواهُ الترمذي وقال : حديثٌ حسنٌ .

މާތް الله ރުޟްވާން ލެއްވި أبو هريرة ގެ ފަރާތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރައްވައިފިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ހަތްކަމެއް އައުމުގެ ކުރިން عمل ތަކުގައި ކުރިއަރާށެވެ. ކުރިން ހަނދާން ނެތިދާނެ ފަގީރުކަމަކަށް އަވަހަށް ވެގެން ނުވާނެތެވެ. ތިޔަބައިމީހުން عملނުކުރެ ތިބީތީ ކުށްކުރުވަނީ ނަށް ދުވަހަކަށް ބޮޑުވެ ފަސްކުރާ فقيرކަމަށް އަރައި ކުރިމަތި ވަންދެން ހުއްޓެވެ؟ ތިބޭތީ ތިމާއަށް عمل ތަކަށް މަގުފުރެތުން ހިސާބެއް ތިބި ތަކުރާރު ބަލިވެސްކަމަށް އަރައި ކުރިމަތި ވަންދެން ހުއްޓެވެ؟ ތިބޭތީ ހަލާކުކުރާ ބާރު ފަސްކުރާ ބޮޑުވަކަށް ކަމަށް އަރައި ކުރިމަތި ވަންދެން ހުއްޓެވެ؟ ތިބޭތީ ސިކުނޑި ގެއްލިދާނެ

ހިނގައިދާނޫފަދަ މުސްކުޅި ކަމެއްއައިސް ކުރިމަތިވުމަށް ބަލަހައްޓަނީތޯ؟ ނުވަތަ ކުއްލިއަކަށް އައިސް މަރުވެރިވެދާނޭ ކަމެއް އައިސް ބައްދަލުކުރާނެ ވަގުތަކަށްތޯ؟ ނުވަތަ ދައްޖާލު ނިކުތުމަށް އެންމެ ދުވަސް ކުރިމަތިވުމަށް ބަލަހައްޓަނީތޯ؟ ފަހެ އޭނާއަކީ ގާއިބުވެގެންވާ އެއްޗެއް އިންތިޒާރު ކުރެވޭ ނުބައިކަން ބޮޑުވެގެންވާ އެއްޗެކެވެ. ނުވަތަ قيامة ދުވަސް އަންނަންދުވަސް އިންތިޒާރު ކުރަނީ ހެއްޔެވެ؟ ފަހެ قيامة ދުވަހަކީ ބިރުވެރި ކަންބޮޑު އަދި އުނދަގޫ ކަންތައްތައް ކުރިމަތިލާންޖެހޭ ދުވަހެކެވެ.

579- وعنه قالَ : قالَ رسولُ اللَّه صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « أَكْثِرُوا ذِكْرَ هَاذِمِ اللَّذَّاتِ » يَعني المَوْتَ ، رواه الترمذي وقال : حديثٌ حسنٌ .

އަދި އެصحابي ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. رسولُ اللّه صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން އަރާމާއި އުފާތަކު ފުނޑާލާ ކަންތައް ގިނަގިނައިން (އެބަހީ މަރު) ހަނދާންކުރާށެވެ.

580- وعن أبي بن كعب رضي اللَّهُ عنه : كانَ رَسولُ اللَّهِ صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم إذا ذَهَبَ ثُلثُ اللَّيْلِ، قامَ فقالَ : « يا أَيها النَّاسُ اذْكُرُوا اللَّه جَاءَتِ الرَاجفَةُ تَتْبَعُها الرَّادِفَةُ، جاءَ المَوْتُ بما فِيهِ ، جاءَ المَوْتُ بما فِيهِ » قلتُ : يا رَسُولَ اللَّهِ إِني أَكْثِرُ الصَّلاةَ عَلَيْكَ ، فَكَمْ أَجْعَلُ لكَ مِن صَلاتِي ؟ قال: « ما شِئْتَ » قُلْتُ الرُّبُعَ ؟ قال : « ما شئتَ ، فَإِنْ زِدتَ فَهُوَ خَيْرٌ لكَ » قُلتُ : فَالنِّصْفَ ؟ قالَ « ما شِئتَ ، فإِنْ زِدْتَ فهو خَيرٌ لكَ » قُلْتُ : فَالثلثَينِ ؟ قالَ : « ما شِئْتَ ، فإِنْ زِدْتَ فهو خَيرٌ لكَ » قُلْتُ : أَجْعَلُ لكَ صَلاتِي كُلَّها ؟ قال : إذاً تُكْفِي هَمَّكَ، ويُغْفَرُ لكَ ذَنْبُكَ » رواه الترمذي وقال : حديث حسن .

މާތް الله ރުއްސަވައިފިއްވާ أبي بن كعب ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول الله صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ރޭގަނޑުގެ ތިންބައިކުޅަ އެއްބައި ދިޔުމުން ތެދުވެ ވަޑައިގެންނެވިއެވެ. ދެން (އެއްގޮތަކަށް) حديث ކުރެއްވިއެވެ. އޭ މީސްތަކުންނޭވެ. ތިޔަބައިމީހުން الله ހަނދާންކުރާށެވެ. ފުރަތަމަ ބިރުވެރި ވަނީ ފުމެލެވިއްޖެއެވެ. އަދި ދެވަނަ ބިރުވެރިފުމެލެވުން އޭގެފަހަތުން އައިސްފިއެވެ. މަރުވެސް އޭގެ ބިރުވެރިކަމާއި އެކު އައިސް ކައިރިވެއްޖެއެވެ. މަރުވެސް އޭގެ ބިރުވެރިކަމާއިއެކު އައިސް ކައިރިވެއްޖެއެވެ. ދެން ވިދާޅުވިއެވެ. ބިމަން ދަންނަވައިފީމެވެ. އޭ الله ގެ رَسول އާއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ބިމަން ގިނައިން ކަލޭގެފާނަށް ދެއްކުން ސަލަވާތް ކިޔަމެވެ. ފަހެ ބިމަން ކަލޭގެފާނަށް ދައްކަން ސަލަވާތް ކިޔާ މިންވަރަކީ ކޮބާ؟

ކިހާވަރަކަށް ހެއްދެވޭތޯ؟ ފަހެ حديث ކުރެއްވިއެވެ. މިބާއަން ފެންނަވަރަކަށް ކިޔަވާދެވޭ. މިގޮތުންނެވެ.
ދުވަހުގެ ހަމަތަކުގައި ކުރެވޭ ކަންތަކަށް ކިޔުން ހުއްދަވޭތޯ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. މިބާއަން ފެންނަވަރަކަށް ކިޔަވޭ. ފަހެ މިބާ
އިބްރާހީމްގެ އަހަރެން މިބާއަން ބޭނުން ރަނގަޅު ވެވޭނެއެވެ. މިގޮތުގެ ނުވަތަ ދުވަހުގެ ކަންތަކުގައި
ކިޔުން ހުއްދަވޭތޯ؟ حديثކުރެއްވިއެވެ. މިބާއަން ފެންނަވަރަކަށް ކިޔަވޭ. ފަހެ މިބާ އަހަރެމެން އިބްރާހީމްގެ
ބޭނުން ރަނގަޅު ވެވޭނެއެވެ. މިގޮތުގެ ނުވަތަ ދުވަހުގެ ކަންތަކުގައި ކިޔުން ހުއްދަވޭތޯ؟ حديثކުރެއްވިއެވެ.
މިބާއަން ފެންނަވަރަކަށް ކިޔަވޭ. ފަހެ މިބާ އަހަރެމެން އިބްރާހީމްގެ ބޭނުން ރަނގަޅު ވެވޭނެއެވެ. މިގޮތުން
ދުވަހުގެ ކަންތަކުގައި ހިތާ وقت އަހަރެން ކަރާމާތްތަކުގެ މަރުވުން ސަބަބުން ކިޔަވައިދެވިއެވެ. حديث
ކުރެއްވިއެވެ. މިގޮތުން عمل ކުރެވިއްޖެ މިބާގެ ހިތާ ހެޔޮކޮށް ފުރިހަމަ ހިނގައިދިޔައެވެ. އަދި މިބާގެ
ފުރިހަމަ ފުރިހަމަ ހިނގައިދިޔައެވެ.

66– باب استحباب زيارة القبور للرجال وما يقوله الزائر

ގަބުރުސްތާނަށް ޒިޔާރަތްކުރުން ފިރިހެނުންނަށް މުސްތަޙައްބު ވާކަމާއި އަދި ޒިޔާރަތް ކުރާމީހާ ކިޔަންޖެހޭ ބަސްތައް ބަޔާންކޮށްފައިވާ ބާބު.

581– عن بُرَيْدَةَ ، رضي اللّهُ عنه ، قال : قال رسُولُ اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « كُنْتُ نَهَيْتُكُمْ عَنْ زِيارَةَ القُبُورِ فَزُوروها » رواهُ مسلم .

މާތް اللّه ރުއްސެވުން ލިބިވޮޑިގެންވާ بُرَيْدَة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم
حديثކުރެއްވިއެވެ. މިއަންނަން ކުރީގައި ތިޔަބައިމީހުންނަށް ގަބުރުތަކަށް ޒިޔާރަތްކުރުން މަނާކުރެއްވީމެ
ވިއަސްވެސް މިހާރު އަޅުގަނޑު ގަބުރުތަކަށް ޒިޔާރަތްކުރުން ހުއްދަކުރަމެވެ.

وفي رواية « فمن أراد أن يزور القبور فليزر فإنها تذكرنا بالآخرة »

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. ފަހެ ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން قبرستان އަށް ޒިޔާރަތްކުރަން ބޭނުން

މިހާރު ހުރިހާ ކަމެއް ވަނީ ޒިޔާރަތްކުރުމަށް ހުއްދަވެފައެވެ. ސަބަބަކީ ކަބުރު ޒިޔާރަތްކުރުމަކީ އެއީ آخرة ދުވަސް ހަނދާން ވާނެކަމެކެވެ.

582- وعن عائشةَ رضي اللَّهُ عنها قالت : كان رسُولُ اللَّهِ ، صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، كُلَّما كان لَيْلَتها منْ رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يَخْرُجُ مِنْ آخِرِ اللَّيْلِ إلى البَقِيعِ ، فَيَقُولُ : « السَّلامُ عَلَيْكُمْ دَارَ قَوْمٍ مُؤمِنينَ ، وأَتَاكُمْ ما تُوعَدُونَ ، غَداً مُؤَجَّلُونَ ، وإِنَّا إِنْ شَاءَ اللَّهُ بِكُمْ لاحِقُونَ ، اللَّهُمَّ اغْفِرْ لأَهْلِ بَقِيعِ الغَرْقَدِ » رواهُ مسلم .

މާނައީ: الله ރުހިވޮޑިގެންވާ عائشةَ ގެފާނު ރިވާކުރައްވައެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެފާނު އެކަމަނާގެ ގާތުގައި ހުންނަވާ ކޮންމެ ރެއަކު ރޭގެ ފަހުކޮޅު البَقِيعِ ކަބުރުސްތާނަށް قبرستانއަށް ވަޑައިގަންނަވައެވެ. އަދި ދުޢާ ކުރައްވައެވެ. « السَّلامُ عَلَيْكُمْ دَارَ قَوْمٍ مُؤْمِنِينَ ، وأَتَاكُمْ ما تُوعَدُونَ ، غَداً مُؤَجَّلُونَ ، وإِنَّا إِنْ شَاءَ اللَّهُ بِكُمْ لاحِقُونَ ، اللَّهُمَّ اغْفِرْ لأَهْلِ بَقِيعِ الغَرْقَدِ

މާނައީ: އޭ مؤمنންގެ قؤمގެ ގެދޮރުގެ އަހުލުވެރިންނޫވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ މައްޗަށް سلام ލިބިއްޖެއެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުން ވަޢުދުވެވުނު وعد ކުރެވިފައިވާ ދުވަސް ތިޔަބައިމީހުން ... (ވެސް) اللّٰهގެ ... اللّٰهم ... اللّٰه! غرقد ... بَقِيع ...

583- وعن بُرَيْدَةَ رضي اللَّهُ عنهُ ، قال : كَانَ النَّبِيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يُعَلِّمُهُمْ إذا خَرَجُوا إِلى المَقابِرِ أَنْ يَقُولَ قَائِلُهُم : « السَّلامُ عَلَيكُمْ أَهْلَ الدِّيارِ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ والمُسْلِمِينَ وَإِنَّا إِنْ شَاءَ اللَّهُ بِكُمْ لاَحِقُونَ ، أَسْأَلُ اللَّه لَنَا وَلَكُمُ العافِيَةَ » رواه مسلم

މާނައީ اللّٰه ރުހިވޮޑިގެންވާ بُرَيْدَةَ ގެ ރިވާކުރެއްވިއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. نبيއާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އަޅުގަނޑުމެންނަށް قبرستانއަށް ނިކުންނައިރު دعأ ކިޔަވާނެ دعأ ... ދަސްކޮށްދެއްވިއެވެ. އެ دعأ އަކީ:-« السَّلامُ عَلَيكُمْ أَهْلَ الدِّيارِ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ والمُسْلِمِينَ وَإِنَّا إِنْ شَاءَ اللَّهُ بِكُمْ لاَحِقُونَ ، أَسْأَلُ اللَّه لَنَا وَلَكُمُ العافِيَةَ » رواه مسلم މާނައީ:- އެގޮތުގައި ދިރިއުޅުނު مؤمنންނާއި مسلم ންނެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ މައްޗަށް سلام ލިބިއްޖެއެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުން ... (ވެސް) الله އިރާދަފުޅާއެކު ތިޔަބައި

މީހުންނާއި ހަދީޘް ބައްދަލުވުމާ ހެދިގެވެ. ދިރިހުރިމީހުންނާއި އަދި ދިރިބައިމީހުންނަށް عافية ގެ نعمة އަދި الله ގެ حضرة ގައި ދޮންނަވާށެވެ.

584- وعن ابن عَبَّاسٍ ، رَضيَ اللَّه عنهما ، قال : مَرَّ رسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم بِقُبورٍ بالمَدِينَةِ فَأَقْبَلَ عَلَيْهِمْ بوَجْهِهِ فقالَ : « السَّلامُ عَلَيْكُمْ يا أَهْلَ القُبُورِ ، يَغْفِرُ اللَّهُ لَنا وَلَكُمْ ، أَنْتُم سَلَفُنا ونَحْنُ بالأَثَرِ » رواهُ الترمذي وقال : حديثٌ حسن .

މާތް الله އެދެބައިމީހުންނަށް ރުހިވެވޮޑިގެންވާ ابن عبَّاس ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. نبيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم مدينة ގައި ހުންނަވަނިކޮށް (...) قبر ތަކެއް ކައިރިން ވަޑައިގެން ފާއިތުވެވަޑައިގެންނެވިއެވެ. އިރުން قبر ތަކާއި ކުރިމަތިލައްވައި ... ދުޢާ ކުރެއްވިއެވެ. އެ قبر ގެاهل ...

67- باب كراهية تمني الموت

بسبب ضرر نزل به ولا بأس به لخوف الفتنة في الدين

އެއްވެސް މުސީބާތެއްގައި ...

... باب

585- عنْ أبي هُريرة رضيَ اللَّهُ عنه أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قالَ : « لا يَتَمَنَّ أَحَدُكُمُ المَوْتَ إِمَّا مُحسِناً ، فَلَعَلَّهُ يَزْدادُ ، وَإِمَّا مُسِيئاً فَلَعَلَّهُ يَسْتَعْتِبُ » متفقٌ عليه، وهذا لفظ البخاري .

މާތް الله ރުހިވެވޮޑިގެންވާ أبو هُريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން އެއްވެސް މީހަކު މަރަށް ނުއެދޭށެވެ. އެހެނީ އޭނާ

އެއީ احسانތެރިޔަކު ކަމުގައި ވެއްޖެނަމަ ދިގުއުމުރުގެ ސަބަބުން އޭނާގެ ހެޔޮ عملތައް ގިނަވެގެން ދުނިޔޭގައެވެ. އަދި އެމީހާ އެއީ ފާފަވެރިޔަކު ކަމުގައި ވެއްޖެނަމަ އޭނާ ފަހަރެއްގައި تؤبة ވެގަތުން އެކަށީގެން ވާނީއެވެ.

وفي روايةٍ لمسلم عن أبي هُرَيْرَةَ رضي اللَّهُ عنه عَنْ رسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « لا يَتَمَنَّ أَحَدُكُمُ المَوْتَ ، وَلا يَدْعُ بِهِ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَأْتِيَهُ ، إِنَّهُ إِذا ماتَ انْقَطَعَ عَمَلُهُ ، وَإِنَّهُ لا يَزِيدُ المُؤْمِنَ عُمْرُهُ إِلاَّ خيراً » .

އަދި مسلمގެ ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. މާތްالله ރުހިވެވޮޑިގެންވާ أبو هُريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. رسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު މަރަށް ނުއެދޭށެވެ. އަދި އޭނާއަށް ބައްދަލުވުމުގެ ކުރިން އެކަމަށް އަދި دعاء ނުކުރާށެވެ. އެހެނީ މީހާ މަރުވެއްޖެން އެމީހާގެ އެންމެހައި عملތައް ކަނޑިގެންދަނީއެވެ. އަދި مؤمن އާގެ އުމުރު ދިގު ވެގެންދިއުމަކީ އޭނާގެ ހެޔޮ عمل ތައް އިތުރުވެގެންދާ ކަމެއްކަމުގައި ނޫނީ ނުވެއެވެ.

586- وعن أنسٍ رضي اللَّه عنه قال : قالَ رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : لا يَتَمَنَّيَنَّ أَحَدُكُمُ المَوْتَ لِضُرٍّ أَصَابَهُ فَإِنْ كانْ لابُدَّ فاعِلاَ ، فَلْيَقُل : اللَّهُمَّ أَحْيِني ما كانَتِ الحَياةُ خَيْراً لي ، وتَوَفَّني إِذا كانَتِ الوفاةُ خَيراً لي » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުހިވެވޮޑިގެންވާ أنسގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.رسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديثކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން އެއްވެސް މީހަކު ދިމާވާ مصيبةތަކާއި ހުރެ އެއްގޮތަކަށްވެސް މަރަށް ނުއެދޭށެވެ. ފަހެ އެހެރަ ގޮތެއް ދިމާވެއްޖެ ނަމަ މިފަދައިން دعاء ކުރާހުށިކަމެވެ. اللَّهُمَّ أَحْيِني ما كانَتِ الحَياةُ خَيْراً لي ، وتَوَفَّني إذا كانَتِ الوفاةُ خَيراً لي » މާނައީ:- އޭ ހަރަދުތަވި ގޮންޖެހުމާ اله! މިއަދާ ދިރިހުރުން ހެޔޮވެގެން ވަނީނަމަ މިއަދާ ދިރި ކުރައްވާށެވެ. އަދި މިއަދާގެ މަރުވެ ދިއުން މިއަދާއަށް ހެޔޮވެގެންވަނީނަމަ މިއަދާ މަރު ގެންދަވާށެވެ.

587- وعَنْ قَيسِ بنِ أبي حازمٍ قال : دَخَلْنَا عَلى خَبَاب بنِ الأَرَتِّ رضيَ اللَّهُ عنهُ نَعُودُهُ وَقَدِ اكْتَوى سَبْعَ كَيَّاتٍ فقال : إِنَّ أَصْحابنا الَّذِينَ سَلَفُوا مَضَوْا ، ولَم تَنْقُصْهُمُ الدُّنْيَا ، وإِنَّا أَصَبْنَا ما لا نجِدُ لَهُ مَوْضِعاً إِلاَّ الترابَ ولَوْلاَ أَنَّ النَّبيَّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم نَهانَا أَنْ نَدْعُوَ بالمَوْتِ لَدَعَوْتُ بِهِ ثُمَّ أَتَيْنَاهُ مَرَّةً أُخْرَى وهُوَ يَبْني

حائطاً لَهُ ، فقال : إنَّ المُسْلِمَ لَيُؤْجَرُ في كُلِّ شَيءٍ يُنْفِقُهُ إلاَّ في شَيءٍ يَجْعَلُهُ في هذا التراب . متفقٌ عليه ، وهذا لفظ رواية البخاري .

قَيسِ بنِ أبو حازمٍ ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންމެން (އެއްފަހަރަކު) މާތް ﷲ ރުއްސުންލެއްވި خَباب بنِ الأَرَتِّ އާރާސްކަންފުޅާއި ...

68- باب الورع وترك الشبهات

... باب

قَالَ اللّٰهُ تَعَالَى : ﴿ وَتَحْسَبُونَهُ هَيِّناً وَهُوَ عِنْدَ اللهِ عَظِيمٌ ﴾ [النور : 15] ،

އަދި اللّٰهގެ حضرةގައި އެކަންތައް ބޮޑުކަމެއްކަމުގައިވާ حال، އެއީ ކުޑަ ކަމެއްކަމުގައި ތިޔަބައިމީހުން ހިތަމުއެވެ.

وقال الله تَعَالَى : ﴿ إنَّ رَبَّكَ لَبِالْمِرْصَادِ ﴾ [الفجر : 14] .

ހަމަކަށަވަރުން، ކަލޭގެފާނުގެ ވެރިރަސްކަލާނގެ (އެއުރެން ކުރާކަންތައް) ބެއްލެވުމުގައި ވޮޑިގެންވާކަން ކަށަވަރެވެ.

588- وعن النُّعمان بنِ بَشيرٍ رضيَ اللَّه عنهما قال : سمِعْتُ رسُولَ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يَقُولُ : «إنَّ الحَلاَلَ بَيِّنٌ ، وإنَّ الحَرامَ بَيِّنٌ ، وَبَيْنَهما مُشْتَبِهاتٌ لاَ يَعْلَمُهُنَّ كَثِيرٌ مِنَ النَّاسِ ، فَمَن اتَّقى الشُّبُهاتِ ، اسْتَبْرَأَ لِدِينِهِ وعِرْضِهِ ، وَمَنْ وَقَعَ في الشبُهاتِ ، وقعَ في الحَرامِ ، كالرَّاعِي يرْعى حَوْلَ الحِمى يُوشِكُ أَنْ يَرْتَع فِيهِ ، أَلاَ وإنَّ لِكُلِّ مَلِكٍ حِمًى ، أَلاَ وَإِنَّ حِمَى اللَّهِ مَحَارِمهُ ، أَلاَ وإنَّ في الجسَدِ مُضغَةً إذا صلَحَت صَلَحَ الجسَدُ كُلُّهُ ، وَإِذا فَسَدَتْ فَسدَ الجَسَدُ كُلُّهُ : أَلاَ وَهِي القَلْبُ » متفقٌ عليه . ورَوَياه مِنْ طُرُقٍ بأَلْفاظٍ مُتَقارِبَةٍ .

މާތް الله އެދެބޭފުޅުންނަށް ރުހިވޮޑިގަންނަވާށި ސުވާލިހުގެ النُّعمان بنِ بَشيرٍ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديثކުރައްވާތީއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން حلال ވެސްވާ ކަނޑައެޅިފައި ބަޔާން ވެގެންނެވެ. އަދިމީގެދެމެދު شبه ކަނޑައެޅިފައިނުވާ މުޝްތަބިހު ކަންތައް އަކަމަށް ނުޖެހެއެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން حرامވެސްވާ ކަނޑައެޅިފައި ބަޔާންވެގެންނެވެ. އަދި އެދެމެދުގައިވާ شبه ކަނޑައެޅިކަން ދުރުހެލިވެގެންނުވާ އެއްޗަކީ ދީނާއި އަބުރު ސަލާމަތްކުރެއްވީއެވެ. އަދި شبه ކަނޑައެޅިކަން ވެއްޖެނަމަ މާ (ހުރުހެލިވެގެން ނުވާ) حرامކަނޑައެޅިކަން ވެއްޖެނަމަވެއެވެ. އެއީ މިސާލަކީ ދަނޑުއެގެ އިމުގައި ދަނޑުބޮޑުކުރާ ހެރިހެރިއާ މާގެ ދަނޑުބަރުބަދަ އިނދުރުހަނދާ އަނގައިދަނޑުނުޖެހޭ ގޮތަށްވެސްވާ ފަދައިންނެވެ. ދަންނާށެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން ކޮންމެ ރަސްގަނޑުގެ ހިމާ ޚާص އިމެއްވެއެވެ. ދަންނާށެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالى ގެ އިމަކީ އެ اله حرام ކުރެއްވި ކަނޑައެޅިކަމެވެ. ދަންނާށެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ހަށިގަނޑުގައި މަސްގަނޑެއްވެއެވެ. އެ މަސްގަނޑު ރަނގަޅުވެއްޖެނަމަ މުޅި ހަށިގަނޑު ރަނގަޅުވެއެވެ. އަދި އެ މަސްގަނޑު ފާސިދުވެއްޖެނަމަ މުޅި ހަށިގަނޑު ފާސިދުވެއެވެ. ދަންނާށެވެ. އެއީ ހިތެވެ.

589- وعن أَنسٍ رضيَ اللَّهُ عنه أَنَّ النَبِيَّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم وَجَدَ تَمْرَةً في الطَّرِيقِ ، فقالَ: « لَوْلاَ أَنِّي أَخافُ أَنْ تَكُونَ مِنَ الصَّدَقَةِ لأَكَلْتُها » . متفقٌ عليه .

މާތްالله ރުހިވޮޑިގަންނަވާށި أنس ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبى އާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم މަގުމަތީގައި ކަދުރުއަށެއް އެއްވާ ދުކާވެއްޖައެވެ. އޭނައަށް حديث ކުރައްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންކަލޭގެ ބިރުވެތި ކަމުގައި ވީނަމަ صدقة އެއްކަމުގައި ވާކަމަށް ބިރުގަންނަވާނެ يقينނު ތިމަންކަލޭގެ އެކަދުރުއެއް ކާއިރުމެވެ.

590- وعن النَّوَّاسِ بنِ سَمعانَ رضي اللَّه عنه عن النبيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « البرُّ حُسنُ الخُلُقِ وَالإِثمُ ما حاكَ في نفْسِكَ ، وكَرِهْتَ أَنْ يَطَّلِعَ عَلَيْهِ النَّاسُ » رواه مسلم .

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވި النَّوَّاس بن سَمعان، نبيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ އަރިހުން ރިވާކުރެއްވި حديثެއް ގައިވެއެވެ. ހެޔޮކަމަކީ އެއީ އަހަރެމެންގެ ރީތިاخلاقގެ ސިފަތަކެވެ. ކަންތައްތަކެވެ. އަދި ފާފައަކީ އެއީ ތިބާގެ نفس އަށްކަމެއް قبولނުކުރާ އަދި އެހެންމީހުން خبر ދިނުމަށްބޭނުންނުވާ ކަމެކެވެ.

« حاكَ » بالحاءِ المهملة والكاف ، أَيْ تَرَدَّدَ فيهِ .

591- وعن وابصةَ بنِ مَعْبدٍ رضيَ اللَّه عنه قال : أَتَيْتُ رسولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم فقال: « جئْتَ تسأَلُ عنِ البرِّ ؟ » قلت : نعم ، فقال : « اسْتَفْتِ قَلْبَكَ ، البرُّ : ما اطْمَأَنَّتْ إِلَيْهِ النَّفْسُ ، واطْمَأَنَّ إِلَيْهِ القَلْبُ ، والإِثْمُ ما حاكَ في النَّفْسِ وتَرَدَّدَ في الصَّدْرِ ، وإِنْ أَفْتَاكَ النَّاسُ وَأَفْتَوكَ » حديثٌ حسن ، رواهُ أحمدُ ، والدَّارَمِيُّ في « مُسْنَدَيْهِما » .

މާތްاللّه ރުހިވޮޑިގެންވި وابصةَ بنِ مَعْبد ގެ ރިވާކުރެއްވި ޙަދީޘެއްގައިވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ވަޑައިގެން (އަހަރެން ދިޔައީމެވެ) رسُولُ اللّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ އަރިހަށް އައީމެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ތިބާ ހެޔޮކަމާބެހޭގޮތުން ސުވާލުކުރަން އައީތޯއެވެ؟ ވިދާޅުވިއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. އާނއެވެ. ދެން ވިދާޅުވިއެވެ. ތިބާގެ ހިތުން ފަތުވާ ސުވާލުކުރާށެވެ. ހެޔޮކަމަކީ ހިތް އެކަމެއްގައި ހަމަޖެހިގެންވާ ކަމެވެ. އަދި ފާފައަކީ އެކަމެއްގައި نفسނުހަމަޖެހި އަދި އެކަމާ ހިތުގައި ޝައްކު ހިނގާކަމެވެ. މީހުން ތިބާއަށް فتوي ދިނުމަށްފަހު ވިޔަސް ވެސް އެވެ.

592- وعن أبي سِرْوَعَةَ بكسر السين المهملة وفتحها عُقْبَةَ بنِ الحارثِ رضي اللَّهُ عنهُ أَنَّهُ تَزَوَّجَ ابْنَةً لأبي إهاب بنِ عَزِيزٍ ، فَأَتَتْهُ امْرَأَةٌ فقالت : إِنِّي قَد أَرْضَعْتُ عُقْبَةَ وَالتي قَدْ تَزَوَّجَ بها ، فقال لَها عُقبةُ : ما أَعْلَمُ أَنَّكِ أَرضَعْتِني وَلاَ أَخْبَرتِني ، فرَكَبَ إلى رسُولِ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم بالمَدِينَةِ ، فَسَأَلَهُ ، فقال رسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « كَيْفَ ، وَقَدْ قِيلَ ؟، » ففَارقَهَا عُقْبَةُ ونكَحَتْ زَوْجاً غيرَهُ . رواهُ البخاري .

ރަޟީ الله ޢަންހު ސުންގެއިން أبو سِرْوَعَةَ عُقْبَةَ بن الحارِث ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެ صحابي، أبو بن عَزِيز ނަމަކަށް ކިޔުން މީހެއްގެ އަންހެން ދަރިއަކާއި ކައިވެނި ކުރެއްވިއެވެ. (އަބޫއިހާބުގެ އަޖޫބަތުގައި) ފަހު އަންހެނަކު (އައިސް) ބުނެފިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން މިމަންމަވެސް عُقْبَةَ އާއި އޭނާ ކައިވެނި ކުރި އަންހެނާ ދެމީހުންނަށް ކިރުދިނީމެވެ. އެހިނދު عُقْبَةَ ވިދާޅުވިއެވެ. ކަލޭ މަށަށް ކިރުދިންކަމެއް އަހަރެން ނުދަންނަމެވެ. އަދި ކަލޭ އަހަރެންނަށް މަޢުލޫމާތު ނުދިނެވެ. ފަހެ އޭނާ ރަކިބުވެ އޭނާގެ އޯރިގަސް ނުދޭ ޙާލުގައި ރަސޫلُ اللّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ އަރިހަށް މަދީނާއަށް ވަޑައިގަތެވެ. ފަހެ އޭނާ ކަލޭގެ ސުވާލު ކުރެއްވިއެވެ. އެހިނދު رسُولُ اللّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެކަމަކު އެ އަންހެނަކު ބުނާކަމުގައި ވިއަސް ކިހިނެތް ކައިވެނި ގޮތުގައި ދެމިތިބެން ހުއްދަވާނީ ތިޔަ ބުނެފައިވާތީއެވެ؟ ފަހެ އެއަށްފަހު عُقْبَةَ އެ އަންހެނާ ވަކިކުރެއްވިއެވެ. އަދި އެ އަންހެނާ އެހެން ފިރިހެނަކާއި ކައިވެނި ކުރެއްވިއެވެ.

« إِهَابٌ » بكسرِ الهمزة ، وَ « عزِيزٌ » بفتح العين وبزاي مكرّرة .

593- وعن الحَسَنِ بن عَليٍّ رضّيَ اللّهُ عنهما ، قال : حَفِظْتُ مِنْ رَسُول اللّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : «دَعْ ما يَرِيبُكَ إِلى مَا لا يرِيبُك » رواهُ الترمذي وقال حديث حسن صحيح.

ރަޟީ الله އަދިބަފައިކަލޭގެފާނާ ދެމީހުންނަށް ރިޟާ ލިބިވޮޑިގެންވާ الحَسَن بن عَلي ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. މަގޭނަކަ رسُولُ اللّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ އަރިހުން މި حديث ދަސްކުރީމެވެ.(އެ حديث ގައި އެކަށީގެންވާ ވިދާޅުވިއެވެ.) މިއީގެ މާނައަކީ شك އުފެދޭ ކަންތައްތައް ދޫކޮށް، شك ނުއުފެދޭ ކަންތައްތައް اختيار ކުރުމެވެ.

ومعناهُ : اتْرُكْ ما تَشُكُّ فِيهِ ، وخُذْ ما لا تَشُكَّ فِيهِ .

594- وعن عائشةَ رضيَ اللّهُ عنها ، قالت : كانَ لأبي بَكْرٍ الصَّدِّيقِ ، رضيَ اللّهُ عنهُ غُلامٌ يُخرِجُ لَهُ الخَراجَ وكانَ أَبو بَكْرٍ يَأْكُلُ مِنْ خَرَاجِهِ ، فَجاءَ يَوماً بِشَيءٍ ، فَأَكَلَ مِنْهُ أَبُو بَكْرٍ ، فَقالَ لَهُ الغُلامُ : تَدْرِي مَا هَذا ؟ فَقَالَ أَبُو بَكْرٍ: ومَا هُوَ ؟ قَالَ : كُنْتُ تَكَهَّنْتُ لإِنْسَانٍ في الجاهِلِيَّةِ ومَا أُحْسِن الكَهَانَةَ إلاَّ أَنِّي خَدَعْتُهُ ، فَلَقِيني ، فَأَعْطَانِي بِذلكَ هَذَا الذي أَكَلْتَ مِنْهُ ، فَأَدْخَلَ أَبُو بَكْرٍ يَدَه فَقَاءَ كُلَّ شَيءٍ في بَطْنِهِ ، رواه البخاري .

މާތް اللّه ރަސޫލުންނާއި عائشة ގެފާނަކީ ނަބިއްޔާ ލޯބިވެވޮޑިގެންވާ ބޭކަލެކެވެ. އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ. މާތް اللّه ރަސޫލުންނާއި أبو بَكْر الصَّدِّيق ގެ އަހަރެން ހައްދަވާ. އަ ރަސޫލާ ކަލޭ މަސައްކަތް ބައްޕާ أبو بَكْرُ ގެ ފާނުގެ ޖީބީގެ ގަބޫލުގައި ދެއްވައިފިއެވެ. އަދި أبو بَكْرُ ގެފާނު އެކަން ފާޅުކުރެއްވިއެވެ. މިގޮތުގެ މަތީން އަށްދުވަހު ގެންގޮސް ދެން އައްޔާއެވެ أبو بَكْرُ ގެފާނު ފާޅުކުރެއްވީއެވެ. ފާޅުކުރެއްވީ ނުފުދުން އެކަލޭގެ ބަސްފުޅެވެ. މިބަ ވިދާ ފާޅުކުރެއްވި ކައިރިބޭކަން ހެދި އަށްކޮޅަކުން ދަރަނިބަރުކުރަށްވީތޯ؟ ފަހު أبو بَكْر ގެ ފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ކައިރިބޭކަން ހެދި އަށްކޮޅަހަދައިދީތޯ؟ ފަހު އަހަރެން ބަނގުޅެވެ. އޭނާ ޖާހިލިއްޔަ جاهلي ޒަމާނުގައި ފާލުބަލާ ކަމަށް ކަހަނަކަމަށް ހަދައިދިނީއެވެ. އަދި ހަތީގެބޭގައި ޖާހިލިއްޔަކަމަށް ކަމަށްވާގެ އިނގޭތޯ ނުގެއްދެ. އެކަމަށްވާތީ ޖާހިލް އާއި ބައި ދުއި ހިތާ ވަހީ މިހާރު. އެއަށްފަހު މިއޮބަ އާއި ޖާހިލިއްޔައި ބައިދުލުވެގެން ޖާހިލިއްޔާއި އޭގެ ބަދުލުގައި ދިޔަ އެއްކޮޅަށް ކައިރިގެފާނު ބިލަ ފާޅުކުރެއްވިއެވެ. އެހެން އެހެނިހެން ނުދިއުން أبو بَكْرُ ގެފާނު ކާބަރުގެން އަޅައިގެ ވަރުދަވި ފާޅުކުރެއްވި ހިލާ އައްޑާރު ހިސާބުތަކުން ހިތްޕުޅުވެއްޖެއެވެ.

«الخَراجُ» : شَيءَ يَجْعَلُهُ السَّيِّدُ عَلى عَبْدِهِ يُؤدِّيهِ إلى السيِّد كُلّ يومٍ ، وَبَاقي كَسبِهِ يَكُونُ للعَبْدِ .

595- وعن نافِعٍ أَنَّ عُمَرَ بنَ الخَطَّابِ رَضيَ اللَّهُ عَنْهُ ، كَانَ فَرَضَ لِلْمُهاجِرينَ الأَوَّلِينَ أَربعَةَ آلافٍ ، وفَرَضَ لابْنِهِ ثلاثَةَ آلافٍ وخَمْسَمائةٍ ، فَقِيلَ لَهُ : هُوَ مِنَ المُهاجِرِينَ فَلِم نَقَصْتَهُ؟ فقال : إنَّما هَاجَر بِهِ أَبُوه يَقُولُ : لَيْسَ هُوَ كَمَنْ هَاجَرَ بِنَفْسِهِ . رواهُ البخاري .

نافع ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން މާތްالله ރަސޫލުންނާއި عُمَرَ بنَ الخَطَّابِ (ރަޟިޔަﷲ ޢަންހު) ފުރަތަމަ ހިޖުރަކުރެއްވި ކާބަފައިންގެ ތެރެއިން مُهاجِرين ގެ ކޮންމެ ބޭފުޅަކަށް ހަތަރުހާސް ދިރުހަމް (ދިރުހަމް) ދެއްވެއެވެ. (ތިންހާސް) އަދި ކުރެއްވިއެވެ ތިންހާސް ފަސްސަތޭކަ ދިރުހަމް عبد الله بنَ عُمَرَ އަށް ކަނޑައެޅުއްވިއެވެ. އޭގެ ފަހުން ބާރުއެޅި ދިއުމަށް ފާޅުކުރެއްވި ސުވާލަކީ ކުރަނީ ކުރިއަށް ދިޔަ ފަރާތެވެ. عبد الله بنَ عُمَرَ އަކީވެސް مُهاجِرينَންގެ ތެރެއިން ހުރި ބޭފުޅެކެވެ. ދެން އެކަލޭގެ ފާނަށް ކުޑަކުރެއްވީ ކީއްވެގެންތޯ؟ ފަހު ވިދާޅުވިއެވެ. ސަބަބަކީ އޭނާ ގެނައީ هجرة ކުރި އޭނާގެ ބައްޕައިންނެވެ. عُمَرُ ގެފާނު ވިދާޅުވެފައިވަނީ ގޮތުގައި އެވެ. ބައްޕަގެ އަތުގައި މަސައްކަތްކޮށް هجرة ކުރި މީހާ އަދި އަމިއްލައަށް هجرة ކުރި މީހާ އެއްވަރަކަށް ނުވާނެއެވެ.

596- وعن عطِيَّةَ بنِ عُرْوَةَ السَّعْدِيِّ الصَّحَابِيِّ رضيَ اللَّه عنهُ قالَ . قال رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم « لايبلغ العبدُ أَنْ يكون من المتقين حتى يَدَعَ مالا بَأْس بِهِ حَذراً مما بِهِ بَأْسٌ)).

رواهُ الترمذي وقال : حديثٌ حسن .

މާތް الله ރުހުސުންލެއްވި عطِيَّةَ بنِ عُرْوَةَ السَّعْدِيِّ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އަޅާ شبه ކަންތައްތަކުން ހުރެހެދުންކަމުގެ ބިރުން (فقه، علمވެރިންގެ އަރިހުގައި އަކަމުގައި ކުރިއަށް އޮންނަ ތަނަވަސްކަމުގައި ބެލެވިދާނެ) ބަދަލު ކަންތައްތައް ދޫކޮށްނުލާހާ ހިނދަކުގައި ދުރުހެލަ تقوىވެރިކަމާއި ހަމަހަމައަކުން واصل ނުވެވޭ ހައްޤެވެ.

69- باب استحباب العزلة عند فساد الناس والزمان أو الخوف من فتنة في الدين أو وقوع في حرام وشبهات ونحوها

شبه ކަންތައްތަކުން ހުރެހެދުންކަމުގެ ބިރު ހިނގާން ފަށައިފިނަމަ އަދި ދީނީ ފިތްނަތަކުން އަމާންވުމަށްގޮސް ބިރު ހިނގާން ފަށައިފިނަމަ އަދި މުޖުތަމަޢުގައި ފަސާދަފެތުރުމަށްފަށައިފިނަމަ އަދި ޙިސާބަކުން ގަދަކަމަށް ފާސިދު عمل ތަށިނަށާފެތުރުން އެފަދަ ކަންތައްތަކުން (ސަލާމަތްވުމަށްޓަކައި) އެކަހެރިވުން މުސްތަޙައްބު ވާކަން ބަޔާން ކުރާ باب

قَالَ الله تَعَالَى: ﴿ فَفِرُّوا إِلَى اللهِ إِنِّي لَكُمْ مِنْهُ نَذِيرٌ مبِينٌ ﴾ [الذاريات: 50].

ފަހެ ތިޔަބައިމީހުން الله އަށް ރައްކާތެރިވުމަށް އަވަސްވެގެން ހިނގާށެވެ! ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންކަލޭގެފާނީ އޭނާގެ حضرة ން ތިޔަބައިމީހުންނަށް ގެންނަ ފާޅުވެރި، بيان ވެގެންހުރި އިންޒާރުކުރައްވާ ބޭކަލެކެވެ.

597- وعن سعد بن أبي وقَّاص رضي اللَّه عنه ، قال : سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يَقُول: « إِنَّ اللَّه يحِبُّ العَبدَ التَّقِيَّ الغَنِيَّ » رواه مسلم .

މާތް الله ރުހުސުންލެއްވި سعد بن أبو وقّاص،ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. نبيﷺ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ތިމަން އަޑުއިވުނީމެވެ. އަކަށަވަރުން حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالى، تقوى ވެރިކަމުގެ ސިފަ ލިބިގެންވާ އަދި ނަފްސުގެ މުއްސަނދި ކަމުގެ ސިފަ ލިބިގެންވާ

އަދި އަލްގަނިއްޔާއިގެން އަރާދުކުރެވިގެންވާ މިއަދުން ފުދުންތެރިކަމެވެ. (ދަންނަވާލަމެވެ. އަސްލުގައި މުއްސަނދިއީ އެކަތި އުދުމުވެ. ނަފްސުވެސް ފުދުންތެރިކަމުގެ ބާރު ހިތްހަމަ އެކަހެރިވުން މުޅިއެއްކޮށް ވެގެންވެއެވެ. އަދި އަލްގަނިއްޔާ ވަނީ ތަޤްވާވެރިކަމުގެ تقوى ވެރިކަމުގެ ބާރުއިން ކަމަކާވެ.)

والمُرَاد ب « الغَنِيِّ » : غَنِيُّ النَّفْسِ . كما سَبَقَ في الحديث الصحيح .

598- وعن أبي سعيد الخُدريِّ رضي اللَّه عنه قال : قال رَجُلُ أَيُّ النَّاسِ أفضَلُ يارسولَ اللّـــه ؟ قـــال : « مُؤْمِنٌ مجَاهِدٌ بِنَفسِهِ وَمَالِهِ في سبيل اللَّه » قال : ثم من ؟ قال : «ثم رَجُلٌ مُعتَزِلٌ في شِعْبٍ مِن الشِّعَاب يَعبُـــدُ رَبَّهِ » .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވާ أبو سعيد الخُدريِّ، ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ބޭކަލަކު އެއްސެވިއެވެ. އޭ الله ގެ رسول އާއެވެ! މީސްތަކުންގެ ތެރެއިން އެންމެ މާތްވެގެންވާ މީހަކީ ކޮން ބޭކަލަކު ހެއްޔެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެއީ ތިމާގެ އަމިއްލަ ނަފްސުންނާއި އަދި ތިމާގެ އަމިއްލަ މުދަލުން ޖިހާދުކުރާ މުއުމިނާއެވެ. އޭގެފަހު ދަންނަވާލިއެވެ. ދެންކާކުހެއްޔެވެ؟ حديثކުރެއްވިއެވެ. މީސްތަކުންނާއި އެކަހެރިވެގެންހުރެ الله އަށް އަޅުކަން ކުރަމުން ގެންދާ މީހާއެވެ.

وفي روايةٍ « يتَّقِي اللَّه . ويَدَع النَّاسِ مِن شَرِّهِ » متفقٌ عليه .

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. اللهއަށް تقوىވެރިވެ އަދި މީސްތަކުންގެ ނުބައިކަމުން ސަލާމަތް ވެގެންވާ މީސްތަކުންނާއި އެކަހެރިވެގެންހުރިމީހާއެވެ.

599- وعنه قالَ : قال رسولُ اللَّه صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « يُوشِكَ أَنْ يَكُونَ خَيْرَ مَال الْمُسْلِم غَنَمٌ يَتَّبَّعُ هَـــا شَعَفَ الجِبَال . ومواقِعَ الْقَطْرِ يَفِرُّ بِدينِهِ من الفِتنِ » رواه البخاري .

و « شَعَفَ الجِبَالِ » : أَعْلاَهَا .

އަދި އެصحابي (އެބޭކަލަކީ މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވާ أبو سعيد الخُدريِّ)ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُولَ اللّه صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މުސްލިމުންގެ (އެބަހީ ބަކަރިތަކެވެ) އެންމެ މާތްވެގެންވާ މުދަލަކީ ފިއްތައި ހިފަނެވެ. އުފުލިފައިވާ ބުރު ހިލަން ފަށައިގެން ނުވާ އެހިސާ އަބަކައި ހުންނަ

ބަކަރިބަކަރާއިގެން ފެހެބުދުރިބަކަށް ގަޑިގެއްސާއި ފެންމުރުނަނަ ބަންޑާގައި އޮބަކާޅ ހުއިހައެއްޖުމުން
(އަކަރަރިބަގަންނަ) މީހާއެވ. (އަދި އަންނަ މުސްލިމްކަމަށް ބުރެވެއެވ.)

600- وعنْ أبي هُريرة رضيَ اللَّه عنْه . عن النَّبيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « ما بَعَثَ اللَّه نَبيًّا إلاَّ رَعَى الْغَنَمَ » فَقَال أَصْحابُه : وَأَنْتَ ؟ قَالَ : « نَعَمْ ، كُنْت أَرْعَاهَا عَلى قَرارِيطَ لأَهْلِ مَكَّةَ » رواه البخاري .

މާތް الله ރުއްސުންތެރިވި أبو هُريرة نبي އާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ އަރިހުން ރިވާކުރައްވައެވެ. އަޅުގަނޑުމެން
حديثކުރައްވައެވެ. ބަކަރިބައް ހުރިހާއްޖެހާ نبي ބޭކަލުން الله سبحانه وتعالى، ފޮނުއްވައެވެ. އަދިނުވި
އަޅުގަނޑުމެންގެ أصحابބޭކަލުން އެއްސުވައެވެ. ކަލޭގޮފުޅުވެސް އެފަދައިން (ބަކަރިހެރި ހައްޖުވެން)
ތޯއެވ؟ ފަހެ حديثކުރައްވައެވެ. އާނއެކެވެ. ތިމަންކަލޭގެ މައްކާގެމީހުންނަށް އުޖޫރައަށް އަމީހުންގެ
ބަކަރިބައް ހުރިހައްޖު ދެނިމީމެވެ.

601- وعنه عَنْ رسولِ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم أَنه قال : « مِنْ خَير مَعَاشِ النَّاسِ رَجُلٌ مُمْسكٌ عِنَانَ فَرسِهِ في سَبيلِ اللَّه ، يَطيرُ عَلى مَتنِهِ ، كُلَّمَا سَمِعَ هَيْعَةً أَوْ فَزْعَةً ، طارَ عَلَيْهِ يَبْتَغِي الْقَتلَ ، أَو المَوْتَ مظَانَّه ، أَوْ رَجُلٌ في غُنَيمَةٍ في رَأْسِ شَعَفَةٍ مِن هَذِهِ الشَّعَفِ ، أَوْ بَطنِ وادٍ مِن هَذِهِ الأَودِيَةِ ، يُقِيم الصَّلاةَ ويُؤتِي الزَّكاةَ ، ويَعْبُد رَبَّهُ حتَّى يَأْتِيَهُ اليَقِينُ لَيسَ مِنَ النَّاسِ إِلاَّ في خَيْرٍ » رواه مسلم .

އަދި އެصحابي (އެބޭކަލަކީ މާތް الله ރުއްސުންތެރިވި أبو هُريرة) رَسُول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ އަރިހުން
ރިވާކުރައްވާ حديث އެއްގައިވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އަޅުގަނޑުމެން حديث ކުރައްވައެވެ. މީސްތަކުންގެ
ދިރިއުޅުން އެންމެއުފާވެރި ދިރިއުޅުމުގެއިތުރު މީހަކީ އެމީހާ އަސްގެ ލަގަންމަގިފަހައިގެން اللهގެ މަގުގައި
ޖިހާދުކުރުމަށްޓަކައި ތައްޔާރުވެގެންހުރި، ހަނގުރާމައެއް ނުވަތަ ބިރުވެރި ގޮތެއް އިވިއްޖެނަމަ
އަސްދުވައިގެން އަވަސްއަރުވައިގެން ޝަހީދުވުމާއި މަރާއިގެން ދިޔުމަށް ހިތްވަރާއި ހިތްވަރުގަ ދުއްވާ
ދުއްވާލާމީހެއް ތިބޭނެއެވެ. ނުވަތަ (އެފަދަ އަސްކަރުމީހާ) އެހެނިހެން ބަކަރި
ބަކަރިގެން ފެހެބުދުރިބަކަށް ގަޑިގެއްސާއި ފެންމުރުނަނަ ބަންޑާގައި ހުސްނުވެގެން ނަމާދު
قائم ކޮށް އަދި ޒަކާތްދީ އަދި މަރުވުމަށް ދާންދެން الله އަށް އަޅުކަންކުރުމަށް ދުވަސްކުރަނީ
މީހެކެވެ. މީސްތަކުންގެ ތެރެއިން ހެޔޮ މީހުންނަކީ އެމީހުންނެވެ.

« يَطِيرُ » أَي يُسرع . « ومَتْنُهُ » : ظَهْرُهُ . « وَالهَيْعَةُ » : الصوتُ للحربِ . «وَالفَزَعَةُ»: نحوهُ . وَ « مَظَانُّ الشَّيءِ » : المواضع التي يُظَنُّ وجودُه فيها . « والغُنَيمَةُ » بضم الغين تصغير الغنم . « الشَّعْفَةُ » بفتح الشِّين والعين : هي أَعْلى الجبَل .

70– باب فضل الاختلاط بالناس

وحضور جمعهم وجماعاتهم ومشاهد الخير ومجالس الذكر معهم وعيادة مريضهم وحضور جنائزهم ومواساة محتاجهم وإرشاد جاهلهم وغير ذلك من مصالحهم لمن قدر على الأمر بالمعروف والنهي عن المنكر وقمع نفسه عن الإيذاء وصبر على الأذى.

މީސްތަކުންނާއި އެކުވެ އުޅުމާއި އަދި އެމީހުންނާއިއެކު ހުކުރު ނަމާދުތަކުގައާއި، އަދި ޖަމާޢަތްގައި
ޚަޔްރު ނަމާދުތަކުގައާއި، އަދި ޛިކުރު ނަމާދުތަކަށް ޙާޟިރުވުމާއި، އަދި އެމީހުންނާއިއެކު ޛިކުރު
މަޖްލިސްތަކުގައާއި، އަދި ބަލިވި މީހުން ބެލުމަށް ދިއުމާއި،
އަދި އެމީހުންގެ ޖަނާޒާ ނަމާދަށް ޙާޟިރުވުމާއި، އަދި އެމީހުންގެ ބޭނުންތެރިންނަށް އެހީތެރިވުމާއި،
އަދި ޖާހިލުންނަށް ސަމާލުކަން ދިނުމާއި، އަދި އެމީހުންގެ މަޞްލަޙަތުތަކަށް ޢަމަލުކުރުމާއި،
އަދި ހެޔޮކަމަށް އަމުރުކޮށް ނުބައިކަމުން މަނާކުރުމަށް ޤާދިރުވާ މީހާ، އަދި އަނިޔާކުރުމުން
ނަފްސު ހިފެހެއްޓި އަނިޔާއަށް ކެތްތެރިވާ މީހާ
މީހުންނާއިއެކު އުޅުމުގެ ފަޟީލަތާބެހޭ ބާބު

اعْلم أَن الاخْتِلاط بالنَّاسِ على الوَجْهِ الذي ذَكَرْتُهُ هو المختار الذي كان عليه رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم وسائِرُ الأَنبياءِ صلواتُ اللَّهِ وسلامُه عليهم ، وكذلك الخُلفاءُ الرَّاشدونَ ، وَمَنْ بعدهُم من الصَّحَابةِ والتَّابعينَ ، ومَنْ بَعدَهُم من عُلَمَاءِ المسلمينَ وأَخيارِهم ، وهو مَذْهَبُ أَكْثَرِ التَّابعينَ ومَنْ بعدَهُم ، وَبــهِ قَــالَ الشَّــافعيُّ وأَحْمَدُ ، وأَكْثَرُ الفُقَهَاءِ رضي اللَّه عنهم أَجمعين . قال تعالى : { وتَعاونُوا عَلى البِرِ والتَّقْوَى } [المائدة : 2] والآيات في معنى ما ذكرته كثيرة معلومة .

ދަންނައެވެ! ހަމަކަށަވަރުން އިސްލާމްދީނުގައި ބުނެވިދާފައިވާ ގޮތުގެ މަތިން މީސްތަކުންނާއި އެކުވެ އުޅުމަކީ އެއީ

رَسُول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އުޅުއްވެވި ގޮތްގޮތަށެވެ. އަދި ސަހާބާއި ސަހާބުބޭކަލުންނާ އެންމެހައި
نبيބޭކަލުންގެ ގޮތް ކަލޭގެފާނު އަމުރުކުރެއްވިއެވެ. އަދި ހަމައަށް ތިޔަބޭކަލުންނާ خليفة ވެރި ބޭކަލުން
އަދި އެބޭކަލުންނަށް ތަބާވި أصحاب ބޭކަލުންނާއި އަދި تابعي ބޭކަލުންނާއި އަދި އެގޮ ތަބާވި
ބިއްޔާ މުސްލިމުންގެ ދީނީބޭކަލުންނާއި އަދި މުސްލިމުންގެ ސާލިހު އަގުބޮޑުން އުޅުއްވި
ގޮތަކީވެސް އެހީއެވެ. އަދި އެގި التابعي ބޭކަލުންނާއި އަދި އެބޭކަލުންގެ ތަބާވުން އަހުސްތަރާފާ
ބޭކަލުންގެ مَذْهَبُތަސްވުއްޔެވެ. އަދި الشافعيގޮތާއި މާލިކު احمدާއި އަދި ގިނަ فقهاءނާއި ޢިލްމުވެރިންގެ
مَذْهَبُ އަހިތަސް މިހެވެ. މާތްالله އަށްވުރެއި ބޭކަލުންނަށް ރުއްސުނަގައިގެނިއްޔެވެ. މާތް الله وحى
ކުރެއްވިއެވެ. ބިރުބައިގަތުން ހަރުކަށްތަކާއި تقوى ގަޑުގަތް އެއްބަރާކާ އަނގައިބަރާކަށް
ތިޔެވެރިވެތެވެ.

71– باب التواضع وخفض الجناح للمؤمنين

تواضع ވެރިވުމާއި (ނިކަމެތިވުމާއި) އަދި މުއުމިނުންނާއި މެދު
މަޑުމައިތިރިކަމާއި މުއުމިނުންނަށް ބާރުގަނޑު ކެނޑުމުގެ ބާވަތު باب

قَالَ الله تَعَالَى : ﴿ وَاخْفِضْ جَنَاحَكَ لِمَنِ اتَّبَعَكَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ ﴾ [الشعراء : 215] ،

مؤمن ންގެ ތެރެއިން ކަލޭގެފާނަށް تبع ވީ މީހުންނަށް، ކަލޭގެފާނުގެ ފިޔަފިލު ޖެހިކުރައްވާށެވެ! (އެބަހީ:
މަޑުމައިތިރިވެވަޑައިގެންނެވުމެވެ.)

وقال تَعَالَى : ﴿ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا مَنْ يَرْتَدَّ مِنْكُمْ عَنْ دِينِهِ فَسَوْفَ يَأْتِي اللهُ بِقَوْمٍ يُحِبُّهُم وَيُحِبُّونَهُ أَذِلَّةٍ عَلَـــى الْمُؤْمِنِينَ أَعِزَّةٍ عَلَى الكَافِرِينَ ﴾ [المائدة : 54] ،

އޭ إيمان ވެއްޖެ މީސްތަކުންނޭވެ! ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން އެމީހެއްގެ دينދޫކޮށް މުރުތައްދު ވެއްޖެ
(ދޫކޮށްލައިފި) ހެދޭ، (އޭނާގެ ބަދަލުގައި) އެބަހައްޓާ އަޅުކަންގެ ފިރިހޭބަޔެއް ގެންނަވާނެއެވެ، އަދި އެބަހައްޓާ
އަޅުކަން ގައިދީ ފިރިހޭބަޔަށް الله ލޯބިވެވަޑައިގަންނަވާނެއެވެ. އެއީ مؤمنންގެ މައްޗަށް އެގޮތޭ، މަޑުމައިތިރި ބަޔަކެވެ.
كافرންގެ މައްޗަށް ގަދަފަދަ عزةތެރި ބަޔަކެވެ.

وقال الله تَعَالَى : ﴿ يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّا خَلَقْنَاكُمْ مِنْ ذَكَرٍ وَأُنْثَى وَجَعَلْنَاكُمْ شُعُوباً وَقَبَائِلَ لِتَعَارَفُوا إنَّ أَكْــرَمَكُمْ عِنْدَ اللهِ أَتْقَاكُمْ ﴾ [الحجرات : 12] ،

އޭ މީސްތަކުންނޭވެ! ހަމަކަށަވަރުން، ތިމަންރަސްކަލާނގެ ތިޔަބައިމީހުން ހެއްދެވީމު، ފިރިހެނަކާއި، އަންހެނަކުގެ ކިބައިންނެވެ. (އެބަހީ: ادم ގެފާނާއި، حؤاء ގެފާނުގެ ކިބައިންނެވެ.) އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ ތިޔަބައިމީހުން ތަފާތު قوم ތަކަކާއި، قبيلة ތަކަކަށްލައްވީ، ތިޔަބައިމީހުން އެއްބަޔަކު އަނެއްބަޔަކާ تعارف ވުމަށްޓަކައެވެ. ހަމަކަށަވަރުން، الله ގެ حضرة ގައި ތިޔަބައިމީހުންކުރެ އެންމެ މާތްވެގެންވާނީ، ތިޔަބައިމީހުންކުރެ އެންމެ تقوى ވެރި މީހާއެވެ.

وقال الله تَعَالَى : ﴿ فَلاَ تُزَكُّوا أَنْفُسَكُمْ هُوَ أَعْلَمُ بِمَنِ اتَّقَى ﴾ [النجم : 32] ،

ފަހެ، ތިޔަބައިމީހުންގެ އަމިއްލަ نفس ތަކަށް تعريف ކޮށް فخر ވެރި ނުވާށެވެ! تقوى ވެރިވީމީހުންގެ ކަންތައް އެކަލާނގެ ދެނެވޮޑިގެން ވެއެވެ.

وقال الله تَعَالَى : ﴿ وَنَادَى أَصْحَابُ الأَعْرَافِ رِجَالاً يَعْرِفُونَهُمْ بِسِيمَاهُمْ قَالُوا مَا أَغْنَى عنكم جَمْعُكُمْ وَمَا كُنْتُمْ تَسْتَكْبِرُونَ أَهؤُلاَءِ الَّذِينَ أَقْسَمْتُمْ لا يَنَالُهُمُ اللهُ بِرَحْمَةٍ ادْخُلُوا الجَنَّةَ لاَ خَوْفٌ عَلَيْكُمْ وَلاَ أَنْتُمْ تَحْزَنُونَ ﴾ [الأعراف : 48-49] .

އަދި أعراف ގެ أهل ވެރިން، އެބަޔަކުގެ علامات ތން އެއުރެން ދަންނަމީހުންބަޔަކަށް ގޮވައި ބުނާނެއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ބައިގަނޑާއި، ތިޔަބައިމީހުން تكبر ވެރިވެ އުޅުނުކަން (ނަރަކައިގެ އަޒާބުން) ތިޔަބައިމީހުން މިންޖެއްސުނުކަމެއް ނުވެއެވެ! އެއުރެންނަށް الله رحمة އެއް ނުލައްވާނޭކަމަށް ތިޔަބައިމީހުން ހުވާކުރީ މިއުރެންނަށްތޯ؟ (އެއުރެންނަށް އަންގަވާނެއެވެ.) ސުވަރުގެއަށް ތިޔަބައިމީހުން ވަންނާށެވެ! ތިޔަބައިމީހުންގެ މައްޗަކަށް އެއްވެސް ބިރެއްނުވެއެވެ. އަދި ހިތާމަކުރާކަށް ބޭނުންކަމުގައި ވެސް ތިޔަބައިމީހުން ނުވާނެއެވެ.

602- وعن عِيَاضِ بنِ حِمَارٍ رضي اللَّه عنه قال : قال رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « إِن اللَّه أَوحَى إِلَيَّ أَنْ تَواضَعُوا حتى لا يَفْخَرَ أَحَدٌ عَلَى أَحدٍ ، ولا يَبغِيَ أَحَدٌ على أَحَدٍ » رواه مسلم .

މާނަ الله ތަޢާލާ ރުހިވޮޑިގެންވާ عِيَاضِ بنِ حِمَارٍ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ

وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެއްބަޔަކު އަނެއްބައެއްގެ މަތީގައި فخرވެރިވުން ނުވެގެން ބޮޑާވުމުން ދުރުހެލިވުމާއި އަދި އެއްބަޔަކު އަނެއްބައެއްގެ މައްޗަށް އަނިޔާވެރިނުވެގެން ހިތްހަމަޖެހުން ލިބޭނެ ފަދައިން تواضع ވެރިކަންاختيار ކުރުމަށް ތިރިބައިމީހުންނަށް އަންގަވާފައިވާކަން اللّٰه سبحانه وتعالىނަބިއްޔާފާނަށް وحي ކުރެއްވިއެވެ.

603- وعَنْ أبي هريرة رضي اللَّه عنه أَن رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « ما نَقَصَتْ صَدَقَةٌ من مالٍ ، وما زاد اللَّه عَبداً بِعَفوٍ إِلاَّ عِزّاً ، ومَا تَوَاضَعَ أَحَدٌ للَّهِ إِلاَّ رَفَعَهُ اللَّهُ » رواه مسلم.

މާތް اللّٰه ރުހިވޮޑިގެންނެވި أبو هريرة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. صدقة ދިނުމަކީ މުދާ މަދުވާކަމެއް ނޫނެވެ. صدقة ކުރުމަކީ އަޅުވެރިކަމެއްގެ މައްޗަށް اللّٰه سبحانه وتعالى އިއްޒަތް އިތުރުކުރައްވާ ކަމެކެވެ. އަދި އެއްވެސް މީހަކު اللّٰه سبحانه وتعالى އަށްޓަކައި تواضع ވެރިކަން إختيار ކޮށްފިނަމަ اللّٰه سبحانه وتعالى އެމީހެއްގެ ދަރަޖަ މަތިވެރި ކުރައްވައެވެ.

604- وعن أَنس رضي اللَّه عنه أَنَّهُ مَرَّ عَلَى صِبيانٍ فَسَلَّم عَلَيْهِم وقال : كان النَّبِيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يَفْعَلُهُ . متفقٌ عليه.

ހަމަކަށަވަރުން މާތްاللّٰه ރުހިވޮޑިގެންނެވި أَنس ގެފާނު ކުޑަކުދިންނާއި ބައްދަލުވުމުން އެކުދިންނަށް ސަލާމްކުރެއްވިއެވެ. އަދި ވިދާޅުވިއެވެ. نبيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އަބަދު ކުރައްވަމުން ގެންދެވީ މިގޮތުގެ މަތީންނެވެ.

605- وعنه قال : إِنْ كَانَتِ الأَمَةُ مِن إِمَاءِ المَدِينَةِ لَتَأْخُذُ بِيَدِ النبيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، فَتَنْطَلِقُ بِهِ حَيثُ شَاءَتْ . رواه البخاري .

އަދި އެصحابي (އަނަސް މާތްاللّٰه ރުހިވޮޑިގެންނެވި أَنسގެފާނު) ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. (އަޅާގެފާނުގެ تواضع ވެރިކަމުގެ ބޮޑުމިނިވަން) އަޅާގެފާނުގެ އަތުގައި مَدِينَةِގެ އަޅު އަންހެނަކު ހިފައިގެން އެކަހަލަ ބޭނުންގޮތެއް ދިޔަނަމަ ގެންދިޔަކަމަށްވިޔަސް އަޅާގެފާނު ދޫކުރައްވަވައިދެއެވެ. تواضع ވެރިކަން މިވެގެއެވެ. (ދަންނައެވެ. މިއީ ހަމައެކަނި މިސާލެކެވެ. ހިންގާދިޔަކަމުގެ ވަރަކައި ނޫނެވެ.)

606- وعن الأسوَد بنِ يَزيدَ قال : سُئلَتْ عَائِشَةُ رضيَ اللّه عنها : ما كانَ النَّبيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يَصنعُ في بَيْتِهِ ؟ قالت : كان يَكُون في مِهْنَةِ أَهْلِهِ يَعني : خِدمَةِ أَهلِه فإِذا حَضَرَتِ الصَّلاة ، خَرَجَ إِلى الصَّلاةِ ، رواه البخاري .

މާތް الله ރުއްސުންތެރިވި الأسوَد بنِ يَزيد ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަ މާތް اللّه ރުއްސުންތެރިވި عَائِشَةُ ގެ ގާތުގައި އަރިހުން ސުވާލު ކުރެއްވީމެވެ. رَسُول اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގޭގައި ކުރައްވަނީ ކޮން ކަމެއްތޯއެވެ؟ އެކަމަނާ ޖަވާބު ދެއްވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ގޭގައި އުޅުއްވާ ވަގުތު އުޅުއްވަނީ އާއިލީ މަސައްކަތްތަކުގައެވެ. އަދި އާއިލާ ޚިދުމަތުގައި އެހީތެރިވެދެއްވައެވެ. އެގޮތުން އުޅުއްވަނިކޮށް ނަމާދު ވަގުތު ވަނުމުން ނަމާދަށް ނިކުމެ ވަޑައިގަންނަވައެވެ.

607- وعن أبي رِفَاعَةَ تَميم بن أُسَيدٍ رضي اللّه عنه قال : انْتَهَيْتُ إِلى رسول اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم وهـو يَخْطُبُ . فقلتُ : يا رسولَ اللّه ، رجُلٌ غَرِيبٌ جَاءَ يَسْأَلُ عن دِينِهِ لا يَدري مَا دِينُهُ ؟ فَأَقْبَلَ عَليَّ رسولُ اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم وتَرَكَ خُطْبَتهُ حتى انتَهَى إِليّ، فَأُتى بِكُرسِيٍّ ، فَقَعَدَ عَلَيهِ ، وجَعَلَ يُعَلِّمُني مِمَّا عَلَّمَه اللّه ، ثم أَتَى خُطْبَتَهُ ، فَأَتَمَّ آخِرَهَا . رواه مسلم .

މާތް اللّه ރުއްސުންތެރިވި أبو رِفَاعَةَ تَميم بن أُسَيد ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަ (އެއްފަހަރަކު) نبيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ އަރިހަށް ދިޔައީމެވެ. އެހިނދު އެކަލޭގެފާނު ހުންނެވީ (ހުކުރު خُطْبة ވިދާޅުވަމުންނެވެ. ދެން ތިމަންނަ ދަންނަވައީމެވެ. އޭ الله ގެ رسول އެވެ. ދީނާ ބެހޭގޮތުން މީހަކު އައިސް ދީން އުނގެނުމަށްޓަކައި އައިސްފައެވެ. އޭނާއަށް އޭނާގެ ދީނަކީ ކޮބައިކަން ނޭގެއެވެ. އެހިނދު رَسُولَ اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم خُطْبة ދޫކޮށްލައްވާފައި ތިމަންނާގެ ގާތަށް ވަޑައިގަތެވެ. އެއަށްފަހު ގޮނޑިއެއް ގެނެވުނެވެ. އެކަމަނާ އިށީންދެ ވަޑައިގަތެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނު މާތް الله سبحانه وتعالى އަށް ދަސްކޮށްދެއްވާފައިވާ ކަންތައް ތިމަންނަށް ދަސްކޮށް ދެއްވިއެވެ. ދެން އަނބުރާ خُطْبة ދެއްވުމަށް ވަޑައިގަތެވެ. އަދި ނިމުމަށް އެއްބައި ފުރިހަމަ ކުރެއްވިއެވެ.

608- وعن أَنسٍ رضي اللَّه عنه أَنَّ رسولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم كان إِذَا أَكَلَ طَعَاماً لَعِقَ أَصابعه الثلاثَ قال : وقال : « إِذَا سَقطَتْ لُقْمَةُ أَحَدِكُمْ ، فَلْيُمِطْ عَنْها الأَذى ، ولْيأْكُلْها ، وَلا يَدَعْها للشَّيْطَانِ » وَأَمَر أَنْ تُسْلَتَ القَصْعَةُ قالَ : « فَإِنَّكُمْ لا تدْرُونَ في أَيِّ طَعامِكُمُ البَركَةُ» رواه مسلم .

މާތް الله ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ أَنس ގެފަރާތުން ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ކެއިކާއްވާފައި ނިމުނީމަ އެކަލޭގެފާނުގެ ތިންއިނގިލިފުޅު ދުލުން ސާފުކުރައްވައެވެ. ހަމަ ވިދާޅުވިއެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނު حديثކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހެއްގެ އަތުން ކާއެއްޗެއް ބިމަށް ވެއްޓިއްޖެއްޔާ ފަހެ އެއްޗެއް (ސާފުކުރުމަށްފަހު ބޭނުންކުރައްވާ) ސާފުކުރާށެވެ. އަދި އެއްޗެއް ކާށެވެ. އަދި شيطانއަށް ކައިލުމަށް އެއްޗެއް ދޫކޮށްނުލާށެވެ. (ރިވާانسގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ.) އަދި އެކަލޭގެފާނު ތަށިކޮޅު ލާފާ ސާފުކުރުމަށް އަމުރު ކުރެއްވިއެވެ. (އަނގައިން) حديث ކުރެއްވިއެވެ. ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން ތިޔަބައިމީހުންގެ ކާއެއްޗެހީގެ ތެރެއިން ބަރަކާތް ލިބިގެންވަނީ ކޮންއެއްޗެއްގައިކަން ނޭނގޭނެއެވެ.

609- وعن أبي هُريرة رضي اللَّه عنه ، عن النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « ما بعثَ اللَّهُ نَبِيّاً إِلاَّ رعى الغنَمَ » قالَ أَصحابه : وَأَنْتَ ؟ فقال : « نَعَمْ كُنْتُ أَرْعَاهَا على قَرارِيطَ لأَهْلِ مَكَّةَ » رواهُ البخاري .

މާތްالله ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ أبو هُريرة، نبيއާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ އަރިހުން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. މާތް الله سبحانه وتعالىބަޢުޘުކުރެއްވި ހުރިހާ ނަބިއްޔުން ބަކަރިބަލަހައްޓަވާފައި ވާނެއެވެ. އެއްވެސް نبيބަކު ނުވާނެއެވެ. އެކަލޭގެފާނުގެ اصحاب ބޭކަލުން އެއްސެވިއެވެ. އަދި ކަލޭގެފާނުވެސް ބަލާ އެދުވަހުންނޭވެއެވެ. އެހިނދު حديث ކުރެއްވިއެވެ. އާންއެކެވެ. ތިމަންކަލޭގެ މައްކާގެ އަހުލުވެރިންނަށް އުޖޫރައަށް ބަކަރި ބަލަހައްޓައިދީމެވެ.

610- وعنهُ عن النبيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : لَوْ دُعِيتُ إِلى كُراعٍ أَوْ ذِرَاعٍ لقبلتُ . وَلَوْ أُهْدى إِليَّ ذِراعٌ أَو كُراعٌ لَقَبِلْتُ » رواهُ البخاري .

އަދި އެ صحأبي (އެބޭކަލާ މާތްاللَّه ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ أبو هُريرة) نبيއާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّمގެ އަރިހުން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިމަންކަލޭގެފާނަށް (އެއްގަމު ކަސްކަބުވެ ފަހަނާބަރާގެ) (ދަރަކަމުގެސްވެސް) ދައުވަތުދިނަމަވެސް ނޭވޭނެ (ކުރާވެސްގެ ސްވެ) އަތުގެ ކަސްކަނޑު ކައިރުމަށް دعوة

އެރުވުނުކުމުގައިވެސް ވިމަނާރަސޫލާ އިޖާބަދުރާނީމުގެ. އަދި ވިމަނާކޮށްގޯނާން (އަޅުދަރުޖަނަވާރުއްގެ) ފައިކާރީގެ ކަސްލަވާ ނުވަތަ އަޅުގެ ކަސްގަނޑު ހަދިޔާކުރުމުން ކަމުގައިވެއަށް ވިމަނާރަސޫލާ އقبول ކުރީމުއެވެ.

611- وعن أَنسٍ رضي اللَّهُ عنه قال : كَانَتْ نَاقَةُ رَسُول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم العَضْبَاءُ لاَ تُسبَقُ، أو لا تكَادُ تُسْبَقُ ، فَجَاءَ أَعْرابيٌّ عَلى قَعُودٍ لهُ ، فَسبقَها ، فَشَقَّ ذلك عَلى المُسْلِمِينَ حَتَّى عَرَفَهُ النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم فَقَالَ: «حَقٌّ عَلى اللَّهِ أَنْ لاَ يَرْتَفِعَ شَيء مِنَ الدُّنْيا إِلاَّ وَضَعَهُ» رواهُ البخاري.

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވި أنسގެ ފަރާތުން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ޖަމަލެއް ގެންގުޅުއްވިއެވެ. އެއީގެ ނަމަކީ العَضْبَاءُ އެވެ. އެއުޓުން ޖަމަލަކަށް އެޖަމަލުން ފާއިތު ނުވެވުނެވެ. ބޮޑުވުމުން ދުވުމުގައި އަރައިގަތް ޖަމަލެއް ނެތެވެ. ދުވަހަކު ޖަމަލަކަށް އަރައިގެން ބާދިޔާ މީހަކު ކައިގެން އައުމުން ގުރުބާން ހިޔާލުވިއެވެ. ފަހެ ދުވުމުން މުސްލިމުންނަށް ވަރަށް ބުރަވިއެވެ. އަދި ނަބިއްޔާގެ ދަރުބާރުގައި ރަސޫލާ ވިދާޅުވިއެވެ. ހިތަށް އެރިކަންކޮޅެވެ. އިނގިރޭސި ޙަދީޘް ރިވާކުރައްވައިފައެވެ. ދުނިޔޭގައި ހުރިހާ އެއްޗެއް ދުނިޔެ ނައްތާލަނީ الله سبحانه وتعالى ގެ حق (الهی قانون) އެވެ.

72- باب تحريم الكِبْر والإِعجاب

ބޮޑާކަމާއި ކިބުރުވެރިކަމާއި ބޮޑާކަމުގެ ބާބު ނުހެއްލެވުމުގެ ބާބު باب

قَالَ الله تَعَالَى : ﴿ تِلْكَ الدَّارُ الآخِرَةُ نَجْعَلُهَا لِلَّذِينَ لاَ يُرِيدُونَ عُلُواً فِي الأَرْضِ وَلاَ فَسَاداً وَالعَاقِبَةُ لِلْمُتَّقِينَ ﴾ [القصص : 83] ،

އެއީ أخرةގެ (نعمةގެ) ގެދޮރެވެ. އެގެއަށް ވަދެވޭނީ ބިމުގައި ބޮޑުވުމަށް ބޭނުންނުވާ މީހުންނަށެވެ. އަދި فساد ކުރުމަށް ނުޖެހޭ މީހުންނަށެވެ. އަދި ހެޔޮ ނިމުން ހުރީ تقوى ވެރިންނަށެވެ.

وقال تعالى : ﴿ وَلا تَمْشِ فِي الأَرْضِ مَرَحا ﴾ [الإسراء : 37] ،

އަދި ވީމާ، ބޮޑާވެގެން ބިމުގައި ހިނގައިނުލާށެވެ! ހަމަކަށަވަރުން ބިޑާކަމަކުން ބިންގަނޑު ފަޅުވައިލެވޭނެ ފޫޅުގެއް ނުފުވޭނެއެވެ.

وقال الله تَعَالَى : ﴿ وَلاَ تُصَعِّرْ خَدَّكَ لِلنَّاسِ وَلاَ تَمْشِ فِي الأَرْضِ مَرَحاً إنَّ اللهَ لاَ يُحِبُّ كُلَّ مُخْتَالٍ فَخُورٍ ﴾ [لقمان : 18] .

އަދި މީސްތަކުންނަށް ކިބުރުވެރިވެ ތިބާގެ ކޮތަރުން އަނބުރައިނުލާށެވެ! (އަނބުރާ: މޫނު އަނބުރައި ނުލާށެވެ!) އަދި ބޮޑާވެގެންވާ حال ބިމުގައި ނުހިނގާށެވެ! ހަމަކަށަވަރުން، ކިބުރުވެރިވާ، فخرވެރިވާ އެއްވެސް މީހަކަށް الله ލޯބިވެވޮޑިގެނެއް ނުވެއެވެ.

وقال الله تَعَالَى : ﴿ إنَّ قَارُونَ كَانَ مِنْ قَوْمِ مُوسَى فَبَغَى عَلَيْهِمْ وَآتَيْنَاهُ مِنَ الكُنُوزِ مَا إنَّ مَفَاتِحَهُ لَتَنُوءُ بالعُصْبَةِ أُولِي القُوَّةِ إذْ قَالَ لَهُ قَوْمُهُ لاَ تَفْرَحْ إنَّ اللهَ لاَ يُحِبُّ الفَرِحِينَ ﴾ [القصص : 76] ، إِلَى قَوْله تَعَالَى : ﴿ فَخَسَفْنَا بِهِ وَبِدَارِهِ الأَرْضَ ﴾ الآيات .

ހަމަކަށަވަރުން، قارونއަކީ، موسىގެފާނުގެ قومގެ މީހުންގެ ތެރެއިންވީ މީހެކެވެ. ފަހެ، އޭނާ އެއުރެންގެ މައްޗަށް ބޮޑާވެގެންވިއެވެ. އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ އޭނާއަށް ގިނަވެގެންވާ (މުދާތަކުގެ) خزانة ތަކެއް ދެއްވީމެވެ. ހަމަކަށަވަރުން، ވަރުގަދަ جماعةއެއްގެ މީހުންނަށްވެސް، އެ خزانة ތަކުގެ ތަޅުދަނޑިތައް އުފުލުން ވަރަށް ބުރަވެއެވެ. އޭނާގެ قومގެ މީހުން އޭނާއަށް ބުނިހިނދުވެ. (ކިބުރުވެރިވުމުގެ ގޮތުން) އުފާ ނުކުރާށެވެ! ހަމަކަށަވަރުން، ބޮޑުވެގެންވާ އުފާކުރާ މީހުންދެކެ الله ލޯބިވެވޮޑިގެނެއް ނުވެއެވެ.

612- وعن عبدِ اللَّهِ بن مسعُودٍ رضيَ اللَّهُ عنه ، عن النبيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « لا يَدْخُل الجَنَّةَ مَنْ كَانَ فِي قَلْبِهِ مثْقَالُ ذَرَّةٍ مَنْ كِبرٍ » فقال رَجُلٌ : إنَّ الرَّجُلَ يُحِبُّ أَنْ يَكُونَ ثَوْبُه حسناً ، ونعلهُ حسنا قال : « إِنَّ اللَّه جَمِيلٌ يُحِبُّ الجَمالَ الكِبْرُ بَطَرُ الحَقِّ وغَمْطُ النَّاسِ » رواه مسلم .

މަސްޢޫދުގެ ދަރިކަލުން عبدِ اللَّهِ بن مسعُود ، نبيއާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ އަރިހުން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديثކުރެއްވިއެވެ. އެމީހެއްގެ ހިތުގައި ޒައްރާއެއްގެ މިންވަރަކަށްވެސް ބޮޑާކަމުގެ އަސަރު އޮތް މީހަކު ސުވަރުގެއަށް ނުވަދެވޭނެއެވެ. އެހިނދު ބައެއް މީހަކު ދަންނަވައިފިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން މީސްމީހުން ރީތި

ހެދުންތުމަން ލޯބިކުރެއެވެ. އަދި ރީތިފައިވާންލުމަން ލޯބިކުރެއެވެ. حديثކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالى އަށް ރީތިކަމުގެ ސިފަ ނިސްބަތްވެގެންވެއެވެ. އަދި އެއްޗެހި ރީތިކަމަށް ލޯބިވެވޮ ވޑިގެންވެއެވެ. ކިބުރުވެރިކަމަކީ حق އެއް ދޫކޮށްލުމެވެ. އަދި މީސްތަކުން ނިކަމެތިކަމުގެ ގޮތުން ދެކުމެވެ.

بَطَرُ الحقِّ : دفْعُهُ وردُّهُ على قائِلِهِ . وغَمْطُ النَّاسِ : احْتِقَارُهُمْ .

613- وعنْ سلمةَ بنِ الأَكْوعِ رضي اللَّه عنه أَن رجُلاً أَكَل عِنْدَ رسولِ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم بشِمالِهِ فقال : « كُلْ بِيَمِينِكَ » قالَ : لاَ أَسْتَطِيعُ ، قال : « لا اسْتَطَعْتَ » مَا مَنَعَهُ إِلاَّ الكِبْرُ . قال: فما رَفَعها إِلى فِيهِ . رواه مسلم .

މާތް اللّه ރުޟާފުޅުވާ سلمةَ بنِ الأَكْوع ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން މީހަކު (އެއްފަހަރަކު) رَسُول اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ ހަޟްރަތުގައި ވާތްއަތުން ކާން ފެށިއެވެ. އިރުން އަލައިހިއްސަލާމް އާޚިރުގައި حديث ކުރެއްވިއެވެ. ކަނާތް އަތުން ކާށެވެ. ފަހެ އޭނާ (އަޅުގަނޑަށް ނުކުޅެދޭނެއެވެ) ކަމަށް ބުނެލިއެވެ. ދެން ނަބިއްޔާ ކަނާތް އަތުން ނުކުޅެދިއްޖެއެވެ. އިރުން އަލައިހިއްސަލާމް އާޚިރުގައި ބުނެރުއްވިއެވެ. ކިބުރުވެރިކަމުގެ ސަބަބުން ނުކުޅެއްސެވެ. ދެން ބުނެދިނީ ފާޅުގައި ކަނާތް ވެސް ނުކުޅެދޭނެއެވެ! (އަދި ބުނެލިއެވެ.) އާޚިރު އަޅުގަނޑު عملކުރުން މަނާވެގެ ކެކިއްޖެ ދަރުބާރުގެ ގެދޮރުން. ދެން سلمة ބުނެލިއެވެ. އައްޔާރު އާޚިރުގައި ކަނާތް އަތު ހަމަޖެހެން (ތުރުފާތުގެ) ގެއްލޭނެ ދިޔައެވެ. (އޭނާ އެދުނީ ވެސްނޫންވެއް ދަޔުމުން ކުރުން ވެއެވެ.)

614- وعن حَارِثَةَ بنِ وهْبٍ رضي اللَّه عنه قال : سَمِعْتُ رسُولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يقولُ : «أَلاَ أُخْبِرُكُمْ بِأَهْلِ النَّارِ ؟ : كُلُّ عُتُلٍّ جَوَّاظٍ مُسْتَكْبِرٍ » متفقٌ عليه . وتقدَّم شرحُه في باب ضَعفَةِ المسلمينَ .

މާތްاللّه ރުޟާފުޅުވާ حَارِثَةَ بن وهْب ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديثކުރައްވަނިކޮށް ތިމަން އަޑުއިވިމެވެ. އަލައިހިއްސަލާމް حديثކުރެއްވިއެވެ. ތިމަންނަ ތިޔަބައިމީހުންނަށް ނަރަކައިގެ اهل ވެރިންގެ ސިފަ ބުނެދޭން ހުށައޭތޯ؟ އެއީ ހަރުކަށިކަމާއި މުދާއެކި جمعކުރުމާއި ބޮޑާބެރުވެރިކަމެވެ.

615- وعن أبي سعيدٍ الخُدريِّ رضيَ اللَّهُ عنه ، عن النبيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « احْتَجَّتِ الجَنَّةُ والنَّارُ ، فقالت النَّارُ : فيَّ الجَبَّارُونَ والمُتَكَبِّرُونَ ، وقالَتِ الجنَّةُ : فيَّ ضُعَفاءُ النَّاسِ ومَسَاكِينُهُمْ . فَقَضَى اللَّه بيْنَهُمَا : إنَّكِ الجَنَّةُ رَحْمَتي ، أَرْحَمُ بِكِ مَنْ أَشَاءُ وإِنَّكِ النَّارُ عذَابِي ، أُعَذِّبُ بِكِ مَنْ أَشَاءُ ، ولِكِلَيْكُما عليَّ مِلْؤُها » رواهُ مسلم .

މާތްالله ރުހްސުންދެއްވި أبو سعيد الخُدري، نبي އާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ ކިބައިން ރިވާކުރައްވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ސުވަރުގެއާއި ނަރަކަ (އަދި ދެބައި) ބަހުސްކުރަން ފަށައިފިއެވެ. ފަހެ ނަރަކަ ބުންޏެވެ. ޖައްބާރުންނާއި ކިބުރުވެރިވާ މީހުން ތިބޭނީ ތިމަންނައަށެވެ. އަދި ސުވަރުގެ ބުންޏެވެ. މިސްކީނުންގެ ތެރެއިންނާ ނިކަމެތިންނާއި އެދުނުންގެ ތެރޭގައި ހިމެނޭ މިސްކީނުން ތިބޭނީ ތިމަންނައަށެވެ. އެހިނދު الله سبحانه وتعالى އެދެމެދުގައި ޙުކުމް ނިޔާކުރައްވައިފިއެވެ. (ވަޙީ ކުރެއްވިއެވެ.) އޭ ސުވަރުގެއެވެ. ކަލޭއަކީ ތިމަންނަށްވީ ތިމަންالله ގެ ރަޙްމަތެވެ. ތިމަން الله އިރާދަކުރައްވާ މީހަކަށް ތިމަންނަގެ ރަޙްމަތުން ރަޙްމަތްލައްވާނަމެވެ. އަދި އޭ ނަރަކައެވެ. ކަލޭއަކީ ތިމަންނަށްވީ ތިމަންالله ގެ ޢަޛާބެވެ. ތިމަންالله އިރާދަކުރައްވާ މީހަކަށް ތިމަންނަގެ ޢަޛާބު ދެއްވާނަމެވެ. އަދި ތިޔަދެބައިން ކޮންމެ ބައެއް ފުރިހަމަކުރުމުގެ ޒިންމާ ތިމަންالله ގެ މައްޗަށް ލާޒިމުވެގެން ވެއެވެ.

616- وعن أبي هُريرة رضي اللَّه عنه أَن رسولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « لا يَنْظُرُ اللَّه يَوْم القِيامةِ إلى مَنْ جَرَّ إِزارَه بَطَراً » متفقٌ عليه .

މާތްالله ރުހްސުންދެއްވި أبو هُريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ބޮޑާވެރިވުމުގެ ގޮތުން ހުރިހެދުން ދަމައިގެން ގެންދާ މީހާއަށް قِيامة ދުވަހު الله سبحانه وتعالى ބައްލަވާ ނުލައްވާނެއެވެ.

617- وعنه قال : قالَ رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « ثَلاثَةٌ لاَ يُكَلِّمُهُمُ اللَّه يَوْمَ القِيامَةِ ، وَلا يُزَكِّيهِمْ ، وَلاَ يَنْظُرُ إِلَيْهِمْ ، وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ : شَيْخٌ زانٍ ، ومَلِكٌ كَذَّابٌ ، وعائلٌ مُسْتَكْبِرٌ» رواهُ مسلم « العائِلُ » : الفَقِير

އަދި އެصحابي (އެބޭ މާތް اللَّه ރުހްސުންދެއްވި أبو هُريرة) ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. قِيامةِ ދުވަހު الله سبحانه وتعالى ތިންބައެއްގެ عملތައް قبولއެއް ނުކުރައްވާނެއެވެ. އަދި އެމީހުންނަށް رحمةގެ

ބެއްލެވުމަކުން ބައްލަވާ ވޮޑިގަންނަވާނެއެވެ. އަދި އެބައިމީހުންނަށް އޮންނާނީ ވޭންދެނިވި އަޒާބެވެ. އެއީ މުސްކުޅި އުމުރުގައިވެސް ޒިނޭކުރާމީހާއާއި، ދޮގުހަދާ ރަސްގެފާނާއި، އަދި ތަކައްބުރު ވެރިވެގެން އުޅޭ فقيرމީހާއެވެ.

618- وعنه قال : قال رسولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « قال اللَّه عزَّ وجلَّ : العِزُّ إِزاري ، والكِبْرياءُ رِدَائِي ، فَمَنْ يُنَازِعُني في واحدٍ منهُما فقدْ عذَّبتُه » رواه مسلم .

އަދި އެصحأبي (އަހަރީ މާތް الله ރުއްސުންވެރިވި أبو هُريرة) ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديثޤުދުސީއެކެވެ. الله سبحانه وتعالى وحيކުރައްވައިފައެވެ. އިއްޒަތަކީ ސިފައެއް ތިމަން الهގެ އިޒާރު (އެބަހީ ދުލަށް)ލާއެވެ. އަދި كبرياءގެ ސިފައަކީ ތިމަން الهގެ ރިދާއެވެ. އެހެންކަމުން އެއިން ސިފައެއް ތިމަން الهގެ ކިބައިން ނަގަނީމަ މަސައްކަތްކުރާ މީހާއަށް (އެބަހީ: އެއިން ސިފައެއް اختيارކުރާމީހާއަށް) ތިމަން الهއަށް އަޒާބުދެއްވާ ހުށީމެވެ.

619- وعنه أَنَّ رسولَ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « بيْنَمَا رَجُلٌ يَمْشِي في حُلَّةٍ تُعْجبُه نفْسُه ، مرَجِّلٌ رأسَه ، يَخْتَالُ في مَشْيَتِهِ ، إِذْ خَسَفَ اللَّهُ بِهِ ، فهو يَتَجلْجَلُ في الأَرْضِ إلى يوْمِ القِيامةِ » متفقٌ عليه .

އަދި އެ صحابي (އަހަރީ މާތްاللّه ރުއްސުންވެރިވި أبو هُريرة)ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديثކުރެއްވިއެވެ. އެއްދުވަހަކު މީހަކު (فخرވެރި) ހެދުމެއް ލައިގެން ހުރި ހިތާގެ ނަފްސުގެ މޭރާމުދުވި ބޮޑުވެގެންހުރި ބޮލާގެ އިސްތަށިފުޅު ދުވެލިވަރު ބޮޑުކަމާއެކު ހިނގާފައިދާން ހިނގަމުންދިޔައިރު الله سبحانه وتعالى ކުރެއްވިއަމުރަކުން (އެމީހާއާ ދިމާލަށް) ބިންގަނޑު ފަޅައިގެންގޮސްފައިވެއެވެ. އެހެންކަމުން އެމީހާ قِيامةِ ދުވަހާ ހަމައަށް ބިމުގެ އަޑިއަށް ވަދެމުންދަނީއެވެ.

« مُرجِّلٌ رَأْسَهُ » أَي : مُمَشِّطُهُ . « يَتَجلْجَلُ » بالجيمين : أَيْ : يغُوصُ وينْزِلُ .

620- وعن سَلَمَة بنِ الأَكْوع رضيَ اللَّه عنه قال : قال رسُولُ اللِّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « لا يزَالُ الرَّجُلُ يَذْهَبُ بِنفْسِهِ حَتَّى يُكْتَبَ في الجَبَّارينَ ، فَيُصِيبُهُ ما أَصابَهمْ » رواهُ الترمذي وقال : حديث حسن .

މާތް اللّه ރުއްސުންވެރިވި سَلَمَة بن الأكوع ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ

عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މިޙަދީޘް ތިމާގެ އަމިއްލަ ނަފްސުގެ ކިބުރުވެރިކަމުގެ ބޮޑާވެގެން ދާން ފަޚުރުވެރިކަމާ އެންމެގޮތްތަކެއް ބޮޑުވެގެން ދިޔަ ފިރިހެނުންގެ ތެރޭގައި شاملވެއެވެ. އަދި ބޮޑާވެގެންނެވެ ހިތާ ފަހަރެއްގެ އަޙަރެއް عذاب ލިބޭނެ ދެއެވެ.

« يَذْهَبُ بِنَفْسِهِ » أَي : يَرْتَفعُ وَيَتَكَبَّرُ .

73- باب حسن الخلق

ރިވެތި أخلاقގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

قَالَ الله تَعَالَى : ﴿ وَإِنَّكَ لَعَلَى خُلُقٍ عَظِيمٍ ﴾ [القمان : 4] ،

އަދި ހަމަކަށަވަރުން ، ކަލޭގެފާނު ވަނީ މާތްވެގެންވާ خلق ފުރިހަމަ މަތީގައި ކަމަށެވެ.

وقال الله تَعَالَى :﴿ وَالكَاظِمِينَ الغَيْظَ وَالعَافِينَ عَنِ النَّاسِ ﴾ [آل عمران : 134] الآية .

އަދި، ރުޅި ހަދައިގަތް ހިތުހަމަޖެ ދުރުކުރާ މީހުންނެވެ. އަދި، މީސްތަކުންނަށް މާފުކުރާ އެއުރެންނެވެ. إحسان ތެރިންނަށް الله ލޯބިވެވޮޑިގެންވެއެވެ.

621- وعن أَنسٍ رضيَ اللَّه عنه قال :كانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم أَحْسَنَ النَّاسِ خُلقاً .متفقٌ عليه.

މާތް الله ރުއްސުންވެވޮޑިގެންވާ أنسِގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. މީސްތަކުންގެ ތެރޭގައި އެންމެ މާތް اخلاقގެ ވެރިޔަކީ رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އެވެ.

622- وعنه قال : مَا مَسِسْتُ دِيباجاً ولاَ حَريراً أَلْيَنَ مِنْ كَفِّ رسُولِ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، وَلاَ شَمَمْتُ رائحَةً قَطُّ أَطْيَبَ مِن رَسُولِ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، وَلَقَدْ خَدَمْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم عشْرَ سِنِينَ ، فَما قالَ لي قَطُّ : أُفٍّ ، وَلا قالَ لِشَيْءٍ فَعلْتُهُ : لِمَ فَعَلْتَهُ؟ ولا لشيءٍ لَمْ افعَلْهُ : أَلاَ فَعَلْتَ كَذا ؟ متفقٌ عليه .

އަދި އެ صحابي (އެބަހީ ރަޟިالله ޢަންހުމާ އާއި أنس ގެފާނު)ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ اللّه صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ އަޞްޙާބުބޭކަލުން މަދީނާއިން ބޭރަށް ފުރާވަޑައިގަތުމުން އަދި އިޞްލާޙު ކުރައްވަމުން އައިސް ތިބި ފަރާތްތަކަށް ޚިދުމަތްކުރެއްވީއެވެ. އަދި رسولُ اللّه صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ ހިދުމަތުގައި ދެއްވާ ހިތްވަރާއި އެހީތެރިކަން ތިމަންނަށް ދެއްވި ފަރާތްތަކަށް ތިމަންނާ ޚިދުމަތްކުރުމަށް ހުވާކުރީމެވެ. އަދި ތިމަންނަ ތިމަންނަ رسولُ اللّه صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ خدمة ގައި ކުރެއްވި ތަޢުލީމުތައް ދެނެގަތުމަށް ދިޔައީމެވެ. އެ ދުވަސްވަރު އަންސާރީން ތިމަންނާގެ ޚިދުމަތުގައި ތިބީ ރަސޫލާގެ ޚިދުމަތުގައި ތިބޭތީ އެވެ. އަދި ތިމަންނަ ކުރިޔަށް ގެނދިޔައީ ފުރިހަމަ ޚިދުމަތެވެ (ރަސޫލާގެ ޚިދުމަތް). އަދި ތިމަންނަ ހިތުލާ ފަދައިން ފުރިހަމަކޮށްދެއްވި ޚިދުމަތެއްވެސް (ރަސޫލާގެ ޚިދުމަތް) ނުލިބިގެންވެއެވެ. ނަމަވެސް ތިމަންނަ ފަދަ ބޭފުޅަކަށް ކިޔަމަންތެރިވެ ރަސޫލާގެ ޚިދުމަތް ކުރެވުނެވެ.

623- وعن الصَّعبِ بنِ جَثَّامَةَ رضيَ اللَّهُ عنه قال : أَهْدَيْتُ رسُولَ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حِمَاراً وَحْشِياً ، فَرَدُّهُ عليَّ ، فلمّا رأَى مَا في وَجْهي قالَ : « إِنَّا لَمْ نَرُدَّهُ عَلَيْكَ إِلاَّ لأَنَّا حُرُمٌ » متفقٌ عليه .

ރަޟިاللّه ޢަންހު ބުނެގެންވެއެވެ الصَّعب بنِ جَثَّامَةَ ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަ رسولُ اللّه صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އަށް وحشي ހިމާރެއް ހަދިޔާކުރީމެވެ. ނަމަވެސް އެކަލޭގެފާނު އެއީ ތިމަންނާ ގެ ބާރަށް ރައްދުކުރެއްވިއެވެ. އަދި އެކަލޭގެ ސަބަބުން ތިމަންނަގެ މޫނުމައްޗަށް އަރާ ހިތާމަވެރިކަން ފާހަގަކުރައްވާ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިމަންނަ ޙައްޖުގެ ނިޔަތުގައި ތިބީމަ ތިމަންނާ ހާލަތުގައި ކުރާ احرام ބަނދެފައި ހުރީމެވެ.

624- وعن النَّوَّاسِ بنِ سمعانَ رضي اللَّه عنه قال : سأَلتُ رسُولَ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم عنِ البِرِّ والإِثمِ فقالَ : « البِرُّ حُسنُ الخُلُقِ ، والإِثمُ : ما حاكَ في نَفْسِكَ ، وكَرِهْتَ أَنْ يَطَّلعَ عَلَيْهِ النَّاسُ » رواهُ مسلم .

ރަޟިاللّه ޢަންހު ބުނެގެންވެއެވެ النَّوَّاس بنِ سمعانَ ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަ رسولُ اللّه صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَލَّم އަށް ހެޔޮކަމާއި ފާފައާ ބެހޭގޮތުން ސުވާލުކުރީމެވެ. އަދި ފާފަޔަކީ ކޮބައިތޯ އެހީމެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހެޔޮކަމަކީ (އެންމެ ރަނގަޅު ސިފަ) ރަނގަޅު أخلاق އެވެ. އަދި ފާފަޔަކީ ތަކުރާރުވެ ހިތަށް ކަންބޮޑުވާ ކަމެއްކަމުގައި ވެއްޖެ ނަމަ މީހުން ވަކިކަން ދެނެގަންނަ ކަމަށް ނުރުހޭ ކަމެކެވެ.

625- وعن عبد اللَّهِ بن عمرو بن العاص رضي اللَّه عنهما قال : لم يكن رسولُ اللَّه صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم فَاحِشاً ولا مُتَفَحِّشاً . وكانَ يَقُولُ : « إِنَّ مِن خِيارِكُم أَحْسَنَكُم أَخْلاقاً » متفقٌ عليه.

މާތްالله އެދުރުބޮޑުކަލޭގެފާނު ރުހިވޮޑިގެންނެވި عبد اللهِ بن عمرو بن العاص ގެ ރިވާއަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللّه صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އަކީ ހަޑިމުޢާމަލާތު ބަހުން ވާހަކަ ދައްކަވާ ބޭކަލަކު ނުވެއެވެ. އަދި ގަސްތުގައި އެފަދަ ވާހަކަފުޅު ދައްކަވާ ބޭކަލަކު ނުވެއެވެ. އަދި އަބަދުވެސް ވިދާޅުވަމުން ގެންގުޅުއްވައެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން އެންމެ ރަނގަޅު ބަޔަކީ ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން އެންމެ أخلاق ރިވެތިމީހުންނެވެ.

626- وعن أبي الدرداءِ رضي اللَّه عنه : أَن النبيَّ صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قالَ : « ما من شَيءٍ أَثْقَلُ في ميزَانِ الْمُؤمِنِ يَومَ القِيامة من حُسْنِ الخُلُقِ . وإِنَّ اللَّه يُبغِضُ الفَاحِشَ البَذِيِّ » رواه الترمذي وقال : حديث حسن صحيح .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންނެވި أبو الدرداء ގެ ރިވާއަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبيާ صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. قِيامةِ ދުވަހުން މުއުމިނު އަށާ މީޒާނުގައި ރިވެތި أخلاق އަށް ވުރެ ބަރުވާނެ އެހެން އެއްޗެއް ނުވާނެއެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން މާތް الله سبحانه وتعالى ނަފްރަތުކުރައްވަނީ ހުތުރުބަސް ބުނާ ފާޙިޝް ހަޑިމީހުންނަށް ވެއެވެ.

« البِذيُّ » : هو الذي يَتَكَلَّم بالفُحْشِ . ورِديء الكلامِ .

627- وعن أبي هُريرة رضيَ اللَّه عنه قال : سُئِلَ رسولُ اللَّه صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم عَنْ أَكثرِ مَا يُدْخلُ النَّاس الجَنَّةَ ؟ قال : « تَقْوى اللَّهِ وَحُسنُ الخُلُق وَسُئِلَ عن أَكثرِ مَا يُدْخِلُ النَّاسَ النَّارَ فَقَالَ: « الفَمُ وَالفَرْجُ » .

رواه الترمذي وقال : حديث حسن صحيح .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންނެވި أبو هُريرة ގެ ރިވާއަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللّه صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ އަރިހުން އެންމެގިނައިން މީސްތަކުން ސުވަރުގެއަށް ވައްދާނެ ކަންތައްތަކާމެދު ސުވާލު ކުރެވުނެވެ. އެހިނދު حديث ކުރެއްވިއެވެ. الله އަށް تقوىވެރިވުމާއި އަދި ރިވެތި أخلاق އެވެ. އަދި ނަރަކައަށް އެންމެގިނައިން މީސްތަކުން ވައްދާނެކަން عملއަކީ ކޮބައިކަމާމެދު ސުވާލުކުރެވުނު

އަރިހުން ސުވާލުކުރެވުނެވެ. އެހިނދު حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެއީ އަނގައާއި އަދި ފުރަޖެވެ.

628- وعنه قال : قال رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « أَكْمَلُ الْمُؤمِنِينَ إِيمَاناً أَحسَنُهُم خُلُقاً ، وخيارُكُم خِيَارُكُمْ لِنِسَائِهِمْ » .

رواه الترمذي وقال : حديث حسن صحيح .

އަދި އަصحابي (އެބޭފުޅާ ރަضيالله ތަޢާލާޢަންހު أبو هُريرة)ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މުއުމިނުންގެ ތެރެއިން އީމާންކަން އެންމެ ފުރިހަމަ ބޭފުޅަކީ އެއުރެންގެ ތެރެއިން އެންމެ أخلاقރިވެތި މީހުންނެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން އެންމެ ހެޔޮވެގެންވާ ބޭފުޅަކީ ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން އަންހެނުންނަށް އެންމެ ހެޔޮކޮށްދޭ މީހުންނެވެ.

629- وعن عائشةَ رضيَ اللَّه عنها ، قالت سمعت رسولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يقول : « إِنَّ الْمؤْمِنَ لَيُدْرِكُ بِحُسنِ خُلُقِهِ درَجةَ الصائمِ القَائمِ » رواه أبو داود .

ރަضيالله ތަޢާލާޢަންހާ عائشةَ ގެފާނުންގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ. رسولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ވިއްސަން އަޑުއިވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން މުއުމިނުއަކު އެމީހެއްގެ ރިވެތި أخلاق ގެ ސަބަބުން ރޯދަވެރިޔާއާއި އަދި ދަމުނަމާދު އަދާކުރާ މީހެއްގެ ދަރަޖަ حاصلވެދެއެވެ.

630- وعن أبي أُمَامَة الباهِليِّ رضي اللَّه عنه قال : قال رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « أَنا زَعِيمٌ بِبَيتٍ في ربَضِ الجَنَّةِ لِمَنْ تَرَكَ المِراءَ . وَإِنْ كَانَ مُحِقّاً ، وَبِبيتٍ في وَسَطِ الجنَّةِ لِمَنْ تَرَكَ الكَذِبَ ، وإِن كَانَ مازِحاً ، وَبِبيتٍ في أعلى الجَنَّةِ لِمَن حَسُنَ خُلُقُهُ » حديث صحيح ، رواه أبو داود بإِسناد صحيح .

ރަضيالله ތަޢާލާޢަންހު أبو أُمَامَة الباهِليِّ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ޙައްޤުގައި ވިޔަސް ޒުވާބު ދޫކޮށްލާ މީހަކަށް ސުވަރުގޭގެ ކައިރީގައި ގެއެއް އެޅުއްވުމަށް ޒާމިނުވާނަމެވެ. އަދި ހެއްލުމަކަށް ވިޔަސް ދޮގު ދޫކޮށްލާ މީހަކަށް ސުވަރުގޭގެ މެދުގައި ގެއެއް އެޅުއްވުމަށް ޒާމިނުވާނަމެވެ. އަދި ރިވެތި أخلاق ގެ މީހަކަށް ސުވަރުގޭގެ މަތީގައި ގެއެއް

އަޚްލާޤު ހެޔޮވެގެންވާ ދީނުގެ ދަރިވަރުން ދުނިޔޭގެ މުސްލިމުން ތަޤުވާވެރި މީހެއް ދިން މީހާއެވެ. އަދި އެއީ
ސުވަރުގެ ގެއްލުން ނުލިބޭނެ މަގެވެ. އަދި ރަސޫލުﷲ ސައްލައްލާހު އަލައިހި ވަސައްލަމް ގެއްލުން ދެނެ
އަޚްލާޤު ހެޔޮވެގެންވާ ދީނުގެ ދަރިވަރުން. އަދި أخلاق ތެރިކަމުން ދުނިޔޭގައެވެ.

« الزَّعِيمُ » : الضَّامِنُ .

631- وعن جابر رضي اللَّه عنه أَن رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « إِن مِنْ أَحَبِّكُم إِليَّ ، وَأَقْرَبكُمْ مِنِّي مَجلساً يَومَ القِيَامَةِ ، أَحَاسِنَكُم أَخلاقاً . وإِنَّ أَبَغَضَكُم إِليَّ وَأَبْعَدكُم مِنِّي يومَ الْقِيامةِ ، الثَّرْثَارُونَ والْمُتَشَدِّقُونَ وَالْمُتَفَيْهِقُونَ » قالوا : يا رسول اللَّه قَدْ عَلِمْنَا الثَرْثَارُونَ وَالْمُتَشَدِّقُونَ ، فَمَا الْمُتَفيْهِقُونَ ؟ قال : « الْمُتَكَبِّرُونَ » رواه الترمذي وقال : حديث حسن

މާތްالله ރުއްސެވުން ލިބިވޮޑިގެންވާ جابر ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން ތިމަންކަލޭގެފާނަށް އެންމެ ލޯބިވެތި ވެވަޑައިގަތް އަދި قِيامة ދުވަހުން ތިމަންކަލޭގެފާނާ އެންމެ ކައިރިވާނީ ތިޔަ މީހުން ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން އަޚްލާޤު އެންމެ ރީތި މީހުންނެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން ތިމަންކަލޭގެފާނަށް އެންމެ ނުރުހުންތެރިވެވަޑައިގަތް އަދި قِيامة ދުވަހުން ތިމަންކަލޭގެފާނާ އެންމެ ދުރުވާނީ ތިޔަ މީހުން ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން ގިނަގިނައިން ބަސްބުނާ މީހުން އަދި (މީހުންނަށް ބޮޑާވެ ދިގުކޮށް ބަސްބުނާ މީހުން ދެމުން ދިގުކޮށް ބަސްބުނާ) މީހުންނާއި ބޮޑާމީހުން ދުލުން ބުނާ މީހުންނެވެ. އަދި ސަޙާބީން ވިދާޅުވިއެވެ. އޭ اللهގެ ރަސޫލާއެވެ. (ތިމަންމެން އެނގިއްޖެއެވެ) الثَرْثَارُونَ ގެ މާނައާއި الْمُتَشَدِّقُونَ ގެ މާނަ ތިމަންމެން އެނގިއްޖެއެވެ. ފަހެ الْمُتَفيْهِقُونَ ގެ މާނައަކީ ކޮބާތޯއެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. الْمُتَفَيْهِقُونَ އަކީ ބޮޑާވެގެންވާ މީހުންނެވެ.

« الثَّرثَارُ » : هُوَ كَثِيرُ الكَلام تَكلُّفاً . « وَالْمُتَشَدِّقُ » : الْمُتطاوِلُ عَلى النَّاسِ بِكَلامِهِ ، وَيتَكَلَّمُ بِملءِ فيه تَفَاصُحاً وَتَعْظِيماً لكلامِهِ ، « وَالْمُتَفَيْهِقُ » : أَصلُهُ مِنَ الفَهْقِ ، وهُو الامْتِلاءُ ، وَهُوَ الذي يَمْلأُ فَمَهُ بِالكَلامِ ، وَيَتَوَسَّعُ فيه ، وَيُغْرِب بِهِ تَكبُّراً وَارتِفَاعاً ، وإِظْهَاراً للفَضِيلَةِ عَلى غيرِهِ .

وروى الترمذي عن عبد اللَّه بن المباركِ رحِمه اللَّه في تَفْسير حُسْنِ الخُلُقِ قال : هُوَ طَلاَقَهُ الوجه . وبذلُ المَعرُوف ، وكَفُّ الأَذَى .

74- باب الحلم والأناة والرفق

ކަންތައްކުރުމުގައި حلم ވެރިކަން އިހްތިޔާރު ކުރުމާއި އަދި އަވަސްވެރިނުވުމާއި އަދި މަޑުމައިތިރިކަން އިހްތިޔާރުކުރުމުގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

قَالَ الله تَعَالَى : ﴿ وَالكَاظِمِينَ الغَيْظَ وَالعَافِينَ عَنِ النَّاسِ وَاللهُ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ ﴾ [آل عمران : 134]

އަދި، ރުޅި ގަތުމަށް ހިފެހެއްޓޭ މީހުންނާއި. އަދި، މީސްތަކުންނަށް މާފުކުރާ އުޅޭމީހުންނާއި. احسان ތެރިންނަށް الله ލޯބިވެވޮޑިގެންވެއެވެ.

وقال الله تَعَالَى : ﴿ خُذِ الْعَفْوَ وَأْمُرْ بِالعُرْفِ وَأعْرِضْ عَنِ الجَاهِلِينَ ﴾ [الأعراف : 199] ،

ކަލޭގެފާނު عفو ކުރެއްވުމުގައި ހިފެއްޓެވުމެވެ! އަދި ހެޔޮކަންތަކަށް امر ކުރައްވާށެވެ! އަދި ޖާހިލުންނާ އެއްކިބާވެ ވަޑައިގަންނަވާށެވެ!

وقال الله تَعَالَى : ﴿ وَلاَ تَسْتَوِي الْحَسَنَةُ وَلاَ السَّيِّئَةُ ادْفَعْ بِالَّتِي هِيَ أحْسَنُ فَإذَا الَّذِي بَيْنَكَ وَبَيْنَهُ عَدَاوَةٌ كَأَنَّهُ وَلِيٌّ حَمِيمٌ وَمَا يُلَقَّاهَا إِلاَّ الَّذِينَ صَبَرُوا وَمَا يُلَقَّاهَا إِلاَّ ذُو حَظٍّ عَظِيمٍ ﴾ [فصلت : 34-35] ،

ހެޔޮކަމާއި ނުބައިކަމެއް ހަމަހަމަ ވެގެންނުވެއެވެ. އެންމެ ރީތިގޮތަކުން ތިބާ (ނުބައިކަމެއް) ދުރުކުރައްވާށެވެ! ފަހެ، ކަލޭގެފާނާއި ދެމެދުގައި ޢަދާވާތްތެރިކަމާއި މީހާ، ގާތް رحمت ތެރިއަކު ފަދައިން ވާނެއެވެ. އަދި ކެތްތެރިވި މީހުންނަށް މެނުވީ، އެކަމެއް ސިފަ ލިބިއެއް ނުލިބޭނެއެވެ. އަދި ބޮޑުވާގެންވާ ނަސީބުވެރިޔަކަށް މެނުވީ، އެކަމެއް ސިފަ ލިބިއެއް ނުލިބޭނެއެވެ.

وقال الله تَعَالَى : ﴿ وَلَمنْ صَبَرَ وَغَفَرَ إنَّ ذَلِكَ لَمِنْ عَزْمِ الأُمُورِ ﴾ [الشورى : 43] .

އަދި ހަމަކަށަވަރުން، ކެތްތެރިވެ، عفو ކުރިމީހާ (ދަންނާށެވެ!) ހަމަކަށަވަރުން، އެކަންކަންވަނީ عزم ކަނޑައަޅަންޖެހޭ ކަންތައްތަކުގެ ތެރެއިން ކަމަކުއެވެ.

632- وعن ابنِ عَبَّاسٍ رَضيَ اللَّهُ عَنْهُما قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّه صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم لأَشَجِّ عبْدِ الْقَيْس: « إنَّ فيك خَصْلَتَيْنِ يُحِبُّهُمَا اللَّهُ : الحِلْمُ وَالأَنَاة » رَواهُ مُسلم .

ރަޟިاللّه ޢަންހުމާބޭކަލުންނަށް ރިވާކުރެއްވި عبد اللّهِ بن عَبَّاس ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވި އެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم أشَجِّ عبْدِ الْقَيْس އަށް حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިބާގެ ސިފަތަކުގައި ދެ ސިފަ އެބައޮތެވެ. އެދެ ސިފައަކީ الله سبحانه وتعالى ލޯބިވެވޮޑިގެންވާ ސިފަތަކެވެ. އެއީ حلم ވެރިކަމާއި އަދި ކަންތައް ނިންމުމުގައި އަވަސް ނުވުމެވެ.

633- وعن عائشة رضي اللَّه عنها قالت : قال رسول اللَّه صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « إِنَّ اللَّه رفيقٌ يُحِبُّ الرِّفْقَ في الأَمْرِ كُلِّه » متفقٌ عليه .

ރަޟިاللّه ޢަންހާ ކުރިކުރެއްވުމުގައި عائشة ގެ ފާނުންގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول اللَّه صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديثކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން اللَّه سبحانه وتعالى އަކީ އޯގާތެރިވަންތަ އިލާހެވެ. އަދިއެކަލާނގެ ކަންތައްތަކުގައި އޯގާތެރިވުމަށް ލޯބިވެވޮޑިގެންވެއެވެ.

634- وعنها أَن النبي صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « إِنَّ اللَّهَ رَفِيقٌ يُحِبُّ الرِّفقَ ، وَيُعْطِي على الرِّفق مالا يُعطي عَلى العُنفِ وَما لا يُعْطِي عَلى ما سِوَاهُ » رواه مسلم .

އަދި އެކަމަނާގެ (އެބަހީ ރަޟި اللَّه ޢަންހާ ކުރިކުރެއްވުމުގައި عائشة ގެފާނު) ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبيّ صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން اللَّه سبحانه وتعالى އަކީ އޯގާތެރިވުމުގެ ސިފަ ލޯބިވެވޮޑިގެންވެއެވެ. އަދި އެކަލާނގެ އޯގާތެރިވުމުގެ ސިފައަށް ލޯބިވެވޮޑިގެންވެއެވެ. އަދި އެކަލާނގެ އޯގާތެރި ވުމުގެ މައްޗަށް ހަރުކަށިކަމުގެ މައްޗަށް ނުދެއްވާ ބާވަތް (ދުނިޔަވީ ނިޢުމަތްތަކާއި އަދި آخرة ގެ ހެޔޮދުވަސް) ދެއްވާނެ ކަމުގައެވެ.

635- وعنها أَن النبيَّ صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « إِنَّ الرِّفقُ لا يَكُونُ في شيءٍ إِلاَّ زَانَهُ ، وَلا يُنْزَعُ مِنْ شَيءٍ إِلاَّ شَانَهُ » رواه مسلم .

އަދި އެކަމަނާ (އެބަހީ ރަޟި اللَّه ޢަންހާ ކުރިކުރެއްވުމުގައި عائشة ގެފާނު) ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبيّ صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އޯގާތެރިކަމުގެ ސިފަ

ހުރެއްޖެ ކޮންމެ ކަމެއް ވާނީ ތަރުތީބުން ރީތިވެގެންނެވެ. އަދި އެސިފަ ނެގިއްޖެ ކޮންމެ ކަމެއް
އޮންނާނީ ހަޑިކުރުވެފައެވެ.

636- وعن أبي هريرة رضي اللَّه عنه قال : بَال أَعْرَابِيٌّ في المسجد ، فَقَامَ النَّاسُ إِلَيْه لِيَقَعُوا فِيهِ ، فقال النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : دَعُوهُ وَأَرِيقُوا عَلى بَوْلِهِ سَجْلاً مِنْ مَاءٍ، أَوْ ذَنُوباً مِن مَاءٍ ، فَإِنَّما بُعِثْتُم مُيَسِّرِينَ ولَمْ تُبْعَثُوا مُعَسِّرِينَ » رواه البخاري

މާތްاللَّه ރުޟްވާންލެއްވި أبو هريرةގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. (އަޢްރާބީއަކު) ހަނދުފުޅުގެ
ޖީހަލު (އަރިހުން) مسجِد(النبؤى) ގައި (ހުރެގެން) ކުޑަކަމުދިޔުން ފެނުނުމުގައެވެ. އަރިސްދު (އަޞްޙާބުގެ
ތެރެއިން) ބައެއް اصحاب ބޭކަލުން އެކަން މަނާކުރުމަށްޓަކައި އެތާނގައި ތެދުވެއްޖެއްސެވެ. ބޮޑުވެ
ވަޒީރުންގެވެ. ދެން نبيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އެބޭކަލުންނަށް ވިދާޅުވިއެވެ. (އޭނާ އާއި ދުރުވެލާށެވެ
އެއްޗެއް ނުބުނޭ) ދުރުކުރުމުގައެވެ. އަދި އޭނާ ކުޑަކަމުން ދިޔަތަނުގެ މައްޗަށް ފެނުން ބޯޅިއަކުން
އެއްސާލާށެވެ. މިހެން ހަމަކަށަވަރުން ތިޔަބޭފުޅުން ފޮނުއްވެވިފައިވަނީ ލުއިފަސޭހަކޮށް އިޙްސާންތެރި
ކުރުމަށްޓަކައެވެ. އަދި ތިޔަބޭފުޅުން ފޮނުއްވެވިފައިނުވަނީ އުނދަގޫކޮށް އިޙްސާންތެރިކަމަށް ނޫނެވެ.

« السَّجْلُ » بفتح السين المهملة وإسكان الجيم : وَهِيَ الدُّلوُ الْمُمْتَلِئَةُ ماء ، كَذلِكَ الذَّنُوبُ.

637- وعن أَنس رضي اللَّه عنه عن النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « يسِّرُوا وَلا تُعَسِّرُوا . وَبَشِّرُوا وَلا تُنَفِّرُوا » متفقٌ عليه .

މާތްاللَّه ރުޟްވާންލެއްވި أَنسގެ ފަރާތުން، نبيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ ކިބައިން ރިވާކުރައްވައެވެ. އަނގަވަރުވީ
حديث ކުރައްވައެވެ. ލުއިފަސޭހަކުރާށެވެ. އުނދަގޫކޮށް ނުލާށެވެ. އަދި ލުއިފަސޭހަކުރާށެވެ. ދަތި އުނދަގޫ
ނުކުރާށެވެ. އަދި ލުއިފަސޭހަކުރުން އުފާވެރި خبرދޭށެވެ. އަދި ލުއިފަސޭހަކުރުން ނަފްރަތު ވާފަދަ خبرތައް
ނުދޭށެވެ.

638- وعن جرير بن عبد اللَّه رضي اللَّه عنه قال : سمعتُ رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يقُولُ : «مَنْ يُحْرَمِ الرِّفْقَ يُحْرمِ الخيْرَ كُلَّهُ » رواه مسلم .

މާތް اللَّه ރުޟްވާންލެއްވި جرير بن عبد اللَّه ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول اللَّه صَلّى اللهُ

عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ތިމަން އަޑުއެހީމެވެ. އަކަޑަބަޔާން حديث ކުރައްވިއެވެ. ޓަރާވިޔަކާމެގޭ ސިފައިން މަހަރުމު ވައްދި މިހާ އަންހެނާ ހަނދަމަ ކަންތައްތަކުން މަހަރުމު ވެގެން ދަސްކުރުއްވެވެ.

639- وعن أبي هريرة رضي اللّه عنه أَنَّ رَجُلاً قال للنَّبِيِّ صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : أَوْصِنِي قال : « لا تَغْضَبْ » فَرَدَّدَ مِرَاراً ، قال : « لا تَغْضَبْ » رواه البخاري .

މާތް اللّه ރުހިވޮޑިގެންވާ أبو هريرة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ފިރިހެނަކު نبيُّ صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އަށް ދެންނެވިއެވެ. ތިމަންނަށް ވަސިއްޔަތްކޮށް ދެއްވާށެވެ. حديث ކުރައްވިއެވެ. ތިބާ ރުޅި ނުގަންނަވާށެވެ. ދެން އެބަސްފުޅު އަލުން ދެންނެވި ފިރިހެނާއަށް ތިންފަހަރަށް ކުރައްވަމުން ގެންދެވިއެވެ. (ތިބާ ރުޅި ނުގަންނަވާށެވެ) އަކަޑަބަޔާން حديث ކުރައްވަމުން ގެންދެވިއެވެ. ތިބާ ރުޅި ނުގަންނަވާށެވެ.

640- وعن أبي يعلَى شدَّاد بن أَوسٍ رضي اللّه عنه ، عن رسول اللّه صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « إِنَّ اللّه كَتَبَ الإِحسَان على كُلِّ شَيءٍ ، فإِذا قَتلتُم فَأَحسِنُوا القِتْلَةَ وَإِذَا ذَبَحْتُم فَأَحْسِنُوا الذِّبْحة وليُحِدَّ أَحَدُكُم شَفرَته وَلْيُرِحْ ذَبِيحَتَهُ » رواه مسلم .

މާތް اللّه ރުހިވޮޑިގެންވާ أبو يعلَى شدَّاد بن أَوسٍ ، رسول اللّه صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާކުރެއްވި حديثއެއް ކުރެއްވިއެވެ. އަކަޑަބަޔާން حديث ކުރައްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން اللّه سبحانه وتعالى ތެޅިގެންވާ ކޮންމެ އެއްޗަކަށް އިހުސާންތެރިވުން ލިޔުއްވައި ފަރުޟުކުރެއްވީ ކަމަށް ވާހަކަ ކުރައްވައިފައެވެ. ފަހެ ތިޔަބައިމީހުން قتلކުރަނިވި (ހަނގުރާމަ) އިހުސާންތެރި ކަމާއިއެކު قتلކުރާށެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުން ކަތިލަނިވި (ހަނގުރާމަ) އިހުސާންތެރި ކަމާއިއެކު ކަތިލާށެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު އެއްޗެއް ކަތިލަނިވި އަކީގެ ވަޅި ތޫނުކުރުމާއި އަދި އެކަތި ލާއެއްޗަށް އަރާމު ލިބިގެން ކަތިލުމަށް ވާހަކަ.

641- وعن عائشة رضي اللّه عنها قالت : مَا خُيِّر رسول اللّه صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم بَينَ أَمْرينِ قَطُّ إِلاَّ أَخذَ أَيْسَرَهُمَا ، مَا لَم يَكُن إِثماً ، فإِنْ كانَ إِثماً كَانَ أَبعد النَّاسِ مِنْهُ . ومَا انتَقَمَ رسول اللّه صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم لِنَفْسِهِ فِي شَيءٍ قَطُّ ، إِلاَّ أَن تُنتَهكَ حُرْمَةُ اللّهِ ، فَيَنتَقِم للّهِ تعالى . متفقٌ عليه.

މާތްاللّه ރުހިވޮޑިގެންވާ عائشة ގެ ފުރުޞަތު ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ. رسول

اللّه صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އަށް ދެކަމެއްގެ ތެރެއިން أختيارކުރުވޭ ކަންތައްތަކުގައި އަބަދު ކުޑައެއްވީ ފާފައެއްނުވާނަމަ އެކަމުގައި އޮތް އެންމެ ލުއިފަސޭހަކަމެވެ. ފާފަ ވާނަމަ ކުރުއްވާނީ އެކަމާ ދުރުވެވަޑައިގަންނަވައެވެ. އަދި رسول اللّه صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ދުވަހަކުވެސް އެކަމާ ނަފްސަށްޓަކައި ކޯފާއެއް ނުކުރައްވައެވެ. ނަމަވެސް الله حرام ކުރައްވައިފައިވާ ކަމެއްގައި ވުމުން ފާޅުވެއްޖެނަމަ الله އަށްޓަކައި އެކަމުގެ ބަދަލު ހިފުއްވައެވެ.

642- وعن ابن مسعود رضي اللّه عنه قال : قال رسول اللّه صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « أَلا أَخْبِرُكُمْ بِمَنْ يَحْرُمُ عَلى النَّارِ أَوْ بِمَنْ تَحْرُمُ عَلَيْهِ النَّارُ ؟ تَحْرُمُ على كُلِّ قَرِيبٍ هَيِّنٍ لَيِّنٍ سَهْلٍ».

رواه الترمذي وقال : حديثٌ حسنٌ .

މާތްالله ތިރުމިޒީ ރިވާކުރައްވައެވެ عبد الله ابن مسعود ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول اللّه صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديثކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންނަށް ނަރަކަ حرام ވެގެންވާ މީހާގެ ވާހަކަ ދަންނަވާލަންތޯ؟ ނުވަތަ ވިދާޅުވިއެވެ. އަޅުގަނޑު ވާހަކަ ދަންނަވާލަންތޯ؟ ނުވަތަ ނަރަކަ حرام ވެގެންވާ މީހާގެ ވާހަކަ ދަންނަވާލަންތޯ؟ އާދޭ! ކޮންމެ ގާތްކުރިމީހަކު، ލުއިމީހަކު ފަސޭހަމީހަކު أختيارކުރާ ކޮންމެ މީހަކަށް ނަރަކަ حرام ވެގެންވެއެވެ.

75- باب العفو والإِعراض عن الجاهلين

عفو ކުރުމާއި جاهلންގެ ފުށުން ދުރުހެލިވެތިބުމާއި ބެހޭގޮތުން ކިޔަވާދޭ ނަޞީޙަތް ދެކެވިފައިވާ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

قَالَ الله تَعَالَى : ﴿ خُذِ الْعَفْوَ وَأْمُرْ بِالعُرْفِ وَأَعْرِضْ عَنِ الْجَاهِلِينَ ﴾ [الأعراف : 199] ،

ކަލޭގެފާނު عفو ކުރެއްވުމުގައި ހިފެހެއްޓެވާށެވެ! އަދި ހެޔޮކަންތަކަށް امر ކުރައްވާށެވެ! އަދި ޖާހިލުންނާ އެއްކިބާވާ ވަޑައިގަންނަވާށެވެ!

وقال الله تَعَالَى : ﴿ فَاصْفَحِ الصَّفْحَ الْجَمِيلَ ﴾ [الحجر : 85] ،

ފަހެ، ރިވެތިވެގެންވާ ގޮތެއްގައި ކަލޭގެފާނު މާފުކުރައްވާށެވެ!

وقال الله تَعَالَى : ﴿ وَلْيَعْفُوا وَلْيَصْفَحُوا ألاَ تُحِبُّونَ أنْ يَغْفِرَ اللهُ لَكُمْ ﴾ [النور : 22] ،

އަދި އެއުރެން عفوކޮށް މާފުކުރާހުރިކަމަށެވެ!الله ތިޔަބައިމީހުންނަށް ފާފަފުއްސަވައިދެއްވުން ތިޔަބައިމީހުން ލޯބިނުވަނީތޯއެވެ؟ الله އީ ގަފޫރުވަންތަ ފާފަފުއްސަވާ رحيم ވަންތަ ރަސްކަލާނގެއެވެ.

وقال الله تَعَالَى : ﴿ وَالْعَافِينَ عَنِ النَّاسِ وَاللهُ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ ﴾ [آل عمران : 134] ،

އަދި، ރުޅި ވަރަށް ހިފެހެއްޓި މީހުންނެވެ. އަދި، މީސްތަކުންނަށް މާފުކުރާ އެއުރެންނެވެ. احسان ތެރިންނަށް الله ލޯބިވެވޮޑިގެންވެއެވެ.

وقال الله تعَالَى : ﴿ وَلَمَنْ صَبَرَ وَغَفَرَ إنَّ ذَلِكَ لَمِنْ عَزْمِ الأُمُورِ ﴾ [الشورى : 43]

އަދި ހަމަކަށަވަރުން، ކެތްތެރިވެ، عفو ކުރިމީހާ (ދަންނާށެވެ!) ހަމަކަށަވަރުން، އެކަންކަމަކީ عزم ކަށަވަރުވެގެންވާ ކަންތައްތަކުގެ ތެރޭގައިވާ ކަންތައްތަކެވެ.

643- وعن عائشة رضي اللَّه عنها أَنها قالت للنبيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : هل أَتى عَلَيْكَ يَوْمٌ كَانَ أَشدَّ مِنْ يوم أُحُدٍ ؟ قال : « لَقَدْ لَقِيتُ مِنْ قَومِكِ ، وكَان أَشدُّ ما لَقِيتُ مِنْهُمْ يوْم العقَبَةِ ، إِذْ عرَضتُ نَفسِي على ابْنِ عَبْدِ يَالِيلَ ابنِ عبْدِ كُلال ، فلَمْ يُجبنِي إِلى ما أَردْتُ ، فَانْطَلَقْتُ وَأَنا مَهْمُومٌ على وَجْهِي ، فلَمْ أَسْتَفِقْ إِلاَّ وَأَنا بقرنِ الثَّعالِبِ ، فَرفَعْتُ رأْسِي ، فَإِذا أَنَا بسحابَةٍ قَد أَظلَّتني ، فنَظَرتُ فَإِذا فِيها جبريلُ عليه السلام ، فنَاداني فقال : إِنَّ اللَّه تعالى قَد سَمِع قَولَ قومِك لَكَ، وَما رَدُّوا عَلَيكَ ، وَقد بعثَ إِلَيك ملَكَ الجبال لِتأْمُرهُ بما شِئْتَ فِيهم فَنَادَاني ملَكُ الجِبَالِ ، فَسلَّمَ عَليَّ ثُمَّ قال : يا مُحَمَّدُ إِنَّ اللَّه قَد سمعَ قَولَ قَومِكَ لَكَ ، وأَنا مَلَكُ الجبالِ ،

وقَدْ بَعَثَني رَبِّي إلَيْكَ لِتأْمُرَني بِأَمْرِكَ ، فَمَا شئتَ : إِنْ شئْتَ : أَطْبَقْتُ عَلَيهِمُ الأَخْشَبَيْن » فقال النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « بلْ أَرْجُو أَنْ يُخْرِجَ اللَّه مِنْ أَصْلابِهِم منْ يعْبُدُ اللَّه وَحْدَهُ لا يُشْرِكُ بِهِ شَيْئاً » متفقٌ عليه .

މާތްالله ރުހިވެވޮޑިގެންވި عائشة ގެ ފާނުންގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެކަމަނާފާނުގެ نبيّއާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ ހަޟްރަތުން ސުވާލު ކުރެއްވިއެވެ. ކަލޭގެފާނަށް أُحُد ހަނގުރާމައިގެ ދުވަހަށް ވުރެ އުނދަގޫދުވަހެއް އައިސްފައިވޭތޯ؟ އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިޔަބައިމީހުންގެ ގައުމުގެ މީހުންގެ ފަރާތުން ތިމަންކަލޭގެފާނަށް އުނދަގޫތަކާއި ކުރިމަތިވެފައިވެއެވެ. އަދި އެންމެ ބޮޑު އުނދަގުލަކީ ކުރިމަތިވީ عقبة ގެ ދުވަހުގައެވެ. (އެދުވަހު) ތިމަންކަލޭގެފާނު ވާގިވެރިކަން އެދިގެން عَبْد يَالِيل ابن عبْد كُلال ގެ ގާތަށް ދިޔައީމެވެ. ނަމަވެސް އޭނާ ތިމަންކަލޭގެފާނު އެދުމަކަށް އިޖާބަ ނުދިނެވެ. އެހެންކަމުން ތިމަންކަލޭގެފާނު ހިތާމަވެރިކަމާއިއެކު ކުރިއަށް ދަތުރުފުޅުކުރެއްވީމެވެ. ފަހެ ހިތްހަމަޖެހުމާ ހިތުމައިގެ ފުރުސަތުން ހަމައަށް އައީ ތިމަންކަލޭގެފާނު قرن الثعالِب ސަރަހައްދުގައި ހުރުމުންނެވެ. ދުވަސްހިނދުގައެވެ. ފަހެ ތިމަންކަލޭގެފާނު އިސްއުފުއްލަވައި ބައްލަވައިލީމު. ވިލާގަނޑެއްގެ ހިޔާވެރިކަން އަޅައިސް ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ ބޮލުމަތީގައި ހިޔާކޮށްދީފައިވެއެވެ. ފަހެ ތިމަންކަލޭގެފާނު އޭގެތެރެއަށް ބަލައިލިއިރު ބަލާލުމުން ފެނިވަޑައިގަތީ جبريلُ عليه السلام އެވެ. ފަހެ جِبريلُ عليه السلام ތިމަންކަލޭގެފާނަށް ނިދާ އިއްވެވިއެވެ. ފަހެ ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالى ކަލޭގެފާނުގެ قوم އަށް ކަލޭގެފާނު ބުނެލި ބަސްތަކާއި އަދި ކަލޭގެފާނުގެ قومގެ މީހުން ކަލޭގެފާނަށް ދިން ޖަވާބު އައްސަވާ ވޮޑިގެންފިއެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން ފަރުބަދަތަކުގެ ملائكةُ މިވަނީ ކަލޭގެފާނުގެ ގާތަށް އަރިހަށް ކަލޭގެފާނު ބޭނުންފުޅު އަމުރެއް ދެއްވުމަށްޓަކައި ފޮނުއްވައިފިއެވެ. އަރިހަށް ފަރުބަދަތަކުގެ ملائكةُ ތިމަންކަލޭގެފާނަށް ސަލާމްއެރުވިއެވެ. ފަހެ ތިމަންކަލޭގެފާނަށް ގޮވާލާ ވިދާޅުވިއެވެ. ދެން އޭނާ ވިދާޅުވިއެވެ. އޭ مُحمَّد ގެފާނެވެ. ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالى ކަލޭގެފާނުގެ قومގެ މީހުން ކަލޭގެފާނަށް ދިން ޖަވާބު އަޑުއައްސަވައި ވޮޑިގެންފިއެވެ. އަދި ތިމަންނަމީ ފަރުބަދަތަކުގެ ملائكةُ އެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން ހައްދަވައި ގެނެސްދެއްވުމާ އިރާދަ ކަލޭގެފާނުގެ ގާތަށް ތިމަން ملائكةُ މިވަނީ ފޮނުއްވައިފައެވެ. އަދި ކަލޭގެފާނު ތިމަން ملائكة އާއަށް ކަލޭގެފާނު ބޭނުންފުޅުވާ އަމުރެއް ކުރައްވާށެވެ. ކަލޭގެފާނު ބޭނުންފުޅުނަމަ ތިމަން ملائكةُ އެބައިމީހުންގެ މައްޗަށް الأَخْشَبَيْن ނަމަކަށްކިޔުން ދެފަރުބަދު ވައްޓާލާނަމެވެ. އެހިނދު نبيّ އާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ދެންނެވިއެވެ. ނޫނެކެވެ. (ތިޔަގޮތް ނުކުރައްވާށެވެ.) ތިމަންކަލޭގެފާނު اللهގެ حضرة ން

އުއްމީދުކުރައްވަނީ އެބައިމީހުންގެ ދަރިފަސްކޮޅުން އެއްކައުވަންތަ ﷲއަށް އަޅުކަންކޮށް އޭނާއާއި އެއްވެސް އެއްޗެއް شريكނުކުރާނެ ބަޔަކު އުފެދި ދާނެކަމަށެވެ.

« الأَخْشبان » : الجبلان المُحِيطَان بمكَّة .. والأَخْشَبُ : هو الجبل الغليظ .

644- وعنها قالت : ما ضرَبَ رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم شَيْئاً قَطُّ بيَدِهِ ، ولا امْرأَةً ولا خادِماً، إلاَّ أَنْ يُجَاهِدَ في سَبِيل اللَّهِ ، وما نِيل منْهُ شيء قَطُّ فَيَنتَقِم مِنْ صاحِبِهِ إلاَّ أَنْ يُنتَهَكَ شَيء مِن مَحَارِمِ اللَّهِ تعالى : فَيَنْتَقِمَ للَّهِ تعالى . رواه مسلم .

އަދި އެކަމަނާ (އެބަހީ މާތްالله ރުއްސުންފުޅުވި عائشة ގެފާނު)ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ. رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އެކަލޭގެފާނުގެ އަތްޕުޅުން ދުވަހަކުވެސް އެއްވެސް އެއްޗަކަށް އަނިޔާއެއްނުކުރައްވައެވެ. އަދި އެއްވެސްއަންހެނެއްގެ ގައިގަވެސް އަދި އެއްވެސް خادمއެއްގެ ގައިގަވެސް ދުވަހަކުވެސް ނުޖެހުއްސަވައެވެ. ނަމަވެސް އެކަލޭގެފާނު (އެއްކަލޭގައި ޖިއްސަވާފައި) ﷲގެ މަގުމަތީގައި ޖިހާދު ކުރައްވާއިރެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނަށް ލިބޭ އަނިޔާއެއްގެ ބަދަލުގައި އެމީހެއްގެ ކިބައިން ދުވަހަކުވެސް انتقام ނުހިފުއްވައެވެ. ނަމަވެސް الله حرام ކުރައްވާފައިވާ ކަމަކަށް ފިޔަވަ އަރައިގަނެވިއްޖެނަމަ ފަހެ އެމީހެއްގެ ކިބައިން انتقام ހިފުއްވައެވެ.

645- وعن أَنس رضي اللَّه عنه قال : كُنتُ أَمْشِي مَعَ رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم وعليه بُردٌ نَجْرَانِيٌّ غلِيظُ الحَاشِيةِ ، فأَدركَهُ أَعْرَابِيٌّ ، فَجبذهُ بِردَائِهِ جَبْذَة شَديدَةً ، فَنظرتُ إلى صفحة عاتِقِ النَّبيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، وقَد أَثَّرَت بِها حَاشِيةُ الرِّداءِ مِنْ شِدَّةِ جبذَتِهِ ، ثُمَّ قال : يَا مُحَمَّدُ مُرْ لي مِن مالِ اللَّهِ الذي عِندَكَ . فالتَفَتَ إِلَيْه ، فضحِكَ ، ثُمَّ أَمر لَهُ بعَطَاءٍ . متفقٌ عليه .

މާތް اللَّه ރުއްސުންފުޅުވި أَنسގެ ފާނުންގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. އަހުރެން ހިނގަމުން رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ އަރިހުގައި ހިނގާފައި ދިޔައިރުއެވެ. އެހިނދު އެކަލޭގެފާނުގެ ކަށިގަނޑު ހަރުކަށި ބޭރު (ބ) ބުރުދު ނަޖްރާނީ އެއް އޮތެވެ. ފަހެ އެކަލޭގެފާނާ ބަދަވިއަކު ދިމާވެ އަރިހަށް އައިސް އެކަލޭގެފާނުގެ ބުރުދުގައި ހިފާ ވަރުގަދައަށް ދަމައިގަތެވެ. ފަހެ أنسގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. އަހުރެން ދެކެލީމެވެ. ބުރުދުގެ ކައްޗިން އެކަލޭގެފާނުގެ ކަރުފުށުގައި ފާހަގަވެއްޖެކަމެވެ. ދެން އޭނާ ބުނެއެވެ. އޭ مُحَمَّد

އެވެ. ތިބާގެ އަޅުގަނޑިއާ اللهގެ މުދަލުން ދިމަސްނަރައަށް ދިނުމުން އަހުރު ކަލާތޮރުވެ. ފަހެ رسول الله صَلّى الله عَلَيْهِ وسَلَّم އަލިޔާއި ދިމާލުން އިސްތިއުމާލު ބަހައްޓަވައިގަތުމާ ހިނދުފަޅަވޭގޮތަށްވިއެވެ. ދެއަރުތަކާ އަލިޔާއިން ގައިބުތަކަށްވަޑައިގެން އަހުރު ކަރުއްވިއެވެ.

646- وعن ابن مسعود رضي اللَّه عنه قال : كأَنِّي أَنظُرُ إلى رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يحْكِي نَبيّاً مِن الأَنبياءِ ، صلوَاتُ اللَّهِ وَسلامُه عَليهم ، ضَرَبَهُ قَومُهُ فَأَدموهُ ، وَهُوَ يَمسَحُ الدَّمَ عَنْ وَجههِ ، ويقول : « اللَّهُمَّ اغفِرِ لِقَومي فَإِنَّهُم لا يَعْلَمُونَ » متفقٌ عليه .

މާނަ الله ތަޢާލާ ރުހިވެވޮޑިގެން عبد الله ابن مسعود ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم، نبيބަކާތުންގެ ތެރެއިން ބޭކަލެއްގެ ވާހަކަ ކިޔުއްވައިދެއްވި މަންޒަރު އަދިވެސް ތިމަންނަގެ ޚިޔާލުގައި އޮތްހާއޮތެވެ. އެنبيއާގެ ގައުމުގެމީހުން އެنبي އާއިން ތަޅާ އަނިޔާކުރިއެވެ. ފަހެ ޚަބަރު ދިނިޔުމުގެތަކުރިއެވެ. އަދި އެ نبيއާ އެހާކަން(ތިމަންގެއަށް ބިރުޖެހުމަށް) عذاب އަރުވާނުލެއްވުމަށް ތިބާރުން) ފަހަރާ ފަހަރާ ހުންނެވިއެވެ. އަދި އެއާއިއެކު ހުންނެވިމަގުނުވެސް دعاء ކުރައްވަމުން ގެންދިޔައެވެ. އޭ ހަޟްރަތުއް ގޮސްގެތުމާ އިލާހުގެ! ތިމަންގެ قومގެ މީހުންގެ ފާފަތައް ފުއްސަވާދެއްވާ! ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން އެމީހުންނަށް މިކަންތައް ކުރިއެއް އެމީހުންނަށް ނޭގޭތީއެވެ.

647- وعن أبي هريرة رضي اللَّه عنه أَن رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « لَيس الشَّديدُ بِالصُّرعَةِ ، إِنَّما الشديدُ الذي يَملِكُ نفسهُ عِند الغضبِ » متفقٌ عليه .

މާނައކީاللَّه ތަޢާލާ ރުހިވެވޮޑިގެން أبو هريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ގަދަފަދަ ކަމަކީ ބަޔަކު ތަޅާ ރަނގަޅުކުރުމެއް ނޫނެވެ. ހަމަ ކަށަވަރުން ގަދަފަދަކަމަކީ ރުޅިއަންނަހިނދު އެމީހާގެ ނަފްސު ކޮންޓްރޯލް ކުރުމެވެ.

76- باب احتمال الأذى

اللهގެ ރުހިވޮޑިގެން އެދިގެން ދިމާވާ އުނދަގޫތަކަށް ކެތްތެރިވުމުގެ ބާވަތްވާ باب

قَالَ اللّٰه تَعَالَى : ﴿ وَالْكَاظِمِينَ الغَيْظَ والْعَافِينَ عَنِ النَّاسِ واللّٰهُ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ ﴾ [آل عمران : 134]

އަދި، ރުޅި މަތުކުރުން ހިފެހެއްޓުމާ މީހުންނަށް. އަދި، މީސްތަކުންނަށް މާފުކުރުން އެހެން މީހުންނަށް. احسان ތެރިންނަކީ الله ލޯބިވެވޮޑިގެންވާ ބައެވެ.

وقال الله تَعَالَى : ﴿ وَلَمَن صَبَرَ وَغَفَرَ إنَّ ذَلِكَ لَمِنْ عَزْمِ الأُمُورِ ﴾ [الشورى : 43]

އަދި ހަމަކަށަވަރުން، ކެތްތެރިވެ، عفو ކުރިމީހާ (ދެންނެވުނީ!) ހަމަކަށަވަރުން، އެކަންތަކުންވަނީ عزم ކަނޑައެޅިގެންވާ ކަންތައްތަކުގެ ތެރެއިންކަން ކަށަވަރެވެ.

وفي الباب الأحاديث السابقة في الباب قبله.

648- وعن أبي هريرة رضي اللَّه عنه أَن رجلاً قال : يا رسول اللَّه إنَّ لي قَرَابَةً أَصِلُهم وَيَقطَعوني ، وَأُحسِنُ إليهِم ويُسيئُونَ إليَّ ، وأَحلُمُ عَنهم ويجهلُونَ عَلَيَّ ، فقال : « لَئِن كُنتَ كَمَا قُلتَ فَكَأَنَّمَا تُسِفُّهم الملَّ ولا يزَالُ معكَ من اللَّه تعالى ظَهيرٌ عَلَيهم ما دُمْتَ عَلى ذلك » رواه مسلم . وقد سَبَقَ شَرْحُه في « باب صلة الأرحام »

މާތްاللَّه ރުއްސަވާފައިވާ أبو هريرة ގެ ރިވާޔަތެއް ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން (އެއްފިރިހެނަކު) މިހާރު رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ އަރިހުގައި ދެންނެވިއެވެ. އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންނައަށް ގާތްތިމާގެ މީހުން ވެއެވެ. ތިމަންނަ އެމީހުންނާއި ގާތްތިމާގެ ކަމުގެ ގުޅުން ބަދަހިކުރަމެވެ. އަދި އެމީހުން ތިމަންނައާއި ގާތްތިމާގެ ގުޅުން ކަނޑައެވެ. އަދި ތިމަންނަ އެމީހުންނަށް إحسانތެރި ވަމެވެ. އަދި އެމީހުން ތިމަންނައަށް ދޮގުކޮށް ނުބައިކަން ކުރައްވައެވެ. އަދި ތިމަންނަ އެމީހުންނާއި ދޮގުކޮށް حلمތެރިކަމާއި އެކު މުއާމަލާތް ކުރަމެވެ. ދެން حديثކުރެއްވިއެވެ. ތިބާ ކަންތައްކުރާގޮތުން ގޮސްދިޔަ ނަމަ ތިބާ ހަމަ އެބައިމީހުންގެ އަނގައިގައި ހުނު އަޅުއްވާ ގޮތެވެ. އަދި ތިބާ ތިގޮތަށް މަޑުކަމުގައި ދެމިހުންނަހާ ހިނދަކު އެމީހުންގެ ނުބައިކަމުން ތިބާ ސަލާމަތް ކުރާނެ ވަކީލެއް الله ގެ حضرة ން ތިބާއާއި އެކުވާނެއެވެ.

77- باب الغضب إذا انتهكت حرمات الشرع
والانتصار لدين الله تعالى

شريعة ގައި ކަނޑައެޅިފައިވާ ކަމެއްގެ ހުރުމަތް ކަނޑައެޅިވާނަމަ ރުޅިއައުމާއި އަދި اللهގެ

ދީނަށް ނަސްރު ދިނުމުގެ ވާހަކަ ބަޔާންކުރެވޭ باب

قَالَ اللهُ تَعَالَى : ﴿ وَمَنْ يُعَظِّمْ حُرُمَاتِ اللهِ فَهُوَ خَيْرٌ لَهُ عِنْدَ رَبِّهِ ﴾ [الحج : 30] ،

(ކަންހުރިގޮތީ)އެއީއެވެ. އަދި الله ގެ حرمةތަކަށް މާތްކޮށް ރިޢާޔަތްކުރާމީހާ (ފަހެންނަމަވެ!) ދެން، އެމީހަކަށް ބަލާއި އެކަންބަވް އެމީހުންގެ ވެރި ރަސްކަލާނގެ حضرةގައި ހެޔޮކަން ބޮޑުވެ.

وقال الله تَعَالَى : ﴿ إنْ تَنْصُرُوْا اللهَ يَنْصُرْكُمْ وَيُثَبِّتْ أَقْدَامَكُمْ ﴾ [محمد : 7] .

ތިޔަބައިމީހުން اللهއަށް (އެބަހީ: اللهގެ دينއަށް) نصر ދީފިނަމަ، އެކަލާނގެ ތިޔަބައިމީހުންނަށް نصر ދެއްވާނެއެވެ. އަދި އެކަލާނގެ ތިޔަބައިމީހުންގެ ފައިތިލަތައް ثابت ކުރައްވާނެއެވެ.

649- وعن أبي مسعود عقبة بن عمرو البدريِّ رضي اللَّه عنه قال : جَاءَ رَجُلٌ إلى النبيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، فقال : إنِّي لأَتَأَخَّر عَن صَلاةِ الصُّبْحِ مِن أجْلِ فلانٍ مِما يُطِيل بِنَا ، فمَا رأيت النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم غَضِبَ في موعِظَةٍ قَطُّ أَشدَّ ممَّا غَضِبَ يَومئذٍ ، فقال : يَا أَيها النَّاس : إنَّ مِنكم مُنَفِّرين . فأَيُّكُمْ أَمَّ النَّاسَ فَلْيُوجِز ، فإنَّ مِنْ ورائِهِ الكَبيرَ والصَّغيرَ وذا الحَاجَةِ » متفق عليه.

މާތްاللَّه ރުއްސުންވެވޮޑިގެންވާ أبو مسعود عقبة بن عمرو البدريގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. (އެއްފަހަރަކު) މީހަކު رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ އަރިހަށް އައުމަށްފަހު ދެންނެވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން މިވެނިމީހަކު ނަމާދުކުރައްވާއިރު ދިގުކުރުން ތިމަންނަ މިވަނީ ފަތިސްނަމާދު ޖަމާޢަތުގައި ކުރުން ލަސްކޮށްލައިފީމެވެ. (ރާވީ ވިދާޅުވިއެވެ.) އެދުވަހު رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ކޯފާ އިއްވެވިވަރަށް ކޯފާ އިއްވެވިތަން ނަސޭހަތްދެއްވުމުގައި ނުދުށީމެވެ. އެއަށްފަހު حديث ކުރެއްވިއެވެ. އޭ މީސްތަކުންނޭވެ! ހަމަކަށަވަރުން ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން ބައެއްމީހުން ދީނާމެދު އަރުވާ މީހުން ނަފުރަތުކުރުވާ މީހުންނެވެ. ފަހެ ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން ކޮންމެ މީހަކު ނަމާދު ކުރުވާނަމަ ފަހެ ކުރުކޮށް ކުރާށެވެ. ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން އެމީހާގެ ފަހަތުގައި ބޮޑެތި މީހުންނާއި ކުޑަކުދިންނާއި حاجة ތެރިން ހުންނާނެއެވެ.

650- وعن عائشة رضي اللَّه عنها قالت : قدِمَ رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم مِنْ سفرٍ ، وقَد سَتَرْتُ سَهْوَةً لي بقِرامٍ فَيهِ تَمَاثِيلُ ، فَلمَّا رآهُ رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم هتكَهُ وتَلَوَّنَ وجهُهُ وقال : « يَا عائِشَةُ : أَشَدُّ النَّاسِ عَذَاباً عِند اللَّهِ يوم القيامةِ الَّذينَ يُضاهُونَ بِخَلقِ اللَّهِ » متفق عليه .

މާތްالله ރުއްސެވުންލެއްވި عائشةގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ދަތުރުފުޅަކުން އެނބުރި ވަޑައިގަތެވެ. އަޅު(އާއިޝާ) ހަމަކަށަވަރުން ބިމަށްހަރާކަން ހުރި ގޭގައި ހުރި އަލަމާރިއެއްގައި ބޮޑުފޮޅާކަމާއި ހުރި ފޮތިގަނޑެއް ދަމާލީމެވެ. ފަހެ އެކަލޭގެފާނު އެފޮތިގަނޑުފަޅަމުން އިވިތުރުކުރެއްވިއެވެ. (ކޯފާވެވޮޑިގެން ވަރަށް ބަދަލުވެގެން) މޫނުފުޅުގެ ކުލަ ދިރަނި ޖަހައިގަންނަވައިފިއެވެ. އަދި حديث ކުރެއްވިއެވެ. އޭ عائشةގެފާނެވެ. قِيامة ދުވަހުން އެންމެ ގަދަފަދަ عذابގައި ވާނީ އެއްބަޔަކީ اللهގެ ހެއްދެވި خلق ތަކާއި އެއްފަދައިން އެކަކަށް ހަދަމުން މަސައްކަތްކުރާ މީހުންނެވެ.

« السَّهْوَةُ » : كالصُّفَّة تكُونُ بين يدي البيت ... و « القِرام » بكسر القاف : ستر رقيق، و « هتكه » : أفسد الصورة التي فيه .

651- وعنها أَنَّ قريشاً أَهَمَّهُم شَأْنُ المرأةِ المَخزُومِية التي سَرَقَت فقالوا : من يُكلِّمُ فيها رسولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ؟ فقالوا : مَن يجتَرِيءُ عليهِ إلا أُسامةُ بنُ زيدٍ حِبُّ رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ؟ فَكَلَّمهُ أُسامةُ ، فقالِ رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « أَتَشفعُ في حدٍّ مِن حُدُودِ اللَّهِ تعالى ؟ ، » ثم قامَ فَاخْتَطَبَ ثم قال : « إنما أَهْلَكَ من قبلكُم أَنَّهُم كانُوا إذَا سرقَ فِيهِم الشَّرِيفُ تَركُوهُ ، وإذا سرق فِيهِمِ الضَّعِيفُ أَقامُوا عليهِ الحدَّ، وايْمُ اللَّه ، لو أنَّ فاطمَة بنت محمدٍ سرقَتْ لقَطَعْتُ يَدهَا » متفقٌ عليه .

އަދި އެކަމަނާ(އެބަހީ މާތްالله ރުއްސެވުންލެއްވި عائشةގެފާނު)ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން قريشވަންތައިގެ މީހުން مَخزُومِية ޤަބީލާގެ އަންހެނެއްގެ މައްސަލަ ވައްކަމުގެ ކަން ސާބިތުވުމުން އެކަމަނާގެ ވާހަކަ ކަންބޮޑުވިއެވެ. ފަހެ އެމީހުން (مشورةކޮށް) ބުނެފިއެވެ. އެކަމަނާއާމެދު رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގާ އަރިހުގައި ވާހަކަ ދައްކާނީ ކާކު ހެއްޔެވެ؟ ފަހެ އެމީހުން ބުނެފިއެވެ. މިކަމަކަށް رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ލޯބިވެވޮޑިގެންވާ، ދަރިކަލުންގެ أُسامةُ بنُ زيد ފިޔަވައި ކެރޭނީ ތަނަކަށް އެހެން މީހަކު ނުވެއެވެ. އެއަށްފަހު أُسامةُގެފާނު (އެމީހުންގެ އެދުމުގެ މަތިން އެކަމަނާގެ އަރިހުގައި ދެންނެވިއެވެ. ފަހެ رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم (أُسامةُ ގެފާނަށް އަންގަވަމުން ވިދާޅުވި

ކުރައްވާ) ވިދާޅުވިއެވެ. ތިޔަ الله ކަނޑައަޅުއްވާފައިވާ حدّގެ ތެރެއިން حدއެއް قائم ނުކުރުން ދަންނަވާ شفاعة ތެރިވަނީ ހެއްޔެވެ؟ އޭގެފަހުން ތެދުވެވަޑައިގެންނެވިއެވެ. ދެން މީސްތަކުންނާ مخاطب ކުރައްވައި ވަޒާ ދެއްކެވިއެވެ. ދެން حديث ކުރައްވައިފައެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިޔަބައިމީހުންގެ ކުރީގެ އުރުން މީހުން ހަލާކުވެދިޔައީ އެމީހުންގެ ތެރޭގައި ޝަރަފުވެރި މީހަކު ވަގަށް ނެގުމުން އެބައިމީހުން ދޫކޮށްލާތީއެވެ. އަދި އެބައިމީހުންގެ ތެރޭގައި ބަލި މީހަކު ވަގަށް ނެގުމުން އެބައިމީހުން އޭނާގެ މައްޗަށް حد قائم ކުރެއެވެ. މާތްالله ގަސަމްކުރައްވަމުން ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން محمدގެ ދަރިކަނބަލުން فاطمةގެފާނު ވަގަށް ނެގުއްވިޔަސް ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންކަލޯ އެކަމަނާގެ އަތް ކަނޑާނަމެވެ.

652- وعن أنس رضي اللَّه عنه أن النبي صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم رَأَى نُخامَةً في القِبلةِ . فشقَّ ذلكَ عَلَيهِ حتَّى رُؤِي في وجهِهِ ، فَقَامَ فَحَكَّهُ بيَدِهِ فقال : « إن أحَدكم إذا قَام في صَلاتِه فَإِنَّهُ يُنَاجِي ربَّه ، وإنَّ ربَّهُ بَينَهُ وبَينَ القِبْلَةِ ، فلا يَبْزُقَنَّ أَحدُكُم قِبلَ القِبْلَةِ ، ولكِن عَنْ يَسَارِهِ أوْ تحْتَ قدَمِهِ » ثُمَّ أخَذَ طرفَ رِدائِهِ فَبصقَ فِيهِ ، ثُمَّ ردَّ بَعْضَهُ على بعْضٍ فقال : « أَو يَفْعَلُ هكذا» متفقٌ عليه .

މާތް اللَّه ރުހިވޮޑިގެންވާ أنس ގެފާނުގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން (އައްޑަހަރަކާ) نبيّا صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم މިސްކިތުގައި قِبْلَةِ ފާރުގައި (ނިއުޖަހާލާފައި ހުރި ދުލޯ) ކުދިކަމެއް ހައްޖ ދެކެވަޑައިގެން އެކަމާމެދު އުނދަގޫވެވޮޑިގެން މޫނުމަތިން ބޭނުންވެ އެކަން ފާހަގަވެއްޖެއެވެ. ދެން ތެދުވެވަޑައިގެން އަތުގައި އެއްލައިން އެކަން ފޮހެވަޑައިގެން ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރު حديث ކުރައްވައިފައެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން ކޮންމެ ނަމާދަށް ހުރެއްޖެ ހިނދަކު ހަމަކަށަވަރުން އޭނާ ހުންނަނީ ހަމަކަށަވަރުން ރަބ්ބާއި ދުއާކުރަމުންނެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އޭނާގެ ރައްބު ހުންނަވަނީ އޭނާއާއި قِبْلَة ފާރާއި ދޭތެރޭގައެވެ. އެހެންކަމުން ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން އެއްވެސް ކަލަކު قِبْلَة ފާރަށް ހުރެގެން ކުދި ނުއުކާށެވެ. ނަމަވެސް ކަލޭގެ ވާތް ފަރާތަށް ނުވަތަ ފައި ދަށަށް ކުދި އުކާށެވެ. ދެން ހަމަކަށަވަރު އަނގަ ފޮއްޗިވެފައި ފޮތިގަނޑުގެ ކޮޅު ނަގަވަނީ ހުރިއެވެ. ދެން އެއަށް ކުދި ޖެހީއެވެ. ދެން ހަމަކަށަވަރު ފޮތިގަނޑު ގެއްލޭ ގޮތަށް ބައެއް ބައެއްގެ މައްޗަށް ކުރުވެއްވެވުމެވެ. ހަމަކަށަވަރު حديث ކުރައްވައިފައެވެ. ނުވަތަ މިގޮތަށް ހައްދަވާށެވެ.

والأمرُ بالبُصاقِ عنْ يسَارِهِ أو تحتَ قَدمِهِ هُوَ فيما إذا كانَ في غَيْرِ المَسجدِ ، فَأَمَّا في المسجدِ فَلا يَبصُقْ إلاَّ في ثوبِهِ .

ދަންނަވައެވެ. (ވިދާޅުވިއެވެ.) ވާތްފަރާތަށް ނުވަތަ ފައިދަށަށް ކުޅުބުޅުނުވުމީ މިސްކިތުގެ ބޭރުގައި އެހެންނަމަވެސް ހުރެގެން ކުޅުބުޅުނުވާނީއެވެ. ފަހެ މިސްކިތުގައި ހުރެގެން ކުޅުބުޅުނުވާނަމަ ކުޅުބުޅުނުވާނީ ހަމައެކަނި ފޭރާމުގެ ތެރޭގައެވެ.

78- باب أمر ولاة الأمور بالرفق برعاياهم ونصيحتهم والشفقة عليهم والنهي عن غشهم والتشديد عليهم وإهمال مصالحهم والغفلة عنهم وعن حوائجهم

ވެރިން އެބައިމީހުންގެ ރައްޔިތުންނާ މެދު މަޢާމަލާތްކުރުމުގައި ލުއިތަކާއި މުޢާމަލާތްކުރުމާއި، އަދި އެބައިމީހުންނަށް ނަޞޭޙަތްދިނުމާއި، އަދި އެބައިމީހުންގެ މައްޗަށް އޯގާތެރިވުމާއި، އަދި އެބައިމީހުންނާމެދު ވަކާލާތުދެވުނުވުމާއި، އަދި އެބައިމީހުންގެ މައްޗަށް ހަރުކަށި ނުވުމާއި، އަދި އެބައިމީހުންގެ މަސްލަހަތު އަދާކުރުމުގައި އިހުމާލުވުމުން ނުވުމާއި އަދި އެބައިމީހުންގެ ކަންތައްތަކުގައި غافلވެގެން ނުވުމުން ބާރުދޭގޮތް باب

قَالَ اللّٰه تَعَالَى : ﴿ وَاخْفِضْ جَنَاحَكَ لِمَنِ اتَّبَعَكَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ ﴾ [الشعراء : 215] ،

مؤمن ންގެ ތެރެއިން ކަލޭގެފާނަށް تبع ވި މީހުންނަށް، ކަލޭގެފާނުގެ ފިޔަތައް ތިރިކުރައްވާށެވެ! (އެބަހީ: މަޑުމައިތިރިވެ ވަރަށް ލޯބިވެރިވާށެވެ.)

وقال اللّٰه تَعَالَى : ﴿ إنَّ اللّٰهَ يَأمُرُ بِالْعَدْلِ وَالإحْسَانِ وَإِيتَاءِ ذِي الْقُرْبَى وَيَنْهَى عَنِ الفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَــرِ وَالْبَغْــيِ يَعظُكُمْ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ ﴾ [النحل : 90] .

ހަމަކަށަވަރުން عَدْلُ ވެރިވުމަށާއި، إحْسَانُ ވެރިވުމަށާއި، ގާތްތިމާގެ މީހުންނަށް ހެޔޮކަމެއް ކުރުމަށް اللّٰه އަމުރު ކުރައްވައެވެ. އަދި ހުތުރުކަމާއި ބޮޑުވެގެންވާ ފާފަވެރިކަމާއި، منكرات ގެކަމާއި، އަނިޔާވެރިވުމުން ދުރުވުމަށް، އަންގަވައެވެ. ނަހީ ކުރައްވައެވެ. އަންގަވައެވެ، ތިޔަބައިމީހުންނަށް وعظ ދެއްވަނީ، ތިޔަބައިމީހުން ހަނދުމަކުރުމަށެވެ

ބަލާށެވެ.

653- وعن ابن عمر رضي اللّه عنهما قال : سمِعتُ رسولَ اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يقول : « كُلُّكُم راعٍ ، وكُلُّكُمْ مسؤولٌ عنْ رعِيتِهِ : الإمامُ راعٍ ومَسْؤُولٌ عَنْ رعِيَّتِهِ ، والرَّجُلُ رَاعٍ فِي أهلِهِ وَمسؤولٌ عنْ رَعِيَّتِهِ ، وَالمَرْأَةُ راعيةٌ فِي بيتِ زَوجها وَمسؤولةٌ عَنْ رعِيَّتِها ، والخَادِمُ رَاعٍ فِي مال سَيِّدِهِ وَمَسؤُولٌ عَنْ رَعِيتِهِ ، وكُلُّكُم راعٍ ومسؤُولٌ عَنْ رعِيَّتِهِ » متفقٌ عليه .

ޢަބްދުﷲ އަދިބަޔާންކުރައްވާ ރަސޫލާ ސުންނަތްތަކުގެ عبد اللّهِ بن عمرގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.
رسُولُ اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديثކުރައްވަނިކޮށް މިގޮތަށް އަހަރެން އަޑުއެހީމެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديثކުރެއްވިއެވެ.
ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން ކޮންމެމީހަކީ ބަލާ ބަލަހައްޓަން ޖެހޭ މީހެކެވެ. އަދި އިމާމަކީ ބަލާ
ބަލަހައްޓަން ޖެހޭ މީހެކެވެ. މީހުންނާމެދު ސުވާލުކުރައްވާނެއެވެ. މިގޮތުން ފިރިހެނާއީ ބަލާބަލަހައްޓަން
ޖެހޭ މީހެކެވެ. އަދި ބަލާ ބަލަހައްޓަން ޖެހޭ މީހުންނާމެދު އަނބިދަރިން ސުވާލު ކުރައްވާނެ
އެވެ. އަދި ފިރިހެނާގެ އާއިލާ ބަލާ ބަލަހައްޓަން ޖެހޭ މީހެކެވެ. އަދި އަންހެން ބަލާ
ބަލަހައްޓަން ޖެހޭ މީހުންނާމެދު އޭނާއާއި ސުވާލުކުރައްވާނެއެވެ. އަދިއަންހެނާއީ އަންހެނާ
ފިރިމީހާގެ ގެ ބަލަހައްޓަން ޖެހޭ މީހެކެވެ. އަދި އެކަނބަލުންގެ ބަލާ ބަލަހައްޓަން ޖެހޭ
އެއްޗެހިތަކާމެދު އެކަނބަލުންގެއާއި ސުވާލުކުރައްވާނެއެވެ. އަދި خادم މީހާއީ އޭނާގެ ވެރި މީހާގެ މުދާ
ބަލާބަލަހައްޓަން ޖެހޭ މީހެކެވެ. އަދި ބަލާބަލަހައްޓަން ޖެހޭ ތަކެއްޗާމެދު އޭނާއާއި
ސުވާލުކުރައްވާނެއެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން ކޮންމެ މީހަކީ ވެރިއެކެވެ. އަދި އެމީހަކު ބަލާ
ބަލަހައްޓަން ޖެހޭ ބަޔަކާމެދު އެމީހަކާއި ސުވާލު ކުރައްވާނެއެވެ.

654- وعن أبي يَعْلى مَعْقِل بن يَسَارٍ رضي اللّه عنه قال : سمعتُ رسول اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يقول : « ما مِن عبدٍ يسترعِيهِ اللّه رعيَّةً ، يَمُوتُ يومَ يَموتُ وهُوَ غَاشٌ لِرَعِيَّتِهِ ، إلاَّ حَرَّمَ اللّه علَيهِ الجَنَّةَ » متفقٌ عليه .

وفي روايةٍ : « فَلَم يَحُطهَا بِنُصْحهِ لم يجِد رَائحَةَ الجَنَّة » .

وفي روايةٍ لمسلم : « ما مِن أَمِيرٍ يَلِي أُمورَ المُسلِمينَ ، ثُمَّ لا يَجهَدُ لَهُم ، ويَنْصحُ لهُم، إلاَّ لَم يَدخُل مَعَهُمُ الجَنَّةَ »

ގާތް اللّه ރުއްސުވުންލެއްވި أبو يعلى مَعْقِل بن يَسار ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديثކުރެއްވިއެވެ. ގާތް الله سبحانه وتعالى ބައެއްގެ ވެރިކަން އެއްވެސް އަޅަކު ވެރިކުރައްވައިފިމަ އޭނާ މަރުވާދުވަހު އޭނާގެ ރައްޔިތުންނަށް މަކަރުހަދައިގެން ހުރެއްޖެއްޔާ الله سبحانه وتعالى އެމީހާގެ ސުވަރުގެ حرام ކުރައްވާނެއެވެ.

އަދި އަނެއް ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. ދެން އެބައިމީހުންނަށް نصيحة ދެރިންވެ ހުރެއްޖެނަމަ ސުވަރުގޭގެ ދޮރުވެސް ނުފެންނާނެއެވެ.

އަދި مسلم ގެ ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. އެއްވެސް އަމީރަކު މުސްލިމުންގެ ކަންކަމާއި ހަވާލުވެގެންވެ އެމީހުންގެ މަސްލަހަތަށްޓަކައި މަސައްކަތްކޮށްނުދީ އަދި އެމީހުންނަށް ނަސޭހަތްތެރިނުވެ ހުރެއްޖެނަމަ އެމީހުންނާއި އެކު އެމީހަކަށް ސުވަރުގެއަށް ނުވަދެވޭނެއެވެ.

655- وعن عائشة رضي الله عنها قالت : سمعت رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يقول في بيتي هذا : « اللهم من وَلي من أمر أُمتي شيئاً فشق عليهم فاشقق عليه ، ومن وَلِيَ من أمر أمتي شيئاً فرفق بهم فارفق به » رواه مسلم

ގާތްاللّه ރުއްސުވުންލެއްވި عائشة ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ތިމަންނަގެ ގޭގައި ހުންނަވައިގެން دعاءކުރައްވަނިކޮށް ތިމަން އަޑުއިވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ދުޢާކުރެއްވިއެވެ. اللَّهُمَّ ހަކަތަވިރި ގެންގުޅުއްވާ އިލާހުއެވެ! ތިމަންނާގެ އުއްމަތުގެ ކަމެއްގެ ވެރިކަން ލިބުނު އިސްވެރިޔާ އެމީހުންގެ ކަންކަމުގައި އުނދަގޫކަމެއް أختيار ކުރިޔާނަމަ އުނދަގޫކޮށް ދަތިކުރައްވާނދޭވެ! އަދި ތިމަންނާގެ އުއްމަތުގެ ކަމެއްގެ ވެރިކަން ލިބުނު އިސްވެރިޔާ އެމީހުންގެ ކަންކަމުގައި ލުއިފަސޭހަކަމެއް أختيار ކުރިޔާނަމަ ލުއިފަސޭހަކަމެއް ދަތިކުރައްވާނދޭވެ!

656- وعن أبي هريرة رضي اللَّه عنه قال : قال رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « كَانَت بَنُو إسرَائِيلَ تَسُوسُهُمُ الأَنْبياءُ ، كُلَّما هَلَكَ نبي خَلَفَهُ نبي ، وَإنَّهُ لا نبي بَعدي ، وسَيَكُونُ بَعدي خُلَفاءُ فَيَكثُرُونَ » قالوا : يَا رسول اللَّه فَما تَأْمُرُنَا ؟ قال : « أَوفُوا بِبَيعَةِ الأَوَّلِ فالأَوَّلِ ، ثُمَّ أَعطُوهُم حَقَّهُم ، وَاسأَلوا اللَّه الذي لَكُم ، فَإنَّ اللَّه سائِلُهم عمَّا استَرعاهُم » متفق عليه

ގާތްاللّه ރުއްސުވުންލެއްވި أبو هريرةގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديثކުރެއްވިއެވެ. بَنُو إسرَائِيل ބައެއްގެ ވެރިންނަކީ ސިޔާސަތު ހިންގެވީ ނަބިއްޔުން

ފަހަރަކު އެމީހުންގެ ގާތަށް نبي ބޭކަލަކު ފޮނުއްވައެވެ. އަދި އެއް نبي ބޭކަލަކު އަވަހާރަވެވަޑައިގަތުމުން އަނެއް نبيބޭކަލަކު ފޮނުއްވައެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ ފަހުން ނަބިއްޔަކު ނުވާނެއެވެ. ވަރަށްގިނަ ޚަލީފާބޭކަލުން ތިބޭނެއެވެ. ވީމާ އެކަލޭގެފާނު އަހަރެމެންނަށް އަމުރުކުރައްވަނީ ކީއްތޯ أصحابބޭކަލުން އެއްސެވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ސަބަބަކާހުރެ أختلاف އުފެދިއްޖެނަމަ ތިމަންނާ عملކުރާނެގޮތަކީ ކޮބާ ކަމުގައި ބުނާނަމަ ފުރަތަމަ ބައިޢަތުވީ ބޭކަލުންނަށް؟ حديث ކިޔުއްވައެވެ. އަޅުގަނޑުމެން ހިތްކިޔާ ކުރީގެ ކުރީގެ بيعةފުރިހަމަ ކުރާށެވެ. ދެން އެ بيعةކުރެވުނު ވެރިންގެ حقއެބައި ދޭށެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ حق ހޯދުމަށް اللهއަށް دعاءކުރާށެވެ. އެހެނީ ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالى އެބައިމީހުންނަށް ބެލުމަށް ދެއްވި ރައްޔިތުންނާބެހޭ ގޮތުން (قيامة ދުވަހުން) ސުވާލުކުރައްވާނެއެވެ.

657- وعن عائِذ بن عمرو رضي اللَّه عنه أَنَّهُ دَخَلَ على عُبيدِ اللَّهِ ابن زِيادٍ ، فقال له : أَيْ بُنَيَّ ، إِني سَمِعتُ رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يقول : « إنَّ شَرَّ الرِّعاءِ الحُطَمةُ » فإيَّاكَ أن تَكُونَ مِنْهُم ، متفقٌ عليه

މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި عائِذ بن عمر ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެ صحابي, މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި عُبَيْد الله بن زيادގެ ގާތަށް ވަދެވަޑައިގެންނެވިއެވެ. އަދި އެކަލޭގެ صحابي,ގެ ދަރިފުޅާ ވިދާޅުވިއެވެ. އަހަރެން އަޑުއެހީމެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديثކުރައްވަނިކޮށް މިހެން ވިދާޅުވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރައްވައިފިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެންމެ ނުބައި ރައްޔިތުންނަށް ވެރިއެއްކަމުގައި ވާނީ ރައްޔިތުންނަށް އަނިޔާ زحمވެރިކަން ކުރާމީހުންނެވެ. މިހާ ދެރަވާ އެއުރު މީހުންގެ ތެރެއިން ކަމަށް ވުމުން ދުރުހެލިވާން ޖެހޭނެއެވެ.

658- وعن أبي مريمَ الأَزدِيِّ رضي اللَّه عنه ، أَنه قَالَ لمعَاوِيةَ رضي اللَّه عنه : سَمِعتُ رسولِ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يقول : « من ولاَّهُ اللَّه شَيَئاً مِن أُمورِ المُسلِمينَ فَاحتَجَبَ دُونَ حَاجتِهِمِ وخَلَّتِهِم وفَقرِهم ، احتَجَب اللَّه دُونَ حَاجَتِه وخَلَّتِهِ وفَقرِهِ يومَ القِيامةِ » فَجعَل مُعَاوِيةُ رجُلا على حَوَائِجِ الناسِ . رواه أبو داودَ ، والترمذي .

މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި أبومريم الأزديّ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެ صحابي މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި معاوية އަށް ދެންނެވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް މިހެން

އެޖެއްސީމެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديثކުރެއްވިއެވެ. މުސްލިމުންގެ ކަންތައްތަކުގެ ބެލެހެއްޓުން ކަމުގައި އިސްވެވުނުމީހާ ފަހެ އެބައިމީހުންގެ حاجةތަކާއި އަދި އެބައިމީހުންގެ فقيرކަމުގެ މައްޗަށް އަހިތެރި ވެން ދުރުކޮށްލައިގެން ހުރެއްޖެނަމަ قِيامةދުވަހުން الله سبحانه وتعالى އެމީހާގެ حاجةތަކާއި އަދި فقيرކަމުގެ މައްޗަށް ނަޒަރުދެއްވުން ދުރުކޮށްލައްވާނެއެވެ. ފަހެ މިބަސްފުޅު އެޖެއްސެވުމާއި މާތް الله ރުއްސުން ލިބިވޮޑިގެންވާ معاوية މިއިރު މުސްލިމުންގެ ހާލު ދަންނަވާނެ މީހަކު ކަނޑައަޅުއްވައި ބަހައްޓަވައި އެވެ.

79– باب الوالي العادل

عدلވެރި ވެރިޔާގެ މާތްކަން ބަޔާންކުރާ باب

قَالَ اللهُ تَعَالَى : ﴿ إنَّ اللهَ يَأمُرُ بِالعَدْلِ وَالإِحْسَانِ ﴾ [النحل : 90] الآية ،
ހަމަކަށަވަރުން عَدْل ވެރިވުމަށާއި، إحْسَان ތެރިވުމަށާއި، ގާތްތިމާގެ މީހުންނަށް ހެޔޮކޮށްދިނުމަށް الله އަމުރުކުރައްވައެވެ.

وقال اللهُ تَعَالَى : ﴿ وَأَقْسِطُوا إنَّ اللهَ يُحِبُّ الْمُقْسِطِينَ ﴾ [الحجرات : 9] .

އަދި ތިޔަބައިމީހުން عدل ވެރިވާށެވެ.! ހަމަކަށަވަރުން عَدْل ވެރިންނަށް الله ލޯބިވެވޮޑިގެންނެވެއެވެ.

659– وعن أبي هريرة رضي اللَّه عنه ، عن النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « سَبْعَةٌ يُظِلُّهُمُ اللَّه في ظِلِّهِ يومَ لا ظِلَّ إلاَّ ظِلُّهُ : إمَامٌ عادِلٌ ، وشَابٌّ نَشَأَ في عِبادَةِ اللَّهِ تَعالى ، ورَجُلٌ مُعَلَّقٌ قَلبُهُ في المَسَاجدِ ، ورجُلانِ تَحابَّا في اللَّه ، اجتَمعَا عليهِ ، وتَفرَّقَا علَيهِ ، ورجُلٌ دعَتهُ امرَأَةٌ ذَاتُ مَنصِب وجمَالٍ ، فقَال : إنِّى أَخَافُ اللَّه ، ورَجُلٌ تَصَدَّقَ بِصدقةٍ ، فَأَخْفَاها حَتَّى لا تَعلَمَ شِمالُهُ ما تُنفِقُ يمِينُهُ ، ورَجُلٌ ذَكَر اللَّه خَالِياً فَفَاضَتْ عينَاهُ » متفقٌ عليه .

މާތްاللَّه ރުހިވޮޑިގެންވާ أبوهريرة ސަޙާބީފުޅާ نَبِي ކަލޭގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديثކުރެއްވިއެވެ. ހަތްބަޔަކަށް މާތް الله سبحانه وتعالى (قِيامةِ ދުވަހު) އެއިލާހުގެ ހިޔާވަހިކަން ދެއްވާނެއެވެ. އެދުވަހަކީ އެއިލާހުގެ ހިޔާވަހިކަން ފިޔަވައި އެހެންއެއްވެސް ހިޔާވަހިކަމެއް ނުވާނެދުވަހެވެ. އެއީ عدلވެރި ވެރިޔާއާއި އަދި الله އަށް އަޅުކަން ކުރުމުގައި ދިރިހުރެގެން އުފެދި ބޮޑުވާ

ޖަވާބުދާރީ އަދި އެމީހުންގެ ހިތް މުސްލިމުންގެ ގެޔޮޅުވާ މީހާއި އަދިاللهއަށް ޓަކައި ގޮތުން ބަދަލުކުރާނެ
އެގެންވެރިކަން ދުލިހިނގުމާއި އަދި ނަސޭހަތް ގޮތުން މުޢާމަލާތް އަށްދަހިވާ ޖާހިލުކަމުން ގޮވާލުމުގައި
ތިމަންނަ الله އަށް ބިރުވެތިވާ ބަސް އަހުލުން ދަރުހަމު ވަގުތުން ދީނާއި އަދި ހަކަތަތް ކަމު
صدقة ދޭއް ވަރުދަށް ތަހުލާ ސަރުޙަށް ދީނާއި އަދި އަޅުކަން ރަށް الله ހަމަހަދަ ކަރުކަން
ވެރިން ކަރުހަ އަހުރޭންޖީދާއިވާ.

660- وعن عبد اللَّهِ بنِ عمرو بن العاص رضي اللَّهُ عنهما قال : قال رسولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم: « إنَّ المُقسِطينَ عِنْدَ اللَّهِ عَلى مَنابِرَ مِنْ نورٍ : الَّذِينَ يعْدِلُونَ في حُكْمِهِمْ وأَهليهِمْ وما وُلُّوا » رواهُ مسلم .

މާނަ اللهތަޢާލާ ރުހިވެވޮޑިގެންވި عبد اللَّهِ بن عمر بن العاص ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديثކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އަދުލުވެރިންނަށް اللهގެ حضرةގައި ނޫރުންވާ މިންބަރުތަކުގައިވެއެވެ. އެބައިމީހުންނަކީ އެއިގެތިބޭ ގޮތުގައި ނިންމާ ނިންމުން ތަކުގައި އަދި އެބައިމީހުންނާ ވެރިކަމުގައި ތަޢުލީމުންނާއިމެދު ނިންމާ ނިންމުންތަކުގައި އަދުލު އިންސާފުން ކަންކުރާ މީހުންނެވެ.

661- وعَن عوفِ بن مالكٍ رضي اللَّه عنه قال : سمِعْتُ رسولِ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يقولُ : «خِيَارُ أئمَتكُمْ الَّذينَ تُحِبُّونَهُم ويُحِبُّونكم ، وتُصَلُّونَ علَيْهِم ويُصَلُّونَ علَيْكُمْ ، وشِرَارُ أَئمَّتِكُم الَّذينَ تُبْغِضُونَهُم ويُبْغِضُونَكُمْ ، وتَلْعُنونَهُمْ ويلعنونكم » قال : قُلْنا يا رسُول اللَّهِ ، أَفَلا نُنابِذُهُمْ ؟ قالَ : « لا ، ما أَقَامُوا فِيكُمُ الصَّلاةَ ، لا ، ما أَقَامُوا فيكُمُ الصَلاة » مسلم.

މާނަالله ތަޢާލާ ރުހިވެވޮޑިގެންވި عوف بن مالك ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديثކުރައްވަނިކޮށް ތިމަން އަޑުއިވުނެވެ. އަހަރެމެނަށް حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ވެރިންގެ ތެރެއިން ހެޔޮ އެންމެ ރަނގަޅު ވެރިންނަކީ ތިޔަބައިމީހުން އެބައިމީހުންނަށް ލޯބިވާ އަދި އެބައިމީހުން ތިޔަބައިމީހުންނަށް ލޯބިވާ އަދި ތިޔަބައިމީހުން އެމީހުންނަށްޓަކައި ހެޔޮދުޢާކުރާ އަދި އެމީހުން ތިޔަބައިމީހުންނަށްޓަކައި ހެޔޮދުޢާ ކުރާ މީހުންނެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ ވެރިންގެ ތެރެއިން އެންމެ ނުބައި ކަންނޭނގޭ ވެރިންނަކީ ތިޔަބައިމީހުން އެބައިމީހުންނަށް ކޯފާވާ އަދި އެބައިމީހުން ތިޔަބައިމީހުންނަށް ރުޅިއަރާ އަދި ތިޔަބައިމީހުން ލަޢުނަތްދޭ އަދި އެބައިމީހުން

ތިޔަބައިމީހުންނަށް ލަޢުނަތްދޭ ހަދާ މީހުންނެވެ. ރާވީ ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންމެން ދެންނެވީމެވެ. އޭاللهގެ ރަސޫލާއެވެ. ތިމަންމެން އަޑުދީ ވަރިންނަށް ނުކިޔަމަންތެރިވުން ކިޔަނީއެވެ؟ حديثކުރެއްވިއެވެ. ނޫނެކެވެ. އެބައިމީހުން ތިޔަބައިމީހުންގެ މެދުގައި ނަމާދު قائم ކުރާހާ ހިނދަކަށް ދޫކޮށްލެވި ނުވާނެއެވެ. ނޫނެކެވެ. އެބައިމީހުން ތިޔަބައިމީހުންގެ މެދުގައި ނަމާދު قائم ކުރާހާ ހިނދަކަށް ދޫކޮށްލެވިނުވާނެއެވެ.

قوله : « تُصَلُّونَ عَلَيْهِمْ » : تَدْعونَ لَهُمْ .

662- وعَنْ عِيَاضِ بن حِمار رضي اللَّهُ عَنْهْ قالَ : سمِعْت رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يقولُ : «أَهْلُ الجَنَّةِ ثَلاثَةٌ : ذُو سُلْطانٍ مُقْسِطٌ مُوَفَّقٌ ، ورَجُلٌ رَحِيمٌ رَقِيقُ القَلْبِ لِكُلِّ ذِى قُرْبَى وَمُسْلِمٍ ، وعَفِيفٌ مُتَعَفِّفٌ ذُو عِيالٍ » رواهُ مسلم .

މާތްالله ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ عِيَاض بن حمار ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديثކުރައްވަނިކޮށް ތިމަން އަޑުއިވީމެވެ. އާޚިރަތުގައި حديث ކުރެއްވިއެވެ. ސުވަރުގެވެރިޔާގެ އަހުލުވެރިންނަކީ ތިންބައިމީހުންނެވެ. އެއީ އިންސާފުވެރި ބާރުވެރިޔާ، ތިމާގެ ކަންތައްތަކުގައި توفيق ލިބިގެން ހުންނަ عدل ވެރިވެރިޔާއާއި، ގާތްތިމާގެ މީހުންނާއި މުސްލިމުންނަށް ހިތްހަމަވުރި އޯގާތެރި މީހާއާއި ތިމާއަށް ބަރޯސާވާ ދަރިފަސްކޮޅު ހުރެ ހަލާލު ނޫން ކަންކަމުން ފަރުވާތެރިވާ މީހާއެވެ.

80- باب وجوب طاعة ولاة الأمور في غير معصية وتحريم طاعتهم في المعصية

އުމުރުވެރިންނަށް ކިޔަމަންތެރިވުން ވާޖިބުވާކަމާއި ފާފައިގެ ކަމުގައި އެމީހުންނަށް ކިޔަމަންތެރިވުން حرام ވާކަމުގެ باب

قَالَ الله تَعَالَى : ﴿ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُوا اللهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَأُولِي الأَمْرِ مِنْكُمْ ﴾ [النساء : 59] .

އޭ إيمان ވެއްޖެ މީސްތަކުންނޭވެ! ތިޔަބައިމީހުން الله އަށް ކިޔަމަންވާށެވެ! އަދި، رسولާ އަށާއި،

ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިންވާ ވެރިންނަށްވެސް ކިޔަމަންވާށެވެ!

663- وعن ابن عمر رضي اللَّهُ عنهما عَن النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « عَلى المَرْءِ المُسْلِم السَّمْعُ والطَّاعَةُ فِيما أَحَبَّ وكِرَهَ ، إِلاَّ أنْ يُؤْمَرَ بِمَعْصِيَةٍ فَإذا أُمِر بِمعْصِيَةٍ فَلاَ سَمْعَ وَلا طاعَةَ » متفقٌ عليه .

މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި عبد اللَّهِ بن عمر، نبيّާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ އަރިހުން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނުން حديث ކުރެއްވިއެވެ. ކޮންމެ މުސްލިމެއްގެ މައްޗަށް ވާޖިބު ވެގެންވޭ އެމީހާ ރުހާ ކަންތައްތަކާއި އަދި ނުރުހޭ ކަންތައްތަކުގައި ވެރިން ކުރާ امرތަކަށް އަޑުއަހައި ފާފަ ކުރުމަށް امرނުކުރާހާ ހިނދަކުއެވެ. ފާފައަކަށް امرވެއްޖެނަމަ އެއަށް އަޑުއަހައި ކިޔަމަންތެރިވުމެއް ނުވެއެވެ.

664- وعنه قال : كُنَّا إذا بايَعْنَا رسُولَ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم عَلى السَّمْعِ والطَّاعةِ يقُولُ لَنَا : «فيما اسْتَطَعْتُمْ » متفقٌ عليه .

އަދި އެ صحابي, (އެބަހީ މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި عبدالله عمر)ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންމެން رسُولُ الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ އަމުރުފުޅު މައްޗަށް އަޑުއަހައި ކިޔަމަންތެރިވުމަށް بَيْعَة ކުރުމުން ހިނދު ތިމަންމެންނަށް އަންގަވައެވެ. (އަޑުއަހައި ކިޔަމަންތެރިވުން ބާރުގެންވަރަކުން) ތިޔަބައިމީހުންނަށް ކުޅަދާނަވާ ކަންތަކުގައި މައްޗަށެވެ.

665- وعنهُ قال : سَمِعْتُ رسُولَ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يقول : « مَنْ خلَعَ يَداً منْ طَاعَةٍ لَقِي اللَّه يوْم القيامَةِ ولاَ حُجَّةَ لَهُ ، وَمَنْ ماتَ وَلَيْس في عُنُقِهِ بيْعَةٌ مَاتَ مِيتةً جَاهِلِيَّةً » رواه مسلم .

އަދި އެ صحابي , (އެބަހީ މާތްالله އެދެބަފައިކޮޅުންނަށް ރުއްސުންލެއްވި عبد اللَّهِ بن عمر) ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديثކުރައްވަނިކޮށް ތިމަން އަޑުއެހީމެވެ. އެކަލޭގެފާނުން حديث ކުރެއްވިއެވެ. ވެރިންނަށް ކިޔަމަންތެރިވުމުން ދުރުކޮށްލައިގެން ނިކުމެދިޔަ قِيامةދުވަހުން الله އާއި ބައްދަލުކުރާނީ އެކަމުގެ މައްޗަށް ދައްކާން حجة އެއް ނުވާނެއެވެ. އަދި މީހަކު މަރުވާހިނދު ވެރިޔާއަށް ކިޔަމަންތެރިވުމުގެ بَيْعَةނުކޮށް ހުރެއްޖެނަމަ އެމީހަކު މަރުވާނީ جَاهِلِيَّةމަރެއްގެ މައްޗަށެވެ.

وفي روايةٍ له : « ومَنْ ماتَ وَهُوَ مُفَارِقٌ للْجَماعةِ ، فَإِنَّهُ يمُوت مِيتَةً جَاهِلِيَّةً » . « المِيتَةُ » بكسر الميم .

އަދި އަނެއް ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. އަދި جماعةއާއި ވަކިވެގެންހުރެ (އެބަހީ ވެރިޔާއަށް ކިޔަމަންތެރިނުވެ ދުރުވެގެންހުރެ) މަރުވެއްޖެ މީހާ ހަމަކަށަވަރުން އޭނާ މަރުވަނީ جاهِلِيَّة ގެ މަރުންނެވެ.

666- وعَن أنَسٍ رضي اللَّهُ عنه قال : قال رسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « اسْمَعُوا وأطيعوا ، وإنِ اسْتُعْمِلَ علَيْكُمْ عبْدٌ حبشيٌّ ، كَأَنَّ رَأْسهُ زَبِيبَةٌ » رواه البخاري .

މާތްالله ރުއްސެވުން ލެއްވި أنسގެފާނުގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديثކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ވެރިންގެ ބަހަށް އަޑުއަހާށެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުން ކިޔަމަންތެރިވާށެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ މައްޗަށް އިސްކުރެވިއްޖެ މީހަކީ ބޮލުގައި ސްލޯވިނާގެ ސިފަ ހުރި ކަޅު حبشي އަޅަކު ކަމުގައި ވިޔަސް ވެސް މެއެވެ.

667- وعن أبي هريرة رضي اللَّه عنه قال : قالَ رسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « عليْكَ السَّمْعُ وَالطَّاعةُ في عُسْرِكَ ويُسْرِكَ وَمنْشَطِكَ ومَكْرهِكَ وأَثَرَةٍ عَلَيْك » رواهُ مسلم .

މާތްالله ރުއްސެވުން ލެއްވި أبو هريرة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديثކުރެއްވިއެވެ. ވެރިންގެ ވާހަކައަށް އަޑުއެހުމާއި އަދި އެއަށް ކިޔަމަންތެރިވުން ތިޔަބައިމީހުންގެ މައްޗަށް ވާޖިބުވެގެންވެއެވެ. އެއީ ތިޔަބައިމީހުންގެ މައްޗަށް ދަތިވެގެންވާ حال ގައްޔާއި، އަދި ފަސޭހަވެގެންވާ حالގައްޔާއި، އަދި ތިޔަބައިމީހުން ރުއްސާ حالގައްޔާއި، އަދި ތިޔަބައިމީހުން ނުރުއްސާ حال ގައްޔާއި، އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ حقއަށް ނުބަލައި އެހެންމީހުންނަށް ދެވޭ حالގައިވެސް މެއެވެ.

668- وعن عبدِ اللَّهِ بن عَمرو رضي اللَّه عنهما قال : كُنَّا مَع رسول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم في سَفَرٍ ، فَنَزَلْنا منْزِلاً ، فَمِنَّا منْ يُصلحُ خِباءَهُ ، ومِنَّا منْ ينْتَضِلُ ، وَمِنَّا مَنْ هُوَ في جَشَرِهِ، إذْ نادَى مُنَادي رسول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : الصَّلاة جامِعةٌ . فاجْتَمعْنَا إلى رَسُولِ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم فقال : « إنَّهُ لَمْ يَكُنْ نبي قَبْلي إلاَّ كَانَ حَقا علَيْهِ أنْ يَدُلَّ أُمَّتَهُ عَلى خَيرِ ما يعْلَمُهُ لهُمْ ، ويُنذِرَهُم شَرَّ ما يعلَمُهُ لهُم ، وإنَّ أُمَّتَكُمْ هذِهِ جُعِلَ عَافيتُها في أَوَّلِها ، وسَيُصِيبُ آخِرَهَا بلاءٌ وأُمُورٌ تُنكِرُونَهَا، وتجيءُ فِتَنٌ يُرَقِّقُ بَعضُها بَعْضاً ، وتجيء الفِتْنَةُ

فَيقُولُ المؤمِنُ : هذِهِ مُهْلِكَتِي ، ثُمَّ تَنْكَشِفُ ، وتجيءُ الفِتنَةُ فَيَقُولُ الْمُؤْمِنُ : هذِهِ هذِهِ ، فَمَنْ أَحَبَّ أنْ يُزَحْزَحَ عن النَّارِ ، ويُدْخَلَ الجنَّةَ ، فَلْتَأْتِهِ منيته وَهُوَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَاليَوْمِ الآخِرِ ، ولَيَأْتِ إلى الناسِ الذي يُحِبُّ أَنْ يُؤتَى إِلَيْهِ .

ومَنْ بَايع إماماً فَأَعْطَاهُ صَفْقَةَ يدِهِ ، وثَمرةَ قَلْبِهِ . فَلْيُطِعْهُ إنِ اسْتَطَاعَ ، فَإِنْ جاءَ آخَرُ ينازِعُهُ ، فاضْرِبُوا عُنُقَ الآخَرِ » رواهُ مسلم .

މާތްالله އެކަލޭގެފާނުންނަށް ރުހިވޮޑިގެންނެވި ޞަޙާބީއެއްކަމުގައިވާ عبد اللّٰهِ بن عمرو ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.
އަހަރުމެން އެއްދުވަހަކު رسول اللّٰه صَلّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وسَلَّمއާއެކު ދަތުރުކުރަމުން ގޮސް ތިބީމެވެ. ފަހެ އަހަރުމެން ތަނަކަށް ފޭބީމެވެ. ފަހެ (އަހަރުމެން ފައިބާތަނުގައި) އަހަރުމެންގެ ބައެއް ބައެއްމީހުން އޭނާގެ ފޮތިގަނޑު ރަނގަޅުކުރަމުން ގޮސްއުޅުނެވެ. އަދި އަހަރުމެންގެ ބައެއް ބައެއްމީހުން ތިރަންދާޒުކުޅެމުން ގޮސްއުޅުނެވެ. އަދި އަހަރުމެންގެ ބައެއް ބައެއްމީހުން ޖަނަވާރުތަކާއި ހިފައިގެން އުޅުނެވެ. މިހެންވެ އަހަރުމެން ތިއްބާ رسول اللّٰه صَلّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ ގޮވާލެއްވި "ނަމާދަށް އެއްވެވޭށެވެ" ކިޔާ އަޑު އިވުނެވެ. ދެން އަހަރުމެން رسول اللّٰه صَلّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ ހަޟްރަތަށް ޖަމާވީމެވެ. އެހިނދު އަޅުގަނޑު ފެނުނީ حديثކުރައްވާތީއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އަހަރުމެންގެ ކުރިން ވޭ ކޮންމެ ނަބިއްޔަކު އެކަލޭގެފާނަށް نبي ކަމާއި ރަސޫލުކަން ދެއްވުނީ އެކަލޭގެފާނުގެ އުއްމަތަށް ހެޔޮކަމުގެ މަގު ދައްކައިދިނުމަށްވެ. އަދި އެކަލޭގެ ފާނުގެ އުއްމަތަށް ނުބައި ކަންތަކުން ރައްކާތެރިވުމަށް ނަސޭހަތްތެރިވެދިނުމަށް އެކަލޭގެފާނުގެ އުއްމަތަށް ބިރު ދައްކަވައިދިނުމެވެ. (މިއީ ވާޖިބުވެގެންވެއެވެ.) އަދި ހަމަކަށަވަރުން މިއުއްމަތުގެ عَافيةގެ ސިފަތަކުގެ ތެރެއިން ފުރަތަމަ އުއްމަތުގެ ކުރިޔާގެއްވެ. އަދި އޭގެ ފަހު ބައިގައި ބަލާ އާއި މުސީބާތްތަކާއި އަދި ނުބައި ކަންތައްތަކެއް ދިމާވާނެއެވެ. އަދި އެތައް ފިތުނަތަކެއް އަންނާނެއެވެ. އަދި އެއްބައި ފިތުނަ އަނެއް ފިތުނައަށް ކުޑަކަމުން ލުއިކުރާނެއެވެ. އަދި ފިތުނައެއް އަތުވެ މުއުމިނާ ބުނާނެއެވެ. މި ފިތުނައީ އަހަރުމެން ހަލާކުކުރާ ފިތުނައެވެ. ދެން ފިތުނައެއް ނެތިދާނެއެވެ. ދެން ފިތުނައެއް އަންނާނެއެވެ. އަދި އެހެން ފިތުނައެއް އަތުވެއްޖެނަމަ މުއުމިނާ ބުނާނެއެވެ. މިއީ މިއެވެ. ފިތުނައެވެ. ފަހެ އަހަރުމެން ފިތުނައިން ސަލާމަތްވެ ސުވަރުގެ ވަދެވުން ބޭނުންވާ މީހާ ފަހެ އޭނާގެ މަރު ދިމާވާހިނދު އޭނާ ބޭނުންވާނީ ތިމާގެ ކިބައަށް އަންނާން ބޭނުންވާ ގޮތުގައި ރައްޔިތުންނަށް އެކަލާނގެ

ދުވަހަށް އީމާންވެގެންވާ ހާލަތުގައި މަރުވާނެވެ. އަދި ވެރިޔަކަށް ބައިޢަތުވެ އަތް ދީ ހިތުގެ މޭވާ ދީފި މީހާ ވިސްނުމުން އެކަމަށް ވަފާތެރިވާނީއެވެ. އަދި ވެރިޔާއާއި ދެކޮޅަށް بَيْعَة ކުރަން ނިކުންނަ إخلاصތެރި ކަމެއްނެތް އެހެން ވެރިޔަކު އައިސްފިނަމަ، އެ ދެވަނަ މީހާގެ ކަރުގައި ތަޅާށެވެ. ފަހުން އައި ވެރިޔާ ނިކުމެއްޖެނަމަ، އޭނާގެ ފިތުނައިގެ ސަބަބުން ފަހުން އައި ވެރިޔާ ގަތުލުކުރުމަށް ޝަރީޢަތުން ހުއްދަކުރެއެވެ.

قَوْله : « ينْتَضِلُ » أي : يُسابِقُ بالرَّمْي بالنَّبْل والنُّشَّاب . « والجَشَرُ » بفتح الجيم والشين المعجمة وبالراءِ : وهي الدَّوابُّ التي تَرْعَى وتَبيتُ مَكانَها . وقوله: « يُرقَّقُ بعْضُهَا بَعضاً » أي : يُصيِّرُ بعضَها بعضاً رقِيقاً ، أي : خَفِيفاً لِعِظَمِ مابعْدَهُ ، فالثَّاني يُرقِّقُ الأَوَّلَ . وقيلَ : معناهُ: يُشَوِّقُ بَعْضُهَا إلى بعْضٍ بتحْسينها وتسْويلها وقيلَ : يُشْبِهُ بعضُها بَعْضاً .

669- وعن أبي هُنَيْدَةَ وائِلِ بن حُجْرٍ رضي اللَّه عنه قالَ : شأَلَ سَلَمةُ بنُ يزيدَ الجُعْفيُّ رَسُولَ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، فقالَ : يا نبي اللَّهِ ، أرَأَيْتَ إنْ قَامَتْ علَيْنا أُمراءُ يَسأَلُونَا حقَّهُمْ ، ويمْنَعُونَا حقَّنا ، فَمَا تَأْمُرُنَا ؟ فَأَعْرضَ عنه ، ثُمَّ سأَلَهُ ، فقَال رَسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم « اسْمَعُوا وأطِيعُوا ، فإنَّما علَيْهِمْ ماحُمِّلُوا وعلَيْكُم ما حُمِّلْتُمْ » رواهُ مسلم .

ރަޟީ الله ޢަންހު ރިވާކުރައްވާ أبو هُنَيْدَةَ وائِلِ بن حُجْر ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. سَلمةُ بن يزيد الجُعْفيّ ، رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އަރިހުން ސުވާލު ކުރައްވައިފިއެވެ. އޭ اللهގެ نبيއާއެވެ. ތިމަންމެންގެ މައްޗަށް އިސްވާ ވެރިން އަމިއްލަ ޙައްޤުތައް އެދިގެން ތިމަންމެން އަތުން އެދުމުގައި ތިމަންމެންގެ ޙައްޤު ނުދީ ހިފަހައްޓައިފިނަމަ ތިމަންމެން އަމުރުކުރައްވަނީ ކިހިނެއްތޯ؟ އެހިނދު ކަލޭގެފާނު (އެއަށް ޖަވާބު ނުދެއްވާ އަނބުރާލައްވައިގެން ހިތުމުގެ ހަމަނުކުރައްވައިގެން) ދެން އަނެއްކާވެސް ސުވާލުކުރިއެވެ. ދެން އަހަރެން އަނެއްކާ ސުވާލު ކުރުމުން ފަހު ، رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އާ ހަވާލާދެއްވަމުން އަންގަވައިފިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ވެރިންގެ އަމުރުތަކަށް އަޑުއަހާށެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުން އެމީހުންނަށް ކިޔަމަންވާށެވެ. މިހެނީ ހަމަކަށަވަރުން އެމީހުން ކުރަންޖެހޭ ކަމެއް ޒިންމާވާނީ އެމީހުންގެ މައްޗަށެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުން ކުރަންޖެހޭ ކަމެއް ޒިންމާ ވާނީ ތިޔަބައިމީހުންގެ މައްޗަށެވެ.

670- وَعَنْ عَبْدِ اللَّهِ بن مسْعُودٍ رضي اللَّهُ عنه قال : قال رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « إِنَّهَا ستَكُونُ بعْدِي أَثَرَةٌ ، وأُمُورٌ تُنْكِرُونَهَا ، » قالوا : يا رسُولَ اللَّهِ ، كَيفَ تَأْمُرُ مَنْ أَدْركَ مِنَّا ذلكَ ؟ قَالَ : « تُؤَدُّونَ الحَقَّ الذي عَلَيْكُمْ ، وتَسْأَلُونَ اللَّه الذي لَكُمْ » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުއްސެވުން ލެއްވި عَبْد اللَّهِ بن مسْعُود ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : حديثކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ ފަހުން ވެރިކަމުގެ ފަރާތުން ހައްގުވެރިން ވެރިބައި އަންނާނެ މީހުންނަށް ޚާއްޞަކޮށްދޭކަމާއި ފަރާތްތައް ދެއްކޭނެއެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުން ނުރުހޭނެ ކަންކަމެއް (އެބައި އަމިއްލަ ދަރިންނަށް ސިފަކޮށް ދޭން ކަމަށް އަދި އިސްލާމީ ثقافةއާއި خلافކަންކަމެއް) ކުރާނެ ތަނުން ފެންނާނެއެވެ. އެބައި ޖަހާން ފެނުމުގެއެވެ. ރަސޫލުﷲގެ ޞަޙާބީންނެވެ. އަޅުގަނޑު ކިހިނެއް [illegible] عملކުރާން [illegible]؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ މައްޗަށް ވާޖިބުވާ حقތައް ދައްކަވާށެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ حقތައް ހޯދުމަށް اللهއަށް دعاءކުރުން ގެންދަވާށެވެ.

671- وعن أبي هريرة رضي اللَّهُ عنه قال : قال رسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « مَنْ أَطَاعَنِي فَقَدْ أَطَاعَ اللَّه ، وَمَنْ عَصَانِي فَقَدْ عَصَى اللَّه ، وَمَنْ يُطِعِ الأمِيرَ فَقَدْ أطَاعَنِي ، ومَنْ يعْصِ الأمِيرَ فَقَدْ عَصَانِي » متفقٌ عليه .

މާތްاللَّه ރުއްސެވުން ލެއްވި أبو هريرة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديثކުރެއްވިއެވެ. ތިމަންކަލޭގެފާނަށް ކިޔަމަންތެރިވި މީހާ ހަމަކަށަވަރުން اللهއަށް ކިޔަމަންތެރިވެއްޖެއެވެ. އަދި ތިމަންކަލޭގެފާނަށް އުރެދިއްޖެ މީހާ ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން الله އަށް އުރެދިއްޖެއެވެ. އަދި ވެރިޔާއަށް ކިޔަމަންތެރިވި މީހާ ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންކަލޭގެފާނަށް ކިޔަމަންތެރިވެއްޖެއެވެ. އަދި ވެރިޔާއަށް އުރެދިއްޖެ މީހާ ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންކަލޭގެފާނަށް އުރެދިއްޖެއެވެ.

672- وعن ابن عباسٍ رضي اللَّه عنهما أن رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « من كَره مِنْ أَمِيرِهِ شيْئاً فَلْيَصبِر ، فإِنَّهُ مَن خَرج مِنَ السُّلطَانِ شِبراً مَاتَ مِيتَةً جاهِلِيةً » متفقٌ عليه .

މާތް اللَّه އެދެބޭފުޅުންނަށް ރުއްސެވުން ލެއްވި عبد اللَّهِ بن عباس ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديثކުރެއްވިއެވެ. ވެރިޔާގެ ފަރާތުން މީހާ ނުރުހޭފަދަ ކަމެއް

ކުރިމަތިވެއްޖެއްޔާ ތަބާ އަކަމަށް ކަންތައް ވާނެއެވެ. މިހެން ހަމަހަމަކުރެވުން ވެރިޔާއާއި ދޭތެރޭ
ކައިވެރިވާގޮތް މަޤްޞަދަކީ ނިކަމެތިކަމާއި އަޅުވެރިވުމާއި جاهِلِيَّة ދަރަޖަކުންނެވެ.

673- وعن أبي بكر رضي اللَّه عنه قال : سمعت رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يقول : « مَن أهَانَ السُّلطَانَ أَهَانَهُ اللَّه » رواه الترمذي وقال : حديث حسن .

މާނައީ: ތަޢުޒީމްނުކުރުމީ أبوبكر (نفيع بن الحارث بن كلدة الثقفى)ގެ ރިވާޔަތް ރަސޫލާގެންނެވިއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.
رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديثކުރައްވަނިކޮށް ސުލްޠާނާ ޖެހިގެ. ވެރިޔާއާއިމެދު ނިކަމެތިކޮށް
ކަނޑައި ކަށަވަރު އާއިމެދު الله سبحانه وتعالى ނިކަމެތިކޮށް ކަނޑައި ކުރައްވާ ހުއްޓެވެ.

وفي الباب أحاديث كثيرة في الصحيح ، وقد سبق بعضها في أبواب .

81- باب النهي عن سؤال الإمارة واختيار ترك الولايات إذا لم يتعين عليه أو تَدْعُ حاجة إليه

ވެރިކަން ހޯދުމަށްއެދި އާދޭސް ނުކުރުމާއި ވާޖިބު އަކަށްވާނަމަ ވެރިކަންތަކުން ކުރިމަތި ނުވުމާއި، އަދި ހަމަގައިމު ބޭނުންކަމެއް ވެރިކަމުން އިސްތިއުފާ ދިނުމުގެ މަގުކަން ބަޔާންކޮށްދޭ باب

قَالَ الله تَعَالَى : ﴿ تِلْكَ الدَّارُ الآخِرَةُ نَجْعَلُهَا لِلَّذِينَ لا يُرِيدُونَ عُلوّاً في الأَرْضِ وَلاَ فَسَاداً وَالعَاقِبَةُ للمُتَّقِينَ ﴾ [القصص : 83] .

އެއީ أخرة ގެ (نعمة ގެ) ގެތެރެއެވެ. އެގެތި ވިޔަންތަކަށްކަމާސާގެ ދުއްވާރާސި ބިޔަވަރި ބޮޑާވެގެތުމު،
އަދި فساد ކުރުމުއްވިތަށް ނޭދޭ މީހުންނެވެ. އަދި ހާރިސުމްނަސީ تقوى ވެރިންނަށެވެ.

674- وعن أبي سعيد عبد الرحمن بن سَمُرَةَ رضي اللَّه عنه ، قال : قال لي رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « يَا عَبدَ الرَّحمن بن سَمُرَةَ : لا تَسأَل الإمارَةَ ، فَإنَّكَ إن أُعْطِيتَها عَن غَيْرِ مسأَلَةٍ أُعنتَ علَيها ، وإن أُعطِيتَها عَن مسأَلةٍ وُكِلتَ إلَيْها ، وإذَا حَلَفْتَ عَلى يَمِين ، فَرَأَيت غَيرها خَيراً مِنهَا ، فَأْتِ الذي هُو خيرٌ ، وكفِّر عَن يَمينِكَ » متفقٌ عليه .

ރަޟިﷲ ޢަންހު ސަރުކާރުވި أبو سعيد عبد الرحمنِ بن سَمُرَةَ ގެ ރިވާޔަތް ކުރައްވާފައިވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديثކުރެއްވިއެވެ. އޭ عَبد الرَّحمن بن سمُرَةَ އެވެ. ތިބާ ވެރިކަމަށް ނުދަންނަވާށެވެ. އެހެނީ ހަމަކަށަވަރުން ތިބާގެ އެދުމަކާއިނުލައި ވެރިކަމެއް ލިބިއްޖެނަމަ އެކަމުގެ މައްޗަށް ތިބާއަށް ނަސްރު ލިބޭނެއެވެ. އަދި ތިބާއެދިގެން ވެރިކަމެއް ލިބިއްޖެނަމަ އެކަމުގެ މައްޗަށް ތިބާއަށް ނަސްރު ނުލިބޭނެއެވެ. (އަދި ހަވާލުކުރެވޭނެއެވެ.) އަދި ތިބާ ކަމަކާމެދު ހުވާކޮށްފައި ވަނިކޮށް އެއަށްވުރެ ހެޔޮކަމެއް ފެނިއްޖެނަމަ ހުވާގެ ކައްފާރާ ދީގެން ހެޔޮކަމަށް رجوعވާށެވެ. އަދި ތިބާ ހުވާގެ ކައްފާރާ ދޭށެވެ.

675- وعن أبي ذرٍ رضي اللَّه عنه قال : قال لي رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « يا أبا ذَر أَرَاك ضعِيفاً، وإني أُحِبُّ لكَ ما أُحِبُّ لِنَفسي، لا تَأَمَّرنَّ على اثْنيْن ولا تولِّيَنَّ مال يتِيمِ» رواه مسلم.

ރަޟިﷲ ޢަންހު ސަރުކާރުވި أبو ذر ގެ ރިވާޔަތް ކުރައްވާފައިވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ވަޙީނުވައިބު حديثކުރެއްވިއެވެ. އޭ أبو ذر އެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިބާއީ ނިކަމެތިއެކެވެ. ތިބާގެ ހިތުގެ ނަފްސަށް ލޯބިވާ ކަމެއް قابل ކުރެއްވުމަށް ތިބާއަށް ލޯބިވެއެވެ. އަދި ދެމީހުންގެ ވެރިއަކަށް ނުވާށެވެ. އަދި ޔަތީމުންގެ މުދަލެއްގެ ބެލުން ނުބަލާށެވެ. (މީހާ) ތިބާ ދެމީހުންގެ ވެރިއަކަށް ނުވާށެވެ. އަދި ޔަތީމުގެ މުދަލެއް ބަލަހައްޓަން ނުވާށެވެ.

676- وعنه قال : قلت : يا رسول اللَّه ألا تَستعمِلُني ؟ فضَرب بِيدِهِ على منْكبي ثُمَّ قال: « يا أبا ذَرٍّ إنَّكَ ضَعِيف ، وإنَّهَا أَمانة ، وإنَّها يوم القيامَة خِزْيٌ ونَدَامةٌ ، إلاَّ من أخَذها بِحقِّها ، وأدى الذي عليهِ فِيها » رواه مسلم .

އަދި އެ صحأبي (އަބޫ ރަޟިﷲ ޢަންހު أبوذر)ގެ ރިވާޔަތް ކުރައްވާފައިވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންކަލޭގެފާނު އެދުނީމެވެ. ﷲގެ ރަސޫލާއެވެ. ކަލޭގެފާނު ތިމަންކަލޭގެ ވެރިކަމެއް ނުދެއްވާނެތޯއެވެ؟ އެހިނދު އެކަލޭގެފާނު އަތުން ތިމަންކަލޭގެ ކޮނޑުގައި ބާރުކޮށް ޖެއްސެވިއެވެ. ދެން ހަމަކަށަވަރު حديثކުރެއްވިއެވެ. އޭ أبو ذر އެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިބާއީ ބަލިކަށި މީހެކެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން ވެރިކަމަކީ އަމާނާތެކެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން އެކަން حقގޮތުގައި ހިފައިގެން އަދި حقގޮތުގައި އެކަން ކުރިޔަށް

ނޫނީ އެހެން ކޮންމެ ވެރިކަމީ قيامةދުވަހުން ނިކަމެތިކަމާއި ހިތާމައަށް އުފުލަންޖެހޭނެ މިހެނެވެ.

677- وعن أبي هُريرة رضي اللَّه عنه أن رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « إنَّكم ستحرِصون على الإمارةِ ، وستَكُونُ نَدَامَة يوْم القِيامَةِ » رواهُ البخاري .

މާތްالله ރުޟާކުރެއްވުން أبو هُريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسولُ الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިޔަބައިމީހުން ވަރަށް އެދޭނެ ވެރިކަމަށް ދަހިވެތިވާން ޖެހޭނެއެވެ. (އެބަހީ ވެރިކަމާއިމެދު ބޮޑުވާނެއެވެ.) އަދި قيامة ދުވަހުން އެކަން ވާނީ ތިޔަބައި މީހުންނަށް ހިތާމަ ކަމަކަށެވެ.

82- باب حَثّ السلطان والقاضي وغيرهما من ولاة الأمور

على اتخاذ وزير صالح وتحذيرهم من قرناء السوء والقبول منهم

ވެރިންނާއި، قاضىންނާއި، އަދި އެހެނިހެން އިސް ބަޔަކުމީހުންނަށް ވާޖިބުން އެހީތެރިންގެ ގޮތުގައި ސާލިޙު އަޚުން އިޚްތިޔާރު ކުރުމަށް ރިޢާޔަތްކުރުމާއި، އަދި ނުބައި މީހުން އެހީތެރި މީހުންގެ ގޮތުގައި ނެރެއްވުމަށް، އަދި އެހީތެރި ނުބައި މީހުންގެ ފަރާތުން އަޑުއެހުމާ ބެހޭގޮތުން ދެއްވާ އިންޒާރުގެ ބާވަތްވެވޭންނާ باب

قَالَ الله تَعَالَى : ﴿ الأَخِلاَّءُ يَوْمَئذٍ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ عَدُوٌّ إِلاَّ الْمُتَّقِينَ ﴾ [الزخرف : 67] .

އެކުވެރިން އެދުވަހުން އެއްބައިމީހުން އަނެއްބައިމީހުންނަށް ވާނީ دشمنން ކަމުގައެވެ. تقوى ވެރިން ފިޔަވައެވެ.

678- عن أبي سعيدٍ وأبي هريرة رضي اللَّه عنهما أن رسولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « مَا بَعَثَ اللَّهُ مِن نبي ، ولا استَخْلَف مِنْ خَليفَةٍ إلاَّ كَانَتْ لَهُ بِطَانَتَانِ : بِطَانَةٌ تَأْمُرُهُ بِالمَعْرُوفِ وَتَحُضُّهُ عليه ، وبِطَانَةٌ تَأْمُرُهُ بِالشَّرِّ وتَحُضُّهُ عليهِ والمَعصُومُ من عَصَمَ اللَّهُ » رواه البخاري .

މާތްالله އެދެބޭކަލުންނަށް ރުޟާކުރެއްވުން أبو سعيد އާއި އަދި أبو هريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسولُ الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މާތް الله سبحانه وتعالى، نبي ބޭކަލަކު ފޮނުއްވައިފައި އަދި ބޭކަލަކު ވެރިއަކަށް އިސްތިޚްލާފުކުރައްވާ އެއްވެސް ބޭކަލަކަށް ދެބާވަތެއްގެ

ވާދިވެރިކަން ހައްވާޖަހައި ގޮތުގެ ނުބައިކަމެވެ. އޭގެ ތެރެއިން އެއްބާވަތުގެ ބިޠާނާ ދެއްވަނީ
ގެންދާނީ ހެޔޮކަންތަކުގައި ކަމުދުރުކުރުމަށް އަދި އެކަމަކަށް ހިތްވަރު ދިނުމުގެ މައްޗަށެވެ. އަނެއްބާވަތުގެ ބިޠާނާ
ދައުލަތް ގެންދަނީ ނުބައިކަންތައްތަކުގައި އަދި އެކަމަކަށް ހިތްވަރު ދިނުމުގެ މައްޗަށެވެ.
އަދި (ދެންނެވުމެވެ.) މި (ނުބައި) ކަމުން ސަލާމަތްވާނީ الله سبحانه وتعالى ސަލާމަތްކުރައްވާ
މީހަކަށެވެ.

679- وعن عائشة رضي اللَّه عنها قالتْ : قال رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « إذا أَرَادَ اللَّه بالأمِيرِ خيراً ، جَعَلَ له وزيرَ صِدق ، إن نَسي ذكَّرهُ ، وَإن ذَكَرَ أعَانَهُ ، وَإذا أَرَاد بهِ غَيرَ ذلك جعَلَ له وَزِيرَ سُوءٍ ، إن نَسي لم يُذَكِّره ، وَإن ذَكَرَ لم يُعِنْهُ». رواه أبو داود بإسناد جيدٍ على شرط مسلم .

މާތްاللَّه ތަޢާލާ ރުހިވޮޑިގެންވާ عائشةގެފާނުގެ ރިވާޔަތެއް ބަޔާންވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެ ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديثކުރެއްވިއެވެ. الله سبحانه وتعالى ވެރިޔަކަށް ހެޔޮގޮތް މުރާދުކުރެއްވުމުން އެވެރިޔާއަށް ތެދުވެރި ވަޒީރެއް ދެއްވާނެއެވެ. އެ ވަޒީރު ތިބާ ހަނދުމަކުރުވައިދޭނެއެވެ. ވެރިޔާ ހަނދާންވާއިރު ހަނދާން ކުރުވައިދިނުމަށް ފުރިހަމަ އެހީތެރިކަން ދޭނެއެވެ. ތިޔަ ވަޒީރު ނުޖެހޭފަދަ ކަމަކަށް ނިޔަތްކޮށްފިނަމަ ނުބައި ވަޒީރެއް ދެއްވާނެއެވެ. އެވެރިޔާ ހަނދުމަކުރުމަށް ނިންމާ ކަމެއް ވިސްނާދޭނެއެވެ. އަދި ވެރިޔާ ހަނދާނެއް ނެތިއްޖެ ވަޒީރު ހަނދާން ނުކުރުވައިދޭނެއެވެ. އަދި ހަނދާންވިނަމަވެސް އެކަމަށް އެހީތެރިއެއް ނުވާނެއެވެ.

83- باب النهي عن تولية الإمارة والقضاء وغيرهما

من الولايات لمن سألها أو حرص عليها فعرّض بها

ވެރިކަމާއި قاضیކަމާއި، އަދި އެފަދަ އެހެނިހެން مقام ތަކަށް ދެރިވެރިވުމަށް އެދި ހަރަކާތްތެރިވާމީހަކަށް އަދި އެހެންކަމެއް އަދި އޭނާއަށް ކަމާމެދު އެއިންކަމެއް ނުދިނުމުގެ މަނާކަމާބެހޭ باب

680- عن أبي موسى الأَشعريِّ رضي اللَّه عنه قال : دخَلتُ على النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم أنَا وَرَجُلانِ مِنْ بني عَمِّي ، فقال أحَدُهُمَا : يا رسولَ اللَّه أمِّرنَا عَلى بعضِ مَا ولاَّكَ اللَّه ، عزَّ وجلَّ ، وقال الآخرُ مِثْلَ ذلكَ ، فقال : « إنَّا واللَّه لا نُوَلِّي هذَا العَمَلَ أحداً سَأَلَه ، أو أحَداً حَرَص عليه » .

ރަޟިﷲ ޢަންހު ސުންނަތްކުރެއްވި أبو موسى الأشعريّ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. އެއްފަހަރަކު ތިމަންނަގެ ބޮޑުބޭބޭގެ ދެ ދަރިންނާއިއެކު نبيّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ އަރިހަށް ވަދެވުނީމެވެ. ފަހެ އެދެމީހުންކުރެ އެކަކު ދެންނެވިއެވެ. އޭ ﷲ ގެ ރަސޫލާއެވެ. ކަލޭގެފާނަށް ﷲ سبحانه وتعالى ވެރިކަން ދެއްވާފައިވާ ތަންތަނުގެ ބައެއްގައި ތިމަންނަމެން ވެރިކުރައްވާށެވެ. އަދި އަނެކަކުވެސް އެފަދައިން ދެންނެވިއެވެ. އަނެކަކު އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންނަމެން ހުވާކުރަމެވެ. ވﷲ ގަސަމެވެ. ތިމަންނަމެން ހުވާކުރައްވާ ދުވަހުގެ ވެރިކަމުގެ މަސައްކަތް ދައުލަތްތަކުގެ ތިމާ ވެރިކަމަށް ކޮށްލާ މީހަކަށް އެދޭމީހަކަށް ނުވަތަ މަސައްކަތް ދިނުން ނޫނެވެ.

كتاب الأدب

أدب ތަކާއި ބެހޭ ބާބު ބައި

84- باب الحياء وفضله والحثّ على التخلق به

ލަދުވެތިކަމާއި އެކަމުގެ ފަޟީލަތާއި އެ ސިފަ ހެޔޮއަޚްލާޤެއްކަމަށް ބަލައިގަތުމަށް ބާރުއެޅުމުގެ باب

681- عن ابْنِ عُمَرَ رضي اللَّه عنهما أَنَّ رسولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم مَرَّ عَلَى رَجُلٍ مِنَ الأَنْصَارِ وَهُوَ يَعِظُ أَخَاهُ فِي الحَيَاءِ ، فَقَالَ رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « دَعْهُ فإِنَّ الحياءَ مِنَ الإِيمانِ » متفقٌ عليه .

ދާ اللَّه ޢަންހުމާ ސުންނަތްކުރެއްވި عبد اللَّهِ بن عُمَر ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، انْصَارى ބޭކަލަކު ކޮށްޓައް ދަތުރުކުރެއްވި ބަރިއެއްގައި صحابي އެއްގެ އަރިހަށް ލަދުވެތިކަމުގެ ބާރުއަޅައި ނަސޭހަތް ދެއްވާ ހުރިކަމުގައެވެ. ފަހެ رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديثކުރެއްވިއެވެ. އޭނާ ދޫކޮށްލައްވާށެވެ. ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން ލަދުވެތި ކަމަކީ އީމާންކަމުގެ ބައެއްކަމުގައެވެ.

682- وعن عِمْران بن حُصَيْن ، رضي اللَّه عنهما ، قال : قال رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : «الحياءُ لا يَأْتِي إلاَّ بِخَيْرٍ » متفق عليه .

وفي رواية لمسلم : « الحَيَاءُ خَيْرٌ كُلُّهُ » أوْ قَالَ : « الحَيَاءُ كُلُّهُ خَيْرٌ » .

ރަޟިاللَّه ޢަންހު ސުންނަތުގައިވާ ޢިލްމުވެރިއެއް عِمْران بن حُصَيْنގެ ރިވާޔަތުން ބަޔާންވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ލަދުވެތިކަން ހެޔޮކަމެއް މެނުވީ ގެނުވައެއް ނުދޭނެއެވެ.

އަދި مسلمގެ ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. ލަދުވެތިކަން ހުރިހާކަމެއްވެސް ހުރީ ހެޔޮކަމުގައެވެ. ނުވަތަ حديث ކުރެއްވިކަމުގައި ވެއެވެ. ލަދުވެތިކަން ހުރިހާ ހެޔޮކަމެއް ހުރީ ހެޔޮކަމުގައެވެ.

683- وعن أبي هُريرة رضي اللّه عنه ، أنَّ رسول اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « الإيمَانُ بِضع وسبْعُونَ ، أوْ بِضْعُ وَسِتُّونَ شُعْبَةً ، فَأَفْضَلُها قوْلُ لا إله إلاَّ اللّه ، وَأَدْنَاها إمَاطةُ الأَذَى عنَ الطَّرِيقِ ، والحياءُ شُعْبَةٌ مِنَ الإيمَانِ » متفق عليه .

ރަޟިاللَّه ޢަންހު ސުންނަތުގައިވާ أبو هُريرة ގެ ރިވާޔަތުން ބަޔާންވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسولُ اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އީމާނަކީ ހަތްދިހަ އަށްވުރެ ބޮޑުބައެއް ބައިތަކެވެ ނުވަތަ ފަސްދޮޅަސް ބޮޑުބައިތަކެވެ. އޭގެ ތެރެއިން އެންމެ މާތްބައަކީ لا إله إلاَّ اللّه ގެ ކަލިމައެވެ. އަދި އޭގެ ތެރެއިން އެންމެ ދަށްބައަކީ މަގުމަތީގައި ހުންނަ އުނދަގޫ ތަކެތި ފޭރުމެވެ. އަދި ލަދުވެތިކަމަކީ އީމާންގެ ބައެއްގެ ތެރެއިން ބައެކެވެ.

« البِضْعُ » : بكسر الباء . ويجوز فتحها ، وَهُوَ مِن الثلاثةِ إلى الْعَشَرَةِ . « وَالشُّعْبَةُ » : الْقِطْعَةُ والخَصْلَةُ . « وَالإماطَةُ » : الإزَالَةُ ، « وَالأَذَى »: مَا يُؤذِي كَحجَرٍ وَشَوْكٍ وَطِينٍ وَرَمَادٍ وَقَذَرٍ وَنحوِ ذلكَ .

684- وعن أبي سعيد الخُدْرِيِّ رضي اللّه عنه ، قال : كان رسول اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم أَشَدَّ حَيَاءً مِنَ الْعَذْرَاءِ في خِدْرِهَا ، فَإذَا رأى شَيْئاً يَكْرَهُه عَرَفْنَاهُ في وَجْهِهِ . متفقٌ عليه .

ރަޟިاللَّه ޢަންހު ސުންނަތުގައިވާ أبو سعيد الخُدْرِيِّ ގެ ރިވާޔަތުން ބަޔާންވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ ލަދުވެތިކަން، ފަރުދާގެތެރޭގައި ހުންނަ ކުއްޖެއްގެ އަންހެން ކުދީންގެ ލަދަށްވުރެ ބޮޑެވެ. ފަހެ އެކަލޭގެފާނު ނުރުހިވަޑައިގަންނަވާ ކަމެއް ދުށްވަޑައިގަތުމާ އެކަލޭގެފާނުގެ މޫނުމަތިން އަހަރެން ދެނެގަތީމުއެވެ.

قال العلماءُ : حَقِيقَةُ الحَياء خُلُقٌ يبْعثُ على تَرْكِ الْقَبِيحِ ، ويمْنَعُ منَ التقْصير في حَقِّ ذِي الحَقِّ . وَرَوَيْنَا عنْ أبي الْقَاسم الجُنيْدِ رَحِمَهُ اللَّه قال : الحَيَاءُ رُؤْيَةُ الآلاء أي : النِّعمِ ورؤْيةُ التَّقْصِيرِ . فَيَتولَّدُ بيْنَهُمَا حالة تُسَمَّى حياءً

ދަންނަބޭކަލުން ވިދާޅުވެއެވެ. ޙަޔާވެރިކަމަކީ އެއީ ހުތުރުކަންތައް ދޫކޮށްލުމަށް ދުރުކޮށްލުމާއި އަދި حق ކަންބޮޑުވާކަމުގައި ފުރިހަމަ ކަށަވަރުކޮށް ދުރުކޮށްދެން ބޭއްވާ أخلاقي ސިފައެކެވެ. އަލްއިމާމު أبو الْقَاسم الجُنيْدِ رَحِمَهُ اللَّه ގެ ކިބައިން نقل ވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ޙަޔާވެރިކަމަކީ އެއީ އިލާހީ ނިޢުމަތް ތަކާ ބޭނުންކުރުމާއި އަދި ވާޖިބު އަދާނުކުރެވޭ ހާލު ގެއްލުން ހަނދާންކޮށް އެއިރުގެންނާ މެދުވެރިކުރާ ހާލަތެކެވެ.

85- باب حفظ السر
ސިއްރުތަކަށް ރައްކާތެރިވުމުގެ މަތިން ބަޔާންވެގެންވާ باب

قَالَ الله تَعَالَى: ﴿ وَأَوْفُوا بِالْعَهْدِ إنَّ الْعَهْدَ كَانَ مَسْؤُولاً ﴾ [الإسراء: 34].
އަދި ތިޔަބައިމީހުން، عهد ފުއްދަވާށެވެ! ހަމަކަށަވަރުން عهدއާ (އެއްބަސްވުން) سوالކުރައްވާނޭ ކަމުގައި ވިއެވެ.

685- وعن أبي سعيد الخُدْريِّ رضي اللَّه عنه قال : قال رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « إنَّ مِنْ أَشَرِّ النَّاسِ عِنْدَ اللَّهِ مَنْزِلَة يَوْمَ الْقِيامَةِ الرَّجُل يُفضِي إلى المَرْأَةِ وتُفضِي إلَيهِ ثُمَّ يَنْشُرُ سِرَّهَا» رواه مسلم .

މާތްاللَّه ރުއްސުންނަތުއެވި أبو سعيد الخُدْرِيِّ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى الله عَلَيْهِ وسَلَّم ، حديثކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން قِيامة ދުވަހުން الله ގެ حضرةގައި އެންމެ ނުބައި މީހުންގެ ތެރޭގައި ވާނީ އަނބިޔާ އަނބި މީހާއި އެއްކޮށްކުރާކަންތައް އެވާހަކަ އަނބިން މީހުން ކައިރީގައި ފާޅުކޮށް މީހާއެވެ.

686- وعن عبد اللَّه بن عمر رضي اللَّه عنهما أن عمر رضي اللَّه عنه حين تَأَيَّمتْ بِنْتُهُ حفْصةُ قال : لقيتُ عُثْمَانَ بْنَ عَفَّان رضي اللَّه عنه ، فَعَرَضْتُ علَيْهِ حفصة فَقلتُ : إنْ شِئتَ أنكَحْتُكَ حَفْصَةَ بِنْتَ عُمرَ ؟ قال : سَأَنْظُرُ في أمْرِي فَلبِثْتُ لَيَالِيَ ، ثُمَّ لَقِيني ، فقال: قد بدا لي أنْ لا أَتَزَوَّجَ يوْمي هذا ، فَلَقِيتُ أبا بَكْرٍ الصِّدِّيقَ

رضي اللَّه عنه . فقلتُ : إن شِئْتَ أَنكَحْتُكَ حَفْصةَ بنْتَ عُمَر ، فصمتَ أبو بكْر رضي اللَّه عنه ، فَلَمْ يرْجِعْ إليَّ شَيْئاً، فَكُنْتُ عَلَيْهِ أَوجَد مِنِّي على عُثْمانَ ، فَلَبْثتُ لَيَالي ، ثُمَّ خطَبهَا النبي صَلّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، فَأَنْكَحْتُهَا إِيَّاهُ ، فلَقِيَنِي أَبُو بكْرٍ فقال : لَعَلَّكَ وجَدْتَ علَيَّ حِينَ عَرَضْتَ علَيَّ حفْصة فَلَمْ أَرْجعْ إِلْيكَ شَيْئاً ؟ فقلت : نَعمْ . قال : فإِنهُ لمْ يَمْنعْني أنْ أرْجِعَ إِلَيْكَ فيما عرضْتَ عليَّ الاَّ أَنِّي كُنْتُ عَلِمْتُ أَنَّ النَّبِيَّ صَلّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ذَكرَها ، فَلَمْ أَكُنْ لأَفْشِي سِرَّ رسول اللَّه صَلّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، ولوْ تَركَهَا النَّبِيُّ صَلّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وسَلَّم لقَبِلْتُها ، رواه البخاري .

މާތް اللّه އެދެބަފައިންނަށް ރުއްސެވުން ލައްވާށި عبد اللّٰهِ بن عُمَر ގެ ރިވާޔަތުން ބަޔާންވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން މާތްالله ރުއްސެވުން ލައްވާށި عُمَر ގެފާނުގެ ދަރިކަނބަލުން حفصةގެފާނުގެ ފިރިމީހާ އަވަހާރަވިއެވެ. عُمَرގެ ފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނާއި މާތްالله ރުއްސެވުން ލައްވާށި عُثْمَانَ بْنَ عَفَّان އާއި ބައްދަލުކުރީމެވެ. އަދި ތިމަންނަ އެ صحابي އަށް حفصة އާއި ކައިވެނިކުރުމަށް އެދި ހުށަހެޅީމެވެ. ފަހެ ތިމަންނަ ދެންނެވީމެވެ. ކަލޭގެފާނު ބޭނުންނަމަ ތިމަންނަ ކަލޭގެފާނާއި حَفْصة بنْت عُمَر އާއި ކައިވެނިކޮށްދެއްވާނަމެވެ. ފަހެ އެ صحابي ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަ ތިކަމާމެދު ވިސްނާލާނަމެވެ. ދުވަސްކޮޅެއް ފާއިތުވިއެވެ. އޭގެ ފަހުން ތިމަންނަ އެ صحابي އާއި ބައްދަލުކުރީމެވެ. ފަހެ ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންނައަށް ފެނިގެން މިވަގުތު ތިމަންނަ ކައިވެނިނުކުރުމަށެވެ. (عُمَر ގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ.) އަދި ފަހުން ތިމަންނަ މާތްالله ރުއްސެވުން ލައްވާށި أبُو بكْر ގެފާނާއި ބައްދަލުކުރީމެވެ. ފަހެ ތިމަންނަ އެ صحابي އަށް ދެންނެވީމެވެ. ކަލޭގެފާނު ބޭނުންފުޅުނަމަ ތިމަންނަ ކަލޭގެފާނާއި حَفْصةَ بنْتَ عُمَر އާއި ކައިވެނިކޮށްދެއްވާނަމެވެ. ފަހެ أبُو بكْر ގެފާނު އެއްވެސް ބަހެއް ޖަވާބެއް ނުދެއްވިއެވެ. އަހަރެން ތިމަންނަ عُثْمانَ ގެފާނަށްވުރެ އިސްތިކުރާ ރުޅިއައީ أبُو بكْرގެފާނަށް ދެކެ އެވެ. ފަހެ ދުވަސްކޮޅެއް ވީއެވެ. އޭގެފަހުން نبيُّ صَلّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އެކަމަނާއާއި ކައިވެނިކުރުމަށް އެދިވަޑައިގަތެވެ. އަހަރެން ތިމަންނަ އެކަމަނާ ކައިވެނިކޮށްދިނީމެވެ. ފަހުން ތިމަންނައާއި أبُو بكْر ގެފާނާއި ބައްދަލުކުރީމެވެ. ފަހެ ތިމަންނައަށް ވިދާޅުވިއެވެ. ކަލޭގެފާނު حَفْصةَ ގެ ކައިވެނިއާ ބެހޭ ގޮތުން ހުށަހެޅުއްވީމާ ތިމަންނަ ޖަވާބެއް ނުދީގެން ތިމަންނައަށް ރުޅިއައިސްގެން ނުވަތަ ބުރަވީތޯއެވެ؟ ވިދާޅުވިއެވެ. އާނއެވެ. أبُو بكْر ގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبيُّ صَلّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އެކަމަނާގެ ކައިވެނިކުރުމުގެ ވާހަކަ ކުރައްވައި ފާޅުކުރެއްވި خبر ތިމަންނައަށް ފާޅުކުރެވޭނީ އެއްގޮތަކުންވެސް ނުވާނެ ކަމުން ޖަވާބެއް ނުދެވުނީއެވެ. އަދި

ހިމަންނަ رسُولُ اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ ސިއްރު ބޭރުކުރަން ބޭނުން ނުވާތީވެ އެވާހަކަވެސް ނުބުނީއެވެ. رسُولُ اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އަވަހާރަވުމަށްފަހުގައި ކަލޭގެ ޙައްޤުގައި ހިމަންނަ يقينْ ވެސް އަހަރުމެންގެ قبول ކުރީމުއެވެ.

687- وعن عائشة رضي اللّه عنها قالتْ : كُنَّ أَزْواجُ النَّبيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْه وسَلَّم عنْدهُ ، فَأُقْبلتْ فاطِمةُ رضي اللّه عنها تَمْشِي . مَا تَخْطيءُ مِشْيَتُهَا مِنْ مِشْيَةِ رسول اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم شَيْئاً ، فَلَمَّا رآها رَحَّبَ بها وقال : « مرْحباً بابنَتِي » ثُمَّ أَجْلَسهَا عنْ يمِينهِ أَوْ عنْ شِمالِهِ . ثُمَّ سارَّها فَبَكتْ بُكَاءً شديداً ، فلَمَّا رَأَى جَزَعَها سَارَّها الثَّانِيةَ فَضَحِكَت ، فقلت لهَا : خصَّك رسول اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم مِن بيْنِ نِسائِهِ بالسَّرارِ ، ثُمَّ أَنْتِ تَبْكِين ؟

فَلَمَّا قَام رسولُ اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم سأَلْتُهَا : ما قال لكِ رسولُ اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ؟ قالت : ما كُنْتُ لأفْشِي عَلى رسول اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم سِرَّهُ . فَلَمَّا تُوُفِّيَ رسولُ اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قلتُ : عَزَمْتُ عَلَيْكِ بِمَا لي عَلَيْكِ مِنَ الحَقِّ ، لَمَا حدَّثْتني ما قال لكِ رسولُ اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ؟ فقالتْ : أَمَّا الآنَ فَنعم ، أَما حِين سَارَّنِي في المَرَّةِ الأولى فَأَخبرني « أَنَّ جبْرِيل كَان يُعارِضُهُ القُرْآن في كُلِّ سَنَةٍ مرَّة أَوْ مَرَّتَيْن، وأَنَّهُ عَارَضهُ الآنَ مَرَّتَيْنِ ، وإِني لا أُرَى الأَجَل إِلاَّ قدِ اقْتَرَب ، فاتَّقِي اللَّه واصْبِري ، فَإِنَّهُ نِعْم السَّلَف أَنَا لكِ » فَبَكَيْتُ بُكَائِيَ الذي رأيْتِ ، فَلَمَّا رَأَى جزعِي سَارَّنِي الثَانيةَ ، فقال : « يَا فَاطمةُ أَما تَرْضِينَ أَنْ تَكُونِي سيِّدَةَ نِسَاءِ الْمُؤْمِنينَ ، أوْ سَيِّدةَ نِساءِ هذهِ الأمَّةِ ؟ » فَضَحِكتُ ضَحِكي الذي رأَيْتِ ، متفقٌ عليه .
وهذا لفظ مسلم

ރަޟިﷲ ޢަންހާ ބަޔާންކުރެއްވި عائشةގެ ފަރާތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. نبيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ އަނބިކަނބަލުން (އެއްވެސް ބަޔަކު ނުލާ) އެކަލޭގެފާނުގެ އަރިހުގައި އެއްކޮށް ހުރީމެވެ. ފަހެ އަންނަނީ فاطِمةُ ކަލޭގެފާނެވެ ހިނގާފައިވެ ދިޔައީއެވެ. އެއީ އެކަލޭގެފާނުގެ ހިނގުން رسُولُ اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّمގެ ހިނގުމާ އެއްވެސް ތަފާތެއްނުވެއެވެ. ފަހެ އެކަލޭގެފާނު ފެނިވަޑައިގެންފުމުން މަރުޙަބާ ދެންނެވީއެވެ. އަދި ވިދާޅުވިއެވެ. އޭ ދަރިކަލޭގެ ދަރިފުޅާ މަރުޙަބާ ކިޔައިދެވެ. ދެން އެއަށްފަހު އެކަލޭގެފާނު އެކަލޭގެފާނުގެ ކަނާއަތްފަރާތުގައި ނުވަތަ ވާއަތްފަރާތުގައި ބައިންދަވައިފިއެވެ. ދެން ސިއްރު ވާހަކަ ދެއްކެވީއެވެ. ދެން އެކަލޭގެފާނު ވަރަށް ރުއްވައިފިއެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނު ހިތާމަކުރައްވާ ސުއްރަތަށް ފެނިވަޑައިގެން ވިދާޅުވިއެވެ. ދެވަނަ އެކަލޭގެފާނާ ސިއްރުވާހަކަ ދެއްކެވީއެވެ. ފަހެ އެކަލޭގެފާނު ހުނުވުން

އެކަމަނާގެ ކަންތަކުގައި ސިއްރުކުރެއްވުމާއި ވިދާޅުވިއެވެ. އަދި ހަމަ އެކަމަނާ ހިނގެވުމެއް ވިދާޅުވިއެވެ.
عائشة ގެފުޅު ވިދާޅުވިއެވެ. ދެން ތިމަންކަމަނާ ދެންނެވީމެވެ. رسولُ اللّه صلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އަށް ކުރެއްވި
އެންމެހައި އަނބިކަނބަލުންގެ ތެރެއިން ސިއްރެއް ވިދާޅުވުމަށް ކަލޭގެ حاص ކުރެއްވީމާ
ދެން ތިމަންކަމަނާ ރޮއްވަނީއެވެ. ފަހެ رسولُ اللّه صلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އެ މަޖިލީހުން ތެދުވެވަޑައިގެން
އަނބުރާ ވަޑައިގެންފުމުން ދެންނެވީމެވެ. ކަލޭގެ އަށް ކިޔުންވީ ސިއްރެއް ކޮބައިތޯއެވެ. ކަލޭގެ ކާރީގައި رسولُ اللّه صلّى
اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ވިދާޅުވި ސިއްރަކީ ކޮބާތޯއެވެ؟ އަޅާލާނެ ބަސްތައް ދެއްވިއެވެ. ދެންނެވީ رسولُ اللّه صلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ
ސިއްރު ބޭރުގައި ފާޅުކޮށް ހާމަކޮށްނުދެމެވެ. ފަހެ رسولُ اللّه صلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އަވަހާރަވުމުން ދެންނެވީ
އަޅާލާނެ ދުށްނުވިދާޅުވީމެވެ. ކަލޭގެ ދެންނެވީއެވެ. ތިމަންކަމަނާގެ حق ތަކުގެ ގޮތުން އަހަރެވެ.
ދެކެވުނު رسولُ اللّه صلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ކަލޭގެ ގާތުގައި ވިދާޅުވެދެއްވި ކަންތައް ކިޔައިދޭށެވެ؟
އޭރުން އަޅާލާނެ ވިދާޅުވިއެވެ. އާދޭހެވެ. މިހާރު ދެންނެވީ އެކަމަކު ބުނެދޭނަމެވެ. ދެވަނަ
އަޅާލާނެ ފުރަތަމަ ފުރަތަމަ ދެންނެވީ ކަންތަކަކީ ސިއްރުން ވިދާޅުވީ ހަމައެކަނި ކުރީގެ جبْريل
عليه السلام ދެންނެވީ ކުރިން އަހަރަކު قران ހަމަ ދެފަހަރު ކިޔަވައިދެއްވައެވެ. އަދި މިއަހަރު އަހަރުގައި ދެފަހަރު
ހަމަ ދެކެނީ ދެންނެވީ ކުރިއަށް ނުދާނެކަމަށެވެ. ވީމާ ކަލޭގެ الله އަށް ބިރުވެތިވެލައްވާށެވެ. އަދި
ކެތްތެރިވެލައްވާށެވެ. މިހެން ހަމަ ކަންތައްތަކުން ދެންނެވީ ކުރިއަށް ވަހުމާ ކަލޭގެ حق ގައި ސަބަބުން އެންމެ
ރަނގަޅު މީހުންގެ ގޮތުގައެވެ. ފަހެ (އަޅާލާނެ އަނބިކަނބަލުން ހުރިހާ) ކަލޭގެ ދުވަސްވަރު ކަމަށް ދެއްވިން
ދެންނެވީ ރޮއްވާފައިވީމެވެ. ފަހެ އަޅާލާނެ ދެންނެވި ސިއްރަކީ ދުނިޔެ ދުވަސްތަކުގެ ކަމެއްކަމުން ދުވަސް
ފުރަތަމަ ދެންނެވި ކަންތައް ސިއްރުން ބޭނުންވެއްޖެ ވިދާޅުވިއެވެ. ފަހެ އަހަރެން ވިދާޅުވިއެވެ.
ޔާ فاطِمةُ އެވެ. ކަލޭގެ އަޅާ މުއުމިނުން އަންހެނުންގެ ސަރުދާރުކަމުގައި ވުމަށް ނުރުހޭތޯއެވެ؟
ނުވަތަ ވިދާޅުވި ކަލޭގެ ދަރިވެރިވެއެވެ. މުއުމިނުންގެ އަންހެނުންގެ ސަރުދާރުކަމަށް ވުން ނުރުހޭތޯއެވެ؟
ފަހެ އަހަރެން ކަލޭގެ ދުވަސްވަރު ބަލާހުރެ ދެންނެވީ ހެއްވީމެވެ.

688- وعن ثابتٍ عن أنس ، رضي اللّه عنه قال : أَتى عليَّ رسول اللّه صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم وأَنا أَلْعبُ مع الْغِلْمانِ ، فسلَّمَ عَلَيْنا ، فَبَعَثَني في حاجة ، فَأَبْطأْتُ على أُمِّي ، فَلَمَّا جئتُ قالت : ما حَبَسَكَ ؟ فقلتُ : بَعَثَني رسولُ اللّه صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم لحَاجَةٍ ، قالت : ما حَاجتهُ ؟ قلت : إِنَّهَا سرٌّ . قالتْ: لا تُخبِرَنَّ بسِر رسول اللّه صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم أحداً . قال أَنَسٌ : واللّهِ لوْ حدَّثْتُ بِهِ أحَداً لحدَّثْتُكَ بِهِ يَا ثابِت . رواه مسلم . وروى البخاري بَعْضَهُ مُخْتصراً .

ثابتގެފާނު މާތްالله ރުއްސުންތެރިވުމެވި أنسގެފާނުގެކިބައިން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. (އައްފުހަރުކަ) رسولُ اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ތިމަންނަގެ ގާތަށް ވަޑައިގަތެވެ. އަދި އަހަރެންދު ތިމަންނަ ހުރީ ކުދިންނާއި އެކު ކުޅެނީމެވެ. ފަހެ އަހުރެމެންނަށް ތިމަންމެންނަށް ސަލާމްކުރެއްވިއެވެ. އެއަށްފަހު ބޭނުންކަމަކަށް ތިމަންނަ ފޮނުއްވިއެވެ. އެހެންކަމުން ތިމަންނަމަންމަ ގާތަށް އަތުވުން ލަސްވެއްޖެއެވެ. ފަހެ ތިމަންނަ އައުމުން މަންމަ އައްސަވިއެވެ. ކަލޭ ލަސްވީ ކީއްވެތޯއެވެ؟ ތިމަންނަ ދެންނެވީމެވެ. رسولُ اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ތިމަންނަ ބޭނުންކަމަކަށް ފޮނުއްވައިފީމުއެވެ. ފަހެ މަންމަ އައްސަވިއެވެ. އެއީ ކޮންކަމެއްތޯއެވެ؟ ތިމަންނަ ދެންނެވީމެވެ. އެކަމަކީ ސިއްރުކަމެކެވެ. މަންމަ ވިދާޅުވިއެވެ. ދަރިފުޅު رسولُ اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ ސިއްރު އެއްވެސް މީހަކަށް ދުވަހަކުވެސް ބުނެ ނުދޭށެވެ. ދެން ވިދާޅުވިއެވެ. أنس ގެ ފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. މާތްالله ގަސަމެއް ބުނަމެވެ. އޭ ثابت އެވެ. ތިމަންނަ އެވާހަކަ އެއްވެސްމީހަކާ ގޮތުގައި ބުނާނަމަ އެވާހަކަ ދަރިފުޅާ ގޮތުގައި ބުނީމުހެވެ.

86- باب الوفاء بالعهد وإنجاز الوعد

عهد އަށް ވަފާތެރިވުމާއި އަދި وعد ފުއްދުމުގެ މުހިއްމުކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

قَالَ اللهُ تَعَالَى: ﴿ وَأَوْفُوا بِالعَهْدِ إنَّ العَهْدَ كَانَ مَسْئُولاً ﴾ [الإسراء: 34]،

އަދި ތިޔަބައިމީހުން، عهدފުއްދާށެވެ! ހަމަކަށަވަރުން عهدީ (އަހުދު) سؤالކުރައްވާނޭ ކަމެއްކަމުގައި ވިއެވެ.

وقال اللهُ تَعَالَى : ﴿ وَأَوْفُوا بِعَهْدِ اللهِ إِذَا عَاهَدْتُمْ ﴾ [النحل : 91] ،

ތިޔަބައިމީހުން اللهއަށް عهدކޮށްފިނަމަ، އެ عهدތިޔަބައިމީހުން ފުއްދާށެވެ! އަދި ހުވާތައް ގަދަކޮށް، ކަށަވަރުކުރުމަށްފަހު، ތިޔަބައިމީހުން އެ ހުވާތައް އުވައިނުލާށެވެ!

وقال اللهُ تَعَالَى : ﴿ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَوْفُوا بِالْعُقُودِ ﴾ [المائدة : 1] ،

އޭ أيمان ވެއްޖެ، މީސްތަކުންނޭވެ! ތިޔަބައިމީހުން عقد ތައް ފުއްދާށެވެ!

وقال الله تَعَالَى : ﴿ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لِمَ تَقُولُونَ مَا لاَ تَفعَلُونَ كَبُرَ مَقْتاً عِنْدَ اللهِ أنْ تَقُولُوا مَا لاَ تَفْعَلُونَ ﴾ [الصف : 2-3] .

އޭ أيمان ވެރިޔާ، މިސްތަކުންނޭވެ!ތިޔަބައިމީހުން ނުހަދާ ކަންތައްތައް ވާހަކަ ތިޔަބައިމީހުން ބުނަނީ ކީއްވެގެން ހެއްޔެވެ؟ ތިޔަބައިމީހުން ނުހަދާ ކަންތައްތައް ވާހަކަ ބުނުން، اللهގެ حضرة ގައި ނުރުހުން ބޮޑުވެގެންވެއެވެ.

689- عن أبي هريرة رضي اللّه عنه ، أن رسول اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « آيَةُ المُنَــافِقِ ثَــلاثٌ : إذا حَدَّث كَذب ، وإذا وَعدَ أخلَف ، وإذا اؤْتُمِنِ خَانَ » متفقٌ عليه .

މާތްاللّه ރުއްސުންވުންތެރިވި أبو هُريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. مُنَافِق އާގެ އަލާމާތް ތިނެކެވެ. އޭނާ ވާހަކަދައްކާ ދައްކާފިނަމަ ދޮގުހަދައެވެ. އަދި وعد ވެއްޖެނަމަ އޭނާ خلآف ކުރެއެވެ. އަދި އަމާނާތެއް ހަވާލު ކުރެވިއްޖެނަމަ އޭނާ خيانة ތެރިވެއެވެ.

زاد في روايةٍ لمسلم : « وإنْ صَامَ وصَلَّى وَزَعَمَ أَنَّهُ مسلِمٌ » .

އަދި مسلمގެ رواية އެއްގައި އިތުރަށް ޒިޔާދަވެގެންވެއެވެ. އަދި އޭނާ ރޯދަހިފިޔަސް އަދި ނަމާދުކުރިޔަސް އަދި އޭނާއީ މުސްލިމެއް ކަމުގައި ދައުވާކުރިޔަސް ވެސް މެއެވެ.

690- وعن عبدِ اللّهِ بن عمرو بن العاص رضي اللّه عنهما ، أنَّ رسول اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال: « أرْبع مِنْ كُنَّ فِيهِ كَانَ مُنَافِقاً خَالِصاً . ومنْ كَانَتْ فِيه خَصلَةٌ مِنْهُنَّ كانَتْ فِيهِ خَصْلَة مِن النِّفاقِ حَتَّى يَدَعَهَا : إذا اؤْتُمِنَ خَان ، وإذَا حدَّث كذَبَ ، وَإذا عَاهَدَ غَدَر ، وَإذا خَاصَم فَجَرَ » متفقُ عليه .

މާތްاللّه އެދެބޭފުޅުންނަށް ރުއްސުންވުންތެރިވި عبد اللّهِ بن عمرو بن العاص ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަތަރު ސިފައެއް ހުރިއެއް މީހާއީ خَالِص މުނާފިޤެކެވެ. އަދި މީހާގެ ކިބައިގައި އެއިން ސިފައެއް ހުރިއްޔާ އޭނާ އެދޫކޮށްލުމާ ހިނދަކަށް ވާހާ މުނާފިޤުކަމެކެވެ. އެއީ އަމާނާތެއް ހަވާލުކުރެވިއްޖެނަމަ އޭނާ خيانةތެރި ވެއެވެ.

އަދި ވާހަކައެއް ދައްކާއިރުވެސް ދޮގުހެދުމެވެ. އަދި وعدއެއް ވެއްޖެނަމަ އޭގައި خلافވުމެވެ. އަދި ދެބަސްވެރިވާ ހިނދު ހައްދު ފަހަނައަޅައިދިއުމެވެ.

691- وعن جابرٍ رضي اللَّه عنه قال : قال لي النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « لو قدْ جاءَ مالُ الْبَحْرَيْن أعْطَيْتُكَ هكَذا وهكذا وَهَكَذا » فَلَمْ يَجيءْ مالُ الْبحْرَيْنِ حَتَّى قُبِضَ النبيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، فَلَمَّا جَاءَ مَالُ الْبَحْرَيْن أَمَرَ أَبُو بَكْرٍ رضي اللَّه عنه فَنَادى : مَنْ كَانَ لَهُ عنْدَ رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم عِدَةٌ أوْ دَيْنٌ فَلْيَأْتِنَا . فَأَتَيتُهُ وقُلْتُ لَهُ : إنَّ النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال لي كَذَا ، فَحثَى لي حَثْيَةً ، فَعدَدْتُها ، فَإذا هِي خَمْسُمِائَةٍ ، فقال لي : خُذْ مثْلَيْهَا . متفقٌ عليه .

މާނައީ: ރަޟިޔަالله ޢަންހު ސަލާމަތްވާ جابرގެފާނުގެ ރިވާޔަތުން ޙަދީޘެއްގައިވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. (އަޅުގަނޑަށް) رسُولُ اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ވިދާޅުވިކަމަށްދީގައި ވިދާޅުވިއެވެ. بَحْرَيْن އިން މުދާއައުމުން ވިދާޅުވިގޮތަށް ޝާ ދީބައިން މިވެނި އަދަދަކަށް މުދާދޫކުރައްވާނެއެވެ. ދެން بَحْرَيْن އިން އެމުދާއައުމުގެ ކުރިން ނަބިއްޔާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ވަފާތްވެވަޑައިގަތެވެ. ދެން بَحْرَيْن އިން އެމުދާއައުމުން އަބޫބަކުރު ރަޟިޔަالله ޢަންހު ސަލާމަތްވި أبُو بَكْرގެ އަމުރުފުޅުން ގޮވާލިއެވެ. އެއީ رسُولُ اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ވަޢުދުވެވަޑައިގެން ނުވަތަ ދަރަނިވެވަޑައިގެންވާ މީހުން އަޅުގަނޑުމެން ގާތަށް حاضرވާށެވެ. އަޅުގަނޑުމެން ވަޑައިގެން حاضرވީމެވެ. އަދި ދަންނަވައިލީމެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ވަޢުދުވެވަޑައިގެން މިވެނިމިވެނި އަދަދަކަށް މުދާދޭނެކަމަށް ވަޢުދު ވިދާޅުވިއެވެ. ދެން أبُو بَكْرގެފާނު ދެއަތުން ތިޔާޅުވައިލައްވާ ހިސްސާއެއް ދެއްވައިފިއެވެ. ދެން އަޅުގަނޑު އެގުނިއިރު އަދަދަކީ ފަސްސަތޭކައެވެ. ދެން أبُو بَكْرގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. މީގެ ދެގުނަ އިތުރަށް ނަގާށެވެ.

87- باب الأمر بالمحافظة على ما اعتاده من الخير

ހެޔޮކަމުގެ ތެރެއިން ދެމިހުރުމަށް އަމުރުކުރުމާބެހޭ ބާބު باب

قَالَ الله تَعَالَى : ﴿ إنَّ اللهَ لاَ يُغَيِّرُ مَا بِقَوْمٍ حَتَّى يُغَيِّرُوا مَا بِأَنْفُسِهِمْ ﴾ [الرعد : 11] ،

ހަމަކަށަވަރުން ބަޔަކު ހުރިހާލަތު އެއްބަޔަކު އަމިއްލަ ނަފްސުތަކުގައިވާ ގޮތް ބަދަލުކުރާންދެން ﷲ ގެ
ހާލަތު ބަދަލެއް ނުކުރައްވާނެތެވެ.

وقال الله تَعَالَى : ﴿ وَلاَ تَكُونُوا كَالَّتِي نقضت غَزْلَهَا مِنْ بَعْدِ قُوَّةٍ أنْكَاثاً ﴾ [النحل : 92] .

އަދި އުއްގޮތެއް، ރޭގެ އަޅުކަން ހުއްޓާލިއެކުރި، އެކަމަކު ފަހުން ހުއްޓާލެވޭ ގޮތަށް ފުރުސަތު ނުދިނުމަށް
ފުރުސަތު ނަހީކުރެއްވުން ނުވާނެއެވެ. (އަހަރެ عهدތަކާއި ވާފަތަކާއި ޚިލާފުވެ، އެ عهدތައް ފަހަށް
ބަލައިނުގަތުމަށް ނަހީކުރެއްވުން ނުވާނެއެވެ.)

وقال الله تَعَالَى : ﴿ وَلاَ يَكُونُوا كَالَّذِينَ أُوتُوا الكِتَابَ مِنْ قَبْلُ فَطَالَ عَلَيْهِمُ الأَمَدُ فَقَسَتْ قُلُوبُهُمْ ﴾ [الحديد : 16] ،

إيمانވި މީހުންނަށް އަދިވެސް ވަގުތު ނުވަނީހެއްޔެވެ؟ ފަހު އެއުރެންނަށް ޒަމާނުދިގުވެގެން ހިތްތަކުވީއެވެ.
ދީން (ޢަރަބިގެ ސޮރަބޮޅުން) އެއުރެންގެ ހިތްތައް ހަރުކަށިވީއެވެ.

وقال تَعَالَى : ﴿ فَمَا رَعَوْهَا حَقَّ رِعَايَتِهَا ﴾ [الحديد : 27] .

ފަހު އެއުރެން حق ގޮތުގައި އެކަމުގެ ރައްކާތެރިވެވޭނެ ގޮތަކަށް ރައްކާތެރިއެއް ނުވެއެވެ.

692- وعن عبد اللَّه بن عمرو بن العاص رضي اللَّه عنهما قال : قال لي رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : يا عبْدَ اللَّه ، لا تَكُنْ مِثل فُلانٍ ، كَانَ يقُوم اللَّيْلَ فترَك قيَامَ اللَّيْل ، » متفقٌ عليه.

މާތްاللَّه އެކަލާނގެ ރުޟާ ލިބިވޮޑިގެންވާ عبد اللَّهِ بن عُمَرو بن العاص ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ.
ވިދާޅުވިއެވެ رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ވިދާޅުވިއެވެ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ޔާ الله ގެ އަޅާއެވެ. ވިޔާ
މީހަކު ފަދައިން ނުވާށެވެ. އޭނާ ކުރިން ރޭގަނޑު ނަމާދަށް ތެދުވެއެވެ. ފަހުން އޭނާ ރޭގަނޑު
ކުރުން ހުއްޓާލިއެވެ.

88- باب استحباب طيب الكلام وطلاقة الوجه عند اللقاء

ބައްދަލުވާއިރު ރީތި ބަސްތަކުން ވާހަކަދެއްކުމާއި، އަދި އުފާވެރި މޫނާއިގެން ބައްދަލުކުރުމުގެ މުސްތަޙައްބު ކަމާބެހޭ باب

قَالَ اللهُ تَعَالَى : ﴿ وَاخْفِضْ جَنَاحَكَ لِلْمُؤْمِنِينَ ﴾ [الحجر : 88] ،

އަދި مؤمنންނަށްޓަކައި ކަލޭގެފާނު ފިޔަތިރިކުރައްވާށެވެ! (އެބަހީ: މަޑުމައިތިރި ވެވަޑައިގަންނަވާށެވެ.)

وقال الله تَعَالَى : ﴿ وَلَوْ كُنْتَ فَظّاً غَلِيظَ القَلْبِ لانْفَضُّوا مِنْ حَوْلِكَ ﴾ [آل عمران : 159] .

ހިތްހަރު ހަރުކަށި، خلق ގޯސްބޭކަލަކު ކަމުގައި ކަލޭގެފާނު ވެވަޑައިގެންފިނަމަ، ކަލޭގެފާނު އަރިމަތިން އެއުރެން ވަކިވެގެން ހިނގައްޖައީހެވެ.

693- عَنْ عدِيِّ بن حَاتمٍ رضي اللَّه عنه قال : قال رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « اتَّقُوا النَّارَ وَلَوْ بِشِقِّ تَمْرَةٍ فَمَنْ لَمْ يجِدْ فَبِكَلِمَةٍ طَيِّبَةٍ » متفقٌ عليه .

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވާ عديٍّ بن حَاتمٍ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديثކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ނަރަކައިގެ އަލިފާނުން ސަލާމަތްވުމަށް މަސައްކަތްކުރާށެވެ. އަދި ކަދުރު ފަޅިއަކުން صدقة ދީގެން ކަމުގައިވިޔަސް މެއެވެ. ފަހެ އެފަދަ އެއްޗެއް ނުލިބިއްޖެމީހާ ރީތިބަހުން ވާހަކަދައްކައިގެން ވިޔަސް ނަރަކައިގެ އަލިފާނުން ސަލާމަތްވެވޭތޯ މަސައްކަތްކުރާށެވެ.

694- وعن أبي هريرة رضي اللَّه عنه أن النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : والكلِمةُ الطَّيِّبَةُ صدَقَةٌ » متفقٌ عليه . وهو بعض حديث تقدم بطولِه .

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވާ أبو هُريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. نبيّާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ރީތިބަހުން ބަހެއް ބުނުމަކީ صدقةއެކެވެ.

695- وعن أبي ذَرٍّ رضي اللَّه عنه قال : قال لي رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « لا تحْقِرَنَّ مِنَ المعْرُوفِ شَيْئاً ، وَلَوْ أَنْ تَلْقَى أخَاكَ بِوَجْهٍ طَلِيقٍ » رواه مسلم .

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވާ أبو ذَرٍّ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ތިމަންނައަށް حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެއްވެސް ހެޔޮކަމެއް ކުޑަކަމުގައި ކުޑަކޮށް ނުބަލާށެވެ. އަދި އެއީ (އެންމެކުޑަ ކަމެއްނަމަވެސް) ރީތިމޫނާއިގެން ތިބާ ތިބާގެ اخارِ ބައްދަލުކުރުން ކަމުގައި ވިޔަސްމެއެވެ.

89- استحباب بيان الكلام وإيضاحه للمخاطب
وتكريره ليفهم إلا بذلك

އަޑުން ފާހަގަކޮށް ސާފު އިބާރާތުގައި ވާހަކަދެއްކުން މުސްތަޙައްބުވާކަން ބަޔާންކުރުމާއި، އަދި މުޚާޠަބު ފަރާތަށް ވިސްނޭގޮތަށް ވާހަކަދެއްކުމާއި، އަދި ޙާލަތުން އަޅާލައި ފަހުމުވުމަށް ތަކުރާރު ކުރުން ހިނދުވާ ބަސްތައް ތަކުރާރުކުރުމުގެ މުސްތަޙައްބު ކަމުގެ ބާބު باب

696- عن أنس رضي اللَّه عنه أن النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم كانَ إذا تَكَلّم بِكلِمَةٍ أعَادها ثَلاثاً حَتَّى تُفْهَم عَنهُ ، وإذا أتَى عَلى قَوْمٍ فَسَلَّمَ عَلَيْهِمْ سَلَّمَ علَيْهِمْ ثَلاثاً . رواه البخاري .

މާތްاللَّه ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ أنسގެފާނުގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبيﷺ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ވާހަކަފުޅު ދައްކަވާއިރު ބަހެއް ވިސްނިއްޖައުމަށް ތުނބުން ތިންފަހަރު ކިޔުއްވައެވެ. އަދި އެއްބަޔަކާ ކައިރިއަށް ވަޑައިގެން ސަލާމްގެ ސަލާމް ތިންފަހަރު ކިޔުއްވައެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނު ބައެއްގެ މައްޗަށް ސަލާމް ކިޔުއްވައިރުގައި ތިންފަހަރު ކިޔުއްވައެވެ.

697- وعن عائشة رضي اللَّه عنها قالت : كان كلامُ رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم كلاماً فَصْلا يفْهَمُهُ كُلٌّ مَن يَسْمَعُهُ . رواه أبو داود .

މާތްاللَّه ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ عائشة ގެފާނުގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ ވާހަކަފުޅު ހުންނާނީ އަޑުއަހާ ކޮންމެ މީހަކަށް އަޑުއިވި ފަހުމްވާ ގޮތަށް ސާފު އިބާރާތުންނެވެ.

90- إصغاء الجليس لحديث جليسه الذي ليس بحرام
واستنصات العالِم والواعظ حاضِرِي مجلِسه

މަޖިލީހުގައި ތިބޭ މީހުން ވާހަކަދައްކާ حرام ނޫން ވާހަކަތަކަށް އަޑުއަހަން ޖެހުމާއި، އަދި واعظ ނުވަތަ علمވެރިޔާގެ ވާހަކަތަކަށް ހަޑުހުއްޓުމަށް ތިބި މީހުން ހިތްމަތީގައި ބޭއްވުމަށް އަމުރުކުރުމުގެ ބާބު

ބަޔާންވެގެންވާ باب

698- عن جَرير بن عبدِ اللَّه رضي اللَّه عنه قال : قال لي رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم في حجَّةِ الْوَدَاع : « اسْتَنْصِتِ النَّاسَ » ثمَّ قال : « لا ترْجِعُوا بعْدِي كُفَّاراً يضْرِبُ بَعْضُكُمْ رِقَاب بَعْضٍ » متفقٌ عليه .

މާތްاللَّه ރުހުންލެއްވި جَرير بن عبدِ اللَّه ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ حجَّةِ الْوَدَاعِ ގެ ދުވަހު ތިމަންނައަށް އަންގަވައެވެ. މީސްތަކުން ހަމަހިމޭން ކުރުވާށެވެ. އަދި حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ ފަހުން އެއްބަޔަކު އަނެއްބަޔަކުގެ ކަތިލުންނާ ކާފިރުން ފަދަ ބަޔަކަށް ނުވާށެވެ.

91- الوعظ والاقتصاد فيه

ދީނީ ނަޞޭޙަތްދިނުމާއި އަދި އެކަމުގައި މެދުމިންވަރުގައި ގެންގުޅުމުގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

قَالَ الله تَعَالَى : ﴿ ادْعُ إِلَى سَبيلِ رَبِّكَ بالحِكْمَةِ وَالْمَوْعِظَةِ الْحَسَنَةِ ﴾ [النحل: 125] .

حكمةއާއި ، ރިވެތި وعظ އާއިއެކު، ކަލޭގެފާނުގެ ވެރިރަސްކަލާނގެ މަގަށް، ކަލޭގެފާނު ގޮވައިލައްވާށެވެ!
އަދި ރިވެތި ގޮތެއްގައި އެއުރެންނާ ޖަދަލު ކުރައްވާށެވެ!

699- عن أبي وائِلٍ شَقِيقِ بنِ سَلَمَةَ قال : كَانَ ابْنُ مسْعُودٍ رضي اللَّه عنه يُذكِّرُنَا في كُل خَمِيسٍ مرة ، فَقَالَ لهُ رَجُلٌ : يَا أَبَا عبْدِ الرَّحْمنِ لوددْتُ أَنَّكَ ذَكَّرْتَنَا كُلَّ يَوْمٍ ، فقال : أما إِنَّهُ يَمنعني مِنْ ذلكَ أني أَكْرَهُ أنْ أمِلَّكُمْ وإِنِّي أتخَوَّلُكُمْ بِالموْعِظةِ ، كَمــَا كَانَ رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يَتَخَوَّلُنَا بها مَخافَةَ السَّآمَةِ علَيْنَا . متفقٌ عليه .

މާތްاللَّه ރުހުންލެއްވި أبو وائِلٍ شَقِيقِ بنِ سَلَمَةَ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. މާތްاللَّه ރުހުންލެއްވި عبد اللَّه ابْنُ مسْعُود ތިމަންމެންނަށް ކޮންމެ ބުރާސްފަތި ދުވަހަކުގައި ނަޞޭޙަތްދެއްވައްވުން ގެންދެވިއެވެ. ފަހެ އެ صحابيއަކު ބޭކަލަކު ދަންނަވައިފިއެވެ. އޭأبوعبْدالرَّحْمنއެވެ. ކަލޭގެފާނު ކޮންމެދުވަހަކު ނަޞޭޙަތް ދެއްވުމަކީ ތިމަންމެން ބޭނުންވާކަމެކޭއެވެ؟ ފަހެ ވިދާޅުވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންނަށް ފުރިހަމަ އެއްވުމުގެ ބިރުވެތިވުން ފުރިހަމަވާ ކަލަކުން ތިމަންނަށް ކަމުގެ އެހީން ސަބަބު ނުވައެވެ. އަދި ރަނގަޅުވެއްޖެން ތިމަންނަށް ނަޞޭޙަތްދިނުމުން މިގޮތަކަށްވެސް رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم

ބިރަށްވުރެ މައްޗަށް ފުރިވާފައިވާ ކަމުގެ ބިރަށް رعاية ކުރަމުންދިޔަތް ކުރިއަށްގެންދިޔުމުގެ ގޮތުގެ.

« يَتَخَوَّلُنَا » يَتَعهَّدُنا .

700- عن أبي الْيَقظان عَمَّار بن ياسر رضي اللَّه عنهما قال : سَمِعْتُ رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يقول : « إنَّ طُولَ صلاةِ الرَّجُلِ ، وقِصر خُطْبِتِه ، مِئنَّةٌ مِنْ فقهِهِ . فَأَطِيلوا الصَّلاةَ ،وَأَقْصِروا الخُطْبَةَ »رواه مسلم .

މާތްالله އެބޭކަލެގެފާނަށް ރުއްސެވުންވުމެވި أبو الْيَقظان عَمَّار بن ياسرގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديثކުރައްވަނިކޮށް ބިމަށް އަޑުއެހީމެވެ. ހަމަކަށަވަރުން މީހާގެ ނަމާދު ދިގުވުމާއި އަދި އޭނާގެ خُطْبَة ކުރުކޮށްލެއްވުމަކީ އޭނާގެ فقه ވެރިކަން އަންގައިދޭ ކަމެކެވެ. (ޢިލާ) ފަހެ ތިޔަބައިމީހުން ނަމާދު ދިގުކުރާށެވެ. خُطْبَة ކުރުކުރާށެވެ.

« مِئنَّةٌ » بميم مفتوحة ، ثم همزة مكسورة ، ثم نون مشددة ، أيْ : علامة دَالَّةٌ على فِقْهِهِ.

701- عن مُعاويةَ بنِ الحَكم السُّلَمِيِّ رضي اللَّه عنه قال : « بينما أَنا أصَلِّي مَع رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، إذْ عطسَ رجُلٌ مِنْ القَوْمِ فَقُلتُ : يرْحَمُكَ اللَّه ، فَرَماني القوم بابصارِهمْ ، فقلت : وا ثكل أُمَّيَاه ما شأنكم تنظرون إليَّ ؟ فجعلوا يضربون بأيديهم على أفخاذهم فلما رأيتهم يُصَمِّتُونني لكني سكت ، فَلَمَّا صلى رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، فَبابي هُوَ وأُمِّي ، مَا رَأَيْتُ مُعَلِّماً قَبْله وَلا بَعْدَه أَحْسنَ تَعْلِيماً مِنْه ، فوَاللَّه ما كَهَرَنِي ولا ضَرَبَنِي وَلا شَتَمَنِي ، قال : « إِنَّ هَذِهِ الصَّلاةَ لا يَصْلُحُ فيها شَيْءُ مِنْ كَلامِ النَّاسِ ، إِنَّمَا هِيَ التَّسْبِيحُ والتَّكْبِيرُ ، وقرَاءَةُ الْقُرآنِ » أو كما قال رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم . قلت : يا رسول اللَّه ، إني حديث عهْدٍ بجَاهِلية ، وقدْ جاءَ اللَّه بالإِسْلامِ ، وإِنَّ مِنَّا رجالاً يَأْتُونَ الْكُهَّانَ ؟ قال : « فَلا تأْتِهِمْ » قلت : وَمِنَّا رجال يَتَطيَّرونَ؟ قال : «ذَاكَ شَيْءٍ يَجِدونَه فِي صُدورِهِم ، فَلا يصُدَّنَّهُمْ » رواه مسلم .

މާތް اللَّه ރުއްސެވުންވުމެވި مُعاويةَ بنِ الحَكم السُّلَمِيِّ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަ އެއްފަހަރަކު رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ ފަހަތުގައި ނަމާދުކުރަމުންދިޔައިރު އެބަޔަކު މީހަކު ކިނބޫއްޖެއެވެ. ފަހެ ތިމަންނަ (ރަޙުމަތުން)يرْحَمُكَ اللَّهގެ ކަލިމަ ކިޔައިދިނީމެވެ. ފަހެ އެބައިމީހުންގެ [illegible]
[illegible]

ހެއްޔެވެ؟ ފަހެ (ޞަޙާބީން) އެބައިމީހުން އެބައިމީހުންގެ އަތްތިލަފަތުން ފައިފަތުގެ ފައިމަސްގައި ތަޅަން ފެށިއެވެ. ފަހެ އަހަރެން ބޭނުންވީ ތިމަންނަ ހަނުހުރުވާލަން ތިމަންނައަށް އެގުނުން ތިމަންނަ ހަނު ހުރެއްޖައީމެވެ. ފަހެ رسولُ اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ނަމާދުކުރައްވާ ނިންމަވީމާއެވެ. ފަހެ ތިމަންނަގެ މަންމައާއި ބައްޕަ އެކަލޭގެފާނުގެ މައްޗަށް ފިދާވެގެންވާށެވެ. އެކަލޭގެފާނުންނަށްވުރެ ރަނގަޅު އިލްމުވެރިޔަކު ތިމަންނަ އޭގެ ކުރިންވެސް އަދި އޭގެ ފަހުގައިވެސް ނުދެކެމެވެ. ފަހެ ވަﷲ ގަންދީ ބުނަމެވެ. އެކަލޭގެފާނު ތިމަންނައާއި ދިމާލަށް ހަރުވެރިކަމުގެ މޫނާއި ނުދައްކަވައެވެ. އަދި ތިމަންނަގެ ގައިގައި ނުޖެހެއްސެވިއެވެ. އަދި ތިމަންނައަށް ނުބައި އެއްޗެއް ނުގޮވައެވެ. حديث ކިޔުއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ނަމާދުގައި ހިތްވާ އެއްޗަކީ تَّسْبِيحُ ބުނުމާއި تَّكْبِيرُ ބުނުމާއި އަދި قرآن އެވެ. ނުވަތަ رسولُ اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ވިދާޅުވިފަދަ އެފަދަ އަހަރެން ދަންނަވައިފީމެވެ. ތިމަންނަ ދަންނަވަނީމެވެ. ޔާﷲގެ ރަސޫލާއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންނަ جاهلية ގެ ދުވަސް ދޫކޮށްލާތާ އަދި މާގިނަ ދުވަސްވެފައިނުވެ އެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالى އިސްލާމްދީނުގެ نعمة މިތަނަށް ދެއްވައިފައެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންނަމެންގެ ތެރެއިން ބައެއްމީހުން ކާހިނުންގެ ގާތަށް ދަނީއެވެ. حديثކިޔުއްވިއެވެ. ވީމާ ކަލޭ އެމީހުން ކައިރިއަށް ނުދާށެވެ. ދަންނަވައިފީމެވެ. އަދި ތިމަންނަމެންގެ ތެރެއިން ބައިމީހުން ފާލާ ބަލައެވެ. حديث ކިޔުއްވިއެވެ. އެއީ އަސްލު ހިތުގައި އުފެދޭ ވަސްވާސް ތެރިކަމެކެވެ. އެކަމުން އެބައިމީހުން އެއްވެސް ފަހަތަށް ނުވާނެއެވެ.

« الثُّكْل » بضم الثاءِ المُثلثة : المُصِيبة وَالفَجيعة . « ما كَهَرني » أيْ ما نَهرَني .

702- وعن العِرْباض بن سَاريةَ رضي اللَّه عنه قال : وَعظَنَا رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم مَوْعِظَةً وَجلَتْ مِنهْا القُلُوب . وَذَرفَتْ مِنْها العُيُون وَذَكَرَ الحدِيثَ ، وَقدْ سَبق بِكَمالِهِ في باب الأمر بالمُحافَظةِ على السُّنَّةِ ، وذَكَرْنا أَنَّ التِّرْمِذيَّ قال إنه حديث حسنٌ صحيحٌ .

މާތް اللَّه ރުއްސެވުންލެއްވި العِرْباض بن سَاريةَ ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ތިމަންނަމެންނަށް وعظ އެއް ވިދާޅުވިއެވެ. އޭގެ ސަބަބުން ހިތްތަކަށް ބިރުވެރިކަން ދިމާވެ ވަދެގެންނެވެ. އަދި ލޮލުން ދިޔަރި ކަރުނަ އޮހޮރެގެންނެވެ. (ދަންނަވާށެވެ.) އަދި ހުރި حديث ނިމެންދެން ވިދާޅުވިއެވެ. އަދިމި حديث ކުރީ باب الأمر بالمُحافَظةِ ގެ باب ގައި ބަޔާންވެގެން ދިޔައެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ترْمِذيَّ ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެ حديث އަކީ އެއީ حسنٌ صحيحٌ ގެ درجة ގައިވާ

حديث އެކަމެވެ. އަދި ތިމަންނަވެސް އުވާލަކަމަށް ބަސްދެއްވެ.

92– باب الوقار والسكينة

މަޑުމައިތިރިކަމާއި ހަމަހިމޭންކަމުގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

قَالَ الله تَعَالَى : ﴿ وَعِبَادُ الرَّحْمانِ الَّذِينَ يَمْشُونَ عَلَى الأرْضِ هَوْناً وَإِذَا خَاطَبَهُمُ الْجَاهِلُونَ قَالُوا سَــــلاَمَاً ﴾ [الفرقان : 63] .

رحمن ވެރިރަސްކަލާނގެ އަޅުންނީ މަޑުމައިތިރިކަމާއެކު، ބިމުމަތީގައި ހިނގާ އަޅުތަކުންނެވެ. އަދި ޖާހިލުން އެއުރެންނާ مخاطبކޮށް ވާހަކަދައްކައިފި ހިނދަކު، އެއުރެން (އަމާންކަމާއެކު) سلامދީ ބުނާނެވެ.

703– وعن عائشة رضي اللَّه عنها قالت : مَا رَأَيْتُ رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم مُسْتَجْمِعاً قَطُّ ضَاحِكاً حتَّى تُرى مِنه لَهَوَاتُه ، إِنَّما كانَ يَتَبَسَّمُ . متفقٌ عليه .

މާތްاللَّه ރުހިވަޑައިގަންނަވާ عائشة ގެފާނު ރިވާކުރެއްވި ޙަދީޘެއްގައިވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އަކާލިގެފާނު އަނގަފުޅު ބޮޑުކޮށް ފުރަތަމަކޮށް ހިނގުނު ވެސްފުޅު ތަތުރެ ދުވަހަކުވެސް ނުދެކެމެވެ. ހަމައެކަނި އެކަލޭގެފާނު ހިނިތުންވެވަޑައިގަތުމެވެ.

« اللَّهَوَات » جَمْع لَهَاةٍ : وهِي اللَّحُمة التي في أقْصى سَقْفِ الْفَمِ .

93– باب الندب إلى إتيان الصلاة والعلم ونحوهما من العبادات بالسكينة والوقار

ނަމާދުކުރުމަށާއި، އަދި އިލްމު އުގެނުމަށާއި، އަދި އެފަދަ އެހެނިހެން ޢިބާދަތް އުގެނުމަށްޓަކައި އަންނަ ހިނދު މަޑުމައިތިރިކަމާއި، އަދި ހަމަހިމޭންކަމާއެކު اختيار ކުރުން މުސްތަޙައްބު ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

قَالَ اللہ تَعَالَى : ﴿ وَمَنْ يُعَظِّمْ شَعَائِرَ اللہِ فَإِنَّهَا مِنْ تَقْوَى الْقُلُوبِ ﴾ [الحج : 32] .

ކަންކުރިމަތީ އެއިރުގެ. އަދި الله ގެ شعائر ތަކަށް (އެބަހީ: هدى ކަތިލުމާއި، أضحية ކަތިލުމާއި حج ގެ عمل ތަކާއި އެހެންވެސް ديني أمر ތަކަށް ތަޢުޒީމްކުރުމާ (ޤަދަރުކުރުމަކީ) ދީ އަދަބުތަކާއިހަމަވުމީ، ހިތްތަކުގެ تقوى ވެރިކަމުގެ ތެރެއިންނެވެ.

704- وعن أبي هريرة رضي اللّٰه عنه قال : سمعتُ رسول اللّٰه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يقول : « إذا أُقِيمَتِ الصَّلاة ، فَلا تَأْتُوهَا وأنْتُمْ تَسْعَوْنَ ، وأْتُوهَا وَأَنْتم تَمْشُونَ ، وعَلَيكم السَّكِينَة ، فَما أَدْرَكْتُمْ فَصلُّوا ، وَمَا فَاتَكُمْ فَأَتِمُّوا » متفقٌ عليه .

މާތްاللّٰه ރުހިވެވޮޑިގެންވާ أبو هُريرة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللّٰه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديثކުރައްވަނިކޮށް ތިމަންއަޑުއެހީމެވެ. އަކާމަތްކިޔުން حديثކުރެއްވިއެވެ. ނަމާދުކުރަން ދުއްވައިގެން ދާހިތި ނުދާށެވެ. ނަމަވެސް ނުދާށެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުން އަރާމުގައި ބައިވެރިވުމުން ދުވަފައި ނައަސްނަނޑެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުން އަރާމުގައި ބައިވެރިވުމުން ހިނގާފައި އަންނަށެވެ. އަދި (އަރިހުން) ތިޔަބައިމީހުންގެ ހަމަޖެހުން ކަންމަތީ އަންނަށެވެ. ދެން ލިބުނު ركعةތައް (އިމާމާއި އެކު) ކުރާށެވެ. އަދި ދާއިރުވި ركعةތައް އެއަށް ފަހުގައި ކުރާށެވެ.

زاد مسلم في رواية له : « فَإنَّ أحدَكُمْ إذا كانَ يعمِدُ إلى الصلاةِ فَهُوَ في صلاةٍ » .

مسلمގެ رواية އެއްގައި އިތުރު ކުރެވިފައިވެއެވެ. (ދެން ހަމަކަށަވަރުން ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު ނަމާދުކުރަން ގަސްދުކޮށްފިނަމަ ދެން އޭނާ އެހުރީ ނަމާދުގައެވެ.

705- وعن ابن عباس رضي اللّٰه عنهما أَنَّهُ دَفَعَ مَعَ النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يَوْمَ عرَفَةَ فَسَمع النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم وَرَاءه زَجْراً شَديداً وَضَرْباً وَصوْتاً للإبلِ ، فَأَشار بِسَوْطِهِ إِلَيْهِمْ وقال : « أَيُّهَا النَّاسُ عَلَيْكُمْ بِالسَّكِينَةِ فَإنَّ الْبِرَّ لَيْسَ بِالإِيضَاعِ » رواه البخاري ، وروى مسلم بعضه .

މާތްاللّٰه ރުހިވެވޮޑިގެންވާ عبد اللّٰهِ بن عباسގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެ صحابي عرَفَةَ ދުވަހު نبي އާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އަރިހުގައި ހިނގާވިއެވެ. ދެން نبي އާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ފަހަތުގައި ވަރުގަދަ ގޮތެއްގައި ހަރުއެޅުމާއި ގެއްލުވުމާއި ޖަމަލުތަކުގެ އަޑު ފަދަ ހަޅޭއްލަވާލައްވައެވެ.

ފަދަ އެކަލޭގެފާނު އެބޭކަލުންނަށް (ހަމަހިމޭންވުމަށް) އެކަލޭގެފާނުގެ ހަނދުމަފުޅުކުރެއްވުން عشارة ކުރެއްވިއެވެ. އަދި حديث ކުރެއްވިއެވެ. އޭ މީސްތަކުންނޭވެ. ތިޔަބައިމީހުން ހަމަހިމޭން ވާށެވެ. ދީނީ ހަމަކަށަވަރުން ހެޔޮކަމަކީ އަވަސްކުރުމެއް ނޫނެވެ.

« الْبِرُّ » : الطَّاعَةُ . « وَالإِيضَاعُ » بِضاد معجمةٍ قلبها ياء وهمزة مكسورة، وَهُوَ : الإِسْرَاعُ .

94- باب إكرام الضيف

މެހެމާނުންނަށް ކަރާމާތްތެރިވުމުގެ ބާބު باب

قَالَ اللهُ تَعَالَى : ﴿ هَلْ أَتَاكَ حَدِيثُ ضَيْفِ إِبْرَاهِيمَ الْمُكْرَمِينَ إِذْ دَخَلُوا عَلَيْهِ فَقَالُوا سَلاَمًا قَالَ سَلاَمٌ قَوْمٌ مُنْكَرُونَ فَرَاغَ إِلَى أَهْلِهِ فَجَاءَ بِعِجْلٍ سَمِينٍ فَقَرَّبَهُ إِلَيْهِمْ قَالَ أَلاَ تَأْكُلُونَ ﴾ [الذاريات : 24-27] ،

إبراهيمގެ ފާނުގެ މާތްވެގެންވާ މެހެމާނުންގެ ވާހަކަ، ކަލޭގެފާނަށް ހަމަގައިމު އައިސްފިއެވެ. ދެން އެމީހުން އެކަލޭގެފާނުގެ އަރިހަށް ވަޑައިގެން، سلام ދިނުން ވިދާޅުވެ سلام ކިޔުއްވިއެވެ. ދެން އެކަލޭގެފާނު سلام ދިނުން ވިދާޅުވެ سلام ރައްދުކުރެއްވިއެވެ. (އަދި ހިތްފުޅުން އަޖްނަބީ ބަޔަކަށެވެ. މިއީ ހަމަ ނުދަންނަ ބަޔެކޭވެ. ދެން، އެކަލޭގެފާނު، އެކަލޭގެފާނުގެ أهلވެރިންގެ ގާތަށް ސިއްރުން ވަޑައިގެންފައި އަދި ތަރުތަރި ގެރިބައްޗެއް (ފުއްސަވައިގަތް) ގެންނެވިއެވެ. ދެން އެކަލޭގެފާނު އެއްޗެއް ކާކަމަށް ފިޔަވިކަމެއް ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ނުކާނެތޯވެ؟ (ތިޔަބައި މީހުން ނުކާނެ ބާވާތޯވެ.)

وقال الله تَعَالَى : ﴿ وَجَاءَهُ قَوْمُهُ يُهْرَعُونَ إِلَيْهِ وَمِنْ قَبْلُ كَانُوا يَعْمَلُونَ السَّيِّئَاتِ قَالَ يَا قَوْمِ هَؤُلاَءِ بَنَاتِي هُنَّ أَطْهَرُ لَكُمْ فَاتَّقُوا اللهَ وَلاَ تُخْزُونِ فِي ضَيْفِي أَلَيْسَ مِنْكُمْ رَجُلٌ رَشِيدٌ ﴾ [هود : 78] .

އަދި އެކަލޭގެފާނުގެ قومގެ މީހުން އެކަލޭގެފާނުގެ އަރިހަށް އަވަސްއަވަހަށް އައެވެ. ކުރިން އެއުރެންނީ ނުބައި (فاحش) ކަންތައްތައް ކުރާ މީހުން. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. އޭ އަހުރެންގެ قومގެ މީހުންނޭވެ! މިއީ އަހުރެންގެ (އަންހެނުން: قومގެ) އަންހެން ދަރިންނެވެ. (ތިޔަބައިމީހުން شرعيގޮތުން

އަހަރެމެންނާ ކާވެނި ކުރާނަމަ) އަހަރެމެން ތިޔަބައިމީހުންނަށްބަލާއިރު ޝަރުޢީކަމަށް ބޭނުމެވެ. ދެން،
ތިޔަބައިމީހުން الله އަށް تقوى ވެރިވާށެވެ! އަދި ތިމަންނަރަސްކަލާނގެ މުއުމިނުންގެ ކުރިމަތީގައި،
ތިމަންނަރަސްކަލާ ހަދުވަދިނުކުރާށެވެ! ތިޔަބައިމީހުންގެ ވާހަކައި ހައްޤު ޚިޔާނާތް ނުވެސްހުންނަވާނެތޯ؟

706- وعن أبي هريرة رضي اللَّه عنه أنَّ النَّبيَّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « مَنْ كانَ يُؤمنُ باللَّه واليَومِ الآخِرِ فَلْيُكرِمْ ضَيفَهُ ، وَمَنْ كَانَ يُؤمِنُ بِاللَّه واليَوم الآخِرِ فليصِلْ رَحِمَهُ، وَمَنْ كَانَ يؤمِنُ بِاللَّه وَاليوْمِ الآخِرِ فَلْيَقلْ خَيْراً أَوْ لِيَصْمُتْ » متفقٌ عليه .

މާތްاللَّه ރުހިވޮޑިގެންވި أبو هُريرة، نبيُّ ގެ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ އަރިހުން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. އަކާޒީގާއި
حديث ކުރެއްވިއެވެ. الله އާއި آخرة ދުވަހަށް އީމާންވާ މީހަކުހުންނަނަމަ އޭނާ އޭނާގެ މެހުމާނުން
ކަރާމާތްކުރާށެވެ. އަދި اللهއާއި آخرة ދުވަހަށް އީމާންވާ މީހަކު ހުރިނަމަ ގާތްތިމާގެއެއްގެ ފަހެ އޭނާ
ރަނގަޅުބަސްބުނާށެވެ. ނުވަތަ ހަމަ ހިމޭންވާށެވެ.

707- وعن أبي شُرَيْح خُوَيلدِ بن عمرو الخُزَاعِيِّ رضي اللَّه عنه قال : سَمِعتُ رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يقول : « مَنْ كان يؤمِنُ باللَّه واليومِ الآخِرِ فَلْيُكرِمْ ضَيفَهُ جَائِزَتَهُ » قالوا : وما جَائِزَتُهُ يا رسول اللَّه ؟ قال : « يَومُه وَلَيْلَتُهُ . والضِّيَافَةُ ثَلاثَةُ أَيَّامِ ، فما كان وَرَاءَ ذلكَ فهو صَدَقَة عليه » متفقٌ عليه .

މާތް اللَّه ރުހިވޮޑިގެންވި أبو شُرَيْح خُوَيلدِ بن عمرو الخُزَاعِيِّ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.
رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديثކުރައްވަނިކޮށް ތިމަން އަޑުއިވުނެވެ. އަކާޒީގާއި حديثކުރެއްވިއެވެ.
الله އާއި آخرة ދުވަހަށް އީމާންވާ މީހަކު ތިބި އެމީހާ އެމީހާގެ މެހުމާނުން ކަރާމާތްކުރާށެވެ. އަދި
އެމީހާގެ حقއަދާކުރާށެވެ. أصحابބޭކަލުން އެދިސަވިއެވެ. ޔާالله ގެ ރަސޫލާއެވެ. އެމީހާގެ حقއީ ކޮބާ
ހެއްޔެވެ؟ حديثކުރެއްވިއެވެ. އެއީ ރެއާއި ދުވާލަކަށް މެހުމާނުންގެ އަދާކުރުމެވެ. އަދި(މެހުމާންދާރީ)
މެހުމާނުންގެ އަދާކުރަން ޖެހޭމުއްދަތަކީ ތިން ދުވަސް ދުވަހެވެ. ދެން ހައެއް އިތުރުން ކުރާ
މެހުމާނުންގެ ޚަރަދު ޞަދަޤާތެއްކަމުގައެވެ.

وفي روايةٍ لمسلم : « لا يَحِلُّ لِمُسلمٍ أن يُقِيم عند أخِيهِ حتى يُؤْثِمَهُ » قالوا : يا رسول اللَّه . وكَيْف يُؤْثِمُهُ ؟ قال : « يُقِيمُ عِنْدَهُ وَلا شَيءَ لَهُ يَقْرِيهِ بِهِ » .

އަދި مسلمގެ روايةއެއްގައިވެއެވެ. އެއްވެސް މުސްލިމަކަށް ތިމާގެ އަށްނައުاخاގެ ގާތުގައި ގަދުމާނުއްގެ ހައިސިއްޔަތުން އެހާ ފާޚުވެރިވުމުން މަޖްލިސްގެއެއްނަހަން ނުވެއެވެ. أصحاب ކިރާމުން އެއްސަލާމްގެ. އެ اللهގެ ރަސޫލާއެވެ. އަޅުގަ ފާޚުވެރިކަމެއް ކިހިނެއްތޯ؟ حديث ކިޔައިދި ދެވެ. އަޅުގަނޑުމެންގެ މަރުދަނުދީ ދަރުކަރުން އެއްވެސް އެއްޗެއްނެތި އަތުރުސްވެއްދުން ލުޔު ކިޔަރުމުވެ.

95- باب استحباب التبشير والتهنئة بالخير

ހެޔޮވެރި ކަމަކުގައި ދިނުމާއި އަދި މުބާރަކުބާދީ ދެއްނުމުން މުސްތަޙައްބު ވާގޮތް ބަޔާން ކުރެވޭ باب

قَالَ اللّه تَعَالَى : ﴿ فَبَشَّرْ عبادِ الذينَ يَسْتَمِعُونَ القَوْلَ فيتَّبِعُونَ أَحْسَنَهُ ﴾ [الزمر : 17-18] ،

މާނައީ، އަޅާކޮށްލާށެވެ، ބަސްތަށް ސަމާލުކަމާ އަޑުއަހާ ހެޔޮވެރިބަހުގެ خبرދެއްވާށެވެ! އެއުޅުން ބުނާވާ އަދައިމާ، އެބުނާބަސް ކަމަށް ބަޔާން ކަލާނޮގެ ތިއްބެވުމާ تبعވާ މީހުންނެވެ.

وقال اللّه تَعَالَى : ﴿ يُبَشِّرُهُمْ رَبُّهُمْ برَحْمَةٍ مِنْهُ وَرِضْوانٍ وَجَنَّاتٍ لَهُمْ فِيهَا نَعِيمٌ مُقِيمٌ ﴾ [التوبة : 21] ،

އެއުރެންގެ ވެރިރަސްކަލާނގެ އެކަލާނގެ حضرةން رحمة އާއި، ރުޟާވަންތަކަމާއި، ސުވަރުގެތައް ހިނގަމުގެ ހެޔޮވެރި خبر، އެއުރެންނަށް ދެއްވަވެ.އެތަނުގައި އެއުރެންނަށް އަބަދުން ދެމިހުންނަނިވި نعمةތައް ވެއެވެ.

وقال اللّه تَعَالَى : ﴿ وَأَبْشِرُوا بِالجَنَّةِ الَّتِي كُنْتُم تُوعَدُونَ ﴾ [فصلت : 30] ،

އަދި ތިޔަބައިމީހުންނަށް وعد ކުރައްވާ ކަމުގައިވާ ސުވަރުގެގެ ހެޔޮވެރިކަމުގެ خبرލިބިގަންނާށެވެ!

وقال اللّه تَعَالَى : ﴿ فَبَشَّرْنَاهُ بِغُلاَمٍ حَلِيمٍ ﴾ [الصافات : 101] ،

މާނަ، ފަހެއަޅަމެން (އަކާލަގެމެންގެ دعاء އިޖާބަކުރައްވައި) حلــم ވެރި ދަރިކަލަކު ދެއްވާނަކަމުގެ ހެޔޮވެރި خبر އަކާލަގެމެން ދެއްވީމުވެ.

وقال الله تَعَالَى : ﴿ وَلَقَدْ جَاءتْ رُسُلُنَا إِبْراهِيمَ بِالبُشْرَى ﴾ [هود : 69] ،

އެހީ އަދި ހަމަކަށަވަރުން، އުފާވެރިކަމުގެ خبرއާއިގެން، ތިމަންރަސްކަލާނގެ ފޮނުއްވި رسولުން (އެބަހީ: ملائكةން) إبراهيم ގެ ފާނުންގެ އަރިހަށް ވަޑައިގަތެވެ.

وقال الله تَعَالَى: ﴿ وَامْرَأَتُهُ قَائِمَةٌ فَضَحِكَتْ فَبَشَّرْنَاهَا بِإِسْحَاقَ وَمِنْ وَرَاءِ إِسْحَاقَ يَعْقُوبَ ﴾[هود : 71] ،

އަދި އެކަލޭގެފާނުގެ އަނބިކަނބަލުން (އެހިނދު އެތާނގައި) ހުންނެވިއެވެ. ދެން (އެބޭކަލުން އެހެން ވިދާޅުވުމުން، އެކަމާ އުފާވުމުގެން) އެކަމަނާ ހިނިތުނު ވެވުނެވެ. ފަހެ، އެކަމަނާއަށް إسحاقގެފާނު ލިބިވަޑައިގަންނަވާނޭ ކަމާއި، إسحاقގެފާނަށްފަހު يعقوب ގެފާނު ލިބިވަޑައިގަންނަވާނޭ ކަމުގެ އުފާވެރި خبر ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެކަމަނާއަށް ދެއްވީމެވެ.

وقال الله تَعَالَى : ﴿ فَنَادَتْهُ المَلاَئِكَةُ وَهُوَ قَائِمٌ يُصَلِّي فِي المِحْرَابِ أَنَّ اللهَ يُبَشِّرُكَ بِيَحْيَى ﴾ [آل عمران : 39]
،

ދެން ފަހެ، އެކަލޭގެފާނު محراب ގައި ނަމާދު ކުރެއްވުމުގައި قائم ވެވަޑައިގެން ހުންނަވަނިކޮށް، އެކަލޭގެފާނަށް، ملائكةން ގޮވާލައްވައި ދެންނެވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން، الله ކަލޭގެފާނަށް يحيى ގެފާނުގެ ދެއްވާނެކަމުގެ އުފާވެރިކަމުގެ خبر ދެއްވައެވެ.

وقال الله تَعَالَى : ﴿ إِذْ قَالَتِ الْمَلاَئِكَةُ يَا مَرْيَمُ إِنَّ اللهَ يُبَشِّرُكِ بِكَلِمَةٍ مِنْهُ اسْمُهُ الْمَسِيحُ ﴾
[آل عمران : 45] الآية ،

ملائكةން ވިދާޅުވިހިނދު ހަނދުމަކުރައްވާށެވެ! އޭ مريمގެ ފާނެވެ! ހަމަކަށަވަރުން، الله، އެކަލާނގެ حضرةން ވާކަލިމަތުގެ خبرން ކަލޭގެފާނަށް އުފާވެރިކަމުގެ خبر ދެއްވައެވެ. އެކަލޭގެ ނަމަކީ المسيح އެވެ.

وأما الأحاديث فكثيرة جداً وهي مشهورة في الصحيح. منها:

708- عن أبي إبراهيمَ وَيُقَالُ أبو محمد ويقال أَبو مُعَاوِيةَ عبدِ اللَّه بن أبي أَوْفي رضي اللَّه عنه أَنَّ رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم بَشَّرَ خَدِيجَةَ ، رضي اللَّه عنها ، بِبيْتٍ في الجَنَّةِ مِنْ قَصَبٍ ، لاصَخبَ فِيه ولا نَصب . متفقٌ عليه .

މާތްالله އެދެބަފައިކަލުންނަށް ރުހިވޮޑިގެންވާ أبو مُعَاوِيَةَ عبدِ الله بن أبي أَوْفي ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. (ދެކަލުންނަކީ) މި صحابي ގެ ކުންނިޔަތަކީ أبوإبراهيم ކަމަށް ވެސް ބުނެވެއެވެ. އަދި أبو محمد ކަމަށްވެސް ބުނެވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسولُ الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم (އެކަލޭގެފާނުގެ އަނބިކަނބަލުން خَدِيجَةَ ގެ ފާނަށް ސުވަރުގެއިން އެތެރެ ހުސް ޖަވާހިރު ގެއެއްގެ އުފާވެރި خبر ދެއްވިއެވެ. އެގޭގައި ހަޅޭއްލަވައިލުމެއް ނުވަތަ ވަރުބަލިކަމެއް ނުވާނެއެވެ. އަދި ...

« الْقَصبُ » هُنا : اللُّؤْلُؤ المُجوفُ . « والصَّخبُ » الصِّياحُ واللَّغطُ . «وَالنَّصَبُ » : التعبُ .

709- وعن أبي موسى الأشعريِّ رضي اللَّه عنه ، أَنَّهُ تَوضَّأَ في بيتهِ ، ثُمَّ خرَجَ فقال: لألْزَمَنَّ رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، ولأكُونَنَّ معَهُ يوْمِي هذا ، فجاءَ المَسْجدَ ، فَسَأَلَ عَن النَّبيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم فقَالُوا : وَجَّهَ ههُنَا ، قال : فَخرَجْتُ عَلى أَثَرِهِ أَسأَلُ عنْهُ ، حتَّى دَخَلَ بئْرَ أريسٍ فجلَسْتُ عِنْدَ الْباب حتَّى قَضَى رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حاجتَهُ وتَوضَّأَ، فقُمْتُ إِلَيْهِ ، فإذا هُو قَدْ جلَس على بئر أَريس ، وتَوسطَ قفَّهَا ، وكَشَفَ عنْ ساقَيْهِ ودلاهُما في البِئر ، فَسلَّمْتُ عَلَيْهِ ثُمَّ انْصَرفتْ .

فجَلسْتُ عِند الباب فَقُلت : لأكُونَنَّ بَوَّاب رسُولِ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم اليوْم .

فَجاءَ أَبُو بَكْرٍ رضي اللَّهُ عنه فدفَع الباب فقُلْتُ : منْ هَذَا ؟ فَقَالَ : أَبُو بكرٍ ، فَقلْت : على رِسْلِك ، ثُمَّ ذَهَبْتُ فَقُلتُ : يا رسُول اللَّه هذَا أَبُو بَكْرٍ يسْتَأْذِن ، فَقال: « ائْذَنْ لَه وبشِّرْه بالجَنَّةِ » فَأَقْبَلْتُ حتَّى قُلت لأبي بكرٍ : ادْخُلْ ورسُولُ اللَّه يُبشِّرُكَ بالجنةِ ، فدخل أَبُو بَكْرٍ حتَّى جلَس عنْ يمِين النبيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم معَهُ في القُفِّ ، ودَلَّى رِجْلَيْهِ في البئِر كما صنَعَ رَسُولُ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، وكَشَف عنْ ساقيْهِ ، ثُمَّ رَجَعْتُ وجلسْتُ ، وقد تركْتُ أَخي يتوضأُ ويلْحقُني ، فقُلْتُ : إنْ يُرِدِ اللَّه بِفُلانٍ يُريدُ أَخَاهُ خَيْراً يأْتِ بِهِ .

فَإذا إِنْسانٌ يحرِّكُ الباب ، فقُلت : منْ هَذَا ؟ فَقال : عُمَرُ بنُ الخطَّابِ : فقُلْتُ: على رِسْلِك ، ثمَّ جئتُ إلى رَسُولِ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، فَسلَّمْتُ عليْهِ وقُلْتُ : هذَا عُمرُ يَسْتَأْذِنُ ؟ فَقَالَ: « ائْذنْ لَهُ وبشِّرْهُ بِالجَنَّةِ » فَجئْتُ عمر ، فَقُلْتُ : أَذِنَ أُدخلْ وَيُبشِّرُكَ رَسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم بالجَنَّةِ، فَدَخَل فجَلَسَ مَعَ رسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم في القُفِّ عَنْ يسارِهِ ودَلَّى رِجْلَيْهِ في البِئْر ، ثُمَّ رجعْتُ فَجلَسْتُ فَقُلْت : إن يُرِدِ اللَّه بِفلانٍ خَيْراً يعْني أَخَاهُ يأْت بِهِ .

فجاء إنْسانٌ فحركَ الباب فقُلْتُ : مَنْ هذَا ؟ فقَال : عُثْمانُ بنُ عفانَ . فَقلْتُ : عَلى رسْلِكَ ، وجئْتُ النَّبِيَّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، فَأْخبَرْتُه فَقَالَ : « ائْذَن لَهُ وبَشِّرْهُ بِالجَنَّةِ مَعَ بَلْوى تُصيبُهُ » فَجئْتُ فَقُلتُ : ادْخلْ وَيُبشِّرُكَ رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم بِالجَنَّةِ مَعَ بَلْوَى تُصيبُكَ ، فَدَخَل فَوَجَد القُفَّ قَدْ مُلِئَ ، فَجَلَس وُجاهَهُمْ مِنَ الشَّقِّ الآخرِ . قَالَ سَعِيدُ بنُ المُسَيَّبِ : فَأَوَّلْتُها قُبُورهمْ. متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުޟާވެވޮޑިގެންވި أبو موسى الأشعريٍّ ގެ ރިވާޔަތެއް ދެކެވިގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެ صحابي ގެއިން وضوء ކުރުއްވިއެވެ. ދެން އަހަރެން ނިކުމެވަޑައިގަތެވެ. ދެން އަހަރެން ވިދާޅުވިއެވެ. ކަންނޭނގެ ހިތުން މިއަދު رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އާއި ގާތުގައި ކުރުއްވާނަމެވެ. ދެން މިސްޖިދަށް ވަޑައިގެން ... ނަބީއާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ...? ... أريس ... رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قضاءحاجة ... وضوء ... أريس ... أَبُوبَكْرُ ... رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ...

ކާނބޯކާލައިދީފައިވަނީ؟ ވިދާޅުވިއެވެ. މިއީ أُبو بَكْرِ ވީމެވެ. ދެން ތިމަން ދުށްވަރެވެ. ޖަވާބުދެއްވިއެވެ.
ދެން މިކަން رسُولُ اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އަރިހަށް ދެންނެވިއެވެ. ﷲ ގެ ރަސޫލާއެވެ. أَبُو بَكْر
ގެފާނު ވަޑައިގެން އިޖްތިމާޢަށް އެދިވަޑައިގަންނަވައިފިއެވެ. ދެން حديث ކިޔުއްވިއެވެ. އެ صحابي އަށް
އިޖާބަ ދެއްވައިފިއެވެ. އަދި އެ صحابي އަށް ސުވަރުގެބުޝާރާތް ކަމުގެ އުފާވެރި خبر ދެއްވައިފިއެވެ. ދެން
މިކަމުގައިވެސްأبو بَكْر ގެފާނުން ދެންނެވީމެވެ. ކަލޭގެފާނު ވަޑައިގެންނެވިއެވެ. އަދި رسُولُ اللّه صَلّى الله
عَلَيْهِ وسَلَّم ކަލޭގެފާނަށް ސުވަރުގެބުޝާރާތްކަމުގެ އުފާވެރި خبر އަރުވައިލައްވައިއެވެ. ދެން أَبُو بَكْر
ގެފާނު ވަޑައިގެންނެވީ نبيّ ާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ކަލޭގެފާނަށް ވަރަށް ވަޑައިގެން އަސްވާރުވާ
ބޭނުމަށް މަޖިލީހަށް އިޖްތިމާޢުވެވަޑައިގެންނެވިއެވެ. އަދި އަޅުގަނޑުމެން އިޖްތިމާޢުގެ ބޭނުމުގައި
ހުރިހާ ކަމެއް ފުރިހަމަކޮށްދިނުމާއި ޤުރުބާނީ އިޖްތިމާޢުވެވަޑައިގެންނެވިއެވެ. ދެން މިކަމަށް އަހަރުމެން
އަށްބަރަކާތްލިބިއެވެ. އަދި (ތިބާ ނިކަމެތި ފަޤީރަކަށް) އިޙްސާނުކުރުމަކީވެސް ވެއެވެ. އަދި ދެންނެވިއެވެ. މިކަމަކީ އެހެނިހެން
ދަރުމަ ކުރުމަށް اخލާޤު ގެރިގާގެ މިކަމަށް ގޮސް އެކަން ބޭނުންވާއެވެ. އަދި އެމަނިކުފާނު
ގެ وضوءކުރައްވައިފިއެވެ. ދެން މިކަމަށް ހަދިޔާ ބުނެފައެވެ. މިކަމަށް ޝައާއިރު ގެދު ރަސޫލުގެ
މުރާދުގެ ﷲ އިރާދަކުރެއްވި ކަމަކާއި ދެކެން އަހަރެން ނަސީބު އަޅުގަނޑު އިރާދަކުރައްވަންވީއެވެ.
ދެން އިހުސާން މީހަކާ ދިރުން ބައިވެރި. ދެން މިކަމަށް ދެންނެވީމެވެ. މިތަނިކާ ބަކުރުގަޔަށްވީއެވެ؟
ވިދާޅުވިއެވެ. މިއީ عُمَرُ بنُ الخطَّابِ އީމެވެ. ދެން މިކަމަށް ދެންނެވީމެވެ. ޖަވާބުދެއްވިއެވެ. ދެންމިކަމަށް
رسُولُ اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّمގެ އަރިހަށް ވަޑައިގެންނެވިއެވެ. އަހަރެން އަމާނާތްގެފާނު سلاَم ދެންނެވީމެވެ.
އަދި މިކަމަށް ދެންނެވީމެވެ. عُمَرُ ގެފާނު މިވަގުތު ވަޑައިގެންނެވީއެވެ. އަދި އިޖާބަދެއްވާ އަށް
އަދިކުރެއްވިއެވެ. ދެންحديثކިޔުއްވިއެވެ. އެ صحابيއަށް އިޖާބަދެއްވައިފިއެވެ. އަދި ސުވަރުގެ ބުޝާރާތްކަމުގެ
އުފާވެރި خبر ދެއްވައިފިއެވެ. ދެން މިކަމަށް عُمَرُ ގެފާނުގެ ގެޔަށްގޮސް ދެންނެވީމެވެ. އަދި ކަލޭގެފާނު
ބޭނުމަށް އިޖާބަ ދެއްވައިފިއެވެ. ވިދާ ވަޑައިގެންނެވިއެވެ. އަދި ބޭނުމަށް رسُولُ اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم
ސުވަރުގެ ބުޝާރާތްކަމުގެ އުފާވެރިخبر އަރުވައިލައްވައިއެވެ. ދެން عُمَرُ ގެފާނު ވަޑައިގެންނެވިއެވެ. އަދި
އަލްހަމްދުލިއްލާހި ގެ ވަރަށްފުރިހަމަގޮތުގައި ވަރުގެ ވަޑައިގެން އަސްވާރުވާ ބޭނުމާ މަޖިލީހަށް އިޖްތިމާޢުވެވަޑައިގެންނެވިއެވެ.
އަދި އަލްހަމްދުލިއްލާހި އިޖްތިމާޢުވެވަޑައިގެން އިޖްތިމާޢުގެ ބޭނުމުގައި ހުރިހާ ކަމެއް ފުރިހަމަކޮށްދިނުމަށް ކަމަށް
ޤުރުބާނީ އިޖްތިމާޢުވެވަޑައިގެންނެވިއެވެ. ދެން މިކަމަށް އަހަރުމެން ބަރަކާތް (ތިބާ ނިކަމެތި ފަޤީރަކަށް) އިޙްސާންވީއެވެ. ދެން
މިކަމަށް ހަދިޔާ ބުނެފައެވެ. الله سبحانه وتعالى މިކަމަށް ދިރުމާއި ގެދު ރަސޫލުގެ މުރާދުގެ އިރާދަކުރައްވަން
އިރާދަކުރެއްވި ކަމަކާއި އެ ނަސީބު ދެކެން އަހަރެން އިރާދަކުރައްވަންވީއެވެ. ދެން އިހުސާން ބައިވެރި

ދޮރަށް ބަރި ދެއްވިއެވެ. ދެން ތިމަން ދަންނަވީމެވެ؟ ތިއީ ކޮން ބޭކަލަކުތޯއެވެ؟ ދެން ޖަވާބު ދެއްވިއެވެ. މިއީ عُثْمانُ بنُ عفان އެވެ. ދެން ތިމަން ދަންނަވީމެވެ. މަޑުކޮށްލައްވާށެވެ. އަދި ތިމަންނަ نبيّާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ އަރިހަށް ދިޔައީމެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނަށް އެ خبر ދަންނަވާލީމެވެ. ދެން حديث ކިޔުއްވީމެވެ. އެކަލޭގެފާނު އިޒުނަ ދެއްވާ އަދި ސުވަރުގެ ލިބޭނެކަމުގެ އުފާވެރިކަމުގެ خبر ދެއްވާށެވެ. އަދި މުސީބާތަކާއި ކުރިމަތިލާންޖެހޭނެކަމުގެ ވެސް އަންގަވާ ދެއްވާށެވެ. ދެން (އެއަށްފަހު ތިމަންނަ އެކަލޭގެފާނުގެ އަރިހަށް ދިޔައީމެވެ.) އެއަށްފަހު ތިމަން ދަންނަވާލީމެވެ. އެތެރެއަށް ވަދެ ވަޑައިގަންނަވާށެވެ. އަދި رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ކަލޭގެފާނު ސުވަރުގެ ލިބޭނެކަމުގެ އުފާވެރި خبر އަންގަވައިފިއެވެ. އަދި ތިބާއަށް މުސީބާތެއް ކުރިމަތިލާނެކަން ވަނަވަސް އެބަ ވިދާޅުވިއެވެ. ދެން عُثْمانُ ގެފާނު އެތެރެއަށް ވަޑައިގެންނެވިއެވެ. އެހިސާބު އެބޭކަލުން އިށީނދެވަޑައިގަން ތިއްބެވި އުސްތަނުން ހުރި ދިޔާއެވެ. އެހެންކަމުން އެކަލޭގެފާނު އެބޭކަލުންނާއި ކުރިމަތީގައި އެތަން ދެކުނުގައި އުސް ތަނުގައި އިށީނދެވަޑައިގަތެވެ.

ދަންނަވައެވެ سَعِيدُ بنُ المُسَيَّبِ ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަ މިކަން ތަބީރުކުރީ އެބޭކަލުންގެ قبر ތައް ހުންނާނީ އެގޮތަށް ޙާލަތުގައެވެ.

وزاد في روايةٍ : « وأمَرني رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم بحِفْظِ الباب وَفِيها : أَنَّ عُثْمانَ حِينَ بشَّرهُ حمِدَ اللَّه تعالى ، ثُمَّ قَال : اللَّه المُسْتعَانُ .

ދަންނަވައެވެ. އެހެން ރިވާޔަތެއްގައި އިތުރުން ލިޔެވިފައިވެއެވެ. އަދި رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ތިމަންނައަށް ދޮރުފަތުބެލުން ކުރެއްވުމަށް امر ކުރެއްވިއެވެ. އަދި އެ ރިވާޔަތުގައި ވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން عُثْمانُ ގެފާނަށް އުފާވެރި خبر ދެއްވުމުން اللهއަށް حمد ކުރެއްވިއެވެ. އެއަށްފަހު ވިދާޅުވިއެވެ. (އެހެންވީމާ މުސީބާތަކުން) اللهގެ ޙަޟްރަތުން ވަރު ލިބުން އެދެމެވެ.

قوله : « وجَّهَ » بفتحِ الواوِ وتشديدِ الجيمِ ، أَيْ : توجَّهَ . وقوله : « بِئْر أريسٍ » : هو بفتحِ الهمزةِ وكسرِ الراءِ ، وبعْدَها ياء مثَناةٌ مِن تحت ساكِنَةٌ ، ثُمَّ سِينٌ مهملةٌ ، وهو مصروفٌ ، ومنهمْ منْ منَع صـــرْفَهُ . « والقُفُّ » بضم القاف وتشديدِ الفاء : هُوَ المبْنيُّ حوْلَ البئْرِ . قوله : « عَلى رِسْلِك » بكســـر الـــراءِ علـــى المشهور ، وقيل بفتحها ، أَيْ : ارْفُقْ .

710- وعنْ أبي هريرة رضي اللَّه عنهُ قال : كُنَّا قُعُوداً حَوْلَ رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم، وَمعَنَا أَبُو بكْرٍ وعُمَرُ رضي اللَّه عنهما في نَفَر ، فَقامَ رَسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم مِنْ بينِ أَظْهُرِنا فَأَبْطَأَ علَيْنَا وخَشِينا أَنْ يُقْتَطَعَ دُونَنا وَفَزِعْنَا فقُمنا ، فَكُنْتُ أَوّل من فَزِع .

فَخَرَجْتُ أَبْتغِي رسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، حتى أَتَيْتُ حَائِطاً للأَنْصَارِ لِبني النَّجَّارِ ، فَدُرْتُ بِهِ هَلْ أَجدُ لَهُ باباً ؟ فلَمْ أَجِدْ ، فإِذَا ربيعٌ يدْخُلُ في جوْف حَائِط مِنْ بِئرٍ خَارِجَه والرَّبِيعُ: الجَدْوَلُ الصَّغِيرُ فاحتَفزْتُ ، فدَخلْتُ عَلى رسُولِ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم .

فقال : « أَبو هُريرة ؟ » فَقُلْتُ : نَعَمْ يَا رسُولَ اللَّهِ ، قال : « ما شَأْنُك » قلتُ : كُنْتَ بَيْنَ ظَهْرَيْنَا فقُمْتَ فَأَبطأْتَ علَيْنا ، فَخَشِينَا أَنْ تُقتطعَ دُونَنا ، ففزعنَا، فَكُنْتُ أَوَّلَ منْ فَزِعَ فأَتَيْتُ هذَا الحائِطَ ، فَاحْتَفَزْتُ كَمَا يَحْتَفِزُ الثَّعلبُ ، وَهؤلاءِ النَّاسُ وَرَائِي .

فَقَالَ : « يَا أَبا هريرة » وأَعطَانِي نَعْلَيْهِ فَقَال : « اذْهَبْ بِنَعْلَي هاتَيْنِ ، فَمنْ لقيتَ مِنْ وَرَاءِ هَذا الحائِط يَشْهَدُ أَنْ لا إِلهِ إِلاَّ اللَّهُ مُسْتَيْقناً بِها قَلبُهُ ، فَبَشِّرْهُ بالجَنَّةِ » وذَكَرَ الحدِيثَ بطُولِهِ ، رواه مسلم .

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވި أبو هريرةގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންމެން އެއްފަހަރަކު رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ އަރިހުގައި އިށީދެގެން ތިބީމެވެ. އަދި ތިމަންމެންނާއިއެކު މާތްالله ދެކަލުންނަށް ރުހިވޮޑިގެންވި أَبُو بكْرُ ގެފާނާއި عُمَرُ ގެފާނާއި އަދިއެހެނިހެން ބައެއް صحابيންވެސް ތިއްބެވިއެވެ. ފަހެ رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ބޭރުންވަޑައިގަތެވެ. އަދި އަނބުރާވަޑައިނުގަތުން ލަސްވިއެވެ. އަޅުގަނޑުމެން ނުހުންނަނިކޮށް ނުރައްކަލެއް ދިމާވުމުގެ ބިރު ތިމަންމެންނަށް ހީވިއެވެ. އެގޮތުން ތިމަންމެންގެ ހިތްތަކަށް ހާސްކަމާއި ނުތަނަވަސްކަން ވެރިވިއެވެ. އެންމެ ފުރަތަމައިން އެކަމުން ކުރިމަތިލީ ތިމަންނައެވެ. (راوى أبو هريرة) ވިދާޅުވިއެވެ. އަހަރެން ތިމަންނަ رسُولُ اللَّه ހޯދުމަށް ނިކުމެ ގޮސް ދިޔައީމެވެ. އަންސާރީންގެ ބަގީޗާއެއްގެ ތެރެއިން بني النَّجَّار قبيلاގެ ކަނޑުގަނޑެއްގެ ކައިރިއަށް އާދެވުނީމެވެ. އަދި ތިމަންނައަށް އެތެރެއަށް ވަންނާނެ ދޮރެއް ބެލީމެވެ. ނުފެނުނެވެ. (އަހަރެން ތިމަންނަ އަލުން އެތެރެއަށްދާނެ ކުޅިދޮރެއް ތިމަންނައަށް ފެނުނީ ބޭރުގެ ފެންވަޅަކުން އެއީ ކުޅިއެއް ފަހެ ތިމަންނަ އެތެރެއަށް ދެމިގެން

އެތެރެއަށް ދިޔައީމެވެ. އަދި رسُولُ اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّمގެ އަރިހަށް ވާސިލުވީމެވެ. ދެން އެކަލޭގެފާނު އެއްސެވިއެވެ. ވިދާޅުވި أبوهريرة ހެއްޔެވެ؟ ވީމަ ދެންނެވީމެވެ. ކަލޭގެފާނު ތިމަންމެންގެ ތެރެގައި ހުންނަވާފައި ބޭރުން ވަޑައިގެންނެވުމުން ލަސްވެގެން ކަލޭގެފާނަށް ގެއްލުމެއް ލިބިދާނެކަމުގެ ބިރު ހީވިއެވެ. އަދި އެކަމުގެ ގޮތުން ތިމަންމެންގެ ހިތް ނުތަނަވަސްވެ ފުރަތަމަ ބިރުގަތީމެވެ. އެގޮތުން އެންމެ ފުރަތަމަ ބިރުގަނެވުނީ ތިމަންނަށެވެ. އަހަރެން ތިމަންނާ ހަރުވީ (ކަލޭގެފާނު ފެންނަން) އައީމެވެ. އަދި ހޯދީ ދޮރުކޮޅެއް ނުފެނުނީމާ ވިޔަސް ދޮރުކޮޅަކަށް އެތެރެއަށް ވަދީމެވެ. އަދި ތިމަންނާއި އެކު ބޭރުގައި އިތުރު އެހެން މީހުންވެސް އެބައިތިބިއެވެ. ދެން حديثކުރެއްވިއެވެ. އޭ أبو هريرةއެވެ. އެހެންވުމުން ވިދާޅުވެ އަތަށް ކަލޭގެފާނުގެ ފައިވާންކޮޅު ދެއްވިއެވެ. އަދިވެސް حديثކުރެއްވިއެވެ. ތިމަންނާގެ މިދެފައިވާންކަ ހިފައިގެން ދުރާވަރާވެ. އަދި މިފާރުގެ ބޭރުން ދިމާވާ ކޮންމެ މީހުންގެ ތެރެއިން لا إلهِ إلاَّ اللّهُ ގެ ކަލިމަ ހިތުން ޔަޤީންކޮށް قبولކޮށް ކިޔާގެންނުތި ކޮންމެ މީހަކަށް ސުވަރުގޭ ލިބޭނެ ކަމުގެ އުފާވެރި خبر ދެއްވާށެވެ.

« الرَّبيعُ » النَّهْرُ الصَّغِيرُ ، وَهُوَ الجدْوَلُ بفتح الجيم كَمَا فَسَّرهُ في الحَدِيثِ. وقولُه: « احْتَفَزْت » رويَ بالرَّاءِ وبالزَّاي ، ومعناهُ بالزاي : تَضَامَمْتُ وتصَاغَرْتُ حَتَّى أَمْكَنَني الدُّخُولُ .

711- وعن ابنِ شُماسَةَ قالَ : حَضَرْنَا عَمْرَو بنَ العاصِ رضي اللَّهُ عنه ، وَهُوَ في سِيَاقَةِ المَوْتِ فَبَكى طَويلاً ، وَحَوَّلَ وَجْهَهُ إلى الجدَارِ ، فَجعَلَ ابْنُهُ يَقُولُ : يا أَبَتَاهُ ، أَمَا بَشَّرَكَ رَسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم بكَذَا ؟ أما بشَّرَكَ رَسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم بكَذَا ؟

فَأَقْبلَ بوَجْهِهِ فَقَالَ : إنَّ أَفْضَلَ مَا نُعِدُّ شَهَادَةُ أَنْ لاَ إِلهَ إلاَّ اللَّه ، وأَنَّ مُحمَّداً رسُول اللَّه إِنِّي قَدْ كُنْتُ عَلى أَطْبَاقٍ ثَلاثٍ : لَقَدْ رَأَيْتُني وَمَا أَحَدٌ أَشَدَّ بُغْضاً لرَسُولِ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم مِنِّي ، وَلا أَحبَّ إِليَّ مِنْ أَنْ أَكُونَ قَدِ استمْكَنْت مِنْهُ فقتَلْته ، فَلَوْ مُتُّ عَلى تِلْكَ الحالِ لَكُنْتُ مِنْ أَهْلِ النَّار .

فَلَمَّا جَعَلَ اللَّهُ الإِسْلامَ في قَلْبِي أَتيْتُ النَّبِيَّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم فَقُلْتُ : ابْسُطْ يمِينَكَ فَلأُبَايِعْكَ ، فَبَسَطَ يمِينَهُ فَقَبَضْتُ يَدِي ، فقال : « مالك يا عمرو ؟ » قلت : أَرَدْتُ أَنْ أَشْتَرطَ قالَ : « تَشْتَرطُ ماذَا ؟ » قُلْتُ أَنْ يُغْفَرَ لِي ، قَالَ : أَمَا عَلمْتَ أَنَّ الإِسْلام يَهْدِمُ ما كَانَ قَبلَهُ، وَأَن الهجرَةَ تَهدمُ ما كان قبلَها ، وأَنَّ الحَجَّ يَهدِمُ ما كانَ قبلَهُ ؟ »

وما كان أَحَدٌ أَحَبَّ إِليَّ مِنْ رسول اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، وَلا أَجَلّ في عَينِي مِنْه ، ومَا كُنتُ أُطِيقُ أن أملأَ عَينِي مِنه إِجلالاً له ، ولو سُئِلتُ أَن أَصِفَهُ ما أَطَقتُ ، لأَنِّي لم أَكن أَملأ عَينِي مِنه ولو مُتُّ على تِلكَ الحَال لَرَجَوتُ أَن أَكُونَ مِنْ أَهْلِ الجَنَّةِ .

ثم وُلِّينَا أَشيَاءَ ما أَدري ما حَالِي فِيهَا ؟ فَإِذا أَنا مُتُّ فلا تصحَبَنِّي نَائِحَةٌ ولا نَارٌ ، فإذا دَفَنتموني ، فشُنُّوا عليَّ التُّرَابَ شَنًّا ، ثم أَقِيمُوا حولَ قَبرِي قَدْرَ ما تُنحَرُ جَزورٌ ، وَيقْسَمُ لحْمُهَا ، حَتَّى أَسْتَأْنِس بكُمْ ، وأنظُرَ ما أُراجِعُ بِهِ رسُلَ ربي . رواه مسلم

މާތްالله رحمةކުރެއްވި ابنِ شُماسَةَގެ ރިވާޔަތުން ބަޔާންވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންމެން މާތްالله ރަޙްމަތް ކުރެއްވި عَمْرو بن العاص ގަޔާތުގައި خاضرވެވަޑައިގެންނެވުމުން ޒިޔާރަތްކުރެއްވީމެވެ. އެހިނދު އެ صحابي އަޑުއަޑުން ރޮއްވަވައި ކުރެއްވީމެވެ. އަދި މޫނު ފާރާއި ދިމާލަށް އަނބުރުއްވާލެއްވިއެވެ. އެހިނދު އެ صحابي ގެ ދަރިކަލުން ވިދާޅުވިއެވެ. އޭބައްޕާފުޅުއެވެ. (ބައްޕާފުޅު ރޮއްވަވަނީ ކީއްވެ) رسُولُ اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ބައްޕާފުޅަށް (ސުވަރުގެ ލިބޭނެކަމުގެ) އުފާވެރިކަމުގެ خبر ނުދެއްވާނެތޯއެވެ؟ رسُولُ اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ބައްޕާފުޅަށް އުފާވެރިކަމުގެ ހަބަރު ނުދެއްވާނެތޯއެވެ؟ އެހިނދު މޫނުފުޅު އަނބުރުއްވާލައްވައި ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަހަމަކަމުގެ ތެރޭގައި ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ ދުޅަހެޔޮކަމަށް ހުރި ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ އެންމެ ބޮޑު ރަޙުމަތްތެރިކަމަކީ لا إلهِ إلاَّ اللّهُ ގެ ކަލިމަ އަދި مُحمَّداً رسُول اللّه ގެ ކަލިމައެވެ. ހަމަކަމަށް ތިމަންކަލޭގެ ހާލަތު ތިން ހާލަތަކުގެ މަތީގައި ހުރިއެވެ. ތިމަންކަލޭގެފާނަށް ރުޅިވެރިވިކަމަށް އެއްވެސް ފަރާތަކަށް ނުވިކަމަށް އެދޭނަމެވެ. އެހެން ތިމަންކަލޭގެފާނަށް ކަލޭގެނޫނުކަމުގެ ދެވަނަ ހާލަތު ނުވެއެވެ. އެހާލަތު ރަސޫލުއްލާހު صَلَّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ދޫކޮށް ދެއްވިއެވެ. އަދި ތިމަންކަލޭގެ ހާލަތު ގާތުގައި ވަޑައިގަތުމަށް ހަދައި ތިމަންކަލޭގެފާނަށް ތިމަންކަލޭގެ ރަނގަޅަކަށް ކުރެއްވުމަކީ ތިމަންކަލޭގެފާނު ވިސްނޭ ކަމަކަށް ވެއެވެ. ފަހެ އެކަމުގެ މަތީގައި ތިމަންކަލޭގެ ހިތުގައި ހުރި ތިމަންކަލޭގެ އީމާނެއްގެ ބާރު الله سبحانه وتعالى ތިމަންކަލޭގެ ހިތުގައި އިސްލާމްދީން ވެއްދެވިއެވެ. އެހެންކަމުން ތިމަންކަލޭ نبيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ ހަޟްރަތަށް ދިޔައީމެވެ. ފަހެ ތިމަންކަލޭ ދުރުނުވީމެވެ. ތިމަންކަލޭ ބައިއަތު ހިފެހެއްޓުމަށް ކަނޑައެޅި ދެއްވާފައިވާ ދުއާކުރައްވާށެވެ. އެހިނދު އަތުކުރިއްޔާ ކަނޑައެޅި ދެއްކުރެއްވިއެވެ. ފަހެ ތިމަންކަލޭ އަތުކުރިއްޔާ އެއްޗެހި ހިފާލީމެވެ. އެހިނދު ވިދާޅުވިއެވެ. އޭ عَمْرو އެވެ. ތިބާއަށް ކޮންކަމެއް ދިމާވީއެވެ؟ ތިމަން ދެންނެވީމެވެ. ތިމަން ބޭނުންވަނީ ކުރިއްޔާ ޝަރުތުކޮށްލާށެވެ. އަތުކުރިއްޔާ ވިދާޅުވިއެވެ. ކޮން ޝަރުތެއް ބޭނުންތޯއެވެ؟ ތިމަން ދެންނެވީމެވެ. އަދި ކުރިއްޔާ ތިމަންކަލޭގެ ފާފަތައް ފުހެލެއްވުން

އެދި دعاءކުރެއްވީމެވެ. حديثކުރައްވައިދެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އިސްލާމް ފުދާލީ އޭގެ ކުރީގެ ފާފަތައް ފުހެލާ ކަމުގައިވާކަން ތިބާއަށް ނޭނގޭހެއްޔެވެ؟ އަދި ހަމަކަށަވަރުން هجرة ކުރުމަކީ އޭގެ ކުރީގެ ފާފަތައް ފުހެލާކަމުގައިވާކަން ތިބާއަށް ނޭނގޭހެއްޔެވެ؟ އަދި ހަމަކަށަވަރުން حجވެސް އޭގެ ކުރީގެ ފާފަތައް ފުހެލާ ކަމުގައިވާކަން ތިބާއަށް ނޭނގޭހެއްޔެވެ؟ އަރިނދު ތިމަންނަގެ ގާތުގައި رسُولُ اللّٰه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އަށް ވުރެން ލޯބިވެތިވާނޭ އެހެން ދަރަސް މީހަކު ނުވެއެވެ. އަދި ތިމަންނަގެ ކުރިމަތީގައި އެކަލޭގެފާނަށްވުރެ ގަދަރު އުފުލިގެން މީހަކާ ބޮޑުކަމުން މިކަމުން އެކަލޭގެފާނަށް ދިމާކޮށް އިސްއުފުލާ ބަލާލެވޭ ނުކުރެވުނެވެ. އަދި އެއްބޮޑު ގަދަރު ހުރުމަތް ތިމަންނަ މަރުވަނީ ސާބިތުގައި އަހުރެ ވަރަށް ބޮޑު ދަރުކައި ތިމަންނަ އަހުރެމެން ތިމަންނައަށް (ނުމަވާނެ) އެއްނުވާ ތިމަންނަމެނެ ބައެއް ވަރަގާއި ހަވާރުކުރެވިފައެވެ. އެކަމުގައި ތިމަންނައި މަރުވުމުން ގަބުރުގެ ތިމަންނައަކީ ނުވާނެއެވެ. ފަހު ތިމަންނަ މަރުވެފައި ނިކަމެއް މަޖިލީހާ ކޮބައިވީކަ ހަރު އައިސް ރަވަދުނަމާ މީހުން ބައިވެރިނުކުރާށެވެ. އަދި އަލިފާނާއި ހިފައިގެން ނުދާށެވެ. ފަހަ ތިމަންނަ ވަޅުލާހިނދު ދުވަދުރޫ ފަސް އަލުވަނުވެ ވަޅު ނިނމާލާށެވެ. އަދި ޖަނާޒާއިބެގެން ބޭރުގައި ޖަމާވެ ގަލުން ނިކަމެ ކިއްޓާ އަތް ބަހާލެވޭ ނުބައިން ބިރުއިރަކޯ ދަ ގަނޑުގާތް ތިމަންނާގެ ގަބުރުގެ ވަށައިގެން މަސް ކާނޭ ކެއުމަށް ހުއްޓާލެވޭ ނަމަކަށް މަޖިލިސް ތިމަންނާ ހިފޭނެ ގަނޑުގެ ފެން ތިއްބާށެވެ. ދެން ތިމަންނަ ހިތްހަމަޖެހިފައި ހުރުމަށް ރަސޫލުން ކުރާ ސުވާލަށް ޖަވާބުދޭނީ ކިހިނެއްކަން ތިމަންނަ އެނގޭނެއެވެ. އަދި ރަބާއާއި ކަލާނގެ إله ފޮނުއްވާ މަލާއިކަތުން ސުވާލުކުރައްވާއިރު ތިމަންނަށް ޖަވާބު ދޭންވީ ކިހިނެއްކަން ތިމަންނަށް ދެނގޭނެއެވެ.

قوله : « شُنُّوا » رُويَ بالشين المعجمة وبالمهملةِ ، أَي : صبُّوهُ قليلاً قَليلاً . واللّٰه سبحانه أَعلم .

96– باب وداع الصاحب ووصيته عند فراقه لسفر وغيره والدعاء له وطلب الدعاء منه

އެކުވެރިޔާއާ އަލްވަދާޢު ކިޔުމާއި އަދި ދަތުރަކަށް ވަކިވާހިނދުގައި ވަސިއްޔަތްކޮށްދިނުމާއި އޭނާއަށް

ދުޢާކުރުމާއި އަދި އެމީހުންގެ ޙައްޤުތައް ދެނެގަތުމުގެ ތަރުޣީބާއި ފަޟީލަތް ބަޔާންކުރުމުގެ باب

قَالَ الله تَعَالَى : ﴿ وَوَصَّى بِهَا إِبْرَاهِيمُ بَنِيهِ وَيَعْقُوبُ يَا بَنِيَّ إِنَّ اللهَ اصْطَفَى لَكُمُ الدِّينَ فَلاَ تَمُوتُنَّ إِلاَّ وَأَنْتُمْ مُسْلِمُونَ أَمْ كُنْتُمْ شُهَدَاءَ إِذْ حَضَرَ يَعْقُوبَ المَوْتُ إِذْ قَالَ لِبَنِيهِ مَا تَعْبُدُونَ مِنْ بَعْدِي قَالُوا نَعْبُدُ إِلَهَكَ وَإِلَهَ آبَائِكَ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ وَإِسْحَاقَ إِلَهاً وَاحِداً وَنَحْنُ لَهُ مُسْلِمُونَ ﴾ [البقرة : 132-133] .

އެކަމަށް إبراهيم ގެފާނު އެކަލޭގެފާނުގެ ދަރިދަރިކަލުންނަށް وصية ކުރެއްވިއެވެ. އަދި يعقوب ގެފާނުވެސް މިއެވެ. އޭ އަހުރެންގެ ދަރިކަލުންނޭވެ! ހަމަކަށަވަރުން، الله ތިޔަބައިމީހުންނަށްޓަކައި دين ހޮވާލައްވައި خيار ކުރައްވައިފިއެވެ. ފަހެ، (އަހުރެންގެ ކިބައިން) ކިޔަމަންތެރިވެ މުސްލިމުން حال ގައި މެނުވީ، ތިޔަބައިމީހުން މަރުނުވާށެވެ. ނުވަތަ يعقوب ގެފާނުގެ އަރިހަށް މަރުއައިސް حاضرވިހިނދު ތިޔަބައިމީހުން حاضرވެ ތިބީމުތޯ؟ އެހިނދު އެކަލޭގެފާނުގެ ދަރިދަރިކަލުންނަށް އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަށްފަހު ތިޔަބައިމީހުން އަޅުކަންކުރާނީ، ކާކަށްތޯ؟ އެއުރެން ދެންނެވިއެވެ. ތިމަންމެން އަޅުކަންކުރާނީ ކަލޭގެފާނުގެ إله އަށެވެ. އަދި ކަލޭގެފާނުގެ ކާބަފައިންނަށްވި إبراهيم ގެފާނާއި إسماعيل ގެފާނާއި إسحاق ގެފާނުގެ إله އަށެވެ. އެއީ، އެއްކައުވަންތަ ކަލާނގެއެވެ. އަދި ތިމަންމެން މިތިބީ، އެކަލާނގެއަށް ކިޔަމަންވެ މުސްލިމުން ކަމުގައި ވެގެންނެވެ.

وأما الأحاديث:

712- فمنها حَديثُ زيدِ بنِ أَرْقَمَ رضي اللَّه عنه الذي سبق في باب إكرامِ أَهْلِ بَيْتِ رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قامَ رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم فِينَا خَطِيباً ، فَحَمِدَ اللَّه ، وَأَثْنَى عَلَيهِ ، وَوَعَظَ وَذَكَّرَ ثُمَّ قال : أَمَّا بَعْدُ ، أَلا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّمَا أَنا بشرٌ يُوشِكُ أَنْ يَأْتِيَ رَسُولُ رَبِّي فأُجيب، وأَنَا تَارِكٌ فيكُمْ ثَقَلَيْنِ : أَوَّلُهُمَا : كتاب اللَّهِ ، فيهِ الهُدَى وَالنُّورُ ، فَخُذُوا بِكتاب اللَّه ، وَاسْتَمْسِكُوا بِهِ » فَحَثَّ عَلى كتاب اللَّه ، ورَغَّبَ فِيهِ ، ثُمَّ قال : « وَأَهْلُ بَيْتِي ، أُذَكِّرُكُمُ اللَّه في أَهْلِ بَيْتِي » رواه مسلم . وَقَدْ سَبَقَ بطُولِهِ .

(ދެންނެވިއެވެ) މި ބާބުގައި ހިމެނޭ حديث ތަކުގެ ތެރޭގައިވާ އެއް حديثއަކީ އިސްވެ ދިޔަ إكرامِ أَهْلِ بَيْتِ رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ باب ގައި ނަންގަނެވުނު حديثއެވެ. އެ حديثގައި ވާގޮތުގައި ވިދާޅުވިއެވެ. (އަހުރެން ދަނީ) رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ތިމަންމެންގެ މެދުގައި خطبة އަކު ދެއްވުމަށް ތެދުވެވަޑައިގެންނެވިއެވެ. ފަހެ އެގައި اللهއަށް حمدކުރެއްވި އަދި އެ إله އަށް ثناء ދަންނަވައި وَعظނަސޭހަތް ދެއްވައި ވިދާޅުވެމުންނެވެ حديث

ކަށަވަރުވެއެވެ. މިއަށްފަހު ދަންނަންނެވެ. އާ މިސްކީނުންނެވެ. ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންކަލޭގެފާނަށް އިންސާނިއްޔަތެވެ. އޮގޮތުން ތިމަންނަރަސްކަލާނގެ ވަރުއިހާރުގެ ކަމާއިދާތުން ތިމަންނަރަސްކަލާނގެއަށް (މަތާއިގަން) އައިސްފުޅުން ގެންގުޅުއްވިއެވެ. އެއްޗަކަށް ތިމަންނަރަސްކަލާނގެ އިޖާބަދެއްވުން ގެންގުޅުއްވިއެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންކަލޭގެފާނު މީސްކީ ތިމަންނަބަރަކާތްތެރިކަން ތެރެއިން ގެންގުޅުއްވާ ދުވަސްތަކުގައި ދުވަހުގެ ވަގުތުތަކެއްގެ ތެރޭގައި އެކަމަށް ފުރުޞަތު އެކަމަށް ﷲ ގެ ރަޙްމަތް. ތަކުރާރުކޮށް ތިބޭނޭ އަދި އެއްގޮތަށް ތަރުތީބުވެގެން. މީގެ ތިމަންނަ ދެކޭގޮތުގައި ހަމަހަމަކޮށް ނަމާދުކުރެވޭ. އަދި އެއްގަޑި قائمވެވިދާނެވެ. ފަހެ އެކަމާއި ގުޅޭ މަސްއަލަ ﷲ ގެ ރަޙްމަތުން ހަމަހަމަ ގޮތެއް شوقވެރިކަމާ އެކަމަށް نصيحة ދެއްވިއެވެ. އެއްކޮށް حديثކަށަވަރުވެއެވެ. އަދި (ދަރިވަރު އަހުލުވެރި) ތިމަންނަރަސްކަލާނގެ أَهْلُ بَيْتންނެވެ. އޭގެތެރެއިން ހުރިހާ ކަމެއް ތިމަންނަރަސްކަލާނގެ ﷲ سبحانه وتعالى ހަމަޖެއްސަވާ ކަމެއްވެއެވެ.

713- وعن أبي سُلَيْمَانَ مَالك بن الحُوَيْرثِ رضي اللَّه عنه قال : أَتَيْنَا رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم وَنَحْنُ شَبَبَةٌ مُتَقَارِبُونَ ، فَأَقمْنَا عِنْدَهُ عشْرينَ لَيْلَةً ، وكانَ رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم رَحِيماً رفِيقاً، فظَنَّ أَنَّا قَدِ اشْتَقْنَا أَهْلَنَا . فسَأَلَنَا عَمَّنْ تَرَكْنَا مِنْ أَهْلِنَا، فَأَخْبَرْنَاهُ ، فقال : « ارْجعُوا إِلى أَهْليكم فَأَقِيمُوا فِيهِمْ ، وَعلِّموهُمْ وَمُرُوهُمْ ، وَصَلُّوا صَلاةَ كَذا في حِين كَذَا ، وَصَلُّوا كَذَا في حِين كَذَا ، فَإِذَا حَضَرَتِ الصَّلاةُ فَلْيُؤذِّنْ لَكُمْ أَحَدُكُمْ ، وَلْيؤمَّكُم أَكبَرُكُمَ » متفقٌ عليه .

މާނައީ اللَّه ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ أبو سُلَيْمَانَ مَالك بن الحُوَيْرثِ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންމެން رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ ހަޟްރަތަށް ދިޔައީމެވެ. އަދި އެވަގުތު ތިމަންމެންނަކީ ޒުވާނުން އުމުރުއެއްގެ ޒުވާނުންނެވެ. ފަހެ ތިމަންމެން އެކަލޭގެފާނުގެ ހަޟްރަތުގައި ވިހިދުވަސް ވަންދެން މަޑުކުރީމެވެ. އަދި ތިމަންމެންނަށް ސުވާލުކުރެއްވިއީ އެމީހަކު އަހުލުވެރިއާއާ ގުޅިގެނެވެ. އެކަލޭގެފާނަކީ މަތިން އުޅުއްވާ ރަހުމަތްތެރިއެއް ކަމުގައި ތިމަންމެންނަކީ އެކަލޭގެފާނުގެ ހަޟްރަތުން އަނބުރާ ދާން ބޭނުންވެއްޖެ ކަމުގައި ހީކުރެއްވިއެވެ. އެކަމާގުޅޭ ސުވާލުކުރެއްވިއެވެ. ވާހަކަ ބުނެދިނީމެވެ. އަދި ތިމަންމެން އަހުލުވެރިކަމުގެ خبر އެކަލޭގެފާނަށް ދިނީމެވެ. އޭރުން حديثކަށަވަރުވެއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ތިޔަބައިމީހުންގެ އާއިލާގެ ގާތަށް އެނބުރި ދާށެވެ. އަދި އެމީހުންނާއި ދިރިއުޅެވާށެވެ. އަދި އެމީހުންނަށް ދީނުގެ ކަންކަން އުގަންނައިދޭށެވެ. އަދި އެމީހުންނަށް އަމުރުކުރާށެވެ. އަދި މިވަގުތުގައި މިނަމާދު ކުރާށެވެ. (އަދި فرض ނަމާދުގެ ވަގުތު ދެނެގަނެ ކުރާށެވެ.)

ފަހެ ނަމާދުވަގުތު އައިސް ވަނުމުން ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން އެކަކު ބަންގިގޮވާށެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރޭގައިވާ އެންމެ ބޮޑުމީހާ ނަމާދުކުރުމަށް އިސްވާށެވެ.

زاد البخاري في رواية له : « وَصَلَّوا كمَا رَأَيتُمُوني أُصَلِّي » .

بخاری ގައިވާ އިތުރު ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. އަދި ތިމަންނަ ނަމާދުކުރަމުން ގެންދާކަން ތިޔަބައި މީހުންނަށް ފެނިފައިވާ ގޮތަށް ތިޔަބައިމީހުން ނަމާދު ކުރާށެވެ.

قوله : « رَحِيماً رفيقاً » روِيَ بفاءٍ وقافٍ ، ورويَ بقافينِ .

714- وعن عُمَرَ بنِ الخطاب رضي اللَّهُ عنه قال : اسْتَأْذَنْتُ النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم في الْعُمْرَةِ ، فَـأَذِنَ ، وقال : « لا تنْسنَا يَا أخيَّ مِنْ دُعَائِك » فقالَ كَلِمَةً ما يَسُرُّني أَنَّ لي بها الدُّنْيا .

وفي رواية قال : « أَشْرِكْنَا يَا أخَيَّ في دُعَائِكَ » رواه أبو داود ، والترمذي وقال : حديث حسن صحيح .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވި عُمَرَ بنِ الخطاب ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަ އެއްފަހަރަކު نبيّ ާ صلّى الله عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ އަރިހުން އުމުރާއަށް ދިއުމަށް ހުއްދައަށް އެދުނީމެވެ. އޭރުން އެކަލޭގެފާނު ހުއްދަ ދެއްވައިފިއެވެ. އަދި ވިދާޅުވިއެވެ. ޔާ اخاءُ. ތިބާގެ دعاء ތަކުގައި ތިމަންމެންގެ ހަނދާން ނައްތައިނުލައްވާށެވެ. (ތަރުޖަމާއެވެ) عُمَرَ ގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނުގެ އެބަސްފުޅު ތިމަންނަށް ދުނިޔޭގައި އޮތް ހުރިހާ އެއްޗަކާ ބަދަލުކުރަން ބޭނުންނުވާ ބަސްފުޅެކެވެ.

އަދި އަނެއް ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ޔާ اخاءُ. ތިބާގެ دعاءގައި ތިމަންމެން ބައިވެރިކުރާށެވެ.

715- وعن سالم بن عَبْدِ اللَّه بنِ عُمَرَ أَنَّ عبدَ اللَّه بنِ عُمَرَ رضي اللَّه عنهما كَانَ يَقُولُ لِلرَّجُلِ إِذَا أَرَادَ سفراً : ادْنُ مِنِّي حَتَّى أُوَدِّعَكَ كمَا كَانَ رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يُودِّعُنَا فيقُولُ: أَسْـتَوْدِعُ اللَّــه دِينَــكَ ، وَأَمانَتَكَ ، وخَوَاتِيمَ عَمَلِكَ ، رواه الترمذي، وقال : حديث حسن صحيح .

سالم بنِ عَبْدِاللَّه بنِ عُمَر ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން މާތްالله އަށް ދަތުރުކުރާ މީހަކަށް ރުހިވޮޑިގެންވި عَبْدِ اللَّه بنِ عُمَر ދިޔުމުން ދަތުރުކުރާ މީހަކަށް ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم

ދަތުރުވެރިޔާއަށް الوداع ވިދާޅުވެވަޑައިގަތުމުގެ ގޮތަށް ވިބާއަށް الوداع ކިޔުމަށް ވިދަންނަވާނި ކާރިވާތީވެ.
އައްސަލު (އަމިލާއަށް الوداع ކިޔުމުން) دعاء ވިދާޅުވިއެވެ. أَسْتَوْدعُ اللَّه دِينَكَ ، وَأَماَنَتَكَ ، وخوَاتِيمَ عَمَلِكَ
މާނައީ:- ތިބާގެ ދީނާއި އަދި ތިބާގެ އަމާނާތާއި އަދި ތިބާގެعملތަކުގެ ނިމުން ރައްކާތެރިކުރުމަށް الله
އާއި ހަވާލުކުރަމެވެ.

716- وعن عبد اللَّهِ بن يزيد الخَطْمِيِّ الصَّحَابِيِّ رضي اللَّه عنه قال : كَانَ رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَــلَّم إِذا أَرَادَ أَنْ يُوَدِّعَ الجَيْش قالَ : « أَسْتَوْدعُ اللَّه دِينَكُمْ ، وَأَمَانَتكُم ، وَخوَاتِيمَ أَعمَالِكُمْ »

ރަޟިﷲ ޢަންހު ސަޙާބީގެ عبد اللَّهِ بن يزيد الخَطْمِيِّ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ލަޝްކަރުތަކަށް الوداع ކިޔުމަށް އިރާދަ ވިދާޅުވެވަޑައިގަތުމުން. أَسْتَوْدعُ اللَّه دِينَكُمْ، وَأَمَانَتكُم، وَخَوَاتِيمَ أَعمَالِكُمْ މާނައީ:- ތިޔަބައިމީހުންގެ ދީނާއި އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ އަމާނާތްތަކާއި އަދި ތިޔަބައިމީހުން އަމަލުތަކުގެ ނިމުން ރައްކާތެރިކުރުމަށް اللهއާއި ހަވާލުކުރަމެވެ.

حديث صحيح ، رواه أبو داود وغيره بِإسناد صحيح .

717- وعن أَنسٍ رضي اللَّه عنه قال : جَاءَ رَجُلٌ إلى النبيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم فقال : يا رسُولَ اللَّــه، إِني أُرِيدُ سَفَراً ، فَزَوِّدْني ، فَقَالَ : « زَوَّدَكَ اللَّه التَّقْوَى » .

قال : زِدْني ، قال : « وَغَفَرَ ذَنْبَكَ » قال : زِدْني ، قال : « وَيَسَّرَ لكَ الخيْرَ حَيْثُمَا كُنْــتَ» رواه الترمــذي وقال : حديث حسن .

މާނައީ الله ޢަންހު ސަޙާބީގެ أنس ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. (އެއްފިރިހެނަކު)
ނަބިއްޔާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އަރިހަށް ޖެހިލުއްވައެވެ. އަދި އެއްސެވިއެ އަޅުގަނޑު ދަތުރެއް ކުރަން
ޙައްޖުވާށެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ވިޔަސް ދަތުރުކުރަން ގަސްތުކުރަމެވެ. ވީމާ ވިޔަސްނަޅުވާނަމަ
دعاء ކުރައްވަވާށެވެ. ދެން އެކަލޭގެފާނު އާޔަތްތަކުން دعاء ކުރައްވަމުން ވިދާޅުވިއެވެ. زَوَّدَكَ اللَّه التَّقْوَى
މާނައީ: الله سبحانه وتعالى ތިބާއަށް تقوى ވެރިކަން ދެއްވާށިވައެވެ! (އަނިޔާވީ) އެމީހާ ދަންނަވައިފިއެވެ. އަދި
އިތުރު ކުރައްވާށެވެ. حديث ކުރައްވައިފިއެވެ. وَغَفَرَ ذَنْبَكَ މާނައީ:- ތިބާގެ ފާފަތައް ފުއްސަވާށިވައެވެ!
(އަނިޔާވީ) އެމީހާ ދަންނަވައިފިއެވެ. އަދި އިތުރު ކުރައްވާށެވެ. حديث ކުރައްވައިފިއެވެ. وَيَسَّرَ لكَ الخيْرَ حَيْثُمَا

كُنْتَ މާނައީ:- ތިބާވީ ކޮންމެ ތަނެއްގައި ތިބާއަށް ހުރިގޮތް މުދުވެރި ކުރައްވާނެތެވެ!

97- باب الاستخارة والمشاورة

استخارة ކުރުމާއި މަޝްވަރާ ކުރުމުގެ މާތްކަން ބަޔާންކޮށްދޭ باب

قَالَ الله تَعَالَى : ﴿ وَشَاوِرْهُمْ فِي الأَمْرِ ﴾ [آل عمران : 159] ،

އަދި ކަންތައްތަކުގައި ކަލޭގެފާނު އެއުރެންނާއި مشورة ކުރައްވާށެވެ.

وقال الله تَعَالَى : ﴿ وَأَمْرُهُمْ شُورَى بَيْنَهُمْ ﴾ [الشورى : 38]

އަދި އެއުރެންގެ ކަންތައްތައް، އެއުރެންގެ މެދުގައިވަނީ مشورة ގެ މަތީންނެވެ.

718- عن جابرٍ رضيَ اللَّه عنه قال : كانَ رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يُعَلِّمُنَا الاسْتِخَارَةَ في الأُمُور كُلِّهَا كالسُّورَةِ منَ القُرْآنِ ، يَقُولُ إذا هَمَّ أَحَدُكُمْ بالأمر ، فَلْيَركعْ رَكعتَيْنِ مِنْ غَيْرِ الفريضَةِ ثم ليقُـــلْ : اللَّهُـــم إِني أَسْتَخِيرُكَ بعِلْمِكَ ، وأستقدِرُكَ بقُدْرتك ، وأَسْأَلُكَ مِنْ فضْلِكَ العَظِيم ، فإِنَّكَ تَقْدِرُ ولا أَقْـــدِرُ ، وتعْلَـــمُ ولا أَعْلَمُ ، وَأَنتَ علاَّمُ الغُيُوبِ . اللَّهُمَّ إِنْ كنْتَ تعْلَمُ أَنَّ هذا الأمرَ خَيْرٌ لي في دِيني وَمَعَاشي وَعَاقِبَةِ أَمْـــرِي » أَوْ قالَ : « عَاجلِ أَمْري وَآجله ، فاقْدُرْهُ لي وَيَسِّرْهُ لي، ثمَّ بَارِكْ لي فِيهِ ، وَإِن كُنْتَ تعْلمُ أَنَّ هذَا الأَمْرَ شرٌّ لي في دِيني وَمَعاشي وَعَاقبةِ أَمَري » أَو قال : « عَاجِل أَمري وآجِلهِ ، فاصْرِفهُ عَني ، وَاصْرِفني عَنهُ، وَاقدُرْ لِي الخَيْرَ حَيْثُ كانَ ، ثُمَّ رَضِّنِي بِهِ » قال : ويسمِّي حاجته . رواه البخاري.

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވި جابِرُ ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ތިމަންމެނަށް ކީރިތިقرآن ގެ ސޫރަތެއް ދަސްކޮށްދެއްވާ ފަދައިން ކަންތައްތަކުގައިވެސް استخارة ކުރުމަށް ދަސްކޮށް ދެއްވަމުން ގެންދެވިއެވެ. އަދި ކަލޭގެފާނު حديث ކުރައްވަމުން ގެންދެވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކަށް ކުރިމަތިލާ ކަމެއް ދިމާވެއްޖެއްޔާ ހަދާ فرض ނަމާދުފިޔަވައި ދެރަކުއަތް ނަމާދުކޮށް ކިޔާށެވެ. ދެން دعاء ކިޔާށެވެ. اللَّهُم إِني أَسْتَخِيرُكَ بعِلْمِكَ ، وأستقدِرُكَ بقُدْرتك ، وأَسْأَلُكَ مِنْ فضْلِكَ العَظِيم ، فإِنَّكَ تَقْدِرُ ولا أَقْدِرُ ، وتعْلَمُ ولا أَعْلَمُ ، وَأَنتَ علاَّمُ الغُيُوبِ . اللَّهُمَّ إِنْ كنْتَ تعْلَمُ أَنَّ هذا الأمرَ خَيْرٌ لي في دِيني وَمَعَاشي وَعَاقِبَةِ أَمْري عَاجلِ أَمْري وَآجله ، فاقْدُرْهُ لي وَيَسِّرْهُ لي، ثمَّ بَارِكْ لي فِيهِ ، وَإِن كُنْتَ تعْلمُ

أَنَّ هذَا الأَمْرَ شرٌّ لي في دِينِي وَمَعاشي وَعَاقبةِ أَمَرِي عَاجِل أَمري وآجِلهِ ، فاصْرِفهُ عَني ، وَاصْرِفني عَنهُ، وَاقدُرْ لي الخَيْرَ حَيْثُ كانَ ، ثُمَّ رَضِّني بِهِ »

މާނައީ:- އޭ الله ! ހަމަކަށަވަރުން މިއަދާ ތިބާإلهގެ ބަޞީރުކަމުން ގަޝްވަރާއާކަށް އެދި ދަންނަވަމެވެ. އަދި ތިބާ إله ގެ ކުދުރަތުގެ ބަރަކާތުން މިއަދާ ވޭވެރިކަމަށް އެދި ދަންނަވަމެވެ. އަދި ތިބާ إله ގެ ގަދަވެރި ފަޟްލުވެރިކަމުގެ ބަރަކާތުން މިއަދާއަށް ދެއްވުން އެދި ދަންނަވަމެވެ. ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން ތިބާإله ކުރެއްވުމަށް ކުޅަދުންވަތްތެރިކަމުގެ ވެވޮޑިގެންވެއެވެ. އަދި މިއަދާއަށްކުޅަދުނެއް ކުޅަދުންތެރިކަމެއް ނުވެއެވެ. އަދި ތިބާإله ހުރިހާކަމެއް ދެނެވޮޑިގެންވެއެވެ. އަދި މިއަދާއަށް އެނގެއް ނުވެއެވެ. އަދި ތިބާإله އަދި غيب ގައިވާ ކަންތައް އެނގުމުގެ ދަންނަވޮޑިގެންވާ إلهއެވެ.

އޭ الله ! ހަމަކަށަވަރުން މިކަމަކީ މިއަދާގެ ދީނާއި އަދިމިއަދާގެ ދިރިއުޅުމާއި ކަމުގެ އާޚިރު ނިމިގެންދާ ގޮތް އެއް ރަނގަޅު ގޮތެއްކަމުގައި ވަޅިހަމަ ފެނިވަޑައިގަންނަވާނަމަ، އެކަން މިއަދާއަށް ކަނޑައަޅުއްވާ ދެއްވާށެވެ. އަދި މިއަދާއަށް ފަސޭހަކޮށްދެއްވާށެވެ. ދެން އެކަމުގައި މިއަދާއަށް ބަރަކާތް ލައްވާށެވެ. އަދި އެކަމަކީ މިއަދާގެ ދީނާއި އަދި މިއަދާގެ ދިރިއުޅުމާއި ކަމުގެ އާޚިރު ނިމިގެންދާ ގޮތް ދުވަހު ގޮތެއްކަމުގައި ވަޅިހަމަ ފެނިވަޑައިގަންނަވާނަމަ، އަދި މިކަމާ، އެކަމާ ދުރުކުރައްވާނދޭވެ! އަދި މިއަދާ ވިސްނުން އެކަމަކުން މިއަދާގެ ހިތުގެ ބޭރުގައި ދުރުކުރައްވާނދޭވެ! އަދި ހެޔޮ ކަމެއް ކޮންމެ ތަނެއްގައި ވީނަމަވެސް އެކަމެއް ދެއްވާނދޭވެ! އަދި އެކަމުގައި ރުހެނިވުމުގެ ތައުފީقى توفيق ދެއްވާނދޭވެ!

ދަންނަވައެވެ. މި ދުޢާ ކިޔުމުގެ ތެރޭގައި أَنَّ هذا الأمرَ ބުނުމުގެ ބަދަލުގައި އެދިގެންވާ حاجة ގެ ވާހަކަ ނަންގަނެ ދަންނަވާށެވެ.

ދަންނަވަނީ ކަމަކަށް ބާރުއިން އިރުވާ ނަމާޒުގައި ފަސްވުރެ ގަދަވެ ކިޔުމަށް ގެންދާނީ ކިރުލެގެ ހިތްދީގެ ގާބިލުކަމާއި ސަލާމަތް ކަސްތަކާއި ބަޔާނުން ކަސްތަކާއި ގެސަލާ ކަމުގައި ގެއްހިސާދޮއް ކަހުލްއަށް މުބާރަށް ތަތުލަވެ ފިލަވެލިތާ ލާޓަލީ ފެލަބޭ ސޮލޮވޭ ކަހިނާތުރަ ދައްކަރަ ކަހުނު.

އެހެންކަމުން ކަމެއް ކުރުމަށް ފަރާއްތަކުން ދުޢާ ކިޔުމުގެ މައްސަލަ އަދިފަސްކޮށްގެން ދެވޭނެއެވެ. ދުރުނޫނީ ހިތަށް ވެރިވާ މައްސަލަތަކެއް ވާނަމަ ދުރުކުރެވިފައިވާ ކަމުގެ އިތުރުކުރަމުން ބެނުންވާ ކަލަހާޓާއެއްބަ

ކަންފުރިހަމަކޮށް ދަރަ ގެންގޮސް މަދުވެގެ ނުވާނެއެވެ.

98- باب استحباب الذهاب إلى صلاة العيد والرجوع من طريق آخر

عيد ނަމާދަށާއި ބަލިމީހުންނަށް ޒިޔާރަތްކުރުމާއި، ޙައްޖާއި ޖިހާދާއި، ޖަނާޒާއާއި، ބައިވެރިވުމާއި އަދި އެނޫނަސް އެފަދަ އަޅުކަންތަކަށް ދާއިރު ދިޔަމަގުން އެހެން މަގަކުން ثواب އިތުރުކުރުމުގެޚާޠިރުގައި އަނބުރާ އައުން ސުންނަތްވެގެންވާ ގޮތް ބަޔާންކޮށްދިނުމުގެ باب

719- عن جابرٍ رضيَ اللَّه عنه قال : كانَ النبيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم إذا كَانَ يَوْمُ عِيدٍ خَالَفَ الطَّرِيقَ. رواه البخاري .

މާނައީ ރަޟިﷲ ޢަންހު ސުބްޙާނަހޫވަތަޢާލާ جابرގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. نبيّ ގެ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم عيد ދުވަހު عيد ނަމާދަށް ވަޑައިގަންނަވާ ދުވަހު، އެނބުރި ވަޑައިގަންނަވާ މަގު ތަފާތުކުރައްވައެވެ.

قوله : « خَالَفَ الطَّرِيقَ » يعني : ذَهَبَ في طَرِيقٍ وَرَجَعَ في طَرِيقٍ آخَرَ .

720- وعنِ ابنِ عُمَرَ رضي اللَّه عنهما أَن رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم كانَ يَخْرُجُ مِنْ طَرِيقِ الشَّـــجَرَةِ وَيَدْخلُ مِنْ طَرِيقِ المُعَرَّسِ ، وإِذَا دَخَلَ مَكَّةَ دَخَلَ مِنَ الثَّنِية العُلْيَا وَيَخْرُجُ مِنَ الثَّنِية السُّفْلى متفقٌ عليه .

މާނައީ އަދި ޢަބްދުﷲ ބިން ޢުމަރު ރަޟިﷲ عَبْداللَّه بن عُمَرَ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ވަޑައިގެން ނިކުމެވަޑައިގަންނަވަނީ" الشَّجَرَة "ނަމަކަށް ކިޔުނު މަގުން ނިކުމެ ވަޑައިގަންނަވައެވެ. އަދި ވަދެވަޑައިގަންނަވަނީ " المُعَرَّس" ނަމަކަށް ކިޔުނު މަގުން ވަދެ ވަޑައިގަންނަވައެވެ. އަދި މައްކާއަށް ވަދެ ވަޑައިގަންނަވަނީ الثَّنِية العُلْيَاގެ މަގުން ވަދެ ވަޑައިގަންނަވައެވެ. އަދި ނިކުމެވަޑައިގަންނަވަނީ الثَّنِية السُّفْلى ގެ މަގުން ނިކުމެވަޑައިގަންނަވައެވެ.

99- باب استحباب تقديم اليمين في كل ما هو من باب التكريم

كالوضوءِ وَ الغُسْلِ والتَّيَمُّمِ

ولبس الثوب والنعل والخف والسراويل ودخول المسجد والسواك والاكتحال وتقليم الأظفار وقص الشارب ونتف الإبط وحلق الرأس والسلام من الصلاة والأكل والشرب والمصافحة واستلام الحجر الأسود والخروج من الخلاء

والأخذ والعطاء وغير ذلك مما هو في معناه ويستحب تقديم اليسار في ضد ذلك كالامتخاط والبصاق عن اليسار ودخول الخلاء والخروج من المسجد وخلع الخف والنعل والسراويل والثوب والاستنجاء وفعل المستقذرات وأشباه ذلك

ކޮންމެ ހެޔޮކަމެއްކުރުމުގައި ކަނާއަތް އިސްކުރުން މުސްތަޙައްބުވެގެންވާކަން ބަޔާންކުރެވިގެންވާ ބާބު
މިސާލަކަށް ވުޟޫކުރުމާއި ހިނައިގަތުމާއި ތަޔައްމުމުކުރުމާއި ހެދުންލުމާއި ފައިވާނަށް އަޅުމާއި خف ލުމާއި ހަރުވާލުލުމާއި މިސްކިތަށްވަނުމާއި މިސްވާކުކުރުމާއި އަދުންއެޅުމާއި ނިޔަފަތިކެޑުމާއި ކަތިމަސްކުރުކުރުމާއި ކިހިލީގެ އިސްތަށިގަނޑު ނެގުމާއި ބޮލުބާލުމާއި ނަމާދުން ސަލާމްދިނުމާއި ކެއުމާއި ބޮއުމާއި ސަލާމްކުރުމާއި އަތުގައި ހިފުމާއި حجر الأسود ގައި ބީހުމާއި ހަގަސްބޭރުން ނިކުތުމާއި ދިނުމާއި ހިފުމާއި އަދި މިނޫންވެސް މިފަދަ ކަންތައްތަކުގައި ހެޔޮކަން ކަނާއަތުން ކުރުމެވެ. އަދި މީގެ އިދިކޮޅު ކަންތައްތަކަކީ ވާތްއަތް އިސްކުރުން މުސްތަޙައްބު ވެގެންވާ ކަންތައްތަކެވެ. މިސާލަކަށް ނޭފަތް ސާފުކުރުމާއި ކުލިޖަހާއިރު ވާތްފަރާތަށް ޖަހާއިރާއި ހަގަސްބޭރުވުމަށް ވަދެވޭއިރާއި މިސްކިތުން ނިކުތުމާއި خف ބޭލުމާއި ފައިވާން ބޭލުމާއި ހަރުވާލު ބޭލުމާއި ހެދުން ބޭލުމާއި އިސްތިންޖާކުރުމާއި ފާޑުކުރެވޭ ކަންތައްތައް ކުރުމާއި އަދި އެފަދަ އެހެން ކަންތައްތަކެވެ.

قَالَ اللّٰه تَعَالَى : ﴿ فَأَمَّا مَنْ أوتِيَ كِتَابَهُ بيَمينِهِ فَيْقُولُ هَاؤُمُ اقْرَأوا كِتَابِيْه ﴾ [الحاقة : 19] الآيات ،

ފަހެ، އެމީހެއްގެ ފޮތް، އެމީހެއްގެ ކަނާއަތުން ލިބުނު މީހާ ދަންނާނެވެ! ފަހެ، އެމީހާ ބުނާނެއެވެ. މިއޮތީއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ތިމަންނާގެ ފޮތް ކިޔަވާބަލާށެވެ.

وقَالَ اللّٰه تَعَالَى : ﴿ فَأصْحَابُ الْمَيْمَنَةِ مَا أصْحَابُ المَيْمَنَةِ وأَصْحابُ المَشْئَمَةِ مَا أصْحَابُ المَشْئَمَةِ ﴾ [الواقعة : 8-9].

ފަހެ، ކަނާއަތުފަރާތުގެ މީހުންނެވެ. ކަނާއަތުފަރާތުގެ މީހުން(ދަރަޖައިގެ ގޮތުން) ކޮން ބައެއް ހެއްޔެވެ؟ އަދި ވާތްއަތު ފަރާތުގެ މީހުންނެވެ. ވާތްއަތުފަރާތުގެ މީހުން ދަރަޖައިގެ ގޮތުން ކޮން ބައެއް ހެއްޔެވެ؟

721- وعن عائشة رضيَ اللَّه عنها قالَتْ : كَانَ رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يُعْجِبُهُ التَّيمُّنُ في شأنِه كُلِّه : في طُهُورِهِ ، وَتَرجُّلِهِ ، وَتَنَعُّلِه . متفقٌ عليه .

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވި عائشة ގެފާނުގެ ރިވާޔަތުން ޙަދީޘް ވާރިދުވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އެކަލޭގެފާނު ކުރައްވާ ކަންތައްތަކުގައި ތާހިރުވުމުގައި وضوء ކުރެއްވުމާއި ބޯކޮށްޑެއްވުމާއި ފައިވާން ބޭނުންކުރެއްވުމުގައި (ތަރުތީބު) ކަނާތްފަރާތުން ފެށުމަށް ލޯބިވެވޮޑިގެންވައެވެ.

722- وعنها قالتْ : كانَتْ يَدُ رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، اليُمْنى لِطَهُورِهِ وطَعَامِه ، وكَانَتْ اليُسْرَى لِخَلائِهِ وَمَا كَانَ منْ أَذىً .

حديث صحيح ، رواه أبو داود وغيره بِإسناد صحيحٍ .

އަދި އެކަލޭގެ (އަބޫ) މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވި عائشةގެފާނު)ގެ ރިވާޔަތުން ޙަދީޘް ވާރިދުވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެ ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ ކަނާތްއަތުގެ ބޭނުން ކުރެއްވީ وضوء ކުރެއްވުމާއި އަދި ތަޢާމު ކެއްމުގައި ކަނާތްފަރާތެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނުގެ ވާތްއަތުގެ ބޭނުންކުރެއްވީ އިސްތިންޖާކުރެއްވުމާއި އަދި އެހެނިހެން ކަންތައްތަކުގައެވެ.

723- وعن أُم عَطِيةَ رضي اللَّه عنها أَن النبيَّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قالَ لَهُنَّ في غَسْلِ ابْنَتِهِ زَيْنَبَ رضي اللّـــه عنها : « ابْدَأْنَ بِميامِنِهَا وَمَواضِعِ الوُضُوءِ مِنْها » متفقٌ عليه .

މާތްاللَّه ރުހިވޮޑިގެންވި أُم عَطِيةَ ގެ ރިވާޔަތުން ޙަދީޘް ވާރިދުވެގެންވެއެވެ. ފަހަރަކު ނަބިއްޔާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އެކަލޭގެފާނުގެ އަންހެނުން ދަރިކަނބަލުން زَيْنَبُ ގެ ޖަނާޒާ ހުސްކުރެއްވުމުގައި އެކުލެވި އަންހެނުންނަށް حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެކަނބަލުންގެ ކަނާތްފަރާތުންނާއި وضوءގެ ގުނަވަންތަކުން ހުސްކޮށް ފަށާށެވެ.

724- وعن أبي هُريرة رضيَ اللَّه عنه أَنَّ رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « إذا انْتَعَلَ أَحدُكُمْ فَلْيَبْـــدَأْ باليُمْنى ، وَإِذا نَزَع فَلْيَبْدَأْ بِالشِّمالِ . لِتَكُنِ اليُمْنى أَوَّلُهما تُنْعَلُ ، وآخرَهُمَا تُنْزَعُ » متفقٌ عليه .

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވި أبو هُريرة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު ފައިވާން ލާނަމަ ކަނާތްފައިން ފަށާށެވެ. އަދި ފައިވާން ބާލާނަމަ ވާތްފައިން ފަށާށެވެ. އަދި ކަނާތްފައި ފައިވާނަށް ލުމުގައި އެންމެ ފުރަތަމަ ފައިވާންލާފައި ފުރަތަމަކަމުގައި ހުންނާނެއެވެ. އަދި ކަނާތްފައި ފައިވާނުން އެންމެ ފަހުން ބާލާ ފުރަތަމަކަމުގައި ފަހުން ހުންނާނެއެވެ.

725- وعن حَفْصَةَ رضي اللّه عنها أَنَّ رسول اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم كان يَجْعَلُ يَمينَهُ لطَعَامِهِ وَشَرَابِهِ وثيابه ويَجَعلُ يَسارَهُ لما سِوى ذلكَ رواه أبو داود والترمذي وغيره .

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވި حَفْصَةَ ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އަކާތާއި ފެންބުއިމާއި ކަނާތްއަތުގެ ފުރިހަމަކަން ހިފަހައްޓަވައި އަދި ހެދުން ބޭނުންކުރައްވައިގެން ކޮށްދެއްވައެވެ. އަދި ވާތްއަތް އެހެންކަމަކަށް ބޭނުންކުރައްވައެވެ.

726- وعن أبي هريرة رضي اللّه عنه أَنَّ رسول اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « إِذا لَبِسْتُمْ ، وَإِذا تَوَضَّـــأْتُم ، فَابْدؤُوا بِأَيَامِنكُمْ » حديث صحيح . رواه أبو داود والترمذي بإِسناد صحيح .

މާތް اللّه ރުހިވޮޑިގެންވި أبو هُريرة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديثކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ހެދުން ލާއިރު އަދި ތިޔަބައިމީހުން وضوء ކުރާއިރު ތިޔަބައިމީހުން ކަނާތުން ފަށާށެވެ.

727- وعن أَنس رضي اللّه عنه أَن رسولَ اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم أَتى مِنًى : فَأَتَى الجَمْرَةَ فَرماهَا ، ثُمَّ أَتَى مَنْزِلهُ بِمنًى ، ونَحَرَ ، ثُمَّ قال لِلحلاَّقَ « خُذْ » وَأَشَارَ إِلى جَانِبِه الأيمنِ ، ثُم الأيسَرِ ثُمَّ جعَلَ يُعطِيـــهِ النَّـــاسَ . متفقٌ عليه .

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވި أَنسގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم މިނާއަށް ވަޑައިގެންނެވިއެވެ. އަދި އެކަލޭގެ جَمْرةއަށް ވަޑައިގެންނެވިއެވެ. އަދި ހިލަ އުކުއްވިއެވެ. ދެން މިނާގައި އަށަގެންނެވި ގެއަށް ވަޑައިގެންނެވިއެވެ. އަދި ذبحކުރެއްވިއެވެ. ދެން حجامة ކުރާމީހާ (ބޮލުކޮށާމީހާ) އަށް ވިދާޅުވިއެވެ. ގަނޑާ ކަނާތްފަރާތް ބޭނުންވޯއެވެ. އަދި ކަނާތުން

ފަރާތުން ފެށުމުން عشارة ކުރެއްވިއެވެ. ދެން ވާތްފަރާތުން عشارة ކުރެއްވިއެވެ. ދެން އެ އިސްތަށިތައް މީސްތަކުންނަށް ދެއްވިއެވެ.

وفي روايةٍ : لَّما رمى الجمْرةَ ، ونَحَر نُسُكَهُ وَحَلَقَ : نَاوَل الحلاقَ شِقَّهُ الأَيْمنَ فَحلقَه ، ثُمَّ دعَا أَبَا طَلحةَ الأَنصاريَّ رضي اللَّه عنه ، فَأَعطَاهُ إِيَّاهُ ، ثُمَّ نَاوَلَهُ الشقَّ الأَيْسَرَ فقال : «احْلِقْ» فَحلَقَهُ فَأَعْطَاهُ أَبـــا طلحـــة فقال : « اقسِمْهُ بَيْنَ النَّاس » .

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު جَمْرةَ އަށް ހިލަޖެހުއްވިއެވެ. އަދި ذبح ކުރެއްވިއެވެ. އަދި ބޯބޭލުއްވިއެވެ. ބޯ ބޭލިމީހާއަށް ވާތްފަރާތް ކަނާއަތްފަރާތް ކަނޑައި ކުރެއްވިއެވެ. އަދި އެބޭފުޅާ އިސްތަށިތައް ބޭލުއްވިއެވެ. ابو طَلحةَ انصاري އަށް ގޮވާލެއްވިއެވެ. ދެން އެއިސްތަށިތައް އެ صحابيގެ އަތްޕުޅަށް ދެއްވިއެވެ. ދެން ބޯ ވާތްފަރާތް ކަނޑުއްވައިފިއެވެ. އެއަށްފަހު ވިދާޅުވިއެވެ. ބޭނުމެވެ. ދެން ބޭބޭފުޅާ އެކަލޭގެފާނުގެ ބޮޑާ (ވައަތްފަރާތު) އިސްތަށިގަނޑު ބޭލުއްވެވެ. ދެން އެކަލޭގެފާނު އެއިސްތަށިގަނޑު (ވާތު) ابؤ طَلحةَ ގެ އަތްޕުޅަށް ދެއްވިއެވެ. އެއަށްފަހު حديث ކުރައްވިއެވެ. މީސްތަކުންގެ މެދުގައި މި (އިސްތަށިގަނޑު) ބަހާލާށެވެ.

كتاب أدب الطعام

ކެއުމުގެ އަދަބުތައް ބަޔާންކުރާ ބައި

100- باب التسمية في أوله والحمد في آخره

ކެއުމުގެ ކުރިން ބިސްމިއްލާހި ކިޔުމާއި ކާނިމުމުން حمد ކިޔުމާ ބަޔާންކުރާ باب

728- عن عُمَرَ بنِ أَبي سلَمَة رضي اللَّه عنهما قال: قال لي رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم: «سَمِّ اللَّه وكُلْ بِيمِينكَ ، وكُلْ مِمَّا يَلِيكَ». متفقٌ عليه.

މާތް الله އެދެބަފައިކަލުންނަށް ރުއްސުންލެއްވި عُمَرَ بنِ أبو سلَمَة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللّه صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديثކުރެއްވިއެވެ. ކާއިރު بسم الله ކިޔާށެވެ. އަދި ތިބާގެ ކަނާއަތުން ކާށެވެ. އަދި ތިބާއާއި އެންމެ ކައިރިވާގޮތުން ކަމުން ގެންދާށެވެ.

729- وعن عَائشة رضي اللّه عنها قالَتْ: قالَ رسولُ اللّه صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم: «إذا أكل أَحَدُكُمْ فَليَذْكُرُ اسْمَ اللّه تعالى، فإنْ نسي أَنْ يَذْكُرَ اسْمَ اللّه تَعَالَى في أَوَّلِهِ، فَليَقُلْ: بِسْمِ اللّه أَوَّلَهُ وَآخِرَهُ».

رواه أبو داود، والترمذي، وقال: حديث حسن صحيح.

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި عائشة ގެ ފާނުންގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللّه صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديثކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު ކާންފަށައިގަންނަމަ بسم الله ކިޔާށެވެ. ފަހެ ކާންފަށާއިރު بسم ކިޔަން ހަނދާން ނެތިއްޖެނަމަ (ހަނދާންވުމުން) بِسْمِ اللّه أَوَّلَهُ وَآخِرَهُ ގެ ކަލިމަ ކިޔާށެވެ.

730- وعن جابِرٍ، رضي اللّه عنه قال: سَمِعتُ رسولَ اللّه يقولُ: «إِذا دخل الرَّجُل بيْتَهُ، فَذَكَرَ اللّه تعَالى عِنْد دُخُولِهِ وعِنْدَ طَعامِهِ، قال الشَّيْطانُ لأَصحَابِهِ: لا مبيتَ لَكُمْ ولا عشَاءَ، وإذا دخَل، فَلَم يَذكُر اللّه تَعَالى عِنْد دخُولِهِ، قال الشَّيْطَانُ: أَدْركتمُ المبيت، وإِذا لَم يَذْكُرِ اللّه تعالى عِنْد طَعامِهِ قال: أَدْركْتُمُ المبيتَ وَالعَشاءَ »

رواه مسلم .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި جابِر ގެކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللّه صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديثކުރައްވަނިކޮށް ތިމަން އަޑުއެހީމެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديثކުރެއްވިއެވެ. މީހަކު އޭނާގެ ގެއަށް ވަންނަ އިރުގައްޔާއި އަދި ކާއިރު اللهގެ އިސްމުފުޅު [illegible] شيطان އާ އޭނާގެ އެކުވެރިންނަށް ބުނެއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންނަށް (މިގޭގައި) ރޭގަނޑު ނިދާން ޖާގައެއް ނެތެވެ. އަދި ރޭގަނޑުގެ ކެއުމެއްވެސް ނެތެވެ. އަދި މީހަކު ގެއަށް ވަންނައިރު اللهގެ އިސްމުފުޅު ނުކިޔައިފި ނަމަ (އެބަހީ سلآم ނުގޮވާފިނަމަ) شيطان އާ (އޭނާގެ އެކުވެރިންނަށް) ބުނެއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންނަށް (މިގޭގައި) ރޭގަނޑު ނިދާން ލިބިއްޖެއެވެ. އަދި އެމީހާ ކާއިރު اللهގެ އިސްމުފުޅު ނުކިޔައިފިނަމަ (އެބަހީ بسم الله) ނުކިޔާފިނަމަ شيطانއާ އޭނާގެ އެކުވެރިންނަށް ބުނެއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންނަށް މިގޭގައި ރޭގަނޑު ނިދުމާއި އަދި ރޭގަނޑު ކެއުން ލިބިއްޖެއެވެ.

731- وعن حُذَيْفَةَ رضي اللَّه عنه قال: كنَّا إِذا حضَرْنا مع رسولِ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم طَعَاماً، لَم نَضَعْ أَيدِينَا حتَّى يَبْدأَ رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم فَيَضَع يدَه. وَإِنَّا حَضَرْنَا معهُ مَرَّةً طَعاماً، فجاءَت جارِيَةٌ كأَنَّهَا تُدْفَعُ، فَذَهَبتْ لتَضعَ يَدهَا في الطَّعامِ، فَأَخذَ رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم بيدِهَا، ثُمَّ جَاءَ أَعْرابيٌّ كأَنَّمَا يُدْفَعُ ، فَأَخَذَ بيدِهِ، قال رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم: «إِنَّ الشَّيْطانَ يَسْتَحِلُّ الطَّعامَ أَنْ لا يُذْكَرَ اسمُ اللَّه تَعَالى عليه. وإِنَّهُ جاءَ بهذهِ الجاريةِ لِيستَحِلَّ بِها، فَأَخَذتُ بيدِهَا، فَجَاءَ بهذا الأَعْرَابيِّ لِيستَحِلَّ بِهِ، فَأَخَذْتُ بِيدِهِ، والذي نَفسي بِيَدِهِ إِنَّ يدَهُ في يَدي مَعَ يَديْهِما» ثُمَّ ذَكَرَ اسم اللَّهِ تعالى وأَكَل. رواه مسلم.

ރަޟިﷲ ޢަންހު ސުންނަތުގެއިވި حُذَيْفَة ގެފާނުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންމެން رسولُ الله صَلّى ﷲ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ އަރިހުގައި ތިބީ ތިބެމުގައި ކާއެއްޗެއް އެތެރެކުރެވުނު އަތްލުން ފެށްޓެވުމުގެ ކުރިން ތިމަންމެން އެއްވެސް އަތެއްނުލަމުވެ. އަދި (މިގޮތަށްގޮސް ކަންބޮޑު ކާތަމެން ގެންދެވުނީ) އައްޔަށް ކާއެއްޗަކަށް ގެނައުމަށް އަތްލުމަށް ގެނދިޔައީ އަތްޖަހާ ގެނެސް ދިޔައީ ކާއެއްޗަކަށް. ފަހެ އެކުއްޖާ ކާއެއްޗަށް އަތްލުމަށް ހިފިއެވެ. ފަހެ ކާއެއްޗަށް ދިޔުމަށް އަތްލުމަށް ކެއްވުމާ ކުއްޖަކު ގެނެސްދެވުނެވެ. ފަހެ ކާއެއްޗަށް ގެނެސްދިނީއެވެ. އަދި ބޭފުޅާ ހިފެހެއްޓެވުމަށް رسولُ الله صَلّى الله عَلَيْهِ وسَلَّم އަތުގައި ހިފެހެއްޓެވިއެވެ. ފަހެ (އަރަބި ބާދިޔާގެ) ގޮތަށް އަތްލުމަށް ގެނެސްފުމި ހިފެހެއްޓެވިއެވެ. ފަހެ (ވެސް) ހިފެހެއްޓެވުމަށް އަތްޖަހާ ކާއެއްޗަކަށް އަތްލުމަށް ބޭނުންވެގެންނެވެ. ފަހެ ކާއެއްޗަށް ކެއުމަށް އަރަބިކުއްޖާ ހިފެހެއްޓެވިއެވެ. އަދިވެސް رسولُ الله صَلّى الله عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން شَيْطان ﷲ ގެ އިސްމުފުޅު ނުކިޔާ ކާނާ ކާއެއްޗެހި ޙަލާލު ކުރެއްވޭނެއެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން އެކުއްޖާ ގެނައީ ކާއެއްޗަކަށް ޙަލާލު ކުރުމަށެވެ. ފަހެ ކުއްޖާގެ ހިފެހެއްޓީ ކާއެއްޗަށް ގެނައުމުން ހިފެހެއްޓީމެވެ. ފަހެ ބެދުއޮތް ކާއެއްޗަށް ކެއުމަށް އަތްލުމަށް ހިފެހެއްޓީމެވެ. ފަހެ ގެނައީ އަރަބި ކުއްޖާ ކާއެއްޗަށް ޙަލާލު ކުރުމަށް ހިފެހެއްޓީމެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން ކާއެއްޗެހި ޙަލާލުކުރުމަށް ގެނައީ إله ގެފާނުގެ ބާރުގެ ބޮޑުކަމެވެ. ހަމަކަށަވަރުން شَيْطانގެ އަތްތަކާ ދެމީހުންގެ އަތްތަކާ ކާއެއްޗަކަށް ބޭނުންވެއްޖެ ހަމަކަށަވަރުން އަތުގައި ހިފެހެއްޓިއެވެ. ފަހެ އެއަށްފަހު بسم الله ކިޔުއްވާ ކާއެއްޗެހި ދަރުމަވާނީ ބޭނުންވެއްޖެއެވެ.

732- وعن أُميَّةَ بنِ مَخْشِيٍّ الصَّحابيِّ رضيَ اللَّه عنه قال: كان رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم جالساً، ورَجُلٌ يأْكُلُ ، فَلَمْ يُسمِّ اللَّه حَتَّى لَمْ يبْقَ مِنْ طَعَامِهِ لُقْمةٌ ، فَلَمَّا رَفَعها إلى فِيهِ، قال: بسم اللَّهِ أَوَّلَهُ وَآخِرَهُ، فَضَحِكَ النَّبِيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم، ثم قال: «مَا زَالَ الشَّيْطَانُ يَأْكُلُ مَعَهُ، فلمَّا ذَكَر اسمَ اللَّهِ استْقَاءَ مَا في بَطنِهِ». رواه أبو داود، والنسائي.

މާތްالله ރުއްސެވުންލެއްވި أُميَّةَ بن مَخْشِيٍّ ސަރުދަކަލުން ރިވާކުރެއްވި صحابي ބޭކަލުންގެ ރިވާކުރެއްވި ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم(އެއްފަހަރު މަޖިލީހުގައި އިށީނދެވަޑައިގެން އިންނެވިއެވެ. އަދި އެހެން މީހަކު ކައިން ކާއިރު ކެއުމުގައިވެއެވެ. ފަހެ އޭނާ بسم الله ނުކިޔާ ކައިން ގޮސްފައި ނޫސްފަހުން އެންމެފަހު ބުއިވާ ލުގުމަ އަނގައަށްލާން ހިސްބު بسْمِ اللَّه أَوَّلَهُ وَآخِرَهُ ކިޔުއްވެއެވެ. އެހިސާބު نبيّ އާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ހިނިތުންވެވޮޑިގެން ވިއެވެ. އަދި އެއަށް حديث ކުރެއްވިއެވެ. شيَّطان އާ ހުރި އަންނާއި އެކު ކާކާހުރެވެ. ފަހެ އޭނާ اللهގެ އިސްމުފުޅު ނަންގަތުމުން އަށްލާރު ބަނޑުގައި ހުރިހާ އެއްޗެއް ހޮޑުވަންދެން ހުޅުދާލިއެވެ.

733- وعن عائشةَ رضيَ اللَّه عنها قالَتْ: كانَ رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يَأْكُلُ طَعَاماً في سِــتَّةٍ مِــنْ أَصحَابِهِ، فَجَاءَ أَعْرابيٌّ، فَأَكَلَهُ بِلُقْمَتَيْنِ فقال رسولُ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم: «أَما إِنَّهُ لوْ سَمَّى لَكَفَــاكُمْ». رواه الترمذي، وقال: حديثٌ حسنٌ صحيحٌ.

މާތް اللَّه ރުއްސެވުންލެއްވި عائشةَ ގެ ފަރާތުން ގެރިވާއިން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم (އެއްފަހަރު) އެކަލޭގެފާނުގެ أصحابންގެ ތެރެއިން ހަބޭކަލުންނާއެކު ތަޢާމު ކެއުމުގައިވެއެވެ. ފަހެ އަރަބިން ބައަކުން އަރަބިކަމުގެ ޖާހިލު އެއްމީހަކު ދެލުގުމަށް އެ ތަޢާމު އަރުވައިލިއެވެ. އަދި رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ފަހެ ތިޔަބައިމީހުން އެމީހާ بسم ކިޔާނަމަ يقينًا އެކާއެއްޗަކީ ތިޔަބައިމީހުންނަށް ފުދޭނެއެވެ.

734- وعن أبي أُمامة رضيَ اللَّه عنهُ أنَّ النَبيَّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم كانَ إذا رَفَعَ مَائِدَتَهُ قال: «الحَمْدُ للَّه حمداً كَثيراً طَيِّباً مُبارَكاً فِيه، غَيرَ مَكْفِيٍّ وَلا مُسْتَغْنًي عَنْهُ رَبَّنَا» رواه البخاري .

މާތް اللَّه ރުއްސެވުންލެއްވި أبو أُمامة ގެ ރިވާއިން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبيّ އާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم (އަރަބިކަމުގެ ފަރުއުދަވާލުގައި) ސުފުރާ ނަގާލާ ހިނދު دعاء ކުރައްވައެވެ. «الحَمْدُ للَّه حمداً كَثيراً

طَيِّباً مُبارَكاً فِيه، غَيرَ مَكْفِيٍّ وَلا مُسْتَغْنًى عَنْهُ رَبَّنَا» މާނައީ:- އެންމެހާ حمدަކަށް حق ވާފަދައިން ދެންﷲ އަށެވެ. ގިނަގިނަވާ حمد ކުރެއްވުނުކަމުގައި طاهر ވާގޮތަށް حمد ކުރެއްވުނުކަމުގައި ބަރަކާތްތެރިވެގެންވާ حمد ކުރެއްވުނުކަމަށް އަ إله އަށް ހަމަޖެހި ކުރައްވާ. ކިބައިން ގިނަގިނައިން އެއިލާހަށް حمد ކުރައްވާއިރުވެސް އެކުރައްވާ ކަމަށް ކިފާއެއް ނުވާނެއެވެ. އަދި އެإلهގެ فضل ވަންތަކަމާއި ނުލައި އެއްވެސް މީހަކަށް ނުއުޅެވޭނެއެވެ. އަދި އަޅުގަނޑު ހަމަޖެހިގެން ހުރިހާ إلهއަށެވެ.

735- وعن مُعَاذِ بن أَنسٍ رضيَ اللَّهُ عنه قَالَ: قال رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم: من أَكَلَ طَعَاماً فقـــال: الحَمْدُ للَّهِ الذي أَطْعَمَنِي هذا، وَرَزَقْنِيهِ مِنْ غيْرِ حَوْلٍ مِنِّي وَلا قُوَّةٍ، غُفِرَ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ» رواه أبـــو داود، والترمذي وقال: حدِيثٌ حسنٌ.

މާތް اللَّه ރުއްސެވުންވާނުވި مُعَاذ بن أَنس ގެފާނުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ކާއެއްޗެއް ކައިފިމާ ފަހު މިދުވާ ކުރެއްވިކަމަށް. އަޅުގަނޑު އަތުލައިގެ އިސްވެދިޔަ ފާފަތަށް ފުއްސެވިގެން ހިނގައިދާނެއެވެ.

މާނައީ: الحَمْدُ للَّهِ الذي أَطْعَمَنِي هذا، وَرَزَقْنِيهِ مِنْ غيْرِ حَوْلٍ مِنِّي وَلا قُوَّةٍ،) އެވެ. މާނައީ:- އެންމެހައި حمدަކަށް حق ވާފަދައިން الله އަށެވެ. އެ إله މި ކާނެތަކެތި އަޅުގަނޑަށް ކާންދިނީ އަދި ކާނެތަކެތި އަޅުގަނޑަށް ބާރުގަދައިނުލާ ކާނެތަކެއް رزق ދެއްވައި އަދި މިކަމަކަށް ކަނޑައެޅުއްވި إلهއަށެވެ.

101- باب لا يعيب الطعام واستحباب مدحه

ކާއެއްޗެއްސަށް عيبނުކުރުމާއި އަދި އެއަށް ތައުރީފުކޮށް ބަސްބުނުމުގެ ބާބު ހަމަހަށި ވާގޮތުގެ ބާރުވެގެންވާ باب

736- عن أبي هُريرة رضيَ اللَّهُ عنهُ قال: «ما عَابَ رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم طَعَاماً قَطُّ، إِن اشْـتَهَاه أَكَلَهُ، وإِنْ كَرِهَهُ تَرَكَهُ» متفقٌ عليه .

މާތް اللَّه ރުއްސެވުންވާނުވި أبو هُريرة ގެފާނުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ދުވަހަކުވެސް ކާއެއްޗަކަށް ޢައިބެއް ވިދާޅުވެއްވާފައެއް ނުވެއެވެ. އެކާތަކެތި ހިތްވާނަމަ ހަމަޖެހިގެން އެއްޗެއް ނުހުންނަވަ ކާއްވައިވެއެވެ. އަދި އެކާތަކެތި ހިތްނުވާނަމަ ހަމަޖެހިގެން އެއްޗެއް ނުހުންނަވަ އެއަށް ދުރުކަށް ވައިވެއެވެ.

737- وعن جابر رضيَ اللَّه عنه أَنَّ النبيَّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم سَأَلَ أَهْلَهُ الأُدُمَ فقالوا: ما عِنْـــدَنَا إلاَّ خَـــلٌّ، فَدَعَا بِهِ، فَجَعل يَأْكُلُ ويقول: «نِعْمَ الأُدُمُ الخلُّ نِعْمَ الأُدُمُ الخَلُّ» رواه مسلم.

ރަޟީ الله ޢަންހު ސުބްޙާއިވި جابر ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކާތަކޮށުން نبيّ ގާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم (އަދުމުކަހަލަ) އަޅުގަނޑުމެންގެ އަތުގައި ކާހަކަލަބަސް ރިޔާއިން ހުރިހާކަމެއް އެދިވަޑައިގަތެވެ. އެހިނދު އަހަރެމެން ގާތުގައި ހުރީ ހަލުއެކަނި ކަމަށް ދަންނަވައެވެ. ފަހެ އެ ހަލު ގެނެސްދިނުމަށް ތިމަންނާ ގެނެސްދިނުމަށް އަމުރުކުރެއްވިއެވެ. އެހެން ހަލުއާއެކު ބުއްދިވަޑައިގަތެވެ. ހިތްގައިމު އޮކުގެ ހަލުއާއި ފަހެ ކިހާ މޮޅު ބާވަތެކެވެ. ހަލުއާކީ ކިހާ މޮޅު ބާވަތެކެވެ.

102- باب ما يقوله من حضر الطعام وهو صائم إذا لم يفطر

ކާއުމުގެ މަޖިލީހަކަށް حاضر ވެއްޖެ (ސޯމުހިފައި) ހުރިމީހާ ހިތުވާންޖެހޭ ކަންތައް ކިޔާނެގޮތް ބަޔާންކުރެވިގެންވާ باب

738- عن أبي هُريرة رضيَ اللَّه عنه قال: قال رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم: «إِذا دُعِيَ أَحَدُكُمْ، فَلْيُجِبْ، فَإِنْ كان صائماً فَلْيُصلِّ، وَإِنْ كانَ مُفطراً فَلْيَطْعَمْ» رواه مسلم.

ރަޟީ الله ޢަންހު ސުބްޙާއިވި أبو هُريرة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކަށް ކާއެއްޗަށް ދަޢުވަތު އަރުވައިފިއްޔާ ފަހެ އެކަމަށް އިޖާބަދޭށެވެ. ފަހެ އޭނާ ރޯދަ ހިފައިހުރިނަމަ ކެއުމަށް ދުޢާކުރާށެވެ (އަބަދު ދުޢާކުރާށެވެ) ގެންދާށެވެ. އަދި ރޯދަ ހިފައިނުވާ ނަމަ ކެއުމަށް ފަހެ ކާށެވެ.

قال العُلَمَاءُ: مَعْنى. «فَلْيُصَلِّ» فلْيدْعُ ومعنى «فَلْيطْعَمْ» فلْيَأْكُلْ.

103- باب ما يقوله من دعي إلى طعام فتبعه غيره

ކާއުމަށް ދަޢުވަތު އަރުވައިފިމީހާ ފަހަތުން ގޮސް އެހެންމީހަކު ދިޔަނަމަ ގޮވާލެވިފައިވާ މީހާ ކިޔަންޖެހޭ ގޮތް (ބަޔާންކުރެވިގެންވާ بابُ)

739- عن أبي مسعودِ البَدْرِيِّ رضيَ اللَّه عنه قال: دَعا رجُلٌ النَّبيَّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم لِطعَامٍ صَــنعَهُ لَهُ خَامِس خَمْسَةٍ، فَتَبِعهُمْ رَجُلٌ، فَلمَّا بَلَغَ الباب، قال النبيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم: «إِنَّ هذا تَبِعَنا، فإِنْ شئت أَنْ تَأْذنَ لَهُ، وإِنْ شِئتَ رَجَعَ» قال: بل آذَنُ لهُ يا رسولَ اللَّهِ. متفقٌ عليه.

މާތް الله ރުއްސެވުން ލެއްވި أبو مسعودِ البَدْرِيّ ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. (އެއްފިރިހެނަކު ބާނަކުރާ نبيّ ގެ صَلّى الله عَلَيْهِ وسَلَّمއަށް ފަރުމާކޮށްދެއްވާ ދަތުރުވާ އެދުނުވަރުވިއެވެ. އަދި އެބާނަކުރާ އެފިރިހެނާ ބުއިއްސަރުކައިލަވާފައިވާ އަނގަތަކެއްފަހަރު ފެސްވުރުންނަކަވެ. ފަހެ އަނގަތަފަހެނަތު ފަހަރުވެ އިބުރާހީމުގެ އަމަންނުދަވުރުދިއަވެ. ފަހެ އެގެ ދޮރާދޮށްފަހަރައް އެދުވޭވުން نبي ގެ صَلّى الله عَلَيْهِ وسَلَّم (ދަރުވޭށް ދެއްވިއީހަރަން) ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަހަމަފަހަރުން މިމީހާ މިތަނުގަ ވަދެންމިމީހަރުން އަޅުވެވުމަވެ. ވިދާ ވިބުޅުނުތަރަ އަށްދުނަން ހަދުދުނަމަވެތަވެ. އަދި ވިބޫބުނުނުނަވަ އެނާ އަނބުރާ ފެނުވަލަރުވެ. އެނާ ދެނުނުވިއެވެ. އާ اللهގެ ރަސޫލާއެވެ. އެނާއަށް ހަމަދެއްވީމެވެ.

104- باب الأكل مما يليه ووعظه وتأديبه من يُسيء أكله

ކާއިރު ވިމާއި އަތުގެ ކާއިވިދާޅުވުން ކައުމާއި އަދި ދޭއާއި ހުރާފަތާ މީހުނަށް ނަޞޭޙަތްދީ އަދަބުދިނުމާއި މެދު ބާބާ އަވަހުގެ އޮޅުމުން ބެސްވާހަކަ ބާބު باب

740- عن عمر بن أبي سَلَمَةَ رضي اللَّه عنهما قال: كُنتُ غلاماً في حِجْرِ رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم، وكَانتْ يَدِي تَطِيشُ في الصَّحْفَةِ فقال لي رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم: «يَا غُلامُ سَمِّ اللَّه تعــالى وَكُــلْ بيمينِكَ وكلْ مِمَّا يَلِيكَ» متفقٌ عليه.

މާތް الله ރުއްސެވުން ލެއްވި عمر بن أبي سلمة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަ (ޅަދިރާ) رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ ބެލުމުގެ ދަށުގައި ހުރީމެވެ. އަދި ތިމަންނަ ތަށީގެ އަތުން މިތަނުން ކާތީ ގެންދިޔައީމެވެ. ފަހެ (އަތުން ދަރާގައި ގެންދާ) رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ތިމަންނައަށް (ތިމަންނައަށް ކާއްޓަ ދަސްކަރުދޭތޯކަމަށް) حديث ކުރެއްވިއެވެ. އޭ ދަރިފުޅާއެވެ. ކާއިރު بسم ކިޔާށެވެ. އަދި ދަރިފުޅުގެ ކަނާއަތުން ކާށެވެ. އަދި ދަރިފުޅާއި ތަށީގެ އަތްދާ ކައިރިވީފަރާތުން ކާށެވެ.

قوله: «تَطِيشُ» بكسر الطاءِ وبعدها ياء مثناة من تحت، معناه: تتحرّك وتمتدّ إلى نواحي الصَّحْفَةِ.

741- وعن سَلَمَةَ بنِ الأكوعِ رضيَ اللَّه عنه أَن رَجُلاً أَكلَ عِنْدَ رسولِ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم بشِماله فقال: «كُلْ بِيَمِينكَ» قال: لا أَسْتطِيعُ قالَ: «لا اسْتَطَعْتَ،» ما مَنَعَهُ إِلاَّ الكِبْرُ، فَمَا رَفَعَهَا إِلى فِيهِ. رواه مسلم.

މާނަ: اللَّه ރުއްސުވުންތެރިވި سَلَمَةَ بنِ الأكوعِ ގެކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން މީހަކު رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ ހަޟްރަތުގައި ވާތްއަތުން ކެއުމުން ގަސްދަކުރެއްވިއެވެ. އޭނާއަށް ކަނާތްއަތުން އަޅުގަނޑަށް ނުކެވޭނެއެވެ. ދެން حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިބާ ތިބާގެ ކަނާތްއަތުން ކާށެވެ. އޭނާ (ނުކެވޭނެކަމުން)ބުނެއެވެ. ތިބާއަށް ކަނާތްއަތުން ނުކެވޭށެވެ. އަށްޑަގޮތަށް އޭނާއަށް دعاء ކުރެއްވިއެވެ. ތިބާއަށް އަނެއް ކަރުދާސްކަމެއް ނުދެއްވާށިއެވެ. (އަދި حديث ކުރެއްވިއެވެ.) އޭނާ އަނެއްކާ ފަހަށް ތިބާއަށް ފުރިކަމަކަށް ބޮޑާކަމެވެ. (رواه مسلم) އަތެއްނުން އޭނާއަށް ކަނާތް އަތްއި ހިތްއަށް އުފުލެވިގެނެވެ.

105- باب النهي عن القران بين تمرتين ونحوهما إذا أكل جماعة إلا بإذن رفقته

ޖަމާޢަތަކަށް ކައިކުމަށް އަނެއްގެ ބައިވެރިންގެ ހުއްދަކުރެވޭން މެނުވީ ދެއްތުރިކަމުގެ ނުވަތަ އެފަދަ އެހެން ދެއްތުރިކަތް އެކަށްކުރިކަން މަނާކުރެވޭކަން ބަޔާން ވެގެންވާ باب

742- عن جبَلَةَ بن سُحَيْم قال: أَصابَنا عامُ سَنَةٍ معَ ابْنِ الزُّبَيْرِ، فرُزِقْنَا تَمْراً، وَكانَ عَبْدُ اللَّه بنُ عمر رضي اللَّه عنهما يمُر بنا ونحْنُ نأْكُلُ، فيقولُ: لا تُقَارِنُوا، فإِن النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم نَهى عنِ الإقرانِ، ثم يقولُ: «إِلاَّ أَنْ يَسْتَأْذِنَ الرَّجُلُ أَخَاهُ» متفقٌ عليه.

جبَلَةَ بن سُحَيْم ނަމަކަށް ކިޔުން تابعي ބޭކަލެއްގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ابْنِ الزُّبَيْر ގެ ވެރިކަމުގެ ދުވަސްވަރު ތިމަންމެންނަށް ތަދުވެރިކަމުގެ އަހަރެއް ކަށަވަރުވިއެވެ. ދެން (އެއިން ދުވަހެއް ގައި) ތިމަންމެންނަށް ކާއެތި ކަދުރުކަމުގެ ދުވަސްވެ. އަދި ތިމަންމެން އޭރުން ކަދުން ގެންދަނިކޮށް

ފަހެ މާތް الله އެދުވަފައިވާ ކަމުންނެވެ ހުރުސްކުރެއްވި عَبْدِ اللَّه بنِ عُمَر ގެފާނުންގެ ކައިރިއަށް ވަނީ ބައެއް ފަހަރު. ފަހެ އެ صحابي މިސްކީނުން ކާވައިދިނެވެ. މިސްކީނުންނާއި އެއްކޮށް ކެއުމަކީ އަޅުގަނޑުމެން ކިޔަވައިދެއްވި نبيّ އާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ ސުންނަތެއް ކަމުގައި ވެއެވެ. ކުރެއްވި މިސްކީނުންނާ ހަމަޔަށް ކެއުމަށް ކުރެއްވި ކަމަށް މިސްކީނުން އެކުގައި ކެއުމަކީ އެހެން ބަޔަކު ކެއުމަށްވުރެ ފުރިހަމަ ކަމެކެވެ.

106– باب ما يقوله ويفعله من يأكل ولا يشبع

ކެއުމުން ބަނޑުފުރިހަމަ ނުވާ މީހާ ކިޔާނެ އެއްޗާއި ކުރާނެ ކަންތައް ބަޔާންކުރާ باب

743- عن وَحْشيٍّ بنِ حرب رضيَ اللَّه عنه أَن أَصحابَ رسولِ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قالُوا: يا رسولَ اللَّهِ، إِنَّا نَأْكُلُ ولا نَشْبَعُ؟ قال: «فَلَعَلَّكُمْ تَفْترِقُونَ» قالُوا: نَعَمْ. قال: فَاجْتَمِعُوا عَلى طَعَامكُمْ، وَاذْكُرُوا اسْمَ اللَّهِ، يُبَارَكْ لَكُمْ فيه» رواه أبو داود

މާތްاللَّه ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ وَحْشيٍّ بن حرب ގެފާނުން ރިވާކުރައްވައެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ أصحاب ބޭކަލުން ދެންނެވިއެވެ. އޭاللهގެ ރަސޫލާއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންމެން ކަމުއެވެ. (ނަމަވެސް) ބަނޑު ނުފުރެއެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެހީ ތިޔަބައިމީހުން ވަކިވަކި ވާހަކަތަކުން ކަމުން ކާތީ ހެއްޔެވެ. ބުނެދިނެވެ. حديثކުރެއްވިއެވެ. މިހާ ތިޔަބައި މީހުން އެކުގައި ކާށެވެ. އަދި بسم الله ކިޔާށެވެ. އެހިނދުން އެކައި ތިޔަބައިމީހުންނަށް ބަރަކާތް ލިބޭނެއެވެ.

107– باب الأمر بالأكل من جانب القصعة

والنهي عن الأكل من وسطها

ކާތަށީގެ އައްޔަރާތުން ކެއުމަށް އަމުރުކުރުމާއި އަދި ތަށީގެ މެދުން ކެއުން މަނާކުރެއްވުމާ ބެހޭ ބާބު باب

(ދަންނައެވެ.) މިބާބުގައި ހިމެނޭ އަމުރަކީ ވާޖިބު ކަމަކަށްވުރެ ސުންނަތް ކަމެއް ގޮތުގައި ސުންނަތެއް ކަމުގައިވާ ކަމެވެ

އިތުރު އެކަލޭގެފާނުގެ حديث ތިރީގެ (وكل مما يليك) ގެ ބަސްފުޅުގެވެ. މާނައީ:- އަދި ބިލަބައި އެންމެ
ކައިރިވީ ފަރާތުން ކެއުން ގެންގުޅުއްވާށެވެ. (حديث ނަންބަރު 728 އާއި 740 އަށް ބައްލަވާ!)

744- عن ابن عباس رضيَ اللَّه عنهما عن النبيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال: «الْبَرَكَةُ تَنْزِلُ وَسَطَ الطَّعَام فَكُلُوا مِنْ حَافَّتَيْهِ ولاَ تَأْكُلُوا مِن وَسَطِهِ» رواه أبو داود، والترمذي، وقال: حديثٌ حسنٌ صحيحٌ.

މާތް الله އެދެބޭފުޅުންނަށް ރުހިވޮޑިގެންވި عبد الله بن عباس، نبيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ އަރިހުން
ރިވާކުރައްވާ حديثއެއްގައިވޭ. އެކަލޭގެފާނު حديثކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ކާބޯތަކެތީގެ މެދަށް
ބަރަކާތް ފައިބައެވެ. ވީމާ ބިލަބައިގިރުން ބަނޑުގެ ކައިރިއިން ކެއުން ގެންގުޅުއްވާށެވެ. އަދި
ބިލަބައިގިރުން އޭގެ މެދުން ކެއުން ނުގެންގުޅުއްވާށެވެ.

745- وعن عبدِ اللَّه بن بُسْرٍ رضيَ اللَّه عنه قال: كان لِلنبيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قَصْعَةٌ يُقالُ لها: الْغَرَّاءُ، يحْمِلُهَا أَرْبَعَةُ رِجالٍ، فَلمَّا أَضْحوا وَسَجَدُوا الضُّحى أُتِي بتَلْكَ الْقَصْعَةِ، يعني وقد ثُرِدَ فيها، فالتَفُّوا عليها، فَلَمَّا كَثُرُوا جَثَا رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم فقالَ أَعرابيٌّ: ما هذه الجِلْسةُ؟ قال رسولُ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم: إنَّ اللَّه جَعَلني عَبْداً كَرِيماً، ولَمْ يجْعَلْني جَباراً عَنيداً، ثمَّ قال رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم: «كُلُوا مِنْ حَوَالَيْهَا، وَدَعُوا ذِرْوَتَهَا يُبَارَكْ فيها» رواه أبو داودٍ بإِسناد جيد.

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވި عبد الله بن بُسْر ގެ ބަސްފުޅުން ރިވާވެގެންވެއެވެ، نبيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم
ގެ ހަތަރު ފިރިހެނުން އުފުލާ ބޮޑު ތަށިއެއް ހުރިއެވެ. އެތަށިއަށް ކިޔަނީ الْغَرَّاءُ ގެ ނަމުގައެވެ.
ދަނބު ވަގުތު އެއުރެން ހެނދުނުގެ ވަގުތަށް ވަދެ ސަލާމް ކުރުމުން ضحى ނަމާދު ކުރުމަށްފަހު އެބައިމީހުން
ضحى ނަމާދު ކުރުމަށްފަހު އެއުރެން ގެނެވިއެވެ. އެތަށި ތެރޭގައި ތަޅާލާ ރޮށި ހުރި
އެއުރެން ގެނެވިއެވެ. ފަހެ އެއުރެން ވަށައިގެން އިށީނދެވަޑައިގެން (ފަތިހުގެ ކެއުން)
ގެންދިޔައެވެ. ފަހެ ބައިވެރިން ގިނަވީމާ ކަކޫ ބަނދެ އިށީނދެވަޑައިގަތެވެ رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ދެކުޅަކާ
ދެއްކޮށް ފައިބިހެއްޓަވާ އިށީނދެވަޑައިގަތުމުން ފަހެ (އަޢްރާބީއަކު ދެކުޅަކާ) ސުވާލުކުރި
މިކަހަލަ ބައިނދުމަކީ ކޮބައިހެއްޔެވެ؟ رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ޖަވާބު
ދެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالى ތިމަންކަލޭގެފާނު ކުރެއްވީ ކީރިތި އަޅަކު ކަމުގައެވެ.
އަދި ޖައްބާރު ނުކުރައްވާ ތިމަންކަލޭގެފާނު ދަރުބާރު ތިމަންކަލޭގެފާނު ނުކުރައްވައެވެ. އޭގެފަހުން رسُولُ

اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديثކުރެއްވިއެވެ. ވިޔަބައިމީހުން (އަންނަ ފުރަތަމަވަރުން) އާދޭ ކައިރިން ކަމުން ގެންދާނެތެވެ. އަދި އޭގެ މަތީގައި ހުރި ކާބަކާއި އެންމެ ފުރަގަސް ބަހައްޓާނެތެވެ. އައިރުން އުތުރު ބަރަކާތް ލިބިވަޑައިގަންނާނެއެވެ.

« ذِرْوَتَهَا » أَعْلاَهَا : بكسر الذال وضمها .

108- باب كراهية الأكل متّكئاً

ލެގިގެންނުކާ ކެއުން މަކުރޫހުވުމުގެ ބާބު باب

746- عن أبي جُحَيْفَةَ وهبِ بنِ عبد اللَّه رضي اللَّه عنه قال: قال رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم: «لا آكُلُ مُتَّكِئاً» رواه البخاري.

މާތް اللَّه ރުއްސެވުން ލިބިވަޑައިގެންނެވި أبو جُحَيْفَةَ وهبِ بنِ عبد اللَّه ، ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ވިމަންޏަކުސް ލެގިގެން އިނދެ ކާބަކާއި ނުކާނަމެވެ.

قال الخَطَّابيُّ: المُتَّكِيءُ هُنا: هو الجالِسُ مُعْتَمِداً على وِطاءٍ تحته، قال: وأَرَادَ أَنَّهُ لا يَقعُدُ عَلى الْوطَاءِ والْوسائِدِ كَفعْلٍ مَنْ يُريدُ الإِكْثار مِنَ الطعامِ بل يَقْعدُ مُسْتَوْفِزاً لا مُسْتوْطِئاً، ويَأْكُلُ بُلْغَةً. هذا كلامْ الخطَّابي، وأَشَار غَيْرُهُ إِلى أَنَّ المتكيءَ هو المائلُ عَلى جَنْبِه، واللَّه أعلم.

الخطابي ވިދާޅުވިއެވެ. ލެގިގެންއިނުމަކީ ބޮޑުގަނޑު ބޭނުމުގެ މަސައްކަތް ބާލީހާ ލެގިލެއްވުމަށް ގަސްތުކުރައްވައި ލެގިގެންނިނުމުވެ. އަދި ވިދާޅުވިއެވެ. އޭސްފުރާގައި އަހަރެމެންގެ ގަސްތުފުރިކޮށް ލިބުނިއްޔާ ކަމުނު އާދޭ މިހުން ކަސްކަރާ ބިރުއްސަން އަހަރެމެންގެ ފުރިހަމައަށްވުރެ ކާން ބޭރުސް ނުވެވުމަށް ގޮތުގެ ބޮޑުން ނުކަރާބުން ވިސްނައިވެ. އަދި ކިއައްމޭ! އަހަރެމެންގެ ފުރިހަމައަށްވުރެ އިތުރުކުރުމަށް ގަސްތުކުރައްވަން ދެކު އެކަރާގެ ގޮވިސާވެ. އަހަރުމެން ފުސްކަތުގެތިކާން ނުނަވެ. އަދި އަހަރެމެންގެ ފުރިހަމައަށްވުރެ ކިރާތް ފުދެ މިސްކަރާކަވެ. الخطابي ފިޔަވައި އެހެން ބަޔަކު ވިދާޅުވީ ގޮވެގައި ލެގިގެން އިނުމުގެ މާނައަކީ އެއް އަރިމަތެއް ބުރަދަގެން އިނުމެވެ. واللَّه اعلم

747- وعن أَنسٍ رضي اللَّه عنه قال: رَأَيْتُ رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم جالساً مُقْعِياً يَأْكُلُ تمْراً، رواه مسلم.

ރަޟިﷲ ޢަންހު ސުންތެރިވި أَنس ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަ رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ދެކެވުނީ އުރުޅަވައިގެން ބިންމަތީގައި އިށީދެވަޑައިގެން ކަދުރު ހަދިޔާކުރައްވަމުން އިންނެވި ތަން ދުށީމެވެ.

«الْمُقْعِي» هو الذي يُلْصِقُ أَليَتيهِ بالأرضِ، ويُنْصِبُ ساقَيْهِ.

المقعى އަކީ ބިންމަތީގައި ފުންޏަށް ބޯކޮށް ސައިގެ ދެފައި ކޮޅަށް ހުންނަގޮތަށް އިށީނދެއިންނަމީއެވެ.

109- باب استحباب الأكل بثلاث أصابع

واستحباب لعق الأصابع وكراهة مسحها قبل لعقها واستحباب لعق القصعة وأخذ اللقمة التي تسقط منه وأكلها وجواز مسحها بعد اللعق بالساعد والقدم وغيرهما

ތިން އިނގިލިން ކެއުން މުސްތަޙައްބުވާކަމާއި، އަދި އިނގިލިލެވުން މުސްތަޙައްބުވާކަމާއި، އަދި އިނގިލިލެވުމުގެ ކުރިން ފޮހެލުން މަކްރޫހުވާކަމާއި، އަދި ތަށިގަނޑު ލެވުން މުސްތަޙައްބުވާކަމާއި، އަދި ވެއްޓޭ ކާބޯތަކެތީގެ ނުވަތަ ކާބޯތަކެތި ނަގައިގެން ކެއުން މުސްތަޙައްބުވާކަމާއި، އަދި އަތުގެ އިނގިލިތައް ލެވުމަށްފަހު ފައިތިލައާއި، ފައިގެ ފުރާޅު ފަދަތަކެތީގައި ފޮހުން ހުއްދަވާކަމާބެހޭ

باب

748- عن ابنِ عباسٍ رضي اللَّه عنهما قال: قال رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم: «إِذا أَكلَ أَحدُكُمْ طَعَاماً، فَلا يَمسحْ أَصابِعَهُ حتى يلعَقَهَا أَو يُلْعِقَهَا» متفقٌ عليه.

ރަޟިﷲ ޢަންހު ސުންތެރިވި عبد اللَّه بن عباس، ގެ ރިވާޔަތެއް ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު ކާއެއްޗެއް ކައިފިނަމަ ލެއްވާ ނުވަތަ އެހެން މީހަކާ އިނގިލިލެއްވުމަށް ސާފުކުރުމަށްފަހު ނޫނީ އެހެން ފޮހެނުލާށެވެ (އެބަހީ މިސާލަކަށް އަނބިމީހާ

ނުވަތަ ދަރިން ނުވަތަ އިތުރުކަންކަންނަގަނެވޭ ޢަނބަވަރުވެއް ފަދަ ފަރާތަކުން) ލާއްވާ ޙަތަ ސާފުކުރުމަށްފަހު
ނޫނީ އަތް ނުފުހޭނެވެ.

749- وعن كعْبِ بنِ مالك رضيَ اللَّه عنه قال: رَأَيْتُ رسولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يَأْكُلُ بِثلاثِ أَصابِعَ فَإِذا فَرغَ لَعِقَها. رواه مسلم.

މާތްاللَّه ރުއްސުން ލިބިވޮޑިގެންވާ كعْبِ بنِ مالك، ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަ رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ތިންއިނގިލިން ޚަރުދުކުރައްވާތަން ދުށީމެވެ. އަދި ނިމުމުގައި ކަބުލަން އިނގިލިތަ
ތައް ލެވާ ސާފުކުރައްވާތަން ދުށީމެވެ.

750- وعن جابرٍ رضي اللَّه عنه أَنَّ رسولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم أمر بِلَعْقِ الأَصَابِعِ والصَّــحْفَةِ وقــال: «إِنَّكُمْ لا تَدرُونَ في أَيِّ طعَامِكم البَركةُ» رواه مسلم.

މާތްاللَّه ރުއްސުން ލިބިވޮޑިގެންވާ جابر، ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ކައުމަށްފަހު އިނގިލިތައް ސާފުކުރުމަށާއި އަދި ކައުމަށްފަހު ތަށި ސާފުކުރުމަށް އަމުރު ކުރެއްވިއެވެ. އަދި حديثކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިޔަބައިމީހުންގެ ކާތަކެތީގެ ތެރެއިން ބަރަކާތް ހުރީ ކޮން ކާއެއްޗެއްގައިކަން ނޭގޭނެއެވެ.

751- وعنه أن رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال: «إِذا وقعت لُقمَةُ أَحدِكُمْ، فَليَأْخُذْهَا فَلْيُمِطْ ما كان بِها من أذًى وليَأْكُلْهَا، ولا يدَعْها للشَّيطَانِ، ولا يمسَحْ يَدهُ بِالمِنْدِيلِ حتَّى يَلعقَ أَصابِعَهُ، فإِنه لا يَدرِي في أَيِّ طعامِهِ البركةُ» رواه مسلم.

އަދި އެ صحابي(އެބޭފުޅާ މާތްاللَّه ރުއްސުން ލިބިވޮޑިގެންވާ جابر) ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديثކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހެއްގެ އަތުން ކާއެއްޗެއްގެ ވެއްޓިއްޖެނަމަ ފަހެ އޭގައިވާ ނަޖިސްތައް ނައްޓާށެވެ. އަދި އޭގެ ޖެހިއްޖެ ހާއްސަ ނުރުވާށެވެ. އަދި އެއްޗިހިވާ (ކާނެ ހަމަޖެހުން) ކާށެވެ. އަދި އެއްޗިހިވާ شَّيْطان އާ ކައުމަށް ދޫނުކުރާށެވެ. އަދި އިނގިލިތަ އަތް ލެވާ ސާފުކުރުމަށް ކުރިން ފޮށި ސާފު ނުކުރާށެވެ. ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން އިނގިލިން ބަރަކާތް ލިބިގެން ފަހެ ކޮން ކާއެއްޗެއްގައިކަން ނޭގޭނެއެވެ.

752- وعنه أَن رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال: «إن الشَّيْطَانَ يَحضرُ أَحدَكُم عِند كُلِّ شَيءٍ مِنْ شَأْنِهِ، حتى يَحْضُرَهُ عِندَ طعَامِهِ، فَإِذا سَقَطَتْ لُقْمةُ أَحَدِكم فَلَيأْخذْهَا فَلْيُمِطْ ما كانَ بها مِن أَذى، ثُمَّ لِيأْكُلْهَا ولا يَدَعها للشَّيْطَانِ، فإذا فرغَ فَلْيَلْعَقْ أَصابِعهُ فإِنَّه لا يدري في أَيِّ طعامِهِ البرَكَةُ» رواه مسلم.

އަދި އެصحابي (އެބަހީ ރަޟީالله ޢަންހު ސުންނަތްވި جابر) ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން شَيْطان އާ ތިޔަބައިމީހުންގެ ހުރިހާ ކަމަކާއި ބައިވެރިވެއެވެ. އެންމެ ކާބަދަށް ވިދުމުން ކާއިރުގައިވެސް ޙާޟިރުވެއެވެ. (ވީމާ)ފަހެ ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހެއްގެ އަތުން ކާއެއްޗެހި ބިމަށް ވެއްޓިއްޖެނަމަ ފަހެ އޭ އެއްޗެއް ނަގާށެވެ. ފަހެ އެ އެއްޗަކާ ގުޅިފައިވާ އެއްޗެހި ފޮހެލާށެވެ. އޭގެ ފަހުން (ކުނި ފޮހެލުމަށްފަހު) އޭގެ ކާއެއްޗެހި ކާށެވެ. އަދި شَيْطان އަށް ދޫކޮށްނުލާށެވެ. އަދި ކައިނިމުމުން އެމީހާ އަތުގެ އިނގިލިތައް ސޫފުކުރާށެވެ. ވީހިނދު ހަމަކަށަވަރުން ބަރަކާތް ލިބޭނީ ކާނާގެ ކޮން ބައިކަމެއް ނޭނގެއެވެ.

753- وعن أَنسٍ رضي اللَّه عنه قال: كان: رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم إِذا أَكَلَ طعَاماً، لعِقَ أَصَابِعَهُ الثَّلاثَ، وقالَ: «إِذا سقَطَتْ لُقمةُ أَحدِكم فَلْيَأْخُذْها، وليمِطْ عنها الأذى، وليَأْكُلْهَا، ولا يَدعْهَا للشَّيطَانِ» وأَمَرنَا أَن نَسلتَ القَصعةَ وقال: إِنَّكم لا تدْرُونَ في أَيِّ طَعَامِكم البَركةُ» رواه مُسلمٌ.

ރަޟީالله ޢަންހު ސުންނަތްވި أنسގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އެއްކަލަ ކާބޯތަކެއްޗެއް ކައްތަވައިފިނަމަ އިނގިލިތަކުން ތިން އިނގިލި ސޫފު ކުރައްވައެވެ. އަދި އިނގިލިތަކުން حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހެއްގެ އަތުން ކާއެއްޗެހި ބިމަށް ވެއްޓިއްޖެނަމަ ފަހެ އޭ އެއްޗެއް ނަގާށެވެ. އަދި އޭގައި ޖެހިފައިވާ ކުނި ފޮހެލާށެވެ. އަދި އެއެއްޗެއް ކާށެވެ. އަދި شَيْطان އަށް ދޫކޮށްނުލާށެވެ. (ރަސޫލާ ވިދާޅުވިއެވެ. އަދި އިނގިލިތަކުން ކާބޯތަކެތި ހުރި ތަށި ސޫފުކުރުމަށް ޙުކުމް ކުރެއްވިއެވެ.) އަދި އިނގިލިތަކުން حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ބަރަކާތް ލިބޭނީ ކާނާގެ ކޮން ބައިކަމެއް ތިޔަބައިމީހުންނަށް ނޭނގެއެވެ.

754- وعن سعيد بنِ الحارث أَنَّه سأَل جابراً رضيَ اللَّه عنه عن الوضوءِ مِمَّا مَسَّتِ النَّارُ، فقال: لا، قد كُنَّا زمنَ النبيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم لا نجدُ مثلَ ذلك الطعامِ إِلاَّ قلِيلاً، فإِذا نَحنُ وجدناهُ، لَم يَكُنْ لَنَــا مَنَادِيــلُ إِلا أَكُفَّنَا وسَوَاعدنَا وأَقْدَامَنَا، ثُمَّ نُصَلِّي وَلا نَتَوَضَّأُ. رواه البخاري.

ރަޟިﷲ ޢަންހު ސުވާލުކުރެއްވި سعيد بنِ الحارث ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެ صحابي ރަޟި الله ޢަންހު ސުވާލުކުރެއްވި جابرގެފާނުގެ ރިވާޔަތުން އެއްސުވާލެވެ. އަލިފާނުން ކައްކާފައިވާ އެއްޗެއް ކެއުމުން وضوء ގެއްލޭތޯ ހެއްދެވީ؟ އަރިހުގައި އަލަތޯގެފާނު ޖެހިބަ ދުއްވިއެވެ. ނުގެއްލޭނެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންމެންނަށް نبيّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّمގެ ޒަމާނުގައި އަލިފާނުން ކައްކާފައިވާ ކާއެއްޗެހި ލިބޭސިފަ ވަރަށްވެސް ކުޑަކޮށެވެ. ދެން އަލިފާނުން ކައްކާފައިވާ ތިބިއްޖެއްޔާ އަސްފުލުވާފުޅު ތިމަންމެން އަތްތިލަޔާއި ފައިތިލަ ފޮހެލައި ފުރަ ނަމާދުކުރަމުއެވެ. ދެން (އަލިފާނުން ކައްކާފައިވާ ކާއެއްޗެއް ކެއުމުން) ތިމަންމެން ވުޟޫ ނުކުރަމުއެވެ. އެއީ وضوء ނުކުރަމުއެވެ.

110– باب تكثير الأيدي على الطعام
ކެއުމުގައި ފަރާތްތަކުން ބައިވެރިވުމުގެ މާތްކަން ބަޔާންކޮށްފައިވާ باب

755– عن أبي هريرة رضيَ اللَّه تعالى عنه قالَ : قال رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : «طَعَامُ الإثنينِ كـــافي الثَّلاثَةِ ، وَطَعَامُ الثَلاثَةِ كافي الأَربعَةِ » متفقٌ عليه .

ރަޟިﷲ ޢަންހު ވިދާޅުވި أبو هُريرة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރައްވައިފިއެވެ. ދެމީހުންގެ ކާބޯތި ތިންމީހުންނަށް ފުދެއެވެ. އަދި ތިންމީހުންގެ ކާބޯތި ހަތަރު މީހުންނަށް ފުދެއެވެ.

756– وعن جابرٍ رضي اللَّه عنهُ قال : سمعتُ رسولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يَقُولُ :« طَعامُ الوَاحِدِ يَكْفي الإثَنيْنِ ، وطعامُ الإثنينِ يكْفي الأربعةَ ، وطعامُ الأرَبَعةِ يَكْفي الثَّمانِيَةَ » رواه مسلم.

ރަޟި الله ޢަންހު ވިދާޅުވި جابرގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވީމެވެ. އެކަކުގެ ކާބޯތި ދެމީހުންނަށް ފުދެއެވެ. އަދި ދެމީހުންގެ ކާބޯތި ހަތަރު މީހުންނަށް ފުދެއެވެ. އަދި ހަތަރު މީހުންގެ ކާބޯތި އަށްމީހުންނަށް ފުދެއެވެ.

111– باب أدب الشرب واستحباب التنفس ثلاثاً خارج الإناء
وكراهة التنفس في الإناء واستحباب إدارة الإناء على الأيمن فالأيمن بعد المبتدئ

ބުއިމުގެ އަދަބު ތަކާއި ،އަދި ބޯމުންގެންދާއިރު ތަށިންބޭރަށް ތިންނޭވާލައިގެން ބުއިން مستحب ވެގެންވާ ކަމާއި، އަދި ތަށީގެ ތެރެއަށް ނޭވާލުން މަކުރޫހަ ވެގެންވާ ކަމާއި، އަދި ކާތަކެތި ދިނުމުގައި އެންމެ ފުރަތަމައިން ފަށައިގެންނަމުގެ ކަނާއަތް ފަރާތުން ދިނުން ކާރިޔަށް ގެންދިޔުން مستحب ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

757- عن أَنسٍ رضي اللَّه عنه أن رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم كانَ يتنَفَّسُ في الشرَابِ ثَلاثاً. متفقٌ عليه.

މާތްاللَّه ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ أَنسގެފާނުންގެ ރިވާއަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ފެންބުއިން ހިއްޕެވީއިރު ތިންފަހަރަކު ނޭވާލައްވައިގެން ފެންބުއިން ހިއްޕަވައެވެ.

يعني: يَتَنَفَّسُ خَارِجَ الإِناءِ.

އެބަހީ ތަށިންބޭރަށް ނޭވާލެއްވުމެވެ.

758- وعن ابن عباسٍ رضي اللَّه عنهما قال: قال رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم: «لا تَشْرَبُوا واحِداً كَشُرْبِ البَعِير، وَلكِن اشْرَبُوا مَثْنى وثُلاثَ، وسَمُّوا إِذا أَنْتُمْ شَرِبْتُمْ، واحْمدوا إِذا أَنْتُمْ رَفعْتُمْ» رواه الترمذي وقال: حديث حسن.

މާތްاللَّه އެދެބައްޔިކަލުންނަށް ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ عبدِ اللَّه بن عباس،ގެ ރިވާއަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވި އެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ޖަމަލު ފެންބޮންހެން އެއްފަހަރުން ފެންބޮނޭތޯއެވެ. ނަމަވެސް ތިޔަބައިމީހުން ދެފަހަރުން ނުވަތަ ތިންފަހަރުން ފެންބޮނޭތޯއެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުން ބުއިމުގައި بسم الله ކިޔާށެވެ. އަދި ބޯއިނިމުމުން حمد ކިޔާށެވެ.

759- وعن أبي قَتَادَةَ رضي اللَّه عنه أَنَّ النبيَّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم نَهَى أن يُتَنَفَّسَ في الإِناءِ متفقٌ عليه.

މާތްاللَّه ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ أبو قَتادَة ގެ ރިވާއަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ދިޔާތަކެތި ބުއިމުގައި ތަށިތެރެއަށް ނޭވާލުން މަނާކުރެއްވިއެވެ.

يعني: يُتَنَفَّسُ في نَفْسِ الإِناءِ.

އެބަހީ އެފެންހުރި ގަނޑަށް ނުވާނެއެވެ.

760- وعن أَنسٍ رضي اللَّه عنه أَن رسول الَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم أُتِي بِلَبنٍ قد شِيب بمَاءٍ، وعَنْ يمِينِهِ أَعْرابي، وعَنْ يَسارِهِ أَبو بَكرٍ رضي اللَّه عنه، فَشَرِبَ، ثُمَّ أَعْطَى الأَعْرَابيَّ وقال: «الأَيمَنَ فالأَيمنَ » متفقٌ عليه.

މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި أنسގެފާނުންގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ الله صَلّى الله عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ އަރިހަށް ފެނާއި އެއްކޮށްލެވިފައިވާ ކިރު އެއްޗެއް ގެނެވުނެވެ. އެހިނދު އެކަލޭގެފާނުގެ ކަނާތްފަރާތުގައި އިނީ ރަށްފުށުގެ މީހެކެވެ. އަދި ވާތްފަރާތުގައި އިންނެވީ މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި أبو بكر ގެ ފާނެވެ. ފަހެ އެކަލޭގެފާނު އެއިން ކިރުކޮޅު ހިއްޕެވިއެވެ. ދެން އިތުރުކޮޅު ރަށްފުށުގެ މީހާއަށް ދެއްވިއެވެ. އަދި حديث ކުރެއްވިއެވެ. ކަނާއަތް ފަރާތުން ދޭށެވެ. ދެން އެއާއި ވިދިގެންވާ ކަނާއަތް ފަރާތުން ދޭށެވެ.

قوله: «شِيبَ» أَي: خُلِط.

761- وعن سهل بن سعد رضي اللَّه عنه أَن رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم أُتِيَ بشراب، فشرِبَ مِنْهُ وعَنْ يَمِينهِ غُلامٌ، وعن يَسَارِهِ أَشْيَاخٌ، فقال للغُلام «أَتَأْذَنُ لي أَنْ أُعْطِيَ هُؤلاءِ؟» فقال الغُلامُ: لا واللَّهِ، لا أُوثِـــرُ بِنصِيبِي مِنكَ أَحَداً، فَتلَّهُ رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم في يدهِ. متفقٌ عليه.

މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި سهل بن سعد ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ الله صَلّى الله عَلَيْهِ وسَلَّمގެ އަރިހަށް ބޯއެއްޗެއް ގެނެވުނެވެ. ފަހެ އެކަލޭގެފާނު އެއިން ހިއްޕެވިއެވެ. އެހިނދު އެކަލޭގެ ފާނުގެ ކަނާތްފަރާތުގައި އިނީ (ޒުވާން) ކުއްޖެކެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނުގެ ވާތްފަރާތުގައި ތިއްބެވީ އުމުރުން ދުވަސްވެފައިވާ ރަށުގެ ބޭފުޅުންނެވެ. ފަހެ އެކަލޭގެފާނު އެކުއްޖާ ކޮޅުން ވިދާޅުވިއެވެ. މިބޭފުޅުންނަށް (މިބައިން ދެއްވުމަށް) މިބައިން ދޫކުރުމަށް ކަލޭ ހުއްދަތޯ؟ އެކުއްޖާ ދަންނަވައިފިއެވެ. ނޫނެކެވެ. މާތްالله ގަސަމު ކަލޭގެފާނުގެ ފަރާތުން ލިބޭ ބައި އެހެން މީހަކަށް ދޫކޮށް ނުދޭނަމެވެ. އަރިހުގައި رسُولُ الله صَلّى الله عَلَيْهِ وسَلَّم އެކަލޭގެ އަތަށް އެއްޗި ދެއްވިއެވެ.

قوله: «تَلَّه» أَيْ: وَضَعَهُ، وهذا الغُلامُ هو ابْنُ عباس رضي اللَّه عنهما.

ބުނެވިއެވެ. މިކަމުގައި ރަޟިﷲ އަންހުމާ ސަނަދުކުރެއްވީ عبدِ اللَّه بن عباسއެވެ.

112– باب كراهة الشرب من فم القربة ونحوها
وبيان أنه كراهة تنزيه لا تحريم

ކުޅިގަނޑާއި، އަދި އެފަދަ ކަންތައްތަކުގެ އަނގަމަތިން، ބޯން މަކުރޫހުވެގެންވާ ކަން ބަޔާންކުރެވިގެންވާ
باب އާއި އަދި އެމަކުރޫހަކީ حكمއީ حرام ގެ ދަރަޖައެއް ނޫންކަމާއި އަދި އޭގެ ދަރަޖައަކީ
މަކުރޫހުއީގެ ތަންޒީހުގެ تنزيه ގެ ދަރަޖަކަން ބަޔާންކުރެވިގެންވާ باب

762– عن أبي سعيدٍ الخدْريِّ رضي اللَّه عنه قال نَهَى رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم عنِ اخْتِنَاثِ الأَسْقِيَةِ . يعنى : أَنْ تُكسَرَ أَفْوَاهُها ، ويُشْرَب منها . متفقٌ عليه .

ރަޟިاللَّه ޢަންހު ސަނަދުކުރެއްވި أبو سعيد الخدْرِيگެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صَـــلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ކަންވާރުތަކުގެ ބޮކިތަކި އަނގަމަތީގާ ބޯން މަނާކުރެއްވިއެވެ.

763– وعن أبي هريرة رضي اللَّه عنه قال : نَهَى رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم أَن يُشْرَبَ مِنْ في السِّقاءِ أَو القِرْبَةِ . متفقٌ عليه .

ރަޟިاللَّه ޢަންހު ސަނަދުކުރެއްވި أبو هُريرة ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ކުޅިގަނޑު ނުވަތަ ފެންއަޅާފުޅި ކަންވާރުތަކުގެ އަނގަމަތީގާ ބޯން މަނާކުރެއްވިއެވެ.

764– وعن أُمِّ ثابتٍ كَبْشَةَ بِنْتِ ثَابتٍ أُخْتِ حَسَّانِ بْنِ ثابت رضي اللَّه عنه وعنها قالت: دخَل علَيَّ رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، فَشَرِبَ مِن في قِرْبةٍ مُعَلَّقةٍ قَائماً . فَقُمْتُ إِلى فِيهَا فقطَعْتُهُ ، رواه الترمذي . وقال : حديث حسن صحيح

ރަޟިاللَّه ޢަންހު ސަނަދުކުރެއްވި أُمِّ ثابتٍ كَبْشَةَ بِنْتِ ثَابتٍگެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އަދި حَسَّان بْن ثابتގެ ދައްތައެވެ. އެކަމަނާވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم މިމަންނަބަޔަށް ވަޑައިގެން ކުރައްވިއެވެ. ދެން އެކަމަނާގެ (އަޅުގަނޑު ކައިރި) ފެނެއްލާފައި ހުރި ކުޅިގަނޑުން ދުރުނުލާފާ ކޮޅުން ހުންނަވައިގެން ފެން ބުއްވިއެވެ. އަށެއްމަ މިބަޔަށް އެރަފާދެލި ގެއްލާފާން ދުރާނބަރު ބައް ކޮށްލިއެވެ.

(ބަރަކާތް حاصل ކުރުމަށްޓަކައި) ކަޓާގެން ރައްކާ ކުރީމެވެ.

وَإِنَّمَا قَطَعَتْها : لِتَحْفَظَ موْضِعَ فَم رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم . وَتَتَبَرَّكَ بِهِ ، وَتَصُونَهُ عَن الابتِـــذالِ ، وَهذا الحَدِيثُ محْمُول على بَيانِ الجوازِ ، والحديثان السابقان لبيان الأفضل والأَكمل واللَّه أعلم .

ދަންނަވައެވެ. އެކަމަކު އެކަށޭގެނުން އަގުހުރި ޖާއިޒުވުމަށް ކަނޑައެ ހަމައެކަނި ބަރަކާތަށް ހާސިލު ކުރުމަށެވެ. އަދި ދަންނަވައެވެ. މި حديث ން ސާބިތުވަނީ އެގޮތަށް ބޭނުން ހުއްދަވާކަމެވެ. އަދި އިސްވެދިޔަ حديث ން ސާބިތުވަނީ އެގޮތަށް (އެބަހީ ކަންވާރުތަކުގައި އަތުގައިހުރެ އަދި ކޮށްދީފައި) ނޫބައިން މުޅިއަތުގެން ވާކަމެވެ.

113- باب كراهة النفخ في الشراب

ބޯތަކެއްޗަށް ފުމުން މަކުރޫހުވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

765- عن أبي سعيدٍ الخدريِّ رضي اللَّه عنه أَنَّ النبيَّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم نَهَى عَنِ النَّفخِ في الشَّرابِ فقـــال رَجُلٌ : القذَاةُ أَراها فِي الإِناءِ ؟ فقال : « أَهْرِقْهَا » قال : فإِنِي لا أُرْوَى مِنْ نَفَسٍ وَاحِدٍ ؟ قال : « فَأَبِنْ القَدَحَ إِذاً عَنْ فِيكَ » رواه الترمذي وقال : حديث حسن صحيح .

ރަޟިޔަاللَّه ޢަންހު ސިފަވެރިވި أبو سعيد الخدْرِيِّ ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ދިޔާތަކެތި ބޮއުމުގައި އެއްޗަކަށް ނަފާވުން މަނާކުރެއްވިއެވެ. ފަހެ ބޭކަލަކު ދަންނަވައިފިއެވެ. ތަށިގައި ކުނިކަހަލަ ފެންނަ ގޮތަށް ތިބޭނަމަ ކިހިނެއް ކުރާނީ ހެއްޔެވެ. ފަހެ حديث ކުރެއްވިއެވެ. (އެއެއްޗެ ވެއްޓާލާށެވެ) އެބޭކަލުގެ ވާހަކަފުޅަކީ ފެންބޮއެ ހުސްނުވާ ވަގުތު އެއްނޭވާ އިން ހުސްވާވަރަށް ނުބޮވޭ ގޮތަށް (ނޭވާ އެއްބައިން ލާބުން) ބޮއިގެން ކިހިނެއް ކުރާނީ ހެއްޔެވެ؟ އޭރުން ވެއްޓާލާ ނޭވާލާފައި އެއްބައިން ނުލާފައި ބޮއިގެން ތަށި އަނގައިން ދުރަށް ދަށްލާށެވެ.

766- وعن ابن عباس رضي اللّه عنهما أن النبى صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم نَهَى أَن يُتنَفَّسَ فِي الإِنَاءِ ، أَوْ يُنْفَخَ فِيهِ ، رواه الترمذي وقال : حديث حسن صحيح .

މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި عبد الله بن عباس، ގެފާނުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ފެންބޯ ތަށިތެރޭގައި ނޭވާލުމާއި އޭގެތެރެއަށް ފުމެލުން މަނާކުރެއްވިއެވެ.

114- باب بيان جواز الشرب قائِما

وبيان أن الأكمل والأفضل الشرب قاعداً

ކޮޅަށް ހުރެގެން ބޯން ހުއްދަވެގެންވާ ކަމާއި އަދި ފުރިހަމަވެގެންވާ ގޮތަކީ އިށީނދެގެން ބޯން ބަޔާންވެގެންވާ باب (މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި كبشة ގެފާނުން ރިވާވެގެން އައިސްފައިވާ حديث އެއް އިސްވެ ހިނގައްޖެއެވެ.)

فيه حديث كبشة السابق (انظر الحديث رقم 761) . ً

767- وعن ابن عباس رضي اللّه عنهما قال : سَقَيْتُ النَّبِيَّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم مِنْ زَمْزَمَ ، فَشَرِبَ وَهُــوَ قَائمٌ . متفقٌ عليه

މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި عبد الله بن عباس،ގެ ފާނުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަކަލޯ نبيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّمއަށް ޒަމްޒަމް ފެންބުރިއެއް އަރުވައިފީމެވެ. ފަހެ އެކަލޭގެފާނު އެފެންބުއްވީ ކޮޅަށް ހުންނަވައިގެން ހިއްޕަވާފައިވެއެވެ.

768- وعن النَزَّال بنِ سبْرَةَ رضيَ اللّهُ عنه قال : أَتَى عَلِيٌّ رضيَ اللّهُ عنهُ باب الرَّحْبَةِ فَشَرِب قَائماً ، وقالَ : إِنِّى رَأَيْتُ رَسولَ اللّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم فعل كما رَأَيْتُمُونى فَعَلْتُ ، رواه البخارى.

النَزَّال بن سبْرَةَ ގެފާނުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި އަލީގެ ފާނުން كؤفة ގެ الرَّحْبَةގެ ދޮރުން ވަޑައިގެންނެވި ހަމައެކަނި އެތެރެވެއެވެ. ފަހެ ކޮޅަށް ހުންނަވައިގެން ފެން ބުއްވިއެވެ. އަދި ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންބޭފުޅާ ހުންނަވާތީ ތިޔަބައިމީހުން ދެކެގަތް ގޮތަށް ހަމަކަށަވަރުން رسولُ اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އެކަލޭގެ عمل ކުރައްވާ ތިމަން ދެކެން ދެކޭމެވެ.

769- وعن ابن عمر رضيَ اللَّه عنهما قال : كنَّا نَأْكُلُ عَلى عَهدِ رسُولِ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ونحْنُ نَمْشِى ، ونَشْرَبُ وَنَحْنُ قيامٌ . رواهُ الترمذي ، وقال : حديث حسن صحيح .

މާތް اللَّه ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ عبد اللَّه بن عمر ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންމެން رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّمގެ ދުވަސްވަރު (ބައެއްފަހަރު) ހިނގަމުންދާއިރު ކާއިތިބީމެވެ. އަދި (ބައެއްފަހަރު) ކޮޅަށްތިބެގެން ފެންބޮއި ތިބީމެވެ.

770- وعن عمرو بن شعيب عن أَبيهِ عن جدِّه رضي اللَّهُ عنه قال : رَأَيْتُ رسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يشربُ قَائماً وقَاعِداً . رواه الترمذي وقال : حديث حسن صحيح.

މާތްاللَّه ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ عمرو بن شعيب އެޞަޙާބީގެ ބައްޕަގެ ކިބައިން އަދި އެބައްޕަ އެصحابيގެ ކާފަގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން އައިސްފައިވާ حديث އެއްގައި ވެއެވެ. ތިމަންނަ رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ކޮޅަށް ހުންނަވައިގެން ފެންބޯއްވަވަނިކޮށް ދެކުނީމެވެ. އަދި އިށީނދެގެން އިންނަވާފައިވެސް ހިއްޕަވާފައިވެސް ދެކުނީމެވެ.

771- وعن أَنسٍ رضي اللَّهُ عنه عن النبى صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم أَنهُ نَهَى أَنْ يشربَ الرّجُلُ قَائماً . قال قتادة : فَقلْنَا لأنَس : فالأَكْلُ ؟ قال : ذلكَ أَشَرُّ أَو أَخْبَثُ رواهُ مسلم .

މާތްاللَّه ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ أنسގެފާނު نبيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެކިބައިން ރިވާކުރެއްވި حديث އެއްގައި ވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެކަލޭގެފާނު މީހާ ކޮޅަށްހުރެގެން ފެން ބޮއުން މަނާކުރައްވައިފިއެވެ. قتادة ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންމެން أنس ގެ ފާނަށް ދަންނަވާލީމެވެ. ކޮޅަށް ހުރެގެން ކާއުން ކިހިނެއްތޯއެވެ؟ ވިދާޅުވިއެވެ. އެއީ ކޮޅަށްހުރެ އެއްޗެއް ބުއިމުންވުރެ މާ ނުބައި ނުވަތަ ނަޖިހު ކަމެކެވެ.

وفي رواية له أَنَّ النبى صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم زَجرَ عَنِ الشُّرْبِ قَائماً .

އަދި صحابي ގެ ކިބައިން އައިސްފައިވާ އެހެން ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ކޮޅަށް ހުރެގެން ފެންބުއިމުން އިންޒާރު ދެއްވިއެވެ.

772- وعن أبي هريرة رضي اللَّه عنه قال : قالَ رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : «لاَ يشْرَبَن أَحدٌ مِــنْكُمْ قَائماً ، فَمَنْ نَسِيَ فَلْيَسْتَقيءْ » رواهُ مسلم .

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވާ أبو هُريرة ގެކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު ކޮޅަށް ހުރެގެން ނުބޮއްވާ. ފަހެ ހަނދާން ނެތިއްޖެނަމަ ހޮޅުއަރުވާލާހުށިކަމެވެ.

115- باب استحباب كون ساقي القوم آخرهم شرباً

ބަޔަކަށް ބޯއެއްޗެހި ދޭމީހާ، އެންމެ ފަހުން ބޮއިން މުސްތަޙައްބު ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

773- عن أبي قتادة رضيَ اللَّه عنه عن النبيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « سَاقِى القَوْمِ آخِرُهُمْ » يعني: شرْباً . رواه الترمذي ، وقال : حديث حسن صحيح .

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވާ أبو قتادة، نبيّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ ކިބައިން ރިވާކުރައްވައެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. މުސްތަޙައްބުކަންކަން ބޯއެއްޗެހި ދޭމީހާއެވެ. އެންމެފަހުން ބުއިމެވެ. ތިރީ ވިދާޅުވިއެވެ. އެއީ މާނައަކީ އެމީހުންގެ ތެރެއިން އެންމެ ފަހުން ބުއިމެވެ.

116- باب جواز الشرب من جميع الأواني الطاهرة غير الذهب والفضة

وجواز الكرع وهو الشرب بالفم من النهر وغيره بغير إناء ولا يد، وتحريم استعمال إناء الذهب والفضة في الشرب والأكل والطهارة وسائر وجوه الاستعمال

ރަނާއި ރިހީގެ ލަގަނޑުތަކުން ފިޔަވައި ޠާހިރު ކޮންމެ ލަގަނޑަކުން ބުއިން، ހުއްދަވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب އާއި އަދި ތަށިފަދަ އެއްޗަކުން ނުވަތަ އަތުން ނޫނީ ކޯރުތަކުން ސީދާ އަދި އެހެނިހެން ބޯއެއްޗެހި ބުއިން ހުއްދަވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب އާއި، އަދި ރަނާއި ރިހީގެ ލަގަނޑުތަކުން ބުއިމާއި ކެއުމާއި ޠާހިރުވުމާއި، އަދި އެހެން ކޮންމެ ކަމަކަށް ބޭނުންކުރުން حرام ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

774- عنْ أَنسٍ رضيَ اللَّه عنه قال : حَضَرَتِ الصَّلاةُ ، فَقَامَ منْ كانَ قَريب الدَّارِ إلى أَهْلِهِ ، وبقِي قَوْمٌ فَأَتَى رسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم بِمِخْضَب مِن حِجَارَةٍ ، فَصَغُرَ المِخْضَبُ أَن يبْسُطَ فِيهِ كَفَّهُ ، فَتَوَضَّأَ القَوْمُ كُلُّهُمْ . قَالُوا : كَم كُنْتُمْ ؟ قَالَ : ثَمَانِين وزِيادةً . متفقٌ عليه . هذه رواية البخاري .

މާތްاللَّه ރުއްސުންލެއްވި أنسގެފާނު ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. (އެއްފަހަރަކު) ނަމާދުގެ ވަގުތު އައިސް ޤުރުބުވެ. އެހެންކަމުން ގެދޮރު ކައިރިގައި ތިބި މީހުން އެމީހުންގެ ގެއަށް (وضوءކުރަން) ދިޔައެވެ. އަދި ބާޤީ މީހުން ތިބެއްޖެއެވެ. އެއަށްފަހު رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ އަރިހަށް ހިލައިން ހަދާފައިވާ ކަންވާރެއްގައި ފެން ކައިރިކުރެވުނެވެ. އެތި ކުޑަވެފައި އެތެރޭގައި އަތްފުޅު ފަތުރާލެއްވުމަށް ނުފުރިހަމަވެއެވެ. ފަހެ (އެއްކަލަވެސް) އެއިން އެންމެން وضوءކޮށް ނިމުނީ އެވެ. (މިވަގުތަ އެތިއްބެވީ) أصحاب ބޭކަލުން (މި حديث ގެ ރާވީކަލުން) ސުވާލު ކުރެއްވިއެވެ. އެވަގުތު ތިޔަބޭފުޅުން ކިތައް ބޭފުޅުން ހުރެއްވީ؟ ވިދާޅުވިއެވެ. އަށްޑިހައަށް ވުރެ ގިނައެވެ.

وفي رواية له ولمسلم : أَنَّ النبيَّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم دَعا بِإِناءِ مِنْ ماءٍ ، فأُتِيَ بِقَدحٍ رَحْرَاحٍ فِيهِ شَيءٌ مِنْ مَاءٍ ، فَوَضَعَ أَصَابِعَهُ فِيهِ . قَالَ أَنس : فَجعَلْتُ أَنْظُرُ إِلى الماءِ يَنْبُعُ مِنْ بَيْنِ أَصابِعِه ، فَحزَرْتُ منْ تَوَضَّأَ ما بيْنَ السَّبْعِينِ إلى الثَّمَانِينَ .

އަދި صحابيގެ ރިވާއިން އައިސްފައިވާ ބުޚާރީއާއި މުސްލިމުގެ ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبيއާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެއަރިހަށް އެތަށި ކަށިވަރުން ފެން ޖަހާފައިވާ ތަށިއެއް ގެންނެވުނެވެ. ފަހު އަތްފުޅުގެ އެއަށް އިނގިލިތައް ވަޑައިގަތީއެވެ. أنس ގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ފަހު އަހަރެންގެފާނުގެ އިނގިލިފުޅުތަކުގެ (ފެނަށް ޤަރްސޫދުން) ފެނުގެ ޖެހިގެން ބޮޅު އަޖައިބުގޮތް ދުށީމެވެ. އެގޮތުން ފުރުމުން އަފެނުން ހަތްދިހައާއި އަށްޑިހައާއި ދެމެދު މީހުންނެން ފުދުންކަމަށް ތިމަންނައަށް އަންދާޒާވިއެވެ.

775- وعن عبد اللَّه بنِ زيدٍ رضي اللَّهُ عنه قال : أَتَانَا النَّبِيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، فَأَخْرَجْنَا لَهُ مَاءً في تَـــوْرٍ مِنْ صُفرٍ فَتَوَضَّأَ . رواه البخاري .

މާތްاللَّه ރުއްސުންލެއްވި عبد اللَّه بنِ زيدٍ ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. (އެއްފަހަރަކު) نبيއާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ވަޑައިގެންނެވި ގާތަށް ވަޑައިގަތެވެ. އެހެންކަމުން ވަޑައިގެން އަހަރެމެން ފެން ތަށިއެއް

ރަތުލޮގެ ތެއްޓެއްގައި ހުރި ފެންގެނެސްދިނީމެވެ. ދެން އެކަލޭގެފާނު އެފެނުން وضوء ކުރެއްވީއެވެ.

« الصُّفْر » بضم الصاد ، ويجوز كسرها ، وهو النحاس ، « والتَّوْر » كالقدح، وهو بالتاءِ المثناة من فوق .

776- وعن جابر رضي اللَّهُ عنه أَنَّ رسُولَ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم دَخَلَ على رَجُلٍ مِنَ الأَنْصارِ ، ومَعــهُ صاحبٌ لَهُ ، فقالَ رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « إِنْ كَانَ عِنْدَكَ مَاءٌ بَاتَ هَذِهِ اللَّيْلَةَ في شَــنَّةٍ وَإِلاَّ كَرعْنــا » رواه البخاري . « الشَّنُّ »: القِرْبة .

މާތްالله ރުއްސެވުން ލިބިވޮޑިގެންވާ جابر ގެކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم انْصارِ ބޭކަލުންގެ ތެރެއިން ބޭކަލެއްގެ ގާތަށް ވަޑައިގަތެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނާ އެކުވެރިއަކު އެކަލޭގެފާނާއެކު ހިނގައި صحابيُّއަކުވެސް ހުންނެވިއެވެ. ދެން رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ވިދާޅުވިއެވެ. ތިބާގެ އަތުގައި ދިރުބާގައި މިރޭ ނިދާފައިވާ ފެން ހުރިނަމަ ގެންނާށެވެ. ނޫންނަމަ ތިމަންނަމެން ކާރުގެ ފެނުން އަނގަޔާ ފެންބޮއިގަންނާނީމެވެ.

777- وعن حذيفة رضي اللَّه عنه قالَ : إِنَّ النَّبِيَّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم نَهَانَا عَن الحَرير والدِّيبَاجِ والشُّرْبِ في آنِيةِ الذَّهَب والفِضَّةِ ، وقال : « هِيَ لَهُمْ في الدُّنْيا ، وهى لَكُمْ في الآخِرَةِ » متَّفقٌ عليه .

މާތްالله ރުއްސެވުން ލިބިވޮޑިގެންވާ حذيفة ގެކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبيُّާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ތިމަންނަމެންނަށް ހަރީރު ފޭރާމާއި އަދިديباجُން އަޅާފައިވާ ފޭރާމާއި ބޯންކުރުމާއި އަދި ރަނާއިރިހީގެ ތަށިތަކުގައި ބުއިމުން މަނާކުރެއްވިއެވެ. އަދި ވިދާޅުވިއެވެ. އެއީ ދުނިޔޭގައި ކާފިރުންނަށް އެކަމެވެ. އަދި އެތަކެތި ތިޔަބައިމީހުންނަށް ލިބޭނީ آخرة ދުވަހުންނެވެ.

778- وعن أُمِّ سلمة رضي اللَّه عنها أَنَّ رسُولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « الذي يَشْــرَبُ في آنِيَــةِ الفِضَّةِ إِنَّما يُجرْجِرُ في بَطْنِهِ نَارَ جَهَنَّمَ » متفق عليه .

މާތްالله ރުއްސެވުން ލިބިވޮޑިގެންވާ أُمِّ سلمة ގެކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވީއެވެ. ރިހިން ވާ ތަށިތަކުގައި އެއްޗެހި ބޯމީހާ ހަމަކަށަވަރުން އޭނާގެ ބަނޑަށް ވައްދަނީ ޖަހަންނަމުގެ އަލިފާނެވެ.

وفي رواية لمسلم : « إنَّ الذي يَأْكُلُ أَوْ يَشْرَبُ في آنيَةِ الفِضَّةِ والذَّهَبِ » .

އަދި مسل ގެ ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ރަނާއި ރިހީގެ ތަށިތަކުގައި ކައިބޮއި އުޅޭމީހާ އެވެ.

وفي رواية لَه : « مَنْ شَرِبَ في إِناءٍ مِنْ ذَهَبٍ أَوْ فضةٍ فَإِنَّما يُجرْجِرُ في بَطْنِهِ نَاراً مِنْ جَهَنَّمَ » .

އަދި مسلمގެ އެހެން ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. ރަނާއިރިހީގެ ތަށިތަކުގައި ބޯމީހާ ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން އޭނާ ބަނޑުތެރެއަށް ވައްދަނީ ޖަހަންނަމުގެ އަލިފާނެވެ.

كتاب اللباس

ލިބާސް ލުމުގައި عملކުރަންވާގޮތް ބަޔާންވެގެންވާ ބައި

117– باب استحباب الثوب الأبيض

وجواز الأحمر والأخضر والأصفر والأسود وجوازه من قطن وكتّان وشعر وصوف وغيرها إلا الحرير

ހުދުކުލަހެދުން ލެއުން مستحب ވެގެންވާކަމާއި، އަދި ރަތްކުލައި، ފެހިކުލައި، ރީނދޫކުލައި، ކަޅުކުލައިން ހެދުން އެޅުން ހުއްދަވެގެންވާ ކަމާއި، އަދި ކަޕާސްފޮތާއި ލިލަންފޮތާއި އަދި ބުޅާގެ ކޮތަޅާއި، އަދި ކަށިނަރުގެ، އަދި ހަރީރު ފިޔަވައި އެހެނިހެން ހެދުން ހުއްދަވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

قَالَ اللهُ تَعَالَى : ﴿ يَا بَنِي آدَمَ قَدْ أَنْزَلْنَا عَلَيْكُمْ لِبَاساً يُوَارِي سَوْآتِكُمْ وَرِيشاً وَلِبَاسُ التَّقْوَى ذَلِكَ خَيْرٌ ﴾ [الأعراف : 26] ،

އޭ آدمގެ ދަރިންނޭވެ! ތިޔަބައިމީހުންގެ عور ނިވައިކުރަނިވި ހެދުމާއި، ޒީނަތްތެރި ފޭރާން، ތިމަން ރަސްކަލާނގެ ތިޔަބައިމީހުންނަށް ދެއްވީމެވެ. އަދި تقوىގެ ފޭރާން މާހެޔޮކަން ބޮޑެވެ.

وقال تَعَالَى : ﴿ وَجَعَلَ لَكُمْ سَرَابِيلَ تَقِيكُمُ الحَرَّ وَسَرَابِيلَ تَقِيكُمْ بَأسَكُمْ ﴾ [النحل : 81] .

އަދި (ލިބި) ހޫނުކަމުން، ތިޔަބައިމީހުން ރައްކާތެރިކުރާ ފޭރާންތަކާއި، ހަނގުރާމައިގެ ނުރައްކާތެރި ކަމުން، ތިޔަބައިމީހުން ރައްކާތެރިކުރާ ފޭރާންތައް، ތިޔަބައިމީހުންނަށްޓަކައި، އެކަލާނގެ ދެއްވިއެވެ.

779- وعن ابنِ عبَّاس رضيَ اللَّه عنْهُما أنَّ رسُولَ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال: الْبَسُوا مِنْ ثِيَابِكُمُ البَيَاضَ ، فَإِنَّهَا مِن خَيْرِ ثِيابِكُمْ ، وَكَفِّنُوا فِيها مَوْتَاكُمْ » رواهُ أبو داود ، والترمذي وقال : حديث حسن صحيح.

މާތްالله ރުހުން ލިބިވޮޑިގެންވާ عبد الله بن عبّاس ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ހުދު ހެދުން ލާށެވެ. ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން ހުދުހެދުމަކީ ތިޔަބައިމީހުންނަށްޓަކައި އެންމެ ހެޔޮ ހެދުމެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުން އޭގައި ކަފުން ކުރާށެވެ.

780- وعن سَمُرَةَ رضيَ اللَّه عنه قال : قالَ رسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : «الْبَسُوا البَيَاضَ ، فَإِنها أَطْهرُ وأَطَيبُ ، وكَفِّنُوا فِيها مَوْتَاكُمْ » رواهُ النسائى ، والحاكم وقال : حديث صحيح .

މާތްالله ރުހުން ލިބިވޮޑިގެންވާ سَمُرَة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ހުދު ހެދުން ލާށެވެ. އެއީ ހަމަކަށަވަރުން ސާފުތާހިރު އަދި ހެޔޮވެގެން ވާ ހެދުމެވެ. އަދި އޭގައި ތިޔަބައިމީހުންގެ މަރުވެއްޖެ މީހުން ކަފުން ކުރާށެވެ.

781- وعن البراءِ رضيَ اللَّه عنه قال : كانَ رسولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم مَرْبُوعاً وَلَقَدْ رَأَيْتُهُ فِي حُلَّةٍ حمْراءَ ما رأَيْتُ شَيْئاً قَطُّ أَحْسَنَ مِنْهُ . متَّفقٌ عليه .

މާތްالله ރުހުން ލިބިވޮޑިގެންވާ البراءِ بن عازب ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އަކީ މިންވަރުން ބޮޑު ހިނގާ ބޭކަލެކެވެ. އަދި ތިމަންނަ އެކަލޭގެފާނު ރަތް ހުދުކުލައެއްގައި ހުންނަވަނިކޮށް ދުށީމެވެ. އެކަލޭގެފާނަށްވުރެ ރިވެތި ތަކެއްޗެއް ތިމަންނާ ނުދެކެމެވެ.

782- وعن أبي جُحَيْفَةَ وهْبِ بنِ عبدِ اللَّهِ رضيَ اللَّه عنهُ قال : رَأَيْتُ النَّبيَّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم بمَكَّةَ وَهُوَ بالأَبْطَحِ في قُبَّةٍ لَهُ حمْراءَ مِنْ أَدَمٍ فَخَرَجَ بِلالٌ بوَضوئِهِ ، فَمِنْ نَاضِحٍ ونَائِلٍ ، فَخَرَجَ النبى صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم وعَلَيْهِ حُلَّةٌ حَمْرَاءُ ، كَأَنِّي أَنْظرُ إلى بَيَاضِ ساقَيْهِ ، فَتوضَّأَ وَأَذَّنَ بلالٌ ، فَجَعَلْتُ أَتَتَبَّعُ فَاهُ ههُنَا وههُنَا ، يقولُ يَمِيناً وشِمَالاً: حَيَّ عَلى الصَّلاةِ ، حيَّ على الفَلاَحِ . ثُمَّ رُكِزَتْ لَهُ عَنَزَةٌ ، فَتَقَدَّمَ فَصَلَّى يَمُرُّ بَيْنَ يَدَيْهِ الكَلْبُ وَالحِمَارُ لاَ يُمْنعُ. متَّفقٌ عليه . «العَنَزَةُ» بفتح النونِ نحْوُ العُكازَة .

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވި أبو جُحَيْفَةَ وهْبِ بن عبدِاللَّهِ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަ نبيّ ާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم މައްކާގައި އަބްޠަޙުގައިވަޑައިގެން ހުންނަވަނިކޮށް ދުށީމެވެ. އެހިނދު އެކަލޭގެފާނު އިންނެވީ الأبطح ގައި ރަތްކުލައިގެ ހަންގަނޑުގެ ޚައިމާއެއްގައެވެ. ދެން بلال ގެފާނު އެކަލޭގެފާނު وضوء ކުރައްވާނެ ފެން ގެނެސްދިނެވެ. ދެން ބައެއް މީހުން އެ ފެނުން ދުރުކުރިއެވެ. ބައެއް މީހުންނަށް އެފެނުގެ ތަކެތި ލިބުނެވެ. އަދި ބައެއް މީހުންނަށް އެއްވެސް އެއްޗެއް ނުލިބުނެވެ. ދެން نبيّ ާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ރަތްކުލައިގެ ހެދުމެއް ލައިގެން ނިކުމެވަޑައިގެންނެވިއެވެ. އެހިނދު އެކަލޭގެފާނުގެ ފައިތިލައިގެ ހުދުކުލަ ތިމަންނަ ފެނިފައިވާހެން ހީވެއެވެ. ދެން އެކަލޭގެފާނު وضوء ކުރެއްވިއެވެ. އަދި بلال ގެފާނު ބަންގިގޮވައިފިއެވެ. ދެން ތިމަންނަ އެ صحابي ބަންގި ގޮވުމުގައި ކަނާތްފަރާތަށާއި ވާތްފަރާތަށް އަނބުރާލި ގޮތް ބަލަން ފެށީމެވެ. އަދި އެ صحابي حَيَّ عَلى الصَّلاةِ ، حيَّ على الفَلاَحِ ގޮވުމުގައި ކިޔާތީއެވެ. ދެން އެކަލޭގެފާނަށް އަޅާލުމަށް ކުޑަ ދަނޑިއެއް ޖަހައިދިނެވެ. ދެން އެކަލޭގެފާނު ކުރިއަށް ވަޑައިގެން ނަމާދުކުރެއްވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނުގެ ކުރިމަތިން ކުއްތާއާއި ހިމާރު ހިނގައިގެން ދިޔައެވެ. ނަމަވެސް އެއިން އެއްވެސް އެއްޗެއް މަނާނުކުރައްވައެވެ.

783- وعن أبي رِمْثة رفاعَةَ التَّميْمِيِّ رضيَ اللَّه عنه قال : رأَيت رسُولَ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْه وسَلَّم وعلَيْه ثوبان أَخْضَرانِ . رواهُ أَبو داود ، والترمذي بإِسْنَادٍ صحيحٍ .

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވި أبو رِمْثة رفاعَةَ التَّميْمِيِّ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަ رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެފާނު ފެހިކުލައިގެ ދެ ހެދުމެއް ލައްވައިގެން ހުންނަވަނިކޮށް ދުށީމެވެ.

784- وعن جابر رضيَ اللَّه عنه ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم دَخَلَ يَوْمَ فَتْحِ مَكَّةَ وعَلَيْهِ عِمامةٌ سوْداءُ . رواهُ مسلم .

ރަޟިاللَّه ޢަންހު ސަޙާބީ جابر ގެ ރިވާޔަތުން ބަޔާންވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم މައްކާ فتح ކުރެއްވުނު ދުވަހު މައްކާއަށް ވަދެވަޑައިގެންނެވީ ކަޅުކުލައިގެ ޢިމާމާއެއް އަޅުއްވައިގެންނެވެ.

785- وعن أبي سعيد عمرو بن حُرَيْثٍ رضيَ اللَّه عنه قال : كأَنِي أَنظر إِلى رسولِ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم وعَليْهِ عِمَامَةٌ سَوْدَاءُ قدْ أَرْخَى طَرَفيها بَيْنَ كتفيْهِ . رواه مسلم .

ރަޟިاللَّه ޢަންހު ސަޙާބީ أبو سعيد عمرو بن حُرَيْث ގެ ރިވާޔަތުން ބަޔާންވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަ އެއްފަހަރަކު رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّمދުށުމާފަދައެވެ. އެހިނދު އެކަލޭގެފާނު ކޮޅުނޑިގައި ކަޅުކުލައިގެ ޢިމާމާއެއް އަޅުއްވައިގެންނެވެ. އަދި އޭގެ ދެކޮޅު ދެކަތްފުށުގެ ދެމެދުން ދޫކޮށްލައްވާފައިވެއެވެ.

وفي روايةٍ له : أَن رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم خَطَبَ النَّاسَ ، وعَلَيْهِ عِمَامَة سَودَاءُ .

އަދި مسلم ގެ އެހެން ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم مسلم މީސްތަކުންނަށް خطبة އެއް ދެއްވިއެވެ. އެހިނދު އެކަލޭގެފާނު ކޮޅުނޑިގައި ކަޅުކުލައިގެ ޢިމާމާއެއް އަޅުއްވައިގެންނެވެ.

786- وعن عائشة رضي اللَّه عنها قالت : كُفِّنَ رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم في ثلاثة أَثْوَابٍ بيضٍ سَحُولِيَّةٍ مِنْ كُرْسُفٍ ، لَيْسَ فيهَا قَمِيصٌ وَلا عِمامَةٌ . متفقٌ عليه .

ރަޟިاللَّه ޢަންހު ސަޙާބީ عائشة ގެފާނުގެ ރިވާޔަތުން ބަޔާންވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ކަފުންކުރެވުނީ (ހުދުކުލައިގެ) سَحُولي ކަރުސުފުން ހެދުނު ތިންގަނޑު ފޮތިގައެވެ. އޭގެތެރޭގައި ގަމީހެއް އަދި ޢިމާމާއެއް ނުހިމެނެއެވެ.

« السَّحُولِيَّةُ » بفتحِ السين وضمها وضم الحاء المهملتين : ثيابٌ تُنْسَب إِلى سَحُولٍ : قَرْيَةٍ باليَمنِ « وَالكُرْسُف » : القُطْن

787– وعنها قالت : خَرَجَ رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ذات غَداةٍ وَعَلَيْهِ مِرْطٌ مُرَحَّلٌ منْ شَعْرٍ أَسود رواه مسلم .

އަނަމަނާ (އަހަރި ރަޟިﷲ ތަޢާލާ ޢަންހާ عائشة) ގެފާނުގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. އެއްދުވަހަކު ރަސޫލު اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ނިކުމެވަޑައިގެންނެވެ. އަދި އެހިނދު އަނގަޓާގެން ބޯކަށިތަކުގެ ސޫރަތުގެ ... ވެ.

« المِرْط » بكسر الميم : وهو كساءَ . « والمُرَحَّل » بالْحاءِ المهملة : هو الذي فيه صورةُ رِحال الإِبل ، وَهيَ الأَكْوَارُ

788– وعن المُغِيرةِ بن شُعْبَةَ رضي اللَّه عنه قال : كُنْتُ مع رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ذاتَ ليلَة في مسير ، فقال لي : « أَمعَكَ مَاء ؟ » قلت : نَعَمْ ، فَنَزَلَ عن راحِلتِهِ فَمَشى حتى توَارَى في سَوادِ اللَّيْلِ ثم جاءَ فَأَفْرَغْتُ علَيْهِ مِنَ الإِدَاوَةِ ، فَغسَلَ وَجْهَهُ وَعَلَيهِ جُبَّةٌ مِنْ صُوفٍ ، فلم يَسْتَطِعْ أَنْ يُخْرِجَ ذِراعَيْهِ منها حتى أَخْرَجَهُمَا مِنْ أَسْفَلِ الجُبَّةِ ، فغَسَلَ ذِراعيْهِ وَمَسَحَ برأْسِه ثُمَّ أَهْوَيْت لأَنزعَ خُفَّيْهِ فقال : « دعْهمَا فإِني أَدخَلْتُهُما طَاهِرَتَينِ » وَمَسَحَ عَلَيْهِما . متفقٌ عليه .

ރަޟިﷲ ތަޢާލާ ޢަންހު المُغِيرةِ بن شُعْبَةَ ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ދަތުރެއްގައި (ދަތުރު ކުރައްވަމުންދާނިކޮށް) نبيّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ خدمةގައި އަހުރެން ތިބީމެވެ. ފަހެ ... ?

...

ސިކުތުމަށް ނުކުތުމުގެން އަނގަޅުވެރިން އަތް ސިކުނޑިމަތީ ޖުއްބާކަކީ ފަސްބާރުން. އަނގަޅުވެރިން ދޮށްވި

ދުއްވުބޭރިކާޖ ހަމަތަން ދޮވުލުއްވިއްވެ. އަދި ބޯޅަރި ފެން ފިހިލުއްވިއްވެ. ދެން ބިމަށްހަށް

އަތްޕުޅުފުޅު خفتަކު ބާޒުފުޅުމަތުއްޖެހިމަޔެ. އަހުރެން ދިއުލިވިއްވެ. ދުވަހުލާހަވެ. ހަމަތަކުވަތަން

ބިމަށްހަށޫލާ އެދެ خف ލާފައިވަހި طاهرކަން ހަބިހެއްވެ. އަދި އެއްލުއްވާން އެ خف ހަބިހެއް

ފޮށްޓެހިއްވެ.

وفي روايةٍ : وعَلَيْهِ جُبَّةٌ شامِيَّةٌ ضَيقَةُ الْكُمَّيْنِ .

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. އެއްލުއްވާލެއްވި ހިލާފުގައިހި شامގެ ދަތި ސިލާފުގައިވެ ޖުއްބާއެކެވެ.

وفي روايةٍ : أَنَّ هذِه القصةَ كانت في غَزْوَةِ تَبُوكَ .

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. ހަމަކަނޑުވަތަން މިކަން ހިނގީ تبوك ހަނގުރާމައިގައެވެ.

118– باب استحباب القميص

ލިބާސްގެން ގަމީސްލުމުން މުސްތަޙައްބު ވެގެންވާކަން ބަޔާންކޮށްފައިވާ باب

789– عن أُمِّ سَلمةَ رضي اللَّه عنها قالت : كان أَحَبَّ الثِّيابِ إِلى رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم القَميصُ . رواه أبو داود ، والترمذي وقال : حديث حسن .

މާތްاللَّه ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ أُمِّ سَلمةَ ގެ ކިބައިން ރިވާކޮށްދެއްވައެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ ހަޒުރަތުގައި އެންމެ ލޯބިވާ ހެދުމަކީ ގަމީސް (ޖުއްބާ) އެވެ.

119– باب صفة طول القميص والكمّ والإِزار

وطرف العمامة وتحريم إسبال شيء من ذلك على سبيل الخيلاء وكراهته من غير خيلاء

ގަމީހުގެ ދިގުމިނުގައި، ފަސްބާގެ ދިގުމިނުގައި، އަދި މުސްކުޅުގެ ދިގުމިނުގައި، ފޮށްޓުގެ ކަންތައްޖު ބަޔާންކޮށްދޭ މިންވަރު ބަޔާންކޮށްދޭ باب އާއި އަދި ބަޔާންކުރި ވަރަކަށް ގޮތުން މިއިން އެއްވެސް އެއްޗެއް އަނިޔާވެރިކަމާއި ވަރަށްވުރެ ދިގުކޮށްލުން حرام ވެގެންވާކަން ބަޔާންކޮށްދޭ باب އާއި އަދި ބޮޑާއިރުވެރިކަމެއް ނުހުންނަ ހާލަތުގައި މިއިން އެއްވެސް ދިގުކުރުން ބަޔާންކޮށްދޭ باب

790- عن أَسماء بنت يزيدَ الأنصارِيَّةِ رضي اللَّه عنها قالت : كان كُمُّ قمِيصِ رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم إلى الرُّسُغِ . رواه أبو داود ، والترمذي وقال : حديث حسن .

މާތް اللَّه ރުހިވޮޑިގެންވާ أسماء بنت يزيدَ الأنصارِيَّة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ ގަމީހުގެ އަތްކުރީގެ ދިގުމިނަކީ އަތްތިލަ ބުޑާއި ހަމައަށެވެ.

791- وعن ابن عمر رضي اللَّه عنهما أَنّ النبى صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « مَنْ جَرَّ ثَوْبَهُ خُيَلاءَ لَمْ يَنْظُر اللَّه إليهِ يَوْمَ القِيَامَةِ » فقال أَبو بكر : يارسول اللَّه إن إزارى يَسْتَرْخى إلا أَنْ أَتَعَاهَدَهُ، فقال له رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « إِنَّكَ لَسْتَ مِمَّنْ يَفعَلُهُ خُيَلاءَ ».

މާތް اللَّه އެދެބޭފުޅާގެ ރުހިވޮޑިގެންވާ عبد اللَّه بن عمر ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ބޮޑާއިރުވެރިކަމުގެ ގޮތުން އެމީހެއްގެ ހެދުން ދަނޑިވަޅުން ދިގުކޮށްލާ މީހަކަށް މާތްالله قيامة ދުވަހުން رحمةގެ ބެއްލެވުމެއް ބައްލަވާނެ ނުވާނެއެވެ. އެހިނދު މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވާ أبو بكر ވިދާޅުވިއެވެ. يارسولاللهގެ ރަސޫލާއެވެ. މިޔަންނަނީ ހެދުން އެނގެންކޮށްލާނުހުންނާއި (ބަޔާން ކަމުނުގޮސް އަޅުގަނޑު ހިފަހައްޓަހައްޓާ) ދަނޑިވަޅުން ފައިބަނީއެވެ. ފަހެ رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އެ صحابى އަށް ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިބޭފުޅާ ބޮޑާއިރުވެރިކަމުގެ ގޮތުން އެކަން ކުރައްވާ ބޭފުޅަކު ނޫނެވެ.

رواه البخاري ، وروى مسلم بعضه .

792- وعن أبي هريرة رضي اللَّه عنه أَنَّ رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « لا ينْظُرُ اللَّه يَوْم القِيَامة إِلى مَنْ جَرَّ إِزَارَهُ بَطراً » متفقٌ عليه .

މާތްاللَّه ރުޟުވާންލެއްވި أبو هريرة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ބޮޑާވެރިކަމުގެ ގޮތުން ހެދުން(ފުޅި ދަށުވާވަރަށް) ދިގުކޮށްގެން އެޅުވި މީހާއަށް މާތްالله سبحانه وتعالى, قيامة ދުވަހުން رحمةގެ ބެއްލެވުމުން ނުބައްލަވާނެއެވެ.

793- وعنه عــن النبى صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « مَا أَسْفَلَ مِنَ الْكَعْبَيْنِ مِنَ الإِزار ففي النَّار » رواه البخاري .

އެބަހީ އެ صحابي (އެބޭފުޅާމެދު الله ރުޟުވާންލެއްވި أبوهريرة) ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. نبيّ އާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّمގެ އަރިހުން ރިވާކުރެއްވި حديثއެއްގައިވެއެވެ. އަކަތަކުގެ ދުއްވާލު حديثކުރެއްވިއެވެ. ފައިބަނޑުން ދަށަށް ހެދުން ހުނަށް ބައިވެރިވި ނަރަކައިގެ އަލިފާނުގެ ތެރޭގައެވެ.

794- وعن أبي ذرٍّ رضي اللَّه عنه عن النبى صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « ثلاثةٌ لا يُكَلِّمُهُمُ اللَّهُ يَوْمَ القِيَامةِ ، ولا يَنْظُرُ إِلَيْهِم ، وَلا يُزَكِّيهِمْ ، وَلَهُمْ عَذَابٌ أَليمٌ » قال : فقرأَها رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ثلاث مِرَارٍ . قال أَبو ذَرٍّ : خابُوا وخسِرُوا مَنْ هُمْ يا رسول اللَّه ؟ قال : « المُسبِلُ ، والمنَّانُ وَالْمُنْفِقُ سِلْعَتَهُ بِالحَلفِ الكاذِبِ » رواه مسلم .

وفي روايةٍ له : « الْمُسْبِلُ إِزَارَهُ » .

މާތްاللَّه ރުޟުވާންލެއްވި أبو ذرٍّ ،نبيّ އާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ އަރިހުން ރިވާކުރެއްވި حديثއެއްގައި ވެއެވެ. ތިންބައެއްވެއެވެ. މިންވަރުކުރައްވާ މާތް الله سبحانه وتعالى قِيَامة ދުވަހުން ބަސް وحي ނުކުރައްވާނެއެވެ. އަދި އެބައިމީހުންނަށް رحمةގެ ބައްލަވާލެއްވުން ނުބައްލަވާނެއެވެ. އަދި އެބައިމީހުންނަށް ސާފުޠާހިރު ނުކުރައްވާނެއެވެ. އަދި ވޭންދެނިވި އަޒާބު އެބައިމީހުންނަށް ދެއްވާނެއެވެ. ތިން ފަހަރު މިއާޔަތް رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ކިޔަވާދެއްވިއެވެ. ދެން أَبو ذَرٍّ (ރަޟިޔަﷲ) ދަންނަވައިފިއެވެ. އެބައިމީހުންނަށް ހުރިހާ ގެއްލުމެއް ލިބިގެންދާނެއެވެ. އަދި ކާކު ހެއްޔެވެ؟ އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. حديثކުރެއްވިއެވެ. އަދި ހެދުން (ފައިބަނޑުން ދަށަށް) ދިގުކޮށްގެން

އުޅޭމީހުންނާއި އަދި އިހުސާން ވެރިވުމުންފުރަ އާގެ ބަދަލު އަނެއްމީހާގެ އަޑުން ހެދުމަކުރުން
އުޅޭމީހާއާއި އަދި ދޮގުހުވާކުރާމީހާ ވިޔަފާރިކުރާމީހާ ވިއްކާމުން ގެންދާމީހާއެވެ.

795- وعن ابن عمر رضي اللَّه عنهما ، عن النبى صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : «الإِسْبَالُ في الإِزارِ ، والقَمِيصِ ، وَالعِمَامةِ ، منْ جَرَّ شَيئا خُيَلاءَ لَم يَنظُرِ اللَّه إليهِ يوْمَ القِيَامةِ» رواه أبو داود، والنسائى بإسنادٍ صحيح .

މާތްاللَّه އެދުވަހުބަލައިނުލައްވާނެ ރަސޫލުﷲ ޙަދީޘްކުރެއްވީ عبد اللَّه بن عمر ،نبيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެއަރިހުން
ރިވާކުރައްވައެވެ. އަބޫދާވޫދު حديث ކުރައްވައެވެ. މުސްލިމު ބަޔާނުކުރި ފޭރާން ދަމައިގެން ބޮޑާކަމުގެ
ގޮތުން ދިގުކޮށްލާމީހާ ހުންނަ މީހާއަށް މާތް الله سبحانه وتعالى قِيَامة ދުވަހު (رحمة ގެ ބެއްލެވުމުން
ނުބައްލަވާނެއެވެ.

796- وعن أبي جُرَيٍّ جابر بن سُلَيم رضي اللَّه عنه قال : رَأَيتُ رَجلاً يصْدُرُ النَّاسُ عَنْ رَأْيِهِ لاَ يَقُولُ شَيْئاً إلاَّ صَدَرُوا عنه ، قلتُ : من هذا ؟ قالوا : رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم . قلتُ: عَليكَ السَّلامُ يا رسولَ اللَّه مَرَّتَيْنِ قال : «لا تَقُل عليكَ السَّلامُ ، علَيكَ السلامُ تحِيَّةُ الموْتَى قُلِ : السَّلامُ علَيك » قال : قلتُ : أَنتَ رسول اللَّه ؟ قال : «أَنَا رسول اللَّه الذي إذا أَصابَكَ ضرٌّ فَدعوْتَهُ كَشفَهُ عنْكَ ، وإذا أَصَابَكَ عامُ سنَة فَدعوْتَهُ أَنبتَهَا لك ، وإِذَا كُنتَ بِأَرْضٍ قَفْرٍ أَوْ فلاةٍ ، فَضَلَّت راحِلَتُكَ ، فَدعوْتَه رَدَّهَا علَيكَ » قال : قلت : اعْهَدْ إِليَّ . قال : « لا تسُبَّنَّ أَحداً » قال : فَما سببْتُ بعْدهُ حُرّا ، ولا عبداً ، وَلا بَعِيراً، وَلا شَاةً « وَلا تَحقِرنَّ مِنَ المعروفِ شَيْئاً ، وأَنْ تُكَلِّمَ أَخاك وأَنتَ مُنْبسِطٌ إِليهِ وجهُكَ، إِنَّ ذلك مِنَ المعرُوفِ . وارفَع إِزاركَ إِلى نِصْفِ السَّاقِ ، فَإِن أَبيتَ فإِلى الكَعبين ، وإِياكَ وإِسْبال الإِزارِ فَإِنَّهَا مِن المخِيلةِ وإِنَّ اللَّه لا يحبُّ المَخِيلة ، وإِن امْرُؤٌ شَتَمك وَعَيَّركَ بمَا يَعْلَمُ فيكَ فلا تُعيِّرهُ بما تَعلَم فيهِ ، فإِنَّمَا وبالُ ذلكَ عليهِ » رواه أبو داود والترمذي بِإسنادٍ صحيحٍ ، وقال الترمذي : حديثٌ حسن صحيح .

މާތްاللَّه ރަސޫލުﷲގެ ޞަޙާބީ أبو جُرَيٍّ جابر بن سُلَيمގެ ރިވާޔަތް ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަ
ދުށީމެވެ. ދެކޮޅެއް ނުހަދާ ތަބާވާ ރައްޔިތުން އެކަލޭގެ ބަސް ކުރިއަރަ قبول ކުރަނީއެވެ.
ތިމަންނަ އަހައިފީމެވެ. މިއީ ކާކު ބާ؟ އެބޭފުޅުން ވިދާޅުވިއެވެ. އެއީ رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ
وسَلَّم އެވެ. ތިމަންނަ ދެފަހަރުދެންނެވީމެވެ. عَليكَ السَّلامُ يا رسولَ اللَّهއެވެ. މިހެން ދެންނެވުމުން ތިމަންނަ

ކިޔުއްވިއެވެ. حديثކުރައްވައިދެއްވެ. ވީމާ علَيكَ السَّلامُ އާ ޖަވާބުދެއްވެ. علَيكَ السلامُ އަކީ މަރުވެފައިވާ
މީހުންނަށް ސަލާމްކިޔާގޮތެވެ. ވީމާ السَّلامُ علَيك ކިޔާށެވެ. ހެދި ވިދާޅުވިއެވެ. ވިހެންދެންނެވީމެވެ.
ތިބާއަކީ رسُولُ اللَّه ގެފާނު ކީއްތޯ؟ حديث ކުރައްވައިދެއްވެ. ތިމަންކަލޭގެފާނީ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. الله އީ
ތިބާއަށް مصيبة ދިމާވުމުން دعاء ކުރުމުން އެކަމުން ވީމާ ސަލާމަތްކޮށްދެއްވާ إلهَއެވެ. އަދި އެއީ
ތިބާއަށް ތަދުވެދާ ކާލަ އަހަރެއް ކުރުމުގެ ވިއްޔަޑުގަތުމުގައި دعاء ކުރުމުން ބިމުން ގަސްއިންދާ ފޫދުއްވާ
އިލާހެވެ. އަދި އެއީ ވީމާ ހަމަހޮޅި ސަރަޙައްދެއް ބިމުގައި ހުއްޓާ ސަވާރީ ގެއްލިގެން دعاء ކުރުމުން
އެސަވާރީ އަނބުރާ ގެނެސްދެއްވާ އިލާހެވެ. ހެދި ވިދާޅުވިއެވެ. ވީމާ ދެން ނަސޭހަތެއް
نصيحةއެއް ދެއްވާށެވެ. حديث ކުރައްވައިދެއްވެ. ވީމާ އެއްވެސް މީހަކަށް ޖަހާނުލާށެވެ. ހެދި
ވިދާޅުވިއެވެ. ދެން އަހަރެން ވީމާ ދެއްވި ނަސޭހަތެއް ... އެއްވެސް މީހަކަށް ކަށް އަދި އެއްވެސް
އަޅުގަނޑު އަދި އެއްވެސް ޖަމާޢަތެއް އަދި އެއްވެސް ބަކަރިއެއް ޖަހާފައެއް ނުވެއެވެ
ނުހިފައެވެ. (حديث ކުރައްވައިދެއްވެ.) އަދި ވީމާ އެއްވެސް ހެޔޮކަމެއް ނުކުރުމާއި ހަމަކުޑަ ގޮތުން
ނުދެކޭށެވެ. އަދި ވީމާ ވީމާގެ އަޚާއި ބައްދަލުވާއިރު ހިނިތުންވުމާއި އެކު ބައްދަލުކުރާށެވެ.
ހަމައެކަށީގެން އެއީ ހެޔޮކަމެއްގެ ބާވަތެއްކަން ދޭހަވުމަށެވެ. އަދި ވީމާ ވީމާގެ
ފައިތިލައިން ދުވަސް ހަމަޔާއި ބޮޑެތި ވާލެއް ބަރަޕާއިނެ ހަރުގާވަނިކު ބޮޑުކޮށް ބޭނުންވާނަމަ
ކަނޑުފައިތިލަ ގޮތަށް ބޮޑުކުރާށެވެ. އަދި ވީމާ އެއްވެސް ހާލަތެއްގައި ވީމާގެ ހެދުން ކަނޑުކަރުގަނޑު
ވީރާން ނުބަރަލަހާށެވެ. އެއީ ކިބުރުވެރިކަމުގެ ބާވަތަކުން ދިއުމުގެ އެއްޗެކެވެ. އަދި
ކިބުރުވެރިކަން الله سبحانه وتعالى ބޭނުމެއް ނުކުރެއްވާނެއެވެ. އަދި މީހަކު ވީމާގެ ކަރުދުގޮތް
ބަލައިރަހަވެ އަދި ވީމާގެ ހުރި އުނިކަމަކާއި ގޮތަކުން ނުގުލާނަމަ ވީމާ އޭނާ
އުނިކަމާއި ގޮތަކުން ނުގުލާށެވެ. އެކަމުގެ ނުބައި ކަމުގެ ވަބާލު ލިބެނީ އޭނައަށް
ކަމެވެ.

797- وعن أبي هريرة رضي اللَّه عنه ، قال : بينما رَجُل يُصَلِّي مُسْبِلٌ إزَارَه، قال له رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « اذهَب فَتَوضأْ » فَذهَب فَتَوضَّأَ ، ثم جاءَ ، فقال: «اذهبْ فَتَوضَّأْ » فقال له رجُلٌ : يا رسول اللَّه . مالكَ أَمرْتَهُ أَن يَتَوَضَّأَ ثم سَكَتَّ عنه ؟ قال : « إِنه كانَ يُصلِّي وهو مُسْبلٌ إِزارهُ ، إِن اللَّه لا يقْبلُ صلاةَ رجُلٍ مُسبِلٍ » .

رواه أبو داود بإِسنادٍ على شرط مسلم .

[illegible] الله [illegible] أبو هريرة [illegible]
[illegible] رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ
عَلَيْهِ وسَلَّم [illegible] حديث [illegible] وضوء [illegible] وضوء [illegible]
[illegible] حديث [illegible] وضوء
[illegible] اللهُ [illegible]
وضوء [illegible]
[illegible] حديث [illegible]
[illegible] الله سبحانه وتعالى [illegible]
[illegible] ނަމާދު قبول ނުކުރައްވައެވެ.

798- وعن قَيسِ بن بشرِ التَّغْلبيِّ قال : أَخْبَرنى أبي وكان جليساً لأبي الدَّرداءِ قال : كان بدِمشقَ رَجُلٌ من أَصحاب النبى صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يقال له سهلُ ابنُ الحنظَلِيَّةِ، وكان رجُلاً مُتَوحِّداً قَلَّمَا يُجالسُ النَّاسَ ، إِنَّمَا هو صلاةٌ ، فَإِذا فرغَ فَإِنَّمَا هو تسبيح وتكبيرٌ حتى يأْتِيَ أهْلَهُ ، فَمَرَّ بنَا ونَحنُ عِند أبي الدَّرداءِ ، فقال له أَبو الدَّرداءِ : كَلِمةً تَنْفَعُنَا ولا تضرُّكَ ، . قال : بَعثَ رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم سريَّةً فقَدِمَتْ ، فَجَاءَ رَجُلٌ مِنهم فَجَلسَ في المَجْلِس الذي يَجلِسُ فِيهِ رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، فقال لرجُلٍ إلى جَنْبِهِ : لَوْ رَأَيتنَا حِينَ التقَيْنَا نَحنُ والعدُو ، فَحمَل فلانٌ فَطَعَنَ ، فقال : خُذْهَا مِنِّى . وأَنَا الغُلامُ الغِفَارِيُّ ، كَيْفَ تَرى في قوْلِهِ ؟ قال: مَا أَرَاهُ إلا قَدْ بَطَلَ أَجرُهُ . فسَمِعَ بِذلكَ آخرُ فقال : مَا أَرَى بِذَلَكَ بأْساً ، فَتَنَازعا حَتى سَمِعَ رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم فقال : « سُبْحان اللَّه ؟ لا بَأْس أَن يُؤْجَرَ ويُحْمَد » فَرَأَيْتُ أَبا الدَّرْدَاءِ سُرَّ بِذلكَ ، وجعلَ يَرْفَعُ رأْسَه إِلَيهِ وَيَقُولُ : أَأَنْتَ سمِعْتَ ذَلكَ مِنْ رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم،؟ فيقول : نعَمْ ، فما زال يعِيدُ عَلَيْهِ حتى إِنّى لأَقولُ لَيَبرُكَنَّ على ركْبَتَيْهِ .

قال : فَمَرَّ بنَا يَوماً آخرَ ، فقال له أَبُو الدَّرْدَاءِ : كَلِمَةً تَنفعُنَا ولا تَضُرُّكَ ، قال: قال لَنَا رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « الْمُنْفِقُ عَلى الخَيْلِ كالبَاسِطِ يَدَهُ بالصَّدَقة لا يَقْبضُهَا» . ثم مرَّ بنَا يوماً آخر ، فقال له أَبو الدَّرْدَاءِ : كَلِمَةً تَنْفَعُنَا وَلا تَضرُّكَ ، قال : قال رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « نعْمَ الرَّجُلُ خُرَيْمٌ الأَسَديُّ ، لولا طُولُ جُمته وَإِسْبَالُ إِزَارِه » فبَلغَ ذلك خرُيماً، فَعجَّلَ فَأَخذَ شَفرَةً فَقطَعَ بها جُمتَهُ إِلى أُذنيْه ، ورفعَ إِزَارَهُ إِلى أَنْصَاف سَاقَيْه . ثَمَّ مرَّ بنا يَوْماً آخرَ فَقَالَ لَهُ أَبُو الدَّرْدَاءِ : كَلِمةً تَنْفَعُنَا ولاَ تَضُرُّكَ قَالَ : سَمعْتُ رسُولَ

اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يقُولُ : « إِنَّكُمْ قَادمُونَ عَلى إِخْوانِكُمْ . فَأَصْلِحُوا رِحَالَكمْ ، وأَصْلحوا لبَاسَكُمْ حتى تَكُونُوا كَأَنَّكُمْ شَامَة في النَّاسِ ، فَإِنَّ اللَّه لاَ يُحبُّ الفُحْشَ وَلاَ التَّفَحُش » . رواهُ أَبو داود بإِسنادٍ حسنٍ ، إِلاَّ قَيْسَ بن بشر ، فاخْتَلَفُوا في توثيقِهِ وتَضْعفيه ، وقد روى له مسلم .

قَيس بن بشر التَّغْلبيِّ ގެ ޚަބަރެއް ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. މިމަންނާގެ ބައްޕާފުޅު މިމަންނައަށް ޚަބަރުދީވިއެވެ. އަދި ބައްޕާފުޅަކީ أبو الدَّرداءِ އާއި އެއްބަޔަށް އުޅުއްވި ބޭކަލެކެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. دِ مشقَ ގައި ،نبيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ أصحابންގެ ތެރެއިން ބޭކަލަކު އުޅުއްވިއެވެ. އެ صحابي ގެ ނަމަކީ سهلُ ابنُ الحنظَلِيَّةِ އެވެ. އަދި އެ صحابي އަކީ އެކަހެރިކޮށް އުޅުއްވާ ބޭކަލެކެވެ. ވަރަށް މަދު ފަހަރަކައި މަޖިލީހު މީސްތަކުންނާއި އެއްކޮށް ނުއުޅުއްވައެވެ. އެصحابي އަބަދު ހުރެ އުޅުއްވީ ނަމާދުކުރައްވައެވެ. ނަމާދުން ނިމުނުމުން تسبيح އާއި ތަކުބީރު ކިޔުމުގައި مشغولވެގެންނެވެ. ދެން އެއަށް ފަހު ގޭގެއަށެވެ. ފަހެ އެއްދުވަހަކު މިމަންނަން أبو الدَّرداءِ ގެ ގާތުގައި ތިއްބާ އެކަލޭގެ ހުރަސްކުރައްވައެވެ. އެހިނދު أبو الدَّرداءِ އެކަލޭގެ ގާތު ދެންނެވިއެވެ. އަޅުގަނޑުމެން މިބައެއް ގެންދާނެ ބަހެއް އަދި މިމަންނަށް ފައިދާހުރި ބަހެއް ބުނެދެއްވާ ބަސްފުޅަކަށެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. (އެއްފަހަރަކު) رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ސަރިއްޔާއެއް ފޮނުއްވިއެވެ. ފަހެ لشكر އެނބުރި އައެވެ. ފަހެ އޭގެ ތެރެއިން ބަޔަކު އައިސް رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އިންނެވި މަޖިލީހުގައި އިށީނދެގެންނެވެ. ފަހެ އޭނާ އޭނާގެ ކައިރީގައި އިން މީހަކާ ބުނެފިއެވެ. މިމަންނާ ދިމާވެ ހުރި ދުސްމަނުންނާ ބައްދަލުވި ހިނދު ތިބާ ދެކެފާނަމަ (މިމަންނާ ދިމާވި ދުސްމަނުންނާ ބައްދަލުކުރީމެވެ) މީހަކު އެމީހަކަށް ހަމަލާދިނެވެ. ދެން މިމަންނާ ދެކޮޅު ހަމަލާދިންއެވެ. އަދި މިތަނަށް ދިމާވި ގޮތަށް ތިބޭފަރާތުން ބުނެފިއެވެ. ވީ މިމަންނާގެ ފަރާތުން ބުނެފިއެވެ. އަދި ހިތަށް ވެސް މިމަންނާ ހަމަލާދޭ ކަމަށް ބުނެފައެވެ. މީނާ ހަރުދަނާކޮށް ތިބިއިރު ފަހު ބޭނުންވާ ގޮތަށް މިމަންނަ ގުޅުނު ތިއެއްކަމަށް އެމީހުން ގިފާރީ ގެ ކަމުގައި ބުނެފައެވެ. މިމަންނާގެ ވިސްނުމުގައި ތިބާ ވިސްނާ ދެއްވާނީ ކިހިނެއްތޯ؟ އަދި މިބައިގެ ހަޤީޤަތް ދެނެނުގަތެވެ. ކަމަކީ (އެވަގުތުގައި ކިޔާ) ثواب ގެއްލިގެން ހިނގައިދިޔައެވެ. މިކަން އެކަލޭގެ ވިދާޅުވި ހިނދު ބުނެފައެވެ. މިމަންނަ ދެކޮޅުގައި އެކަމުގައި ބުނެވި ދާރަކަށެވެ. ފަހެ މިއްޔަށް ފަހު އެކަމާ ބެހޭ ގޮތުން رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އަށް ހަޑުހުރެ އެއީއެވެ. އެހެންމީހަކު ހަދީޘް ދެއްކެވިއެވެ. سُبْحان اللَّه އެއީ ކިހާވަރެއް آخرَ ގެން ތިއްބަސް ވަދެގެން އަދި ދުނިޔެއާއި ދިމާވެސް ކުރިމަތިކުރައްވަމުން ހިނގައިފިއެވެ. ފަހެ أبو

الدَّرداءِ އަބަދުވެސް އުފާވެވޮޑިގެން އެބޭފުޅާއަށް ތަކުރާރުކުރައްވައެވެ. އަދި أبو الدَّرداءِ އެކަލޭގެފާނު ވާހަކަފުޅު ގޮސް ދެނޑިގަނޑުމަށް ދެކުނުބިމަށް ދެންނެވިއެވެ. އަދި أبو الدَّرداءِ އާއި ދިމާލަށް އިސްއުފުއްލަވާފައި އެއީ ތިޔަބޭފުޅާ ރަސޫލު اللَّه صَلّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ އަރިހުން ތިޔަ އަޑުއަހާވަޑައިގަތީތޯ؟ އާނ ދެންނެވިއެވެ. އާދެއެވެ. ފަހެ މިކަމާ މެދު ކެނޑުމެއް ނެތި އެކަލޭގެފާނު ތަކުރާރު ކޮށްދެއްވަމުން ގެންދެވިއެވެ. ދެން އަޅުގަނޑު ހިތުގައި ބުނީ ކަކޫ މަތީގައި ވަޑައިގަތުމަށް ވެސް ދާނެކަމެވެ. އަދި ދުވަހަކު (سهلُ ابنُ الحنظلِيَّةِ ނަމަކަށް ކިޔުނު) صحابي އެމީހުން ކައިރިއަށް ވަޑައިގެން ކައިރިއްޔާ ފާއިތުވެއްޖެއެވެ. ދެން أبو الدَّرداءِ އާދެވިއެވެ. އެބޭފުޅާ ވިދާޅުވީ ފައިދާވާ ބަސްފުޅެއް ވިދާޅުވެދެއްވާ އަދި ތިޔަބޭފުޅާއަށް ގެއްލުމެއް ނުވާ ބަހެއް ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ވިދާޅުވީ ކަމަށް حديث ކުރެއްވިއެވެ. ދުވަހަކު އަސްތަކަށް ޚަރަދުކުރާ މީހާ ހުރީ صدقة ކުރުމަށް ގޮވައިގަނެވޭ ހެއްޔެވެ. އަތް ހަމަޖެއްސި މީހެއް ފަދައިންނެވެ. (އަބޫދާއޫދު ރިވާ ކުރެއްވި) ދެން ދުވަހަކު ކައިރިއްޔާ ފާއިތުވެއްޖެއެވެ. ދެން أبوالدَّرداءِ ދެންނެވިއެވެ. އެބޭފުޅާ ވިދާޅުވީ ފައިދާވާ ބަސްފުޅެއް ވިދާޅުވެދެއްވާ އަދި ތިޔަބޭފުޅާއަށް ގެއްލުމެއް ނުވާ ބަހެއް ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. خُرَيْمٌ الأَسَديّ ގެ ބޮލު އިސްތަށިގަނޑު ދިގުކަމާއި އިޒާރު ފޭރާން ފައިގެ ފުރަގަހަށް ދަމައިގެން އޮތުމެއް ނެތްނަމަ ފަހެ އެއީ ރަނގަޅު މީހެކެވެ. ދެން އެކަން خُرَيْم އަށް އެނގިގެން ވަގުތުން ކަތިއެއް ހިފައިގެން ބޮލު އިސްތަށިގަނޑު ކަންފަތާ ހަމައަށް ކަނޑާލިއެވެ. އަދި އިޒާރު ފައިގެ ކަކޫގެ ތިރިއާ ދެމެދަށް ހަމަކުރިއެވެ. (އަބޫދާއޫދު ރިވާކުރެއްވި) ދެން ދުވަހަކު ކައިރިއްޔާ ފާއިތުވެއްޖެއެވެ. ދެން أبو الدَّرداءِ ދެންނެވިއެވެ. އެބޭފުޅާ ވިދާޅުވީ ފައިދާވާ ބަސްފުޅެއް ވިދާޅުވެދެއްވާ އަދި ތިޔަބޭފުޅާއަށް ގެއްލުމެއް ނުވާ ބަހެއް ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديثކުރައްވާތީ ތިޔަ ބޭފުޅުން އެބައިމީހުން ކައިރިއަށް ވަޑައިގަންނަވާނީއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބޭފުޅުން ތިޔަ އަޚުންނާއި ކައިރިއަށް ތިޔަ ދަނީ ޒާތުގައެވެ. ތިޔަ އަޖުރުގެ ރަތް ތަކެއްޗާއި ހެދުންތައް ރަނގަޅުކުރާށެވެ. މީސްތަކުންގެ ތެރޭގައި އަހަރެމެން ތަފާތުވާނީ އެގޮތުންނެވެ. ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالى ނުބައި ހުތުރުކަމަކާއި ހުތުރު ބަސްތަކާއި ލޯބި ނުވެވޮޑިގަންނަވައެވެ.

799- وعن أبي سعيدٍ الخدْرِيِّ رضيَ اللَّهُ عنه قال: قَالَ رسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم « إزرَةُ المُسلِمِ إلى نصْفِ السَّاقِ ، وَلاَ حَرَجَ أَوْ لا جُنَاحَ فيما بَيْنَهُ وَبَيْنَ الكَعْبَيْنِ ، فَمَا كانَ أَسْفَلَ منَ الكعْبَينِ فَهَوُ في النَّارِ ، ومَنْ جَرَّ إِزارهُ بَطَراً لَمْ يَنْظرِ اللَّه إِلَيْهِ» .

رواهُ أَبُو داود بِإِسنادٍ صحيح .

މާތްالله ރުއްސެވުން ލެއްވި أبو سعيد الخدْرِي ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديثކުރެއްވިއެވެ. މުސްލިމުންގެ އިޒާރު ބަރައްޓަން ޖެހޭނީ ފައިދަނޑިގެ ދެބައި ހަމައަށެވެ. އަދި އެހިސާބުން ފެށިގެން ތަބުލަނގިޔާ ދިޔަކަސް ބައްޓަން ހުއްދަވާނެއެވެ. އަދި ތަބުލަނގިޔާ ދަށަށް ދާއެއްޗެއް ނަރަކައަށް ދާނެއެވެ. އަދި ބޮޑާވެ ކިބުރުވެގެން ހެދުން ދަމައިގެން (ހެދުމުން) ވާ ބޮޑުވާ ނަމަ ޤިޔާމަތް ދުވަހުން (ތަބުލަނގުޔާ) ދަމައިގެން ހިނގާ މީހެއްނަމަ މާތްالله (رحمة ގެ ބެއްލެވުމާއިން) ނުބައްލަވާނެ ކަމެވެ.

800- وعن ابنِ عمر رضيَ اللَّه عنهما قال : مَرَرْتُ عَلى رسُولِ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم وَفي إزاري اسْترْخَاءٌ . فَقَالَ : « يا عَبْدَ اللَّهِ ، ارْفَعْ إِزارَكَ » فَرفعتهُ ثُمَّ قَالَ : «زِدْ»، فَزِدْتُ ، فَمَا زِلْتُ أَتَحرَّاها بَعْدُ . فَقَالَ بَعْض القُوْمِ : إِلى أَيْنَ ؟ فقَالَ : إِلى أَنْصاف السَّاقَيْنِ». رواهُ مسلم .

މާތް اللَّه އެކަލޭގެފާނުމެންނަށް ރުއްސެވުން ލެއްވި عبد اللَّه بن عمر ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަ ފަހަރަކު رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ ހަޟްރަތަށް ދިޔައީމެވެ. އޭރު ތިމަންނަގެ ހެދުން އޮތީ (ތަބުލަނގިޔާ ތިރިއަށް) ދޫވެފައެވެ. ފަހެ حديثކުރެއްވިއެވެ. އާاللّٰه ގެ އަޅާއެވެ. ތިބާގެ ހެދުން މައްޗަށް ނަގާށެވެ. ފަހެ ތިމަންނަ ހެދުން މައްޗަށް ނެގީމެވެ. ދެން(އިތުރު) حديث ކުރެއްވިއެވެ. އިތުރަށް މައްޗަށް ނަގާށެވެ. (رواى ވިދާޅުވިއެވެ.) ދުވަހަކު ފަހެ ތިމަންނަ ހެދުން ދުއްވައި އަބަދުވެސް އެގޮތަށް ބޭނުންކުރަމެވެ. ފަހެ ބައެއް ބޭފުޅުން އެއްބޭފުޅަކު ސުވާލު ކުރެއްވިއެވެ. (ކިހާ ހެދުން އުފުލީ) ކިހާ ދަރަޖައަކަށް ހެއްދެވީ؟ ފަހެ އޭނާ ޖަވާބު ދެއްވިއެވެ. ފައިތިލައިގެ ދެމެދު ހަމައަށެވެ.

801- وعنه قال : قالَ رسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « مَنْ جَرَّ ثَوبَه خيلاءَ لَمْ يَنْظُرِ اللَّه إِلَيْهِ يَوْمَ القيامةِ » فقالَتْ أُمُّ سَلَمَةَ : فَكَيْفَ تَصْنَعُ النِّسَاءُ بِذُيُولِهنَّ ، قالَ : « يُرْخينَ شِبْراً». قَالَتْ: إِذن تَنكَشفُ أَقْــدامُهنَّ . قال : « فيُرْخِينَهُ ذِراعاً لاَ يَزِدْنَ » .

رواهُ أبو داود ، والترمذي وقال : حديث حسن صحيح .

އަދިއެ صحابي (ރަޟިاللّه ޢަންހު ސުވާލުކުރެއްވި عبد اللّه بن عمرގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރައްވައިފިއެވެ. ބޮޑާވެރިކަމުގެ ގޮތުން އަލިފާނުގެ ހެދުން (ތަކެތި ދިރިއުން) ދުލާއްކޮށް ހެދުން ހިފާއަށް ﷲ سبحانه وتعالى قِيَامة ދުވަހުން رحمة ގެ ބައްލަވާނުވާނެ ... [illegible] ... ؟ حديث ކުރައްވައިފިއެވެ. ކައިރިވާނެ ބަރަބަރެވެ. އަޅާނގާ ދެންނެވިއެވެ. އަޅުގަނޑު އަޅާނގާތަކުގެ ފައިތިލަ ހާމަވާނެއެވެ. حديث ކުރައްވައިފިއެވެ. އެހެންވިއްޔާ ދެއަތް ފުރިމަށް ދިގުކޮށްބަރަބަރެވެ. އަދި އެއަށްވުރެ ދިގުނުކުރާށެވެ.

120- باب استحباب ترك الترفع في اللباس تواضعاً

تواضع ވެރިވުމުގެ ގޮތުން އަގުބޮޑު ހެދުން އަޅުން ދޫކޮށްލުން مستحب ވެގެންވާކަން ބަޔާންކުރާ

باب

މިބާބާއި ގުޅުން ހުރި ބައެއް ޙަދީޘްތައް "ބަނޑުހައިހާނުވުމުގެ ފަޟީލަތާއި ދިރިއުޅުމުގެ ހަރުކަށިކަން ބަޔާންކުރާ باب" ގައި އިސްވެ ހިނގައްޖެއެވެ.

قد سبق في باب فضل الجوع وخشونة العيش جُمَلٌ تتعلق بهذا الباب

802- وعن معاذِ بن أَنسٍ رضي اللَّه عنه أَنَّ رسُولَ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : «مَنْ تَرَكَ اللِّباس تَواضُعاً للَّه ، وَهُوَ يَقْدِرُ علَيْهِ ، دعاهُ اللَّهُ يَوْمَ القِيامَةِ عَلى رُؤُوسِ الخَلائِقِ حتى يُخيِّره منْ أَيِّ حُلَلِ الإِيمان شَاءَ يلبَسُــها » .

رواهُ الترمذي وقال : حديث حسن .

މާތްالله ރުއްސެވުންލެއްވި معاذِ بن أَنس ގެ ދަރިކަލުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسولُ الله صَلّى الله عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ބޮޑު ހެދުން ލިބިގަތުމުގެ ފުދުންތެރިކަން ހުރެވެސް تواضع ވެރިކަމުގެ ސަބަބުން އެފަދަ ހެދުން އެޅުމުން ދުރުހެލިވެގެން ހުންނަ މީހަކަށް މާތް الله سبحانه وتعالى قِيامة ދުވަހު މީސްތަކުންގެ މެދުން ނަގުއްވަވައި އީމާންކަމުގެ އަހުލުވެރިންނަށް ތައްޔާރުކުރެވިފައިވާ ހެދުމުގެ ތެރެއިން ބޭނުން ވައްތަރެއްނަގައިގެން އެޅުމުގެ اختيار އެމީހަކަށް ދެއްވާނެއެވެ.

121– باب استحباب التوسط في اللباس

ولا يقتصر على ما يزري به لغير حاجة ولا مقصود شرعي

ހެދުން އެޅުމުގައި މެދުމިން އިޚްތިޔާރުކުރުން مستحب ވެގެންވާ ކަމާއި، އަދި ދިމާވާ ދަތިތަކާއި ހުރި
ނުވަތަ شرعي مقصدަކަށްޓަކައި ނޫން އެހެން ގޮތަކަށް عيب ފޮރުވާ ދެރަ ހެދުން ނޭޅުން
އެދިވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب،

803– عن عمرو بن شُعْيبٍ عن أَبيه عَنْ جدِّهِ رضيَ اللَّهُ عنه قال : قالَ رسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم: « إِن اللَّه يُحِبُّ أَنْ يُرى أَثَرُ نِعْمَتِهِ عَلى عبْده» .

رواهُ الترمذي وقال : حديثٌ حسن .

މާތްالله ރުއްސެވުންލެއްވި عمرو بن شُعْيب އެصحابيގެ ބައްޕާފުޅާފުޅުން އަދި އެބައްޕާފުޅުގެ ކާފަފުޅުގެ ފަރާތްފުޅުން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالى އެކަލާނގެ نعمةތަކުގެ އަސަރު އަޅާގެ ގައިމަތީން ފެނުމަށް ލޯބިވެވޮޑިގެންވެއެވެ.

122– باب تحريم لباس الحرير على الرجال

وتحريم جلوسهم عليه واستنادهم إليه وجواز لبسه للنساء

ހަރީރު ހެދުން އެޅުން ފިރިހެނުންނަށް حرام ވެގެންވާ ކަމާއި، އަދި އޭގެމަތީ އިށީނުން ބޯހާޅުކުރުން
حرام ވެގެންވާކަމާއި، އަދި އޭގެމަތީގެ ބާލިސްތަކަށް ލެނގިގެން ބިޑުން حرام ވެގެންވާ ކަމާއި، އަދި

އޭޝީ އަންހެނުންނަށް ހުއްދަވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

804- عن عمر بن الخطَّاب رضيَ اللَّه عنه قال : قالَ رسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « لاَ تَلْبَسُوا الحريــــر ، فَإِنَّ مَنْ لَبِسهُ فِي الدُّنْيا لَمْ يَلْبَسْهُ فِي الآخرةِ . » متفقٌ عليه .

މާތްالله ތަޢާލާ ރުހިވޮޑިގެންވި عمر بن الخطَّابގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ހަރީރުފޭރާން ނުލާށެވެ. އެހެނީ ހަމަކަށަވަރުން އެމީހާ ފޭރާން ދުނިޔޭގައިން ލާ މީހުންނަކީ آخرة ދުވަހުން އެމީހަކު ފޭރާން ނުލާނޭ ހުއްޓެވެ.

805- وعنه قال : سمِعتُ رسُولَ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يقولُ : « إنَّما يلبَسُ الحريرَ منْ لا خَلاق لَهُ» متفقٌ عليه .

އަދިހަ صحابي (މާތްالله ތަޢާލާ ރުހިވޮޑިގެންވި عمر بن الخطَّابގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ވީދުން އަޑުއިވިމެވެ. އަހަރެމެން ކުރިން حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ހަރީރު ފޭރާން ލާމީހާއަކީ (آخرة ން)އެއްވެސް ނަސީބެއް ނުވާމީހެކެވެ.

وفي روايةٍ للبُخاريَ : « مَنْ لاَ خَلاَقَ لَهُ فِي الآخِرة » .

އަދި بُخاريَ ގެ ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. އެއީ މިހާރަކު آخرة ދުވަހުން އެއްވެސް ނަސީބެއް ނުވާމީހެވެ.

قولُهُ : « مَنْ لا خَلاَقَ لَهُ » ، أَيْ : لاَ نَصيبَ لَهُ .

806- وعن أنس رضي اللَّه عنه قال : قالَ رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « منْ لَبِسَ الحرير فِي الدُّنْيا لَمْ يَلْبسْهُ فِي الآخرَةِ » متفقٌ عليه .

މާތްالله ތަޢާލާ ރުހިވޮޑިގެންވި أنسގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ދުނިޔޭގައިން ހަރީރު ލާމީހާ އަށާވި މީހާއަކީ آخرة ދުވަހުން އެމީހަކު ފޭރާން ނުލާނޭ ހުއްޓެވެ.

807- وعن عليٍّ رضي اللَّه عنه قال : رأَيْتُ رَسُولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم أَخَذَ حَرِيراً ، فَجَعَلَهُ في يَمينه ، وَذَهَباً فَجعَلَهُ في شِمالِهِ ، ثُمَّ قَالَ : « إنَّ هذَيْنِ حرَامٌ عَلى ذُكُورِ أُمَّتِي » .

މާތް اللّٰه ރުއްސުންވެވޑައިގެންވި علي ގެފާނުގެ ހިސާބުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ޙަރީރު ފޮތިގަނޑެއް ނަންގަވައިގެން ކަނާއަތްޕާސްގައި ހިފެހެއްޓެވިއެވެ. އަދި ރަންކޮޅެއް ވާއަތްޕާސްގައި ހިފެހެއްޓެވިއެވެ. ދެންއެކަލޭގެފާނު حديثކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން މިދެތަކެތި މިއުންމަތުގެ ފިރިހެނުންނަށް حرامވެގެންވެއެވެ.

رواهُ أبو داود بإسنادٍ حسن

808- وعن أبي مُوسى الأشْعريِّ رضي اللَّه عنه أنَّ رسُولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « حُرِّم لِبَاسُ الحَرِيرِ وَالذَّهَب على ذُكُورِ أُمَّتِي ، وَأُحلَّ لإنَاثِهِم » .

މާތްاللّٰهރުއްސުންވެވޑައިގެންވި أبو مُوسى الأشْعريِّ ގެ ހިސާބުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ރަނާއި ޙަރީރު ލެއްވުން މިއުންމަތުގެ ފިރިހެނުންނަށް حرام ކުރެވިގެންވެއެވެ. އަދި އެބައިމީހުންގެ އަންހެނުންނަށް އެތަކެތި حلال ކުރެވިގެންވެއެވެ.

رواهُ الترمذي وقال حديثٌ حسن صحيح .

809- وعن حُذَيْفَة رضي اللَّه عنه قال : نَهَانَا النَّبيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم أنْ نَشْرب في آنيةِ الذَّهب وَالفِضَّةِ ، وَأنْ نَأْكُل فِيهَا ، وعَنْ لُبْسِ الحَرِيرِ وَالدِّيبَاج وأنْ نَجْلِس عَلَيِّهِ . رواه البخاري.

މާތް اللّٰه ރުއްސުންވެވޑައިގެންވި حُذَيْفَة ގެ ހިސާބުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. نبيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْـــهِ وسَـــلَّم ރަނާއި ރިހީގެ ތަށިތަކުގައި ބުއިން މަނާކުރެއްވިއެވެ. އަދި އެތަކެތީގައި ކެއުން މަނާކުރެއްވިއެވެ. އަދި ޙަރީރާއި ދީބާޖު ލެއްވުން މަނާކުރެއްވިއެވެ. އަދި އެތަކެތީގެ މަތީގައި އިށީނުން މަނާކުރެއްވިއެވެ.

123- باب جواز لبس الحرير لمن به حِكّة

އެމީހެއްގެ ހަށިގަނޑުގައި ގަހާކުރުގެ ބައްޔެއް ހުރިނަމަ ޙަރީރު ހެދުން ލެއްވުން ހުއްދަވާކަމުގެ ބާބު

ބަޔާންވެގެންވާ باب

810- عن أنس رضي اللَّه عنه قال : رَخَصَ رسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم للزبير وعبْد الرَّحْمنِ بنِ عوْفٍ رضي اللَّه عنهما في لبْسِ الحَرِيرِ لحِكَّةٍ بهما . متفقٌ عليه .

މާތްاللَّه ރުއްސުންދެއްވި أنسގެފާނުގެ ރިވައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ޙަރީރުލެއްވުމުގެ ހުއްދަ މާތްاللهރުއްސުންދެއްވި زبيرގެފާނާއި އަދި މާތްاللهރުއްސުންދެއްވި عبْد الرَّحْمنِ بنِ عوْف އާއި ދެބޭކަލުންނަށް އެދެބޭކަލުންގެ ހަށިގޫރު ހުރި ހަށްގަޑު ކަހިވުމުގެ ބައްޔެއްގެ ސަބަބުން ދެއްވިއެވެ.

124- باب النهي عن افتراش جلود النمور والركوب عليها

މިނިކާވަގެ ހަންފަތް ފަރުޝުކޮށް ބޭނުން ނުކުރުމާއި އަދި ސަވާރުވުމުން އޭގައި ބޭނުން ނުކުރުން ބަޔާންވެގެންވާ باب

(މިނިކާވަކީ ގަނޑުފަހިވާފަދަ ގަނޑުފަހުގެ حكمއަޅި ގަޑުދުރުގެ حكمއެވެ.)

811- عنْ مُعاويةَ رضي اللَّه عنه قالَ : قال رسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم:«لاَ تَرْكَبوا الخَزَّ وَلاَ النِّمارَ » .

حديث حسن ، رواهُ أَبو داود وغيره بإسنادٍ حسنٍ .

މާތްاللَّه ރުއްސުންދެއްވި مُعاويةَ ގެ ރިވައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން މިނިކާވަގެ ހަމާއި އަދި ޙަރީރުފޮތި ސަވާރުވުމުން ބޭނުން ނުކުރާށެވެ.

812- وعن أبي المليح عن أَبيهِ ، رضيَ اللَّه عنه ،أنَّ رسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم نَهَى عنْ جُلُودِ السِّباعِ.

رواهُ أبو دَاود ، والترمذي ، والنسائي بأَسَانِيد صحاح .

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވި أبو المليح ގެ صحابي ބައްޕާގެ ފުޅުން ރިވާކުރައްވައެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم މިނިވާ ޖަނަވާރުގެ ހަންގަނޑު ބޭނުން ކުރުމުން މަނާކުރައްވައެވެ.

وفِي روايةِ الترمذي : نَهَى عنْ جُلُودِ السِّباعِ أنْ تُفْتَرَشَ .

الترمذي ގެ ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. މިނިވާ ޖަނަވާރުގެ ހަންގަނޑު މަޑިއަޅައިގެން މަނާކުރައްވައެވެ.

125– باب ما يقول إذا لبس ثوباً جديداً أو نعلاً أو نحوه

ހެދު ފޭރާމާއި ފައިވާނާއި މިފަދަ ތަކެތި އައު އަލުން ލައިގަތުމުން ކިޔާ
ކިޔަންވާ دعاء ގެ ބަޔާންކުރާ باب

813– عن أبي سعيد الخُدْري رضيَ اللّه عنه قال : كانَ رسُولُ اللّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم إذا اسْتَجَدَّ ثَوْباً سَمَّاهُ باسْمِهِ عِمامَةً ، أَوْ قَمِيصاً ، أَوْ رِدَاءً يقُولُ : « اللَّهُمَّ لكَ الحَمْدُ أَنْتَ كَسَوْتَنِيهِ ، أَسْأَلُكَ خَيْرَهُ وَخَيْرَ ما صُنِع لَهُ ، وأَعُوذُ بِكَ مِنْ شَرِّهِ وشَرِّ ما صُنِعَ لَهُ » .

رواهُ أبو داود ، والترمذي وقال : حديث حسن .

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވި أبو سعيد الخُدْريގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ހެދު ފޭރާމެއް އައުކޮށްލެއްވީ ނަމަ އެހެދުމެއްގެ ނަމުން ނަންކިޔުއްވައެވެ. (މިސާލަކަށް) ފަގުޑި ނުވަތަ ގަމީސް ނުވަތަ ރިދާއެއްފަދަ ނަންކިޔުއްވައެވެ. (އަދި ޖެހުން) دعاءކުރައްވައެވެ.

« اللَّهُمَّ لكَ الحَمْدُ أَنْتَ كَسَوْتَنِيهِ ، أَسْأَلُكَ خَيْرَهُ وَخَيْرَ ما صُنِع لَهُ ، وأَعُوذُ بِكَ مِنْ شَرِّهِ وشَرِّ ما صُنِعَ لَهُ »

މާނައީ:- އޭ ހަމްދުވެރި ގެންގުޅުއްވާ ކަލާނގެ! އަޅުގަނޑު حمدކުރަމު حق ވާގޮތުގައި އެކަ އިލާހަށެވެ. މިހެދުން އަޅުގަނޑަށް ލައްވާދެއްވީ ހަމަ އެކަ އިލާހެވެ. މިހެދުމުގެ ހެޔޮކަމާއި ހެދުމަށް ލެއްވުމާއި އެކަ އިލާހުގެ ހެޔޮކަމެއް އެދެމެވެ. އަދި އޭ އަޅު ޢުރުޟުކުރަމާ ފުރޯކަށް މިހެދުމުގެ އެކަ އިލާހުގެ حضرةން އެދެމެވެ. އަދި މިހެދުމުގެ ނުބައިކަމުން އެކަ އިލާހުގެ حضرةން ސަލާމަތްކަން

އެދެމެވެ. އަދި އެއީގެ އުޅުއްވިފައިވާ ނަބަވީގޮތްތަކުން ވެސް އިބަ ދިޔާކުރަ حضرةން ސަލާމްކުރަން
އެދެމެވެ.

126– باب استحباب الابتداء باليمين في اللباس

ހެދުންލުމުގައި ކަނާއަތުންފެށުމަ އިސްތިޙުބާން مستحبވެގެންވާކަން ބަޔާންކުރެވޭ باب

هذا الباب قد تقدم مقصوده وذكرنا الأحاديث الصحيحة فيه . (انظر الباب التاسع والتسعون في استحباب تقديم اليمين في كل ما هو من باب التكريم)

މި باب ގައި ހިމެނުނު حديثތައް އިސްވެދިޔަބައިގައިވެއެވެ. އަދި އެ باب ގައި صح حديثތައް ބަޔާންކުރައްވާ
ދެއްވާފައިވެއެވެ.

كتاب آداب النوم

ނިދުމާއި އޮށޯވުމުގެ އަދަބުތައް ބަޔާންކުރެވޭ ބައި

127– باب آداب النوم والاضطجاع
والقعود والمجلس والجليس والرؤيا

ނިދުމާއި އޮށޯވުމާއި އިށީނުމާއި މަޖިލީހާއި ޖުލޫސާއި މަޖިލިސްކަމާއި ބޭބޭގެ އަދަބުތަކާއި އަދި ހުވަފެން ފެނުމުން އަމަލު ކުރަންވާގޮތް ބަޔާންކުރެވޭ باب

814– عن الْبراءِ بن عازبٍ رضيَ اللَّه عنهما قال : كَانَ رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم إذا أَوَى إلى فِرَاشِهِ نَامَ عَلى شِقِّهِ الأَيمنِ ، ثُمَّ قال : « اللَّهُمَّ أَسْلَمْتُ نَفْسِي إليْكَ ، وَوجَّهْتُ وَجْهي إلَيْكَ ، وفَوَّضْتُ أَمْرِي إلَيْكَ ، وَأَلجَأْتُ ظهْري إلَيْكَ ، رَغْبةً وَرهْبَةً إلَيْكَ ، لا مَلْجأَ ولا مَنْجى مِنْكَ إلاَّ إلَيْكَ ، آمَنْتُ بِكتَابكَ الذي أَنْزلتَ ، وَنَبيِّكَ الذي أَرْسَلْتَ » .

رواه البخاري بهذا اللفظ في كتاب الأدب من صحيحه .

ރަޟިﷲ ޢަންހުގެފާނުގެ ރިވާޔަތުން ވާރިދުވެގެންވާ البَراءِ بن عازب ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.
رسُولُ اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ވިދާޅުވިއެވެ: ޙަސްރަތުގައި ވަޖެހިގެން ނިދި ކުރައްވަނީ ކިޔަނަމުތައްދީގެ ދުޢާތަކެއް
އުނގަންނައިދެއްވިއެވެ. (ދެން) އަދި ކިޔުމަށް دعاء ކުރައްވާށެވެ.

« اللَّهُمَّ أَسْلَمْتُ نَفْسِي إلَيْكَ ، وَوجَّهْتُ وَجْهي إلَيْكَ ، وفَوَّضْتُ أَمْرِي إلَيْكَ ، وَأَلجَأْتُ ظهْري إلَيْكَ ، رَغْبةً وَرهْبَةً إلَيْكَ ، لا مَلْجأ ولا مَنْجى مِنْكَ إلاَّ إلَيْكَ ، آمَنْتُ بِكتَابكَ الذي أَنْزلتَ ، وَنَبيِّكَ الذي أَرْسَلْتَ »

އޭ ﷲ ތަޢާލާ! ތިމަންގެ ނަފްސު ތިބާ ދޫކޮށްލަމެވެ. ތިމަންގެ މޫނު ތިބާއަށް ތިމަންގެ ކަންކަން ހަވާލު ކުރަމެވެ.
އަދި ތިމަންގެ ކަންކަން حضرةُ ނަށް ހަވާލުކުރަމެވެ. އަދި ތިމަންގެ ބުރަ ތިބާގެ ކިބަފުޅަށް އެއްލައިލަމެވެ. އަދި
އެކަމަކާ ހިތްވަރު ހޯދާގޮތުގައި ތިބާގެ ރަޙްމަތް ހޯދުމަށާއި ތިބާގެ ޢަޒާބަށް ބިރުވެތިވެ ތިބާގެ
ކިބައިން ރައްކާތެރި ވުމަށް ތިބާގެ ހަޟްރަތުން ފިޔަވާ ތިމަން އެކޭނޭ ޖާގައެއް ނުހިމެނޭ. އަދި ތިބާގެ
ކިބައިން ރައްކާތެރިވުމަށް ތިބާގެ ހަޟްރަތަށް ރުޖޫޢަވުން ފިޔަވާ. އަދި ތިބާގެ ކިބައިން ފިލާފައިވާ
ތަނެއް ނޯވެއެވެ. އަދި ތިބާގެ حضرةُ ން ފިޔަވައި ސަލާމަތްވާނެ
ތަނެއް ނެތެވެ. އަދި ތިބާގެ ފޮނުއްވި ޤުރުއާން ކީރިތި ކިތާބަށް ތިމަން އީމާންވީމެވެ.
އަދި ތިބާ ފޮނުއްވި نبيُ ޔާއަށް ތިމަން އީމާންވީމެވެ.

815- وعنه قال : قال لي رسول اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « إذَا أَتَيْتَ مَضْجَعكَ فَتَوَضَّأْ وُضُوءَكَ لِلصَّلاةِ ، ثُمَّ اضْطَجعْ عَلى شِقِّكَ الأَيْمَنِ ، وَقُلْ .. » وذَكَرَ نَحْوهُ ، وفيه : « واجْعَلْهُنَّ آخِرَ مَا تَقول » متفقٌ عليه .

އަދި އެ صحابي (ބަރާއު ރަޟިﷲ ޢަންހުގެފާނުގެ ރިވާޔަތުން الْبَراءِ بن عازب) ގެ ރިވާޔަތުން
ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ތިމަންނަށް حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިބާ
ނިދަން އެނދަށް ވަދެއްޖެނަމަ ނަމާދަށް ވުޟޫކުރާ ފަދައިން وضوء ކުރާށެވެ. ދެން
ކަނާއަތު ފަރާތަށް ބޯޅައިގެން އޮންނާށެވެ. އަދި دعاء ކިޔާށެވެ. އަދި އެ ރިވާޔަތުގައި حديث ގައިވާފަދަ
އިބާރާތުން دعاء ބަޔާންކުރެއްވިއެވެ. އަދި އެ حديث ގެ ތެރޭގައި ވިދާޅުވިއެވެ. އަދި އެ دعاء ތިބާގެ
ނިދުމުގެ ކުރީގެ އެންމެ ފަހު ބަސްތަކެއް ކަމުގައި ހައްދާށެވެ.

816- وعن عائشةَ رضيَ اللَّه عنها قالتْ : كَانَ النَّبيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يَصلِّي مِن اللَّيْلِ إحْدَى عَشَرَةَ رَكْعَةً ، فَإذا طلَع الْفَجْرُ صَلَّى ركْعَتيْنِ خَفِيفتيْنِ ، ثمَّ اضْطَجَعَ على شِقِّهِ الأيمن حَتَّى يَجِيءَ الْمُؤَذِّنُ فيُوذِنَهُ ، متفق عليه .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި عائشةَ ގެފާނުގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. نبيާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ރޭއަކުރުގައި ١١ (އެގާރަ) ރަކުޢަތް ކުޅުއްވައެވެ. ދެން ފަތިސްވުމުން ފަތިސްނަމާދުގެ ރަކުޢަތް ކުޅުއްވައެވެ. ދެން ކުރެއްވުމަށްފަހު ކަނާތްފަރާތަށް އޮށޯވެވަޑައިގަންނަވައެވެ. އައިސް ބަންގިގޮވާމީހާ ބަންގިގޮވަންދެން އިންނަވައެވެ.

817- وعن حُذَيْفَةَ رضي اللَّه عنه قال : : كان النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم إذا أَخَذَ مَضْجَعَهُ مِنَ اللَّيْلِ وَضَعَ يَدهُ تَحْتَ خَدِّهِ ، ثمَّ يَقُولُ : « اللَّهُمَّ بِاسْمِكَ أمُوتُ وَ أَحْيَا » وإذا اسْتَيْقَظَ قَالَ : «الحَمْدُ للَّهِ اَلَّذي أَحْيَانَا بعْدَ مَا أَمَاتَنَا وإليه النُّشُورُ » . رواه البخاري .

މާތް اللَّه ރުއްސުންލެއްވި حُذَيْفَة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. نبي ާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ރޭގައި ނިދިކުރައްވަން އޮށޯވެވަޑައިގަންނަވާއިރު އަތްޕުޅު ދަތްފުޅުގެ ދަށުގައި ލައްވައި ގެން އަތްޕުޅުގެ ވަޑައިގަންނަވައެވެ. ދެން އަރުވާލައްވަނީ دعاءކުރައްވައެވެ.

« اللَّهُمَّ بِاسْمِكَ أمُوتُ وَ أَحْيَا » މާނައީ:- އޭ ކަލާނގެ ކަލޭގެ ނަމުގައި މަރުވަމެވެ! ދިރެމެވެ ކަލޭގެ ނަމުގައި އަދި ރުޅިވެރި ވަގުތު ދިރުވާލެއްވުމަށް ނިދާލަނީ. އަދި ހޭލެއްވުމުން ނިދިފުޅުން ހޭލައްވާ ހިނދު دعاء ކުރައްވައެވެ. «الحَمْدُ للَّهِ اَلَّذي أَحْيَانَا بعْدَ مَا أَمَاتَنَا وإليه النُّشُورُ » މާނައީ:- އަޅުގަނޑު حمد އާއި ثناء، حقވެގެންވަނީ الله އަށެވެ. އެއީ އަޅުގަނޑު މަރުގެންނެވުމަށްފަހު ދިރުއްވީ އިލާހެވެ. އަދި އަނބުރާ ދާނީވެސް އެ އިލާހުގެ حضرة އަށެވެ.

818- وعن يعِيشَ بن طخْفَةَ الغِفَاريَّ رضي الله عنهما قال : قال أبي «بينما أَنَا مضْطَجِعٌ فِي الْمسَجدِ عَلَى بَطْنِي إذَا رَجُلٌ يُحَرِّكُني بِرِجْلِهِ فقال « إنَّ هذِهِ ضَجْعَةٌ يُبْغِضُهَا اللهُ » قال : فَنَظرْتُ ، فإذَا رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم رواه أبو داود بإسنادٍ صحيح .

މާތްالله އެދިވޮޑިނުގަންނަވާކަމުގެ ތުއްސަނދުމެވެ يعيش بن طخفة الغفاري ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަގެ ބައްޕަވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަ (އައްފުރަށަށް)މިސްކިތުގައި ބަނޑުވަތިއްޔާއިގެން އޮށޯވެގެން އޮތުމާ ދިމާލަ އަހިސް ފުރިހަމަވެސް ރަސޫލާއި ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިއީ އާށޯތް އޮށޯވެ އޮތުމަކީ މާތްالله ކޯފާވެވޮޑިގެންވާނެއެވެ. ފަހު ތިމަން އެއްކަލަ ބަލިއިރު އައި رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އެވެ.

819- وعن أبي هريرة رضي الله عنه عن رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « مَنْ قَعَدَ مَقْعَداً لَمْ يَذْكُرِ اللهَ تعالى فِيهِ كَانَتْ عَلَيهِ مِنَ اللهِ تعالى تِرةٌ ، وَمَنِ اضْطَجَعَ مُضْطَجَعاً لاَيَذْكُرُ اللهَ تعالى فِيهِ كَانَتْ عَلْيه مِن اللهِ تِرةٌ » رواه أبو داود بإسنادِ حسن . « التِّرةُ » بكسر التاء

މާތްاللهދުއާކުރުންގެވިކުން أبو هريرة ، رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ އަރިހުން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. އަދިމަޖިލިސް حديث ކުރެއްވިއެވެ. މިހާރު ބޭނުމަކީ އިރުޝާދުދިނުމާ الله އަށް ذكر ނުކުރިނަމަ الله سبحانه وتعالى އަށްވުރެ ބަރާބަރު އަނިޔާކުރެވިއެވެ. އަދި މިހާރު ނިދާން އޮށޯވެގެން الله އަށް ذكر ނުކުރިނަމަ الله سبحانه وتعالى އަށްވުރެ ބަރާބަރު އަނިޔާކުރެވިއެވެ.

128- باب جواز الاستلقاء على القفا

ووضع إحدى الرجلين على الأخرى إذا لم يَخف انكشاف العورة وجولز القعود متربعاً ومحتبياً

ބަޔަކުމީހުން އޮށޯވެ އޮތުން ހުއްދަވެގެންވާކަމާއި، އަދި އައުރަ ހާމަވުމުގެ ބިރު ނެތްނަމަ އެއްފައިގެ މައްޗަށް އަނެއްފައި އަޅައިގެން އޮތުން ހުއްދަވާނެކަމާއި، ހަތަރެސްފައިގެ މައްޗަށް އިށީދެގެން އިށީން ހުއްދަވެގެންވާކަމާއި، ބުރަކަށިން ހުރިގޮތް އަށީ ދެފައި ދެއްސުއާއި އެއްކޮށް ބަނދެގެން އިށީން ހުއްދަވެގެންވާކަން ބަޔާންކޮށްދޭ باب

820- عن عبدِ الله بن يزيد رضي الله عنه أنه رأى رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم مُستَلقياً في المسَجْدِ وَاضعاً إحْدَى رِجْلَيْهِ عَلى الأُخْرىَ متفق عليه .

ރަޟިاللَّه ޢަންހު ރިވާކުރެއްވި عبد الله بن يزيد ގެ ރިވާޔަތުން ބަޔާންވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެ صحابي އަށް رسولُ اللّه صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّممިސްކިތުގައި އަނގަމަތިން އޮށޯވެގެން އެއްފައިމަތީގައި އަނެއްފައި ނަންގަވައިގެން އޮންނަވަނިކޮށް ފެނިވަޑައިގަތެވެ.

821- وعن جابر بن سمرة رضي الله عنه قال : « كان النبي صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم إذَا صَلَّى الْفَجرَ تَرَبَّــعَ في مَجْلِسِهِ حتَّى تَطْلُعَ الشَّمسُ حَسْنَاء » حدِيث صحيح ، رواه أبو داود وغيره بأسانيد صحيحة.

ރަޟި اللّه އެބޭފުޅާއަށްރުހިވޮޑިގަތުން ޢަންހު ރިވާކުރެއްވި جابر بن سمرة ގެ ރިވާޔަތުން ބަޔާންވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. نبيﷺ صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّمފަތިސްނަމާދުން ނިމުމަށްފަހު އިރުއަރާ ނިކުންނަންދެން ذكرކުރައްވައި ތަށްފުޅުތަކަށް ވަށްކޮށް ރިވެތިކޮށް އިށީންނަވައެވެ.

822- وعنِ ابن عمر رضي الله عنهما قال : رأيت رسول الله صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم بفناء الكَعْبَةِ مُحْتَبِياً بِيَدَيْهِ هكَذَا ، وَوَصَفَ بِيَدِيه الاحْتِباء، و َهُوَ القُرفُصَاء رواه البخاري.

ރަޟިاللَّه އެބޭފުޅާއަށްރުހިވޮޑިގަތުން ޢަންހު ރިވާކުރެއްވި عبد اللَّه بن عمرގެ ރިވާޔަތުން ބަޔާންވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. މިއަންނަނީ رسولُ اللَّه صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ކަޢުބާގެ ހުޅަނގުގައި މިގޮތަށް އަތުން ދަނޑިއަތުތަކުން ހިފަހައްޓަވައިގެން އިށީންނަވަނިކޮށް ދެކިވަޑައިގެންނެވީމެވެ. އަދި އެ صحابي އަތުއްފައިން އަތުގޮތް އިށީނދެވަޑައިގެން ނަމޫނާ ދައްކަވައިދިނެވެ. އެގޮތަށް އިށީންމަކަށް ހަމައިބަނަލުން ކިޔަނީ القُرفُصَاء އެވެ.

823- وعن قَيْلَةَ بِنْت مَخْرِمَةَ رضي الله عنها قالت : رأيتُ النبي صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم وهو قَاعِدٌ القُرَفُصَاءَ فلما رأيتُ رسول الله صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم الْمُتَخَشِّعَ في الجِلْسةِ أُرْعِدتُ مِنَ الفَرَقِ . رواه أبو داود ، والترمذي.

ރަޟިاللَّه ޢަންހު ރިވާކުރެއްވި قَيْلَةَ بِنْت مَخْرِمَةَ ގެ ރިވާޔަތުން ބަޔާންވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. نبيﷺ صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އަތުފައިގޮތުން އިށީނދެ ހުރިކޮށް ހަމައިބަނަލުން އިށީންނަވައިގެން އިންނަވަނިކޮށް ދެކިވަޑައިގަތީމެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނުގެ އެގޮތުގައި ހުރި خشوع އާއި ބިރުވެރިކަން ފެނިގެން ބިރުން ތަތްތަކަން ފެށީމެވެ.

824- وعنِ الشَّريد بن سُوَيْدٍ رضي الله عنه قال : مر بي رسولُ الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم وَأنا جَالس هكذا ، وَقَدْ وَضَعتُ يَدي اليُسْرَى خَلْفَ ظَهْرِي وَاتَّكأْتُ عَلَى إلْيَةِ يَدِي فقال : أتقْعُدُ قِعْدَةَ المَغضُوبِ عَلَيهِمْ ، رواه أبو داود بإسناد صحيحٍ .

ރަޟިاللّه ޢަންހު ސުންގެއްޖެ الشَّديد بن سُوَيْد ރިވާކުރެއްވި ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ތިމަންނާގެ ކައިރިން ވަޑައިގެންނެވިއެވެ. އަހަރެން ތިމަންނާ އިނީ މިގޮތަށް އިށީނދެގެންނެވެ. އަދި ތިމަންނާ އިނީ ތިމަންނާގެ ވާތްއަތް ފުރަގަހަށް ވިއްދާލައިގެންނެވެ. އަދި އައްސޮއް އަތްތިލަފަތަށް (ބުރަވާލައިގެން) ހުރީމެވެ. ދެން حديث ކުރެއްވިއެވެ. ކޯފާލެއްވިގެންވާ މީހުންގެ އިށީނުމާއި އެއްގޮތަށް ތިބާގެ އިށީނުން ބަދަލުކުރަނީތޯ؟

129- باب في آداب المجلس والجليس

މަޖިލިސް ކުރުމުގެ އަދަބު ތަކާއި އަދި އެކުގައި އިށީނދެގެން ތިބުމުގެ އަދަބުތައް ބަޔާންވެގެންވާ باب

825- عن ابنِ عمر رضي الله عنهما قال : قال رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم « لايُقِيمَنَّ أحَدُكُمْ رَجُلاً مِنْ مَجْلسهِ ثم يَجْلسُ فِيه ولكِنْ تَوسَعُّوا وتَفَسَّحوا » وَكَان ابنُ عُمَرَ إذا قامَ لهُ رَجُلٌ مِنْ مجْلِسه لَمْ يَجلِسْ فِيه . متفق عليه .

ރަޟި اللّه ޢަންހުމާ ސުންގެއްޖެ عبد اللّه بن عمرގެ ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން އެއްވެސް މީހަކު މަޖިލީހެއްގައި އިށީނދެހުރި މީހަކު ތެދުކުރުވާފައި އޭގައި އަމިއްލައަށް އިށީނުން ނުވާނެއެވެ. ނަމަވެސް ޖާގަ ފުޅާކޮށްދީ ހުސްކޮށްދޭށެވެ. (ރާވިވަނީއެވެ.) ابن عمرގެ ކަންތައް ދިޔައީ މީހަކު މަޖިލީހުން ތެދުވެގެން ހުސްކޮށްދިނަސް އޭގައި އިށީނުން ނުވެއެވެ.

826- وعن أبي هريرة رضي الله عنه أن رسول لله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « إذا قَام أحَدُكُمْ منْ مَجْلسٍ ثُمَّ رَجَعَ إلَيْهِ فَهُوَ أحَقُّ بِه » رواه مسلم .

ރަޟި اللّه ޢަންހު ސުންގެއްޖެ أبو هريرة ގެ ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللَّه صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު މަޖިލީހަކުން ތެދުވެގެން ދިޔަ ފަހުން

އަނބުރި އަލުން އައިސްފިނަމަ އެތަނަކަށް އެންމެ ބޮޑު ޙައްޤުވެރިޔާ އޭނާއެވެ.

827- وعن جابر بنِ سَمُرَةَ رضي اللَّه عنهما قال : « كُنَّا إذَا أَتَيْنَا النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم جَلَسَ أَحَدُنَا حَيْثُ يَنْتَهي » . رواه أبو داود . والترمذي وقال : حديث حسن .

މާތްاللَّه ރުއްސުން ލެއްވި جابر بن سَمُرَة ގެ ފަރާތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ތިމަންމެން رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ މަޖްލިސަށް ހާޒިރުވާހިނދު، އެމީހަކަށް ޖާގަ ލިބުނު ތަނެއްގައި އިށީނދެމުން ގެންދަމެވެ.

828- وعن أبي عبدِ الله سَلْمان الفارِسي رضي الله عنه قال : قال رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم :« لاَ يَغْتَسِلُ رَجُلٌ يَوْمَ الجُمُعة وَيَتَطهّرُ ما استَطاعَ منْ طُهر وَيدَّهنُ منْ دُهْنهِ أوْ يَمسُّ مِنْ طيب بَيْته ثُمَّ يَخرُجُ فَلاَ يُفرِّقُ بَيْنَ اثْنينْ ثُمَّ يُصَلّي ما كُتِبَ له ُ ثُمَّ يُنْصِتُ إذَا تَكَلَّمَ الإمامُ إلا غُفِرَ لهُ ما بَيْنَهُ وَبَيْن الجمُعَةِ الأُخْرَى » رواه البخاري .

މާތްاللَّه ރުއްސުން ލެއްވި أبوعبد الله سَلْمان الفارِسي ގެ ފަރާތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މީހަކު ހުކުރުދުވަހު ފެންވަރާ އަދި އެމީހަކަށް ކުޅަދާނަވާ ވަރަކުން ސާފުތާހިރުވެ އަދި ތެޔޮލާ އަދި ގޭގައި މީރުވަސްދުވާތަކެތި ހުރިނަމަ އޭގެތެރެއިން ބޭނުންކޮށް ގެއިން ނިކުމެގެން (މިސްކިތަށް) އައިސް (އިށީނދެގެންތިބި) ދެމީހުންގެ ދެމެދުން ނުވަދެ ދެން އެމީހާ ކުރަންޖެހޭ ސުންނަތް ނަމާދުކޮށް ކޮށްގެން އިމާމު خطبة ވިދާޅުވާހިނދު ހަމަހިމޭންކަމާއި ހުރެއްޖެނަމަ އެ ހުކުރުނަމާދާއި އަނެއް ހުކުރުނަމާދާ ދެމެދުގެ އެމީހާގެ އެންމެހައި (ކުދި) ފާފަތައް ފުއްސެވިގެން ހިނގާނެއެވެ.

829- وعن عمرو بن شُعَيْب عن أبيه عن جده رضي الله عنه أن رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال: « لايَحِلُّ لِرَجُل أن يُفَرِّقَ بَيْنَ اثْنيْنِ إلا بإذْنِهِمَا » رواه أبو داود، والترمذي وقال : حديث حسن .

މާތްاللَّه ރުއްސުން ލެއްވި عمرو بن شُعَيْبގެ ފަރާތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެ صحابي މިحديث ރިވާކުރައްވަނީ އެ صحابيގެ ބައްޕާފުޅުގެ ފަރާތުންނެވެ. އަދި އޭނާގެ ބައްޕާފުޅު އެ صحابيގެ ކާފާފުޅުގެ ފަރާތުންނެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އިށީނދެގެން ތިބި ދެމީހުންގެ ދެމެދުގައި އެމީހުންގެ އިޒުނަކާނުލައި އިށީނުން ހުއްދަނޫނެވެ.

وفي رواية لأبي داود : « لايَجلِسُ بَيْنَ رَجُلَيْن إلا بإذْنِهمَا ».

އަދި أبوداودގެ روايةގައި ވެއެވެ. ދެމީހުންގެ ދެމެދުގައި އެދެމީހުންގެ އިޖާޒަތާއިނުލައި އިށީދުވެގެން ނުވާނެއެވެ.

830- وعن حذيفة بن اليمان رضي الله عنه أن رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم لَعَنَ مَنْ جَلَسَ وَسَطَ الحَلْقَةَ . رواه أبو داود بإسناد حسن .

މާތްالله ރުއްސުންވެރިވި حذيفة بن اليمانގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسولُ الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم މަޖްލިސްގެ މެދު ހަދާގައި އިށީނދެއުޅޭ މީހަކަށް لعنة ލެއްވިއެވެ.

وروى الترمذي عن أبي مِجْلزٍ أن رَجُلاً قَعَدَ وَسَطَ حَلقْة فقال حُذَيْفَةُ : مُلْعُونٌ عُلَىَ لِسَانِ مُحَمَّدٍ صَــلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم أوْ لَعَنَ اللهُ عَلَى لِسَانِ مُحَمَدٍ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم مَنْ جَلَسَ وَسَطَ الْحَلْقةِ. قال الترمذي : حديث حسن صحيح .

الترمذي، أبو مِجْلز ގެ ކިބައިން ރިވާކުރައްވައެވެ. ހަމަކަށަވަރުން މީހަކު މަޖިލީހެއްގެ މެދު ހިތާމަލައި އިށީނދެގެންވެއެވެ. އެހިނދު حذيفة ވިދާޅުވިއެވެ. މަޖިލީހުގެ މެދުފުށަށްދެވިގެން އިށީނދެ މީހާއަށް مُحَمَّد صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ ދުލުމުބާރަކުން ލަނޑު لعنة ލެއްވިއްޖެއެވެ. ނުވަތަ (ވިދާޅުވިކަމަށްވެއެވެ.) الله سبحانه وتعالى مُحَمَّد صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ ދުލުމުބާރަކުން އެމީހަކަށް لعنة ލެއްވިއެވެ.

831- وعن أبي سعيد الخدريِّ رضي الله عنه قال سمعت رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يقول « خَيْرُ الْمَجَالِسِ أوْسَعُهَا » رواه أبو داود بإسناد صحيح على شرطِ البخاري .

މާތްالله ރުއްސުންވެރިވި أبو سعيد الخدري ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ވިދާޅުވިތަން އަޑުއެހީމެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރައްވައެވެ. މަޖިލީސްތަކުގެ ތެރެއިން އެންމެ ރަނގަޅު މަޖިލީހަކީ އެތެރެއިން ޖާގަ ބޮޑު މަޖިލީހެވެ.

832- وعن أبي هريرة رضي الله عنه قال : قال رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « مَنْ جَلَسَ في مَجْلـــس

فَكَثُرَ فيهِ لَغطُهُ فقال قَبْلَ أنْ يَقُومَ منْ مجلْسه ذلك : سبْحانَك اللَّهُمّ وبحَمْدكَ أشْهدُ أنْ لا إله إلا أنْت أسْتغْفِرك وَأتَوبُ إليْك : إلا غُفِرَ لَهُ ماَ كانَ في مجلسه ذلكَ » رواه الترمذي وقال : حديث حسن صحيح .

މާތްالله ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ أبوهريرة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديثކުރެއްވިއެވެ. މީހަކު މަޖިލީހެއް އޮއްވައި އިތުރު އެތަކައި ބޭކާރުވެސް ވާހަކަ ދެއްކިއްޖެނަމަ ދެން އޭނާ އެ މަޖިލީހުގެ ތެރެއިން ތެދުވުމުގެ ކުރިން މި (دعاء) ކިޔުމުން ވެއެވެ: سبْحانَك اللَّهُمّ وبحَمْدكَ أشْهدُ أنْ لا إله إلا أنْت أسْتغْفِركَ وَأتَوبُ إليْك) މާނައީ:- (އިބަ އިލާހު ހުސްطاهرވަންތަކަމާއި ތަޢުރީފާއިއެކުއެވެ. އަ ހަމަގައި ގަސްތުކުރަމާ އިލާހު! އަންމުހަގައި ثنا حق ވެގެންވަނީ އިބައިލާހަށެވެ. އިބައިލާހު ފިޔަވައި حق ގޮތުގައި އަޅުކަންލިބޭ އިލާހަކު ނުވާކަމަށް އަޅުގަޔާވެއެވެ. މިއަދާ އިބައިލާހަށް أسْتغْفِار ދަންނަވަމެވެ. އަދި މިއަދާ އިބައިލާހަށް ތައުބާވަމެވެ.) (ދަންނަވައެވެ.) އެއިރުން އެމީހާގެ އެމަޖިލީހު ގައި ކުރެވުނު އަންމުހައި(ކުށް) ފާފަތައް ފުހެވިގެން ހިނގައިދާނެއެވެ.

833- وعن أبي بَرْزَةَ رضي الله عنه قال : كان رسول صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يقولُ بآخرة إذَا أرَادَ أنْ يَقُومَ مِنَ الْمَجلسِ « سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وبَحَمْدكَ أشْهدُ أنْ لا إلهَ إلا أنْتَ أَسْتَغْفِرُكَ وأتُوبُ إلَيْكَ » فقال رَجُلٌ يارســـول الله إنَّكَ لَتَقُولُ قَوْلاَ مَاكُنْتَ تَقُولُهُ فِيما مَضَى ؟ قال : «ذلكَ كفَّارَةٌ لِماَ يَكُونُ في الْمجْلِسِ » رواه أبو داود ، ورواه الحاكم أبو عبد الله في المستدرك من رواية عائشة رضي الله عنها وقال :صحيح الإسناد.

މާތްاللهރުޟާވެވޮޑިގެންވާ أبو بَرْزَة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم މަޖިލީހުން ނުކުމެވޮޑިގަތުމަށް ހިނދު ވިދާޅުވެއްވެއެވެ.« سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وبَحَمْدكَ أشْهدُ أنْ لا إلهَ إلا أنْتَ أَسْتَغْفِرُكَ وأتُوبُ إلَيْكَ » މާނައީ:- (އިބައިލާހު ހުސްطاهرވަންތަކަމާއި ތަޢުރީފާއިއެކުއެވެ. އަ ހަމަގައި ގަސްތުކުރަމާ އިލާހު! އަންމުހަގައިثنا حقވެގެންވަނީ އިބައިލާހަށެވެ. އިބައިލާހު ފިޔަވައި حقގޮތުގައި އަޅުކަންލިބޭ އިލާހަކު ނުވާކަމަށް އަހަރެން ހެކިވަމެވެ. މިއަދާ އިބައިލާހަށް أسْتغْفِار ދަންނަވަމެވެ. އަދި މިއަދާ އިބައިލާހަށް ތައުބާވަމެވެ.) އެހިނދު أصحاب ބޭކަލުން ދަންނަވައިފިއެވެ. އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. ކަލޭގެފާނު ކަލޭގެފާނު ކުރީގައި ވިދާޅުނުވާ ބަސްފުޅެއް ވިދާޅުވަނީއެވެ. ބަސްފުޅެއް ދެކެވިފައިވާ މަޖިލީހެއް ނިންމާ ހިނދު ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ބަސްފުޅު ނިންމަވައިލުމެވެ. حديثކުރެއްވިއެވެ. އެއީ މަޖިލީހުގައި ކުރެވޭ ކުށްތަކުގެ كفّارَة އެވެ.

834- وعن ابن عمر رضي الله عنهما قال : قَلَّمَا كان رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يقوم من مَجْلس حتى يَدعُوَ هؤلاَءِ الَّدعَوَاتِ « الَّلهمَّ اقْسِم لَنَا مِنْ خَشْيَتِكَ ما تَحُولُ به بَيْنَنَا وبَينَ مَعْصِيتِك، ومن طَاعَتِكَ ماتُبَلِّغُنَا بِه جَنَّتَكَ، ومِنَ الْيَقِين ماتُهوِّنُ بِه عَلَيْنا مَصَائِبَ الدُّنيَا . الَّلهُمَّ مَتِّعْنا بأَسْمَاعِنِا، وأبْصَارِنا، وقُوّتِنا ما أحيَيْتَنَا ، واجْعَلْهُ الوَارِثَ منَّا ، واجعَل ثَأرَنَا عَلى مَنْ ظَلَمَنَا، وانْصُرْنا عَلى مَنْ عادَانَا ، وَلا تَجْعلْ مُصيَبَتنا فِي دِينِنا ، وَلا تَجْعلِ الدُّنْيَا أكبَرَ همِّنا ولا مبلغ عِلْمِنِا ، وَلا تُسَلِّط عَلَيَنَا مَنْ لا يَرْحَمُنَاَ » رواه الترمذي وقال حديث حسن .

މާތް اللّٰه އެދެބޭކަލުންނާމެދު ރުހިވޮޑިގެންވި عبد اللّٰه بن عمر ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللّٰه صَلّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وسَلَّم މަޖިލިސް އަރުން ތެދުވެވަޑައިގަންނަވަނީ މި އަންނަނިވި دعاءވިދާޅުވެވޮޑިގެން ކުރައްވާ ކަމަށް ދަނީ ވަރަށް މަދުންނެވެ. އޭ އައްދާވައި ކަންތައްތަކާ އިލާހު! އިބަ އިލާހު ނަފްސުކުރެއްވި ފުރުޤާނާއި މުޢާޅާއި ދެމެދު ހުރަހަކަށްވާ ވަރަށް އިބަ އިލާހުގެ ބިރުވެރިކަން މުއާމަލާތް ދެއްވައިދެއްވާނދޭވެ! އަދި އިބަ އިލާހުގެ ސުވަރުގެ ލިބިވަޑަން މުއާމަލާތް އަހުލުންތަރުހުގެ ހެޔޮ ބައްޓުތޫ ދެއްވައިދެއްވާނދޭވެ! އަދި ދުނިޔަވީ މުސީބާތްތައް ފަސޭހަވެދާނެ ތަރަހަގެ يقينކަން(އީމާނު އިޤްރާރުކަން) ދެއްވައިދެއްވާނދޭވެ! އޭ އައްދާވައި ކަންތައްތަކާ އިލާހު! ކަންފަތުގެ އަޑުއަހުމާއި އަދި ލޯތަކާ ފައިތިލައި އަދި ހަށިގަނޑާ ބާރުބަލާގެ ފައިދާ ދިރިހުރިހާ ދުވަހަކު ބޭނުންކުރުން ދެއްވައިދެއްވާނދޭވެ. އަދި އެ نعمة ތަކެއް ވާރުތަ ކުރެއްވާނދޭވެ. އަދި އަހަރެމެންގެ މައްޗަށް އަނިޔާވެރިވާ މީހުންގެ ފުރުން އަހަރެމެންގެ حق ތަކެއް ހިފުމާ މަސައްކަތްކުރުމުގެ ހިތް توفيق ދެއްވައިދެއްވާނދޭވެ. އަދި އަހަރެމެންގެ ވާދަވެރި އަދުވު ދުޝްމަނުންތަކާ އަހަރެމެންގެ ދީނީ ކަންތައްތަކުގައި އަދުވު ދުޝްމަނުންގެ ކަމުގައިނުލައްވާނދޭވެ. އަދި ދުނިޔަވީ ކަންތައްތަކުގައި އަހަރެމެން އިސްކަންދޭ ކަންތައް ކަމުގައި ނުލައްވާނދޭވެ. އަދި އަހަރެމެންގެ ތައުލީމު حاصل ކުރުމުގެ މަސްއަލަޔާ ހަމައެކަނި ދުނިޔަވީ ފައިދާ حاصل ކުރުންކަމުގައި ނުލައްވާނދޭވެ. އަދި ރަޙްމަތްނުކުރާ ފަރާތުން އަހަރެމެންގެ މައްޗަށް އިސް ނުކުރައްވާނދޭވެ.

835- وعن أبي هريرة رضي الله عنه قال : قال رسول صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم « مَا مِنْ قَوْمٍ يَقومونَ مِنْ مَجْلسٍ لا يَذكُرُون الله تعالى فيه إلا قَاموا عَنْ مِثلِ جيفَةِ حِمَارٍ وكانَ لَهُمْ حَسْرَةً » رواه أبو داود بإسناد صحيح .

މާތްاللّٰهރުހިވޮޑިގެންވި أبو هريرة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللّٰه صَلّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديثކުރެއްވިއެވެ. އެއްވެސް ބައެއް މަޖިލިސް އަރުން ތެދުވެއްޖެ اللّٰه އަށް ذكر ނުކޮށް

ތެދުވެގެންދިޔީ ހަމަ އަބަދުއަށް މިސާލަކީ ހިމާރުގެ މުރުދާސްވަނީއެއްގެ ކަމުގައި އިނދެގެންތިބެފައި ތެދުވުން ބައްޔެގެ މިސާލެވެ. އަދި އެކަމަކީ އެމީހުންނަށް ޙަސްރަތަކަށް ހުރި ނިކަމެތިކަމެކެވެ.

836- وعنه عن النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « مَا جَلَسَ قَومٌ مَجْلِساً لم يَذْكرُوا الله تَعَالَى فيه ولَم يُصَلُّوا على نَبِيِّهم فيه إلاَّ كانَ عَلَيّهمْ تِرةٌ ، فإِنْ شاءَ عَذَّبَهُم ، وإنْ شَاءَ غَفَرَ لَهُم » رواه الترمذي وقال حديث حسن

އަދި އެصحابي (އެބަހީ މާތްاللّه ރުހުން ވަޑައިގެންނެވި أبو هريرةَ) نبيُّ އާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ ކިބައިން ރިވާކުރައްވައެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރައްވައެވެ. އެއްވެސް ބައެއް މަޖިލީހެއްގައި އިށީނދެ الله އަށް ذكر ނުކޮށް އަދި އެބައިމީހުންގެ ނަބިއްޔާއަށް صلواة ނުކިޔައިފިނަމަ އެބައިމީހުންގެ މައްޗަށް الله ގެ ނުރުހުން ލިބޭނެއެވެ. ފަހެ އެކަލާނގެ އިރާދަކުރައްވައިފިނަމަ އެބައިމީހުންނަށް عذاب ދެއްވާނެއެވެ. އަދި އިރާދަކުރައްވައިފިނަމަ އެބައިމީހުންނަށް ފާފަފުއްސަވައިދެއްވާނެއެވެ.

837- وعنه عن رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم « مَنْ قعَدَ مَقْعَداً لم يَذْكُرِ الله تعالى فِيهِ كَانَت عليه مِنَ الله ترَة، وَمَن اضطجَعَ مُضْطَجَعاً لايَذْكرُ الله تعالى فيه كَانتْ عَلَيْه مِنَ الله تِرَةٌ َ» رواه أبو داود . وقد سبق قريبا ، وشَرَحْنَا « التِّرَةَ » فِيهِ

އަދި އެ صحابي (އެބަހީ މާތް اللّه ރުހުން ވަޑައިގެންނެވި أبو هريرة) نبي އާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ ކިބައިން ރިވާކުރައްވައެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރައްވައެވެ. މީހަކު ތަނެއްގައި އިށީނދެހުންނައިރު اللهއަށް ذكر ނުކޮށްފިނަމަ އެމީހާގެ މައްޗަށް اللهގެ ނުރުހުން ލިބޭނެއެވެ. އަދި މީހަކު ތަނެއްގައި އޮށޯވެއޮންނައިރު اللهއަށް ذكر ނުކޮށްފިނަމަ އެމީހާގެ މައްޗަށް اللهގެ ނުރުހުން ލިބޭނެއެވެ.

130- باب الرؤيا وما يتعلق بها

ހުވަފެންދެކުމާއި އަދި އެކަމާއި ގުޅޭ ބައެއްކަންތައްތައް ބަޔާންވެގެންވާ باب

قَالَ الله تَعَالَى : ﴿ وَمِنْ آيَاتِهِ مَنَامُكُمْ بِاللَّيْلِ وَالنَّهَارِ ﴾ [الروم : 23] .
އަދި ރޭގަނޑާއި ދުވާލުގެ ވަގުތުގައި ތިޔަބައިމީހުން ނިދާ ނިދުން، އެކަލާނގެ فضل ވަންތަކަމުގެ ތެރެއިން ވެއެވެ.

838- وعن أبي هريرة رضي الله عنه قال : سمعت رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يقول : « لم يَبْقَ مِنَ النُبُوَّة إلا المُبشِّراتُ » قالوا : وَمَا المُبشِّراتُ ؟ قال : « الرُّؤْيَا الصَّالِحةُ » رواه البخاري .

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވި أبو هريرة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديثކުރައްވަނިކޮށް ވިދާޅުވެއްޖެއެވެ. އަޅުގަނޑު އަޑުއެހީމެވެ. (ވިދާޅުވިކަމަށް ނުވެ) ނަބީކަމުގެ އަޑިގޮތުގެ ބާކީވާނީ المُبشِّراتކޮބައިތޯ އެހުން އަދިހުރި ސުވާލުކުރެއްވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ދެންނެވިއެވެ. المُبشِّراتُ އަކީ ކޮންއެއްޗެއްތޯއެވެ. حديث ކުރައްވިއެވެ. ރަނގަޅު ހުވަފެނެވެ.

839- وعنه أن النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « إذَا اقتَربَ الزَّمَانُ لَمْ تَكَدْ رُؤْيَا الْمُؤمن تَكذبُ ، وَرُؤْيَا الْمُؤْمِنِ جُزْءٌ منْ ستَّةٍ وَأَرْبَعينَ جُزْءًا مِنَ النُبُوةِ » متفق عليه . وفي رواية:« أصْدَقُكُم رُؤْيَا: أصْدُقكُم حَديثاً ».

އަދި އެ صحابي (އެބަހީ މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވި أبو هريرة) ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبيއާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރައްވިއެވެ. (ދުނިޔެ) ނިމުމަށް ކައިރިވުމުން މުއުމިނުންގެ ހުވަފެން ދޮގުވާން ކަމެއްނުވެއެވެ. އަދި (ދޮގުނުވާނެއެވެ.) މުއުމިނުންގެ ހުވަފެނަކީ ނަބީކަމުގެ ސާޅީސް ހަބައި ކަމުގެ އެއްބައިވެއެވެ. އަދި ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. އަދި ވާހަކައިގައި މީހުންގެ ތެރެއިން އެންމެ ތެދު ހުވަފެނަކީ ވާހަކަދައްކާއިރު ވާހަކައިގައި މީހުންގެ ތެރެއިން އެންމެ ތެދު ބުނާ މީހެކެވެ.

840- وعنه قال : قال رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « مَنْ رآني في المَنامِ فَسَيَرَاني في اليَقَظَةِ أوْ كأنَّمَا رآني في اليَقَظَةِ لايَتَمثَّلُ الشَّيْطانُ بي » . متفق عليه .

އަދި އެ صحابي (އެބަހީ މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވި أبو هريرة) ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރައްވިއެވެ. ހުވަފެނުގައި ވިދާޅުވި ތިމަންކަލޭގެފާނު ދެކިއްޖެ މީހާ ހަޤީޤަތުގައި ވިދާޅުވި ތިމަންކަލޭގެފާނު ދެކޭނެއެވެ. ނުވަތަ (حديثކުރައްވިއެވެ.) ހަޤީޤަތުގައި ވިދާޅުވި ތިމަންކަލޭގެފާނު ދެކެއެވެ. شَيْطان އަކަށް ވިދާޅުވި ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ ސިފައިގައި ދެއްކިގެން ނުވާނެއެވެ.

841- وعن أبي سعيد الخدريِّ رضي الله عنه أنه سمِع النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يقول : « إذا رَأى أَحدُكُم رُؤْيَا يُحبُّهَا فَإِنَّما هي من الله تعالى فلَيَحْمَدِ الله عَلَيهَا وَلْيُحُدِّثْ بِها وفي رواية : فَلا يُحَدِّثْ بَها إلا مَنْ

يُحِبُّ وَإذا رأى غَيَر ذَلك مما يَكرَهُ فإنَّما هي منَ الشَّيْطانِ فَليَسْتَعِذْ منْ شَرِّهَا وَلا يَذكُرها لأحد فإنها لا تضُرُّه » متفق عليه

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވި أبو سعيد الخدريّ ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبيّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ޙަދީޘްކުރައްވަނިކޮށް އަޑުއިވިއްޖެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ޙަދީޘްކުރައްވައިފިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު ރަނގަޅު ހުވަފެނެއް ދެކިއްޖެނަމަ ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން އެއީ الله ގެ حضرة ންދެއްވާ ހެޔޮކަމެކެވެ. ފަހެ އެކަމުގައި الله އަށް حمد ކުރާށެވެ. އަދި އެ خبر އެހެން މީހުންނަށް ދީފާނެއެވެ. އަދި އެހެން روايةއެއް ގައިވެއެވެ. އެހެންނަމަވެސް އޭނާ ލޯބިވާ މީހުން ނޫން މީހުން ނުދަންނަވާށެވެ. ފަހެ ދެކެނީ ނުރުހޭ (ކަމެއް ނަމަ) خلافގައި ހުރިހާ މީހުން ދެކެވޭ ހުވަފެން ފަދަ ކަމެއް ދެކެނީ ނަމަ އެއީ ޝައިޠާނާގެ (ޝައިޠާން) شَّيْطانގެ ވަސްވާސްތަކެވެ. ފަހެ ތިޔަބައިމީހުން އޭގެ ނުބައިކަމުން ސަލާމަތްވުމަށް އެދޭށެވެ. އަދި އެކަމެއް ވާހަކަ އެއްވެސް މީހަކަށް ކިޔައި ނުދޭށެވެ. ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން އެކަމުގެ ސަބަބުން އޭނާއަށް އެއްވެސް ގެއްލުމެއް ދިމާވެގެން ނުވާނެއެވެ.

842- وعن أبي قتادة رضي الله عنه قال : قال النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « الرّؤيا الصَّالَحِةُ وفي رواية الرُّؤيَا الحَسَنَةُ منَ الله ، والحُلُم مِنَ الشَّيْطَان ، فَمَن رَأى شَيْئاً يَكرَهُهُ فَلْيَنْفُثْ عَن شِمَاله ثَلاثاً ، ولْيَتَعَوَّذْ مِنَ الشّيْطان فَإنَّها لا تَضُرُّهُ » متفق عليه . « النَّفثُ » نَفخٌ لطيفٌ لاريقَ مَعَهُ.

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވި أبو قتادة ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. نبيّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ. ސާލިޙު ހުވަފެނޭ (އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއް ގައި ވެއެވެ.) ރިޔާ ހުވަފެނޭ اللهގެ حضرتން އަންނަ އެއްޗެކެވެ. އަދި ނުބައި ހުވަފެނީ شَّيْطان އާގެ ފަރާތުން އަންނަ އެއްޗެކެވެ. ފަހެ ނުރުހޭ ފަދަ ހުވަފެނެއް ދެކެނީ (އާރޯވެގެން ވާނަމަ) ވާތު ފަރާތަށް ތިންފަހަރު ކުޑަކޮށް ފުމެލާށެވެ. އަދި شَّيْطان އާގެ ނުބައިކަމުން ރައްކާތެރިވުމަށް އެދި ފަރިތަވާށެވެ. ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން އޭނާއަށް ގެއްލުމެއް ނުދޭނެއެވެ.

843- وعن جابر رضي الله عنه عن رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « إذَا رَأى أحَدُكُم الرُّؤيا يَكْرَهُها فلْيبصُقْ عَن يَسَارِهِ ثَلاَثاً ، وْليَسْتَعِذْ بالله مِنَ الشَّيَطانِ ثَلاثاَ ، وليَتَحوَّل عَنْ جَنْبِهِ الذي كان عليه » رواه مسلم

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވި جابرގެ ފަރާތުން رسُولُ اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ ރިވާއިން ރިވާކުރެއްވިއެވެ.

އެކަލޭގެފާނުން حديث ކުރައްވައިވެއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު އާވެއްޖެނަމަ އޭނާ އަތުން (ނުބައި) ފުރަގަސް ފިއްތާށެވެ. ސަބަބަކީ އާވާ ގަޑީގައި އެތެރެއަށް شيطان ވަދެއެވެ. އަދި اللهގެ حضرتން شيطانގެ ކިބައިން ސަލާމަތްވުން އެދޭށެވެ. (އެބަހީ اعوذ بالله مِنَ الشَّيطانِ الرجيم) ކިޔާށެވެ. އަދި (އާއަހްކިޔަހާ) އެމީހާ އަތުލާ ނޫނީ އަޑުނާރާނެ ގޮތަށް ކުރާށެވެ.

844- وعن أبي الأسقع واثلة بن الأسقع رضي الله عنه قال : قال رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « إنَّ من أعظَم الفَرى أن يَدَّعِي الرَّجُلُ إلى غَيْرِ أبيه ، أوْ يُري عَيْنهُ مَا لم تَرَ ، أوْ يقولَ على رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم مَا لَمْ يَقُلْ » رواه البخاري .

މާތްاللهރުހިވޮޑިގެންވި أبوالأسقع واثلة بن الأسقع ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللّه صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރައްވައިވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެންމެ ބޮޑު ދޮގުހެދުމަކީ މީހާ ތިމާގެ ބައްޕަ ނޫން އެހެންމީހަކަށް ނިސްބަތްކުރުމާއި ނުފެނޭ ތިމާއަށް ފެނުނުކަމަށް ބުނުމާއި ނުވަތަ رسُولُ اللّه صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ނުކުރައްވާ ބަސްފުޅެއް އެކަލޭގެފާނުން ނިސްބަތްކޮށް ބުނުމެވެ.

كتاب السلام

131- باب فضل السلام والأمر بإفشائه

ސަލާމްކުރުމުގެ މާތްކަމާއި އަދި ސަލާމް ކުރުން ފެތުރުމަށް އަމުރުކުރުމުގެ ވާހަކަ ބާރުއަޅާފައިވާ باب

قَالَ الله تَعَالَى : ﴿ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لاَ تَدْخُلُوا بُيُوتاً غَيْرَ بُيُوتِكُمْ حَتَّى تَسْتَأْنِسُوا وَتُسَلِّمُوا عَلَى أَهْلِهَـــا ﴾ [النور : 27] ،

އޭ إيمان ވެއްޖެ މީސްތަކުންނޭވެ! ތިޔަބައިމީހުންގެ ގެއެއް ނޫން އެހެން ގެތަކަށް އެގެތަކުގެ أهل ވެރިންނަށް سلام ކޮށް إذن ހޯދުމަށްފަހު ނޫނީ ނުވަދޭށެވެ! އެއީ ތިޔަބައިމީހުންނަށް ހެޔޮކަމެވެ. (އެއީ) ތިޔަބައިމީހުން ހަނދުމަކުރުމަށްޓަކައެވެ.

وقال الله تَعَالَى: ﴿ فَإِذَا دَخَلْتُمْ بُيُوتاً فَسَلِّمُوا عَلَى أَنْفُسِكُمْ تَحِيَّةً مِنْ عِنْدِ اللهِ مُبَارَكَةً طَيِّبَةً ﴾ [النور : 61] ،

ފަހެ ތިޔަބޭފުޅުން ގޭގެއަށް ވަންނަވާއިރު، الله ގެحضرةން ވާ بركات ތެރި ރަނގަޅު سلامއަކުން ތިޔަބޭފުޅު
މީހުންގެ އަމިއްލަ نفسތަކަށް ތިޔަބޭފުޅުން سلام ކިޔާށެވެ!

وقال الله تَعَالَى : ﴿ وَإِذَا حُيِّيتُمْ بِتَحِيَّةٍ فَحَيُّوا بِأَحْسَنَ مِنْهَا أَوْ رُدُّوهَا ﴾ [النساء : 86] ،
ތިޔަބޭފުޅުންނަށް އެއްވެސް ކަހަލަ سلام އަކުން سلام ކޮށްފިނަމަ، އެއަށްވުރެ ރިވެތި سلام އަކުން ތިޔަބޭފުޅުން سلام ކިޔާށެވެ! ނުވަތަ އެ سلام ރައްދުކުރާށެވެ!

وقال الله تَعَالَى : ﴿ هَلْ أَتَاكَ حَدِيثُ ضَيْفِ إِبْرَاهِيمَ الْمُكرَمِينَ إِذْ دَخَلُوا عَلَيْهِ فَقَالُوا سَلاَماً قَالَ سَلاَمٌ ﴾ [الذاريات : 24-25] .

إبراهيمގެ ޝަރަފުވެރި މެހެމާނުންގެ ވާހަކަ، ކަލޭގެފާނަށް ހަމަކަށަވަރުން އައިސްފިވީއެވެ؟ އެ މެހެމާނުން އެކަލޭގެފާނުގެ އަރިހަށް ވަދެވަޑައިގެން، سلاما މިހެން ވިދާޅުވެ سلام ކިޔައްވައިފިއެވެ. ދެން އެކަލޭގެފާނު سلام މިހެން ވިދާޅުވެ سلام ރައްދުކުރެއްވިއެވެ.

845- وعن عبد الله بن عمرو بن العاص رضي الله عنهما أن رجلا سأل رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم أيُّ الإْسلام خَيْرٌ ؟ قال « تُطْعم الطَّعَامَ ، وَتَقْرأُ السَّلام عَلَىَ مَنْ عَرِفَتَ وَمَنْ لَمْ تَعْرِفْ » . متفق عليه .

މާތްاللّه އެދުވަޑައިގަންނަވާ ކަންތަކުގެ ތެރެއިން عبد اللّه بن عمر بن العاص ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ފިރިހެނަކު رسُولُ اللّه صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އަރިހުން ސުވާލުކުރެއްވިއެވެ. އިސްލާމްދީނުގައި އެންމެ ރަނގަޅު ކަމަކީ ކޮބައިތޯއެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިބާ (ނިކަމެތިންނަށް) ކާންދޭށެވެ. އަދި ތިބާ ދަންނަމީހުންނާއި ނުދަންނަ މީހުންނަށް سلام ކިޔާށެވެ.

846- وعن أبي هريرة رضي الله عنه عن النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال « لما خَلَقَ الله آدم صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : اذْهَبْ فَسَلِّمْ عَلَى أُولئِكَ نَفَرٍ مِنَ المَلاَئكة جُلُوسٌ فاسْتمعْ ايُحَيُّونَكَ فَإنَّها تَحيَّتُكَ وَتَحِيَّةُ ذُرِّيَّتِك. فقال : السَّلام عَلَيْكُمْ، فقالوا : السَّلامُ عَلَيْكَ وَرَحْمةُ الله ، فَزادُوهُ : وَرَحْمةُ الله » متفق عليه .

މާތް الله ރުހުންލެއްވި أبو هريرة، نبيُّ ގެ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ ކިބައިން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު
حديث ކުރެއްވިއެވެ. الله سبحانه وتعالى آدم ގެފާނު ހެއްދެވުމަށްފަހު ވިދާޅުވިއެވެ. ދުރުވާށެވެ. އެތިއްބެވި
މަލާއިކަތު ބޭކަލުންނަށް سلام ގޮވާށެވެ. އަދި އެބޭކަލުން ދެއްވާ ޖަވާބު ރަނގަޅަށް ކަލޭގެ އަދި
އަޑުއަހާށެވެ. އެހެނީ ހަމަ ކަލޭގެފާނާއި ކަލޭގެފާނުގެ ދަރިފަސްކޮޅުގެ سلام އެވެ.
ފަހެ އާދަމުގެފާނު سلام ކުރައްވާފައި ގޮވާލެއްވިއެވެ. السَّلام عَلَيْكُمْ އެހިނދު އެބޭކަލުން ޖަވާބު
ދެއްވިއެވެ. السَّلامُ عَلَيْكَ وَرَحْمَةُ الله ފަހެ އެބޭކަލުން : وَرَحْمَةُ الله ގެ ލަފްޒު އިތުރު ކުރެއްވިއެވެ.

847- وعن أبي عُمارة البراء بن عازبٍ رضي الله عنهما قال : أمرنا رسولُ الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم بِسَبعٍ : «بِعَيادَةِ الَمرِيضِ . وَاتِّباع الجَنائز ، وَتشْميت العَاطس ، ونصرِ الضَّعِيف ، وَعَوْن المظلوم، وإفْشاءِ السَّلام ، وإبرارِ المقسم » متفق عليه ، هذا لفظ إحدى روايات البخاري .

މާތްالله އެދެބޭކަލުންނަށް ރުހުންލެއްވި أبو عُمارة البراء بن عازب ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ.
رسُولُ الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ތިމަންމެންނަށް ހަތްކަމެއް امر ކުރެއްވިއެވެ. އެއީ ބަލިމީހުންނަށް ޒިޔާރަތް
ކުރުމާއި ޖަނާޒާތަކުގެ ފަހަތުން ދިއުމާއި ކިނބިހިލާ حمد ކުރާ ފަރާތަށް
ޖަވާބުދީ يرْحَمُكَ الله ކިޔުމާއި دعاء ކުރުމާއި ނިކަމެތިންނަށް އެހީތެރިވުމާއި އަނިޔާ ލިބޭ މީހުން
ދިފާޢު ކުރުމާއި سلام ފެތުރުމާއި އަދި ހުވާކުރާމީހާގެ ހުވާ ފުއްދުމެވެ.

848- وعن أبي هريرة رضي الله عنه قال : قال رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم « لا تَدْخُلُوا الجَنَّةَ حَتَّى تُؤْمِنُوا وَلا تُؤمِنوا حَتى تحابُّوا ، أَوَلا أَدُلُّكُمْ عَلَى شَيءٍ إذا فَعَلْتُمُوهُ تَحابَبْتُم ؟ أَفْشُوا السَّلام بَيْنَكُم » رواه مسلم .

މާތްاللهރުހުންލެއްވި أبو هريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ
وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން އީމާންވާންދެން ސުވަރުގެއަށް ނުވަދެވޭނެއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން
އެކަކު އަނެކަކަށް ލޯބިވާންދެން އީމާނެއް ނުވާނެއެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުން އެއްބައިވަންތަކަން قائم ކުރުމަށް ވެސް
ތިޔަބައިމީހުންގެ އީމާންކަން ފުރިހަމަ ނުވާނެއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ކުރާނަމަ ތިޔަބައިމީހުން އެކަކުއަނެކަކާ
ލޯބިވާން އެއްބައިވަންތަކަން قائم ވާނެ ކަމެއް ދައްކާދީ ނުދެމްތޯއެވެ؟ ދެންނެވީމެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ
މެދުގައި ސަލާމް ފަތުރާ ދީން ހަރުލާށެވެ.

849- وعن أبي يوسف عبد الله بن سلام رضي الله عنه قال : سمعت رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يقول « يَا أَيُّهَا النّاسُ أَفْشُوا السَّلام ، وَأَطعِمُوا الطْعَامَ، وَصِلُوا الأْرحامَ ، وَصَلُّوا والنَّاس نيامٌ ، تَدْخُلوا الجُنَّة بسلام » رواه الترمذي وقال : حديث حسن صحيح .

ރަޟިޔަ اللَّه ޢަންހު ސަހާބީކަމުގައިވާ أبو يوسف عبد الله بن سلام ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديثކުރައްވަނިކޮށް ތިމަންނަ އަޑުއެހީމެވެ. އޭ މީސްތަކުންނޭވެ. ތިޔަބައިމީހުން ސަލާމްފަތުރުމާއި ކާނާ ކާންދޭށެވެ. އަދި (ރަޙިމު) ގުޅުން ގުޅާށެވެ. އަދި ގޭގެތެރެއަށް ގޮސް ބަދަލުކުރާށެވެ. އަދި މީސްތަކުން ނިދާފައި ވާހިނދު ރޭގަނޑު ނަމާދުކުރާށެވެ. އޭރުން ސުވަރުގެއަށް ސަލާމަތުން ތިޔަބައިމީހުން ވަދެވޭނެއެވެ.

850- وعن الطفيل بن أبي بن كعب أنه كان يأتي عبد الله بن عمر فيغدو مَعَهُ إلى صاحب بيعَة وَلا مْسكين وَلا أحد إلا سَلّم عَليه ، قال الطُّفيلُ : فَجِئْتُ عبد الله بنَ عُمرَ يَوْماً فاستَتْبعني إلى السُّوقِ فقُلْت لَهُ : ماتَصْنعُ بالسوقِ وأنْتَ لا تَقِفُ عَلى البَيْع وَلا تَسْأَلُ عَن السلع وَلا تَسُومُ بِها وَلا تَجلسُ في مجالس السّوق ؟ وأقولُ اجْلسْ بنا ههُنا نَتَحدَّث ، فقال يا أبا بُطْن. وَكانَ الُطُّفَيلُ ذَا بَطْن إنَّما نَغْدو منْ أجْل السَّلام نُسَلِّمُ عَلَى مَنْ لَقِيناهُ ، رواه مالك في المُوطَّإ بإسناد صحيح .

ރަޟިޔަاللَّه ޢަންހު ސަހާބީކަމުގައިވާ الطفيل بن أبي بن كعب ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އަބަދުވެސް ދިޔައީ އެކަލޭގެފާނު عبد الله بن عمرގެ އަރިހަށް ވަޑައިގަނެ ބާޒާރަށް ގޮސް ވަޑައިގަތީމެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިޔަފާރިކުރާ ކޮންމެ މީހަކާއި ބައްދަލުކުރެއްވި عبد الله بن عمرއާއި ބައްދަލުވެ ކޮންމެ ފަގީރެއްގެ ގާތުންވެސް އަދި ކޮންމެ މީހަކާ ދިމާވެސް ސަލާމް ގޮވައިލައްވައެވެ. (ބުނީ) الطفيل ވިދާޅުވިއެވެ. ފަހެ ދުވަހަކު ދިޔައީމެވެ. عبد الله بن عمر ގެ އަރިހަށް ދިޔައީމެވެ. އަދި ބާޒާރަށް ތަބާވުމަށް އެދިވަޑައިގަތެވެ. ފަހެ ދުވަހަކު ތިބާ ބާޒާރުގައި ކަންތައްތަކެއް ނުކުރައްވައި ކީއްވެގެން ބާޒާރަށް ވަޑައިގަންނަވަނީ؟ ތިބާ ވިޔަފާރި ތަކެތިއާ އަގުވެސް ނުކުރައްވައެވެ. އަދި ތަކެތީގެ އަގު ބަލާ ނުވަޑައިގަންނަވައެވެ. އަދި ބާޒާރުގެ މަޖިލީހުގައިވެސް ނުއިށީނދެވަޑައިގަންނަވައެވެ. އަދި ތިމަން އަރިހުގައި އިށީނދެވަޑައިގެން ވާހަކަދައްކަވާށެވެ. ބުނީމެވެ. ފަހެ ވިދާޅުވިއެވެ. އޭ أبا بُطْن އެވެ.(އެއީ ބޮޑު ބަނޑެއް ހުރިމީހެކެވެ.) އެހެނީ الطفيل އަކީ ބަނޑުބޮޑު މީހެކެވެ.

އުފުލުމުގައި މިހާރުން ވާއިރެވެ. (ވިދާޅުވިއެވެ.) ބަސްތަކުން ބާޒާރުތަކުގައި މީސްތަކުންނަށް سلام ކިޔުމުގެ ބޭނުމުގައެވެ. ތިމަންގެންދާނީ ބަހައްޓަލިޔާ ކަމަކު މިހާރަކު سلام ކިޔުމަށެވެ.

132- باب كيفية السلام

ސަލާމް ގޮވުމުގެ ގޮތް ބަޔާންކުރާ باب

ستحب أن يقول المبتدئ بالسلام: السلام عليكم ورحمة اللَّه وبركاته. فيأتي بضمير الجمع وإن كان المسلم عليه واحداً، ويقول المجيب: وعليكم السلام ورحمة اللَّه وبركاته. فيأتي بواو العطف في قوله: وعليكم.

(ދަންނަވާލެވެ.) سلام ގޮވުމުގައި ފުރަތަމަ السلام عليكم ورحمة اللَّه وبركاتهގެ ކިޔުމަ ފުރިހަމަކުރުން މުސްތަޙައްބު ވެގެންވެއެވެ. سلام ގޮވާލާ މީހާއަށް ޖަވާބުދޭ ކަލޭގެ ވިދާޅު سلام ގެ އިބާރާތް ދިމާކުރެވޭ ބަހަކީ جمعކުރަ (އެކަކުދިމާކޮށް) ނިސްބަތްވާ އިބާރާތުގެ ބަސްތަކެވެ. އަދި ޖަވާބުދޭމީހާ: وعليكم السلام ورحمة اللَّه وبركاته މިގޮތަށް ދެއްވައެވެ. އަދި އެ އިބާރާތުގެ ކުރިޔާގައި އެވާ عطف ގެ و (ވާވު) ގެ އަކުރު ދެއްވާށެވެ.

851- عن عِمران بن حصين رضي الله عنهما قال : جاءَ رجُل إلى النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم فقال : السَّلامُ عَلَيكُم ، فَرَدَّ عَلَيْهِ ثم جَلَسَ ، فقال النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : «عَشْرٌ» ثم جاءَ آخَرُ فَقَالَ : السَّلامُ عَلَيكُم وَرَحْمَةُ الله ، فَرَدَّ عليهِ فَجَلَسَ ، فقال : «عِشْرون » ، ثم جاءَ آخَرُ فَقَالَ : السَّلامُ عَلَيكُم وَرَحْمَةُ الله وَبَرَكَاتُهّ ، فَرَدَّ عليهِ فَجَلَسَ ، فقال : « ثَلاَثُونَ » . رواه أبو داود والترمذي وقال : حديث حسن .

ރަޟިاللَّه ޢަންހުމާ ރިވާކުރެއްވި ޙަދީޘެއްގައި عِمران بن حصينގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވި އެވެ. މިހާރު نبيأ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އަރިހަށް ފިރިހެނަކު އައެވެ. އޭނާވަނީ سلام ގޮވުމުން ރިޔާސަވެ. السَّلامُ عَلَيكُم އަރިހުން ދެން އޭނާއަށް ޖަވާބު ދެއްވިއެވެ. ދެން އޭނާ އިށީންނެވިއެވެ. ދެން نبيأ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އާޔާއެއް ނިސްބަތްކަމުގައި حديثކުރެއްވިއެވެ. ދިހަ ހެޔޮކަން ލިބިއްޖެއެވެ. ދެން އެހެން މީހަކު އައެވެ. ދެން އޭނާ سلام ގޮވުމުން ރިޔާސަވެ. السَّلامُ عَلَيكُم وَرَحْمَةُ الله ދެން އޭނާއަށް ޖަވާބު ދެއްވިއެވެ. އަދި ފަހެ (އާޔާއެއް ނިސްބަތްކަމުގައި) حديث ކުރެއްވިއެވެ. ވިހި ހެޔޮކަން ލިބިއްޖެއެވެ. ދެން އެހެން މީހަކު އައެވެ. ދެން އޭނާ سلام ގޮވުމުން ރިޔާސަވެ. السَّلامُ عَلَيكُم وَرَحْمَةُ الله وَبَرَكَاتُهّ ދެން އޭނާއަށް ޖަވާބު ދެއްވިއެވެ. އަދި ފަހެ حديثކުރެއްވިއެވެ. ތިރީސް ހެޔޮކަން ލިބިއްޖެއެވެ.

852- وعن عائشة رضي الله عنها قالتْ : قال لي رسولُ الله صلى الله عليه وسلم :((هذا جِبرِيلُ يَقرَأُ عَلَيْكِ السَّلَامَ)) قالَتْ : قُلتُ : (وَعَلَيْه السَّلامُ ورحْمَةُ الله وَبَرَكَاتُهُ)) متفقُ عليه.

ރަޟިﷲ [illegible] عائشة ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. [illegible] ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم [illegible] حديث [illegible]. [illegible] جبرِيلُ عَلَيْه السَّلام [illegible]. [illegible] سلام [illegible] ވިދާޅުވިއެވެ. [illegible] ވިދާޅުވިއެވެ. وَعَلَيْه السَّلامُ ورحْمَةُ الله وَبَرَكَاتُهُ

وهكذا وقع في بعض رواياتِ الصحيحين :((وَبَرَكَاتُهُ)) وفي بعضها بحذفها ، وزيادة الثقة مقبولة .

853- وعن أنسٍ رضي الله عنه أن النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم كان إذا تكلم بِكَلمة أعَادهَا ثَلاثاً حتَّى تُفهَم عنه، وإذا أتى على قوْم فَسَلَّمَ عَلَيهم سَلَّم عَلَيهم ثَلاثاَ ، رواه البخاري . وهذا محمُولٌ عَلَى ما إذا كان الجَمْعُ كثيراَ

ރަޟިﷲ [illegible] أنس ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. [illegible] نبيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم [illegible] سلام [illegible] عمل [illegible] سلام [illegible].

854- وعن الْمقْدَاد رضي الله عنه في حَدِيثه الطويل قال : كُنَّا نَرْفَعُ للنبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم نَصِيبهُ مِنَ اللَّبَن فَيَجيئُ مِنَ اللَّيلِ فَيُسَلِّمُ تسليما ً لايوقظُ نَائِماً وَيُسمِعُ اليَقْظان فَجَاء النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم فَسَلَمَّ كما كان يُسَلمُ ، رواه مسلم.

ރަޟިﷲ [illegible] الْمقْدَاد ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވާ [illegible] حديث [illegible]. [illegible] نبيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ [illegible]. [illegible] سلام [illegible].

އެއްދުވަހަކު نبيُّ صلى الله عليه وسلم ވަޑައިގަތެވެ. އަދި ކުޑަކުދިންނަށް އަޅުގަނޑުމެން سلام ގޮވާލައްވައެވެ.

855- عن أسماء بنتِ يزيد رضي الله عنها أن رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم مَرَّ في المَسْجِد يوْماً وَعصْبَةٌ مِنَ النِّساء قُعودٌ فألوْي بِيده بالتسليم .

މާތްالله ރުއްސެވުންލެއްވި أسماء بنت يزيد ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އެއްދުވަހަކު މިސްކިތުން ފާއިތުވެވަޑައިގެންނެވިއެވެ. އަދި އަންހެނުންގެ ޖަމާޢަތެއް އިށީނދެގެން ތިއްބާ ދައްކަވައިގަތެވެ. ފަހެ އެކަލޭގެފާނުގެ އަތްޕުޅުން އިޝާރާތް ކުރައްވާ سلام ގޮވާލައްވައެވެ.

رواه الترمذي وقال : حديث حسن . وهذا محمول على أنه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم جَمَعَ بَين اللَّفظ والإشارة ، ويُؤيِّدُهُ أن في رِواية أبي داود : « فَسَلَّم عَليْنا » .

(ދަންނަވަމެވެ.) މި حديثން ދޭހަވަނީ نبيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ސަލާމު ކުރެއްވުމުގައި سلام ގެ ލަފުޒު އާއި އަދި އަތުގެ އިޝާރާތް އެއްކޮށް ބޭނުންކުރެއްވި ކަމަށެވެ.)

856- وعن أبي جُرَيٍّ الهجُيْمِيِّ رضي الله عنه قال : أتيت رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم فقلُت : عَلْيك السَّلامُ يا رَسول الله . فقال : لاتَقُلْ عَلَيْكَ السَّلامُ، فإن عَلَيْكَ السّلامُ تَحيَّةُ الموتى » رواه أبو داود ، والترمذي وقال : حديث حسن صحيح . وقد سبق بِطولِه .

މާތް اللَّه ރުއްސެވުންލެއްވި أبو جُرَيِّ الهجُيْمِيِّ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަ رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ހަޟްރަތަށް އައީމެވެ. އަދި ތިމަންނަ سلام ގޮވާލީމު ކިޔައިދީމެވެ. عَلْيك السَّلامُ يا رَسول الله އެވެ. حديثކުރެއްވިއެވެ. ވީމާ سلام ގޮވާލުމު عَلَيْكَ السَّلامُ ނުކިޔާށެވެ. އެހެނީ عَلَيْكَ السَّلامُ ގެ އިބާރާތަކީ އެއީ މަރުވެފައިވާ މީހުންނަށް ކުރާ ސަލާމުކަމެވެ.

133- باب آداب السلام

ސަލާމްކުރުމުގެ އަދަބުތައް ބަޔާންވެގެންވާ باب

857- وعن أبي هريرة رضي الله عنه أن رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « يُسَلِّمُ الرَّاكِبُ عَلَى الْمَاشِي ، وَالْماشي عَلَي القَاعِدِ ، والقليلُ على الكَثِيرِ » متفق عليه . وفي رواية البخاري : والصغيرُ على الْكَبِيرِ » .

މާތްالله ރުއްސުންކުރެއްވި أبو هريرة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ސަވާރީގައި ހުންނަމީހާ ހިނގާ ހުންނަމީހާއަށް سلام ގޮވާށެވެ. އަދި ހިނގާހިނގާ ހުންނަ މީހާ އިށީނދެގެން އިންނަ މީހާއަށް سلام ގޮވާށެވެ. އަދި މަދުބަޔަކު ގިނަ ބަޔަކަށް سلام ގޮވާށެވެ.

(މިއީ بخاري އާއި مسلمގެ شرطބަށް ތެދުވެފައިވާ حديثއެކެވެ.) އަދި بخاري ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. އަދި ކުޑަމީހުން ބޮޑު މީހުންނަށް سلام ގޮވާށެވެ.

858- وعن أبي أُمامة صُديٍّ بن عجلان الباهِلِي رضي الله عنه قال : قال رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَــلَّم : «إنَّ أوْلَىَ النَّاس بالله مَنْ بَدأهم بالسَّلاَم)).

މާތްاللهރުއްސުންކުރެއްވި أبو أُمامة صُديٍّ بن عجلان الباهِلِيގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން މީސްތަކުންނާއި اللهއާއި އެންމެ ކައިރިވެގެންވާ ބަޔަކީ އެއުރެންގެ ތެރެއިން އިސްވެ سلام ގޮވާ މީހުންނެވެ.

رواه أبو داود بإسنادٍ جيدٍ ، ورواه الترمذي عن أبي أُمامةَ رضي الله عنهُ قِيلَ يارسولَ الله، الــرَّجُلانِ يَلْتَقيــان أَيُّهُمَا يَبْدأُ بالسَّلامِ ، قال أوْلاهُمَا بالله تعالى ، قال الترمذي : حديث حسن .

أبو أُمامةَ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ދެންނެވުނެވެ. (އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. ދެމީހުން ބައްދަލުވާ ހިނދު އެދެމީހުންކޮޅު އިސްވެ سلام ގޮވަން ފަށަނީ ކާކުހެއްޔެވެ؟ حديثކުރެއްވިއެވެ. އެދެމީހުންކޮޅު الله އާއި އެންމެ ގާތް މީހާއެވެ. (އެބަހީ އެންމެ تقويވެރިކަން ބޮޑު މީހާއެވެ.)

134- على من تكرَّر لقاؤه على قرب بأن دخل ثم خرج ثم دخل في الحال ، أو حال بينهما شجرة ونحوها

އެއްފަހަރު ބައްދަލުވުމަށްފަހު ކުޑަހިނދުކޮޅަކަށް ވަކިވެ ދެން ވަދެ ވަކިވެހުން ބައްދަލުވާމީހާ ނުވަތަ ދެމީހުންގެ ދެމެދުގައި ގަހެއްގެ، ފާރެއް ނުވަތަ އެފަދަ އެއްޗެއް ހުރެގެން ބައްދަލުވާމީހުން ބައްދަލުވުން

އަލުން ސަލާމް ކުރުން مستحب ވެގެންވާ ކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

859- عن أبي هريرة رضي اللَّه عنه في حديث المسيء صَلاتُه أنَّهُ جاء فَصَلَّى ثُمَّ جاء إلى النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم فَسَلَّمَ عَلَيْهِ فَرَدَّ عَلَيْهِ السَّلام فقال : « ارجع فَصَلِّ فإنَّكَ لم تُصَلِّ» فَرَجَعَ فَصَلَّى ، ثُمَّ جاء فَسَلَّمَ عَلَى النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حَتّى فَعَل ذلكَ ثَلاثَ مَرَّاتٍ . متفق عليه .

މާތްالله ރުހިވެވޮޑިގެންވި أبو هريرة ގެ ރިވާޔަތް ރިވާވެގެންވާ ސަލާމްދެއްވުމުގެ ވާހަކަ ފުރިހަމަކުރެއްވި ޙަދީޘް ކަމަށް ވާ ބަޔާންވެގެންވާ حديث ގައި ވެއެވެ. ނަމާދު ކުރެއްވުން ފުރިހަމަ ނުކުރައްވާ މީހަކު އައިއެވެ. އެއަށްފަހު ނަމާދު ކުރައްވައިފިއެވެ. ދެން އައިސް نبيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ އަރިހަށް ވަޑައިގެންފައެވެ. ދެން އެކަލޭގެފާނަށް سلام ގޮވައިފައެވެ. ފަހެ އެކަލޭގެފާނު سلام ބަދަލު ދެއްވައިފައެވެ. އަދި ވިދާޅުވިއެވެ. حديث ކުރައްވައިފައެވެ. އަނބުރާ ދާށެވެ. ދެން ނަމާދު ކުރާށެވެ. އެއީ ތިބާ ނަމާދެއް ނަމާދު ނުކުރައްވައެވެ. ދެން އައިސް އަނބުރާ ގޮސް ކުރިއެވެ. ފަހެ ނަމާދު ކުރައްވައިފައެވެ. އެއަށްފަހު އަނބުރާ އައެވެ. އަދި نبيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އަށް سلام ގޮވައިއެވެ. މިގޮތަށް އެހިމައެއް ތިންފަހަރު ވަނީން އެއްކުރެއްވެން ޖެހުނެވެ.

860- وعنه عن رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « إذا لقيَ أَحَدَكُمْ أخاه فَلْيُسَلِّمْ عَلَيْهِ ، فَإنْ حالَتْ بَيْنَهُمَا شَجَرَةٌ أو جِدَارٌ أوْ حَجَرٌ ثُمَّ لَقِيَهُ فَلْيُسَلِّمْ عَلَيْه » رواه أبو داود .

އަދި އެ صحابي (އެބޭފުޅާ މާތް اللَّه ރުހިވެވޮޑިގެންވި أبو هريرة، نبيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم)ގެ ރިވާޔަތް ރިވާކުރައްވައިފައެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديثކުރައްވައިފައެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު اخاއަ ބައްދަލުވާހިނދު سلام ގޮވާށެވެ. ފަހެ (އެއްބަފާ) އެދެމީހުންގެ ދެމެދުގައި ގަހެއްގެ ނުވަތަ ފާރެއް ނުވަތަ ބޮޑު ހިލައެއްގެ ހިމަނާލައިގެން ދުވުމަކުން، އަލުން ބައްދަލުވެއްޖެއްޔާ ވެސް سلام ގޮވާށެވެ.

135- باب استحباب السلام إذا دخل بيته

މީހަކު އަމިއްލަ ގެއަކަށް ވަންނަހިނދު سلام ގޮވުން މުސްތަޙައްބު ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

قَالَ اللهُ تَعَالَى : ﴿ فَإِذَا دَخَلْتُمْ بُيُوتاً فَسَلِّمُوا عَلَى أَنْفُسِكُمْ تَحِيَّةً مِنْ عِنْدِ اللهِ مُبَارَكَةً طَيِّبَةً ﴾ [النور : 61] .

ފަހެ ތިޔަބައިމީހުން ގޭގެއަށް ވަންނަވައިރު، الله ގެ حضرةންވާ برکاتތެރި ރަނގަޅު سلام އަދާކޮށް ތިޔަބައިމީހުންގެ އަމިއްލަ نفس ތަކަށް ތިޔަބައިމީހުން سلام ކިޔާށެވެ!

861- وعن أنس رضي الله عنه قال : قال لي رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم « يابُنَّي ، إذا دَخَلْتَ عَلى أهْلِكَ فَسَلِّمْ يَكُنْ بَركةً عَلَيْكَ وَعَلَى أهلِ بَيْتِكَ »

رواه الترمذي وقال : حديث حسن صحيح .

މާތްالله ރުއްސުންވެވޮޑިގެންވި أنسގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّمތިމަންނަށް حديث ކުރެއްވިއެވެ. އޭ ކުއްޖާއެވެ. ކަލޭގެއަށް ވަންނަވަނީނަމަ ގޭގެ އަހުލުވެރީންނަށް سلام ގޮވާށެވެ. އެއިރުން ކަލޭއާއި އަދި ކަލޭގެ ގޭގެ މީހުންނަށް އެ سلام ބަރަކާތެއް ވާނެއެވެ.

136- باب السلام على الصبيان

ކުޑަކުދިންނަށް ސަލާމްގޮވުން މުސްތަޙައްބު ވެގެންވާކަން ބަޔާންކުރާގޮތުގެ باب

862- عن أنس رضي الله عنه أنَّهُ مَرَّ عَلى صِبْيان فَسَلَّمَ عَلَيْهِمْ وقال : كانَ رسول لله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يَفعلُهُ . متفق عليه .

މާތްالله ރުއްސުންވެވޮޑިގެންވި أنسގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެ صحابي ވަޑައިގެން ކުޑަކުދިންތަކަކާއި ބައްދަލުވެއްޖެއެވެ. އެއިރުން އެކުދިންނަށް سلام ގޮވާލެއްވިއެވެ. އަދި ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އަބަދު ކުރައްވާ ކަމެކެވެ.

137- باب سلام الرجل على زوجته والمرأة من محارمه

وعلى أجنبية وأجنبيات لا يخاف الفتنة هِن وسلامهن هذا الشرط

ފިރިމީހާ އަނބިމީހާއަށް ސަލާމްގޮވުމާއި އަދި އަންހެނާ އޭނާގެ محرمންނަށް ސަލާމްގޮވުމާއި އަދި ފިތުނަ ނުވާ ގޮތުގައި އަންހެނުން ފިރިހެނުންނަށް ފިރިހެނުން އަންހެނުންނަށް ސަލާމްގޮވުމާއި އަދި އެ ޝަރުތާއެކު ސަލާމް ޖަވާބުދިނުމުގެ ބާބު باب

863- عن سهل بن سعد رضي الله عنه قال : كانَتْ فينا امْرَأَةٌ وفي رواية : - كانَتْ لَنا عَجُوزٌ تأْخُذُ منْ أُصُولِ السِّلْقَ فتطْرَحُهُ في القِدْرِ وَتُكَرْكِرُ حَبَّاتٍ منْ شَعِيرٍ ، فإذا صَلَّيْنا الجُمُعَةَ وانْصَرَفْنَا نُسَلِّمُ عَلَيْها فَتُقدِّمُهُ إلَيْنَا رواه البخاري . قوله « تُكَرْكِرُ » أي تَطحَنُ .

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވާ سهل بن سعد ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންމެން އުޅުނު ހިސާބު މުސްލިމު އަންހެނަކު އުޅުނެވެ. އަދި އަނެއް ރިވާޔަތެއްގައިވާ ގޮތުން ތިމަންމެންގެ ކައިރީގައި މުސްލިމު އަންހެނަކު އުޅުނެވެ. އޭނާ سلق ނަމަކަށް ކިޔާ ގަހެއްގެ މުރަނު ތެލިއަކަށް އަޅައިލައި ހުޅުކުރައެވެ. އަދި ގޮދަންގޮތެއް ކުދިކުދިއަށް ޖަހައެވެ. ފަހެ ތިމަންމެން ހުކުރުން ފަހުކޮށްގެން އޭނާގެ ކައިރިއަށް ދިޔައިރު އޭނާއަށް سلام ގޮވާލަމެވެ. އަދި އޭނާ އެކާބާވި ހިކުއިގެން އެއްޗެއް ތިމަންމެންނަށް ދެއެވެ.

864- وعن أُم هانئ فاختَةَ بنتِ أبي طَالب رضي الله عَنْهَا قَالت : أتيت النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يَوْمَ الفَتْح وَهُو يَغْتسِلُ وَفاطِمةُ تَسْتُرهُ بِثَوْبٍ فَسَلَّمْتُ .

وذَكَرَت الحديث . رواه مسلم .

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވާ أُم هانئ فاختَةَ بنتِ أبي طَالب ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ ޙަޟްރަތަށް ތިމަންކަމަނާ ދިޔައީ فتح ކުރެއްވުނު ދުވަހު ދިޔައީމެވެ. އެހިނދު އެކަލޭގެފާނު ހިނާވަޑައިގަންނަވަމުން ހުންނެވިއެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނުގެ ދަރިކަނބަލުން فاطِمَةُ ގެފާނު ހެދުމަކުން ފޮރުވަދެއްވައި އެކަލޭގެފާނު ނިވާކުރައްވަމުންނެވެ. ފަހެ ތިމަންކަމަނާ އެކަލޭގެފާނަށް سلام ގޮވީމެވެ. (އަދި އެކަމަނާ އެ حديث ދިގުކޮށް ބަޔާން ކުރެއްވިއެވެ.)

865- وعن أسماءَ بنتِ يزيد رضي الله عنها قالت : مر علينا النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم في نِسْوَةٍ فَسَلَّمَ عَلَيْنَا . رواه أبو داود ، والترمذي وقال : حديث حسن ، وهذا لفظ أبي داود، و لفظ الترمذي : أن رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم مَرَّ في الْمَسْجِدِ يوْماً وعُصْبَةٌ من النِّسَاءِ قُعُود فألوى بِيَدِهِ بالتَّسليمِ .

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވާ أسماءَ بنتِ يزيد ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ތިމަންމެން އަންހެނުންގެ ބަޔަކާ އަރިއަށް ވަޑައިގެން ތިމަންމެންނަށް سلام ގޮވާލެއްވިއެވެ. الترمذي ގެ لفظ އޮތީ މިހެނެވެ. ދުވަހަކު رسولُ الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އެއްދުވަހަކު މިސްކިތުގައި

ވަޑައިގަތެވެ. އެހިނދު އަންހެނުންގެ ބަޔަކު އިށީނދެގެން ތިބިއެވެ. ފަހެ އެކަލޭގެފާނު
އަތުފުޅުން އިޝާރާތްކުރައްވާ سلام ކިޔުއްވިއެވެ.

138- باب تحريم ابتدائنا الكفار بالسلام وكيفية الرد عليهم واستحباب السلام على أهل مجلسٍ فيهم مسلمون وكفّار

ކާފިރުންނަށް އިސްވެ سلام ގޮވުމަކީ حرامވެގެންވާ ކަމާއި އަދި އެމީހުން سلام ގޮވައިފިނަމަ ޖަވާބު ދިނުމުގެ ގޮތާއި މުސްލިމުންނާއި ކާފިރުން ހިމެނޭ މަޖިލީހަކަށް سلام ގޮވުން މުސްތަޙައްބު ވެގެންވާ ބާބު باب

866- وعن أبي هريرة رضي الله عنه أن رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « لاتَبَدَأوا اليَهُودَ ولا النَّصَارى بالسَّلام ، فإذا لَقِيتُم أحَدَهُم في طَرِيق فَاضطَرُّوهُ إلى أضْيَقِهِ » رواه مسلم .

[illegible] الله [illegible] أبو هريرةގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديثކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން يَهُوديންނާއި އަދި نصارىއިންނަށްވެސް سلام ނުގޮވާށެވެ. ފަހެ އެމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކާއި ތިޔަބައިމީހުންނާއި މަގުމަތީގައި ބައްދަލުވެއްޖެނަމަ އެމީހާ މަގުގެ އެންމެ ހަނިތަނަކަށް [illegible] ތިޔަބައިމީހުން އެމީހުން [illegible] ثابت ވެގެންވެއެވެ.

867- وعن أنسٍ رضي الله عنه قال : قال رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « إذَا سَلَّمَ عَلَيكُم أهلُ الكتاب فَقُولُوا : وعَلَيْكُمْ » متفق عليه.

[illegible] الله [illegible] أنسގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންނަށް أهلُ الكتابންގެ މީހަކު سلام ގޮވައިފިނަމަ އޭގެ ޖަވާބުގައި وعَلَيْكُمْ ގެ އިބާރާތުން ބުނާށެވެ.

868- وعن أُسامة رضي الله عنه أن النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم مَرَّ عَلَى مَجْلسٍ فيه أخلاطٌ من المُسلِمِينَ والمُشرِكِين عَبَدةِ الأوثَانِ واليَهُودِ فَسَلَّمَ عَلَيْهِمْ النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم . متفق عليه .

މާތްاللهރުއްސުންވެވޮޑިގެންވާ أُسامة ގެފާނުގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން، نبيއާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم (އެއްފަހަރަކު) މުސްލިމުންނާއި އަދި مشركنގެ ބޭކަލުން ބައިވެރިވި އެކުލަވާލައްވާ މިހުންނާއި އަދި ޔަހޫދީން މުސްލިމުންނާއި އެކު މަޖުލިހެއްގައި ތިއްބަވައިގެން ދެއްވިއެވެ. ދެން، نبيއާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އެމީހުންނަށް سلام ގޮވިއެވެ.

139– باب استحباب السلام إذا قام منَ المجلس

وفارق جلساءه أو جليسه

މަޖުލިސްއިން ތެދުވެގެންދާއިރުގައި (ނުވަތަ) ބައިވެރިންނާއި ވަކިވެގެން ދާއިރުގައި ސަލާމް ކިޔުން مستحب ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

869– وعن أبي هريرة رضي الله عنه قال : قال رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : إذَا انْتَهَى أحَدُكُم إلى المَجْلسِ فَلْيُسَلِّمْ، فَإذَا أرَادَ أنْ يَقُومَ فَلْيُسَلِّمْ ،فَليسْت الأُولى بأَحَقِّ من الآخِرَة» رواه أبو داود ، والترمذي وقال : حديث حسن .

މާތްاللهރުއްސުންވެވޮޑިގެންވާ أبو هريرة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديثކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު މަޖުލީހަކަށް އާދެވުނުމަ ދެން سلامގޮވާށެވެ. ދެން އެއަށްފަހު ތެދުވެގެން ދިޔުމަށް ދެން سلام ގޮވާށެވެ. ދެން ފުރަތަމަ ފަހަރު ވިދާޅުވި ގޮތަ سلامދޭއިރު ކުރި ސަލާމްކުރުމަކީ މާތްވާންވާ ޙައްޤެއް ނުވެއެވެ. (އެބަހީ މަޖުލީހުން ވަކިވާއިރު ދެއްވާ سلامގޮވުމަކީ އެއްވަރުގެ މުހިއްމު ދެކަމެވެ.)

140– باب الاستئذان وآدابه

ހުއްދަ ހޯދުމާއި އޭގެ އަދަބުތައް ބަޔާންވެގެންވާ باب

قَالَ اللهُ تَعَالَى : ﴿ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لاَ تَدْخُلُوا بُيُوتاً غَيْرَ بُيُوتِكُمْ حَتَّى تَسْتَأْنِسُوا وَتُسَلِّمُوا عَلَى أَهْلِهَا ﴾ [النور : 27] ،

އާ إيمان ވެއްޖެ މީސްތަކުންނޭވެ! ތިޔަބައިމީހުންގެ ގެތައް ނޫން އެހެން ގެތަކަށް އެގެތަކުގެ أهل ވެރިންނަށް سلام ކޮށް إذن ހޯދައިގެންމެނުވީ ނުވަދެނޫޅޭށެވެ!

وقال الله تَعالَى : ﴿ وَإِذَا بَلَغَ الأَطْفَالُ مِنْكُم الحُلُمَ فَلْيَسْتَأذِنُوا كَمَا اسْتَأْذَنَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ ﴾ [النور : 59]

އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން ކުޑަކުދިން، بالغ ވުމުގެ عمرއަށް އަރައިފިނަމަ، އެކުދިންގެ ކުރިން އިސްވެދިޔަ މީހުން (ތިޔަބައިމީހުންގެ ކުރީގެ ބޮޑެތިން) إذن ހޯދިގޮތަށް، އެކުދިންވެސް إذن ހޯދަންވާނެ ޖެހިގެންވެއެވެ.

870- وعن أبي موسى الأشعري رضي الله عنه قال: قال رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم: « الاستِئْذُان ثَلاَثٌ، فَإِنْ أُذِنَ لَكَ وَ إِلاَّ فَارْجِع ، متفق عليه .

ރަޟިﷲ ޢަންހު ސުންނަތުގައިވި أبو موسى الأشعري ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديثކުރެއްވިއެވެ. އިޒުނައަށް އަދި ގޮވާލުމަކީ (އެންމެގިނަވެގެން) ތިން ފަހަރެވެ. ފަހެ ތިބާއަށް އިޒުނަދެއްވައިފިނަމަ ވަންނާށެވެ. ނޫންނަމަ ދާށެވެ.

871- وعن سهلِ بنِ سعد رضي الله عنه قال : قال رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم « إِنَّمَا جُعِلَ الاستئذُان منْ أَجْلِ البَصَر » متفق عليه .

ރަޟިﷲ ޢަންހު ސުންނަތުގައިވި سهلِ بنِ سعدގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އިޒުނަ ހޯދުމުގެ އަމުރުކުރައްވާފައިވަނީ ލޯލުގެ ފާފައިން ސަލާމަތްވުމަށްޓަކައެވެ.

872- وعن رِبْعِيِّ بن حِرَاشٍ قال حدَّثَنا رَجُلٌ من بَنِي عَامرٍ أنَّهُ استأذَنَ على النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم وهو في بيت فقال : أألِج ؟ فقال رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم لخادِمِهِ : «أُخْرُج إلى هذا فَعَلِّمْهُ الإستئذَانَ فَقُل لَهُ قُل : السَّلاَمُ عَلَيكُم، أأدْخُلُ ؟ » فَسَمِعهُ الرَّجُلُ فقال : السَّلام عَلَيكم ، أأدخُلُ ؟ فَأذن له النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم فَدَخَلَ . رواه أبو داود بإسناد صحيح .

ރަޙިމަހުﷲ رحمةތަޢާލާ ربعي بن حراش ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. بَني عَامرގެ ބޭކަލަކު

ތިމަންނަމަށް ރިވާކުރެއްވިއެވެ. ހަމަހަކަށަވަރުން އެބޭކަލުގެ (އެކަލޭގެފާނު) نبيާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގޭގައި އުޅުއްވަނިކޮށް އިޖާޒަތަށް އެދިގެން ގޮވާލެއްވިއެވެ. "ތިމަންނަ ގެއަށްވަންނަން ހުއްދަތޯ؟ ދެން رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އެކަލޭގެފާނުގެ خادمއަކަށް حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެބޭކަލުގެ ކައިރިއަށް ދިޔުމަށްފަހު. އެއަށްފަހު އެބޭކަލަކަށް އިޖާޒަތް ހޯދުން ދަސްކޮށްދޭށެވެ. ދެން އެ خادمއާ އެބޭކަލަކަށް ދަސްކޮށްދިނެވެ. ކިޔާ السَّلام عَلَيكم ވިދާޅުވާށެވެ. އެއަށްފަހު ތިމަންނަ ވަންނަން ހުއްދަތޯ؟ އަހާށެވެ. ދެން އެބޭކަލާ އެވާހަކަ އަޑުއިވިގެން ބުނެފި السَّلام عَلَيكم ގޮވުމެވެ. އެއަށްފަހު ތިމަންނަ ވަންނަން ހުއްދަތޯ؟ އެއަހުއްވިއެވެ. އަދިނުވެ نبيާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އެބޭކަލަކަށް އިޖާޒަތް ދެއްވިއެވެ. އެއަށްފަހު އެބޭކަލާ ވަދެވަޑައިގަތެވެ.

873- عن كلدة بن الحنبل رضي الله عنه قال: أتيت النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم فَدَخَلْتُ عَلَيْه و لم أُسَلِّم فقال النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : «ارْجـِــعْ فَقُلْ السَّلامُ عَلَيكُم أَأَدْخلُ ؟ » رواه أبو داود ، والترمذي وقال : حديث حسن .

ރަޟިޔަ اللّه ޢަންހުމެންގެ ސަޙާބީ كلدة بن الحنبل ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަ (އެކަލޭގެފާނު) نبيާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ އަރިހަށް ދިޔައީމެވެ. އަދި ތިމަންނަ އެކަލޭގެފާނުގެ އަރިހަށް ވަނީމެވެ. އަދި ތިމަންނަ سلام ނުދެވުނެވެ. ދެން نبيާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديثކުރެއްވިއެވެ. ތިބާ އަނބުރާ ދޭށެވެ. ދެން السَّلام عَلَيكم ކިޔާފައި سلام ގޮވާށެވެ. އަދި "ތިމަންނަ ވަންނަންވީތޯ؟" އެހުމަށްފަހުގައި ހުއްދަ އެދޭށެވެ.

141–باب بيان أن السنة إذا قيل للمستأذن : من أنت ؟

أن يقول : فلان فيسمي نفسه بما يعرف به من اسم أو كنية وكراهة قوله أنا ونحوها

އިޖާޒަތް ހޯދަންއައިމީހާ ކާކުހޭ ކަލޭފަރާތުން ކީމާ، ސުވާލުކުރެވިއްޖެނަމަ ސުންނަތުގެ ގޮތުގައި ތިމާއަކީ ކާކުކަން އެނގޭނެފަދަ ނަމެއްބުނުން ނުވަތަ ތިމާގެ ކުންޔާއި (ކުނިޔާ) އަދި ބުނުންޖެހޭނެކަމާއި އަދި ތިމާއީ ކާކުކަން އެނގޭ ފަދައިން "އަޅުގަނޑު" ގެ ބަސްމަގު ނުބުނުމާއި އަދި ލަފުޒުތައް ބުނުން މަކުރޫހު ކަމުގެ ބަޔާންކުރެވޭ باب

874- عن أنس رضي الله عنه في حديثه المشهور في الإسراء قال : قال رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، « ثُمَّ صَعِدَ بِي جِبْرِيلُ إلى السّماء الدُّنيا فاستفتح » فقيل : منْ هذا ؟ قال : جبْريلُ، قِيلَ : وَمَنْ مَعَك ؟ قال : مُحمَّدٌ . ثمَّ صَعِدَ إلى السَّماء الثّانية فاستفتح ، قيل : مَنْ هذا ؟ قال : جبريلُ ، قيل : وَمَنْ مَعَكَ ؟ قال : مُحَمدٌّ » والثّالثة والرَّابعة وَسَائرهنَّ وَيُقالُ في باب كل سماء : مَنْ هذا ؟ فَيقُولُ : جبريل متفق عليه .

މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި أنسގެ ފަރާތުން ރިވާވެގެންވާ ޝުހުރަތްވެގެންވާ الإسراء ގެ ޙަދީޘުގައި ބަޔާންވެގެންވާ އަޅުގަނޑު حديثގައިވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللّه صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديثކުރައްވައިގެން." ދެން جبريلُ ގެނުން ވިލަނޑަށް ދުނިޔަވީ އުޑަށް އަރައި ވަޑައިގެންވެ. އެއަށްފަހު އެއުޑުގެ ދޮރުހުޅުވުމަށް ބުނުއްވީއެވެ. އެހިނދު ދޮރުވެރިޔާ ސުވާލުކުރެއްވިއެވެ. ވިދާޅުވި ކާކުހެއްތޯއެވެ؟ ޖަވާބު ދެއްވިއެވެ. ދެން جبريلُ އިވެއެވެ. ދެން ސުވާލުކުރައްވާފައެވެ. އަނެއްކާ ވިދާޅުވި ކާކުހެއްތޯއެވެ؟ ޖަވާބު ދެއްވިއެވެ. مُحَمد ގެ ޒާތެވެ. ދެން އަށްނުވަން ދެވަނަ އުޑުގެ ދޮރު ހުޅުވަން އުޑުގެ ދޮރު ހުޅުވާލިއެވެ. އެހެން ކަންތައް އުޑުގެ ދޮރުވެރިޔާ ސުވާލުކުރެއްވިއެވެ. ވިދާޅުވި ކާކުހެއްތޯއެވެ؟ ފަހެ ޖަވާބު ދެއްވައިގެން ވަނީ جبريلُ އިވެއެވެ.

875- وعن أبي ذرِ رضي الله عنه قال: خَرجَتُ لَيْلة من اللّيالي فإذا رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يمشي وحْدَهُ، فجَعلتُ أمشي في ظلِّ القمَر، فالتفت فرآني فقال : « مَنْ هذا ؟ » فقلت ُ أبو ذَرٍ، متفق عليه

މާތް اللّه ރުއްސުންލެއްވި أبو ذر ގެ ފަރާތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. އަޅުގަނޑު ވިލަރެއް ހިނގަމުން ދިޔައިރު رسُولُ اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އެކަނި ހިނގަވަމުން ވަޑައިގަންނަވައެވެ. އަޅުގަނޑު ހަނދުވަރު އަރިމަތީ ކަނޑުވަލުގައި ހިނގާފީމެވެ. ފަހެ އެކަލޭގެފާނު ފަހަތަށް ބައްލަވައި ވިލަރެއް ފެނިވަޑައިގެން ވިދާޅުވިއެވެ. ކާކުހެއްތޯ؟ ފަހެ ވިދާޅުވިއެވެ. أبو ذر އެވެ.

876- وعن أُمَّ هانئ رضي الله عنها قالت: أتيت النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم وهو يغتسل وفاطمةُ تسْتُرُهُ فقال : «مَنْ هذه ، » فقلت : أنا أُم هَانئ . متفق عليه .

މާތްاللّهރުއްސުންލެއްވި أُم هانئ ގެ ފަރާތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ނަބިއްޔާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّمގެ ހަޟްރަތަށް ދިޔައީމެވެ. އެހިނދު އެކަލޭގެފާނު ހިނަވަމުން ގެންގުޅުއްވާއިރުއެވެ. އަދި فاطمة

ކަމަށް ހުންނެވީ ފޮތިގަނޑަކުން އެކަލޭގެފާނު ނިވާކުރައްވައިގެންނެވެ. ފަހެ (ތިމަންނަ ދިއުމުން) އެކަލޭގެފާނު އެއްސެވިއެވެ. ތިޔައީ ކާކުބާވައޭ؟ ދެން ތިމަންނަ ދެންނެވީމެވެ. ތިމަންނައަކީ أُم هاني މެވެ.

877- وعن جابر رضي الله عنه قال : أَتَيتُ النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم فَدَقَقْتُ الباب فقال : « من هذا ؟ » فقلت ، أنا ، فقال : « أنا أنا ؟ » كأنهُ كَرِهَهَا ، متفق عليه .

މާތް اللَّه ރުއްސެވުންލެއްވި جابر ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަ (އެއްފަހަރަކު) نبيّާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އަށް ޙާޟިރުވެވުނީމެވެ. ދެން ތިމަންނަ ދޮރުމަތިގައި ޓަކިޖަހައިލީމެވެ. އެހިނދު އެއްސެވިއެވެ. ތިޔައީ ކާކުބާވައޭ؟ ތިމަން ދަންނަވައިފީމެވެ. އަހުރެންނެވީމެވެ. ދެން ވިދާޅުވި ވިދާޅުވިއެވެ. ކާކު އަހުރެންނެތޭ މެވިއެވެ. ހީވަނީ އެގޮތަށް ބުނުމަށް އެކަލޭގެފާނު ނުރުހިވަޑައިގެން ހުންނެވިކަމަށެވެ.

142- باب استحباب تشميت العاطس إذا حمد الله تعالى وكراهية تشميته إذا لم يحمد اللَّه تعالى وبيان آداب التشميت والعطاس والتثاؤب

ކިނބިހިއަޅާމީހާ اللهއަށް حمدކޮށްފިނަމަ އޭނާއަށް ދުޢާކޮށްދިނުން މުސްތަޙައްބު ވާކަމާއި، އަދި އޭނާ اللهއަށް حمدނުކުރާނަމަ އޭނާއަށް ދުޢާކޮށްދިނުން މަކުރޫހުވާކަމާއި، އަދި ކިނބިހި އަޅުމުގެ އަދަބުތަކާއި އަދި އާރުގަނޑުގެ އަދަބުތައް ބަޔާންކޮށްދޭ باب

878- عن أبي هريرة رضي الله عنه أن النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « إن الله يُحِبُّ الُعطاسَ وَيَكْرَهُ التَّثاؤُبَ ، فَإِذَا عَطَس أحَدكُم وحمد الله تعالى كانَ حقًّا على كل مسلم سمعهُ أن يقول له يرحمك الله وأما التّثاوب فإنما

هو من الشيطان ، فإذا تثاءب أحدكم فليردُّهُ ما استطاع ، فإن أحدكم إذا تثاءب ضَحِكَ منه الشيطان » رواه البخاري .

މާތްالله ރުޟާވެވޑައިގެންވާ أبو هريرة، نبيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ ކިބައިން ރިވާކުރައްވައިފައެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديثކުރައްވައިފައެވެ. ހަމަކަށަވަރުންالله سبحانه وتعالىކިނބިހި އަރުވާ ސަބަބުތަކާ ރުހިވޮޑިގެންނެވެއެވެ. އަދި އާރުޖަހުވުމުގެ ސަބަބުތަކަށް ނުރުހިވޮޑިގެންނެވެއެވެ. ފަހެ ކިނބިހި އަރާ އަދި الله އަށް حمد ކޮށްފިމީހާގެ އަޑުއިވުނު ކޮންމެ މުސްލިމަކީ މައްޗަށް ޖަވާބުދާރީވުމުގެ ގޮތުން يرحمك الله ކިޔުން حقވެގެންވެއެވެ. އަދި އާރުޖެހުމަކީ ހަމަކަށަވަރުން شيطانގެ ފަރާތުންނެވެ. ފަހެ ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން އާރުޖަހުވާމީހާ ކުޑަކުރެވޭ ވަރަކަށް ފަސޭހަޖެހިލާށެވެ. އެހެނީ ހާ ކިޔައިފިއްޔާ شيطان ހެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު އާރުޖަހުވާއިރު ސަބަބުން شيطان ހެވެނީއެވެ.

879- وعنه عن النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « إذا عطس أحدكم فليقل : الحمد لله ، وليقل له أخوه أو صاحبه : يرحمك الله ، فإذا قال له : يرحمك الله فليقل : يهديكم الله ويصلح بالكم » رواه البخاري .

އަދި އެ صحابي (އެބަހީ މާތްالله ރުޟާވެވޑައިގެންވާ أبو هريرة، نبيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم)ގެ ކިބައިން ރިވާކުރައްވައެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديثކުރައްވައެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު ކިނބިހި އަރައިފިނަމަ ފަހެ الحمد لله ކިޔާށެވެ. (މާނައީ: الله އަށް حمدހުއްޓެވެ.) އަދި އޭގެ ޖޯޑުބޭކަލަކު އޭނާގެ اخا ނުވަތަ އެކުވެރިޔާ يرحمك الله ކިޔާހުއްޓެވެ. (މާނައީ: ރަޙުމަތް الله رحمة ލައްވާށިއެވެ.) އަދި އޭނާ يرحمك الله ކިޔުމުން ފަހެ އޭގެ ޖަވާބުގައި ކިނބިހި އެރުނު މީހާ يهديكم الله ويصلح بالكم ކިޔާހުއްޓެވެ. (މާނައީ: الله ތިޔަބޭކަލުންނަށް ހިދާޔަތްދެއްވާށި އަދި ތިޔަބޭކަލުންގެ ކަންތައްތައް އިޞްލާޙު ކުރައްވާށިއެވެ.)

880- وعن أبي موسى رضي الله عنه قال : سمعت رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يقولُ « إذا عَطَس أحدُكُم فحمد الله فشمتوه ، فإنْ لم يحمد الله فلا تُشمتوه » رواه مسلم .

މާތްالله ރުޟާވެވޑައިގެންވާ أبو موسىގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް މިއަޅުގަނޑު އަޑުއިވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރައްވައެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ

ބޭރުއިން މީހަކު ކިނބިހި އެމީހަކު الله އަށް حمد ކުރެއްވުމުން އެކަލޭގެފާނަށް يرحمك الله ކިޔާށެވެ.
އަދި އެމީހާ الله އަށް حمد ނުކުރެއްވިނަމަ އެކަލޭގެފާނަށް دعاءނުކިޔާށެވެ.

881- وعن أنس رضي الله عنه قال : عطس رجلان عند النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم فشمت أحدهما و لم يشمت الآخر ، فقال الذي لم يشمته : عطس فُلانٌ فَشَمَّتَّهُ وَعطستُ فَلَم تُشَمتني ؟ فقال : « هذا حمد الله ، وإنَك لم تحمد الله » . متفق عليه .

މާނައީ: ރަޟިޔަﷲ ޢަނހު أنسގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. އެއްފަހަރަކު ދެފިރިހެނުން
رسولُ اللّه صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم ގެ އަރިހުގައި ކިނބިހި ލެއްވިއެވެ. ފަހެ އެބޭކަލުންގެ ތެރެއިން އެކަކަށް
ޖަވާބުދެއްވާ يرحمك الله ވިދާޅުވިއެވެ. އަދި އަނެއްބޭކަލަކަށް ވިދާޅުނުވިއެވެ. ފަހެ
އެބޭކަލުންގެ ތެރެއިން ވިދާޅުނުވި ބޭކަލާ ސުވާލުކުރެއްވިއެވެ. އޭނާ ކިނބިހިއިރު
ޖަވާބުދެއްވާ يرحمك الله ވިދާޅުވެއްވިއެވެ. ނަމަވެސް ތިމަންނަ ކިނބިހިއިރު ޖަވާބު
ނުދެއްވީ ކީއްވެގެން ހެއްޔެވެ. އެހިނދު حديثކުރެއްވިއެވެ. އޭނާ (ކިނބިހުމުން)
اللهއަށް حمدކުރެއްވިއެވެ. އަދި ތިބާ (ކިނބިހުމުން) اللهއަށް حمد ނުކުރައްވައެވެ.

882- وعن أبي هريرة رضي الله عنه قال : كان رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم إذَا عَطَسَ وَضَعَ يَدَهُ أوْ ثَوبَهُ عَلى فيهِ وَخَفَضَ أوْ غَضَّ بَها صَوْتَهُ.شك الراوي رواه أبو داود،والترمذي وقال حديث حسن صحيح.

މާނައީ الله ތުރުސޫލާއި أبو هريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ
وسَلَّم ކިނބިހިއްސެވުމުން އަތްޕުޅުން ނުވަތަ ހެދުމުން އަނގަޔަށް ބާއްވައެވެ. އަދި އަޑު
ދަށްކުރައްވައެވެ. (މި حديثގައި ޖަވާބުދެއްވާފައިވާ حفض ގެ لفظ ނުވަތަ غضގެ
لفظ ކުރެއްވީ لفظއެއް ކަމުގައި ރާވީއަށް އޮޅުން އަރާފައިވެއެވެ.)

883- وعن أبي موسى رضي الله عنه قال: « كان الْيَهُودُ يَتَعَاطسُونَ عْندَ رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يَرْجُونَ أنْ يَقولَ لَهْم يَرْحَمُكُم الله ، فيقولُ : يَهدْيكمُ الله ويُصلحُ بالكم » رواه أبو داود، والترمذي وقال حديث حسن صحيح .

މާނައީ اللهތުރުސޫލާއި أبو موسىގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ޔަހޫދީންގެ ބައެއްމީހުން

رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّمِގެ ދުރުފުޅުން އަމިއްސަނދެކޭނަމަ يرحمك الله ގެ دعاء ކިޔުމަށްފަހުގައި
އެއްމީހަކަށް އަޚާއަށްބުނެދޭނީ ހަރަކާތުގައި ދެމުކުރުން ރަނގަޅުނުވާ ބަޔަކުން ދެކޭވާހަކަ ދެއްވިއެވެ. ދެންވެސް އަޚާއަށްބުނެ
އަޚާ ކިޔާނީ ވިދާޅުވުމަށް ވިދާޅުވެއްވާށެވެ يَهدِيكُمُ الله ويصلح بالكم ތިޔަބޭފުޅުންނަށެވެ. މާނައީ:-
މާތްالله ތިޔަބޭފުޅުންނަށް ހިދާޔަތް ދެއްވާށިއެވެ. އަދި ތިޔަބޭފުޅުންގެ ކަންތައްތައް
އިސްލާހުކުރައްވާ ދެއްވާށިއެވެ.

884- وعن أبي سعيد الخدري رضي الله عنه قال : قال رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : إذَا تَثاءَبَ أحَدُكُمْ فَلْيُمسكْ بَيده على فيه فإنَّ الشيطان يدْخل» رواه مسلم .

މާތްاللَّهُ ރުހިވެވޮޑިގެންވާ أبو سعيد الخدري ގެ ރިވާޔަތް ކުރެއްވި ހަދީސްފުޅެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديثކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބޭފުޅުންގެ ތެރެއިން މީހަކު އާރުތެއްސިނަމަ އަތުގެ މަތިން އަނގަ
ބަންދުކުރާށެވެ. އެހެނީ ހަމަކަށަވަރުން شيطان އޭނާގެ ހަށިގަނޑަށް ވަދެއެވެ.

143– باب استحباب المصافحةِ عندَ اللقاء وبشاشةِ الوجهِ

وتقبيل يد الرجل الصالح وتقبيل ولده شفقة ومعانقة القادم من سفر وكراهية الانحناء

ބައްދަލުވާހިނދު އަތް އަތުގައި ހިފުމާއި މޫނުފުރެދުން ފެނުމާއި ކަމާއި، އަދި ޞާލިޙު
މުސްލިމެއްގެ އަތުގައި ބައްދަލުކުރުމާއި، އަދި ސޯފާގެ އަރިވަރެއްގެ އަތުގެ ބޮސް ދިނުމާއި، ދަތުރުކޮށް
އައިބޭފުޅެއްގެ ގޮތުން ބޮސްދިނުމާއި، ދޮލުދޫން ގެނބެ އަނގަބަޔަލުމާ ކަށިގައިނބިއި ދޭށް ބަލަސައި
ސަލާމް ކުރުމާއި، މިކަންތައްތަށް مستحب ވެގެންވާކަމާއި އަދި ސަލާމްކުރާ ހިނދު ގޮދުވެން
ފައިބުރަ ވެގެންވާކަން ބަޔާންކޮށްދޭ باب

885- عن أبي الخطاب قتادة قال : قلْت لأنس : أكَانتِ الْمصافَحةُ في أصْحابِ رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم؟ قال : نَعَمْ . رواه البخاري .

أبو الخطاب قتادةގެ ރިވާޔަތް ކުރެއްވި ހަދީސްފުޅެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަ أنسގާތުން ކުރެއްވީން އައްސަލާމެވެ.
އަތާއި އަތްޖެހުމަށް ސަލާމްކުރުމުގެ އާދަ رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ أصحابންގެ މެދުގައި
އޮތްބާއޭ؟ ވިދާޅުވިއެވެ. އާނއެކެވެ.

886- وعن أنس رضي الله عنه قال : لَمَّا جَاءَ أَهْلُ اليَمنِ قال رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « قَدْ جَاءَكُمْ أهْلُ الْيَمَنِ ، وَهُمْ أولُ مَنْ جَاءَ بالْمُصَافَحَة » رواه أبو داود بإسناد صحيح .

މާތްاللَّه ރުއްސުންލެއްވި أنسގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. އެއްފަހަރަކު يمن ކަރައިގެ ބާރަށްމީހުން ވަޑައިގަތުމުން رسُولُ اللَّه صَلّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديثކުރެއްވިއެވެ. ކަލޭމެންގާތަށް މިއިއްބަލާ يَمنކަރައިގެ ބާރަށްމީހުންނެވެ. އަދި އެބާރަށްމީހުންނީ އެންމެ ފުރަތަމަ އަތާއި އަތްޖެހުން سلام ކުރުމުގެ އާދަ އުފެއްދީ މިމީހުންނެވެ.

887- وعن البراء رضي الله عنه قال : قال رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « ما مِنْ مُسْلِمْين يَلْتَقِيَانِ فَيَتَصافَحَانِ إلا غُفر لَهما قبل أن يفترقا » رواه أبو داود .

މާތްاللَّه ރުއްސުންލެއްވި البراء ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ދެ މުސްލިމުން ބައްދަލުވެ އަތާއި އަތްޖެހުމާ سلام ކުރުމުން އެދެމީހުން ވަކިވުމުގެ ކުރިން އެދެމީހުންގެ (ކުދި) ފާފަތައް ފުއްސަވައިދެއެވެ.

888- وعن أنس رضي الله عنه قال : قال رجل : يا رسول الله ، الرَّجُلُ مِنَّا يَلْقَى أخَاه أوْ صَدِيقَهُ أينْحني لَهُ ؟ قال : « لا » قال : أفَيَلتزمه ويقبله ؟ قال : « لا » قال : فَيَأْخُذُ بِيَده وَيُصَافِحُهُ ؟ قال : « نَعَم » رواه الترمذي وقال : حديث حسن .

މާތްاللَّه ރުއްސުންލެއްވި أنسٍގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. އެއްބޭފުޅަކު ދެންނެވިއެވެ. އޭ اللهގެ ރަސޫލާއެވެ. ތިމަންމެންގެ ތެރެއިން މީހަކު އޭނާގެ اخاއަށް ނުވަތަ އަށްޔަރުވާއަށް ބައްދަލުވާ ހިނދު އެމީހަކަށް ބޯލަނބާ ކުލުނބު ހަދަންވީހެއްތޯ؟ حديثކުރެއްވިއެވެ. އެހެނެއް ނުހަދާށެވެ. ދެން އެބޭފުޅަ ދެންނެވިއެވެ. އޭނާ ބައްދާއޮޅާ އަތުމައިގެން ބޮސްދެނީން ހަދަންވީހެއްތޯ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެހެނެއް ނުހަދާށެވެ. ދެން އެބޭފުޅާ ދެންނެވިއެވެ. އޭނާގެ އަތުގައި ހިފަހައްޓާ އަތާއި އަތްޖެހުމާ سلام ކުރުން ހަދަންވީހެއްތޯ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. އާނއެކެވެ. (ތިރްމިޛީ ރިވާކުރެއެވެ.)

889- وعن صَفْوان بن عَسَّال رضي الله عنه قال : قال يَهُودي لِصَاحبه اذْهب بنا إلى هذا النبي فأتيا رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم فَسَألاه عن تسْع آيات بَينات فَذَكرَ الْحَديث إلى قَوْله : فقَبَّلا يَدَهُ وَرِجْلَهُ وقالا : نَشْهَدُ أنَّكَ نبي . رواه الترمذي وغيره بأسانيد صحيحة.

މާތް اللّه ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ صفوان بن عَسَّال ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ޔަހޫދީއަކު އޭނާގެ އެކުވެރިއަކަށް ބުނެއެވެ. ތިބާ ގޮވައިގެން އަހަރެމެން ނަބިއްޔާގެ ކައިރިއަށް ހިނގާށެވެ. ދެން އެދެމީހުން رسُولُ اللّه صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّمގެ އަރިހަށް ދިޔައެވެ. ދެން އެދެމީހުން މޫސާގެފާނަށް ދެއްވުނު ބަޔާންވެގެންވާ، ނުވަ، ކަންތައްތަކާއި ބެހޭގޮތުން ސުވާލުކުރިއެވެ. މި حديث ބަޔާންކުރަމުން ގޮސް ރާވީ ވިދާޅުވިއެވެ. ދެން އެދެމީހުން އެކަލޭގެފާނުގެ އަތާއި ފައިތިލަ ބޮސްދިނެވެ. އަދި އެދެމީހުން ބުނެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭގެފާނީ ނަބިއްޔެއް ކަމަށް ތިމަންމެން ހެކިވަމެވެ.

ދަންނަވައެވެ. ޙަދީޘްގެ މަތީގައި އަމުރުކުރައްވާފައިވާ ދިހަ ކަމެއް ބަޔާންވެއެވެ. އޭގެ ތެރެއިން ނުވަ ކަންތައްތަކީ ޔަހޫދީންނާއި މުސްލިމުން شاملވާ ކަންތައްތަކެވެ. އަދި ދިހަވަނަ ކަންތައްވާ ކަމަކީ ހަމައެކަނި ޔަހޫދީންނަށް خاصވެގެންވާ ކަމެކެވެ. މުސްލިމުންނާއި ޔަހޫދީންނާއި ދެމެދު شاملވާ ކަންތައްތަކަކީ (އެކެއް) اللهއަށް شريك ނުކުރުން (ދޭއް) ވަގަށް ނުނެގުން (ތިނެއް) ޒިނޭ ނުކުރުން (ހަތަރެއް) حقގެ މަގުން ނޫނީ މީހުން ނުމެރުން (ފަހެއް) ކުށެއްނެތް މީހަކު ކުށްވެރިނުކުރުން (ހައެއް) ސިހުރު ނުހެދުން (ހަތެއް) رباނުކެއުން (އަށެއް) قذفނުކުރުން (ނުވައެއް) ޖިހާދުގެ މައިދާނުގައި ފުރަގަސްދީ އަނބުރާ ނުފިލުން މިއެވެ. އަދި ޔަހޫދީންނަށް خاصވެފައިވާ ކަމަކީ ހޮނިހިރުދުވަހުގެ ހުރުމަތްތެރިކޮށް ހިތުމެވެ.

890- وعن ابن عمر رضي الله عنهما قصة قال فيها : فَدَنَوْنا من النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم فقَبَّلْنا يده . رواه أبو داود .

މާތް اللّه އެދެބޭކަލުންނަށް ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ عبد اللّه بن عمر ގެ ރިވާޔަތުން އައިސްފައިވާ ޤިއްޞާއެއްގައިވެއެވެ. ދެން ތިމަންމެން نبيއާ صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އާއި ކައިރިވީމެވެ. އެއަށްފަހު އެކަލޭގެފާނުގެ އަތްފުޅުގައި ތިމަންމެން ބޮސްދިނީމެވެ.

891- وعن عائشة رضي الله عنها قالت : قَدم : زَيْدُ بُن حَارثة المدينة ورسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم في بَيْتِي فأتَاهُ فَقرَعَ الباب. فَقَام إليهْ النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يَجرُّ ثوْبَهُ فاعتنقه وقبله » رواه الترمذي وقال : حديث حسن .

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވާ عائشةގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ. (އެއްދުވަހަކު) زَيْدُ بُن حَارثة مدينة އަށް ވަޑައިގެންނެވިއެވެ. އޭރުން رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ހުންނެވީ ތިމަންނާގެ ގެކޮޅުގައެވެ. ފަހެ އަސްحابي ވަޑައިގެން ދޮރުގަނޑު ޖަހާލެއްވިއެވެ. ފަހެ نبيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އެصحابي އަށް ތެދުވެވަޑައިގެން ނިކުމެވަޑައިގެން ފިޔަވަޅު ގެންދަވަމުން ދޮރުމަތިންނެވެ. އަދި އެކަލޭގެ ހެދުން ދަމަހައްޓަވަމުން ވާދޮށް ކަހާލައްވާ ދޮށިބުރިކޮޅުއަށް ބޮސްދެއްވިއެވެ. އަދި ބޮސްދެއްވިއެވެ.

892- وعن أبي ذَرِّ رَضِيَ الله عنه قال : قال لِيْ رَسُولُ الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم «لاتَحقِرَنَّ مِـــنَ المعْـــرُوفِ شَيْئاً وَلَو أن تَلقَى أَخاكَ بِوَجهٍ طَلِيق » رواه مسلم .

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވާ أبو ذرގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ތިމަންނާއަށް حديثކުރެއްވިއެވެ. ތިބާ ހެޔޮކަންތަކުގެ ތެރެއިން އެއްވެސް ކަމެއް ކުޑަކަމުގައި ކަލޭގެ ނުދެކޭށެވެ. އަދި އެއީ ތިބާގެ اخاއާއި ހިނިތުންވުމާއި އެކު ބައްދަލުކުރުން ކަމުގައި ވިޔަސްމެއެވެ.

893- وعن أبي هريرة رضي الله عنه قال : قبَّل النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم الحسن بن على رضي الله عنهما ، فقال ، الأقْرَعُ بن حَابس : إنَّ لي عَشَرةً مِنَ الْوَلَد ماقَبَّلتُ مِنهُمْ أحَداَ . فقال رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم . « مَنْ لاَيَرْحَمْ لا يُرْحَمْ ، َ» متفق عليه .

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވާ أبو هريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. نبيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم (މާތް الله އެކަލޭގެފާނާއި ރުހިވޮޑިގެންވާ) حسن ގެ ކާފަގެ حسين ގެފާނަށް ބޮސް ދެއްވިއެވެ. އެބޮސްދެއްވި الأقْرَعُ بن حَابس ބުނެފައެވެ. ތިމަންނައަށް ދިހަ ދަރިން ލިބިވާތީ އެއްވެސް ކުއްޖަކަށް ބޮސްދެއްވައިފިމެއެވެ. (ފަހެ ބޮސް) އެއިން އެއްވެސް ދަރިއަކަށް ތިމަންނަ (ދުވަހަކުވެސް) ބޮސް ނުދެމެވެ. ފަހެ نبيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މީސްބަޔަކަށް رحمن ނުކުރާ މީހާގެ މައްޗަށް رحمن ނުކުރެވޭނެއެވެ.

كتاب عيادة المريض

وتشييع الميت ، والصلاة عليه،وحضور دفنه ، والمكث عند قبره بعد دفنه

ބަލިމީހުންނަށް ޒިޔާރަތްކުރުމާއި އަދި ޖަނާޒާގެ ފަހަތުން ދިއުމާއި، އަދި މައްޔިތާގެ މައްޗަށް ކުރެނަމާދުކުރުމާއި، އަދި މައްޔިތާ ވަޅުލުމަށް ބައިވެރިވުމާއި ،އަދި މައްޔިތާ ވަޅުލާ ނިމުމުންފަހު މަޤާނު ކައިރީގައި އިންތިޒާރުކުރުން މަޝްރޫޢުކަން ހުރުމުގެ ވާހަކައާއި އެކުލެވިގެންވާ ބައި

144– باب عيادة المريض

894– عن البَراء بن عازب رضي الله عنهما قال : أمَرنَا رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم بِعيَادةٍ المَريض ، واتِّباع الجنازة ، وتشميت العاطس، وإبرار المقسم ونصر المظلوم ، وإجابة الداعي ، وإفشاء السلام . متفق عليه .

މާތްالله އެދެބޭކަލުންނަށް ރުއްސެވުންދެއްވި البَراء بن عازبގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ތިމަންމެންނަށް ބަލިމީހުންނަށް ޒިޔާރަތްކުރުމާއި ޖަނާޒާގެ ފަހަތުން ދިއުމާއި ކިނބުހިއްޖެމީހާއަށް ޖަވާބު ދިނުމާއި ހުވައި ފުރިހަމަކުރުމާއި އަނިޔާ ލިބިގެންވާ މީހާއަށް ވާގިވެރިވުމާއި ދަޢުވަތަށް އިޖާބަ ދިނުމާއި ސަލާމް ފެތުރުމަށް އަދި ފުރިހަމަކުރުން އަމުރު ކުރެއްވިއެވެ.

895– وعن أبي هريرة رضي الله عنه أن رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « حَقُّ الْمُسلِمِ عَلَى الْمُسلِمِ خَمْسٌ ، رَدُّ السَّلام. وَعِيادَةُ المَريض ، وَاتباعُ الجنائز ، وإجابة الدَّعوة . وتشميت العاطس» متفق عليه .

މާތްالله ރުއްސެވުންދެއްވި أبو هريرةގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެއީ މުސްލިމަކު އަނެއް މުސްލިމުންގެ މައްޗަށް އަދާކުރަންޖެހޭ ފަސް حقއެއްވެއެވެ. އެއީ ސަލާމްގެ ޖަވާބު ދިނުމާއި ބަލިމީހާއަށް ޒިޔާރަތް ދިއުމާއި ޖަނާޒާގައި ބައިވެރިވުމާއި ދަޢުވަތަށް އިޖާބަދިނުމާއި ކިނބުހިއްޖެމީހާ މީހާއަށް ޖަވާބު ދިނުމެވެ.

896- وعنه قال قال رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : إنَّ الله عزَّ وجل يَقُولُ يَوْمَ القيَامَة : « يَا ابْنَ آدَمَ مَرِضْتُ فَلَم تَعُدْنِي ، قال : يارِبِّ كَيْفَ أعُودُكَ وأنْتَ رَبُّ العَالَمين ؟ قال : أمَا عَلْمتَ أنَّ عَبْدي فُلاَناً مَرِضَ فَلَمْ تَعُدْهُ ، أمَا عَلمتَ أنَّك لو عُدْته لوجدتني عنده ؟ يا ابن آدم اطعمتك فلم تطعمني ، قال : يا رب كيف أطعمك وأنت رب العالمين ، قال : أما علمت أنه استطعمك عبدي فلان فلم تطعمه أما علمت أنك لو أطعمته لوجدت ذلك عندي ؟ يا ابن آدم استسقيتك فلم تسقني ، قال : يارب كيف اسقيك وأنت رب العالمين ؟ قال : استسقاك عبدي فلان فلم تسقه ، أما علمت أنك لو سقيته لو جدت ذلك عندي ؟ » رواه مسلم .

އަދި އެ صحابي (ރަޟިﷲ ޢަންހު ސޫރަތުން أبو هريرة)ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالى ، قِيامة ދުވަހު وحى ކުރައްވާނެއެވެ. އޭ آدمގެ ދަރިކަލުންނެވެ. ތިމަން އިލާހު ބަލިވީއެވެ. ނަމަވެސް ތިބާ ތިމަން އިލާހަށް ޒިޔާރަތް ނުކުރީއެވެ. އެވިޔާ ދަންނަވާނެއެވެ. އޭ ހެއްދެވި ކަލާނގެ إلهއެވެ. ތިބާ އިލާހަށް ޒިޔާރަތްކުރާނީ ހެއްދެވިކަން ކަލާނގެ إله ކަމުގައިވާ ހިނދު ތިމަންއަޅާއަށް ތިބާ إلهއަށް ޒިޔާރަތް ކުރެވޭނީ ކިހިނެއްތޯއެވެ؟ وحى ކުރައްވާނެއެވެ. ތިބާއަށް ނޭނގޭތޯ؟ ހަމަކަށަވަރުން ތިމަން އިލާހުގެ މީހަކު ބަލިވީއެވެ. ނަމަވެސް ތިބާ އޭނާއަށް ޒިޔާރަތް ނުކުރީއެވެ. ތިބާ އޭނާއަށް ޒިޔާރަތް ކުރިނަމަ ތިމަން إلهއަށް ޒިޔާރަތްކުރިއްސުރެ ފެނުނުހިނދު ތިބާއަށް ނޭނގޭހެއްޔޯ؟ އޭ އާދަމުގެ ދަރިކަލުން. ތިމަން އިލާހު ތިބާ ކައިރިން ކާއެއްޗެއް އެދުނީމެވެ. ނަމަވެސް ތިބާ ތިމަން އިލާހަށް ކާއެއްޗެއް ނުދިނުމެވެ. އެވިޔާ ދަންނަވާނެއެވެ. އޭ ހެއްދެވި ކަލާނގެ އިލާހެވެ. ތިބާ އިލާހަށް ހެއްދެވި ކަލާނގެ إله ކަމުގައި ވުރިހިނދު ތިމަން އަޅާއަށް ތިބާއިލާހަށް ކާންދިނީ ކިހިނެއްތޯއެވެ؟ وحىކުރައްވާނެއެވެ. ތިމަން އިލާހުގެ މީހެއް އަޅާއަށް ތިބާ ކައިރިން ކާއެއްޗެއް އެދުނުކަން ތިބާއަށް ނޭނގޭތޯއެވެ؟ ހަމަކަށަވަރުން ތިބާ އޭނާއަށް ކާއެއްޗެއް ދިނުނަމަ ތިބާ އޭނާއަށް ކާންދިނި ހިނދު ތިމަން އިލާހަށް ކާންދިނުކަން ތިބާއަށް ނޭނގޭތޯއެވެ؟ އޭ آدمގެ ދަރިކަލުންނެވެ. ތިމަން إله ތިބާ ކައިރިން ފެންބޯކަން އެދުނީމެވެ. ނަމަވެސް ތިބާ ތިމަން އިލާހަށް ފެންބޯއެއް ނުދިނުމެވެ. އެވިޔާ ދަންނަވާނެއެވެ. އޭ ހެއްދެވި ކަލާނގެ إله އެވެ. ތިބާއިލާހަށް ހެއްދެވި ކަލާނގެ އިލާހުކަމުގައި ވުރިހިނދު ތިމަން އަޅާއަށް ތިބާއިލާހަށް ފެންބޯދޭނީ ކިހިނެއްތޯއެވެ؟ وحىކުރައްވާނެއެވެ. ތިމަން إله ގެ މީހެއް އަޅާއަށް ތިބާ

ކުރުން ފެށުނުއިރުގައެވެ. ނަމަވެސް ލިބޭ އަޖުރާއަށް ފެށުމުން ފެށިގެނެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ލިބޭ އިހުސާނުން ފެށިދުނިޔަމަ ލިބޭ ލިމުން إله އަކީ ފެށިދުނީ ކަމުގައި ބޭފުޅުންނަށް ލިބޭއަށް ބާރުގަދަ ކުރެއްވޭތޯއެވެ؟

897- وعن أبي موسى رضي الله عنه قال : قالَ رسولُ اللهِ ، صلى الله عليه وسلم: ((عُـــودُوا المَـــرِيضَ ، وَأَطْعِمُوا الجَائعَ، وفَكُّوا العَانِي)) رواه البخاري .

މާތްاللَّه ރުއްސުންލިބިވި أبو موسى ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ބަލިމީހުންނަށް ޒިޔާރަތްކުރާށެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުން ބަނޑުހައިވެފައިވާ މީހުންނަށް ކާންދޭށެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުން (އަސީރު ޝަރުޢީގޮތުގައި) ހައްޤުވެރިވެފައިވާ މީހުން ދޫކުރާށެވެ.

((العَاني)): الأسِيرُ.

898- وعن ثوبان رضي الله عنه عن النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « إنَّ المسلم إذا عاد أخاه المسلم لم يزل في خُرْفَةِ الجنة حتى يرجع » قيل : يا رسول الله وما خُرْفَةُ الجنة ؟ قال : « جَنَاها » رواه مسلم . « جَنَاها » : أي واجتني من الثمر .

މާތްاللَّه ރުއްސުންލިބިވި ثوبان ،نبيّއާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ އަރިހުން ރިވާކުރައްވައެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديثކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެއް މުސްލިމަކު އަނެއް މުސްލިމު اخاهُ ޒިޔާރަތަށް ގޮސްފިނަމަ އެނބުރި އަތުވެއްޖެއުން ދަންދެން އޭނާ ވަނީ ސުވަރުގޭގެ މޭވާތައް ބިނުމުގައި مشغول ވެގެންނެވެ. ދަންނަވައިފިއެވެ. އޭ اللهގެ ރަސޫލާއެވެ. خُرْفَةُ الجنة ގެ މުރާދަކީ ކޮބައިތޯއެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެއީ މުރާދަކީ ސުވަރުގޭގެ މޭވާއް ބިނުމެވެ.

899- وعن على رضي الله عنه قال : سمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول : ما من مسلم يعود مسلماً غدوة إلا صلى عليه سبعون ألف ملك حتى يمسي ، وإن عاده عشيةً إلا صلى عليه سبعون ألف ملكٍ حتى يصبح ، وكان له خريف في الجنة » رواه الترمِذِي وقال : حديث حسن .

މާތްاللَّه ރުއްސުންލިބިވި علىގެފާނުގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ

وسلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ބިމަށް އަޅުއްވާލީމެވެ. އަކާގަތުން حديث ކުރައްވީމެވެ. މުސްލިމަކު އާއްމުކޮށް
އަށާއި މުސްލިމު اخاއަށް ހެދުން ގެންގުޅުއްވާނެފަދަ ހަމަޔަކާއި ވާޖިބުކޮށް އޮޅުވާލަން ހަރުމަތް
ޒިޔާރަތް އަދި ހިތްޖެހުމުން ގެންދުވެދޭ دعاءކުރައްވާފައިވާ ގެންދެވުނީއެވެ. އަދި ހިތްޖެހުމުގެ ގޮތުން ގެންދުވާ
ފަސްފުރުސަތު އެމީހަކާ އަށް رحمة ލިބުން އަދި ހިތްޖެހުމުން ތަކުރާރުކުރެވުން دعاء ކުރައްވާފައި
ގެންދުވެވެއެވެ. އަދި އެމީހަކާ އަށް ފުރަތަމަ ފެއްސުމާއެކު ހިތްދަމާލިޔަ (މިޙް) ދާއިމަކަށް ވެއްޖެ.

« الخرِيفُ » : التَّمْرُ المَخرُوفُ ، أَي : المُجتَنَى .

900- وعن أَنسٍ ، رضي اللَّهُ عنه ، قال : كانَ غُلامٌ يَهُودِيٌّ يَخْدُم النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، فمرِضَ فأَتَاهُ النَّبِيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يعُودهُ ، فَقَعَدَ عِنْدَ رَأْسِهِ فقالَ لَهُ : « أَسْلِمْ » فنَظَرَ إِلى أَبِيهِ وهُو عِنْدَهُ؟ فقال : أَطِعْ أَبا الْقاسِمِ ، فَأَسْلَم ، فَخَرَجَ النَّبِيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، وَهُوَ يقولُ : « الحَمْدُ للَّهِ الَّذي أَنْقذهُ مِنَ النَّارِ » .
رواه البخاري .

މާތްالله ރުޟާވެވޑައިގަންނަވާ أنسގެފާނު ރިވާކުރެއްވި ޙަދީޘެކެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. نبيއާ صلّى الله عَلَيْهِ وسَلَّمގެ
ޚިދުމަތްކުރި ޔަހޫދީ ދަރިކުދިން ކުއްޖަކު ބަލިވިއެވެ. އެކުއްޖާ އެބަލީގައި އޮތުމުން އެކުއްޖާ ބައްލަވާލުމަށް
ވަޑައިގެން. ދެން نبيއާ صلّى الله عَلَيْهِ وسَلَّم އެކުއްޖާގެ ބޮލުގެ ކައިރިއަށް ވަޑައިގެން ޙަރަކާތްތެރިވެ
އެކުއްޖާއަށް ކަލިމަ ޝަހާދަތް ދެއްވައިފިއެވެ. އެކުއްޖާ އެކުއްޖާގެ ބައްޕައަށް ބަލައިލިއެވެ. ބައްޕަ
އެކުއްޖާއަށް ބުނީއެވެ. އަބުލްޤާސިމްއަށް ކިޔަމަންވެވެ. ދެން އެކުއްޖާ އިސްލާމްވިއެވެ. ދެން
نبيއާ صلّى الله عَلَيْهِ وسَلَّم އެތަނުން ނިކުމެވަޑައިގެންނެވިއެވެ. އަދި ވިދާޅުވަމުން ގެންދެވިއެވެ. الحَمْدُ للَّهِ الَّذي
أَنْقذهُ مِنَ النَّارِ މާނައީ:- އޭނާ ނަރަކައިން ސަލާމަތްކުރެއްވި اللهއަށް حمدވެ ޝުކުރުވެރިވަމެވެ. އަދި އާދޭސް
ކުރުމާއި ބަލިމީހުން ބެއްލެވުމަށް ވަޑައިގަތުމެވެ.

145- باب ما يدعى به للمريض

ބަލިމީހާއަށްޓަކައި دعاء ކުރުމާބެހޭ ބާބު باب

901- عن عائشة ، رضي اللَّه عنها ، أَن النَّبيَّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم كَانَ إِذا اشْتكى الإِنْسانُ الشَّيءَ مِنْهُ، أَوْ كَانَتْ بِهِ قَرْحةٌ أَوْ جُرْحٌ ، قال النَّبيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، بأُصْبُعِهِ هكذا ، ووضع سُفْيانُ بْنُ عُيَيْنَة الرَّاوي سبابَتَهُ بِالأَرْضِ ثُمَّ رَفَعَهَا وقال : بِسْمِ اللَّهِ ، تُربَةُ أَرْضِنا ، بِرِيقَةِ بَعْضنَا ، يُشْفَى بِهِ سَقِيمُنَا ، بِإِذْن رَبِّنَا » متفقٌ عليه .

މާތްالله ރުއްސެވުންލެއްވި عائشة ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبيّއާ صَلّى الله عَلَيْهِ وسَلَّم މީހަކަށް ބަލިމަޖެހުމެއް ފާޅުވެގެން ނުވަތަ زحم އަށް އަސަރުކޮށްގެން ނުވަތަ ޒަޚަމެއް ނަގާގެން އަނގަގެ ތުންފަތުގައިހުރި ކަރުކެޔޮ އިނގިލިން ލާގަނޑު ހަމަފޮޅުއްވައިދެއްވާ دعاء ކިޔުއްވައެވެ. އަދި ރާވީ سُفْيانُ بْنُ عُيَيْنَة އެގޮތް ދައްކަވައިދެއްވުމަށް ގާއިން އަތުގެ އިނގިލީގެ ޝަހާދަތް އިނގިލި ބިމުގައި ޖައްސަވައިފައި ނަގައްވައިފައި. އަދި دعاءއަށް ވިދާޅުވިއެވެ. ކިޔަވައިދެއްވި بِسْمِ اللَّهِ ، تُربَةُ أَرْضِنا ، بِرِيقَةِ بَعْضنَا ، يُشْفَى بِهِ سَقِيمُنَا ، بِإِذْن رَبِّنَا މާނައީ:- اللهގެ އިސްމުފުޅުން ބިސްމިއްލާ ކިޔަމުން އަހަރެމެންގެ ބިމުގެ ވެލި. އަހަރެމެންގެ ބައެއްގެ ކަރުކެޔޮ އަދި އަހަރެމެންގެ ބަލިމީހުން ބަލީގެ (صالح) އަރާމުގެ ކުރިކަށި ފައިދާގަ އަތުވެއްޖެއެވެ. اللهގެ ހުއްދަފުޅާއިއެކު ބަލިމީހުން شفاءއަށް ލިބިދެއްވައެވެ.

902- وعنها أَن النبيَّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم كَانَ يعُودُ بَعْضَ أَهْلِهِ يَمْسَحُ بيدِهِ اليُمْنى ويقولُ : « اللَّهُمَّ ربَّ النَّاسِ ، أَذْهِب الْبَأسَ ، واشْفِ ، أَنْتَ الشَّافي لا شِفَاءَ إِلاَّ شِفَاؤُكَ ، شِفاءً لا يُغَادِرُ سقَماً » متفقٌ عليه .

އަދި އެކަމަނާ (އެބައީ މާތް الله ރުއްސެވުންލެއްވި عائشة ގެފާނު) ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبيّއާ صَلّى الله عَلَيْهِ وسَلَّم އަހުލުވެރިންގެ ބައެއް އަނބިކަނބަލުން ބަލިވެއްޖެނަމަ އަތުގެ ކަނާތްފަރާތު ފިރުމުއްވައެވެ. އަދި ކަނަތްއަތުން ފިރުމުއްވަމުން دعاءކިޔުއްވައެވެ. اللَّهُمَّ ربَّ النَّاسِ ، أَذْهِب الْبَأسَ، واشْفِ، أَنْتَ الشَّافي لا شِفَاءَ إِلاَّ شِفَاؤُكَ ، شِفاءً لا يُغَادِرُ سقَماً މާނައީ:- އޭ ހުރިހާ މީސްތަކުންގެ ވެރި ރަސްކަލާ! އޭ ބިރުވެރިކަންތައް ފިލުއްވާ ރަސްކަލާ! ބަލިމަޖެހުން ދުރުކުރައްވާދެއްވާ! ބަލިމީހާ شفاء ދެއްވާދެއްވާ! شفاء ދެއްވާ ރަސްކަލަކީ ކަލާނގެއެވެ. ކަލާ ރަސްކަލާގެ شفاء އިން މެނުވީ ބައެއްވެސް شفاء އެއް ނުވެއެވެ. އެ شفاء އަކީ ބަލި ބައިވެސް ދުރުކޮށްދޭ ނިމިބާލާ شفاء އެއް ދެއްވާށެވެ.

903- وعن أَنسٍ رضي اللَّه عنه أَنه قال لِثابتٍ رحمه اللَّه : أَلا أَرْقِيكَ برُقْيَةِ رسولِ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ؟ قال : بَلى . قال : اللَّهُمَّ رَبَّ النَّاسِ ، مُذْهِبَ البَأسِ ، اشْفِ أَنتَ الشَّافي ، لا شافي إِلاَّ أَنْتَ ، شِفاءً لا يُغادِرُ سَقَماً . رواه البخاري

މާތްالله ރުއްސެވިގެންވި أنس ގެފާނުގެ ފަރާތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެ صحابي މާތް الله ރަޙުމަތްލެއްވި ثابت ގެ ފާނަށް ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ފަންޑިތަ ހެއްދެވިގޮތަށް ތިމަންނަ ތިބާއަށް ފަންޑިތަ ހަދައިދޭން ހައްދަވަންތޯ؟ ވިދާޅުވިއެވެ. އާދޭހެވެ. ދެން أنس ގެފާނު (އެ ފަންޑިތަ ހެދެވިގޮތް ދަސްކޮށްދެއްވުމަށް) މިހެން ވިދާޅުވެދެއްވިއެވެ. اللَّهُمَّ رَبَّ النَّاسِ ، مُذْهِبَ البَأسِ ، اشْفِ أَنتَ الشَّافي ، لا شافي إِلاَّ أَنْتَ ، شِفاءً لا يُغادِرُ سَقَماً މާނައީ:- އޭ ހުރިހާ އިންސާނުންގެ ރަސްކަލާނގެ އިލާހު! ...

904- وعن سعدِ بن أَبي وَقَّاصٍ رضي اللَّه عنه قال : عَادَني رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم فقال : «اللَّهُمَّ اشْفِ سعْداً ، اللَّهُمَّ اشْفِ سَعْداً ، اللَّهُمْ اشْفِ سَعداً » رواه مسلم .

މާތް اللَّه ރުއްސެވިގެންވި سعد بن أبي وقاص ގެ ފަރާތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. (ތިމަންނަ ބަލިވެގެން ހުންނަހިނދު) رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ...

905- وعن أَبي عبد اللَّهِ عثمانَ بنِ العَاصِ ، رضي اللَّه عنه أَنه شَكا إِلى رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم وَجعاً يجِدُهُ في جَسدِهِ ، فقال له رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : «ضَعْ يَدَكَ عَلى الذي يَأْلَمُ مِن جَسَدِكَ وَقلْ : بِسمِ اللَّهِ ثَلاثاً وَقُلْ سَبْعَ مَرَّاتٍ : أَعُوذُ بِعزَّةِ اللَّهِ وَقُدْرَتِهِ مِن شَرِّ مَا أَجِدُ وَأُحاذِرُ» رواه مسلم .

މާތްاللَّه ރުއްސެވިގެންވި أبو عبد اللَّهِ عثمانَ بن العَاص ގެ ފަރާތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެ صحابي (އެކަލޭގެފާނު) ... رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ

އަރިހުގައި ދެންނެވިއެވެ. ދެން رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އެ صحابي އަށް حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިބާގެ ހަށިގަނޑުގައި ވޭން އަރާތަނުގައި ތިބާގެ އަތްއަޅާށެވެ. އަދި بِسمِ اللَّهِ ތިން ފަހަރު ކިޔާށެވެ. އަދި ހަތްފަހަރު أَعُوذُ بِعِزَّةِ اللَّهِ وَقُدْرَتِهِ مِن شَرِّ مَا أَجِدُ وَأُحاذِرُ ކިޔާށެވެ. (މާނައީ:- الله ގެ عزة އާއި އަދި އެކަލާނގެ ގުދުރަތުގެ ބާރުން މިއަދު ހަށިގަނޑުގައި އަނިޔާވަމުންދާ އަދި މިއަދާއަށް ގުދުރަތުގެ ބާރުގެ ބިރުން ސަލާމަތްވުން އެދުމެވެ.

906- وعن ابن عباسٍ ، رضي اللَّه عنهما ، عن النبيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « مَنْ عَادَ مَرِيضاً لَمْ يَحْضُرْهُ أَجَلُهُ ، فقالَ عِنْدَهُ سَبْعَ مَرَّات : أَسْأَلُ اللَّه الْعَظِيمَ رَبَّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ أَنْ يَشفِيَك : إِلاَّ عَافَاهُ اللَّه مِنْ ذلكَ المَرَضِ » رواه أبو داود والترمذي وقال : حديث حسن، وقال الحاكِم : حديث صحيح على شرطِ البخاري .

މާތްاللَّه އެކަލޭގެފާނަށް ރުހިވޮޑިގެންވާ عبد اللَّهِ بن عباس، نبيّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އަރިހުން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. އަލްހާކިމުގެ حديث ކުރެއްވިއެވެ. މިހާރު ބަލިވެފައިވާ ބިރާބަލިވާ އަހާގާ ކާރިގައި ހަތްފަހަރު (އަސްއަލުﷲ) دعاء ކިޔައިފިނަމަ އަހާގޭ އަބަލިއަކު މަރުބަލިވާނަމަ ނޫނީނަމަ الله سبحانه وتعالى އެބަލީގެން އަބަލިން شفاء ދެއްވައިދެއްވާނެއެވެ. އެ دعاء އަކީ أَسْأَلُ اللَّه الْعَظِيمَ رَبَّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ أَنْ يَشفِيَك އެވެ. މާނައީ:- މިއަދު ތަކިބަރި މާތްالله ގެ حضرةން ތިބާއަށް شفاء ދެއްވުން އެދުމެވެ. އަދި މާތް عرشيގެ ވެރި ރަސްކަލާނގެއެވެ.

907- وعنه أَنَّ النبيَّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم دَخَل على أَعَرابيٍّ يَعُودُهُ ، وَكانَ إِذا دَخَلَ عَلَى مَن يَعُودُهُ قال : « لا بَأْس ، طَهُورٌ إِن شَاء اللَّه » رواه البخاري .

އަދި އެ صحابي (އެބައީ މާތްاللَّه އެކަލޭގެފާނަށް ރުހިވޮޑިގެންވާ عبد اللَّهِ بن عباس)ގެ ރިވާއިން ބަޔާންވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبيّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم (އައުރާބީއަކު) ބަލިވުމުގެ ޒިޔާރަތް ކުރެއްވުމަށް ވަޑައިގަތެވެ. އަދި نبيّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ޒިޔާރަތް ކުރައްވާ ބަލިމީހާގެ ގާތަށް ވަޑައިގަންނަވައިފިނަމަ دعاءކުރައްވައިވެއެވެ. لا بَأْس ، طَهُورٌ إِن شَاء اللَّه މާނައީ:- ބަލިވުމަކީ ފާފަފުއްސައިދެވޭ. ބިރަކަށްނުވާ ފާފަތަކުން طاهر ކުރުވައި ދެއްވާ ކަމެއްވެއެވެ.

908- وعن أَبي سعيد الخُدْرِيِّ رضي اللَّه عنه أَن جِبْرِيلَ أَتَى النَّبِيَّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم فقال : يَا مُحَمدُ اشْتَكَيْتَ ؟ قال : « نَعَمْ » قال : بِسْمِ اللَّهِ أَرْقِيكَ ، مِنْ كُلِّ شَيْءٍ يُؤْذِيكَ، مِنْ شَرِّ كُلِّ نَفْسٍ أَوْ عيْنِ حَاسِدٍ ، اللَّهُ يشْفِيك ، بِسْمِ اللَّهِ أَرْقِيكَ » رواه مسلم .

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވި أبو سعيد الخُدْرِيّ ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން جبريلُ ގެފާނު نبيّ ގާ صَلّى الله عَلَيْهِ وسَلَّم ހަޒްރަތަށް ވަޑައިގެންނެވެ. އަރުޒުކޮށް އެއްސެވިއެވެ. އޭ محمدގެ ފާނެވެ. ތިބާއަށް އެއްވެސް ބަލިކަމެއް އިހުސާސްވެވަޑައިގަންނަވަނީތޯއެވެ؟ ދަންނަވައިފިއެވެ. އާނއެވެ. (ދެން جبريلُ ގެފާނު ފަރުޖެހިވަޑައިގެން ހައްދަވަމުން ކިޔަވާ) ވިދާޅުވިއެވެ. بِسْمِ اللَّهِ أَرْقِيكَ ، مِنْ كُلِّ شَيْءٍ يُؤْذِيكَ، مِنْ شَرِّ كُلِّ نَفْسٍ أَوْ عيْنِ حَاسِدٍ ، اللَّهُ يشْفِيك ، بِسْمِ اللَّهِ أَرْقِيكَ މާނައީ:- އަހަރެން الله ގެ އިސްމުފުޅުން ކަލޭގެފާނަށް ފަންޑިތަ ހަދަމެވެ. އަދި ކަލޭގެފާނަށް އުނދަގޫދޭ ކޮންމެ ކަމަކުންނާއި އަދި ކޮންމެ ނަފްސެއްގެ ނުބައިކަމުންނާއި ނުވަތަ ކޮންމެ حسد ވެރިއެއްގެ ލޯގެ ނުބައިކަމުން ސަލާމަތްކޮށް ދެއްވާށެވެ. الله ކަލޭގެފާނަށް شفاء ދެއްވާށިއެވެ. އަހަރެން اللهގެ އިސްމުފުޅުން ތިބާއަށް ފަންޑިތަ ހަދަމެވެ.

909- وعن أَبي سعيد الخُدْرِيِّ وأَبي هريرة رضيَ اللَّه عنهما ، أَنَّهُما شَهِدَا على رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم أَنه قال : « مَنْ قال : لا إِلهَ إِلاَّ اللَّهُ واللَّهُ أَكْبَرُ ، صدَّقَهُ رَبَّهُ ، فقال : لا إِله إِلاَّ أَنَا وأَنا أَكْبرُ . وَإِذَا قال : لا إِلهَ إِلاَّ اللَّهُ وحْدهُ لا شَرِيكَ لَهُ ، قال : يقول : لا إِله إِلا أَنَا وحْدِي لا شَرِيك لِي . وإِذا قال : لا إِلهَ إِلاَّ اللَّهُ لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الحَمْدُ ، قال : لا إِلهَ إِلاَّ أَنَا لِيَ الْمُلْك وَلِيَ الحَمْدُ . وإِذا قال : لا إِله إِلاَّ اللَّهُ وَلا حَوْلَ ولا قَوَّةِ إِلاَّ بِاللَّهِ، قال لا إِله إِلاَّ أَنَا وَلا حَوْلَ ولا قوَّةَ إِلاَّ بِي » وَكانَ يقولُ : « مَنْ قالَهَا فِي مَرَضِهِ ثُمَّ ماتَ لَمْ تَطْعَمْهُ النَّارُ » رواه الترمذي وقال : حديث حسن .

މާތްالله އެދެބޭފުޅުންނަށް ރުހިވޮޑިގެންވި أبو سعيد الخُدْرِيِّ އާއި أبو هريرة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެދެބޭފުޅުން ހެކިބަސްދެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މީހަކު لا إِلهَ إِلاَّ اللَّهُ واللَّهُ أَكْبَرُ (އެބަހީ الله މެނުވީ ހައްގުގޮތުގައި އަޅުކަންކުރެވޭ އިލާހެއް ނުވެއެވެ. އަދި اللهގެ ކިބުރިޔާވެރިކަމާ މާތްކަން އެންމެ ހުރިހާ އެއްޗަކަށް ވުރެ ބޮޑެވެ.) ކިޔައިފިނަމަ އޭނާގެ ރައްބުވައިގެން ގަސްދުކުރައްވާ އިލާހު އޭނާ تصديق ކުރައްވައެވެ. ފަހެ وحي ކުރައްވައެވެ. ބުނެން އިލާހު ނިސްބަތައި حق ގޮތުގައި އަޅުކަންކުރެވޭ އަހަން އިލާހާ ނުވެއެވެ. އަދި ބުނެން އިލާހުގެ ކިބުރިޔާވެރިކަމާ މާތްކަން އެންމެ ހުރިހާ

އެއްބަޔާއި ކަމުންވެހި ބޮޑުވެގެންވެއެވެ. އަދި އެމީހާ لا إلهَ إلاَّ اللَّهُ وحْدهُ لا شَرِيكَ لَهُ ގެ ކިޔުމަށް (އެބަހީ الله ފިޔަވައި حقގޮތުގައި އަޅުކަމްލެވޭ އަނެއް އިލާހަކު ނުވެއެވެ. އެއިލާހު އެއްކަލާނގެއެވެ. ވަޙީދުވެގެންވެއެވެ. އެ އިލާހަށް ޝަރީކަކު ނުވެއެވެ.) ކިޔައިފިނަމަ الله وحیކުރައްވައެވެ. ތިމަން އިލާހު ފިޔަވައި حق ގޮތުގައި އަޅުކަމްލެވޭ އަނެއް އިލާހަކު ނުވެއެވެ. ތިމަން އިލާހު އެއްކަލާނގެއެވެ. ތިމަން އިލާހަށް ޝަރީކަކު ނުވެއެވެ. އަދި އޭނާ : لا إلهَ إلاَّ اللَّهُ لَهُ المُلْكُ وَلَهُ الحَمْدُ ގެ ކިޔުމަށް (އެބަހީ الله ފިޔަވައި حق ގޮތުގައި އަޅުކަމްލެވޭ އަނެއް އިލާހަކު ނުވެއެވެ. މުލްކު ވެރިކަމަކީ މުޅިން އެއިލާހަށެވެ. އަދި އެންމެހައި حمدتعریف حق ވެގެންވަނީ އެއިލާހަށެވެ.) ކިޔާފިނަމަ وحیކުރައްވައެވެ. ތިމަން އިލާހު ފިޔަވައި حقގޮތުގައި އަޅުކަމްލެވޭ އަނެއް އިލާހަކު ނުވެއެވެ. އަދި ވެރިކަން މުޅިން ވެގެންވަނީ ތިމަން އިލާހަށެވެ. އަދި ތިމަން އިލާހަށް ހަމްދު ތިބާވެގެންވާ އިލާހެވެ. އަދި އޭނާ لا إله إلاَّ اللَّهُ وَلا حَوْلَ ولا قَوَّةِ إلاَّ بِاللَّهِ ގެ ކިޔުމަށް (އެބަހީ الله ފިޔަވައި ހައްގުގޮތުގައި އަޅުކަމްލެވޭ އަނެއް އިލާހަކު ނުވެއެވެ. އަދި الله ފިޔަވައި އަނެއް ފަރާތަކުން އެއްވެސް ކަމެއްގެ ބާރެއް އަދި ބާރެއް ލިބިގެން ނުވެއެވެ.) ކިޔައިފިނަމަ وحی ކުރައްވައެވެ. ތިމަން އިލާހު ފިޔަވައި حق ގޮތުގައި އަޅުކަމްލެވޭ އަނެއް އިލާހަކު ނުވެއެވެ. އަދި ތިމަން އިލާހު ފިޔަވައި އަނެއް ފަރާތަކުން އެއްވެސް ކަމެއްގެ ބާރެއް އަދި ބާރެއް ލިބިގެން ނުވެއެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރައްވައިފިއެވެ. މިކަލިމަ އެކަލޭގެ ބަލިބޮޑުވެގެން އޮތުމުގައި ކިޔާފައި މަރުވެއްޖެނަމަ ނަރަކައިގެ އަލިފާން އޭނާއަށް ނުޖެހޭނެއެވެ.

146- بابُ استحباب سؤالِ أهلِ المريضِ عَنْ حالِهِ

ބަލިމީހާގެ ހާލު ދެނެގަތުމަށްޓަކައި އޭނާގެ ގާތް އަހުލުވެރިޔަކަށް ސުވާލުކުރުން މުސްތަޙައްބު ވެގެންވާކަން ބަޔާންކޮށްދެވޭ بابُ

910- عن ابن عباسٍ ، رضي اللَّه عنهما ، أَنَّ عليَّ بنَ أَبي طالبٍ ، رضي اللَّهُ عنهُ خرجَ مِنْ عِنْدِ رسولِ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم في وجَعِهِ الذِي تُوُفِّيِّ فِيهِ ، فقال النَّاسُ : يا أَبَا الحسنِ ، كَيفَ أَصْبَحَ رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : أَصْبَحَ بِحمْدِ اللَّهِ بَارِئاً . رواه البخاري .

މާތްاللَّه އެދެބޭފުޅުންނަށް ރުހިވޮޑިގަންނަވާށި عبد اللَّهِ بن عباس ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަޒްރަތުން رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އަވަހާރަވެވޮޑިގެން ދެއްވި ބަލީގައި ބަލިވެ އެހުސްކަންފުޅުގައި

އޮންނަވަނިކޮށް أبو طالب ގެ ދަރިކަލުން عليّ ގެ ގާތުން رسول الله صلى الله عليه وسلم ދަރިފުޅުން ނިކުމެވަޑައިގަތުމުން މީސްތަކުން ސުވާލުކުރެއްވިއެވެ. އޭ أَبَا الحسن އެވެ. رسولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ ބަލިހާލު ކޮބާ ކިހިނެއްތޯއެވެ؟ ވިދާޅުވިއެވެ. الله އަށް حمد ހުއްޓެވެ. އަރާމުކުރެއްވުން ރަނގަޅުވެ ހުންނަވައެވެ.

147– باب ما يقوله من أيس من حياته

ދިރިހުރުމުން މާޔޫސްވެއްޖެމީހާ ކިޔަންޖެހޭ ދުޢާއާއި ބަޔާންވެގެންވާ بابُ

911– عن عائشة رضيَ اللَّهُ عنها قالت : سَمِعْتُ النبيَّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلّم وهُوَ مُسْتَنِدٌ إِليَّ يَقُولُ : «اللَّهُمَّ اغفِرْ لي وَارْحمْني ، وَأَلحِقني بالرَّفِيقِ الأَعْلَى » متفق عليه .

މާތްاللَّه ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ عائشة ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ. نبيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް މިގޮތަށް އަޑުއިވިމެވެ. އަރިހުގު އަރާމުކުރައްވާ އިންނެވި މިގޮތަށެވެ ހިތިގަނޑެއް ލޮބުވެތިވެވަޑައިގެންނެވެ. އަރިހުގު ވިދާޅުވަމުން ގެންދެވިއެވެ. އޭ ހަމްދުވައި ގެންގުޅުއްވާ إله! މިއަޅާގެ ފާފަ ފުއްސަވާނދޭވޭ! އަދި މިއަޅާއަށް ރަޙުމަތް ލައްވާނދޭވޭ! އަދި މިއަޅާ ސާލިހު އަޢުލާކަންވާނީއާއި ގުޅުއްވާނދޭވޭ!

912– وعنها قالت : رأَيْتُ رسولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم وهُوَ بِالموتِ ، عِندهُ قدحٌ فِيهِ مَاءٌ ، وهُو يدخِلُ يدهُ في القَدَحِ ، ثم يمسَحُ وجهَهُ بالماءِ ، ثم يقول : « اللَّهُمَّ أَعِنِّي على غمرَاتِ الموْتِ وَسَكَراتِ المَوْتِ » رواه الترمذي .

އަދި އެކަމަނާ (އެބަހީ މާތްاللَّهރުޟާވެވޮޑިގެންވާ عائشة ގެފާނު)ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަ رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم މަރަށް حاضرވެވަޑައިގެންނެވި ތިމަންނަ ދުށީމެވެ. އަރިހުގު އަރާމުކުރައްވާ ކައިރިގައި ފެން އަޅާފައި ހުރި ކަންވާރެއް ހުއްޓެވެ. އަދި އަރާމުކުރައްވާ އެއަތް އަތް ބާއްވާލައްވައި އެއަތުން މޫނުގައި ހުއްޓަވާލައްވާތީއެވެ. އަދި دعاء ކުރައްވަމުން ގެންދެވިއެވެ. اللَّهُمَّ أَعِنِّي على غمرَاتِ المَوْتِ وَسَكَراتِ المَوْتِ މާނައީ:- އޭ ހަމްދުވައި ގެންގުޅުއްވާ إله! މަރުގެ ފިތްނަތަކާއި އަދި އެގޮތުގެ ސަކަރާތުގެ ހިތްހަމަ ނުޖެހުންތަކުގައި މިއަޅާއަށް ވަގުތު ދެއްވާނދޭވޭ.

148– باب استحباب وصية أهل المريض

ومن يخدمه بالإحسان إليه واحتماله والصبر على ما يشق من أمره وكذا الوصية بمن قرب سبب موته بحد أو قصاص ونحوهما

ބަލިމީހާގެ އަހުލުވެރިންނަށާއި އަދި ބަލިމީހާއަށް ޚިދުމަތްކުރާމީހުންނަށް إحسانވެރިވުމަށާއި، އަދި އޭނާގެ ފަރާތުން އިވޭ އަޛާތައް تحملކުރުމަށާއި، އަދި އޭނާގެ ފަރާތުން ދަތިވެރިވާ އުނދަގޫތަކަށް ކެތްތެރިވުމަށް وصيةކުރުން مستحب ވެގެންވާ ކަމާއި، އަދި ހަމައެހެންމެ شرعي حد އެއް ނުވަތަ قصاصއެއް ނުވަތަ އެފަދަ އެހެން ސަބަބަކާއި ހުރެ މަރުވުމާ ކައިރިވެފައިވާ މީހުންނާއިމެދު ހެޔޮކޮށް ހިތުމަށް وصية ކުރުން مستحب ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

913- عن عِمران بن الحُصَين رضي اللَّه عنهما أَن امرأَةً مِنْ جُهَيْنَةَ أَتَتِ النبيَّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم وهِي حُبْلَى مِنَ الزِّنَا ، فقالت : يا رسول اللَّهِ ، أَصبتُ حدًّا فَأَقِمْهُ علَيَّ ، فَدعا رسولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ولِيَّهَا ، فقال : « أَحْسِنْ إِلَيْهَا ، فَإِذا وضَعتْ فَأْتِني بِهَا » فَفعلَ فَأَمر بِها النبيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم فشُدَّتْ علَيها ثِيابُها ، ثُمَّ أَمر بِها فَرُجِمتْ ، ثُمَّ صَلَّى عليها . رواه مسلمٌ .

މާތްالله އެދެބޭކަލުންނަށް ރުހިވޮޑިގެންވާ عمران بن الحُصَين ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަލަވެރިވެގެން جُهَيْنَة ޤަބީލާގެ އަންހެނަކު نبيّ ާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އަރިހަށް އައެވެ. އަދި އޭރުއިރު ކަނބުލޭގެ ހުރީ ޒިނޭގެ ދަރިއަކާއި ބަލިވެއެވެ. ދެން ކަނބުލޭގެ ދެންނެވިއެވެ. އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. ތިމަންނަ މިވަނީ حد އެއްގައި ވަދެފައެވެ. ވީމާ ތިމަންނާގެ މައްޗަށް އެ حد ޤާއިމްކޮށް ދެއްވާށެވެ. ދެން نبيّ ާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އޭނާގެ ވަލީއަށް ގޮވާލެއްވިއެވެ. ދެން އަންގަވައި ހެޔޮގޮތުގައި ގެންގުޅޭށެވެ. އޭނާ ވިހައިގަތުމުން ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ އަރިހަށް ގެނެސްދޭށެވެ. ދެން އޭނާ ވިހުމުން ގެނެސްދިނެވެ. ދެން نبيّ ާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ އަމުރުފުޅުން އޭނާގެ ހެދުން ބާރަށް ބަނދެވުނެވެ. عورة كشف ނުވާނެ ގޮތަށެވެ. ދެން ރަޖުމުކުރެވުނެވެ. އަދި އަމުރުފުޅުން އޭނާގެ ރަޖުމުކުރެވުނެވެ. އޭނާގެ މައްޗަށް ޖަނާޒާ ނަމާދު ކުރެއްވިއެވެ.

149- باب جواز قول المريض : أنا وجع ، أو شديد الوجع أو موعوك أو وارأساه ونحو ذلك وبيان أنه لا كراهة في ذلك إذا لم يكن على التسخط وإظهار الجزع

ބަލިވެރިޔާގެ އުނދަގޫ ނުވަތަ ކަނޑައެޅިގެން ކާރިތަކުގެ ނުކުޅި ވޯން އުޅުމުގެ ސަބަބުން ބަލިމީހާ ހަބަރު ދޭން ބޭނުންވުމާއި ޝިކުވާކުރުމުގެ ބާބު

ބާރުވެގެންވާ باب

914- عن ابنِ مسعودٍ رضيَ اللَّه عنه قال : دَخَلتُ عَلى النَّبيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم وهُو يُوعكُ ، فَمسِستُه ، فقلْتُ : إِنَّكَ لَتُوعَكُ وعْكاً شَديداً ، فقال : « أَجَلْ إِنِّي أُوعَكُ كما يُوعكُ رَجُلانِ مِنْكُمْ » متفق عليه .

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވާ ابن مسعودގެ ރިވާޔަތް ތިރީގައިވާ ގޮތަށެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ރަސޫލާ نبيﷺ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّمއަށް ހުމުވެވަޑައިގެން ތިއްބެވިއެވެ. އަހަރެން އަތްލާފައި ބުނީމެވެ. ކަލޭގެފާނަށް ވަރަށް ބޮޑު ހުމެއް ވެއްޖެއެވެ. ދެން ވިދާޅުވިއެވެ. އާނއެކެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ދެމީހަކަށް ވާ ހުމެއް އަޅުގަނޑަށް ވެއެވެ.

915- وعن سعدِ بن أَبي وَقَّاص رضي اللَّه عنه قال : جَاءَني رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يعودُني مِن وجعٍ اشتَدَّ بي ، فَقُلْتُ : بلَغَ بي ما ترى ، وأَنَا ذو مَالٍ ، وَلا يرِثُني إِلاَّ ابنتي . وذكر الحديث ، متفقٌ عليه .

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވާ سعدِ بن أَبي وَقَّاصގެ ރިވާޔަތް ތިރީގައިވާ ގޮތަށެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّمވަޑައިގެންނެވީ އަހަރެން ބަލިވެގެން ހުއްޓާ ޒިޔާރަތް ކުރެއްވުމަށެވެ. ދެން އަހަރެން ބުނީމެވެ. ތިޔަ ދެކެވޭހެން ބަލި ބޮޑުވެއްޖެއެވެ. އަދި އަހަރެންނަކީ މުދާވެރިއެކެވެ. އަދި އަހަރެންގެ ވާރުތަވެރިޔަކީ އަހަރެންގެ އަންހެން ދަރިއެކެވެ. (ދެން حديثގެ ބާކީ އޮތީ ވިދާޅުވިއެވެ.)

916- وعن القاسم بن محمدٍ قال : قالَتْ عائشَةُ رضي اللَّهُ عنها : وارأْسَاهُ . فقال النَّبيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : «بلْ أَنَا وارأْسَاهُ » . وذكر الحديث .

القاسم بن محمدގެ ރިވާޔަތް ތިރީގައިވާ ގޮތަށެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. (އައްޔަރަހަރާ) عائشَةُގެފާނު (ބޮލުގައި އާއި

ވޫނުއްގެ ސަބަބުން ހަރުއަޑުން) "ސަރަޙައްދު ދަގޭ ބޮޑު" ވިދާޅުވެއްވިއެވެ. އަހުރެން نبيާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އަދި ކިޔުއްވަ! މިޙަދީޘްވެސް މުޅިވެ. އައްޤިއި އަ ދަގޭ ބޮޑުވެ.

رواه البخاري .

150– باب تلقين المحتضر : لا إله إلا الله

މަރަށް ޙާޟިރުވެފައިވާ މީހާއަށް لا إله إلا الله ގެ ކަލިމަ ކިޔައިދިނުން މުސްތަޙައްބު ވެގެންވާކަން ބަޔާންކޮށްދޭ باب

917– عن معاذٍ رضي اللَّه عنه قالَ : قال رسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « منْ كَانَ آخِرَ كلاَمِهِ لا إِلــهَ إِلاَّ اللَّه دَخَلَ الجنَّةَ » رواه أبو داود والحاكم وقال : صحيح الإِسناد .

މާތްالله ރުޒާވެވޮޑިގެންވާ معاذ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديثކުރެއްވިއެވެ. އެމީހެއްގެ އެންމެފަހު ބަހަކީ لا إلهَ إلاَّ اللَّهގެ ކަލިމަ ކަމުގައިވާމީހާ ސުވަރުގެއަށް ވަންނަ ހުއްޓެވެ.

918– وعن أَبِي سعيد الخُدْرِيِّ رضي اللَّه عنهُ قال : قال رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « لَقِّنُوا موْتَــاكُمْ لا إِله إِلاَّ اللَّهُ » رواه مسلم .

މާތްاللَّه ރުޒާވެވޮޑިގެންވާ أبو سعيد الخُدْرِي ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديثކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ތިޔަބައިމީހުންގެ ބޭރުވެއްޖެ މަރަށް حاضرވެފައިވާ މީހުންނަށް لا إلهَ إلاَّ اللَّه ގެ ކަލިމަ ކިޔައިދޭށެވެ.

151– باب ما يقوله بعد تغميض الميت

މައްޔިތުގެ ލޯ ލެއްޕުމުން ދިޔުމުން ކިޔާނީ ބަސް ބަޔާންކޮށްދޭ باب

919– عن أُمِّ سَلمةَ رضيَ اللَّهُ عنها قالت : دَخلَ رسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم على أَبي سلَمة وقَدْ شَقَّ بصَرُهُ ، فأَغْمضَهُ ، ثُمَّ قَال : « إِنَّ الرُّوح إِذا قُبِضَ ، تبِعَه الْبصَرُ » فَضَجَّ نَاسٌ مِنْ أَهْلِهِ فقال : « لا تَدْعُوا

عَلى أَنْفُسِكُم إلاَّ بِخَيْرٍ ، فإِنَّ المَلائِكَةَ يُؤمِّنُون عَلى ما تَقُولونَ » ثُمَّ قالَ : « اللَّهُمَّ اغفِر لأبي سَلَمَة ، وَارْفَعْ درَجَتهُ فِي المَهْدِيِّينَ ، وَاخْلُفْهُ فِي عَقِبِهِ فِي الْغَابِرِين، واغْفِرْ لَنَا ولَه يَاربَّ الْعَالِمِينَ ، وَافْسحْ لَهُ فِي قَبْرِهِ ، وَنَوِّرْ لَهُ فيه » رواه مسلم .

މާތްالله ރުއްސުންތެރިވި أُمِّ سَلمة ގެ ރިވާޔަތެއް ދަންނަވައިލަމެވެ. އެކަލޭގެ ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ الله صَلّى الله عَلَيْهِ وسَلَّم أبو سلَمة (އެކަލޭގެ ފުރަތަމަ ފިރިކަލުން) ވަފާތުވެވަޑައިގަތުމުން. އޭރުން އޭނާގެ ލޯމަތި ހުއްޓިފައެވެ. ފަހެ އެކަލޭގެފާނު އެ صحابي ގެ ލޯ ފުރޭލައްވާލެއްވިއެވެ. ދެން حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ފުރާނަ ނަގާއިރު ލޮލުގެ ފެނުން ދަނީ ފުރާނަ އެއްޗާއި އެކުގައެވެ. ފަހެ އެ ގޮތަށް ބުނުމުން އެކަލޭގެ ގޭގެ އާއިލާގެ ބައެއްމީހުން ރޮއިގަތެވެ. ދެން رسُولُ الله صَلّى الله عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ތިޔަބައިމީހުންގެ ނަފްސުގެ މައްޗަށް ހެޔޮ دعاء ނޫނީ ނުކުރާށެވެ. ފަހެ ތިޔަބައިމީހުން ކިޔާ دعاءއަކަށް މަލާއިކަތުންތައް އާމީން ކިޔައިދެއެވެ. ދެން ކިޔާ دعاء ކުރެއްވިއެވެ. އޭ الله! أبو سلَمة ގެ ފާފަ ފުއްސަވާނދޭވެ! އަދި އޭނާގެ ދަރަޖަ ތެދުމަގު ލިބިގެންވާ ބޭކަލުންނާއި އެއްކޮށް މަތިކޮށްދެއްވާނދޭވެ! އަދި އޭނާ ދޫކޮށްލައި ދިޔަ ދަރިންނާއި ކަނޑައެޅިގެންވާ ބަޔަކު ބަލަހައްޓަވާނދޭވެ! އަދި އަހަރެމެންނާއި އޭނާގެ ފާފަ ފުއްސަވާނދޭވެ! އޭ އާލަމްތަކުގެ ވެރިރަސްކަލާނގެއެވެ. އަދި އޭނާގެ ގަބުރު ތަނަވަސް ކުރައްވާނދޭވެ! އަދި އޭގެ ތެރޭގައި އަލިކަން ދެއްވާނދޭވެ!

152- باب ما يقال عند الميت وما يقوله من مات له ميت

މަރުވާގޮސް ކައިރީގައި ކިޔަންވީ ބަސް دعاءއާއި އަދި މަރުވި މީހާގެ އާއިލާބަޔަކަށް ކިޔަންވީ دعاءއާ ބެހޭ باب

920- عن أُمِّ سلَمَةَ رضي اللَّه عنها قالت : قالَ رسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « إِذا حَضرتُمُ المريضَ ، أَوِ المَيِّتَ ، فَقولُوا خيْراً ، فَإِنَّ الملائِكَةَ يُؤمِّنونَ عَلى ما تقوُلُونَ ، قالت: فلمَّا مَاتَ أَبُو سَلَمَة ، أَتَيْتُ النَّبيَّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم فَقُلْتُ : يا رسُولَ اللَّه ، إِنَّ أبا سلَمَة قَدْ مَاتَ ، قالَ : «قُولِي : اللَّهُمَّ اغفِرْ لِي وَلَهُ ، وَأَعْقِبْنِي مِنْهُ عُقبى حسنةً » فقلتُ : فأَعْقَبَنِي اللَّهُ منْ هُوَ خَيْرٌ لِي مِنْهُ : مُحمَّداً صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم . رواه مسلم هكذا : « إِذا حَضَرْتُمُ المَرِيضَ » أَو « الميِّت »على الشَّكِّ ، رواه أبو داود وغيره:« الميِّت»بلا شَكٍّ .

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވި أُمِّ سَلمةَ ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديثކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ބަލިމީހަކުގެ ކައިރިއަށް ނުވަތަ މަރުވީމީހެއްގެ ކައިރިއަށް ހާޟިރު ވެއްޖެއްޔާ ފަދަ ތިޔަބައިމީހުން އެދޭހެން ހެޔޮ ވާހަކަދައްކާށެވެ. ދެން ތިޔަބައިމީހުން ދަންނަވާ އެއްޗަކަށް ملائِكة ބޭކަލުން އާމީން ދަންނަވާނެތެވެ. أُمِّ سلمة ވިދާޅުވިއެވެ. ދެން ޒައުޖު أَبُو سَلَمَة މަރުވުމުން نبيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ ހަޟްރަތަށް ގޮސް ދަންނަވައިފިން. އޭ اللهގެ ރަސޫލާއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން أَبُو سَلَمَة ނިޔާވެއްޖެއެވެ. ދެން ކުރެއްވިއެވެ. ކިޔާށޭ ތިޔަ ވާހަކަ. اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي وَلَهُ ، وَأَعْقِبْنِي مِنْهُ عُقبى حسنةً މާނައީ:- އޭ الله ތިމަން އަޅާއާއި އޭނާގެ ފާފަތައް ފުއްސަވާނދޭވެ! އަދި އޭނާގެ ބަދަލުގައި އަޅުގަނޑަށް ހެޔޮ ބަދަލެއް ތިމަން އަޅަށް ދެއްވާނދޭވެ! އަޅަމުން ވިދާޅުވިއެވެ. (ތިމަން އެ دعاء ކުރުމުން) الله سبحانه وتعالى އަޅުގަނޑަށް މާބޮޑު ހެޔޮ ބަދަލެއް ދެއްވިއެވެ. ކުރެއްވި محمد صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އާއި ކައިވެނި ބައްލަވައިގެން ތިމަން އަޅަށް ދެއްވިއެވެ.

ދަންނައެވެ. مسلمގެ ރިވާޔަތެއްގައި ވަނީ إذا حَضَرْتُمُ المَرِيضَ أَو الميِّتَގެ ބަދަލުގައި ކުރެވިފައެވެ. އަދި أبو داود އާއި އެހެނިހެން ބޭކަލުންގެ ރިވާޔަތެއްގައި ވަނީ ކުރެވިފައި المِّيت ގެ ބަދަލު އަޅާނެތެވެ.

921- وعنها قالت : سمعتُ رسول اللّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يقول : « مَا مِنْ عبدٍ تُصِيبُهُ مُصِيبَةٌ ، فيقولُ : إِنَّا للّهِ وَإِنَّا إِليهِ رَاجِعُونَ : اللَّهمَّ أجرني فِي مُصِيبَتِي ، وَاخْلُف لِي خَيْراً مِنهَا، إِلاَّ أَجَرَهُ اللَّهُ تعَالى فِي مُصِيبتِهِ وَأَخْلَف له خَيْراً مِنْهَا . قالت : فَلَمَّا تُوُفِّيَ أَبُو سَلَمَة ، قلتُ كما أَمَرني رسولُ اللّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم فَأَخْلَفَ اللَّهُ لِي خَيْراً منهُ رسولَ اللّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم . رواه مسلم .

އަދި އެކަމަނާ (އެބަހީ މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވި أُمِّ سَلمةَ) ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ތިމަން އަޑުއިވުނީމެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ކިސްކަމެއް މުޞީބާތެއް ދިމާވުމުން އެމީހަކު އެންނަނި دعاء ކިޔައިފިނަމަ އެމީހަކަށް ދިމާވެފައިވާ މުޞީބާތަށްޓަކައި އެމީހަކަށް ހެއް اجر ދެއްވާނެތެވެ. އަދި އޭގެ ބަދަލުގައި ހެޔޮ ބަދަލެއް މީހަކުކުރައްވާނެއެވެ. އެދުޢާއަކީ (إِنَّا للّهِ وَإِنَّا إِليهِ رَاجِعُونَ : اللَّهمَّ أجرني فِي مُصِيبَتِي ، وَاخْلُف لِي خَيْراً مِنْهَا)އެވެ. މާނައީ:- ހަމަކަށަވަރުން އަޅަމެންނީ اللهގެ އަޅުތަކުންނެވެ. އަދި އަޅަމެން އެނބުރި ދާނީ އެކަލާނގެ حضرةއަށެވެ. އޭالله! މިއަޅާއަށް ދިމާވެއްޖެ މުޞީބާތުގެ ދަށުން މިއަޅާއަށް ހެއްޔާ

ދެއްވާނދޭވެ! އަދި އެއަށްވުރެ ރަނގަޅުބަދަލެއް ދެއްވުމަށް ދުޢާކުރައްވާނދޭވެ! އަދި (ދަރިވި) އެބަހީ أُمِّ سَلمةَ ވިދާޅުވިއެވެ. ހިމަންނަވާ ދުރި (أَبُو سَلَمَة ނިޔާވެވުމުން رسُولُ الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ދަސްކޮށްދެއްވި (އިސްތިރުޖާ) دعاءހިމަންނަ ކިޔުމުން ގެންދިޔައިރުވެ. އެންމެފަހުން ހިމަންނައަށް الله سبحانه وتعالى އެއަށްވުރެ ރަނގަޅު ދެއްވުމާބަދަލުގައި رسُولُ الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އާއި ކައިވެނި ވުމުގެ ނަސީބު ދެއްވިއެވެ.

922- وعن أَبي موسى رضي اللَّه عنه أَنَّ رسولَ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « إذا ماتَ وَلَدُ العبْدِ قــال اللَّهُ تعالى لملائِكَتِهِ : قَبضْتُم وَلَدَ عَبْدِي ؟ فيقولُونَ : نعَم ، فيقولُ : قَبَضتُم ثَمَرَةَ فُؤَادِهِ؟ فيقولونَ : نَعم . فَيَقُولُ : فَمَاذَا قال عبْدِي ؟ فيقُولُونَ : حمِدكَ واسْتَرْجعَ ، فيقولُ اللَّهُ تعالى: ابْنُوا لعبدِي بَيتاً في الجَنَّة، وَسَمُّوهُ بيــتَ الحمدِ» رواه الترمذي وقال: حديث حسن.

މާނަ اللَّه ތަޢާލާ ރުއްސުން ލެއްވި أبو موسى ގެ ރިވާޔަތް ކުރައްވަމުން ގެންދެވިއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރަށް رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މީހާގެ ދަރިއަކު ނިޔާވެއްޖެނަމަ الله سبحانه وتعالىމަލާއިކަތުން ތަކަށް ވަޙީކުރައްވައެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ހިމަނުއްވީތަ ދަރިފުޅު ފުރާނަ ހިފުމުގެ ކަންތައް ނިމުނީތަ؟ އަޅާގޭ ދަރިފުޅު ފުރާނަ ހިފާފައިވެ. އެބަދެނެވެ وحی ކުރައްވާނެއެވެ. ތަންތަން ހިތްގެ މޭވާ ހިފީ ކަށަވަރުވެއްޔެ؟ ފަހެ އަޅާގޭ ދަރިފުޅު ފުރާނަ ހިފާފައިވެ. އެބަދެނެވެ. ފަހެ وحی ކުރައްވާނެއެވެ. އަޅުގަނޑު ހިމަނުއްވީމާ ކީއް ބުނީ ކިހިނެއްތޯ؟ އަޅާގޭ ދަރިފުޅު ފުރާނަ ހިފާފައިވެ. އެބަ ހަމްދުކުރީ حمدކުރީ އެވެ. އެބަހީ الحمد لله ކިޔުންނެވެ. އަދި إنَّا للَّهِ وَإنَّا إليهِ رَاجعُون ކިޔުންނެވެ. ފަހެ الله سبحانه وتعالى ވަޙީކުރައްވާނެއެވެ. ހިމަނުއްވީމާ އައިމާ ސުވަރުގެއި ގެއެއް ބިނާކުރޭ. ގެއަށް ނަމަކަށް بيت الحمد ކިޔާށެވެ.

923- وعن أَبي هُريرةَ رضي اللَّهُ عنه أَنَّ رسولَ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : يقُولُ اللَّهُ تعالى : ما لعَبْدِي المؤْمِن عِنْدِي جزَاءٌ إِذا قَبَضْتُ صَفيَّه مِنْ أَهْلِ الدُّنْيَا ، ثُمَّ احْتَسَبَهُ ، إِلاَّ الجَنَّةَ » رواه البخاري .

މާނަاللَّه ތަޢާލާ ރުއްސުން ލެއްވި أبو هُريرة ގެ ރިވާޔަތް ކުރައްވަމުން ގެންދެވިއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރަށް الله سبحانه وتعالى وحیކުރައްވާއެވެ. ހިމަނުއްވީމާ އަޅަށް އޭނާގެ ގާތްމީހާ އެއް ދުނިޔެ ދޫކޮށްފާ

މީހެއްގެ ފުރާނަ ބިމަށްއެރުމުން ހިއްޖެވާހިނދު އަކަމަށް ހޯދުއްވާފަ އެދިގެން ކަލޭގެފާނު ވަޑައިގަތުމަށް
އެދިހަކަށްބާވައި ސޮވާބުގެ ތަރިކާ އަހަރެން ދަޅާއަށް ތިބުމަށް.

924- وعن أُسامةَ بنِ زيدٍ رضي اللَّه عنهما قال : أَرْسَلَتْ إِحْدى بَناتِ النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم إِلَيهِ تَدْعُوهُ وتُخْبِرُهُ أَنَّ صبيًّا لَهَا أَوْ ابْناً في المَوتِ فقال للرَّسول : « ارْجِعْ إِلَيْهَا ، فَأَخْبِرْهَا أَنَّ للَّهِ تعالى مَا أَخذَ ولَهُ ما أعطى ، وَكُلُّ شَيْءِ عِنْدَهُ بِأَجْلٍ مُسَمَّى، فَمُرْهَا، فلْتَصْبِرْ ولْتَحْتَسِبْ » وذكر تمام الحديث ، متفقٌ عليه .

މާތްالله އެދުވެރިވިކަމުގެތެރެއިން ތިޔައިތުރުވެރިފަދަމީ أُسامةَ بنِ زيدގެ ރިވާޔަތް ތިބާގެއިތުރުވަމަށް. ވިދާޅުވިއެވެ.
(އެއްދުވަހަކު) نبيّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّمގެ އަންހެން ދަރިކަނބަލުން އެކަލޭގެފާނަށް ޚަބަރު ފޮނުވީ
ކުއްޖެއް ވަރަށް ދެރަވެފައިވާ ގޮތް ތިޔަގެ. އަދި ކަލޭގެފާނު ހާޟިރުވެވޭތޯ ބައްލަވާ ހުށަހެޅުމަށް
ކަރުނަވަރުވެދިޔުމުން ކަލޭގެފާނު ތިބިކަމަށް ވިދާޅުވެއެވެ. ކަލޭގެފާނު ކޮބާ ކަމުގައިވާ ކަލޭގެފާނު حاضرވެވޭގޮތެއް ނުވާތީ حديث
ކިޔުއްވިއެވެ. އެބަދަލު ކޮށްދެއްވާ ތަރިކަހެން ދޭހެވޭ. އަދި ގެންދަވާ. ކަލޭގެފާނުގެ ދަރިކަނބަލުންގެ الله سبحانه
وتعالى ގެންދަވަން ބޭނުން ވަރަށް ވެސް ބޭނުންފުޅު. އަދި އެއިން ކިހިނެއް ބޭނުންފުޅު ގެންދެވުމާ ގެންދަވަނީ
މުޅިއެކަނި ތަކުރާރު ކުރައްވާ. މިއީ ކަލޭގެފާނު އޮޅުން ކަލޭގެފާނު ކަމަށް ކިޔުއްވިއެވެ. އަދި ކަލޭގެފާނު
ވަދެލެއް ހުރި اَجرއެއްގެން ހުށަހަޅަ. (މިކަމުން މާގި حديث ބަޔާންކުރެއްވިއެވެ.) ދަރުމަވަތެވެ. މި
حديث باب القبر ގައި އިސްވެ ހިނގައްޖެއެވެ.

153- باب جواز البكاء على الميت بغير ندب ولا نياحة

މަރުވީމީހާ ތެދުވެރިވެވުމަށް ގުޅިގެން ބޯޅުން ގެންދިއުމާ މަރުވިމީ މީތުވުން ބިމާގެ ހަރަކާތްތަކި
ބޭނުން ނަށާއި އެކިއެކި ބަޔަކު ނުވާ ގުޅިގެން ގެނައުމުން އާސޫފި ކުރުމަށް މިހާގެ މީހާގެ ވަރަށް
ތުއިން ހިތިވެގެންދާ ބަރުގަވާސް باب

أما النياحة فحرام، وسيأتي فيها باب كتاب النهي إن شاء اللَّه تعالى. وأما البكاء فجاءت أحاديث بالنهي عنه، وأن الميت يعذب ببكاء أهله. وهي متأولة محمولة على من أوصى به، والنهي إنما هو عن البكاء الذي فيه ندب أو نياحة. والدليل على جواز البكاء بغير ندب ولا نياحة أحاديث كثيرة. منها:

މަރުވީމީހާ ހިތިވެ ބޮޑަށް (ނުވަތަ ބާރަށް ހަޑިކޮށް ކެހިފަން) ބޭނުން ދަރުވާލުމަކީ حرام

ކަމުގައެވެ. كتاب النهي ގެ ބައިގައި އެ باب އިތުރުކުރައްވައިފައިވާ ހަމަހަމަވެގެންނެވެ. އަދި މައްޔިތާގެ މައްޗަށް
ރޮއިން މަނާވެގެންވާ حديث ތައް އައިސްފައި އެބައުޅެއެވެ. އަދި ހަމަހަމަ ކަމަށް ފޯރުކޮށްދޭ އެ حديث ތަކުން
ބާރަށް ހަޅޭއްލަވައި ރޯ ދިޔާގެ عائلة ގެ މީހުން ރޮއިގެން އެމައްޔިތަކަށް عذاب ލިބޭކަން އެނގެއެވެ.
އެކަން ހުއްޓުވުމަށް ބާރުދޭން މި حديث ތަކާ تاويل އެކަށީގެންވާ ގޮތުން ބަޔާންކުރެވިފައެވެ. (މިސާލަކަށް
ބައެއް ބާރުދޭން ފާހަގަކުރެވިފައެވެ. މައްޔިތާގެ އާއިލާގެ މީހުން ރޮއިގަތުމުން އޭނާއަށް ދުނިޔޭގެ
ސަބަބުންނެވެ. އެއީ އޭނާގެ ރުހުމުގެ މައްޗަށް ނުވާނެއެވެ.) ނަމަވެސް ބައެއް ބާރުދޭން ފާހަގަކުރެވިފައެވެ.
މި حديث ތަކުގައިވާ عذاب ލިބުން މައްޔިތާ ދުނިޔޭގައި ހުރިހާ ކަމަކުން ރުޅިވެރިވާން
وصية ކޮށްފައިވާނަމަ އެވެ. މިއާ މައްޔިތާގެ މައްޗަށް ރޮއުން މަނާވެގެންވާ ސަބަބު ހުރިގޮތަށް
ހުދުމާ މައްޔިތާގެ ރަނގަޅުކަން ހަމަހަމަ ރޮއުން ފާޅުކުރުމަކީ ބޭރުވެފައެވެ. އަދި
ރަނގަޅު ފުދުމާއި ނުހަދާ އަދި މައްޔިތާގެ مدحއާއި ނުހަދާ ރޮއިން ހައްދުގެންވާ ދެލިއެއް
ވަހުން ހިނގައެވެ.

925- عن ابنِ عُمرَ رضي اللَّه عنهما أَنَّ رسُولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم عاد سَعْدَ بنَ عُبَادَةَ ، وَمَعَهُ عبْدُ الرَّحمنِ بنُ عَوفٍ ، وسعْدُ بْنُ أَبي وَقَّاصٍ ، وعبْدُ اللَّهِ بن مَسْعُودٍ رضي اللَّه عنهم ، فَبكى رسولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، فلمَّا رَأَى القوْمُ بُكاءَ رسولِ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، بَكَوْا ، فقال : « أَلا تَسْمعُونَ ؟ إِنَّ اللَّه لا يُعَذِّبُ بِدمْعِ العَيْنِ ، وَلا بِحُزْنِ القَلْبِ ، وَلكِنْ يُعَذِّبُ بِهذاَ أَوْ يَرْحَمُ » وَأَشَارَ إِلى لِسَانِهِ .متفقٌ عليه .

މާނަ اللّه އެކަލާނގެ ރުއްސެވުން ލިބިވޮޑިގެންވާ عبد اللّهِ بنِ عُمر ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ.
ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم މާތްاللَّه ރުއްސެވުން ލިބިވޮޑިގެންވާ سَعْدَ بنَ عُبَادَة އަށް ބަލިޒިޔާރަތް
ވަޑައިގެންނެވިއެވެ. އޭގެ ދުވަހު އެކަލޭގެފާނާ އެކުގައި މާތްالله ރުއްސެވުން ލިބިވޮޑިގެންވާ عبْدُ الرَّحمنِ بنُ عَوف އާއި سعْدُ
بْنُ أَبي وَقَّاص އާއި عبْدُ اللَّهِ بن مَسْعُود ވެސް ހުންނެވިއެވެ. ފަހެ رسُولُ اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ރޮއިވަޑައިގަތެވެ.
ފަހެ އެ ޤައުމުގެ މީހުން އެކަލޭގެފާނު ރޮއިވަޑައިގަންނަވާތީ ފެނުމުން ރޮއިގަތެވެ. އޭގެ ފަހުން
އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައި ނީވޭތޯއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالى ލޮލުން ފައިބާ
ކަރުނައިގެ ސަބަބުން އަދި ހިތުގައި ލިބޭ ހިތާމައިގެ ސަބަބުން عذاب ނުދެއްވާނެއެވެ. ނަމަވެސް
މިއެއްޗެހީގެ (އަނގަ ދުލާގެ) ސަބަބުން عذاب ދެއްވާނެއެވެ. ނުވަތަ رحم ކުރައްވާނެއެވެ. އަދި
އެކަލޭގެފާނު ދުލަށް عشارة ކުރެއްވިއެވެ.

926- وعن أُسَامة بنِ زَيْدٍ رضي اللَّه عنهما أَنَّ رسولَ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم رُفِعَ إِلَيهِ ابْنُ ابْنَتِهِ وَهُوَ في المَوْتِ ، فَفَاضَتْ عَيْنا رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، فقال له سعدٌ : مَا هذا يا رسولَ اللَّهِ ؟، قال: « هَذِهِ رحمةٌ جَعَلها اللَّهُ تَعالى في قلوبِ عبادِهِ ، وَإِنما يَرْحَمُ اللَّهُ مِنْ عبَادِهِ الرُّحَمَاءَ » متفقٌ عليه .

މާތް اللَّه އެދެބޭފުޅުންނަށް ރުޟާވެވޮޑިގެންވާށި أُسَامة بنِ زَيْد ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ހަމަ ކަށަވަރުން رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّمގެ އަރިހަށް އެކަލޭގެފާނުގެ އަންހެން ދަރިކަނބަލުންގެ ކުއްޖަކު މަރަށް حاضرވެފައިވަނިކޮށް ކައިރިކުރެވުނެވެ. އޭރުން رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ ލޮލުތެރެން ކަރުނަފޮދު އަރައިގަތެވެ. ފަހެ سعدގެ ފާނު އެކަލޭގެފާނަށް ދަންނަވައިފިއެވެ. އޭاللهގެ ރަސޫލާއެވެ. މިއީ ކޮންކަމެއްތޯއެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. މިއީ الله سبحانه وتعالى އެ އިލާހުގެ ބައެއް އަޅުތަކުންގެ ހިތްތަކުގައި ލައްވަވާފައިވާ ރަޙްމަތެކެވެ. އަދި(ހަމައެކަނި) ރަޙްމަތްލައްވަނީ الله سبحانه وتعالىއެއިލާހުގެ އަޅުތަކުންގެ ތެރެއިން ރަޙްމަތްތެރިވެ رحم ކުރާ މީހުންނަށެވެ.

927- وعن أَنسٍ رضيَ اللَّهُ عنه أَنَّ رسُولَ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم دَخَلَ عَلى ابْنه إِبَراهِيمَ رضيَ اللَّهُ عنْه وَهُوَ يَجودُ بَنفسه فَجعلتْ عَيْنا رسولِ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم تَذْرِفَانِ . فقال له عبدُ الرَّحمن بنُ عوفٍ: وأَنت يا رسولَ اللَّه ؟، فقال : « يا ابْنَ عوْفٍ إِنَّها رَحْمةٌ » ثُمَّ أَتْبَعَها بأُخْرَى ، فقال: « إِنَّ الْعَيْنَ تَدْمَعُ والقَلْب يَحْزَنُ ، وَلا نَقُولُ إِلا ما يُرضي رَبَّنا وَإِنَّا لفِرَاقِكَ يا إِبْرَاهيمُ لَمحْزُونُونَ » .

رواه البخاري ، وروى مُسلمٌ بعضَه .

މާތްاللَّه ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ أَنسގެ ފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އެކަލޭގެފާނުގެ ދަރިކަލުން މާތްالله ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ إِبْرَاهيمُގެ އަރިހަށް ވަޑައިގެންނެވިއެވެ. އަދި އޭރުން އެކުއްޖާ މަރަށް حاضرވެފައެވެ. ފަހެ (އެކަމަށްފަހު) رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّمގެ ލޮލުން ކަރުނަ އެރިއެވެ. އޭރުން އެކަލޭގެފާނަށް عبدُ الرَّحمن بنُ عوف ދަންނަވައިފިއެވެ. އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. އެކަލޭގެފާނުވެސް ރޮއްވަވަނީ ހެއްޔެވެ؟ ފަހެ حديث ކުރެއްވިއެވެ. އޭ ޢައުފުގެ ދަރިކަލުން ކަލޭގެފާނޭ އެއީ ރަޙްމަތެކެވެ. އަދި ދެން އިތުރަށް ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ލޮލުން

ހަރުދަނާ ގެންދެވުމާ އިޙްސާނު ރައްސަމާގެތެރެ ނަބިއްޔާ އައްޔާއި ނުބަސްނުކުރުމެވެ. އަދި އެ إبْرَاهيمُ އެވެ.
ދަރިފުޅު ވަފާވެގެން ދާއިރު އަނގަގެ މަސްޔާން ހަދާރަން ނިޔާވެފައި ދަރިވެރިވެއެވެ.

والأَحاديث في الباب كثيرة في الصحيح مشهورة ، واللَّه أعلم .

154– باب الكف عما يرى في الميت من مكروه

މައްޔިތާގެ ހުރިން ފެންނަ އައިބުތައް ސިއްރުކުރުމުގެ ފަޟީލަތާ ބަޔާންވެގެންވާ باب

928- عن أَبي رافعٍ أَسْلم موْلى رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم أَنَّ رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « مَنْ غَسَّل ميِّتاً فكَتَمَ عَلَيْه ، غَفرَ اللَّهُ له أَرْبعِينَ مرَّةً » رواه الحاكم وقال: صحيح على شرط مسلم .

رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ އަޒާދު ކުރެއްވިމާ أبو رافع أَسْلم ގެ ރިވާޔަތެއް ބަޔާންކޮށްދެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَލَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މީހަކު މައްޔިތާ ހިނަވާލުމަށްފަހު އެމީހާގެ عيبތައް ސިއްރުކޮށްފިނަމަ الله سبحانه وتعالى ސާޅީސް ފަހަރު އެމީހާގެ ފާފަތައް ފުއްސަވައި ދެއްވައެވެ.

155– باب الصلاة على الميت وتشييعه وحضور دفنه
وكراهة اتباع النساء الجنائز

މައްޔިތާގެ މައްޗަށް ކަށުނަމާދުކުރުމާއި، އަދި ޖަނާޒާގެ ފަހަތުން ދިއުމާއި، އަދި މައްޔިތާ ވަޅުލުމަށް ބައިވެރިވުމާއި، އަދިޖަނާޒާގެ ފަހަތުން އަންހެނުން ދިއުން މަކުރޫހު ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

929- قد سبق فضل التشييع (انظر كتاب عيادة المريض وتشييع الميت) عن أَبي هُريرةَ رضيَ اللَّهُ عنه قال : قال رسول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « مَنْ شَهدَ الجنَازَةَ حَتَّى يُصَلِّي عَلَيها فَلَهُ قِيرَاطٌ ، وَمَنْ شَهدَهَا حَتَّى تُدْفَنَ فَلَهُ قِيراطَانِ » قيلَ وما القيراطَانِ ؟ قال : « مِثْلُ الجَبلَيْنِ العَظِيمَيْنِ » متفقٌ عليه .

މާތްاللَّه ރުއްސެވުން ލިބިވޮޑިގެންވާ أبو هُريرة ގެ ރިވާޔަތެއް ބަޔާންކޮށްދެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މީހަކު ޖަނާޒާގައި ބައިވެރިވެ ކަށުނަމާދު ކުރެވެންދެން ހާޟިރުވެއްޖެނަމަ ފަހެ އޭނާއަށް ހުރީ

قِيرَاط ގެ މިންވަރަށް ثواب ލިބިގެއްޖެވެ. އަދި ވަޅުލާނިމެންދެން ދަތުކޮށްގެން ހުރެއްޖެނަމަ އެމީހަކަށް ދެ قِيرَاط ގެ މިންވަރަށް ثواب ލިބިގެއްޖެވެ. ދެންނެވުނެވެ. قِيراطَان (ދެ قِيرَاط) ގެ މުރާދަކީ ކޮބައި ހެއްޔެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެއީ ބޮޑު ދެފަރުބަދައިގެ މިންވަރެވެ.

930- وعنه أَنَّ رسول اللَّه صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « من اتَّبعَ جَنَازَةَ مُسْلمٍ إِيمَاناً واحْتِسَاباً ، وَكَانَ مَعَهُ حَتَّى يُصَلَّي عَلَيها ويَفْرُغَ من دَفنِها ، فَإِنَّهُ يَرْجعُ مِنَ الأَجرِ بقِيراطَين كُلُّ قيرَاط مِثلُ أُحُدٍ ، ومَنْ صَلّى عَلَيهَا ، ثم رَجَعَ قبل أَن تُدْفَنَ ، فَإِنَّهُ يرجعُ بقِيرَاط » رواه البخاري .

އަދި އެ صحابي (އަބޫ މާތްالله ރުހިވެވޮޑިގެންވާ أبوهريرة)ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ· رسُولُ اللّه صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلّم حديثކުރެއްވިއެވެ· މިހެން މުސްލިމުންގެ ޖަނާޒާގައި އީމާންކަމާއި އަދި ދަރުމަހޯދުމަށް އެދިގެން ބައިވެރިވެމުންގޮސް ކަށުނަމާދުކޮށްނިންމުމާއި އަދި ވަޅުލައިނިމެންދެން ހުރެއްޖެ ނަމަ ފަހަ އޭނާ އަނބުރި އަންނަހުރީ ދެ قِيرَاطގެ ثواب ލިބިގެންނެވެ. އެއިން ކޮންމެ قِيرَاطެއް أحد(އުހުދު) ފަރުބަދަ އާއި އެއްވަރު ވެގެންވެއެވެ· އަދި ކަށުނަމާދު ކުރުމުންފަހު ވަޅުލުމުގެކުރިން އަނބުރި އައިސްފިއްޖެނަމަ ލިބޭނީ އެންމެ قِيرَاط އެއްގެ ثواب އެވެ·

931- وعن أُمِّ عطِيَّةَ رضي اللّه عنها قَالَتْ : « نُهينَا عنِ اتِّبَاعِ الجَنائز ، وَلم يُعزَمْ عَلَيْنَا » متفقٌ عليه .

މާތްاللّه ރުހިވެވޮޑިގެންވާ أُم عطيَة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ· އަހަރެމެން ވިދާޅުވެއެވެ· ޖަނާޒާތަކާ (އަހަރެމެން އަންހެނުން)ޖަނާޒާގެ ފަހަތުން ދިއުމުން މަނާކުރެވިފައިވެއެވެ· އަދި އަހަރުމެންގެ މައްޗަށް މަރުކަޒުކަމެއް ނުދައްކަވައެވެ·

« ومعناه » ولَمْ يُشدَّد في النَّهي كما يُشدَّدُ في المُحَرَّمَات .

އޭގެ މާނައަކީ: އަހަރުމެނަށް حرام ތަކުގައި މަނާކުރާ ދަރަޖައަކަށް މަނާކުރެވިގެންނުވެއެވެ·

156- باب استحباب تكثُّر المصلين على الجنازة

وجعل صفوفهم ثلاثة فأكثر

ކަށުނަމާދުގައި ގިނަބަޔަކު ބައިވެރިވުން މުސްތަޙައްބުކަމާއި އަދި ތިން ސަފަށް ނުވަތަ އެއަށްވުރެ ގިނަ ސަފަށް ތިބުން مستحب ބަޔާންވެގެންވާ باب

932- عَنْ عائشةَ رضي اللَّهُ عنها قَالَتْ : قال رسولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم: ما مِنْ ميِّتٍ يُصلِّي عليهِ أُمَّةٌ مِنَ المُسْلِمِينَ يبلُغُونَ مئة كُلُّهُم يشْفَعُونَ له إِلا شُفِّعُوا فيه » رواه مسلم .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވި عائشة ގެފާނުގެ ރިވާއަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މައްޔިތެއްގެ މައްޗަށް މުސްލިމުންގެ ތެރެއިން ސަތޭކަ ބަޔަކު ކަށުނަމާދުކުރެއް އެމީހުންގެ އަދަދު ސަތޭކައަށް އަރާ، އެއެންމެން އެމީހަކަށް شفاعةވެރި ވެއްޖެނަމަ އެމީހުންގެ شفاعةއެމީހާއަށްޓަކައި قبول ކުރެވިގެންދާ ހުއްޓެވެ.

933- وعن ابنِ عباسٍ رضي اللَّه عنهما قال : سَمعْتُ رَسُول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يَقُول : « مَا مِنْ رَجُلٍ مُسْلمٍ يَمُوتُ ، فَيقومُ عَلَى جَنَازَتِهِ أَرْبَعونَ رَجُلا لا يُشركُونَ باللَّه شَيْئاً إِلاَّ شَفَّعَهُمْ اللَّهُ فيهِ » رواه مسلم .

މާތްالله އެދެބަފައިކަލުންނަށް ރުހިވޮޑިގެންވި عبدِ الله بنِ عباس ގެރިވާއަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. رسولُ الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ތިމަން އަޑުއެހީމެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. މުސްލިމަކު މަރުވެގެން އެމީހާގެ ކަށުނަމާދުގައި اللهއަށް شريكނުކުރާ ސާޅީސް މީހުން ބައިވެރި ވެއްޖެނަމަ الله سبحانه وتعالى އެމީހުންގެ شفاعةވެރިކަން އެމީހާއަށްޓަކައި قبولކުރައްވައި ނުދޭހުއްޓެވެ.

934- وعن مَرْثَدِ بن عبدِ اللَّه اليَزَنيِّ قال : كانَ مالكُ بنُ هُبَيْرَةَ رضي اللَّه عنه إِذا صلَّى عَلى الجنَازَةِ ، فَتَقَالَّ النَّاسَ عَليها ، جزَّأَهُمْ عَلَيْهَا ثَلاثَةَ أَجْزَاءٍ ثم قال : قالَ رَسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم: « مَنْ صَلَّى عليهِ ثَلاثَةُ صُفُوف ، فقَدْ أَوْجَبَ »

رواه أبو داود ، والترمذي وقال : حديث حسن .

مَرْثَد بن عبد الله اليَزَنِيّ ގެ ރިވާއަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވި مالكُ بنُ هُبَيْرَة ކަށުނަމާދުގައި ކުރައްވާއިރު މީހުން މަދުކަން ފާހަގަ ވެއްޖެނަމަ އެމީހުން ތިންސަފަކަށް އަޅުއްވައި އެވެ. އެއަށްފަހު ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديثކުރެއްވިއެވެ. ތިންސަފަކަށް އަޅުއްވައިގެން ތިބެ އެމީހާގެ މައްޗަށް ކަށުނަމާދުކޮށްފިނަމަ އެމީހާއަށްޓަކައި ސުވަރުގެ ވާޖިބު

ކުރެވެއެވެ.

157- باب ما يقرأ في صلاة الجنازة

ޖަނާޒާނަމާދުގައި ކިޔަވާ ތަކެތި ބަޔާންކޮށްދޭ باب

يكبر أربع تكبيرات. يتعوذ بعد الأولى ثم يقرأ فاتحة الكتاب، ثم يكبر الثانية، ثم يصلي على النبي صَلَّى اللَّهُ عَلَيهِ وَسَلَّم فيقول: اللهم صل على محمد وعلى آل محمد. والأفضل أن يتممه بقوله: كما صليت على إبراهيم إلى قوله حميد مجيد، ولا يفعل ما يفعله كثير من العوام من قولهم: { إن اللَّه وملائكته يصلون على النبي } الآية (56 الأحزاب) فإنه لا تصح صلاته إذا اقتصر عليه، ثم يكبر الثالثة ويدعو للميت وللمسلمين بما سنذكره من الأحاديث إن شاء اللَّه تعالى، ثم يكبر الرابعة ويدعو. ومن أحسنه: اللهم لا تحرمنا أجره، ولا تفتنا بعده، واغفر لنا وله. والمختار أنه يطول الدعاء في الرابعة خلاف ما يعتاده أكثر الناس؛ لحديث ابن أبي أوفى الذي سنذكره إن شاء اللَّه تعالى (انظر الحديث رقم 937) فأما الأدعية المأثورة بعد التكبيرة الثالثة فمنها:

ހަތަރު ތަކުބީރު ކިޔުން ހުއްޖެވެ. ފުރަތަމަ ތަކުބީރަށް ފަހު اعوذ (بسم) ކިޔައި الحمد ކިޔަވާހުއްޖެވެ. ދެން ދެވަނަ ތަކުބީރު ކިޔުން ހުއްޖެވެ. އެއަށްފަހު نبيّ ާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّمގެ މައްޗަށް ސަލަވާތް ކިޔަވުން ހުއްޖެވެ. ފަހެ އެ ސަލަވާތް ކިޔަވާނީ ގޮތަކީ اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ ، وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ ގެ ޢިބާރާތުންނެވެ. އަދި ފުރިހަމަވެގެންވަނީ كَمَا صَلَّيتَ عَلَى إبراهِيمَ ގެ ތަކުރާރުން ގޮސް إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ ގެ ތަކުރާރާއި ހަމައަށް ފުރިހަމަކުރެވެއެވެ. އަދި ބަސްދުރުސްނުކުރާ ޢާންމުކުރާ ބައެއްމީހުން ކިޔާގޮތަށް إنَّ اللهَ وَمَلاَئِكَته يُصَلُّونَ عَلَى النَّبِيِّ ގެ އާޔަތް ނުކިޔުމާ ހުއްޖެވެ. ވީމާ ހަމައެކަނި އެއާޔަތް ކިޔަވައިގެން ނަމާދު ނިންމާލައިފިނަމަ އެނަމާދު صح ނުވާނޭނީއެވެ. ދެން ތިންވަނަ ތަކުބީރު ކިޔާ ހުއްޖެވެ. އަދި މަރުވެފައިވާ މީހާއާއި މުސްލިމުންނަށްޓަކައި އަންނަނިވި حديث ތަކުގައި ވާގޮތަށް دعاءކުރުން ހުއްޖެވެ. ދެން ހަތަރުވަނަ ތަކުބީރު ކިޔުން ހުއްޖެވެ. އަދި ރަނގަޅު دعاء ކުރުން ހުއްޖެވެ. އަދި އެދުޢާތަކުގެ އެންމެ ރަނގަޅު ދުޢާ އަކީ اللَّهُمَّ لاَ تَحْرِمْنَا أجْرَهُ ، وَلاَ تَفْتِنَّا بَعدَهُ ، وَاغْفِرْ لَنَا وَلَهُ އެވެ. މާނައީ:- ޔާالله! މިމަރުވި މުޞީބާތުގެ މައްޗަށް އަހަރެމެންނަށް ލިބޭނެ اجر ތަކުން އަހަރެމެން محروم ނުކުރައްވާނދޭވެ! އަދި އޭނާ ނިޔާވުމުގެ ސަބަބުން އަހަރެމެން ފިތުނަތަކަށް ނުވައްޓަވާނދޭވެ! އަދި އަހަރެމެންނަށާއި އޭނާއަށް ފާފަ ފުއްސަވާނދޭވެ! އަދި ދަންނަށެވެ. الله سبحانه وتعالى އިރާދަކުރެއްވިއްޔާ އެއީ އަންނަނިވި ابن أَبي أَوْفى ގެ حديث ގެ މައްޗަށް ބިނާކޮށް ހަތަރުވަނަ ތަކުބީރަށްފަހު دعاء ކުރުން ދިގުކުރުމީ އެވެ

އެނގެ މުސްލިމުންގެ ވާގޮތްކަން އެނގެއެވެ. ސަލަފުން ގެނެސްދިން عملކުރުމަކީ އެއާއި خلاف
އަށެވެ. އާދެ! ދިނުމަކީ ތަކެތި ހަދިޔާކުރުމެވެ ގޮތުގައި دعاءކުރުމަށް ވަގުތަކީ ހިމެނެއެވެ:-

935- عن أبي عبدِ الرحمنِ عوفِ بن مالكٍ رضي اللَّه عنه قال : صلَّى رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم عَلى جَنَازَةٍ ، فَحَفِظْتُ مِنْ دُعائِهِ وَهُو يَقُولُ : « اللَّهُمَّ اغْفِرْ لَهُ ، وارْحمْهُ ، وعافِهِ ، واعْفُ عنْهُ ، وَأَكرِمْ نزُلَهُ ، وَوسِّعْ مُدْخَلَهُ واغْسِلْهُ بِالماءِ والثَّلْجِ والْبَرَدِ ، ونَقِّه منَ الخَــطَايَا، كما نَقَّيْتَ الثَّوب الأبْيَضَ منَ الدَّنَس ، وَأَبْدِلْهُ دارا خيراً مِنْ دَارِه ، وَأَهْلاً خَيّراً منْ أهْلِهِ، وزَوْجاً خَيْراً منْ زَوْجِهِ ، وأدْخِلْه الجنَّةَ ، وَأَعِذْه منْ عَذَابِ القَبْرِ ، وَمِنْ عَذَابِ النَّار » حَتَّى تَمَنَّيْتُ أَنْ أَكُونَ أنَا ذلكَ المَيِّتَ . رواه مسلم .

މާތް اللَّه ރުއްސުންލެއްވި أبو عبدِ الرحمنِ عوفِ بن مالك ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ޖަނާޒާއެއްގައި ނަމާދުކުރެއްވިއެވެ. ދެން އަހަރެން ހިތުދަސްކުރީ ކަލޭގެފާނުގެ دعاءގެ ތެރެއިން ބަޔަކު ދަސްކޮށްލީމެވެ. ދެން އަހަރެން ހިތުދަސްކުރީމެވެ. اللَّهُمَّ اغْفِرْ لَهُ ، وارْحمْهُ ، وعافِهِ ، واعْفُ عنْهُ ، وَأَكرِمْ نزُلَهُ ، وَوسِّعْ مُدْخَلَهُ واغْسِلْهُ بِالماءِ والثَّلْجِ والْبَرَدِ ، ونَقِّه منَ الخَطَايَا، كما نَقَّيْتَ الثَّوب الأبْيَضَ منَ الدَّنَس ، وَأَبْدِلْهُ دارا خيراً مِنْ دَارِه ، وَأَهْلاً خَيّراً منْ أهْلِهِ، وزَوْجاً خَيْراً منْ زَوْجِهِ ، وأدْخِلْه الجنَّةَ ، وَأَعِذْه منْ عَذَابِ القَبْرِ ، وَمِنْ عَذَابِ النَّار » މާނައީ:- އޭ ﷲ! އޭނާގެ ފާފަތައް ފުއްސަވައިދެއްވާނދޭވެ! އަދި އޭނާއަށް رحمة ލައްވާނދޭވެ. އަދި އޭނާއަށް (ގޯސްވާ ބަލިތަކުން) ސަލާމަތްކުރައްވައިދެއްވާނދޭވެ! އަދި އޭނާއަށް معاف ކުރައްވާނދޭވެ! އަދި އޭނާއަށް ރަނގަޅު މަޤާމެއް ދެއްވާނދޭވެ! އަދި އޭނާގެ ގަބުރު ތަނަވަސްކުރައްވާނދޭވެ! އަދި އޭނާގެ ފާފަތައް ފެނާއި ސްނޯއާއި ފިނިގަނޑުން ދޮވެދެއްވާނދޭވެ! އަދި އޭނާގެ ފާފަތައް ހުދު ފޭރާން ތާހިރުކުރައްވާ ގޮތަށް ސާފުކުރައްވައިދެއްވާނދޭވެ! އަދި އޭނާގެ ގެދޮރަށްވުރެ ރަނގަޅު ގެދޮރެއް އޭނާއަށް ދެއްވާނދޭވެ! އަދި އޭނާގެ އަހުލުވެރިންނަށްވުރެ ރަނގަޅު އަހުލުވެރިން ދެއްވާނދޭވެ! އަދި އޭނާގެ އަނބިމީހާއަށްވުރެ ރަނގަޅު އަނބިއެއް އޭނާއަށް ދެއްވާނދޭވެ! އަދި އޭނާ ސުވަރުގެއަށް ވައްދަވާނދޭވެ! އަދި ގަބުރުގެ عذابން ސަލާމަތްކުރައްވައި އަދި ނަރަކައިގެ عذابން ރައްކާތެރިކުރައްވާނދޭވެ! ރާވީ ވިދާޅުވިއެވެ. (މި دعاء އަޑުއިވުމުން) ދެންނެ މި މައްޔިތާއަކީ ވީނަމަ ރަނގަޅުވީސް ހިތްއެދޭ ބޭނުމެވެ.

936- وعن أبي هُريرة وأبي قَتَادَةَ ، وأبي إبْرَاهيمَ الأشْهَليَّ عنْ أبيه ، وأبوه صَحَابيٌّ رضي اللَّه عنهم ، عَنِ النبيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم أنَّه صلَّى عَلى جَنَازَة فقال : « اللَّهم اغفر لِحَيِّنَا وَمَيِّتِنا ، وَصَغيرنا وَكَبيرِنَا ، وذَكَرِنَا

وَأُنْثَانَا ، وشَاهِدِنا وَغائِبِنَا . اللَّهُمَّ منْ أَحْيَيْتَه منَّا فأَحْيِه على الإسْلامِ ، وَمَنْ توَفَّيْتَه منَّا فَتَوَفَّهُ عَلى الإيمانِ ، اللَّهُمَّ لا تَحْرِمْنا أَجْرَهُ ، وَلا تَفْتِنَّا بَعْدَهُ » رواه الترمذي من رواية أبي هُرَيْرَةَ والأشهَليِّ ، ورواه أبو داود من رواية أبي هريرة وأبي قَتَادَةَ . قال الحاكم : حديث أبي هريرة صَحيحٌ على شَرْطِ البُخاريِّ ومُسْلِمٍ ، قال الترْمِذي قال البخاريُّ : أَصحُّ رواياتِ هذا الحديث روايةُ الأَشْهَليِّ . قال البخاري : وأَصَحُّ شيء في هذا الباب حديث عوْفِ بن مالكٍ .

މާތް اللّه ރުހިވޮޑިގެންވި أبو هُريرة އާއި أبو قَتَادَةَ އާއި أبو إبْرَاهيم އާއި الأشْهَلِيَّ … ބައްޕަގެ ފަރާތުން ރިވާކުރެއްވި نبيُّ صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّمގެ އަރިހުން … حديثގައި ވެއެވެ. (… صحابي …) … دعاء… « اللّهم اغفر لِحَيِّنَا وَمَيِّتِنا ، وَصَغيرنا وَكَبيرِنَا ، وذَكَرِنَا وَأُنْثَانَا ، وشَاهِدِنا وَغائِبِنَا . اللّهُمَّ منْ أَحْيَيْتَه منَّا فأَحْيِه على الإسْلامِ ، وَمَنْ توَفَّيْتَه منَّا فَتَوَفَّهُ عَلى الإيمانِ ، اللّهُمَّ لا تَحْرِمْنا أَجْرَهُ ، وَلا تَفْتِنَّا بَعْدَهُ » …:- … إله! … حاضر… حاضر… إله! … إله! … محروم… !

937- وعن أبي هُرَيْرَةَ رَضِيِ اللَّهُ عَنْهُ قال : سمعتُ رَسُول اللَّهِ صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يقول : « إذ صَلَّيْتُم عَلى المَيِّت ، فأَخْلِصُوا لهُ الدُّعاءَ » رواه أبوداود.

މާތްاللّه ރުހިވޮޑިގެންވި أبو هُريرة ގެ … ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللّه صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث … حديث… ވިދާޅުވިއެވެ. … إخلاص… دعاء… .

938- وعَنْهُ عَنِ النَّبيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم في الصَّلاةِ عَلى الجَنَازَة : « اللَّهُمَّ أَنْت ربُّهَا ، وَأَنْتَ خَلَقْتَها، وأَنْتَ هَدَيْتَهَا للإسلامِ ، وَأَنْتَ قَبَضْتَ رُوحَهَا ، وَأَنْتَ أَعْلَمُ بِسِرِّها وَعَلانيتِها، جِئْنَاكَ شُفعاءَ لَهُ فاغفِرْ لهُ » .
رواه أبو داود .

އަދި އެصحابي (ރަޟިޔަ اللهُ ޢަންހު ރިވާކުރެއްވި ابوهريرة) نبيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّمُގެ އަރިހުން ވަޑައިގެން ޖަނާޒާ ނަމާދުގައި ކިޔަވާ ދުޢާއާ ބެހޭ ހަދީޘް ރިވާކުރައްވާ حديثއެއްގައި (އަންނަނިވި دعاء ވިދާޅުވިއެވެ) ވެއެވެ. « اللَّهُمَّ أَنْت ربُّهَا ، وَأَنْتَ خَلَقْتَها، وأَنْتَ هَدَيْتَهَا للإسلامِ ، وَأَنْتَ قَبَضْتَ رُوحَهَا ، وَأَنْتَ أَعْلَمُ بِسِرِّها وَعَلانيتِها، جِئْنَاكَ شُفعاءَ لَهُ فاغفِرْ لهُ » މާނައީ:- ޔާالله! އިބަރަސް ހައްދަވައިދެއްވީ ކަލޭގެފާނެވެ. އަދި އިސްލާމްދީނަށް މަގުދެއްކެވީ ކަލޭގެފާނެވެ. އަދި އޭނާގެ ރޫޙު ހިފެއްވީ ކަލޭގެފާނެވެ. އަދި އޭނާގެ ސިއްރާއި ފާޅުގައިވާ ކަންތައް ދެނެވޮޑިގަންނަވަނީ ކަލޭގެފާނެވެ. އަހަރެމެން މިވަނީ އޭނާއަށް ޝަފާޢަތްތެރިވުމަށް އިބަ إلهގެ حضرةއަށް ހާޒިރުވެގެންނެވެ. އެހެންކަމުން އޭނާއަށް ފާފަ ފުއްސަވާދެއްވާނދޭވެ!
އާމީން ޔާ ރައްބަލްޢާލަމީން!

939- وعن واثِلة بنِ الأسقعِ رضيَ اللَّه عنه قال : صَلَّى بِنَا رسولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم عَلى رجُلٍ مِــنَ المُسْلِمينَ ، فسمعته يقولُ : « اللَّهُمَّ إنَّ فُلانَ ابْنَ فُلان في ذِمَّتِكَ وحَلَّ بجوارك، فَقِهِ فِتْنَةَ القَبْر ، وَعَذَابَ النَّارِ ، وَأَنْتَ أَهْلُ الوَفاءِ والحَمْدِ ، اللَّهُمَّ فاغفِرْ لهُ وَارْحَمْهُ ، إنكَ أَنْتَ الغَفُور الرَّحيمُ » رواه أبو داود .

މާނައީ اللّه ރަސޫލާގެ واثِلة بنِ الأسقع ގެ ރިވާޔަތެއް ނަމާދުކޮށްދިނެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އަހަރެމެންނާއެކު މުސްލިމުންގެ ތެރެއިން މީހެއްގެ ޖަނާޒާ ނަމާދު ކުރެއްވިއެވެ. ފަހެ އެކަލޭގެފާނު ދަންނަވާ دعاء ކިޔުއްވަނީ އަހަރެން އަޑުއެހީމެވެ. «اللَّهُمَّ إنَّ فُلانَ ابْنَ فُلان في ذِمَّتِكَ وحَلَّ بجوارك، فَقِهِ فِتْنَةَ القَبْر ، وَعَذَابَ النَّارِ ، وَأَنْتَ أَهْلُ الوَفاءِ والحَمْدِ ، اللَّهُمَّ فاغفِرْ لهُ وَارْحَمْهُ ، إنكَ أَنْتَ الغَفُور الرَّحيمُ » މާނައީ:- ޔާالله! ހަމަކަށަވަރުން މިފުލާނީ ފުލާނުގެ ދަރިފުޅު މިވަނީ އިބަ إلهގެ ރައްކާތެރިކަމުގައެވެ. އަދި އިބަ އަވަށްޓެރިކަމުގެ ހިމާޔަތުގައި ތިބުމަށް ދޫކޮށްލައްވާށެވެ. ފަހެ އޭނާއަށް ޤަބުރުގެ ފިތުނައިން ރައްކާތެރިކުރައްވާ، ނަރަކައިގެ عذابން ސަލާމަތްކުރައްވާނދޭވެ! އަދި ވަފާތެރިކަމުގެ صفةއާއި حمدއާއި ثناءގެ حقّވެރި ކަލޭގެފާނެވެ. ޔާالله! އޭނާއަށް ފާފަ ފުއްސަވާދެއްވާނދޭވެ! އަދި އޭނާއަށް رحمة ލައްވާދެއްވާނދޭވެ! ހަމަކަށަވަރުން ފާފަ ފުއްސަވާ އަދި ރަޙުމް

ކުރައްވާ އިލާހަކީ ހަމަ އިބައިލާހުވެ.

940- وعن عبد اللَّه بنِ أبي أوْفى رضي اللَّه عنهما أَنَّهُ كبَّر على جَنازَةِ ابْنَةٍ لَهُ أَرْبَعَ تَكْبِيراتٍ ، فَقَامَ بَعْدَ الرَّابعَةِ كَقَدْرِ مَا بَيْنَ التَّكْبيرتيْن يَسْتَغفِرُ لهَا وَيَدْعُو ، ثُمَّ قال : كَانَ رسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يَصْنَعُ هكذَا وفي رواية : « كَبَّرَ أَرْبعاً فمكث سَاعةً حتَّى ظَنَنْتُ أَنَّهُ سيُكَبِّرُ خَمْساً ، ثُمَّ سلَّمَ عنْ يمِينهِ وَعَنْ شِمالِهِ ، فَلَمَّا انْصَرَف قُلْنا لَهُ : مَا هذا ؟ فقال : إنِّي لا أزيدُكُمْ عَلى مَا رَأَيْتُ رسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يَصْنَعُ ، أوْ : هكذا صَنعَ رسولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم . رواه الحاكم وقال : حديث صحيح .

ރަޟީ الله ތަޢާލާޢަންހުމާ ޙަދީޘްކުރެއްވި عبدِ اللَّه بنِ أبو أوْفى ގެކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނުގެ އަންހެން ދަރިކަލެއްގެ ޖަނާޒާގައި ހަތަރު ތަކުބީރު ކިޔުއްވައި ހަތަރުވަނަ ތަކުބީރާއި ދެ ތަކުބީރާއި ދެމެދަށް އަރާވަރަކަށް ވަޑައިގެން ތިއްބަވާ ހުރެ އެކަމަނާއަށް މަޢާފަށް އެދެވިޔެވެ. ދެން (ހަމަ އިސްތިޣްފާރު ކުރެއްވުމަށް) إستغفار ދެއްވައި دعاء ކުރެއްވިއެވެ. ދެން ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އަދިވެސް ކުރައްވަނީ މިގޮތަށެވެ.

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. ހަތަރު ތަކުބީރު ވިދާޅުވިއެވެ. އެއަށްފަހު ސަލާމްދެއްވި ގަޑިއަކަށް ދިގުކޮށް ފަސް ތަކުބީރު ކިޔުއްވާނެހެން ހީވެއްޖެއެވެ. ދެން ކަނާއަތްފަރާތަށް ވާއަތްފަރާތަށް ސަލާމް ދެއްވިއެވެ. ދެން ހަމަ ދެކޮޅަށް ފަސް ވެސް ދެއްވިއެވެ. ތިމަންމެން ވިދާޅުވީމެވެ. ތިޔަހެދީ ކީއްވެގެން ހެއްޔެވެ؟ ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ކުރައްވާފައި ވާގޮތަށް ވުރެން އިތުރުކޮށެއް ތިމަން ތިޔަބައިމީހުންނަށް ނުކުރާނަމެވެ. ނުވަތަ ވިދާޅުވީ رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ކުރެއްވީ މިގޮތަށެވެ.

158- باب الإِسراع بالجنازة

ޖަނާޒާ ގެންދިއުމުގައި އަވަސްކުރުމާބެހޭ ބާބު باب

941- عن أبي هُرَيْرَةَ رضِيَ اللَّهُ عنه عَن النَّبيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « أَسْرِعُوا بِالجَنَازَةِ ، فَإنْ تَكُ صَالِحَةً ، فَخَيْرٌ تُقَدِّمُونَها إلَيْهِ ، وَإنْ تَك سِوَى ذلِكَ ، فَشَرٌّ تَضَعُونَهُ عَنْ رِقَابِكُمْ » متفقٌ عليه .

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވާ أبو هريرة، نبيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّمގެ އަރިހުން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديثކުރެއްވިއެވެ. ޖަނާޒާ ގެންދިއުމުގައި އަވަސްވެގެންނުވާށެވެ. ފިހާސި އެއީ صالح އަމަލުކުރިމީހެއް ވެއްޖެނަމަ ތިޔަބައިމީހުން އަވަސްކުރަނީ ހެޔޮކަމަކަށްޓަކައެވެ. އަދި އެއީ خلافއަށް ނުބައިމީހަކު ކަމުގައި ވެއްޖެނަމަ ތިޔަބައިމީހުން އުފުލާ އުފުލުން ނުބައިވެގެންވެއެވެ.

وفي روايةٍ لُمسْلِمٍ : « فَخَيْرٌ تُقَدِّمُونَهَا عَلَيْه » .

އަދި މުސްލިމުގެ ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. (ތިޔަބައިމީހުން އޭނާއަށްޓަކައި އަވަސް ކުރިކުރުން ހެޔޮ އޭނާއަށް ހެޔޮވެގެންވެއެވެ.

942- وعن أبي سعيدٍ الخُدْرِيِّ رضي اللَّه عنه قَالَ . كَانَ النَّبيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يَقُولُ: « إذا وُضِعَتِ الجِنَازَةُ ، فَاحْتَملَهَا الرِّجَالُ عَلى أَعنَاقِهِمْ ، فَإنْ كَانتْ صَالحةً ، قالتْ : قَدِّمُونِي، وَإنْ كَانَتْ غَيْرَ صَالِحَةٍ ، قَالَتْ لأهْلِهَا : يَاوَيْلَهَا أَيْنَ تَذْهَبُونَ بِهَا ، يَسْمَعُ صَوْتَها كُلُّ شَيْءٍ إلاَّ الإنسانَ ، وَلَوْ سَمِعَ الإنْسَانُ ، لَصَعِقَ » رواه البخاري .

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވާ أبو سعيد الخُدْرِي ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. نبيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديثކުރައްވަމުން ގެންދެވިއެވެ. ޖަނާޒާ ބާއްވައި [illegible] އަދި ފިރިހެނުން ކަނދުގައި އުފުލައިފިނަމަ، ފަހެ އެއީ صالح މީހެއް ކަމުގައިވާނަމަ ބުނާނެއެވެ. އަހަރެން ކުރިއަށް ގެންދާށެވެ. ފަހެ ނުބައި އަމަލުކުރި މީހެއްނަމަ އޭގެ އަހުލުވެރިންނަށް مخاطبކޮށް ބުނާނެއެވެ. ހައި ހަލާކު ބޮޑުވެއްޖެ! ތިޔަބައިމީހުން މިގެންދަނީ ކޮންތާކަށް ހެއްޔެވެ؟ އޭނާ ބުނާ އަޑު އިންސާނުން ނޫން އެހެން ހުރިހާ ތަކެއްޗެއް އަހާނެއެވެ. އަދި އިންސާނުން އެއަޑު އަހާފާނަމަ ހޭނެތިގެންދާނެއެވެ.

159– باب تعجيل قضاء الدين عن الميت

والمبادرة إلى تجهيزه إلا أن يموت فجأة فيترك حتى يتيقن موته

މަރުވީމީހާގެ ދަރަނިވެރިކަމުގެ ދަރަނި އަދާކުރުމަށް އަވަސްވެގެން ވުމާއި، ކަފުނާފަށްފުށިގެ ކަންތައް ކުރުމަށް އަވަސް ވެގެންވުމާއި، ކުއްލިއަކަށް މަރުވެގެން ނަމަ ހަމަ ޔަގީނުން މަރުވިކަން ކަށަވަރުވަންދެން ހިފެހެއްޓުމާ ބެހޭ ބާބު باب

943- عن أَبي هريرة رضي اللَّه عنه ، عن النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « نَفْسُ المُؤْمِنِ مُعَلَّقةٌ بِدَيْنِهِ حَتَّـــى يُقْضَى عَنْهُ » .رواه الترمذي وقال : حديث حسنٌ .

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވި أبو هُريرة، نبيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّمގެ އަރިހުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކިޔުއްވިއެވެ. މުއުމިނާގެ ނަފްސު އޮންނާނީ ދަރަނި އަދާނުކުރާހާ ހިނދަކު އޮޅިލުވިފައެވެ.

944- وعن حُصَيْنِ بن وحْوَحٍ رضي اللَّهُ عنه أَنْ طَلْحَةَ بنَ الْبُرَاءِ بن عازب رضِي اللَّه عنْهما مَرِض ، فَأَتَاهُ النَّبِيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يَعُودُهُ فَقَالَ : إنّي لا أُرَى طَلْحة إلاَّ قدْ حَدَثَ فِيهِ المَوْتُ فَآذِنُونِي بِهِ وَعَجِّلُوا بِهِ ، فَإِنَّهُ لا يَنْبَغِي لِجِيفَةِ مُسْلِمٍ أنْ تُحْبَسَ بَيْنَ ظَهْرَانَيْ أَهْلِهِ » . رواه أبو داود .

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވި حُصَيْن بن وحْوَح ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ބަލިވެގެންވުމުން طَلْحَةَ بنَ الْبُرَاء އޭނާ ބަލާލައްވަން ވަޑައިގެންނެވެ. نبيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އާ صحابي އޭނާ ކިޔުއްވުން ވަޑައިގެންނެވިއެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނު حديثކިޔުއްވިއެވެ. ބަލިކަށް ވެސް ... طَلْحةގެ މަރުވެސް ... ކަމެއްކޮށްފިއެވެ. ... ކިޔުއްވުމެވެ.

160- باب الموعظة عندا لقبر

ގަބުރު ކައިރީގައި ނަސޭހަތްދޭ ބަސްތަކާއި ބުނުން ބޭނުން ވާގޮތް باب

945- عن عليٍّ رَضِيَ اللَّهُ عنه قال : كُنَّا في جنَازَةٍ في بَقِيع الْغَرْقَد فأَتَانَا رَسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، فقَعَدَ ، وقعدْنَا حَوْلَهُ وَمَعَهُ مِخْصَرَةٌ فَنَكَسَ وَجَعَلَ يَنْكُتُ بِمِخْصَرتِهِ ، ثم قال: ما مِنكُمْ مِنْ أَحَدٍ إلاَّ وَقَدْ كُتِبَ مقْعَدُهُ مِنَ النَّارِ ومَقْعَدُهُ مِنَ الجنَّة » فقالوا : يا رَسُولَ اللَّهِ أَفَلاَ نَتَّكِلُ على كتابنَا ؟ فقال : « اعْمَلُوا ، فَكُلٌّ مُيَسَّرٌ لِمَا خُلِقَ لَهُ » وذكَر تمامَ الحديث، متفقٌ عليه .

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވާ علي ގެފާނުގެ ރިވާޔަތެއް ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. غَرْقَد ގަސްތައް ހުރިފައިވާ بَقِيع ނަމަކަށް ކިޔުނު ސަރަޙައްދުގައި ޖަނާޒާއެއްގައި އަހަރެމެން ތިބީމެވެ. ފަހެ رسُولُ اللّه صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ޖަނާޒާގެ ގާތަށް ވަޑައިގަތެވެ. އަހަރެމެން ވެސް ތިބީމެވެ. ފަހެ ޖަނާޒާވެސް އެކަލޭގެފާނުގެ ވަށައިގެން އިށީނދެވަޑައިގަތެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނުގެ އަތްޕުޅުގައި ދަނޑިއެއް އޮތެވެ. ފަހެ އެކަލޭގެފާނު ބޮލުޖައްސަވައިގެން ބިމުގައި ދަނޑިން ކަހަނީއެވެ. ދެން حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން އެއްވެސް ނަފްސަކުން ނޫނިއްޔާ ޖަހަންނަމާއި ސުވަރުގޭގައި ގޮޑި ލިޔެވިފައިނުވާ ކަމުގައި ނުވެއެވެ. އެހިނދު އަހަރެމެން ދަންނަވައިފީމެވެ. ޔާالله ގެ ރަސޫލާއެވެ. ފަހެ އަހަރެމެން ލިޔެވިފައިވާ ގޮތުގެ މަތީގައި ވޮޅުގަނެ ތިބުމަކީ ކީއްވެގެންތޯއެވެ؟ ދެން حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން މަސައްކަތް ކުރާށެވެ. ފަހެ ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން ކޮންމެ މީހަކަށް ވެސް ބޭނުންވާ ކަމެއް ލުއިކޮށްދެއްވާނެއެވެ. އޭގެ ކުރެވޭނެ ކަމަކަށް ފަސޭހަކޮށް ދެވޭނެއެވެ.

161– باب الدعاء للميت بعد دفنه والقعود عند قبره ساعة للدُّعاء له والاستغفار والقراءة

މައްޔިތާ ވަޅުލައިނިމުމުން އޭނާއަށްޓަކައި دعاء ކުރުމާއި އަދި އޭނާގެ ވަޅުމަތީގައި ކޮޅުކޮޅަކަށް އިށީނދެ (މަޖްލިސްކޮށް) ހުރި دعاء ކުރުމާއި، استغفار ދަންނަވާދިނުމާއި قرآن ކިޔުމުގެ ބާބު ބަޔާންވެގެންވާ باب

946- عن أبي عَمْرو وقيل : أبو عبد اللّه ، وقيل : أبو لَيْلى عُثْمَانُ بن عَفَّانَ رضي اللّه عنه قال : كانَ النَّبيُّ صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم إذا فرَغَ من دفن المَيِّتِ وقَفَ علَيهِ ، وقال : «استغفِرُوا لأخِيكُم وسَلُوا لَهُ التَّثبيتَ فإنَّهُ الآن يُسأَلُ » .رواه أبو داود .

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވާ أبوعَمْرو عُثْمَان ރިވާޔަތް ކުރައްވާފައިވެއެވެ. (ބުނެވެއެވެ. އެصحابي ގެ ކުންނިޔާ ابوعبدالله އެވެ. އަދި ބުނެވެއެވެ. ابوعثمان އެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.) نبيُّ صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ޖަނާޒާއެއް ވަޅުލައި ނިމުމުން ޖަނާޒާކައިރީގައި ހުއްޓިވަޑައިގަންނަވައެވެ. އަދި ވިދާޅުވިއެވެ. حديثކުރެއްވިއެވެ. ޞަޙާބީބޭކަލުން ޞަޙާބީބޭކަލުންގެ اخاއަށްޓަކައި استغفار ދަންނަވާށެވެ. އަދި އޭނާއަށް ސާބިތުވުމަށް دعاء ކުރާށެވެ. ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން މިވަގުތު އޭނާއާ ސުވާލުކުރެވެމުންދަނީ ވެއެވެ.

947- وعن عمرو بن العاص رضي اللّه عنه قال : إذا دفنتمُوني ، فأقيموا حَوْل قَبرِي قَدْرَ ما تُنحَرُ جَزُورٌ ، ويُقَسَّمُ لحْمُها حَتى أَسْتَأْنِسَ بِكم ، وأَعْلم ماذا أُرَاجعُ بِهِ رُسُلَ ربِّي . رواه مسلم . وقد سبق بطوله .

މާތްاللّه ރުއްސުންލެއްވި عمرو بن العاص ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ތިމަންނަ ވަޅުލައިނިމުމުން ދަނޑި ތިމަންނަގެ މައްސަލައިރާގައި ޖަވާބުދާ ހިތުގައި އޮޅާ މަސް ބައިކުރެވޭ ވަގުތަކާ ދެމެދު ތިބޭށެވެ. އޭރު ތިމަންނަ ތިޔަބައިމީހުންގެ ފުރުސަތު ލިބުމާ ގޮތުގައި ރައްބުގެ ރަސޫލުން ޖަވާބުދޭނެ ގޮތް ތަންމެން ހުރިކޮށް ملائكة ބަލައިގަތުމަށެވެ. (رواه مسلم) މި حديث އަލަށް އިސްވެ ހިނގައިދިޔައެވެ.

قال الشَّافِعِيُّ رَحِمهُ اللَّه : ويُستَحَبُّ أن يُقرَأَ عِنْدَهُ شيءٌ مِنَ القُرآنِ ، وَإن خَتَمُوا القُرآن عِنْدهُ كانَ حَسناً .

މާތްالله ރަޙުމަތްލެއްވި އަލްއިމާމު الشَّافِعِي ވިދާޅުވިއެވެ. އެމީހާގެ މައްސަލައިރާގައި قرآنގެ އެތިކޮޅެއް ކިޔުމަކީ مستحبވެގެންވެއެވެ. އަދި قرآن ختم ކުރިޔަސް ރަނގަޅު ކަމެއްވެގެންވެއެވެ.

162- باب الصدقة عن الميت والدعاء له

މަރުވެގެން ދިޔަމީހާއަށް صدقة ދިނުމާއި އަދި އެމީހާއަށްޓަކައި دعاء ކުރުން ބައާންވެގެންވާ باب

قَالَ اللهُ تَعَالَى : ﴿ وَالَّذِينَ جَاءوا مِنْ بَعْدِهِمْ يَقُولُونَ رَبَّنَا اغْفِرْ لَنَا وَلإخوَانِنَا الَّذِينَ سَبَقُونَا بِالإيمَانِ ﴾ [الحشر : 10] .

އަދި އެއުރެންގެ ފަހުން އައި މީހުން ބުނެތެވެ. އަޅަމެންގެ ވެރިރަސްކަލާނގެ! އަޅަމެންނަށާއި، އަދި އަޅަމެންނަށްވުރެ ކުރިން إيمانގައި އަޅަމެންގެ أخންނަށް ފާފަ ފުއްސަވާނދޭވެ! އަދި إيمانވި މީހުންނަށް އަޅަމެންގެ ހިތްތަކުގައި حسدވެރިކަމެއް ނުލައްވާނދޭވެ!

948- وعَنْ عائِشَةَ رَضيَ اللَّهُ عَنْهَا أَنَّ رَجُلاً قال للنَّبيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم إنَّ أُمِّي افتُلِتَتْ نَفْسُهَا وَأُرَاهَا لو تَكَلَّمَتْ ، تَصَدَّقَتْ ، فَهَل لَهَا من أَجْرٌ إن تصَدَّقْتُ عَنْهَا ؟ قال : « نَعَمْ ». متفقٌ عليه .

މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި عائِشَةَ ގެފާނުގެ ރިވާޔަތުން ބަޔާންވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ފިރިހެނަކު نبيّ ާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ އަރިހުގައި ދެންނެވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އަހަރެންގެ މަންމަ ވަނީ ކުއްލި މަރަކުން ނިޔާވެގެން ގޮސްފައެވެ. އަދި ތިމަންނަށް ވިސްނޭގޮތުގައި އޭނާ އެވަގުތު ވާހަކައެއް ދެއްކިނަމަ صدقة ކުރުމަށް ބުނީހެވެ. ވީމާ އޭނާގެ ފަރާތުން ކުރެވޭ صدقةއެއްގެ މައްޗަށް އޭނާއަށް ހެޔޮ ޖަޒާ ލިބިގެންވާނެތޯއެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. އާދޭހެވެ.

949- وعن أبي هُرَيْرَةَ رَضيَ اللَّه عَنْهُ أنَّ رسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « إذا مَاتَ الإنسَانُ انقطَعَ عمَلُهُ إلاَّ مِنْ ثَلاثٍ : صَدَقَةٍ جارِيَةٍ ، أوْ عِلم يُنْتَفَعُ بِهِ ، أَوْ وَلَدٍ صَالِحٍ يَدعُو له » رواه مسلم .

މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި أبوهُرَيْرَة ގެ ރިވާޔަތުން ބަޔާންވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديثކުރެއްވިއެވެ. އާދަމުގެ ދަރިކަލުންގެ ތެރެއިން މީހަކު މަރުވުމާއި އެމީހާގެ އަމަލުތައް ކެނޑިގެން ހިނގައިދެއެވެ. އެއީ ހިނގަހިނގާ ހުރުމަށް صدقة އެކެވެ. އާއި ފައިދާ ކުރެވޭ علم އެކެވެ. އަދި صالح ދަރިއަކު އެމީހަކަށް ކުރާ دعاء އެވެ.

163- باب ثناء الناس على الميت

މައްޔިތާގެ މައްޗަށް މީސްތަކުން ކުރާ ثناء ގެ އަސަރު ކުރާކަން ބަޔާންކޮށްދޭ باب

950- عن أَنسٍ رضي اللَّه عنه قال : مرُّوا بجَنَازَةٍ ، فَأَثْنَوا عَلَيْهَا خَيراً فقال النبيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم: « وَجَبَتْ » ، ثم مرُّوا بأُخْرَى ، فَأَثْنَوْا عليها شَرّاً ، فَقَال النَّبِيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « وَجبَتْ » فَقَال عُمرُ ابنُ الخَطَّاب رَضِيَ اللَّه عَنْهُ : ما وجبَتْ ؟ قَالَ : « هذا أَثْنَيتُمْ عَلَيْهِ خَيراً ، فَوَجبتْ لَهُ الجَنَّةُ، وهذا أَثْنَيتُم عليه شرّاً، فَوَجبتْ لَهُ النَّارُ، أنتُم شُهَدَاءُ اللَّهِ فِي الأَرضِ». متفقٌ عليه.

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވާ أنسގެފާނުގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ބައެއް اصحاب ބޭކަލުން ޖަނާޒާއަކާ އަޅުގަނޑުމެން އުޅުނުހިނދު އެމީހާއާ ހެޔޮބަސްކިޔުމުން تعريف ކުރިއެވެ. އަދި ރަސޫލާ نبيّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރައްވިއެވެ. ވާޖިބު ވެއްޖެއެވެ. ދެން އަނެއް ބޭކަލުން ޖަނާޒާއަކާ އަށް ހަމަ ހަމަގޮތުން އެމީހާއާ ނުބައި ގޮތުން ބަހުދިޔައެވެ. އަދި ރަސޫލާ نبيّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديثކުރައްވިއެވެ. ވާޖިބު ވެއްޖެއެވެ. އެވަގުތު عُمرُ ابنُ الخَطَّاب ދެންނެވިއެވެ. ވާޖިބުވީ ކޮންކަމެއްތޯއެވެ. حديث ކުރައްވިއެވެ. އެ ޖަނާޒާއާ ބެހޭގޮތުން ހެޔޮ ގޮތުން ތަޢުރީފް ކުރީމު ثناء އަދާކުރީ. އެހެންކަމުން އެމީހާއަށް ސުވަރުގެ ވާޖިބުވެއްޖެއެވެ. އަދި މިއަނެއް ޖަނާޒާއާ ބެހޭގޮތުން ނުބައި ثناء އަދާކުރީ. އެހެންކަމުން ނަރަކަ ވާޖިބުވެއްޖެއެވެ. ތިޔަބޭފުޅުންނީ ބިމުގައިވާ الله ގެ ޝާހިދުންނެވެ.

951- وعن أبي الأسود قال : قَدِمْتُ المدِينَةَ ، فَجَلَسْتُ إلى عُمْرَ بن الخَطَّابِ رضي اللَّه عنْهُ فَمرَّتْ بِهِمْ جنَازةٌ ، فأُثنِيَ على صَاحِبِها خَيْراً فقال عُمَرُ : وجبت ، ثم مُرَّ بأُخْرى ، فَأُثنِيَ على صَاحِبِها خَيراً ، فَقَالَ عُمرُ : وجبَت ، ثم مُرَّ بِالثَّالِثَةِ ، فَأُثْنِيَ على صاحبها شَرًّا، فَقَال عُمرُ : وجبتْ : قَالَ أَبُو الأسْوِدِ : فَقُلْتُ : وما وجبَت يا أميرَ المؤمنين ؟ قال : قُلتُ كما قال النَّبِيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « أَيُّمَا مُسلِم شَهِدَ لهُ أَربعةٌ بخَير ، أَدخَلَهُ اللَّه الجنَّةَ » فَقُلْنَا : وثَلاثَةٌ ؟ قال : « وثَلاثَةٌ » فقلنا : واثنانِ ؟ قال : « واثنانِ » ثُمَّ لم نَسأَ لْهُ عَن الواحِدِ . رواه البخاري .

أبو الأسود ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. މަދީނާއަށް ދިޔައީމެވެ. ދެން (އަމީރުލްމުއުމިނީން) عُمرُ ابنُ الخَطَّاب ގެ ޙަޟްރަތުގައި މަދީނާގައި އިށީނދެގެން އިނީމެވެ. އެވަގުތު ޖަނާޒާއެއް ފާއިތުވިއެވެ. އަދި ރަސޫލާ އަހުރެމެންގެ ކުރިމަތިން ހެޔޮ ثناء ކިޔުނެވެ. ދެން عُمرُގެ ފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ވާޖިބު ވެއްޖެއެވެ. ދެން އަނެއް ޖަނާޒާއެއް އެ ފާއިތުވީ ހެޔޮކަމުން ތަޢުރީފު ކުރެވުނެވެ. އަދި ރަސޫލާ އަހުރެމެންގެ ކުރިމަތިން ހެޔޮ ثناء ކިޔުނެވެ. ދެން عُمر ގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ވާޖިބުވެއްޖެއެވެ. ދެން ތިންވަނަ ޖަނާޒާއާ އަދި ރަސޫލާ އަހުރެމެންގެ ކުރިމަތިން ނުބައި ثناءކިޔުނެވެ. ދެން عُمرُގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ވާޖިބުވެއްޖެއެވެ. أبوالأسود ވިދާޅުވެއެވެ. ދެން އަހުރެން ދެންނެވީމެވެ. ކޮން ޗީޒެއް އޭ أمير المؤمنينއެވެ. އެކަލޭގެ ކުރިމަތިން ވާޖިބުވީ ކޮންއެއްޗެއް ތޯއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ދެން ބުނީމި نبيّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديثކުރެއްވި އެއްޗެކެވެ. (އަޅުގަނޑު حديثކުރައްވިއެވެ.) އެއްވެސް މުސްލިމެއްގެ މައްޗަށް ހަތަރުމީހުން ހެޔޮކަމުގެ ހެކިދޭނަމަ الله سبحانه وتعالى އޭނާ ސުވަރުގެއަށް ވައްދަވާ ހުށިއެވެ.

އެހިނދު ބިދަންދުން ދެންނެބިދަވެ. ބިންދިހުން ހަހިނެއްބާއެވެ. حديثކުރެއްވިއެވެ. ބިންދިހުން ވިޔަސްވެއެވެ. ދެހެ ބިދަންދުން ދެންނެބިދަވެ. ދިބިހުންހަހިނެއްބާއެވެ؟ حديثކުރެއްވިއެވެ. ދިބިހުން ވިޔަސްވެއެވެ. އެހާސްބަނދިއުދުން ދެން ބިދަންދުން އިބުރަހު އެކާލި ބަހަގުބުން ސުވާލުއް ނުދަންނަވަމެވެ.

164– باب فضل من مات وله أولاد صغار

ޢަޔާލުވެރި ކުދިން މަރުވާ މީހާއަށް ހުރި ފަޟީލަތް ބަޔާންކޮށްފައިވާ باب

952– عن أنس رضي اللَّه عَنْه قال : قَال رَسولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « مَا مِنْ مُسلِمٍ يَمُوتُ له ثلاثَةٌ لم يَبلُغُوا الحِنْثَ إلا أدخلَهُ اللَّه الجَنَّةَ بِفَضْل رحْمَتِهِ إيَّاهُمْ » . متفقُ عليه .

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވާށި أنس ގެފާނުގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. رسُولُ اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديثކުރެއްވިއެވެ. އެއްވެސް މުސްލިމަކަށް بالغނުވާ ތިން ކުދިން މަރުވެއްޖެނަމަ އެކުދިންނަށް ލައްވާ މީހާއަށް الله سبحانه وتعالى ގެ فضلވަންތަކަމުން އެމީހާ ސުވަރުގޭގައި ވައްދަވައި ދެއްވާނެއެވެ.

953– وعن أَبي هُرَيْرَةَ رضِيَ اللَّهُ عنْهُ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « لا يَمُوتُ لأِحَدٍ مِنَ المُسْلِمِينَ ثَلاثَةٌ مِنَ الوَلَدِ لا تَمَسُّهُ النَّارُ إلاَّ تَحِلَّةَ القَسَم » متفقٌ عليه .

« وَتَحِلَّةُ القَسَم » قولُ اللَّهِ تعالى : { وَإِنْ مِنْكُمْ إِلاَّ وَارِدُهَا } والوُرُودُ : هُوَ العُبُورُ عَلَى الصِّراطِ ، وَهُوَ جسْرٌ مَنْصُوبٌ عَلَى ظهْرِ جَهَنَّمَ . عَافَانَا اللَّهُ مِنْهَا .

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވާށި أبو هُرَيْرَة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. رسُولُ اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެއްވެސް މުސްލިމަކަށް ތިން ކުދިން މަރުވެއްޖެނަމަ އޭނާއަށް ނަރަކައިގެ އަލިފާން ނުބޭނޭނެއެވެ. ހުވާ ފުރިހަމަކުރުމަށް صراط މަތިން (އަރައި ހުވާ ފުރިހަމަވާ ވަރަށް) ފިޔަވައި ނަރަކައިގެ އަލިފާން ނުލިބޭނެއެވެ.

954– وعن أَبي سعيدٍ الخُدْريِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ : جاءَتِ امرأَةٌ إِلى رَسُولِ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم فَقَالَتْ : يا رَسُولَ اللَّهِ ذَهَبَ الرِّجالُ بحَديثِكَ ، فاجْعَلْ لَنا مِنْ نَفْسِكَ يَوْماً نَأْتيكَ فيهِ تُعَلِّمُنا مِمَّا عَلَّمَكَ اللَّه ، قَالَ :

« اجْتَمِعْنَ يَوْمَ كَذَا وَكَذَا » فَاجْتَمَعْنَ ، فَأَتَاهُنَّ النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم فعَلَّمَهنَّ مِمَّا علَّمهُ اللَّه ، ثُمَّ قَالَ : « ما مِنْكُنَّ مِن امْرَأَةٍ تُقَدِّمُ ثَلاثةً منَ الوَلَدِ إلاَّ كانُوا لَهَا حِجَاباً منَ النَّار » فَقالتِ امْرَأَةٌ : وَاثنين ؟ فَقَالَ رَسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم « وَاثْنَيْن » متفقٌ عليه .

މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި أبو سعيد الخُدْرِي ގެ ރިވާޔަތް ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. އަންހެނަކު رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّمގެ ހަޟްރަތަށް ދިޔައެވެ. އެއަންހެނާ ދަންނަވައިފިއެވެ. ޔާالله ގެ ރަސޫލާއެވެ. ފިރިހެނުން ކަލޭގެފާނުގެ حديثފުޅުތައް ދަސްކޮށްގަނެގެންފިއެވެ. ވީމާ ކަލޭގެފާނު ތިމަންނަމެންނަށް ޖެހިލައި ދުވަހެއް خاص ކުރައްވައި އުނގަންނަވައި ދެއްވުމަށް އެދުމެވެ ކަލޭގެފާނު الله އުގަންނަވާފައިވާ ތަކެތިން، ތަކެތި ކަލޭގެފާނު އުގަންނަވައި ދެއްވާށެވެ! ވިދާޅުވިއެވެ. ތިޔަކަނބަލުން މިވެނި މިވެނި ދުވަހަކު އެއްވާށެވެ. ދެން އެކަނބަލުން އެއްވިއެވެ. ދެން نبيއާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އެކަނބަލުންގެ ގާތަށް ވަޑައިގަތެވެ. ދެން الله سبحانه وتعالى އުގަންނަވާ ދެއްވާފައިވާ ތަކެތިން އެކަނބަލުންނަށް އުގަންނަވާ ދެއްވުން ފެށިވިއެވެ. އެއަށްފަހު (އުސޫލުތަކުގެ ކުރިއަށް ގެންދެވުނު) حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަކަނބަލުންގެ ތެރެއިން ކަނބަލަކު ތިންދަރިން ވަފާތުވެއްޖެނަމަ އެއީ ނަރަކައިގެ އަލިފާނުން ދުރުވުމަށް ފަރުދާއަކަށް ވާނެއެވެ. އެހިނދު (އެއްކަނބަލުން) ކަނބަލަކު ދަންނަވައިފިއެވެ. ދެދަރިން ވާނަމަ ކިހިނެއްހެއްޔެވެ؟ ދެން رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ދެދަރިން ވާ މީހާވެސް އެހެނެވެ.

165– باب البكاء والخوف عندا لمرور بقبور الظالمين ومصارعهم وإظهار الافتقار إلى اللَّه تعالى والتحذير من الغفلة عن ذلك

އަނިޔާވެރިންގެ ގަބުރު ކައިރިންނާއި އެމީހުންގެ މަރުވި ތަން عذاب އެރުވުނުތަންތަނުގެ ކައިރިން ހުރަސްކުރާ ހިނދު ރޮވުމާއި ބިރުވެތިވުމާއި ﷲއަށް حضرة ގައި ތިމާގެ ނިކަމެތި ކަމުގެ ދަތިކަން ހާމަކުރުމާއި ގަފްލަތުގައި ނުހުރުމަށް އަންގަވާފައިވާ ބަޔާންވެގެންވާ باب

955- عَن ابْنِ عُمَر رَضِيَ اللَّه عَنْهُمَا أَنَّ رسُولَ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قَالَ لأصْحَابِهِ يَعْني لَمَّا وَصلُوا الحِجْرَ : دِيَارَ ثَمُودَ : « لا تَدْخُلُوا عَلى هَؤُلاءِ المُعَذَّبِينَ إِلاَّ أَنْ تَكُونُوا بَاكِينَ ، فَإِنْ لَمْ تَكُونُوا باكِين ، فَلا تَدْخُلُوا عَلَيْهِمْ ، لا يُصِيبُكُمْ مَا أَصَابَهُمْ » متفقٌ عليه .

ގާތް الله އެދެބޭފުޅުންނަށް ރުހިވޮޑިގެންވި عبدِ اللَّه بنِ عُمَر ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّمއެކަލޭގެފާނުގެ اصحاب ބޭކަލުންނަށް حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެބަހީ އެބޭކަލުން ثُمود ބަޔައިގެ މީހުން އުޅުން ހިސާބުން ހުރަސްކުރި ހިނދުއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ރޮވާ އަދިސްތިފާރު ބަޔައިގެ މީހުން ... ނުވަދެވާނެއެވެ. ފަހެ ތިޔަބައިމީހުން ރޮމުން ނޫނީ ތިޔަބައިމީހުން އެބައިމީހުންނަށް ނުވަދެވާނެއެވެ. ނުވަދެވާނީ އެމީހުންގެމައްޗަށް عذاب އައިފަދައިން ތިޔަބައިމީހުންގެ މައްޗަށް عذاب އަރައިފާނެތީއެވެ.

وفي رواية قال : لَمَّا مَرَّ رَسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم بالحِجْرِ قال : « لا تَدْخُلُوا مَسَاكِنَ الَّذِينَ ظَلَمُوا أَنْفُسَهُمْ أَنْ يُصِيبكُمْ مَا أَصَابَهُمْ إِلاَّ أَنْ تَكُونُوا بَاكِينَ » ثُمَّ قَنَّع رَسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، رَأْسَهُ وَأَسْرَعَ السَّيْرَ حَتى أَجَازَ الوَادِي

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. ޙިޖުރު ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އެބައިމީހުންގެ ގެ ތަކަށް ވަދެނުން ހުރަސްއަޅުއްވައި ހިނދު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ މައްޗަށްވެސް عذاب އެޅިދާނެ ތިޔަބައިމީހުން އެއުރެންގެ އަދިއެކަ ނުވެސް ... ތިޔަބައިމީހުންގެ މައްޗަށް ރޮމުން ނޫނީ ނުވަދެވާނެއެވެ. ދެން رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އެކަލޭގެފާނުގެ ބޯކޮޅު ފޮތިގަނޑަކުން ނިވާކުރައްވައި ... ހަލުވިކޮށް ދުއްވަވައިގެން އެވާދީ ހުރަސްކޮށް ނިމުނުއެވެ.

كتاب آداب السفر

ދަތުރުގެ އަދަބުތައް ބަޔާންކުރާ ބައި

166- باب استحباب الخروج يوم الخميس أول النهار

ބުރާސްފަތި ދުވަހު ދަތުރު ފެށުން مستحب ވެގެންވާކަމާއި އަދި ހެނދުނު ވަގުތުގައި ނިކުތުން مستحب ވެގެންވާކަން ބަޔާންކޮށްދޭ باب

956- عن كعبِ بن مالك ، رَضيَ اللَّهُ عنه ، أَنَّ النبيَّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم خَرَجَ في غَزْوَةِ تَبُوكَ يَوْمَ الخَمِيسِ ، وَكَانَ يُحِبُّ أَنْ يَخْرُجَ يَوْمَ الخَمِيس . متفقٌ عليه .

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވި كعبِ بن مالك ގެ ރިވާޔަތެއް ދަންނަވަމެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم تَبُوكَ ހަނގުރާމައަށް ނިކުމެވޭއިރުގައި ބުރާސްފަތި ދުވަހެއްކަމެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނު ބުރާސްފަތި ދުވަހު ދަތުރަށް ނިކުމެވުމަށް ލޯބިކުރައްވައެވެ.

وفي رواية في الصحيحين : « لقلَّما كانَ رسولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يَخْرُجُ إلاَّ في يَوم الخَمِيسِ » .

الصحيحينގެ ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ބުރާސްފަތި ދުވަހެއްގައި ނޫނީ ދަތުރަށް ނިކުމެވޭއިރުގައިވެސް ވަރަށް މަދު ފަހަރެކެވެ.

957- وعن صخْرِ بنِ وَدَاعَةَ الغامِدِيِّ الصَّحابِيِّ رضي اللَّه عنْهُ ، أَنَّ رسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قَالَ : « اللَّهُمَّ بَارِكْ لأُمَّتِي في بُكُورِهَا » وكَان إِذا بعثَ سَرِيَّةً أَوْ جيشاً بعَثَهُم مِنْ أَوَّلِ النَّهَارِ وَكان صخْرٌ تَاجِراً ، وَكَانَ يَبْعثُ تِجارتهُ أَوَّلَ النَّهار ، فَأَثْرى وكَثُرَ مالُهُ . رواه أبو داود والترمذيُّ وقال : حديثٌ حسن .

މާތް اللَّه ރުހިވޮޑިގެންވި صخْر بن وَدَاعَةَ الغامِدِي ނަމަކާން ކިޔުން صحابي ބޭކަލާގެ ރިވާޔަތުން ދަންނަވަމެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم دعاء ކުރެއްވިއެވެ. « اللّهُمَّ بَارِكْ لأُمَّتِي في بُكُورِها » މާނައީ:- ޔާالله! ތިމަންކަލާގެ އުއްމަތަށް ހެނދުނު ވަގުތުގައި (ފަތިސް ހެނދުނުގެ ވަގުތުގައި) ބަރަކާތް ލައްވާނދޭވެ! އަދި އެކަލޭގެފާނު ކުޑަ لشكرެއް ނުވަތަ ބޮޑު ފައުޖެއް ފޮނުއްވަވާނަމަ ދުވަހުގެ ފުރަތަމަ ބައިގައި ފޮނުއްވަވައެވެ. އަދި (މި حديثގެ ރާވީ) صخْر އަކީ ވިޔަފާރި ބޭކަލެކެވެ. އަދި އެ صَحَّابي އެކަލޭގެ ވިޔަފާރި قبيلةއެއް ހެނދުނު ވަގުތުގައި ފޮނުއްވަވައެވެ. ފަހެ އެކަލޭގެ ވިޔަފާރިގައި ތަނާ އިތުރުވިއެވެ. އަދި މުދާތަކެއް ގިނަވިއެވެ.

167- باب استحباب طلب الرفقة
وتأميرهم على أنفسهم واحداً يطيعونه

ދަތުރުކުރުމުގައި ބައިވެރިއަކު ނެތިމާއި އަދި އެކަނި އެކަކު ދަތުރުގެ އަމީރަކަށް ހަވާލު އަމީރާއަށް ކިޔަމަންތެރިކަން އަދާކުރުން مستحب ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

958- عَن ابْنِ عُمَرَ رضِيَ اللَّه عَنْهُما قَالَ : قَالَ رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « لَوْ أَنَّ النَّاسَ يَعْلَمُونَ مِنَ الوحْدةِ ما أَعَلمُ ما سَارَ رَاكِبٌ بِلَيْلٍ وحْدَهُ » رواه البخاري .

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވާނޭ ޞަޙާބީއެއްކަމުގައިވާ عبدِ اللَّه بنِ عُمَرَ ގެކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މީސްތަކުންނަށް އެކަނި ދަތުރުކުރުމުގެ ނުރައްކާތެރިކަން ވިސްނާލެވޭނަމަ އެންމެ ހާލަތެއްގައި އެއްވެސް އަސްވާރަކު އެކަނި ރޭގަނޑު އެކަނި ރާއްޖެއިން ދަތުރު ނުކުރާނެއެވެ.

959- وعن عمرو بن شُعَيْب ، عن أَبيه ، عن جَدِّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ : قال رَسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « الرَّاكِبُ شَيطَانٌ ، والرَّاكِبان شَيطَانانِ ، والثَّلاثَةُ رَكبٌ » .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވާނޭ عمرو بن شُعَيْب އާއި ބައްޕާގެ ކިބައިން އަދި އެ ބައްޕަ ކާފަގެ ކިބައިން ރިވާކުރެއްވި حديثއެއްގައި ވެއެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެކަކު ދަތުރުކުރާ މީހާއަކީ شَيطَانއެކެވެ. (އެބަހީ شَيطَانގެ ވަސްވާސް ވެރިކަމަށް ހުށަހެޅިފައިވާ މީހެކެވެ. ދެމީހުން އެކުގައި شَيطَانއާ ވައްތަރެވެ. ތިންމީހުން އެކުގެ ހަމަ شَيطَانގެ ބާރުގެ ވާވާނެކަމެވެ.) އަދި އެކަކު ދަތުރުކުރާ ދެ މީހުންނަކީ ދެ شَيطَانންނެވެ. އަދި ތިންމީހުން އެކުގައި ދަތުރުކުރާނަމަ އެއީ ދަތުރު قافلةއެކެވެ.

رواه أبو داود ، والترمذي ، والنسائي بأَسانيد صحيحة ، وقال الترمذي : حديثٌ حسن.

960- وعن أَبي سعيدٍ وأَبي هُريرةَ رضيَ اللَّهُ تعالى عَنْهُمَا قَالا : قَال رسولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : إِذا خَرَج ثَلاثَةٌ في سفَرٍ فليُؤَمِّرُوا أَحدهم » حديث حسن ، رواه أبو داود بإسنادٍ حسن .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވާނޭ ޞަޙާބީއެއްކަމުގައިވާ أبو سعيدٍ އާއި أبو هُريرة ގެކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެދެބޭކަލުން ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ދަތުރަކަށް ތިންމީހުން ނިކުމެއްޖެނަމަ ފަހެ އެމީހުން އެކަކު ދަތުރުގެ އަމީރަކަށް ހަދާށެވެ.

961- وعن ابْنِ عبَّاسٍ رضِي اللَّهُ عَنْهُما عن النبيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال: « خَيرُ الصَّحَابةِ أَرْبَعَةٌ ، وَخَيْرُ السَّرَايا أَرْبَعُمِائَةٍ ، وخَيرُ الجُيُوش أَرْبعةُ آلافٍ ، ولَن يُغْلَبَ اثْنَا عشر أَلْفاً منْ قِلَّة » رواه أبو داود والترمذي وقال : حديث حسن

މާތް الله އެދެބޭކަލުންނަށް ރުހިވެވޮޑިގެންވި ابْنِ عبَّاس ، نبي ާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެއަރިހުން ރިވާކުރައްވައެވެ. ތިރްމިޛީ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ސަހާބީންގެ އެންމެ ހެޔޮވެގެންވާ އަދަދަކީ ހަތަރެކެވެ. އަދި އެންމެހެޔޮވެގެންވާ ކުޑަ لشكرއަކީ ހަތަރުސަތޭކަ މީހުންގެ ބައެއްގަނޑު އެކުލެވިގެންވާ ލަޝްކަރެވެ. އަދި އެންމެ ހެޔޮވެގެންވާ ފައުޖަކީ ހަތަރުހާސް މީހުންގެ ބަޔަކުން އެކުލެވިގެންވާ ފައުޖެވެ. އަދި ބާރަހާސް މީހުން އެކުލެވިގެންވާ لشكرއެއް ބައިމަދުވެގެން ބަލިވެގެން ނުދާނެއެވެ.

168- باب آداب السير والنزول والمبيت في السفر

والنوم في السفر واستحباب السُّرَى والرفق بالدواب ومراعاة مصلحتها وأمر من قصر في حقها بالقيام بحقها وجواز الإرداف على الدابة إذا كانت تطيق ذلك

ދަތުރުކުރުމުގެ އަދަބުތަކާއި ދަތުރުކުރުމުގައި ތަނެއްތަނުގައި ފައިބުމާއި، ރޭކުރުމާއި، ނިދިނިދުމުގެ އަދަބުތަކާއި، އަދި ރޭގަނޑުގައި ދަތުރުކުރުން مستحب ވެގެންވާކަމާއި، ސަވާރީއާމެދު އޯގާތެރިވުމާއި، އެއެތީގެ مصلحةއަށް ރިޢާޔަތްކުރުމާއި، އެއެތީގެ حقއަށް އުނިކަން ދެއްކިމީހާއަށް އެحقތައް ފުއްދަވަން އަދާކުރުމަށް އަމުރުކުރުމާއި، ސަވާރީގެ ފަހަތުގައި ބާރު ހުރިނަމަ އިތުރު މީހަކު ސަވާރުކުރުން ހުއްދަވެގެންވާކަން ބަޔާންކުރުމުގެ باب

962- عن أَبِي هُرَيْرَة رضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قال : قال رَسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « إذا سافَرْتُم في الخِصْبِ فَأعْطُوا الإبِلَ حظَّهَا مِنَ الأَرْضِ ، وإذا سافَرْتُمْ في الجَدْبِ ، فَأَسْرِعُوا عَلَيْهَا السَّيْرَ وَبادروا بِهَا نِقْيَهَا ، وَإذا عرَّسْتُم ، فَاجتَنِبُوا الطَّرِيقَ ، فَإِنَّهَا طرُقُ الدَّوابِّ ، وَمأْوى الهَوامِّ باللَّيْلِ » رواه مسلم .

މާތްاللَّه ރުހިވެވޮޑިގެންވި أبو هُرَيْرَة ގެ ފަރާތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديثކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ވިނަގަނޑުއޮތް ބިމުން ދަތުރުކުރައްވާނަމަ ޖަމަލުތަކަށް އެއިން އޭގެ حقދޭށެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުން ހަރުކަށި ބިމުން ދަތުރުކުރައްވާނަމަ ވީ އަވަހަކަށް ބާރަށް ދުއްވާށެވެ. އަދި އަށްތޮރުގެ ވަރު ހުސްނުވަނީސް މަންޒިލަށް ވާސިލުވުމަށްޓަކައި އަވަސް ކުރާށެވެ. އަދި

ތިޔަބައިމީހުން ރޭގަނޑު ނިދަން ޖަގަހަޖައްސަވާ މަގުމަތީގައި ނުޖަހާށެވެ. އެހެނީ އެއީ ރޭގަނޑުގައި ސޫފާސޫތި އެއްޗާ ތިބޭނެވެ. އަދި ޖަނަވާރުތައް ދަތުރުކުރާ ތަނެވެ.

معنى « اعطُوا الإبلَ حَظها مِنَ الأرْضِ » أَيْ : ارْفقُوا بِهَا في السَّيرِ لترْعَى في حالِ سيرِهَا ، وقوله : « نِقْيَها » هو بكسر النون ، وإسكان القاف ، وبالياءِ المثناة من تحت وهو: المُخُّ ، معناه : أَسْرِعُوا بِهَا حتى تَصِلُوا المَقِصد قَبلَ أَنْ يَذهَبَ مُخُّها مِن ضَنكِ السَّيْرِ. وَ«التَّعْرِيسُ » : النزُولُ في الليْل .

963- وعن أَبي قَتَادةَ رضيَ اللَّهُ عنهُ قَالَ : كانَ رَسولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم إذا كانَ في سفَرٍ ، فَعَــرَّسَ بلَيْلٍ اضْطَجَعَ عَلى يَمينِهِ، وَإذا عَرَّس قُبيْلَ الصُّبْحِ نَصَبَ ذِرَاعَهُ وَوَضَعَ رَأْسَهُ عَلى كَفِّه . رواه مسلم .

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވި أبو قَتَادة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّمދަތުރުކުރައްވައި އުޅުއްވަނިކޮށް ރޭގަނޑު ނިދިކޮޅަށް ވަޑައިގަންނަވާނަމަ ކަނާއަތުގެ މަތިން އޮށޯވެވަޑައިގަންނަވައެވެ. އަދި ފަތިސްވުމާ ކައިރިވެފައި ވަނިކޮށް ނިދިކޮޅަށް ވަޑައިގަންނަވާނަމަ އަތް ދަނޑި ދަނޑިމަތިކުރައްވައި އަތްތިލަފަތީގައި ބޯ ޖައްސަވައިގެން އޮށޯވެ އޮންނަވައެވެ.

قال العلماءُ : إِنَّما نَصَبَ ذِرَاعهُ لِئلاَّ يسْتَغْرِقَ في النَّوْمِ فَتَفُوتَ صلاةُ الصُّبْحِ عنْ وقْتِهَا أَوْ عَنْ أَوَّلِ وَقْتِهَا .

علم ވެރިން ވިދާޅުވެއެވެ. ހަމަހަމަކޮށްވެވުން އަތްޕުޅު ދަނޑިމަތިކުރެއްވީ ބޯޖެހިގަތުމުން އަތްތިލަފަތީގައި ބޭއްވިއްޖެނަމަ ބޮޑަށް ނިދިއަށް ނުދިއުމަށްޓަކައެވެ. އެއީ ފަތިސްނަމާދު ފާއިތުވެދާނެތީ ނުވަތަ އެނަމާދުގެ ފުރަތަމަ ވަގުތު ގެއްލިދާނެތީއެވެ.

964- وعنْ أَنسٍ رضي اللَّه عنهُ قَال : قال رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « عَلَيْكُمْ بِالْدُّلْجَةِ ، فَإِنَّ الأَرْضَ تُطْوَى بِاللَّيلِ » رواه أبو داود بإسناد حسن . « الدُّلجَة » السَّيْرُ في اللَّيْلِ .

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވި أنسގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ރޭގަނޑު ދަތުރު ކުރާށެވެ. އެހެނީ ހަމަކަށަވަރުން ރޭގަނޑުގެ ދަތުރަކީ ބިންމަތީގެ ދުރުމިން ކުރުކޮށްދޭ ކަމެކެވެ. (އެބަހީ ރޭގަނޑުގެ ދަތުރު ފަސޭހަވެ އަވަސްވެގެންވެއެވެ.)

965- وعنْ أَبي ثَعْلَبَةَ الخُشَني رَضي اللَّه عنهُ قال : كانَ النَّاسُ إذا نَزَلُوا مَنْزلاً تَفرَّقُوا في الشِّعاب والأَوْدِيةِ . فقالَ رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « إن تَفَرُّقَكُمْ في هَذِهِ الشِّعابِ وَالأوْدِية إِنَّما ذلكُمْ منَ الشَّيْطَان ،» فَلَمْ ينْزلُوا بعْدَ ذلك منْزلاً إِلاَّ انْضَمَّ بَعضُهُمْ إلى بعْضٍ. رواه أبو داود بإسناد حسن .

މާތްالله ރުހުންދެއްވި أبو ثَعْلَبَةَ الخُشَني ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. މީސްތަކުން ތަނަކަށް ފޭބިއިރު ވާދީތަކާއި شعب ތަކުގައި ފިރިގެން އުޅުއްވައެވެ. ދެން رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިޔަބައިމީހުން މިވާދީތަކާއި شعب ތަކުގައި ފިރިގެންނަ ފިރިގެންވުމަކީ شيطان ގެ عمل ތަކުގެ ތެރެއިންވާ ކަމެކެވެ. ދެން އެއަށްފަހު އެބައިމީހުން ތަނަކަށް ފައިބާވެއިރުގެންނެވީ މިއްބައިވަސް އެކުއެކުގައެވެ.

966- وعَنْ سَهْلِ بنِ عمرو وَقيلَ سَهْلِ بن الرَّبيعِ بنِ عَمرو الأنْصَاريِّ المَعروفِ بابنِ الحنْظَلِيَّةِ ، وهُو منْ أهْل بَيْعةِ الرِّضَوان ، رضيَ اللَّه عنه قالَ : مرَّ رسول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ببعِيرٍ قَدْ لَحِقَ ظَهْرُهُ ببطْنِهِ فقال : « اتَّقُوا اللَّه في هذه البهَائمِ المُعْجمةِ فَارْكبُوها صَالِحَةً ، وكُلُوها صالحَة » رواه أبو داود بإسناد صحيح .

މާތްالله ރުހުންދެއްވި سَهْل بن عمر (ނުވަތަ سَهْل بن الرَّبيعِ بن عَمرو الأنْصَاريِّ) މީނާ މަޝްހޫރުވަނީ ابنِ الحنْظَلِيَّة ގެ ނަމުންނެވެ. އަދި މިއީ بَيْعة الرضوان ގައި ބައިވެރިވެވަޑައިގެންނެވި ބޭކަލެކެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. (އެއްފަހަރަކު) رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ޖަމަލެއް ކައިރިން ވަޑައިގަތުމުން ބަނޑު ބުރަކަށީގައި ޖެހިފައިވާ ޖަމަލެއް ދެކެވަޑައިގެންނެވިއެވެ. ދެން رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ބަސްނުބުނާ ޖަނަވާރުތަކާ ބެހޭގޮތުން الله އަށް ބިރުވެތިވާށެވެ. ދެން ހެޔޮހާލުގައި އެއަށް ސަވާރުވާށެވެ. އަދި ހެޔޮހާލުގައި އެކާށެވެ.

967- وعَن أبي جعفرٍ عبدِ اللَّهِ بنِ جعفرٍ ، رضيَ اللَّه عنهما قال : أَرْدفني رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، ذات يَوْم خَلْفَه ، وَأَسَرَّ إِليَّ حدِيثاً لا أُحَدِّث بِهِ أحَداً مِنَ النَّاسِ ، وكانَ أَحبَّ مَا اسْتَتَر بِهِ رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم لِحاجَتِهِ هَدَفٌ أَوْ حَائشُ نَخل . يَعْني : حَائِطَ نَخْل : رواه مسلم هكذا مختصراً .

މާތްالله ދެބޭކަލުންނަށް ރުހުންދެއްވި أبو جعفر عبد اللَّهِ بن جعفر ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އެއްފަހަރަކު ތިމަންނަ (އަހަރެންގެ ފަހަތުން ސަވާރުކުރެއްވި ވަޅުގައިސް އިންނެވި) ސަވާރީގެ ފަހަތުން އިށީނދުވިއެވެ. އަދި ތިމަންނަގެ ކައިރީގައި ސިއްރުކޮށް ވިދާޅުވިއެވެ.

އެވާހަކަ ބިމަށްނަ އެއްވެސްމީހެއްގެ ކައިރީގައި ނުދައްކަމެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނު قضاء ހާޖަތަކަށް ދަނީނަމަ އުސްވެތަނެއްގެ ނުވަތަ ކަދުރު ގަސްތެރެއްގެ ނިވަލުން ވަޑައިގަތުން ލޯބިކުރެއްވިއެވެ.

وزاد فِيهِ البَرْقانيٌّ بإسناد مسلم : هذا بعد قوله : حائشُ نَخْلٍ : فَدَخَلَ حَائطاً لِرَجُلٍ منَ الأَنْصارِ ، فإذا فِيهِ جَمَلٌ ، فَلَمَّا رَأى رسولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم جرْجرَ وذَرفَتْ عَيْنَاه ، فأَتَاهُ النبيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم فَمَسَحَ سَرَاتَهُ أَي : سنامَهُ وَذِفْرَاهُ فَسكَنَ ، فقال : «مَنْ رَبُّ هذا الجَمَلِ ، لِمَنْ هَذا الجَمَلُ ؟ » فَجاءَ فَتى مِنَ الأَنصَارِ فقالَ : هذا لِي يا رسولَ اللَّه . فقالَ : « أَفَلا تَتَّقِي اللَّه في هذِهِ البَهيمَةِ التي مَلَّكَكَ اللَّهُ إياهَا ؟ فإنَّهُ يَشْكُو إِلَيَّ أَنَّكَ تُجِيعُهُ وَتُدْئِبُهُ » .

ورواه أبو داود كروايةِ البَرْقاني .

(މުސްލިމުގެ ރިވާޔަތުގައިވާނީ މިހާހިސާބަށެވެ.) އަސްނަދުކުރައްވާ البَرْقاني މި حديثގައިވާ (حائِطَ نَخْل) ގެ ފަހުން އިތުރުކޮށް ރިވާކުރައްވައިފައެވެ. ފަހެ އެކަލޭގެފާނު انصارى ބޭކަލުންގެ ތެރެއިން ބޭކަލަކުގެ ދަނޑަކަށް ވަދެވަޑައިގަތެވެ. އެހިނދު އެތަނުގައި ހުރި ޖަމަލަކު نبيއާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ފެނުމުން ރޮއިގަތެވެ. އަދި އޭނާގެ ލޮލުން ކަރުނަ ފައިބާން ފެށިއެވެ. ފަހެ نبيއާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އޭނާގެ ކަނދުރާގައި އަދި ބޮލުގައި ފިރުމާލެއްވިއެވެ. އެހިނދު އޭނާގެ ރޮއުން ހުއްޓި ހަމަޖެހުނީއެވެ. ފަހެ نبيއާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އަހުއްސަވައެވެ. މިޖަމަލުގެ ވެރިޔަކީ ކާކުތޯ؟ މިއީ ކާކުގެ ޖަމަލެއްތޯ؟ ފަހެ انصارންގެ ޒުވާނަކު އައެވެ. ފަހެ ދަންނަވައިފިއެވެ. އޭاللهގެ ރަސޫލާއެވެ. އެއީ ތިމަންނާގެ ޖަމަލެކެވެ. حديثކުރެއްވިއެވެ. ތިބާއަށް الله سبحانه وتعالى މިލްކު ކޮށްދެއްވި މި ޖަނަވާރާމެދު ތިބާ اللهއަށް ބިރުވެތިނުވަނީ ކީއްވެތޯ؟ ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން އޭނާ ތިމަންރަސޫލާގެ ގާތުގައި ޝަކުވާކުރީ ތިބާ އޭނާ ބަނޑުހައިކުރުވާތީއާއި އަދި ވަރުބަލިކުރުވާ ކަމަށެވެ.

قوله : « ذِفْرَاه » هو بكسر الذال المعجمة وإسكان الفاءِ ، وهو لفظٌ مفردٌ مؤنثٌ .قال أَهْلُ اللُّغَة : الذِّفْرَى : المَوْضِعُ الذي يَعْرَقُ مِنَ البَعِيرِ خلْف الأذنِ ، وقوله : « تُدْئِبُهُ » أَيْ: تُتْعِبُهُ .

968- وعن أَنسٍ رَضيَ اللَّهُ عنْهُ ، قال : كُنَّا إِذا نَزَلْنَا مَنْزِلاً ، لا نسبِّحُ حَتَّى نَحُلَّ الرِّحَالَ . رواه أبو داود بِإسناد على شرط مسلم .

ރަޟިالله ޢަންހު ސުންނަތުގެވި أنسٍ ގެފާނުގެ ރިވާއިން ނިވާވަގެންނެވީއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރައްވިއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންމެން ތަނަވަސް ފައިބައިލައްވާ ސަފަރީ ތަކެއް ފައިބާ ހަވީރު (އެއަށް ކުރެންދޫރު ކަންތަޑައިކަށް) ނިމުމުން ފަހު ނޫނީ ނަމާދުކުރަމުން ނުފެށުމުއެވެ.

وقوله : « لا نُسَبِّحُ » أَيْ لا نُصلِّي النَّافلَةَ ، ومعناه : أَنَّا مَعَ حِرْصِنا على الصَّلاةِ لا نُقَدِّمُها عَلى حطِّ الرِّحال وإرَاحةِ الدَّوابِّ .

169- بابُ إعانةِ الرفيقِ

ރަފީޤުގެ ބައިވެރިޔާއަށް ވެހިވެރިވުން ބަޔާންކުރެވޭބާ باب

في الباب أحاديث كثيرة تقدمت كحديث:

(والله في عون العبد ما كان العبد في عون أخيه) (انظر الحديث رقم 245) .

وحديث: (كل معروف صدقة) (انظر الحديث رقم 134) وأشباههما

ދަންނަވައެވެ. މި ބައުސްދުގާ ގެތަ ވަރަށް ގިނަ حديثތައް އިސްވެދިޔައީއެވެ. މިސާލަކަށް حديث "والله في عون العبد ما كان العبد في عون أخيه" މާނައީ:- އަޅާ އެހެނީ އަޚާގެ ބޭނުންތައް ފުއްދުމުގައި އަޅާ ބޭނުންވާހިނދަކު ވެހިވެރިވުމުގައި الله سبحانه وتعالى އެޅުމަކާ ވެހިވެރިވުމުގައި ދާއިމީވެގެން ވެއެވެ. އަދި ހަމަ އެހެންމެ حديث "كل معروف صدقة" ފަދަ حديثތައް ހިމެނެއެވެ. މާނައީ :- ކޮންމެ ހެޔޮކަމެއް صدقة އެކެވެ.

969- وعن أَبي سعيدٍ الخُدْريِّ رَضيَ اللَّه عنه قال : بينما نَحْنُ في سَفَرٍ إِذ جاءَ رَجُلٌ على رَاحِلةٍ لهُ ، فَجعلَ يَصْرِفُ بَصَرَهُ يَمِيناً وَشِمَالاً ، فقال رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : «مَنْ كَانَ مَعَهُ فَضْلُ ظَهرٍ ، فَلْيعُدْ بِهِ على منْ لا ظَهر له ، ومَنْ كانَ له فَضلُ زَادٍ ، فَلْيَعُدْ بِهِ عَلى مَنْ لا زَادَ له » فَذَكَرَ مِنْ أَصْنافِ المَالِ ما ذَكَرَهُ ، حَتى رَأَينا أَنَّهُ لا حقَّ لأَحَدٍ منا في فضْلٍ . رواه مسلم .

ރަޟިالله ޢަންހު ސުންނަތުގެވި أبو سعيدٍ الخُدْري ގެ ރިވާއިން ނިވާވަގެންނެވީއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. (އެއްފަހަރަކު) ތިމަންމެން ދަތުރުގައިވަނިކޮށް ތިއްބާ އެހެނީ ސަވާރީއާއިގައިއައެވެ. އަދި އެމީހާ ކަނާއަތްފަރާތަށާއި ވާތްފަރާތަށް ބަލަމުން ގެންދިޔައެވެ. ދެން (އެބަސް ދެކެވުމުގައި) رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم

حديثކުރެއްވިއެވެ. އެމީހުންގެއަތުގައި އިސްކުރު ސަވާރީއެއް އޮވެދިޔަ ވަރަ އެއްޗި ސަވާރީއެއް ނެތިގެންވާނަމަ ދޫކޮށްލެއްވެ. އަދި އެމީހުންގެއަތުގައި އިސްކުރާއަށްވުރެ އޮށިމަތި ފާހިއާލިކަ ކާއެއްވެސް އަރާނެމީހަކު ދޫކޮށްލެއްވެ. ވަރަ އަސްގަނޑެއްގެން އަޅުގަނޑުމެން ގިނަގުނަ މީސްތަކުން ބޭނުން ކުރެއްވެއްވުން ގެންދިޔުމަށްވާރަ އަންނަނިވި ހިސާބުން ކުރެވޭނެ އިތުރު ދިޔުމުގެ ސަފަރުތަކުން އިސްކުރު ހުރިހާ މުދަލާއި ގައިގަނޑުގެ ހުއްޓުން އެކުލެވޭ ހިތްހަމަޖެހުން ގިނަ ސަވާރީއަށް ދޭ حقއެއް ނުވާނެއެވެ.

970- وعنْ جابرٍ رضيَ اللَّه عنهُ ، عَنْ رسول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم أَنَّه أَرادَ أَنْ يَغْزُوَ فقال: يا معْشَرَ المُهَاجِرِينَ والأنصارِ ، إنَّ مِنْ إخوَنِكُم قَوْماً ، ليْس لهمْ مَالٌ ، وَلا عشِيرَةٌ ، فَلْيَضُمَّ أَحَدكم إِليْهِ الرَجُلَيْنِ أَوِ الثَّلاثَةَ ، فما لأحدِنَا منْ ظهرٍ يحْمِلُهُ إلا عُقبَةٌ يعْني كَعُقْبَةِ أَحَدهمْ، قال : فَضَمَمْتُ إِليَّ اثْنَيْنِ أَو ثَلاثَةً ما لي إلا عُقبةٌ كعقبَةِ أَحَدِهمْ مِنْ جَملي . رواه أبو داود.

جَابِرُاللَّه ތަޢާލާ އެކަލޭގެފާނާއި جابرގެފާނު نبيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ހަނގުރާމަކުރައްވަން ވަޑައިގަތުމުގައި ވިދާޅުވިއެވެ. ހޭ މުހާޖިރުންނާއި انصارى ޖަމާޢަތް މީހުންނޭވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރޭގައި ކަނޑައެޅިގެން ތިމާގެ އަޚުންނަކީ ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން ބައެއް އަދި عائلةއެއް ނުވާބައެކެވެ. ފަހެ ތިމާގެ ގާތަށް ދެމީހުން ނުވަތަ ތިންމީހުން ބައިވެރި ކުރާށެވެ. އަޅުގަނޑުމެން ތިމާގެ ސަވާރީގައި ދިޔުމުގެ އިތުރު ސަވާރީތަކެއް ދިޔައީ ނުވެއެވެ. ތިމާގެ ބަދަލަކަށް އެއް ގޮތަކަށް ދެބައިމީހުން ނުވަތަ ތިންމީހުން ގާތުގައި ބައިވެރިކުރީމެވެ. ތިމާގެ ސަވާރީ ތިމަންނަ އެއްގޮތްވާ އެކުއްޖާއަށް ދޫކުރަތް ހުރިހާ ކާބަފައިންނެވެ.

971- وعنه قال : كانَ رسول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يَتَخلَّف في المسِيرِ فَيُزجِي الضَّعيف ويُرْدفُ ويــدْعُو له .. رواه أبو داود بإسناد حسن .

އަދި އެ صحابى (އެބަހީ ޖާބިރުاللَّه ތަޢާލާ އެކަލޭގެފާނު جابر)ގެ ރިވާޔަތް ކުރައްވައެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ދަތުރުގައި ފަސްކޮށް ހިނގާވަޑައިގަތެވެ. ބަލި މީހުންނަށް އެހީވެދެއްވައި ހަމަހަމަ ކުރައްވައެވެ. އެބަހީ ސަވާރީގައި ބަރަނބޮޑުވާނެ ގޮތުގައި ގެންދެވޭށެވެ. އަދި ފަހަތުގައި އެހެންމީހުން ބައިން ދޫކުރެއެވެ. އަދި އެމީހުންނަށް ބަރަކާތުގެ دعاءކުރައްވަމުން ގެންދެވިއެވެ.

170- باب ما يقوله إذا ركب الدابة للسفرِ

އުޅަނދަށް ސަވާރުވާހިނދު ކިޔާ دعاء ތައް ބަޔާންވެގެންވާ ބާބު

قَالَ الله تَعَالَى : ﴿ وَجَعَلَ لَكُمْ مِنَ الفُلْكِ وَالأنْعَامِ مَا تَرْكَبُونَ لِتَسْتَوُوا عَلَى ظُهُورِهِ ثُمَّ تَذْكُرُوا نِعْمَةَ رَبِّكُمْ إِذَا اسْتَوَيْتُمْ عَلَيْهِ وَتَقُولُوا سُبْحَانَ الَّذِي سَخَّرَ لَنَا هَذَا وَمَا كُنَّا لَهُ مُقْرِنِينَ وَإِنَّا إِلَى رَبِّنَا لَمُنْقَلِبُونَ ﴾ [الزخرف : 12-14] .

އަދި ނަމޫނާކުރައްވާ، نعم ސޫރީގެ ތަކެއްޗަށް ވިސްނައިދިނުން ސަވާރުވާން ތަކެތި، އަކަލާނގެ ވިސްނައި ދިނުންނަށްޓަކައި ލާއްވާލެވި. (އަދި) ވިސްނައިދިނުން އެބަކާލިގެ ބޭނުކަންތަކަމަށްވާ ހަމަޖެހިލެއްވިއަކަށް. ދޫން ވިސްނައިދިނުން އެގަނޑުލައި ހަމަޖެހޭ ހިނދު ވިސްނައިދިނުންގެ ވެރިރަސްކަލާނގެ نعمة ހަނދުމަ ކުރާށެވެ. އަދި ވިސްނައިދިނުން ކިޔުމުންޓަކައްވެ. އަޅުގަނޑުމެން މެނާއި خدمة ވެރި ކަންދާއްވެ ރަސްކަލާނގެ ހުސް طاهر ވަންތަކަމާއެވެ! އަދި އަޅުގަނޑު އެކަލަނގެ ކަޑައުމަތެވެޝަންވާ ބާރަކު ކަމެއްގައި ނޫނެމުއެވެ. އަދި ހަމަކަލަވަރުން، އަޅުގަނޑު ވެރިރަސްކަލާނގެ حضرة އަށް އަޅުގަނޑު رجوع ވާނުކަން ކަނަވަރެވެ.

972- وعن ابنِ عمر رَضِيَ اللَّه عنهما ، أَنَّ رسولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم كانَ إِذا اسْتَوَى عَلَى بعِيرِهِ خَارجاً إِلي سفَرٍ ، كَبَّرَ ثلاثاً ، ثُمَّ قالَ : «سبْحانَ الذي سخَّرَ لَنَا هذا وما كنَّا له مُقرنِينَ، وَإِنَّا إِلى ربِّنَا لُمنقَلِبُونَ . اللَّهُمَّ إِنَّا نَسْأَلُكَ في سَفَرِنَا هذا البرَّ والتَّقوى ، ومِنَ العَمَلِ ما تَرْضى . اللَّهُمَّ هَوِّنْ علَيْنا سفَرَنَا هذا وَاطْوِ عنَّا بُعْدَهُ ، اللَّهُمَّ أَنتَ الصَّاحِبُ في السَّفَرِ ، وَالخَلِيفَةُ في الأهْلِ. اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ وعْثَاءِ السَّفَرِ ، وكَآبةِ المنظَرِ ، وَسُوءِ المنْقلَبِ فِي المالِ والأهلِ وَالوَلدِ » وإِذا رجَعَ قَالَهُنَّ وزاد فِيهنَّ : « آيِبونَ تَائِبونَ عَابِدُون لِرَبِّنَا حَامِدُونَ » رواه مسلم .

މާތް الله އެކަލާނގެ ރުހިވޮޑިގެންވާ ޞަޙާބީ ޙަޟްރަތު عبدِ اللَّهِ بنِ عمر ގެ ރިވާޔަތް ޒިކުރުކޮށްފައެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ދަތުރު ދިޔުމަށްޓަކައި ޖަމަލު މައްޗަށް ސަވާރުވެ ވަޑައިގެންނެވުމުން ތިންފަހަރު : اللَّه أَكْبرُ ގެ ކަލިމަ ތިޔަވައިދެއްވައި ރައްދު ވިދާޅުވެއްވެ. ދެން دعاءކުރައްވައެވެ :

«سبْحانَ الذي سخَّرَ لَنَا هذا وما كنَّا له مُقرنِينَ، وَإِنَّا إِلى ربِّنَا لُمنقَلِبُونَ . اللَّهُمَّ إِنَّا نَسْأَلُكَ في سَفَرِنَا هذا البرَّ والتَّقوى ، ومِنَ العَمَلِ ما تَرْضى . اللَّهُمَّ هَوِّنْ علَيْنا سفَرَنَا هذا وَاطْوِ عنَّا بُعْدَهُ ، اللَّهُمَّ أَنتَ الصَّاحِبُ في السَّفَرِ ، وَالخَلِيفَةُ في الأهْلِ. اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ وعْثَاءِ السَّفَرِ ، وكَآبةِ المنظَرِ ، وَسُوءِ المنْقلَبِ فِي المالِ والأهلِ وَالوَلدِ » މާނައީ:- މިސަފަރީ އަޅުގަނޑުމެންނަށްޓަކައި ލުއިކޮށްދީ އިދުރު ހުސްطاهرވަންތަ ވެރިރަސްކަލާނގެއެވެ. އަޅުގަނޑު އެކަލަނގެ ކަޑައުމަތެވެޝަން

ނުވެއެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން އަހަރެމެން އެނބުރި ދާނީ އަހަރެމެންގެ ވެރި ރަސްކަލާނގެ حضرةތަށެވެ. އޭ الله، ހަމަކަށަވަރުން އަހަރެމެން އިބަރާގެ حضرةން އަހަރެމެންގެ މިދަތުރުގައި ހެޔޮކަމާއި تقوىވެރިކަން ހިބަކުރުމަށް އެދެމެވެ. އަދި އިބަރަސްކަލާނގެ ރުހިވޮޑިގެންނެވޭ عمل ތަކެއް (ކުރުމުގެ ހެޔޮ توفيق އަށް) އެދެމެވެ. އޭ الله! މިދަތުރު އަހަރެމެންނަށް ފަސޭހަ ކުރައްވާނދޭވެ! އަދި އޭގެ ދުރުކަން ގާތްކުރައްވާނދޭވެ! އޭ الله! ދަތުރުގެ ބައިވެރިޔާ އިބަ އިހާރެވެ. އަދި ގޭގެއަހުލުވެރިން ޚަލީފާކަން ބަލަހައްޓަވާ ފަރާތަކީ އިބަ އިހާރެވެ. އޭ الله! ދަތުރުގެ ނުރައްކާތެރިކަމުންނާއި ބަލާލުމުގެ ގޯސްކަމާއި ތަކުލީފުތަކުން އަދި އަހުލުވެރިންނާއި މުދަލުގައި ދެކެން ލިބޭނެ ނުބައި ހާލަތުން އިބަރާގެ حضرةން ސަލާމަތްކަން އެދެމެވެ.

އަދި ދަތުރުން އެނބުރި ވަޑައިގަންނަވާ ހިނދު (ވެސް) އިސްވެދިޔަ ދުޢާ ކިޔުއްވައެވެ. އަދި އޭގައި އިތުރު ކުރައްވައެވެ. « آيبونَ تائِبونَ عَابِدُون لِرَبِّنَا حَامِدُونَ » މާނައީ އަހަރެމެންނީ އެނބުރި އަންނަ މީހުންނެވެ. އަދި ތައުބާވާ މީހުންނެވެ. އަދި އަޅުކަންކުރާ މީހުންނެވެ. އަދި އަހަރެމެން ރައްބުވެރި ގެންގުޅުއްވާ އިލާހަށް حمد ކުރާ މީހުންނެވެ.

معنى « مُقرِنينَ » : مُطِيقِينَ .« والوَعْثاءُ » بفتحِ الواوِ وإسكان العين المهملة وبالثاءِ المثلثة وبالمد ، وَهي : الشِّدَّة . و « الكآبة » بِالمدِّ ، وهي : تَغَيُّرُ النَّفس مِنْ حُزنٍ ونحوه. « وَالمنقَلَبُ » : المرْجِعُ .

973- وعن عبد اللَّه بن سرْجِس رضي اللَّه عنه قال : كان رسول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم إِذا سافر يَتَعوَّذ مِن وعْثاءِ السفَرِ ، وكآبةِ المُنْقَلَبِ ، والحوْرِ بعْد الكَوْنِ ، ودعْوةِ المظْلُومِ . وسوءِ المنْظَرِ في الأهْلِ والمَال . رواه مسلم .

މާނަ: ރަޟިޔަاللَّه ޢަންހު ފާޅުކުރެއްވި عبد اللَّه بن سرْجس ގެ ރިވާޔަތުން ނަގާފައިވާ ޙަދީޘެކެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ދަތުރުފުޅަކަށް ފުރައްވާއިރު ދަތުރުގެ އުނދަގޫކަމުންނާއި އަދި ހިތާމަވެރިކަމާއި ދަތުރު ކުރިމަތިވާ ދަތިކަން ކާމިޔާބުވުމުން އަނބުރާ އައުމުގެ ހިތާމަ އަދި އަނިޔާ ލިބިގެންވާމީހާގެ ބަދު دعاءއިންނާއި އަދި އަހުލުވެރިންނާއި މުދަލުގައި ދެކެން ލިބޭނެ ނުބައިކަމުން ސަލާމަތްކަން އެދި دعاء ކުރައްވައެވެ.

هكذا هو في صحيح مسلم : الحوْرِ بعْدَ الكوْنِ ، بالنون ، وكذا رواه الترمذي ، والنسائي ، قال الترمذي : ويروي « الكوْرُ » بِالراءِ ، وكِلاهُما لهُ وجهٌ . قال العلماءُ : ومعناه بالنونِ والراءِ جميعاً : الرُّجُوعُ مِن الاسْتقامَةِ أَوِ الزِّيادة إِلى النَّقْصِ . قالوا : وروايةُ الرَّاءِ مأْخُوذَةٌ مِنْ تكْوِير العِمامةِ ، وهُوَ لَفُّهَا وجمْعُها ، وروايةُ النون مِنَ الكَوْن ، مصْدَرُ «كانَ يكُونُ كَوناً » إذا وُجد واسْتَقرَّ .

974- وعن علِيِّ بن ربيعة قال : شَهِدْتُ عليَّ بن أبي طالب رَضي اللَّه عنهُ أُتِيَ بِدابَّةٍ لِيَرْكَبَهَا ، فَلَما وضَع رِجْلَهُ في الرِّكابِ قال : بِسْمِ اللَّهِ ، فلَمَّا اسْتَوَى على ظَهْرِها قال : الْحمْدُ للَّهِ الذي سَخَّرَ لَنَا هذا ، وما كُنَّا لَهُ مُقْرنينَ ، وإِنَّا إِلى ربِّنَا لَمُنْقلِبُونَ ، ثُمَّ قال : الحمْدُ للَّهِ ثَلاثَ مرَّاتٍ ، ثُمَّ قال : اللَّه أَكْبرُ ثَلاثَ مرَّاتٍ ، ثُمَّ قال : سُبْحانَكَ إِنِّي ظَلَمْتُ نَفْسِي فَاغْفِرْ لي إِنَّه لا يغْفِرُ الذُّنُوب إِلاَّ أَنْتَ ، ثُمَّ ضحِك ، فَقِيل : يا أَمِير الْمُؤْمِنِينَ ، مِنْ أَيِّ شَيءٍ ضَحِكْتَ ؟ قال : رأَيتُ النبيَّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم فَعل كَما فعلْتُ ، ثُمَّ ضَحِكَ فقلتُ : يا رسول اللَّهِ مِنْ أَيِّ شَيء ضحكْتَ ؟ قال : « إِنَّ رَبَّك سُبْحانَهُ يَعْجب مِنْ عَبْده إذا قال : اغْفِرِ لِي ذُنُوبي، يَعْلَمُ أَنَّهُ لا يغْفِرُ الذُّنُوبَ غَيْرِي » . رواه أبو داود ، والترمذي وقال : حديثٌ حسنٌ، وفي بعض النسخ : حسنٌ صحيحٌ . وهذا لفظ أَبي داود .

عليٌّ بن ربيعة ގެ ރިވާޔަތުން ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ޢަލީ ރަضِيَ اللَّه ޢަންހު ސަވާރުވެވޮޑިގެންނެވުމަށް عليٌّ ގެ ކުރިމަތިން އަސްދަނޑު ގެނެވުނެވެ. ފައި ރިކާބުގައި ބޭއްވެވުމުން بسْم اللَّهِ ވިދާޅުވިއެވެ. އަދި އިސްތިވާއަށް މަތީގައި ތިއްބަވާފައި ވިދާޅުވިއެވެ. الحمْدُ للَّهِ الذي سَخَّرَ لَنَا هذا ، وما كُنَّا لَهُ مُقْرنِينَ ، وإِنَّا إِلى ربِّنَا لَمُنْقلِبُونَ ދެން الحمْدُ للَّهِ ގެ ކަލިމަ ތިންފަހަރު ވިދާޅުވިއެވެ. ދެން اللَّه أَكْبرُ ގެ ކަލިމަ ތިންފަހަރު ވިދާޅުވިއެވެ. ދެން ހަމަ ވިދާޅުވިއެވެ. سُبْحانَكَ إِنِّي ظَلَمْتُ نَفْسِي فَاغْفِرْ لي إِنَّه لا يغْفِرُ الذُّنُوب إِلاَّ أَنْتَ ދެން އޭނާ ހިނިތުންވެވޮޑިގެންވިއެވެ. އެހިނދު ދެންނެވުނެވެ. ޔާ أَمِير الْمُؤْمِنِين ކޮބާ. ކަލޭގެފާނު ހިނިތުންވެވޮޑިގެންވީ ކީއްވެގެން ތޯއެވެ؟ ވިދާޅުވިއެވެ. ނަބިއްޔާ ކަލޭގެފާނު رسُولُ اللَّه صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ކުރެއްވިހެން މިކުރީ ދެކިލައްވާފައެވެ. ދެން ކަލޭގެފާނު ހިނިތުންވެވޮޑިގެންވިއެވެ. އެހިނދު މިއަހަރެން ދެންނެވީމެވެ. ޔާ اللّه ގެ ރަސޫލާއެވެ. ކަލޭގެފާނު ހިނިތުންވެވޮޑިގެންވީ ކީއްވެގެން ތޯއެވެ؟ حديثކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالى އަޅުކަލުގެ ކިބާ اغْفِرِ لي ذُنُوبي ކިޔައިފިނަމަ އޭނާގެ ފާފަތައް ފުއްސަވައިދޭނީ އަހަރެން ކަމަށް ޤަބޫލުކުރާތީ އުފާކުރައްވައެވެ. އޭނާގެ ފާފަތައް ފުއްސަވައިދެނީ ހަމައެކަނި ތިމަގެފާނު ކަމަށް އޭނާ ދަންނާތީ ކަނޑައެޅިގެން އުފާކުރައްވައެވެ.

171– باب تكبير المسافر إذا صعد الثنايا وشبهها

وتسبيحه إذا هبط الأودية ونحوها والنهي عن المبالغة برفع الصوت بالتكبير ونحوه

ދަތުރުވެރިޔާ އުސް ތަންތަނަށް އަރާމުންދާއިރު اللّٰه أَكْبَرُ ގެ ކަލިމަ ކިޔުމުގެ ސުންނަތްތެރިކަމާއި، އަދި ވާދީއަށް ފައިބައިމުންދާއިރު سُبْحان اللّٰه ގެ ކަލިމަ ކިޔުމުގެ ސުންނަތްތެރިކަމާއި، ހައްދުފަހަނަޅާ، ދާ ވަރަށް އަޑުގަދަކޮށް އެވަގުތު ކިޔުން މަނާވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

975– عن جابرٍ رضي اللّٰه عنهُ قال : كُنَّا إِذا صعِدْنَا كَبَّرْنَا ، وإِذا نَزَلْنَا سبَّحْنا . رواه البخاري .

ރަޟިﷲ ޢަންހު ވިދާޅުވި جابر ގެފާނު ރިވާކުރެއްވި ޙަދީޘެކެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންމެން ދަތުރުކުރާއިރު އުސް ތަނަކަށް އަރާމުންދަނިކޮށް ތަކުބީރު (އެބަހީ اللّٰه أَكْبَرُ ގެ ކަލިމަ) ކިޔުމެން ގެންދަމެވެ. އަދި ވާދީއަކަށް ފައިބައިމުން ދަނިކޮށް تسبيح (އެބަހީ سُبْحان اللّٰه ގެ ކަލިމަ) ކިޔުމެން ގެންދަމެވެ.

976– وعن ابن عُمر رضي اللّٰه عنهما قال : كانَ النبيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم وجيُوشُهُ إِذا علَوُا الثَّنَايَا كَبَّرُوا ، وَإِذا هَبطُوا سَبَّحوا . رواه أبو داود بإسناد صحيح .

ރަޟިﷲ އަނުހުމާ ވިދާޅުވިކަމަށްވާ ޢަބްދުﷲ ބިން ޢުމަރު ވިދާޅުވި عبد اللّٰه بن عُمر ގެ ރިވާކުރެއްވި ޙަދީޘެކެވެ. نبيّ އާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އާއި އެކަލޭގެފާނުގެ لشكر އުސް ތަނަކަށް އަރާވަޑައިގަންނަވާއިރު تكبير ކިޔުއްވައެވެ. އަދި ވާދީތަކަށް ފައިބައިވަޑައިގަންނަވާއިރު تسبيح ކިޔުއްވައެވެ.

977– وعنهُ قال : كانَ النَّبِيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم إذا قَفَل مِنَ الحجِّ أَو العُمْرَةِ كُلَّما أَوْفى عَلى ثَنِيَّةٍ أَوْ فَدْفَد كَبَّر ثَلاثاً ، ثُمَّ قال : « لا إله إلاَّ اللَّه وَحْدَهُ لا شَرِيكَ لَهُ ، لَهُ الْمُلْك ولَهُ الحمْدُ ، وَهُو على كلِّ شَيءٍ قَدِيرٌ . آيِبُونَ تَائِبُونَ عابِدُونَ ساجِدُونَ لِرَبِّنَا حَامِدُونَ . صدقَ اللَّه وَعْدهُ، ونَصر عبْده ، وَهَزَمَ الأَحزَابَ وحْدَه » متفقٌ عليه .

އަދި އެ صحابي (އެބަހީ ރަޟިﷲ ޢަންހު ވިދާޅުވި عبد اللّٰه بن عمر) ގެ ރިވާކުރެއްވި ޙަދީޘެކެވެ. نبيّ އާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حج ނުވަތަ عمرة ކުރައްވައިގެން އެނބުރި ވަޑައިގަންނަވާ ހިނދު ސަވާރީ އުސް ތަނަކަށް އަރައިވަޑައިގަންނަވާނަމަ ތިން ފަހަރު ތަކުބީރު ކިޔުއްވައެވެ. އޭގެފަހުން ކިޔުއްވައެވެ.

« لا إله إلاَّ اللَّه وَحْدَهُ لا شَرِيكَ لَهُ ، لَهُ الْمُلْك ولَهُ الحمْدُ ، وَهُو على كلِّ شَيءٍ قَدِيرٌ . آيِبُونَ تَائِبُونَ عابِدُونَ ساجِدُونَ لِرَبِّنَا

حَامِدُونَ . صدقَ اللَّه وَعْدهُ، وَنَصر عبْده ، وَهَزَمَ الأَحزَابَ وحْدَه » މާނަ:- މާތްالله ވަޢުދު حقّ ކޮށްދެއްވި
އަޅުގަނޑުމެންނީ އަނބުރާ އެނބުރި ނުކުންނަމުންނެވެ. އަދި ތައުބާވެރިންނެވެ. އަޅުކަންކުރާ ސަޖިދަކުރާ
ބަޔަކުމެވެ. ވެރިރަސް މާތްކަލާނގެއަށް ޙަމްދުކުރާ ބަޔަކުމެވެ. އަދި އެކަލާނގެއަށް حمدއާއި ثناء ކިޔުން حقّވާކަލާނގެ
އެކަލާނގެއެވެ. އަދި އެކަލާނގެ ވަޢުދު ފުއްދަވައި ޙައްޤުކުރެއްވި ކަލާނގެއެވެ. އެކަލާނގެ އަޅާ
އަނބުރި އެކަލާނގެ މަދަދުކުރެއްވިއެވެ. އެކަލާނގެ އަޅާ މަދަދުކުރެއްވިއެވެ. ކުޅަދާނަ އެކަލާނގެ މަދަދުކުރެއްވިއެވެ.
ސަހާބާ މަދަދުކުރެއްވިއެވެ. އެކަލާނގެ ކާފިރުން ބަލިކުރައްވައި ދުއްވާލެއްވިއެވެ. حمد ހުރީ ހަމަ
الله އެކަލާނގެއަށް ވެއެވެ. އަދި އެކަލާނގެ ނަސްރު ދެއްވީ نصر ދެއްވާ
ކަލާނގެއެވެ. އަދި އެކަލާނގެ ކާފިރުން ދުއްވާލެއްވީ ހަމައެކަނި އެކަލާނގެއެވެ. އެކަލާނގެ އެކަނިވެރިވެ
ވަޑައިގަތެވެ.

وفي روايةٍ لمسلم : إِذا قَفَل مِنَ الجيُوشِ أو السَّرَايا أَو الحجِّ أو العُمْرةِ .

އަދި މުސްލިމްގެ ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. ހަނގުރާމައިން ނުވަތަ ސަރިއްޔާއިން އަދި ޙައްޖު ނުވަތަ
حج އާއި عمرة އިން އެނބުރި އަންނަވަނީއްޔާ (އިސްވެދިޔަ ބުނެވުނު ކަލިމަތައް ވިދާޅުވިއެވެ.)

قوْلهُ : « أَوْفَى » أَي : ارْتَفَعَ ، وقولهُ : « فَدْفَد » هو بفتح الفاءَين بينهما دالٌ مهملةٌ ساكِنَةٌ ، وآخِرُهُ دال أُخرى وهو : « الغَليظُ المُرْتَفِع مِنَ الأَرْض » .

978- وعن أَبي هُريرةَ رضي اللَّهُ عنهُ أَنَّ رجلاً قال : يا رسول اللَّه ، إِني أُريدُ أَن أُسافِر فَأَوْصِنِي ، قال : « عَلَيْكَ بِتقوى اللَّهِ ، وَالتَّكبير عَلى كلِّ شَرفٍ فَلَمَّا ولَّي الرجُلُ قال: «اللَّهمَّ اطْوِ لهُ البُعْدَ ، وَهَوِّنْ عَليهِ السَّفر » رواه الترمذي وقال : حديث حسن .

މާތްاللَّه ރުއްސުންވާނދޭ أبو هُرَيْرَةَ ގެ ރިވާޔަތް ކުރައްވައެވެ. އަދި ފިރިހެނަކު ވިދާޅުވިއެވެ.
ރަސޫލުالله ގެ ރަސޫލާއެވެ. އަޅުގަނޑު ދަތުރުކުރަން ބޭނުމެވެ. ވަސިއްޔަތެއް ކުރައްވާނދޭވެ. ވިދާޅުވި
ކަލޭގެފާނު ކުރަމުން وصية ކުރެއްވީއެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. الله އަށް تقوى ވެރިވާށެވެ.
އަދި ކޮންމެ އުސްތަނަކަށް އަރާއިރު تكبير ކިޔާށެވެ. ދެން އެ ފިރިހެނާ
ފުރައިގެން ދިޔައިރު ރަސޫލާ حديث ކުރެއްވިއެވެ. «اللَّهمَّ اطْوِ لهُ البُعْدَ ، وَهَوِّنْ عَليهِ السَّفر »
މާނަ:- ރަސޫލުالله! އަޅުގަނޑު ދަތުރުގެ ދުރުމިން ކުރުކޮށްދެއްވާނދޭވެ! އަދި އޭނާގެ މައްޗަށް ދަތުރު

ފަސޭހަ ކުރައްވާނޭތޯވެ!

979- وعن أَبي موسى الأَشعَريِّ رضي اللَّه عنه قال : كنَّا مَع النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم في سَفَرٍ ، فكنَّا إذا أَشرَفْنَا على وادٍ هَلَّلنَا وكَبَّرْنَا وَارْتَفَعتْ أَصواتنا فقالَ النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « يا أَيُّهَا الناس ارْبَعُوا عَلى أَنْفُسِكم فَإِنَّكم لا تَدعونَ أَصَمَّ وَلا غَائِباً . إِنَّهُ مَعكُمْ ، إِنَّهُ سَمِيعٌ قَريبٌ » متفقٌ عليه .

މާތްالله ރުއްސުންވެވޑައިގެންވި أبو موسى الأشعَري ގެ ރިވާޔަތެން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންމެން رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ އަރިހުގައި ދަތުރެއް ކުރީމުވެ. ފަހެ ތިމަންމެން ވާދީއަކަށް ފައިބަނީނަމަ تهليلއެބަހީ لا إله إلاَّ اللَّهގެ ކިޔުމަ) އާއި ތަކްބީރު (އެބަހީ اللَّه أَكْبَرُ ގެ ކިޔުމަ) ކިޔަމުން ގޮސްދިޔައީމުވެ. އަދި އަޑުތައް ބޮޑުވެގެން ދިޔައީމުވެ. ދެން نبيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރައްވައިފިއެވެ. އޭ މީސްތަކުންނޭވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ނަފްސުތަކަށް ލުއިކޮށް ހިފާށެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިޔަބައިމީހުން ދުޢާކުރަނީ ބިރުކަލަކަށް ނުވަތަ ނެތް ބަޔަކަށް ނޫނެވެ. އަދި غائب ވެގެންވާ ފަރާތަކަށް ނޫނެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެކަލާނގެ (އެ علمފުޅު) ތިޔަބައިމީހުންނާއިއެކު ވެގެންވެއެވެ. އެކަލާނގެ އަޑުއަހާވޮޑިގެންވެއެވެ. ކައިރިވެވޮޑިގެންވެއެވެ.

« ارْبعُوا » بفتحِ الباءِ الموحدةِ أَيْ : ارْفقوا بأَنْفُسِكم .

172- باب استحباب الدعاء في السفر

ދަތުރުމަތީގައި دعاء ކުރުން مستحب ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

980- عن أَبِي هُرَيْرَةَ رَضيَ اللهُ عنهُ قالَ : قالَ : رسولُ اللهِ صلى الله عليه وسلم :((ثَلاثُ دَعَوَاتٍ مُسْتجَابَاتٌ لا شَكَّ فِيهنَّ : دَعْوَةُ المَظلومِ ، وَدَعْوَةُ المسَافِرِ ، وَدَعْوَةُ الوَالِدِ عَلى وَلدِهِ)) رواه أبو داود والترمذي وقال : حديث حسن . وليس في رواية أَبي داود : ((على وِلدِهِ)).

މާތްاللَّه ރުއްސުންވެވޑައިގެންވި أبو هُرَيْرَة ގެ ރިވާޔަތެން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديثކުރައްވައިފިއެވެ. ތިންބާވަތެއްގެ دعاء مُستجَاب ވެގެންވެއެވެ. އެކަމުގައި އެއްވެސް شكއެއް ނެތެވެ. އެއީ އަނިޔާލިބިގެންވާ މީހާގެ دعاء އާއި ދަތުރުވެރިޔާގެ دعاء އާއި މައިންބަފައިން ދަރިންގެ

މައްޗަށް ކުރާ ބަދު دعاء އެވެ.

173– باب ما يدعو به إذا خاف ناساً أو غيرهم

އިންސާނުންގެ ފަރާތުން ނުވަތަ އެހެން ފަރާތަކުން ވިޔަސް ބިރުވެރިވާކަމަށް ވެއްޖެނަމަ ކިޔަންވީ دعاء ބަޔާންކުރެވޭ باب

981- عن أَبي موسى الأشعرِيِّ رَضي اللَّه عنهُ أَنَّ رسول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم كانَ إذا خَافَ قَوماً قال : « اللَّهُمَّ إِنَّا نجعلُكَ في نحورِهِمْ ، ونعُوذُ بِك مِنْ شرُورِهِمْ » رواه أبو داود ، والنسائي بإسناد صحيح .

މާތްاللّه ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ أبو موسى الأشعريِّ ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسولُ اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ބައެއްގެ ފަރާތުން ބިރުވެރިވެވަޑައިގަންނަވާނަމަ دعاء ކުރައްވައެވެ. « اللَّهُمَّ إِنَّا نجعلُكَ في نحورِهِمْ ، ونعُوذُ بِك مِنْ شرُورِهِمْ » މާނައީ:- ޔާاللّه! އަހަރެމެން އަބަދު މީހުންގެ ދަތުރުވެރިކަމުގެ މައްޗަށް ކަލޭގެފާނުގެ ރައްކާތެރިކަން ހޯދަމުންވަމެވެ. އަދި އަހަރެމެން އެބައިމީހުންގެ ނުބައިކަމުން ކަލޭގެ ކިބައިން ރައްކާތެރިކަން އެދެމެވެ.

174– باب ما يقول إذا نزل مترلاً

ތަނަކަށް ފައިބާނިދު ކިޔަންވީ دعاء ގެއް ބަޔާންކުރެވޭ باب

982- عن خَولَة بنتِ حكيمٍ رَضي اللَّهُ عنها قالتْ : سمعْتُ رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يقولُ : «مَنْ نَزلَ مَترِلاً ثُمَّ قال : أَعُوذُ بِكَلِمات اللَّهِ التَّامَّاتِ مِنْ شَرِّ مَا خَلَقَ ، لَمْ يضرَّه شَيْءٌ حتَّى يرْتَحِل مِنْ مترِلِهِ ذلكَ » رواه مسلم .

މާތްاللّه ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ خَولَة بنتِ حكيم ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ވިދާޅުވާ އަޑު އަހާފީމެވެ. އެއްވެސް މަންޒިލަކަށް މީހަކު ފައިބައިފައި ދެން އޭނާ أَعُوذُ بِكَلِمات اللَّهِ التَّامَّاتِ مِنْ شَرِّ مَا خَلَقَ ކިޔައިފިނަމަ އެމީހަކު އެތަނުން ނިކުމެގެން ގޮސްފިއުމަށް ދާނދެން އެއްވެސް އެއްޗަކުން އޭނާއަށް އެއްވެސް ގެއްލުމެއް ނުލިބޭނެއެވެ.

(ދަންނަވައެވެ. އެ دعاءގެ މާނައަކީ:- اللهގެ ރަސޫލާطاهرވެގެންވާ ކަލޭގެފާނަށް އެއިލާހު ކަނޑައެޅުއްވައިދިނުމާ مخلوقންގެ ނުބައިކަމުން ދިމާ ރައްކާތެރިކަން އެދުމެވެ.

983- وعن ابن عمرو رَضي اللَّه عنهمَا قال : كانَ رسولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم إذا سَافَرَ فَأَقبَلَ اللَّيْلُ قال : يَا أَرْضُ ربِّي وَربُّكِ اللَّه ، أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْ شرِّكِ وشَرِّ ما فِيكِ ،وشر ماخُلقَ فيكِ ، وشَرِّ ما يدِبُّ عليكِ ، وأَعوذ باللَّهِ مِنْ شَرِّ أَسدٍ وَأَسْودٍ ، ومِنَ الحيَّةِ والعقربِ ، وَمِنْ سَاكِنِ البلَدِ، ومِنْ والِدٍ وما وَلَد » رواه أبو داود .

މާނަ: اللّه އެދުރުވެވޭކަލާނގެ ރަސޫލާ ދަރުމަވަންތަ ރަސްގެފާނު عبد اللّه بن عُمر ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. رسُولُ اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ދަތުރުކުރައްވާއިރުގައި ރޭގަނޑުވެއްޖެނަމަ ހިނގަވަމުން ކިޔަވާނޭ دعاء ކަމަށްވަނީ. يَا أَرْضُ ربِّي وَربُّكِ اللَّه ، أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْ شرِّكِ وشَرِّ ما فِيكِ ،وشر ماخُلقَ فيكِ ، وشَرِّ ما يدِبُّ عليكِ ، وأَعوذ باللَّهِ مِنْ شَرِّ أَسدٍ وَأَسْودٍ ، ومِنَ الحيَّةِ والعقربِ ، وَمِنْ سَاكِنِ البلَدِ، ومِنْ والِدٍ وما وَلَد » މާނައަކީ:- އޭ ބިމެވެ. މިއަރާއި ބިމުގެ ވެރި ރަސްކަލާނގެ އަކީ الله سبحانه وتعالىއެވެ. މިއަދާ ބިމުބިމުގެ ނުބައިކަމުންނާއި ބިމުގާނގެ އެތެރޭގައިވާ ނުބައިކަމުންނާއި އަދި ބިމުގާނގެ ބޭރުގައިވާ مخلوقތަކުގެ ނުބައިކަމުންނާއި އަދި ބިމުގާނގެ ބޭރުގައިހިނގާބޮޑުގެ އޭގެ އަސްވަރަކު ބަލާބީގެ ނުބައިކަމުން اللهގެ حضرةން ސަލާމަތްވާކަން އެދެމެވެ. އަދި ހިނގާވަގައި އަދި އަސޭލާގެ ބަޔަކާއި އަދި ހަޅުފާރުއައިއަދި ނަގަރުތަކުތަކުރީއައި ބިން ހިއްޕައި ދަރިއެއް ދިރުނުމާއި އަދި ވިޔަދުނު ބަޔަކާއި ވިލަވަދުނު ބަލާބީގެ ނުބައިކަމުން އެއް ހަސޫލާގެނގެ حضرةން މިއާ ސަލާމަތްވާކަން އެދެމެވެ.

« والأَسودُ » الشَّخص ، قال الخَطَّابي : « وسَاكِنِ البلدِ » : هُمُ الجنُّ الَّذِينَ همْ سُكَّان الأرْضِ . قـــال : والبلد مِنَ الأَرْضِ مَا كان مأْوى الحَيوَانِ وإنْ لَمْ يَكنْ فِيهِ بِنَاء وَمَنازلُ قال : ويحَتَمِلُ أَنَّ المراد « بِالوالِـــدِ » : إِبلِيسُ « وما ولد » : الشَّيَاطِينُ .

175- باب استحباب تعجيل المسافر
الرجوع إلى أهله إذا قضى حاجته

ދަތުރުވެރިޔާ އޭނާގެ އަހުލުވެރިންގެ ގާތަށް އެނބުރި رجوع ވުން އަވަސް ކުރުން مستحب ވެގެންވާ ބާރުންވެގެންވާ باب

984- عن أَبي هُرَيْرَةَ رضيَ اللَّه عنهُ أَنَّ رسول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « السَّفَرُ قِطْعَةٌ مِن العـــذَابِ ، يمْنَعُ أَحدَكم طَعامَهُ ، وشَرَابَهُ وَنَوْمَهُ ، فإذا قَضَى أَحَدُكُمْ نَهْمَتَهُ مِنْ سَفَرِهِ ، فَلْيُعَجِّل إلى أَهْلِهِ » متفقٌ عليه . « نَهْمَتهُ » : مَقْصُودهُ .

ރަޟީالله ޢަންހު ވެވަޑައިގެންވާ أبو هُرَيْرَة ގެ ރިވާޔަތް ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ދަތުރަކީ عذابން ބައިކެވެ. އޭގެން ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކުގެ ކާއުމާއި ބުއިމާއި ނިދުން ގެއްލުވާލައިދެއެވެ. ފަހެ ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކުގެ ދަތުރު ފުރިހަމަ ވެއްޖެއްޔުމުން އެމީހާގެ އަހުލުވެރިންގެ ގާތަށް އެނބުރިގެތުމަށް އަވަސްވެގަންނާށެވެ.

176- باب استحباب القدوم على أهله نهاراً
وكراهته في الليل لغير حاجة

ދަތުރުވެރިޔާ އެމީހާގެ ބޭނުން ފުރިހަމަވުމުން އަހުލުވެރިންގެ ގާތަށް ދުވާލުގެ ވަގުތުގައި އެނބުރި އައުން مستحب ވެގެންވާކަމާއި އަދި އުޒުރެއް ނެތި ރޭގަނޑުގެ ވަގުތުތަކުގައި އައުން މަކުރޫހު ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

985- عن جابرٍ رضي اللَّه عنهُ أَنَّ رسولَ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « إذا أَطالَ أَحدُكمْ الغَيْبةَ فَلا يطْرُقنَّ أَهْلَهُ لَيْلاً

وفي روايةٍ أَنَّ رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم نَهى أَنْ يطْرُقَ الرَّجُلُ أَهْلَهُ لَيْلاً . متفقٌ عليه .

ރަޟީالله ޢަންހު ވެވަޑައިގެންވާ جابر ގެ ރިވާޔަތް ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު ދުރުގައިހުންނަ ދިގުމުއްދަތު ކުރެވިއްޖެނަމަ (އެނބުރި އަންނަ ހިނދު) ފަހެ ރޭގަނޑުގެ ވަގުތު އޭނާގެ އަހުލުވެރިޔާ ގާތަށް ނުވަދެއްވާށެވެ.

އަދި އެއްރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ރޭގަނޑުގެ ވަގުތުގައި އެބައިމީހުންގެ އަހުލުވެރިންގެ ގާތަށް ދެކުއްޔުމަށް މީސްތަކުންނަށް މަނާކުރެއްވިއެވެ.

986- وعن أنسٍ رضي اللَّه عنهُ قال : كانَ رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم وسلَّمَ لا يطرُقُ أَهْلَهُ لَيْلاً ، وكان يَأْتِيهمْ غُدْوةً أَوْ عشِيَّةً . متفقٌ عليه .

ގާތުالله ރުހިވޮޑިގެންވި أنس ގެފާނުގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އެކަލޭގެފާނުގެ އަހުލުވެރިންގެ ގާތަށް ދަތުރުން އަނބުރާ ވަޑައިގަންނަވާ ހިނދު ރޭގަނޑު ވަގުތުގައި ވަޑައިނުގަންނަވައެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނު ވަޑައިގަންނަވަނީ ހެނދުނުގެ ވަގުތުގައި ނުވަތަ ހަވީރު ވަގުތުގައެވެ.

« الطُّرُوقُ » : المَجِيءُ في اللَّيْلِ .

177- باب ما يقوله إذا رجع وإذا رأى بلدته

ދަތުރުން އަނބުރާ އެނބުރި ހިނގަވާއިރާއި އަދި އުފަން ރަށް ފެނުމުން ކިޔަންވީ دعاءތަކާބެހޭ باب

987- وعن أَنسٍ رَضي اللَّهُ عنهُ قال : أَقْبَلْنَا مَعَ النَّبيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، حَتَّى إذا كُنَّا بِظَهْرِ المَدِينَةِ قال : « آيِبُونَ ، تَائِبُونَ ، عَابِدونَ ، لِرَبِّنَا حَامِدُونَ » فلمْ يزلْ يقولُ ذلك حتَّى قَدِمْنَا المدينةَ» رواه مسلم .

ގާތުالله ރުހިވޮޑިގެންވި أنسގެފާނުގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންމެން رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ އަރިހުގައި (خيبر ހަނގުރާމައިން) އަނބުރާ ދަތުރުކުރައްވަމުން ގޮސް މަދީނާގެ ކައިރިއަށް ފޯރުން ފެށުމުން އެކަލޭގެފާނު دعاءވިދާޅުވެއްވިއެވެ. « آيِبُونَ ، تَائِبُونَ ، عَابِدونَ، لِرَبِّنَا حَامِدُونَ» މާނައީ:- އަހަރެމެންނީ ތައުބާވެރިވާމީހުންނެވެ. އަހަރެމެންނީ އަޅުކަން ކުރާ މީހުންނެވެ. އަހަރެމެންނީ އަހަރެމެންގެ ރަސްކަލާނގެ އިލާހަށް حمد ކުރާމީހުން ކަމުގާ މީހުންނެވެ. ފަހެ އެކަލޭގެފާނު މަދީނާއަށް އަޅުގަނޑުމެން ވަދެއްޖައުމާ ދާނދެން އެ دعاء ވިދާޅުވެއްވުނެވެ.

178- باب استحباب ابتداء القادم بالمسجد الذي في جواره وصلاته فيه ركعتين

ދަތުރުން އަނބުރާ އަންނަމީހާ ގެއާއި ކައިރި މިސްކިތަށް ދެރަކުޢަތް ނަމާދުކުރުމުން مستحب ވުމާބެހޭ

ކަމާއި، އަދި އެމިސްކިތުގައި ދެ ركعة ނަމާދުކުރުން مستحب ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

988- عن كعب بنِ مالكٍ رضي اللَّه عنهُ أَن رسولَ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم كانَ إذا قَدِمَ مِنْ سَفرٍ بَدأَ بالَمسْجدِ فَركع فِيهِ رَكْعتَيْنِ . متفقٌ عليه .

މާތްالله ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ كعب بن مالك ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ދަތުރު ނިންމަވާފައި އެނބުރި ވަޑައިގަންނަވާ ހިނދު އެންމެ ފުރަތަމަ މިސްކިތް އަށް ވަޑައިގަންނަވައެވެ. ދެން އެތަނުގައި ދެ ركعة ނަމާދު ކުރައްވައެވެ.

179- باب تحريم سفر المرأة وحدها

އަންހެނާ އެކަނި (މަޙްރަމަކާއި ނުލައި) ދަތުރުކުރުން حرامވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

989- عن أَبِي هُرَيرَةَ رضي اللَّه عنهُ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « لا يَحِلُّ لامْرَأَة تُؤْمِنُ باللَّهِ وَاليَومِ الآخِرِ تُسَافِرُ مَسِيرَةَ يَوْمٍ وَلَيْلَةٍ إلاَّ مَعَ ذِي محْرمٍ عليْهَا » متفقٌ عليه .

މާތްاللَّه ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ أبو هُرَيْرَةَ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. الله އާއި آخرة ދުވަހަށް އީމާންވާ އަންހެނަކަށް محرم (މަޙްރަމު) އަކާއި ނުލައި ރޭއަކާއި ދުވާލަކުގެ ދުރުމިނަށް ދަތުރުކުރުން ހުއްދަވެގެން ނުވެއެވެ.

990- وعن ابنِ عباسٍ رضي اللَّه عنهما أنه سمع النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يقولُ :« لا يخْلُونَّ رَجُلٌ بامْرأةٍ إلا ومَعَهَا ذُو محْرمٍ ، ولا تُسَافِرُ المرْأَةُ إلاَّ معَ ذِي محْرمٍ » فقال لَهُ رَجُلٌ : يا رسولَ اللَّهِ إنَّ امْرأتِي خَرجتْ حاجَّةً ، وإِنِّي اكْتُتِبْتُ فِي غَزْوةِ كَذَا وكَذَا ؟ قال : «انْطلِقْ فَحُجَّ مع امْرأَتِكَ » متفقٌ عليه .

މާތްاللَّه އެދެބޭފުޅުންނަށް ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ عبد اللَّه بن عباس ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެ صحابي، نبيّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް އަޑުއެހިއްސެވިއެވެ. ފިރި އަންހެނަކު محرم (މަޙްރަމު) އަކާއި ނުލައި ފިރިހެނަކާއި އެކަ އެކަހެރިވެގެން ނުހުންނާށެވެ. އަދި އަންހެނަކު އާއި محرم (މަޙްރަމު) އަކާއި ނުލައި ދަތުރު ނުކުރާށެވެ. އެހިނދު ބޭފުޅަކު ދެންނެވިއެވެ. އޭ الله ގެ رسول އެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންނާގެ އަންހެނުން حج ކުރުމަށް ދިޔައީ

ނިކުމެދިޔައެވެ. އަދި ތިމަންނަގެ ނަންލިޔެވިއްޖެ މިވެނި މިވެނި ހަނގުރާމައަށް ނިކުމެވުމަށްޓަކައި
ޙައްޖަށްދިޔައެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. ދެންވިދާޅުވިއެވެ. އަދި ތިބާ ތިބާގެއަނބިމީހާއާ އެކު حج ކުރާށެވެ.

كتاب الفضائل

الفضائل ގެ ބަޔާންކުރެވިގެންވާ ބައި

180– باب فضل قراءة القرآن

قرآن ކިޔެވުމުގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

991– عن أَبي أُمامَةَ رضي اللَّه عنهُ قال : سمِعتُ رسولَ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يقولُ : « اقْرَؤُا القُرْآنَ فإِنَّهُ يَأْتِي يَوْمَ القيامةِ شَفِيعاً لأَصْحابِهِ » رواه مسلم .

މާތްاللَّه ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ أبو أُمامَة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ތިމަންނަ އަޑުއިވުނީމެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން قرآن ކިޔަވާށެވެ. އެހެނީ ހަމަކަށަވަރުން އެ قرآن قِيامة ދުވަހު އައީ އޭގެ އަހުލުވެރިންނަށް شَفاعةތެރިޔާ އެއްގޮތުގައި ކަމުގައިވާނޭއެވެ.

992– وعَن النَّوَّاسِ بنِ سَمعانَ رضيَ اللَّه عنهُ قال : سمِعتُ رسول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يقولُ : «يُـــؤْتى يوْمَ القِيامةِ بالْقُرْآنِ وَأَهْلِهِ الذِين كانُوا يعْمَلُونَ بِهِ في الدُّنيَا تَقدُمهُ سورة البقَرَةِ وَآل عِمــرَانَ ، تحَاجَّــانِ عَـــنْ صاحِبِهِمَا » رواه مسلم .

މާތް اللَّه ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ النَّوَّاس بن سَمعان ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديثކުރައްވަނިކޮށް ތިމަންނަ އަޑުއިވުނީމެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديثކުރެއްވިއެވެ. قِيامةދުވަހު قرآنއާއި އަދި قرآنގެ އަހުލުވެރިން ގެނެވޭނެއެވެ. އެބައިމީހުންގެ ކުރީގައި ސޫރަތުލް البقَرَة އާއި آل عِمرَان ގެ ސޫރަތް ހުރެގެން އެމީހުންގެ حقގައި ވަކާލާތު ކުރަމުން ގެންދާނެއެވެ.

993– وعن عثمانَ بن عفانَ رضيَ اللَّه عنهُ قال : قالَ رسولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « خَيرُكُم مَنْ تَعَلَّمَ القُرْآنَ وَعلَّمهُ رواه البخاري .

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވާށި عثمانَ بن عفان ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللّه صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން އެންމެ މާތްވެގެންވާ މީހުންނަކީ قرآن އުގެނި މީހުންނާއި އަދި އުގަންނައިދޭ މީހުންނެވެ.

994- وعن عائشة رضي اللَّه عنها قالتْ : قال رسولُ اللَّهِ صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « الَّذِي يَقرَأُ القُرْآنَ وَهُو ماهِرٌ بِهِ معَ السَّفَرةِ الكرَامِ البررَةِ ، والذي يقرأُ القُرْآنَ ويتَتَعْتَعُ فِيهِ وَهُو عليهِ شَاقٌّ له أجْران » متفقٌ عليه .

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވާށި عائشة ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللّه صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަރުދަނާވެރިކަން ތެރިވެގެންވާ ހާލު قرآن ކިޔަވާ މީހާ (قِيامة ދުވަހުން) މާތް ތަޤުވާވެރި މާތް މަލާއިކަތުންނާ ބަރަކާތްތެރިން އެކުގައެވެ. އަދި އަޅާއަޅައިގެން އުނދަގޫކަމާއިއެކުގައި ކިޔަވާ މީހާއަށް ދެ އަޖުރު ލިބިގެންވެއެވެ.

995- وعن أَبي موسى الأشْعريِّ رضي اللَّه عنهُ قال : قال رسولُ اللَّهِ صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « مثَلُ المؤمنِ الَّذِي يقْرَأُ القرآنَ مثلُ الأُتْرُجَّةِ : ريحهَا طَيِّبٌ وطَعمُهَا حلْوٌ ، ومثَلُ المؤمنِ الَّذي لا يَقْرَأُ القُرْآنَ كَمثَلِ التَّمرةِ : لا رِيح لَهَا وطعْمُهَا حلْوٌ ، ومثَلُ المُنَافِقِ الذي يَقْرَأُ القرْآنَ كَمثَلِ الرِّيحانَةِ : رِيحها طَيِّبٌ وطَعْمُهَا مرٌّ ، ومَثَلُ المُنَافِقِ الذي لا يَقْرَأُ القرآنَ كَمَثلِ الحَنْظَلَةِ : لَيْسَ لَها رِيحٌ وَطَعمُهَا مُرٌّ » متفقٌ عليه .

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވާށި أبو موسى الأشْعري ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللّه صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. قرآن ކިޔަވާ މުއުމިނުގެ مثالއަކީ ޓުރުންޖު ނާރަނގުގެ مثال އެވެ. އޭގެ ދުވަސް މާތްވެގެންވެއެވެ. އަދި އޭގެ ރަހަ މީރުވެގެންވެއެވެ. އަދި قرآن ނުކިޔަވާ މުއުމިނުގެ مثالއަކީ ކަދުރުގަހުގެ مثالއެވެ. އޭގައި އެއްވެސް މީރުވަސް ނުވެއެވެ. އަދި އޭގެ ރަހަ ފޮނިވެގެންވެއެވެ. އަދި قرآنކިޔަވާ މުނާފިޤެއްގެ مَثَالއަކީ ރައިޙާނާ ގަހެއްގެ مثالއެވެ. އޭގެވަސް ރަނގަޅުވެގެންވެއެވެ. އަދި އޭގެ ރަހަ ހިތިވެގެންވެއެވެ. އަދި قرآنނުކިޔަވާ މުނާފިޤެއްގެ مَثَالއަކީ ހަނޡަޅު ގަހެއްގެ مَثَالއެވެ. އޭގައި މީރުވަހެއް ނުވެއެވެ. އަދި އޭގެ ރަހަ ހިތިވެގެންވެއެވެ.

996- وعن عمرَ بن الخطابِ رضي اللَّه عنهُ أَنَّ النَّبيَّ صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « إِنَّ اللَّه يرفَعُ بِهذَا الكتاب أَقواماً ويضَعُ بِهِ آخَرين » رواه مسلم .

މާތްالله ރުޟުވާން ލިބިވޮޑިގެންވި عمرَ بن الخطاب ގެ ރިވާޔަތެއް ރިވާވެގެންވެއެވެ. نبيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުކަމުގައި الله سبحانه وتعالى މި قرآنގެ ސަބަބުން (އެބަހީ عمل ކުރުމުގެ ސަބަބުން) ބައެއް قومތަކެއް މަތިވެރި ކުރައްވައެވެ. އަދި މި قرآنގެ ސަބަބުން(އެބަހީ عمل ނުކުރުމުގެ ސަބަބުން) ބައެއް قوم ތަކެއް ނިކަމެތި ކުރައްވައެވެ.

997- وعنِ ابن عمر رضي اللَّه عنهما عن النَّبيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « لا حَسَدَ إلاَّ في اثْنَتَيْن : رجُلٌ آتاهُ اللَّه القُرآنَ ، فهوَ يقومُ بِهِ آناءَ اللَّيلِ وآناءَ النَّهَارِ ، وَرجُلٌ آتاهُ اللَّه مالا ، فهُو يُنْفِقهُ آناءَ اللَّيْلِ وَآناءَ النهارِ » متفقٌ عليه .

« والآناءُ » : السَّاعاتُ .

މާތްالله އަދި ބަފައިރަސްކަލުންނަށް ރުޟުވާން ލިބިވޮޑިގެންވިعبد اللَّه بن عمر، نبيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ ރިވާޔަތެއް ރިވާކުރައްވައިފައެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ދެކަމެއްގެ މައްޗަށް މެނުވީ حسد ވެރިވުން ހައްޤުވާކަށް ނުވެއެވެ. (އެއީ ގަބޫލު އިރުޝާދު ތެރެއިން) މީހަކަށް الله سبحانه وتعالى قرآن ގެ علم ދެއްވުމުން ފަހެ އޭނާ ރޭގައި ދުވާލު އެއަށް عمل ކުރުމުގައި ގެންދެވިއެވެ (އެބަހީ ދުވާލާއި އެރޭ) މީހަކަށް ހިތާވެސް ވެވުން ހުއްދަވެއެވެ. (އަނެއްކަމަކީ) މީހަކަށް الله سبحانه وتعالى މުދާ ދެއްވުމުން ފަހެ އޭނާ ރޭގައި ދުވާލު އެ މުދާ ހޭދަކުރުމުގައި ގެންދާ (އެބަހީ ދުވާލާއި އެރޭ) މީހަކަށް ހިތާވެސް ވެވުން ހުއްދަވެއެވެ.

998- وعنِ البُراء بنِ عَازِبٍ رضيَ اللَّه عَنهما قال : كَانَ رَجلٌ يَقْرَأُ سورةَ الكَهْفِ ، وَعِنْدَه فَرسٌ مَربوطٌ بشَطَنَيْنِ فتَغَشَّته سَحَابَةٌ فَجَعَلَت تَدنو ، وجعلَ فَرسُه ينْفِر مِنها . فَلَمَّا أَصبح أَتَى النَّبِيَّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم . فَذَكَرَ له ذلكَ فقال : « تِلكَ السَّكِينَةُ تَنَزَّلتْ للقُرآنِ » متفقٌ عليه .

މާތްالله ރުޟުވާން ލިބިވޮޑިގެންވި البُراء بنِ عَازِب ގެ ރިވާޔަތެއް ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. އެއްފިރިހެނަކު މިހާރު سورة الكَهْف ކިޔަވަމުން ހިނގައެވެ. އަދި އޭނާގެ ގާތުގައި ދެވާކަށް ބަނދެފައި އޮތް އަސްގަނޑެއް އޮތެވެ. އަދި ވިލާގަނޑެއް އޭނާ ނިވާކުރިއެވެ. އަދި އެ ވިލާގަނޑު ކައިރިވަމުން ގޮސްފިއެވެ. އަދި އޭނާގެ އަސް ދުރުވަމުން ދިޔައެވެ. ފަހެ ހެނދުނު ވުމުން އޭނާ، نبيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ ހަޟްރަތަށް އައެވެ. އަދި

އެހާދިސާގެ ވާހަކަ ކިޔާދެއްވިއެވެ. އެހިނދު حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެއީ قرآن ކިޔެވުމުގެ ސަބަބުން ބާވައިލެއްވުނު ބަރަކާތްތެރިކަމެކެވެ.

« الشَّطَنُ » بفتحِ الشينِ المعجمةِ والطاءِ المهملة : الْحَبْلُ .

999- وعن ابن مسعودٍ رضيَ اللَّه عنهُ قالَ : قال رسولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : منْ قرأَ حرْفاً مِنْ كتاب اللَّهِ فلَهُ حسنَةٌ ، والحسنَةُ بِعشرِ أَمثَالِهَا لا أَقول : الم حَرفٌ ، وَلكِن : أَلِفٌ حرْفٌ، ولامٌ حرْفٌ ، ومِيَمٌ حرْفٌ » رواه الترمذي وقال : حديث حسن صحيح .

މާތްاللّه ރުއްސުންދެއްވި عبدِ اللّهِ بن مسعود ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللّه صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديثކުރެއްވިއެވެ. اللّهގެ ފޮތުން އަކުރެއް ކިޔައިފިމީހާއަށް ހެޔޮކަމެއް ލިބިގެންވެއެވެ. އަދި ހެޔޮކަމަކީ ثواب ދިހަގުނަޔަށް އިތުރުވެގެންވެއެވެ. ތިމަން ނުބުނަމެވެ، الم އެއީ އެއް حَرفއެކޭ ވިދާޅުވެއް ނުވަމުއެވެ. ނަމަވެސް أَلِف އެއީ އަކުރެކެވެ. لام އެއީ އަކުރެކެވެ. مِيم އެއީ އަކުރެކެވެ.

1000- وعنِ ابنِ عباسٍ رضيَ اللَّه عنهما قال : قال رسولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : «إنَّ الَّذي لَيس في جَوْفِهِ شَيْءٌ مِنَ القُرآنِ كالبيتِ الخَرِبِ » رواه الترمذي وقال : حديث حسن صحيح .

މާތްاللّه އެދެބޭކަލުންނަށް ރުއްސުންދެއްވި عبد اللّهِ بن عباس ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللّه صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެމީހެއްގެ ހަށިގަނޑުގައި قرآنން އެއްޗެއް ނުވާމީހާގެ މިސާލަކީ ވިރާނާ ގެއެއްގެ މިސާލެވެ.

1001- وعن عبدِ اللَّهِ بنِ عَمْرو بن العاصِ رضي اللَّه عَنهما عنِ النبيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « يُقَالُ لِصاحبِ الْقُرَآنِ : اقْرأْ وَارْتَقِ وَرَتِّلْ كَما كُنْتَ تُرَتِّلُ في الدُّنْيا ، فَإِنَّ منْزِلَتَكَ عِنْد آخرِ آيةٍ تَقْرَؤُهَا » رواه أبو داود ، والترْمذي وقال : حديث حسن صحيح .

މާތްاللّه އެދެބޭކަލުންނަށް ރުއްސުންދެއްވިعبد اللّهِ بن عَمْرو بن العاص ، نبيّއާ صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ އަރިހުން ރިވާކުރެއްވި حديثއެއްގައި ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. قرآنގެ އަހުލުވެރިޔާއަށް (قيامة ދުވަހުން) ބުނެވޭނެއެވެ. قرآن ކިޔަވާށެވެ. އަދި އަދި (އަރިޔަވާ ނިސްބަތްވާން ސުވަރުގެއިން ދަރަޖަ) ترقي

ކިޔަވަމުން ދާނެވެ. އަދި ބިޔާ ދުނިޔޭގައި ހުރެގެން قرآن ބަރަކާތުގެ މަގުން ކިޔަވަމުން ގެންދިޔައުމަށް ކިޔަވުން ގެންދާނެވެ. މިހެން ހަމަކާތަކަށް ކިޔަވުމަށް ބިޔާގެ (ސުވަރުގޭގެ) މަންޒިލާ ބިޔާ އަދި ސުވާރު ހެދި ބައިން ބިލާވެ ކިޔަވުން (ސުވަރުގެއިން ދަރަޖަ ترقي ކުރަމުން) ގޮސް ނިންމާ އެންމެ ފަހުގެ އާޔަތާއި ހަމައަށް ترقيކުރާ މިންވަރަކަށެވެ.

181– باب الأمر بتعهد القرآن والتحذير من تعريضه للنسيان

قرآنގެ عهدބަހައްޓައިގެން ކިޔަވައިދިނުމާ އަމުރާއި އަދި އޭގެ ހަނދާން ނެތިދާނެ ކަންތައްތަކަށް ދިމާވުމުން ބިރުވެރިވުމުގެ باب

1002– عَنْ أَبي مُوسَى رضِيَ اللَّه عنهُ عن النَّبيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « تَعاهَدُوا هذا الْقُرآنَ فَوَالَّــذي نَفْسُ مُحمَّدٍ بِيدِهِ لَهُو أَشَدُّ تَفَلُّتاً مِنَ الإِبلِ في عُقُلِها » متفق عليه .

މާތްاللهރުއްސެވިއެވޭ أبو مُوسَى ،، نبيّާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ އަރިހުން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. އަޅުގަނޑުމެން حديث ކުރެއްވިއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. މި قرآن ގެ عهد ބަލަހައްޓާށެވެ. (އެހެނީ) ފުރާނަ مُحمَّد ގެ ފުރާނަ ހުރީ އެކަލާނގެ ވާތް އަތުގައި ވާ އިލާހު ގަސަމެވެ. މި قرآن ހަނދާންނެތުމަށްގޮސް ބަނދެފައިވާ ޖަމަލު ދޫވެ ގޮސްދިޔުމަށް ވުރެ ދުވާ ބަނދެގަތުމަށްވުރެ ބޮޑުވާނެއެވެ.

1003– وعنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِي اللَّه عنهما أَنَّ رسولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « إِنَّمَا مَثَــلُ صــاحِبِ الْقُرْآنِ كَمَثَلِ الإِبلِ الْمُعقَّلَةِ ، إِنْ عَاهَد عَلَيْها أَمْسَكَهَا ، وإِنْ أَطْلَقَهَا ، ذَهَبَتْ » متفقٌ عليه .

މާތް اللَّه އެދެބޭކަލުންނަށް ރުހުންވެވޭށި عبدِ اللَّهِ بن عَمْر ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. قرآن ހިތުދަސް މީހާގެ مثالއަކީ ބަނދެފައިވާ ޖަމަލެއްގެ مثالއެވެ. އެއީ ބަލަހައްޓާ ކަމުގައި ހިފެހެއްޓޭނެ ކަމަކަށް އޮތީ ބަނދެ ގޮސްފިއެވެ. އަދި އެއީ ދޫކޮށްލައިފިނަމަ ދުވެގެން ގޮސްދާނެއެވެ.

182– باب استحباب تحسين الصَّوت بالقرآن

وطلب القراءة من حَسَن الصوت والاستماع لها

قرآن ކިޔަވާ ހިނދު އަޑުރީތިކޮށްދިނުމަށް މަސައްކަތްކޮށް ކިޔުން މުސްތަޙައްބުވެގެންވާކަމާއި އަދި ރީތި އަޑުތިބޭ އަހުލު ވެރިން ގެ ގާތުން قرآن ކިޔަވައިދިނުމަށްއެދި ދަންނަވާލުމާއި އަދި އެހިނދު ކަންތަބައި އަޑުއެހުން مستحب ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

1004- عَنْ أبي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قال: سمِعتُ رسولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يقـــول : « مَـــا أَذِنَ اللهُ لِشَيْءٍ مَا أَذِنَ لِنَبيٍّ حَسَنِ الصَّوْتِ يَتَغَنَّى بِالْقُرْآنِ يَجْهَرُ بِهِ » متفقٌ عليه .

معنى « أَذِنَ اللهُ »: أي اسْتَمَعَ ، وَهُوَ إشَارَةٌ إلى الرِّضَى وَالقَبُولِ ".

މާތްاللَّه ރުހިވޮޑިގެންވާ أبو هُرَيْرَة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް އިވިލައްވައިފީމެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ނަބިއްޔަކު ބާރަށް ރަނގަޅުއަޑުން ރީތިކޮށްގެން قرآنކިޔަވާ ވިދާޅުވާ އަޑު އެއްސެވުމުގެ ބޭނުން އެހެން ކަމެއް އެއްސެވުމުގައި الله سبحانه وتعالى ދެއްވާވެޑިނުން ނުވެއެވެ. (ދަންނަވައެވެ. ނަބިއްޔާކުން ފިޔަވައި އެހެން މީހުންވެސް މިކަމުގައި شاملވެގެންވެއެވެ.)

1005- وعن أبي موسى الأشْعَرِيِّ رضيَ اللهُ عنهُ أنَّ رسولَ اللهِ صلى الله عليه وسلم قالَ لهُ : « لَقَدْ أُوتِيتُ مِزْمَاراً مِنْ مَزَامِيرِ آلِ دَاوُد » متفقٌ عليه .

މާތްاللَّه ރުހިވޮޑިގެންވާ أبو موسى الأشعري ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އެ صحابي އަށް حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިބާއަށް ދެވިއްޖެ داود عَلَيْهِ السلام ގެ ވަންހަނާގެ ބާކުރުތަކުގެ ތެރެއިން ބަޔެއް ދެއްވިކަމަށް ކުރެއްވިއެވެ.

وفي روايةٍ لمسلمٍ : أنَّ رسولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قالَ لهُ : « لَوْ رَأَيْتَنِي وَأَنَا أَسْتَمِعُ لِقِرَاءَتِكَ البارحَةَ ».

އަދި މުސްލިމްގެ ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އެ صحابي އަށް حديثކުރެއްވިއެވެ. އިއްޔެރޭ ތިބާ قرآنކިޔަވާއިރު އިވިގެން ތިބާގެ ކިޔެވުން އަޑުއަހަމުން ތިބީ ތިބާ އަށް ފެނިއްޖެނަމަ ދެއްކެވުމެވެ އެވެ.

1006- وعَنِ الْبَرَاءِ بن عَازِبٍ رَضِيَ اللهُ عنهمَا قالَ : سَمِعْتُ النَّبيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قَرَأَ في العِشَاءِ بالتِينِ والزَّيْتُونِ ، فَمَا سَمِعْتُ أَحَداً أَحْسَنَ صَوْتاً مِنْهُ . متفقٌ عليه .

ދާއްاللَّه ތުރް ސުނާރީއްވި البراء ގެ ރިވާޔަތުން ބަޔާންވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އިޝާޢަތުގެ ނަމާދުގައި والتين والزيتون ގެ ސޫރަތް ކިޔަވާވިދާޅުވި އަޑު ރީތިކަމުން އަޑުއިވުނީމެވެ. އެހާ

އަޑުގެ ރީތިކަމުގެ ހަމަ ދެކޭ މީހަކު ނުދެކެމެވެ.

1007- وَعَنْ أَبِي لُبَابَة بَشِير بنِ عَبْدِ الْمُنْذِرِ رضيَ اللهُ عنهُ ، أنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قَالَ : « مَنْ لَمْ يَتَغَنَّ بِالْقُرْآنِ فَلَيْسَ مِنَّا » رواهُ أبو داود بإسنادٍ جيد .

ދާއްاللَّه ތުރް ސުނާރީއްވި أبو لبابة بشير بن عبد المنذر ގެ ރިވާޔަތުން ބަޔާންވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديثކުރެއްވިއެވެ. قرآن ރީތިކޮށް ނުކިޔަވާމީހަކީ އަހަރެމެންގެ ތެރެއިންވާ

މީހެއްނޫނެވެ.

وَمَعْنَى « يَتَغَنَّى » : يُحْسِنُ صَوْتَهُ بِالْقُرْآنِ .

1008- وَعَنِ ابْنِ مَسْعُودٍ رضيَ اللهُ عنهُ قالَ : قَالَ لِي النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « اقْرَأْ عَلَيَّ الْقُرْآنَ » ، فَقُلْتُ : يَا رَسُولَ الله ، أَقْرَأُ عَلَيْكَ وَعَلْكَ أُنْزِلَ ؟! قَالَ : « إِنِّي أُحِبُّ أَنْ أَسْمَعَهُ مِنْ غَيْرِي »" فَقَرَأْتُ عَلَيْهِ سُورَةَ النِّسَاءِ حَتَّى جِئْتُ إِلى هذهِ الآيَة : ﴿ فَكَيْفَ إِذَا جِئْنَا مِنْ كُلِّ أُمَّةٍ بِشَهِيدٍ وَجِئْنَا بِكَ عَلَى هؤُلاءِ شَهِيداً ﴾ قالَ : « حَسْبُكَ الآنَ » فالْتَفَتُّ إِلَيْهِ ، فَإِذَا عَيْنَاهُ تَذْرِفَان . متفقٌ عليه .

ދާއްاللَّه ތުރް ސުނާރީއްވި عبدِ اللَّهِ بن مسعود ގެ ރިވާޔަތުން ބަޔާންވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. އަހަރެންނަށް نبيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ވިދާޅުވިއެވެ. ތިބާ އަހަރެންނަށް قرآن ކިޔަވައިދީބަލާށެވެ. އަހަރެން ވިދާޅުވީމެވެ. އޭ ރަސޫލާ! ބޭފުޅާއަށް قرآن ބާވައިލެއްވުނީ ބޭފުޅާއަށް ކަމުގައިވާއިރު، އަހަރެން ބޭފުޅާއަށް ކިޔަވައިދޭނީ ހެއްޔެވެ؟ ދެން حديثކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އަހަރެން ގަޔާވަނީ އަހަރެން ނޫންމީހަކު قرآن ކިޔަވާ އަޑު އަހަން ވިދާޅުވިއެވެ. ދެން އަހަރެން ނަބިއްޔާގެ ޙަޟްރަތުގައި (ރަސޫލާއަށް) النساء ގެ ސޫރަތް ކިޔަވައިދިނީމެވެ. ފަކައިފަ ފެށިގެން فكيف إذا جئنا من كل أمة بشهيد وجئنا بك على هؤلاء شهيداً ގެ އާޔަތަށް ދެން ދިޔައިރު حديثކުރެއްވިއެވެ. ތިހާހިސާބުން ހުއްޓާށެވެ. ދެން ބޭފުޅާގެ ތަރަފަށް ބަލާލުމުން ދެ ލޮލުން ކަރުނަ ބޮޅަވަމުންދިޔައެވެ. އެ ޙަދީޘް ބުޚާރީއާއި މުސްލިމް ދެ އިމާމުން ރިވާކުރައްވައެވެ.

އެބައިމީހުންގެ މައްޗަށް ހެކިވެރިޔަކު ކަމުގައި ތިމަންނަރަސްކަލާނގެ ކަލޭގެފާނު ގެންނަވާހިނދު
ކާފިރުންގެ ހާލު ކިހިނެއްވާނެތޯއެވެ.

183- باب في الحثِّ على سور آيات مخصوصة

ބައެއް އާޔަތްތަކާއި ބައެއްސޫރަތް ކިޔެވުމަށް ބާރުލުއްވައިފައިވާކަން ބަޔާންކުރެވިގެންވާ باب

1009- عن أَبي سعيدٍ رافعِ بنِ المُعلَّى رَضيَ اللَّه عَنْهُ قال : قال لي رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « أَلا أُعَلِّمُكَ أَعْظَم سُورةٍ في الْقُرْآنِ قَبْلَ أَنْ تخْرُج مِنَ المَسْجدَ ؟ فأَخذَ بيدِي ، فَلَمَّا أَردْنَا أَنْ نَخْرُج قُلْتُ : يا رسُولَ اللَّهِ إِنَّكَ قُلْتَ لأُعَلِّمنَّكَ أَعْظَمَ سُورَةٍ في الْقُرْآنِ ؟ قال : «الحَمْدُ للَّهِ رَبِّ العَالِمينَ هِي السَّبْعُ المَثَاني ، وَالْقُرْآنُ الْعَظِيمُ الَّذي أُوتِيتُهُ » رواه البخاري.

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވާ أبوسعيد رافع بنِ المُعلَّى ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.
(އަޅުގަނޑަށް) رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ވިދާޅުވަމުން حديثކުރެއްވިއެވެ. ތިބާ މިސްކިތުން
ނިކުތުމުގެ ކުރީގައި ތިމަންނަރަސޫލާ ތިބާއަށް قرآنގައިވާ އެންމެ މާތް ސޫރަތެއް ކަލޭގެފާނަށް
ދަސްކޮށްދޭންހެއްޔެވެ؟ އަހަރެމެން ކަލޭގެފާނު ތިމަންނަގެ އަތުގައި ހިފުއްވިއެވެ. ފަހެ އަހަރެމެން ނިކުންނަން
އުޅެނިކޮށް ދެންނެވީމެވެ. ޔާاللهގެ ރަސޫލާއެވެ.
ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވީ قرآن ގައިވާ އެންމެ މާތް ސޫރަތް ކިޔަވައިދެއްވާން
ދެން ވިދާޅުވިއެވެ. حديثކުރެއްވިއެވެ. އެއީ الحَمْدُ للَّهِ رَبِّ العَالِمينَ ގެ ސޫރަތެވެ. އެއީ
އަބަދުވެސް ކިޔަވާ ހަތް އާޔަތެވެ. އަދި ތިމަންކަލޭގެފާނަށް ދެއްވުނު މަތިވެރިގެންވާ قرآن އެވެ.

1010- وعن أَبي سعيدٍ الخُدْرِيِّ رضيَ اللَّه عنه أَنَّ رسولَ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قالَ في : قُلْ هُوَ اللَّه أَحَدٌ : « والَّذِي نَفْسي بِيدِهِ ، إِنَّهَا لَتَعْدِلُ ثُلُثَ القُرْآنِ » .

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވާ أبو سعيدٍ الخُدْرِيِّ ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللَّه صَلّى
اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : قُلْ هُوَ اللَّه أَحَدٌ ގެ ސޫރަތާއި ބެހޭ حديثކުރެއްވިއެވެ. ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ ނަފްސު
އޮތީ އެކަލާނގެ އަތްޕުޅުގައިވާ ޒާތަށް ހުވަފަށް. ހަމަކަށަވަރުން އެސޫރަތް قرآن ގެ
ތިންބައިކުޅަ އެއްބަޔާ އެއްވަރުވެއެވެ.

وفي روايةٍ : أَنَّ رسولَ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قالَ لأَصْحابِهِ : « أَيَعْجزُ أَحَدُكُم أَنْ يقْرَأَ بِثُلُثِ الْقُرْآنِ في لَيْلَةٍ » فَشَقَّ ذلكَ علَيْهِمْ ، وقالُوا : أَيُّنَا يُطِيقُ ذلكَ يا رسولَ اللَّه ؟ فقال : «قُلْ هُو اللَّه أَحَدٌ ، اللَّهُ الصَّـــمَدُ : ثُلُثُ الْقُرْآنِ » رواه البخاري.

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އެކަލޭގެފާނުގެ اصحاب ބޭކަލުންނަށް حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބޭކަލުންގެ ތެރެއިން ބޭކަލަކަށް ކަށްދު ރެއަކު قرآن ގެ ތިންބައިކުޅަ އެއްބައި ކިޔަވަފުޅުކުރެއްވުން ނުވެވޭނެބާއެވެ؟ ދެން އެބޭކަލުންނަށް ދުވަހުން އެކަމުގެ ބުރަކަން އިހުސާސް ކުރެވުނެވެ. އަދި އެބޭކަލުން ދަންނަވައެވެ. ޔާالله ގެ ރަސޫލާއެވެ. ތިމަންމެންގެ ތެރެއިން އެކަން ކުރެވޭނީ ކާކަށްތޯއެވެ؟ އޭރުން حديث ކުރެއްވިއެވެ. «قُلْ هُو اللّه أَحَدٌ ، اللّهُ الصَّمَدُ (ގެ سورة) އަކީ قرآنގެ ތިންބައިކުޅަ އެއްބައެވެ.

1011- وعنْهُ أَنَّ رَجُلاً سمِع رَجُلاً يَقْرَأُ : « قَلْ هُوَ اللَّه أَحدٌ » يُرِدِّدُها فَلَمَّا أَصْبَحَ جاءَ إِلى رسولِ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، فَذَكَرَ ذلكَ لَهُ وكَانَ الرَّجُلُ يتقَالُّها فَقَالَ رسولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « والَّذي نَفْسِـــي بِيَدِهِ ، إِنَّها لَتَعْدِلُ ثُلُثَ الْقُرْآنِ » رواه البخاري .

އެ صحابي (އެބޭކަލާ މާތް الله ރުއްސެވުންވާނީއެވެ أبو سعيد الخُدْرِيّ) ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާޔަތްކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން މީހަކު (އެއްބޭކަލަކު): قُلْ هُوَ اللّه أَحَدٌ ގެ ސޫރަތް ތަކުރާރުކޮށް ކިޔަވަމުން ގޮސްދިޔަތަން އެހެން މީހަކު އަޑުއެހިއެވެ. ދެން ހެނދުނުވުމުން އޭނާ އައިސް رسُولُ اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އަރިހަށް އައެވެ. އެއަށްފަހު އެ މީހާގެ ވާހަކަ ދަންނަވައިފިއެވެ. އަދި އެ ސޫރަތް ކިޔެވުމަކީ ކުޑަކަމަކަށް އަދަދުކުރި ކަމުގައި އޭނާ ދެކޭން ހުރިއެވެ. ދެން رسُولُ اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިމަންނަގެ ނަފްސު އޮތް އެކަލާނގެ އަތްޕުޅުގައި ވާ އިލާހުގެ ޤަސަމު ބުނަމެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެ ސޫރަތް قرآنގެ ތިންބައިކުޅަ އެއްބައިއާ ހަމަހަމަވެއެވެ.

1012- وعن أَبي هريرة رضيَ اللَّه عنهُ أَنَّ رسول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال في : قُلْ هُوَ اللَّه أَحَدٌ: « إِنَّهَا تَعْدِلُ ثُلُثَ الْقُرْآنِ » رواه مسلم .

މާތް الله ރުއްސެވުންވާނީއެވެ أبو هريرة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާޔަތްކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قُلْ هُوَ اللّه أَحَدٌ ގެ ސޫރަތާއި މެދު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެ ސޫރަތް قرآن ގެ

ތިންބައިކުޅަ އެއްބަޔާއި އެއްވަރު ވެގެންވެއެވެ.

1013- وعنْ أَنسٍ رضي اللَّهُ عنهُ أَنَّ رجُلا قال : يا رسول اللَّهِ إِني أُحِبُّ هذِهِ السُّورَةَ: قُلْ هُوَ اللَّه أَحدٌ ، قال : « إِنَّ حُبَّها أَدْخَلَكَ الجَنَّةَ » رواه الترمذي وقال : حديثٌ حسن . رواه البخاري في صحيحه تعليقًا .

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވާ أنس ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ފިރިހެނަކު ދަންނަވައިފިއެވެ.
އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންނަ قُلْ هُوَ اللَّه أَحَدٌ ގެ ސޫރަތަށް ލޯބިކުރަމެވެ. حديث
ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިބާ އެ ސޫރަތަށް ކުރާ ލޯބީގެ ސަބަބުން ތިބާ ސުވަރުގެއަށް ވައްދާ
ނެއެވެ.

1014- وعن عُقْبَةَ بنِ عامِرٍ رَضِيَ اللَّه عنهُ أَنَّ رسولَ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : «أَلَمْ تَر آياتٍ أُنْزِلَـــتْ هَذِهِ اللَّيْلَةَ لَمْ يُرَ مِثْلُهُن قَطُّ ؟ قُلْ أَعُوذُ برَبِّ الفَلَقِ ، وَقُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِ » رواه مسلم .

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވާ عُقْبَةَ بنِ عامِرِގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ
عَلَيْهِ وسَلَّم حديثކުރެއްވިއެވެ. މިރޭ ބާވައިލެވުނު ކޮން އާޔަތްތަކެއް ތިބާއަށް އެގޭ ހެއްދެވޭތޯ؟ އެފަދަ
އަކަށް އާޔަތްތަކެއް ދުވަހަކުވެސް ފެނިފައިނުވެއެވެ. އެއީ قُلْ أَعُوذُ برَبِّ الفَلَقِ ، وَقُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِ އެވެ.

1015- وعن أَبي سعيدٍ الخُدْرِيِّ رَضي اللَّه عنهُ قال : كانَ رسولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يَتَعَوَّذُ مِنَ الجانِّ ، وَعَيْنِ الإِنْسَانِ ، حتَّى نَزَلَتِ المُعَوذَتان ، فَلَمَّا نَزَلَتا ، أَخَذَ بِهِما وتَركَ ما سِواهُما . رواه الترمذي وقال حديث حسن .

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވާ أبو سعيدالخُدْرِيّ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ
عَلَيْهِ وسَلَّم ޖިންނިންނާއި އަދި މީސްތަކުންގެ ލޮލުގެ ނުބައިކަމުން ސަލާމަތްވުމަށް دعاء ކުރައްވަން
ގެންދަވަނިކޮށް المُعَوذَتانގެ ސޫރަތް (އެބަހީ الفلَقِ ސޫރަތާއި النَّاسِ ސޫރަތް) ބާވައިލެވުނެވެ. ފަހެ އެދެސޫރަތް
ބާވައިލެވުމުން އެ ސޫރަތްތަކަށް ހިއްޕެވިއެވެ. އަދި ކުރީގައި ކުރެއްވި دعاءތައް ކުރެއްވުން ހުއްޓަ
ވާލެއްވިއެވެ.

1016- وعن أَبي هريرةَ رضيَ اللَّهُ عنهُ أَنَّ رسولَ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قالَ : « مِنَ القُرْآنِ سُورَةٌ ثَلاثُونَ آيَةً شَفَعتْ لِرَجُلٍ حَتَّى غُفِرَ لَهُ ، وهِيَ : تبارَكَ الذِي بِيَدِهِ المُلْكُ » .

رواه أبو داود والترمذي وقال : حديث حسن .

وفي رواية أبي داود : « تَشْفَعُ » .

މާތްالله ރުއްސެވުންވި أبو هريرة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديثކުރެއްވިއެވެ. قرآنގައި ތިރީސްއާޔަތުގެ ގައުމަކަށް އެކުލެވިގެންވާ ސޫރަތެއްވެއެވެ. އެސޫރަތް (ކިޔަވާ) މީހަކަށް ފާފަތައް ފުއްސެވެންދެން شفاعة ތެރިވެދެން ގޮތުގައިވާނެއެވެ. އެސޫރަތަކީ تبارَكَ الذِي بِيَدِهِ المُلْكُ އެވެ.

1017- وعن أَبي مسعودٍ البدْرِيِّ رضيَ اللَّه عنهُ عن النبيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : «منْ قَرَأَ بالآيتَيْنِ مِـــنْ آخِرِ سُورةِ البقَرةِ فِي لَيْلَةٍ كَفَتَاهُ » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުއްސެވުންވި أبو مسعود البدْرِيّ، نبي އާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ އަރިހުން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. البقَرة ސޫރަތުގެ އެންމެފަހު ދެއާޔަތް ރޭގަނޑެއްގައި ކިޔަވާފައިވާމީހަކަށް (ރައްކާތެރިކަން ލިބުމަށްޓަކައި ފުދިގެންވާނެ) ފުދޭނެއެވެ.

قيل : كَفَتَاهُ المَكْرُوهَ تِلْكَ اللَّيْلَةَ ، وَقِيلَ : كَفتَاهُ مِنْ قِيَامِ اللَّيْلِ .

ބުނެވެއެވެ. އެމީހަކަށް އަނިޔާވާ ނުރައްކާތަކުން ސަލާމަތްވުމަށް ފުދުނެވެ. އަދި ބުނެވެއެވެ. އެ މީހަކަށް އަނިޔާވާ ރޭގަނޑު ނަމާދުކުރުމަށް ފުދުނެވެ.

1018- وعن أَبي هريرةَ رضيَ اللَّه عنهُ أَنَّ رسولَ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « لا تَجْعَلُوا بُيُوتَكُمْ مَقَابِرَ ، إِنَّ الشَّيْطَانَ يَنْفِرُ مِن الْبيْتِ الَّذي تُقْرأُ فِيهِ سُورةُ الْبقَرةِ » رواه مسلم.

މާތް اللَّه ރުއްސެވުންވި أبو هريرة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ގެތައް ގަބުރުސްތާން ނުހަދައި

ނަހަދާނެވެ. (އެބަހީ ގަބުރުގައިވާމީހުން ފަދައިން ތިބެން ނަމާދުކުރުން ކިޔުން قرآنކިޔުމާ ހުރިކަންތައް ހުއްޓާލައިގެން ނުކުރޭތޯއެވެ.) ހަމަކަށަވަރުން شيطان އެގެއަކުން البقرة ސޫރަތު ކިޔާވާ ގެއަކުން ދުވެފިލައިދާ ހުއްޓެވެ.

1019- وعن أُبَيِّ بنِ كَعْبٍ رضي اللَّه عَنْهُ قَالَ : قال رسولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : «يا أَبا المُنذِرِ أَتَدْرِي أَيُّ آيةٍ مِن كتاب اللَّهِ معكَ أَعْظَمُ ؟ قُلْتُ : اللَّه لا إِلهَ إِلاَّ هُو الحَيُّ الْقَيُّومُ ، فَضَربَ في صَــدْري وَقَــال : « لِيهْنكَ الْعِلْمُ أَبَا المُنذِرِ » رواه مسلم .

މާތްالله ރުހިވެވޮޑިގެންވާ أُبَيِّ بن كَعْب ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديثކުރެއްވިއެވެ. އޭ أبا المُنذِرِއެވެ. ތިބާގެ ހަތިރަށް ނިސްބަތުގައިވާ قرآنގެ ބޮޑުރަށް އަޒުމު މާތްވެގެންވާ އާޔަތަކީ ކޮބައިކަން އެގޭ ހެއްޔެވެ؟ (ތިން ފަހަރު ވިދާޅުވިއެވެ.) ވިދާޅުވާން ދަންނަވައިލީމެވެ. އެއީ اللَّه لا إِلهَ إِلاَّ هُو الحَيُّ الْقَيُّومُ ގެ އާޔަތެވެ. އެހިނދު އަހަރެންގެ މަގުމަތީގައި ގެއްލުމެއްވިއެވެ. އަދި حديث ކުރެއްވިއެވެ. އޭ أَبو المُنذِر އެވެ. ތިބާގެ ޢިލްމުގެ ނިޢުމަތާއި މުބާރަކް ވާހުއްޓެވެ.

1020- وعن أَبي هريرة رضي اللَّه عنه قال : وكَّلَنِي رسولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم بحِفْظِ زَكَاةِ رمضانَ ، فَأَتَانِي آتٍ ، فَجعل يحْثُو مِنَ الطَّعام ، فَأخذْتُهُ فقُلتُ : لأرفَعَنَّك إِلى رسُول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، قال : إِنِّي مُحتَاجٌ ، وعليَّ عَيالٌ ، وبي حاجةٌ شديدَةٌ . ، فَخَلَّيْتُ عنْهُ ، فَأَصْبحْتُ ، فَقَال رسُولُ اللَّهِ صلَّى اللَّهُ علَيْهِ وآلِهِ وسَلَّمَ : « يا أَبا هُريرة ، ما فَعلَ أَسِيرُكَ الْبارِحةَ ؟ » قُلْتُ : يا رسُول اللَّهِ شَكَا حَاجَةً وعِيَالاً ، فَرحِمْتُهُ ، فَخَلَّيْتُ سبِيلَهُ. فقال : « أَما إِنَّهُ قَدْ كَذَبك وسيعُودُ » فَعرفْتُ أَنَّهُ سيعُودُ لِقَوْلِ رسُولِ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم فَرصدْتُهُ . فَجَاءَ يحثو مِنَ الطَّعامِ ، فَقُلْتُ : لأَرْفَعنَّكَ إِلى رسولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، قالَ : دعْنِي فَإِنِّي مُحْتاجٌ ، وعلَيَّ عِيالٌ لا أَعُودُ ، فرحِمْتُهُ وَخَلَّيتُ سبيلَهُ ، فَأَصبحتُ فقَال لي رسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « يَا أَبا هُرْيْرةَ ، ما فعل أَسِيرُكَ الْبارِحةَ ؟ » قُلْتُ : يا رسُول اللَّهِ شَكَا حاجةً وَعِيالاً فَرحِمْتُهُ ، وَخَلَّيتُ سبيلَهُ ، فَقَال : « إِنَّهُ قَدْ كَذَبكَ وسيَعُودُ » . فرصدْتُهُ الثَّالِثَةَ . فَجاءَ يحْثُو مِنَ الطَّعام ، فَأَخَذْتُهُ ، فقلتُ : لأَرْفعنَّك إِلى رسول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم وهذا آخِرُ ثَلاثٍ مرات أَنَّكَ لا تَزْعُمُ أَنَّكَ تَعُودُ ، ثُمَّ تَعُودُ، فقال : دعْني فَإِنِّي أُعلِّمُكَ كَلِماتٍ ينْفَعُكَ اللَّه بهَا ، قلتُ : ما هُنَّ ؟ قال : إِذا أَويْتَ إِلى فِراشِكَ فَاقْرأْ آيةَ الْكُرسِيِّ ، فَإِنَّهُ لَن يزَالَ عليْكَ مِنَ اللَّهِ حافِظٌ ، ولا يقْربُكَ شيْطَانٌ حتَّى تُصْبِحِ ، فَخَلَّيْتُ سبِيلَهُ فَأَصْبحْتُ

، فقَالَ لي رسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « ما فَعلَ أَسِيرُكَ الْبارِحةَ ؟ » فقُلتُ : يا رَسُول اللَّهِ زَعم أَنَّهُ يُعلِّمُني كَلِماتٍ ينْفعُني اللَّه بهَا ، فَخَلَّيْتُ سبِيلَه. قال : « مَا هِيَ ؟ » قلت : قال لي : إِذا أَويْتَ إِلى فِراشِكَ فَاقرَأْ ايةَ الْكُرْسيِّ مِنْ أَوَّلها حَتَّى تَخْتِمَ الآيةَ : { اللَّه لا إِلهَ إِلاَّ هُو الحيُّ الْقيُّومُ } وقال لي : لا يَزَال علَيْكَ مِنَ اللَّهِ حَافِظٌ ، وَلَنْ يقْربَكَ شَيْطَانٌ حَتَّى تُصْبِحَ . فقال النَّبِيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « أَمَا إِنَّه قَدْ صَدقكَ وَهُو كَذوبٌ ، تَعْلَم مَنْ تُخَاطِبُ مُنْذ ثَلاثٍ يا أَبا هُريْرَة ؟ » قلت : لا ، قال : «ذَاكَ شَيْطَانٌ » رواه البخاري .

މާތްالله ރުހިވެވޮޑިގެންވި أبو هريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. އެއްފަހަރަކު رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم رمضان ޒަކާތުގައި ދެވޭ ބާކީ ބަރަކާތް ބެލެހެއްޓުމަށް އަހަރެން ވަކީލުކުރެއްވިއެވެ. ދެން އެއްމީހަކު ވަދެ އަތުން ކާނާ އެއްކޮށް ހިފަމުން ދިޔައެވެ. ދެން އަހަރެން އޭނާ ހިފައިގެން ބުނީމެވެ. މާތްالله ގަސަމެވެ. ކަލޭ ބަލާނެ ބުނީމެވެ. އަހަރެން رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّمގެ ހަޟްރަތަށް ގެންދާނަމެވެ. ދެން އެމީހާ ބުނީއެވެ. (އަހަރެން ނަހަދާތި ބޭނުންވެއެވެ.) އަހަރެންނަކީ މުހުތާޖު ފަޤީރެކެވެ. ދެން އަހަރެންނަށް ކައިބޮއެވެން ނެތި ދަރިންގެ ބޮޑު ބުރައެއް އެބައޮތެވެ. ދެން އަހަރެންނަކީ ހަމަ ފަޤީރެކެވެ. ވީމާ ދޫކޮށްލީމެވެ. ދެން ހެނދުނު އަހަރެން ހެނދުނަށް ތެދުވީމެވެ. (އަބޫހުރައިރާ އެހެން ބަސްތަކަށް) އޭނާ ދޫކޮށްލީމެވެ. ދެން ނަބިއްޔާ ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديثކުރެއްވިއެވެ. ވީ أبو هريرةއެވެ. ކިހާ ކަހަލަ ކަމެއް ކުރީ ތިބާގެ އަސީރު ރޭގައި ކުރީ ކޮންކަމެއްތޯއެވެ؟ އަހަރެން ދެންނެވީމެވެ. ޔާرسُولَالله އޭނާ ބުނީއެވެ. އޭނާއަކީ މުހުތާޖު ފަޤީރެކެވެ. ބޮޑު ދަރިންގެ ބުރަ އެބައޮތް ކަމަށެވެ. ދެން ވީމާ އަހަރެން ރަޙުމަތްކޮށް އޭނާ ދޫކޮށްލީމެވެ. ދެން އޭނާގެ ކަމުގައި ބުނީ އަދި ހަމަ އަނބުރާ ދާނެކަމަށެވެ.

އަހަރެން އޭނާ ދޫކޮށްލީމެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. އޭނާ ދެވަނަ ފަހަރު ވެސް އަންނާނެއެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ އެބަސްފުޅުގެ ސަބަބުން އޭނާ އަންނާނެ ކަމަށް يقينކޮށް އަހަރެން އޭނާއަށް އިންތިޒާރުކުރީމެވެ. ދެން އޭނާ އައިސް ކާނާ ތަކެތި ނަގަން ފެށިއެވެ. ދެން އަހަރެން ހިފީމެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّمގެ ހަޟްރަތަށް ގެންދާނަމެވެ. ކަލޭ ގެންދަމެވެ ބުނީމެވެ. އޭނާ ބުނީއެވެ. އަހަރެން ދޫކޮށްލާށެވެ. އަހަރެންނަކީ މުހުތާޖު ފަޤީރެކެވެ. އަދި ދަރިންގެ ބުރަ އެބައޮތެވެ. އަހަރެން އަލުން އެނބުރި ނާންނާނަމެވެ. ދެން އަހަރެން ރަޙުމަތްކޮށް އޭނާ ދޫކޮށްލީމެވެ. ދެން ނަބިއްޔާ

ގެންދުރުވިއެވެ. رسولُ اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ތިމަންނައަށް ވިދާޅުވިއެވެ. އޭ أبو هريرةއެވެ. ތިބާ
ހައްޔަރުކުރިމީހާ ރޭގައި ކަންތައްކުރީ ކިހިނެއްތޯ؟ ތިމަންނަ ދަންނަވައިފީމެވެ. އޭ اللهގެ ރަސޫލާއެވެ. އޭނާ
ތިމަންނައަށް ނިޢުމަތް ލިބިދާނެ ކަލިމަތަކެއް ދަސްކޮށްދޭނެކަމަށް ބުނެގެން ތިމަންނަ އޭނާ ދޫކޮށްލީމެވެ.
ބަސް އާދޭސް ދަންނަވާފައިވާތީއެވެ. އެހެންކަމުން އޭނާގެ މަގު ތިމަންނަ ދޫކޮށްލީމެވެ. ވިދާޅުވީ ކަލިމަތަކީ ކޮބައިތޯ.
އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. އޭނާ ދޮގުވެރިއެކެވެ. حديث ކިޔައިދެއްވިއެވެ. ދެން އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވީ އޭނާ ތިބާގެ ކައިރިއަށް
އަލުން އަންނާނެއެވެ. އަދި އޭނާ އަންނާނެ ކަމަށް ބުނެފިއެވެ. (ޙަދީޘް ނިމުނީއެވެ.) ދެން ތިމަންނަ އަންނަން
ފަށައިގެން ހުރީމެވެ. އަދި ތިމަންނަ ކަމަކު ދިޔައީމެވެ. ދެން އޭނާ އައިސް ކާބޯތަކުގެ ތެރެއިން ނަގަން ފެށިއެވެ. ދެން
ތިމަންނަ އޭނާ ހައްޔަރުކުރީމެވެ. ތިމަންނަ ބުނީމެވެ. ތިމަންނަ ތިބާ ރަސޫލުﷲ ގެ ކައިރިއަށް ގެންދާނަމެވެ.
رسولُ اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّمގެ ކައިރިއަށް ގެންދާނަމެވެ. އޭނާ ބުނެއްޖެއެވެ. އަދި ތިމަންނަ ޒަކާތަށް ދޫކޮށްލީމެވެ. ދެން
ތިބާގެ އެއްޗެއް ދޭނަމެވެ. ދެން ދޫކޮށްލާށެވެ. ހައްޔަރުކުރީމަ ތިބާ ކައިރިއަށް އަންނާނެކަމަށް ނުބުނާނަމޭ ބުނެއެވެ.
ނަމަވެސް އަޅުގަނޑު ތިބާ ކޮށްދިނުމުގެ ކަމުގައި ދެން އޭނާ ބުނެއްޖެއެވެ. ތިމަންނަ ދޫކޮށްލިއެވެ. ދެން
ހައްޔަރުކުރީމުން ތިމަންނަ ތިބާއަށް އުގަނދޫ ކަލިމަތަކެއް ދަސްކޮށްދޭނަމެވެ. އޭނާ ބުނީ الله سبحانه وتعالى
ތިބާއަށް މަންފާ ކުރައްވާނެ ކަލިމަތަކެއް ތިމަންނަ ދަސްކޮށްދޭނަމެވެ. އަދި ކަލިމަތަކީ ކޮބައިތޯ. އޭނާ ބުނެއެވެ. ތިބާ
ނިދަން ވަންނަހިނދު އަށްވަނަ އާޔަތް ކިޔާށެވެ. އެއީ ايةَ الْكُرْسي ކިޔާށެވެ. އެއީ { اللّه لا إِلهَ إلاَّ هُو الحيُّ الْقَيُّومُ }
މިއާޔަތް ފެށިގެން ނިމެންދެން ކިޔާށެވެ. ދެން ހަމަހަމައަށް އޭނާ ބުނެއެވެ. ތިބާ ކިޔާފައި ނިދާލާށެވެ.
ތިބާއަށް حضرةން ރައްކާތެރިވާނެ ކަމަށް الله ގެ حضرةން ރައްކާތެރިކުރާނެ ބައެއް. އަދި ފަޖްރު ވަންދެން شيطان އާ
ތިބާއާ ކައިރިވާ ނުވާނެއެވެ. أبو هريرة ވިދާޅުވިއެވެ. އޭނާ އަހަރެން ދޫކޮށްލީ ތިމަންނަ އޭނާ
ދޫކޮށްލީމެވެ. ދެން ގެންދަވާނަމެވެ. ދެން رسولُ اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ތިމަންނައަށް ވިދާޅުވިއެވެ. ރޭގައި
ތިބާ ހައްޔަރުކުރިމީހާ ކުރީ ކިހިނެއްތޯ؟ ދެން ތިމަންނަ ދަންނަވައިފީމެވެ. އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. އޭނާ
ތިމަންނައަށް الله ގެ حضرةން މަންފާ ދޭނެ ކަލިމަތަކެއް ދަސްކޮށްދޭނެ ބުނި ބަހެއް ދެއްކިއެވެ.
ކަލިމަތަކީ ތިމަންނަ އޭނާ ދޫކޮށްލީމެވެ. އެއްސެވިއެވެ. އަދި ކަލިމަތަކީ ކޮބައިތޯ؟ ތިމަން
ދަންނަވައިފީމެވެ. އޭނާ ތިމަންނަ ކައިރިއަށް ބުނީމެވެ. ތިބާ ނިދަން އަރާއިރު ވަންނަހިނދު ތިމަންނަށް
އަށްވަނަ ފާހަގަ ދެން ايةَ الْكُرْسي އެއްކޮށް ކިޔާށެވެ. ފެށިގެން ނިމެންދެން ކިޔާށެވެ. އެއީ { اللّه لا
إِلهَ إلاَّ هُو الحيُّ الْقَيُّومُ } ގެ އާޔަތެވެ. އަދި އޭނާ ތިމަންނަގެ ކައިރީގައި ބުނެއެވެ. އަދި ތިބާއަށް الله
ގެ حضرةން ރައްކާތެރިކުރާ ބައެއް ވާނެއެވެ. އަދި ފަޖްރު ވަންދެން شيطان އާ ތިބާއާ ކައިރިވެވޭނެއެވެ.
އަދި ނަބީއާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديثކިޔައިދެއްވިއެވެ. ދެން ތިމަންނަ އޭނާ ތިބާގެ ކައިރީގައި އެކަމެ

ބުނެފިއެވެ. ނަމަވެސް އޭނާއަކީ ދޮގުވެރިއެކެވެ. އޭ أبو هريرةއެވެ. ތިންރޭގެ ދުވަހު ތިބާއާ ވާހަކަދައްކާ
މީހާކީ ކާކުކަން އެނގޭތޯއެވެ؟ ތިމަންނަކަށް ނުދަންނަމެވެ. ނުދަންނަހުރީމެވެ. حديث ކުރައްވައެވެ. އޭނާ شَيطانއާ އެވެ.

1021- وعن أَبِي الدَّرْداءِ رَضِي اللَّه عنْه أَنَّ رسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : «مَنْ حفِظَ عشْر آياتٍ مِنْ أَوَّلِ سُورةِ الْكَهْف ، عُصمَ منَ الدَّجَّالِ » . وفي رواية : « مِنْ آخرِ سُورةِ الكهْف» رواه مسلم .

މާތްاللَّه ރުއްސެވުންވާނޭ أبو الدَّرْداء ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديثކުރެއްވިއެވެ. الْكَهْف ސޫރަތުގެ ފުރަތަމަ ދިހަ އާޔަތް ހިތުދަސްކޮށް ކިޔާމީހާއަށް ދައްޖާލުގެ ކިބައިން ރައްކާތެރިކަން ލިބޭނެއެވެ. مسلم ރިވާކުރެއްވިއެވެ.

1022- وعَنِ ابْنِ عبَّاسٍ رضِي اللَّه عنْهُما قَالَ : بيْنَما جِبْرِيلُ عليهِ السَّلام قاعِدٌ عِندَ النَّبيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم سَمِعَ نَقِيضًا مِنْ فَوْقِهِ ، فَرَفَعَ رَأْسَه فَقَالَ : هذا باب مِنَ السَّمَاءِ فُتِحَ اليَوْمَ ولَمْ يُفْتَح قَطُّ إلاَّ اليَوْمَ ، فَنَزَلَ مِنه مَلكٌ فقالَ : هذا مَلَكٌ نَزَلَ إلى الأَرْضِ لم يَنْزِلْ قطُّ إلاَّ اليَوْمَ فَسَلَّمَ وقال : أَبشِرْ بنورَينِ أُوتِيتَهُمَا ، لَمْ يُؤْتَهُمَا نَبِيٌّ قبلَكَ : فَاتحةِ الكتاب ، وخَواتِيم سُورَةِ البَقَرةِ ، لَن تَقرأَ بحرْفٍ منها إلاَّ أُعْطِيتَه » رواه مسلم .

މާތް اللَّه އެދެބޭފުޅުންނަށް ރުއްސެވުންވާނޭ عبد اللَّهِ بن عباس ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. އެއްފަހަރަކު جِبْرِيلُ عليهِ السَّلام ، نبيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ ހަޟްރަތުގައި އިށީނދެވަޑައިގެން އިންނަވަނިކޮށް މަތީގެ ފަރާތުން އަޑެއް އިވުނެވެ. ފަހެ ބޯހުއްޓުވައިފައި ވިދާޅުވިއެވެ. އެއީ މިއަދު ހުޅުވިގެން ދިޔަ އުޑުގެ ދޮރެކެވެ. އެއީ މިއަދު ނޫނީ އެއްވެސް ދުވަހަކު ހުޅުވިފައިނުވާ ދޮރެކެވެ. ފަހެ އެ ދޮރުން ملائكةބޭކަލަކު ފައިބާވަޑައިގަތެވެ. ފަހެ (އެވަގުތު ޖިބްރީލްގެފާނު) جِبْرِيلގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. މިއީ ބިމަށް ފައިބާވަޑައިގަތް ملائكةބޭކަލެކެވެ. މިއަދު ނޫނީ ދުވަހަކުވެސް އެ ملائكةއާ ބިމަށް ފައިބާވަޑައިގެންނެވިއެވެ. އެއަށްފަހު އެ ملائكة ސަލާމް ގޮވާލެއްވިއެވެ. އަދި ވިދާޅުވިއެވެ. އުފާވެރިކަމުގެ خبرއެއް ދެމެވެ. އަދި ކަލޭގެ ފުރަތަމަ ކޮންމެ ނަބިއްޔަކަށް ދެއްވާފައިނުވާ ނޫރު ދޭކަލޭގެފާނަށް ދެއްވާ ދެނޫރެއް ގެ އުފާވެރި خبرއެވެ. އެދެނޫރަކީ الفَاتحة އާއި البَقَرة ސޫރަތުގެ އެންމެ ފަހު އާޔަތްތަކެވެ. އެތަކެއްޗިން އެއްވެސް އަކުރެއް ކިޔުއްވައިފިނަމަ އޭގެ ނަތީޖާ ދެއްވިއްޔާ ހުއްޓެވެ.

« النَّقِيض » الصَّوت .

184- باب استحباب الاجتماع على القراءة

ކިޔެވި قرآن ގެ އިލްމު ދަސްކުރަން އެއްވުން މުސްތަޙައްބުވެގެންވާކަން ބަޔާންކޮށްދޭ باب

1023- وعَنْ أَبي هُرَيْرَةَ رَضيَ اللَّه عَنْهُ قَالَ : قَالَ رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : «ومَا اجْتَمَعَ قَوْمٌ في بَيْتٍ من بُيوتِ اللَّهِ يَتْلُونَ كتاب اللَّهِ ، ويتَدَارسُونَه بيْنَهُم ، إِلاَّ نَزَلتْ علَيهم السَّكِينَة ، وغَشِيَتْهُمْ الرَّحْمَة ، وَحَفتْهُم الملائِكَةُ ، وذَكَرهُمْ اللَّه فِيمنْ عِنده » رواه مسلم .

މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި أبو هريرة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ބަޔަކު މިސްކިތެއްގައި އެއްވެ ކިޔެވި قرآن ގެ ތިލާވަތްކޮށް އަދި އެއްބަޔަކު އަނެއްބަޔަކަށް އުނގަންނައި ދަސްކޮށް ދެމުން އެބަޔަކު ތިބިއްޔާ އެމީހުންގެ މައްޗަށް ހަމަހިމޭންކަން ބާވައިލައްވައެވެ. އަދި މީހުންގެ މައްޗަށް رحمة އެއްސެއްވައެވެ. އަދި ملائكة ބަރުޖެހުން އެބައިމީހުންގެ ވަށާލައިގަންނައެވެ. އަ ފަޚުރުވެރިކޮށް ޒިކުރުކުރައްވާނެ ތަޢާލާ اللهގެ حضرةގައި ތިއްބަވާ ملائكة ބައިވެރިންނާ الله سبحانه وتعالى، وحي އިއްވަވައެވެ.

185- باب فضل الوضوء

وضوء ގެ މާތްކަން ބަޔާންކޮށްދޭ باب

قَالَ الله تَعَالَى : يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا قُمْتُمْ إِلَى الصَّلَاةِ فَاغْسِلُوا وُجُوهَكُمْ وَأَيْدِيَكُمْ إِلَى الْمَرَافِقِ وَامْسَحُوا بِرُءُوسِكُمْ وَأَرْجُلَكُمْ إِلَى الْكَعْبَيْنِ ۚ وَإِنْ كُنْتُمْ جُنُبًا فَاطَّهَّرُوا ۚ وَإِنْ كُنْتُمْ مَرْضَىٰ أَوْ عَلَىٰ سَفَرٍ أَوْ جَاءَ أَحَدٌ مِنْكُمْ مِنَ الْغَائِطِ أَوْ لَامَسْتُمُ النِّسَاءَ فَلَمْ تَجِدُوا مَاءً فَتَيَمَّمُوا صَعِيدًا طَيِّبًا فَامْسَحُوا بِوُجُوهِكُمْ وَأَيْدِيكُمْ مِنْهُ ۚ مَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيَجْعَلَ عَلَيْكُمْ مِنْ حَرَجٍ وَلَٰكِنْ يُرِيدُ لِيُطَهِّرَكُمْ وَلِيُتِمَّ نِعْمَتَهُ عَلَيْكُمْ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿ المائدة ٦ ﴾

އޭ إيمانވެއްޖެ މުސްލިމުންނޭވެ! ތިޔަބައިމީހުން ނަމާދަށް ތެދުވެއްޖެނަމަ، (އަހަރި: ނަމާދުކުރަން قصدކުރެއްޖެނަމަ) ފަހެ، ތިޔަބައިމީހުންގެ މޫނުތަކާއި، ތިޔަބައިމީހުންގެ އަތްތަކާއި، އުނގުފަށާއިހަމައަށް ހަމަދޮން

ދޫކޮށްލާށެވެ! އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ ބޮޑުކަމުގައި (ދުޢާ) ދުރުކުރާށެވެ! އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ ދުރިބައް ދޫނިބަލާތްޖެހުމުހެން ދޫކޮށްލާށެވެ! އަދި ޖެހިބުރާސްފިލުން ހައްލުކުރައި ތިޔަބައިމީހުން ވަރުގަދަކަމާ، ދާރު، ތިޔަބައިމީހުން طاهرވެގެންނެވެ! އަދި ތިޔަބައިމީހުންނަށް ބަލިމީހުން ހައްލުކުރައި ވަރުގަދަކަމާ، ނުވަތަ ދުވަހާއި ގަޑިގައި ވަރުގަދަކަމާ، ނުވަތަ ތިޔަބައިމީހުންނަށް މީހުން ހެޔޮހުން އަތުވެއްޖެކަމާ، ނުވަތަ އަނހުރުންގައި ބިރުވެރިކަމާ، ދުން، ދޫން ނުލިބިވެރިކަމާ طاهرވުމުން ތިޔަބައިމީހުން تيمّمކުރާށެވެ! ދާރު، ތިޔަބައިމީހުންގެ މުސްލިމުން، އަޅުތަކުންގެ އާ ވެލިން ދުރުކުރާށެވެ! ތިޔަބައިމީހުންގެ މައްޗަށް ދީނުގެ ފުރިހަމަކަން اللّه އިރާދަކުރައްވައެވެ. އަދި އެކަލާނގެ ނިޢުމަތް ފުރިހަމަކުރައްވާ ތިޔަބައިމީހުން طاهرކުރައްވަނީއެވެ، ތިޔަބައިމީހުންގެ މައްޗަށް އެކަލާނގެ نعمة ފުރިހަމަކޮށްދެއްވުމަށްޓަކައެވެ. (އަދި) ތިޔަބައިމީހުން شكرކުރުމަށްޓަކައެވެ.

1024- وعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضيَ اللَّه عَنْه قال : سمِعْت رَسُولَ اللَّهِ صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يقُول : « إِنَّ أُمَّتِي يُدْعَوْنَ يَوْمَ القِيامَةِ غُرّاً مُحَجَّلِينَ مِنْ آثَارِ الوضوءِ فَمنِ اسْتَطَاعَ مِنْكُمْ أَنْ يُطِيل غُرَّتَه ، فَليفعلْ » متفقٌ عليه .

މާތްاللّه ރުއްސުންތެރިވެވޮޑިގެންވާ أبو هريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ތިމަން އަޑުއިވުނީމެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރައްވައެވެ. ހަމަކަށަވަރުން قِيامة ދުވަހު ތިމަންރަސޫލާގެ އުއްމަތުގެ މީހުންގެ ތަރުއިން وضوء ތަނަވަސްކަން ކުރުމުގެ ސަބަބުން ނިތްކުރިއާއި އަތްފައިގައި ނޫރުގެ އަލިކަން ލިބިވުރިވާ ބަލިކާ ގޮތުގައެވެ. ވީމާ ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން وضوء ގެ ގޮތުގައި ދޮންނެއިތުރު تحجيل ކުރުމަށް (ގޮތަށްވެސްއެތިރަ އިތުރަށް ދޮވުމަށް) ކުޅަދާނަވާ ބޭފުޅަކު ޢިބާދަތް ކުރާނަމަ އެކަން ކުރާހުށިއެވެ.

1025- وعنه قَالَ : سَمِعْت خَلِيلي صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يقُول : « تَبْلُغُ الحِلية مِنَ المؤمِن حَيْث يبْلُغُ الوضـــوءُ » رواه ـــلم.

އަދި އެ صحابي (އެބަހީ މާތްاللّه ރުއްސުންތެރިވެވޮޑިގެންވާ أبو هريرة) ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ތިމަންނަގެ ލިބޭން صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ތިމަން އަޑުއިވުނީމެވެ. وضوء ގެ ގޮތުގައި ދޮވުނު ހިސާބަށް قِيامة ދުވަހު މުއުމިނާގެ ގަހަނާ އަޅުވިގެންދާނެއެވެ.

1026- وعن عثمانَ بن عفانَ رضي اللَّه عنه قال : قال رسولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « منْ تَوَضَّأَ فَأَحْـــسَنَ الوضـــوءَ ، خَرَجَت خَطَايَاهُ مِنْ جسَدِهِ حتَّى تَخْرُجَ مِنْ تحتِ أَظفارِهِ » رواه مسلم.

މާތްالله ތަޢާލާ ރުހިވޭވާނޭ عثمان بن عفان ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى الله عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މިހެނެވެ. وضوء ކޮށްފިނަމަ ފަހެ އަދި އެ وضوء ފުރިހަމަ ކޮށްފިއްޔާ ކުށް ނިޔަފަތިތަކުގެ އަޑިން ވެސް ކުށްފާފަތައް ހަށިގަނޑުން ނިކުމެގެންދާނެއެވެ. އެންމެ ފަހުން އޭނާގެ ނިޔަފަތިތަކުގެ ދަށުން ވެސް ފާފަތައް ނިކުމެގެންދާނެއެވެ.

1027- وعنهُ قال : رَأَيْتُ رسُولَ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يَتَوَضَّأُ مثلَ وُضوئي هذا ثُمَّ قال : « مَنْ تَوَضَّأَ هكذا غُفِرَ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنبِهِ، وَكَانَتْ صَلاتُهُ وَمَشْيُهُ إِلى المَسْجِدِ نَافِلَةً» رواه مسلم.

އަދި އެصحابي (އެބަހީ عثمانَ بن عفانَ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ.) ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަ ދުށީމެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى الله عَلَيْهِ وسَلَّم وضوء ކުރައްވަނިކޮށް ތިމަންނަ ދެކެނީމެވެ. އަދި ދެން ވިދާޅުވި حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިމަންނަ ކުރި ފަދައިން މިގޮތަށް وضوء ކޮށްފިނަމަ އޭނާގެ ކުރީގެ ފާފަތައް ފުއްސަވައިދެއްވާނެއެވެ. އަދި އޭނާގެ ނަމާދާއި މިސްކިތަށް ހިނގާފައި ދިއުމަކީ ނަފިލަ ثواب ލިބޭ ކަމަކަށް ވާނެއެވެ.

1028- وعن أبي هريرةَ رضي اللَّه عنه أَنَّ رسولَ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « إِذا تَوَضَّأَ العبدُ المُسلِم أَوِ المؤْمِنُ فغَسل وجهَهُ خَرجَ مِنْ وَجهِهِ كلُّ خطِيئَة نَظَرَ إِلَيْهَا بعيْنيْهِ مع الماءِ أَوْ معَ آخرِ قَطْرِ الماءِ ، فَإِذا غَسل يديهِ ، خَرج مِنْ يديهِ كُلُّ خَطيئَةٍ كانَ بطَشَتْهَا يداهُ مَعَ المَاءِ أَوْ مع آخرِ قَطْرِ الماءِ ، فَإِذا غَسلَ رِجلَيْهِ ، خَرَجَتْ كُلُّ خَطِيئَةٍ مَشَتها رِجلاه مع الماءِ أَوْ مَع آخرِ قطرِ الماءِ ، حتى يخرُجَ نَقِيًّا مِن الذُّنُوبِ »رواه مسلم .

މާތްالله ތަޢާލާ ރުހިވޭވާނޭ أبو هريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللَّه صَلّى الله عَلَيْهِ وسَلَّم حديثކުރެއްވިއެވެ. މުސްލިމަކު ނުވަތަ މުއުމިނަކު وضوءގައި މޫނު ދޮވުމުން އޭނާގެ މޫނުން ދުލުން ފާފަތައް ފެނާއި އެކު ނުވަތަ ފެނުގެ އެންމެ ފަހު ތިއްކާއި އެކު ނިކުމެގެންދެއެވެ. ފަހެ އަތް ދޮވުމުން އޭނާގެ އަތުން ކުރި ފާފަތައް ފެނާއި އެކު ނުވަތަ ފެނުގެ އެންމެ ފަހު ތިއްކާއި އެކު ނިކުމެގެންދެއެވެ. ފަހެ ފައި ދޮވުމުން ފައިން ހިނގާފައިވާ ފާފަތައް ފެނާއި އެކު ނުވަތަ ފެނުގެ އެންމެ ފަހު ތިއްކާއި އެކު ނިކުމެގެންދެއެވެ. ފާފައިން ސާފުވެގެން ނިކުމެއްޖެއެވެ.

އޭރުޮ އެންމެފުރަ ކުރެން ބިއްލާއިލާ ދުވަހުން ހިނގައިދާނެވެ. ފަހު އުޅޭ ކުރިއަށް ދުނިޔެހިނދު އާދެން އަންނަ ފެނިއްޖާ ކަންފުޅުގެ ހަލާކުވުން ކަނޑުފުޅުވާ އެންމެހައި ފުރިބޭއް ފުރުވެސް ހިނގައިދާނެވެ. ނުވަތަ حديثކުރެއްވިކަމެއް ވެއެވެ. އެފަހުން އޭރަށް އެންމެފުރަ ފުރަން ބިއްލާއިލާ ދުވަހުން ހިނގައިދ އެވެ. އެކަބުން އޭނާ وضوء ކަންނިމާއޭ ހުއްޓާނުވީ ފަފުބޭކަން طاهرވެފައެވެ.

1029- وعنْهُ أَنَّ رسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم أَتَى المقبرةَ فَقَال : « السَّلامُ عَلَيْكُمْ دَار قَومٍ مُؤْمِنِينِ وإِنَّــا إِنْ شَاءَ اللَّه بِكُمْ لاحِقُونَ ، ودِدْتُ أَنَّا قَدْ رأَيْنا إِخْوانَنَا » : قَالُوا : أَولَسْنَا إِخْوانَكَ يا رسُول اللَّهِ ؟ قــال : « أَنْتُمْ أَصْحَابِي ، وَإِخْوَانُنا الّذينَ لَم يَأْتُوا بعد » قالوا : كيف تَعْرِفُ مَنْ لَمْ يَأْتُوا بَعْدُ من أُمّتِكَ يا رســول الله ؟ فقال : « أَرَأَيْتَ لَوْ أَنَّ رَجُلا لهُ خَيْلٌ غُرٌّ مُحجَّلَةٌ بيْنَ ظهْرَيْ خَيْلٍ دُهْمٍ بهْمٍ ، أَلا يعْرِفُ خَيْلَهُ ؟ » قَالُوا : بلَى يا رسولُ اللَّهِ ، قَالَ : «فَإِنَّهُمْ يأْتُونَ غُرًّا مَحجَّلِينَ مِنَ الوُضُوءِ ، وأَنَا فرَطُهُمْ على الحوْضِ »رواه مسلم .

އަދި އެصحابي (އެބޭފުޅާ ގެންބިއްޖެ ރަސޫލުﷲ ޞަލްﷲ ޢަލައިހިވަސައްލަމް ވެއިފުހުމާއި) ހެވެއްވުނިކަމަށް ރިވާކޮށްފައިވެއެވެ. ހަމަ ހައްމަގުސަވާ رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم(ޢަލައިހިއްސަލާމް) ސަލާމަތާއި ބެހޭހަމަމެވެ. އެކަމަކަށް دعاءކުރައްވައިފައެވެ. السَّلامُ عَلَيْكُمْ دَار قَومٍ مُؤْمِنِينِ وإِنَّا إِنْ شَاءَ اللَّه بِكُمْ لاحِقُونَ މާނައީ:- އަ މުއުމިނުންގެ ގޮތިގެ ހަމަމުހިތްތަކެވެ. ވިސަބިއިސްލާމްގެ ގޮތުގަ ސަލާމެއްމެވެ. އަދި ހަމަހައްމަގުސަ ވިސްތާރުކޮށް ވިސްބިއިސްލާމީ ބޯފަރާތް ދުނިޔޭގެ ބެއްތަރުދެކިގެން ލިބިގަތުމަށްވެއެވެ. ދެން އެއްކަމަކު حديث ކުރައްވެއެވެ. ވިސްނުން އަހުރެއްގެ ބަހައްޓަހުސަކުތަ ދިވެހިބަސްތަށްވާށެވެ! އަބުހުރައިރާ ދެންނެވިއެވެ. އަ اللهގެ ރަސޫލާއެވެ. ވިސްނުއްވުން ކުރައްވާނުގެ އިސްން ކަންތައް ނުވަތަވާއެވެ؟ حديثކުރައްވެއެވެ. ވިސްބިއި ދުނިޔޭގެ ވިސްނުރަސޫލާގެ اصحاب ބެހޭކަންތައްތަކެވެ. އަދި ވިސްބިއިސްކަންތައް ފަހު އަނެއް ދުނިޔޭގެ ބޭރަކަށް ވިސްނުރަސޫލާގެ اخسَوبާތް ވާހަކަ. އަބުހުރައިރާ ދެންނެވިއެވެ. އަاللهގެ ރަސޫލާއެވެ. ކަންތައްތަކުގެ އަހުލުތަކުގެ ދުނިޔޭގެ ބަރަކާތާ އެދުމަ ދުނިޔެ ކަންތައްތަކެ އަހުލު ކުރެއްވިފަހުށެވެ؟ حديث ކުރައްވެއެވެ. ކަލާކުސަދ ކަލާކަލާގެ އިސްބަކާގެ ބަރަކާ ދުނިޔޭގެ އަހުރާ އަތުގައި އަތިގެ ނިޔާތެރިކަމާއި ހަބަރުސްތުލާގެ ކަރިކާއި ހަދި އިސްތިބާރު ހަރާމްބޫނާ އަތިގެ ބަރަކާތްތަކެ އަތި ފުރަގެ ނުކަރުވެސް ހަމަވެ؟ އަބުހުރައިރާ ދެންނެވިއެވެ. ފުރަނިސްވާތަކެވެ. އަاللهގެ ރަސޫލާއެވެ. حديث ކުރައްވެއެވެ. ފަހު ހަމަހައްމަގުސަ قيامة ދުވަހު އަންނަހުރި وضوء ރަގަޅުނ ކަރުދުގެ ސަބަބުން ނިބިކަރާއި ހަބަރުސްތުލާގެ ނުރުނު އަތިވެސްދާ ހާލުގައެވެ. އަދި ވިސްނުރަސޫލާ އަބައިމީހުންނަށްވުރެ ކުރީގައި حوض ކަރައަށްވަޑައިގެން އެމީހުންގެ އިސްތިޤްބާލުގައި ހުންނަވާނީމެވެ.

1030- وعنْهُ أَنَّ رسُولَ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « أَلا أَدُلُّكُمْ على ما يَمْحُو اللَّه بِهِ الخَطَايا ، ويرْفَعُ بِهِ الدَّرجاتِ ؟ قَالُوا : بلى يا رَسُول اللَّهِ ، قَالَ : إِسْباغُ الوُضُوءِ على المكَارِهِ وكَثْرَةُ الخُطَا إلى المساجِدِ ، وانْتِظَارُ الصَّلاةِ بعْد الصَّلاةِ ، فَذلِكُمُ الرِّبَاطُ ، فذلِكُمُ الرِّباطُ » رواه مسلم .

އަދި އެ صحابي (ޙަޟްރަތު ރަޟީ الله ތަޢާލާ ޢަންހުމަށް أبو هريرة) ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަހަކަށަވަރުން رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބޭފުޅުންނަށް ތިމަންކަލޭގެފާނު އަންގަވާދޭންތޯ؟ ކަލޭމެން ތިޔަ ފާފަތައް ފުހެލައްވާ އަދި ދަރަޖަތައް މަތިވެރި ކުރައްވާ ކަންތައް؟ އެ صحابي ބޭފުޅުން ދެންނެވިއެވެ. އާދެ، رسولُ الله ދެންނެވިއެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. އުނދަގޫ ވާނޭ حالަތެއްގައި وضوء ފުރިހަމަކޮށް ހެދުމާއި މިސްކިތްތަކަށް ދިއުމަށް ގިނަގިނައިން ފިޔަވަޅު އެޅުމާއި، ނަމާދަކުން ފަހު އަނެއް ނަމާދަށް އިންތިޒާރު ކުރުމެވެ. އެއީ ރިބާޠެވެ. ފަހެ ރިބާޠަކީ ހަމަ ތިޔަކަންތައްތަކެވެ. ފަހެ ރިބާޠަކީ ހަމަ ތިޔަކަންތައްތަކެވެ.

1031- وعَنْ أَبِي مَالكٍ الأَشْعرِيِّ رضَي اللَّه عنْهُ قَال : قالَ رسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : «الطُّهُورُ شَطْرُ الإِيمانِ » رواه مسلم .

ރަޟީاللّه ތަޢާލާ ޢަންހުމަށް أبو هريرةގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ފަރާތުންވެއެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ޠާހިރުވުމަކީ އީމާނުގެ ދެބައިކުޅަ އެއްބައެވެ.

وقد سبقَ بِطولِهِ في باب الصبرِ .

وفي الباب حديثُ عمرو بْنِ عَبْسةَ رضِيَ اللَّه عنْهُ السَّابِقُ في آخرِ باب الرَّجاءِ ، وَهُو حدِيثٌ عظِيمٌ ، مُشْتَمِلٌ على جُملٍ من الخيرات .

ދަންނައެވެ. މި حديث باب الصبر ގައި އެއްކޮށް ބަޔާންކޮށްފި ހުރިއެވެ. އަދި މިބާބުގައި ގިނަ ހެޔޮ حديث އަކީ باب الرَّجاء ގައި އެންމެ ބާޔާންކުރެވުނު ރަޟީالله ތަޢާލާ ޢަންހުމަށް عمرو بْن عبْسة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވާ حديثއެވެ. އަދި އެއީ ވަރަށް ގިނަ ހެޔޮކަންތައް އެކުލެވިގެންވާ ބޮޑު حديثއެކެވެ.

1032- وعنْ عُمَر بْنِ الخَطَّاب رضي اللَّه عَنْهُ عنِ النَّبيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قَالَ : « ما مِنْكُمْ مِنْ أَحدٍ يتوضَّأُ فَيُبْلِغُ أَو فَيُسْبِغُ الوُضُوءَ ثُمَّ قَالَ : أَشْهدُ أَنْ لا إِله إِلاَّ اللَّه وحْدَه لا شَريكَ لهُ، وأَشْهدُ أَنَّ مُحمَّدًا عبْدُهُ وَرسُولُه ، إِلاَّ فُتِحَت لَهُ أَبْوابُ الجَنَّةِ الثَّمَانِيَةُ يَدْخُلُ مِنْ أَيِّها شاءَ » رواه مسلم .

މާތްالله ރުހިވެވޮޑިގެންވާ عُمَر بْن الخَطَّاب، نبيއާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ އަރިހުން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. އަޅުގަނޑުމެން حديثކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު وضوءކޮށް ފުރިހަ ރަނގަޅަށް ވުޟޫކޮށް ނިންމައި ދެން އަޅުގަނޑު أَشْهدُ أَنْ لا إِله إِلاَّ اللَّه وحْدَه لا شَريكَ لهُ، وأَشْهدُ أَنَّ مُحمَّدًا عبْدُهُ وَرسُولُه ކިޔާނަމަ އޭނާއަށް ސުވަރުގޭގެ އަށް ދޮރުހުޅުވިގެންދެއެވެ. އެއިން ކޮންދޮރަކުން ވަދެވެން އޭނާ ބޭނުންވެއެވެ.

އިސްލާމްދީން ދުޢާގެ މާނައަކީ:- މާތްالله ފިޔަވައި އަޅުކަމަށް ޙައްޤުވާ އިލާހަކު ނުވެއެވެ. އޭނާއަށް ޝަރީކަކު ނުވެއެވެ. އަދި އޭނާގެ شريكއަކު ނުވެއެވެ. އަދި ޙަޟްރަތު محمدގެފާނަކީ އެކަލާނގެ އަޅާއަކީ އަދި އެކަލާނގެ رسولއަކު ކަމަށް ހެކިވަމެވެ.

وزاد الترمذي : « اللَّهُمَّ اجْعلْني من التَّوَّابِينَ واجْعلْني مِنَ الْمُتَطَهِّرِينَ » .

އަދި الترمذي އިތުރުކޮށް ރިވާކުރެއްވިއެވެ. « اللَّهُمَّ اجْعلْني من التَّوَّابِينَ واجْعلْني مِنَ الْمُتَطَهِّرِينَ » މާނައީ:- އޭ اللَّه! މިއަޅާ ތައުބާވާ މީހުންގެ ތެރެއިން ހައްދަވާނދޭވެ! އަދި މިއަޅާ طاهرވާ މީހުންގެ ތެރެއިން ހައްދަވާނދޭވެ!

186- باب فضل الأذان

ބަންގީގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

1033- عَنْ أَبي هُرَيْرةَ رَضِيَ اللَّه عنْهُ أَنَّ رسُولَ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قَال : « لَوْ يعْلمُ النَّاسُ ما في النِّداءِ والصَّفِّ الأَولِ. ثُمَّ لَمْ يَجِدُوا إلاَّ أَنْ يستَهِموا عليهِ لاستهموا علَيْهِ، ولوْ يعْلَمُونَ ما في التَّهْجِير لاسْتبَقوا إلَيْهِ ، ولَوْ يعْلَمُون ما في العَتَمَةِ والصُّبْحِ لأتوهُما ولَوْ حبواً » متفقٌ عليه.

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވާ أبو هريرة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މީސްތަކުންނަށް ބަންގިއާއި ފުރަތަމަ ސަފުގެ މާތްކަން އެނގުނުނަމަ އަދި ހާސިލުކުރުން އޮތީ قرعةން ކަމުގައިވިޔަސް އެކަމަށް އެބައިމީހުން ގުރުޢަލާނެއެވެ. އަދި ނަމާދަށް އަވަސްވުމުގެ މާތްކަން އެނގުނުނަމަ އަވަސް ވުމަށް އެކަކަށްވުރެ އަނެކަކު ކުރިއަރައިގަތުމަށް މަސައްކަތް ކުރާނެއެވެ. އަދި އެބައިމީހުން ނަށް عشاءނަމާދާއި ފަތިސްނަމާދުގެ މާތްކަން އެނގުނުނަމަ އެނަމާދުތަކަށް ފުރޮޅިގެންވިޔަސް ދާނެއެވެ.

« الاسْتهامُ » : الاقْتراعُ ، « والتَّهْجِيرُ » : التَّبْكيرُ إِلى الصَّلاةِ .

1034- وعنْ مُعاوِيةَ رضي اللَّه عنْهُ قَال : سمِعْتُ رسُولَ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يَقُولُ : « المُؤذِّنُونَ أَطْولُ النَّاسِ أعْنَاقاً يوْمَ القِيامةِ » رواه مسلم .

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވާ مُعاوية ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديثކުރައްވަނިކޮށް ތިމަންކަލޭގެފާނު އަޑުއެހީމެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديثކުރެއްވިއެވެ. قِيامةِ ދުވަހު މީސްތަކުންގެ ތެރެއިން އެންމެ ކަރުދިގު ފަރާތަކީ ބަންގިދޭ މީހުންނެވެ.

1035- وعنْ عَبْدِ اللَّه بْنِ عبدِ الرَّحْمنِ بنِ أَبي صَعْصعَةَ أَن أَبَا سعِيدٍ الخُدْريِّ رضِيَ اللَّه عنْهُ قَالَ لَهُ : إِني أَراكَ تُحِبُّ الْغَنَم والْبادِيةَ فإِذا كُنْتَ في غَنَمِكَ أَوْ بادِيَتِكَ فَأَذَّنْتَ للصلاةِ ، فَارْفَعْ صَوْتَكَ بالنِّدَاءِ ، فَإِنَّهُ لا يْسمعُ مَدَى صوْتِ المُؤذِّن جنٌّ ، ولا إِنْسٌ ، وَلا شَيْءٌ ، إِلاَّ شَهِد لَهُ يوْمَ الْقِيامَةِ » قال أبو سعيدٍ : سَمِعْتُهُ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم . رواه البخاري .

تابعىބޭކަލެއް ކަމުގައިވާ عَبْد اللَّه بْن عبد الرَّحْمن بن أَبو صَعْصعَة ރިވާކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވާ أبو سعِيد الخُدْرِيّ އޭނާއަށް ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިބާއަކީ ބަކަރި ގެންގުޅުމާއި ކަނޑުފަރާތުގައި އުޅުމަށް ލޯބިވާ މީހެއްކަމުގައި ތިމަން ދެކެމެވެ. ފަހެ ބަކަރި ހުއްޓައިފިނަމަ ނުވަތަ

ނުވަތަ ރަނގަޅުކަމުގައި އުޅެނިކޮށް ނަމާދަށް ބަންގިގޮވާނަމަ ކަލޭ ބަންގީގެ އަޑު ހަރުކޮށް ހިއްވަރުގައި މަތީގައި އަޑު އުފުލާށެވެ. (އަޑުނެގޭ) ކަމަކީ ބަންގިވެރިޔާގެ އަޑު އިވޭ އެންމެހައި ޖިންނީން އަދި އިންސާނުން އަދި އެހެނިހެން ތަކެތިވެސް قيامةދުވަހު އޭނާގެ މައްޗަށް ހެކިވާ ހުއްޓެވެ. أبو سعيد ވިދާޅުވިއެވެ. މިކަން ތިމަން رسولُ الله صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّمގެ ކިބައިން އެކަމަށް އަޑުއެހީމެވެ.

1036- وعَنْ أَبِي هُرِيْرَةَ رضي اللَّه عنْهُ قَال : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : «إذا نُودِي بالصَّلاةِ ، أَدْبرَ الشيْطَانُ و لهُ ضُرَاطٌ حتَّى لا يسْمع التَّأْذِينَ ، فَإذا قُضِيَ النِّداءُ أَقْبَل ، حتَّى إذا ثُوِّبَ للصَّلاةِ أَدْبَر ، حتَّى إذا قُضِيَ التَّثْوِيبُ أَقْبلَ ، حتَّى يخْطِر بَيْنَ المرْءِ ونَفْسهِ يقُولُ : اذْكُرْ كَذا ، واذكُرْ كذا لِمَا لَمْ يذْكُرْ منْ قَبْلُ حَتَّى يظَلَّ الرَّجُلُ مَا يدرَي كَمْ صلَّى » متفقٌ عليه .

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވި أبو هريرةގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ނަމާދަށް ބަންގިގޮވާލެވުމުން شَيطَانُ ފުރަގަސްދީ ފިލަން ދުވަމުންދެއެވެ. އަދި އޭނާގެ ހިޑިވަރު ދުވަމުންނެވެ ބަންގީގެ އަޑު ނީވޭހާ ދުރަށް ދަނީއެވެ. ފަހެ ބަންގިގޮވުން ނިމުމުން އަނބުރާ އަންނާނެއެވެ. ދެން ނަމާދަށް ގަދަމަ ދޭން ފަށައިފިނަމަ ފުރަގަސްދީ ދުވެފައެވެ. އަދި ގަދަމަ ދީ ނިމުމުން އަނބުރާ އަންނައެވެ. ދެން އިންސާނާ މީހުންގެ ހިތާއި ވަސްވާސް ދިނުމަށް ވައްދައެވެ. ބުނެއެވެ. އެވެނި ކަމެއް ހަނދާން ކޮށްލާ ކަލޭ ހަނދާންކޮށްލާށެވެ. އެކަމަށް އަޅުގަނޑު ހަނދާންނެތިފައި ހުރި އެތައްކަމެއް ހަނދާން ކުރުވައެވެ. އެހެންކޮށް ނަމާދަށް ކޮށްކޮށް ހުރެ ކިތައް ރަކްޢަތް ކުރިކަން އެމީހަކަށް ނޭނގި ހުއްޓެވެ.

« التَّثْوِيبُ » : الإِقَامةُ .

1037- وَعَنْ عبْد اللَّه بْن عمرو بْن العاصِ رضِيَ اللَّه عنْهُما أَنه سَمِع رسُولَ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يقُولُ : « إِذا سمِعْتُمُ النِّداء فَقُولُوا مِثْلَ ما يَقُولُ ، ثُمَّ صَلُّوا علَيَّ ، فَإِنَّهُ مَنْ صَلَّى علَيَّ صَلاةً صَلَّى اللَّه عَلَيْهِ بهَا عشْراً ، ثُمَّ سلُوا اللَّه لِي الْوسِيلَةَ ، فَإِنَّهَا مَنزِلَةٌ في الجَنَّةِ لا تَنْبَغِي إِلاَّ لعَبْدٍ منْ عِباد اللَّه وَأَرْجُو أَنْ أَكُونَ أَنَا هُو ، فَمنْ سَأَل لِيَ الْوسِيلَة حَلَّتْ لَهُ الشَّفاعَةُ » رواه مسلم .

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވި عبْد اللَّه بْن عَمرو بْن العاصގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ޢަސްޙާބީ رسُولُ اللَّه صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديثކުރައްވަނިކޮށް އަޑުއެހިއްވިއެވެ. އަނބުރާލުން

حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންނަށް ބަންގީގެ އަޑުއިވިއްޖެއްޔާ ދެން އެކިޔާ ގޮތަށް ތިޔަބައިމީހުން ކިޔާށެވެ. ދެން(އެނިމުމުން) ތިޔަބައިމީހުން ތިމަންރަސޫލާގެ މައްޗަށް صلوات ކިޔާށެވެ. އެހެނީ ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންރަސޫލާގެ މައްޗަށް އެއްފަހަރު صلوات ކިޔައިފިމީހާއަށް الله سبحانه وتعالى ދިހަ رحمة ލައްވަވާ ހުށްޓެވެ. ދެން އެއަށްފަހު ތިމަންކަލޭގެފާނަށް ސުވަރުގެގެ الْوسِيلَة ދިނުން ދަރަޖަ ދީފައިވުމަށް އެދި الله އަށް دعاء ކުރާށެވެ. ފަހެ އެއީ ހަމަކަށަވަރުން ސުވަރުގެއިގެ އެއްތަރު مقام އެކެވެ. އެ މަގާމު الله ގެ އަޅުތަކުންގެތެރެއިން އެކަކު ފިޔަވައި ޚާއްޞަ ނުވާނެއެވެ. އަދި އުއްމީދަކީ ތިމަންރަސޫލާކަމުގައި ތިމަންރަސޫލާ އުއްމީދުކުރައްވަމެވެ. ފަހެ ތިމަން ކަލޭގެފާނަށްޓަކައި އެ الْوسِيلَة ގެ مقام ދިނުމަށް އެދި الله އަށް دعاء ކޮށްފިމީހާއަށް (قيامة ދުވަހު) ތިމަން ކަލޭގެފާނުގެ شفاعة ލިބިއްޖެއެވެ.

1038- وعن أَبي سعيد الخُدْري رضيَ اللَّه عنْهُ أَنَّ رسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « إِذا سمِعْتُمُ النِّداءَ ، فَقُولُوا كَما يقُولُ المُؤذِّنُ » . متفق عليه .

މާތްالله ރުއްސެވުން ލިބިވޮޑިގެންވާ أبو سعيد الخُدْري ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންނަށް ބަންގީގެ އަޑު އިވިއްޖެއްޔާ ދެން ތިޔަބައިމީހުން ބަންގިގޮވާމީހާ ކިޔާގޮތަށް ކިޔާށެވެ.

1039- وَعنْ جابرٍ رضَي اللَّه عنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قَالَ : « من قَال حِين يسْمعُ النِّداءَ : اللَّهُمَّ رَبَّ هذِهِ الدَّعوةِ التَّامَّةِ ، والصَّلاةِ الْقَائِمةِ، آت مُحَمَّداً الْوسِيلَةَ ، والْفَضِيلَة، وابْعثْهُ مقَامًا محْمُوداً الَّذي وعَدْتَه ، حلَّتْ لَهُ شَفَاعتِي يوْمَ الْقِيامِةِ » رواه البخاري .

މާތްالله ރުއްސެވުން ލިބިވޮޑިގެންވާ جابر ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ބަންގި ގޮވާ އަޑު އިވޭހިނދު (އެބަހީ ބަންގި ގޮވާ ނިމުމުން) اللَّهُمَّ رَبَّ هذِهِ الدَّعوةِ التَّامَّةِ ، والصَّلاةِ الْقَائِمةِ، آت مُحَمَّداً الْوسِيلَةَ ، والْفَضِيلَة، وابْعثْهُ مقَامًا محْمُوداً الَّذي وعَدْتَه ކިޔާމީހަކަށް قيامة ދުވަހު ތިމަންރަސޫލާގެ شفاعة ހަލާލުވެއްޖެއެވެ. ދަންނައެވެ. އެ دعاء ގެ މާނައަކީ އޭ الله! މި ފުރިހަމަ ގޮވާލުމާއި އަދި قائم ކުރެވޭ ނަމާދުގެ ވެރި އިލާހު! مُحمَّد (صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم) އަށް ސުވަރުގެގެ الْوسِيلَة ދިނުން مقام އާއި މާތްކަން ދެއްވާނދޭވެ. އަދި އިބަރިލާހު އެކަލޭގެފާނަށް ވަޢުދުވެވަޑައިގެންފައިވާ

مقامً المحْمُود އަރުވާދެއްވުން ދުޢާކުރުމެވެ.

1040- وعنْ سَعْدِ بْن أَبِي وقَّاصٍ رضِيَ اللَّه عنْهُ عَن النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم أَنَّهُ قَالَ: مَنْ قَال حِينَ يسْمعُ المُؤذِّنَ : أَشْهَد أَنْ لا إِله إِلاَّ اللَّه وحْدهُ لا شَريك لهُ ، وَأَنَّ مُحمَّداً عبْدُهُ وَرسُولُهُ ، رضِيتُ بِاللَّهِ ربًّا ، وبمُحَمَّدٍ رَسُولاً ، وبالإِسْلامِ دِينًا ، غُفِر لَهُ ذَنْبُهُ » رواه مسلم .

މާތްالله ރުއްސެވުން ލިބިވޮޑިގެންވި سَعْد بْن أَبِي وقَّاص، نبيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ އަރިހުން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އަސްލަމާގެން حديثކުރައްވައިފައެވެ. މިހާރު ބަންގިވާނެގޭގެ އަޑުއިވުމުން : أَشْهَد أَنْ لا إِله إِلاَّ اللَّه وحْدهُ لا شَريك لهُ ، وَأَنَّ مُحمَّداً عبْدُهُ وَرسُولُهُ ، رضِيتُ بِاللَّهِ ربًّا ، وبمُحَمَّدٍ رَسُولاً ، وبالإِسْلامِ دِينًا ކިޔައިފިނަމަ އެމީހެއްގެ ފާފަތައް ފުއްސެވިދާނެއެވެ.

ދަންނައެވެ. އެ دعاءގެ މާނައަކީ މާތްالله ފިޔަވައި حق ގޮތުގައި އަޅުކަންކުރެވޭ އެހެން އިލާހަކު ނުވާކަން ހިތުގައި ޤަބޫލުކުރުމެވެ. އެކަލާނގެ އެއްކަލާނގެއެވެ. އެކަލާނގެއަށް شريكއަކު ނުވެއެވެ. އަދި مُحَمَّدގެ ފާނަކީ اللهގެ އަޅާކަލޭގެފާނެވެ. އަދި އެކަލާނގެ ރަސޫލާކަލޭގެފާނެވެ. އަޅުގަނޑު ހިތްހަމަޖެހިގެން ޤަބޫލުކުރަމެވެ. އިލާހަކީ الله سبحانه وتعالى ކަމުގައި އަޅު قبول ކުރީމެވެ. އަދި (އަޅުގަނޑުގެ) ރަސޫލަކީ مُحَمَّدގެފާނު ކަމުގައި އަޅު قبولކުރީމެވެ. އަދި އުޅެން ކަނޑައެޅިގެންވާ ދީނަކީ އިސްލާމް ދީން ކަމުގައި އަޅު قبول ކުރީމެވެ.

1041- وعنْ أَنَس رضيَ اللَّه عنْهُ قَالَ : قَال رسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « الدُّعَاءُ لا يُردُّ بين الأَذانِ والإِقامةِ » رواه أبو داود والترمذي وقال : حديث حسن .

މާތްاللَّهރުއްސެވުން ލިބިވޮޑިގެންވި أَنَس ގެފާނުގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ބަންގިއާއި ގަމާތާއި ދެމެދު ކުރާ دُعَاءއަށް ރައްދުނުވާނެއެވެ. އެބަހީ އެވަގުތު ކުރާ دُعَاءއަށް قبولކުރާނެ ކަމެވެ.

187- باب فضل الصلوات

ނަމާދުގެ މާތްކަން ބަޔާންކުރާ باب

قَالَ الله تَعَالَى : ﴿ إِنَّ الصَّلاَةَ تَنْهَى عَنِ الفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ ﴾ [العنكبوت : 45] .
ހަމަކަށަވަރުން، ނަމާދަކީ ހުތުރުކަންތައް ތަކާއި ފާފަވެރިކަމާއި منكراتތަކުން ނަހީ ކުރާ ކަމެކެވެ.

1042- وَعنْ أَبي هُرَيْرةٍ رضي اللَّه عنْهُ قَال : سمِعْتُ رسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يَقُولُ : « أَرأَيْتُمْ لَوْ أَنَّ نَهْراً بِباب أَحَدِكم يغْتَسِلُ مِنْه كُلَّ يَوْمٍ خَمْس مرَّاتٍ ، هلْ يبْقى مِنْ دَرَنِهِ شَيءٌ؟» قالُوا : لا يبْقَى مِنْ درنِهِ شَيْء ، قَال : « فذلكَ مَثَلُ الصَّلَواتِ الخَمْسِ ، يمْحُو اللَّه بِهِنَّ الخطَايا » متفقٌ عليه .

މާތްالله ރުހިވެވޮޑިގެންވާ أبو هريرةގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ވިދާޅުވެއްޖެއެވެ. އަޅުގަނޑުމެން حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ބޮޑުއިން މީހެއްގެ ދޮރުމަތީގައި އޮތް ކޯރެއްގެ އެއްސޮރުފަށުން އެކަމަނާ ރާޅުމަތީގައި ފަސްފަހަރު ހިނައިފިނަމަ އޭނާގެ ހަށިގަނޑުގައި އެއްވެސް ނަޖިހެއް ބާކީ ހުންނާނެތޯއެވެ؟ އަސްހާބުން ދެންނެވިއެވެ. އެއްވެސް ތަކެތިން ނުހުންނާނެއެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. فَرض ފަސް ނަމާދުގެ مثَالُ ވީ އެއީއެވެ. الله سبحانه وتعالى އެކަމުގެ ސަބަބުން ފާފަތައް ފުހެލައްވައެވެ.

1043- وعنْ جَابِرٍ رَضيَ اللَّه عنهُ قال : قال رسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « مثَلُ الصَّلواتِ الخَمْسِ كمثَلِ نَهْرٍ غمْرٍ جارٍ عَلى باب أَحَدِكُم يغْتَسِلُ مِنْهُ كُلَّ يَوْمٍ خمْسَ مرَّاتٍ» رواه مسلم.

މާތްالله ރުހިވެވޮޑިގެންވާ جَابِرގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. فَرض ފަސް ނަމާދުގެ مثَال ވީ ތިޔަބައިމީހުންގެ ބޮޑުއިން މީހެއްގެ ގެގެ ދޮރުމަތީގައި ދުވާލަކު އަނބުރާ ފަސްފަހަރު (ފެނު) ހިނާ އޮތް އެއިން ތިޔަބައިމީހުން ހިނާއި ދުވާލު ފަސް ފަހަރު ފެންވަރާ مثَالُ އެވެ.

« الغَمْرُ » بفتحِ الغين المعجمةِ : الكثِيرُ .

1044- وعَن ابْن مَسْعُود رضي اللَّه عنْهُ أَنَّ رجُلاً أَصاب مِنِ امْرأَةٍ قُبْلَةً ، فأَتَى النَّبيَّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم فَأَخبرهُ فأَنزَل اللَّه تعالى : { وأَقِم الصَّلاةَ طَرفي النَّهار وَزُلَفا مِنَ اللَّيْلِ ، إِنَّ الْحَسنَاتِ يُذهِبْنَ السَّيِّئَاتِ } فقال الرَّجُلُ : أَلِي هذا ؟ قال : « لجمِيع أُمَّتِي كُلِّهِمْ» متفقٌ عليه .

މާތްﷲ ރުހިވޮޑިގެންވި عبْد اللَّه بْن مَسْعُود ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ބޭކަލަކު އަންހެނަކަށް ބޮސްދިނެވެ. ދެން އެމީހާ نبيّ صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ އަރިހަށް ވަޑައިގެން އެ ޚަބަރު ދެންނެވިއެވެ. އެ ހާދިސާއާ ގުޅިގެން ﷲ سبحانه وتعالى وحي ކުރެއްވިއެވެ:: { وأَقِم الصَّلاةَ طَرفي النَّهَار وَزُلَفا مِنَ اللَّيْلِ ، إِنَّ الْحَسنَاتِ يُذهِبْنَ السَّيِّئَاتِ }(هود 114) މާނައީ:- އަދި ދުވާލުގެ ދެކޮޅުގައާއި، ރޭގަނޑުން ބައެއްގައި ކަލޭގެފާނު ނަމާދު قائم ކުރައްވާށެވެ! ހަމަކަށަވަރުން، ހެޔޮކަންތައް، ނުބައިކަންތައް ނިވާކޮށްލައެވެ. އެރިނދު އެބޭކަލު ސުވާލު ދެންނެވިއެވެ. އެއީ ހަމައެކަނި ތިމަންނައަށް خاص ވެގެންވީ ކަމެއްތޯއެވެ؟ حديثކުރެއްވިއެވެ. ތިމަންރަސޫލާގެ އުއްމަތުގެ އެންމެންނަށެވެ.

1045- وعن أَبِي هُريرة رضي اللَّه عنهُ أَنَّ رسول اللَّهِ صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : «الصَّلواتُ الخَمْسُ، والجُمُعةُ إِلى الجُمُعَةِ ، كفارةٌ لما بَيْنهُنَّ ، ما لم تُغش الكبَائِرُ » رواه مسلم .

މާތްﷲ ރުހިވޮޑިގެންވި أبو هريرة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللَّه صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديثކުރެއްވިއެވެ. فرضފަސްނަމާދާއި އެއް ހުކުރުން އަނެއް ހުކުރާއި ބޮޑެތި ފާފައިން ސަލާމަތް ވެގެންވާނަމަ އެދުވަސްތަކުގެ ކުދިކުދި ފާފަތަކަށް ކައްފާރާއެކެވެ.

1046- وعن عثمان بن عفان رضي اللَّه عنهُ قال : سمِعْتُ رسولَ اللَّه صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يقولُ : «ما مِن امْرِيءٍ مُسْلِمٍ تحضُرُهُ صلاةٌ مَكتُوبةٌ فيُحْسِنُ وُضُوءَهَا ، وَخُشوعَهَا ، وَرُكُوعَهَا ، إِلاَّ كانت كَفَّارةً لما قَبْلَهَا مِنْ الذنُوبِ ما لم تُؤْتَ كَبِيرةٌ ، وَذلكَ الدَّهْرَ كلَّهُ » رواه مسلم .

މާތްﷲ ރުހިވޮޑިގެންވި عثمان بن عفان ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ތިމަން އަޑުއެހީމެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެއްވެސް މުސްލިމެއްގެ ގާތަށް فَرض ނަމާދުގެ ވަގުތު އައުމުން ފަހެ އޭނާ ރަނގަޅަށް وضوءކޮށް خشوع އާއި ރުކޫޢު ރަނގަޅަށް ނަމާދު ރަނގަޅަށް ކުރާނަމަ އެނަމާދު އޭގެ ކުރީގައި ކުރެވުނު ފާފަތަކަށް ކައްފާރާއެއް ވެއެވެ. އަދި އެއީ ބޮޑު ފާފައެއް ނުކުރާހާ ހިނދަކުއެވެ. އަދި މިއީ އަބަދުމެ ކަމެކެވެ.

188- باب فضل صلاة الصبح والعصر

ފަތިސް ނަމާދާއި عصرނަމާދުގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

1047- عن أَبي موسى رضي اللَّه عنهُ أَنَّ رسول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « مَنْ صلَّى البرْديْن دَخَـــلَ الجنَّة » متفقٌ عليه .

މާތްالله ރުހުއްސުންލެއްވި أبو موسى ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ފިނިހަން ދެވަގުތުގެ ނަމާދު ކޮށްފިމީހާ ސުވަރުގެ ވަދެވޭ ހުއްޓެވެ. ދެންނެވެއެވެ. (البرْديْن) ފިނިހަންދެވަގުތު ދެނަމާދުގެ މުރާދަކީ ފަތިސްނަމާދާއި عَصر ނަމާދެވެ.

« البرْدانِ » : الصُّبْحُ والعَصرُ .

1048- وعن زهيْر بن عِمارَةَ بن رُويْبةَ رضيَ اللَّه عنْهُ قالَ : سمِعْتُ رسول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يقــولُ : « لَنْ يلجَ النَّار أَحدٌ صلَّى قبْلَ طُلوعِ الشَّمْس وَقَبْل غُرُوبَها » يعْني الفجْرَ ، والعصْرَ . رواه مسلم .

މާތްالله ރުހުއްސުންލެއްވި زهيْر بن عمارَةً بن رُويْبة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ތިމަން އަޑުއިވިމެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. އިރުއަރުމުގެ ކުރީގައިވާ ނަމާދާއި (އެބަހީ ފަތިސްނަމާދާއި) އަދި އިރުއޮއްސުމުގެ ކުރީގައިވާ ނަމާދާއި (އެބަހީ عَصر ނަމާދާއި) ދެނަމާދުކޮށްފިމީހާ ނަރަކައަށް ނުވަންނާނެ ހުއްޓެވެ. (އެބަހީ ނަރަކައިގައި ދެމި ނުހުންނާނެއެވެ.)

1049- وعن جُندَبِ بن سُفْيانَ رضي اللَّه عنهُ قال : قال رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « منْ صَلَّى الصُّبْحَ فهُوَ في ذِمَّةِ اللَّهِ فَانْظُرْ يَا ابنَ آدم لاَ يَطْلُبنَّك اللَّه مِنْ ذِمَّتِهِ بِشيءٍ » رواه مسلم.

މާތްالله ރުހުއްސުންލެއްވި جُندَبِ بن سُفْيان ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديثކުރެއްވިއެވެ. ފަތިސްނަމާދު ކޮށްފިމީހަކީ ފަހެ އެމީހާވަނީ الله سبحانه وتعالى ގެ ޒިންމާގާ ދެމިގެންނެވެ. ފަހެ އޭ އާދަމުގެ ދަރިކުދިންނޭވެ! ތިޔަބައިމީހުން الله سبحانه وتعالى ގެ ޒިންމާގެ ތެރެއިން ނުއެބިގެންދޭތޯ އަހަރެންގެ ތިޔަބައިމީހުންގެ މައްޗަށް ހިއްފެވޭފާނޭ ގޮތަކަށް ނުއެގޮތުން ގަދައަޅާ މަސައްކަތްކުރާށެވެ.

1050- وعن أَبِي هُريرةَ رضي اللَّه عنهُ قالَ : قال رسولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : «يَتَعَاقَبُونَ فِيكم مَلائِكَةٌ بِاللَّيْلِ ، وملاِئكَةٌ بِالنَّهَارِ ، وَيَجْتَمِعُونَ فِي صَلاةِ الصُّبْحِ وصلاةِ العصْرِ ، ثُمَّ يعْرُجُ الَّذِينَ باتُوا فِيكم ، فيسْأَلُهُمُ اللَّه وهُو أَعْلَمُ بِهِمْ : كَيفَ تَرَكتمْ عِبادِي ؟ فيَقُولُونَ : تَركنَاهُمْ وهُمْ يُصَلُّونَ ، وأَتيناهُمْ وهُمْ يُصلُّون » .
متفقٌ عليه .

މާތްالله ރުއްސެވުންވާ أبو هريرةގެ ރިވާޔަތް ކުރައްވާފައިވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ހިމާޔަތްކުރުމަށްޓަކައި ރޭގަނޑާއި ދުވާލުގައި ملائِكَةُ ބަދަލުން ދަންނަވާ ބަދަލުކުރައްވަމުން ގެންދަވައެވެ. އަދި ބަދަލުން ދަންނަވާ ފަހަރު ބަދަލު ކުރައްވާ ވަގުތަކީ ފަތިސްނަމާދާއި عصرނަމާދުގެ ވަގުތުތަކެވެ. ދެން ތިޔަބައިމީހުންނާއި އެކު ވަގުތު ހޭދަކުރައްވާ ملائِكَةُ ބަދަލުން އަރުވައި ވަޑައިގަތުމުން الله سبحانه وتعالى އެބަދަލުންނަކަށް سُوالު ކުރައްވައެވެ. އަޅާތަކުގެ ހާލަތު ކޮންހާލެއްގައި ދޫކޮށްލައިގެން ތިޔައައީ حالَގައި ވަސްވަރައެވެ. (سُوَالު ކުރައްވައެވެ.) ތިޔަބައިމީހުން ދޫކޮށްލައިގެން އަޔީ ކޮން حال އެއްގައި ބަލައެވެ. އަޅާތަކުން ދަންނަވާނެއެވެ. ދޫކޮށްލީ ދުވާލުގެ އަޅުގަނޑުމެން ނަމާދުކުރަމުން ދާނިކޮށެވެ. އަދި ދޫކޮށްލީ އިރުވެސް އަޅުގަނޑުމެން ނަމާދުކުރަމުންދިޔައިރުއެވެ.

1051- وعن جَريرِ بنِ عبدِ اللَّهِ البجليِّ رضيَ اللَّه عنهُ قال : كنا عِندَ النبيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، فَنَظَرَ إِلى القَمرِ لَيْلَةَ البَدْرِ ، فقال : « إنكم سَتَرَوْنَ ربكمْ كما تَروْنَ هذا القَمر ، لا تُضَامُّونَ فِي رُؤْيَتِهِ، فَإِنِ اسْتَطَعْتُمْ أَنْ لا تُغْلَبُوا عَلى صلاةٍ قَبْل طُلُوعِ الشَّمْسِ ، وَقَبْل غُرُوبِها فافْعلُوا» متفق عليه .

މާތްالله ރުއްސެވުންވާ جَريربن عبد الله البجليގެ ރިވާޔަތް ކުރައްވާފައިވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. (އަހަރެމެން ތިބީމު) ތިބިހިނދު نبيާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ ކައިރީ ތިބީމުއެވެ. ދެން އެކަލޭގެފާނު ސަދޫވިފޭރާގެ ހަނދަށް ބައްލަވައެވެ. އަދި ވިދާޅުވި حديثކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން މިހަނދު ދެކޭ ފަދައިން ތިޔަބައިމީހުން ހަމަދެކޭ ގޮތަށް ތިބާއަށް ދުވަހަކު ތިޔަބައިމީހުންގެ ރައްބު ދެކިވަޑައިގަންނަވާނެއެވެ. އޭރު ދެކުމުގައި ތިޔަބައިމީހުންނަށް ދަތިތަކެއް ނުވާނެއެވެ. (ވީމާ) ދެން އިރުއަރުމުގެ ކުރީގައިވާ ނަމާދާއި (އެބަހީ ފަތިސްނަމާދާއި) އަދި އިރުއޮއްސުމުގެ ކުރީގައިވާ ނަމާދާއި (އެބަހީ عَصرނަމާދާއި) ދެނަމާދުން ތިޔަބައިމީހުން ބަލިވެގެން ނުދާނޭ ގޮތަށް ވާކަމަށް ތިޔަބައިމީހުންނަށް ކުޅަދާނަވާނަމަ

ބިލަބައިމީހުންނަށް ލިބޭނަދަ އެކަން އޮޅުމެއް ނުވާނެއެވެ. (އެބަހީ ފަތިސްނަމާދާއި ޢަޞްރުނަމާދަށް ސަމާލުކަންދޭށެވެ.)

وفي روايةٍ : « فَنَظَرَ إِلى القَمر لَيْلَةَ أَرْبعَ عَشرَةَ » .

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. ފަހެ އެކަލޭގެފާނު ސާދަވިނަރޭ ހަނދާއި ދިމާލަށް ބެއްލެވިއެވެ.

1052- وعن بُرِيْدَةَ رضيَ اللَّه عنهُ قال : قالَ رسولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « مَنْ تَرَكَ صَلاةَ العصْر فَقَدْ حَبِطَ عَمَلُهُ » رواه البخاري .

މާތްالله ރުއްސެވުންލެއްވި بُرِيْدَة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديثކުރެއްވިއެވެ. ޢަޞްރުނަމާދު ދޫކޮށްލާމީހާ އަމަލުކުރިހާ ހުރިހާ އަމަލެއްގެ ثواب އުނިކޮށްލެވޭނެއެވެ.

189- باب فضل المشي إلى المساجد

މިސްކިތަށް ހިނގާފައި ދިއުމުގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

1053- عن أَبي هريرةَ رضيَ اللَّه عنهُ أَنَّ النبيَّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « مَنْ غدَا إِلى المسْـــجِدِ أَوْ رَاحَ ، أَعَدَّ اللَّه لهُ في الجَنَّةِ نُزُلاً كُلَّمَا غَدَا أَوْ رَاحَ » متفق عليه .

މާތްالله ރުއްސެވުންލެއްވި أبو هريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبيّާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މީހަކު ހެނދުނު ނުވަތަ ހަވީރު މިސްކިތަށް ގޮސްފިނަމަ الله سبحانه وتعالى އޭނާއަށް ސުވަރުގެއިން މީރުވާނަކަމުގެ ތަފާތުގެ ކާނާ ތައްޔާރުކުރައްވައެވެ. ހެނދުނާއި ހަވީރު ޖެހި ދަނީ އޭނާ ހަމަ ހެނދުނުއް މިސްކިތަށް ދިޔަކަމުގައި ވީނަމަވެސް އޭރު މީރުވާނީ އެއް އަބަދުވެސް ތައްޔާރުކުރެވިއެވެ.

1054- وعنهُ أَنَّ النَّبيَّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قالَ : « مَنْ تَطَهَّرَ في بَيْتِهِ ، ثُمَّ مَضى إِلى بيْتٍ مِنْ بُيُوتِ اللَّهِ ، لِيَقْضِيَ فَرِيضَةً مِنْ فَرائِضِ اللَّهِ كانَتْ خُطُواتُهُ إِحْدَاها تَحُطُّ خَطِيئَةً ، والأُخْرى تَرْفَعُ دَرَجَةً » رواه مسلم .

އަދިވެސް صحابي (އެބަހީ މާތްالله ރުއްސެވުންލެއްވި أبوهريرة) ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން

رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ރިވާކުރެއްވިއެވެ. މިހަދީ އާއްމު ގޮތުގައި وضوءކޮށް ފުރިހަމައަށްފަހު الله فرضކުރެއްވި ނަމާދުތަކުގެ ތެރެއިން فرض ނަމާދެއް ކުރުމަށްޓަކައި اللهގެ ގެތަކުގެ ތެރެއިން ގެއަކަށް ދާމީހާގެ ފިޔަވަޅުތަކުގައި އޭގެ އެއް ފިޔަވަޅުން ކުށެއް ފުހެލައްވައި އަނެއް ފިޔަވަޅުން ދަރަޖައެއް މަތިވެރި ކުރައްވަމުން ގެންދަވައެވެ.

1055- وعن أُبَيٍّ بن كعْبٍ رضيَ اللَّه عنه قال : كانَ رجُلٌ مِنَ الأَنْصَارِ لا أَعْلم أَحدًا أَبْعدَ مِنَ المسْجد مِنْهُ ، وَكَانَتْ لا تُخْطِئُهُ صَلاةٌ ، فَقيلَ له : لو اشتَرَيْتَ حِمَارًا لِتَرْكَبَهُ في الظَّلْمَاءِ وفي الرَّمْضَاءِ قالَ : ما يَسُرُّني أَنَّ مَنْزِلي إِلى جنْبِ المَسْجدِ ، إِنِّي أُرِيدُ أَنْ يُكتَب لِي مَمْشاي إِلى المسْجِدِ ، وَرجُوعِي إِذا رَجَعْتُ إِلى أَهْلي . فقالَ رسولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « قَدْ جَمَعَ اللَّه لكَ ذَلكَ كُلَّه » رواه مسلم .

ރަޟިޔަالله ޢަންހު ސުންދުއްވި أُبَيٍّ بن كعْب ގެ ރިވާޔަތުން ބަޔާންކޮށްދެއްވައެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. انْصَارى ބޭކަލަކު އުޅުއްވިއެވެ. މިސްކިތަށް އެންމެ ދުރުގައި ގެއްލުއްވާ ބޭކަލަކީ މިސްކިތާއި ދުރުގައި ދިރިއުޅުން ހުރީ އަހަރެން ބޭކަލަކު ނުވެއެވެ. އަދި (ޖަމާޢަތުގެ ނަމާދު) އެބޭކަލާގެ ރިވާޔަތުން جماعة ގައި ނަމާދު (ދުވަހަކުވެސް) ގެއްލިނުވެއެވެ. ފަހެ އެބޭކަލާގެ އަރިހުގައި ދަންނަވައިފިއެވެ. ތިޔަ ކަލޭގެފާނު ރޭގަނޑުގެ އަނދިރީގައި ދުވާލުގެ ހޫނުގައި މިސްކިތަށް އަރާވަޑައިގަތުމަށް ހިމާރެއް ބޮޑެތިވެރިކަމަށް ގަނެވިއްޖެނަމަވެސް ހަޅުވާހާރިދޭ ރަނގަޅު. އެބޭކަލާ ދަންނަވައިފިއެވެ. މިސްކިތާ ގާތުގައި ކިޔުއްވާ ބަހައްޓަން މިސްކިތާ ގާތުގައި ގެއެއް ހުރުމަށް ނުވެއެވެ. އަހަރެންގެ ބޭނުމަކީ މިސްކިތަށް ހިނގާ ފިޔަވަޅުތަކާއި ގެއަށް ރުޖޫޢަވާ ފިޔަވަޅުތަކުގެ ހިސާބު ލިޔުމެވެ. ދެން رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم (އެކަމަކަށް ލިބިގަތުމަށް ތަދަވާ ބޭނުމެއް ހޯދުމުން) حديثރިވާކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالى ތިޔަކަލޭ ثوابއެއް ލިބިވަޑައިގަތުމަށް ލިޔުއްވައިފިއެވެ.

1056- وعن جابرٍ رضيَ اللَّه عنهُ قال : خلَتِ البِقَاعُ حَوْلَ المسْجد ، فَأَرادَ بَنُو سَلِمَةَ أَنْ يَنتقلُوا قُرْبَ المَسْجد ، فَبَلَغَ ذلكَ النبيَّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم فقالَ لهم : « بَلَغَني أَنَّكُمْ تُرِيدُونَ أَن تَنْتَقِلُوا قُرْبَ المَسْجد ؟ قالوا : نعم يَا رَسولَ اللَّهِ قَدْ أَرَدنَا ذَلكَ ، فقالَ : « بَنِي سَلَمَةَ ديارَكُمْ تُكْتَبْ آثارُكُمْ ، ديارَكُمْ تُكْتَبْ آثارُكُمْ » فقالوا : ما يَسُرُّنَا أَنَّا كُنَّا تَحَولْنَا : رواه مسلم ، وروى البخاري معناه من رواية أَنَس .

ރަޟިޔަالله ޢަންހު ސުންދުއްވި جابرގެ ރިވާޔަތުން ބަޔާންކޮށްދެއްވައެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. (އަށްދަރުމަތުގެ) المسْجد النبوي ގެ

ކައިރީގައި ބިންތަކެއް ހުސްވިއެވެ. އެހެންކަމުން بَنُو سَلمَة ގެ قبيلةގެ މީހުން އެތަނަށް ބަދަލުވާން
އުޅެގަތެވެ. ދެން އެ ޚަބަރު نبيّ ާ صَلّى الله عَلَيْهِ وسَلَّم އަށް ލިބިވަޑައިގަތެވެ. އެހިނދު އެމީހުންނަށް
އެއްސެވިއެވެ. މިގޮތަށް ތިޔަބައިމީހުން މިސްކިތާ ކައިރިއަށް ބަދަލުވާން އެދޭ خبرވަނީ
ލިބިފައެވެ. އަދި ތެދެއްހެއްޔެވެ؟ އެމީހުން ދެންނެވިއެވެ. އާދޭހެވެ. އޭالله ގެ ރަސޫލާއެވެ.
ވިމަންޒިލީ މިހުރިގޮތަށް އަދުރުކުރުމަށް ގޮސްތަބާވެއެވެ. ދެން حديثކުރެއްވިއެވެ. އޭ بَنُو سَلمَةً ގެ
قبيلةގެ މީހުންނޭވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ގޭގައި ތިބޭށެވެ. ތިޔަބައިމީހުން މިސްކިތަށް ހިނގާ
ހިނގުމުގެ ފިޔަވަޅު ތައް ލިޔުއްވޭނެއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ގޭގައި ތިބޭށެވެ. ތިޔަބައިމީހުން
މިސްކިތަށް ހިނގާ ހިނގުމުގެ ފިޔަވަޅު ތައް ލިޔުއްވޭނެއެވެ. އެހިނދު އަހަރުމެން
ދެންނެވިއެވެ. ހަމަހަމަޔަށް މިސްކިތަށް މިކަމަށް ދިއުމަށްޓަކައި ބަދަލުވުން މިހާރު
ބޭނުމެއްނުވެއެވެ.

1057- وعنْ أَبِي موسى رضيَ اللَّه عنه قالَ : قال رسولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : «إِنَّ أَعْظَم الناس أَجرًا في الصَّلاةِ أَبْعَدُهُمْ إِليْها ممْشًى فَأَبْعَدُهُمْ . والَّذي يَنْتَظرُ الصَّلاةَ حتَّى يُصلِّيها مَعَ الإِمامِ أَعْظَمُ أَجراً مِنَ الذي يُصلِّيها ثُمَّ يَنَامُ » متفقٌ عليه .

ރާޟީالله ޢަންހު ސުވުންފުއްޗި أبو موسى ގެ ފަރާތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم
حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން މީސްތަކުން ކުރާ ނަމާދުގައި އެންމެ ގިނަ ثواب ލިބިގެންވާ މީހަކީ
އަދުރުންގެ ތެރެއިން އެންމެ ދުރުން ހިނގައިގެން އަންނަ މީހާއެވެ. ދެން އެއަށްފަހު ދުރުން ހިނގާފައި
އަންނަމީހާއެވެ. އަދި ނަމާދަށް އިންތިޒާރުކޮށް ހުރެ އިމާމާއެކު އެ ނަމާދު (އެބަހީ ފުރަތަމަ جماعةގައި)
ނަމާދު ކުރާ މީހާގެ أجر އެކަނި ނަމާދުކޮށްފައި ނިދައިގަންނަމީހާއަށް ވުރެ އިތުރުގޮތުން
ބޮޑުވެގެންވެއެވެ.

1058- وعن بُرَيدَةَ رضي اللَّه عنه عن النَّبيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « بشِّروا المَشَائِينَ في الظُّلَمِ إِلى المسَاجدِ بِالنور التَّامِّ يَوْمَ القِيامَةِ » رواه أبو داود والترمذي .

ރާޟީالله ޢަންހު ސުވުންފުއްޗި بُرَيْدَة، نبيّ ާ صَلّى الله عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ ފަރާތުން ރިވާކުރެއްވި حديثއެއްގައި ވެއެވެ.
އެގޮތުން حديثކުރައްވައެވެ. ކަޅުއަނދިރީގައި ހިނގަމުން މިސްކިތްތަކަށް ހިނގައިގެން ދާމީހުންނަށް

قِيامة ދުވަހުން އެމީހުންގެ ވަށައިގެން ނޫރުގެ އަލިކަން ދެއްވާނެކަމުގެ އުފާވެރި خبر ދޭށެވެ.

1059- وعن أبي هريرةَ رضيَ اللَّهُ عنهُ أَنَّ رسول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قالَ : « أَلا أَدُلُّكُمْ عَلى مَا يمْحُو اللَّهُ بِهِ الخَطَايَا ، وَيَرْفَعُ بِهِ الدَّرَجَاتِ ؟ قَالُوا : بَلى يا رسولَ اللَّهِ . قَالَ: « إِسْباغُ الْوُضُوءِ عَلى المَكَارِهِ ، وَكَثْرَةُ الخُطَا إِلى المَسَاجِدِ ، وَانْتِظَارُ الصَّلاةِ بعْد الصَّلاةِ ، فَذلِكُمُ الرِّباطُ ، فذلكُمُ الرِّباطُ » رواه مسلم .

މާތްالله ރުއްސެވުން ލިބިވޮޑިގެންވާ أبو هريرة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديثކުރެއްވިއެވެ. ތިމަންނަބިއްޔާ ތިޔަބައިމީހުންނަށް ފާފަތައް ފުއްސަވާ އަދި ދަރަޖަތައް މަތިވެރިވާން އަމަލެއް ބުނެދޭން ހަމަތޯ؟ އެބޭކަލުން ދެންނެވިއެވެ. އާދޭހެވެ. އޭ اللهގެ ރަސޫލާއެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. އުނދަގޫގެ ވަގުތުގައި ފުރިހަމައަށް وضوء ކުރުމާއި މިސްކިތަށް އަޅުގަނޑު ގިނަގިނައިން ހިނގުމާއި އެއްނަމާދުފަހުގައި އަނެއްނަމާދަށް އިންތިޒާރުކުރުން ހުއްޓުމެވެ. ފަހެ ތިޔަތަކަކީ. ދީނުގެ ޙައްޤުގައި ދިފާޢުކުރުން އެއީއެވެ. ދީނުގެ ޙައްޤުގައި ދިފާޢުކުރުން އެއީއެވެ.

1060- وعن أَبي سعيدٍ الخدْرِيِّ رضيَ اللَّهُ عنهُ عنِ النبيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : «إِذا رَأَيْتُمُ الرَّجُلَ يَعْتَادُ المَسَاجِد فاشْهدُوا لَهُ بِالإِيمَانِ » قال اللَّه عزَّ وجلَّ : { إِنَّمَا يَعْمُرُ مَسَاجِدَ اللَّهِ مَنْ آمَن بِاللَّهِ والْيَومِ الآخِرِ } الآية . رواه الترمذي وقال : حديث حسن .

މާތްالله ރުއްސެވުން ލިބިވޮޑިގެންވާ أبو سعيد الخدْرِيّ، نبي ސ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّمގެ ރިވާޔަތުން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން މީހަކު މިސްކިތަށް އާދަކޮށް އަންނަން ފެނިއްޖެނަމަ އެމީހުންގެ އީމާންކަމުގެ މައްޗަށް ތިޔަބައިމީހުން ހެކިވާށެވެ. މާތް الله سبحانه وتعالى ވަޙީ ކުރެއްވިއެވެ : { إِنَّمَا يَعْمُرُ مَسَاجِدَ اللَّهِ مَنْ آمَن بِاللَّهِ والْيَومِ الآخِرِ } (التوبة 18) މާނައީ:-اللهގެ މިސްކިތްތައް ޢިމާރާތްކުރާނީ ހަމައެކަނި الله އަށާއި،آخرة ދުވަހަށް إيمانވާ މީހުންކަން ކަށަވަރެވެ.

190- باب فضل انتظار الصلاة

ނަމާދަށް އިންތިޒާރުކުރުމުގެ ފަޟީލަތް ބަޔާންކޮށްދޭ باب

1061- عنْ أَبي هريرةَ رضيَ اللَّه عنهُ أَنَّ رسولَ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قالَ : « لا يَزَالُ أَحَدُكُمْ في صَلاةٍ مَا دَامتِ الصَّلاَةُ تَحْبِسُهُ ، لا يَمْنَعُهُ أَنْ يَنْقَلِبَ إِلى أَهْلِهِ إِلاَّ الصَّلاةُ » متفقٌ عليه .

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވި أبو هريرة ގެ ރިވާޔަތުން ތިރީގައިވާގޮތަށް ވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديثކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު ނަމާދަށް އިންތިޒާރު ކުރާހާ ހިނދަކު އެމީހަކު ވަނީ ނަމާދުގައިކަމުގައެވެ. އެހެނީ އެމީހާ އެމީހާގެ އަނބިދަރިންގެ ކައިރިއަށް ދިއުން މަނާކޮށްދެނީ ހަމައެކަނި އެ ނަމާދަށް އިންތިޒާރުކުރުން ހުރުމެވެ.

1062- وعنه أَنَّ رسولَ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « المَلائِكَةُ تُصَلِّي عَلَى أَحَدِكُمْ مَا دَامَ في مُصَلاَّهُ الَّذي صَلَّى فِيهِ مَا لَمْ يُحْدِثْ ، تَقُولُ : اللَّهُمَّ اغفِرْ لَهُ ، اللَّهُمَّ ارْحَمْهُ » رواه البخاري .

އަދި އެصحابي (އެބަހީ މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވި أبوهريرة)ގެ ރިވާޔަތުން ތިރީގައިވާގޮތަށް ވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديثކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު ނަމާދުކުރާ ނަމާދުކުރާތަނުގައި އެމީހަކު މަޖިލީހުގައި ތިބިހާ ހިނދަކު އެމީހަކު حدثވެގެން ނުވާހާ ހިނދަކުއެއް (وضوء ނެތިއްޖާ ހިނދަކުއެއް) މަލާއިކަތުން ބައްލަވާ ހާލުގައި دعاء ކުރައްވައިދެއެވެ. އެބައްލަވާ ގޮތަކީ ދެންނެވުމަކީ اللَّهُمَّ اغفِرْ لَهُ ، اللَّهُمَّ ارْحَمْهُ މާނައީ:- އޭالله، އޭނާގެ ފާފަ ފުއްސަވާދެއްވާނދޭވެ! އޭالله އޭނާއަށް رحمة ލައްވާދެއްވާނދޭވެ!

1063- وعن أَنس رضيَ اللَّه عنهُ أَنَّ رسولَ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم أَخَّرَ لَيْلَةً صلاةَ الْعِشَاءِ إلى شَطْرِ اللَّيْــلِ ثُمَّ أَقْبَلَ عَلَيْنَا بوَجْهِهِ بَعْدَ ما صَلَّى فقال : « صَلىَّ النَّاسُ وَرَقَدُوا ولَمْ تَزَالُوا في صَلاةٍ مُنْذُ انْتَظَرْتُموهــا » رواه البخاري

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވި أَنسގެފާނުގެ ރިވާޔަތުން ތިރީގައިވާގޮތަށް ވެއެވެ. އެއްދުވަހަކު رسُولُ اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم عشاءނަމާދު ރޭގަނޑު ދެބައިކުޅަ އެއްބައި ފަސްކުރައްވައިފިއެވެ. ދެން ނަމާދުކުރެއްވުމަށް ފަހު ތިމަންނަމެންނާ مخاطب ކުރައްވައި ވަޑައިގެން حديث ކުރެއްވިއެވެ. މީސްތަކުން ނަމާދު ކުރުމަށްފަހު ނިދާފިއެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުން ނަމާދަށް އިންތިޒާރު ކުރަމުން ދިޔަ ހިނދާ

ވަގުތެއްގައި ތިބީ ނަމާދު ކުރުންމަތީގައެވެ.

191- باب فضل صلاة الجماعة

ޖަމާޢަތުގައި ނަމާދުކުރުމުގެ މޮޅުކަން ބަޔާންކޮށްދޭ باب

1064- عن ابن عمَر رضي اللَّه عنهما أَنَّ رسولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : «صَلاةُ الجَماعَةِ أَفضَلُ مِنْ صَلاةِ الفَذِّ بِسَبْعٍ وَعِشْرِينَ درَجَةً » متفقٌ عليه .

މާތް الله އެދެބަފައިންނަށް ރުހިވޮޑިގަންނަވާށި عبد الله بن عمر ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ޖަމާޢަތުގައި ކުރާ ނަމާދު އެކަނި ކުރާ ނަމާދަށްވުރެ ހަތްވީސް ދަރަޖަ މަތިވެރިވެގެންވެއެވެ.

1065- وعن أَبي هريرة رضيَ اللَّه عنهُ قال : قال رسولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : «صَلاةُ الرَّجُلِ في جَماعةٍ تُضَعَّفُ عَلى صلاتِهِ في بَيْتِهِ وفي سُوقِهِ خمساً وَعِشْرينَ ضِعفًا ، وذلكَ أَنَّهُ إذا تَوَضَّأَ فَأَحْسَنَ الْوُضُوءَ ثُمَّ خَرَجَ إِلى المَسْجدِ ، لا يُخْرِجُه إلاَّ الصَّلاةُ ، لَمْ يَخْطُ خَطْوةً إِلاَّ رُفِعَتْ لَه بِهَا دَرَجَةٌ ، وَحُطَّتْ عَنْه بِهَا خَطِيئَةٌ ، فَإِذا صَلى لَمْ تَزَلِ المَلائِكَة تُصَلِّي عَلَيْهِ مَا دَامَ في مُصَلاَّه ، مَا لَمْ يُحْدِثْ ، تَقُولُ : اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَيْهِ ، اللَّهُمَّ ارحَمْهُ . وَلا يَزَالُ في صَلاةٍ مَا انْتَظَرَ الصَّلاةَ » متفقٌ عليه . وهذا لفظ البخاري .

މާތްالله ރުހިވޮޑިގަންނަވާށި أبو هريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މީހަކު ޖަމާޢަތުގައި ކުރާ ނަމާދު ގެގައި ނުވަތަ ބާޒާރުގައި (އެކަނިކުރާގޮތުން) ކުރާނަމާދަށްވުރެ ފަންސަވީސް ދަރަޖަ އިތުރުވެގެންވެއެވެ. އެކަން އެގޮތުގައިވަނީ ހަމަކަށަވަރުކޮށް އެމީހާ وضوء ކޮށް ދެން އެ وضوء ބަރާބަރަށް ނިންމައި ދެން މިސްކިތަށް ނިކުމެއްޖެއެވެ. އޭނާގެ ނިކުމުމަކީ ނަމާދު ކުރުމަށްޓަކައި އެކަނި ފިޔަވަޅު މަގުސަދުއާ ނުވާއެވެ. (އެހެންކަމަކަށް) އޭނާއަށް ކޮންމެ ފިޔަވަޅަކާ ނުލައްސާ އަދި ދަރަޖައެއް މަތިވެރިކުރެވޭ އަދި ފާފަ ފުހެވޭ ނުވާއެވެ. (ދެން) ފަހެ އޭނާ ނަމާދުން އަރާފައި އޭނާގެ މުޞައްލާގައި އިނދެއްވާ ހިނދަކު ملائكة ބައިވެރިން دعاء ކުރައްވަމުން ގެންދަވައެވެ. (އަބަދުވެސް ދުޢާކުރައްވައެވެ.) اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَيْهِ ، اللَّهُمَّ ارحَمْهُ މާނައީ:- ޔާالله! އޭނާގެ މައްޗަށް އަޅުގަނޑު ޞަލަވާތް ފޮނުއްވާނދޭވެ! ޔާالله! އޭނާއަށް رحمة ލައްވާނދޭވެ! އަދި (ދުނިޔޭގައެވެ.) އަދި އޭނާ ނަމާދަށް އިންތިޒާރުކުރާ ހިނދަކު އޭނާ ހުރީ ނަމާދު މަތީގައެވެ.

1066- وعنهُ قالَ : أَتَى النبيَّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم رَجُلٌ أَعمى فقال : يا رسولَ اللَّهِ ، لَيْس لي قَائِدٌ يقُودُني إلي المَسْجدِ ، فَسأَلَ رسولَ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم أَن يُرَخِّصَ لَهُ فَيُصَلّيِّ في بيْتِهِ ، فَرَخَّص لَهُ ، فَلَمَّا وَلَّ دَعَاهُ فقال له : هلْ تَسْمَعُ النِّدَاءَ بِالصَّلاةِ ؟ » قال : نَعَمْ ، قال : « فَأَجِبْ » رواه مسلم .

އަދި އެ صحابي (އެކަލޭގެފާނަށް ﷲ ރުހިވޮޑިގެންވާނދޭވި أبو هريرة)ގެ ރިވާޔަތް ކުރައްވާފައިވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. (އެއްފަހަރަކު) نبيّا صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ އަރިހަށް ލޮލުން ފެނުން ނުވާ ފިރިހެނަކު އައެވެ. އަދި ދެންނެވިއެވެ. ﷲ ގެ ރަސޫލާއެވެ. މިސްކިތަށް ގެންގޮސްދޭނެ މީހަކު އަޅުގަނޑަށް ނެތެވެ. ދެން އޭނާގެ ގޭގައި ނަމާދުކުރުމަށް ހުއްދަ ދެއްވުމަށް އެދި رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އަށް ދެންނެވިއެވެ. ދެން އޭނާއަށް ހުއްދަ ދެއްވިއެވެ. (ދެން) ފަހެ އޭނާ ފުރަގަސްދީފައި ގޮސް އެނބުރި ދިޔައިރު ކިޔުއްވާފައި ވިދާޅުވިއެވެ. ނަމާދަށް ގޮވާ އަޑު ކަލޭގެ އަޑުއަހާތީ؟ އޭނާ ދެންނެވިއެވެ. އާނއެވެ. حديث ވިދާޅުވިއެވެ. (އެހެންވީއިރު ޖަވާބު ދޭށެވެ) (މިސްކިތަށް ގޮސް جماعةގެ ނަމާދުގައި ބައިވެރިވާށެވެ).

1067- وعن عبدِ اللَّهِ وَقِيلَ : عَمْرِو بْنِ قيْسٍ المعرُوف بابنِ أُمِّ مَكْتُوم المُؤَذِّنِ رضيَ اللَّه عنهُ أَنَّهُ قَالَ : يا رسولَ اللَّه إنَّ المَدِينَةَ كَثيرَةُ الهَوَامِّ وَالسِّبَاعِ . فقال رسولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : «تَسْمَعُ حَيَّ عَلى الصَّلاةِ ، حَيَّ عَلى الفَلاحِ ، فَحَيَّهلاً » .

ބަންގިވެރިޔާ ކަމުގައިވެވަޑައިގެންނެވި "أُمِّ مَكْتُوم" ގެ ދަރިކަލުން مشهورވެވަޑައިގެންވި ﷲ ރުހިވޮޑިގެންވާނދޭވި عبداللّٰهގެ ރިވާޔަތް ކުރައްވާފައިވެއެވެ. އަދި އެހެން ބަޔަކު عَمْرو بْن قيْس ކަމަށް ބުނެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ދެންނެވިއެވެ. ﷲ ގެ ރަސޫލާއެވެ. މަދީނާގައި ވަރަށް ގިނަ ސޫފާސޫފި ތަކެތި އަދި ވަލު ޖަނަވާރު ވެއެވެ. (މީގެ މުރާދަކީ ނަމާދަށް ނުދެވިދާނެތީއެވެ؟) ދެން رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ވިދާޅުވިއެވެ. ކަލޭ حَيَّ عَلى الصَّلاةِ ، حَيَّ عَلى الفَلاحِ ގެ އަޑު އިވޭނަމަ މިސްކިތަށް އާދޭށެވެ.

رواه أبو داود بإسناد حسن . ومعنى : « حَيَّهَلاً » : تعال .

1068- وعن أبي هريرةَ رضي اللَّه عنهُ أَنَّ رسولَ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قالَ : «وَالَّذِي نَفْسِي بِيدِهِ لَقَدْ هَمَمْت أَن آمُرَ بحَطَبٍ فَيُحْتَطَب ، ثُمَّ آمُرَ بالصَّلاةِ فَيُؤذَّنَ لَهَا ، ثُمَّ آمُرَ رَجُلاً فَيُؤمَّ النَّاس ثُمَّ أُخَالِفَ إِلى رِجَالٍ فأُحَرِّقَ عَلَيْهِمْ بيوهُم» متفقٌ عليه .

މާތް اللَّه ރުހިވޮޑިގެންވާ أبو هريرة ގެ ރިވާޔަތުން ދަންނަވައިދެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިމަންނަރަސްގެފާނުގެ ނަފްސު އެއިލާހުގެ އަތްޕުޅުގައިވާ އިލާހު ގަސަމެވެ ހުވާ ކުރައްވަމެވެ. ތިމަންނަރަސްގެފާނު ދަރު އުކާލުމަށް ޢަމުރުކުރެއްވުމަށް ހިތްވެވިއްޖެއެވެ. ދެން ނަމާދަށް ބަންގިގޮވުމަށް އަދި ދެން ޢަމުރުކުރައްވައި ދެން حاضرނުވާމީހުން ދެން ބަލާފައި އެމީހުންގެ ގެތައް އަނދައިލާނުމެ ތިމަންނަރަސްގެފާނު ރޯކޮށް އަންދައިލީމެވެ.

1069- وعن ابنِ مسعودٍ رضي اللَّه عنهُ قال : مَنْ سَرَّه أَن يَلْقَي اللَّه تعالى غدًا مُسْلِمًا فَلْيُحَافِظْ عَلى هَؤُلاءِ الصَّلَوات حَيْثُ يُنادَي بِهنَّ ، فَإِنَّ اللَّهَ شَرَعَ لِنَبِيِّكم صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم سُنَنَ الهُدَى وَإِنَّهُنَّ مِن سُنَنِ الهُدى ، وَلَو أَنَّكُمْ صلَّيْتم فِي بُيوتِكم كما يُصَلِّي هذا المُتَخلِّف فِي بَيتِهِ لَتَركتم سُنَّة نَبِيِّكم ، ولَو تَركتم سُنَّةَ نَبِيِّكم لَضَلَلْتُم ، ولَقَد رَأَيْتنَا وما يَتَخلَّف عَنها إِلاَّ منافق مَعْلُومُ النِّفَاق ، ولَقَدَ كانَ الرَّجُل يُؤتىَ بِهِ ، يُهَادَي بيْنَ الرَّجُلَيْنِ حَتَّى يُقَامَ فِي الصَّفِّ. رواه مسلم .

މާތްاللَّه ރުހިވޮޑިގެންވާ عبد اللَّهِ ابن مسعودގެ ރިވާޔަތުން ދަންނަވައިދެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. މާދަމާ قيامة ދުވަހު މުސްލިމަކުގެ ގޮތުގައި ހުރެގެން الله سبحانه وتعالىއާއި ބައްދަލުވުމަށް އެދޭމީހާ ފަސް ނަމާދުތަކަށް ގޮވާ ގޮވުމުގައި އެ ނަމާދުތަކަށް ޙާޟިރުވާހުށިކަމެވެ. އެހެނީ ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالى ތިޔަބައިމީހުންގެ نبيއާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّمއަށް ހިދާޔަތުގެ މަގުތައް شرعކުރެއްވިއެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން އެނަމާދު ތަކަކީ ހިދާޔަތުގެ ތަރީގަތެއް ކަމުގައެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުން މިސްކިތަށް ނާއިސް ގެގައި ނަމާދުކުރާ މީހަކު ފަދައިން ތިޔަބައިމީހުންގެ ގެގެގައި ނަމާދުކުރެއްޖެނަމަ ތިޔަބައިމީހުން ތިޔަބައިމީހުންގެ نبيއާގެ ސުންނަތް ދޫކޮށްލީއެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުން ތިޔަބައިމީހުންގެ نبيއާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّمގެ ސުންނަތް ދޫކޮށްލައިފިނަމަ ތިޔަބައިމީހުން މަގުފުރެދޭނެއެވެ. އަހަރުމެންގެ ތެރެއިން منافقކަން ފާޅުވެގެންވާ منافقންނެއް جماعة ގައި ނަމާދަށް حاضرވުމުން ފަސްޖެހިބޭނުންކުރުމަކުން ތިބި ފެނިފައެވެ. އަދި (ބަލިވެގެން މީހުން جماعةގައި ނަމާދުކުރުމަށް އިސްކުރެއްވި މީހާވެސް) ދެމީހުންގެ ދެމެދުގައި ދެމީހުން ހިފައިގެން ގެނެސް ސަފުގައި

ވެއްދުމުން ގެންދެއެވެ.

وفي روايةٍ له قال : إِنَّ رسولَ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم عَلَّمَنَا سُنَنَ الهُدَى ، وَإِنَّ مِن سُنَنِ الهُدَى الصَّلاَةَ في المسَجدِ الذي يُؤَذَّنُ فيه

އަދި مسلم ގެ ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. އެ صحابي (އެބަހީ މާތް الله ރުޟާވެވަޑައިގަންނަވާ عبدِ اللَّهِ ابنِ مسعود) ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ތިމަންމެންނަށް ބަންގިގޮވާ މިސްކިތުގައި ނަމާދުކުރުމަކީ ހިދާޔަތުގެ މަގެއްކަމުގައި ދަސްކޮށްދެއްވިއެވެ.

1070- وعن أَبي الدرداءِ رضي اللَّه عنه قال : سمعت رسولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يقول : « ما مِن ثَلاثَةٍ في قَرْيَةٍ ولا بَدْوٍ لا تُقَامُ فِيهمُ الصَّلاةُ إِلاَّ قدِ اسْتَحْوَذَ عَلَيْهِمُ الشَّيْطَانُ . فَعَلَيكُمْ بِالجَمَاعَةِ ، فإِنَّمَا يأْكُلُ الذِّئبُ مِنَ الغَنمِ القَاصِيَةَ » رواه أبو داود بإِسناد حسن .

މާތްالله ރުޟާވެވަޑައިގަންނަވާ أبو الدرداءِ ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديثކުރައްވަނިކޮށް ތިމަންކަލޭގެފާނު އަޑުއަހައިފީމެވެ. حديثކުރެއްވިއެވެ. ރަށެއްގައި ނުވަތަ ޖަންގަލިއެއްގައި ތިބި ތިންމީހުން جماعةގައި ނަމާދު ނުކުރާނަމަ އެމީހުންގެ މައްޗަށް شيطانއާ ވެރިވެއްޖެއެވެ. ފަހެ ތިޔަބައިމީހުން جماعةގައި ނަމާދުކުރުން ލާޒިމުކުރާށެވެ. ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން ޖަމާޢަތުން ބައިވެ ދުރުގައި ހުންނަ ބަކަރި ކަނީ ބިރުވެރި ސޫފަތުގެ ޖަނަވާރެވެ.

192- باب الحثِّ على حضور الجماعة في الصبح والعشاء

ފަތިސްނަމާދާއި ޢިޝާ ނަމާދު ޖަމާޢަތުން ކުރުމަށް ހިތްވަރުދިނުމާ ބެހޭ ބާބު باب

1071- عنْ عثمان بن عفانَ رضيَ اللَّه عنهُ قالَ : سمعتُ رسولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يقولُ : «مَنْ صَلَّى العِشَاءَ في جَـــمَاعَةٍ ، فَكَأَنَّما قامَ نِصْف اللَّيْل وَمَنْ صَلَّى الصبْح في جَمَاعَةٍ ، فَكَأَنَّما صَلَّى اللَّيْل كُلَّهُ » رواه مسلم .

މާތްاللهރުޟާވެވަޑައިގަންނަވާ عثمان بن عفانގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ

وسلّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ތިމަން އަޑުއިއްސެވީމެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. عشاء ނަމާދު ޖަމާޢަތުގައި ކޮށްފިމީހާ ވާނީ ރޭގަނޑުގެ ދެބައިކުޅަ އެއްބައިގައި ޤިޔާމުކުރެއްވި ފަދައެވެ. އަދި ފަތިސްނަމާދު ޖަމާޢަތުގައި ކޮށްފިމީހާ ވާނީ މުޅިރޭގައި އަޅުކަންކުރި ފަދައެވެ.

وفي روايةِ الترمذيّ عنْ عثمانَ بنِ عفانَ رضي اللَّه عنهُ قال : قال رسولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : «مَنْ شَهِدَ العِشَاءَ في جمَاعةٍ كان لهُ قِيامُ نِصْفِ لَيْلَة ، ومَنْ صَلَّى العِشَاءَ والْفَجْرَ في جمَاعَةٍ، كَانَ لَهُ كَقِيَامِ لَيْلَة »
قال التِّرمذي : حديثٌ حسن صحيحٌ .

التِّرمذيގެ ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. ރަޟިﷲ ޢަންހުސިފައިވި عثمان بن عفانގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވީމާފަދައިން رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. عشاءނަމާދު ޖަމާޢަތުގައި ކޮށްފިމީހާއަށް ރޭގަނޑުގެ ދެބައިކުޅަ އެއްބައި ޤިޔާމުކުރުމުގެ ثواب ލިބޭނެއެވެ. އަދި ފަތިސްނަމާދު ޖަމާޢަތުގައި ކޮށްފިމީހާއަށް މުޅިރޭގެ އަޅުކަމުގެ ثواب ލިބޭނެއެވެ.

1072- وعن أَبي هُريرة رضيَ اللَّه عنهُ أَنَّ رسولَ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « وَلَوْ يعْلَمُونَ مَا في العَتمَةِ والصُّبْحِ لأَتَوْهُما وَلَو حبْوًا » متفقٌ عليه . وقد سبق بطولِهِ .

ރަޟިﷲ ޢަންހުސިފައިވި أبو هريرة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ޢިޝާނަމާދާއި ފަތިސްނަމާދު جماعةގައި ކުރުމުގެ ދަރުމަ އެނގިއްޖެނަމަ އެދެނަމާދަށް ފޮޅެމުންނަމަވެސް އައިސްފާނެއެވެ.

1073- وعنهُ قال : قال رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « لَيْسَ صَلاةٌ أَثْقَلَ عَلَى المُنَافِقِينَ مِنْ صلاة الفَجْرِ وَالعِشاءِ وَلَوْ يَعْلَمُونَ ما فِيهما لأَتَوْهُما وَلَوْ حبْوًا » متفق عليه .

އަދިވެސް صحابي(އަބޫހު ރަޟިﷲ ޢަންހުސިފައިވި أبو هريرة)ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވީމާފަދައިން رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديثކުރެއްވިއެވެ. މުނާފިޤުންނަށް ފަތިސްނަމާދާއި عشاءނަމާދަށްވުރެ އުނދަގޫ ނަމާދެއްނުވެއެވެ. އަދި އެމީހުންނަށް އެދެނަމާދުގެ ދަރުމަ އެނގިއްޖެނަމަ ފޮޅެމުންނަމަވެސް އެދެނަމާދަށް އައިސްފާނެއެވެ.

193- باب الأمر بالمحافظة على الصلوات المكتوبات والنهي الأكيد والوعيد الشديد في تركهنَّ

فرضނަމާދުތަކަށް ރައްކާތެރިވުމަށް ފާރަވެރިވުމާ އަމުރުކުރުމާއި އެނަމާދުތައް އަދާކުރުމުގެ މައްޗަށް ދޫކޮށްލުމާ ގަދަފަދަ ނަހީ ތަކާއި ބޮޑުވެގެންވާ وعيدތައް ބަޔާންވެގެންވާ باب

قال الله تَعَالَى : ﴿ حَافِظُوا عَلَى الصَّلَوَاتِ وَالصَّلاَةِ الْوُسْطَى ﴾ [البقرة : 238] ،

ތިޔަބައިމީހުން ނަމާދުތަކާއި އަދި މެދުނަމާދުގެ މައްޗަށް ރައްކާތެރިވާށެވެ!

وقال الله تعالى : ﴿ فَإِنْ تَابُوا وَأَقَامُوا الصَّلاةَ وَآتوا الزَّكَاةَ فَخَلُّوا سَبِيلَهُمْ ﴾ [التوبة : 5] .

ފަހެ، އެއުރެން توبةވެ، ނަމާދު قائمކޮށް ޒަކާތްދީފި އުޅެނަމަ ދެން އެއުރެންގެ މިނިވަންކަމާ ދޫކޮށްލާށެވެ!

1074- وعن ابنِ مسعودٍ رضي اللَّه عنهُ قالَ : سَأَلتُ رسولَ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم: أَيُّ الأَعْمَالِ أَفْضَلُ ؟ قال : « الصَّلاةُ على وَقْتِها » قلتُ : ثُمَّ أَيٌّ ؟ قال : « بِرُّ الوَالِدَيْنِ » قلَتُ : ثُمَّ أَيٌّ ؟ قال : « الجهادُ في سَبِيلِ اللَّهِ » متفقٌ عليه .

މާނަالله ރުހެވޭ ސަޙާބީ عبد الله ابن مسعودގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އަރިހުގައި ތިމަންނަ ސުވާލު ދެންނެވީމެވެ. އެންމެ މާތްވެގެންވާ އަމަލަކީ ކޮބައިހެއްޔެވެ؟ حديثކުރެއްވިއެވެ. ނަމާދު އޭގެ ވަގުތުގައި ކުރުމެވެ. ތިމަން ދެންނެވީމެވެ. ދެން ކޮންކަމެއްހެއްޔެވެ. حديثކުރެއްވިއެވެ. މައިންބަފައިންނަށް ހެޔޮކޮށްހިތުމެވެ. ތިމަން ދެންނެވީމެވެ. ދެންކޮންކަމެއް ހެއްޔެވެ؟ حديثކުރެއްވިއެވެ. الله ގެ މަގުގައި ޖިހާދު ކުރުމެވެ.

1075- وعن ابنِ عمرَ رضيَ اللَّه عنهما قال : قالَ رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : «بُنِيَ الإسَلامُ على خَمْسٍ : شَهادَةِ أَنْ لا إِلهَ إِلاَّ اللَّه ، وأَنَّ مُحمداً رسولُ اللَّهِ ، وإِقامِ الصَّلاةِ ، وَإِيتاءِ الزَّكاةِ ، وَحَجِّ البَيْتِ ، وَصَوْمِ رَمضانَ » متفقٌ عليه .

މާތްالله އެދެބަފުޅާކަލޭގެފާނުންނަށް ރުހިވޮޑިގެންވާ عبدالله بن عمرގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. އިސްލާމްދީން ބިނާވެފައިވަނީ ފަސްކަމެއްގެ މައްޗަށެވެ. އެއީ މާތްالله ފިޔަވައި ހައްޤުގައި އަޅުކަން ކުރެވޭ އިލާހަކު ނުވާކަމަށް ހެކިވުމާއި، ހަމަކަށަވަރުން مُحمد(ސަލަވާތް)އަކީ اللهގެ ރަސޫލާ ކަމަށް ހެކިވުމާއި އަދި ނަމާދު قائم ކުރުމާއި އަދި ޒަކާތްދިނުމާއި، ގުދުރަތްހުރިމީހާ حج ކުރުމާއި އަދި رمضان މަހު ރޯދަހިފުމެވެ.

1076- وعنهُ قال : قالَ رسولُ اللَّهِ صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « أُمِرْتُ أَنْ أُقاتِلَ الناسَ حتَّى يَشْهدُوا أَنْ لا إله إلاَّ اللَّه وَأَنَّ مُحَمَّدًا رسولُ اللَّهِ ، وَيُقِيمُوا الصَّلاَة ، ويُؤْتُوا الزَّكاةَ ، فَإِذا فَعَلُوا ذلكَ عَصمُوا مِنِّي دِماءَهُمْ وَأَمْوَالَهمْ إِلاَّ بحقِّ الإِسلامِ ، وَحِسَابُهْم على اللَّهِ » متفقٌ عليه .

އަދިއެ صحابي (އެބަހީ މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވާ عبدالله بن عمر)ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މާތް الله ފިޔަވައި حقގައި އަޅުކަންކުރެވޭ އެހެން އިލާހަކު ނުވާކަމަށް ހެކިދިނުމާއި އަދި ހަމަކަށަވަރުން محمدގެ ފޮނުއްވި اللهގެ ރަސޫލާ ކަމަށް ހެކިދީ އަދި އެބައިމީހުން ނަމާދުޤާއިމުކޮށް އަދި އެބައިމީހުން ޒަކާތް ދިނުމަށް ތިމަންކަލޭގެފާނު ހަނގުރާމަކުރުމަށް ތިމަންކަލޭގެފާނަށް ވަނީ އަމުރު ކުރައްވާފައެވެ. ފަހެ، އެބައިމީހުން އެކަންތައް ކުރިއްޔާ އެބައިމީހުންގެ ލޭއާއި އަދި އެބައިމީހުންގެ މުދަލާއި އިސްލާމްދީނުގެ حقއްގެ މައްޗަށް މެނުވީ ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ ފަރާތުން ރައްކާތެރިވެއްޖެއެވެ. އަދި އެބައިމީހުންގެ އަމަލުތަކުގެ ހިސާބު ބައްލަވާނީ الله سبحانه وتعالى އެވެ.

1077- وعن معاذٍ رضي اللَّه عنهُ قال : بعَثني رسولُ اللَّهِ صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم إلى اليَمن فقال : «إِنَّكَ تأْتي قَوْمًا منْ أَهْلِ الكتاب ، فَادْعُهُمْ إلى شَهَادةِ أَنْ لا إِله إِلاَّ اللَّه ، وأَنِّي رسولُ اللَّه ، فَإِنْ هُمْ أَطاعُوا لِذلكَ ، فَأَعْلِمهُم أَنَّ اللَّه تَعالى افْتَرَض عَلَيْهِمْ خمْسَ صَلواتٍ فِي كلِّ يَوْمٍ ولَيْلَةٍ، فَإِنْ هُمْ أَطَاعُوا لِذلكَ ، فأَعْلِمهُم أَنَّ اللَّه تَعَالى افْتَرَض علَيْهِمْ صَدقة تُؤْخَذُ مِنْ أَغْنيائِهِم فَتُردُّ عَلى فُقَرائِهم ، فَإِنْ هُمْ أَطَاعُوا لِذلَكَ ، فَإِيَّاكَ وكَرائِم أَمْوالِهم وَاتَّقِ دَعْوةَ المظْلُومِ ، فَإِنَّهُ لَيْسَ بَيْنَها وبيْنَ اللَّهِ حِجَابٌ » متفقٌ عليه .

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވާ معاذ ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. (އެއްދުވަހަކު) رسُولُ اللَّه صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ތިމަންނަ ޔަމަނަށް ފޮނުއްވިއެވެ. އޭރުން حديثކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން

ހިތާ ހިތަށް ވަޢުދުގަނޑުވެސް އަޅުގަނޑުމެންނަށް ޚަބަރުދެއްވައެވެ. ވީމާ (އަންނަނިވި ފަދައިން) އަޅުގަނޑުމެން الله ފަރާތުން حقكަމާގައި އަޅާނުލެވޭ އިސްރާފު ނުވާކަމުގައި އެދި ހަމަހަމަކޮށްދެއްވުން ބިމުންކަރާއިފިނޑިޔާ اللهގެ ޚަޟްރަތުކަށް قبول ކުރައްވާނެ ގޮތަށެވެ. ފަހެ އަމިއްލަ އަނގަށް قبول ކުރައްވަނީ އަމިއްލަގެ ވައްތަރު الله سبحانه وتعالىޙަވާލުކުރައްވާ ފަރުޟުކަމުގައި فرض ކުރައްވާފައިވާ އަޅުގަނޑުމެންނެވެ. ފަހެ އަމިއްލަ އަނގަން قبول ކުރައްވާ ފަހެ ހަމަހަމަކޮށްދެއްވުން އިބާދަތްތަކުގެ ތެރެއިން ނަފުލު ނަމާދު އިބާދަތްތަކުގެ ތެރޭގެ ދާއިރާ فرض ކުރައްވާފައި ވާހަކަ އިބާދަތުގެ އަދާކުރުމެވެ. ފަހެ އަމިއްލަ އަނގަން قبول ކުރައްވާ ކާމިޔާބުވާނެ ދީނުގެ ދެބައިގައި އުޅުއްވާނެ ބާރާއްގަޔާ އަދި ނަފުލު ނަމާދުތައް ގިނަކުރުމެވެ. ފަހެ ފަރުޟު ނަމާދު ފުރިހަމަ ނުވެއްޖެނަމަ އަދި ދީނީ ހުކުމް އެކަށީގެންވާ ކަމުގެ ޢަމަލުތަކުގެ ފުރިހަމަކަމެވެ. (އެއީ ފަރުޟު ފުރިހަމަ ކުރުމަށެވެ.) އަދި އިސްލާމްދީނުގެ ނަމާދު دعاءއިން ބަޔާންކޮށްދެނީ އެކަމެވެ. އެއީ ހަމަ އަދި اللهއާއި ދެމެދު ހަމަޖެހުން ނުވާނެއެވެ. (މިފަދައިން ޢަމަލުތަކުގެ ދާއިރާ قبولވުން އަޅުގަނޑުމެން يقينކުރަމެވެ.)

1078- وعن جابرٍ رضي اللَّه عنهُ قال : سمعتُ رسولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يقولُ : « إِنَّ بَيْنَ الرَّجُلِ وَبَيْنَ الشِّرْكِ والكُفْرِ تَرْكَ الصَّلاةِ » رواه مسلم .

ރަޟިىَاللّٰه ޢަންހުސްކޮށްދިނުވި جابرގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللّٰه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ވިދާޅުވި އަހަރެން އެހީމެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން މީހާއާއި شرك އާއި ކާފިރުކަމުގެ ދެމެދުގައިވާ ބާރުތަކީ ނަމާދު އެއްލުމެވެ.

1079- وعن بُرَيْدَةَ رضي اللَّه عنهُ عن النبيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « العهْدُ الذي بيْنَنا وبَيْنَهُمْ الصَّلاةُ ، فمنْ تَرَكَهَا فَقدْ كَفَرَ » رواه الترمذي وقال : حديثٌ حسنٌ صحيحٌ .

ރަޟިىَاللّٰه ޢަންހުސްކޮށްދިނުވި بُرَيْدَة، نبيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّمގެ ކިބައިން ރިވާކުރެއްވި حديثގައިވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديثކުރެއްވިއެވެ. ވަކިކަމުގެ ގޮތުގައި އަޅުގަނޑުމެން (އެބައި މުސްލިމުން) ނާއި ދެމެދު އޮތް عهْدُއަކީ ނަމާދެވެ. ފަހެ އެނަމާދު އެއްލައިލާ މީހާ ހަމަކަށަވަރުން ކާފިރުވެއްޖެއެވެ.

1080- وعن شقِيق بنِ عبدِ اللَّهِ التابعيِّ المُتَّفَقِ على جَلالتِهِ رَحِمهُ اللَّه قال : كانَ أَصْحابُ مُحَمَّدٍ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم لا يرونَ شَيْئاً مِنَ الأَعْمالِ تَرْكُهُ كُفْرٌ غَيْرَ الصَّلاةِ.رواه الترمذي في كتاب الإيمان بإسنادٍ صحيحٍ.

ޢާލިމުންގެ މާތްކަމުގެ މައްޗަށް إتفاق ތިބިގެންވާ تابعي ބޭކަލެއްކަމުގައިވާ މާތްالله ރަޙުމަތްކުރެއްވި شقيق بن عبد الله ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ اصحابން ނަމާދު ފިޔަވައި އެހެން އަމަލެއް ދޫކޮށްލުމަކީ ކާފަރުވުން ކަމުގައި ނުދެކެއެވެ.

1081- وعن أَبِي هُرَيْرَةَ رضي اللَّه عنهُ قالَ : قال رسولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : «إِنَّ أَوَّل ما يُحاسبُ بِهِ العبْدُ يَوْم القِيامةِ منْ عَملِهِ صلاتُهُ ، فَإِنْ صَلُحت ، فَقَدْ أَفلحَ وَأَنجح ، وإن فَسدتْ ، فَقَدْ خَابَ وخَسِر ، فَإِنِ انْتقَص مِنْ فِريضتِهِ شَيْئاً ، قال الرَّبُّ ، عَزَّ وجلَّ : انظُروا هَلْ لِعَبْدِي منْ تَطَوُّع ، فَيُكَمَّلُ بها ما انْتَقَص مِنَ الفَرِيضَةِ ؟ ثُمَّ تكونُ سَائِرُ أَعمالِهِ عَلى هذا » رواه الترمذي وقال حديث حسن .

މާތްاللهރުހިވޮޑިގެންވާ أبو هريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން قِيامة ދުވަހު އަޅާގެ އެންމެފުރަތަމަ ސުވާލުކުރެވޭނީ އޭނާގެ އަމަލުތަކުގެ ތެރެއިން ނަމާދާއި ބެހޭގޮތުންނެވެ. ފަހެ، އެ ރަނގަޅު ވެއްޖެނަމަ ހަމަކަށަވަރުން އެމީހަކު ކާމިޔާބުވީއެވެ. އަދި އެމީހަކު ސަލާމަތްވީއެވެ. އަދި އެ ފަސާދަވެއްޖެނަމަ ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން އެމީހަކު ނާކާމިޔާބުވީއެވެ. އަދި އެމީހަކު ގެއްލުންވެރިވީއެވެ. ފަހެ އެމީހެއްގެ فرضނަމާދުގައި އުނިކަމެއްހުރެއްޖެނަމަ الله سبحانه وتعالى ވަހީ ކުރައްވާނެއެވެ. ބަލާށެވެ އިރާދާ އަޅާގެ ސުންނަތް (نفل) ނަމާދުތަކެއް ވޭތޯބަލާށެވެ. ފަހެ فرض ނަމާދުތަކުގެ ކުޑަ އުނިކަމެއްވެއްޖެ ސުންނަތް (نفل) ނަމާދުން ފުރިހަމަކުރެވޭނެއެވެ.

194- باب فضلِ الصفِّ الأوَّلِ

والأمرِ بإتمامِ الصفوفِ الاحل ، وتسويتِها ، والتراصِّ فيها

ފުރަތަމަ ސަފުގެ މާތްކަމާއި އަދި ފުރަތަމަ ސަފު ފުރިހަމަކުރުމާ ކުރިމަތީ ސަފުތައް ފުރިހަމަކުރުމަށް އަމުރުކުރެއްވުމާއި އަދި ސަފުތައް ސީދާކުރުމާއި ހަމަހަމަކޮށް ތިބުމުގެ އަމުރާއި ގުޅޭ މާތްކަން ބަޔާންކޮށްދޭ باب

1082- عَن جابرِ بْنِ سمُرةَ ، رضي اللَّه عنهُمَا ، قَالَ : خَرجَ عَلَيْنا رَسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم فَقَالَ : « أَلا تَصُفُّونَ كما تُصُفُّ الملائِكَةُ عِنْدَ رَبِّهَا ؟ » فَقُلْنَا : يا رسُولَ اللَّهِ وَكَيْفَ تَصُفُّ الملائِكةُ عِند ربِّها ؟ قال : « يُتِمُّونَ الصُّفوفَ الأُولَ ، ويَتَراصُّونَ في الصفِّ» رواه مسلم .

މާތްﷲ ރުހިވޮޑިގެންވާ جابرِ بْن سمرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. (އެއްދުވަހަކު) رسُولُ اللّه صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ތިމަންމެންގެ ކައިރިއަށް ނިކުމެވަޑައިގަތެވެ. އަދި އަންނަނިވި حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ސަފުހަދާނީ މަލާއިކަތް ބޭކަލުން އެބޭކަލުންގެ ވެރިރަސްކަލާނގެ إلهގެ حضرةގައި ސަފުހަދާ ގޮތަށް ނޫނުތޯއެވެ؟ ދެން އަހުރެމެން ދެންނެވީމެވެ. ޔާ رسول الله! މަލާއިކަތް ބޭކަލުން އެބޭކަލުންގެ إله ގެ حضرة ގައި ސަފުހަދާ ގޮތަކީ ކޮބައިތޯއެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެބޭކަލުން (އެންމެފުރަތަމަ) ކުރީ ސަފު ފުރިހަމަ ކުރައްވައެވެ. އަދި އެބޭކަލުން ސަފުހެދުމުގައި ހުސްހުސް ތަންތަން ނުބައިތިއްބަވައެވެ.

1083- وعن أَبي هُريْرة ، رَضِيَ اللّه عنْهُ ، أَنَّ رَسُول اللّه صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : «لوْ يعلَمُ الناسُ ما في النِّدَاءِ وَالصَّفِّ الأَوَّلِ ، ثُم لَمْ يجِدُوا إِلاَّ أَنْ يَسْتَهِمُوا عَلَيْهِ لاسْتَهمُوا » متفقٌ عليه .

މާތް اللّه ރުހިވޮޑިގެންވާ أبو هُرَيْرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. رسول الله صلى الله عليه وسلم ޙަދީޘް ކުރެއްވިއެވެ. ބަންގި އަޑުއެހުމާއި ކުރީ ސަފުގެ ފަޟީލަތް އިންސާނުން ދަނިތޯ، އަދި ގުރުއަތުލައިގެން މެނުވީ އެ ފަޟީލަތް ނުލިބޭނަމަ، ގުރުއަތުލާން ވިޔަސް ތިމަންނާ ގަސަމެވެ.

1084- وعَنْهُ قَالَ : قَالَ رسُولُ اللّهِ صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : «خَيْرُ صُفوفِ الرِّجالِ أَوَّلُهَا ، وشرُّها آخِرُهَا وخيْرُ صُفوفِ النِّسَاءِ آخِرُها ، وَشرُّهَا أَوَّلُهَا » رواه مسلم .

އަދި އެ صحابي (އެބޭކަލާ) މާތްاللّه ރުހިވޮޑިގެންވާ جابر بن سمرةގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللّه صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ފިރިހެނުންގެ އެންމެ ރަނގަޅު ސަފަކީ ފުރަތަމަ ސަފެވެ. އަދި އެމީހުންގެ އެންމެ ނުބައި ސަފަކީ (އެބައި ثواب އުނިވާ ސަފަކީ) އެންމެ ފަހު ސަފެވެ. އަދި އަންހެނުންގެ އެންމެ ރަނގަޅު ސަފަކީ ފަހު ސަފެވެ. އަދި އެމީހުންގެ އެންމެ ނުބައި ސަފަކީ ކުރީ ސަފެވެ.

1085- وعن أبي سعِيد الخُدْرِيِّ رضيَ اللَّه عنهُ ، أَنَّ رسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : رأَى في أَصْحابِهِ تأَخُّراً ، فقَالَ لَهُمْ : « تقَدَّمُوا فأْتَمُّوا بِي ، وَلَيَأْتَمَّ بِكُمْ مَنْ بَعْدَكُم ، لا يزالُ قَوْمٌ يَتَأَخَّرُونَ حَتى يُوخِّرَهُمُ اللَّه » رواه مسلم .

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވާ أبو سعيد الخُدْرِي ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّمއަށް އެކަލޭގެފާނުންގެ اصحابންގެ ތެރެއިން ބައެއްމީހުން (ނަމާދުގައި ގަދަވީނުމުން) ފަސްވެ ވިއްޖެތަން ދެކެވަޑައިގެނެވެ. އެހެންދު އަޅުގަނޑުމެންނަށް حديث ކުރެއްވިއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ކުރިއަށް ވަޑައިގަންނަވާށެވެ. އަދި ވިމުންތެރިކަމާއި ދެކޮޅު (إقتداء ވާށެން) ވީއްތިބޭށެވެ. ބޭކަލުން މީހުން ދުއިމަށް ފަސްވެ ވިއްޖެނަމަ الله سبحانه وتعالى އެބޭކަލުން ސަވާބުގައި ފަހުން ފަސްކުރައްވާނެއެވެ.

1086- وعن أَبِي مسعودٍ ، رضي اللَّه عنْهُ ، قال : كانَ رسولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يَمْسحُ مَناكِبَنَا في الصَّلاةِ ، ويقُولُ : « استْوُوا ولا تَختلِفوا فتَختَلِفَ قُلُوبُكُمْ ، لِيلِيني مِنْكُم أُولُوا الأَحْلامِ والنُّهَى ، ثمَّ الذينَ يلُونَهمْ ، ثُمَّ الذِين يَلُونَهمْ » رواه مسلم .

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވާ أبو مسعودގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ނަމާދުގައި (ސަފުތައް ހަމަޖެއްސެވުމުގައި) ވިމުންތުންގެ ކަނދުރާތަކުގައި އަތްލުއްވާ ވިދާޅުވަމުން ގެންދަވައެވެ. އަދި حديث ކުރައްވަމުން ގެންދަވައެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ސަފުތައް ސީދާކުރާށެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ސަފުތަކުގައި إختلاف ނުކުރާށެވެ. އެހެނީ ތިޔަބައިމީހުންގެ ހިތްތަކުގައި އިޚްތިލާފު އުފެދޭނެއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިންވާ ހުށިޔާރު ވިސްނުންތެރި މީހުން ވީމުން ކައިރިއަށް އައިސް ވީތިބޭށެވެ. ދެން އޭގެ ފަހުން ވާ ގޮތަކީ މީހުންނެވެ. ދެން އޭގެ ފަހުގެ ގޮތަކަށް މީހުންނެވެ.

1087- وعن أَنسٍ رضي اللَّه عنْهُ قال : قال رسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « سَوُّوا صُفُوفَكُمْ ، فَإِنَّ تَسْوِيةَ الصَّفِّ مِنْ تَمامِ الصَّلاةِ » متفقٌ عليه .

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވި أنس ގެފާނުގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديثކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ސަފުތައް ސީދާކުރާށެވެ. އެހެނީ ހަމަހަމަކުރުން ސަފު ސީދާ ކުރުމަކީ ނަމާދު ފުރިހަމަ ވުމުގެ ތެރެއިންނެވެ.

وفي رواية البخاري : « فإنَّ تَسوِيَةَ الصُّفُوفِ مِن إِقَامة الصَّلاةِ » .

އަދި بخاريގެ ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. އެހެނީ ހަމަހަމަކުރުން ނަމާދު ޤާއިމްކުރުމުގެ ތެރެއިން ސަފުތައް ސީދާ ކުރުމުގެ ކަމެއްކަމުގައެވެ.

1088- وعَنْهُ قال : أُقِيمَتِ الصَّلاةُ ، فأَقبَل عَلينَا رسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم بِوَجْهِهِ فقَالَ : «أَقِيمُوا صُفُوفَكُمْ وتَراصُّوا ، فَإِنِّي أَراكُمْ مِنْ وَرَاءِ ظَهْرِي » رواهُ البُخَارِيُّ بِلَفْظِهِ ، ومُسْلِمٌ بمعْنَاهُ .

އަދި އެ صحابي (އެބަހީ މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވި أنس ގެފާނުގެ) ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. (އެއްފަހަރަކު) ނަމާދަށް ޤާމަތް ދެއްވިއެވެ. ފަހެ رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ތިމަންނާމެންނާއި ދިމާލަށް މޫނުފުޅު ކުރިމަތިލައްވައިފައެވެ. އެއަށްފަހު حديثކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ސަފުތައް ސީދާކުރާށެވެ. އަދި ކަރު ކަރާއި ޖެހިގެން ތިބޭށެވެ. ފަހެ އެހެނީ ހަމަހަމަކުރުން ތިމަން ކަލޭގެފާނު ތިޔަބައިމީހުން ތިމަންރަސޫލާގެ ފުރަގަހުން ދެކެމެވެ.

وفي رِوَايةٍ للبُخَارِيِّ : وكَانَ أَحدُنَا يَلْزَقُ مَنكِبَهُ بِمنْكِبِ صاحِبِهِ وقَدَمِه بِقَدمِهِ » .

އަދި بخاري ގެ ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. (ސަހާބީން ކިޔުއްވިއެވެ) ތިމަންމެންގެ ތެރެއިން ކޮންމެ މީހަކު އެހެން މީހެއްގެ ކޮނޑާއި އެކު ކޮނޑު ޖައްސައެވެ. އަދި ފައިތިލަ ފައިތިލައާ ޖައްސައެވެ.

1089- وَعَنِ النُّعْمَان بن بشيرٍ ، رضيَ اللَّه عنهما ، قال : سمعتُ رسولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يقولُ : « لَتُسوُّنَّ صُفُوفَكُمْ ، أَوْ لَيُخَالِفَنَّ اللَّه بَيْنَ وجُوهِكُمْ » متفقٌ عليه .

މާތް اللَّه އެދެބޭފުޅުންނަށް ރުހިވޮޑިގެންވި النُّعْمَان بن بشير ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ތިމަން އަޑުއެހީމެވެ. އަލްބަތްތާއި حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ކޮންމެހެން ސަފުތައް ސީދާކޮށް ބަހައްޓާށެވެ. ނޫނީމަ

الله سبحانه وتعالى ދިމާބައިވުންތަކާ ދުށްބަތް ބަދަލުކުރައްވާނެތެވެ.

وفي روايةٍ لمسلمٍ : أَنَّ رسولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم كانَ يُسَوِّي صُفُوفَنَا ، حتَّى كأَنَّما يُسَوّي بِهَا القِدَاحَ ، حَتَّى رَأَى أَنَّا قَد عَقَلْنَا عَنْهُ . ثُمَّ خَرَج يَوْماً فَقَامَ حَتَّى كَادَ يُكَبِّرُ ، فَرَأَى رجُلا بَادِياً صدْرُهُ مِنَ الصَّفِّ فقالَ : « عِبَادَ اللَّهِ ، لَتُسَوُّنَّ صُفُوفَكُمْ ، أَوْ لَيُخَالِفَنَّ اللَّه بيْنَ وجُوهكُمْ» .

އަދި مسلمގެ ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ތިމަންނާމެންގެ ސަފުތައް ސީދާކުރައްވަމުން ގެންދެވިއިރު ހީވަނީ ތީރުތައް (ތިރުގައި ޤައުސްތަކުގެ ތިރު) ސީދާ ކުރައްވާފައިވާ ހެންނެވެ. އަންނަގަނޑު ތިމަންނާމެން ސަފުތައް ސީދާކުރެއްވުން އެގިއްޖެކަން އެކަލޭގެފާނަށް އެނގިވަޑައިގެންނެވެ. (އެގޮތުގެ މަތިންހުރުމާ) އެއްދުވަހަކު (ނަމާދަށް) ނިކުމެވަޑައިގެންނެވެ. އަދި ހަމައެން ބަންގާން ބައްދަލުވެ ވަޑައިގެންނެވިއިރު ތަކުބީރު ކިޔުމަށް ބޭރަށް ހުރި ދުވަހު ތަކުބީރުވަޑައިގެންނެވެ. އެހިނދު حديث ކުރެއްވިއެވެ. އޭ الله ގެ އަޅުތަކުންނޭވެ! ތިޔަބައިމީހުން ކަންނޑައެޅިގެން ތިޔަ ސަފުތައް ސީދާކުރޭ ބަލައިގަތޭވެ. ނުވަތަ الله سبحانه وتعالى ތިޔަބައިމީހުންގެ މެދުގައި إختلاف ލައްވާނެތެވެ.

1090- وعنِ البرَاءِ بنِ عازبٍ ، رضي اللَّه عنهما ، قالَ : كانَ رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، يَتخلَّلُ الصَّفَّ مِنْ نَاحِيَةٍ إِلى نَاحِيَةٍ ، يَمسَحُ صُدُورَنَا ، وَمَناكِبَنَا ، ويقولُ : لا تَختَلِفُوا فَتَختَلِفَ قُلُوبُكُمْ » وكَانَ يَقُولُ : إن اللَّه وَمَلائِكَتَهُ يُصَلُّونَ على الصُّفُوفِ الأُوَلِ » رواه أبو داود بإِسناد حَسَنٍ .

މާތްالله ރުއްސެވުންވާށިއެވެ البرَاء بن عازب ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ސަފުގެ އެއްކޮޅުން އަނެއްކޮޅަށް ވަޑައިގެންނަވައެވެ. އަދި ތިމަންނާމެންގެ މޭމަތިތަކާއި ކަތިފުށްތަކުގައި އަތްލައްވައެވެ. (ސަފުތައް ސީދާކުރުމަށްޓަކައި) ހާދަވަރަށް. އަދި حديث ކުރައްވައެވެ. ތިޔަބައިމީހުން إختلاف ނުވާށެވެ. ނުވިޔަސް ތިޔަބައިމީހުންގެ ހިތްތަކުގައި إختلاف ލައްވާނެތެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާކަމަށް ވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالى ފުރަތަމަ ސަފުތަށް رحمة ލައްވައެވެ. އަދި އެއުރާގެ ملائكة ބޭކަލުން رحمة ލެއްވުން އެދި دعاء ކުރައްވައެވެ.

1091- وعَن ابن عُمرَ رضيَ اللَّه عنهما ، أَنَّ رسولَ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قالَ : «أَقِيمُوا الصُّفُوفَ وَحَاذُوا بَينَ المنَاكِبِ، وسُدُّوا الخَلَلَ، وَلِينُوا بِأَيْدِي إِخْوَانِكُمْ ، وَلا تَذَرُوا فَرُجَاتٍ للشيْطانِ، ومَنْ وصَلَ صَفًّا وَصَلَهُ اللَّه ، وَمَنْ قَطعَ صَفًّا قَطَعهُ اللَّه » رواه أبو داود بِإِسناد صحيحٍ.

މާތް الله އެކަލޭގެފާނުމެންނަށް ރުހިވޮޑިގަންނަވާ عبدالله بن عمر ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسولُ الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديثކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ސަފުތައް ސީދާ ކުރާށެވެ. އަދި ކޮނޑާއި ކޮނޑު ބަރާބަރު ކުރާށެވެ. އަދި ހުސްތަން ފުރާށެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ أخ ންގެ އަތްތަކަށް މަޑުމައިތިރި ވާށެވެ. (އެބަހީ ސަފު ސީދާކުރުމަށްޓަކައި ތިޔަބައިމީހުން ގައިގައި އަތްޖައްސާއިރު އިސްތިރާ ކުރާނީ ފަސޭހަކަމާއެކު އިސްތިރާ ވަރަށް ގެންދާށެވެ.) އަދި شَيطَانާ އަށްޓަކައި ހުސްތަން ދޫނުކުރާށެވެ. އަދި ސަފު ގުޅުވައިދޭމީހާ އަށް الله سبحانه وتعالى ގުޅުވައި ދެއްވާނެއެވެ. (އެބަހީ رحمةލައްވާނެއެވެ.) އަދި ސަފު ކަނޑައިލާމީހާއަށް الله سبحانه وتعالى ކަނޑުވައި ދެއްވާނެއެވެ. (އެބަހީ رحمةން ދުރުކުރައްވާނެއެވެ.)

1092- وعَنْ أَنسٍ رضيَ اللَّه عَنْهُ أَنَّ رسولَ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « رُصُّوا صُفُوفَكُمْ ، وَقَارِبُوا بَيْنَها ، وحاذُوا بالأَعْناق ، فَوَالَّذِي نَفْسِي بيَدِهِ إِنِّي لأَرَى الشَّيْطَانَ يَدْخُلُ منْ خَلَلِ الصَّفِّ ، كأَنَّها الحَذَفُ » حديث صحيح رواه أبو داود بإِسناد على شرط مسلم .

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވާ أَنس ގެފާނުގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ސަފުތައް ޓަކިކޮށް ސީދާ ކުރާށެވެ. އަދި ކައިރިކައިރީގައި ތިބޭށެވެ. އަދި ކަނދުރާ ހަމަހަމަކުރާށެވެ. (އެކަލާނގެ)ވަށި ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ نَفْس އޮތީ އެކަލާނގެ އަތުގައި ކަމަށްވާ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންކަލޭގެފާނު شَيطَان ާ ސަފުގެ ހުސްތަނުން ވަދެނިކުންނަތަން ފެނެއެވެ. އޭގެ ސިފައަކީ ކުޑަކުޑަ ބަކަރިއެއްފަދައެވެ.

« الحذَفُ » بحاءٍ مهملةٍ وذالٍ معجم مفتوحتين ثم فاءٌ وهي : غَنَمٌ سُودٌ صغارٌ تَكُونُ بِالْيَمنِ .

1093- وعنهُ أَنَّ رسولَ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « أَتُمُّوا الصَّفَّ المقدَّمَ ، ثُمَّ الَّذي يلِيهِ ، فَمَا كَانَ مَنْ نقْصٍ فَلْيَكُنْ فِي الصَّفِّ المُؤَخَّرِ » رواه أبو داود بإِسناد حسن .

އަދި އަصحابي(އަޞްޙާބީ) މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި أنسގެފާނުގެ ރިވާޔަތް ކުރައްވާފައިވެއެވެ. ހަމަހަމަކޮށްދެން
رسولُ اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ޖަމާޢަތުގެ ނަމާދުގައި ސަފުތައް ފުރިހަމަކުރާ ސަފު
ފުރިހަމަ ކުރާށެވެ. ދެން އެއާއި ޖެހިގެން އޮތް ސަފު ފުރިހަމަ ކުރާށެވެ. (ފަހަ ދަންނަންވެ.) ސަފު
ފުރިހަމަކުރުމަކީ ނަމާދު ޤާއިމްކުރުމުގެ ފުރިހަމަ ސަފުގެއެވެ.

1094- وعن عائشة رضي اللّه عنها قالت : قال رسول اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « إِنَّ اللّه وملائِكَتَهُ يُصلُّونَ على ميامِنِ الصُّفوف » رواه أبو داود بِإسناد عَلى شرْطِ مُسْلِمٍ ، وفيهِ رجلٌ مُخْتَلَفٌ في توْثِيقِهِ .

މާތްاللّه ރުއްސުންލެއްވި عائشة ގެފާނުގެ ރިވާޔަތް ކުރައްވާފައިވެއެވެ. އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديثކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالى ސަފުތަކުގެ ކަނާތްފަރާތުގައި ހުންނަ ބަޔަކަށް (އެބަހީ) ރަޙްމަތްލައްވައެވެ. އަދި ملائكةބޭކަލުން އެފަރާތަށް رحمة ލެއްވުމަށް އެދި (އެބަހީ) دعاء ކުރައްވައެވެ.

1095- وعَنِ البراءِ رضيَ اللّه عَنْهُ قال : « كُنَّا إِذا صَلَّينَا خَلْفَ رسولِ اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم أَحْبَبْنَا أَنْ نَكُونَ عَنْ يَمِينِهِ ، يُقبِلُ علَينا بِوَجْهِهِ ، فَسمِعْتُهُ يقول : « رَبِّ قِنِي عذَابَكَ يَوْمَ تَبْعَثُ أَوْ تَجْمَعُ عبَادَكَ »
رواه مسلم .

މާތްاللّه ރުއްސުންލެއްވި البراءِ ގެ ރިވާޔަތް ކުރައްވާފައިވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންމެން رسُولُ اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ ފަހަތުގައި ނަމާދު ކުރައްވަނިކޮށް އެކަލޭގެފާނުގެ ފަހަތުގެ ކަނާތްފަރާތުގައި ފަހަތުގައި ތިބެވުމަށް ލޯބިކުރީމެވެ. އެހީ އެކަލޭގެފާނު ނަމާދުނިންމަވާފައި ތިމަންމެންނާއި ދިމާލަށް މޫނު އަނބުރުވައި އެކަލޭގެފާނު ރުޅުއްވާ ތަނެއް ފިރިހެން ވެވޭއެވެ. ފަހު ތިމަންނަ އެޑުއީމެވެ. އެކަލޭގެފާނު دعاءކުރައްވަމުން ގެންދެވިއެވެ: « رَبِّ قِنِي عذَابَكَ يَوْمَ تَبْعَثُ أَوْ تَجْمَعُ عبَادَكَ » މާނައީ:- އޭ ހަދަވާ ގެންގުޅުއްވާ إله! ތިބާއިلهގެ އަޅުތަކުން އަނބުރާ ފޮނުއްވާދުވަހު ތިބާއިلهގެ عذابން ދުރުގާ ރައްކާތެރި ކުރައްވާނދޭވެ!

1096- وعَنْ أَبي هُريرةَ رضِيَ اللّه عنْهُ ، قال : قالَ رسولُ اللّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : «وسِّـــطُوا الإِمـــامَ ، وَسُدُّوا الخَلَلَ » رواه أبو داود .

މާތްالله ރުޟްވާންލެއްވި أبو هريرة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللّه صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديثކުރެއްވިއެވެ. އިމާމުމުސްލިމު ގެއްލުނުވެސް ސަޙީޙުގައި އަދި ހުސްނުބޮޑުންނަ ފިޔާނުވެއެވެ.

195– بابُ فَضْلِ السنَنِ الراتِبة مَعَ الفَرَائِضِ

وبيانِ أَقَلِّهَا وأَكْمَلِهَا وما بينَهُما

فرضނަމާދާއިއެކު ކުރާ ސުންނަތްނަމާދުތަކުގެ ފަޟީލަތާއި އެނަމާދުތަކުގެ މަދުމިނާއި ގިނަމިނާއި ދެމެދުމިން ބަޔާންވެގެންވާ بابُ

1097– عنْ أُمِّ المؤمِنِينَ أُمِّ حبِيبَةَ رَمْلَةَ بنتِ أَبِي سُفيانَ رضيَ اللَّه عنهما ، قَالتْ : سَمِعْتُ رسولَ اللَّه صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يقولُ :« مَا مِنْ عبْدٍ مُسْلِمٍ يُصَلِّي للَّهِ تَعَالى كُلَّ يَوْمٍ ثِنْتَيْ عشْرةَ رَكْعَةً تَطوعاً غَيْرَ الفرِيضَةِ ، إِلاَّ بَنَى اللَّه لهُ بَيْتاً في الجَنَّةِ ، أَوْ : إِلاَّ بُنِي لَهُ بيتٌ في الجَنَّةِ» رواه مسلم .

މާތްالله އެދުރުވެރިކަންދެއްވާނެ ރުޟްވާންލެއްވި أُم المؤمنين أُم حبِيبَةَ رمْلة بنت أبي سُفيان ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللّه صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ވިދާޅުވި އަޑުއިވުނީމެވެ. އަޅަކުގެ ބުނާވޮން حديث ކުރެއްވިއެވެ. ކޮންމެ فرض ނަމާދުތަކަށް ފިޔަވައި ކުރިމަތިލަން ކުރިޔަށް ބަލާ ބާރަ ސުންނަތް ނަމާދު ގެތަކަށް ކާންފިޔަނަ އެކިކަންޖެހުމަކަށް الله سبحانه وتعالى ސުވަރުގެއިން ގެއެއް ބަނުއްވާނެއެވެ. (ނުވަތަ އެކިކަންޖެހުމަކަށް ސުވަރުގޭގައި ގެއެއް ބިނާ ކުރެއްވޭނެއެވެ.)

1098– وعَنِ ابنِ عُمَر رَضيَ اللَّه عنْهُما ، قالَ : صَلَّيْتُ مَعَ رسُول اللَّهِ صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم رَكْعَتَيْنِ قَبْلَ الظُّهْرِ ، وَرَكْعَتَيْنِ بَعْدَهَا ، ورَكْعَتيْنِ بَعْدَ الجُمُعةِ ، ورَكْعتيْنِ بَعْد المغرِبِ ، وركْعتيْنِ بعْد العِشَاءِ. متفقٌ عليه .

މާތްالله އެދުރުވެރިކަންދެއްވާނެ ރުޟްވާންލެއްވި عبدِاللّهِ بنِ عمر ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ވަހުންނަ رسُولُ اللّه صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އަރިހުގައި (ވިދާޅުވިއުގައި) ވަންދުވު ނަމާދުގެ ކުރިއަށް ދެ ރަކުޢަތާއި ދެރަކުޢަތާއި ޖުމުޢާ ނަމާދުގެ ފަހުގައި ދެރަކުޢަތާއި مَغرِب ނަމާދުގެ ފަހުގައި ދެރަކުޢަތާއި عشاء ނަމާދުގެ ފަހުގައި ދެރަކުޢަތް ކުރީމެވެ.

1099- وعنْ عبدِ اللَّهِ بن مُغَفَّلٍ رضِيَ اللَّه عنهُ ، قال : قالَ رسولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « بَيْنَ كُلِّ أَذانَيْنِ صَلاةٌ ، بيْنَ كلِّ أَذَانيْنِ صَلاةٌ ، بَيْنَ كُلِّ أَذَانَيْنِ صَلاةٌ » وقالَ في الثَّالثَة : «لِمَنْ شَاءَ» متفقٌ عليه .

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވި عبدِ اللّهِ بن مُغَفَّلٍ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديثކުރެއްވިއެވެ. ކޮންމެ ބަންގިއަކާއި ގޮމަތާއި ދެމެދުގައި ނަމާދެއް ވެއެވެ. ކޮންމެ ބަންގިއަކާއި ގޮމަތާއި ދެމެދުގައި ނަމާދެއްވެއެވެ. ކޮންމެ ބަންގިއަކާއި ގޮމަތާއި ދެމެދުގައި ނަމާދެއް ވެއެވެ. ތިންވަނަފަހަރު حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެއީ އަދާކުރަން އެދޭ މީހަކަށެވެ.

المُرَادُ بالأَذَانَيْن : الأَذَانُ وَالإِقَامةُ .

196- باب تأكيد ركعتي سنَّةِ الصبح

ފަތިސްނަމާދުގެ (އިރު) ސުންނަތުގެ ދެރަކުޢަތުގެ ކުރިއަށް ބާރުއެޅުއްވާފައިވާކަން ބަޔާންކޮށްދޭ باب

1100- عن عائشةَ رضِيَ اللَّه عنْهَا ، أَنَّ النَّبِيَّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم كانَ لا يدَعُ أَرْبعاً قَبْلَ الظُّهْرِ ، ورَكْعَتَيْنِ قبْلَ الغَدَاةِ
رواه البخاري .

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވި عائشة ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم މެންދުރު ނަމާދުގެ ކުރީގެ ހަތަރު ركعةއި ފަތިސްނަމާދުގެ ކުރީގެ ދެރަކުޢަތް ކުރެއްވުން ދޫކޮށްނުލައްވައެވެ.

1101 وعنها ، قالت : لَمْ يَكُنِ النَّبِيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم عَلَى شَيْءٍ مِنَ النَّوَافِلِ أشَدَّ تَعَاهُدًا مِنهُ عَلَى رَكْعَتَي الفَجْرِ . متفقٌ عَلَيهِ .

އަދި އެކަމަނާ (އެބަހީ މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވިعائشةَ ގެފާނު) ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. نبيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ސުންނަތް ނަމާދުތަކުގެ ތެރެއިން ފަތިސް ނަމާދުގެ ސުންނަތުގެ ދެރަކުޢަތަށް ވުރެ ބޮޑަށް އިސްކަންދީ އަޅާ ސުންނަތް ނަމާދެއް ނުވެއެވެ.

1102- وَعنْها عَنِ النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قالَ : « رَكْعتا الفجْرِ خيْرٌ مِنَ الدُّنيا ومَا فِيها » رواه مسلم .

އަދި އެކަމަނާ (އައިޝާ ރަޟިاللَّه ތަޢާލާ ޢަންހާ) عائشة ގެފާނު) نبيّ އާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ އަރިހުން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديثކުރެއްވިއެވެ. ފަޖުރު ސުންނަތުގެ ދެރަކުޢަތް ދުނިޔެއާއި އޭގެތެރޭގައި ވާހުރިހާ އެއްޗަކަށް ވުރެން ހެޔޮކަން ބޮޑުވެގެންވެއެވެ.

وفي روايةٍ : «لَهُمَا أَحب إِلَيّ مِنَ الدُّنْيا جميعاً » .

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. (އެދެރަކުޢަތް ދުނިޔޭގައިވާ އެންމެހައި ތަކެއްޗަށް ވުރެން ތިމަންނަ ރަސޫލާގެ ގާތުގައި ލޮބުވެތިކަން ބޮޑުވެގެން ވެއެވެ).

1103- وعنْ أَبي عبدِ اللَّهِ بلالِ بنِ رَبَاحٍ رضيَ اللَّه عنْهُ ، مُؤَذِّنِ رسول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم أَ نَّهُ أَتَى رَسُولَ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم لِيُؤذِنَه بِصَلاةِ الغدَاةِ ، فَشَغَلتْ عَائشَةُ بلالاً بأَمْرٍ سَأَلَتهُ عَنْهُ حَتى أَصبَحَ جدًّا ، فَقَامَ بِلالٌ فَآذَنَهُ بالصَّلاةِ ، وتَابَعَ أَذَانَهُ ، فَلَم يَخْرُجْ رَسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، فلما خرَج صلَّى بِالنَّاسِ ، فَأَخبَرهُ أَنَّ عائشَةَ شَغَلَتْهُ بِأَمْرٍ سَأَلَتْهُ عنْهُ حتى أَصبحَ جدًّا ، وأَنَّهُ أَبطَأَ عَلَيهِ بالخُروجِ ، فَقَال يَعْني النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « إِني كُنْتُ رَكَعْتُ ركعتِي الفَجْرِ » فقالَ :يا رسول اللَّهِ إِنَّك أَصْبَحْتَ جدًّا ؟ فقالَ:«لوْ أَصبَحتُ أَكْثَرَ مِما أَصبَحتُ ، لرَكعْتُهُما ، وأَحْسنْتُهُمَا وَأَجمَلْتُهُمَا»رواه أَبو داود بِإِسناد حسن .

ރަޟިاللَّه ތަޢާލާ ޢަންހު أبو عبدِ اللَّهِ بِلالِ بنِ رَبَاح ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އޭނާ رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ ބަންގިވެރިޔާ ބާއްވާފައެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެ صحابي (އައްދަވަހަކާ) رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އަރިހަށް ފަތިސް ނަމާދުކުރަން ބަންގި ގޮވުމުންދެކެވި އައެވެ. އަނިޔާދު ރަޟިاللَّه ތަޢާލާ ޢަންހާ عائشة ގެފާނު ހަވާލުކުރެއްވި ކަމަކާއި އެދުންޖެހުމުން ފަތިހަކީ އަލިކަން ބޮޑުވި ފާވެއްޖެއެވެ. ދެން بِلال ގެފާނު ބަންގިގޮވުމުން ވަޤުތުގައެވެ. ފަހު އައިސްފަހު ނަމާދަށް ބަންގި ގޮވިއެވެ. އަދި (ނަމާދު ވަގުތު ޖެހިއޖެކަން އެކަލޭގެފާނަށް އަންގައިދިނުމަށްޓަކައި) ބަންގިގެ ކަލިމަތްތައް ކިޔުއްވާ ކުރެއްވިއެވެ. ނަމަވެސް رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ ނުކުމެވަޑައިގަތުން އަވަސް ނުވިއެވެ. ދެން އައްނަދުހު ނުކުމެވަޑައިގެން ޖަމާޢަތްނަމާދު ކުރެއްވިއެވެ. (އައްނަދުހު) އެ صحابي އެކަލޭގެފާނަށް خبر ދެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން عائشة ގެފާނު އެ صحابي ހަވާލު ކުރެއްވި ކަމަކާއި އެދުން ޖެހުމުގެ

ސަބަބުން ބަންގިގޮވި ވަރަށް ބޮޑަށް ހަށްދެވުނީއެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން އާދަކުރެއްވީ ނިކަމެ
ވެއްޖެއްސުމުގެ ކަށް ވެފައެވެ. ކުރަ އާދަކުރެއްވީ حديث ނަގައިދީފައެވެ. (އެބަހީ نبيّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم
حديث ނަގައިދީފައެވެ) ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންނަކަށް ހޯދާ ސުންނަތް ނަގައިދީފައެވެ. އެހީތެރި އެ صحابي
ދެންނެވިއެވެ. އަﷲ ގެ ރަސޫލާއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭގެފާނު (ނިކަމެތިވުމާއި ބަލިމީހުން) ވަރަށް
ބޮޑަށް ފެނިސްފައިވޭ ނަންބަރެވެ؟ حديث ނަގައިދީފައެވެ. މިހެންރަސޫލާ މިއަދު ލަސްވެވުނަމަވެސް ބޮޑަށް
ލަސްވުމަށްވުރެ މިހެންރަސޫލާ އެދެރަކުޢަތް ކުރައްވާށެވެ. އަދި އެދެ ހަމަވެސް ރަނގަޅުކުރައްވާށެވެ. އަދި އެދެ
އެދެރަކުޢަތް ކިޔަވާށެވެ.

197– باب تخفيف ركعتي الفجر

وبيان ما يقرأ فيهما ، وبيان وقتهما

ފަޖުރުގެ ދެރަކުޢަތް ލުއިކުރެއްވުމާއި އަދި އެދެރަކުޢަތުގައި ކިޔަވާ ބަޔާނާއި އަދި އެދެރަކުޢަތުގެ ވަގުތުގެ ބަޔާންވެގެންވާ باب

1104– عنْ عائشةَ رَضِيَ اللَّه عَنْهَا أَنَّ النَّبِيَّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم كانَ يُصَلي رَكْعتَيْنِ خَفِيفَتَيْنِ بَيْنَ النِّدَاءِ وَالإِقَامةِ مِن صَلاة الصُّبْحِ . مُتَّفَقٌ عليه .

މާތްالله ރުހުން ލިބިވޮޑިގެންވި عائشة ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ފަތިސްނަމާދުގެ ބަންގިއާއި ގަމަތާއި ދެމެދު ލުއިލުއި ދެ ރަކުޢަތް ކުރައްވައެވެ.

وفي روايةٍ لهمَا: يُصَلِّي رَكعتَي الفَجْرِ، فَيُخَفِّفُهمَا حتى أَقُولَ: هَل قرَأَ فيهما بِأُمِّ القُرْآنِ؟،

އަދި އެދެބޭކަލުން (އެބަހީ البخاريއާއި مُسْلِم)ގެ ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. (عائشةَ ގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ.)
އާދަކުރެއްވީ ފަޖުރުގެ ދެރަކުޢަތް އެދެރަކުޢަތް ކުރައްވައެވެ. ހަމަ އާދަކުރެއްވީ އެދެރަކުޢަތް ކުރައްވާފައި ލުއިކޮށް
މިންވަރަށް އަހަރެވެ. އާދަކުރެއްވީ އެދެރަކުޢަތުގައި الحمد ކިޔަވާލެއްވިންތޯއެވެ؟

وفي روايةٍ لُمسْلِمٍ : كان يُصَلِّي ركعَتَي الفَجْرِ إِذَا سمِعَ الأَذَانَ ويُخَفِّفُهما .

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ބަންގީގެއަޑުއިވުމުން ފަޖުރުގެ ދެރަކުޢަތް ކުރައްވައެވެ.
އަދި އެދެރަކުޢަތް ލުއިކުރައްވައެވެ.

وفي روايةٍ : إِذا طَلَع الفَجْرُ .

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. ފަޖުރުކުރުމުން (އެކަލޭގެފާނު އެދެރަކުޢަތް ކުރައްވަވައެވެ.)

1105- وعَنْ حفصةَ رضِي اللَّه عنْهَا أَنَّ رسولَ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم كانَ إِذا أَذَّنَ المُؤَذِّنُ للصُّبحِ ، وَبَدَا الصُّبحُ ، صلَّى ركعتيْن خَفيفتينِ . متفقٌ عليه .

މާތް اللّه ރުހިވޮޑިގެންވާ حفصة ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ބަންގިގޮވާމީހާ ފަތިސްނަމާދަށް ބަންގިގޮވުމުންނާއި އަދި (ހެނދުނު) ފަތިސްނަމާދު ވަގުތު ވަންނަމުން ލުއިލުއިކޮށް ދެރަކުޢަތް (ސުންނަތް) ކުރައްވައެވެ.

وفي روايةٍ لمسلمٍ : كانَ رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم إذا طَلَعَ الفَجْر لا يُصلي إِلاَّ رَكْعَتَيْنِ خَفيفَتَيْنِ.

އަދި مسلمގެ ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. رسُولُ اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ފަޖުރުކުރުމުން ލުއިލުއިކޮށް ދެރަކުޢަތުގެ ސުންނަތް ނަމާދުއްސިވާ އެހެން ސުންނަތް ނަމާދެއް ނުކުރައްވައެވެ.

1106- وعَنِ ابن عُمرَ رَضِي اللَّه عَنْهما قال : كانَ رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يُصلِّي مِنَ اللَّيْلِ مثْنَى مثْنَى ، ويُوتِر برَكْعَةٍ مِن آخِرِ اللَّيْلِ ، ويُصَلِّي الرَّكعَتينِ قَبْل صَلاةِ الغَداةِ ، وَكَأَنَّ الأذَانَ بأُذُنَيْهِ . متفقٌ عليه .

މާތް الله އެދެބޭފުޅުންނަށް ރުހިވޮޑިގެންވާ عبدِ اللَّهِ بن عُمر ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. نبيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ރޭގަނޑުގައި ކުރައްވާ ސުންނަތް ނަމާދުތައް ދެރަކުޢަތުން ކުރައްވައެވެ. އަދި ރޭގަނޑުގެ ފަހުކޮޅުބައިގައި އެއް ރަކުޢަތުން وتر ކުރައްވައެވެ. އަދި ފަތިސް ނަމާދުގެ ކުރިމަތީގައި ދެ ރަކުޢަތް ސުންނަތް ކުރައްވައެވެ. (އެނަމާދު ކުރައްވަވާފައި އަވަސްކުރުން) ނަމާދަށް ގަމަތާދު އަޑު އިވިވައިގެން އެޅުއްވިނިކަން ހީވާ ވަރެވެ.

1107- وعَنِ ابنِ عباسٍ رَضِيَ اللَّه عَنْهمَا أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم كانَ يَقْرَأُ في رَكْعَتَي الْفَجْرِ في الأولى مِنْهُمَا : { قُولُوا آمَنَّا بِاللَّهِ ومَا أُنْزِلَ إِلَيْنَا } الآيةُ التي في البقرة ، وفي الآخِرَةِ مِنهما : { آمَنَّا بِاللَّهِ وَاشْهَدْ بِأَنَّا مُسلمُونَ } .

ރާޟީ الله އެދުރެވިޖެހެވުންނަން ސަހާބީބޭފުޅާ عبد اللّهِ بن عباس ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ފަޖުރުގެ ދެރަކުޢަތުގެ ތެރެއިން ފުރަތަމަ ރަކުޢަތުގައި البقرة ސޫރަތުގައިވާ { قُولُوا آمَنَّا بِاللَّهِ ومَا أُنْزِلَ إِلَيْنَا } އަދި އަނެއްރަކުޢަތުގެތެރެއިން ފަހު ރަކުޢަތުގައި { آمَنَّا بِاللَّهِ وَاشْهَدْ بِأَنَّا مُسلمُونَ } ކިޔަވާވިދާޅުވިއެވެ.

وفي روايةٍ : في الآخرةِ التي في آلِ عِمرانَ : { تَعَالَوْا إِلى كَلِمَةٍ سَوَاءٍ بَيْنَنا وَبَيْنُكُمْ } رواهما مسلم .

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. އަދި އެންމެފަހު ރަކުޢަތުގައި آل عِمرانَ ސޫރަތު { تَعَالَوْا إِلى كَلِمَةٍ سَوَاءٍ بَيْنَنا وَبَيْنُكُمْ } ކިޔަވާވިދާޅުވިއެވެ.

1108- وعنْ أَبِي هُريرةَ رَضِيِ اللَّه عَنْهُ أَنَّ رسولَ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قرَأَ في رَكْعَتيِ الْفَجْرِ : {قُلْ يَا أَيُّهَا الْكَافِرُونَ } و { قُلْ هُوَ اللَّه أَحَدٌ } رواه مسلم .

ރާޟީالله ސަހާބީބޭފުޅާ أبو هُريرةَ ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ފަޖުރުގެ ދެރަކުޢަތުގައި {قُلْ يَا أَيُّهَا الْكَافِرُونَ } އާއި އަދި { قُلْ هُوَ اللّه أَحَدٌ} ކިޔަވާވިދާޅުވިއެވެ.

1109- وعنِ ابنِ عمر رضِيَ اللَّه عنهُما ، قال : رمقْتُ النَّبِيَّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم شَهْراً يقْرَأُ في الرَّكْعَتيْنِ قَبْلَ الْفَجْرِ : { قُلْ يَا أَيُّهَا الكَافِرُونَ }، و: { قل هُوَ اللَّه أَحَدٌ } . رواهُ الترمذي وقال : حديثٌ حَسَنٌ .

ރާޟީ الله އެދުރެވިޖެހެވުންނަން ސަހާބީބޭފުޅާ عبدِ اللّهِ بن عُمر ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަ نبيُّ ާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އަށް މަސްދުވަހެއްވަންދެން ފަޖުރު ސުންނަތް ދެރަކުޢަތުގައި ބަލައިގެން ހުރީމެވެ. އަހަރެން ދެކެފިން ކިޔަވާވިދާޅުވާ ކަމަށް ދެރަކުޢަތުގައި {قُلْ يَا أَيُّهَا الْكَافِرُونَ} އާއި އަދި { قُلْ هُوَ اللّه أَحَدٌ } ކިޔަވާވިދާޅުވިއެވެ.

198- باب استحباب الاضطجاع بعد ركعتي الفجر
على جنبه الأيمن والحثّ عليه سواء كان تهجَّدَ بالليل أم لا

ފަތިސްނަމާދުގެ ސުންނަތް ދެރަކުޢަތުގެފަހުން ކަނާތްފަރާތަށް އޮށޯވުމާއި ޝަރުޢުގައި ބާރުއަޅައިދީ
ނަމާދު ކުރިޔަސް އަދި ނުކުރިޔަސް އެގޮތަށް އޮށޯވުން މުސްތަޙައްބު ވާގޮތުގެ ބަޔާން
ބަޔާންވާގޮތުގެ باب

1110- عنْ عائِشَةَ رَضِي اللَّه عنهَا قالَت : كانَ النَّبيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم إذا صلَّى رَكْعَتي الْفَجْرِ ، اضْطَجع على شِقِّهِ الأَيْمنِ . رواه البخاريُّ .

މާތްالله ރުއްސުންތެރިވި عائِشَة ގެފާނުގެ ރިވާޔަތް ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ. نبيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ފަޖްރު ސުންނަތުގެ ދެރަކުޢަތް ކުރެއްވުމަށްފަހު ކަނާތްފަރާތުން އޮށޯވެ ވޮޑިގެންނެވެއެވެ.

1111- وَعنْهَا قَالَتْ : كانَ النبيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يُصَلِّي فيما بيْنَ أَنْ يفْرُغَ مِنْ صلاة الْعشَاءِ إلى الْفجْرِ إحْدَى عَشْرَةَ رَكْعةً يُسَلِّمُ بيْنَ كُلِّ ركعتَيْنِ ، ويُوتِرُ بِواحِدَةٍ ، فَإذا سَكَتَ الْمُؤَذِّنُ مِنْ صلاةِ الْفَجْرِ ، وتَبيَّنَ لَهُ الْفَجْرُ ، وَجاءَهُ الْمُؤَذِّنُ ، قام فَركَعَ رَكْعَتيْنِ خَفِيفَتَيْنِ ، ثُمَّ اضْطَجَعَ عَلى شِقِّه الأَيْمَنِ ، هكذا حتَّى يأْتِيَهُ الْمُؤَذِّنُ للإِقَامَةِ . رواه مُسْلِمٌ .،قَوْلُهَا : «يُسلِّمُ بيْن كُلِّ رَكْعتَيْن » هكذا هو في مسلمٍ ومعناه : بعْد كُلِّ رَكْعتَيْنِ .

އަދި އެކަމަނާ(އެބަހީ މާތްالله ރުއްސުންތެރިވި عائِشَة ގެފާނު) ގެ ރިވާޔަތް ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ. نبيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم عشاء ނަމާދުކުރެއްވުން ނިމުނުހިނދުން ފަތިސްވަގުތާއި ދެމެދު އެގާރަ ރަކުޢަތް ކުރައްވައެވެ. އަދި ކޮންމެ ދެރަކުޢަތުން ސަލާމްދެއްވައެވެ. އަދި އެއްރަކުޢަތުން وتر ކޮށް ނިންމަވައެވެ. ފަހެ ބަންގިވާމީހާ ފަތިސް ނަމާދުން ބަންގިވާ ނިމި އަދި ފަޖްރު ފާޅުވުމުން އަދި އޭނާ އައިސް އިޤާމަތްކިޔުމަށް ނަމާދަށް ދަންނަވާމުން ދެރަކުޢަތް ލުއިކޮށް ސުންނަތް ދެރަކުޢަތް ކުރައްވައެވެ. ދެން ކަނާތްފަރާތަށް ބަންގިގޮވާމީހާ އިޤާމަތްކިޔާން އެކަލޭގެފާނަށް އަރާނަން އަންނަންދެން ކަނާތްފަރާތަށް (އެބަހީ ކަނާތްފަރާތުގެ އަރިކަށި ދަށަށްލައިގެން) އޮށޯވެ ވޮޑިގެންނެވެއެވެ.

1112- وعنْ أَبي هُريرةَ رضيَ اللَّه عنهُ ، قالَ : قال رسولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « إِذا صَلَّى أَحَدُكُمْ ركْعَتَيِ الفَجْرِ فَلْيَضطَجعْ عَلى يمِينهِ » .

رَوَاه أَبو داود ، والترمذي بأَسانِيدَ صحيحةٍ . قالَ الترمذي : حديثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ .

މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި أبو هُريرة ގެ ރިވާޔަތް ކުރައްވާފައިވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديثކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު ފަތިސް ސުންނަތް ރަކުޢަތް (ދެރަކުޢަތް ފަތިސް ނަމާދުގެ ކުރީގެ) ކަނާތްފަރާތަށް އޮށޮވެލައިގެން އޮންނަހުށިއެވެ.

199- باب سُنّة الظهر

މެންދުރުނަމާދުގެ ކުރީގައި އަދި ފަހުގައި ސުންނަތްގެ ބާރުތަކުގެ ބާބު باب

1113- عَنِ ابنِ عُمَرَ ، رَضيَ اللَّه عنْهُما ، قالَ : صلَّيْتُ مَع رسولِ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ركْعَتَيْنِ قَبْـلَ الظُّهْرِ ، ورَكْعتيْنِ بعدَهَا . متفقٌ عليه .

މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި عبدِ اللَّهِ بن عُمرގެ ރިވާޔަތް ކުރައްވާފައިވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަ رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّمގެ އަރިހުގައި މެންދުރު ނަމާދުގެ ކުރީގައި ދެރަކުޢަތާއި ފަހުގައި ދެރަކުޢަތް ކުރީމެވެ.

1114- وعَنْ عائِشَة رَضِيَ اللَّه عنْهَا ، أَنَّ النَّبِيَّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم كان لا يدعُ أَرْبعاً قَبْلَ الظُّهْرِ ، رواه البخاريُّ .

މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި عائِشَة ގެފާނުގެ ރިވާޔަތް ކުރައްވާފައިވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم މެންދުރުނަމާދުގެ ކުރީގައި ހަތަރު ރަކުޢަތް ނުކުރައްވާ ދޫކޮށްނުލައްވައެވެ.

1115- وَعَنها قالتْ : كانَ النبيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يُصَليِّ في بَيْتِي قَبْلَ الظُّهْرِ أَرْبَعاً ، ثم يخْرُجُ فَيُصليِّ بِالنَّاسِ ، ثُمَّ يدخُلُ فَيُصَليِّ رَكْعَتَيْنْ ، وَكانَ يُصليِّ بِالنَّاسِ المَغْرِب ، ثُمَّ يَدْخُلُ بيتِي فَيُصليِّ رَكْعَتَيْنِ ، وَيُصَليِّ بِالنَّاسِ العِشاءَ ، وَيدْخُلُ بَيْتِي فَيُصليِّ ركْعَتَيْنِ . رواه مسلم .

އަދި އެކަލޭގެ (އެބަހީ މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި عائِشَة ގެފާނު) ގެ ރިވާޔަތް ކުރައްވާފައިވެއެވެ. އެކަލޭގެ ވިދާޅުވިއެވެ. نبيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ތިމަންނަގެ ގޭގައި މެންދުރު ނަމާދުގެ ކުރީގައި ހަތަރު ރަކުޢަތް ކުރައްވައެވެ. ދެން ނިކުމެ ވަޑައިގެންނެވިއެވެ. އެއްގޮތަށް މީސްތަކުންނާއި ނަމާދު ކުރައްވައެވެ. ދެން ތިމަންނަގެ ގެއަށް ވަދެވަޑައިގެންނެވެ. އެއްގޮތަށް ދެރަކުޢަތް ކުރައްވައެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނު

މީސްތަކުންނާއިގެން مغرب ނަމާދު ކުރައްވައެވެ. ދެން ހިމަންނަވާ ގެއަށް ވަޑައިގެންނަވައެވެ. އައްސުރު ދެރަކުޢަތް ނަމާދެއް ކުރައްވައެވެ. އަދި އަޅުގަނޑުމެން މީސްތަކުންނާއި ގެން عشاءނަމާދު ކުރައްވައެވެ. އަދި ހިމަންނަވާ ގެއަށް ވަޑައިގެންނަވައެވެ. އައްސުރު ދެރަކުޢަތް ނަމާދެއް ކުރައްވައެވެ.

1116- وعن أُمِّ حَبيبَةَ رَضِيَ اللَّه عنها قَالَتْ : قال رسولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : «منْ حَافظَ عَلى أَرْبَعِ ركعَاتٍ قَبْلَ الظُّهْرِ ، وَأَرْبعٍ بَعْدَهَا ، حَرَّمهُ اللَّه على النَّارَ » .

رواه أبو داود ، والترمذي وقال : حديثٌ حسنٌ صحيحٌ .

މާތްالله ރުހުސުންތެރިވި أُمِّ حَبِيبَة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މެންދުރު ނަމާދުގެ ކުރިން (ސުންނަތްތައް) ހަތަރު ރަކުޢަތާއި ފަހުން ސުންނަތްތަކާ ހަތަރު ركعةއަށް ފަރުވާތެރިވެއްޖެ މީހާގެ މައްޗަށް މާތް الله سبحانه وتعالى ނަރަކަ حرامކުރައްވާ ހުއްޓެވެ.

1117- وعَنْ عبدِ اللَّهِ بن السائب رضِيَ اللَّه عَنْهُ أَنَّ رسولَ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم كانَ يُصَلِّي أَرْبعاً بعْدَ أَن تَزول الشَّمْسُ قَبْلَ الظُّهْرِ ، وقَالَ : « إِنَّهَا سَاعَةٌ تُفْتَحُ فِيهَا أَبوابُ السَّمَاءِ ، فأُحِبُّ أَن يَصعَدَ لي فيها عمَلٌ صَالِحٌ » رواه الترمذي وقالَ : حديثٌ حسنٌ .

މާތްالله ރުހުސުންތެރިވި عبدِ اللَّهِ بن السائب ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم މެންދުރު އިރު މެންދުރުން ފިއްލުމުން މެންދުރު ނަމާދު ކުރެއްވުމުގެ ކުރީގައި ހަތަރު ركعة ކުރައްވަވައެވެ. އަދި حديث ހަމަކަށަވަރުން އެއީ އުޑުގެ ދޮރުތައް ހުޅުވޭ ވަގުތެކެވެ. އެވަގުތުގައި ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ ހެޔޮ ޢަމަލު ދިޔުމަށް ތިމަންކަލޭގެފާނު ލޯބިވެވަމެވެ.

1118- وعَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّه عنْهَا ، أَنَّ النَّبِيَّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم كانَ إِذا لَمْ يُصَلِّ أَرْبعاً قبْلَ الظهْرِ، صَلاَّهُنَّ بعْدَها .

رَوَاهُ الترمذيُّ وَقَالَ : حديثٌ حسنٌ .

މާތްالله ރުއްސުންވޮޑިގެންވި عائشة ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެންދުރު ނަމާދުގެ ކުރީގައި ހަތަރު ركعة ނުކުރެވިއްޖެނަމަ އެއަށްފަހުގައި ނަމާދުކުރުމުގެ (قضاء) ކުރައްވައެވެ.

200– باب سُنَّة العصر

އަސްރު ނަމާދުގެ ސުންނަތްތައް ބަޔާންކުރާ باب

1119– عنْ عليٍّ بنِ أَبي طَالبٍ رضي اللَّه عنْهُ ، قالَ : كانَ النَّبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يُصلِّي قَبْلَ العَصْرِ أَرْبَعَ رَكعَاتٍ ، يَفْصِلُ بَيْنَهُنَّ بِالتَّسْليمِ عَلى الملائِكَةِ المقربِينَ ، وَمَنْ تبِعَهُمْ مِنَ المسْلِمِين وَالمؤمِنِينَ . رواه الترمذي وقالَ : حديثٌ حسنٌ .

މާތްالله ރުއްސުންވޮޑިގެންވި عليٍّ بنِ أَبي طَالب ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. نبيُّ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم عَصرނަމާދުގެ ކުރީގައި ހަތަރު ރަކުޢަތް ކުރައްވައެވެ. އެދެމެދުގައި مقربމަލާއިކަތް ބާވަތުންނާއި މުއުމިނުން އަދި މުސްލިމުން އެމީހުންނާއި ސަލާމް(އާއިدعاء) ދެންނެވުމަކުން ހިނދު ކޮޅަކަށް ހުންނަވައެވެ.

1120– وعَن ابن عُمَرَ رَضِيَ اللَّه عنْهُمَا ، عنِ النَّبيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، قالَ : « رَحِمَ اللَّه امْرَءاً صلَّى قبْلَ العَصْرِ أَرْبعاً » .

رَوَاه أبو داود ، والترمذي وقالَ : حديثٌ حَسَنٌ .

މާތްالله އެދުރުވަޑައިގަތުން ރުއްސުންވޮޑިގެންވި عبدِ اللَّهِ بن عُمر، نبيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ އަރިހުން ރިވާކުރައްވައެވެ. އަޅަމަގާރާން حديثކުރައްވައެވެ. عَصرނަމާދުގެ ކުރީގައި ހަތަރު ركعة ކޮށްފިމީހަކަށް الله سبحانه وتعالى رحمة ލައްވާނދޭވެ!

1121– وعنْ عليٍّ بن أَبي طالبٍ ، رَضِيَ اللَّه عنهُ ، أَنَّ النبيَّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم كانَ يُصَلِّي قَبْلَ العَصرِ رَكْعَتَيْنِ .

رَوَاه أبو داود بإسناد صحيح .

މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި عليّ بنِ أبي طَالب ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبيّ ާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم عَصرނަމާދުގެ ކުރީގައި ހަތަރު ركعة ކުރައްވައެވެ.

201– باب سُنَّة المغرب بَعدَها وقبلَها
މަޣްރިބު ނަމާދުގެ އިސްސުންނަތާއި ފަހުސުންނަތް ބަޔާންވެގެންވާ باب

تقدم في هذه الأبواب حديث ابن عمر (انظر الحديث رقم 1095) ، وحديث عائشة (انظر الحـــديث رقـــم 1112) وهما صحيحان أن النبي صَلَّى اللَّهُ عَلَيهِ وَسَلَّم كان يصلي بعد المغرب ركعتين.

މިބާބުގައި (މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި) ابن عُمَر އާއި (މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި) عَائِشَة ގެފާނުގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެން އައިސްފައިވާ حديث އިސްވެދިޔަބާބުތަކުގައެވެ. އެދެ حديثއަކީ صح حديثއެވެ. އެދެ ރިވާޔަތް:- (ހަމަކަށަވަރުން نبيّ ާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم مَغرِب ނަމާދުނިމުނުފަހުން ދެ ركعة ކުރައްވަމުން ގެންދަވައެވެ.)

1122– وَعَنْ عَبْدِ اللَّهِ بنِ مُغَفَّلٍ رَضِيَ اللَّه عنهُ ، عَنِ النَّبيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قالَ : «صَلُّوا قَبلَ المَغرِب » قَالَ في الثَّالثَةِ : « لِمَنْ شَاءَ » رواه البخاريُّ .

މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި عَبْد اللَّهِ بنِ مُغَفَّل، نبيّ ާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ އަރިހުން ރިވާކުރައްވައެވެ. އަންނަބިއްޔާ حديث ކުރައްވައެވެ. މިތަނބަޔަކުމީހުން مَغرِب ނަމާދުގެ ކުރީގައި ނަމާދުކުރާށެވެ. ދެން ތިންވަނަ ފަހަރު ވިދާޅުވެއްވި ހިނދު حديث ކުރައްވައެވެ. ބޭނުން މީހަކު (އެނަމާދު) ކުރާށެވެ.

1123– وعن أَنسٍ رَضيَ اللَّه عَنْه قالَ : لَقَدْ رَأَيْتُ كِبارَ أَصحابِ رسولِ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يَبْتَدِرُونَ السَّوَارِيَ عندَ المغربِ . رواه البخاري .

މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި أنسގެފާނުގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން މިތަނަށް رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ ބޮޑެތި اصحابބޭކަލުން مَغرِب ވަގުތު (އެނަމާދުގެ ސުންނަތް އަދާކުރުމަށްޓަކައި) މިސްކިތުގެ ހިތަފުގެ ތަނބުތައް ވަށާލުމަށް އަވަސްވެގެންނަވަން ދުށީމެވެ.

1124- وعَنْهُ قَالَ : كُنَّا نُصَلِّي عَلى عَهدِ رسولِ اللّهِ صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم رَكعَتيْنِ بعدَ غُروبِ الشَّمْسِ قَبلَ المَغربِ ، فقيلَ : أَكانَ رسولُ اللّهِ صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم صَلاَّهُمَا ؟ قال : كانَ يَرانَا نُصَلِّيهِمَا فَلَمْ يَأْمُرْنَا وَلَمْ يَنْهَنا . رَوَاه مُسْلِمٌ .

އަދި އެ اصحاب (އެބޭފުޅާ ރަޟީاللّه ޢަންހު ސުބްޙާނަހޫ ވަތަޢާލާ) أنسގެފާނުގެ) ރިވާޔަތް ކުރައްވާފައިވެއެވެ. ވިދާޅުވި އެވެ. ތިމަންމެން ނަބިއްޔާ صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ އަހުރުގައި އިރުއޮއްސުމަށްފަހު مَغرِب ނަމާދުގެ ކުރީގައި ދެ ركعة ކުރަމުންގެންދިޔަމެވެ. އެހިނދު އެ صحابي އަށް ދެންނެވުނެވެ. رسُولُ اللّه صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އެނަމާދު ކުރައްވަތޯ ހުއްޓެވީ؟ ވިދާޅުވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ތިމަންމެން އެނަމާދު ކުރާތަން ދެކެވަޑައި ގަންނަވައެވެ. (ނަމަވެސް) މަނާއެއް(ވެސް) ނުކުރައްވައެވެ. އަދި އަމުރުއެއް (ވެސް) ނުކުރައްވައެވެ.

1125- وعنه قَالَ : كُنَّا بالمَدِينَةِ فإذا أَذَّنَ المُؤَذِّنُ لِصَلاةِ المَغرِبِ ، ابْتَدَرُوا السَّوَارِيَ ، فَرَكَعُوا رَكعَتَيْن ، حَتى إنَّ الرَّجُلَ الغَرِيبَ لَيَدخُلُ المَسجدَ فَيَحْسَبُ أَنَّ الصَّلاةَ قدْ صُلِّيتْ من كَثرَةِ مَنْ يُصَلِّيهِما . رَوَاهُ مُسْلِمٌ .

އަދި އެصحابي (އެބޭފުޅާ ރަޟީاللّه ޢަންހު ސުބްޙާނަހޫ ވަތަޢާލާ) أنسގެފާނުގެ) ރިވާޔަތް ކުރައްވާފައިވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންމެން މަދީނާގައި އުޅުނުއިރު ބަންގިގޮވާހާ ފަހުން مَغرِب ނަމާދަށް ބަންގިގޮވުމުން މިސްކިތުގެ ތަނބުތަކަށް ދުވެ ހަމަ ދެ ރަކުޢަތް ކުރަމުންދަމެވެ. ދެން އަވަސް ބޭރުން މީހަކު އައިސް މިސްކިތަށް ވަދެފިނަމަ ނަމާދުކުރަމުންގެންދާ މީހުންގެ އަދަދު ގިނަކަމުން جماعة ނިމިއްޖެހެން ހީވާ ވަރަށް ކުރަމެވެ.

202- باب سُنَّة العشاء بَعدها وقبلها

އިޝާ ނަމާދުގެ ކުރި ސުންނަތާއި ފަހު ސުންނަތުގެ ބާބު باب

فيهِ حديثُ ابنِ عُمَرَ السَّابقُ : صَلَّيْتُ مَعَ النَّبيِّ صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم رَكعَتَينِ بَعْدَ العِشَاءِ ، وحديثُ عبد اللّه بن مُغَفَّل : « بَيْنَ كلِّ أَذَانيْنِ صَلاةٌ » متفقٌ عليه . كما سبَقَ . (انظر الحديث رقم 1096) .

އެ ބާބުގައި (ރަޟީاللّه ޢަންހު ސުބްޙާނަހޫ) ابن عُمَر ގެ ރިވާޔަތް ކުރައްވާފައިވާ އިސްވެދިޔަ އިސްވެދިޔަ حديث ހިމެނެއެވެ. އެއީ: (ތިމަންނަ نبيّ صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ އަރިހުގައި عشاءނަމާދަށް ފަހު ދެ ركعة ކުރީމެވެ.) އަދި عبد اللّهِ بن مُغَفَّل ގެ ރިވާޔަތް ކުރައްވާފައިވާ އިސްވެދިޔަ حديث އެއްވެސް

ހިމެނެއެވެ. އޭގައިވަނީ (ހުކުރު ބަންގިއަރުވައި ގަޑިއަށް ދުވަހު ސުންނަތް ނަމާދުކުރެއްވުން ވެއެވެ.) މިއީ އިސްވެ ބަޔާންކުރެވިފައިވާ ފަދައިން ބުޚާރީއާއި مسلمގެ ރިވާޔަތްކުރައްވާފައެވެ. (1098 ވަނަ حديث އާއި 1099 حديث ވަނަ ބައްލަވާށެވެ.)

203– باب سُنّة الجمعَة

ހުކުރު ނަމާދުގެ ސުންނަތުގެ ބަޔާންވެގެންވާ باب

فِيهِ حديثُ ابنِ عُمرَ السَّابِقُ أَنَّهُ صلَّى مَعَ النَّبيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم رَكعَتَيْنِ بَعْدَ الجُمُعَةِ . متفقٌ عليه .

މި بابގައި (މާތްالله ރުއްސެވުން ލިބިވޮޑި) عبد اللّهِ بن عُمر ގެ އިސްވެދިޔަ حديث ހިމެނެއެވެ. އޭގައިވަނީ ހަމަކަށަވަރުން އެ صحابي نبيّާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ އަރިހުގައި ހުކުރުގެ ފަހުން ދެ ركعة ކުރެއްވިއެވެ. (حديث ނަންބަރު 1098)

1126– عنْ أَبي هُريرةَ رضِيَ اللَّه عَنْهُ قالَ : قال رسولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : «إذا صَلَّى أَحدُكُمُ الجُمُعَةَ ، فَلْيُصَلِّ بعْدَهَا أَرْبعاً » رواه مسلم .

މާތްالله ރުއްސެވުން ލިބިވޮޑި أبو هُريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު ހުކުރު ނަމާދު އަދާކުރުމުން ފަހެ އޭގެފަހުން ހަތަރު ركعة ކުރާށެވެ.

1127– وعَن ابن عُمر رَضِي اللَّه عَنهُمَا أَنَّ النَّبيَّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم كانَ لا يُصلِّي بَعْدَ الجُمُعَةِ حتَّى يَنْصَرِف فَيُصَلِّي رَكْعَتيْنِ في بَيْتِهِ ، رواه مسلم .

މާތްالله ރުއްސެވުން ލިބިވޮޑި عبد اللّهِ بن عُمر ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبيّާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ހުކުރު ނަމާދުން އެނބުރި ގެއަށް އަވަދިވެ ވަޑައިގަތުމަށް ދެން ނަމާދަށް ނުކުރައްވަވައެވެ. ފަހެ ގެއަށް ވަޑައިގެން ތިބެވޮޑިގެން ދެ ركعة ނަމާދު ކުރައްވަވައެވެ.

204- باب استحباب جعل النوافل في البيت

سواء الراتبة وغيرُها والأمر بالتحوّل للنافلة من موضع الفريضة أو الفصل بينهما بكلام

نفل ނަމާދުތައް ގެއި ރަވާތިބު ސުންނަތްތަކުގެ އިތުރުން ނުވަތަ އެހެން ސުންނަތްތަކެއް ވިޔަސް ގޭގައި ކުރުން مستحب ވެގެންވާކަމާއި އަދި نفل ނަމާދުކުރުމަށްޓަކައި فرض ނަމާދުކުރިތަނުން ދުރުން އެހެން ތަނަކުން ބަދަލުވުމާއި ނުވަތަ އެދެމެދުގައި ވާހަކައެއް ދައްކައިގެން މެދުކަނޑާލުން مستحب ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

1128- عَنْ زيدِ بنِ ثابتِ رضِيَ اللَّه عَنْهُ ، أَنَّ النَّبيَّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قالَ : « صلُّوا أَيُّها النَّاسُ في بُيُوتِكُمْ ، فَإِنَّ أفضلَ الصَّلاةِ صلاةُ المَرْءِ في بَيْتِهِ إِلاَّ المكْتُوبَةَ » متفقٌ عليه .

މާތްالله ރުހިވެވޮޑިގެންވި زيد بنِ ثابت ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبيﷺ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އޭ މީސްތަކުންނޭވެ. ތިޔަބައިމީހުން (نفل) ނަމާދުތައް ތިޔަބައިމީހުންގެ ގޭގައި ކުރާށެވެ. އެހެނީ ހަމަކަށަވަރުން އެންމެ މާތްވެގެންވާ ނަމާދަކީ فرض ނަމާދު ފިޔަވައި މީހާ އޭނާގެ ގޭގައި ކުރާ ނަމާދެވެ.

1129- وعن ابن عُمَر رضي اللَّه عنْهُما عَنِ النَّبِيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « اجْعَلُوا مِنْ صلاتِكُمْ في بُيُوتِكُمْ ، ولا تَتَّخِذُوهِا قُبُوراً » متفقٌ عليه .

މާތްالله އެދެބަފައިކަލުންނަށް ރުހިވެވޮޑިގެންވި عبد اللَّهِ بن عُمر، نبيﷺ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން (ސުންނަތް) ނަމާދުތަކުން ގެއިން ދޭށެވެ. އަދި އެގެ (ނަމާދުކުރުން صح ވެގެންނުވާތަން) قبُر ތަކެއްކަމުގައި ނުހަދާށެވެ.

1130- وعَنْ جابرِ رَضِي اللَّه عَنْهُ قالَ : قَالَ رسولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « إذا قَضَى أَحَدُكُمْ صلاتَهُ في مسْجِدِهِ ، فَلَيجْعَلْ لِبَيْتِهِ نَصِيباً مِنْ صَلاتِهِ ، فَإِنَّ اللَّه جَاعِلٌ في بيْتِهِ مِنْ صلاتِهِ خَيْراً » رواه مسلم .

މާތްالله ރުހިވެވޮޑިގެންވި جابرގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު މިސްކިތުގައި ނަމާދު ކޮށްނިންމަވާ ފަހެ ތިމާގެއަށް އޭނާގެ ނަމާދުން ބައެއް ދޫކުރާށެވެ. (އެބަހީ ސުންނަތް ގޭގައި ކުރާށެވެ.) އެހެނީ ހަމަކަށަވަރުން

الله سبحانه وتعالى އޭނާގެ ނަމާދުގެ ސަބަބުން އޭނާގެ ގޭގައި ބަރަކާތް ލައްވާނެތެވެ.

1131- وَعنْ عُمَر بْنِ عطاءِ أَنَّ نَافِعَ بْنَ حُبَيْر أَرْسلَهُ إلى السَّائِب ابن أُخْتِ نَمِرٍ يَسْأَلُهُ عَنْ شَيْءٍ رَآهُ مِنْهُ مُعَاوِيةُ في الصَّلاةِ فَقَالَ : نَعمْ صَلَّيْتُ مَعَهُ الجُمُعَةَ في المقصُورَةِ ، فَلَمَّا سَلَّمَ الإمامُ ، قُمتُ في مقَامِي ، فَصلَّيْتُ ، فَلَما دَخل أَرْسلَ إِليَّ فقال : لا تَعُدْ لما فعلتَ: إذا صلَّيْتَ الجُمُعة ، فَلا تَصِلْها حَتى تَتَكَلَّمَ أَوْ تَخْرُجَ ، فَإِنَّ رسولَ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم أَمرَنا بِذلكَ ، أَنْ لا نُوصِلَ صلاةً بصلاةٍ حتَّى نَتَكَلَّمَ أَوْ نَخْرُجَ.رواه مسلم .

عُمَر بن عطاء ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نَافِع بْن حُبَيْر މިމަންނަ نَمِر ގެ ދައްތަގެ ދަރި السائب ގެ އަރިހަށް ފޮނުއްވައިފިއެވެ. އެއީ އޭނާ ނަމާދުގައި ކުރި ކަމެއްގެ ވާހަކަ مُعَاوِيةُ ވިދާޅުވި އަސްލަމުގައި އިޖުތިހާދު ކުރެއްވުމަށްޓަކައެވެ. ފަހެ السائب ވިދާޅުވިއެވެ. އާދެއެވެ. މިމަންނަ (އަމީރުލްމުއުމިނީން) ޢާއިޝާގެ المقصُورَة ގައި ހުކުރު ނަމާދު ކުރީމެވެ. ފަހެ އިމާމު ސަލާމް ދިނުމުން މިމަންނަ ތެދުވެ ނަމާދުކުރީމެވެ. ދެން (އަމީރުލް) مُعَاوِيةُ (މިމަންނަގެ ގެއަށް މިމަންނަގެ ގާތަށް ވަނުމުން) ފޮނުއްވައިގެން. އަދި މިމަންނަށް ކިޔުއްވަން ގޮވާލެވިއެވެ. އަމީރުލް ވިދާޅުވިއެވެ. މިބާ (މިއަދު) މިކަހަލަ ކަމެއް ދެން ނުކުރާށެވެ. މިބާ ހުކުރު ނަމާދުކޮށް ނިމުމުން ބާރަށް ނުވަތަ ގޮސް ނުނިކުމެ ނަމަވެސް އަދި ނަމާދު ކުރާނަމަ ދަރަމާ ކުރެއްވުމެއް ނުކުރާށެވެ. نفل ނަމާދުކުރުން ނުހުއްޓާށެވެ. ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّمމިމަންނަގެ ފަރާތުން އަމުރު ކުރެއްވީ ދެ ނަމާދު ވަކި ކުރުމުގެ ނުވަތަ ނުކުތުމެއް ނެތި ނަމާދުގައި ނުގުޅުވުން އެވާގޮތަށެވެ.

205- باب الحثِّ على صلاة الوتر

وبيان أنه سُنة مؤكدة وبيان وقته

ވިތުރު ނަމާދަށް شوق ދިރުކުރުވުމާއި އަދި އެއީ ގަދަފަދަ ވެގެންވާ ސުންނަތެއްކަން ބަޔާންކުރުމާއި އަދި އޭގެ ވަގުތުތައް ބަޔާންކުރެވޭނާ باب

1132- عَنْ عليٍّ رَضِيَ اللَّه عَنْهُ قالَ : الوترُ لَيْس بِحَتْمٍ كَصَلاةِ المكْتُوبَةِ ، ولكِنْ سَنَّ رسولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قالَ : « إنَّ اللَّه وِترٌ يُحِبُّ الْوتْرَ ، فأَوْتِرُوا ، يَا أَهْلَ الْقُرْآنِ » .

رواه أبو داود والترمذي وقَالَ : حديثٌ حسنٌ .

މާތްﷲ ރުއްސުންތެރިވި علي ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިތުރުވުމަކީ ފުލުހާ ނަމާދަކީ فرض ނަމާދުތަކެއް ފަދަ فرضއެއް ނޫންނެވެ. ނަމަވެސް رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ވަނީ އެއީ ސުންނަތެއްކަމުގައި ކަނޑައަޅުއްވާފައެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން اللهއީ وترއެވެ. (އެބަހީ اللهގެ ޒާތުފުޅުގައި ސިފަފުޅު ތަކަށް ޝަރީކަކު ނުވާ އެއްކައުވަންތަ ސިފަ ލިބިގެންވެއެވެ.) އިلهއީ وترއެއް ލޯބިވެވޮޑިގެންވެއެވެ. ވީމާ އޭ قرآنގެ އަހުލުވެރިންނޭވެ. ތިޔަބައިމީހުން وترކުރާށެވެ.

1133- وَعَنْ عَائِشَةَ رضِيَ اللَّه عنْهَا ، قَالَتْ : مِنْ كُلِّ اللَيْلِ قَدْ أَوْتَر رسولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم مِنْ أَوَّلِ اللَّيْلِ ، ومَن أَوْسَطِهِ ، وَمِنْ آخِرِهِ . وَانْتَهى وِتْرُهُ إلى السَّحَرِ . متفقٌ عليه .

މާތްﷲ ރުއްސުންތެރިވި عَائِشةގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ރޭގެ ހުރިހާ ވަގުތެއްގައި وترކުރެއްވިއެވެ. (ބަހައްޓާ ގޮތުގައި) ރޭގެ ފުރަތަމަ ބައިގައި އަދި (ބަހައްޓާ ގޮތުގައި) ރޭގެ މެދު ބައިގައި އަދި (ބަހައްޓާ ގޮތުގައި) ރޭގެ ފަހުބައިގައި ކުރެއްވިއެވެ. އަދި ފަތިސްވުމުގެ ކުރިއަށް وترނިންމަވާލައްވައެވެ.

1134- وعنِ ابنِ عُمرَ رَضِيَ اللَّه عَنهمَا ، عَنِ النَّبيِّ صَلّى اللهُ عَلَيهِ وسَلَّم قَالَ : «اجْعلوا آخِرَ صلاتِكُمْ بِاللَّيْلِ وِتْراً » متفقٌ عليه

މާތްﷲ އެދުރަބިއްލަވާފުޅުންނެވި ރުއްސުންތެރިވި عبد اللَّهِ بن عُمرَ ، نبيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ ކިބައިން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديثކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ރޭގެ ނަމާދުގެ ކޮޅު އެންމެފަހު ނަމާދަކީ وتر ކަމުގައި ހަދާށެވެ.

1135- وَعَنْ أَبي سعيدٍ الخُدْرِيِّ رضِي اللَّه عَنْهُ ، أَنَّ النَّبيَّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قالَ : «أَوْتِرُوا قبْلَ أَنْ تُصْبِحُوا » رواه مسلم .

މާތްﷲ ރުއްސުންތެރިވި أبو سعيدٍ الخُدْري ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ފަތިސްވުމުގެ ކުރިއަށް وتر ކުރާށެވެ.

1136- وعن عائشةَ ، رضيَ اللَّه عَنْهَا ، أَنَّ النَّبِيَّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم كانَ يُصلِّي صَلاتَهُ بِاللَّيْلِ ، وهِي مُعْتَرِضَةٌ بينَ يَدَيهِ ، فَإذا بقِيَ الوِتْرُ ، أَيقِظَها فَأَوْترتْ . رواه مسلم .

މާތްالله ރުއްސުންވެއްވި عائشة ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ރޭގަނޑު ނަމާދު ކުރައްވަމުން ގެންދަވައެވެ. އަދި (ބައެއްފަހަރު) އަހަރެންނާ އަރިހުގެ ފުރާޅުގެ ކުރިމަތީގައި އޮންނަފަދައިގެން ނިދިކުރައްވާން އޮވެއެވެ. ފަހެ އަހަރެންނާ وترُ ކުރައްވާނެ ވަގުތު ޖެހުމުން އަހަރެންނަށް ގޮވާލައްވައެވެ. ދެން އަހަރެން އަހަރެންނާ وترُ ކުރަމެވެ.

وفي روايةٍ له : فَإذا بَقِيَ الوترُ قالَ : « قُومِي فَأَوْتِري يا عَائشةُ » .

مسلمގެ ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. وترُ ވަގުތު ބާކީވުމުން حديث ކުރެއްވިއެވެ. އޭ عائشة އެވެ. ތެދުވެ ވަޑައިގެން ނަމާދުކުރާށެވެ. ފަހެ وترُ ކުރައްވާށެވެ.

1137- وعَنِ ابن عُمَرَ رَضِيَ اللَّه عَنهمَا ، أَنَّ النَّبيَّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قَالَ : « بَادِروا الصُّبْحَ بالوِتْرِ».

رَوَاه أبو داود ، والترمذي وقالَ : حديثٌ حسنٌ صحيحٌ .

މާތް الله އެދެބޭފުޅާކުރެއްވުން ރުއްސުންވެއްވި عبد اللَّهِ بن عُمر ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ފަތިސްވުމުގެ ކުރިން وترُ ކުރުމަށް އަވަސްވެގަންނާށެވެ.

1138- وعَنْ جابرٍ رضِي اللَّه عنْهُ ، قَالَ : قالَ رسولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « منْ خَاف أَنْ لا يَقُــوم مِنْ آخرِ اللَّيْلِ ، فَلْيُوتِرْ أَوَّلَهُ ، ومنْ طمِع أَنْ يقُومَ آخِرَهُ ، فَليوتِرْ آخِرَ اللَّيْل ، فإِنَّ صلاة آخِرِ اللَّيْلِ مشْهُودةٌ ، وذلكَ أَفضَلُ » رواه مسلم

މާތްالله ރުއްސުންވެއްވި جابر ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ރޭގެ ފަހުބައިގައި ހޭލެވޭނެކަމާ ބިރު ގަތް މީހާ ރޭގަނޑުގެ ފުރަތަމަ ބައިގައި وترُ ކުރާށެވެ. އަދި ރޭގެ ފަހުބައިގައި ތެދުވުމަށް ދަރުމަވެރިވާން އެދޭމީހާ ރޭގެ ފަހުބައިގައި وترُ ކުރާށެވެ. އެހެނީ ހަމަކަށަވަރުން ރޭގެ ފަހުބައިގައި ކުރާ ނަމާދަށް މަލާއިކަތް ބައިވެރިވެ حاضرވެއެވެ. އަދި އެއީ މާތްވެގެންވާއެވެ.

206– باب فضل صلاة الضحى
وبيان أقلِّها وأكثرها وأوسطها ، والحثِّ على المحافظة عليها

ضحى ނަމާދުގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب އަދި އެނަމާދުގެ މަދުމިނާއި ގިނަމިނާއި މެދުމިން
ބަޔާން ކުރުމާއި އެނަމާދު ދެމެހެއްޓުމަށް ގޮވާލުން ބަޔާންވެގެންވާބާބު

1139– عنْ أَبي هُريرةَ رَضي اللَّه عنْهُ ، قال : أوصَاني خَليلي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم بصِيامِ ثَلاثَةِ أَيَّامٍ مِن كُلِّ شهر ، وركْعَتي الضُّحَى ، وأَنْ أُوتِرَ قَبل أَنْ أَرْقُد » متفقٌ عليه .

މާތްالله ރުއްސެވުންވާށިވި أبو هُريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަގެ خَليل (އެބަހީ މިތުރާ) رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ތިމަންނައަށް ކޮންމެމަހަކު ތިންދުވަސް ރޯދަހިފުމާއި ضحى ނަމާދުގެ ދެ ركعةކުރުމާއި ނިދުމުގެ ކުރީގައި وترކުރުމަށް وصية ކުރެއްވިއެވެ.

والإيتار قبل النوم إنما يُسْتَحَبُّ لمن لا يَثِقُ بالاستيقاظ آخر اللَّيل فإنْ وثق فآخر اللَّيل أفضل.

ނިދުމުގެ ކުރިން وترކުރުން مستحب ވެގެންވަނީ ރޭގަނޑު ފަހުބައިގައި ހޭލެވޭނެކަމުގެ އިތުބާރު ނެތް މީހާއަށެވެ. ފަހެ ރޭގަނޑުގެ ފަހުބައިގައި ހޭލެވޭނެކަމުގެ އިތުބާރު އޮތްނަމަ ރޭގަނޑުގެ ފަހުބައިގައި وترކުރުން މާތްވެގެން ވެއެވެ.

1140– وعَنْ أَبي ذَر رَضِي اللَّه عَنْهُ ، عن النبيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « يُصبحُ عَلى كُلِّ سُلامَى مِنْ أَحدِكُمْ صدقَةٌ : فَكُلُّ تَسبِيحة صدَقةٌ ،وكل تحميدة صدقة ، وكُل تَهليلَةٍ صدَقَةٌ ، وَكُلُّ تكبيرة صدَقةٌ ، وأَمر بالمعْروفِ صدقَةٌ ، ونهيٌ عنِ المُنْكَرِ صدقَةٌ ، ويُجْزِئ مِن ذلكَ ركْعتَانِ يركَعُهُما مِنَ الضحى » رواه مسلم .

މާތްالله ރުއްސެވުންވާށިވި أبو ذَر، نبيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ ކިބައިން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديثކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ތެދުވާއިރު ހަށިގަނޑުގެ ކޮންމެ ސަންދިއެއްގެ ބަދަލުގައި ކޮންމެ ހަށިގަނޑެއްގެ ބަދަލުގައި صدقةއެއް ދިނުން ވާޖިބުވެގެން ވެއެވެ. ފަހެ ކޮންމެ تَسْبيحُ އަކީ (އެބަހީ سُبْحان اللَّه ގެ كلمة ކިޔުމަކީ) صدقةއެކެވެ. އަދި ކޮންމެ تحميد އަކީ (އެބަހީالحمد اللَّه ގެ كلمة ކިޔުމަކީ) صدقةއެކެވެ. އަދި ކޮންމެ تَهليلَ އަކީ (އެބަހީ لا إِلهَ إلاَّ اللَّه ގެ كلمة ކިޔުމަކީ) صدقةއެކެވެ. އަދި ކޮންމެ تكبيرއަކީ (އެބަހީ اللَّهُ أَكْبَرُ ގެ كلمة ކިޔުމަކީ) صدقةއެކެވެ. އަދި ހެޔޮކަމަކަށް

އަމުރުކުރުމަކީ صدقةއެއްކަމެވެ. އަދި ނުބައިކަމުން މަނާކުރުމަކީ صدقةއެއްކަމެވެ. އަދި އެހެންމެ ކަމަކަށް ضحى ވަގުތުގައި ކުރާ ދެ ركعةގެ ނަމާދު ފުދިގެންވެއެވެ.

1141- وعَنْ عائشةَ رضيَ اللَّه عَنْها ، قالتْ : كانَ رسولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يصلِّي الضُّحَى أَرْبعاً ، ويزَيدُ ما شاءَ اللَّه . رواه مسلم .

މާތްالله ރުއްސުވުންލެއްވި عائشة ގެފާނުގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم (އާންމު ގޮތެއްގައި) ضحىނަމާދުގައި ހަތަރުركعة ކުރައްވަމުން ގެންދަވައެވެ. އަދި الله سبحانه وتعالى (އެދިވަޑައިގަތުމުން) އިރާދަކުރައްވާވި މިންވަރަކަށް އިތުރު ކުރައްވައެވެ.

1142- وعنْ أُمِّ هانِيءٍ فاخِتِةَ بنتِ أَبي طالب رَضِيَ اللَّه عنْها ، قَالتْ : ذهَبْتُ إِلى رسول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم عامَ الفَتْحِ فَوجدْتُه يغْتَسِلُ ، فَلَمَّا فَرَغَ مِنْ غُسْلِهِ ، صَلَّى ثَمانيَ رَكعاتٍ ، وَذلكَ ضُحى . متفقٌ عليـــه . وهذا مختصر لفظ إحدى روايات مسلم .

މާތްالله ރުއްސުވުންލެއްވި أُمِّ هانِيء فاخِتِة بنت أَبي طالب ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ. ފަތުޙުގެ އަހަރު رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ ޙަޟްރަތަށް ދެވުނީމާ ފެނުނީ ކަލޭގެފާނު ހިނައްވަމުން ހުންނަވާތީއެވެ. ދެން ހިނައްވާ ނިމިވަޑައިގަތުމުން ފަހު ކަލޭގެފާނު އަށް (8) އަށް ركعة ކުރެއްވިއެވެ. އަދި އެއީ ضحى ނަމާދެވެ.

207- باب : تجويز صلاة الضحى من ارتفاع الشمس إلى زوالها والأفضل أن تصلَّى عند اشتداد الحرِّ وارتفاع الضحى

ضحى ނަމާދުކުރުން އިރުއަރައިގެންފަށް އިރުމަތީ ޒަވާލްވާ ހަމައަށް ހުއްދަވެގެންވާ ކަމާއި އަދި އެންމެ މާތްވެގެންވަނީ ހޫނުގަދަވެ އިރު އަރާ ގަޑިދިއުމުން ކުރުމެވެ باب

1143- عن زيدِ بن أَرْقَم رَضِيِ اللَّه عنْهُ ، أَنَّهُ رَأَى قَوْماً يُصَلُّونَ مِنَ الضُّحَى ، فقال : أَمَا لَقَدْ عَلِمُوا أَنَّ الصَّلاةَ في غَيْرِ هذِهِ السَّاعَةِ أَفْضَلُ ، إنَّ رسولَ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قالَ : « صَلاةُ الأَوَّابِينَ حِينَ ترْمَضُ الفِصَالُ » رواه مسلم .

ރަޟިﷲ ޢަންހު ސުޙުބަތްތެރިޔާ زيدِ بن أرْقَمْގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ބަޔަކު ضحى ނަމާދު ކުރަނިކޮށް އެ صحابي ދެކެވަޑައިގަތެވެ. އެރިނދު ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ضحى ނަމާދު ކުރަން މުޅިއިރު ވެގެންވަނީ ވަގުތު ނޫން އެހެން ވަގުތެއްގައި ކަން އެބައިމީހުންނަށް ނޭނގޭތީ ގެއްލޭތޯ؟ ހަމަކަށަވަރުން رسولُ اللّه صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديثކުރެއްވިއެވެ. الأوَّابِينގެ ނަމާދު (އެބަހީ ضحىނަމާދު) ކުރުންވަނީ ޖަމަލު ކުދިންގެ ފައިތިލަ ހޫނުވާ ވަގުތު ކަމުގައެވެ.

« تَرمَضُ » بفتح التاءِ والميم وبالضاد المعجمة ، يعني : شدة الحرّ . « والفِصالُ جمْعُ فَصيلٍ وهُو : الصغير مِنَ الإبلِ .

208– باب الحثّ على صلاة تحية المسجد

وكراهية الجلوس قبل يصلي ركعتين في أي وقت دخل وسواء صلّى ركعتين بنية التحية أو صلاة فريضة أو سُنة راتبة أو غيرها

تحية المسجد ގެ ދެ ركعة އަދާކުރުމަށް ބާރު އެޅުއްވުން ކަމާބެހޭ ވަގުތެއްގައި މިސްކިތަށް ވަދެއްޖެނަމަވެސް އަދި އެ ދެ ركعةކުރާއިރު تحية ގެ ނިޔަތުގައި ކަމުގައިވިޔަސް ނުވަތަ فرض ނަމާދުގެ ނުވަތަ ރާތިބާ ސުންނަތެއްގެ ނުވަތަ އެހެން ނަމާދެއްގެ ނިޔަތުގައި ކަމުގައިވިޔަސް ދެ ركعة ނަމާދުކުރުމުގެ ކުރިން އިށީނދުމަކީ މަކުރޫހު ކަމުގެ باب

1144– عن أَبي قتادةَ رضِيَ اللَّه عَنْهُ ، قالَ : قالَ رسولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « إذا دَخَلَ أحَدُكم المسْجِدَ ، فَلا يَجلِسْ حَتَّى يُصَلِّيَ رَكْعَتيْنِ » متفقٌ عليه .

ރަޟިﷲ ޢަންހު ސުޙުބަތްތެރިޔާ أَبو قتادة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللّه صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު މިސްކިތަށް ވަދެއްޖެނަމަ ދެ ركعة ނަމާދު ކޮށްފައިނޫނީ ނުއިށީންނާށެވެ.

1145– وعن جابرٍ رضيَ اللَّه عنْهُ قالَ : أَتيْتُ النَّبِيَّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم وهَو فِي المسْجدِ ، فَقَالَ : «صَلِّ رَكْعَتيْن » متفقٌ عليه .

މާތްالله ރުހިވެވޮޑިގެންވި جابر ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަ (އަޅުގަނޑުމެން) نبيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ އަރިހަށް ދިޔައީމެވެ. އެހިނދު އެކަލޭގެފާނު އިންނެވީ މިސްކިތުގައެވެ. (ތިމަންނަ ދިޔުމުން) ފަހެ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ދެ ركعةގެ ނަމާދު ކުރާށެވެ.

209– باب استحباب ركعتين بَعْد الوضوء

وضوء ކުރުމަށްފަހު ދެ ركعة ނަމާދުކުރުން مستحبވެގެންވާކަން ބަޔާންކޮށްދޭ باب

1146– عن أبي هُريرةَ رَضِيَ اللّه عَنْهُ أَنَّ رَسولَ اللّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قالَ لِبلالٍ : «يَا بِلالُ حَدِّثْني بِأَرْجَى عَمَل عَمِلْتَهُ في الإِسْلامِ ، فَإِنِّي سمِعْتُ دَفَّ نَعْلَيْكَ بيْنَ يَديَّ في الجَنَّة» قَالَ : مَا عَمِلْتُ عَمَلاً أَرْجَى عنْدِي مِنْ أَنِّي لَم أَتَطَهَّرْ طُهُوراً في سَاعَةٍ مِنْ لَيْلٍ أَوْ نَهارٍ إِلاَّ صَلَّيْتُ بِذلكَ الطُّهورِ ما كُتِبَ لي أَنْ أُصَلِّيَ . متفقٌ عليه . وهذا لفظ البخاري .

މާތް اللّه ރުހިވެވޮޑިގެންވި أَبو هُريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم بِلالُ ގެ ކުރިމަތީ حديثކުރެއްވިއެވެ. އޭ بِلالُ އެވެ. ތިބާ ކުރެއްވި އެންމެ ރަނގަޅު އިސްލާމީ ޢަމަލަކީ ކިޔައިދީބަލަން ތިމަންކަލޭގެފާނު ތިބާގެ ފައިވާނުގެ އަޑު ސުވަރުގޭގައި އިވިއްޖެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ ކުރިމަތިން ސުވަރުގޭގައި ތިބާގެ ފައިވާނުގެ އަޑު ތިމަންކަލޭގެފާނަށް އިވުނެވެ. أَبو هُريرةَ ދެންނެވިއެވެ. ތިމަންނަ ރޭގަނޑެއްގައި ނުވަތަ ދުވާލެއްގައި ވަގުތެއްގައި وضوء އަޅައިގަތުމާއެކު ފަރުވާދިން اللّه އިރާދަކުރައްވާވަރަކަށް މިންވަރުކުރެއްވި نفلނަމާދު ކުރުން ދޫނުކޮށް އަހަރެން ނުކުމެއެވެ.

« الدَّفُّ » بالفاءِ : صَوْتُ النَّعْلِ وَحَرَكَتُهُ عَلى الأرْضِ ، واللّه أَعلم .

210– باب فضل يوم الجمعَة ووُجوبها والاغتِسال لها

والتطيّب والتبكير إليها

والدعاء يوم الجمعة والصلاة على النبيّ صلى الله عليه وسلم فيه

وبيان ساعة الإجابة واستحباب إكثار ذكر الله بعد الجمعة

ހުކުރު ދުވަހުގެ މާތްކަމާއި، ހުކުރު ނަމާދު ވާޖިބު ވެގެންވާކަމާއި، އަދި އެނަމާދަށް ހިނައިގަތުމާއި، އަދި އެނަމާދަށް އަވަހަށް ދެވުމާއި، އަދި ހުކުރު ދުވަހު دعاء ކުރުމާއި އަދި އެދުވަހު نبيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم

ގެ ފަޟީލަތް صلوات ކިޔުމުގައި، އަދި އެދުވަހު دعاء އިޖާބަވާގަޑިއެއްވާ ވަގުތު ހުރިކަމާއި، އަދި ހުކުރު ނަމާދަށްފަހު ގިނަގިނައިން ذكر ކުރުން مستحب ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

قَالَ اللهُ تَعَالَى : ﴿ فَإِذَا قُضِيَتِ الصَّلاَةُ فَانْتَشِرُوا فِي الأَرْضِ ، وَابْتَغُوا مِنْ فَضْلِ اللهِ ، وَاذْكُرُوا اللهَ كَثِيراً لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴾ [الجمعة : 10] .

ފަހެ ނަމާދުކުރެވުމުން އަވިދިވެއްޖެނަމަ، ފަހެ، ތިޔަބައިމީހުން ބިމުގައި ފެތުރިގެންނަންނާށެވެ. ދެން (އެބަހީ: ރިޒުޤު ހޯދަމުން ނިކުންނާށެވެ!) އަދި ތިޔަބައިމީހުން اللهގެ فضل ފަންސުވާލުން (ދެއްވުމަށް) އެދޭށެވެ! އަދި ތިޔަބައިމީހުން ގިނަގިނައިން الله ހަނދުމަކުރާށެވެ! ދެން އެއީ ތިޔަބައިމީހުން ދުނިޔެއާއި ނަސީބު ލިބިގެންވުމަށްޓަކައެވެ.

1147- وعَنْ أَبِي هُريرةَ رَضِيَ اللَّه عَنْهُ ، قالَ : قالَ رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : «خيْرُ يوْمِ طلعَتْ عَلَيْهِ الشَّمْسُ يَوْمُ الجُمُعَةِ : فِيهِ خُلِقَ آدمُ ، وَفيه أُدْخِلَ الجَنَّةَ ، وفيه أُخْرِجَ مِنْهَا » رواه مسلم .

ރަޟިالله ޢަންހު ސުންނަތްތެރިޔާ أبو هُريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديثކުރެއްވިއެވެ. އިރު އެރުވާދުވަސްތަކުގެ ތެރެއިން އެންމެ ހެޔޮ ދުވަހަކީ ހުކުރު ދުވަހެވެ. آدمُ ގެ ފުޅު އުފެއްދެވީ އެދުވަހުގައެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނު ސުވަރުގެއަށް ވައްދެވީ އެދުވަހުގައެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނު ސުވަރުގެއިން ނިކުއްމަވާލެވުނީ ވެސް އެދުވަހުގައެވެ.

1148- وَعَنْهُ قَالَ : قال رَسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « مَنْ تَوَضَّأَ فأَحْسَنَ الوُضُوءَ ثُمَّ أَتى الجُمُعَةَ، فاسْتَمَعَ وَأَنْصتَ ، غُفِرَ لَهُ ما بَيْنَه وَبَيْنَ الجُمُعَةِ وزِيَادة ثَلاثَةِ أَيَّامٍ ، وَمَنْ مَسَّ الحَصَى ، فَقَدْ لَغَا »رواه مسلم .

އަދި އެصحابي (އެބަހީ: ރަޟިاللَّه ޢަންހު ސުންނަތްތެރިޔާ أبو هُريرة)ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديثކުރެއްވިއެވެ. ފުރިހަމަ وضوء އެއްހަދައިގެން އެ وضوء ފުރިހަމަކޮށްލައިފި ދެން ހުކުރު ނަމާދަށް އައިސް ފަހެ (خطبة) ކަންފަތް ޖައްސާ އަދި ހަމަހިމޭނުން އިނދެފިނަމަ އޭނާގެ ހުކުރާއި (ކުރީގެ) ހުކުރާއި ދެމެދު ހުރި ކުށްފާފަތަކާއި އަދި އިތުރަށް ތިންދުވަހުގެ ކުށްފާފަތައް ފުއްސަވައިދެއެވެ. އަދި خطبة ކިޔަމުންދާ ގޮތުގައި ހިލަ ފަދަ އެއްޗަކަށް އަތްލާފިމީހާ (ފަހެ އެމީހާ) ހަމަކަށަވަރުން އޭނާގެ ހުކުރު ނަމާދުގެ ثواب އުނިކޮށް ލައިފިއެވެ.

1149- وَعَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قالَ : « الصَّلَواتُ الخَمْسُ والجُمُعَةُ إلى الجُمعةِ ، وَرَمَضَانُ إلى رمَضَانَ ، مُكَفِّرَاتٌ ما بيْنَهُنَّ إذا اجْتُنِبَتِ الكبَائِرُ » رواه مسلم .

އަދި އެ صحابي (އެބަހީ މާތްالله ރުޟާވެވޮޑިގެންވުމި أبو هُريرة) نبيُّއާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ އަރިހުން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. އަނގަތޯފުޅުން حديثކުރެއްވިއެވެ. فرض ފަސްނަމާދުގައި އެއްހުކުރުން އަނެއް ހުކުރައި އަދި އެއް رَمَضَانُން އަނެއް رَمَضَان އަށް އޮތުމާ ބޮޑެތި ފާފަތަކުން ސަލާމަތްވެގެން ވަނީނަމަ އެދެމެދުގައިވާ ކުދި ފާފަތަކަށް كفارة އެވެ.

1150- وَعَنْهُ وعَنِ ابنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّه عَنْهُمْ ، أَنَّهما سَمِعَا رسولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يقولُ عَلَى أَعْوَادِ مِنْبَرِهِ : « لَيَنْتَهِيَنَّ أَقْوَامٌ عَنْ وَدْعِهِمُ الجمُعَاتِ ، أَوْ لَيَخْتِمَنَّ اللَّه على قُلُوبِهِمْ ، ثُمَّ لَيَكُونُنَّ مِنَ الغَافِلِينَ » رواه مسلم .

އަދި އެصحابي (އެބަހީ މާތްالله ރުޟާވެވޮޑިގެންވުމި أبو هُريرة) އާއި މާތްالله ރުޟާވެވޮޑިގެންވުމި عبد اللَّهِ بن عُمرُ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިކަމަށް މިމްބަރުމަތީ ހުރެވިއެވެ. އަނގަތޯފުޅުން މިންބަރުގެ ދަރަޖަތަކުގައި ހުންނަވާފައި حديث ކުރެއްވިއެވެ. ޖުމުޢާތަކުން ހުއްޓި ނުވަތަ ފަރާތް ކަލޭގެފާނު ބަލައިލުން ހުއްޓުވާ. ނުވަތަ الله سبحانه وتعالى އެބައިމީހުންގެ ހިތްތަކަށް ފިޔަވައި ބަރަކާތް ނެތިހުއްޓުވާހުށީމެވެ. ދެން އެބައިމީހުން غافِل ވެގެންދާ މީހުންގެ ތެރެއިން ވާނެ ހުއްޓެވެ.

1151- وعَن ابن عُمَرَ رَضِيَ اللَّه عَنْهُمَا ، أَنَّ رَسولَ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، قالَ : «إِذا جاءَ أَحَدُكُمُ الجُمُعَةَ ، فَلَيَغْتَسِلْ » متفقٌ عليه .

މާތްالله އެދުވަހަށް ރިޔާއަތްކުރެއްވުން ރުޟާވެވޮޑިގެންވުމި عبداللَّهِ بن عُمرُ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު ހުކުރު ނަމާދަށް އައުމަށްވާނަމަ ފެނު ހިނައިގަތުން ހުށީއެވެ.

1152- وعن أبي سعيد الخُدْرِيِّ رَضِيَ اللَّه عَنْهُ ، أَنَّ رسولَ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قالَ: « غُسْلُ يَوْمِ الجُمُعَةِ وَاجِبٌ على كلِّ مُحْتَلِمٍ » متفقٌ عليه .

މާތްالله ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ أبو سعيد الخُدْري ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديثކުރެއްވިއެވެ. ހުކުރު ނަމާދަށް ފެންވެރުން ކޮންމެ بالغފިރިހެނެއްގެ މައްޗަށް ވާޖިބެވެ.

المُراد بالمُحْتَلِم : البَالِغُ . وَالمُرَادُ بِالوُجُوبِ : وَجُوبُ اختِيَارٍ ، كقْولِ الرَّجُلِ لِصَاحِبِهِ حَقُّكَ وَاجِبِ عليَّ ، واللَّه أعلم .

1153- وَعَنْ سَمُرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عنْهُ قالَ : قالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « مَنْ تَوَضَّأَ يَوْمَ الجمعة فَبِها ونعمت ، ومن اغتسلَ فالغُسْل أفضَل » . رواه أبو داود ، والترمذي وقال : حديث حسن .

މާތްالله ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ سَمُرَة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހުކުރު ދުވަހު وضوء ކޮށްފިމީހާއަށް (طاهر ވުމަށް) ފަހި އެވަރު ފުދެއެވެ. އަދި މިހާރު ފެންވަރައިފިނަމަ ފަހި ފެންވެރުން މާއިތުރު ވަގެންވެއެވެ.

1154- وَعَنْ سَلمَانَ رَضِيَ اللَّه عنه ، قال : قَالَ رَسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « لا يَغْتَسِلُ رَجُلٌ يَوْمَ الجُمُعةِ ، ويَتَطَهرُ ما استَطَاعَ مِنْ طُهْرٍ ، وَيدَّهِنُ مِنْ دُهْنِهِ ، أَو يَمَسُّ مِن طِيبِ بَيتِهِ ، ثُمَّ يَخْرُجُ فلا يُفرِّق بَيْنَ اثَنيْنِ ، ثُمَّ يُصَلِّي مَا كُتِبَ لَهُ ، ثُمَّ يُنْصِتُ إذا تكلَّم الإِمَامُ ، إِلاَّ غُفِرَ لهُ ما بَيْنَه وبيْنَ الجُمُعَةِ الأخرَى » رواه البخاري .

މާތްالله ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ سَلمَان ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މިހާރު ހުކުރު ދުވަހު ފެންވަރައި އަދި ކުޅަދާނަވާވަރަކުން މިންވަރަކުން ޠާހިރުވެ ތެލުވައި އަދި ކުޅަދާނަވާވަރަކުން މިންވަރަކުން ހުވަނދުލައި އަދި ގެއަށް މީހުވަސް ދުއްވައި ދެން ހުކުރު ނަމާދަށް ދެވަރުގައި ގެއިން ނުކުމެގެން އެއްސޭ މީސްކޮޅުގައި އިށީނދެގެން ތިބި ދެމީހުން ދެމެދު ފަޅާނުލައި ދެން އަޅުގަނޑު ފަރުވާ ނަމާދުކުރެ ނޫން فرضވެގެން ވާ ނަމާދުދައި نفل ނަމާދުކުރެއް ކޮށް ދެން އިމާމު މިހާ خطبة ކިޔާ ވަގުތު ހަނުހުރިހާ އަޙުރާ ހުކުރާއި އަނެއް ހުކުރާއި ދެމެދުގެ ފާފަތައް ފުއްސަވައިދެއެވެ.

1155- وعَنْ أَبي هُريرةَ رضي اللَّه عَنْهُ ، أَنَّ رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : «مَن اغْتَسَلَ يَوْم الجُمُعَةِ غُسْلَ الجنَابَةِ ، ثُمَّ رَاحَ في الساعة الأولى ، فكَأَنَّمَا قرَّبَ بَدنَةً ، ومنْ رَاحَ في السَّاعَةِ الثَّانيَة ، فَكَأَنَّما قَرَّبَ بَقَرَةً ، وَمَنْ رَاحَ في السَاعَةِ الثَالِثةِ ، فَكأَنَّما قَرَّبَ كَبْشاً أَقرَنَ، ومنْ رَاحَ في السَّاعَةِ الرَّابِعةِ ، فَكأَنَّما قَرَّبَ دَجَاجَةً ،

ومنْ رَاحَ في السَّاعَةِ الخامِسةِ فَكأنَّما قَرَّبَ بيْضَةً ، فَإِذا خَرَج الإِمامُ ، حَضَرَتِ الملائِكَةُ يَسْتمِعُونَ الذِّكرَ» متفقٌ عليه .

ރަޟިﷲ ޢަންހު ރިވާކުރެއްވި أبو هُريرة ގެ ރިވާޔަތެއް ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ޖުމްޢާ ދުވަހު جنبن ހިނައިގަންނަ ގޮތަށް ހިނައިގަނެ ފުރަތަމަ ގަޑިއަކު ދިޔަ މީހާ ޖަމަލެއް ذبحކޮށް صدقة ދިން ފަދައެވެ. އަދި ދެވަނަ ގަޑީގައި ދިޔަ މީހާ ގެރިއެއް ذبحކޮށް صدقةދިން ފަދައެވެ. އަދި ތިންވަނަ ގަޑީގައި ދިޔަ މީހާ ދެކަނު ހުރި ބަކަރިއެއް ذبح ކޮށް صدقة ދިން ފަދައެވެ. އަދި ހަތަރުވަނަ ގަޑީގައި ދިޔަ މީހާ ކުކުޅެއް صدقة ދިން ފަދައެވެ. އަދި ފަސްވަނަ ގަޑީގައި ދިޔަ މީހާ ބިހެއް صدقة ދިން ފަދައެވެ. ދެން އިމާމު ނިކުމެވުމުން ملائكةބޭކަލުން ذكرގެ އަޑުއެހުމަށް ހާޒިރުވެވަޑައިގަތެވެ (އެބަހީ خطبةގެ އަޑުއެހުމަށް ހާޒިރުވެވަޑައިގަތެވެ) ވަޑައިގަންނަވަ އެވެ.

قوله : « غُسلَ الجَنَابة » ، أَي : غُسلاً كغُسْل الجنَابَةِ في الصِّفَةِ .

1156- وعَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ذكر يَوْمَ الجُمُعَةِ ، فَقَالَ : « فِيها سَاعَةٌ لا يُوَافِقها عَبْدٌ مُسلِمٌ ، وَهُو قَائِمٌ يُصَلِّي يسأَلُ اللَّه شَيْئاً ، إِلاَّ أَعْطَاهُ إِيَّاه » وَأَشَارَ بيدِهِ يُقَلِّلُهَا ، متفقٌ عليه.

އަދި އެ صحابي (އެބަހީ ރަޟިاللَّه ޢަންހު ރިވާކުރެއްވި أبو هُريرة)ގެ ރިވާޔަތެއް ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم (އަޅުގަނޑުމެންނަށް) ޖުމްޢާ ދުވަހުގެ ވާހަކަ ވިދާޅުވިއެވެ. ފަހެ حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެދުވަހުގައި ވަގުތުކޮޅެއްވެއެވެ. އެވަގުތުގައި مسلم އަޅަކު ނަމާދުކުރަމުން اللهއަށް ހާޖަތެއް އެދުމަކާ އިއްތިފާޤުނުވާނެއެވެ ދެއްވުމަކުން ނޫނީއެވެ. އަދި އެވަގުތަކީ ވަރަށް ކުރުކޮށްވާ ވަގުތެއް ކަމަށް އަތުން إشارة ކުރެއްވިއެވެ.

1157- وَعنْ أَبِي بُردةَ بنِ أَبِي مُوســَى الأَشعَرِيِّ رَضِيَ اللَّه عَنْهُ ، قَالَ : قَالَ عَبْدُ اللَّهِ ابنُ عُمرَ رضَيَ اللَّه عنْهُمَا : أَسَمِعْت أَبَاكَ يُحَدِّثُ عَن رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم في شَأْنِ ساعَةِ الجُمُعَةِ؟ قَالَ : قلتُ : نعمْ ، سَمِعتُهُ يقُولُ : سمِعْتُ رسُولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يَقُولُ : « هي ما بيْنَ أَنْ يَجلِسَ الإِمامُ إِلى أَنْ تُقضَى الصَّلاةُ » رواه مسلم .

މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި أبو بُردةَ بنِ أَبي مُوسى الأَشعَري ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.
މާތްالله އަދިބަޔަކަށް ރުއްސުންލެއްވި عبد اللَّهِ بن عُمر (ޞިމަންނަގާ ކަލިރިން) އެއްސެވިއެވެ.
ޢިބާދަ ބަޔްޖަ رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ އަރިހުން ހަދީހާ (دعاء ދިޢުބާވާ) ވާގޮތް ދަނީ އެއްޗެއް
ރިވާކުރެއްވި އެހެއްސެވުނުމެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. އެދުރުވެ. ޢިމަނީނަ ބަޔާޖާޖު ވިދާޅުވި އެހެއްދެވިއެވެ.
رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديثކުރެއްވި ނަކަތް ޢިމަން އެހެއްދެވިއެވެ. އަކާޒަގެފުޅުން حديثކުރެއްވިއެވެ.
އެވެމާވަނީ އިމާމު މިޔާ އިސީނުމުންގެ ސަމާދުރާކު ނީނުމާދި ދުމުދުގެއެވެ.

1158- وَعَنْ أَوسِ بنِ أَوسٍ رَضِيَ اللَّه عَنْهُ قَالَ : قَالَ رسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « إنَّ مِنْ أَفضَلِ أَيَّامِكُمْ يَوْم الجُمُعَةِ ، فأَكثروا عليَّ مِنَ الصَّلاةِ فِيهِ ، فَإِنَّ صَلاتَكُمْ مَعْروضَةٌ عليَّ » رواه أبو داود بإِسناد صحيح

މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި أَوس بن أَوس ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިޔަބައިމީހުންގެ އެންމެ މާތްވެގެންވާ ދުވަހަކީ ހުކުރު
ދުވަހެވެ. ފަހެ އެދުވަހުގައި ތިޔަބައިމީހުން ތިމަންކަލޭގެ މައްޗަށް صلوات ކިޔުން ގިނަކުރާށެވެ.
އެހެނީ ހަމަކަށަވަރުން ތިޔަބައިމީހުންގެ صلوات ތިމަންކަލޭގެފުޅަށް ހުށަހެޅޭނެއެވެ.

211- باب استحباب سجُود الشكر
عند حصول نعمة ظاهرة أو اندفاع بلية ظاهرة

نعمة ލިބޭ ވަގުތު ނުވަތަ مصيبة އަކުން ސަލާމަތްވާ ވަގުތު شكر ގެ سجدة އަދާކުރުން مستحب
ވާކަން ބަޔާންކޮށްދޭ باب

1159- عَنْ سَعْدِ بنِ أَبي وَقَّاصٍ رَضِيَ اللَّه عنْهُ قَالَ : خَرَجْنَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم مِن مَكَّةَ نُرِيدُ المَدِينَةَ ، فَلَمَّا كُنَّا قَرِيبًا مِن عَزْوَرَاءَ نَزَلَ ثُمَّ رَفَعَ يَدَيْهِ ، فدعَا اللَّه سَاعَةً ، ثُمَّ خرَّ سَاجدًا ، فَمَكَثَ طَوِيلاً ، ثُمَّ قامَ فَرَفَعَ يَدَيْهِ ، ساعَةً ، ثُمَّ خرَّ ساجِدًا فَعَلَهُ ثَلاثاً وَقَالَ: إِنِّي سَأَلْتُ رَبِّي ، وَشَفَعْتُ لأُمَّتِي ، فَأَعْطَانِي ثُلُثَ أُمَّتِي ، فَخَررتُ ساجدًا لِرَبِّي شُكرًا ، ثُمَّ رَفعْتُ رَأْسِي ، فَسَأَلْتُ رَبِّي لأُمَّتي ، فَأَعْطَانِي ثُلثَ أُمَّتِي ،

فَخررْتُ ساجداً لربِّي شُكراً ، ثمَّ رَفعْت رَأسِي فَسَألتُ رَبِّي لأُمَّتي ، فَأعطاني الثُّلُثَ الآخرَ ، فَخَرَرتُ ساجِدا لِرَبِّي» رواه أبو داود .

ރަޟިﷲ ޢަންހު ރުހިވޮޑިގެންފައިވާ سَعْدِ بنِ أَبي وَقَّاص ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. (އެއްފަހަރަކު) ތިމަންމެން رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ އަރިހުގައި މައްކާއިން މަދީނާއަށް ގަސްދުކޮށްގެން ނިކުމެވުނުމެވެ. ފަހެ ތިމަންމެން عَزْوَراء އާއި ހަމައަށް ދެވުނުމުން އެކަލޭގެފާނު ފައިބައިވަޑައިގަތެވެ. ދެން ދެއަތް އުފުއްލަވައިފިއެވެ. ދެން އިރުކޮޅަކުވަންދެން دعاء ކުރެއްވިއެވެ. ދެން ސަޖިދައަށް ވެއްޓިވަޑައިގަތެވެ. ދެން ވަރަށް ދިގުއިރުވަންދެން ސަޖިދައިގައި މަޑުކުރައްވައިގެން އިސްނެގެވިއެވެ. ދެން އަނބުރާ ކޮޅަށް ތެދުވެވަޑައިގަތެވެ. ދެން ދެއަތް އުފުއްލަވައިގެން އިރުކޮޅަކުވަންދެން ހުންނެވި އެވެ. ދެން ސަޖިދަ އަށް ވެއްޓި ވަޑައިގަތެވެ. އެކަމަށް ތިންފަހަރު ވިދާޅުވިއެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންކަލޭގެފާނު ރަސްކަލާނގެ ހަޟްރަތުގައި އިލްތިމާސް ތިމަންކަލޭގެފާނު އަދި ދެންނެވީމެވެ. އަދި ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ އުއްމަތަށްޓަކައި شَفَاعةކުރެއްވީމެވެ. ފަހެ ތިމަންކަލޭގެފާނަށް އުއްމަތުގެ ތިންބައިކުޅަ އެއްބައިމީހުންގެ شَفَاعة ތިމަންކަލޭގެފާނަށްދެއްވައި قبولކުރެއްވިއެވެ. އެހިނދު ތިމަންކަލޭގެފާނު ރަސްކަލާނގެ ހަޟްރަތުގައި އިލާހަށް شكْرُ ގެ ގޮތުން ސަޖިދައަށް ތިމަންކަލޭގެފާނު ވެއްޓުނީމެވެ. ދެން ތިމަންކަލޭގެފާނު ބޮލުފުޅު އުފުއްލެވީމެވެ. ދެން ތިމަންކަލޭގެފާނު ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ ރަސްކަލާނގެ ހަޟްރަތުގައި ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ އުއްމަތަށްޓަކައި دعاء ދެންނެވީމެވެ. ފަހެ ތިމަންކަލޭގެފާނަށް ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ އުއްމަތުގެ އަދި ތިންބައިކުޅަ އެއްބައިމީހުންގެ شَفَاعة އަތުވެ ފަހަރު ދެއްވިއެވެ. އެހިނދު ތިމަންކަލޭގެފާނު ރަސްކަލާނގެ ހަޟްރަތުގައި އިލާހަށް شكْرُ ގެ ގޮތުން ސަޖިދައަށް ވެއްޓުނީމެވެ. ދެން ތިމަންކަލޭގެފާނު ބޮލުފުޅު އުފުއްލެވީމެވެ. ދެން ތިމަންކަލޭގެފާނު ރަސްކަލާނގެ ހަޟްރަތުގައި އިލާހަށް ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ އުއްމަތަށްޓަކައި دعاء ދެންނެވީމެވެ. ފަހެ ތިމަންކަލޭގެފާނަށް ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ އުއްމަތުގެ އަދި ތިންބައިކުޅަ އެއްބައިމީހުންގެ شَفَاعة ދެއްވިއެވެ. އެހިނދު ތިމަންކަލޭގެފާނު ރަސްކަލާނގެ ހަޟްރަތުގައި އިލާހަށް شكْرُ ގެ ގޮތުން ސަޖިދައަށް ވެއްޓުނީމެވެ.

212– باب فضل قيام الليل

ރޭއަޅުކުރުގެ ޤިޔާމުގެ ފަޟީލަތުގެ باب

قَالَ الله تَعَالَى: ﴿ وَمِنَ اللَّيْلِ فَتَهَجَّدْ بِهِ نَافِلَةً لَكَ عَسَى أَنْ يَبْعَثَكَ رَبُّكَ مَقَاماً مَحْمُوداً ﴾ [الإسراء : 79] ،

އަދި (فرضކޮށް ނަމާދުތަކުގެ އިތުރުން) ކަލޭގެފާނަށް خاصނަމާދެއްގެ ގޮތުގައި، ރޭގަނޑުގެ ބައެއްގައި ޤުرآن ކިޔަވާ ވިދާޅުވާ، تهجد ނަމާދު ކުރައްވާށެވެ! އަންނަނީ ކަލޭގެފާނު ކަލޭގެފާނުގެ ވެރިރަސްކަލާނގެ حمد ލިބިގެންވާ مقام އަކަށް ކަލޭގެފާނު ފޮނުއްވައިފާނެ ހެއްޔެވެ.

وقال الله تَعَالَى : ﴿ تَتَجَافَى جُنُوبُهُمْ عَنِ المَضَاجِعِ ﴾ [السجدة : 16] الآية ،

އެމީހުންގެ ވެރިރަސްކަލާނގެ حضرة އަށް ބިރުވެތިވުމާއި އުއްމީދުކުރުމާއެކުދعاءކުރާ ހާލު، އެމީހުންގެ އަރިމަތިތައް (ރޭގަނޑުން ކުރިމަތިލާއިރު) ތަންމަތިތަކާއި ދުރުވެއެވެ. އަދި ތިމަންރަސްކަލާންގެ އެމީހުންނަށް ދެއްވި ރިޒްޤުން އެމީހުން ހަރަދުކުރެތެވެ.

وقال الله تَعَالَى : ﴿ كَانُوا قَلِيلاً مِنَ اللَّيْلِ مَا يَهْجَعُونَ ﴾ [الذاريات : 17] .

އެމީހުން ނިދާ އުޅުނީ ރޭގަނޑުން ވަރަށް ކުޑަ ވަގުތުކޮޅަކެވެ.

1160– وَعَن عائِشَةَ رَضِيَ اللَّه عَنْها ، قَالَتْ : كَانَ النَّبيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يَقُومُ مِنَ اللَّيْلِ حَتى تَتَفطَّر قَدَمَاه ، فَقُلْتُ لَهُ : لِمَ تَصْنَعُ هذا يا رسُول اللَّهِ وَقد غُفِرَ لَكَ ما تَقَدَّم مِن ذَنْبِكَ وَمَا تَأَخَّرَ ؟ قَالَ : « أَفَلا أَكُونُ عَبْدًا شَكُورًا » .

މާތްالله ރުއްސެވުން ލިބިވޮޑިގެންވާ عائِشَةَ ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. نبيއާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ރޭއަޅުކުރައްވާ ތެދުވެވަޑައިގަންނަވަނީ ފައިމަތިފަޅާ އެއްސެވޭގޮތަށެވެ. އަހަރެން ދަންނަވަމް ކަލޭގެފާނު (ރަސޫލުﷲ) ކީއްވެގެން ތިކަންތަން ކުރައްވަނީ ހެއްޔެވެ. ﷲ ގެ ރަސޫލާއެވެ! ކަލޭގެފާނަށް ކުރީގައާއި ފަހުން ހުރި ކުށްތައް ފުއްސަވައިދެއްވިއްޔާއެވެ. ދެން ވިދާޅުވި ހަމަތަކީ ނަމަވެސް ތިމަން ޝުކުރުކުރާ އަޅަކަށް ނުވާނަމަ ހެއްޔެވެ؟ حديث ހުސްވެއްޖެއެވެ. ތިމަން ކަލޭގެފާނަށް شَکُرުވެރިވާ އަޅަކަށް ކުރުމުން ހިތްހަމަނުޖެހޭނެހެއްޔެވެ؟

متفقٌ عليه . وعَنِ المغيرةِ بنِ شعبةَ نحوهُ ، متفقٌ عليه .

އަދި المغيرة ރިވާއިން އެފަދަ حديثެއް ރިވާވެގެންވެއެވެ.

1161- وَعَنْ عليٍّ رَضِيَ اللَّه عنْهُ ، أَنَّ النَّبيَّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم طَرقَهُ وَفاطِمَةَ لَيْلاً ، فَقَالَ : « أَلا تُصلِّيانِ ؟ » متفقٌ عليه .

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވި علي ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ صحابي އާއި فاطِمَةَ ކަމަނާއާއި ދެމަފިރިކަނބަލުންގެ ގާތަށް ރޭގަނޑެއްގައި ވަޑައިގެން ހޭލުއްވާލެއްވިއެވެ. އަދި حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަދެމަފިރިކަނބަލުން ނަމާދުނުކުރައްވަނީ ހެއްޔެވެ؟

« طرقَهُ » : أَتَاهُ لَيْلا .

1162- وعَن سالم بن عبد اللَّه بنِ عُمَرَ بنِ الخَطَّاب رضِي اللَّه عَنْهُم ، عَن أَبِيه : أَنَّ رسولَ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قَالَ : « نِعْمَ الرَّجلُ عبدُ اللَّهِ لَو كانَ يُصَلِّي مِنَ اللَّيْلِ » قالَ سالِمٌ : فَكَانَ عَبْدُ اللَّهِ بعْدَ ذلكَ لا يَنَامُ مِنَ اللَّيْلِ إِلاَّ قَلِيلاً . متفقٌ عليه .

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވި سالم بن عبد اللّه بن عُمَرَ بن الخَطّاب އެކަލޭގެފާނުގެ ބައްޕާފުޅުގެ ރިވާއިން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديثކުރެއްވިއެވެ. عبد اللّه ކަލޭގެފާނީ ނަމާދުކުރާނަމަ މޮޅުމީހެކެވެ. سالِم ވިދާޅުވިއެވެ. ދެން އެއަށްފަހު عبد اللّه ކަލޭގެފާނު ރޭގަނޑު ވަރަށް މަދުން ނިދި ނިދިނުކުރައްވައެވެ.

1163- وَعن عبدِ اللَّهِ بنِ عَمْرو بنِ العاصِ رضَيَ اللَّه عَنْهُمَا قالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم: « يَا عَبْدَ اللَّهِ لا تكن مِثْلَ فُلانٍ : كانَ يَقُومُ اللَّيْلَ فَتَرَكَ قِيَامَ اللَّيْلِ » متفقٌ عليه .

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވި عبد اللّهِ بن عَمْرو بن العاصِ ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديثކުރެއްވިއެވެ. ޔާ عبد اللّه އެވެ. ތިބާ އެހެން މީހަކު ފަދައިން ނުވާށެވެ. އޭނާ ރޭގަނޑު އަޅުކަން ކުރާ އެއްމީހެކެވެ. ނަމަވެސް (ފަހުން އޭނާ) ރޭ އަޅުކަން ދޫކޮށްލިއެވެ.

1164- وعن ابن مَسْعُودٍ رضيَ اللَّه عنْهُ ، قَالَ : ذُكِرَ عِنْدَ النَّبِيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم رَجُلٌ نَامَ لَيْلَةً حَتى أَصبحَ ، قالَ : « ذاكَ رَجُلٌ بال الشَّيْطَانُ في أُذنَيْهِ أَو قال : في أُذنِه » ، متفقٌ عليه .

ދާރްﷲ ޙުރް ސުންނަތްގައިވި عبد الله بن مَسْعُودُ ގެ ރިވާޔަތްކުރެއްވި ޙަދީޘްއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. نبيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّمُ ގެ އަރިހުގައި ނަންގަނެވުނެވެ. މީހަކު ރޭގަނޑު ނިދާފައި ހެނދުނުވީ ކަމުގައި ހުރެ ނިދީ މީހެއްގެ ނަމުގައެވެ. (އަޅަމި ޝިކާރު ނަގާ ނުވާމީހެއް) ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ. އެމީހާގެ އެއީ شَّيْطَانُ އެމީހާގެ ދެކަންފަތުގައި ކަށަކައިގެން ބޮޅު ސޫޖަހައިފި މީހެކެވެ. ނުވަތަ ޙަދީޘް ކުރެއްވީ ނަމަކަށެވެ. އެންމެ ކަންފަތުގައި ކަޅުކައިގެން ބޮޅު ސޫޖަހައިފި މީހެކެވެ.

1165- وعن أَبِي هُريرَةَ ، رَضِي اللَّه عَنْهُ ، أَنَّ رسُولَ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قالَ : « يَعْقِدُ الشَّيْطَانُ عَلى قافِيةِ رَأْسِ أَحَدِكُم ، إِذا هُوَ نَامَ ، ثَلاثَ عُقدٍ ، يَضرِب عَلى كلِّ عُقدَةٍ : عَلَيْكَ لَيْلٌ طَويلٌ فَارقُدْ ، فإِنْ اسْتَيْقظَ ، فَذَكَرَ اللَّه تَعَالَى انحلَّت عُقْدَةٌ ، فإِنْ توضَّأَ انحَلَّت عُقدَةٌ ، فَإِن صلَّى انحَلَّت عُقدُهُ كُلُّهَا ، فأَصبَحَ نشِيطاً طَيِّب النَّفسِ ، وَإِلاَّ أَصبح خَبِيثَ النَّفْسِ كَسْلانَ » متفقٌ عليه .

ދާރްﷲ ޙުރް ސުންނަތްގައިވި أَبو هُريرَة ގެ ރިވާޔަތް ކުރެއްވި ޙަދީޘްއެވެ. ތިމަންކަލޭގެފާނު رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު ނިދާއިރު އެހާރުގަނޑަށް شَّيْطَان ތިން ގޮށި ބަނދެއެވެ. ކޮންމެ ގޮށިއަކަށް ޖެހޭފަދައިން (ސޫރު ޖަހާ) ހަދައެވެ. ކަލޭ ތިބާއަށް ރޭގަނޑު ދިގެވެ. ކަލޭ ނިދާފައި ހުރޭ. ފަހެ އެމީހާ ހޭލައިގެން ﷲ ތަޢާލާ ހަނދުމަކޮށްފިނަމަ އެއް ގޮށި ދޫވެއެވެ. ފަހެ وضوء ކޮށްފިނަމަ އެއް ގޮށި ދޫވެއެވެ. ފަހެ ނަމާދުކޮށްފިނަމަ ހުރިހާ ގޮށިތަކެއް ދޫވެއެވެ. އެހެންކަމުން އެމީހާ ހެނދުނު ވަނީ ހިތްހަމަޖެހިގެން ތަނަވަސްކަމާއިއެކު ނިކަމެތިކަމާއެކުގައެވެ. ނޫނީ ނުބައި نَّفْس އަދި ކަހިލު ގޮތުގައެވެ.

قافِيَةُ الرَّأْسِ : آخِرُهُ .

1166- وَعن عبدِ اللَّهِ بنِ سَلاَمٍ رَضِيَ اللَّه عَنْهُ ، أَنَّ النَّبيَّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قالَ : « أَيُّهَا النَّاسُ أَفْشوا السَّلامَ ، وَأَطْعِمُوا الطَّعَامَ ، وَصَلُّوا باللَّيْل وَالنَّاسُ نِيامٌ ، تَدخُلُوا الجَنَّةَ بِسَلامٍ » .

رواهُ الترمذيُّ وقالَ : حديثٌ حسنٌ صحيحٌ .

މާތްﷲ ރުއްސުންލެއްވި عبد اللّهِ بن سَلاَم ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبيّާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديثކުރެއްވިއެވެ. އޭ މީސްތަކުންނޭވެ. ތިޔަބައިމީހުން އެއްބަޔަކު އަނެއްބަޔަކަށް ސަލާމް ކުރުމުގެ އާދަ ފަތުރާށެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުން އެއްބަޔަކު އަނެއްބަޔަކަށް ކާންދޭށެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުން މީސްތަކުން ނިދާފައި ތިއްބާ ރޭގަނޑު ނަމާދުކުރާށެވެ. އެއިރުން ތިޔަބައިމީހުންނަށް ފަސޭހަކަމާއެކު ސުވަރުގެ ވަދެވޭނެއެވެ.

1167- وَعنْ أَبِي هُريرةَ رَضِيَ اللَّه عَنْهُ قالَ : قالَ رسولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : «أَفْضَلُ الصيَّامِ بعْدَ رَمَضَانَ شَهْرُ اللَّهِ الْمُحَرَّمُ ، وأَفْضَلُ الصَّلاةِ بعدَ الفَرِيضَةِ صَلاةُ اللَّيْل» رواه مُسلِمٌ .

މާތްﷲ ރުއްސުންލެއްވި أبو هُريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. رَمَضَان މަހުގެ ރޯދަ ފިޔަވައި އެންމެ މާތްވެގެންވާ ރޯދައަކީ ﷲ އަށް ނިސްބަތްވެގެންވާ މައްސަރުކަމުގައިވާ މުޙައްރަމްމަހުގެ ރޯދައެވެ. އަދި فرض ނަމާދު ފިޔަވައި އެންމެ މާތްވެގެންވާ ނަމާދަކީ ތަހައްޖުދުގެ ނަމާދެވެ.

1168- وَعَنِ ابنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّه عَنْهُمَا ، أَن النَّبِيَّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قَالَ : «صَلاةُ اللَّيْلِ مَثْنَى مَثْنَى، فَإِذا خِفْتَ الصُّبْح فَأَوْتِرْ بِواحِدَةٍ » متفقٌ عليه .

މާތްﷲ އެދެބަފައިކަލުންނަށް ރުއްސުންލެއްވި عبد اللّه بن عَمْرُ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبيّާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديثކުރެއްވިއެވެ. ރޭގަނޑުގެ ނަމާދު ދެ ركعةން ދެ ركعةން ކުރަމުން ގެންދާށެވެ. ފަހެ ފަތިސްވެދާނެކަމުގެ ބިރުހީވާން ފެށުމުން ފަހެ އެއްރަކުޢަތުން ނިންމާލާށެވެ.

1169- وَعَنْهُ قَالَ :كَانَ النَّبِيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يُصلِّي منَ اللَّيْل مَثْنَى مَثْنَى ، وَيُوترُ بِرَكعة .متفقٌ عليه .

އަދި އެصحابي (އެބައީ މާތްاللّه ރުއްސުންލެއްވި عبد اللّه بن عَمْر) ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. نبيّާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ރޭގަނޑައި ނަމާދު ދެ ركعةން ދެ ركعةން ކުރައްވަމުން ގެންދަވައެވެ. އަދި އެއް ركعةން وترކޮށް ނިންމަވައެވެ.

1170- وعنْ أَنَسٍ رضِي اللَّه عَنْهُ ، قالَ : كَانَ رسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يُفطِرُ منَ الشَّهْرِ حتَّى نَظُنَّ أَنْ لا يصوم مِنهُ ، ويصَومُ حتَّى نَظُن أَن لا يُفْطِرَ مِنْهُ شَيْئاً ، وَكانَ لا تَشَاءُ أَنْ تَراهُ مِنَ اللَّيْلِ مُصَلِّياً إِلا رَأَيْتَهُ ، وَلا نَائماً إِلا رَأَيْتَهُ . رواهُ البخاريُّ .

މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި أَنَس ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ބައެއް މަހު ރޯދަ ނުހިފަވައި ހުންނަވާނެ ކަމަށް ފެންނަ ވަރަށް އެމަހު ރޯދަ ނުހިފަވައެވެ. އަދި ބައެއް މަހު ރޯދަ ހިފަވައި ހުންނަވާ ރޯދަ ނުހިފަވާނެ ކަމަށް ފެނޭހާ ވަރަށް ހިފަވައެވެ. އަދި ރޭގަނޑު ނަމާދު ކުރައްވަނިކޮށް ފެންނަން ބޭނުންވާ ވަގުތެއްގައި ފެނިވަޑައިގަންނަވައެވެ. އަދި ނިދާފައިވާ ހާލު ފެންނަން ބޭނުންވާ ވަގުތެއްގައި ފެނިވަޑައިގަންނަވައެވެ.

1171- وعَنْ عائِشة رضي اللَّه عنْهَا ، أَنَّ رَسولَ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم كَان يُصلِّي إِحْدَى عَشرَةَ رَكْعَةً تَعْني فِي اللَّيْلِ يَسْجُدُ السَّجْدَةَ مِنْ ذلكَ قَدْر مَا يقْرأُ أَحدُكُمْ خَمْسِين آية قَبْلَ أَن يرْفَعَ رَأْسهُ ، ويَرْكَعُ رَكْعَتَيْنِ قَبْل صَلاةِ الفَجْرِ ، ثُمَّ يضْطَجعُ على شِقِّهِ الأَيْمَنِ حَتَّى يأْتِيَهُ المُنَادِي للصلاةِ ، رواه البخاري .

މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި عائِشة ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ދަރުމަވަންތަ رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އެގާރަ ركعة ކުރައްވައެވެ. އެބަހީ ރޭގަނޑުގައެވެ. އެއިން ކޮންމެ ސަޖިދައެއް ތަހައްޖުދު ނަމާދު ކުރައްވައެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ބޮލުގައި ވިހާލީސް އާޔަތް ކިޔަވާހާ ވަގުތުވަންދެން ސުޖޫދުގައި ހުންނަވައެވެ. އަދި ފަތިސް ނަމާދު ކުރެއްވުމުގެ ކުރިން ދެ ركعة ސުންނަތް ކުރައްވައެވެ. ދެން ނަމާދަށް ގޮވާލާ މީހާ ފެނިގެން އަންނަންދެން ކަނާތް ފަރާތުގައި އޮށޯވެވަޑައިގަންނަވައެވެ.

1172- وَعنْهَا قَالَتْ : ما كان رسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يَزيدُ في رمضانَ وَلا في غَيْرِهِ عَلى إِحْدى عشرةَ رَكْعَةً : يُصلِّي أَرْبعاً فَلا تَسْأَلْ عَنْ حُسْنِهِنَّ وَطولِهِنَّ ، ثُمَّ يُصَلِّي أَرْبعاً فَلا تَسْأَلْ عَنْ حُسْنِهِنَّ وَطولِهِنَّ ،

ثُمَّ يُصَلِّي ثَلاثاً . فَقُلْتُ : يا رسُولَ اللَّهِ أَتنَامُ قَبْلَ أَنْ تُوترَ ،؟ فقال: « يا عائشةُ إِنَّ عيْنَيَّ تَنامانِ وَلا يَنامُ قلبي » متفقٌ عليه .

އަދި އެصحابي (އެބަރީ މާތްﷲ ރުހިވޮޑިގެންވި عائشة ގޮތުން) ގެ ރިވާއިތުން ބަޔާންވެގެންވެއެވެ. އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم رَمَضَان މަހުގައި ވިތުރު އަދި އެހެން މަހުގައި ވިތުރު އާއެކު ركعةއެގާރަ ވުރެ ގިނަ ނަމާދުނުކުރައްވައެވެ. އެކަލޭގެފާނު ހަތަރު ركعةނަމާދުކުރައްވައެވެ. ދެން އެ ދިގުކަމާއި ރީތިކަމުގެ ވާހަކަ ނުކުރާށެވެ. ދެން އެހެންމެ ހަތަރު ركعة ނަމާދުކުރައްވައެވެ. ދެން އެ ދިގުކަމާއި ރީތިކަމުގެ ވާހަކަ ނުކުރާށެވެ. ދެން ތިންركعة ނަމާދުކުރައްވައެވެ. ދެން ތިމަންނަ ދަންނަވައިފީމެވެ. އޭﷲ ގެ ރަސޫލާއެވެ. ކަލޭގެފާނު وترކުރުއްވުމުގެ ކުރީގައި ނިދިކުރައްވަނީ ހެއްޔެވެ؟ ދެން ވިދާޅުވިއެވެ. އޭ عائشة އެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންނާގެ ދެލޯ ނިދަނީއެވެ. އަދި ތިމަންނާގެ ހިތް ނުނިދައެވެ.

1173- وعنْهَا أَنَّ النَّبِيَّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم كانَ يَنَامُ أَوَّل اللَّيْل ، ويقومُ آخِرهُ فَيُصلي . متفقٌ عليه.

އަދި އެކަމަނާ (އެބަރީ މާތްﷲ ރުހިވޮޑިގެންވި عائشة ގޮތުން) ގެ ރިވާއިތުން ބަޔާންވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبيއާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ރޭގަނޑުގެ ފުރަތަމަ ބައިގައި ނިދިކުރައްވައެވެ. އަދި އޭގެ ފަހުބައިގައި ތެދުވެ ވަޑައިގެންނެވެއެވެ. އެއަށްފަހު ނަމާދު ކުރައްވައެވެ.

1174- وعَن ابن مَسْعُود رضِيِ اللَّه عَنْهُ ، قَالَ : صلَّيْتُ مَعَ النَّبِيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم لَيْلَةً ، فَلَمْ يَزلْ قائماً حتى هَمَمْتُ بِأَمْرٍ سُوءٍ . قَيل : ما هَممْت ؟ قال : هَممْتُ أَنْ أَجْلِس وَأَدعهُ . متفقٌ عليه .

މާތްﷲ ރުހިވޮޑިގެންވި عبد اللّهِ بن مَسْعُود ގެ ރިވާއިތުން ބަޔާންވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަ އެއްފަހަރު ރޭގަނޑެއްގައި رسُولُ اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ ފަހަތުގައި ނަމާދުކުރީމެވެ. ދެން އެކަލޭގެފާނު قيامގައި ހުންނެވީ ދިގުކޮށެވެ. ހަމަ ތިމަންނާގެ ހިތަށް ނުބައިކަމެއް އެރިއެވެ. ދަންނަވައިފީމެވެ. ދެން ހިތަށް އެރީ ކޮން ކަމެއް ހެއްޔެވެ؟ ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަ ހިތަށް އެރީ އިށީނދެލާށެވެ. އަދި ނަމާދު ދޫކޮށްލާށެވެ.

1175- وعَنْ حُذيفَةَ رَضِيَ اللَّه عنْهُ ، قَالَ : صَلَّيْتُ مَعَ النَّبِيَّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، ذاتَ لَيْلَةٍ فَافْتَتَح البقَرَةَ ، فقلتُ : يَرْكَعُ عِنْدَ المِئَةِ ، ثُمَّ مضى ، فقلتُ : يُصَلِّي بِها في ركْعَةٍ ، فمَضَى ، فَقُلْتُ : يَرْكَعُ بِها ، ثُمَّ افْتَتَح النِّسَاءَ فَقرأَهَا ، ثُمَّ افْتَتَحَ آل عِمْرَانَ ، فَقَرَأَها ، يَقْرأُ مُتَرَسِّلاً إِذا مَرَّ بآيَةٍ فِيها تَسبيحٌ سَبَّحَ ، وَإِذا مَرَّ بِسُؤَالٍ سَأَلَ ، وإِذا مَرَّ بتَعوُّذ تَعَوَّذَ ، ثُمَّ رَكَعَ ، فجعَل يَقُولُ : سُبْحَانَ رَبِّي العظيمِ ، فَكَانَ رُكُوعُهُ نَحْواً مِنْ قِيَامِهِ ، ثُمَّ قال : سمِعَ اللَّه لِمَنْ حَمِدَه ، رَبَّنَا لك الحْمدُ ، ثُمَّ قامَ طَويلاً قَرِيباً مِمَّا ركع ، ثُمَّ سَجد فَقَالَ : سُبْحانَ رَبِّيَ الأَعْلى فَكَانَ سَجُودُهُ قَرِيباً مِنْ قِيَامِهِ . رواه مسلم .

މާތްالله ރުހިވެވޮޑިގެންވާ حُذيفَةَ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަ އެއްރޭގައި رسُولُ اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ އަރިހުގައި ނަމާދުކުރެއްވުން ފެށިއްޖެވެ. ދެން އެކަލޭގެފާނު بقَرَةَ ސޫރަތް ކިޔަވާ ވިދާޅުވާން ފެއްޓެވިއެވެ. ދެން ތިމަންނަ ހިތުހިތާ ބުނީމެވެ. ސަތޭކަ އާޔަތް ހަމަވާންދެން ركوع އަށް ވަޑައިގަންނަވާނެއެވެ. ދެން އެއްރަކުޢަތު ކިޔަވުން ގެންދަވައިފިއެވެ. ދެން ތިމަންނަ ހިތުހިތާ ބުނީމެވެ. އެސޫރަތް ހުސްކޮށް ركوع ކުރައްވައިފާނެއެވެ. ދެން އެސޫރަތް ނިންމަވައިލެއްވިއެވެ. ދެން ތިމަންނަ ހިތުހިތާ ބުނީމެވެ. މިހާރު ركوع ކުރައްވާނެއެވެ. ދެން އެކަލޭގެފާނު نِّسَاء ސޫރަތް ފެއްޓެވިއެވެ. ދެން އެސޫރަތް ކިޔަވާ ވިދާޅުވިއެވެ. ދެން آل عِمْرَان ފެއްޓެވިއެވެ. ދެން އެސޫރަތް ކިޔަވާ ވިދާޅުވިއެވެ. މިހުރިހާ ސޫރަތެއް ކިޔަވާ ވިދާޅުވެފުން ގެންދެވީ ތަރުތީބުގެ ހަމަހިމޭނުކަމާއެކުގައެވެ. تَسْبيح ކިޔަންޖެހޭ ތަނަކުން އައުމުން تَسْبيح ވިދާޅުވެފުން ގެންދެވިއެވެ. އަދި دعاء ދަންނަވަންޖެހޭ ތަނަކުން އައުމުން دعاء ދަންނަވާފުން ގެންދެވިއެވެ. އަދި ސަލާމަތްކަން އެދި ދަންނަވަންޖެހޭ ތަނަކުން އައުމުން تَعَوَّذ ވިދާޅުވެފުން ގެންދެވިއެވެ. ދެން އެކަލޭގެފާނު ركوع ގައި سُبْحَانَ رَبِّي العظيمِ ވިދާޅުވެފުން ގެންދެވިއެވެ. ދެން އެކަލޭގެފާނުގެ ركوع ގެ ދިގުމިން قيام އާއި އެއްވަރެވެ. ދެން ކިޔަވާ ވިދާޅުވިއެވެ. سمِعَ اللَّه لِمَنْ حَمِدَه ، رَبَّنَا لك الحْمدُ ދެން ركوع ގައި ހުންނެވި ވަގުތާއި އެއްވަރު ވަގުތުކުޑަކޮށް قيام ގައި ހުންނެވިއެވެ. ދެން ސަޖިދަ ކުރެއްވިއެވެ. ދެން ސަޖިދަގައި ކިޔަވާ ވިދާޅުވިއެވެ. سُبْحانَ رَبِّيَ الأَعْلى މިގޮތަށެވެ. ދެން އެކަލޭގެފާނުގެ ސަޖިދައިގެ ދިގުމިން قيام އާއި ގާތްކަމުގައިވިއެވެ.

1176- وَعَنْ جابرٍ رضِي اللَّه عنْهُ قَالَ : سُئِلَ رَسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : أَيُّ الصَّلاةِ أَفْضَلُ ؟ قال : « طُولُ القُنُوتِ » . رواه مسلم .

މާތްالله ރުހިވެވޮޑިގެންވާ جابر ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم

އަޅުގަނޑު ސުވާލު ދެންނެވީމެވެ. އެންމެ މާތްވެގެންވަނީ ކޮންނަމާދެއް ތޯއެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ.
قيامއަށް ހުރުން ދިގު ނަމާދެވެ.

المرادُ بِالقنُوتِ : القِيَامُ .

1177- وَعَنْ عبدِ اللَّهِ بنِ عَمْرو بنِ العَاصِ ، رَضيَ اللَّه عَنْهُمَا أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال: « أَحَبُّ الصَّلاةِ إلى اللَّهِ صَلاةُ دَاوُدَ ، وأَحبُّ الصيامِ إلى اللَّهِ صِيامُ دَاوُدَ ، كانَ يَنَامُ نِصْفَ اللَّيْلِ وَيَقُومُ ثُلُثَهُ ويَنَامُ سُدُسَهُ وَيصومُ يَوماً وَيُفطِرُ يَوماً » متفقٌ عليه .

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވި عبد اللَّهِ بنِ عَمْرو بنِ العَاص ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. الله سبحانه وتعالى އަށް އެންމެ ލޯބިވާ ނަމާދަކީ داوُد عليه السلامގެ ނަމާދެވެ. އަދި الله سبحانه وتعالى އަށް އެންމެ ލޯބިވާ ރޯދައަކީ داوُد عليه السلامގެ ރޯދައެވެ. އެކަލޭގެފާނު ރޭގަނޑުގެ ދެބައިކުޅަ އެއްބައިގައި ނިދި ކުރައްވައެވެ. އަދި ރޭގަނޑުގެ ތިންބައިކުޅަ އެއްބައިގައި ތެދުވެވަޑައިގެން ނަމާދު ކުރައްވައެވެ. އަދި ރޭގަނޑުގެ ހަބައިކުޅަ އެއްބައިގައި ނިދި ކުރައްވައެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނު ދުވަހަކުން އެއްދުވަހު ރޯދައަށް ހުންނަވައެވެ.

1178- وَعَنْ جَابِرٍ رَضِيَ اللَّه عنْهُ قَالَ : سمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يقُولُ : « إنَّ في اللَّيْلِ لَسَاعةً ، لا يُوافقُهَا رَجُلٌ مُسلِمٌ يسأَلُ اللَّه تعالى خيراً من أمرِ الدُّنيا وَالآخِرةَ إلاَّ أَعْطاهُ إِيَّاهُ ، وَذلكَ كلَّ لَيْلَةٍ » رواه مسلم .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވި جَابِر ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ތިމަން އަޑުއިވުނެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ރޭގަނޑުގައި އެގަޑި ވަގުތެއް ވެއެވެ. އެވަގުތު މީހަކު މުސްލިމަކަށް الله އަށް ދުނިޔާއާއި آخرةގެ ހެޔޮކަމެއް އެއްވެސް ހެޔޮކަމެއް އެދި ދަންނަވައިފިނަމަ އެޗީޒެއް ދެއްވައިދެއްވައެވެ. އަދި މިގޮތް ހުރީ ރޭއަކުއިވެސް ވެއެވެ.

1179- وَعَنْ أَبي هُريرَةَ رَضِيِ اللَّه عَنْهُ ، أَنَّ النَّبِيَّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قَالَ : إِذا قَامَ أَحَدُكُم مِنَ اللَّيْلِ فَلْيَفتَتحِ الصَّلاةَ بِركعَتَيْن خَفيفتيْنِ » رواهُ مسلِم .

ރަޟިﷲ ޢަންހު ވެވަޑައިގެންވި أَبو هُريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު ރޭގަނޑުގައި ހަޅުއްލަވާ ނަމާދު ކުރަނީނަމަ ފަހު ލުއިލުއި ދެ ركعةއިން ނަމާދު ކުރަން ފައްޓާނެވެ.

1180- وَعَنْ عَائِشَةَ ، رَضِيَ اللَّه عَنْها ، قالت : كانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم إِذا قام مِن اللَّيْلِ افتَتَحَ صَلاتَهُ بِرَكْعَتَيْن خَفيفَتَيْنِ ، رواه مسلم .

ރަޟިﷲ ޢަންހާ ވެވަޑައިގެންވި عَائِشَة ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެ ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ރޭގަނޑު ހޭލައްވައި ތެދުވެވަޑައިގަންނަވާނަމަ އެކަލޭގެފާނުގެ ނަމާދު ލުއިލުއި ދެ ركعة އިން ފައްޓަވައެވެ.

1181- وعَنْها ، رضِي اللَّه عنْهَا ، قالَتْ : كان رسولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم إِذا فاتتْهُ الصَّلاةُ من اللَّيل مِنْ وجعٍ أَوْ غيرِهِ ، صَلَّى مِنَ النَّهارِ ثِنَتي عشَرة ركْعَة . رواه مسلِم .

އަދި އެކަލޭގެ (އެބަހީ ރަޟިﷲ ޢަންހާ ވެވަޑައިގެންވި عَائِشَة ގެފާނު) ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ ކިބައިން ރޭގަނޑުއެކަށި ހަޅުއްދު ނަމާދު ބައިބައި އެއާ ވަރުގައި ހުރެ ބަލިބެން ނުވަތަ އެހެނިހެން ސަބަބަކާހުރެ ކުރަށްވާނުލެއްވިނަމަ ދުވާލުގައި ބާރަ ركعةކުރައްވައެވެ.

1182–وعنْ عُمَرَ بنِ الخَطَّاب رَضِيِ اللَّه عنْهُ ،قَال:قَالَ رسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم:«مَنْ نَام عن حِزْبِهِ ، أو عَنْ شَيْءٍ مِنهُ ، فَقَرأهُ فِيما بينَ صَلاِةَ الفَجْرِ وصَلاةِ الظُّهْرِ ، كُتِب لهُ كأَنَّما قَرَأَهُ منَ اللَّيْلِ»رواه مسلم .

ރަޟިﷲ ޢަންހު ވެވަޑައިގެންވި عُمَر بن الخَطَّاب ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މީހަކު އެކީ އޮނބަދު ހަވާލުވި ރޭގަނޑުގެ ނަމާދު އޭގެން ބައެއް ދުވަހު ނިދިފައިވާނަމަ އެއީ އޮނބަދު ފެށުނު ނަމާދާއި ބެންދުން ނަމާދާއި ދެމެދު ކިޔައިފިނަމަ އެދުވަހު އޭގެ ރޭގަނޑު ކިޔުނު ފަދައިން އޭނާއަށް ލިޔެވޭނެއެވެ.

1183- وعَنْ أَبِي هُريرة رَضِيَ اللَّه عنْهُ ، قال : قالَ رسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « رحِمَ اللَّه رَجُلا قَامَ مِنَ اللَّيْلِ ، فصلىَّ وأيْقَظَ امرأَتهُ ، فإنْ أَبَتْ نَضحَ في وجْهِهَا الماءَ ، رَحِمَ اللَّهُ امْرَأَةً قَامت مِن اللَّيْلِ فَصلَّتْ ، وأَيْقَظَتْ زَوْجَهَا فإِن أَبي نَضَحَتْ في وجْهِهِ الماءَ » رواهُ أبو داود. بِإسنادِ صحيحٍ .

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވާ أبو هُريرة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. الله سبحانه وتعالى އެފިރިހެނަކަށް رحمة ލައްވާދޭށިއެވެ. އެމީހަކީ ރޭގަނޑު ތެދުވެ ނަމާދު ކޮށްފިމީހާއެވެ. އަދި އަނބިމީހާގެ އަނބުރާ ހޭލައްވާ (ނަމާދު ކުރުމަށް) ގޮވާލިއެވެ. ފަހެ އެކަނބަލުންގެ ތެދުވެ ނުވެއްޖެނަމަ އެކަނބަލުންގެ މޫނުގައި ފެން ޖަހައިފިއެވެ. الله سبحانه وتعالى އެއަންހެނަކަށް رحمةލައްވާދޭށިއެވެ. އެއީ ރޭގަނޑު ތެދުވެ ނަމާދުކޮށް އަންހެނަކީއެވެ. އަދި އެފިރިހެނާގެ ފިރިމީހާ ނަމާދަށް ގޮވާ ހޭލައްވައިފިއެވެ. އަދި އޭނާ ތެދުވުމަށް އިންކާރުކޮށްފިނަމަ އޭނާގެ މޫނުގައި ފެން ޖަހައެވެ.

1184- وَعنْهُ وَعنْ أَبِي سَعيدٍ رَضِي اللَّه عنهمَا ، قَالا : قالَ رسولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « إذا أَيقَظَ الرَّجُلُ أَهْلَهُ مِنَ اللَّيْل فَصلَّيا أَوْ صَلَّى ركْعَتَينِ جَمِيعاً ، كُتِبَ في الذَّاكرِينَ وَالذَّكِراتِ » رواه أبو داود بإِسناد صحيحٍ

އަދި އެ صحابي (އެބަހީ أبو هُريرة) އާއި أبو سعيد الخُدْرِي އާއި ދެބޭކަލުންގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. (މާތްالله އެދެބޭކަލުންނަށް ރުހިވޮޑިގެންވާށިއެވެ.) އެދެބޭކަލުން ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މީހަކު އޭނާގެ އަނބިމީހާ ރޭގަނޑުގައި ހޭލައްވައި އެއްކޮށް އެދެމީހުން ނަމާދު ކޮށްފިނަމަ (ނުވަތަ حديث ކުރެއްވިގޮތުން ވެއްޖެ.) އެ ދެމީހުން އެކުގައި (جماعه ހަދައިގެން) ދެރަކުޢަތް ކޮށްފިނަމަ) ފިރިހެނާގެ ނަމުން الذَّاكرِينَ ގެ ތެރޭގައި އަންހެނާގެ ނަމުން الذَّكِراتِ ގެ ތެރޭގައި ލިޔުއްވާދެއެވެ.

1185- وعن عائِشة رضِيَ اللَّه عَنْها ، أَنَّ النَّبِيَّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قَالَ : « إِذا نَعَس أَحَدُكُمْ في الصَّلاةِ ، فَلْيَرْقُدْ حتى يَذهَب عَنْهُ النَّومُ ، فَإِنَّ أَحدكُمْ إذا صَلى وهو ناعِسٌ ، لَعَلَّهُ يَذهَبُ يَستَغفِرُ فَيَسُبَّ نَفسهُ » متفقٌ عليهِ .

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވާ عائِشة ގެފާނުގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ހަގީގަތުގައި نبي އާ

صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކަށް ނަމާދުގައި ނިދި ޖެހޭން ފަށައިފިނަމަ ފަހެ އެމީހަކު ނިދި ފިލައި ގޮސްފުމުން ދާންދެން ނިދާށެވެ. އެހެނީ ހަމަކަށަވަރުން ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު ނިދިދީގެ ހާލަތުގައި ހުރެގެން ނަމާދު ކުރާނަމަ ފަށައިފިނަމަ ފަހަރެއްގައި އޭނާ استغفار ދަންނަވަނިކޮށް އޭގެ ބަދަލުގައި ނުބައިބަހެއް ބުނެވި އަމިއްލަ ނަފްސަށް ދުޢާކޮށް ނުބައިބަހެއް ބުނެވިދާނެއެވެ.

1186- وَعَنْ أَبي هُرَيرَةَ رَضِي اللَّه عَنْهُ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « إِذا قَامَ أَحدُكُمْ مِنَ اللَّيْلِ فَاستعجمَ القُرآنُ على لِسَانِهِ ، فَلَم يَدْرِ ما يقُولُ ، فَلْيضْطَجِعْ » رواه مُسلِمٌ .

ރަޟިޔަﷲ ޢަންހުރިވާކުރެއްވި أَبو هُريرة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު ރޭގަނޑު ތެދުވެ ނަމާދުކުރަމުންދަނިކޮށް قُرآن ކިޔެވުން ދަތިވެ ބަހަށް ކިޔޭ އެއްޗެއް ވިސްނުމެއް ނުފެނިއްޖެނަމަ ފަހެ (ނަމާދު ހުއްޓާލާފައި) ނިދުން އެދެއްވާށެވެ.

213- باب استحباب قيام رمضان وهو التروايح

رَمَضَانُ މަހުގެ ރޭތަކުގައި (تروايح) ނަމާދުކުރެއްވުން މުސްތަޙައްބު ވެގެންވާކަން ބަޔާންކޮށްދޭ باب

1187- عنْ أَبي هُريرةَ رَضِي اللَّه عنْهُ أَنَّ رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قالَ : « منْ قام رَمَضَانَ إِيماناً واحْتِساباً غُفِرَ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ » متفقٌ عليه .

ރަޟިޔަﷲ ޢަންހުރިވާކުރެއްވި أَبو هُريرة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديثކުރެއްވިއެވެ. رَمَضَان މަހުގައި އީމާންކަމާއި އަދި ثواب ލިބުމަށްޓަކައި އަޅުކަންކުރާ މީހާގެ ކުރީގެ ހުރިހާ ފާފައެއް ފުއްސަވައިދެއްވާނެއެވެ.

1188- وَعنْهُ رَضِيَ اللَّه عَنْهُ ، قَال : كانَ رسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يُرَغِّبُ في قِيَامِ رَمَضَانَ مِنْ غيْرِ أَنْ يَأْمُرَهُمْ فِيه بعزيمةٍ ، فيقُولُ : « مَنْ قَامَ رَمَضَانَ إِيماناً واحْتِسَاباً غُفِرَ لَهُ مَا تَقَدَّم مِنْ ذَنْبِهِ » رواه مُسْلِمٌ .

އަދި އެ صحابي (އަބޫ أبو هُريرة رَضِيَ اللَّه عَنْهُ) ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ

اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ވާޖިބުކުރައްވައިނުދެއްވައި ނަމަވެސް رَمَضَان މަހުގެ ރޭތަކުގައި ޤިޔާމުކުރުމަށް ترغيب ދެއްވައިފައެވެ. ކުރީ އަޅުގަނޑުމެން حديث ބަޔާންކޮށްފައެވެ. ހަމަ رَمَضَانُ މަހުގެރޭގައި ޤިޔާމުކުރާމީހާއަށް ލިބޭ ثواب އެއް ފަހުމީދާކުރެވޭތޯ އިސްލާމީ ރޭތަކުގައި قيام ކުރުމަށްފަހު އިޚްލާޞްތެރިކަމާ ފުރިހަމަ ޝަރީޢަތްތެރި ދެއްވައެވެ.

214– باب فضل قيام ليلة القدْر وبَيان أرجى لياها

ليلة القدر ވިލާގެ ފަޟީލަތާއި އަދި ލައް އެންމެ ގާތްވީރޭގެ ބަޔާނު ބަޔާންކުރާ باب

قَالَ الله تَعَالَى : ﴿ إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةِ الْقَدْرِ ﴾ [القدر : 1] إِلَى آخرِ السورة ،

ތަޢާލާވަޙީކުރެއްވި ވަޙީގެ އެ قُرآنُ ބާވައިލެއްވީ ليلة القدر ވިލާގައެވެ.

وقال الله تَعَالَى : ﴿ إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةٍ مُبَارَكَةٍ ﴾ [الدخان : 3] الآياتِ .

ތަޢާލާވަޙީކުރެއްވިން، ވަޙީގެ ވަޙީކުރެއްވި އެފޮތް (އެބަހީ: قُرآنُ) ބާވައިލެއްވީ ބަރަކާތްތެރި ރޭގައެވެ. ތަޢާލާވަޙީކުރެއްވިން، އިންޒާރު ކުރައްވާ ރަސޫލާ ކަމުގައި ވަޙީގެ ވަޙީކުރެއްވި ބޭފުޅުން ވެއެވެ.

1189– وَعَنْ أَبِي هُريرةَ رَضِيَ اللَّه عَنْهُ ، عن النَّبِيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « مَنْ قام لَيْلَةَ القَدْرِ إِيماناً واحْتِسَاباً ، غُفِر لَهُ ما تقدَّم مِنْ ذنْبِهِ » متفقٌ عليه .

ރަސޫލُالله ރިވާ ކުރެއްވުމެވެ أبو هُريرة ، نبيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ ޙަދީޘް ރިވާކުރެއްވިއެވެ. އަޅުގަނޑުމެން حديث ކުރީގައިވެއެވެ. ހަމަ ليلة القدر ވިލާގެ އީމާން ކަމާއި އަދި ثواب އެދި އެދިގެން قيام ކުރާމީހަކަށް އެމީހާގެ އިސްވެދިޔަ ފާފަތައް ފުއްސަވައިދެއްވާނެއެވެ.

1190– وعن ابنِ عُمر رضِيَ اللَّه عَنهما أَنَّ رِجَالاً مِنْ أَصْحَابِ النَّبيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، أُرُوا لَيْلَةَ القَدْرِ في المَنَامِ في السَّبْعِ الأَواخِرِ ، فَقال رسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « أَرى رُؤيَاكُمْ قَدْ تَواطَأَتْ في السَّبْعِ الأَوَاخِرِ ، فَمَنْ كَانَ مُتحَرِّيهَا ، فَلْيَتَحرَّهَآ في السبْعِ الأَواخِرِ » مُتُفقٌ عليهِ .

ރަސޫލُالله އަޞްޙާބުބޭކަލުންގެ ތެރެއިން ބައެއް ރިވާކުރެއްވުމެވެ عبداللّهِ بن عَمْرُ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ތަޢާލާވަޙީކުރެއްވިން

نبيّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ اصحابންގެ ތެރެއިން ބައެއް ބޭކަލުންނަށް رَمَضَان މަހުގެ ފަހު ހަތްދުވަހުން ތެރޭގައި لَيْلَةَ القَدْرِ ހުވަފެނުން ފެނުނެވެ. ފަހެ رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންނަށް (ليلة القدرى) ހުވަފެނުން (رَمَضَان މަހުގެ) ފަހު ހަތް ދުވަހުން ތެރޭގައި، ފެނުނު ފެނުން އައީ އަދަދެއް حقيقة ކަމެއް ހިމެނޭނެކަމުގެ ދަލީލެވެ. ވީމާ ليلة القدر ހޯދުން މަސައްކަތްކުރުމަށް ފަހު، ފަހު ހަތް ރޭގައި މަސައްކަތް ކުރުން ރަގަޅުވާނެވެ.

1191- وعنْ عائِشَةَ رَضِيَ اللَّه عنْهَا ، قَالَتْ : كانَ رسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يُجاوِرُ فِي العَشْرِ الأَوَاخِرِ مِنْ رمضَانَ ، ويَقُول : « تَحَرَّوْا لَيْلَةَ القَدْرِ في العشْرِ الأَوَاخِرِ مِنْ رَمَضانَ» متفقٌ عليه .

މާތްالله ރުއްސެވުންވާށިވި عائِشَة ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم رَمَضَان މަހުގެ ފަހު ދިހަދުވަހު إعتكاف ކުރައްވަވައެވެ. އަދި حديث ކުރައްވަވައެވެ. ތިޔަބައިމީހުން رَمَضَان މަހުގެ ފަހުދިހަދުވަހު ليلة القدر ހޯއްދަވާ މަސައްކަތް ކުރާށެވެ.

1192- وَعَنْها رَضِيَ اللَّه عنها أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قَالَ : « تَحرّوْا لَيْلةَ القَدْرِ في الوتْرِ من العَشْرِ الأَواخِرِ منْ رمَضَانَ » رواهُ البخاريُّ .

އަދި އަނަދެއް (އެބަހީ މާތް الله ރުއްސެވުންވާށިވި عائِشَة ގެފާނު) ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން رَمَضَان މަހުގެ ފަހުދިހަރޭގެ އޮނިރޭ ތަކުގައި ليلة القدر ހޯއްދަވާ މަސައްކަތް ކުރާށެވެ.

1193- وعَنْهَا رَضَيَ اللَّه عَنْهَا ، قَالَتْ : كَانَ رسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « إِذا دَخلَ العَشْرُ الأَوَاخِرُ مِنْ رمَضَانَ ، أَحْيا اللَّيْلَ ، وَأَيْقَظَ أَهْلَه ، وجَدَّ وَشَدَّ المِئزرَ » متفقٌ عليه .

އަދި އަނަދެއް(އެބަހީ މާތްالله ރުއްސެވުންވާށިވި عائِشَةَ ގެފާނު) ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އަނަދެއް ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم رَمَضَان މަހުގެ ފަހުދިހަ އައުމުން ރޭތައް إحياء ކުރައްވައެވެ. އަދި އަހުލުވެރިންނަށް ހޭލައްވަވައެވެ. (އެބަހީ އަޅުކަމުގެ ހިދުމަތް ތަކަށް ޖަހާ ބާރު ކުރައްވައެވެ.) އަދި ހިތްވަރު ވަޒަނުގެން އުޅުއްވާގައި އުޅުއްވައެވެ.

1194- وَعَنْهَا قَالَتْ : كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يَجْتَهِدُ فِي رَمضانَ مَالا يَجْتَهِدُ في غَيْرِهِ ، وفي العَشْرِ الأَوَاخِرِ منْه ، مَالا يَجْتَهدُ في غَيْرِهِ » رواهُ مسلمٌ .

އަދި އެކަމަނާ (އެބަހީ މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވާ عائِشَةَ ގެފާނު) ގެ ރިވާޔަތުން ބަޔާންވެގެންވެއެވެ. އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އެހެން ދުވަސްވަރުތަކުގައި ނުކުރައްވާވަރަކަށް رَمَضَان މަހުގައި އިޖުތިހާދުކުރެއްވުމަށް ކުރައްވައެވެ. އަދި އެމަހުގެ ފަހު ދިހަރޭގައި އެހެން ދުވަސްތަކުގައި ނުކުރައްވާ ވަރަކަށް އިޖުތިހާދުކުރައްވައެވެ.

1195- وَعَنْهَا قَالَتْ : قُلْتُ : يا رَسُولَ اللَّهِ أَرَأَيْتَ إِن عَلِمْتُ أَيَّ لَيْلَةٍ لَيْلَةُ القَدْرِ ما أَقُولُ فيها ؟ قَالَ : « قُولِي : اللَّهُمَّ إِنَّكَ عَفُوٌّ تُحِبُّ العفْوَ فاعْفُ عنِّي » رواهُ التِرْمذيُّ وقال : حديثٌ حسنٌ صحيحٌ .

އަދި އެކަމަނާ (އެބަހީ މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވާ عائِشَةَ ގެފާނު) ގެ ރިވާޔަތުން ބަޔާންވެގެންވެއެވެ. ޔާ اللهގެ ރަސޫލާއެވެ. ތިމަންނަމެން ليلة القدر ވީރޭތޯ ދެނެގަތުމުން ތިމަންނަމެން އެރޭ ކިޔަންވީ ކީކޭތޯއެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ކަލޭ ބުނާށެވެ. اللَّهُمَّ إِنَّكَ عَفُوٌّ تُحِبُّ العفْوَ فاعْفُ عنِّي މާނައީ:- އޭ ތިމަންނާގެ إله! ކަލޭގެފާނަކީ މާފުކުރައްވާ އިލާހެވެ. މާފުކުރެއްވުމަށް ލޯބިވާ إله އެވެ. ވީމާ ތިމަންނަށް މާފުކުރައްވާނދޭވެ!

215- باب فضل السِّواك وخصال الفطرة

މިސްވާކު ކުރުމުގެ މާތްކަމާއި فطرةގެ خصلة ތައް ބަޔާންކޮށްދިނުމުގެ باب

1196- عَنْ أَبِي هُريرَةَ رَضِيَ اللَّه عَنْهُ أَنَّ رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قالَ : « لَوْلا أَنْ أَشُقَّ عَلى أُمَّـــتِي أَوْ عَلى الناس لأمرْتُهُمْ بِالسِّواكِ معَ كلِّ صلاةٍ » متفقٌ عليه .

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވާ أَبو هُريرة ގެ ރިވާޔަތުން ބަޔާންވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިމަންކަލޯގެ އުއްމަތަށް (ނުވަތަ މީސްތަކުންނަށް) އުނދަގޫނުވާނަމަ ކޮންމެ ނަމާދަކާއެކު سواك ކުރުމަށް އެއުރެންނަށް ތިމަންކަލޯ އަމުރު ކުރީމެވެ.

1197- وَعنْ حُذيفَةَ رَضِيَ اللَّه عَنْهُ ، قال : كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم إِذا قَامَ مِنَ النَّومِ يَشُـــوصُ فَاهُ بالسِّواكِ . متفقٌ عليه .

މާތްالله ރުއްސެވުންލެއްވި حُذيفَة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. نبيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ނިދިން ތެދުވެއްޖެނަމަ އަނގަމަތިން މިސްވާކު ދަނޑިޖަހައި ކުރެއްވިގެން ކާމިލު ތެދު ސާފު ކުރައްވައެވެ.

«الشَّوْص » : الدَّلْكُ »

1198- وَعَنْ عائشةَ رَضِيَ اللَّه عَنْهَا قَالَتْ : كنَّا نُعِدُّ لرسُولِ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم سِوَاكَهُ وَطَهُورَهُ فَيَبْعَثُهُ اللَّه مَا شَاءَ أَن يبْعَثَهُ مِنَ اللَّيْلِ ، فَيتسَوَّكُ ، وَيَتَوَضَّأُ ويُصَلِّي » رواهُ مُسلمٌ .

މާތްالله ރުއްސެވުންލެއްވި عائشةَ ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އަހަރެން ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންމެން رسُولُ اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އަށްޓަކައި وضوء ކުރައްވާން ފެނާއި އަދި سواك ތައްޔާރުކޮށް ބަހައްޓަމެވެ ކާކުރައްވަ ބަހައްޓަމެވެ. ދެން ތައްޔާރުކޮށް ބަހައްޓަމުން الله سبحانه وتعالى އިރާދަކުރައްވާ ވަގުތަކު އެކަލޭގެފާނު ތެދުވެވަޑައިގަނެވެ. އަދި ކުރައްވައެވެ. سواك ކުރައްވައެވެ. وضوءކުރައްވައެވެ.

1199- وعنْ أَنسٍ رَضِيَ اللَّه عَنْهُ ، قَالَ : قَالَ رسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « أَكثَرْتُ عَليكُمْ في السِّوَاكِ » رواهُ البُخاريُّ .

މާތްالله ރުއްސެވުންލެއްވި أَنسَ ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ މައްޗަށް سواك ކުރުން ތިމަންކަލޭގެފާނު މާގިނަ ކުރައްވައިފީމެވެ.

1200- وعَنْ شُرَيحِ بنِ هانِيءٍ قَالَ : قُلْتُ لِعَائِشَةَ رَضِيَ اللَّه عنْهَا : بأَيِّ شيءٍ كَان يَبْدَأُ النَّبيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم إِذا دَخَلَ بَيْتَهُ ، قَالَتْ : بِالسِّوَاكِ ، روَاهُ مُسْلِمٌ .

މާތްالله ރުއްސެވުންލެއްވި شُرَيح بن هانِي ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّه عنْهَا އަށް ދަންނަވައިލީމެވެ. رسُولُ اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެއަށް ވަދެވަޑައިގެން އެންމެ އިސްކަން

ކުރައްވަސް ޗާނކަޑައް ގަދުބޮވެ؟ އަދި ދަނޑުން ކުރުންވިއްޔެވެ. سواك ކުރުއްވާވެވެ.

1201- وَعَنْ أَبِي موسَى الأشعَرِيِّ رَضِيَ اللَّه عَنْهُ ، قَاَل: دَخَلت عَلى النَّبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم وطرَفُ السوَاكِ على لِسانِهِ . مُتَّفَقٌ عليهِ ، وهذا لَفْظُ مُسلِمٍ .

މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި أبو موسَى الأشعَرِيِّ ގެ ރިވާޔަތް ރިވާވާގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. (އަހުރެން ވަރުގަ)
ތިމަންނަ نبيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ހުންނެވި ތަނަށް ވަދީމެވެ. އަރިހުގައި سواك އޮތީ އަތަނގަވަނީގެ
އަގުބުކަން ލެއްވިފައެވެ.

1202- وعنْ عائِشَةَ رَضِيِ اللَّه عَنْها ، أَنَّ النَّبيَّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قَالَ : « السِّواكُ مَطهَرةٌ للفَمِ مرْضَاةٌ للرَّبِّ » رواهُ النَّسائيُّ ، وابنُ خُزَيمة في صحيحهِ بأَسانيد صحيحةٍ .

މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި عائِشَة ގެފާނުގެ ރިވާޔަތް ރިވާވާގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديثކުރެއްވިއެވެ. سواك ކުރުމަކީ އަނގަ ސާފުވާކަމެވެ. އަދި ހެއްދެވި ގެންދެވާ إلهُ ގެ
ރުއްސެވުން ލިބޭކަމެވެ.

وذكـــر البخاريُّ رحمه اللَّه في صحيحهِ هذا الحديث تعليقا بصيغةِ الجزمِ فقال : وقالت عائشةُ رضي اللَّهُ عنها .

1203- وعَنْ أَبي هُريرة رضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ، عَنِ النَّبيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قَالَ : « الفِطرةُ خَمسٌ ، أَوْ خمْسٌ مِنَ الفِطرةِ : الخِتان ، وَالاستِحْدَادُ ، وَتقلِيمُ الأَظفَارِ ، ونَتف الإِبطِ ، وقَصُّ الشَّارِبِ » مُتفقٌ عليه .

މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި أبو هُريرة ، نبيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ އަރިހުން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. އަތަޅަގަނޑު
حديث ކުރެއްވިއެވެ. فطرة ގެ ބާވަތަކީ ފަސްކަމެކެވެ. ނުވަތަ حديث ކުރެއްވީ ކަމެއް ވީއެވެ.
ފަސް ކަންތައްތަކީ فطرة ގެ ބާވަތުން ވާކަންތައްތަކެވެ. އެއީ ختان ކުރުމާއި ފުއްޓަސް ތިރީގެ އިސްތަށިގަނޑު
ސާފުކުރުމާއި ނިޔަފަތި ކަނޑުމާއި ކިހިލިފަތީގެ އިސްތަށިގަނޑު (އުފުރުމާއި) ސާފުކުރުމާއި މަތިމަސް
ކުރުކުރުމެވެ.

الاستِحْدَادُ : حلْقُ العَانَةِ ، وهُو حَلقُ الشعْرِ الذي حَوْلَ الفرْجِ .

1204- وعَنْ عائِشة رضيَ اللَّه عنْهَا قَالَتْ : قالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « عَشرٌ مِنَ الفِطرَةِ: قَصُّ الشَّارِبِ ، وإِعفَاءُ اللِّحْيَةِ ، وَالسِّوَاكُ ، واسْتِنشَاقُ الماءِ ، وقَصُّ الأَظفَارِ ، وغَسلُ البَرَاجِمِ ، وَنَتفُ الإبطِ ، وَحلقُ العانَة ، وانتِقاصُ المَاءِ » قال الرَّاوي : ونسيتُ العاشِرة إلاَّ أَن تَكون المَضمضَةُ ، قالَ وَكيعٌ وَهُوَ أَحَدُ روَاتِهِ : انتِقَاصُ الماءِ ، يَعني: الاسْتِنْجاءَ . رَواهُ مُسلِمٌ .

މާތްالله ރުއް ސުންދެއްވި عائِشَةَ ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ދިހަކަމެއްވަނީ فطرةގެ ބައިތަކެވެ. އެއީ މަތިމަސް ކުޑުކުރުމާއި ތުނބުޅި ދޫކުރުމާއި، سواك ކުރުމާއި، ނޭފަތް ދޮވުމާއި، ނިޔަފަތި ކެނޑުމާއި، އިނގިލިތަކުގެ ކުޅުތައް ސާފުކުރުމާއި، ކިހިލިފަތުގެ އިސްތަށި އުރުކުމާއި، ފޫޅުން ތިރީގެ އިސްތަށިތައް ބޭލުމާއި، އިސްތިންޖާ ކުރުމެވެ.

« البَراجِمُ » بالباءِ الموحدةِ والجيم ، وهي : « عُقَدُ الأَصَابِعِ » . « وَإِعْفَاءُ اللَّحْيَةِ » مَعْنَاهُ: لا يقُص مِنْهَا شَيئاً .

ރާވީ ވިދާޅުވިއެވެ. [illegible] ހަނދާންނެތިއްޖެއެވެ. އެއީ [illegible]

1205- وَعَن ابن عُمَرَ رَضِيَ اللَّه عَنْهُمَا ، عن النَّبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قالَ : « أَحْفُوا الشَّوارِبَ وأَعْفُوا اللِّحَى » مُتفقُ عليهِ .

މާތްالله އެދެބަފައިކަލުންނަށް ރުއް ސުންދެއްވި عبد اللَّهِ بن عَمْر ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. نبيّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ އަރިހުން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. މަތިމަސް ކުޑުކުރާށެވެ. އަދި ތުނބުޅި ދިގު ކުރާށެވެ.

216– باب تأكيد وجُوب الزكاة وبَيان فضلها وما يتعلق بها

ޒަކާތް ދިނުމަކީ ވާޖިބުކަމާއި އޭގެ ފަޟްލުކަމާއި އެއާގުޅިފައިވާ އެހެން ކަންތައްތަކުގެ ބާބު باب

قَالَ الله تَعَالَى : ﴿ وَأَقِيمُوا الصَّلاَةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ ﴾ [البقرة : 43] ،
އަދި ތިޔަބައިމީހުން ނަމާދު قائم ކުރައްވާށެވެ! އަދި ތިޔަބައިމީހުން زكاة ދެއްވާށެވެ! އަދި ركوع ކުރާމީހުންނާ އެކުގައި ތިޔަބައިމީހުން ركوع ކުރައްވާށެވެ!

وقال الله تَعَالَى : ﴿ وَمَا أُمِرُوا إلاَّ لِيَعْبُدُوا الله مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ حُنفَاءَ وَيُقِيمُوا الصَّلاَةَ وَيُؤتُوا الزَّكَاةَ وَذَلِكَ دِينُ القَيِّمَةِ ﴾ [البينة :5] ،
باطل ދީނުން އެއްކިބާވެވޮޑިގެން، الله އަށް ދީނަށް خالص ކުރާ حال ، اللهއަށް އަޅުކަންކުރުމަށާއި، ނަމާދު قائمކުރުމަށާއި، ޒަކާތްދިނުމަށް މެނުވީ، އެއުރެންނަށް އަމުރުކުރެއްވިފައެއް ނުވެއެވެ.އަދި ސީދާ ވެގެންވާ دينއަކީ އެއީއެވެ.

وقال الله تَعَالَى : ﴿ خُذْ مِنْ أمْوَالِهِمْ صَدَقَةً تُطَهِّرُهُمْ وَتُزَكِّيهِمْ بِهَا ﴾ [التوبة : 103] .

އޭގެ ސަބަބުން ކަލޭގެފާނު އެއުރެން طاهرކުރައްވާށެވެ، އަދި އެއުރެންނަށް ބަރަކާތް އިތުރުކުރުމަށް ދެއްވުމަށް صدقاتއެއް، އެއުރެންގެ މުދަލުން ކަލޭގެފާނު ނަންގަވާށެވެ! އަދި އެއުރެންނަށްޓަކައި ކަލޭގެފާނު دعاءކުރައްވާށެވެ!

1206– وَعنِ ابنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّه عَنْهُما ، أَنَّ رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قَالَ : بُنِيَ الإِسْلامُ عَلى خَمْسٍ : شَهَادَةِ أَنْ لا إِلهَ إِلاَّ اللَّه ، وأَنَّ مُحمَّداً عَبْدُهُ ورسُولهُ ، وإِقامِ الصَّلاةِ ، وَإِيتَاءِ الزَّكَاةِ ، وحَجِّ البَيْتِ ، وَصَوْمِ رمضَان » متفقٌ عليه .

މާތްالله سبحانه وتعالى އެކަލޭގެފާނަށް ރުހިވޮޑިގެންވާން ދުޢާކުރެވޭ عبدالله بن عُمَرގެ ރިވާޔަތުން ތިރީގައިވާ ބަސްފުޅު ނަބިއްޔާ رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. إسلام دين ބިނާވެގެންވަނީ ފަސް ކަމެއްގެ މައްޗަށެވެ. އެއީ މާތް الله ފިޔަވައި حق ގޮތުގައި އަޅުކަންކުރެވޭ إلهއަކު ނުވާކަމަށާއި އަދި ނަބިއްޔާ مُحمَّد ގެފާނީ اللهގެ رَسُول އަދި އަޅާ ކަމުގައި ހެކިވުމާއި ނަމާދުقائم

ކުރުމާއި زَّكَاة ދިނުމާއި ގެފުޅަށް ގޮސް حَجّ ވުމާއި رمضَان މަހުގައި ރޯދަހިފުމެވެ.

1207- وعن طَلْحَةَ بنِ عُبيْدِ اللَّهِ رَضِي اللَّه عنْهُ ، قالَ : جَاءَ رجُلٌ إلى رسُولِ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم مِنْ أَهْلِ نَجْدٍ ، ثَائِرُ الرَّأْسِ نَسَمْعُ دَويَّ صَوْتِهِ ، ولا نَفْقَهُ ما يقُولُ ، حتى دَنَا مِنَ رَسُولِ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم فإِذا هُوَ يَسْأَلُ عَنِ الإِسْلامِ ، فقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « خَمْسُ صَلَواتٍ في اليوْمِ واللَّيْلَةِ » قالَ : هَلْ عَلَيَّ غَيْرُهُنَّ ؟ قالَ : « لا ، إلاَّ أَنْ تَطَوَّعَ » فقَالَ رَسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم: « وصِيَامُ شَهْرِ رَمضَانَ » قَالَ : هَلْ عَلَيَّ غيْرُهُ ؟ قَالَ : « لا ، إلاَّ أَنْ تَطَوَّعَ » قَالَ: وَذَكَرَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، الزَّكَاةَ فقَالَ : هَلْ عَلَيَّ غَيْرُهَا ؟ قالَ : « لا ، إلاَّ أَنْ تَطَوَّعَ » فَأَدْبَر الرَّجُلُ وهُوَ يَقُولُ : واللَّهِ لا أَزِيدُ عَلى هذا وَلا أَنْقُصُ مِنْهُ ، فقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : «أَفْلَحَ إِنْ صَدَقَ » مُتفقٌ عليهِ .

މާނަ الله ރުޟްވާންތެރިވުން طَلْحَة بن عُبيْد اللَّه بن عثمان بن عمرو بن كعب التيمي ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. (އަހަރުމެނަށް) رسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ އަރިހަށް نجد ކަރައިގެ މީހަކު ބޮލުގެ އިސްތަށިތައް ފެޅިގެންވާ حالއަށެވެ. އަދި އޭނާ ހަޅޭ އަޑު އަޑުއިވިޔަސް ރިވެވުން އަޑުއަހަ ވިސްނުމަކަށް އިވެއެވެ. އަދި އޭނާ ކިޔަނީ ކީކޭ އަހަރުމެންނަށް ވިސްނުމަކަށް އަރާނު ނުވެއެވެ. އެންމެ ފަހުން އޭނާ ކައިރިއަށް رسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އާއި ކައިރިވިއެވެ. އެހިނދު އޭނާ ހިތި إسلام دين އާއި މެދު ސުވާލު ކުރަނީއެވެ. ފަހެ رسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ރޭއާއި ދުވާލު ފަސް ނަމާދު ކުރުމެވެ. ދެން އޭނާ ދަންނަވައެވެ. ވީމަންނަކީ މަށަށް އެހެން އިތުރު ނަމާދެއް فرض ވެގެންނުވޭ ހެއްޔެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ނުވެއެވެ. ނަމަވެސް ތިބާ ބޭނުންނަމަ نفل ނަމާދުތަކެއް ކުރެވިދާނެ. އެންމެ ރަނގަޅެވެ. رسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އަދި رمضَان މަހުގައި ރޯދަ ހިފުމެވެ. ދެން އޭނާ ދަންނަވައެވެ. ވީމަންނަކީ މަށަށް އެހެން އިތުރު ރޯދައެއް فرض ވެގެންނުވޭ ހެއްޔެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ނުވެއެވެ. ނަމަވެސް ތިބާ ބޭނުންނަމަ އިތުރު نفلރޯދަ ހިފުމަކީ އެންމެ ރަނގަޅެވެ. رسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އޭނާއަށް زكاة فرض ވެގެންވާކަން ބުނެދިނެވެ. އެހިނދު އޭނާ ދަންނަވައެވެ. ވީމަންނަކީ މަށަށް އެހެން އިތުރު މުދަލުން ނަގާން فرض ވެގެންނުވޭ ހެއްޔެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ނުވެއެވެ. ނަމަވެސް ތިބާ ބޭނުންނަމަ نفل صدقه ކުރެއްސެވެ އެންމެ ރަނގަޅެވެ. އެހިނދު އޭނާ އެނބުރި ދާންފެށިއެވެ. އަދި އޭނާ ބުނަމުން ގެންދިޔައެވެ. މާތް الله ގަންދީ ހުވާކޮށް ބުނަމެވެ. ނަމަވެސް މިއަށްވުރެ އިތުރު ވެސް ނުކުރާނަމެވެ.

އަދި އެއަށްވުރެ ގަދަ ވޭން ނުލާބަރަދުވެ. އެހެންދުސް رسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ.
އެމީހާގެ އެބަހަޔާ ބަދަލުވުމަކީ ވެއްޖެނަމަ އެމީހާއަށް ހާމީދާބު ލިބިއްޖެއެވެ.

1208- وعن ابن عبَّاس رَضيَ اللَّه عَنهُ ، أَنَّ النَّبيَّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، بعَثَ مُعَاذاً رضيَ اللَّه عَنْهُ إلى اليَمنِ فَقَالَ : « ادْعُهُمْ إِلى شهادَةِ أَنْ لا إِلهَ إِلاَّ اللَّه وَأَنِّي رسُولُ اللَّهِ ، فإِنْ هُمْ أَطَاعُوا لِذلكَ ، فَأَعْلِمْهُم أَنَّ اللَّهَ تَعَالى افترض عَليهِمْ خَمسَ صَلواتٍ في كُلِّ يَوْمِ وليلةٍ ، فَإِن هُمْ أَطاعُوا لِذلكَ فَأَعْلمْهُمْ أَنَّ اللَّه افترض عَليهِمْ صَدقَةً تُؤخَذُ مِنْ أَغْنِيَائِهِمْ ، وَتُردُّ عَلى فُقَرائهِم» متفقٌ عليه .

މާތްالله سبحانه وتعالى އެކަލޭގެފާނަށް ރުހިވޮޑިގެންވާ عبد الله بن عباس ގެ އަރިހުން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبيّ ާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވާ معاذ ގެފާނު يمن ކަރައަށް ފޮނުއްވިއެވެ. އެހެންދުސް حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެމީހުންނަށް ދަންނަވާ (ފުރަތަމަ ދަޢުވަތު ދޭން) الله ފިޔަވައި حق ގޮތުގައި އަޅުކަންކުރެވޭ إله އަކު ނުވާކަމަށާއި އަދި ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންކަލޭގެފާނަކީ الله ގެ رَسُول އަކު ކަމަށް قبول ކުރެއްވުމަށް دعوة ދެއްވާށެވެ. ފަހެ އެބައިމީހުން އެކަމުގައި ކިޔަމަން ވެއްޖެނަމަ ކިޔަމަންވެއްޖެނަމަ ދުވާލާއި ރޭގަނޑުގައި ހަމަކަށަވަރުން އެބައިމީހުންގެ މައްޗަށް الله سبحانه وتعالى ފަސްނަމާދު فرض ކުރެއްވިކަން އަންގަވާށެވެ. ފަހެ އެބައިމީހުން އެކަމުގައި ކިޔަމަން ވެއްޖެނަމަ، ދެން އެބައިމީހުންގެ މައްޗަށް ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالى زكاة فرض ކުރެއްވިކަން އަންގަވާށެވެ. އެއީ އެބައިމީހުންގެ މުއްސަނދިންގެ އަތުން ނަގައިގެން އެބައިމީހުންގެ فقير ނަށް ދިނުމަށްޓަކައި ނަގާތީ އެއްޗެއްކަން އަންގަވާށެވެ.

1209- وعَن ابن عُمَر رَضِيَ اللَّه عنْهما ، قال : قال رَسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « أُمِرْتُ أَن أُقاتِلَ النَّاسَ حتى يشهدوا أَن لا إِلهَ إِلاَّ اللَّه وأَنَّ مُحَمَّداً رَسُولُ اللَّهِ ، ويُقِيمُوا الصَّلاةَ ، وَيُؤْتُوا الزَّكاةَ ، فَإِذا فَعَلوا ذلكَ ، عَصَمُوا مِنِّي دِمَاءَهُمْ وأَمْوَالَهم إِلاَّ بحَقِّ الإِسلامِ وحِسابُهُمْ عَلى اللَّهِ » مُتفقٌ عليه .

މާތްالله އެކަލޭގެފާނަށް ރުހިވޮޑިގެންވާ عبد الله بن عمر ގެ އަރިހުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. رسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މާތް الله ފިޔަވައި حق ގޮތުގައި އަޅުކަންކުރެވޭ އެހެން إله އަކު ނުވާކަމަށާއި އަދި ހަމަކަށަވަރުން مُحمَّد ގެފާނަކީ الله ގެ رَسُول އަކު ކަމަށް ހެކިވެ ނަމާދު قائم ކުރެ زكاة ދިނުމަށް ދަންނަވަން މީސްތަކުންނާއި ހަނގުރާމަ ކުރުމަށް ތިމަންކަލޭގެފާނަށް ވަނީ އަމުރު

ކުރެވިގެންނެވެ. ފަހެ އެބައިމީހުން އެކަންތައް ކޮށްފިނަމަ އެބައިމީހުންގެ ލޭއާއި މުދާތައް إسلام دين ގެ حق އެއްގެ މައްޗަށް މެނުވީ ތިމަން ކަލޭގެފާނުގެ ފަރާތުން ސަލާމަތްވީއެވެ. އަދި އެބައިމީހުންގެ حساب ބައްލަވާވޮޑިގެންވަނީ މާތް الله އެވެ.

1210- وعَنْ أَبِي هُريرةَ رَضِيَ اللَّه عَنْهُ ، قالَ : لَمَّا تُوُفِّي رَسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، وَكانَ أَبُو بَكْرٍ ، رَضِيَ اللَّه عَنْهُ ، وَكَفَرَ مَنْ كَفَرَ مِنَ العربِ ، فَقَالَ عُمرُ رَضِيَ اللَّه عَنْهُ : كيفَ تُقَاتِلُ النَّاسَ وَقدْ قَالَ رسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « أُمِرتُ أَنْ أُقاتِل النَّاسَ حتَّى يَقُولُوا لا إِلهَ إِلاَّ اللَّه فَمَنْ قَالَهَا ، فقَدْ عَصَمَ مِني مَالَهُ وَنَفْسَهُ إِلاَّ بحَقِّه ، وَحِسَابُهُ عَلى اللَّهِ ؟ » فَقَالَ أَبُو بَكْرٍ : واللَّهِ لأُقَاتِلَنَّ مَنْ فَرَّقَ بَيْنَ الصَّلاةِ والزَّكاةِ ، فإِن الزَّكَاةَ حَقُّ المَالِ . واللَّهِ لَو مَنعُوني عِقَالاً كانُوا يُؤَدونَهُ إِلى رَسُولِ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، لَقَاتَلْتُهُمْ على منعِهِ ، قَالَ عُمرُ رَضِيَ اللَّه عَنْهُ : فَوَاللَّهِ مَا هُو إِلاَّ أَن رَأَيْتُ اللَّه قَدْ شَرَحَ صَدْرَ أَبِي بَكْرٍ للقِتَالِ ، فَعَرفْتُ أَنَّهُ الحَقُّ . مُتفقٌ عليه .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި ابو هريرة ގެ ރިވާޔަތުން ލިބިގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صلّى الله عليه وسلّم އަވަހާރަވުމުން މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި أَبُو بَكْر ގެފާނު خليفةކަމުގެ مقام އަށް އަރައެވެ. އަދި އަރަބިންގެ ތެރެއިން ބައެއްމީހުން زكاة ދިނުމުން މަނާވިއެވެ. (އެހެންކަމުން އިމާނުން ދުރުވީ ބައެއް ނިސްބަތްވެގެން ބައިވެރިވީ مشورة ބައްދަލުވުމަކަށް) ފަހެ މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި عمرގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. އިންސާނުންނާ ހަނގުރާމަކުރައްވާނީ ކިހިނެއް ހެއްޔެވެ؟ ހަމަކަށަވަރުން رسول الله صلّى الله عليه وسلّم حديثކުރެއްވިއެވެ. لا إِلهَ إِلاَّ اللّهُގެ كلمة ކިޔައިފިމީހާ ތިމަންގެ ކިބައިން އޭނާގެ ނަފްސާއި މުދާ ކުރުމުން ބިމުން ކަލޭގެފާނަށް ސަލާމަތްވީ އަހަރު ކުރިން ކުރެވިގެންނެވެ. ފަހެ އެބައިމީހުން އެ كلمة ކިޔައިފިނަމަ إسلام دينގެ حقއާއިގެ މައްޗަށް މެނުވީ އެބައިމީހުންގެ މުދަލާއި نفسވަނީ ތިމަން ކަލޭގެފާނުގެ ފަރާތުން ސަލާމަތް ވެގެންނެވެ. އަދި އެބައިމީހުންގެ (އެތެރެ ފުށުގެ) حساب ވަނީ الله سبحانه وتعالى އަށެވެ. އެހިނދު أَبُو بَكْر ގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. މާތް الله ގަސަމެއް ހުވާކުރަމެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންނަ ނަމާދާއި زكاةއާއި ދެމެދު فرق ކުރާ ބަޔަކާ ހަނގުރާމަކުރާނަމެވެ. އެހެނީ ހަމަކަށަވަރުން زكاة އަކީ މުދަލުގެ حق އެވެ. މާތްالله ގަސަމެއް ހުވާކުރަމެވެ. އެބައިމީހުން رسول الله صلّى الله عليه وسلّم ގެ زمان ގައި زكاة ދުރުން އައި ބަކަރިގެ ބަތްވާރުން جمل ބަނދުކުރާ ވަރު ދިނުމަށް ދޭން މަނާކުރިނަމަވެސް އެކަމުގެ މައްޗަށް ތިމަންނަ އެބައިމީހުންނާ ހަނގުރާމަ ކުރާނަމެވެ.

عمرގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. މާތް الله ގަސަމެކޭ ހުވާކޮށްފައި ބުނަމެވެ. އެވާހަކަތަކަށް އަޅުގަނޑުމެން الله سبحانه وتعالى، أَبُو بَكْر ގެފާނުގެ ހިތްމަތި ހަނދުމަފަތާއި ކުރުމުގެ މަތިކޮށް ހުޅުވާލެއްވިކަން ފާހަގަކުރިއެވެ. އެހެންކަމުން އެއީ حق ކަން ވިސްނާހިތުން ކަށަވަރުވިއެވެ.

1211- وعن أَبِي أَيوبَ رضِي اللَّه عنْه ، أَنَّ رَجُلاً قَالَ للنَّبِيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : أَخْبِرْنِي بِعَملٍ يُدْخِلُنِي الجَنَّةَ ، قَالَ :« تَعْبُدُ اللَّه وَلاَ تُشْرِكُ بِه شَيْئاً ، وتُقِيمُ الصَّلاَةَ ، وتُؤْتِي الزَّكاةَ ، وتَصِلُ الرَّحِمَ » متفقٌ عليه.

މާތް الله ތަޢާލާ ރުޟާވެވޑައިގަންނަވާށި أبو أيوب ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ފިރިހެނަކު نبيّ صلّى الله عليه وسلّم އަރިހުގައި ދަންނަވައިފިއެވެ. ވިސްނުންތެރިން އަށް عملއެއް ކިޔައިދޭށެވެ. ސުވަރުގެއަށް ވަދެވޭނޭ عملއެއް ބުނެދީފާނދޭވެ. حديثކުރެއްވިއެވެ. ތިބާ اللهއަށް އަޅުކަން ކުރާށެވެ. އަދި إله އާއި އެއްވެސް އެއްޗެއް شريك ނުކުރާށެވެ. އަދި ނަމާދު قائم ކުރާށެވެ. އަދި زكاة ދޭށެވެ. އަދި ގާތްތިމާގެ ކަމުގެ ގުޅުން ބަދަހި ކުރާށެވެ.

1212- وَعنْ أَبِي هُرَيرَة رضِي اللَّه عنهُ ، أَنَّ أَعرابِيًّا أَتى النَّبِيَّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم فَقَال : يا رَسُول اللَّهِ دُلَّنِي على عمَل إِذا عمِلْتُهُ ، دخلْتُ الجنَّةَ . قَالَ : « تَعْبُدُ اللَّه ولا تُشْرِكُ بِهِ شَيْئاً ، وَتُقِيمُ الصَّلاَةَ ، وَتُؤْتِي الزَّكاَةَ المَفْرُوضَةَ ، وَتَصُومُ رَمَضَانَ » قَالَ : وَالذي نَفْسِي بِيَدِهِ ، لا أَزِيدُ عَلى هذا . فَلَمَّا وَلَّى ، قالَ النَّبِيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « مَنْ سَرَّهُ أَنْ يَنْظُرَ إِلى رَجُلٍ مِنْ أَهْلِ الجَنَّةِ فَلْيَنْظُرْ إِلى هذا » مُتفقٌ عليه .

މާތްالله ތަޢާލާ ރުޟާވެވޑައިގަންނަވާށި ابو هريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ބަދަވީންގެ މީހަކު رسول الله صلّى الله عليه وسلّمގެ އަރިހަށް ވަޑައިގެންނެވިއެވެ. އަދި ދަންނަވައިފިއެވެ. ޔާاللهގެ ރަސޫލާއެވެ. ވިސްނުންތެރިން އަށް عملއެއް ކިޔައިދީ ސުވަރުގެއަށް ވަދެވޭނޭ عملއެއް ބުނެދެއްވާށެވެ. حديثކުރެއްވިއެވެ. ތިބާ الله އަށް އަޅުކަން ކުރާށެވެ. އަދި އެ إله އާއި އެއްވެސް އެއްޗެއް شريك ނުކުރާށެވެ. އަދި ތިބާ ނަމާދު قائم ކުރާށެވެ. އަދި ތިބާއަށް فرض ވެގެންވާ زكاة ދޭށެވެ. އަދި ތިބާ رَمَضَان މަހު ރޯދަ ހިފާށެވެ. އޭރު އެމީހާ ބުނެފިއެވެ. ތިމަންގެ نفس އެ إلهގެ އަތްޕުޅުގައިވާ إله ގަސަމުން ހުވާކުރަމެވެ. ތިމަން މިއަށް ވުރެ އިތުރު އެއްވެސް ކަމެއް ނުކުރާނަމެވެ. ދެން އެމީހާ އެނބުރި ދިޔުމުން نبيّ صلّى الله عليه وسلّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ސުވަރުގެ اهلވެރިންގެ ތެރެއިން މީހަކު ދެކެން ބޭނުންވާ މީހާ ހިނގައިދާ މި މީހާއަށް ބަލާށެވެ.

1213- وَعَنْ جَريرِ بنِ عبدِ اللَّهِ رَضيَ اللَّه عَنْهُ ، قَالَ : بَايعْت النَّبيَّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم عَلى إِقامِ الصَّلاةِ ، وَإِيتاءِ الزَّكاةِ ، والنُّصْحِ لِكُلِّ مُسْلمٍ . مُتفقٌ عليه .

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވާ جَرير بنِ عبدِ اللّهِ ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަ نبيّ ާ
صلّى الله عليه وسلّم ގެ އަތްޕުޅުގައި ބައިޢަތްވީމެވެ ނަމާދު قائم ކުރުމާއި زكاة ދިނުމާއި ކޮންމެ مسلم އަކަށްވެސް
نصيحة ދިނުމަށް بيعة ހިފީމެވެ.

1214- وَعَنْ أَبي هُريرةَ رضيَ اللَّه عنْهُ قَالَ : قَالَ رسولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « مَا مِنْ صاحِبِ ذهَبٍ ، وَلا فِضَّةٍ ، لا يُؤَدِّي مِنْهَا حَقَّهَا إلاَّ إذا كَانَ يَوْمُ القِيامَةِ صُفِّحَتْ لَهُ صَفَائِحُ مِنْ نَارٍ، فَأُحْمِيَ عَلَيْهَا في نار جَهَنَّمَ ، فَيُكْوَى بهَا جنبُهُ ، وجبينُهُ ، وظَهْرُهُ ، كُلَّما برَدتْ أُعيدتْ لَهُ في يومٍ كَانَ مِقْدَارُه خمْسينَ أَلْف سنَةٍ ، حتَّى يُقْضَى بيْنَ العِبادِ فَيُرَى سبيلُهُ ، إمَّا إلى الجنَّةِ وإما إلى النَّارِ » .

قيل : يا رسُولَ اللَّهِ فالإبلُ ؟ قالَ : ولا صاحب إِبلٍ لا يؤَدِّي مِنهَا حقَّهَا ، ومِنْ حقِّهَا ، حَلْبُهَا يومَ وِرْدِها ، إلا إذا كان يوم القيامَة بُطِحَ لها بقَاعٍ قَرْقَرٍ أَوْفر ما كانتْ ، لا يَفقِدُ مِنْهَا فَصِيلاً واحِداً ، تَطؤُهُ بأَخْفَافِها ، وتَعَضُّهُ بأَفْواهِها ، كُلَّما مَرَّ عليْهِ أُولاها ، ردَّ عليْهِ أُخْراها، في يومٍ كانَ مِقْداره خَمْسينَ أَلْفَ سَنةٍ ، حتَّى يُقْضَي بَيْنَ العِبَاد ، فَيُرَى سبيلُه ، إمَّا إلى الجنَّةِ وإمَّا إلى النارِ » .

قِيل : يَا رسول اللَّهِ فَالْبقرُ وَالغَنَمُ ؟ قالَ : ولا صاحِبِ بقرٍ ولا غنَمٍ لا يُؤَدِّي مِنْهَا حقَّهَا إلاَّ إذا كان يَوْمُ القيامَةِ ، بُطِحَ لَهَا بقَاعٍ قَرقَرٍ ، لا يفقِد مِنْهَا شَيْئاً لَيْس فِيها عَقْصاءُ ، وَلا جَلْحاءُ ، وَلا عَضباءُ ، تَنْطحه بِقُرُونِهَا ، وَتَطَؤُهُ بِأَظْلافِهَا ، كُلَّمَا مَرَّ عَلَيْهِ أُولاها ، رُدَّ عَلَيْهِ أُخْراها ، في يومٍ كانَ مِقدَارُهُ خَمْسينَ أَلْف سنَةٍ حتَّى يُقْضَى بيْنَ العِبادِ ، فيُرَى سبِيلُهُ إمَّا إلى الجَنَّةِ وإِمَّا إلى النَّارِ » .

قِيلَ : يا رسُول اللَّهِ فالخيْلُ ؟ قال : « الخَيْلُ ثلاثَةٌ : هِي لِرَجُلٍ وِزرٌ ، وهِيَ لِرَجُلٍ سِتْرٌ، وهِي لرجُلٍ أَجْرٌ ، فأَمَّا التِي هي لهُ وزر فَرَجُلٌ ربطَها رِياءً وفَخْراً ونِواءً عَلى أَهْلِ الإِسْلامِ ، فهي لَهُ وِزرٌ ، وأَمَّا التِي هِيَ لَهُ سِتْرٌ ، فَرَجُل ربَطَهَا في سَبِيلِ اللَّهِ ، ثُمَّ لم ينْسَ حقَّ اللَّهِ في ظُهُورِها ، ولا رِقابِها ، فَهِي لَهُ سِتْرٌ ، وأَمَّا التي هِيَ لَهُ أَجْرٌ ، فرجُلٌ ربطَهَا في سبِيلِ اللَّهِ لأَهْلِ الإسْلامِ في مَرْجٍ ، أَو رَوضَةٍ ، فَمَا أَكَلَت مِن ذلك المَرْجِ أَو الرَّوضَةِ مِن شَيءٍ إلاَّ كُتِب لَهُ عدد ما أَكَلَت حسنَاتٌ ، وكُتِب لَه عدد أَرْوَاثِهَا وأَبْوَالِهَا حَسنَاتٌ ، وَلا تَقْطَعُ طِوَلَهَا

فاستَنَّت شَرَفاً أَو شَرَفَيْنِ إلاَّ كَتَب اللَّهُ لَهُ عددَ آثَارِهَا ، وأَرْوَاثها حَسنَاتٍ ، ولا مرَّ بها صاحِبُهَا عَلَى نَهْرٍ فَشَرِبَت مِنْهُ ، وَلا يُريدُ أَنْ يَسْقِيَهَا إلاَّ كَتَبَ اللَّه لَهُ عدَدَ ما شَرِبَت حَسنَاتٍ » .

قِيلَ : يا رسولَ اللَّهِ فالحُمُرُ ؟ قالَ : « ما أُنْزِل علَيَّ في الحُمُرِ شَيءٌ إلاَّ هذِهِ الآيةُ الْفَاذَّةُ الجَامِعَةُ : { فمن يعْملْ مِثقَال ذرَّةٍ خَيْراً يرهُ ،ومَن يعْملْ مثْقَالَ ذَرَّةٍ شَرًّاً يرهُ } » .

مُتَّفَقٌ عليهِ . وهذا لفظُ مُسْلمٍ .

ومعْنَى القاعِ : المكان المستوى من الأرضِ الواسع . والقرقر : الأملس .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި ابو هريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولِ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ރަނގެ މުދާވެރިޔަކު ނުވަތަ ރިހީގެ މުދާވެރިޔަކު އޭގެ حق (زكاة) އަދާނުކޮށްފިނަމަ قيامه ދުވަހުން އެމީހަކަށްޓަކައި އަލިފާނުންވާ ދަގަނޑު ފިލާތައް ތައްޔާރުކުރައްވާނެއެވެ. ދެން އެފިލާތައް ނަރަކައިގެ އަލިފާނުގައި ހޫނުކުރެވޭނެއެވެ. ދެން އެއަށްފަހު އެފިލާތަކުން އޭނާގެ އަރިމަތިޔާއި އާއި ބުރަކަށިޔާއި އަދި ނިތުކަށިގައި އަޅުވާނެއެވެ. އެފިލާތައް ކަށްވުމާއި ފިނިވުމާއި ޖެހުނު ކޮންމެފަހަރަކު ދެވަނަފަހަރަށް ހޫނުކުރެވޭނެއެވެ. އެއީ ދުވަހުގެ މިންވަރަކީ ފަންސާސް ހާސް އަހަރު ދުވަހުގެ ދުވަހެކެވެ. އަޅުތަކުންގެ މެދުގައި عمل ކުރެއްވުން ނިންމަވާ އަންދާ ފަހުން އެޢަޅުކަލުގެ މަގުގައި انصاف ނިންމެވުމުގެ وقت އައުމާދެންނެވެ. އެހިނދު އޭނާ އެމީހާގެ ތަގުދީރު ދެނެގަންނާނެއެވެ. ސުވަރުގެއަށެވެ. ނުވަތަ ނަރަކައަށެވެ.

ދަންނަވައިފިއެވެ. އޭ الله ގެ رسولއެވެ. جملގެ މުދާ ހުރި މީހާގެ حكم ކިހިނެއްތޯއެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. جملގެ މުދާވެރިޔަކު އޭގެ حق އަދާނުކުރާނަމަ އެމީހުންނާއި ހަމަ އޭގެ ދިއްލާއެވެ. جملގެ حق ތެރޭގައި ބިރުތިރުނުވާނޭ މީހާ (އާނާއި حاضرވާ ފަރުވާލަގައި) މިހުންނަތެރި ހުރި ކިރުދޫކުރުމެވެ. ޔާ ރަސޫލަ ދޫނުކުރެވޭނެ زكاة ގެ އިތުރުން ކުރަން ޖެހޭ ކަމެކެވެ. ނަމަނަމާ قيامه ދުވަހު الله سبحانه وتعالى صحراء ގެ ހަމަތަނެއްގައި ބާޒާ މައިދާނެއް އޭނާއާއި ކޮންމެވެސް جملތައް جمعކުރައްވާ އޮންނާނެ ކަމަށާއި ގެންނަވާނެއެވެ. އެހެންނަ ކޮންމެވެސް جملތައް ފައިތިލާއާއި ތުނބުލިއްގައި ދޭބުރާ ދޮންވާނެއެވެ. ދެން އެސްކުރުމުން އަތް ފުރައިދަމަނައިފަ ކިބައިން އަދި ދަތްތަކުން ކަނޑާ ޖެހުނު ކޮޅުގައި އެހެން ...

ނިމުމުން އަނބުރާލާ އަޅުވެރިން ހިސާބު ކުރެއްވުމަށް ޙުކުމް ކަނޑައަޅުއްވާނެއެވެ. އެއިން ދުވަހުގެ ދިގުމިން ފަންސާސް ހާސް
އަހަރު ދުވަހާއި އެއްވަރުވާނެއެވެ. އެކަމަކު ކޮންމެ އަޅުގަނޑުމެންނަށް عمل ކުރެވުމުން ދަރަނިވެރިން
އޮންނަކުރުން އަޅުވެރިންގެ މަދަދުގައި انصاف ނިންމުމުގެ وقت އަތުވެދާނެއެވެ. އަދި ދެން އެމީހާ އެމީހާގެ ބާކީ
ޖަހަނަމަށް ދުރާލާއެވެ. އެއީ ސުވަރުގެއެވެ. ނުވަތަ ނަރަކައެވެ.

ދެންނެވުމެވެ. އޭ الله ގެ رسُول އެވެ. ބަލާރިގެ މުފްލިސްވެރިޔާގެ حكمއަކީ ކޮން ބާވަތެއްތޯއެވެ؟ حديث
ކުރައްވައެވެ. ބަލާރިގެ މުފްލިސްވެރިން އެއީން حق އަދާނުކުރާ މީހުންނެވެ. ހަމަ އަޅުވެރިއެވެ. قيامه ދުވަހު
الله سبحانه وتعالى ގެ ހަމަ ބިމުގައި ބޭރު މައިދާނެއް އެމީހުން ގެންގޮސް ބަލަރިބައި جمعކުރައްވާ
އެވަނީ އެމީހުން ގެންނަވާނެއެވެ. އެގޮތުގައި އެކު ދަރިއައްޔާ ގުޅުން ނުވެސްވެ. އަށް ދަރަޖައި
ފަހަރެއް މަރުދުވަސްވާނެއެވެ. އަދި ދަރަޖައި ނުހުނުނުވާނެއެވެ. އަދި ދަރަޖައި ގެއްލުވައި ނުހުންނަނީ
އެވެ. އެބަޔާ އެދަރަޖައިން އެމީހާގެ ގައިގައި ބޮޑުވާނެއެވެ. އަދި ފުރިހަމަ އޮތުން ހިނގާ ކުރުމުން
ގެންދާނެއެވެ. އެއާއި ނިމުމުން އަންނަނީ އެގޮތަށް ހަމަކުރުން ގެންދާނެއެވެ. އެއިން ދުވަހުގެ ދިގުމިން
ފަންސާސް ހާސް އަހަރު ދުވަހާއި އެއްވަރު ވާނެއެވެ. އެކަމަކު ކޮންމެ އަޅުގަނޑުއާއި ކުރެވުނު عمل ކުރެވުމުން
ދަރަނިވެރިން އޮންނަކުރުން އަޅުވެރިންގެ މަދަދުގައި انصاف ނިންމުމުގެ وقت އަތުވެދާނެއެވެ. އަދި ދެން އެމީހާ
އެމީހާގެ ބާކީ ޖަހަނަމަށް ދުރާލާއެވެ. އެއީ ސުވަރުގެއެވެ. ނުވަތަ ނަރަކައެވެ.

ދެންނެވުމެވެ. އޭ الله ގެ رسُول އެވެ. ފަހެ އަހަރެ މުފްލިސްވެރިޔާގެ حكمއަކީ ކޮން ބާވަތެއްތޯއެވެ؟ حديث
ކުރައްވައެވެ. އަހަރެ މުފްލިސްވެރިން ބައިގަނޑުވެސް ވިއްސަ ބަރަކާތެވެ. އެއީ އެއްވެސް ކަހަލަ އާދެއް ފަހަރުއަޅާ
ވެދެވެ. އަދި އެއްވެސް ކަހަލަ حماية އަޅާތެވެ. އަދި އެއްވެސް ކަހަލަ އާދެއް އަޑުއަހާތެ ވެދެވެ.
ފަހެ އެމީހާގެ އަޅުގަނޑު ފަހަރުއަޅާ ވަގުތީ ކާފަރުއަޅާމީހާގެ فخرވެރިވުމާއި إسلام دين ހާދި عداوة
ވެރިވުމެވެ ބޮޑުވެރިވުމެވެ. ފަހެ އަދި ދެން ނުބައިވެސް އެމީހާގެ ހަރާމް ފަހަރުއަޅާތެވެ.

އަދި މިހާރު ހާމި حماية ކަމެ ވަގުތީ عفةވެރިކަން حاصل ކުރުމަށާއި މުހިންމު ބޭނުންކުރާބޭކާރު
ގެންގުޅުމެވެ. އަދި (އެއީން خدمة ދިޔަގެންނަމުންދާއިރު) އޭރަށް ދޭންބޭނޭ الله ގެ حق ވެސް (އަހަރެ އޭރަށް
ހަނގަވަށް ގައިދުބާއި ހަނގަވަށް ބޮޑުމީހުން) ހަދާނެ ބާރުއަވާފިއެވެ. ފަހެ އަދި ދެން ނުބައިވެސް
އެމީހާ އަށް حماية ދެވޭތެވެ. އަދި މިހާރު އެއީ އަޅުވެރިވެ ވަގުތީ الله ގެ ހަމަގައި إسلام دين ގެ

އަހުލުވެރިންނަށްބަލައި ފަހި ބޮޑުކަމުގައި ނުވަތަ ދަނޑުކަމުގައި އަށް ބަދުދުވާލުވީ. ފަހެ އެބުރުން ނުވަތަ
އަދަދުނުން އެއީ ކާ ކަލަންމު ވުދަރުކާ ކަމުން ގެއްލި عدد އަކަށް އަލިކަލާންބަކައި ثواب ލިބިވުމުން
ދެއްވޭ. އަދި އެއީ ކާބޭ ގިލިލި އާއި ބޭރު ގިލިލި ކަރުމުންގެއްލި عددއަކަށް ثواب ލިބިވުމުން ދެއްވޭ. އަދި
އެއީ ބަނދުވިލައި އެހެން މާލުން ލާރިކާލިލައި ގެއް އުއްވިނަކާން އަހާރިފިއަވާ ނުވަތަ
އަހާދުނުކާން ގެއްލިފިއަވާ އެކޭ نشان ދެއްކުން عدد އަކާރައި އެކޭ ދުރު ދެއްކުން އަދަދަކަށް ثواب ލިބިވުމުން
ދެއްވޭ. އަދި އެއިގެ ވަޒަޏާ އެއީ ގެވައިގެން ދޫޅުއުލަގައި ފެންގެނޭއް ކައިޒިން ދޫންފެއި އަދި އަ
ފެނުގެނުޖުން އެއީ ފެންބައިލިކާވަ، އެއިގެ ވަޒަޏާ ފެންބޭނުޖުން ގެއްވިނާގެން ނުވެނުއްވިގެ އެއީ
ފެންބައި އަދަދަކަށް އެލިކަލާންބަކައި ثواب ލިބިވުމުން ދެއްވޭ. ދެންނެވުނެވެ. އޭ الله ގެ رسولއާ އެވެ. حمار
ކަލިނޑުއަކަށްވޭ؟ حديث ކާރުއިވިއެވެ. حمارއާއި ބެހޭގޮތުން އަޅުގަނޑީ جامع شامل آيه ނޫނު އެހެން
އެއްޗެއް ބިމުން ކާރިގެފިނަން ބާވައިލެއްވިފައި ނުވެއެވެ. އެއީ (فمن يعْملْ مِثقَال ذرَّةٍ خَيْراً يرهُ ،ومَن يعْملْ
مثْقَالَ ذَرَّةٍ شَرّاً يرهُ) މާނައީ: ފަހެ ذرةއެއްގެ މިންވަރުވެސް ހެޔޮކަމެއް ކަރުވިއްޖާ، އޭނާ އެކަން ދެކޭނެވެ.
އަދި ذرة އެއްގެ މިންވަރުވެސް ނުބައިކަމެއް ކަރުވިއްޖާ، އޭނާ އެކަން ދެކޭނެވެ.

217- باب وجوب صوم رمضان

وبَيان فضل الصّيام وما يتعلق به

رمضان މަހު ރޯދަ واجب ވެގެންވާ ކަމާއި ރޯދައިގެ މާތްކަމާއި ރޯދައާއި ގުޅިފައިވާ (ބައެއް)
ކަންތައްތައް ބަޔާންވެގެންވާ باب

قَالَ اللهُ تَعَالَى : ﴿ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُتِبَ عَلَيْكُم الصِّيَامُ كَمَا كُتِبَ عَلَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ ﴾ إِلَى قَوْله تَعَالَى: ﴿ شَهْرُ رَمَضَانَ الَّذِي أُنْزِلَ فِيهِ القُرْآنُ هُدَىً لِلنَّاسِ وَبَيِّنَاتٍ مِنَ الهُدَى وَالفُرْقانِ فَمَنْ شَهِدَ مِنْكُم الشَّهْرَ فَلْيَصُمْهُ وَمَنْ كَانَ مَرِيضاً أَوْ عَلَى سَفَرٍ فَعِدَّةٌ مِنْ أَيَّامٍ أُخَر ﴾ [البقرة : 183-185] .

އޭ إيمانވެއްޖެ މީސްތަކުންނޭވެ! ތިޔަބައިމީހުންގެ ކުރީގެ މީހުންގެ މައްޗަށް فرضކުރެއްވި ފަދައިން
ތިޔަބައިމީހުންގެ މައްޗަށްވެސް ރޯދަ فرض ކުރެއްވިއެވެ. (އެއީ) ތިޔަބައިމީހުން تقوى ވެރި
ވުމަށްޓަކައެވެ. (ރޯދަހިފާނީ) عددކުރެވިގެންވާ ދުވަސްކޮޅެއްގައެވެ. ފަހެ، ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން

ބަލިވެއްޖެ މީހާ ނުވަތަ ދަތުރުވެރިޔާ (رمضانމަހުގެ ރޯދަ ދޫކޮށްލައިފިނަމަ) އެހެން ދުވަސްތަކުން އެ عدد ހަމަކުރުން ޖެހެއެވެ. އަދި އެދުވަސްތަކުގެ ބަދަލުގައި ކެއުން ކާނާ، (ރޯދަ ދުއްވަސްކުރާއުރެ) فدية ދިނުމެވެ. (فدية އަކީ މިސްކީނަކަށް) مسكين އަކަށް ކާންދޭ މިންވަރެވެ. ފަހެ، تطوع ގެ ގޮތުން އިތުރަށް ހެޔޮކަމެއް ކުރާމީހާ (ތިންތިން މިސްކީނަކަށް!) ފަހެ، އެކަމަކީ އޭނާއަށް ހެޔޮކަމެކެވެ. އަދި ރޯދަހިފުމަކީ ތިޔަބައިމީހުންނަށް ހެޔޮކަމެކެވެ. އެކަން ތިޔަބައިމީހުން ދަންނަ ނަމަވެއެވެ. رمضان މަހަކީ، އެމަހުގައި قرآن ބާވައިލެއްވި މަހެވެ. (އެ قرآن ބާވައިލެއްވީ) މީސްތަކުންނަށް ހިދާޔަތްތެރިކަމުގެ ގޮތުގައެވެ. هداية އާއި حق އާއި باطل ވަކިކޮށްދޭނެ ހެކިތަކެއް ގޮތުގައެވެ. ފަހެ، ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން އެ މަހަށް حاضرވެ ހުރެއްޖެމީހާ، އެމަހުގެ ރޯދަ ހިފާހުށިކަމެވެ! އަދި ބަލިވެ އޮތް މީހާ ނުވަތަ ދަތުރުވެރިޔާ މީހާ، (އެ މަހުގެ ރޯދަ ދޫކޮށްލައިފިނަމަ) އެހެން ދުވަސްތަކުން އެعدد ހަމަކުރުން ޖެހެއެވެ.

1215- وَعنْ أَبي هُريرة رضِي اللَّه عنْهُ ، قال : قال رسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « قال اللَّه عَزَّ وجلَّ : كُلُّ عملِ ابْنِ آدم لهُ إِلاَّ الصِّيام ، فَإِنَّهُ لي وأَنَا أَجْزِي بهِ . والصِّيام جُنَّةٌ فَإِذا كَانَ يوْمُ صوْمِ أَحدِكُمْ فلا يرْفُثْ ولا يَصْخَبْ ، فَإِنْ سابَّهُ أَحدٌ أَوْ قاتَلَهُ ، فَلْيقُلْ : إِنِّي صَائمٌ . والَّذِي نَفْس محَمَّدٍ بِيدِهِ لَخُلُوفُ فَمِ الصَّائمِ أَطْيبُ عِنْد اللَّهِ مِنْ رِيحِ المِسْكِ . للصَّائمِ فَرْحَتَانِ يفْرحُهُما : إِذا أَفْطرَ فَرِحَ بِفطْرِهِ ، وإِذَا لَقِي ربَّهُ فرِح بِصوْمِهِ » متفقٌ عليه.

މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި ابو هريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. الله وحي ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަ ޔަގީނުން އާދަމުގެ ދަރިކަލުންގެ ހުރިހާ عملތަކެއް ވެސް އެމީހަކަށެވެ. ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން ރޯދަ ތިމަން الله އަށެވެ. އަދި އޭގެ ދަލު ދެއްވާނީ ތިމަން الله އެވެ. އަދި ރޯދައަކީ އަޒާބުން ސަލާމަތްވާ ބުރުގާއެކެވެ. ފަހެ ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު ރޯދަ ހިފާ ދުވަހު ދަތިކަންތައް ނުކުރާހުށިކަމެވެ. އަދި ހަޅުތާލު ނުކުރާހުށިކަމެވެ. ފަހެ އެމީހަކާ އެހެން މީހަކު ޖަދަލުކޮށްފިނަމަ ނުވަތަ ހަނގުރާމަކޮށްފިނަމަ ވިދާޅުވާށެވެ. ފަހެ ބުނާހުށިކަމެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންނަކީ ރޯދަވެރިޔެކެވެ. ހަމަކަށަވަރުން محمّدގެ ނަފްސު އެ الله ގެ އަތްޕުޅުގައިވާ الله ކަންނޭނގެ ރޯދަވެރިޔާގެ އަނގައިގެ ވަސް ދިފާފާވެ. މާތްالله ގެ حضرة ގައި ކަސްތޫރީގެ ވަހަށްވުރެ މީރުވެގެންވެއެވެ. (ދެފުށެއް) ރޯދަވެރިޔާއަށް ދެ އުފަލެއްވެއެވެ. (އިފްޠާރު ކުރާ وقتއެއް

ގައި އަޒާބަން އުފާވެރިވެއެވެ.) އަދި އޭނާ ރޯދަ ވީއްލާއިރުވެސް ފިތުރުކުރުމުގެ އުފާވެރިވާނެއެވެ. އަދި އޭނާ ހެއްދެވީ ގަންޖެހުމާ إله އާއި ބައްދަލުވުމުން ފިލާ އުފާވެވެ.

وهذا لفظ روايةِ الْبُخَارِي . وفي رواية له : « يتْرُكُ طَعامَهُ ، وَشَرابَهُ ، وشَهْوتَهُ ، مِنْ أَجْلي ، الصِّيامُ لي وأَنـــا أَجزِي بِهِ ، والحسنَةُ بِعَشْرِ أَمْثَالِهَا » .

އަދި بخاري ގެ ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. އޭނާ އޭނާގެ ކާއެއްޗާއި ބުއިމާއި އެދުން މިޔަސް إله އަށްޓަކައި ދޫކޮށްލައެވެ. ރޯދައަކީ މިޔަސް إلهއަށްޓަކައެވެ. އަދި އޭގެ ޖަޒާ ދެއްވާނީ މިޔަސް إلهއީއެވެ. ހެޔޮ ކަމަކަށް ދިހަ ގުނަ ދެވޭނެއެވެ.

وفي رواية لمسلم : « كُلُّ عَملِ ابنِ آدَمَ يُضَاعفُ الحسَنَةُ بعشْر أَمْثَالِهَا إِلى سَبْعِمِائة ضِعْفٍ . قال اللَّه تعالى : « إِلاَّ الصَّوْمَ فَإِنَّهُ لِي وأَنا أَجْزِي بِهِ : يدعُ شَهْوتَهُ وَطَعامَهُ مِنْ أَجْلي . لِلصَّائم فَرْحتَانِ :فرحة عند فطره ، فَرْحةٌ عِنْدَ لقَاء رَبِّهِ . ولَخُلُوفُ فيهِ أَطْيَبُ عِنْدَ اللَّهِ مِنْ ريحِ المِسْكِ» .

އަދި މުސްލިމްގެ ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. އާދަމުގެ ދަރިކޮޅުގެ އިންސާނާ عملކުރާ ކޮންމެ ހެޔޮ ކަމަކަށް ދިހަ ގުނައިން ފެށިގެން ހަތް ސަތޭކަ ގުނައާ ހަމައަށް އިތުރު ކުރެވޭނެއެވެ. الله سبحانه وتعالى وحي ކުރެއްވިއެވެ. އެހީ ރޯދަ ފިޔަވައިއެވެ. ފަހެ އެއީ މިޔަސް إله އަށްޓަކައި ކުރާ ކަމެއް ކަމުގައިވާތީއެވެ. އަދި އޭނާ ޖަޒާ ދެއްވާނީ މިޔަސް إله އީއެވެ. އޭނާ (އެބަހީ ރޯދަވެރިޔާ) މިޔަސް އިރާދަކުރެއްވި އޭނާގެ ކާއެއްޗާއި ބުއިމާއި އެދުން ދޫކޮށްލަނީ ރޯދަވެރިޔާއަށް ދެ އުފާވެރިކަމެއްވެއެވެ. އެއީ އޭނާ ރޯދަ ވީއްލާއިރު ފިތުރު ކުރާއިރު އަދި އޭނާ އޭނާގެ ރަސްކަލާނގެ ކަންޏާއިރާ إله އާއި ބައްދަލުވުމުން ފިލާ އުފާވެވެ. الله ގެ ހަޟްރަތުގައި ރޯދަވެރިޔާގެ އަނގައިގެ ވަސް
اللهގެ حضرة ގައި ގަސްތޫރީގެ ވަހަށްވުރެ މީރު ވާނެއެވެ.

1216- وعنهُ أَنَّ رسولَ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قالَ : « مَنْ أَنْفَقَ زَوْجَين في سَبِيلِ اللَّهِ نُودِيَ مِنْ أَبْوابِ الجَنَّةِ : يَا عَبْدَ اللَّهِ هذا خَيْرٌ ، فَمَنْ كَان مِنْ أَهْلِ الصَلاةِ دُعِي منْ باب الصَّلاةِ ، ومَنْ كانَ مِنْ أَهْلِ الجِهَادِ دُعِي مِنْ باب الجِهَادِ ، ومَنْ كَانَ مِنْ أَهْلِ الصِّيامِ دُعِيَ مِنْ باب الرَّيَّانِ ومنْ كَانَ مِنْ أَهْلِ الصَّدقَة دُعِي مِنْ باب الصَّدَقَةِ » قال أبو بكرٍ رَضِيَ اللَّه عَنْهُ : بِأَبِي أَنت وأُمِّي يا رسولَ اللَّه ما عَلى مَنْ دُعِي مِنْ تِلكَ الأَبْوابِ مِنْ ضَرُورةٍ ، فهلْ يُدْعى أَحدٌ مِنْ تلك الأَبْوابِ كلِّها ؟ قال : « نَعَم وَأَرْجُو أَنْ تكُونَ مِنهم » متفقٌ عليه .

އަދި އަصحابي(އަޞްޙާބީ ރަޟިالله ޢަންހުސުންނާއިވި ابو هريرة)ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولِ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديثްކުރެއްވިއެވެ. މީހަކު اللهގެ މަގުގައި (ކޮންމެ ވައްތަރެއްގެ ތަކެތިން ވިޔަސް) ޖޯޑެއް ހޭދަކޮށްފިނަމަ އެމީހަކަށް ސުވަރުގޭގެ ދޮރުތަކުން ނިދާކުރެވޭނެއެވެ. އޭ اللهގެ އަޅާއެވެ. (މިދޮރުން ވަންނާށެވެ.) މިއީ މާތްވެގެންވާ ދޮރެވެ. ފަހެ ނަމާދުގެ އަހުލުވެރިޔާއަށް ނަމާދުގެ ދޮރުން ނިދާ އިއްވޭނެއެވެ. އަދި ޖިހާދުގެ އަހުލުވެރިޔާއަށް ޖިހާދުގެ ދޮރުން ނިދާ އިއްވޭނެއެވެ. އަދި ރޯދައިގެ އަހުލުވެރިޔާއަށް باب الريان ގެ ދޮރުތަކުން ނިދާ އިއްވޭނެއެވެ. އަދި صدقات ގެ އަހުލުވެރިޔާއަށް باب الصدقات ގެ ދޮރުތަކުން ނިދާ އިއްވޭނެއެވެ. ރަޟި الله ޢަންހުސުންނާއިވި ابو بكر ގެފާނު ދަންނަވައިފިއެވެ. ކަލޭގެފާނަށް ތިމަންގެ މަންމަ އާއި ބައްޕާ ފިދާކުރެވިގެންވެއެވެ. އޭ اللهގެ رسول އާއެވެ. އެހެން ދޮރުތަކުން އެއްދޮރަކުން މީހަކު ގޮވާލެވޭ ބޭނުމެއް ނުވެއެވެ. ނަމަވެސް އެހެން ދޮރުތަކުން އެއްދޮރަކުން ނިދާއިއްވޭނެ މީހަކު ހުންނާނެތޯއެވެ؟ ދެން حديثކުރެއްވިއެވެ. އާދޭހެވެ. ތިބާއީ އެދޮރުން ނިދާ އިއްވޭނެ މީހުންގެ ތެރޭގައި ތިބާ ހިމެނުން އުއްމީދުކުރަމެވެ.

1217- وعن سهلِ بنِ سعدٍ رضي اللَّه عنهُ عن النَّبيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « إنَّ فِي الجَنَّة باباً يُقَالُ لَهُ : الرَّيَّانُ ، يدْخُلُ مِنْهُ الصَّائمونَ يومَ القِيامةِ ، لا يدخلُ مِنْه أَحدٌ غَيرهُم ، يقالُ: أَينَ الصَّائمُونَ ؟ فَيقومونَ لا يدخلُ مِنهُ أَحَدٌ غيرهم ، فإِذا دَخَلوا أُغلِقَ فَلَم يدخلْ مِنْهُ أَحَدٌ» متفقٌ عليه .

ރަޟިالله ޢަންހުސުންނާއިވި سهل بن سعد، نبيއާ صلّى الله عليه وسلمގެ އަރިހުން ރިވާކުރައްވައެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديثކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ސުވަރުގޭގައި ދޮރެއްވެއެވެ. އެދޮރަކަށް ކިޔަނީ الريان އެވެ. قيامةދުވަހު އެދޮރަކުން ވަންނަނީ ރޯދަވެރިންނެވެ. ރޯދަވެރިން ފިޔަވައި އެހެން ބޭފުޅަކު އެދޮރަކުން ނުވަންނާނެއެވެ. ނިދާއިއްވޭނެއެވެ. ރޯދަވެރިން ކޮބައިހެއްޔެވެ؟ އެހިނދު އެބައިމީހުން ތެދުވާނެއެވެ. އެމީހުން ނޫން އެހެން މީހަކު އެދޮރަކުން ނުވަންނާނެއެވެ. ދެން އެބައިމީހުން ވަދެ ނިމުމުން އެދޮރު ބަންދުކުރެވޭނެއެވެ. އެހެންކަމުން އިތުރު އެއްވެސް މީހަކު އެދޮރަކުން ނުވަދެވޭނެއެވެ.

1218- وعَنْ أَبِي سَعيدٍ الخُدْريِّ رَضيَ اللَّه عنهُ قال : قالَ رسولُ اللَّهِ : « مَا مِنْ عبْدٍ يصُومُ يَوماً فِي سبِيلِ اللَّه إلاَّ باعَدَ اللَّه بِذلك اليَومِ وجهَهُ عَن النَّارِ سبعينَ خرِيفاً » متفقٌ عليه .

ރަޟި الله ޢަންހުސުންނާއިވި ابو سعيد الخدري ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولِ اللَّهِ صَلّى

اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. اللهއަށްޓަކައި އަތުކަ ރޯދަ ހިފައިފިނަމަ އެދުވަހުގެ ބަދަލުގައި الله سبحانه وتعالىއެމީހެއްގެ މޫނު ނަރަކައިގެ އަލިފާނުން ހަތްދިހަ އަހަރުގެ ދުރުމިނަށް ދުރުކުރައްވައެވެ.

1219- وعنْ أَبِي هُرَيرةَ رضيَ اللَّه عنهُ ، عن النَّبِيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قالَ : « مَنْ صَامَ رَمَضَانَ إِيمَاناً واحْتِساباً ، غُفِرَ لَهُ ما تَقَدَّمَ مِنْ ذنْبِهِ » متفقٌ عليه .

ރަޟިالله ތަޢާލާޢަންހުގެފާނު ابو هريرة, نّبيِّާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ ކިބައިން ރިވާކުރައްވައެވެ. ދީނަށް رمضان މަހުގައި އީމާންކަމާއި އަދި ހެޔޮ ދަރުމަ އެދިގެން ރޯދަހިފައިފިނަމަ އޭނާގެ އިސްވެދިޔަހުރިހާ ފާފަތައް ފުއްސަވައިދެއްވެއެވެ.

1220- وعنهُ رضيَ اللَّهُ عنهُ ، أَنَّ رسولَ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قالَ : « إِذا جَاءَ رَمَضَانُ ، فُتِّحَتْ أَبْوَابُ الجنَّةِ ، وغُلِّقَت أَبْوَابُ النَّارِ ، وصُفِّدتِ الشياطِينُ » متفقٌ عليه .

އަދި އެصحابي (އެބޭފުޅާ ރަޟިالله ތަޢާލާޢަންހުގެފާނު ابو هريرة)ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. رمضان މަސް އައުމުން ސުވަރުގެގެ ދޮރުތައް ހުޅުވިދެއެވެ. (އެބަހީ މާނައަކީ ثوابލިބުމުގެ ވަސީލަތްތައް ފަހިކުރެވިދެއެވެ.) އަދި ނަރަކައިގެ ދޮރުތައް ބަންދުކުރެވިދެއެވެ. (އެބަހީ މާނައަކީ ކުށްކުރުމުގެ ސަބަބުން ދުރުވެވޭނެ ގޮތްތައް މިންވަރު ކުޑަކުރެވިދެއެވެ.) އަދި شيطان އާ ކަރަސްފަތާއި ޖެހިދެއެވެ. (އެބަހީ މާނައަކީ شيطانއާ ގެ ވަސްވާސްތަކުން ހައްޔަރު މިންވަރު ކުޑަކުރެވިދެއެވެ.)

1221- وعنهُ أَنَّ رسولَ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قالَ : « صُومُوا لِرُؤْيَتِهِ ، وَأَفْطِرُوا لِرُؤيَتِهِ ، فإن غمي عَليكم ، فَأَكْمِلُوا عِدَّةَ شَعْبانَ ثَلاثِينَ » متفقٌ عليه . وهذا لفظ البخاري .

އަދި އެصحابي (އެބޭފުޅާ ރަޟިالله ތަޢާލާޢަންހުގެފާނު ابوهريرة)ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديثކުރެއްވިއެވެ. ހަނދު ފެނުމުން ރޯދަ ހިފާށެވެ. އަދި ހަނދު ފެނުމުން (އެބަހީ އީދު ހަނދުފެނުމުން) ރޯދަހިފުން ދޫކޮށްލާށެވެ. ފަހެ ވިލާގަނޑުން ހަނދު ނުފެނިއްޖެނަމަ ދެން شعبان މަހުން ތިރީސް ހަމަކުރާށެވެ.

وفي روايةِ مسلم : « فَإِن غُمَّ عَليكم فَصُوموا ثَلاثِينَ يَوْماً » .

އަދި مسلمގެ ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. ދެން ވިދާޅުވީ ސަޙާބީން ހަނދު ނުފެނިއްޖެނަމަ ދެން ތިރީސް ދުވަސް
ފުރިހަމަ ކުރައްވާށެވެ.

218– باب الجود وفعل المعروف والإكثار من الخير
في شهر رمضان والزيادة من ذلك في العشر الأواخر منه

رمضان މަހުގައި ދީލަތިވުމާއި ހެޔޮ ކަންތައް ގިނަކުރުމުގެ ހެޔޮކަމާއި އަދި ދެން ދިހައިދުވަހުގައި އެކަންތައް އިތުރުކުރުމުގެ ހެޔޮކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

1222– وعن ابنِ عباسٍ ، رضِيَ اللهُ عَنْهُمَا ، قالَ : كَانَ رَسُولُ اللهِ ، صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم ، أَجْوَدَ النَّاسِ ، وَكَانَ أَجْوَدُ مَا يَكُونُ فِي رَمَضَانَ حِينَ يَلْقَاهُ جِبْرِيلُ ، وَكَانَ جِبْرِيلُ يَلْقَاهُ فِي كُلِّ لَيْلَةٍ مِنْ رَمَضَانَ فَيُدَارِسُهُ القُرْآنَ ، فَلَرَسُولُ اللهِ ، صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم ، حِينَ يَلْقَاهُ جِبْرِيلُ أَجْوَدُ بِالخَيْرِ مِنَ الرِّيحِ الْمُرْسَلَةِ »متفقٌ عليه .

މާތްالله އެދެބޭފުޅުންނަށް ރުހިވޮޑިގެންވާ عبد الله بن عباسގެ ފަރާތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވި އެވެ. رسول اللّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ވަނީ މީސްތަކުންގެ ތެރެއިން އެންމެ ދީލަތި ސާހިބާ ކަމުގައެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނު ދީލަތިކަން އެންމެ ބޮޑުވެވަޑައިގަންނަނީ رمضان މަހުގައެވެ. އެއީ އެކަލޭގެފާނާ جبريل عليه السلام ބައްދަލުވެވަޑައިގަންނަ ދުވަސްތަކުގައެވެ. އަދި جبريل عليه السلام رمضانމަހުގެ ކޮންމެ ރެއަކު އެކަލޭގެފާނާ ބައްދަލުކުރައްވައި قران ކިޔަވައި ދެއްވައެވެ. ދެން رسول اللّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم جبريل عليه السلام އާއި ބައްދަލުވުމުން އެކަލޭގެފާނުގެ ދީލަތިކަން ފޮނުވެވޭ ވައިރޯޅިއަށްވުރެ ހެޔޮކަމުގައި ބޮޑުވެގެންވެއެވެ.

1223– وَعَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا قَالَتْ : « كَانَ رَسُولُ اللهِ ، صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم ، إِذَا دَخَلَ العَشْرُ أَحْيَى اللَّيْلَ ، وَأَيْقَظَ أَهْلَهُ ، وَشَدَّ المِئْزَرَ » متفقٌ عليه .

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވާ عائشةގެފާނުގެ ފަރާތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولِ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم رمضان މަހުގެ ފަހު ދިހައިރޭ ވަދެއްޖެ ނަމަ احيا ކުރައްވައެވެ. އަދި އަހުލުވެރިންނަށް ހޭލައްވައެވެ. އަދި ބުރުގަނޑު ބާރުކުރައްވައެވެ. (އެބަހީ އަޅުކަން ކުރުމުގައި ދުރުކަމުގައި އުޅުއްވައެވެ.)

219- باب النَّهْي عن تقدّم رمضانَ بصوم بعد نصف شعبان

إلاَّ لمن وصله بما قبله ، أو وافق عادةً له بأن كان عادته صوم الاثنين والخميس فوافقه

شعبانމަހުގެ ދެބަ ފަނަރަވީމަ رمضانމަސް ވަދުމުގެ ކުރިއަކި ރޯދަހިފުން މަނާވެގެންވާކަމާއި ނަމަވެސް އާއްމު ގޮތެއްގައި އެގޮތަށް ރޯދަ ހިފުމަށް އަންނަ މީހާނަމަ ނުވަތަ އާދަ ކަމަކާ ގުޅިގެން މިސާލަކަށް ހޯމަ ދުވަހާއި ބުރާސްފަތި ދުވަހު ރޯދަ ހިފުމަށް އަންނަ މީހަކަށް އެދުވަސް ދުވަހެއް ދިމާވެއްޖެނަމަ ރޯދަހިފުން ހުއްދަވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

1224- عن أَبي هُريرة رضيَ اللَّه عَنْهُ ، عن النبيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « لا يتَقَدَّمَنَّ أَحَدُكمْ رَمَضَانَ بِصَومِ يومٍ أَوْ يومَيْنِ ، إِلاَّ أَن يَكونَ رَجُلٌ كَانَ يصُومُ صَوْمَهُ ، فَلْيَصُمْ ذلكَ اليوْمَ» متفقٌ عليه .

މާނަ الله ރަޟީވުން ލެއްވި ابو هريرة ނަބިއްޔާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ އަރިހުން ރިވާކުރައްވައެވެ. އަހަރެމެންނަށް حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު رمضان މަސް ފެށުމުގެ ކުރިއަކަށް އެއްދުވަހުގެ ރޯދަ ނުވަތަ ދެދުވަހުގެ ރޯދަ ނުހިފާށެވެ. ނަމަވެސް މީހަކު އާދަކުރާކަމެއްގެ ގޮތުން ރޯދަ ހިފާކަމުގައި ވާނަމަ އެދުވަހު ރޯދަ ހިފާށެވެ. (އެބަހީ ރޯދަ ހިފިދާނެ އެކަމުގެ ހުއްދައެވެ.)

1225- وعن ابن عباس ، رضيَ اللَّه عنهما ، قال : قالَ رسولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « لا تَصُومُوا قَبْلَ رَمَضَانَ ، صُومُوا لِرُؤْيتِهِ ، وَأَفْطِرُوا لِرُؤْيَتِهِ ، فَإِنْ حالَتْ دُونَهُ غَيَايةٌ فأَكْمِلوا ثَلاثِينَ يوماً » رواه الترمذي وقال : حديث حسنٌ صحيحٌ

« الغَيايَة » بالغين المعجمة وبالياءِ المثناةِ من تحت المكررةِ ، وهِي : السَّحَابةُ .

މާނަالله އެދެބޭފުޅުންނަށް ރުއްސުންލެއްވި عبد الله بن عباس ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُول اللّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން رمضان މަސް ފެށުމުގެ ކުރިއާ ދުވަހު ރޯދަ ނުހިފާށެވެ. ހަނދު ފެނުމުން ރޯދަ ހިފުމަށްފަހެވެ. އަދި (عيد) ހަނދު ފެނުމުން ރޯދަ ހިފުން ދޫކޮށްލާށެވެ. ފަހެ ވިލާ ބޮޑުވެ ސަބަބުން ހަނދު ނުފެނިއްޖެނަމަ ތިރީސް ދުވަސް ހަމަކުރާށެވެ.

1226- وعنْ أَبي هُرِيْرَةَ رضِيَ اللَّه عَنْهُ قال : قالَ رسولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « إِذا بَقِيَ نِصْفٌ مِنْ شَعْبانَ فَلا تَصُومُوا » رواه الترمذي وقال : حديثٌ حَسَنٌ صحيحٌ .

ރަޟިﷲ ޢަންހު ރިވާކުރެއްވި ابو هريرةގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. رسُول اللّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. شعبانމަހުގެ ދެބައި ވުމުން ފަހެ ތިޔަބައިމީހުން ރޯދަ ނުހިފާށެވެ.

1227- وَعَنْ أَبي اليَقظَان عمارِ بنِ يَاسِرٍ رضيَ اللَّه عنْهما ، قال : « مَنْ صَامَ اليَومَ الَّذِي يُشكُّ فِيهِ فَقَدْ عَصَى أَبا القَاسِمِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم » رواه أبو داود ، والترمذي وقال : حديثٌ حسن صحيحٌ .

ރަޟި الله ޢަންހުމާ ރިވާކުރެއްވި ابو اليَقظَان عمار بن يَاسِر ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ރޯދަ ހަނދު ފެށުނުތޯ شكވާ ދުވަހު ރޯދަ ހިފައިފިމީހާ ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން އެމީހާ أبو القَاسِم (އެބަހީ محمد) صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އަށް ނުކިޔަމަންތެރިވެއްޖެއެވެ.

220– باب ما يُقَالُ عِنْدَ رُؤْيَةِ الهِلالِ

ހިލާލު ހަނދު ފެނުމުން ކިޔާ دعاء ގެ ބަޔާންވެގެންވާ باب

1228– عَنْ طَلْحَةَ بنِ عُبْيدِ اللَّهِ رضِيَ اللَّه عَنْهُ ، أَنَّ النَّبيَّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم كانَ إِذا رَأَى الهِلالَ قَالَ: « اللَّهُمَّ أَهِلَّهُ علَيْنَا بِالأَمْنِ والإِيمَانِ ، وَالسَّلامَةِ والإِسْلامِ ، رَبِّي وربُّكَ اللَّه ، هِلالُ رُشْدٍ وخَيْرٍ » رواه الترمذي وقال : حديثٌ حسنٌ .

މާތް الله ތަޢާލާ ރުހިވެވޮޑިގެންވާ طَلْحَةَ بنِ عُبْيدِ اللَّهِ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نّبي އާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ހިލާލު ފެނުމުން ވިދާޅުވެއްވަމުއްވައެވެ. اللّهُمَّ أَهِلَّهُ علَيْنَا بِالأَمْنِ والإِيمَانِ ، وَالسَّلامَةِ والإِسْلامِ ، رَبِّي وربُّكَ اللَّه ، هِلالُ رُشْدٍ وخَيْرٍ.

ޝަރަހަ: އޭ الله! މިހިލާލު އަހަރެމެންގެ މައްޗަށް އަމާންކަމާއި އީމާންކަމާއި ސަލާމަތްކަމާއި އިސްލާމު ކަމުގެ މައްޗަށް طلوع ކުރައްވާނދޭވެ. (އޭ ހިލާލެވެ.) ތިބާ ހިލާލުގެ ވެރި ރަސްކަލާނގެ އާއި އަހަރި ވެރިންގެ ވެރި ރަސްކަލާނގެ އަކީ ހަމަ އެއްރަސްކަލާނގެއެވެ. އޭ الله! ތިޔަ މަހަށް ހެޔޮކަމުގެ ހިލާލު ކަމުގައި ލައްވާނދޭވެ.

221– باب فَضْلِ السُّحورِ وتأخيرِهِ ما لم يَخْشَ طُلُوع الفَجْرِ

ހެދުކެއުމުގެ ފަޟީލަތާއި ފަޖުރު ފެށުނުކަމުގެ ބިރު ނުވެއްޖެނަމަ ހެދުކެއުން ފަސްކުރުމުގެ ފަޟީލަތާއި ބަޔާން ވެގެންވާ باب

1229– عنْ أَنسٍ رَضِيَ اللَّه عَنْهُ قال : قال رسولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « تَسَحَّرُوا فَإِنَّ في السُّحُورِ بَركَةً » متفقٌ عليه .

މާތްالله ރުހިވެވޮޑިގެންވާ أنس ގެ [illegible] ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހެދު ކާށެވެ. އެހެނީ ހަމަކަށަވަރުން ހެދު ކެއުމުގައި ބަރަކާތްވެއެވެ.

1230- وعن زيدِ بن ثابتٍ رَضيَ اللَّه عَنْهُ قال : تَسحَّرْنَا مَعَ رسولِ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، ثُمَّ قُمْنَا إِلى الصَّلاةِ . قِيلَ : كَمْ كانَ بَيْنَهُمَا ؟ قال : قَدْرُ خَمْسونَ آيةً . متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވާ زيد بن ثابت ގެ ރިވާޔަތެއް ހިމެނޭގޮތުގައިވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންމެން رسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ އަރިހުގައި ހާރު ކެއީމުއެވެ. ދެން އައިސްފައި ތިމަންމެން ނަމާދަށް ތެދުވީމުއެވެ. ދެންނެވުނެވެ. އެދެމެދުގައި ހުރީ ކިހާވަރެއްތޯއެވެ؟ ވިދާޅުވިއެވެ. ފަންސާސް އާޔަތް ކިޔަވައި ފަދަވަރަކަށް ވަގުތުކޮޅެކެވެ.

1231- وَعَن ابن عُمَرَ رَضيَ اللَّه عَنْهُمَا ، قالَ : كانَ لرسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم مُؤَذِّنَانِ : بلالٌ وَابْنُ أُمِّ مَكْتُومٍ . فَقَالَ رسولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « إِنَّ بلالاً يُؤَذِّنُ بِلَيْلٍ ، فَكُلُوا وَاشْرَبُوا حتَّى يُؤَذِّنَ ابْنُ أُمِّ مَكْتُومٍ » قَالَ : وَلَمْ يَكُنْ بَيْنَهُمَا إِلاَّ أَنْ يَنْزِلَ هذا وَيَرْقَى هذا ، متفقٌ عليه .

މާތްالله އެދެބޭފުޅުންނަށް ރުހިވޮޑިގެންވާ عبدالله بن عمرގެ ރިވާޔަތެއް ހިމެނޭގޮތުގައިވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އަށް ދެ مؤذنން ތިއްބެވިއެވެ. އެއީ بلالގެފާނާއި عبد الله بن أُمِّ مكتومއާ ދެބޭފުޅުންނެވެ. ފަހެ رسُولِ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديثކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން بلالގެފާނު ބަންގި ގޮވާފައިވަނީ ރޭގަނޑުގައެވެ. ވީމާ ތިޔަބައިމީހުން عبد الله بن أُمِّ مكتوم ބަންގި ގޮވާ ހިނދަކާ ހަމައަށް ކާށެވެ. ބޮއެވެ. ބުނެވިއްޖެއެވެ. އެދެބޭފުޅުންގެ ބަންގިއާއި ދެމެދުގައި ދުރުމިނެއް (އެއްބޭފުޅާ ބަންގިގޮވާފައި ފައިބާވަޑައިގަތުމުން) އަނެއްބޭފުޅާ ބަންގިގޮވުމަށް އަރައިވަޑައިގަތުމަށް ނަގާ ވަގުތުކޮޅެއް ފިޔަވައި ދުރުމިނެއް ނުވެއެވެ.

1232- وعَنْ عمْرو بنِ العاصِ رَضِيَ اللَّه عَنْهُ أَنَّ رسول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قالَ : « فَضْلُ ما بيْنَ صِيَامِنَا وَصِيامِ أَهْلِ الكتاب أَكْلَةُ السَّحَرِ » . رواه مسلم .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވާ عمْرو بن العاص ގެ ރިވާޔަތެއް ހިމެނޭގޮތުގައިވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديثކުރެއްވިއެވެ. ތިމަންމެން ރޯދައިގައި އާއި أَهْل الكتابގެ ރޯދައާއި ދެމެދުގައިވާ فرق އަކީ ހާރުކެއުމެވެ.

222– باب فَضْل تَعْجِيل الفِطْرِ
وما يُفْطَرُ عَليهِ وما يَقُولُهُ بَعْدَ الإِفْطَارِ

ރޯދަ ވީއްލުމަށް އަވަސް ވެގެންވުމުގެ މާތްކަމާއި އަދި ރޯދަ ވީއްލަން ބޭނުންކުރަން އެދެވިގެންވާ
ތަކެއްޗަކީ ކޮބައިކަމާއި އަދި ރޯދަ ވީއްލުމުން ކިޔަންޖެހޭ ތަކެތި ބަޔާންވެގެންވާ باب

1233– عَنْ سَهْل بن سَعْد رضِيَ اللَّه عَنْهُ ، أَنَّ رسُولَ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قَالَ : « لا يَزالُ النَّاسُ بخَيْرٍ مَا عَجلوا الفِطْرَ » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވާ سَهْل بن سَعْد ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މީސްތަކުން އަބަދުވެސް ރޯދަ ވީއްލުމުގައި އަވަސްވެގެން އުޅޭހާ ހިނދަކު އެމީހުންނަކީ ހެޔޮކަމުގައި ތިބޭ މީހުންނެވެ.

1234– وعن أَبي عَطِيَّةَ قَالَ : دخَلتُ أَنَا ومسْرُوقٌ على عائشَةَ رَضِيَ اللَّه عَنْهَا فقَالَ لَهَا مَسْرُوقٌ : رَجُلانِ منْ أَصْحَابِ مُحَمَّدٍ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم كلاَهُمَا لا يَأْلُو عَنِ الخَيْرِ : أَحَدُهُمَا يُعَجِّلُ المغْربَ والإِفْطَارَ ، والآخَرُ يُؤَخِّرُ المغْربَ والإِفْطَارَ ؟ فَقَالَتْ : مَنْ يُعَجِّلُ المَغْربَ وَالإِفْطَارَ ؟ قالَ : عَبْدُ اللَّه يعني ابنَ مَسْعودٍ فَقَالَتْ : هكَذَا كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، يصْنَعُ . رواه مسلم.

قوله : « لا يَأْلُوا » أَيْ لا يُقَصِّرُ في الخَيْرِ .

ابو عَطِيَّة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އަހުރެންނާއި مسْرُوق އާއި ދެމީހުން މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވާ عائشَة ގެ ގާތަށް އަރިހަށް ވަދެއްޖެމެވެ. އެހެންމެ مسْرُوق އެކަމަނާއަށް ދަންނަވައިފިއެވެ. مُحَمَّد صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ أَصْحَاب ބޭކަލުންގެ ތެރެއިން ދެބޭކަލަކުވެއެވެ. އެދެބޭކަލުން ހެޔޮ ކަންތައްތަކުގައި ކުޑަކުޑަ ނުކުރައްވައެވެ. އެދެބޭކަލުންކުރެ އެއްބޭކަލަކު مغرب ނަމާދާއި ރޯދަ ވީއްލުމުގައި އަވަސްވެވަޑައިގަންނަވައެވެ. އަދި އަނެއް ބޭކަލަކު مغرب ނަމާދާއި ރޯދަ ވީއްލުމުގައި ލަސްކުރައްވައެވެ. އޭރުން އެކަމަނާ އައްސަވައިފިއެވެ. مغرب ނަމާދާއި ރޯދަ ވީއްލުމުގައި އަވަސް ވެވަޑައިގަންނަވަނީ ކޮންބޭކަލަކުހެއްޔެވެ؟ ވިދާޅުވިއެވެ. އެއީ عَبْدُ اللَّه ابن مَسْعود އެވެ. ދެން އެކަމަނާ ދަންނަވައިފިއެވެ. رسُولِ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ހަމަ ކުރައްވަމުން ގެންދެވީ އެގޮތަށެވެ.

1235- وَعَنْ أَبِي هُرَيرَةَ رَضِيَ اللَّه عنْهُ قالَ : قالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، قال اللَّه عَزَّ وَجَلَّ: { أَحَبُّ عِبَادِي إِلَيَّ أَعْجَلُهُمْ فِطْراً } رواه الترمذي وقالَ : حَديثٌ حسنٌ .

މާތް الله ރުއްސެވުންލެއްވި ابو هريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރައްވިއެވެ. الله وحي ކުރައްވިއެވެ. ތިމަން إله އަށް އެންމެ ލޯބިވެވޮޑިގަން ބޮޑުވެގެންވާ ތިމަންއިލާހުގެ އަޅުތަކުންނީ އެބައިމީހުންގެ ތެރެއިން ރޯދަ ވީއްލުން އެންމެ އަވަސްވެގަންނަ މީހުންނެވެ.

1236- وَعنْ عُمر بنِ الخَطَّابِ رَضِي اللَّه عَنْهُ ، قالَ : قال رَسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « إِذا أَقْبَلَ اللَّيْلُ مِنْ ههُنَا وأَدْبَرَ النَّهارُ مِنْ ههُنا ، وغَربَتِ الشَّمسُ ، فَقَدْ أَفْطَرَ الصائمُ » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުއްސެވުންލެއްވި عُمر بنِ الخَطَّاب ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރައްވިއެވެ. ރޭގަނޑު މިކޮޅުން (އެބަހީ مشرق ދި ފަރާތުން) އަތުވެއްޖެއުމުންނާއި އަދި ދުވަހުގެ އަލިކަން މިކޮޅުން (އެބަހީ مغرب ދިފަރާތުން) އަތުވެއްޖެއުމުންނާއި އަދި އިރުގެ އަލިކަން އޮއްސުމުން ފަހު ރޯދަވެރިޔާ ރޯދަ ވީއްލުންހުއްދެވެ.

1237- وَعَنْ أَبِي إِبراهيمَ عبدِ اللَّهِ بنِ أَبِي أَوْفى رَضِي اللَّه عنْهُمَا ، قالَ : سِرْنَا مَعَ رسولِ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، وَهُوَ صائمٌ ، فَلَمَّا غَرَبتِ الشَّمسُ ، قالَ لِبْعضِ الْقَوْمِ : « يَا فُلانُ انْزِلْ فَاجْدحْ لَنا ، فَقَال : يا رَسُول اللَّهِ لَوْ أَمْسَيتَ ؟ قالَ : « انْزِلْ فَاجْدَحْ لَنَا » قالَ : إِنَّ علَيْكَ نَهَاراً ، قال : « انْزِلْ فَاجْدَحْ لَنَا » قَالَ : فَنَزَلَ فَجدَحَ لَهُمْ فَشَرِبَ رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم، ثُمَّ قالَ: « إِذا رَأَيْتُمُ اللَّيْلَ قَدْ أَقْبَلَ مِنْ ههُنَا ، فَقَدْ أَفْطَرَ الصَّائمُ » وأَشارَ بِيَدِهِ قِبَلَ الَمشْرِقِ . متفقٌ عليه .

قوله : « اجْدَحْ » بجيم ثُمَّ دال ثم حاء مهملتين ، أَي : اخْلِطِ السَّوِيقَ بالماءِ .

މާތްالله އެދެބޭކަލުންނަށް ރުއްސެވުންލެއްވި أَبوإبراهيمَ عبداللَّهِ بن أَبي أَوْفىގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންމެން رسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ އަރިހުގައި ދަތުރު ކުރީމެވެ. އެހިނދު އެކަލޭގެފާނު ރޯދަވެރިވެ ތިއްބެވިއެވެ. ފަހެ އިރު އޮއްސިއްޖެއުމުން قافلةގެ ބައެއް މީހުންނަށް مخاطبކުރައްވައި ވިދާޅުވިއެވެ. އޭ ފުލާނު ފޭބޭށެވެ. ސަވާރީއިން ފައިބާށެވެ. އަދި ތިމަންމެންނަށްޓަކައި سويق ފަނަން

ގިރާށެވެ. ދެން ބޭކަލުން ދެންނެވިއެވެ. އޭ اللهގެ ރަސޫލާއެވެ. އިރު ހަނދުވަރު އޮއްސުނުދެން
މަޑުކުރައްވާނަމަ ކިހާ ރަނގަޅުވީ ހެއްޔެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ފައިބާށެވެ. ދެން ތިމަންމެންނަށްޓަކައި
سويق ފެނުގައި ގިރާށެވެ. ބޭކަލުން ދެންނެވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އަދިވެސް ދުވާލުން ހިސާބުކޮޅެއް
ބާކީވެއްޖެއެވެ. حديثކުރެއްވިއެވެ. ފައިބާށެވެ. ދެން ތިމަންމެންނަށްޓަކައި سويق ފެނުގައި ގިރާށެވެ. ދެން
އެބޭކަލުން ފައިބާވަޑައިގެންފައެވެ. އަދި سويق ފެނުގައި ގިރުއްވައިފިއެވެ. ދެން رسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އެ
(ސުވައިބު) ހިއްޕަވައިފިއެވެ. ދެން حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ރޭގަނޑު ފެނިއްޖެނަމަ މިތަނުން
ފެނުމުން ހަމަކަށަވަރުން ރޯދަވެރިޔާގެ ރޯދަ ވީއްލުން އައީއެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނުގެ
އިނގިލިން مشرق ފަރާތަށް عشارة ކުރެއްވިއެވެ.

1238- وَعَنْ سَلْمَانَ بنِ عَامر الضَّبِّيِّ الصَّحَابِيِّ رَضِيَ اللَّه عَنْهُ ، عن النَّبِيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قَالَ: «إِذَا أَفْطَرَ أَحَدُكُمْ ، فَلْيُفْطِرْ عَلى تَمْرٍ ، فَإِنْ لَمْ يَجدْ ، فَلْيُفْطِرْ على مَاءٍ فَإِنَّه طَهُورٌ » .

روَاهُ أَبو دَاودَ ، والترمذي وقالَ : حديثٌ حَسَنٌ صحيحٌ .

މާތްالله ރުއްސެވުންވާނީ سَلْمَانَ بنِ عَامر الضَّبِّيِّ ނަމަކަށް ކިޔުން صحابي ބޭކަލުން نبيّއާ صلّى الله عليه وسلم
ރިވާއިން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު
ރޯދަވީއްލާނަމަ ކަދުރު އަށްޖެހުން ރޯދަވީއްލާށެވެ. ފަހެ އެ ނުލިބިއްޖެނަމަ ފެނުން ރޯދަ ވީއްލާށެވެ.
ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން ފެނަކީ طَهُور ކަން ހުރި އެއްޗެކެވެ.

1239- وَعَنْ أَنسٍ رَضِيَ اللَّه عَنْهُ ، قالَ : كانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يُفْطِرُ قَبْلَ أَنْ يُصَلِّيَ عَلى رُطَبَاتٍ ، فَإِنْ لَمْ تَكُنْ رُطَبَاتٌ فَتُمَيْرَاتٌ ، فإِنْ لَمْ تَكُنْ تُميرْاتٌ حَسَا حَسَواتٍ مِنْ ماءٍ رواه أبو داود ، والترمذي وقال : حديثٌ حسنٌ .

މާތް الله ރުއްސެވުންވާނީ أَنَس ގެފާނަށް ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولِ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ
وسَلَّم ނަމާދު ކުރެއްވުމުގެ ކުރިއަށް ރުޠަބުން ރޯދަ ވީއްލަވަމުން ގެންދެވިއެވެ. އަދި ރުޠަބު
ނުލިބިއްޖެނަމަ ހިކި ކަދުރު އަށްޖެހުމުންނެވެ. އަދި ހިކި ކަދުރު ނުލިބިއްޖެނަމަ ފެން ކޮޅުބޮއްވެވުމުންނެވެ.

223- بابُ أمرِ الصَّائمِ بِحِفْظِ لسانِهِ وَجَوَارِحِهِ عَنِ المُخَالفَاتِ والمُشَاتَمَةِ وَنَحْوِهَا

ރޯދަވެރިޔާ އޭނާގެ ދޫ ރައްކާތެރިކުރުމާއި އަދި އޭނާގެ ގުނަވަންތައް شريعة ގެ އަމުރުތަކާއި خلاف ނުކުރުމާއި އަދި ހަޑިހުތު އެއްޗެހިކިޔުމުންނާއި އެފަދަ އެހެނިހެން ކަންތަކުން ދުރުހެލިވުމަށް ހުކުމުން ކުރެވިފައިވާ އަމުރުފުޅާއި ބަޔާންވެގެންވާ باب

1240- عنْ أَبي هُرَيرَةَ رضيَ اللَّه عنهُ قالَ : قالَ رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « إِذا كَانَ يَوْمُ صَوْمِ أَحدِكُمْ ، فَلا يَرْفُثْ وَلا يَصْخَبْ ، فَإِنْ سَابَّهُ أَحَدٌ ، أَوْ قاتَلَهُ ، فَلْيَقُلْ : إِنِّي صائمٌ» متفقٌ عليه .

މާތްالله ރުހިވެވޮޑިގެންވި ابو هريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު އެދުވަހަކީ ރޯދައަކަށް ހުރެއްޖެނަމަ ފަހެ އޭނާ ހަޑިހުތު ވާހަކަ ނުދައްކާށެވެ. އަދި އޭނާ އަޑުގަދަކޮށް ހަޅުތާޅު ނުކުރާށެވެ. ފަހެ އެހެން މީހަކު ގާލިބުނެފިނަމަ ނުވަތަ އޭނާއާއި އަޅައިގަނެ ހަނގުރާމަ ކޮށްފިނަމަ ފަހެ އޭނާ ބުނާށެވެ. ހަމަކަށަވަރުން މިހުންނަނީ ރޯދަވެރިޔަކުމެވެ.

1241- وعنهُ قال : قال النبيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « مَنْ لَمْ يَدعْ قَوْلَ الزُّورِ والعمَلَ بِهِ فلَيْسَ للَّهِ حَاجةٌ في أَنْ يَدَعَ طَعامَهُ وشَرَابهُ » رواه البخاري .

އަދި އެ صَّحَابي (އެބޭފުޅާ މާތްالله ރުހިވެވޮޑިގެންވި ابو هريرة) ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولِ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. (ދޮގުހެދުމާއި ނުބައިކަން) ދޮގުބަސްބުނުމާއި އަދި އެކަމުގައި عمَل ކުރުން ދޫކޮށްނުލާ މީހާ (ދޮގުހެދުމާ ނުބައިކަމާ) ނުކައި ނުބޮއި ހުރުމުގެ ބޭނުމެއް الله سبحانه وتعالى އަކަށް ނުވެއެވެ.

224- باب في مَسائل من الصوم

ރޯދައިގެ ބައެއް مسائلތަކެއް ބަޔާންވެގެންވާ باب

1242- عَنْ أَبي هُريرةَ رَضيَ اللَّه عَنْهُ ، عَن النبيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قالَ : « إِذا نَسيَ أَحَدُكُم ، فَأَكَلَ أَوْ شَرِبَ ، فَلْيتِمَّ صَوْمَهُ ، فَإِنَّمَا أَطْعَمَهُ اللَّه وَسَقَاهُ » متفقٌ عليه .

މާތްالله ރުއްސުންވެވޮޑިގެންވާ ابو هريرة نبي އާ صلّى الله عليه وسلم ގެ ކިބައިން ރިވާކުރައްވާފައިވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު (ރޯދަވެރިޔަކު) ހަނދުމަނެތިގެން ކައި ނުވަތަ ބޮއިފިނަމަ، ފަހެ އޭނާ އެރޯދަ ފުރިހަމަ ކުރާހުށިކަމެވެ. އެހެނީ ހަމަކަށަވަރުން އޭނާއަށް الله سبحانه وتعالى ކާންދެއްވީއެވެ. އަދި ބޯންދެއްވީއެވެ.

1243- وعن لَقِيطِ بنِ صَبِرةَ رَضِيَ اللَّه عَنْهُ ، قالَ : قلتُ : يا رسول اللَّه أَخْبِرْني عَنِ الْوُضوءِ ؟ قال : « أَسْبغِ الْوضُوءَ ، وَخَلِّلْ بَيْن الأَصَابعِ ، وَبَالَغْ في الاسْتِنْشَاقِ ، إِلاَّ أَنْ تكُونَ صَائماً » رواه أبو داود ، والترمذي وقال : حديثٌ حسنٌ صحيحٌ .

މާތްالله ރުއްސުންވެވޮޑިގެންވާ لَقِيطِ بن صَبِرةَ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. އަހުރެން ދަންނަވައިފީމެވެ. الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. وضوء އާއި ބެހޭގޮތުން ތިމަންނަށް އަންގަވާ ދެއްވާށެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. وضوء ގެ ގުނަވަންތައް ރަނގަޅަށް ދޮވޭށެވެ. އިނގިލިތަކުގެ ދެމެދު ފުރިހަމަކޮށް ދޮވޭށެވެ. އަދި ނޭފަތަށް ފެންލުމުގައި مبالغة ކުރާށެވެ. (އެއީ ރޯދަވެރިޔަކު ނޫން ހާލަތުގައެވެ.)

1244- وعنْ عائشةَ رضي اللَّه عَنْها ، قالَتْ : كانَ رسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يدْرِكُهُ الفَجْرُ وَهُوَ جُنُبٌ مِنْ أَهْلِهِ ، ثُمَّ يَغْتَسِلُ ويَصُومُ . متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުއްސުންވެވޮޑިގެންވާ عائشةَ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولِ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم (ބައްޕާ ކަލޭގެ) ފަތިސްވެއްޖެއެވެ (އަހުލުވެރިކަމުގެ ސަބަބުން) جُنُب ވެހުންނަވައި ތިބި ހާލު. ދެން ހިނައިވަޑައިގެންނެވިއެވެ. އަދި ރޯދަ ހިފެއްވިއެވެ. (އެބަހީ ރޯދަހިފެއްވީ ފަތިސްވުމަށްފަހުގައެވެ. އަދި ހިނައިވަޑައިގެން طاهر ވެވަޑައިގެންނެވިއެވެ.)

1245- وعنْ عائشةَ وأُمِّ سَلَمَةَ ، رَضيَ اللَّه عنهُما ، قَالَتَا : كانَ رسولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يُصْبِح جُنُباً مِنْ غَيْرِ حُلْمٍ ، ثُمَّ يصُومُ » متفقٌ عليهِ .

މާތްالله އެދެބައިކަލުންނަށް ރުހިވޮޑިގެންވާ عائشةގާފާނާއި أُمِّ سَلَمَةَ ގާފާނާއި ދެކަނބަލުންގެ ފަރާތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެދެކަނބަލުން ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولِ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم (ބައެއްފަހަރު) ފަޖުރުވެވަޑައިގަތީ إحتلامވުމަކާއިނުލައި (އަހުލުންނާއިއެކުވުމުގެ ސަބަބުން) جنب ވެވޮޑިގެންވާ ހާލުގައި ހުންނަވަ އެވެ. ދެން ރޯދައް ހިންގަވައެވެ.

225- باب بيان فضل صوم الْمُحَرَّم وشعبان والأشهر الحُرُمُ

محرم މަހާއި شعبان މަހާއި އަދި حرمة ލިބިގެންވާ މަސްތަކުގައި ރޯދަހިފުމުގެ ފަޟީލަތް ބަޔާންކުރުމުގެ باب

1246- عَنْ أَبي هُريرَةَ رضيَ اللَّه عَنْهُ ، قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « أَفْضَلُ الصِّيَامِ بعْدَ رَمضَانَ : شَهْرُ اللَّهِ المحرَّمُ ، وَأَفْضَلُ الصَّلاةِ بَعْد الفَرِيضَةِ : صَلاةُ اللَّيْلِ » رواه مسلمٌ.

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވާ ابو هريرة ގެ ފަރާތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولِ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديثކުރެއްވިއެވެ. رَمضَانމަހުގެ ރޯދައިގެ ފަހުން އެންމެ މާތްވެގެންވާ ރޯދައަކީ الله سبحانه وتعالى ގެ މަސްކަމުގައިވާ مُحَرَّمމަހުގެ ހިފާރޯދައެވެ. އަދި فرضނަމާދުތަކުގެ ފަހުން އެންމެ މާތްވެގެންވާ ނަމާދަކީ ރޭގަނޑު ނަމާދެވެ.

1247- وعَنْ عائشةَ رَضِيَ اللَّه عَنْهَا ، قالَتْ : لَمْ يَكُنِ النبيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يَصُوم مِنْ شَهْرٍ أَكْثَرَ مِنْ شَعْبَانَ ، فَإِنَّه كانَ يَصُوم شَعْبَانَ كلَّه .

وفي رواية : كَانَ يَصُومُ شَعْبَانَ إلاَّ قَلِيلاً . متفقٌ عليه .

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވާ عائشةގާފާނުގެ ފަރާތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولِ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم شعبان މަހުގައި ރޯދަ ހިއްޕަވާ ގިނައިން އެހެން އެއްވެސް މަހެއްގައި ރޯދަ ނުހިއްޕަވައެވެ. އެހެނީ ހަމަކަށަވަރުން އެކަލޭގެފާނު މުޅި شعبان މަހުގައި ރޯދަ ހިއްޕަވައެވެ. އަދި

އެހެން ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. އަނެއްކާވެސް ވަރަށް މަދު ދުވަހެއްގައި ނޫނީ شعبان މަހުގައި ހުންނަވާނީ ރޯދަހިފުމެވެ.

1248- وعن مجِيبَةَ البَاهِلِيَّةِ عَنْ أَبِيهَا أَوْ عمِّها ، أَنَّهُ أَتى رَسولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، ثُمَّ انطَلَقَ فَأَتَاهُ بعدَ سَنَة ، وَقَد تَغَيَّرتْ حَالهُ وَهَيْئَتُه ، فقَالَ : يا رَسُولَ اللَّهِ أَمَا تعْرِفُنِي ؟ قَالَ : «وَمَنْ أَنتَ ؟ » قَالَ : أَنَا البَاهِلِيُّ الذي جئتك عامَ الأَوَّل . قَالَ : « فَمَا غَيَّرَكَ ، وقَدْ كُنتَ حَسَنَ الهَيئةِ ؟ » قَالَ : ما أَكلتُ طعاماً منذ فَارقْتُكَ إِلاَّ بلَيْلٍ . فقَال رَسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم: « عَذّبْتَ نَفسَكَ ، » ثُمَّ قَالَ : « صُمْ شَهرَ الصَّبرِ ، ويوماً مِنْ كلِّ شَهر » قال : زِدْنــي ، فإِنَّ بي قوَّةً، قَالَ : « صُمْ يَومَيْنِ » قال : زِدْنِي ، قال : « صُمْ ثلاثَةَ أَيَّامٍ » قالَ : زِدْنِي . قال : صُمْ مِنَ الْحُرُمِ وَاتْرُكْ ، صُمْ مِنَ الحرُم وَاترُكْ ، صُمْ مِنَ الحرُمِ وَاتْرُكْ » وقالَ بِأَصَابِعِهِ الثَّلاثِ فَضَمَّهَا ، ثُمَّ أَرْسَلَهَا . رواه أبو داود .

و « شهرُ الصَّبرِ » : رَمضانُ .

مجِيبَةَ البَاهِلِيَّة އޭނާގެ ބައްޕަ ނުވަތަ ބޮޑުބޭބެ ރިވާޔަތްކުރެއްވިއެވެ. އެއްފަހަރަކު އޭނާ رسول اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އަރިހަށް ވަޑައިގަތެވެ. އެއަށްފަހު އެނބުރި ދިޔައެވެ. ދެން އޭގެ އެއްއަހަރު ފަހުން އެނބުރި އައެވެ. އެހިނދު އޭނާގެ ހާލަތާއި ހުރިގޮތް ބަދަލުވެފައިވެއެވެ. އަދި އޭނާގެ ހަށިގަނޑު ހުރިގޮތް ބަދަލުވެފައިވެއެވެ. ދެން ދެންނެވިއެވެ. އޭ اللّه ގެ ރަސޫލާއެވެ. ކަލޭގެފާނުން މިއަޅުގަނޑު އެނގި ވަޑައިނުގަންނަވަނީތޯ؟ ވިދާޅުވިއެވެ. ތިބާއަކީ ކާކުހެއްތޯ؟ އޭނާ ދެންނެވިއެވެ. މިއަޅުގަނޑަކީ ކަލޭގެފާނުގެ އަރިހަށް މިދިޔައަހަރު އައިސްފައިވާ البَاهِلِيُّ ބޭކަލާއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. އެހެންވީމާ ތިބާގެ ހުރިގޮތް ބަދަލުވީ ކީއްވެގެންތޯ؟ އަދި ތިބާއަކީ ރީތިގޮތެއްގައި ހުރި މީހެކެވެ. ދެން ދެންނެވިއެވެ. ކަލޭގެފާނާ ވަކިވީއިރުން ރޭގަނޑު ނޫނީ ކެއުމެއް ނުކެމެވެ. ދެން ރަސޫލު اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިބާ ތިބާގެ ނަފްސަށް عذاب ދީފިއެވެ. ދެން حديث ކުރެއްވިއެވެ. ކެތްތެރިކަމުގެ މަހުގައި (އެބަހީ رَمضانَ މަހުގައި) ރޯދަހިފާށެވެ. އަދި ކޮންމެ މަހަކު އެއްދުވަސް ރޯދަ ހިފާށެވެ. އޭނާ ދެންނެވިއެވެ. މިއަޅުގަނޑަށް އިތުރު ކޮށްދެއްވާށެވެ. އެހެނީ ހަމަކަށަވަރުން މިއަޅުގަނޑުގެ ހަށިގަނޑުގައި ކާޑުދޭނެކަން އެބައޮތެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. ދެދުވަހު ރޯދަހިފާށެވެ. އޭނާ ދެންނެވިއެވެ. މިއަޅުގަނޑަށް އިތުރު ކޮށްދެއްވާށެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ.

ވިސްދުވަހު ރޯދަހިފާނެވެ. އޭނާ ދުވަސްނުވެއެވެ. ވިހުސްނަހަމަ އިތުރު ހާސްދުވަސްވާނެވެ. حديثކުރެއްވިއެވެ. حرمةވެރިވެގެންވާ މައްސަރުތަކުގެ ބައެއް ދުވަސްތަކުގައި ރޯދަހިފާށެވެ. އަދި އެހެން ދުވަސްތަކުގައި ދޫކޮށްލާށެވެ. حرمة ވެރިވެގެންވާ މައްސަރުތަކުގެބައެއް ދުވަސްތަކުގައި ރޯދަހިފާށެވެ. އަދި އެހެން ދުވަސްތަކުގައި ދޫކޮށްލާށެވެ. حرمة ވެރިވެގެންވާ މައްސަރުތަކުގެބައެއް ދުވަސްތަކުގައި ރޯދަހިފާށެވެ. އަދި އެހެން ދުވަސްތަކުގައި ދޫކޮށްލާށެވެ. އަދި ތިން އިނގިލި ވިދާޅުވިއެވެ. އަދި އެއްކޮށްލައްވައި އަނބުރާ ދޫކޮށްލެއްވިއެވެ. (އަދި މިގޮތުގައި ވިސްނުމަށް ބޭނުމާވަނީ ...)

(والله اعلم)

226– باب فضل الصوم وغيره في العشر الأوَّل من ذي الحجة

ذو الحجة މަހުގެ ފުރަތަމަ ދިހަދުވަހު ރޯދަހިފުމާއި އަދި އެހެނިހެން ހެޔޮ ކަންތައް ކުރުމުގެ މާތްކަން ބަޔާންކޮށްދޭ باب

1249– عن ابنِ عبَّاسٍ رَضيَ اللَّه عَنْهُمَا ، قالَ : قالَ رسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « ما مِنْ أَيامٍ العَمَلُ الصَّالحُ فِيها أَحَبُّ إِلى اللَّهِ مِنْ هذِهِ الأَيَّامِ » يعني : أَيامَ العشرِ ، قالوا : يا رسول اللَّهِ وَلا الجهادُ في سبِيلِ اللَّهِ ؟ قالَ : « ولا الجهادُ في سبِيلِ اللَّهِ ، إِلاَّ رَجُلٌ خَرجَ بِنَفْسِهِ، وَمَالِهِ فَلَم يَرجِعْ منْ ذلك بِشَيءٍ » رواه البخاريُّ .

މާތްالله އެދެބޭކަލުންނަށް ރުހިވޮޑިގަންނަވާށި ابن عبَّاسގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديثކުރެއްވިއެވެ. ހެޔޮ ކަންތައްކުރުން މިދުވަސްތަކަށްވުރެ اللهއަށް ލޯބިވެވޮޑިގަންނަވާ އެހެން ދުވަސްތަކެއް ނުވެއެވެ. އެއީ ذو الحجةމަހުގެ ފުރަތަމަ ދިހަ ދުވަސްތަކެވެ. އަޞްޙާބުން ދަންނަވައިފިއެވެ. އޭ اللهގެ ރަސޫލާއެވެ. اللهގެ މަގުގައި ޖިހާދުކުރުމަށްވުރެވެސް ނުވަނީތޯއެވެ؟ حديثކުރެއްވިއެވެ. اللهގެ މަގުގައި ޖިހާދުކުރުމަށްވުރެވެސް ނުވިއެވެ. ނަމަވެސް (اللهގެ މަގުގައި ޖިހާދު ކުރުމަށްޓަކައި) މީހާގެ ނަފްސާއި މުދަލާއިގެން ނުކުމެ އެއިން އެއްވެސް އެއްޗަކާއިގެން އަނބުރާ ނާދިޔައީމައެވެ.

227– باب فضل صوم يوم عرفة وعاشوراء وتاسوعاء

عرفة ދުވަހާއި عاشوراء ދުވަހާއި تاسوعاء ދުވަހުގައި ރޯދަ ހިފުމުގެ މާތްކަން ބަޔާންކުރަނީ باب

1250- عنْ أَبي قتَادةَ رضِي اللَّه عَنْهُ ، قالَ : سئِل رسولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : عَنْ صَوْمِ يومِ عَرَفَـــةَ ؟ قال : « يكفِّرُ السَّنَةَ المَاضِيةَ وَالبَاقِيَةَ » رواه مسلمٌ .

މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި أبو قتادة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولِ اللَّهِ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ އަރިހުން عرفة ދުވަހު ރޯދަހިފުމާއިމެދު ސުވާލު ކުރެވުނެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. ފާއިތުވި އަހަރާއި އަދި ކުރިއަށް އޮތް އަހަރު ދުވަހުގެ ފާފަތައް ފުއްސަވައެވެ.

1251- وعنْ ابنِ عباسٍ رضيَ اللَّه عنهما ، أَنَّ رَسول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم صَامَ يوْمَ عاشوراءَ ، وأَمَرَ بِصِيَامِهِ . متفقٌ عليه .

މާތް الله އެދެބޭކަލުންނަށް ރުއްސުންލެއްވި عبد الله بن عَبَّاس ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم عاشوراء ދުވަހު ރޯދަ ހިއްޕެވިއެވެ. އަދި އެދުވަހު ރޯދަ ހިފުމަށް (ވާޖިބުކުރެއްވުމަކާނުލާ) އަމުރު ކުރެއްވިއެވެ.

1252- وعنْ أَبي قَتَادةَ رضيَ اللَّه عَنْهُ ، أَنَّ رسولَ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم سُئِلَ عَنْ صِيَامِ يَوْمِ عاشُـــوراءِ ، فَقَال : « يُكَفِّرُ السَّنَةَ المَاضِيَةَ » رواه مُسْلِمٌ .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أبو قَتَادة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ އަރިހުގައި عاشوراء ދުވަހު ރޯދަ ހިފުމުގެ އަޖުރާއި ބެހޭގޮތުން ސުވާލު ކުރެވުނެވެ. އިރުޝާދު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ފާއިތުވެ ގޮސްފައިވާ އަހަރުދުވަހުގެ ފާފަތައް ފުއްސަވައެވެ.

1253- وعَنِ ابنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّه عنْهُمَا ، قَالَ : قالَ رسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « لَئِنْ بَقِيتُ إِلى قَابِلٍ لأصُومَنَّ التَّاسِعَ » رواهُ مُسْلِمٌ .

މާތް الله އެދެބޭކަލުންނަށް ރުއްސުންލެއްވި عبد الله بن عَبَّاس ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولِ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ޔަގީނުންވެސް ކުރިއަށް އޮތް އަހަރު ދުނިޔޭގައި ހުރެވިއްޖެނަމަ (مُحرَّم މަހުގެ) ނުވަވަނަ ދުވަހު ރޯދަ ހިފާހުށީމެވެ.

228– باب استحباب صوم ستة من أيام من شوال

شوال މަހުގެ ހަދުވަހު ރޯދަހިފުން مستحب ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

1254– عَنْ أَبِي أَيوب رضِيَ اللَّه عَنْهُ ، أَنَّ رسول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قَالَ : « مَنْ صَامَ رَمَضانَ ثُمَّ أَتبَعَهُ سِتًّا مِنْ شَوَّالٍ كانَ كصِيَامِ الدَّهْرِ » رواهُ مُسْلِمٌ .

މާނަ الله ރުއްސުންދެއްވި أبو أيوب ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولِ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديثކުރެއްވިއެވެ. މީހަކު رَمضانَމަހު ރޯދަ ހިފުމަށްފަހު އޭގެ ފަހަތުން شوال މަހުން ހަދުވަހު ރޯދަ ހިފައިފިނަމަ މުޅިއަހަރު ރޯދަ ހިފުން ފަދައެވެ.

229– باب استحباب صوم الاثنين والخميس

ހޯމަ ދުވަހާއި ބުރާސްފަތި ދުވަހު ރޯދަހިފުން مستحب ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

1255– عن أَبِي قَتَادَةَ رَضِيَ اللَّه عنْهُ ، أَنَّ رسولَ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم سُئِلَ عَنْ صَوْمِ يَوْمِ الاثْنَيْنِ فقالَ : « ذلكَ يَوْمٌ وُلِدْتُ فِيهِ ، وَيَوْمٌ بُعِثْتُ ، أَوْ أُنزِلَ عليَّ فِيهِ » رواه مسلمٌ .

މާނަ الله ރުއްސުންދެއްވި أبو قَتَادة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ އަރިހުގައި ހޯމަދުވަހު ރޯދަ ހިފުމާއިމެދު ސުވާލުކުރެވުނެވެ. ފަހެ އަރިހުން ވިދާޅުވިއެވެ. އެއީ ތިމަންރަސޫލާ އުފަންވިދުވަހެވެ. އަދި އެއީ ތިމަންރަސޫލާ مبعوث ކުރެއްވުނު ދުވަހެވެ. ނުވަތަ حديث ކުރެއްވިކަމުގައިވެއެވެ. އެއީ ތިމަންރަސޫލާގެ މައްޗަށް وحي ބާވައިލެއްވުނު ދުވަހެވެ.

1256– وعَنْ أَبِي هُرِيْرَةَ رَضِيَ اللَّه عنه ، عَنْ رسولِ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قالَ : « تُعْرَضُ الأَعْمَالُ يـــوْمَ الاثَنيْن والخَميسِ ، فَأُحِبُّ أَنْ يُعْرَضَ عَمَلي وَأَنَا صَائمٌ » رَواهُ التِرْمِذِيُّ وقالَ : حديثٌ حَسَنٌ ، ورواهُ مُســـلمٌ بغيرِ ذِكرِ الصَّوْم .

މާނަ الله ރުއްސުންދެއްވި أبو هُرِيْرَة رَسولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ އަރިހުން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން حديثކުރެއްވިއެވެ. ހޯމަދުވަހާއި ބުރާސްފަތި ދުވަހުގެ عملތައް ހުށަހެޅޭ ދުވަހެވެ. ފަހެ ތިމަންރަސޫލާ ދިޔުމަށް ހުށަހެޅެން عمل ތައް ހުށަހެޅޭއިރު ހުންނަން ރޯދަހިފައިގެން ތިމަންރަސޫލާ ލޯބިކުރައްވަމެވެ.

1257- وَعَنْ عائشةَ رَضِيَ اللَّه عَنْهَا ، قَالَتْ : كانَ رسولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يَتَحَرَّى صَوْمَ الاثْنَيْنِ وَالخَمِيسِ . رواه الترمذيُّ وقالَ : حديثٌ حسنٌ .

މާތްالله ރުޟުވާންލެއްވި عائشةَ ގެފާނުގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެ ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولِ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ހޯމަދުވަހާއި ބުރާސްފަތި ދުވަހު ރޯދަ ހިފުމަށް އިސްކަން ދެއްވައެވެ.

230- باب استحباب صَوم ثلاثة أيام من كل شهر

ކޮންމެ މަހެއްގައި ތިންދުވަހު ރޯދަހިފުން مستحب ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

الأفضل صومها في أيام البيض. وهي الثالث عشر والرابع عشر والخامس عشر. وقيل: الثاني عشر والثالث عشر والرابع عشر، والصحيح المشهور هو الأول.

އިސްވެދިޔަ ރޯދަ ހިފުން މާތްވެގެންވަނީ ހަނދުވަރު ވިޔާނާގެ ދުވަސްތަކުގައެވެ. އެއީ (ޤަމަރީ މަހުގެ) ތޭރަ،ސާދަ، ފަނަރަ މިތިން ދުވަހުއެވެ. އަދި އެއީ ބާރަ، ތޭރަ، ސާދަ މިތިންދުވަސް ކަމަށްވެސް ބުނެވެއެވެ. صح ގޮތަކީ އަދި مشهور ގޮތަކީ ފުރަތަމަ ބުނެވުނު ގޮތެވެ.

1258- وعن أَبي هُريرةَ رضِيَ اللَّه عَنْهُ ، قال : أَوْصَانِي خلِيلي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، بثَلاثٍ : صِيَامِ ثَلاثَــةَ أَيَّامٍ مِن كلِّ شَهرٍ ، وَرَكعَتَي الضُحى ، وأَن أُوتِر قَبْلَ أَنْ أَنامَ . متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުޟުވާންލެއްވި أبو هُريرةَ ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންގެ خلِيل (ރަޙްމަތު) صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ތިމަންނައަށް ތިންކަމެއް وصيه ކުރެއްވިއެވެ. އެއީ ކޮންމެ މަހަކު ތިންދުވަހު ރޯދަހިފުމާއި ضُحى ނަމާދުގެ ދެ ركعة ކުރުމާއި އަދި ނިދުމުގެ ކުރިން وتِر ކުރުމެވެ.

1259- وعَنْ أَبي الدَرْدَاءِ رَضِيَ اللَّه عنهُ ، قالَ : أَوْصَانِي حَبِيبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم بثلاث لَنْ أَدَعهُنَّ ما عِشْتُ : بصِيامِ ثَلاثَة أَيَّامٍ مِن كُلِّ شَهْر ، وَصَلاةِ الضحَى ، وَبِأَنْ لا أَنَام حَتى أُوتِر . رواهُ مسلمٌ .

މާތް الله ރުޟުވާންލެއްވި أبو الدَرْدَاءِ ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަގެ حَبِيب ތިމަންނައަށް ތިންކަމެއް وصيهކުރެއްވިއެވެ. ތިމަންނަ ދިރިހުރިހާ ހިނދަކު ތިމަންނަ އެކަންތައް

ވަޞިއްޔަތްކުރެއްވިއެވެ. އެއީ ކޮންމެ މަހެއްގައި ތިންދުވަހު ރޯދަހިފުމާއި ضُحى ނަމާދު ކުރުމާއި ވިތުރު ކޮށްގެން ނޫނީ ނުނިދުމުގެ ކަމެވެ.

1260- وَعَنْ عبدِ اللَّهِ بنِ عَمْرِو بنِ العاصِ رَضي اللَّه عنهُما ، قالَ : قالَ رسولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « صومُ ثلاثَةِ أَيَّامٍ منْ كلِّ شَهرٍ صومُ الدهْرِ كُلِّهُ » . متفقٌ عليه .

މާތްالله އެދެބޭފުޅުންނަށް ރުހިވޮޑިގެންވާ عَمْرو بن العاصގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވި އެވެ. رسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديثކުރެއްވިއެވެ. ކޮންމެ މަހަކު ތިންދުވަހު ރޯދަ ހިފުން މުޅި އަހަރު ދުވަހު ރޯދަ ހިފުން ފަދައެވެ.

1261- وعنْ مُعاذةَ العَدَوِيَّةِ أَنَّها سَأَلَتْ عائشةَ رضيَ اللَّه عَنْهَا : أَكانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يصومُ مِن كُلِّ شَهرٍ ثلاثةَ أَيَّامٍ ؟ قَالَت : نَعَمْ . فَقُلْتُ : منْ أَيِّ الشَّهْر كَانَ يَصُومُ ؟ قَالَتْ : لَمْ يَكُن يُبَالي مِنْ أَيِّ الشَّهْرِ يَصُومُ . رواهُ مسلمٌ .

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވާ مُعاذة العَدَوِيَّةِ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެ ކަމަނާ މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވާ عائشة ގެ ފާނުގެ އަރިހުން ސުވާލު ކުރެއްވިއެވެ. رَسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ކޮންމެ މަހަކު ތިންދުވަހު ރޯދަ ހިފުއްވަން ހުންނެވީ ހެއްޔެވެ؟ އެކަމަނާ ދެންނެވިއެވެ. އާދެއެވެ. ދެން އަހަރެން ދެންނެވީމެވެ. ދެން އެކަލޭގެފާނު ރޯދަ ހިފުއްވަނީ ކޮން ކޮން ދުވަސްތަކެއްގައި ހެއްޔެވެ؟ އެކަމަނާ ދެންނެވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ރޯދަ ހިފުއްވުމުގައި ކޮންމެ ދުވަހެއް ވެސް ވަކިނުކުރައްވައެވެ.

1262- وعنْ أَبي ذَرٍّ رَضِيَ اللَّه عنهُ ، قَالَ : قالَ رسولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « إِذا صُمْتَ مِنَ الشَّهْرِ ثَلاثاً ، فَصُمْ ثَلاث عَشْرَةَ ، وَأَرْبعَ عَشْرَةَ ، وخَمْسَ عَشْرَةَ » رواه الترمِذيُّ وقال : حديثٌ حسنٌ .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވާ أَبو ذَرّ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިބާ މަހުގެތެރެއިން ރޯދަ ހިފާނަމަ ތޭރަ، ސާދަ، ފަނަރަ މި ރޯދަ ހިފާށެވެ.

1263- وعنْ قتادَةَ بن مِلحَانَ رَضِيَ اللَّه عَنْهُ ، قال : كانَ رَسولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يأْمُرُنا بِصِيَامِ أَيَّامِ البيضِ : ثَلاثَ عشْرَةَ ، وأَرْبَعَ عَشْرَةَ ، وَخَمْسَ عَشْرَةَ . رواهُ أَبُو داودَ .

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވާ قتادَة بن مِلحَان ގެ ރިވާޔަތެއް ދެންނެވިއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އަޅުގަނޑުމެންނަށް އަމުރުކުރެއްވީ ބީޟު ދުވަސްތަކުގައި ރޯދަ ހިފުމަށް ކުރައްވަވައިފައިވެއެވެ. އެއީ ތޭރަ، ސާދަ، ފަނަރަ މި ތާރީޚުތަކެވެ.

1264- وعنْ ابنِ عبَّاسٍ رَضِيَ اللَّه عَنْهُمَا ، قال : كانَ رسولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم لا يُفْطِرُ أَيَّامَ البِيضِ في حَضَرٍ وَلا سَفَرٍ . رواهُ النسَائي بإِسنادٍ حَسنٍ .

މާތްالله އެ ދެބަފައިންނަށް ރުހިވޮޑިގެންވާ عبد الله بن عَبَّاسގެ ރިވާޔަތެއް ދެންނެވިއެވެ. ވިދާޅުވި އެވެ. رسُولِ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ނިދާފައިވާ ބީޟު ދުވަސްތަކުގައި ރޯދަ ނުހިފާ ނުހުންނަވައެވެ. އެއީ ދަތުރުފުޅުގައި ހުރެއްވިއަސް އަދި مقيم ގެ ގޮތުގައި ހުރެއްވިއަސް ވެސް އެވެ.

231- باب فضل مَنْ فَطَّر صَائماً

وفضل الصائم الذي يؤكل عنده ، ودعاء الأكل للمأكول عنده

ރޯދަވެރިއަކަށް ރޯދަ ވީއްލުވުމުގެ ފަޟީލަތާއި ރޯދަވެރިޔާ ހުރި ތަނެއްގައި ކާބޯތަކެތި ކެއުމުގެ ފަޟީލަތާއި ކާ ތަނަކުން ކާ މީހާ ކާން ދިނުމުން ދޭންވީ دعاء ކިޔުމުގެ ބާބު

1265- عنْ زَيدِ بنِ خالدٍ الجُهَنيِّ رَضيَ اللَّه عَنْهُ عَن النَّبيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قالَ : « مَنْ فَطَّرَ صَائماً، كانَ لَهُ مِثْلُ أَجْرِهِ غَيْرَ أَنَّهُ لا يَنْقُصُ مِنْ أجْرِ الصَّائمِ شيءٍ » .

رواه الترمذي وقالَ : حديثٌ حسنٌ صحيحٌ .

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވާ زَيد بن خالد الجُهَنيّ, نبيُّ صلّى الله عليه وسلّم ގެ އަރިހުން ރިވާކުރައްވައިފިއެވެ. އަޙާދީޘް حديثކުރައްވައިފިއެވެ. މީހަކު ރޯދަވެރިއަކު ރޯދަ ވީއްލުވައިފިނަމަ އެމީހަކަށް ރޯދަވެރިއާގެ ثواب ލިބޭނެއެވެ. އެގޮތަށް (އެރޯދަވެރިޔާ ثوابދޭއްވާގައި) އެރޯދަވެރިޔާގެ ثوابން އެއްވެސް މިންވަރެއް ނުއުނިވާނެއެވެ.

1266- وعَنْ أُمِّ عمَارَةَ الأَنْصاريَّةِ رَضيَ اللَّه عَنْها ، أَنَّ النبيَّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم دخَلَ عَلَيْها ، فقدَّمَتْ إِلَيْهِ طَعَاماً ، فقالَ : « كُلِي » فقالَت : إِنِّي صائمةٌ ، فقالَ رسولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « إِنَّ الصَّائمَ تُصلِّي

عَلَيْهِ المَلائِكَةُ إِذا أُكِلَ عِنْدَهُ حتَّى يَفْرَغُوا » وَرُبَّما قال : « حَتَّى يَشْبَعُوا » رواهُ الترمذيُّ وقال : حديثٌ حسنٌ .

މާތް الله ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ أُمِّ عمارَةَ الأَنْصارِيَّة ގެ ރިވާޔަތް ބަޔާންވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبيّއާ صلّى الله عليه وسلّم އެކަމަނާގެ ގެއަށް ވަޑައިގެންނެވެ. ފަހެ އެކަމަނާ ކާބޯތަކެތި ހުށަހެޅިއެވެ. ދެން އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. އަރިހުގައި އެކަމަނާ ދެންނެވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންކަމަނާ ރޯދައިގައި ހުރީމެވެ. ފަހެ رسُولِ اللّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން މަލާއިކަތުން ރޯދަވެރިޔާގެ ކައިރީގައި ކާތަކެތި ކެވޭއިރު ރޯދަވެރިޔާއަށް دعاء ކުރައްވާނެތެވެ. ކާން ނިމެންދެނެވެ. އަދި ބައެއް ފަހަރު ވިދާޅުވިއެވެ. ނުވަތަ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ބަނޑުފުރެންދެން ކައިގެން ނިމޭހާ ހިނދަކުއެވެ.

1267– وعَنْ أَنسٍ رَضيَ اللّه عنهُ ، أَنَّ النبيَّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم جاءَ إِلى سَعْدِ بْنِ عُبادَةَ رَضي اللّه عنهُ ، فَجاءَ بِخُبْزٍ وَزَيْتٍ ، فَأَكَلَ ، ثُمَّ قالَ النبيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « أَفْطَرَ عِندكُمْ الصَّائمونَ ، وأَكَلَ طَعَامَكُمْ الأَبْرَارُ وَصَلَّتْ عَلَيْكُمُ المَلائِكَةُ » .

رواهُ أبو داود بإِسنادٍ صحيحٍ .

މާތް الله ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ أنس ގެފާނުގެ ރިވާޔަތް ބަޔާންވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسول اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم މާތްالله ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ سَعْد بن عُبادَةَ ގެ ގެއަށް ވަޑައިގެންނެވެ. އަރިހުގައި އެކަލޭގެފާނުގެ ހުޒޫރަށް (ފާރިއްކާގެ ގޮތުގައި) ރޮށި ދިއްލާތެޔޮ ގެނެސްދިނެވެ. ފަހެ އެކަލޭގެފާނު (އެއިން) ފާރިއްކާގެ ތެރެއިން ބޭނުން ކުރެއްވިއެވެ. ދެން رَسُولُ اللّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم دعاء ކުރެއްވިއެވެ. أَفْطَرَ عِندكُمْ الصَّائمونَ ، وأَكَلَ طَعَامَكُمْ الأَبْرَارُ وَصَلَّتْ عَلَيْكُمُ المَلائِكَةُ. މާނައީ: ރޯދަވެރިން ތިބާގެ ގާތުގައި ރޯދަވީއްލާފައިވެއެވެ. އަދި تقوى ވެރިން ތިބާގެ ކާތަކެތި ކައިފިއެވެ. އަދި މަލާއިކަތުން ތިބާއަށްޓަކައި إستغفار ދަންނަވައިފިއެވެ.

(ދަންނަވައެވެ. ރޯދަވެރިން ތިބާގެ ގާތުގައި ރޯދަވީއްލައިފިއެވެ. އާއި لفظي ގޮތުން خبر އެއް ކަމުގައިވިޔަސް މާނައިގެ ގޮތުން دعاء ގެ جملة އެކެވެ. އެއީ މާނައަކީ الله سبحانه وتعالى ތިބާއަށް ރޯދަވެރިޔަކަށް ރޯދަވީއްލުމާ ދިނުމުގެ ثواب ދެއްވާށިއެވެ!) والله أعلم

كتاب الاعتكاف

إعتكاف ކުރުމުގެ ވާހަކަ ހިމެނިގެންވާ ބައި

232- باب فضل الاعتكاف

إعتكاف ކުރުމުގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ ބާބު

1268- عن ابن عُمَر رَضِي اللَّه عَنْهُما ، قالَ : كانَ رسولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يَعتَكِفُ العَشْرَ الأَوَاخِرَ مِنْ رَمَضَانَ . متفقٌ عليه .

މާތްالله އެކަލޭގެފާނަށް ރުހިވޮޑިގެންވާ عبد الله بن عُمَرُ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولِ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم رَمَضَان މަހުގެ ފަހު ދިހަ ދުވަހު إعتكاف ކުރައްވައެވެ.

1269- وعنْ عائشة رَضِيَ اللَّه عنْها ، أَنَّ النَّبيَّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم كانَ يَعْتَكِفُ العَشْرَ الأَوَاخِرَ مِنْ رَمَضانَ ، حَتَّى تَوَفَّاهُ اللَّه تعالى ، ثُمَّ اعْتَكَفَ أَزواجُهُ مِنْ بعْدِهِ . متفقٌ عليه .

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވާ عائشة ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އަވަހާރަވެވަޑައިގަތުމާއި ހަމައަށް رَمَضَان މަހުގެ ފަހު ދިހަ ދުވަހު اعتكاف ކުރައްވަމުން ގެންދެވިއެވެ. އެއަށްފަހު އެކަލޭގެފާނުގެ އަނބިކަނބަލުން އެކަން ކުރައްވަމުން ގެންދެވިއެވެ.

1270- وعَنْ أبي هُريرة ، رضي اللَّه عنهُ ، قالَ : كانَ النبيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يَعْتَكِفُ في كُلِّ رَمَضَانَ عَشَرَةَ أيَّامٍ ، فَلَمَّا كَانَ العَامُ الَّذِي قُبِضَ فِيهِ اعْتَكَفَ عِشرِينَ يَوْماً . رواه البخاريُّ.

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވާ أبو هُريرةَ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ކޮންމެ رَمَضَانމަހެއްގެ ދިހަދުވަހު إعتكافކުރައްވައެވެ. ފަހެ އެކަލޭގެފާނު އަވަހާރަވި އަހަރު ވިހިދުވަސް إعتكاف ކުރެއްވިއެވެ.

كتاب الحج

حجގެ ވާހަކަ ބަޔާންވެގެންވާ ބައި

233- باب وجوب الحج وفضله

حج ވާޖިބު ވެގެންވާގޮތާއި އޭގެ ފަޟީލަތް ބަޔާންވެގެންވާ ބާބު.

قَالَ اللهُ تَعَالَى : ﴿ وَللهِ عَلَى النَّاسِ حِجُّ البَيْتِ مَنِ اسْتَطَاعَ إِلَيْهِ سَبِيلاً وَمَنْ كَفَرَ فإنَّ اللهَ غَنِيٌّ عَن العَالَمِينَ ﴾ [آل عمران : 97] .

އަދި އެގެއަށް ދިއުމަށް ކުޅަދާނަވާ މީހުންނަށް، އެގެފުޅަށް ގޮސް ޙައްޖުކުރުމީ، (އެބަހީ: ހައްޖުވުމަކީ) ﷲއަށްޓަކައި މީސްތަކުންގެ މައްޗަށް އޮތް ވާޖިބެކެވެ. (އެކަމާމެދު) ދެކޮޅު ހަދައިފި މީހާ، (ކާފަރުވީމާ!) ފަހެ، ހަމަކަށަވަރުން، ﷲއީ، އެންމެހާ ޢާލަމްތަކުން ފުދިވޮޑިގެންވާ ރަސްކަލާނގެއެވެ.

1271- وَعَن ابن عُمر ، رضي اللَّه عَنْهُمَا ، أنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، قَال : بُنِيَ الإسْلامُ عَلَى خَمْسٍ : شَهادَةِ أَنْ لا إله إلا اللَّه وأَنَّ مُحَمَّداً رسولُ اللَّهِ ، وإقَامِ الصَّلاةِ وإِيتَاءِ الزَّكَاةِ، وحَجِّ البيْتِ ، وصَوْمِ رَمَضَانَ » متفقٌ عليهِ .

ރަޟީ ﷲ އެދެބޭފުޅުންނަށް ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ عبد الله بن عُمَر ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އިސްލާމް دين ބިނާވެގެންވަނީ ފަސްކަމެއްގެ މައްޗަށެވެ. އެއީ، ﷲ ފިޔަވައި حق ގޮތުގައި އަޅުކަންކުރެވޭ އިލާހަކު ނުވާކަމާއި އަދި ހަމަކަށަވަރުން مُحمَّد ގެފާނީ اللهُ ގެ رَسُول އެއް ކަމަށް ހެކިވުމާއި، ނަމާދު قائم ކުރުމާއި، زَّكَاة ދިނުމާއި ގެފުޅަށް ގޮސް حَجِّ ވުމާއި އަދި رمضانމަހުގައި ރޯދަހިފުމެވެ.

1272- وعنْ أبي هُرَيْرَةَ ، رضي اللَّه عنهُ ، قالَ : خَطَبَنَا رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، فَقَالَ : «يَا أَيُّهَا النَّاسُ إنَّ اللَّه قَدْ فَرضَ عَلَيْكُمُ الحَجَّ فحُجُّوا » فقالَ رجُلٌ : أَكُلَّ عَامٍ يا رسولَ اللَّهِ ؟ فَسَكتَ ، حَتَّى قَالَها ثَلاثاً . فَقَال رَسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « لَوْ قُلْتُ نَعَمْ لَوجَبت وَلَمَا اســـتَطَعْتُمْ » ثُمَّ قال : « ذَرُوني ما تركْتُكُمْ ، فَإنَّمَا هَلَكَ منْ كانَ قَبْلَكُمْ بكَثْرَةِ سُؤَالِهِمْ ، وَاخْتِلافِهِم عَلى أَنْبيائِهِمْ ، فإذا أَمَرْتُكُمْ بِشَيءٍ فَأْتوا مِنْهُ مَا استطَعْتُم ، وَإذا نَهَيتُكُم عَن شَيءٍ فَدعُوهُ » . رواهُ مسلمٌ .

ރަޟީﷲ ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ أبو هُريرة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. (އެއްދުވަހަކު) رَسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ތިމަންމެންނަށް خطبة އެއްދެއްވިއެވެ. ފަހެ حديثކުރެއްވިއެވެ. އޭ މީސްތަކުންނޭވެ!

ހަމަކަށަވަރުން اللّٰه سبحانه وتعالى ތިޔަބައިމީހުންގެ މައްޗަށް حَجّ فَرض ކުރައްވައިފިއެވެ. ވީމާ ތިޔަބައިމީހުން حَجّ ކުރާށެވެ. ދެން ބޭކަލަކު ދެންނެވިއެވެ. އޭ اللّٰهގެ ރަސޫލާއެވެ. ކޮންމެ އަހަރަކު ހެއްޔެވެ؟ އެހިނދު އެކަލޭގެފާނު ހަމަހިމޭން ހުންނެވިއެވެ. އެމީހާ ތިން ފަހަރު ދެންނެވުމުން އެސުވާލު ތަކުރާރުކޮށް އައްސަވިއެވެ. ފަހެ (އަހުރެސާބަސް ދިނުމުން) رَسُول اللّٰهِ صَلّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރައްވިއެވެ. ތިމަންރަސޫލާ އާނއޭކަމު ބުނެފިނަމަ އެގޮތަށް އަނިވާރުކޮށް ވާޖިބުވީހެވެ. އަދި އެކަމަށް ތިޔަބައިމީހުން ކުޅަދާނަވެސް ނުވީހެވެ. އެއަށްފަހު حديث ކުރައްވިއެވެ. ތިމަންރަސޫލާ ދޫކޮށްލާ ކަންތަކާއި މެދު ސުވާލުކުރުން ދޫކޮށްލާށެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިޔަބައިމީހުންގެ ކުރީގެމީހުން ވެސް ހަލާކުވެދިޔައީ އެމީހުންގެ نبيންނާއިމެދު ވިސްނުން ތަފާތުވުމުން ގިނަސުވާލުކުރުމާއި އަދި ސުވާލުތަކުން ގިނަކުރުމުގެ ސަބަބުންނެވެ. ވީމާ ތިމަންރަސޫލާ ތިޔަބައިމީހުންނަށް ކަމަކަށް އަމުރުކޮށްފިނަމަ ކުޅަދާނަވީ މިންވަރަކުން އެކަމެއް ކުރާށެވެ. އަދި ތިމަންރަސޫލާ ތިޔަބައިމީހުންނަށް ކަމަކުން މަނާކޮށްފިނަމަ ފަހެ ތިޔަބައިމީހުން އެކަމަކުން ދުރުހެލިވާށެވެ.

1273 وَعنْهُ قال : سُئِلَ النبي صَلّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : أَيُّ العَمَلِ أَفضَلُ ؟ قال : « إِيمانٌ بِاللَّهِ ورَسُولِهِ» قيل : ثُمَّ ماذَا ؟ قال : « الجِهَادُ في سَبِيلِ اللَّهِ » قيل : ثمَّ ماذَا ؟ قَال : « حَجٌّ مَبرُورٌ » متفقٌ عليهِ .

المَبرُورُ هُوَ الَّذِي لا يَرْتَكِبُ صَاحِبُهُ فِيهِ معْصِية .

އަދި އެ صحَابي (އެބޭކަލަށް މާތް اللّٰه ރުއްސުން ލެއްވި ابو هريرة) ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. نبي އާ صلّى الله عليه وسلمގެ ހަޟްރަތުގައި ސުވާލު ދެންނެވުނެވެ. އެންމެ މާތްވެގެންވާ عَمَلِ އަކީ ކޮބައިހެއްޔެވެ؟ حديث ކުރައްވިއެވެ. اللّٰهއަށް އީމާންވުމާއި އެކަލާނގެ ރަސޫލާއަށް އީމާންވުމެވެ. ދެންނެވުނެވެ. ދެންކޮންކަމެއްހެއްޔެވެ؟ حديثކުރައްވިއެވެ. اللّٰهގެ މަގުގައި ޖިހާދުކުރުމެވެ. ދެންނެވުނެވެ. ދެންކޮންކަމެއް ހެއްޔެވެ؟ حديثކުރައްވިއެވެ. مقبول حَجّ އެވެ.

1274- وَعَنْهُ قالَ : سَمِعْتُ رسُولَ اللَّهِ صَلّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يَقولُ : « منْ حجَّ فَلَم يرْفُثْ ، وَلَم يفْسُقْ ، رجَع كَيَومِ ولَدتْهُ أُمُّهُ » . متفقٌ عليه .

އަދި އެصحَابي (އެބޭކަލަށް މާތް اللّٰه ރުއްސުން ލެއްވި ابو هريرة) ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللّٰهِ صَلّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديثކުރައްވަނިކޮށް ތިމަންނައަށް އަޑުއިވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديثކުރައްވައެވެ.

ވީހަކު حَجّ އެއް ކޮށްފިނަމަ ފަހެ އެކަމާ އެވީމާ ހަޖުރުގެ ބަސްތަކުން ދުރުހެލިވެ އަދި ފާފަތަކުން
އެއްކިބާވެގެން އޭނާގެ މަންމަ ބަނޑުން އުފަންވި ދުވަހާ އެއްފަދައިން ސާފު طاهر
ވެދެއެވެ.

1275- وعَنْهُ أَنَّ رسولَ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، قالَ : « العُمْرَة إلى العُمْرةِ كَفَّارةٌ لما بيْنهُما ، والحجُّ المَبْرُورُ لَيس لهُ جزَاءُ إلاَّ الجَنَّةَ » . متفقٌ عليهِ .

އަދި އެصحابي (އެބަހީ ރަޟިﷲ ތަޢާލާޢަންހު ابو هريرة)ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން
رَسُول اللّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديثކުރެއްވިއެވެ. އެއް عُمْرةއިން އަނެއް عُمْرةއަކާ ދެމެދުގައިވާ
ފާފަތަކަށް ކައްފާރާވާނެއެވެ. އަދި مقبول حجّއެއްގެ ثوابއަކީ ސުވަރުގެ ފިޔަވައި އެހެން ދޮރެއް
ނޫނެވެ.

1276- وَعَنْ عَائِشَة ، رضي الله عَنْهَا ، قَالَتْ : قُلْتُ يا رَسُول اللَّه ، نَرى الجِهَادَ أَفضَل العملِ ، أفَلا نُجاهِدُ ؟ فقَالَ : « لكِنْ أَفضَلُ الجِهَادِ : حَجٌّ مبرُورٌ » رواهُ البخاريُّ .

ރަޟިﷲ ޢަންހާ عائشةގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އަހަރެން ދެންނެވީމެވެ. ޔާ ރަސޫލުﷲ.
އޭ اللهގެ ރަސޫލާއެވެ. ތިމަންނަމެން ދެކެނީ ޢަމަލުތަކުގެ ތެރެއިން އެންމެ ފަޟީލަތްތެރި عَمَلއަކީ ޖިހާދެވެ. ފަހެ ތިމަންމެން
ޖިހާދުކުރުން ހިނގައެއް ނުވާނެތޯ؟ ދެން حديث ކުރެއްވިއެވެ. ނަމަވެސް އެންމެ ފަޟީލަތްތެރި ޖިހާދަކީ مَبرُور
حَجّ (مقبول حَجّ) އެވެ.

1277- وَعَنْها أنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، قَالَ : « ما مِنْ يَوْمٍ أَكثَرَ مِنْ أنْ يعْتِقَ اللَّه فِيهِ عبْداً مِنَ النَّارِ مِنْ يَوْمِ عَرَفَة » . رواهُ مسلمٌ .

އަދި އެصَّحَابي(އެބަހީ ރަޟިﷲ ތަޢާލާޢަންހާ عائشةَ)ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.
ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. الله سبحانه وتعالى عَرَفَة ދުވަހަށްވުރެ
ގިނައިން އަޅުތަކުން ނަރަކައިން މިނިވަންކުރައްވާ އެހެންދުވަހެއް ނުވެއެވެ.

1278- وعن ابن عباس ، رضي اللَّه عنهُما ، أنَّ النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « عُمرَةٌ في رمَضَانَ تَعدِلُ عَمْرَةً أَوْ حَجَّةً مَعِي » متفقٌ عليهِ .

ރަޟިﷲ ޢަންހުމާވިދާޅުވިކަމުގައި ޙަޟްރަތުގެ ގޮތުން عبد الله بن عَبَّاسގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ.
ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. رمَضَانَމަހު ކުރާ عُمْرة އަކީ حَجّ އާއި އެއްވަރު ވާނެއެވެ. ނުވަތަ حديث ކުރެއްވިކަމުގައިވެއެވެ. ތިމަންކަލޯގެފާނާއެކު حَجّ އެއްކުރުމާ އެއްވަރު ވާނެއެވެ.

1279- وَعَنْهُ أنَّ امرَأَةً قالَتْ : يا رَسُولَ اللَّهِ ، إنَّ فَريضَةَ اللَّهِ على عِبَادِهِ في الحجِّ ، أَدْرَكتْ أبي شَيخاً كَبِيراً ، لا يَثْبُتُ عَلى الرَّاحِلَةِ أَفَأُحُجُّ عَنهُ ؟ قال : « نعم » . متفقٌ عليهِ.

އަދި އެ صحَابي (އަބްދު ރަޟި الله ޙަޟްރަތުގެގޮތުން عبد الله بن عَبَّاس) ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ.
ހަމަކަށަވަރުން އަންހެނަކު ދެންނެވިއެވެ. ޔާރަސޫލަﷲ. ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالى އަޅުކަލުންނަށް ޙައްޖު ކުރުމަށް فَرض ކުރެއްވި ކަންތައްގެ ތެރޭގައި حَجّ ގެ ކަމުގައިވެއެވެ. ތިމަންނާގެ ބައްޕަ ހަވާރުވެވޭގޮތަށް ހުއްޓަށް ނުވޭވަރަށް މުސްކުޅިވެފައެވެ. ވީމާ ތިމަންނަ، ބައްޕަގެ ބަދަލުގައި حَجّ ކުރުން ހުއްދަވާނެތޯ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. އާނއެކެވެ.

1280- وعن لقيطِ بنِ عامرٍ ، رضي اللَّه عنهُ ، أَنَّهُ أَتى النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، فَقَال : إنَّ أبي شَيخٌ كَبيرٌ لا يستَطِيعُ الحجَّ ، وَلا العُمرَةَ ، وَلا الظَعَنَ ، قال : « حُجَّ عَنْ أَبِيكَ واعْتَمِرْ».

رواهُ أَبو داودَ ، والترمذيُّ وقال : حديثٌ حسنٌ صحيح .

ރަޟިﷲ ޙަޟްރަތުގެގޮތުން لقَّيط بن عامرގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެ صحَابي ، نبي އާ صلّى الله عليه وسلمގެ ޙަޟްރަތަށް ވަޑައިގެންނެވެ. ދެން ދެންނެވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންނާގެ ބައްޕައަކީ މުސްކުޅިވެފައެވެ. އެކަލޭގެ حَجّކުރުމަށް އަދި عُمْرة ކުރުމަށްވެސް އަދި ދަތުރުކުރުމަށްވެސް ނުކުޅެދޭނެތީ ވަރުތަނަވަސްކަމެއް ނެތެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިބާގެ ބައްޕަގެ ބަދަލުގައި حَج ކުރުމަށް عُمْرة ކުރާށެވެ.

1281- وعَنِ السائبِ بنِ يزيدَ ، رضي اللَّه عنهُ ، قال : حُجَّ بي مَعَ رسولِ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، في حَجةِ الوَداعِ ، وأَنَا ابنُ سَبعِ سِنِينَ . رواه البخاريُّ .

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވި السائب بنِ يزيد ގެ ރިވާޔަތުން ބުނެވިއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. حجة الوداع ގައި رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حَجّ ކުރެއްވިއިރު ތިމަންނަ ވެސް ހުރީމެވެ. حَجّ ކުރެއްވީމެވެ. އަހަރެންގެ ޢުމުރަކީ ހަތް އަހަރެވެ.

1282- وَعنِ ابنِ عبَّاسٍ ، رضي اللَّه عَنْهُمَا ، أَنَّ النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، لَقِيَ رَكْباً بالرَّوْحَاءِ ، فَقَالَ : « منِ القَوْمُ ؟ » قَالُوا : المسلِمُونَ . قَالُوا : منْ أَنتَ ؟ قَالَ : « رسولُ اللَّهِ » فَرَفَعَتِ امْرَأَةٌ صَبِياً فَقَالتْ أَلهَذا حجٌّ ؟ قَالَ : « نَعَمْ ولكِ أَجرٌ » رواهُ مُسلمٌ .

މާތް الله އެކަލޭގެފާނުންނާ ރުހިވޮޑިގެންވި عبد الله بن عَبَّاس ގެ ރިވާޔަތުން ބުނެވިއެވެ. ނަގަހަކުރަމުން الروحان ކިޔުން ހިސާބުން رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އާއި ދިމާވެއްޖެ ބައެއް ދިމާވިއެވެ. އެހިނދު އެކަލޭގެފާނު އެހި ސުވާލަކީ ތިޔަބައިމީހުންނަކީ ކާކުތަ؟ އެބައިމީހުން ދެންނެވިއެވެ. މުސްލިމުންނެވެ. ދެން އެބައިމީހުން އެހިއެވެ. ތިޔަ ކަލޭގެފާނު ކާކުތޯ؟ ވިދާޅުވިއެވެ. اللهގެ رسول އެވެ. އެހިނދު އަންހެނަކު ކުޑަކުއްޖަކު އުފުލާފައި ދެންނެވިއެވެ. މިކުއްޖާ حَجّ ކުރުމަކީ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. އާނއެކެވެ. ކަލޭގެ ثواب ވާނެއެވެ.

1283- وَعَنْ أ نسٍ ، رضي اللَّه عنهُ ، أنَّ رسول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حَجَّ على رَحْلٍ ، وَكَانتْ زامِلتَهُ . رواه البخاريُّ .

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވި أنس ގެފާނުގެ ރިވާޔަތުން ބުނެވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ސަވާރީއެއްގައި حَجّ ކުރެއްވިއެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނުގެ ސާމާނު އުފުލުމަށް ބޭނުންކުރެއްވީ ހަމަ އެ ސަވާރީއެވެ.

1284- وَعَنِ ابنِ عبَّاسٍ ، رضي اللَّه عَنْهُمَا ، قَالَ : كَانَت عُكاظُ وَمِجَنَّةُ ، وَذو المجَازِ أَسْواقاً في الجَاهِلِيَّةِ ، فَتَأَثَّمُوا أن يَتَّجرُوا في الموَاسِمِ ، فَنَزَلتْ : { لَيسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ أن تَبْتَغُوا فَضلاً مِن رَبِّكُم } [البقرة : 198]في مَوَاسِمِ الحَجِّ . رواهُ البخاريُّ.

މާތްالله ދެބަފައިކަލުންނަށް ރުހިވޮޑިގެންވާ عبد الله بن عبَّاسގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. عُكاظ ބާޒާރާއި مِجنَّة ބާޒާރާއި ذوالمجاز ބާޒާރަކީ مشهور ޖާހިލީ(ޒަމާނުގެ) މުހިއްމު ބާޒާރުތަކެވެ. އެހެންނަމަވެސް اصحاب ބޭކަލުން حجّ މޫސުމުގައި އެތަންތަނުގައި ވިޔަފާރިކުރުމަކީ ފާފައެއްކަމުގައި ދެކުނެވެ. އޭރުން قرانގެ އެންނަނިވި އާޔަތް ބާވައިލެއްވުނެވެ. އެ އާޔަތަކީ {لَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ أن تَبْتَغُوا فَضلاً مِن رَبِّكُم} މާނައީ: "ތިޔަބައިމީހުންގެ ވެރިރަސްކަލާނގެ حضرةން ލިބޭ فضل ހޯދުމަށް ވިޔަފާރިކުރުމުގައި (އެބަހީ ވިޔަފާރިކުރުމުގައި ގޯތްޖެހުމަކީ ތިޔަބައިމީހުންނަށް ފާފައެއްކަމުގައި) ނުވެއެވެ" އެބަހީ حجّ މޫސުމުގައެވެ.

كتاب الجهاد

ޖިހާދުކުރުމުގެ ވާހަކަ ބަޔާންވެގެންވާ ބައި

234- باب وجوب الجهاد

ޖިހާދުކުރުން ވާޖިބުވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ ބާބު

قَالَ الله تَعَالَى : ﴿ وَقَاتِلُوا الْمُشْرِكِينَ كَافَّةً كَمَا يُقَاتِلُونَكُمْ كَافَّةً وَاعْلَمُوا أنَّ اللهَ مَعَ الْمُتَّقِينَ ﴾ [التوبة : 36] ،

އަދި އެންމެހައި مشركُންނާއި ތިޔަބައިމީހުން ހަނގުރާމަކުރާށެވެ! އެއުރެންވެސް އެންމެން އެކުގައި ތިޔަބައިމީހުންނާއި ހަނގުރާމަކުރާ ފަދައިންނެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން، اللهُ ވޮޑިގެންވަނީ تقوى ވެރިންނާއި އެކުގައިކަން ތިޔަބައިމީހުން ދަންނާށެވެ.

وقال الله تَعَالَى : ﴿ كُتِبَ عَلَيْكُمُ القِتَالُ وَهُوَ كُرْهٌ لَكُمْ وَعَسَى أَنْ تَكْرَهُوا شَيْئاً وَهُوَ خَيْرٌ لَكُمْ وَعَسَى أَنْ تُحِبُّوا شَيْئاً وَهُوَ شَرٌّ لَكُمْ وَاللهُ يَعْلَمُ وَأَنْتُمْ لاَ تَعْلَمُونَ ﴾ [البقرة : 216] ،

ހަނގުރާމަކުރުން ދިޔަބައިމީހުންގެ މައްޗަށް فرضކުރައްވައިފިއެވެ. އަދި (އަކަމަކީ) ދިޔަބައިމީހުންނަށް ނުކުމެވޭ ކަމެއްކަމުގައި ވަކިހާލަތްތަކެކެވެ. އަދި ދިޔަބައިމީހުން ނުކުމޭ ކަމުން އެދި ދިޔަބައިމީހުންނަށް ތާބިޢުވާ ކަމެއްކަމުގައިވާނެއެވެ. އަދި ދިޔަބައިމީހުން ނުކުމެހަދައި، އަދި ދިޔަބައިމީހުންނަށް ގެއްލުންވާނަ ކަމެއްކަމުގައިވާނެއެވެ. އަދި الله ހުކުމް ކަމެއްގަ ދާނަވެއްޖެނަމައެވެ. ދިޔަބައިމީހުންނަކީ ކޮންއެއްޗެއްތޯއެވެ.

وقال الله تَعَالَى : ﴿ انْفِرُوا خِفَافاً وَثِقَالاً وَجَاهِدُوا بِأَمْوَالِكُمْ وَأَنْفُسِكُمْ في سَبِيلِ اللهِ ﴾ [التوبة : 41] ،

ލުއިވެގެންނާއި، ބަރުވެގެންނާއި، ދިޔަބައިމީހުން (ހަނގުރާމައަށް) ނުކުންނާށެވެ! އަދި ދިޔަބައި މީހުންގެ މުދަލާއި، ނަފްސުތަކުން اللهގެ މަގުގައި ޖިހާދުކުރާށެވެ.

وقال الله تَعَالَى : ﴿ إنَّ اللهَ اشْتَرَى مِنَ الْمُؤْمِنِينَ أنْفُسَهُمْ وَأَمْوَالَهُمْ بِأَنَّ لَهُمُ الجَنَّةَ يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ اللهِ فَيَقْتُلُونَ وَيُقْتَلُونَ وَعْداً عَلَيْهِ حَقّاً فِي التَّوْرَاةِ وَالإنْجِيلِ وَالقُرْآنِ وَمَنْ أَوْفَى بِعَهْدِهِ مِنَ اللهِ فَاسْتَبْشِرُوا بِبَيْعِكُمُ الَّذِي بَايَعْتُمْ بِهِ وَذَلِكَ هُوَ الفَوْزُ العَظِيمُ ﴾ [التوبة : 111] ،

ހަމަކަށަވަރުން، الله مؤمنންގެ ކިބައިން އެއުރެންގެނަފްސުތަކާއި، މުދަލާ، އެއުރެންނަށް ސުވަރުގެ ދިނުމަށް ގަނެވައިފިއެވެ. އެއުރެން اللهގެ މަގުގައި ހަނގުރާމަ ކުރެތެވެ. ފަހެ، އެއުރެން (دشمنންނާ) قتلކުރެ، އަދި އެއުރެން قتل ވެރެއެވެ. (އެއުރެންނަށް ސުވަރުގެ ދިނުމަށް) توراةގައި، إنجيل ގައި، قرآنގައި، އެކަލާނގެ މައްޗަށް ވާޖިބު حق ވަޢުދެއްގެ ގޮތުގައި وعدވެވުނެވެ. އަދި عهد ފުއްދެވުމަށް، اللهއަށްވުރެ ފުރިހަމަ ވާނީ ކާކުތޯ؟ ފަހެ، ދިޔަބައިމީހުން ވިއްކި ވިޔަފާރިއަށް އުފާކުރާށެވެ! ބޮޑުވެގެންވާ نصيب ލިބިގެން ހެޔޮ ދާނެއެވެ.

وقال الله تَعَالَى : ﴿ لاَ يَسْتَوِي القَاعِدُونَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ غَيْرُ أُولِي الضَّرَرِ وَالْمُجَاهِدُونَ فِي سَبِيلِ اللهِ بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ فَضَّلَ اللهُ الْمُجَاهِدِينَ بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ عَلَى القَاعِدِينَ دَرَجَةً وَكُلاًّ وَعَدَ اللهُ الحُسْنَى وَفَضَّلَ اللهُ الْمُجَاهِدِينَ عَلَى القَاعِدِينَ أجْراً عَظِيماً دَرَجَاتٍ مِنْهُ وَمَغْفِرَةً وَرَحْمَةً وَكَانَ اللهُ غَفُوراً رَحِيماً ﴾ [النساء : 95-96] ،

مؤمنންގެ ތެރެއިން (ބޭނުން ނުކުޅެދޭ) عذر ނެތި ގޭގައި ތިބޭ މީހުންނާއި، ހަނގުރާމައަކަށް ނުދާ މީހުން اللهގެ މަގުގައި އެއުރެންގެ މުދަލާއި، ނަފްސުތަކުން ޖިހާދުކުރާމީހުން، ހަނގުރާމަކުރުން ނުލަ

ތިބި މީހުންނަށްވުރެ ބޮޑުވަރުގެ ދަރަޖައިގެ ﷲ ގެ ކަނޑައަޅުއްވައިފިއެވެ. އެއިން ކޮންމެ ބަޔަކަށް ހެޔޮ
މީހުންނަށް ވުރެން ޖިހާދުކުރާމީހުން ބޮޑުވެގެންވާ ދަރަޖަ ދެއްވުމުން ﷲ ގެ ކަނޑައަޅުއްވައިފިއެވެ. (އެއީ)
އެކަލާނގެ حضرة ން ލިބޭ ދަރަޖަތަކެވެ. އަދި ފާފަފުއްސެވުމާއެވެ. އަދި رحمةކެވެ. އަދި
ހަމަކަށަވަރުން ފާފަފުއްސަވާ رحيم ވަންތަ ކަލާނގެ ކަމުގައި ﷲ ވޮޑިގެންވެއެވެ.

وقال الله تَعَالَى : ﴿ يَا أيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا هَلْ أدُلُّكُمْ عَلَى تِجَارَةٍ تُنْجيكُمْ مِنْ عَذَابٍ أَلِيمٍ تُؤْمِنُونَ باللهِ وَرَسُولِهِ وَتُجَاهِدُونَ فِي سَبِيلِ اللهِ بِأَمْوَالِكُمْ وَأَنْفُسكُمْ ذلِكُمْ خَيْرٌ لَكُمْ إنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ يَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ وَيُدْخِلْكُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الأنْهَارُ وَمَسَاكِنَ طَيِّبَةً في جَنَّاتِ عَدْنٍ ذَلِكَ الفَوْزُ العَظِيمُ وَأُخْرَى تُحِبُّونَهَا نَصْرٌ مِن اللهِ وَفَتْحٌ قَرِيبٌ وَبَشِّرِ المُؤمِنِينَ ﴾ [الصف : 10- 13] .

އޭ އީމާންވެއްޖެ މީސްކޮޅުންނޭވެ! ވޭނުދެނިވި އަޒާބުން ތިޔަބައިމީހުން މިންޖުކޮށްދޭނެ ވިޔަފާރިއެއް
ތިޔަބައިމީހުންނަށް ދަލީލުކޮށްދީފާނަން ހުށިތޯއެވެ؟ (އެއީ) ތިޔަބައިމީހުން ﷲ އަށާއި،
އެކަލާނގެ ރަސޫލާއަށް އީމާންވުމެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ މުދަލުތަކުންނާއި ތިޔަބައިމީހުންގެ
ނަފްސުތަކުން ﷲ ގެ މަގުގައި ތިޔަބައިމީހުން ޖިހާދުކުރުމެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ދަންނަނަމަ އެއީ
ތިޔަބައިމީހުންނަށް މާ ހެޔޮކަމެކެވެ. އޭރުން އެކަލާނގެ ތިޔަބައިމީހުންގެ ފާފަތައް ފުއްސަވާނެއެވެ.
އަދި އެތާނގެ ދަށުން ފެންކޯރުތައް ހިނގަހިނގާ ހުންނަ ސުވަރުގެތަކަށް އެކަލާނގެ ތިޔަބައިމީހުން
ވައްދަވާނެއެވެ. އަދި عدن އޭ ކިޔާ ސުވަރުގެތަކުގައިވާ ރަނގަޅު ގެދޮރުތަކުގައި ތިޔަބައިމީހުން
ވަޒަންވެރިކުރައްވާނެއެވެ. ބޮޑުވެގެންވާ ކާމިޔާބީ އެއީއެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުން އެދޭ
ލޯބިވާ އެހެން ނިޢުމަތެއް ވެސް އެބައޮތެވެ. (އެއީ) ﷲ ގެ حضرةން ލިބޭ نصرއާއި،
ކައިރިވެގެންވާ فتح އެވެ. އަދި ކަލޭގެފާނު މުއުމިނުންނަށް އުފާވެރިކަމުގެ خبر ދެއްވާށެވެ!

وأما الأحاديث في فضل الجهاد فأكثر من أن تحصر، فمن ذلك:

1285- عَنْ أبي هُريرةَ ، رضي اللَّه عنْهُ ، قال : سئِلَ رسولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : أَيُّ الأعمالِ أفْضَلُ ؟ قالَ : « إيمانٌ باللَّهِ ورَسولِهِ » قيل : ثُمَّ مَاذَا ؟ قَالَ : « الجهادُ في سبِيلِ اللَّهِ » قِيل : ثُمَّ ماذا ؟ قال : « حَجٌّ مَبْرُورٌ » متفقٌ عليهِ .

މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި أبو هُريرةَ ގެ ރިވާޔަތެއް ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އަރިހުން ސުވާލު ދެންނެވުނުމެވެ. އެންމެ މާތްވެގެންވާ عَمَلެއް ކޮބައިހެއްޔެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. الله އާއި އޭނާގެ ރަސޫލާއަށް އީމާންވުމެވެ. ދެންނެވީމެވެ. ދެން ކޮންކަމެއް ހެއްޔެވެ؟ حديثކުރެއްވިއެވެ. الله ގެ މަގުގައި ޖިހާދުކުރުމެވެ. ދެންނެވީމެވެ. ދެން ކޮންކަމެއް ހެއްޔެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. مقبول حَجّ އެވެ.

1286- وعَنِ ابنِ مَسْعُودٍ ، رضي اللَّه عَنْهُ ، قَالَ : قُلْتُ يا رَسُول اللَّهِ ، أيُّ العَمَل أَحَبُّ إلى اللَّهِ تَعَالى ؟ قالَ : « الصَّلاةُ عَلى وَقْتِهَا » قُلْتُ : ثُمَّ أَي ؟ قَالَ : « بِرُّ الوَالدَيْنِ» قُلْتُ : ثُمَّ أَيُّ ؟ قَالَ « الجِهَادُ في سَبيلِ اللَّهِ » متفقٌ عليهِ .

މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި عبد الله بن مَسْعُودُ ގެ ރިވާޔަތެއް ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަން ދެންނެވީމެވެ. އޭ اللهގެ ރަސޫލާއެވެ. اللهއަށް އެންމެ ލޯބިވާކަން ބޮޑުވެގެންވާނީ ކޮން عَمَلِ އެއްހެއްޔެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ނަމާދު އޭގެ ވަގުތުގައި އަދާކުރުމެވެ. ތިމަން ދެންނެވީމެވެ. ދެން ކޮންކަމެއް ހެއްޔެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. މައިންބަފައިންނަށް ހެޔޮކުރުމެވެ. ތިމަން ދެންނެވީމެވެ. ދެންކޮންކަމެއް ހެއްޔެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. اللهގެ މަގުގައި ޖިހާދުކުރުމެވެ.

1287- وَعنْ أبي ذَرٍّ ، رضي اللَّه عنهُ ، قَالَ : قُلْتُ : يا رَسُولَ اللَّهِ أَيُّ العملِ أَفْضَلُ؟ قَالَ : « الإيمَانُ بِاللَّهِ ، وَالجِهَادُ في سبِيلِهِ » . مُتفقٌ عليهِ .

މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި أبو ذَرٍّ ގެ ރިވާޔަތެއް ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަން ދެންނެވީމެވެ. އޭ اللهގެ ރަސޫލާއެވެ. އެންމެ މާތްވެގެންވަނީ ކޮން عَمَلެއް ހެއްޔެވެ؟ حديثކުރެއްވިއެވެ. اللهއަށް އީމާންވުމެވެ. އަދި اللهގެ މަގުގައި ޖިހާދުކުރުމެވެ.

1288- وعنْ أَنَسٍ ، رضي اللَّه عنهُ ، أنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قَالَ : « لَغَدْوَةٌ في سبِيلِ اللَّهِ ، أوْ رَوْحَةٌ ، خَيْرٌ مِن الدُّنْيَا وَمَا فِيها » . متفقٌ عليهِ .

މާތްالله ރުއްސެވުންވާ أنس ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. اللهُ ގެ މަގުގައި ހެނދުނުގައި ނުވަތަ ހަވީރުގައި ހިނގުން ދުނިޔެއާއި އޭގައިވާ ހުރިހާ ތަކެއްޗަށްވުރެ މާތްކަން ބޮޑުވެގެންވެއެވެ.

1289- وَعَنْ أبي سَعيدٍ الخُدْريِّ ، رضي اللَّه عنهُ قال : أَتى رَجُلٌ رسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، فَقَالَ : أَيُّ النَّاسِ أَفْضلُ ؟ قَال : « مُؤْمِنٌ يُجَاهِدُ بِنَفْسِهِ ومالِهِ في سبِيلِ اللَّهِ » قال : ثُمَّ مَنْ ؟ قَالَ : « مُؤْمِنٌ في شِعْبٍ مِنَ الشِّعابِ يعْبُدُ اللَّه ، ويَدَعُ النَّاسَ مِنْ شَرِّهِ . متفقٌ عليهِ.

މާތްالله ރުއްސެވުންވާ أبو سَعيد الخُدْري ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ބޭކަލަކު رَسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ އަރިހަށް އައެވެ. ދެން އެބޭކަލާ ސުވާލުކުރެއްވިއެވެ. މީސްތަކުންގެ ތެރެއިން އެންމެ މާތްވެގެންވަނީ ކާކު ހެއްޔެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިމާގެ އަމިއްލަ ނަފުސުންނާއި އަދި ތިމާގެ މުދަލުން اللهُ ގެ މަގުގައި ޖިހާދުކުރާ މުއުމިނާއެވެ. އެބޭކަލާ ސުވާލުކުރެއްވިއެވެ. ދެން ކާކު ހެއްޔެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. މީސްތަކުންގެ ނުބައިކަމުން ސަލާމަތްކަން ހޯދުމަށް އެކަނިން ފަރުބަދަތަކުގެ ތެރެއިން ފަރުބަދައެއްގައި އަރައިގެން ހުރެ اللهُ އަށް އަޅުކަން ކުރަމުންގެންވާ މުއުމިނާއެވެ.

1290- وعنْ سهل بنِ سعْدٍ ، رضي اللَّه عَنْهُ ، أَنَّ رَسُولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، قَالَ : « رِباطُ يَوْمٍ في سَبيلِ اللَّهِ خَيْرٌ مِنَ الدُّنْيا وما عَلَيْها ، ومَوْضِعُ سَوْطِ أَحَدِكُمْ مِنَ الجَنَّةِ خَيْرٌ من الدُّنْيا وما عَلَيْها ، والرَّوْحةُ يرُوحُها العبْدُ في سَبيلِ اللَّهِ تَعالى ، أوِ الغَدْوَةُ ، خَيْرٌ مِنَ الدُّنْياَ وَما عَلَيْهَا » . متفقٌ عليه .

މާތްالله ރުއްސެވުންވާ سهل بن سعْد ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. اللهُ ގެ މަގުގައި އެއްދުވަސް ދުވަހަކު ބަލަހައްޓާ ހުރުން ދުނިޔެއާއި އޭގައި ވާހައި ތަކެއްޗަށްވުރެ ހެޔޮވެގެންވެއެވެ. އަދި ސުވަރުގެއިން ތިޔަބައިމީހުންނަށް ލިބޭ ވަރަށް ކުޑަ ބިމަކީ ދުނިޔެއާއި އޭގައި ވާހައި ތަކެއްޗަށްވުރެ ހެޔޮވެގެންވެއެވެ. އަދި اللهُ ގެ މަގުގައި ހަވީރު ހިނގާފައިވާ ނުވަތަ ހެނދުނު ހިނގާފައިވާ ހިނގާ ހިނގުން ދުނިޔެއާއި އޭގައިވާހައި ތަކެއްޗަށްވުރެ ހެޔޮވެގެންވެއެވެ.

1291- وعَنْ سَلْمَانَ ، رضي اللَّه عَنهُ ، قال : سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يَقُولُ : «رِبَاطُ يَوْمٍ وَلَيْلَةٍ خَيرٌ مِنْ صِيامِ شَهْرٍ و قِيامِهِ ، وَإنْ ماتَ فيهِ أجري عليه عمَلُهُ الَّذي كان يَعْمَلُ ، وَأُجْرِيَ عَلَيْهِ رِزقُهُ ، وأمِنَ الفَتَّانَ » رواهُ مسلمٌ .

މާތް اللهُ ރުއްސުންތެރިވި سَلْمَان ގެ ރިވާޔަތް ކުރެއްވިގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ތިމަން އަޑުއެހީމެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. اللهُ ގެ މަގުގައި ހަރަކާތި ދުވާލާރޭގައި ފިރިހެން ހުރުން މަހެއް ރޯދަހިފުމާއި ހަރުކަށި ރޭތަކުގައި ނަމާދުކުރުމަށްވުރެ ހެޔޮކަން ބޮޑުވެގެންވެއެވެ. އަދި އޭނާ ނިޔާވެއްޖެނަމަ އޭނާ ކުރަމުން ގެންދިޔަ عَمَل އޭގެ ثواب ދެމިހުރުން ލިބެމުންދެއެވެ. އަދި އޭނާއަށް ސުވަރުގެ އިން رزق ލިބޭނެއެވެ. އަދި އޭނާއަށް قبر ގެ ފިތުނައިން ސަލާމަތްވުން ލިބޭނެއެވެ.

1292- وعَنْ فضَالةَ بن عُبيد ، رَضيَ اللَّه عنْهُ ، أَنَّ رسُولَ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قَالَ : « كُلُّ مَيِّتٍ يُخْتَمُ على عَمَلِهِ إلاَّ المُرابِطَ في سَبيلِ اللَّهِ ، فَإنَّهُ يُنَمَّى لهُ عَمَلُهُ إلى يومِ القِيامَةِ ، ويُؤمَّنُ فِتْنةِ القَبرِ » . رواه أبو داودَ والترمذيُّ وقَالَ : حديثٌ حسنٌ صحيحٌ .

މާތްالله ރުއްސުންތެރިވި فضَالة بن عُبيد ގެފާނުގެ ރިވާޔަތް ކުރެއްވިގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. اللهُ ގެ މަގުގައި ފިރިހެން ހުންނަމީހާ ފިޔަވައި މަރުވެއްޖެ ކޮންމެ މީހެއްގެ عَمَلِ އޮތީހަމަ ކުރުވެމުން ނިމިދެއެވެ. (ނަމަވެސް) ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން (اللهُ ގެ މަގުގައި ފިރިހެން ހުންނަ މީހާ) ގެ عَمَلަށް قِيامَة ދުވަހާއި ހަމައަށް އިތުރު ވެވި ކުރެވެއެވެ. އަދި އޭނާއަށް قبر ގެ ފިތުނައިން ސަލާމަތްވުން ލިބޭނެއެވެ.

1293- وَعنْ عُثْمَانَ ، رضي اللَّهُ عَنْهُ ، قَالَ : سَمِعْتُ رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يقُولُ : «رباطُ يَوْمٍ في سبيلِ اللَّه خَيْرٌ مِنْ أَلْفِ يَوْمٍ فيما سواهُ مِنَ المَنازلِ » . رواهُ الترمذيُّ وقالَ : حديثٌ حسن صَحيحٌ .

މާތްالله ރުއްސުންތެރިވި عثمان ގެފާނުގެ ރިވާޔަތް ކުރެއްވިގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ތިމަން އަޑުއެހީމެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. اللهُ ގެ މަގުގައި އެއްދުވަސް ފިރިހެން ހުރުން އެހެން ތަނުގައި ހުރުމަށްވުރެ ހެޔޮކަން ބޮޑުވެގެންވެއެވެ.

1294- وَعَنْ أبي هُرَيرَة ، رضي اللَّه عَنْهُ ، قَال : قَالَ رسولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « تَضَمَّنَ اللَّه لِمنْ خَرَجَ فِي سَبِيلِهِ ، لا يُخْرِجُهُ إلاَّ جِهَادٌ فِي سَبِيلي ، وإيمانٌ بي وَتَصْدِيقٌ برُسُلي فَهُوَ ضَامِنٌ أنْ أدْخِلَهُ الجَنَّةَ ، أوْ أرْجِعَهُ إلى مَنْزِلِهِ الذي خَرَجَ مِنْهُ بما نَالَ مِنْ أجْرٍ ، أوْ غَنِيمَة ، وَالَّذي نَفْسُ مُحَمَّدٍ بيَدِهِ ما مِنْ كَلْمٍ يُكلَم فِي سبيلِ اللَّهِ إلاَّ جاءَ يوْمَ القِيامةِ كَهَيْئَتِهِ يوْمَ كُلِم، لَوْنُهُ لَوْن دَم ، وريحُهُ ريحُ مِسْكٍ ، والَّذي نَفْسُ مُحمَّدٍ بيدِهِ لَوْلا أنْ أَشُقَّ على المُسْلِمينَ ما قعَدْتُ خِلاف سرِيَّةٍ تَغْزُو فِي سَبيلِ اللَّه أبَداً ، ولكِنْ لا أجِدُ سعَة فأَحْمِلَهمْ ولا يجدُونَ سعَةً ، ويشُقُّ علَيْهِمْ أن يَتَخلفوا عنِّي ، وَالذي نفْسُ مُحَمَّد بِيدِهِ ، لَودِدْتُ أن أغزوَ فِي سبِيلِ اللَّهِ ، فَأُقْتَل ، ثُمَّ أغْزو ، فَأُقتل ، ثُمَّ أغزو ، فَأُقتل » رواهُ مُسلمٌ وروى البخاريُّ بعْضهُ .

« الكَلْمُ » : الجرح .

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވާ أبو هُرَيرَة ގެ ރިވާޔަތެއް ހިމެނިގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديثކުރެއްވިއެވެ. اللهގެ މަގުގައި ޖިހާދުކުރުމަށް ނިކުމެއްޖެ މީހާގެ ޒިންމާ މާތްالله سبحانه وتعالى އުފުއްލަވައެވެ. އޭނާ ނިކުތީ اللهގެ މަގުގައި ޖިހާދުކުރުމަށް ކަމަށް އެކަނި مقصد އޮތުމަކީ ނުކުތުމުގައި ނުވެއެވެ. އަދި އީމާން ނުކުތުމުގައިވާނީ ތިމަންނަށް ޔަގީންކަމާ ރަސޫލުންނާ ބޭހޭގޮތުން ވެއެވެ. އަދި ތިމަންނަ ރަސޫލުންނަށް ތަސްދީޤުކުރުން قبولކުރުމެވެ. އެހެންކަމުން ތިމަންނަ ސުވަރުގެ ވަދެވުމަށް يقينކަން އޭނާއަށް ދެއްވާނެއެވެ. ނުވަތަ އޭނާގެ މަންޒިލަށް ދަރުމަ ނުވަތަ غنيمة މުދާލިބިގެން އެނބުރި ފޮނުއްވުމަށް يقينކަން އޭނާއަށް ދެއްވާނެއެވެ. مُحَمَّد ގެފާނުގެ ނަފްސު އެ އިލާހުގެ އަތްޗާގައިވާ އިލާހު ގަސަމްކުރައްވަމެވެ. اللهގެ މަގުގައި އޭނާއަށް އެއްވެސް زخم އެއް ލިބިއްޖެނަމަ قِيامَة ދުވަހުން އެކަށީ އެންމެފަހުން زخمލި ދުވަހު ހުރި ހާލަތުގައެވެ. އޭނާގެ ކުލަ ލޭކުލަ ވާނެއެވެ. އަދި އޭގެ ވަރުވަސް މުސްކުގެ ވަސްވެއެވެ. مُحَمَّد ގެފާނުގެ ނަފްސު އެ އިލާހުގެ އަތްޗާގައިވާ އިލާހު ގަސަމްކުރައްވަމެވެ. މުސްލިމުންގެ މައްޗަށް ބުރަކުރުމަށް ނުވިސްނަމަ ތިމަން ކަލޭގެފާނު اللهގެ މަގުގައި ޖިހާދުކުރުމަށް ނިކުންނަ ކޮންމެ لشكر އަކާއި އެކު ނިކުންނާނީމެވެ. ނަމަވެސް ތިމަންނަކަށް ފުރާނަ އެންމެން މުސްލިމުންނަށް ދިނުމަށް ހަމަޖެއްސުމަށް ދުވެލިތަކެއް ކަށަވަރުކޮށްދިނުމަށް ތިމަންނަކަށް ނުކުރެވެއެވެ. އަދި ތިމަންނަކާ އެކީގައި ދިއުމަށް ތިމަންނާ ޖިހާދަށް ނިކުމެވުމުގެ ފަހުން އެކަން ވާނީ އޭގެ ފުރާނަތައް ބޮޑުވެގެންނެވެ. އެމީހުންނަށް ބުރަވާނެއެވެ. مُحَمَّد ގެފާނުގެ ނަފްސު އެ އިލާހުގެ އަތްޗާގައިވާ އިލާހު ގަސަމްކުރައްވަމެވެ. ތިމަންނަކަށް ކަމުދަނީ اللهގެ މަގުގައި ޖިހާދުކޮށް قتلވެ ދެންވެސް ދިރުއްވައި

އަދި އަންނައުރުހަނު ޖިހާދުކުރުން ދުނިޔޭގެ قتل ވާ ދުނިޔޭގެ ހަޔާތުގައި އަދި އަންނައު ހުރިހާ ޖިހާދުކުރުން
އަހަރެމެން قتل ވާ އެކަމުގެ قتل ވެވުނު ތާކުން ކުރަންވާނީ ކާފަރުންނާ ދެކޮޅަށް ޖިހާދު ކުރުމެވެ.

1295- وَعنْهُ قال : قَالَ رسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « ما مِنْ مَكلوم يُكْلَمُ في سبيل اللَّه إلاَّ جاءَ يَوْمَ القِيامةِ ، وكَلْمُهُ يَدْمِي : اللوْنُ لونُ دمٍ والريحُ رِيحُ مِسْكٍ » . متفقٌ عليهِ .

އަދި އެ صحابي (އަބޫ ހުރައިރާ ރަޟިﷲ ޢަންހު ابو هريرة) ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.
رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. اللهُ ގެ މަގުގައި ޖިހާދު ކުރުމުގައި زخم ލިބުނު މީހާ قِيامَة
ދުވަހުން އަންނާނީ ހަމަ އެ زخم ލިބުނު ލޭ ފައިބަމުން ދާ ހާލުގައެވެ. އޭގެ ކުލަ އަކީ ލޭ ކުލައެވެ.
އަދި އޭގެ ވަހަކީ ކަސްތޫރީ ވަހެވެ.

1296- وعَنْ مُعاذٍ رضي اللَّه عَنْهُ ، عن النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، قَالَ : « منْ قاتل في سَبيلِ اللَّهِ مِنْ رَجل مُسلِمٍ فُواقَ نَاقةٍ وجبتْ له الجَنَّةُ ، ومَنْ جُرِحَ جُرْحاً في سبيلِ اللَّه أوْ نكِب نَكبَةً، فَإنَّهَا تجيءُ يَوْمَ القِيامة كأغزَرِ ما كَانَتْ : لَوْنُهَا الزَّعْفَرانُ ، ورِيحُها كالِمسكِ» . رواهُ أبو داودَ ، والترمذيُّ وقال : حديثٌ حسَنٌ صحيحٌ .

ރަޟިاللهُ ޢަންހު މުޢާޛު ގެ ފަރާތުން معاذ ގެ ފަރާތުން نبيُّ صلّى الله عليه وسلّم އަރިހުން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު
حديثކުރެއްވިއެވެ. މުސްލިމް ފިރިހެނަކު اللهُ ގެ މަގުގައި ޖިހާދުކުރުމުގައި މިޔަކު އަންހެން ޖަމަލުން
ދޮވެހެމަ ކިރު ދޮވެލާ މިންވަރަށް ތަނަވަސް ގޮތެއްގައި ބަރުދަށް ތެޅިގެން އަލިފާނަށް ސުވަރުގެ
ކަނޑައެޅިދެއެވެ. އަދި މީހަކަށް اللهُ ގެ މަގުގައި زخمއެއް ލިބިއްޖެނަމަ ނުވަތަ މުސީބާތެއް މުޅިގެ
ވެއްޖެނަމަ ދުވަހު އެމީހަކު قِيامَةދުވަހުން އަންނާނީ އޭގެ ކުރީގައެވެ. އޭގެ ކުލަ ކުރީގެ ކުލައެވެ.
ކުލައިގައެވެ. އަދި އޭގެ ވަސް ކުރީގެ ކަސްތޫރީގެ ވަހެވެ.

1297- وعنْ أبي هُريرةَ ، رضِيِ اللَّه عَنْهُ ، قال : مَرَّ رَجُلٌ مِنْ أصْحَاب رسُولِ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، بشِعْب فيهِ عُيَيْنَةٌ مِن ماءٍ عَذْبةٍ ، فأَعجبتهُ ، فقَالَ : لَو اعتزَلتُ النَّاسَ فَأَقَمْتُ في هذا الشِّعْبِ ، ولَنْ أفعلِ حَتى أسْتأْذنَ رسُولَ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، فذكر ذلكَ لرسُولِ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، فَقَالَ : « لا تفعلْ ، فإنَّ مُقامَ أحدِكُمْ في سبيلِ اللَّهِ أفضَلُ مِنْ صلاتِهِ في بيتِهِ سبْعِينَ عاماً ، ألا تُحبُّونَ أنْ يَغْفِر اللَّه لَكُمْ ويُدْخِلكَمُ

الجَنَّةَ ؟ اغزُوا في سبيلِ اللَّهِ ، منْ قَاتَلَ في سَبيلِ اللَّهِ فُوَاقَ نَاقَة وَجَبتْ له الجَنَّةُ » . رواهُ الترمذيُّ وَقالَ : حديثٌ حَسَنٌ .

والفُوَاقُ: مَا بَيْنَ الحَلْبَتَيْنِ .

މާތްالله ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ ابو هريرةގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّمُގެ أصْحَاب ބޭކަލުންގެ ތެރެއިން ބޭކަލަކު ވާދީއަކަށް ދިޔަ ފޮނި ފެނުގެ ވަޅުގަނޑެއް ފެނުނެވެ. އެހިނދު އެބޭކަލާ ހިތާ ހިތާ ބޭނުންވިއެވެ. މީސްތަކުންނާ ވަކިވެގެން އެކަހެރިވެގެން އުޅުން ދިރިއުޅުމަށް ކިޔާ ރަސޫލާ ދެކޮޅު ނުވާނޭތޯއެވެ؟ ދަންނަވާލާފައި ވިދާޅުވިއެވެ رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّمُގެ އިޒުނަ ހޯދިއަށް ގޮސް ކޮށްފި އެކަން ރަސޫލާ ފުރުސަތު ދިނުމެއެވެ. ދެން ދެކެ އެބޭކަލާ އަރިހަށް رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّمُގެ އަރިހުގައި ދަންނަވައިފިއެވެ. އެހިނދު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިބާ އެގޮތަށް ނުކުރާށެވެ. އެހެނީ ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހާގެ އިސްދާ ވެސްބަތް اللهގެ މަގުގައި ޖިހާދުކުރުމަކީ ކެއްގެ ހިތުގައި ހުންނަ އެދުމާ ގެއަށް ހުއްޓުމަށް ސަލާތުކުރުމުގެ ހެވާއިން ބޮޑުވެގެންވެއެވެ. ކިހިނެއްތޯ! الله سبحانه وتعالى ތިޔަބައިމީހުންގެ ފާފަތައް ފުއްސަވައިދެއްވުން ތިޔަބައިމީހުން ބޭނުން ނުވަނީ ކޮންއެއްޗެއްތޯ؟ ތިޔަބައިމީހުން اللهގެ މަގުގައި ޖިހާދުކުރާށެވެ. ދެންވެއްޖެ އަކުރުމިން އެއްފަހަރު ދުވަހަކު ކިރުދޮވުމަށް ވަގުތުކަށްވުރެ މިރާއަކު اللهގެ މަގުގައި ޖިހާދުކުރިމަނަށް އަވިހަކު ސުވަރުގެ ވާޖިބުވެގެންވެއެވެ.

1298- وعَنْهُ قَالَ قِيلَ : يا رسُولَ اللَّهِ ، ما يَعْدِلُ الجِهَادَ في سَبيلِ اللَّهِ ؟ قَالَ : « لا تَسْتَطيعُونَه ، » فأعادوا عليه مرتين أو ثلاثاً كل ذلك يقول : « لا تستطيعون ، » . ثُمَّ قال : « مثَل المجاهد في سبيل اللَّهِ كمثَل الصَّائمِ القَانِتِ بآياتِ اللَّهِ لا يَفْتُرُ : مِنْ صلاةٍ ، ولا صيامٍ ، حتى يَرجِعَ المجاهدُ في سبيل اللَّهِ » متفقٌ عليهِ . وهذا لفظُ مسلِمٍ .

އަދި އެصحابي (އެބޭކަލް މާތްالله ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ ابو هريرة) ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ދަންނަވައިފިއެވެ. އޭ اللهގެ ރަސޫލާއެވެ. اللهގެ މަގުގައި ޖިހާދުކުރުމާއި އެއްވަރު عمل އަކީ ކޮބައި ހެއްޔޯ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންނަށް އެކަން ކުރެވޭނެކަމެއް ނޫނެވެ. ދެން އެބޭކަލުން އެސުވާލު ދެތިން ފަހަރު ތަކުރާރު ކުރިމުން ކޮންފަހަރަކު ކޮށްވެސް ހިތާ حديث

ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންނަށް އެކަން ކުރެވޭނުންނެވެ. އެއަށްފަހު حديث ކުރެއްވިއެވެ. اللهގެ މަގުގައި ޖިހާދުކުރާ މީހާގެ މިސާލަކީ ރޯދަ ހިފައި ނަމާދުކުރާ އަދި خشوع އާއިއެކު اللهގެ އާޔަތްތައް ކިޔަވަމުންދާ މީހެއްގެ މިސާލެވެ. اللهގެ މަގުގައި ޖިހާދުކުރާމީހާ އެނބުރި އަނބުރާ އަތުވަންދެން ދުވަސްދުވަހު އޭނާ އެ ހުންނަނީ ރޯދަ ހިފުމާއި ނަމާދު މެދުކަނޑައި ނުލައި ކުރަމުން ދެމިގެންނެވެ.

وفي روايةِ البخاري ، أنَّ رجلا قَال : يا رسُولَ اللَّهِ دُلَّني عَلى عملٍ يَعْدِلُ الجهَادَ ؟ قال: « لا أجدهُ » ثُمَّ قال : « هل تَستَطِيعُ إذا خرَجَ الُمجاهِدُ أن تدخُلَ مَسجِدَك فتَقُومَ ولا تَفتُرَ ، وتَصُومَ ولا تُفطِرَ ؟ » فَقالَ : ومَنْ يستطِيعُ ذَلك ؟

އަދި بخاري ގެ ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ފިރިހެނަކު ދެންނެވިއެވެ. އޭ اللهގެ ރަސޫލާއެވެ. ތިމަންނަށް އެ عملއަކާއި ޖިހާދުކުރުމާއި އެއްވަރުވާފަދަ عملއެއް ކޮބައިކަން ބުނެދެއްވާށެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިމަންނަކަށް އެފަދަ عمل ނުފެނެއެވެ. އެއަށްފަހު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ޖިހާދުކުރާ މީހާ ޖިހާދަށް ނުކުމެގެން ދާ ހިނދު ތިބާގެ މިސްކިތަށް ވަދެ ނަމާދުކުރަމުން ހުރެ މެދު ނުކެނޑި ރޯދަ ހިފުމަށް ކުރެވޭނެހެއްޔެވެ؟ އެފިރިހެނާ ދެންނެވިއެވެ. އެކަމަށް ކުރެވިދާނީ ކާކަށް ހެއްޔެވެ؟

1299- وعنْهُ أنَّ رسُول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قَال : « مِنْ خَيرِ معاشِ الناس لَهُم رجُلٌ مُمسِكٌ بعنَانِ فرسِهِ في سبيل اللَّهِ ، يطِيرُ على متنِهِ كُلَّما سمِع هَيعةً ، أوْ فَزَعَة طَار على متنِهِ ، يَبْتَغِي القتل أو الَموتَ مظَانَّهُ ، أو رَجُلٌ في غُنَيْمةٍ أو شَعفَةٍ مِن هذه الشُّعفِ أو بطنِ وادٍ من هذِهِ الأودِيةِ يُقيمُ الصَّلاةَ ، ويُؤْتي الزَّكاةَ ، ويعْبُدُ ربَّهُ حتَّى يَأْتِيَه اليَقِينُ لَيْسَ من النَّاسِ إلاَّ في خَيْرٍ » رواهُ مسلمٌ .

އަދި އެصحَابي (އަބޫ ރަޟިالله ޢަންހުގެ ނަމުގައިވި ابو هريرة)ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މީސްތަކުންގެ ތެރެއިން އެންމެ ރަނގަޅު ދިރިއުޅުމެއްގައިވާ މީހަކީ اللهގެ މަގުގައި ޖިހާދުކުރުމަށްޓަކައި އޭނާގެ އަސްގެ ލަގާމުގައި ހިފައިގެން ހުންނަމީހާއެވެ. އޭނާއަށް ހަޅޭ އަޑެއް އިވިއްޖެނަމަ (ޝަރުޢީ ކޮށް ނުރައްކާތެރިކަމެއް އައު އިވުނުހިނދު) (އަސްމާނުގައި) އުދުހިފައިދާހެން ސަވާރުވެގެން ހަނގުރާމައަށް ނިކުމެގެން ދާއިރު شهيد

ވަގުތުން ދިޔުމަށް (ނުވަތަ ހަވީރުވަގުތުން ދިޔުމަށް) އެއްފަހަރު ކޮންމެހެން ހުރެއެވެ. ނުވަތަ (އަހަރު ދުވަސްވީހާ) މުޅިދުނިޔޭގެ ބޮޑުއިން ވާހަކައިގެ ނުވަތަ މުޅި ދުނިޔެއާއި ދުނިޔޭގައިވާ ހުރިހާ ތަކެއްޗަށް ވުރެ ހެޔޮ ކަމެއް ހާސިލުވާނެ ގޮތަކަށް ހެދުމަށް ވުޒޫކުރާ ހަދިޔާއެއް މުޅި ދުނިޔެ ހަމަ ތަޤުވާއާ މުސްލިމުންނާއި އެއްކޮށް ގުޅިފައި ވާނެއެވެ.

1300- وعَنْهُ ، أنَّ رسولَ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، قالَ : « إنَّ في الجنَّةِ مائَةَ درجةٍ أعدَّهَا اللَّه للمُجَاهِدينَ في سبيلِ اللَّه ما بيْن الدَّرجَتَينِ كما بيْنَ السَّمَاءِ والأَرْضِ » . رواهُ البخاريُّ .

އަދި އެ صحابي (އެއީ ރަޟީ الله ތަޢާލާޢަންހު ابو هريرة) ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ސުވަރުގޭގައި اللهُ ގެ މަގުގައި ޖިހާދުކުރާ މުޖާހިދުންނަށްޓަކައި ސަތޭކަދަރަޖަ ވާ الله سبحانه وتعالى ތައްޔާރު ކުރައްވާފައިވެއެވެ. އެއިން ކޮންމެ ދަރަޖައެއްގެ ދެމެދު އުޑާއި ބިމާއި ދެމެދުގެ ދުރުމިން ވެއެވެ.

1301- وعَن أبي سعيدٍ الخُدْرِيِّ ، رضي اللَّه عَنْهُ ، أنَّ رسُولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قَال : « مَنْ رضي باللَّهِ رَبًّا ، وبالإسْلامِ ديناً ، وَبمُحَمَّدٍ رَسُولاً ، وَجَبت لَهُ الجَنَّةُ » فَعَجب لَهَا أبو سَعيدٍ، فَقَال أعِدْها عَلَيَّ يا رَسولَ اللَّهِ فَأَعادَهَا عَلَيْهِ ، ثُمَّ قال : « وَأُخْرى يَرْفَعُ اللَّه بِها العَبْدَ مائَةَ درَجةً في الجَنَّةِ ، ما بيْن كُلِّ دَرَجَتَين كَما بَين السَّماءِ والأرْضِ » قال : وما هِي يا رسول اللَّه ؟ قال : « الجِهادُ في سبِيل اللَّه ، الجِهادُ في سَبيلِ اللَّهِ » . رواهُ مُسلمٌ .

ރަޟީ الله ތަޢާލާޢަންހު سعيدٍ الخُدْرِيّ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديثކުރެއްވިއެވެ. الله އީ ރަސްކަލާނގެ ކަމުގައި ރުހިގަތުމާއި، ދީނަކީ އިސްލާމްދީން ކަމުގައި ރުހިގަތުމާއި مُحَمَّدٍ ގެ ރަސޫލާ ކަމުގައި ރުހިގަތް މީހާއަށް ސުވަރުގެ ވާޖިބުވެއްޖެއެވެ. މިކަމަށް (އަބޫސަޢީދު) އަށް ހައިރާންކަން ލިބުނެވެ. އެ خبر ގެ ކަމުގައި أبو سَعيد عجائب ވެއްޖެއެވެ. އަނެއްކާވެސް ވިދާޅުވިއެވެ. އަދި اللهُ ގެ މަގުގައި ސުވަރުގޭގައި ސަތޭކަ ދަރަޖައިގެ މަތިވެރިކަން ދެއްވާ ކަމެއް ވެއެވެ. އެއްމެ ދަރަޖައެއްގެ ދެމެދު އުޑާއި ބިމާ ދެމެދުގެ ދުރުމިން ވެއެވެ. އެއީ ޖިހާދު ކަމަށް حديث ކުރެއްވިއެވެ. އަދި އެކަން عمل އެއް ވާނީ ކޮން عملގެ ސަބަބުން الله سبحانه وتعالى ސުވަރުގޭގައި މަގާމު ސަތޭކަ

ދަރަޖަ މަތިވެރި ކުރައްވާނެވެ. އެއިން ކޮންމެ ދަރަޖައެއްގެ ދުރުމީ އުޑާއި ބިމާއި މެދުގެ ދުރުމެވެ.
އެސްޙާبي ދެންނެވިއެވެ. އޭ اللهގެ ރަސޫލާއެވެ. އެއީ ކޮންކަމެއްތޯއެވެ؟ حديث ކުރައްވައެވެ. اللهގެ
މަގުގައި ޖިހާދުކުރުމެވެ. اللهގެ މަގުގައި ޖިހާދުކުރުމެވެ.

1302- وعَنْ أبي بَكْرِ بن أبي مُوسى الأشْعَرِيِّ ، قَالَ : سَمِعْتُ أبي ، رضي اللَّه عنْه، وَهُوَ بحَضْرَةِ العَدُوِّ ، يقول : قالَ رسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « إنَّ أبْوابَ الجَنَّةِ تَحْتَ ظِلالِ السُّيُوفِ » فَقامَ رَجُلٌ رَثُّ الهَيْئَةِ فَقَالَ : يَا أبَا مُوسَى أأَنْت سمِعْتَ رسولَ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يقول هذا؟ قال : نَعم ، فَرجَع إلى أصحَابِهِ ، فَقَال : « أقرأ علَيْكُمُ السَّلامَ » ثُمَّ كَسَر جفْن سَيفِهِ فألْقاه ، ثمَّ مَشَى بِسيْفِهِ إلى العدُوِّ فضَرب بِهِ حتَّى قُتل » . رواهُ مسلمٌ .

މާތްالله ރުއްސެވުންތެރިވި أبو بَكْرِ بن أبي مُوسى الأشْعَرِيّ ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންގެ ބައްޕާފުޅު دشمنންގެ ކައިރީގައި ހުރެގެން ބުނަނިކޮށް އަޑުއެހީމެވެ. رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރައްވައެވެ. ހަގީގަތުގައި ސުވަރުގޭގެ ދޮރުތަކުވަނީ ކަނޑިތަކުގެ ހިޔަނީގެ ދަށުގައެވެ. (އެބަހީ اللهގެ މަގުގައި ހަނގުރާމަކުރުމަކީ ސުވަރުގެ ލިބުމުގެ ސަބަބެވެ.) އެހިނދު ބޮޑުދުވެލިވެފައިވާ އަދި ދުވެލިވާ ހެދުމާއިގެންހުރި މީހަކު ތެދުވެއްޖެއެވެ. ދެން އޭނާ ބުނެފިއެވެ. އޭ أبو مُوسى އެވެ. رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ވިދާޅުވިކަމަށް حديث ކުރައްވަނިކޮށް ތިބާ އަޑު އެހީންތޯއެވެ؟ (ބައްޕާ) ވިދާޅުވިއެވެ. އާނއެކެވެ. އެހިނދު އޭނާ އޭނާގެ އެކުވެރިންނާއި ދިމާލަށް އެނބުރިއްޖެއެވެ. ދެން އޭނާ ބުނެފިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންނަށް ސަލާމްކިޔަމެވެ. ދެން އޭނާ އޭނާގެ ކަނޑި އަޅާ އުރަ މުގުރާލުމަށްފަހު އުކާލިއެވެ. ދެން އޭނާ ކަނޑި ހިފައިގެން دشمنންނާއި ހަނގުރާމަކުރުމަށް ކުރިއަށްދިޔައެވެ. އޭނާ ފަހުން شهيد ވިއެވެ.

1303- وعن أبي عَبْسٍ عبدِ الرَّحمنِ بْنِ جُبَيْرٍ ، رضي اللَّه عنهُ قال : قَال رسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « ما اغْبَرَّتْ قدَما عَبْدٍ في سبيلِ اللَّه فتَمسَّه النَّارُ » . رواهُ البخاري .

މާތްالله ރުއްސެވުންތެރިވި ابو عَبْس عبدِ الرَّحمنِ بْنِ جُبَيْر ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރައްވައެވެ. اللهގެ މަގުގައި ނިކުމެވުނު އަޅެއްގެ ފައިތިލަގައި ހިރަފުސް ޖެހިއްޖެނަމަ ދެން އޭގައި އަލިފާން ނުހިފާ ހުއްޓެވެ.

1304– وَعَنْ أبي هُرَيْرَةَ ، رضي اللَّه عنهُ ، قَالَ : قَال رَسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « لا يلجُ النَّارَ رَجُلٌ بَكَى مِنْ خَشْيَةِ اللَّهِ حتَّى يعُودَ اللَّبَن في الضَّرعِ ، وَلاَ يَجْتَمِعُ عَلَى عَبْدٍ غُبَارٌ في سبيل اللَّهِ ودخَان جهَنَّم » ، رواه الترمذيُّ وقال : حديثٌ حسنٌ صحيحٌ .

މާތް الله ރުއްސެވުންވާށިއޭ ابو هريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. اللهُ އަށް ބިރުވެތިވުމުން ރޮއި މީހާގެ ހަށިގަނޑުގައި (ނަރަކައިގެ) އަލިފާނުހުރުމަކީ ކިރުވަޅުގެތެރެއިން ނިކުމެފައިވާ ކިރު އަނބުރާ ކިރުވަޅުގެތެރެއަށް އަލުން ވަދު محالކަމެކެވެ. (އެބަހީ ނުވާނެ ކަމެކެވެ.) އަދި އެއްޗެއްގެ ހަށިގަނޑުގައި الله ގެ މަގުގައި ނިކުމެވުމުން ލިބޭ ހިރަފުހާއި އަދި ޖަހަންނަމުގެ އަލިފާނުގައި އުފެދިގެން ދުން ނުވާނެކަމެކެވެ.

ތަފްސީރުއެވެ. رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ حديث ގައިވާ لا يلجُ النَّارَ رَجُلٌ بَكَى مِنْ خَشْيَةِ اللَّهِ حتَّى يعُودَ اللَّبَن في الضَّرعِ ގެ ލަފްޒީ ތަރުޖަމާއަކީ: اللهُ އަށް ބިރުވެތިވާކަމުން ރޮއި މީހާގެ ހަށިގަނޑުގައި އަލިފާން ޖެހުމަކީ، ކިރުވަޅުގެތެރެއިން ނިކުމެފައިވާ ކިރު އަނބުރާ ކިރުވަޅުގެތެރެއަށް އަލުންވަދު ނުވާނޭ ކަމެކެވެ. ތަފްސީރުއެވެ. މިއީ محال (އެބަހީ ނުވާނެ) ކަމެއްކަމަށް ދަލީލުކުރުމާ مثال އެކެވެ. މިފަދަ مثالތައް قرآن ގައި ވެސް އައިސްފައިވެއެވެ. އޭގެ އެއް މިސާލަކީ (ولا يدخلون الجنة حتى يلج الجمل في سم الخياط) މާނައީ އަދި ޖަމަލުގެ ފަންސަވަރަށް ގަހަލި ވަދުވެއްޖެނަމަ ދަރުދަރުން އެއަރުން ސުވަރުގެ ނުވަތަނުވަންނާނެއެވެ.

1305– وعن ابن عبَّاسٍ ، رضي اللَّه عَنْهُمَا ، قَالَ : سمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يقُولُ: «عيْنَانِ لا تَمسُّهُمَا النَّارُ : عيْنٌ بكَت مِنْ خَشْيَةِ اللَّهِ ، وعيْنٌ باتَت تحْرُسُ في سبِيلِ اللَّهِ». رواه الترمذيُّ وقال : حديثٌ حسنٌ .

މާތްالله އެދެބޭފުޅުންނާމެދު ރުއްސެވުންވާށިއޭ عبد الله بن عَبَّاسގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ދެލޯލާއިގައި ނަރަކައިގެ އަލިފާން ނުޖެހޭނެއެވެ. އެއީ اللهއަށް ބިރުވެތިވެ ރޮއިދިޔަ ލޯއާއި الله ގެ މަގުގައި ފާރަވެރިކަމުގައި ނިދިނުލާ ހޭލާތިބި ލޯއެވެ.

1306– وعن زَيدِ بن خَالد ، رضِي اللَّه عَنْه ، أنَّ رسُولَ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قَال : « من جهَّزَ غَازِياً في سبيلِ اللَّهِ فَقَدْ غزَا ، ومنْ خَلَفَ غَازياً في أَهْلِهِ بخَيْر فَقَدْ غزَا » . متفقٌ عليهِ .

ދާއްﷲ ޢުއް ސުންޙާއްވި زَيد بن خَالد ގެ ފަރާތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْه وسَلَّم حديثކުރެއްވިއެވެ. ﷲގެ މަގުމަތީ ޖިހާދުކުރާ ހަނގުރާމަވެރިއަކު ތައްޔާރުކޮށްދީފިމީހާ، ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން އޭނާ ޖިހާދުކޮށްފިއެވެ. އަދި ހަނގުރާމަވެރިއަކު ނުކުމެގެން އޭނާގެ ވެރިއެއްގެ ގޭގެ މީހުންނާ ހެޔޮގޮތުގައި ތިބިމީހާ ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން އޭނާވެސް ހަނގުރާމަ ކުރިއެވެ.

1307- وَعَنْ أبي أُمامة ، رضي اللَّه عنْهُ قَالَ : قالَ رسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « أفْضَلُ الصَّدَقات ظِلُّ فُسْطَاطٍ في سبيل اللَّه ومَنِيحةُ خادمٍ في سبيل الله أو طَروقةُ فحلٍ في سبيل اللَّه» رواه الترمذي وقال : حديث حسن صحيح .

ދާއްﷲ ޢުއް ސުންޙާއްވި أَبو أُمامة ގެ ފަރާތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެންމެ މާތްވެގެންވާ صَّدَقات އަކީ ﷲގެ މަގުމަތީ ޚަތިމާގެ ހިޔާވަހިކަން ދެއްކުމެވެ. އަދި ﷲގެ މަގުމަތީ خادمއަކު ހަދިޔާއަކަށްދިނުމެވެ. ނުވަތަ ﷲގެ މަގުމަތީ (ސަވާރީ ކުރުމަށްވާ مقصد ގައި) ޖަނަވާރެއް އަންހެން ޖަނަވާރެއް ހައްދަވައިދިނުމެވެ.

1308- وعنْ أنس ، رضي اللَّه عنْه ، أنَّ فَتيً مِن أسْلَمَ قال : يا رسول اللَّهِ إنِّي أُريد الغَزْو ولَيْس معِي ما أتَجهَّزُ بِهِ ، قال : « ائتِ فُلاناً ، فَإِنَّه قَد كانَ تَجهَّزَ فَمَرِضَ » فأتاه فَقَال: إنَّ رسولَ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يُقْرِئَكَ السَّلامَ ويقولُ : أعطِنِي الذي تَجهَّزتَ بِهِ ، قَالَ : يا فُلانَة، أعْطِيهِ، الذي كُنْتُ تَجهَّزْتُ بِهِ ، ولا تَحْبِسين مِنْهُ شَيْئاً ، فوَاللَّهِ لا تَحْبِسي مِنْه شَيْئاً فَيُبارَكَ لَكِ فِيهِ . رواه مسلمٌ .

ދާއް الله ޢުއް ސުންޙާއްވި أنس ގެ ފަރާތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އަސްލަމް قبيلة ގެ ޒުވާނަކު ދަންނަވައިފިއެވެ. ޔާﷲގެ ރަސޫލާއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންނަ ހަނގުރާމައަށް ނުކުތުމަށް ބޭނުންވެއެވެ. (ނަމަވެސް) ތިމަންނަގެ އަތުގައި ތައްޔާރުވާނެ ބޭނުންވާ އެއްޗެއް ނެތެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. ވީމާ މިވެނި މީހަކާ ގާތަށް ދާށެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އޭނާ ވަނީ ހަނގުރާމައަށް ތައްޔާރުވެފައި ބަލިވެފައެވެ. ފަހެ އޭނާގެ އަރިހަށް ގޮސް ދެންނެވިއެވެ. ޔާ އަޚީ ބުނެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ތިބާއަށް ސަލާމް ވިދާޅުވިއެވެ. އަދި އާދެވަޑައިގަން ވިދާޅުވެ ލެއްވިއެވެ. ތިބާ ހަނގުރާމައަށް ތައްޔާރުކުރި ތަކެތި ތިމަންނައަށް އަރާ ދޭށެވެ. އޭނާބުނެ (އޭނާ)

އާނާގެ އަށްހިންނަވަން ގޯތިއެވެ. އާ މިފަދަ މީހާއެވެ. ބިމަށްނަ ހަމަޖެހިފައިވާ ނިކުމެވުން ބެއްލެވުމަށް ހަމަ ދެއްކުން އެއްގޮތް މީހާއި ހަމަ ލެއްވިއަށްގެ ހިޔާލުތަކެވެ. ފަހު ގާތް الله ގަބޫލު ބޯނުމެވެ. ކަނބަލުގެ އެއިން އެއްގޮތް އެއްގޮތް ނުބައި ނުބައިވާނެ. އެހެން ހަމައިޝަނަހު އާރައި الله سبحانه وتعالى ބަރަކާތް ނުލައްވާނެކަން ތެދީނެވެ.

1309- وعن أبي سَعيدٍ الخُدْريِّ ، رضي اللَّهُ عنهُ ، أنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم بَعثَ إلى بَني لِحيانَ ، فَقَالَ : « لِيَنْبَعِثْ مِنْ كُلِّ رجُلَيْنِ أحدَهُما ، والأَجْرُ بينَهُما » رواهُ مسلمٌ .

ތާއް الله ރުއްސެވުން ލެއްވި أبو سَعيد الخُدْري ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم بنو لِحيانَ قبيلة އަށް ބާރުވެރި ފޮނުއްވުމަށްވެވުނުހިނދު خبر ދެއްވިއެވެ. ވިދާޅުވެއްވީއެވެ ކޮންމެ ދެމީހުން ކުރެ އެކެއް ދާންވާނެއެވެ. އަދި އޭގެ އަޖުރު އެދެމީހުންގެ މެދުގައި ހަމަހަމަ ވެގެންވެއެވެ.

وفي روايةٍ لهُ : « لِيخْرُجْ مِنْ كُلِّ رجلين رجُلٌ » ثُمَّ قال لِلقاعِدِ : « أَيُّكُمْ خَلَفَ الخارج في أَهْلِهِ ومالِهِ بخَيْـــرٍ كان لهُ مِثْلُ نِصْفِ أَجرِ الخارِجِ » .

އަދި މުސްލިމުގެ ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. ކޮންމެ ދެމީހުންކުރެ އެކެއް ނިކުންނަންވާނެއެވެ. އަދި ގޭގައި ތިބޭމީހުންނަށް ވިދާޅުވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން ނިކުތްމީހާގެ ގޭބިސީގެ ބަލަހައްޓައިފިމީހާ حديث ކުރައްވައިފިއެވެ. އެއީ ނިކުތް މީހާގެ ގޭބިސީއާއި މުދަލަށް ރަނގަޅަށް ބެލިމީހާއަށް ނިކުތް މީހާގެ އަޖުރުގެ ބައިކުޅަ ބައިވެރިވުމެވެ.

1310- وعنِ البراءِ ، رضي اللَّه عَنْــهُ ، قال : أتى النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، رجلٌ مقنَّعٌ بالحدِيدِ ، فَقال : يا رَسُول اللَّهِ أُقَاتِلُ أوْ أُسْلِمُ ؟ فقَال : « أسْلِمْ ، ثُمَّ قاتِلْ » فَأسْلَم ، ثُمَّ قَاتَلَ فَقُتِلَ، فقَال رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « عمِلَ قَلِيلاً وَأُجِرَ كَثيراً » . متفقٌ عليهِ ، وهذا لفظُ البخاري .

ތާއް الله ރުއްސެވުން ލެއްވި البراء ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. نبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ އަރިހަށް ދަގަނޑު ދަހަނާ އަޅައިގެން ހުރި މީހަކު އައެވެ. އެއަންގަރު އެދިހާ ދަންނަވައިފިއެވެ. އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. ތިމަންނަ ހަނގުރާމަ ކުރަނީ ހެއްޔެވެ؟ ނުވަތަ އިސްލާމްވާނީ ހެއްޔެވެ؟ ދެން

އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރައްވައެވެ. ތިބާ އިސްލާމްވާށެވެ. ދެން ހަނގުރާމަ ކުރާށެވެ. ފަހެ އެމީހާ އިސްލާމްވިއެވެ. އެއަށްފަހު ހަނގުރާމަ ކުރަން ފެށިއެވެ. އެންމެ ފަހުން شهيد ވެގެންދިޔައެވެ. ފަހެ رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރައްވައެވެ. އޭނާ ކުރީ މަދު عمل ކޮށްގެންނެވެ. އަދި އޭނާ ހާސިލު ކުރީ ގިނަ އަޖުރު ބޮޑުކަމެވެ.

1311- وعَنْ أنَسٍ ، رضي اللَّه عنْهُ ، أنَّ النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قَالَ : « ما أَحدٌ يدْخُلُ الجنَّة يُحِبُّ أنْ يرْجِعَ إلى الدُّنْيَا ولَه ما على الأرْضِ منْ شَيءٍ إلاَّ الشَّهيدُ ، يتمَنَّى أنْ يَرْجِع إلى الدُّنْيا ، فَيُقْتَلَ عشْرَ مَرَّاتٍ ، لِما يرى مِنَ الكرامةِ » .

وفي روايةٍ : « لِمَا يرَى مِنْ فَضْلِ الشَّهَادَةِ » . مُتفقٌ عليهِ .

މާތްالله ރުއްސުންވެވޮޑިގެންވާ أنسގެފާނުގެ ރިވާއިން ބަޔާންވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبيُّ صلّى الله عليه وسلّم حديثކުރައްވައެވެ. شهيد ވީމީހާ ފިޔަވައި އެހެންއެއްވެސް މީހަކު ސުވަރުގެއަށް ވަނުމަށްފަހު އަނބުރާ ދުނިޔެއަށް އައިސް ދުނިޔޭގައިވާ އެއްޗެއް ލިބުމަށް ބޭނުން ކުރާކަށް ނުވާނެއެވެ. ނަމަވެސް شهيد ވީމީހާ ދިޔާ އޭނާ ދުނިޔެއަށް އެނބުރި އައުމަށްއެދޭ (اللّٰه ގެ މަގުގައި ޖިހާދުކޮށް) ދިހަފަހަރު قتلވެގެން ދިޔުމަށް އެދޭނެއެވެ. އެއީ އޭނާއަށް شهيد ވުމުގައިވާ ކަރާމާތް ފެނިފައިވާތީއެވެ. އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. އެއީ شهيدންނަށް ދެއްވާ މަތިވެރި ދަރަޖަ އޭނާއަށް ފެނިގެންނެވެ.

1312- وعَنْ عبد اللَّهِ بن عَمرو بن العاص ، رضي اللَّه عنْهما ، أنَّ رسُول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قَالَ : « يغْفِرُ اللَّه للشَّهيدِ كُلَّ شَيْءٍ إلاَّ الدَّيْنَ » رواه مسلمٌ .

وفي روايةٍ له : « القَتْلُ في سَبِيلِ اللَّهِ يُكفِّرُ كُلَّ شَيءٍ إلاَّ الدَّيْن » .

މާތްالله އެދެބޭފުޅުންނަށް ރުއްސުންވެވޮޑިގެންވާ عبد اللَّهِ بن عَمرو بن العاص ގެ ރިވާއިން ބަޔާންވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރައްވައެވެ. (اللّٰه ގެ މަގުގައި) شهيد ވެއްޖިއްޔާ ދަރަނި ފިޔަވައި އެހެން ހުރިހާ ފާފަތައް ފުއްސެވިދާނެއެވެ.

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. اللّٰه ގެ މަގުގައި قتلވެއްޖިއްޔާ ދަރަނި ފިޔަވައި އެހެން ހުރިހާ ފާފަތަކެއް ފުއްސެވިދާނެއެވެ.

1313- وعَنْ أبي قتَادَةَ ، رضي اللَّه عنْه ، أنَّ رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قَامَ فيهمْ فَذَكَرَ أنَّ الجِهادَ في سبِيلِ اللَّهِ ، وَالإيمانَ باللَّهِ ، أَفْضَلُ الأَعْمَال ، فَقَامَ رجُلٌ ، فَقَال : يا رَسُول اللَّهِ أَرأَيْتَ إنْ قُتِلْتُ في سبيلِ اللَّهِ أتُكَفَّرُ عنِّي خَطاياي ؟ فقالَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « نعمْ إنْ قُتِلت في سبيلِ اللَّهِ وَأَنْتَ صابِرٌ ، مُحْتسِبٌ مُقبلٌ غيْرُ مُدْبِرٍ » ثُمَّ قَال رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم: «كَيْفَ قُلْتَ ؟ » قال : أَرأَيْتَ إنْ قُتِلْتُ في سبيل اللَّهِ أَتُكَفَّرُ عنِّي خَطَايَايَ ؟ فقَالَ رسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « نَعمْ وأَنْتَ صابِرٌ مُحْتَسِبٌ ، مُقْبلٌ غَيْرُ مُدْبِرٍ ، إلاَّ الدَّيْنَ ، فَإنَّ جِبْرِيلَ عليه السلامُ قال لِي ذلكَ » . رواهُ مسلمٌ .

މާތްالله ރުއްސެވުންވާނޭވި أبو قتادة ގެފާނުގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم (اصحاب ބޭކަލުންނަށް) ނަސޭހަތްތެރިވެ ދެއްވަމުން ތެދުވެވަޑައިގަތެވެ. ދެން (އެ ބޭކަލުންނަށް) حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން الله ގެ މަގުގައި ޖިހާދުކުރުމާއި އަދި الله އަށް އީމާންވުމަކީ عمل ތަކުގެ ތެރެއިން އެންމެ މާތްވެގެންވާ عملއެވެ. ދެން ބޭކަލަކު ތެދުވެ ވަޑައިގެން ދަންނަވައިފިއެވެ. އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. ތިމަންނަ الله ގެ މަގުގައި قتل ކުރެވިއްޖެނަމަ ތިމަންނަގެ ފާފަތައް ފުއްސަވާނެހެއްޔެވެ؟ އެހިނދު އަންނަބީ رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އާދޭހެވެ. ތިބާ الله ގެ މަގުގައި قتلވެއްޖެނަމަ ކެތްތެރިކަމާއެކުގައި އަދި ހަމައެކަނި الله ގެ حضرةން ދެއްވާ ޘަވާބު އެދިގެން ހުރެގެން ހަނގުރާމަކުރަމުން ފަހަތަށް ނުޖެހި ސީދާ ކުރިމަތިއަށް ކުރިމަތިލައިގެން ހުއްޓާ شهيد ވެއްޖެނަމައެވެ. އެއަށްފަހު رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އަންގަވާފައިވެއެވެ. ތިބާ އެއްސެވީ ކިހިނެއްހެއްޔެވެ؟ (ދަންނަވައިފިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ދެންވެސް ހަމައެކަން މިސާލަށް ކުރެއްވީ ހަނދުމަފުޅު ބަލާލައްވަން ބޭނުމެވެ. އެހި ދިނުމަށް މިފަދަ މުއްސަނދިކަން ނަބިއްޔާއަށް އަދި އެހެންމީހުން ސުވާލުކޮށްލީ ހަމަކަށަވަރުވުމަށްޓަކައެވެ.) އާދޭ! އެކަން ދަންނަވައިފިއެވެ. ތިމަންނަ ކަލޯ ސުވާލުކޮށް ތިމަންނަ الله ގެ މަގުގައި قتل ކުރެވިއްޖެނަމަ ތިމަންނަގެ ފާފަތައް ފުއްސަވާނެހެއްޔެވެ؟ އެހިނދު رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އަންނަބީ حديث ކުރެއްވިއެވެ. އާދޭހެވެ. قتل ވެއްޖެނަމަ ކެތްތެރިކަމާއި އަދި ހަމައެކަނި الله ގެ حضرةން ދެއްވާ ޘަވާބު އެދިގެން ހުރެގެން ހަނގުރާމަކުރަމުން ފަހަތަށް ނުޖެހި ސީދާ ކުރިމަތިލައިގެން ހުއްޓާ شهيد ވެއްޖެނަމަ އެއްސެވި ދަރަންޏާ ފިޔަވައި ތިބާގެ ފާފަތައް ފުއްސަވާނެއެވެ. ދެން ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންނާއަށް މިކަން ބުނެދެއްވީ جبريل عليه السلام އެވެ.

1314- وعَنْ جابرٍ رضي اللَّه عَنْهُ ، قالَ : قالَ رَجُلٌ : أين أنَا يا رسُولَ اللَّهِ إنْ قُتِلتُ؟ قال : « في الجَنَّةِ » . فألقى تَمرَاتٍ كُنَّ في يَدِهِ ، ثُمَّ قاتَلَ حتَّى قُتِلَ ، رواهُ مسلم .

މާތްالله ރުއްސުން ލެއްވި جابرٍ ގެފާނުގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ބޭކަލަކު ދަންނަވައިފިއެވެ. އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. ތިމަންނަ (اللهގެ މަގުގައި ޖިހާދުކުރަމުންދާނަމަ) قتلވެއްޖެނަމަ ތިމަންނަ ވާނީ ކޮންތާކުހެއްޔެވެ؟ حديثކުރައްވިއެވެ. ސުވަރުގޭގައެވެ. ދެން އެބޭކަލާގެ އަތްޕުޅުގައި އޮތް ކަދުރުތައް އުކާލައްވައިފިއެވެ. ދެން ހަނގުރާމަކުރައްވަން ފެށުއްވިއެވެ. އެންމެ ފަހުން ބޭކަލާ شهيد ވެވަޑައިގެންފިއެވެ.

1315- وعنْ أنَسٍ رضي اللَّه عَنْهُ ، قالَ انْطَلَقَ رَسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم وَأَصْحَابُهُ حَتَّى سَبَقُوا المشْرِكِينَ إلى بَدرٍ ، وَجَاءَ المُشرِكونَ ، فقالَ رسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « لا يَقْدمنَّ أحَدٌ مِنْكُمْ إلى شيءٍ حَتَّى أكُونَ أنا دُونَهُ » فَدَنَا المُشرِكونَ ، فقَال رسُول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « قُومُوا إلى جَنَّةٍ عَرْضُهَا السَّمواتُ وَالأَرْضُ » قال : يَقولُ عُمَيْرُ بنُ الحُمَامِ الأنْصَارِيُّ رضي اللَّه عَنْهُ : يا رسولَ اللَّه جَنَّةٌ عَرْضُهَا السَّمواتُ والأرضُ ؟ قالَ : « نَعم » قالَ : بَخٍ بَخٍ ، فقالَ رَسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « ما يَحمِلُكَ على قَولِكَ بَخٍ بخٍ ؟ » قالَ لا وَاللَّهِ يا رسُول اللَّه إلاَّ رَجاءَ أن أكُونَ مِنْ أهْلِها ، قال : « فَإنَّكَ مِنْ أهْلِهَا » فأخرْج تَمرَاتٍ مِنْ قَرَنِهِ ، فَجعَل يأْكُلُ منْهُنَّ، ثُمَّ قَال لَئِنْ أنَا حَيِيتُ حتى آكُل تَمرَاتي هذِهِ إنَّها لحَيَاةٌ طَويلَةٌ ، فَرَمَى بمَا مَعَهُ مَنَ التَّمْرِ . ثُمَّ قَاتَلَهُمْ حَتَّى قُتِلَ . رواهُ مسلمٌ .

މާތްالله ރުއްސުން ލެއްވި أنس ގެފާނުގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އާއި އެކަލޭގެފާނުގެ اصحابބޭކަލުން (ބަދުރު ހަނގުރާމައަށް) ނިކުމެވަޑައިގެން مشركُންނަށްވުރެ ކުރިން ބަދުރުގެ މައިދާނަށް އަރާ ކުރިއަށްވަޑައިގެންނެވިއެވެ. އަދި (އެއަށްފަހު) مشركُން އައެވެ. ދެން رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބޭކަލުންގެ ތެރެއިން އެއްވެސް ބޭކަލަކު ތިމަންކަލޯގެފާނާއި ނުލައި އެއްވެސް ކަމަކަށް އިސްނުވާށެވެ. ދެން (އިރުކޮޅަކުން) مشركُން ކައިރިވިއެވެ. އަދި ދެން رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديثކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ސުވަރުގެ ދިމާއަށް ތެދުވެވަޑައިގަންނަވާށެވެ. އުޑުތަކާއި ބިމުގެ ފުޅާމިނުގައި ހުރި ސުވަރުގެއަށެވެ. (އަނަސް) މާތްالله ރުއްސުން ލެއްވި عُمَيْرُ بنُ الحُمَامِ الأنْصَارِيُّ ވިދާޅުވިއެވެ. އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. އެއީ ފުޅާމިނުން އުޑުތަކާއި ބިމާ ވަރުގެ ސުވަރުގެއެއްތޯ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. އާނއެކެވެ. އެބޭކަލާ ވިދާޅުވިއެވެ. بَخٍ بَخٍ

(ދަންނަވައެވެ. މިލަފްޒަކީ عرب ބަހުގައި ދުލަބަލަށް ބޭނުންކުރާ ލަފްޒުތަކެވެ. އެއްގޮތަކީ ކަލިމަތަށް ޝުކުރުމުންނެވެ. އަނެއް ގޮތަކީ ކަމަކާއި ޝުކުރުކުރުމުންނެވެ.) އަރިހުގައި رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އަންނަބަރުން އެއްސެވިއެވެ. މިބަހުގެ بَخٍ بَخٍ ގެ މުރާދަކީ ކޮބައިތޯ؟ އޭނާ ދަންނަވައިފިއެވެ. އޭ اللهُ ގެ ރަސޫލާއެވެ. މާތް الله ގަސަމީ ހެޔޮކަން ބޮޑުކުރުމަށެވެ. މިމީހަކު އެތާނގެ އަހުލުވެރިއަކަށް ވުމުގެ އުއްމީދު ނޫނީ އަހަރެން مقصد އެއް ނޫނެވެ. حديث ކުރައްވައިފިއެވެ. ހަމަހަކަށެއްވާނެ މިބަހުގެ އަހުލުވެރިޔަކު ކަމުގައި ވުމުގެ އުއްމީދު ނޫން މިކަމެއް ނުކުރަމެވެ. އަހަރެން ދުށުމުން ބަލަމުން ކަތިލުމަށް ނުކުމެއްޖެއެވެ. ހަމަ އެގޮތަށް ހަތަރު ތަޅުމަށް ހިފާ ނުކުމެއްޖެއެވެ. ދަނޑިއަކުން ހަމަލާ ދިން އެފަދަ ކަތިލެވި މަރުވެ ވެއްޖެއެވެ. ދެން މި ހަދީޘް ހަމަ ބުނެފަސިއެވެ. ބަލާށެވެ. އެއަށްފަހު ކަތިލުމާ ހިސާބަށް ދިޔައިން މަސައްކަތްކޮށް ޝަހީދު ކުރި އެކަމަކީ ވަޙީއެވެ. ދެން مشرك ންނާއި ހަނގުރާމަކުރަމުން ގޮސް އެއްޗެއް ހިފާ شهيد ވެވަޑައިގަތެވެ.

« القرَنَ » بفتح القاف والراءِ : هو جُعْبَةُ النُشَّابِ .

1316– وعنه قال : جاءَ ناسٌ إلى النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم أنِ ابْعث معنَا رجالاً يُعَلِّمونَا القُرآنَ والسُّنَّةَ، فَبعثَ إلَيْهِم سبعِينَ رجلا مِنَ الأنْصارِ يُقَالُ لَهُمُ : القُرَّاءُ ، فيهِم خَالي حرَامٌ ، يقرؤُون القُرآنَ ، ويتَدَارسُونَهُ باللَّيْلِ يتعلَّمُونَ ، وكانُوا بالنَّهار يجِيئُونَ بالماءِ ، فَيَضعونهُ في المسجِدِ ، ويحْتَطِبُون فَيبيعُونه ، وَيَشْتَرُونَ بهِ الطَّعام لأهلِ الصُّفَّةِ ولِلفُقراءِ ، فبعثَهم النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، فعرضوا لهم فقتلُوهُم قبل أنْ يبلُغُوا المكانَ ، فقَالُوا : اللَّهُمَّ بلِّغ عنَّا نَبيَّنَا أنَّا قَد لَقِينَاكَ فَرضِينَا عنْكَ ورضيت عَنا ، وأَتى رجُلٌ حراماً خالَ أنس مِنْ خَلْفِهِ ، فَطعنَهُ برُمحٍ حتى أنْفَذهُ ، فَقَال حرامٌ : فُزْتُ وربِّ الكَعْبةِ ، فقال رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « إنَّ إخْوانَكم قَد قُتِلُوا وإنهم قالُوا : اللَّهُمَّ بلِّغ عنَّا نبينا أنَّا قَد لَقِيناكَ فَرضِينَا عنكَ ورضِيتَ عَنَّا » متفقٌ عليه، وهذا لفظ مسلم .

އަދި އެ صحابي (އެބަޔާ މާތްالله ރުއްސުންވުމެވި أنَس ގެ ފާނު)ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. (نجد ކަރައިގެ ބަޔަކު) نبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ އަރިހަށް އައިސް قرآن އާއި حديث ކިޔަވައިދޭނޭ ބަޔަކު ފޮނުއްވުން އެދިވަޑައިގަތް ހުރުމަތްވިދާޅުވެވުނީ ދަންނަވައިފިއެވެ. އަނބުރައިވެން އަބާލާގެ ފުރަ އެދިވަޑައިގަތުމާ أنْصاري ންގެ ތެރެއިން ހަތްދިހަބަޔަކު ފޮނުއްވައިފިއެވެ. މިބައިމީހުން ދައްކަވާ ދިވާ لقب އަކީ القُرَّاءُ އެވެ. (އެބަޔާ قاري ވެރި ބައިމީހުންނެވެ.) ތާވީ ވިދާޅުވިއެވެ. އެބައިމީހުންގެ ތެރޭގައި

ދަސްކޮށްދިނުމަށް (ޢަމަލުކުރުން) ބުއްދިބުރާވެސް ހިމެނެނީ. ނިޔަދާ ނުބަހާ حرام އާވެ. އަންހެނުންގެ (عمل ކުރުންތަކުގެ) ސުންނަތް قُرآنَ ގެ ކިޔަވައިދޭނެ ބައި އަޅު ބޮޑުސްކާނާ އަދި ކިޔަވައިދޭނެ ދިޔައީ. އަދި ދަސްކުރާ ކިޔަވައިދޭ އަންހެނުން ދުވާލު ތަކެތި ގެނެސް ވިއްކާފައި ބާޒާރުން ކާނާ ގަނެދިނުމަށް ޓަކައި ހިމެނިއެވެ. ދުވާލު ދަރުމަ ކާބޯތަކެތި ވިއްކާފައި ގަނެ أهل الصُّفَّة އަދި ފަގީރުންނަށް ކާބޯތަކެތި ދެނީއެވެ. ދެން نبيﷺ صلّى الله عليه وسلّم ފޮނުއްވީ ފޮނުއްވުމުން (ދިޔަތަނުގައި) އެމީހުން ފޮނުއްވި ތަނަށް ދިޔުމުގެ ކުރިން މުއްސަދިން ނަޒަރު قتلކުރި ނިމުނީ. އަދި އެމީހުން ކިޔައިދިނީ: އޭ ﷲ، އަހަރެމެން ކަލޭގެފާނާ ބައްދަލުވީ! އަހަރެމެން ރުޅިގަތް ކަމުގައި ދޭ خبرދެއްވާ! ކަލޭގެފާނުވެސް އަހަރެމެން ރުއްސެވީ ތަކުރާ ވީއެވެ. (އޯގާ شهيد ވީއެވެ.) ދެން އަހަރެމެން ދަނީ އިތުރުން ހަރުގަނޑުވީ. އަދި ރަސޫލާ އަހަރެމެންނަށް ޢިލްމު ދޭ ދިވެހިން ކިޔައިދީ. އަދި ގާތްالله ރައްސާންފުޅު أنسގެ ފުރަގަސް އިށީގެ ފަހަތުން ޢައްބާސް ވާދީގެ ކަނޑިއެއް ދިނުމުން ކަނޑު ހަމަކުރާއިރު ބައިވެ ޝައްކު ހިތާނުކޮށް ދެމުންދިޔައެވެ. އަދި حرام ނަމަކީ ހިތްހުރުން (އޭ ބޮޑުބާ) ބާނީވެ. كَعْبة ގެ ވެރި ރަސްގެ ގާތުގައި ކާމިޔާބުވީމެވެ. ދެން رسولُ اللّه صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم(މި حادثةގެ خبر ދިނުމަށްފަހު ޢިލްމުވެރިން) حديث ކިޔުއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ އަޚުން قتل ކުރެވިއްޖެއެވެ. އަދި އެމީހުން ކިޔައިދިނީ: "އޭ ﷲ، އަހަރެމެން ކަލޭގެފާނާ ބައްދަލުވީ! މި خبر ދެއްވާ ނަބިއްޔާއަށް ދޭށެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ރުޅިގަތީ އެކަމުގައި ރުއްސެވީ. ދެން ތަކުރާ އެދި ރަސޫލާ އަހަރެމެންނަށް ރުއްސެވިއްޖެއެވެ. އަދި ރަސޫލާ ހިތްހަމަޖެހިވަޑައިގެންނެވި ދޭ ރުއްސެވިއްޖެ".

1317–وعنهُ قال : غَاب عَمِّي أنسُ بنُ النضْر رضي اللّه عنْهُ عنِ قِتَالِ بدرٍ ، فقال : يا رسول اللّه غِبتُ عن أوَّل قِتالٍ قاتَلتَ المُشركِينَ ، لئِنِ اللّه أشْهَدنِي قِتالَ المُشركِينَ ليَرينَّ اللّه ما أَصنع . فلمَّا كانَ يومُ أحُدٍ انكشفَ المُسلِمُونَ ، فقال : اللَّهُمَّ إنِّي أَعتَذِرُ إلَيك مِمَّا صنع هَؤُلاءِ يعْنِي أصْحابهُ وَأَبْرأُ إليكَ مِمَّا صنع هَؤُلاءِ يعــني المُشركِينَ ثُمَّ تقدَّم فاستَقبلهُ سعدُ بنُ مُعاذٍ فقال : يا سعدُ بنَ مُعاذٍ الجنَّةُ وربِّ النَّضْرِ ، إنِّي أجدُ رِيحَهَا مِــن دونِ أُحدٍ ، قال سعدٌ : فما استَطعتُ يا رسول اللّهِ مَا صنَع ، قال أنسٌ : فَوجدْنَا بِهِ بضعاً وثَمــانينَ ضــربةً بالسَّيفِ ، أوْ طَعنةً برُمْحٍ أوْ رميةً بِسهمٍ ، ووجدناهُ قد قُتِلَ ومثَّلَ بِهِ المُشرِكونَ ، فَما عرفَهُ أحدٌ إلا أُختُهُ بِبنانِهِ

. قال أنسٌ : كُنَّا نَرى أوْ نَظُنُّ أَنَّ هذِهِ الآيةَ نَزَلَتْ فِيهِ وفي أَشبَاهِهِ : { مِنَ الْمُؤْمِنِينَ رِجَالٌ صَدَقُوا مَا عَاهَدوا اللَّه عليْهِ فَمِنْهُمْ منْ قَضَى نَحْبَهُ } إلى آخرهَا [الأحزاب : 23] .

متفقٌ عليه ، وقد سبَقَ في باب الْمُجاهدة .

އަދި އެ صحابي (އެބަހީ މާތްالله ރުހިވެވޮޑިގެންވާ أنسގެފާނު) ގެ ހިތްވަރުން ކިޔާދެއްވާފައިވެއެވެ. ވީމާއެކު ބޭބޭފުޅާ މާތްالله ރުހިވެވޮޑިގެންވާ أنسُ بنُ النضْر އަށް ބަދުރު ހަނގުރާމައިގައި ބައިވެރިވުމުގެ ފުރުސަތު ގެއްލުނެވެ. އެހެންކަމުން އެ صحابي ދެންނެވިއެވެ. ޔާالله ގެ ރަސޫލާ އެވެ. ކަލޭގެފާނު مشركنންނާ ކުރެއްވި ފުރަތަމަ ހަނގުރާމައިގައި ވީމަށް ބައިވެރި ނުވެވުނީމެވެ. ނަމަވެސް ވީމަށް އެ مشركنންނާ ހަނގުރާމަކުރުމަށް ފުރުސަތު ލިބިއްޖެނަމަ ވީމަށް ކަންތައްކުރާނެ ގޮތް މާތް الله سبحانه وتعالى ދައްކަވާނެތެވެ. ފަހެ أحُد ހަނގުރާމަ ދުވަހު ފުރަތަމަ މުސްލިމުން ފިރުސޫރުވެގެން ދިއުމުން ދެން އެ ބޭފުޅާ ދެންނެވިއެވެ. ޔާالله! މިމީހުން (އެބަހީ މުސްލިމުންނަށް) މިކުރުނު ކަމާ މެދު ގަބޫލު ނުކުރުމަށް ވީމަށް އެދޭ ނިކަމެތިކަން ދެއްކެވުމާ ދިމާލަށް ކުރެއްވީމެވެ. އަދި އެމީހުން (އެބަހީ مشركنން) ކުރި ކަންތައްތަކުން ވީމަށް ބަރީއަވެގެން ދެއްވާށެވެ. ފަހެ سعدُ بنُ مُعاذ އާކޮށްގެންގޮސް استقبال ކުރެއްވިއެވެ. އަދި ދެންނެވިއެވެ. އޭ سعدُ بنُ مُعاذ އެވެ. النضْر قبيلة ގެ ވެރި ރަސްކަލާނގެ ހުވާކުރަމެވެ. ވަރަށް ބޮޑުވެގެން أحد ފަރުބަދައިގެ ދަށުން ސުވަރުގެއެގެ ވަސް ވީމަށް ލިބިއްޖެއެވެ. سعدގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ޔާ اللهގެ ރަސޫލާއެވެ. އެ صحابي ކުރެއްވިކަހަލަ ކަމެއް ވީމަށް ނުކުރެވުނެވެ. أنسގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ފަހެ ވީމުންނަށް އެ صحابي ގެ ހަށިގަނޑުން އަށްޑިހަ ވަރަކަށް ކަނޑީގެ زخم ވަޅިއާއި ތިރަށްގެ زخمވަޅިއާއި ފަތްޕޮޅުގެ زخمވަޅި ފެނިގެން ދިޔައެވެ. އަދި ވީމުންނަށް އެކަލޭގެފާނު ފެނުނީ قتل ވެފައި އޮއްވައެވެ. އަދި مشركنންވަނީ އެ صحابيގެ ސޫރަ ނުވަތަ ސިފަ ނެތިކޮށްލާފައެވެ. އެހެންކަމުން ވީމުންނަށް ވަކިން ދެނެގަނެވުނީ އެ صحابي ގެ ދައްތަ ބޭފުޅާއަށެވެ. އެ صحابي ގެ އިނގިލިތަކުގެ ނިޝާނުންނެވެ. އަދި އެ صحابيގެ އަތްގައި އިނގިލިތަކުގެ ކޮޅުތަކުގެ نشانތަކުންނެވެ. أنسގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ވީމުން ދެކޭގޮތުގައި މިއާޔަތް قران ގެ އަޅުގަނޑުމެން ބަލާ ބޮޑުމީހުން ވެސް އެ صحابي ނުވަތަ އެހެން ބޭފުޅުންނާ ގުޅޭ حق ގޮތެވެ. އެ އާޔަތަކީ { مِنَ الْمُؤْمِنِينَ رِجَالٌ صدقُوا ما عَاهَدوا اللَّه عليْهِ فَمِنْهُمْ منْ قَضَى نَحْبَهُ} މާނައީ: اللهއަށް އުޅުނު عَهَدުވާކަމަށް ތެދުވެރިވި

ފިރިހެނުންނާއި مُؤْمِن ންގެ ތެރެއިންވެއެވެ. ފަދަ، އެއުރުންގެ ތެރެއިން (شهيدް) މަރުވެގެންދިޔަ ބަޔަކުވެއެވެ. އަދި (شهيد ވުމަށް) އިންސާނާ ޚާއްޞަ ބަޔަކުވެސް އެއުރުންގެ ތެރެއިންވެއެވެ. އަދި އެއުރުން (އަ عَهَد އަޅާން) އެއުރެވެސް ކަރަހަ ބަދަލުއް ނުވާނެއެވެ.

1318- وعنْ سمُرةَ رضي اللَّه عَنهُ قالَ : قال رسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « رأَيْتُ اللَّيْلَةَ رجُلين أتَياني ، فَصعِدا بي الشَّجرةَ ، فَأدْخَلاني دَاراً هِي أحْسنُ وَأَفضَل ، لَمْ أَر قَطُّ أَحْسنَ منها، قالا : أَمَّا هذِهِ الدَّار فَدارُ الشهداءِ » رواه البخاري وهو بعضٌ من حديثٍ طويلٍ فيه أنواع العلم سيأتي في باب تحريمِ الكذبِ إنْ شاءَ اللَّه تعالى .

މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި سمُرةَ ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللّٰهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިމަން ރޭގައި ހުވަފެނުން ދުށީމެވެ. ދެމީހުން ތިމަންގެ ގާތަށް އައިސް ތިމަން ގަހަކަށް އަރުވައިފިއެވެ. އެއަށްފަހު ގެއަކަށް ތިމަން ވައްދައިފިއެވެ. އެގެއަކީ ރީތި ފަސޭހަ ތިމަންނަށް ދުށިމުނުވާފަދަ ނުބައިއްވެއެވެ. އެދެމީހުން ވިދާޅުވިއެވެ. މި ގެއަކީ شهيدންގެ ގެއެވެ. (މި حديث ރިވާކުރެއްވި بخاري އެވެ. އަދި މިއީ حديثއެއްގެ ބައެއްކަމެވެ. އެ حديثގައި ގިނަ علمތައް ބޭނުންވެއެވެ. އިންޝާ الله އެ حديث باب تحريمِ الكذب ގައި އަންނާނެއެވެ.

1319- وعنْ أنسٍ رضي اللَّه عنْهُ أنَّ أُم الرَّبيعِ بنْتَ البَرَاءِ وهي أُمُّ حارثةَ بنِ سُرَاقةَ ، أَتَتِ النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم فَقالَت : يا رَسُولَ اللَّهِ ألا تُحدِّثُني عَنْ حارِثَةَ ، وَكانَ قُتِل يومَ بدْرٍ ، فَإنْ كانَ في الجَنَّةِ صَبَرتُ ، وَإن كانَ غَيْر ذلكَ اجْتَهَدْتُ عليْهِ في البُكَاءِ ، فقال : « يا أُم حارِثَةَ إنَّهَا جِنانٌ في الجَنَّةِ ، وَإنَّ ابْنَكَ أَصاب الفرْدوْسَ الأَعْلى » . رواه البخاري

މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި أنس ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން أُم الرَّبيع بنْتَ البَرَاءِ نبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّمގެ ހަޟްރަތަށް ވަޑައިގެންފިއެވެ. އެއީ حارثةَ بن سُرَاقةގެ މަންމަވެސް މެއެވެ. އޭނާ ދަންނަވައިފިއެވެ. އޭ اللهގެ رسول ﷺއެވެ. حارثةَ އާއިމެދު ހަބަރު ދެއްވާނެތޯ؟ އަދި (ހަމަކަށަވަރުން) އޭނާ ބަދުރު ހަނގުރާމައިގައި شهيد ވެފައެވެ. ފަހެ އޭނާ ސުވަރުގޭ ތެރޭގައިވާނަމަ ތިމަން ކެތްތެރިވެހުރެވޭނެއެވެ. އަދި އެހެން ގޮތަކަށްވާނަމަ އޭނާއަށް

އެހެން ގޮތެއްނަމަ އެކަމުގެ މައްޗަށް އިތުރަށް ޖަޒަޢުވާނެ ކަމަށް ރޯނީމުއެވެ. ދެން حديث ކުރެއްވިއެވެ. އޭ حارثةގެ މަންމާއެވެ. ސުވަރުގެތަކީ އެތައް ދަރަޖައިގެ ގަސްތަކުރުވަރަކަށްވެއެވެ. އަދި ތިބާގެ ދަރިފުޅު ކަލޭގެފާނުގެ ދަރިކަލުން ލިބިވަޑައިގެން ސުވަރުގެތަކުގެ އެންމެމަތީ الفرْدوسْގެ مقام ގެ އަރިހަށް ވަރުގެއެންނެވެ.

1320– وعَنْ جابر بن عبدِ اللَّهِ رضي اللَّه عنْهُما قال : جيءَ بابي إلى النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قدْ مُثِّل بـــهِ فؤُضعَ بَيْنَ يَديْه ، فَذَهَبْتُ أَكْشِفُ عنْ وجههِ فَنهاني قَوْمٌ فقال النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « ما زَالَتِ الملاِئِكَةُ تُظِلُّهُ بِأَجْنِحَتِها » . متفقٌ عليه .

މާތްالله އެދުވަފުޅިކަލުންނަށް ރުއްސަވުންތެރިވާށި جابر بن عبد اللَّهِގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. (أحُد ހަނގުރާމައިގެ ދުވަހު) ތިމަންނަގެ ބައްޕާފުޅު (شهيد ވެވަޑައިގެންނެވި) نبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّمގެ ހުޒޫރަށް ގެންނެވިއެވެ. އެހިނދު (مشركުން) އޭނާ ކަފަން ގަތަނާތުރަ ކަންތަކުރައްވައިގެންވެއެވެ. ދެން އެކަލޭގެފާނުގެ ކުރިމަތީގައި ބާއްވައިފިއެވެ. އެހިނދު ތިމަންނަ ބައްޕާފުޅުގެ މޫނުމަތިން ފޮތިގަނޑު ހުޅުވުމަށް ހިނގައްޖީމުބަލައި ކައިރިއަށް ދިޔުމުން ތިމަންނަ މަނާކުރެއްވިއެވެ. ދެން ތިމަންނަބައްޕާފުޅު ތިމަންނަރަށް އަބަދު ކުރުގޮތް ބަޔާ ކުރިއެވެ. ދެން نبيُّ صلّى الله عليه وسلّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ملائِكَة ބާކީވުނު ވަނީ (އޭނާގެ شرف ގަދަ) ވަޑައިގަނެ އޭނާގެ މަތީގައި ފިޔަތަކުން ހިޔާކުރައްވައިގެންނެވެ.

1321– وعَنْ سهل بن حُنَيْفٍ رضي اللَّه عنهُ أنَّ رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « مَنْ سأَلَ اللَّه تعالى الشَّهَادةَ بِصِدْقٍ بلَّغهُ منَازِلَ الشُّهَداءِ وإنْ ماتَ على فِراشِهِ » . رواه مسلم .

މާތްالله ރުއްސަވުންތެރިވާށި سهل بن حُنَيْف ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ދިރިހުރި ހާލު ހިތުން شهيد ވުމުގެ ނަސީބު ލިބުމަށް އެދި الله އަށް دعاء ދަންނަވައިފިނަމަ އޭނާ ބިސްތަރާއަށް ބާވުމެއް ނުލިބި ނަމަވެސް މާތްالله سبحانه وتعالى އޭނާއަށް شهيدންގެ مقام އަށް ވާސިލްވުމަށް ދެއްވާނެއެވެ.

1322– وعنْ أنسٍ رضي اللَّه عنْهُ قال : قال رسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « منْ طلَب الشَّهَادةَ صادِقاً أُعطيها ولو لم تُصِبْهُ » . رواه مسلم .

މާތްالله ރުއްސުންދެއްވާ أنسގެފާނުގެ ރިވާޔަތުން ބަޔާންވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މީހަކު ތެދު ހިތުން شهيد ވުމުގެ ނަސީބު ލިބުމަށް އެދިފިނަމަ އެމީހަކަ شهيد ނުވިކަމުގައިވިޔަސް އޭގެ ދަރުމަ އެމީހަކަށް ދެއްވާނެއެވެ.

1323- وعَنْ أبي هُرَيْرةَ رضي اللَّهُ عنهُ قال : قالَ رسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « ما يَجِدُ الشَّهِيدُ مِن مَسِّ القتْلِ إلاَّ كما يجِدُ أحدُكُمْ مِنْ مسِّ القَرْصَةِ » رواه الترمذي وقال : حديثٌ حسنٌ صحيحٌ .

މާތްالله ރުއްސުންދެއްވާ أَبو هُرَيْرة ގެ ރިވާޔަތުން ބަޔާންވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. شهيد މީހާއަށް قتل ވެގެންދާ ހިނދު ވާނީ ގޮތުން ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހެއްގެ ގައިގައި ހިނގާއެއް ކަނޑިގާ ވާހާވަރެއް ތަދެއްވެސް ނުވެއެވެ.

1324- وعنْ عبْدِ اللَّهِ بن أبي أوْفَى رضي اللَّه عنْهُما أنَّ رسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم في بعضَ أيَّامِهِ التِي لَقِي فِيهَا العدُوَّ انتَظر حتى مَالتِ الشَّمسُ ، ثُمَّ قام في النَّاس فقال : « أَيُّهَا النَّاسُ، لا تَتَمنَّوْا لِقَاءَ العدُوِّ ، وَسلُوا اللَّه العافِيَةَ ، فإذا لقِيتُمُوهُم فَاصبِرُوا ، واعلَمُوا أنَّ الجَنَّةَ تَحْتَ ظِلالِ السُّيوفِ » ثم قال : « اللَّهُمَّ مُنْزِلَ الكتاب ومُجرِيَ السَّحابِ ، وهَازِمَ الأَحْزَابِ اهْزِمهُم وانْصُرنَا علَيهِم » متفقٌ عليه .

މާތްالله އެދެބޭފުޅުންނަށް ރުއްސުންދެއްވާ عبْد اللَّهِ بن أبي أوْفَىގެ ރިވާޔަތުން ބަޔާންވެގެންވެއެވެ. ހަނގުރާމަކުރައްވަން رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އެއްދުވަހަކު دشمنންގެ އިސްތިޤްބާލުގައި ހުންނެވިއެވެ. އިރުމާ ފިރުން ގޮސް އިރުއަރާ ސުއްޖައްވެއެވެ. ދެން މީސްތަކުންނަށް ދެމެދުގައި ކުރައްވާފައިވެއެވެ. ފަހެ حديث ކުރެއްވިއެވެ. އޭ މީސްތަކުންނޭވެ! ތިޔަ ބައިމީހުން دشمنންނާއި ކުރިމަތިލުމަށް ނުއެދޭށެވެ. އަދި اللهގެ حضرتން (ދުނިޔެ އާއި اخرةގެ)عافية އަށް އެދޭށެވެ. (އާރާމާއި ސަލާމަތަށް) ފަހެ ތިޔަބައިމީހުން އެބައިމީހުންނާއި ކުރިމަތިލާފައިވާނަމަ ފަހެ ސާބިތުކަމާއި ދެމިތިބޭށެވެ. އަދި ދަންނާށެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ސުވަރުގެ އޮތީ ކަނޑިތަކުގެ ހިޔަނިދަށުގައެވެ. (އެބަހީ ޖިހާދުކުރުމުގައެވެ.) ދެން دعاء ކުރެއްވިއެވެ. އޭ الله! އޭ ފޮތްބާވައިލެއްވި އިލާހު! އޭ ވިލާތައް ހިނގުވާ އިލާހު! އަޙްޒާބުތަކަށް ބަލިކުރައްވާ އިލާހު! އެމީހުން ބަލި ކުރައްވާނދޭވެ. އަދި އެމީހުންގެ މައްޗަށް އަޅަމެންނަށް نصر ދެއްވާނދޭވެ.

1325- وعن سهْلِ بنِ سعد رضي اللَّه عنْهُ قال : قال رسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « ثِنْتانِ لا تُـــرَدَّانِ ، أوْ قَلَّمَا تُردَّانِ : الدُّعَاءُ عِنْد النِّدَاءِ وعِند البأْسِ حِينَ يُلْحِمُ بَعْضُهُم بَعضاً » .

رواه أبو داود بإسناد صحيح .

މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި سهْلِ بنِ سعد ގެފާނުގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ދެ ވަގުތެއްގައި ކުރާ دعاء ރައްދު ނުކުރެވެއެވެ. (ނުވަތަ حديث ކުރެއްވިކަމުގައި ވެއެވެ. ވަރަށް މަދު ފަހަރަކުއި މެނުވީ ރައްދު ނުކުރެވެއެވެ.) އެއީ ބަންގި ވަގުތު ކުރާ دعاء އާއި އަދި ހަނގުރާމަކުރަމުއި އެކަކު އަނެކަކާ ހަރުގަނޑުން ވަގުތުކުރާ دعاء އެވެ.

1326- وعَنْ أنسٍ رضي اللَّه عنْهُ قال : كانَ رسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم إذا غَزَا قال : « اللَّهُمَّ أنـــت عضُدِي ونَصِيري ، بِك أَجُولُ ، وبِك أصولُ ، وبِكَ أُقاتِل » رواهُ أبو داود ، والترمذيُّ وقال : حديثٌ حسنٌ

މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި أنس ގެފާނުގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ހަނގުރާމަކުރައްވާއިރު ކުރައްވާނީ ތިރީގައިވާ دعاء ކުރައްވައެވެ. ”ياالله! ތިޔަ ރަސްކަލާނގެއީ އަހަރެމެންގެ ބާރެއް ކުރާ ގޮތްތަކެއް ކަށަވަރުކުރާ ރަސްކަލާނގެއެވެ. އަދި ތިޔަ ރަސްކަލާނގެ حضرتން ދެކެޅި ހަނގުރާމަކުރަމެވެ. އަދި ކަނޑައެޅިފައިވާ ގޮތަށް ތިޔަ ރަސްކަލާނގެ ދުވަހުން ފަތަހަވާނެ.“

1327- وعَن أبي مُوسى ، رضي اللَّه عنْهُ ، أنَّ النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم كانَ إذا خَاف قوماً قال : اللَّهُـــمَّ إنَّا نَجعَلُكَ في نُحُورِهِم ، ونَعُوذُ بِكَ مِنْ شُرورِهِم » رواه أبو داود بإسناد صحيحٍ .

މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި أبو مُوسى ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبيއާ صلّى الله عليه وسلّم ބިރުވެރިވާ ހިނދެއްގައި دعاءކުރައްވައެވެ. ”ا الله! ހަމަކަށަވަރުން އަހަރެމެން ދުޝްމަނުންނާ ދެކޮޅަށް ތިޔަ ރަސްކަލާނގެ ކުރިމަތިލަމެވެ. އަދި އަހަރެމެން ތިޔަ ރަސްކަލާނގެ حضرةން އެމީހުންގެ ނުބައިކަމުން ސަލާމަތްކަން އެދެމެވެ.“

1328- وعنْ ابنِ عُمَر ، رضي اللَّه عنهما ، أَنَّ رسُولَ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « الخَيْلُ مَعْقُودٌ في نَوَاصِيَها الخَيرُ إلى يوْمِ القِيامَةِ » متفقٌ عليه .

މާތްﷲ އެދެބަފައިންނަށް ރުއްސުންދެއްވި عبد الله بن عُمَرُ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبيُّ صلّى الله عليه وسلّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އަސްތަކުގެ ނިތްކުރީގައި قيامة އާއި ހަމައަށް ހެޔޮކަން ބަނދެވިގެންވެއެވެ.

1329- وعنْ عُرْوَةَ البَارِقِيِّ ، رضي اللَّه عنْهُ ، أنَّ النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « الخَيْلُ مَعقُودٌ في نَواصِيهَا الخَيرُ إلى يوْمِ القِيامَةِ : الأَجرُ ، والمغنَمُ » . متفقٌ عليه .

މާތްﷲ ރުއްސުންދެއްވި عُرْوَةَ البَارِقِيّ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديثކުރެއްވިއެވެ. "އަސް" އޭތީގެ ނިތްކުރީގައި قِيامَة އާއި ހަމައަށް ހެޔޮކަން ބަނދެވިގެންވެއެވެ. އެއީ ثواب އާއި غنيمة މުދަލެވެ.

1330- وعَنْ أبي هُرِيْرَةَ ، رضي اللَّه عَنْهُ ، قالَ : قال رَسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « من احتَبَس فَرساً في سبيلِ اللَّهِ ، إيماناً بِاللَّهِ ، وتَصدِيقاً بِوعْدِهِ ، فإنَّ شِبَعهُ ورَيْهُ وروْثَهُ ، وبولَهُ في مِيزَانِهِ يــومَ القِيامَــةِ » رواه البخاريُّ .

މާތްﷲ ރުއްސުންދެއްވި أبو هُرِيْرَةَ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މީހަކު اللهގެ حضرتން ثواب އަށް އެދިގެން އަދި އެކަލާނގެ وعد އަދީ ތެދުކަމުން قبول ކޮށްގެން އަހަން اللهގެ މަގުގައި ހިފަހައްޓާ އޭތީގެ ކާއުމާއި ބޯއިމާއި އަދި އޭގެ ބުބު ގިފިލާއި ކުޑަކުޑަތަކާއި މަހުކަން ثواب އެތިގެ ހެޔޮތަކެއް ميزان ގައި قِيامَة ދުވަހުން ލިބިގެންދާނެއެވެ.

1331- وعنْ أبي مسْعُودٍ ، رضي اللَّه عَنْهُ ، قال جاءَ رجُلُ إلى النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم بِنَاقَةٍ مَخْطُومةٍ فقال : هذِهِ في سبيل اللَّهِ ، فقال رسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « لكَ بِهَا يَومَ القِيامةِ سبعُمِائَةِ ناقَةٍ كُلُّها مخطُومةٌ » رواهُ مسلم .

މާތްﷲ ރުއްސުންދެއްވި أبو مسْعُود(البدري الانصاري)ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. އެއްފަހަރަކު މީހަކު نبيُّ صلّى الله عليه وسلّمގެ ހަޟްރަތަށް ފަހަން އެއުޅުގަތާ ޖަމަލެއް ގެނައެވެ. އަދި އޭނާ ދެންނެވިއެވެ. މީ اللهގެ ސަބީލުގައެވެ. މި ޖަމަލު اللهގެ މަގުގައި ދޫކުރީމެވެ. ފަހެ رَسُول اللَّهِ صَلّى

اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديثُ ކުރެއްވިއެވެ. އޭގެ ބަދަލު قِيامَة ދުވަހުން ލިބޭނަން ހެޔޮސަބަބާ ޖަމާލު ލިބިހުރެއްޖެވެ. އެއިން ކާފަރު ޖަމާޢަތްތަކުގެ ވިޔަސް ހަރަކާތް އަދިވެއްޖެވެ.

1332- وعن أبي حمّادٍ ويُقال : أبو سُعاد ، ويُقالُ : أبو أَسدٍ ، ويقال : أبو عامِرٍ، ويقالُ : أبو عَمْرو ، ويقالُ : أبو الأسْودِ ، ويقال : أبو عَبْسٍ عُقْبةُ بنِ عامِرٍ الجُهَنِيِّ ، رضي اللَّه عَنْهُ ، قال : سمِعْتُ رسُولَ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم وَهُوَ عَلى المِنْبرِ ، يقولُ : «وَأَعِدُّوا لَهُم ما استَطَعْتُم من قُوَّةٍ ، ألا إنَّ القُوَّةَ الرَّمْيُ ، ألا إنَّ القُوَّةَ الرَّمْيُ ، ألا إنَّ القُوَّةَ الرَّمْيُ » رواه مسلم .

ޢަބްދުالله ބުނެއް ސުންނަތްލައިގެ أبو حمّاد ގެ ނަމުގައި ރިވާވެގެންވެއެވެ. (އެސަޙާބީގެ އަސްލު ކުންޔާތަކީ أبو سُعاد ކަމަށްވެސް ބުނެވެއެވެ. އަދި أبو أسد ކަމަށްވެސް ބުނެވެއެވެ. އަދި أبو عامِر ކަމަށްވެސް ބުނެވެއެވެ. އަދި أبو عَمْرو ކަމަށްވެސް ބުނެވެއެވެ. އަދި أبو الأسْودِ ކަމަށްވެސް ބުނެވެއެވެ. އަދި أبو عَبْس عُقْبةُ بن عامِرِ الجُهَنِيِّ ކަމަށްވެސް ބުނެވެއެވެ.) ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديثُ ކުރައްވަނިކޮށް މިންބަރުމައްޗަށް އަރާވަޑައިގެންނެވެ. އަދިހަމަ އެކަލޭގެފާނު ހުށަހެޅުއްވި ދިފާޢުކުރުމަށް ބޭނުންވާ ތައްޔާރުވުމެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެމީހުންނާއި (އެބަހީ مشركُންނާއި) ހަނގުރާމަކުރުމަށް ތައްޔާރުވެ ހުރުމަށް ތިޔަބައިމީހުން ބާރުވެރިވުމަށް ފަދަފަދަ ގޮތްތަކުން ދެއްކުމެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ބާރުފަދަ ކަމަކީ ތިރި އަޅާލުމެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ބާރުފަދަ ކަމަކީ ތިރި އަޅާލުމެވެ.

1333- وعَنْهُ قال : سمِعْتُ رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يقولُ : « ستُفْتَحُ علَيكُم أَرضُونَ ، ويكفِيكُم اللَّه ، فَلا يعْجِزْ أَحَدُكُمْ أنْ يلْهُو بِأَسْهُمِهِ » رواه مسلم .

އަދި އެصحَابي (އެބަހީ ޢަބްدُالله ބުނެއް ސުންނަތްލައިގެ عُقْبة بن عامِر)ގެ ނަމުގައި ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް އަހާލީމެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ދުނިޔެ އަތުވެއްޖެ ބިންތަކާއި ރަށްތަކެއް ތިޔަބައިމީހުންނަށް فَتْحُ ކުރައްވާނެއެވެ. އަދި الله سبحانه وتعالىގެ އެ نصر ބިންތަކާއި ރަށްތަކެއް (ބިންތަކާއި ދިވެހިން) ފުދޭނެއެވެ. ބިމާ ބިންތަކާއި ރަށްތަކުގެ ތެރެއިން އެއްވެސް މީހަކު ތިރި އެޅުން ދޫކޮށްލުމަށް ފަރުވާ ކުޑަ ނުކުރާށެވެ.

1334- وعنْهُ أنَّهُ قال : قَال رَسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « منْ عُلِّمَ الرَّمْيَ ثُمَّ تركَهُ ، فَلَيس مِنَّا، أوْ فقَد عَصى » رواه مسلم .

އަދި އަصحابي (އަހަރީ ރަضيالله ޢަންހު ސުލޫނުމަތީ عُقْبةُ بن عامِر)ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديثް ކުރެއްވިއެވެ. މިހަކަށް ބިރުއަރާން ކަށްވަރުކުރުން ފަހު އުނގެނި ދޫކޮށްލާނަމަ ފަހެ އޭނާ ތިމަންނަމެންގެ ތެރެއިން ނޫނެވެ. ނުވަތަ حديث ކުރެއްވިކަމަށް ވެއެވެ. ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން އޭނާ ނިޢުމަތަކަށް ނާޝުކުރުވެއްޖެއެވެ.

1335- وعنهُ رضي اللَّه عنْهُ ، قالَ : سمِعْتُ رسُول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يقولُ : « إنَّ اللَّه يُدخِلُ بالسهمِ ثَلاثةَ نَفَرِ الجنَّةَ : صانعهُ يحتسبُ في صنْعتِهِ الخير ، والرَّامي بِهِ ، ومُنْبلَهُ، وَارْمُوا وارْكبُوا ، وأنْ ترمُوا أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ أنْ تَرْكَبُوا . ومَنْ تَرَكَ الرَّميَ بعْد ما عُلِّمهُ رغبَةً عنه . فَإنَّهَا نِعمةٌ تَركَهَا » أوْ قال : « كَفرَهَا » رواهُ أبو داودَ .

އަދި އަصحابي(އަހަރީ ރަضيالله ޢަންހު ސުލޫނުމަތީ عُقْبة بن عامِر)ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديثް ކުރައްވަނިކޮށް ތިމަން އަޑުއެހީމެވެ. އަޅުގަނޑު حديثް ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالى އެންމެ ތިރީހެއް މީހަކު ތިރުވަނީ ސުވަރުގެ ވަށްދުވައެވެ. އޭގެ އުސޫލަކީ ދަރުމަތް އެދިގެންވާ އަނދާދުވާގެ އަދި އެއާދުވާގެ އަދި އެ އަދުގެ އެދިވޭރަޖަ ހުނަރު ދުވާއެވެ. (ދާވާ) އަދި ދިނަފައިދުނު ތިރި އަކާލެވެ. އަދި އަސްވާރުވާދެވެ. (އަހަރީ ތިރުއާގުގެ ހުނަރާދުއަކު އަސްވާރުގެ ހުނަރު ދަސްކުރާ ގެވެ.) އަދި ދިނަފައިދުނުގެ އަސްވާރަކު ދަރުމަ ތިރުއަކުގެ ހުނަރުވެރިއަކު ދިރުން ގެދަރި ހާބަދިއަކު ގެދޮވެގެންވެއެވެ. އަދި ތިރުއަކު ދަސްކުރަމުން އެކަމަށް شوق ބޮރުއަކު ކުޑަވެގެން އެކަން ދޫކޮށްލައިފިނަމަ ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން އޭނާ އެ ދޫކޮށްލީ ބޮޑުވަގެންވާ نعمة ކަމެވެ. ނުވަތަ حديث ކުރެއްވިކަމަށްވެއެވެ. އޭނާ ނާޝުކުރުވީ އެވީ ބޮޑުވަގެންވާ نعمة ކަމަށެވެ.

1336- وعَنْ سَلَمةَ بن الأكوعِ ، رضي اللَّه عنْهُ ، قال : مَرَّ النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، على نَفَرٍ ينتَضِلُون ، فقال : « ارْمُوا بَنِي إِسْماعيل فَإنَّ أَبَاكم كان رَامِياً » رواه البخاري .

ރަضيالله ޢަންހު ސުލޫނުމަތީ سَلمة بن الأكوع ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. އެއްފަހަރަކު نبيُّ صلّى الله عليه وسلّم ދިޔުމަށް ދުއްކަވަން ދިރި ބައެއްގެ ކައިރިންލައްވާ ވަޑައިގެންފުއެވެ. އަރިހުން حديث

ކުރެއްވިއެވެ. އޭ إسْماعيلގެ ދަރިންނޭވެ. ވިދުއްލާށެވެ. ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން ތިޔަބައިމީހުންގެ ބައްޕާފުޅަކީ ވިދާ ބޭފުޅެކެވެ.

1337- وعَنْ عمْرو بنِ عبسَةَ ، رضي اللَّه عَنْهُ قال : سمِعتُ رسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، يقولُ: « منْ رَمَى بِسهمٍ في سبيلِ اللَّه فَهُو لَهُ عِدْلُ مُحرَّرةٍ » .

رواهُ أبو داود ، والترمذي وقالا : حديثٌ حسنٌ صحيحٌ .

މާތްالله ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ عمْرو بن عبسَة ގެފާނުގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديثކުރައްވަނިކޮށް ވަނީ އަޑުއެހީމެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديثކުރެއްވިއެވެ. މާތް اللهގެ މަގުގައި ތިރެއް ވިދާ މީހާއަށް އެއީ އަޅަކު މިނިވަންކުރުމާ އެއްފަދަ ވާނެކަމުގައެވެ.

1338- وعَن أبي يحيى خُريم بن فاتِكٍ ، رضي اللَّه عَنْهُ ، قال : قال رَسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم: « مَنْ أَنْفقَ نَفقَةً في سبيلِ اللَّهِ كُتِبَ لَهُ سبْعُمِائِة ضِعفٍ » رواه الترمذي وقال : حديثٌ حَسَنٌ .

މާތްالله ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ أبو يحيى خُريم بن فاتِك ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މީހަކު اللهގެ މަގުގައި އެއްޗެއް ހަރަދުކޮށްފިނަމަ އޭނާއަށްބަދަލުގައި އޭގެ ހަތްސަތޭކަ ގުނަ ޘަވާބު ލިބޭނެއެވެ.

1339- وعنْ أبي سَعيدٍ ، رضي اللَّه عَنْهُ ، قال : قال رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « ما مِنْ عبدٍ يصومُ يوْماً في سبِيلِ اللَّهِ إلاَّ باعد اللَّه بِذلكَ اليوم وَجْهَهُ عَنِ النَّارِ سبْعِين خَرِيفاً » متفقٌ عليهِ .

މާތްالله ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ أبو سَعيد ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديثކުރެއްވިއެވެ. މީހަކު اللهގެ މަގުގައި އެއްދުވަސް ރޯދަހިފައިފިނަމަ އެދުވަހުގެ ބަދަލުގައި الله سبحانه وتعالى އޭނާގެ މޫނު ނަރަކައިން ހަތްދިހަ އަހަރު ދުރުމިނަކަށް ދުރުކުރައްވައެވެ.

1340- وعنْ أبي أُمامةَ ، رضي اللَّه عنْهُ ، عَنِ النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، قال : « مَنْ صامَ يَوْماً في سبيل اللَّهِ جَعَلَ اللَّه بينَهُ وَبيْنَ النَّارِ خَنْدَقاً كَمَا بيْن السَّماءِ والأرْضِ » رواهُ الترمذي وقال:حديثٌ حسنٌ صحيحٌ .

މާތްالله ރުއްސުވުންލެއްވި أبوأمامة، نبيއާ صلّى الله عليه وسلّمގެ އަރިހުން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديثކުރެއްވިއެވެ. މީހަކު اللهގެ މަގުގައި އެންމެ ދުވަހަކު ރޯދަ ހިފައިފިނަމަ الله سبحانه وتعالى އެމީހަކާއި ނަރަކައިގެ އަލިފާނާއި ދެމެދު خَنْدَق އެއް ހައްދަވައެވެ. އޭގެ ދުރުމިން އުޑާއި ބިމާއި ދެމެދުގެ ދުރުމިން ވެއެވެ.

1341- وعنْ أبي هُريرة ، رضي اللَّه عنهُ ، قالَ : قال رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « مَنْ ماتَ ولَمْ يَغْزُ ، وَلَمْ يُحَدِّث نَفْسَه بِغَزوٍ ، ماتَ عَلى شُعْبَةٍ مَنَ النِّفَاقِ » رواهُ مسلمٌ .

މާތްالله ރުއްސުވުންލެއްވި أبو هُريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديثކުރެއްވިއެވެ. މީހަކު ޖިހާދުނުކޮށް މަރުވެއްޖެ (ނުވަތަ) ޖިހާދުކުރުމަށް ހިތާ ނުކުރުމުގައި މަރުވެއްޖެނަމަ އެމަރަކީ نفاقން ބައެކެވެ.

1342- وعَن جابرٍ ، رضي اللَّه عنْهُ ، قالَ : كنَّا مع النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، في غَـــزَاة فقـــال : «إنَّ بالمدينةِ لَرِجالاً ما سِرتُمْ مَسيراً ، وَلا قَطَعْتُمْ وادياً إلاَّ كانُوا معكُم ، حَبَسهُمُ المَرضُ».

މާތްالله ރުއްސުވުންލެއްވި جابرގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. (އެއްހަނގުރާމަ) ތިބިއިރުން نبيއާ صلّى الله عليه وسلّم ގެ އަރިހުގައި ހަނގުރާމައެއްގައި ބައިވެރިވެ ތިބީމެވެ. ދެން حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން مدينة ގައި ބަޔަކު އެބަ ތިބިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ހިނގާ ކޮންމެ ހިނގުމެއްގައި އާއި އަދި ހުރަސްކުރާ ކޮންމެ ވާދީއެއްގައި ސަވާބުގެ ގޮތުން ތިޔަބައިމީހުންނާއެކު އެމީހުން ހިމެނިގެންނެވެ. އެމީހުން ތިޔަބައިމީހުންނާއެކު ނުކުތުމަށް މަނާކުރީ އެމީހުންގެ ބަލިކަމުގެ އުޒުރެވެ.

وفي روايةٍ : « حبَسهُمُ العُذْرُ » . وفي روايةٍ : إلاَّ شَرَكُوكُمْ في الأَجرِ » رواهُ البخاري من روايةِ أَنَسٍ ، ورواهُ مسلمٌ من روايةِ جابرٍ واللفظ له .

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. (އެމީހުން ނުކުތުމަށް މަނާކުރީ އެމީހުންގެ އުޒުރެވެ.) އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. އެމީހުން ތިޔަބައިމީހުންނާއި އަޖުރުގެ ގޮތުން ބައިވެރިވެގެންވެއެވެ.

1343- وعنْ أبي مُوسى ، رضي اللَّه عَنْهُ ، أَنَّ أعْرَابيّاً أَتى النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم فَقَال : يا رسول اللَّه ، الرَّجُلُ يُقَاتِلُ لِلْمَغْتمِ ، والرَّجُلُ يُقَاتِلُ لِيُذْكَرَ ، والرَّجُلُ يُقاتِلُ لِيُرى مكانُه؟

وفي روايةٍ : يُقاتلُ شَجاعَةً ويُقَاتِلُ حَمِيَّةً .

وفي روايةٍ : ويُقاتلُ غَضَباً ، فَمَنْ في سبيل اللَّهِ ؟ فَقَالَ رسولُ اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « مَنْ قَاتَلَ لتكُـــونَ كَلِمَةُ اللَّه هِيَ العُلْيا ، فَهُوَ في سبيلِ اللَّهِ » متفقٌ عليه .

މާތްالله ރުހިވެވޮޑިގެންވާ أبو مُوسى ގެ ރިވާޔަތުން ބަޔާންވެގެންވެއެވެ. އަޢުރާބީއެއް ކަމުގައިވާ މީހަކު نبيّ ާ صلّى الله عليه وسلّم ގެ ޙަޟްރަތަށް އައެވެ. ދެން އޭނާ ދެންނެވިއެވެ. ޔާ اللهގެ ރަސޫލާއެވެ. މީހަކު غنيمةގެ މުދާލިބުމަށް ހަނގުރާމަ ކުރައެވެ. އަދި މީހަކު ނަން މަޝްހޫރުވުމަށް ހަނގުރާމަކުރައެވެ. އަދި މީހަކު ކަމުގެ ދައްކައިލުމަށް ހަނގުރާމަ ކުރައެވެ. އޭނާ ދެންނެވިއެވެ. އަދި ބައެއްމީހުން ހިތްވަރުގެ ދެއްކުމަށް ހަނގުރާމަކުރައެވެ. އަދި ނަފްސުގެ ޖަހައްސައި ހަނގުރާމަކުރެއެވެ. އަދި އެހެން ބައެއް ރުޅިއައިސް ހަނގުރާމަކުރެވެ. ދެން ދެންނެވިއެވެ. އަދި ބައެއްމީހުން އަނެކާ ގަނޑުވަރު ޝަރަފު ހަނގުރާމަ ކުރައެވެ. ދެން އެއީހުގެ ވާހަކަފުޅު الله ގެ މަގުގައި ހަނގުރާމަކުރި މީހާ ކޮބައިހެއްޔެވެ؟ އެހިނދު حديث ކުރެއްވިއެވެ. اللهގެ ކަލިމަ މަތިވެގެންދިޔުމަށް ހަނގުރާމަކުރި މީހާ اللهގެ މަގުގައި ހަނގުރާމަ ކުރި މީހާއެވެ.

1344- وعنْ عبد اللّهِ بن عمرو بنِ العاص ، رضي اللّه عنْهُما ، قال : قال رسُولُ اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « ما مِنْ غَازِيةٍ ، أوْ سَرِيَّةٍ تَغْزُو ، فَتَغْنَمُ وتَسْلَم ، إلاَّ كانُوا قَدْ تعَجَّلُوا ثُلُثَيْ أَجورِهِم، ومَا مِنْ غازِيةٍ أوْ سرِيَّةٍ تُخفِقُ وتُصابُ إلاَّ تَمَّ لهم أُجورُهُمْ » رواهُ مسلمٌ .

މާތްالله އެދެބޭފުޅުންނަށް ރުހިވެވޮޑިގެންވާ عبد اللَّهِ بن عمرو بنِ العاص ގެ ރިވާޔަތުން ބަޔާންވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. فوجއެއްގެ ބަޔަކު ނުވަތަ لشكرއެއްގެ ބަޔަކު ހަނގުރާމަ ކުރުމަށްފަހު غنيمةގެ މުދާ ހޯދައިގެން ސަލާމަތުން އެނބުރި އާދެވިއްޖެނަމަ އެބަޔަކު އެބައިމީހުންނަށް ދިނުމަށްވާ ޘަވާބުން ދެބައިކުޅަ ބައި މިދުނިޔޭގައި ލިބިގެން ބަޔަކުވެއެވެ. އަދި فوجއެއްގެ ބަޔަކު ނުވަތަ لشكرއެއްގެ މީހުން ހަނގުރާމަކޮށް ފަރާތުން ނުލިބި ޝަހީދުވެއްޖެނަމަ އެބަޔަކު ހުރިހާ ޘަވާބެއް ލިބިގެން އެބަޔަކު ވެއެވެ.

1345– وعنْ أبي أُمامَةَ ، رضي اللَّه عنْهُ ، أنَّ رَجُلاً قالَ : يا رسولَ اللَّه ائذَن لي في السِّياحةِ . فَقالَ الــنبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « إنَّ سِياحةَ أُمَّتي الجِهادُ في سبيلِ اللَّهِ ، عَزَّ وجلَّ » رواهُ أبو داود بإسناد جيِّد .

މާތްالله ރުއްސުންވެވޮޑިގެންވާ أبو أُمامَةَ ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ފިރިހެނަކު ދަންނަވައިފިއެވެ. ބޭކަލުންނަށް ސިޔާހަތްކުރުމަށް ހުއްދަދެއްވާށެވެ. އޭ ﷲ ގެ ރަސޫލާއެވެ. ތިމަންނަރަށް ފުރިހަމަކުރަމުން ހުއްދަ ދޫކޮށްދެއްވާށެވެ. އެހިނދު نبيّا صلّى الله عليه وسلّم حديثކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންނަރަސްގެފާނުގެ އުއްމަތުގެ ސިޔާހަތަކީ ޢިއްޒަތްތެރިވަންތަ ﷲ ގެ މަގުގައި ޖިހާދުކުރުމެވެ.

1346– وعَنْ عبدِ اللَّهِ بن عَمْرو بن العاص ، رضي اللَّه عنهمَا ، عنِ النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال: « قَفْلَةٌ كَغزْوةٌ » .

رواهُ أبو داود بإسناد جيد .

« القَفلَةُ » : الرُّجُوعُ ، والمراد : الرُّجوعُ مِنَ الغزْوِ بعد فراغِهِ ، ومعناه : أَنه يُثابُ في رُجُوعِهِ بعد فراغِهَ مِنَ الغَزْوِ

މާތްالله އެދެބޭފުޅުންނާމެދު ރުއްސުންވެވޮޑިގެންވާ عبد اللّهِ بن عمرو بن العاص، نبيّا صلّى الله عليه وسلّم ގެ އަރިހުން ރިވާކުރައްވައެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ޖިހާދުން އެނބުރި އައުން (ޘަވާބުގެ ގޮތުން) ޖިހާދުކުރުން ފަދައެވެ.

1347– وعن السائب بن يزيد و رضي اللَّه عنْهُ ، قالَ : لَّمَا قدِمَ النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم مَنْ غَزوةِ تَبُــوكَ تَلَقَّاه النَّاسُ ، فَتَلَقَّيْتُهُ مع الصِّبيانِ على ثَنِيَّةِ الوَداعِ . رواه أبو داود بإسناد صَحيحٍ بهذا اللفظ ، وَرَواه البخاريُّ قال : ذَهَبْنَا نتَلقَّى رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم مَعَ الصِّبيَانِ إلى ثَنِيَّةِ الوَداعِ .

މާތްالله ރުއްސުންވެވޮޑިގެންވާ السائب بن يزيد ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. نبيّا صلّى الله عليه وسلّم ތަބޫކު ހަނގުރާމައިން އެނބުރި ވަޑައިގެންނެވުމުން މީސްތަކުން އެކަލޭގެފާނާއި ބައްދަލުކޮށް ކުރިމަތިލިއެވެ (މަރުޙަބާ ކިޔުމަށް) ނިކުތެވެ. ތިމަން ވެސް ކުދިންނާ(ޖަމާޢަތާ) ކުޑަކުދިންނާއެކު ހުރެގެން ثَنِيَّةِ الوَداعِ ކައިރިން ހިސާބުން އެކަލޭގެފާނާއި ބައްދަލުކުރީމެވެ. (މި عبارة ރިވާކުރައްވައިފައިވަނީ صحيح ސަނަދުން

ابو داود އާއި އަދި بخاري ރިވާކުރައްވި عبارةގައި ވެއެވެ.) އެ صحابي ވިދާޅުވިއެވެ. ހިމެނުމުން ކުޑަކުދިންނާއިއެކު رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އާއި ބައްދަލު ކުރައްވަމުން ثَنيَّة الوَداع ނަމަކަށް ކިޔުން ހިސާބަށް ދިޔައީމެވެ.

1348- وعَنْ أبي أُمَامَةَ ،رضي اللَّه عَنْهُ ، عَن النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قَالَ : « مَنْ لم يغْزُ ، أوْ يُجهِّزْ غَازياً ، أوْ يَخْلُفْ غَازياً في أهْلِهِ بِخَيرٍ أصابَهُ اللَّه بِقَارِعةٍ قَبْلَ يوْمِ القِيامةِ » .

رواهُ أبو داود بإسناد صحيحٍ .

މާތްالله ރުހިވެވޮޑިގެންވާ أبو أُمَامَة ، نبيّ صلّى الله عليه وسلّم ގެ އަރިހުން ރިވާކުރައްވައެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރައްވައެވެ. ޖިހާދުގެ ހަނގުރާމަ ނުކުރާ މީހާ ނުވަތަ ޖިހާދު ހަނގުރާމަ ވެރިޔަކު ތައްޔާރުނުކުރާ މީހާ ނުވަތަ ގާޒީގެ އާއިލާއިން އިން (އަހުލު) ހަނގުރާމަވެރިޔަކު ބެއްލެހެއްޓުމުގައި ނުކުރެއްޖިއްޔާ قِيامَة ދުވަހުގެ ކުރިން (އެބަހީ އައްސޭ ހަރުދަނާ ކުރިން) (ބޮޑުވެގެންވާ) مصيبة އެއް ދެއްވާނެކަމަށެވެ.

1349- وعنْ أنس ، رضي اللَّه عنْهُ ، أنَّ النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « جاهِدُوا المُشرِكينَ بِـــأَموالِكُمْ وأَنْفُسِكُم وأَلسِنَتِكُم » . رواهُ أبو داود بإسناد صحيح .

މާތްالله ރުހިވެވޮޑިގެންވާ أنس ގެފާނުގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبيّ صلّى الله عليه وسلّم حديثކުރައްވައެވެ. مُشرِكންނާއި ޖިހާދުކުރައްވާށެވެ ތިޔަބައިމީހުންގެ މުދަލުންނާއި ނަފްސުތަކުންނާއި ދުލުން ހަނގުރާމަ ކުރާށެވެ.

1350- وعَنْ أبي عَمْرو . ويقالُ : أبو حكِيمٍ النُعْمَانِ بنِ مُقَرِّنٍ رضي اللَّه عنْهُ قال : شَهِدْتُ رسولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم إذا لَمْ يقَاتِلْ مِنْ أوَّلِ النَّهارِ أَخَّر القِتالَ حَتَّى تَزُولَ الشَّمْسُ ، وتَهبَّ الرِّياحُ ، ويَنزِلَ النَّصْرُ .

رواهُ أبو داود ، والترمذي ، وقال : حديثٌ حَسَنٌ صحيحٌ .

ދާޢްﷲ ތުއް ސުނުރުގެއްވި أَبو عَمْرو النُعْمَانِ بنِ مُقَرِّنގެ ރިވާޔަތުން ބަޔާންވެގެންވެއެވެ. (ދިޔަކަލާކޮގެފާނުގެ ކުންޔަތަކީ أبو حكيم ކަމަށްވެސް ބުނެވެއެވެ.) ވިދާޅުވިއެވެ. رسول اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ ހަމަލާ ހުރު ތިމަންނަ ދުވާލުވީމާ. އަލަށްކޮށްފުރަ ދުވަހުގެ އިސްކޮޅުގައި ހަނގުރާމަ ނުފެށިއްޖެނަމަ އިރު މެދުން ފިލަންދެން ހަނގުރާމަ ކުރެއްވުން ފަސްކޮށްލައްވައެވެ. އަދި ވައި ހަމަ ގަދަވެގެންދެއެވެ. އަދި ކާމިޔާބު ނާޒިލު ވެއެވެ.

1351- وعنْ أبي هريْرَةَ رضي اللّه عنهُ ، قالَ : قالَ رَسولُ اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « لا تَتَمَنَّوْا لِقَاءَ العَدُوِّ ، فإذا لَقيتُمُوهم ، فَاصْبِروا » متفق عليه .

ދާޢްﷲ ތުއް ސުނުރުގެއްވި أَبو هُريرة ގެ ރިވާޔަތުން ބަޔާންވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރައްވައެވެ. ތިޔަބައިމީހުން دشمنންނާއި ކުރިމަތިލުމަށް ނުއެދޭށެވެ. ފަހެ ތިޔަބައިމީހުން އެމީހުންނާއި ކުރިމަތިލާ ހިނދެއްގައި ކެތްތެރިވާށެވެ.

1352- وعَنْهُ وعَنْ جابرٍ ، رضي اللّه عَنْهُما ، أنَّ النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قالَ : « الحرْبُ خُدْعَةٌ» متفقٌ عليهِ .

އެއީ އެ صحابي (އެބައީ ދާޢް ﷲ ތުއް ސުނުރުގެއްވި ابو هريرة) އާއި އެއީ ދާޢްﷲ ތުއް ސުނުރުގެއްވި جابرގެ ރިވާޔަތުން ބަޔާންވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبيّ އާ صلّى الله عليه وسلّم حديث ކުރައްވައެވެ. ހަނގުރާމައަކީ އޮޅުވާލުމެވެ.

235- باب بيان جماعة منَ الشهداء في ثواب الآخرة ويغسلون ويُصَلَّى عليهم بخلاف القتيل في حرب الكفار

شهيدންގެ جماعةގައި ހިމެނޭ ބައެއް މީހުންނާއި އެ މީހުންނަށް آخرة ގައި ލިބޭ ثواب އާއި އެ شهيد ންނަހި ކާފިރުންނާއި ހަނގުރާމަކުރުމުގައި شهيد ވާ މީހުންނާއި خلاف އަށް ހިނައި އަދި ކަފުން ނަމާދުކުރެވޭ ކަމުގެ ބަޔާންކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

1353- عنْ أبي هُرَيْرَةَ ، رضي اللّه عَنْهُ ، قالَ : قالَ رَسُولُ اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « الشُّهَدَاءُ خَمسَةٌ : المَطعُونُ ، وَالمَبْطُونُ ، والغَرِيقُ ، وَصَاحبُ الهَدْمِ وَالشَّهيدُ في سبيل اللّه » متفقٌ عليهِ .

މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި أبو هُريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. شهيدން ފަސް ބަޔަކަށް ބެހިގެންވެއެވެ. އެއީ طاعونބަލިޖެހިގެން މަރުވާ މީހާއާއި ބަނޑުގެ ބަލި ޖެހިގެން މަރުވާ މީހާއާއި غرقވެގެން މަރުވާ މީހާއާއި އެއްޗެހީގެ ދަށުވެގެން މަރުވާ މީހާ އާއި اللهގެ މަގުގައި ޖިހާދުކުރަނިކޮށް މަރުވާ މީހާއެވެ.

1354- وعنهُ قالَ : قالَ رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « ما تَعُدُّونَ الشهداءَ فِيكُم ؟ قالُوا : يا رسُـــولِ اللَّهِ من قُتِل في سبيل اللَّه فَهُو شهيدٌ . قال : « إنَّ شُهَداءَ أُمَّتي إذاً لَقلِيلٌ ، » قالُوا: فَمنْ يا رسُول اللَّه ؟ قال : « منْ قُتِل في سبيلِ اللَّه فهُو شَهيدٌ ، ومنْ ماتَ في سبيل اللَّه فهُو شهيدٌ ، ومنْ ماتَ في الطَّاعُون فَهُو شَهيدٌ ، ومنْ ماتَ في البطنِ فَهُو شَهيدٌ، والغَريقُ شَهيدٌ » رواهُ مسلمٌ .

އަދި އަޞްحابي (އެބަހީ މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި أبو هُريرة) ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديثކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން شهيدންގެ ގޮތުގައި ދެކޭނީ ކޮންބައެއް ހެއްޔެވެ؟ އެބައިމީހުން ދެންނެވިއެވެ. އޭ اللهގެ ރަސޫލާއެވެ. شهيدައީ اللهގެ މަގުގައި ހަނގުރާމަކުރަނިކޮށް މަރުވެވުނު މީހާއެވެ. حديثކުރެއްވިއެވެ. އެހެންކަމުގައިވިޔަސް ތިމަންރަސޫލާގެ އުއްމަތުގެ ތެރެއިން شهيدުންގެ ޢަދަދު ކުޑަވެދާނެއެވެ. އެބައިމީހުން ދެންނެވިއެވެ. (އެހެންކަމަށްވާނަމަ) އެއީ މީހުން ކޮންބައެއް ހެއްޔެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. اللهގެ މަގުގައި ޖިހާދު ކުރަނިކޮށް قتلވެއްޖެ މީހާއީ شهيدއެކެވެ. اللهގެ މަގުގައި ހުއްޓާ ނިޔާވެއްޖެ މީހާއީ ވެސް شهيد އެކެވެ. އަދި طاعون ބަލިޖެހިގެން ނިޔާވެއްޖެ މީހާއީ ވެސް شهيدއެކެވެ. އަދި ބަނޑުގެ ބަލީގައި ނިޔާވެއްޖެ މީހާއީ ވެސް شهيدއެކެވެ. އަދި غرقވެގެން ނިޔާވެއްޖެ މީހާއީ ވެސް شهيدއެކެވެ.

1355- وعن عبدِ اللَّهِ بن عمْرو بن العاص ، رضي اللَّه عنْهُمَا ، قال : قال رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « منْ قُتِل دُونَ مالِه ، فَهُو شهيدٌ » متفقٌ عليه .

މާތްالله އެދެބައިމީހުންނަށް ރުއްސުންލެއްވި عبد اللَّهِ بن عمرو بن العاص ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މީހަކު އޭނާގެ މުދާ ހިމާޔަތް ކުރުމުގައި މަސައްކަތް ކުރަނިކޮށް ނިޔާވެއްޖެނަމަ ވެސް އެމީހާ ވާނީ شهيدއަކަށެވެ.

1356- وعنْ أبي الأعور سعيدِ بنِ زَيْدِ بنِ عمرو بنِ نُفَيْلٍ ، أَحدِ العشَرةِ المشْهُودِ لَهمْ بالجَنَّةِ ، رضي اللَّه عنْهُمْ ، قال : سمِعت رسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يقولُ : « منْ قُتِل دُونَ مالِهِ فهُو شَهيدٌ ، ومنْ قُتلَ دُونَ دمِهِ فهُو شهيدٌ ، ومن قُتِل دُونَ دِينهِ فَهو شهيدٌ ، ومنْ قُتِل دُونَ أَهْلِهِ فهُو شهيدٌ » .

رواه أبو داود ، والترمذي وقال : حديثٌ حسنٌ صحيحٌ .

މާތްﷲ ރުހިވެވޮޑިގެންވާ أبو الأعور سعيد بن زَيْد بن عمرو بن نُفَيْل ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެއީ ސުވަރުގެ ލިބިވަޑައިގަންނަވާކަމުގެ އުފާވެރިކަމުގެ خبر ދީފައިވާ ދިހަ ބޭކަލުންގެ ތެރެއިން ބޭކަލެކެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ތިމަން އަޑުއިވުނީމެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديثކުރެއްވިއެވެ. މީހާގެ އަމިއްލަ މުދާ حماية ކުރުމުގައި އަރާރުންކޮށް قتل ކޮށްލެވިއްޖެނަމަ ފަހެ އޭނާ ވާނީ شهيدއަކުކަމުގައެވެ. އަދި މީހާގެ ދިރުން حماية ކުރުމުގައި އަރާރުންކޮށް قتل ކޮށްލެވިއްޖެނަމަ ފަހެ އޭނާ ވާނީ شهيدއަކުކަމުގައެވެ. އަދި މީހާގެ ދީން حماية ކުރުމުގައި އަރާރުންކޮށް قتلކޮށްލެވިއްޖެނަމަ ފަހެ އޭނާ ވާނީ شهيدއަކުކަމުގައެވެ. އަދި މީހާގެ އާއިލާ حماية ކުރުމުގައި އަރާރުންކޮށް قتلކޮށްލެވިއްޖެނަމަ ފަހެ އޭނާ ވާނީ شهيدއަކުކަމުގައެވެ.

1357- وعنْ أبي هُريرة ، رضي اللَّه عنْهُ ، قالَ : جاء رجُلٌ إلى رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم فَقَال: يــا رسول اللَّه أَرأَيت إنْ جاءَ رَجُلٌ يُرِيدُ أَخْذَ مالي ؟ قال : « فَلا تُعْطِهِ مالكَ » قال : أَرأَيْتَ إنْ قَاتلني ؟ قــال : « قَاتِلْهُ » قال : أَرأَيت إن قَتلَني ؟ قال : « فَأَنْت شَهيدٌ » قال : أَرأَيْتَ إنْ قَتَلْتُهُ ؟ قال : « هُــوَ في النَّـــارِ » رواهُ مسلمٌ .

މާތްﷲ ރުހިވެވޮޑިގެންވާ أَبو هُريرة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. އެއްފިރިހެނަކު ބާލައިފި رسول اللَّه صلّى الله عَلَيْهِ وسلَّم ގެ ހަޒްރަތަށް ވަޑައިގެންފިއެވެ. އެއްފިރިހެން ދަންނަވައިފިއެވެ. ޔާ ﷲގެ ރަސޫލާއެވެ. ތިޔަ ކަލޭގެ ދެކެވަޑައިގަންނަވަނީ ކީކޭތޯއެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ދީނާ ދޫކޮށް އަހަރެން ފަހަރަށް ދޭކަމަށް ނުވާނެއެވެ. ދަންނަވައިފިއެވެ. އޭނާ މީހަކުވެރިއެއް ހަނގުރާމަކުރަން ގެންނަވާ ހަމަލާދޭ ކިޔަހަމައްތޯއެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ދޭހެ އޭނާއާއި ހަނގުރާމަކޮށް ކުރަން ފުރާވެގެން ހުރެ އަލިފާ ރީއޯއެވެ. އަދި މީހަކަށް قتلކޮށްފިނަމަ އެމީހާގެ حكمއަކީ ކޮބައިތޯއެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. އަނިޔާވެ ދޭހެ ވާނީ شهيدއަކަށްވެއެވެ. އޭނާ ދަންނަވައިފިއެވެ. ދެވަނަ އަހަރެން އޭނާ قتلކޮށްފިނަމަ އެމީހާގެ حكم ކިޔަ ކޮބައިތޯއެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. އޭނާ

ވާހުށި ނަރަކަށްފިޔަވައެވެ.

236– باب فضل العتق

އަޅުން މިނިވަން ކުރުމުގެ ފަޟީލަތް ބަޔާންވެގެންވާ باب

قَالَ الله تَعَالَى : ﴿ فَلاَ اقْتَحَمَ العَقَبَةَ وَمَا أَدْرَاكَ مَا العَقَبَةُ فَكُّ رَقَبَةٍ ﴾ [البلد: 11– 13].

ފަހެ ދަތިގަން ހުރިމަގުގައި އެއިންސާނާ ވަދެ، އަރަގެން ނުދިޔޭ ކީއްވެގެންހެއްޔެވެ؟ ދަތިގަނޑަކީ ކޮބައި ކޮންކަމެއްކަން ކަލޭގެފާނަށް އަންގައިދިނީ ކޮންއެއްޗެއްހެއްޔެވެ؟ (އެއީ) އަޅަކު މިނިވަންކުރުމެވެ.

1358– وعنْ أبي هُريرةَ ، رضي اللَّه عنهُ ، قال : قال لي رَسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « منْ أَعْتَقَ رقَبةً مُسْلِمةً أَعْتَقَ اللَّه بِكُلِّ عُضْوٍ مِنْهُ عُضْواً مِنْهُ مِنَ النَّارِ حتى فَرْجَهُ بِفرجهِ » . متفقٌ عليهِ .

މާތްالله ރުއްސުރުވައިވި أبو هُريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މީހަކު މުސްލިމް އަޅަކު މިނިވަން ކޮށްފިނަމަ الله سبحانه وتعالى އޭގެ ބަދަލުގައި އެއަޅާގެ ކޮންމެ ގުނަވަނަކަށް އެމީހާގެ ގުނަވަނެއް ނަރަކައިން މިނިވަންކުރައްވާނެއެވެ. އެގޮތުންގޮސް އެންމެ ކުޑަވެގެން އަޅުގެ فَرْج ގެ ބަދަލުގައި فَرْج ވެސް ހިމެނިގެންނެވެ.

1359– وعَنْ أبي ذَرٍّ ، رضي اللَّه عنهُ ، قالَ : قُلْتُ يا رسُولَ اللَّه ، أيُّ الأعْمالِ أفضَل ؟ قَال : « الإيمانُ باللَّه ، والجِهادُ في سبيلِ اللَّه » قَالَ : قُلْتُ : أيُّ الرِّقَابِ أفْضَلُ ؟ قالَ : « أنْفَسُهَا عِنْد أَهْلِهَا ، وَأَكثَرُهَا ثَمَناً » متفقٌ عليه .

މާތްالله ރުއްސުރުވައިވި أبو ذَرّ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ޒުވާން ދަންނަވައިފީމެވެ. ޔާ اللهގެ رسولާއެވެ. އެންމެ ފަޟީލަތްތެރި عملއަކީ ކޮބައިތޯއެވެ؟ حديثކުރެއްވިއެވެ. اللهއަށް އީމާންވުމެވެ. أبو ذَرّ ވިދާޅުވިއެވެ. ދެން (އިތުރަށް) ދަންނަވައިފީމެވެ. އެންމެ މާތް ފަޟީލަތްތެރި ކޮންކަހަލަ އަޅަކު މިނިވަން ކުރުން ހެއްޔެވެ؟ حديثކުރެއްވިއެވެ. ވެރިންގެ ގާތުގައި އެންމެ ނަފީސް ކަމުގައިވާ އަގުބޮޑު އަދި އެންމެ ބޮޑު އަގުގައި ވިކޭ އަޅުންނެވެ.

237– باب فضل الإِحْسَان إلى المملوك

ޢަބްދުންނަށް إحسان ތެރިވުމުގެ މަތިން ބާރުއަޅާފައިވާ باب

قَالَ الله تَعَالَى : ﴿ وَاعْبُدُوا اللهَ وَلاَ تُشْرِكُوا بِهِ شَيْئاً وَبِالوَالِدَيْنِ إحْسَاناً وَبِذِي القُرْبَى وَاليَتَــامَى وَالمَسَــاكِينِ وَالجَارِ ذِي القُرْبَى وَالجَارِ الجُنُبِ وَالصَّاحِبِ بِالجَنْبِ وَابْنِ السَّبِيلِ وَمَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ ﴾ [النساء : 36] .

ތިޔަބައިމީހުން، اللهއަށް އަޅުކަންކުރާށެވެ! އަދި، އެކަލާނގެއަށް އެއްވެސް އެއްޗެއް شريكނުކުރާށެވެ! އަދި، މައިންބަފައިންނަށާއި، ގާތްތިމާގެ މީހުންނަށާއި، ޔަތީމުންނަށާއި، މިސްކީނުންނަށާއި، ގާތް އަވައްޓެރިޔާއަށާއި، ދުރު އަވައްޓެރިޔާއަށާއި، ކައިރީ އެކުވެރިޔާއަށާއި، ދަތުރުވެރިޔާއަށާއި، ތިޔަބައިމީހުންގެ މިލްކުވެގެންވާ އަޅުންނަށް ހެޔޮކޮށް ހިތާށެވެ.

1360- وعن المَعْرُور بن سُوَيْدٍ قالَ : رأَيْتُ أبا ذَرٍّ ، رضِيَ اللَّه عَنْهُ ، وعليهِ حُلَّةٌ ، وعَلى غُلامِهِ مِثْلُهَا ، فَسَأَلْتُهُ عَنْ ذلك ، فَذكر أنَّه سَابَّ رَجُلاً على عهْدِ رَسُولِ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، فَعَيَّرَهُ بأُمِّهِ ، فَقَال النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « إنَّك امْرُؤٌ فِيك جاهِلِيَّةٌ » : هُمْ إخْوانُكُمْ ، وخَوَلُكُمْ ، جعَلَهُمُ اللَّه تَحت أيدِيكُمْ ، فَمَنْ كَانَ أَخُوهُ تَحت يَدِهِ فليُطعِمهُ مِمَّا يَأْكلُ ، وَلْيُلْبِسْهُ مِمَّا يلبَسُ ، ولا تُكَلِّفُوهُم مَا يَغْلبُهُمْ ، فإن كَلَّفتُمُوهُم فَأَعِينُوهُم » ،متفقٌ عليه .

މާތްالله رحمة ލެއްވި المَعْرُور بن سُوَيْدُގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަ (އެއްފަހަރަކު) މާތްالله ރުއްސެވުން ލެއްވި أَبو ذَرّ ދުށީމެވެ. އޭނާގެ ގައި صحابيހުންނެވީ ފޮތިގަނޑެއް ކަމަށްވާއިރު އޭނާގެ ގުލާމުގެ ގައިވެސް ހުރީ އެފަދަ ފޮތިގަނޑެކެވެ. ފަހެ (އަޅުގަނޑު) އެކަމާ ބެހޭގޮތުން އޭނާގެ ކިބައިން ސުވާލުކުރީމެވެ. އޭނާ ވިދާޅުވީ (އޭނާ) رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّمގެ ޒަމާނުގައި އެއް صحابيއަކާ ދިމާލަށް ކަނޑައެޅިގެން ބަސް ބުނެފީމެވެ. އޭނާގެ މަންމަގެ ސަބަބުން އޭނާއަށް ލަދުގަންނަ ބަހެއް ބުނީމެވެ. ފަހެ رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ވިދާޅުވިއެވެ. (ތިބާއަކީ ޖާހިލިއްޔަތުގެ ބައެއް ހުރި މީހެކެވެ.) حديث ނިމުނީއެވެ. ހަމަ ތިޔަބައިމީހުންގެ އަޚުންނެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ خادمުންނެވެ. الله އެބައިމީހުން ތިޔަބައިމީހުންގެ ދަށުގައި ލައްވައިފިއެވެ. ފަހެ އެއްވެސް މީހެއްގެ އަޚަކު އޭނާގެ ދަށުގައި ވާނަމަ، އޭނާ ކާއެއްޗިން އެމީހަކަށް ކާންދޭށެވެ. އަދި އޭނާ ލާއެއްޗިން އެމީހަކަށް ލާންދޭށެވެ. އަދި އެމީހުންނަށް ނުކުޅެދޭނެ ކަންކަމުގެ ތަކުލީފު ނުދޭށެވެ. ފަހެ

އެފަދަ ކަމެއް ހަވާލުކޮށްފިނަމަ އެމީހުންނާއި ބައިވެރިވާނެއެވެ.

1361- وعَنْ أبي هُريرَةَ ، رضي اللَّه عَنْهُ ، عَن النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : قالَ : إذا أَتى أحدَكم خَادِمُهُ بطَعامِهِ ، فَإنْ لم يُجْلِسْهُ معهُ ، فَليُناولْهُ لُقمةً أوْ لُقمَتَيْنِ أوْ أُكلَةً أوْ أُكلَتَيْنِ ، فَإنَّهُ ولِيَ عِلاجهُ»رواه البخاري .

« الأُكلَةُ » بضم الهمزة : هِيَ اللُّقمَةُ .

މާތްالله ރުހެއްވުން ލިބިވޭ أَبو هُريرة ، نبيُّ صلّى الله عليه وسلّم ގެ އަރިހުން ރިވާކުރައްވައެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހެއްގެ خادم އަކު ކާއެއްޗެއް ހިފައިގެން އައިމާގެ ކައިރިއަށް އިށީނދުވައިގެން ނުކާނަމަ ފަހެ އޭނާއަށް ބައިކޮށްލައިގެން ނުދޭނަމަ ފަހެ އޭނާއަށް އެއްކާރުވު ނުވަތަ ދެކާރުވު ކާބޯތަކެތި ދޭށެވެ. އެހެނީ ހަމަކަށަވަރުން އޭނާ އެކާތި ތައްޔާރުކުރުމުގައި އުނދަގޫތަކާ އުފުލައިފިއެވެ.

238- باب فضل المملوك الذي يؤدي حقَّ اللهِ وحقَّ مواليهِ

اللهގެ حقّ ވެސް އަދާކުރާ ކިލާގެ ސާހިބުމީހާގެ حقّ ވެސް އަދާކުރާ އަޅުމީހާގެ މާތްކަން ބަޔާންކޮށްދޭ باب

1362- عَن ابن عُمَرَ ، رضي اللَّه عَنهُما ، أَنَّ رَسُول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قالَ : إنَّ العَبْد إذا نَصحَ لِسيِّدِهِ ، وَأَحْسَنَ عِبادةَ اللَّهِ ، فَلَهُ أَجْرُهُ مرَّتيْنِ » متفقٌ عليه .

މާތްالله އެކަލޭގެފާނަށް ރުހެއްވުން ލިބިވޭ عبد اللَّهِ بن عمرގެ ފަރާތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އަޅާ އޭނާގެ ސާހިބު މީހާއަށް ވަފާތެރިވެ އަދި

اللهއަށް އަޅުކަން ކުރުމުގައި އަޅުކަންތައްތަކުގެ شرط ތަކާއި އަދަބުތައް ފުރިހަމަކޮށް އަދާކުރެވިގެން ހުރުއްޖެނަމަ ދެއަޅުކަމަށް ދެ أَجْرُ ލިބޭނެވެއެވެ.

1363- وعَنْ أبِي هُريرَةَ ، رضي اللَّه عنهُ ، قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « للعبدِ المْلُوكِ الُمصْلحِ أَجْرَانِ » ، والَّذِي نَفسُ أبِي هُرَيَرة بيَدِهِ لَوْلا الجهَادُ في سَبِيلِ اللَّهِ ، والحَجُّ، وبِرُّ أُمِّي ، لأحْببتُ أنْ أمُوتَ وأنَا ممْلوكٌ . متفقٌ عليهِ .

މާތްالله ރުއްސުންވޮޑިގެންވި أبو هُريرة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديثކުރެއްވިއެވެ. ހެޔޮ مُصْلح އަޅުވެތިޔާގެ أَجْرُ ދެގުނައަށް އިތުރު ވާނެވެއެވެ. أبو هُريرة ވިދާޅުވިއެވެ. أَبو هُريرة ގެ ނަފްސު އޮތް އިލާހުގެ އަތްޕުޅުގައިވާ އިލާހު ގަސަމުން ހުވާކުރަމެވެ. اللهގެ މަގުގައި ޖިހާދުކުރުމާއި حجّ ގެ އަޅުކަމާއި މަންމައަށް ހިދުމަތްކުރުން ނުހުންނަނީ ކަމަށްވާނަމަ ޝައުޤުވެރިވާނަމަ ވިލްނިން އަޅުއަކު ގޮތުގައި ހުރެގެން މަރުވުން ލޯބިކުރަމެވެ.

1364- وعَنْ أبِي مُوسَى الأَشْعَرِيِّ ، رضي اللَّه عنْهُ ، قال : قالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : «المْمْلُوكُ الذي يُحْسِنُ عِبَادَةَ رَبِّهِ ، وَيُؤدِّي إلى سَيِّدِهِ الذي عليهِ مِنَ الحقِّ ، والنَّصِيحَةِ ، والطَّاعَةِ ، لهُ أجْرَانِ » رواهُ البخاريُّ .

މާތް الله ރުއްސުންވޮޑިގެންވި أبو مُوسَى الأَشْعَرِيّ ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިމާ ހައްދަވައި ބޮޑުކުރައްވާ އިލާހަށް ރަނގަޅަށް އަޅުކަން އަދާކުރާ އަދި ތިމާގެ ސާހިބު މީހާގެ حقّ ތައް އަދާކޮށް އަދި ކިޔަމަންތެރިކަން އަދާކުރާ އަދި ހެޔޮހިތްތެރިވާ نصيحة ތެރިވާނަމަ ދެ أَجْرُ ލިބޭނެވެއެވެ.

1365- وعَنْهُ قَالَ : قَالَ رسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « ثلاثةٌ لُهُمْ أَجْرانِ : رَجُلٌ مِنْ أَهْلِ الكتاب آمن بنبيَّه وآمنَ بمُحَمدٍ ، والعبْدُ المَمْلُوكُ إذا أدَّى حقَّ اللَّهِ ، وَحقَّ مَوَالِيهِ ، وَرَجُل كانَتْ لَهُ أَمةٌ فَأَدَّبَها فأَحْسَنَ تَأْدِيبَها ، وَعلَّمها فَأَحْسَنَ تَعْلِيمَها ، ثُمَّ أَعْتقَهَا فَتزَوَّجَهَا ، فَلَهُ أَجْرَان » متفقٌ عَليهِ .

އަދި އެصحابي (އެބޭފުޅާ މާތްالله ރުއްސުންވޮޑިގެންވި أبو مُوسَى الأَشْعَرِيِّ)ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިންމީހަކަށް ثوابލިބުމުގައި ދެގުނަ

އިތުރުވެގެންވެއެވެ. އެކަމަކު އަހުރު ރިބާބީންގެ ތަރައިން އެމީހާގެ نبي އާ އެކާއި އަދި مُحَمدً ގާތަށާއި ދިފާޢުކުރުމުގެ މައްޗަށް އިމާންތެރި ވިޔައެވެ. އެހެނަމަކު اللهގެ حقّއާއި ސާބިތުވުމުގެ حقّތަށް އަދާކުރު މުޅިކުރިއަށް ސަބަބުތަކުވާ އަހާއެވެ. އަދި ދިނުވަސް ވިޔަކު އަޅު އަންނަން ކާއިޖުއްގެ ސަބަބު ވިޔައެވެ. އެވިޔާ އަކާއިޖައްޔަ شرعي އަދަބުތައް ދަސްކުރުމަށް އަދި اجتماعي އަދަބުތައް އުނގެނުމުގައި އަދި ތަރުބިޔަތު تعليمދިނުމަށް ދޫނެ މިނިވަންކަން އެއްސަރުކާރު އަކާއިޖާގެ ކައިވެނިކުރުމަށް ހެދުއިޖުނަމަ ޖާގަ އެވިހަކަން ދެރި أَجْرُ ލިބިގެންވެއެވެ.

239– باب فضل العبادةِ في الهرج وهو الاختلاط والفتن ونحوها

مجتمع ހަލަބޮލިވެގެން އުޅުވެއްޖެހެއްޔާއި فتنގެ ވަގުތުތަކުގައި އަޅުކަމާއިގެން مشغولވެގެންވުމުގެ މާތްކަން ބަޔާންކޮށްދޭ باب

1366– عنْ مَعقِلِ بن يسارٍ ، رضي اللَّه عنْهُ ، قَالَ : قال رَسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « العِبَادَةُ في الهَرْجِ كهِجْرةٍ إلَيَّ » رواهُ مُسْلمٌ .

މާތްالله ރުއްސުން ލެއްވި مَعقل بن يسار ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديثކުރެއްވިއެވެ. مجتمع ހަލަބޮލިވާ ވަގުތާއި ފިތުނަތައްގެ ވަގުތުގައި އަޅުކަމާއިގެން مشغول ވެގެންވީ ތިމަންނަރަސްކަލާގެ ގާތަށް ހިޖުރަކުރުން ފަދައެވެ. (އެބަހީ އެހައިމަ ثوابލިބިގެންވާ ކަމެކެވެ.)

240– باب فضل السَّماحةِ في البيع والشراء

والأخذ والعطاء ، وحسن القضاء والتقاضي ، وإرجاح المكيال والميزان ، والنَّهي عن التطفيف ، وفضل إنظار الموسِر والمُعْسِرِ والوضع عنه

ގަތުމާއި ވިއްކުމާއި ދޭތިއްނުމުގެ معاملات ތަކުގައި ލުއިފަސޭހަ ކުރުމުގެ މާތްކަމާއި ދަރަނި ބަދަލުދެއްކުމާއި އަދި އެ އަދާކުރުމުގައި ހެޔޮ އަޚްލާޤު ދެއްކުމަށް ހެޔޮ اختيارކުރުމާއި މިން ކިރުމުގައި ކުޑަކޮށް އިތުރުކުރުމުގެ މާތްކަމާއި މިންކިރުމުގައި އުނިކުރުމަކީ މަނާކޮށްފައިވާ ކަމެއްކަމާއި އަދި ތަނަވަސް ކަމުގެ އަހުލުވެރިން އެކަމުގަ ދަތިވީ މީހުންނަށް ދަރަނިދެއްކުމަށް ލުއިދޭކަމާއި ދަތިވީމީހުނަށް ދަރަނި މުޅިން ނުވަތަ ބައެއް معاف ކުރުމުގެ މާތްކަން ބަޔާންކޮށްދޭ باب

قَالَ اللّٰه تَعَالَى : ﴿ وَمَا تَفْعَلُوا مِنْ خَيْرٍ فَإِنَّ اللَّهَ بِهِ عَلِيمٌ ﴾ [البقرة: 215]،

އަދި ތިޔަބައިމީހުން ކުރާ ކޮންމެ ހެޔޮކަމެއް ހަމަކަށަވަރުން ﷲ ތަޢާލާ ދަންނަވޮޑިގެންވެއެވެ.

وقال اللّٰه تَعَالَى : ﴿ وَيَا قَوْمِ أَوْفُوا الْمِكْيَالَ وَالْمِيزَانَ بِالْقِسْطِ وَلا تَبْخَسُوا النَّاسَ أَشْيَاءهُم ﴾ [هود : 85]

އޭ އަހަރެންގެ قومގެ މީހުންނޭވެ! ތިޔަބައިމީހުން މިނުގަނޑާއި، ކިރުން، عدلއަށް ފުރިހަމަކަމާ ކުރާށެވެ.
އަދި މީސްތަކުންނަށް އެއުރެންގެ ތަކެތި އުނި ނުކުރާށެވެ!

وقال اللّٰه تَعَالَى : ﴿ وَيْلٌ لِلْمُطَفِّفِينَ الَّذِينَ إِذَا اكْتَالُوا عَلَى النَّاسِ يَسْتَوْفُونَ وَإِذَا كَالُوهُمْ أَوْ وَزَنُوهُمْ يُخْسِرُونَ أَلا يَظُنُّ أُولَئِكَ أَنَّهُمْ مَبْعُوثُونَ لِيَوْمٍ عَظِيمٍ يَوْمَ يَقُومُ النَّاسُ لِرَبِّ الْعَالَمِينَ ﴾ [المطففين : 1-6] .

މިނުކިރުމުގައި އުނިކުރާ މީހުންނަށް، ގެއްލުމާއި ހަލާކުހުއްޓެވެ. އެއުރެންނީ، އަހަރެންމީހުންގެ ކިބައިން މިނާނަމަ، ނުވަތަ އަހަރެންމީހުންނަށް ކިރައިދީފިނަމަ، ގެއްލުންކުރާ މީހުންނެވެ. ބޮޑުވެގެންވާ ދުވަހަކަށް އެއުރެން ދިރުއްވެރިކުރެވޭނެކަމުގައި އެއުރެން يقين ނުކުރަނީ ހެއްޔެވެ؟ (އެއީ) عالمތަކުގެ ވެރިރަސްކަލާނގެ حضرة ގައި މީސްތަކުން قائمވާ ތިބޭނެ ދުވަހެވެ.

1367- وعَنْ أبي هُريرة ، رضِيَ اللَّه عنْهُ ، أَنَّ رجُلاً أتى النبي صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يتَقاضَاهُ فَأَغْلَظَ لَهُ، فَهَمَّ بِهِ أَصْحابُهُ ، فَقَالَ رسُولُ اللَّهِ صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « دعُوهُ فَإِنَّ لِصَاحِبِ الحَقِّ مقَالاً » ثُمَّ قَالَ : « أَعْطُوه سِنًّا مِثْلَ سِنِّهِ » قالوا : يا رسولَ اللَّهِ لا نَجِدُ إلاَّ أَمْثَل مِنْ سِنِّهِ ، قال : « أَعْطُوهُ فَإِنَّ خَيْرَكُم أَحْسنُكُمْ قَضَاءً » متفقٌ عليه .

މާތްالله ރުއްސެވުން ލިބިވޮޑިގެންވާ أَبو هُريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللَّهِ صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެއަރިހަށް މީހަކު އައެވެ. އަދި އޭނާގެ ދަރަނި ހޯދުމަށް އެދުނެވެ. އަދި އޭނާ އަރާރޮގޮތުން ދެއްކި ހަރުކަށިބަސް اختيار ކުރިއެވެ. އޭނާއަށް أصْحابُ ބޭކަލުން އަދަބުދިނުމަށް ފަރުވާލެއް ދެއްވުމަށް އުޅުއްވިއެވެ. ދެން رَسُول اللَّهِ صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އޭނާއަށް ދޫކޮށް ލައްވާށެވެ. އެހެނީ ހަމަކަށަވަރުން ޙައްޤުވެރިޔާއަށް ބުނެވޭނޭ ބަސްތަކެއް ވެއެވެ. ދެން حديث ކުރެއްވިއެވެ. އޭނާގެ ޖަމަލާގެ ޖަމަލެއް އޭނާއަށް ދޭށެވެ. އަޞްޙާބުން ދަންނަވައިފިއެވެ. އޭالله ގެ

ރަސޫލާއެވެ. ޖިމަންގަނޑުން އަތުގައި ތިބި އަނގަ ޖެހިލުންވެގެން ތަނަވަސްކަމާ ޖެހޭގޮތުގެ حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެއިން އެއްޗެއް އައްސޭރި ދޭށެވެ. އެހެނީ ހަމަހަމަކޮށްދިނުން ބިރުބަދިމިހުންގެ ބާރުއިން އަންނަ ތަނަވަސްކަމާ މިންނަތް ދަރަނި ވިއްކާފައި ތަނަވަސްކަމުން އަދާކުރާ މިންނަތެވެ.

1368- وعَنْ جابرٍ ، رضي اللَّه عنْهُ ، أن رَسُولَ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قَالَ : « رَحِم اللَّه رجُلا سَمْحاً إذا بَاع ، وَإذا اشْتَرى ، وَإذا اقْتَضىَ » . رواه البخاريُّ .

މާތްﷲ ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ جابر ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. الله سبحانه وتعالى އެމީހަކަށް رحمة ކުރައްވާނދޭވެ! އެއީ ވިއްކާ ހިނދުގައްޔާއި ދަރަނި އަދާކުރާ ހިނދުގައި ލުއިފަސޭހަކަމާއި މަޑުމައިތިރިކަން اختيار ކުރާ މީހާއެވެ.

1369- وعَنْ أبي قَتَادَةَ ، رضي اللَّه عَنْهُ ، قَالَ : سمِعْتُ رسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يقُولُ : «مَنْ سَرَّهُ أَنْ يُنَجِّيَهُ اللَّه مِنْ كُرَبِ يَوْمِ القِيَامَةِ ، فَلْيُنَفِّسْ عَنْ مُعْسِرٍ أوْ يَضَعْ عَنْهُ » رواهُ مسلمٌ .

މާތްﷲ ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ أَبو قَتادَةَ ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ޖިމަން އަޑުއިވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. الله سبحانه وتعالى ގެ حضرةން قيامة ދުވަހުގެ ބިރުވެރިކަމުން ސަލާމަތްވުމަށް އެދޭމީހަކު ހަމަ އެމީހަކު (ދަރަނި ދިނުމުގައި) ތަނަވަސްކަން ކުޑަ މީހުންނަށް ލުއިކޮށް މުއްދަތު ދޫކޮށްދޭށެވެ. ނުވަތަ معاف ކުރާ ށެވެ.

1370- وعنْ أبي هُريرةَ ، رضي اللَّه عَنْهُ ، أنَّ رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قَالَ : « كَانَ رجلٌ يُداينُ النَّاسَ ، وَكَان يَقُولُ لِفَتَاهُ : إذا أَتَيْتَ مُعْسِراً فَتَجاوزْ عَنْهُ ، لَعلَّ اللَّه أنْ يَتجاوزَ عنَّا فَلقِي اللَّه فَتَجاوَزَ عنْهُ » متفقٌ عَليهِ

މާތްﷲ ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ أَبو هُريرة ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މީސްތަކުންނަށް ދަރަނިދޫކުރުން ގެންދިޔަ މީހަކު އުޅުނެވެ. އަދި އޭނާ އޭނާގެ خادم މީހާ ގާތު ބުނެއުން ގެންދިޔައެވެ. ތިބާ (ދަރަނި އަދާކުރަން ނުކުޅެދޭ) އަތްމަތި ދަތި މީހެއް ގާތަށް ދިޔައިމަ ދޫކޮށްލާށެވެ. އަޅުގަނޑުމެން ކުށްތަކަށް معاف ކުރެއްވުމަށް (ދެން ހަމައެކަށި) الله سبحانه

وتعالى ތިމަންގަނޑުން معاف ކުރެއްވީޔޯފުޅުވެއެވެ. ދެން އޭނާ (މަޢުލޫމުނުފުރު) الله سبحانه وتعالى ޢަރި ބައްދަލުވީ ހިނދު الله سبحانه وتعالى އާނާއަށް معاف ކުރެއްވިއެވެ.

1371- وعَنْ أبي مسْعُودٍ البدْرِيِّ ، رضي اللَّه عنْهُ ، قَال : قَالَ رَسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : «حُوسب رَجُلٌ مِمَّنْ كَانَ قبلكم فَلَمْ يُوجدْ لَهُ مِنَ الخَيْرِ شَيءٌ ، إلاَّ أَنَّهُ كَان يُخَالِطُ النَّاس ، وَكَانَ مُوسِراً ، وَكَانَ يأْمُرُ غِلْمَانَه أن يَتَجَاوَزُوا عن المُعْسِرِ . قال اللَّه ، عزَّ وجَلَّ : « نَحْنُ أحقُّ بِذَلكَ مِنْهُ ، تَجاوَزُوا عَنْهُ » رواه مسلمٌ .

މާނައީ: ޢަބްދުالله ބިން މަސްޢޫދުގެ أبو مسْعُودٍ البدْرِيُّ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ކުރީގެ އުއްމަތް މީހުންގެ ތެރެއިން މީހެއްގެ ހިސާބު ބެލުނެވެ. އޭނާގެ ހެޔޮކަމެއް ނުފެނުނެވެ. އެއީ ހަމައެކަނި ޖަނަވާރަށް ވިޔަފާރިކުރާ މީހެކެވެ. އޭނާ މުއްސަނދިއެކެވެ. އަދި ގަންނަވިއްކާ އޭނާގެ ޚާދިމުންނަށް މިސްކީނުންނަށް ލުއިދިނުމަށް އަމުރުކުރެއެވެ. معاف ކުރުމަށް ތަނަވަސް ކަމެއް ދޭށެވެ. الله سبحانه وتعالى وحي ކުރެއްވިއެވެ. معاف ކުރުމަށް އަހަރެމެން އެމީހާއަށްވުރެ حقّ ވެރިވެގެން ވަށެވެ. އޭނާއަށް معاف ކުރައްވާށެވެ.

1372- وعنْ حُذَيْفَةَ ، رضي اللَّه عنْهُ ، قَالَ : أُتِي اللَّه تَعالى بِعَبْد من عِبَادِهِ آتاهُ اللَّه مَالاً ، فَقَالَ لَهُ : ماذَا عمِلْتَ في الدُّنْيا ؟ قَالَ : وَلا يَكْتُمُونَ اللَّه حديثاً قَال : يَاربِّ آتَيْتَنِي مالَكَ فَكُنْتُ أُبايِعُ النَّاسَ ، وَكانَ مِنْ خُلُقِي الجوازُ ، فكُنْتُ أَتيَسرُ عَلى المُوسِرِ، وأُنْظِرُ المُعْسِر . فَقالَ اللَّه تَعالى : « أَنَا أَحقُّ بذا مِنْكَ ، تجاوزُوا عَنْ عبْدِي » فقال عُقْبَةُ بنُ عامرٍ ، وأَبو مَسْعُودٍ الأنصاريُّ ، رَضِيَ اللَّه عنْهُما : هكذا سَمِعْنَاهُ مِنْ في رَسولِ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم. رواهُ مسلمٌ .

މާނައީ: ޢަބްދުالله ބިން މަސްޢޫދުގެ حُذَيْفَةَ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. الله سبحانه وتعالي އޭނާގެ އަޅުތަކުންގެ ތެރެއިން މުދާދީފައިވާ އަޅަކު ގެންނަވައިފިއެވެ. ދެން އޭނާއަށް وحي ކުރެއްވިއެވެ. ދުނިޔޭގައި ކޮބައިތޯ ކުރި ކަންތައް؟ ވިދާޅުވިއެވެ. الله سبحانه وتعاليއަށް އެއްވެސް ޙަދީޘެއް ފޮރުވާކަށް ނުކެރޭނެއެވެ. އޭނާ ދެންނެވިއެވެ. އޭ ރަސްކަލާނގެ! އިބަރަސްކަލާނގެ ތިމަންނައަށް އިބަރަސްކަލާނގެ މުދާ ދެއްވިއެވެ. ދެން ތިމަން ގަނޑު މީހުންނަށް ވިޔަފާރިކުރަމުން

ވިޔަފާރިކުރުމުގައެވެ. އަދި ތިމަންނަގެ އާދައަކީ މީސްތަކުންނަށް ލުއިފަސޭހަ ކުރުމެވެ. ދެން މުއުސަނިދި
މީހުންނާ ތަސާމަޙުކުރުން معاملات ކުރުމެވެ. އަދި فقيرންނަށް معاف ކުރުމެވެ. ދެން الله سبحانه
وتعالي وحي ކުރެއްވިއެވެ. معاف ކުރުމަށް ތިބާއަށްވުރެ ތިމަންނައީ حقّވެރިކަން މާ
ބޮޑުވެގެންވެއެވެ. ތިމަންނައިމާގެ އަޅާއަށް معافކުރާށެވެ. މާތް الله އަޅުބަދަލުކުރެއްވީ ޙަދީޘް ނަޤުލުކޮށްދެއްވީ
عقبة بن عامرއާއި أبو مَسْعُودٍ الانصاري އާއި ދެބޭކަލުން ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަމެން رَسُول اللَّهِ صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ
وسَلَّم ގެ އަނގަފުޅުން އަޑު އައީ އަޑުއިވުނެވެ.

1373- وعنْ أبي هُريرَةَ ، رضي اللَّه عنْه ، قَالَ : قَالَ رسُولُ اللَّه صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « من أَنْظَر مُعْسِراً أوْ وَضَعَ لَهُ ، أظلَّهُ اللَّه يَوْمَ القِيامَةِ تَحْتَ ظِلِّ عَرْشِهِ يَوْمَ لا ظِلَّ إلاَّ ظِلُّهُ » .

رواهُ الترمذيُّ وقَال : حديثٌ حسنٌ صحيحٌ .

މާތްالله ޙަދީޘް ނަޤުލުކޮށްދެއްވީ أبو هُريرة ގެ ރިވާޔަތުން ބަޔާންކުރެވިފައެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ
وسَلَّم حديثކުރެއްވިއެވެ. މިހެން އެއްވެސް ދަތި މީހަކަށް ލުއިކޮށްދީފިނަމަ ނުވަތަ معاف ކޮށްދީފިނަމަ
قِيَامَةދުވަހު الله سبحانه وتعالى އެމީހަކަށް އެއިރުގެ عَرْشِيގެ ހިޔާވަހިކަން ދެއްވާނެއެވެ. އެއީ އެއިރުގެ
ހިޔާވަހިކަން ދިނުވައި އެހެން އެއްވެސް ހިޔާވަހިކަމެއް ނުވާނެ ދުވަހެކެވެ.

1374 وعَنْ جابرٍ ، رضي اللَّه عَنْهُ ، أنَّ النبيَّ صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، اشْتَرى مِنْهُ بَعِيراً ، فَوَزَنَ لَهُ، فَأَرْجَحَ متفقٌ عليه .

މާތްالله ޙަދީޘް ނަޤުލުކޮށްދެއްވީ جابر ގެ ރިވާޔަތުން ބަޔާންކުރެވިފައެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبيّއާ صلّى الله عليه وسلّم އަ
صحابيގެ އަތުން ޖަމަލެއް (ތަކެއްޗެއް) ގަނެއްވިއެވެ. އަދި އަގަށް ދެއްވިއިރު ބަރުދަން
ބަރުދަން ދެއްވުމުގައި އިތުރަށް ދެއްވިއެވެ.

1375- وعنْ أبي صَفْوَان سُوْيدِ بنِ قَيْس ، رضي اللَّه عنهُ ، قَالَ : جَلبْتُ أَنَا ومَخْرَمَةُ الْعبدِيُّ بَزًّا مِنْ هَجَر ، فَجاءَنَا النَّبيُّ صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، فَسَاومنَا بسراويلَ ، وَعِنْدِي وَزَّانٌ يزنُ بالأجْرِ ، فَقَالَ النبي صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم لِلْوَزَّانِ : « زِنْ وَأَرْجِحْ » رواهُ أبو داودَ ، والترمذيُّ وقال : حديثٌ حسنٌ صحيحٌ .

ރަޟިﷲ ޢަންހު ސުންނަތުގައިވާ أبو صفوان سُوَيْدِ بن قَيْس ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަނާއި مَحْرَمَةُ الْعبدِيُّ އާއި ދެމީހުން ހަޖަރު ނަމަކަށް ކިޔާ ބިމަކުން ފޭރާން ގެންނަމުއެވެ. ފަހެ نبيّ صلّى الله عليه وسلّم ތިމަންމެންގެ ގާތަށް ވަޑައިގެންނެވިއެވެ. އަދި ހަރުވާލެއް ގަތްތެވެ. (ޖާލި ވިދާޅުވިއެވެ.) ތިމަންމެންގެ ގާތުގައި ކިރާ މީހަކު ހުއްޓެވެ. އޭނާއަކީ އުޖޫރައަށް އަދި ވަޒަންކޮށް ކުރާ މީހެކެވެ. ފަހެ نبيّ صلّى الله عليه وسلّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ވަޒަން ކުރާށެވެ. އަދި އިތުރު ކުރާށެވެ.

كتابُ العِلم

علمގެ ވާހަކަ ބަޔާންވެގެންވާ ބައި

241– باب فضل العلم تعلماً وتعليماً لله

ﷲ އަށްޓަކައި އުނގެނުމާއި އުނގަންނައިދިނުމުގެ މާތްކަންބަޔާންވެގެންވާ ބާބު

قَالَ اللّٰهُ تَعَالَى : ﴿ وَقُلْ رَبِّ زِدْنِي عِلْمَاً ﴾ [طه : 114] ،

އަދި ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ. އަޅުގެ ވެރިރަސްކަލާނގެއެވެ! މިއަޅާއަށް އިތުރުކޮށް علم ދެއްވާނދޭވެ!

وقال الله تَعَالَى : ﴿ قُلْ هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لاَ يَعْلَمُونَ ﴾ [الزمر : 9] ،

ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! ދަންނަމީހުންނާއި، ނުދަންނަ މީހުން ހަމަހަމަވާނެ ހެއްޔެވެ؟

وقال تَعَالَى : ﴿ يَرْفَعِ اللّٰهُ الَّذِينَ آمَنُوا مِنْكُمْ وَالَّذِينَ أُوتُوا العِلْمَ دَرَجَاتٍ ﴾ [المجادلة : 11] ،

ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން އީމާންވީ މީހުންނާއި، علم ދެއްވިގެންވާ މީހުން الله ދަރަޖަތަކަށް އުފުއްލަވާނެތެވެ.

وقال الله تَعَالَى : ﴿ إِنَّمَا يَخْشَى اللّٰهَ مِنْ عِبَادِهِ العُلَمَاءُ ﴾ [فاطر : 28] .

اللهއަށް ބިރުވެތިވާކަން ކަށަވަރީ، އަކަލާނގެ އަޅުތަކުންގެ ތެރެއިން علم ވެރިންނެވެ.

1376- وعَنْ مُعاوِيةَ ، رضي اللَّه عنْهُ ، قال : قَال رسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « مَنْ يُرِد اللَّه بِهِ خيْراً يُفَقِّهْهُ في الدِّينِ » متفقٌ عليه .

މާތްالله ރުއްސުންވުއްވި مُعاوِية ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. الله سبحانه وتعالى މީހަކަށް ހެޔޮކަމެއް ގެންދެވުމަށް ބޭނުންވެއްޖެނަމަ ކުރައްވާނީ އެމީހަކު ދީނުގެ فقه ދެނެގަނެވޭ މީހަކަށް ލެއްވުމެވެ.

1377- وعنْ ابنِ مسْعُودٍ ، رضي اللَّه عنْه ، قَال : قَال رسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « لا حَسَد إلاَّ في اثْنَتَيْنِ : رَجُلٌ آتَاهُ اللَّه مَالاً فَسلَّطهُ عَلى هلَكَتِهِ في الحَقِّ ، ورَجُلٌ آتاهُ اللَّه الحِكْمَةَ فهُوَ يَقْضِي بِهَا ، وَيُعَلِّمُهَا » مُتَّفَقٌ عَليهِ .

والمرادُ بالحسدِ الْغِبْطَةُ ، وَهُوَ أنْ يتَمنَّى مثْلَهُ .

މާތްالله ރުއްސުންވުއްވި عبد اللَّه بن مسْعُودގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديثކުރެއްވިއެވެ. ދެކަމެއްގައި މެނުވީ حسد ވެރިވުން ހުއްދަވެގެން ނުވެއެވެ. އެއީ الله سبحانه وتعالى މީހަކަށް މުދާ ދެއްވައިފުން އެމީހާ އެމުދާ حقّ ގޮތުގައި ހޭދަކުރާމީހާއެވެ (އެބަހީ މީހަކަށް ދިރާސާ ދޭ އެދުމެއް) އަނެއްކާ ދެކަމަކީ ކުރާ حسد އަކީ އަދި الله سبحانه وتعالى މީހަކަށް ހިކްމަތް ދެއްވައިފުން އެމީހާ އެގޮތުގައި ނިޔާ ކަނޑައަޅައި އަދި އެ علم އަނެކުންނަށް އުނގަންނައިދޭ މީހާއެވެ (އެބަހީ މީހަކަށް ދިރާސާ ދޭ އެދުމެއް) އަނެއްކާ ދެކަމަކީ ކުރާ حسدއެވެ.

1378- وعَنْ أبي مُوسى ، رضي اللَّه عنْهُ ، قال : قَالَ النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « مَثَلُ مَا بعثَني اللَّه بِهِ مِنَ الهُدى والْعِلْمِ كَمَثَل غَيْثٍ أصاب أرْضاً ، فكَانَتْ مِنْهَا طَائفَةٌ طَيِّبةٌ قَبلَتِ المَاءَ فَأَنْبَتَتِ الْكَلأَ ، وَالْعُشْب الْكَثِيرَ ، وَكَانَ مِنْهَا أجَادِبُ أمسَكَتِ المَاءَ ، فَنَفَعَ اللَّه بهَا النَّاسَ، فَشَرِبُوا مِنْهَا وَسَقَوْا وزَرَعُوا ، وأَصَاب طَائفَةً مِنْهَا أُخْرى إنَّما هِي قِيعانٌ ، لا تمْسِكُ مَاءً ، وتُنْبِتُ كَلأً ، فَذلكَ مثَلُ منْ فَقُهَ في دِينِ اللَّهِ ،

وَنَفَعَهُ ما بَعَثَنِي اللَّه بِهِ فَعلِمَ وَعلَّمَ، وَمَثَلُ منْ لَمْ يَرْفَعْ بِذلكَ رأساً ، وَلَمْ يَقْبَلْ هُدَى اللَّهِ الَّذي أُرْسِلْتُ بِهِ » متفقٌ عليه.

މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި أَبومُوسى ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. نبي އާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. الله سبحانه وتعالى ތިމަންރަސޫލާ مبعوث ކުރައްވައި ދެއްވި ހިދާޔަތާއި علم ގެ މިސާލަކީ ބިންމަތަށްވެހުނު ވަރު ވާރޭ ގަނޑެއްގެ މިސާލެވެ. އެބިމުގެ ބައެއް ތަންތަނަކީ ރަނގަޅު ތަންތަނެވެ. އެތަންތަން އެފެން ގަބޫލުކޮށްގެން އެބިމުގައި ވިނައާއި ގަސްގަހާ ފެޅިއެވެ. އަދި އެބިމުގެ ބައެއް ތަންތަނަކީ ހަރުވެފައިވާ ތަންތަނެވެ. އެތަންތަން ވަރުވެރިކޮށް ފެން ހިފައި ހައްޔަރުކޮށްފިއެވެ. الله سبحانه وتعالى އެފެނުން މީސްތަކުންނަށް މަންފާ މިންވަރުކުރެއްވިއެވެ. ފަހެ މީސްތަކުން އެފެން ބޮއި އަދި އެގޮތުން ދަނޑުވެރިކަން ކޮށް އަދި އެހެނިހެން ބޭނުންތަކަށް ހިފިއެވެ. އަދި އެފެން ބިމުގެ އެހެން ބައެއްގައި ވެހުނެވެ. އެބިމަކީ ނިކަމެތި ބިމެވެ. އެބިމުން ފެން ހިފައި ނުހިފެއެވެ. އަދި ވިނައެއް ނުފެޅުނެވެ. الله سبحانه وتعالى ދީނުގެ ހަޤީޤަތްތެރިން ދެއްވާފައިވާ ދީނުގެ މިސާލަކީ މިއީއެވެ. އަދި الله سبحانه وتعالى ތިމަން ކަލޭގެފާނު مبعوث ކުރެއްވި ހިދާޔަތް އެގިގެން ފޯރުކުރެއްވިއެވެ. ފަހެ އެމީހާ އެ ދީނުން އަދި އެ އެހެން މީހުންނަށް އުނގަންނައިދިނެވެ. އަދި އެނޫން މިސާލަކީ އެމީހާ އެ ސަމާލުކަން ނުދިނެވެ. އަދި الله سبحانه وتعالى ފޮނުއްވި ހިދާޔަތް قبول އެއް ނުކުރެއެވެ.

1379- وعَنْ سَهْلِ بن سعدٍ ، رضي اللَّه عنْهُ ، أنَّ النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قَالَ لِعَليٍّ ، رضي اللَّه عنْهُ : « فو اللَّهِ لأنْ يهْدِيَ اللَّه بِكَ رجُلاً واحِداً خَيْرٌ لكَ من حُمْرِ النَّعم » متفقٌ عليهِ.

މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި سَهْل بن سعد ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبيއާ صلّى الله عليه وسلّم މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި علي ގާތުގައި حديث ކުރެއްވިއެވެ. ފަހެ މާތްالله ގަސަމް ކުރައްވަމެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ސަބަބުން އެއްމީހަކު الله سبحانه وتعالى هداية ދެއްވުން ތިޔަބައިމީހުންނަށް ރަތްކުލައިގެ ޖަމަލު ލިބުމަށްވުރެ ހެޔޮވެގެންވެއެވެ.

1380- وعن عبدِ اللَّه بن عمرو بن العاص ، رضي اللَّه عنْهُما ، أنَّ النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال: «بلِّغُوا عَنِّي ولَوْ آيَةً ، وحَدِّثُوا عنْ بني إسْرَائيل وَلا حَرجَ ، ومنْ كَذَب علَيَّ مُتعمِّداً فَلْيتبَوَّأْ مَقْعَدهُ من النَّار » رواه البخاري .

މާތްالله އެކަލާނގެ ރުހިވޮޑިގެންވި عبد اللَّه بن عمرو بن العاص ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبيُّ صلّى الله عليه وسلّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ތިމަންރަސޫލާގެ ރިވާޔަތުން އަންގާދޭށެވެ. ހަމަ ތިމަން ކިޔައިދިން އެއް އާޔަތެއް ކަމުގައިވީނަމަވެސްމެއެވެ. އަދި ބަނީ އިސްރާއީލުންގެ ހަބަރުތައް ކިޔައިދިނުމުގައި ކުށެއްނެތެވެ. އަދި ތިމަންރަސޫލާގެ މައްޗަށް ގަސްދުގައި ދޮގުހަދައިފި މީހާ އެމީހާގެ ތަނަށް ނަރަކައިން ހޯދައިގަންނާހުށިކަމެވެ.

1381- وعنْ أبي هُريرةَ ، رضي اللَّه عَنْهُ ، أنَّ رسُول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، قالَ : « .... ومَنْ سلَك طرِيقاً يَلْتَمِسُ فِيهِ عِلْماً ، سهَّلَ اللَّه لَهُ بِهِ طَرِيقاً إلى الجَنَّةِ » رواهُ مسلمٌ .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވި أبو هُريرة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މީހަކު علم ހޯދުމަށް މަގަކަށް ހިނގައްޖެނަމަ، އެމީހަކަށް الله سبحانه وتعالى ސުވަރުގެއަށް ދިޔުމަށް މަގު ފަސޭހަކޮށްދެއްވައެވެ.

1382- وَعَنهُ ، أيضاً ، رضي اللَّه عنْه أنَّ رَسُول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قَالَ : « مَنْ دعا إلى هُدىً كـــانَ لهُ مِنَ الأجْرِ مِثلُ أُجورِ منْ تَبِعهُ لا ينْقُصُ ذلكَ من أُجُورِهِم شَيْئاً » رواهُ مسلمٌ.

އަދި އެ صحابي (އެބަހީ މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވި أبو هُريرة)ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މީހަކު ހިދާޔަތުގެ މަގަށް دعوة ދީފިނަމަ އެމީހަކު قبول ކުރި މީހުންނަށް ލިބޭ ثواب އެމީހަކަށް ލިބޭނެއެވެ. އަދި އެމީހުން ލިބޭމީހުން އެމީހުންގެ ثوابން އެއްވެސް އެއްޗެއް އުނިވެގެން ނުދާނެއެވެ.

1383- وعنْهُ قال : قَالَ رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « إذا ماتَ ابْنُ آدَم انْقَطَع عَملُهُ إلاَّ مِنْ ثَلاثٍ : صَدَقَةٍ جارية ، أوْ عِلمٍ يُنْتَفَعُ بِهِ ، أوْ وَلَدٍ صالحٍ يدْعُو لَهُ » رواهُ مسلمٌ .

އަދި އެ صحابي (އެބަހީ ރަޟިﷲ ޢަންހު ސުމުއުދުގައިވި أبو هُريرة) ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.
ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އާދަމުގެ ދަރިޔާ ގަޑުވުމުން ބިންކަމެއް ލިބިދޭނޭ އެދިމާގެ އެންމެހާ عملތައް ކުރަނީކޮންޏެވެ. އެދި ހިނގާ ހިނގައި ހުންނަ صَدَقَة އެއްކަމުގައިވާނަމަ އެކަމުގެ ثوابއާއި އެދިމާ ގައިދު ދުނިޔެ علمއެއް ދުކަމުގައިވާނަމަ އެކަމުގެ ثواب އާއި އެދިމާގެ صالح ދަރިއަކު ހުރިގެން އެދެރި އެދިމާއަށް ކުރާ دعاء އެވެ.

1384- وَعنْهُ قَالَ : سمِعْتُ رسُول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يَقُولُ : « الدُّنْيَا ملْعُونَةٌ ، ملْعُونٌ ما فِيهَا، إلاَّ ذِكرَ اللَّه تَعَالى ، وما والاَهُ ، وعَالماً ، أوْ مُتَعلِّماً » رواهُ الترمذيُّ وقال : حديثٌ حسنٌ.

قولهُ « وَمَا وَالاهُ » أي : طاعةُ اللّه .

އަދި އެ صحابي (އެބަހީ ރަޟިﷲ ޢަންހު ސުމުއުދުގައިވި أبو هُريرة) ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.
اللهއަށް ކުރާ ޛިކުރާއި އަދި އެކަލާނގެ އަށްކުރާ ޠާޢަތާއި އަދި ޢިލްމުވެރިއާ އަދި ޢިލްމު ދަސްކުރާމީހާ ފިޔަވައި ދުނިޔެއާއި ދުނިޔޭގައިވާ ހުރިހާ އެއްޗަކީ لعنة ލެއްވިގެންވާއެވެ.

1385- وَعَنْ أنسٍ ، رضي اللَّه عنْهُ قالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ، صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « مَن خرَج في طَلَبِ العِلمِ ، فهو في سَبيلِ اللَّهِ حتى يرجِعَ » رواهُ الترْمِذيُّ وقال : حديثٌ حَسنٌ .

ރަޟިﷲ ޢަންހު ސުމުއުދުގައިވި أنس ގެފާނުގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ދީނީ علم ހޯދުމަށް ނިކުމެގެން ދާމީހާ އެނބުރި އަވަހަށް ދާންދެން އެމީހާ اللهގެ މަގުގައެވެ.

1386- وعَنْ أبي سَعيدٍ الخدْرِيِّ ، رضي اللَّه عَنْهُ ، عَنْ رسُولِ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « لَنْ يَشبَع مُؤمِنٌ مِنْ خَيْرٍ حتى يكون مُنْتَهَاهُ الجَنَّةَ » . رواهُ الترمذيُّ ، وقَالَ : حديثٌ حسنٌ .

ރަޟިﷲ ޢަންހު ސުމުއުދުގައިވި أبو سَعيد الخدْري ، نبيّ ޞلّى الله عليه وسلّم ގެ ޙަދީޘުން ރިވާކުރެއްވިއެވެ.
ހަމަކަށަވަރުން حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެއްވެސް މުއުމިނަކު ހެޔޮ علمއް (ޚައިރު) ނުފުދޭނެއެވެ.(އެބަހީ ފުދިގެން ނުވާނެއެވެ.) އެންމެ ފަހުން ސުވަރުގެ ލިބޭ ހަމައަށް ދާންދެނެވެ.

1387- وعَنْ أبي أُمَامة ، رضي اللَّه عنْهُ ، أنَّ رَسُول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « فضْلُ الْعالِم على الْعابِدِ كَفَضْلي على أَدْنَاكُمْ » ثُمَّ قال : رسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « إنَّ اللَّه وملائِكتَهُ وأَهْلَ السَّمواتِ والأَرضِ حتَّى النَّمْلَةَ في جُحْرِهَا وحتى الحُوتَ لَيُصَلُّونَ عَلى مُعلِّمِي النَّاسِ الخَيْرْ» رواهُ الترمذي وقالَ : حَديثٌ حَسنٌ .

މާތްالله ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ أبو أُمَامة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. علم ވެރިޔާގެ މާތްކަން އަޅުކަންވެރިޔާގެ މައްޗަށް ވާނީ ތިޔަބައިމީހުންގެ މާތްކަން ތިޔަބައިމީހުންގެ އެންމެ މީހާގެ މައްޗަށް ވާފަދައިންނެވެ. އެއަށްފަހު رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން اللهގެ ރަޙްމަތާއި އަ މަލާއިކަތުގެ ބަރަކާތްލެއްވުމާއި އުޑާއި ބިމުގެ އަހުލުވެރިން އަދި އެނދުގެ ކަޅުވެލިން ހިނި އޭގެ ތެރޭގެ ހުރި އެއްވެސްނާއި އަދި މަސްތަކުވެސް (ކަނޑު އަޑިގައި) ހެޔޮކަން މީސްތަކުންނަށް އުނގަންނައިދޭ މީހާއަށް ހެޔޮ رحمة ލެއްވުން އެދި دعاء ކުރެއެވެ.

1388- وَعَنْ أبي الدَّرْداءِ ، رضي اللَّه عَنْهُ ، قَال : سمِعْتُ رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، يقولُ: « منْ سلك طَرِيقاً يَبْتَغِي فِيهِ علْماً سهَّل اللَّه لَه طَرِيقاً إلى الجنةِ ، وَإنَّ الملائِكَةَ لَتَضَعُ أجْنحَتَهَا لِطالب الْعِلْمِ رِضاً بِما يَصْنَعُ ، وَإنَّ الْعالِم لَيَسْتَغْفِرُ لَهُ منْ في السَّمَواتِ ومنْ في الأَرْضِ حتَّى الحِيتانُ في الماءِ ، وفَضْلُ الْعَالِم على الْعابِدِ كَفَضْلِ الْقَمر عَلى سائر الْكَوَاكِبِ، وإنَّ الْعُلَماءَ وَرَثَةُ الأنْبِياءِ وإنَّ الأنْبِياءَ لَمْ يُورِّثُوا دِيَناراً وَلا دِرْهَماً وإنَّما ورَّثُوا الْعِلْمَ ، فَمنْ أَخذَهُ أَخَذَ بِحظٍّ وَافِرٍ » . رواهُ أبو داود والترمذيُّ .

މާތްالله ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ أبو الدَّرْداءގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ވިދާޅުވުން އަޑުއިވިމެވެ. ކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. މިހާރު علم އުނގެނުމަށްޓަކައި މަގެއް اختيار ކުރާމީހަކަށް الله سبحانه وتعالى އެމީހަކަށްޓަކައި ސުވަރުގެއަށް ދާ މަގު ފަހިކޮށްދެއްވައެވެ. ހަމަކަށަވަރުން މަލާއިކަތުން ފިޔަތައް ބާއްވަނީ ރުހުމުގައި ކުރާ ބައެއްގެ عمل އަށް ރުހިވަޑައިގެން އެބާއްވާނީ ފިޔަތަށް އެކަމާ ހިތުގެ ދަރިވަރުންނަށެވެ. އަދި علم ވެރިޔާއަށް އުޑާއި ބިމުގައި ވާ ތަކެތި އެއްކޮށް ކަނޑު ފުން އަޑިގައިވާ މަސްތަކުވެސް استغفار ކުރެއެވެ. علم ވެރިޔާގެ މާތްކަން އަޅުކަންވެރިޔާގެ މައްޗަށް ވާނީ ހަނދުގެ މާތްކަން ހުރިހާ ތަރިތަކުގެ މައްޗަށް ވާފަދައިންނެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން علم ވެރިންނަކީ ނަބީބޭކަލުންގެ وارثންނެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން

ނަޞީޙަތްދިނުން ދީނުގައި އަދި ދުނިޔަވީ ވާރުތަ ނުކުރެއްވުމެވެ. ހަމަހަމަކަމުގެން އެހާކަމުން ވާރުތަ ކުރައްވާނީ علم އެވެ. ދަރި ދީނުގެ علم ހާސިލް ކޮށްދިނުމަށް ދަރި އަދިހެ އާދާގެ ނަސީހަތް

ހުރިއްޔާއެވެ.

1389- وعنِ ابن مسْعُودٍ ، رضي اللَّه عنْهُ ، قال : سمِعْتُ رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يَقُولُ : «نَضَّرَ اللَّه امْرءاً سمِع مِنا شَيْئاً ، فبَلَّغَهُ كما سَمعَهُ فَرُبَّ مُبَلَّغٍ أوْعى مِنْ سَامِعِ » . رواهُ الترمذيُّ وقال : حديثٌ حَسنٌ صَحيحٌ

މާނައީ: ޢަބްދުﷲ ބުން މަސްޢޫދު عبد اللَّه بن مسْعُود ގެ ރިވާޔަތް ކުރެއްވިއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ވިއްސެން އަޑުއިވިއެވެ. އަހަރެމެން حديث ކުރައްވިއެވެ. الله سبحانه وتعالى އަހުރެމެ ދޭން އަހުރެމެން ހާނިކުރުވިއެވެ. އޭގެ އަހުރެމެ ވިދާޅުވުމަށް ހެޔޮކުރު حديثއެއް އަޑުއަހައިގެން ދެ އަޑު އިވުނުގޮތަށް އެކަސޮއްދިނުމަށް ހަދައިގެން ގޮތުގައި ކިޔާދިނުން މެދުވެރިވާނެއެވެ. ގިނަފަހަރަކު އަޑު އަހައިގެން އަހާމީހާއަށްވުރެ ބުއްދިވެރިވާނެ ގޮތެވެ ޙިފްޒުކުރާނެއެވެ.

1390- وعن أبي هُريرةَ ، رضي اللَّه عنْهُ ، قال : قال رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « منْ سُئِل عنْ عِلمٍ فَكَتَمَهُ ، أُلجِم يَومَ القِيامةِ بِلجامٍ مِنْ نَارٍ » .

رواهُ أبو داود والترمذي ، وقال : حديثٌ حسنٌ .

މާނައީ: ޢަބްދުﷲ ބުން ހުރައިރާ أَبو هُريرة ގެ ރިވާޔަތް ކުރެއްވިއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ދެރަގޮތް ކަމެއްގައި ދީނީ علم އަހާފައިވާ ސުވާލަކަށް ޖަވާބުނުދީ އެކަން ސިއްރުކޮށް ހަދާ ކަސްތޫރި ފޮރުވާ قِيامَة ދުވަހުން އަލިފާގެ ނަރުގަނޑެއް އަޅުވާނެކަމެވެ ޖަހާނެއެވެ ޖެހޭނެއެވެ.

1391- وعنه قال : قال رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « منْ تَعلَّمَ عِلماً مِما يُبتَغَى بِهِ وَجْهُ اللَّهِ عز وَجَلَّ لا يَتَعلَّمُهُ إلا ليصِيبَ بِهِ عرضاً مِنَ الدُّنْيا لَمْ يجِدْ عَرْفَ الجنَّةِ يوْم القِيامةِ » يعني : ريحها ، رواه أبو داود بإسناد صحيح .

އަދި އަصحابي (ރަޟިޔަ الله ޢަންހުވިދާޅުވި أبو هُريرة) ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މިހާރު اللهގެ ޢަންހުވެވުން ހަނދާން ވާޖިބު علمއުޅު އުނިކުރުމުގެ ދުނިޔޭގެ އަދުލުއް ހަނދާން ކުރުމުން ގެންދާނީ ޤިޔާމަت ދުވަހުން ސުވާލުގެ މިރުވަސް (ވަސް) ނުލިބޭނެއެވެ.

1392- وعنْ عبدِ اللَّه بن عمرو بن العاص رضي اللَّه عَنهُما قال : سمِعتُ رسولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يقول : « إنَّ اللَّه لا يقْبِض العِلْم انْتِزَاعاً ينْتزِعُهُ مِنَ النَّاسِ ، ولكِنْ يقْبِضُ العِلْمَ بِقَبْضِ العُلَماءِ حتَّى إذا لَمْ يُبْقِ عالماً ، اتَّخَذَ النَّاسُ رُؤوساً جُهَّالاً فَسئِلُوا ، فأَفْتَوْا بغَيْرِ علمٍ ، فَضَلُّوا وأَضَلُّوا » متفقٌ عليه .

ރަޟިيالله އަދުބުދިލްބަނަން ޢަންހުމާވިދާޅުވި عبد اللَّه بن عمرو بن العاص ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއޮތުން މިހެން އަޑުއިވިމެވެ. އަހަރެމެންނަށް حديثކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالى علمއުފުއްލެވުމުގައި މީސްތަކުންގެ ކިބައިން އެއްޗެހި ފުރަޅާލާ ނަގައިގެން ނޫއެވެ. ނަމަވެސް އެ އިލްމު علم އުފުއްލެވުމަކީ ޢާލިމުން ވަފާތު ކުރެއްވުމުންނެވެ. ނަމަވެސް ވީހާ ޢިލްމު علم ފުރިހަމަ ޢާލިމުން ވަރަށް ކުޑަވެއްޖެއެވެ. (އަޅަމީ މަތީ ދުއްވެއްޖެއެވެ.) އެންމެ ފަހުން ގޮސް އެއްވެސް علم ވެރިޔަކު ނެތި ގޮސް ހުސްވެ ދިޔުމުން މީސްތަކުން ޖާހިލުން އަށް ނިސްބަތްވާ ޖާހިލުންގެ ގޮތުގައި ބޮޑުތަކެއް ކަމަށް ނަގާނެއެވެ. ފަހެ އެބައިމީހުން ކަރާން ސުވާލު ކުރާނެއެވެ. ފަހެ އެބައިމީހުން ނުދަންނަ އިލްމެއް ފަތުވާ ދޭނެއެވެ. ފަހެ އެބައިމީހުން އަމިއްލައަށް މަގު ފުރެދިގެންވެއެވެ. އަދި އަނެން މީހުންވެސް މަގު ފުރެއްދާނެއެވެ.

كتابُ حمد الله تعالى وشكره

ރަޟީ الله سبحانه وتعالي އަށް حمدއާއި شكر ކުރުމުގެ ވާހަކަ ބަޔާންވެގެންވާ ބައި

242- بابُ باب وجوب الشكر

ރަޟީ الله سبحانه وتعالي އަށް حمدއާއި شكر ކުރުންވާޖިބުވެގެންވާކަން

ބަޔާންވެގެންވާ ބާބު.

قَالَ اللہ تَعَالَى : ﴿ فَاذْكُرُونِي أَذْكُرْكُمْ وَاشْكُرُوا لِي وَلا تَكْفُرُونِ ﴾ [البقرة : 152]

ފަހެ، ތިޔަބައިމީހުން ތިމަން ރަސްކަލާނގެ ހަނދުމަކުރާށެވެ! އޭރުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ ތިޔަބައިމީހުން ހަނދުމަ ކުރައްވާނަމެވެ. އަދި ތިމަން ރަސްކަލާނގެ އަށް ތިޔަބައިމީހުން شكر ކުރާށެވެ. އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ އަށް ތިޔަބައިމީހުން ކާފިރު ނުވާށެވެ.

وقال اللہ تَعَالَى : ﴿ لَئِنْ شَكَرْتُمْ لأَزِيدَنَّكُمْ ﴾ [إبراهيم : 7]

ހަމަކަށަވަރުން، ތިޔަބައިމީހުން **شكر**ކޮށްފިނަމަ، ހަމަކަށަވަރުން، ތިމަންރަސްކަލާނގެ ތިޔަބައި މީހުންނަށް އިތުރުކޮށްދެއްވާނަމެވެ.

وقال اللہ تَعَالَى : ﴿ وَقُلِ الحَمْدُ للهِ ﴾ [الإسراء : 111]

އަދި ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ. حمد ހުރީ اللهއަށެވެ.

وقال تَعَالَى : ﴿ وَآخِرُ دَعْوَاهُمْ أنِ الحَمْدُ للهِ رَبِّ العَالَمِينَ ﴾ [يونس : 10] .

އަދި އެއުރެންގެ دعاءގެ ނިމުމަކީ "الحمد لله رب العالمين". حمد ހުރީ علم ތަކުގެ ވެރި اللهއަށެވެ.

1393- وعن أبي هُرَيْرة ، رضي اللَّه عنْهُ ، أَنَّ النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم أُتِي لَيْلةَ أُسْرِيَ بِهِ بِقَدَحَيْن مِن خَمْر ولَبن ، فنظَرَ إِلَيْهِما فأَخذَ اللَّبنَ ، فَقَالَ جبريلُ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « الحمْدُ للَّهِ الَّذي هَداكَ للفِطْرةِ لوْ أخَذْتَ الخَمْرَ غَوتْ أُمَّتُكَ » رواه مسلم .

މާތްالله ރުހިވެވޮޑިގެންވި أَبو هُريرةގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އިސްރާއާއި معراجއަށް އަރުވައިގެންދެވުނު ރޭގައި ރާތަށްޓާއި ކިރުތަށްޓެއް އަރިހަށް ގެނެސްދެވުނެވެ. ފަހެ އެކަލޭގެފާނު އެދެ ތަށްޓަށް ބައްލަވައިފިއެވެ. އެއަށްފަހު ކިރުތަށި ހިއްޕެވިއެވެ. އޭރުން ޖިބްރީލުގެ ފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ކަލޭގެފާނަށް فطرتގެ ސާފުމަގަށް ހިދާޔަތް ދެއްކެވި الله އަށް حمد ކުރަމެވެ. ކަލޭގެފާނު ރާތަށި ހިއްޕެވިނަމަ ކަލޭގެފާނުގެ އުއްމަތުގެ މީހުން މަގުފުރެދިގެން ދިޔައީހެވެ.

1394- وعنْهُ عنْ رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « كُلُّ أمْرٍ ذِي بال لا يُبْدأُ فيه ب : الحمد للّه فَهُوَ أقْطُع » حديثٌ حسَنٌ ، رواهُ أبو داود وغيرُهُ .

އަދި ޞަحابي (ޞަޙާބީ ރަޟި الله ޢަންހު ސުންނަތުގައި أَبو هُريرة) ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ އަރިހުން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. އަކާހަލަ ގޮތުން حديث ކުރެއްވިއެވެ. اللهގެ حمد އާއި ނުލައި ފެށޭ ހުރިހާ ކަމެއް ބަރަކާތް ނެތިގެންދެއެވެ.

1395- وعَن أبي مُوسى الأشعريَّ رضي اللَّه عنْهُ ، أنَّ رسُولَ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « إذا ماتَ ولَدُ العبْدِ قال اللَّه تعالى لملائِكَتِهِ : قَبضْتُمْ ولَدَ عبْدِي ؟ فيقولُون : نَعمْ ، فَيقولُ : قبضتُم ثَمرةَ فُؤَادِهِ ؟ فيقولون : نَعَمْ ، فيقولُ : فَمَاذَا قال عَبْدي ؟ فيقولون : حمِدكَ واسْتَرْجَع ، فَيقُولُ اللَّه تَعالى : ابْنُوا لِعَبْدِي بيْتاً في الجَنَّةِ ، وسَمُّوهُ بَيْتَ الحمْدِ » رواهُ الترمذي وقالَ : حديثٌ حسنٌ .

މާތްالله ރަޟީ ކުރެއްވުންވާ أَبو مُوسى الأشعريّ ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديثކުރެއްވިއެވެ. އެއްވެސް މީހެއްގެ ކުއްޖަކު މަރުވެއްޖެ ހިނދެއް الله سبحانه وتعالى މަލާއިކަތުންނަށް وحيކުރައްވައެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ޖާނުގަތީތޯ އަޅާގެ ދަރިއެއްގެ ފުރާނަ ހިފީމުތޯ؟ އެބައިމީހުން ދަންނަވާނެއެވެ. އާދޭހެވެ. ދެން الله سبحانه وتعالى وحي ކުރައްވާނެއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން އަޅާގެ ހިތުގެ މިނިވަންކަމުގެ ފުރާނަ ހިފީމުތޯ؟ ދެން އެބައިމީހުން ދަންނަވާނެއެވެ. އާދޭހެވެ. ދެން الله سبحانه وتعالى وحيކުރައްވާނެއެވެ. އަޅުގަނޑު ތިޔަބައިމީހުން އަޅާގެ ކީކޭ ހިފީތޯ؟ ދެން އެބައިމީހުން ދަންނަވާނެއެވެ. އިބަރާހީމް حمدކުރިއެވެ. އަދި انا لله وانا اليه راجعون ކިޔުއެވެ. އެހިނދު الله سبحانه وتعالى وحيކުރައްވާނެއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން އަޅާގެ ޝުކުރުކުރި ސުވަރުގޭގައި ގެއެއް ބިނާކުރައް ކުރައްވާށެވެ. އަދި އެ ގެއަށް ކިޔާނީ بيت الحمد ގެ ނަމުގެ ނަންދީށެވެ.

1396- وعنْ أنَسَ رضي اللَّه عنهُ قال : قال رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « إنَّ اللَّه لَيرضي عنِ العبْدِ يأْكُلُ الأكْلَةَ فَيحْمَدُهُ عَليْهَا ، وَيَشْرب الشَّرْبَةَ فَيحْمَدُهُ عَلَيْهَا » رواهُ مسلم .

މާތްالله ރަޟީ ކުރެއްވުންވާ أنسގެ ފާނުގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން މާތް الله سبحانه وتعالى އެހެނީ އަޅުގަނޑުމެން ރުއްސަވާ

ވާޖިބުކަންތަކުގައެވެ. އެއީ، އެއްޗެއް ކަނޑައަޅާ އަކުރުގެ މައްޗަށް ﷲއަށް حمد ކުރާ އަމުރުކުރައްވާފައި
އަދި ބޭއްޗެއް ބާނިސަރު އަކުރުގެ މައްޗަށް ﷲއަށް حمد ކުރާ އަމުރުކުރައްވާފައެވެ.

كتابُ الصلاة على رسول الله صلى الله عليه وسلم

رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ މައްޗަށް صلوات ކިޔުމުގެ ފަޟީލަތް ބަޔާންވެގެންވާ ބައި

243- باب الأمر بالصلاة عَلَيْهِ وفضلها وبعض صيغها

رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ މައްޗަށް صلوات ކިޔުއްވުމަށް
ކުރެއްވިފައިވާ އަމުރުފުޅާއި އަދި އޭގެ ފަޟީލަތާއި އަދި އޭގެ ބައެއް
ޞިފަތައް ބަޔާންވެގެންވާ ބާބު

قَالَ الله تَعَالَى : ﴿ إنَّ اللهَ وَمَلاَئِكَتَهُ يُصَلُّونَ عَلَى النَّبِيِّ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا صَلُّوا عَلَيْهِ وَسَـــلِّمُوا تَسْــلِيماً ﴾ [الأحزاب : 56] .

ތިޔަބައިމީހުންނޭ، މާތްالله އާއި، އެކަލާނގެ މަލާއިކަތުން نبي އާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّمގެ މައްޗަށް صلوات ކިއްވަވައެވެ. އޭ އީމާންވެއްޖެ މީސްތަކުންނޭވެ! ތިޔަބައިމީހުން އެކަލޭގެފާނުގެ މައްޗަށް صلوات ކިޔުއްވާ އަދި دعاءކުރާށެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނުގެ މައްޗަށް سلام ކިޔުއްވާ އަދި ތިޔަބައިމީހުން ވަރަށް ގިނައިން دعاء ކުރާށެވެ!

1397- وعنْ عبد اللَّه بن عمرو بن العاص ، رضي اللَّه عنْهُمَا أَنَّهُ سمِع رسُول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يقُولُ : « من صلَّى عليَّ صلاَةً ، صلَّى اللَّه علَيّهِ بِهَا عشْراً » رواهُ مسلم

މާތްالله އެދެބައިކަލުންނަށް ރުހިވޮޑިގެންވާ عبد اللَّهِ بن عمرو بن العاص ގެ ރިވާޔަތް ރިވާވެގެންވެއެވެ.

ހަމަކަށަވަރުން އެ صحابي، رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް އަޑުއެއްސެވިއެވެ.
އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިމަންނަރަސޫލާގެ މައްޗަށް އެންމެ ފަހަރަކު صلوات ކިޔައިފި
މީހާއަށް މާތް الله سبحانه وتعالى ދިހަ ރަޙުމަތް ދެއްވާނެއެވެ.

1398- وعن ابن مسعُودٍ رضي اللَّه عنْهُ أنَّ رسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « أَوْلى النَّاسِ بي يوْمَ الْقِيامةِ أَكْثَرُهُم عَليَّ صلاةً » رواه الترمذي وقال : حديثٌ حسنٌ .

މާތްالله ރުއްސެވުން ލިބިވޮޑިގެންވާ عبد اللَّه بن مسعود ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. قِيَامَة ދުވަހުން ތިމަންނަރަސޫލާއާ އެންމެ ކައިރީގައި ތިބޭނީ ވާނީ އެއުރެންގެ ތެރެއިން ތިމަންނަރަސޫލާގެ މައްޗަށް އެންމެ ގިނައިން صلوات ކިޔާ މީހުންނެވެ.

1399- وعن أوس بن أوس ، رضي اللَّه عنْهُ قال : قالَ رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « إنَّ مِن أَفْضلِ أيَّامِكُمْ يَوْمَ الجُمُعةِ ، فَأَكْثِرُوا عليَّ مِنَ الصلاةِ فيه ، فإنَّ صَلاتَكُمْ معْرُوضَةٌ عَلَيَّ » فقالوا : يا رسول اللَّه ، و كَيْفَ تُعرضُ صلاتُنَا عليْكَ وقدْ أرَمْتَ ؟، يقولُ :بَلِيتَ ،قالَ:«إنَّ اللَّه حَرم على الأرْضِ أجْساد الأنْبِياءِ »

މާތްالله ރުއްސެވުން ލިބިވޮޑިގެންވާ أوس بن أوس ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިޔަބައިމީހުންގެ ދުވަސްތަކުގެ ތެރެއިން އެންމެ މާތްދުވަސް ވަނީ ހުކުރުދުވަހެވެ. ފަހެ އެދުވަހުގައި ތިޔަބައިމީހުން ތިމަންނަރަސޫލާގެ މައްޗަށް ގިނަ ގިނައިން صلوات ކިޔާށެވެ. އެހެނީ ހަމަކަށަވަރުން ތިޔަބައިމީހުން ކިޔާ صلوات ތިމަންނަރަސޫލާއަށް ހުށަހެޅޭނެއެވެ. އެބައިމީހުން ދަންނަވައިފިއެވެ. އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. ކަލޭގެފާނުގެ ހަށިގަނޑު ވެއްޓި ބަލިވެފައިވާ ހާލުގައި ތިމަންމެންގެ صلوات ކަލޭގެފާނަށް ހުށަހެޅޭނީ ކިހިނެއްތޯއެވެ؟ (ރާވީ ވިދާޅުވިއެވެ. އެބައިމީހުން އެއްސެވީން ފީވެއެވެ.) ކަލޭގެފާނު ފަނާވެފައި ވަނިކޮށް އެކަމަކު ވާނީ ކިހިނެއްތޯއެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالى ނަބިއްޔުންގެ ހަށިގަނޑު (ކާއިން) ބިމަށް މަނާކުރައްވައި حرام ކުރައްވައިފިއެވެ.

رواهُ أبو داود بإسنادٍ صحيحٍ .

1400- وعنْ أبي هُريْرةَ رضي اللَّه عنهُ قال : قال رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « رَغِم أنْفُ رجُلٍ ذُكِرْتُ عِنْدَهُ فَلَمْ يُصَلِّ عَلَيَّ » رواهُ الترمذي وقالَ : حديثٌ حسنٌ .

ރަޟިﷲ ޢަންހު ސުންނާއުގެމި أَبو هُريرة ގެ ރިވާޔަތް ކުރެއްވާފައިވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރައްވައިފިއެވެ. އަޅުގަނޑުގެ ސަލާމް ވަރުގައި ކޮށްލައިދެއްވިއެވެ. (އެބައި އަޅުގަނޑު ވަކި ގޮތަކަށް ހަދާނު ވެގެންނުވެ.) އަޅު އަޅުގަނޑުގެ ކައިރިޔަށް ތިޔަބޭފުޅުން ސަލާމްކިޔާ ބާއްވާ ރަސޫލު ތިޔަބޭފުޅުންގެ ދެއްކެވުން صلوات ނުކިޔަމަށްފޮނުވެދާނެއެވެ.

1401- وعنهُ رضي اللَّه عنْهُ قال : قالَ رَسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « لا تَجْعلُوا قَبْرِي عِيداً ، وَصلُّوا عَلَيَّ ، فَإنَّ صَلاتَكُمْ تَبْلُغُني حيْثُ كُنْتُمْ » رواهُ أبو داود بإسناد صحيح .

އަދި އަصحَابي (އެބައި ރަޟިﷲ ޢަންހު ސުންނާއުގެމި أَبو هُريرة) ގެ ރިވާޔަތް ކުރެއްވާފައިވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރައްވައިފިއެވެ. ތިޔަބޭފުޅުން ތިޔަބޭފުޅުންގެ މަޤާމު ކުރެވިދާނެ ފުދި ތިޔަބޭފުޅުން ނުވަތަ ދެވިލެއްވިއެވެ. އަދި ތިޔަބޭފުޅުން ތިޔަބޭފުޅުންގެ ދެއްކެވުން صلوات ކިޔަމާންވެވެ. ހުރި ހުރިހާތަނެއްގައި ތިޔަބޭފުޅުންގެ صلوات ތިޔަބޭފުޅުން ކާއްމު ތަނެއްގައި ފޮނުވެވޭ ތިޔަބޭފުޅުން ހުރިހާ ތަނަކުން ފޮނުވޭނެއެވެ.

1402- وعنهُ أنَّ رسُولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « ما مِنْ أحد يُسلِّمُ علَيَّ إلاَّ ردَّ اللَّه علَيَّ رُوحــي حَتَّى أرُدَّ عَليهِ السَّلامَ » .

رواهُ أبو داود بإسناد صحيحٍ .

އަދި އަصحَابي (އެބައި ރަޟިﷲ ޢަންހު ސުންނާއުގެމި أَبو هُريرة) ގެ ރިވާޔަތް ކުރެއްވާފައިވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރައްވައިފިއެވެ. އެއްވެސް މީހަކު ތިޔަބޭފުޅުން ދެއްކެވުން ސަލާމް ކޮށްލައިފިނަމަ الله سبحانه وتعالى ތިޔަބޭފުޅުންގެ ރޫޙު ތިޔަބޭފުޅުންގެ ހަށިގަނޑަށް ރުޖޫޢުކުރައްވައެވެ. ދެން ތިޔަބޭފުޅުން އެމީހަކަށް ސަލާމުގެ ޖަވާބު ދެއްވާނެއެވެ.

1403- وعن عليٍّ رضي اللَّه عنْهُ قال : قال رسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « الْبخِيلُ من ذُكِرْتُ عِنْدَهُ ، فَلَم يُصَلِّ علَيَّ » .

رواهُ الترمذي وقالَ : حديثٌ حسنٌ صحيحٌ .

މާތް الله ރުއްސެވުންލެއްވި علي ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللّٰهِ صَلّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. (އެންމެ ބޮޑު) بخيل އަކީ އެމީހެއްގެ ކައިރީގައި މިމަންރަސޫލާގެ ނަންގަނެވޭ ހިނދު މިމަން ކަލޭގެފާނުގެ މައްޗަށް صلوات ނުކިޔަވައިދޭ މީހާއެވެ.

1404- وعنْ فَضَالَةَ بنِ عُبَيْدٍ ، رضي اللَّه عَنْهُ ، قال : سمِع رسولُ اللَّهِ صَلّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وسَلَّم رَجُلاً يدْعُو في صلاتِهِ لَمْ يُمَجِّدِ اللَّه تَعالى ، وَلَمْ يُصلِّ عَلى النبي صَلّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، فقال رسولُ اللَّه صَلّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « عَجِلَ هذا » ، ثمَّ دعَاهُ فقال لهُ أوْ لِغَيْرِهِ : إذا صلَّى أحَدُكُمْ فليبْدأْ بِتَحْمِيدِ ربِّهِ سُبْحانَهُ والثَّنَاءِ عليهِ ، ثُمَّ يُصلي عَلى النبي صَلّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ثُمَّ يدْعُو بَعدُ بِما شاءَ » .

رواهُ أبو داود والترمذي وقالا : حديثٌ حسن صحيحٌ .

މާތްالله ރުއްސެވުންލެއްވި فضالة بن عبيد ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللّٰهِ صَلّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وسَلَّم (އެއްފިރިހެނަކު) މީހަކު دعاء ކުރަނިކޮށް އަޑު އެއްސެވިއެވެ. އެމީހާ (އެހެރީ) الله އަށް حمد އާއި ނުކިޔައެވެ. އަދި نبي އާ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيهِ وَسَلَّم ގެ މައްޗަށް صلواتއެއް ނުކިޔަވައެވެ. ދެން رَسُول اللّٰهِ صَلّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެމީހާ އަވަސް ވެއްޖެއެވެ. ދެން އެމީހާ ގެންނަވައިއެވެ. ދެން އެމީހާއަށް ނުވަތަ އެހެން މީހަކަށް حديث ކުރެއްވިއެވެ. (އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވީ އެމީހާ އާއި مخاطب ކުރެއްވީ ނުވަތަ އެހެން މީހަކާ مخاطبކުރެއްވީ އެކަމާއިމެދު ރާވީއަށް شك އުފެދިފައިވެއެވެ.) ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު دعاء އެއް ކުރަނީނަމަ އެންމެ ފުރަތަމަ އިން الله سبحانه وتعالى އަށް حمد އާއި ثناء ދަންނަވާށެވެ. ދެން نبيّ صلّى الله عليه وسلّم ގެ މައްޗަށް صلوات ކިޔަވާށެވެ. ދެން އޭގެފަހުން އެމީހަކު ބޭނުން دعاء އެއް ކުރާށެވެ.

1405- وعن أبي محمد كَعب بن عُجرَةَ ، رضي اللَّه عنْهُ ، قال : خَرج علَيْنَا النبي صَلّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وسَلَّم فقُلْنا : يا رسول اللَّه ، قَدْ عِلمْنَا كَيْف نُسلِّمُ عليْكَ فَكَيْفَ نُصَلِّي علَيْكَ ؟ قال : «قُولُوا : اللَّهمَّ صَلِّ على مُحمَّدٍ ، وَعَلى آلِ مُحمَّد ، كَمَا صَلَّيْتَ عَلى آلِ إبْرَاهِيمَ ، إنَّكَ حمِيدٌ مجيدٌ . اللهُمَّ بارِكْ عَلى مُحَمَّد ، وَعَلى آلِ مُحَمَّد ، كَما بَارَكْتَ على آلِ إبْراهِيم ، إنَّكَ حميدٌ مجيدٌ » .متفقٌ عليهِ .

މާތްالله ރުއްސެވުންލެއްވި أبو محمد كعب بن عجرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. نبي صَلَّى اللّٰهُ عَلَيهِ وَسَلَّم އަހުރެމެންނަ ތިމަންނަމެންގެ ގާތަށް ވަޑައިގަތެވެ. ދެން ތިމަންނަމެން ދަންނަވައިފީމެވެ. އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ.

ތިމަންމެންނަށް ކަލޭގެފާނަށް ސަލާމް ގޮވުން އަންގަވައިދެއްވިއެވެ. ފަހެ ތިމަންމެން ކަލޭގެފާނަށް صلوات ކިޔަވާނީ ކިހިނެއްހެއްޔެވެ؟ حديث ނިމުނީއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ކިޔާށެވެ." اللهم صل على محمد وعلى آل محمد كما صليت على آل إبراهيم إنك حميد مجيد، اللهم بارك على محمد وعلى آل محمد كما باركت على آل إبراهيم إنك حميد مجيد"

މާނައީ: "އޭ الله! އިބްރާހީމްގެ އާލާ އަދި ޢަރަބީ، އުންމީއެއް ނަބިއްޔާ محمدގެ މައްޗަށާއި ކަލޭގެފާނުންގެ އަހުލުބައިތުންނަށާއި އަނބިއަނބިން ކަނބަލުންނަށާއި ދަރިފަސްކޮޅަށް އިބާ އިރުވާ إبراهيمގެ މައްޗަށާއި ކަލޭގެފާނުންގެ އަހުލުބައިތުންނަށް صلوات ލެއްވި ފަދައިން صلوات ލައްވާނދޭވެ. އަދި محمدގެ މައްޗަށާއި ކަލޭގެފާނުންގެ އަހުލުބައިތަށް ބަރަކާތް ލައްވާނދޭވެ. އަނބިއަނބިން ކަނބަލުންނަށާއި ދަރިފަސްކޮޅަށް އިބާ އިރުވާ عالمތަކުގައި إبراهيمގެ މައްޗަށާއި ކަލޭގެފާނުންގެ އަހުލުބައިތަށް ބަރަކާތް ލެއްވި ފަދައިން ބަރަކާތް ލައްވާނދޭވެ! ހަމަކަށަވަރުން އިބާއިރުވާ حمد ލިބިވޮޑިގެންވާ، ބޮޑުމިނުވެރިވޮޑިގެންވާ އިލާހެވެ.

1406- وعنْ أبي مسْعُود الْبدْريِّ ، رضي اللَّه عنْهُ ، قالَ : أَتانَا رسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، وَنَحْنُ في مَجْلِس سعد بنِ عُبَادَةَ رضي اللَّه عنهُ ، فقالَ لهُ بَشِيرُ بْنُ سعدٍ : أمرَنَا اللَّه أنْ نُصلِّي علَيْكَ يا رسولَ اللَّهِ ، فَكَيْفَ نُصَلِّي علَيْكَ ؟ فَسكَتَ رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، حتى تَمنَّيْنَا أنَّه لَمْ يَسْأَلْهُ ، ثمَّ قال رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، قولُوا : اللَّهمَّ صلِّ عَلى مُحَمَّدٍ ، وَعَلَى آلِ مُحمَّدٍ ، كما صليْتَ على آل إبْراهِيم ، وَبارِكْ عَلى مُحَمَّد ، وعَلى آلِ مُحمَّد ، كما بَارَكْتَ عَلَى آل إبْراهِيم ، إنكَ حَمِيدٌ مجِيدٌ ، والسلام كما قد عَلِمتم » رواهُ مسلمٌ .

މާނައީ الله ރުއްސުންވުމެވި أبو مسعود البدري ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. (އެއްދުވަހަކު) نبيُّ صلّى الله عليه وسلّم ތިމަންމެންގެ ގާތަށް ވަޑައިގެންފައެވެ. އެހިނދު ތިމަންމެން ތިބީ މާތްالله ރުއްސުންވުމެވި سعد بن عبادة ގެ މަޖިލީހުގައެވެ. ފަހެ بشير بن سعد އެކަލޭގެފާނަށް ދެންނެވިއެވެ. އޭ اللهގެ ރަސޫލާއެވެ. الله سبحانه وتعالى އަންގަވައި ކަލޭގެފާނަށް މަށަށް صلوات ކިޔުމަށެވެ. ފަހެ ތިމަންމެން ކަލޭގެފާނަށް މަށަށް صلوات ކިޔަވާނީ ކޮންގޮތަކަށްހެއްޔެވެ؟ ފަހެ رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އެއްޗެއް ވިދާޅުނުވެ ހުންނެވިއެވެ. އެންމެފަހުން ތިމަންމެން ހިތާ ހިތާ ބުނީމެވެ. އޭނާއަށް ކަލޭގެފާނަށް ސުވާލު ނުކުރެވުނުނަމަ ކިހާ ރަނގަޅުވީހެއްޔެވެ؟ ދެން رَسُول اللَّهِ صَلّى

اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކިޔުއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ކިޔާށެވެ. "اللهم صل على محمد وعلى آل محمد كما صليت على إبراهيم، وبارك على محمد وعلى آل محمد كما باركت على إبراهيم إنك حميد مجيد." " އަދި ސަލާމް ދެވޭނެ ގޮތީ ތިޔަބައިމީހުން މިހާރުވެސް ކިޔުމުން ތިޔަދަންނަ ގޮތެވެ.

މާނައީ: ޔާالله! އިބުރާހީމްގެ އާލާ އަދި ދަރިކޮޅާ، އުންމަތާ ނަބިއްޔާ محمدގެ ފަރާތުގެ އަހުލުބައިތުންގެ އާލުގެ މީހުންނާއި އަނބިއަނބިން ކަނބަލުންނާއި ދަރިކޮޅުގެ މީހުންނާއި އިބުރާހީމް إبراهيمގެ ފަރާތުގެ އަހުލުބައިތުންގެ އާލުގެ މީހުންނަށް صلوات ދެއްވިހެން ރަހުމަތް صلوات ދެއްވާށެވެ. އަދި محمدގެ ފަރާތުގެ އަހުލުބައިތުންގެ އާލުގެ މީހުން ނަބިއްޔާ އަނބިއަނބިން ކަނބަލުންނާއި ދަރިކޮޅުގެ މީހުންނާއި އިބުރާހީމް عالم ތަކުގައި إبراهيمގެ ފަރާތުގެ އަހުލުބައިތުންގެ އާލުގެ މީހުންނަށް ބަރަކާތް ދެއްވިހެން ރަހުމަތް ބަރަކާތް ދެއްވާށެވެ! ހަމަކަށަވަރުން އިބުރާހީމް حمد ލިބިވޮޑިގެންވާ، ބޮޑުވެވޮޑިގެންވާ އިލާހެވެ.

1407- وعَنْ أبي حُمَيْدٍ السَّاعِديِّ ، رضي اللّه عنهُ ، قالَ : قَالُوا يا رسول اللّه كَيْفَ نُصَلِّي عَلَيْكَ ؟ قالَ : « قولُوا : اللَّهُمَّ صلِّ على مُحمَّدٍ ، وعَلى أزْواجِهِ وَذُرِّيَّتِهِ ، كما صَلَّيْتَ على إبْراهِيمَ ، وبارِكْ عَلى مُحَمَّدٍ ، وعَلى أَزْوَاجِهِ وذُرِّيَّتِهِ ، كما بارَكتَ على إبْراهِيم ، إنَّكَ حَمِيدٌ مجِيدٌ » متفقٌ عليهِ .

 މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވާ أبو حميد الساعدي ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. اصحاب ބޭކަލުން ދަންނަވައިފިއެވެ. ޔާ اللهގެ ރަސޫލާއެވެ. ކަލޭގެފާނުގެ މައްޗަށް ތިމަންމެން صلوات ކިޔަންވީ ކިހިނެއް ހެއްޔެވެ؟ حديث ކިޔުއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ކިޔާށެވެ. " اللهم صل على محمد وعلى أزواجه وذريته كما صليت على إبراهيم، وبارك على محمد وعلى أزواجه وذريته كما باركت على إبراهيم إنك حميد مجيد" މާނައީ: ޔާالله! އިބު އިލާހުގެ އަލާ އަދި ދަރިކޮޅާ، އުންމަތާ ނަބިއްޔާ محمد ގެ ފަރާތުގެ އަހުލުބައިތުންގެ އާލުގެ މީހުންނާއި އަނބިއަނބިން ކަނބަލުންނާއި ދަރިކޮޅުގެ މީހުންނާއި އިބުރާހީމް إبراهيمގެ ފަރާތުގެ އަހުލުބައިތުންގެ އާލުގެ މީހުންނަށް صلوات ދެއްވިހެން ރަހުމަތް صلوات ދެއްވާށެވެ. އަދި محمدގެ ފަރާތުގެ އަހުލުބައިތުންގެ އާލުގެ މީހުން ނަބިއްޔާ އަނބިއަނބިން ކަނބަލުންނާއި ދަރިކޮޅުގެ މީހުންނާއި އިބުރާހީމް عالمތަކުގައި إبراهيمގެ ފަރާތުގެ އަހުލުބައިތުންގެ އާލުގެ މީހުންނަށް ބަރަކާތް ދެއްވިހެން ރަހުމަތް ބަރަކާތް ދެއްވާށެވެ! ހަމަކަށަވަރުން އިބު އިލާހު حمد ލިބިވޮޑިގެންވާ، ބޮޑުވެވޮޑިގެންވާ އިލާހެވެ.

كتاب الأذكار

ذكرކުރުމުގެ ވާހަކަ ނަންގަނޑުވާ ބައި

244– باب فضل الذكر والحثّ عليه

ذكر ކުރުމުގެ މާތްކަމާއި އަދި އެކަމަށް شوقވެރިކުރުމުގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

قَالَ الله تَعَالَى : ﴿ وَلَذِكْرُ الله أَكْبَرُ ﴾ [العنكبوت : 45] ،

އަދި ހަމަކަށަވަރުން، الله ހަނދުމަކުރުމަކީ، އެންމެ ބޮޑުކަންތަކެވެ.

وقال الله تَعَالَى : ﴿ فَاذْكُرُونِي أَذْكُرْكُمْ ﴾ [البقرة : 152] ،

ފަހެ، ތިޔަބައިމީހުން ތިމަން ރަސްކަލާނގެ ހަނދުމަކުރާށެވެ! އޭރުން ތިމަން ރަސްކަލާނގެ ތިޔަބައިމީހުން ހަނދުމަ ކުރައްވާނީމެވެ.

وقال الله تَعَالَى : ﴿ وَاذْكُرْ رَبَّكَ فِي نَفْسِكَ تَضَرُّعاً وَخِيفَةً وَدُونَ الجَهْرِ مِنَ القَوْلِ بِالغُدُوِّ والآصَالِ وَلاَ تَكُنْ مِنَ الغَافِلِينَ ﴾ [الأعراف : 205] ،

އަދި ކަލޭގެފާނުގެ ހިތްތެރޭގައި ކަލޭގެފާނުގެ ވެރިރަސްކަލާނގެ ހަނދުމަކުރައްވާށެވެ! ދަތިވެ، ބިރުވެތިވާ ހާލުގައެވެ. ބަސްބުނުމުގެ ބަހުގައިން އަޑުހަރުކޮށްބުނުމަކާނުލާ މަޑުމަޑުން. ހެނދުނާއި ހަވީރުގެ ވަގުތުތަކުގައެވެ. އަދި غافل ވެގެންވާ މީހުންގެ ބައިމީހުން ކަލޭގެފާނު ވެވަޑައިނުގަންނަވާށެވެ!

وقال الله تَعَالَى : ﴿ وَاذْكُرُوا اللهَ كَثِيراً لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴾ [الجمعة : 10] ،

އަދި ތިޔަބައިމީހުން ގިނަ ގިނައިން الله ހަނދުމަކުރާށެވެ! އެއީ ތިޔަބައިމީހުން ދުނިޔަވައި ނަސީބު ލިބުމަށްޓަކައެވެ.

وقال الله تَعَالَى : ﴿ إنَّ المُسْلِمِينَ وَالمُسْلِمَاتِ ﴾ ... إِلَى قَوْله تَعَالَى : ﴿ وَالذَّاكِرِينَ اللهَ كَثِيراً وَالذَّاكِرَاتِ أَعَدَّ اللهُ لَهُمْ مَغْفِرَةً وَأَجْرَاً عَظِيماً ﴾ [الأحزاب : 35] ،

ހަމަކަށަވަރުން މުސްލިމު ފިރިހެނުންނާއި، މުސްލިމު އަންހެނުންނާއި، މުއުމިނު ފިރިހެނުންނާއި، މުއުމިނު އަންހެނުންނާއި، ކިޔަމަންތެރި އަޅުވެރި ފިރިހެނުންނާއި، ކިޔަމަންތެރި އަޅުވެރި އަންހެނުންނާއި، ތެދުވެރި ފިރިހެނުންނާއި، ތެދުވެރި އަންހެނުންނާއި، ކެތްތެރި ފިރިހެނުންނާއި، ކެތްތެރި އަންހެނުންނާއި، ބިރުވެތިވާ ފިރިހެނުންނާއި، ބިރުވެތިވާ އަންހެނުންނާއި، ޞަދަޤާތްދޭ ފިރިހެނުންނާއި، ޞަދަޤާތްދޭ އަންހެނުންނާއި، ރޯދަހިފާ ފިރިހެނުންނާއި، ރޯދަހިފާ އަންހެނުންނާއި، އެއުރެންގެ ފަރުޖުތައް ރައްކާތެރިކުރާ ފިރިހެނުންނާއި، (އެއުރެންގެ ފަރުޖުތައް) ރައްކާތެރިކުރާ އަންހެނުންނާއި، ގިނަގިނައިން الله ހަނދުމަކޮށް ޛިކުރުކުރާ ފިރިހެނުންނާއި، ޛިކުރުކުރާ އަންހެނުންނާއި، އެއުރެންނަށްޓަކައި الله ފާފަފުއްސެވުމާއި ބޮޑުވެގެންވާ ދަރުމަ ތައްޔާރު ކުރެއްވިއެވެ.

وقال الله تَعَالَى : ﴿ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اذْكُرُوا اللهَ ذِكْراً كَثِيراً وَسَبِّحُوهُ بُكْرَةً وَأَصِيلاً ﴾ [الأحزاب : 41-42] الآية .

އޭ އީމާންވެއްޖެ މީސްތަކުންނޭވެ! ތިޔަބައިމީހުން ގިނަވެގެންވާ ހަނދުމަކުރުމަކުން الله ހަނދުމަކުރާށެވެ! އަދި ހެނދުނާއި، ހަވީރު އެކަލާނގަށް ތަސްބީހަ ކިޔާށެވެ!

والآيات في الباب كثيرة معلومة.

1408- وعَنْ أبي هُريرةَ ، رضي اللَّه عنْهُ قالَ : قالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « كَلِمتَانِ خَفِيفَتَانِ عَلى اللِّسانِ ، ثَقِيلَتانِ في المِيزَانِ ، حَبِيبَتَانِ إلى الرَّحْمنِ:سُبْحان اللَّهِ وَبِحَمْدِهِ، سُبحانَ اللَّه العظيمِ»متفقٌ عليهِ.

[illegible]الله [illegible] أَبو هُريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ދެކަލިމައެއްވެއެވެ. (އެދެކަލިމަ) ދުލުގެމައްޗަށް ކިޔަން ފަސޭހަވެއެވެ. (އެދެ ކަލިމަ) މީޒާނުގައި ބަރުވެގެންވެއެވެ. (އެދެ ކަލިމަ) اللهއަށް ލޯބިވާކަން ބޮޑުވެގެންވެއެވެ. (އެދެ ކަލިމައަކީ) އެއީ : سُبْحان اللَّهِ وَبِحَمْدِهِ، سُبحانَ اللَّه العظيمِ އެވެ.

1409- وعَنْهُ رضي اللَّه عنْهُ قال : قالَ رَسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « لأن أَقُولَ سبْحانَ اللَّهِ ، وَالحَمْدُ للَّهِ ، ولا إلَه إلاَّ اللَّه ، وَاللَّه أكْبرُ ، أَحبُّ إليَّ مِمَّا طَلَعَت عليهِ الشَّمْسُ » رواه مسلم .

އަދި އެ صحابي (އެބޭކަލުން ރާضيالله ތަޢާލާ ރުހިވެވޮޑިގެންވާ أبو هُريرة) ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.
رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. سبْحانَ اللَّهِ ގެ ކަލިމަގާއި الحَمْدُ للَّهِ ގެ ކަލިމަގާއި لا إلَه إلاَّ اللَّهގެ ކަލިމަގާއި اللَّه أكْبرُ، ގެ ކަލިމަ ކިޔުން ތިމަންކަލޭގެފާނަށް ގާތްގޮތުގައި ދުނިޔޭގައިވާ ތަކެއްޗަކަށް ވުރެން ލޯބިކަން ބޮޑުވެގެންވެއެވެ.

1410- وعنهُ أنَّ رسُولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قالَ : « منْ قال لا إله إلاَّ اللَّه وَحْدَهُ لا شريكَ لَهُ، لهُ المُلكُ ، وَلهُ الحَمْدُ ، وَهُوَ عَلى كُلِّ شَيءٍ قَدِيرٌ ، في يومٍ مِائة مَرَّةٍ كانَتْ لَهُ عَدْل عَشر رقَابٍ وكُتِبَتْ لَهُ مِائَةُ حَسَنةٍ ، وَمُحِيت عنهُ مِائة سيِّئَةٍ ، وكانت له حِرزاً مِنَ الشَّيطَانِ يومَهُ ذلكَ حتى يُمسِي ، ولم يأْتِ أَحدٌ بِأَفضَل مِمَّا جاءَ بِهِ إلاَّ رجُلٌ عَمِلَ أَكثَر مِنه » ، وقالَ : «من قالَ سُبْحَانَ اللَّهِ وَبحمْدِهِ ، في يوْم مِائَةَ مَرَّةٍ ، حُطَّتْ خطَاياهُ ، وإنْ كَانَتْ مِثْلَ زَبَدِ البَحْر » متفقٌ عليهِ .

އަދި އެ صحابي (އެބޭކަލުން ރާضيالله ތަޢާލާ ރުހިވެވޮޑިގެންވާ أبو هُريرة) ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މީހަކު ދުވަހަކު ސަތޭކަ ފަހަރު لا إله إلاَّ اللَّه وَحْدَهُ لا شريكَ لَهُ، لهُ المُلكُ ، وَلهُ الحَمْدُ ، وَهُوَ عَلى كُلِّ شَيءٍ قَدِيرٌ ކިޔައިފިނަމަ އެ عمل ގެ ثوابއަކީ ދިހަ އަޅުން މިނިވަންކުރުމާއި އެއްވަރުވެގެންވެއެވެ. އަދި އޭނާގެނަމުގައި ސަތޭކަ ހެޔޮކަން ލިޔުއްވައެވެ. އަދި އޭނާގެ ކިބައިން ސަތޭކަ ކުށްފާފަ ފުހެލައްވައެވެ. އަދި (އެކަލާނގެ ސަލާމަތްކަން) އެދުވަހު އިރުއޮއްސެންދެން އޭނާއަށް شيطانގެ ފިތުނައިން ސަލާމަތްކަން ލިބޭއެވެ. އަދި އެ عمل އޭނާއަށް ވުރެ ގިނައިން ކުރި މީހަކު ފިޔަވައި އެހެންއެއްވެސް މީހަކު އޭނާއަށްވުރެ ހެޔޮ عمل އަކާއިގެން އައުމެއް ނުދެވޭނެއެވެ. އަދި حديث ކުރެއްވިއެވެ. މީހަކު سبْحانَ اللَّهِ ގެ ކަލިމަ ދުވަހަކު ސަތޭކަފަހަރު ކިޔައިފިނަމަ އޭނާގެ އެންމެހާ ފާފަތައް ފުހެލައްވައެވެ. އެއީ ކަނޑުގެ ފޭނުގެ އަދަދަށް އެއްވަރު ކަމުގައި ވިޔަސް ވެއެވެ.

1411- وعَنْ أبي أيوبَ الأنصَاريِّ رضي اللَّه عَنْهُ عَن النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « مَنْ قالَ لا إله إلاَّ اللَّه وحْدهُ لا شَرِيكَ لهُ ، لَهُ المُلْكُ ، ولَهُ الحمْدُ ، وَهُو على كُلِّ شَيءٍ قَدِيرٌ ، عشْر مرَّاتٍ : كان كَمَنْ أَعْتَقَ أرْبعةَ أَنفُسٍ مِن وَلِد إسْماعِيلَ » متفق عليهِ .

ރަޟިޔަﷲ ޢަންހު ސުންނަތުގައި أَبو أيوبَ الأنصَاري ، نبيّާ صلّى الله عليه وسلّم ގެ އަރިހުން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. އަންޞާރީގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ދިހަފަހަރު لا إله إلاَّ اللَّه وحْدهُ لا شَرِيكَ لهُ ، لَهُ المُلْكُ ، ولَهُ الحمْدُ ، وَهُو على كُلِّ شَيءٍ قَدِيرٌ ކިޔަހަކަށް ކިޔައިފިމީހާ إسْماعِيل عليه السلامގެ ދަރިފަސްކޮޅުން ހަތަރު އަޅުން މިނިވަން ކުރިމީހާ އެއްފަދައެވެ.

1412- وعنْ أبي ذَرٍّ رضي اللَّه عَنْهُ قالَ : قالَ لِي رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « ألا أُخْبِرُكَ بِأَحبِّ الكَلامِ إلى اللَّهِ ؟ إنَّ أحبَّ الكَلامِ إلى اللَّه : سُبْحانَ اللَّه وبِحَمْدِهِ » رواه مسلم .

ރަޟިޔަﷲ ޢަންހު ސުންނަތުގައި أَبو ذَرّ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަށް رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިބާއަށް الله سبحانه وتعالى ގެ حضرةގައި އެންމެ ލޯބިވެވޭ ބަސްތަކެއް ކަލޭގެފާނަށް ބުނެދޭންތޯ؟ ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالىގެ حضرة ގައި އެންމެ ލޯބިވެވޭ ބަސްތަކަކީ سُبْحَانَ اللَّهِ وَبِحَمْدِهِ ގެ ބަސްތަކެވެ.

1413- وعَنْ أبي مالكٍ الأشْعَرِيِّ رضي اللَّه عنْهُ قال : قال رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : «الطُّهُورُ شَطْرُ الإيمان ، والحمدُ للَّهِ تَمْلأُ المِيْزانَ ، وسُبْحَانَ اللَّهِ والحمْدُ للَّه تملآنِ أو تَمْلأُ ما بَيْنَ السَّمَوات والأرْضِ » رواهُ مسلم .

ރަޟިޔަﷲ ޢަންހު ސުންނަތުގައި أبو مالك الأشْعَرِيِّ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ސާހިރުކަމަކީ އީމާންކަމުގެ ދެބައިކުޅަ އެއްބައެވެ. އަދި الحَمْدُ للَّهِ ގެ ކަލިމައިން މީޒާން ފުރިގެންދެއެވެ. އަދި الحَمْدُ للَّهِ އާއި سبْحانَ اللَّهِ އާއި ދެކަލިމައިން އުޑާއި ބިމާދެމެދު ފުރިގެންދެއެވެ.

1414- وعَنْ سعْدِ بنِ أبي وقَّاصٍ رضي اللَّه عنْهُ قال : جاءَ أَعْرَابي إلى رسُولِ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم فقالَ : علِّمْني كَلاماً أَقُولُهُ . قالَ : « قُل لا إله إلاَّ اللَّه وحدَهُ لا شريكَ لهُ ، اللَّه أَكْبَرُ كَبِيراً ، والحمْدُ للَّهِ كَثيراً ، وسُبْحانَ اللَّه ربِّ العالِمينَ ، ولا حوْل وَلا قُوَّةَ إلاَّ باللَّهِ العَزيز الحكيمِ » ، قال : فَهؤلاء لِرَبِّي ، فَما لي ؟ قال : « قُل : اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي وارْحمني. واهْدِنِي ، وارْزُقْني » رواه مسلم .

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވި سعْد بنِ أبي وقَّاص ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ޢަރަބިއަކު ދިޔަ رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ އަރިހަށް އައެވެ. ދެން އޭނާ ދަންނަވައިފިއެވެ. ތިމަންނައަށް ކިޔަން ޖެހޭ ކަލިމަތަކެއް ދަސްކޮށްދެއްވާށެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. ދެން ކިޔާށެވެ. لا إله إلاَّ اللَّه وحدَهُ لا شريكَ لهُ ، اللَّه أَكْبَرُ كَبِيراً ، والحمْدُ للَّهِ كَثيراً ، وسُبْحانَ اللَّه ربِّ العالِمينَ ، ولا حوْل وَلا قُوَّةَ إلاَّ باللَّهِ العَزيز الحكيمِ. އޭނާ ދަންނަވައެވެ. އެކަލިމަތަކީ ވަރަށް ތިމަން ރައްބުލް ޢިއްޒަތަށް ޚާއްޞަ ސަނާކިޔާތަކެވެ. ދެން ތިމަންނަށް ކިޔާނީ ކޮން ކަލިމަތަކެއްތޯ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ދެން ކިޔާށެވެ. اللَّهُمَّ اغفِرْ لي وارْحمني. واهْدِني، وارْزُقْني ދުޢާކުރާށެވެ. މާނައީ: ޔާالله! ތިމަންގެ ފާފަ ފުއްސަވާދެއްވާނދޭވެ! އަދި ތިމަންނަށް رحم ކުރައްވާނދޭވެ! އަދި ތިމަންނަށް ހިދާޔަތް ދެއްވާނދޭވެ! އަދި ތިމަންނަށް رزق ދެއްވާނދޭވެ!

1415- وعنْ ثوبانَ رضي اللَّه عنْهُ قال : كان رَسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « إذا انْصَرَف مِنْ صلاتِهِ اسْتَغفَر ثَلاثاً ، وقال : « اللَّهُمَّ أَنْتَ السَّلامُ ، ومِنكَ السَّلامُ ، تباركْتَ يَاذا الجلالِ والإكرام » قِيل للأَوْزاعي وهُوَ أَحَد رُواةِ الحديث : كيفَ الاستِغفَارُ ؟ قال : تقول : أَسْتَغْفرُ اللَّه ، أَسْتَغْفِرُ اللَّه . رواهُ مسلم .

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވި ثوبان ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ނަމާދުން ސަލާމްދީނިމުނުމާ استِغفارُ ތިން ފަހަރު ކުރައްވައެވެ. ދެން އަދި ހަމައެއާއެކު ވިދާޅުވިއެވެ. اللَّهُمَّ أَنْتَ السَّلامُ، ومِنكَ السَّلامُ، تباركْتَ يَاذا الجلالِ والإكرام، އަދި الأمام الأوزاعي އަށް ދަންނަވައިފިއެވެ. އޭނާ އީ حديث ރިވާކުރެއްވި ބޭކަލުންގެ ތެރެއިން އެއްބޭކަލެކެވެ. استِغفارُ ކުރައްވަނީ ކިހިނެއްތޯ؟ ވިދާޅުވިއެވެ. އެއީ أَسْتَغْفِرُ اللَّه ، أَسْتَغْفِرُ اللَّه ގެ ކިޔުމަށް ކިޔުއްވާށެވެ.

1416- وعَن المُغِيرةِ بن شُعْبَةَ رضي اللَّه عَنْهُ أنَّ رَسُول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم كَان إذا فَرغَ مِنَ الصَّلاة وسلَّم قالَ : « لا إلهَ إلاَّ اللَّه وحْدَهُ لا شَرِيكَ لَهُ ، لهُ المُلْكُ ولَهُ الحَمْدُ ، وهُوَ عَلى كُلِّ شَيءٍ قَديرٌ . اللَّهُمَّ لا مانِعَ لما أعْطَيْتَ ، وَلا مُعْطيَ لما مَنَعْتَ ، ولا ينْفَعُ ذا الجَدِّ مِنْكَ الجدُّ » متفقٌ عليهِ

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވި المُغِيرةِ بن شُعْبَةَ ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ނަމާދުން ފާރިގުވެ ސަލާމް ދީނިމުނުމާ ވިދާޅުވެއެވެ. لا إلهَ إلاَّ اللَّه وحْدَهُ لا شَرِيكَ لَهُ ، لهُ المُلْكُ ولَهُ الحَمْدُ ، وهُوَ عَلى كُلِّ شَيءٍ قَديرٌ . اللَّهُمَّ لا مانِعَ لما أعْطَيْتَ ، وَلا مُعْطيَ لما مَنَعْتَ ، ولا ينْفَعُ ذا الجَدِّ مِنْكَ الجدُّ

މާނައީ: އޭ الله! އިބަإله ދުރުވެވަޑައިގެ އައްސަލާ ކަންތައްތަކުން ތިޔަ ނުވެއެވެ. އަދި އިބަإله
ކަންތައްތަކުން ދުރުވެވަޑައިގެ އައްސަލާ ދުރުވެސް ތިޔަ ނުވެއެވެ. އަދި އަޅުގަނޑު މީހުންނަކީ ނުބައި އިބަإلهގެ
عذابން މިނޫން ތިޔަ ނުވެއެވެ. ކިބައިން ބަރަނުވެރިކަމުން މިހެންވެގެންނުވެސް އިބައިވަގަތުމެވެ.

1417- وعَنْ عبد اللَّه بن الزُّبَيْرِ رضي اللَّه تعالى عنْهُما أَنَّهُ كان يقُول دُبُرَ كَلِّ صلاةٍ، حينَ يُسَلِّمُ : لا إِلَه إلاَّ اللَّه وَحْدَهُ لا شريكَ لهُ ، لهُ الملكُ ولهُ الحَمْدُ ، وهُوَ عَلى كُلِّ شيءٍ قَديرٌ . لا حوْلَ وَلا قُوَّةَ إلاَّ باللَّه ، لا إله إلاَّ اللَّه ، وَلا نَعْبُدُ إلاَّ إيَّاهُ ، لهُ النعمةُ ، ولَهُ الفضْلُ وَلَهُ الثَّنَاءُ الحَسنُ ، لا إله إلاَّ اللَّه مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ ولوْ كَرِه الكَافرُون .قالَ ابْنُ الزُّبيْر : وكَان رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يُهَلِّلُ بِهِنَّ دُبُرَ كُلِّ صَلاةٍ مكتوبة ، رواه مسلم .

މާނައީ الله އަށް ޘަނާކިޔާ ދެންނެވުމުގެ ތަޢުލީމު عبد اللَّه بن الزُّبيْرِ ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަހަމަކަށް ތަމުން އެ صحابي ކޮންމެ ނަމާދެއްގެ ފަހުގައި ސަލާމްދިނުމުން ކިޔުއްވާ ކަމަށް ވިދާޅުވިއެވެ. لا إلَه إلاَّ اللَّه وَحْدَهُ لا شريكَ لهُ ، لهُ الملكُ ولهُ الحَمْدُ ، وهُوَ عَلى كُلِّ شيءٍ قَديرٌ . لا حوْلَ وَلا قُوَّةَ إلاَّ باللَّه ، لا إله إلاَّ اللَّه ، وَلا نَعْبُدُ إلاَّ إيَّاهُ ، لهُ النعمةُ ، ولَهُ الفضْلُ وَلَهُ الثَّنَاءُ الحَسنُ ، لا إله إلاَّ اللَّه مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ ولوْ كَرِه الكَافرُون. عبد اللَّه بن الزُّبيْرِ ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އެކަލޭގެފާނު ކޮންމެ ނަމާދެއްގެ ފަހުގައި ތަހުލީލު ކިޔުއްވާ ވިދާޅުވިއެވެ.

މާނައީ : الله ފިޔަވައި حق ގޮތުގައި އަޅުކަންކުރެވޭ އެހެން اله އެއް ނުވެއެވެ. އެ اله އެއްކައުވަންތަ ވެއެވެ. އެاله އަށް شريكَ އެއް ނުވެއެވެ. ވެރިކަން މިލްކު ވެގެންވަނީ އެ اله އަށެވެ. އަދި އެންމެހާ حَمْدُ ވެސް އެ اله އަށެވެ. އަދި އެاله އެންމެހާކަންތައްތަކަށް ކުޅަދުންވަންތަ ބާރުވެރި ވެގެންވެއެވެ. الله ފިޔަވައި އެހެން ފަރާތަކުން ބާރާއި ހިއްވަރެއް ލިބިގެން ނުވެއެވެ. الله ފިޔަވައި حق ގޮތުގައި އަޅުކަންކުރެވޭ އެހެން اله އެއް ނުވެއެވެ. އަދި އަޅުގަނޑުމެން އެ اله ނޫން އެހެން ފަރާތަކަށް އަޅުކަމެއް ނުކުރަމެވެ. އެންމެހާ نعمة އަކީ ވެސް އެ اله އަށެވެ. އަދި އެންމެހާ فضل ވަންތަކަން ވެސް އެ اله އަށެވެ. އަދި ރިވެތި ތަޢުރީފާ ثناء ވެސް އެ اله އަށެވެ. الله ފިޔަވައި حق ގޮތުގައި އަޅުކަންކުރެވޭ اله އެއް ނުވެއެވެ. އެ اله އަށް އަޅުކަން خالص ކުރައްވާ حال ގައެވެ. އެއީ ކާފިރުން ނުރުހުނު ކަމުގައި ވިޔަސް މެއެވެ.

1418- وعنْ أبي هُريرةَ رضي اللَّه عَنْهُ أنَّ فُقَرَاءَ المُهاجِرينَ أَتَوْا رَسُولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم فقالُوا: ذَهب أهْلُ الدُّثُورِ بالدَّرجَاتِ العُلى ، وَالنَّعِيمِ المُقيمِ : يُصَلُّونَ كَما نُصلِّي ، وَيصُومُونَ كما نَصُومُ ، ولهمُ فَضْلٌ مِنْ أمْوالٍ : يحجُّونَ ، ويَعْتَمِرُونَ ، وَيُجاهِدُونَ ، ويتَصَدَّقُون . فقالَ: « ألا أُعلمُكُمْ شَيْئاً تُدْرِكُونَ بِهِ مَنْ سبَقَكُمْ ، وتَسبِقُونَ بِهِ منْ بَعْدكُمْ . ولا يَكُونُ أَحَدٌ أَفْضلَ مِنْكُمْ إلاَّ مَنْ صَنَع مِثلَ ما صَنَعْتُم ؟ » قالُوا : بَلَى يا رسول اللَّه ، قال : «تُسبِّحُونَ ، وتَحْمدُونَ وتُكبِّرُونَ ، خلْفَ كُلِّ صلاةٍ ثلاثاً وثَلاثينَ » قال أبُو صالحٍ الرَّاوي عنْ أبي هُرَيْرةَ ، لَمَّ سئِل عنْ كيْفِيةِ ذِكْرِهنَّ ، قال : يقول : سُبْحان اللَّه ، والحمْدُ للَّه ، واللَّه أكْبرُ ، حتَّى يكُونَ مِنْهُنَّ كُلِّهنَّ ثلاثاً وثلاثين . متفقٌ عليهِ وزاد مُسْلمٌ في روايتِهِ : فَرجع فُقَراءُ المُهَاجِرِينَ إلى رسُولِ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، فقالوا : سمِع إخْوانُنا أهلُ الأمْوال بِما فعلْنَا ، ففعَلُوا مِثْلهُ ؟ فقالَ رَسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « ذلكَ فَضْلُ اللَّه يُؤْتِيهِ منْ يشاءُ » .

« الدُّثُورُ » جمع دَثْرٍ « بفتحِ الدَّالِ وإسكانِ الثاء المثلَّثَةِ » وهو المالُ الكثيرُ .

ރަޟިﷲ ޢަންހު ރިވާކުރައްވާ أبو هُريرة ގެ ރިވާޔަތުން ތިރީގައިވާކަން ވެއެވެ. ކަލޭގެފާނުގެ ސަބަބުން މުހާޖިރުއިން ބޭކަލުންގެ ތެރެއިން فقيرُން رَسُول اللّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އަރިހަށް އައެވެ. ދެން އެބޭކަލުން ދެންނެވިއެވެ. މުދަލުގެ ވެރިން ދަރަޖަތަކާއި ދާއިމީ ހުރިހާ ނިޢުމަތްތަކެއް ހޯދައިފިއެވެ. نعمةތަކާއި ސަލާތް ކުރެއްވީމެވެ. އަޅުގަނޑުމެން ދަރަޖަތަކާއި ނަމާދުކުރާ ގޮތަށް ނަމާދުކުރައްވައެވެ. އަދި ދަރަޖަތަކާއި އަޅުގަނޑުމެން ރޯދަހިފާ ގޮތަށް އެބޭކަލުން ރޯދަ ހިފައެވެ. އަދި حج ކުރެއް عمرة ވެއެވެ. އަދި ޖިހާދުކުރައްވައެވެ. އަދި صدقات ދެއްވައެވެ. އޭރުން رَسُول اللّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ދަރަޖަތަކާ ދިމާވާނެ ކަމެއް ދަސްކޮށްދޭންވީތޯއެވެ. ކަލޭމެން ސަބަބުން ދިޔަބޭފުޅުންނަށް ކުރީގައި ހުރި ބޭފުޅުންނާ ބަހައިނުވާނެ ކަމެއް ދެއްވާނަމެވެ. އަދި ކަލޭމެން ފަހުން ކުރިއަށް ނުދާނެ ކަމެއް ދެއްވާނަމެވެ. އަދި ދިޔަބޭފުޅުންނަކީ ކަލޭمل ކުރި ބޭފުޅުން ފިޔަވައި އެހެންބޭފުޅެއް ދިޔަބޭފުޅުންނަށް ވުރެ މާތެއް ނުވާނެތެވެ. އެބޭކަލުން ދެންނެވިއެވެ. އާދޭހެވެ. ﷲ ގެ ރަސޫލާއެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. تسبيح ގެ ކަލިމައާއި تحميدގެ ކަލިމައާއި تكبيرގެ ކަލިމަ ކޮންމެ ނަމާދަކުގެ ފަހުގައި ތިރީސްތިނެއް ފަހަރު ކިޔާށެވެ.

ރާވީ ابو صالح ، أبو هُريرة ގެ ރިވާޔަތެއް ތިރީގައިވާކަށެވެ. އެކަލޭގެފާނުގެ އަރިހުން އެގޮތަށް تسبيح އާއި تحميد އާއި تكبيرގެ ކަލިމަ ކިޔާނީ ކިހިނެއްތޯ ސުވާލު ދެންނެވުމުން ހިނދު ވިދާޅުވިއެވެ. އާދެ سُبْحان

اللّه ގެ ކަލިމަތާއި الحمْدُ للّه ގެ ކަލިމަތާއި اللّه أكْبرُ ގެ ކަލިމަ އިސްކަށް ކޮންމެ ކަލިމައެއް ތިރީސްތިން ފަހަރު ކިޔުމެވެ.

އަދި މުސްލިމުގެ ރިވާކުރެއްވި ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. ފަހެ (ދުނިޔޭގެ ތަކެތިން މަދުމީހުން) މުހާޖިރުންގެ فقيرُން އައިސް رَسُول اللّهِ صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އަރިހަށް ވަޑައިގެންނެވެ. ފަހެ ދެންނެވިއެވެ. މުދާވެރިންނަކީ ބޮޑެތި ދަރަޖަތަކާއި ދާއިމީ ނިޢުމަތް ހޯދައިފިއެވެ. އެމީހުން އަޅުކަން ކުރާހެން އަހަރުމެން ވެސް ކުރަމެވެ. ފަހެ رَسُول اللّهِ صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އަދި اللّٰهގެ فضلވަންތަކަމެވެ. އެއީ ކަލާނގެ އިރާދަކުރައްވާ މީހަކަށް އެ فضلވެރިކަން ދެއްވާނެއެވެ.

1419- وعنْهُ عنْ رَسُولِ اللّه صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قالَ : « مَنْ سَبَّحَ اللّه في دُبُرِ كُلِّ صلاةٍ ثَلاثاً وثَلاثينَ ، وَحمِدَ اللّه ثَلاثاً وثَلاثين ، وكَبَّرَ اللّه ثَلاثاً وَثَلاثينَ وقال تَمامَ المِائَةِ : لا إلهَ إلاَّ اللّه وحْدَه لا شَريك لهُ ، لَهُ المُلْكُ وَلَهُ الحمْد ، وهُو على كُلِّ شَيءٍ قَديرٌ ، غُفِرتْ خطَاياهُ وإن كَانَتْ مِثْلَ زَبدِ الْبَحْرَ » رواهُ مسلم .

އަދި އަޞحَابي (އަބޫ މާތްالله ރުއްސުންތެރިވެ أبو هُريرة) ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. މިހާރު ކޮންމެ ނަމާދަކު ކޮން ނިމުމުން ތިރީސް ތިންފަހަރު اللّٰهއަށް تسبيح ކިޔާ އަދި ތިރީސް ތިންފަހަރު اللّٰهއަށް تحميد ކިޔާ އަދި ތިރީސް ތިންފަހަރު اللّٰهއަށް تكبير ކިޔާ އަދި ސަތޭކަވަނަ ފަހަރު لا إلهَ إلاَّ اللّه وحْدَه لا شَريك لهُ ، لَهُ المُلْكُ وَلَهُ الحمْد ، وهُو على كُلِّ شَيءٍ قَدِيرٌ ކިޔާފާނަމަ އޭނާގެ އެންމެހާ ފާފަތައް، އެއީ ކަނޑުގެ ފޮނުގަނޑު ފަދައިން ގިނަކަމުގައި ވިޔަސް ފުހެލެވިގެންދެއެވެ.

1420- وعنْ كعْب بن عُرْوةَ رضي اللّه عَنْهُ عَنْ رسول اللّه صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « مُعقِّبَاتٌ لا يَخِيبُ قَائِلُهُنَّ أَو فَاعِلُهُنَّ دُبُرَ كُلِّ صلاةٍ مكتُوبةٍ : ثَلاثاً وثَلاثين تَسْبِيحَةً ، وَثَلاثاً وَثَلاثِينَ تَحْمِيدَةً ، وَأَرْبَعاً وثَلاثِينَ تَكبِيرةً » رواه مسلم .

މާތްالله ރުއްސުންތެރިވެ كعْب بن عجرة ، نبيُّ صلّى الله عليه وسلّم ގެ އަރިހުން ރިވާ ކުރެއްވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެއްވަރަ ކަލިމަތަކެއް ވެއެވެ. އެ ކަލިމަތައް ކިޔާ މީހުން (ނުވަތަ އަމަލުކުރާ މީހުން) ނާކާމިޔާބު ނުވާނެއެވެ. އެއީ ކޮންމެ فرضނަމާދެއްގެ ފަހަތުގައި ތިރީސް ތިން ފަހަރު تسبيح ގެ ކަލިމަތާއި ތިރީސް ތިންފަހަރު تَحْمِيد ގެ ކަލިމަތާއި ތިރީސް ހަތަރުފަހަރު تكبِير ގެ ކަލިމަ ކިޔުމެވެ.

1421- وعنْ سعد بن أبي وقاص رضي عنْهُ أنَّ رَسُول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم كانَ يَتَعوَّذُ دُبُر الصَّــلَواتِ بِهؤلاءِ الكلِمات : « اللَّهُمَّ إنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الجُبْنِ والْبُخلِ وَأَعوذُ بِكَ مِنْ أنْ أُرَدَّ إلى أرْذَل العُمرِ وَأعُوذُ بِكَ مِنْ فِتْنَةِ الدُّنْيا ، وأَعوذُ بِكَ مِنْ فِتْنَةِ القَبر » رواه البخاري.

މާތްالله ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ سعد بن أبي وقاص ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ނަމާދުތަކުގެ ނިމުމުން އަންނަނިވި ކަލިމަތަށް ކިޔުއްވާ ވިދާޅުވެއެވެ. އެއީ اللّهُمَّ إنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الجُبْنِ والْبُخلِ وَأَعوذُ بِكَ مِنْ أنْ أُرَدَّ إلى أرْذَل العُمرِ وَأعُوذُ بِكَ مِنْ فِتْنَةِ الدُّنْيا ، وأَعوذُ بِكَ مِنْ فِتْنَةِ القَبر ވިއެވެ.

މާނައީ: އޭ الله! ހަމަކަށަވަރުން މިއަޅާ، ބިރުގަނޑުވުމާއި އަދި بخيل ކަމުން ތިޔައިލާހުގެ حضرة ގަ ސަލާމަތްކަން އެދި ދަންނަވަމެވެ. އަދި މިއަޅާ ގެ އުމުރު أرْذَل العُمرِ އަށް ގެންދެވިއްޖައުމުން ތިޔައިލާހުގެ حضرةގަ ސަލާމަތްކަން އެދި ދަންނަވަމެވެ. އަދި މިއަޅާ ދުނިޔޭގެ ފިތުނައިން ތިޔައިލާހުގެ حضرةގަ ސަލާމަތްކަން އެދި ދަންނަވަމެވެ. އަދި މިއަޅާ ކަށްވަޅުގެ ފިތުނައިން ވެސް ތިޔައިލާހުގެ حضرةގަ ސަލާމަތްކަން އެދި ދަންނަވަމެވެ.

1422- وعنْ معاذٍ رضي اللَّه عَنْهُ أَنَّ رسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم أَخَذَ بِيَدِهِ وقال : « يَا مُعَاذُ ، وَاللَّهِ إنِّي لأُحِبُّكَ » فقال : « أُوصِيكَ يَا معاذُ لا تَدعَنَّ في دُبُرِ كُلِّ صَلاةٍ تقُولُ : اللَّهُمَّ أعِنِّي على ذِكْرِكَ ، وشُكْرِكَ ، وَحُسنِ عِبادتِكَ » .

މާތްالله ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ معاذ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އެ صحابي ގެ އަތުގައި ހިފުއްވައިފިއެވެ. އަދި حديث ކުރައްވައިފިއެވެ. މާތް الله ގަސަމެއް ބުނަމެވެ. އޭ معاذ އެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންނަކަލޭފާނު ތިބާއަށް ލޯބިކުރަމެވެ. ދެން حديث ކުރައްވައިފިއެވެ. އޭ معاذ އެވެ. ތިމަންނަކަލޭފާނު ތިބާއަށް وصية ކުރަމެވެ. ކޮންމެ ނަމާދެއްގެ ފަހަތުގައި އަންނަނިވި ކަލިމަ ކިޔުން ދޫކޮށްނުލާށެވެ. އެއީ ކިޔާނީއެވެ. اللَّهُمَّ أعِنِّي على ذِكْرِكَ ، وشُكْرِكَ ، وَحُسنِ عِبادتِكَ

މާނައީ: އޭ الله ތިޔައިލާހު ذِكْر ކުރުމަށާއި އަދި ތިޔައިލާހު شُكْر ކުރުމަށާއި އަދި ތިޔައިލާހު އަށް ރަނގަޅަށް އަޅުކަން ކުރުމަށް މިއަޅާއަށް ވާގިވެރިވެ ދެއްވާނދޭވެ!

رواهُ أبو داود بإسناد صحيحٍ .

1423- عنْ أبي هُريْرة رضي اللَّه عَنْهُ أنَّ رسُولَ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قَالَ : « إذا تَشَهَّد أَحدُكُمْ فَليسْتَعِذ بِاللَّه مِنْ أرْبَع ، يقولُ : اللَّهُمَّ إنِّي أعُوذُ بِكَ مِنْ عذَابِ جهَنَّمَ ، وَمِنْ عَذَابِ القَبرِ، وَمِنْ فِتْنةِ المحْيَا والمَماتِ ، وَمِنْ شَرِّ فِتْنَةِ المَسِيح الدَّجَّالِ » . رواه مسلم .

މާތްالله ރުޟާވެވޑައިގަންނަވާ أبو هُريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديثކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު ނަމާދުގައި تشهدއަށް އިށީދެއްޖެނަމަ الله ގެ حضرةން ހަތަރު ކަމަކުން ސަލާމަތްވުމަށް އެދޭށެވެ. ކިޔާށެވެ. اللَّهُمَّ إنِّي أعُوذُ بِكَ مِنْ عذَابِ جهَنَّمَ ، وَمِنْ عَذَابِ القَبرِ، وَمِنْ فِتْنةِ المحْيَا والمَماتِ ، وَمِنْ شَرِّ فِتْنَةِ المَسِيح الدَّجَّالِ މާނައީ: އޭ الله ! މިއަޅާ އިބަ إله ގެ حضرة ން ޖަހަންނަމުގެ عذاب ން ސަލާމަތްވުމަށް އެދެމެވެ. އަދި قبر ގެ عذابން ސަލާމަތްވުމަށް އެދެމެވެ. އަދި ދިރިހުރުމުގެ ފިތުނައާއި މަރުގެ ފިތުނައިން ސަލާމަތްވުމަށް އެދެމެވެ. އަދި المَسِيح الدَّجَّال ގެ ފިތުނައިން ސަލާމަތްވުމަށް އެދެމެވެ.

1424- وعنْ عَلِيٍّ رضي اللَّه عنْهُ قال : كانَ رَسُولُ اللَّهِ إذا قام إلى الصَّلاةِ يكونُ مِنْ آخرِ ما يقولُ بينَ التَّشَهُّدِ والتَّسْلِيم : « اللَّهمَّ اغفِرْ لي ما قَدَّمتُ وما أَخَّرْتُ ، وما أَسْرَرْتُ ومَا أعْلَنْتُ ، وما أَسْرفْتُ ، وما أَنتَ أَعْلمُ بِهِ مِنِّي ، أنْتَ المُقَدِّمُ ، وَأنْتَ المُؤَخِّرُ ، لا إله إلاَّ أنْتَ » رواه مسلم .

މާތްالله ރުޟާވެވޑައިގަންނަވާ عَلِيގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ނަމާދަށް ކޮޅަށް ތެދުވެވަޑައިގަތުމުން تشهد އާއި ސަލާމްދިނުމާއި ދެމެދު އެންމެ ފަހުން ކިޔުއްވައެވެ. އޭ ކަލޭގެފާނު اللَّهمَّ اغفِرْ لي ما قَدَّمتُ وما أَخَّرْتُ ، وما أَسْرَرْتُ ومَا أعْلَنْتُ ، وما أَسْرفْتُ ، وما أَنتَ أَعْلمُ بِهِ مِنِّي ، أنْتَ المُقَدِّمُ ، وَأنْتَ المُؤَخِّرُ ، لا إله إلاَّ أنْتَ

މާނައީ: އޭالله! މިއަޅާ އިސްކުރެވުނު ފާފައާއި ފަސްކުރެވުނު ފާފައާއި ސިއްރު ކުރެވުނު ފާފައާއި ފާޅުކުރެވުނު ފާފައާއި އިސްރާފު ކުރެވުނު ފާފައާއި އިބަ إله މިއަޅާއަށްވުރެ ރަނގަޅަށް ދަންނަވާ ފާފަތައް ފާފަ ފުއްސަވާދެއްވާނދޭވެ! އިބަإله އީ ކުރިއަށް ގެންދަވާ އިލާހު إلهއެވެ. އަދި އިބަإله އީ ފަހަތަށް ގެންދަވާ إلهއެވެ. އިބަ إلهފިޔަވައި حقގެގޮތުގައި އަޅުކަމް ލިބޭ إلهއަކު ނުވެއެވެ.

1425- وعنْ عائشةَ رضي اللَّه عنْهَا قَالَتْ : كانَ النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يُكْثِرُ أنْ يقولَ في رُكُوعِهِ وَسُجُودِهِ : سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ رَبَّنَا وَبِحَمْدك ، اللَّهُمَّ اغْفِرْ لي » متفقٌ عليهِ .

ރަޟިﷲ ހިތްރުއްސެވި عائشةَ ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ. نبي ގެ صَلّى الله عَلَيْهِ وسَلَّم އެކަލޭގެފާނުގެ ركوع ތަކާއި ސަޖިދަ ތަކުގައި އަންނަނިވި دعاء ގިނަގިނައިން ވިދާޅުވާ ހުރެއްވިއެވެ. އެއީ: سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ رَبَّنَا وَبِحَمْدك ، اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي މިފަދައިންނެވެ.

މާނައީ: ތިޔަ إله ހުސްطاهر ވެވޮޑިގެންވެއެވެ. އޭﷲ! އޭ އަހުރެމެންގެ ވެރިރަސްކަލާނގެ إله! އަޅުގަނޑު حمد ކުރަނީ ތިޔަ إله އަށެވެ. އޭﷲ! އަޅުގެ ފާފަ ފުއްސަވާނދޭވެ!

1426– وَعَنْهَا أنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم كانَ يَقُولُ في رُكوعِهِ وسجودِهِ : « سُبُّوحٌ قدُّوسٌ ربُّ الملائِكةِ وَالرُّوحِ » رواه مسلم .

އަދި އެކަމަނާ (އެކަމަނާ ރަޟި الله ހިތްރުއްސެވި عائشةَ) ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ركوع ގައްޔާއި ސަޖިދަތަކުގައި سُبُّوحٌ قدُّوسٌ ربُّ الملائِكةِ وَالرُّوحِ ގެ ކިޔުއްވަމުން ހިންގުއްވިއެވެ.

މާނައީ: ތިޔަ إلهއަކީ ހުސްطاهرވެގެންވާ إلهއެވެ. އަދި قدُّوس ވެގެންވާ إلهއެވެ. އަދި ملائِكة ތަކާއި ރޫޙުންނާއި ޖިބްރީލުގެފާނުގެ ވެރި إلهއެވެ.

1427– وعَنِ ابن عَبَّاسٍ رضي اللَّه عنهُما أنَّ رسُول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « فَأَمَّا الرُّكوعُ فَعَظِّموا فيهِ الرَّبَّ ، وأمَّا السُّجُودُ فَاجْتَهِدُوا فِي الدُّعاء فقَمِنٌّ أنْ يُسْتَجَاب لَكُمْ » رواه مسلم.

ރަޟި الله ދެބަފައިކަލުންނަން ހިތްރުއްސެވި عبد اللَّه بن عَبَّاس ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ފަހެ ركوع ގައިނަމަ ތިޔަބައިމީހުން އެކަލާނގެ ރަބަށް تعظيم ކުރާށެވެ. އަދި ސަޖިދަތަކުގައި ވިއްޔާމަ دعاء ކުރުމުގައި މަސައްކަތް ކުރާށެވެ. އެއީ (އެވަގުތުގައި) ތިޔަބައިމީހުން ކުރާ دعاءއިޖާބަވުން ގާތްވެގެންވާ ކަމުންނެވެ.

1428– وعن أبي هريرةَ رضي اللَّه عَنْهُ أنَّ رسُولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « أقربُ ما يَكونُ العبْدُ مِن ربِّهِ وَهَو ساجدٌ ، فَأَكثِرُوا الدُّعاءَ » رواهُ مسلم .

މާތް الله ރުޟާވެވޮޑިގެންވި أبو هُريرة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ރަސޫލާކަލޭގެފާނު رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އަޅާއި އެކަލާނގެ ރަސްކަލާނގެ ކައިރިވާ އެންމެ ގާތް ހާލަތަކީ ވަގުތަކީ އެކަލާނގެ ސަޖިދަކުރާ ވަގުތެވެ. ފަހެ ތިޔަބައިމީހުން دعاء ކުރުން ގިނަ ކުރާށެވެ.

1429- وعنهُ أنَّ رسُول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم كانَ يقُولُ في سُجُودِهِ اللَّهُمَّ اغفِرْ لي ذَنبي كُلَّهُ : دِقَّه وجِلَّهُ ، وأَوَّله وَآخِرَهُ ، وعلانيته وَسِرَّه » رواهُ مسلم .

އަދި އެ صحابي (އެބޭކަލަކީ މާތް الله ރުޟާވެވޮޑިގެންވި أبو هُريرة) ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ރަސޫލާކަލޭގެފާނު رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ސަޖިދަފުޅުގައި دعاء ކުރެއްވިއެވެ. اللَّهُمَّ اغفِرْ لي ذَنبي كُلَّهُ : دِقَّه وجِلَّهُ ، وأَوَّله وَآخِرَهُ ، وعلانيته وَسِرَّه މިފަދައިންނެވެ.

މާނައީ: ޔާالله! މިއަޅާގެ އެންމެހައި ފާފަތައް ފުއްސަވައިދެއްވާނދޭވެ! ކުޑަކުޑަ ފާފައާއި ބޮޑެތި ފާފަތަކެވެ. އަދި އިސްވެދިޔަ ފާފައާއި ފަސްވެދިޔަ ފާފަތަކެވެ. އަދި ފާޅުގައިވި ފާފައާއި ސިއްރުން ވި ފާފަތަކެވެ.

1430- وعنْ عائشةَ رضي اللَّه عنْها قالَتْ : افتَقدْتُ النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ذَاتَ لَيْلَةٍ ، فَتَحَسَّسْتُ، فَإذَا هُو راكِعٌ أوْ سَاجدٌ يقولُ : « سُبْحَانكَ وبحمدِكَ ، لا إلهَ إلاَّ أنْتَ » وفي روايةٍ : فَوقَعَت يَدِي على بَطْنِ قَدميهِ ، وهُوَ في المَسْجدِ ، وهما منْصُوبتانِ ، وَهُوَ يَقُولُ : « اللَّهُمَّ إنِّي أَعُوذُ بِرضَاكَ مِنْ سَخَطِكَ ، وبمُعافاتِكَ مِنْ عُقوبتِكَ ، وَأَعُوذُ بِك مِنْكَ ، لا أُحْصِي ثَنَاءً عليكَ أَنْتَ كما أثنيتَ على نَفْسِكَ » رواهُ مسلم

މާތްالله ރުޟާވެވޮޑިގެންވި عائشةَ ގެފާނުގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ. އެއްރެއަކު رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ނުފެނިގެން ހޯއްދެވީމެވެ. ފަހެ ތިމަންނަކަމަނާ ފެނުނު ހިނދު އެކަލޭގެފާނު އިންނެވީ ركوع ކުރައްވައެވެ. ނުވަތަ ސަޖިދަފުޅުގައެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވަމުން ގެންދެވިއެވެ. سُبْحَانكَ وبحمدِكَ ، لا إلهَ إلاَّ أنْتَ

މާނައީ: ކަލާނގެއަށް ހުރިހާ ތަސްބީހެއް ވެއެވެ. ކަލާނގެއަށް ހުރިހާ ހަމްދެއް ވެއެވެ. ކަލާނގެ ފިޔަވައި حق ގޮތުގައި އަޅުކަން ކުރެވޭ އެހެން އިލާހަކު ނުވެއެވެ.

މުސްލިމުގެ އެހެން ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. ބިމަށްޖަހައިގެން ހުންނެވީ ފައިތިލަ ބަދުލުކުރައްވައިގެން، ކޮށް ދެފައިގެ
އަނގިލިތައް ތިރިކޮށް ހުރި ގޮތުގައެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނު އެއްހާސްގެ ޙާޟިރު ހިފަހައްޓަވައިގެން ވިދާޅުވި ގޮތް
ހުރި ހާލުގައެވެ. (އެބަހީ ސަޖިދަކުރައްވައެވެ.) އަދި އެކަލޭގެފާނު ކިޔުއްވަމުން ގެންދެވީ އެވެ. اللَّهُمَّ إنِّي أَعُوذُ
بِرِضَاكَ مِنْ سَخَطِكَ ، وبِمُعافاتِكَ مِنْ عُقوبتِكَ ، وَأَعُوذُ بِكَ مِنْكَ ، لا أُحْصِي ثَنَاءً عليكَ أَنْتَ كما أثنيتَ على نَفْسِكَ

މާނައީ: އޭالله! ތިމަންއަޅާ ކަލޭގެ ރުހިވޮޑިގަތުމުގެ ވަސީލަތުން ކަލޭގެ ކޯފާއިން ސަލާމަތްވުން އެދެމެވެ.
އަދި ތިމަންއަޅާ ކަލޭގެ عافية ދެއްވުމުގެ ވަސީލަތުން ކަލޭގެ عقوباتން ސަލާމަތްވުން އެދެމެވެ. އަދި ތިމަންއަޅާ
ކަލޭގެ ކިބައިން ސަލާމަތްވުން އެދެނީ ކަލޭގެ ރަޙްމަތުގެ ސަބަބުންނެވެ. ކަލޭގެ ކޯފާއިން ސަލާމަތްވުން އެދެމެވެ. ކަލޭއަށް حق
ވާގޮތަށް ثناءކިޔުމަށް ތިމަން ނުކުޅެދޭނެއެވެ. ކަލޭއަށް ވާނީ ކަލޭގެ ނަފްސަށް ކަލޭ ثناءކިޔުއްވި
ގޮތުގައި ثناء ދެއްވުމެވެ.

1431- وعنْ سعدِ بن أبي وقاصٍ رضي اللَّه عنْهُ قال : كُنَّا عِنْد رسُولِ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم فقال: « أَيعجِزُ أَحدُكم أنْ يكْسِبَ في كلِّ يوْمٍ أَلف حَسنَة ، » فَسَأَلَهُ سائِلٌ مِنْ جُلَسائِهِ : كيفَ يكسِبُ أَلفَ حَسنَةٍ ؟ قالَ : « يُسَبِّحُ مِائةَ تَسْبِيحة ، فَيُكتَبُ لهُ أَلفُ حسنَةٍ ، أوْ يُحطُّ عنْهُ ألفُ خَطِيئَةٍ » رواه مسلم .

قال الحُميدِيُّ : كذا هو في كتاب مسلم : « أوْ يُحَطُّ » قال : البَرْقَانِيُّ : ورواهُ شُعْبَةُ، وأبو عوانَةَ ، ويَحيَـــى القَطَّانُ ، عَنْ مُوسى الذي رواه مسلم مِن جِهتِهِ فقالُوا : « وَيُحَطُّ » بِغَيْرِ أَلفٍ .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވާ سعد بن أبو وقاص ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންމެން
އެއްފަހަރަކު رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އަރިހުގައި ތިބީމެވެ. ދެން އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ.
ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން ކޮންމެ ދުވަހަކު ކޮންމެ ދުވަހަކު އެއްހާސް ހެޔޮކަން ހާސިލް ކުރުމަށް ނުކުޅެދޭނީ
ކާކުތޯ؟ ދެން އެ މަޖިލީހުގައި ތިބި ބޭފުޅުންގެ ތެރެއިން ބޭފުޅަކު ދަންނަވައިފިއެވެ.
ކިހިނެއް އެއްހާސް ހެޔޮކަން ހޯދާނީ ކިހިނެއް ހާސިލް ކުރާނީ ކިހިނެއްތޯ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ.
سبحان الله ސަތޭކަ ފަހަރު ކިޔުމެވެ. އޭރުން އެއްހާސް ހެޔޮކަން ލިޔެވިގެންދެއެވެ. ނުވަތަ حديثކުރެއްވިއެވެ.
އޭރުން އެއްހާސް ކުށް ފުހެލެވިގެންދެއެވެ. (އެއީ ރިވާޔަތެއް އެކުލެވޭ ތަނެވެ.)

1432- وعنْ أبي ذَرٍّ رضي اللَّه عنْهُ أَنَّ رسُولَ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قالَ : « يُصْبِحُ عَلى كُلِّ سُلامَى مِنْ أَحدِكُمْ صَدَقةٌ : فكُلُّ تَسْبيحةٍ صدقَةٌ ، وكُلُّ تَحْمِيدَةٍ صَدَقَةٌ ، وَكُلُّ تَهْلِيلَةٍ صَدَقَةٌ ، وكُلُّ تَكْبِيرةٍ صدقَةٌ ، وَأَمْرٌ بِالمعْرُوفِ صَدَقةٌ ، وَنَهْيٌ عَنِ الُمنكرِ صدقَةٌ . وَيُجْزِيءُ مِنْ ذلكَ ركْعتَانِ يَرْكَعُهُما منَ الضُّحَى » رواه مسلم .

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވި أبو ذرّ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން ކޮންމެ މީހެއްގެ ކޮންމެ ގަސްތޮޅަކަށް ބަދަލުގައި ހެނދުނުވާ ކޮންމެ ދުވަހަކު (އެގޮތަށް ކޮންމެ ދުވަހަކު ގަސްތޮޅުތައް ރަނގަޅުވެ ހުރުމުގައި الله އަށް شكر ކުރުމުގެ ގޮތުން) صدقة އެއް ކުރުން ވާޖިބުވެގެންވެއެވެ. ފަހެ ކޮންމެ تسبيح އަކީ صدقة އެކެވެ. އަދި ކޮންމެ تحميد އަކީ صدقة އެކެވެ. އަދި ކޮންމެ تكبير އަކީ صدقة އެކެވެ. އަދި ކޮންމެ ހެޔޮ ކަމަކަށް ގޮވާ އަމުރުކުރުމަކީ صدقة އެކެވެ. އަދި ކޮންމެ މުންކަރު ކަމަކުން ނަހީކުރުމަކީ صدقةއެކެވެ. އަދި ހުރިހާ ކަމަކަށް ކާފީވާނެ ضحي ނަމާދުގެ ދެ ركعة ކުރުމެވެ.

1433- وعَنْ أُمِّ المؤمنينَ جُوَيْرِيَةَ بنتِ الحارِثِ رضي اللَّه عَنْها أنَّ النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم خَرجَ مِنْ عِنْدِهَا بُكرَةً حِينَ صَلَّى الصُّبْحَ وهِيَ في مسْجدِهَا ، ثُمَّ رَجع بَعْد أَنْ أَضْحى وهَي جَالِسةٌ فقال : « مازلْتِ على الحال التي فارَقْتُكَ عَلَيْهَا ؟ » قالَتْ : نَعمْ : فَقَالَ النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « لَقَدْ قُلْتُ بَعْدكِ أرْبَعَ كَلمَاتٍ ثَلاثَ مرَّاتٍ ، لَوْ وُزِنَتْ بمَا قُلْتِ مُنْذُ الْيومِ لَوَزَنْتهُنَّ : سُبْحَانَ اللَّهِ وبحمْدِهِ عَدَدَ خَلْقِهِ ، وَرِضَاءَ نَفْسِهِ ، وَزِنَةَ عرْشِهِ ، ومِداد كَلمَاتِه » رواه مسلم.

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވި أُمِّ المؤمنينَ جُوَيْرِيَةَ بنتِ الحارث ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم (އެއްދުވަހަކު) ފަތިސްނަމާދު ކުރެއްވުމަށްފަހު ހެނދުނު ނިކުމެ ވަޑައިގެންނެވެ. އޭރުގައި އެކަމަނާ އިންނެވީ މިސްކިތުގައި (ނަމާދުކުރާ) ތަނުގައެވެ. ދެން އެކަލޭގެފާނު ضحى ނަމާދުގެ ވަގުތުވުމަށްފަހު ފުރައްސާ ވަޑައިގެން އިރުވެސް އެކަމަނާ މިސްކިތުގައި އިށީނދެގެން އިންނެވިއެވެ. ފަހެ އެކަލޭގެފާނު އެކަމަނާ ކައިރިއަށް ވަޑައިގެންނެވިއެވެ. ތިމަންކަލޭގެފާނު އެކަމަނާ މިސްކިތުން ނިކުމެ ވަޑައިގެންނެވި ހިނދު އިންނެވި ގޮތުގައި ތިބާ އިންނެވީހެއްޔެވެ؟ އެކަމަނާ ދެންނެވިއެވެ. އާދޭހެވެ. ފަހެ نبيُّ صلّى الله عليه وسلّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިމަންކަލޭގެފާނު ތިބާ ކައިރިން ނިކުމެ ހަތަރު ކަލިމައެއް ވިދާޅުވީމެވެ. އެ ކަލިމަ ތިންފަހަރު ތިބާ މިއަދު ވިދާޅުވި ހުރިހާ އެއްޗަކާ ވަޒަން

(މީޒާނުގައި) ބަރުދަނުގަދަވާނެއެވެ. އެ ހަތަރު ކަލިމަތަކީ سُبْحَانَ اللَّهِ وبحمْدِهِ عَدَدَ خَلْقِهِ ، وَرِضَاءَ نَفْسِهِ ، وَزِنَةَ عرْشِهِ ، ومِداد كَلمَاتِه މިއެވެ.

މާނައީ: الله ހުސްطاهر ވަންތަވެއެވެ. އަދި އަޅުގަނޑު އެإلهއަށް އެإلهގެ خلقތަކުންގެ عددއާއި އެއްވަރަކަށް حمد ކުރަމެވެ. އަދި އެ إلهގެ نفس ގެ ރުހިވޮޑިގަތުމާއި އެއްވަރަކަށް حمد ކުރަމެވެ. އަދި އެ إله ގެ عرش ގެ ބަރުދަނާއި އެއްވަރަކަށް حمد ކުރަމެވެ. އަދި އެإله ގެ كلمة ތަކުގެ ދެލި އާއި އެއްވަރަކަށްحمد ކުރަމެވެ.

وفي روايةٍ لهُ : سُبْحانَ اللَّهِ عددَ خَلْقِهِ ، سُبْحَانَ اللَّهِ رِضَاءَ نَفْسِهِ ، سُبْحانَ اللَّهِ زنَةَ عَرْشِهِ ، سُبْحَانَ اللَّهِ مِداد كَلماتِهِ » .

وفي روايةِ الترمذي : « ألا أُعلِّمُكِ كَلماتٍ تَقُولِينَها ؟ سُبْحانَ اللَّهِ عَدَدَ خلْقِهِ ، سُبْحانَ اللَّهِ عَددَ خَلْقِهِ ، سُبْحانَ اللَّه عدد خَلْقِهِ ، سُبْحانَ اللَّه رضا نَفْسِهِ ، سُبْحان اللَّهِ رضا نَفْسِهِ، سُبْحانَ اللَّه رضا نَفْسِهِ ، سُبحَانَ اللَّه زِنَةَ عرْشِهٍ ، سُبحَانَ اللَّه زِنَةَ عرْشِهٍ ، سُبحَانَ اللَّه زِنَةَ عرْشِهٍ ، سُبحَانَ اللَّهِ مِدادَ كَلماتِهِ ، سُبحَانَ اللَّهِ مِدادَ كَلماتِهِ ، سُبحَانَ اللَّهِ مِدادَ كَلماتِهِ » .

الترمذيގެ ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. ކަލޭމެން ކިޔުން ރަނގަޅު ކަލިމަތަކެއް ތިމަންރަސޫލާ ދަސްކޮށްދޭން ހުށީމެވެ. އެއީ سُبْحانَ اللَّهِ عَدَدَ خلقِهِ ، سُبْحانَ اللَّهِ عَددَ خَلْقِهِ ، سُبْحانَ اللَّه عدد خَلْقِهِ ، سُبْحانَ اللَّه رضا نَفْسِهِ ، سُبْحان اللَّهِ رضا نَفْسِهِ، سُبْحانَ اللَّه رضا نَفْسِهِ ، سُبحَانَ اللَّه زِنَةَ عرْشِهٍ ، سُبحَانَ اللَّه زِنَةَ عرْشِهٍ ، سُبحَانَ اللَّه زِنَةَ عرْشِهٍ ، سُبحَانَ اللَّهِ مِدادَ كَلماتِهِ ، سُبحَانَ اللَّهِ مِدادَ كَلماتِهِ ، سُبحَانَ اللَّهِ مِدادَ كَلماتِه

1434- وعنْ أبي مُوسَى الأشعريِّ ، رضي اللَّه عنهُ ، عن النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، قال : «مَثَلُ الــذي يَذكُرُ ربَّهُ وَالذي لا يذكُرُهُ ، مَثَل الحيِّ والمَيِّتِ » رواهُ البخاري .

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވާ أبو مُوسَى الأشعريّ ، نبي އާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ އަރިހުން ރިވާ ކުރެއްވިއެވެ. އަޅުގަނޑު ދަންނަވާ حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެއީ ހަމައެކަނި ފަރާތްތަކެއް ދިރުމަށް ޒިކުރު ކުރާ މީހާއާއި އަދި ޒިކުރު ނުކުރާ މީހާގެ މިސާލަކީ ދިރިހުރި މީހާއާއި މަރުވެފައިވާ މީހާގެ މިސާލެވެ.

ورواه مسلم فقال :«مَثَلُ البَيْتِ الَّذي يُذْكَرُ اللَّه فِيهِ ، وَالبَيتِ الذي لا يُذْكَرُ اللَّه فِيهِ ، مَثَلُ الحَيِّ والمَيِّتِ » .

އަދި މުސްލިމުގެ ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. ފަހެ އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެގޮތުގައި اللهއަށް ޒިކުރު ކުރެވޭ ގެއާއި އަދި ޒިކުރު ނުކުރެވޭ ގެއެއްގެ މިސާލަކީ ދިރިހުރި މީހަކާއި މަރުވެފައިވާ މީހެއްގެ މިސާލެވެ.

1435- وعنْ أبي هُريرةَ ، رضي اللَّه عنْهُ ، أنَّ رسُولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قالَ : « يقُولُ اللَّه تَعالى : أَنَا عِنْدَ ظَنِّ عبدي بي ، وأنا مَعهُ إذا ذَكَرَني ، فَإن ذَكرَني في نَفْسهِ ، ذَكَرْتُهُ في نَفسي ، وإنْ ذَكَرَني في ملإٍ ، ذكَرتُهُ في ملإٍ خَيْرٍ منْهُمْ » متَّفقٌ عليهِ .

މާތްالله ތަޢާލާ ވިދާޅުވިކަމަށް أبوهُريرة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. الله سبحانه وتعالى وحي ކުރެއްވިއެވެ. ވަޙީގެ ގޮތުން އަހަރެން ހުންނަނީ އަޅާގެ ހިތުގައި އަހަރެން ގެންގުޅޭ ގޮތަކަށެވެ. އަދި އަހަރެން ހުންނާނީ އޭނާގެ ޚިޔާލަށް އޭނާއާ ހަމައެކުގައެވެ. އަދި އަހަރެން ހުންނާނީ އޭނާ ޒިކުރު ކުރާއިރު ހިތުގައި ހުންނާނެއެވެ رحمة އާއި މާތްކަމުން އަހަރެން ހިތުގައެވެ. ފަހެ އަހަރެން ދެއްވާނެއެވެ ހިތުގައި ޒިކުރުކުރާނަމަ އަހަރެން ހިތުގައި ޒިކުރުކުރެއްވާނެއެވެ. އަދި އަހަރެން ހަނދާންކުރައްވާނެއެވެ جماعة އެއްގެ ތެރޭގައި ޒިކުރުކުރާނަމަ އެއަށްވުރެ ރަނގަޅު جماعةއެއްގައި ޒިކުރުކޮށް އަހަރެން ހަނދާން ކުރައްވާނެއެވެ.

1436- وعَنْهُ قال : قالَ رَسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « سبقَ المُفَرِّدُونَ » قالوا : ومَا المُفَرِّدُونَ يا رسُول اللَّهِ ؟ قال : « الذَّاكِرُونَ اللَّه كَثيراً والذَّاكِراتُ » رواه مسلم .

روي : « المُفَرِّدُونَ » بتشديد الراء وتخفيفها ، والمَشْهُورُ الَّذي قَالَهُ الجمهُورُ : التَّشديدُ.

އަދި އެ صحابي (އެބަހީ މާތްالله ތަޢާލާ ރުހިވޮޑިގެންވާ أبو هُريرة)ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. المُفَرِّدُونَ ގެ މީހުން ކުރިއަށް ދިޔައީއެވެ. އެބަހީ ފުރިހަމަވީއެވެ. އޭ اللهގެ ރަސޫލާއެވެ. المُفَرِّدُونَ ގެ މީހުންނަކީ ކޮންބައެއް ހެއްޔެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެއީ ގިނަގިނައިން الله ހަނދުމަކުރާ ފިރިހެނުންނާއި އަންހެނުންނެވެ.

1437- وعن جابر رضي اللَّه عَنْهُ قالَ : سمِعْتُ رسُول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يقولُ : « أَفْضَلُ الذِّكرِ : لا إله إلاَّ اللَّه » .

رواهُ الترمِذيُّ وقال : حديثٌ حسنٌ .

ރަޟިﷲ ޢަންހު ސަޙާބީއްވި جابر ގެ ރިވާޔަތް ބަޔާންވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ތިމަން އަޑު އެހީމެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެންމެ މާތްވެގެންވާ ޛިކުރަކީ لا إله إلاَّ اللَّه ގެ ކަލިމައެވެ.

1438- وعنْ عبد اللَّه بن بُسْرٍ رضي اللَّه عنْهُ أنَّ رَجُلاً قال : يا رسُولَ اللَّهِ ، إنَّ شَرائِع الإسْلامِ قَدْ كَثُرتْ علَيَّ ، فَأخبرْني بِشيءٍ أتشَبَّثُ بهِ قال : « لا يَزالُ لِسَانُكَ رَطْباً مِنْ ذِكْرِ اللَّهِ » رواهُ الترمذي وقال : حديثٌ حَسَنٌ .

ރަޟި ﷲ ޢަންހު ސަޙާބީއްވި عبد اللَّه بن بسْر ގެ ރިވާޔަތް ބަޔާންވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ބޭކަލަކު ދެންނެވިއެވެ. އޭ ﷲގެ ރަސޫލާއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އިސްލާމްދީނުގެ أحكامތައް ތިމަންނަގެ މައްޗަށް ދިވެހި ވަރަށް ގިނަވެއްޖެއެވެ. ވީމާ ތިމަންނަށް އެކަމެއްގެ ތަމައްސުކަށް ފުދުރުންނަން ކަންތަކެއް ބަޔާންކޮށްދެއްވާށެވެ. حديثކުރެއްވިއެވެ. ﷲގެ ޛިކުރުކުރުމުގައި ތިބާގެ ދޫ އަބަދުވެސް ތެތްކޮށް ބަހައްޓާށެވެ.

1439- وعنْ جابرٍ رضي اللَّه عنهُ ، عَنِ النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « منْ قال : سُبْحانَ اللَّهِ وبحَمدِهِ ، غُرِستْ لهُ نَخْلَةٌ في الجَنَّةِ » . رواه الترمذي وقال : حديث حسنٌ .

ރަޟިﷲ ޢަންހު ސަޙާބީއްވި جابر ގެފާނު، نبيّ އާ صلّى الله عليه وسلّم އަރިހުން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. މީހަކު سُبْحانَ اللَّهِ وبحَمدِهِ ގެ ކަލިމަ ކިޔައިފިނަމަ އެމީހަކަށްޓަކައި ސުވަރުގޭގައި ކަދުރު ގަހެއް އިންދެވޭނެއެވެ.

1440- وعن ابن مسْعُودٍ رضي اللَّه عَنْهُ قال : قال رسُول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم « لَقِيتُ إبراهيمَ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم لَيْلَةَ أُسْريَ بي فقال : يا مُحمَّدُ أقرِيءْ أُمَّتَكَ مِنِّي السَّلام ، وأَخبِرْهُمْ أنَّ الجنَّةَ طَيِّبةُ التُّربَةِ ، عذْبةُ الماءِ ، وأنَّها قِيعانٌ وأنَّ غِرَاسَها : سُبْحانَ اللَّه ، والحمْدُ للَّه ، ولا إله إلاَّ اللَّه واللَّه أكْبَرُ » .

رواه الترمذي وقال : حديثٌ حسنٌ .

މާތްالله ރުޟުވާންލެއްވި عبد الله ابن مسعُود ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރައްވިއެވެ. ތިމަންރަސޫލާ معراجއަށް އަރުވައިން ހުރިގައި ތިމަންނަކަލޭގެފާނާއި އާއި ابراهيم عليه السلام އާއި ބައްދަލުވުމުން. އެރިސްދު ވިދާޅުވިއެވެ. އޭ مُحمَّدُ ގޮވާލާށެވެ. ކަލޭގެފާނުގެ އުއްމަތަށް ތިމަންނާގެ ސަލާމް ބުނެދެއްވާށެވެ. އަދި އެބައިމީހުންނަށް خبرދެއްވާށެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ސުވަރުގެއަކީ ހަމަތަނެއް ހަށަލާ ބިމެކެވެ. ފެން މީރުވާކަމެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން އެއީ ފަސްގަނޑު ހެޔޮ ބިމެކެވެ. އަދި سُبْحانَ الله ގެ ކަލިމަތާއި الحمْدُ للّٰهގެ ކަލިމަތާއި لا إله إلاَّ اللّٰهގެ ކަލިމަތާއި اللّٰه أكْبَرُ ގެ ކަލިމަ ކުރުމުން އެތަނުގައި ގަސްތަކެއް އިންދުވިދާނެއެވެ.

1441- وعنْ أَبي الدِّرداءِ ، رضيَ اللَّه عَنْهُ قالَ : قالَ رسولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « أَلا أُنَبِّئُكُم بِخَيْرِ أَعْمَالِكُم ، وأَزْكَاهَا عِند مليكِكم ، وأَرْفعِها في دَرجاتِكم ، وخَيْرٌ لَكُمْ مِنْ إِنْفَاق الذَّهَبِ والفضَّةِ ، وخَيْرٌ لَكُمْ مِنْ أَنْ تَلْقوْا عدُوَّكم ، فَتَضرِبُوا أَعْنَاقَهُم ، ويضرِبوا أَعْنَاقكُم؟» قالوا : بلَى ، قال:« ذِكْرُ اللَّهِ تَعالى » .

رواهُ الترمذي ، قالَ الحاكمُ أَبو عبد اللَّهِ : إِسناده صحيح .

މާތްالله ރުޟުވާންލެއްވި أبو الدَّرداءَ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރައްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ އަތުގެ މާތްވެގެންވާ އަދި ތިޔަބައިމީހުން ހައްދަވައި ގެންގުޅުއްވާ އިލާހުގެ حضرةގައި އެންމެ مقبول ވެގެންވާ އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ ދަރަޖަތައް އެންމެ ބޮޑުކޮށް އުފުލުވާގެންވާ އަދި ރަނާއި ރިހިން ހަރަދުކުރެއްވުމަށް ވުރެ ހެޔޮވާން ބޮޑުވެގެންވާ އަދި ތިޔަބައިމީހުން دشمنންނާއި ބައްދަލުވެ ތިޔަބައިމީހުން އެމީހުންގެ ކަނދުރާ ބޮޑުކޮށް އަދި އެބައިމީހުން ތިޔަބައިމީހުންގެ ކަނދުރާ ބޮޑުކޮށް (އަޅާލި ޖިހާދުކޮށް) އުޅުއްވުމަށްވުރެ ހެޔޮވާން ބޮޑުވެގެންވާ عملއެއް ތިމަންރަސޫލާ ތިޔަބައިމީހުންނަށް ބުނެދެއްވަމުން ހެއްޔެވެ؟ އެބަޔަކު ދެންނެވިއެވެ. އާދޭހެވެ. حديث ކުރައްވިއެވެ. އެއީ الله سبحانه وتعالى އަށް ޛިކުރު ކުރުމެވެ.

1442- وعن سعْدِ بنِ أَبي وقَّاصٍ رضي اللَّه عَنْهُ أَنَّهُ دَخَل مع رسولِ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم على امْرأَةٍ وبيْنَ يديْهَا نَوىً أَوْ حصىً تُسبِّحُ بِه فقال : « أَلا أُخْبِرُك بما هُو أَيْسرُ عَلَيْكِ مِنْ هذا أَوْ أَفْضَلُ » فقالَ : « سُبْحانَ اللَّهِ عددَ مَا خَلَقَ في السَّماءِ ، وَسُبْحانَ اللَّهِ عددَ ما خَلَقَ في الأَرْضِ ، سُبحانَ اللَّهِ عددَ ما بيْنَ ذلك ،

وسبْحانَ اللَّهِ عدد ما هُوَ خَالِقٌ . واللَّه أَكْبرُ مِثْلَ ذلكَ ، والحَمْد للَّهِ مِثْل ذلك ، ولا إِله إلا اللَّه مِثْل ذلكَ ، ولا حوْل ولا قُوَّةَ إِلاَّ باللَّه مِثْلَ ذلك » .

رواه الترمذي وقال : حديثٌ حسنٌ .

ރަޟިﷲ ޢަންހު ސުނަދުކޮށްދެއްވި سعد بن أَبي وقَّاص ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެ صحابيއަކު رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ އަރިހުގައި އެއްފަހަރަކު އަންހެނެއްގެ ކައިރިއަށްވަޑައިގަތުމުން ދެކެވުނެވެ. އެހިނދު އެކަމަނާ އިންނެވީ ކަށިތަކާއި ނުވަތަ ހިލަގަނޑުތަކާއިން تسبيح ކިޔުއްވަމުންނެވެ. ދެން (އެކަމަނާ ދެކެވަޑައިގެންފައި) رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިމަންނަ ދައްކާ ކަމަނާއަށް އެއަށްވުރެ ފަސޭހަވެގެންވާ ނުވަތަ މާ ފަޟީލަތްތެރި ބަސްތަކެއް ދަންނަވައިދެއްވާނަމެވެ. ދެން އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ކިޔުއްވާ ށެވެ. « سُبْحانَ اللَّهِ عددَ مَا خَلَقَ في السَّماءِ ، وَسُبْحانَ اللَّهِ عددَ ما خَلَقَ في الأَرْضِ ، سُبحانَ اللَّهِ عددَ ما بيْنَ ذلك ، وسبْحانَ اللَّهِ عدد ما هُوَ خَالِقٌ ، މިއެވެ. އަދި اللَّه أَكْبرُ ގެ ކަލިމަވެސް ފަހަރަކުން އެގޮތަށް އިތުރުކުރައްވާށެވެ. އަދި الحَمْد للَّهِ ގެ ކަލިމަވެސް ފަހަރަކުން އެގޮތަށް އިތުރުކުރައްވާށެވެ. އަދި لا إِله إلا اللَّه ގެ ކަލިމަވެސް ފަހަރަކުން އެގޮތަށް އިތުރުކުރައްވާށެވެ. لا حوْل ولا قُوَّةَ إِلاَّ باللَّه ކަލިމަވެސް ފަހަރަކުން އެގޮތަށް އިތުރު ކިޔުއްވާށެވެ.

1443- وعنْ أَبي مُوسى رضي اللَّه عنْه قال : قالَ لي رسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « أَلا أَدُلُّك على كَنْزٍ مِنْ كُنُوزِ الجنَّةِ ؟ » فقلت : بلى يا رسول اللَّه ، قال : « لا حول ولا قُوَّةَ إِلاَّ بِاللَّهِ » متفقٌ عليه .

ރަޟިﷲ ޢަންހު ސުނަދުކޮށްދެއްވި أَبومُوسى ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ތިމަންނައަށް حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިމަންނަ ދައްކާ ތިބާއަށް ސުވަރުގޭގެ خزانةގެ ތެރެއިން خزانةއެއް ބުނެދިނުމަށްއެތޯ؟ ދެން ތިމަން ދަންނަވައިފީމެވެ. އާދޭހެވެ. އޭ اللهގެ ރަސޫލާއެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެއީ لا حول ولا قُوَّةَ إِلاَّ بِاللَّهِ ގެ ކަލިމަ އެވެ.

245– باب ذكر اللّه تعالى قائماً وقاعداً ومضطجعاً ومحدثاً وجُنباً وحائضاً إلا القرآن فلا يحل لجنب ولا حائض

ކޮޅަށް ހުރެގެންނާއި އިށީނދެގެންނާއި އޮށޯވެގެންނާއި ކުޑަ حدث ވެރިވެހުރެގެންނާއި ބޮޑު حدث ވެރިވެހުރެގެންނާއި حيضގެ ހާލަތުގައި ހުރެގެން ކިޔެވި قران ކިޔެވުން ފިޔަވައި الله އަށް ذكرކުރުން ހުއްދަ ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

قَالَ اللهُ تَعَالَى : ﴿ إنَّ في خَلْقِ السَّماوَاتِ وَالأرْضِ وَاخْتِلاَفِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ لآيَاتٍ لأُولِي الأَلْبَابِ الَّذِينَ يَذْكُرُونَ اللّهَ قِيَاماً وَقُعُوداً وَعَلَى جُنُوبِهِمْ ﴾ [آل عمران : 190 ، 191] .

ހަމަކަށަވަރުން، އުޑުތަކާއި ބިން ހެއްދެވުމުގައާއި ރޭދުވާ ބަދަލުވުމުގައި، ބުއްދީގެ އަހުލުވެރިންނަށް ކަށަވަރުވެގެންވާ ހެކިތަކެއް ވެއެވެ. އެއުރެންނީ، ކޮޅަށް ތިބެގެންނާއި، އިށީނދެތިބެގެންނާއި، އޮށޯވެތިބެގެން، الله ހަނދުމަކުރާ، އުޑުތަކާއި ބިން ހެއްދެވުމުގައި، ފިކުރުކުރާ އުރެން މެނުވީއެވެ.

1444– وعنْ عائشة رضيَ اللَّه عنْهَا قَالَت : كانَ رسُولُ اللَّهِ صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يذكُرُ اللَّه تَعالى على كُلِّ أَحيانِهِ . رواه مسلم .

މާތްالله ރުއްސެވުން ލިބިވޮޑިގެންވާ عائشةގެފާނުގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ހުރިހާ ވަގުތެއްގައި اللهއަށް ޒިކުރު ކުރައްވައެވެ.

1445– وعن ابن عبَّاسٍ رضي اللَّه عنْهما عن النَّبيِّ صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « لو أَنَّ أَحَدكُمْ إِذا أَتَى أَهلَهُ قالَ:بِسْمِ اللَّهِ اللَّهُمَّ جَنِّبْنَا الشَّيطَانَ وَجنِّبِ الشَّيطانَ مارزَقْتَنَا ،فَقُضِي بيْنهُما ولَدٌ ،م يضُرّهُ»متفقٌ عليه.

މާތްالله އެދެބޭފުޅުންނަށް ރުއްސެވުން ލިބިވޮޑިގެންވާ عبد اللَّهِ بن عبَّاس ، نبيّާ صلّى الله عليه وسلّم ގެ އަރިހުން ރިވާކުރައްވައެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރައްވައެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު އަނބިމީހާގެ ގާތަށް އަންނަހިނދު (އެއްގޮތް ވުމަށް) بِسْمِ اللَّهِ اللَّهُمَّ جَنِّبْنَا الشَّيطَانَ وَجنِّبِ الشَّيطانَ ما رزَقْتَنَا ކިޔާފިނަމަ އޭރުން ދެމީހުންނަށް ލިބިދެއްވާ ދަރިއަކަށް شيطان އަކަށް ގެއްލުމެއް ނުދެވޭނެއެވެ.

މާނައީ: الله اسمފުޅުން އަޅު ފަށަމުލަމެވެ. އޭ الله! އަޅަމެންގެ ކިބައިން شيطان އާ ދުރުކުރައްވާނދޭވެ! އަދި އަޅަމެންނަށް ދެއްވާފައިވާ މިންވަރު ކުރައްވާ އައުލާދުގެ ކިބައިން (ދަރިންގެ ކިބައިން) شيطانއާ ދުރުކުރައްވާނދޭވެ!

246– باب ما يقوله عند نومه واستيقاظِه

ނިދަން އޮށޯންނަވާއިރުގައާއި ނިދިން ހޭލައްވާ ހިނދު ކިޔުއްވާ ޒިކުރުތައް ބަޔާންވެގެންވާ باب

1446– عن حُذَيْفَةَ ، وأَبي ذَرّ رضيَ اللَّه عَنْهُمَا قالا : كانَ رسولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم إذا أَوَى إلى فِراشِهِ قال : « بِاسمِكَ اللَّهُمَّ أَحْيَا وَأَمُوتُ » وإذا اسْتيقَظَ قال : « الحمْدُ للَّهِ الذِي أَحْيَانَا بعد مَا أَماتَنَا وَإِلَيْهِ النُّشورُ » رواه الترمذي .

މާނަ: الله އެދެބައިކަލުންނަށް ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ حُذَيْفَة އާއި أبو ذر އާއި ދެބައިކަލުންގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެދެބައިކަލުން ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صَلّى الله عَلَيْهِ وسَلّم އަވަހާރަވުމުގެ ކުރިން ގޮދަޑިފުޅަށް އޮށޯންނަވާނަމަ دعاء ކުރައްވައެވެ. باسمِكَ اللَّهُمَّ أَحْيَا وَأَمُوتُ (މާނައީ: އޭ ހަމައެކަނި ތިބާގެ ނަންފުޅުގައި ދިރެމެވެ! އަދި މަރުވަމެވެ. އަދި ދިރުން ނަންފުޅުން މަރާ ނިދެމެވެ.) އަދި ނިދިން ހޭލައްވާ ހިނދު دعاء ކުރައްވައެވެ. الحمْدُ للَّهِ الذِي أَحْيَانَا بعد مَا أَماتَنَا وَإِلَيْهِ النُّشورُ (މާނައީ: އެންމެހާ حمد ވަނީ اللهއަށެވެ. އެކަލާނގެ ތިމަންމެން މަރުވުމަށްފަހު ދިރުއްވާލެއްވި އިލާހެވެ. އަދި އެނބުރި ދާނީ އެ ކަލާނގެ حضرة އަށެވެ.

247– باب فضل حِلَقِ الذِّكْر

والنَّدب إلى ملازمتها والنهَّي عن مفارقتها لغير عذر

ޒިކުރުކުރާ ހަލަޤާތަކުގެ ފަޟީލަތާއި އަދި އެތަނުގައި ހުރުމަށް ބާރުއަޅާ ބުނުން مستحب ވެގެންވާކަމާއި އަދި ޢުޛުރަކާއި ނުލައި ތިބުމަށް އެތަނުގައި ހަލަޤާތަކުން ދުރުހެލުމަށް ނަހީކުރެވިފައިވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

قَالَ اللهُ تَعَالَى : ﴿ واصْبِرْ نَفْسَكَ مَعَ الَّذِينَ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ بِالغَدَاةِ وَالعَشِيِّ يُرِيدُونَ وَجْهَهُ وَلاَ تَعْدُ عَيْناكَ عَنْهُمْ ﴾ [الكهف : 28] .

އަދި އެއުރެންގެ ވެރިރަސްކަލާނގެ ވަޢުދުފުޅު އެދިގެން، އެކަލާނގެއަށް ހެނދުނުއި، ހަޖީދު دعاء ކޮށް
އަޅުކަންކޮށްދުމުގެ މީހުންނާއިއެކު، ކަލާގެފާނުގެ ނަފްސު ހިތަރަށްޖެހި، ކުޑަކުރައްވާތެވެ!

1447- وعنْ أَبي هُريرةَ رضي اللَّه عنهُ قال : قالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « إنَّ للَّهِ تَعالى ملائِكَةً يَطُوفُونَ في الطُّرُق يَلْتَمِسُونَ أَهْلَ الذِّكْرِ ، فإذا وَجدُوا قَوْماً يذكُرُونَ اللَّه عَزَّ وَجلَّ، تَـــنَادَوْا : هَلُمُّوا إلى حاجتِكُمْ ، فَيَحُفُّونَهم بأَجْنحَتِهم إلى السَّمَاء الدُّنْيا ، فَيسأَلُهم رَبُّهُم وَهُوَ أَعْلم : ما يقولُ عِبادِي ؟ قال : يَقُولُونَ : يُسبِّحُونَكَ وَيُكبِّرونَكَ ، ويحْمَدُونَكَ ، ويُمَجِّدُونَكَ ، فيقولُ : هل رأَوْني ؟ فيقولون : لا واللَّهِ ما رأَوْكَ ، فيَقُولُ : كَيْفَ لو رَأَوْني؟، قال : يقولُون لو رَأَوْكَ كانُوا أَشَدَّ لكَ عِبادَةً ، وأَشَدَّ لكَ تمْجيداً ، وأَكثَرَ لكَ تَسْبِيحاً . فَيَقُولُ : فماذا يَسأَلُونَ ؟ قال : يَقُولونَ : يسأَلُونَكَ الجنَّةَ . قالَ : يقولُ : وَهل رَأَوْهَا ؟ قالَ : يَقُولُونَ : لا وَاللَّه يارَبِّ مَا رأَوْهَا . قَالَ : يَقُولُ : فَكَيْفَ لو رَأَوْهَا ؟، قال: يَقُولُونَ : لو أَنَّهُم رأَوْها كَانُوا أَشَدَّ علَيْهَا حِرْصاً ، وَأَشَدَّ لَهَا طَلَباً ، وَأَعْظَم فِيها رغْبة. قَالَ : فَمِمَّ يَتَعَوَّذُونَ ؟ قَالَ : يقولُون يَتعَوَّذُونَ مِنَ النَّارِ ، قال : فَيقُولُ : وهَل رَأَوْهَا ؟ قالَ: يقولونَ: لا واللَّهِ ما رأَوْهَا . فَيقُولُ : كَيْف لو رَأَوْها ؟، قال : يقُولُون : لو رَأَوْهَا كانوا أَشَدَّ منها فِراراً ، وأَشَدَّ لها مَخَافَة . قَالَ : فيقُولُ : فَأُشْهدُكم أَنِّي قَد غَفَرْتُ لهم ، قالَ : يقُولُ مَلَكٌ مِنَ الملائِكَةِ : فِيهِم فُلانٌ لَيْس مِنهم ، إِنَّمَا جاءَ لِحاجَةٍ، قال : هُمُ الجُلَسَاءُ لا يَشْقَى بِهِم جلِيسهُم » متفقٌ عليه

މާތްالله ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ أبو هُريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالى ގެ ބައެއް މަލާއިކަތުން ބާރާވެ ޒިކުރު ކުރާ ބަޔަކު ފެނުމާ ބައްލަވައިފިއެވެ. ވީމާ އެބައިމީހުންގެ ތެރޭގައިން ބައްދަލުވާالله އަށް ޒިކުރު ކުރާ ބަޔަކު ފެނިއްޖެނަމަ ދެންތިބި ބައިމީހުންނަށް ގޮވާލައްވައެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ހޯދާ އުޅުއްވި ކަންތަކާއި ދިމާއަށް އަރާށެވެ. ވަޑައިގަންނަވާށެވެ. ދެން އެބައިމީހުން ފިޔަތަކުން އެމީހުން ވަށާލައި ބޭރުފަށަށް އަރުވައިގެން ދުނިޔޭގެ އުޑާ ހަމައަށް ފުރިހަމަވެއެވެ. ދެން الله سبحانه وتعالى އެންމެ ރަނގަޅަށް ދަންނަވާ ފަރާތެވެ. ވާހަކަ އެބައިމީހުން ސުވާލުކުރައްވައެވެ. ތިމަން އަޅުގަނޑުމެންގެ އަޅުތަކުން ކިޔަނީ ކޮބާތޯއެވެ؟ އެބައިމީހުން ދަންނަވައެވެ. އަޅުގަނޑުމެން ކަލޭގެފާނަށް تسبيح އާއި تكبير އާއި تحميد އާއި تمجيد ކުރެއެވެ. ދެން އަހުއްވާ ސުވާލު ކުރެއްވައެވެ. ކަލޭގެފާނު އަޅުގަނޑުމެން ވަނީ ތިމަންރަސްކަލާނގެ ދެކިފައި ހެއްޔެވެ؟ ދެން އެބައިމީހުން ދަންނަވައެވެ. ނޫނެކެވެ. މާތް الله ގަސަމެއް ދެކިފައެއް ނުވެއެވެ.

އެބައިމީހުން އިބާދަތުގައި ދަރަޖަވެރިވެއެވެ. ދެން އެއިރު ސުވާލު ކުރައްވައެވެ. އެބައިމީހުން
މިގޮތަށް ދަންނަވާނެ، އެބައިމީހުންގެ ހާލު ހުރިހާ ކަންތައްތަކެއް ހެއްޔެވެ؟ އެބައިވެރިން
ދަންނަވާނެއެވެ. އެބައިމީހުންނަކީ އިބާދަތް ކުރައްވާ އެބައިމީހުން އިބާދާކުރަނީ ކީއް އެހެންވެ
އެއްސޮރު ގޮތުގައިވެސް. އަދި އިބާދަތުގައި تمجيد ކުރެއްވުން އެއްސޮރު ގޮތުގައިވެސް. އަދި
އިބާދާކުރަން تَسْبِيح ކިޔާ ހަމްދުކޮށް އެއްސޮރު އިޚްލާސްވެސް. ދެން الله ސުވާލުކުރައްވައެވެ.
އެބައިމީހުން އަހަރެން އަދި އަދި މިޔޮ ކަލޭ އެއްޗެހިދުށީހެއްޔެވެ؟ މަލާއިކަތުން ބުނާނެ ދަންނަވައެވެ.
އެބައިމީހުން އަދިއަދި މިޔޮ އިބާދާހާގެ ސުވާލުކުރައްވައެވެ. الله سبحانه وتعالى ސުވާލުކުރައްވައެވެ.
އެބައިމީހުން އެޔޮން ދަކަން ހެއްޔެވެ؟ މަލާއިކަތުން ދަންނަވައެވެ. ނޫނެކެވެ. ވަﷲ ކަލޭގެ
ދަންނަވާނެވެ. ތި ހަމަދުވަހު ދަންނަވާ އިބާދަވެ! އެބައިމީހުން އެޔޮން ދަކަޔާ ނުވެއެވެ. الله سبحانه
وتعالى وحي ކުރައްވައެވެ. އެބައިމީހުން އެޔޮން ދަކަޔާދިޔަކަމަށް އަދިހުންގެ ހާލު ހުރިހާ ކަން
ގޮތަކަށް ހެއްޔެވެ؟ މަލާއިކަތުން ބުނާނެ ދަންނަވައެވެ. އެބައިމީހުން އެޔޮން ދަކަޔާދިޔަކަމަށް އެޔޮނަށް
އެބައިމީހުންގެ ދެރަވުމާކަން އިޖުތިހާދު ބޮޑުވާނެއެވެ. އަދި އެއްސޮރު އެދި މަސްވެރި އިޖުތިހާދު ބޮޑުވާނެއެވެ.
އެއްސޮ شوقވެރިވާނެއެވެ އިޖުތިހާދު ބޮޑުވާނެއެވެ. ދެން الله سبحانه وتعالى وحي ކުރައްވައެވެ. އެބައިމީހުން
ސުވާލުކުރަން އެދުރުއެދި މިޔޮ ކަން އެއްޗެކަން ހެއްޔެވެ؟ މަލާއިކަތުން ބުނާނެ ދަންނަވައެވެ.
އެބައިމީހުން ސުވާލުކުރަން އެދުރުއެދި މިޔޮ ސުވަރުގެއިންނެވެ. الله سبحانه وتعالى ސުވާލުކުރައްވައެވެ.
އެބައިމީހުން ސުވަރުގެ ދަކަނީ ހެއްޔެވެ؟ މަލާއިކަތުން ބުނާނެ ދަންނަވައެވެ. ނޫނެކެވެ. ވަﷲ ކަލޭގެ
ދަންނަވާނެވެ. އެބައިމީހުން ސުވަރުގެ ނުދެކެއެވެ. الله سبحانه وتعالى ސުވާލުކުރައްވައެވެ.
އެބައިމީހުން ސުވަރުގެ ފެންނަން ދަކަޔާދިޔަކަމަށް އެބައިމީހުންގެ ހާލު ހުރިހާ ކަންތައްތަކެއް ހެއްޔެވެ؟
މަލާއިކަތުން ބުނާނެ މިދެކެވެ. އެބައިމީހުން ފެންނަން ދަކަޔާދިޔަކަމަށް އެޔޮން ސުވާލުކުރުމަށް
އެއްސޮރު ބޮޑުވާ މަސައްކަތް ބޮޑުވާނެއެވެ. އަދި އެޔޮނަށް ދެރަވުމާކަން ހިތާމައި އެދުރުވުމަށް
ބޮޑުވެރިވާނެ އިޖުތިހާދު ބޮޑުވާނެއެވެ. ދެން الله سبحانه وتعالى وحي ކުރައްވައެވެ. ފަހެ މިހިރަބާކޮށް
ހިޔާވަތްވެ. ހަމަކަނޑައެޅުން މިގޮތަށް އެބައިމީހުންގެ އެކަމަކަށް ކަލޭ ފުރުޞަތު ފުރުސަތަށް ދީފިއެވެ.
އަދި ދަރުމަވެ ދަންނަވާ ބުރައިން ބުރާގެ ދަންނަވާ ދަންނަވައެވެ. އަޅުގަނޑުމެން މަގުސަދު ދުލަށް
ހެއްޔެވެ. އެހެއްނު އެހެ ބޭއްވުމެއް ނުނުވެ. ހަމަކަނޑައެޅުން އެކީ އެބައިމީހުން އަހަރެން ފުރުސަތު
އެނގޭ އަޅުއެއް ބޭނުމެއް ފުރުސަތު ބޭނުމެއްގައި އައިއެވެ. الله سبحانه وتعالى وحي ކުރައްވައެވެ. އެމީ އެފަދަ
މަޖިލީހެއް އެކަވެ. އެމީހުންނަކީ ހިތްދަތިވާ އެކަލޭ ބޭކަލުން ބަދުނަސީބު ވާނެ ނޫނެވެ.

وفي روايةٍ لمسلِمٍ عنْ أَبي هُريرةَ رضِي اللَّه عنْهُ عَنِ النَّبيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « إِنَّ للَّهِ مَلائِكَةً سَيَّارةً فُضَّلاءَ يتَتَبَّعُونَ مجالِس الذِّكرِ ، فَإِذا وجدُوا مَجلِساً فِيهِ ذِكْرٌ ، قَعدُوا معهُم ، وحفَّ بعْضُهُم بعْضاً بأَجْنِحَتِهِم حتَّى يَمْلأُوا ما بيْنَهُمْ وَبَيْنَ السَّماءِ الدُّنْيا ، فَإِذا تَفرَّقُوا عَرجُوا وصعِدوا إِلى السَّماءِ ، فيسْأَلُهُمُ اللَّهُ عَزَّ وجلَّ وهُوَ أَعْلَمُ : مِنْ أَيْنَ جِئْتُمْ ؟ فَيَقُولُون: جِئْنَا مِنْ عِندِ عِبادٍ لَكَ فِي الأَرْضِ : يُسبحُونَكَ، ويُكَبِّرُونَكَ ، وَيُهَلِّلُونَكَ ، وَيحْمَدُونَكَ ، وَيَسْأَلُونَكَ . قال : وماذا يسْأَلُوني ؟ قَالُوا : يَسْأَلُونَكَ جنَّتَكَ . قال : وهَلْ رأَوْا جنَّتِي ؟ قالُوا : لا ، أَيْ ربِّ : قال : فكَيْفَ لو رأَوْا جنَّتِي ؟ قالُوا : ويسْتَجيرُونَكَ قال : ومِمَّ يسْتَجيرُوني ؟ قالوا : منْ نَارِكَ يارَبِّ . قال : وَهَلْ رَأَوْا نَارِي ؟ قالوا : لا ، قال : فَكَيْفَ لَوْ رَأَوْا نَارِي ؟، قالُوا : ويسْتَغْفِرونَكَ ، فيقول : قَدْ غفَرْتُ لَهُمْ ، وأَعطَيْتُهُمْ ما سَأَلُوا ، وأَجرْتُهم مِمَّا اسْتَجارُوا . قال : فَيقُولونَ : ربِّ فيهِمْ فُلانٌ عبْدٌ خَطَّاءٌ إِنَّمَا مَرَّ ، فَجلَس معهُمْ ، فيقول : ولهُ غفَرْتُ ، هُمْ القَوْمُ لا يَشْقَى بِهِمْ جَلِيسُهُمْ »

އަދި މުސްލިމުގެ ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. މާތްالله ރުއްސުންވެވޭ أبو هريرة ، نَّبي އާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ އަރިހުން ރިވާވާއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالى ގެ ވަރަށް ގިނަ މަލާއިކަތް ބޭކަލުން ބިންމަތީގައި ޗަކަރުޖަހާ މަޖިލިސްއެއް ފެނިއްޖެ ހިނދު ބައިތިވެލުން ގެންދަވައެވެ. ދެން އެބޭކަލުންނަށް ޗަކަރުޖަހާ މަޖިލިސްއެއް ފެނިއްޖެހިނދު އެމަޖިލިހުގައި އެބޭކަލުން އިށީނދެވަޑައި ގަންނަވައެވެ. އަދި އެއް ބޭކަލަކު އަނެއް ބޭކަލާއި ފިޔަތަޅުން ގެއްލުވައިލައްވައެވެ. އެގޮތުން އުޑާއި ދުނިޔެ ދެމެދު ހުސްކަމެއް ނުހުރެ ފުރިދެއެވެ. ދެން މަޖިލިސް ނިމުމުން އެބޭކަލުން އުޑަށް އަރައި ވަޑައިގަންނަވައެވެ. ދެން الله سبحانه وتعالىއެންމެ ރަނގަޅަށް އެނގިވަޑައިގަންނަވާ ކަމުގައިވީ ނަމަވެސް އެބޭކަލުންނާ ސުވާލުކުރައްވައެވެ. ކަލޭމެން އައީ ކޮންތާކުން ހެއްޔެވެ؟ އެބޭކަލުން ވިދާޅުވެއެވެ. ބިމުގައި ތިބި ކަލޭގެ އަޅުންގެ ގާތުން އައީމެވެ. އެބޭކަލުން މިގޮތަށް ކިޔަކިޔައެވެ. تَسْبِيح ކިޔަކިޔައެވެ. އަދި އިބަދައިހުރެ تكبير ކިޔަކިޔައެވެ. އަދި އިބަދައިހުރެ تهليل ކިޔަކިޔައެވެ. އަދި އިބަދައިހުރެ تمْجيد ކިޔަކިޔައެވެ. އަދި އިބަދައިހުރެ حضرة ގައި ދަންނަވައެވެ. الله وحي ކުރައްވައެވެ. އެބޭކަލުން އަދި އަދި މިވީ ކޮންއެއްޗެއް ހެއްޔެވެ؟ މަލާއިކަތްބޭކަލުން ދަންނަވައެވެ. އެބޭކަލުން އިބަދައިހުރެ حضرةގައި ދަންނަވައި ދަންނަވާ މިވީ އިބަދައިހުރެ ސުވާލު ކުރަނީ ކޮންކަމެއްތޯއެވެ. الله وحي ކުރައްވައެވެ. އެބޭކަލުން މިގޮތް އިބާދައި ސުވާލު ދަންނަ ހެއްޔެވެ؟ މަލާއިކަތް ބޭކަލުން ދަންނަވައެވެ. ނޫނެކެވެ. އޭ ހަމަދުވެރި ގެންގުޅުއްވާ އިލާހެވެ! (އެބޭކަލުން

އެމީހުންގެ ދަރަޖައިވީނަމަ ސުވާލުގެ އިލާހުގެ ދިމާލުން އަޅާމީހުން އަޅާމީހުނަށެވެ. ކުރައްވައެވެ الله وحي ނުދެކެއެވެ.)

حالހަނދާނުގައި ކަށަވަރުކުރައްވާނެ ހައްދުވެ؟ މަލާއިކަތުންނާއި ދަރުމަވެރިވެއެވެ. އަޅާމީހުން އިލާހުގެ

ސުވާލުގެ ދެކޮޅުވެރިޔަކަށް އަޅާމީހުން އިލާހުގެ حضرةގައި ސަލާމަތްކަން އެދި ދަރުމަވެރިވެއެވެ. الله

وحي ކުރައްވައެވެ. އަޅާމީހުން ތިމަންއިލާހުގެ حضرةގައި ސަލާމަތްކަން އެދި ދަރުމަވަނީ

ކަންތައްތަކުން ހައްދުވެ؟ މަލާއިކަތުންނާއި ދަރުމަވެރިވެއެވެ. އިލާހުގެ ނަޖާކަށްނުވެ. އާ

ހައްދުވެ ގިނަގުނަވެ އިލާހުވެ. ދުނި الله وحي ކުރައްވައެވެ. އަޅާމީހުން ތިމަންއިލާހުގެ ނަޖާކަ

ދުރުނުހައްދުވެ؟ މަލާއިކަތް ބާރުލުން ދަރުމަވެރިވެއެވެ. (ނުދެކެއެވެ) الله وحي ކުރައްވައެވެ.

އަޅާމީހުންނަށް ތިމަން އިލާހުގެ ނަޖާކަ ފުރުސަތުދީ އެމީހުންގެ ހާލު ހަނދާނުގައި ކަށަވަރުކުރައްވާނެ

ހައްދުވެ؟ މަލާއިކަތް ބާރުލުން ދަރުމަވެރިވެއެވެ. އެހެނދު އަޅާމީހުން އިލާހުގެ استغفار ދަރުމަވެރިވެއެވެ.

الله وحيކުރައްވައެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންއިލާހު އަޅާމީހުންނަށް ފުއްސަވާދެއްވެ. ފަހެ އަޅާމީހުން

އަދުން ތަކެތި އަޅާމީހުންނަށް ދަރުމަދެއްވެ. އެދި އަޅާމީހުން ސަލާމަތްކަން އަދުން ތަސްދީ

އަޅާމީހުންނަށް ސަލާމަތްކަން ދަރުމަދެއްވެ. މަލާއިކަތް ބާރުލުން ވިދާޅުވިއެވެ. އާ ހައްދުވެ

ގިނަގުނަވެ އިލާހުވެ! އެމީހުންގެ ތަރަގީ މިވަނީ މިހާރު ވެއެވެ. އަންނަނީ ބާރު ފުރުވަރުވެއެވެ.

ހަމަކަށަވަރުން އަނާ އެހެނދުމުން އަމީހުންނާއި އިލާހީވެ. الله وحي ކުރައްވައެވެ. ތިމަންއިލާހު

އަންނަނީވެސް ފުއްސަވައިދެއްވެ. އެއީ އެދުނު މަގުފުރުސަ އަކަވެ. އެކަނިގައި އިލާހީދަރުމަ ދިނުމަ

ބަދަލުގައިބަރަކާތް ނުލިބެއެވެ.

1448- وعنهُ عنْ أَبي سعيدٍ رضِي اللَّه عنْهُمَا قالا : قَالَ رسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « لا يَقْعُدُ قَــوْمٌ يذْكُرُونَ اللَّهَ إِلاَّ حفَّتْهُمُ الملائِكة ، وغشِيتهُمُ الرَّحْمةُ ونَزَلَتْ علَيْهِمْ السَّكِينَة ، وذكَرَهُم اللَّه فِيمن عِنْدَهُ » رواه مسلم .

އަދި އަصحابي(އަބޫ ހުރައިރާ ރަضيالله ޢަންހުމާ)އާއި أبو هُريرة)އާއި أبو سعيد ގެ ރިވާޔަތް ބަޔާންކޮށްދެއެވެ.

އަދުބާރުލުން ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރައްވައެވެ. ބަޔަކު ހައްދު اللهއަށް

ޒިކުރުކުރުން ފަހަރިވިނަމަ މަލާއިކަތުން ބާރުލުން އަޅާމީހުންގެ ވަށައިގެންނެވެ. الله ގެ رحمةން އަޅުކަ

ފުރުވާލިދެއެވެ. އަދި އަޅާމީހުންގެ މައްޗަށް ހަމަޖެހުން ބާރުލައްވައެވެ. އަދި الله سبحانه وتعالى

އަޅާމީހުންގެ ވާހަކަ (އެއިލާހުގެ ދަރުބާރުގައިވާ މަލާއިކަތް ބާރުލުންނަށް) وحي ކުރައްވައެވެ.

1449- وعن أَبِي واقِدٍ الحارِثِ بن عَوْفٍ رضيَ اللَّه عنْهُ أَنَّ رسُولَ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم بيْنَما هُو جَالِسٌ فِي المسْجِدِ ، والنَّاسُ معهُ ، إِذ أَقْبلَ ثَلاثَةُ نَفَرٍ ، فأَقْبَلَ اثْنَانِ إِلى رسولِ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم وذَهَب واحدٌ، فَوقَفَا على رسول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم . فَأَمَّا أَحدُهُما فرأَى فُرْجَةً في الحلْقَةِ ، فجَلَسَ فيها وأَمَّا الآخَرُ ، فَجَلَس خَلْفَهُمْ ، وأَمَّا الثالثُ فَأَدبر ذاهباً . فلمَّا فَرَغَ رسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال: أَلا أُخبرُكم عن النَّفرِ الثَّلاثَةِ ، أَمَّا أَحدُهم ، فأَوى إِلى اللَّهِ فآواه اللَّه وأَمَّا الآخرُ فَاسْتَحْيي فاستحيي اللَّهُ مِنْهُ وَأَمَّا الآخرُ ، فأَعْرضَ ، فأَعْرض اللَّهُ عنْهُ » متفقٌ عليه .

މާތްالله ރުޟްވާންލެއްވި أبو واقد الحارث ގެ ރިވާޔަތުން ބަޔާންވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللّهِ صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم މިސްކިތުގައި اصحاب ބޭކަލުންނާއިއެކު އިންނަވަނިކޮށް ކުއްލިއަކަށް ތިންމީހުން އައެވެ. ފަހެ އޭގެ ދެމީހުން ދިމާލަށް رَسُول اللّهِ صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އިސްނަގައި މަޖުލީހަށްއައެވެ. އަދި އެކަކު އެނބުރި ދިޔައެވެ. ފަހެ އެދެމީހުން ކައިރީގައި ހުއްޓުނެވެ. ފަހެ އެބައިމީހުން އެކަކު ހަލްގާގައި ހުސްތަނެއް ފެނުމުން އެތަނުގައި އިށީނދެއެވެ. ފަހެ ދެވަނަ މީހާ އެ ހަލްގާގެ ފަހަތުގައި އިށީނދެއެވެ. އަދި ތިންވަނަ މީހާ އެނބުރި ދިޔައެވެ. ފަހެ رَسُول اللّهِ صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ހަލްގާ ނިންމަވާލެއްވުމުން حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެއީ މިހުންނެވިތީ ކަލޭމެން ތިބޭ ތިންނަފަރަކަށް ޚަބަރުދޭން ހުއްޓޭތޯ؟ ފަހެ އޭގެތެރެއިން އެކަކު (ދެކުޅަނދީ) ހަލްގާގައި ޖާގަހޯދިއެވެ. އެހެންކަމުން الله سبحانه وتعالى އޭނާއަށް رحمةލެއްވި ރުހިވޮޑިގެންފިއެވެ. އަދި އަނެކަކު ލަދުން ފަހަތުގައި އިށީނދެއެވެ. އެހެންކަމުން الله سبحانه وتعالى އޭނާއަށް އެފަދައިން ލަދުވެތިކުރެއްވިއެވެ. އަދި އަނެއް އެކަކު ކަމުގައިވާ ބަޔާނަށް ނުލަބިއްވިއެވެ. (ނުވަތަ الله سبحانه وتعالى އޭނާއަށް ލަދުވެތިކަން ދެއްވިއެވެ. ފަހެ ލަދުވެތިކަމުގެ އިހުސާނުގެ ބޭރުކުރެއްވިއެވެ.) އަދި ތިންވަނަ މީހާ ފުރަގަސްދީ އެނބުރި ދިޔައެވެ. އެހެންކަމުން الله سبحانه وتعالى އޭނާ ثوابން محروم ކުރެއްވިއެވެ.

1450- وعن أبي سعيد الخُدْريِّ رضي اللَّه عنْهُ قال : خَرج معاوِيَة رضي اللَّه عَنْهُ علَى حَلْقَةٍ في المسْجِدِ ، فقال : ما أَجْلَسكُمْ ؟ قالُوا : جلَسْنَا نَذْكُرُ اللَّه . قَالَ : آللَّهِ ما أَجْلَسكُم إِلاَّ ذَاكَ ؟ قالوا : ما أَجْلَسنَا إِلاَّ ذَاكَ ، قال : أَما إِنِّي لَمْ أَسْتَحْلِفْكُم تُهْمَةً لَكُم وما كانَ أَحدٌ بمنْزِلَتِي مِنْ رسُولِ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم أَقلَّ عنْهُ حَدِيثاً مِنِّي : إِنَّ رسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم خرَج علَى حَلْقَةٍ مِن أَصحابه فقال : « ما أَجْلَسكُمْ ؟ » قالوا : جلَسْنَا نَذكُرُ اللَّه ، ونَحْمدُهُ علَى ماهَدَانَا لِلإِسْلامِ ، ومنَّ بِهِ علَيْنا . قَال : « آللَّهِ ما أَجْلَسكُمْ إِلاَّ ذَاكَ ؟

قالوا : واللَّه ما أَجْلَسنا إِلاَّ ذَاكَ . قالَ : « أَما إِنِّي لَمْ أَسْتَحْلِفْكُمْ تُهمةً لكُمْ ، ولِكنَّهُ أَتاني جبرِيلُ فَأَخْبرني أَنَّ اللَّه يُباهِي بِكُمُ الملائكَةَ » رواهُ مسلمٌ .

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވާ أَبو سعيد الخُدْري ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. (އެއްފަހަރަކު)
މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވާ معاوِيَة ގެފާނު މިސްކިތުގައި އޮތް ޙަލްޤާއަކަށް ވަޑައިގެންފައި ވިދާޅުވިއެވެ. ތިޔަ
ބައިމީހުން ކިޔަވަމުން ތިބޭތަކަސް... ސުވާލުކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ތިތިބީ ކީއްވެގެންހެއްޔެވެ؟ އެބައިމީހުން
ދެންނެވިއެވެ. ތިމަންމެން އިށީނދެގެން މިތިބީ الله އަށް ޛިކުރުކުރުމަށެވެ. معاوِيَة ގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ.
ވަލާހި الله ގަންދީ ބުނޭ ތިބީ ހެއްޔެވެ؟ حقيقة ގައިވެސް ތިޔަބައިމީހުން ތިތިބީ ހަމައެކަނި ޛިކުރު
ކުރުމަށް ބާރުއަޅައި ހެއްޔެވެ؟ އެބައިމީހުން ދެންނެވިއެވެ. ތިމަންމެން އަސްލު އެހެން ކަމަކާއި
އިސްނެގެން ނުތިބީމެވެ. معاوِيَة ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންކަލޭގެފާނު ތިޔަބައިމީހުން ކުރުން الله ގަންދީ ސުވާލު
ކުރީ ތިޔަބައިމީހުންގެ މައްޗަށް ދޮގު ހަދާކަމުގެ شكއެއް އުފެދިގެން ނޫނެވެ. އަދި رَسُول اللَّهِ صَلّى
اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ ހަޒްރަތުގައި ތިމަންކަލޭގެ އެއްވަރަށް قدرއުފުލުއްވާ އެހެން އެއްވެސް صحابيއަކު ވެސް
حديثއެއް ރިވާކުރުއްވާފައި ތިމަންނާއަށްވުރެ ކުޑަ ކުރީ ނުވެއެވެ. (މިއީ معاوِيَة ރިވާކުރުމަށްވެއެވެ.)
ރަސޫލާކަލޭގެފާނު رَسُول اللَّهِ صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އަސްޙާބުބޭކަލުންގެ اصحاب ބޭކަލުން ތިއްބެވި ޙަލްޤާއަކަށް އެކަކު
ވަޑައިގެންފައި ވިދާޅުވިއެވެ. ތިޔަ އަސްޙާބުބޭކަލުން حديثކުރައްވައިވީއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން އިށީނދެގެން ތިބީ ކީއްވެގެން
ހެއްޔެވެ؟ އެބޭކަލުން ދެންނެވިއެވެ. ތިމަންމެން އިށީނދެގެން މިތިބީ ތިމަންމެންނަށް އިސްލާމް ދީނަށް
ހިދާޔަތް ދެއްވައި އަދިޔާނގެ ތަރުބިއްޔަތު نعمة ދެއްވިކަމަށް ތަޢުރީފް ކުރުމަށް اللهއަށް ޛިކުރު ކުރުމަށާއި އަދި
އެކަލާނގެއަށް حمد ކުރުމަށެވެ. (އިތުރަށް) އަސްޙާބުބޭކަލުން ދެންނެވިއެވެ. ވަލާހި الله ގަންދީ ބުނަން ތިބީމު
ހެއްޔެވެ؟ ދެންނެވިއެވެ. ތިމަންމެން ސުވާލު ތިޔަބައިމީހުން ކުރުމަށް ހުވާކުރުވީ އެއްވެސް ތިޔަބައިމީހުންގެ
މައްޗަށް شكއެއް އުފެދިގެން ނޫނެވެ. ނަމަވެސް جبريل عليه السلامތިމަންކަލޭގެފާނަށް ވަޙީ ވަޑައިގެންފައި
ދެން ތިމަން ކަލޭގެފާނަށް خبر ދެއްވިއެވެ. ރަސޫލާކަލޭގެފާނު الله سبحانه وتعالى މަލާއިކަތުންނަށް ބޭކަލުންގެ
ކުރިމަތީ ތިޔަބައިމީހުންނާއިބެހޭ فخر ވެވަޑައިގަންނަވައެވެ.

248– باب الذكر عند الصباح والمساء

ހެނދުނާއި ހަވީރުގެ ޛިކުރުކުރުމާއި އާދޭ ދުޢާކުރުން ބަޔާންވެގެންވާ باب

قَالَ الله تَعَالَى : ﴿ وَاذْكُرْ رَبَّكَ فِي نَفْسِكَ تَضَرُّعَاً وَخِيفَةً وَدُونَ الجَهْرِ مِنَ القَوْلِ بِالغُدُوِّ وَالآصَالِ وَلاَ تَكُنْ مِنَ الغَافِلِينَ ﴾ [الأعراف : 205]

އަދި ކަލޭގެފާނުގެ ހިތްޕުޅުން ކަލޭގެފާނު ވެރިރަސްކަލާނގެ ހަނދުމަ ކުރައްވާށެވެ! ހަޖުމުލިވެ، ބިރުވެތިވާ ހާލަތުގައެވެ. ބަސްބުނުމުގެ ބާރުކަމުން އަޑުހަރުކަމުން ވުރެ މަޑުންނެވެ. ހެނދުނާއި ހަވީރުގެ ވަގުތު ތަކުގައެވެ. އަދި غافلވެގެންވާ މީހުންގެ ތެރެއިން ކަލޭގެފާނު ވެވަޑައިނުގަންނަވާށެވެ.

وقال الله تَعَالَى : ﴿ وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ قَبْلَ طُلُوعِ الشَّمْسِ وَقَبْلَ غُرُوبِهَا ﴾ [طه : 130] .

އަދި އިރުއަރުމުގެ ކުރީގައާއި އަދި އިރުއޮއްސުމުގެ ކުރީގައި، ކަލޭގެފާނުގެ ވެރި ރަސްކަލާނގެ އަށް حمد އާއެކު تسبيح ވިދާޅުވާށެވެ.

وقال الله تعالى : ﴿ وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ بِالْعَشِيِّ وَالأِبْكَارِ ﴾ [غافر: 55] ،

އަދި ކަލޭގެފާނުގެ ވެރިރަސްކަލާނގެއަށް، ހެނދުނާއި، ހަވީރު حمد އާއެކު تسبيح ވިދާޅުވާށެވެ.

وقال الله تَعَالَى : ﴿ فِي بُيُوتٍ أَذِنَ اللهُ أنْ تُرْفَعَ وَيُذْكَرَ فِيهَا اسْمُهُ يُسبِّحُ لَهُ فِيهَا بالغُدُوِّ وَالآصَالِ رِجَالٌ لا تُلْهِيهِمْ تِجَارَةٌ وَلاَ بَيْعٌ عَنْ ذِكْرِ اللهِ ﴾ الآية [النور : 36- 37] .

ގެތަކެއްގައި، اللهގެ ނަންފުޅު ހަނދުމަކުރެވުމާއި، އެގެތަކެއް މަތިވެރިކޮށް އުފުލުމަށް، الله އިޛުނަ ދެއްވައިފައިވާ ގެތަކެއްގައެވެ. (އެބަހީ: މިސްކިތްތަކެއްގައެވެ.) ހެނދުނާއި ހަވީރު، އެގެތަކުގައި އެކަލާނގެ އަށް تسبيح ކިޔައި ދެއެވެ. އެއީ ފިރިހެނުން ތަކެކެވެ. (އެބަހީ: تسبيح ކިޔައި ނަމާދުކުރެއް އުޅޭ ފިރިހެނުން ތަކެކެވެ.) ވިޔަފާރިއާއި ނުވަތަ އަގަނޑުވެސް ވިއްކުމެއް اللهގެ ހަނދާން ހަނދުމަކުރުމުން ދުރުކޮށްނުލައެވެ.

وقال الله تَعَالَى : ﴿ إنَّا سَخَّرْنَا الجِبَالَ مَعَهُ يُسَبِّحْنَ بالعَشِيِّ وَالإشْرَاقِ ﴾ [ص : 18] .

ހަމަކަށަވަރުން، ތިމަންނަރަސްކަލާނގެ ކަލޭގެފާނުމެންނަށް ބޭނުންވާ ޚާދިމަކަށްވުރެ خدمة ތެރި ކަމެއްކިޔައިދޭނަން. އެއީ، ކަލޭގެފާނުމެން އަރިހުގައި ހޮވިއްޔާ، ހުސްދުނުވައި تسبيح ދެންނެވުމެވެ.

1451- وعنْ أَبِي هريرة رضي اللَّه عنهُ قال : قالَ رسولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « مَنْ قال حِينَ يُصْبِحُ وحينَ يُمسِي : سُبْحانَ اللَّهِ وبحمدِهِ مِائَةَ مَرةٍ لَم يأْتِ أَحدٌ يوْم القِيامة بأَفضَلِ مِما جَاءَ بِهِ ، إِلاَّ أَحدٌ قال مِثْلَ مَا قال أَوْ زَادَ » رواهُ مسلم

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވާ أبو هُريرة ގެ ރިވާޔަތް ކުރައްވާފައިވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މީހަކު ހެނދުނުގައި ހަވީރު ސަތޭކަ ފަހަރު سبحان الله و بحمده ކިޔައިފިނަމަ قيامة ދުވަހު އެމީހަކު ގެނައި ކަމަށްވުރެ ހެޔޮކަމެއް ގެނެވޭނެ މީހަކު ނުވާނެއެވެ. މީނާ ކިޔައިގެން އަންނަ

އެއްވެސް މީހަކު ކިޔައިފި މީހަކު ނުވަތަ ދެން ނުކިޔައިފިއެވެ.

1452- وعَنهُ قال : جاءَ رجُلٌ إِلى النَّبِيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، فقال : يا رسُول اللَّهِ ما لَقِيتُ مِنْ عَقْربٍ لَدغَتني البارِحةَ ، قال : « أَما لَو قُلتَ حِينَ أمْسيت : أعُوذُ بِكَلماتِ اللَّهِ التَّامَّاتِ منْ شَرِّ ما خَلَقَ لم تَضُرَّك » رواه مسلم .

އަދި އަޞحَابي (އެބަހީ މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވާ أبو هُريرة) ގެ ރިވާޔަތް ކުރައްވާފައިވެއެވެ. މީހަކު نبيّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّمގެ އަރިހަށް އައެވެ. ދެން ދެންނެވިއެވެ. އޭ اللهގެ رسُولާއެވެ. އިއްޔެރޭ ކަނިރުން ދިރި ނަގަމުންދާދިރި އެއްގެ ސަރަބަށް ހާދަހާ ވޭނެއް އުފުލީމެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. ވިސް ހަވީރު أعُوذُ بِكَلماتِ اللَّهِ التَّامَّاتِ منْ شَرِّ ما خَلَقَ ކިޔައިފިނަމަ ކަލޭގެ އުނދަގޫވެއް ނުބޯނެއް ނުވީހެވެ.

މާނައީ: އަހުރެން اللهގެ އެންމެ ފުރިހަމަ ބަސްފުޅުތަކުން ކަލާނގެ ޚަލްޤުކުރެއްވި ކަމެއްގެ ނުބައިކަމުން ރައްކާތެރިކަން އެދެމެވެ.

1453- وعنْهُ عن النبيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم أَنَّه كان يقول إِذَا أَصبَحَ : اللَّهُمَّ بِكَ أَصْبحْنَا وبكَ أَمسَيْنَا وبكَ نَحيا ، وبِكَ نَمُوتُ ، وَإِلَيْكَ النُّشُورُ » وإِذا أَمْسى قال : « اللَّهُمَّ بِكَ أَمْسَيْنا، وبِكَ نَحيا ، وبك نمُوتُ وإِلَيْكَ المَصِير » .

رواه أَبو داود والترمذي وقال : حديث حسن .

އަދި ޞަޙާބީ (އެބަހީ މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވި أبو هُريرة) نبي ގެ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ އަރިހުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ރަސޫލާ ހަމަކަށަވަރުން އެކަލޭގެފާނު ހެނދުނު ވުމުން دعاء ކިޔުއްވައެވެ. اللَّهُمَّ بِكَ أَصْبَحْنَا وبِكَ أَمسَيْنَا وبِكَ نَحْيا ، وبِكَ نَمُوتُ ، وَإِلَيْكَ النُّشُورُ މާނައީ: އޭ الله! އިބަރަކާތުގެ އިސްތިޢާނަތުން އަހަރެމެން ހެނދުނު ކުރީމެވެ. އިބަރަކާތުގެ އިސްތިޢާނަތުން އަހަރެމެން ހަވީރު ކުރީމެވެ. އަދި އިބަރަކާތުގެ އިސްތިޢާނަތުން އަހަރެމެން ދިރިއުޅެމެވެ. އަދި އިބަރަކާތުގެ އިސްތިޢާނަތުން އަހަރެމެން މަރުވާނީމެވެ. (ނިދާމެވެ.) އަދި އަހަރެމެން އަނބުރާދިއުމީ އިބަރަކާތުގެ حضرةއަށެވެ. އަދި ހަވީރު ވުމުން دعاء ކިޔުއްވައެވެ. اللَّهُمَّ بِكَ أَمْسَيْنَا، وبِكَ نَحْيا ، وبِك نُموتُ وإِلَيْكَ المَصِير މާނައީ: އޭ الله އިބަރަކާތުގެ އިސްތިޢާނަތުން އަހަރެމެން ހަވީރު ކުރީމެވެ. އަދި އިބަރަކާތުގެ އިސްތިޢާނަތުން އަހަރެމެން ދިރިއުޅެމެވެ.(ދިރުމެވެ.) އަދި އިބަރަކާތުގެ އިސްތިޢާނަތުން އަހަރެމެން ނިދާމެވެ. (މަރުވާނީމެވެ.) އަހަރެމެން އަނބުރާ ދާނީ އިބަރަކާތުގެ حضرة އަށެވެ.

1454- وعنهُ أَنَّ أَبا بَكرٍ الصِّدِّيقَ ، رضيَ اللَّه عنه ، قال : يَا رَسُولَ اللَّهِ مُرْنِي بِكَلمَاتٍ أَقُولُهُنَّ إِذَا أَصْبَحْتُ وإِذَا أَمْسَيتُ ، قال : قُلْ : « اللَّهُمَّ فَاطِرَ السَّمَواتِ والأرضِ عَالمَ الغَيْب وَالشَّهَادةِ ، ربَّ كُلِّ شَيءٍ وَمَلِيكَهُ . أَشْهَدُ أَن لاَ إِله إِلاَّ أَنتَ ، أَعُوذُ بكَ منْ شَرِّ نَفسي وشَرِّ الشَّيْطَانِ وَشِرْكِهِ » قال : « قُلْها إِذا أَصْبحْتَ ، وَإِذا أَمْسَيْتَ ، وإِذا أَخذْتَ مَضْجعَكَ » رواه أبو داود والترمذي وقال : حديثٌ حسنٌ صحيحٌ .

އަދި ޞަޙَابِيّ(އެބަހީ މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވި أَبو هُريرة)ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވި ابو بكر الصديق ދެންނެވިއެވެ. އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. ތިމަންނަށް ހެނދުނާއި ހަވީރު ކިޔުމަށް ކަލިމަތްތަކެއް ދެއްވާށެވެ. ދެންފަރުމާ ދެއްވިއެވެ. حديث ކިޔުއްވިއެވެ. މިއާ ކިޔާށެވެ. اللَّهُمَّ فَاطِرَ السَّمَواتِ والأرضِ عَالم الغَيْب وَالشَّهَادةِ ، ربَّ كُلِّ شَيءٍ وَمَلِيكَهُ · أَشْهَدُ أَن لاَ إِله إِلاَّ أَنتَ ، أَعُوذُ بكَ منْ شَرِّ نَفسي وشَرِّ الشَّيْطَانِ وَشِرْكِهِ މިހަދިސްނެވެ. حديث ކިޔުއްވިއެވެ. މިއާ ހެނދުނާއި ހަވީރު އަދި މިއާ އެނދަށް ނިދަން އަރާއިރު ކިޔާށެވެ.

މާނައީ: އޭالله! ސަމާވާތާއި ބިން ހައްދަވާ إله! ސިއްރާއި ފާޅު ދެނެވޮޑިގެންވާ إله! އެންމެހާ ތަކެތީގެ ވެރިރަސްކަލާނގެވާ إله! އަދި އެތަކެތީގެ ވެރި إله! الله މެނުވީ حق ގޮތުގައި އަޅުކަންވާ ވެރިއެއް ނެތް إلهއަކާ ހެކިވަމެވެ

އަޅުގަނޑުމެންގެ. އަޅުގެ ނަފްސުގެ ނުބައިކަމުންނާއި شيطانއާގެ ނުބައިކަމުންނާއި އަދި އުސޫލުގެ ބައިވެރިންގެ ނުބައިކަމުން ޔާإله ގެ حضرةން ރައްކާތެރިކަން އެދެމެވެ.

1455- وعَن ابْن مَسْعُودٍ رضي اللَّه عنهُ قالَ : كانَ نبيُّ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم إِذَا أَمسى قال : أَمْسَيْنَا وأَمْسى المُلكُ للَّهِ ، والحمْدُ للَّهِ ، لاَ إِلهَ إِلاَّ اللَّه وحْدَهُ لاَ شَريكَ لَه » قالَ الرواي: أَرَاهُ قال فيهِنَّ : « لهُ المُلكُ وَلَه الحمْدُ وهُوَ عَلى كلِّ شَيءٍ قدِيرٌ ، ربِّ أَسْأَلُكَ خيْرَ مَا في هذِهِ اللَّيلَةِ ، وَخيْرَ مَا بَعْدَهَا ، وأَعُوذُ بِكَ منْ شَرِّ مَا في هذِهِ اللَّيْلَةِ وشَرِّ ما بعْدَهَا ، ربِّ أَعُوذُ بِكَ من الكَسَلِ ، وَسُوءِ الكِبْرِ ، أعوذُ بِكَ منْ عذَابٍ في النَّار ، وَعَذَابٍ في القبر » وَإِذَا أَصْبحَ قال ذلك أَيْضاً : « أَصْبحْنَا وَأَصْبَحَ المُلْك للَّهِ »رواه مسلم .

މާތްالله ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ عبد اللَّه بْن مَسْعُودُގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. نبي އާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އިރުއޮއްސުމުން ހަވީރު دعاء ކިޔުއްވައެވެ. أَمْسَيْنَا وأَمْسى المُلكُ للَّهِ ، والحمْدُ للَّهِ ، لاَ إِلهَ إِلاَّ اللَّه وحْدَهُ لاَ شَريكَ لَه މާނައީ: އަޅުގަނޑުމެން ހަވީރަށް ވަދެއްޖައީމެވެ. އަދި اللهގެ އަތްމަތިކަމުގައި ރަސްކަމާއި ވެރިކަން ހުރެއެވެ. އަދި ހުރިހާ حمد ވެސް الله އަށެވެ. އެ إله ފިޔަވައި حق ގޮތުގައި އަޅުކަންކުރެވޭ އެހެން إلهއަކު ނުވެއެވެ. އެ إله އެކަނިވެރިޔާއެވެ. އެ إله އަށް شريكއަކު ނުވެއެވެ.

ރާވީ ވިދާޅުވިއެވެ. މިބަސްތަކުގެ ތެރޭގައި އިތުރަށް ކިޔުއްވާ ބަސްތަކަކީ ވިދާޅުވިއެވެ.
لهُ المُلكُ وَلَه الحمْدُ وهُوَ عَلى كلِّ شَيءٍ قدِيرٌ ، ربِّ أَسْأَلُكَ خيْرَ مَا في هذِهِ اللَّيلَةِ ، وَخيْرَ مَا بَعْدَهَا ، وأَعُوذُ بِكَ منْ شَرِّ مَا في هذِهِ اللَّيْلَةِ وشَرِّ ما بعْدَهَا ، ربِّ أَعُوذُ بِكَ من الكَسَلِ ، وَسُوءِ الكِبْرِ ، أعوذُ بِكَ منْ عذَابٍ في النَّار ، وَعَذَاب في القبر. މާނައީ: ރަސްކަމާއި ވެރިކަން އެ إلهއަށެވެ. އަދި حمدވެސް އެ إلهއަށެވެ. އަދި އެ إله ކަންތައްތަކަށް ބާރުހުރި ބާރުވެރިއެވެ. އޭ ރަސްކަލާނގެ إله! މިރޭގެ ޔާإلهގެ حضرةން މިރޭގެ ހެޔޮކަންތަކާއި މިރެއަށްފަހު ހުރި ހެޔޮކަންތައް އެދެމެވެ. އަދި މިރޭގެ ޔާإلهގެ حضرةން މިރޭގެ ނުބައިކަމުންނާއި މިރެއަށްފަހު ހުރި ނުބައިކަމުން ސަލާމަތްވުން އެދެމެވެ. އޭ ރަސްކަލާނގެ إله! މިއަދާ ޔާإلهގެ حضرةން ކަހިލުކަމާއި މުސްކުޅިވުމުގެ ނުބައިކަމުން ސަލާމަތްވުން އެދެމެވެ. އަދި މިއަދާ ޔާإلهގެ حضرةން ނަރަކައިގެ عذابއިން ސަލާމަތްވުން އެދެމެވެ. އަދި ގަބުރުގެ عذابން ސަލާމަތްވުން އެދެމެވެ.

އަދި ހެނދުނު ވުމުން އެހެން ފަދައިން دعاء ކިޔުއްވައެވެ. أَصْبحْنَا وَأَصْبَحَ المُلْك للَّهِ މާނައީ: އަޅުގަނޑުމެން އަދި އެންމެހާ ރަސްކަމެއް الله އަށް މިލްކުވެގެން ހެނދުނަށް ވަދެއްޖައީމެވެ.

1456– وعنْ عبدِ اللَّهِ بنِ خُبَيْب بضَمِّ الْخَاءِ الْمُعْجَمَةِ رضي اللَّه عَنْهُ قال : قال لي رَسُولُ اللَّـهِ صَـلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « اقْرأْ : قُلْ هوَ اللَّه أَحَدٌ ، والمعوِّذَتَيْن حِينَ تُمْسِي وَحِينَ تُصبِحُ ، ثَلاثَ مَرَّاتٍ تَكْفِيكَ مِنْ كُـلِّ شَيْءٍ » .رواهُ أَبو داود والترمذي وقال : حديثٌ حسن صحيح .

ރަޟިޔަﷲ ޢަންހު ސުންނަތްތެރިވި عبد اللَّه بن خُبَيْب ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ތިމަންނައަށް حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިބާ ހެނދުނާއި ހަވީރު قُلْ هوَ اللَّه أَحَدٌ އާއި معوِّذَتَيْن (އަލް فلق ސޫރަތާއި ناس ސޫރަތް) ތިންފަހަރު ކިޔާށެވެ. އެކަން ތިބާއަށް ހުރިހާ ކަމަކަށް ފުދޭނެއެވެ.

1457– وعنْ عُثْمَانَ بْنِ عَفَانَ رضيَ اللَّه عنهُ قالَ :قالَ رَسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم:«مَا مِنْ عَبْدٍ يَقُولُ في صَبَاحِ كلِّ يَوْمٍ ومَسَاءِ كلِّ لَيْلَةٍ :بِسْمِ اللَّهِ الَّذِي لاَ يَضُرُّ مَع اسْمِهِ شيء في الأرضِ ولا في السماءِ وَهُوَ السَّمِيعُ الْعلِيمُ ، ثلاثَ مَرَّاتٍ ، إِلاَّ لَمْ يَضُرَّهُ شَيءٌ»رواه أبو داود ، والتِّرمذي وقال:حديث حسن صحيح .

ރަޟިޔަﷲ ޢަންހު ސުންނަތްތެރިވި عُثمَان بْن عَفَانَ ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެއްވެސް އަޅަކު ކޮންމެ ދުވަހެއްގެ ހެނދުނާއި އަދި ކޮންމެ ދުވަހެއްގެ ރޭގަނޑުގައި ތިންފަހަރު بِسْمِ اللَّهِ الَّذِي لاَ يَضُرُّ مَع اسْمِهِ شيء في الأرضِ ولا في السماءِ وَهُوَ السَّمِيعُ الْعلِيمُ ކިޔައިފިނަމަ އެމީހަކަށް އެއްވެސް އެއްޗަކުން އުނދަގޫއެއް ނުލިބޭނެއެވެ. މާނައީ؛ الله ގެ އިސްމުން އަދި ހުރިހާ ކަމަކަށް. އޭނާ އަޑުއަހާ އިލްމުވެރިވެ ބިމުގައި ބޮޑުވާ އެއްވެސް އެއްޗަކުން އުނދަގޫ ނުވާނެއެވެ.

249– باب ما يقوله عند النوم

ނިދަން އޮށޯންނަ ހިނދު ކިޔާ ބަސްތަކާބެހޭ باب

قَالَ اللهُ تَعَالَى : ﴿ إنَّ في خَلْقِ السَّماوَاتِ والأَرْضِ وَاخْتِلاَفِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ لآيَاتٍ لأُولِي الأَلْبَابِ الَّذِينَ يَذْكُرُونَ اللهَ قِيَاماً وَقُعُوداً وَعَلَى جُنُوبِهِمْ وَيَتَفَكَّرُونَ فِي خَلْقِ السَّمَاوَاتِ وَالأَرْضِ ﴾ [آل عمران : 190 - 191] الآيات .

ހަމަކަށަވަރުން، އުޑުތަކާއި ބިން ހައްދަވާފައިވާ ގޮތުގައާއި ރޭދުވާ ބަދަލުވުމުގައި، ބުއްދީގެ އަހުލުވެރިންނަށް

ކަނަވަރުވާގޮތުގައި ހަޔާތާވެއެވެ. އެއުރުންނީ، ކާލެތިބޭގެންނާއި، އިރުޝާދުފުޅުބޭގެންނާއި، އަލްލާ ހިތްގެން ﷲ ހަނދުމަކުރުން، އެޒިކުރާއި ބިން ހެއްދުމުގައި ދުޢާކުރުން އަދި ޗީނުންނެވެ.

1458- وعنْ حُذيفةَ وأَبي ذرٍّ رضي اللَّه عنْهما أَنَّ رسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم كانَ إِذَا أَوَى إِلَى فِرَاشِهِ قالَ : « باسْمِكَ اللَّهُمَّ أَحْيَا وَأَمُوتُ » . رواه البخاري .

މާތް ﷲ އެދެބޭކަލުންނަށް ރުހިވޮޑިގެންވާ حُذيفةَ އާއި أبو ذر ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އެކަލޭގެފާނުގެ ފަރާށަށް (ނިދުމަށް އަރާވަޑައިގަތުމުން) ވަޑައިގަންނަވައިފިނަމަ دعاء ކުރައްވައެވެ.« باسْمِكَ اللَّهُمَّ أَحْيَا وَأَمُوتُ މާނައީ: އޭ اللهُ! ދިރިއުޅޭނީ ކަލޭގެފާނުގެ ނަންފުޅުން މަރުވާ ހަމައެވެ. އަދި ދިރިއުޅެމެވެ.»

1459- وعَنْ عليٍّ رضي اللَّه عَنْهُ أَنَّ رسُولَ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قالَ له وَلِفَاطِمةَ رضيَ اللَّه عنهما: « إِذَا أَوَيْتُمَا إِلى فِراشِكُما ، أَوْ إِذَا أَخَذْتُمَا مَضَاجِعَكُما فَكَبِّرا ثَلاثاً وَثَلاثِينَ ، وَسَبِّحَا ثَلاثاً وثَلاثِينَ ، وَاحْمَدَا ثَلاثاً وَثَلاثِين » وفي روايةٍ : « التَّسْبِيحُ أَرَبعاً وَثَلاثِينَ » وفي روايةٍ : « التَّكبيرُ أَربعاً وَثَلاثِينَ » متفقٌ عليه .

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވާ علي ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އަހަރާއި ފާޠިމާގެފާނާއި ދެބޭކަލުންނަށް حديث ކުރައްވައެވެ. ތިޔަ ދެމަފިރިކަނބަލުން ތިޔަ ދެމަފިރިކަނބަލުންގެ ބިސްތަރަށް އަރައިފިއްޔާ (ނުވަތަ ތިޔަ ދެމަފިރިކަނބަލުން ބިސްތަރުގައި އޮށޯވެއްޖެއްޔާ) ތިރީސް ތިންފަހަރު الله اكبر ގެ ކިޔުމާ، ތިރީސް ތިންފަހަރު سبحان الله ގެ ކިޔުމާ، ތިރީސް ތިންފަހަރު الحمد لله ގެ ކިޔުމަށް ހުކުމްކުރެއްވިއެވެ. އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. الله اكبر ތިރީސް ހަތަރު ފަހަރު ކިޔުމަށެވެ.

1460- وعن أَبي هُريرةَ رَضِيَ اللَّه عنهُ ، قال : قال رسولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « إِذا أَوَى أَحَدُكُم إِلى فِراشِهِ ، فَلْيَنْفُض فِراشَهُ بداخِلَةِ إِزارِهِ فإِنَّهُ لاَ يَدْرِي مَا خَلَفَهُ عَلَيْهِ ، ثُمَّ يَقُولُ : باسْمِكَ رَبِّي وَضَعْتُ جَنْبي ، وَبِكَ أَرْفَعُهُ ، إِنْ أَمْسَكْتَ نَفْسِي فَارْحَمْها ، وإِنْ أَرْسَلْتَهَا ، فَاحْفَظْهَا بِمَا تَحْفَظُ بِه عِبادَكَ الصَّالِحِينَ » متفقٌ عليه .

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވާ أَبو هُريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ

وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު އެމީހެއްގެ އެނދަށް އަރާނަމަ (ނިދުމަށް) އިޒާރުގެ ފަރާ އެތެރޭގެ ބަރުގައި އެތެރޭގެ ފޮތިކޮޅުން އެނދު ފޮޅާލާށެވެ. އޭނާއަށް ނޭނގޭނެއެވެ ހަމަކަށަވަރުން އޭނާގެ ފަހުން އެއަށް ވަނީ ކޮންއެއްޗެއްކަން. ދެން ކަނާތް ފަޅިއަށް އޮށޯވެ ބުނާށެވެ. باسْمِكَ رَبِّي وَضَعْتُ جَنْبي، وَبِكَ أَرْفَعُهُ ، إِنْ أَمْسَكْتَ نَفْسِي فَارْحَمْها ، وإِنْ أَرْسَلْتَهَا ، فَاحْفَظْهَا بِمَا تَحْفَظُ بِهِ عِبادَكَ الصَّالِحِينَ

މާނައީ: އޭ އަހަރެންގެ ރަސްކަލާނގެ إله! ތިބާގެ ނަންފުޅުން އަހަރެންގެ ފަޅި ބާއްވަމެވެ. އަދި ތިބާގެ ނަންފުޅުން އަހަރެން ފަޅި ނަގަމެވެ. ތިބާ ތިމަންގެ ފުރާނަ ހިފެހެއްޓެވިނަމަ އޭގެ ރަޙްމަތްލެއްވުން. އަދި ދޫކޮށްލައްވާނަމަ ތިބާ صالح އަޅުންނަށް ރައްކާތެރިވެވޮޑިގަންނަވާ ގޮތަށް ރައްކާތެރިކޮށްދެއްވާނދޭވެ!

1461- وعنْ عائشةَ رضي اللَّه عنْها ، أَنَّ رسول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم كان إِذَا أَخَذَ مضْجعَهُ نَفَـــثَ في يدَيْهِ ، وَقَرَأَ بالْمُعَوِّذاتِ ومَسح بِهمَا جَسَدَهُ ، متفقٌ عليه .

ޢާއިޝާ رضي الله عنها ގެ ކިބައިން ވާހަކަ ދެކެވެއެވެ. رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم [illegible] ރިވާކުރެއްވުމުގެ ފުރަތަމަ ހިނގާއިރު ފުމެލައްވައެވެ. އަދި اخلاص, فلق, ناس ސޫރަތްތައް ކިޔަވާ ފުމެލައްވައެވެ. އަދި އެދެއަތުން ހަށިގަނޑުގައި ފިރުމައެވެ.

وفي رواية لهما : أَنَّ النبيَّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم كَانَ إِذَا أَوى إِلى فِرَاشِهِ كُلَّ لَيْلَةٍ جمَع كَفَّيْهِ ثُمَّ نفَثَ فيهما فَقَرأَ فِيهما : قُلْ هُوَ اللَّه أَحَدٌ ، وقُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ الفلَقِ ، وَقُلْ أَعُوذُ بربِّ النَّاسِ ، ثُمَّ مَسَحَ بِهِمَا ما اسْتطاعَ مِن جسَدِهِ ، يبْدَأُ بِهما عَلَى رَأْسِهِ وَوَجهِهِ ، وما أَقبلَ مِنْ جَسَدِهِ ، يَفْعَلُ ذلكَ ثَلاَثَ مرَّات متفقٌ عليه .

އަދި އެދެބޭކަލުންގެ ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبي ާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ކޮންމެ ރޭއަކު (ނިދުމަށް) އެނދަށް ވަޑައިގަތުމުން ދެއަތްތިލަ އެއްކޮށްލައްވާ ދެން އެއަށް ފުމެލައްވައެވެ. ދެން އެއަށް ކިޔަވައެވެ. އެއީ (އިޚްލާޞް ސޫރަތް) قُلْ هُوَ اللَّه أَحَدٌ ގެ ސޫރަތާއި قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ الفلَقِ ގެ ސޫރަތާއި قُلْ أَعُوذُ بربِّ النَّاسِ ގެ ސޫރަތް ކިޔަވާ ފުމެލައްވައެވެ. ދެންއޭގައި ހަށިގަނޑުގެ ވާސިލުވާވަރަކަށް ފިރުމައެވެ. ބޮލުން ފަށައިގަނެ

ބޭކާރީ މުޢުއްނުތެވެ. ދެން އެއަށްފަހު ހިނަކަށްފުން ވިހިއަށެވެ. އެގޮތަށް ތިންފަހަރު ކަމިން عمل ކުރައްވައެވެ.

قال أَهلُ اللُّغَةِ : « النَّفْثُ » نَفخٌ لَطِيفٌ بِلاَ رِيقٍ .

1462– وَعنِ البرَاءِ بنِ عازِبٍ ، رَضِيَ اللَّه عنْهمَا ، قَالَ : قال لِي رسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : «إِذَا أَتَيتَ مَضْجَعَكَ فَتَوضَّأْ وضُوءَكَ لِلصَّلاةِ ، ثُمَّ اضْطَجِعْ عَلى شِقِّكَ الأَيْمَنِ ، وقلْ : اللَّهُمَّ أَسْلَمْتُ نفسي إِلَيكَ ، وَوَجَّهْتُ وَجْهِي إِلَيْكَ . وَفَوَّضتُ أَمري إِلَيْكَ ، وَأَلَجَأْتُ ظَهرِي إِلَيْكَ ، رغبةً ورهْبَةً إِلَيْكَ ، لامَلجأَ ولا مَنجي مِنْكَ إِلاَّ إِليكَ ، آمنتُ بِكِتَابِكَ الذِي أَنزَلْت ، وَبِنَبِيِّكَ الذِي أَرسَلتَ ، فإِنْ مِتَّ . مِتَّ على الفِطرةِ ، واجْعَلهُنَّ آخِرَ ما تَقُولُ » مُتَّفقٌ عليهِ .

މާތް الله ރުއްސުންވެވޮޑިގެންވާ البرَاء بن عازب ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ތިމަންނައަށް ވިދާޅުވިއެވެ. ތިބާ (ނިދުމަށް އޮށޯތުމުން) ތިބާގެ އޮށޯންނަ ތަނަށް ނަމާދަށް وضوء ކުރާ ފަދައިން وضوء ކުރާށެވެ. ދެން ކަނާއަތް ފަޅި ދަށަށް ވާގޮތަށް އޮށޯވެ ނިދަން ފެށާށެވެ. އަދި ކިޔާށެވެ.اللَّهُمَّ أَسْلَمْتُ نفسي إِلَيكَ ، وَوَجَّهْتُ وَجْهِي إِلَيْكَ · وَفَوَّضتُ أَمري إِلَيْكَ ، وَأَلَجَأْتُ ظَهرِي إِلَيْكَ ، رغبةً ورهْبَةً إِلَيْكَ ، لامَلجأَ ولا مَنجي مِنْكَ إِلاَّ إِليكَ ، آمنتُ بِكِتَابِكَ الذِي أَنزَلْت ، وَبِنَبِيِّكَ الذِي أَرسَلت އައިރުން ތިބާ މަރުވެއްޖެނަމަ މަރުވާނީ އިސްލާމްދީނުގެ މައްޗަށެވެ. (ފިޠްރާ) އަކީ ދީނުގައެވެ ތިބާ ކިޔާ އެންމެ ފަހު ކިޔުން ކަމުގައި ހަދާށެވެ.

ފާއިދާ: ހޭالله! މިއަދާ މިއަދާގެ ނަފްސު އިބަދަލާއި ހަވާލުކުރީމެވެ. އަދި މިއަދާ މިއަދާގެ މޫނު އިބަދަލާއި ކުރިމަތިލާކުރީމެވެ. އަދި މިއަދާ މިއަދާގެ ކަންތައްތައް ކަލަކަށް ދިމާލުކުރީމެވެ. އަދި މިއަދާ މިއަދާގެ ބުރަކަށި އިބަދަލާއި އަރައިކުރީމެވެ. އައި އިބަދަލާއި ހިތ شوق ވެރިކަމުގެ ބިރުވެރިކަމުންނެވެ. އަދި އިބަދަލާއި ހިތ ބިރުވެރިކަމުގެ ބިރުވެރިކަމުންނެވެ. އިބަދަލާއި ފިޔަވައި ސަލާމަތްވާނެ ތަނެއް ނެތްކަލޭގެ ނަޖާތެވެ. އަދި އިބަދަލާ ފިޔަވައި ނަޖާތްދޭނެ ފަރާތެއް ނެތެވެ. އިބަދަލާ ބާވައިލެއްވި ފޮތަށް މިއަދާ އީމާންވީމެވެ. އަދި އިބަދަލާ ފޮނުއްވި نبي އާއަށް އީމާން ވީމެވެ.

1463- وَعَنْ أَنسٍ رَضِيَ اللَّه عَنْهُ ، أَنَّ النَّبيَّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم كَانَ إذا أَوَى إلى فِرَاشِهِ قَال : «الحمْدُ للَّهِ الَّذي أَطْعَمنَا وسقَانا ، وكفَانَا وآوانَا ، فكمْ مِمَّنْ لا كافِيَ لَهُ ولا مُؤْوِيَ » رواهُ مسلمٌ .

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވި أَنسٍ ގެފާނުގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبيّާ صلّى الله عليه وسلّم އެކަލޭގެފާނުގެ ބިސްތަރަށް އަރާ ހިނދު ކިޔުއްވައެވެ. الحمْدُ للَّهِ الَّذي أَطْعَمنَا وسقَانا ، وكفَانَا وآوانَـــا ، فكم مِمَّنْ لا كافِيَ لَهُ ولا مُؤْوِيَ މާނައީ: އަހަރެމެން ކާންދިން حمـــد ވަނީ الله އަށެވެ. އެ އިލާހު އަހަރެމެންނަށް ކާއެއް ދިނީ އަދި ބޮއެން ދިނީ އަދި ފުދުންތެރިކަން ދިނީ އަދި ވަންނާނެ ތަން ދިނީ އިލާހެވެ. ފަހެ ފުދުންތެރިކަމާއި އަދި ވަންނާނެތަން ނެތް މީހުން ކިހާ ގިނަބައެއްތޯ؟

1464- وعنْ حُذيْفَةَ ، رضِيَ اللَّه عَنْهُ ، أَنَّ رسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم كَانَ إذا أَرَاد أَنْ يرْقُدَ ، وضَع يَدهُ اليُمنَى تَحْتَ خَدِّهِ ، ثُمَّ يقُولُ : « اللَّهمَّ قِني عَذَابكَ يوْمَ تَبْعثُ عِبادَكَ » رواهُ الترمِذيُّ وقال : حديثٌ حَسنٌ .

وَرَواهُ أَبو داودَ مِنْ رِوايةِ حفْصةَ ، رَضِي اللَّه عنْهُا ، وَفيهِ أَنَّهُ كَانَ يقُولهُ ثَلاثَ مَرَّاتٍ .

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވި حُذيْفَةَ ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ނިދުމަށް ވަޑައިގަންނަން ބޭނުންވުމުން އެކަލޭގެފާނުގެ ކަނާއަތްޕުޅު އެކަލޭގެފާނުގެ ކޯތާފަތްޕުޅުގެ ދަށުގައި ބާއްވަވައެވެ. ދެން ވިދާޅުވާނެއެވެ. اللَّهمَّ قِني عَذَابكَ يوْمَ تَبْعثُ عِبادَكَ މާނައީ: އޭ الله! އިބާދުބަލުން، އިބާދުބަލުންގެ އަޅުތަކުން ނަގައްވާ ދުވަހު މިއާ އިބާދުބަލުންގެ عذابން ސަލާމަތް ކުރައްވާނދޭވެ!

(ރިވާކުރެއްވީ الترمذي އެވެ. އަދި ވިދާޅުވިއެވެ. މިއީ حسن ގެ ދަރަޖައިގައިވާ حديث އެކެވެ. އަދި أَبو داود މި حديث މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވި حُذيْفَةَ ގެފާނުގެ ރިވާޔަތުން ރިވާކުރައްވައިފައެވެ. އަދި އެ حديث ގައިވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެކަލޭގެފާނު އެކަމަށް ތިންފަހަރު ކިޔުއްވުމަށް ވިދާޅުވިއެވެ.)

كتاب الدعوات

دعاءއާއި ގުޅޭ ވާރިދުވެފައިވާ ބަޔާން ހިމެނިފައިވާ ބައި

250 – باب فضل الدعاء

دعاء ކުރުމުގެ ފަޟީލަތް ބަޔާންކޮށްދެވޭ باب

قَالَ اللهُ تَعَالَى : ﴿ وقَالَ رَبُّكُمُ ادْعُونِي أَسْتَجِبْ لَكُمْ ﴾ [غافر : 60] ،

އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ ވެރިރަސްކަލާނގެ وحي ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ތިމަންރަސްކަލާނގެއަށް دعاء ކުރާށެވެ!

وقال الله تَعَالَى : ﴿ ادْعُوا رَبَّكُمْ تَضَرُّعاً وَخُفْيَةً إنَّهُ لا يُحِبُّ الْمُعْتَدِينَ ﴾ [الأعراف : 55] .

ގަޔާވުހިކަމާއި، ވަންހަނާގޮތުގައި، ތިޔަބައިމީހުންގެ دعاء ތިޔަބައިމީހުންގެ ވެރިރަސްކަލާނގެއަށް ކުރާށެވެ. ހަމަކަށަވަރުން، ހައްދުފަހަނައަޅާ މީހުންދެކެ އަނގެ ލޯބިވެވޮޑިގެންނެއް ނުވެއެވެ.

وقال الله تَعَالَى : ﴿ وَإذا سَأَلَكَ عِبَادِي عَنِّي فإنِّي قَريبٌ أُجِيبُ دَعْوَةَ الدَّاعِ إِذَا دَعَانِ ﴾ الآية [البقرة : 186]،

އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެއާމެދު ތިމަން ރަސްކަލާނގެ އަޅުން ކަލޭގެފާނާ ސުވާލު ކުރިނަމަ، (ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ!) ފަހެ، ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންރަސްކަލާނގެއީ އެއުރެންނާ ކައިރިވެ ވޮޑިގެންވާ ރަސްކަލާނގެ އެވެ. ތިމަން ރަސްކަލާނގެ حضرة އަށް دعاء ކޮށްފިނަމަ دعاء ކުރިމީހާގެ دعاء ތިމަންރަސްކަލާނގެ އިޖާބަ ކުރައްވަމެވެ.

وقال الله تَعَالَى : ﴿ أَمَّنْ يُجِيبُ الْمُضْطَرَّ إِذَا دَعَاهُ وَيَكْشِفُ السُّوءَ ﴾ [النمل : 62] .

ނުވަތަ ދަތިއުނދަގޫގެ ހާލުގައިވާ މީހާ، އެކަލާނގެއަށް دعاء ކުރިހިނދު، އޭނާގެ دعاء އިޖާބަކުރައްވައި، އަދި ނުބައިކަން ދުރުކުރައްވަނީ ކާކުހެއްތޯއެވެ؟

1465- وَعن النُّعْمانِ بْنِ بشيرٍ رضِيِ اللَّه عنْهُما ، عَنِ النَّبِيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قَالَ : « الدُّعاءُ هوَ العِبَادةُ » . رواه أبو داود والترمذي وقالا حديث حسن صحيح .

މާތްالله ރުޟާވެވަޑައިގަންނަވާށި ނުޢުމާނުގެކިބައިން النُّعمانِ بْنِ بشير نبي ﷺ صَلّى الله عَلَيْهِ وسَلَّمގެ އަރިހުން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. އަކާހަނދާން حديث ކުރެއްވިއެވެ. دعاء ކުރުން އަކީ އަޅުކަމެކެވެ.

1466- وعَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّه عَنْهَا ، قَالَتْ : كَان رسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يَسْتَحِبُّ الجوامِعَ مِنَ الدُّعاءِ ، ويَدَعُ ما سِوى ذلكَ . رَوَاه أَبو داود بِإسنادٍ جيِّد .

މާތްالله ރުޟާވެވަޑައިގަންނަވާށި عَائِشَة ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އަކާހަނދާން ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ތެދުވެރިކަމުގައި دعاء ގެނެސް ދެއްވިން جامع دعاءތަކެވެ. އަދި އެހެން އެހެން دعاءތައް ދޫކޮށްލައްވައެވެ.

1467- وعَنْ أَنسٍ رَضي اللَّه عنْهُ ، قَالَ : كانَ أَكْثَرُ دُعَاءِ النبيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « اللَّهُمَّ آتِنَا فِي الدُّنْيا حَسَنَةً ، وفِي الآخِرةِ حَسَنَةً ، وَقِنَا عَذابَ النَّارِ » مُتَّفَقٌ عليهِ .

މާތްالله ރުޟާވެވަޑައިގަންނަވާށި أَنسގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އެންމެ ގިނައިން ކުރެއްވި ދުޢާއަކީ دعاء އަކީ اللَّهُمَّ آتِنَا فِي الدُّنْيا حَسَنَةً ، وفِي الآخِرةِ حَسَنَةً ، وَقِنَا عَذابَ النَّارِ މިދުޢާއެވެ. މާނައީ: އޭ الله! އަހަރެމެންނަށް ދުނިޔޭގައިވެސް ހެޔޮކަން އަދި اخرة ގައިވެސް ހެޔޮކަން ދެއްވާށި އަދި އަހަރެމެން ނަރަކައިގެ عذابއިން ރައްކާތެރިކުރައްވާނދޭވެ!

زاد مُسلِمٌ فِي رِوايتِهِ قَال :وكَانَ أَنَسٌ إِذا أَرَاد أَنْ يَدعُوَ بِدعوةٍ دَعَا بِهَا، وَإِذا أَرَادَ أَن يَدعُو بدُعَاءٍ دَعا بِهَا فيه .

މުސްލިމުގެ ރިވާޔަތެއްގައި އިތުރުވެ ކުރެއްވިކަމަށްވެއެވެ. أَنَسٍގެފާނު دعاءއެއް ކުރައްވަންބޭނުންވާ ނަމަ دعاء ކުރައްވަމެވެ. އަދި މިހެންގެ ކިބައިން دعاءއެއް ކުރައްވަންބޭނުންވާ ނަމަ دعاءގައި شامل ކޮށްލައްވައެވެ.

1468- وعَن ابنِ مسْعُودٍ رَضي اللَّه عنْهُ ، أَنَّ النَّبِيَّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم كَانَ يَقُولُ : « اللَّهُمَّ إِنِي أَسْــأَلُكَ الْهُدَى ، وَالتُّقَى ، وَالعفَافَ ، والغنَى » رواهُ مُسْلِمٌ .

ރަޟިޔަﷲ ޢަންހުގެފާނުގެ عَبْد اللَّه بنِ مسعُود ގެ ރިވާޔަތް ކުރެއްވި ޙަދީޘެކެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبي އަށް صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، دعاء ކުރެއްވިއެވެ. اللَّهُمَّ إِنِي أَسْأَلُكَ الهُدَى ، وَالتُّقَى ، وَالعفَافَ ، والغنَى (مسلم) މާނައީ: އޭ الله! މިއަޅާ އިބަރުވާގެ حضرة ން ހިދާޔަތާއި، تقوي ވެރިކަމާއި، عفة ވެރިކަމާއި ފުދުންވެރިކަން އެދެމެވެ.

1469- وعَنْ طارقِ بنِ أَشْيَمَ ، رضِيَ اللَّه عَنْهُ ، قالَ : كَانَ الرَّجلُ إِذا أَسْلَمَ عَلَّمَهُ النَّبيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم الصَّلاَةَ ، ثُمَّ أَمَرَهُ أَنْ يَدعُوَ بِهَؤُلاءِ الكَلِمَاتِ : « اللَّهُمَّ اغفِرْ لي ، وَارْحمْني ، واهْدِني ، وعافِني ، وارْزُقني » رواهُ مسلمٌ .

ރަޟިޔަﷲ ޢަންހުގެފާނުގެ طارِق بنِ أَشْيَمْ ގެ ރިވާޔަތް ކުރެއްވި ޙަދީޘެކެވެ. މީހަކު އިސްލާމް ވެއްޖެނަމަ نبي އަށް صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އެމީހަކަށް ނަމާދު ކިޔަވައިދެއްވާ ދުޢާކުރުމަށް އަމުރު ކުރެއްވިއެވެ. ދުޢާ އެއީ ނަމާދުގެ ތެރޭގައިވާ ކަލިމަތަކެއް دعاء ކުރުމަށް ވިދާޅުވިއެވެ. އެއީ اللَّهُمَّ اغفِرْ لي ، وَارْحمْني ، واهْدِني، وعافِني، وارْزُقني (مسلم) މާނައީ: އޭ الله! މިއަޅާގެ ފާފަތައް ފުއްސަވާނދޭވެ. އަދި މިއަޅާއަށް ރަޙުމަތް ލައްވާނދޭވެ. އަދި މިއަޅާއަށް ހިދާޔަތް ދެއްވާނދޭވެ. އަދި މިއަޅާއަށް عافية ދެއްވާނދޭވެ. އަދި މިއަޅާއަށް رزق ދެއްވާނދޭވެ.

وفي رِوايَةٍ لَهُ عَنْ طارق أَنَّهُ سَمِعَ النَّبيَّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم وَأَتاهُ رَجُلٌ ، فَقَالَ : يا رَسُولَ اللَّهِ . كيْفَ أَقُولُ حِينَ أَسْأَلُ رَبِّي ؟ قَالَ : « قُلْ : اللَّهُمَّ اغْفِرْ لي ، وَارْحَمْنِي ، وَعَافِني ، وَارْزُقني ، فَإِنَّ هَؤُلاءِ تَجْمَعُ لَكَ دُنْيَاكَ وَآخِرَتَكَ »

އަދި މުސްލިމުގެ ރިވާޔަތެއް طارقِ ގެ ރިވާޔަތް ކުރެއްވި ޙަދީޘެކެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެ صحَابي، نبي އަށް صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّمގެ އަރިހަށް އައިސް އެދިވަޑައިގަތެވެ. މީހަކު ދުޢާކުރާނީ ކިހިނެއް ކަމެއް އަރިހަށް އައުމެވެ. ދެން ދެންނެވިއެވެ. އޭ اللهގެ ރަސޫލާއެވެ. މިއަޅާ ރައްބުގެ حضرةން ސުވާލުކުރުމާއި ދުޢާކުރުމަށް ކިޔާނީ ކޮން ކަލިމަތެއް ކަމެއް؟ އެހިނދު حديث ކުރެއްވިއެވެ. މިހެން ކިޔާށެވެ. اللَّهُمَّ اغْفِرْ لي، وَارْحَمْنِي، وَعَافِني، وَارْزُقني ދެން ހަމަކަށަވަރުން އެކަލިމަތަކީ ދުނިޔެއާއި آخرة جمع ކުރެވިދޭނެއެވެ.

1470- وَعَنْ عَبْدِ اللَّهِ بنِ عمرو بن العاصِ رضيَ اللَّه عنهُمَا ، قَالَ : قَال رَسُولُ اللَّــهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « اللَّهُمَّ مُصَرِّفَ القُلُوبِ صرِّفْ قُلوبَنَا عَلَى طَاعَتِكَ » رَوَاهُ مُسْلِمٌ .

ރަޟިﷲ އަދިބުރަކާތްތެރިވެވޮޑިގެންވާ ތަޢާލާ ޢަންހުމާގެ عَبْد اللَّهِ بن عمرو بن العاصِ ގެ ދަރިކަލުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. اللَّهُمَّ مُصَرِّفَ القُلُوبِ صرِّفْ قُلوبَنَا عَلَى طَاعَتِكَ (مسلم) މާނައީ: އޭالله! އޭ ހިތްތައް ފުރަގަސްކުރައްވާ އިލާހު! އަހަރެމެންގެ ހިތްތައް އިބާދަތާއި ކިޔަމަން ކަލޭގެ ޠާޢަތަށް ފުރަގަސްކޮށްދެއްވާނދޭވެ!

1471- وَعَنْ أَبِي هُرَيرَةَ رَضيَ اللَّه عَنْهُ ، عن النَّبيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قَالَ : « تَعَوَّذُوا بِاللَّهِ مِنْ جَهْدِ الْبَلاءِ ، وَدَرَكِ الشَّقَاءِ ، وَسُوءِ الْقَضَاءِ ، وَشَماتَةِ الأَعْدَاءِ » متفقٌ عليه .

ރަޟިﷲ ތަޢާލާ ޢަންހުގެ أبو هُريرة ، نبي ގެ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ ޙަދީޘުން ރިވާކުރައްވައެވެ. އަދި ކީރިތި ރަސޫލާ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން الله ގެ حضرةތުން ބަލާ ގަދަވެފައި ހުރުމުން، ބަދުނަސީބު ލިބުމުން، ނުބައި تقديرތަކުން دشمنންގެ ނުބައިކަމުން ސަލާމަތްވުން އެދޭށެވެ.

وفي رِوَايةٍ : قالَ سُفْيَانُ : أَشُكُّ أَنِّي زِدْتُ وَاحِدَةً مِنها .

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. سفيان ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަ ގެނައުމުން އެއަށް އެކަތި އިތުރު ކުރިތީވާ ކަމަށް ތިމަންނައަށް شك ވެއެވެ.

1472- وَعَنْهُ قَالَ : كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يقُولُ : « اللَّهمَّ أَصْلِحْ لِي دِينِي الَّذي هُوَ عِصْمَةُ أَمْرِي ، وأَصْلِحْ لِي دُنْيَايَ التي فِيهَا مَعَاشِي ، وَأَصْلِحْ لي آخِرَتِي الَّتِي فِيها معادي، وَاجْعلِ الحيَاةَ زِيادَةً لي في كُلِّ خَيْرٍ ، وَاجْعَلِ الموتَ راحَةً لي مِنْ كُلِّ شَرٍ » رَوَاهُ مسلِمٌ .

އަދި ޞަحابي (އެބައި ރަޟިﷲ ތަޢާލާ ޢަންހުގެ أبو هُريرة)ގެ ދަރިކަލުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އަންނަނިވި ކިޔުމަކަށް ދުޢާ دعاء ކުރައްވައެވެ. اللَّهمَّ أَصْلِحْ لي دِينِي الَّذي هُوَ عِصْمَةُ أَمْرِي، وأَصْلِحْ لِي دُنْيَايَ التي فِيهَا مَعَاشِي ، وَأَصْلِحْ لي آخِرَتِي الَّتي فِيها معادي، وَاجْعلِ الحيَاةَ زِيادَةً لي في كُلِّ خَيْرٍ، وَاجْعَلِ الموتَ راحَةً لي مِنْ كُلِّ شَرٍ.(مسلم) މާނައީ: އޭ الله! ތިމަންގެ ދީނުގެ ކަންތައްތައް

ރަނގަޅު ކުރައްވާދެއްވާށެވެ! އަދި ތިމަންނަގެ އެންމެހައި ކަންތައްތަކުން ނަޖާތު ލިބުމުގެ ޢިޞްމަތެވެ. އަދި ތިމަންނަގެ ދުނިޔަވީ އެންމެހައި ކަންތައްތައް إصلاح ކުރައްވާދެއްވާށެވެ! އޭގައި ތިމަންނަގެ معيشة ގެ އެންމެހައި ކަންތައްތައް ހިމެނިގެންވެއެވެ. އަދި ތިމަންނަގެ آخرة ގެ އެންމެހައި ކަންތައްތައް إصلاح ކުރައްވާދެއްވާށެވެ! އޭގައި ތިމަންނާ އެނބުރި ދާންޖެހޭ ތަނެވެ. އަދި ތިމަންނަގެ ހަޔާތުގައި ހެޔޮކަންތައް ޒިޔާދަކުރައްވާދެއްވާށެވެ! އަދި މަރު ތިމަންނައަށް ހުރިހާ ނުބައި ކަންތައްތަކުން ރާޙަތު ކުރައްވާދެއްވާށެވެ!

1473- وَعنْ علي رَضِيَ اللَّه عَنْهُ ، قَالَ : قال لي رَسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « قُلْ : اللَّهُمَّ اهْدِنِي ، وَسدِّدْنِي » .

ރަޟިﷲ ޢަންހު ސުލްޠާނުލް علي ގެފާނުގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނައަށް رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. (އަންނަނިވި) ކިޔަވާދެއްވާފައިވާ دعاء ކުރާށެވެ. اللَّهُمَّ اهْدِنِي ، وَسدِّدْنِي މާނައީ: އޭ الله! ތިމަންނަށް ހިދާޔަތު ދެއްވާނދޭވެ! އަދި ތިމަންނާ ސީދާކުރައްވާނދޭވެ!

وَفي رِوَايةٍ : « اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ الْهُدى ، وَالسَّدَادَ » رواهُ مسلم .

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. « اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ الْهُدى ، وَالسَّدَادَ މާނައީ: އޭ الله! ތިމަންނަ ކަލޭގެފާނުގެ ކަލޭގެފާނުގެ حضرة ން ހިދާޔަތަށް އެދެމެވެ. އަދި ސީދާކަމަށް އެދެމެވެ.

1474- وَعَنْ أَنسٍ رَضِيَ اللَّه عَنْهُ ، قَالَ : كَانَ رسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : يَقُولُ : اللَّهُمَّ إِنِّـــي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْعجْزِ والكَسَلِ وَالجُبْنِ وَالهَرَمِ ، وَالْبُخْلِ ، وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ عَذَابِ القبْرِ ، وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ فِتْنَةِ المَحْيا وَالمَمَاتِ »

ރަޟިﷲ ޢަންހު ސުލްޠާނުލް أَنَس ގެފާނުގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އަންނަނިވި ކިޔަވާދެއްވާފައިވާ دعاء ކުރައްވައެވެ. اللَّهُمَّ إِنِّـــي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْعجْزِ والكَسَلِ وَالجُبْنِ وَالهَرَمِ ، وَالْبُخْلِ ، وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ عَذَابِ القبْرِ ، وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ فِتْنَةِ المَحْيا وَالمَمَاتِ މާނައީ: އޭ الله! ތިމަންނަ ކަލޭގެފާނުގެ حضرة ން ނުކުޅެދުންތެރިކަމާއި، ކަހިލުކަމާއި، ބިރުގަންނަކަމާއި، عجوز ކަމާއި بخيل ކަމުން ސަލާމަތްކަމަށް އެދެމެވެ. އަދި ކަލޭގެފާނުގެ حضرة ން ތިމަންނަ قبر ގެ ޢަޒާބުން ސަލާމަތްކަމަށް

އެދުރުމެވެ. އަދި އިބާރާތުގެ حضرةން މިއަދާ ދިރިހުރުމުގެ ފިތުނައާއި އަދި މަރުގެ ފިތުނައިން ސަލާމަތްވުން އެދުރުމެވެ.

وفي رِوايةٍ : « وَضَلَعِ الدَّيْنِ وَغَلَبَةِ الرِّجَالِ » رَوَاهُ مُسْلِمٌ .

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. وَضَلَعِ الدَّيْنِ وَغَلَبَةِ الرِّجَال މިފަދައިންވެއެވެ. މާނައީ: ދަރަނީގެ މުސީބަތުންނާއި މީސްތަކުންގެ އަރައިގަތުމުން ސަލާމަތްވުން އެދުރުމެވެ.

1475- وَعن أَبي بكْرٍ الصِّدِّيقِ رَضِيَ اللَّه عَنْه ، أَنَّه قَالَ لِرَسولِ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : عَلِّمني دُعَاءً أَدعُو بِهِ في صَلاتي ، قَالَ : قُلْ : اللَّهمَّ إِنِّي ظَلَمْتُ نَفْسِي ظُلْماً كثِيراً ، وَلا يَغْفِر الذُّنوبَ إِلاَّ أَنْتَ ، فَاغْفِر لي مغْفِرَةً مِن عِنْدِكَ ، وَارحَمْني ، إِنَّكَ أَنْتَ الْغَفور الرَّحِيم » متَّفَقٌ عليهِ .

މާތްالله ރުއްސެވުން ލިބިވި أبو بكْر الصِّدِّيقގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ދަރުމަވަންތަ އަصحابي ، رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އަށް ދަންނަވައިފިއެވެ. ތިމަންނައަށް ނަމާދުގައި ކިޔާނެ دعاءއެއް ދަސްކޮށްދެއްވާށެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. اللَّهمَّ إِنِّي ظَلَمْتُ نَفْسِي ظُلْماً كثِيراً ، وَلا يَغْفِر الذُّنوبَ إِلاَّ أَنْتَ ، فَاغْفِر لي مغْفِرَةً مِن عِنْدِكَ ، وَارحَمْني ، إِنَّكَ أَنْتَ الْغَفور الرَّحِيم މާނައީ: އޭ الله! ތިމަންކަލޯ ތިމަންނާގެ ނަފްސަށް ގިނަގިނައިން އަނިޔާ ކުރީމެވެ. އަދި ފާފަތަށް ފުއްސަވާނީ ހަމައެކަނި ކަލޭގެފާނެވެ. ފަހެ ކަލޭގެ حضرةން ތިމަންނަށް ފުއްސަވައިދެއްވާށެވެ. އަދި ތިމަންނަށް ރަޙުމަތް ކުރައްވާށެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭގެފާނީ ފާފަ ފުއްސަވާ رحيم ވަންތަ އިލާހެވެ.

وفي رِوايةٍ : « وَفي بيْتِي » وَرُوِي : « ظُلْماً كَثِيراً » وروِيَ « كَبِيراً » بِالثاءِ المثلثة وبِالباءِ الموحدة ، فَيَنْبغِي أَن يُجْمَعَ بَيْنَهُمَا ، فَيُقَالُ : كَثيراً كَبيراً .

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. ތިމަންނަގެ ގެއިގައި ކިޔުމަށް دعاءއެއް ދަސްކޮށްދެއްވާށެވެ. އަދި ظُلْماً كَثِيراً ގެ عبارة އާއި ظُلْماً كَبِيراً ގެ عبارة އާއި ދެގޮތަށް ރިވާވެފައިވެއެވެ. އެހެންކަމުން އެ ދެ عبارة އެއްކޮށް جمع ކުރުމުން އެދިގެންވެއެވެ.

1476- وَعَن أَبي موسَى رضَيَ اللَّه عَنْه ، عَنِ النَّبيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم أَنَّه كَانَ يَدعُو بهَذا الدُّعَاءِ : «اللَّهمَّ اغْفِر لي خَطِيئَتي وجهْلي ، وإِسْرَافي في أَمْري ، وما أَنْتَ أَعلَم بِهِ مِنِّي ، اللَّهمَّ اغفِرْ لِي جِدِّي وَهَزْلِي ، وَخَطَئِي وَعمْدِي ، وَكلُّ ذلِكَ عِنْدِي ، اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي مَا قَدَّمْتُ وَمَا أَخَّرْتُ ، وَما أَسْررْتُ وَمَا أَعْلَنْتُ ، وَمَا أَنْتَ أَعْلَمُ بِهِ مِنِّي ، أَنْت المقَدِّمُ ، وَأَنْتَ الْمُؤَخِّرُ، وَأَنْتَ عَلى كلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ » متفقٌ عليه .

ރަޟިﷲ ޢަންހު ސުވާލުކުރެއްވި أبو موسَى ، نبيُّ ގެ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ އަރިހުން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެކަލޭގެފާނު މި دعاء ކުރައްވައެވެ. اللَّهمَّ اغْفِر لي خَطِيئَتي وجهْلي ، وإِسْرَافي في أَمْري ، وما أَنْتَ أَعلَم بِهِ مِنِّي ، اللَّهمَّ اغفِرْ لِي جِدِّي وَهَزْلِي ، وَخَطَئِي وَعمْدِي ، وَكلُّ ذلِكَ عِنْدِي ، اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي مَا قَدَّمْتُ وَمَا أَخَّرْتُ ، وَما أَسْررْتُ وَمَا أَعْلَنْتُ ، وَمَا أَنْتَ أَعْلَمُ بِهِ مِنِّي ، أَنْت المقَدِّمُ ، وَأَنْتَ الْمُؤَخِّرُ، وَأَنْتَ عَلى كلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ޝަރަހަ: ޔާ ﷲ! މިއަޅާގެ ފާފަތަކާއި މިއަޅާގެ ނޭނގުންތަކާއި ކަންތައްތަކުގައި ކުރެވިފައިވާ އިސްރާފުތައް މާފުކުރައްވާނދޭވެ. އަދި މިއަޅާގެ ކަންތައްތަކުގައި ކުރެވިފައިވާ އިސްރާފުތައް މާފުކުރައްވާނދޭވެ. އަދި އިބަރަށް މިއަޅާއަށްވުރެ ބޮޑަށް ދަންނަވާ ތަކެތިވެސް މާފުކުރައްވާނދޭވެ. ޔާ ﷲ މިއަޅާ ގަސްތުގައި ކުރެވުނު ފާފަތަކާއި ސަމާސާގެ ގޮތުގައި ކުރެވުނު ފާފަތަކާއި އޮޅިގެން ކުރެވުނު ފާފަތަކާއި ގަސްތުގައި ކުރެވުނު ފާފައެއް ފުއްސަވާނދޭވެ. އެއިން ކޮންމެ ފާފައެއް މިއަޅާގެ ކިބައިން އޮވެދާނެ ފާފަތަކެވެ. ޔާ ﷲ! މިއަޅާގެ އިސްވެދިޔަ ފާފަތަކާއި މިއަޅާ ފަހުން ކުރާނެ ފާފަތަކާއި މިއަޅާ ފޮރުވައި ކުރެވުނު ފާފަތަކާއި އަދި މިއަޅާ ފާޅުގައި ކުރެވުނު އަދި އިބަރަށް މިއަޅާއަށްވުރެ ބޮޑަށް ދަންނަވާ ފާފަތައް ފުއްސަވާނދޭވެ! އަދި އިބަ އިސްކުރައްވާ ރަސްކަލާނގެ. އަދި އިބަ ފަސްކުރައްވާ ރަސްކަލާނގެ. އަދި އިބަ ކޮންމެ ކަމަކަށް ވަރުގަދަ ރަސްކަލާނގެ.

1477- وعنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّه عَنهَا ، أَنَّ النَّبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم كَانَ يقُولُ في دُعَائِهِ : « اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ شَرِّ ما عمِلْتُ ومِنْ شَرِّ ما لَمْ أَعْمَلْ » .رَوَاهُ مُسْلِم .

ރަޟިﷲ ޢަންހާ ސުވާލުކުރެއްވި عَائِشَةَ ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبي ގެ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އަންނަނިވި ކަލިމަތައް دعاء ކުރައްވައެވެ. اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ شَرِّ ما عمِلْتُ ومِنْ شَرِّ ما لَمْ أَعْمَلْ ޝަރަހަ: ޔާ ﷲ! މިއަޅާގެ އަނިޔާވާ (އިބަ ކުރެވުނު) ކަންތައްތަކުގެ ނުބައިކަމުން އަދި މިއަޅާގެ ނުކުރާ (އިބަ ނުކުރާ) ކަންތައްތަކުގެ ނުބައިކަމުން ސަލާމަތް އެދެމެވެ.

1478- وعَنِ ابنِ عُمَر رَضِيَ اللَّه عَنْهُما قَالَ : كانَ مِنْ دُعاءِ رسُولِ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم « اللَّهمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ زَوَالِ نِعْمَتِكَ ، وَتَحَوُّلِ عَافِيَتِكَ وَفُجاءَةِ نِقْمَتِكَ ، وَجميعِ سخَطِكَ » روَاهُ مُسْلِمٌ .

މާތްالله ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ عُمَرَ ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ دعاء ގެ ތެރެއިން ވެއެވެ. اللَّهمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ زَوَالِ نِعْمَتِكَ ، وَتَحَوُّلِ عَافِيَتِكَ وَفُجاءَةِ نِقْمَتِكَ ، وَجميعِ سخَطِكَ (مسلم) މާނައީ: އޭ الله! ތިޔަބާރުގެ نعمة ތައް ނެތިދިއުމުންނާއި عافية އަނބުރާލެވިދިއުމުންނާއި ކުއްލި عذاب އައުމުންނާއި ތިޔަބާރުގެ އެންމެހާ ކޯފާތަކުން މިއަޅާ ތިޔަބާރުގެ حضرةން ސަލާމަތްކަން އެދެމެވެ.

1479- وَعَنْ زَيْدِ بنِ أَرْقَم رضَي اللَّه عَنْهُ ، قَالَ : كَانَ رَسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يقَولُ : «اللهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ العَجْزِ وَالكَسَلِ ، والبُخْلِ وَالهَرم ، وعَذَاب الْقَبْر ، اللَّهُمَّ آتِ نَفْسِي تَقْوَاهَا ، وَزَكِّهَا أَنْتَ خَيرُ مَنْ زَكَّاهَا ، أَنْتَ وِلِيُّهَا وَموْلاَهَا ، اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ عِلمٍ لا يَنْفَعُ ، ومِنْ قَلْبٍ لاَ يَخْشَعُ ، وَمِنْ نَفْسٍ لا تَشبَعُ ، ومِنْ دَعْوةٍ لا يُسْتجابُ لَهَا » رواهُ مُسْلِمٌ .

މާތްالله ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ زيْد بن أَرْقَمގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އަންނަނިވި دعاءގައި ކިޔުއްވައެވެ. اللهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ العَجْزِ وَالكَسَلِ ، والبُخْلِ وَالهَرم ، وعَذَاب الْقَبْر ، اللَّهُمَّ آتِ نَفْسِي تَقْوَاهَا ، وَزَكِّهَا أَنْتَ خَيرُ مَنْ زَكَّاهَا ، أَنْتَ وِلِيُّهَا وَموْلاَهَا ، اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ عِلمٍ لا يَنْفَعُ ، ومِنْ قَلْبٍ لاَ يَخْشَعُ ، وَمِنْ نَفْسٍ لا تَشبَعُ، ومِنْ دَعْوةٍ لا يُسْتجابُ لَهَا މާނައީ: އޭالله! ބޭކަލުކަމުންނާއި ކަހިލުކަމުންނާއި ދަހިވެތި ކަމުންނާއި މުސްކުޅިކަމުންނާއި قبرގެ عذابން މިއަޅާ ތިޔަބާރުގެ حضرة ން ރައްކާތެރިކަން އެދެމެވެ. އޭ الله! މިއަޅާގެ ނަފްސަށް تقوى ދެއްވާން ދެއްވާށެވެ. އަދި އެ طاهر ކުރައްވާށެވެ. ތިބާ ތިޔަބާރަކީ އެންމެ ރަގަޅަށް طاهر ކުރައްވާ ތިޔަބާރެވެ. އަދި އޭގެ ވަލީއަކީ ތިޔަބާރެވެ. އަދި އޭގެ ވެރިއަކީ ތިޔަބާރެވެ. އޭ الله! ހަމަކަށަވަރުން ފައިދާ ނުކުރާނެ علمންނާއި ބިރުވެތިނުވާ ހިތުންނާއި ފުދުންތެރިކަން ނުލިބޭ ނަފްސުންނާއި އިޖާބަ ނުދެވޭ دعاء ތަކުން ތިޔަބާރުގެ حضرة ން ސަލާމަތްކަން އެދެމެވެ.

1480- وَعنِ ابنِ عبَّاسٍ رَضِيَ اللَّه عَنْهُمَا ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم كَانَ يَقُولُ : « اللَّهُمَّ لَكَ أَسْلَمْتُ ، وَبِكَ آمَنْتُ ، وعلَيْكَ تَوَكَّلْتُ ، وَإِلَيْكَ أَنَبْتُ وَبِكَ خَاصَمْتُ ، وإِلَيْكَ حَاكَمْتُ . فاغْفِرْ لِي ما قَدَّمْتُ ، وما أَخَّرْتُ ، وَمَا أَسْرَرْتُ ومَا أَعلَنْتُ ، أَنْتَ الْمُقَدِّمُ ، وَأَنْتَ الْمُؤَخِّرُ ، لا إِلَهَ إِلاَّ أَنْتَ » .

زادَ بعْضُ الرُّوَاةِ : « ولا حَولَ ولا قوَّةَ إِلاَّ بِاللَّهِ » متفقٌ عليهِ .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވާ ޞަޙާބީބޭކަލުން عبد اللَّه بن عَبَّاس ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم މި دعاء ކިޔަމުންދެއްވެއެވެ. اللَّهُمَّ لَكَ أَسْلَمْتُ ، وَبِكَ آمَنْتُ ، وعلَيْكَ تَوَكَّلْتُ ، وَإِلَيْكَ أَنَبْتُ وَبِكَ خَاصَمْتُ ، وإِلَيْكَ حَاكَمْتُ . فاغْفِرْ لِي ما قَدَّمْتُ ، وما أَخَّرْتُ ، وَمَا أَسْرَرْتُ ومَا أَعلَنْتُ ، أَنْتَ الْمُقَدِّمُ ، وَأَنْتَ الْمُؤَخِّرُ ، لا إِلَهَ إِلاَّ أَنْتَ. މާނައީ: ޔާالله! ތިމަގާ ކަލޭގެފާނަށް ބޯލަނބައިފީމެވެ. އަދި ކަލޭގެފާނަށް އީމާންވެއްޖީމެވެ. އަދި ކަލޭގެފާނަށް ވަކީލު ކުރީމެވެ. އަދި ކަލޭގެފާނަށް رجوع ވީމެވެ. އަދި ކަލޭ ކަލޭގެފާނުގެ حضرةން އަނިޔާވެރިކަމުން ސަލާމަތްވުމަށް އެދެމެވެ. އަދި ކަލޭގެފާނުގެ حضرةން ޙުކުމަށް އެދެމެވެ. ފަހެ ތިމަގާއަށް ފާފަ އިސްކުރެވުނު ފާފަތަކާއި ފަސްކުރެވުނު ފާފަތައް ފާޅުގައި ފާފަތަކާއި ސިއްރުކުރެވުނު ފާފަތައް ފުއްސަވާނދޭވެ. އަދި ކަލޭގެފާނީ ފުރަތަމަ އިސްވެ ވޮޑިގެންވާ އިލާހެވެ. އަދި ކަލޭގެފާނީ ނިމުމުގައި ފަސްވެވޮޑިގެންވާ އިލާހެވެ. ކަލޭގެފާނު ފިޔަވައި އަޅުކަން ލިބިވާ ނުވެއެވެ.

އަދި ބައެއް ރާވީން ولا حَولَ ولا قوَّةَ إِلاَّ بِاللَّهِ އިތުރު ކުރައްވައިފައެވެ. މާނައީ: الله ފިޔަވައި އަޅުކަލުމުގެ ވަސީލަތް ބާރުވެރިއަކު އަދި ނުބައިކަމުގެ ވަސީލަތް މަނާވެރިއަކު ނުވެއެވެ.

1481- وَعَن عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّه عَنْهَا ، أَنَّ النَّبِيَّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم كَانَ يَدعو هؤُلاءِ الكَلِمَاتِ : «اللَّهُمَّ إِني أَعوذُ بِكَ مِن فِتنةِ النَّارِ ، وعَذَابِ النَّارِ ، وَمِن شَرِّ الغِنَى وَالفَقْر » .

رَوَاهُ أَبو داوَد ، والترمذيُّ وقال : حديث حسن صحيح ، وهذا لفظُ أَبِي داود .

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވާ عَائِشَةَ ގެފާނުގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبي ގެ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އަންނަނިވި ކަލިމަތަކުން دعاء ކުރައްވައެވެ. اللَّهُمَّ إِني أَعوذُ بِكَ مِن فِتنةِ النَّارِ ، وعَذَابِ النَّارِ ، وَمِن شَرِّ الغِنَى وَالفَقْر. މާނައީ: ޔާ الله! ތިމަގާ ކަލޭގެފާނުގެ حضرةން ނަރަކައިގެ ފިތުނަތަކާއި ކަމުންނާއި

ނަރަކައިގެ عذابންނާއި މުދާވެރިކަމުގެ ނުބައިކަމުންނާއި فقير ކަމުގެ ނުބައިކަމުން ސަލާމަތްވުމަށް އެދުމެވެ.

1482- وعَن زيادِ بْن عِلاقَةَ عن عمِّه ، وهو قُطبَةُ بنُ مالِكٍ ، رَضِيَ اللَّه عَنْهُ ، قَال : كَانَ النَّبيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يقُولُ : « اللَّهمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِن منْكَرَاتِ الأَخلاقِ ، والأعْمَالِ والأَهْواءِ » رواهُ الترمذي وقال : حديثُ حَسَنٌ .

މާތް الله ރަސޫލުންގެފާނުގެ زياد بْن عِلاقَة، ޢައްމާގެ ބޭބޭފުޅާ ގެ އަރިހުން ރިވާކުރައްވައެވެ. އެއީ މާތް الله ރަސޫލުންގެފާނުގެ قُطبَةُ بنُ مالِك އެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. نبي އާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އަންނަނިވި ކަލިމަތްތަކުގައި دعاء ކުރައްވައެވެ. اللَّهمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِن منْكَرَاتِ الأَخلاقِ ، والأعْمَالِ والأَهْواءِ. މާނައީ: އޭ الله! ހަމަކަށަވަރުން މިއަޅާ ކަލޭގެފާނުގެ حضرةން ނުބައިأخلاقންނާއި ނުބައި علمންނާއި ނުބައި އެދުންތަކުން ސަލާމަތްވުމަށް އެދި ދަންނަވަމެވެ.

1483- وعَن شكَلِ بنِ حُمَيْدٍ رَضِيَ اللَّه عَنْهُ قَال : قُلْتُ يا رَسولَ اللَّهِ : عَلِّمْني دُعاءً. قَالَ : « قُلْ : اللَّهُمَّ إِني أعوذُ بِكَ مِنْ شَرِّ سَمْعِي ، وَمِن شَرِّ بصَرِي ، وَمِن شَرِّ لسَاني ، وَمِن شَرِّ قَلبي ، وَمِن شَرِّ منِيِّي » رواهُ أبو داودَ ، والترمذيُّ وقالَ : حديثٌ حسنٌ .

މާތްالله ރަސޫލުންގެފާނުގެ شكَلِ بنِ حُمَيْدގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. މިގޮތުންދަންނަވާމެވެ. އޭاللهގެ ރަސޫލާއެވެ. މިގޮތަށް ދަންނަވަން دعاءއެއް ދަސްކޮށްދެއްވާށެވެ. حديثކުރައްވައެވެ. މިހެން ކިޔާށެވެ. اللَّهُمَّ إِني أعوذُ بِكَ مِنْ شَرِّ سَمْعِي ، وَمِن شَرِّ بصَرِي ، وَمِن شَرِّ لسَاني ، وَمِن شَرِّ قَلبي ، وَمِن شَرِّ منِيِّي . މާނައީ: އޭ الله! މިއަޅާ ކަލޭގެފާނުގެ حضرةން މިއަޅާގެ ކަންފަތުގެ ނުބައިކަމުންނާއި މިއަޅާގެ ލޮލުގެ ނުބައިކަމުންނާއި މިއަޅާގެ ދުލުގެ ނުބައިކަމުންނާއި މިއަޅާގެ ހިތުގެ ނުބައިކަމުންނާއި މިއަޅާގެ ހުދުވެލިގެންނުގެ ނުބައިކަމުން ސަލާމަތްވުމަށް އެދުމެވެ.

1484- وَعَن أَنسٍ رَضِيَ اللَّه عَنْهُ ، أَنَّ النَّبِيَّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم كَانَ يَقُولُ : « اللَّهمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْبرَصِ ، وَالجُنُونِ ، والجُذَامِ ، وسّيِءِ الأَسْقامِ » رَوَاهُ أَبو داود بِإسنادٍ صحيحٍ .

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވާ أنس ގެފާނުގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم دعاء ކިޔުއްވަވައެވެ. اللَّهمَّ إنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْبرَصِ ، وَالجُنُونِ ، والجُذَامِ ، وسّيِءِ الأَسْقامِ. މާނައީ: އޭ الله! ހަމަކަށަވަރުން މިއަޅާ އިލްތިޖާކުރަމެވެ حضرة ގެ برص ބަލިންނާއި މޮޔަބަލިންނާއި ޖުޒާމް ބަލިންނާއި (އަންގޮޅާ) ނުބައި ބަލިތަކުން ސަލާމަތްކަން އެދި ދަންނަވަމެވެ.

1485- وعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّه عَنْهُ ، قَالَ : كانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يَقولُ : اللَّهمَّ إنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الجُوعِ ، فإِنَّهُ بِئْسَ الضَّجيعُ ، وَأَعُوذُ بِكَ من الخِيانَةِ ، فَإِنَّهَا بئْسَتِ البِطانَةُ » .رواهُ أبو داودَ بإِسنادٍ صحيحٍ .

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވާ أبو هُريرة ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم دعاء ކިޔުއްވަވައެވެ. اللَّهمَّ إنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الجُوعِ ، فإِنَّهُ بِئْسَ الضَّجيعُ ، وَأَعُوذُ بِكَ من الخِيانَةِ ، فَإِنَّها بئْسَتِ البِطانَةُ . މާނައީ: ހަމަކަށަވަރުން މިއަޅާ އިލްތިޖާ حضرةގެ ބަނޑުހައިވުމުން ސަލާމަތްކަން އެދެމެވެ. (އެހެނީ) ވަރަ ހަމަކަށަވަރުން ބަނޑުހައިވުން އެންމެ ނުބައި އެކުވެރިޔާއެވެ. އަދި މިއަޅާ އިލްތިޖާކުރަމެވެ حضرة ގެ خيانةތެރިކަމުން ސަލާމަތްކަން އެދެމެވެ. (އެހެނީ) ވަރަ ހަމަކަށަވަރުން އެއީ އެންމެ ނުބައި خصيلة އެވެ.

1486- وَعن عليٍّ رَضِيَ اللَّه عَنْهُ ، أَنَّ مُكَاتَباً جاءهُ ، فَقَالَ إني عجزتُ عَن كتابتِي . فَأَعِنِّي . قالَ : أَلا أُعَلِّمُكَ كَلِماتٍ عَلَّمَنيهنَّ رَسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم لَو كانَ عَلَيْكَ مِثْلُ جبلٍ دَيْناً أَدَّاهُ اللَّهُ عنْكَ ؟ قُلْ : « اللَّهمَّ اكْفِنِي بحلالِكَ عَن حَرَامِكَ ، وَاغْنِنِي بِفَضلِكَ عَمَّن سِوَاكَ».رواهُ الترمذيُّ وقال : حديثٌ حسنٌ .

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވާعلي ގެފާނުގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އަޅެ ދޫކުރުމުން މިނިވަންވާގޮތަށް ލިޔުން އެއްބަސްވުމެއްކޮށްފައިވާ އަޅަކު ވިޔަފާރިކުރުމަށް ގާތަށް އައެވެ. ދެން އަހަރެން ބުނެވެ. ވިޔަފާރިކޮށް މިނިވަން ވިޔަފާރިކޮށް މިނިވަންވުމަށް އެއްބަސްވުމުގައިވާ އަދަދުފުރިހަމަ ނުކުރެވިދާނެހެނެވެ. ވީމާ ވިޔަފާރިއަށް އެހީތެރިވެދެއްވާށެވެ. علي ގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ވިޔަފާރިއަށް رسول اللّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ދަސްކޮށްދެއްވި دعاءތައް ވިޔަފާރީގެ ދަރަނި ދައްކަން ނުކުޅެދޭނަމަވެސް ގިނަބަރުދަނެއް ދެކެފައި ދަރަނިކަމުގައި އޮތްކަމުގައިވިޔަސް އެއިން ވީމާ ސަލާމަތްވާނެއެވެ. ވީމާ ކިޔާށެވެ. اللَّهمَّ اكْفِنِي بحلالِكَ عَن حَرَامِكَ ، وَاغْنِنِي بِفَضلِكَ عَمَّن سِوَاكَ. މާނައީ: އޭ الله! މިއަޅާއަށް އިބާޙަކުރެއްވި ހަލާލު ތަކެއްޗަކީ ފުދުންތެރިކަމުން

ހާލަތުގައިވެސް ސަލާމަތުކުރައްވާނދޭވެ. އަދި އިބަރާހީމުގެ فضلވެރިކަމާ ގެރިކަމުން އިބަ އިލާހު
ފިތަނައި އަހަރެން ފާރަވެރިކަން މުޅިދުވަސްވަރުން ސަލާމަތުކުރައްވާނދޭވެ.

1487- وعَنْ عِمْرانَ بنِ الحُصينِ رَضي اللَّه عنْهُمَا ، أَنَّ النَّبيَّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم علَّم أَباهُ حُصيْناً كَلِمتَيْنِ يدعُو بهما : « اللَّهُمَّ أَلهِمْني رُشْدِي ، وأَعِذني مِن شَرِّ نفسي » . رواهُ الترمذيُّ وقالَ : حديثٌ حسنٌ .

މާތްالله އެދުރުބުރާކަމުން ކުދުސުގުތުމުން عِمْرانَ بنِ الحُصينِގެ ރިވާއިން ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ.
ހަރަކާތްތެރިވެގެން نبي އާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އާ صحابي ގެ ބައްޕާފުޅާ حصينއަށް دعاء ކުރުމަށް ދަސްކޮށްދެއްވި
ދެކަލިމަ ދަސްކޮށްދެއްވިއެވެ. އެއީ اللَّهُمَّ أَلهِمْني رُشْدِي ، وأَعِذني مِن شَرِّ نفسي. މާނައީ: އޭ الله!
މިއަޅާއަށް ހިދާޔަތުގެ އިލްހާމު ދެއްވާނދޭވެ. އަދި މިއަޅާގެ ނަފްސުގެ ނުބައިކަމުން މިއަޅާ ސަލާމަތް
ކުރައްވާނދޭވެ.

1488- وَعَن أَبي الفَضلِ العبَّاسِ بنِ عَبْدِ المُطَّلِبِ رضِيِ اللَّه عنْهُ ، قال : قُلْتُ يارسول اللَّهِ : عَلِّمْني شَيْئاً أَسْأَلُهُ اللَّه تَعَالى ، قَالَ : « سَلُوا اللَّه العافِيَةَ » . فَمكَثْتُ أَيَّاماً، ثُمَّ جِئتُ فَقُلْتُ : يا رسولَ اللَّه : علِّمْني شَيْئاً أَسْأَلُهُ اللَّه تعالى ، قَالَ لِي : « يَا عبَّاسُ يا عمَّ رَسولِ اللَّهِ ، سَلُوا اللَّه العافيَةَ فِي الدُّنْيا والآخِرةِ » .رَواهُ الترمذيُّ وقَالَ : حديثٌ حسنٌ صَحيحٌ .

މާތްالله ރުޟާވެވަޑައިގަންނަވާ أبو الفَضلِ العبَّاسِ بنِ عَبْدِ المُطَّلِبِގެ ރިވާއިން ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަން
ދަންނަވައިފީމެވެ. އޭ اللهގެ ރަސޫލާއެވެ. ތިމަންނަށް اللهއަށް އެދި ދަންނަވާނެ ކަމެއް އުނގަންނައި
ދެއްވާށެވެ. ދެން ހަރުގެފުޅު ވިދާޅުވިއެވެ. حديث ކުރައްވައިފީމެވެ. الله ގެ حضرةން عافِيةއަށް އެދޭށެވެ. ދެން ތިމަން
ދުވަސްކޮޅަކު ހުއްޓުމުން އައިސް ދެންނެވީމެވެ. ދެން ތިމަން ދަންނަވައިފީމެވެ. އޭ اللهގެ ރަސޫލާއެވެ.
ތިމަންނަށް اللهއަށް އެދި ދަންނަވާނެ ކަމެއް އުނގަންނައިދެއްވާށެވެ. ތިމަންނަށް حديث
ކުރައްވައިފީމެވެ. އޭ عبَّاس އެވެ. އޭ اللهގެ ރަސޫލާގެ ބޮޑުބޭބޭފުޅާއެވެ. اللهގެ حضرة ން ދުނިޔެއާއި اخرة ގެ
عافِيةَ އަށް އެދޭށެވެ.

1489- وعنْ شَهْرِ بْنِ حوشَبٍ قَالَ : قُلْتُ لأُمِّ سَلَمَةَ ، رَضِيِ اللَّه عَنْهَا ، يا أُمَّ المؤمِنِين مَا كَانَ أَكْثَرُ دُعَاءِ رسُولِ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم إِذا كانَ عِنْدكِ ؟ قَالَتْ : كانَ أَكْثَرُ دُعائِهِ : « يا مُقلبَ القُلوبِ ثَبِّتْ قلْبي علَى دِينِكَ » رَواهُ الترمذيُّ ، وقال حَديثٌ حسنٌ .

މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި شَهْرِ بْنِ حوشَب ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަ މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި أُمّ سَلَمَةَ އަށް ދަންނަވާލީމެވެ. އޭ މުއުމިނުންގެ މަންމަފުޅެވެ. ކަލޭގެފާނު ގޭގައި رَسُول اللَّهِ صَلّی اللّٰهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ހުންނެވި ވަގުތު ގިނައިން ކިޔުއްވަމުން ގެންދެވި دعاءއަކީ ކޮބައިތޯއެވެ؟ އެކަމަނާ ދަންނަވައިފިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ގިނައިން ކިޔުއްވަމުން ގެންދެވި دعاء އަކީ يا مُقلبَ القُلوبِ ثَبِّتْ قلْبي علَى دِينِكَ. މާނައީ: އޭ ހިތްތައް ފުރުޤުކުރައްވާ އިލާހު! މަގޭ ހިތް އިބަރަސްކަލާނގެ ދީނުގައި ސާބިތު ކުރައްވާނދޭވެ.

1490- وعن أبي الدَّرداءِ رَضيَ اللَّه عَنْهُ ، قَالَ : قَالَ رَسولُ اللَّهِ صَلّی اللّٰهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « كانَ مِن دُعاءِ دَاوُدَ صَلّی اللّٰهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « اللَّهمَّ إنِّي أَسْأَلُكَ حُبَّكَ ، وَحُبَّ من يُحِبُّكَ ، وَالعمَل الذي يُبَلِّغُني حُبَّكَ اللَّهُمَّ اجْعل حُبَّكَ أَحَبَّ إِلَيَّ مِن نَفسي ، وأَهْلي ، ومِن الماءِ البارد » روَاهُ الترمذيُّ وَقَالَ : حديثٌ حسنٌ .

މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި أبي الدَّرداءِ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. رَسُول اللَّهِ صَلّی اللّٰهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. داود عليه السلام ގެ دعاءގެ ތެރޭގައިވިއެވެ. اللَّهمَّ إنِّي أَسْأَلُكَ حُبَّكَ ، وَحُبَّ من يُحِبُّكَ ، وَالعمَل الذي يُبَلِّغُني حُبَّكَ اللَّهُمَّ اجْعل حُبَّكَ أَحَبَّ إِلَيَّ مِن نَفسي ، وأَهْلي ، ومِن الماءِ البارد. މާނައީ: އޭ الله، މަގޭ އިބަރަސްކަލާނގެ ލޯބިވުމާއި އަދި އިބަރަސްކަލާނގެއަށް ލޯބިވާ ފަރާތްތަކުގެ ލޯބިވުން އެދެމެވެ. އަދި އިބަރަސްކަލާނގެ ލޯބިވުމަށް ގެންދެވޭ عملތަކަށް އެދެމެވެ. އޭ الله! އިބަރަސްކަލާނގެ ލޯބިވުން މަގޭ ނަފްސަށްވުރެ ބޮޑަށް އަދި މަގޭ އަހުލުވެރިންނަށްވުރެ ބޮޑަށް އަދި ފެންފޮދަށްވުރެ ބޮޑަށް ލޯބިވާ ގޮތް ހައްދަވާނދޭވެ.

1491- وعن أَنَسٍ رضِيَ اللَّه عَنْهُ ، قَالَ : قال رسُولُ اللَّهِ صَلّی اللّٰهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « أَلِظُّوا بِياذا الجَلالِ وَالإِكرامِ » .رواه الترمذي وروَاهُ النَّسَائيُّ مِن رِوايةِ ربيعةَ بنِ عامِرٍ الصَّحابيِّ . قَالَ الحاكم : حديثٌ صحيحُ الإِسْنَادِ .

« أَلِظُّوا » بكسر اللَّام وتشديد الظاءِ المعجمةِ معْنَاه : الْزَمُوا هذِهِ الدَّعْوَةِ وأَكْثِرُوا مِنها .

މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި أنسގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. رَسُول اللَّهِ صَلّی اللّٰهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديثކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ގިނަގިނައިން ياذا الجَلالِ وَالإِكرامِ ކިޔާށެވެ. މާނައީ:- އޭ ޢިއްޒަތްތެރިކަމާއި މަތިވެރިކަމުގެ ވެރި އިލާހެވެ.

1492- وعن أَبي أُمامةَ رضيَ اللَّه عنْهُ قَالَ : دَعا رسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم بدُعَاءٍ كَثيرٍ ، لم نَحْفَظْ مِنْهُ شَيْئاً ، قُلْنا يا رَسُولَ اللَّهِ دعوت بِدُعاءٍ كَثِيرٍ لم نَحفَظ منْهُ شَيْئاً ، فقَالَ : « أَلا أَدُلُّكُم على ما يَجْمَعُ ذَلكَ كُلَّهُ ؟ تَقولُ : « اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُك مِن خَيرِ ما سأَلَكَ مِنْهُ نبيُّكَ مُحَمَّدٌ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، وأَعُوذُ بِكَ من شَرِّ ما اسْتَعاذَ مِنْهُ نَبيُّكَ مُحمَّدٌ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، وَأَنْتَ المُسْتَعَانُ ، وعليْكَ البلاغُ ، ولا حَوْلَ ولا قُوَّةَ إِلاَّ بِاللَّهِ » رواهُ الترمذيُّ وقَالَ : حديثٌ حَسَنٌ .

މާތްالله ރުހުންދެއްވި أبو أُمامةَ ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ވަރަށްގިނަ دعاءތައް ކިޔުއްވިއެވެ. އަދި އަހަރުމެން دعاءތައް ހިފެހެއްޓިފައެއް ނުވެއެވެ. (އަހަރެން ކިޔުން) ހިތްބަހައްޓައިގެން ދެންނެވީމެވެ. އޭ اللهގެ ރަސޫލާއެވެ. ކަލޭގެފާނު ވަރަށްގިނަ دعاءތައް ކިޔުއްވިއެވެ. އަދިން އަހަރުމެން ހިފެހެއްޓިފައެއް ނުވެއެވެ. ފަހެ ނަބިއްޔާ حديثކިޔުއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންނަށް އަޅުގަނޑު ތިޔަ دعاء ހުރިހާ شاملވާ دعاءއެއް ދަސްކޮށްނުދޭނަންތޯ؟ ތިޔަބައިމީހުން ކިޔާށެވެ. « اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُك مِن خَيرِ ما سأَلَكَ مِنْهُ نبيُّكَ مُحَمَّدٌ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، وأَعُوذُ بكَ من شَرِّ ما اسْتَعاذَ مِنْهُ نَبيُّكَ مُحمَّدٌ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، وَأَنْتَ المُسْتَعَانُ ، وعليْكَ البلاغُ ، ولا حَوْلَ ولا قُوَّةَ إِلاَّ بِاللَّهِ.
މާނައީ: އޭ الله! ތިބާރުސޫލާގެ نبي އާ مُحَمَّد صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ތިބާރުސޫލާގެ حضرةން އެދި ދެއްވި އެންމެހައި ހެޔޮކަމެއް ތިބާރުސޫލާގެ حضرةން އެދެމެވެ. އަދި ތިބާރުސޫލާގެ نبي އާ مُحَمَّد صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ތިބާރުސޫލާގެ حضرة ން ރައްކާތެރިކަން އެދި ދެންނެވި އެންމެހައި ނުބައިކަންތަކުން މިއާ ތިބާރުސޫލާގެ حضرةން ރައްކާތެރިކަން އެދެމެވެ. އަދި އަހުރެތެރިކަމަށް އެދި ދެންނެވޭ ފަރާތަކީ ތިބާރުސޫލާއެވެ. އަދި ދެންނެވުން އޮތް ފަރާތަކީ ތިބާރުސޫލާއެވެ. އަދި ތިބާރުސޫލާ ފިޔަވައި ހެޔޮކަމަކަށް މައްސަރު ބާރުވެރިއެއް ނުވެއެވެ. އަދި ނުބައިކަމުން ދުރުވުމުގެ ބާރުވެރިކަމެއް ނުވެއެވެ.

1493- وَعَن ابْنِ مسْعُودٍ ، رضِيَ اللَّه عنْهُ ، قَالَ : كَانَ مِن دُعَاء رَسُولِ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ مُوجِباتِ رحْمتِكَ ، وَعزَائمَ مغفِرتِكَ ، والسَّلامَةَ مِن كُلِّ إِثمٍ ، والغَنِيمَةَ مِن كُلِّ بِرٍ ، وَالفَوْزَ بالجَنَّةِ ، وَالنَّجاةَ مِنَ النَّارِ » .

رواهُ الحاكِم أبو عبد اللَّهِ ، وقال : حديثٌ صحيحٌ على شرط مسلِمٍ .

މާތްالله ރުއްސަވާފައިވާ ابنِ مسعُودގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ دعاءގެ ތެރޭގައި ހިމެނުނެވެ. اللَّهُمَّ إِنّي أَسْأَلُكَ مُوجبات رحْمتِكَ ، وَعزَائمَ مغفِرتِكَ ، والسَّلامَةَ مِن كُلِّ إثمٍ ، والغَنِيمَةَ مِن كُلِّ برٍ ، وَالفَوْزَ بالجَنَّةِ ، وَالنَّجاةَ مِنَ النَّارِ. މާނައީ: އޭ الله! ހަމަކަށަވަރުން މިއަޅާ ތިޔަކަލާނގެ حضرةން ތިޔަކަލާނގެ رحمةލިބުމަށް އަންގަވާ ކަންތައްތަކަށް އެދެމެވެ. އަދި ތިޔަކަލާނގެ ފުއްސެވުން ލިބުމަށް އަންގަވާ ކަންތައްތަކަށް އެދެމެވެ. އަދި އެންމެހައި ފާފަތަކުން ސަލާމަތްވުން ލިބުމަށް ކަންތައްތަކަށް އެދެމެވެ. އަދި ކޮންމެ ހެޔޮކަމަކުން ނަސީބަށް އެދެމެވެ. އަދި ސުވަރުގެ ލިބުމުގެ ކާމިޔާބަށް އެދެމެވެ. އަދި ނަރަކައިން ސަލާމަތްވުމަށް އެދެމެވެ.

251– باب فضل الدُّعاء بظهر الغيب

މީހުންގެ غير حاضرގައި އެމީހުންނަށް دعاء ކުރުމުގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

قَالَ الله تَعَالَى : ﴿ والَّذِينَ جَاءوا مِنْ بَعْدِهِمْ يَقُولُونَ رَبَّنَا اغْفِرْ لَنَا ولإخْوَانِنَا الَّـــذِينَ سَـــبَقُونَا بالإيمَـــانِ ﴾ [الحشر:10] ،

އަދި އެއުރެންގެ ފަހުން އައި މީހުން ބުނެތެވެ. އަޅަމެންގެ ވެރި ރަސްކަލާނގެ! އަޅަމެންނަށާއި، އަދި އަޅަމެންނަށްވުރެ ކުރިން އީމާނުގައި، އަޅަމެންގެ اخންނަށް ފާފަ ފުއްސަވާނދޭވެ! އަދި އީމާންވި މީހުންނަށް އަޅަމެންގެ ހިތްތެރޭގައި ހަސަދަވެރިކަމެއް ނުލައްވާނދޭވެ!

وقال الله تَعَالَى: ﴿ واسْتَغْفِرْ لِذنْبِكَ وَلِلْمُؤمِنِينَ والمؤْمِنَاتِ ﴾ [محمد:19] ،

އަދި ކަލޭގެފާނުގެ ކުށަށާއި، މުއުމިން ފިރިހެނުންނާއި، މުއުމިން އަންހެނުންނަށް ފާފަފުއްސެވުމަށް ކަލޭގެފާނު އެދިވަޑައިގަންނަވާށެވެ!

وقال تَعَالَى إخْبَاراً عَن إبْرَاهِيمَ ﷺ : ﴿ رَبَّنا اغْفِرْ لِي وَلِوَالِدَيَّ وَلِلْمُؤمِنِينَ يَومَ يَقُومُ الحِسَـــابُ ﴾ [إبـــراهيم : 41] .

އަޅަމެންގެ ވެރިރަސްކަލާނގެ! ހިސާބު قائم ވާދުވަހު، އަޅުގަނޑަށާއި، އަޅުގެ މައިންބަފައިންނަށާއި، މުއުމިނުންނަށް ފާފަ ފުއްސަވާނދޭވެ!

1494- وَعَن أَبي الدَّردَاءِ رَضِي اللَّه عنْهُ أَنَّهُ سمِعَ رَسُولَ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يَقُولُ : « ما مِن عبْدٍ مُسْلِمٍ يَدعُو لأَخِيهِ بِظَهرِ الغَيْبِ إِلاَّ قَالَ المَلكُ ولَكَ بمِثْلٍ » رواه مسلم .

ރަޟިﷲ ޢަންހު ސުންގެފާނުގެ أبو الدَّردَاء ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެ صحابي رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديثކުރައްވަނިކަން އަޑުއައްސަވައިފިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديثކުރައްވައިފައެވެ. މުސްލިމަކު އޭނާގެ اخއާގެ غير حاضرގައި އޮތިއްޔާއަށް دعاءކުރާ ކޮންމެ ފަހަރަކު މަލާއިކަތް ބުނާނެ دعاء ކުރައްވައެވެ. ތިބާއަށް ތިޔަފަދައިން ހުއްޓެވެ.

1495- وعَنْهُ أَنَّ رسُول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم كانَ يقُولُ : « دَعْوةُ المرءِ الْمُسْلِمِ لأَخيهِ بِظَهْرِ الغَيْبِ مُسْتَجَابَةٌ ، عِنْد رأْسِهِ ملَكٌ مُوكَّلٌ كلَّمَا دعا لأَخِيهِ بخيرٍ قَال المَلَكُ المُوكَّلُ بِهِ : آمِينَ ، ولَكَ بمِثْلٍ » رواه مسلم .

އަދި އެصحابي (އެބޭ ރަޟިﷲ ޢަންހު ސުންގެފާނުގެ أبو الدَّردَاء)ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރައްވަމުން ގެންދެވިއެވެ. ތިމާގެ މުސްލިމް اخއާގެ غير حاضرގައި دعاء ކުރާ މުސްލިމާގެ دعاء ގަބޫލު އިޖާބަ ވެވޭނެއެވެ. އޭނާގެ ބޮލުގެ ފަރާތުގައި މަލާއިކަތެއް ކަނޑައެޅިގެންވެއެވެ. އޭނާ، އޭނާގެ اخއާ އަށްޓަކައި دعاء ކުރާ ކޮންމެ ފަހަރަކު މަލާއިކާ ވަކީލުވެވޮޑިގެންވާ. އާމީން އެވެ! އަދި ތިބާ އަށް ތިޔަފަދައިން ހުއްޓެވެ.

252- باب في مسائل من الدعاء

دعاءއާއި ގުޅޭ މަސްއަލަތަކާ ބެހޭ ކަންތައްތަކުގެ ބާބު باب

1496- عنْ أُسامَةَ بْنِ زيْدٍ رضِيَ اللَّه عنْهُما قالَ : قالَ رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « مَنْ صُنِعَ إِلَيْهِ معْرُوفٌ ، فقالَ لِفَاعِلِهِ : جزَاك اللَّه خيْراً ، فَقَد أَبْلَغَ في الثَّنَاءِ » .

رواه الترمذي وقَالَ : حَدِيثٌ حسنٌ صَحِيحٌ .

ރަޟިﷲ ޢަންހުމާ ގެފާނުންގެ ރުހުމަތު ސުންގެފާނުގެ أُسامَةَ بْنِ زيْد ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާ رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރައްވައިފައެވެ. އޭނާއަށް ހެޔޮކަމެއް ކޮށްދެވިއްޖެ ވިދާ އަހަރެން ކުރި

މިހާރަކަން جزاك الله خيْراً ގެ ހަޤީޤަ ހިތުއިޚްލާޞަ ޚާއްޞަ ހަމަހަމަ ޖެހޭން އޭގެމަތިން ثناء ހިތްވަރުގައި ވާތީ ދަރަޖައިހަރުން ވާސިލްވެވޭއިރުއެވެ.

1497– وَعَن جَابرٍ رَضِيَ اللَّه عَنْه قال : قَال رسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « لا تَدعُوا عَلى أَنْفُسكُم ، وَلا تدْعُوا عَلَى أَولادِكُم ، ولا تَدْعُوا على أَمْوَالِكُم ، لا تُوافِقُوا مِنَ اللَّهِ ساعة يُسأَلُ فِيهَا عَطاءً ، فيَسْــتَجيبَ لَكُم » رواه مسلم .

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވާ جابر ގެފާނުގެ ރިވާއިން ބަޔާންވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ތިޔަބައިމީހުންގެ އަމިއްލަ ނަފްސުތަކަށް ބަދުدعاء ނުކުރާށެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުން ތިޔަބައިމީހުންގެ ދަރިކުދިންގެ މައްޗަށް ބަދު دعاء ނުކުރާށެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ دعاء އާއި دعاء އިޖާބަކުރައްވާ ވަގުތަކާއި ދިމާވެ ތިޔަބައިމީހުންގެ دعاء އިޖާބަ ކުރެވިދާނެކަމަށްޓަކައެވެ.

1498– وعن أَبي هُريرةَ رضي اللَّه عنهُ أَنَّ رَسولَ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قَالَ : « أَقْرَبُ ما يَكُونُ العَبْدُ مِن ربِّهِ وَهُوَ سَاجِدٌ ، فَأَكْثِرُوا الدُّعَاءَ » رواه مسلم .

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވާ أَبو هُريرة ގެ ރިވާއިން ބަޔާންވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އަޅާއާއި އޭނާގެ ވެރިރަސްކަލާނގެއާ އެންމެ ގާތްވާ ވަގުތަކީ އޭނާ ސަޖިދައިގައި އޮންނަ ވަގުތެވެ. ފަހެ ތިޔަބައިމީހުން دعاء ކުރުން ގިނަ ކުރާށެވެ.

1499– وَعَنْهُ أَنَّ رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قَالَ : يُسْتَجَابُ لأَحَدِكُم ما لَم يعْجلْ : يقُولُ قَد دَعوتُ رَبِّي ، فَلم يستَجبْ لِي » . متفقٌ عليه .

އަދިވެސް صحَابي (އަބޫހުރައިރާ މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވާ أبوهُريرة)ގެ ރިވާއިން ބަޔާންވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން ކޮންމެ މީހެއްގެ دعاء ވެސް ހިނގާއިރު އަވަސް ނުކުރާހާ ހިނދަކު قبول ކުރެވޭނެއެވެ. (އެބަހީ އަވަސްވެގެން‌مثالއަކަށް) އޭނާ ބުނެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަން ތިމަންގެ ވެރިރަސްކަލާނގެއަށް دعاءއަކަށް ދެންނެވީމެވެ. ނަމަވެސް އިޖާބަދެއްވާ ނުވިއެވެ.

وفي رِوَايَةٍ لُمسْلِمٍ : « لا يزَالُ يُستَجَابُ لِلعَبْدِ مَا لَم يدعُ بإِثمٍ ، أَوْ قَطِيعةِ رَحِمٍ ، ما لَمْ يَسْتعْجِلْ » قِيلَ : يا رسُولَ اللَّهِ مَا الاسْتِعْجَالُ ؟ قَالَ : « يَقُولُ : قَدْ دعَوْتُ ، وَقَدْ دَعَوْتُ فَلَم أَرَ يَسْتَجِيبُ لِي ، فَيَسْتَحْسرُ عِنْد ذلك ، ويَدَعُ الدُّعَاءَ » .

އަދި މުސްލިމުގެ ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. އަޅާގެ دعاءވަނީ އޭނާ ފާފައަކަށް ނުވަތަ ގާތްތިމާގެ ކަމުގެ ގުޅުން ކަނޑާލުމަށް ނުވަތަ އަވަސްވެގަތުމުގައި ނުވާނަމަ قبول ވެވޭނެއެވެ. ދަންނަވައިފިއެވެ. ޔާ ﷲގެ ރަސޫލާއެވެ. އަވަސްވެގަތުމަކީ ކޮބާ ހެއްޔެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. އޭނާ ބުނެއެވެ. ތިމަންނަ دعاء އަދި ކުރީމެވެ. ތިމަންނަ دعاء އަދި ކުރީމެވެ. ނަމަވެސް قبول ވާތަން ތިމަންނަ ނުދެކެމެވެ. އަދި އޭގެފަހު އޭނާ މާޔޫސްވެގެންވެއެވެ. އަދި دعاء ކުރުން ދޫކޮށްލައެވެ.

1500- وعَنْ أَبي أُمامَةَ رَضيَ اللَّه عَنْهُ قَالَ : قِيلَ لِرَسُولِ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : أَيُّ الدُّعَاءِ أَسْمعُ؟ قَالَ : « جوْفَ اللَّيْلِ الآخِرِ ، وَدُبُرَ الصَّلَوَاتِ المكْتُوباتِ » رواه الترمذي وقالَ : حديثٌ حسنٌ .

މާތް ﷲ ރުހިވޮޑިގެންވާ أَبو أُمامَةَ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އަށް ދަންނަވައިފިއެވެ. އެންމެ مقبول ވެގެންވަނީ ކޮން ވަގުތެއްގެ دعاءއެއް ހެއްޔެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ރޭގަނޑުގެ ފަހުބައިގައި ކުރާ دعاء އާއި فرض ނަމާދުގެ ފަހުގައި ކުރާ دعاء އެވެ.

1501- وَعَنْ عُبَادَةَ بْنِ الصَّامِتِ رضِي اللَّه عنْهُ أَنَّ رسُولَ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قَالَ : « مَا عَلى الأَرْضِ مُسْلِمٌ يَدْعُو اللَّه تَعالى بِدَعْوَةٍ إِلاَّ آتَاهُ اللَّه إِيَّاهَا ، أَوْ صَرَف عنْهُ مِنَ السُّوءِ مِثْلَهَا . ما لَم يدْعُ بإِثْم ، أَوْ قَطِيعَةِ رحِمٍ » فَقَالَ رَجُلٌ مِنَ القَوْمِ : إِذاً نُكْثِرُ . قَالَ : « اللَّه أَكْثَرُ».

رواه الترمذي وقال حَدِيثٌ حَسنٌ صَحِيحٌ : وَرَوَاهُ الحاكِمُ مِنْ رِوايةِ أَبي سعِيدٍ وَزَاد فِيهِ: « أَوْ يَدَّخر لهُ مِـــنَ الأَجْرِ مِثْلَها » .

މާތްﷲ ރުހިވޮޑިގެންވާ عُبَادَةَ بْنِ الصَّامِت ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ބިންމަތީގައި މުސްލިމަކު ފާފައެއްކުރުން ނުހިނގާކަމަށް ނުވަތަ ގާތްތިމާގެ ކަމުގެ ގުޅުން ކަނޑާލުމުން ނުހިނގާކަމަށް ﷲއަށް دعاء އެއް ދަންނަވައިފިނަމަ އެދިގަތަށް ﷲ سبحانه وتعالى އޭނާއަށް ދެއްވައިދެއްވައެވެ. ނުވަތަ އޭގެ މިންވަރަށް އެދިގަތަށް އުނދަގޫ ކަމަކުން

ސަލާމަތް ދެއްވުމަށް ދަންނަވައެވެ. ދުރު (އިސްނެތް) އެހާމީހުން ބިރުވެރިވާ ފުރުސަތުގައެވެ. އަދި ސުވާލުކުރައްވައިފިއްޔާ ޖަވާބު ދެއްވާނެ دعاء ގެ ގޮތުގައި ކިޔާން ކަމުދާ حديث ކަމުގައިވެއެވެ. ﷲ އަށް ޝުކުރުވެސް ހުރިހާ ފަރާތަކުން އިލާހަށެވެ.

1502- وعَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رضي اللَّه عنْهُما أَنَّ رسُولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم كَان يقُولُ عِنْد الكرْبِ : « لا إِلَه إلاَّ اللَّه العظِيمُ الحلِيمُ ، لا إله إِلاَّ اللَّه رَبُّ العَرْشِ العظِيمِ ، لا إِلَهَ إِلاَّ اللَّه رَبُّ السموَاتِ ، وربُّ الأَرْض ، ورَبُّ العرشِ الكريمِ » متفقٌ عليه .

ރަޟިﷲ ޢަންހުމާ ރިވާޔަތްކުރައްވާ ޙަދީޘްގައި عبد اللَّه بن عَبَّاسގެ ރިވާޔަތުން ބަޔާންވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم މުސީބާތެއް ލިބިވަޑައިގަތުމުން މި دعاء ކިޔުއްވިއެވެ. لا إِلَه إِلاَّ اللَّه العظِيمُ الحلِيمُ ، لا إله إِلاَّ اللَّه رَبُّ العَرْشِ العظِيمِ ، لا إِلَهَ إِلاَّ اللَّه رَبُّ السموَاتِ ، وربُّ الأَرْض ، ورَبُّ العرشِ الكريمِ.
މާނައީ: ﷲ ފިޔަވައި حق ގޮތުގައި އަޅުކަން ކުރެވޭނޭ އިލާހަކު ނުވެއެވެ. އެއީ عظيم ވަންތަ حليم ވަންތަ އިލާހެވެ. ﷲ ފިޔަވައި حق ގޮތުގައި އަޅުކަން ކުރެވޭނޭ އިލާހަކު ނުވެއެވެ. އެއީ މަތިވެރި عرش ގެ ވެރި އިލާހެވެ. ﷲ ފިޔަވައި حق ގޮތުގައި އަޅުކަން ކުރެވޭނޭ އިލާހަކު ނުވެއެވެ. އެއީ އުޑުތަކުގެ ވެރިއިލާހެވެ. އަދި އެއީ ބިމުގެ ވެރި އިލާހެވެ. އެއީ ކީރިތިވަންތަ عرش ގެ ވެރި އިލާހެވެ.

253- باب كرامات الأولياء وفضلهم

ވަލީވެރިންގެ ކަރާމާތާއި އެމީހުންގެ މޮޅުކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

قَالَ اللهُ تَعَالَى : ﴿ ألا إنَّ أوْلِيَاءَ اللهِ لاَ خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلاَ هُمْ يَحْزَنُونَ الَّذِينَ آمَنُوا وَكَانُوا يَتَّقُونَ لَهُمُ الْبُشْــرَى فِي الحَيَاةِ الدُّنْيَا وَفِي الآخِرَةِ لاَ تَبْدِيلَ لِكَلِمَاتِ اللهِ ذَلِكَ هُوَ الفَوْزُ العَظِيمُ ﴾ [يونس : 62- 64] ،
ދަންނާށެވެ! ހަމަކަށަވަރުން، ﷲ ގެ ولي ވެރިންނަށް ބިރުވެރިކަމެއް ނުވާނެއެވެ. އަދި އެމީހުން ހިތާމަ ނުކުރާނެތެވެ. އެއީ އީމާންވި، تقوى ވެރިވި މީހުންނެވެ. ދުނިޔޭގެ ހަޔާތުގައި، آخرة ގައި އެމީހުންނަށް އުފާވެރިކަމުގެ خبر ހުއްޓެވެ. ﷲ ގެ ބަސްފުޅުތަކަށް ބަދަލުވުމެއް ނެތެވެ. އެއީ ބޮޑުވެގެންވާ ކާމިޔާބީ ހޯދުމެވެ.

وقال اللهُ تَعَالَى : ﴿ وَهُزِّي إلَيْكِ بِجِذْعِ النَّخْلَةِ تُسَاقِطْ عَلَيْكِ رُطَباً جَنِيّاً فكُلِي وَاشْــرَبِي ﴾ [مــريم : 25 ، 26]،

އަދި ކަމަނާއާ ދިމާޔަށް ކަދުރު ރުކުގެ ގަސްގަނޑު ހަޅުވާލައްވާށެވެ! އޭރުން ދޮންވެ ފުއްޕާފައިވާ ކަދުރުތަކެއް، ކަމަނާގެ އަރިމަތަށް ފައިބާނެއެވެ. ފަހެ، ކަމަނާ ކާއްވާފައި، ފެންބޮއްލަވައި، އަދި ހިތްފުރި ހަމަޖެއްސަވާށެވެ.

وقال الله تَعَالَى : ﴿ كُلَّمَا دَخَلَ عَلَيْهَا زَكرِيّا المِحْرَابَ وَجَدَ عِنْدَهَا رِزْقاً قَالَ يَا مَرْيَمُ أَنَّى لَكِ هَذَا قالت هُــوَ مِنْ عِنْدِ اللهِ إنَّ اللهَ يَرْزُقُ مَنْ يَشَاءُ بِغَيْرِ حِسَابٍ ﴾ [آل عمران : 37] ،

ކަމަނާގެ އަރިހަށް محراب ގެ ތެރެއަށް زكريا ގެފާނު ވަދެވަޑައިގަންނަވާ ކޮންމެ ފަހަރަކު، ކަމަނާގެ އަރިހުގައި، ކާބޯތަކެތި ހުރުމާ، އެކަލޭގެފާނު ދެކެވަޑައިގެން ވިދާޅުވިއެވެ. އޭ مريم އެވެ. ކަމަނާއަށް މިތަކެތި ލިބިވަޑައިގަންނަވަނީ ކޮންތާކުންތޯއެވެ؟ ކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ. އެއީ الله ގެ حضرةންނެވެ. ހަމަކަށަވަރުން، الله އެކަލާނގެ އިރާދަކުރައްވާ މީހަކަށް ވަކި މިންވަރަކާނުލައި رزق ދެއްވައެވެ.

وَقَالَ الله تَعَالَى : ﴿ وَإِذِ اعْتَزَلْتُمُوهُمْ وَمَا يَعْبُدُونَ إِلاَّ اللهَ فَأْوُوا إِلَى الكَهْفِ يَنْشُرْ لَكُمْ رَبُّكُــمْ مِــنْ رَحْمَتِــهِ وَيُهَيِّيءْ لَكُمْ مِنْ أمْرِكُمْ مِرْفَقاً وَتَرَى الشَّمْسَ إِذَا طَلَعَتْ تَزَاوَرُ عَنْ كَهْفِهِمْ ذَاتَ اليَمِينِ وَإِذَا غَرَبَتْ تَقْرِضُــهُمْ ذَاتَ الشِّمَالِ ﴾ [الكهف : 16-17] .

(އެ ޒުވާނުން އެއުރެން އަނެއް ބަޔަކަށް ބުނުއްވިއެވެ.) ތިޔަބައިމީހުން އެއުރެންނާ ވަކިވީ، އަދި الله ފިޔަވައި އެއުރެން އަޅުކަންކުރަމުންދާ ތަކެތިން ވަކިވެއްޖެނިދު، ތިޔަބައިމީހުން ހޮހޮޅަށް ހިޔާވެރިވާށެވެ! އޭރުން، ތިޔަބައިމީހުންގެ ވެރިރަސްކަލާނގެ، ތިޔަބައިމީހުންނަށް އެކަލާނގެ ރަޙްމަތް ފަތުރުވައިދެއްވާނެއެވެ، ތިޔަބައިމީހުންގެ ކަންތައް، ފަސޭހަކޮށްދެއްވާނެއެވެ. އިރު އަރައިގެން އައުމާއެކު، އެއުރެންގެ ހޮހޮޅުގެ ކަނާތްފަރާތަށް ލެނބިގެން ދާހިނދު، ކަނާތަށް ...

1503- وعنْ أبي مُحَمَّدٍ عَبْدِ الرَّحْمن بن أبي بكر الصِّدِّيقِ رضي اللَّه عنْهُما أنَّ أصْحاب الصُّفَّةِ كانُوا أُنَاساً فُقَرَاءَ وأنَّ النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قَالَ مرَّةً « منْ كانَ عِنْدَهُ طَعامُ اثنَينِ ، فَلْيذْهَبْ بثَالث ، ومَنْ كَانَ عِنْدهُ طعامُ أرْبَعَةٍ ، فَلْيَذْهَبْ بخَامِسٍ وبِسَادِسٍ » أوْ كَما قَالَ ، وأنَّ أبَا بَكْرٍ رضي اللَّه عَنْهُ جاءَ بثَلاثَةٍ ، وَانْطَلَقَ النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم بِعَشرَةٍ ، وَأنَّ أبَا بَكْرٍ تَعَشَّى عِنْد النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، ثُّمَّ لَبِثَ حَتَّى صلَّى العِشَاءَ ، ثُمَّ رَجَعَ ، فَجَاءَ بَعْدَ ما مَضَى من اللَّيلِ مَا شاءَ اللَّه . قَالَتْ امْرَأَتُهُ : ما حبسَكَ عَنْ أضْيافِكَ ؟ قَالَ : أوَ ما

عَشَّيتِهِمْ ؟ قَالَتْ : أبوْا حَتَّى تَجِيءَ وَقدْ عرَضُوا عَلَيْهِم قَال : فَذَهَبْتُ أنَا ، فَاختبأْتُ ، فَقَالَ : يَا غُنْثَرُ ، فجدَّعَ وَسَبَّ وَقَالَ : كُلُوا هَنِيئاً ، واللَّه لا أَطْعمُهُ أبَداً ، قال : وايمُ اللَّهِ ما كُنَّا نَأْخذُ منْ لُقْمةٍ إلاَّ ربا مِنْ أَسْفَلِهَا أكْثَرُ مِنْهَا حتَّى شَبِعُوا ، وصَارَتْ أكثَرَ مِمَّا كَانَتْ قَبْلَ ذلكَ ، فَنَظَرَ إلَيْهَا أبُو بكْرٍ فقَال لا مْرَأَتِهِ : يَا أُخْتَ بني فِرَاسٍ مَا هَذا ؟ قَالَتْ : لا وَقُرّةِ عَينِي لهي الآنَ أَكثَرُ مِنْهَا قَبْلَ ذَلكَ بثَلاثِ مرَّاتٍ ، فأَكَل مِنْهَا أبُو بكْرٍ وَقَال : إنَّمَا كَانَ ذلكَ مِنَ الشَّيطَانِ ، يَعني يَمينَهُ ، ثُمَّ أَكَلَ مِنهَا لِقمةً ، ثُمَّ حَمَلَهَا إلى النبي صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم فَأَصْبَحَت عِنْدَهُ . وكانَ بَيْننَا وبَيْنَ قَومٍ عهْدٌ ، فَمَضَى الأجَلُ ، فَتَفرَّقنَا اثني عشَرَ رَجُلاً ، مَعَ كُلِّ رَجُلٍ مِنْهُم أُنَاسٌ ، اللَّه أعْلَم كَمْ مَعَ كُلِّ رَجُلٍ فَأَكَلُوا مِنْهَا أَجْمَعُونَ .

މާތްالله އެދުރަބުރިކާރުހުންނަން ރުހިވޮޑިގެންވާށި أبو مُحَمَّد عَبْد الرَّحْمن بن أَبو بكر الصِّدِّيق ގެ ރިވާޔަތެއް ރިވާވެގެންވެއެވެ. ޞަޙާބީންގެ ތެރެއިން صفة ގެ ބައިތިއްބެވި فقير ބޭކަލުންނަކީ ގިނަގިނައެވެ. އަދި ރަސޫލާﷲ ނަބިއްޔާ ނބي އާ صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އަޅުގަނޑުގޮވައިގަތުމަށް حديث ކުރެއްވިއެވެ. އަދި އެބޭކަލުންނަކީ ޚާއްޞަ ބޭފުޅުންނެވެ. ކާއި ރުޅިއަރުވުމުން ...

ވީމާ ކާނާ ތިނެއްވަން ތިބޭނަ ގޮއްވައިގެން ދާ ހަތަރު. އަދި އެތިބޭ ބޭކަލުން ހަތަރު ތިބެން ކާނާ ހަތަރުވީނަމަ ފަސްވަން ފަސްވަން ތިބޭނަ ޚާއްޞަ ރައްޗެއް ތިބޭނަ ގޮއްވައިގެން ދާ ހަތަރު. ނަމަވެސް އަބޫބަކުރު ވިދާޅުވެ އެބައި އެރުން عبارةއާ ހަމަވެއެވެ. އަދި ރަސޫލާﷲ ޞަޙާބީން މާތްالله ރަޟިޔަﷲ ޢަންހު أبو بكر ގެފާނު ތިންބޭކަލުން ގެންދަވައިގެންވެއެވެ. އަދި نبي އާ صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގޮވައިގެން ދިޔައީ ދިހަ ބޭކަލުންނެވެ. އަދި ރަސޫލާﷲ ޞަޙާބީން أبو بكر ގެފާނު نبي އާ صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّمގެ އަރިހުގައި ވަޑައިގެންނެވިއެވެ.

ދެން عشاء ނަމާދު ވަންދެން މަޑުކޮށްލެއްވިއެވެ. ދެން ގެއަށް ވަޑައިގަތެވެ. ދެން ރޭގަނޑުގެ ބައިގެ ފަހުން ގެއަށް ވަޑައިގެންނެވިއެވެ. ދެން أَبو بكرގެފާނުގެ އަނބިކަނބަލުން އަރުވިއެވެ. ތިބާ ތިބާގެ މެހުމާނުންނާއި ދުރުކޮށް ކާނެކުރީ ކީއްވެގެން؟ ވިދާޅުވިއެވެ. ކާނެއްލާ އެބައިމީހުން ކާން ދެންކޮށްފިނަމަ؟ ވިދާޅުވިއެވެ. ތިބާ ވަޑައިގެންނެވުމަށް ފަހުންނޭ އެބައިމީހުން ކާނީވޭ.

އަދި ތިމަންނަ އެބައިމީހުން ފަހަރަކާއި ކާމުދާނުލައިލީމެވެ. ބުނެ أبو مُحَمَّد عَبْد الرَّحْمن بنِ أَبي بكر ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަ ގޮސް ކަންނަށްވުރެ ނިވައިވެގެންވީމެވެ. ދެން ابو بكر ގެފާނު ތިމަންނައަށް ދީގޮތް ވިދާޅުވިއެވެ. އޭ މޮޔައެވެ. އަދި ހިތާމަ ދެރަވެ ބަސް ތިމަންނައަށް ދީގޮތް ވިދާޅުވިއެވެ. އަދި މެހުމާނުން ވިދާޅުވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ކާށެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ހިތްހަމަޖެހުން

ލިބިގެންނެވެ. ދެންނެވެ. ބަލާ ތިމަންނަ (كُلُوا هَنِيئاً) ގެބަސްފުޅަކީ (كلوا لا هنيئاً) ކިޔެވީއެވެ.

އެހިނދު ބާނަވީ: ސިއްދީގުގެފާނުން ހިތްހަމަޖެހުނުން ހުއްޓެވިގޮތަށް ރުޅިއައިސްފައިވެއެވެ. (ابوبكر رضي الله عنه ވިދާޅުވިއެވެ.)
الله ގަސަމުކޮށް ބުނެފިމެވެ. މިމީހުން އެއްގަމަކަށް ވަތްޖެހުން ނުކާނަމުތޯއެވެ. ކާކު ވިދާޅުވިއެވެ. الله ގަސަމުކޮށް ބުނެފިމެވެ.
މިކަމުގެ ކަން ކަލޭގެ ނަގާ ކަންތައްތަކާ އެއް ދުރުން އެއްކޮށް ގެނައިން އެދުނެވެ. އެހެން ދުރުން
މިކަމުގެ އެންމެން ބަލައިގަތް ކައިމުވެ. އަދި ކާއެއްގައި ގެނައިވެރިކޮށް މާލިކައިން ބާލި ހުއްޓެވެ.
ދެން ابو بكر ގެފާނު އަހާން ދިނުމަކީ ކަމެއްހެވެ. ދެން އަނެއްގެފާނު އަނބިމީހާއަށް ވިދާޅުވިއެވެ. އޭ بني فِرَاسگެ
أُخْتَއެވެ. މިއީ ކޮންކަމެއް ކަމުގައެވެ؟ އަނބިކަނބަލުން ދެންނެވިއެވެ. އޭ ހޭގެ ލޯތަކުގެ ފިނިކަމެވެ. އެހެކަމަކު
މިއުޅެ ކަމަށްވުރެ ތިންގުނަ އިތުރެވެ. ދެން އެއިން ابو بكر ގެފާނު ވަޅުއްލަވާފައިވެއެވެ. އަދި
ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަތަކުރާ ގަސަމުން ނުކާނަމޭ ބުނީ މިގޮތުން ހުރުމުން ކަލާފުން ހުޅުވި ވަރުގެ شيطانގެ ފުރުސަތެވެ.
ދެން އެއިން ކާއް ކަންނަގާ ވަޅުއްލަވާފައިވެއެވެ. ދެން އެކަމެއްކުރި رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އަރިހަށް
ގެންދިޔައެވެ. ދެން އެކަމެއްކުރި رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ އަރިހުގައި ހުއްޓެވެ. އެވަގުތަކީ
މިކަމަކުންނާއި ގަވްމުންނާއި ދެމެދު އެއްބަސްވުމެއް معاهدةގެ މުއްދަތެވެ. ހަމަތި ދުވަސްވެއްޖެވެ. ދެން
މިކަމަކުންގެ ތެރެއިން ބާރަ މީހަކާއި دشمنންގެ ބަޔަކުގެ ނިކަމެތިއެވެ. އަދި އެބާރަ މީހުންގެ
ތެރެއިން ކޮންމެ މީހަކާއި ގުޅިގެން އިތުރު ބަޔަކު ވިއެވެ. އެއިން ކޮންމެ މީހަކާ ގުޅިގެން ވީ
ކިތައް މީހުންކަން އެންމެ ރަނގަޅު ދަންނަވަނީ މާތް اللهއެވެ. ދެން އެ ހުރިހާ އެންމެން އެއިން
ވަޅުއްލަވާފައިވެއެވެ.

وفي رواية : فَحَلَفَ أَبُو بَكْرٍ لا يَطْعمُه ، فَحَلَفَتِ المرأَةُ لا تَطْعِمَه ، فَحَلَفَ الضَّيفُ أَو الأَضْيَافُ أن لا يَطْعَمَه ، أَوْ يطعَمُوه حَتَّى يَطعَمه ، فَقَالَ أَبُو بَكْرٍ : هذِهِ مِنَ الشَّيْطَانِ ، فَدَعا بالطَّعامِ فَأَكَلَ وَأَكَلُوا ، فَجَعَلُوا لا يَرْفَعُونَ لُقْمَةً إلاَّ ربَتْ مِنْ أَسْفَلِهَا أَكْثَرَ مِنْهَا ، فَقَال: يَا أُخْتَ بَنِي فِرَاس ، ما هَذا ؟ فَقَالَتْ : وَقُرَّةِ عَيْنِي إنَّهَا الآنَ لأَكْثَرُ مِنْهَا قَبْلَ أنْ نَأْكُلَ ، فَأَكَلُوا ، وبَعَثَ بِهَا إلى النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم فذَكَرَ أَنَّه أَكَلَ مِنهَا
.

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. ދެން ابو بكر ގެފާނު ހުވާކުރެއްވިއެވެ. ނުކާނެކަމަށް ކާނާ ކެއުމެއް ނުވާނެކަމަށެވެ. އަދި
އަނބިކަނބަލުން އަށް ހުވާކުރިއެވެ. ވަޑައިގެންނެވި ކާނާ ނުކާނެކަމަށް ކަލޭގެ ކާނާ ނުކާކަމަށެވެ. އަދި ގޮނޑުއަކަށް
ވީސް ابو بكر ގެފާނު ވަޅުއްލަވާފައިނުވަތަ ވަޅުއްލަވާފައި ނުކަމަށް ކާނާ ނުކާނަމެވެ. އެހެންވީ ދެންމެ ابو بكر

ގޮވާފަ ވިދާޅުވިއެވެ. (އަހަރެންގެ ޢިއްޒަތާ) އަހަރުމެންނަކީ شيطانއާގެ ފަރާތުން އައި އެއްޗެކެވެ. ދެން އާދޭހަކީ ގެނައުމަށް އެންގެވިއެވެ. ދެން ابو بكر ގޮވާފަ ފަރިއްކަމެއްވެގެން ދުރުޖެހިވިއެވެ. އަދި ގަދަވާހުންނުވެގެން ފަރިއްކަމެއްވެގެން ދުރުޖެހިވިއެވެ. ދެން އަބްދުއްރަޙްމާން ނަސީޙަތްކޮށް ކާން ކާއްޔަށް އަހަރުމެންނަށް ޑިސްކުރުން އޭގެ ފަރުވާތައް އަންނަނަން ފަރިއެވެ. ދެން ابو بكرގޮވާފަ ވިދާޅުވިއެވެ. އޭ بني فِرَاسގެ أُخْتَއާއެވެ. މިއީ ކޮންކަމެއް ތަކެއްޗެއްތޯ؟ ދެން އަނބިކަނބަލުން ވިދާޅުވިއެވެ. އޭ ތިމަންގެ ލޮލުގެ ފިނިކަމާއެވެ. މިހާރު ކާތަކެތީގެ އިތުރުން މިއަށްވުރެ ކާން ފުދިއިތުރުވެ އެތައް ގުނައެއް އިތުރުވެއްޖެއެވެ. ދެން އެއިން ކޮށާ ކާއްވެމެއް ފަރިއްކަމެއްވިއެވެ. އަދި އެކާތަކެތި نبي އާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ އަރިހަށް ފޮނުއްވިއެވެ. ހޫނު ބަދާތު ކައްކައިވިއެވެ. ހަމަކަނބަލުން نبي އާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم (ވެސް) އޭގެން ފަރިއްކަމެއްވިއެވެ.

وفي روايةٍ : إنَّ أبَا بَكْرٍ قَالَ لِعَبْدِ الرَّحْمَنِ : دُونَكَ أَضْيافَكَ ، فَإنِّي مُنْطَلِقٌ إلى النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، فَافْرُغْ مِنْ قِراهُم قَبْلَ أنْ أجِيءَ ، فَانْطَلَقَ عبْدُ الرَّحمَن ، فَأَتَاهم بمَا عِنْدهُ . فَقَال : اطْعَمُوا ، فقَالُوا : أيْنَ رَبُّ مَنزِلَنا ؟ قال : اطعموا ، قَالُوا : مَا نَحْنُ بآكِلِين حتَى يَجيِءَ ربُ مَنْزِلنا ، قَال : اقْبَلُوا عَنَّا قِرَاكُم ، فإنَّه إنْ جَاءَ ولَمْ تَطْعَمُوا لَنَلقَيَنَّ مِنْهُ ، فَأَبَوْا ، فَعَرَفْتُ أنَّه يَجِد عَلَيَّ ، فَلَمَّا جاءَ تَنَحَّيْتُ عَنْهُ ، فَقالَ : ماصنعتم ؟ فأَخْبَروهُ ، فقالَ يَا عَبْدَ الرَّحمَنِ فَسَكَتُّ ثم قال : يا عبد الرحمن. فسكت ، فَقَالَ : يا غُنثَرُ أَقْسَمْتُ عَلَيْكَ إن كُنْتَ تَسمَعُ صوتِي لما جئتَ ، فَخرَجتُ ، فَقُلْتُ : سلْ أَضْيَافِكَ ، فَقَالُوا : صَدقَ ، أتَانَا بِهِ . فَقَالَ: إنَّمَا انْتَظَرْتُمونِي وَاللَّه لا أَطعَمُه اللَّيْلَةَ ، فَقالَ الآخَرون : وَاللَّهِ لا نَطعَمُه حَتَّى تَطعمه ، فَقَالَ : وَيْلَكُم مَالَكُمْ لا تَقْبَلُونَ عنَّا قِرَاكُم ؟ هَاتِ طَعَامَكَ ، فَجاءَ بِهِ ، فَوَضَعَ يَدَه ، فقَالَ: بِسْمِ اللَّهِ ، الأولى مِنَ الشَّيطَانِ فَأَكَلَ وَأَكَلُوا . متفقٌ عليه .

قوله : « غُنْثَر » بغين معجمةٍ مضمومةٍ ، ثم نونٍ ساكِنةٍ ، ثُمَّ ثاءٍ مثلثةٍ وهو : الغَبِيُّ الجَاهِلُ ، وقوله : « فجدَّع » أي شَتَمه وَالجَدْع : القَطع . قوله : « يجِدُ عليَّ » هو بكسر الجيمِ ، أيْ : يَغْضَبُ .

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ابو بكرގޮވާފަ އާންމަ (ދަރިކަލުން) عَبْد الرَّحْمَن އަށް ވިދާޅުވިއެވެ. މިއީ ތިބާގެ ކާލީންނެވެ. ދެން ތިމަންނަ މިދަނީ نبي އާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ އަރިހަށެވެ. އަދި ތިމަންނަ އައުމުގެ ކުރިން އެބޭފުޅުންނަށް ކާންދީ ނިންމާށެވެ. ދެން عَبْد الرَّحْمَن އެބޭފުޅުން ގާތަށް ގޮސް ވެއިގެންވެ. ދެން އެބޭފުޅުންގެ ކައިރިއަށް ގެނައީ ގެއިގެ ހުރި

ފަރިއްކޮޅު ށެރުއްވީމެވެ. ދެން ވިދާޅުވީމެވެ. ތިޔަބޭކަލުން ފަރިއްކޮޅުއްވާށެވެ. އެބޭކަލުން ވިދާޅުވީމެވެ. ގޭގެ ވެރިފަރާތް ކާބަރާއްތޯއެވެ؟ عَبْد الرَّحْمَن ދަންނަވީމެވެ. ފަރިއްކޮޅުއްވާށެވެ. އެބޭކަލުން ވިދާޅުވީމެވެ. ތިމަންމެން ގޭގެ ވެރިފަރާތް ނުއަންނަނީސް ނުކާނަމެވެ. عَبْد الرَّحْمَن ދަންނަވީމެވެ. ތިމަންމެންގެ ފަރާތުން މުދާރުން ދޫކޮށް قبول ކުރައްވާށެވެ. އެހެނީ ހަމަކަށަވަރުން ابو بكر ގެފާނު އަންނަހިނދު ތިޔަބޭކަލުން ފަރިއްކޮޅުއްވައިފިނަމަ އެކަމާ ގެފާނުގެ ފަރާތުން ހަރުކަށި ބަސް އަޑުއަހަން ތިމަންނަށް ލިބިދާނެއެވެ. ނަމަވެސް އެބޭކަލުން ފަރިއްކޮޅުއްވުން އިންކާރު ކުރެއްވީމެވެ. ابو بكر ގެފާނު ވަޑައިގެން ތިމަންނަގެ މައްޗަށް ކޯފާ އިސްކުރުއްވާނެކަން ތިމަންނައަށް ވިސްނުނެވެ. އެހެންވެ ابو بكرގެފާނު ވަޑައިގަތުމުން ތިމަންނަ އެކަހެރިކޮށް ދުރުވެ ފިލައިގަތީމެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވަޑައިގެން މުނދާރުން ކުރިން އެއްސެވީމެވެ. އެބޭކަލުން ކަށަވަރު ޖިގަރު ކުރިއްޔާތޯއެވެ. އެހިނދު ގޮވާލައްވައި. އޭ عَبْد الرَّحْمَنِ އޭވެ! عَبْد الرَّحْمَنِ ވިދާޅުވީމެވެ. ތިމަން ފުރަގަސް ހަނުހުރެމެވެ. ދެން ابو بكر ގެފާނު ގޮވާލެއްވީމެވެ. އޭ عَبْد الرَّحْمَنِއޭވެ. ވިދާޅުވީމެވެ. ތިމަންހުރީ ހަމަހިމޭން ވެގެންނެވެ. ދެން ابو بكرގެފާނު ވިދާޅުވީމެވެ. އޭ މޮޅު އަދޭވެ. ކަލޭގެ މައްޗަށް الله ގަސަމު ހަމަ އިޔުމާ އަންގަމެވެ. ކަލޭއަށް ތިމަންނަގެ އަޑުއިވޭ ކަމުގައިވާނަމަ ނުކުމެ އަންނަންވީއެވެ. ދެން ތިމަންނަ ނުކުމެގެން ދަންނަވައިފީމެވެ. ދެން ތިމަންނަ ދަންނަވަމުވެ. ކަލޭގެފާނުގެ މެހުމާނުން ކައިރި ސުވާލުކުރައްވާށެވެ. (ތިމަންނަ އަބޫބަކުރުންނަށް ފަރިއްކޮޅު ހުށަހެޅީމެވެ.) އެބޭކަލުން ވިދާޅުވީމެވެ. ތެދުބުނެވެ. އޭނާ ކާތަކެތި ގެނެސްދިނީމެވެ. ابو بكر ގެފާނު ވިދާޅުވީމެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިޔަބޭކަލުން ތިމަންނަ އިންތިޒާރު ކުރައްވައިފިއްޔާތޯއެވެ؟ ގަސަމު الله ގަސަމަށް ހަމަ ކާނަމެވެ. (އަހަރެން ވީ ކަމާ) ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަ ނުކާނަމެވެ. ދެން އެބޭކަލުން ވިދާޅުވީމެވެ. ގަސަމު الله ގަސަމަށް ތިޔަ ބޭކަލުން ނުކާހާ ހިނދަކު ތިމަންމެން ވެސް ނުކާނަމެވެ. ދެން ابو بكرގެފާނު ވިދާޅުވީމެވެ. ތިޔަބޭކަލުން ކޮށްދިން ކަހަލަ ކަމެއް ނުދެކެމެވެ. ތިޔަބޭކަލުން ތިމަންމެންގެ މެހުމާނުންނަށް ތިޔަ ގޮތް ނުކުރައްވަނީ ކީއްވެގެންތޯ؟ ކާއްސަވައި ނުދެއްވަނީ ކީއްވެތޯއެވެ؟ ފަރިއްކޮޅު ގެނެސްދޭށެވެ. ދެން ގެނެސްދިނީމެވެ. ދެން އެކަލޭގެފާނުގެ އަތް ބިސްމިﷲ ކިޔަވާ ފަރިއްކޮޅުއްވީމެވެ. ދެން ވިދާޅުވީމެވެ. اللهގެ އިސްމުފުޅުން ހުވާކުރީމެވެ. ނުކާނަމޭ ކިޔާ ހުވައި އައީ شيطانއާގެ ފަރާތުން އައި އެއްޗެކެވެ. ދެން ފަރިއްކޮޅުއްވީމެވެ. އަދި މެހުމާނުންވެސް ފަރިއްކޮޅުއްވީމެވެ.

1504- وعنْ أبي هُرَيْرَة رضي اللَّه عَنْهُ قَالَ : قال رَسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « لَقَدْ كَان فِيما قَبْلَكُمْ مِنَ الأُممِ نَاسٌ محدَّثونَ ، فإن يَكُ في أُمَّتي أَحَدٌ ، فإنَّهُ عُمَرُ » رواه البخاري ، ورواه مسلم من روايةِ عائشةَ ، وفي رِوايتِهما قالَ ابنُ وَهْبٍ : « محدَّثُونَ » أَي : مُلهَمُون.

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވާ أبوهُريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديثކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ކުރީގެ ޤައުމުތަކުގެ ތެރޭގައި އިލްހާމުވެރިން އުޅުނެވެ. ފަހެ ތިމަންރަސްގެފާނުގެ އުންމަތުގައި އެފަދަމީހަކު ވެއްޖެނަމަ އެމީހަކީ ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން عمرގެފާނެވެ.

1505- وعنْ جَابر بن سمُرَةَ ، رضي اللَّه عَنْهُمَا . قَالَ : شَكَا أَهْلُ الكُوفَةِ سَعْداً ، يَعْني : ابْنِ أَبي وَقَّاصٍ ، رضي اللَّه عَنْهُ ، إلى عُمَرَ بنِ الخَطَّاب ، رضي اللَّه عَنْهُ ، فعزَلَه وَاسْتَعْمَلَ عَلَيْهِمْ عمَّاراً ، فَشَكَوْا حَتَّى ذكَرُوا أَنَّهُ لا يُحْسنُ يُصَلِّي ، فَأُرسَلَ إلَيْهِ ، فقَالَ: ياأَبا إسْحاقَ ، إنَّ هؤلاءِ يزْعُمُونَ أَنَّكَ لا تُحْسنُ تُصَلِّي. فقَالَ : أمَّا أَنَا واللَّهِ فإنِّي كُنْتُ أُصَلِّي بِهِمْ صَلاةَ رَسُولِ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم لا أَخْرِمُ عَنْهَا أُصَلِّي صَلاةَ العِشَاءِ فَأَرْكُدُ في الأُولَيَين ، وَأُخِفُّ في الأُخْرَيَيْنِ ، قال : ذَلِكَ الظَنُّ بكَ يَا أَبَا إسْحاقَ ، وأَرسلَ مَعَهُ رَجُلاً أَوْ رجَالاً إلَى الكُوفَةِ يَسْأَلُ عَنْهُ أَهْلَ الكُوفَةِ ، فَلَمْ يَدَعْ مَسْجداً إلاَّ سَأَلَ عَنْهُ ، وَيُثْنُونَ مَعْرُوفاً، حَتَّى دَخَلَ مَسْجداً لِبَنِي عَبْسٍ ، فَقَامَ رَجُلٌ مِنْهُمْ ، يُقَالُ لَهُ أُسامةُ بنُ قَتَادَةَ ، يُكَنَّى أبا سَعْدَةَ، فَقَالَ : أَمَا إذْ نَشَدْتَنَا فَإنَّ سَعْداً كانَ لا يسيرُ بِالسَّرِيّةِ ولا يَقْسِمُ بالسَّوِيَّةِ ، وَلا يعْدِلُ في القَضِيَّةِ ، قَالَ سعْدٌ : أَمَا وَاللَّهِ لأَدْعُوَنَّ بثَلاثٍ : اللَّهُمَّ إنْ كَانَ عبْدكَ هذا كَاذِباً ، قَام رِيَآءً ، وسُمْعَةً ، فَأَطِلْ عُمُرَهُ ، وَأَطِلْ فقْرَهُ ، وَعَرِّضْهُ للفِتَنِ ، وَكَانَ بَعْدَ ذلكَ إذا سُئِلَ يَقُولُ : شَيْخٌ كَبِيرٌ مَفْتُون ، أصَابتْني دَعْوَةُ سعْدٍ .

قَالَ عَبْدُ المَلِكِ بنُ عُميرٍ الرَّاوِي عنْ جَابرِ بنِ سَمُرَةَ فَأَنا رَأَيْتُهُ بَعْدَ قَدْ سَقَط حَاجِبَاهُ عَلَى عيْنيْهِ مِنَ الكِبَــرِ ، وَإِنَّهُ لَيَتَعَرَّضُ للجوارِي في الطُّرقِ فَيغْمِزُهُنَّ . متفقٌ عليهِ .

މާތްالله އެދެބޭކަލުންނާމެދު ރުހިވޮޑިގެންވާ جابِر بن سُمُرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. كوفة ގެ އަހުލުވެރިން سَعْدُ ގެފާނު ޔަޢުނީ މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވާ سَعْد بْنِ أبي وَقَّاص ގެ ޝަކުވާ، މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވާ عُمَر بن الخَطَّاب ގެ ޙަޟްރަތަށް ކުރެއްވިއެވެ. (އެހިސާބުން) އެބޭފުޅުންގެ ބަދަލުގައި عمَّارގެފާނު ވެރިކުރެއްވިއެވެ. ފަހެ އެބޭފުޅުން سَعْد ގެފާނުގެ ދޯގެ ޝަކުވާ އަރުވާ ބޮޑުކުރުއްވިއެވެ. އެގޮތުން އެބޭކަލުން ބުނީ ނަމާދު ރަނގަޅަކަށް ނުކުރައްވާކަމުގައެވެ. ފަހެ عمرގެފާނު އ

صحابي ގެންނެވިއެވެ. ދެން ވިދާޅުވިއެވެ. އޭ ابو اسحاق އެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިބާއާމެދުން ބޭނުންގޮތް ވިއްޔާ ތިބާއަށް ބަހަނާއެއް ހަމަގޮތުގައިކަމަށްވޯތޯ ބެލުމަށް ބަޔަކުއެވެ. ދެން އެصحابي ދެންނެވިއެވެ. މާތްالله ގަންދެއްވާ ހަމަކަށަ ދަންނަވަމުއެވެ. ޖަމާޢަތް އަޅުގަނޑުމެންނަށް ނަމާދުކުރަވާދެއްވީ رَسُول اللَّهِ صَلّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ވެސް ނަމާދުކުރެއްވި ގޮތަށެވެ. އެއާއިވެސް އެއްވަރަކަށް ވަރުގަދަ ގޮތުގައި ނުކުރަމެވެ. ޖަމާޢަތަށް مغرب ނަމާދާއި عشاءނަމާދުގައި ފުރަތަމަ ދެرکعة ދިގުކުރަމެވެ. އަދި ފަހުގެ ދެرکعة އައްސޭރަ ކުރުކުރަމެވެ. عمرގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. އޭ ابواسحاقއެވެ. ޖަވާބައިގެން ޖަމާޢަތަށް خيالކުރެވޭ ގޮތެވެ. އަދި އެصحابيއާއެކު (كُوفَة)އަށް އެބަޔަކު كُوفَة ގެ އަހުލުވެރިން ކުރިން ސުވާލުކުރި تحقيق ކުރައްވަމުން ބޭއްވި ހުރިހާ މިސްކިތެއް ބަލާފައިވެސް ފާޅުގައި ތަޢުރީފުކުރިއެވެ. ދެން އެއުރެން ކުރައްވާ ބަޔާން ހުރިހާ މިސްކިތެއްގެ ތަޢުރީފު އަޑުތަކެއް ސުވާލު ކުރައްވާފައި ގެންދިޔުމުގައިވެއެވެ. ހުރިހާ މިސްކިތެއްގައި ސަޢުދުގެފާނުގެ ތަޢުރީފު ކުރިއެވެ. އެކަމަކު ފަހުން ގެއްލި އަޅުވެރިކަމުން بَنِي عَبْسގެ قبيلة ގެ މިސްކިތުގައި މީހަކު ތެދުވެއްޖެއެވެ. އެ މިސްކިތުގައި ތިބި މީހުން ތެދުވެގެންނެވެ. އޭނާގެ ނަމަކީ أُسامة بنُ قَتَادَة އެވެ. ކުންނިޔަކީ ابو سعدއެވެ. ދެން އޭނާ ބުނެއްޖެއެވެ. ދެން ޖަވާބުދިނުމުން ޖަމާޢަތަށް ބައިތައްކުރި سَعْد ގެފާނުގެ ދުވަސް ސުލްޙު ޖިހާދަށްފައިވީ ހިސާބު އަލްޖަޒާ ބެލުން ބަހަކަށް ދެން ހަމަހަމަކަމުގައިން سَعْدގެފާނުގެ لشكرއާއިގެ ނުދެއެވެ. އަދި މުދާ ބަހާލުމަކީ ހަމަހަމަ ނުކުރައްވައެވެ. އަދި شريعة ކަމާއިހިސާބު އިންޞާފު ނުކުރައްވައެވެ. (އާއިޙިސާބު) سَعْد ގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. މާތްالله ގަންދެއްވާ ބޮޑުމަވެ. ޖަމާޢަތަކަށް ތިން دعاء އެއް ކުރާހުށީމެވެ. އޭ الله! މިބައިމީހާ އަޅާއަށް ދޮގުވެރިއެއްނަމަ، އަދި އެ ދޮގުވެރި ދައްކަމުން ކަމެއްނަމަ ހިތްހަމަ ކުރުވާލާށިއްޔާ ދުވަސް ދިގުކޮށްދެއްވާ ދުވަސްތަކުގެ ފަގީރުކަން ދިގުކޮށްދެއްވާ. އަދި އޭނާގެ ފިތުނަތަކުން ޖެހޭނެކަމަށް ކުރައްވާ ޖަވާބާއެވެ. އަދި އޭނާ ފިތުނާގެ ބަލާއިން ހުރިހާކަމާއި ތަނެއްވާނޭ. އެއުރެންގެ ދުވަސްކޮޅު ޝަރުޢީކުރުން ބޮޑުވިއެވެ. މުސްކުޅިވެގެން ޖަމާޢަތުން މިފަދަ ފިތުނައެއް ބަލާއިން ޖެހިއްޖެއެވެ. ޖަމާޢަތުން سَعْد ގެފާނުގެ دعاء ޤަބޫލުވިއެވެ. މި حديث ގެރާވީ عَبْدُ المَلِكِ بنُ عُمَيْر الرَّاوِي މާތް الله ރަޙްމަތްލައްވާށި جابر بن سَمُرَةَ ގެފާނަށް ރިވާ ކުރެއްވިއެވެ. ދެން ޖަމާޢަތަށް އޭނާ ދެކެވުނެވެ. ދެން އެއިރުން އޭނާ ވަސީ މުސްކުޅިކަމުން ބުމަށް ހުރެމަސް ނޫހަކީ ބުނެއްވިއެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން އޭނާ (އެ حالގައި ވެސް) ބަޔާކަރާއި އަންހެން ކުދިންނާއި ބަޔި ބަޔި ހުރައެވެ. އަދި މަގު ނިކަމެތި ވަގުތު ފުދާނެ ގަލާގޮތް ދެއްކުން ގެންދިއެވެ.

1506- وعنْ عُرْوَةَ بن الزُّبيْر أنَّ سعِيدَ بنَ زَيْدِ بْنِ عمْرو بْنِ نُفَيْلٍ ، رضي اللَّه عَنْهُ خَاصَمَتْهُ أرْوَى بِنْتُ أوْسٍ إلى مَرْوَانَ بْنِ الحَكَم ، وَادَّعَتْ أنَّهُ أَخذَ شَيْئاً مِنْ أرْضِهَا ، فَقَالَ سَعِيدٌ : أنَا كُنْتُ آخُذُ مِنْ أرْضِها شَيْئاً بعْدَ الذي سمِعْتُ مِنْ رَسُولِ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ،؟ قَالَ : مَاذا سمِعْتَ مِنْ رَسُولِ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ؟ قَالَ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يقُولُ : « مَنْ أَخذَ شِبْراً مِنَ الأرْضِ ظُلْماً ، طُوِّقَهُ إلى سبْعِ أرضينَ » فَقَالَ لَهُ مرْوَانُ : لا أسْأَلُكَ بَيِّنَةً بعْد هذا ، فَقَال سعيدٌ : اللَّهُمَّ إنْ كانَتْ كاذِبةً ، فَأَعْمِ بصرهَا ، وَاقْتُلْهَا في أرْضِهَا ، قَالَ : فَمَا ماتَتْ حَتَّى ذَهَبَ بَصَرُهَا ، وبيْنَما هِيَ تمْشي في أرْضِهَا إذ وَقَعَتْ في حُفْرةٍ فَمَاتتْ . متفقٌ عليه .

ދާތު الله ރުހިވޮޑިގެންވާ عُرْوَة بن الزُّبيْر ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން أرْوَى بِنْتُ أوْس ސަރަހައްދު ހިފުމުން އަސްލަހަނާ زَيْد بْن عمْرو بْن نُفَيْل އާއިގެން مَرْوَانَ بْن الحَكَم ގެ އަރިހަށް دعوي އުފުލިއެވެ. އަދި އޭ އަސްލަހާގެ دعوى އަކީ ބިމުންހަރެގެ ބިމުން ބައެއް سعِيد بنَ زَيْد بْن عمْرو بْن نُفَيْل ، رضي اللَّه عَنْهُ ސަރަޙިކަށް ކަމެވެ. ފަހެ سعيد ވިދާޅުވިއެވެ. ބިމުންހަރު رَسُول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އަރިހުން (އެފަދަ ކަންތައް ޙަރާމްކަމުގެ) حديثއެއް އަޑުއަހައިފިއިރުވެސް ކަލޭ ބިމުން އެހެން ބިމުން ބައެއް ނަގާނީ ހިފިނުމެ ހައްޤެވެ؟ مَرْوَانَ ވިދާޅުވިއެވެ. ވީމާ رَسُول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ އަރިހުން އަޑުއެހި ކަންތައް ކޮބައިހޭ ތިޔަ؟ سعيد ދެންނެވިއެވެ. رَسُول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ބިމުން އަޑުއެހީމެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރައްވައެވެ. އަނިޔާވެރިކަމުން ވިހަގެ ބިމުން ކައިވެރިއެއް މިންވަރު ފުރިއެއްނެތި މިހާ ފަހެ قيامة ދުވަހުން އެފަދަ ހަތް ބިމުން ކަރުގައި އަޅާލާ ހައްޤެވެ. އެހިނދު مروان އާލާފައި ވިދާޅުވިއެވެ. މިއަށްފަހު ދެން އިތުރު ހެއްކެއް ދެނިކަމަށް ބިމުން ވިއްޔާ އަރިހުން ނުދެއްކޭނެވެ. ފަހެ سعِيد ދެއްނެވިއެވެ. (ބަދު) دعاء ކުރެއްވިއެވެ. އޭ الله! މި އަސްލަހާ އޮޅުވާލާ ދަޢުވާއެއް ކުރިއްޖެނަމަ އޭނާގެ ލޯބި ފޮނުވާ ގޮސްދީފާނދޭވެ. އަދި އޭނާ އޭނާގެ قتل ކުރައްވާނދޭވެ. މި حديثގެ ރާވީ ވިދާޅުވިއެވެ. ފަހެ އޭނާ މަރުވުމުގެ ކުރިން އޭނާގެ ލޯލާގެ ފެނުން ގެއްލުނެވެ. އަދި އޭނާ އޭނާގެ ބިމުގައި ހިނގަމުން ދަނިކޮށް އެތާނގައި ހުރި ވަޅެއްގެ ތެރެއަށް ވެއްޓި މަރުވިއެވެ.

وفي روايةٍ لمسلِمٍ عنْ مُحمَّدِ بن زَيْد بن عبد اللَّه بن عُمَر بمَعْنَاهُ وأَنَّهُ رآهَا عَمْياءَ تَلْتَمِسُ الجُدُرَ تَقُولُ : أصَابَتْني دعْوَةُ سعِيدٍ ، وَأَنَّها مرَّتْ عَلى بِئْرٍ في الدَّارِ التي خَاصَمَتْهُ فِيهَا ، فَوقَعتْ فِيها ، وَكَانَتْ قَبْرهَا .

މުސްލިމުގެ ރިވާޔަތެއް مُحمَّد بن زَيْد بن عبد اللّٰه بن عُمَر ގެ ކިބައިން މިމާނަގައިވެސް އައިސްފައިވެއެވެ.
އާދައިވެއެވެ. އަދި ހަމަހަކަތަފަރާތުން އާދަ އައްސަލާމު ޢަލައިކުމް ދާރަގައުމިން މުއުމިނީން
ގެންދިޔައީ ދަރަނިވެ. އެ އަސްރަހާ ކިޔުމުން ދެއްވެ. ބިމަށްނަ އަށް މިވަސީ سعِيدَ ގެ ބަދު دعاء
ބެހެލެވެ. އަދި ހަމަހަކަތަފަރާތުން އައްސަލާމު ޢަލައިކުމް ބޯއަސާލި ބިމުގައި ހުރި ވަލުގެ ކައިރިން
ދަނިޔާތް އެއަށް ވެއްޖެނެވެ. އަދި އެބަހުރީ އާދާގެ قبرއަށެވެ.

1507- وعَنْ جَابر بن عبْدِ اللّٰهِ رضي اللّٰه عَنْهُما قَال : لَمَّا حَضَرَتْ أُحُدٌ دَعاني أبي مِنَ اللَّيْلِ فَقَال : مَا أُرَاني إلاَّ مَقْتُولا في أوَّل مَنْ يُقْتَلُ مِنْ أصْحابِ النبي صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، وَإنِّي لا أَتْرُكُ بعْدِي أعزَّ عَلَيَّ مِنْكَ غَيْرِ نَفْسِ رسُولِ اللَّهِ صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، وإنَّ عليَّ دَيْناً فَاقْضِ ، واسْتَوْصِ بأَخَوَاتِكَ خَيْراً : فأَصْبَحْنَا ، فكَانَ أوَّل قَتِيلٍ ، ودَفَنْتُ مَعهُ آخرَ في قَبْرِهِ ، ثُمَّ لَمْ تَطِبْ نفسي أنْ أتْرُكهُ مع آخَرَ ، فَاسْتَخْرَجته بعْدَ سِتَّةِ أشْهُرٍ ، فَإذا هُو كَيَوْمِ وَضَعْتُهُ غَيْر أُذُنِهِ ، فَجَعَلْتُهُ في قَبْرٍ عَلى حِدَةٍ . رواه البخاري .

މާތްالله އެދުވަހުރެއަށް ރުއްސުންސުން ރޭއްސުލްއާއި جَابِر بن عبْد اللّٰه ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ.
ވިދާޅުވިއެވެ. ބަފައިން احد ހަނގުރާމައިގެ ދުވަހުން ބަފައިންގެ ބައްޕާފުޅު ބަފައިންނަށް އަރިހަށްގޮ
ގެވިއެވެ. ދެން ވިދާޅުވިއެވެ. ބަފައިން خيال ކުރަ ގޮތުގައި ބަފައިން ވަނީ نبي ﷺ صَلَّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ
اصحابންގެ ތެރެއިން އެންމެ ފުރަތަމަ قتل ވާވާ މީހުންގެ ތެރެއިންނެވެ. އަދި ހަމަހަކަތަފަރާތުން رَسُول
اللّٰهِ صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ފިޔަވައި މިބާ ނުން އަހަރެމެނަށް ބަފައިންގެ ގާތުގައި ލޯބިވެތިކަން ބޮޑުވާނެ
ނުވެއެވެ. އަދި ހަމަހަކަތަފަރާތުން ބަފައިންގެ މައްޗަށް ދަރަނިއެއް ވެއެވެ. އެ ދަރަނި ބާބާ
އަދާކުރާށެވެ. އަދި ބާބާގެ اختންނާއިމެދު ހެޔޮކޮށް ކަންތައް ކުރާށެވެ. ދެން ހެނދުނު ވީއިރު قتل
ވީ މީހުންގެ ތެރެގައި އެންމެ ފުރަތަމަ އޮތީ ބައްޕާއެވެ. އަދި ބަފައިން ވަޅުލީމު އެހެންމީހަކާއި އެކީ
ވަޅުލީމެވެ. ދެން އެއަށްފަހު ބައްޕާ އެހެންމީހަކާއި އެއްކޮށް އެއް قبرއެއްގައި އެންނާކުރަ ބަފައިން
ހިތަކަށް ނުބެހެއެވެ. އެހެންކަމުން ހަޔ ހަމަސްދުވަސް ބަފައިން ބައްޕާގެ (قبر ކޮށް) ނެރުނީމެވެ.
އަރިހުގަ ބައްޕާގެ ކަންފަތުން ކުޑަބައެއް ހަލާކުވެފައި ވަގުތުވީ ގޮތަކީ އެއްފަހަރުން ނެވެ.
ދެން ބަފައިން ވަކިން قبرއެއްގައި ވަޅުލީމެވެ.

1508- وَعَنْ أنَس رضي اللَّه عَنْهُ أنَّ رَجُلَيْنِ مِنْ أصْحابِ النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم خرَجا مِنْ عِنْدِ النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم في لَيْلَةٍ مُظْلِمَةَ ومَعهُمَا مِثْلُ المِصْبَاحَينِ بيْنَ أيديهِما ، فَلَمَّا افتَرَقَا ، صارَ مَعَ كلٍّ واحِدٍ مِنهما وَاحِدٌ حَتى أتَى أهْلَهُ .

رواه البخاري مِنْ طرُقٍ ، وفي بعْضِها أنَّ الرَّجُلَيْنِ أُسيْدُ بنُ حُضيرٍ ، وعبَّادُ بنُ بِشْرٍ رضي اللَّه عَنْهُما .

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވި أنَسގެފާނުގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبي އާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ اصحابންގެ ތެރެއިން ދެބޭކަލުން އަނދިރި ރޭއެއްގައި نبي އާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ ހަޟްރަތުން ނިކުމެވަޑައިގަތެވެ. (ގެރަސްދިރުގެ ބައްތި) ނިކުމެވަޑައިގަތެވެ. އެދެބޭކަލުންނާ އެކުގައި ދެބައްތި ފަދަ އަލިކަމެއް އެދެބޭކަލުންގެ އަތުގައި ވެއްޖެއެވެ. ފަހެ އެދެބޭކަލުން ވަކިވުމުން ކޮންމެ ބޭކަލަކާ އެކު އެއިން ބައްތިއެއް ވެގެން ދިޔައެވެ. بخاري ވި حديث ރިވާކުރައްވައިފައިވެއެވެ. ...އެވެ. ... މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވި أُسيْدُ بنُ حُضير އާއި عبَّادُ بنُ بِشْر އެވެ.

1509- وعنْ أبي هُرَيْرةَ ، رضي اللَّه عَنْهُ ، قَال : بَعثَ رَسُولُ اللِّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْه وسَلَّم عَشَرَةَ رهْطٍ عَيْناً سَرِيَّةً ، وأمَّرَ عليْهِم عَاصِمَ بنَ ثابتٍ الأنصاريَّ ، رضي اللَّه عنْهُ ، فَانطَلَقُوا حتَّى إذا كانُوا بالهَدْاةِ ، بيْنَ عُسْفانَ ومكَّةَ ، ذُكِرُوا لَحيٍّ منْ هُذَيْلٍ يُقالُ لَهُمْ : بنُوا لِحيَانَ ، فَنَفَرُوا لهمْ بقَريب منْ مِائِةِ رجُلٍ رَامٍ فَاقْتَصُّوا آثَارَهُمْ ، فَلَمَّا أحَسَّ بِهِمْ عاصِمٌ وَأصحابُهُ ، لجأوا إلى مَوْضِعٍ ، فَأحاطَ بهِمُ القَوْمُ ، فقَالُوا انْزلوا ، فَأَعْطُوا بأيْدِيكُمْ ولكُم العَهْدُ والمِيثاقَ أنْ لا نَقْتُل مِنْكُم أحداً ، فَقَالَ عاصم بن ثابت : أيها القومُ ، أَمَّا أَنَا فلا أَنْزِلُ عَلَى ذِمةِ كَافرٍ . اللهمَّ أخبِرْ عَنَّا نَبيَّكَ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم فرمَوْهُمْ بالنَّبْلِ فقَتَلُوا عاصِماً ، ونَزَل إلَيْهِمْ ثَلاثَةُ نَفَرٍ على العهدِ والمِيثاقِ ، مِنْهُمْ خُبيْبٌ ، وزَيْدُ بنُ الدَّثِنة ورَجُلٌ آخرُ ، فَلَمَّا اسْتَمْكَنُوا مِنْهُمْ أطْلَقوا أوْتَار قِسيِّهمْ ، فربَطُوهُمْ بها ، قَال الرَّجلُ الثَّالِثُ : هذا أوَّلُ الغَدْرِ واللَّهِ لا أصحبُكمْ إنَّ لي بهؤلاءِ أُسْوةً ، يُرِيدُ القَتْلى ، فَجرُّوهُ وعالجوه ، فَأبَي أنْ يَصْحبَهُمْ ، فقَتَلُوهُ ، وانْطَلَقُوا بخُبَيْبٍ ، وَزَيْدِ بنِ الدَّثِنَةِ ، حتى بَاعُوهُما بمكَّةَ بَعْد وَقْعةِ بدرٍ ، فَابتَاعَ بَنُو الحارثِ ابنِ عامِرِ بن نوْفَلِ بنِ عَبْدِ مَنَافٍ خُبَيْباً ، وكانَ خُبيبُ هُوَ قَتَل الحَارِثَ يَوْمَ بَدْرٍ ، فلَبِثَ خُبيْبٌ عِنْدهُم أسِيراً حَتى أجْمَعُوا على قَتْلِهِ ، فَاسْتَعارَ مِنْ بعْضِ بنَاتِ الحارِثِ مُوسَى

يَسْتحِدُّ بِهَا فَأَعَارَتْهُ ، فَدَرَجَ بُنَيٌّ لَهَا وَهِي غَافِلَةٌ حَتى أَتَاهُ ، فَوَجَدَتْه مُجْلِسَهُ عَلى فَخذِهِ وَالْمُوسَى بيده ، فَفَزعتْ فَزْعَةً عَرَفَهَا خُبَيْبٌ ، فَقَال : أَتَخْشيْنَ أن أقْتُلَهُ ما كُنْتُ لأفْعل ذلكَ ، قَالَتْ : وَاللَّهِ ما رأيْتُ أسِيراً خَيْراً مِنْ خُبيبٍ ، فواللَّهِ لَقَدْ وَجدْتُهُ يوْماً يأَكُلُ قِطْفاً مِنْ عِنبٍ فِي يدِهِ ، وإنَّهُ لَموثَقٌ بالحديدِ وَما بمَكَّةَ مِنْ ثَمَرَةٍ ، وَكَانَتْ تقُولُ: إنَّهُ لَرزقٌ رَزقَهُ اللَّه خُبَيباً ، فَلَمَّا خَرجُوا بِهِ مِنَ الحَرمِ لِيقْتُلُوهُ فِي الحِلِّ ، قَال لَهُم خُبيبُ : دعُونِي أُصلي ركعتَيْنِ ، فتَرَكُوهُ ، فَركعَ رَكْعَتَيْنِ، فقالَ : واللَّهِ لَوْلا أنْ تَحسَبُوا أنَّ مابي جزَعٌ لَزِدْتُ : اللَّهُمَّ أحْصِهِمْ عدداً ، واقْتُلهمْ بَدَداً ، ولا تُبْقِ مِنْهُم أحداً . وقال:

فلَسْتُ أُبالي حينَ أُقْتلُ مُسْلِماً على أيِّ جنْبٍ كَانَ للَّهِ مصْرعِي

وذلِكَ فِي ذَاتِ الإلَهِ وإنْ يشَأْ يُبَارِكْ عَلَى أوْصالِ شِلْوٍ مُمَزَّعِ

وكانَ خُبيْبٌ هُو سَنَّ لِكُلِّ مُسْلِمٍ قُتِلَ صبْراً الصَّلاةَ وأخْبَر يعني النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم . أصْحَابهُ يوْمَ أُصِيبُوا خبرهُمْ ، وبعَثَ نَاسٌ مِنْ قُرِيْشٍ إلى عاصِمِ بن ثابتٍ حينَ حُدِّثُوا أَنَّهُ قُتِل أنْ يُؤْتَوا بشَيءِ مِنْهُ يُعْرفُ . وكَانَ قتَل رَجُلاً مِنْ عُظَمائِهِمْ ، فبَعثَ اللَّه لِعَاصِمٍ مِثْلَ الظُّلَّةِ مِنَ الدَّبْرِ ، فَحَمَتْهُ مِنْ رُسُلِهِمْ ، فَلَمْ يقْدِرُوا أنْ يَقْطَعُوا مِنهُ شَيْئاً . رواه البخاري .

قولُهُ : الهَدْاَةُ : مَوْضِعٌ ، وَالظُّلَّةُ : السحاب ، والدَّبْرُ : النَّحْلُ . وقَوْلُهُ : « اقْتُلْهُمْ بِدَداً » بكسرِ الباء وفتحهَا ، فمن كسر ، قال هو جمع بِدَّةٍ بكسر الباءِ ، وهو النصِيب ، ومعناه اقْتُلْهُمْ حِصَصاً مُنْقَسِمَةً لِكلِّ واحِدٍ مِنْهُمْ نصيبٌ ، ومن فَتَح ، قَالَ : مَعْنَاهُ : مُتَفَرِّقِينَ فِي القَتْلِ واحِداً بَعْدَ وَاحِد مِنَ التّبْدِيدِ .

وفي الباب أحاديثُ كَثِيرَةٌ صحِيحَةُ سبقت فِي مواضِعها مِنْ هذا الكتاب مِنها حديثُ الغُلام الذي كانَ يأتِي الرَّاهِبَ والسَّاحِرَ ومِنْهَا حَديثُ جُرَيجٍ ، وحديثُ أصحَابِ الغار الذين أَطْبقَتْ علَيْهمُ الصَّخْرةُ ، وحديثُ الرَّجُلِ الذي سَمِعَ صَوتاً في السَّحاب يقولُ : اسْقِ حدِيقة فلانٍ ، وغيرُ ذلك والدَّلائِلُ فِي الباب كثيرةٌ مَشْهُورةٌ ، وبِاللَّهِ التَّوْفِيقُ .

ރަޟިﷲ ޢަންހުގެފާނުގެ أبو هُريرةَ ގެ ރިވާޔަތުން ބަޔާންވެގެންވެއެވެ. رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ދިހަބަޔަކާއެކު ކުޑަ لشكرެއް ކަމުގެ حقيقة ހޯދުމަށް ޖާސޫސުންކަމުގައި ފޮނުއްވިއެވެ. އަދި އެމީހުންގެ އަމީރަކަށް عَاصِم بن ثابت الأنصاري ލެއްވިއެވެ. ދެން އެބަޔަކު ހިނގައިގެން ގޮސް عُسْفان

އާއި ޤާރާ އާއިލާއަކުން ދަތުރުކުރުމުގައި ރަޖީޢު ކިޔާ ބިރާއި އަޅައިގަތުމަށް އަޚبر هُذَيل قبيلةގެ ބަޔަކަށް ދިނެވެ.
އެމީހުންނަކީ بنوا لِحيَان ގެ ބައެއް ކަމުގައެވެ. ފަހެ އެމީހުން ބިޔަ އާދެ ސަތޭކަ ދިމަން ނުރުހުނެވެ. ފަހެ
އެމީހުންގެ ފަހަތުން ނިޝާނު ބަލަމުން ފަހަތުން ދިޔައެވެ. ފަހެ ބަޔަކު ފަހަތުން ފުރައިގަތް އެކުވެރިން ހިތުރުން
ދެކުނުން ބަނދަރަށް އަރާ ބަރުގެ ބޮޑު ބަނޑަކަށް ދިޔައެވެ. ފަހެ ކާފިރުން އެމީހުންގެ ވަށައިގަނެ
ވަގުތުއެއްވެ. ފަހެ އެމީހުން ބޮޑުނުވެ. ބިރުއަރާ ފައިބާށެވެ. އަދި ބިރުބައިޖެހުން ބިރާއްގެ ހިތުރުން
ހަވާލު ކުރާށެވެ. އަދި ބިރުބައިޖެހުން ބަރުއިން އަކާވެސް قتل ނުކުރާނަމުކަމަށް ބިރުންގެން عَهْدُ
ވެއެވެ. ފަހެ عاصم بن ثابت ވިދާޅުވިއެވެ. އޭ ގައުމުގެ މީހުންނޭވެ. ބިރުންގެ ވަހަކައިގައި ބިރުންނަ
ކާފިރުއެއްގެ ޒިންމާގެ ދަށަށް ނުއެރޭނެއީ ނުހިނގާނޭ. އޭ الله! ބިރުންގެ ހަބަރު ބިރުންގެ ފުރާބެން
ބިރުންގެ نبي އާ صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އަށް ދެއްވާނދޭވެ. ފަހެ ކާފިރުން ހިތާ އަކަމުން ހަތް عَاصِم
ގެފުން قتل ކޮށްލިއެވެ. އަދި (މުސްލިމުންގެ ބައެއްން) ބިރުހިކަތް ބިރާއްން އަރިހު ކާފިރުންގެ
ޒިންމާގެ ދަށަށް ވަނީވެ. އޭގެ ބައިގައި خُبَيْب އާއި زَيْد بن الدَّثِنَة އާއި އިތުރު އެހެންމީހަކު ވިއެވެ.
ފަހެ މީހުން މުސްލިމުންގެ ގައިކަށް ބަތު ފަރުމުން ކާފިރުން އެމީހުން ދުނި ދަނޑިޔާއި އައިކަށް
ބަނދެވެ. ފަހެ އެބައިން ބިނދާލައިގެން ހުއްޓުވި ކަލޭގެން ވިދާޅުވިއެވެ. މިއީ عَهْدُ މެކުރުމުގެ ފުރަތަމަ
ފުރަތަގެވެ. ގަސަމް الله ގަންދީ ހަވާލެއް ބަނދެވެ. ބިރުންގެ ބިރުބައިހިތުންނާއިކަ ނުދިޔަދެވެ.
ހުޅަނގުފަރުން ބިރުންއެއް ނަމްއެއްގެ މަބާކަރުން އަތަހީ شهيد ވެފައިވާ ބާކަރުން ފާދިއެވެ.
ފަހެ ކާފިރުން އޭނާ ދަމާ އަދި ގެބަގެބ ހަދައި ގޮސްފާ ނުދިއުމުން އޭނާ قتل ކުރިއެވެ. އަދި
ކާފިރުން خُبَيْب އާއި زَيْد بن الدَّثِنَة އާއި ދަބާކަރުން ގެވެއިގެން މައްކާއަށް ގެނެ ވިއްކާލިއެވެ. މިއީ
ބަދުރު ހަނގުރާމައިގެ ފަހުގެ ވާހަކައެވެ. އަދި بَنُو الحارث ابن عامِر بن نوْفَل بن عَبْد مَنَاف
އަދިމީހުންނަކު خُبَيْب ގަތެވެ. އަދި خُبَيْب އަކީ ބަދުރު ހަނގުރާމައިގެ ދުވަހު الحارث قتل ކުރިމީހާއެވެ.
ފަހެ خُبَيْب އެމީހުންގެ އަތްދަށުގައި އަސީރަކަށްވެގެން خُبَيْب قتل ކުރުމަށް ނިންމިއެވެ. ފަހެ
(އައްދުވަހަކު) خُبَيْب (އިސްތިދްނިހު) الحارث ގެ އަންހެނުންގެ ބަޔަކު ކުރެހުމަށް ބޭނުން
ކުރުމަށް ހުރުހެވެ. ފަހެ އެމީހުންގެ ކުޑަކުދިންގެ އެކުދިޔާ ގައިގައި ހޭނދި ނިކުމެގެންގޮސް خُبَيْب
ގެ ފައިމަތީގައި އިށީނދެގެން ހުރިއެވެ. އެހެރީ ކުރުމުގެ އަޅި خُبَيْب ގެ އަތުގައެވެ. ފަހެ އެކުދިން
ދިޔައީ އަކަށްބަލާގެ ބިރުން ސިފައިސްވެލިއެވެ. އަދި އެކަން خُبَيْب އަށް ފާހަގަވިއެވެ. ފަހެ
خُبَيْب ބުނެވެ. ކަލަޔަކާގެ ބިރު ބިރުގަނޑުއް ބިރުންނަ ކުޑަކުދިއާ قتل ކުރާނޭކަމަށް ހީކުރަނީތޯ؟ ބިރުންނަ
އެއްގެ ބަލުމެއް އެކަން އެކަމަށް ނުކުރާނަމެވެ. ގަސަމް الله ގަންދީ ހަވާލެއް

ބުނަމުއެވެ. ޔަގީނަށް ދުވަހަކުވެސް خُبَيْب އަށް ވުރެ ރަނގަޅު އަސީރަކު ނުދެކެމެވެ. ފަހެ މާތް الله ގަންދީ ހުވާކޮށް ބުނަމެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ޔަގީނުން އެއްދުވަހަކު خُبَيْب ދޭބިސްފަތުކޮޅު ކާނިޖެއް އަތުން ހިފަހައްޓައިގެން ކައިގެން ގެންދަނިކޮށް ދުށީމެވެ. އަދި (އޭރުން) ހަމަކަށަވަރުން އޭނާ އަތީ ދަގަނޑުން ބަނދެވިފައެވެ. އަދި މައްކާގައި އެއްވެސް މޭވާއެއް ނެތެވެ. އަދި އެ އަނބުރާ ބުނެއެވެ. އެއީ ހަމަކަށަވަރުން خُبَيْب އަށް الله سبحانه وتعالى ދެއްވި رزقއެކެވެ. ފަހެ އޭނާއިހުރުން خُبَيْب ގެ ވެރިން قتلކުރުމަށް ގެންދިޔައީ حرمން ބޭރަށް ނިކުންނަން އުޅުނުހިނދުގައެވެ. ޔަގީންނަށް ދެ ركعة ނަމާދު ކުރުމަށް فرصةއެއް ދޫކޮށްލާށެވެ. އަދި އެހިނދު އެކަކުން ފުރުޞަތު ދިނެވެ. ފަހެ خُبَيْب ދެ ركعة ނަމާދު ކުރައްވައިފިއެވެ. ދެން ވިދާޅުވިއެވެ. މާތް الله ގަންދީ ހުވާކޮށް ބުނަމެވެ. ޔަގީނުން އަހުރެން ބިރުގަތްކަމަށް ތިޔަބައިމީހުން ހީކުރާނެކަމުގެ شك ޔަގީނުންނެތްނަމަ ނުވެސްނަމަ އިތުރުކޮށް ނަމާދު ކުރީމުހެވެ. އޭ الله!

އޭނާއިހުރުން އެކަކުކޮށްފަ އަނބުރާލާށް މަތީ ދުޢާކުރައްވާށެވެ. އަދި އޭނާއިހުރުން ވަކި ވަކިން قتل ކުރައްވާށެވެ. އަދި އޭގެތެރެއިން އެކަކުވެސް ބާކީ ނުކުރައްވާށެވެ. ދެން އޭނާ ބުނަމުން މިބައިތު ކިޔުއްވިއެވެ.

فلَسْتُ أُبالي حينَ أُقْتلُ مُسْلِماً		على أيِّ جنْبٍ كَانَ للَّهِ مصْرَعِي

وذلِكَ في ذَاتِ الإلَهِ وإنْ يشَأْ		يُبَارِكْ عَلَى أوْصالِ شِلْوٍ مُمَزَّعِ

ފުރަތަމަބައިތުގެ މާނައީ: ނޫޅޭ ފަރުވާއެއް މުސްލިމެއްގެ ގޮތުގައި قتل ވެގެންދާތީ

ދެވަނަބައިތުގެ މާނައީ: ހަމަ ކަމުގެ ފަރާތަކަށް އަހުރެން الله ގެ މަގުގައި މަރުވާތީވެ

ތިންވަނަބައިތުގެ މާނައީ: ކުރަހާތަބިލުވަދަ އިލާހީ ޒާތުން އިޒުދު

ހަތަރުވަނަބައިތުގެ މާނައީ: ގަނޑުވަތްކޮޅު ކޮޅު ކޮޅުފޮޅުވި ހުރިހާ ބަރަކާތް ލެއްވުމަށެވެ

އަދި خُبَيْبގެ ފަރާތުން އެއީ އަޅުގަނޑުން ހަމަ ރަސްމެއް ކަމަށްވާ ދެ ركعةގެ ނަމާދު ކުރުމަކީ ހަމަ ރަސްމެއް ކަމުގައި ފަށައިދެއްވި ފުރަތަމަ ބޭފުޅާއެވެ. އަދި نبي އާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم خُبَيْب ގެ قتل ވުމުގެ خبر ހަމަ ދުވަހު اصحاب ބޭކަލުންނަށް ދެއްވިއެވެ. އަދި قريش ބޭކަލުންގެ މީހުން خُبَيْبގެ قتل ވުމުގެ خبر ލިބުމުން عاصِم بن ثابت ގެ ކައިރިއަށް ބަލާ ފޮނުއްވުމަށް خُبَيْب ގެ ހަށިގަނޑު ފާހަގަ ކުރަ

ބަންގަސޖެއް ގެންގޮސްދިޔުމުން އަދުނުވެ އަދި ހަދަކަނަވަރުން خُبَيْب އަލިފާނުގެ ބޭނުން ކަމުގައިވާ
الحارث قتل ކޮށްދެއްވީއެވެ. އަދިނުވަތު الله سبحانه وتعالى،خُبَيْب ގެ ހަޔާތުގެ ރައްކާތެރިކަން
ލެއްވިއެވެ. އަދި ހެއްދެވިއެވެ. ހިތާމައިން ކުރެވުނު ކަމާ ގުޅޭ ބާރަކާ ގެ ބައި ކުރިއަށް ލިބޭ ކަލާނގެއެވެ. އެއީ ކޮންކަމެއް
އަދިހުސްކަމެއް خُبَيْب ގެ ހަޔާތުގައި ބޮޑު ކަނޑައެޅުނު ހިވެއްސެވެ.

1510- وعَن ابْنِ عُمر رضي اللَّه عنْهُما قال : ما سمِعْتُ عُمرَ رضي اللَّه عنْهُ يَقُولُ لِشَيءٍ قطُّ : إنِّي لأظُنُّهُ كَذا إلاَّ كَانَ كَمَا يَظُنُّ ، رواهُ البُخَاري .

މާތްالله އެކަލޭގެފާނުން ރުއްސަވާފައިވާ عبد الله بْنِ عُمرَ ގެ ރިވާޔަތުން ބަޔާންވެގެންވެއެވެ.
ވިދާޅުވިއެވެ. عمرگެފާނު ހަމަކައިރިކުރު ތިމަންނަ ދެކެން ކަމަކާ ދިމާވާނެކަމަށް ވިދާޅުވެއްޖެނަމަ އެކަމަކީ
އެހެނެއް ވެގެންނުދާ އެއްވެސްކަމެއް ނޫނެވެ ދެކެވޭ ކަމަކެވެ.

كتاب الأمور المنهي عنها

نهي ކުރެވިގެންވާ ކަންތައް އެކުލެވިގެންވާ ބައި

254- باب تحريم الغيبة والأمر بحفظ اللسان

غيبة ބުނުން حرامވެގެންވާކަމާއި ދޫގައި ރައްކާތެރިވުމަށް އަމުރުކުރެވިގެންވާ ވާހަކަ ބަޔާންވެގެންވާ باب

قَالَ اللهُ تَعَالَى : ﴿ وَلاَ يَغْتَبْ بَعضُكُمْ بَعْضاً أَيُحِبُّ أَحَدُكُمْ أنْ يَأْكُلَ لَحْمَ أَخِيهِ مَيْتاً فَكَرِهْتُمُوهُ وَاتَّقُوا اللهَ إنَّ اللهَ تَوَّابٌ رَحِيمٌ ﴾ [الحجرات : 12] ،

އަދި އެއްބަޔަކު އަނެއް ބަޔަކު غيبة ނުބުނާށެވެ. ތިޔަބައިމީހުންކުރެ އެކަކުވެސް އޭނާގެ اخ އާގެ
މަސް މަރުވެފައި ކައިފުމަށް ލޯބިވާނޭތޯއެވެ؟ ފަހެ، ތިޔަބައިމީހުން އެކަމަށް ނުރުހޭނެ އެވެ. އަދި
ތިޔަބައިމީހުން الله އަށް تقوى ވެރިވާށެވެ. ހަމަކަށަވަރުން، الله އީ، ގިނަގިނައިން توبة قبول ކުރައްވާ رحـــيم
ވަންތަ ރަސްކަލާނގެއެވެ.

وقال الله تَعَالَى : ﴿ وَلاَ تَقْفُ مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ إنَّ السَّمْعَ وَالبَصَرَ وَالفُؤادَ كُلُّ أُولِئكَ كَانَ عَنْهُ مَسْئُولاً ﴾ [الإسراء : 36] ،

އަދި ތިބާއަށް އަކަމަކާއިމެދު އަސްލުގައި ނުވާކަމަކަށް، ތިބާ تبع ނުވާށެވެ! ހަމަކަށަވަރުން، އިވުމާއި، ފެނުމާއި، ހިތާއި، މިއިން ކޮންމެ ކަމަކީ، އެއާއިމެދު ސުވާލު ކުރެއްވޭނެކަމުގައި ވެއެވެ.

وقال الله تَعَالَى : ﴿ مَا يَلْفِظُ مِنْ قَوْلٍ إلاَّ لَدَيْهِ رَقِيبٌ عَتيدٌ ﴾ [ق : 18] .

(ކުރާ عملތައް) ބަލަހައްޓަން ތައްޔާރުވެ ކައިރީގައި ހުރި ރަޤީބު މަލާއިކަތުން ނޫނީ، އާދަމުދަރިކަލުން އެއްވެސް ބަހެއް ނުބުނެވެއެވެ.

اعلم أنه ينبغي لكل مكلف أن يحفظ لسانه عن جميع الكلام إلا كلاماً ظهرت فيه المصلحة، ومتى استوى الكلام وتركه في المصلحة فالسنة الإمساك عنه؛ لأنه قد ينجر الكلام المباح إلى حرام أو مكروه وذلك كثير في العادة والسلامة لا يعدلها شيء.

އެގިގަތުން ހުއްޖެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ކޮންމެ މުކައްލަފުގެ ވައްޗަށް އެދިވެ ޖެހޭނީ އެންމެހާ ވާހަކަތަކުން ދުލުރައްކާތެރި ކުރުމަށެވެ. ނަމަވެސް އެކަމުގައި مصلحة އެނގެންހުރި ވާހަކަ ވާހަކަދެއްކުމަކީ ޙަރާމެއް ނުވެއެވެ. އަދި ވާހަކަދެއްކުމާއި ނުދެއްކުމުގެ مصلحة ހަމަހަމަވެއްޖެނަމަ ކަންތައްވާނީ ސުންނަތް ވާހަކަ ނުދެއްކުމެވެ. އެހެނީ ހަމަހަމަ ވާހަކަދެއްކުން ބައެއްފަހަރު ހުއްދަ ވާހަކަދެއްކުން حرام އަށް ނުވަތަ مكروه އަށް ވެއްޖިދާނެއެވެ. އަދި އާއްމު ގޮތުގައި އެގޮތަށް ގިނައިން ވެއެވެ. އަދި ސަލާމަތާ ވަގުތުންމުޅި ކޮޅެއް ނުވެއެވެ. (އެހެންކަމުން ހަމަ ޚާމޯޝްވާން ކޮޅެއް ނެތެވެ.)

1511- وَعنْ أبي هُريْرَةَ رضي اللَّه عنْهُ عَنِ النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قَالَ : « مَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَاليَـــوْمِ الآخِرِ فَليقُلْ خَيْراً ، أوْ لِيَصْمُتْ » متفقٌ عليه .

ރަضيالله ޢަންހު ސުންނަތުގައި أبو هُريرة، نبي ގެ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ އަރިހުން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. الله އާއި آخرة ދުވަހަށް އީމާންވާ ކަލޭގެފާނުވިޔަސް ދެ، ހެޔޮ ވާހަކަ ދައްކާށެވެ. ނުވަތަ ހަމަ ހުންނާށެވެ.

وَهذا الحَديثُ صَريحٌ في أَنَّهُ يَنْبغي أن لا يتَكَلَّم إلاَّ إذا كَان الكَلامُ خَيْراً ، وَهُو الَّذي ظَهَرَتْ مصْلحَتُهُ ، وَمَتى شَكَّ في ظُهُورِ المَصْلَحةِ ، فَلا يَتَكَلَّمُ .

ވީހާ ދެއްކާ ވާހަކައާއި ކަސްރަތުކުރުމުގައި ރަނގަޅު ހެޔޮވާހަކައެއް ކަމުގައި ނުވާނަމަ އެފަދަވާހަކައެއް ދައްކައިގެން ނުވާނެއެވެ. ހިތްޕަދާނުވާ ގޮތަށް މި حديثން ވަޒަން ދެނެގަނެވިދާނޭ ބަޔާންކޮށްދީފައިވެއެވެ. އަދި ކަސްރަތުގައި މާއްދާގެ ސިއްޙަތައް އެއީދީފައިވާއެވެ ނުބައިވަމުންދާ ބޮތެވެ.

1512- وعَنْ أبي مُوسَى رضي اللّه عَنْهُ قَال : قُلْتُ يا رَسُولَ اللّهِ أيُّ الُمسْلِمِينَ أفْضَلُ؟ قال : « مَنْ سَلِمَ الُمسْلِمُونَ مِن لِسَانِهِ وَيَدِهِ » . متفق عليه .

ރަޟިﷲ ޢަންހު ސުބްޙާނަހޫ أبو مُوسَى ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަން ދަންނަވައިފީމެވެ. އޭ ﷲ ގެ ރަސޫލާއެވެ. މުސްލިމުންގެ ތެރެއިން އެންމެ މާތްވެގެންވަނީ ކާކުހެއްޔެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެމީހެއްގެ ދުލުންނާއި އަތުން އަނެއްމީހުން ސަލާމަތްވެއްޖައީ މީހާއެވެ.

1513- وَعَنْ سَهْلِ بنِ سعْدٍ قَال : قَالَ رَسُولُ اللّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « مَنْ يَضْمَنْ لي ما بيْنَ لَحْيَيْهِ وَمَا بيْنَ رِجْلَيْهِ أضْمنْ لهُ الجَنَّة » . متفقٌ عليهِ .

ރަޟިﷲ ޢަންހު ސުބްޙާނަހޫ سَهْل بن سعْد ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މިހެނެ ތިމަންނަކަލޭގެފާނަށް އެމީހެއްގެ ދުލާއި ލަދުވެއި ގަނޑުވެތި ހަމައަށް ކުރާނަ ވާޖިބުކަމުގައި ضمانة ދިނުމަކަށް ތިމަންނަކަލޭގެ އެމީހަކަށް ސުވަރުގެ ވަދެވޭނެކަމުގެ ضمانة ދެއްވާނީމެވެ.

1514- وَعَنْ أبي هُرَيْرَةَ رضي اللّه عَنْهُ أنَّهُ سَمِعَ النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يَقُولُ : إنَّ الْعَبْد لَيَتَكَلَّمُ بِالكَلِمةِ مَا يَتَبيَّنُ فيهَا يَزِلُّ بهَا إلى النَّارِ أبْعَدَ مِمَّا بيْنَ المشْرِقِ والمغْرِبِ » . متفقٌ عليهِ .

ومعنى : « يَتَبيَّنُ » يَتَفَكَّرُ أنَّها خَيْرٌ أمْ لا .

ރަޟިﷲ ޢަންހު ސުބްޙާނަހޫ أبو هُريرة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އަޞްحابي نبيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް އަޑުއެހުނީއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އަޅާ ވާހަކައެއް ދައްކައިފިނަމަ ހަނދާންވެސް ނުވާނެ ނުވާނެ ނުވާނީ އެވަރަކައެއް ދައްކައިގެން އެކަމެއް ސަބަބުން ނަރަކައިގެ ތެރެއަށް އެތިރިވާ مشرق އާއި مغرب އާއި ދުރުމިނު ހައި ފުންމިނަށް ވެއްޓިގެންދެއެވެ.

1515- وَعَنْهُ عن النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « إنَّ الْعَبْدَ لَيَتَكَلَّمُ بالكَلِمةِ مِنْ رِضْوَانِ اللَّهِ تَعَالى مَا يُلقِي لَهَا بَالاً يَرْفَعُهُ اللَّه بهَا دَرَجاتٍ ، وَإنَّ الْعبْدَ لَيَتكلَّمُ بالْكَلِمَةِ مِنْ سَخَطِ اللَّهِ تعالى لا يُلْقي لَهَا بالاً يهوِي بهَا في جَهَنَّم » رواه البخاري .

އަދި އެ صحابي (އެބޭފުޅާ ރަޟިﷲ ޢަންހު ސުންގެތިވި أبو هُريرة) نبي އާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ ހަޟްރަތުން ރިވާކުރައްވައިފައެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އަޅާ اللهُ ގެ ރުހުން ލިބެންހުރި ބަހެއް ބުނެއެވެ. އަދި އޭނާ އެ ބަހަކަށް ހިތްވަރެއް ނުދެއެވެ. (ނަމަވެސް) الله سبحانه وتعالى އޭނާގެ ސަބަބުން އޭނާއަށް ދަރަޖަތަށް މަތިވެރިކޮށްދެއެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން އަޅާ الله ގެ ކޯފާ ލިބެންހުރި ބަހެއް ބުނެއެވެ. އަދި އޭނާ އެބަހަކަށް ހިތްވަރެއް ނުދެއެވެ. އޭނާގެ ސަބަބުން الله سبحانه وتعالى އޭނާ ނަރަކައަށް ވައްޓާލައެވެ.

1516- وعَنْ أبي عَبْدِ الرَّحمنِ بِلال بنِ الحارثِ الْمُزنيِّ رضي اللَّه عَنْهُ أنَّ رَسُولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قالَ : « إنَّ الرَّجُلَ لَيَتَكَلَّمُ بالْكَلِمَةِ مِنْ رِضْوانِ اللَّهِ تَعالى ما كَانَ يَظُنُّ أنْ تَبْلُغَ مَا بلَغَتْ يكْتُبُ اللَّه اللَّه بهَا رِضْوَانَهُ إلى يَوْمِ يلْقَاهُ ، وَإنَّ الرَّجُلَ لَيَتَكَلَّمُ بالكَلِمةِ مِنْ سَخطِ اللَّه مَا كَانَ يظُنُّ أن تَبْلُغَ ما بلَغَتْ يكْتُبُ اللَّه لَهُ بهَا سَخَطَهُ إلى يَوْمِ يلْقَاهُ ».رواهُ مالك في « الْموطَّإِ » والترمذي وقال :حديثٌ حسنٌ صحيحٌ .

ރަޟި الله ޢަންހު ސުންގެތިވި أبو عَبْد الرَّحمن بلال بن الحارث الْمُزنيِّ ގެ ހަޟްރަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން މީހަކު الله ގެ ރުހުން ލިބެންހުރި ބަހެއް ބުނެއެވެ. އަދި އޭނާގެ ސަބަބުން އާޚިރަށް ލިބެންހުރި މަތިވެރި ދަރަޖައަށް އާޚިރަށް އެންދެރު ނުލާފައެވެ. (ނަމަވެސް) الله سبحانه وتعالى އޭނާ ރުހިވޮޑިގަތުން قيامة އާއި ދިމާވާ ދުވަހާއި ހަމައަށް ދެއްވައެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން މީހަކު الله ގެ ކޯފާ ލިބެންހުރި ބަހެއް ބުނެއެވެ. އަދި އޭނާގެ ސަބަބުން އާޚިރަށް ލިބެންހުރި އަޒާބާއި ދަރަޖަ އާޚިރަށް އެންދެރު ނުލާފައެވެ. (ނަމަވެސް) الله سبحانه وتعالى އޭނާ ރުހިނުވޮޑިގަތުން قيامة އާއި ދިމާވާ ދުވަހާއި ހަމައަށް ކޯފާ ލިބިދެއްވައެވެ.

1517- وعَنْ سُفْيان بنِ عبْدِ اللَّهِ رضي اللَّه عنْهُ قَال : قُلْتُ يا رسُولَ اللَّهِ حَدِّثْني بأمْرٍ أعْتَصِمُ بِهِ قالَ : « قُلْ ربِّي اللَّه ، ثُمَّ اسْتَقِمْ » قُلْتُ : يا رسُول اللَّهِ ما أَخْوفُ مَا تَخَافُ عَلَيَّ ؟ فَأَخَذَ بِلِسَانِ نَفْسِهِ ، ثُمَّ قَال : « هذا » . رواه الترمذي وقال : حديثٌ حسنٌ صحيحٌ .

ޞަޙާބީ ޙަޟްރަތު ސުފްޔާނުބިނު سُفْيان بن عبْد الله ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަން ދަންނަވާލީމެވެ. އޭ ﷲ ގެ ރަސޫލާއެވެ. ތިމަންނައަށް ސާބިތުވެހުރެވޭނެ އަމުރެއް ޙަދީޘްކުރައްވާށެވެ. حديث ކުރައްވާށެވެ. ދެން ވިދާޅުވިއެވެ. ربي الله. އަހަރެ ރަސޫލް ހައްޤުވަމު ގެންގުޅުއްވާ އިލާހަކީ ﷲއެވެ. ދެން ސާބިތު ވެހުންނާށެވެ. (އަހަރެ އަޅުކަންކުރައްވާ އިލާހަކީ ހަމައެކަނި ﷲ އެވެ. ކަމަށް ބުނެ އެކަމުގައި ސާބިތުވެ ހުންނާށެވެ.) ދެން ދަންނަވައިފީމެވެ. އޭ ﷲ ގެ ރަސޫލާއެވެ. ކަލޭގެފާނު ތިމަންނާއަށް މާ ބޮޑަށް ބިރުގަންނަ ހިތަދަ ކަންތައްތަކުގެ ތެރެއިން ކޮބައިތޯއެވެ. އެހިނދު އަލްގޮފާނު އަމިއްލަ ދުލުގައި އަތް ހިފެއްވިއެވެ. ދެން ދޭތި ވިދާޅުވިއެވެ. ދެން حديث ކުރެއްވިއެވެ. މިއެވެ.

1518- وَعَن ابنِ عُمَر رضي اللَّه عنْهُمَا قَالَ : قَالَ رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « لا تُكْثِرُوا الكَلامَ بغَيْرِ ذِكْرِ اللَّهِ ، فَإِنَّ كَثْرَة الكَلامِ بِغَيْرِ ذِكْرِ اللَّه تَعالَى قَسْوةٌ لِلْقَلْبِ ، وإِنَّ أَبْعَدَ النَّاسِ مِنَ اللَّهِ القَلبُ القَاسي » . رواه الترمذي .

ޞަޙާބީ އަދި ޞަޙާބީއަކު ވުމާއި ޙަޟްރަތު އަބްދުﷲ عبد اللّه بن عُمَرُ ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ﷲއަށް ޒިކުރު ކުރުމުން ފިޔަވައި އިތުރު ވާހަކަ ގިނައިން ނުދައްކާށެވެ. ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން ﷲގެ ޒިކުރު ފިޔަވައި އެހެން ވާހަކަ ގިނަކަމަކީ ހިތް ހަރުކަށިވާ ސަބަބެކެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން ﷲ ޙަޟްރަތުން އެންމެ ދުރުގައިވާ މީހަކީ ހިތް ހަރުކަށި މީހާއެވެ.

1519- وعنْ أبي هُريرَة رضي اللَّه عَنهُ قَالَ : قال رسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « مَنْ وَقَاهُ اللَّه شَرَّ مَا بيْنَ لَحْيَيْهِ ، وشَرَّ مَا بَيْنَ رِجْلَيْهِ دَخلَ الجنَّةَ » رَوَاه التِّرمِذي وقال : حديث حسنٌ.

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވާ أبو هُريرة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. الله سبحانه وتعالى އަމިއްލަގެ ދެއްކި ހަދުވަތި ގަނޑުން ސަލާމަތް ކުރައްވައިދި ދޭނެ ސުވަރުގެ ވަދުވާނެއެވެ.

1520- وعَنْ عُقْبَةَ بنِ عامِرٍ رضي اللَّه عنْهُ قَالَ : قُلْتُ يا رَسول اللَّهِ مَا النَّجاةُ ؟ قَال : « أمْسِكْ عَلَيْكَ لِسانَكَ ، وَلْيَسَعْكَ بيْتُكَ ، وابْكِ على خَطِيئَتِكَ » رواه الترمذي وقالَ : حديثٌ حسنٌ .

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވާ عُقْبة بن عامِرٍ ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. އަހަރެން ދަންނަވައިފީމެވެ. އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. ނަޖާތް ލިބިދާނީ ކޮންކަމަކުން ކަލޭގެފާނުގެ ދުލާއި ހަމަ ކޮޅަށް ހިފަހައްޓާށެވެ. ތިބާގެ ދުލާއި ގެ އެކަމާ ހަމައެކަނި ހުރެ ކުރެވޭ ފާފަތަކަށް ރޮއިގަންނާށެވެ. އަދި ތިބާގެ ގޭގައި الله ރުއްސެވި ކަންތައްތައް ހިނގާ ތަނެއް ކަމުގައި ހެދޭށެވެ. އަދި ތިބާއަށް ވެވޭ ކަންތައްތަށް ފާފައިން ރޯށެވެ.

1521- وعن أبي سَعيدٍ الخُدْرِيِّ رضي اللَّه عَنْهُ عن النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قَالَ : « إذا أَصْبح ابْنُ آدم ، فَإنَّ الأعْضَاءَ كُلَّهَا تُكفِّرُ اللِّسانَ ، تَقُولُ : اتَّقِ اللَّه فينَا ، فَإنَّما نحنُ بِكَ : فَإنِ اسْتَقَمْتَ اسَتقَمْنا وإنِ اعْوجَجت اعْوَجَجْنَا » رواه الترمذي

معنى « تُكفِّرُ اللِّسَان » : أَي تَذِلُّ وتَخْضعُ لَهُ .

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވާ أبو سَعيد الخُدْرِي ، نبي ގެ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ އަރިހުން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. އަހަރެމެންގެ حديث ކުރެއްވިއެވެ. އާދަމުގެ ދަރިކަލުން ހެނދުނުވުމުން ކަލަ އަތުގައި ގަނޑުވަރު ހުރިހާ ދުލަށް ނިކަމެތިކަމާއެކު ދަންނަވައެވެ. ތިބާ ހަމަ ކަމުގެ މަގުގައި ހުރިހާ ކަމެއްގައި الله އަށް ބިރުވެތިވާށެވެ. ތިބާ ހަމަކަށަވަރުވެގެން ތިބާގެ ތެދުމަގުގައި ތިބާއަށް ގެރިލާގެއިވެތެވެ. (އަޅަމެ ތިބާގެ ފުރާނަ ކުރި ކަންތައް ކަފާ ދީފަވައި ތިބާއާ ގޮތުގައިވެއެވެ.) ތިބާ ސީދާވެގެންވަނީނަމަ ތިބާ ތެދުމަގުގައި ހުރިމަ ހަމަޖެހިއްޖޭ ތިބާ ކޮޅަލާއިނަމަ ތިމަންމެން އަނބުރާ ދާނެއެވެ.

1522- وعنْ مُعاذ رضي اللَّه عنهُ قال : قُلْتُ يا رسُول اللَّهِ أخبرني بِعَمَلٍ يُدْخِلُني الجَنَّة ، ويُبَاعِدُني عن النَّارِ ؟ قَال : « لَقدْ سَأَلْتَ عنْ عَظِيمٍ ، وإنَّهُ لَيَسيرٌ عَلى منْ يَسَّرَهُ اللَّه تَعَالى علَيهِ : تَعْبُد اللَّه لا تُشْرِكُ بِهِ شَيْئاً ، وتُقِيمُ الصَّلاةَ ، وتُؤتِي الزَّكَاةَ ، وتصُومُ رمضَانَ وتَحُجُّ البَيْتَ إن استطعت إِلَيْهِ سَبِيْلاً، ثُمَّ قَال : « ألا أدُلُّك

عَلى أبْوابِ الخَيْرِ ؟ الصَّوْمُ جُنَّةٌ . ،الصَّدَقةُ تطْفِيءُ الخَطِيئة كما يُطْفِيءُ المَاءُ النَّار ، وصلاةُ الرَّجُلِ منْ جوْفِ اللَّيْلِ » ثُمَّ تَلا : {تتجافى جُنُوبهُمْ عَنِ المَضَاجعِ } حتَّى بلَغَ { يعْمَلُونَ } [السجدة : 16] . ثُمَّ قال: « ألا أُخْبِرُكَ برَأسِ الأمْرِ ، وعمودِهِ ، وذِرْوَةِ سَنامِهِ » قُلتُ : بَلى يا رسول اللَّهِ : قَالَ : « رأْسُ الأمْرِ الإسْلامُ ، وعَمُودُهُ الصَّلاةُ . وذروةُ سنامِهِ الجِهَادُ » ثُمَّ قال : « ألا أُخبِرُكَ بــمِلاكِ ذلكَ كله ؟» قُلْتُ : بَلى يا رسُولَ اللَّهِ . فَأَخذَ بِلِسَانِهِ قالَ : « كُفَّ عليْكَ هذا » قُلْتُ: يا رسُولَ اللَّهِ وإنَّا لُمؤَاخَذون بمَا نَتَكلَّمُ بهِ ؟ فقَال : ثَكِلَتْكَ أُمُّكَ ، وهَلْ يَكُبُّ النَّاسَ في النَّارِ على وَجُوهِهِم إلاَّ حصَائِدُ ألْسِنَتِهِمْ ؟ » .رواه الترمذي وقال : حدِيثٌ حسنٌ صحيحٌ ، وقد سبق شرحه .

ރަސޫލުالله ޢަލައިހިއްސަލާމް مُعاذُ ގެ ކިބައިން ސުވާލުކުރެއްވިއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިބާ ދަންނަވައިފީމުއެވެ. އެ اللهގެ ރަސޫލާއެވެ. ތިބާ ސުވާލުކުރީ އެ عملއެއްގެ ސުވާލެއް ސުވަރުގެއަށް ވަދެވި އަދި ނަރަކައިން ދުރުވެވޭ ކަމަށް عملއެއް ބުނެދީފާނދޭތޯއެވެ. حديث ކުރައްވައިފިއެވެ. ތިބާ ތިޔަ ކުރައްވާ ސުވާލަކީ ބޮޑު ސުވާލެކެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން އެކަމަކީ الله سبحانه وتعالى ފަސޭހަކުރައްވައިދެއްވާ މީހަކަށް ފަސޭހަކަމެކެވެ. اللهއަށް އަޅުކަން ކުރާށެވެ. އެއްޗެއް އޭނާއާ شريك ނުކުރާށެވެ. ނަމާދު قائم ކުރާށެވެ. އަދި ޒަކާތް ދޭށެވެ. އަދި رمضان މަހު ރޯދަ ހިފާށެވެ. އަދި ބައިތުﷲ ޙައްޖުކުރާށެވެ حج ވެސް ކުރާށެވެ. ދެން حديث ކުރައްވައިފިއެވެ. ތިބާއަށް ހެޔޮކަމުގެ ދޮރުތައް ދައްކައިދީފާނދޭތޯއެވެ؟ ރޯދައަކީ އަރައްކާތެރިކަމެކެވެ. صدقة އަކީ ފެން އަލިފާން ނިވާލާފަދައިން ފާފަތައް ނިވާލައިދޭ ކަމެކެވެ. އަދި ރޭގަނޑު ދަންވަރު އަޅާގެ ނަމާދެވެ. ދެން تتجافى جُنُوبهُمْ عَنِ المَضَاجع ގެ އާޔަތުން ފެށިގެން يعْمَلُونވާ ހިސާބަށް ތިލާވަތް ކުރެއްވިއެވެ. ދެން حديثކުރައްވައިފިއެވެ. ތިބާއަށް ކަންތަކުގެ ބޮލާއި ތަނބާއި އެކަމުގެ އެންމެ މަތީ ހިސާބު ދަންނަވައިދީފާނދޭތޯއެވެ؟ ދެން އަޅުގަނޑު ދަންނަވައިފީމެވެ. އާދޭހެވެ. އޭ اللهގެ ރަސޫލާއެވެ. حديث ކުރައްވައިފިއެވެ. ކަންތަކުގެ ބޮލަކީ އިސްލާމްދީނެވެ. އަދި އޭގެ ތަނބަކީ ނަމާދެވެ. އަދި އޭގެ އެންމެ މަތީ ހިސާބަކީ ޖިހާދެވެ. ދެން حديث ކުރައްވައިފިއެވެ. މިހުރިހާ ކަމެއްގެ އަސާސް ބުނެދީފާނދޭތޯއެވެ؟ ދެން އަޅުގަނޑު ދަންނަވައިފީމެވެ. އާދޭހެވެ. އޭ اللهގެ ރަސޫލާއެވެ. ދެން އެކަލޭގެފާނު ދުލުގައި ހިފައްވައިފިއެވެ. ދެން حديث ކުރައްވައިފިއެވެ. މި ތަކެތި ހިފެހެއްޓުމެވެ. ދެން އަޅުގަނޑު ދަންނަވައިފީމެވެ. އޭ اللهގެ ރަސޫލާއެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންމެން ދައްކާ ވާހަކައާ މެދު ޖަވާބު ދާރީމެވެ؟ حديث ކުރައްވައިފިއެވެ. ތިބާގެ

ވަސްދަ އަށް ތިބާ ގެއްލުމެއް ޖަހައިދޭ. މިސްކީނާއަށް ނުރަކަލައް ދުނިޔަވީ ގެއްޖޭ އަޅުއިމީހުންގެ
ދުވާގެ ނުބައިކަމުން ނުލުން ދުވަސް އަހަރު ކަންނެތްވެއްޖެތޯ؟

1523- وعنْ أبي هُرَيرةَ رضي اللَّه عنهُ أنَّ رسُول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « أَتَدْرُونَ ما الغِيبةُ؟» قَالُوا : اللَّه ورسُولُهُ أَعْلَمُ . قال : « ذِكرُكَ أَخَاكَ بما يكْرَهُ » قِيل : أَفرأيْتَ إن كان في أخِي ما أَقُولُ ؟ قَالَ : « إنْ كانَ فِيهِ ما تقُولُ فَقَدِ اغْتَبْته ، وإنْ لَمْ يكُن فِيهِ ما تَقُولُ فَقَدْ بهَتَّهُ » رواه مسلم .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވި أَبو هُريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. غيبة ބުނުމަކީ ކޮންކަހަލަ ކަމެއްކަން ތިޔަބައިމީހުންނަށް އެނގޭ ހެއްޔެވެ؟ އަޞްޙާބުން ދަންނަވައިފިއެވެ. އެކަން އެންމެ ރަނގަޅަށް ދަންނަވާނީ اللهއަށެވެ. ދެން އެކަލާނގެ ރަސޫލާއަށެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެއީ ތިބާގެ اخ ންނާއި ބޭނުން ނުވާފަދަ ދެއްކުމެވެ. ދަންނަވައިފިއެވެ. އަޚާގެ ކިބައިގައި އެ ބުނާ ކަންތައް ހުރި ނަމަ ކިހިނެއްތޯއެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. އަޚާގެ ކިބައިގައި ތިބާ އެބުނާ ކަމެއް ހުރި ނަމަ ތިބާ އެ ކަހަލަ ބަސް ބުނުމުން ތިބާ ވަނީ غيبة ބުނެފައެވެ. އަދި އަޚާގެ ކިބައިގައި އެބުނާ ކަމެއް ނުހުރި ނަމަ ތިބާ ވަނީ އޭނާގެ މައްޗަށް ދޮގު ބުހުތާނު އަޅުވައިފައެވެ.

1524- وعنْ أبي بكْرَةَ رضي اللَّه عنْهُ أنَّ رسُول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال في خُطْبتِهِ يوْم النَّحر بِمنىً في حجَّةِ الودَاعِ : « إنَّ دِماءَكُم ، وأمْوالَكم وأعْراضَكُم حرامٌ عَلَيْكُم كَحُرْمة يومِكُم هذا ، في شهرِكُمْ هذا ، في بلَدِكُم هذا ، ألا هَلْ بلَّغْت » متفقٌ عليه .

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވި أَبو بكرةގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حجة الوداع ގައި ކަތިލުމުގެ ދުވަހު މިނާގައި ދެއްވި خطبة ގައި ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިޔަބައިމީހުންގެ ލޭތައް އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ މުދަލުތައް އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ އަބުރުތައް ތިޔަބައިމީހުންގެ މައްޗަށް حرمة ކުރެވިގެންވެއެވެ. އެއީ މިދުވަސް حرمة ކުރެވިގެންވާ ފަދައިންނެވެ. އަދި މިމަސް حرمة ކުރެވިގެންވާ ފަދައިންނެވެ. އަދި މިރަށް حرمة ކުރެ ވިގެންވާފަދައިންނެވެ. ސާބިތުވެގެންވެއެވެ. މިޚަބަރު މިތާނގައި ތިބި މީހުންނަށް ދީފިން ނޫންހެއްޔެވެ؟

1525- وعنْ عائِشة رضِي اللَّه عنْها قَالَتْ : قُلْتُ للنبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حسْبُك مِنْ صفِيَّة كذا وكَذَا قَال بعْضُ الرُّواةِ : تعْنِي قَصِيرةٌ ، فقال : « لقَدْ قُلْتِ كَلِمةً لو مُزجتّ بماءِ البحْرِ لَمزَجتْه ، » قَالَتْ : وحكَيْتُ له إنساناً فقال : « ما أحِبُّ أني حكَيْتُ إنْساناً وإنَّ لِي كذا وَكَذَا » رواه أبو داود ، والترمذي وقال : حديثٌ حسنٌ صحيحٌ .

ومعنى : « مزَجَتْهُ » خالطته مُخَالَطة يَتغَيَّرُ بهَا طَعْمُهُ ، أوْ رِيحُهُ لِشِدةِ نتنها وقبحها ، وهَذا مِنْ أبلغَ الزَّواجِرِ عنِ الغِيبَةِ ، قَال اللَّهُ تَعالى : { وما ينْطِقُ عنِ الهَوى ، إن هُوَ إلا وحْيٌّ يوحَى } [النجم : 4] .

މާތްالله ރުއްސުންވެވޮޑިގެންވާ عائشةގެފާނުގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެ ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަ رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އަށް ދަންނަވައިފީމެވެ. ކަލޭގެފާނަށް صفيَّة އާއިމެދު މިވަނީ މިވަނީ ކަން ފުދޭނެއެވެ. ބައެއް ރާވީން ވިދާޅުވިއެވެ. އެބަހީ ފަރަތް ކުރުވެ. އަރިހުގައި އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރައްވާ އޮވެ. ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭގެ ވިދާޅުވި ބަހަކީ އެހާ ބޮޑު ބަހެކެވެ. އެބަސް ކަނޑުގެ ފެންގަނޑާއި އެއްކުރި ކަމުގައިވިޔަސް އޭގެ އަސަރު ފެންގަނޑުގެ މައްޗަށް ގަދަވެގެންދާނެއެވެ.

އެކަލޭގެ ރިވާކުރެއްވިއެވެ. ތިމަންނަ އެއްފަހަރު އެކަލޭގެފާނުގެ ކުރިމަތީގައި މީހެއްގެ ނަކަލު ކުރީމެވެ. އަރިހުގައި حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިމަންނަށް އެއްވެސް މީހެއްގެ ނަކަލުކުރުން ނުރުހެމެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންނަކަށް މިވަނީ މިވަނީ ދުރާލާއި އަދި މިވަނީ މިވަނީ މާލެއް ލިބުނަސް މެއެވެ.

1526- وَعَنْ أنَسٍ رضي اللَّه عنهُ قالَ : قَالَ رسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « لَمَّا عُرِجَ بي مررْتُ بِقَوْمٍ لَهُمْ أظْفَارٌ مِن نُحاسٍ يَخمِشُونَ بهَا وجُوهَهُمُ وَصُدُورَهُم ، فَقُلْتُ : منْ هؤلاءِ يَا جِبْرِيل ؟ قَال : هؤلاءِ الَّذِينَ يَأْكُلُونَ لُحُوم النَّاسِ ، ويَقَعُون في أعْراضِهِمْ ، » رواهُ أبو داود.

މާތް الله ރުއްސުންވެވޮޑިގެންވާ أنسގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. رَسُول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން معراج އަށްވަޑައިގެން ދެއްވި އަރުވަ ބަނދަރު ދުލުނީމެވެ. އެބައިމީހުންގެ ނިޔަފަތިތައް ހުރީ ރަތް ލޯހުންނެވެ. އެބައިމީހުން އެނިޔަފަތިތަކުން އެބައިމީހުންގެ މޫނުތައް މުގުރި ގަދި ވަގައި ތިއްބެވެ. ތިމަންނަ ސުވާލުކުރީމެވެ. އޭ جبريلގެފާނެވެ. މިއީ ކާކުބައި

ހައްޤެވެ؛ ވިދާޅުވިއެވެ. އަދި މުސްލިމުންގެ މަސްލަހަތުގައި މުޙްސިނުންނެވެ. އަދި އެމީހުންގެ އަބުރު ނަގާލާ
ހިފުމެވެ.

1527- وعن أبي هُريْرة رضي اللَّه عنْهُ أنَّ رسُول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قَالَ : « كُلُّ الْمُسلِمِ عَلى الْمُسْلِمِ حرَامٌ : دَمُهُ وعِرْضُهُ وَمَالُهُ » رواهُ مسلم .

މާތްالله ރުހިވެވޑައިގެންވި أبو هُريرة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ކޮންމެ މުސްލިމަކު ވެސް އެހެން މުސްލިމެއްގެ މައްޗަށް އޭނާގެ ލޭއާއި އަދި އޭނާގެ އަބުރާއި އަދި އޭނާގެ މުދާ حرمة ވެގެންވެއެވެ.

255- باب تحريم سماع الغيبة

وأمر من سمع غيبة محرَّمة بردِّها ، والإنكار على قائلها

فإن عجز أو لم يقبل منه فارق ذلك المجلس إن أمكنه

غيبة އަޑު އެހުން حرام ވެގެންވާކަމާއި އަދި حرام ކުރެވިފައިވާ غيبة ބުނާ އަޑު އިވޭމީހާގެ حكمު އާ غيبة ބުނި މީހާގެ ކުށް ހަމަތަކެއް އިންކާރުކުރުމުގެ ވާޖިބު ފުރަތަމަ އޭނާ މަނާކުރުމަށް ނުކުޅެދިއްޖެނަމަ ނުވަތަ އެކަން އޭނާ قبولނުކުރާނަމަ ކުޅަދާނަވާނަމަ އެ މަޖިލީސް ދުރުކުރުމަށް ފަހަނާ
ބަޔާންވެގެންވާ باب

قا قَالَ الله تَعَالَى : ﴿ وَإِذَا سَمِعُوا اللَّغْوَ أَعْرَضُوا عَنْهُ ﴾ [القصص : 55] ،
އަދި އެއުރެންނަށް ބާޠިލު ވާހަކަ އިވިއްޖެނަމަ އެއުރެން އެއިން އެއްކިބާވެގެންވެއެވެ.

وقال الله تَعَالَى : ﴿ والَّذينَ هُمْ عَنِ اللَّغْوِ مُعْرِضُونَ ﴾ [المؤمنون : 3] ،

އަދި އެއުރެންނީ ބާޠިލު ވާހަކަތަކާއި، ދުރުހެލިވެ ތިބޭމީހުންނެވެ.

وقال الله تَعَالَى : ﴿ إِنَّ السَّمْعَ وَالْبَصرَ وَالْفُؤَادَ كُلُّ أُولَئِكَ كَانَ عَنْهُ مَسْؤُولاً﴾ [الإسراء : 36] ،

ހަމަކަށަވަރުން، އިވުމާއި، ފެނުމާއި، ހިތާއި، މިއިން ކޮންމެ ކަމަކީ، އެކަމާމެދު ސުވާލު ކުރައްވާނޭ

ކަމެއްކަމުގައިވެއެވެ.

وقال الله تَعَالَى : ﴿ وَإِذَا رَأَيْتَ الَّذِينَ يَخُوضُونَ في آيَاتِنا فَأعْرِضْ عَنْهُمْ حَتَّى يَخُوضُوا في حَدِيثٍ غَيْرِهِ وإمَّا يُنْسِيَنَّكَ الشَّيْطانُ فَلاَ تَقْعُدْ بَعْدَ الذِّكْرَى مَعَ القَومِ الظَّالِمِينَ ﴾ [الأنعام : 68] .

ތިމަންނަރަސްކަލާނގެ އާޔަތްތަކާމެދު ދޮގުވެރިކަމުގައި ދޮއްކައިއުޅޭމީހުން ކަލޭގެފާނު ދެކެވަޑައިގެންފިނަމަ، އެމީހުން އެހެން ވާހަކައެއް ދައްކަންފަށާންދެން އެމީހުންގެ ކިބައިން ވަކިވެވަޑައިގެންނަވާށެވެ! އަދި (އަހަރުމެންގެ ހަމަޖެހުން) شيطان އާ ކަލޭގެފާނު ހަނދުމަނެތިކޮށްފިނަމަ (އަހަރެން) ހަނދުމަކޮށްދިނުމުންފަހު، އަނިޔާވެރި މީސްތަކުންނާއެކު ފަހު، ކަލޭގެފާނު ނުއިށީނދެވާށެވެ!

1528- وعنْ أبي الدَّرْداءِ رضي اللَّه عَنْهُ عنِ النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قالَ : « منْ ردَّ عَنْ عِرْضِ أخيهِ، ردَّ اللَّه عنْ وجْهِهِ النَّارَ يوْمَ القِيَامَةِ » رواه الترمذي وقالَ : حديثٌ حسنٌ .

މާތްالله ރުހިވެވޮޑިގެންވާ أبو الدَّرْداء ، نبي އާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّمގެ ކިބައިން ރިވާކުރައްވައެވެ. އަހަރެމެންގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. މީހަކު اخ އާގެ އަބުރު ދިފާޢުކޮށްދީފިނަމަ މީހާގެ މޫނު قيامة ދުވަހު الله سبحانه وتعالى ނަރަކައިން ސަލާމަތްކުރައްވާނެއެވެ.

1529- وعنْ عِتْبَانَ بنِ مالِكٍ رضي اللَّهُ عنْهُ في حدِيثِهِ الطَّويلِ المشْهورِ الَّذي تقدَّم في باب الرَّجاءِ قَالَ : قامَ النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يُصلِّي فَقال : « أيْنَ مالِكُ بنُ الدُّخْشُمِ ؟ » فَقَال رجل: ذلكَ مُنافِقٌ لا يُحِبُّ اللَّه ورسُولَهُ ، فَقَال النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « لا تقُلْ ذلكَ ، ألا تَراه قد قَال : لا إلهَ إلاَّ اللَّه يُريدُ بذلك وجْه اللَّه ، وإن اللَّه قدْ حَرَّمَ على النَّارِ منْ قال : لا إله إلاَّ اللَّه يبْتَغِي بِذلكَ وجْهَ اللَّه » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުހިވެވޮޑިގެންވާ عتبان بن مالك ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވާ އައިސްފައިވާ باب الرَّجاء ގައި އިސްވެދިޔަ މަޝްހޫރު އަދިގު حديث ގައިވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. نبي އާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ނަމާދުކުރައްވަމުން ވަޑައިގެން ވިދާޅުވިއެވެ. ކޮބާ ސަލާމަތްކުރައްވައިފައެވެ. مالك بن الدخشم ތި ކަޑަވީ ކޮންތާކުތޯއެވެ؟ ދެން ބަޔަކު ދެންނެވިއެވެ. އޭނާ منافقއެކެވެ. އޭނާ الله އާއި އޭނާގެ ރަސޫލާއަށް ލޯބިއެއްނުކުރެއެވެ. ދެން نبي އާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديثކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަ ތިކަހަލަ ވިދާޅުނުވާށެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އޭނާ الله ގެ ރުހުން ލިބުމަށް لا إله إلاَّ اللهގެ ކަލިމަ ކިޔާފައިވާކަން ތިޔަބޭފުޅުން ނުދެކެނީތޯއެވެ؟ އަދި ހަމަކަށަވަރުން

الله سبحانه وتعالى ، لا إله إلاَّ اللَّه ގެ ކަލިމަ އެކަލާނގެ ރުހުންފުޅު އެދިގެން ކިޔައިފި މީހާގެ މައްޗަށް ނަރަކަ حرام ކުރައްވައިފިއެވެ.

« وعِتبانُ » بكسر العين على المشهور ، وحُكِي ضمُّها ، وبعدها تاء مثناةٌ مِنْ فوق ، ثُمَّ باء موحدةٌ . و « الدُّخْشُمُ » بضم الدال وإسكان الخاءِ وضمِّ الشين المعجمتين .

1530– وعَنْ كعْبِ بنِ مالكٍ رضي اللَّه عَنْهُ في حدِيثِهِ الطَّوِيلِ في قصَّةِ توْبَتِهِ وقد سبقَ في باب التَّوْبةِ . قال : قال النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم وهُو جَالِسٌ في القَوْمِ بتبُوكَ : « ما فعل كَعْبُ بنُ مالك ؟ » فقالَ رجُلٌ مِنْ بَني سلِمَةَ : يا رسُولَ اللَّه حبسهُ بُرْداهُ ، والنَّظَرُ في عِطْفيْهِ . فقَال لَهُ معاذُ بنُ جبلٍ رضي اللَّه عنْه : بِئس ما قُلْتَ ، واللَّهِ يا رسُولَ اللَّهِ ما عَلِمْنا علَيْهِ إلاَّ خيْراً ، فَسكَتَ رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم .متفق عليه .

މާތްالله ރުއްސެވުންވި كعب بن مالكގެ ތައުބާވުމުގެ އަصحابيގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން އައިސްފައިވާ އެ ދިގު حديث ގައިވެއެވެ. އަދި ހަމަހަކަތަކޮޅަށް އެ حديث، باب التَّوْبة ގައި އިސްވެ ހިނގައްޖެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. نبيއާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އެއްސެވިއެވެ. އަރިހުގައި އަޅުގަނޑުމެން ހުންނެވީ ތަބޫކުގައި اصحاب ބޭކަލުންނާއި އެކުގައެވެ. (ވިދާޅުވިއެވެ.) كعْب بن مالكއަށް ކިހި ހެދިގެންވީހޭ؟ ދެން بَني سلمةގެ މީހަކު ބުނެފިއެވެ. އޭ اللهގެ رسولާއެވެ. އޭނާއަށް ނުދެވުނީ އޭނާގެ ދެލިހެނު ކަމުގައިވާ ދެ ހެދުމާއި އޭނާގެ ދެފަރާތަށް ބަލަބަލާ ހުރުމެވެ. ދެން މާތް الله ރުއްސެވުންވި معاذ بن جبل ވިދާޅުވިއެވެ. ތިބުނީ ނުބައި ބަހެކެވެ. މާތް الله ގަންދެއްވުމަށް ހުވާކުރަމެވެ. އޭ اللهގެ رسولާއެވެ. އަޅުގަނޑުމެން އޭނާއާމެދު ހެޔޮކަން ނޫނީ އެނގިފައެއްނުވެއެވެ. ދެން رَسُول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އެއްކޮށް ވިދާޅުނުވެ ހުންނެވިއެވެ.

« عِطْفَاهُ » جانِباهُ ، وهو إشارةٌ إلى إعجابه بنفسهِ .

256– باب بيان ما يُباح من الغيبة

غيبةގެ ތެރެއިން ހުއްދަވެގެންވާ މިންވަރު ބަޔާންކޮށްދޭ باب

اعلم أن الغيبة تباح لغرض صحيح شرعي لا يمكن الوصول إليه إلا بها وهو ستة أسباب:

ދަންނަވައެވެ. ސަބަބަކީ شرعي މަގުސަދަކަށްޓަކައި غيبة ބުނުން ހުއްދަ ވެގެންވެއެވެ. އެއީ ހަހާއި ނުވަތަ ހަ މަގުސަދު ހާސިލު ނުވާނަމަކަމެވެ. އަދި އެކަން ހުއްދަ ވާނީ ހަ ސަބަބަކަށްޓަކައެވެ.

الأول التظلم فيجوز للمظلوم أن يتظلم إلى السلطان والقاضي وغيرهما ممن له ولاية أو قدرة على إنصافه مـــن ظالمه، فيقول: ظلمني فلان بكذا.

ފުރަތަމައީ: އަނިޔާވެރިކަމެވެ. އެހެންކަމުން އަނިޔާ ލިބިފައިވާ މީހާއަށް ވެރިޔާގެ ކުރިމަތީގައާއި قاضي ގާއި އަދި އެނޫންވެސް އެފަދަ ވެރިކަމެއް އޮތް ނުވަތަ އެފަދަ ބާރެއް ލިބިގެންވާ މީހާގެ ގާތުގަ ގޮސް އަނިޔާވެރިޔާގެ ޝަކުވާ ކޮށް ސަލާމަތްވުމަށް ހުށަހެޅުން ހުއްދަވެގެން ވެއެވެ. އަދި މިފަދަ ހާލަތު ބިޔަންކުރަން ކަމެއް އަނިޔާވެރިވެފައިވާ ކަމުގެ ބަދަލު ހުށަހަޅައެވެ.

الثاني الاستعانة على تغيير المنكر ورد العاصي إلى الصواب، فيقول لمن يرجو قدرته على إزالة المنكر: فلان يعمل كذا فازجره عنه، ونحو ذلك، ويكون مقصوده التوصل إلى إزالة المنكر، فإن لم يقصد ذلك كان حراماً.

ދެވަނައީ: މުންކަރެއް ބަދަލުކުރުމަށްޓަކައި އާއި ފާފަވެރިޔާ حق އަށް ވާސިލުކުރުމުގެ ބާރުގެ ދަތުރު ކުރުމަށް ފާފަވެރިޔާ ކަށް އޭގެ ފަރާތުން ނިވަހުރުވެ ދެވުމެވެ. މިސާލަކަށް މުންކަރަށް ކަނޑައެޅުމުގެ ކަމުގެ ބާރުގެ ލިބިފައިވާ މީހާގެ ކައިރީގައި މިވެސް މީހަކު މިވެސް ނުބައިކަމެއް ކުރެއޭ، މިހާ އެންމެން އިންޒާރު ދެއްވުން ބުނުމުގައި ކަންކުރެވެ. އަދި އެކަމުގައި އެދޭނެ މަގުސަދަކީ ހަމައެކަނި މުންކަރެއް ނައްތާލުން ކަމުގައި ވާންޖެހޭނެވެ. އެގޮތުން ގެސްވާރުކުރިއިރަ އެކަން حرام ވެގެންވެއެވެ.

الثالث الاستفتاء، فيقول للمفتي: ظلمني أبي أو أخي أو زوجي أو فلان بكذا فهل له ذلك؟ وما طريقي في الخلاص منه وتحصيل حقي ودفع الظلم؟ ونحو ذلك فهذا جائز للحاجة، ولكن الأحوط والأفضل أن يقول: ما تقول في رجل أو شخص أو زوج كان من أمره كذا؟ فإنه يحصل به الغرض من غير تعيين، ومع ذلك فالتعيين جائز كما سنذكره في حديث هند (انظر الحديث رقم 1532) إن شاء اللّٰه تعالى.

ތިންވަނައީ: ފަތުވާއެއް ހޯދުމަށްޓަކައިއެވެ. އެގޮތުން މީހަކު مفتيއެއް ގާތުގައި ބުނާ ބުނުމެވެ. (މިސާލަކަށް) ތިމަންނަގެ ބައްޕަ ތިމަންނައަށް އަނިޔާވެރިވެއްޖެއެވެ. ނުވަތަ ތިމަންނަގެ ބޭބެ ނުވަތަ ތިމަންނަގެ ފިރިމީހާ ނުވަތަ މިވެނިމީހާ މިވެނިކަމެއްކޮށްފިއެވެ، މިހާ އެކަމަ އެހެއްޔެ ހުއްދަވެގެންވާނީ

އެރުންފުދަ ނުވަތަ ގައިން ސަލާމަތްވުމަށް ނުވަތަ ތިމަންނަގެ حق ހޯދުމަށް ނުވަތަ އަނިޔާއިން ސަލާމަތްވުމަށް ކުރާނީ ކޮންކަމެއްތޯ އެފަދަ ފުރުޞަތުދެވިފައިވާ ކަމާ އެދުރު ސުވާލުކުރުމެވެ. މިއީ ހުއްދަކުރެވިފައިވާ ކަމެކެވެ. ނަމަވެސް [illegible] އަދި މީހެއްގެ ނަންނުކިޔާ އެފަދަ ކަމެއް ކުރާ މީހަކާމެދު ކިހިނެއްތޯ ބުނުމަކީ ރަނގަޅު ކަމެކެވެ. [illegible] ބުނުމަކީ ވެސް ހުއްދަކަމެކެވެ. އަދި އެއީ [illegible] ކަމަށް ރަސޫލުﷲ ﷺ ގެ هند ގެ ހަދީޘް [illegible] حديث ން އެނގެން ހުރެއެވެ.

الرابع تحذير المسلمين من الشر ونصيحتهم، وذلك من وجوه؛ منها جرح المجروحين من الرواة والشهود، وذلك جائز بإجماع المسلمين بل واجب للحاجة. ومنها المشاورة في مصاهرة إنسان أو مشاركته أو إيداعه أو معاملته أو غير ذلك أو مجاورته، ويجب على المشاوَر أن لا يخفي حاله بل يذكر المساوئ التي فيه بنية النصيحة. ومنها إذا رأى متفقهاً يتردد إلى مبتدع أو فاسق يأخذ عنه العلم وخاف أن يتضرر المتفقه بذلك، فعليه نصيحته ببيان حاله بشرط أن يقصد النصيحة، وهذا مما يُغلط فيه، وقد يحمل المتكلم بذلك الحسد ويلبِّس الشيطان عليه ذلك ويخيل إليه أنه نصيحة فليُتَفطن لذلك. ومنها أن يكون له ولاية لا يقوم بها على وجهها، إما بأن لا يكون صالحاً لها، وإما بأن يكون فاسقاً أو مغفلاً ونحو ذلك، فيجب ذكر ذلك لمن له عليه ولاية عامة ليزيله ويولي من يصلح، أو يعلم ذلك منه ليعامله بمقتضى حاله ولا يغتر به، وأن يسعى في أن يحثه على الاستقامة أو يستبدل به.

ހަތަރުވަނައީ: ނުބައިކަންތަކުން މުސްލިމުން ސަލާމަތްކުރުމަށްޓަކައި ދޭ އިންޒާރުދޭ ގޮތް [illegible] نصيحة ދޭގޮތް. މިކަމުގައި އެތައްގޮތެއް ހުރެއެވެ. އެގޮތްތަކުގެ ތެރެއިން ހަދީޘް ރިވާ ކުރާ މީހުންނާއި ހެކިންގެ ކުށް ބަޔާންކުރުމެވެ. އެއީ މުސްލިމުންގެ إجماع ން ހުއްދަކަމެކެވެ. އަދި ބޭނުންވެއްޖެނަމަ ވާޖިބު ކަމެކެވެ. އަދި އިނގޭތޯ އެއްބަސްވުން ހޯދުމުގައި ބޭނުންވާނަމަ ވެސް ހުއްދަވެއެވެ. އެއީ އެކަކު މީހަކާ ކައިވެނިކުރުމުގައި ނުވަތަ ބައިވެރިކުރުމުގައި ނުވަތަ ވަދީޢާކުރުމުގައި ނުވަތަ މުޢާމަލާތްކުރުމުގައި ނުވަތަ އަވަށްޓެރިކަމުގައި

معاملاتއެއް ކުރުމަށްޓަކައި، ނުވަތަ އެއްބަޔަކު ޖައްސުމަށް ކަމެއް ކުރުމަށްޓަކައި، ނުވަތަ އަވަށްޓެރިޔަކަށް ވުމަށްޓަކައި، مشورة އަހައިފި ނަމަ. އަދިވެސް مشورة ކުރެވޭމީހާ އެކަމުގައި އިސްލާމީ ކުރެވޭ މީހާއާމެދު ފާސިދުވެރިކަން ވެސް ހުރިނަމަ ނަސޭހަތަށް އެކަމެއް ބަޔާންކޮށްދިނުން ވާޖިބުވެއެވެ. އެކަމަށް ނަސޭހަތްތެރިވުމަކީ ގީބަތެއްނޫން ކަމަށް ބަޔާންކުރުން ޖާއިޒުވާނެއެވެ. ދީނުގެ ނިޔަތްތެރިވުމަށް علم އުގެނުމަށް ކިޔަވާ بدعة ގެ އަހުލުވެރިޔެއް ނުވަތަ فاسق އެއްގެ ގާތުން علم ހޯދުމަށްދާކަން ފެނިއްޖެނަމަ. އަދި علم އުގެނުމަށް ދާމީހާއަށް ގެއްލުންވާކަން ބިރުގަނެވޭނަމަ، އޭނާއަށް އެކަން ބަޔާންކޮށްދިނުމަށް ލާޒިމުވެއެވެ. އެހެން شرط އަކީ ނަސޭހަތް ދިނުމުގެ مقصدއަކަށް ހުންނަން ވާނެއެވެ. މިކަމުގައި ބޮޑަށް ގޯސްވާ ކަމަކީ ނަސޭހަތްދެނީ ޙަސަދުގެ ސަބަބުން ހިތުގައިވާ ހަސަދަކުން ކަމުގައިވުމެވެ. އަދި އެއީ ބޮޑު ގޯސްކަމެކެވެ. އަދި ބައެއް ފަހަރު ނަސޭހަތްދޭ މީހާއަށް ވެސް އެކަން ނޭނގި ހުރެދާނެއެވެ. އަދި شيطان ވެސް ހަމަ حقيقة އޮޅުވާލައެވެ. އަދި އެއީ نصيحة އެއް ކަމަށް ވަސްވާސްދެއެވެ. މިކަމާ އެހެން ގޮތަކުން ސަމާލުވުން ލާޒިމެވެ.

ހަތަރުވަނަ ގޮތަކީ ވެރިކަމުގެ ވަޒީފާއެއް ބަރާބަރަށް ނުކުރާ ވެރިޔަކު ނުވަތަ އޭނާ ގެ ވެރިކަމާ ނުއެކަށޭނަ ވެރިޔަކު ނުވަތަ فاسق އަކަށް ވުމާއި ގާފިލުވެ ހިނގާ ވެރިއަކު ކަމުގައިވާނަމަ. އަދި މިފަދަ ކަންތައް ހުރި ވެރިޔާ އަކީ މިކަމަށް ނުފެތޭ ފަރާތެއްނަމަ، އޭނާ ބަދަލުކުރުމަށް ވެރިކަމާއި ހަވާލުކުރި ބޭފުޅާއަށް އެކަމެއް ބަޔާންކޮށްދިނުން ވާޖިބުވެއެވެ. އެއީ އެ ބޭފުޅާ އެކަމާއި ދޭތެރޭ ރަނގަޅަށް ދެނެގަނެވޭނެތީއެވެ. އަދި ވެރިކަމާއި ހަވާލުކުރެވުނު ބޭފުޅާ ބޭނުންވާ ކަހަލަ ގޮތަކަށް ބަދަލުކުރެވޭނެތީއެވެ.

الخامس أن يكون مجاهراً بفسقه أو بدعته كالمجاهر بشرب الخمر، ومصادرة الناس وأخذ المكس وجباية الأموال ظلماً وتولي الأمور الباطلة، فيجوز ذكره بما يجاهر به، ويحرم ذكره بغيره من العيوب إلا أن يكون لجوازه سبب آخر مما ذكرناه.

ފަސްވަނަ: ފާޅުގައި فاسق عمل ކުރާމީހާ ނުވަތަ بدعةގެ عملކުރާ މީހާގެ ވާހަކަ ދެއްކިދާނެއެވެ. މިސާލަކަށް ފާޅުގައި ރާބޮނީ، މީސްތަކުންގެ މުދާ އަނިޔާގެ ގޮތުން ނަގާ މީހާ، މީސްތަކުންގެ އަތުން ނާހައްގު ފައިސާ ނަގާ މީހާ، ނާހައްގުން ޓެކްސް ނަގާ މީހާ، ޒުލުމުން ފައިސާ އެއްކުރާ މީހާ، ބާޠިލު ކަންތައްތަކާ ހަވާލުވާ މީހާ ފަދަ މީހުންނެވެ. އެފަދަ ފާޅުގައި ކުރާ ފާފަތަކުގެ ވާހަކަ ދެއްކުން ހުއްދަވެއެވެ. އެހެން މީހުންގެ އައިބުތަކުގެ ވާހަކަ ދެއްކުމަކީ ހަރާމް ކަމެކެވެ. މި ބުނެވުނު ސަބަބުތަކުން ފިޔަވައި.

ހަރާމް ކަމެކެވެ.

السادس التعريف، فإذا كان الإنسان معروفاً بلقب كالأعمش والأعرج والأصم والأعمى والأحول وغيرهم جاز تعريفهم بذلك، ويحرم إطلاقه على جهة التنقص، ولو أمكن تعريفه بغير ذلك كان أولى.

ހަވަނައީ: މީހެއްގެ ލަގަބު ވަނަމުކުން مشهور ވެފައިވުމެވެ. މިސާލަކަށް الأعمش (ލޯއަވަރުމީހާ)، الأعرج (ކޮރުމީހާ)، الأصم (ބީރުމީހާ) އަދި الأعمى (ލޯކަނުމީހާ) އަދި އެނޫންވެސް އެފަދަ ނަންތަކެވެ. އެފަދަ ނަންޖައި އެމީ ކާކުކަން އޮޅުން ފިލުވައިދިނުމަށްޓަކައި ބުނުން ހުއްދައެވެ. އަދި އުނިކަން ބަޔާންކުރުމަށްޓަކައި ބުނުން حرامއެވެ. އެފަދަމީހުން އެނޫންއެހެން ނަމަކުން ކާކުކަން އަންގައި ދެވޭނަމަ އެގޮތް މުހިއްމުކޮށްގެންވެއެވެ.

فهذه ستة أسباب ذكرها العلماء وأكثرها مجمع عليه. ودلائلها من الأحاديث الصحيحة المشهورة؛ فمن ذلك:

މިއީ ދަންނަ ޢާލިމުން ބަޔާންކުރައްވާފައިވާ ހަ ސަބަބެވެ. މިހިން އެންމެ ގިނައީ الأجماعން އެއްބަސްވެފައިވާ ސަބަބުތަކެވެ. އަދި އެކަމުގެ ދަލީލުން مشهور صحيح حديث ތައް ހިމެނެއެވެ. ތަހަ އެގޮތުން އައިސްފައިވާ (ބައެއް) حديث ތަކާއި :

1531- عَنْ عَائِشَةَ رضي اللَّه عَنْهَا أن رَجُلاً استأْذَن عَلى النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلّم فقَالَ : « ائذَنُوا لـــهُ، بئس أخو العشِيرَةِ ؟ » متفقٌ عليه .

މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި عَائِشَة ގެފާނުގެ ރިވާއިން ބަޔާންވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން މީހަކު رَسُول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އާއި ބައްދަލުކުރުމަށް އިޛުނަކަށް އެދުނެވެ. ފަހެ حديث ކުރެއްވިއެވެ. އޭނާއަށް އިޛުނަ ދޭށެވެ. އަދި އޭނާއަކީ އޭނާގެ قبيلة ގެ ބޭބެއަކީ ހިތުން ނުބައި މީހާއެވެ.

احْتَجَّ بِهِ البخاري في جَوازِ غيبةِ أهلِ الفسادِ وأهلِ الرِّيبِ .

امام بخاري އިސްވެދިޔަ حديثގެ މައްޗަށް ބިނާކުރައްވައިގެން ފަސާދުގެ އަހުލުވެރިންނާއި نفاقގެ އަހުލުވެރިންގެ ސިފައާ ބުނުން ހުއްދަ ކުރައްވާފައެވެ.

1532- وعنْهَا قَالَتْ : قَالَ رسُولُ اللَّه صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « مَا أَظُن فُلاناً وفُلاناً يعرِفَانِ مِنْ ديننا شَيْئاً » رواه البخاريُّ . قال الليثُ بنُ سعْدٍ أحدُ رُواةِ هذا الحَدِيثِ : هذَانِ الرَّجُلانِ كَانَا مِنَ الْمُنَافِقِينَ .

އަދި އެކަމަނާ (އެބަހީ މާތްالله ރުޟާވެވޑައިގެންވި عَائِشَة) ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللّهِ صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ވަކި މީހަކާއި ވަކިމީހަކާއި (ދެމީހުންނަށް) ތިމަންމެންގެ ދީނުގެ އެއްވެސްއެއްޗެއް އެނގޭނެ ތިމަންނަކަށް ހީއެއްނުވެއެވެ.

عَائِشَة ގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. މި حديث ގެ ރާވީއެއްކަމުގައިވާ الليثُ بنُ سعْد ވިދާޅުވިއެވެ. އެދެމީހުންނަކީ منافقންގެ ތެރެއިން ހިމެނޭ ދެމީހުންނެވެ.

1533- وعنْ فَاطِمةَ بنْتِ قَيْسٍ رضي اللَّه عَنْها قَالَتْ : أَتيْتُ النبي صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، فقلت : إنَّ أبا الجَهْمِ ومُعاوِيةَ خَطباني ؟ فقال رسول اللّهِ صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « أمَّا مُعَاوِيةُ ، فَصُعْلُوكٌ لا مالَ له ، وأمَّا أبو الجَهْمِ فلا يضَعُ العَصا عنْ عاتِقِهِ » متفقٌ عليه .

މާތްالله ރުޟާވެވޑައިގެންވި فَاطِمة بنْت قَيْس ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަ نبي އާ صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ އަރިހަށް އައީމެވެ. އަދި ތިމަން ދަންނަވައިފީމެވެ. ހަމަކަށަވަރުން أبُو الجَهْم އާއި مُعاوِية އާއި ދެމީހުން ތިމަންނަށް ކައިވެނީގެ ހުށަހެޅުން އެރުވީއެވެ. (ބުނީ ގޮވާލުމަށް ދެއްވާށެވެ.) ދެން رَسُول اللّهِ صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. مُعاوِية އަކީ ފަޤީރެކެވެ. އޭނާއަކަށް މުދަލެއް ނުވެއެވެ. އަދި أبُو الجَهْم އަކީ އޭނާގެ ކޮނޑުން އަސާހަރުގަނޑު ބާލާ މީހެއް ނޫނެވެ.

وفي روايةٍ لمسلمٍ : « وأمَّا أبُو الجَهْمِ فضَرَّابٌ للنِّساءِ » وهو تفسير لرواية : « لا يَضَعُ العَصا عَنْ عاتِقِهِ » وقيل : معناه : كثيرُ الأسفارِ .

އަދި މުސްލިމްގެ ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. އަދި أبُو الجَهْم އަކީ އަންހެނުންނަށް ގިނައިން ތަޅާ މީހެކެވެ. އަދި އެއީ لا يَضَعُ العَصا عَنْ عاتقه ގެ ތަފްސީރުކަމުގައި އައިސްފައިވާ ރިވާޔަތެވެ. އަދި ބުނެވިއްޖެއެވެ. އޭގެ މާނައަކީ ގިނަގިނައިން ދަތުރު ކުރާ މީހެކެވެ.

1534- وعن زيْد بنِ أرْقَمَ رضي اللَّه عنهُ قال : خَرجْنَا مع رسولِ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم في سفَرٍ أصاب النَّاس فيهِ شِدةٌ ، فقال عبدُ اللَّه بنُ أبي : لا تُنْفِقُوا على منْ عِنْد رسُولِ اللَّه حتى ينْفَضُّوا وقال : لَئِنْ رجعْنَا إلى المدِينَةِ ليُخرِجنَّ الأعزُّ مِنْها الأذَلَّ ، فَأَتَيْتُ رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم، فَأَخْبرْتُهُ بذلكَ ، فأرسلَ إلى عبد اللَّه بن أبي فَاجْتَهَد يمِينَهُ : ما فَعَل ، فقالوا : كَذَب زيدٌ رسولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، فَوقَع في نَفْسِي مِمَّا قالوهُ شِدَّةٌ حتى أنْزَل اللَّه تعالى تَصْدِيقي: { إذا جاءَك المُنَافِقُون } ثم دعاهم النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، لِيَسْتغْفِرَ لهم فلَوَّوْا رُؤُوسَهُمْ . متفقٌ عليه .

މާތްﷲ ރުހިވޮޑިގެންވާ زيْد بن أرْقَم ގެ ރިވާޔަތުން ބަޔާންވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަމެން رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އާއިއެކުގައި ދަތުރުކުރައްވައި ނުކުމެވުނީމެވެ. އެ ދަތުރުގައި މީސްތަކުންނަށް ވަރަށް ދަތިކަމެއް ކުރިމަތިވިއެވެ. ފަހެ عبدُ اللَّه بن أبي ބުންޏެވެ. رَسُول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އާއިއެކުގައި ތިބި މީހުންނަށް ހޭދަކުރުން ހުއްޓާލާށެވެ. އެއުރެން ހުރިހާ ދިމާއަކަށް ވަކިވެދާންދެން. އަދި ބުންޏެވެ. މަދީނާއަށް އެނބުރި ދިޔުމުން އިއްޒަތްތެރިން ޒަލީލުންނާއި ނެރެދާނެތެވެ. މީހުން ނެރެދޭނެތެވެ. (ތިމަން زيْد بن أرْقَم ވިދާޅުވިއެވެ.) ފަހެ ތިމަންނަން رَسُول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އަރިހަށް އައީމެވެ. އަދި އެ خبر އަރުވައިލީމެވެ. ފަހެ رَسُول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم (އެކަމާއިބެހޭގޮތުން) عبدُ اللَّه بن أبي ގެ ގާތަށް (ބަލާލެ) ފޮނުއްވިއެވެ. ފަހެ އޭނާ ބުނީ ހުވައިކޮށް عهدވެ އޭނާ އެފަދަ ނުބުނާކަމަށެވެ. ބުނެފިއެވެ. އެހެންކަމުން، رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އަރިހުގައި زيْد ދޮގުހަދައިފިކަމަށް މީސްތަކުން ބުނެ ވާހަކަ ދައްކައިފިއެވެ. އެކަމުގެ ސަބަބުން ތިމަންނަށް ހިތުގައި އެބުރަކީ ވަރަށް ބޮޑު ދެރައެކެވެ. އެހެންކަމުން ފަހެ الله سبحانه وتعالى ތިމަންނަގެ ތެދުވެރިކަމާއިމެދު وحي ބާވައިލެއްވިއެވެ. އެއީ إذا جاءَك المُنَافِقُون ގެ އާޔަތެވެ. ދެން نبيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އެމީހުންނަށް ގޮވާލެއްވި استغفار ދެންނެވުމަށް ގެނައުމަށް ކުރެއްވި ގޮވާލެއްވުމަށް ބޮލުގައި ފޮރުވާލުމަށް ގެންދިޔައީ އެބައިމީހުން އެކަމަށް ފުރަގަސް ދިނެވެ.

1535- وعنْ عائشةَ رضي اللَّه عنها قالتْ : قالت هِنْدُ امْرَأَةُ أبي سُفْيانَ للنبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : إنَّ أبا سُفيانَ رجُلٌ شَحِيحٌ ولَيْس يُعْطِيني ما يَكْفِيني وولَدِي إلاَّ ما أخَذْتُ مِنه ، وهَو لا يعْلَمُ ؟ قال : « خُذِي ما يكْفِيكِ ووَلَدَكِ بالمعْرُوفِ » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވާ عَائِشَة ގެފާނުގެ ރިވާޔަތުން ބަޔާންވެގެންވެއެވެ. އަންހެނާ ވިދާޅުވިއެވެ. ابو سفيان

ގެ އަންހެނުން هند ގެފާނު نبي އާ صلّى الله عَلَيْهِ وسَلَّم އަށް ދެންނެވިއެވެ. ހަމަކާތަލަކޮޅުން ابو سفيان އަކީ ދަހިމީހެކެވެ. އަދި ތިމަންނަށް އާންމުކޮށް ނުވާ އެއްޗެއް ނޫނީ އާއި ތިމަންނަށާއި ކުއްޖާއަކަށް ނުދެއެވެ. އަދި އޭނާ ތިމަންނަށް އެގޮތަށް ނުދޭނެއެވެ. ނަމަވެސް ނަހަކަށް ނުވާކަމެއް ނަދީނުވެއްވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. ބިޚާރީ ކުރެއްވި ދީނީ ހުކުމެއް ...

257– باب تحريم النميمة

ދޮބައިޖެހުމަކީ حرامވެގެންވާކަން ބަޔާންކޮށްދޭ باب

وهي نقل الكلام بين الناس على جهة الإِفساد

އަދި ދޮބައިޖެހުމަކީ އެއީ މީސްތަކުންގެ މެދުގައި ފަސާދަ ފެތުރުމަށްޓަކައި ވާހަކަ نقل ކުރުމެވެ.

قَالَ الله تَعَالَى : ﴿ هَمَّازٍ مَشَّاءٍ بِنَميمٍ ﴾ [ن : 11]

(އެއީ) غيبة ބުނާހެން، ދޮބައިޖެހުމަށް ހިނގާފައިވާ މީހާއެވެ.

وقال الله تَعَالَى : ﴿ مَا يَلْفِظُ مِنْ قَوْلٍ إِلاَّ لَدَيْهِ رَقِيبٌ عَتِيدٌ ﴾ [ق : 18] .

(އެބަހީ عملތައް) ބަލަހައްޓާވުން އޮންނަ ކައިރީގައި حاضرވާ ملائكة އަކުރެއް އޮންނަހަކަށް، އެއްވެސް ބަހެއް ނުބުނެވެއެވެ.

1536– وعَنْ حذَيْفَةَ رضي اللَّه عنهُ قالَ : قال رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « لا يَدْخُلُ الجنةَ نمَّامٌ»
متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުއްސުންވެވޭ حذيفة ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ދޮބައިޖެހުމާ ސުވަރުގެއަށް ނުވަންނަ ހުއްޓެވެ.

1537– وعَنْ ابن عَباسٍ رضي اللَّه عَنْهُمَا أنَّ رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : مرَّ بِقَبريْنِ فقال : «إِنَّهُمَا يُعَذَّبان ، وَمَا يُعَذَّبَانِ في كَبيرٍ ، بَلى إِنَّهُ كَبيرٌ : أمَّا أحَدُهمَا ، فَكَانَ يمشِي بالنَّمِيمَةِ، وأمَّا الآخرُ فَكَانَ لا يستَتِرُ مِنْ بولِه » .

متفقٌ عليه ، وهذا لفظ إحدى روايات البخاري .

قالَ العُلَماءُ : معْنَى: «وما يُعَذَّبَانِ في كَبيرٍ» أيْ كبير في زَعْمِهما وقيلَ: كَبِيرٌ تَرْكُهُ عَلَيهما.

މާތް الله އެދެބޭކަލުންނަށް ރުހިވޮޑިގެންނެވި عبد الله بن عَبَّاس ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ދެ قبرއެއްގެ ކައިރިން ވަޑައިގެންނެވެ. އެހިނދު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެ ދެقبرގައިވާ ދެމީހުންނަށް عذاب އަދަބުދެވެއެވެ. އެދެމީހުންނަށް عذاب ލިބުނީ އެމީހުންގެ ނަޒަރުގައި މާބޮޑުކަމަކަށްވާތީ ނޫނެވެ. އަދި ހަމަލައްޔެ! އެއީ ބޮޑުކަމެކެވެ. ބޮޑުވެގެންވާ ކަމެކެވެ. ދަންނަވައެވެ. އެހެނީ ބޮޑު އުނދަގޫ ދުވަހުގެ މިހާރެވެ. އަދި އެކަކީ ކުޑަކުޑަ ކަމެއްގެ ގޮތުގައި ދެކިފައިވެއެވެ.

މިއީ بخاري ގެ އެއް ރިވާޔަތެއްގެ އިބާރާތެވެ. ދަންނަ ބޭކަލުން ވިދާޅުވެއެވެ. އެދެމީހުންނަށް عذاب ލިބުނީ މާ ބޮޑު ފާފައަކަށް ސަބަބުން ނޫން ބޮޑު ބޮސްލުމެއް ވުމުގެ ދުވަހަކީ އެއީ އެމީހުންގެ ނަޒަރުގައި މާބޮޑު ފާފައެއް ނޫނެވެ. ފަސޭހަކަމެވެ. އަދި ބޮޑުވެއެވެ. އެކަ މޫނުއަލި އެމީހުންނަށް އެކަމުން ދުރުހެލިވުމަކީ މާ ބޮޑު އުނދަގޫކަމެއް ނޫނެވެ. (ނަމަވެސް ދުރުހެލި ނުވެއެވެ.)

1538- وعن ابن مسْعُودٍ رضي اللَّه عنْهُ أنَّ النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « ألا أُنَبِّئكُم ما العَضْهُ ؟ هي النَّمِيمةُ ، القَالَةُ بيْنَ النَّاسِ » رواه مسلم .

« العَضْهُ » : بفَتْح العين الُمهْمَلَةِ ، وإسْكان الضَّادِ الُمعْجَمَةِ ، وبالهاءِ على وزنِ الوجهِ، ورُوي : « العِضَةُ » بِكسْرِ العَيْنِ و فَتْحِ الضَّادِ الُمعْجَمَةِ عَلى وَزْنِ العِدَةِ ، وهِي : الكذِبُ والبُهتانُ ، وعَلى الرِّواية الأولى : العَضْهُ مصدرٌ ، يقال : عَضَهَهُ عَضْهاً ، أي : رماهُ بالعَضْهِ .

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންނެވި عبد الله ابن مسعُود ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبيّާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިމަންކަލޭގެފާނު ތިޔަބައިމީހުންނަށް العَضْهُ ގެ މާނަ ކިޔައިދެއްވަން ބޭނުންފުޅުތޯ؟ އެއީ މީސްކޮޅުކިޔުމާއި މީހުންގެ ދެމެދު ބަސް ގެންގުޅުމެވެ.

258– باب النهي عن نَقْل الحديثِ وكلام الناس إلى ولاة الأمورِ إذا لم تدْعُ إليه حاجةٌ كَخَوفِ مفسدةٍ ونحوها

މީސްތަކުންގެ ވާހަކަތަކުގެ ބަރާއިން އަވަހަކަށް ނަޤުލުކޮށްދިނުމަކީ ފުރުސަތުގައި އުފެދިދާނެ ކަމުގެ ބަރުއީމާ ވާހަކަ ފުރުވައި އެހެން ވާހަކަތައް ފޮނުވާނީ ހަލާކަށް އުފެދުން މަނާކަމުގެ ބަޔާންކުރާ باب

قَالَ الله تَعَالَى : ﴿ وَلاَ تَعَاوَنُوا عَلَى الإثْمِ وَالعُدْوانِ ﴾ [المائدة : 2] .

އަދި ފާފަވެރިވުމާއި އަދާވާތްތެރިވުމުގެ މަސައްކަތު ތަޢާވުނުވުމަކީ އެކަކު އަނެކަކަށް އެހީތެރި ވެހިތެރިނުވާނެކަމެވެ.

وفي الباب الأحاديث السابقة في الباب قبله.

1539– وعن ابن مَسْعُودٍ رضي اللَّه عنهُ قالَ : قالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « لا يُبَلِّغْني أحدٌ من أصْحابي عنْ أحَدٍ شَيْئاً ، فَإِنِّي أُحِبُّ أنْ أَخْرُجَ إِلَيْكُمْ وأنا سليمُ الصَّدْرِ » رواه أبو داود والترمذي .

މާތްالله ރުއްސެވުންވާށިވި عبد الله ابن مسعُودގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديثކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން އެއްވެސް މީހަކު ތިމަންނަސްވާމީގެ اصحابންނާއި ބެހޭގޮތުން އެއްވެސް ވާހަކައެއް ތިމަންކަލޭގެފާނަށް ނުގެނެސްދޭށެވެ. އަހަރެ ހަމަކަށަވަރުން ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއަށް ނިކުމެ ތިމަންނަސްވާމީ ބައިވެރިވުމަށް ތިޔަބައިމީހުންގެ ހިތްސާފުވާގޮތަށް ތިމަންނަސްވާމީ ހާޒިރުވުމެވެ.

259– باب ذم ذي الوجهين

ދެމޫނުގެ އަޚްލާގުހުރިކަން ނުބައިކަން ބަޔާންކުރާ باب

قَالَ الله تَعَالَى : ﴿ يَسْتَخْفُونَ مِنَ النَّاسِ وَلاَ يَسْتَخْفُونَ مِنَ اللهِ وَهُوَ مَعَهُمْ إذْ يُبَيِّتُونَ مَا لا يَرْضَى مِنَ القَولِ وكَانَ اللهُ بِمَا يَعْمَلُونَ مُحيطاً ﴾ . [النساء : 108].

އެއުރެން މީސްތަކުންނަށް ވަންހަނާވެގެންވެއެވެ. އެކަމަކު اللهގެ ހަޟްރަތުގައި އެއުރެންނަކަށް ވަންހަނާ

ވެއެއްނުގަނެވެމެވެ. އަހަރާނގެ ރަޙްމަތްތެރިކަމާ ބަސްފުޅުގެ އައިރުން ވޭނަގެއަށް ބޮޑުވިޔާނުން

އެތިރިކަމަކީ އެއްރެއާ އަހަރާނގެ ވެރިކަމުގެ ދުރުކަނޑުވެގެން ހަށި އަށް ރަނގަޅުތަކުން

ބަސްދިރިހަދާވަނީ ކުރަމަތިކަމަކަށް ﷲ ވެޑިގެންވެއެވެ.

1540- وعن أبي هُريرةَ رضي اللَّه عَنْهُ قالَ : قالَ رسُولُ اللَّهِ صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « تَجدُونَ النَّاسَ معادِنَ : خِيارُهُم في الجاهِلِيَّةِ خيارُهُم في الإسْلامِ إذا فَقُهُوا ، وتجدُونَ خِيارَ النَّاسِ في هذا الشَّأنِ أشدَّهُمْ لهُ كَراهِيةً ، وتَجدُونَ شَرَّ النَّاسِ ذا الوجْهيْنِ ، الذي يأتِي هؤلاءِ بِوجْهٍ وَهؤلاءِ بِوَجْهٍ » متفقٌ عليه .

މާނަ ﷲ ރުހިވޮޑިގެންވާ أبو هُريرة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللّهِ صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން މީސްތަކުން ދުނިޔޭގެ ކަނޑުތަކުގެ ފަދަ ދެކޭނެއެވެ. ޖާހިލިއްޔަތުގެ ދުވަސްވަރު އެމީހުން ތެރެއިން ހެޔޮ މީހުން އިސްލާމްދީނުގެ علم ހާސިލްކޮށްފިނަމަ އިސްލާމްދީނުގައި ހެޔޮ މީހުން ވެގެންވެއެވެ. އަދި ވެރިކަމުގެ ދާއިރާގައި އެންމެ ރަނގަޅު މީހުންނަކީ އެކަމަށް ނުރުހުންތެރިވާ މީހުންކަން ތިޔަބައިމީހުން ދެކޭނެއެވެ. އަދި މީސްތަކުންގެ ތެރެއިން އެންމެ ނުބައި މީހުންކަމުގައި ދެކޭނީ ދެމޫނުގެ މީހުންނެވެ. އެއީ އެއްބަޔަކާ ކައިރިއަށް އެއް މޫނަކާއި އަނެއްބަޔަކާ ކައިރިއަށް އަނެއް މޫނަކާއިގެން ދާ މީހުންނެވެ.

1541- وعنْ محمدِ بن زَيْدٍ أنَّ نَاسًا قَالُوا لجَدِّهِ عبدِ اللَّه بنِ عُمْرو رضي اللَّه عنْهما : إنَّا نَدْخُلُ عَلَى سَلاطِيننا فنقولُ لُهمْ بِخلافِ ما نتكلَّمُ إذَا خَرَجْنَا مِنْ عِنِدِهِمْ قال : كُنَّا نعُدُّ هذا نِفَاقاً عَلى عَهْدِ رسولِ اللَّه صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم . رواه البخاري .

މާނަ ﷲ ރުހިވޮޑިގެންވާ محمد بن زَيْد ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ބައެއް އަޞްحابي ގެ ކާފަކު މާނަ ﷲ އެދުނުބާއިކަލޭގެފާނަށް ރުހިވޮޑިގެންވާ عبد اللَّه بن عمْرو ގެ އަރިހުން ސުވާލުކޮށްފައެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ވެރިންގެ ކައިރިއަށް ވަންނަކޮށް ވާހަކަދައްކާ އެއުރެން ގޮވާ ނިކުތުން އަހަރެމެން ބުނާ ގޮތާއި ޚިލާފަށެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ވަރަށްމެ رَسُول اللّهِ صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلّم ގެ ޒަމާނުގައި އަޅުގަނޑުމެން ހަމަކާށެވެ نفاق އޭގެ ގޮތުގައެވެ.

260- باب تحريم الكذب

ދޮގުހެދުން حرامވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

قَالَ اللهُ تَعَالَى : ﴿ وَلاَ تَقْفُ مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ ﴾ [الإسراء : 36]

އަދި ތިބާހަށް އެކަމާމެދު އެނގުމެއް ނުވާކަމަކަށް، ތިބާ تبع ނުވާށެވެ.

وقال تَ الله عَالَى : ﴿ مَا يَلْفِظُ مِنْ قَولٍ إِلاَّ لَدَيْهِ رَقِيبٌ عَتِيدٌ ﴾ [ق : 18] .

(ކުރާ عمل ތައް) ބަހަކަށްބަލަން އޮތްތޯ ކައިރީގައި حاضرވާ ملائكة ރަގީބު ޢަތީދު ކަމުން، އެއްވެސް ބަހެއް ނުބުނެވެއެވެ.

1542- وعنْ ابنِ مسعود رضي اللَّه عنْهُ قال : قالَ رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « إنَّ الصِّدْقَ يهْدِي إلى الْبِرِّ وَإنَّ البرِّ يهْدِي إلى الجنَّةِ ، وإنَّ الرَّجُل ليَصْدُقُ حتَّى يُكتَبَ عِنْدَ اللَّهِ صِدِّيقاً، وإنَّ الْكَذِبَ يَهْدِي إلى الفُجُورِ وإنَّ الفُجُورً يهْدِي إلى النارِ ، وإن الرجلَ ليكذبَ حَتى يُكْتبَ عنْدَ اللَّهِ كَذَّاباً » متفقٌ عليه .

މާތްالله ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ عبد الله ابن مسعُود ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރައްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތެދުވެރިކަން ހެޔޮކަންތަކަށް މަގުދައްކައެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން ހެޔޮކަންތަކުން ސުވަރުގެއަށް މަގުދައްކައެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން މީހަކު ތެދުބުނުން ފަހަރިހިނަމަ އެމީހަކު الله ގެ حضرة ގައި ތެދުވެރިއެއްގެ ނަމުން ލިޔުއްވޭނެއެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން ދޮގުހެދުން ނުބައި ކަންތަކަށް މަގުދައްކައެވެ. އަދި ނުބައިކަންތަކުން ނަރަކައަށް މަގުދައްކައެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން މީހަކު ދޮގުހެދުން ފަހަރިހިނަމަ އެމީހަކު الله ގެ حضرة ގައި ދޮގުވެރިއެއްގެ ގޮތުގައި ލިޔުއްވޭނެއެވެ.

1543- وعن عبدِ اللَّهِ بنِ عَمْرو بنِ العاص رضي اللَّه عنْهُما ، أنَّ النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : «أَرْبعٌ منْ كُنَّ فِيهِ ، كان مُنافِقاً خالِصاً ، ومنْ كَانتْ فيهِ خَصْلَةٌ مِنْهُنَّ ، كَانتْ فِيهِ خَصْلَةٌ مِنْ نِفاقٍ حتَّى يَدعَهَا : إذا اؤْتُمِنَ خَانَ ، وَإذا حدَّث كَذَبَ ، وإذا عاهَدَ غَدَرَ ، وإذا خَاصمَ فجَرَ » متفقٌ عليه .

وقد سبقَ بيانه مع حديثِ أبي هُرَيْرَةَ بنحوهِ في « باب الوفاءِ بالعهد » .

ޢަބްدالله އަދުރުބުފުޅުކޮށްދެއްވާ ޙަދީޘް ސުންނަތުގައިވާ عبد اللَّه بن عَمْرو بن العاص ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ.
ހަދާކަށްވެރުން نبيﷺ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديثކުރެއްވިއެވެ. ހަތަރު ސިފައެއް ހުރިމީހާ ޚާލިޞް خالص
منافق އެކެވެ. އަދި އެއިން ސިފައެއް ހުރިމީހާ އެދޫކޮށްލާހާ ހިނދަކު ނިފާޤުގެ ސިފައިން منافقންގެ
ސިފައެއް ހުރީއެވެ. (އެ ސިފަތަކަކީ) އެމީހަކަށް އަމާނާތެއް ހަވާލުކުރެވިއްޖެނަމަ އެއަށް خيانة
ކުރެއެވެ. ވާހަކަދައްކާ ދޮގު ހަދައެވެ. އަދި ވަޢުދުވެވިއްޖެނަމަ އޭގެ خلاف ވެއެވެ.
އަދި ދެބަސްވުމެއްޖެހިއްޖެނަމަ ނުބައިބަސް ބުނެއެވެ.

1544- وعن ابن عباسٍ رضي اللَّه عنْهُما عن النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، قالَ : « مَنْ تَحَلَّمَ بِحُلْمٍ لمْ يرَهُ ، كُلِّفَ أنْ يَعْقِدَ بيْن شَعِيرتيِن ، ولَنْ يفْعَلَ ، ومنِ اسْتَمَع إلى حديثِ قَوْم وهُمْ لهُ كارِهُونَ، صُبَّ فِي أُذُنَيْهِ الآنُكُ يَوْمَ القِيامَةِ ، ومَنْ صوَّر صُورةً ، عُذِّبَ وَكُلِّفَ أنْ ينفُخَ فيها الرُّوحَ وَلَيْس بِنافخٍ » رواه البخاري .

« تَحلَّم » أي : قالَ أنهُ حَلم في نَوْمِهِ ورَأى كَذا وكَذا ، وهو كاذبٌ و « الآنك » بالمدِّ وضمِّ النونِ وتخفيفِ الكاف : وهو الرَّصَاصُ المذابُ .

ޢަބްدالله އަދުރުބުފުޅުކޮށްދެއްވާ ޙަދީޘް ސުންނަތުގައިވާ عبد اللَّه بن عَبَّاس، نبي ﷺ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ އަރިހުން
ރިވާކުރެއްވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديثކުރެއްވިއެވެ. ހުވަފެން ނުދެކި ހުވަފެން ދެކުނީ ކަމަށް ބުނާ
މީހާ ދެ ބާވަތެއްގެ ތެރެއިން قيامة ދުވަހުން އަމުރުކުރެވޭނެއެވެ. ދެ ދޮނބި އެއްކޮށް ގޮށްޖެހުން
ލާޒިމްވާނެއެވެ. އަދި އޭނާއަށް އެކަމެއް ނުކުރެވޭނެއެވެ. އަދި މީހުން ބޭނުން ނުވާ ހާލު
ވާހަކައެއް އަޑުއަހާ މީހާގެ ކަންފަތުގައި قيامة ދުވަހު ރަހަ ވިރުވާފައިވާ ލޯ އަޅާނެއެވެ. އަދި
ފޮޓޯ ކަހާ ނުވަތަ ތަސްވީރު ކުރާ މީހާއަށް عذاب ދެވޭނެއެވެ. އަދި އޭގައި ފުރާނަ ޖެއްސުމަށް
ލާޒިމްވާނެއެވެ. އަދި އެއީ ފުރާނަ ޖެއްސޭނޭ މީހެއް ނޫނެވެ.

1545- وعن ابنِ عُمرَ رضي اللَّه عنْهُما قالَ : قال النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « أفْرَى الفِرَى أنْ يُرِيَ الرجُلُ عيْنَيْهِ ما لَمْ تَرَيا » .

رواهُ البخاري . ومعناه : يقولُ : رأيتُ فيما لم يره .

[illegible]الله [illegible] عبد الله بن عُمر[illegible]
[illegible] نبيّ[illegible] صلّى الله عَلَيْهِ وسلّم حديث[illegible]
[illegible]

1546- وعن سَمُرَةَ بنِ جُنْدُب رضي اللَّه عَنْهُ قالَ : كانَ رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم مِما يُكْثِرُ أنْ يقولَ لأصحابهِ : « هَلْ رَأَى أحدٌ مِنكُمْ مِن رؤيا؟» فيقُصُّ عليهِ منْ شَاءَ اللَّه أنْ يقُصَّ . وَإِنَّهُ قال لنا ذات غَدَاةٍ : « إِنَّهُ أتَانِي اللَّيْلَةَ آتيانِ ، وإِنَّهُما قالا لي : انطَلَقْ ، وإنِّي انْطَلَقْتُ معهُما ، وإنَّا أَتَيْنا عَلى رجُلٍ مُضْطَجعٌ ، وإِذَا آخَرُ قَائِمٌ عَلَيْهِ بصَخْرَةٍ ، وإِذَا هُوَ يَهْوِي بالصَّخْرَةِ لِرَأْسِهِ ، فَيثْلَغُ رَأْسهُ ، فَيَتَدَهْدهُ الحَجَرُ هَاهُنَا . فيتبعُ الحَجَرَ فيأْخُـــذُهُ ، فلا يَرجِعُ إِلَيْه حَتَّى يَصِحَّ رَأْسُهُ كما كان ، ثُمَّ يَعُودُ عَلَيْهِ ، فَيفْعلُ بِهِ مِثْلَ ما فَعَل المَرَّةَ الأولى،» قال : قلتُ لهما : سُبْحانَ اللَّهِ ، ما هذانِ ؟ قالا لي : انْطَلِقْ انْطَلِقْ، فانْطَلَقْنا. فأَتيْنَا عَلى رَجُل مُسْتَلْقٍ لقَفَاه وَإذا آخرَ قائمٌ عليهِ بكَلُّوب مِنْ حَديدٍ ، وإذا هُوَ يَأْتى أحَد شِقَّيْ وَجْهِهِ فيُشَرْشِرُ شِدْقَهُ إلى قَفاهُ ، ومنْخِرهُ إلى قَفَاهُ ، وَعينَهُ إلى قَفاهُ ، ثُمَّ يتَحوَّل إلى الجانبِ الآخرِ فَيَفْعَل بهِ مثْلَ ما فعلَ بالجانب الأول ، فَما يَفْرُ غُ مِنْ ذلكَ الجانب حتَّى يصِحَّ ذلكَ الجانِبُ كما كانَ ، ثُمَّ يَعُودُ عليْهِ ، فَيَفْعَل مِثْلَ ما فعلَ في المَرَّةِ الأولى . قال : قلتُ: سُبْحَانَ اللَّه ، ما هذان ؟ قالا لي : انْطلِقْ انْطَلِقْ ، فَانْطَلَقْنَا . فَأتيْنا عَلى مِثْل التَّنُّورِ فَأَحْسِبُ أنهُ قال : فإذا فيهِ لَغَطٌ ، وأصْواتٌ ، فَاطَّلَعْنا فيهِ فَإِذَا فِيهِ رجالٌ ونساء عُرَاةٌ ، وإذا هُمْ يأتِيهمْ لَهَبٌ مِنْ أَسْفلِ مِنْهُمْ ، فإذا أتَاهُمْ ذلكَ اللَّهَبُ ضَوْضَؤُوا ، قلتُ ما هؤلاءِ ؟ قالا لي : انْطَلِقْ انْطَلِقْ ،فَانْطَلَقْنَا. فَأَتيْنَا على نهرٍ حسِبْتُ أَنهُ كانَ يقُولُ : « أَحْمرُ مِثْلُ الدَّمِ ، وإذا في النَّهْرِ رَجُلٌ سابِحٌ يَسْبَحُ ، وَإذا على شَطِّ النَّهْرِ رجُلٌ قَد جَمَعَ عِندَهُ حِجارةً كَثِيرَة ، وإذا ذلكَ السَّابحُ يسبح ما يَسْبَحُ، ثُمَّ يَأْتِيْ ذلكَ الذي قَدْ جمَعَ عِنْدهُ الحِجارةَ ، فَيَفْغَرُ لَهَ فاهُ ، فَيُلْقِمُهُ حجراً ، فَيَنْطَلِقُ فَيَسْبَحُ ، ثُمَّ يَرْجِعُ إليهِ ، كُلَّمَا رجع إِلَيْهِ ، فغَر فاهُ لهُ ، فَأَلْقمهُ حَجَراً ، قلت لهما : ما هذانِ ؟ قالا لي : انْطلِقْ انطلِق ، فانْطَلَقنا . فَأَتيْنَا على رَجُلٍ كريِه المَرْآةِ ، أوْ كأَكرَهِ ما أنت رَاءٍ رجُلاً مَرْأًى ، فإذا هو عِندَه نارٌ يحشُّها وَيسْعى حَوْلَهَا ، قلتُ لهما : ما هذا ؟ قالا لي : انْطَلِقْ انْطلِقْ ، فَانْطَلَقنا . فَأتَينا على روْضةٍ مُعْتَمَّةٍ فِيها مِنْ كلِّ نَوْرِ الرَّبِيعِ ، وإذا بيْنَ ظهْري الرَّوضَةِ رَجلٌ طويلٌ لا أكادُ أرى رأسَهُ طُولاً في السَّماءِ ، وإذا حولَ الرجلِ منْ أكثر ولدان ما رَأَيْتُهُمْ قطُّ ، قُلتُ: ما هذا ؟ وما هؤلاءِ ؟ قالا لي : انطَلِقْ انْطَلِقْ فَانْطلَقنا . فَأتيْنَا إلى دَوْحةٍ عظِيمَة لَمْ أر دَوْحةً قطُّ أعظمَ مِنها ، ولا أحْسنَ ، قالا لي : ارْقَ فيها، فَارتَقينا فيها ، إلى مدِينةٍ مَبْنِيَّةٍ بِلَبِنِ ذَهبٍ ولبنِ فضَّةٍ ، فأتَينا باب المَدينة فَاسْتفتَحْنَا، فَفُتحَ لَنا،

فَدَخَلناهَا ، فَتَلَقَّانَا رجالٌ شَطْرٌ مِن خَلْقِهِم كأَحْسنِ ما أنت راءٍ ، وشَطرٌ مِنهم كأَقْبحِ ما أنتَ راءٍ ، قالا لهم : اذهبوا فقَعُوا في ذلك النَّهْر ، وإذا هُوَ نَهرٌ معترِضٌ يجْري كأن ماءَهُ المحضُ في البياض ، فذَهبُوا فوقعُوا فيه ، ثُمَّ رجعُوا إلينا قد ذَهَب ذلكَ السُّوءُ عَنهمْ ، فَصارُوا في أحسن صُورةٍ .قال : قالا لي : هذه جَنَّةُ عدْن ، وهذاك منزلُكَ ، فسمَا بصَري صُعداً ، فإذا قصر مِثلُ الرَّبابة البيضاءِ . قالا لي : هذاك منزلُكَ . قلتُ لهما : بارك اللَّه فيكُما، فَذراني فأدخُلْه . قالا : أما الآن فلا ، وأنتَ داخلُهُ . قلت لُهما : فَإنِّي رأَيتُ مُنْذُ اللَّيلة عجباً ؟ فما هذا الذي رأيت ؟ قالا لي : إنَا سَنخبِرُك. أمَّا الرجلُ الأوَّلُ الذي أتَيتَ عَليه يُثلَغُ رأسُهُ بالحَجَرِ ، فإنَّهُ الرَّجُلُ يأخُذُ القُرْآنَ فيرفُضُه ، وينامُ عن الصَّلاةِ المكتُوبةِ . وأمَّا الذي أتَيتَ عَلَيْهِ يُشرْشرُ شِدْقُه إلى قَفاهُ ، ومَنْخِرُه إلى قَفاهُ ، وعَيْنهُ إلى قفاهُ ، فإنه الرَّجُلُ يَغْدو مِنْ بَيْتِه فَيكذبُ الكذبةَ تبلُغُ الآفاقَ . وأمَّا الرِّجالُ والنِّساءُ العُراةُ الذين هُمْ في مِثل بناءِ التَّنُّور ، فإنَّهم الزُّناةُ والزَّواني . وأما الرجُلُ الَّذي أتَيْت عليْهِ يسْبَحُ في النَهْرِ ، ويلْقَمُ الحِجارة ، فإنَّهُ آكِلُ الرِّبا. وأمَّا الرَّجُلُ الكَرِيهُ المَرآةِ الذي عندَ النَّارِ يَحُشُّها ويسْعى حَوْلَها فإنَّهُ مالِكُ خازنُ جَهنَّمَ. وأما الرَّجُلُ الطَّويلُ الَّذي في الرَّوْضةِ ، فإنه إبراهيم ، وأما الوِلدانُ الذينَ حوْله ، فكلُّ مُوْلود ماتَ على الفِطْرَةِ » وفي رواية البَرْقَاني : « وُلِد على الفِطْرَةِ » . فقال بعض المسلمينَ : يا رسول اللَّه ، وأولادُ المشرِكينَ ؟ فقال رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : «وأولادُ المشركينَ » . وأما القوم الذين كانوا شطر منهم حسن وشطر منهم قبيح فإنهم قوم خلطوا عملاً صالحاً وآخر سيئاً تجاوز الله عنهم . رواه البخاري .

وفي رواية له : « رأيتُ اللَّيلَةَ رجُلَين أتَياني فأخْرجاني إلى أرْضٍ مُقدَّسةٍ » ثم ذكره . وقال : « فانطَلَقْنَا إلى نَقبٍ مثل التنُّورِ ، أعْلاهُ ضَيِّقٌ وأسْفَلُهُ وَاسعٌ ، يَتوَقَّدُ تَحتهُ ناراً، فإذا ارتَفَعت ارْتَفَعُوا حتى كادُوا أنْ يَخرُجوا ، وإذا خَمَدت ، رَجَعُوا فيها ، وفيها رجالٌ ونساء عراةٌ . وفيها : حتى أتَينَا على نَهرٍ من دَّم ، ولم يشك فيه رجُلٌ قائمٌ على وسط النَّهرِ ، وعلى شطِّ النَّهر رجُلٌ ، وبيْنَ يديهِ حجارةٌ ، فأقبل الرَّجُلُ الذي في النَّهرِ ، فَإذا أراد أنْ يخْرُجَ ، رمَى الرَّجُلُ بحجرٍ في فِيه ، فردَّهُ حيْثُ كانَ ، فجعلَ كُلَّمَا جاءَ ليخرْج جَعَلَ يَرْمي في فيه بحجرٍ ، فيرْجِعُ كما كانَ .وفيهَا : « فصعدا بِي الشَّجرَةَ ، فَأدْخلاني داراً لَمْ أر قَطُّ أحْسنَ منْهَا ، فيها رجالٌ شُيُوخٌ وَشَباب » . وفِيهَا : « الَّذي رأيْتهُ يُشَقُّ شِدْقُهُ فكَذَّابٌ ، يُحدِّثُ بالْكذبةِ فَتُحْملُ عنْهَ حتَّى تَبْلُغَ الآفاق، فيصْنَعُ بِهِ ما رأيْتَ إلى يوْم الْقِيامةِ » . وفيها : « الَّذي رأيْتهُ يُشْدَخُ رأسُهُ فرجُلُ علَّمهُ اللَّه الْقُرآنَ ، فنام عنهُ بِاللَّيْلِ ، ولَمْ يعْملْ فيه بالنَّهَارِ ، فيُفْعلُ به إلى يوم الْقِيامةِ » . والدَّارُ الأولى التي دخَلْتَ دارُ عامَّةِ الْمُؤمنينَ ، وأمَّا هذه الدَّارُ فدَارُ الشُّهَداءِ ، وأنا جِبْريلُ ، وهذا مِيكائيلُ ، فارْفع رأسَك ، فرفعتُ رأْسي ، فإذا

فوقي مِثلُ السَّحابِ ، قالا: ذاكَ مترلُكَ ، قلتُ : دَعاني أدْخُلْ مترلي ، قالا : إنَّهُ بَقي لَكَ عُمُرٌ لَم تَستكمِلْهُ ، فلَوْ اسْتَكْملته ، أتيت منْزِلَكَ » رواه البخاري .

قوله : « يَثْلَغ رَأْسهُ » وهو يالثاءِ المثلثة والغينِ المعجمة ، أي : يشدخهُ ويَشُقُّه . قوله: « يَتَدهْده » أي : يتدحرجُ ، و « الكَلُّوبُ » بفتح الكاف ، وضم اللام المشددة ، وهو معروف . قوله : « فيُشَرشِرُ » أي : يُقَطِّعُ . قوله : « ضوْضَوؤوا » وهو بضادين معجمتين ، أي صاحوا . قوله : « فيفْغَرُ » هو بالفاءِ والغين المعجمة ، أي : يفتحُ . قوله: « المرآةِ » هو بفتح الميم ، أي : المنْظَر . قوله : « يحُشُّها » هو بفتح الياء وضم الحاءِ المهملة والشين المعجمة ، أي : يوقدها ، قوله : « روْضَةٍ مُعْتَمَّةٍ » هو بضم الميم وإسكان العين وفتح التاء وتشديد الميم ، أي : وافيةِ النَّبات طويلَته . قَولُهُ : « دوْحَةٌ » وهي بفتح الدال ، وإسكان الواو وبالحاءِ المهملة : وهِي الشَّجرَةُ الْكبيرةُ ، قولُهُ : «المَحْضُ » هو بفتح الميم وإسكان الحاءِ المهملة وبالضَّاد المعجمة : وهُوَ اللَّبَنُ . قولُهُ : «فَسَما بصرِي » أي : ارْتَفَعَ . « وَصُعُداً » : بضم الصاد والعين : أيْ : مُرْتَفِعاً . «وَالرَّبابةُ » : بفتح الراءِ وبالباءِ الموحدة مُكررة ، وهي السَّحابة .

މާތްالله ރުހުންފުޅުވި سَمرة بن جُنْدُبُގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އަހަރެމެންގެ اصحاب ބޭކަލުންނަށް އާއްމުކޮށް ސުވާލުކުރައްވައެވެ. ތިޔަބައިން ބޭކަލަކާ ހުވަފެނެއް ފެނިލައްވައިފިތޯއެވެ؟ ދެން އެބަފާޅުކުރެވޭ الله އިރާދަކުރެއްވި މީހަކަށް ... [illegible]

މިއީ ކޮންކަމެއްތޯއެވެ؟ އެދެބޭކަލުން ތިމަންނަށް ވިދާޅުވިއެވެ. ކުރިއަށް ވަޑައިގަންނަވާށެވެ. ކުރިއަށް ވަޑައިގަންނަވާށެވެ. ދެން ތިމަންމެން ކުރިއަށް ދިޔައީމުއެވެ. ދެން ތިމަންމެން އާދެވުނީ ބުރިކޮޅަށް އޮށޯވެގެން އޮތް ފިރިހެނެއްގެ ކައިރިއަށެވެ. އަދި އަނެއްމީހާ ކައިރީގައި ދަގަނޑު ކަލާބެއް ހިފައިގެން ހުއްޓެވެ. އަދި އޭނާ މޫނުގެ އެއްފަރާތަށް ގޮސް އަނގަ ފަޅާލައި ހަމައަށް ބުރިކޮޅާ ހަމައަށް ފަޅައިލައެވެ. އަދި ނޭފަތާ ލޮލާ ބުރިކޮޅާ ހަމައަށް ފަޅާލައެވެ. ދެން އޭނާ އަނެއް ފަރާތަށް ބަދަލުވެއެވެ. ދެން ފުރަތަމަ ފަރާތުގައި ހެދިފަދައިން އެފަރާތުގައިވެސް ހަދައެވެ. ދެން އެ ފަރާތުން ނިމޭހިނދު ފުރަތަމަ ފަރާތް ރަނގަޅުވެ ކުރީގައި އޮތްފަދައިން ވެއެވެ. ދެން އޭނާ އަނބުރާ އެފަރާތަށް ގޮސް ފުރަތަމަ ހެދިފަދައިން ހަދައެވެ. އަދި ތިމަން ދެންނެވީމެވެ. سبحان الله އެވެ. މިއީ ކޮން ދެމީހުންނެއްތޯއެވެ؟ އެދެބޭކަލުން ތިމަންނަށް ވިދާޅުވިއެވެ. ކުރިއަށް ވަޑައިގަންނަވާށެވެ. ކުރިއަށް ވަޑައިގަންނަވާށެވެ. ދެން ތިމަންމެން ކުރިއަށް ދިޔައީމުއެވެ. ދެން ތިމަންމެން ތަނޫރެއް ފަދަ އެއްޗެއްގެ ކައިރިއަށް ދިޔައީމުއެވެ. (ރާވީ ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަށް ހީވާ ގޮތުގައި އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. އޭގެތެރޭގައި ހަޅޭއްލެވުމާއި އަޑުތަކާއި އޮވެއެވެ.) ދެން ތިމަންމެން އެތަނަށް ބަލައިލީމެވެ. އެތަނުގައި ބަރަހަނާ ފިރިހެނުންނާއި އަންހެނުން ތިއްބެވެ. ދެން އެމީހުންގެ ތިރިން އަލިފާނުގެ ދުލެއް އައުމުން އެމީހުން ގޮވާލައެވެ. ތިމަން ދެންނެވީމެވެ. މިއީ ކޮންބައެއްތޯއެވެ؟ އެދެބޭކަލުން ތިމަންނަށް ވިދާޅުވިއެވެ. ކުރިއަށް ވަޑައިގަންނަވާށެވެ. ކުރިއަށް ވަޑައިގަންނަވާށެވެ. ދެން ތިމަންމެން ކުރިއަށް ދިޔައީމުއެވެ. ދެން ތިމަންމެން އައީ ކޯރެއްގެ ކައިރިއަށެވެ. (ތިމަންނަށް ހީވާ ގޮތުގައި އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ލޭ ފަދަ ރަތް) حديث ކުރި މީހާ ވިދާޅުވިއެވެ. (ލޭ ފަދައިން ރަތްވެގެންވާ ކޯރެކެވެ.) އަދި އެކޯރު ތެރޭގައި ފެތެމުންދާ ފިރިހެނަކު ހުއްޓެވެ. އަދި ކޯރުގެ އައްސޭރީގައި ވަރަށް ގިނަ ހިލަތައް ޖަމާކޮށްގެން ހުރި އެހެން ފިރިހެނަކު ހުއްޓެވެ. ދެން ފެތޭމީހާ ފެތެމުން ގޮސް އެ ހިލަތައް ޖަމާކޮށްފައިވާ މީހާގެ ކައިރިއަށް އަންނައިރު އޭނާގެ އަނގަ ހުޅުވައެވެ. އަދި އެމީހާ އޭނާގެ އަނގައިގެ ތެރެއަށް ހިލައެއް އަޅައެވެ. ދެން އޭނާ އެނބުރި ފެތެމުން ދެއެވެ. ދެން އަނބުރާ އޭނާ އެމީހާގެ ކައިރިއަށް ރުޖޫޢަވާއިރަށް އަނގަ ހުޅުވައެވެ. އަދި އޭނާ އަނގައިގެ ތެރެއަށް ހިލައެއް އަޅައެވެ. ތިމަން ދެންނެވީމެވެ. މިއީ ކޮން ދެމީހުންނެއްތޯއެވެ؟ އެދެބޭކަލުން ތިމަންނަށް ވިދާޅުވިއެވެ. ކުރިއަށް ވަޑައިގަންނަވާށެވެ. ކުރިއަށް ވަޑައިގަންނަވާށެވެ. ދެން ތިމަންމެން ކުރިއަށް ދިޔައީމުއެވެ. ދެން ތިމަންމެން ފެނުނު

ސަފަރުގައި ހުރި މީހާގެ ކައިރިއަށް ދިޔުމެވެ. ފަހު އެކަމާ ކައިރިވެއްޖެ އެހެން އެންމެފަހުން ގެނދިޔަ
އަމާން ގަނޑުއް ހައްޤެވެ. އަދި އެގޮ ވަރުއިގަން އެކަ ބަރުޤަރުޤަހަށް ހައްޤެވެ. ފަހު މިއަދުމަސްތަކާ
އަދުބާރުނުންނާ ދުނިނިވިމަވެ. މިކަމާ ހައްޤުވާ؟ އަދުބާރުން މިއަދުނާރުގެފުއްޓާ ދުނިނިވިއެވެ.
ކަރުއްނާ ވަޖެއްގެނުނުވަނަވެ. ކަރުއްނާ ވަޖެއްގެނުނުވަނަވެ. ފަހު މިއަދުމަސް ކަރުއްނާ ދުޓައިމަވެ.
ދުނި މިއަދުމަނުނާ ބަޕީޗާއާކާނާ އަދުވަނުވެ. އެގައި ބަހަރު މަސްމަގެ އެނދުމަހައި ގަމާމާމިބެއް
ފަޝު ފަރުވަފައިވައެވެ. އަދި އަބަޕީޗާގެ މަދުގައި ވަރުނާ ދުގެ ބާކާރާ އިނިނިވިއެވެ. އަބާކާރާ
ދުގެކަމުނުގެސް އަބާކާރާއިގެ ބާ ފުނުނުވީ އެނދުގެކަމަކަތަވެ. އަދި އަބާކާރާގެ ވަރަށްގެން
ކަދުނުބަކާއަ ބިއަބަވެ. މިއަދުމަސްތަކާ އަފަދު މަނުޖަރާއަ އެގެ ކަރުނި ދުވަހަކަވަސް ނުދުކާމަވެ.
މިއަދުމަސްތަކާ ދުނިނިވިމަވެ. މިއީ ކަނުބާކާރާ ހައްޤުވާ؟ އަދި އައީ ކަނު ކަދުނުބަކާއަ ބިއަވެ؟
އަދުބާރުން މިއަދުނާރުގެފުއްޓާ ދުނިނިވިއެވެ. ކަރުއްނާ ވަޖެއްގެނުނުވަނަވެ. ކަރުއްނާ ވަޖެއްގެނުނުވަ
ނަވެ. ފަހު މިއަދުމަސް ކަރުއްނާ ދުޓައިމަވެ. ދުނި މިއަދުމަނުނާ މާސްފާ ގަހައް ކައިރިއަނާ
އަދުވަނުވެ. އަހަމު ބަޖެ ރިމީ ގަހައް މިއަދުމަސްތަކާ ދުވަހަކަވަސް ނުދުކާމަވެ. އަދުބާރުން
މިއަދުނާރުގެފުއްޓާ މިދުލުވިއެވެ. ކާރާގެފުން އެގަހަނާ އަރައިވަޖެއްގެނުނުވަނަވެ. ދުނި މިއަދުމަސް
އައަނާ އަރައި ނިމުނިނިދު މިއަދުނާރުގެފުއްޓާ ފުނިވަޖެއްގެމީ ރަތަރާވެ. އެގެ (ފުރާގެ) އައްގެ ހަރީ
ރަނުނުނުވެ. އަދި އެނަހު ގާ ހަރީ ރިނިނުނުވެ. ފަހު މިއަދުމަސް އަރާރާގެ މައިދުރާނި ކައިރިއަނާ
ދުޓައިމަވެ. އަދި މިއަދުމަސް ދުރާ ހުގަވަދުނުމަނާ އަދުނިމަވެ. ފަހު މިއަދުމަނުނާބާކައި
ދުރާހުގަނުނުވެ. ފަހު މިއަދުމަސް އަބަރާއަނާ ވަނިމަވެ. ފަހު މިއަދުމަނުނާ ބަޓާކާ ފުނުނުނުވެ. އަދި
އަމިހުނުގެ މަނުގެ އައްފުޅު އަރާމަ ރިއައްޖެވެ. އަދި އަމިހުނުގެ މަނުގެ އެނައްފުޅު އަރާމަ ހަޖެ ހަބަރާވެ.
އަދުބާރުން އަމިހުނުނާ މިދުލުވިއެވެ. ބިއަބައަމިހުން ދުނާވެ. އަދި އައްރާގެ ބަރައަނާ ޕިނާނާވެ.
އަދި އަހިނުދު އައީ ބަޕީޗާގެ މަދުބަރައިން ހިނުގެ ހިނުގެ އައި އަރާކަވެ. އެގެ ފުނުގެނުޖެ ހިވަނީ
ހާޖިއްސަ ސަވީދު (ހަދުކާޖަ) ހަނުނުވެ. ފަހު އަބައިމިހުން ދުޓައިވެ. އަދި އައަނާ ޕިނިއަވެ. ދުނި
މިއަދުމަސް ގަބަނާ އެނިބަރީ އައައްވެ. އަހިނުދު އަބައިމިހުނުގެ މަނުގެ ހަބަރާކަނުހަރީ ފުޖު ރިޕިވެ، މަޖު
މަނުހަރީ ނާހާހިކާ ރިޕީ ވަފާއަވެ. ވިދުޖުވިއަވެ. އަދުބާރުން މިއަދުނާރުގެފުއްޓާ ދުނިނިވިއެވެ. މިއީ
ސަވަރާގެއައެވެ. އަދި އައީ ކާޖުގެފުނުގެ ގަނޑުވަރަވެ. ދުނާ މިއަދުމަސްތަކާ عدن އާ ގިރިނާ
އިސްއަފުޕީމަވެ. އަހިނުދު ފުނުނީ ހަދު ކާޖުގެނުޖެއަފުދު ބިރާ ގަނޑުވަރަކަވެ. އަދުބާރުން
މިއަދުނާރުގެފުއްޓާ ވިދުޖުވިއަވެ. އައީ ކާޖުގެފުނުގެ މަނުޖަޖަވެ. މިއަދުމަސްތަކާ އަދުބާރުނުންނާ

ދެންނެވީމެވެ. ﷲ ތިޔަބޭކަލުންނަށް ބަރަކާތް ލައްވާށިއެވެ. ދެން ތިމަންނަ އެ ގަނޑުވަރު ވަންނަން ދަސްކޮށްލައްވާށެވެ. ތިޔަބޭކަލުން ވިދާޅުވިއެވެ. މިހާރު އާއިންނެވެ. އަދި އެބުނަން ވަންނަން ބާކަލީ ހަމަ ކަލާގެފާނެވެ. ތިމަންނަށްޓަކާ ތިޔަބޭކަލުންނަށް ދެންނެވީމެވެ. ދެން ހަމަކަމަވަރުން ޝާއިން ސުވާލުން މުދާކަނި އަޅާއިބަވޮށު ކަންކުރުމެވެ. ދެން އެދުރުން ކަންބައިބަކަށް ކަން ކަންބަސްބަކަށް ހުއްޓާތޯ؟ ތިޔަބޭކަލުން މިބަންދާކަރުން ދެކެމުންދާކަމުގެ ކަމަށް ދެންނެވީމެވެ. ހަމަކަމަވަރުން ތިމަންނަމުން ކަލާގެފާނުން އަކަލުގެ خبر ކަސްމުހުނުވެސް މުހަރު ދަހަރީމުވެ. އެސްމުފުރުބަމުހުން ކަލާގެފާނު ދެކެވެޖެހިގެންބަ ބަރަހަތަގެނޑުކަން ބޭރުސްކަރުވެސް މުހާހުއަށް قران އުނގެނުމުގެ ފުރަތަ ފުރަގެސްދީ އަދި فرض ކަމާދަ ކަމާދުހާއިރު ނިދަން އަސްނަކަމަށް ހޯދައިވެ. އަދި ކަލާގެފާނު ދެކެވެޖެހިގެންބަ އިސްގެ މުން ކަރަޖެހިގެން ޖެހިއިރު ހަގާއި ސަފޫބަ ހަލާކަނަވާމުން މުހާހު ހަނދުނުން ހަނދާނާ ގެއިން ކަނކުގެން ދޮގުހަދައިރިކަމެވެ. ދެން އެސް ހަދަ އެސްމުދެއަޅުނަގެ ދުނިޔޭގެ ކަންކަމުގެ ޚާއްޞަވެ. އަދި ބާރަށްބަރަށްއެގެ ސުފުރައިގަނޑު ހަދި ގެއިބައިތިގެ އަސްހަސްޓުނާއި ބެނުހުސްނާ ޖަވާބު އަސްހަސްޓުނާއި ފުދިހުސްނަމެވެ. އަދި ކަރަގައި ފުޅުވުމުގެ އަސްގެއިގެ ބަރާބަރު ހިފާ އެވެދުން ދިޔަ މީހާއާ ރާއްޖެ ކާމިހާއެވެ. އަދި އަލިފުން ގަސްޖެ ކައިރިގައި ވަރައިގެން ހިނގަހިނގާހަރި ހަބަރު ސުފުހަރި މީހާއާ ޖަހަނަސްކަށް ވަރި مالك އަށް. އަދި ބަލިގޭގެ ބަރަކައި އިސްނަވި ދިޔަ ބާކަލީ ابراهيم ގެފާނެވެ. އަދި އަކަލާގެފާނުގެ ވަރައިގެންމިބު ކުދިންނަކީ فطرة ގެ މައްޗަށް މަރުވާ ކުޑަކުދިންނެވެ. بخاريގެ ރިވާޔަތުގައިވިއެވެ. فطرة ގެ މައްޗަށް ވިހެކުދިންނެވެ. ދެން އަހަރެން ބުނީމެ ބަހުން މުސްލިމުން ސާވަލުކުރައްވިއެވެ. އާ ﷲގެ ރަސޫލާއެވެ. مشركންގެ ކުދިންވެސް އެބައިގާ ތިބޭ ހުރިތޯ؟ ދެން رَسُول اللّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރައްވިއެވެ. مشركންގެ ކުދިންވެސް އެބައިގެވެ. އަދި އެހެރި ރިވާޔަތް އަދި އެސްއެހެ ހަބަރުކަށް މިބު މީހުންނަކީ ހެޔޮ عمل ބޭކާއި ނުބައި عملބައެް ކުރާ މީހުންނެވެ. ﷲ سبحانه وتعالى އެބައިމީހުންނަށް އަފޫ ކުރައްވިއެވެ.

އަދި بخاريގެ ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. މިމަންޒަރު ދެކުނީ ހުވަފެނުން ދެކެނީމެވެ. ދެއްބާކަލުން މިމަންޒަރުގެ ގޮތަށް ވަޑައިގަތީ. އަދި މިމަންޒަރު ގެފައިގެން مقدس ބިމަކަށް ނުކުތް ވަޑައިގަތެވެ. (ބާލީ ވިދާޅުވިއެވެ.) ދެން އެފަހަކު އަކަލާގެފާނު ބަޔާންކުރައްވިއެވެ. އަދި حديث ކުރައްވިއެވެ. ދެން މިމަންޒަރު ބެލުމަށްގެ ސަފުހަގައި ހުރި ބޮއްޓާގެ ކައިރިއަށް ދިޔައީމެވެ. އެގެ ބޮޑު ހިމެއެވެ. އަދި ދޫ ބަޔެވެ. އަދި އެގެ ދޮރުގައި އަލިފާން އަނދައަނދައި ހުއްޓެވެ. ދެން

އަޙްޒާބުންގެ ގަދަފަދަކަންކަމުގެ އަސްބާބުތައް ފިލި ދިޔުން (ކާފިރުން)ގައިވާ އަގުބޮޑުކަން ދޭހަން

ފުރިހަމަވެއެވެ. އެއީން ބަޔަކު އަމިއްލަ ނަފްސުގެ ރޫހާނީ ނަމޫނާއެއް، އަޙްޒާބުގެ ވާހަކައިން

އަމިއްލަވެސް އަދިބަސް ބުނެފައިވެއެވެ. އަދިބިޔަ އަމިއްލަ ނަފްސަށް ފުރިހަމައަށް ދެނެވެ. އަދި

އެއީން ބުނެވުނީގައި ވެއެވެ. ބިމުގެއިން ލާފައި ވާ އެބައި ކުރިއަށް ދިޔަދީވެ. (އަދި އަށާ

شك ނެތް ނުވެއެވެ.) އަދި އެއިރަކު މަގުގައި ފިހާރަ އޮތެވެ. އަދި އެއިރަކު ސަލާމްކުރުމަށް ފިހާރަ

ހުށަހެޅޭ. އަދި ބަލާގޮތުން ހިތްވެރިކަމުގައި ހުރެބިއެވެ. ހަދަ އެކަމަށް ވަރަކަށް އޮތް ދިޔާ އެކަހަން

ގައިމުން އެބަން އެހެރީގެ ތަނާއި ހިދު ދިޔާ އަނެއް އެއާއިވެ ބަޔާން ހިފާގެނެއް

ދެފަރާތެވެ. އެހެނީވަނީ އެދި ކާފިރު ބަދަލުކޮށް އެތަށްބޮޑު ލިބޭގޮތުގައިވެއެވެ. އަދި ގައިމުން އެބަން

އެތަން ކުރުގޭ ހުރިހާކަމެއް އެއާއި ބަޔާން ހިތްވަރު ދެންނެވުން ކުރިމަތިން

އެބަޔާން ނަށްބާ ބަރުއަދިކުރިވެ. (އަދި ދެނެ ބިޔާރުގެއްގައިވެ.) ފަހު ބިމުގެ ބަލާއިތް

ގޮތަށް ގަލުގަތި އެހެނި ވެއިނެއްވެ. ދިނަ ބިމުގެ ބަލާއިތް ގަނޑުބަރުގަތި ވިދުގެއެވެ. އެގޮތުގެ

ބިދު ގަނޑުބަރުދީ ބިމުގެ ބަލާއިތް ދޭވަލަވާ ނަދާވެ. އެއީނެއް ގަބޫލުކުރުމުން ޖާގަނޑު

ބިއްބެ. (އަދި ބިރުގަތް ގަދައިވެއެވެ.) އެދެދެއް ބަދަލު ހުށަހަޅާ ބަދަލުކުރު ދަހަވާ ގެފަތުރުން

ފަހު ދަތުރުކުރެވެ. އަދި އެކަ ދަތުރު ކަލާބު ދަހަވެއެވެ. އެއް ދަތުބު ދެނބުރު އެބަ ކުރިއަށް

ފިބުރުދަވެ. އަދި قيامةއާއި ދުނިޔޭގައި އެއީން عملތަކުރުވެއެވެ. (އަދިއެއީން ބިރުގަތް ގަދައިވެއެވެ.)

އެދެދެއް ބޭ ކުރިހަހަގަ ދެކަވާ ކަނދުރުން ދަހަވާ ހިތްމަތި ފަހު الله سبحانه وتعالى އަދިހަގަ

قران އެނގިއްޖެއި ދަތުރު ހިނާވެ. ފަހު އެކަ ދެ قران ދަހަގަ ބަނޑާއި ހިދެމެވެ. އަދި ދަތުރުގައި

އެއްކަން عملއެއް ހިލަބުވެ. ފަހު قيامةއާއި ހަހަރު އެކަ ވަހިދި އެއީބަނޑުގެވެ. އަދި އެކުދ

ފުބަދު ކަނުގަނޑު ވެދުވަހުގެ ބަދަލުކުރު ކަނބުވަބަށް އެއީދ ދެކުރުވާނާ ގަނޑުވަބަވެ. އަދި ދުގަނޑުވަބަށް

شهيدންގެ ގަނޑުވަބަވެ. އަދި ބިޔާނަވަށް جبرئيلގެފާނާ. އަދި މިހެން ميكائيلގެފާނާ. ފަހު ކަނުގެފަނު

އިސްއަރަޅާ ބައްޓަނބަވެ. ފަހު ބިޔާނަވަސް ފާފަ އިސްރާފީލާ ބަތްއަރު ފަހު ބިޔާނަވަސްކުރާގެ

ބަދަލުކުރީ ހިމި ބިޔާގަނޑު ފަދަ ގަނޑުވަބަކަވެ. އަދިބަކަގަނު ވިދާޅުވެއްޖެ. އެއް ކަނުގެފަނުގެ

ގަނޑުވަބަކަވެ. ބިޔާނަވަސް ފަހުގެ ބިޔާނަވަސްކުރާގެ ގަނޑުވަބަހަ

ވަނދުނާ ހަދަ ދަތްވެރިވެ. އެދުބަކަނު ވިދާޅުވެއްޖެ. ހަކަވަރުގެ ކަނުގެފަނުގެ އިދުބަކަނު

ދުވަސްކަމުގެ ފުބަހަދަ ބޭނުވާ އެބަވެ. ފަހު އެދުވަސްކަމާ ފުބަހަދަ ކަރުވަޑުގެފަނު ކަނުގެފަނަށް

ކަނުގެފަނުގެ ގަނޑުވަބަނަ ވިދުވަހުބެވެ.

261– باب بيان ما يجوز من الكذب

ދޮގުހެދުން ހުއްދަވެގެންވާ ހާލަތްތައް ބަޔާންކުރާ باب

إْعْلَمْ أنَّ الْكَذب، وَإنْ كَانَ أصْلُهُ مُحرَّماً، فيَجُوزُ في بعْض الأحْوالِ بشرُوطٍ قد أوْضَحْتُهَا في كتاب: «الأذْكارِ» ومُخْتَصَرُ ذلك أنَّ الكلامَ وسيلةٌ إلى المقاصدِ ، فَكُلُّ مَقْصُودٍ مَحْمُودٍ يُمْكِن تَحْصيلُهُ بغَيْر الْكَذِب يَحْرُمُ الْكذِبُ فيه، وإنْ لَمْ يُمكِنْ تحصيله إلاَّ بالكذب جاز الْكذِبُ. ثُمَّ إن كانَ تَحْصِيلُ ذلك المقْصُودِ مُباحاً كَانَ الْكَذِبُ مُباحاً ، وإنْ كانَ واجِباً ، كان الكَذِبُ واجباً ، فإذا اخْتَفي مُسْلمٌ مِن ظالمٍ يريد قَتلَه ، أوْ أخذَ مالِه ، وأخَفي مالَه ، وسُئِل إنسانٌ عنه ، وجب الكَذبُ بإخفائِه ، وكذا لو كانَ عِندهُ وديعة ، وأراد ظالِمٌ أخذَها، وجب الْكَذِبُ بإخفائها ، والأحْوطُ في هذا كُلِّه أنْ يُوَرِّي ، ومعْنَى التَّوْرِيةِ : أن يقْصِد بعبارَته مَقْصُوداً صَحيحاً ليْسَ هو كاذِباً بالنِّسّبةِ إلَيْهِ ، وإنْ كانَ كاذِباً في ظاهِرِ اللَّفظِ ، وبِالنِّسْبةِ إلى ما يفهَمهُ الْمُخَاطَبُ ولَوْ تَركَ التَّوْرِيةَ وَأطْلَق عِبارةَ الكذبِ ، فليْس بِحرَامٍ في هذا الحَالِ .

ދަންނާށެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ދޮގަކީ އަސްލު حكم ހަރާމްކަމުގައި ކަމުގައިވިޔަސް ބައެއް ހާލަތް ތަކުގައި ވަކި شرط ތަކާއިއެކު (ވަރަށް ހަނިދާއިރާއެއްގައި) ހުއްދަވެއެވެ. الأذكار ގެ ބާބުގައި އޭގެ ތަފްސީލު ވަނީ ދީފައެވެ. އޭގެ خلاصةއަކީ ހަމަކަށަވަރުން ވާހަކައަކީ مقصدއެއް حاصلކުރުމަށްޓަކައި ބޭނުން ކުރާ ވަސީލަތެކެވެ. އެހެންކަމުން ދޮގުނުހަދައި ހާސިލުކުރެވޭނެ ކޮންމެ ރަނގަޅު ކަމެއްގައި ދޮގު ބޭނުންކުރުން حرامކަމެކެވެ. އަދި ދޮގުނުހަދައި އެކަމެއް ހާސިލު ނުވާނަމަ ވިއްޔާ ދޮގު ބޭނުން ހުއްދައެވެ. އަދި އެ مقصد ހާސިލު ކުރުމަކީ ވާޖިބުކަމެއްނަމަ އަދި ދޮގު ބޭނުން ކުރުމަކީ ވާޖިބުކަމެކެވެ. (އެގޮތް މިސާލަކަށް) ފަހެ އަނިޔާވެރިއަކު މުސްލިމަކު މަރާލުމަށް ނުވަތަ އޭނާގެ މުދާ ނަގާލުމަށް ހޯދަމުންދާއިރު ނުވަތަ އޭނާގެ މުދާ ފޮރުވައިފިނަމަ އެ ސުވާލު މީހަކާ ކުރެވިއްޖެނަމަ ދޮގު ބޭނުންކުރުން. އަދި އެފަދައިން އަމާނާތެއް ހުރިނަމަ އަނިޔާވެރިއަކު އެއްޗެއް ނަގަން ބޭނުންވެއްޖެނަމަ އެއެއްޗެއް ފޮރުވުމަށްޓަކައި ދޮގުހެދުން ވާޖިބު ވެގެންވެއެވެ. މިކަމުގައި އެންމެ ރަނގަޅަކީ ތައުރިޔާ ކުރުމެވެ. ތައުރިޔާ ކުރުމަކީ ބުނާ ބަސްތަކުގައި ބޭނުން ކުރާ ބަސްތަކުން އޭނާ ބުނާ ބަހުގެ حقيقةގައި އޭނާ ދޮގެއް ނޫން ގޮތަކަށް އެބަސް ބޭނުން ކުރުމެވެ. އަދި އޭނާ ނިޔަތަކީ ދޮގެއް ހެދުމެއް ނޫން ނަމަވެސް އަޑުއަހާ މީހާއަށް ދޮގެކޭ ހީވެދާނެ ގޮތަށެވެ. އަދި އޭނާ ތައުރިޔާ ދޫކޮށްލައިގެން ދޮގު ބޭނުން ކުރި ނަމަވެސް މި

އިޞްލާޙުކުރުމަށް ދޮގުބުނުމަކީ ވިޔަސް އަހުލުވެރިކަމުގައި ހަރާމްއެއް ނުވާނެއެވެ.

واسْتَدلَّ الْعُلَماءُ بجَوازِ الكَذِب في هذا الحَال بحدِيث أمِّ كُلْثومٍ رضي اللَّه عنْهَا أنَّها سَمِعَتْ رسول اللّٰه صَلّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يقولُ : « لَيْس الكَذَّابُ الَّذي يُصلحُ بيْنَ النَّاسِ ، فينمِي خَيْراً أو يقولُ خَيْراً » متفقٌ عليه .

ދެމީހުންގެ ދެމެދު އަހުލުވެރިކަމާއި ދޮގުބުނުން ހުއްދަ ކަމުގެ ދަލީލަކީ ރަޟިޔަﷲ ޢަންހާ އުއްމު ކުލްޘޫމު ام كلثوم ގެ ރިވާޔަތް ކުރެއްވި ހަދީޘް ބުނެދެނީ. ދޮގުބުނުމަކީ ހުއްދަ ހަދީޘްކޮށްފައިވާ ކަމެއް (އެބަހީ ވިދާޅުވެއެވެ.)

ހަމައެކަނި ޙަދީޘް رَسُول اللّٰهِ صَلّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރައްވައިދެއްވި އެބަހީ ބުނެދެއްވިއެވެ. އަހުލުވެރިން حديث ކުރައްވައިފައެވެ. ދޮގު ދެމީހުންގެ ދެމެދުގައި ސުލްޙަކުރާ މީހާ (އެބަހީ ވަކިކޮށް ދެމެދު މީހާ) ދޮގުބުނެފައިވާނެ ނުވެއެވެ. އެހެން ބަސް ރަނގަޅު ބަހެއް ބުނުމެވެ. ނުވެވޭ ހުރި ވަކިކޮށް ދެމެދުވެއެވެ.

زاد مسلم في رواية : « قالت : أمُّ كُلْثُومٍ : ولَم أسْمعْهُ يُرْخِّصُ في شَيءٍ مِمَّا يقُولُ النَّاسُ إلاَّ في ثلاثٍ : تَعْني : الحَرْبَ ، والإصْلاحَ بيْن النَّاسِ ، وحديثَ الرَّجُلَ امْرَأَتَهُ ، وحديث المرْأَةِ زوْجَهَا .

އަދި މުސްލިމު ރިވާޔަތްގައި އިތުރު ކުރައްވައިދެއްވެއެވެ. ام كلثوم ވިދާޅުވިއެވެ. މީސްތަކުން ބުނާ ވަރަށް ބޮޑުއެއްޗެއް ހުއްދަކުރައްވާތީ މަޑުކުރި ވެސް ނުއަހަރެމެވެ. އަދި ތިން ކަމެއްގައި ނޫން. ހަނގުރާމައިގައި މީސްތަކުން ދެމެދު ސުލްޙަ ކުރުމަށާއި ފިރިމީހާ އަނބިމީހާގެ ގާތުގައި ވާހަކަ ދެއްކުމާއި އަދި އަނބިމީހާ ފިރިމީހާގެ ގާތުގައި ވާހަކަދެއްކުމެވެ.

262- باب الحثِّ على التُّبت فيما يقوله ويحكيه

ތިމާ ދައްކާ ވާހަކަތަކާއި ތިމާ ކިޔައިދޭ خبر ތަކުގެ ތެދު ދޮގު ވިސްނުމަށް ތަހުގީގުކޮށް تأكيد ކޮށްލާނަމަ ދީނުގެ ކުރަނިވެދާ إرشادކޮށް ބާރުއެޅުމުގެ باب

قَالَ الله تَعَالَى : ﴿ وَلاَ تَقْفُ مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ ﴾ [الإسراء : 36]

ތިބާއަށް އެކަމަކާއިމެދު އެނގުމެއް ނުވާކަމަކަށް، ތިބާ تبع ނުވާށެވެ.

وقال الله تَعَالَى : ﴿ مَا يَلْفِظُ مِنْ قَولٍ إِلاَّ لَدَيْهِ رَقِيبٌ عَتِيدٌ ﴾ [ق : 18] .

(ކުރާ عملތައް) ލިޔުމަށް ކައިރީގައި حاضرވެ ތިބޭ މަލާއިކަތުން ނޫނީ، އިންސާނާއަށް އެއްވެސް ބަހެއް ނުބުނެވެއެވެ.

1547- وعنْ أبي هُرَيْرة رضي اللَّه عنْهُ أنَّ النبيَّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « كفي بالمَرءِ كَذِباً أنْ يُحَدِّثَ بِكُلِّ ما سمعِ » رواه مسلم .

މާތްالله ރުއްސަވުން ލިބިވޮޑިގެންވާ أبو هُريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبي އާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މީހާ ދޮގުވެރިއަކަށް ވުމަށްޓަކައި އޭނާއަށް އަޑުއިވޭ ކޮންމެ ވާހަކައެއް ދެއްކުން ފުދެއެވެ.

1548- وعن سمُرة رضي اللَّه عنْهُ قال : قال رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « منْ حدَّث عنِّي بِحَدِيثٍ يرَى أنَّهُ كذِبٌ ، فَهُو أحدُ الكَاذِبين » رواه مسلم .

މާތްالله ރުއްސަވުން ލިބިވޮޑިގެންވާ سمُرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިމަންނަށް ނިސްބަތްކޮށް ކިބައިން حديث އެއް ބަޔާންކުރާ މީހާއަށް އެއީ ދޮގުحديث އެއް ކަމަށް އެނގިހުރެ އެބަޔާންކުރާނަމަ، އެއީ ދޮގުވެރިންގެ ތެރެއިން މީހެއް ދޮގުވެރިއެކެވެ.

1549- وعنْ أسماءَ رضي اللَّه عنْها أن امْرأة قالَتْ : يا رَسُول اللَّه إنَّ لي ضرَّةَ فهل علَيَّ جناحٌ إنْ تَشبعْتُ من زوجي غيْرَ الذي يُعطِينِي ؟ فقال النبيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « المُتشبِّعُ بِما لـــم يُعْطَ كَلاَبِس ثَوْبَي زُورٍ » متفقٌ عليه .

المُتشبِّعُ : هو الذي يُظهرُ الشَّبع وليس بشبعان ، ومعناها هُنا : أنَّهُ يُظهرُ أنه حَصلَ له فضِيلةٌ وليْستْ حاصِلة .
« ولابِس ثَوْبي زورٍ » أي : ذِي زُورٍ ، وهو الذي يزَوِّرُ على النَّاس ، بأن يَتَزَيَّى بِزيِّ أهل الزُّهدِ أو العِلـــم أو الثرْوةِ ، ليغْترَّ بِهِ النَّاسُ وليْس هو بِتِلك الصِّفةِ ، وقيل غَيْرُ ذلك واللَّه أعلم .

މާތްالله ރުއްސުންގެއިވި أسماء ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަހަކަށަވަރުން އަންހެނަކު ދެންނެވިއެވެ. އޭاللهގެ ރަސޫލާއެވެ. ހަމަހަކަށަވަރުން ތިމަންނަގެ ފިރިމީހާއަށް އިތުރު އަންބެއްވެއެވެ. ދެން ތިމަންނަގެ ފިރިމީހާ ނުދޭ ތަކެތި އޭނާ ދިންކަމަށް ހަދައި ހާމަކޮށްފިނަމަ ކުށެއްވޭތޯ؟ ދެން نبيّާ صلّى الله عَلَيْهِ وسلّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ބަސްދީ ނުލިބޭ ބަސްދީފުރިއްޖެ ކަމުގައި ދައްކާމީހާ ބުނުމުން ދޮގު ދެފޮތް އަޅައިގެންހުރި މީހާފަދައެވެ.

263– باب بيان غلظ تحريم شهادة الزور

ދޮގު ހެކި ދިނުން ނުހަރާމްކަން حرام ވެގެންވާކަން ބޮޑުކަމުގެ باب

قَالَ الله تَعَالَى : ﴿ وَاجْتَنِبوا قَوْلَ الزُّورِ ﴾ [الحج : 30] ،

އަދި ދޮގު ހެކިބަސް ބުނުމުން ދުރުހެލިވާށެވެ!

وقال الله تَعَالَى : ﴿ وَلاَ تَقْفُ مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ ﴾ [الإسراء : 36] ،

ތިބާއަށް އިލްމެއްނެތް ކަންތައްތަކަށް، ތިބާ تبع ނުވާށެވެ.

وقال الله تَعَالَى : ﴿ مَا يَلْفِظُ مِنْ قَوْلٍ إِلاَّ لَدَيْهِ رَقِيبٌ عَتِيدٌ ﴾ [ق : 18] ،

(ހެޔޮ عمل ލިޔުމަށް) އޭނާގެ ކައިރީގައި حاضرވެ މަލާއިކަތުން ނުހިމެ، އޭނާއަކަށް އެއްވެސް ބަހެއް ނުބުނެއެވެ.

وقال الله تَعَالَى : ﴿ إِنَّ رَبَّكَ لبالمِرْصَادِ ﴾ [الفجر :14] ،

ހަމަހަކަށަވަރުން، ކަލޭގެފާނުގެ ވެރިރަސްކަލާނގެ (އަޅުތަކުން ހެޔޮ ކަންތައް) ބަލައްވަމުންދެއްވައި

ވޮޖިގެންވާކަން ކަށަވަރެވެ.

وقال الله تَعَالَى : ﴿ وَالَّذِينَ لاَ يَشْهَدُونَ الزُّورَ ﴾ [الفرقان : 72] .

އަދި އެއުރެންނީ ދޮގުހެކި ނުދޭ މީހުންނެވެ.

1550- وعن أبي بكْرَةَ رضي اللَّه عَنْهُ قال : قالَ رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « ألا أُنبِّئكُم بأكبر الكَبائِرِ ؟ قُلنَا : بَلَى يا رسول اللَّهِ . قَالَ : « الإشراكُ باللَّه ، وعُقُوقُ الوالِديْنِ » وكان مُتَّكِئا فَجلَس ، فقال : « ألا وقَوْلُ الزُّورِ ، وشهادةُ الزورِ » فما زال يُكَرِّرُهَا حتى قلنا : لَيْتَهُ سكَت . متفق عليه .

މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި أبو بكْرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިމަންރަސޫލާ ތިޔަބައިމީހުންނަށް ބޮޑުގެތި ދިނުމަލި ކޮބައިކަން ބުނެދެންހެއްތޯ؟ ތިމަންމެން ދެންނެވީމެވެ. އާދޭހެވެ. އޭ اللهގެ ރަސޫލާއެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެއީ اللهއަށް شريك ކުރުމެވެ. އަދި މައިންބަފައިންނަށް ނުކިޔަމަންތެރިވުމެވެ. އަރިހުގައި އަލައިގެން އިންނެވީ ބާލީސްގަނޑަކަށް ލެނބިލައިގެންނެވެ. ދެން ސީދާވެ އިށީންނެވިއެވެ. ދެން حديث ކުރެއްވިއެވެ. ދޮގުބަހެވެ. އަދި ދޮގު ހެކި ދިނުމެވެ. ފަހެ އެބަސްފުޅު ތަކުރާރުކުރައްވަވާ ހުންނެވިލައި ބޮޑުކަމުން ތިމަންމެން ހިތާ ހިތާ ބުނީމެވެ. އަލާހޭވާނަމަ ހަސް ހަނަށްވެފައި ރަސޫލާ ހަމަހިމޭނުވެލެއްވިއްޔާތޯ؟

264- باب تحريم لَعْن إنسان بعَينه أو دابة

ކަނޑައެޅިގެން އިންސާނަކަށް ނުވަތަ ޖަނަވާރަކަށް ވިޔަސް لعنةދިނުން حرام ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

1551- عن أبي زيْدٍ ثابتِ بنِ الضَّحاكِ الأنصاريِّ رضي اللَّه عنهُ ، وهو من أهْل بيْعةِ الرِّضوانِ قال : قَالَ رسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « من حَلَف عَلى يمِينٍ بِملَّةٍ غيْرِ الإسْلامِ كاذباً مُتَعَمِّداً، فهُو كما قَالَ ، ومنْ قَتَل نَفسهُ بشيءٍ ، عُذِّب بِهِ يوْم القِيامةِ ، ولَيْس على رجُلٍ نَذْرٌ فِيما لا يَملِكهُ ، ولعنُ المُؤْمِنِ كَقَتْلِهِ » متفقٌ عليه

ދާމްﷲ ޢުއް ސުންކާއްވި أَبو زيْد ثابتِ بنِ الضَّحاكِ الأنصاريّ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެއީ بيعة الرضوان ގައި ހިމެނޭ ބޭކަލެކެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މިހެނަ އިސްލާމްދީނު ނޫން ފިޔަވައި އެހެން ދީނެއްގެ ނަން ގަސްދުގައި ދޮގު ހުވައި ކުރާމީހާ އެމީހާ ވާނީ އެހެން ދީނެއްގައިވެއެވެ. އަދި މީހަކު އަމިއްލަ އަތުން ސުވާލު ކުރާމީހާ قيامة ދުވަހުން އަމިއްލަ އަތުން ދުވަހުވެއެވެ. عذاب ދެވޭނެއެވެ. އަދި އަމިއްލަ ކަށަވަރުވެ މުއުމިނުގެ ލުނިބުން ނުކުމެ ފިޔަވައިގެ مؤمن ފުރުތައް ހަދައިވެއެވެ. އަދި މީހަކު މުއުމިނެއްގެ لعنة ދިނުން ކަށަވަރު އޭނާ ކުށްވެރިވާނެއެވެ.

1552- وعنْ أبي هُريْرةَ رضي اللَّه عنهُ أنَّ رسُول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « لا ينْبغِي لِصِدِّيقٍ أنْ يكُونَ لَعَّاناً » رواه مسلم .

ދާމްﷲ ޢުއް ސުންކާއްވި أَبو هُريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ޞިއްދީޤުވެރިއަކަށް ޔަގީނުންވެސް މުއްމިނަކަށް لعنة ދޭ މީހަކަށް ވުމެއް އެކަށީގެން ނުވެއެވެ.

1553- وعنْ أبي الدَّردَاءِ رضي اللَّه عَنْهُ قال : قالَ رسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « لا يكُونُ اللَّعَّانُون شُفعَاءَ ، ولا شُهَدَاءَ يوْمَ القِيامَةِ » رواه مسلم .

ދާމްﷲ ޢުއް ސުންކާއްވި أبو الدَّردَاءِ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. لعنة ދޭ މީހުން قيامة ދުވަހު شفاعةތެރިންގެ ތެރޭގައި އަދި ހެކިވެރިންގެ ތެރޭގައި ހިމެނިގެން ނުވާނެއެވެ.

1554- وعَنْ سَمُرَةَ بْنِ جُنْدُبٍ رضي اللَّه عنْهُ قالَ : قالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « لا تَلاعنُوا بلعنةِ اللَّه ، ولا بِغضبِهِ ، ولا بِالنَّارِ » رواه أبو داود ، والترمذي وقالا : حديثٌ حسنٌ صحيحٌ .

ދާމްﷲ ޢުއް ސުންކާއްވި سَمُرَةَ بْنِ جُنْدُبٍ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން اللّٰهގެ لعنةގެ ކޯފާ އަދި اللّٰهގެ ކާފާގެ ކޯފާ އަދި ނަރަކައިގެ ކޯފާ ބޭނުން ކޮށްގެން އެކަކު އަނެކަކަށް ނުބައިކޮށް ނުގޮވާށެވެ.

1555- وعن ابن مسعودٍ رضي اللَّه عنهُ قال : قال رسُولُ اللَّهِ صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « لَيْس المؤمِنُ بِالطَّعَّانِ ، ولا اللَّعَّانِ ولا الفَاحِشِ ، ولا البذِيِّ » رواه الترمذي وقالَ : حديثٌ حسنٌ .

މާތްالله ރުއްސުންވެވޮޑިގެންވާ عبد الله بن مسعود ގެ ރިވާޔަތް ކުރައްވާފައިވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ނަޖި ނުބައި ގޯސް މީހާއި لعنة ދޭ މީހާއި އަޑުގަދަ ގޯސް މީހާއި އަދި ހަޑިހުތުރު ބަސް ބުނާ މީހާއަކީ މުއުމިނެއް ނޫނެވެ.

1556- وعنْ أبي الدَّرْداءِ رضي اللَّه عنهُ قال : قال رسُولُ اللَّه صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : إنَّ العبْد إذا لَعنَ شَيْئاً ، صعِدتِ اللَّعْنةُ إلى السَّماء ، فتُغْلَقُ أبْوابُ السَّماءِ دُونَها ، ثُمَّ تَهبطُ إلى الأرْضِ ، فتُغلَقُ أبوابُها دُونَها ، ثُمَّ تَأخُذُ يميناً وشِمالا ، فإذا لَمْ تَجِدْ مساغاً رجعت إلى الذي لُعِنَ ، فإنْ كان أهلاً لِذلك ، وإلاَّ رجعتْ إلى قائِلِها » رواه أبو داود .

މާތްالله ރުއްސުންވެވޮޑިގެންވާ أَبو الدَّرْداءِ ގެ ރިވާޔަތް ކުރައްވާފައިވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އަޅާ މީހަކު ތަކެތްޗެއް ދީފިނަމަ އެލަޢުނަތް އުޑާއި ދިމާއަށް އަރައިގެންދެއެވެ. ފަހެ އުޑުގެ ދޮރުތައް (އަސްމާނުގެ ދޮރުތައް) ބަންދުކުރެވިދެއެވެ. ދެން ބިމާއި ދިމާއަށް ފައިބައިގަން އަރައެވެ. ފަހެ ބިމުގެ ދޮރުތައް ބަންދުކުރެވިދެއެވެ. ދެން ކަނާއަތް ނުވަތަ ވާތް ފަރާތަށް ދެއެވެ. ނަމަވެސް އެއްވެސް މަގެއް ނުލިބުނުއެވެ. ދެން އެ ލަޢުނަތްދޭ ކުރެވުނު މީހާއި ދިމާއަށް އަނބުރާ ދެއެވެ. ފަހެ އެމީހާއަކީ لعنة ގެ حقވެރިއެއްނަމަ އެހެންނޫންނަމަ ނިމުނީއެވެ. ނުންނަނަމަ އެ لعنة ދިން މީހާއަށް އެ رجوع ވެއެވެ.

1557- وعنْ عِمْرَانَ بنِ الحُصيْنِ رضي اللَّه عنْهُما قال : بينَما رسُولُ اللَّه صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم في بعضِ أسْفَارِهِ ، وامرأَةٌ مِنَ الأنصارِ عَلى نَاقَةٍ ، فضجرَتْ فَلَعَنَتْهَا ، فَسمع ذلكَ رَسُولُ اللَّهِ صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم فقالَ : « خُذوا ما عليها ودعُوها ، فإنَّها ملعُونَةٌ » قالَ عِمرَانُ : فكَأَنِّي أرَاهَا الآنَ تمشي في النَّاسِ ما يعرِضُ لَها أحدٌ . رواه مسلم .

މާތްالله އެދުރިބައެއް ރުއްސުންވެވޮޑިގެންވާ عِمْرَانَ بنِ الحُصيْنِ ގެ ރިވާޔަތް ކުރައްވާފައިވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ދަތުރުކުރައްވައި އެއްދުވަހު ވަޅުވަރުގައި انصارންގެ އަންހެނަކު ޖަމަލެއްގެ މަތީގައި އިނެވެ. ފަހެ އެއަންހެނާ އެޖަމަލަށް ހިތްހަމަނުޖެހިގެން އެއަށް لعنةދިނެވެ. ފަހެ

رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އަށް އަޑު އިވިވަޑައިގަތެވެ. ދެން حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެތަކެތި ޖަމަލުމަތީގައި ހުރިތަކެތި ބާލާށެވެ. އަދި އެޖަމަލު ދޫކޮށްލާށެވެ. ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން އެއީ لعنة ލިބިގެންވާ އެއްޗެކެވެ. عِمْرَان ވިދާޅުވިއެވެ. މިހާރުވެސް ފެންނަހެންނެވެ. އެ ޖަމަލު މީހުންގެ ތެރޭގައި ހިނގާ ބިނގާ އުޅެއެވެ. ނަމަވެސް އެއްވެސް މީހަކު އެއަށް ސަމާލުކަމެއް ނުދެއެވެ.

1558- وعن أبي برّزَةَ نَضلَةَ بْنِ عُبيْدٍ الأسلمِيِّ رضي اللَّه عنْهُ قال : بينما جاريةٌ على ناقَةٍ علَيها بعضُ متَاع القَوْمِ ، إذْ بَصُرَتْ بالنبيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم وتَضايَقَ بهِمُ الجَبلُ ، فقالتْ : حَلْ ، اللَّهُم العنْها فقال النبيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « لا تُصاحِبْنا نَاقَةٌ عليها لعْنةٌ » رواه مسلم .

މާތްﷲ ރުއްސުންތެރިވި أَبو برّزَةَ نَضلَةَ بْنِ عُبيْد الأسلمِيّ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. އަންހެނަކު ޖަމަލެއްގެ މަތީގައި ދިޔައެވެ. އަދި އެހެން މީހުން ތަކެއްޗެއް އޭގެ މަތީގައި ހުއްޓެވެ. ކުއްލިއަކަށް رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ ... ފެނުނެވެ. އަދި ... މަތީގައި ... ފަރުބަދަ ... ތަނުވެގެން ... ދެން ... ކަމުގައިވެއެވެ. އަދި ... اللهُ! އެއަށް لعنة ލައްވާނދޭވެ! އެހިނދު نبي ގެ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އަޅަމެންނާއެކު لعنة ލިބިގެންވާ ޖަމަލެއް ... ނުބައްލަވާށެވެ.

قوله : « حلْ » بفتح الحاءِ الْمُهملةِ ، وإسكان اللاَّم ، وهَي كلِمةٌ لزَجْرِ الإبلِ.

واعْلَم أنَّ هذا الحديث قد يُسْتَشْكلُ معْنَاهُ ، وَلا إشْكال فيه ، بل الْمُرادُ النَّهيُ أنْ تُصاحِبَهُمُ تِلك النَّاقَةُ ، وليس فيه نهيٌ عن بيْعِها وذَبْحِهَا ورُكُوبِها في غَيْرِ صُحْبَةِ النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم بلْ كُلُّ ذلك وَما سواهُ منَ التَّصرُّفاتِ جائِزٌ لا منْع مِنْه ، إلاَّ مِنْ مُصاحبَتِهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم بِها ، لأنَّ هذِهِ التَّصرُّفاتِ كُلِّهَا كانتْ جائزة فمُنع بْعضٌ مِنْها ، فبَقِي الباقِي على ما كَانَ . واللَّه أعْلَمُ.

އަދި ދަންނަވައެވެ. ... މި حديثގެ ... ބުނެވެއެވެ. ނަމަވެސް އޭގައި ... ނުވެއެވެ. އޭގައި ... އަދި ... نبي ގެ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ... ކަމުގައި ...

ނުލަބައްވާ. އަދި ކިޔުއްވީ؟ މިއުންމަތާ ކަންބޮޑުވާ އަދި އުޅުނުހުން ކަންބޮޑުވެއްޖެ ކުރުން އެއިން ހުއްޓުވާ. އެއާއި نبي އާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އާއި އެއްބަސްވާ ބޮއްވުން ފިޔަވަޅު އެހެންކަމުގައި މަނާވާކަންނުވާވެ. އަސްލަމީ އެއިން ހުރިހާ ކަމެއްވެސް ހުއްޓުވައިލުމަށް. ފަހެ އެއިން ބޮއެ ކަންބޮއެ نبيއާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ އަމަލުކުރުން މަނާކުރެއްވީ. މިހާ ދުނިޔެ ކަންބޮޑުވުން އާދަ އަސްލު ގެތެރޭ ހުއްޓުވާކަމުގައެވެ. والله اعلم. (އަސްލު ޙަދީޘް ދުނިޔޭގެ ބައެއްގައި މާތް اللهއަށް.)

265– باب جواز لَعْن بعض أصحاب المعاصي غير المُعَيّنِين

ވަކި މީހަކު ޚާއްޞަ ނުކޮށް ފާފަވެރިންނަށް لعنة ދެއްވުން ހުއްދަ ވާގޮތް ބަޔާންވެގެންވާ باب

قَالَ الله تَعَالَى : ﴿ ألاَ لَعْنَةُ اللهِ عَلَى الظَّالِمِينَ ﴾ [هود : 18] ،

އަނިޔާވެރިންގެ މައްޗަށް اللهގެ لعنةހުއްޖެވެ.

وقال تَعَالَى : ﴿ فَأَذَّنَ مُؤَذِّنٌ بَيْنَهُمْ أَنْ لَعْنَةُ اللهِ عَلَى الظَّالِمِينَ ﴾ [الأعراف : 44] .

ފަހެ، (އެހިނދު) ގޮވައިލައްވާ ބަޔަކު އެއުރެންގެ މެދުގައި ގޮވައިލައްވާނެތެވެ. އަނިޔާވެރިންގެ މައްޗަށް اللهގެ لعنةހުއްޖެވެ.

وَثَبت في الصَّحيحِ أن رسُول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « لعَنَ اللَّه الوَاصِلَةَ والمُسْتَوصِلةَ » وأَنَّهُ قال: « لعَنَ اللَّه آكِلَ الرِّبا » وأَنَّهُ لَعَنَ المُصَوِّرين ، وأَنَّه قال : « لعنَ اللَّه مَنْ غيَّر منارَ الأرْض » أيْ : حُدُودها ، وأَنَّهُ قال : «لَعنَ اللَّه السَّارِقَ يَسرِقُ البيضَة » وأنهُ قال : «لَعنَ اللَّه مَنْ لعن والِديْهِ » « وَلَعَنَ اللَّه مَنْ ذبح لِغيْرِ اللَّه » وأنهُ قال : « منْ أحْدَثَ فِيها حدثاً أوْ آوى محدِثاً ، فعليْهِ لَعْنَةُ اللَّهِ والملائِكَةِ والنَّاسِ أجْمعِينَ » وأَنَّهُ قالَ : « اللَّهُمَّ العنْ رِعْلاً، وذَكوانَ وَعُصيَّةَ ، عصَوا اللَّه ورَسُولَهُ » وَهذِهِ ثلاثُ قبائِل مِنَ العَرَبِ وأَنَّه قال : «لَعنَ اللَّه اليهودَ اتخَذُوا قُبورَ أنبيَائِهم مسَاجِدَ » وأَنَّهُ « لَعن المُتشبهِينَ مِنَ الرِّجالِ بِالنِّساءِ ، والمتشَبِّهَاتِ مِنَ النِّسَاءِ بالرِّجالِ » .

وَجَميعُ هذهِ الألفاظِ في الصحيحِ ، بعْضُهَا في صحيحي البخاري ومسلمٍ ، وبعْضُها في أحدِهِمَا ، وإنَّما قَصدْتُ الاختصَار بِالإشارةِ إليْهَا ، وسأذكرُ مُعظَمَهَا في أبوابِها مِنْ هذا الكتاب ، إن شاءَ اللَّه تعالى .

صح حديثުން ސާބިތުވެއެވެ. ރަސޫލާކަލޭގެފާނު رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިބާގެ
ބޮލުގެ އިސްތަށިގަނޑަށް އަނެއްމީހުންގެ އިސްތަށިބޮޑު ގުޅާ މީހާއަށް މާތްالله لعنةލައްވާފައިވެއެވެ. އަދި
ރަސޫލާކަލޭގެފާނު ރިބާ ކާމީހާއަށް މާތް الله لعنة ލައްވާފައިވެއެވެ. އަދި ރަސޫލާކަލޭގެފާނު ތަސްވީރު
ހަދާމީހުންނަށް ލައްނަތް ދެއްވިއެވެ. އަދި ރަސޫލާކަލޭގެފާނު އަކާރާދީގެން حديث ކުރެއްވިއެވެ. ބިމުގައި
ހުރި ހަދުތަކަށް ބަދަލުކުރާ މީހާއަށް މާތްالله لعنةލައްވާފައިވެއެވެ. އަދި ރަސޫލާކަލޭގެފާނު އަކާރާދީގެން حديث
ކުރެއްވިއެވެ. ވައްކަން ކުރާ މީހާއަށް މާތްالله لعنة ލައްވާފައިވެއެވެ. އޭރު ބިޔަސްކަމުގައި ވިޔަސްވެއެވެ.
އަދި ރަސޫލާކަލޭގެފާނު އަކާރާދީގެން حديث ކުރެއްވިއެވެ. އަމިއްލަ މައިންބަފައިންނަށް لعنة ދެއްން
މީހާއަށް މާތް الله لعنة ލައްވާފައިވެއެވެ. މާތް الله ފިޔަވައި އަނެއްފަރާތަކަށް ކަތިލާ މީހާއަށް މާތް الله
لعنةލައްވާފައިވެއެވެ. އަދި ރަސޫލާކަލޭގެފާނު އަކާރާދީގެން حديث ކުރެއްވިއެވެ. މަދީނާގައި بدعة އެއް އުފެއްދި
މީހާ ނުވަތަ بدعة ގެ އަހުލުވެރިއަކަށް ޖާގަދީފި މީހާއަށް މާތް الله لعنة ލައްވާފައިވެއެވެ. އަދި އަމިއްލަ
މައްޗަށް މަސްލަހަތު ބަލާ ބޭރުފުށުގެ لعنةއާއި އިންސާފު މިސްކީނުންގެ لعنةހުރެއެވެ. އަދި ރަސޫލާކަލޭގެފާނު
އަކާރާދީގެން حديث ކުރެއްވިއެވެ. އޭ الله! رعل قبيلة އާއި ذكوان قبيلة އާއި عصية قبيلة އަށް لعنة
ލައްވާފައިވެއެވެ. އެބައިމީހުން اللهއާއި އޭނާގެ ރަސޫލާއަށް ފާފަކުރި އުރުދުގެންނެވެ. (ނިމުނީ.) އާދި
އަރަބި ކަރައިގެ ބިރުން قبيلة އެވެ. އަދި ރަސޫލާކަލޭގެފާނު އަކާރާދީގެން حديث ކުރެއްވިއެވެ. ޔަހޫދީންގެ
މައްޗަށް މާތް الله لعنة ލައްވާފައިވެއެވެ. އެބައިމީހުންވަނީ އެބައިމީހުންގެ ނަބިއްޔުންގެ ގަބުރުތައް
މިސްކިތްތަކަށް ހަދައިފައެވެ. އަދި ރަސޫލާކަލޭގެފާނު އަކާރާދީގެން ފިރިހެނުންގެ ތެރެއިން އަންހެނުންގެ
ސިފަ ލައްސާ މީހުންނާއި އަދި އަންހެނުންގެ ތެރެއިން ފިރިހެނުންގެ ސިފަ ލައްސާ މީހުންނަށް
لعنة ދެއްވިއެވެ. އަދި (ނިމުނީ) މިއެންމެ އިބާރާތްތައް صح حديث ތަކުގެ އިބާރާތްތަކެވެ. އަދި
ބައެއް އިބާރާތްތައް بخاري އާއި مسلمގެ އިބާރާތްތަކެވެ. އަދި ބައެއް އިބާރާތްތައް އެއްފަރާތުން ކުރަ
އޮތްފަދައިންނެވެ. އަދި ރަސޫލާކަލޭގެފާނު ކުރަށްވާފައި ވަނީ މުޚްތަޞަރު އިޝާރާތަކަށްނޫނެވެ.
އިޝާރާތްކުރެވިއެވެ. އަދި އިބާރާތްކުރެއްވިއެވެ ދެން ދަސް حديثގައި ކުރުވެގެ ބާބުތަކުގައި ހަދާލާ
ހަމަވެއެވެ.

266– باب تحريم سَبّ المسلم بغير حقّ

حقّއަކާއި ނުލައި މުސްލިމަކަށް އަޑުގާނާ ގޮވުން حرام ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

قَالَ اللهُ تَعَالَى : ﴿ والَّذِينَ يُؤْذُونَ المُؤْمِنِينَ والْمُؤْمِنَاتِ بِغَيْرِ مَا اكْتَسَبُوا ، فَقَدِ احْتَمَلُوا بُهْتاناً وإثْماً مُبِينــاً ﴾ [الأحزاب : 58] .

އަދި އެއުރެން ކުށެއްކޮށް ކުރުމަކާނުލައި މުއުމިން ފިރިހެނުންނާއި، މުއުމިން އަންހެނުންނަށް އުނދަގޫކޮށްދޭ މީހުން (ދަންނާށެވެ!) ފަހެ، ހަމަކަށަވަރުން އެއުރެން ބުހުތާނާއި ބޮޑު ފާފަޔާއި، ފާފަވެރިކަން އުފުލައިގެންވާ ބަރުދަނެވެ.

1559- وعنِ ابنِ مَسعودٍ رضي اللَّه عَنهُ قال : قال رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « سِباب الْمُسْلِمِ فُسوقٌ ، وقِتَالُهُ كُفْرٌ » متفقٌ عليه .

މާތްالله ރުއްސުންވެވޮޑިގެންވާ ابنِ مَسعود ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މުސްލިމުންނަށް އަޑުގާނާ ގޮވުމަކީ منافقُންގެ عمل އެކެވެ. އަދި އެމީހުން ގަތުލުކުރުމަކީ ކާފިރުގެ عمل އެކެވެ.

1560- وعنْ أبي ذرٍّ رضي اللَّه عنْهُ أَنَّهُ سَمِعَ رسُول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يقولُ : « لا يَرمِي رجُلٌ رَجُلاً بِالفِسْقِ أو الكُفْرِ ، إلاَّ ارتدت عليهِ ، إنْ لَمْ يَكُن صاحِبُهُ كذلكَ » رواه البخاريُّ .

މާތްالله ރުއްސުންވެވޮޑިގެންވާ أَبو ذرّގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެصحابي رَسُول اللّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް އަޑުއެހިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ.މީހަކު އަނެކަކަށް فاسقُއެއްކަމަށް ނުވަތަ ކާފިރެއްކަމަށް ބުނެފިނަމަ އެމީހެއްގެ ކިބައިގައި އެސިފައެއް ނުވާނަމަ އެސިފަ އަނބުރާ އެބުނި މީހަކަށް ރައްދުވާނެއެވެ.

1561- وعنْ أبي هُرَيرةَ رضي اللَّه عنْهُ أنَّ رسُولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قالَ : « الْمُتَسابانِ مَا قَالا فَعَلى البَادِي مِنْهُما حتَّى يَعْتَدِي المظْلُومُ » رواه مسلم .

މާތްالله ރުއްސުންވެވޮޑިގެންވާ أبو هُريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެކަކު އަނެކަކަށް ނުބައިބަހުން ކިޔާ ދެމީހުން ކިޔާ އެންމެހާ ބަސްތަކުގެ ފާފަ އޮންނާނީ އަނިޔާވެރިޔާ އަތުގައި ހައްދުފަހަނަޅައި ނުދާހާހިނދަކު އެކަން ފުރަތަމަ ފެށި މީހާގެ މައްޗަށެވެ.

1562- وعنهُ قالَ : أُتِيَ النبيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم برجُلٍ قَدْ شَرِب قالَ : « اضربُوهُ » قال أبو هُرَيْرَة : فَمِنَّا الضَّاربُ بِيدِهِ ، والضَّاربُ بنعْلِه ، والضَّارِبُ بثوبهِ ، فلَمَّا انصَرفَ ، قال بعض القَوم : أخزاكَ اللَّه ، قال : « لا تقُولُوا هذا ، لا تُعِينُوا عليهِ الشَّيطَانَ » رواه البخاري .

އަދި އެصحابي (އެބަހީ މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި أبو هُريرة) ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. نبي އާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ އަރިހަށް މީހަކު ގެންނެވުނެވެ. އޭނާއަކީ ރާބޮއިން މީހެކެވެ. حديث ކިޔުއްވިއެވެ. އޭނާ ހައްދު ޖަހާށެވެ. أبو هُريرة ވިދާޅުވިއެވެ. ވީމާ ތިމަންމެންގެ ތެރެއިން އަތުގައި އަތުންތަޅި މީހުން ވިއެވެ. އަދި ފައިވާނުން ތަޅި މީހުން ވިއެވެ. އަދި އެމީހާގެ އަންގަވި ހެދު ފޮތިގަނޑުތަކުން ތަޅި މީހުން ވިއެވެ. ދެން އެމީހާ އެނބުރި ދިޔުމުން ބައެއްމީހުން މީހުންކިޔުން ބައެއް މީހުން އޭނާ އާއި ދިމާލަށް ބުނެފިއެވެ. أخزاكَ اللَّه މާނައީ: މާތްالله ކަލޭގެ ހިތާމަ ދެއްވާށެވެ. އެހިނދު حديث ކިޔުއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން އެގޮތަށް ނުބުނާށެވެ. އޭނާގެ މައްޗަށް شيطان އާއެކު ވާރި ނުދޭށެވެ.

1563- وعنْهُ قالَ : سمِعْتُ رسُول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يَقُولُ : « من قَذَف ممْلُوكَهُ بِالزِّنا يُقامُ عليهِ الحَدُّ يومَ القِيامَةِ ، إلاَّ أنْ يَكُونَ كما قالَ » متفقٌ عليه .

އަދި އެ صحابي (އެބަހީ މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أبو هُريرة) ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ތިމަންނަ އަޑުއެހީމެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. މީހަކު އޭނާގެ އަޅުންނަށް ޒިނޭގެ ތުހުމަތު އަޅައިފިނަމަ އޭގެ حقيقة އެއްނޫންކަމުގައި ވާނަމަ قيامة ދުވަހު އޭނާގެ މައްޗަށް ހައްދު ޤާއިމުކުރެވޭނެއެވެ.

267- باب تحريم سَبّ الأموات بغير حقٍّ ومصلحة شرعية

حقއެއްނޫން ގޮތަކަށް އަދި شرعي مصلحة އެއްނޫން ގޮތަކަށް މަރުވެފައިވާ މީހުންނަށް އުނިސިފަކޮށް ބަޔާންކުރުން ހަރާމް ވެގެންވާ باب

هي التحذير من الإقتداء به في بدعته وفسقه ونحو ذلك فيه الآية والأحاديث السابقة في الباب قبله.

(ދެންނެވިއެވެ.) މުރާދަކީ އެއީ އެމީހާ فاسقން ނުވަތަ بدعةގެ އަހުލުވެރިންނާއި ތަބާވުމުން އިންޒާރު

ކުރުމެވެ. އެ موضوع އާއި ގުޅޭ ބައެއް އާޔަތްތަކާއި حديثތައް އިސްވެދިޔަ ބާބުގައި ފާހަގަކޮށްފީމެވެ.

1564- وعن عائِشةَ رضي اللَّه عنها قالتْ : قال رسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « لا تَسُبُّوا الأمــواتَ، فَإِنَّهُمْ قد أفْضَوْا إلى ما قَدَّموا » رواه البخاري .

މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި عائِشةَ ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެ ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديثކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން މަރުވެފައިވާ މީހުންނަށް ނުބައިބަހުން ނުގޮވާށެވެ. ފަހެ، ހަމަކަށަވަރުން އެބައިމީހުންވަނީ އެބައިމީހުން އިސްކުރި(ހެޔޮ ނުވަތަ ނުބައި) عمل ތަކާއި ހަމައަށް ވާސިލުވެފައެވެ.

268- باب النهي عن الإيذاء

އެހެންމީހުންނަށް އުނދަގޫކުރުން ނަހީ ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

قَالَ الله تَعَالَى : ﴿ والَّذِينَ يُؤْذُونَ المُؤْمِنِينَ والمُؤْمِنَاتِ بِغَيْرِ مَا اكْتَسَبُوا فَقَدِ احْتَمَلُوا بُهْتَاناً وَإِثْمــاً مُبِينــاً ﴾ [الأحزاب : 58] .

އަދި އެއުރެން ކުރިކަމެއް ނޫންކަމެއްގައި މުއުމިން ފިރިހެނުންނާއި، މުއުމިން އަންހެނުންނަށް އުނދަގޫކުރާ މީހުން (ދަންނާށެވެ!) ފަހެ، ހަމަކަށަވަރުން، އެއުރެންނީ ބޮޑު ދޮގަކާއި، ފާޅުވެގެންވާ ފާފައެއް ހިއްލައިގަތް ބައެކެވެ.

1565- وعنْ عبدِ اللَّه بنِ عَمرو بن العاص رضي اللَّه عنْهُمَا قالَ : قال رَسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم: « المُسْلِمُ منْ سَلِمَ المُسْلِمُونَ مِنْ لِسَانِهِ ويدِهِ ، والمُهَاجِرُ منْ هَجَر ما نَهَى اللَّه عنْهُ » متفقٌ عليه .

މާތް الله އެދެރިކަލުންނާމެދު ރުއްސުންލެއްވި عبدِ اللَّه بن عَمرو بن العاص ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މުސްލިމަކީ އޭނާގެ އަތުންނާއި ދުލުން އެހެން މުސްލިމުން ސަލާމަތްވެގެންވާ މީހާއެވެ. އަދި މުހާޖިރަކީ الله ނަހީ ކުރެއްވި ތަކެތިން ހިޖުރަ ކުރާ މީހާއެވެ.

1566- وعنهُ قالَ : قال رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « مَنْ أحبَّ أن يُزَحْزحَ عن النَّارِ ، ويَدْخَل الجَنَّةَ ، فلتَأْتِهِ منِيَّتُهُ وهُوَ يُؤمِنُ باللهِ واليَوْمِ الآخِرِ ، ولْيَأتِ إلى النَّاسِ الذي يُحِبُّ أنْ يُؤْتَي إلَيْهِ » رواه مسلم .

وهُو بعْضُ حَديثٍ طويلٍ سبقَ في باب طاعةِ وُلاةِ الأمُورِ .

އަދި އެصحابي (އެބަހީ ޞަޙާﷲ އެދެބޭފުޅާކަލޭގެފާނުން ތިމަންސަމަސްވެރިކަލުންގެ عبد اللّه بن عَمرو بن العاص) ގެ ރިވާއިން ކިޔާދެވިގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ނަރަކައިން ސަލާމަތްވެ އަދި ސުވަރުގެ ވަދެވުމަށް ލޯބިވާ މީހާ ދެން ތިމާގެ މަރު އަންނަންވާނީ ﷲ އާއި آخرة ދުވަހަށް އީމާންވެގެންނެވެ. އަދި ތިމާގެ ނަފްސަށް ލިބޭކަމަށް އެދޭ ކަމެއް މީސްތަކުންނަށްވެސް ކުރާނީ އެދޭގޮތަށެވެ.

މިއީ طاعة وُلاةِ الأمُورِ ގެ ބާބުގައި އިސްވެދިޔަ ދިގު حديث އެއްގެ ބައެކެވެ.

269- باب النهي عن التباغض والتقاطع والتدابر

އެއްބަޔަކު އަނެއް ބަޔަކާ ރުޅިވެރިވުމާއި، ގުޅުން ކަނޑާލުމާއި ފުރަގަސްދިނުން ނަހީ ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

قَالَ اللهُ تَعَالَى : ﴿ إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ إِخْوَةٌ ﴾ [الحجرات : 10] ،
މުއުމިނުންވާނީ ހަމައެކަނި، اخން ބޭބޭކަލުންނެވެ.

وقال اللهُ تعَالَى : ﴿ أذِلَّةٍ عَلَى الْمُؤمِنِينَ أعِزَّةٍ عَلَى الكَافِرِينَ ﴾ [المائدة : 54] ،

އެއީ މުއުމިނުންގެ މައްޗަށް ނިކަމެތި، ރަޙްމަތްތެރިބައެކެވެ. ކާފިރުންގެ މައްޗަށް ގަދަފަދަ އިއްޒަތްތެރި ބައެކެވެ.

وقال الله تَعَالَى : ﴿ مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللهِ وَالَّذِينَ مَعَهُ أَشِدَّاءُ عَلَى الكُفَّارِ رُحَمَاءُ بَيْنَهُمْ ﴾ [الفتح : 29] .
محمد ގެފާނީ اللهُ ގެ ރަސޫލާއެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނުގެ އަރިހުގައި ވާ މީހުންނީ ކާފިރުންގެ މައްޗަށް ގަދަފަދަ ވެގެންވާ ބައެކެވެ. އެއުރެންގެ މެދުގައި، އޯގާތެރި رحمة ތެރި ބައެކެވެ.

1567- وعنْ أنسٍ رضي اللَّه عَنهُ أنَّ النبيَّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « لا تَباغَضُوا ، ولا تحاسدُوا، ولاَ تَدابَرُوا ، ولا تَقَاطعُوا ، وَكُونُوا عِبادَ اللَّهِ إخواناً ، ولا يَحِلُّ لِمُسْلِمٍ أنْ يهْجُرَ أخَاه فَوقَ ثلاثٍ »متفقٌ عليه .

މާތްالله ރުއްސެވުން ލިބިވޮޑިގެންވާ أَنَس ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبي ާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން އެއްބަޔަކު އަނެއް ބަޔަކާ ބުޣުޟުވެރިނުވާށެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުން އެއްބަޔަކު އަނެއް ބަޔަކާ ހަސަދަވެރިނުވާށެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުން އެއްބަޔަކު އަނެއް ބަޔަކާ އަރިއަޅައިނުލާށެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުން އެއްބަޔަކު އަނެއް ބަޔަކާ ގުޅުން ކަނޑާނުލާށެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުން الله ގެ އަޅުންގެ ގޮތުގައި اخ ބޭބެއިންކަމުގައި ވާށެވެ. އަދި މުސްލިމަކަށް އޭނާގެ اخ އާއި ތިން ދުވަހަށްވުރެ ގިނައިން ހަޖުރުކޮށް ދުރުވެގެން ނުވާނެއެވެ.

1568- وعنْ أبي هُرَيْرَةَ رضي اللَّهُ عَنْهُ أنَّ رَسُولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « تُفْتَحُ أبْوابُ الجَنَّةِ يَوْمَ الاثنَيْنِ ويَوْمَ الخَمِيس ، فَيُغْفَرُ لِكُلِّ عبْدٍ لا يُشْرِكُ باللَّهِ شَيئاً ، إلاَّ رجُلاً كانَت بيْنهُ وبَيْنَ أخيهِ شَحْناءُ فيقالُ : أنْظِرُوا هذيْنِ حتَّى يصطَلِحا ، أنْظِرُوا هذَيْنِ حتَّى يَصطَلِحا ، » رواه مسلم .

وفي روايةٍ له : « تُعْرَضُ الأعْمالُ في كُلِّ يومِ خَميسٍ وَاثنَيْنِ » وذَكَر نحْوَهُ .

މާތްالله ރުއްސެވުން ލިބިވޮޑިގެންވާ أَبو هُريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ސުވަރުގޭގެ ދޮރުތައް ހުޅުވޭނީ ހޯމަ ދުވަހާއި ބުރާސްފަތި ދުވަހުގައެވެ. ފަހެ الله އާއި އެއްވެސް އެއްޗަކާ شريك ނުކުރާ ކޮންމެ އަޅަކަށް ފާފަފުއްސެވޭނެއެވެ. ނަމަވެސް އޭނާއާއި އޭނާގެ اخ އާއި ދޭތެރޭގައި ދުޝްމަނުކަން ވެއްޖެ މީހާ ފިޔަވައެވެ. ބުނެވޭނެއެވެ. އެދެމީހުން ސުލްހަވެއްޖައުމަށްދާނދެން ފަސްކޮށް ދޭށެވެ. އެދެމީހުން ސުލްހަވެއްޖައުމަށްދާނދެން ފަސްކޮށް ދޭށެވެ.

270- باب تحريم الحسد

ހަސަދުވެރިވުން حرام ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

هو تمني زوال نعمة عن صاحبها سواء كانت نعمة دين أو دنيا

ހަސަދުވެރިވުމަކީ އެހީ نعمة އެއް ލިބިފައިވާ މީހާގެ ކިބައިން އެ نعمة އެއް ގެއްލި ދިއުމަށް އެދުމެވެ. އެއީ ދީނީ نعمة އެއް ކަމުގައިވިޔަސް ދުނިޔަވީ نعمة އެއް ކަމުގައި ވިޔަސްމެއެވެ.

قَالَ اللهُ تَعَالَى : ﴿ أَمْ يَحْسُدُونَ النَّاسَ عَلَى مَا آتَاهُمُ اللهُ مِنْ فَضْلِهِ ﴾ [النساء : 54]

ނުވަތަ، اللهގެ فضل ވަންތަކަމުގެ ތެރެއިން، އެކަލާނގެ މީސްތަކުންނަށް ދެއްވާފައިވާ ކަންތަކާއިމެދު އެއުރެން (އެބައި ޔަހޫދީން) މީސްތަކުންނަށް حسدވެރި ވަނީހެއްޔެވެ؟

وفيه حديث أنس السابق في الباب قبله (انظر الحديث رقم 1564) .

1569- وعَنْ أبي هُرَيرة رضي اللَّه عنْهُ أنَّ النبيَّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قالَ : « إيَّاكُمْ والحسدَ ، فإنَّ الحسدَ يأكُلُ الحسناتِ كَما تَأْكُلُ النَّارُ الحطبَ ، أوْ قال العُشْبَ » رواه أبو داود .

މާތްالله ރުއްސުންވުމެވި أبو هُريرةގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبيُّ صلى الله عليه وسلم حديث ކިޔުއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން حسد ވެރިކަމާއި ދުރުހެލި ވާށެވެ. އެހެނީ ހަމަކަށަވަރުން حسد އަލިފާން ދަރު އަންދާލާ ފަދައިން ހެޔޮކަންތައް ނަގާލައެވެ. (ނުވަތަ حديث ކިޔުއްވިމަށް ވެއެވެ. ވިނަވެއް އަންދާލާ ފަދައިންނެވެ.)

271- باب النهي عن التجسّس والتسمّع لكَلام مَن يكره استماعَهُ

ޖާސޫސްކުރުން މަނާވެގެންވާކަމާއި މީހުން ދެއްކާ ވާހަކަތަކުގެ ތެރެއިން އެހެންމީހުން އަޑުއެހުމަށް ނުރުހޭ ވާހަކަތައް އަޑު އެހުން މަނާވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

قَالَ اللهُ تَعَالَى : ﴿ وَلاَ تَجَسَّسُوا ﴾ [الحجرات : 12] ،
އަދި ތިޔަބައިމީހުން އެކަކު އަނެކަކަށް ޖާސޫސް ނުކުރާށެވެ.

وقال الله تَعَالَى : ﴿ وَالَّذِينَ يُؤْذُونَ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ بِغَيْرِ مَا اكْتَسَبُوا فَقَدِ احْتَمَلُوا بُهْتَاناً وَإِثْماً مُبِيناً ﴾ [الأحزاب : 58] .

އަދި އެއުރެން ހަދައިގަތް ކަމަކާއި ނުލައި މުއުމިނުން ފިރިހެނުންނަށާއި، މުއުމިނުން އަންހެނުންނަށް އުނދަގޫކުރާ މީހުން (ދަންނާށެވެ!) ފަހެ، ހަމަކަށަވަރުން، އެއުރެންނީ ބުހުތާނުގެ ކަމާއި، ފާޅުވެގެންވާ ފާފައެއް ހިފައިގެން ވަނީއެވެ.

1570- وعنْ أبي هُرَيْرةَ رضي اللَّه عنهُ أنَّ رسُول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « إيَّاكُمْ والظَّنَّ ، فإن الظَّنَّ أكذبُ الحدِيثَ ، ولا تَحَسَّسُوا ، ولا تَجسَّسُوا ولا تنافَسُوا ولا تَحَاسَدُوا ، ولا تَباغَضُوا، ولا تَدابَرُوا ، وكُونُوا عِباد اللَّهِ إخْواناً كَما أمركُمْ . الْمُسْلِمُ أخُو الْمُسْلِمِ ، لا يظلِمُهُ ، ولا يَخذُلُهُ ولا يَحْقرُهُ ، التَّقوى ههُنا ، التَّقوَى ههُنا » ويُشير إلى صَدْرِه « بِحْسبِ امريءٍ مِن الشَّرِّ أن يَحْقِرِ أخاهُ المسلِم ، كُلُّ الْمُسلمِ على الْمُسْلِمِ حرَامٌ : دمُهُ ، وعِرْضُهُ ، ومَالُه، إنَّ اللَّه لا يَنْظُرُ إلى أجْسادِكُمْ، وَلا إلى صُوَرِكُمْ ، وأعمالكم ولكنْ يَنْظُرُ إلى قُلُوبِكُمْ».

ރަޟިﷲ ޢަންހު ރިވާކުރައްވާ أبو هُريرةً ގެ ރިވާޔަތް ތިރީގައިވާ ގޮތަށެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބޭފުޅުން ގޯސް ހީކުރުން ދުރުހެލިވާށެވެ. އެހެނީ ގޯސް ހީކުރުމަކީ ދޮގު ވާހަކައިގެ ތެރެއިން އެންމެ ބޮޑު ދޮގެވެ. އަދި ތިޔަބޭފުޅުން އެކަކު އަނެކަކުގެ ޢައިބު ހޯދުމަށް މަސައްކަތް ނުކުރާށެވެ. އަދި ތިޔަބޭފުޅުން އެއްބަޔަކު އަނެއް ބަޔަކާ ޖާސޫސްކަން ނުކުރާށެވެ. އަދި ތިޔަބޭފުޅުން އެއްބަޔަކު އަނެއް ބަޔަކާ މަނާފުސް ދިނުމަކަށް ނުކުރާށެވެ. އަދި ތިޔަބޭފުޅުން އެއް ބަޔަކު އަނެއް ބަޔަކާ މަސައްކަތް حسدވެރި ނުވާށެވެ. އަދި ތިޔަބޭފުޅުން އެއްބަޔަކު އަނެއް ބަޔަކާ މަސައްކަތް ބުނޫވެ ނުވާށެވެ. އަދި ތިޔަބޭފުޅުން އެއްބަޔަކު އަނެއް ބަޔަކާ ފުރަގަސް ނުދޭށެވެ. އަދި ތިޔަބޭފުޅުންނަށް އަމުރު ކުރެއްވިފަދަ ގޮތަށް ތިޔަބޭފުޅުން اللّٰه ގެ އަޅުންގެ اخން ތަކަކު ވާށެވެ. މުސްލިމަކީ އަނެއް މުސްލިމުގެ اخއެވެ. އަދި އޭނާ اخ އަށް އަނިޔާ ނުކުރާނެއެވެ. އަދި އޭނާ އޭނާގެ اخ އާއި އަޅުގަނޑު ނުހުއްޓުވާނެއެވެ. އަދި އޭނާ އޭނާގެ اخއާ ނިކަމެތި ނުކުރާނެއެވެ. ދަންނާށެވެ. تقوى ވަނީ މިތާނގައެވެ. تقوى ވަނީ މިތާނގައެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނު މުބާރަކު ހިތަށް إشارة ކުރެއްވިއެވެ. މީހާ ނުބައި މީހަކަށް ވުމަށް އޭނާގެ اخ ނިކަމެތި ކުރުން ފުދެއެވެ. އެއް މުސްލިމަކު އަނެއް މުސްލިމުގެ މަސައްކަތް އޭނާގެ ލޭއާއި އޭނާގެ މުދާ ޙަރާމެވެ

حرمةތެރިވެގެންނެވެ. ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالى ބައްލަވައިވަޑައިގަންނަވަނީ ތިޔަބައިމީހުންގެ ނިޔަތުގެ މައްޗަށެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ ހިތްތަކުގެ ބޭރުފުށަކަށް ނޫނެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ ބޭރުފުށުގެ އަމަލު ތަކަކަށްވެސް ނޫނެވެ.

وفي رواية : « لا تَحاسَدُوا ، وَلا تَبَاغَضُوا ، وَلا تَجَسَّسُوا ولا تَحَسَّسُوا ولا تَنَاجشُوا وكُونُوا عِبَادَ اللَّهِ إخْوَاناً » .

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން އެއްބަޔަކު އަނެއް ބަޔަކަށް حسدވެރި ނުވާށެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުން އެއް ބަޔަކު އަނެއް ބަޔަކަށް ރުޅިވެރިނުވާށެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުން އެއްބަޔަކު އަނެއް ބަޔަކަށް ޖާސޫސް ނުކުރާށެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުން އެއްބަޔަކު އަނެއްބަޔަކުގެ އައިބުތައް ނުހޯދާށެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުން އެއްބަޔަކު އަނެއް ބަޔަކަށް ވިޔަފާރި މުދާ އަގު މަތި ކުރުމަށްޓަކައި (ނީލަން ކިޔާހިނދު) އަގު އަރުވަމުން ނުގެންދާށެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުން އެންމެން الله ގެ އަޅުންބަޔެއް ކަމުގައިވާ ހާލު اخން ބަޔެއް ކަމުގައި ވާށެވެ.

وفي روايةٍ : « لا تَقَاطَعُوا ، وَلا تَدَابَرُوا ، وَلا تَبَاغَضُوا ولا تَحَاسدُوا ، وَكُونُوا عِبَادَ اللَّهِ إخْوَاناً » .

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުން އެއްބަޔަކު އަނެއްބަޔަކާ ގުޅުން ކަނޑާނުލާށެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުން އެއްބަޔަކު އަނެއް ބަޔަކަށް ފުރަގަސް ނުދޭށެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުން އެއް ބަޔަކު އަނެއް ބަޔަކަށް ރުޅިވެރިނުވާށެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުން އެއްބަޔަކު އަނެއްބަޔަކަށް حسدވެރިނުވާށެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުން الله ގެ އަޅުން ކަމުގައިވާ ހާލު اخން ބަޔެއް ކަމުގައިވާށެވެ.

وفي رواية : « لا تَهَاجَروا وَلا يَبِعْ بَعْضُكُمِ على بيع بَعْضٍ » .

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުން އެއްބަޔަކު އަނެއްބަޔަކާ ގުޅުން ކަނޑާލައިގެން ނުތިބޭށެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުން އެކަކުގެ ވިޔަފާރީގެ މައްޗަށް އަނެކަކު ވިޔަފާރި ނުހިންގާށެވެ. (އެބަހީ އެކަކު އެއްޗެއް ވިއްކަން އުޅެނިކޮށް ގަންނަން އުޅޭ މީހާގެ ކައިރިއަށް ވިއްކުމަށްގެ އަގުގައި ވިއްކުމަށް އަހަރެން އެއަށްވުރެ، ވިއްކުމަށްގެ އަގުން ގެންނާނަމޭ ބުނުން ފަދަ

ކަންނުކުރާށެވެ.)

رواه مسلم : بكلِّ هذه الروايات ، وروى البخاري أكثَرَها .

އިސްވެދިޔަ އެންމެހާ ރިވާޔަތްތަކަކީ މުސްލިމުގެ ރިވާޔަތްތަކެވެ. އަދި بخاري އެއިން ގިނަ ރިވާޔަތްތައް ބަޔާންކުރައްވާފައިވެއެވެ.

1571- وعَنْ مُعَاويةَ رضي اللَّه عنْهُ قالَ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يَقُولُ : « إنَّكَ إن اتَّبعْتَ عَوْراتِ المُسْلِمينَ أفسَدْتَهُمْ ، أوْ كِدْتَ أنْ تُفسِدَهُمَ » حديثٌ صحيح.

رواهُ أبو داود بإسناد صحيح.

މާތްالله ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ مُعَاوية ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރައްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިބާ މުސްލިމު ތަކުންގެ ޢައިބުތައް ހޯދައިފިނަމަ ތިބާ އެބައިމީހުން ފާސިދުކޮށްލާނެއެވެ. ނުވަތަ ވިދާޅުވިއެވެ. ތިބާ އެބައިމީހުން ފާސިދު ކުރުމާ ކައިރިވެގެންވެއެވެ.

1572- وعنِ ابنِ مسعودٍ رضي اللَّه عَنْهُ أنَّهُ أُتِيَ بِرَجُلٍ فَقيلَ لَهُ : هذَا فُلانٌ تَقْطُرُ لِحْيَتُهُ خَمراً ، فقالَ : إنَّا قَدْ نُهينَا عنِ التَّجَسُّسِ ، ولكِنْ إن يظهَرْ لَنَا شَيءٌ ، نَأْخُذْ بِهِ ، حَديثٌ حَسَنٌ صحيحٌ .

رواه أبو داود بإسْنادٍ عَلى شَرْطِ البخاري ومسلمٍ .

މާތްالله ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ ابن مسعود ގެ ފަރާތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެ صحابيގެ ގާތަށް މީހަކު ގެނެސްފިއެވެ. ދެން ބުނެފިއެވެ. މިއީ ފުލާނާއެވެ. އޭނާގެ ތުނބުޅިން ރާ ތިކިތިކި ވަނީ ފެތެއެވެ. ދެން ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންމެންނަށް ތަޖައްސުސު ކުރުމުން މަނާކުރެވިގެން ވެއެވެ. ނަމަވެސް ކަމެއް ތިމަންމެންނަށް އެނގިއްޖެއްޔާ އެކަމެއް ހިފަހައްޓާނަމެވެ.

272- باب النهي عن سوء الظنّ بالمسلمين من غير ضرورة

އެއްވެސް شرعي ސަބަބެއް ނެތި މުސްލިމުންނާއި މެދު ނުބައި ހިތްވުން މަނާވެގެންވާ ބާބު

ބަޔާންވެގެންވާ باب

قَالَ اللهُ تَعَالَى : ﴿ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اجْتَنِبُوا كَثِيراً مِنَ الظَّنِّ إنَّ بَعْضَ الظَّنِّ إثْمٌ ﴾ [الحجرات : 12]

އޭ އީމާންވެއްޖެ މީސްތަކުންނޭވެ! ތިޔަބައިމީހުން ހީގެ ތެރެއިން ގިނަ ކަންތަކުން ދުރުވެގަންނާށެވެ! ހަމަކަށަވަރުން، ބައެއް ހީއަކީ ފާފައެކެވެ.

1573– وعنْ أبي هُرَيرةَ رضي اللَّه عنْهُ أنَّ رَسُول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « إيَّاكُمْ وَالظَّنَّ ، فإنَّ الظَّنَّ أكذَبُ الحَدِيثِ » متفقٌ عليه .

މާތްالله ރުއްސުން ލެއްވި أَبو هُريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ކުށްހީކުރުން ދުރުކުރައްވާށެވެ. އެހެނީ ކުށްހީއަކީ އެންމެ ބޮޑު ދޮގު ވާހަކައެވެ.

273– باب تحريم احتقار المسلمين

މުސްލިމުންނަށް ނިކަމެތިކޮށް ދެކެލުން حرام ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

قَالَ اللهُ تَعَالَى : ﴿ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لاَ يَسْخَرْ قَوْمٌ مِنْ قَومٍ عَسَى أنْ يَكُونُوا خَيْراً مِنْهُمْ وَلاَ نِسَاءٌ مِنْ نِسَاءٍ عَسَى أنْ يَكُنَّ خَيْراً مِنْهُنَّ وَلاَ تَلْمِزُوا أَنْفُسَكُمْ وَلاَ تَنَابَزُوا بِالأَلْقَابِ بِئْسَ الاسْمُ الفُسُوقُ بَعْدَ الإيْمَانِ وَمَنْ لَمْ يَتُبْ فَأُولَئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ ﴾ [الحجرات : 11]

އޭ إيمانވެއްޖެ މީސްތަކުންނޭވެ! ފިރިހެނުންގެ އެއްބަޔަކު އަނެއްބަޔަކަށް ފުރައްސާރަ ނުކުރާހުށިކަމެވެ! އެހެނީ އެ ފުރައްސާރަކުރާ މީހުންނަށްވުރެ، އެ ފުރައްސާރަކުރެވޭ މީހުން މާހެޔޮބަޔަކަށްވުމަކީ ވެދާނެކަމެކެވެ. އަދި އަންހެނުންގެ އެއްބަޔަކު އަނެއްބަޔަކަށް ފުރައްސާރަ ނުކުރާހުށިކަމެވެ! އެހެނީ އެ ފުރައްސާރަކުރާ މީހުންނަށްވުރެ، އެފުރައްސާރަކުރެވޭ މީހުން މާހެޔޮބަޔަކަށްވުމަކީ ވެދާނެކަމެކެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ އަމިއްލަ نفسތަކަށް عيب ނުކިޔާށެވެ! (އެބަހީ: އެކަކު އަނެކަކަށް عيب ނުކިޔާށެވެ!) އަދި އެއްބަޔަކު އަނެއްބަޔަކަށް ނުރުހޭނަމަކާ لقبތަކުން ނުގޮވާށެވެ! إيمانވުމަށްފަހު فاسقވުމުގެ ނަން ލިބުމަކީ، ހާދަހާ ނުބައިވެގެންވާ ކަމެކެވެ. އަދި (އެކަންކަމުން) توبة ނުވާ މީހާ (ދޫކޮށްނުލާހުއްޓެވެ!) ފަހެ، އެއުރެންނީ، ހަމަ އަނިޔާވެރިންނެވެ.

وقال الله تَعَالَى : ﴿ وَيلٌ لِكُلِّ هُمَزَةٍ لمزَةٍ ﴾ [الهمزة : 1] .
"غيب ބުނުން ، ފުރައްސާރަކުރުން ،ވައްބަދަރުއްސާ ކަންތަ މީހަކަށް ، ގެއްލުމާއި ހަލާކުވެގެންވޭ."

1574- وعنْ أبي هُرَيرة رضي اللَّه عَنْهُ أنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قالَ « بِحَسْبِ امْرِيءٍ مِنَ الشَّرِّ أن يحْقِرَ أخَاهُ الْمُسْلِمَ » رواه مسلم ، وقد سبق قرِيباً بطوله .

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވާ أبو هُريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މީހާ ނުބައި މީހަކަށް ވުމަށްފުދެނީ އޭނާގެ އަޚާ މުސްލިމު اخ އާއަށް ނިކަމެތިކަމުގެ ހަޤީރުކޮށް ބެލުން ފުދެއެވެ.

1575- وعَن ابْنِ مسعُودٍ رضي اللَّه عنهُ ، عن النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قالَ : « لا يَدْخُلُ الجَنَّةَ منْ كَانَ فِي قَلْبِهِ مِثْقَالُ ذَرَّةٍ مِنْ كِبْرٍ ، » فَقَالَ رَجُلٌ : إنَّ الرَّجُلَ يُحِبُّ أنْ يَكُونَ ثَوْبُهُ حَسناً ، ونَعْلُهُ حَسَنَةً ، فقال : « إنَّ اللَّه جَمِيلٌ يُحِبُّ الجَمَال ، الكِبْرُ بَطَرُ الحَقِّ ، وغَمْطُ النَّاسِ » رواه مسلم .

وَمَعْنَى « بطر الحَقِّ » : دَفْعه ، « وغَمْطُهُم » : احْتِقَارهُمْ ، وقَدْ سَبَقَ بيانُهُ أوْضَح مِنْ هَذا فِي باب الكِبرِ .

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވާ عبْد اللَّهِ بْن مسعُود ، نبي އާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ އަރިހުން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديثކުރެއްވިއެވެ. އެމީހެއްގެ ހިތުގައި ޛައްރަތެއްގެ މިންވަރަކަށް ބޮޑާކަމެއްވާ އޮވެއްޖެނަމަ ސުވަރުގެ ނުވަދެވޭނެއެވެ. ފަހެ ބޭކަލަކު ދަންނަވައިފިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން މީހާ އޭނާގެ ހެދުން ރީތިކޮށް ހެދުމަށް ލޯބިވެއެވެ. އަދި އޭނާގެ ފައިވާން ރީތިކޮށް ހެދުމަށް ލޯބިވެއެވެ. ފަހެ حديث ކުރެއްވިއެވެ. اللهއަކީ ރީތިވަންތަ ސުބްޙާނަހު ރީތިކަމަށް ލޯބިވެވޮޑިގެންވެއެވެ. އަދި ބޮޑާކަމަކީ ރީތިކަމުން ލޯބިކުރެއްވިއެވެ. ބޮޑާކަމަކީ ތެދުވެރި حقއަށް އިންކާރު ކުރުމާއި މީސްތަކުން ނިކަމެތި ކޮށް ދެކުމެވެ.

1576- وعن جُنْدُبِ بن عبدِ اللَّه رضي اللَّه عنهُ قالَ : قالَ رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « قالَ رَجُلٌ : واللَّهِ لا يَغْفِرُ اللَّه لفُلانٍ ، فَقَالَ اللَّه عَزَّ وَجَلَّ : مَنْ ذا الَّذِي يَتَأَلَّى عليَّ أنْ لا أغفِرَ لفُلانٍ إنِّي قَد غَفَرْتُ لَهُ ،

وَأَحْبَطْتُ عمَلَكَ » رواه مسلم .

މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި جندب بن عبد الله ގެ ރިވާޔަތެއް ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މީހަކު ބުންޏެވެ. މާތް الله ގަސަމްދީ ބުނަމެވެ. މިވެނި ފުލާނަށް މާތް الله ނުފުއްސަވާނެއެވެ. ދެން الله سبحانه وتعالى وحي ކުރެއްވިއެވެ. ތިމަން އިލާހު މިވެނި ފުލާނަށް ނުފުއްސަވާނެއޭބުން ތިމަންއިލާހުގެ ނަމުން ހުވާކުރަނީ ކާކުހެއްތޯ؟ ހަމަކަށަވަރުން ތިމަން އިލާހު އޭނާއަށް ފުއްސަވައިފީމެވެ. އަދި ތިބާގެ عمل ތައް ބާޠިލް ކުރައްވައިފީމެވެ.

274– باب النهي عن إظهار الشماتة بالمسلم

މުސްލިމުންނަށް ދިމާވާ ދަތިތަކަށް އުފާކުރުން ފާޅުކުރުން މަނާވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

قَالَ الله تَعَالَى : ﴿ إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ إِخْوَةٌ ﴾ [الحجرات : 10]

މުއުމިނުންވާނީ ހަމައެކަނި، اخن ތަކެއްކަމުގައެވެ.

وقال الله تَعَالَى : ﴿ إنَّ الَّذِينَ يُحِبُّونَ أنْ تَشِيعَ الفَاحِشَةُ فِي الَّذِينَ آمَنُوا لَهُمْ عَذابٌ أَلِيمٌ في الدُّنْيا والآخِرَةِ ﴾ [النور : 19] .

ހަމަކަށަވަރުން އީމާންވެތިވެރިންގެ ތެރޭގައި ފާޙިޝަކަން ބޮޑު ފުރުދީގެ ވާހަކަތައް، عمل, ފެތުރުމަށް ލޯބިވާމީހުން (ދަންނަވާށެވެ!) ދުނިޔޭގައާއި اخرة ގައި ވޭންދެނިވި އަޛާބު އެބަހުއްޓެވެ.

1577– وعنْ وَاثِلةَ بنِ الأسْقَعِ رضي اللَّه عنْهُ قالَ : قال رسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « لا تُظْهِرِ الشَّمَاتَة لأخيك فَيرْحمْهُ اللَّهُ وَيبتَلِيكَ » رواه الترمذي وقال : حديث حسنٌ .

މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި واثلة بن الأسْقع ގެ ރިވާޔަތެއް ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّه صَـــلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حـــديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިބާ ތިބާގެ މުސްލިމުއަޚާއަށް ދިމާވާ ދަތިތަކަށް އުފާފާޅުނުކުރާށެވެ. އެހެނީ އޭނާއަށް الله ގެ رحمة ލިބިގެންދާއިރު އަދި ތިބާ މުސީބާތަކަށް ހަވާލުވެދާނެތީއެވެ.

وفي الباب حديثُ أبي هريرةَ السابقُ في باب التَّجَسُّسِ : « كُلُّ المُسْلِمِ على المُسْلِمِ حرَامٌ » الحديث .

އަދި ތަޖައްސުސްގެ ބާބުގައި އިސްވެގޮސްފައިވާ أبو هُريرة ގެ حديث މިބާބުގައި ހިމެނެއެވެ. އެއީ އެއް މުސްލިމު އަނެއް މުސްލިމެއްގެ ގައިގައި (ލޭގެ ތަކެތި އަބުރާއި މުދާ) ހަރާމްވެގެންވާކަން ބަޔާންކޮށްފައިވާ حديثއެވެ.

275- باب تحريم الطَّعْن في الأنساب الثابتة في ظاهر الشرع

شرعي ހަމަތަކުން ސާބިތުވެފައިވާ ނަސަބުތަކަށް ތުހުމަތުކުރުން حرام ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

قَالَ الله تَعَالَى : ﴿ والَّذِينَ يُؤْذُونَ الْمُؤْمِنِينَ والْمُؤْمِنَاتِ بِغَيْرِ مَا اكْتَسَبُوا فَقَدِ احْتَمَلُوا بُهْتاناً وإثْماً مُبِيناً ﴾ [الأحزاب : 58] .

އަދި އެމީހުން ކުރިކަމެއް ނުލައި މުއުމިނުން ފިރިހެނުންނާއި، މުއުމިނުން އަންހެނުންނަށް އުނދަގޫކުރާ މީހުން (ދަންނާށެވެ!) ފަހެ، ހަމަކަށަވަރުން، އެމީހުންވަނީ ބޮޑު ތުހުމަތާއި، ފާފަވެރިކަމުގެ ބަރުދަނެވެ.

1578- وَعَنْ أبي هُرَيْرَةَ رضي اللَّه عَنْهُ قالَ : قَالَ رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « اثْنَتَان في النَّاسِ هُمَا بِهِم كُفرٌ : الطَّعْنُ في النَّسَبِ ، والنِّيَاحةُ على المَّيت » رواه مسلم .

މާތްالله ރުހިވެވޮޑިގެންވާ أبوهُريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މީސްތަކުންގެ ތެރޭގައި ދެކަމެއް ވެއެވެ. އެއީ ކާފިރުކަމުން ވާ ދެކަމެވެ. އެއްކަމަކީ ނަސަބުތަކަށް ތުހުމަތު ކުރުމެވެ. އަނެއް ކަމަކީ މަރުވެދިޔަ މީހެއްގެ މައްޗަށް ރޮއި ހަޅޭއްލަވައިގެން ވިޔާ ހެދުމެވެ.

276- باب النهي عن الغش والخِداع

މަކަރު ހެދުމާއި ހީލަތް ހެދުން މަނާވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

قَالَ الله تَعَالَى : ﴿ والَّذِينَ يُؤْذُونَ المُؤْمِنِينَ والمُؤْمِنَاتِ بِغَيْرِ مَا اكْتَسَبُوا فَقَدِ احْتَمَلُوا بُهْتاناً وإِثْماً مُبِيناً ﴾ [الأحزاب : 58] .

އަދި އެއުރެން ހަދައިގެން ކުށަކާއިނުލައި މުއުމިނުން ފިރިހެނުންނާއި، މުއުމިނުން އަންހެނުންނަށް އުނދަގޫކޮށްދީފުން (ފުރައްސާރަކޮށް!) ފަހެ، ހަމަކަށަވަރުން، އެއުރެންނީ ބޮޑުވަސް ދޮގަކާއި، ފާޅުވެގެންވާ ފާފައަކާއި ހިމޭނުނު ބައެކެވެ.

1579– وَعَنْ أبي هُرَيرَةَ رضي اللَّه عَنه أنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قَالَ : « منْ حمَلَ عَلَيْنَا السِّلاحَ ، فَلَيْسَ مِنَّا ، ومَنْ غَشَّنَا ، فَلَيْسَ مِنَّا » رواه مسلم .

މާތްالله ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ أبوهُريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިމަންނާގެ މައްޗަށް ހަތިޔާރު އުފުލައިފި މީހާއީ ތިމަންނާމެންގެ ތެރެއިންވާ މީހެއްނޫނެވެ. އަދި ތިމަންނާމެންނަށް މަކަރު ހަދައިފި މީހާ ތިމަންނާމެންގެ ތެރެއިންވާ މީހެއްނޫނެވެ.

وفي روايةٍ لَه أنَّ رَسُول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم مرَّ عَلى صُبْرَةِ طَعامٍ ، فَأَدْخَلَ يدهُ فيها ، فَنالَتْ أصَابعُهُ بَلَلاً ، فَقَالَ : مَا هَذَا يا صَاحِبَ الطَّعَامِ ؟ » قَالَ أصَابتْهُ السَّمَاءُ يَا رَسُولَ اللَّه قَالَ: « أفَلا جَعلْتَه فَوْقَ الطَّعَامِ حَتّى يَراهُ النَّاس ، مَنْ غَشَّنَا فَلَيْسَ مِنَّا » .

އަދި މުސްލިމްގެ ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ކާބަކާތި އަޅައިފައިވާ ހުރި ގޮނޑެއްގެ ކައިރިން ވަޑައިގަތެވެ. ފަހެ އެކަލޭގެފާނު އޭގެ ތެރެއަށް އެކަލޭގެފާނުގެ އަތްޕުޅު ވައްދަވައިފިއެވެ. ފަހެ އެކަލޭގެފާނުގެ އިނގިލިޕުޅުތަކައި ތެތްކަން ލިބިއްޖެއެވެ. ފަހެ حديث ކުރެއްވިއެވެ. އޭ ކާބަތިގެ ވެރިޔާއެވެ. މިއީ ކޮންކަމެއްތޯއެވެ؟ އޭނާ ދަންނަވައިފިއެވެ. އޭ اللهގެ ރަސޫލާއެވެ. އެއަށް ވާރޭ ވެހުނީއެވެ. ފަހެ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ފަހެ މީސްތަކުންނަށް ފެންނާނެ ގޮތަށް ވާރޭ ޖެހުނު ތަކެތި އެންމެ މަތީގައި ނުބެހެއްޓީ ކީއްވެގެންހެއްޔެވެ؟ ތިމަންނާމެންނަށް މަކަރު ހަދާ މީހާއީ ތިމަންނާމެންގެ ތެރެއިން ވާ މީހެއް ނޫނެވެ.

1580– وَعَنْهُ أنَّ رَسُولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قَال : « لا تَنَاجشُوا » متفقٌ عليه .

އަދި އެصحابي (އެބޭފުޅާ މާތްالله ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ أبو هُريرة)ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން

رَسُول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ވިޔަފާރިކުރުން ދަގަތުމަށް ދެމެދު ހިނގާ ވިޔަފާރިއެއްގެ ތެރެއަށް ގަދުވުގެ ގަސްތުގައިނޫނީ ވަދު ކަރިވަރިކަމުގެ ގަޑުން މުދާގަނޭގެ އަގު އުފުލުމަށްޓަކައި އަގުބަޑުމަށް ނުވާނެއެވެ.

ދަންނަވައެވެ. النجش އަކީ ދަގަތުމަށް ދެމެދު ހިނގާ ވިޔަފާރިއެއްގެ ތެރެއަށް ގަދުވުގެ ގަސްތުގައިނޫނީ ވަދު ކަރިވަރިކަމުގެ ގަޑުން މުދާގަނޭގެ އަގު އުފުލުމަށްޓަކައި އަގު ބަޑުމަށް ގަސްތުކުރުމެވެ. އެއީ حرام ކަމެކެވެ.

1581- وَعَنْ ابنِ عُمر رضي اللَّه عَنْهُمَا ، أنَّ النبيَّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم نَهَى عن النَّجَشِ . متفقٌ عليه.

ރަޟި الله އެކަލޭގެފާނާއި ބައްޕާފުޅާ ރުހިވޮޑިގެންވާ عبْد اللَّه بن عُمرގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبي ﷺ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ދަގަތުމަށް ދެމެދު ހިނގާ ވިޔަފާރިއެއްގެ ތެރެއަށް ގަދުވުގެ ގަސްތުގައިނޫނީ ވަދު ކަރިވަރިކަމުގެ ގަޑުން މުދާގަނޭގެ އަގު އުފުލުމަށްޓަކައި އަގު ބަޑުމަށް ގަސްތުކުރުން މަނާކުރެއްވިއެވެ.

1582- وعَنْهُ قَالَ : ذَكَرَ رَجُلٌ لِرَسُولِ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم أَنَّهُ يُخْدعُ في البُيُوعِ ؟ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « منْ بايَعْتَ ، فَقُلْ لا خِلاَبَةَ » متفقٌ عليه .

« الخِلابةُ » بخاءٍ معجمةٍ مكسورة ، وباءٍ موحدة : وهي الخدِيعةُ .

އަދި އެ صحَابي (އަބޫ ރަޟި الله ޢަންހުމާއި عبْد اللَّه بن عُمر) ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ފިރިހެނެއް ރަސޫލާ رَسُول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އަށް ދަންނަވައިފިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އޭނާއަށް ވިޔަފާރީގައި މަކަރުހެދި ހިލާ ދޮގުހެދެއެވެ. ފަހެ رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިބާ ވިޔަފާރިކުރާ ފަރާތަކާ ބުނާށެވެ. "މަކަރު ހެދުމެއް ނުވާނެއެވެ."

1583- وَعَنْ أبي هُرَيْرَةَ رضي اللَّه عَنهُ قَال : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « مَنْ خَبَّب زَوْجَة امْرِيءٍ ، أوْ مَمْلُوكَهُ ، فَلَيْسَ مِنَّا » رواهُ أبو داود .

« خبب » بخاءٍ معجمة ، ثم باءٍ موحدة مكررة : أيْ : أفسدَهُ وخدعَهُ .

މާތްالله ރުއްސުންވެވި أبو هُريرة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ޤިޔާމަ ދުވަހު އަހަރެން ޤިޔާމަތުގެ އަހަރެން ދުވަހު ތިން މީހަކާ ދެކޮޅަށް (ހުއްޓުމެއްނުލާ ދެކޮޅުހަދާނަމެވެ) ދެވިއްޖެ ދެކޮޅުވާނެއެވެ ދޮގުކަމުގެ މަތިން ކަމަކަށް ގޮތް ނުވާ ދެކޮޅު މީހާ ދުވަހު.

277– باب تحريم الغَدر

وعد ފުއް خلاف ވުން حرام ވެގެންވާ ކަމުގެ ބާބު باب

قَالَ الله تَعَالَى : ﴿ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَوْفُوا بالْعُقُودِ ﴾ [المائدة : 1] ،

އޭ އީމާންވެއްޖެ މީސްތަކުންނޭވެ! ތިޔަބައިމީހުން عقد ތަކަށް ފުރިހަމަކުރާށެވެ.

وقال الله تَعَالَى : ﴿ وَأَوْفُوا بِالعَهْدِ إنَّ العَهْدَ كَانَ مَسئُولاً ﴾ [الإسراء : 34] .

އަދި ތިޔަބައިމީހުން، عهدފުރިހަމަކުރާށެވެ. ހަމަކަށަވަރުން، عهدއަކީ (އެކަމާމެދު) ސުވާލު ކުރެވޭނެކަމެއް ކަމުގައި ވިއެވެ.

1584– وعَنْ عبْد اللَّه بْن عَمْرو بْنِ العاص رضي اللَّه عَنْهُمَا أنَّ رسُولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قَالَ : « أرْبعٌ مَنْ كُنَّ فيهِ ، كانَ مُنَافِقاً خالصاً ، وَمَنْ كانتْ فيه خَصْلَةٌ مِنْهُنَّ ، كانَ فِيهِ خَصْلَةٌ مِنَ النِّفاقِ حتَّى يدعها : إذا أؤتِمِنَ خانَ ، وإذا حدَّثَ كَذَب ، وإذا عاهَدَ غَدَر ، وإذا خَاصَم فَجر » . متفقٌ عليه .

މާތްالله އެދެބައިމީހުންނަށް ރުއްސުންވެވި عبد اللَّه بن عَمْرو بْن العاص ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަތަރު ސިފައެއް ހުރެއްޖެ މީހާ خالص منافق އެކެވެ. އަދި އެމީހުންގެ ތެރެއިން ސިފައެއް ހުރެއްޖެ މީހާ އެ ސިފަ ދޫކޮށްލާހާ ހިނދަކު ނިފާޤުގެ ސިފަ ހުރެއެވެ. އެއީ: އަމާނާތް ބަލަހައްޓަން ދިނުމުން خيانةތެރިވުމެވެ. އަދި ވާހަކަ ދައްކާއިރު ދޮގުހެދުމެވެ. އަދި وعد ވުމުން خلاف ވުމެވެ. އަދި ޚުސޫމާތުގައި ނަފްސަށް ގޯސްވުމެވެ.

1585- وعن ابن مسْعُودٍ ، وابنِ عُمرَ ، وأنسٍ رضي اللَّه عنهُمْ قَالُوا : قَالَ النبيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَـــلَّم: « لِكُلِّ غَادِرٍ لِواَءٌ يوْمَ القِيامةِ ، يُقَالُ : هذِهِ غَدْرَةُ فُلانٍ » متفقٌ عليه .

ރަޟިﷲ ޢަދިބަރަކާތުންނަން ތިމަންކަލުންގެއިން عبد اللّه بن مسْعُود އާއި، عبْد اللّه بْن عُمر ރަޟިﷲ ތިމަންކަލުންގެއިން أنسގެފާނުގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އަބާރަކުރުން ވިދާޅުވިއެވެ. نبي އާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. قيامة ދުވަހު ކޮންމެ غدّارއަކަށް (އެބަހީ ވަޢުދު ހިލާފުވެރިޔަކަށް) ދިދައެއް ވާނެއެވެ. ބުނެވޭނެއެވެ. މިއީ މިވެނި މިވެނި غدّارއެއްގެ ދިދައެވެ.

1586- وَعَنْ أبي سَعِيدٍ الخُدْري رضي اللَّه عَنهُ أنَّ النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قَال : لِكُلِّ غَادِرٍ لِواءٌ عِندَ إسْتِه يَوْمَ القِيامةِ يُرْفَعُ لَهُ بِقدْرِ غدْرِهِ ، ألا ولا غَادر أعْظَمُ غدْراً مِنْ أمير عامَّةٍ » رواه مسلم .

ރަޟިﷲ ތިމަންކަލުންގެއިން أَبو سَعِيد الخُدْري ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبي އާ صلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. قيامة ދުވަހު ކޮންމެ غدّارއެއްގެ ބޮޑު ކަމިހިން ދިދައެއް ނަގާވާނެއެވެ. އަމީރުއްގެ ވަޢުދު خلاف ވުމުގެ ނިސްބަތުން އެދިދަ ގަދި ކުރެވޭނެއެވެ. ދަންނާށެވެ. غدّارގެ ތެރެއިން އެންމެ ބޮޑު غدّارއަކީ އާންމުންގެ ވެރިއަކަށް ހުންނަ އަމީރުގެ غدّارކަމެވެ.

1587- وعنْ أبي هُرَيرةَ رضي اللَّه عنهُ عن النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : قَالَ اللَّه تعالى ثَلاثَةٌ أنا خَصْمُهُمْ يوْمَ القِيَامَةِ : رَجُلٌ أعطَى بي ثُمْ غدَرَ ، وَرَجُلٌ باع حُراً فأَكل ثمَنَهُ ، ورجُلٌ استَأجرَ أجيراً ، فَاسْتَوْفي مِنهُ ، ولَمْ يُعْطِهِ أجْرَهُ » رواه البخاري .

ރަޟިﷲ ތިމަންކަލުންގެއިން أَبو هُريرة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އަބާދާގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. الله سبحانه وتعالى وحي ކުރެއްވިއެވެ. قيامة ދުވަހު ތިމަންއިލާހު ތިންބައެއްގެ މައްޗަށް دعوى އުފުލާހުށީމެވެ. އެއީ ތިމަން އިލާހުގެ ނަމުގައި وعد ވެފައި ދޮގު ހަދައި خلاف ވެގެންވި މީހާއެވެ. އަދި މިނިވަންކަ ވިއްކައިގެން އޭގެ އަގު ކައިފި މީހާއެވެ. އަދި އުޖޫރައަށް މީހަކު ހޯދައިގެން އޭނާ ލައްވާ މަސައްކަތް ކުރުވައިގެން އޭނާއަށް އުޖޫރަ ނުދިން މީހާއެވެ.

278- باب النهي عن المنّ بالعطية ونحوها

ޢަޠިއްޔާދީގެ ރަނގަޅުކަމުގައި ކަމަށްވުމުން ކުރެއްވުނު އިإحسانތެރިކަން ފޯރުވާ ނަސީހަތުގެ ބާބު

މަނާވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

قَالَ اللهُ تَعَالَى : ﴿ يَا أَيُّها الَّذِينَ آمَنُوا لا تُبْطِلُوا صَدَقَاتِكُمْ بِالمَنِّ وَالأذَى ﴾ [البقرة : 264] ،

އޭ އީމާންވެއްޖެ މީސްތަކުންނޭވެ! ކަލޭގެފުޅުމެންނާއި، އުނދަގޫ ދިނުމުން ތިޔަބައިމީހުންގެ صدقات ތައް باطل ނުކުރާށެވެ.

وقال الله تَعَالَى : ﴿ الَّذِينَ يُنْفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ فِي سَبِيلِ اللهِ ثُمَّ لاَ يُتْبِعُونَ مَا أَنْفَقُوا مَنّاً وَلاَ أذىً ﴾ [البقرة : 262]

އެއުރެންގެ މުދާ اللهގެ މަގުގައި ހަރަދުކޮށް، ދެން އެއުރެންވެސް، އެއުރެން ހަރަދުކުރި އެއްޗަކާ ގުޅިގެން ކަލޭގެފުޅުމެންނޭވެ، އަދި (ބަހުން ނުވަތަ عمـــل ނުވަތަ ފަސޭ) އުނދަގޫތައް ނުދީ މީހުންނަށް އެއުރެންގެ އުޖޫރަ (އަޖުރު ސަވާބު) އެއުރެންގެ ވެރިރަސްކަލާނގެ حضرة ގައި އެއުރެންނަށް ވެއެވެ.

1588- وعنْ أبي ذَرٍّ رضي اللَّه عنهُ عنِ النبيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قَالَ : « ثَلاثةٌ لا يُكلِّمُهُمْ اللَّه يوْمَ القيامةِ ، ولا يَنْظُرُ إلَيْهِمْ ، ولا يُزَكِّيهِمْ وَلُهُمْ عذابٌ أليمٌ » قال : فَقرأها رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ثَلاثَ مَرَّاتٍ . قال أبو ذرٍّ : خَابُوا وخَسِروا منْ هُمْ يا رسولَ اللَّه ، قال المُسبِلُ ، والمَنَّانُ، والمُنْفِقُ سلعتهُ بالحَلِفِ الكَاذبِ » رواه مسلم .

މާތް الله ރުއްސެވުންލެއްވި أبو ذر ، نبي އާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ އަރިހުން ރިވާކުރައްވައިފައެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިންބައެއް ވެއެވެ. އެބައިމީހުންނާ މާތް الله قيامة ދުވަހު ބަސް وحي އެއް ނުކުރައްވާނެއެވެ. އަދި އެބައިމީހުންނަށް رحمة ގެނަޒަރަކުން ނުބައްލަވާނެއެވެ. އަދި އެބައިމީހުން شفاعةއެއް ނުދެއްވާނެއެވެ. އަދި އެބައިމީހުންނަށް ވޭންދެނިވި عذاب ދެއްވާނެއެވެ. ތިއީ ވިދާޅުވިއެވެ. ފަހެ އެގޮތުން رَسُول اللّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ތިންފަހަރު حديث ކުރެއްވިއެވެ. أبو ذَرّ ދެންނެވިއެވެ. އެބައިމީހުން ވަނީ ގެއްލުމަށް ހަލާކުވެގެންނެވެ. އޭ الله ގެ رسولާއެވެ. އެއީ ކޮންބައެއް ބާވައި ހެއްޔެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިރިއަށް ވެރިކަމުގެ ގޮތުން ހެދުން ދަމައިގެން ހިނގާ މީހާ، ދޫކޮށްދީފައި އެ ހެޔޮކަމެއް ދައްކާ މީހާ، އަދި ކަޅު ހުވައިކޮށްގެން ވިޔަފާރި އެއްޗެއް ވިއްކާ މީހާއެވެ.

وفي روايةٍ له : « المسبلُ إزارهُ » يعْني : المسْبِلُ إزَارهُ وثَوْبَهُ أسفَلَ مِن الكَعْبَيْنِ للخُيَلاءِ.

އަދި މުސްލިމުގެ ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. المسْبل ގެ ޝަރްހު އޮބުސްކަރި المسبل إزارهُ ގެ ޝަރްހު އައިސްކަލި
ވެއެވެ. އޭގެ މުރާދަކީ ތަކައްބުރު ވެރިކަމުގެ ގޮތުން ތަނބިކަރިން ފިރައިދުން ދޫކޮށްލައިގެން
ހެދުން ދިގާއެވެ.

279– باب النهي عن الافتخار والبغي

فخر ވެރިވުމާއި ޖިސްބަކުރުން އަނިޔާވެރިވުން މަނާވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

قَالَ الله تَعَالَى: ﴿ فَلاَ تُزَكُّوا أَنْفُسَكُمْ هُوَ أعْلَمُ بِمَنِ اتَّقَى ﴾ [النجم: 32]،

ތިޔަ ބައިމީހުން އަމިއްލަ ނަފްސުތަކަށް ތާހިރުނުކުރާށެވެ. تقوى ވެރިވިމީހުންގެ ކަންބޮޑު އެކަލާނގެ ދަންނަވާގެން ބޮޑެވެ.

وقال الله تَعَالَى : ﴿ إِنَّمَا السَّبِيلُ عَلَى الَّذِينَ يَظْلِمُونَ النَّاسَ وَيَبْغُونَ فِي الأَرْضِ بِغَيْرِ الحَقِّ أُوْلَئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴾ [الشورى : 42] .

އެކަމަކު ކުށްވެރިކުރުވާ މަގު ހުރީ މީސްތަކުން ކަނޑައިވިޔަ، ޖިސްބަކުރުން އަނިޔާވެރިވެ، އަދި ބިމުގައި
حق ނާއިންސާފުގައި بغاوة ވެރިވެ، ފަސާދަކުރާ މީހުންގެ މައްޗަށެވެ. އެއުރެންނަށް ވޭންދެނިވި عذاب
ހުއްޓެވެ.

1589– وعَنْ عِياض بْنِ حمار رضي اللَّه عنْهُ قَال قَال رسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « إن اللَّه تَعالى أوْحَى إليَّ أن تواضعُوا حَتى لا يبْغِيَ أحَدٌ على أحدٍ ، ولا يفْخرَ أحدٌ على أحدٍ » رواه مسلم .

قال أهلُ اللغةِ : البَغيُ : التَّعَدِّي والاستِطالةُ .

މާތްالله ރުހުން ލެއްވުން عِياض بْنِ حمار ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ
وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. الله سبحانه وتعالى ތިމަންކަލޭގެފާނަށް وحي ކުރައްވައިފިއެވެ. ކަލޭމެން تواضع

ވިޔަސް اختيار ކުރައްވާނެވެ. އަދި އަހަރުމެންގެ އެއްވެސް މީހަކު އަނގަބަހުގެ މައްޗަށް އަނިޔާވެރި ނުވުމަށެވެ. އަދި އެއްވެސް މީހަކު އަނގަބައިގެ މައްޗަށް فخر ވެރިނުވުމަށެވެ.

1590- وعن أبي هُريرةَ رضي اللَّه عنْهُ أنَّ رسُول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قَال : « إذا قال الرَّجُلُ : هلَكَ النَّاسُ ، فهُو أهْلَكُهُمْ » رواه مسلم .

މާތްالله ރުއްސުންވުމެވި أبو هُريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديثކުރެއްވިއެވެ. މީހަކު މީސްތަކުންނަށް "އެއުރެން ގެއްލިއްޖެ ހަލާކުވެއްޖެއޭ" ބުނެފިނަމަ އެންމެ ބޮޑަށް ގެއްލިފައި ހަލާކުވެގެންވަނީ އެމީހަކީއެވެ.

الرِّوايةُ المشْهُورةُ : « أهْلكُهُمْ » برفعِ الكافِ ، ورُوِي بنَصبِهَا .وهذا النَّهي لمنْ قالَ ذلكَ عجْباً بنفْسهِ ، وتصاغُراً للناسِ ، وارْتِفاعاً علَيْهِمْ ، فهَذَا هُو الحرام ، وأما منْ قالهُ لما يرى في الناس مِن نقْصٍ في أمْر دينِهِم ، وقَالهُ تَحزُّناً علَيْهِمْ ، وعلى الدِّينِ ، فلا بأس بهِ . هَكَذا فَسَّرهُ العُلماءُ وفصَّلوهُ ، وممِنْ قالَه مِنَ الأئمةِ الأعْلام : مالكُ ابنُ أنسٍ ،والخَطَّابيُّ، والحميدِيُّ وآخرونَ ، وقد أوْضَحْته في كتاب « الأذْكَارِ » .

ދެންނެވުމެވެ. مشهورރިވާޔަތަކީ ކާފަށް ޕޭޝް ޖަހައިގެން أهْلكُهُمْ އެވެ. އަދި ކާފުގެ އަކުރަށް ނަޞްބު ދިނުމާ އެކުވެސް ރިވާވެގެންވެއެވެ. އަދި މިކަމުގެ ނަހީ ނުވަތަ މަނާކަމަކީ ތިމާގެ ނަފްސު ދެކެ އުޖުބުވެ އަދި އެހެން މީސްތަކުން ދެރަކޮށް ހީނަރުކޮށްދެކި އަމިއްލަ ނަފްސު މައްޗަށް ބޮޑާވެގެން މީހަކު ބުނެފިއްޔާއެވެ. އަދި حرامވެގެންވަނީ އެއީއެވެ. އަދި ދެންނެވުމެވެ. މީހަކު އެބުނުމަށް ބޭނުންކުރާ މިސްކީންކަމުގެ ސަބަބުން ދީނީ ކަންތައްތަކުގައި މީސްތަކުން ނުކުޅެދި ކުޑަކަން ފެނިގެން ހިތާމަކުރާ މިސްކީންކަމުގެ މައްޗަށް ހިތާމަކޮށް ބުނާކަމުގައިވާނަމަ ދީނުގެ ކަންތައްތަކާ މެދު ހިތާމަކުރާ ކަމަށްވާނަމަ ނުބައިކަމެއް ނެތެވެ. އެބުނުން ބޮޑު މުޢާމަލާތެއް ނޫނެވެ. އެގޮތަށް ބޮޑެތި އިމާމުން ވަކިވަކިން ބަޔާންކޮށްދީފައިވެއެވެ. އަދި ބޮޑެތި ތަފްސީރުކުރާ އިމާމުންގެ ތެރޭގައި އެބައިމީހުން ބޮޑު ޢިލްމުވެރިން ބަޔާންކޮށްދިން ބޭކަލުންނަކީ مالكُ ابنُ أنس އާއި الخَطَّابي އާއި الحميدِي އާއި އަދިވެސް އެހެން ބޭކަލުންނެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން ކިޔާބު الأذْكَار ގައި އެކަމަށް އަލިއަޅުވާލެވިއްޖެއެވެ.

280- باب تحريم الهجران بين المسلمين فوق ثلاثة أيام إلا لبدعة في المهجور أو تظاهرٍ بفسقٍ أو نحو ذلك

ތިން ދުވަހަށްވުރެ ގިނައިން މުސްލިމުން އެއްބަޔަކު އަނެއް ބަޔަކާ ވާހަކަ ނުދައްކާ ތިބުން حرام ވަކިން ވާހަކައި ނަހަމަވުން بدعة ވެރިއާއި فاسق عمل ވެރިޔާއާއި ދުރުން ކަނޑައިގެން ތިބުން ހުއްދަވެގެންވާކަން ބަޔާންކޮށްދޭ باب

قَالَ الله تَعَالَى: ﴿ إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ إِخْوَةٌ فَأَصْلِحُوا بَيْنَ أَخَوَيْكُمْ ﴾ [الحجرات: 10] ،

މުއުމިނުންނަކީ ކަށަވަރި اخންތަކެއް ކަމުގައެވެ. ފަހެ ތިޔަބައިމީހުންގެ ދެ اخން ދެމެދު ތިޔަބައިމީހުން ސުލްހަ ކުރާށެވެ.

وقال الله تَعَالَى : ﴿ وَلاَ تَعَاوَنُوا عَلَى الإثْمِ وَالعُدْوَانِ ﴾ [المائدة : 2] .

އަދި ފާފަވެރިވުމާއި އަދާވާތް ވެރިވުމުގެ ކަންކަމުގައި ތިޔަބައިމީހުން އެކަކު އަނެކަކާ އެހީވެ ވާގިވެރި ނުވާށެވެ!

1591- وعنْ أنَسٍ رضي اللَّه عنهُ قال : قال رسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « لا تَقَاطَعُوا ، ولا تَدابروا ، ولا تباغضُوا ، ولا تحاسدُوا ، وكُونُوا عِبادَ اللَّهِ إخْواناً . ولا يحِلُّ لُمسْلِمٍ أنْ يهْجُرَ أخاهُ فَوقَ ثَلاثٍ » متفقٌ عليه .

ރަޟިޔަالله ޢަންހު ސުންނަތާއި أنس ގެފާނުގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން އެއްބަޔަކު އަނެއް ބަޔަކާ ގުޅުން ކަނޑައިނުލާށެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުން އެއްބަޔަކު އަނެއްބަޔަކާ ފުރަގަސް ނުދޭށެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުން އެއްބަޔަކު އަނެއް ބަޔަކާ ރުޅިވެރިނުވާށެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުން އެއްބަޔަކު އަނެއް ބަޔަކާ حسدވެރި ނުވާށެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުން اللهގެ އަޅުންތަކުން ކަމުގައިވާ ހާލު ބޭބެއިންނަކަށް ކަމުގައިވާށެވެ. އަދި މުސްލިމަކަށް އޭނާގެ އަޚާ މުސްލިމު ބޭބެ އާއި އަނގަޔިން ނުބުނެ ތިން ދުވަހަށްވުރެ ގިނައިން ހުރުން ހުއްދަވެގެންނުވެއެވެ.

1592- وعنْ أبي أيوبَ رضي اللَّه عنْهُ أنَّ رسُول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قَال : « لا يحِلُّ لُمسْلِمٍ أنْ يَهْجُرَ أخَاهُ فوْقَ ثَلاثِ لَيالٍ : يلتَقِيانِ ، فيُعرِضُ هذا ويُعرِضُ هذا ، وخَيْرُهُما الَّذِي يبْدأ بالسَّلامِ » متفقٌ عليه .

މާތްالله ރުޟާވެވޮޑިގެންވި أبو أيوب ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ރަސޫލާ ކަލޭގެފާނު رَسُول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މުސްލިމަކަށް އަޚާގެ މުސްލިމު ތިން ރޭ ވުރެ ގިނައިރު ދުރުހެލުމަކީ ހުއްދަކަމެއް ނޫނެވެ. (ތިން ދުވަހު) ވީއިރު އެއްބަޔަކު ... އެ ދެމީހުން ބައްދަލުވެ، މި މީހާ ...

1593- وعنْ أبي هُريرةَ رضي اللَّه عنْه قَال : قَال رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « تُعْرضُ الأعْمالُ في كُلِّ اثنين وخَميس ، فيغفِر اللَّه لِكُلِّ امْريءٍ لا يُشْرِكُ بِاللَّهِ شَيْئاً ، إلا امْرءًا كَانَتْ بيْنَهُ وبيْنَ أخِيهِ شَحْناءُ ، فيقُولُ : اتْرُكُوا هذَين حتَّى يصْطَلِحا » رواه مسلم .

މާތްالله ރުޟާވެވޮޑިގެންވި أبو هُريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ކޮންމެ ހޯމަދުވަހަކާއި ބުރާސްފަތި ދުވަހު عملތައް ހުށަހެޅޭނެއެވެ. ފަހެ الله سبحانه وتعالى ކޮންމެ މީހެއްގެ ފާފަތައް ފުއްސަވާނެއެވެ. اللهއަށް شريك ކޮށްފައިނުވާނަމަ ފާފަ ފުއްސަވާނެއެވެ. ނަމަވެސް އެމީހާއާއި މުސްލިމު އަޚާ އާއި ދެމެދު ރުޅިވެރިކަން އޮތްމީހާ އެކަމު ނުފުއްސަވާނެއެވެ. ފަހެ وحي ކުރައްވައެވެ. އެދެމީހުން ސުލްހަ ވުމަށްދާންދެން ދޫކޮށްދޭށޭ އެދެމީހުން ދޫކޮށްލާށެވެ.

1594- وعَنْ جابرٍ رضي اللَّه عنْهُ قَال : سمِعْتُ رسُول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يقُولُ : « إنَّ الشَّيْطَانَ قَدْ يئسَ أنْ يَعْبُدهُ الْمُصلُّون في جَزيرةِ العربِ ولكِن في التَّحْرِيشِ بيْنهم » رواه مسلم .

« التَحْرِيشُ » الإفسادُ وتغييرُ قُلُوبِهم وتَقَاطُعُهم .

މާތްالله ރުޟާވެވޮޑިގެންވި جابر ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ތިމަން އަޑުއިވުނެވެ. އަހަރެމެންގެ ނަބިއްޔާ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން شيطانާ ވަނީ جزيرة العرب ގެ މީހުން އެކަލާނގެ އަޅުކަން ކުރުމުން ހުރިހާ ނާއުއްމީދުވެފައެވެ. ނަމަވެސް އެބައި މީހުންގެ މެދުގައި ފިތުނަފަސާދަ އުފައްދައެވެ.

1595- وعنْ أبي هريرة رضي اللَّه عَنْه قَال : قال رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم « لا يحِلُّ لمسْلِمٍ أنْ يهْجُرَ أخَاه فوْقَ ثَلاثٍ ، فمنْ هَجر فَوْقَ ثلاثٍ فمات دخَل النَار » .

رواهُ أبو داود بإسْنادٍ على شرْطِ البخاري .

މާތްﷲ ރުއްސެވުންލިބިވި أبو هُريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މުސްލިމަކަށް އޭނާގެ އަޚާ މުސްލިމު اخއާއި ހުރިވެދިކަމުގެ ގޮތުން އަނގަޔިން ނުބުނެ ތިން ދުވަހަށްވުރެ ގިނައިން ހުރުން ހުއްދައެއްނުވެއެވެ. ފަހެ (އެގޮތުގަޔާއިން) ދިރިހުރި ތިން ދުވަހަށްވުރެ ގިނައިން އަނގަޔިން ނުބުނެ ހުއްޓާ މަރުވެއްޖެނަމަ ދޮރުބޭ ނަރަކައަށް ވަދެއެވެ.

1596- وعَنْ أبي خرَاشٍ حدْرَدِ بن أبي حدْردٍ الأسْلمي ، ويُقَالُ السُّلمي الصَّحابِي رضي اللَّه عَنْهُ أنَّهُ سَمِعَ النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يقُولُ : « منْ هَجر أخاهُ سَنَةً فهُو كَسفْكِ دمِهِ » .رواه أبو داود بإسناد صحيح .

މާތްﷲ ރުއްސެވުންލިބިވި أبو خرَاش حدْرَد بن أبي حدْرد الأسْلمي ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އަދި އޭނާ السُّلمي ކަމުގައިވެސް ބުނެވެއެވެ. ހަމަހަރަކަތްތެރިން އަصحَابيِّ نبيّާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް އަޑުއައްސަވައިފިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހުރިވެދިކަމުގެ ގޮތުން ދިޔާގެ اخއާއި މީހާ ނުދައްކާ އަހަރު ދުވަސް ކޮށްފިނަމަ ފަހެ އޭނާ އެމީހާ قتل ކުރި ފަދައެވެ.

1597- وعنْ أبي هُرَيْرةَ رضي اللَّه عَنْهُ أنَّ رسُولَ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قَالَ : « لا يَحِلُّ لُمؤْمِنٍ أنْ يهْجُرَ مُؤْمِناً فَوْقَ ثَلاثٍ ، فَإنْ مرَّتْ بِهِ ثَلاثٌ ، فَلْيَلْقَهُ ، ولْيُسَلِّمْ عَلَيْهِ ، فَإن رَدَّ عليهِ السَّلام، فقَدِ اشْتَرَكَا في الأجْرِ ، وإنْ لَمْ يَرُدَّ عَلَيْهِ ، فَقَدْ باءَ بالإثمِ ، وخَرَجَ المُسلِّمُ مِن الهجْرةِ».

رواهُ أبو داود بإسنادٍ حسن . قال أبو داود : إذا كَانَتِ الهجْرَةُ للَّهِ تَعالى فَلَيْس مِنْ هذَا في شيءٍ .

މާތްﷲ ރުއްސެވުންލިބިވި أبو هُريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މުއުމިނަކު ތިން ދުވަހަށް ވުރެ ގިނައިން އޭނާ މުއުމިނަކާ ހުރިވެދިކަމުގެ ގޮތުން ދިޔާ ނުދައްކާ ހުރުން ހުއްދައެއްނުވެއެވެ. ފަހެ ތިންދުވަސް ފާއިތުވެއްޖެނަމަ ފަހެ އޭނާ އޭނާގެ اخއާއި ބައްދަލުކުރާށެވެ. އަދި އޭނާއަށް ސަލާމް ގޮވާށެވެ. ފަހެ އޭނާ ދިޔަ އޭނާ ސަލާމް ޖަވާބު ދިނިއްޔާ ދެމީހުން ޘަވާބުގައި ބައިވެރިވެއްޖެއެވެ. އަދި އޭނާ ސަލާމް

ޤަވާޢު ނުދިފިނަމަ އެމީހަކު ފާފަވެރިވެގެންނުވެއެވެ. އަދި ސަލާމްގެވިލާ އެގޮތުން ކަނޑައެޅުމުގެ ހުކުމުން ބޭރުވެއްޖެއެވެ.

أبو داود، حسن ގެ ދަރަޖައިގެ ރިވާޔަތުގެ ސަނަދުހުން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. أبو داود ވިދާޅުވިއެވެ. އެގޮތަށް އަނގައިން ނުބުނު ހުރި الله އަށްޓަކައި ކަމަކުވާނަމަ އެކަމުގައި ގައިސަލާމަ ނުވެއެވެ.

281– باب النهي عن تناجي اثنين دونَ الثالث بغير إذنه إلا لحاجةٍ وهو أن تيحدثا بلسانٍ لا يفهمه

ޝަރުޢީ ބޭނުމަކާއި ނުލައި ތިންވަނަ މީހާގެ ހުއްދައެއް ނުލައި ދެމީހުން ސިއްރު ވާހަކަ ދެއްކުން މަނާވެގެންވާކަން ބަޔާންކޮށްދޭ باب. އަދި ދެމީހަކު ތިންވަނަ މީހާއަށް އަޑުނީވޭ ގޮތަށް ސިއްރުން ވާހަކަ ދެއްކުމެވެ. އަދި ތިންވަނަ މީހާއަށް ނޭނގޭ ބަހަކުން ވާހަކަދެއްކުންވެސް ހުއްދަ ވެގެން ނުވެއެވެ.

قَالَ اللهُ تَعَالَى : ﴿ إِنَّمَا النَّجْوَى مِنَ الشَّيْطَانِ ﴾ [المجادلة : 10]

ހަމަކަށަވަރުން ދެމީހުން ސިއްރު ސަލާމްގެ އުޅުމަކީ شيطانއާގެ ކިބައިން ވާކަމެއް ކަމުގައިވެއެވެ.

1598– وعن ابْنِ عُمَرَ رضي اللَّه عنْهُمَا أنَّ رسُولَ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قَال : « إذا كَانُوا ثَلاثَةً، فَلا يَتَنَاجَى اثْنَانِ دُونَ الثَّالِثِ » متفقٌ عليه .

ورواه أبو داود وَزاد : قَالَ أَبُو صالح : قُلْتُ لابْنِ عُمرَ : فأربعة ؟ قَالَ : لا يضرُّكَ».

ورواه مالك في « المُوطأ » : عنْ عبْدِ اللَّهِ بنِ دِينَارٍ قَالَ : كُنْتُ أنَا وَابْنُ عُمرَ عِند دارِ خالِدِ بن عُقبَةَ التي في السُّوقِ ، فَجاءَ رجُلٌ يُريدُ أنْ يُنَاجيَهُ ، ولَيْس مع ابنِ عُمر أحَدٌ غَيْري، فَدعا ابنُ عُمرَ رجُلاً آخر حتَّى كُنَّا أرْبَعَةً ، فقال لِي وللرَّجُلِ الثَّالِثِ الَّذي دَعا : اسْتَأخِرا شَيْئاً ، فإنِّي سَمِعْتُ رسُولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يَقُولُ : « لا يَتَنَاجَى اثْنَانِ دونَ وَاحدٍ » .

މާތްالله އެކަލޭގެފާނަށް ރުހިވޮޑިގެންވާ ޞަޙާބިއްޔާ عبد اللّه بن عُمَر ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިންމީހުން ތިބިއްޖެނަމަ ދެމީހުން އެކަމީހާ ދޫކޮށް ތިންވަނަ މީހާއާ ސިއްރުން ވާހަކަ ނުދައްކާށެވެ.

ابو داود ރިވާކޮށް ކުރައްވާފައިވެއެވެ. ابو صامح ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަ عبد اللّه بن عُمَر އަށް ދަންނަވާލީމެވެ. ފަހެ ހަތަރުމީހުން ތިބިއްޖެނަމަ ކިހިނެއް ހެއްދެވޭ؟ ވިދާޅުވިއެވެ. މައްސަލައެއް ނުވެއެވެ. امام مالك المُوطأ ގައި عبْد اللّه بن دِينَار ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާކުރައްވާފައިވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަމާއި عبد اللّه بن عُمَر އާއި ދެމީހުން خالِد بن عُقبَة ގެ ގޭގައި ތިބީމެވެ. އެގެއަކީ ބާޒާރު ހިމެނޭގެއެވެ. ފަހެ މީހަކު އައެވެ. އަދި ސިއްރުން ވާހަކަދައްކަން ބޭނުން އެދުނެވެ. އަހަރުމެން عبد اللّه بن عُمَر ފިޔަވައި ތިމަންނަ ކައިރީގައި އެއްވެސް މީހަކު ނެތެވެ. ފަހެ عبد اللّه بن عُمَر އިތުރުމީހަކަށް ގޮވާލިއެވެ. އަހަރުމެން ހަތަރު މީހަކު ހަމަވެއްޖެއެވެ. ފަހެ ތިމަންނަމާއި ގޮވާލި މީހާ ކައިރިން ތިޔަދެމީހުން ދުރުވެލާ ވިދާޅުވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ކުޑަކޮށް ދުރަށް ދެވެލާށެވެ. ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންނަ رَسُول اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް އަޑުއެހީމެވެ. އެފަދައިން حديث ކުރެއްވިއެވެ. ދެމީހުން ސިއްރުން ތިންވަނަ މީހާއާ ހަމައެކަނި ވާހަކަ ނުދައްކާށެވެ.

1599- وَعن ابنِ مسْعُودٍ رضي اللَّه عنهُ أنَّ رسُولَ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « إذا كُنْتُمْ ثَلاثة، فَلا يَتَنَاجى اثْنَانِ دُونَ الآخَرِ حتَّى تخْتَلِطُوا بالنَّاسِ ، مِنْ أجْل أنَّ ذَلكَ يُحزِنُهُ » متفقٌ عليه.

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވާ عبْد اللَّهِ بْنِ مسْعُود ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރޭގައި ހުރި ތިން މީހުން ހުރިގޮތަކަށް ވެއްޖެނަމަ ފަހެ އެކަކު ދޫކޮށް ދެމީހުން ސިއްރުން ވާހަކަ ނުދައްކާށެވެ. މީސްތަކުންނާ ގުޅެންދެން ސިއްރުން ވާހަކަ ނުދައްކާށެވެ. އެހެނީ އެކަމުގެ ސަބަބުން ހަމައެކަނި ހުރި މީހާއަށް ހިތާމަ ކުރެވިދާނެއެވެ.

282- باب النهي عن تعذيب العَبْد والدابة

والمرأة والولد بغير سبب شرعي أو زائد على قدر الأدب

އަޅުންނާއި އަންހެނުންނާއި ޖަނަވާރުންނާއި ދަރިންނަށް شرعي ސަބަބަކާއި ނުލައި އަދަބު ދިނުން

ނުވަތަ އަދަބެއް މެދު އަނިޔާބޭކަރުން މަނާވެގެންވާކަން ބަޔާން ވެގެންވާ باب

قَالَ الله تَعَالَى : ﴿ وَبالوَالِدَيْنِ إحْساناً وَبذي القُرْبَى واليَتَامَى وَالمَسَاكِينِ وَالجَارِ ذِي القُرْبَى وَالجَارِ الجُنُبِ والصَّاحِبِ بالجَنْبِ وابْنِ السَّبيلِ وَمَا مَلَكَتْ أَيْمانُكُمْ إنَّ اللهَ لاَ يُحِبُّ مَنْ كَانَ مُخْتالاً فَخُوراً ﴾ [النساء الآية : 36] .

އަދި މައިންބަފައިންނަށާއި، ގާތް ތިމާގެ މީހުންނަށާއި، ޔަތީމުންނަށާއި، މިސްކީނުންނަށާއި، ގާތް އަވަށްޓެރިޔާއަށާއި، ދުރުއަވަށްޓެރިޔާއަށާއި، ކައިރި އެކުވެރިޔާއަށާއި، ދަތުރުވެރިޔާއަށާއި، ތިމަބައި މީހުންނަށް މިލްކުވެގެންވާ އަޅުންނަށް ހެޔޮކޮށް ހިތާށެވެ! ހަމަކަށަވަރުން، ބޮޑާ ފަޚުރުވެރި ބޮޑާވެގެންވާ މީހުންނަށް ލޯބި ނުވެއެވެ، الله ލޯބިވެވޮޑިގެން ނުވެއެވެ.

1600- وَعنِ ابنِ عُمر رضي اللَّه عنْهُما أنْ رسول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قَال : « عُذِّبتِ امْرَأَةٌ في هِرَّةٍ حبستها حَتَّى ماتَتْ ، فَدَخلَتْ فِيهَا النَّارَ ، لا هِيَ أطْعمتْهَا وسقَتْها ، إذ هي حبَسْتْهَا ولا هِي تَرَكَتْهَا تَأكُلُ مِنْ خَشَاشِ الأرض » متفقٌ عليه .

« خَشَاشُ الأرْضِ » بفتح الخاء المعجمةِ ، وبالشينِ المعجمة المكررة : وهي هَوامُّها وحشَراتُها

މާނަ: الله އަދަބުދެއްވުމަށް ހުރެ ސޫރަތުލް عبد اللَّه بن عُمرގެ ރިވާޔަތް ކުރެއްވިއެވެ.

ހަމަކަށަވަރުން نبيއާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديثކުރައްވައިފިއެވެ. އަންހެނަކު ބަކަރިއަކާއި ގުޅިގެން އަދަބުދެވިއްޖެއެވެ. އޭނާ އެބަލަހާއި އަނގަ ބަނދުކޮށް ބޭތިކުރިއެވެ. އަނބަކު ކަނާދުކުރިން ނުކުރެއްވުމަށް ގުޑިވެއެވެ. އެބަލަހާ ނަރަކައަށް ވަނީއެވެ. އެބަލަހާ އަށް ކާއެއްޗެއް ނުދިނެވެ. އަދި ބޯނެއްޗެއް ނުދިނެވެ. އަދި އެ ބަލަހާ އަދިއްޗަކުން ބިމުގެ ހަށިގަނޑު ކައިކަޔާ ބޫރަވާކަށް ދޫކޮށް ނުލައެވެ.

1601- وعنْهُ أنَّهُ مرَّ بفِتْيَانٍ مِنْ قُرَيْشٍ قَدْ نصبُوا طَيْراً وهُمْ يرْمُونَهُ وقَدْ جعلُوا لِصاحبِ الطَّيْرِ كُلَّ خَاطِئةٍ مِنْ نَبْلِهِمْ ، فَلَمَّا رأوُا ابنَ عُمرَ تفرَّقُوا فقَالَ ابنُ عُمَرَ : منْ فَعَلَ هذا ؟ لَعنَ اللَّه مَن فَعلَ هذا ، إنَّ رسُولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم لَعَنَ من اتَّخَذَ شَيْئاً فِيهِ الرُّوحُ غَرضاً . متفقٌ عليه .

« الْغرَضُ » : بفتح الغين المعجمة ، والراءِ وهُو الهَدفُ ، والشَّيءُ الَّذي يُرْمَى إلَيهِ .

އަދި އެصحابي (އެބޭފުޅާ ރަޟިﷲ އަދުރަބުފުޅުކަލޭގެފާނުންނަށް ޢަންހު ސުވުންޚަދުވި عبد الله بن عُمر) ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަދުކަތަވަރުން އެصحابيއަކު قريشގެ ބަޔަކު ޒުވާނުން ކައިރިން ހިނގަވައި ދިޔައެވެ. އެހިނދު އެމީހުން ދޫނި ދޫނިއެއް ބަހައްޓައިގެން އޭގައި އަމާޒުކަން ޖަހާ އުޅެއެވެ. އަދި ދޫނީގެ ވެރިޔާ ހުރީ އެއާއި އަމާޒުނުވާ ކޮންމެ ތީރެއް އޭނާއަށް ލިބޭނެ ކަމަށް شرط ކުރެވިގެންނެވެ. ފަހެ އެމީހުންނަށް عبد الله بْن عُمر ފެނުމުން އެމީހުން ވަކިވީ (ރައްޓާ) ވެގެންދިޔައެވެ. ފަހެ عبد الله بْن عُمر ވިދާޅުވިއެވެ. މިއީ ކާކު ކުރިކަމެއް ހެއްދެވީ؟ އަކަންކުރި މީހަކަށް ﷲ لعنة ވާނދެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللَّهِ صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ފުރާނަލާ ތަކެއްޗެއް އަމާޒުކަން ކަމުގައި ހަދާ މީހާއަށް لعنة ލެއްވިއެވެ.

1602- وعَنْ أنَس رضي اللَّه عنْهُ قَال : نَهَى رسُولُ اللَّه صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم أنَّ تُصبْرَ الْبَهَائمُ . متفقٌ عليه ، ومَعْنَاه : تُحبسَ للْقَتْلِ .

ރަޟިﷲ ޢަންހު ސުވުންޚަދުވި انس ގެފާނުގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ޖަނަވާރުތަކަށް އަމާޒުކޮށްގެންޏާހަށް ހަދައިގެން ގަތުން رسول الله صلى الله عليه وسلم މަނާ ކުރެއްވިއެވެ.

1603- وَعَنْ أبي عَليٍّ سُوَيْدِ بنِ مُقَرِّنٍ رضي اللَّهُ عنْهُ ، قَالَ : لَقَدْ رَأيْتُني سابعَ سبْعَةٍ مِنْ بني مُقرِّنٍ مَالنَا خَادِمٌ إلاَّ واحِدةٌ لَطمها أصْغرُنَا فأمَرنَا رسُولُ اللَّه صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم أنْ نُعْتِقَها. رواه مسلم . وفي روايةٍ : « سابِع إخْوةٍ لي » .

ރަޟިﷲ ޢަންހު ސުވުންޚަދުވި أبو عَلي، سُوَيْد بن مُقرنގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަމެންނަކީ مُقرن ގެ ހަތް ދަރިންގެ ތެރެއިން ހަތްވަނަ މީހާއެވެ. ތިމަންނަމެންގެ އަތްގައި ހުރީ އެކަކު خادم އެކަކެވެ. ތިމަންނަމެންގެ އެންމެ ހަޔަރު ހުރި މީހާ އެ خادم މީހާގެ ކޮންމެވެސް އަތުލައިގަތް ތަޅުއްވައިލިއެވެ. ފަހެ رَسُول اللَّه صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ތިމަންނަމެންނަށް އެކަން މިނިވަން ކުރުމަށް އަމުރުކުރެއްވިއެވެ.

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. ތިމަންނައަކީ ބޭބޭގެ ތެރެއިން ހަތްވަނަ މީހާއެވެ.

1604- وعنْ أبي مَسْعُودٍ البدْريِّ رضِيَ اللَّه عنْهُ قَال : كُنْتُ أضْربُ غلاماً لي بالسَّوطِ، فَسمِعْتُ صوتاً مِنْ خَلفي : « اعلَمْ أبا مَسْعُودٍ » فَلَمْ أفْهَمْ الصَّوْتَ مِنَ الْغَضب، فَلَمَّا دنَا مِنِّي إذا هُو رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم فَإذا هُو يَقُولُ : « اعلَمْ أبا مسْعُودٍ أنَّ اللَّه أقْدرُ علَيْكَ مِنْكَ عَلى هذا الغُلامِ » فَقُلْتُ : لا أضْربُ مملُوكاً بعْدَهُ أبداً .

وفي روَايةٍ : فَسَقَطَ السَّوْطُ مِنْ يدِي مِنْ هيْبتِهِ .

وفي روايةٍ : فقُلْتُ : يَا رسُول اللَّه هُو حُرٌّ لِوجْهِ اللَّه تعالى فَقَال : « أمَا لوْ لَمْ تَفْعَلْ، لَلَفَحَتْكَ النَّارُ ، أوْ لَمسَّتكَ النَّارُ » رواه مسلم . بهذِهِ الرواياتِ .

މާނަ الله ތަޢާލާ ރުހިވޮޑިގެންވާ أَبو مَسْعُود البدري ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަ އަތްދަށުގައިހުރި ތިމަންނާގެ އަޅަކާ ގައިގަޔަށް ދުނިފަތިއަޅައިގަތުމުން ފަހަތުން ކިޔާދެއެވެ. ދެން ތިމަންނަ ތިމަންނާގެ ފަހަތުން އަޑެއް އިވިއްޖެއެވެ. އޭ أَبو مَسْعُودއެވެ. ދަންނާށެވެ. އެހެނަސް ބުނި އަޑެވެ. ދެން ތިމަންނަ އެއަޑުފަހުމެއް ނުކުރެވުނީ ރުޅިގަދަވެގެން ހުރުމުންނެވެ. ދެން ތިމަންނާއި ކައިރިވެލައްވައިފި ނުވަތަ އެއީ رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އެވެ. ދެން އެއީ އަޅުގަނޑު ވިދާޅުވަމުން ވިދާޅުވިއެވެ. އޭ أبو مَسْعُودއެވެ. ދަންނާށެވެ. ތިބާ މިއަޅާއާމެދު ބާރުހުރުމަށްވުރެ ބޮޑަށް ތިބާއާމެދު ބާރުހުރެއްވީ الله سبحانه وتعالى އެވެ. ދެން ތިމަންނަ ބުނީމެވެ. މިއަށްފަހު ތިމަންނަ ދުވަހަކުވެސް އަޅަކު ނުޖަހާނަމެވެ.

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. ދެން އެކަލޭގެފާނުގެ ހައިބަތުން ތިމަންނާގެ އަތުން ދުނިފަތި ވެއްޓިއްޖެއެވެ.

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. ތިމަން ބުނީމެވެ. އޭ الله ގެ رَسُولާއެވެ. މިއަޅު އާޒާދު الله އަށްޓަކައި މިނިވަން ކުރެވިއްޖެއެވެ. ދެން حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިބާ މިކަމެއް ނުކުރިނަމަ އަލިފާން ތިބާގެ ގައިގައި ޖެހުނީހެވެ. ނުވަތަ حديث ކުރެއްވިއެވެ. އަލިފާން ތިބާގެ ގައިގައި ހިފިހެވެ.

1605- وَعنِ ابْنِ عُمر رضي اللَّه عنْهُمَا أنَّ النبيَّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قَال : « منْ ضرب غُلاماً له حَداً لم يأتِهِ ، أو لَطَمَهُ ، فإن كَفَّارتَهُ أن يُعْتِقَهُ » رواه مسلم .

ދާއް الله އެދެބޭފުޅުންނަށް ރުއްސެވުންއެދެމު عبد الله بن عُمر ގެ ރިވާޔަތެން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبي ގެ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މީހަކު އަޅާގެ އަތަކު ނުކުރާ ކަމެއްގެ މައްޗަށް ހައްދެއް ޖަހައިފިނަމަ ނުވަތަ ކަންފަތްމަތީ ޖަހައިފިނަމަ ދެން އޭނާގެ ކައްފާރާއަކީ އޭ އަޅާ މިނިވަންކުރުމެވެ.

1606- وعن هِشَام بن حكيم بن حزامٍ رضي اللَّهُ عنْهُما أَنَّهُ مرَّ بالشَّامِ على أنَاسٍ مِنَ الأنباطِ ، وقدْ أُقِيمُوا في الشَّمْس ، وصُبَّ على رُؤُوسِهِم الزَّيْتُ ، فَقَال : ما هَذا ؟ قِيل : يُعَذَّبُونَ في الخَراجِ ، وَفي رِوايةٍ : حُبِسُوا في الجِزيةِ . فَقَال هِشَامٌ : أَشْهَدُ لسمِعْتُ رسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يقُولُ : « إن اللَّه يُعذِّبُ الذِينَ يُعذِّبُونَ النَّاس في الدُّنْيا » فَدَخَل على الأمِيرِ ، فحدَّثَهُ ، فَأمر بِهم فخُلُّوا . رواه مسلم « الأنبَاطُ » الفلاَّحُونَ مِنَ العجمِ.

ދާއްالله އެދެބޭފުޅުންނަށް ރުއްސެވުންއެދެމު هِشَام بن حكيم بن حزامގެ ރިވާޔަތެން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އޭނާ شامގެ ކަރައިގެ ބިމުގައި އަޖަމީންގެ ދަނޑުވެރިން ބަޔަކުގެ ކައިރިން ދިޔައެވެ. އިރުދު އެމީހުން ބިއްލި އަވީގައި ކޮޅަށް ބަހައްޓާފައެވެ. އަދި އެމީހުންގެ ބޮލުން ހުޅި ޒައިތޫނު ތެޔޮ އަޅާފައެވެ. ދެން އޭނާ އެއްސެވިއެވެ. މިއީ ކޮންކަމެއްހެއްވެ؟ ދަންނަވައިފިއެވެ. އެއީ ޖިޒްޔާ ނުދައްކައިގެން އަދަބު ދެވެނީއެވެ. އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. އެއީ ޖިޒްޔާ ނުދައްކާތީ ބަންދުކުރެވިފައި ހުރީއެވެ. ދެން هِشَام ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަ ހެކިވަމެވެ. رَسُول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް އަހަރެން އަޑުއެހީމެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالى މީސްތަކުންނަށް ދުނިޔޭގައި އަދަބުދޭމީހުންނަށް އަދަބު ދެއްވާނެއެވެ. ދެން އޭނާ އަމީރުގެ ގާތަށް ވަދެވަޑައިގަތެވެ. ދެން އެވާހަކަ ކިޔާދެއްވިއެވެ. އަދި (އަޖަމީން ދަނޑުވެރިން) ދޫކޮށްލުމަށް އަމުރު ކުރެއްވިއެވެ. އަނބާޠުން އަކީ އަޖަމީން ދަނޑުވެރިންނެވެ.

1607- وعنِ ابنِ عبَّاسٍ رضي اللَّه عَنْهُما قَال : رأى رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حِماراً مْوسُومَ الوجْهِ ، فأَنْكَر ذلكَ ؟ فَقَال : وَاللَّهِ لا أسِمُهُ إلا أقْصى شَيءٍ مِنَ الوجْهِ ، وَأمرَ بِحِمَارِهِ ، فَكُوِيَ في جاعِرتَيْهِ ، فهو أوَّلُ مَنْ كوى الجَاعِرتَيْنِ . رواه مسلم .

« الجاعِرتَانِ » : نَاحِيتَا الوركَيْن حوْل الدُّبُر .

މާތް ﷲ އެދެބަފައިކަލުންނާމެދު ރުހިވޮޑިގެންނެވި عبد اللّه بن عبّاس ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. (އެއްދުވަހަކު) رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އަނދުން ދެމުން މޫނު ކުރަހާލާފައިވާ ހިމާރެއް ދެކިވަޑައިގެންފިއެވެ. ދެން އެކަމަށް ނުރުހުން ފާޅުކުރެއްވިއެވެ. އަދި عبْد اللّه بْن عبَّاس ވިދާޅުވިއެވެ. މާތް ﷲ ގަސަމެވެ. ބުނެފަމެވެ. މިމީހާ އެ މޫނުގެ އެންމެ ދުރުބައިގައި މެނުވީ އަނދުން ނުޖަހާނީމެވެ. އަދި އޭނާގެ ހިމާރު ގެނައުމަށް އަމުރުކުރައްވައިގެން ދެފައިމަތީ ކޮޅުގައި އަނދުން ދިނީ އެވެ. ހަމައެފަދައިން އަނދުން ތަޅާލި ފުރަތަމަ މީހަކީ އެ صحابي (އެބޭފުޅާ عبْدِ اللّهِ بْنِ عبَّاس)އެވެ.

1608- وعَنْهُ أنَّ النبيَّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : مَرَّ علَيهِ حِمَارٌ قد وُسِم في وجْهِه فقَال : لعن اللَّه الَّذي وسمهُ » رواه مسلم

وفي رواية لمسلم أيضاً :نَهى رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم عن الضَّرْبِ في الوجهِ ،وعنِ الوسْمِ في الوجهِ .

އަދި އެ صَّحَابي (އެބޭފުޅާ މާތް ﷲ އެދެބަފައިކަލުންނާމެދު ރުހިވޮޑިގެންނެވި عبْد اللَّهِ بْنِ عبَّاس) ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކައިރިން މޫނުގައި އަނދުން ދަމާލާފައިވާ ހިމާރެއް نبي ﷺ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ކައިރިން ތަޅުވައި ދިޔައެވެ. ދެން حديث ކުރައްވައިފިއެވެ. އެއީ މޫނުގައި އަނދުން ޖަހާފައި ވާ ހިމާރެއް ކަމަށް ﷲގެ لعنة ލިބޭނެއެވެ.

އަދި މުސްލިމްގެ ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. رَسُول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم މޫނުގައި ތެޅުމާއި އަދި މޫނުގައި ކާރާން ކުރުން މަނާކުރެއްވިއެވެ.

283- باب تحريم التعذيب بالنار
في كل حيوان حتى النملة ونحوها

އެއްވެސް ޖަނަވާރަކަށް އަންދާ ލުމާ ވެގެން ހިންގުމަކަށްވެސް އަދި އެނޫނަސް އެއްވެސް ޖަނަވާރަކަށް އަލިފާނުން عذاب ދިނުން حرام ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

1609- عنْ أبي هُرَيْرة رضي اللَّه عنْهُ قَال : بعثنا رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم في بعثٍ فَقال : «إن وجدْتُم فُلاناً وفُلاناً » لِرجُلَيْنِ مِنْ قُريش سمَّاهُمَا « فأحْرِقُوهُمَا بالنَّارِ » ثُمَّ قَال رسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حِينَ أردْنا الخُرُوج : « إنِّي كُنْتُ أمرتُكمْ أن تُحْرقُوا فُلاناً وفُلاناً ، وإنَّ النَّار لا يُعَذبُ بِهَا إلا اللَّه ، فَإنْ وجَدْتُموهُما فَاقْتُلُوهُما » رواه البخاري .

މާތްالله ރުހިވެވޮޑިގެންވި أبو هُرَيْرة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ތިމަންމެން ލަޝްކަރެއްގައި ފޮނުއްވިއެވެ. ދެން حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން މިވެނި މިވެނި މީހާ ފެނިއްޖެނަމަ ދެން އެދެމީހުން އަލިފާނުން އަންދާލާށެވެ. އަދި އެދެމީހުންގެ ނަން ވިދާޅުވިއެވެ. ދެން رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ތިމަންމެން ނިކުންނަން އުޅުނިކޮށް حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންރަސޫލާ ވަނީ ތިޔަބައިމީހުންނަށް މިވެނި މިވެނި މީހުނާ އަންދާލުމަށް އަމުރު ކުރައްވާފައެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން اللهُ ފިޔަވައި އެހެން ފަރާތަކަށް އަލިފާނުން عذاب ދިނުން ހުއްދަވެގެން ނުވެއެވެ. އެހެންކަމުން އެދެމީހުން ފެނިއްޖެނަމަ އެދެމީހުން قتل ކުރާށެވެ.

1610- وعن ابنِ مسْعُودٍ رضي اللَّه عنْهُ قَال : كُنَّا مع رسُولِ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم في سفَر ، فَانْطَلَقَ لحَاجتِهِ ، فرأيْنَا حُمَّرةً معهَا فَرْخَانِ ، فَأَخذْنَا فَرْخيْها ، فَجَاءتْ الحُمَّرةُ تَعْرِشُ فجاءَ النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم فقال : « منْ فَجع هذهِ بولَدِهَا ؟ رُدُّوا وَلَدهَا إلَيْهَا » وَرأى قَرْيَةَ نَمْلٍ قَدْ حرَّقْنَاهَا، فَقال : « مَنْ حرَّقَ هذِهِ ؟ » قُلْنَا : نَحْنُ . قَالَ : « إنَّهُ لا ينْبَغِي أنْ يُعَذِّب بالنَّارِ إلاَّ ربُّ النَّارِ » . رواه أبو داود بإسناد صحيح .

قوله : « قَرْيةَ نَمْلٍ » معناهُ : موْضِعُ النَّمْلِ مَع النَّملِ .

މާތްالله ރުހިވެވޮޑިގެންވި عبد اللَّه بن مسْعُود ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންމެން رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ އަރިހުގައި ދަތުރެއްގައި ތިއްބީމެވެ. ދެން އެކަލޭގެފާނު حاجة އަދާކުރެއްވުމަށް ވަޑައިގަތެވެ. ދެން ތިމަންމެންނަށް ހުމްރާކާއިގެ ދެކުދިން ދޫކުދިން (އެބަހީ ދޫނިކުދިން) ހުރިގެން ފެނުނެވެ. ދެން ތިމަންމެން އެދޫކުދިން ނަގައިފީމެވެ. އެހިނދު ތިމަންމެންނާއި ދިމާލަށް އެދޫނި

ފިޔަތު ރޫޙާނީގޮތުންނެވެ. ފަހެ އަލްލާހުގެ رسولُ اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم (ރަސޫލާ) ވަޙީކުރައްވާ. ފަހެ އެއްސެވިއެވެ. މިދުނިޔޭގެ ދަރަނި ނަމަދެއްކުން އާދި ރުޅިއެރުވި ކަލާހުއްޓެވެ؟ އާދޭގެ ދަރަނި އެއްއެކުން އަނބުރާ ދޭށެވެ. އަދި ވިޔަސްމެން އަނދާރައިގަދި ހުރި ހަނދުރައެއް އަލާހާޔަށްޓޭ ފިނިވޭރައިކަވެ. ފަހެ އެއްސެވިއެވެ. މިއަދު ހުރިހާ ކަލާ ޙާވެއެވެ. ވިޔަސްމެން ދުނިޔެއިވެ. ވިޔަސްމެންނެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. އަޙުމަދުން عذابދިނުން އަޙުމަދުގެ ވެރި އިލާހު ފިޔަވައި އެހެން ފުރޮޅާކަން ހެއްދެވުން ނެތެވެ.

284– باب تحريم مطل الغني بحقّ طلبه صاحبه

މުއްސަނދިންކުރުން ދަރަނިވެރިން އެމީހުންގެ ދަރަނި ހޯދުމުން އަދި ހުށަހެޅުމުން އެންމެ ދުވަސްކޮށް އިސްތިހާ ކުރުމުން ދިޔުން حرام ވެގެންވާކަން ބަޔާން ކުރެވޭ باب

قَالَ الله تَعَالَى : ﴿ إنَّ اللهَ يَأمُرُكُمْ أنْ تُؤَدُّوا الأمَانَاتِ إلَى أهْلِهَا ﴾ [النساء : 58] ،

ހަމަކަށަވަރުން أمانة ތަކެއް، އޭގެ أهلވެރިންނަށް އަދާކުރުމަށް الله ތިޔަބައިމީހުންނަށް އަމުރު ކުރައްވައެވެ.

وقال الله تَعَالَى : ﴿ فَإن أَمِنَ بَعْضُكُمْ بَعْضاً فلْيُؤَدِّ الَّذِي اؤْتُمِنَ أمَانَتَهُ ﴾ [البقرة : 283] .

ފަހެ، ތިޔަބައިމީހުން ބައެއް ބައެއްގެ أمانة ގައި حوال ކޮށްފިނަމަ، ފަހެ، އެ أمانة އޮތް حوال ވެރިޔާ، އޭނާގެ أمانة ރައްދުކުރާށިއެވެ! އަދި، އޭނާގެ ވެރިރަސްކަލާނގެ ކަމުގައިވާ الله އަށް، އޭނާ تقوى ވެރިވާށިއެވެ.

1611– وَعَنْ أبي هُريرَةَ رضي اللَّه عَنْهُ أنَّ رَسُولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « مَطْلُ الغَنِيِّ ظُلْــمٌ، وَإذَا أُتبِعَ أحَدُكُمْ عَلَى مَلِيءٍ فَلْيَتْبَعْ » متفقٌ عليه .

مَعْنَى « أُتبِعَ » أُحِيلَ .

މާތްالله ރުއްސުންވެރިވާ أبو هُريرَة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديثކުރެއްވިއެވެ. މުއްސަނދިން އެމީހުން ދޫނުދޭ ދަރަނި ނުދިނީ ދުވަސްކޮށް އިސްތިހާ

ކުރު އެކިފަހަރު އެކިގޮތަށް ވާހަކަ ބަދަލު ކުރުމައި ބަހަށް ދެއްކުމަކީ ވެވޭ އަނބުރާއަކީވެ. ފަހަ
ބިރުބައިލުމުގެ ބޮޑުއިން ޖެހިލާއި އަލިފު ދުއްސަމުނުގައިގެ އަޅުން ދަރަނި ލިބިގެދުނުބާރި
ހައްލު ކުރުވައިދީއްޔާ ފަހަ އެކަމާއި ހަވާލުވެނުވެ.

285– باب كراهة عود الإنسان في هبة لم يسلمها إلى الموهوب له

وفي هبة وهبها لولده وسلمها أو يسلمها وكراهية شرائه شيئاً تصدق به من الذي تصدق عليه أو أخرجه عن زكاة أو كفارة ونحوها ولا بأس بشرائه من شخص آخر قد انتقل إليه

هبة ގޮތުގައިދިނުމުގެ ކުރިން އަނބުރާ ނެގުމާއި އަދި ދިނުމުގެ ދަރިންނަށްދެވުނު هبة ގޮތުގައި ކުރުމަށް
ޙަވާލުކުރުމާއި އަދި އެކަ ކުރިޔަށް ދެއްވުނު رجوع ވުން މަކުރޫހު ވޭތޯވާ ކަމާއި އަދި ޞަދަޤާތު ޒަކާތެއް
ނުވަތަ ކައްފާރާތެއް ނުވަތަ ކަހެރުވާއެއް ޞަދަޤާތު ދިނުމުގެ އަތުން އަނބުރާ ގަތުން މަކުރޫހު
ވެގެންވާކަމާއި އަދި އެހެން އެއްބައި ދަރުބަދަލުވެހަރުވައި އެހެން މީހަކުން ލިބިފައި ވަނިކޮށް ގަތުން
ހުއްދަވެގެންވާކަން ބަޔާންކޮށްދޭ باب

1612– عَنِ ابنِ عَبَّاسٍ رضي اللَّه عنْهُما أن رَسُولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قَالَ : « الَّذِي يعُودُ فِي هِبَتهِ كَالكَلبِ يرجعُ فِي قَيْئِهِ » متفقٌ عليه .

އެބަހީ މާތްالله އެދެރިބަފައިކަލުންނަށް ރުއްސުންލެއްވިعبْد اللَّه بْن عَبَّاسُގެ ރިވާއިން ޙަދީޘްގެ ސަނަދުވެއެވެ.
ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަކަލަކަލުންނަ رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހިބައިން رجوعވާ މީހާގެ
مثالއަކީ ހުޅު އަރައިވަނީ ދިރިސަކު ފަހަރަކު އެ އެއްގަނޑު ކުޅާ ކާއިމާ އެއްގެ مثالއެވެ.

وفي روايةٍ : « مَثَلُ الَّذِي يَرجِعُ فِي صدقَتِهِ ، كَمَثلِ الكَلْبِ يَقيءُ ، ثُّمَّ يعُودُ فِي قَيْئِهِ فَيَأْكُلُهُ » .

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. ޞަދަޤާތެއް ދިނުމަށްފަހު އެ އަނބުރާ އަތުލާ މީހާގެ مثالއަކީ
ހުޅުމަސްފަހު އެ ހުޅު އަނބުރާ ކާލާ ކާއިމާއެއްގެ مثالއެވެ.

وفي روايةٍ : « العائِدُ في هِبَتِهِ كالعائدِ في قَيْئِهِ » .

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. ހިބައިން رجوع ވާ މީހާގެ مثال އަކީ ހޮޑު އަނބުރާ ކާ މީހާގެ مثال އެވެ.

1613- وَعَنْ عُمَرَ بن الخَطَّابِ رضي اللَّه عنْهُ قَالَ : حَمَلْتُ عَلى فَرَسٍ في سبيلِ اللَّه فأَضَاعَهُ الَّذي كَانَ عِنْدَه ، فَأردتُ أنْ أشْتَريَهُ ، وظَنَنْتُ أنَّهُ يَبيعُهُ بِرُخْصٍ ، فسَأَلتُ النبيَّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم فَقَالَ : « لا تَشْتَرِهِ وَلا تَعُدْ في صدَقَتِكَ وإن أعْطَاكَهُ بِدِرْهَمٍ ، فَإنَّ الْعَائد في صَدَقَتِهِ كَالْعَائِدِ في قَيْئِهِ » متفقٌ عليه .

قوله : « حَمَلْتُ عَلى فرسٍ في سَبيلِ اللَّه » معْنَاهُ : تَصدَّقْتُ بِهِ عَلى بعْض الْمُجاهِدِينَ.

މާތްالله ރުހިވޭވޮޑިގެންވާ عُمَر بن الخَطَّاب ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަ الله ގެ މަގުގައި އަހަރެން ދޫކުރީމެވެ. ފަހެ އެ ހަވާލުކުރެވިފައިވާ މީހާ އެ އަސް ބަލަހައްޓާ ސަލާމަތުން ނުބެހެއްޓި ވިއްކާލަން ނިޔަތްކުރިއެވެ. އަހަރެން އެހެންނަމަވެސް އެ އަސް ގަތުމަށް ބޭނުންވީމެވެ. އަދި އެ ސާދާހަކަށް އެ ވިއްކާނެ ކަމަށް ހީކުރީމެވެ. ފަހެ އެކަމާމެދު نبي ﷺ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ އަރިހުން ސުވާލުކުރީމެވެ. އޭރުން حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިބާ އެ އަސް ނުގަންނާށެވެ. ތިބާ ކުރި صدقةއެއް އަނބުރާ ލިބިގަންނާށެވެ. އެއީ އޭގެ އަގު އެއް ދިރުހަމަކަށް ވިއްކީނަމަވެސްމެއެވެ. އެހެނީ صدقةއަށް رجوع ވާ މީހާގެ مثالއަކީ ހޮޑު ކާ މީހާ އަނބުރާ ކާ މީހާގެ مثالއެވެ.

286- باب تأكيد تحريم مال اليتيم

يتيم ންގެ މުދާ ކެއުން حرام ވެގެންވާކަން ބާރުން ވެގެންވާ باب

قَالَ الله تَعَالَى : ﴿ إنَّ الَّذِينَ يَأكُلُونَ أمْوَالَ اليَتَامَى ظُلْماً إنَّمَا يَأكُلُونَ فِي بُطُونِهِمْ نَاراً وَسَيَصْلَوْنَ سَعِيراً ﴾ [النساء : 10] ،

ހަމަކަށަވަރުން، އަނިޔާވެރިވުމުގެގޮތުން ޔަތީމުންގެ މުދާ ކައިއުޅޭ މީހުން (ދަންނާނެވެ!) އެއުރެންކައި

ބަނޑަށް އަރަގެއި އުޅޭކަން ކަރަވަރީ އަލިފާނެވެ. އަދި، އަނދަރަހަނދާ ހުންނަ ނަރަކަހަކަށް އެއުރެން ނިކަންހުރެ ވަންނާނެއެވެ.

وقال الله تَعَالَى : ﴿ وَلاَ تَقْرَبُوا مَالَ اليَتِيمِ إلاَّ بالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ ﴾ [الأنعام : 152] ،

ޔަތީމުގެ މުދަލާ، ތިޔަބައިމީހުން ޔަތީމުންގެ މުދަލާ ގާތް ނުވާށެވެ! އެކަށީގެން ބޭނުން تصرف ކުރުމަށްޓަކައި މެނުވީ ނުދާށެވެ.

وقال الله تَعَالَى : ﴿ وَيَسْأَلُونَكَ عَنِ اليَتَامَى قُلْ إصْلاَحٌ لَهُمْ خَيْرٌ وَإنْ تُخَالِطُوهُمْ فَإخْوَانُكُمْ واللهُ يَعْلَمُ المُفْسِدَ مِنَ المُصْلِحِ ﴾ [البقرة : 220] .

އަދި ޔަތީމުންނާމެދުގައި އެމީހުން ކަލޭގެފާނާ سؤال ކުރެތެވެ. ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! އެމީހުންގެ ކަންތައްތައް إصلاح ކުރުމީ ހެޔޮކަން ބޮޑުވެގެންވާ ކަމެކެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުން އެމީހުންނާ ގުޅިގެން އުޅޭނަމަ އެމީހުންނީވެސް ތިޔަބައިމީހުންގެ أخ ންނެވެ. އަދި إصلاح ކުރާ މީހުންނާއި ފަސާދަކުރާ މީހުން، الله ދެނެވޮޑިގެންވެއެވެ.

1614- وَعن أبي هُرَيْرة رضي اللَّه عَنْهُ عَن النَّبيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قَالَ : « اجْتَنِبُوا السَّبْعَ المُوبِقَاتِ ، قَالُوا : يا رَسُولَ اللَّه ومَا هُن ؟ قال : الشِّرْك بِاللَّهِ ، وَالسِّحْرُ وَقَتْلُ النَّفْسِ التِي حرَّمَ اللَّهُ إلاَّ بِالحقِّ ، وَأَكْلُ الرِّبَا ، وَأَكْلُ مال اليتِيمِ . والتَّوَلِّي يوْمَ الزَّحْفِ ، وقذفُ المُحْصنَاتِ المُؤمِنَات الغافِلاتِ » متفقٌ عليه .

« المُوبِقَاتُ » المُهْلكَاتُ .

މާތް الله ރުއްސެވުން ލިބިވަޑައިގެންވި أبوهُريرَة نبي ގެ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ އަރިހުން ރިވާ ކުރެއްވިއެވެ. ހަލާކުކުރުވަނިވި حديث ކުރައްވައެވެ. ހަލާކުވެދަނިވި ހަތް ކަމަކުން ދުރުހެލިވާށެވެ. އަޞްޙާބުން ދަންނަވައިއެވެ. އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. އެއީ ކޮންކަންތައްތަކެއްތޯއެވެ؟ حديث ކުރައްވައެވެ. އެއީ الله އާއި شريك ކުރުމެވެ. އަދި سحر ހެދުމެވެ. އަދި حق ގޮތަކަށް މެނުވީ الله حرام ކުރައްވާފައިވާ ނަފްސެއް قتل ކުރުމެވެ. އަދި ރިބާ ކެއުމެވެ. އަދި ޔަތީމުންގެ މުދާކެއުމެވެ. އަދި ހަނގުރާމައިގެ މައިދާނަށް ފުރަގަސްދީ ދުވެފިލައި ދިއުމެވެ. އަދި މުއުމިން، غافل އަންހެނުންނަށް قذف ކުރުމެވެ.

287– باب تغليظ تحريم الربا

ރިބާގެ حرام ގަބޫލުކުރުން ބާރުންގެއްސެވުމާ باب

قَالَ اللهُ تَعَالَى : ﴿ الَّذِينَ يَأكُلُونَ الرِّبَا لا يَقُومُونَ إلاَّ كَمَا يَقُومُ الَّذِي يَتَخَبَّطُهُ الشَّيْطَانُ مِنَ المَسِّ ذَلِكَ بأنَّهُمْ قَالُوا إنَّمَا البَيْعُ مِثْلُ الرِّبَا وَأحَلَّ اللهُ البَيْعَ وَحَرَّمَ الرِّبَا فَمَنْ جَاءهُ مَوْعِظَةٌ مِنْ رَبِّهِ فانْتَهَى فَلَهُ مَا سَلَفَ وَأمْرُهُ إلَى اللهِ وَمَنْ عَادَ فَأُولئِكَ أصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ يَمْحَقُ اللهُ الرِّبَا وَيُرْبِي الصَّدَقَاتِ ﴾ – إِلَى قَوْله تَعَالَى : ﴿ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللهَ وَذَرُوا مَا بَقِيَ مِنَ الرِّبَا ﴾ [البقرة : 275– 278] .

ރިބާ ކާމީހުން، ޤިޔާމަތް ދުވަހުގެ شيطانާ ބިރުގަންނަވައި ތެދުވާ ފަދައިން މެނުވީ ތެދެއް ނުވާނެ މަރުވަށް (قيامة ދުވަހުން ގަބުރުތެރެއިން) ނުކުމެވޭނެ ތަނެއްނުވޭ. އޭގެ އެއްކަން ބުނެވިދާނެ ވިޔަފާރިވެސް ރަނގަޅު، ރިބާ ކަހަލަ ކަމެއްކަމުގައެވެ. (ރިބާވެސް) ވިޔަފާރިކުރުން ފަދައެވެ، الله ހުއްދަ ކުރައްވާފައިވަނީ. އަދި ރިބާ ވަކި حرام ކުރައްވާފައިވެ. ފަހެ އެމީހަކާ ތިމާގެ ވެރިރަސްކަލާނގެ حضرةން ދެއްވާ وعظ އާއި نصيحة އެމީހަކާ ހަމައެކަނި އެއްޗެއް ނުބުނާ (އެބަހީ: ރިބާ ކައުން) ހުއްޓާލައިފިމީ (ދޫކޮށްލާނަމަ! ފަހެ، އިސްލާމުވުމަށް ކުރިން ނުކުރާ ހުރިހާ ކަމެއް ހުއްޓާލެވޭނެ. (އެބަހީ: ރިބާގެ حكمވީއްސުރެ ކުރިން ކާފައިވި ރިބާ) އަދި، އެމީހާގެ ކަންތައް اللهއަށް خالصވެގެންނެވެ. އަދި، އަލުން (އަނބުރާ) އެހެންނަމަ އަލުމަތީމުހުގައި (ދެންވާނެވެ!) ފަހެ، އެމީހުން ނަރަކައިގެ أهلވެރިންނެވެ. އެމީހުން އެނގަތައިގައި ދެމިތިބޭ ހުއްޓެވެ. الله ރިބާ އުނިކުރައްވައި، އަދި بركة ނެތިކުރައްވައެވެ. އަދި صدقة އިތުރު ކުރައްވައެވެ. (އެބަހީ: ދުނިޔޭގައި އޭގެ بركةއިތުރު ކުރައްވައި، آخرةގައި ދަރުމަ ގިނަގޮތަށް ކުރައްވައެވެ) އޭ إيمانވެއްޖެ މީސްތަކުންނޭވެ. الله އަށް ބިރުވެތިވުން تقوى ވެރިވާށެވެ! އަދި، ބިރުވެތިވުން مؤمنން ކަމުގައިވާނަމަ ރިބާގެ ބާކީއިން ބާކީ (ދޫކޮށް) ހުރި އެއްޗެއް ބިރުވެތިވުން ދޫކޮށްލާށެވެ.

وأما الأحاديث فكثيرة في الصحيح مشهورة؛ منها حديث أبي هريرة السابق في الباب قبله (انظر الحديث رقم

މިބާބުގެ ގޮތުންނާއިحديث ތަކެއް އެބައުޅެއެވެ، އަދި އެއީ ދުވެހިކަމެއް مشهور އެވެ. އޭގެތެރެއިން އިސްވެދިޔަ ބާބުގައި ހިމެނޭ أبوهريرة ގެ حديث ހިމެނެއެވެ. 1614 އަށް ބައްލަވާ.

1615- وَعَن ابنِ مَسْعودٍ رضي اللَّه عَنْهُ قَالَ : « لَعَنَ رسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم آكِلَ الرِّبَا وموكِلهُ» رواه مسلم زاد الترمذي وغيره : « وَشَاهديه ، وَكَاتبَهُ » .

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވާ ابن مَسْعود ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ރިބާ ކާމީހާ އަދި ކާންދޭމީހާއަށް لعنة ކުރެއްވިއެވެ.

ترمذي އާއި އަދި ބައެއް ބަޔަކުން އިތުރަށް ރިވާކުރައްވައެވެ. އަދި އޭގެ ހެކިވެރިންނާއި އޭގެ ކާތިބުންނަށް لعنة ކުރެއްވިއެވެ.

288- باب تحريم الرياء

ކަންތައްކުރުން حرام ވެގެންވާކަން ބަޔާން ވެގެންވާ باب

قَالَ الله تَعَالَى : ﴿ وَمَا أُمِرُوا إلاَّ لِيَعْبُدُوا اللهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ حُنَفَاءَ ﴾ [البينة : 5] ،

باطل ދީނުން އެއްކިބާވެ ތިބެ،الله އަށް އަޅުކަން ކުރުމުގައި خالصކުރާ حال، الله އަށް އަޅުކަންކުރުމަށްޓަކައި، ނަމާދު ޤާއިމުކުރުމަށާއި، ޒަކާތްދިނުމަށް މެނުވީ، އެއުރެންނަށް އަމުރުކުރައްވާފައެއް ނުވެއެވެ.

وقال الله تَعَالَى : ﴿ لا تُبْطِلُوا صَدَقَاتِكُمْ بِالمَنِّ وَالأَذَى كالَّذِي يُنْفِقُ مَالَهُ رِئَاءَ النَّاسِ ﴾ [البقرة : 264] ،

ކަލޭގެފާނުމެންނާއި، އުނދަގޫ ދިނުމުން ފުރައްސާރަކުރުމުން صدقة ތައް باطل ނުކުރާށެވެ ކުރިކަމެވެ.! މީހުންނަށް ދައްކާލުމަށްޓަކައި މުދާހޭދަކުރާ މީހެއްގެ مثالފަދައިންނެވެ.

وقال الله تَعَالَى : ﴿ يُرَاءونَ النَّاسَ وَلاَ يَذْكُرُونَ اللهَ إلاَّ قَلِيلاً ﴾ [النساء : 142] .

އަދި، އެއުރެން ނަމާދަށް ތެދުވެއްޖެ، މީސްތަކުންނަށް ކަންތައްދައްކުން ކަންނޮތެވެ ތިޔަ ތެދުވެވެނީއެވެ. އަދި ވަރަށް މަދުން މެނުވީ އެއުރެން الله އަށް ހަނދުމަ ނުކުރެއެވެ.

1616- وَعَنْ أبي هُرَيْرَةَ رضي اللَّه عنْهُ قَالَ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يَقُولُ : « قَالَ اللَّه تعَالى : أنَا أغْنى الشُّرَكَاءِ عَنِ الشِّرْكِ ، منْ عَملَ عَمَلا أشْركَ فيهِ مَعِي غَيْرِى ، تَركْتُهُ وشِرْكَهُ » رواه مسلم .

މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި أبو هُرَيْرَة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ޤުދުސީއެއްގައި ވިދާޅުވޭ އަޅުގަނޑުމެން އަހާފައިވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ޤުދުސީއެވެ. الله سبحانه وتعالى وحي ކުރެއްވިއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންރަސްކަލާނގެއީ شريك ކުރާމީހުންގެ شريك ކުރުމުން ހުސްވެވަޑައިގެންވާ ކަލާނގެއެވެ. މީހަކު عملއެއްކޮށް އެކަމުގައި ތިމަންإلهއާއި އެހެންބަޔަކު ބައިވެރިކޮށްފިނަމަ ތިމަންއިލާހު އެމީހަކާއި އޭނާގެ މީހާއި شريك ކުރެވުނު ތަކެތި ދޫކޮށްލައްވަމެވެ. އެބަހީ އެކަމެއް ثوابއެއް އެމީހަކަށް ނުލިބޭނެ ކަމެވެ. އަދި އެ عملއެއް باطل ކުރައްވަމެވެ.

1617- وعَنْهُ قَالَ : سِمِعْتُ رَسُولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يَقُولُ : « إنَّ أوَّلَ النَّاسِ يُقْضَى يوْمَ الْقِيامَةِ عَلَيْهِ رجُلٌ اسْتُشْهِدَ ، فَأُتِيَ بِهِ ، فعرَّفَهُ نِعْمَتَهُ ، فعرفَهَا ، قالَ : فَمَا عَمِلْتَ فِيها ؟ قَالَ : قَاتَلْتُ فِيكَ حَتَّى اسْتُشْهِدْتُ : قالَ كَذَبْت ، وَلكِنَّكَ قَاتلْتَ لأنَ يُقالَ جَرِيْء ، فَقدْ قِيلَ ، ثُمَّ أُمِرَ بِهِ فَسُحِبَ عَلى وَجْهِهِ حَتَّى أُلْقِيَ فِي النَّارِ . ورَجُل تَعلَّم الْعِلّمَ وعَلَّمَهُ ، وقَرأَ الْقُرْآنَ ، فَأتِيَ بهِ ، فَعَرَّفَهُ نعمهُ فَعَرَفَهَا . قالَ : فَما عمِلْتَ فِيهَا ؟ قالَ : تَعلَّمْتُ الْعِلْمَ وَعَلَّمْتُهُ ، وَقَرأْتُ فِيكَ الْقُرآنَ ، قَالَ : كَذَبْتَ ، ولكِنَّك تَعَلَّمْت الْعِلْمَ وَعَلَّمْتُهُ ، وقَرأْتُ الْقُرآن لِيقالَ : هو قَارِىءٌ ، فَقَدْ قِيلَ ، ثُمَّ أمِرَ ، فَسُحِبَ عَلى وَجْهِهِ حَتَّى أُلْقِيَ فِي النَّارِ ، وَرَجُلٌ وسَّعَ اللَّه عَلَيْهِ ، وَأعْطَاه مِنْ أصنَافِ المَال ، فَأُتِى بِهِ فعرَّفَهُ نعمَهُ ، فَعَرَفَهَا . قال : فَمَا عَمِلْت فيها ؟ قال : ما تركتُ مِن سَبيلٍ تُحِبُّ أنْ يُنْفَقَ فيهَا إلاَّ أنْفقْتُ فيها لَك . قَالَ : كَذَبْتَ ، ولكِنَّكَ فَعَلْتَ لِيُقَالَ : هو جَوَادٌ فَقَدْ قيلَ ، ثُمَّ أمِرَ بِهِ فَسُحِبَ عَلَى وجْهِهِ ثُمَّ أُلْقِيَ في النار » رواه مسلم .

« جَرِيْء » بفتح الجيم وكسر الرَّاءَ وبالمدِّ أيّ : شُجَاعٌ حَاذقٌ .

އަދި އެصحابي (އެބަހީ: މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި أبو هُرَيْرَة) ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ޤުދުސީއެއްގައި ވިދާޅުވޭ އަޅުގަނޑުމެން އަހާފައިވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ޤުދުސީއެވެ. قيامة ދުވަހު އެންމެ ފުރަތަމަ ޙުކުމްކުރެވޭނީ خلافއަށް ނިކުމެ އިއްޔަފުން އަނިޔާ شهيد ވި މީހަކާމެ. ދެން އެމީހާ ގެންނަވާނެއެވެ. ދެން الله سبحانه وتعالى އެމީހާއަށް ދެއްވި نعمةތައް ހަނދާން ކުރުވައިދެއްވާނެއެވެ. އަދި އެ نعمةތައް އެމީހާގެ ހަނދާނަށް އަތުވެދާނެއެވެ. الله ވަހީ ކުރައްވާނެއެވެ. އެ نعمةތަކާގެ ބަދަލުގައި ކީއް

ދުނިޔޭގައި ކާތީ ކާންކެއުމަށްޓަކައިތޯ؟ އަޅުގަ ބޭނުންވަނީ. ބިމަށްނަމަ ދިވަސް އިބާދަތްތެރިކަމުގެ މަގުގައި ޖިހާދު ކުރަނިކޮށް شهيد ވުމަށް. ވަކި ކާބަފައިންނަށްވެސް. ހިތާ ހަދަހަދީ ދެކޭތޯ. ހިތާ ހަދަހަދަ ކާތަހި ގެދޮރު ދުނިޔާ ބޭނުންކުރުމަށް. ފަހަ ހަދާކަނޑާލާފަހަނި އެގޮތަށް ބޭނުންވެއްޖެއެވެ. ދޭން އިތުރު އަޅުގަނޑުގެ ދަރުމަ އަނގަ މަސްދަލާ ބިމުގައި އަގު ދަރުމަނެގޭ ނަޖާސާއަކު އައްޔާލިއްބެނެއެވެ.

އަދި (އަބުދަރު އަންހެނުންނަށް) އިލްމު އުގެނުމަ މީހުންނަށް. އަދި އަހަރެން މީހުންނަށް އުގެނުނު ދެއްވާ މީހުންނަށް. އަދި قُرْآن ކިޔަވައިދޭ މީހުންނަށް. ފަހަ އަޅުގަ ގެންގުޅުއްވާށެވެ. އަދި އަޅުގަނޑަކީ الله سبحانه وتعالى ދެއްވާ نعمةތައް އަޅުގަނޑަށް ހަނދާނުން ކުރަމުވެގެން ނުވާނެއެވެ. ފަހަ އެ نعمةތައް އަޅުގަނޑުގެ ހަނދާނުގައި އަބަދުވެސް ހުރެއެވެ. الله وحي ކުރައްވައިދިނެވެ. އެ نعمةތަކުގެ ބަދަލުގައި ހިތާ ދުނިޔޭގައި ކާތީ ކާންކެއުމަށްޓަކައިތޯ. އަޅުގަ ބޭނުންވަނީ. ބިމަށްނަމަ علم ހާސިލުކުރުމަށް. އަދި އަހަރެން މީހުންނަށް އުގެނުމަށް ދަސްކޮށްދިނުމަށް. އަދި އިބާދަތްތެރި ކަމުގައި އަދި قُرْآن ކިޔެވުމަށް. الله وحي ކުރައްވައިދިނެވެ. ހިތާ ހަދަހަދީ ދެކޭތޯ. ބަރަކާތް ހިތާ علم ހާސިލުކުރީ ދުނިޔާ ބޭނުންކުރުމަށްތޯއެވެ. އަދި ހިތާ قُرْآنކިޔެވީ قارئ ބޭކާރު ބޭނުންކުރުމަށްތޯއެވެ. ފަހަ ހަދާކަނޑާލާފަހަނި އެގޮތަށް ބޭނުންވެއްޖެއެވެ. ދޭން އިތުރު އަޅުގަނޑުގެ ދަރުމަ އަޅުގަ މަސްދަލާ ބިމުގައި އަގު ދަރުމަނެގޭ ނަޖާސާއަކު އައްޔާލިއްބެނެއެވެ.

އަދި (އަބުދަރު އަންހެނުންނަށް) الله سبحانه وتعالى ބަރަކާތްލައްވާ ދިނުމަށް. އަދި އަޅުގަނޑަކީ ބާޒާރު މަގު ވަކިކޮށް ދެއްކިއެވެ. ފަހަ އަޅުގަ ގެންގުޅުއްވާށެވެ. ފަހަ އަޅުގަނޑަކީ الله سبحانه وتعالى ދެއްކިއެވެ نعمة ތައް ހަނދާނުކުރަމުވެގެން ނުވާނެއެވެ. ފަހަ އަޅުގަނޑުގެ ހަނދާނުން އެ نعمةތައް ބަދަލުކުރެވޭނެއެވެ. الله وحي ކުރައްވައިދިނެވެ. އެ ނިއުމަތްތަކުގެ ބަދަލުގައި ހިތާ ދުނިޔޭގައި ކާތީ ކާންކެއުމަށްޓަކައިތޯ؟ އަޅުގަ ބޭނުންވަނީ. އިބާދަތް ކުރުމަށް އަހަރެން ކާންކުރުމަށްތޯއި ބިމަށްނަމަ ދުނި ހުރެކިޔެވުމަށް. الله وحي ކުރައްވައިދިނެވެ. ހިތާ ހަދަހަދީ ދެކޭތޯ. ބަރަކާތް ހިތާ ހުރެކިޔެވީ ދިރުމި ދުނިޔާ ބޭނުންކުރުމަށް. ފަހަ ހަދާކަނޑާލާފަހަނި އެގޮތަށް ބޭނުންވެއްޖެއެވެ. ދޭން އިތުރު އަޅުގަނޑުގެ ދަރުމަ އަނގަ މަސްދަލާ ބިމުގައި އަގު ދަރުމަނެގޭ ނަޖާސާއަކު އައްޔާލިއްބެނެއެވެ.

1618- وَعَنْ ابنِ عُمَرَ رضي اللَّه عَنهُما أنَّ نَاساً قَالُوا لَهُ : إنَّا نَدْخُلُ عَلى سَلاطِينِنا فَنَقُولُ لَهُمْ بِخِلافِ مَا نَتَكَلَّمُ إذا خَرَجْنَا منْ عنْدِهِمْ ؟ قالَ ابْنُ عُمَرَ رضي اللَّه عنْهُمَا : كُنَّا نَعُدُّ هذا نِفَاقاً عَلى عَهْد رَسُولِ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم . رواه البخاري .

މާނަ الله ރިޟާވެވޮޑިގެންވި عبد اللَّه بن عُمَر ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ބަޔަކު ދިޔައީ أصحابی ކައިރިން ހުސްވީމާއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ވިދާޅުވުން ރަސްރަސްކަލުންގެ ކައިރިއަށް ގޮސް ވަރަށް ރަނގަޅު ބުނާން އަދި ނުކުމެފަހުން ވަކި ބުނާ ގޮތާ خلاف އެބުނެވެ. عبْد اللَّهِ بْنِ عُمَر (رضي اللَّه عنهُ) ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ ޒަމާންވަނީ އަޅުގަނޑު މިކަންކަމުގެ ހިސާބުން نِفَاق ގެ ގޮތުގައި ގުނަމުންނެވެ.

1619- وعنْ جُنْدُب بن عَبْدِ اللَّه بنِ سُفْيانَ رضي اللَّه عَنْهُ قَالَ : قالَ النبيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : «مَن سَمَّعَ سَمَّعَ اللَّه بِهِ ، ومَنْ يُرَائِى اللَّه يُرَئِى بِهِ » متفقٌ عليه .

މާނައީالله ރުހިވޮޑިގެންވި جُنْدُب بن عَبْد اللَّه بن سُفْيان ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. نبي އާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديثކުރެއްވިއެވެ. ދެއްކުމަށް އެކަމެއް އެހެންމީހުންނަށް ކަމެއް ކުރާފަރާތަކަށް الله سبحانه وتعالى އެމީހަކު ނިކަމެތި ކުރައްވާނެއެވެ. އަދި ދެއްކުމަށް ކަމެއް ކުރާމީހާ ދައްކާނަމަ ކަމެއް ކުރާފަރާތަކަށް الله سبحانه وتعالى އެކަމެއް އެމީހާގެ އެބޭނުމުގެ ބާޠިލުކަން ދައްކަވާނެއެވެ.

وَرَواهُ مُسْلِمٌ أيضاً مِنْ رِوَايَةِ ابْنِ عَبَّاسٍ رضي اللَّه عَنْهُمَا .

« سَمَّعَ » بتَشْدِيدِ المِيمِ ، وَمَعْنَاهُ : أشْهَرَ عملَهُ للنَّاس رياءً « سَمَّعَ اللَّه بهِ » أيْ : فَضَحَهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ، ومَعْنى : « منْ رَاءَى » أيْ : مَنْ أَظْهَرَ للنَّاسِ الْعَمَل الصَّالحَ لِيَعْظُمَ عِنْدهُمْ «رَاءَى اللَّه بِهِ » أيْ : أظْهَرَ سَرِيرَتَهُ عَلى رُؤُوس الخَلائِقِ .

1620- وعَنْ أبي هُرَيْرَةَ رضي اللَّه عنْهُ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « مَنْ تَعَلَّم عِلْماً مِمَّا يُبْتَغَى بِهِ وَجْهُ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ لا يَتَعَلَّمُهُ إلاَّ لِيُصِيبَ بِهِ عَرَضاً مِنَ الدُّنْيا ، لَمْ يَجِدْ عَرْفَ الجَنَّةِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ » يَعْني : رِيحَهَا . رواه أبو داود بإسنادٍ صحيحٍ . والأحاديثُ في الباب كثيرةٌ مشهورةٌ .

ރަޟިﷲ ޢަންހުންނެވި أبو هُرَيْرَة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. الله ގެ ރަސޫލުކޮށް ގަސްދުކުރާ علمއެއް ދުނިޔަ ދުނިޔާގެ ޢަރަޟެއް ހޯދުމަށް އެކަނިކަމުގައި قيامة ދުވަހު އެމީހަކަށް ސުވަރުގޭގެ މީރުވަސް ވެސް ނުލިބޭ ހުއްޓެވެ.

289– باب ما يتوهم أنه رياء وليس برياء

ކަންތައްތަކުން ކަމުގައި ރިޔާޢާ، ނަމަވެސް ކަންތައްތަކުރުން ނުވާ ކަންތައްތަކާއި ބަޔާންކޮށްދޭ باب

1621– عنْ أبي ذَرٍّ رضي اللَّه عنْهُ قَال : قِيل لِرسُولِ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : أَرأَيْتَ الرَّجُلَ الذى يعْملُ الْعملَ مِنَ الخيْرِ ، ويحْمدُه النَّاسُ عليه ؟ قال : « تِلْكَ عاجِلُ بُشْرَى الْمُؤْمِنِ » ، رواه مسلم .

ރަޟިﷲ ޢަންހުންނެވި أبو ذَرّ ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އަށް ދެންނެވުނެވެ. މީހަކު ހެޔޮعملތަކެއް ކުރަނީ عملތައް ކުރުމުގެ ސަބަބުން މީސްތަކުން އޭނާގެ ތަޢުރީފު އަމިއްލައަށް ثناء ކިޔާ ކިޔުމާއި ދެން ކަލޭގެފާނު ދެކެވަޑައިގެންނެވީ ކިހިނެތް ތޯއެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެއީ މުއުމިނާގެ އަވަސް بشارة އެވެ. (އެބަހީ އާޚިރަ ކަމުގެ خبر އެވެ.)

290– باب تحريم النظر إلى المرأة الأجنبية والأمرد الحسن لغير حاجة شرعية

شرعي ބޭނުމަކާއި ނުލައި ހިތާ އަންހެނުންނާއި ފުރާވަރު ރީތި ޒުވާނުން ކުޑަކުދިންނަށް ބެލުން حرام ވެގެންވާކަން ބަޔާންވާ باب

قَالَ الله تَعَالَى : ﴿ قُلْ لِلمُؤْمِنِينَ يَغُضُّوا مِنْ أبْصَارِهِمْ ﴾ [النور : 30] ،

مؤمنފިރިހެނުންނަށް، އެއުރެންގެ ބެލުންތައް ތިރިކުރުމަށާއި، އެއުރެންގެ فرج ރައްކާ(އެބަހީ: ޒިނޭގެ ގޮތުން ރައްކާ) ރައްކާތެރިކުރުމަށް ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ!

وقال الله تَعَالَى : ﴿ إنَّ السَّمْعَ وَالبَصَرَ والفُؤادَ كُلُّ أُولئِكَ كَانَ عَنْهُ مَسْئُولاً ﴾ [الإسراء : 36] ،

ހަމަކަށަވަރުން، އިވުމާއި، ފެނުމާއި، ހިތާއި، މިއިން ކޮންމެ ކަމަކީ، އޭގެއި ގޮތުން سوال ކުރެއްވޭނެ ކަމެއް ކަމުގައިވެއެވެ.

وقال تَعَالَى : ﴿ يَعْلَمُ خَائِنَةَ الأَعْيُنِ وَمَا تُخْفِي الصُّدُورُ ﴾ [غافر : 19] ،

ލޮލުގެ خيانة، ވަގު ބެލުންތެރިކަމާއި، ހިތްތަކުގައި ފޮރުވިފައިވާ ކަންތައް އަﷲ ދަންނަވޮޑިގެންވެއެވެ.

وقال تَعَالَى : ﴿ إنَّ رَبكَ لَبالِمرْصَادِ ﴾ [الفجر : 14] .

ހަމަކަށަވަރުން، ކަލޭގެފާނުގެ ވެރިރަސްކަލާނގެ (އަޅުތަކުން ކުރާކަންތައް) ބަލައްވަވައި ވޮޑިގެން ވާކަން ކަށަވަރެވެ.

1622- وَعَنْ أبي هُرَيْرةَ رضي اللَّه عنْهُ عنِ النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قَال : كُتِبَ على ابْنِ آدم نَصِيبُهُ مِنَ الزِّنَا مُدْرِكٌ ذلكَ لا محالَةَ : الْعَيْنَانِ زِنَاهُمَا النَّظَرُ ، والأُذُنَانِ زِنَاهُما الاستِماعُ ، واللِّسَانُ زِنَاهُ الْكَلامُ ، وَالْيدُ زِنَاهَا الْبَطْشُ ، والرِّجْلُ زِنَاهَا الخُطَا ، والْقَلْب يَهْوَى وَيَتَمنَّى ، ويُصَدِّقُ ذلكَ الْفرْجُ أوْ يُكَذِّبُهُ » .

متفقٌ عليه . وهذا لَفْظُ مسلمٍ ، وروايةُ الْبُخاريِّ مُخْتَصَرَةٌ .

ރަޟިﷲ ޢަންހު ރިވާކުރެއްވިأبو هُرَيْرةَ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އާދަމުގެ ދަރިޔާގެ ބައެއްގެ ޒިނާގެ ބައި ކަނޑައެޅިފައިވާ ނަސީބު ލިޔެވިފައިވެއެވެ. އަދި އެކަންތައް ކިބައިން ކަނޑައެޅިގެން ލިބެންވާނެއެވެ. ދެލޮލުގެ ޒިނާއީ ބެލުމެވެ. އަދި ކަންފަތުގެ ޒިނާއީ އަޑު އެހުމެވެ. އަދި ދުލުގެ ޒިނާއީ ވާހަކަ ދެއްކުމެވެ. އަދި އަތުގެ ޒިނާއީ ހިފުމެވެ. އަދި ފައިގެ ޒިނާއީ ހިނގުމެވެ. އަދި ހިތަކީ ހަވާއާއި ކަންތައްތަކަށް އެދޭތީއެވެ. އަދި އެކަމަށް އެދުން ތެދުކުރެއެވެ. އަދި فرْجُ އެކަންތައް ތެދުކުރެއެވެ. ނުވަތަ ދޮގު ކުރެއެވެ.

1623- وعنْ أبي سعِيدٍ الخُدْريِّ رضي اللَّه عنْهُ عَنِ النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قَالَ : « إيَّاكُمْ والجُلُوسِ في الطُّرُقَاتِ ، » قَالُوا : يَارَسُول اللَّه مالَنَا مِنْ مجالِسِنا بُدٌّ : نَتَحَدَّثُ فيها . فَقالَ رسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم

: « فإذا أَبَيْتُمْ إلاَّ المجْلِسَ ، فأَعْطُوا الطَّرِيقَ حَقَّهُ » قَالُوا : ومَا حَقُّ الطَّرِيق يَارَسُولَ اللَّه ؟ قَالَ : « غَضَّ البصر ، وكَفُّ الأذَى ، وردُّ السَّلامِ ، والأمْرُ بِالمَعْرُوفِ والنَّهيُ عنِ المُنْكَرِ » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވާ أبو سعِيد الخُدْرِي نبي އާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ އަރިހުން ރިވާ ކުރައްވައެވެ. އަކަހަގަޔާނު حديث ކުރައްވައެވެ. ތިޔަބައިމީހުން މަގުމަތީގައި އިށީނދެ ތިބުމުން ދުރުހެލިވެ ތިބޭށެވެ. އަޅުގަނޑުމެން ދަންނަވައިފީމެވެ. އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. ތިމަންނަމެން މަގުމަތީގައި (އާދަކާދައި ގެ މަޖިލިސް) މަޖިލިސް ނުކުރެވޭ ހުރިހާ ތަނަވަސްކަމެއް ނުލިބޭނެއެވެ. ފަހެ رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރައްވައެވެ. ތިޔަބައިމީހުންނަށް މަގުމަތީގައި މަޖިލިސް ކުރުން ނޫން އެހެން ގޮތެއް ނެތްނަމަ ، ފަހެ މަގަށް އޭގެ حقّ ދޭށެވެ. އަޅުގަނޑުމެން ދަންނަވައިފީމެވެ. މަގަށް ދޭން ޖެހޭ حقّ އަކީ ކޮބައި ހެއްޔެވެ؟ އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. حديث ކުރައްވައެވެ. ބެލުން ތިރިކުރުމެވެ. އަދި އުދަނގޫ ނުކުރުމެވެ. އަދި ސަލާމުގެ ޖަވާބު ދިނުމެވެ. ހެޔޮ ކަންތައް އަމުރު ކުރުމެވެ. އަދި ނުބައި ކަންތައްތަކުން މަނާކުރުމެވެ.

1624- وعَنْ أبي طلْحةَ زيْدِ بنِ سهْلٍ رَضِيَ اللَّه عنْهُ قَالَ : كُنَّا قُعُوداً بالأفنيةِ نَتحَدَّثُ فيها فَجَاءَ رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم فَقَامَ علينا فقال : « مالكُمْ وَلَمجالِسِ الصُّعُداتِ ؟ » فَقُلْنا : إنَّما قَعدنَا لغَير ما بَأس : قَعدْنَا نَتَذاكرُ ، ونتحدَّثُ . قال : « إما لا فَأدُّوا حقَّهَا : غَضُّ البصرِ ، ورَدُّ السَّلام ، وحُسْنُ الكَلام » رواه مسلم .

« الصُّعداتُ » بضَمِّ الصَّادِ والعيْن . أي : الطُّرقَات .

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވާ أبوطلْحةَ زيْد بن سهْل ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. (އަޅުގަނޑުމެން ތިމަންނަމެން ގޭގެ ކުރިމަތީގައި ވަގުތު ހޭދަކުރަމުން ތިބީމެވެ. ފަހެ رسُولُ اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ވަޑައިގެންނެވިއެވެ. އަދި ތިމަންނަމެންގެ ކައިރިއަށް ހުއްޓި ވަޑައިގެންނެވިއެވެ. ފަހެ އިއްސެވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން މަގުމަތީގައި ތިބީ އެއްވެތިބީ ކީއްވެގެން ހެއްޔެވެ؟ ފަހެ ތިމަންނަމެން ދަންނަވައިފީމެވެ. ތިމަންނަމެން އިށީނދެގެން މިތިބީ ވަކި މަސައްކަތެއް ކުރަން ނޫންނެވެ. ތިމަންނަމެން އިށީނދެގެން މިތިބީ އެއްބަސްވެ އަނެއްބަސްވެ ވާހަކަ ދައްކަމުންނެވެ. حديث ކުރައްވައެވެ. ތިޔަބައިމީހުން މަގުމަތީގައި ތިބޭނަމަ އެމަގުގެ حقّ އެމަގަށް ދޭށެވެ. (އެއީ) ބެލުން ތިރިކުރުމެވެ. އަދި ސަލާމުގެ ޖަވާބު ދިނުމެވެ. ރަނގަޅު ވާހަކަ ދެއްކުމެވެ.

1625- وَعَنْ جَرِير رضي اللَّه عنْهُ قَالَ : سأَلْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم عَنْ نَظَرِ الفجأةِ فَقَال: « اصْرِفْ بصَرَكَ » رواه مسلم .

ރަޟިޔަﷲ ޢަންހު ސުބްޙާނަހޫ جَرِيرُ ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ކަރުން ހިތްވަރުނުހުރެ ބަލާ ބެލުމާ ބެހޭ ގޮތުން ސުވާލުކުރީމެވެ. ފަހެ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިބާގެ ލޮލް އަނބުރާލާށެވެ.

1626- وعنْ أمِّ سَلَمَةَ رضي اللَّه عنْهَا قَالَتْ : كُنْتُ عِنْدَ رَسُولِ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم وعِنْدَهُ مَيمونهُ، فَأَقْبَلَ ابنُ أمِّ مكتُوم ، وذلكَ بعْدَ أنْ أُمِرْنَا بِالحِجاب فَقَالَ النبيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « احْتَجبا مِنْهُ » فَقُلْنَا : يا رَسُولَ اللَّهِ أَلَيْس هُوَ أعْمَى : لا يُبْصِرُنَا ، ولا يعْرِفُنَا ؟ فقَال النبيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : «أَفَعَمْياوَانِ أَنْتُما أَلَسْتُما تُبصِرانِهِ ؟ » رواه أبو داود والترمذي وقَالَ : حَدِيثٌ حسنٌ صَحِيحٌ.

ރަޟިޔަﷲ ޢަންހާ ސުބްޙާނަހޫ أم سلمة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަ އަހަރެންނަކީ رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ ހަޒްރަތުގައި ހުންނަމެވެ. އަދި ރަޟިޔަﷲ ޢަންހާ مَيمونة ވެސް ހުންނަވައެވެ. ފަހެ އަވަހަށް عبْد اللَّه بنُ أمُّ مكتُوم ވަޑައިގަތެވެ. އަދި އެއީ ފަރުދާގެ حكم އައުމުން ފަހުގައެވެ. ފަހެ نبيّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަދެކަނބަލުން އޭނާއާ ފަރުދާކުރައްވާށެވެ. ފަހެ ތިމަންނާމެން ދަންނަވަމެވެ. އޭ اللّٰه ގެ ރަސޫލާއެވެ. އޭނާ އަކީ ލޮލަށް ނުފެންނަ މީހެއް ނޫންހެއްޔެވެ؟ އޭނާއަށް ތިމަންނާމެން ނުފެނެއެވެ. އަދި ތިމަންނާމެން ނުވެސް ދަނެއެވެ. ފަހެ نبيّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديثކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަދެކަނބަލުން ވެސް ލޮލަށް ނުފެންނަ މީހުންހެއްޔެވެ؟ ތިޔަދެކަނބަލުން އޭނާ ނުދެކެނީ ހެއްޔެވެ؟

1627- وعنْ أبِي سَعيدٍ رضي اللَّه عنْهُ أنَّ رسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « لا يَنْظُرُ الرَّجُلُ إلى عوْرةِ الرَّجُلِ ، وَلا المَرْأةُ إلى عوْرَةِ المَرْأةِ ، ولا يُفْضِي الرَّجُلُ إلى الرَّجُلِ في ثوبٍ واحِدٍ ، ولا تُفْضِي المَرْأةُ إلى المَرْأةِ في الثَّوْبِ الواحِدِ » رواه مسلم .

ރަޟިޔަﷲ ޢަންހު ސުބްޙާނަހޫ أبو سَعيد ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ފިރިހެނަކު އަނެއް ފިރިހެނެއްގެ ޢައުރަތަށް ނުބަލާށެވެ. އަދި އަންހެނަކު އަނެއް އަންހެނެއްގެ ޢައުރަތަށް ނުބަލާށެވެ. އަދި ދެފިރިހެނުން އެއްފޮތިގަނޑެއްގެ ތެރޭ ނުނިދާށެވެ. އަދި

ދަމައިގަނެގެން އެއްޗެހިގެނެސްދެއް ބޭރު ނުނިކުމެތެވެ.

291- باب تحريم الخلوة بالإجنبية

ފިރިހެނުން ހިލޭއަންހެނުންނާއި އެކަހެރިވެ އުޅުން حرام ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

قَالَ الله تَعَالَى : ﴿ وَإِذَا سَأَلْتُمُوهُنَّ مَتَاعاً فاسْأَلُوهُنَّ مِنْ وَرَاءِ حِجابٍ ﴾ [الأحزاب : 53] .

އަދި އަންހެނުންކޮޅުން (އެބަހީ: ނަބިއްޔާގެ އަނބިކަނބަލުން ކައިރިން) ގެ ކިބައިން ތިޔަބައިމީހުން އެއްޗެކެއް އެދުނުނަމަ، ފަހެ، ފަރުދާއެއްގެ އަނގޮޅުން ފަރާތުން ތިޔަބައިމީހުން އަންހެނުންކޮޅުންނާއި ސުވާލު ކުރާށެވެ!

1628- وَعَنْ عُقْبَةَ بْن عَامِرٍ رضي اللَّه عَنْهُ أنَّ رَسُولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قَال : « إيَّاكُمْ وَالدُّخُولَ عَلَى النِّسَاءِ » ، فَقَالَ رَجُلٌ مِنَ الأنْصَارِ أفَرأيْتَ الْحمْوَ ؟ قالَ : « الْحمْوُ المَوْتُ ،» متفقٌ عليه .

« الْحَموُ » قَرِيبُ الزَّوْجِ كأخِيهِ ، وابن أخيه ، وابْنِ عمِّهِ .

މާތްالله ރުހިވޭހުށިކަމުގައިވާ عُقْبَة بْن عَامِرُ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديثކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ހިލޭ އަންހެނުންނާއި ބައްދަލުކުރުމުން ދުރުހެލިވާށެވެ. ފަހެ انْصَاري ބޭކަލަކު ދެންނެވިއެވެ. ތިޔަހުންނަނީ ފިރިދިރިއުޅުން ކިހިނެއްހެއްޔެވެ؟ حديثކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަހުންނަނީ ފަންޑިޔާ މަރުފަދަ ނުރައްކާތެރި ކަމެކެވެ.

1629- وَعَن ابنِ عبَّاسٍ رضي اللَّه عنْهُما أنَّ رسُول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قَال : « لا يَخْلُوَنَّ أحدُكُمْ بِامْرأةٍ إلاَّ مَعَ ذِي مَحْرَمٍ » متفقٌ عليه .

މާތް الله އެދެބައިމީހުންނަށް ރުހިވޭހުށިކަމުގައިވާ عبد اللَّه بن عبَّاس ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން އެއްވެސް މީހަކު ހިލޭ އަންހެނަކާއި އޭނާގެ محرمއަކު ނޫނީސް އެކަހެރި ނުވާށެވެ.

1630- وعن بُرِيْدةَ رضي اللَّه عنْهُ قَالَ : قَال رسُول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « حُرْمةُ نِساءِ الْمُجاهِدِينَ علَى الْقَاعِدِينَ كَحُرْمةِ أمهاتِهِمْ ، ما مِنْ رجُل مِنْ الْقَاعِدِين يخْلُفُ رجُلاً مِنَ الْمُجاهدينَ في أهلِهِ ، فَيَخُونُهُ فِيهِم إلاَّ وقَف لهُ يَوْمَ الْقِيامةِ ، فيأخُذُ مِن حسَناتِهِ ما شَاءَ حَتَّى يَرضي » ثُمَّ الْتَفت إلِيْنَا رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم فَقَالَ : « ما ظَنُّكُمْ ؟ » رواهُ مسلم .

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވާ بُرِيْدةَގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މުޖާހިދުންގެ އަންހެނުންނަށް (ޖިހާދަށް ނުގޮސް) ތަނުގައިތިބޭ މީހުންނަށް މައިންނާ حرامވެގެންވެއެވެ. އެއީ އަނބިމީހުންގެ މައިން މައިންނާ حرامވެގެންވާ ފަދައިންނެވެ. އަދި ތަނުގައި مقيم ވެތިބި މީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު މުޖާހިދުންގެ ތެރެއިން މީހަކުގެ ގޭގެ ޒިންމާ އުފުލުމަށްފަހު އެމީހާގެ އަހުލުވެރިންނާމެދު خيانةތެރި ވެއްޖެނަމަ قيامة ދުވަހު އޭނާހުއްޓުވާލެވި މީހަކާ ގެނެސްވާނެއެވެ. އަދި އެމީހާގެ ހެޔޮއަމަލު ތަކުގެ ތެރެއިން ނަގާދިން ގެންދަވާނެއެވެ. އެންމެ ރުހެންދެން އެމީހާ ތަރިއްޖެއްވުން ދެނެވިދާނެ. ދެން رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ތިމަންނަމެންނާއި ދިމާލަށް އަނބުރާލައްވައިގަނެވިދާނަ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބޭފުޅުންނަށް ވިސްނޭގޮތް ހިތި ބޭނުންތޯ ހާމަކަމަށް ހުއްޓޭތޯ؟

292- باب تحريم تشبه الرجال بالنساء
والنساء بالرجال في لباس وحركة وغير ذلك

ފިރިހެނުން އަންހެނުންގެ ސިފަޔަށް އަދި އަންހެނުން ފިރިހެނުންގެ ސިފަޔަށް ހެދުމުންނާއި އަދި ހަރަކާތާއި އެނޫނިން ގޮތްގޮތުން ވައްތަރުވުން حرام ވެގެންވާކަން ބަޔާންކޮށްދޭ باب

1631- عن ابن عبَّاس رضي اللَّه عنْهُما قَالَ : لَعَنَ رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم الْمُخَنَّثِين مِنَ الرِّجالِ، والْمُتَرجِّلاتِ مِن النِّساءِ .

މާތްالله އެދެބޭފުޅުންނަށް ރުހިވޮޑިގެންވާ عبْد اللَّه بن عبَّاس ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ފިރިހެނުންގެ ތެރެއިން އަންހެނުންގެ ހަރަކާތްތެރިވާ މީހުންނާއި އަދި އަންހެނުންގެ ތެރެއިން ފިރިހެނުންގެ ހަރަކާތްތެރިވާ މީހުންނަށް رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم لعنة ކުރެއްވިއެވެ.

وفي رواية : لَعنَ رسُولُ اللّهِ صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم المُتَشبِّهين مِن الرِّجالِ بِالنساءِ ، والمُتَشبِّهَات مِن النِّسَاءِ بِالرِّجالِ . رواه البخاري .

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. ފިރިހެނުންގެ ތެރެއިން އަންހެނުންގެ ސިފައަށް ބަދަލުވާ މީހުންނާއި އަދި އަންހެނުންގެ ތެރެއިން ފިރިހެނުންގެ ސިފައަށް ބަދަލުވާމީހުންނަށް رسولُ اللّه صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم لعنةލައްވައިފިއެވެ.

1632- وعنْ أبي هُرِيْرةَ رضي اللّه عنهُ قال : لَعنَ رسُولُ اللّه صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم الرَّجُل يلْبسُ لِبْسةَ المرْأةِ ، والمرْأةِ تَلْبِسُ لِبْسةَ الرَّجُلِ . رواه أبو داود بإسناد صحيح .

މާތްالله ރުއްސުވުންތެރިވި أبوهُرِيْرة ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ފިރިހެނުންގެ ތެރެއިން އަންހެނުންގެ ހެދުން އަޅާ މީހުންނާއި އަދި އަންހެނުންގެ ތެރެއިން ފިރިހެނުންގެ ހެދުން އަޅާމީހުންނަށް رسولُ اللّه صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم لعنة ލައްވައިފިއެވެ.

1633- وعنْه قَال : قَال رسُولُ اللّه صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « صِنْفَانِ مِنْ أهلِ النَّارِ لَمْ أرَهُما : قَوْمٌ معهم سِياطٌ كأذْنَابِ الْبقَرِ يَضْرِبونَ بِها النَّاس ، ونساء كاسياتٌ عارياتٌ مُمِيلاتٌ مَائِلاتٌ، رُؤُوسُهُنَّ كَأَسْنِمةِ الْبُخْتِ المائِلَةِ لا يَدْخُلنَ الجنَّةَ ، ولا يجِدْنَ رِيحَها ، وإنَّ رِيحَهَا لَيُوجَدُ مِنْ مسِيرَةِ كذَا وكَذَا » رواه مسلم .

އަދި އަصحابي (އަޞްޙާބީ މާތްالله ރުއްސުވުންތެރިވި أبو هُريْرة)ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ اللّه صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ނަރަކަވެރިންގެ ތެރޭގައި ދެބައެއް ހިމެނެއެވެ. އަދި އެފަދަ އެބަޔަކު މިހާތަނަށް ފެނިފައެއް ނުވެއެވެ. އެއްބަޔަކީ ގެރިގެ ނިގޫފަދަ ކަޅިބަޅި ގެންގުޅޭ ބައެކެވެ. އަދި އެއިން މީހުން ތަޅައިގެން ގެންދާނެއެވެ. އަދި ދެވަނަ ބައަކީ އަންހެނުންގެ ތެރެއިންވާ ބައެކެވެ. އެއުރެން ހެދުން އެޅިޔަސް ހެދުން ނާޅާ ކަހަލަ މީހުންނެވެ. އަދި ހިތްހަމަޖެހޭ ގޮތުން ހިނގާލައްވާ މީހުންނެވެ. އަދި އެއުރެންގެ ބޮލުގެ އިސްތަށިގަނޑު ޖަމަލުގެ ބޮލުގެ ކޮޅުފަދަ ހުންނާނެއެވެ. އެއީ ސުވަރުގެއަށް ނުވަދެވޭ ބައެކެވެ. އަދި ސުވަރުގޭގެ ވަސްވެސް ނުލިބޭނެއެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން ސުވަރުގޭގެ ވަސް ވަރަށް ދުރުން ދުރަށް ފެތުރިފައިވާ މިންވަރަކުން ލިބޭނެއެވެ.

معنى « كاسيات » أيْ : مِنْ نعْمَةِ اللَّه « عارِياتٌ » مِن شُكْرِهَا وَقِيل : معناهُ : تسْتُرُ بعْض بدنِها ، وتَكْشِفُ بعْضَهُ إظْهاراً لِجمالِها ونحوه . وقيل : تَلْبسُ ثَوْباً رقِيقاً يصِفُ لَوْنَ بدنِهَا . ومعْنى « مائِلاتٌ » قيل : عَن طاعة اللَّه تعالى وما يَلزَمُهُنَّ حِفْظُهُ ، « مميلاتٌ » أيْ: يُعلِّمْنَ غَيرهُنَّ فِعْلَهُنَّ المذْمُوم ، وقيل مائِلاتٌ يَمْشِينَ مُتَبخْترات ،مُميلاتٍ لأكْتَافِهِنَّ ، وقِيلَ : مائِلاتٌ يمْتَشِطْنَ المِشْطَةَ المَيْلاءَ : وهىَ مِشْطَةُ الْبغَايا . و « مُميلاتٌ » : يُمشِّطْنَ غَيْرهُنَّ تِلْكَ المِشْطَةَ . « رُؤُوسُهُنَّ كَأَسْنِمةِ الْبُخْتِ » أيْ : يُكبِّرْنَها ويُعظِّمْنها بلَفِّ عِمَامة أوْ عِصابةٍ أو نَحْوه .

293– باب النهي عن التشبه بالشيطان والكفار

شيطان ނާއި كفار ނާއި އެއްގޮތްވުމަށް ސިފަކޮށް إختيار ކުރުން މަނާކުރެއްވުން ބަޔާންކުރެވޭ باب

1634– عنْ جابرٍ رضي اللَّه عنْهُ قَال : قَال رَسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « لا تأْكُلُوا بِالشِّمَالِ ، فَإنَّ الشَّيْطَانَ يأكُل ويَشْرَبُ بِشِمالِهِ » رواه مسلم .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވި جابر ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ވާތުން ނުކާށެވެ. އެހެނީ ހަމަކަށަވަރުން شيطان ކާނީ ވާތުންނެވެ.

1635– وعَن ابنِ عُمر رضي اللَّه عنْهُما أنَّ رَسُولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قَالَ : « لا يَأْكُلَنَّ أحدُكُمْ بِشِمالِهِ ، وَلا يَشْربَنَّ بِها . فَإنَّ الشَّيْطَانَ يَأْكُلُ بِشِمالِهِ وَيشْربُ بِهَا » رواهُ مسلم .

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވި عبْداللَّه بن عُمر ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން އެއްވެސް ބަޔަކު ވާތުން ނުކާށެވެ. އަދި އެއިން ނުބޯށެވެ. އެހެނީ ހަމަކަށަވަރުން شيطان ކާނީ އެއްޗެއް ވާތުންނެވެ. އަދި ބޯނީ އެއިންނެވެ.

1636– وعَنْ أبي هُرَيرَةَ رضي اللَّه عنْهُ أنَّ رَسُول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قَال : إنَّ الْيهُود والنَّصارى لا يَصْبِغُونَ ، فَخَالِفوهُمْ » متفقٌ عليه .

މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި أبو هُرَيرَة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديثކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން يهُوديންނާއި نصارىއިން ހުދުއިސްތަށިތައް ކުލަނުކުރައެވެ. ވީމާ ތިޔަބައިމީހުން އެމީހުންނާއި ތަފާތު ކުރާށެވެ.

الْمُرَادُ : خِضَابُ شَعْرِ اللِّحْيَةِ والرَّأسِ الأبْيضِ بِصُفْرَةٍ أوْ حُمْرَةٍ ، وأمَّا السَّوادُ ، فَمنْهيٌّ عَنْهُ كَما سَنَذْكُرُ في الْباب بعْدَهُ ، إن شاءِ اللَّه تعالى .

ބޭނުމީ ތުނބުޅި ކުރުކުރުގެ މާބޮލާއި ހުދުއިސްތަށި ރަތް ކުލަ ޖެހުމެވެ. އަދި ކަޅުކުލަ ޖެހުމަކީ މަނާވެގެންވެއެވެ. މިއައިމީހުން އަހަރެމެން މާތްالله އިރާދަކުރެއްވިއްޔާ އަންނާނެ ބާބުގައި ބަޔާންކުރާ ހަދީޘް حديثން ބާބުގައި ވެއެވެ.

294– باب نهي الرجل والمرأة عن خضاب شعرهما بسواد

އަންހެނުންނާއި ފިރިހެނުންގެ ބޮލުގެ އިސްތަށިތަކުގައި ކަޅުކުލަ ޖެހުން މަނާކުރެއްވުމުގެ ބާބު باب

1637– عنْ جابرٍ رضي اللَّه عنهُ قَال : أُتِى بابي قُحافَةَ والِدِ أبي بكْرٍ الصِّدِّيقِ رضي اللَّه عنْهُما يوم فتْحِ مكَّةَ ورأسُهُ ولِحيتُهُ كالثَّغَامَةِ بياضاً ، فَقَالَ رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « غَيِّرُوا هَذا واجْتَنبُوا السَّوادَ » رواه مسلم.

މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި جابرގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. މާތްالله އެކަލޭގެފާނާމެދު ރުއްސުންލެއްވި أبو بكْر الصِّدِّيقގެ ބައްޕާ أبو قُحافة މައްކާ ފަތަހަކުރެއްވި ދުވަހު ގެންނަވައިފިއެވެ. އޭނާގެ ބޮލާއި ތުނބުޅި ހުދު ثغامة ނަމަކަށް ކިޔާ ގަހެއްގެ މާ ފަދައިން ހުދުވެފައިވެއެވެ. ފަހެ رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މިކުލަ ބަދަލުކުރާށެވެ. އަދި ކަޅުކުލައިން ދުރުހެލިވާށެވެ.

ދަންނައެވެ. الثغامةއަކީ ފަރުބަދުމަތީ ހެދޭ ހުދުކުލައިގެ ގަހެކެވެ. އޭގެ މާތަކާއި މޭވާ ހުދުކުލައެވެ.

295– باب النهي عن القزع وهو حلق بعض الرأس

دون بعض ، وإباحة حلقه كله للرجل دون المرأة

ބޮލުން ބައެއް ބޭލުން މަކްރޫހުވެގެންވާކަމާއި އަދި އަންހެނުން ފިޔަވައި ފިރިހެނުންނަށް ބޮލުގެ
އިސްތަށިތައް އެއްކޮށް ބޭލުން ހުއްދަވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

1638- عن ابن عُمر رضي اللَّه عنهُما قالَ: نَهَى رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم عنِ القَزعِ. متفق عليه.

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވުމުގެ عبْد اللَّه بن عُمر ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ބޮލުން ބައެއް ދޫކޮށް އަދި ބައެއް ބޭލުން رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم މަނާ ކުރެއްވިއެވެ.

1639- وعَنْهُ قَالَ : رَأى رَسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم صبِياً قَدْ حُلِقَ بعْضُ شَعْر رأسِهِ وتُرِكَ بعْضُهُ، فَنَهَاهَمْ عَنْ ذَلِكَ وَقَال : « احْلِقُوهُ كُلَّهُ أو اتْرُكُوهُ كُلَّهُ » .

رواهُ أبو داود بإسناد صحيحٍ على شَرْطِ البُخَارِي وَمسْلِم .

އަދި އެصحابي (އެބަހީ މާތްالله އެކަލޭގެފާނާމެދު ރުހިވޮޑިގެންވި عبْد اللَّه بن عُمر) ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ކުއްޖަކު ފެނިވަޑައިގެންފިއެވެ. އޭނާގެ އިސްތަށިގެ ބައެއް ބާލާފައި ބައެއް ދޫކޮށްފައެވެ. އަދި އެކަމުން މަނާކުރެއްވިއެވެ. ދެން ވިދާޅުވިއެވެ. އެއްކޮށް ބާލާ ނުވަތަ އެއްކޮށް ދޫކޮށްލާށެވެ. حديث ރިވާކުރެއްވިއެވެ. އަބޫ ދާއޫދު ބާލާށެވެ. ނުވަތަ އެއްކޮށް ދޫކޮށްލާށެވެ.

1640- وعنْ عبْدِ اللَّه بنِ جعْفَر رضي اللَّه عَنْهُما أنَّ النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم أمْهَل آلَ جعْفَرٍ رضي اللَّه عنه ثَلاثاً ، ثُمَّ أتَاهُمْ فَقَالَ : « لا تَبْكُوا على أخِي بَعْدَ الْيوم » ثُمَّ قَال : « ادْعُوا لِي بَنِيَّ أخِي » فجِيءَ بِنَا كَأَنَّنا أفْرُخٌ فَقَال : « ادْعُوا لِي الحلاَّقَ » فَأَمرهُ ، فَحَلَقَ رُؤُوسنَا . رواه أبو داود بإسنادٍ صحيح على شَرْطِ البخاري ومُسْلِمٍ .

މާތް الله އެކަލޭގެފާނާމެދު ރުހިވޮޑިގެންވި عبْد اللَّه بن جعْفَر ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبي ގެ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم (جعْفَرގެ މަރުވުމުގެ ވާހަކަ) جعْفَر ގެ ގާތްތިމާގެ ބޭކަލުންނަށް ތިންދުވަހު ދީވަޑައިގެންފިއެވެ. ދެން އެއަރުވާ ކުރެއްވިއެވެ. ދެން ބޭކަލުންގެ ގެކޮޅު

ވަޖެހިގެތެވެ. ފަހެ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ވިޔަބަހިމިހުން މިއަދުނިޔަލު ވިލަސްނަގެ ބޭބޭގެ ގަޑިތަކުން ނުބެލުވެ. ދުން حديثކުރެއްވިއެވެ. ވިލަސްނަސާބޮތާގެ ބޭބޭގެ ކިދުން ގެންނަވާތީވެ. ފަހެ ވިލަސްލާން ގެނުވުނުވެ. ހިލާލިގެ ސަވަބުން ވިލަސްލާން ހިލަސީ ދުނިޔެ ޖެހިބޮޑުހަރުނުވެ. حديثކުރެއްވިއެވެ. ފަހެ ވިލަސް(ކަލާގެފާނު)ގެ ގަބުރު ޝާބާލީހަކު ގެނުނުނުވެ. ފަހެ އާނާއަށް އަސްގަވިގެން ވިލަސްލުނުގެ ބޭބޭލުނުވެ.

1641- وعَن عَلِيٍّ رضي اللَّه عنْهُ قَالَ : نَهَى رسُول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم أنْ تحْلِقَ المَرأةُ رَأسَـــهَا . رواهُ النِّسائى .

މާނަ الله ތަޢާލާއާންހުއާއި علىގެ ފާނުގެ ހިބައިން ރިވާވާގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. އަންހެނުން އެކަނިބަލުންގެ ބޭބޭލުމަށް رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم މަނާ ކުރެއްވިއެވެ.

296- باب تحريم وصل الشعر والوَشم والوَشر وهو تحديد الأسنان

އިސްތިރިހާލީ އިތުރު އިސްތިރިތައް ގެއްވާލާ ހަރިޔަނުޖަހާ ވިޝާމް ނުވަތަ އެކެރި އެއްޗެން ތަކިތީ ވަލުގެނުޖެހުމް ހަދައި އެތަނުން ކުރަތުލާލާ ދަތިޖެއްސާ ސިފަތުވާކުރުން حرامވެގެންވާކަން ބަޔާންކުރާ باب

قال الله تعالى : ﴿ إنْ يَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ إلا إنَاثاً وَإنْ يَدْعُونَ إلا شَيْطَاناً مَرِيداً لَعَنَهُ اللهُ وَقَالَ لأَتَّخِذَنَّ مِنْ عِبَادِكَ نَصِيباً مَفْرُوضاً وَلأُضِلَّنَّهُمْ وَلأُمَنِّيَنَّهُمْ وَلآمُرَنَّهُمْ فَلَيُبَتِّكُنَّ آذَانَ الأَنْعَامِ وَلآمُرَنَّهُمْ فَلَيُغَيِّرُنَّ خَلْقَ اللهِ ﴾ [النساء : 117-119] .

އެކަލާނގެ ދޫކޮށައި އަންހެނުން (ސަސްދޭކާއް ހިއިލުނާ) ބަޑީކަކަކަނުން ގޮނެވީ، އެއްޗެން އަޅުކަމެއް ނުކުރެވެ. އަދި، ނުބައިކަލާއި ނުކިޔަމަންތެރިކަން ބޮޑުވެގެންވާ شيطانާއާއުލު ގޮނެވީ، އެއްޗެން އަޅުކަމެއް ނުކުރެވެ.

اللّه، އެ شيطانާއާއު لعنةކުރެއްވީމެވެ. އެ شيطانާ ބުންޏެވެ. އިބަރަސްކަލާނގެ އަޅުތަކުންގެ ތެރެއިން ކަނޑައެޅިގެންވާ ބައެއް، ހަމަކަނަ ވެރުން، ވިލަން ހިފާނީމުވެ.

އަދި، ތިމަން ހަމަކަށަވަރުން، އެއުރެން މަގުފުރެއްދުވާހުށީމެވެ. އަދި، ތިމަން އެއުރެން ހައްވައި، حقيقةއެއްނެތް އުންމީދު ތަކެއްވެސް ކުރުވާހުށީމެވެ. އަދި، ގެރި، ބަކަރި، ޖަމަލުގެ ކަންފަތްތައް ކަނޑާލުމަށް އެއުރެންނަށް ތިމަން أمرކުރާހުށީމެވެ. އަދި، اللهގެ دين ބަދަލުކުރުމަށްވެސް އެއުރެންނަށް ތިމަން أمرކުރާހުށީމެވެ. الله ޖަހައްވައި شيطانއާ އެއީ އަހުރެމެންގެ ކަމުގައި ހަތުރުވެރިޔާ (ދަންނާށެވެ!) ވީމާ، ބަލާށެވެ...

1642- وعَنْ أسْمَاءَ رضي اللَّه عنْهَا أنَّ امْرأَةً سألتِ النبيَّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم فَقَالتْ : يا رَسُولَ اللَّـــه إنَّ ابْنَتِي أصَابَتْهَا الْحَصْبةُ ، فتمرَّقَ شَعْرُهَا ، وإنِّي زَوَّجْتُها ، أفَأَصِلُ فِيهِ ؟ فقال : « لَعَنَ اللَّه الْواصِلة والْمَوصولة » متفقٌ عليه .

ރަޟިﷲ ޢަންހާމަވި أسْمَاء ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އަންހެނަކު نبي އާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އަރިހުން ސުވާލުކުރައްވައިފިއެވެ. ފަހެ އެކަނބުލޭގެ ދަންނަވައެވެ. އޭ اللهގެ ރަސޫލާއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންނާގެ އަންހެން ދަރިފުޅަށް حَصْبة ގެ(ހުމުގެ)ބަލިޖެހިފައިވެއެވެ. އެހެންކަމުން ބޮލުގެ އިސްތަށިތައްވެސް ވެއްޓިފައެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންނަވެސް އެކުއްޖާ ކައިވެނިކޮށްދީފައެވެ. ވީމާ ތިމަންނަ އެކުއްޖާގެ އިސްތަށިގަނޑަށް އެހެން މީހާއެއްގެ އިސްތަށިގަނޑު ގުޅާލަންހުއްދަތޯއެވެ؟ ފަހެ حديث ކުރެއްވިއެވެ. އިސްތަށިގަނޑާ ގުޅާއި ގުޅުވާމީހާއަށް ރަސޫލުﷲ لعنةކުރެއްވިއެވެ

وفي روايةٍ : « الواصِلَةَ ، والْمُسْتوصِلَةَ » .

قَوْلَهَا : « فَتَمرَّقَ » هو بالرَّاءِ ، ومعناه : انْتَشَرَ وَسَقَطَ ، « والْوَاصِلة » : التي تَصِلُ شَعْرهَا ، أو شَعْر غيرها بشَعْرٍ آخر . « والمَوْصُولة » : التي يُوصَلُ شَعْرُهَا .

« والمُستَوصِلَةُ » : التي تَسْأَلُ منْ يَفْعَلُ ذلكَ لَهَا .

وعَنْ عائشة رضي اللَّه عنْهَا نَحْوُهُ ، متفقٌ عليه .

ރަޟިﷲ ޢަންހާމަވި عائشة ގެފާނުގެ ކިބައިން(ވެސް) އިސްވެދިޔަފަދައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ.

1643- وَعَنْ حميْدِ بن عبْدِ الرَّحْمن أنَّهُ سمع مُعاويَةَ رضي اللَّه عنْهُ عامَ حجَّ علَى المِنْبَر وَتَنَاول قُصَّةً مِنْ شَعْرٍ كَانَتْ فِي يد حَرِسيٍّ فَقَالَ : يا أهْل المَدِينَةِ أيْنَ عُلَمَاؤكُمْ ؟ ، سِمِعْتُ النبيَّ صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يَنْهَى عنْ مِثْلِ هَذِهِ ويقُولُ : « إنَّمَا هَلَكَتْ بنُو إسْرَائِيل حِينَ اتَّخَذَهَا نِسَاؤُهُمْ » متفقٌ عليه .

حميْد بن عبْدِ الرَّحْمن ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި مُعاويَة ގެފާނު حج ކުރެއްވި އަހަރު މިންބަރުގައި ހުންނަވައި ގެން ވިދާޅުވި އަޑުއިއްސެވިއެވެ. އަދި ސިފައިންގެ ބާރުވެރިއެއްގެ އަތުގައި އޮތް އިސްތަށިގަނޑެއް ހިފެހެއްޓެވިއެވެ. އަދި ވިދާޅުވިއެވެ. އޭ މަދީނާގެ އަހުލުވެރިންނޭ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ޢިލްމުވެރިން ކޮބައިތޯ؟ نبي ގެ صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم މިފަދަ ތަކެތި މަނާކުރައްވަނިކޮށް ތިމަން އަޑުއިއްސެވީމެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރައްވަމުން ގެންދެވިއެވެ. ބަނީއިސްރާއީލުބައިގެ މީހުން ހަލާކުވެގެންދިޔައީ ސަބަބަކީ އެބައިމީހުންގެ އަންހެނުން މިފަދަ އިސްތަށިގަނޑު ބޭނުން ކުރަން ފެށުމުންނެވެ.

1644- وعَنِ ابنِ عُمر رضي اللَّه عنْهُ أنَّ رسُولَ اللَّه صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم لَعَنَ الْواصِلَةَ وَالُمسْتوصِلَةَ ، والْوَاشِمَةَ والُمستَوشِمة . متفقٌ عليه .

މާތްالله އެދެބަފައިންނަށް ރުއްސުންލެއްވި عبْد اللّه بن عُمرَ ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އިސްތަށިގަނޑު ބޭރުން އިތުރު އިސްތަށިގަނޑު ގުޅުވާމީހާއާއި ގުޅުވަން އެދޭމީހާއާއި ހަށިގަނޑުގައި ކުރަހާމީހާއާއި އަދި ކުރަހަންއެދޭމީހާއަށް رسُولُ اللّه صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم لعنة ކުރެއްވިއެވެ.

1645- وعن ابنِ مَسعُودٍ رضي عنْهُ قَال : لعنَ اللَّه الْواشِماتِ والُمستَوشمات والُمتَنَمِّصات ، والُمتفلِّجات لِلحُسْن ، المُغَيِّراتِ خَلْقِ اللَّه ، فَقَالَتْ لَهُ امْرأَةٌ في ذلكَ . فَقَالَ: وما لِي لا ألْعَنُ مَنْ لَعَنَ رَسُولُ اللَّه صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم وَهُو فِي كتاب اللَّه ؟ ، قَالَ اللَّه تَعالى : { وَمَا آتَاكُمُ الرَّسُولُ فَخُذُوهُ وَما نَهَاكُمْ عَنْهُ فَانْتَهُوا } [الحشر : 7] . متفقٌ عليه .

މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި عبْد اللّه بنِ مَسعُودُ ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަގައި ކުރަހާމީހުންނާއި އާއި ކުރަހަންއެދޭމީހުންނާއި ބުމަގެ އިސްތަށި ނަގާމީހުންނާއި ރީތިކަމަށް ދަތްތަކުގެ ގޮތުން ދަތްދަތް އަންހެނަކު ދުރުކުރާ ބަދަލުކުރަނިވި އަދި ބަދަލުކުރާ މީހުންނަށް الله ގެ ލަޢުނަތް ކުރައްވާފައެވެ. ދެން އަންހެނަކު އެކަމާބެހޭގޮތުން ބުނުމުން عبْد اللّه

بن مَسعُود ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللّٰه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم لعنة ދެއްވިމީހަކަށް ތިމަންނަ لعنة ނުދެއްވާނީ ކީއްވެގެންތޯ؟ އަދި އެކަލޭގެފާނާއި ތަބާވުމަށް قرآنގައި ވެސް ބަޔާންކުރައްވާފައިވެއެވެ. މާތްالله ވަޙީކުރައްވައެވެ. {وَمَا آتَاكُمُ الرَّسُولُ فَخُذُوهُ وَما نَهَاكُمْ عَنْهُ فَانْتَهُوا}ގައި: އަދި رسُولُއާ ތިޔަބައިމީހުންނަށް ގެނެސްދެއްވި ކަމެއް އެއްޗެއްނަމަ، ފަހެ، ތިޔަބައިމީހުން ހިފާށެވެ! އަދި އެކަލޭގެފާނު ތިޔަބައިމީހުންނަށް ނަހީކުރެއްވި ކަމެއް ކަމަކުން، ފަހެ، ތިޔަބައިމީހުން ދުރުވެ ހުންނާށެވެ!

« المُتَفَلِّجةُ » : هي التي تبْرُدُ مِنْ أسْنَانِهَا لِيَتَباعدَ بعْضُها مِنْ بعْضٍ قَليلاً وتُحَسِّنُهَا وهُوَ الْوَشْرُ ، والنَّامِصَةُ : هِي التِي تَأْخُذُ مِنْ شَعْرِ حاجب غَيْرِهَا ، وتُرَقِّقُهُ لِيصِيرَ حَسناً ، والمُتَنمِّصةُ : التي تَأمُرُ منْ يفْعَلُ بِهَا ذَلِكَ .

297– باب النهي عن نتف الشيب من اللحية والرأس وغيرهما وعن نتف الأمرد شعر لحيته عند أول طلوعه

ތުބުޅިންނާއި ބޮލުން ހުދުއިސްތަށިތައް އުފުރާލުމާއި ފުރަތަމަ އުފެދޭއިރު ޒުވާނާ ތުބުޅި އުފުރާލުމުގެ ތުބުޅިން އުފުރުން މަނާވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

1646– عنْ عَمْرِو بنِ شُعَيْبٍ ، عن أبيهِ ، عنْ جَدِّهِ رضي اللَّه عَنْهُ ، عنِ النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قَالَ : « لاَ تَنْتِفُوا الشَّيْبَ ، فَإِنَّهُ نُورُ الْمُسْلِمِ يوْمَ الْقِيامةِ » رواهُ أبو داودَ والتِّرْمِذِيُّ ، والنسائِيُّ بأَسَانِيدَ حسنَةٍ ، قَالَ الترمذي : هُو حديثٌ حَسَنٌ .

މާތްالله ރުއްސެވުންލިބިވާ عَمْرو بن شُعَيْبގެ ބައްޕައާއި ކާފަގެ ފަރާތުން، نبيُّއާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّمގެ އަރިހުން ރިވާކުރައްވައެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديثކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ހުދު އިސްތަށިތައް ނުއުފުރާށެވެ. އެހެނީ ހަމަކަށަވަރުން އެއީ قيامة ދުވަހުން މުސްލިމުންގެ ނޫރެވެ.

1647– وعنْ عائِشَةَ رضي اللَّه عَنْهَا قَالَتْ : قَالَ رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم :« منْ عمِل عملاً لَـــيْس عليهِ أمْرُنَا فهُو رَدٌّ » رواه مسلم .

މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި عائِشَةَ ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ވިމަސްމަސްގެ މިޔުނަގައި ނުހިމެނޭކަމުގައި މިޔަކަށްފިޔަވަ ފަދަ އެކަމާއިބެހޭ އެހިނދެއްގެ ގައުސްކުރު ހަރުފުދެއްވާށެވެ.

298– باب كراهية الاستنجاء باليمين
ومس الفرج باليمين من غير عذر

عذر ނެތި ނުލަބި ކަނާއަތުން އިސްތިންޖާކުރުމާއި ފަރުޖަށް ޖެހުން މަކުރޫހުވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

1648– عنْ أبي قَتَادةَ رضي اللَّه عَنْهُ عنِ النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قَال : « إذَا بال أحدُكُمْ . فَلاَ يأْخُذَنَّ ذَكَرهُ بِيَمِينهِ ، وَلاَ يسْتَنْجِ بِيمِينهِ ، ولاَ يتنَفَّسْ في الإنَاءِ » .

متفقٌ عليه . وفِي الْباب أحاديثُ كَثِيرةٌ صحِيحةٌ .

މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި أبو قَتادة، نبي ގެ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ އަރިހުން ރިވާކުރައްވައިފިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديثކުރައްވައިފިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު ކުޑަކަމުދާން ގޮސްފިނަމަ ފަހެ ކަނާއަތުން ޖިންސު ނުހިފާށެވެ. އަދި ކަނާއަތުން އިސްތިންޖާ ނުކުރާށެވެ. އަދި ތަށިތެރެއަށް ނޭވާ ނުލާށެވެ.

299– باب كراهة المشي في نعلٍ واحدةٍ ، أو خفّ واحد لغير عذر
وكراهة لبس النعل والخف قائماً لغير عذر

عذر ނެތި ނުލަބި އެއްފައިބަފައިވާނުގައި ނުލަވަ އެއްފައި خف ގައި ހިނގުމާއި އުޅަނާނުލަބި ކޮޅަށް ހުރެގެން ފައިވާނުލުމާއި އަދި ކޮޅަށް ހުރެގެން خف ލުން މަކުރޫހުވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

1649– عنْ أبي هُريرةَ رضي اللَّه عنْهُ أنَّ رسُول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قَالَ : « لا يمْشِ أحدُكُم في نَعْــلٍ واحِدَةٍ ، لِينْعَلْهُما جمِيعاً ، أوْ لِيخْلَعْهُمَا جمِيعاً » .

މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި أبو هُريرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ

وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު އެއްފައިގަ ފައިވާންލައި ހިނގާނުލާށެވެ. ދެފައިގައިން އެއްކޮށް އަޅާށެވެ. ނުވަތަ ދެފައިވެސް ބާލާށެވެ.

وفي روايةٍ « أوْ لِيُحْفِهِما جميعاً » متفقٌ عليْهِ .

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. ނުވަތަ ހުސްފައިން ހިނގާށެވެ.

1650- وعنه قَال : سمِعتُ رسُول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يَقُولُ : « إذَا انْقَطَعَ شِسْعُ نَعْلِ أحدِكُمْ ، فلا يمْشِ في الأخْرى حتَّى يُصْلِحَهَا » رواهُ مسلم .

އަދި އެصحابي (އެބޭފުޅާ ރަޟިޔަﷲ ޢަންހު ސުބުޙާނަހޫ أبو هُريرة) ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديثކުރައްވަނިކޮށް ތިމަން އަޑުއިވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديثކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހެއްގެ ފައިވާނުގެ ވަޅު ކަނޑައިފިނަމަ އޭނާ އެފައިވާން ރަނގަޅުކުރެވެންދެން އަނެއް ފައިވާނުލައިގެން އެކަނި އަނެއްފައިން ހިނގާނުލާށެވެ.

1651- وعَنْ جابِرٍ رضي اللَّه عنْهُ أن رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم نَهَى أنْ ينْتَعِلَ الرَّجُلُ قَائماً . رواهُ أبُو داوُدَ بإسْنادٍ حَسنٍ .

ރަޟިޔަﷲ ޢަންހު ސުބުޙާނަހޫ جابِرގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم މީހާ ކޮޅަށް ހުރެ ފައިވާން އެޅުން މަނާކުރެއްވިއެވެ.

300- باب النهي عن ترك النار في البيت عند النوم ونحوه سواء كانت في سراج أو غيره

ނިދާން އޮންނަ ވަގުތު ގޭގައި އަލިފާން ނިއްވާ އަދި ފާނޫސްއަށްވުރެ ތިމަންއަދި އެހެން އެއްޗެއް ކަމުގައިވިޔަސް ބައްތި ދިއްލާފައި ބާއްވާ ނުކުރުމުގެ باب .

1652- عنِ ابْنِ عُمرَ رضي اللَّه عنْهُمَا عنِ النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قَال : « لا تَتْرُكُوا النَّار في بُيُوتِكُمْ حِين تَنامُونَ » متفق عليه .

ރަޟީ الله ޢަންހުމާގެ ކިބައިން عبد الله بن عُمر ،نبي ﷺ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّمގެ ޙަދީޘް ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަމަކު ހަދީޘް حديث ރިވާވެގެންވެއެވެ. މިއަލިފާނަކީ ތިޔަބައިމީހުންގެ ދުޝްމަނެކެވެ. ނިދާއިރު ނިއްވާލާށެވެ.

1653- وعَنْ أبي مُوسَى الأشْعريِّ رضي اللَّه عنْهُ قَالَ : احْتَرَقَ بيْتٌ بِالمدينةِ على أهْلِهِ مِنَ اللَّيْلِ . فَلَمَّا حُدِّثَ رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم بِشَأْنِهِمْ قَال : « إنَّ هَذِهِ النَّار عدُوٌّ لكُمْ ، فَإذَا نِمتُمْ فأطْفِئُوها » متفق عليه .

ރަޟީ الله ޢަންހުއަށް أبو مُوسَى الأشْعريِّ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. މަދީނާގައި ގޭގެއަކަށް ރޭގަނޑު އަލިފާން ރޯވެއްޖެއެވެ. ދެން އެކަމާ ބެހޭ ގޮތުން رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އަށް ދެންނެވުނު حديث ޙަދީޘް ރިވާވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން މި އަލިފާނަކީ ތިޔަބައިމީހުންގެ އަދުއްވެރިއެކެވެ. ދެން ތިޔަބައިމީހުން ނިދާނަމަ ދެން އެ ނިއްވާލާށެވެ.

1654- وعنْ جابر رضي اللَّه عنْهُ عنْ رسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قَال : « غَطُّوا الإنَاء ، وأوْكِئُوا السِّقَاءَ ، وَأغْلِقُوا الْباب ، وَأطفِئُوا السِّراجِ ، فإنَّ الشَّيْطَانَ لا يحِلُّ سِقَاءً ، ولاَ يفتَحُ باباً ، ولاَ يكْشِفُ إنَاءً ، فإنْ لَمْ يجِدْ أحَدُكُمْ إلا أنْ يَعْرُضَ على إنَائِهِ عوداً ، ويذْكُر اسْمَ اللَّهِ فَلْيفْعَلْ ، فَإنَّ الفُويْسِقَةَ تُضْرِمُ على أهْلِ البيتِ بيْتَهُمْ » رواهُ مسلم .

ރަޟީالله ޢަންހުއަށް جابِرގެ ކިބައިން ،نبيﷺ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ ހަދީޘް ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަމަކު حديثރިވާވެއެވެ. މިއަލިފާނަކީ ތަށިފޮތިގެ މަތިއަޅާށެވެ. އަދި ފެންއަޅާ ކަންބޮޅުފަތްގެ މަތިއަޅާށެވެ. އަދި ދޮރުތަކުގެ ތަޅުލާށެވެ. އަދި ބައްތި ނިއްވާލާށެވެ. ދެން ހަމަކަށަވަރުން شيطانةއާ ބަންދުކޮށްފައިހުރި ފެންކަންބޮޅު ހުޅުވައެއް ނުލައެވެ. އަދި ތަޅުލައިފައިހުރި ދޮރެއް ހުޅުވައެއް ނުލައެވެ. އަދި މަތިއަޅައިފައިހުރި ތަށިތަކެއް މަތިނުހުޅުވައެވެ. ދެން ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކަށް އެމީހެއްގެ ތަށީގެ މަތީގައި އެޅުވިދާނެ ކޮންމެ ދަނޑިކޮޅެއް ނުފެނި ހުރެއްޖެއްޔާ، ބިސްމި ކިޔާށެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން އެކަހެރި މީހުންގެ ގެތަކުގައި މީދާ ބިސްމިކޮށްގެން ނިވާކޮށް ބިއްލޫ ގޭގައި އަލިފާން ރޯކޮށްލައެވެ.

« الفُويْسِقَةَ » : الفأْرةُ ، و « تُضْرِمُ » : تُحْرِقُ .

301– باب النهي عن التكلف

وهو فعلُ وقول ما لا مصلحة فيه بمشقة

تكلف ކުރުން މަނާވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب.

تكلفއަކީ އާދައި މަޝައްޤަތެއް އަޅުއްވައިގެންނާ ކަމެއް ފިޔަވާ މަސްލަހަތެއް ނެތް ކަމެއް ކުރުމެވެ.

قال الله تعالى : ﴿ قُلْ مَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ وَمَا أَنَا مِنَ الْمُتَكَلِّفِينَ ﴾ [ص : 86] .

ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! އަހަރުމެން ތިޔަބައިމީހުންނާ (އެބަހީ: رسولކަން އިއްވުމުގެމަތީގައި) ވިޔަފާރިއެއް ކުރާކަށް އުޖޫރައެއް ނުއެދެމެވެ. އަދި އަހަރެމެން ހަދާފައިވާ ހާލަތުން ތަކައްލުފުވެ ތިބޭ މީހުން ގެ ބައެއް ނުވަމެވެ.

1655– وعنْ ابن عُمر ، رضي اللَّه عنهُما ، قَالَ : نُهينا عنِ التَّكلُّفِ . رواه البُخاري .

މާތްالله އެދުވަހުގެ އެންމެ ފަހުގެ ޒަމާނުގެ عبْداللَّه بن عُمرގެ ރިވާޔަތެއް ނަވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. تكلف ކުރުމުން ބިމަށްގެނެ މަނާކުރެއްވިއެވެ.

1656– وعنْ مسْرُوق قَال : دخَلْنا على عبْدِ اللَّهِ بن مسْعُودٍ رضي اللَّه عنْهُ فَقَال : يا أَيُّهَا النَّاس منْ عَلِم شَيئاً فَلْيقُلْ بهِ ، ومنْ لَمْ يعْلَمْ ، فليقُلْ : اللَّه أعْلَمُ ، فإنَّ مِنَ العِلْمِ أن تَقُولَ لِمَا لا تَعْلَمُ : اللَّه أعْلَمُ . قَال اللَّه تَعالى لِنَبيِّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : { قلْ ما أسأُلُكُمْ عَليْهِ مِنْ أجْرٍ وما أنا مِنَ الْمُتَكَلِّفِين } رواهُ البخاري .

مسْرُوق ގެ ރިވާޔަތެއް ނަވާވެގެންވެއެވެ. ވިވަންގަން عبْد اللَّه بن مسْعُود ގެ އަރިހަށް ވަދެވުނީމެވެ. ދެން ވިދާޅުވިއެވެ. އޭ މީސްތަކުންނޭވެ. މީހަކަށް އެނގޭ ކަމެއް އެއްޗެއް އެނގޭނަމަ ބުނާށެވެ. އަދި މީހަކަށް އެއްޗެއް ނޭނގޭއްޖެ ތިމަން ބުނާށެވެ. اللَّه أعْلَمُ (މާނައީ އަހަރެން ހުންނަނީ ނުދަނޭ ނަމަ މާތްالله އެވެ.) އެއީ އެމީހަކަށް ނޭނގޭކަމެއްގެ ކަމުގައި اللَّه أعْلَمُ ބުނުމަކީ އެވެސް ޢިލްމެއް ކަމުގައި ވާނެއެވެ. الله سبحانه وتعالى އެދުވަހުގެ ،نبي އާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އަށް ވަހީކުރެއްވިއެވެ. { قلْ ما أسأُلُكُمْ عَليْهِ مِنْ أجْرٍ وما أنا مِنَ الْمُتَكَلِّفِين} މާނައީ: ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! އަހަރުމެގެ ކަމެއްގެ (އެބަހީ:

رسولާއަށް ދިއްވުވުމުގެ ވަޢްދަން) ތިމަންނަށް ސުވާލު އެއްވެސް އުޅެހިއްޖެ ތިޔަބައިމީހުން ޔަބޫހާކަން ނުދެވޭނެ. އަދި ތިމަންނަކީ ވާހަކަދައްކަން ގޮތްކުރުން އާދޭސް ކުރައްވާށޭ އެކަލޭގެފާނުގެ ނަމުގައި ރަސޫލާއަށް ނުވެތި ބަޔަށް ބަޔާނުކުރެއްވުމުން ނުވެވޭ.

302– باب تحريم النياحة على الميت ، ولطم الخدِّ وشقِّ الجيب ونتف الشعر وحلقه ، والدعاء بالويل والثبور

މަރުވީމީހާގެ މައްޗަށް ހަޅޭއްލަވައިގެން ރޮއިގަތުމާއި ކޯތާފަށް ތެޅުމާއި ހެދުން ފަޅުވުމާއި ބޯމަތިން އިސްތަށިފުނޑުމާއި ބޯކޮށުމާއި ހަލާކު ދުޢާކުރުން حرامވެގެންވާކަން ބަޔާންކޮށްދޭ باب

1657– عَنْ عُمَر بْنِ الخَطَّابِ رضي اللَّه عَنْهُ قَالَ : قَال النبيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « الميِّتُ يُعذَّبُ فِي قَــبرِهِ بِما نِيح علَيْهِ » .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވާ عُمَر بْنِ الخَطَّاب ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. نبي ﷺ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މަރުވެއްޖެ މީހާއަށް ކަށްވަޅުގައި އޭނާއަށް ރޮއިގަތުމުގެ ސަބަބުން عذاب ދެވެއެވެ.

وفي رواية : « ما نِيحَ علَيْهِ » متفقٌ عليه .

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. بِما نِيح علَيْهِ ގެ ބަދަލުގައި ما نِيحَ علَيْهِ ގެ لفظ އައިސްފައިވެއެވެ.

1658– وعن ابْنِ مسعُودٍ رضي اللَّه عَنْهُ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « لَيْسَ مِنَّا مَنْ ضَرَبَ الخُدُودَ ، وشَقَّ الجُيُوبَ ، ودَعا بِدَعْوَى الجَاهِلِيةِ » متفقٌ عليه .

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވާ عبْد اللَّهِ بن مسعُود ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديثކުރެއްވިއެވެ. މުނިފުށި ތަޅާ ހެދުން ފަޅުވާ ޖާހިލިއްޔަތުގެ ގޮވުން ގޮވާ މީހަކީ އަހަރެމެންގެ ބައެއް ނޫނެވެ.

1659– وَعَنْ أبي بُرْدَةَ قَالَ : وَجِعَ أَبُو مُوسَى الأشعريُّ رضي اللَّه عنه ، فَغُشِيَ علَيْهِ، وَرَأْسُهُ فِي حِجْرِ امْرَأَةٍ مِنْ أهْلِهِ ، فَأَقْبلَتْ تَصِيحُ بِرنَّةٍ فَلَمْ يَسْتَطِعُ أنْ يَرُدَّ عَلَيْهَا شَيْئاً ، فَلَمَّا أفَاقَ ، قَال : أنَا بَرِيءٌ مِمَّنْ بَرِيءَ مِنْهُ رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم بَرِيءَ مِنَ الصَّالِقَةِ ، والحَالَقةِ ، والشَّاقَّةَ ، متفقٌ عليه .

أبُو بُرْدَةَ ގެ ރިވާޔަތް ކުރައްވާފައިވެއެވެ. أبُو مُوسَى އަށް އާރާސްތަކުނު ޖެހި ވަޑައިގެންނެވިއެވެ. ފަހެ ހޭނެތުނެވެ. އަދި އެصحابيގެ ބޯ އޮތީ ގޭގެ މީހުންގެ ތެރެއިން އަނބިކަނބަލަކުގެ އުނގުތެރޭގައެވެ. ފަހެ އެކަނބަލުންގެ ޙާލު ހަޅޭއްލަވައި ރޮއިފިއެވެ. (ނަމަވެސް) އެصحابي އެކަން މަނާކުރެއްވުމަށް ގާބިލު ނުވިއެވެ. ފަހެ ހޭލުމުން އަރުވަން ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ބަރީއަވެވަޑައިގެންނެވި ކަންތައްތަކުން މިއަހުރެ ބަރީއަވެވަޑައިގެންނެވެ. (ހަމަކަށަވަރުން) ޞާޙިބު ހެނދު މީހުންނާއި ބޯ ބާލާ މީހުންނާއި، ހެދުންފަޅާ މީހުންގެ ތެރެއިން ހަޅޭލަވައިދާނެ رسُولُ اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ވަނީ ބަރީއަވެވަޑައިގެންނެވެ.

« الصَّالِقَةُ » : التي تَرْفَعُ صوتَهَا بالنِّياحةِ والنَّدْبِ « والحَالِقَةُ » : التي تَحْلِقُ رَأسَهَا عِنْدَ المُصِيبَةِ . « والشَّاقَّةُ » التي تَشُقُّ ثَوْبَهَا .

1660- وعَن المُغِيرةِ بنِ شُعْبَةَ رضي اللَّه عَنْهُ قَالَ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يَقُولُ : « مَنْ نِيحَ عَلَيْهِ ، فَإِنَّهُ يُعَذَّبُ بِمَا نِيحَ عَلَيْهِ يَوْمَ الْقِيامةِ » متفقٌ عليه .

މާތްالله ރުއްސެވުން ލިބިވޮޑިގެންވާ المُغِيرة بن شُعْبَة ގެ ރިވާޔަތް ކުރައްވާފައިވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديثކުރައްވަނިކޮށް މިވަނީ އަޑުއެހީމެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديثކުރެއްވިއެވެ. އެމީހަކު މަރުވުމުން ހަޅޭއްލެވުމުގެ ސަބަބުން قيامة ދުވަހު އެމީހަކަށް عذاب ދެވޭނެއެވެ.

1661- وعَنْ أمِّ عَطِيَّةَ نُسيْبَةَ بِضَمِّ النُّونِ وَفَتحِهَا رضي اللَّه عَنْهَا قَالَتْ : أخَذَ عَلَينَا رَسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم عِنْدَ البَيْعة أنْ لا نَنُوح . متفقٌ عليه .

މާތްالله ރުއްސެވުން ލިބިވޮޑިގެންވާ أمِّ عَطِيَّةَ نُسيْبَةَ ގެ ރިވާޔަތް ކުރައްވާފައިވެއެވެ. ނُسيبةގެ ނަން ނޫނުގެ އަށް ޟައްމާއި ފަތްޙަ ދެވޭ ގޮތަށް އިސްލާމް ވިދާޅުވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނަށް ހަޅޭއްލަވައި ރޮއުމާމެދު رسُولُ اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ބައިޢަތު ކުރެއްވުމުގައި عهد ނެންގެވިއެވެ.

1662- وَعَنِ النُّعْمانِ بنِ بشيرٍ رضي اللَّه عنْهُمَا قَالَ : أُغْمِي علَى عبْدِ اللَّه بنِ رَواحَةَ رضي اللَّه عنْهُ ، فَجَعَلَتْ أُخْتُهُ تبكي ، وتَقُولُ : واجبلاَهُ ، واكذا ، واكَذَا : تُعدِّدُ علَيْهِ . فقَال حِينَ أفَاقَ : ما قُلْتِ شيْئاً إلاَّ قِيل لي : أنْتَ كَذَلِكَ ؟ ، رواهُ البُخارِي .

ދާތް الله ރުހިވޮޑިގެންނެވި النُّعْمان بن بشير ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ދާތް الله ރުހިވޮޑިގެންނެވި عبد الله بن رَواحَة ގެ ހޭއްކާން ނެތިގެން އޮއްވެ. އަރިހުގައި އަصحابي ގެ ދައްތަ ރޮއިގަނެވިއެވެ. އަދި ބުނަމުން ދިޔައެވެ. ވައަބަޔާ ބަނަނާ! ވައަބަޔާ ބަނަނާ! ވައަބަޔާ ބަނަނާ! އަދި އަނެކްވެސް ބަޔާނެއް ކީއެވެ. ދެން ހޭއަރުވުމުން ވިދާޅުވިއެވެ. ތިބުނި ކޮންމެ ބަހެއް ބުނުމުން އަޅުގަނޑަށް ބުނެވުނެވެ. ތިހެން ތިޔައީ ދޯ؟

1663- وَعَن ابن عُمر رضي اللَّه عنْهُمَا قَال : اشْتَكَى سعْدُ بنُ عُبادَةَ رضي اللَّه عنْهُ شَكْوَى ، فَأَتَاهُ رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يعُودُهُ معَ عبْدِ الرَّحْمنِ بنِ عوْفٍ ، وسَعْدِ بنِ أبي وقَّاص، وعبْدِ اللَّه بن مسْعُودٍ رضي اللَّه عنْهمْ ، فلما دخَلَ عليْهِ ، وجدهُ في غَشْيةٍ فَقالَ : «أَقُضَى؟ قَالُوا : لا يا رسُولَ اللَّه . فَبكَى رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم . فَلمَّا رَأى الْقَوْمُ بُكاءَ النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم بَكَوْا ، قَالَ : « ألاَ تَسْمعُون ؟ إنَّ اللَّهُ لا يُعَذِّبُ بِدمْعِ الْعَيْنِ ، ولا بِحُزْنِ الْقَلْبِ ، ولَكِنْ يُعذِّبُ بِهذَا » وَأشَارَ إلى لِسانِهِ « أوْ يَرْحَمُ » متفقٌ عليه .

ދާތް الله ރުހިވޮޑިގެންނެވި عبْدِ اللَّهِ بن عُمر ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. سعْدُ بنُ عُبادَةَ رضي اللَّه عنْهُ އަށް އަލްޕަސްކަންކުރަމުން ބަލިވިއެވެ. ދެން رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އަصحابي އަށް ޒިޔާރަތްކުރެއްވުމަށް ވަޑައިގެންނެވިއެވެ. އަރިހުގައި عبْد الرَّحْمن بن عوْف އާއި سَعْد بنِ أبي وقَّاص އާއި عبْد اللَّه بن مسْعُود(رضي اللَّه عنهم) ވިއްޖެވެ. ދެން އަރިހަށް ވަޑައިގަތުމުން އަصحابي ހޭނެތިފައި ހުރިތަން ފެނިވަޑައިގަތެވެ. ދެން އަހުއްސަވާފައިވެ. ނިޔާވީ ބާވައެވެ؟ ބުނެދިނީ ނޫނެކެވެ. ޔާ اللّٰهُ ގެ ރަސޫލާއެވެ. އަރިހުގައި رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم (ރުއްސެވިއެވެ) ރޯން ފަށައިގަތެވެ. ދެން އަރިހުގައި ތިއްބެވި ބޭކަލުންނަށް نبي ﷺ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ ރޯއްވުން ފެނުމުން އެބޭކަލުންވެސް ރޯން ފެށީއެވެ. حديث ކުރައްވައެވެ. ތިޔަބޭކަލުން ނާހަމުހެއްޔެވެ؟ ކަލޭގެފާނުގެ ރޯން الله سبحانه وتعالى ލެއްވި ޢަޛާބު އަދި ހިތާމައިގެ ސަބަބުން عذاب އެއް ނުދެއްވައެވެ. އަދި އަނގައިގެ ދުލުގެ ސަބަބުން ހުށުކުރާ ޙަދީޘް حديث ކުރެއްވިއެވެ. ނުވަތަ عذاب ދެއްވޭ ކަމަށެވެ. ނުވަތަ ރަޙްމަތް ކުރައްވާ ކަމަށެވެ.

1664- وعَنْ أبي مالِكٍ الأشْعَريِّ رضي اللَّه عنْهُ قالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم: «النَّائِحَةُ إذَا لَمْ تُتبْ قَبْل مَوْتِها تُقَامُ يوْمَ الْقِيامةِ وعَلَيْها سِرْبَالٌ مِنْ قَطِرَانٍ، ودَرْعٌ مِنْ جرَبٍ» رواهُ مسلم.

މާތް الله ރުއްސުވުން ލެއްވި أبو مالكٍ الأشعري ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މައްޔިތާގެ މައްޗަށް ރޮއި ހަޅޭއްލަވާ މީހާ އޭނާގެ މަރުވުމުގެ ކުރިން ތައުބާ ނުވެއްޖެނަމަ ޤިޔާމަތްދުވަހު ކަޅުކުނބުލުން ހެދި ހެދުމާއި ކަސްހުރުމުގެ ލިޔާއި ލައްވައިގެން އުފައްދަވާނެއެވެ. އެބަހީ:- މުޅިހަށިގަނޑު ކަސްހުރުމުގެ ބަލިން ވަށާލައިގެން ޤިޔާމަތްދުވަހު ދޫކުރައްވާނެ ކަމުގެ ބޭނުމެވެ.

ދަންނައެވެ. جرب އަކީ ހަށިގަނޑުގައި ހިނގާ ބައްޔެކެވެ.

1665- وعنْ أُسيدِ بنِ أبي أُسِيدِ التَّابِعِيِّ عَنِ امْرَأَةٍ مِنَ الْمُبايعات قَالَتْ : كَانَ فِيمَا أخذ علَيْنا رَسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، في المعْرُوفِ الَّذِي أخذَ علَيْنا أنْ لا نَعْصِيَهُ فِيهِ : أَنْ لا نَخْمِشَ وَجْهاً، ولاَ نَدْعُوَ ويْلاَ ، ولا نَشُقَّ جيْباً ، وأنْ لا نَنْشُر شَعْراً .

رَواهُ أبو داوُدَ بإسْنادٍ حسنٍ .

تابعي ބޭފުޅާ ކަމުގައިވާ أُسيد بن أبي أُسيد ، (رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އަށް) ބައިޢަތު ހިއްޖެވި އަންހެނެއްގެ ކިބައިން ރިވާކުރައްވައިއެވެ. އޭނާ ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ތިމަންމެންނަށް ކުރުއްވި ރަނގަޅު ކަންތައްތަކުގެ ތެރެއިން بيعة ހިއްޖެވި ކަންތައްތައް ތެރެގައި ހިމެނޭ އެއްކަމަކީ اللهއަށް އުރެދުނުގެތެރެއިން (މޫނު ގަނޑުތަކަށް ތަޅާތަން) މޫނު ފޮޅުވުމާއި ބޮޑު ހަނދުކުރުމާއި ފަހެ ހެދުމުގައި ފަޅާ ހުސްކުރުމާއި އިސްތަށިގަނޑު ވިދާލުމާއި ނުކުރުމެވެ.

1666- وعَنْ أبي مُوسَى رضي اللَّه عنْهُ أن رَسُولَ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قَالَ : « ما مِنْ ميِّتٍ يَمُوتُ، فَيَقُومُ باكيهمْ ، فَيَقُولُ : وَاجبلاهُ ، واسَيِّداهُ أوَ نَحْو ذَلِك إلاَّ وُكِّل بِهِ مَلَكَانِ يلْهَزَانِهِ : أَهَكَذَا كُنتَ ؟ ، »
رَوَاهُ التِّرْمِذي وقال : حديثٌ حَسَنٌ .

މާތްالله ރުއްސުވުން ލެއްވި أبُو مُوسَى ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديثކުރެއްވިއެވެ. މައްޔިތެއް މަރުވުމުން އޭނާގެ މައްޗަށް ރޮއިހަޅޭއްލަވާ މީހާ وَاجبلاهُ ، واسَيِّداهُ ނުވަތަ އެފަދަ އެހެން ބަސްތަކެއް ކިޔައިފިނަމަ الله سبحانه وتعالى މަލާއިކަތުބޭކަލުން ދެބޭކަލުން ފޮނުއްވައެވެ. އެދެބޭކަލުން އޭނާގެ އަތުގައި ކިއުރާ ކަށިމަތިޖަހާ

މައްޗަށް ބާރުގިނައިން މުއްކަވާ ޖެހުމުން ސަލާމަތްވެގެން ހުރި ގޮތެވެ. ދިޔައީ ތިޔަފަދަ މީހަކު ހެއްޔެވެ
ތިޔައީ ހެއްޔެވެ؟

وَاجبلاهُ ގެ މާނައަކީ އަހަރެންގެ ފަރުބަދަ ފަދަ ބޭފުޅާއެވެ؟ واسيِّداهُ އަކީ ކޮންފަދަ މާތް ސަރުދާރެއްތޯއެވެ؟

« اللَّهْزُ » : الدَّفْعُ بجُمْعِ الْيَدِ في الصَّدرِ .

1667- وعنْ أبي هُرَيْرةَ رضي اللَّه عَنْهُ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « اثْنَتَانِ في النَّاسِ هُمَا بِهِمْ كُفْرٌ : الطَّعْنُ في النَّسَبِ ، والنِّيَاحَةُ عَلى المَيِّتِ » رواهُ مسلم .

މާނައީ ތިޔަ ސޯސަންލެއްވި أبو هُرَيْرَةَ ގެ ރިވާޔަތް ބަޔާންކުރެއްވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރައްވައިފިއެވެ. މީސްތަކުންގެ ތެރޭގައިވާ ދެކަންތަކީ ކާފިރުކަމުގެ ދެކަމެވެ. އެއީ ނަސަބަށް ފާޑުކިޔުމާއި މަރުވެ ދިޔަ މީހާއަށް ރުއިމުގެ ގޮތުގައި ހަޅޭއްލެވުމެވެ.

303- باب النهي عن إتيان الكهّان والمنجّمين
والعُرَّاف وأصحاب الرمل ، والطوارق بالحصى وبالشعير ونحو ذلك

ކާހިނުންނާއި ނުޖޫމީ علم ވެރިންނާއި ގައިބުގެ ވާހަކަ خبر ދޭނަފަދިމީހުންނާއި، ރަމްލު ޖަހާ
މީހުންނާއި، ހިލަ ނުވަތަ ގޮދަނުން ދިރުވާ ލައްސަނޑު އަދިވެސް އެފަދަ ބާބުތައް ބަލައިގެން
ފާލުބަލާމީހުންގެ ގާތަށް ދިއުން އަދި އެމީހުން عمل ކުރުމުން މަނާކުރެވިފައިވާ ކަންތައްތަކާބެހޭ باب

1668- عنْ عائِشَةَ رضي اللَّه عَنْهَا قَالَتْ : سَأَلَ رسُولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم أُنَاسٌ عنِ الْكُهَّانِ ، فَقَالَ : « لَيْسُوا بِشَيءٍ فَقَالُوا : يَا رَسُولَ اللَّه إنَّهُمْ يُحَدِّثُونَنَا أحْيَاناً بشْيءٍ فيكُونُ حقّاً ؟ فَقَالَ رَسُول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « تِلْكَ الْكَلمةُ مِنَ الْحَقِّ يخْطَفُهَا الجِنِّيُّ . فَيَقُرُّهَا في أذُنِ وليِّهِ ، فَيخْلِطُونَ معهَا مِائَةَ كِذْبَةٍ » مُتَّفَقٌ عليْهِ .

މާނައީ ތިޔަ ސޯސަންލެއްވި عائِشَة ގެފާނުގެ ރިވާޔަތް ބަޔާންކުރެއްވިއެވެ. އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ކުރެއްވުން ކާހިނުންނާއި މެދު ސުވާލުކުރެވުނެވެ. ދެން حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެއީ އެއްވެސް ކަމެއް ނޫނެވެ. ދެން اصحابބޭކަލުން ދަންނަވައިފިއެވެ. ރަسُولُاللهِ ގެ ރަސޫލާއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން

އެބައިމީހުން ބައެއްފަހަރަކު ތިމަންނަމެންނަށް އަންގާ ވާހަކަ ތެދުވެއެވެ. ދެން رسُولُ اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެއީ ތެދު ޚަބަރެއް ޖިންނިއަކާ އަޑުއަހައިގަންނަފަ އޭނާގެ އަރުވާލި އިންސާނާގެ ކަންފަތުގައި ބުނަނީ އެވެ. ދެން އޭނާ އެ ތެދުއެއް ސަތޭކަ ދޮގު އިތުރުކޮށް ގެނެއެވެ.

وفي روايةٍ للبُخَارِيِّ عنْ عائِشَةَ رضي اللّه عنْهَا أنَّهَا سَمِعَت رَسُول اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَــلَّم يَقُــولُ : « إنَّ الملائكَةَ تَنْزِلُ فِي العَنانِ وهو السَّحابُ فَتَذْكُرُ الأمْرَ قُضِيَ فِي السَّمَاءِ ، فيسْتَرِقُ الشَّيْطَانُ السَّمْعَ ، فَيَسْــمعُهُ ، فَيُوحِيهِ إلى الْكُهَّانِ ، فيكْذِبُونَ معَهَا مائَةَ كَذْبةٍ مِنْ عِنْدِ أنفُسِهِمْ » .

އަދި بُخَارِيُّ ގެ ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. މާތްالله ރުއްސެވުންލިބިވޮޑިގެންވި عائِشَة ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ދަރިކަލުންގެފާނު އެކަލޭގެފާނު رسُولُ اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް އަޑުއެހިއްސެވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ދަރިކަލުންގެފާނު މަލާއިކަތުން ވިލާގެ ތެރެއަށް ފައިބައިވެއެވެ. އަދި އުޑުގައި ފައިސަލާ ކުރެވޭ ބައެއް ކަންތައްތަކާއި ވާހަކަ ދައްކަވައެވެ. ދެން شيطان އާ އަހައެން ކަންފަތްއަޅައިގެން އަޑުއަހައިގަނެ ކާހިނުންނަށް އެވާހަކަ އިއްވައެވެ. ދެން އެމީހުން އޭގެ ތެރެއަށް އެމީހުންގެ ފަރާތުން ސަތޭކަ ދޮގު އިތުރުކޮށްލައެވެ.

قولُهُ : « فَيَقُرُّهَا » هو بفتح الياء ، وضم القاف والراءِ : أي : يُلقِيهَا . « والْعنَانُ » بفتح العين .

1669- وعنْ صفيَّةَ بنْتِ أبي عُبيدٍ ، عَنْ بَعْضِ أزْواجِ النبيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ورضي اللَّه عنْهَا عَنِ الــنبيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قَال : « مَنْ أتَى عَرَّافاً فسأَلَهُ عنْ شَيْءٍ ، فصدَّقَهُ ، لَمْ تُقْبلْ لَهُ صلاةٌ أرْبَعِينَ يوْمــاً» رواهُ مسلم .

صفيَّة بنْتِ أبُو عُبيد ، نبي އާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ ބައެއް އަނބިކަނބަލުންގެ ކިބައިން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު نبي އާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ އަރިހުން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديثކުރެއްވިއެވެ. މީހަކު عَرَّافއެއްގެ ގާތަށް ގޮސް ކަމަކާއިމެދު ސުވާލުކޮށް އެއީ ތެދުކަމުން قبول ކޮށްފިނަމަ ސާޅީސް ދުވަސް ވަންދެން އެމީހެއްގެ ނަމާދު قبول ނުކުރެވޭނެއެވެ.

1670- وعنْ قَبِيصَةَ بن المُخَارِقً رضي اللَّه عنْهُ قَالَ : سمِعْتُ رسُول اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يقُولُ : الْعِيَافَةُ ، والطِّيرَةُ ، والطَّرْقُ ، مِنَ الجِبْتِ » .

ރަޟިޔަالله ޢަންހު ރިވާކުރެއްވި قَبيصَة بن الْمُخَارق ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. رسُولُ اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް އަޑުއައްސަވައިފިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ފާލު ބެލުމާއި، ދޫނި ދޫކުރުމާއި، ދޫނި އުދުއްސައިގެން ފާލު ބެލުމަކީ شيطان އާ ގެ އަމަލުތަކުގެ ތެރެއިން ބައެވެ.

رواهُ أبو داود بإسناد حسن ، وقال : الطَّرْقُ : هُوَ الزَّجْرُ ، أيْ : زجْرُ الطَّيْرِ ، وهُوَ أنْ يَتَـيمَّنَ أوْ يتَشـاءَمَ بطَيرانهِ ، فَإِنْ طَار إلى جهةِ الْيمِينَ تَيَمَّنَ ، وَإِنْ طَارَ إلى جهةِ الْيَسَارِ تَشاءَم: قال أبـو داود : « وَالْعِيافَـةُ » : الخَطُّ .

قال الجَوْهَرِيُّ في « الصِّحاح » : الجِبْتُ كَلِمةٌ تَقَع على الصَّنَم والكَاهِنِ والسَّاحِرِ ونَحْوِ ذلكَ .

1671- وعنْ ابْنِ عبَّاسٍ رضي اللَّه عنْهُما قَالَ : قَال رَسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « من اقْتَبَسَ عِلْمـاً مِنَ النُّجُومِ ، اقْتَبسَ شُعْبَةً مِنَ السِّحْرِ زَادَ ما زَاد » رَوَاهُ أبو داود بإسناد صحيح .

ރަޟިޔަالله ޢަންހު ރިވާކުރެއްވި عبْد اللَّهِ بن عبَّاس ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ނުޖޫމީ علمއެއް ދަސްކޮށްފިމީހާ سحرއިން ބައެއް ދަސްކޮށްފިއެވެ. އަދި سحرގެ علمދަސްކުރެވުން ބޮޑުވެގެންދާ މިންވަރަކަށް އެعلم ބޮޑުވެގެންދާނެއެވެ. (ދަސްކުރާނެތެވެ. މިއީ އިސްލާމްގެ ބަސްފުޅުތަކެވެ.)

1672- وعَنْ معاويَةَ بنِ الحَكَم رضي اللَّه عَنْهُ قَال : قُلْتُ يا رسُول اللَّه إنِّى حَدِيثٌ عهْدٍ بجاهِليَّـةٍ ، وقـدٌ جَاءَ اللَّه تعالى بالإسْلام ، وإنَّ مِنَّا رجالاً يأتُونَ الْكُهَّانَ ؟ قَال : « فَلا تَأْتِهِم » قُلْتُ : وَمِنَّا رجالٌ يتَطَيَّرُونَ ؟ قال : « ذلكَ شَيْءٌ يجِدُونَه في صُدُورهِمْ ، فَلاَ يُصُدُّهُمْ » قُلْتُ : وَمِنَّا رِجَالٌ يَخُطُّونَ ؟ قَالَ : « كَانَ نبيٌّ مِنَ الأنْبِياءِ يَخُط ، فَمَنْ وَافَقَ خَطَّهُ ، فَذاكَ » رواه مسلم .

ރަޟިޔަالله ޢަންހު ރިވާކުރެއްވި معاويَة بن الحَكَمގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. މިއަހަރެން ދަންނަވައިފީމެވެ. އޭ الله ގެ رسول އާއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން މިއަހަރެން ޖާހިލިއްޔަތުން ނިކުމެގެން އައީ ކުރިއަކު އެވެ. ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالى މިއަހަރެމެންނަށް އިސްލާމް ގެނެސްދެއްވައިފިއެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން މިއަހަރެމެންގެ ތެރެއިން ބައެއް މީހުން ކަހާނުންގެ ގާތަށް ދެއެވެ.

ކައިރިއަށް ދެއެވެ. حديثކުރެއްވިއެވެ. ފަދަ ރިބާ އަލިޔުން ކައިރިއަށް ނުދާށެވެ. މިމަސްދޮންނަވީމެވެ. އަދި މިމަސްމަސްގެ ތިރެއިން ބައެއް މީހުން ފާރަބަރަދެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. އަދި އަބަދިމީހުން ހިތާމަ ބައްވެރިން އެގާ حقيقةއޮކެވެ. އެކަމަކުން އެއްވެސް ކަމެއް ބަދަލުއް ނުވާނެއެވެ. މިމަސް ދޮންނަވީމެވެ. މިމަސްމަސްގެ ތިރެއިން ބައެއްމީހުން ރަނގަޅުމަދުއެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. ނަބިއް ބާކަލުންގެ ތިރެއިން ނުބިޔޯބާކަލު ރަނގަ އާގެ ހެއްދަވިއެވެ. ފަދަ އަލީހުއްގެ ރަނގަ އަނބިޔޯބާކަލުގެ ރަގައި އެއްގެ ތިބުއްޖުން ފަދަކަން އެއްމު ރަނގަގެއެވެ.

1673- وعَنْ أبِي مسعْودٍ الْبدرِي رَضيَ اللَّه عنْهُ أنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم نَهَى عَنْ ثَمَنِ الْكَلْبِ ، ومهْرِ الْبَغِيِّ وحُلْوانِ الْكاهِنِ » متفقٌ عليهِ .

މާތް الله ރަޟީއަﷲ ތަޢާލާ އަބޫ مسعْود الْبدرِي ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ނަމަވެސް رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ތަނބީހުކުރެއް (ކިއްސާކުރާމީހާ) އަގާއި ރަނގަ ކަސްބުން ހާދީ އުޖޫރައި ކާހިނުންނަށް ދޭފަ ދީފައިން ކާއްސަކުރުން މަނާކުރައްވައިއެވެ.

304- باب النهي عن التطيّر

ފާލުދުރުގެއެއްގެ މައްޗަށް ބިނާކޮށް ދެބައިފަރުން މަނާވެގެންވާކަން ބަޔާންކުރާ باب

فيه الأحاديث السابقة في الباب قبله.

1674- وعنْ أنَس رضي اللَّه عَنْهُ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « لا عَدْوَى ولا طِيَرَةَ ويُعْجِبُنِي الفألُ » قالوا : ومَا الْفَألُ ؟ قَالَ : « كَلِمةٌ طيِّبَةٌ » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރަޟީއަﷲ ތަޢާލާ أنَس ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديثކުރެއްވިއެވެ. ބައްޔަކީ (اللهގެ އިރާދަފުޅާއި ނުލައި ގައިންގައަށް) ގައިންގައަށް އަރާ އެއްޗެއް ނޫނެވެ. އަދި ފާލުދުރު ގެއެއްގެ މައްޗަށް ބިނާކޮށް ދެބައިފަރުމަކީ އެއްވެސް حقيقةއެއްވާ ކަމެއްނޫނެވެ.ނަމަވެސް ފާލުދުކޮށް މިމަސްމަސްވާ ލޯބިކުރަމެވެ. أصحابބޭކަލުން ދެންނެވިއެވެ. ފާލުދަކީ ކޮބާތޯއެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެއީ ރަނގަޅު ބަހަކަށެވެ.

1675- وعَنْ ابْن عُمَرَ رضي اللَّه عَنْهُما قَالَ : قَالَ رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : لا عَدْوى وَلا طِيَرَةَ ، وإنْ كَان الشُّؤمُ في شَيْءٍ ، فَفي الدَّارِ ، والمَرْأةِ وَالفَرَسِ » متفقٌ عليه .

މާތްالله އެދެބޭފުޅުންނަށް ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ عبْد اللَّهِ بن عُمَرَގެ ރިވާޔަތުން ތިރީގައިވާގޮތުންނެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ބަލިޔަކީ (اللهގެ އިރާދަފުޅާއި ހަމަގޮތުންނުޖެހޭ) ގައިންގަޔަށް އަރާ އެއްޗެއް ނުވެއެވެ. އަދި ބަދު ފާލަކީ އެއްވެސް حقيقةއެއް ވާއެއްޗެއް ނުވެއެވެ. ނުބައި ބަދުފާލު ވާނަމަ އެކަން ވާނީ ގެއާއި އަންހެނުންނާއި އަސްޕަތަކުގައިއެވެ.

1676- وعَنْ بُرِيْدةَ رضِيَ اللَّه عَنْهُ أنَّ النبيَّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم كَانَ لا يتطَيَّرُ . رَواهُ أبُو داود بإسنادٍ صحيحٍ

މާތްالله ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ بُرِيْدة ގެ ރިވާޔަތުން ތިރީގައިވާގޮތުންނެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبي އާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ބަދު ފާލެއް ނުކުރައްވައެވެ.

1677- وَعنْ عُرْوَةَ بْنِ عامِرِ رضي اللَّه عَنْهُ قَالَ : ذُكِرتِ الطَّيَرَةُ عِنْد رَسُولِ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم فقَالَ : أحْسَنُهَا الْفَألُ ، وَلا تَرُدُّ مُسْلِماً ، فَإذا رأى أحَدُكُمْ ما يَكْرَه ، فَلْيقُلْ : اللَّهُمَّ لا يَأتى بالحَسَناتِ إلاَّ أنتَ ، وَلا يَدْفَعُ السَّيِّئاتِ إلاَّ أنْتَ ، وَلا حوْلَ وَلا قُوَّةَ إلاَّ بك » حديثٌ صَحيحٌ رَوَاهُ أبو داودُ بإسنادٍ صَحيحٍ .

މާތްالله ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ عُرْوَةَ بْن عامِر ގެ ރިވާޔަތުން ތިރީގައިވާގޮތުންނެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ ހަޟްރަތުގައި ދުނިޔޭދުވަސްވަރުގެ ބަދުފާލު ބަހުސްކުރެވުނު ބަޔަކު ވާހަކަދެއްކުނެވެ. ދެން حديث ކުރެއްވިއެވެ. އޭގެ އެންމެ ރަނގަޅު ގޮތަކީ ފާލުވެއެވެ. އަދި ބަދުފާލު ސަބަބުން އެއްވެސް މުސްލިމަކަށް އެއްޗެއް ކުރުން އެއް ކަމަކު ހުރަހަކަށް ނުވާނެއެވެ. ދެން ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު އެދޭ ނުރުހޭކަމެއް ފެނިއްޖެނަމަ ދެން ކިޔާށެވެ. اللَّهُمَّ لا يَأتى بالحَسَناتِ إلاَّ أنتَ ، وَلا يَدْفَعُ السَّيِّئاتِ إلاَّ أنْتَ ، وَلا حوْلَ وَلا قُوَّةَ إلاَّ بك މާނައީ: ޔާالله! ހެޔޮކަންތައް ގެނެސްދެއްވަނީ ހަމައެކަނި މަތިވެރިވެވޮޑިގެންވާ ކަލޭގެފާނެވެ. އަދި ހެޔޮކަންތައް ގެނެސްދެއްވާނީ ހަމައެކަނި ކަލޭގެފާނެވެ. އަދި ނުބައިކަންތައްތައް ދުރުކޮށްދެއްވާނީ ހަމައެކަނި ކަލޭގެފާނެވެ. އަދި ހެޔޮކަމާއި ނުބައިކަމުން ބަދަލުވުމެއް ނުވެއެވެ. ކަލޭގެފާނުގެ ވަސީލަތުން މެނުވީ ބާރެއްވެސް ނުވެއެވެ.

305– باب تحريم تصوير الحيوان في بسَاط أوحجر أو ثوب أو درهم أو مخدَّة أو دينار أو وسادة وغير ذلك وتحريم اتخاذ الصورة في حائط وستر وعمامة وثوب ونحوها والأمر بإتلاف الصور

ބިސްމަލްގައި ހިލައިގައި ފޮތިގައި ދިރުހަމުގައި ދީނާރުގައި، ކަންނޮށިއާއި ބާލީހާއި، އަދި އެނޫންވެސް ތަކެތީގައި ހައިވާނުންގެ ސޫރަކުރުމަކީ حرامވެގެންވާކަމާއި ފާރުގަނޑާއި ފަރުދާއި، ފަގުޑިއާއި، ފޮތްޗާއި، އެނޫން ތަކެތީގައި ބަސްވީރު ކުރެހުން حرام ވެގެންވާކަމާއި،އަދި ބަސްވީރު ފޮހެލުމަށް އަމުރުވެގެންވާ باب

1678– عَن ابْنِ عُمَرَ رضي اللَّه عَنْهُما أنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قَالَ : « إنَّ الَّذِين يَصْنَعونَ هـــذِهِ الصُّورَ يُعَذَّبُونَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ، يُقَالُ لَهُمْ : أحْيُوا مَا خَلَقْتُمْ » متفقٌ عليه .

މާތް الله އެކަލާނގެ ރުހިވޮޑިގެންވާ ދެބޭފުޅުންގެ ތެރެއިން عبْد اللَّه بن عُمَر ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ބަސްވީރު ހަދާމީހުންނަށް قيامة ދުވަހު عذاب ދެވޭ ހުއްޓެވެ. އެމީހުންނަށް ބުނެވޭނެއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ހެދިކަމެއް ދިރުވާށެވެ.

1679– وعَنْ عَائِشَةَ رضي اللَّه عنهَا قَالَتْ : قَدِمَ رَسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم مِنْ سَفَرٍ وَقَدْ سَتَرْتُ سَهْوَةً لِي بِقِرَامٍ فيهِ تماثيلُ ، فَلَمَّا رَآهُ رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم تَلوَّنَ وجْهُه وقَالَ : يا عَائِشَةُ أشدُّ الناسِ عَذاباً عِنْدَ اللَّه يَوْم الْقِيامةِ الَّذِينَ يُضَاهُون بخَلْقِ اللَّه ، » قَالَتْ : فَقَطَعْنَاهُ ، فَجَعَلنا مِنْهُ وِسادةً أوْ وِسادَتَيْن . متفقٌ عليه .

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވާ عَائِشَة ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ދަތުރުކޮށް އެނބުރި ވަޑައިގެންނެވިއެވެ. މަގޭ ގެކޮޅުގައި ބަސްވީރު ހުރި ފަރުދާއެއް

ނިވާކަރުވީމެވެ. ދެން رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އެތަކެތި ފަޅައިގަތުން ހިނދު މޫނުގެ ކުލަ ބަދަލުވިއެވެ.
އަދި حديث ކުރެއްވިއެވެ. އޭ عَائِشَةَ އެވެ. قيامة ދުވަހު اللهُ ގެ حضرة ގައި އެންމެގަދަދެރަ عذاب ލިބޭނީ
އެއްބަޔަކީ اللهُ ގެ އުފެއްދެވުމާއި އެއްވަރެއްގެ ޝަކުލެއް ހަދާ މީހުންނެވެ. އަހަރެން ވިދާޅުވިއެވެ. ދެން
ތިމަންނަ އޭތި ކަނޑާލުމަށްފަހު އެއިން ބާލީސް ދޭއް ހެދީމެވެ.

« القِرَامُ » بكسْرِ القَافِ ، هُوَ : السِّتْرُ . « وَالسَّهْوةُ » بِفَتْحِ السِّين الْمُهْمَلَةِ وَهِيَ : الصُّفَّةُ تكون بَيْنَ يَدي الْبيْتِ ، وقَيلَ : هِيَ الطَّاقُ النَّافِذُ في الحَائِطِ .

1680- وَعَن ابْنِ عَبَّاسٍ رضي اللَّه عنْهُمَا قَالَ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يَقُولُ : « كُلُّ مُصَوِّرٍ في النَّارِ يُجْعَلُ لَهُ بِكُلِّ صُورَةٍ صَوَّرَهَا نَفْسٌ فَيُعَذِّبُهُ في جهَنَّم » قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ: فَإِنْ كُنْتَ لا بُدَّ فَاعِلاً ، فَاصْنَعِ الشَّجَرَ وَما لا رُوح فِيهِ . متفقٌ عليه .

މާތްالله އެދުރުބެއިކަލޭގެފާނަށް ރުހިވޮޑިގެންނެވި عبْد اللَّه بن عَبَّاس ގެ ރިވާޔަތް ކުރައްވަމުންނެވެ.
ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ތިމަން އަޑުއެހީމެވެ. އަނގަބަހުން
حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތަޞްވީރު ހަދާ ކޮންމެ މީހަކު ވާނީ ނަރަކައިގައެވެ. އޭނާ އުފެއްދި ކޮންމެ
ޞޫރައެއްގެ ބަދަލުގައި ނަފްސެއް އެއް އުފެއްދެވޭނެއެވެ. ދެން އެނަފްސު އޭނާއަށް ނަރަކައިގައި عذاب
ދެމުން ދާނެއެވެ. ابْن عَبَّاس ވިދާޅުވިއެވެ. ދެން ތިބާ ކަންމަތިވެސް ތަޞްވީރު ކުރަން
ބޭނުންވެއްޖެނަމަ ގަސްގަހާއި ރޫޙެއްނެތް ތަކެތި އުފައްދާށެވެ.

1681- وَعَنْهُ قَالَ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يَقُولُ :« مَنْ صَوَّرَ صُورة في الدُّنْيَا ، كُلِّفَ أنْ يَنْفُخَ فيها الرُّوحَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَلَيْسَ بِنَافخٍ » متفقٌ عليه .

އަދި އެصحابي (އެބަހީ މާތްالله އެދުރުބެއިކަލޭގެފާނަށް ރުހިވޮޑިގެންނެވި عبْد اللَّه بن عَبَّاس) ގެ ރިވާޔަތެއް
ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ތިމަން އަޑުއެހީމެވެ.
އަނގަބަހުން حديثކުރެއްވިއެވެ. ދުނިޔޭގައި ޞޫރައެއް ހަދައިފިނަމަ قيامة ދުވަހު އޭގައިރޫޙު އެޅުމަށް
މީހަކަށް އަމުރުކުރެވޭނެއެވެ. އަދި އޭނާއަކަށް އެއަކީ ފުރިހަމަ ކުރެވޭނެ ކަމެއްނޫނެވެ.

1682- وعَن ابن مَسْعُودٍ رضي اللَّه عَنْهُ قَالَ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يَقُولُ : « إنَّ أشَدَّ النَّاسِ عَذَاباً يَوْمَ الْقِيَامَةِ الْمُصَوِّرُونَ » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުއްސުންދެއްވި عبْد اللَّهِ بن مَسْعُود ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ތިމަން އަޑުއެހީމެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން قيامة ދުވަހު އެންމެގަދަފަދަ عذابގައިވާނީ އެއްބަޔަކީ ތަސްވީރު ހަދާމީހުންނެވެ.

1683- وَعَنْ أبي هُرَيْرَة رضي اللَّه عَنْهُ قَالَ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يَقُولُ : « قَالَ اللَّه تَعَالى : ومَنْ أظْلَمُ مِمَّنْ ذهَب يَخْلُقُ كَخَلْقِي ، فَلْيَخْلُقُوا ذَرَّةً أوْ لِيَخْلُقُوا حَبَّةً ، أوْ لِيَخْلُقُوا شَعِيرَةً » متفقٌ عليه .

މާތްالله ރުއްސުންދެއްވި أبُو هُرَيْرَة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ތިމަން އަޑުއެހީމެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. الله سبحانه وتعالى ވަޙީކުރައްވާއެވެ. ތިމަންއިލާހު އުފެއްދެވިފަދައިން އެއްޗެހި އުފެއްދުމަށް މަސައްކަތްކުރާ މީހާއަށްވުރެ ބޮޑު އަނިޔާވެރިއަކު ކާކުހެއްޔެވެ؟ ފަހެ އެމީހުން ޛައްރާއެއް ނުވަތަ އެންމެ ކުޑަ އޮށެއް ނުވަތަ ގޮދަން ހުޅިއެއް އުފައްދަބަލާށެވެ!

1684- وَعَنْ أبي طَلْحَةَ رضي اللَّه عَنْهُ أنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قَال : « لا تَدْخُلُ المَلائِكَةُ بَيْتاً فِيهِ كَلْبٌ وَلا صُورَةٌ » متفقٌ عليه .

މާތްالله ރުއްސުންދެއްވި أبُو طَلْحَة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديثކުރެއްވިއެވެ. އެގެއެއްގައި ކުއްތާ އާއި ސޫރަތާ ގެއަކަށް رحمة ގެ މަލާއިކަތުން ވަދެވަޑައި ނުގަންނަވައެވެ.

1685- وعن ابن عُمرَ رضي اللَّه عَنْهُمَا قالَ : وَعَدَ رَسُولَ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم جبْرِيلُ أنْ يأتِيَهُ، فَرَاثَ عَلَيْهِ حتَّى اشْتَدَّ عَلى رَسُول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، فَخرَجَ فَلَقِيهُ جبْرِيلٌ فَشَكَا إلَيْهِ . فقَالَ : إنَّا لا نَدْخُلُ بيْتاً فيهِ كَلْبٌ وَلا صُورَةٌ . رواه البخاري .

މާތްالله އެކަލޭގެފާނުންނާ ރުހިވޮޑިގެންވާ عبد الله بن عمر ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅު ވިއެވެ. ޖިބްރީލްގެފާނު رسُولُ اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އަރިހަށް ވަޑައިގަތުމަށް ވަޢުދުވެވަޑައިގަތެވެ. ފަހެ އެކަލޭގެފާނުން ލަސްވެވަޑައިގަތުމުން رسول الله ސްކޮޅަށް ތަދުވެއްޖެއެވެ. ދެން ބޭރަށް ނިކުމެވަޑައިގަތުމުން جبْرِيلُ ގެފާނާ ބައްދަލުވެ ވަޑައިގަތެވެ. އަދި ލަސްވީ ކަމާ ދެންނެވުމުން ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންމެން ވަދެވޭނީ ކުއްތާއާއި ސޫރަ އޮންނަ ގެއަކަށް ނޫނެވެ. جبْرِيلُ ގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންމެން އެއްވެސް ގޭގެއަކަށް ކުއްތާ ނުވަތަ ސޫރަ އޮތްނަމަ ނުވަންނާނަމެވެ.

« رَاثَ » : أبْطأَ ، وهو بالثاءِ المثلثةِ .

1686- وَعَنْ عَائِشَةَ رضي اللَّه عَنْهَا قَالَتْ : وَاعَدَ رَسُولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم جبْرِيلُ عَلَيْهِ السَّلامُ في سَاعَةٍ أنْ يأتِيَهُ ، فَجاءَتْ تِلْكَ السَّاعةُ و لم يأتِهِ ، قَالَتْ : وَكَانَ بيَدِهِ عصاً ، فَطرَحَهَا مِنْ يَدِهِ وَهُوَ يَقُولُ : « مَا يُخْلِفُ اللَّه وَعَدَهُ وَلا رُسُلُهُ » ثُمَّ الْتَفتَ ، فإذا جرْوُ كَلْبٍ تحْتَ سَرِيره . فَقالَ : « مَتَى دَخَلَ هذا الْكَلْبُ ؟ » فَقُلْتُ : وَاللَّه مَا دَرَيْتُ بِهِ ، فأمر به فَأُخْرِجَ، فَجَاءَهُ جبْرِيلُ عَلَيْهِ السَّلامُ : فَقَال رَسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « وَعَدْتَنِي ، فَجَلَسْتُ لكَ ولَم تَأتِنِي» فقالَ : مَنَعنِ الْكَلْبُ الذى كَانَ في بيْتِكَ و إنَّا لا نَدْخُلُ بَيْتًا فِيهِ كَلْبٌ وَلا صورَةٌ » رواه مسلم .

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވާ عَائِشَة ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. جبْرِيلُ ގެފާނު رسُولُ اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ އަރިހަށް ގަޑިއެއްގައި ވަޑައިގަތުމަށް وعدވެ ވަޑައިގަތެވެ. ފަހެ އެވަގުތު އައިސް ޖެހުނެވެ. އަދި ވަޑައިނުގަންނަވައެވެ. عَائِشَة ގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނުގެ އަތްޕުޅުގައި އެއްގޮޅި ދަނޑިގަނޑެއް ހުރެއެވެ. ފަހެ އެއަތްޕުޅުން އެއްލާލައްވައި ދެން ވިދާޅުވިއެވެ. الله سبحانه وتعالى އާ އޭނާގެ وعد އާއި خلافވެވޮޑިގެން ނުވެއެވެ. އަދި އޭނާގެ ރަސޫލުންވެސް وعد އާއި خلافވެ ނުވޮޑިގަންނަވައެވެ. ދެން އެކަލޭގެފާނު ނަޒަރު ހިންގަވައިލެއްވިއިރު ދޮވެޑުގެ އެނދުގެ ދަށުގައި ކުއްތާ ކުއްޖެއް ހުއްޓެވެ. ފަހެ ވިދާޅުވިއެވެ. މިކުއްތާ މި ވަނީ ކޮން އިރަކު ހެއްޔެވެ؟ ފަހެ ތިމަން ދަންނަވައިފީމެވެ. މާތްالله ގަސަމް ބުނަމެވެ. ތިމަންނަށް އެކަމެއް ނޭނގެއެވެ. ފަހެ އެކަލޭގެފާނު އަމުރުކުރައްވައި ބޭރުކުރެވުނެވެ. ދެން ޖިބްރީލްގެފާނު ވަޑައިގަތެވެ. ފަހެ رسُولُ اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ކަލޭގެފާނު ވަޑައިގަތުމަށް ތިމަންކަލޭގެފާނާ وعد ވެވަޑައިގަތެވެ. ފަހެ ތިމަންނަރަސްގެ ކަލޭގެފާނަށް إنتظارکުރައްވަމުއެވެ. އަދި ކަލޭގެފާނު ވަޑައިނުގަންނަވައެވެ. ފަހެ جبْرِيلُ

ގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. އަދި [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

1687- وعَنْ أبي التيَّاحِ حَيَّانَ بنِ حُصَين قَالَ : قال لي عَليٌّ بن أبي طَالِبٍ رضي اللَّه عَنْهُ : ألا أبَعَثُكَ عَلى ما بَعَثَني عَلَيْهِ رَسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ؟ أنْ لا تَدَعَ صُورَةً إلاَّ طَمستَهَا، ولا قَبْراً مُشْرِفاً إلاَّ سَوَّيْتَهُ . رواه مسْلِمٌ .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أبُو التيَّاح حَيَّان بن حُصَين ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނައަށް މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި عَليٌّ بن أبي طَالِب ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ތިމަންނަ [illegible] ތިމަންނަ ތިބާ ނުފޮނުވަން ހެއްޔެވެ؟ އެއީ ތަސްވީރެއް ފެނިއްޖެނަމަ ހަލާކުނުކޮށް ދޫކޮށްނުލުމަށެވެ. އަދި އުފުލާފައި ހުރި ގަބުރެއް ފެނިއްޖެނަމަ އެހަމަހަމަ ނުކޮށް ދޫކޮށްނުލުމަށެވެ.

306- باب تحريم اتخاذ الكلب إلا لصَيْد أو ماشية أو زرع

شكارކުރުމަށާއި [illegible] ބެލެހެއްޓުމަށާއި ދަނޑުބިން ބެލެހެއްޓުން ނޫން އެހެން ކަންތައްތަކަށް ކުއްތާ ގެންގުޅުން حرامވެގެންވާކަން ބަޔާންކުރާ باب

1688- عنِ ابْنِ عُمَر رضي اللَّه عَنْهُما : قَالَ سمِعْتُ رسُولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يَقُولُ : « من اقْتَنى كَلْباً إلا كَلْب صَيْدٍ أوْ مَاشِيةٍ فإنَّهُ يَنْقُصُ مِنْ أجْرِهِ كُلَّ يوْمٍ قِيراطَانِ » متفقٌ عليه .

މާތް الله އެދެބޭފުޅުންނަށް ރުއްސުންލެއްވި عبْد اللَّه بن عُمَر ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ތިމަން އަޑުއިވުނީމެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ޝިކާރަކުރުމަށް ނުވަތަ [illegible] ބެލެހެއްޓުމަށް ނޫން [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] قِيراط ގެ [illegible] [illegible].

وفي روايةٍ : « قِيرَاطٌ » .

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. އެއް قِيراطَ ގެ މިންވަރަށެވެ.

1689- وعَنْ أبي هُرَيْرَةَ رضي اللَّه عنْهُ قَالَ : قَالَ رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « مَنْ أمْسَكَ كَلْباً، فَإنَّهُ يَنْقُصُ كُلَّ يَوْمٍ مِنْ عملِهِ قِيرَاطٌ إلاَّ كَلْب حَرْثٍ أوْ مَاشِيَة » متفقٌ عليه .

މާތްالله ރުއްސެވުންވާތި أبو هُرَيْرَة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ދަނޑުބިން ބެލެހެއްޓުމާއި ޖަނަވާރު ބެލެހެއްޓުމާއި ބެލެހެއްޓުން ނޫން އެހެން ކަމަކަށް ކުއްތާ ގެންގުޅޭ ފަރާތެއްގެ ޢަމަލުތަކުން ކޮންމެ ދުވަހަކު قِيراط އެއްގެ މިންވަރު އުނިކުރެވޭ ހުއްޓެވެ.

وفي رواية لمسلم : « مَنِ اقْتَنى كَلْباً لَيْسَ بِكَلْبِ صَيْدٍ ، ولا مَاشِيةٍ ولا أرْضٍ فَإنَّهُ يَنْقُصُ مِنْ أجْرِهِ قِيراطَانِ كُلَّ يْومٍ » .

އަދިمسلمގެ ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. ޝިކާރަކުރުމަށާއި ޖަނަވާރު ބެލެހެއްޓުމަށާއި ދަނޑުބިން ބެލެހެއްޓުމަށް ނޫން އެހެން ކަމަކަށް ކުއްތާ ގެންގުޅޭ ފަރާތެއްގެ އަޖުރުން ކޮންމެ ދުވަހަކު ދެ قِيراط ގެ މިންވަރު އުނިކުރެވޭ ހުއްޓެވެ.

307- باب كراهية تعليق الجرس في البعير وغيره من الدواب وكراهية استصحاب الكلب والجرس في السفر

ޖަމަލާއި އެހެނިހެން ޖަނަވާރުތަކުގެ ކަރުގައި ރަކަބީލު އަޅުވާން މަކްރޫހު ވެގެންވާކަމާއި ދަތުރުފަތުރުގައި ކުއްތާއާއި ރަކަބީލު ގެންގުޅުން މަކްރޫހު ވެގެންވާކަން ބަޔާންކޮށްދޭ باب

1690- عَنْ أبي هُرَيْرَةَ رضِيَ اللَّه عنْهُ قَالَ : قال رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « لا تَصْحَبُ المَلائِكَةُ رُفْقَةً فيهَا كَلْبٌ أوْ جَرَسٌ » رواه مسلم .

މާތްالله ރުއްސެވުންވާތި أبو هُرَيْرَة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެޖަމާޢަތެއްގައި ކުއްތާއާއި ރަކަބީލު ވާނަމަ ރަޙްމަތުގެ މަލާއިކަތް ބައިވެރިނުވެއެވެ.

1691- وعَنْهُ أنَّ النبيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قَال : « الجرسُ من مزَامِير الشَّيْطَانِ » رَواهُ مُسْلِمٌ

އަދި ޞަحابي (އެބަހީ ރަضيالله ޢަންހުސަންގެއްވި أبُو هُرَيْرَة)ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.
رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ޖަރަސްބިލި شيطَانގެ ދޮންމާރިގެ ބާވަތެއްކަމާ

އެއްޗެކެވެ.

رواه أبو داود بإسناد صحيح على شرط مسلم .

308- باب كراهة ركوب الجلاَّلة وهي البعير أو الناقة التي تأكل العَذِرة ، فإن أكلت علفاً طاهراً فطاب لحمها ، زالت الكراهة

ކަޑިބަކިޔާ ޖަމަލުބަކީގެ މައްޗަށް ސަވާރުވުން މަކްރޫހު ވެގެންވާކަމާއި ދެން އެބަކީ ފިނބިކާއި ހުރިބައްކާނުކުރިނަމަ އަދިމަކްރޫހުކަން ކަނޑައެޅޭ ހިނގާ ދޫކުރަން ބައްޔަންވެގެންވާ باب.

1692- عَنِ ابْنِ عُمَرَ رضِيَ اللَّه عنْهُما قَال : نَهى رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم عنِ الجَلاَّلَةِ في الإبلِ أنْ يُرْكَب عَلَيْهَا .

رواهُ أبو داود بإسناد صحيحٍ .

މާތް الله ރުއްސުންވެއްޖެ عبْد اللَّه بن عُمَر ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ކަޑިބަކިޔާ ޖަމަލަށް ސަވާރުވުން رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم މަނާކުރެއްވިއެވެ.

309- باب النهي عن البُصاق في المسجد والأمر بإزالته منه إذا وجد فيه والأمر بتنزيه المسجد عن الأقذار

މިސްކިތުގައި ކުދުކުޅުން މަނާވެގެންވާކަމާއި، މިސްކިތުގައި އެހުރި އެއްޗެއް ފުހެލުމަށް އަމުރުކުރެވިގެންވާކަމާއި، ނަޖިސްތަކުން މިސްކިތް ސާފުކުރުމަށް އަމުރުވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

1693- عَنْ أنسٍ رضي اللَّه عَنهُ أنَّ رَسُولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قَال : « البُصَاقُ في المسْجدِ خَطِيئَـــةٌ، وَكَفَّارَتُهَا دَفْنُهَا » متفق عليه .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أنس ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މިސްކިތުގައި ކުޅުބުލުމަކީ ފާފައެކެވެ. އެކަމުގެ ކައްފާރާއަކީ އެ(ކުޅު)ވަޅުލުމެވެ.

والمرَاد بِدَفْنِهَا إذا كانَ المسْجدُ تُراباً أوْ رَمْلاً ونَحْوَهُ ، فَيُوَارِيهَا تحْتَ ترابهِ . قالَ أبو المحاسن الرُّويَاني في كتابهِ « البحر » ، وقيل : المُرَادُ بِدفْنِهَا إخْرَاجُهَا مِنَ المسْجدِ ، أمَّا إذا كَانَ المْسْجدُ مُبَلَّطاً أوْ مجَصَّصاً ، فَدَلَكَهَا علَيْهِ بِمَداسِهِ أو بِغَيرِهِ كَما يَفْعَلُهُ كثيرٌ مِنَ الجهَّالِ، فَلَيس ذلكَ بِدفْن بلْ زِيادَةٌ في الخطِيئَةِ وتَكثيرٌ للقَذَرِ في المَسْجدِ ، وَعلى مَنْ فَعَلَ ذلك أنْ يَمْسَحهُ بَعْدَ ذلك بِثَوْبِهِ أو بيده أوْ غَيْرِهِ أوْ يَغْسِلَهُ .

މިސްކިތުގައި އެ(ކުޅު)ވަޅުލުމުގެ މުރާދަކީ މިސްކިތުގެ ބިމަކީ ފަސުން، ނުވަތަ ވެލިން ނުވަތަ އެފަދަ އެހެން އެއްޗަކުން ވާނަމައެވެ. އެހިނދު އޭގެ އަޑިގައި ވަޅުލުމެވެ. أبو المحاسن الرُّويَاني އާންގެ "البحر" ނަމަކަށް ކިޔުން ފޮތުގައި ލިޔުއްވާފައިވެއެވެ. ބުނެވިއެވެ. އެވަޅުލުމުގެ މުރާދަކީ އެކުޅު ބަކަހި މިސްކިތުން ބޭރުކުރުމެވެ. އަދި މިސްކިތް ހިލައިންފަރާފައި ނުވަތަ އެޅުއިފަނާފައި ބާއްޕި ގާރިން ހަރުކޮށްފައި އިސްތިރިކޮށްފައި ނުވަތަ އެކަށިއެޅުމާއި އެކަކީ ބިމާއިލާ ކާއްޗަ ހަސްތުކުރުން އޭ އެވަޅުލުން ކުދުގައި ނުޑުދުނައެވެ. އަދި ޔާއްލާމަ! އޭ އިބަރަނގުޅޫ ބޭނުމެއްދާ އަދި މިސްކިތް އިބާރާތް ނަޖިސްކުރުމެވެ. އަދި އެގެރާ އޭނާޔަކު ތިލާ ނަމުގާ އާނާ އާނާގެ ހަތުރުން އެބަން ފުރަތަ. ނަމަތި އާނާ އާނާގެ އެބަން އަހަން އެއްކާން އެބަން ފުރަތަ. ނަމަތި އެބަން ދަތުނަތަ.

1694- وعَنْ عائِشَةَ رضي اللَّه عنْهَا أنَّ رسُولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم رَأى في جِدَارِ الْقِبْلَةِ مُخَاطاً ، أوْ بُزَاقاً ، أوْ نُخَامةً ، فَحكَّه . متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި عائِشَة ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم މިސްކިތުގައި ޤިބުލަވާއިގި ފާރުގަނޑުން ކާޅުގަނޑު ހުއްޓެ ދޫކިބަޖެއި ގެތުވެ. ފަހަ ކަހައި ސާފުކުރެއްވިއެވެ.

1695- وعَنْ أنَسٍ رضي اللَّه عَنْهُ أنَّ رَسُولَ اللَّه صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قَالَ : « إنَّ هذِهِ المسَاجدَ لا تَصْلُحُ لِشْيءٍ مِنْ هذا الْبوْلِ ولا القَذَرِ ، إنَّمَا هِيَ لِذِكْرِ اللَّه تَعَالى ، وقَراءَةِ الْقُرْآنِ » أوْ كَمَا قالَ رسُولُ اللَّه صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم . رواه مسلم .

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވާ أنسގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللَّه صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديثކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން މިމިސްކިތްތަކަކީ ކުޑަކަމުން ދިޔުމާއި ހަޑިކުރުމަށް ހުއްދަ ވެގެންވާ ތަނެއްނޫނެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން އެއީ اللهއަށް ذكرކުރުމަށާއި قرآن ކިޔެވުމަށްޓަކައިވާ ތަނަކެވެ. ނުވަތަ رسُولُ اللَّه صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ވިދާޅުވެއްވިފަދައިންނެވެ.

310- باب كراهة الخصومة في المسجد

ورفع الصوت فيه ، ونشد الضالة والبيع والشراء والإِجارة ونحوها من المعاملات

މިސްކިތުގައި ދެބަސްވެރިވުމާއި އަޑުއުފުލުމާއި ގެއްލިފައިވާ ތަކެތި ހޯދުން ވާހަކަ ދެއްކުމާއި ގަނެ ވިއްކުމާއި، ކުއްޔަށް ދިނުމާއި، އަދި އެނޫނަސް އެފަދަ ކަން ކުރުން މަކުރޫހު ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

1696- عَنْ أبي هُرَيْرَةَ رضي اللَّه عَنْهُ أَنَّهُ سَمِعَ رَسُولَ اللَّه صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يقُولُ : مِنْ سمِعَ رَجُلاً ينْشُدُ ضَالَّةً في المسْجِدِ فَلْيَقُلْ : لا رَدهَا اللَّه علَيْكَ ، فإنَّ المساجدَ لَمْ تُبْنَ لهذا » رَواهُ مُسْلِم.

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވާ أبُو هُرَيْرَة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ،نبي އާ صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް އެصحابي އަޑުއެހުއްސެވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. މީހަކު މިސްކިތުގައި އޭނާގެ ގެއްލިފައިވާ އެއްޗެއް ހޯދުމަށް ވާހަކަދައްކާކަން ފެނިއްޖެނަމަ އެމީހާއަށް ދިމާއަށް ބުނާށެވެ. މިބާ ގެއްލިގެން އެއީ އަނބުރާ الله ނުދެއްވާށިއެވެ. ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން މިސްކިތް ބިނާކޮށްފައިވަނީ މިފަދަ ކަމަކަށް ނޫނެވެ.

1697- وَعَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قَالَ : « إذا رأَيتم مَنْ يَبيعُ أَو يبتَاعُ في المسجدِ ، فَقُولُوا : لا أَرْبَحَ اللَّه تِجَارتَكَ ، وَإِذا رأَيْتُمْ مِنْ ينْشُدُ ضَالَّةً فقُولُوا : لا ردَّهَا اللَّه عَلَيكَ». رواه الترمذي وقال : حديث حسن

އަދި ޞަحابي (އެކަލޭގެ الله ރުއްސުންވެވޮޑިގެންވާ أبُو هُرَيْرَة)ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމައެފަދައިން رسُولُ اللَّه صَلّى الله عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މިތަނބަރިމުހުން ބޭރުގައި މިހާރު މިސްކިތްތަކަކީ މިހާރު އެއްޗެއް ވިއްކާގަތުން ނުވަތަ ގެއްލުނު އެއްޗެހި ހޯދާ ތަނެއް ނޫނެވެ. މާތް الله سبحانه وتعالى ޢިބާދަތް ކުރުމަށާއި ޒިކުރުކުރުމަށް ހަދާފައިވާ ތަންތަނެވެ. އަދި މިސްކިތްތަކަކީ ގެއްލިގެންދާ އެއްޗެއް ހޯދުމާއި ވިއްކާގަތުމަށް ހަދާފައިވާ ތަނެއް ނޫނެވެ. މިބާ ގެއްލިގެން އެއް އެތި ޢިބާދަތް الله އަށްޓަކައި ހަދާފައިވާ ތަނެކެވެ.

1698- وعَنْ بُرِيْدَةَ رضِيَ اللَّه عَنْهُ أَنَّ رَجُلاً نَشَدَ فِي المَسْجِدِ فَقَالَ : منْ دَعَا إِليَّ الجَملَ الأَحْمرَ ؟ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم « لا وَجَدْتَ إِنَّمَا بُنِيَتِ المَسَاجِدُ لِمَا بُنِيَتْ لَهُ » رواه مسلم .

މާތްالله ރުއްސުންވެވޮޑިގެންވާ بُرِيْدَة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަހަމަވަރުން މިހާރު މިސްކިތްގައި إعلان ކުރިއެވެ. އަލިގަނޑުބޮޑު ރަތްޖަމަލެއް ގެއްލިފައިވާ ކަމަށް. އެކަން ހޯދައިދޭނެ މީހަކު ހުރިތޯއެވެ؟ ދެން رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިބާއަށް ނުލިބޭށި! ހަމަހަމަވަރުން މިސްކިތް ބިނާކުރެވިފައިވަނީ އޭގެ ބިނާކުރެވުނު مقصد އަށެވެ.
(އެއީ ޢިބާދަތް ކުރުމަށެވެ.)

1699- وَعَنْ عَمْرو بْنِ شُعَيْبٍ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ جَدِّهِ رَضِيَ اللَّه عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم نَهَى عَنِ الشِّرَاءِ وَالبَيْعِ فِي المسْجِدِ ، وَأَنْ تُنْشَدَ فيهِ ضَالَّةٌ ، أَوْ يُنْشَدَ فِيهِ شِعْرٌ . رواهُ أَبُــــــو دَاودَ ، والتِّرمذي وقال : حَدِيثٌ حَسَنٌ .

މާތްالله ރުއްސުންވެވޮޑިގެންވާ عَمْرو بْنِ شُعَيْب، އޭނާގެ ބައްޕާގެ ރިވާޔަތުން، އަދި އޭނާ އޭނާގެ ބައްޕަ ކާފާގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم މިސްކިތުގައި ގަތުމާއި ވިއްކުމާއި ގެއްލިގެން ދިޔަ ތަކެތި އިޢުލާނުކުރުމާއި ޝިޢުރު ކިޔުން މަނާކުރެއްވިއެވެ.

1700- وَعَنِ السَّائِبِ بْنِ يزيدَ الصَّحَابي رَضِيَ اللَّه عنْهُ قالَ : كُنْتُ فِي المَسْجِدِ فَحَصَبَنِي رَجُلٌ ، فَنَظَرْتُ فَإِذَا عُمَرُ بنُ الخَطَّاب رَضِيَ اللَّه عَنْهُ فقَالَ : اذهَبْ فأْتِنِي بِهَذيْنِ فَجِئْتُهُ بهمَا، فقَالَ : مِنْ أَيْنَ أَنْتُمَا ؟ فَقَالا : مِنْ أَهْلِ الطَّائِفِ ، فَقَالَ : لَوْ كُنْتُمَا مِنْ أَهْلِ الْبَلَدِ ، لأَوْجَعْتُكُمَا ، تَرْفَعَانِ أَصْوَاتَكُمَا فِي مسْجِدِ رَسُولِ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ؟ رَوَاهُ البُخَارِي .

ދާތް الله ރުއްސުންލެއްވި السَّائبِ بْن يزيد ގެ ރިވާޔަތެއް ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަ މިސްކިތުގައި ހުރީމެވެ. ދެން މީހަކު ތިމަންނައާއި ދިމާލަށް ހިލަކޮޅެއް އުކިއެވެ. ދެން ތިމަންނަ ބަލައިލީމު އެއީ عُمَرُ بنُ الخَطَّاب رَضِيَ اللَّه عَنْهُ އެވެ. ދެން ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަށް ގެނެސް މިދެމީހުން ގެންނަވާށެވެ. ދެން ތިމަންނަ އެދެމީހުން ގެނެސްދިނީމެވެ. ދެން އޭނާ ވިދާޅުވިއެވެ. ތިޔަދެމީހުން ކޮންބައެއް ނުވަތަ ކޮންތާކުން ކަމަށް ވަނީ؟ އެދެމީހުން ބުނީއެވެ. طائِف ގެ މީހުންނެވެ. ދެން އޭނާ ވިދާޅުވިއެވެ. މިރަށު މީހުން ކަމަށް ތިޔަދެމީހުން ވީނަމަ ތިމަންނަ ތިޔަދެމީހުންނަށް އަދަބު ދޭނީމެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ މިސްކިތުގައި ތިޔަދެމީހުން އަޑުގަދަކުރަނީ ކޮންކަމަކަށް ހެއްޔެވެ؟

311– باب نَهْي من أكل ثوماً أو بصلاً أو كُرَّاثاً أو غيره
مما له رائحة كريهة عن دخول المسجد قبل زوال رائحته إلا لضرورة

ލޮނުމެދާއި ފިޔާއާއި كُرَّاث (ލީކްސް) އާއި އެނޫންވެސް ނުބައިވަސްދުވާ ކާއެއްޗެއް ކައިގެން ހުރެ އެވަސް ނެތިގެން ދިއުމުގެ ކުރިން ބޭނުންތެރިކަމަކާނުލައި މިސްކިތަށް ވަނުމަށް ނަހީކޮށްފައިވާ ބާބު باب

1701– عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّه عَنْهُمَا أَنَّ النَّبِيَّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قَالَ : مِنْ أَكَلَ مِنْ هَذِهِ الشَّجَرَةِ يَعْنِي الثُّومَ فلا يقْرَبَنَّ مَسْجِدَنَا » متفقٌ عليه .

ﷲ އެދެބަފައިންނަށް ރުއްސުންލެއްވި عبْد اللَّهِ بن عُمَر ގެ ރިވާޔަތެއް ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން، نبي ﷺ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މިގަހުން ކައިގެން ހުންނަމީހާ އެބަހީ ލޮނުމެދު ކައިގެން ހުންނަމީހާ އަހަރެމެންގެ މިސްކިތާ ކައިރިވާށެއް ނުވާނެއެވެ.

وفي روايةٍ لمسلم : « مَسَاجِدَنَا » .

އަދި مسلمގެ ރިވާޔަތެއްގައި مَسَاجِدَنَاގެ لفظ އައިސްފައިވެއެވެ. މާނައަކީ (އަހަރެމެންގެ މިސްކިތްތަކާއި) ކައިރިނުވާ ހުއްޓެވެ.

1702– وَعَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّه عَنْهُ قَالَ : قَالَ النبيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « مَنْ أَكَلَ مِنْ هذِهِ الشَّجَرَةِ فَلا يَقْرَبنَّا ، وَلا يُصَلِّيَنَّ مَعنَا » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވި أَنَس ގެފާނުގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މިގަހުން (ލޮނުމެދު) ކައިގެންހުންނަމީހާ ތިމަން މިސްކިތާއި ކައިރިނުވާށެވެ. ދުރުގައި. އަދި ތިމަންމެންނާއި އެކު ނަމާދު ނުކުރާށެވެ.

1703- وعَنْ جابرٍ رَضِيَ اللَّه عَنْهُ قالَ : قَالَ النَّبِيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « مَنْ أَكَلَ ثُوماً أَوْ بَصَلاً ، فَلْيَعْتَزِلْنَا ، أَوْ فَلْيَعْتَزِلْ مَسْجدَنَا » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވި جَابِر ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. نبي ގެ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ލޮނުމެދު ނުވަތަ ފިޔާ ކައިގެން ހުންނަމީހާ ތިމަން މިސްކިތާއި ދުރުވާށެވެ. ނުވަތަ ތިމަންމެންގެ މިސްކިތުން ދުރުވާށެވެ.

وفي رواية لُمسْلِمٍ : مَنْ أَكَلَ الْبَصَلَ ، وَالثُّوم ، وَالْكُرَاث ، فَلا يَقْرَبَنَّ مسْجِدَنَا ، فَإِنَّ المَلائِكَةَ تَتَأَذَّى مِمَّا يتأَذَّى مِنْهُ بَنُو آدمَ » .

އަދި مسلم ގެ ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. ލޮނުމެދާއި ފިޔާއާއި كراث (ހުޅުފިޔާ) ކައިގެން ހުންނަމީހާ ތިމަން މިސްކިތާއި ކައިރިނުވާށެވެ. އެހެނީ ހަމަކަށަވަރުން މަލާއިކަތުން ތަކުލީފުހުންނަވަނީ އާދަމުގެ ދަރިންނަށް އުނދަގޫވާ ތަކެތިން އުނދަގޫވެއެވެ.

1704- وعَنْ عُمَرَ بْن الخَطَّاب رَضِيَ اللَّه عَنْهُ أَنَّهُ خطَبَ يَوْمَ الجُمُعَةِ فَقَالَ فِي خُطْبَتِهِ : ثُمَّ إِنَّكُمْ أَيُّهَا النَّاسُ تَأْكُلُونَ شَجَرَتَيْنِ ما أُرَاهُمَا إِلاَّ خَبِيثَتَيْنِ : الْبَصَلَ ، وَالثُّومَ ، لَقَدْ رَأَيْتُ رَسولَ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم إِذَا وَجَدَ رِيحَهُمَا مِنَ الرَّجُلِ فِي المَسْجِدِ أَمَرَ بِهِ ، فَأُخْرِجَ إِلى الْبَقِيعِ، فَمَنْ أَكَلَهُمَا ، فَلْيُمِتْهُمَا طبْخاً . رواه مسلم .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވި عُمَر بْن الخَطَّاب ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެ صحابي ހުކުރުދުވަހު خطبة ދެއްވިއެވެ. ފަހެ އެ خطبة ގައި ވިދާޅުވިއެވެ. އޭ މީސްތަކުންނޭވެ! ތިޔަބައިމީހުން ދެގަހެއްގެ މޭވާ ކަނީއެވެ. އަދި އަހަރެން ނުބައިވެގެންވާ ތަކެތި ކަމުގައި ނޫނީ ތިމަން ނުދެކެމެވެ. އެއީ ފިޔާ އާއި ލޮނުމެދެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އަށް މީހެއްގެ ރިވައިން މިސްކިތުގައި އެފަދަ ވަސްއެއް ދެނެވަޑައިގަތުމުން އެމީހާ البقيع އާއި ދިމާލަށް ނެރުއްވުމަށް އަމުރުކުރެއްވިއެވެ. ފަހެ އެއްޗެއް ކާނަމަ ކައްކާފައި ކާށެވެ.

312 – باب كراهية الاحتباء يوم الجمعة والإمام يخطب

لأنه يجلب النوم فيفوت استماع الخطبة ويخاف انتقاض الوضوء

ހުކުރު ދުވަހު އިމާމު خطبة ވިދާޅުވާ ވަގުތު ބުރަކަށްބާއި ފާރި، އަދި (ފަސޭހައިން ނިދިވެ ބޮޑު ދުވާލު ފުރަތަކަވިން) ޚުތުބާ އަޑުވާގަތް އިނުން މަކުރޫހުވެގެންވާކަން ބަޔާންކޮށްދޭ باب އެހެނީ އެއީ ނިދިއައުން ގެންގުޅޭތީވެ. އެހެންކަމުން خطبة ގެ އަޑުއިވުން ގެއްލިގެންދެއެވެ. އަދި وضوء ގެއްލިދާނެކަމުގެ ބިރު ހިފާކަމުގެ.

1705- عنْ مُعَاذِ بْنِ أَنسٍ الجُهَنِيِّ ، رَضِيَ اللَّه عَنهُ أَنَّه النَّبِيَّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم نَهَى عَنِ الحِبْوَةِ يَوْمَ الجُمُعَةِ وَالإِمَامُ يَخْطُبُ . رواهُ أبو داود ، والترمذي وَقَالا : حدِيثٌ حَسَنٌ .

މާނަ: الله ރުއްސުންލެއްވި مُعَاذ بْنِ أَنسٍ الجُهَنِيّ ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبي ﷺ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ހުކުރު ދުވަހު އިމާމު خطبة ކިޔާ ވަގުތުގައި ފުރާކާ އުޅުގައިގެން ދެފައިކޮން ޖެހުން އަގުވައިގެން އިނުން މަނާކުރެއްވިއެވެ.

313– باب نهي مَنْ دخل عليه عشر ذي الحجة

وأراد أن يضحِّيَ عن أخذ شيء من شعره أو أظفاره حتى يضحّيَ

أضحية ކަތިލަން ގަސްދުކުރާމީހާ ذو الحجة މަސް ފެށުމުން ފެށިގެން أضحية ކަތިލައިފިނުމަށްދާންދެން ބޮލުގެ އިސްތަށި އެނގިލިތަކުގެ ނިޔަފަތި ކެޅުން މަނާކުރުން ބަޔާންކޮށްދޭ باب

1706- عَنْ أُمِّ سَلَمةَ رضِيَ اللَّه عَنْهَا قَالَتْ : قَالَ رسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « مَنْ كَانَ لَهُ ذِبْحٌ يَذْبَحُهُ ، فَإِذا أُهِلَّ هِلالُ ذِي الحِجَّة ، فَلا يَأْخُذَنَّ مِنْ شَعْرِه وَلا منْ أَظْفَارِهِ شَيْئاً حتى يُضَحِّيَ » رَواهُ مُسْلِم .

މާނަ:الله ރުއްސުންލެއްވި أُمِّ سَلَمة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. أضحية ކަތިލާން ބޭނުންވާމީހާ ޒުލް ހިއްޖާ ذوالحجة މަހަށް ވަނުމުން ފެށިގެން ކަތިލައިފިނުމާދާންދެން އެމީހެއްގެ ބޮލުން އިސްތަށި އަދި ނިޔަފަތި އެއްވެސް ކޮށައިނުގަންނާނެއެވެ.

314– باب النَّهي عَن الحلف بمخلوق كالنبي والكعبة والملائكة والسماء والآباء والحياة والروح والرأس ونعمة السلطان وتُرْبَة فلان والأمانة ، وهي من أشدها نهياً

އެއްވެސް مخلوق އަކަށް ހުވާކުރުން ހަރާމްވުން مثال އަކަށް نبي ބޭކަލުންނާއި كعبةއާއި މަލާއިކަތް ބޭކަލުންނާއި އުޑާއި ބަފައިންނާއި ދިރިއުޅުމާއި ފުރާނައާއި ބޮލާއި ރަސްކަލުންގެ ނިޢުމަތާއި ރަސްކަލުންގެ އިނާމްތަކާއި قبرއާއި އަމާނާތާއި އަދި އެންމެހާ ތަކެތި ބޭނުމަށް ހުވާކުރުން ގަބޫލު ނުކުރެވޭ ބައެއް ވާހަކަ އާ ގުޅޭ باب

1707- عَنِ ابْنِ عُمَرَ ، رضِيَ اللَّه عنْهُمَا ، عَنِ النَّبِيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، قَالَ : « إِنَّ اللَّه تَعالى ينْهَاكُمْ أَنْ تَحْلِفُوا بابائِكُمْ ، فَمَنْ كَانَ حَالِفاً ، فلْيَحْلِفْ باللَّهِ ، أَوْ لِيَصْمُتْ » متفقٌ عليه.

މާތް الله އެކަލާނގެ ރުއްސެވުން ލިބިވޮޑިގެން عبْد اللَّهِ بن عُمَر ، نبي އާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ އަރިހުން ރިވާކުރައްވައެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالى ތިޔަބައިމީހުން ތިޔަބައިމީހުންގެ ބައްޕަފުޅުން ގަންދީ ހުވާކުރުމަކުން މަނާކުރައްވައެވެ. ފަހެ މީހަކު ހުވާ ކުރަނީނަމަ ފަހެ الله ގަންދީ ހުވާކުރާށެވެ. ނުވަތަ ހަމަހިމޭންވާށެވެ.

وفي رواية في الصحيح : « فمنْ كَانَ حَالِفاً ، فَلا يَحْلِفْ إِلاَّ بِاللَّهِ ، أَوْ لِيسْكُتْ »

އަދި صحيح(مسلم) ގެ ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. ފަހެ މީހަކު ހުވާކުރަނީނަމަ الله ފިޔަވައި އެހެން ފަރާތަކަށް ގަންދީ ހުވާނުކުރާށެވެ. ނުވަތަ ހަމަހިމޭންވާށެވެ.

1708- وعنْ عَبْدِ الرحْمنِ بْن سمُرَةَ ، رضِيِ اللَّه عنْهُ قَالَ : قَالَ رسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : «لا تَحْلِفوا بِالطَّواغِي ، ولا بابائِكُمْ » رواه مسلم .

މާތްالله ރުއްސެވުން ލިބިވޮޑިގެން عَبْدِ الرحْمن بْن سمُرَةَ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ބުތު ގަންދީ ހުވާނުކުރާށެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ ބައްޕައިން ގަންދީ ހުވާނުކުރާށެވެ.

« الطَّوَاغي » : جَمْعُ طاغية ، وهِي الأصْنَامُ ، وَمِنْهُ الحديثُ : « هذِهِ طاغِيةُ دوْسٍ » : أَيْ : صنمُهُم ومعْبُودُهُم . ورُوِيَ في غَيرِ مُسْلِم : « بالطَّواغِيتِ » جمْع طاغُوت ، وهُو الشَّيطانُ وَالصَّنَمُ .

1709–وعنْ بُريْدة رضِي اللَّه عنهُ أَنَّ رسُول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال:«من حلَف بِالأَمانَةِ فليْس مِنا».

މާތްالله ރުހިވެވޮޑިގެންވާ بُريْدة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އަމާނާތުގެ ކަސަމުގައި ހުވާކުރިމީހާ ވަނީ ތިމަންމެންގެ ތެރެއިން ނޫނެވެ.

حدِيثٌ صحيحٌ ، رواهُ أَبُو داود بإِسنادٍ صحِيحٍ .

1710– وعنْهُ قال : قال رسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « منْ حلفَ ، فقال : إِني برِيءٌ مِنَ الإِسلامِ فإِن كانَ كاذِباً ، فَهُو كما قالَ ، وإِنْ كَان صادِقاً ، فلَنْ يرْجِع إِلى الإِسلاَم سالِماً». رواه أبو داود .

އަދި އެصحابي (އެބަހީ الله ރުހިވެވޮޑިގެންވާ بُريْدة)ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މީހަކު ހުވާކުރާއިރު ތިމަންނަ އިސްލާމްދީނުން ބަރީއަވެގެންވާތީ ބަސްކިޔަނަމަ ފަދަ އޭ ދޮގަށްބުނިކަމަށް ވަނީނަމަ އޭނާ ވާނީ ބުނި ފަދައިންނެވެ. އަދި އޭ ތެދަށްބުނިކަމަށް ވަނީނަމަ އޭނާ އިސްލާމްދީނަށް ސަލާމަތުން އެނބުރި ނުދާނެއެވެ.

1711– وَعنِ ابْن عمر رضِي اللَّه عنْهُمَا أَنَّهُ سمِعَ رَجُلاً يَقُولُ : لاَ والْكعْبةِ ، فقالَ ابْنُ عُمر : لا تَحْلِفْ بِغَيْرِ اللَّهِ ، فإِني سَمِعْتُ رسُولَ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يقُولُ : « منْ حلفَ بِغَيْرِ اللَّهِ ، فَقدْ كَفَر أَوْ أَشرْكَ » رواه الترمذي وقال : حدِيثٌ حسَنٌ .

މާތްالله އެދެކަލުންނަށް ރުހިވެވޮޑިގެންވާ عبْد اللَّهِ بن عُمَر ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެ صحابي ވިދާޅުވި ބަސްތައް އަޑުއައްސަވައިފިއެވެ. ނޫނެކެވެ. ކަޢުބާގެ ކަސަމުގައި ބުނެއެވެ. ފަހެ އިބްނު ޢުމަރު ވިދާޅުވިއެވެ. ވީމާ الله ފިޔަވައި އެހެން ތަކެއްޗެއްގެ ކަސަމުގައި ހުވާނުކުރާށެވެ. ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރައްވަމުން ތިމަން އަޑުއެހީމެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. الله ފިޔަވައި އެހެން ފަރާތެއްގެ ކަސަމުގައި ހުވާކުރާ މީހާ ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން ކާފިރުވެއްޖެއެވެ. ނުވަތަ ޝިރުކު ކުރީއެވެ.

وفسَّر بعْضُ الْعلماءِ قوْلهُ : « كَفر أَوْ أشركَ » علَى التَّغلِيظِ كما رُوِي أَنَّ النبيَّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قَـــالَ: « الرِّيَاءُ شِرْكٌ »

315– باب تغليظ اليمين الكاذبة عمداً

ގަސްދުގައި ދޮގު ހުވާކުރުމުގެ ނުބައިކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

1712– عَنِ ابْنِ مسْعُودٍ رضِي اللَّه عَنْهُ أَنَّ النَّبِيَّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « منْ حلفَ علَى مَالِ امْـــرِيءٍ مُسْلِمٍ بغيْرِ حقِّهِ ، لقِي اللَّه وهُو علَيْهِ غَضْبانُ » قَالَ : ثُمَّ قرأَ علیْنَا رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم مِصَـــداقَه منْ كتاب اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ : { إِنَّ الَّذِينَ يَشْتَرُونَ بِعهْدِ اللَّهِ وأَيْمانِهِمْ ثَمناً قَلِيلاً } [آل عمران : 77] إلى آخرِ الآيةِ : مُتَّفَقٌ عليْه .

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވާ عبد اللَّهِ بن مسعُود ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبي އާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ދޮގުހުވާކުރުމުގެ ސަބަބުން މުސްލިމުގެ މުދާ ނުحقން ހިފައިފިނަމަ قيامةދުވަހުން الله އާއި ބައްދަލުވާނީ އެކަލާނގެ ރުޅިވެރިވެވޮޑިގެންވާ ހާލުގައެވެ. ދެން ރިޔާސަތުގެ ކިޔަވާދެއްވިއެވެ. ދެން رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އަޅުގަނޑުމެންނަށް ކިޔަވާދެއްވީ قرآنން ތެދުކަމުގެ ޘާބިތު ދެއްވާ ވެއްޖެއެވެ. {إنَّ الَّذِينَ يَشْتَرُونَ بِعهْدِ اللَّهِ وأَيْمانِهِمْ ثَمناً قَلِيلاً } މާނައީ: ހަމަކަށަވަރުން الله ގެ عهْد އާއި، އެމީހުންގެ ހުވާތައް ކުޑަ އަގަކަށް ވިއްކާ މީހުން ، آخرةގައި އެމީހުންނަށް އެއްވެސް نصيبއެއް ނުވެއެވެ.

1713– وعَنْ أَبِي أُمامةَ إِياسِ بْنِ ثعْلَبَةَ الحَارِثِيِّ رضِيَ اللَّه عَنْهُ أَن رسُول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قالَ : « منِ اقْتَطعَ حَقَّ امْرِيءِ مسْلِمٍ بيمِينِه ، فَقَدْ أَوْجَب اللَّه لَهُ النَّارَ . وحرَّم عَلَيْهِ الْجـــنَّةَ» فقالَ لَهُ رَجُلٌ : وإِنْ كَانَ شَيْئاً يسِيراً يا رسُولَ اللَّهِ ؟ قَالَ : « وَإِنْ كان قَضِيباً مِنْ أَراكٍ » رواهُ مُسْلِمٌ .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވާ أَبُو أُمامةَ إِياسِ بْنِ ثعْلَبَةَ الحَارِثِيِّ ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ދޮގުހުވާކުރުމުގެ ސަބަބުން މުސްލިމުގެ حق އެއް ނަގައިގެންފިމީހާގެ މައްޗަށް الله سبحانه وتعالى ނަރަކަ ވާޖިބު ކުރައްވައިފިއެވެ. އަދި ސުވަރުގެ

ދޫކޮށްލައްވާ. އާ اللهގެ ރަސޫލާއަށް. އަދި ކިބައިން ކާބައިތަކަށް ކުރެވެވިދާނެ ކިބައިވެރިވެވޭތަ؟ حديث ކުރައްވިއެވެ. އަދި ދިޔާނަ ދަރިޖާކަން ކުރެވޭ ވިރާސްތެއްގެ.

1714- وعنْ عبْدِ اللَّهِ بْنِ عمرِو بْنِ الْعاصِ رضِي اللَّه عَنْهُمَا عن النبيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قالَ : « الْكَبَـــائِرُ : الإِشْرَاكُ بِاللَّهِ ، وَعُقُوقُ الْوَالِدَيْن ، وَقتْلُ النَّفْسِ ، والْيَمِينُ الْغَمُوسُ » رواه البخاري .

މާތްالله އެދުވަހިކަމާއިންސާނުން ރުއްސުންމާއި عبْد اللَّهِ بن عمرِو بْنِ الْعاصِ، نبي އާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ އަރިހުން ރިވާކުރައްވިއެވެ. އަކާލާގާދުން حديث ކުރައްވިއެވެ. ބޮޑު ފާފަތަކީ الله އަށް شريك ކުރުމެވެ. އަދި މައިންބަފައިންނަށް އުނދަގޫކުރުމެވެ. އަދި ނަފްސެއް قتل ކުރުމެވެ. އަދި ދޮގު ހުވާ ކުރުމެވެ.

وفي روايةٍ له : أَن أَعْرَابيًّا جاءَ إِلى النَّبيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم فَقال : يَا رَسُول اللَّه ما الْكَبَائِرُ ؟ قالَ : «الإِشْراكُ بِاللَّهِ » قَالَ : ثُمَّ ماذا ؟ قالَ : « الْيَمِينُ الْغَمُوسُ » قُلْتُ : وَمَا الْيمِينُ الْغَمُوسُ ؟ قال : « الَّذِي يَقْتَطِعُ مَالَ امْرِيءٍ مسلم ، » يعْنِي بِيمِينٍ هُوَ فِيها كاذِبٌ .

އަދި بخاريގެ ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. ގަމާރާ ބަދުވީއެއް ނަބިއްޔާގެ ހުށަހެޅުމެއް نبي އާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އަރިހަށް އައެވެ. ދެން ދަންނަވައިފިއެވެ. އާ اللهގެ ރަސޫލާއެވެ. ބޮޑު ފާފަތަކީ ކޮބައި ހެއްޔެވެ؟ حديث ކުރައްވިއެވެ. އަދި الله އަށް شريك ކުރުމެވެ. ދެން ދަންނަވައިފިއެވެ. ދެން ކޮންކަމެއްތޯއެވެ؟ حديث ކުރައްވިއެވެ. (الْيَمِينُ الْغَمُوسُ) އެބައީ ދޮގު ހުވާކުރުމެވެ. އަހާ ދަންނަވައިފިއެވެ. الْيَمِينُ الْغَمُوسُ އަކީ ކޮންކަމެއްތޯއެވެ. حديث ކުރައްވިއެވެ. އަދި އެހެން މުސްލިމެއްގެ މުދާ ނެގުމަށް ގަސްތު އަދި އެގޮތަށް ދޮގު އުކާލާގެންވާ ހުވައެވެ.

316– باب ندب مَن حلف على يَمينٍ ، فرأى غيرها خيرًا منها أن يفعل ذلك المحلوف عليه ، ثم يكفِّر عن يمينه

ހުވައެއްކުރުމަށްފަހު އެހެން ގޮތެއް ހުވައިކުރި ކަމަށްވުރެ ހެޔޮގޮތް ކަމުގައި ފެނިއްޖެނަމަ އެ ހެޔޮގޮތް عمل ކުރުން مستحب ވެގެންވާކަމާއި ދެން އޭނާގެ ހުވާގެ ކައްފާރާ ދިނުން ބަޔާންވެގެންވާ باب

1715– عَنْ عبْدِ الرَّحْمنِ بْنِ سَمُرةَ رضِيِ اللَّه عَنْهُ قَالَ : قَالَ لي رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم: «... وَإِذَا حَلَفْتَ علَى يَمِينٍ ، فَرَأَيْت غَيْرَها خَيْراً مِنهَا ، فأْتِ الَّذِي هُوَ خَيْرٌ ، وكفِّرْ عن يَمِينك » متفقٌ عليه .

މާތްالله ރުއްސުވެވޮޑިގެންވާ عبْد الرَّحْمن بْن سَمُرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަށް رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިބާ ކަލޭގެ ހުވައެއް ކުރުމަށްފަހު ތިބާއަށް އެހެންގޮތް ހެޔޮކަމަށްވެއްޖެނަމަ ފެނިއްޖެނަމަ ދެން އެ ހެޔޮގޮތް އިސްކަންދީ ކުރާށެވެ. އަދި ތިބާގެ ހުވާގެ ކައްފާރާ ދޭށެވެ.

1716– وعَنْ أَبِي هُرِيْرَةَ رضِيَ اللَّه عَنْهُ أَنَّ رسُولَ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قالَ : « منْ حلَف عَلَى يَمِينٍ فرأَى غَيْرَهَا خَيْراً مِنْهَا ، فَلْيُكَفِّرْ عَنْ يَمِينِهِ ، ولْيَفْعَلْ الَّذِي هُوَ خَيْرٌ » رواهُ مسلم .

މާތް الله ރުއްސުވެވޮޑިގެންވާ أبُو هُرِيْرَة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ކަލެއަކު ހުވައެއްކޮށް ފަހެ ދެވަނަ އެހެންގޮތް ހެޔޮކަމަށް ފެނިއްޖެނަމަ ދެން އޭނާ ހުވާގެ ކައްފާރާދީފައިވާށެވެ. އަދި ހެޔޮގޮތް ކަމުގައިވާ ފަރާތުން عمل ކުރާށެވެ.

1717– وَعَنْ أَبِي مُوسَى رضِيَ اللَّه عَنْهُ أَنَّ رسُول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قَالَ : « إِنِّي واللَّهِ إِنْ شَاءَ اللَّه لاَ أَحلِفُ عَلَى يَمِينٍ ، ثُمَّ أَرَى خَيْراً مِنهَا إِلاَّ كَفَّرْتُ عَنْ يَمِيني ، وأَتيْتُ الَّذِي هُوَ خَيرٌ » متفقٌ عليه.

މާތް الله ރުއްސުވެވޮޑިގެންވާ أبُو مُوسَى ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މާތް الله ގަންދީވަޑައިގަންނަމެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންކަލޯގެފާނު الله އިރާދަކުރެއްވިއްޔާ ހުވައެއް ކުރައްވާފައި އެއަށްވުރެ ހެޔޮގޮތެއް ފެނިއްޖެނަމަ ތިމަންކަލޯގެފާނުގެ ހުވާގެ ކައްފާރާ ދެއްވާނަމެވެ. އަދި ހެޔޮގޮތްވީ ކަމެއް އަމަލުކުރައްވާނަމެވެ.

1718- وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضِي اللَّه عنْهُ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « لأَنْ يَلَجَّ أَحَدُكُمْ في يَمِينِهِ في أَهْلِهِ آثَمُ لَهُ عِنْدَ اللَّهِ تَعَالى مِنْ أَنْ يُعْطِيَ كَفَّارَتَهُ الَّتِي فَرَض اللَّه عَلَيْهِ» متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުއްސެވުންވެއްވި أبو هُرَيْرَة ގެ ރިވާޔަތެއް ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديثކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު އޭނާ އަނބިދަރިންގެ މައްޗަށް ކުރާ ހުވައިގެ ފާފަވެރިކަން اللهގެ ހަޟްރަތުގައި އޮވީ އަރުވެރި ދޫކޮށްލައި އެކަލާންގެ الله فرض ކުރެއްވި ކައްފާރާ ހުވާގެ ކައްފާރާ ދިނުމަށް ވުރެ އަރުވާ ބޮޑު ދުވަހުގެ ފާފަ ބޮޑުވެގެންވެއެވެ.

قولُهُ : « يلَجَّ » بِفَتْحِ الَّلامِ ، وَتَشْدِيدِ الجيِمِ : أَيْ يتَمادَى فِيها ، وَلاَ يُكَفِّرُ ، وقولُه : «آثَمُ » بالثاءِ المثلثـــة ، أَيْ : أَكْثَرُ إِثْماً

317- باب العفو عن لغو اليمين

وأنه لا كفارة فيه ، وهو ما يجري على اللسان بغير قصد اليمين

كقوله على العادة : لا والله ، وبلى والله ، ونحو ذلك

ގަސްތުކާއިނުލައި ކުރާ ހުވާ މާފުވާނެ ބާބު ކައްފާރާ ނުދޭން ބޭނުންވާނެ باب އަދި ހަމަ ކަނޑައެޅުން އެކަން ކައްފާރާ އެއް ނުވާނެއެވެ. އަދި އެއީ ގަސްތުކޮށްގެން ނުކުރާ ދުލުގެ ހުވާ ހުވައެވެ. އެއީ މީހުންގެ އާދަކާއިގެ ގޮތުން ބުނާ ބުނުމެވެ. މިސާލަކަށް ނޫނޭވެ. މާތް الله ގަސަމެވެ ހުވާ ކުރަމެވެ. ނޫނެކޭ އާއެކެވެ. މާތް الله ގަސަމެވެ ހުވާކުރަމެވެ. އަދި އެފަދަ ގޮތުންނެވެ.

قَالَ الله تَعَالَى : ﴿ لاَ يُؤاخِذُكُمُ اللهُ باللَّغْوِ في أَيْمَانكُمْ وَلكِنْ يُؤاخِذُكُمْ بِمَا عَقَّدْتُمُ الأيمَانَ فَكَفَّارَتُهُ إطْعَامُ عَشَرَةِ مَسَاكِينَ مِنْ أوْسَطِ مَا تُطْعِمُونَ أَهْلِيكُمْ أَوْ كِسْوَتُهُمْ أَوْ تَحْرِيرُ رَقَبَةٍ فَمَنْ لَمْ يَجِدْ فَصِيَامُ ثَلاَثَةِ أَيَّامٍ ذَلِكَ كَفَّارَةُ أَيْمَانِكُمْ إِذَا حَلَفْتُمْ وَاحْفَظُوا أيْمَانَكُمْ ﴾ [المائدة : 89] .

قصد ގަސްތުކާނުލައި، ތިޔަބައިމީހުން ކުރާ ހުވާތަކަށް،الله ތިޔަބައިމީހުންނަށް عقوبات އެއް ނުދެއްވާނެއެވެ. (އަދި: އާދައިގެ ވާހަކައިގައި އެބުނާ ހުވާކުރުމާއި قصدއެއްނެތި، ހުވާ ގެތުގައި ބުނާ ބަހެއް ބޭނުންކުރުމާ ކުރައް ނުވާނެ ކައްފާރާއެއް ނުނެއެވެ.) އަޅުގަނޑު ނަން،قصد ކުރެވިގެން ހުވާކުރުން،

އެކަލާނގެ ވިދިބައިވިޔުނުނަށް ބަޔާ ދެއްވާނެކަމެވެ. ޖުމް ހުވާގެ كفارة އަދި، ވިދިބައިވިޔުނުގެ
އަނބުދަރިންނަށް ކާންދިނީ އުޅޭ މުދަލުންނެވް، ނުވަތަ مسكينންނަށް ކާންދިނުމުގެ. ނުވަތަ އެއްޗަކުން ނަން
އަންނަނީވެސް ދިނުމުގެ. ނުވަތަ އަހަރަ މިނިވަން ކުރުމުގެ. ޖޫރި، (އެކިރިންކަމުގެ ކުރަކުން) ނުލިބުން
ދާނި، ބިންދުވަރު ޖަދުއަރަރު ހުރުމުގެ. އަދި ވިދިބައިވިޔުން ހުވާކަށް ހިނދުއްގައި (ނޯޓު: ހުވާކަށް،
އަ ހުވާތަ خلاف ވެއްޖެ ހިނދުއްގައި) ވިދިބައިވިޔުނުގެ ހުވާގެ كفارة އަވެ. އަދި ވިދިބައިވިޔުނުގެ
ހުވާކަން ޖައްސާބަލާށެވެ!

1719– وَعَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّه عَنْهَا قَالَتْ : أُنْزِلَتْ هَذِهِ الآيَةُ :{لا يُؤَاخِذُكُمْ اللَّه بِاللَّغْوِ في أَيْمَانِكُمْ } في قَوْلِ الرَّجُلِ : لا واللَّهِ ، وَبَلى واللَّهِ . رواه البخاري .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވާ عَائِشَةَ ގެފާނުގެ ރިވާޔަތް ކުރެއްވި ޙަދީޘެއްގައިވެއެވެ. އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ. لا يُؤَاخِذُكُمْ اللَّه بِاللَّغْوِ في أَيْمَانِكُمْ މިއާޔަތް ބާވައިލެއްވީ މީހުން قصدއާއި ނުލައި ކިޔާ ހުވާގެ ބަސް ކިޔާ ބަސްތަކާ ބެހޭގޮތުންނެވެ. އެއީ واللَّهِ އަދި بَلى واللَّهِ ގެ ބަސްތަކެވެ.

318– باب كراهة الحلف في البيع وإن كان صادقاً

ވިޔަފާރިގައި ހުވާ ކުރުން އެއީ ތެދު ހުވާއަކަށްވިޔަސް ވެސް މަކްރޫހުވާކަމާބެހޭ ބާބު

باب

1720– عَنْ أَبي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّه عَنْهُ قَالَ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يقُولُ : «الحَلِفُ منْفَقَةٌ للسِّلْعَةِ ، مَمْحَقَةٌ للْكَسْبِ » متفقٌ عليه .

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވާ أبُو هُرَيْرَة ގެ ރިވާޔަތް ކުރެއްވި ޙަދީޘެއްގައިވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް އަހުރެން އަޑުއެހީމެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހުވާކުރުމަކީ ވިޔަފާރި މުދަލުގެ ނަފާ ގެއްލުވާލާ ކަމެކެވެ. އަދި އާމްދަނީ އަށް ގެއްލުންދޭކަމެކެވެ.

1721– وَعَنْ أَبي قَتَادَةَ رضِيَ اللَّه عَنْهُ قَالَ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يَقُولُ : « إِيَّاكُمْ وَكَثْرَةَ الحلِفِ في الْبَيْعِ ، فَإِنَّهُ يُنَفِّقُ ثُمَّ يَمْحَقُ » رواه مسلم .

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވާ أبُو قَتَادَة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެ صحابي رسُولُ اللَّه صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް އަޑުއެހިގެންވެއެވެ. އަހަރެމެންނަށް حديث ކުރެއްވިއެވެ. ވިޔަފާރީގައި ގިނަގިނައިން ހުވާކުރުމުން ދުރުހެލިވާށެވެ. އެހެނީ ހަމަކަށަވަރުން އެއީ ވިޔަފާރި ދުވަން ބަރަކާތް ގެއްލިގެން ހިނގައިދާނެ ކަމެކެވެ.

319– باب كراهة أن يسأل الإِنسان بوجه الله عز وجل غير الجنة وكراهة منع من سأل بالله تعالى وتشفَّع به

الله ގެ ވަޖުހުފުޅުގެ ސަބަބުން ސުވާލުކުރުމަކީ ޖަންނަތް ނޫން އެހެން ކަމަކަށް ސުވާލުކުރުން މަކުރޫހުވާ ގޮތުންނާއި الله ގެ އިސްމުފުޅުން ކަމަކަށް ދިމާކޮށް އެދިފައިވާ އެދުމާއި شفاعة ތެރިވުމަށް އެދިފައިވާ އެކަމަށް މަނާކުރުން މަކުރޫހުވާކަން ވާހަކަ ބަޔާންކޮށްދޭ باب

1722– عَنْ جابر رضِيَ اللَّه عَنْهُ قَال : قالَ رسُولُ اللَّهِ صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « لا يُسْأَلُ بوَجْهِ اللَّهِ إِلاَّ الجَنَّةُ » رواه أبو داود .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވާ جابر ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديثކުރެއްވިއެވެ. الله ގެ ވަޖުހުފުޅުން ސުވާލުކުރާނީ ނޫން އެހެން އެއްޗެއް ޖަންނަތް އެއީ ދެނެންނެވުމަށް ނޫނެވެ.

1723– وَعَن ابْن عُمَرَ رضِيَ اللَّه عنْهُما قَالَ : قَال رسُولُ اللَّهِ صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « مَنِ اسْتَعَاذَ باللَّهِ ، فأَعِيذُوهُ ، ومنْ سَأَل باللَّهِ ، فَأَعْطُوهُ ، وَمَنْ دَعَاكُمْ ، فَأَجِيبُوه ، ومَنْ صنَع إِلَيْكُمْ معْرُوفاً فكَافِئُوهُ ، فَإِنْ لَمْ تَجِدُوا مَا تُكَافِئُونَهُ به ، فَادعُوا لَهُ حَتَّى تَرَوْا أَنَّكُمْ قَدْ كَافَأْتُموهُ » حديثٌ صَحِيحٌ ، رواهُ أَبُو داود ، والنسائي بأسانيد الصحيحين .

މާތްالله އެދެބަފައިންނާމެދު ރުހިވޮޑިގެންވާ عبْد اللَّه بن عُمَر ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މީހަކު الله ގެ އިސްމުފުޅުން ރައްކާތެރިކަން ސާފުކޮށްދީފިނަމަ ތިޔަ އޭނާއަށް ރައްކާތެރިކަން ދޭށެވެ. އަދި މީހަކު الله ގެ

އިސްތިމްރާރުން ކަމަކަށް އެދި ދަންނަވައިދިނުމަށް ފަހު އަލްޙަމްދު ލިއްލާހި ދަންނަވާށެވެ. އަދި މިހެން
ވިދާޅުވިކަމަށްވެސް ރިވާވެގެންވެއެވެ. ފަހު އެހީއާއި ރަސޫލާ ބަރަކާތް ދަންނަވާށެވެ. ފަހު
ވިދާޅުވިކަމަށް އެހީއާއި ބަރަކާތް ދަންނަވާށެވެ. ބަރަކާތް ލެއްވުމަށް އެހީއާއި ވިދާޅުވިކަމަށް ބަރަކާތް
ދިނުމަށް ދަންނަވާށެވެ. ދުޢާ ކުރުމަށް ދަންނަވާށެވެ. دعاء ކުރާށެވެ.

320 باب تحريم قوله شاهِنشاه للسلطان وغيره

لأن معناه ملك الملوك ، ولا يوصف بذلك غير الله سبحانه وتعالى

ރަސްކަލުންނަށް شاهِنشاه ގެ لقب ބޭނުންކުރުން حرام ވެގެންވާކަން ބަޔާންކޮށްދެވޭ باب. އޭގެ މާނައަކީ ރަސްރަސްކަލުންގެ ރަސްކަލާއެވެ. އެސިފަ الله سبحانه وتعالي ފިޔަވައި އެހެން މީހަކަށް ކިޔުން ހުއްދަވެގެންނުވެއެވެ.

1724- عَنْ أَبي هُريْرَةَ رضِيَ اللَّه عَنْهُ عن النَّبيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « إِنَّ أَخْنَعَ اسمٍ عندَ اللَّهِ عزَّ وجَلَّ رَجُلٌ تَسَمَّى مَلِكَ الأَملاكِ » متفق عَلَيه .

މާތްالله ރަޟިޔަﷲ ޢަންހު أبُو هُريْرَة ، نبي ﷺ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ ކިބައިން ރިވާކުރައްވައެވެ. އެކަލޭގެފާނު
حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން الله ގެ حضرةގައި އެންމެ ނުބައިވެގެންވާ ނަމަކީ އެމީހަކު مَلِكَ
الأَملاكِ ގެ ނަން ކިޔުމެވެ.

قال سُفْيَانُ بن عُيَيْنَةَ « مَلِكُ الأَمْلاكِ » مِثْلُ شاهِنشَاهِ .

سُفْيَانُ بن عُيَيْنَةَ ވިދާޅުވިއެވެ. مَلِكَ الأَملاكِ މާނަ އާއި شاهِنشَاهِ ގެ މާނައާއި އެއްވައްތަރުވެގެންވެއެވެ.

321– باب النهي عن مخاطبة الفاسق والمبتدع ونحوهما بسيدي ونحوه

فاسقންނަށާއި بدعة ގެ އަހުލުވެރިންނަށް سيد ގެ ލަޤަބު ބޭނުންކުރުން މަނާވެގެންވާކަން ބަޔާންކޮށްދެވޭ باب

1725- عن بُرَيْدَةَ رَضِيَ اللَّه عنهُ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « لا تَقُولُوا للْمُنَافِقِ سَـــيِّدٌ ، فَإِنَّهُ إِنْ يكُ سَيِّداً ، فَقَدْ أَسْخَطْتُمْ رَبَّكُمْ عزَّ وَجَلَّ » رواه أبو داود بإِسنادٍ صحيحٍ .

ދާތްالله ޢަންހު ރިވާކުރެއްވި بُرَيْدَة ގެ ރިވާޔަތުން ޙަދީޘްގައިވަނީ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން منافق އަކަށް سيد ނުކިޔާށެވެ. އެހެނީ ހަމަކަށަވަރުން އޭނާއަކީ سيد ގެ ނަމުން ނިސްބަތްވެއްޖެނަމަ ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން ތިޔަބައިމީހުން ތިޔަބައިމީހުންގެ ރަސްކަލާނގެ ރުޅިވެރިކަން ހޯދައިފިއެވެ.

322- باب كراهة سبِّ الحُمّى

ހުންއަރުމުން އެއަށް ނުބައިބަސް ބުނުން މަކްރޫހުވާކަމުގެ ބާބު باب

1726- عنْ جَابر رَضِيَ اللَّه عَنْهُ أَنَّ رسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم دخَلَ على أُمِّ السَّائبِ ، أَوْ أُمِّ الْمُسَـــيَّبِ فقَالَ : « مَالَكِ يا أُمَّ السَّائبِ أَوْ يَا أُمِّ الْمُسيَّبِ تُزَفْزِفينَ ؟ » قَالَتْ : الْحُمَّى لا بارَكَ اللَّه فِيهَا ، فَقَـــالَ : « لا تَسُبِّي الْحُمَّى ، فَإِنَّهَا تُذْهِبُ خَطَايا بَنِي آدم ، كَما يُذْهِبُ الْكِيرُ خَبثَ الحدِيدِ » رواه مسلم .

ދާތްالله ޢަންހު ރިވާކުރެއްވި جابر ގެ ރިވާޔަތުން ޙަދީޘްގައިވަނީ. ހަމަކަށަވަރުން رسُول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم أُمِّ السَّائبِ (ނުވަތަ أُمِّ الْمُسَيَّبِ)ގެ އަރިހަށް ވަޑައިގެންނެވެ. ދެން حديث ކުރެއްވިއެވެ. އޭ أُمِّ السَّائبِ (ނުވަތަ أُمِّ الْمُسَيَّبِ)އެވެ. ކަލޭގެ ތުރުތުރު އަޅަނީ ކީއްވެގެންތޯއެވެ؟ އޭނާގެ ދެންނެވިއެވެ. ހުމެއް ފައިވާތީއެވެ. الله އެއަށް ބަރަކާތް ނުލައްވާށިއެވެ. ދެން حديث ކުރެއްވިއެވެ. ކަލޭގެ ހުމަށް ބަދުބަސް ނުބުނާށެވެ. ދެން ހަމަކަށަވަރުން ދަގަނޑުގެ ތަކެތި ފިޔަވައިގަނެދޭ ފަދައިން ހުމަށް އާދަމުގެ ދަރިންގެ ފާފަތައް ފިލުވައިދެއެވެ.

« تُزَفْزِفِينَ » أَيْ : تَتَحرَّكِينَ حرَكَةً سريعَةً ، ومَعْنَاهُ : تَرْتَعِدُ ، وَهُوَ بضمِّ التاءِ وبالزاي المكررة والفاء المكررة ، ورُوِي أَيضاً بالراءِ المكررة والقافين .

323- باب النهي عن سبِّ الريح ، وبيان ما يقال عند هبوبها

ވައިގަދަވުމުން އެއަށް ނުބައިބަސް ބުނުން މަނާވެގެންވާކަމާއި އަދި ވައިޖެހުން ފެށުމުން ކިޔަންޖެހޭ ދުޢާއި ބަޔާންވެގެންވާ باب

1727- عَنْ أَبِي الْمُنْذِرِ أُبَيِّ بْنِ كَعْب رَضِيَ اللَّه عَنْهُ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « لا تَسبُّوا الرِّيحَ ، فَإِذَا رَأَيْتُمْ ما تَكْرَهُونَ ، فَقُولُوا : اللَّهُمَّ إِنَّا نَسْأَلُكَ مِنْ خَيْرِ هذِهِ الرِّيحِ وخَيْرِ مَا فِيهَا وخَيْرِ ما أُمِرَتْ بِهِ ، وَنَعُوذُ بِكَ مِنْ شَرِّ هَذِهِ الرِّيحِ وَشَرِّ ما فيها وشرِّ ما أُمِرَتْ بِهِ » رواه الترمذي وقَالَ : حَديثٌ حسنٌ صحيح .

މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި أبُو الْمُنْذِرِ ابي بْنِ كَعْب ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديثކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ވަޔަށް ނުބައިބަސް ނުބުނާށެވެ. ފަހެ ތިޔަބައިމީހުންނަށް ނަފްރަތުކުރާ ކަމެއް އައިސް ފެނިއްޖެނަމަ މިހެން ކިޔާށެވެ. اللَّهُمَّ إِنَّا نَسْأَلُكَ مِنْ خَيْرِ هذِهِ الرِّيحِ وخَيْرِ مَا فِيهَا وخَيْرِ ما أُمِرَتْ بِهِ ، وَنَعُوذُ بِكَ مِنْ شَرِّ هَذِهِ الرِّيحِ وَشَرِّ ما فيها وشرِّ ما أُمِرَتْ بِهِ

މާނައީ:- އޭ الله! ހަމަކަށަވަރުން އަހަރެމެން އިބަރަސްކަލާނގެ حضرةން މިވައިން އަންނަ ހެޔޮކަމާއި އަދި މިވައިގެ ތެރޭގައިވާ ބަރަކާތާއި އަދި މިވައިން ކުރުމަށް އަމުރުކުރެވިފައިވާ ހެޔޮކަން ސުވާލުކުރަމުން އެދެމެވެ. އަދި އަހަރެމެން އިބަރަސްކަލާނގެ حضرةން މިވައިން އަންނަ ނުބައިކަމާއި މިވައިގެ ތެރޭގައިވާ ގޯސްކަމާއި އަދި މިވައިން ކުރުމަށް އަމުރުކުރެވިފައިވާ ނުބައިކަމުން ސަލާމަތްކަން އެދެމެވެ.

1728- وعنْ أَبِي هُرَيْرةَ رَضِيِ اللَّه عَنْهُ قَالَ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يَقُولُ : الــرِّيحُ مِــنْ رَوْحِ اللَّهِ تَأْتِي بِالرَّحْمَةِ ، وَتَأْتِي بالعَذَابِ ، فَإِذا رَأَيْتُمُوهَا فَلا تَسبُّوهَا ، وَسَلُوا اللَّه خَيْرَهَا ، واسْتَعِيذُوا باللَّــهِ مِنْ شَرِّهَا » رواه أبو داود بِإِسناد حسنٍ .

މާތް الله ރުއްސުންލެއްވި أبُو هُرَيْرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ތިމަން އަޑުއެހީމެވެ. އަހަރެމެންނަށް حديث ކުރެއްވިއެވެ. ވައިޔަކީ اللهގެ رحمة އާއެވެ. ބައެއްފަހަރު رحمةއާއި ގެން އާދެއެވެ. އަދި އަނެއްބައިފަހަރު عذابއާއިގެން އާދެއެވެ. ފަހެ ތިޔަބައިމީހުން އެފެނުމުން އެއަށް ނުބައިބަސް ނުބުނާށެވެ. އަދި اللهގެ حضرةން އޭގެ ހެޔޮކަމުން އެދޭށެވެ. އަދި اللهގެ حضرةން އޭގެ ނުބައިކަމުން ސަލާމަތްކަން އެދޭށެވެ.

قوله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « مِنْ رَوْحِ اللَّهِ » هو بفتح الراءِ : أَيْ رَحْمَتِهِ بِعِبَادِهِ .

1729- وعنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّه عنْهَا قَالَتْ : كَانَ النَّبيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم إِذا عَصِفَتِ الرِّيح قالَ : «اللَّهُمَّ إِنِي أَسْأَلُكَ خَيْرَهَا ، وَخَيْرِ مَا فِيهَا ، وخَيْر ما أُرسِلَتْ بِهِ ، وَأَعُوذُ بك مِنْ شَرِّهِا ، وَشَرِّ ما فِيها ، وَشَــرِّ مــا أُرسِلَت بِهِ » رواه مسلم .

މާތް الله ރުއްސެވުންވާ عَائِشَة ގެ ރިވާޔަތެއް ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. نبي އާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ވައިގަދަވެއްޖެނަމަ دعاء ވިދާޅުވެއެވެ. اللَّهُمَّ إِني أَسْأَلُكَ خيْرَهَا ، وَخيْرِ مَا فِيهَا ، وخيْر ما أُرسِلَتْ بِهِ ، وَأَعُوذُ بك مِنْ شَرِّهِا ، وَشَرِّ ما فِيها ، وَشَرِّ ما أُرسِلَت بِهِ

މާނައީ:- އަޅަ الله ހަދަކަށަވަރުން މިއަށް އިބަލިމާގެ حضرةން އެދެމެ ހެޔޮކަމަ އަދި އެދެމެކަމަ ހެޔޮކަމަ އެދެމެ ދެކެވުދަނެ ހެޔޮކަނުވަމަ ދުނިޔޭ. އަދި މިއަށް އިބަ އިނގޭ ގެ حضرةން އެދެމެ ނަބަލިކަމަ އެދެމެ ބޮޑުކަމަ ނަބަލިކަމަ އެދެމެ ދެކެވުދަނެ ދެނަވަމުގަނަމަ ނަބަލިކަމުން ސަލާމަތްކަން އެދުމެވެ.

324- باب كراهة سبَّ الدِّيك

ކުކުޅު ނިވިނަބަލިގަވުން މަކުރޫހުގެނުވާކަން ބަޔާންކުރާ باب

1730- عنْ زيْدِ بْنِ خَالِدٍ الجُهَنِيِّ رَضيَ اللَّه عَنْهُ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « لا تَسُبُوا الدِّيكَ ، فَإِنَّهُ يُوقِظُ للصلاةِ » رواه أبو داود بِإِسنادٍ صحيح .

މާތްالله ރުއްސެވުންވާ زيْد بْنِ خَالِدٍ الجُهَنِيِّ ގެ ރިވާޔަތެއް ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ކުކުޅު ނިވިނަބަ ނުގަވާށެވެ. އެއީ ހަމަކަށަވަރުން އަސްރު ނަމާދަށް ހޭލައްވައެވެ.

325– باب النهي عن قول الإِنسان :مُطِرْنَا بِنَوْءِ كذا

ވިޔަސްގަސްތު ވާރޭވެހުނީ މިވެނި ތަރިއެއްގެ ސަބަބުންނޭ ބުނުން މަނާވެގެންވާ ކަން ބަޔާންވެގެންވާ

باب

1731– عَنْ زَيْدِ بْنِ خَالِدٍ رَضِيَ اللَّه عَنْهُ قَالَ : صلَّى بِنَا رَسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم صَلاَةَ الصُّبْحِ بِالحُدَيْبِيَةِ فِي إِثْرِ سَمَاءٍ كَانتْ مِنَ اللَّيْل ، فَلَمَّا انْصرَفَ أَقْبَلَ عَلى النَّاسِ ، فَقَال : هَلْ تَدْرُون مَاذَا قَالَ رَبُّكُمْ ؟ » قَالُوا : اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَعلَمُ . قَالَ : « قَالَ : أَصْبَحَ مِنْ عِبَادِي مُؤمِنٌ بِي، وَكَافِرٌ ، فأَمَّا مَنْ قالَ مُطِرْنَا بفَضْلِ اللَّهِ وَرَحْمتِهِ ، فَذلِكَ مُؤمِنٌ بِي كَافِرٌ بالْكَوْكَبِ ، وَأَمَّا مَنْ قالَ : مُطِرْنا بِنَوْءِ كَذا وَكذا ، فَذلكَ كَافِرٌ بِي مُؤمِنٌ بالْكَوْكَبِ» متفقٌ عليه .

މާތްالله ރުއްސުންވެވޮޑިގެންވާ زَيْد بْنِ خَالِد ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حُدَيْبِيَة ގައި ވާރޭވެހުނު ރެއެއްގައި ފަތިސްނަމާދު ކުރެއްވިއެވެ. ފަހެ ނަމާދު ނިންމަވާލެއްވުމުން މީސްތަކުންނާއި ކުރިމަތިލެއްވިއެވެ. ފަހެ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ހައްދަވައި ގެންގުޅުއްވާ އިލާހު ވަހީކުރެއްވި އެއްޗެއް ތިޔަބައިމީހުންނަށް އެގޭ ހައްޔެވެ؟ އަސްޙާބުން ދެންނެވިއެވެ. އެކަން އެންމެ ރަނގަޅަށް ދެނެވޮޑިގެންވަނީ މާތްالله އެވެ. ދެން އެކަން އެންމެ ރަސޫލާ އެވެ. އިއްޔެ ރޭ ... ވިދާޅުވިއެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. الله ވަހީ ކުރެއްވިއެވެ. ވިމަން އިލާހު އަޅުތަކުންގެ ތެރެއިން ބައެއް މީހުން ކުރިމަތިލާފައި مؤمنންގެ ގޮތުގައެވެ. އަދި އަނެއްބައި މީހުން ކާފިރުންގެ ގޮތުގައެވެ. ފަހެ ވިމަން މަގުމަތިން ވާރޭ ވެހުނީ الله ގެ فضل ވެވަޑައިގަތުމާއި އަދި އެކަލާނގެ ރަޙުމަތުން ކަމަށް ބުނި މީހާ ވިމަން އިލާހަށް އީމާންވާ މީހެކެވެ. އަދި ތަރިތަކަށް ކާފިރުވާ މީހެކެވެ. އަދި ވިމަން މަގުމަތިން ވާރޭ ވެހުނީ ވިވެނި ތަރިއެއްގެ ސަބަބުން ކަމަށް ބުނި މީހާ ވިމަން އިލާހަށް ކާފިރުވާ މީހެކެވެ. އަދި ތަރިތަކަށް އީމާންވާ މީހެކެވެ.

والسَّماءُ هُنَا : المَطَرُ .

326– باب تحريم قوله لمسلم : يا كافر

މުސްލިމަކަށް ކާފިރާ ބުނުން حرامވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

1732– عَنِ ابن عُمَرَ رَضِيَ اللَّه عَنْهُمَا قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « إِذا قَالَ الرَّجُـــلُ لأَخِيهِ : يَا كَافِر ، فقَدْ بَاءَ بِهَا أَحَدُهُما ، فَإِنْ كَان كَمَا قَالَ وَإِلاَّ رَجعَتْ عَلَيْهِ » متفقٌ عليه .

މާތް الله އެދެބޭފުޅުންނަށް ރުހިވެވޮޑިގެންވާ عبْد اللَّهِ بن عُمَر ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މީހަކު އޭނާގެ أخ އާއަށް ކާފިރާ ބުނެފިނަމަ އެދެމީހުން ކުރެ އެކަކު އޭގެ حق ވެރިޔަކަށް ވެއެވެ. ފަހެ އޭނާ ބުނިގޮތް އަދި ކާފިރަކުނަމަ އެގޮތެވެ. ނޫންނަމަ އެކަލިމަ ކިޔާ މީހާގެ މައްޗަށް އެކަލިމަ رجوعވާ ހުއްޓެވެ.

1733– وعَنْ أَبي ذَرٍّ رَضِي اللَّه عنْهُ أَنَّهُ سمِعَ رَسُولَ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يَقُولُ » : منْ دَعَا رَجُلاً بالْكُفْرِ ، أَوْ قَالَ : عَدُوَّ اللَّهِ ، ولَيْس كَذلكَ إِلاَّ حَارَ علَيْهِ « متفقٌ عليه » . حَارَ : « رَجَعَ.

މާތްالله ރުހިވެވޮޑިގެންވާ أبُو ذَر ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެ صحابي رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديثކުރައްވަނިކޮށް އަޑު އައްސަވައިފިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديثކުރެއްވިއެވެ. މީހަކު އަނެއް މީހަކަށް ކާފިރާ ނުވަތަ اللهގެ އަދުއްވެރިޔާ ބުނެފިނަމަ އަދި حقيقة އޭނާ ނުވާނަމަ އެ(ކަލިމަ) ބުނިމީހާގެ މައްޗަށް ރުޖޫޢުވެއެވެ.

327– باب النهي عن الفُحش وبَذاءِ اللِّسان

فاحشއަދި ހަޑިހުތުރު ބަސް ބުނުން މަނާކުރެވިގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

1734– عَن ابْنِ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللَّه عَنْهُ قَالَ : قَالَ رسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « لَيْس المُؤْمِنُ بالطَّعَّانِ ، وَلا اللَّعَّانِ ، وَلا الْفَاحِشِ ، وَلا الْبَذِيءِ » رواه الترمذي وقال: حديثٌ حسنٌ.

މާތް الله ރުހިވެވޮޑިގެންވާ عبْد اللَّهِ بن مَسْعُود ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. مؤمنއަކީ ނަސަބަށް ތަޢުނު ކުރާ މީހެއް ނޫނެވެ. އަދި ލަޢުނަތް ދޭ މީހެއް ނޫނެވެ. އަދި فاحش ވާހަކަ ދައްކާ މީހެއް ނޫނެވެ. އަދި ހަޑިހުތުރު ވާހަކަ ދައްކާ މީހެއް ނޫނެވެ.

1735- وعِنْ أَنَسٍ رضي اللَّه عَنهُ قَاَل : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « مَا كَانَ الْفُحْشُ فِي شَيْءٍ إِلاَّ شانَهُ، ومَا كَانَ الحَيَاءُ فِي شَيْءٍ إِلاَّ زَانَهُ » رواه الترمذي، وقال : حديثٌ حسن.

މާތްالله ރުއްސުންތެރިވި أَنَس ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އަނގަބަހުގައި فاحش ވާހަކަތައް ވެއްޖެ ކަމުގެ ހާލަތު ހަޖޫދުބަލާވެއެވެ. އަދި އަނގަބަހުގައި ލަދުވެތިކަން ހުރުމަކީ ކަމުގެ ހާލަތު ޒީނަތްތެރިވާނެއެވެ.

328- باب كراهة التقعير في الكلام
بالتشدُّق وتكلُّف الفصاحة
واستعمال وَحشيّ اللغة ودقائق الإعراب في مخاطبة العوام ونحوهم

އާންމުންނާއި مخاطب ކުރުމުގައި ދިމާގެ علمގެ ހުރި އެންމެ ފުންމިންގެ ބަސްތަކާއި ބޭނުންކުރުމާއި ވާހަކަ ދެއްކުމުގައި ފަސާހަތު ދެއްކުމަށް ތަކުލީފުކުރުމާއި ބޭނުންކުރުމަށް ދުވާލަކު ވާހަކަދައްކާ ފަރަން އުނދަގޫ ކަމެއްކަމުގައި فصيح ބަހެއް ވާހަކަ ދައްކަން އުޅުމާއި ބޭރުބަހާޅި ގެ ބަސްތަކަށް ބޭނުންކުރުމާއި ބަހުގެ ބޭރުގައި ހުންނަ ނުދިނު ތަކުލީފުވާ ބޭނުން ކުރުން މަކުރޫހު ވާގޮތުގެ ބާބު

ބާބު ވާގޮތުގެ باب

1736- عَنِ ابْنِ مَسْعُود رَضِيَ اللَّه عَنْهُ أَنَّ النَّبِيَّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قَالَ : « هَلَكَ الْمُتَنَطِّعُون » قَالَهَا ثَلاثاً . رَوَاهُ مُسْلِم

މާތްالله ރުއްސުންތެރިވި عبْد اللَّهِ بن مَسْعُود ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ކަންތައްތަކުގައި ކަންބޮޑުކުރާމީހުން ހަލާކުވެއްޖެއެވެ. މިބަސް ތިންފަހަރު ތަކުރާރުކުރެއްވިއެވެ. އެގޮތަށް ވިދާޅުވީ حديث ކުރެއްވިއެވެ.

« الْمُتَنَطِّعُونَ » : الْمُبَالِغُونَ فِي الأُمُورِ .

1737- وَعَنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرِو بْنِ العَاصِ رَضِيَ اللَّه عنْهُمَا أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قَالَ: «إِنَّ اللَّه يُبْغِضُ الْبَلِيغَ مِنَ الرِّجَالِ الَّذي يَتَخَلَّلُ بِلِسَانِهِ كَمَا تَتَخَلَّلُ الْبَقَرَةُ » .

މާތްالله ރުހިވެވޮޑިގެންވާނުން ޞަޙާބީ عَبْد اللَّهِ بن عُمَرَ بْنِ العَاص ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މިވާގެ بلاغة ލިބިގެން ދެއްކެވުން ... ގެ ތެރެއިން ... މާތްالله ކަމުގައިވާދެނެވޮޑިގެންވެއެވެ.

رَواه أَبو داودَ ، والترمذي ، وقال : حديثٌ حسن .

1738- وعَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ رَضِيَ اللَّه عَنْهُما أَنَّ رَسُولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قَالَ : إِنَّ مِنْ أَحَبِّكُمْ إِليَّ ، وَأَقْرَبِكمْ مِنِّي مَجْلِساً يَوْمَ الْقِيامةِ ، أَحَاسِنُكُمْ أَخْلاقاً ، وَإِنَّ أَبْغَضَكُمْ إِليَّ ، وَأَبْعَدَكُمْ مِنِّي يومَ الْقيَامَةِ ، الثَّرْثَارُونَ ، وَالْمُتَشَدِّقُونَ وَالْمُتَفَيْهِقُونَ » رواه الترمذي وقال : حديثٌ حسن ، وقد سبق شرحُهُ في باب حُسْنِ الخُلقِ .

މާތް الله ރުހިވެވޮޑިގެންވާނުން ޞަޙާބީ جَابِر بْنِ عَبْدِ اللَّهِ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން ... އަހަރެންނާ އެންމެ ... އަށް قيامة ދުވަހު ... އެންމެ ރަނގަޅު أخلاق ތެރި މީހުންނެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން ... އަހަރެންނާ قيامة ދުވަހު ... މީހުންނަކީ ... މީހުންނެވެ.

329- باب كراهة قوله : خَبُثَتْ نفسي

ތިމާގެ ނަފްސު ޚަބީޘުވީއޭ ބުނުން މަކްރޫހުވެގެންވާކަން ބަޔާންކޮށްދޭ باب

1739- عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّه عَنْهَا عَنِ النَّبِيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « لا يَقُولَنَّ أَحَدُكُمْ خَبُثَتْ نَفْسي ، وَلكِنْ لِيَقُلْ : لَقِسَتْ نَفْسِي » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުހިވެވޮޑިގެންވާ عَائِشَةَ ގެފާނު نبي އާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ އަރިހުން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. ... حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ... ތިމާގެ ނަފްސު ... ނުބުނާށެވެ. ... ތިމާގެ ނަފްސު غافل ވެއްޖެއޭ ބުނާށެވެ.

قالَ الْعُلَمَاءُ : معْنَى خبُثَتْ غَثَيتْ ، وَهُوَ مَعْنَى « لَقِسَتْ » وَلكِنْ كَرِهَ لَفْظَ الخُبْثِ .

330– باب كراهة تسمية العنب كرْماً

ޗޭބިސްކަދުރަށް كرم (ކަރަމު)ގެ ނަމުން ނަންދިނުން މަކުރޫހުވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

1740– عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضيَ اللَّه عَنْهُ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « لا تُسَمُّوا الْعِنَبَ الْكَرْمَ ، فإِنَّ الْكَرْمَ الْمُسْلِمُ » متفقٌ عليه . وهذا لفظ مسلمٍ .

މާނަ الله ރުއްސުންތެރިވި أبُو هُرَيْرَةَ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ޗޭބިސްކަދުރަށް ކަރަމުގެ ނަމުން ނުގޮވާށެވެ. އެހެނީ ހަމަކަރަމަކީ كرم(ކަރަމު) ގެ މާނަދަނީ މުސްލިމުންނެވެ.

وفي روَايةٍ : « فَإِنَّمَا الْكَرْمُ قَلْبُ الْمُؤْمِنِ » وفي رواية للبخاري ومسلِم : « يَقُولُونَ الْكرمُ إِنَّمَا الْكَرْمُ قلْبُ الْمُؤْمِنِ ». އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. ދެން ހަމަކަރަމަކީ كرم (ކަރަމު) ގެ މާނަދަނީ މުއުމިނުންގެ ހިތެވެ. އަދި بجارى އާއި މުސްލިމުގެ ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. އެމީހުން (ޗޭބިސްކަދުރަށް) كرم (ކަރަމު) ކިޔައެވެ. ހަމަކަރަމަކީ كرم (ކަރަމު) ގެ މާނަދަނީ މުއުމިނުންގެ ހިތެވެ.

1741– وَعَنْ وَائِلِ بْنِ حَجرٍ رَضِيَ اللَّه عَنْهُ عَنِ النَّبيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قَال : « لا تَقُولُوا : الْكَرْمُ، وَلَكِنْ قُولُوا : الْعِنَبُ ، وَالحبَلَةُ » رواه مسلم .

މާނަ الله ރުއްސުންތެރިވި وَائِل بْنِ حَجرٍ رَضِيَ اللَّه عَنْهُ نبي އާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ އަރިހުން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديثކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން (ޗޭބިސްކަދުރަށް) كرم(ކަރަމު) ނުކިޔާށެވެ. ނަމަވެސް ތިޔަބައިމީހުން (އެއްއެތަކަށް ޗޭބިގެ ނަމުން) الْعِنَبُ ކިޔާށެވެ. (ނުވަތަ الحبَلَةُ ކިޔާށެވެ.)

« الحبَلَةُ » بفتح الحاءِ والباءِ ، ويقال أيضاً بإِسكان الباءِ .

331- باب النهي عن وصف محاسن المرأة لرجل
لا يحتاج إلى ذلك لغرض شرعي كنكاحها ونحوه

شرعي ބޭނުމަކަށްޓަކައި مثال އަކަށް ކައިވެންޏަކަށް ނުވަތަ އެފަދަ ކަމަކަށް މެނުވީ އަންހެނެއްގެ ރީތިކަމުގެ ވާހަކަ ފިރިހެނެއްގެ ކައިރީގައި ދެއްކުން މަނާވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

1742- عَنِ ابْنِ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللَّه عنْهُ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « لا تُبَاشِرِ المرْأَةُ المَرْأَةَ ، فَتَصِفَهَا لِزَوْجِها كَأَنَّهُ يَنْظُرُ إِلَيْهَا » متفقٌ عليه .

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންނެވި عبْد اللَّهِ بن مَسْعُودُ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެއްވެސް އަންހެނަކު އަނެއް އަންހެނާގެ ހަށިގަނޑު ފޮތިކޮޅާއިނުލައި ނުބައްދާށެވެ. ދެން އެއަންހެނުންގެ ރީތިކަމުގެ ވާހަކަ ފިރިމީހާ ކައިރީގައި ނުދައްކާށެވެ. އެއީ އޭނާ އަނބިމީހާ ބަލާހާ ގޮތުގައިމެން ފެންނާނީކަމުންނެވެ.

332- باب كراهة قول الإِنسان في الدعاء : اللهُمَّ اغفر لي إن شئت
بل يجزم بالطلب

دعاءކުރާ ހިނދު اللهُمَّ اغفر لي إن شئت ބުނުން ކިޔުން މަކުރޫހުވެގެންވާކަމާއި ފިޔަވަހައި އިޢާދަކުރާކަ طلب ގެ ޤަޠުޢީން دعاءކުރުން ރަނގަޅުކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

ދެންނެވުމެވެ. اللهُمَّ اغفر لي إن شئت ގެ މާނައަކީ:- އޭ الله! ކަލޭގެފާނު އިރާދަފުޅުކުރައްވާނަމަ ތިމަންނާގެ ފާފަފުއްސަވާނދޭވެ. މިއެވެ.

1743- عنْ أَبِي هُرِيْرَةَ رَضِيَ اللَّه عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قَالَ : « لا يَقُولَنَّ أَحَدُكُمْ : اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي إِنْ شِئْتَ : اللَّهُمَّ ارْحَمْنِي إِنْ شِئْتَ ، لِيعْزِمِ المَسْأَلَةَ ، فإِنَّهُ لا مُكْرِهَ لَهُ » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންނެވި أبُو هُرِيْرَةَ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ

عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކިޔުއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން އެއްވެސް މީހަކު دعاء ކުރާއިރު اللَّهُمَّ اغْفِرْ لي إنْ شِئتَ : اللَّهُمَّ ارْحَمْني إنْ شِئتَ ނުކިޔާށެވެ. ފަހެ ފުރިހަމަ يقين ކަމާއެކު دعاء ކުރާށެވެ. އެހެނީ ހަމަކަށަވަރުން اللهއަށް ކަމަކަށް މަޖުބޫރު ކުރެވޭނެ އެއްވެސް މީހަކު ނުވެއެވެ.

وفي روايةٍ لُمسْلِمٍ : « وَلكنْ ، لِيَعْزِمْ وَلْيُعْظِّمِ الرَّغْبَةَ ، فَإنَّ اللَّه تَعالى لا يتَعاظَمُهُ شَيْءٌ أَعْطَاهُ » .

އަދި مُسْلِم ގެ ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. ނަމަވެސް يقينކަމާއެކު دعاءކުރާށެވެ. އަދި ދިމާގެ ދުޢާތަކުގެ ބޮޑުކަން ހާމަކުރާށެވެ. އެހެނީ ހަމަކަށަވަރުން ދުޢާތަކުގެ ބޮޑުކަން ހާމަކުރަމުގައި الله سبحانه وتعالى އަށް ފުދުމެއް ދެއްވާކަމެވެ.

1744- وَعَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّه عَنْهُ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « إِذا دعا أَحَدُكُمْ ، فَلْيَعْزِمِ المَسْأَلَةَ ، وَلا يَقُولَنَّ : اللَّهُمَّ إنْ شِئْتَ ، فَأَعْطِنِي ، فَإِنَّهُ لا مُسْتَكْرِهَ لَهُ » متفقٌ عليه.

މާތްالله ރުއްސަވާފައިވާ أَنَسٍ ގެފާނުގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު دعاءކުރަނީނަމަ يقين ކަމާއެކު دعاء ކުރާށެވެ. އަދި ނުކިޔާށެވެ. اللَّهُمَّ إنْ شِئتَ ، فَأَعْطِني ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން الله އަށް ކަމަކަށް މަޖުބޫރު ކުރެވޭނެ މީހަކު ނުވެއެވެ.

333- باب كراهة قول : ما شاء الله وشاء فلان

ما شاء الله وشاء فلان ކިޔުން މަކުރޫހު ވެގެންވާކަން ބަޔާންކޮށްދޭ باب

(ما شاء الله ގެ މާނައަކީ الله އިރާދަކުރެއްވި ގޮތެއްގެ މަތިންނެވެ.) އަދި (وشاء فلان ގެ މާނައަކީ އަދި ފުލާނު މީހާ ބޭނުންވިގޮތުގެ މަތިންނެވެ.) މިފަދައިންނެވެ.

1745- عنْ حُذَيْفَةَ بْنِ اليَمَانِ رَضِيَ اللَّه عَنْه عَنِ النَّبيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قالَ : « لا تَقُولوا : ماشاءَ اللَّه وشاءَ فُلانٌ ، ولكِنْ قُولوا : مَا شَاءَ اللَّه ، ثُمَّ شَاءَ فُلانٌ » رواه أبو داود بإِسنادٍ صحيح.

މާތް الله ރުއްސަވާފައިވާ حُذَيْفَة بْنِ اليَمَان، نبي އާ صَلّى الله عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ އަރިހުން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ماشاءَ اللَّه وشاءَ فُلانٌ ނުކިޔާށެވެ. އަދި ނަމަވެސް ތިޔަބައިމީހުން: مَا شَاءَ اللَّه ، ثُمَّ شَاءَ فُلانٌ

ލިބޭނެވެ.

(ما شاء الله وشاء فلان ގެ މާނައަކީ الله އިރާދަކުރެއްވި ގޮތެއްގެ މަތިންނެވެ. އަދި މިވެނި މީހަކު ބޭނުންވީގޮތުގެ މަތިންނެވެ.) އެފަދައިން ބުނާށެވެ. ނަމަވެސް ކިޔަބަހިމުން: مَا شَاءَ اللَّه ، ثُمَّ شَاءَ فُلانٌ ލިބޭނެވެ. މާނައަކީ: الله އިރާދަކުރެއްވި ގޮތެއްގެ މަތިންނެވެ. ދެން މިވެނި މީހަކު ބޭނުންވީގޮތުގެ މަތިންނެވެ.

334– باب كراهة الحديث بعد العشاء الآخرة

عشاء ނަމާދުންފަހު (ބޭނުމެއްނެތި) ވާހަކަ ދައްކަން ހިފުން މަކުރޫހު ވެގެންވާކަން ބަޔާން ވެގެންވާ باب

المراد به الحديث الذي يكون مباحاً في غير هذا الوقت وفعله وتركه سواء. فأما الحديث المحرم أو المكروه في غير هذا الوقت أشد تحريماً وكراهة، وأما الحديث في الخير كمذاكرة العلم وحكايات الصالحين ومكارم الأخلاق والحديث مع الضيف ومع طالب حاجة ونحو ذلك فلا كراهة فيه، بل هو مستحب، وكذا الحديث لعذر وعارض لا كراهة فيه. وقد تظاهرت الأحاديث الصحيحة على كل ما ذكرته.

މިތާގައި ވާހަކައިގެ مراد އަކީ އެވަގުތު ފިޔަވައި އެހެންވަގުތެއްގައި ދެއްކުން ހުއްދަވެގެންވާ ވާހަކަތަކެވެ. އަދި ދެއްކުމާއި ނުދެއްކުން ހަމަހަމަ ވެގެންވާ ވާހަކަތަކެވެ. ފަހެ އެނޫން ވަގުތުގައި ދެއްކުން حرام ވެގެންވާ ވާހަކަތަކާއި مكروه ވެގެންވާ ވާހަކަތައް އެވަގުތުގައި ދެއްކުން ބޮޑަށް حرامވެގެންވެއެވެ. ނުވަތަ ބޮޑަށް مكروه ވެގެންވެއެވެ. އޭގެޚިލާފަށް ހެޔޮ ވާހަކައެއް، މިސާލަކަށް އުނގެނުން ފަދަ ނުވަތަ ސާލިޙު އަޅުތަކުންގެ ސިފަތައް ބަޔާންކުރުންފަދަ ނުވަތަ ރީތި اخلاقގެ ވާހަކަދެއްކުން ފަދަ ނުވަތަ ޟައިފުންނާއި ވާހަކަދެއްކުން ފަދަ ނުވަތަ ޙާޖަތެއް ހޯދާ މީހަކާއި ވާހަކަދެއްކުން ފަދަ ކަންތައްތަކުގައި އެވަގުތު ވާހަކަދެއްކުން ހުއްދަވެގެންވެއެވެ. ފަހެ އޭރުން مكروهކަމެއް އެކަމުގައި ނުވެއެވެ. އަދި ހިތްވަ! އޭރުން ވާހަކަ ދެއްކުން مستحبވެގެންވެއެވެ. އަދި ހަމަ އެފަދައިން އުޒުރުވެރިކަމާއި އާއި އަދި ދިމާވާ ހުރަސްއަޅާކަމުގައި އެވަގުތުގައި ވާހަކަދެއްކުން ވެސް ހުއްދައެވެ. އެކަމުގައިވެސް مكروه ކަމެއް ނުވެއެވެ. އަދި މިކަންކަމާބެހޭ ކަންތައްތަކުގެ ގުޅޭގޮތުން صحيح حديث ގިނަ ވާރިދުވެފައިވެއެވެ.

1746- عَنْ أَبِي بَرْزَةَ رَضِي اللَّه عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم كَانَ يَكرَهُ النـــومَ قبْـــلَ العِشَـــاءِ وَالحَدِيثَ بعْدَهَا . متفقٌ عليه .

މާތްالله ރުހިވޮޑިގަންނަވާ أبُو بَرْزَة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ·رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އިޝާނަމާދުގެ ކުރީގައި ނިދުމާއި އެނަމާދުނިމުމަށްފަހު ވާހަކަދެއްކެވުން ކުރިއަށް ނުރުހިވޮޑިގަންނަވައެވެ.

1747- وعَنِ ابْنِ عُمرَ رَضِيَ اللَّه عَنْهُمَا أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم صَلَّى العِشَاءَ في آخرِ حَيَاتِهِ، فَلمَّا سَلَّم ، قَالَ : « أَرَأَيْتكُمْ لَيْلَتَكُمْ هَذِهِ ؟ فَإِنَّ على رَأْسِ مِئَةِ سَنَةٍ لا يَبْقَى مِمَّنْ هُوَ عَلى ظَهْرِ الأَرْضِ اليَوْمَ أَحدٌ » متفقٌ عليه .

މާތް الله އެދެބޭކަލުންނަށް ރުހިވޮޑިގަންނަވާ عبْد اللَّهِ بن عُمَر ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّمއަކާލޭގެފާނުގެ ހަޔާތްޕާކުގެ ފަހުކޮޅުގައި އެއްރެއަކު عشاء ނަމާދު ކުރައްވައިފިއެވެ. ފަހެ ސަލާމް ދެއްވުމުން ފަހެ حديث ކުރައްވައިފިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންނަށް މިރޭގެ ހަނދާނުވޭތޯ؟ ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން ސަތޭކަ އަހަރު ފުރުމުން ދުނިޔޭގެ ބިންމަތީގައި މިރޭ ހުރި އެއްވެސް މީހަކު ދިރިދުނިޔޭގައި ނުހުންނާނެއެވެ.

1748- وَعَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّه عَنْهُ أَنَّهم انْتَظَرُوا النَّبيَّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم فَجاءَهُمْ قريباً مِنْ شَطْرِ اللَّيْلِ فصلَّى بِهِم ، يعني العِشَاءَ قَالَ : ثُمَّ خَطَبَنَا فقَالَ : « أَلا إِنَّ النَّاسَ قَدْ صَلُّوا ، ثُمَّ رَقَدُوا » وَإِنَّكُمْ لَنْ تَزَالُوا في صَلاةٍ ما انْتَظَرْتُمُ الصَّلاةَ » رواه البخاري .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގަންނަވާ أَنَس ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން اصحاب ބޭކަލުން نبي އާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އަށް އިންތިޒާރުކުރަމުން ތިއްބެވެ. ފަހެ ގާތްގަޑަކަށް ރޭގެ ދެބައި ވުމަކަށް ނިކުމެވަޑައިގެންފިއެވެ. ފަހެ އެބޭކަލުންނާއި އެކު عشاء ނަމާދު ކުރައްވައިފިއެވެ. ދެން خطبة އެއް ވިދާޅުވިއެވެ. ފަހެ حديث ކުރައްވައިފިއެވެ. ދެންވަނީ ހަމަކަށަވަރުން މީސްތަކުން ނަމާދުކުރެއް ނިންމައި ނިދިއެވެ. ދެން ތިޔަބައިމީހުން ނަމާދަށް އިންތިޒާރުކުރާ ހިނދަކު ތިޔައީ ނަމާދު ކުރާ ހާލުގައެވެ.

إذا دعاها ولم يكن لها عذر شرعي

ފިރިމީހާ އަންބިމީހާއަށް ގޮދަޑިއަށް ގޮވުމުން شرعي عذرއަކާއި ނުލައި ދެކޮޅުހެދުން حرام ވެގެންވާކަން ބަޔާންކޮށްދޭ باب

1749– عَنْ أَبي هُرَيْرةَ رَضِيَ اللَّه عَنْهُ قَالَ : قَالَ رَسولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « إِذا دَعَا الرَّجُلُ امْرَأَتَهُ إِلى فِراشِهِ فأَبَتْ ، فَباتَ غَضْبانَ علَيْهَا ، لَعَنَتْهَا المَلائِكَةُ حتى تُصْبِح » متفقٌ عليه.

މާތް الله ރުއްސެވިގެންވާ أبُو هُرَيْرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديثކުރެއްވިއެވެ. ފިރިމީހާ އަންބިމީހާއަށް އެއްދޮށްވުމަށްޓަކައި ގޮވުމުން އިންކާރުކޮށް ކޯފާވެރިވެ އަނބިމީހާގެ މައްޗަށް ފިރިމީހާ ރުޅިއައިސްގެން ހުރެ ރޭގަނޑު ހޭދަކޮށްފިނަމަ ފަތިސް ވަންދެން ملائكة ބޭކަލުން އެއަންހެނަކަށް لعنةދެއްވައެވެ.

وفي رواية : حَتَّى « تَرْجِع » .

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. އެއަންހެނަކާ އަނބުރާ އަތުވެއްޖައުމަށް ދާންދެންނެވެ.

336– باب تحريم صوم المرأة تطوعاً وزوجها حاضر إلاَّ بإذنه

ފިރިމީހާ ރަށުގައި ހުންނަ އިރު އޭނާގެ ހުއްދައަކާއި ނުލައި نفل ރޯދަހިފުން އަންބިމީހާގެ މައްޗަށް حرام ވެގެންވާކަން ބަޔާންކޮށްދޭ باب

1750– عنْ أَبي هُرِيْرةَ رضِيَ اللَّه عنْهُ أَنَّ رسُولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قَالَ : « لا يَحِلُّ للمَرْأَةِ أَنْ تَصُومَ وَزَوْجُهَا شاهِدٌ إِلاَّ بِإِذْنِهِ ولا تَأْذَنَ في بَيْتِهِ إِلاَّ بِإِذْنِهِ » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުއްސެވިގެންވާ أبُو هُرَيْرَةَ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އަންހެނަކަށް އޭނާގެ ފިރިމީހާގެ حاضرގައި އޭނާގެ ހުއްދައެއްނެތި نفل ރޯދަ ހިފުން ހުއްދައެއް ނުވެއެވެ. އަދި އޭނާގެ ގެއަށް އޭނާގެ އިޒުނެއްނެތި އެއްވެސް މީހަކު ވައްދުން ހުއްދައެއް ނުވެއެވެ.

337- باب تحريم رفع المأموم رأسه من الركوع أو السجود قبل الإِمام

ركوع އާއި ސަޖިދަޔިން مأمومُން امام އަށްވުރެ ކުރިން ބޯއުފުން حرامވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

1751- عنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّه عَنْهُ أَنَّ النَّبِيَّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قَالَ : « أَمَا يَخْشَى أَحَدُكُمْ إِذا رفَعَ رأْسَهُ قَبْلَ الإِمَامِ أَنْ يَجْعلَ اللَّه رأْسَهُ رأْسَ حِمارٍ ، أَوْ يَجْعلَ اللَّه صُورتَهُ صُورَةَ حِمارٍ» متفقٌ عليه .

މާނަ الله ތަޢާލާ ރުއްސުންވެވޮޑިގެންވާ أبُوهُرَيْرَة ގެ ފަރާތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبي އާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. امام މީހާއަށް ވުރެކުރިން ބޯއުފުލާމީހާގެ ބޯ الله سبحانه وتعالى ހިމާރެއްގެ ބޯހެން ނުވަތަ الله سبحانه وتعالى އޭނާގެ ސޫރަ ހިމާރެއްގެ ސޫރައަކަށް ބަދަލުކުރައްވާފާނެކަމަށް ބިރުގަނެއް ނުވޭތޯއެވެ؟

338- باب كراهة وضع اليد على الخاصرة في الصلاة

ނަމާދުގައި އަތްތިލަ ދޮ އުނަގަނޑުގައި ޖެއްސުން ހުރުން މަކްރޫހުވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

1752- عَنْ أَبِي هُرِيْرةَ رَضِيَ اللَّه عَنْهُ أن رسول الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم: نَهي عنِ الخَصْرِ فِي الصَّلاةِ. متفقٌ عليهِ .

މާނަ الله ތަޢާލާ ރުއްސުންވެވޮޑިގެންވާ أبُوهُرَيْرة ގެ ފަރާތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ނަމާދުގައި އުނަގަނޑުގައި އަތް ޖެހުމުން މަނާކުރެއްވިއެވެ.

339– باب كراهة الصلاة بحضرة الطعام

ونفسه تتوق إليه

أو مع مدافعة الأخبثين : وهما البول والغائط

ކާބަކަތި ކުރިމަތީގައި ހުއްޓާ އެއްޗަކަށް ހިތް އެދިގެންހުރެ ނަމާދަށް ފެށުން މަކުރޫހު ވެގެންވާކަމާއި އަދި قضاء حاجة އެއް ކުރިމަތިވެގެންހުރެ ނަމާދަށް ފެށުން މަކުރޫހު ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

(قضاء حاجة އަކީ ކުޑަކުދިޔާއި ބޮޑުކުދިޔެވެ.)

1753– عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّه عَنْهَا قَالَتْ : سَمِعْتُ رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يَقُولُ : « لا صَلاةَ بِحَضرَةِ طَعَامٍ ، وَلا وَهُوَ يُدَافِعُهُ الأَخْبَثَانَ » رواه مسلم .

މާތްالله ރުއްސެވުންވާށިއެވެ عَائِشَة ގެފާނުގެ ރިވާޔަތެން ބަޔާންވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެ ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديثކުރައްވަނިކޮށް ތިމަން އަޑުއިވުނެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديثކުރެއްވިއެވެ. ކާބަކަތި ކުރިމަތީގައި ހުރެގެން ނަމާދެއް ފުރިހަމައެއް ނުވެއެވެ. އަދި قضاء حاجة ދެމިގެން ހުރެ ނަމާދެއް ފުރިހަމައެއް ނުވެއެވެ.

340– باب النهي عن رفع البَصَر إلى السماء في الصلاة

ނަމާދުގައި ހުރެގެން މައްޗަށް ބެލުން މަކުރޫހުވެގެންވާ ކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

1754– عَنْ أَنس بْنِ مَالكٍ رَضِيَ اللَّه عَنْهُ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « مَا بالُ أَقْوَامٍ يَرْفَعُونَ أَبْصَارَهُمْ إِلى السَّماءِ في صَلاتِهِمْ ، » فَاشْتَدَّ قَوْلُهُ في ذلك حَتَّى قَالَ : « لَيَنْتَهُنَّ عَنْ ذلك ، أَوْ لَتُخْطَفَنَّ أَبْصارُهُمْ ، » رواه البخاري .

މާތްالله ރުއްސެވުންވާށިއެވެ أَنس بْنِ مَالك ގެ ރިވާޔަތެން ބަޔާންވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديثކުރެއްވިއެވެ. ބަޔަކު މީހުން ނަމާދުގައި ތިބެގެން މައްޗަށް ބަލަނީ ކީއްވެގެންހެއްޔެވެ؟ އަނަސްގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ފަހެ އެކަލޭގެފާނު އެކަން ގަދަފަދަކޮށް މަނާކުރެއްވިއެވެ. އެކަމުން ދުރުން

حديث ކުރެއްވިއެވެ. އަބަދުވެރިން އަހަރުން ދުރުހެލިވާށެވެ. ތުންތަނަށް އަބަދުވެރިންގެ ޗާލާކުވުމުން
ގެންދަވާ ފާރަވެރިއެވެ.

341– باب كراهة الالتفات في الصلاة لغير عذر

ނަމާދުގައި އުޒުރަކާ ނުލައި އަނބުރާބަލާލުމަކީ ބޮޑުން މަކުރޫހުވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

1755– عَنْ عَائِشَةَ رضِيَ اللَّه عَنْهَا قَالَتْ : سأَلْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم عَنِ الالْتِفَاتِ فِي الصَّلاةِ فَقَالَ : « هُوَ اخْتِلاسٌ يَخْتَلِسُهُ الشَّيْطَانُ مِنْ صَلاةِ الْعَبْدِ » رواهُ البُخَاري .

މާތްالله ރުއްސުންވެއްޖައި عَائِشَةَގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ނަމާދުގައި އަނބުރާބަލާ ލުމާ ބެހޭގޮތުން رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ކުރެން ސުވާލުކުރީމެވެ. ދެން حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެއީ شيْطَانާ އަޅާ ނަމާދުން އުފުރާލާ އުފުރާލުމެކެވެ.

1756– وَعَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّه عَنْهُ قَالَ : قَالَ لِي رسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « إِيَّاكَ وَالالْتِفَاتَ فِي الصَّلاةِ ، فَإِنَّ الالْتِفَاتَ فِي الصَّلاةِ هَلَكَةٌ، فإِنْ كَان لابُدَّ، فَفي التَّطَوُّعِ لا في الْفَرِيضَةِ».

رواه التِّرمذي وقال : حديثٌ حسنٌ صَحِيحٌ .

މާތްالله ރުއްސުންވެއްޖައި أَنَس ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިބާ ނަމާދުގައި އަނބުރާބަލާލުން ބޮޑުކުރުން ދުރުހެލިވާށެވެ. ދެން ހަމަކަށަވަރުން ނަމާދުގައި އަނބުރާބަލާލުން ހަލާކުވުމެކެވެ. ދެން ކަންނުކުރެވޭ ގޮތަކަށް އަނބުރާބަލަން ބޮޑުވެއްޖެނަމަ ސުންނަތް ނަމާދުގައި ހެއްދެވެ. فرض ނަމާދުގައި އެއް ނުހެދެވެ.

342- باب النهي عن الصلاة إلى القبور

ގަބުރަކަށް ކުރިމަތިލައިގެން ހުރެ ނަމާދުކުރުން މަނާވެގެންވާކަން ބަޔާން ވެގެންވާ باب

1757- عَنْ أَبي مَرْثَدٍ كَنَّازِ بْنِ الحُصَيْنِ رَضِيَ اللَّه عَنْهُ قالَ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يَقُولُ : « لا تُصَلُّوا إِلى القُبُورِ ، وَلا تَجْلِسُوا علَيْها » رواه مُسْلِم .

މާތްالله ތަޢާލާ ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ أَبُو مَرْثَد كَنَّازِ بْنِ الحُصَيْن ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ތިމަން އަޑުއެހީމެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ގަބުރަކަށް ކުރިމަތިލައިގެންފައި ނަމާދުނުކުރާށެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުން ގަބުރު މަތީ އިށީނދެގެން ނުތިބޭށެވެ.

343- باب تحريم المرور بين يَدَي المصَلّي

ނަމާދަށް ހުންނަ މީހާގެ ކުރިމަތިން ހުރަސް ކުރުން حرامވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

1758- عَنْ أَبي الجُهيْم عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الحَارثِ بْنِ الصِّمَّةِ الأَنْصَاريِّ رَضِيَ اللَّه عَنْهُ قالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « لَوْ يَعْلَمُ المَارُّ بَيْنَ يدي المُصَلِّي مَاذا عَلَيْهِ لَكَانَ أَنْ يَقِفَ أَرْبَعِينَ خَيْراً لَهُ مِنْ أَنْ يَمُرَّ بَيْنَ يَدَيْهِ » قَالَ الرَّاوي : لا أَدْرِي : قَالَ أَرْبَعِين يَوماً ، أَو أَرْبَعِينَ شَهْراً ، أَوْ أَرْبَعِينَ سَنَةً .. متفقٌ عليه .

މާތް الله ތަޢާލާ ރުޟާވެވޮޑިގެންވާ الجُهيْمِ عَبْد اللَّه بْن الحَارِث بْن الصِّمَّة الأَنْصَارِيِّ ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ނަމާދުކުރާ ހުންނަމީހާގެ ކުރިމަތިން ހުރަސްކުރާ މީހާއަށް އެކަމުގެ ފާފަވެރިކަން އެގޭނަމަ ހުރަސް ކުރުމަށްވުރެން ސާޅީސް އަހަރު ދުވަސްވަންދެން ހުރަސްކުރާތަން ހުންނަން ހުންނަންވީސް ރަނގަޅު ކަމުގައި ދެކޭނެއެވެ. ރާވީ ވިދާޅުވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވީ ސާޅީސް ދުވަސް ކަމުގައި ނުވަތަ ސާޅީސް މަސް ކަމުގައި ނުވަތަ ސާޅީސް އަހަރު ކަމުގައި ނޭގެއެވެ.

344– باب كراهة شروع المأموم في نافلة

بعد شروع المؤذّن في إقامة الصلاة سواء كانت النافلة سُنّةَ تلك الصلاةِ أو غيرها

ބަންގިގޮވާ މީހާ ނަމާދަށް ގަމަތް ގޮވަން ފަށައިފިނަމަ ސުންނަތްނަމާދަށް ފެށުމަކީ مأمومންގެ މަކުރޫހުކަން މަކުރޫހުވެގެންވާކަން ބަޔާންކޮށްދޭ باب ، އަދި އެ ސުންނަތް ނަމާދަކީ އެ فرضނަމާދުގެ ސުންނަތް ކަމުގައި ވިޔަސް އަދި އެހެން އެހެން ސުންނަތް ނަމާދެއް ކަމުގައި ވިޔަސް ވެއެވެ.

1759– عَنْ أَبي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّه عَنْه عَنِ النَّبيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قَالَ : « إِذا أُقِيمتِ الصلاَةُ ، فَلاَ صَلاَةَ إِلا المكتوبَةَ » رواه مسلم .

މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި أبُوهُرَيْرَة، نبي ޔާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ އަރިހުން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديثކުރެއްވިއެވެ. ނަމާދަށް ގަމަތް ދިނުމުން (އެ)فرضނަމާދު ފިޔަވައި އެހެން ނަމާދެއް ކުރުމެއް ނުވެއެވެ.

345– باب كراهة تخصيص يوم الجمعة بصيام

أو ليلته بصلاة من بين الليالي

ހުކުރުދުވަސް ރޯދައަށް ދުވަސް خاص ކުރުން މަކުރޫހުވެގެންވާކަމާއި ނަމާދުކުރުމަށް ހުކުރުވިލޭރޭ خاص ކުރުން މަކުރޫހުވެގެންވާކަން ބަޔާންކޮށްދޭ باب

1760– عَنْ أَبي هُرَيْرة رضَيَ اللَّه عَنْهُ عَنِ النَّبيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قَالَ : « لا تَخُصُّوا لَيْلَةَ الجُمُعَةِ بِقِيَامٍ مِنْ بَيْن اللَّيَالي ، وَلا تَخُصُّوا يَوْمَ الجُمُعَة بِصيَامٍ مِنْ بيْنِ الأَيَّامِ إِلاَّ أَنْ يَكُونَ في صَوْمٍ يَصُومُهُ أَحَدُكُمْ » رواه مسلم .

މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި أبُو هُرَيْرة ، نبي ޔާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ އަރިހުން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެހެން ރޭތަކުގެ ތެރެއިން ހުކުރުވިލޭރޭ ޤިޔާމުލައިލަށް ތިޔަބައިމީހުން ދުވަސްތަކުގެ ތެރެއިން ހުކުރުދުވަސް ރޯދައަށް خاص ނުކުރާށެވެ.

1761– وَعَنْهُ قَالَ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يَقُولُ : « لا يَصُومَنَّ أَحَدُكُمْ يَوْمَ الجُمُعَةِ إِلاَّ يَوْماً قَبْلَهُ أَوْ بَعْدَهُ » متفقٌ عليه .

އަދި ޞَحابي (ރަޟިޔަ الله ޢަންހުސުބްޙާނަހޫ أبو هُرَيْرة) ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.
رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديثކުރައްވަނިކޮށް ވިދާޅުވި އަޑުއިވުނީމެވެ. އަޅުގަނޑުމެން حديثކުރެއްވިއެވެ.
ޖުމްޢާދުވަހު ރޯދަ ހިފުމެއް ނުހިފާށެވެ. ނަމަވެސް ޖުމްޢާ ދުވަހުގެ ކުރިން ނުވަތަ ފަހުން އެއް ދުވަސް.
ހިފާނަމަ ވެއެވެ. ވީއެވެ.

1762– وَعَنْ مُحَمَّد بْن عَبَّاد قَالَ : سَأَلْتُ جَابِراً رَضِيَ اللَّه عَنْهُ : أَنَهَى النَّبِيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم عَنْ صَوْمِ الجُمُعَةِ ؟ قَالَ : نَعَمْ . متفقٌ عليه .

مُحَمَّد بْن عَبَّاد ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. އޭނާ ﷲ ތަޢާލާ ރާޟީވެވޮޑިގެންވާ جابر ގެ
ފަރާތުން އަހާލީމެވެ. ޖުމްޢާ ދުވަހު ރޯދަ ހިފުން ނަބީ ﷺ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم (ސަލަވާތް ކިޔާ) ކުރެއްވިތޯ
ނަހީ ކުރެއްވީ (خاص ކުރުން) ތަކުރާރުކޮށް ވިދާޅުވިއެވެ؟ ވިދާޅުވިއެވެ. އާން ވެއެވެ.

1763– وَعَنْ أُمِّ المُؤْمِنِينَ جُوَيْرِيَةَ بِنْتِ الحَارِثِ رَضِيَ اللَّه عَنهَا أَنَّ النَّبِيَّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم دَخَلَ عَلَيْهَا يوْمَ الجُمُعَةَ وَهَيَ صائمَةٌ ، فَقَالَ : « أَصُمْتِ أَمْسِ ؟ » قَالَتْ : لا ، قَالَ : « تُرِيدينَ أَنْ تَصُومِي غداً ؟ » قَالَتْ : لا ، قَالَ : « فَأَفْطِرِي » رَوَاهُ البُخاري .

ﷲ ތަޢާލާ ރާޟީވެވޮޑިގެންވާ أُمِّ المُؤْمِنِينَ جُوَيْرِيَةَ بِنْتِ الحَارِثِ ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން
نبيއާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އަޅުގަނޑާ ގާތަށް ވަޑައިގެން ޖުމްޢާ ދުވަހު ރޯދަހިފައިވާ ހާލުއެވެ. އަދި އެހެންދުވަހު އަޅުގަނޑު
ރޯދަހިފީ ހެއްޔޭ؟ حديثކުރެއްވިއެވެ. ކަލޭ އިއްޔެ ރޯދަހިފީމުހެއްޔެވެ؟ އަޅުގަނޑު
ދެންނެވީމެވެ. ނޫނެކެވެ. حديثކުރެއްވިއެވެ. ކަލޭ މާދަމާ ރޯދަހިފަން ހިތްވޭތޯ؟ އަޅުގަނޑު
ދެންނެވީމެވެ. ނޫނެކެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. (އަހަރެން ވަޢުދުވެއްޖެ) ފަހެ ރޯދަ ކަނޑާލައްވާށެވެ.

346– باب تحريم الوصَال في الصوم

وهو أن يصوم يومين أو أكثر ، ولا يأكل ولا يشرب بينهما

وصال ކޮށްގެން ރޯދަހިފުން ހުރުން حرامވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

وصال އަކީ ވިދިވިދިގެން ދެދުވަހު ނުވަތަ އެއަށްވުރެ ގިނަދުވަހު ރޯދަހިފުން ހުރުމާއެކު އެދުވަސްތަކުގައި ދުވާލާއި ރޭގަނޑުގައި ކާއެއް ބުއިމެއް ނުކޮށް ހުރުމެވެ.

1764– عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ وَعَائِشَةَ رَضِي اللَّه عنْهُمَا أَنَّ النَّبِيَّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم نَهَى عَنِ الْوِصالِ . متفقٌ عليه.

މާތްالله ރަޟީކުރައްވާށިއެވެ. أبُو هُرَيْرَة އާއި عَائِشَةَ ގެ ފަރާތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبي އަ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم وصال ކުރުން މަނާކުރެއްވިއެވެ.

1765– وَعَن ابْنِ عُمَرَ رَضِي اللَّه عَنْهُما قالَ : نَهَى رسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم عَنِ الْوِصالِ . قَالُوا : إِنَّكَ تُواصِلُ ؟ قَالَ : « إِنِّي لَسْتُ مِثْلَكُمْ ، إِني أُطْعَمُ وأُسْقَى » متفقٌ عليه ، وهذا لَفْظُ البُخاري .

މާތް الله އެދެބޭފުޅުންނަށް ރަޟީކުރައްވާށިއެވެ. عبْد اللَّهِ بن عُمَر ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ނަހީކުރެއްވިއެވެ وصالގެ މަގު އިސްލާމީން ކުރުން މަނާކުރެއްވިއެވެ. اصحاب ބޭކަލުން ދަންނަވައިފިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭގެފާނު وصال ކުރައްވަމުއެވެ. حديثކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންކަލޭގެފާނަކީ ތިޔަބައިމީހުން ފަދަ މީހެއް ނޫނެވެ. ތިމަންކަލޭގެފާނަށް ކާންދެވޭއެވެ. އަދި ބޯންދެވޭއެވެ.

347– باب تحريم الجلوس على قبر

قبرމަތީ އިށީނުން حرامވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

1766– عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضِي اللَّه عنْهُ قَال : قَال رسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : لأَنْ يجْلِسَ أَحدُكُمْ على جَمْرَةٍ ، فَتُحْرِقَ ثِيَابَه، فَتَخْلُصَ إِلى جِلْدِهِ خيرٌ لَهُ مِنْ أَنْ يجْلِسَ على قَبْرٍ» رواه مسلم.

ރަޟިﷲ ޢަންހު ރިވާކުރެއްވި أبُو هُرَيْرَة ގެ ރިވާޔަތުން ބަޔާންވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديثކުރެއްވިއެވެ. ޖިނާޒާއިމާރާތް ބޭރުވެފައިވާ ހަމަ އެދުވަހު އަލިފާން ގަބުރަށްދަމާ އިޙްސާނުގެން ހުރި ފަދަ އަދިހަދާ ހަދިޔާ ކަމުން އަސާސީވާހަކައިގެންޖެހެ، ހަރުކަށިގޮ ހަމަހަމަ އަދިފާރަދަތުން އަދިހަދަން ގަބުރުއާ ގަޔާ އިހުސާނުގެން އިންސާފު ވާނު ހަރާކާތްތަ ފަހަރުވިއެވެ.

348– باب النهي عن تجصيص القبور والبناء عليها

ގަބުރު އުފުލުމާއި އަދި އޭގަމަތީ ބިނާބައްޓެއްކުރުން حرامވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

1767– عَنْ جَابرٍ رضِيِ اللّه عَنْهُ قَالَ : نَهَى رَسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم أَنْ يُجَصَّصَ الْقَبْرُ ، وَأَنْ يُقْعَدَ عَلَيهِ ، وأَنْ يُبْنَى عَلَيْهِ . رواه مسلم .

ރަޟި الله ޢަންހު ރިވާކުރެއްވި جَابِر ގެ ރިވާޔަތުން ބަޔާންވެގެންވެއެވެ. ގަބުރު އުފުލުމާއި އަދި ގަބުރު މަތީ އިށީނުމާ އިންނެވުން رسُولُ الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم މަނާ ކުރެއްވިއެވެ.

349– باب تغليظ تحريم إباق العبد من سيّده

އަޅުވެރިޔާ އޭނާގެ ސާހިބުގެ ގާތުން ފިލާގެންދިއުން حرامވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

1768– عَنْ جَرِيرِ رَضِيَ اللَّه عَنْهُ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « أَيَّمَا عَبْدٍ أَبَقَ ، فَقَدْ بَرِئَتْ مِنْهُ الذِّمَّةُ » رواه مسلم .

ރަޟިﷲ ޢަންހު ރިވާކުރެއްވި جَرِير ގެ ރިވާޔަތުން ބަޔާންވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެއްވެސް އަޅުވެރިއެއް ފިލައިފިނަމަ ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން އޭނާއާމެދު ރިޢާޔަތް ކުރުން ނިމިގެން ހިނގައްޖެއެވެ.

1769– وَعَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « إِذا أَبَقَ الْعبْدُ ، لَمْ تُقْبَلْ لَهُ صَلاةٌ » رواه مسلم .

އަދި އެصحابي (އެބަހީ މާތް الله ރުއްސުވުންތެރިވި جَرِير) نبي އާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ އަރިހުން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. އަޅުވެތި މީހާ ފިލާފައިވާނަމަ އޭނާގެ ނަމާދު ގަބޫލު ނުކުރެވޭ ހުއްޓެވެ.

وفي روَاية : « فَقَدْ كَفَر » . އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން އޭނާ ކާފިރު ވެއްޖެއެވެ.

350– باب تحريم الشفاعة في الحدود

شرعي حدود ތަކުގައި شفاعة ތެރިވުން حرامވާކަން ބަޔާންކުރެވޭ باب

قَالَ الله تَعَالَى : ﴿ الزَّانِيَةُ وَالزَّانِي فَاجْلِدُوا كُلَّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا مِئَةَ جَلْدَةٍ وَلاَ تَأخُذْكُمْ بِهِمَا رَأفَةٌ فِي دِيـــنِ اللهِ إنْ كُنْتُمْ تُؤْمِنُونَ بِاللهِ وَاليَوْمِ الآخِرِ ﴾ [النور : 2] .

ޒިނާކުރާ އަންހެނާއި، ޒިނާކުރާ ފިރިހެނާއި ދެމީހުން ކޮޅަށް ކޮށްމު މިހާރު ގަޑިގަޑި ސަތޭކަ އެތިފަހަރުން (حد) ޖަހާށެވެ! އަދި الله އާއި آخر ދުވަހަށް ތިޔަބައިމީހުން إيمان ވާކަމުގައި ވާނަމަ، الله ގެ دين ގައި އެދެމީހުންނަށް އޯގާތެރިވުމެއް ތިޔަބައިމީހުން ނުހިފައްޓާހުށިކަމެވެ!

1770– وعَنْ عَائِشَةَ رضِيَ اللَّهُ عَنْهَا ، أَنَّ قُرَيْشاً أَهَمَّهُمْ شَأْنُ المرْأَةِ المخْزُومِيَّةِ الَّتِي سَرَقَتْ فَقَالُوا : منْ يُكَلِّمُ فيها رَسُولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، فَقَالُوا : وَمَنْ يَجْتَرِيءُ عَلَيْهِ إلاَّ أُسَامَةُ بْنُ زَيدٍ، حِبُّ رسولِ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ،فكَلَّمَهُ أُسَامَةُ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم:«أَتَشْفَعُ في حَدٍّ مِنْ حُدُودِ اللَّهِ تَعَالى ؟» ثم قام فاحتطب ثُمَّ قَالَ : « إِنَّمَا أَهلَكَ الَّذينَ قَبْلَكُمْ أَنَّهمْ كَانُوا إِذا سَرَقَ فِيهِم الشَّرِيفُ تَرَكُوهُ، وَإِذا سَرَقَ فِيهِمُ الضَّعِيفُ ، أَقامُوا عَلَيْهِ الحَدَّ ، وَايْمُ اللَّهِ لَوْ أَنَّ فاطِمَةَ بِنْتَ مُحَمَّدٍ سَرَقَتَ لَقَطَعْتُ يَدَهَا »متفقٌ عليه .

މާތްالله ރުއްސުވުންތެރިވި عَائِشَة ގެ ފަރާތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ވައްކަންކުރި ކަމުގެ ކުށް ސާބިތުވި مخْزُومِيَّة ގަބީލާގެ އަންހެނާއާމެދު قريش ވަންސާގެ މީހުން ކަންބޮޑުވިއެވެ. އެމީހުން ބުންޏެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ އަރިހުގައި އެކަމާބެހޭގޮތުން ބަހުސްކޮށް ވާހަކަދައްކާދޭނީ ކާކު ހުއްޓެވެ؟ ފަހެ އެމީހުން ބުންޏެވެ. أُسَامَةُ بْنُ زَيد ފިޔަވައި އެހެން މީހަކު ދިޔަސްކަމުން ނުކުރާނެއެވެ. އެއީ رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ލޯބިވެވޮޑިގެންވާ ބޭކަލެއް ކަމުގައި ވާތީއެވެ. ފަހެ أُسامَةَ ގެ ފަރާތުން އެކަމާ ގުޅޭ ވާހަކަ ދެއްކިއެވެ. ފަހެ رسُولُ اللَّه

صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديثُ ކުރެއްވިއެވެ. ތިބާ اللهގެ ޙުދޫދުތަކުގެ ތެރެއިން ޙައްދެއްގައި ތޯ شفاعةތެރިވަނީ ހެއްދެވީ؟ ދެން ތެދުވެވަޑައިގެންނެވެ. ފަހެ خطبةއެއް ވިދާޅުވިއެވެ. ދެން ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިޔަބައިމީހުންގެ ކުރީގެ މީހުން ހަލާކުވެގެން ދިޔަ ސަބަބަކީ އެމީހުންގެ ތެރެއިން ބޮޑުންގެ މީހަކު ވައްކަންކޮށްފިނަމަ ދޫކޮށްލައެވެ. އަދި އެމީހުންގެ ތެރެއިން ދެރަމީހަކު ވައްކަންކޮށްފިނަމަ ހައްދު قائم ކުރެއެވެ. މާތްالله ގަސަމްކޮށް ހުވާކުރައްވަމެވެ. ހަމަކަށަވަރުން محمدގެ ފާނުގެ ދަރިކަނބަލުން فاطِمَةގެފާނު ވައްކަންކޮށްފި ކަމުގައިވިޔަސް ދޫސްޓާ އެކަމަނާގެ އަތްވެސް ކަނޑާނީމެވެ.

وفي رِوَاية: فَتَلَوَّنَ وَجْهُ رسولِ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، فَقَالَ : « أَتَشْفَعُ فِي حَدٍّ مِنْ حُدودِ اللَّهِ،؟» قَالَ أُسَامَةُ : اسْتَغْفِرْ لِي يا رسُولَ اللَّهِ . قَالَ : ثُمَّ أمرَ بِتِلْكَ المرْأَةِ ، فقُطِعَتْ يَدُهَا.

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ މޫނުފުޅުގެ ކުލަބަދަލުވިއެވެ. ފަހެ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިބާ الله ގެ ޙުދޫދުތަކުގެ ތެރެއިން ޙައްދެއްގައި ތޯ شفاعة ތެރިވަނީ ހެއްދެވީ؟ ފަހެ أُسَامَة ދެންނެވިއެވެ. އޭ اللهގެ ރަސޫލާއެވެ. ތިމަންގެ ފާފަ ފުއްސަވައިދެއްވުން ދަންނަވާށެވެ. ދެން ވިދާޅުވިއެވެ. ދެން އެކަލޭގެފާނު އެއަންހެނުން ގެންނެވިއެވެ. ފަހެ އެއަންހެނުންގެ އަތް ކަނޑައިލެވިއެވެ.

351– باب النهي عن التغوّط في طريق النَّاس وظلِّهم وموارد الماء ونحوها

މީހުންނާ މަގުމައްޗާއި ގަސްގަހާގެ ހިޔާވަހާއި ފެންގެ خدمة ލިބިގަންނަ سرحدއާއި އަދި އެފަދަ އެހެން ތަންތަނުން قضاء حاجة ކުރުން މަނާވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

قَالَ اللهُ تَعَالَى : ﴿ وَالَّذِينَ يُؤْذُونَ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ بِغَيْرِ مَا اكْتَسَبُوا فَقَدِ احْتَمَلُوا بُهْتَاناً وَإِثْماً مُبِيناً ﴾ [الأحزاب : 58] .

އަދި އައްލާހު ތަޢާލާ ވަޙީކުރެއްވުމުގައި مؤمن ފިރިހެނުންނާއި، مؤمنއަންހެނުންނަށް އުނދަގޫކުރާ މީހުން(ދަންނާށެވެ!) ފަހެ، ހަމަކަށަވަރުން، އެއުރެންނީ ބުހުތާނު ދޮގުހެދުމާއި، ފާފަވެރިކަމާ ހިފިގެންފި ބަޔެކެވެ.

1771- وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّه عَنْهُ أَنَّ رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قَالَ : « اتَّقُوا اللَّاعِنَيْن » قَالُوا ومَا اللَّاعِنَانِ ؟ قَالَ : « الَّذِي يَتَخَلَّى في طَرِيقِ النَّاسِ أَوْ في ظِلِّهِمْ » رواه مسلم .

ދާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވާ أبُو هُرَيْرَة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. لعنة ލިބުނު ދެކަމުން ދުރުހެލިވާށެވެ. اصحابބޭކަލުން ދަންނަވައެވެ. لعنة ލިބުނު ދެކަމަކީ ކޮބައި ހެއްދެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެއީ މީހުން ހިނގާ މަގުމައްޗާއި އަދި އެބައިމީހުން ހިޔާލިބިގަންނަ ތަންތަނުގައި قضاء حاجة ކުރުމެވެ.

352- باب النهي عن البول ونحوه في الماء الراكد

ހުއްޓިފައިހުންނަ ފެނުގައިބޮވުން ކުރާކުދިކުން މަނާވެގެންވާ باب

1772- عَنْ جَابِرٍ رَضيَ اللَّه عَنْهُ : أَنَّ رسُولَ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم نَهَى أَنْ يُبَال في المَاءِ الرَّاكِدِ . رواهُ مسلم

ދާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވާ جَابِر ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ހުއްޓިފައިހުންނަ ފެނުގައިބޮވުން ކުރާކުދިކުން މަނާކުރެއްވިއެވެ.

353- باب كراهة تفضيل الوالد بعض أولاده على بعض في الهِبَة

މައިންބަފައިން ހިބަ ދިނުމުގައި ދަރިންގެ ތެރެއިން ބައެއްބައެއް މަތިކުރުން މަކުރޫހުވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

1773- عَنِ النُّعْمَانِ بْنِ بَشِيرٍ رضِيَ اللَّه عنْهُمَا أَنَّ أَبَاهُ أَتَى بِهِ رَسول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم فَقَالَ : إِنِّي نَحَلْتُ ابْنِي هذا غُلاماً كَانَ لِي ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « أَكُلَّ وَلَدِكَ نَحلْتَهُ مِثْلَ هَذا؟» فَقَال : لا ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « فأَرْجِعْهُ » .

ދާތް الله އެދެބޭފުޅުންނަށް ރުހިވޮޑިގެންވި النُّعْمَانِ بْنِ بَشِير ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެصحابيގެބައްޕާ އެصحابي ގެންގޮސް رسُولُ اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّمގެ އަރިހަށް ވަޑައިގެންފިއެވެ. ފަހެ ދަންނަވައެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންނާގެ މިދަރިއަށް އަޅަކު ތިމަންނާގެ މިލްކުވެގެންވާ ދިނީމެވެ. ފަހެ

رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މިބާގެ ކޮންމެ ދަރިއަކަށް އެފަދަ އެއްޗެއް ދިންނެވިތޯ؟ ފަހެ އޭނާ ދެންނެވިއެވެ. ނޫނެކެވެ. ފަހެ رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ފަހެ އެހަދިޔާ އަނބުރާ ނަގާށެވެ.

وفي رِوَايَةٍ : فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « أَفَعَلْتَ هَذا بِوَلَدِكَ كُلِّهِمْ ؟ » قَالَ : لا ، قَالَ : « اتَّقُوا اللَّه وَاعْدِلُوا في أَوْلادِكُمْ » فَرَجَعَ أَبي ، فَردَّ تلْكَ الصَّدَقَةَ .

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. ފަހެ رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މިބާގެ ހުރިހާ ދަރިންނާމެދު މިބާ އެގޮތަށް އެއްވަރުކުރިހެއްތޯ؟ އޭނާ ދެންނެވިއެވެ. ނޫނެކެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. الله އަށް ބިރުވެތިވާށެވެ. އަދި މިބާގެ ދަރިންނާމެދު އިންސާފުކުރާށެވެ. (ނުވަތަ ވިދިގެންވާށެވެ.) ފަހެ މިގޮތުން ބައްޕަ އަނބުރާ އައީއެވެ. އަދި އެ ހިބަ އަނބުރާ ނަގައިފިއެވެ.

وفي رِوَايَةٍ : فَقَال رسُولَ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « يَا بَشِيرُ أَلَكَ وَلَدٌ سِوَى هَذا ؟ قالَ : نَعَمْ ، قَال: « أَكُلَّهُمْ وَهَبْتَ لَهُ مِثْلَ هَذا ؟ » قَالَ : لا ، قالَ : « فَلا تُشْهِدْني إِذاً فَإِنِّي لا أَشْهَدُ عَلى جَوْرٍ » .

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. ފަހެ رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އޭ بَشِيرُ އެވެ! މިދަރި ފިޔަވައި ތިބާއަށް އެހެން ދަރިން ވޭތޯ؟ ފަހެ ދެންނެވިއެވެ. އާދޭހެވެ. حديثކުރެއްވިއެވެ. އެއިން ކޮންމެ ކުއްޖަކަށް އެފަދަ ހިބަކޮށް ދިން ހެއްތޯ؟ ދެންނެވިއެވެ. ނޫނެކެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެހެންވީއިރު ތިމަންނަރަސްގެފާނު ހެކިވެރިކޮށް ކުރައްވާށެވެ. އެހެނީ ތިމަންނަރަސްގެފާނު އަނިޔާވެރިކަމުގެ މައްޗަށް ހެކިވެރި ނުވަމެވެ.

وَفي رِوَايَةٍ : « لا تُشْهِدْني عَلى جَوْرٍ » .

އެހެން ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން އަނިޔާވެރިކަމުގެ މައްޗަށް ތިމަންނަރަސްގެފާނު ހެކިވެރި ނުކުރާށެވެ.

وفي روايةٍ : « أَشْهدْ عَلى هذا غَيْرِي ، » ثُمَّ قَالَ : « أَيَسُرُّكَ أَنْ يَكُونُوا إِلَيْكَ في الْبِرِّ سَوَاءً ؟ » قَالَ : بلى ، قَالَ : « فَلا إِذاً » متفقٌ عليه .

އަދި އަހަރެން ރިވާތްކުރެއްވިއެވެ. ވީމާ އަހަރުމެންގެ މައްޗަށް ވިސްނައިދޭށެވެ ފުރަތަމަ އަހަރެން މިހާރު
ހިނގާދިޔަ ކަންތައްތަކެވެ. ދެން حديث ކުރައްވިއެވެ. ވީމާގެ ހަދަނާ ކުރިން ވިސްނައިން ހިތްހަމަ ހިނގުމަށް
ހަމަހަމަ ކަން ގެންގުޅުން ވީމާ ނުކުރޭ ހައްދެވެ؛ އޭނާ ދެންނެވިއެވެ. އާދޭހެވެ. حديث ކުރައްވިއެވެ.
އަހަންނަށް ދެއްވާ އެކަން އަގުހުރި ނުކުރަނީ ކިއްވެގެން ހައްދެވެ؟

354- باب تحريم إحداد المرأة على ميّت فوق ثلاثة أيام
إلا على زوجها أربعة أشهر وعشرة أيام

މައްޔިތާގެ މައްޗަށް ތިންދުވަހަށްވުރެ ގިނައިން حدادކުރުން އަންހެނުންގެ މައްޗަށް
حرامވެގެންވާކަމާއި ނަމަވެސް ފިރިމީހާ ނިޔާވުމުގެ މައްޗަށް އަށާގެ އަނބިމީހާ ހަތަރުމަހާއި
ދިހަދުވަސްވަންދެން حدادކުރުން ހުއްދަވެގެންވާކަން ބަޔާންކޮށްދޭ باب

1774- عَنْ زَيْنَبَ بِنْتِ أَبِي سَلَمَةَ رَضِيَ اللَّه عَنْهُمَا قَالَتْ : دَخَلْتُ عَلَى أُمِّ حَبِيبةَ رَضِيَ اللَّه عَنْهَا زَوْجِ النَّبِيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حِينَ تُوُفِّي أَبُوها أَبُو سُفْيَانَ بْنُ حَرْب رَضِي اللَّه عَنْهُ ، فدَعَتْ بِطِيب فِيهِ صُفْرَةُ خَلُوق أَوْ غَيْرِهِ ، فدَهَنَتْ مِنْهُ جَارِيَةً ، ثُمَّ مَسَّتْ بِعَارِضَيْها . ثُمَّ قَالَتْ : وَاللَّهِ مَالِي بِالطِّيب مِنْ حَاجَةٍ ، غَيْرَ أَنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يقُولُ عَلى المِنْبرِ: « لا يحِلُّ لامْرأَةٍ تُؤْمِنُ باللَّهِ وَالْيَوْمِ الآخِرِ أَنْ تُحِدَّ عَلَى مَيِّتٍ فَوْقَ ثَلاثِ لَيَالٍ ، إلاَّ عَلَى زَوْجٍ أَرْبَعَة أَشْهُرٍ وَعَشْراً » قَالَتْ زَيْنَبُ : ثُمَّ دَخَلْتُ عَلى زَيْنَبَ بنْتِ جَحْش رَضِيَ اللَّه عَنْهَا حِينَ تُوُفِّيَ أَخُوهَا ، فَدَعَتْ بطِيبٍ فَمَسَّتْ مِنْه ، ثُمَّ قَالَتْ : أَمَا وَاللَّهِ مَالِي بالطِّيبِ مِنْ حاجَةٍ ، غَيْرَ أَنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يَقُولُ عَلى المِنْبَر : « لا يَحِلُّ لامْرَأَةٍ تُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَاليَوْم الآخِرِ أَنْ تُحِدَّ عَلَى مَيِّتٍ فَوْقَ ثَلاَثٍ إِلاَّ عَلى زوجٍ أَرْبَعَةَ أَشْهُرٍ وَعَشْراً». متفقٌ عليه .

މާތްالله ރުއްސަވުންވާށިއެވެ زَيْنَبَ بِنْتِ أبُو سَلَمَة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ.
ވިމަންޏަކު (އެއްފަހަރަކު) رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އަނބިކަނބަލުން މާތްالله ރުއްސަވުންވާށިއެވެ أُمِّ حَبِيبة
ގެ އަރިހަށް ދިޔައީމެވެ. އެއީ އެކަމަނާގެ ބައްޕާ أَبُو سُفْيَانَ بْنُ حَرْب އަވަހާރަވި ދުވަސްވަރެވެ. ވިމަންޏަކަ
ދުއްމުން ފުރާ އެކަމަނާ މީރުވަސް ދުވަސްކަމަކު ގެނައުމުން އެންގެވިއެވެ. އޭގައި ކުލަކުރި އަދި
އެހެނިހެން ހަވަނދު ހުއްޓެވެ. ފަހެ އެއިން އެކަމަނާ ޖާރިޔާއަކަށް ގައިގައި ލެއްވެވެ. އަދި ދެން
ކޯތާފަތުގައި ފިހެވިއެވެ. ދެން ވިދާޅުވިއެވެ. މާތްالله ގަސަމެއް ހަވަދު ބޭނުމެއް. ވިމަންޏެއް ނެތް

ހުވަދުލުމުގެ ބޭނުމުގައި ނުވާނެއެވެ. ނަމަވެސް ހަމަހަމަކަމުގައިން رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކިޔުއްވައިދެއްވި ހުކުމް އޮޅުމެއްވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކިޔުއްވިއެވެ. ﷲ އާއި އާޚިރަތްދުވަހަށް އީމާންވާ އަންހެނަކު މަރުވެއްޖެ މީހެއްގެ ހުދުވަމުގައި ތިން ދުވަހަށްވުރެ ގިނައިން حدادު ކުރުން ހުއްދަވެގެން ނުވެއެވެ. ނަމަވެސް ފިރިމީހާގެ މަރުގައި ހަތަރުމަހާއި ދިހަދުވަސް حدادު ކުރުން ހުއްދަވެގެން ވެއެވެ. زَيْنَب ވިދާޅުވެއެވެ. އޭގެފަހުން ވަދެވުނީ މާތްﷲ ރުއްސެވުން ލިބިވި زَيْنَبَ بنْتِ جَحْش ގެ އަރިހަށެވެ. އެކަލޭގެ ބޭބެ ނިޔާވެގެން އެވަގުތު ދުވަސްވަރު ދިޔައިރުގައެވެ. ފަހަ(ވިހަނދާއެއްވުން) އެކަލޭގެ ހުވަދު ގެނެވުމަށް އަންގަވައިފިއެވެ. ފަހު އެކަލޭގެ އަތުން ހުވަދު ލެއްވިއެވެ. ދެން ވިދާޅުވިއެވެ. މާތްﷲ ގަންދީ ބުނަމެވެ. ވިހަނދާނުއޮތް ހުވަދުލުމުގެ ބޭނުމުގައި ނުވެވެއެވެ. ނަމަވެސް رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم މިންބަރުމަތީގައި ހުތުބާފަރާތުން حديث ކިޔުއްވައިދެއްވި ހުކުމް އޮޅުމެއްވެއެވެ. ﷲ އާއި އާޚިރަތް ދުވަހަށް އީމާންވާ އަންހެނަކު މަރުވެއްޖެ މީހެއްގެ ހުދުވަމުގައި ތިން ދުވަހަށްވުރެ ގިނައިން حدادު ކުރުން ހުއްދަވެގެންނުވެއެވެ. ނަމަވެސް ފިރިމީހާގެ މަރުގައި ހަތަރުމަހާއި ދިހަދުވަސް حدادު ކުރުން ހުއްދަވެގެންވެއެވެ.

355– باب تحريم بيع الحاضر للبادي وتلقي الركبان
والبيع على بيع أخيه والخطبة على خطبته إلا أن يأذن أو يردَّ

ރަށުމީހުގެ މީހުން ވިއްކައިދިނުމާ ވިޔަފާރިވެރިންނާ ބައްދަލުކުރުން ވަޑައިގެން ވިއްކާބީފުށުން حرام ވެގެންވާ ކަމާއި ވިޔަފާރިވެރިޔާ އާއިލާތަކާ އެކަހެރި ވިއްކާ ބައިވަރު ވިޔަފާރިކުރުން ބޭނުންވާކަމުގެ ކަންތައް حرام ވެގެންވާ ކަމާއި ކައިވެނިކަމުގެ ހުށަހެޅުމުގެ މައްޗަށް ހުށަހެޅުމަކީ ހުއްދަދިނުމަށް ނުވަތަ ރައްދުކުރެއްވުމުގެ އިރު ކައިވެނިކަމަށް އެދުން حرام ވެގެންވާކަން ބަޔާންކުރާ باب

1775– عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّه عَنْهُ قَالَ : نَهَى رَسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم أَنْ يَبِيعَ حَاضِرٌ لِبَادٍ وَإِنْ كَانَ أَخَاهُ لأَبِيه وَأُمِّهِ . متفق عليه .

މާތް ﷲ ރުއްސެވުން ލިބިވި أَنَس ގެފާނުގެ ފަރާތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ރަށުމީހަކު ދަނޑުމީހަކަށް ވިއްކައިދިނުން رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم މަނާކުރެއްވިއެވެ. އަދި އެއީ އެމީހާގެ އެއްބަފާ އެއްމަ ބޭބެކަމުގައިވިޔަސްމެއެވެ.

1776- وَعَنِ ابْنِ عمرَ قال : قالَ رَسول اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « لا تَتَلَقُّوُا السلَع حَتَّى يُهْبَطَ بِهَا إلى الأَسْواقِ » متفقٌ عليه .

މާތް الله އެދެބަފައިކަލުންނަށް ރުއްސުން ދެއްވި عبْد اللَّهِ بن عُمَر ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديثކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ވިޔަފާރި މުދާ ބާޒާރަށް ނުކުތުމުގެ ކުރިން އެތަކެއްޗާއި ކުރިމަތިނުލާށެވެ.

1777- وَعَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيِ اللَّه عَنْهُما قَالَ : « قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « لا تَتَلَقَّوُا الرُّكْبَانَ ، وَلا يبِعْ حَاضِر لِبَادٍ » ، فَقَالَ لَهُ طَاوسُ : ما « لا يَبِعْ حَاضِرٌ لِبادٍ ؟ » قال : لا يكُونُ لَهُ سَمْسَاراً . متفقٌ عليه

މާތް الله އެދެބަފައިކަލުންނަށް ރުއްސުން ދެއްވި عبْد اللَّهِ بن عَبَّاس ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ވިޔަފާރި ގަފިލާތަކާއި ބައްދަލުނުކުރާށެވެ. އަދި ރަށްވެއްސަކު ރަށްފުށުގެ މީހަކަށް ވިއްކާ ނުދޭށެވެ. ފަހެ طَاوسُ އެއްސެވިއެވެ. ރަށްވެއްސަކު ރަށްފުށުގެ މީހަކަށް ވިއްކާ ނުދިނުމުގެ މުރާދަކީ ކޮބައިތޯއެވެ؟ ابْن عَبَّاس ވިދާޅުވިއެވެ. އޭގެ މުރާދަކީ ދަލާލަކުކަމުގައި ވިއްކާދިނުމެވެ.

1778- وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّه عَنْهُ قَالَ : نَهَى رَسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم أَنْ يَبِيعَ حَاضِرٌ لِبَادٍ وَلا تَنَاجَشُوا ولا يبيع الرَّجُلُ عَلى بَيْع أَخيهِ ، ولا يخطبْ عَلى خِطْبَةِ أَخِيهِ ، ولا تسْأَلِ المرأةُ طلاقَ أخْتِهَا لِتَكْفَأَ مَا في إِنَائِهَا

މާތްالله ރުއްސުން ދެއްވި أبُو هُرَيْرَةَ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ރަށްވެއްސަކު ރަށްފުށުގެ މީހަކަށް ވިއްކައިދިނުން رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسلم މަނާކުރެއްވިއެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުން ވިޔަފާރީގައި މަކަރާއި ހީލަތް ނުހަދާށެވެ. އަދި މީހަކު اخاء ވިޔަފާރީގެ މައްޗަށް މީހަކު ވިޔަފާރި ނުކުރާށެވެ. އަދި މީހަކު أخاء ކައިވެނީގެ އެދުމުގެ މައްޗަށް މީހަކު ނުއެދޭށެވެ. އަދި އަންހެނަކު އޭނާގެ أخت އަށް ވަރިކުރުވައިގެން އެކަނބުލޭގެ ތަށިއްޔެން ފުރިހަމަނުކުރާށެވެ.

وفي رِوَايَةٍ قَالَ : نَهَى رَسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم عَنِ التَّلقِّي وأن يَبْتَاعَ المُهَاجِرُ لأَعْرابِيٍّ ، وأنْ تشْتَرِطَ المرْأَةُ طَلاقَ أُخْتِهَا ، وَأنْ يَسْتَام الرَّجُلُ عَلى سوْمِ أخيهِ ، ونَهَى عَنِ النَّجَش والتَّصْرِيةِ. متفقٌ عليه .

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ވިޔަފާރި ގާފިލާއާ ބައްދަލުކުރުމާއި مُهاجِر ބަދަވިއަކަށް ރަށްރަށުގެ މީހުންނަށް ވިއްކައިދިނުމާއި އަންހެނަކު އޭނާ ގެ أختއާގެ ވަރިއަށް ޝަރުތުކުރުމާއި މީހާގެ أخ އާ މީހާ ވިއްކާ ވަގުތު މީހާގެ މުލު އިސްތިއުރުކުރުން ގަސްދުކުރުމާއި ވިޔަފާރި މީހާ ގެރުގެ ގަސްދުފުރުންތި (އޭގެ އަގު އިތުރުވުމަށްޓަކައި ނުވަތަ އަޖައިބުވުމަށްޓަކައި ސިއްހަތުގެ ވަގުތު) އަގު އިތުރުވުން ދިގުމާއި ފެނުވާކުރުވަކަށް ކިރު ނުދޮށު ދެވޭސްކިލަކުރުމުގެ އިސްނުވާ ކުރުވުމާ ވިއްކުން رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم މަނާކުރެއްވިއެވެ.

1779- وَعنِ ابْنِ عُمَرَ رضي اللَّه عَنْهُمَا ، أنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قَالَ : « لا يبِعْ بَعْضُكُمْ عَلى بَيْعِ بعْضٍ ، ولا يَخْطُبْ على خِطْبة أخِيهِ إلاَّ أنْ يَأْذَنَ لَهُ » متفقٌ عليه ، وهذا لَفْظُ مسلم .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވި عبْد الله ابْن عُمَر ގެ ފަރާތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން (އެއްބަޔަކު އަނެއްބަޔަކާ) މީހާގެ ވިޔަފާރި މީހާގެ އެހެން ވިޔަފާރިގެ މައްޗަށް އިސްނުކުރާށެވެ. އަދި މީހާގެ أخ އަކު ކައިވެނީގެ ހުށަހެޅުމުގެ އަންހެނަކަށް ގެ ކައިރިޔަށް އޭ أخ އެއްގެ ހުއްދައިކާއި ނުލައި ކައިވެނީގެ ހުށަހަޅައި ނުލާށެވެ.

1780- وَعَنْ عُقْبَةَ بنِ عَامِرٍ رضي اللَّه عَنْهُ أنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قَالَ : « الْمُؤْمِنُ أخُو الْمُؤمِن ، فَلاَ يَحِلُّ لِمُؤمِنٍ أنْ يبْتَاعَ عَلَى بَيْعِ أخِيهِ وَلاَ يَخْطِبْ عَلَى خِطْبَةِ أخِيه حتَّى يَذَر » رواهُ مسلم .

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވި عُقْبَة بن عَامِر ގެ ފަރާތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديثކުރެއްވިއެވެ. އެއްމުއުމިނަކީ އަނެއް އެއްމުއުމިނުގެ أخއެވެ. ފަހެ މުއުމިނަކަށް އަނެއް މުއުމިނުގެ أخ އާ ގެ މީހާ ވިއްކާ ވަގުތު މީހާގެ އިސްނުކުރުމާއި އުއްމީދުގެ ހުއްދައެވެ. އަދި މީހާގެ أخއަކު ކައިވެނީގެ ހުށަހެޅުމުގެ އެކަން ދޫކޮށްލާހާ ހިނދަކު ކައިވެނީގެ ހުށަހެޅުން ހުއްދައެއް ނުވެއެވެ.

356– باب النهي عن إضاعة المال
في غير وجوهه التي أذن الشرع فيها

شريعةތުން ހުއްދަކޮށްދީފައިވާ ކަންތައްތަކުގައި މުދާ ނައްތާލުން މަނާކޮށްފައިވާކަން ބަޔާންކޮށްދޭ باب

1781– عَنْ أبي هُرَيْرةَ رضي اللَّه عَنْهُ قَالَ : قَال رَسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « إنَّ اللَّه تَعَالى يَرضي لَكُمْ ثلاثاً ، وَيَكْرَه لَكُمْ ثَلاثاً : فَيَرضي لَكُمْ أنْ تَعْبُدوه ، وَلا تُشركُوا بِهِ شَيْئاً ، وَأنْ تَعْتَصِموا بِحَبْلِ اللَّهِ جَمِيعاً وَلا تَفرَّقُوا ، ويَكْرهُ لَكُمْ : قِيلَ وَقَالَ ، وَكَثْرَةَ السُّؤالِ ، وإضَاعَةَ المَالِ »رواه مسلم ، وتقدَّم شرحه .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވާ أبُو هُرَيْرَةَ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالى ތިޔަބައިމީހުންގެ މައްޗަށް ތިން ކަމަކުން ރުހިވެވޮޑިގެންނެވެއެވެ. އަދި ތިންކަމަކުން ކަރުހިވެވޮޑިގެންނެވެއެވެ. ފަހެ ތިޔަބައިމީހުންނަށް ރުހިވެވޮޑިގެންނެވީ ތިޔަބައިމީހުން އެކަލާނގެއަށް އަޅުކަންކުރުމާއި އެކަލާނގެއަށް އެއްވެސް އެއްޗެއް شريك ނުކުރުމާއި الله ގެ ދީނުގައި ތިޔަބައިމީހުން ގަދަފަދައިން ހިފައިގެން ތިބުމާއި އަދި ތިޔަބައިމީހުން ބައިބައި ނުވުމެވެ. އަދި އެ ތިން ކަމުގެ ތެރެއިން ކަރުހިވެވޮޑިގެންނެވީ ތިޔަބައިމީހުން 'ބުނެއޭ'، 'ބުނެވުނޭ' ގެ حوالة ދިނުމާއި ސުވާލު ގިނަކުރުމާއި މުދާ އިސްރާފުކުރުމެވެ.

1782– وَعَنْ وَرَّادٍ كَاتِبِ الْمُغِيرَةِ بن شُعْبَة قالَ : أمْلَى عَلَيَّ الْمُغِيرَةُ بنُ شُعبةَ في كتاب إلى مُعَاوِيَةَ رضي اللَّه عنْه ، أنَّ النبيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم كَانَ يَقُول في دبُر كُلِّ صَلاةٍ مَكْتُوبَةٍ : « لاَ إِلَهَ إلاَّ اللَّه وَحدَهُ لاَ شَرِيكَ لَهُ ، لَهُ المُلْكُ وَله الْحَمْد وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيءٍ قَدِيرٌ ، اللَّهُمَّ لاَ مانِعَ لِمَا أعْطَيْتَ ، وَلاَ مُعْطِيَ لِمَا مَنَعْتَ ، وَلاَ يَنْفَعُ ذَا الجَدِّ مِنْكَ الْجَدُّ » وَكَتَبَ إلَيْهِ أنَّهُ « كَانَ يَنْهَى عَنْ قِيل وقَالَ ، وإضَاعَةِ المَالِ ، وَكَثْرةِ السُّؤَالِ ، وَكَانَ يَنْهَى عَنْ عُقُوقِ الأمهَّاتِ ، ووأْدِ الْبَنَاتِ ، وَمَنْعٍ وهَاتِ » متفقٌ عَلَيْهِ ، وسبق شرحه .

الْمُغِيرَة بن شُعْبَة ގެ كَاتِب އަދި ލިޔުންތެރިޔާ وَرَّاد ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. الْمُغِيرَةِ بن شُعْبَة ލިޔުއްވިއެވެ. މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވާ مُعَاوِيَة އަށް ފޮނުވި ސިޓީއެއްގައި ލިޔުއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبيّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ކޮންމެ فرض ނަމާދެއްގެ ފަހަތުގައި ކިޔުއްވިއެވެ. « لاَ إِلَهَ إلاَّ اللَّه وَحدَهُ لاَ شَرِيكَ لَهُ ، لَهُ المُلْكُ وَله الْحَمْد وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيءٍ قَدِيرٌ ، اللَّهُمَّ لاَ مانِعَ لِمَا أعْطَيْتَ ، وَلاَ مُعْطِيَ لِمَا مَنَعْتَ ، وَلاَ يَنْفَعُ ذَا الجَدِّ مِنْكَ الْجَدُّ އަދި އެ صحابي އަށް ލިޔުއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން (ކަލޭގެފާނު) ބުރާއިން "ބުނެވުނޭ" އަދި

"ބުންޏޭ" ފަދަ ކަލިމަ ތަކަން ހަވާލާދީ ވާހަކަ ދެއްކެވުމާއި މުޅި އިސްލާމްދުނިޔޭގައި ސުލްހާ ގެނައުމުން މަނާކުރެއްވިއެވެ. އަދި އެކަކާ ގޮތަކުން މައިން ބެފުޅުންނަކީ އުޅުއްވާއި ދަރިން ދިރިހިއްޔާ ވެރިވުން މަނާ ކުރެއްވިއެވެ. އަދި حقވެރިންނަށް حق ނުދިނީ ހިފަހައްޓާއި ގަދަބަދިވަކުން ތަކެތި އަތުލުން މަނާކުރެއްވިއެވެ.

357– باب النهي عن الإِشارة إلى مسلم بسلاح
سواء كان جادّاً أو مازحاً ، والنهي عن تعاطي السيف مسلولاً

މުސްލިމަކާއި ދިމާލަށް ހަތިޔާރުގެ ގޮތުން ވިޔަސް އަދި ހަޖޭގޮތުން ކުޅެލައި ވިޔަސް ހަތިޔާރު ގެނެސް މަސްވަރާކޮށް ކުޅުމާއި އަދި ވީނުމާ އަޅާން ކަނޑު ދިރުކާރު ހިސާބު އުރައިން ނަގާފައި ދިރުކާރުން މަސްވަރާކޮށްކަން ބަހުތޮތަށް باب

1783– عَن أبي هُرَيْرَة رضي اللَّه عَنْه عَنْ رَسُولِ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قَال: «لاَ يشِرْ أحَدُكُمْ إلَى أخِيهِ بِالسِّلاَحِ ، فَإنَّهُ لاَ يَدْرِي لَعَلَّ الشَّيْطَانَ يَنْزِعُ فِي يَدِهِ ، فَيَقَعَ فِي حُفْرَةٍ من النَّارِ » متفقٌ عليهِ.

މާތްالله ރަސޫލާގެ ފުރަތަމަ أبُو هُرِيرة ، رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެހިމަނުއްވަވާ ރިވާކުރެއްވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު އަހުރުގެ أخ އާއި ދިމާލަށް ހަތިޔާރު ދިމާ ނުކުރާށެވެ. އެހެނީ ހަމަކަށަވަރުން شيْطَانُ އަތުގެ އަތުން އެއްޗި ނުފެނިދާނޭ އެގޮތް ނަގާލިއެވެ. އަދި އޭނާގެ ސަބަބުން އޭނާ ނަރަކައިގެ ވަޅުގަނޑަކަށް ވެއްޓި ހިނގައިދާނެއެވެ.

وفي رِوَايةٍ لِمُسْلِمٍ قَالَ : قَالَ أبُو الْقَاسِمِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « مَنْ أشارَ إلَى أخيهِ بِحَدِيدَةٍ ، فَإنَّ المَلائِكَــةَ تَلْعنُهُ حتَّى يَنْزِعَ ، وإنْ كَان أخَاهُ لأِبيهِ وأُمِّهِ » .

އަދި مُسْلِمُގެ ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. أبُو الْقَاسِمِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މީހަކު ދިމާލުގެ أخ އާއި ދިމާލަށް ތޫނު ޢާއްޗެއް ދިމާކުރިއްޔާ އެއީ ހަމަ ދިކޮށިމޭގެ ދަރިކަލުން ކަމުގައިވިޔަސް ބިރުދެއްކުން އޭނަށް ފަރިހިތަކު لعنة ދެއްވައެވެ. އަދި އޭނާ އޭގެ ތެރެއިން ދުރުކުރާހާ ތަނަށް. أخ ކަމުގައި ވިޔަސްމެއެވެ.

قَوْلُهُ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « يَنْزِع » ضُبطَ بالْعَيْنِ الْمُهْمَلَةِ مَعَ كَسْرِ الزَّاي ، وبالْغَيْنِ الْمُعْجَمَةِ مع فتحِها ومعناهما مُتَقَارِبٌ ، مَعَنْاهُ بِالمهْمَلَةِ يَرْمِي ، وبالْمُعجمَةِ أيْضاً يَرْمِي وَيُفْسِدُ ، وَأَصْلُ النَّزْعِ : الطَّعنُ وَالْفَسَادُ .

1784–وَعَنْ جابرٍ رضي اللَّه عنْهُ قَالَ:«نَهَى رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم أنْ يُتَعَاطَى السَّيْفُ مَسْلُولاً» .

رواهُ أبو داود ، والترمذي وقال : حديثٌ حسَنٌ .

މާތްالله ރުހިވެވޮޑިގެންވި جابر ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ކަނޑި ފުރަޅާ އަތަށް
ދޫކުރުން އުރައިން ނަގާފައި ދިއްކޮށްދިނުން رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم މަނާ ކުރެއްވިއެވެ.

358– باب كراهة الخروج من المسجد بعد الإذان إلا لعذر حتى يصلّي المكتوبة

ބަންގިގޮވުމަށްފަހު فرض ނަމާދު ކުރުމުގެ ކުރިން އުޒުރަކާ ނުލައި މިސްކިތުން ނިކުމެން މަކުރޫހު ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

1785– عَنْ أبي الشَّعْثاءِ قال : كُنَّا قُعُوداً مع أبي هُرِيْرَةَ رضي اللَّه عنهُ في المسْجِدِ ، فَأَذَّنَ المؤَذِّنُ ، فَقَام رَجُلٌ مِنَ المسْجدِ يَمْشِي ، فَأَتْبعهُ أَبُو هُريْرة بصَرهُ حتَّى خَرجَ مِنَ المسْجدِ، فقَالَ أَبُو هُرِيْرَةَ : أَمَّا هَذَا فَقَدْ عصَى أَبَا الْقَاسِمِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم . رواه مسلم .

أبُو الشَّعْثاءِ ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. އަހަރެމެން މާތްالله ރުހިވެވޮޑިގެންވި أبو هُرِيْرة ގެ އަރިހުގައި މިސްކިތުގައި ތިއްބީމުއެވެ. ފަހެ ބަންގި ގޮވާމީހާ ބަންގި ގޮވައިފިއެވެ. އެއަށްފަހު މީހަކު މިސްކިތުން ބޭރުވެގެން ހިނގައިގަތެވެ. ފަހެ أبُو هُرِيْرة އޭނާއާ ދިމާލަށް ބަލަހައްޓަވަމުން ހުއްޓެވެ. އޭނާ މިސްކިތުން ބޭރުވެގެން ނިކުތެވެ. ދެން أبُو هُرِيْرة ވިދާޅުވިއެވެ. އޭނާ ހަމަކަށަވަރުން أبو الْقَاسِمِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ (އަޅަމެން نبي އާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم) އަމުރަށް ޚިލާފު ވެއްޖެއެވެ.

359– باب كراهة ردَّ الريحان لغير عذر

އުޒުރަކާއި ނުލައި ރަވުދު ގަބޫލު ނުކުރުން މަކުރޫހުވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

1786– عَنْ أبي هُرِيْرَةَ رضي اللَّه عَنْهُ ، قَال : قَالَ رَسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « مَنْ عُرِضَ عَلَيْهِ رِيْحَانٌ ، فَلا يَرُدَّهُ ، فَإِنَّهُ خَفيفُ المَحْملِ ، طَيِّبُ الرِّيحِ » رواهُ مسلم .

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވި أبُو هُرَيْرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديثކުރެއްވިއެވެ. މީހަކަށް ހެވަނދު ދިއްލާ ޙަވާލުކުރިއްޖެނަމަ ދެން އެކަމަށް ރައްދު ނުކުރާށެވެ. ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން ހެވަނދަކީ ބުރަކަން ކުޑަކަމާ އަދި ވަސް ރަނގަޅު ތަކެއްޗެވެ.

1787- وَعَنْ أنَسِ بنِ مَالِكٍ رضي اللّه عَنْهُ أنَّ النبيَّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم كَانَ لا يَرُدُّ الطِّيبَ . رواهُ البُخاري

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވި أنَس ގެ ފަރާތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ހެވަނދު އަނބުރާ ރައްދު ނުކުރައްވައެވެ.

360- باب كراهة المدح في الوجه لمن خيف عليه مفسدةٌ من إعجاب ونحوه ، وجوازه لمن أُمِنَ ذلك في حقه

ތަޢުރީފުގައި ثناء ކިޔުމުން ބޮޑާވާކަމާއި އަދި އެފަދަ ގޯސްކަން އުފެދި ބިރުވެރިވާކަން އޮތް ބޭފުޅެއްގެ حقّގައި އެކަން މަކުރޫހު ވާކަމާއި އެފަދަ ބިރެއްނެތް ބޭފުޅެއްގެ حقّގައި އެކަން ހުއްދަވެގެންވާކަން ބަޔާންކޮށްދޭ باب

1788- عَنْ أبي مُوسى الأشْعرِيِّ رضي اللّهُ عَنْهُ قَالَ : سَمِعَ النَّبِيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم رَجُلاً يُثْني عَلَى رَجُلٍ وَيُطْرِيهِ في المدْحَةِ ، فَقَالَ : « أهْلَكْتُمْ ، أوْ قَطعْتُمْ ظَهرَ الرَّجُلِ » متفقٌ عليهِ .

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވި أبُو مُوسى الأشْعرِيّ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. މީހަކު މީހަކަށް ثناء ކިޔަނިކޮށް رسُولُ اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އަޑުއެހިވޮޑިގެންވިއެވެ. އަދި އޭނާ ތަޢުރީފު ثناء ކިޔުމުގައި އިސްރާފުވާ ގޮތަށް ބޮޑުކޮށް ދައްކަމުންދިޔައެވެ. ދެން حديثކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަ އޭނާއަށް ހަލާކު ދީފިއެވެ. ނުވަތަ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަ އޭނާގެ ކޮނޑު ކަނޑާލައިފީއެވެ. (ނުވަތަ ބަދަލުގައި ތިޔަ އޭނާގެ ދީނަށް އިސްކުރީ ނިކަމެތިކަމެވެ.)

« وَالإطْرَاءُ » : المُبالَغَةُ في المَدْحِ .

1789- وَعَنْ أبي بَكْرَة رضي اللَّه عنْهُ أنَّ رجُلاً ذَكِرَ عِنْدَ النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، فَأَثْنَى عَلَيْهِ رَجُلٌ خَيْراً ، فَقَالَ النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « ويْحَكَ قَطَعْت عُنُقَ صَاحِبِكَ » يقُولُهُ مِرَاراً « إنْ كَانَ أحَدُكُمْ مَادِحاً لا مَحَالَةَ ، فلْيَقُلْ : أَحْسِبُ كَذَا وكَذَا إنْ كَانَ يَرَى أَنَّهُ كَذَلِكَ ، وَحَسِيبُهُ اللَّه ، ولاَ يُزَكَّى علَى اللَّهِ أحَدٌ » متفق عليه .

ދާންﷲ ތުރުސުންތުވި أبُو بَكْرَة ގެ ކިބައިން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން މީހެއްގެ ވާހަކަ نبي އާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّمގެ އަރިހުގައި ދެންނެވުނެވެ. އެހިނދު އެމީހަކު މީހަކާ ثناء ކިޔާދިނެވެ. ދެން نبي އާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديثކުރެއްވިއެވެ. ތިބާގެ މީހާގެ ރަގަބު ކަޑައިފީ. ތިބާ ތިބާގެ އެކުވެރިޔާ ކަނޑައިލީ. މިހެން ތަކުރާރުކޮށް ވިދާޅުވިއެވެ. ދެން حديثކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން މީހަކު އެމީހަކަށް މަދح ކުރަންޖެހިއްޖެނަމަ ބުނާށެވެ. ތިމަންނަ އެހެން ދެކޭނަމަ ދެކޭ ފަދައިން ބުނާށެވެ. އޭނާ ބުނާނީ އަހަރެން ދެކެނީ އެމީހާ މިވެނި ކަމެއް ކަމަށް ތިބާ ކަމަށްކަމެވެ. (އަދި ބުނާށެވެ.) އޭނާގެ ހިސާބު ބަލާނީ ﷲ އެވެ. އަދި ﷲގެ ސިފަފުޅުގައި ކަށަވަރުކޮށް ބުނެގެން އެއްވެސް މީހެއްގެ ސިފަކޮށް ބުނުން ނުކުރާށެވެ.

1790- وَعَنْ هَمَّامِ بن الْحَارِثِ ، عنِ المِقْدَادِ رضي اللَّه عَنْهُ أنَّ رَجُلاً جعَل يَمْدَحُ عُثْمَانَ رضي اللَّه عنه ، فَعمِدَ المِقْدادُ ، فَجَثَا عَلَى رُكْبَتَيْهِ ، فَجَعَلَ يَحْثُو في وَجْهِهِ الْحَصْبَاءِ، فَقَالَ لَهُ عُثْمَانُ : مَا شَأْنُكَ ؟ فقَالَ : إنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قَالَ : « إذَا رَأَيْتُمُ المَدَّاحِينَ ، فَاحْثُوا في وَجُوهِهِمُ التُّرابَ » رَوَاهُ مسلم .

ދާންﷲ ތުރުސުންތުވި هَمَّام بنِ الْحَارِث ދާންﷲ ތުރުސުންތުވި المِقْدَاد ގެ ކިބައިން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން މީހަކު عُثْمَان رضي اللَّه عنه އަށް ثناء ކިޔަމުން ދިޔައެވެ. އެހިނދު مِقْدادُގެފާނު ކަކޫ ބިންމަތީގައި ޖައްސަވައިގެންނެވެ. އަދި އެ مَدح ކިޔުނު މީހާއި ދިމާލަށް ހިލަގަނޑު އުކާލަމުން ފެށްސެވިއެވެ. އެހިނދު عُثْمَانގެފާނު އެއްސެވިއެވެ. ތިޔައީ ކޮންކަމެއް ކަންތައްތަކެއް؟ ދެން ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُولَ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރައްވާފައިވެއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ثناء ކިޔަންކަރު މީހުން ދުށިއްޖެނަމަ އޭނާގެ މޫނަށް ވެލި އުކާށެވެ.

فَهَذِهِ الأحَادِيثُ في النَّهْيِ ، وَجَاءَ في الإبَاحَةِ أحَادِيثُ كَثِيرَةٌ صَحِيحَةٌ .

قَالَ العُلَمَاءُ : وَطريقُ الجَمْعِ بَيْنَ الأحَادِيثِ أنْ يُقَالَ : إنْ كَانَ المَمْدُوحُ عِنْدَهُ كَمَالُ إيمَانٍ وَيَقِينٍ ، وَرِيَاضَةُ نَفْسٍ ، وَمَعْرِفَة تَامَّةٌ بِحَيْثُ لا يَفْتَتِنُ ، وَلا يَغْتَرُّ بِذَلِكَ ، وَلا تَلْعَبُ بِهِ نَفْسُهُ ، فَلَيْسَ بِحَرَامٍ وَلا مَكْرُوهٍ ، وإنْ خِيفَ عَلَيْهِ شَيءٍ منْ هَذِهِ الأمُورِ كُرِهَ مَدْحُهُ في وَجْهِهِ كَرَاهَةً شَدِيدَةً ، وعَلَى هَذَا التَّفْصِيلِ تُنَزَّلُ الأحاديثُ الُمختَلفَة فِي ذَلِكَ . وَمِمَّا جَاءَ فِي الإبَاحَةِ قَوْلُهُ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم لأبِي بَكْرٍ رضي اللَّه عَنْهُ : « أرْجُو أنْ تَكُونَ مِنْهُمْ » أيْ : مِنَ الَّذِينَ يُدْعَوْنَ مِنْ جَمِيعِ أبْوابِ الْجَنَّةِ لِدُخُولِهَا ، وفِي الحَدِيثِ الآخَرِ : « لَسْتَ مِنْهُمْ » أيْ : لَسْتَ مِنَ الَّذِينَ يُسْبِلُونَ أُزُرَهُمْ خُيَلاءَ . وَقَالَ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم لِعُمَرَ رضي اللَّه عَنْهُ : « مَا رَآكَ الشَّيْطَانُ سَالِكاً فَجّا إلاَّ سلكَ فَجّا غَيْرَ فَجِّك » ، وَالأحَادِيثُ فِي الإبَاحَةِ كَثِيرَةٌ ، وَقَدْ ذَكَرْتُ جُمْلَةً مِنْ أطْرَافِهَا فِي كتاب : « الأذْكَار » .

ޢަލަ އިސްވެދިޔަ حَدِيثُ ތަކަކީ ثناءُއާއި مدح ކިޔުން ހުއްދަވެގެން ނުވާކަމާއި ގުޅޭ އަދި އިސްލާމީ
حَدِيثُ ތަކެވެ. އަދި އެހެނިހެން ހުއްދަވެގެންވާ ކަމުގެ ހަދީސްތަކުގައި ވާރިދުވެ ހުރި صَحِيح حَدِيثުތައް
އިސްލާމީ ގައެވެ. ދެންނެ ބައެއް ހަދީސްތަކެއްގެ ތެރޭގައިވެ. އެ حَدِيثުތައް جمع ކުރުމުގެ ގޮތުން ثناءُއާއި
مدح ވެސް ކިޔައިދޭ މީހާއަކީ يقينކަމެއް ލިބިފައި ކިޔާނަމަ އަދި ނަފުސު ތަމްރީނުކޮށްފައިވާ
ކިޔާނަމަ އަދި އެކަމުގެ ސަބަބުން އެކުނި މީހަކު ފިތުނަލާފާކަމުގެ ތެރެއިން ނުވާނެ ފަސޭހަކަން
ދެނެގަތުން ހުރި ބޮޑެތިކަމެއް ނުވާނެ ކަމާއި ނުވަތަ އެ ނަފުސެއް ކުޅޭނަމަ ތެރެއިން ނުވަތަ އެހެންދެ
ކިޔާ حقކަމި އެކަން حرام އެއްނޫނެވެ. އަދި މަކްރޫހުއްވެސް ނޫނެވެ. އަދި އެކަންތަކުގެ ތެރެއިން
ކަމެއްގެ މައްޗަށް ބިރު އުފެދިއްޖެނަމަ އެހެން ދިމާގެ ކުރިމަތީގައި مدح ކިޔުމަކީ ގަދަފަދަ ވަގުތެވެ
މަކުރޫހު ކަމެކެވެ. އެގޮތުން މިކަމުގައި އިސްލާމީ ތަފުސީލު حَدِيثُ ތައް جمع ކުރުމުން ދިނީ
ހިސާބުތަކުގެ تفصيلތަކެއް މައްޗަށެވެ. އަދި އެ ގޮތުން مدحކުރުން ހުއްދަވުމުން އިސްލާމީ
حَدِيثُ ތަކުގެ ތެރޭގައި ހިމެނޭ އެއް حَدِيثُއަކީ މާތް الله ރަސޫލާ ލަދުވި أبو بكر ގާތުގައި نبى
އާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حَدِيثކުރެއްވިއެވެ ބަސްފުޅު "أرْجُو أنْ تَكُونَ مِنْهُمْ " އެބަ. އެބައި ހުރިހާ
ދޮރުތަކުން ސުވަރުގެއަށް ވަނުމަށް ނިދާއިލެވޭނެ ބާރުތަކުގެ ތެރޭގައި ބޭފުޅަކު ހިމެނޭނެ ކަމަށް
ޖަންނަތުގެ އައްޑުވާކަރަމެވެ. އަދި އަނެއް حَدِيثُ އަށްގައި ވެއެވެ. "لَسْتَ مِنْهُمْ" އެބައި ތަކައްބުރު
ވެރިކަމުގެ ގޮތުން ހެދުން ތަލުބަކުރުން ތިރިއަށް ދުއްވާ ގިނަ މީހުންގެ ތެރެއިން ބޭފުޅަކު ނޫނެވެ.
އަދި نبى އާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم މާތް الله ރަސޫލާ ލަދުވި عُمَر ގާތުގައި حَدِيثُ ކުރެއްވިއެވެ. شيْطَانُއާ
އަށް ފެނި ވަގުތު ފަހަރަކު ހިނގާފައިވާ ތަންކޮޅަކީ ނުވާނެ އެއީ شيْطَانُ ފެނި ވާހަކަތަކެއް

ވަގުން ދިޔުމުން ރައްކާތެރިވާނެއެވެ. مدح ކުރުން ހުއްދަވެގެންވާކަމަށް ދަލީލުކުރާ حَدِيثُތައް ވަރަށް ގިނައެވެ. އަދި ހަމަހަމަވަރުން ތިމަންނަވެސް އެއިން ބައެއް حَدِيثُތައް كتاب الأذْكَار ގައި ހިމަނާފައެވެ.

361– باب كراهة الخروج من بلد وقع فيها الوباء فراراً منه وكراهة القدوم عليه

ތަނެއްގައި ވަބާއެއް ފެތުރިއްޖެނަމަ އެތަނުން ފިލުމަށް ނިކުތުން މަކުރޫހުވެގެންވާކަމާއި އަދި ބޭރުން އެތަނަށް ވަދެގަތުން މަކުރޫހު ވެގެންވާކަން ބަޔާންކޮށްދޭ باب

قال الله تعالى : ﴿ أَيْنَمَا تَكُونُوا يُدْرِكْكُمُ المَوْتُ وَلَوْ كُنْتُمْ فِي بُرُوجٍ مُشَيَّدَةٍ ﴾ [النساء : 78]
އުސްގެންވާ ގަދަފަދަ ކިއްލާތަކެއްގެ ތެރޭގައި ތިޔަބައިމީހުން ތިބިނަމަވެސް، ތިޔަބައިމީހުން ކޮންމެ ތަނެއްގައި ތިބިޔަސް، ތިޔަބައިމީހުން މަރު ހޯދާނެއެވެ.

وقال تعالى : ﴿ وَلاَ تُلْقُوا بِأيْدِيكُمْ إلَى التَّهْلُكَةِ ﴾ [البقرة : 195] .
އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ އަތްތަކުން ތިޔަބައިމީހުންގެ نفس ހަލާކުގެ ތަރަފަށް ނުއަޅާށެވެ.

1791– وَعَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رضي اللَّه عَنْهُمَا أنَّ عُمَر بْنِ الْخَطَّاب رضي اللَّه عَنْهُ خرَجَ إلَى الشَّامِ حَتَّى إذَا كَانَ بِسَرْغَ لَقِيَهُ أُمَراءُ الأجْنَادِ أبُو عُبَيْدَةَ بْنُ الجَرَّاحِ وَأصْحَابُهُ فَأَخْبَرُوهُ أنَّ الْوبَاءَ قَدْ وَقَعَ بالشَّامِ ، قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ : فَقَالَ لِي عُمَرُ : ادْعُ لِي الْمُهاجرين الأوَّلِينَ فَدَعَوتُهم ، فَاسْتَشَارهم ، وَأَخْبَرَهُم أنَّ الْوَبَاءَ قَدْ وَقَعَ بالشَّامِ ، فَاخْتلَفوا ، فقَالَ بَعْضُهُمْ : خَرَجْتَ لأَمْرٍ ، ولا نَرَى أنْ تَرْجعَ عَنْهُ . وَقَالَ بَعْضُهُمْ : مَعَكَ بَقِيَّة النَّاسِ وَأَصْحَابُ رسُولِ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، وَلا نَرَى أنْ تُقْدِمَهُم عَلَى هذا الْوَبَاءِ ، فَقَالَ : ارْتَفِعُوا عَنِّي ، ثُـمَّ قَالَ : ادْعُ لِي الأَنْصَارَ ، فَدعَوتُهُم ، فَاسْتَشَارهمْ ، فَسلَكُوا سَبِيلَ الْمُهاجرين ، وَاختَلَفوا كَاخْتلافهم ، فَقَال : ارْتَفِعُوا عَني ، ثُمَّ قَالَ : ادْعُ لِي مَنْ كَانَ هَا هُنَا مِنْ مَشْيَخَةِ قُرَيْشٍ مِنْ مُهَاجرةِ الْفَتْحِ ، فَدَعَوْتُهُمْ ، فَلَمْ يَخْتَلِفْ عليه مِنْهُمْ رَجُلانِ ، فَقَالُوا : نَرَى أنْ تَرْجعَ بِالنَّاسِ وَلاَ تُقْدِمَهُم عَلَى هَذَا الْوَبَاءِ ، فَنَادى عُمَرُ رضي اللَّه عَنْهُ فِي النَّاسِ: إنِّي مُصْبِحٌ عَلَى ظَهْرٍ ، فَأَصْبِحُوا عَلَيْهِ : فَقَال أبُو عُبَيْدَةَ ابْنُ الجَرَّاحِ رضي اللَّهُ عَنْهُ : أَفِرَاراً مِنْ قَدَرِ اللَّه ؟ فَقَالَ عُمَرُ رضي اللَّه عَنْهُ : لَوْ غَيْرُكَ قَالَهَا يَا أبَا عُبَيْدَةَ ، وكَانَ عُمَرُ يَكْرَهُ خِلافَهُ ، نَعَمْ نَفِرُّ منْ

قَدَرِ اللَّه إلى قَدَرِ اللَّه ، أرأَيْتَ لَوْ كَانَ لَكَ إبِلٌ ، فَهَبَطَتْ وَادِياً لهُ عُدْوَتَانِ ، إحْدَاهُمَا خَصْبَةٌ ، والأخْرَى جَدْبَةٌ ، أَلَيْسَ إنْ رَعَيْتَ الخَصْبَةَ رعَيْتَهَا بقَدَرِ اللَّه ، وإنْ رَعَيْتَ الجَدْبَةَ رعَيْتَهَا بقَدَر اللَّه ، قَالَ : فجَاءَ عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ عَوْفٍ رضي اللَّه عَنْهُ ، وَكَانَ مُتَغَيِّباً في بَعْضِ حَاجَتِهِ ، فَقَال : إنَّ عِنْدِي مِنْ هَذَا عِلْماً ، سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّه صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يَقُولُ : « إذَا سَمِعْتُمْ بِهِ بِأَرْضٍ ، فلاَ تَقْدمُوا عَلَيْهِ ، وإذَا وَقَعَ بِأَرْضٍ وَأَنْتُمْ بِهَا،فَلاتَخْرُجُوا فِرَاراً مِنْهُ » فَحَمِدَ اللَّه تَعَالى عُمَرُ رضي اللَّه عَنْهُ وَانْصَرَفَ، متفقٌ عليه .

މާތް الله އެކަލޭގެފާނުންނާ ރުހިވެވޮޑިގެންވާ عبْد اللّهِ بن عَبَّاس ގެކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން މާތްالله ރުހިވެވޮޑިގެންވާ عمر بْنِ الْخَطَّاب شام ކަރައަށް ނިކުމެވަޑައިގަތެވެ. އަދި سَرْغ ނަމަކަށް ކިޔުން ތަނަށް ވަޑައިގަތުމުން ސިފައިންގެ އަމީރު أبُو عُبَيْدَةَ بْنُ الجَرَّاحِ އާއި އެހެން ބައިވެރިންނާއި ބައްދަލުވިއެވެ. ފަހެ އެބައިމީހުން އެކަލޭގެފާނަށް خبر ދެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން شام ކަރައިގައި ވަބާއެއް ވަނީ ފެތުރިފައެވެ. ابْنُ عَبَّاس ވިދާޅުވެއެވެ. عُمَرُ ގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ފުރަތަމަ ގޮސް އިސްވި މުހާޖިރުން ގެންނަވާށެވެ. ދެން އެކަލޭގެފާނު އެބައިމީހުން ގޮވާލެއްވިއެވެ. ފަހެ އެބައިމީހުންނާ مشورة ކުރެއްވިއެވެ. އަދި އެބައިމީހުންނަށް خبر ދެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ވަބާއެއް شامކަރައިގައި ފެތުރިއްޖެކަމަށް. ފަހެ އެބައިމީހުން ޚިލާފުވިއެވެ. ފަހެ ބައެއް ބައިމީހުން ވިދާޅުވިއެވެ. ތިބާ ނިކުމެވަޑައިގަތީ ކަމަކަށް. އަދި ތިބާ އެކަމުން ފަހަތަށް ނުޖެހިވަޑައިގަންނަވާނެ ކަމަށް ބަޔަކު ވިދާޅުވިއެވެ. އަދި ބައެއް ބައިމީހުން ވިދާޅުވިއެވެ. ތިބާގެ ކިބައިގައި ޖަމާވަނީ ބާކީ މީސްތަކެއް. އަދި رسولُ الله صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ اصحاب ބައިމީހުންނެވެ. އަދި ތިބާ އެބައިމީހުން ވަބާގެ ތެރެއަށް ދިއުމަކީ ނުފެނޭ ކަމެއް. ފަހެ عُمَرُ ގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ގޮސްވާށެވެ. ދެން ވިދާޅުވިއެވެ. الأَنْصَار ގެ މީހުން ތިޔަބައިމީހުން ގޮވާލާށެވެ. ފަހެ އެބައިމީހުން ގެނެސްފިއެވެ. ފަހެ عُمَرُ ގެފާނު އެބައިމީހުންނާ މަޝްވަރާ ކުރެއްވިއެވެ. ފަހެ އެބައިމީހުން މުހާޖިރުންގެ މަގުގައި ދިޔައެވެ. އަދި އެބައިމީހުން ވެސް ޚިލާފުވިއެވެ. ފަހެ އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ގޮސްވާށެވެ. ދެން ވިދާޅުވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ގޮވާލާށެވެ. ފަތުޙު މައްކާއާ ދެމެދު حجر ކުރެއްވި قريشن ގެ شيْخ ން ގެ ބައިމީހުން ތިބިހިނދު ގޮވާލެއްވިއެވެ. ފަހެ އެބައިމީހުން ގެނެސްފިއެވެ. ފަހެ އެބައިމީހުން ދެމީހަކު ވެސް ޚިލާފު ނުވިއެވެ. ފަހެ އެބައިމީހުން ވިދާޅުވިއެވެ. އަޅުގަނޑުމެން ދެކެނީ ތިބާ މީސްތަކުން ގެންގޮސް ފަހަތަށް ދިއުމެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުން

އެމީހުން އެވަބާގެ ތެރެއަށް ނުފޮނުއްވާށެވެ. ފަހެ عُمَرُ رضي اللّٰه عَنْهُ މީސްތަކުންނަށް އިޢުލާން ކުރެއްވިއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. މިމަސްއަލަ ފަތިހު އަނބުރާ ދަތުރުކުރައްވާނަމެވެ. ފަހެ ތިޔަބައިމީހުންވެސް ފަހަރު އަސްބާބުތައް ތަކެތި ތައްޔާރުކުރައްވާށެވެ. ފަހެ أَبُو عُبَيْدَةَ ابْنُ الجَرَّاحِ رضي اللّٰه عَنْهُ ވިދާޅުވިއެވެ. الله ގެ މިންވަރުން ފިލަން ކަމެއްތޯ؟ ފަހެ عُمَرُ رضي اللّٰه عَنْهُ ވިދާޅުވިއެވެ. އޭ أَبُو عُبَيْدَةَ އަޅެ. ތިބާނޫން މީހަކު އަހަރެން ފިރާރު މިބަސް ވިދާޅުވިނަމަ ރަނގަޅެވެ. އަދި އަޅުގަނޑުމެން އަصحابيގެ ތެރެއިން ޚިލާފުވެވޭނެއެވެ. (އަހަރެމެން އަކަމަކު ވިދާޅުވިއެވެ) (عمرގެފުޅު ވިދާޅުވިއެވެ.) އާއެކެވެ. މިމަންޒިލުން މިތަނަށް اللهގެ އެއްމިންވަރު ފުރުން ނުކުމެގެން އަނބުރާ اللهގެ މިންވަރުފުޅުގެ ތެރެއަށެވެ. މިބާ ނިކަން ބަލައްކަށް ބައްޓަންވެގެން. މިބާގެ އެތަކެއް ޖަމަލު އެބުރި މިބާ އަރުން ވާދީއަކަށް ފައިބައިފިއެވެ. އެވާދީގެ ދެފަރާތެއް އޮތެވެ. އެއްފަރާތަކީ ހެޔޮ ފެހިފަސްބިމެކެވެ. އަނެއްފަރާތަކީ އެއްޗެއް ހައްދާނުވާ ބިމެކެވެ. އަހަރެން ބުނެދީ ބިބާ ބިބާގެ ޖަމަލު ހެއްދެވި ހަރުފަތް ބިމުގައި އެތަނުގައި ހައްދަވައިފިނަމަ الله ގެ މިންވަރުފުޅުން ހައްދަވައިފި ކަމަކަށްނުވާނެތޯއެވެ. އަދި މިބާ ފެހިފަސްރަށި ބިމުގައި ހައްދަވައިފިކަމަށް ވިޔަސް الله ގެ މިންވަރުފުޅުން ހައްދަވައިފިކަމަށްނުވާނެތޯއެވެ. ތިޔަ ވިދާޅުވިއެވެ. އަރިސްތާބެން ދެތިހެން މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވި عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ عَوْف ވަޑައިގަތެވެ. އަصحابي ހޮސްކޮޅު ކުރިމަތިން ކަލެއާރި ބޭނުން ވަޑައިގެންފައެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. އަހަރެންނަކީ މިކަން ގެންގުނު ބިކަމުގެ އިލްމުއެއް އޮތްމީހެކެވެ. رسُولُ اللّٰه صَلّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديثކުރައްވާ އިވުނީމެވެ. އަކާއާރާގެ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ބިތަކަށް ދިޔަކަމަށް ބިމެއްގައި ވަބާއެއް ދިވުރިއްޖެނަމަ ކަލާގެ خبر ލިބިއްޖެހަމަ ދެން އެބިމަކަށް ނުވަންނާށެވެ. އަދި ބިތަކަށް ދިޔައިން ބިބިބިމެއްގައި ވަބާއެއްދިވުރިއްޖެހަމަ ދެން އެބިމަކުން ފިލަން ނުނިކުންނާށެވެ. ދެން މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވި عُمَرُގެފުޅު الله އަށް حمد ކުރެއްވިއެވެ. އަދި އެނބުރި ވަޑައިގަތެވެ.

والْعُدْوَةُ : جانِبُ الْوادِي .

1792- وَعَنْ أُسَامَةَ بْنِ زَيْدٍ رضي اللَّه عَنْهُ عنِ النَّبِيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قَالَ : « إذَا سمِعْتُمْ الطَّاعُونَ بِأَرْضٍ ، فَلاَ تَدْخُلُوهَا ، وَإِذَا وقَعَ بِأَرْضٍ ، وَأَنْتُمْ فِيهَا ، فَلاَ تَخْرُجُوا مِنْهَا » متفقٌ عليهِ .

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވި أُسَامَةَ بْنِ زَيْد، نبي އާ صَلّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وسَلَّمގެ އަރިހުން ރިވާ ކުރެއްވިއެވެ. އަކާއާރާގެ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ބިތަކަށް ދިޔަކަމަށް ބިމެއްގައި ވަބާއެއް ޖެހިއްޖެކަމުގެ خبر

ހުށަހެޅިޔަސް ވެސް ތިޔަބައިމީހުން އަޅުގަނޑު ނުވަނުވާނެއެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުން ތިޔަބަޔަށް ... އަޅުގަނޑު ފޮނުއްވިޔަސް ވެސް ތިޔަބައިމީހުން އަޅުގަނޑު ނުވަނުވާނެއެވެ.

362- باب التغليظ في تحريم السِّحْرِ

ސިޙުރު ހެދުމުގެ ހުކުމް حرامކަމުގެ ބޮޑުކަން ބަޔާންކޮށްފައިވާ باب

قَالَ اللهُ تَعَالَى : ﴿ وَمَا كَفَرَ سُلَيْمَانُ وَلكِنَّ الشَّيَاطِينَ كَفَرُوا يُعَلِّمُونَ النَّاسَ السِّحْرَ ﴾ [البقرة : 102]

سليمان ގެފާނު كافرވެވަޑައިނުގަންނަވައެވެ. އެހެންނަމަވެސް އެ شيْطَانُން كافر ވީއެވެ. އެއުރެން މީސްތަކުންނަށް سحر އުނގަންނައިދެނީމުއެވެ.

1793- وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي اللَّه عَنْهُ عَنِ النبيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قَالَ : « اجْتَنِبُوا السَّبْعَ الْمُوبِقَاتِ » قَالُوا : يَا رسُولَ اللَّهِ وَمَا هُنَّ ؟ قَالَ : « الشِّرْكُ بِاللَّهِ ، السِّحْرُ ، وَقَتْلُ النَّفْسِ التي حرَّمَ اللَّه إلاَّ بِالْحَقِّ ، وَأَكْلُ الرِّبَا ، وَأَكْلُ مَالِ اليتيم ، والتَّوَلِّي يَوْمَ الزَّحْفِ ، وقَذفُ الْمُحْصنَات الْمُؤمِناتِ الْغَافِلات » متفقٌ عليه .

ރަސޫلالله ޙަދީޘްކުރެއްވި أبُو هُرَيْرَةَ نبي އާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّمُގެ ކިބައިން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަލާކުވެރިވާ ހަތް ކަމަކުން ތިޔަބައިމީހުން ދުރުހެލިވާށެވެ. އަޞްޙާބުން ދެންނެވިއެވެ. އޭ الله ގެ رسولާއެވެ. އެއީ ކޮންކަންތައްތަކެއްތޯއެވެ؟ حديثކުރެއްވިއެވެ. އެއީ الله އަށް شرْكُ ކުރުމެވެ. އަދި سحر ހެދުމެވެ. އަދި حقއަކާއި ނުލައި ހުރުމަތްތެރިކުރެއްވި الله އެކަލާނގެ ހުރުމަތްތެރިކުރެއްވި ނަފްސެއް قتل ކުރުމެވެ. އަދި ربَا ކެއުމެވެ. އަދި ޔަތީމުންގެ މުދާ ކެއުމެވެ. އަދި ހަނގުރާމައިގެ ދުވަހު ފުރާ ހިނގައިދިއުމެވެ. ގޯސްކަމުގެ خيال ނެތް ނަގާ عفةތެރި مُؤمِن އަންހެނުންނަށް قَذفُ ކުރުމެވެ.

363- باب النهي عن المسافرة بالمصحف إلى بلاد الكفّار

إذا خيف وقوعه بأيدي العدوّ

ޢަދުއްވު قران ކާފިރުންގެ އަތްދަށަށް ވެއްޓިދާނެކަމަށް ބިރުވެރިވާނަމަ ކާފިރުންގެ ބިންތަކަށް قران ހިފައިގެން ދަތުރުކުރުން މަނާކޮށްފައިވާ باب

1794- عَنْ ابْنِ عُمَرَ رضي اللَّه عَنْهُمَا قَالَ : « نَهَى رَسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم أنْ يُسَافَرَ بالقرآن إلَى أرْضِ الْعَدُوِّ » متفقٌ عليه .

މާތް الله އެދެބަފައިންނަށް ރުހިވެވޮޑިގެންވާ عبْد اللَّهِ بن عُمَرَ ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ނަބިއްޔާ قران ހިފައިގެން އަދުއްވުންގެ ރަށްތަކަށް ދަތުރުކުރުން މަނާކުރެއްވިއެވެ.

364- باب تحريم استعمال إناء الذهب وإناء الفضة في الأكل والشرب والطهارة وسائر وجوه الاستعمال

ރަންރިހީގެ ތަށިތަކުން ކެއުމާއި ބުއުމާއި طهارة ހެދުމާއި އަދި އެހެނިހެން ކަންކަމުގައި ބޭނުންކުރުން حرام ވެގެންވާކަން ބަޔާންކޮށްދޭ باب

1795- عَنِ أمِّ سَلَمَةَ رضي اللَّه عنها أنَّ رَسُولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قَالَ : « الَّذِي يَشْرَبُ فِي آنِيَةِ الْفِضَّةِ إنَّمَا يُجَرْجِرُ فِي بَطْنِهِ نَار جَهَنَّمَ » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުހިވެވޮޑިގެންވާ أمِّ سَلَمَةَ ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ރިހީގެ ތަށިމަތީގައި ބުއިންތައް ބޯމީހާ ހަމަކަށަވަރުން އޭނާގެ ބަނޑުގެ ތެރެއަށް ޖަހަންނަމުގެ އަލިފާނެވެ.

وفي روايةٍ لمُسْلمٍ : « إنَّ الَّذِي يَأكُلُ أوْ يَشْرَبُ فِي آنيةِ الْفِضَّةِ وَالذَّهَب » .

އަދި مُسْلمْ ގެ ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ރަންރިހީގެ ތަށިމަތީގައި ކައިބޮއި ހަދާމީހާއެވެ.

1796- وعنْ حُذَيْفَةَ رضي اللَّه عَنْهُ قالَ : إنَّ النبيَّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم نَهَانَا عَنِ الحَرِيرِ ، والدِّيباجِ ، وَالشُّرْب فِي آنِيَةِ الذَّهَبِ وَالْفِضَّةِ ، وقال : « هُنَّ لَهُمْ فِي الدُّنْيَا وَهِيَ لَكُمْ فِي الآخِرةِ » متفقٌ عليهِ .

މާތްالله ރުހިވެވޮޑިގެންވާ حُذَيْفَةَ ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبي ﷺ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ތިމަންމެންނަށް ހަރީރުފޭރާން އެޅުމާއި ديباجُން އަޅާފޭރާން އެޅުމާއި ރަންރިހީގެ ތަށިމަތީގައި ބުއިން މަނާ ކުރެއްވިއެވެ. އަދި حديثކުރެއްވިއެވެ. އެތަކެތި ދުނިޔޭގައި މީހުން ކާފަރުންނަށެވެ. އަދި آخِرةِ ދުވަހުން ތިޔަބައިމީހުންނަށެވެ.

وفي روايةٍ في الصَّحِيحَيْنِ عَنْ حُذَيْفَةَ رضي اللّه عَنْهُ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يَقُولُ : « لا تَلْبِسُوا الحَرِيرَ وَلا الدِّيبَاجَ ، ولا تَشْرَبُوا في آنيَةِ الذَّهَبِ والْفِضَّةِ وَلا تَأْكُلُوا في صِحَافِهَا» .

އަދި صحيحين ގައި މާތްالله ތަޢާލާ ރުހިވޮޑިގެންވާ حُذَيْفَةَ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. رسُولُ اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديثކުރައްވަނިކޮށް ވިދާޅުވި އަޑުއިވިއްޖެއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން حديثކުރައްވިއެވެ. އަދި ހަރީރާއި ދިބާޖުގެ ފޭރާމާއި ديباج އެތެރެނަކޮށްގެން ހަދާ ހެދުން ނުލާށެވެ. އަދި ރަންރިހީގެ ތަށިތަކުގައި ނުބޮއާށެވެ. އަދި އޭގެ ތަށިތަކުގައި ނުކާށެވެ.

1797- وعَنْ أنس بن سِيرينَ قال : كنْتُ مَع أنَسِ بن مالك رضي اللّه عنْهُ عِنْد نَفرٍ مِنَ المجُوسِ ، فَجِيءَ بفَالُودَجٍ عَلى إنَاءٍ مِنْ فِضَّةٍ ، فَلَمْ يأكُلْهُ ، فَقِيلَ لَهُ حوِّلْهُ فحوَّلَه عَلى إنَاءٍ مِنْ خَلَنْج ، وجِيءَ بِهِ فأَكَلَهُ .

رواه البيهقي بإسْنادٍ حَسنٍ .

މާތްالله ތަޢާލާ ރުހިވޮޑިގެންވާ أنس بن سِيرين ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަ أنَسِ بن مالك رضي اللّه عنْهُ އާއިއެކު މަޖޫސީންގެ ބައެއްގެ ކައިރީގައި ހުރީމެވެ. ފަހެ ރިހީގެ ތަށްޓެއްގައި ފާލޫދާ ގެނެވުނެވެ. ފަހެ أنسގެފާނު ފާލޫދާ ނުކެއްވިއެވެ. ފަހެ ބަދަލުކުރެވުނެވެ. އެ ތަށި ބަދަލުކުރާށެވެ. ފަހެ އަރުން ކަންވަތުރަކަށް ބަދަލުކުރެވުމުން ގެނެވުނެވެ. ދެން أنس ގެފާނު އެ ފާލޫދާ ކެއްވިއެވެ.

« الخَلَنْجُ » : الجَفْنَة .

365- باب تحريم لبس الرجل ثوباً مزعفراً

ކުކުމުން ކުލަޖެހި ފޭރާން ފިރިހެނުން ލުމުން حرامވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

1798- عَنْ أنسٍ رضي اللّه عَنْهُ قالَ : نَهَى النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم أنْ يَتزَعْفَر الرَّجُلُ . متفقٌ عليه.

މާތް الله ތަޢާލާ ރުހިވޮޑިގެންވާ أنس ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. نبي ޞ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ފިރިހެނުން ކުކުމުން ކުލަޖެހި ހެދުން އެޅުން މަނާކުރެއްވިއެވެ.

1799- وعنْ عبدِ اللَّه بنِ عَمْرو بن العاص رضي اللَّه عَنْهُمَا قالَ : رأى النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم عَلَيَّ ثَوْبَيْنِ مُعَصْفَرين فَقَال : « أمُّكَ أمَرَتْكَ بهذا ؟ » قلتُ : أغْسِلُهُمَا ؟ قال : « بلْ أحْرِقْهُما».

މާތް الله އެދެބަފައިންނަށް ރުހިވޮޑިގެންވި عبْد اللَّهِ بن عَمْرو بن العاص ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ކަސްދަބާސްކުރި އަސްފުރުދުން ދޮނާލާފައިހުރި ދެ ހެދުން ފެނިވަޑައިގެން ވިދާޅުވިއެވެ. حديث ކުރައްވާފައި ކަލޭގެ މަންމަ ކަލޭއަށް އަމުރުކުރީތޯއެވެ؟ ތިމަން ދޮންނަންވީތޯ. ވިދާޅުވިއެވެ. ނޫނެކެވެ އެ ހެދުން އަނދާލާށެވެ! ދެން حديث ކުރައްވައިފިއެވެ.

وفي روايةٍ ، فقال : « إنَّ هذا منْ ثيَابِ الكُفَّار فَلا تَلْبسْهَا » رواه مسلم .

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. ދެން حديث ކުރައްވައިފިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން މިއީ كافرންގެ ހެދުމެވެ. ދެން މިފަދަ ހެދުން ނުލާށެވެ.

366- باب النهي عن صمت يومٍ إلى الليل

ދުވާލު ހަނުހުރުން މަނާވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

1800- عَنْ عليٍّ رضي اللَّه عَنْهُ قالَ : حَفِظْتُ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « لا يُتْمَ بَعْدَ احْتِلامٍ ، وَلا صُمَاتَ يَوْمٍ إلى اللَّيْلِ » رواه أبو داود بإسناد حسن .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވި علي ގެފާނުގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަ رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ އަރިހުން ހިތުދަސްކުރިން ކުރީމެވެ.އަދި إحْتِلام ވުން ފެށުމަށް ފަހު يتيم ވުމެއްނުވެއެވެ. އަދި މުޅި ދުވާލު ހަނުހުރުމެއް ނުވެއެވެ.

قالَ الخَطَّابي في تفسيرِ هذا الحديثِ : كَانَ مِنْ نُسُكِ الجاهِلِيَّة الصّمَاتُ ، فَنُهُوا في الإسْلامِ عَنْ ذلكَ ، وأُمِرُوا بِالذِّكْرِ وَالحَدِيثِ بالخَيْرِ .

خَطَّابي ވީ حديث ގެ ތަފްސީރު ގައި ވިދާޅުވިއެވެ. ހަނުހުރުމަކީ ޖާހިލިއްޔާ އަޅުކަމުގެ ތެރެއިގައި ހިމެނޭ ކަމެކެވެ. ދެން އިސްލާމްދީނުން އެކަން މަނާކުރައްވައިފިއެވެ. އަދި އެގޮ ބަދަލުގައި ޛިކުރު ކުރުމަށް

އަމުދު ކަތިލުމެވެ. އަދި ހަތިޔާރާބެހޭ ދިއްކަމުން އެނގެއެވެ.

1801- وعَنْ قيس بن أبي حازمٍ قالَ : « دَخَلَ أَبُو بكرٍ الصِّدِّيقُ رضي اللَّه عَنْهُ على امْرَأَةٍ مِنَ أحْمَسَ يُقَالُ لَهَا : زَيْنَبُ ، فَرَآهَا لا تَتَكَلَّم . فقالَ : « مَالَهَا لا تَتَكَلَّمُ » ؟ فقالُوا: حَجَّتْ مُصْمِتَةً ، فقالَ لَهَا : « تَكَلَّمِي فَإِنَّ هذا لا يَحِلُّ ، هذا منْ عَمَلِ الجَاهِلِيةِ» ، فَتَكَلَّمَت . رواه البخاري .

ދާއްﷲ ރުއްސުންލިބިވި قيس بن أبُو حازِم ވިދާޅުވިއެވެ. أبُو بكر الصِّدِّيقُ رضي اللَّه عَنْهُ , أحْمَس ޤަބީލާގެ އަންހެނެއްގެ އަރިހަށް ވަޑައިގެން ކަތިއްވިއެވެ. އެކަމަނާގެ ނަމަކީ زَيْنَبُ އެވެ. ފަހެ އެކަމަނާ ވާހަކަ ނުދައްކާތީ ދެކެވަޑައިގަތެވެ. ފަހެ އެއްސެވިއެވެ. އެކަމަނާ ވާހަކަ ނުދައްކަނީ ކީއްވެގެން ހެއްޔެވެ؟ އެމީހުން ބުނެފިއެވެ. ހަމަހިމޭނުން ޙައްޖުކުރަން ގަސްތުކުރައްވައިގެންނެވެ. ފަހެ أبُو بكر ގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ކަލޭބުނޭ ވާހަކަ ދައްކާށެވެ. ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން އެއީ ހުއްދަވެގެންވާ ކަމެއްނޫނެވެ. އެއީ ޖާހިލީ އަމަލުތަކުގެ ތެރެއިންވާ ކަމެކެވެ. ދެން އެކަމަނާ ވާހަކަ ދެއްކިއެވެ.

367- باب تحريم انتساب الإنسان إلى غير أبيه وتولّيه إلى غير مَواليه

އެމީހެއްގެ ބައްޕަ ނޫން އެހެން މީހަކަށް ބައްޕައަކަށް ނިސްބަތްވުން حرام ވެގެންވާ ކަމާއި އަޑުވެރިޔާ އެނގޭ ސާހިބުހިޔާ ނޫން އެހެން މީހަކަށް ނިސްބަތްވުން حرام ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

1802- عَنْ سَعْدِ بن أبي وقَّاصٍ رضي اللَّه عَنْهُ أنَّ النبيَّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قالَ : مَن ادَّعَى إلى غَيْرِ أبِيهِ وَهُوَ يَعْلَمُ أنَّهُ غَيْرُ أبِيهِ فَالجَنَّةُ عَلَيهِ حَرامٌ » . متفقٌ عليهِ .

ދާއްﷲ ރުއްސުންލިބިވި سَعْد بن أبُو وقَّاص ގެ ރިވާއިން ތިރީގޮތަށް ގެނެސްދެއްވައިފައިވާ حديث نبي އާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ކުރެއްވިއެވެ. މިހަކު އެނގޭ ބައްޕަ ނޫންމީހަކަށް ނިސްބަތް ކޮށްދިނަމަ އަދި އެހެންޏާ އެނގޭ ބައްޕަ ނޫންކަން އެނގިހުރެމެ ފަހެ އެނގޭ މީހަކަށް ސުވަރުގެ حرام ވެގެންވެއެވެ.

1803- وعن أبي هُرَيْرَة رضي اللَّه عنهُ عَن النَّبِيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قَالَ : « لا تَرْغَبُوا عَنْ آبائِكُمْ ، فَمَنْ رَغِبَ عَنْ أبيهِ فَهُوَ كُفْرٌ » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވާ أبُو هُرَيْرَة، نبي އާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ އަރިހުން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ބައްޕައިންގެ ގޮތުން ނުރާޣިބުވާށެވެ. ފަހެ އެމީހަކު ބައްޕައާއި ގޮތުން ނާރާޣިބުވެއްޖެނަމަ كفرގެ عملއެއް ކުރީއެވެ.

1804-وَعَنْ يزيدَ شريك بن طارق قالَ:رَأَيْتُ عَلِيًّا رضي اللَّه عَنْهُ عَلى المِنْبَرِ يَخْطُبُ،فَسَمِعْتهُ يَقُولُ:لا واللَّهِ مَا عِنْدَنَا مِنْ كتاب نَقْرؤهُ إلاَّ كتاب اللَّه ، وَمَا في هذهِ الصَّحِيفَةِ، فَنَشَرَهَا فَإذا فِيهَا أسْنَانُ الإبلِ ، وَأَشْيَاءُ مِنَ الجِرَاحاتِ ، وَفيهَا : قَالَ رَسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : المدِينَةُ حَرَمٌ مَا بَيْنَ عَيْرٍ إلى ثَوْرٍ ، فَمَنْ أحْدَثَ فيهَا حَدَثاً ، أوْ آوَى مُحْدِثاً ، فَعَلَيْهِ لَعْنَةُ اللَّهِ والمَلائِكَة وَالنَّاسِ أجْمَعِينَ ، لا يَقْبَلُ اللَّه مِنْهُ يَوْمَ الْقِيَامَة صَرْفاً وَلا عَدْلاً ، ذِمَّةُ الْمُسْلِمِينَ وَاحِدَةٌ ، يَسْعَى بِهَا أدْنَاهُمْ ، فَمَنْ أخْفَرَ مُسْلِماً ، فعلَيْهِ لَعْنَةُ اللَّه والمَلائِكَةِ وَالنَّاسِ أجْمَعِينَ، لا يَقْبَلُ اللَّه مِنْهُ يَوْمَ الْقِيامَةِ صَرفاً ولا عدْلاً . وَمَنِ ادَّعَى إلى غَيْرِ أبيهِ ، أو انتَمَى إلى غَيْرِ مَوَاليهِ ، فَعلَيْهِ لَعْنَةُ اللَّه وَالملائِكَةِ وَالنَّاسِ أجْمَعِينَ ، لا يقْبَلُ اللَّه مِنْهُ يَوْمَ الْقِيَامةِ صَرْفاً وَلا عَدْلاً » . متفقٌ عليه .

« ذِمَّةُ الْمُسْلِمِينَ » أيْ : عَهْدُهُمْ وأمانتُهم . « وَأخْفَرَهُ » : نَقَضَ عَهْدَهُ . « والصَّرفُ»: التَّوْبَةُ ، وَقِيلَ : الحِلَةُ . « وَالْعَدْلُ » : الفِدَاءُ .

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވާ يزيدَ شريك بن طارق ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަ عَليگެފާނު މިންބަރުމަތީގައި خطبةއެއް ދެއްވަނިކޮށް ދުށީމެވެ. ފަހެ عَليگެ ފާނު ވިދާޅުވަނިކޮށް ތިމަން އަޑުއިވުނެވެ. عَلي ގެ ފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. މާތް الله ގަސަމެވެ ބަލާށެވެ. ތިމަންމެންގެ އަތުގައި ކިޔަވާ قران ފިޔަވައި ކިޔަވާނެ އެހެން ފޮތެއް ނެތެވެ. ދަން މިފޮތާގައިވާ އެއްޗެއްސެވެ. ފަހެ އެފޮތް ހުޅުވާލިއެވެ. ފަހެ އޭގައި ޖަމަލުގެ ދަތުގެ ވާހަކައާއި ބައެއް ޒުވާނުން ވެއެވެ. އަދި زخمވާހަކައިގެ ބައެއް ޙުކުމްތައް ވެއެވެ. އަދި އޭގައި ވެއެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. عَيْر ނަމަކަށް ކިޔުނު ހިސާބާއި ثَوْر ނަމަކަށް ކިޔުނު ހިސާބާއި ދެމެދުގައި މަދީނާއަށް ވާ حرمގެ ސަރަޙައްދެވެ. ފަހެ އެތަނެއްގައި بدعةއެއް قائم ކުރިމީހާ ނުވަތަ بدعةގެ އަހުލުވެރިޔަކަށް ހިމާޔަތްދިނުމުގެ ޖަޒާއަކީ الله އާއި مَلائِكَة ބަލާބޮލުން އެންމެހާ މީސްތަކުންގެ لعنة ހުއްޓެވެ. އަދި الله سبحانه وتعالى, قيامة ދުވަހު އޭނާގެ

ޒަކާތުން فرض އެއް އަދި ސުންނަތެއްވެސް قبولއެއް ނުކުރައްވާނެއެވެ. މުސްލިމުން އެންމެންގެ عهدވަނީ ހަމަހަމަ ވެގެންނެވެ. އެގޮތުން މުސްލިމުންގެ އެންމެ ދަށް ފަރާތެއްގެ މީހަކުވެސް އެދޭ عهدއެއް ދެވިދާނެއެވެ. ފަހެ މުސްލިމެއްގެ عهد މުގުރާލާމީހާ މައްޗަށް الله އާއި މަލާއިކަތުންނާއި އެންމެހައި މީސްތަކުންގެ لعنة ހުއްޓެވެ. الله سبحانه وتعالى قيامة ދުވަހު އޭނާގެ ޒަކާތުން فرضއެއް އަދި ސުންނަތެއްވެސް قبولއެއް ނުކުރައްވާނެއެވެ. އަދި މީހަކު އޭނާގެ ބައްޕަ ނޫން އެހެން މީހަކަށް ނިސްބަތްކޮށްފިނަމަ ނުވަތަ އޭނާގެ ސާހިބުމީހުން ނޫން މީހަކަށް ނިސްބަތްކޮށްފިނަމަ ފަހެ އޭނާގެ މައްޗަށް الله އާއި مَلائِكَةތަކުންނާއި އެންމެހައި މީސްތަކުންގެ لعنةހުއްޓެވެ. އަދި الله سبحانه وتعالى قيامةދުވަހު އޭނާގެ ޒަކާތުން فرضއެއް އަދި ސުންނަތެއްވެސް قبولއެއް ނުކުރައްވާނެއެވެ.

1805- وَعَنْ أبي ذَرٍّ رضي اللَّه عَنْهُ أنَّهُ سَمِعَ رسولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يَقُولُ : « لَيْسَ منْ رَجُلٍ ادَّعَى لِغَيْر أبيهِ وَهُوَ يَعْلَمُهُ إلاَّ كَفَرَ ، وَمَنِ ادَّعَى مَا لَيْسَ لهُ ، فَلَيْسَ مِنَّا ، وَلْيَتَبوَّأْ مَقْعَدَهُ مِنَ النَّار ، وَمَنْ دَعَا رَجُلاً بِالْكُفْرِ ، أوْ قالَ : عدُوَّ اللَّه ، وَلَيْسَ كَذلكَ إلاَّ حَارَ عَلَيْهِ » متفقٌ عليهِ ، وَهَذَا لفْظُ روايةِ مُسْلِمٍ .

މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި أَبُو ذَرّ ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެصحابي نبي އާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديثކުރައްވަނިކޮށް އަޑުއައްސަވައިފައެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديثކުރައްވައިފައެވެ. މީހަކު އެނގިހުރެގެން އޭނާގެ ބައްޕަ ނޫން އެހެން މީހަކު އޭނާގެ ބައްޕަކަމުގައި ނިސްބަތްކޮށްފިނަމަ ކާފަރު ވެއްޖެއެވެ. އަދި މީހަކު حق ނޫން دعوى އެއްކޮށްފިނަމަ އޭނާ ފަހެ ތިމަންމެންގެ ބަޔެއް ނޫނެވެ. އަދި އޭނާގެ ޖާގަ ނަރަކައިން ހޯދައިގަތުން ހުއްޓެވެ. އަދި މީހަކު އެހެންމީހަކަށް ކާފިރާ ބުނެފިނަމަ ނުވަތަ عدُوَّ اللّه އޭ ބުނެފިނަމަ އަދި އެކަމުގެ އަހުލުވެރިއަކު ނުވާނަމަ އެކަލިމައިން އޭބުނިމީހާގެ މައްޗަށް އެނބުރި އެންނަ ހުއްޓެވެ.

368- باب التحذير من ارتكاب ما نهى الله عزَّ وجلَّ
أو رسوله صلى الله عليه وسلم عنه

الله އާއި އަދި އެ އިލާހުގެ رسُول އާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ނަހީކުރައްވާފައިވާ ކަންތައްތައް ހުރަހެޅިގަތުމުން އިންޒާރުކުރުން ބަޔާންވެގެންވާ باب

قال الله تعالى : ﴿ فَلْيَحْذَرِ الَّذِينَ يُخَالِفُونَ عَنْ أمْرِهِ أنْ تُصِيبَهُمْ فِتْنَةٌ أَوْ يُصِيبَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴾ [النور : 63] ،

ފަހެ، އަކަލާނގެ أمرުގާ خلافވާމީހުންނަށް ބަލާއެއް ނުވަތަ ވޭންދެނިވި عذابއެއް ޖެހިދާނެކަމަށް، އެއުރެން ބިރުވެތިވާހުށިކަމެވެ!

وقال الله تعالى : ﴿ وَيُحَذِّرُكُمُ اللهُ نَفْسَهُ ﴾ [آل عمران : 30] ،

الله އަކަލާނގެ عقابށް ބިރުވެރިވުމަށް ބިރުވެތިކުރައްވައެވެ.

وقال الله تعالى : ﴿ إنَّ بَطْشَ رَبِّكَ لَشَدِيدٌ ﴾ [البروج : 12] ،

ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭގެފާނުގެ ވެރިރަސްކަލާނގެ ހިއްޕެވުމާ ހިއްޕެވުމަކީ ގަދަފަދަވެގެންވާ ހިއްޕެވުމެއްކަން ކަށަވަރެވެ.

وقال الله تعالى : ﴿ وَكَذِلكَ أَخْذُ رَبِّكَ إِذَا أَخَذَ القُرَى وَهِيَ ظَالِمَةٌ إنَّ أَخْذَهُ أَلِيمٌ شَدِيدٌ ﴾ [هود : 102] .

ރަށްތައް (އެބަހީ: ރަށްތަކުގެ أهلވެރިން) އަނިޔާވެރިވެގެންވާ حال، ކަލޭގެފާނުގެ ވެރިރަސްކަލާނގެ އެ ރަށްތައް ހިއްޕެވިނަމަ، އަކަލާނގެ ހިއްޕެވުންވަނީ، އެފަދައިންނެވެ. ހަމަކަށަވަރުން، އަކަލާނގެ ހިއްޕެވުމަކީ، ވޭންދެނިވި، ގަދަފަދަ ކަމެކެވެ.

1806- وَعَنْ أبي هُرَيْرَةَ رضي اللَّه عَنْهُ أنَّ النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قَالَ : « إنَّ اللَّه تَعَالى يَغَارُ ، وَغَيْرَةُ اللَّهِ أنْ يَأْتِيَ المَرْءُ مَا حَرَّمَ اللَّه عَليهِ » متفقٌ عليه.

ރަޟިﷲ ޢަންހު ސުވެވަޑައިގެންނެވި أبُو هُرَيْرَة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبي އާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديثކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالىއަށް غَيْرَةُގެ ސިފަ ލިބިގެންވެއެވެ. އަދި އެކަލާނގެ غَيْرَةُ އަކީ މީހާ الله حرام ކުރައްވާ ކަމެއް ކަންތައްތަކަށް އަތްގާތްކުރުމެވެ.

369- باب ما يقوله ويفعله من ارتكب منهيّاً عنه

ނަހީކުރެވިފައިވާ ކަމެއް ކުރެވިއްޖެމީހާ عمل ކުރަންވީގޮތާއި ކިޔަންވާ ބަހާއި ބެހޭގޮތުންވާ باب

قال الله تعالى : ﴿ وَإِمَّا يَنْزَغَنَّكَ مِنَ الشَّيْطَانِ نَزْغٌ فَاسْتَعِذْ بِاللهِ ﴾ [فصلت : 36] ،

އަދި ހަމަކަށަވަރުން شيطان އާގެ ފަރާތުން ވަސްވާސްތަކެއް އައިސް ކަލޭގެފާނުގެ ހިތުގައިން ވަންނަނަމަ الله ގެ ރައްކާތެރިކަމަށް އެދިވަޑައިގަންނަވާށެވެ!

وقال الله تعالى : ﴿ إِنَّ الَّذِينَ اتَّقَوْا إِذَا مَسَّهُمْ طَائِفٌ مِنَ الشَّيْطَانِ تَذَكَّرُوا فَإِذَا هُمْ مُبْصِرُونَ ﴾ [الأعراف : 201] ،

ހަމަކަށަވަރުން تقوىވެރިވި މީހުންނަށް شيطان އާގެ ފަރާތުން އަންނަ އެއްވެސް ވަސްވާސެއް ޖެހިއްޖެނަމަ، އެއުރެން (الله) ހަނދުމަކުރެއެވެ. ފަހެ، އެހިނދު ޙަޤީޤަތް ބަލާ ކަމުގައި އެއުރެން ވެއެވެ.

وقال الله تعالى : ﴿ وَالَّذِينَ إِذَا فَعَلُوا فَاحِشَةً أَوْ ظَلَمُوا أَنْفُسَهُمْ ذَكَرُوا اللهَ فَاسْتَغْفَرُوا لِذُنُوبِهِمْ وَمَنْ يَغْفِرُ الذُّنُوبَ إِلاَّ اللهُ وَلَمْ يُصِرُّوا عَلَى مَا فَعَلُوا وَهُمْ يَعْلَمُونَ أُوْلَئِكَ جَزَاؤُهُمْ مَغْفِرَةٌ مِنْ رَبِّهِمْ وَجَنَّاتٌ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا وَنِعْمَ أَجْرُ العَامِلِينَ ﴾ [آل عمران : 135 - 136] ،

އަދި، އެއުރެންނީ ހުތުރުކަން ބޮޑުވެގެންވާ ފާފައެއްކުރެއްވިނަމަ، ނުވަތަ، އެއުރެންގެ نفس ތަކަށް އަނިޔާވެރިވެއްޖެނަމަ (އެބަހީ: ކިބައިން ކުޑަކަމަކުން ފާފައެއް ކުރެވިއްޖެނަމަ) الله ހަނދުމަކުރެއެވެ، އެއުރެންގެ ފާފަތަށް ފާފަފުއްސެވުން އެދި دعاء ކުރެ އެދެމީހުންނެވެ. الله މެނުވީ ފާފަފުއްސަވާނީ ކާކު ހެއްޔެވެ؟ އަދި އެއުރެން ދަންނަނިވި حال އެއުރެން ކުރި ކަމެއްގައި ދެމިނުހުރެއެވެ. އެއުރެންގެ ޖަޒާއަކީ އެއުރެންގެ ވެރިރަސްކަލާނގެ حضرة ން ފާފަ ފުއްސެވުމެވެ. އަދި ސުވަރުގެތަކެވެ. އެއުރެން އަބަދުވެސް ދެމިހުންނާ حال ގައެވެ. ހެޔޮ عملކުރާ މީހުންނަށް ހުރި ދަރުމައަކީ ކިހާ ރަނގަޅު ދަރުމައެއްތޯ!

وقال الله تعالى : ﴿ وَتُوبُوا إِلَى اللهِ جَمِيعاً أَيُّهَا الْمُؤْمِنُونَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴾ [النور : 31] .

އޭ مؤمن ންނޭވެ! ތިޔަބައިމީހުން އެންމެން الله އަށް توبة ވާށެވެ! (އެއީ) ތިޔަބައިމީހުން ދެދުނިޔޭގައި نصيب ލިބުމަށްޓަކައެވެ.

1807- وعَنْ أبي هُرَيْرَةَ رضي اللَّه عَنْهُ عَن النَّبيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « مَنْ حَلَف فَقَــالَ في حلفِــهِ: بِاللَّاتِ والْعُزَّى ، فَلْيقُلْ : لا إِلَهَ إلاَّ اللَّه ومَنْ قَالَ لِصَاحِبِهِ ، تَعَالَ أقَامِرْكَ فَليَتَصَدَّق» . متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވި أبو هُرَيْرَة، نبي އާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ އަރިހުން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. މިހާރު ހުވައިކުރާއިރު ބުނެ އެނގޭ ހުވައިގައި اللات والعُزَّى ގެނަމުގައި ހުވާކޮށްފިނަމަ ބުނޭ އެބުނަނީ (އަހަރެން ކަޅުޖަހާ އަޅުގަނޑުމެން) لا إِلَهَ إلاَّ اللَّه ގެ ކަލިމަ ކިޔުން ލާޒިމްވެ. އަދި ބުނަނީ އެހެން އެކުވެރިޔާ ގެއް ދީލާކުރުން އަންނަނީ ބުނެފިނަމަ ބުނެ އެބުނަނީ (އަހަރެން ކަޅުޖަހާ އަޅުގަނޑުމެން)صدقةއެއް ކުރާށެވެ.

كتاب المنثورات والملح

قيامة ދުވަހުގެ علامة ތަކާއި އަދި އެހެނިހެން އަދިވެސް ތަފާތު حديثތަކާއި ބައެއް މަސްއަލަތަކާއި ބައި އަދި إستغفارއާއި مؤمن އަށް ބޭނުންތެރި ކުރުގެ ވާހަކަތައް ބައި

370- بابُ المنثورات والملح

قيامة ދުވަހުގެ علامة ތަކާއި އަދި އެހެނިހެން ތަފާތު حديث ތަކާއި ބެހޭ باب

1808- عَن النَّواس بنِ سَمْعانَ رضي اللَّه عَنْهُ قالَ : ذَكَرَ رَسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم الدَّجَّالَ ذَاتَ غَدَاةٍ ، فَخَفَّض فِيهِ ، وَرَفَّع حَتَّى ظَنَنَّاه في طَائِفَةِ النَّخْلِ ، فَلَمَّا رُحْنَا إِلَيْهِ ، عَرَفَ ذلكَ فِينَا فقالَ : « ما شأنكم ؟ » قُلْنَا : يَارَسُولَ اللَّهِ ذَكَرْتَ الدَّجَّال الْغَدَاةَ ، فَخَفَّضْتَ فِيهِ وَرَفَّعْتَ ، حَتَّى ظَنَنَّاه في طَائِفةِ النَّخْلِ فقالَ : « غَيْرُ الدَّجَالِ أخْوفَنِي عَلَيْكُمْ ، إنْ يَخْرجْ وأنآ فِيكُمْ ، فَأَنَا حَجيجُه دونَكُمْ ، وَإِنْ يَخرجْ وَلَسْتُ فِيكُمْ ، فكلُّ امريءٍ حَجيجُ نَفْسِهِ ، واللَّه خَلِيفَتِي عَلى كُلِّ مُسْلِمٍ . إِنَّه شَابٌ قَطَطٌ عَيْنُهُ طَافِيَةٌ ، كأَنِّي أشَبِّهُه بعَبْدِ الْعُزَّى بن قَطَنٍ ، فَمَنْ أدْرَكَه مِنْكُمْ ، فَلْيَقْرَأْ عَلَيْهِ فَوَاتِحَ سُورةِ الْكَهْفِ ، إِنَّه خَارِجٌ خَلَّةً بَينَ الشَّامِ وَالْعِرَاقِ ، فَعَاثَ يميناً وَعاثَ شمالاً ، يَا عبَادَ اللَّه فَاثْبُتُوا » . قُلْنَا يا رسول اللَّه ومَالُبْثُه في الأرْضِ ؟ قالَ : « أرْبَعُون يَوْماً : يَوْمٌ كَسَنَةٍ ، وَيَوْمٌ كَشَهرٍ، ويَوْمٌ كجُمُعَةٍ ، وَسَائِرُ أَيَّامِهِ كأَيَّامِكُم » . قُلْنَا : يا رَسُول اللَّه ، فَذلكَ الْيَوْمُ الَّذِي كَسَنَةٍ أتكْفِينَا فِيهِ صلاةُ يَوْمٍ ؟ قال : « لا ، اقْدُرُوا لَهُ قَدْرَهُ » . قُلْنَا : يَارَسُولَ اللَّهِ وَمَا إِسْراعُهُ فِي الأَرْضِ ؟ قالَ : « كَالْغَيْث استَدبَرَتْه الرِّيحُ ، فَيَأْتي على الْقَوْم ، فَيَدْعُوهم ، فَيؤْمنُونَ بِهِ ، ويَسْتجيبون لَهُ فَيأمُرُ السَّماءَ

فَتُمْطِرُ ، والأَرْضَ فَتُنْبِتُ ، فَتَرُوحُ عَلَيْهِمْ سارِحتُهُم أطْوَلَ مَا كَانَتْ ذُرى ، وَأسْبَغَه ضُرُوعاً ، وأمَدَّهُ خَواصِرَ، ثُمَّ يَأْتِي الْقَوْمَ فَيَدْعُوهم ، فَيَرُدُّون عَلَيهِ قَوْلَهُ ، فَيَنْصَرف عَنْهُمْ ، فَيُصْبحُون مُمْحِلِينَ لَيْسَ بأيْدِيهم شَيءٌ منْ أمْوالِهم ، وَيَمرُّ بالخَربَةِ فيقول لَهَا : أخرْجي كُنُوزَكِ ، فتَتْبَعُه ، كُنُوزُهَا كَيعَاسِيب النَّحْلِ ، ثُمَّ يدْعُو رَجُلاً مُمْتَلِئاً شَباباً فَيضْرِبُهُ بالسَّيْفِ ، فَيَقْطَعهُ ، جزْلَتَيْن رَمْيَةَ الْغَرَضِ ، ثُمَّ يَدْعُوهُ ، فَيُقْبِلُ ، وَيَتَهلَّلُ وجْهُهُ يَضْحَكُ . فَبينَما هُو كَذلكَ إذْ بَعثَ اللَّه تَعَالى المسيحَ ابْنَ مَريْم صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلّم ، فَيَنْزِلُ عِنْد المَنَارةِ الْبَيْضاءِ شَرْقيَّ دِمَشْقَ بَيْنَ مَهْرُودتَيْنِ ، وَاضعاً كَفَّيْهِ عَلى أجْنحةِ مَلَكَيْنِ ، إذا طَأْطَأَ رَأسهُ ، قطَرَ وإذا رَفَعَهُ تَحدَّر مِنْهُ جُمَانٌ كَاللُّؤلُؤ ، فَلا يَحِلُّ لِكَافِرٍ يَجِدُّ رِيحَ نَفَسه إلاَّ مات ، ونَفَسُهُ يَنْتَهِي إلى حَيْثُ يَنْتَهِي طَرْفُهُ ، فَيَطْلُبُه حَتَّى يُدْرِكَهُ بَباب لُدٍّ فَيَقْتُلُه . ثُمَّ يأتِي عِيسَى صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قَوْماً قَدْ عَصَمَهُمُ اللَّه مِنْهُ ، فَيَمْسَحُ عنْ وُجوهِهِمْ ، ويحَدِّثُهُم بدرَجاتِهِم فِي الجَنَّةِ . فَبَينَما هُوَ كَذلِكَ إذْ أوْحَى اللَّه تَعَالى إلى عِيسى صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم أنِّي قَدْ أَخرَجتُ عِبَاداً لِي لا يدانِ لأحَدٍ بقِتَالهِمْ ، فَحَرِّزْ عِبادي إلى الطُّورِ ، وَيَبْعَثُ اللَّه يَأْجُوجَ ومَأجوجَ وَهُمْ مِنْ كُلِّ حَدبٍ يَنْسلُون ، فيَمُرُّ أوَائلُهُم عَلى بُحَيْرةِ طَبريَّةَ فَيَشْرَبون مَا فيهَا ، وَيَمُرُّ آخِرُهُمْ فيقولُونَ : لَقَدْ كَانَ بِهَذِهِ مرَّةً ماءٌ . وَيُحْصَرُ نبي اللَّهِ عِيسَى صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلّم وَأصْحَابُهُ حَتَّى يكُونَ رأْسُ الثَّوْرِ لأحدِهِمْ خيْراً منْ مائَةِ دِينَارٍ لأحَدِكُمُ الْيوْمَ ، فَيرْغبُ نبي اللَّه عِيسَى صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلّم وأَصْحَابُه ، رضي اللَّه عَنْهُمْ ، إلى اللَّهِ تَعَالى، فَيُرْسِلُ اللَّه تَعَالى عَلَيْهِمْ النَّغَفَ فِي رِقَابِهِم ، فَيُصبحُون فَرْسى كَموْتِ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ ، ثُمَّ يهْبِطُ نبي اللَّه عيسى صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم وَأَصْحابهُ رضي اللَّه عَنْهُمْ ، إلى الأَرْضِ ، فَلاَ يَجدُون فِي الأرْضِ مَوْضِعَ شِبْرٍ إلاَّ مَلأهُ زَهَمُهُمْ وَنَتْنُهُمْ ، فَيَرْغَبُ نبي اللَّه عِيسَى صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلّم وَأصْحابُهُ رضي اللَّه عَنْهُمْ إلى اللَّه تَعَالَى ، فَيُرْسِلُ اللَّه تَعَالى طيْراً كَأعْنَاقِ الْبُخْتِ ، فَتحْمِلُهُمْ ، فَتطرَحُهم حَيْثُ شَآءَ اللَّه ، ثُمَّ يُرْسِلُ اللَّه عَزَّ وجَلَّ مطَراً لا يَكِنُّ مِنْهُ بَيْتُ مَدَرٍ ولا وَبَرٍ ، فَيَغْسِلُ الأرْضَ حَتَّى يَتْرُكَهَا كالزَّلَقَةِ . ثُمَّ يُقَالُ لِلأرْضِ : أنْبتِي ثَمرَتَكِ ، ورُدِّي برَكَتَكِ ، فَيَوْمئِذٍ تأكُلُ الْعِصابَة مِن الرُّمَّانَةِ، وَيستْظِلون بِقِحْفِهَا ، وَيُبارَكُ فِي الرِّسْلِ حَتَّى إنَّ اللَّقْحَةَ مِنَ الإبلِ لَتَكْفِي الفِئَامَ مِنَ النَّاس، وَاللَّقْحة مِنَ الْبَقَرِ لَتكْفِي الْقَبِيلَةَ مِنَ النَّاس ، وَاللَّقْحَةَ مِنَ الْغَنمِ لَتكْفي الفَخِذَ مِنَ النَّاس .فَبَيْنَمَا هُمْ كَذَلِكَ إذْ بَعثَ اللَّه تَعالَى رِيحاً طَيِّبَةً ، فتأْخُذُهم تَحْتَ آبَاطِهِمْ ، فَتَقْبضُ رُوحَ كُلِّ مُؤمِن وكُلِّ مُسْلِمٍ ، وَيبْقَى شِرَارُ النَّاسِ يَتهَارجُون فِيهَا تَهارُج الْحُمُرِ فعَلَيْهِم تَقُومُ السَّاعَةُ» رواهُ مسلم . قَوله : « خَلَّةٌ بيْنَ الشَّام وَالْعِرَاق » أيْ : طَرِيقاً بَيْنَهُما . وقوْلُهُ : « عاثَ » بالْعيْنِ المهملة والثاءِ المثَلَّثةِ ، وَالْعَيْثُ : أشَدُّ الْفَسَادِ . « وَالذُّرَى » : بِضَمِّ الذَّالِ المُعْجَمَةَ وَهوَ أعالِي الأسْنِمَةِ . وهُو جَمْعُ ذِرْوَةٍ بِضَم الذَّالِ وَكَسْرِهَا «

واليَعاسِيبُ » : ذكور النَّحْلِ . «وجزْلَتَين» أي : قِطْعتينِ ، « وَالْغَرَضُ » : الهَدَفُ الَّذِي يُرْمَى إليْهِ بالنَّشَّاب ، أيْ : يَرْمِيهِ رَمْيَةً كَرمْي النَّشَّابِ إلى الْهَدَفِ . « وَالمهْرودة » بالدَّال المُهْمَلَة المعجمة ، وَهِي : الثَّوْبُ المَصْبُوغُ . قَوْلُهُ : « لاَ يَدَانِ » أيْ : لاَ طَاقَةَ . « وَالنَّغَفُ » : دُودٌ . « وفَرْسَى » : جَمْعُ فَرِيسٍ ، وَهُو الْقَتِيلُ : وَ « الزَّلَقَةُ » بفتحِ الزَّاي واللاَّمِ واالْقافِ ، ورُوِيَ « الزُّلْفَةُ » بضمِّ الزَّاي وإسْكَانِ اللاَّمِ وبالْفاءِ ، وهي المِرْآةُ . « وَالعِصَابَة » : الجماعةُ ، « وَالرِّسْلُ » بكسر الراءِ : اللَّبنُ ، « وَاللِّقْحَة » : اللَّبُونُ ، « وَالْفِئَام » بكسر الفاءِ وبعدها همزة : الجمَاعَةٌ . « وَالْفَخِذُ » مِنَ النَّاسِ : دُونَ الْقَبِيلَةِ .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވާ عَن النَّواس بنِ سَمْعان ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ الله صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އެއްދުވަހަކު ހެނދުނުގެ ވަގުތެއްގައި ތިމަންމެނަށް دجّالގެ ވާހަކަ ދެއްކެވިއެވެ. ފަހެ އެއްފަހަރު އޭނާގެ ނިކަމެތިކަން ބޮޑުކަން ކުޑަކުރެއްވިއެވެ. އަދި އަނެއްފަހަރު އޭނާގެ ނުބައިކަމާއި ބޮޑުކަން ބޮޑުކުރެއްވިއެވެ. އެހެންވެ ތިމަންމެނަށް އޭނާ އެގޮސް ކަނޑު ގަސްބިލާގައި ހުރި ހިތިފަދައެވެ. ފަހެ ތިމަންމެން (ހަވީރު) އެކަލޭގެފާނުގެ އަރިހަށް ދިޔައިރު ތިމަންމެންގެ ރިބައިން އޭނާގެ ދުރު އެނގުމުގައިވެސް ބިރުވެރިކަން އެކަލޭގެފާނު އެނގިވަޑައިގަތެވެ. ފަހެ އެއްސެވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ތިމަރާ ކީއްވެކަމެއްވެއެވެ؟ ތިމަންމެން ދަންނަވަމުއެވެ. އޭ اللهގެ ރަސޫލާއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ހެނދުނުގެ ވަގުތެއްގައި دجّالގެ ވާހަކަ ދެއްކެވިއެވެ. ފަހެ އެކަލޭގެފާނު އޭނާގެ ނިކަމެތިކަން ބޮޑުކަން ކުރެއްވިއެވެ. އަދި އޭނާގެ ބޮޑުކަން ބޮޑުކުރެއްވިއެވެ. އެހެންކަމުން އޭނާ ދުރު ކަނޑުގަސްބިލާގައިހުރި ތިމަންމެންނަށް ވިސްނުނެވެ. ފަހެ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިމަންނަށް ތިޔަބައިމީހުންގެ މައްޗަށް ބިރުގަންނަނީ دجّالގެ މައްޗަކަށް ނޫނެވެ. ތިމަންނަށް ހުންނަވަނިކޮށް އޭނާ ނިކުމެއްޖެނަމަ ފަހެ ތިމަންނަށް ތިޔަބައިމީހުންގެ ފަރާތުން އޭނާއާއި ހަނގުރާމަކުރާނީ ހިމާޔަތެވެ. އަދި ތިމަންނަށް ނުހުންނަ އޭނާ ނިކުމެއްޖެނަމަ ކޮންމެ ނަފްސަކަށް ޙުއްޖަ އެޅުމުގައި ... ތިމަންނަށްފަހު ބަލާގައި ކޮންމެ މުސްލިމުގެ خليفةއަކީ الله سبحانه وتعالى އެވެ. ދަންނާށެވެ! ހަމަކަށަވަރުން دجّال އަކީ ޒުވާނެކެވެ. ބޮލުގެ އިސްތަށިގަނޑު ބުރިވެފައެވެ. އޭނާގެ ލޯ ... ތިމަންނަށް އޭނާއަކީ އެއްގޮތް ވެއްޖެ ކަމަށް عَبْدِ الْعُزَّى بن قَطَنއާއެވެ. ފަހެ ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު އޭނާ ފެނިއްޖެނަމަ ކަހްފު ސޫރަތުގެ ފުރަތަމަ އާޔަތްތައް ކިޔާށެވެ. ހަމަކަށަވަރުން دجّال ނިކުންނާނީ شامއާއި عراقއާއި ދެމެދުގެ މަގުކުންނެވެ. ދެން ... ކަނާއަތާއި ވާތްފަރާތުން

ފަސާދަކުރަމުން ފަށްޓާނެއެވެ. އޭ الله ގެ އަޅުތަކުންނޭވެ! ފަހެ ތިޔަބައިމީހުން ثابتވެ ތިބޭށެވެ. ތިމަންމެން ދެންނެވީމެވެ. އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. އޭނާ ބިންމަތީގައި ހުރާ މުއްދަތަކީ ކިހާވަރެއްތޯ؟ حديثކުރެއްވިއެވެ. ސާޅީސް ދުވަހެވެ. އެއްދުވަސް އަހަރެއް ފަދައެވެ. އަދި އެއްދުވަސް މަހެއް ފަދައެވެ. އަދި އެއްދުވަސް ހަފްތާއެއް ފަދައެވެ. އަދި ބާކީ ދުވަސްތައް ވާނީ ތިޔަބައިމީހުންގެ ދުވަސްތަކާ ފަދައިންނެވެ. ތިމަންމެން ދެންނެވީމެވެ. އޭ اللهގެ ރަސޫލާއެވެ. އަހަރެއްގެ ދިގުމިންވަރުގެ އެދުވަހުގައި އެއްދުވަހުގެ ނަމާދުކުރުން ފުދޭނެހެއްޔެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ނޫނެކެވެ. އޭގެ އަދަދުއަޅައިގެން އަންދާޒާކުރާށެވެ. ތިމަންމެން ދެންނެވީމެވެ. އޭاللهގެ ރަސޫލާއެވެ. އަދި އޭނާ ބިންމަތީގައި ހިނގާ ހަލުވިކަން ކިހާވަރެއްތޯ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ވާރޭގަނޑު އޭގެ ފަހަތުން ވައިޖެހިގެން ދާ ފަދައެވެ. ފަހެ އޭނާ ކައުމަކަށް އައިސް އެބައިމީހުންނަށް ދަޢުވަތު ދޭނެއެވެ. ފަހެ އެމީހުން އޭނާއަށް އީމާންވާނެއެވެ. އަދި ގަބޫލުކުރާނެއެވެ. ފަހެ އޭނާ އުޑަށް އަމުރުކުރާނެއެވެ. ފަހެ ވާރޭ ވެހޭނެއެވެ. އަދި ބިމަށް އަމުރުކުރާމުން ފެހިވެގެން ހެދޭނެއެވެ. އަދި ޖަނަވާރުތައް އެނބުރި އެންމެ ބޮޑުވެ ކަކުލުތައް ދިގުވެފައިވާ ހާލުގައި އަންނާނެއެވެ. އަދި ކިރިއާއި ކިރުން ފުރިގެން ބަނޑުތައް ފުޅާވެފައިވާ ހާލުގައެވެ. އަދި އެހެން ކައުމަކަށް އައިސް ދަޢުވަތު ދޭނެއެވެ. ފަހެ އެމީހުން އޭނާގެ ބަސް ރައްދުކުރާނެއެވެ. ފަހެ އޭނާ އެމީހުންގެ ކިބައިން ދުރުވެގެން ދާނެއެވެ. ފަހެ އެމީހުން ހެނދުނު ތިބޭނީ ނިކަމެތިވެ އެމީހުންގެ މުދަލުން އެއްވެސް އެއްޗެއް އަތުގައި ނެތި ހުސްވެފައެވެ. އަދި ފަޅުވެފައިވާ ބިމަކާ ދިމާއަށް ގޮސް ބުނާނެއެވެ. ތިބާގެ ޚަޒާނާތައް ނެރެވޭ! ފަހެ ބިމުގެ ޚަޒާނާތައް މާމުއި ފަދައިން އޭނާގެ ފަހަތުން ދާނެއެވެ. ދެން ފުރިހަމަ ޒުވާނެއްގެ ބާރުގައިވާ ފިރިހެނަކަށް ގޮވާލާނެއެވެ. އަދި ކަނޑިން ޖަހައި އޭނާ ދެބައިކޮށް ފަޅާލާނެއެވެ. (އޭބަވީމެވެ.) މިބަސްގެ ޒަރާކޮށް ނިންމައިލީމެވެ. ފަހެ އެކަމުގެ ފަހުން އޭނާއަށް ގޮވާލާނެއެވެ. ފަހެ އޭނާ އަލުން ދިރި ހުރެގެން އޭނާގެ މޫނު އުފަލުން ފުރިގެން ހުރި ހާލު ހުރި ހާލުގައި ސޯވެފައިވާ އެއްޗެއްގެ ގޮތުގައި ހުއްޓާ ފަހެ އޭނާ އެގޮތުގައި ހުންނަހިނދު ހަމަ އެހިނދު އުމުގައި އަހަމަށް ހުއްޓާ ހުރިހާ އެންމެން ފަތިހުގެ ވަގުތު އަތުވާނެއެވެ. އަދި އެވަގުތު އެމީހުން އެންމެން ހުއްޓާ އެގޮތުގައި ހުރިހިނދު އެކަމަކު ދުއްވާލައްވާ الله سبحانه وتعالى مَرْيَمُގެ ދަރިކަލުން المسيح (عِيسَى) عليه السلام ފޮނުއްވާނެއެވެ. ފަހެ އެކަލޭގެފާނު نازل ވެވަޑައިގަންނަވާނީ ކުލަޖެހި ދެފޮތިގަނޑު އަޅުއްވައިގެން ވާ حال ދެމަލާއިކަތުންގެ مَلائِكَة ދެމީހުންގެ ފިޔަތަކުގައި ދެއަތްޕުޅު ބާއްވަވައިގެން ވާ حال ގައި دمشقގެ مشرق ފަރާތުގައިވާ مَنَارَةِ الْبَيْضَـــآءِ ގެ ކައިރިއަށެވެ. އެކަލޭގެފާނު ބޯޖެހުން ދިޔާކުރައްވަމުން ބޯތެއް

(މުޢުޖިޒާއެއްފަދައިން) ވާނޭ އެއުސޫލުން ފެނިފާނެއެވެ. އަދި ބޯ އުފުއްލެވުމުން ޖަވާހިރުފަދަ އިން ވާނޭ
ތިރިކޮށް އެހެންފަދަފެންނެވެ. ފަހެ އެކާފަރުންގެ ވަށް ވާސިލުވި ކޮންމެ كافر އަކު މަރުވެދާނޭ
ދާނެއެވެ. އެކާފަރުންގެ ނޭވާލެވުމުގެ ވައި އެކާފަރުންގެ ލޮލުގެ ފެނުމާއި ހަމަޔަށް ދުރަށް
ވާސިލުވާނެއެވެ. ދެން އެކާފަރުން دجّال ހޯދުމަށް ފެށިވާނެއެވެ. ފަހެ ލުއްދު ނަމަކާށް ކާއިން
ގޮތުގައިވާކަރީން އެސޫރި އަތުގައި قتل ކުރައްވާނެއެވެ. ދެން عِيسَى ގެ ގާތު ވަޙީއަކަށްނަވާނީ الله އަށް
އުރެދުމުން ކަނޑާލައިވެރިވެސް ތިބެވީހުންގެ ހުރަހަށްވެ. އަދި އަޅުގަނޑުމެންގެ ދުރަށް (دجّال ބޮޑުވެ) އަރުވައި
ސޮފިކުރައްވާނެއެވެ. އަދި އަޅުގަނޑުމެން ސޫރަތުގައިވާފަދަ ދުރުޖެހޭ އެކަމާ ވަރުގަދަވެވޭނެ. ފަހެ
އެބަގެ މަޤާމު ދުނިޔޭގެމުން ދަނޑިކަށް الله سبحانه وتعالى عِيسَى ގެ ފާނަށް ވަހީ ކުރައްވާނެއެވެ.
ހަމަކަވަރުން ތިމަން އިދާރާ ތިމަން އިދާރާގެ އެބަހުރިހާ އެއްބަސްވާނެ ތިބާއެވެ. އަދި އަޅުގަނޑުމެން
ނަސީބުގެ ކުރިމަތީ އޭގެ ބޭނުން ބޭނުން ކަމެއް ނުވާނެއެވެ. ތިޔާ ތިމަން އިދާރާ ގެ
އަޅުގަނޑުން ގޮތުގެން ފަތަފަހު މަޖަލިސް އަހާ ވަޅަށް ހިފާނެއެވެ. ދެން الله سبحانه وتعالى يَأْجُوج
ومَأجوج ބޮޑުގެ މީހުން ފޮނުއްވާނެއެވެ. އަޅުގަނޑުމެން ކޮންމެ އުސޫލުކަށްވެސް އެހާމަ
ހުރިވި ދުވަހެއްގައެވެ. ފަހެ އެބައިމީހުންގެ ކުރީބައިގެމީހުން طَبرِيَّة ކަނޑާއި އަރާ ހަމަވުމުން އޮތްހުނު
ފެނި ބޮޑު ނިމުނިބު އެކަނޑުގައި ފެނުތުބިއި ނެތިގޮސްދާނެއެވެ. ފަހެ އެބައިމީހުންގެ
ފަހުބައިމީހުން މީހުން އެދެން އެހާހަމަވެ ބަތްޖެހުމުން ބުނާނެއެވެ. މިތަނުގައި މިގެ ކަރިން ފެން ހުއްޓެވެ.
(އޮތްތޯ ކޮބާ ހުއްޓެވޭތޯ؟) އަދި عِيسَى عليه السلام އާއި އެކާފަރުންގެ އެކުވެރިން ހިސާރުކުރެވިފައިވާ
ބައެއްފަދައިން (އުސޫލުބެދޮލުމާޔި) ތިބޭނެއެވެ. އެގޮތުން (ތިދުލުޖެހެން ބޮޑުވަޅުބަސް) ގެރިއެއްގެ
ބޮ ސޮތެކަ ދީނާރުގެ ބޮޑުމުސް ހިތާކުރުމަށް ދެކެވިގެން އެތެވެވުނުނާއެވެ. ދެން الله ގެ نبي الله عِيسَى صَلّى
اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އާއި އެކުވެރިންގެ اصحاب ބޭ الله އަށް دعاء ދަންނަވާނެއެވެ. ދެން الله سبحانه وتعالى
يَأْجُوج ومَأجوج ބޮޑުގެ މީހުންގެ ކަންދުރުގައިން ފަޅާއިލުމުގެ ފެނުމުވާނެއެވެ. އެއިން އަޅުގަނޑުމެން
އެންމެ އެއްފަހަރާ މަރުވެގެން ހިމާދުވެއްޖެ. ދެން نبي اللّهِ عِيسَى صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އާއި އެކާފަރުންގެ
اصحاب ބޭފުޅުންތަކާ ބިމަށް ވަޅުއަތްޕޮށާވާނެއެވެ. އަދި ހިނދު ބިމުގައި يَأْجُوج ومَأجوج ބޮޑުގެ
މީހުންގެ ކަނތަކު އަޅިހުން ހަތަރާކަން ނިކަމެއްހާ ސޮރުޙާވާމަ ރަކުތާ އެއްވަރު ހުސްކޮށް ކަފަލުވެސް
ބިމުގައި ނުއެނގޭނެއެވެ. ދެން نبي اللّهِ عِيسَى صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އާއި އެކާފަރުންގެ اصحاب ބޭ الله އަށް
دعاء ދަންނަވާނެއެވެ. ދެން الله سبحانه وتعالى بُخْت ޖަމަލްގެ ކަނދުރާމަތި ކަނދުރުފަތި ހުރި
ދޫނިތަކެއް ފޮނުއްވާނެއެވެ. އެއިން ފުރާ އަދި ބިތަށް އަޅިތިންމީހުން ހަރުވަތް ނަގާގެން ގެންގޮސް الله

އިރާދަކުރައްވާ ތަނަކަށް އެއްލާލާނެއެވެ. ދެން ﷲ سبحانه وتعالى ވާރޭއް ވެއްސަވާނެއެވެ. އޭގެ ސަބަބުން އެއްވެސް އެއްޗެއް ނުފިޔޭ އަދި ފޮތިގަނޑުވެސް ބިން ދޮވެ ބިއްލޫރިގެ ތަށިއެއް ފަދައިން ސާފު ވެދާނެއެވެ. ދެން ބިމަށް އަންގަވާނެއެވެ. ތިބާގެ މޭވާ ނަގާށެވެ. އަދި ތިބާގެ ބަރަކާތް އަނބުރާ ރުޖޫޢުކުރާށެވެ. (ފަހެ ބިން އެކީ ބަރަކާތް ނެރޭނެއެވެ.) ފަހެ އެދުވަހު ބޭ ޖަމާޢަތަކުން އެއް ރުއްމާނެއް ކާނެއެވެ. އަދި އޭގެ ބޮޅި (ފޮތިގަނޑުގެ) ހިޔަލުގައި ތިބޭނެއެވެ. އަދި ކ (ޖަނަވާރުގެ ކިރު)ގައި ބަރަކާތް ލައްވާނެއެވެ. އެހެންކަމުން އެއް ޖަމަލުގެ ކިރު ޖަމާޢަތަކަށް ފުދޭނެއެވެ. އަދި ގެރިއެއްގެ ކިރު ގަބީލާއަކަށް ފުދޭނެއެވެ. އަދި ބަކަރިއެއްގެ ކިރު ގައުމަކަށް ފުދޭނެއެވެ. ފަހެ އެގޮތުގައި ތިބެމުން ދާއިރު ﷲ سبحانه وتعالى މީރުވަސްދުވާ ވައިރޯޅިއެއް ފޮނުއްވާނެއެވެ. ފަހެ އެ ވައިރޯޅި އެބައިމީހުންގެ ކިހިލިތަކުގެ ދަށުން އެއްސޭނެއެވެ. ދެން ކޮންމެ މުއުމިނެއްގެއާއި ކޮންމެ މުސްލިމެއްގެ ފުރާނަ ހިއްޕަވާނެއެވެ. އަދި މީސްތަކުންގެ ތެރެއިން ނުބައި މީހުން ބާކީވާނެއެވެ. އެމީހުން ހިމާރުން ފަދައިން ޖިމާޢުކުރާނެއެވެ. ފަހެ އެބައިމީހުންގެ މައްޗަށް قيامة ދުވަސް އަތުވެދާނެއެވެ.

1809- وَعَنْ رِبْعيِّ بْنِ حِرَاشٍ قَال : انْطَلَقْتُ مَعَ أبي مسْعُودٍ الأنْصاريِّ إلى حُذَيْفَةَ بْنِ الْيَمَانِ رضي اللَّه عنهم فَقَالَ لَهُ أبُو مسعودٍ ، حَدِّثْني مَا سمِعْت مِنْ رَسُولِ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، في الدَّجَّال قالَ : « إنَّ الدَّجَّالَ يَخْرُجُ وَإنَّ مَعَهُ ماءً وَنَاراً ، فَأَمَّا الَّذِي يَرَاهُ النَّاسُ ماءً فَنَارٌ تُحْرِقُ، وَأمَّا الَّذِي يَراهُ النَّاسُ نَاراً ، فَماءٌ بَاردٌ عذْبٌ ، فَمَنْ أدْرَكَهُ مِنْكُمْ ، فَلْيَقَعْ في الذي يَراهُ نَاراً ، فَإنَّهُ ماءٌ عَذْبٌ طَيِّبُ » فقَالَ أبُو مَسْعُودٍ : وَأنَا قَدْ سَمِعْتُهُ . متَّفَقٌ عَلَيْهِ .

رِبْعيِّ بْنِ حِرَاشٍ ރިވާކުރެއްވިއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނާ ދިޔައީ أبُو مسْعُودٍ الأنْصاريّ ގެ އެކުގައި حُذَيْفَةَ بْنِ الْيَمَانِ رضي اللَّه ގެ އަރިހަށް ޒިޔާރަތަށް ދިޔައީމެވެ. ފަހެ أبو مسْعُود އާ صحابي އަށް ދެންނެވިއެވެ. دجّالِ ބާބުގައި رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ އަރިހުން އަޑުއިވިފައިވާ އެއްޗެއް ބުނެދީފާނދޭވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން دجّال ނިކުންނަނީ އޭނާއާއެކު ފެނާއި އަލިފާނާއި ގެންގުޅެގެންނެވެ. ފަހެ މީސްތަކުން ފެނުކަމުގައި ދެކޭ އެއްޗަކީ އަންދައިހުލުވާ އަލިފާނެވެ. އަދި މީސްތަކުން އަލިފާނުގެ ގޮތުގައި ދެކޭ އެއްޗަކީ ފިނިފިނި މީރު ސާފުފެނެވެ. ފަހެ ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން އެ ޒަމާނަށް ފޯރާމީހާ އަލިފާނުގެ ގޮތުގައި ދެކޭތާ ތެރެއަށް

ވަންނަހުއްޖެވެ. އަހަނީ ހަހަކަތަވަރުންއައީ ހިނދުކޮޅު ސާޅީސްދުވަހެވެ. ބަހަ أبُو مسْعُود ވިދާޅުވިއެވެ.
ހަމަކަތަވަރުން ޙިމާނަތް(ވެސް) އެބަސްފުޅުތަކުގައި އަރުއިހުމެވެ.

1810- وعَنْ عَبْدِ اللَّهِ بن عَمْرو بن العاص رضي اللَّه عَنْهُما قالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم: « يخْرُجُ الدَّجَّالُ في أمَّتِي فَيمْكُثُ أربَعِينَ ، لا أدْرِي أرْبَعِينَ يَوْماً ، أو أرْبَعِينَ شَهْراً ، أوْ أرْبَعِينَ عَاماً ، فَيبْعثُ اللَّه تَعالى عِيسَى ابْنَ مَرْيمَ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم فَيطْلُبُهُ فَيُهْلِكُه ، ثُمَّ يَمْكُثُ النَّاسُ سبْعَ سِنِينَ لَيْسَ بَيْنَ اثْنَيْنِ عداوَةٌ .

ثُمَّ يُرْسِلُ اللَّه ، عزَّ وجَلَّ ، رِيحاً بارِدَةً مِنْ قِبلِ الشَّامِ ، فَلا يبْقَى على وَجْهِ الأرْضِ أحَدٌ في قَلْبِهِ مِثْقَالُ ذَرَّةٍ مِنْ خَيْرٍ أوْ إيمَانٍ إلاَّ قَبَضَتْهُ ، حتَّى لَوْ أنَّ أحَدَكُمْ دخَلَ في كَبِدِ جَبلٍ ، لَدَخَلَتْهُ عَلَيْهِ حَتَّى تَقْبِضَهُ . فَيَبْقَى شِرَارُ النَّاسِ في خِفَّةِ الطَّيْرِ ، وأحْلامِ السِّباعِ لا يَعْرِفُون مَعْرُوفاً ، ولا يُنْكِرُونَ مُنْكَراً ، فَيَتَمَثَّلَ لهُمُ الشَّيْطَانُ ، فَيقُولُ : ألا تسْتَجِيبُون ؟ فَيَقُولُونَ : فَما تأمُرُنَا ؟ فَيأمرُهُم بِعبَادةِ الأوْثَانِ ، وهُمْ في ذلكَ دارٌّ رِزْقُهُمْ ، حسنٌ عَيْشُهُمْ . ثُمَّ يُنْفَخُ في الصَّور ، فَلا يَسْمعُهُ أحَدٌ إلاَّ أصْغى لِيتاً ورفع ليتاً ، وَأوَّلُ منْ يسْمعُهُ رَجُلٌ يلُوطُ حَوْضَ إبله ، فَيُصْعقُ ويسعق النَّاسُ حوله ، ثُمَّ يُرْسِلُ اللَّه أوْ قالَ : يُنْزِلُ اللَّه مَطَراً كأَنَّهُ الطَّلُّ أو الظِّلُّ ، فَتَنْبُتُ مِنْهُ أجْسَادُ النَّاس ثُمَّ ينفخ فِيهِ أخْرَى فإذا هُمْ قِيامٌ يَنْظُرُون. ثمَّ يُقَالُ يا أيها النَّاسُ هَلُمَّ إلى رَبِّكُم ، وَقِفُوهُمْ إنَّهُمْ مَسْؤولونَ ، ثُمَّ يُقَالُ : أخرجُوا بَعْثَ النَّارِ فَيُقَالُ : مِنْ كَمْ ؟ فَيُقَالُ : مِنْ كُلِّ ألْفٍ تِسْعَمِائة وتِسْعةَ وتِسْعينَ ، فذلكَ يوم يجْعَلُ الْوِلْدانَ شِيباً ، وذَلكَ يَوْمَ يُكْشَفُ عنْ ساقٍ » رواه مسلم .

« اللِّيتُ » صَفْحَةُ العُنقِ ، وَمَعْنَاهُ : يضَعُ صفْحَةَ عُنُقِهِ ويَرْفَعُ صَفْحتهُ الأخْرَى .

މާތްالله ރުއްސެވުންވާނދޭވި عَبْدِ اللَّهِ بن عَمْرو بن العاص ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިމަންރަސޫލާގެ އުއްމަތުގެތެރި دجَّال ނުކުންނާނެއެވެ. ދެން ސާޅީހެއް ވަންދެން އެ دجَّال ދެމިހުންނާނެއެވެ. އަދި ސާޅީސްދުވަސްކަމުގައި ނުވަތަ ސާޅީސް އަހަރުކަމުގައި ނުދަންނަވާނެވެ. ދެން الله سبحانه وتعالى مَرْيَمްގެ ދަރިކަލުން عِيسَى عليه السلام ފޮނުއްވާނެއެވެ. އެއަށްފަހު އެدجَّال ހޯދާ ދެއްކަވާމުނދަށު އެކަލޭގެ ކުރައްވާނެއެވެ. ދެން މީސްތަކުން ހަތްއަހަރު ވަންދެން ދެމިތިބޭނެއެވެ. ދެދެ ދެމީހުންގެ މެދުގައި އެއްވެސް އަދާވާތެއްކަމެއް ނެތްނެވެ. ދެން الله سبحانه وتعالى شامކަރައިގެ ފަރާތުން ފިނި ވައިރޯޅި ފޮނުއްވާ ފޮނުއްވާނެއެވެ.

އެހިނދު ބިންމަތީގައި ތިބި މީހުންގެ ތެރެއިން އެމީހުންގެ ހިތްތެރޭގައި ޝައްކުރާގެ މިންވަރުވެރިކަމަށް
އީމާންކަމުގައި ނުވަތަ ހަމަލާދައި އެވާއިރު އެންމެހާ ފަރާތް ގެންދިޔުމަށެވެ. އެގޮތުން
ބިލާދުއިންސާނުންގެ ތެރެއިން ގިނަބަޔަކު ފަރާތްބުނާއިރު އެކަކު ތިމާގެފަރާތަށް އެއްބައި އިންސާނުންގެ
ފަހަރުވެސް އިންސާނުންގެ ފަރާތަށް ގެންދިއުމަށްޓަކައެވެ. އެއްބަޔަކު ބިންމަތީގައި ތިބޭ ހަމައެކަނި ނުބައި
މީހުންނެވެ. ޝައިޠާނީ އަދުވާއި އަދިއިންސާނުންވެސް ސަލާމަތްވުން ދުނިޔެއަށް
ފުދިނުންނާއި އަދި ޤައުމުތައް ފުދިއްޖެ ދުވަހު ތިބޭ ބައްދެކަނޑުއްވާށެވެ. އަދިއިންސާނުން ހަރުކަމުން
އަދިރުން ނުކުރާނެއެވެ. އަދި ނުބައިކަމުން މަތިކުރާނެއެވެ. ފަހެ شيْطَانއާ އިންސާނުންގެ ކުރިމަތިކުރެވޭ
އަށްގާނެއެވެ. ފަހެ شيْطَان ބާނާނެއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ތިމާގެހައްޔަރު އިޖާބަ ނުދޭނަންހެން ހައްތަވީ؟
އިންސާން އަސާނެއެވެ. ކަލާ ތިމާމީހުންނަށް އަށްވަރު ކަރުކުރި ކަރުހަރަކާތް ހައްތަވީ. ފަހެ
شيْطَانއިންސާނުން ބަލަނީ އަޅާކަށްކުރާކުރަން أمرކުރައްވާނެއެވެ. އަދި އިންސާނުން އެގޮތުގެ މަލީން އަޑާއިރާ
ރާޖޭގެ ބަސްކުރާ ވެފުވައްކާނެއެވެ. އަދި ދަރިއަޑުން ފޭސާކަމުދަޅަވެދާނެއެވެ. ދަރުން ބަޑާފުރި
ފުރުޚުވެދެނެއެވެ. ފަހެ އެގޭ އިވުނު ކަންތަ މިހާރު ކާނދާރު ބޭރުން ތިރިވުގުން ދަރުނެވެ.
އަދި(އެއްކަލަ) ހައިރާނުވުގޭ ކަނޑާރު އެފަރޭގު ދަރުނެވެ. އަދި އެއާއި އަލަތު ފުރާތްކަމަށް
އިވޭ ހަދި އަސާގ ޤަމަފާރު ފުރުބަނޑުން حوضއެއަކުން ކުހިމަހާކާކަނެވެ. ފަހެ އެއާތު އަމާ
ހާނިހެގެން ވައިޖެދާނެއެވެ. ދަރުން الله سبحانه وتعالى ވަރުގެއަށް ވައްސަވާނެއެވެ. ނުވަތަ حديث
ކުރައްވައިވެއެވެ. الله ވަރުގަނޑުއަށް ބަވައިކާއްވާނެއެވެ. މީހުންނެވެ. އިހުވާނީ شبنم ހުންނެވެ. ފަހެ
އިބުންމައްކަލަން ވަހުމުން ބިމުން މީސްތަކުންގެ ހަނދަހުގެ ފަހާ ނުކުމަދުނެވެ. ދަރުން އަނައް ބާގެފުރި
ފުރުޚުވާނެއެވެ. އެހެނދު އެންމުން ތިދުވަ ބާދަރުން ތިބާދުނެއެވެ. ދަރުން ނުދާ އިއްވާނެއެވެ. އަ
މީސްތަކުންނެވެ! ތިޔަބައިމީހުން ހައްދުވައި ގެންގުޅުއްވާ އިރާދާގެ ހަސްކަރަތް އަންނާނެވެ.
(ބުނުވާނެއެވެ.) އަބައިމީހުން މަޖެކަރުވާރުވެވެ. ހަމަކަރުވައްރުން އަބައިމީހުންނާއި ސުވާލުކަރުވާން
ބާރަކަވެ. ދަރުން ނުދާ އިއްވާނެއެވެ. ޤަހަނުހަމަ ވަރީން ނުރާނެވެ. ފަހެ ދަރުނުވާނުހިވެ. އަހީ
ކަހަވަރުހައްތަވީ؟ ފަހެ ނުދާ އިއްވާނެއެވެ. ކާނުމަ އައްހަހަކަން ނުވަސްތަކަނުވަދަހަ
ނުވަމީހުންނެވެ. ފަހެ (ދަރުނުވާނެވެ.) އަދުވާހީ (އަދުވާހާ ބިރުވެރިކަމުން) ޤަކަދުނުގެ ބަޑާގެ
އިސްތިރިހަނޖެ ނުރުވަގެން ދަރުނު ދުވަހުވެ. އަހީ ފަހަދުހިޖެން ހަދުން އަދުޑާގެން ދަރުދުވަހާވެ.
(އަބަހީ) ބިރުވެރިކަން ބަޖެވަގެން ދަރުނު ދުވަހުކަވެ.

1811- وَعَنْ أنَسٍ رضي اللَّه عَنْهُ قَالَ : قَال رَسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « لَيْسَ مِنْ بَلَدٍ إلاَّ سَيَطَؤُهُ الدَّجَّالُ إلاَّ مَكَّةَ والَمدينة، ولَيْسَ نَقْبٌ مِنْ أنْقَابِهما إلاَّ عَلَيْهِ المَلائِكَةُ صَافِّينَ تحْرُسُهُما، فَيَنْزِلُ بالسَّبَخَةِ ، فَتَرْجُفُ المدينةُ ثلاثَ رَجفَاتٍ ، يُخْرِجُ اللَّه مِنْهَا كُلَّ كَافِرٍ وَمُنَافِقٍ» رواه مسلم .

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވާ أنَس ގެފާނުގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديثކުރެއްވިއެވެ. މައްކާ އާއި މަދީނާ ފިޔަވައި އެހެން ހުރިހާ ރަށަކަށް شيْطَانާ ވަންނާނެއެވެ. އެދެރަށުގައި مَلائِكَة ބާރުލުން ސަފުބަދައިގެން ހުރެފައިވާނެ ދޮރުތަކުގައި ބަލަހައްޓަން ހުންނާނެއެވެ. އެހެންކަމުން شيْطَانާ މަދީނާގެ ރަށްބޭރުގައި ހަށަޅާނެ ބިމުގައި މުޅިމަދީނާ ތިންފަހަރު ބިންހެލުމެއް ހިނގާނެއެވެ. އެގޮތުން الله سبحانه وتعالى އެންމެހާ كافرުންނާއި މުނާފިޤުން މަދީނާއިން ނެރުއްވާނެއެވެ.

1812- وعَنْهُ رضي اللَّه عنْهُ أنَّ رسُولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قَالَ : « يَتْبعُ الدَّجَّال مِنْ يهُودِ أصْبهَانَ سَبْعُونَ ألْفاً علَيْهم الطَّيَالِسة » رواهُ مسلِمٌ .

އަދި އެ صحابي (އަނަސް މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވާ أنَس ގެފާނުގެ) ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. أصْبهَان ގެ ހަތްދިހަހާސް ޔަހޫދީން الطَّيَالِسة ގެދުރުން އަޅައިގެން دجَّالއަށް ތަބާވާނެއެވެ.

1813- وعَنْ أمِّ شَرِيكٍ رضي اللَّه عَنْهَا أنَّها سمِعتِ النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يَقُولُ : « لَيَنْفِرَنَ النَّاسُ مِـــنَ الدَّجَّالِ فِي الجِبَالِ » رَوَاهُ مُسْلِمٌ .

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވާ أمِّ شَرِيك ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެކަމަނާ نبي އާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް އަޑުއައްސަވައިފީމެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. دَّجَّالގެ ރިވާޔަތުން ފިލުމަށްޓަކައި މީސްތަކުން ފަރުބަދަތަކަށް އަރާނެ ހުއްޓެވެ.

1814- وعَن عِمْرَانَ بنِ حُصَيْنٍ رضي اللَّه عنْهُما قالَ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يَقُــولُ: « مَا بَيْنَ خَلْقِ آدَم إلى قِيامِ السَّاعةِ أمْرٌ أكْبرُ مِنَ الدَّجَّالِ » رواه مسلم .

ރަޟީالله އެދެބޭފުޅުންނަށް ރިޟާވެވޮޑިގެންވާ عِمْرَانَ بنِ حُصَيْنَ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديثކުރައްވަނިކޮށް އަޑުއައްސެވީމެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. آدَم ގެ ފާނުގެ އުފެއްދެވުމާއި قيامةވުމާއި ދެމެދުގައި دجّال ގެ ފިތުނައަށް ވުރެ ބޮޑު އެހެން ކަމެއް ނުވެއެވެ.

1815- وعنْ أبي سَعِيدٍ الخُدْرِيِّ رضي اللَّه عَنْهُ عَنِ النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « يخْرُجُ الدَّجَّالُ فَيتَوَجَّه قِبَلَه رَجُلٌ منَ الْمُؤمِنِين فَيَتَلَقَّاهُ المَسالح : مسالحُ الدَّجَّالِ ، فَيقُولُونَ له : إلى أيْنَ تَعمِدُ ؟ فيَقُول : أعْمِدُ إلى هذا الَّذي خَرَجَ ، فيقولُون له : أو ما تُؤْمِن برَبِّنَا ؟ فيقول : ما برَبنَا خَفَاء ، فيقولُون : اقْتُلُوه ، فيقُول بعْضهُمْ لبعضٍ : أَلَيْس قَدْ نَهاكُمْ رَبُّكُمْ أنْ تقتلوا أحداً دونَه ، فَينْطَلِقُونَ بهِ إلى الدَّجَّالِ ، فَإذا رآه الْمُوْمِنُ قال : يَا أَيُّهَا النَّاسُ إنَّ هذا الدَّجَّالُ الَّذي ذَكَر رَسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم فَيأمُرُ الدَّجَّالُ بهِ فَيُشبَحُ ، فَيَقولُ : خُذُوهُ وَشُجُّوهُ ، فَيُوسَعُ ظَهْرُهُ وبَطْنُهُ ضَرْباً ، فيقولُ : أوما تُؤمِنُ بي ؟ فَيَقُولُ : أنْتَ الَمسِيحُ الْكَذَّابُ ، فَيُؤمرُ بهِ ، فَيؤْشَرُ بالمِنْشَارِ مِنْ مَفرقِهِ حتَّى يُفْرقَ بَيْنَ رِجلَيْهِ ، ثُمَّ يَمْشِي الدَّجَّالُ بَيْنَ الْقِطْعَتَيْنِ ، ثُمَّ يقولُ لَهُ : قُمْ ، فَيَستَوِي قَائماً . ثُمَّ يقولُ لَهُ : أَتُؤمِنُ بي ؟ فيقولُ : مَا ازْددتُ فِيكَ إلاَّ بصِيرةً ، ثُمَّ يَقُولُ : يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّهُ لا يفْعَلُ بعْدِي بأَحَدٍ مِنَ النَّاسِ ، فَيأخُذُهُ الدَّجَّالُ لِيَذْبَحَهُ ، فَيَجْعَلُ اللَّه مَا بيْنَ رقَبَتِهِ إلى تَرْقُوَتِهِ نُحَاساً ، فَلا يَسْتَطِيعُ إلَيْهِ سَبيلاً ، فَيَأْخُذُ بيَدَيْهِ ورجْلَيْهِ فَيَقْذِفُ بهِ ، فَيحْسَبُ الناسُ أَنَّما قَذَفَهُ إلى النَّار ، وإِنَّما أُلْقِيَ في الجنَّةِ » فقالَ رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « هذا أَعْظَمُ النَّاسِ شَهَادَةً عِنْد رَبِّ الْعالَمِينَ » رواه مسلم .

وروى البخاريُّ بَعْضَهُ بمعْنَاهُ . « المَسَالح » : هُمْ الخُفَرَاءُ وَالطَّلائعُ .

ރަޟީ الله ރިޟާވެވޮޑިގެންވާ أَبُو سَعِيد الخُدْرِيِّ، نبي އާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ އަރިހުން ރިވާކުރައްވައެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. دجّال ނިކުންނާނެއެވެ. ފަހެ އޭނާގެ ގާތަށް ދިމާކޮށް މުއުމިނުން ދާނެއެވެ. ފަހެ دجّالގެ ފާރަވެރިންގެ ބައްދަލުވުމުން އޭނާ ކުރިމަތިވާނެއެވެ. އަދި ސުވާލު ކުރާނެއެވެ. ތިބާ ކޮންތަނަކަށް ދަނީ؟ ފަހެ އޭނާ ބުނާނެއެވެ. ތިމަން ދަނީ މިނިކުމެގެން އައި މީހާގެ ކައިރިއަށެވެ. ފަހެ އެމީހުން ސުވާލުކުރާނެއެވެ. ތިބާ ތިމަންނަމެންގެ ކަލާނގެއަށް އީމާން ނުވަނީ ހެއްޔެވެ؟ ފަހެ އޭނާ ބުނާނެއެވެ. ތިމަންނަމެންގެ ކަލާނގެއަކީ ފޮރުވިގެންވާ އެއް ކަލާނގެއެއް ނޫނެވެ. ފަހެ އެމީހުން ބުނާނެއެވެ. އޭނާ قتل ކުރާށެވެ. ފަހެ އެމީހުންގެ ބައެއް މީހުން އަނެއްބަޔަކަށް ބުނާނެއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ކަލާނގެ ތިޔަ ކަލާނގެ ހުއްޓުވައި ނުވޭތަ قتل ނުކުރުމަށް އެހެން

ނޫންހެއްޔެވެ؟ ދެން އޭނާ ގޮވާގެން دجّال ގެ ކާފިރުކަން ދަންނަވާނެއެވެ. ފަހެ އެ މުއުމިނާއަށް دجّال ފެނުމުން ހަރުއަޖެން ބުނާނެއެވެ. އޭ މީސްތަކުންނޭވެ. ހަމަކަށަވަރުން މިއީ رسولُ اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އިޝާރާތްކުރައްވާފައިވާ دجّال އެވެ. ފަހެ دجّالގެއަމުރުން އޭނާ ބޯނެޖެން ވައްޓައިލާނެއެވެ. ފަހެ ކާފިރުން ވެސް ބޭނުން އޭނާގެ ބޮލާއި ބަނޑާ ތަޅާށެވެ. އަދި ބޮޑުކަމުން ގެއްލުން ޖެހޭނެއެވެ. ބޭނުން އޭނާގެ ބޮޑުކަމާއި ބޮޑުކަމާ ހާޖަރުކަން އަދި އިތުރުވެސް ނުކުރެވޭ ތެރެއިން. އަޑަށްފަރު އޭނާ ކަތިކުރުން އަރާނެއެވެ. މިތާ ބޯހިމާނުގެ ބައެއް ހަމައެކަނި ކަލޭދެކެ މަޤާމު ދަންނަވާނެއެވެ؟ އޭނާ ބުނާނެއެވެ. ކަލޭއީ ދޮގު مَسِيحއެވެ. ފަހެ دجّالގެ އަމުރުން އޭނާގެ ބޮލުގެ މެދުގައި ކަތިވަޅާ ވިހެމަކުން ދެބައިކޮށް ފަޅުވާލާނެއެވެ. ދެން دجّال އޭނާގެ ދެބައި ދެތަނުގައި ހިނގާނެއެވެ. ދެން އޭނާއަށް އަރައި ބުނާނެއެވެ. ތެދުވެ ހުރެބަލާށެވެ. ފަހެ އޭނާ ތެދުވެ ހުރެވިއްޖައެވެ. ދެން އޭނާއަށް ބުނާނެއެވެ. ކަލޭ ބަލާ މިހާރުވެސް ކަލޭ ކަލޭދެކެ ބުނާނީ ކިހިނެއްހެއްޔެވެ؟ އޭނާ ދަންނަވާނެއެވެ. ކަލޭއީ ދޮގު دجّال ކަމާމެދު ތިމަންނަމެން އިތުބާރު ޔަޤީން ވެއްޖައެވެ. ދެން އޭގެމަތިން އިތުރު ބާރަށް ދަންނަވާނެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން دجّال އަށް މިޔަށް ފަހުން އިތުރު އެއްވެސް މީހަކާ ދޭހަނުކުރާނޭ ޤުދުރަތް ނުވާނެއެވެ. ދެން ދޮގުވެރި (ދައްޖާލު ވެސް) ނުކުރެވިފައިވާނެއެވެ. އެވަގުތު الله سبحانه وتعالى އޭނާގެ ގަހުގަދަކަމުން ފަނާކުރައްވާނެއެވެ. ހިތުގެ ކަނޑުހުރި ހަމައެކަނި ނަމަކަމުން މުޅިއެކަހަލަ ދޭދަރުގައި ދެވަނަހާރު ފަހުން ކުރެވޭނެއެވެ. އެއީ ވާހަކަ دجّال އަރާނެ ކަމަށްވާނެއެވެ. ދެން (ދައްޖާލު ވެސް) دجّال އޭނާގެ އަތުގައިހުރި ލުއިކަމާއި ދުލުގެއި (ހަޤީޤީ) އެއްކަލަކަށްވާނެއެވެ. އެހެނީ މީސްތަކުންނަށް ދިޔަތި އެއް އެއްކަލަކީ އަލިފާނުގެ ބޮޑުއެން ކަނޑަށެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން އެއް އެއްކަލަކަށްވި ޝަރީޢަތްގައެވެ. ފަހެ رسولُ اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރައްވައެވެ. މިއީ އަލްލާހުގެ ހަޟްރަތުގައި ޝަހީދުވާ އިލާހީ حضرةގައި އެންމެ މާތްވެގެންވާ شهيدވެއެވެ.

1816- وعَنِ المُغِيرَةِ بنِ شُعْبَةَ رضي اللَّه عَنْهُ قَالَ : ما سَأَلَ أحَدٌ رَسُولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم عَنِ الدَّجَّالِ أكْثَرَ ممَّا سألْتُهُ ، وإنَّهُ قالَ لِي : « ما يَضُرُّكَ ؟ » قلتُ : إنَّهُمْ يقُولُونَ : إنَّ معَهُ جَبَلَ خُبْزٍ ونَهْرَ مَاءٍ ، قالَ : « هُوَ أهْوَنُ عَلى اللَّهِ مِنْ ذلِكَ » متفقٌ عليه .

މާނަ الله ރުއްސެވުން ލިބިވޮޑިގެންވާ المُغِيرَةِ بنِ شُعْبَة ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسولُ اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ ހަޟްރަތުން دجّال ގާއި ބެހޭގޮތުން މިއަހުރެން ސުވާލުކުރިހާ ގިނައިން ސުވާލެއް އެހެން މީހަކު ނުކުރެއެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން މިއަހުރެންނަށް އާރާގޮތުގެ حديث ކުރެއްވިއެވެ. އެ دجّال އަކަށް ކިހާ

އަން ގެއްލުމުގެ ނުދެވޭނެއެވެ. ތިމަން ދެންނެވީމެވެ. ހަމަކަށަވަރުން މީހުން ބުނެ އުޅެއެވެ.
ހަމަކަށަވަރުން އޭނާގެ އަތުގައި ރޫހީގެ ފުރަބަދުގައި ވާނެއެވެ. އަދި ދުނިޔޭގެ އަރުވާލުން ހުރިހާއެވެ.
حديث ކުރެއްވިއެވެ. (مؤمنން މަގުފުރެއްދުވަރުން ވެސް) އެ ސޫރަގެ ނިކަމެތިކަން الله ގެ حضرةގައި މާބޮޑު
ވާނެއެވެ.

1817- وعَنْ أنَسٍ رضي اللَّه عنْهُ قالَ : قالَ رَسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : مَا مِنْ نَبيٍ إلاَّ وَقَدْ أنْذَرَ أمَّتَهُ الأعْوَرَ الْكَذَّاب،ألا إنَّهُ أعْوَرُ ،وإنَّ ربَّكُمْ عَزَّ وجلَّ لَيْسَ بأعْورَ ،مكْتُوبٌ بيْنَ عَيْنَيْهِ ك ف ر»متفق عليه .

މާނަ الله ތަޢާލާ ރުހިވޮޑިގެންވާ أنَس ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صلى الله عليه وسلم, حديث ކުރެއްވިއެވެ. ކަނަވަރު ދޮގުވެރި دجَّال އާއި ބެހޭގޮތުން އެމީހުންގެ އުއްމަތަށް އިންޒާރު ނުދެއްވާ އެއްވެސް ނަބިއްޔަކު ނުވެއެވެ. ދަންނާށެވެ! ހަމަކަށަވަރުން އޭނާ ކަނަވަރު މީހެކެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން ތިޔަބައިމީހުންގެ ރަސްކަލާނގެއީ ގަދަވަންތަ މަތިވެރި ކަނަވަރު ކަލާނގެއެއް ނޫނެވެ. دجَّالގެ ދެލޯމެދުގައި ك ف ر (ކާފަރު އަކުރު) ލިޔެވިފައިވާނެއެވެ.

1818- وَعَنْ أبي هُرَيْرَة رضي اللَّه عَنْهُ قالَ : قالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « ألا أُحَدِّثُكُمْ حَدِيثاً عنِ الدَّجَّالِ مَا حَدَّثَ بِهِ نَبيٌّ قَوْمَهُ ، إنَّهُ أعْوَرُ وَإنَّهُ يجيءُ مَعَهُ بِمثَالِ الجَنَّةِ والنَّار ، فالتي يَقُولُ إنَّهَا الجنَّةُ هِيَ النَّارُ . متفقٌ عليه .

މާނަاللهُ ތަޢާލާ ރުހިވޮޑިގެންވާ أبُو هُرَيْرَة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسول الله صلى الله عليه وسلم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންނަށް ކިޔައިދެއްވާނަން دجَّال އާއި ބެހޭގޮތުން އެއްވެސް ނަބިއްޔަކު އެކަލޭގެފާނުގެ ޤައުމަށް ނުކިޔާ ޙަދީޘެއް. އޭނާ ކަނަވަރު ބަޔެކެވެ. ހަމަކަށަވަރުން دجَّال ސުވަރުގެ އާއި ނަރަކައިގެ ބަހުރުވަ ގެނެސް ހިތާވާނެއެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން އޭނާ ސުވަރުގެއާ ވާނީ ނަރަކަ ނަސިހާއި ވާނީ ނަރަކައިގެ ގެންނަވާނެއެވެ. ނަރަކަ އޭގެ ސުވަރުގެ ބުނީ ނަރަކަ އެއީނެވެ.

1819- وعَنْ ابنِ عُمَرَ رضي اللَّهُ عَنْهُما أنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ذَكَرَ الدَّجَّالَ بَيْنَ ظَهْرَانِي النَّاس فَقَالَ : «إنَّ اللَّه لَيْسَ بأَعْوَرَ ، ألا إنَّ المَسِيحَ الدَّجَّالَ أعْوَرُ الْعيْنِ الْيُمْنى ، كَأَنَّ عَيْنَهُ عِنبةٌ طَافِيَةٌ » متفقٌ عليه .

ރަޟިﷲ އަދިބަފައިކަލޭގެފާނުންނާއި ޙަޟްރަތުގެ ސަޙާބީގެ عبْد اللّهِ بن عُمَرُ ގެ ރިވާޔަތުން ބަޔާންވެގެންވެއެވެ. ހަދަރަތަލަތުން رسُولُ اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديثކުރެއްވިއެވެ. دجّال ގެ ވާހަކަ މިސްކީނުކަންގެ މެދުގައި ކިޔާދެއްވިއެވެ. ދެން حديثކުރެއްވިއެވެ. ހަދަލަތަކަށުން ﷲ ތަޢާލާ ކަލޭގެފާނަށް ނުވެއެވެ. ދަންނަވާށެވެ. ހަދަލަތަކަށުން المَسِيحَ الدَّجّالَ އަދި ކަނާއަށުފުޅާ ތި އަޅާ މިޔާލެވެ. އޭނާގެ ތި ހިވާނީ ވެލިވެފައި އޮތް ޢާނބެސަދުތުރު ހުންނާނެއެވެ.

1820- وعَنْ أبي هُرَيْرَةَ رضي اللَّه عنْهُ أنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قالَ : « لا تَقُومُ الساعَةُ حَتَّى يُقَاتِلَ الْمُسْلِمُونَ الْيَهُودَ حتَّى يَخْتَبِيءَ الْيَهُوديُّ مِنْ وَراءِ الحَجَر والشَّجَرِ ، فَيَقُولُ الحَجَرُ والشَّجَرُ : يَا مُسْلِمُ هذا يَهُودِيٌّ خَلْفي تَعَالَ فَاقْتُلْهُ ، إلاَّ الْغَرْقَدَ فَإِنَّهُ منْ شَجَرِ الْيَهُودِ » متفقٌ عليه .

ރަޟިالله ޢަންހުމާގެ أبُو هُرَيْرَة ގެ ރިވާޔަތުން ބަޔާންވެގެންވެއެވެ. ހަދަރަތަލަތުން رسُولُ اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މުސްލިމުންނާއި ޔަހޫދީންނާއި ދެމެދު ހަނގުރާމައެއްކުރާނެ ކަންތައް قيامةދުވަސް قائمނުވާނެއެވެ. އެހެންދު ޔަހޫދީން ހިލަތަކާއި ގަސްތަކުގެ ފަހަތުގައި ސަލާމަތް ވަރުވާނީއެވެ. ނަމަވެސް މުސްލިމުންނަށް ދެންނެވިއެވެ. ފަހެ ހިލަތައް ގަސްތަކުވެސް ބުނާނެއެވެ. އޭ މުސްލިމުވެރިޔާއެވެ. މިއީ ޔަހޫދިއެކެވެ. އަހަރެމެން ފަހަތުގައި ހަރު މިކާ. ތިއާ قتل ކުރާށެވެ. ނަމަވެސް غرقدގަސް އެކިނެއް ނުކުރާނެއެވެ. އެހެނީ ހަދަރަތަލަތުން غرقدގަހަކީ ޔަހޫދީންގެ ގަހަކެވެ.

1821- وعَنْهُ رضي اللَّه عَنْهُ قالَ : قال رَسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « والذِي نَفْسي بِيَدِه لا تَذْهَبُ الدُّنْيا حَتَّى يَمُرَّ الرَّجُلُ بالْقَبْرِ ، فيتمَرَّغَ عَلَيْهِ ، ويقولُ : يَالَيْتَني مَكَانَ صَاحِبِ هذا الْقَبْرِ ، وَلَيْس بِهِ الدَّين وما به إلاَّ الْبَلاَءُ » . متفقٌ عليه .

އަދި އެޞحابي (ރަޟިالله ޢަންހުމާގެ أبُو هُرَيْرَة) ގެ ރިވާޔަތުން ބަޔާންވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިމަންކަލޯގެ ނަފްސު އެ إلهގެ އަތްޕުޅުގައިވާ إله ގަސަމެވެ. ހިލާކުބުނާތީއެވެ. ދުނިޔެ އަވަގައި ހަލާކުނުވާނެ ދުވަހެއްނާންނާއެވެ. އެންމެފަހުން ގޮސް މީހަކު ގަބުރުގެ ފުނީގައި އެގެ މަތީގައި އަނބުރާލާނާނާއެވެ. އަދި ބުނާނެއެވެ. މިގަބުރާ ތިމަންގެ ގަބުރުގެ ތިބާއަކު ދުވާވީނަމަ ހާލާވާއެވެ؟ އަދި އޭނާ އަގުބުތަ އަދިކީ ދީނުވެރި ކަމުކަށް ނޫނެވެ. ނަމަވެސް ދުނިޔޭގެ މުސީބާތައް ހުރުއެވެ.

1822- وعَنْهُ رضي اللّه عَنْهُ قالَ : قالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « لا تَقُومُ السَّاعَةُ حَتَّى يَحْسرَ الْفُرَاتُ عَنْ جبَلٍ منْ ذَهَبٍ يُقْتَتَلُ علَيْهِ ، فيُقْتَلُ مِنْ كُلِّ مِائةٍ تِسْعَةٌ وتِسْعُونَ ، فَيَقُولُ كُلُّ رَجُلٍ مِنْهُمْ : لَعَلِّي أنْ أكُونَ أنَا أنْجُو» .

އަދި އެ صحابي (ރަޟިالله ޢަންހު ސުބްޙާނަހޫ أبو هُرَيْرَة)ގެ ރިވާޔަތުން ބަޔާންވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ފުރާތު ކޯރުން ރަން ފަރުބަދައެއް ފާޅުވެދާނެ ކަމަށްޓަކައި قيامةދުވަސް قائمނުވާނެއެވެ. އެހިސާބުގައި އެއްބައިމީހުން ވަނީ ހަނގުރާމަކުރާ ހާލުގައެވެ. ދެން ސަތޭކަ މީހުން ހަނގުރާމަ ކުރުމުން ނުވަދިހަ ނުވަ މީހުން قتل ވެގެންދާނެއެވެ. ދެން (ހަނގުރާމަ ކޮށް ލިބިގަތުމަށް) އެއިން ކޮންމެ މީހަކުވެސް އެއްވެސް ސަބަބަކާހުރެ ސަލާމަތްވާނީ މިޔަހަ އަހަރެން ކަމުގައެވެ.

وفي روايةٍ « يوُشِكُ أنْ يَحْسِرَ الْفُراتُ عَن كَنْزٍ مِنْ ذَهَبٍ ، فَمَنْ حَضَرَهُ فَلا يأْخُذْ منْهُ شَيْئاً » متفقٌ عليه .

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. ފުރާތު ކޯރުން ރަން ފަރުބަދައެއް ފާޅުވުން ގާތްވެގެންވެއެވެ. ދެން އެކަން ހާޟިރުވާ މީހާ އެއިން އެއްވެސް އެއްޗެއް ނުނަގާ ހުއްޓެވެ.

1823- وعَنْهُ قال : سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يَقُولُ : « يَتْرُكُونَ المَدينَةَ عَلى خَيْرٍ مَا كَانَتْ ، لا يَغْشَاهَا إلاَّ الْعوَافِي يُرِيدُ : عَوَافي السِّباعِ وَالطَّيْرِ وَآخِر مَنْ يُحْشَرُ رَاعِيانِ مِنْ مُزَيْنَةَ يُريدَانِ المَدينَةَ ينْعِقَانِ بِغَنَمِها فَيَجدَانها وُحُوشاً . حتَّى إذا بَلَغَا ثَنِيَّةَ الْوداعِ خرَّا على وَجوهِهِمَا » متفقٌ عليه.

އެ صحابي (ރަޟިالله ޢަންހު ސުބްޙާނަހޫ أبو هُرَيْرَة) ގެ ރިވާޔަތުން ބަޔާންވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް އިވުނީއެވެ. މަދީނާ އެންމެ ހެޔޮ ހާލުގައި ހުއްޓާ ދޫކޮށްލާނެއެވެ. ޖަނަވާރުތަކާއި ދޫނިތަކާއި ފިޔޮށިތަކާއި ނޫން އެތަނަށް ނާދާނެއެވެ. އެއީ އެންމެ ފަހުން محشرކުރެވޭނީ مُزَيْنَة ގަބީލާގެ ބަކަރި ބެލެހެއްޓުމުގައި އުޅޭ ދެމީހުންނެވެ. އެދެމީހުން ބަކަރިތަކާ އެކު މަދީނާއަށް ދަނީ ގޮސް މަދީނާ ވަރަށް ފަޅުވެފައި ހުރީކަން ދެކެވޭނެއެވެ. ދެން ޖަނަވާރުތައް އެންބަރި ދޫކޮށްފާނެއެވެ. އަދި ثَنِيَّة الْوداعِ ހިސާބަށް ދެމީހުން ދެކުނު ބިމުގައި ދުއްވާލެވި މޫނުބިމަށް ވެއްޓިދާނެއެވެ.

1824- وعَنْ أبي سَعيدٍ الخُدْرِيِّ رضي اللَّه عَنْهُ أنَّ النَّبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قَالَ : « يَكُونُ خَلِيفَةٌ مِنْ خُلَفَائِكُمْ فِي آخِرِ الزَّمَان يَحْثُو المَالَ وَلا يَعُدُّهُ » رواه مسلم.

މާތްالله ރުހިވެވޮޑިގެންވާ أبُو سَعيدٍ الخُدْرِي ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبي އާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديثކުރެއްވިއެވެ. ފަހު ޒަމާނުގައި ތިޔަބައިމީހުންގެ ޚަލީފާންގެ ތެރެއިން ޚަލީފާއަކު ވާނެއެވެ. އޭނާ މުދާތައް އަތްގަނޑުންގަނޑުން ދޭނެއެވެ. އަދި ގުނާނުލާނެއެވެ.

1825- وعَنْ أبي مُوسى الأشْعَرِيِّ رضي اللَّه عنْهُ أنَّ النَّبيَّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال : « ليأتيَنَّ عَلى النَّاسِ زَمَانٌ يَطُوفُ الرَّجُلُ فِيهِ بِالصَّدَقَة مِنَ الذَّهَبِ ، فَلا يَجِدُ أحَداً يَأْخُذُهَا مِنْهُ ، وَيُرَى الرَّجُلُ الْوَاحِدُ يَتْبَعُهُ أرْبَعُونَ امْرأةً يَلُذْنَ بِهِ مِنْ قِلَّةِ الرِّجالِ وَكَثْرَةِ النِّسَاءِ » رواه مسلم.

މާތް الله ރުހިވެވޮޑިގެންވާ أبُو مُوسى الأشْعَرِي ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبي އާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މީސްތަކުންނަށް ޒަމާނެއް އަތުވެދާނެއެވެ. އެ ޒަމާނުގައި މީހާ ރަނުގެ صدقة ހިފައިގެން ހިނގާނެއެވެ. ނަމަވެސް އެ އެއްޗެއް ނަގާނެ މީހަކު ނުފެނޭނެއެވެ. އަދި ކަނބަލުން ގިނަވުމާއި ފިރިހެނުން މަދުވުމުގެ ސަބަބުން ފިރިހެނަކަށް ފަސްދޮޅަސް ކަނބަލުން ތަބާވާ ހާލު ފެނިގެންދާނެއެވެ.

1826- وعَنْ أبي هُرَيْرَةَ رضي اللَّه عَنْهُ عَن النَّبيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قَالَ : « اشْتَرَى رَجُلٌ مِنْ رَجُلٍ عقَاراً ، فَوَجَد الذي اشْتَرَى الْعَقَارَ فِي عَقَارِه جَرَّةً فِيهَا ذَهَبٌ، فقالَ لهُ الذي اشْتَرَى الْعَقَارُ: خُذْ ذَهَبَكَ ، إنَّمَا اشْتَرَيْتُ مِنْكَ الأرْضَ ، وَلَمْ أشْتَرِ الذَّهَبَ ، وقالَ الَّذي لَهُ الأرْضُ : إنَّمَا بعْتُكَ الأرضَ وَمَا فِيهَا ، فَتَحاكَمَا إلى رَجُلٍ ، فقالَ الَّذي تَحَاكَمَا إلَيْهِ : أَلَكُمَا وَلَدٌ ؟ قَالَ أحدُهُمَا : لي غُلامٌ . وقالَ الآخرُ : لي جَارِيةٌ ، قالَ أنْكِحَا الْغُلامَ الجَارِيَةَ ، وَأنْفِقَا عَلى أنْفُسهمَا مِنْهُ وتصَدَّقَا » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުހިވެވޮޑިގެންވާ أبُو هُرَيْرَةَ نبي އާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ އަރިހުން ރިވާކުރައްވައިފިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. މީހަކު އަނެއް މީހެއްގެ އަތުން ބިމެއް ގަތެވެ. ފަހެ އެބިމުގައި ރަން ހުރި ބަރުބަލައެއް ގަތުމީހާއަށް ފެނުނެވެ. ފަހެ އޭނާ ބިން ވިއްކި މީހާއަށް ބުންޏެވެ. މިއީ ތިބާގެ ރަން ނަގާށެވެ. މިއުޅެނީ ބިން ގަތުމަށް ކަމުގައި ރަން ނުގަނެމެވެ. ވިއްކި މީހާ ބުންޏެވެ. ބިމާއި ބިމުގައި ހުރިހާ އެއްޗެއް ވިއްކީމެވެ. ދެމީހުން ޙުކުމަކަށް އަނެއްމީހާގެ ގާތަށް ދިޔައެވެ. ދެން އެމީހަކު ބުންޏެވެ. ތިޔަ ދެމީހުންނަށް ދަރިން ހުރިތަ؟ އެއްމީހާ ބުންޏެވެ. އަހަރެންނަށް ފިރިހެން ކުއްޖެކެވެ. އަނެކާ ބުންޏެވެ. އަންހެން ކުއްޖެކެވެ. ބުންޏެވެ. އެދެކުދިން ކައިވެނި ކޮށްދީ، އެ މުދަލުން ތިޔަ ދެމީހުންނަށް ޚަރަދު ކޮށް ޞަދަޤާތް ކުރާށެވެ.

ފަހެ އިންސާފުކުރަން ހުރިހާ ސުވާލުކުރިއެވެ. ބިރުދޭހުތަކުން ކަށިނުވާތޯއެވެ؟ އެކަށަން އަކަކަ ބުނުއްވެ. ބިމަށްޓަށް ފުރިހަށް ކައިޤަކަ އިބަހައްޖެވެ. އަނަކަކު ބުނުނުވެ. ބިމަށްޓަށް އަށްހަށްކައިޤަކަ އިބަހައްޖެވެ. ހަކިމުބުނުޖެވެ. އެފުރިހަށްކައިޤާއައި އައަށްހަށްކައިޤާ ކައިވާއި ކާރާތެވެ. އަދި އެތުރިހުރިގެ މައްކަތް އެރަށްތެއް ހަތުކާރާތެވެ. އަދި އެއިން صدقة ކާރާތެވެ. އެހަށްކަމުން އެތުރިހުން އެގެކަތް އަމުހުކާރައެވެ.

1827- وعنْهُ رضي اللَّه عنْهُ أَنَّهُ سَمِعَ رَسُولَ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يَقُولُ : « كانَتْ امْرَأَتَان مَعهُمَا ابْناهُما ، جَاءَ الذِّئْبُ فَذَهَبَ بابنِ إحْداهُما ، فقالت لصاحِبتهَا : إِنَّمَا ذهَبَ بابنكِ ، وقالت الأخْرى : إِنَّمَا ذَهَبَ بابنِك ، فَتَحَاكما إلى داوُدَ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، فَقَضِي بهِ لِلْكُبْرَى ، فَخَرَجتَا على سُلَيْمانَ بنِ داودَ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، فأخبرتَاه ، فقالَ : ائتُوني بِالسِّكينَ أَشَقُّهُ بيْنَهُمَا . فقالت الصُّغْرى : لا تَفْعَلْ ، رَحِمكَ اللَّه ، هُو ابْنُهَا فَقَضَى بِهِ للصُّغْرَى » متفقٌ عليه .

އެ صحابي (ރަޟިޔަﷲ ޢަންހު ސުންނަތްވި أبُو هُرَيْرَةَ) ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެ صحابي نبي އާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް އަޑު އައްސަވައިފިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރައްވައެވެ.

ދެއަންހެނަކު ވިއްޔެވެ. އަދި އެދެމީހުންގެ ކައިރީގައި އެދެމީހުންގެ ދަރިންނެއް ވިއްޔެވެ. ފަހެ މިނިވަނުހިގައި އައިސް އެއްޗެއް އެކަކުގެ ދަރި ނަގައިގެން ގެންދިޔައެވެ. ފަހެ އެކަކުގެ މަންމަ އަނެކަކާ ގޮސް ބުނުއްވެ. އައްޗި ނަގައިގެން ގެންދިޔައީ ކަލޭގެ ދަރިއެވެ. ނަމަވެސް އަނެކަކަ ޤަބޫލ ނުކުރެއެވެ. އަދި ބުނުނުވެ. އައްޗި ނަގާގެން ގެންދިޔައީ މިބައެގެ ދަރިއެވެ. ދެން އެދެއަންހެނުން داوُود صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ އަރިހަށް އިންސާފަށް އެދިގެން ދިޔައެވެ. ފަހެ ބޮޑު މީހާއަށްގެ حق ކަމަށް ޙުކުމްކުރެއްވިއެވެ. ދެން އެދެމީހުން سُلَيْمان بن داود صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ އަރިހަށް ދިޔައެވެ. ފަހެ އެކަން ހުރި ދިޔަގޮތް ކިޔައިދިނެވެ. ފަހެ سُلَيْمان بن داود صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسަلَّم ވިދާޅުވިއެވެ. މިކަންތަކާ އަޅަން ވަޅިއެއް ގެންނަންވާނެއެވެ. އެއިރުން ކައިޤާ ދެފަޅިކޮށް ދެމީހުންނަށް ދޫކޮށްލާނަމެވެ. އެހިނދު ކުޑަ އަންހެނާ ބުނުނުވެ. މިގޮތަށް ނުކުރައްވާށެވެ. الله ކަލޭގެފާނަށް ރަޙުމަތް ލައްވާށިއެވެ! އެއީ އޭނާގެ ދަރިއެކެވެ. (އޭނާއަށް ދޭށެވެ.) އެހިނދު سُلَيْمان بن داود صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ކުޑައަންހެނާގެ حق ކަމަށް ޙުކުމްކުރެއްވިއެވެ.

1828- وعَنْ مِرْداسٍ الأسْلَمِيِّ رضي اللَّه عَنْهُ قالَ قالَ النَّبيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « يَذْهَبُ الصَّالحُونَ الأوَّلُ فالأولُ ، وتَبْقَى حُثَالَةٌ كحُثَالَةِ الشَّعِيرِ أوْ التَّمْرِ ، لا يُبالِيهمُ اللَّه بالَةً » ، رواه البخاري .

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވާ مِرْداس الأسْلَمِيّ ގެ ރިވާޔަތެއް ކުރައްވާފައިވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ نبي އާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. صالح އަޅުތަކުން އެކަކަށްފަހު އަނެކަކު ގެންދެވޭ ހިނގައިދާނެއެވެ. އަދި ނުބައިމީހުން ބާކީ ވާނެއެވެ. އެބައިމީހުން ހުންނާނީ ކަދުރު ނުވަތަ ޝަޢީރުގެ ކުނިފަދައިން ގިނަ ވާނެއެވެ. އަދި الله سبحانه وتعالى ގެ حضرة ގައި އެބައިމީހުންގެ އެއްވެސް ގަދަރެއް ނުވާނެއެވެ.

1829- وعنْ رِفَاعَةَ بنِ رافعٍ الزُرقيِّ رضي اللَّه عنْهُ قالَ : جاءَ جِبْريلُ إلى النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قالَ : مَا تَعُدُّونَ أهْلَ بَدْرٍ فيكُمْ ؟ قالَ : « مِنْ أفْضَلِ المُسْلِمِين » أوْ كَلِمَةً نَحْوَهَا قالَ : «وَكَذَلكَ مَنْ شَهِدَ بَدْراً مِنَ المَلائِكَةِ » .رواه البخاري .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވާ رِفَاعَةَ بنِ رافعٍ الزُرقيِّ ގެ ރިވާޔަތެއް ކުރައްވާފައިވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. جبْريلُ عليه السلام ، نبي އާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ އަރިހަށް ވަޑައިގެންފައި ވިދާޅުވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ބަދުރު ހަނގުރާމައިގެ އަހުލުވެރިން ހިމެނޭނީ ކޮން ދަރަޖައެއްގައި ހެއްޔެވެ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. މުސްލިމުންގެ އެންމެ މާތް ބައެއްގެ ތެރޭގައެވެ. ނުވަތަ އެފަދަ އެހެން ބަހެއްގެ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ޖިބްރީލުގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. އަދި ހަމަ އެހެންމެ مَلائِكَة ބައިވެރިވާ ގޮތުން ބަދުރަށް ވަޑައިގެން ބައިވެރިވެއްޖެ ހިމެނޭނެއެވެ.

1830- وعن ابنِ عُمَر رضي اللَّه عنْهُما قال : قال رَسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « إذا أنْزل اللَّه تَعالى بِقَوْمٍ عَذَاباً أَصَابَ الْعَذَابُ مَنْ كَانَ فِيهمْ . ثُمَّ بُعِثُوا على أعمَالِهِمْ » متفقٌ عليه .

މާތް الله އެދެބައިމީހުންނަށް ރުހިވޮޑިގެންވާ عَبد اللَّهِ ابنِ عُمَر ގެ ރިވާޔަތެއް ކުރައްވާފައިވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. الله سبحانه وتعالى ބައެއްގެ މައްޗަށް عذاب ފޮނުއްވައިފިނަމަ އެބައިމީހުންގެ ތެރޭގައި ހުރި ހުރިހާ މީހުންނަށް ލިބޭނެއެވެ. ދެން އެބައިމީހުންގެ އަމަލުތަކުގެ މަތިން ފޮނުއްވާނެއެވެ.

1831- وعَنْ جابرٍ رضي اللَّه عنهُ قال : كانَ جِذْعٌ يقُومُ إِلَيْهِ النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، يعْني في الخُطْبَةِ ، فَلَما وُضِعَ المِنْبرُ ، سَمِعْنَا لِلْجذْعِ مثْل صوْتِ العِشَارِ حَتَّى نَزَلَ النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم فَوضَع يدَه عليْهِ فسَكَنَ .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވާ جابرގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ކަދުރު ގަހެއް ހުއްޓެވެ. އެގޮތުގައި نبي ގެ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ޚުތުބާ ދެއްވުމަށް ތެދުވެވަޑައިގަންނަވައެވެ. ފަހެ މިންބަރު ބަހައްޓުމުން އަހަރެމެން ބިހިވެރިން ބަނޑުބޮޑު ޖަމަލުން އަޑުއަހާފަދަ އަޑު އެހީމެވެ. އެހެންވެ ފައިބައި نبي ގެ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އެގަހުގައި އަތްލެއްވި ހިނދު މަޑުވިއެވެ.

وفي روايةٍ : فَلَمَّا كَانَ يَومُ الجمُعة قَعَدَ النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم على المِنْبَرِ ، فصاحتِ النَّخْلَةُ التي كَانَ يَخْطُبُ عِنْدَهَا حَتَّى كَادَتْ أنْ تَنْشَقَّ .

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. ދުވަހަކު ހުކުރު ދުވަހެވެ. އެއީ نبي ގެ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم މިންބަރު މަތީގައި އިށީނދެވަޑައިގެންނެވެ. އެއީ رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އެދުވަހު ދަށުގައި ޚުތުބާ ދެއްވާ ގަސް އެއީ ހިނގައިގެން ދިޔައެވެ. ހަމަ އެގަސްގަނޑު ހިނގައިދާނެކަހަލައެވެ.

وفي روايةٍ : فَصَاحَتْ صياح الصَّبِيِّ . فَنَزَلَ النَّبِيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، حتَّى أخذَهَا فَضَمَّهَا إلَيْهِ ، فَجَعلَتْ تَئِنُّ أنِينَ الصَّبِيِّ الَّذي يُسكَّتُ حَتَّى استَقرَّتْ ، قال : « بكت عَلى ما كَانَتْ تسمعُ مِنَ الذِّكْرِ » رواه البخاريُّ .

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. ކުޑަކުއްޖަކު ރޮއެ ހިނގާފަދައިން ރޮއެގަތެވެ. ދެން نبي ގެ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم މިންބަރުން ފައިބައިވަޑައިގެން އެގަސް ހިފަހައްޓަވައި ހިއްޕަވައިފިއެވެ. އަދި އެގަސްވެސް ގޮވަނީ ކުޑަކުއްޖަކު ހަމަޖެއްސުމުން ކެކެވާފަދައިން ތަށިއަހަރެން ތަށިއަހަރެން ހަމަޖެހުނެވެ. حديث ކިޔަމުން އަޑުއަހާ ذكرތައް މަތިން ރޮއިގެން ހިނގައިދިޔައީ އެވާހަކަ ވިދާޅުވިއެވެ.

1832- وعنْ أبي ثَعْلَبَةَ الخُشَنِيِّ جَرْثُوم بنِ نَاشِرٍ رضي اللَّه عَنْهُ عنْ رَسُولِ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قال: إن اللَّه تعالى فَرَضَ فَرائِضَ فلا تُضَيِّعُوهَا ، وحدَّ حُدُوداً فَلا تَعْتَدُوهَا ، وحَرَّم أشْياءَ فَلا تَنْتَهِكُوها ، وَسكَتَ عَنْ أشْياءَ رَحْمَةً لَكُمْ غَيْرَ نِسْيانٍ فَلا تَبْحثُوا عنها » حديثٌ حسن ، رواه الدَّارقُطْني وَغَيْرَهُ .

ރަޟިﷲ ޢަންހު ސުންނަތުގައި أبُو ثَعْلَبَة الخُشَنِيِّ جَرْثُومِ بنِ نَاشِرٍ ، رسُولُ اللّه صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ އަރިހުން ރިވާކުރައްވައެވެ. ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالى فَرَضކަންތައްތައް فَرَض ކުރައްވައިފިއެވެ. ފަހެ ތިޔަ ކަންތައްތައް ނަގާނުލާށެވެ. އަދި حُدُود ތަކާއި ކަނޑައެޅުއްވިއެވެ. ފަހެ ތިޔަ ކަންތައްތައް ފަހަނައަޅާ ނުދާށެވެ. އަދި ކަންތައްތަކެއް حرام ކުރައްވައިފިއެވެ. ފަހެ ތިޔަ ކަންތައްތަކަށް އަރާ ނުގަންނާށެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުންނަށް ރަޙްމަތެއްގެ ގޮތުން ކަންތައްތަކަކާ ދޫކުރައްވައިފިއެވެ. ހަނދާންނެތިގެންނެއް ނޫނެވެ. ފަހެ ތިޔަބައިމީހުން އެކަންތައްތަކާއި ބެހޭ ސުވާލު ނުކުރާށެވެ.

1833- وعنْ عَبد اللّه بن أبي أوْفي رضي اللّه ، عَنْهُمَا قال : غَزَوْنَا مع رَسُولِ اللّه صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم سَبْعَ غَزَوَاتٍ نَأكُلُ الجرادَ .وفي روايةٍ : نَأْكُلُ معهُ الجَراد ، متفقٌ عليه .

ރަޟިﷲ ޢަންހު ސުންނަތުގައި عَبد اللّهِ بن أبُو أوْفي ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންމެން رسُولُ اللّه صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ އަރިހުގައި ހަތް ހަނގުރާމައެއް ގޮވައިން ހަނގުރާމަކުރީމެވެ. ކާޅި ކެއީމެވެ. އަނެއް ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. ތިމަންމެން އަރިހުގައި ކާޅި ކެއީމެވެ.

1834- وعَنْ أبي هُرَيْرة رضي اللّه عنْهُ أنَّ النبي صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قَال : « لا يُلْدغُ الْمُؤمِنُ مِنْ جُحْرٍ مرَّتَيْنِ » متفقٌ عليه .

ރަޟި ﷲ ޢަންހު ސުންނަތުގައި أبُو هُرَيْرة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللّه صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديثކުރެއްވިއެވެ. މުއުމިނަކު އެއް ގޮޅިން ދެފަހަރު ދަށް ނުވާނެއެވެ.

1835- وَعنْهُ قَال : قَال رسُولُ اللّهِ صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « ثَلاثَةٌ لاَ يُكَلِّمُهُمُ اللّه يَوْمَ الْقِيَامةِ وَلاَ ينْظُرُ إلَيْهِمْ وَلا يُزَكِّيهِمْ ولَهُمْ عذابٌ ألِيمٌ : رجُلٌ علَى فَضْلِ ماءٍ بالْفَلاةِ يمْنَعُهُ مِن ابْنِ السَّبِيلِ ، ورَجُلٌ بَايَع رجُلاً سِلْعَةً بعْد الْعَصْرِ ، فَحَلَفَ باللّهِ لأخَذَهَا بكَذَا وَكَذا ، فَصدَّقَهُ وَهُوَ عَلى غيْرِ ذَلِكَ ، ورَجُلٌ بَايع إمَاماً لا يُبايِعُهُ إلاَّ لِدُنيَا ، فَإنْ أعْطَاهُ مِنْهَا وفي ، وإنْ لَم يُعْطِهِ مِنْهَا لَمْ يَفِ » متفقٌ عليه .

އަދި އެ صحابي (ރަޟިﷲ ޢަންހު ސުންނަތުގައި أبُو هُرَيْرَة) ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللّه صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިން ބައެއްވެއެވެ. قيامةދުވަހު الله سبحانه وتعالى އެބައިމީހުން

(ރަސޫލުގެ ނަބީކަމުން) ނުބައިކޮށްވާނެއެވެ. އަދި އެބައިމީހުންނަށް ނުފުއްސަވާނެއެވެ. އަދި އެމީހުންނަށްޖަހައި ވޭންދިނުމުގެ عذابގެއްވާނެއެވެ. އެއީ މީހުންގެ އަތްގައި ޖެހުންގޮތުގައި އަލިއުޅެ ބޮޑުކަންވާ އިބްރާހީމް ބޮޑުން ހަރުފުގައި އެއިން ދެރަކުރުމަށްޓަކައި މަސައްކަތްކުރާނެއެވެ. އަދި عصر ގެ ފަހުން މީހަކަށް އެއްޗެއް ވިއްކާ މީހާއެވެ. އޭނާ ﷲ ގަސަމްކޮށް ހުވާކުރައްވައެވެ. އަދި ބިމުންނަ އެއްޗަކީ ގަތީ މިވެނި މިވެނި މިންވަރަކަށް ބޮޑަށްއެވެ. ފަހެ ގަސަމްކުރީމާ އެއީ ތެދުކަމުގައި ހިތާކުރެއެވެ. ނަމަވެސް އެއީ ދޮގެކެވެ. އަދި ބިންވަރު މީހަކަށް ވެރިޔާއަށް ބައިއަތުދިން މީހާވެ. އޭނާ ބައިއަތުދިނީ ހަމައެކަނި ދުނިޔޭގެ مقصدއަށްޓަކައެވެ. އެހެންނަމަވެސް ދުނިޔޭގެ ނިޢުމަތް އޭނާއަށް ދިނުމުން އޭނާގެ عهدފުއްދައި އެވެ. އަދި އޭނާއަށް ދުނިޔޭގެ ހިތްއެދޭ ދެވުނުމަ އޭނާ އޭނާގެ عهد ފުރިހަމަ ނުކުރެއެވެ.

1836- وَعَنْهُ عن النَّبيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قَالَ : « بَيْنَ النَّفْخَتَيْنِ أرْبعُونَ » قَالُوا يا أبَا هُرَيْرةَ ، أرْبَعُونَ يَوْماً ؟ قَالَ : أبَيْتُ ، قالُوا : أرْبعُونَ سَنَةً ؟ قَال : أبَيْتُ . قَالُوا : أرْبَعُونَ شَهْراً؟ قَال : أبَيْتُ « وَيَبْلَى كُلُّ شَيءٍ مِنَ الإنْسَانِ إلاَّ عَجْبَ الذَّنَبِ ، فِيهِ يُرَكَّبُ الْخَلْقُ، ثُمَّ يُنَزِّلُ اللَّه مِنَ السَّمَآءِ مَاءً ، فَيَنْبُتُونَ كَمَا يَنْبُتُ الْبَقْلُ » متفقٌ عليه .

އަދި އެصحابي (ރަޟިﷲ ޢަބްދުއް ސަޚްރުމި أبُو هُرَيْرَة) نبيّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّمގެ އަރިހުން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކިޔުއްވިއެވެ. ދެނަފުޚާގެ ދެމެދު ސާޅީސްއެވެ. މީސްތަކުން ސުވާލުކުރިއެވެ. އޭ أبُو هُرَيْرَةَއެވެ. އެއީ ސާޅީސް ދުވަސްތޯއެވެ؟ ވިދާޅުވިއެވެ. ތިޔަ ނުކިޔަމް ދަންނަވާނަން ނޫނެވެ. އަބާއިމީހުން ސުވާލުކުރިއެވެ. އެއީ ސާޅީސް އަހަރުތޯއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. يقين ކަމާއެކު ދަންނަވާކަށް ނޫނެވެ. އަދި އިންސާނާގެ ހަށިގަނޑުގެ ހުރިހާ ބައެއް ފަނާވެ ދިޔައިމަ އެހެން ހުރިހާ އެއްޗެއް ފަނާވެދާނެއެވެ. އަދި މަތިވެރިން އަލުން ދިރުއްވާލެއްވުމަށް އަނބުރާ ޖަހައިލާނެއެވެ. ދެން ﷲ سبحانه وتعالىއުޅެން ވާރޭވެހިއްސަވާނެއެވެ. އަދި ގަސްގަހައިގާހަން ހެދުން މިސްކީނަށް ފަހަރުގެން ނިކުންނާނެއެވެ.

1837- وَعَنْهُ قَالَ بيْنَمَا النَّبيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم في مَجْلِسٍ يُحَدِّثُ الْقَوْمَ ، جاءَهُ أعْرابِيٌّ فَقَالَ : مَتَى السَّاعَةُ ؟ فَمَضَى رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يُحَدِّثُ، فقَال بَعْضُ الْقَوْمِ : سَمِعَ مَا قَالَ ، فَكَرِه ما قَالَ، وقَالَ بَعْضُهمْ : بَلْ لَمْ يَسْمَعْ ، حَتَّى إذَا قَضَى حَدِيثَهُ قَالَ : « أيْنَ السَّائِلُ عَنِ السَّاعَةِ ؟ » قَال : ها أنَا يَا

رسُولَ اللَّه ، قَالَ : « إذَا ضُيِّعَتِ الأَمَانةُ فانْتَظِرِ السَّاعةَ » قَالَ: كَيْفَ إضَاعَتُهَا ؟ قَالَ : إذَا وُسِّد الأمْرُ إلى غَيْرِ أهْلِهِ فَانْتَظِرِ السَّاعة » رواهُ البُخاري .

އަދި އެ صحابي (رَضِيَ الله ޢަންހު ސުވާސްޚިޔާލު أبُو هُرَيْرَة)ގެ ރިވާޔަތުން ބަޔާންވެގެންވެއެވެ. نبي އާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގަޑިޖެހޭއިރު ބައިތަކެއް ކުރައްވަން އިނދެވަޑައިގެން ޙަދީޘްކުރައްވާ ތިއްބެވި ހާލު އަޢުރާބީއެއް ދެން އެދިމާ ސުވާލުކުރިއެވެ. قيامة ގާއިމުވާނީ ކޮންއިރަކުތޯއެވެ؟ ދެން رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އެއްގޮތަށް ޙަދީޘްކުރައްވަމުން ގެންދެވިއެވެ. ދެން ބައެއް މީހުން ބުނެފިއެވެ. އެކަލޭގެފާނުގެ ވާހަކަފުޅު އަޑުއިވުނު ނަމަވެސް އެކަލޭގެފާނު ނުރުހިއެވެ. ބައެއް މީހުން ބުނެފިއެވެ. އަޑުއިވިވަޑައިނުގަތީއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ޙަދީޘް ނިންމަވައިގެން ސުވާލު ކުރި މީހާ ކޮބާތޯ ވިދާޅުވިއެވެ. ދެން ޙަދީޘްކުރައްވާ ނިންމަވައިގެން قيامة ގާއިމުވުމާ ދޭތެރޭ ސުވާލުކުރި މީހާ ކޮބާ ކޮންތާކުތޯއެވެ؟ އެމީހާ ތިޔަގޮތް ބުނެއެވެ. މިހިރީއެވެ. އޭ ތިމަންނަ މިހިރީއެވެ. ދެން ﷲ ގެ ރަސޫލާއެވެ. حديث ކުރައްވައިދެއްވިއެވެ. އަމާނާތް ގެއްލިއްޖެ ނަމަ ދެން قيامة ގާއިމުވުމަށް އިންތިޒާރުކުރާށެވެ. އެއްބަޔަކު ސުވާލުކުރިއެވެ. އަމާނާތް ގެއްލުވާލާނީ ކިހިނެއްތޯއެވެ؟ حديثކުރައްވައިދެއްވިއެވެ. ކަމެއް އެހެނިހެން ނާހައްގު މީހުންނަށް ހަވާލު ކުރެވިއްޖެ ނަމަ ދެން قيامة ގާއިމުވުމަށް އިންތިޒާރުކުރާށެވެ.

1838- وعنْهُ أنَّ رسُول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قَالَ : « يُصَلُّونَ لَكُمْ ، فَإنْ أصَابُوا فَلَكُمْ ، وإنْ أخْطئُوا فَلَكُمْ وَعَلَيْهِمْ » رواهُ البُخاريُّ .

އަދި އެ صحابي (رَضِيَ الله ޢަންހު ސުވާސްޚިޔާލު أبُو هُرَيْرَة) ގެ ރިވާޔަތުން ބަޔާންވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރައްވައިދެއްވިއެވެ. އިމާމުން ތިޔަބައިމީހުންނަށް ނަމާދު ކުރަވައިދެއެވެ. ދެން އެމީހުން ރަނގަޅަށް ކުރައްވައިފި ނަމަ ދެން ތިޔަބައިމީހުންނަށް ثواب ލިބޭނެއެވެ. އަދި އެމީހުންނަށްވެސް ثوابލިބޭނެއެވެ. އަދި އެބައިމީހުން ނުބައިކޮށް ކުރަވައިފި ނަމަ ދެން ތިޔަބައިމީހުންނަށް ثواب ލިބޭނެއެވެ. އަދި އެބައިމީހުން ފާފަވެރިވާނެއެވެ.

1839- وَعَنْهُ رضي اللَّه عنْهُ : { كُنْتُمْ خَيْرَ أُمَّةٍ أخْرِجَتْ لِلنَّاسِ } قَالَ : خَيْرُ النَّاسِ لِلنَّاسِ يَأْتُونَ بِهِمْ في السَّلاسِلِ في أعْنَاقِهِمْ حَتَّى يَدْخُلُوا في الإسْلامِ .

އަދިއެ صحابي (رَضِيَالله ޢަންހު ސުންކެއްވި أبُو هُرَيْرَة) ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. كُنْتُمْ خَيْرَ أُمَّةٍ أخْرِجَتْ لِلنَّاسِ މާނައީ ތިޔަބައިމީހުންނީ މީސްތަކުންނަށްޓަކައި ނެރެވިފައިވާ އެންމެ ރަނގަޅު އުއްމަތެވެ. އަދި ވިދާޅުވިއެވެ. މީސްތަކުންގެ ތެރޭގައިވާ އެންމެރަނގަޅު މީހުންނަކީ ކަރުގައި ހިލިހިލާ އަޅުވިގެންވާ ހާލު ގެނެވޭ މީހުންނެވެ. ދެން އެބައިމީހުން އިސްލާމްދީނަށް ވަދެއެވެ.

1840- وَعَنْهُ عَن النَّبيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قَال : « عَجبَ اللَّه عَزَّ وَجلَّ مِنْ قَوْمٍ يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ في السَّلاسِلِ » رواهُما الْبُخاري . معناها يؤسرون ويقيدون ثم يسلمون فيدخلون الجنة .

އަދިއެ صحابي (رَضِيَالله ޢަންހު ސުންކެއްވި أبُو هُرَيْرَةَ) نبيِّ އާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ ކިބައިން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. އަހަރެމެން حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހިލިހިލާގައި ސުވަރުގެއަށް ވަދެވޭ ބަޔަކާއިމެދު الله سبحانه وتعالى عجائب ވެރިގެންވެއެވެ.

(ދަންނަވައެވެ. އަޞީރުވެގެންނެވެ. ހައްޔަރު ކުރެވިގެން އަރުވާލެވުނު އިސްލާމްދީނަށް ގެނެސްކުރެވުން ސުވަރުގެ ލިބުމެވެ.)

1841- وَعنْهُ عَنِ النَّبيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قَالَ : « أَحَبُّ الْبِلاَدِ إلى اللَّه مَساجِدُهَا ، وأَبْغَضُ الْبِلاَدِ إلى اللَّه أسواقُهَا » روَاهُ مُسلم .

އަދި އެصحابي (رَضِيَالله ޢަންހު ސުންކެއްވި أبُو هُرَيْرَة) نبيِّ އާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّمގެ ކިބައިން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. އަހަރެމެން حديث ކުރެއްވިއެވެ. ރަށްރަށުގެ ތެރޭގައިވާ ބިންބިމުން الله سبحانه وتعالى އެންމެ ލޯބިވާބިމަކީ ބޭނުންވާ ބިންބިމަކީ އެވަގުތުގެ މިސްކިތްތަކެވެ. އަދި ރަށްރަށުގެ ތެރޭގައިވާ ބިންބިމުން الله سبحانه وتعالى އެންމެ ނުރުހުންވާ ބިންބިމަކީ އެވަގު ބާޒާރެވެ.

1842- وَعَنْ سَلْمَانَ الْفَارِسيِّ رضي اللَّه عَنْهُ منْ قَولِهِ قَال : لاَ تَكُونَنَّ إن اسْتَطعْتَ أَوَّلَ مَنْ يَدْخُلُ السُّوقَ ، وَلا آخِرَ مَنْ يَخْرُجُ مِنْهَا ، فَإِنَّهَا مَعْرَكَةُ الشَّيْطَانِ ، وَبِهَا ينْصُبُ رَايَتَهُ . رواهُ مسلم هكذا .

رَضِيَالله ޢަންހު ސުންކެއްވި سَلْمَانَ الْفَارِسيِّ ގެ ކިބައިން އޭނާގެ قول نقلވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ކިބާ ކުޅަދާނަވާނަމަ ތިބާގެންނަވިޔަސް ވިބައިފި އެންމެ ފުރަތަމަ ބާޒާރަށް ވަދެ އަދި އެންމެ ފަހުން

ސިކުންތަ މީހާ ކަމުގައި ނުވާނެތެވެ. ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން އެއީ شيْطَانُގެ ހަނގުރާމައިގެ މައިދާނެވެ. އަދި އެތާނގައި އޭނާގެ ދިދަ ނަގައެވެ.

ورَوَاهُ البرْقَاني في صحيحه عَنْ سَلْمَانَ قَالَ : قَالَ رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « لا تَكُنْ أوَّلَ مَنْ يَدْخُلُ السُّوقَ ، وَلا آخِرَ منْ يَخْرُجُ مِنْهَا ، فِيهَا بَاضَ الشَّيْطَانُ وَفَرَّخَ » .

އަދި البرْقَانِي އަލްބަރްޤާނީގެ صحيح ގައި سَلْمَان ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާކުރެވިފައިވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިބާއަކީ ބާޒާރަށް އެންމެ ފުރަތަމަ ވަންނަ މީހާ ކަމުގައި ނުވާށެވެ. އަދި އެންމެފަހުން ނިކުންނަ މީހާ ކަމުގައި ނުވާށެވެ. އެތާނގައި شيْطَانُ ބިސް އަޅައެވެ. އަދި ފިޔަ ފަޅައެވެ.

1843- وعَنْ عاصِمِ الأحْوَلِ عَنْ عَبْدِ اللَّه بنِ سَرْجِسَ رضي اللَّه عَنْهُ قَالَ : قُلْتُ لِرَسُولِ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : يَا رَسُولَ اللَّه غفرَ اللَّه لكَ ، قَالَ : « وَلَكَ » قَالَ عَاصِمٌ : فَقلْتُ لَهُ : اسْتَغْفَرَ لَكَ رَسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ؟ قَالَ : نَعَمْ وَلَكَ ، ثُمَّ تَلاَ هَذه الآيَةَ : { واستغفِرْ لِذَنْبِكَ ولِلْمُؤمِنِينَ والْمُؤْمِناتِ } [محمد : 19] ، رَواهُ مُسلم .

عاصِم الأحْوَل ، ރަޟިﷲ ޢަންހުގެ ފަރާތުން عَبْدِ اللَّه بنِ سَرْجِسَ ރިވާކުރައްވާ ރިވާޔަތުގައި ވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. މިހެންނެވެ رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އަށް ދެންނެވީމެވެ. ޔާ اللهُ ގެ ރަސޫލާއެވެ. ރަޟިﷲ ކަލޭގެފާނަށް ފާފަ ފުއްސަވާށިއެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިބާގެ ފާފަވެސް ފުއްސަވާށިއެވެ. عاصِم ވިދާޅުވިއެވެ. މިހެންނެވެ عَبْد اللَّه بنِ سَرْجِسَ އަށް ދެންނެވީމެވެ. ތިބާއަށް ފާފަ ފުއްސެވުމަށް ދުޢާކުރެއްވީ رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم دعاء ދެންނެވީ ކަމެއްތޯ؟ ވިދާޅުވިއެވެ. އާނއެވެ. އަދި ތިބާއަށްވެސް ދުޢާކުރެއްވިއެވެ. ދެން އެންނެވީ آية ކިޔެވީ ވިދާޅުވިއެވެ. {واستغفِرْ لِذَنْبِكَ ولِلْمُؤمِنِينَ والْمُؤْمِناتِ މާނައީ:- ކަލޭގެފާނުގެ ފާފަފުއްސެވުމަށް ދުޢާކުރައްވާ އަދި ދެންނެވީމެވެ. އަދި مُؤمِن ފިރިހެނުންނަށާއި مُؤمِن އަންހެނުންނަށްޓަކައި ފާފަފުއްސެވުމަށް ދުޢާކުރައްވާށެވެ.

1844- وَعَنْ أبي مسْعُودٍ الأنْصَارِيِّ رضي اللَّه عَنْهُ قَالَ : قَالَ النَّبيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « إنَّ مِمَّا أدْرَكَ النَّاسُ مِنْ كَلامِ النُّبُوَّةِ الأولَى : إذَا لَمْ تَسْتَحِ فَاصْنعْ مَا شِئْتَ » رواهُ البُخَارِيُّ .

ރަޟިﷲ ޢަންހުންގެ ވި أبو مسعود الأنصاريِ ގެ ރިވާޔަތް ކުރައްވައިފައިވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. نبيِّ ﷺ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديثކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން މީސްތަކުން ނަސްޔިސްފައިވަ ނަސީޙަތްތަކުގެ ރިވާޔަތް ކިޔަމަންވުމާ އެއް ارشادއަކީ ތިޔާ "ތިޔަބުނަނީ ކަލޭ ބުނާ ކަމެއް ކުރެއްވިއެވެ."

1845- وَعَنْ ابْنِ مَسْعُودٍ رضي اللَّه عَنْهُ قَالَ : قَالَ النَّبيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « أوَّلُ مَا يُقْضَى بَيْنَ النَّاسِ يوْمَ الْقِيامةِ في الدِّمَاءِ » مُتَّفَقٌ علَيْهِ .

ރަޟިﷲ ޢަންހުންގެ ވި عبْد اللَّهِ ابْنِ مَسْعُود ގެ ރިވާޔަތް ކުރައްވައިފައިވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. نبيِّ ﷺ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. قيامةދުވަހު އެންމެ ފުރަތަމަ ހުކުމް شريعةވާނީ ލޭގެ ހާލު ބެހޭގޮތުންނެވެ.

1846- وَعَنْ عَائِشَةَ رضي اللَّه عَنْهَا قَالَتْ : قَالَ رَسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « خُلِقَتِ المَلائِكَةُ مِنْ نُورٍ ، وَخلِقَ الجَانُّ مِنْ مَارجٍ منْ نَارً ، وخُلِق آدمُ ممَّا وُصِفَ لَكُمْ » رواهُ مسلم .

ރަޟިﷲ ޢަންހުންގެ ވި عَائِشَة ގެފާނުގެ ރިވާޔަތް ކުރައްވައިފައިވެއެވެ. އަޅުގަނޑު ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديثކުރެއްވިއެވެ. މަލާއިކަތުން ބަލާތުން އުފެއްދެވިފައިވަނީ ނޫރުންނެވެ. އަދި ޖިންނުން އުފެއްދެވިފައިވަނީ އަލިފާނުގެ އަލިފަށުންނެވެ. އަދި آدمގެފާނު އުފެއްދެވިފައިވަނީ ތިޔަބައިމީހުންނަށް ބަޔާންކޮށްދެވިފައިވާ ގޮތަށެވެ. (އެބަހީ މަޓީންނެވެ.)

1847- وعنْهَا رضي اللَّه عَنْهَا قَالَتْ : « كَانَ خُلُقُ نبي اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم الْقُرْآنَ » رواهُ مُسْــلِم في جُمْلَةِ حدِيثٍ طويلٍ .

އެ صحابي (އެބަހީ ރަޟިﷲ ޢަންހުންގެ ވި عَائِشَةَގެފާނުގެ) ރިވާޔަތް ކުރައްވައިފައިވެއެވެ. އަޅުގަނޑު ވިދާޅުވިއެވެ. نبيِّ ﷺ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ خُلُقُ ހުރީ قُرْآنއެވެ.

1848- وَعَنْهَا قَالَتْ : قَالَ رَسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « مَنْ أحَبَّ لِقاءَ اللَّهِ أحبَّ اللَّه لِقَاءَهُ ، وَمنْ كَرِهَ لِقاءَ اللَّه كَرِهَ اللَّه لِقَاءَهُ » فَقُلْتُ : يَا رسُولَ اللَّه ، أكَرَاهِيَةُ الموْتِ ؟ فَكُلُّنَا نَكْرَهُ الموْتَ ، قَالَ : « لَيْس

كَذَلِكَ ، وَلَكِنَّ الْمُؤمِنَ إِذَا بُشِّرَ بِرَحْمَةِ اللَّه وَرِضْوانِهِ وَجنَّتِهِ أحَبَّ لِقَاءَ اللَّه ، فَأَحَبَّ اللَّه لِقَاءَهُ وإنَّ الْكَافِرَ إِذَا بُشِّرَ بعَذابِ اللَّه وَسَخَطِهِ ، كَرِهَ لِقَاءَ اللَّه ، وَكَرِهَ اللَّه لِقَاءَهُ». رواه مسلم .

އެ صحابي (އަންހެނެއް މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވި عائشة ގެފާނުގެ) ރިވާކުރެއްވި ރިވާވެގެންވެއެވެ. އަލަމާން ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. މިހެނެ الله سبحانه وتعالى އާއި ބައްދަލުވުމަށް ލޯބިކުރާމީހާއަށް الله سبحانه وتعالى އަށްވެސް ބައްދަލުވުން ކަމުދެއެވެ. ހަމަ ތިކަމާ ކުރައްވާ ލޯބިވެއެވެ. އަދި މިހެނެ الله سبحانه وتعالى އާއި ބައްދަލުވުން ނުރުހޭމީހާއަށް الله سبحانه وتعالى އަށްވެސް ބައްދަލުވުން ނުރުހުއްސަވައެވެ. ދެން ޢާއިޝާ ދަރިކަލުންނާ މިކަން ނިންމެވިއެވެ. އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. އަޅުގަނޑުމެން
މަރަށް ނުރުހޭ ކަމެއް ހުރި ހާލުގައިތޯ؟ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ނޫނެކެވެ. ނަމަވެސް މުއުމިނުންނަށް اللهގެ ރަޙުމަތާއި އެإلهގެ ރުހުސަވެވުމާއި އެއިރުގެ ސުވަރުގޭގެ އުފާވެރިކަމުގެ خبر ދިނުމުން الله އާއި ބައްދަލުވުމަށް ލޯބިވާހުއްޓެވެ. އަދި الله سبحانه وتعالىއާއި ބައްދަލުވުމަށް ކަމުދެވޭހުއްދެވެ. ލޯބިކުރައްވައެވެ. އަދި ކާފަރަކަށް މިހާނާ الله سبحانه وتعالى ގެ عذابއާއި އެއިރުގެ ކޯފާގެ خبر ދިނުމުން الله سبحانه وتعالى އާއި ބައްދަލުވުން ނުރުހެއެވެ. އަދި الله سبحانه وتعالىއަށްވެސް މިހާއާ ބައްދަލުވުން ނުރުހުއްސަވައެވެ.

1849- وَعَنْ أُمِّ الْمُؤْمِنينَ صَفِيَّةَ بنْتِ حُيَيٍّ رَضِيَ اللَّه عَنْهَا قَالَتْ : كَانَ النَّبيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم مُعْتَكِفاً، فَأَتَيْتُهُ أزُورُهُ لَيْلاً . فَحَدَّثْتُهُ ثُمَّ قُمْتُ لأنْقَلِب ، فَقَامَ مَعِي لِيَقْلِبَنِي ، فَمَرَّ رَجُلانً مِنَ الأنْصارِ رضي اللَّه عَنْهُما ، فَلمَّا رَأَيا النَّبيَّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم أسْرعَا . فقَالَ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « عَلَى رِسْلُكُمَا إنَّهَا صَفِيَّةُ بنتُ حُيَيٍّ » فقالاَ : سُبْحَانَ اللَّه يَارسُولَ اللَّه ، فَقَالَ : « إنَّ الشَّيْطَانَ يَجْرِي مِنْ ابْنِ آدَمَ مَجْرَى الدَّمِ ، وَإنِّي خَشِيتُ أنْ يَقذِفَ فِي قُلُوبِكُمَا شَرا أوْ قَالَ : شَيْئاً » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވި أُمِّ الْمُؤْمِنِينَ صَفِيَّةَ بنْتِ حُيَيّ ގެ ރިވާވެގެން ރިވާވެގެންވެއެވެ.އަލަމާން ވިދާޅުވިއެވެ.
نبيّ އާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އަޅުގަނޑަށް إعتكاف ވެ އިންނެވިއެވެ. ދެން ރޭގަނޑު އަޅުގަނޑު ޒިޔާރަތަށް
ވަޑައިގަތީމެވެ. ދެން ރޭގަނޑު އަޅުގަނޑު ވާހަކަ ދެއްކުމަށްފަހު ގެއަށް ދިއުމަށް ތެދުވީމެވެ. ދެން نبي އާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ރޭގަނޑު ވާހަކަ
ދައްކާލުމަށް ތެދުވެވަޑައިގަތެވެ. އެހިނދު انْصار ންގެ ދެފިރިހެނުން ހިނގާފައިވިއެވެ. ދެން
އެދެފިރިހެނުން نبي އާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ފެނިވަޑައިގަތުމުން އަވަސް އަވަހަށް ދުރަށްދިޔުން

އުޅުއްވާފައެވެ. ދެން نبي އާ صلّى الله عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ބިރުބޮޑުވުމުން ދެކުރެއްވީކަމަވެ. ހަމަކަށަވަރުން މިއީ صَفِيَّةَ بنْتِ حُيَيٍّ އެވެ. ދެން އެދެބޭކަލުން ވިދާޅުވިއެވެ. سُبْحَانَ اللّٰهِ އެވެ. އޭ اللّٰه ގެ ރަސޫލާއެވެ. ދެން حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން شيْطانُ އާ އިންސާނާގެ ހަށިގަނޑުގެ ތެރޭގައި ލޭދައުރުކުރާ ގޮތުގައި ދައުރުކުރެއެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން ބިރުބޮޑުވީމެވެ ހިތްތަކުގައި ކަންތައްތައް އުފެދިދާނެކަމަށް ބޭބޭކަލުން ބިރުގަތުމުންނެވެ. (حديث ގައިވާ ކަމަކާ شَرا ގެ ބަދަލުގައި شَيْئاً حديث ގައި ބޭނުން ކުރެއްވިއެވެ.)

1850- وَعَنْ أبي الفَضْل العبَّاس بنِ عَبْدِ المُطَّلِب رضي اللّه عَنْهُ قَالَ : شَهدْتُ مَعَ رسُولِ اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يَوْمَ حُنَين فَلَزِمْتُ أنَا وَأبُو سُفْيَانَ بنُ الحارِثِ بنِ عَبْدِ المُطَّلِبِ رَسُولِ اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم لَمْ نفَارِقْهُ ، ورَسُولُ اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم علَى بغْلَةٍ لَهُ بَيْضَاءَ .

فَلَمَّا الْتَقَى الْمُسْلِمُونَ وَالْمُشْرِكُونَ وَلَّى الْمُسْلِمُونَ مُدْبِرِينَ ، فَطَفِقَ رسُولُ اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، يَرْكُضُ بَغْلَتَهُ قِبلَ الْكُفَّارِ ، وأنَا آخِذٌ بِلِجَامِ بَغْلَةِ رَسُولِ اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم أَكُفُّهَا إرادَةَ أنْ لا تُسْرِعَ ، وأبو سُفْيانَ آخِذٌ بِركَابِ رَسُولِ اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم .

فَقَالَ رَسُولُ اللّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « أيْ عبَّاسُ نادِ أصْحَابَ السَّمُرةِ » قَالَ العبَّاسُ ، وَكَانَ رَجُلاً صَيِّتاً : فَقُلْتُ بِأعْلَى صَوْتِي : أيْن أصْحابُ السَّمُرَةِ ، فَو اللّه لَكَأنَّ عَطْفَتَهُمْ حِينَ سَمِعُوا صَوْتِي عَطْفَةَ الْبقَرِ عَلَى أوْلادِهَا ، فَقَالُوا : يالَبَّيْكَ يَالَبَّيْكَ ، فَاقْتَتَلُوا هُمْ والْكُفَارُ ، والدَّعْوةُ فِي الأنْصَارِ يقُولُونَ : يَا مَعْشَرَ الأنْصارِ ، يا مَعْشَرَ الأنْصَار ، ثُمَّ قَصُرَتِ الدَّعْوةُ عَلَى بنِي الْحَارِثِ بن الْخزْرَج .

فَنَظَرَ رَسُولُ اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم وَهُوَ علَى بَغْلَتِهِ كَالْمُتَطَاوِل علَيْهَا إلَى قِتَالِهِمْ فقَال : « هَذَا حِينَ حَمِيَ الْوَطِيسُ » ثُمَّ أخذَ رَسُولُ اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حصياتٍ ، فَرَمَى بِهِنَّ وَجُوه الْكُفَّارِ ، ثُمَّ قَال : «انْهَزَمُوا وَرَبِّ مُحَمَّدٍ » فَذَهَبْتُ أنْظُرُ فَإذَا الْقِتَالُ عَلَى هَيْئَتِهِ فِيما أرَى ، فَواللّه ما هُو إلاَّ أنْ رمَاهُمْ بِحَصَيَاتِهِ ، فَمَازِلْتُ أرَى حدَّهُمْ كَليلاً ، وأمْرَهُمْ مُدْبِراً . رواه مسلم .

« الوَطِيسُ » التَّنُورُ . ومَعْنَاهُ : اشْتَدَّتِ الْحرْبُ . وَقَوْلُهُ : « حدَّهُمْ » هُوَ بِالحاءِ الْمُهْمَلَةِ أي : بأسَهُمْ .

މާތްالله ރުއްސެވުންވާށި أبُو الفَضْل العبَّاس بنِ عَبْدِ المُطَّلِب ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަ رسولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ އަރިހުގައި حنين ހަނގުރާމައިގައި ބައިވެރިވީމެވެ. އަދި ތިމަންނައާއި أبُو سُفْيَانَ بنُ الحارثِ بن عَبْدِ المُطَّلِبِ އާއި ދެމީހުން رَسُولِ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ އަރިހުން ދުރަށް ނުދަމެވެ. އަދި رَسُولِ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އިންނެވީ އަލަށްޓަކާ ހުދުކުލައިގެ އަހާއި ހިމާރާއިގެ ދަރި ސަވާރުކޮށް ވަޑައިގެންނެވެ. ދެން މުސްލިމުންނާއި مشركُن ދެމެދުގައި ބައްދަލުވުމުން މުސްލިމުން ފުރަގަސްދީ ފިލިއެވެ. ދެން ތިމަންނަ رَسُول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ އަސް ހިމާރު ބާރަށް ދުއްވަވާލެއްވުމަށް އަޅުއްވާ ހަރަކާތްތެރިވާއިރު ހިފެހެއްޓީމެވެ. އަދި أبو سُفْيان އަލަށްޓަކާގެ ركاب ގައި ހިފަހައްޓައިގެންނެވެ. އޭރު ސަވާބުން رَسُول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހޭ عبّاسُ އެވެ. بيعة الرضوان ގެ ބައިޢަތުގެ ވެރިންނަށް ގޮވާށެވެ. عبّاس ގެ އަޑު ވިދާޅުވެގެންވެއެވެ. ތިމަންނައަށް ހަޑު ބާރު ވިއެވެ. ދެން ތިމަންނަ ތިމަންނަގެ ހަޑު ބާރު ގޮވީމެވެ. بيعة الرضوان ގެ ބައިވެރިން ކޮބައިތޯއެވެ؟ ދެން މާތްالله ގަސަމެވެ ހަމަ ކާށް ބަނދަށް. އެބައިވެރިން ވެޅެނގެ ހިތާ ހަރަސްކުރުން ހިތާކާ ގެރި ގެރިސް ގެ އަޑު އަހާ އުފޮއުއްގެން ހެތެދުން އެއްސަރުވާށް އަރާއެވެ. ދެން އެބައިވެރިން يَالَبَّيْكَ يَالَبَّيْكَ ވިދާޅުވެގެން ވެޅެނގެހެވެ. ދެން މުސްލިމުންނާއި ކާފިރުންގެ ހަރައި ހަނގުރާމަ ފެށިއްޖެއެވެ. ދެން أنْصارُން ނިކަމެތިން ގޮވާލައިގެންވެއެވެ. އެބައިވެރިން ގޮވާލައިގެން ގޮވާލަމުން ގެންދިއެވެ. ހޭ أنْصار ންގެ ޖަމާޢަތްގެ ބައިވެރިންނޭވެ! ހޭ أنْصار ންގެ ޖަމާޢަތްގެ ބައިވެރިންނޭވެ! ދެން އެ ގޮވާލުން بني الْحَارِثِ بن الْخَزْرَج އާއި ހަމައަށް ނިމުނެވެ. ދެން رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ހިނގުމުގައި ހުރެ އިސްނަގައިގެން ބެ ލެއްވުމުގެ ހަނގުރާމަގެ ދައިދުންގެ ބައިލާލެއްވިއެވެ. ދެން حديثކުރެއްވިއެވެ. މިއީ ހުރިހާސި ހަނގުރާމަގެ ދައިދުން ހޫނުވާއިރެވެ. ދެން رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ހިލަގަނޑުކޮޅު ނަންގަވައިއެވެ. ދެން އެބައިވެރިން އެއިން ކާފިރުންގެ މޫނުތަކަށް އުކާލައްވައިއެވެ. ދެން حديث ކުރެއްވިއެވެ. محمد ގެ إله ގަސަމެވެ ބަލިވެއްޖެ. އެމީހުން ބަލިވެއްޖެއެވެ. ތިމަންނަ ފަހެ ދިޔައީ ހަނގުރާމަ ގެގަނޑުގޮތް ހިސާބަށް ބެލުމަށެވެ. ތިމަން ތިމަންނައަށް ހަމަ ފެނިފައިވަނީ އެވެ. ދެން މާތް الله ގަސަމެވެ ހިލަކޮޅު ބޭނުމުގެ އެބައިވެރިން ހިލައެއް އުކާލުމުން ހަނގުރާމަ ފިނިވެއްޖެއެވެ. އެމީހުން ބަލިވެއްޖެއެވެ. އަދި އެބައިމީހުން ފިލައިފިއެވެ.

1851- وعَنْ أبي هُرِيْرَةَ رضي اللَّه عنْهُ قَالَ : قَالَ رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « أَيُّهَا النَّاسُ إنَّ اللَّه طيِّبٌ لا يقْبلُ إلاَّ طيِّباً ، وَإنَّ اللَّه أمَرَ الْمُؤمِنِينَ بِمَا أمَرَ بِهِ الْمُرْسلِينَ ، فَقَال تَعالَى : {يَا أَيُّها الرُّسُلُ كُلُوا مِنَ

الطَّيِّباتِ واعملوا صَالحاً } وَقَال تَعالَى : { يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمنُوا كُلُوا مِنَ طَيِّبَات مَا رزَقْنَاكُمْ } ثُمَّ ذَكَرَ الرَّجُلَ يُطِيلُ السَّفَر أشْعَثَ أغْبر يمُدُّ يدَيْهِ إلَى السَّمَاءِ : يَاربِّ يَارَبِّ ، وَمَطْعَمُهُ حَرَامٌ ، ومَشْرَبُه حرَامٌ ، ومَلْبسُهُ حرامٌ ، وغُذِيَ بِالْحَرام، فَأَنَّى يُسْتَجابُ لِذَلِكَ ، ؟ » رواه مسلم

ރަޟިﷲ ޢަންހު ސުންނަތުގައި أبُو هُرَيْرَة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُولُ اللَّه صَلّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديثކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ހެޔޮވަނީ. ހެޔޮވަނީ ﷲ سبحانه وتعالى ހުސްطاهرވެގެންވެއެވެ. އެއީ طاهرވެގެން ނޫނީ قبول ނުކުރައްވައެވެ. އަދި ހެޔޮވަނީ ﷲ سبحانه وتعالى މުއުމިނުންނަށް އަމުރުކުރެއްވީ ރަސޫލުން ބާރުކުރައްވާ އަމުރުކުރައްވާ ފަދައިންނެވެ. ފަހު ރަސޫލު ބާރުކުރައްވާ އަމުރުކުރައްވަން ވަހީކުރައްވައެވެ. އާ ރަސޫލުންނޭވެ. حلال ރިސްކު ކެއުމަ ފަރިހާފުވަށްވެވެ. އަދި ޝުކުރު އަދާކުރައްވާ ކުރެއްވެ. އަދި ﷲ سبحانه وتعالى (މުއުމިނުންނަށް) ވަހީ ކުރެއްވިއެވެ. އާ އީމާން ވެއްޖެ މީހުންނޭވެ! ތިޔަބައިމީހުންނަށް ދެއްވި حلال ތަކެތިން ކާށެވެ. ދީން އަކަތަކުން މީހާގެ ވާހަކަ ކިޔާ ދެއްވިއެވެ. އެމީހާ ދިގުދަތުރުކުރާ ފަރާތެއް (ﷲއަށް ދަންނަވަން) އުދެއެވެ. (ދަތުރުކުރި މަގުން) ބޮލުގެ އިސްތަށިގަނޑު ވިއްސިފައިވާ ދުވަސް ލިބިފައިވެއެވެ. އަދި ހަތަރުން ބައްޓަން ކުރެވެއެވެ. އަދި ދޮއްތު ދެއަތް އުޑަށް އުފުލައިގެން ވިދާޅުވެއެވެ. އާ ރައްބުލް ޢާލަމީން إله! އާ ރައްބުލް ޢާލަމީން إله! އެހެނަސް އޭނާ ކައިގަން ހޯދަނީ حرام ތަކެއްޗެވެ. އަދި ބޮއިގަން ހޯދަނީ حرامތަކެއްޗެވެ. އަދި ލައިގަން ހޯދަނީ حramތަކެއްޗެވެ. އަދި އޭނާގެ ހަށިގަނޑުގައި ހޯދަނީ حرام ތަކެތިން އުފެދިފައި ހުންނަ ލައެވެ. ދެން އޭނާގެ دعاء ޤަބޫލު ކުރެވޭނީ ކިހިނެތްތޯ؟

1852- وَعنْهُ رضي اللَّه عَنْهُ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّه صَلّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « ثَلاثَةٌ لاَ يُكَلِّمُهُمْ اللَّه يوْمَ الْقِيامةِ ، وَلاَ يُزَكِّيهِمْ ، وَلا ينْظُرُ إلَيْهِمْ ، ولَهُمْ عذَابٌ أليمٌ : شَيْخٌ زَانٍ ، ومَلِكٌ كَذَّابٌ، وَعَائِل مُسْتَكْبِرٌ » رواهُ مسلم . « الْعَائِلُ » : الْفَقِيرُ .

އަދި އެصحابي (އެބަހީ ރަޟިﷲ ޢަންހު ސުންނަތުގައި أبُو هُرَيْرَة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُولُ اللَّه صَلّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديثކުރެއްވިއެވެ. ތިންބައިމީހަކާއި ﷲ سبحانه وتعالى قيامةދުވަހުން ބަސް ވަޙީ ނުކުރައްވާނެއެވެ. އަދި އެމީހުންގެ ފާފަފުށް ނުދުއްވަވާނެއެވެ. އަދި އެމީހުންނަށް ބަލައިވެސް ނުލައްވާނެއެވެ. އަދި ހިތްދަތިވާ ޢަޛާބެއް ވެއެވެ. އެއީ ޒިނޭކުރާ މުސްކުޅިމީހާއެވެ. އަދި ދޮގުހަދާ ރަސްގެފާނެވެ. އަދި ބޮޑާކަމުގެ ފަރާތް فقير މީހާއެވެ.

1853- وَعَنْهُ رضي اللَّه عنْهُ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « سيْحَانُ وجَيْحَانُ وَالْفُراتُ والنِّيلُ كُلٌّ مِنْ أنْهَارِ الْجنَّةِ » رواهُ مسلم .

އަދި އެصحابي (އެބަހީ މާތްﷲ ރުއްސުން ލެއްވި) أبُو هُرَيْرَة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. (ކޯރުތަކުގެ ތެރެއިން) سيْحَانُ އާއި جَيْحَانُ އާއި اَلْفُراتُ އާއި النِّيل އަކީ ސުވަރުގޭގެ ކޯރުތަކުގެ ތެރެއިންވާ ތަންތަނެވެ.

1854- وعَنْهُ قَال : أخَذَ رَسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم بِيَدِي فَقَالَ : « خَلَقَ اللَّه التُّرْبَةَ يوْمَ السَّبْتِ، وخَلَقَ فِيهَا الْجِبَالَ يَوْمَ الأحَد ، وخَلَقَ الشَّجَرَ يَوْمَ الإثْنَيْنِ ، وَخَلَقَ المَكْرُوهَ يَوْمَ الثُّلاثَاءِ ، وَخَلَقَ النُّورَ يَوْمَ الأرْبَعَاءِ ، وَبَثَّ فِيهَا الدَّوَابَّ يَوْمَ الخَمِيسِ ، وخَلَقَ آدَمَ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم بَعْدَ الْعَصْرِ مِنْ يَوم الجُمُعَةِ في آخِرِ الْخَلْقِ في آخِرِ سَاعَةٍ مِنَ النَّهَارِ فِيمَا بَيْنَ الْعَصْرِ إلى اللَّيلِ » .رواه مسلم .

އަދި އެصحابي(އެބަހީ މާތްﷲ ރުއްސުން ލެއްވި) أبُو هُرَيْرَة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ތިމަންނަގެ އަތުގައި ހިފެއްވިއެވެ. ދެން حديثކުރެއްވިއެވެ. الله سبحانه وتعالى ބިންއުފެއްދެވީ ހޮނިހިރު ދުވަހުއެވެ. އަދި އެތަނުގައި ފަރުބަދަތައް އުފެއްދެވީ އާދިއްތަ ދުވަހުއެވެ. އަދި ގަސްގަހަ އުފެއްދެވީ ހޯމަ ދުވަހުއެވެ. مَكْرُوهَ ތަކެތި އުފެއްދެވީ އަންގާރަދުވަހުއެވެ. އަދި ނޫރު އުފެއްދެވީ ބުދަދުވަހުއެވެ. އަދި އޭގައި ޖަނަވާރުތައް ފެތުރުއްވީ ބުރާސްފަތި ދުވަހުއެވެ. އަދި آدَم عَلَيْهِ السلام އުފެއްދެވީ ހުކުރު ދުވަހު عصر ނަމާދުންފަހު عصر ވަގުތާއި ރޭގަނޑާއި ދެމެދު ދުވާލުގެ އެންމެފަހު ވަގުތުއެވެ.

1855- وعنْ أبي سُلَيْمَانَ خَالِدِ بنِ الْوَلِيدِ رضي اللَّه عَنْهُ قالَ : « لَقَدِ انْقَطَعَتْ في يَدِي يوْمَ مُؤتَةَ تِسْعَةُ أسْيافٍ ، فَمَا بقِيَ في يدِي إلا صَفِيحةٌ يَمَانِيَّةٌ » .رواهُ البُخاري .

މާތް الله ރުއްސުން ލެއްވި أبُو سُلَيْمَانَ خَالِدِ بنِ الْوَلِيد ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. مُؤتَة ހަނގުރާމައިގައި ތިމަންނަގެ އަތުން ނުވަ ކަނޑި ބިންފައިގެން ދިޔައެވެ. ދެން ތިމަންނަގެ އަތުގައި ބަދަން ކަރައިގެ ކަނޑިއްވިބަވި އެހެން އެއްވެސް ކަނޑިއެއް ނެތެވެ.

1856- وعَنْ عمْرو بْنِ الْعَاص رضي اللَّه عنْهُ أَنَّهُ سَمِع رسُولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يَقُولُ : « إِذَا حَكَمَ الْحَاكِمُ ، فَاجْتَهَدَ ، ثُمَّ أصاب ، فَلَهُ أجْرانِ وإنْ حَكَم وَاجْتَهَدَ ، فَأَخْطَأَ ، فَلَهُ أجْرٌ» متفقٌ عَلَيْهِ .

މާތްﷲ ރުއްސުންލެއްވި عمْرو بْنِ الْعَاص ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديثކުރައްވަނިކޮށް ވިދާޅުވި ގޮތަށް އެކަލޭގެފާނު حديثކުރައްވައެވެ. حَاكِمُ ނިޔާ ދެއްވާނީ ކުރިން إجْتَهَاد ކޮށްގެން އެ حكمއެއް އަދާކުރެއްވުމަށްފަހު ދެ އަޖުރުގެ ދެވަނަ ދަރަޖަ ލިބޭނެއެވެ. އަދި حَاكِم ނިޔާއިއްވާނީ ކުރިން إجْتَهَاد ކޮށްގެން އެ حكمއެއް ނުރައްޓި ވެއްޖެނަމަ ދެ އަޖުރުގެ އެއްދަރަޖަ ލިބޭނެއެވެ.

1857- وَعَنْ عائِشَةَ رضي اللَّه عَنْهَا أنَّ النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قَالَ : « الْحُمَّى مِنْ فيْحِ جَهَنَّم فأبْرِدُوهَا بِالمَاءِ » متفقٌ عليه .

މާތްﷲ ރުއްސުންލެއްވި عائِشَةَ ގެފާނުގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبيِّ އާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديثކުރައްވައެވެ. ހުމަކީ ނަރަކައިގެ އަލިން އަންނަ އެއްޗެކެވެ. ފަހެ ފެނުން އެކަމަށް ކުރާށެވެ.

1858- وَعَنْهَا رضي اللَّه عَنْهَا عَنِ النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قَالَ:«مَنْ مَاتَ وَعَلَيْهِ صَوْمٌ ، صَامَ عَنْهُ وَلِيُّهُ » متفقٌ عَلَيْهِ .

އަދި އެކަމަނާ (އެބަހީ މާތްﷲ ރުއްސުންލެއްވި عائِشَة ގެފާނުގެ) އަރިހުން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. މީހަކު ނިޔާވެއްޖެނަމަ އަދި އޭނާގެ މައްޗަށް ރޯދަ ހުރިނަމަ އޭނާގެ ފަރާތުން އޭނާގެ ވަލީވެރިޔާ ހިފާނެއެވެ.

وَالْمُخْتَارُ جَوَازُ الصَّوْمِ عَمَّنْ مَاتَ وَعَلَيْهِ صَوْمٌ لِهَذَا الْحَدِيثِ ، والْمُرَادُ بالْوَلِيِّ : الْقَرِيبُ وَارِثاً كَانَ أوْ غَيْرِ وَارِثٍ.

މާތަބަރު قول އަކީ މަރުވެފައިވާ މީހެއްގެ ރޯދަ ހިފުމަށް އޭނާގެ ވަލީވެރިޔާ ހިފުމެވެ. މިގޮތުން ވަލީވެރިޔާގެ މުރާދަކީ ގާތްތިމާގެ މީހުންނެވެ. އެއީ وارثއަކު ކަމުގައިވިޔަސް އަދި ނޫންކަމުގައިވިޔަސް މެއެވެ.

1859- وَعَنْ عَوْفِ بن مَالِكِ بنِ الطُّفَيْلِ أنَّ عَائِشَةَ رضي اللَّه عَنْهَا حُدِّثَتْ أنَّ عَبْدَ اللَّه ابنَ الزَّبَيْر رضي اللَّه عَنْهُمَا قَالَ فِي بيْعٍ أوْ عَطَاءِ أعْطَتْهُ عَائِشَةُ رضي اللَّه تَعالَى عَنْها : وَاللَّه لَتَنْتَهِيَنَّ عَائِشَةُ ، أوْ لأحْجُرَنَّ علَيْهَا ، قَالتْ : أهُوَ قَالَ هَذَا ؟ قَالُوا : نَعمْ ، قَالَتْ : هُو ، للَّهِ عليَ نَذْرٌ أنْ لا أُكَلِّم ابْنَ الزُّبيْرِ أبداً ، فَاسْتَشْفَع ابْنُ الزُّبيْرِ إليها حِينَ طالَتِ الْهجْرَةُ . فَقَالَتْ : لاَ وَاللَّهِ لا أُشَفِّعُ فِيهِ أبَداً ، ولا أتَحَنَّثُ إلَى نَذْري . فلَمَّا طَال ذَلِكَ علَى ابْنِ الزُّبيْرِ كَلَّم المِسْورَ بنَ مخْرَمَةَ ، وعبْدَ الرَّحْمنِ بْنَ الأسْوَدِ بن عبْدِ يغُوثَ وقَال لهُما : أنْشُدُكُما اللَّه لَما أدْخَلْتُمَانِي علَى عائِشَةَ رضي اللَّه عَنْهَا ، فإنَّهَا لاَ يَحِلُّ لَهَا أنْ تَنْذِر قَطِيعَتِي ، فَأَقْبَل بهِ المِسْورُ ، وعَبْدُ الرَّحْمن حَتَّى اسْتَأذَنَا علَى عائِشَةَ ، فقَالاَ : السَّلاَمُ علَيْكِ ورَحمةُ اللَّه وبرَكَاتُهُ ، أنَدْخُلُ ؟ قَالَتْ عَائِشَةُ : ادْخُلُوا . قَالُوا : كُلُّنَا ؟ قَالَتْ: نَعمْ ادْخُلُوا كُلُّكُمْ ، ولاَ تَعْلَمُ أنَّ معَهُما ابْنَ الزُّبيْرِ ، فَلمَّا دخلُوا ، دخلَ ابْنُ الزُّبيْرِ الْحِجَابَ ، فَاعْتَنَقَ عائِشَةَ رضي اللَّه عنْهَا ، وطَفِقَ يُنَاشِدُهَا ويبْكِي ، وَطَفِقَ المِسْورُ ، وعبْدُ الرَّحْمنِ يُنَاشِدَانهَا إلاَّ كَلَّمَتْهُ وقبلَتْ مِنْهُ ، ويقُولانِ : إنَّ النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم نَهَى عَمَّا قَدْ علِمْتِ مِنَ الْهِجْرةِ . وَلاَ يَحلُّ لمُسْلِمٍ أنْ يهْجُر أخَاهُ فَوْقَ ثَلاثِ لَيَالٍ . فَلَمَّا أكْثَرُوا على عَائِشَةَ مِنَ التَّذْكِرةِ والتَّحْرِيجِ ، طَفِقَتْ تُذَكِّرُهُما وتَبْكِي ، وتَقُولُ : إنِّي نَذَرْتُ والنَّذْرُ شَدِيدٌ ، فَلَمْ يَزَالا بهَا حتَّى كَلَّمتِ ابْنِ الزُّبيْرِ ، وَأعْتَقَتْ فِي نَذْرِهَا أرْبعِينَ رقَبةً، وَكَانَتْ تَذْكُرُ نَذْرَهَا بعْدَ ذَلِكَ فَتَبْكِي حتَّى تَبُلَّ دُمُوعُهَا خِمارَهَا . رواهُ البخاري .

عَوْف بن مَالِكِ بن الطُّفَيْلِ ގެ ރިވާއިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން عائِشَةَ ގާތަށް ހަބަރު ދިއްވުނެވެ. ހަމަކަށަވަރުން عَبْدَ اللّه ابنَ الزَّبَيْر އަކަމަށް ވިއްކާލުމާ ނުވަތަ ދެއްވާލުމާ މުދަލަކާއި ގުޅިގެން ވިދާޅުވިއެވެ. ވަﷲ ގަސަމުން ހުއްޓާލުން ބޭނުމެވެ. عائِشَةَ ގާތުން އަހަރެން ދުރުކުރުވާނެވެ. ނުނިކުމެ ވިޔަސްނަމަ އަހަރެމެން ގެތެރެއަށް ދަނޑިވަޅު އަދި ހުއްޓުވޭނެވެ. އަހަރެން أخبر ދިން ހިނދުން ހަބަރުން އައްސަވައިފިއެވެ. ހަމަ މިކަމެއް އޭނާ ބުނީހެއްތޯ؟ އެހިނދުން ދަންނަވައިފިއެވެ. އާދޭހެވެ! އަހަރެން ވިދާޅުވިއެވެ. ވަލްލާހި ﷲ އަށް ނަދުރުކުރަން ބުނެލީމެވެ. އަދި މިގޮތުން ދުވަހަކުވެސް عَبْدَ اللّه ابن الزَّبَيْر އާއި އަނގަޔަށް ނުބުނެވޭނެ ގޮތަށްވެއެވެ. މިހެން أخوة ތަރިކަވެރިކަމުގެ ދުވަސްތަކުގައި ދިގުވުން ޚަބަރުން عَبْدَ اللّه ابن الزَّبَيْر ހިނގާ ގޮތުގެ ވާހަކަ ގުޅޭގޮތް އެދުނެވެ. މިހެން އަހަރެން ވިދާޅުވިއެވެ. ވަﷲ ގަސަމު ހުވާކޮށް ބަހައްޓާ. ވިޔަސްނަމަ އޭނާގެ ދުވަހު އެއްވެސް ހިތްވަރެއް شفاعة قبول އެއް ނުކުރާނީމެވެ. އަދި ވިޔަސްގެ ހަވާލު ނުކުރާނެ ހުއްޓިލާވެ. މިހެން أخوة ތަރިކަވެރިކަން ދުވަސް ދިގުވުން ޚަބަރުން އަހަރެން عَبْدَ اللّه ابنَ الزَّبَيْر އަށް ބުރަކޮށް ވިއެވެ. އެހެންކަމުން المِسْوَر بن مَخْرَمَة އާއި عبْد الرَّحْمن بْن الأسْوَد بن عبْد يغُوث އާއި ދުށްކޮށްނުވި ގޮތުން ކިޔުއްވާ އަހަރެމެންގެ ދަރިކަލުން ދޫކޮށްލައްވާށެވެ. މިހެން ދަންނަވައިފިއެވެ.

ދެންނެވިއެވެ. اللهގެ އިސްތިޢުފާރު ބިރުދޭކަށްނުކުރާނަން ބިމަށްނަ އިސްތިޢާނަތް ހަރާމްވެއެވެ. އެއީ
ބިމަށްނަ ގޮވާގެން عائِشَةَގެފާނު އަރިހަށްދިޔުމެވެ. ފަހެ ހަމަހަށްވެރިން އަހަރެންނަށް ބިމަށްނަށާއި
أخوة ބިރިހަން ހަނގާމާވާނެ ނަފުރަ ބާނގަނޑުރަރަން ހުއްދަވެގެންނެވިއެވެ. ފަހެ المِسْوَرُއާއި عبْد الرَّحْمن
އާއި ދެބަހާރުން عَبْد الله ابن الزُّبَيْر ގެވަރަން ވަޢިގަން عائِشَة ގެފާނުގެ ގާނޖެވަރަން ވަނދުވަން
ހުއްދައިހަން އެދި ދެންނެވިއެވެ. ފަހެ އެދުބާހާރުން ސަލާމު ގޮވައިވެ. السَّلاَمُ عَلَيْكِ ورَحمةُ الله وبرَكَاتُهُ
ވަދެވޭތޯއެވެ. އައިސްފަހު އައިސްވިއެވެ. ބިމަށްވަން އަބޭއަރަން ވަންނަންހުރިއަށްތޯއެވެ؟
އަހަރެމެން ދެންނެވިއެވެ. އާދެވޭ! އެބޭހާރުން އަންއަރުހަށް ދެންނެވިއެވެ. ބިމަށްވަން އަށްވަން
ވަންނަވި ހުއްޓޯ؟ އަހަރެމާ ދެންނެވިއެވެ. އާންހަރެވެ. ބިޔަބައިހިރުން އަށްވަން އަހަގަތި
ވަންނާށެވެ. އަދި عَبْدَ الله ابنَ الزُّبَيْر އެބޭހާރުންނާއި އަހަ ވާހަކަ އަހަރެމެންނުދަން ހުރިއެވެ. ފަހެ
އެބޭހާރުން އެބޭރައިން ވަދެވަޑައިގަތެވެ. ފަހެ عَبْد الله ابن الزُّبَيْر ފަރުދާގެ އެބޭރައިން ވަދެވަޑައިގަތެވެ.
ފަހެ عَبْدَ الله ابنَ الزُّبَيْرُގެ ބޭބޭދިއްޔަ عائِشَةَ ގެފާނާއި معانقة ކުރައްވައިގަތެވެ. އަދި އާދޭސް ދަންނަވަން
ފެށިއްޖެއެވެ. އަދި ރޮން ފެށިއްޖެއެވެ. އަދި المِسْوَرُއާއި عبْدَ الرَّحْمنُއާއި ދެބޭހާރުންވެސް އަހަރެން އަދި
ދަންނަވާން ފެށިއްޖެއެވެ. އަދި އެދެބޭހާރުން ވިދާޅުވުން ގެންދެވިއެވެ. ހަމަހަމަވެރިން
ކަމާއަށްވެސް އަނގަވާއިރާ ފުރަލިން نبي އާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ވަނީ އަނގަވައިން ނުބޭން ހުރިން
މުސްލިމަކު ވިދާޅެއެވެ. އަދި މުސްލިމަކަށް ބިޔާދިވެހިން ވެރި ގެނައިން އަޚާއާގެ اخاء ވާހަކަ ނުދެއްކާ
ހުރިން ހަދައިގަނެ ނުވާއެވެ. ފަހެ އެބޭހާރުން އެވަރުވެއި އަގަބަ ދައްކަވާން ގެންދިއުން ފުރުލުން
عائِشَة ގެފާނު ރޮން ފެށިއްޖެއެވެ. އަދި ވިދާޅުވިއެވެ. ބިމަށްނަ މަޑުކޮށް ނުދާނެތީ ބުނެފިއެވެ. އަދި
ނުދެރަ ގޮތްތޮ ވަގުތާ (އިޖާބަ ހަދިމާބުރުގެއްނާ) އަޔަކަވެ. ނަހަމަސް އިބްނުޒުބައިރު
ދުއްރާނު އަހަރުގެ މައްޗަށް ބަރަފާން ފުރުގުން އަނގަވާރުން عائِشَةَ ގެފާނު عَبْد الله ابنَ الزُّبَيْر އާއި
އަނގަވައިން ބުނެފެވެ. އަދި އަހަރެމާގެ ނަދުރަ ދުވަހުގެ މައްޗަށްވާޑުފާރު ދޮއްވިއެވެ. އާދި
ސާޅީސް އަޅުން މިނިވަންކުރެއްވެވެ. ފަހެ އެގޮތުން އަހަރެމާ އަނދުރުގެކަރަ ހަނދާން ކުރައްވައެވެ.
އަދި ރޯއް ހުއްދަވައެވެ. އެތުގެ ގަދަކަމުން ރޯއްވަވެ. އެގޮ ސަބަބުން އަހަރެމާގެ ދޮޅުދަ ބޮދުއްވިއެވެ.

1860- وعَنْ عُقْبَةَ بنِ عامِرٍ رضي اللَّه عنْهُ أنَّ رسُولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم خَرجَ إلَى قَتْلَى أُحُدٍ . فَصلَّى علَيْهِمْ بعْد ثَمان سِنِين كالمودِّع للأحْياءِ والأمْواتِ ، ثُمَّ طَلَعَ إلى المِنْبر ، فَقَالَ : إنِّي بيْنَ أيْدِيكُمْ فَرَطٌ وأنَا شهيد علَيْكُمْ وإنَّ موْعِدَكُمُ الْحوْضُ ، وَإنِّي لأنْظُرُ إليه مِنْ مَقامِي هَذَا، وإنِّي لَسْتُ أخْشَى عَلَيْكُمْ أنْ تُشْركُوا

، ولَكِنْ أخْشَى عَلَيْكُمْ الدُّنيا أنْ تَنَافَسُوهَا» قَالَ: فَكَانَتْ آخِرَ نَظْرَةٍ نَظَرْتُهَا إِلَى رَسُولِ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުއްސުވުންލެއްވި عُقْبَة بنِ عامِر ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އުހުދު ހަނގުރާމައިގެ شهيدވި ބޭކަލުންގެ ޒިޔާރަތަށް ވަޑައިގަތެވެ. ފަހެ އެބޭކަލުންނަށް دعاء ކުރެއްވިއެވެ. އަދި ދިރިހުރިމީހުންނާއި މަރުވެފައިވާ މީހުންނަށް وداعކުރާ ފަދައިން وداع ކުރެއްވިއެވެ. އެއީ އަށް(8) އަހަރު ފަހުންނެވެ. ދެން މިންބަރުމައްޗަށް އަރާ ވަޑައިގަތެވެ. ފަހެ حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންކަލޭގެފާނު ތިޔަބައިމީހުންގެ أخرِ ހޯދާ ބާއިޖަވެރި ކުރުމުގެ އިންތިޒާމު ކުރައްވަމުއެވެ. އަދި ތިމަންކަލޭގެފާނު ތިޔަބައިމީހުންގެ މައްޗަށް ހެކިވެރިޔާއެވެ. އަދި ތިމަންކަލޭގެފާނު ތިޔަބައިމީހުންނާ ބައްދަލުކުރާނެތަނަކީ الْحوْض އެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންކަލޭގެފާނު މިހިރިތަނުން އެތަން އަބަދުފެންނަމުއެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންކަލޭގެފާނު ބިރު ނުގަންނަވަނީ ކަމަކީ ތިޔަބައިމީހުން شرك ކުރާނެކަމުގެ ކަމެއްނޫނެވެ. ނަމަވެސް ތިމަންކަލޭގެފާނު ތިޔަބައިމީހުންގެ ކަމުގައި ބިރުގަންނަވަނީ ތިޔަބައިމީހުން ދުނިޔޭގައި ވާދަވެރިވާ ކަމެވެ. ރާވީ ވިދާޅުވިއެވެ. ފަހެ އެއީ ތިމަންނަ އެންމެ ފަހުން رسولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ދުށުނު ދުވަހެވެ.

وفي روايةٍ : « وَلَكِنِّي أخْشَى علَيْكُمْ الدُّنيَا أنْ تَنَافَسُوا فِيهَا ، وتَقْتَتِلُوا فَتَهْلِكُوا كَما هَلَكَ منْ كَانَ قَبْلكُمْ »
قَالَ عُقبةُ : فَكانَ آخِرَ ما رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم عَلَى المِنْبرِ .

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. ތިމަންކަލޭގެފާނު ތިޔަބައިމީހުންގެ ކަމުގައި ބިރުގަންނަވަނީ ތިޔަބައި މީހުން ދުނިޔޭގައި ވާދަވެރިވުމުގެ ކަމުގައެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުން އެއްބަޔަކު އަނެއްބަޔަކާ ހަނގުރާމަ ކުރެގެން ފަހެ ތިޔަބައިމީހުންގެ ކުރީގެ މީހުން ހަލާކުވީ ފަދައިން ތިޔަބައިމީހުންވެސް ހަލާކުވެގެން ނިކަމެތިވާނެއެވެ. ދެން عُقبةُ ވިދާޅުވިއެވެ. އެއީ ތިމަންނަ رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم މިންބަރުމަތީގައި ހުންނަވަނިކޮށް ދުށުނު އެންމެ ފަހު ދުވަހެވެ.

وفِي روَايةٍ قال : « إنِّي فَرطٌ لَكُمْ وأنَا شَهِيدٌ علَيْكُمْ ، وَإنِّي واللَّه لأنْظُرُ إلَى حَوْضِي الآنَ ، وإنِّي أُعْطِيتُ مَفَاتِيحَ خزَائِنِ الأرضِ ، أوْ مَفَاتِيحَ الأرْضِ ، وَإنِّي واللَّهِ مَا أَخَافُ علَيْكُمْ أنْ تُشْرِكُوا بعْدِي ولَكِنْ أخَافُ علَيْكُمْ أنْ تَنَافَسُوا فِيهَا » .

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންކަލޭގެފާނު ތިޔަބައިމީހުންނަށް އިސްވެގެން ދެއްވާނީމެވެ. އަދި ތިމަންކަލޭގެފާނު ތިޔަބައިމީހުންގެ މައްޗަށް ހެކިވެރިވާނީމެވެ. ވާﷲ ހަމަކަށަވަރުން ބަލަމުވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންކަލޭގެފާނު މިހާރު އެ حوض އަށް ބަލަމުންދަމެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންކަލޭގެފާނަށް ބިމުގެ ޚަޒާނާތަކުގެ ތަޅުދަނޑިތައް (ނުވަތަ ބިމުގެ ތަޅުދަނޑިތައް) ދެއްވިއެވެ. ވާﷲ ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންކަލޭގެފާނު ބިރެއްނުގަނެމެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިޔަބައިމީހުން ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ ފަހުން شرك ކުރާނޭކަމުގެ މައްޗަށެއް ނޫނެވެ. ނަމަވެސް ތިމަންކަލޭގެފާނު ބިރުގަންނަނީ ތިޔަބައިމީހުން ދުނިޔޭގައި ވާދަވެރިވާނޭ ކަމަށެވެ.

وَالْمُرادُ بِالصَّلاةِ عَلَى قَتْلَى أُحُدٍ : الدُّعَاءُ لَهُمْ ، لاَ الصَّلاةُ المعْرُوفَةُ .

1861- وعَنْ أبِي زَيْدٍ عمْرُو بنِ أخْطَبَ الأنْصَارِيِّ رضي اللَّه عَنْهُ قَال : صلَّى بنا رَسُولُ اللَّه صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم الْفَجْر ، وَصعِدَ المِنْبَرَ ، فَخَطَبَنا حَتَّى حَضرَتِ الظُّهْرُ ، فَنَزل فَصلَّى . ثُمَّ صَعِدَ المِنْبَر فخطب حَتَّى حَضَرتِ العصْرُ ، ثُمَّ نَزل فَصلَّى ، ثُمَّ صعِد المنْبر حتى غَرَبتِ الشَّمْسُ، فَأخْبرنا مَا كان ومَا هُوَ كائِنٌ ، فَأَعْلَمُنَا أحْفَظُنَا . رواهُ مُسْلِمٌ .

ރަޟީ ﷲ ޢަންހު ސަޙާބީ أبُو زَيْد عمْرُو بنِ أخْطَبَ الأنْصَارِيِّ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންމެންނާއެކު رسُول اللَّه صَلّى اللّهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ފަތިސްނަމާދު ކުރެއްވިއެވެ. އަދި މިންބަރަށް އަރުއްވައިގަތެވެ. އަދި خطبة ވިދާޅުވުމުގެ ގެންދަވަމުން މެންދުރު ނަމާދު ވަގުތުވިއެވެ. ފަހެ ފައިބާވައިގަތުމުން ނަމާދުކުރެއްވިއެވެ. ދެން މިންބަރަށް އަރުއްވައިގަތެވެ. އަދި خطبة ވިދާޅުވުމުން ގެންދަވަމުން عصر ނަމާދު ވަގުތުވީއެވެ. ދެން ފައިބާވައިގަތެވެ. ފަހެ ނަމާދު ކުރެއްވިއެވެ. ދެން މިންބަރަށް އަރުއްވައިގަތެވެ. އަދި ފެށިން ގޮސް އިރު އޮއްސުނެވެ. ފަހެ ތިމަންމެންނަށް ވެގެންދިޔަ ކަންތައްތަކާއި އަދި ވާނޭ ކަންތައްތައް ބަޔާންކޮށްދެއްވިއެވެ. ތިމަންމެންގެ ތެރެއިން އެބައިގެ ހިފުޒުކުރި މީހަކީ ތިމަންމެންގެ ތެރެއިން އެންމެ علم ވެރި މީހާއެވެ.

1862- وعنْ عائِشَةَ رضي اللَّه عَنْهَا قَالَتْ : قال النبي صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « مَنْ نَذَرَ أن يُطِيع اللَّه فَلْيُطِعْهُ ، ومَنْ نَذَرَ أنْ يعْصِيَ اللَّه ، فلا يعْصِهِ » رواهُ البُخاري .

މާތް الله ރުޟުވެވޮޑިގެންވި عائِشَة ގެފާނުގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. نبي އާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديثކުރެއްވިއެވެ. اللهއަށް ކިޔަމަންތެރިވުމަށް ނަދުރުކުރެއް ބުނެފިމާ ފަހެ އޭނާ ކިޔަމަން ކުރާހުއްޓެވެ. އަދި اللهއަށް ނުކިޔަމަންތެރިވުމަށް ނަދުރުކުރެއް ބުނެފިމާ ފަހެ އޭނާ އެކަމާ ނުގަތަށް ނުވާހުއްޓެވެ.

1863- وَعنْ أُمِّ شَرِيكٍ رضي اللَّه عنْهَا أن رسُول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم أمرَهَا بِقَتْلِ الأوزَاغِ ، وقَال: « كَانَ يَنْفُخُ علَى إبْراهِيمَ » متفقٌ عَلَيْهِ .

މާތް الله ރުޟުވެވޮޑިގެންވި أُمّ شَرِيك ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم (ހޮނު) މަރުމަށް އަމުރުކުރެއްވިއެވެ. އަދި حديث ކުރެއްވިއެވެ. އޭގެ ابراهيمގެފާނަށް (އަލިފާނަށް ފުމެނިގަނެ) އޭނަ ފުމުން ގެންދިޔައެވެ.

1864- وَعنْ أبي هُريرةَ رضي اللَّهُ عنْهُ قَال : قَالَ رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « منْ قَتَلَ وزَغَةً في أوَّلِ ضَرْبَةٍ ، فَلَهُ كَذَا وَكَذَا حسنَةً ، وَمَنْ قَتَلَهَا في الضَّرْبَةِ الثَّانية ، فَلَهُ كَذَا وكَذَا حَسنَةً دُونَ الأولَى ، وإنَّ قَتَلَهَا في الضَّرْبَةِ الثَّالِثَةِ ، فَلَهُ كَذاَ وَكَذَا حَسَنَةً » .

މާތްالله ރުޟުވެވޮޑިގެންވި أبُو هُريرة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ފުރަތަމަ އަޅައިލުމުން ހޮނު މަރާފިމަ ހިލަމަ ދެވެނަ ދެވަނަ މިވެނި ދަރުމަވާހެއެވެ. އަދި ފުރަތަ ދެވަނަ ހަށެ ހޮނު މަރާފިމަ ހިލަމަ ހަމަ ދެވަނަ ދަރުމަދޭއެވެ. އަދި ފުރަތަ ތިންވަނަ ހަށެ ހޮނު މަރާފިމަ ހިލަމަ ދެވަނަ ދަރުމަ ހުއްޓެވެ.

وفي رِوَايةٍ : « مَنْ قَتَلَ وزَغاً في أوَّلِ ضَرْبَةٍ ، كُتِبَ لَهُ مائةُ حسنَةٍ ، وَفي الثَّانِيَةِ دُونَ ذَلِكَ ، وفي الثَّالِثَةِ دُونَ ذَلِكَ » . رواه مسلم .

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. މިހެނީ ފުރަތަމަ ފަހަރުން މަރާ މީހާއަށް ސަތޭކަ ހެޔޮކަން ލިބޭނެކަމަށެވެ. އަދި ދެވަނަ ފަހަރުން
ސަތޭކަ درم ލިޔުއްވޭއެވެ. އަދި ތިންވަނަ ފަހަރުން މަރާނަމަ އެއަށްވުރެ މަދުން ލިޔުއްވޭއެވެ. އަދި ތިންވަނަ ފަހަރުން
މަރާނަމަ އެއަށްވުރެ މަދުން ލިޔުއްވޭއެވެ.

قال أهْلُ اللُّغَةِ : الْوَزَغُ : الْعِظَامُ مِنْ سامَّ أبْرصَ .

1865- وَعَنْ أبي هُرَيْرَةَ رضي اللَّه عَنْهُ أنَّ رسُول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قَال : « قَال رَجُلٌ لأتَصدقَنَّ بصَدَقَةٍ ، فَخرَجَ بِصَدَقته ، فوَضَعَهَا في يَدِ سَارِقٍ ، فَأصْبَحُوا يتَحدَّثُونَ : تَصَدِّقَ الليلة علَى سارِقٍ، فَقَالَ : اللَّهُمَّ لَكَ الْحَمْدُ لأتَصَدَّقَنَّ بصَدَقَةٍ ، فَخَرَجَ بِصَدَقتِهِ ، فَوَضعَهَا في يدِ زانيةٍ، فَأصْبَحُوا يتَحدَّثُونَ تُصُدِّق اللَّيْلَةَ عَلَى زَانيَةٍ ، فَقَالَ : اللَّهُمَّ لَكَ الْحَمْدُ عَلَى زانيَةٍ ؟، لأتَصَدَّقَنَّ بصدقة ، فَخَرَجَ بِصَدقَتِهِ ، فَوَضَعَهَا في يد غَني ، فأصْبَحُوا يتَحدَّثونَ : تُصُدِّقَ على غَنِيٍّ ، فَقَالَ اللَّهُمَّ لَكَ الْحَمْدُ على سارِقٍ ، وعَلَى زَانيةٍ ، وعلَى غَني ، فَأتِي فَقِيل لَهُ: أمَّا صدَقَتُكَ علَى سَارِقٍ فَلَعَلَّهُ أنْ يَسْتِعفَّ عنْ سرِقَتِهِ ، وأمَّا الزَّانيةُ فَلعلَّها تَسْتَعِفَّ عَنْ زِنَاهَا، وأمَّا الْغنِيُّ فَلَعلَّهُ أنْ يعْتَبِر ، فَيُنْفِقَ مِمَّا آتَاهُ اللَّهُ » رَواهُ البخاري بلفظِهِ ، وَمُسْلِمٌ بمعنَاهُ .

ރަޟިﷲ ޢަންހު ސަނަދުފުޅާއި أبُو هُريرةَ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ
وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. (އެއްފިރިހެނަކު) މިހެން ބުންޏެވެ. މިރޭ ތިމަން ކަށަވަރުން ވެސް صدقة
ކުރާހުށީމެވެ. ދެން صدقة ހިފައިގެން ނިކުތެވެ. ދެން އެ صدقة ވައްކަންކުރާ މީހަކަށް ދިނެވެ. ދެން
ހެނދުނު ވީމުން މީސްތަކުން ވާހަކަދައްކަން ފެށިއެވެ. ރޭގައި صدقة ކުރެވިއްޖެ ވަގެއްގެ މައްޗަށެވެ.
ދެން އެމީހާ ބުންޏެވެ. އޭ الله! ތިބާއަށް ޙަމްދު ހުއްޓެވެ. މިރޭ ތިމަން صدقة ކުރާހުށީމެވެ.
ދެން صدقةހިފައިގެން ނިކުތެވެ. އަދި ޒިނޭކުރާ މީހަކަށް صدقةދިނެވެ. ދެން ހެނދުނުވީމުން މީސްތަކުން
ވާހަކަދައްކަން ފެށިއެވެ. ރޭގައި صدقة ކުރެވިއްޖެ ޒިނޭކުރާ މީހެއްގެ މައްޗަށެވެ. ދެން އޭނާ ބުންޏެވެ.
އޭالله! ތިބާއަށް ޙަމްދު ކުރަމެވެ. މިރޭ ތިމަން صدقة ކުރާހުށީމެވެ. ދެން صدقة ހިފައިގެން
ނިކުތެވެ. ދެން މުއްސަނދިއަކަށް އެ صدقة ދިނެވެ. ދެން ހެނދުނު ވީމުން މީސްތަކުން ވާހަކަ ދައްކަން
ފެށިއެވެ. ރޭގައި صدقة ކުރެވިއްޖެ މުއްސަނދިއަކަށެވެ. ދެން އޭނާ ބުންޏެވެ. އޭ الله! ތިބާއަށް ޙަމްދުކުރަން
ވަގަކަށް صدقة ކުރެވުނު ހާލުގެ މައްޗަށާއި ޒިނޭކާރީ މީހަކަށް صدقة ކުރެވުނު ހާލުގެ މައްޗަށާއި
މުއްސަނދިއަކަށް صدقة ކުރެވުނު ހާލުގެ މައްޗަށް ތިބާ އަށް ޙަމްދު ކުރަމެވެ. ދެން އޭނާ
ހުވަފެނުގައި ދައްކާލެވުނެވެ. އޭނާއަށް ބުނެވުނެވެ. ތިބާ ވަގަކަށް ކުރި صدقة ގެ ސަބަބުން

އާން ވަރަށް ދޫކޮށްލުން އަލަނީގެންވެއެވެ. އަދި ޙާޟިރުވާގޮތަށް ދިނުން صدقة ގޮތް ސަބަބުން
އާން ޙާޟިރުކުރުން ހުސްޙަޤުން އަލަނީގެންވެއެވެ. އަދި މުއްސަނދިކަމަށް ދިނުން صدقة ގެ ސަބަބުން
އާދައިން ހަރުވިސްނިގެން صدقة ދޭން ފަރުދަކުގެން އަލަނީގެންވެއެވެ.

1866- « وعنه قال كنا مع رسول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم في دعوة فرفع إليه الذراع وكانت تُّعجبه فَنَهسَ منها نَهسَةَ وقال : أنا سيد الناس يوم الْقِيامَةِ ، هَلْ تَدْرُونَ مِمَّ ذَاكَ ؟ يَجْمعُ اللَّه الأوَّلِينَ والآخِرِينَ في صعِيدٍ وَاحِد ، فَيَنْظُرُهمُ النَّاظِرُ ، وَيُسمِعُهُمُ الدَّاعِي ، وتَدْنُو مِنْهُمُ الشَّمْسُ ، فَيبْلُغُ النَّاسُ مِنَ الْغَمِّ والْكَرْبِ مَالاَ يُطِيقُونَ وَلاَ يحْتَمِلُونَ ، فيَقُولُ النَّاسُ : أَلاَ تَروْنَ إلى مَا أَنْتُمْ فِيهِ ، إِلَى ما بَلَغَكُمْ ؟ أَلاَ تَنْظُرُونَ مَنْ يشْفَعُ لَكُمْ إِلى رَبَّكُمْ ؟

فيَقُولُ بعْضُ النَّاسِ لِبَعْضٍ : أبُوكُمْ آدَمُ ، ويأتُونَهُ فَيَقُولُونَ : يَا أَدمُ أَنْتَ أَبُو الْبَشرِ ، خلَقَكَ اللَّه بيدِهِ ، ونَفخَ فِيكَ مِنْ رُوحِهِ ، وأَمَرَ المَلائِكَةَ فَسَجَدُوا لَكَ وَأَسْكَنَكَ الْجَنَّةَ ، أَلا تَشْفعُ لَنَا إِلَى ربِّكَ ؟ أَلاَ تَرى مَا نَحْنُ فِيهِ ، ومَا بَلَغَنَا ؟ فَقَالَ : إنَّ رَبِّي غَضِبَ غضبَاً لَمْ يغْضَبْ قَبْلَهُ مِثْلَهُ . ولاَ يَغْضَبُ بَعْدَهُ مِثْلَهُ ، وَإِنَّهُ نَهَانِي عنِ الشَّجَرةِ ، فعَصَيْتُ . نَفْسِي نَفْسِي نَفسِي . اذهَبُوا إِلَى غَيْرِي ، اذْهَبُوا إِلَى نُوحٍ . فَيأْتُونَ نُوحاً فيَقُولُونَ : يَا نُوحُ ، أَنْتَ أَوَّلُ الرُّسُل إلى أَهْلِ الأرْضِ ، وَقَدْ سَمَّاكَ اللَّه عَبْداً شَكُوراً ، أَلا تَرَى إِلَى مَا نَحْنُ فِيهِ ، أَلاَ تَرَى إِلَى مَا بَلَغَنَا ، أَلاَ تَشْفَعُ لَنَا إِلَى رَبِّكَ؟ فَيَقُولُ : إنَّ ربِّي غَضِبَ الْيوْمَ غَضبَاً لَمْ يَغْضَبْ قَبْلَهُ مِثْلَهُ ، وَلَنْ يَغْضَبَ بَعْدَهُ مِثْلَهُ، وَأَنَّهُ قدْ كانَتْ لِي دَعْوةٌ دَعَوْتُ بِهَا عَلَى قَوْمِي ، نَفْسِي نَفْسِي نَفْسِي ، اذْهَبُوا إِلَى غَيْرِي اذْهَبُوا إِلَى إِبْرَاهِيمَ . فَيْأْتُونَ إِبْرَاهِيمَ فَيقُولُونَ : يَا إِبْرَاهِيمُ أَنْتَ نَبيُّ اللَّهِ وَخَلِيلُهُ مِنْ أَهْلِ الأَرْضِ ، اشْفَعْ لَنَا إِلَى رَبِّكَ ، أَلاَ تَرَى إِلَى مَا نَحْنُ فِيهِ ؟ فَيقُولُ لَهُمْ : إِنَّ ربِّي قَدْ غَضِبَ الْيَوْمَ غَضَباً لَمْ يَغْضَبْ قَبْلَهُ مِثْلَهُ ، وَلَنْ يَغْضَبَ بَعْدَهُ مِثْلَهُ وَإِنِّي كُنْتُ كَذَبْتُ ثَلاَثَ كَذْبَاتٍ نَفْسِي نَفْسِي نَفْسِي، اذْهَبُوا إِلَى غَيْرِي ، اذْهبُوا إِلَى مُوسَى . فيأْتُونَ مُوسَى ، فيقُولُون : يا مُوسَى أَنْت رسُولُ اللَّه ، فَضَّلَكَ اللَّه برِسالاَتِهِ وبكَلاَمِهِ على النَّاسِ ، اشْفعْ لَنَا إِلَى رَبِّكَ ، أَلاَ تَرَى إِلى مَا نَحْنُ فِيهِ ؟ فيَقول إنَّ ربِّي قَدْ غَضِبَ الْيَوْمَ غَضَباً لَمْ يَغْضَبْ قَبْلَهُ مِثْلَهُ ، وَلَنْ يَغْضَبَ بَعْدَهُ مِثْلَهُ وَإِنِّي قَدْ قتَلْتُ نَفساً لَمْ أُومرْ بقْتلِهَا. نَفْسِي نَفْسِي نَفْسِي ، اذْهَبُوا إِلَى غَيْرِي ، اذْهَبُوا إِلَى عِيسى . فَيَأْتُونَ عِيسَى . فيقُولُونَ : يا عِيسى أَنْتَ رَسُولُ اللَّهِ وَكلمتُهُ أَلْقَاهَا إِلَى مَريم ورُوحٌ مِنْهُ وَكَلَّمْتَ النَّاسَ فِي المَهْدِ . اشْفَعْ لَنَا إِلَى رَبِّكَ . أَلاَ تَرَى مَا نَحْنُ فِيهِ ، فيَقولُ : : إِنَّ ربِّي قَدْ غَضِبَ الْيَوْمَ غَضَباً لَمْ

يَغْضَبْ قَبْلَهُ مِثْلَهُ ، وَلَنْ يَغْضَبَ بَعْدَهُ مِثْلَهُ ، وَلَمْ يَذْكُرْ ذنْباً ، نَفْسِي نَفْسِي نَفْسِي ، اذْهَبُوا إِلَى غَيْرِي ، اذْهَبُوا إِلَى مُحمَّد صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم . فيأْتون محَمداً صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم .

وفي روايةٍ : « فَيَأْتُونِي فيَقُولُونَ : يَا مُحَمَّدُ أَنْتَ رسُولُ اللَّهِ ، وَخاتَمُ الأَنْبياءَ ، وقَدْ غَفرَ اللَّه لَكَ ما تَقَدَّمَ مِــنْ ذَنْبِكَ وَما تَأَخَّر ، اشْفَعْ لَنَا إِلَى ربِّكَ ، أَلاَ تَرَى إِلَى ما نَحْنُ فِيهِ ؟ فَأَنْطَلِقُ ، فَآتِي تَحْتَ الْعَرْشِ ، فأَقَعُ سَاجداً لِربِّي » ثُمَّ يَفْتَحُ اللَّه عَلَيَّ مِنْ مَحَامِدِهِ ، وحُسْن الثَّناءِ عَلَيْهِ شَيْئاً لِمْ يَفْتَحْهُ عَلَى أَحَدٍ قَبْلِي ثُمَّ يُقَالُ : يَا مُحَمَّدُ ارفَع رأْسكَ ، سَلْ تُعْطَهُ ، وَاشْفَعْ تُشَفَّعْ ، فَأَرفَعُ رَأْسِي ، فَأَقُولُ أُمَّتِي يَارَبِّ ، أُمَّتِي يَارَبِّ ، فَيُقَالُ : يامُحمَّدُ أَدْخِلْ مِنْ أُمَّتك مَنْ لاَ حِسَابَ عَلَيْهِمْ مِنَ الْباب الأَيْمَنِ مِنْ أَبْوَابِ الْجنَّةِ وهُمْ شُركَاءُ النَّاسِ فِيمَا سِوىَ ذَلِــكَ مِنَ الأَبْوَابِ » ثُمَّ قال : « وَالَّذِي نَفْسِي بِيدِهِ إِنَّ مَا بَيْنَ المصراعَيْنِ مِنْ مَصَارِيعِ الْجَنَّةِ كَمَا بيْن مَكَّةَ وَهَجَــر ، أَوْ كَمَا بَيْنَ مَكَّةَ وَبُصْرَى » متفقٌ عليه.

އަދި އެ صحابي (އެކަލޭގެފާﷲ ރުހިވޮޑިގެންވާ أبو هُريرة)ގެ ރިވާޔަތުން ބަޔާންވެގެންވެއެވެ. ތިމަންމެން رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ އަރިހުގައި ދައުވަތެއްގައި ތިބީމުއެވެ. ފަހެ އެކަލޭގެފާނަށް އަތިރިއަށް (ޖަނބުރާގެ) އަތުގެ މަސްބުޅަ ގެނެވުނެވެ. އެކަލޭގެފާނު ފަސަނދުކުރައްވާ އަތުގެ މަސްބުޅަ ޗިޅުވަޅައިލެއްވިއެވެ. ފަހެ އޭގެން ފަތިއަށްލެއްވުން ފެއްޓެވިއެވެ. އަދި حديث ކުރެއްވިއެވެ. قيامةދުވަހުން މީސްތަކުންގެ سيدވާނީ ތިމަންކަލޭގެފާނެވެ. އެއީ ކީއްވެގެންކަން ތިޔަބޭފުޅުންނަށް އެނގޭތޯއެވެ؟ އުފެއްދެވި الله سبحانه وتعالىއެންމެ އިހުގެ މީހުންނާއި އެންމެފަހުގެ މީހުން އެއްތަނަކަށް ޖަމާ ކުރައްވާނެ ދުވަހެވެ. ފަހެ ބަލާ މީހާއަށް ރައްކޮރު ފެންނާނެއެވެ. އަދި ގޮވާ މީހާގެ އަޑުވެސް އެމީހުންނަށް އިވޭނެއެވެ. އިރު ކައިރިވެގެންދާނެއެވެ. ހިތާމައާއި ދެރަކަމުގެ ބުރަކަމުން މީސްތަކުންނަށް ކެތްކުރުން ދަތިވެފައިވާނެއެވެ. ފަހެ މީސްތަކުން ބުނާނެއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ތިޔަތިބިހާލު ތިޔަބައިމީހުންނަށް ނުފެނޭތޯ ހާލުތަކެވެ؟ ތިޔަބައިމީހުންނަށް ދޭތެރޭ ތިޔަބައިމީހުން ހުށަހެޅުމަށް ތިޔަބައިމީހުންގެ އިލާހުގެ حضرة ގައި شفاعةތެރިވާނެ މީހަކު ހޯދާ ނުލާނެތޯއެވެ. ފަހެ އެއްބައި އެހެންބައިމީހުންނަށް ދަންނަވާނެއެވެ. އެއީ ތިޔަބައިމީހުންގެ ބައްޕަ އާދަމުގެ ފާނެވެ. ފަހެ އެބައިމީހުން އާދަމުގެ ފާނުގެ އަރިހަށް އަންނާނެއެވެ. ފަހެ ދަންނަވާނެއެވެ. އޭ އާދަމުގެ ފާނެވެ! ކަލޭގެފާނަކީ އިންސާނިއްޔަތުގެ މުޅި ބޮޑުބައްޕަ އެވެ. الله ކަލޭގެފާނު ހެއްދެވީ އެކަލާނގެ އަތްޕުޅުންނެވެ. އަދި ކަލޭގެފާނަށް އެކަލާނގެ ރޫހު ފުޅުން ފުއްމަވައި ލެއްވިއެވެ. އަދި مَلائِكَة ބާރަށްފުރުންނަށް

އަމުރުކުރެއްވުމުން މަލާއިކަތުން ކަލޭގެފާނަށް ސަޖިދަކުރައްވިއެވެ. އަދި ކަލޭގެފާނު ސުވަރުގޭގައި ލެއްވިއެވެ. ކަލޭގެފާނު ހައްދަވައިގެންގުޅުއްވާ އިލާހުގެ ހަޟްރަތުގައި ތިމަންމެންނާއިމެދު شفاعةތެރިވެދެއްވާނަންތޯއެވެ؟ ތިމަންމެންގެ ހާލު ކަލޭގެފާނު ދެކެވަޑައިނުގަންނަވަނީތޯއެވެ؟ ފަހެ އާދަމުގެފާނު ވިދާޅުވާނެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަން ހައްދަވައިގެންގުޅުއްވާ އިލާހު ތިމަންނާގެ މައްޗަށް ކޯފާވެވަޑައިގަތީއެވެ. އެފަދަ ކޯފާއެއް ދުވަހަކުވެސް އޭގެކުރިން ވެފައިނުވެއެވެ. އަދި އޭގެ ފަހުންވެސް ނުވާނެއެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން އެއީ އެކަލާނގެ ތިމަންނަށް ސުވަރުގޭގެ ގަހަކުން މަނާކުރެއްވިއެވެ. ފަހެ ތިމަންނަށް އެކަލާނގެ އަމުރަށް ނުކިޔަމަންތެރިވީމެވެ. (ދެން އާދަމުގެފާނު ވިދާޅުވާނެއެވެ) نَفْسِي نَفْسِي އެވެ. (އެބަހީ ތިމަންނަށް މިހިރީ ތިމަންނާގެ نفسއާއިމެދު ކަންބޮޑުވުން ގޮތްކަމުގައި ފުދިގެންވެއެވެ.) ތިމަންނާ ފިޔަވައި އެހެން މީހެއްގެ ކައިރިއަށް ދާށެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ނޫޙުގެ ގާތަށް ދާށެވެ. ފަހެ އެބައިމީހުން ނޫޙުގެ ގާތަށް އަރިހަށް ދާނެއެވެ. އޭ ނޫޙުގެ ފާނެވެ! ކަލޭގެފާނަކީ ބިމަށް ފޮނުއްވި އެންމެފުރަތަމަ ރަސޫލާއެވެ. الله سبحانه وتعالى ކަލޭގެފާނަށް عَبْداً شَكُوراً ގެ ނަން ދެއްވާފައިވެއެވެ. ތިމަންމެންގެ ހާލު ކަލޭގެފާނު ދެކެވަޑައިނުގަންނަވަނީތޯއެވެ. ފަހެ ތިމަންމެންނާއިމެދު شفاعة ތެރި ވެދެއްވާނަންތޯއެވެ؟ ފަހެ ނޫޙުގެފާނު ދަންނަވާނެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަން ހައްދަވައިގެންގުޅުއްވާ އިލާހު ތިމަންނާގެ މައްޗަށް ކޯފާވެވަޑައިގަތީއެވެ. އަދި އެފަދަ ކޯފާއެއް ދުވަހަކުވެސް އޭގެކުރީގައި ވެފައިނުވެއެވެ. އަދި އޭގެ ފަހުން ވެސް ނުވާނެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އަހަރެމެންނަށް ތިމަންގެ ޤައުމުގެ މައްޗަށް ކުރި ދުޢާއެއް ވެއެވެ. (ދެން ނޫޙުގެފާނު ވިދާޅުވާނެއެވެ.) نَفْسِي نَفْسِي އެވެ. ތިމަންނާ ފިޔަވައި އެހެން މީހެއްގެ ކައިރިއަށް ދާށެވެ. ތިޔަބައިމީހުން އިބްރާހީމްގެފާނުގެ ގާތަށް ދާށެވެ. ފަހެ އެބައިމީހުން އިބްރާހީމްގެފާނުގެ ގާތަށް ދާނެއެވެ. އޭ އިބްރާހީމްގެ ފާނެވެ. ކަލޭގެފާނަކީ الله ގެ ނަބިއްޔާއެވެ. އަދި ބިމުގެ އަހުލުވެރިންގެ ތެރެއިން اللهގެ ޚަލީލާއެވެ. ކަލޭގެފާނު ހައްދަވައިގެންގުޅުއްވާ އިލާހުގެ ހަޟްރަތުގައި ތިމަންމެންނާއިމެދު شفاعةތެރިވެދެއްވާނަންތޯ؟ ތިމަންމެންގެ ހާލު ކަލޭގެފާނު ދެކެވަޑައިނުގަންނަވަނީތޯ؟ ފަހެ އިބްރާހީމްގެފާނު ދަންނަވާނެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަން ހައްދަވައިގެންގުޅުއްވާ އިލާހު ތިމަންނާގެ މައްޗަށް ކޯފާވެވަޑައިގަތީއެވެ. އަދި އެފަދަ ކޯފާއެއް ދުވަހަކުވެސް އޭގެކުރީގައި ވެފައިނުވެއެވެ. އަދި އޭގެ ފަހުން ވެސް ނުވާނެއެވެ. ދެން ބުނާނެއެވެ. نَفْسِي نَفْسِي އެވެ. ތިމަންނާ ފިޔަވައި އެހެން މީހެއްގެ ކައިރިއަށް ދާށެވެ. ތިޔަބައިމީހުން މޫސާގެފާނުގެ ގާތަށް ދާށެވެ. ފަހެ އެބައިމީހުން

މޫސާގެ ފާނުގެ އަރިހަށް ދާނެއެވެ. ފަހެ އެބައިމީހުން ދަންނަވާނެއެވެ. الله سبحانه وتعالى އެ އިލާހުގެ
ރިސާލަތާއި އެއިލާހުގެ ކަލާމުފުޅުން މީސްތަކުންގެ މައްޗަށް ކަލޭގެފާނު ޚާއްޞަކުރެއްވިއެވެ. ކަލޭގެފާނު
ރަސްކަލާނގެ ހަޟްރަތުގައި އަހަރެމެންނަށް ޝަފާޢަތްތެރިވެދެއްވާށެވެ. އަހަރެމެން ތިބި ހާލު
ކަލޭގެފާނު ދެކެވަޑައިނުގަންނަވަނީހެއްޔެވެ؟ ފަހެ މޫސާގެފާނު ވިދާޅުވާނެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަން
ރަސްކަލާނގެ މިއަދު ކޯފާވެވޮޑިގެންވަނީ ކޯފާވެވޮޑިގެންވެއެވެ. އަދި އޭގެ ކުރިން ކޯފާވެވޮޑިގެން
އޭގެ ކުރިން ވެސް ވެވޮޑިގެން ނުވެއެވެ. އަދި އޭގެފަހުން ވެސް އެފަދައިން ނުވާނެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން
ތިމަން ނުލައްވާ ނަފްސެއް މަރާލީމެވެ. އަދި އެކަމަށް ތިމަން އަމުރުނުކުރެވޭ ނަފްސެއް މަރާލީމެވެ. ހަމަކަށަވަރުން
ތިމަން ނަފްސު ތިމަން ނަފްސު ތިމަން ނަފްސު ތިމަން ނޫން މީހެއްގެ އަރިހަށް ދާށެވެ. ހަމަކަށަވަރުން
ދާށެވެ. ފަހެ އެބައިމީހުން ޢީސާގެފާނުގެ އަރިހަށް ދާނެއެވެ. ފަހެ އެބައިމީހުން ދަންނަވާނެއެވެ. އޭ
ޢީސާގެ ފާނު އެވެ. ކަލޭގެފާނަކީ الله ގެ ރަސޫލާ ކަމެވެ. އަދި މަރްޔަމްގެ ފާނަށް ލައްވާފައިވާ
އެއިލާހުގެ ކަލިމަ ފުޅެވެ. އަދި އެއިލާހުގެ ފަރާތުން ރޫޙެކެވެ. އަދި ކަލޭގެފާނު
އަނގޮޅި ތެރޭގައި މީސްތަކުންނާ ވާހަކަފުޅުދެއްކެވިއެވެ. ކަލޭގެފާނު ރަސްކަލާނގެ
އިލާހަށް ހަޟްރަތުގައި شفاعة ތެރިވެދެއްވާށެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ރަސް ކަލޭގެފާނު ދެކެ
ވަޑައިނުގަންނަވަނީހެއްޔެވެ؟ ފަހެ ޢީސާގެފާނު ވިދާޅުވާނެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަން ރަސްކަލާނގެ
މިއަދު ކޯފާވެވޮޑިގެންވަނީ އަދި އޭގެކުރިން ކޯފާވެވޮޑިގެން ނުވެއެވެ. އަދި އޭގެފަހުން ކޯފާ
ވެވޮޑިގެން ނުވާނެއެވެ. އަދި އެފަދައިން ނުވާނެއެވެ. އަދި އޭގެ ކުރިން ފުށުއެރުމެއް
އެކީ ފާފައެއް ބަޔާނެއް ނުކުރައްވައެވެ. ތިމަން ވިދާޅުވެއެވެ. نَفْسِي نَفْسِي نَفْسِي އެވެ. ތިމަން ނޫން
މީހެއްގެ އަރިހަށް ދާށެވެ. ތިޔަބައިމީހުން مُحمَّد صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އަރިހަށް ދާށެވެ.
އަދި އެބައިމީހުން ރަސޫލުﷲ ގެ އަރިހަށް ދާނެއެވެ. ފަހެ އެބައިމީހުން ދަންނަވާނެއެވެ. އޭ مُحمَّد ގެފާނެވެ.
ކަލޭގެފާނަކީ اللهގެ ރަސޫލާ އެވެ. އަދި ނަބީންގެ ޚާތަމެވެ. އަދި ކަލޭގެފާނުގެ ކުރީގެ اللهގެ
ފާފަތައް ކަލޭގެފާނަށް ފާފަފުއްސަވައި ދެއްވިއެވެ. ފަހުން ފާފަ ފުއްސަވައިދެއްވިއެވެ.
ރަސްކަލާނގެ ހަޟްރަތުގައި ކަލޭގެފާނު އަހަރެމެންނަށް شفاعةތެރި ވެދެއްވާށެވެ.
ރަސްކަލާނގެ ދެކެވަޑައި ނުގަންނަވަނީހެއްޔެވެ؟ ފަހެ ރަސޫލުﷲ ވިދާޅުވިއެވެ.
އަދި ތިމަން ދަތުރުކުރާނަމެވެ. ފަހެ ތިމަން ޢަރުޝުގެ ދަށަށް ދާނަމެވެ. ފަހެ ތިމަން ކަލާނގެއަށް
ސަޖިދަ ކުރާނަމެވެ. ފަހެ الله سبحانه وتعالى ތިމަންނަށް ހަމްދުކުރުމުގެ ތެރެއިން
الله އަށް ހަމްދު ކުރުމުގެ ބައެއް ބައި ތިމަންނަށް ހުޅުވައިދެއްވާނެއެވެ. އަދި

ކަޖިދުއްދަ އަސްކަރިން ތިމަންނަކަލޭގެފާނުނަމަކީ ކަމިލުގައި އަރުންމިހާކަރަ ހުރިވިގައި ނުވާނުއެވެ. ދެން ނިކުމެ ވަޑައިގަންނަވާނެއެވެ. އޭ مُحمَّد ކަލޭގެފާނު. ކަލޭގެފާނުގެ ބޯ އުފުއްލަވާށެވެ. އަދި ދަންނަވާށެވެ. އަހަރުމެން ފުއްދުންތެރިވާނެއެވެ. ޝަފާޢަތް ތެރިވާށެވެ. ގަބޫލުކުރެވޭނެއެވެ. އަހިނދު ތިމަންކަލޭގެފާނު ބޯ އުފުއްލަވާ ރަސްކަލާނގެއަށް ދަންނަވާ ހިއްވާނަމެވެ. أُمَّتِي يَارَبِّ ، أُمَّتِي يَارَبِّ أُمَّتِي يَارَبِّ އެވެ. (އަޅަގޭ ދެ ހަޔާތުގައި ގޮސްދުވަސްވެފައި އިރާދާވާ! ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ އުއްމަތު. ދެ ހަޔާތުގައި ގޮސްދުވަސްވެފައި އިރާދާވާ! ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ އުއްމަތު.) ދެން ނިކުމެ ވަޑައިގަންނަވާނެއެވެ. އޭ مُحمَّد ކަލޭގެފާނު. ކަލޭގެފާނުގެ އުއްމަތުގެ ތެރެއިން ޙިސާބު ނުބަލާ ސުވަރުގެ ވަދެ ދެވޭނެ ބައެއް ކަލޭގެފާނު ސުވަރުގެއިން ވަނުމަށް ދޮރުން ވަދެވޭނެއެވެ. އަދި އެބައިމީހުން އެހެން ދޮރުތަކުން ވަނުމުގައި މީސްތަކުންނާ ބައިވެރިވާނެއެވެ. ދެން حديث ފުރިހަމަ ކުރެއްވެއެވެ. ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ ނަފްސު އޮންނެވި ޒާތުގެ ޤަސަމް ކުރަމެވެ. ސުވަރުގެ ދޮރުތަކުގެ ދެފަށުގެ މެދު ހުރި ދުރުމިން هَجَر އާއި މަކާއާ ދެމެދުގެ ދުރުމިން ފަދައެވެ. ނުވަތަ حديث ކުރެއްވިއެވެ. مَكَّةَ އާއި بصْرَى އާއި ދެމެދުގެ ދުރުމިން ފަދައެވެ.

1867- وَعَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّه عَنْهُمَا قَالَ : جاءَ إِبْرَاهِيمُ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم بِأُمِّ إِسْمَاعِيل وَابنِها إِسْمَاعِيلَ وَهِيَ تُرْضِعُهُ حَتَّى وَضَعَهَا عِنْدَ الْبَيْتِ عِنْدَ دَوْحَةٍ فوْقَ زَمْزَمَ فِي أَعْلَى المسْجِدِ ، وَلَيْسَ بمَكَّةَ يَؤْمئذٍ أَحَدٌ وَلَيْسَ بِهَا مَاءٌ ، فَوضَعَهَمَا هُنَاكَ ، وَوضَع عِنْدَهُمَا جِراباً فِيه تَمرٌ ، وسِقَاء فيه مَاءٌ . ثُمَّ قَفي إِبْرَاهِيمُ مُنْطَلِقاً ، فتبَعتْهُ أُمُّ إِسْماعِيل فَقَالَتْ : يا إِبْراهِيمُ أَيْنَ تَذْهَبُ وتَتْرُكُنَا بِهَذا الْوادِي لِيْسَ فِيهِ أَنِيسٌ ولاَ شَيءٌ ؟ فَقَالَتْ لَهُ ذَلكَ مِراراً ، وجعل لاَ يلْتَفِتُ إِلَيْهَا ، قَالَتْ لَه: آللَّهُ أَمركَ بِهذَا ؟ قَالَ : نَعَمْ . قَالَت : إِذًا لا يُضَيِّعُنا ، ثُمَّ رجعتْ .فَانْطَلَقَ إِبْراهِيمُ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ، حَتَّى إِذا كَانَ عِنْدَ الثَّنِيَّةِ حيْثُ لا يَروْنَهُ . اسْتَقْبل بوجْههِ الْبيْتَ، ثُمَّ دعا بِهَؤُلاءِ الدَّعواتِ ، فَرفَعَ يدَيْه فقَالَ : { رَبَّنَا إِنِّي أَسْكَنْتُ مِنْ ذُرِّيَّتِي بِوادٍ غَيْرِ ذِي زَرْعٍ } حتَّى بلَغَ {يشْكُرُونَ} . وجعلَتْ أُمُّ إِسْمَاعِيل تُرْضِعُ إِسْماعِيل ، وتَشْربُ مِنْ ذَلِكَ المَاءِ ، حتَّى إِذَا نَفِدَ ما فِي السِّقَاءِ عطِشت وعَطِش ابْنُهَا ، وجعلَتْ تَنْظُرُ إِلَيْهِ يتلوَّى أَوْ قَالَ : يتَلَبَّطُ فَانْطَلَقَتْ كَراهِيةَ أَنْ تَنْظُر إِلَيْهِ ، فَوجدتِ الصَّفَا أَقْرَبَ جبَلٍ فِي الأرْضِ يلِيهَا ، فَقَامتْ علَيْهِ ، ثُمَّ استَقبَلَتِ الْوادِيَ تَنْظُرُ هَلْ تَرى أَحداً ؟ فَلَمْ تَر أَحداً . فهَبطَتْ مِنَ الصَّفَا حتَّى إِذَا بلَغَتِ الْوادِيَ ، رفَعتْ طَرفَ دِرْعِها ، ثُمَّ سَعتْ سعْي الإِنْسانِ المجْهُودِ حتَّى جاوزَتِ الْوَادِيَ ، ثُمَّ أَتَتِ المرْوةَ ، فقامتْ علَيْهَا ، فنَظَرتْ هَلْ تَرى أَحَداً؟ فَلَمْ تَر أَحَداً ، فَفَعَلَتْ ذَلِكَ سَبْع مرَّاتٍ. قَال ابْنُ عبَّاسٍ رَضِي اللَّه عنْهُمَا : قَال النَّبِيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « فَذَلِكَ سعْيُ النَّاسِ بيْنَهُما » .

فلَمَّا أَشْرَفَتْ علَى المرْوةِ سَمِعــتْ صوتاً ، فَقَالَتْ : صهْ تُريدُ نَفْسهَا ثُمَّ تَسمَعَتْ ، فَسمِعتْ أَيْضاً فقَالتْ : قَدْ أَسْمَعْتَ إنْ كَانَ عِنْدكَ غَواثٌ .فأَغِث . فَإذَا هِي بالمَلكِ عِنْد موْضِعِ زمزَم ، فَبحث بعقِبِهِ أَوْ قَال بجنَاحِهِ حَتَّى ظَهَرَ الماءُ، فجعلَتْ تُحوِّضُهُ وتَقُولُ بيدِهَا هَكَذَا ، وجعَلَتْ تَغْرُفُ المَاءَ في سِقَائِهَا وهُو يفُورُ بَعْدَ ما تَغْرفُ وفي روايةٍ : بقَدرِ ما تَغْرِفُ . قَال ابْنُ عبَّاسٍ رضِيَ اللَّه عَنْهُمَا : قالَ النَّبِيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « رحِم اللَّه أُمَّ إسماعِيل لَوْ تَركْت زَمزَم أَوْ قَالَ : لوْ لَمْ تَغْرِفْ مِنَ المَاءِ ، لَكَانَتْ زَمْزَمُ عيْناً معِيناً قَال فَشَرِبتْ ، وَأَرْضَعَتْ وَلَدهَا .

فَقَال لَهَا المَلكُ : لاَ تَخَافُوا الضَّيْعَة فَإنَّ هَهُنَا بَيْتاً للَّهِ يبنيه هَذَا الْغُلاَمُ وأَبُوهُ ، وإنَّ اللَّه لا يُضيِّعُ أَهْلَهُ ، وَكَانَ الْبيْتُ مُرْتَفِعاً مِنَ الأَرْضِ كَالرَّابيةِ تأْتِيهِ السُّيولُ ، فتَأْخُذُ عنْ يمِينهِ وعَنْ شِمالِهِ . فَكَانَتْ كَذَلِكَ حتَّى مرَّتْ بهِمْ رُفْقَةٌ مِنْ جُرْهُمْ ، أو أَهْلُ بيْتٍ مِنْ جُرْهُمٍ مُقْبلين مِنْ طَرِيقِ كَدَاءَ ، فَنَزَلُوا فِي أَسْفَلِ مَكَةَ ، فَرَأَوْا طَائراً عائفاً فَقَالُوا : إنَّ هَذا الطَّائِرِ ليَدُورُ عَلى ماءِ لَعهْدُنَا بهذا الوادي وَمَا فِيهِ ماءَ فَأرسَلُوا جرِيّاً أَوْ جَرِيَّيْنِ ، فَإذَا هُمْ بالماءِ ، فَرَجَعُوا فَأَخْبَرُوهم فَأقْبلُوا ، وَأُمُّ إسْماعِيلَ عند الماءَ ، فقَالُوا : أَتَأْذَنِينَ لَنَا أَنْ نترِلَ عِنْدكَ ؟ قَالتْ: نَعَمْ ، ولكِنْ لا حَقَّ لَكُم فِي الماءِ ، قَالُوا : نَعَمْ . قَال ابْنُ عبَّاسٍ : قَالَ النَّبيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « فَأَلفي ذلكَ أُمَّ إسماعِيلَ ، وَهِي تُحِبُّ الأُنْسَ . فترَلُوا ، فَأَرْسلُوا إلى أَهْلِيهِم فنزَلُوا معهُم ، حتَّى إذا كَانُوا بهَا أَهْل أَبياتٍ ، وشبَّ الغُلامُ وتَعلَّم العربيَّةَ مِنهُمْ وأَنْفَسَهُم وأَعجَبَهُمْ حِينَ شَبَّ ، فَلَمَّا أَدْركَ ، زَوَّجُوهُ امرأَةً منهُمْ ، ومَاتَتْ أُمُّ إسمَاعِيل .

فَجَاءَ إبراهِيمُ بعْد ما تَزَوَّجَ إسماعِيلُ يُطالِعُ تَركَتَهُ فَلم يجِدْ إسْماعِيل ، فَسأَل امرأَتَهُ عنه فَقَالت : خَرَجَ يبْتَغِي لَنَا وفِي رِوايةٍ : يصِيدُ لَنَا ثُمَّ سأَلهَا عنْ عيْشِهِمْ وهَيْئَتِهِم فَقَالَتْ: نَحْنُ بَشَرٍّ ، نَحْنُ فِي ضِيقٍ وشِدَّةٍ ، وشَكَتْ إلَيْهِ ، قَال : فإذا جاءَ زَوْجُكِ ، اقْرئى عَلَيْهِ السَّلام، وقُولِي لَهُ يُغَيِّرْ عَتبة بابهِ . فَلَمَّا جاءَ إسْماعيلُ كَأَنَّهُ آنسَ شَيْئاً فَقَال : هَلْ جاءَكُمْ منْ أَحدٍ ؟ قَالَتْ : نَعَمْ ، جاءَنَا شَيْخٌ كَذا وكَذا ، فَسأَلَنَا عنْكَ ، فَأخْبَرْتُهُ ، فَسألني كَيْف عيْشُنا ، فَأخْبرْتُهُ أَنَّا فِي جَهْدٍ وشِدَّةٍ. قَالَ : فَهَلْ أَوْصاكِ بشَيْءِ ؟ قَالَتْ : نَعمْ أَمَرنِي أَقْرأَ علَيْكَ السَّلامَ ويَقُولُ : غَيِّرْ عَتبة بابكَ . قَالَ : ذَاكِ أَبِي وقَدْ أَمرنِي أَنْ أُفَارِقَكِ ، الْحَقِي بأَهْلِكِ . فَطَلَّقَهَا ، وتَزَوَّج مِنْهُمْ أُخرى . فلَبث عَنْهُمْ إبْراهيم ما شَاءَ اللَّه ثُمَّ أَتَاهُم بَعْدُ ، فَلَمْ يجِدْهُ ، فَدَخَل على امْرَأَتِهِ ، فَسَأَل عنْهُ . قَالَتْ : خرَج يبْتَغِي لَنَا . قَال : كَيْفَ أَنْتُمْ ، وسأَلهَا عنْ عيْشِهِمْ وهَيْئَتِهِمْ فقَالَتْ : نَحْنُ بِخَيْرٍ وَسعةٍ وأَثْنتْ على اللَّهِ تَعالى ،

فَقَال : ما طَعامُكُمْ ؟ قَالَتْ : اللَّحْمُ . قَال : فَما شَرابُكُمْ ؟ قَالَتِ : الماءُ . قَال : اللَّهُمَّ بَارِكْ لَهُمْ فِي اللَّحْم والماءِ ، قَال النَّبِيُّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : «وَلَمْ يكنْ لَهُمْ يومَئِذٍ حُبٌّ وَلَوْ كَانَ لَهُمْ دَعَا لَهُمْ فيهِ » قَال : فَهُما لاَ يخْلُو علَيْهِما أَحدٌ بغَيْرِ مكَّةَ إِلاَّ لَمْ يُوافِقاهُ .

وفِي روايةٍ فَجاءَ فَقَالَ : أَيْنَ إِسْماعِيلُ ؟ فَقَالَتِ امْرأَتُهُ : ذَهبَ يَصِيدُ ، فَقَالَتِ امْرأَتُهُ: أَلا تَنْزِلُ ، فتَطْعَم وتَشْربَ ؟ قَالَ : وما طعامُكمْ وما شَرابُكُمْ ؟ قَالَتْ : طَعَامُنا اللَّحْمُ ، وشَرابُنَا الماءُ . قَال : اللَّهُمَّ بَارِكْ لَهُمْ فِي طَعامِهِمْ وشَرَابِهِمْ قَالَ : فَقَالَ أَبُو القَاسِمِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم: «برَكَةُ دعْوةِ إبراهِيم صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم » قَالَ : فَإِذا جاءَ زَوْجُكِ ، فاقْرئي علَيْهِ السَّلامَ وَمُريهِ يُثَبِّتْ عتَبَةَ بابهِ . فَلَمَّا جاءَ إِسْماعِيلُ ، قَال : هَلْ أَتَاكُمْ منْ أَحد ؟ قَالتْ : نَعَمْ ، أَتَانَا شيْخٌ حسَنِ الهَيئَةِ وَأَثْنَتْ عَلَيْهِ ، فَسَأَلَنِي عنْكَ ، فَأَخْبرْتُهُ ، فَسأَلَني كيفَ عَيْشُنَا فَأَخبرْتُهُ أَنَّا بخَيرٍ . قَالَ : فأَوْصَاكِ بشَيْءٍ ؟ قَالَتْ : نَعمْ ، يَقْرأُ عَلَيْكَ السَّلامَ ، ويأْمُرُكَ أَنْ تُثَبِّتَ عَتَبَة بابكَ. قَالَ : ذَاكِ أَبِي وأنتِ الْعَتَبةُ أَمرنِي أَنْ أُمْسِكَكِ . ثُمَّ لَبِثَ عنْهُمْ ما شَاءَ اللَّه ، ثُمَّ جَاءَ بعْد ذلكَ وإِسْماعِيلُ يبْرِي نَبْلاً لَهُ تَحْتَ دَوْحةٍ قريباً مِنْ زَمْزَمَ ، فَلَمَّا رآهُ ، قَامَ إِلَيْهِ ، فَصنعَ كَمَا يصْنَعُ الْوَالِد بالْولَدُ والوالد بالْوالدِ ، قَال : يا إِسْماعِيلُ إِنَّ اللَّه أَمرنِي بأَمْرٍ ، قَال : فَاصْنعْ مَا أَمركَ ربُّكَ ؟ قَال : وتُعِينُنِي ، قَال : وأُعِينُكَ ، قَالَ : فَإِنَّ اللَّه أَمرنِي أَنْ أَبْنِي بيْتاً ههُنَا ، وأَشَار إِلى أَكَمَةٍ مُرْتَفِعةٍ على ما حَوْلَهَا فَعِنْد ذلك رَفَعَ الْقَوَاعِدَ مِنَ الْبيْتِ ، فَجعَلَ إِسْماعِيل يأتِي بالحِجارَةِ ، وَإبْراهِيمُ يبْنِي حتَّى إذا ارْتَفعَ الْبنَاءُ جَاءَ بهَذا الحجر فَوضَعَهُ لَهُ فقامَ عَلَيْهِ ، وَهُو يبْنِي وإِسْمَاعِيلُ يُنَاوِلُهُ الحِجَارَة وَهُما يقُولاَنِ : « ربَّنَا تَقَبَّلْ مِنَّا إِنَّكَ أَنْتَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ » .

وفِي روايةٍ : إِنَّ إِبْراهِيم خرَج بِإِسْماعِيل وأُمِّ إسْمَاعِيل ، معَهُم شَنَّةٌ فِيهَا ماءٌ فَجَعَلَتْ أُم إِسْماعِيلَ تَشْربُ مِنَ الشَّنَّةِ ، فَيدِرُّ لَبَنُهَا على صبيِّهَا حَتَّى قَدِم مكَّةَ . فَوضَعهَا تَحْتَ دَوْحةٍ ، ثُمَّ رَجع إِبْراهيمُ إِلى أَهْلِهِ ، فاتَّبعَتْهُ أُمُّ إِسْمَاعِيلَ حَتَّى لَمَّا بلغُوا كَداءَ نادَتْه مِنْ ورائِه : يَا إِبْرَاهيمُ إِلى منْ تَتْرُكُنَا ؟ قَالَ : إِلى اللَّهِ ، قَالَتْ : رضِيتُ باللَّهِ . فرَجعتْ ، وَجعلَتْ تَشْرَبُ مِنَ الشَّنَّةِ ، وَيَدرُّ لَبَنُهَا عَلى صَبِيِّهَا حَتَّى لَمَّا فَنِى الماءُ قَالَتْ : لَوْ ذَهبْتُ ، فَنَظَرْتُ لعَلِّي أحِسُّ أَحَداً ، قَالَ : فَذَهَبَتْ فصعِدت الصَّفا . فَنظَرتْ وَنَظَرَتْ هَلْ تُحِسُّ أَحداً ، فَلَمْ تُحِسَّ أحداً ، فَلَمَّا بلَغَتِ الْوادي ، سعتْ ، وأَتتِ المرْوةَ، وفَعلَتْ ذلكَ أَشْواطاً ، ثُمَّ قَالَتْ : لو ذهَبْتُ فنَظرْتُ ما فَعلَ الصَّبيُّ ، فَذهَبتْ ونظَرَتْ ، فإِذَا هُوَ على حَالهِ كأَنَّهُ يَنْشَغُ للمَوْتِ ، فَلَمْ تُقِرَّهَا نفْسُهَا . فَقَالَت : لَوْ ذَهَبْتُ ، فَنَظَرْتُ لعلي أَحِسُّ أَحداً ، فَذَهَبَتْ فصعِدتِ الصَّفَا ، فَنَظَرتْ ونَظَرتْ ، فَلَمْ تُحِسُّ أَحَداً حتَّى أَتَمَّتْ

سَبْعاً ، ثُمَّ قَالَتْ : لَوْ ذَهَبْتُ ، فَنَظَرْتُ مَا فعل . فَإذا هِيَ بِصوْتٍ . فَقَالَتْ : أَغِثْ إنْ كان عِنْدَكَ خيْرٌ فإذا جبْرِيلُ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم فقَال بِعقِبهِ هَكَذَا ، وغمزَ بِعقِبه عَلى الأَرْض ، فَانْبَثَقَ الماءُ فَدَهِشَتْ أُمُّ إسْماعِيلَ فَجعلَتْ تَحْفِنُ وذكَرَ الحَدِيثَ بِطُولِهِ .رواه البخاري بهذِهِ الرواياتِ كلها .

« الدَّوْحةُ » : الشَّجرةُ الْكَبِيرةُ . قولهُ : « قَفي » أَيْ : ولَّى . « وَالجَرِيُّ » : الرسول. « وَأَلَفي » معنـــاه : وجَد . قَوْلُهُ : « يَنْشَغُ » أَيْ : يَشْهقُ .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވާ ޞަޙާބީ عَبْد الله ابْنِ عبَّاس ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރައްވައިފައެވެ. إِبْرَاهِيمُ عَلَيْهِالسلام إِسْمَاعِيل عَلَيْهِ السلام އާއި އަންހެނުންގެ މަންމަފުޅު ގެންގޮސް މަސްޖިދުލް مسجدالحرام ހުރިތަނުގެ ވަށައިގެންނެވެ. އަހަރެން اسْمَاعِيل ގެމަންމަ ކިޔާގެ އުފަންވީ. އަދި زَمْزَم ވަޅުހުރި ތަނުގައި ހުރި ގަހެއް ދޮށުގައިބޭތިއްބެވިއެވެ. އަދި އެދުވަސް ވަރަށް ފެނެއް އޮތްކަމެއް ނުވެއެވެ. އަދި އެތާގައި އެއްވެސް ފެނެއް ނުވެއެވެ. ދެން އެދުވަހުން އެތަނުގައި ދޫކޮށްލެއްވިއެވެ. އަދި ކާއެއްޗެހި ހިމެނޭ ތަކެތި ދޫކޮށްލައްވައި ފެން ބުއިމަށް އައި ދޫކޮށްލެއްވިއެވެ. ދެން إِبْرَاهِيمُ ގެފާނު އެނބުރި ވަޑައިގެންނެވީމުން ފަހަތުން ލުއިވިއެވެ. ދެން اسْمَاعِيل ގެމަންމަ ބުނެފާ ފަހަތުން ގޮވާލައިފިއެވެ. އޭ إِبْرَاهِيمُ ގެފާނެވެ! ކަލޭގެފާނު ވަޑައިގެން ދޫކޮށްލާފައި ކޮންތަނަކަށް ހިނގައިވަޑައިގަންނަވަނީ؟ އަދި މިތަނުގައި އެއްވެސް ރަހައެއް ނުވާ ބިމަކަށް. އަދި ނުހަރާ ވާތަނަކަށް. ދެން އަންހެނާ އަނެއްކާ ވެސް ކާރިތަކަށް ބުނެފިއެވެ. އެކަމަކު އެކަލޭގެފާނު އެއްޗެއް ހިތަކަށް ނުވިއެވެ. ނުވަތަ إِبْرَاهِيمُ ގެފާނު އެނބުރި ނުބައްލަވައިފިއެވެ. އަންހެނާ ސުވާލުކުރައްވައިފިއެވެ. الله سبحانه وتعالى ކަލޭގެފާނަށް މިކަމަށް އަމުރު ކުރެއްވީ ތޯއެވެ؟ إِبْرَاهِيمُ ގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. އާނއެވެ! އަންހެނާ ބުނެފިއެވެ. އެހެންވީއިރު އެ މިތަނުގައި އަހަރެމެންގެ ކަމެއް ނުކުރައްވާނެވެ. ދެން އަންހެނާ އެނބުރި ވަޑައިގެންނެވެ. ދެން إِبْرَاهِيمُ عَلَيْهِالسلام ކުރިއަށް ވަޑައިގެން ގޮސް އަންހެނުން އަށް ނުފެންނަ ހިސާބަށް ދިޔުމުން ދުވަސްފުޅު ކައުބާއާއި ދިމާލަށް އަނބުރާލައްވައި ދުޢާ ކުރައްވައިފައިވެއެވެ. دعاءކުރެއްވިއެވެ. رَّبَّنَا إِنِّي أَسْكَنْتُ مِنْ ذُرِّيَّتِي بِوادٍ غَيْرِ ذِي زَرْعٍ } حتَّى بلَغَ {يشْكُرُونَ

އަދި اسْمَاعِيل ގެމަންމަ މަންމަފުޅު އަނބުރާލައިގެން ކިރުދޫކޮށް ދެއްވަމުން ގެންދިޔައެވެ. އަދި އެފެންތަކުގެ ހިނި ފެން ބޯމުން ގެންދިޔައެވެ. އެންމެ ފަހުން ފެން ހުސްވެއްޖެއެވެ. އަދި އަންހެނާ ފެންބޮވައިގެންނެވެ. އަދި ދަރިފުޅުވެސް ފެންބޮވައިގެންނެވެ. އަދި އެދަރިފުޅު ފެންބޮވުމުން ގޮސް އަސަރު ދިރުވަމުން ފެނުނެވެ. ދެން އެކަމަށް ބަލަން ކުރިމަތިވެގެން (ފެންގުދައިލުމުގެ ކަރަޙަން ވަޅައިގަނެވެ. އެންމެ ގާތުގައި ހުރި

صفاءފަރުބަދުމަތީގައެވެ. ދެން އެ ފަރުބަދުމަތީގައި ހުންނަވައިގެން ވާދީއަށް ބައްލަވައިލެއްވިއެވެ. ވާދީގައި މީހަކު ފެނޭތޯއެވެ.
ފަރުބަދުމަތިން ވާދީއަށް ފައިބައިވަޑައިގަތެވެ. އަދި ވާދީ އަށް ފޭބުމުން ހެދުން އެއް ކަނޑުން
އުފުއްލަވައިގެން މުސީބާތެއްގައި ދަތިވެރިވެފައިވާ މީހަކު ދުވާފަދައިން ދުއްވައިފިއެވެ. އަދި އެނބުރިލައިގެން
މަރުވާ ފަރުބަދުމަތިން އަރާވަޑައިގަތެވެ. އަދި ވާދީ ފަހަނައަޅުއްވައި ފަރުބަދުމަތީ ބަލައިލައްވައި
ފެނިދާނެތޯއެވެ. ބަލައިލައްވާ އަންހެނަކަށް މީހަކު ފެނޭތޯއެވެ. އަދި މީހަކު ނުފެނުމުން ދުއްވަވައިގެންނެވެ.
ދެން ހަތް ވަރަކު ފަރުބަދުތަކުގެ ދެމެދު ދުވެވަޑައިގެންނެވެ. ވާދީ ނުފެނުމުން ފައިބައިގެން ބަލައިލައްވައެވެ.
ދެން އެނބުރި ފަރުބަދުމަތިން އަރާވަޑައިގަތުމުން ދަނޑިވަޅުގައި ޖެހުނީ އެކަމަނާ ދުވެވަޑައިގެންނެވެ.
މާތް الله އެކަލޭގެފާނާމެދު ރުހިވޮޑިގެންވާނދޭވެ. عَبْدَ اللَّه ابْنِ عَبَّاس ވިދާޅުވިއެވެ. نبي ގެ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم
حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަތް ވަރު މަރުވާ އާއި ދެމެދު سعي ކުރުމަކީ އެއީ ފަހެއެވެ. ދެން އެކަމަނާ
މަރުވާއަށް އަރާވަޑައިގަތުމުން އަޑެއް އިވިވަޑައިގަތެވެ. އަދި އެކަމަނާ (އަޑަށް ކަންދޭށެވެ)
ވިދާޅުވިއެވެ. ފަހެ ދެން އިތުރަށް އަޑު އިވުނެވެ. ދެން އެކަމަނާ އަޑު
ވިދާޅުވިއެވެ. ތިބާ ތިބާގެ އަޑު އިއްވައިފީމުއެވެ. ދެން ފުރުޞަތު އޮތްނަމަ ތިބާގެ އެހީވެދޭށެވެ.
ފެންނުނެވެ. އަނިޔާ ކުރުމަށް ބާރުވެރިވާ (ދެފައިގެ زَمْزَم އޮތް ތަނުގައި) މަލާއިކަތުން ފެނިވަޑައިގަތެވެ.
(ފައިތިލަ ނުވަތަ ފިޔަ ޖަހައިލެއްވިއެވެ.) އަދި ފެންފެނުނު ވަރަށް ވަޅު ކޮށްލައިފިއެވެ. ދެން އެކަމަނާ އެފެނުގެ
ވަށައިގެން ވަޅުތަކެއް ހެދުންވެސް އުނގުޅުއްވައި ފެނުގެ އަތްތެރިކަމަށް ރައްކާކުރައްވައެވެ. އަދި ބޯހިމާލާ
ފެން ނަގައިގެނެވެ. މާތް الله އެކަލޭގެފާނާމެދު ރުހިވޮޑިގެންވާނދޭވެ. عَبْد اللّه ابْنِ عَبَّاس ވިދާޅުވިއެވެ. رسُول اللّهِ
صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديثކުރެއްވިއެވެ. الله سبحانه وتعالى إِسْمَاعِيلعَلَيْهِالسلام ގެ މަންމަފުޅަށް ރަޙްމަތް
ލައްވާށިއެވެ! އެކަމަނާ زَمْزَم ފެންބޮހި ރައްކާކުރުމަށް ހެދުން ނުކުރައްވައި (ފެނަށް އަތްލައިނުލާ ބޯހިމާ
ނުލެއްވިނަމަ) މިހާރު އޮތީ ވަރަށް ގިނަ ފެންދިޔާވާ ތަނަކަށެވެ. ކިޔާ ވިދާޅުވިއެވެ. ދެން އެކަމަނާ
ފެންބޮއި ހެއްދެވިއެވެ. އަދި اسْمَاعِيل ގެފާނަށް ކިރުދޭން އަރައިފިއެވެ. ދެން މަލާއިކަތާ ވިދާޅުވިއެވެ.
ކަމަނާ ހަލާކުވެދާނެތީ ބިރުނުގަންނަވާށެވެ. ދެން ހަމަކަށަވަރުން މިތަނަކީ اللهގެ ގެކޮޅު ހުންނަތަނެވެ.
އެބިނާކުރައްވާނީ މިކުއްޖާއި މިކުއްޖާގެ ބައްޕައެވެ. ދޮންކޮޅުގަނޑުގެ ބިނާކުރައްވާނެތެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه
وتعالىއަހުލުވެރިން ހަލާކު ނުކުރައްވާނެތެވެ. އަދި كعبة الله ހުރީ ބިންތަކުގެ އުސްމިން ހުރި ކަނޑުގެ
އުސްކަމެވެ. ސައިލާބު އަންނަނީ ކަނާތްފަރާތާއި ވާތުފަރާތުންނެވެ. ދެން ބައެއް ދުވަސްދުވަހުން ފަހުގައި
ހަމަ އެގޮތުގައި ހުރެއްޖެއެވެ. އެހިސާބުން جُرْهُم ގަބީލާގެ ބައެއް كَدَاءَ ގެ މަގުން ފިލަމުން ޖެހިފައި
ނުވަތަ ޖަހާ ބިޔަ ގަބީލާއެއް ދިޔައެވެ. ދެން އެބައިމީހުން އެތަނުގައި ހުރި ދޫނިއެއް

ހޮޓަރާގެން ފެނުނެވެ. ފަހެ އަދިރުން ބުނުނެވެ. ހަދަކަލަވަރުން މުދުނި އެ އަނބުރިނީ ފެން ވަރުގަންނެވެ. މިގޮތަށްހިނގައިފައި ހިމެނުމަށް މިވާހިކަން އަރުވާލެވެ. އެއްގޮތް ފެނުނު ނުލިބެވެ. ފަހެ އަދިރުން އަކަށް ބަރުމުން އަކަކަ ނުލިބި ދިމިޔަކަ ފެނުނުވެއެވެ. ފަހެ އަނބިކުރި އަރިހަށް އައިސްބާރު ދިނުނެވެ. އަދި އަދިރުން އައީވެ. އަރިހަށް اسماعيل ކަލޭގެފާނު މަންމަފުޅު އިންނެވި ފެންގަލު ހުރިތާ ވަޅުނގޮށް ވެސްނުނެވެ. ފަހެ އަދިރުން ދެންނެވުނީއެވެ. ކަލަކާ ހިމެނުމަންނަ މިސްރަބައިކަ ދިޔައިގެން ހިއްދިއްޔާފާނަން ކީއްކުރާނީ؟ އަހަރެމެން ދެންނެވިއެވެ. އާދޭހެވެ. އަންމަ ރަނގަޅެވެ. ނަމަވެސް ހިތްޕުޅުވާހިނަދެން ދެކޮޅަށް މަޅާމަތި ފަހަރާއިވެ އަދިރުން ދެންނެވިއެވެ. އަސްލު ރަނގަޅެވެ. عَبْدَ اللَّه ابْنِ عَبَّاس ވިދާޅުވިއެވެ. نبي އާ صَلّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރައްވައެވެ. إسْمَاعِيل عَلَيْهِالسلام ގެ މަންމާފުޅު އަޅުގަނޑު ކަރުބާ ވަގުތު ކަލާމުކުރައްވާ އިންސާނުން ހުރިތަނެއް ފުރަބަރިއާ ބަނަނބުރާކަނ ވަސީއެވެ. ފަހެ އެނގިނދިއަދިރުން ފޮނުއްވިއެވެ. ފަހެ އަބަދިރުން އަބަދިރުންގެ އާއިލާގެ މީހުންނަށް ޒަބަރު ދިނުނެވެ. އަދި އަދިރުންވެސް އައެވެ. އޭގެތުން ކަޅާކަ އާއިލާތަކާއި އެކުވެގެން އުޅެން ފެށިއެވެ. އަދި إسْمَاعِيلކަލޭގެފާނު ބޮޑުވެވަޑައިގަތެވެ. އަދި އަރަބިބަސް އަދިރުން ކަރަށް ދަސްކުރައްވައިދެއެވެ. އަދި ބޮޑުވެގެން އަބަދިރުންނަށް އެކަލޭގެފާނު ވަރަށް ކަމުދިޔައެވެ. އަދި ކައިވެނި ކުރި ރަސްބަލު ދިރިއުޅުން އަދިރުންގެ ތެރެއިން ކައިނޑުކޮށް އަނބިކޮށް ކައިވެނި ކުރިއެވެ. އަދިވެސްބަރު إسْمَاعِيل عَلَيْهِالسلام ގެ މަންމަ ނިޔާވެއެވެ. ފަހެ إبْرَاهِيمُ عَلَيْهِالسلام ، إسْمَاعِيل عَلَيْهِالسلام ގެ ޒަބަރު ބަލައިލުމަށް ވަޑައިގަތުމަށް إسْمَاعِيل ކަލޭގެފާނު ކައިވެނި ފަހުން ބަލައިލާ ފުރުސަތުވެ. ފަހެ إبْرَاهِيمُ ކަލޭގެފާނު ވަޑައިގަތުމުން إسْمَاعِيل ކަލޭގެފާނު ގެއަކު ނުހުރެއްވިއެވެ. ފަހެ އަކާގެފާނުގެ އަނބިކަނބަލުން ކައިރަށް ގޮސް ސުވާލުކުރައްވައިފިއެވެ. ފަހެ އަނބިކަނބަލުން ދެންނެވިއެވެ. އަކާގެފާނުވަނީ ކާބަދެ ސުވާލުކުރައްވައިފިއެވެ. ހިމެނުމަށް ނިކުމެވަޑައިގެން އައީ ހައެއްކަލޭ ހޯދުމަށް ނިކުތުމުން ދެކެވުނުކަމުގެ ގޮތުންނެވެ. އަދި އެމީހުން ކުރިމަތިވާގޮތުގެ ވާހަކައެވެ. މިބޭނުމުން އަށްކަށް ޝަކުވާކުރިއެވެ. ދުން އަކަނބަލުން ކުރަނގޮތް ދިރިއުޅުމުގެ معيشةއާއި ހާލުއި ބަރަގެން ސުވާލުކުރައްވައިފިއެވެ. އަކަނބަލުގެ ދުނިޔޭގެ ހާލު ވަރަށް ދަތިއެވެ. މިމަންޒިލުގައި މިގޮތުން ވެރިކަން ދިރިއުޅުމަށް ދަތިވޭ. އަދި ހާރަހަށް ހިނގައެވެ. އެކަމުން ޝަކުވާކުރިއެވެ. إبْرَاهِيمُ ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ކަލޭގެ ފިރިމީހާ އައުމުން މިމަށްގެ ސަލާމް ދެންނެވުމަށްފަހު ބުނާށެވެ. އަދި ދެންނެވުމަށްފަހު ކަލޭގެފާނުގެ ދޮރުގެ އުމުރިއްޔާ (ޒިޔާ އާރު) ބަދަލުކުރުމަށް ކިޔާށެވެ. ފަހެ إسْمَاعِيل عَلَيْهِالسلام ވަޑައިގެންނެވުމުން ކަމެއް ހިނގާފައި ހުރިކަން އިހްސާސް ކުރައްވައިފިއެވެ. ފަހެ ވިދާޅުވިއެވެ. އެއްވެސްމީހަކު ކަލޭގެ ގާތަށް އައިހެއްދޯ؟ އަނބިކަނބަލުން ދެންނެވިއެވެ. އާދޭހެވެ. މިފަދަ މިފަދަ ސިފައެއްގެ ބޮޑުކަލަ ވަޑައިގަތެވެ. ފަހެ

ކަލޭގެފާނުގެ ގޮތް ސުވާލުކުރެއްވިއެވެ. ފަހެ ދެން ޒަބަޙު ދިނުމަށް ހިމަނަންގެ ސިއްރު މެދުގައި ސުވާލުކުރެއްވިއެވެ. ދެން ޤުރުބާނީގެ ދެން ދިމިބީ ފަރިކާލާއި އެއްވެސް ކަމެއްވެސް ސުވާލުކުރެއްވިއެވެ. اسْمَاعِيل ގެފާނު ސުވާލުކުރެއްވިއެވެ. ކަލޭގެފާނު ވަސްއަތުގެ ކަމާ ހަމަވީތޯ؟ އަހަރެމެންގެ ދަރިކަލުން ވިދާޅުވިއެވެ. އައްޗިފާ! ވިދާޅުވިއެވެ. ކަލޭގެފާނުގެ ހުރި ބަލާލާ ކުރަނީއެވެ. اِسْمَاعِيلގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. އަހަރެން ފާޚާ ބައްޕާފުޅު ދެކެވަޑައިގަތުމުގެ ކަމުގައިވާ ކަލޭގެފާނުގެ ވަރުގަދަ ކަމުގެ ވާހަކަ ފުރާނަ ޤުރުބާނުކުރުމަށް އެއް ކަމެއް ދެކެވޭތޯ ދެން އަހަރެމެންގެ ވަރުގަދަ ކުރުމަށް. އެއީ ޤުރުބާނީގެ ޢަމަލެއް ހިފައިގެންނެވި ކަމެއްވެސް ބައްޕާފުޅުގެ ދެން إِبْرَاهِيمُ عَلَيْهِالسلام الله ތަޢާލާގެ ޙުކުމް ދަރިކަލުން ދެކެވަޑައިގަތުމުގެ ޙާލަތު (ފަރާމާނު)، إِسْمَاعِيل عَلَيْهِالسلامގެ ބަސްފުޅު ހަމައެކަނި ދެން اسْمَاعِيلގެފާނު ހުށަހެޅުއްވިއެވެ. ދެން إِسْمَاعِيل ގެފާނުގެ އަރިހުގައި ބައްޕާފުޅު ކަމެއް إِبْرَاهِيمُ ގެފާނު ސުވާލުކުރެއްވިއެވެ. ޤުރުބާނީކުރުމުގެ ޙާލު ކޮބައިތޯ؟ އެއީ އަހަރެމެންގެ ފުރާނަވެސް ކަމެއް. ހެޔޮ ކަމެކެވެ. ކަލޭގެފާނު ގަބޫލުކުރެއްވީ އެއީ الله ތަޢާލާ ފުރާނަ ވިދާޅުވިއެވެ. ދެން إِبْرَاهِيمُ ގެފާނު ބަލައިލެއްވިއެވެ. ޤުރުބާނީކުރުން ކަމެއް ކަމެއް އެކަމަކު ކަމެއްތޯ؟ އަހަރެމެންގެ ފުރާނަވެސްއެވެ. އަހަރެމެންނަށް إِبْرَاهِيمُގެފާނު އެއްބަސްވިއެވެ. ބައްޕާ ކަމެއް އެހެންކަމުން ހަމައެވެ. އަހަރެމެންގެ ފުރާނަވެސްއެވެ. ފޮނުވި. إِبْرَاهِيمُގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ހޭ الله އެއީ ޤުރުބާނީކުރުމަށް ބައްޕާ ފޮނުވައި ބަރަކާތް ލައްވާށެވެ! نبي ގެ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. އަދި ޙައްޖު ޤުރުބާނީ ހަމަޖެހުނީއެވެ. އަދި އެއްޗެއް ބައި ހަމަޖެހޭގޮތަށް ޤުރުބާނީ ކުރެއްވިއެވެ. ޙައްޖު ވިދާޅުވިއެވެ. ދަރިކަލުން ފުރާނަ އަރިހުން އައިސް ބަލާލާ އެކަމަކު ދަރިއަކު ފޮނުވި ކަމެއް ޤުރުބާނީ ވަޑައިގެންނެވިއެވެ.

އަދި އަރިހުން ރަޙުމަތްތެރިކަމުގެ ވަރުން. ދެން إِبْرَاهِيمُ ގެފާނު ވަޑައިގަތެވެ. ދެން އެއްބަސްވިއެވެ. اِسْمَاعِيل ގެފާނު ކަލޭގެ ހިތަށް ކޮބާތޯ؟ ދެން اسْمَاعِيلގެފާނުގެ އަރިހުގައި ބައްޕާފުޅު ޤަބޫލުކުރެއްވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވަޑައިގެން ޝުކުރު ކުރައްވައިފިއެވެ. ދެން އަހަރެމެންގެ ވިދާޅުވިއެވެ. ކަލޭގެފާނު އެކަމަށް ފަރުވާކުރުން ކޮބައިތޯ؟ އައި ފުރާނަ ކަމެއް ފުރާނަ ހިފުމުގެ ކަމެއް ކުރެވޭނެ. އަހަރެން ވިދާޅުވިއެވެ. ދެން ކަމުގައި ކަމެއް އެއްކަލަ ފުރާނަ. އަދި ބައިވެރި ފުރާނަ. إِبْرَاهِيمُ ގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. މާشاءالله! އަހަރެމެންގެ ކަމުގައި ކިޔައިދިނީ އަދި ބައިވެރި ބަރަކާތް ލައްވާށެވެ. ޙަޤީ ވިދާޅުވިއެވެ. ދެން رسُول اللّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. إِبْرَاهِيمُ ގެފާނު ދަރިގެ ބަރަކާތެވެ. إِبْرَاهِيمُ ގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ދެން ކަލޭގެފާނު ފުރިހަމަ ސަލާމް ދެއްވާށެވެ. އަދި އަހުރެން ކުރަން ކަމެއް ދަރިގެ އެއްގަމު (ގާއިމު) ގަދަފަދަ

ކުރާނެތޯ. ދެން إِسْمَاعِيل عَلَيْهِالسلام ވަޙީގެން އެއްސެވިއެވެ. އެއްވެސް ޗީޒެއް އެދިވަޑައިގަންނަވަނީތޯ؟ އަޅުގަނޑު
ދެންނެވިއެވެ. އާދޭހެވެ. ތިމިސްކުރާއާގައި ހުރި ބޭކަލާ ވަޙީގެކޮޅެވެ. އަދި އަޅަނބިކަލެގެ إِبْرَاهِيمُ
ގާތުގެ ސުވާލުތައް ހަތްބަސްއި އިއްވިއެވެ. ދެން އަބަޔާކަށް ކަލޭގެފާނު ބޭކަލުންގެން
އެއްސެވިއެވެ. ދެން ތިމަންނަނަ ހަބޭބު ދިޔައީމުތޯ. ދެން އަބަޔާކަށް ތިމަންނަގެ معيشة ތާއި ދުއު
ސުވާލުކުރެއްވިއެވެ. ދެން ތިމަންނަ ދެންނެވީމެވެ. ތިމަންނަގެ ހާލު ރަގަޅެވެ. اِسْمَاعِيل ގޮވާން
ވިދާޅުވިއެވެ. ދެން ކަނބަލާގެ އަޙުވާލު އަޑުއެހިތޯ؟ އަޅުގަނޑު ދެންނެވިއެވެ.
އާދޭހެވެ. އަބަޔާކަށް ކަލޭގެފާނު ސަލާމް ވިދާޅުވިއެވެ. ދެން ކަލޭގެފާނު ދޮރުގެ އެޅިގަނޑު
(ޖެހޭއްޗި) ގަދަފަދަކުރުން އަމުރުކުރެއްވިއެވެ. اسْمَاعِيل ގޮވާން ވިދާޅުވިއެވެ. އެއީ ތިމަންނަގެ ބައްޕައެވެ.
އަދި އެޅިގަނޑު (ޖެހޭއްޗި)އަކީ ކަނބަލާއެވެ. ތިމަންނައަށް އަމުރުކުރެއްވީ ކަލޭގާ ގަދަކުރުމަށެވެ.
ދެން އަބަޔާކަށް ދުރަށްގޮސް إِبْرَاهِيمُ عَلَيْهِالسلام اللهއިރާދަކުރައްވައިފި ދުވަހަކުން ދުރަށްގޮސް ހުންނެވިއެވެ.
ދެން އަނބުރާ ވަޙީގެންވެ. އޭރުދު إِسْمَاعِيل عَلَيْهِالسلام ހުންނެވީ زَمْزَم ގެ ކައިރީގައި ގަހެއްގެ
ދަށުގައި ތީރެއް ހައްދަވަމުންނެވެ. ދެން إِبْرَاهِيمُ عَلَيْهِالسلام ފެނުމުން ތެދުވެ ވަޙީގެންނެވެ. އަދި ދަރިފުޅާ
ބައްޕަފުޅާ، އަދި ބައްޕަފުޅާ ދަރިފުޅަށް މުޢާމަލާތް ކުރާފަދައިން މުޢާމަލާތް ކުރެއްވިއެވެ. إِبْرَاهِيمُގޮވާން
ވިދާޅުވިއެވެ. އޭ اسْمَاعِيل ގޮވާނެވެ. ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالى ތިމަންނައަށް ކަމަކަށް އަމުރު
ކުރައްވައިފިއެވެ. اسْمَاعِيل ގޮވާން ވިދާޅުވިއެވެ. ކަލޭގެފާނު ހެއްދެވި ގޮތަކަށް ކޮށްދެއްވާ އިލާހު ކަލޭގެފާނަށް
އަމުރުކުރެއްވި ކަމެއް ކުރައްވާށެވެ. إِبْرَاهِيمُ ގޮވާން ވިދާޅުވިއެވެ. ކަލޭގެފާނު އަބަދުގެ މަދަދާއެކު
ތިމަންނައާ ވާގިވެރިވާނެތޯ؟ اِسْمَاعِيل ގޮވާން ދެންނެވިއެވެ. ތިމަންނަ ކަލޭގެފާނަށް
އެހީތެރިވާނެމެވެ. إِبْرَاهِيمُގޮވާން ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالي ތިމަންނަކަލޭގެފާނަށް
އަމުރުކުރެއްވީ މިތަނުގައި މިސްކިތެއް ބިނާކުރުމަށެވެ. އަދި އެތަނުގައި ހުރި އުސްތަންކޮޅަށް
އިޝާރާތް ކުރައްވައިފިއެވެ. ދެން އެހިނދު ގޮތުގެ ބިންގާ އަޅުއްވިއެވެ. ދެން اِسْمَاعِيل ގޮވާން ހިލަގެއް
އުފުއްލަވަމުން ގެންނަވައިފިއެވެ. އަދި إِبْرَاهِيمُ ގޮވާން ބިނާކުރެއްވިއެވެ. އަދި ޖާދަން އުސްވިއިރުން ދެން
ހިލަގެއް ބިމުގައި ބަހައްޓަވައިގެން އޭގެ މަތީގައި إِبْرَاهِيمُ ގޮވާން އަރާވަޑައިގެން ބިނާކުރައްވަން
ގެންދެވިއެވެ. އަދި اِسْمَاعِيل ގޮވާން ބިމުގައި ގެންނަވައިގެން ހިލަގެއް ދީގެން ގެންދެވިއެވެ. އަދި
އެދެބޭކަލުން މިދުޢާ ކުރައްވަމުން ގެންދެވިއެވެ. ربَّنَا تَقَبَّلْ مِنَّا إِنَّكَ أَنْتَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ މާނައީ:- އޭ އަޅަގަނޑުމެން
ގެ ރައްބެ! އަޅަގަނޑުމެންގެ ފަރާތުން ގަބޫލުކުރައްވާނދޭވެ. ހަމަކަށަވަރުން އިބަޔަކީ ސަމާޢަ ޢިލްމާ ވެރިކަލާނގެއެވެ.
އެއްސަވާ ވޭގެންނަވާ އަދި ދެނެވޮޑިގެންނަވާ އިލާހެވެ.

އަދި އެހެން ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. ހަމަކަނަވަރުން إِبْرَاهِيمُ ގެފާނާއި اسْمَاعِيل ގެފާނުގެ މަންމަފުޅާއިގެން ފެންކަރުދަން ހިފައިގެން ނިކުމެވަޑައިގަތެވެ. ފަހަ إِسْمَاعِيل عَلَيْهِالسلام ގެ މަންމާފުޅު އަހަރުމެން ފެން ބައްލަވައެވެ. ފަހު އެކަމަނާގެ ދަރިކަލުން اسْمَاعِيلގެފާނަށް ބޮއްވާ ފުއްދެވެ. ފަހު މައިކަލުން ވަޑައިގަތެވެ. އަދި ގަހެއްގެ ދޮށަށް ފައިބާ ވަޑައިގަތެވެ. ދެން إِبْرَاهِيمُ ގެފާނު އަނބުރާފުން ފެނިވަޑައިގަތެވެ. އަދި اسْمَاعِيل ގެފާނުގެ މަންމަ، إِبْرَاهِيمُ ގެފާނުގެ ފަހަތުން ދާން ފެށިއްޖެއެވެ. އަދި كَدَاءَ ނަމަކަށް ކިޔުން ހިސާބަށް ދުވެފައި إِبْرَاهِيمُ ގެފާނުގެ ފަހަތުން ގޮވާލެއްވިއެވެ. އޭ إِبْرَاهِيمُ ގެފާނެވެ! ކަލޭގެފާނު ތިޔަވަޑައިގަންނަވަނީ ތިމަންމެން ކޮންބައެއްގެ ގާތަށް ދޫކޮށްލާފައި ތޯއެވެ؟ إِبْرَاهِيمُ ގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. الله ގެ އަމުރަކަށެވެ. އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަ الله އަށް ރުހިގެންފީމެވެ. ފަހު އަނބުރާއައެވެ. އަދި ކަރުން ފެންބޮޑުން ގެންދިޔައެވެ. އަދި ދަރިފުޅުގެ ކިބައިން ގެންދިޔައެވެ. އެންމެފަހުން ފެން ހުސްވިއެވެ. އަދި އެކަމަނާ ހިޔާލު ކުރެއްވިއެވެ. ތިމަންނަ ގޮސް ބަލާލަމުން ފަހަރެއްގައި މިހާރު ފެނިގެންދާނެއެވެ. ފަހު އެކަމަނާ ދިޔައެވެ. އަދި ސަފާ ފަރުބަދައަށް އަރައިވަޑައިގަތެވެ. އަދި ބައްލަވާލެއްވުން ގެންދެވިއެވެ. އަދި ކިހިނެއް ފެނުންތޯ ބެލެއްވިއެވެ. އަދި ދުވެގެން މަރުވާއިރު ހައްދު ބޮޑުކުރެން ނިކުންނަވާއެވެ. އަދި ހިނގާހިނގާ ބަލައެވެ. މަރުވާ ފަރުބަދައަށް ވިޔަފާ ބޮޑު ދަނޑާގަނޑުވެ. ދެން ފަރުބަދަޔާ ގާތަށް ވަޑައިގަތެވެ. އެނބުރި އަދި ރޫޅޭ ބަޔަކަށް ވީސާދާ ހަދިފާ ދޮށީގައިވާއެވެ. ދެން ހިޔާލު ކުޑަ ނުފަހަރެގެން ހިނގާ ހިނގާ ބެހުނައެވެ. ތިމަންނަ ދަރިފުޅު ފެނުމަކަށް ގޮސް ބަލާބަލާ މައްސަން އަރާ ފައްސާވައެވެ. އަދި ދަރިފުޅު ފެނެމުން ހަދުމަށްފަހު ފެނުމަކަށް ފާހަގަވަނީ ޖަފާ ލަސް ހާހި ދަރުވާއަށް ދަޅުވާ ފެނުނުގެން ދިޔައެވެ. އަދި މަރުވާގެ މަގުތަކަށް އަރާ ދަރިފުޅު ފެނުނު ބައްލަވައެވެ. ދަރިފުޅު ނިޔަލަރު ދެރަވާއަށް ފަރުބަދައިގެ ވިޔުނު ބައްލަވައެވެ. އަހަރު ކުރެއްވިއެވެ. ދެން ހިނގާހިނގާ ބޮޑުވުމެވެ. ފަހަރުފަހުގެ ވިޔާ ބަހުން ދިނުމަކަށްތޯއެވެ. އެހިނދު އަޑެއް އިވިވަޑައިގަތެވެ. ފަހު އަތާނގެ ވިދާޅުވިއެވެ. މިތަނަށް ފަރުވާގަނޑެއް ހޯއްދާ ފެނުދެނުމެވެ. އެހިނދު އަހާ جِبْرِيلُ عَلَيْهِالسلام އައެވެ. ފައިތިލަ މަގުމަތީ ބިމުގައި ޖެއްސެވިއެވެ. (އެކަލޭގެފާނު ފައިތިލަ ބިމުގައި ޖެއްސެވި އިސްތަށިގަނޑު ކަމަށްވިއެވެ.) ފަހު ފެނަށްފެބި ފަހު އެރިއެވެ. ފަހު اسْمَاعِيل ގެފާނުގެ މަންމާފުޅު ހައިރާންވިއެވެ. އަދި ފެން ނަގަން ފެށިއެވެ.

1868- وعنْ سعِيدِ بْنِ زيْدٍ رضِي اللَّه عنْهُ قَال : سمِعتُ رسول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يقُولُ : «الْكَمــأَةُ مِنَ المنِّ ، وماؤُهَا شِفَاءٌ للْعَينِ » متفقٌ عليه .

ރަޟިﷲ ޢަންހު ބުއްސުންކުރެއްވި سعِيد بْنِ زيْدٍ ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. الْكَمأَةُ (ގެގަޑުބިސް)ވަނީ المنِّ އިންނެވެ. (އެބަހީ މަންނުގެ ބާވަތްތަކެވެ.) އަދި އޭގެ ފެނަކީ ލޮލަށްވާ شِفاء އެކެވެ.

އިބާރާތު ބަޔާން:

الكمآة (ގެގަޑުބިސް) އަކީ طبيعي ގޮތުން ބިމުގެ އަޑިގައި އުފެދޭ އެއްޗެކެވެ. އެއީމު ގޮތުއެގައި މީހުނަށްނުވަ ربيع މޫސުމުގައި ވިއްސާރަވާ ވަގުތު ގެގަޑުމުހުރުވާ. އެހެނެވެ އިރުބިސްގެ މިހުން އެއަށް نبات الر عد ވެސް ކިޔައެވެ. މިގަހަގައި އެއްވެސް ފަތެއް ނުހުރެއެވެ. އަދި އެއްވެސް މަހެއް ވެސް ނުހުރެއެވެ. މިހުންނަނީ މަސްވެރެއްގެ ސިފައިގައި ވެއްބެހިއްޔަކަށް ނުވަތަ އާއްމު ކާއިޔާޔެ ގޮބިގޮބިތަކެވެ. މިހުންކަމުން މިއަށް ބައްޕާފުން ބިމުގެ ބިއްވެސް ކިޔައެވެ. މިއީ ފެނެއް އެއްޗެކެވެ. މިއަށް އިގިރޭސިބަހުން ކިޔަނީ(truffle) އެވެ. މިވައްސްނުނީ ބިމުގެ އަޑިގައި ދުސްޓިބެއުމިއްޖަރި ފުސްސަލާ ސަޓިބިއެޖިރި ދުމްދުރުގައެވެ. މިހުން ކަސަނު އެއްޗެއްގެ ކައިރިގައި ވިހިވަރަކަށް އަޅި ހެދެއެވެ. މިބަޔެ އެހެން ގިނައިން އުފެދިނީ އިރުބި ކަރަގާއި ދުވަހުގެއެވެ.

ماؤُهَا شِفَاءٌ للْعَينِ: އޭގެ ފެނަކީ ލޮލަށްވާ ޝިފާއެކެވެ.

މިފާނުއިދުޑު ތިން قولއެއްވެއެވެ.

ފުރަތަމަ: އޭގެ ދިޔަ ލޮލުގެ ބޭސްތަކާއި އެއްކަރަމުކޮށް ބޭނުންކުރުމެވެ. ސީދާ އޭގެ ދިޔަ ލޮލަށް ބޭނުން ނުކުރުމެވެ. މިއީ إبو عبيد ގެ قول އެވެ.

ދެވަނަ: އޭގެ ދިޔަ ކައިކަމުން ބޭނުންކުރުމެވެ. އެއީ ކައިކުރުން އޭގެހި ވިހަބިޔާއި ގައިޖެހުނުމާއި ފާއިދާއާ ނޑބެގެންއުޅުމުގައި ބާރުއެރުވުމާއި ހަމައެކަނި ފުއްދުމުގައި ބައިކުރުން ވާނީއެވެ.

ތިންވަނައީ: އެއީ އޭގެދައްކަމުގެ ވިޔާ ވާހަކަފުޅެވެ. މިއީ إبن الجوزي ވިދާޅުވި ބަސްފުޅުތަކެވެ. ހަމަވެސް މިއީ މިކަމުގައި އޮތް އެންމެ ދުރުސްގޮތެވެ.

الغافقي ވިދާޅުވިއެވެ. الكماة (ގުގުރުބިސް) ގެ ދިޔަ އަދުން ދުޅިއާއި އެއްކޮށްގެން ލޮލުގައި އެޅުމުން ލޮލުގެ ބަލިތައް ފަސޭހަވެ ލޮލުގެ ފެނުން ގަދަވެއެވެ.

الكمآة من المن: الكمآة (ގުގުރުބިސް) ވަނީ المن ގެ ބާވަތުންނެވެ.

މިގައި ދެ قول އެއްވެއެވެ.

ފުރަތަމަ قول އަކީ: الله سبحانه وتعالى ބަނީ އިސްރާއީލުންނަށް ބާވައިލެއްވި އެތިންތަކުގެ [illegible] ބާވަތެވެ. އޭގެ ބާވަތްތަކުގައި ހިމެނޭ އެއްބާވަތަކީ الكمآة (ގުގުރުބިސް) އެވެ.

ދެވަނަ قول އަކީ: الكمآة (ގުގުރުބިސް) އަކީ އެއްވެސް މަސައްކަތަކާނުލައި އަދި [illegible] ނުލައި [illegible] المن އަކީވެސް އެއްވެސް މަސައްކަތަކާނުލައި ބަނީ އިސްރާއީލުންނަށް [illegible] މިސާލު ދެއްވިއެވެ. والله اعلم

371- باب الاستغفار

استغفار ދެންނެވުމުގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

قال الله تعالى: ﴿ وَاسْتَغْفِرْ لِذَنْبِكَ وَلِلْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ ﴾ [محمد: 19]،

އަދި ކަލޭގެފާނުގެ ކުށަށާއި، مُؤمن ފިރިހެނުންނާއި، مُؤمنއަންހެނުންނަށް ފާފަފުއްސެވުމަށް ކަލޭގެފާނު އެދިވަޑައިގަންނަވާށެވެ!

وقال الله تعالى : ﴿ وَاسْتَغْفِرِ اللهَ إِنَّ اللهَ كَانَ غَفُوراً رَحِيماً ﴾ [النساء : 106] ،

އަދި، ފާފަ ފުއްސެވުން އެދިالله ގެ حضرة އަށް ކަލޭގެފާނު ދަންނަވާށެވެ! ހަމަކަށަވަރުން ގިނަގިނައިން ފާފަފުއްސަވާ رحيم ވަންތަ ކަލާނގެ ކަމުގައި الله ވޮޑިގެންވެއެވެ.

وقَالَ اللهُ تَعَالَى : ﴿ فَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ وَاسْتَغْفِرْهُ إِنَّهُ كَانَ تَوَّاباً ﴾ [النصر : 3] ،

ފަހެ، ކަލޭގެފާނުގެ ވެރިރަސްކަލާނގެއަށް حمد އާއިއެކު ތަސްބީޙަ ކިޔުއްވާށެވެ! އަދި ފާފަފުއްސެވުން އެދިވަޑައިގެން އެކަލާނގެ ހަޟްރަތަށް ދަންނަވާށެވެ! ހަމަކަށަވަރުން، ޔަގީނުން توبة قبول ކުރައްވާ ކަލާނގެ ކަމުގައި އެކަލާނގެ ވޮޑިގެންވެއެވެ.

وقال الله تعالى : ﴿ لِلَّذِينَ اتَّقَوْا عِنْدَ رَبِّهِمْ جَنَّات ﴾ إلَى قَولِهِ ﷻ : ﴿ وَالْمُسْتَغْفِرِينَ بِالأَسْحَارِ ﴾ [آل عمران : 15- 17] ،

ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ. އަހުރެން ތިޔަބައިމީހުންނަށް އެއަށްވުރެ ހެޔޮ ގޮތެއް ކިޔައިދޭނަމާ؟ (އެއީ) ތަޤްވާވެރިވި މީހުންނަށް އެއުރެންގެ ވެރިރަސްކަލާނގެ ހަޟްރަތުގައި، ސުވަރުގެތަކުގައިވެއެވެ. އެތަނުގެ ދަށުން ކޯރުތައް ހިނގައިހިނގައި ހުރެއެވެ. އެސުވަރުގެތަކުގައި، ދެމިތިބޭ ގޮތުގައެވެ. އަދި، ޠާހިރުވެގެންވާ އަނބިންތަކާއި (އެއުރެންނަށް) ހުރެއެވެ. އަދި، اللهގެ ރިޟާވަންތަކަން (އެއުރެންނަށް) ހުރެއެވެ. الله އީ، އަޅުތަކުންގެ ކަންތައް ބަލައިވޮޑިގެންވާ ރަސްކަލާނގެއެވެ. އެއުރެންނީ ދަންނަވާ މީހުންނެވެ. އަހަރެމެންގެ ވެރިރަސްކަލާނގެއެވެ! ހަމަކަށަވަރުން، އަހަރެމެން އީމާންވެއްޖައީމުއެވެ. ފަހެ، އަހަރެމެންގެ ފާފަތައް، އަހަރެމެންނަށް ފުއްސަވާނދޭވެ! އަދި، ނަރަކައިގެ އަދަބުން އަހަރެމެން ދުރުކުރައްވާނދޭވެ! (އެއުރެންނީ) ކެތްތެރިންނެވެ. އަދި، ތެދުވެރިންނެވެ. އަދި الله އަށް ކިޔަމަންތެރިވާ މީހުންނެވެ. އަދި، ހަރަދުކުރާ ފާފަފުއްސެވުން އެދި ދުޢާކުރާ މީހުންނެވެ.

وقال الله تعالى : ﴿ وَمَنْ يَعْمَلْ سُوءاً أَوْ يَظْلِمْ نَفْسَهُ ثُمَّ يَسْتَغْفِرِ اللهَ يَجِدِ اللهَ غَفُوراً رَحِيماً ﴾ [النساء :110] ،

ނުބައިކަމެއްކޮށް،ނުވަތަ، އެމީހަކު އަމިއްލަނަފްސަށް އަނިޔާވެރިވެ، ދެން(އެމީހަކު) ފާފަފުއްސެވުން އެދި الله ގެ ހަޟްރަތަށް ދަންނަވާފިނަމަ (ދަންނަވާށެވެ!) الله އީ، ޔަގީނުން ފާފަފުއްސަވާ ރަޙީމުވަންތަ ކަލާނގެ ކަމުގައި އޭނާ ދެކޭނެއެވެ.

وقال الله تعالى : ﴿ وَمَا كَانَ اللهُ لِيُعَذِّبَهُمْ وَأَنْتَ فِيهِمْ وَمَا كَانَ اللهُ مُعَذِّبَهُمْ وَهُمْ يَسْتَغْفِرُونَ ﴾ [الأنفال : 33] ،

އަދި ކަލޭގެފާނު އެއުރެންގެ މެދުގައި ހުންނަވަނިކޮށް الله، އެއުރެންނަކަށް އަޒާބެއް ނުދެއްވާނެއެވެ.
އަދި އެއުރެން استغفار ކުރަނިކޮށް ތިއްބައި، الله، އެއުރެންނަކަށް އަޒާބެއް ނުދެއްވާނެއެވެ.

وقال تعالى : ﴿ وَالَّذِينَ إِذَا فَعَلُوا فَاحِشَةً أَوْ ظَلَمُوا أَنْفُسَهُمْ ذَكَرُوا اللهَ فَاسْتَغْفَرُوا لِذُنُوبِهِمْ وَمَنْ يَغْفِرُ الـــذُّنُوبَ إِلا اللهُ وَلَمْ يُصِرُّوا عَلَى مَا فَعَلُوا وَهُمْ يَعْلَمُونَ ﴾ [آل عمران : 135]

އަދި އެއުރެންނީ ހުތުރުކަމެއްކޮށްފާ ފާފައެއްކޮށްފިނަމަ، ނުވަތަ، އެއުރެންގެ ނަފްސު ތަކަށް އަނިޔާވެރިވެއްޖެނަމަ ،(އެބަހީ: ކުޑަ ފާފައެއް ކުރެއްވިނަމަ) الله ހަނދުމަކޮށް، އެއުރެންގެ ފާފަތައް ފުއްސެވުން އެދި ދުޢާކޮށް އެދޭ މީހުންނެވެ. الله ފިޔަވައި ފާފަފުއްސަވާނީ ދެން ކާކުހެއްޔެވެ؟އަދި އެއުރެން ދަންނަނިވި ހާލު އެއުރެން ކުރި ކަމުގައި ދެމިއުޅުމެއް ނުވެއެވެ.

والآيات في الباب كثيرة معلومة.

1869 وَعن الأَغَرِّ الْمُزَنِيِّ رضِي اللَّه عنْهُ أَنَّ رسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قَالَ : « إِنَّهُ لَيُغَانُ على قَلْــبِي ، وَإِني لأَسْتغْفِرُ اللَّه في الْيوْمِ مِئَةَ مرَّةٍ » رواهُ مُسلِم .

މާތް الله ރުޟާވެވޑައިގަންނަވާ الأَغَرِّ الْمُزَنِيّ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديثކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ބައެއްފަހަރު ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ ހިތުގައި ކަންތައްތަކެއް އުފެދެއެވެ. އަހަރެން ތިމަންކަލޭގެފާނު ދުވާލަކު ސަތޭކަފަހަރު استغفار ކުރައްވަމެވެ.

1870- وعنْ أَبي هُرِيْرة رضِي اللَّه عنْهُ قَال : سمِعْتُ رسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يقُولُ : « واللَّهِ إِنِّـــي لأَسْتَغْفِرُ اللَّه وأَتُوبُ إِلَيْهِ في الْيَوْمِ أَكْثَرَ مِنْ سبْعِين مَرَّةً » رواه البخاري .

މާތް الله ރުޟާވެވޑައިގަންނަވާ أبو هُرِيْرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރައްވަނިކޮށް ތިމަން އަޑުއެހީމެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރެއްވިއެވެ. މާތް الله ގަންދީ

ބަލާށެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންރަސޫލާ ދުވާލަކު ހަތްދިހަ ފަހަރަށްވުރެ ގިނައިން الله އަށް استغفار ދަންނަވައި އަދި ތައުބާ ވެމެވެ.

1871- وعنْهُ رَضِي اللَّه عنْهُ قَال : قَال رسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « والَّذي نَفْسِي بِيدِهِ لَـــوْ لَـــمْ تُذْنِبُوا ، لَذَهَب اللَّه تَعَالى بِكُمْ ، ولجاءَ بقَوْمٍ يُذْنِبُون فَيسْتَغْفِرُونَ اللَّه تعالى فيغْفِرُ لهمْ » رواه مسلم .

އަދި އަޞްޙާބީ (އަބޫހު ރަޟިﷲ ޢަންހު މަޝްހޫރުނަންވީ أبُو هُرَيْرة) ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديثކުރެއްވިއެވެ. ތިމަންރަސޫލާގެ ނަފްސު އޮތް ކަލާނގެ އަތްމަތީގައިވާ އިލާހުގެ ގަސަމުން ކަލޭމެން ފާފަނުކުރާނަމަ ކަލޭމެން ގެންދަވައި ފާފަކުރާ ބައެއް ގެނެސްދެއްވާނެ ކަލާނގެ الله سبحانه وتعالى ވިދާޅުވެ ނުފޫސްކުރާށެވެ. އަދި ވިދާޅުވެ ގެންދިއުމުގެ ބަދަލުގައި އެހެން ބައެއް އުފައްދަވާނެވެ. އަދި އެމީހުން ފާފަކޮށް އަދި އެފާފަތަކަށް الله އަށް استغفار ދަންނަވާނެއެވެ. ދެން الله سبحانه وتعالى އެމީހުންނަށް ފުއްސަވާނެއެވެ.

1872- وعَنِ ابْنِ عُمر رضِي اللَّه عَنْهُما قَال : كُنَّا نَعُدُّ لِرَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم في المجلِس الْواحِــدِ مائَةَ مرَّةٍ : « ربِّ اغْفِرْ لي ، وتُبْ عليَ إِنَّكَ أَنْتَ التَّوابُ الرَّحِيمُ » رواه أبو داود ، والترمـــذي ، وقـــال : حديث صحيح .

ރަޟިﷲ އަދިބައްޕައިކާފުޅުންނަށް ރުޟުވާންލެއްވި عبد الله ابْنِ عُمر ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންމެން ގުނަމުން ގެންދަމެވެ. رسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّمއަށްވުރެ މަޖިލީހެއް އެއްގައި ސަތޭކަ ފަހަރު އަންނަނިވި ކަލިމަ ވިދާޅުވެއްވާކަމަށް. އެއީ ربِّ اغْفِرْ لي ، وتُبْ عليَ إِنَّكَ أَنْتَ التَّوابُ الرَّحِيمُ އެވެ. މާނައީ: އޭއަޅުގެ ވެރިއاله! އިބަރިޔާރު މިއަޅުގެ ފާފަފުއްސަވާނދޭވެ. އަދި މިއަޅުގެ ތައުބާ ގަބޫލުކުރައްވާނދޭވެ. ހަމަކަށަވަރުން އިބަރިޔާރީ ތައުބާ قبول ކުރައްވާ رحيم ވަންތަ އިލާހެވެ.

1873- وعنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رضِي اللَّه عنْهُما قَال: قالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « منْ لَزِم الاسْتِغْفَار ، جعل اللَّه لَهُ مِنْ كُلِّ ضِيقٍ مخْرجاً ، ومنْ كُلِّ هَمٍّ فَرجاً ، وَرَزَقَهُ مِنْ حيْثُ لا يَحْتَسِبُ » رواه أبو داود .

ރަޟި الله އަދިބައްޕައިކާފުޅުންނަށް ރުޟުވާންލެއްވި عبد الله ابْنِ عَبَّاسٍ ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديثކުރެއްވިއެވެ. استغفارކުރުމުގައި ދެމިހުންނަ މީހާއަށް ރަޙް

الله سبحانه وتعالى ކޮންމެދުވަހަކުން ނިކަންނަންނަމަވެސް އަދި ކޮށްފާ ހިތާމަކުރާން ސަލާމަތް ވާނެ
މަގުން ދުރުކުރައްވައެވެ. އަދި އެފަދައިން ހިތްފަސް ނުހައްދަވާ ގަޑިން އަރިހަށް ރުޖޫ ދެއްވައެވެ.

1874- وعنِ ابْنِ مَسْعُودٍ رضِيِ اللَّه عنْهُ قال : قال رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « منْ قال : أَسْـــتَغْفِرُ اللَّه الذي لا إِلَهَ إِلاَّ هُو الحيَّ الْقَيُّومَ وأَتُوبُ إِلَيهِ ، غُفِرَتْ ذُنُوبُهُ وإِنْ كَانَ قَدْ فَرَّ مِنَ الزَّحْفِ » رواه أبـــو داود والترمذي والحاكِمُ ، وقال : حدِيثٌ صحيحٌ على شَرْطِ الْبُخَارِيِّ ومُسلمٍ .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވި عبد الله ابْنِ مَسْعُود ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ކިޔަނު أَسْتَغْفِرُ اللَّه الذي لا إِلَهَ إِلاَّ هُو الحيَّ الْقَيُّومَ وأَتُوبُ إِلَيهِ ގެ ކަލިމަ ކިޔައިފިނަމަ އެމީހެއްގެ އެންމެހާ ފާފަތައް ފުއްސެވިދާނެއެވެ. އަދި ޖިހާދުގެ މައިދާނުން ފިލައިގެންގޮސްފައިވިޔަސް ފުއްސަވައިދެއްވާނެ ވެއެވެ.

1875- وعنْ شَدَّادِ بْنِ أَوْسٍ رضي اللَّه عنْهُ عن النَّبيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قالَ : « ســيِّدُ الاسْــتِغْفار أَنْ يقُول الْعبْدُ : اللَّهُمَّ أَنْتَ رَبِّي ، لا إِلَه إِلاَّ أَنْتَ خلَقْتَنِي وأَنَا عَبْدُكَ ، وأَنَا على عهْدِكَ ووعْدِكَ مـــا اسْـــتَطَعْتُ ، أَعُوذُ بكَ مِنْ شَرِّ ما صنَعْتُ ، أَبوءُ لَكَ بِنِعْمتِكَ علَيَ ، وأَبُوءُ بذَنْبِي فَاغْفِرْ لِي ، فَإِنَّهُ لا يغْفِرُ الذُّنُوب إِلاَّ أَنْتَ . منْ قَالَهَا مِنَ النَّهَارِ مُوقِناً بِهَا ، فَمـــاتَ مِنْ يوْمِهِ قَبْل أَنْ يُمْسِيَ ، فَهُو مِنْ أَهْلِ الجنَّةِ ، ومَنْ قَالَهَا مِنَ اللَّيْـــلِ وهُو مُوقِنٌ بِها فَمَاتَ قَبل أَنْ يُصْبِح ، فهُو مِنْ أَهْلِ الجنَّةِ » رواه البخاري .

« أَبُوءُ » : بباءٍ مضْمومةٍ ثُمَّ واوٍ وهمزَةٍ مضمومة ، ومَعْنَاهُ : أَقِرُّ وَأَعترِفُ .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވި شَدَّاد بْنِ أَوْس، نبي އާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ އަރިހުން ރިވާކުރައްވައެވެ. حديث ކުރެއްވިއެވެ. سيِّدُ الاسْتِغْفار އަކީ އަޅާ އިސްތިޣުފާރުގައި ކިޔާ ކިޔުމެވެ. اللَّهُمَّ أَنْتَ رَبِّي ، لا إِلَه إِلاَّ أَنْتَ خَلَقْتَنِي وأَنَا عَبْدُكَ ، وأَنَا على عهْدِكَ ووعْدِكَ ما اسْتَطَعْتُ ، أَعُوذُ بكَ مِنْ شَرِّ ما صنَعْتُ ، أَبوءُ لَكَ بنعْمتِكَ علَيَ ، وأَبُوءُ بذَنْبِي فَاغْفِرْ لِي ، فَإِنَّهُ لا يغْفِرُ الذُّنُوب إِلاَّ أَنْتَ ކިޔަނު އާ ކަލިމަތަކުން ދުވަހުގެތެރޭގައި ޔަޤީންކަމާއެކު ކިޔައިފިމީހާ އެދުވަހު އިރުއޮއްސުމުގެ ކުރިން މަރުވެއްޖެނަމަ ފަހެ އޭނާ ސުވަރުގޭގެ އަހުލުވެރިއެކެވެ. އަދި ކިޔަނު އެކަލިމަތަކުން ރޭގަނޑުގެތެރޭގައި ޔަޤީންކަމާއެކު ކިޔައިފިމީހާ ހެނދުނުވުމުގެ ކުރިން މަރުވެއްޖެނަމަ ފަހެ އޭނާ ސުވަރުގޭގެ އަހުލުވެރިއެކެވެ. (އަބޫ: ބަހުގެ ބާޒާރު ބަސްކަމުން! އިޢުތިރާފުވާ ކަމަށް އަރާ އިޢުތިރާފުވާ ކަމަށް ދޭއެވެ.

އެހެންކަމުން ނުވެއެވެ. މިއަދާ (ނުބުދުގެ ބޮޑެތިން) ފަރުވާކުރެއްވީ އެބަރަސްކަލާނގެއެވެ. އަދި މިއަދާއި އެބަރަސްކަލާނގެ އަޅާލެވެ. އެބަރަސްކަލާނގެއަށް މިއަދާ ވިރުއްޔާ ވައިދާއި އަބަދުވެސް މިއަދާއިންވީ އެންމެ ފުރިހަމަ މިއަދާ ސަލާމަތްވެވޭނެވެ. މިއަދާއިން ކަނޑައެޅިގެން ނުބައިކަމުން އެބަރަސްކަލާނގެ ރަހުމަތްފުޅުން ދުރުވެވޭ. މިއަދާގެ ކަމެއްނުވާ އެބަރަސްކަލާނގެ ނިޢުމަތްތައް މިއަދާ އެދިވަޑައިގަތުމެވެ. އަދި މިއަދާގެ ކަންތައްތައް ކަމެއްނުވާ އެބަރަސްކަލާނގެ ރަހުމަތްފުޅަށް މިއަދާ އެދިވަޑައިގަތުމެވެ. ފަހު އެބަރަސްކަލާނގެ މިއަދާގެ ފުރިހަމަ ސަލާމަތްކުރެއްވުން! ފަހު، ރަހުމަތާއި ރަޙްމަތް، އެބަރަސްކަލާނގެ ފުރުޞަތު ދޭތޯއި ފުރަޞަތު އަރުވާތީ ފުރުޞަތު ނުވެއެވެ.)

1876– وعنْ ثوْبانَ رضِي اللَّه عنْهُ قَال : كَانَ رسولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم إذا انْصرفَ مِـــنْ صـــلاتِهِ، استَغْفَر اللَّه ثَلاثاً وقَالَ : « اللَّهُمَّ أَنْتَ السَّلامُ ، ومِنْكَ السَّلامُ ، تَبارکْتَ يـــاذَا الجـــلالِ والإِكْـــرامِ » قيـــلَ لِلأوزاعِيِّ وهُوَ أَحدُ رُواتِهِ : كَيْفَ الاسْتِغْفَارُ ؟ قَال : يقُولُ : أَسْتَغْفِرُ اللَّه ، أَسْتَغْفِرُ اللَّه . رواه مسلم .

މާތް الله ރުއްސުންވެވޮޑިގެންވި ثوْبانَ ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އަޅުކަމުގެ ނަމާދުން ސަލާމް ދެއްވާފިނަމަ استَغْفَر اللَّه ތިންފަހަރު ވިދާޅުވިއެވެ. އަދި ވިދާޅުވިއެވެ. اللَّهُمَّ أَنْتَ السَّلامُ ، ومِنْكَ السَّلامُ ، تَبارکْتَ ياذَا الجلالِ والإِكْرامِ

ދެންނެވުނެވެ. އެއީ މި حديثގެ ރާވީންގެ ތެރެއިން ބޭކަލެކެވެ. استغفار ކުރަންވާނީ ކިހިނެއްތޯ؟ ވިދާޅުވިއެވެ. އެއީ أَسْتَغْفِرُ اللَّه ، أَسْتَغْފِرُ اللَّه ގެ ކިޔުއްވުމެވެ. (އަޅާލާ: އަޅުގެ ވެރިރަސްކަލާނގެ! އެބަރަސްކަލާނގެއާ އަޅުކަންކުރި އިސްތިޣްފާރު ކުރަނީ އެބަރަސްކަލާނގެ ސަލާމަތްތަކާއި ކަރަމްތަކުގެ ބަރަކާތަކީ ކަލާނގެއިން ވެއެވެ. އަދި ސަލާމަތްކަމާއި ލިބުންތަކީ އެބަރަސްކަލާނގެ ރަޙުމަތްފުޅުންނެވެ. އެބަރަސްކަލާނގެ ބޮޑުކަމާއި ވަންތަކަމެވެ. އޭ އަޅުގަނޑު ކަމުގެ ބަދަލުގައިވެސް ޖަލާލާ ވަންތަކަމުގެ ވެރިރަސްކަލާނގެ! އަދި ދިރުމުގެވަންތަ ރަސްކަލާނގެ!)

1877– وعَنْ عَائِشَةَ رَضي اللَّه عنْهَا قَالَتْ : كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يُكْثِرُ أَنْ يَقُولَ قَبْل موْتِهِ : « سُبْحانَ اللَّهِ وبِحَمْدِهِ ، أَسْتَغْفِرُ اللَّه وأَتُوبُ إِلَيْهِ » متفقٌ عليه .

މާތް الله ރުއްސުންވެވޮޑިގެންވި عَائِشَة ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه

صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އަވަހާރަވުމުގެ ކުރީގައި ގިނަގިނައިން އަންނަނިވި ކަލިމަ ވިދާޅުވިއެވެ. سُبْحانَ اللَّهِ وبحمْدِهِ ، أَسْتَغْفِرُ اللَّه وأَتُوبُ إِلَيْهِ (މާނައީ: އިބަރަސްކަލާނގެ ހުސްވެރިކަމާއި ޙަމްދުކުރުމާއިއެކު ތަސްބީޙަކުރަމެވެ! އަދި އިބަރަސްކަލާނގެއަށް ބަރުދު ހުއްޓެވެ. އިބަރަސްކަލާނގެ ޙަޟްރަތުން މިއަދާ ފާފަފުއްސެވުން އެދެމެވެ. އަދި އިބަރަސްކަލާނގެ ޙަޟްރަތަށް އަޅާ ތައުބާވެއްޖެމެވެ.)

1878- وَعَنْ أَنسٍ رضِيَ اللَّه عنْهُ قالَ : سمِعْتُ رسُولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم يَقُولُ : « قالَ اللَّه تَعَالى : يا ابْنَ آدَمَ إِنَّكَ ما دَعَوْتَني ورجوْتَني غفرتُ لَكَ على ما كَانَ منْكَ وَلا أُبالِي ، يا ابْنَ آدم لَوْ بلَغَــتْ ذُنُوبُــك عَنَانَ السَّماءِ ثُم اسْتَغْفَرْتَني غَفرْتُ لَكَ وَلا أُبالي ، يا ابْنَ آدم إِنَّكَ لَوْ أَتَيْتَني بِقُرابِ الأَرْضِ خطايَا ، ثُمَّ لَقِيــتَني لا تُشْرِكُ بِي شَيْئاً ، لأَتَيْتُكَ بِقُرابِها مَغْفِرَةً » رواه الترمذي وقَالَ : حَدِيثٌ حَسَنٌ .

« عنان السَّمَاءِ » بِفَتْحِ العيْنِ : قِيل : هُو السَّحَابُ ، وقِيل : هُوَ مَا عنَّ لَكَ مِنْها ، أَيْ: ظَهَــرَ ، و « قُــرَابُ الأَرْضِ » بِضَمِّ القافِ ، ورُوِيَ بِكَسْرِهَا ، والضَّمُّ أَشْهَرُ ، وهُو ما يُقَارِبُ مِلْئَهَا .

މާތް الله ރުޟާވެވޮޑިގެންވި أَنس ގެފާނުގެ ރިވާއަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ޤުދުސީއެއްގައި ވިދާޅުވިއެވެ. އަހަރެން އަޑުއެހީމެވެ. حديثقުދުސީގައިވެއެވެ. الله سبحانه وتعالى ވިދާޅުވީ ޤުދުސީގައިވެއެވެ. އޭ އާދަމުގެ ދަރިކަލުންނެވެ. ކަލޭގެފާނު ތިބާ މިހެން އެދެން ދުޢާކުރައްވާ އަދި ތިބާ އެދެނިވި ރަޙްމަތުން ތިބާގެ އުންމީދު ފުރިހަމަވާ ދުއާކުރައްވާނޫނީވެ. އެ ތިބާ އެދޭ ކޮންމެ ކަމެއް ފުރިހަމަވޭ ފާފައަކަށް ނުބަލައި (އެފާފަތައް ކިތަންމެ ގިނަ ކަމުގައި ވިޔަސް) ފުއްސަވާނެ ނޫނެވެ. އޭ އާދަމުގެ ދަރިކަލުންނެވެ. ތިބާގެ ފާފަތައް އުޑާއި ހަމަ ހަމައަށް އަރައިފިނަމަވެސް ތިބާ މިހެން އެދޭ ފާފަ ފުއްސަވާނެ ނުވެސް ބަލާ ދޫކޮށްލައްވާނެވެ. އަދި ތިބާ ފާފަ ފުއްސެވުން (އެފާފަތައް ގިނަ ވިޔަސް) ފުއްސަވާނެ ނޫނެވެ. އޭ އާދަމުގެ ދަރިކަލުންނެވެ. ކަލޭގެފާނު ތިބާ ބިންފުރާ ގިނަ ފާފަތަކާއެކު ތިބާ އަހަރެން ބައްދަލުވިޔަސް ތިބާ ތިބާ އަހަރެންގެ ޝަރީކެއް ނުކުރާނަމަ ތިބާ ބިންފުރާވަރަކަށް ފުއްސެވުމާއެކު ތިބާގެ ބަދަލުގައި އަހަރެން ބައްދަލުވާނެވެ.

1879- وَعنِ ابنِ عُمَرَ رضِيَ اللَّه عنهُما أَنَّ النَّبِيَّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قَال : « يا معْشَرَ النِّساءِ تَصَدَّقْنَ، وأَكْثِرْنَ مِنَ الاسْتِغْفَارِ ، فَإِنِّي رَأَيْتُكُنَّ أَكْثَرَ أَهْلِ النَّارِ » قالَتِ امْرَأَةٌ مِنْهُنَّ : مالَنَا أَكْثَرَ أَهْلِ النَّارِ ؟ قَالَ : «

تُكْثِرْنَ اللَّعْنَ ، وتَكْفُرْنَ العشِيرَ مَا رأَيْتُ مِنْ نَاقِصَاتِ عقْلٍ ودِينٍ أَغْلبَ لِذِي لُبٍّ مِنْكُنَّ » قَالَتْ : ما نُقْصانُ الْعقْل والدِّينِ ؟ قال : « شَهَادَةُ امرأَتَيْنِ بِشهَادةِ رجُلٍ ، وتَمْكُثُ الأَيَّامَ لا تُصَلِّي » رواه مسلم .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވާ ޞަޙާބީ ބޭކަލަކު ކަމުގައިވާ عبد الله ابْن عمر ގެ ރިވާޔަތުން ބަޔާންވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން نبي އާ صَلّى الله عَلَيْهِ وسَلَّم حديثކުރެއްވިއެވެ. އޭ އަންހެނުންގެ ޖަމާޢަތުގެ މީހުންނޭވެ. ތިޔަބައިމީހުން ސަދަޤާތްދެއްވާށެވެ. އަދި استغفار ކުރައްވާށެވެ. ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންރަސްގެފާނު ތިޔަބައިމީހުން ނަރަކައިން ގިނައިންފެނިވަޑައިގަތީއެވެ. އެތަނުގައިހުރިއަންހެނަކު ދެންނެވިއެވެ. ތިމަންމެން ގިނައިން ނަރަކައަށް ދެކެވުނީ ކީއްވެގެން ހެއްޔެވެ؟ حديثކުރެއްވިއެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުން ގިނަގިނައިން ލަޢުނަތް ދޭތީއެވެ. އަދި ފިރިމީހާއަށް ނާޝުކުރުވެރިވާތީއެވެ. އަދި ތިމަންރަސްގެފާނު ވިސްނުންމަދު، ދީނުގެ ކަންތައްތަކުގައި އުނިބުރިކަން ބޮޑުވާ ވެސް ފިރިހެނުންގެ މައްޗަށް ގަދަވެގެން އިތުރު ތިޔަބައިމީހުން ނޫނީ ނުދެކެމެވެ. އަންހެނުން ދެންނެވިއެވެ. އަޤުލުބުއްދީގެ ވިސްނުން މަދުކަމާއި ދީނުގެ އުނިކަމަކީ ކޮބައިތޯއެވެ؟ حديثކުރެއްވިއެވެ. ދެއަންހެނުންގެ ހެކިބަސް ފިރިހެނެއްގެ ހެކިބަހާ އެއްވަރުވެއެވެ. އަދި އަންހެނުންނަކީ ނަމާދު ކުރެވޭ ދުވަސްތަކުގައި ހުރުމެވެ. (އެއީ ދިރިޔާ ކަންތައްތައް ހުރި އުނިކަމެވެ.)

372- باب بيان ما أعدّ الله تعالى للمؤمنين في الجنة

الله سبحانه وتعالي މުއުމިނުންނަށް ސުވަރުގޭގައި ތައްޔާރުކުރައްވާފައިވާ ތަކެތީގެ މަތިވެރިކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

قَالَ الله تَعَالَى : ﴿ إنَّ الْمُتَّقِينَ فِي جَنَّاتٍ وَعُيُونٍ ادْخُلُوهَا بِسَلاَمٍ آمِنِينَ وَنَزَعْنَا مَا فِي صُدُورِهِمْ مِنْ غِلٍّ إخْواناً عَلَى سُرُرٍ مُتَقَابِلِينَ لاَ يَمَسُّهُمْ فِيهَا نَصَبٌ وَمَا هُمْ مِنْهَا بِمُخْرَجِينَ ﴾ [الحجر : 45- 48] .

ހަމަކަށަވަރުން، تقوي ވެރިން ވަނީ ސުވަރުގެވެރިޔާއި، ފުރިހަމަ ރުހިވެރިކަމާއި نعمت ގައެވެ. އެއުރެންނަށް އަންގަވާނެއެވެ.) ބިރުވެރިކަމުން ސަލާމަތްވެގެންވާ، އަމާންކަމާ ނިކަމެތިކަމާ حال ގައި ވަންނާށެވެ!

އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ، އެއުރެންގެ ހިތްތަކުގައިވާ حسد ވެރިކަން ފޮހެލައްވާނެއެވެ. ދެންތިބާއިރު މަޖިލީހުގައި އެކަކު އަނެކަކާ ކުރިމަތިލައިގެން ތިއްބެވެ أخ ން ތަކެއްގެ ގޮތުގައެވެ. އެއުރެންނަކަށް އެތަނުގައި އެއްވެސް ވަރުބަލިކަމެއް ނުޖެހޭނެއެވެ. އަދި އެ ތަނުން ނެރުއްވާނެ ބަޔަކު ކަމުގައިވެސް އެއުރެން ނުވާނެއެވެ.

وقال الله تَعَالَى : ﴿ يَا عِبَادِ لا خَوْفٌ عَلَيْكُمُ الْيَوْمَ وَلا أَنْتُمْ تَحْزَنُونَ الَّذِينَ آمَنُوا بِآيَاتِنَا وَكَانُوا مُسْلِمِينَ ادْخُلُوا الْجَنَّةَ أَنْتُمْ وَأَزْوَاجُكُمْ تُحْبَرُونَ يُطَافُ عَلَيْهِمْ بِصِحَافٍ مِنْ ذَهَبٍ وَأَكْوَابٍ وَفِيهَا مَا تَشْتَهِيهِ الأَنْفُسُ وَتَلَذُّ الأَعْيُنُ وَأَنْتُمْ فِيهَا خَالِدُونَ وَتِلْكَ الْجَنَّةُ الَّتِي أُورِثْتُمُوهَا بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ لَكُمْ فِيهَا فَاكِهَةٌ كَثِيرَةٌ مِنْهَا تَأْكُلُونَ ﴾ [الزخرف : 68 – 73] .

އޭ ތިމަންރަސްކަލާނގެ އަޅުތަކުންނޭވެ! މިއަދު ތިޔަބައިމީހުންނަށް ބިރެއް ނެތެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުން ހިތާމަކުރާކަށް ވެސް ނުޖެހޭނެއެވެ. އެއުރެންނީ، ތިމަންރަސްކަލާނގެ آية ތަކަށް إيمان ވެ، مسلم ން ކަމުގައިވި މީހުންނެވެ. އަންބަނބުރާއެކު ފުރިހަމަ حال ގައި، ތިޔަބައިމީހުންނާއި، ތިޔަބައިމީހުންގެ އަނބިން ސުވަރުގެ ވަންނާށެވެ! އެއުރެންގެ ގާތަށް ރަނުގެ ތަށިތަކާއި ބޯތަކެތި، ބަރުތަކުގައި ބުއިމުގައި ބުއްތަކެވެ. އަދި ލޮލަށް ފާޑުވެ، އަދި ތަފާތު ފޮނިކަމާ ރަހަ ލިބޭނެއެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުން އެތަނުގައި އަބަދަށް ދެމިހުންނާނެއެވެ. އަދި އެއީ ތިޔަބައިމީހުން ކުރަމުން ދިޔަ عمل ތަކުގެ ސަބަބުން ތިޔަބައިމީހުންނަށް މީރާތުގައި ސުވަރުގެއެވެ. އެތަނުގައި ތިޔަބައިމީހުން، އެއިން ކައިއުޅުމަށް ގިނަގިނަ މޭވާއެބައެވެ.

وقال الله تعالى : ﴿ إِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي مَقَامٍ أَمِينٍ فِي جَنَّاتٍ وَعُيُونٍ يَلْبَسُونَ مِنْ سُنْدُسٍ وَإِسْتَبْرَقٍ مُتَقَابِلِينَ كَذَلِكَ وَزَوَّجْنَاهُمْ بِحُورٍ عِينٍ يَدْعُونَ فِيهَا بِكُلِّ فَاكِهَةٍ آمِنِينَ لا يَذُوقُونَ فِيهَا الْمَوْتَ إِلا الْمَوْتَةَ الأُولَى وَوَقَاهُمْ عَذَابَ الْجَحِيمِ فَضْلاً مِنْ رَبِّكَ ذَلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ﴾ [الدخان : 51 – 57] .

ހަމަކަށަވަރުން تقوى ވެރިން ބިރުބިޔެއް ނެތް އަމާން ތަނެއްގައެވެ. ސުވަރުގެތަކާއި ފެންގަނޑުތަކުގައެވެ. ސުވަރުގެވެރިޔާއި، ފުރިހަމަ ރުހިވެރިކަމާ نعمة ގައެވެ. އެއުރެން ލައިގަންނާނީ سندس އާއި، إستبرق ފޮތިގައެވެ. ބިރުވެރި އެއްބަޔަކު

އަންހެނުންނާ ކައިވެނިކޮށްދެއްވާނެއެވެ. (ކަނޑައެޅި) އަޅުގަނޑުމެންނެވެ. އަދި ތިމަންނަކަލާނގެ އެއުރެން
حورالعين ނުންނާ ކައިވެނިކޮށްދެއްވީމެވެ. އެބައީ އެމަންނަށްމާތްވި ތިބާ حال ،ހުރިހާ ބަވަތެއްގެ
މީވާ ގަނޑުމެން އެއުރެން އެދުނީމެވެ. ފުރިހަމަ ފުރަތަ މަތިވެ މަތިވެން ފުރިތަވި، އެބައީ އެއުރެން
މަތީގެ ތަރަދުގެ ނިޔާދަރީމެވެ. އަދި ނަތަރައިގެ عذابން، އަކާތުގެ އެއުރެން ސަލާމަތް
ކުރައްވާނީމެވެ. ކަލޭގެފާނުގެ ވެރިރަސްކަލާނގެ حضرةން އަދި فضل ވަންތަ ވެރިކަމުގެ ގަބޫލުވެ.
ބޮޑުވެގެންވާ ކާމިޔާބު ހަމައެވެ.

وقال الله تعالى : ﴿ إنَّ الأَبْرَارَ لَفِي نَعِيمٍ عَلَى الأَرَائِكِ يَنْظُرُونَ تَعْرِفُ فِي وُجُوهِهِمْ نَضْرَةَ النَّعِيمِ يُسْقَوْنَ مِنْ رَحِيقٍ مَخْتُومٍ خِتَامُهُ مِسْكٌ وَفِي ذَلِكَ فَلْيَتَنَافَسِ الْمُتَنَافِسُونَ وَمِزَاجُهُ مِنْ تَسْنِيمٍ عَيْناً يَشْرَبُ بِهَا الْمُقَرَّبُونَ ﴾ [المطففين : 22 – 28]

ހަމަކަށަވަރުން، ހެޔޮލަފާ މީހުންވަނީ نعمةގެ ސުވަރުގެއިކަން ކަށަވަރެވެ. ދަންނަވާގެ މަތީގައި
(نعمةތަކަށް) ބަލަބަލައެވެ. އެއުރެންގެ މޫނުތަކުން،نعمة ގެ އުފާވެރިކަން ފެނިގެން އެނގޭނެއެވެ.
ސިއްކަޖެއްސެވި ބޮނދުކަރައިވާފައިވާ (މުސްތިވުމުއްނަމި) ސާފު ރަގަ ބުއިމުކަން، އެއުރެންނަށް
ބޮނދިވާނެއެވެ. އެބުއިންނިމުމުގައި، ކަސްތޫރިވަސްނެވެ. ވާދަކަން ކުރާމީހުންގެ ދިމާގައި އެހެމެގެއި
ވާދަކަން ކުރާމީހުން ހިނގާހެވެ! އެއީ އައްލާހުގެ ފާރިވަސްތި تسنيمއެވެ. (އެބަހީ: ސުވަރުގެއިގާ
އޮތް ފެނެވެ.) (އެއީ) ކައިވެންބުނިވާ ހަނދުން އެއިން ބޯނީ އެވެރެވެ.

والآيات في الباب كثيرة معلومة.

1880- وعنْ جَابِرٍ رضِيَ اللَّه عنْهُ قَالَ : قَالَ رسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « يَأْكُلُ أَهْلُ الجنَّةِ فِيهَا ويشْرَبُونُ ، ولا يَتَغَوَّطُونَ ، ولا يمْتَخِطُونَ ، ولا يبُولُونَ ، ولكِنْ طَعامُهُمْ ذلكَ جُشَاء كَرَشْحِ المِسْكِ يُلهَمُونَ التَّسبِيح وَالتكْبِير ، كَما يُلْهَمُونَ النَّفَسَ » رواه مسلم .

ރަޟި الله ޢަންހު ސަންފުޅުވި جابر ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم
حديث ކުރެއްވިއެވެ. ސުވަރުގެގެ އަހުލުވެރިން އެތަނުގައި ކައިބޮއިތިން އެވެ. އަދި ބޮއި ހަދާނެއެވެ.
އަދި ބޮޑުކަމުދާކަން ނުޖެހޭނެއެވެ. އަދި ނޭފަތުން ސުމުނަކަން ނުޖެހޭނެއެވެ. އަދި ކުޑަކަމުދާކަން
ނުޖެހޭނެއެވެ. އަދި އެބައިމީހުން ކާބާތި އެނގިއިން ވަގިނގެ ކަސްތޫރިމުން ހުވަދުވޭނެ

ހިތައިދާނެއެވެ. އެބައިމީހުންނަށް ނޭވާލެވޭހެން ފަސޭހައިން سبحان الله އާއި الله اكبر ގެ ކީރިތި إحساس
ކުރެވެމުންދާނެއެވެ. އަދި ހިތްވަރު ހިތްހަމަޖެހުން ލިބިގެންދާނެއެވެ.

1881- وعَنْ أَبي هُريْرةَ رضِيَ اللَّه عنْهُ قَال : قَال رسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « قَال اللَّه تَعالَى: أَعْددْتُ لِعِبادِيَ الصَّالِحِينَ مَا لاَ عيْنٌ رَأَتْ ، ولاَ أُذُنٌ سَمِعتْ ولاَ خَطَرَ علَى قَلْبِ بَشَرٍ ، واقْرؤُوا إِنْ شِئتُمْ : { فَلا تَعْلَمُ نَفْسٌ ما أُخْفِيَ لَهُمْ مِنْ قُرَّةِ أَعْيُنٍ جزَاءً بِما كَانُوا يعْملُونَ } [السجدة : 17] متفقٌ عليه .

މާތްالله ރުހިވޮޑިގަންނަވާ أبو هُريْرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديثކުރެއްވިއެވެ. الله سبحانه وتعالى ވަޙީ ކުރެއްވިއެވެ. ތިމަން އިލާހު ތިމަންއިލާހުގެ ޞާލިޙު އަޅުތަކުންނަށް ތައްޔާރުކޮށްފައިވަނީ އެއްވެސް ލޮލަކުން ނުދެކޭ ފަދަ، އަދި އެއްވެސް ކަންފަތަކުން އަޑުނީވާ، އަދި އިންސާނެއްގެ ހިތަކަށް ވިސްނިގެން ނުދާނެ ކަމެއްކަމުގައި ވާނެ ދެމުންދާ ނިޢުމަތްތަކެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ބޭނުންނަމަ ޤުރުއާނުގެ (އެންސަންސިދާ) އާޔަތް ކިޔާލާށެވެ.{فلا تعلم نفس ما أخفي لهم من قرة أعين جزاء بما كانوا يعملون} މާނައީ:- ފަހެ، އެމީހުން ކުރިކަމެއްގެ ޖަޒާއަކަށް ފޮރުވިފައިވާ ލޮލުގެ ފިނިކަން (އެބަހީ: ލޮލުގެ ފިނިކަންދެނިވި، ސުވަރުގެގެނعمة ތަކާ) އެއްވެސް نفس އަކަށް ނޭނގޭނެތެވެ. (އާޔަތް) އެއުރެން ކުރި
ހެޔޮ عمل ތަކުގެ ޖަޒާއަށް ކަމުގައެވެ.

1882- وعَنْهُ قَالَ : قال رسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « أَوَّلُ زُمْرَةٍ يدْخُلُونَ الْجنَّةَ على صُورَةِ الْقَمرِ لَيْلَةَ الْبدْرِ . ثُمَّ الَّذِينَ يلُونَهُمْ علَى أَشَدِّ كَوْكَبٍ دُرِّيٍّ في السَّمَاءِ إِضَاءَةً : لاَ يبولُونَ ولاَ يتَغَوَّطُونَ ، ولاَ يتْفُلُونَ ، ولاَ يمْتَخِطُون . أَمْشاطُهُمُ الذَّهَبُ ، ورشْحهُمُ المِسْكُ ، ومجامِرُهُمُ الأُلُوَّةُ عُودُ الطِّيبِ أَزْواجُهُم الْحُورُ الْعِينُ ، علَى خَلْقِ رجُلٍ واحِد ، علَى صُورَةِ أَبِيهِمْ آدم سِتُّونَ ذِراعاً في السَّماءِ » متفقٌ عليه .

އަދި ޞحابي (އެބަހީ މާތްالله ރުހިވޮޑިގަންނަވާ أبُو هُريْرة) ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ.
رسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديثކުރެއްވިއެވެ. ފުރަތަމަ ޖަމާޢަތަކީ ސުވަރުގެއަށް ވަދެވޭނޭ
ބަދުރުގެ ހަނދުފުރިހަމަރޭގެ ހަނދުގެ ސިފައިގައެވެ. ދެން އެއަށްފަހު ވަންނަ ޖަމާޢަތަކީ އުޑުގައި އެންމެ
(އަލިކަމުގެ ގޮތުން) ވިދާ ތަރިއެއްގެ ސިފައިގައެވެ. އެތަނުގައި އެއުރެން ކުނިކަށް ފައިސާނުވާނެއެވެ. ގަދަބަދަ
ނުކުރާނެއެވެ. ސުވަރުގެތަކުގެ ކުދިކުދި ތުނިތުނި ނުލާނެއެވެ. އަދި ނޭފަތުން ދިޔަތަކެތި ނުދާނެއެވެ. އަދި
އެބައިމީހުންގެ ކަށިތަކަކީ ރަނުގެ ކަށިތަކެވެ. އަދި އެބައިމީހުންގެ ދާހިއްޔާ މިސްކުގެ

ނުޖެހޭނެއެވެ. އެބައިމީހުންގެ ފުނާތަކާއި ހަދާފައިވާނީ ރަނުންނެވެ. އަދި އެބައިމީހުންގެ ހަވަދަނެއް ސުވަރުބަނުނަ ދަފުގެ ވަސް ވާނީ ގަދަކަސްތޫރިއަށެވެ. އަދި އެމީހުންގެ ދަހިދާތަކަށް ވާނީ މިސްކެވެ. އެބައިމީހުންގެ އަނބިންނަކީ ކަލުދައިވާރީ حور العين ންނެވެ. އެމީހުންގެ އެއްފަހަރު ކޮންމެމީހަކާ އެމީހުންގެ ބައްޕާ އާދަމުގެފާނުގެ ސިފައިގައި ވާނެއެވެ. ދިގުމިނުގައި ފަސްދޮޅަސް މުށް ހުންނާނެއެވެ.

وفي روايةٍ للبُخَارِيِّ ومُسْلِم : آنيتُهُمْ فِيهَا الذَّهَبُ ، ورشْحُهُمْ المِسْكُ ، ولِكُلِّ واحِدٍ مِنْهُمْ زَوْجَتَانِ يُرَى مُخُّ سُوقِهما مِنْ وراءِ اللَّحْمِ مِنَ الْحُسْنِ ، لاَ اخْتِلاَفَ بينَهُمْ ، ولا تَبَاغُضَ : قُلُوبُهُمْ قَلْبُ رَجُلٍ واحِدٍ ، يُسَبِّحُونَ اللَّه بُكْرَةَ وَعَشِيّاً » .

قَوْلُهُ : « عَلَى خَلْقِ رجُلٍ واحِد » رواهُ بَعْضُهُمْ بِفَتْحِ الخَاءِ وإِسْكَانِ اللاَّمِ ، وبعْضُهُمْ بِضَمِّهِما ، وكِلاَهُما صَحِيحٌ .

އަދި بخاري އާއި مسلم ގެ ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. ސުވަރުގޭގައި އެމީހުންގެ ތަށިތައް ވާނީ ރަނުންނެވެ. އަދި އެބައިމީހުންގެ ހަށިގަނޑުން ނިކުންނަ ދަހިވެލި ވާނީ ކަސްތޫރިގެ މީރުވަހެވެ. އެއިން ކޮންމެ މީހަކަށް ދެއަނބިން ވާނެއެވެ. އެބައިމީހުންގެ ކަކުލުގެ ހަނދުބަނދު ބޮޑުވެގެން ފެންނާނެއެވެ. އަދި ރަގަޅުވެރިކަން ދައްކާނެއެވެ. (އަސްކަރާއި ދެމެދު خيال ތަފާތުނުވާނެއެވެ) އެބައިމީހުންގެ ހިތްތައް ހިތެއް އެއް އެކަކުގެ ހިތް ހުންނާނެއެވެ. އެބައިމީހުން ހެނދުނާއި ހަވީރު الله އަށް ތަސްބީހު ކިޔާނެއެވެ.

1883- وَعَن الْمُغِيرَةِ بْن شُعْبَة رَضِي اللَّه عَنْهُ عنْ رسُولِ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قَالَ : « سأَل مُوسَى صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ربَّهُ ، ما أَدْنَى أَهْلِ الْجنَّةِ مَنْزلَةً ؟ قَالَ : هُو رَجُلٌ يجِيءُ بعْدَ ما أُدْخِل أَهْلُ الْجنَّةِ الْجَنَّةَ، فُيُقَالُ لَهُ : ادْخِلِ الْجنَّة . فيقُولُ : أَيْ رَبِّ كَيْفَ وقَدْ نَزَل النَّاسُ منَازِلَهُمْ ، وأَخَذُوا أَخَذاتِهِم ؟ فُيُقَالُ لهُ : أَترضي أَنْ يكُونَ لَكَ مِثْلُ مُلْكِ مَلِكٍ مِنْ مُلُوكِ الدُّنْيا ؟ فَيقولُ : رضِيتُ ربِّ ، فَيَقُولُ : لَكَ ذَلِكَ ومِثْلُهُ ومِثْلُهُ ومِثْلُهُ ومِثْلُهُ ، فَيقُولُ في الْخَامِسَةِ: رضِيتُ ربِّ ، فَيَقُولُ : هَذَا لَكَ وعشَرَةُ أَمْثَالِهِ ، ولَكَ ما اشْتَهَتْ نَفْسُكَ ، ولَذَّتْ عَيْنُكَ. فَيَقُولُ : رضِيتُ ربِّ ، قَالَ : ربِّ فَأَعْلاَهُمْ منْزِلَةً ؟ قال : أُولَئِك الَّذِينَ أَردْتُ ، غَرسْتُ كَرامتَهُمْ بِيدِي وخَتَمْتُ علَيْهَا ، فَلَمْ تَر عيْنٌ ، ولَمْ تَسْمعْ أُذُنٌ ، ولَمْ يخْطُرْ عَلَى قَلْبِ بشَرٍ » رواهُ مُسْلم .

މާތް الله ރުހިވޮޑިގެންވި المغيرة بن شعبة ، رسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ އަރިހުން ރިވާކުރެއްވިއެވެ. އަލްގުދުސީ حديث ކުރެއްވިއެވެ. موسى عليه السلام އަލްގުދުސީން ހަޟްރަތުގައި ސުވާލުކުރެއްވިއެވެ. ސުވަރުގޭގެ އަހުލުވެރިން ތެރެއިން ދަރަޖައިގެ ގޮތުން ލޮޅުވެރިވާނީ ކާކުހެއްޔެވެ؟ ވިދާޅުވިއެވެ. އެއީ ހުރިހާ އަހުލުވެރިން ސުވަރުގެއަށް ވަދެވުނުތަނުން ފަހުން ވަދެވޭ މީހެކެވެ. ބުނެވޭނެއެވެ. ސުވަރުގެއަށް ވަންނަވާށެވެ. އެހިނދު އެމީހާ ބުނާނެއެވެ. ރަސްކަލާނގެ! ކިހިނެއް ވަދެވޭނީ؟ ހުރިހާ މީހުން ވެސް އެމީހުންގެ ދަރަޖަތަކަށް ވަދެ ނިމިއްޖެއެވެ. (ދޭންވީ ތަނެއް ނެތެވެ.) ބުނެވޭނެއެވެ. ދުނިޔޭގެ ރަސްރަސްކަލުންގެ ތެރެއިން ރަސްކަލަކުގެ ވެރިކަމާ އެއްވަރު މިލްކެއް ލިބުމުން ރުހޭނެތޯ؟ އޭނާ ބުނާނެއެވެ. އާނ ރަސްކަލާނގެ! ރުހޭނަމެވެ. ދެން ﷲ ވިދާޅުވާނެއެވެ. އެއީ ކަލޭގެ މިލްކުވެ. އަދި އެއާއެއްވަރު އިތުރު އެއްޗެއް. އަދި އެއާ އެއްވަރު އިތުރު އެއްޗެއް. އަދި އެއާ އެއްވަރު އިތުރު އެއްޗެއް. ފަހެ ފަސްވަނަ ފަހަރު ބުނާނެއެވެ. ރަސްކަލާނގެ! ރުހީމެވެ. ދެން ﷲ ވިދާޅުވާނެއެވެ. އެއީ ކަލޭގެ މިލްކާއި އެއާ ދިހަގުނަ އިތުރެވެ. އަދި ކަލޭގެ ނަފްސު އެދޭ ކޮންމެ އެއްޗެއް ދެވޭނެއެވެ. އަދި ލޯ ހިތްހަމަ ޖެހޭނެ އެއްޗެއް ދެވޭނެއެވެ. ބުނާނެއެވެ. ރަސްކަލާނގެ! ރުހީމެވެ. موسى عليه السلام އަރުވާލެއްވިއެވެ. ދެން ސުވަރުގޭގެ އެންމެ މަތީ ދަރަޖައިގެ މީހުން ކާކުހެއްޔެވެ؟ ވިދާޅުވިއެވެ. އެއީ އަޅުގަނޑު ޚިޔާރުކުރި މީހުންނެވެ. އެމީހުންގެ ޝަރަފު ތިމަން އަތުން ހައްދަވައި ސިއްކަ ޖެއްސެވީމެވެ. އެއީ އެއްވެސް ލޮލަކުން ނުދެކެ އަދި އެއްވެސް ކަނަކުން ނީވޭ އަދި އެއްވެސް އިންސާނެއްގެ ހިތަކަށް އަރާފައި ނުވާ ކަމެކެވެ.

1884- وعن ابْنِ مسْعُودٍ رضِيِ اللَّه عنْهُ قال : قَال رسُولُ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم : « إِنِّي لأَعْلَمُ آخِرَ أَهْل النَّار خُرُوجاً مِنهَا ، وَآخِرَ أَهْل الْجنَّةِ دُخُولاً الْجنَّة . رجُلٌ يخْرُجُ مِنَ النَّارِ حبْواً ، فيَقُولُ اللَّه عزَّ وجَلَّ لَهُ : اذْهَبْ فَادخُلِ الْجنَّةَ ، فَيأْتِيهَا ، فيُخيَّلُ إِلَيْهِ أَنَّهَا مَلأَى ، فيرْجعُ ، فيَقُولُ : يارب وجدْتُهَا مَلأى ، يَقُولُ اللَّه عزَّ وجلَّ لهُ : اذْهَبْ فَادْخُلِ الجنَّةَ ، فيأْتِيها ، فَيُخيَّل إِلَيْهِ أَنَّهَا ملأى ، فيَرْجعُ . فيَقُولُ : يارب وجدْتُها مَلأى ، ، فَيقُولُ اللَّه عزَّ وجلَّ لهُ : اذْهَبْ فَادْخُلِ الْجَنَّةَ . فإِنَّ لَكَ مِثْلَ الدُّنْيا وعشَرةَ أَمْثَالِها ، أَوْ إِنَّ لَكَ مِثْل عَشرَةِ

أَمْثَالِ الدُّنْيا ، فَيقُولُ : أَتَسْخَرُ بِي ، أَوَ أَتَضحكُ بِي وأَنْتَ المِلِكُ » قَال : فَلَقَدْ رأَيْتُ رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ضَحِكَ حَتَّى بدت نَوَاجذُهُ فكَانَ يقُولُ : « ذَلِكَ أَدْنَى أَهْلِ الْجَنَّةِ منْزِلَةً » متفقٌ عليه .

މާތްالله ރުއްސުންދެއްވި عبد الله ابْن مَسْعُود ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. رسُولُ اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ތިމަންކަލޭގެފާނަށް ހަމަކަށަވަރުން އެންމެ ފަހުން ނަރަކައިން ނިކުންނާނީ ކާކުކަމާއި އަދި ސުވަރުގެއަށް އެންމެފަހުން ވަންނާނީ ކާކުކަން އެނގެއެވެ. އެއީ ނަރަކައިން ފިޔަތާފުން ނިކުމެގެން ނިކުންނަ މީހެކެވެ. ފަހެ الله سبحانه وتعالى އޭނާއަށް ވިދާޅުވާނެއެވެ. ދާށެވެ. ފަހެ ސުވަރުގެއަށް ވަންނާށެވެ. ފަހެ އޭނާ އެތަނަށް ދާނެއެވެ. އަދި އޭނާއަށް ހީވާނީ ސުވަރުގެ ފުރިފައިވާހެން ފުރިފައިވާހެންނެވެ. ފަހެ އޭނާ އެނބުރި އަންނާނެއެވެ. ފަހެ ދަންނަވާނެއެވެ. އޭ ރަސްކަލާނގެ ސުވަރުގެ ފުރިފައިވާ ގޮތަށް ފެނުނީ! ސުވަރުގެ ވަނީ ފުރިފައެވެ. ފަހެ الله سبحانه وتعالى ވިދާޅުވާނެއެވެ. ދާށެވެ. ފަހެ ސުވަރުގެއަށް ވަންނާށެވެ. ފަހެ އޭނާ އެތަނަށް ދާނެއެވެ. ހީވާނީ ސުވަރުގެ ފުރިފައިވާހެންނެވެ. ފަހެ އޭނާ އެނބުރި އަންނާނެއެވެ. ފަހެ الله سبحانه وتعالى އޭނާއަށް ވިދާޅުވާނެއެވެ. ދާށެވެ. ފަހެ ސުވަރުގެއަށް ވަންނާށެވެ. ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން ކަލެއަށް ދުނިޔެފަދަ ދުނިޔޭގެ ނުވަތަ ދުނިޔެ ދިހަގުނަ ކަމެއް ލިބޭނެއެވެ. އަދި ދުނިޔޭގެ ދިހަގުނަ ލިބޭނެއެވެ. ފަހެ އޭނާ ދަންނަވާނެއެވެ. އިބަރަސްކަލާނގެ ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ މަލިކަށް ތިމަން ކަމަށް ތިޔަ ބަލަނީތޯ؟ ނުވަތަ ތިމަންކަލޭގެ ތަރަހަށް ބަލަނީތޯ؟ އަދި އިބަރަސްކަލާނގެ ތަކުވާތަކުގެ ވެރިރަސްކަލާނގެ ކަމުގައިވާ ވެރިރަސްކަލާނގެއެވެ؟ ރާވި ވިދާޅުވިއެވެ. ފަހެ ދެކޮޅަށް رسُولُ اللّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ހިނިތުންވެވަޑައިގެންނެވި އެކަމުގެ ކާރިތައް (ފޮނިދަތް) ފާޅުވިއެވެ (ހުއްޓެވިން) ދެކެވުނެވެ. ފަހެ އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. އަދި އެއީ ސުވަރުގޭގެ އެންމެ ދަށް ދަރަޖައެވެ.

1885- وَعَنْ أَبِي مُوسَى رَضِي اللَّه عنْهُ أَنَّ النَّبِيَّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قَالَ : « إِنَّ لِلْمُؤْمِنِ فِي الْجَنَّةِ لَخَيْمةً مِنْ لُؤْلُؤةٍ وَاحِدةٍ مُجوَّفَةٍ طُولُهَا فِي السَّماءِ سِتُّونَ ميلاً . لِلْمُؤْمِنِ فِيهَا أَهْلُونَ ، يَطُوفُ عَلَيْهِمُ الْمُؤْمِنُ فَلاَ يَرى بعْضُهُمْ بَعْضاً» .

متَّفقٌ علَيْهِ : « المِيلُ » سِتَّة آلافِ ذِرَاعٍ .

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވާ أبُو موسى ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަދީސްގައިވާގޮތުން نبي އާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރައްވައެވެ. ހަދީސްގައިވާގޮތުން މުއުމިނުންނަށް ސުވަރުގެއިން އެކުވެރިކަމުގައި އޮންނާނެ ދަވާހިރުގެ ތަ ފުރިގެއެއް ވާނެއެވެ. އެގެ އުސްމިނުގައި ފަސްދޮޅަސް މީލުގެ ދުރުމިނެވެ. އެ މުއުމިނުންނަށް ސުވަރުގެއިން އަހުލުވެރިން އަށްވެސް ލިބިގެންވެއެވެ. އަދި އެއްބަޔަކު އަނެއްބަޔަކަށް ނުފެންނާނެއެވެ.

1886- وَعَنْ أَبِي سَعِيد الْخُدْرِيِّ رضِيَ اللَّه عَنْهُ عَن النَّبِيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قَال : « إِنَّ فِي الْجنَّةِ لَشَجرَةً يسِيرُ الرَّاكِبُ الْجوادَ الْمُضَمَّرَ السَّرِيعَ مِائَةَ سنَةٍ مَا يَقْطَعُهَا » متفقٌ عليه .

މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވާ أبُو سعيد الخُدْري ، نبي އާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ ޙަދީޘުން ރިވާކުރައްވައެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރައްވައެވެ. ހަދީސްގައިވާގޮތުން ސުވަރުގެގައި ގަހެއްވެއެވެ. ގަދަފަދަ ބިޔަ ބާރުގަދަ އަސްވާރު ދުވާހާ ތަންކޮޅު މިސާލަކަށް އަހަރެއް ދުވި ނަމަވެސް އެގަސް ކަޑައެއް ނުވާނެއެވެ.

وَرَوَياهُ فِي « الصَّحِيحَيْنِ » أَيْضاً مِنْ روَايَةِ أَبِي هُرِيْرَةَ رَضِي اللَّه عنه قالَ : « يَسِيرُ الرَّاكِبُ فِي ظِلِّهَا مِائَةَ سَنَةٍ مَا يَقْطَعُهَا »

އަދި އެދެބޭކަލުން (އެބަހީ بخاري އާއި مسلم) صحيحين ގައި މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވާ أبُو هريرة ގެ ރިވާޔަތް ނަގާ ކުރައްވައެވެ. ސަޔާރާ އެގަހުގެ ހިޔަލުގައި ސަތޭކަ އަހަރު ދުއްވި ނަމަވެސް އެގަހުގެ ހިޔާ ނިމިގެން ނުދެއެވެ.

1887- وَعَنْهُ عَن النَّبِيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قَالَ : « إِنَّ أَهْلَ الْجنَّةِ لَيَتَرَاءُوْنَ أَهْلَ الْغُرَفِ مِنْ فَوْقِهِمْ كَمَا تَتَرَاءَوْنَ الكَوْكَبَ الدُّرِّيَّ الْغَابِرَ فِي الأُفُقِ مِنَ المشْرِقِ أَوِ المَغْرِبِ لتَفَاضُلِ ما بيْنَهُمْ » قَالُوا : يَا رَسُولَ اللَّه ، تِلْكَ مَنَازِلُ الأَنْبِيَاءِ لاَ يبْلُغُهَا غَيْرُهُمْ ؟ قَالَ : « بلَى وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ رجَالٌ آمَنُوا بِاللَّهِ وصَدَّقُوا الْمُرْسلِينَ » متفقٌ عليه

އަދި އެޞحابي (އެބަހީ މާތްالله ރުހިވޮޑިގެންވާ أبُو هُرِيْرة) نبيއާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ ޙަދީޘުން ރިވާކުރައްވައެވެ. އެކަލޭގެފާނު حديث ކުރައްވައެވެ. ހަދީސްގައިވާގޮތުން ސުވަރުގޭގެ އަހުލުވެރިން އެއްބަޔަކު އަނެއްބަޔަކަށް ބަލާނެއެވެ. ފެންނާނެއެވެ. އަދި ވިދާވެރިކޮށް ދަތުރުކުރާ ތަރިތަކެއް ފެނޭފަދައިން އެމީހުން ފެންނާނެއެވެ. އަދި ސުވަރުގޭގެ ވާރުތަކުގެ މަރުތަބާ ތަފާތުވާނެއެވެ.

ތަފާތު ހުރި މިންވަރަކަށްނެވެ. اصحاب ބޭކަލުން ދެންނެވިއެވެ. އޭ الله ގެ ރަސޫލާއެވެ. އެއީ ނަބީ ބޭކަލުންގެ منازل ތޯއެވެ. އެބޭކަލުން ނޫން ބޭކަލުން ވާސިލުވެވޭނެ ނޫންތޯއެވެ؟ حديثކުރެއްވިއެވެ. އެހެނެއް ނޫނެވެ. ނަފްސު ދިރިއުޅޭ ހައްދަވާ؟ ތިމަންނަމާގެ ނަފްސު އޮތް އަތްޕުޅުގައިވާ އިލާހު ކަލާނގެ ހުވަފުޅުކުރަމެވެ. އެބޭކަލުންނަކީ الله އަށް އީމާންވެ އަދި ރަސޫލުބޭކަލުން ތެދުކުރި މީހުންނަށްވެސް ލިބޭނެއެވެ.

1888- وعنْ أَبي هُريْرةَ رضِي اللَّه عنْهُ أَنَّ رسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قَال : « لَقَابُ قَوْسٍ في الْجَنَّةِ خَيْرٌ مِمَّا تَطْلُعُ علَيْهِ الشمْسُ أَوْ تَغْربُ » متفقٌ عليهِ .

މާނަ: الله ރުއްސުންލެއްވި أبُو هُريْرة ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديثކުރެއްވިއެވެ. ސުވަރުގޭގެ ބިމުން ދުނި ދަނޑިއެއްގެ މިންވަރަށް ހުރިތަން އެތަނަކީ އިރުއަރާ އަދި އިރުއޮއްސޭތަނަށްވުރެ (އެބަހީ ދުނިޔެއާއި އެއުގައިވާ) ހުރިހާ ހެޔޮވެގެންވެއެވެ.

1889- وعنْ أَنَسٍ رضِي اللَّه عنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قَالَ : « إِنَّ في الْجنَّةِ سُوقاً يأْتُونَهَا كُلَّ جُمُعةٍ . فتَهُبُّ رِيحُ الشَّمالِ ، فَتحثُو في وُجُوهِهِمْ وثِيَابِهِمْ ، فيزْدادُونَ حُسْناً وجَمالاً . فَيرْجعُونَ إِلَى أَهْلِيهِمْ ، وقَدْ ازْدَادُوا حُسْناً وجمالاً ، فيَقُولُ لَهُمْ أَهْلُوهُمْ : وَاللَّهِ لَقدِ ازْدَدْتُم حُسْناً وجمالاً ، فيَقُولُونَ : وأَنْتُمْ وَاللَّهِ لَقَدِ ازْددْتُمْ بعْدَنَا حُسناً وَجمالاً ،» رواهُ مُسلِمٌ .

މާނަ: الله ރުއްސުންލެއްވި أنس ގެފާނުގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ސުވަރުގޭގައި ބާޒާރެއް ވެއެވެ. ކޮންމެ ހުކުރު ދުވަހަކު މީހުން އެތަނަށް އަންނާނެއެވެ. ފަހެ އުތުރު ފަރާތުން ވައިރޯޅިއެއް ޖެހޭނެއެވެ. އެވައިރޯޅިއާއި ސުވަރުގޭގެ ވެލިތަކެ މޫނުތަކާއި ހެދުންތަކުގައި ޖެހޭނެއެވެ. އެގެ ސަބަބުން އެބޭކަލުންގެ ރީތިކަން އިތުރުވެގެން ހިނގައިދާނެއެވެ. ފަހެ އެބައިމީހުން އަނބުރާ އަނބިންގެ ގާތަށް ދާނެއެވެ. އެހިނދު އެބައިމީހުން ރީތިކަމާއި ޗާލުކަން އިތުރުވެގެން ބޭވެވިފައެވެ. ފަހެ އެބައިމީހުންގެ އަނބިން ބުނާނެއެވެ. މާތްالله ގަންދީ ބުނަމެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިޔަބައިމީހުންގެ ރީތިކަމާއި ޗާލުކަން ކުރީއަށްވުރެ މިހާރު އިތުރުވެ ބޮޑު ވެއްޖެއެވެ.

1890- وعنْ سَهْلِ بْنِ سعْدٍ رضِي اللَّه عنْهُ أَنَّ رسُولَ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قالَ : « إِنَّ أَهْلَ الْجنَّةِ لَيَتراءَوْنَ الْغُرفَ في الْجنَّةِ كَمَا تَتَراءَوْنَ الْكَوْكَبَ في السَّماءِ » متفقٌ عليه .

ރަޟިﷲ ޢަންހު ސުވާލުވި سهل بن سعد ގެ ރިވާޔަތުން ބަޔާންވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ސުވަރުގޭގެ އަހުލުވެރިން ގަސްރުތަކުގެ މަތީ ފަސްގިފިޔާއިން އެއްބަޔަކު އަނެއްބަޔަކު ދެކެނީއެވެ. އެއީ ތިޔަބައިމީހުންނަށް އުޑުން ތަރި ފެންނަ ފަދައިންނެވެ.

1891- وَعنْهُ رضِي اللَّه عنْهُ قَال : شَهِدْتُ مِنَ النَّبيِّ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم مجْلِساً وَصفَ فِيهِ الْجَنَّةَ حتَّى انْتَهَى ، ثُمَّ قَال في آخرِ حدِيثِهِ : « فِيهَا ما لاَ عيْنٌ رأَتْ ، ولا أُذُنٌ سمِعَتْ ، ولاَ خَطَر عَلى قَلْبِ بشَرٍ ، ثُمَّ قَرأَ { تتجافى جُنُوبُهُمْ عَنِ المضَاجِعِ } إِلى قَوْلِهِ تَعالَى : {فَلاَ تعْلَمُ نَفْسٌ ما أُخْفِيَ لَهُمْ مِنْ قُرَّةِ أَعْيْنٍ} . رواهُ البخاري .

އަދި އެصحابي (އެސަހާބީ ރަޟިﷲ ޢަންހު ސުވާލުވި سهل بن سعد)ގެ ރިވާޔަތުން ބަޔާންވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަ نبي އާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم އިންނެވި މަޖިލީހެއްގައި ހާޒިރުވީމެވެ. އެގައި ސުވަރުގޭގެ ސިފަ ބަޔާންކުރައްވައިފިއެވެ. އަދި ވާހަކަފުޅުގެ ނިމުމުގައި حديث ކުރައްވައިފިއެވެ. އެގައި ދުވަހަކުވެސް ލޮލަކަށް ނުފެނިފައިވާ ކަންފަތަކަށް ނީވިފައިވާ ތަކެތި ވެއެވެ. އަދި އެއްވެސް އާދަމުގެ ދަރިއެއްގެ ހިތަކަށް إحساسނުވާފަދަ ތަކެތި ވެއެވެ. ދެން {تتجافى جنوبهم عن المضاجع} ގެ އާޔަތުން ކިޔަވާ ވިދާޅުވެގެން فلا تعلم نفس ما أخفي لهم من قرة أعين އާއި ހަމައަށް ނިންމަވައިފިއެވެ.

1892- وعنْ أَبي سعِيدٍ وأَبي هُريْرةَ رضِي اللَّه عنْهُما أَنَّ رسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قَال : « إِذَا دخَلَ أَهْلُ الْجنَّةِ الجنَّةَ يُنَادِي مُنَادٍ : إِنَّ لَكُمْ أَنْ تَحْيَوْا ، فَلا تَمُوتُوا أَبداً وإِنَّ لكُمْ أَنْ تَصِحُّوا ، فَلاَ تَسْقَمُوا أَبداً ، وإِنَّ لَكُمْ أَنْ تَشِبُّوا فَلا تهْرَمُوا أَبداً وإِنَّ لَكُمْ أَن تَنْعمُوا ، فَلا تبؤسوا أَبَداً » رواهُ مسلم .

ރަޟިﷲ ޢަންހު ސުވާލުވި أبُوسعيد އާއި أبُوهريرة ދެބޭކަލުންގެ ރިވާޔަތުން ބަޔާންވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديث ކުރެއްވިއެވެ. ސުވަރުގޭގެ އަހުލުވެރިން ވަދެ ނިމުމުން ނިދާ އިއްވާނެއެވެ. އެއީ، ތިޔަބައިމީހުން އަބަދު ދިރި ތިބޭނެއެވެ. ފަހެ ތިޔަބައިމީހުން ދުވަހަކުވެސް މަރެއް ނުވާނެއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ދުއިމުން ދުވަހަކު ބަލިނުވެ ތިބޭނެއެވެ. ފަހެ

ތިޔަބައިމީހުންނަށް ދުވަހަކުވެސް ބައްޔެއް ނުޖެހޭނެއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ދާއިމުން ތިބޭނީ ޒުވާން ކަންމަތީގައެވެ. ދެން ތިޔަބައިމީހުން ދުވަހަކުވެސް މުސްކުޅިއެއްނުވާނެއެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުން ދާއިމުން ތިބޭނީ ނިޢުމަތުގައެވެ. ދެން ތިޔަބައިމީހުން ދުވަހަކުވެސް ދަތިކަމެއްގައި ނުތިބޭނެއެވެ.

1893- وعَنْ أَبِي هُرِيْرَةَ رضِي اللَّه عَنْهُ أَنَّ رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قَالَ : « إنَّ أَدْنَى مقْعَدِ أَحدِكُمْ مِنَ الْجنَّةِ أَنْ يقول لَهُ : تَمنَّ فَيَتَمنَّي ويتَمنَّي . فَيَقُولُ لَهُ : هلْ تَمنَّيْتَ ؟ فَيَقُولُ : نَعمْ فَيقُولُ لَهُ : فَإِنَّ لَكَ ما تَمنَّيْتَ ومِثْلَهُ معهُ » رَواهُ مُسْلِمٌ .

މާތްالله ރުއްސެވުންވުމެވި أبُو هُرِيْرة ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلّم حديثކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހާގެ ސުވަރުގޭގެ އެންމެ ދަށް ދަރަޖައަކީ އޭނާއަށް ބުނެވޭ ބުނުމެވެ. ތިބާ ބޭނުން ކަމެއް ތިބާ އެދޭށެވެ. ދެން އޭނާ އެދޭނެއެވެ. އަދި އެދޭނެއެވެ. ދެން އޭނާއަށް ބުނެވޭނެއެވެ. ތިބާ އެދުނުހެއްޔެވެ؟ އޭނާ ބުނާނެއެވެ. އާނ! ދެން އޭނާއަށް ބުނެވޭނެއެވެ. ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން ތިބާ އެދުނު އެއްޗާއި އެއާއެކު އެހާމެ އިތުރަށް ލިބޭނެއެވެ.

1894- وعنْ أَبِي سعِيدٍ الْخُدْرِيِّ رضِي اللَّه عنْهُ أَنَّ رسُول اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قَال : « إنَّ اللَّه عزَّ وجلَّ يقُولُ لأهْلِ الْجنَّةِ : يا أَهْلَ الْجنَّة ، فيقُولُونَ : لَبَّيْكَ ربَّنَا وسعْديْكَ ، والْخيرُ في يديْك فيقُولُ : هَلْ رَضِيتُمْ ؟ فيقُولُونَ : وما لَنَا لاَ نَرْضَي يا رَبَّنا وقَدْ أَعْطَيْتَنَا ما لَمْ تُعْطِ أَحداً مِنْ خَلْقِكَ ، فيقُولُ : أَلاَ أُعْطِيكُمْ أَفْضَلَ مِنْ ذَلَكَ ؟ فيقُولُونَ : وأَيُّ شَيْءٍ أَفْضلُ مِنْ ذلِكَ ؟ فيقُولُ : أُحِلُّ عليْكُمْ رِضْوانِي ، فَلا أَسْخَطُ عليْكُمْ بَعْدَهُ أَبَداً » متفق عليه .

މާތް الله ރުއްސެވުންވުމެވި أبُو سعيد الخدري ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديثކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން الله سبحانه وتعالى ސުވަރުގޭގެ އަހުލުވެރިންނަށް ގޮވާލައްވާނެއެވެ. އޭ ސުވަރުގޭގެ އަހުލުވެރިންނޭވެ. ދެން އެބައިމީހުން ދަންނަވާނެއެވެ. لبيكއެވެ. އޭ އަޅަމެންގެ ރަސްކަލާނގެއެވެ. އެކަލާނގެ ޚިދުމަތަށް ތައްޔާރުވެއެވެ. އަދި ހެޔޮކަންތައް ހުރީ ކަލޭގެ އަތްޕުޅުގައެވެ. ދެން الله ވަޙީ ކުރައްވާނެއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ރުހިއްޖެތޯއެވެ؟ ދެން އެބައިމީހުން

ދަންނަވާނެތެވެ. އަދި ތިމަންމެން ނުރުހުންވީ ކޮންކަމަކާ ހެއްޔެވެ؟ އޭ ރަސްކަލާނގެ ގެންގުޅުއްވާ
އިޚުރުއްވާ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން އިބައިޚުރަ ވުޖޫދުވެސް އެއީން އެއްވެސް ބޮޑުކަމެއް ނުދެއްވާ ތިޔާގި
ތިމަންމެންނަށް ދެއްވާފައެވެ. ދެން الله ވަޙީކުރައްވާނެއެވެ. އެއަށްވުރެ މާތް އެއްޗެއް ތިޔަބައިމީހުންނަށް
ތިމަންއިލާހު ދޭން ހުއްޓެވެ؟ އެބައިމީހުން ދަންނަވާނެއެވެ. އެއަށްވުރެ ވަކި މާތް އެއްޗެއް ކޮބައި
ހުއްޓެވެ؟ الله ވަޙީކުރައްވާނެއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ މައްޗަށް ތިމަންއިލާހުގެ ރުއްސެވުން މުނިފޫހި
ކުރައްވައިފީމެވެ. ދެން މީގެ ފަހުން ތިޔަބައިމީހުން ދެކެ ކޯފާއެއް ނުވެރިވާނެއެވެ.

1895- وعنْ جريرِ بْنِ عبْدِ اللَّهِ رضي اللَّه عنْهُ قال : كُنَّا عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم فَنَظَرَ إِلَى الْقَمرِ لَيْلَةَ الْبدْرِ ، وقَال :«إِنَّكُمْ ستَرَوْنَ رَبَّكُمْ عِياناً كما تَرَوْنَ هَذَا الْقَمرَ ، لاَ تُضامُونَ في رُؤْيتِهِ مُتَّفَقٌ علَيْهِ .

މާތް الله ރުއްސެވުންވާށިއެވެ جرير بن عبد الله ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންމެން رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّمَ ގެ ޙަޟްރަތުގައި ތިބީމުއެވެ. ދެން އެކަލޭގެފާނު ސާފުވިލާގެ ހަނދަށް ބައްލަވައިފައެވެ.
އަދި حديثކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިޔަބައިމީހުން ރަސްކަލާނގެ ފެނޭނެއެވެ. އިހަށް
ތިޔަބައިމީހުންނަށް ޙިއްޞާކޮށް ފެންނާނެއެވެ. އެހި ތިޔަބައިމީހުން މިހަނދު ފެނޭ ގޮތުންނެވެ. އެ
އިހަށް ދުރުކުރަނީ ނުލާނެ އަނދިރިކަމެއް އިރުސާވެ ނުކުރެވޭނެއެވެ.

1896- وعنْ صُهَيْب رَضِي اللَّه عنْهُ أَنَّ رسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم قَال : « إِذَا دَخَل أَهْلَ الْجنَّةِ الجنَّةَ يقُولُ اللَّه تَبارَكَ وتَعالَى : تُرِيدُونَ شَيْئاً أَزِيدُكُمْ ؟ فَيقُولُونَ : أَلَمْ تُبيِّضْ وُجُوهَنَا ؟ أَلَمْ تُدْخِلْنَا الْجَنَّةَ وتُنَجِّنَا مِنَ النَّارِ ؟ فَيكْشِفُ الْحِجابَ ، فَما أُعْطُوا شَيْئاً أَحبَّ إِلَيهِمْ مِنَ النَّظَرِ إِلَى رَبِّهِمْ » رواهُ مُسْلِمٌ .

މާތްالله ރުއްސެވުންވާށިއެވެ صهيب ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رسُولُ اللَّه صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم حديثކުރެއްވިއެވެ. ސުވަރުގެވަންތަ އަހުލުވެރިން ސުވަރުގެއަށް ވަދެ ނިމުމުން الله سبحانه وتعالى ވަޙީ
ކުރައްވާނެއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންނަށް އިތުރު ކަމެއް ބޭނުންތޯ ހުއްޓެވެ؟ ދެން އެމީހުން ބުނާނެއެވެ.
(ތިން އިތުރު ކަންތައްތަކެއް ހުއްޓެވެ؟) އިބައިމީހުން ތިމަންމެންގެ މޫނު އަލިކުރައްވައިނުދެއްވީހެއްޔެވެ؟
އަދި އިބައިމީހުން ތިމަންމެން ސުވަރުގެއަށް ނުވައްދަވައިދެއްވީހެއްޔެވެ؟ އަދި އިބައިމީހުން ތިމަންމެން
ނަރަކައިން މިދުވަސް ނުރައްކާތެރިކުރެއްވީހެއްޔެވެ؟ ދެން الله سبحانه وتعالى ފަރުދާ ދުރުކުރައްވާނެއެވެ. (اللّٰهގެ

ދިޔާރުވުމުން) ފަދަ އަބަދިއްޔަށްޓަކައި ﷲ ގެ ދިޔާރުވާގެން ވެސް ހިތްވަރުދެއްވާނެ އެއްޗެއް ނުވާ ހުއްޓެވެ.

قَالَ تَعالَى:{ إنَّ الَّذِينَ آمنُوا وعمِلُوا الصَّالِحاتِ يهْدِيهِمْ ربُّهُمْ بِإِيمانِهِمْ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهِمُ الأَنْهَارُ فِي جنَّاتِ النَّعِيم ، دعْوَاهُمْ فِيهَا : سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ ، وتَحِيَّتُهُمْ فِيهَا سلامٌ وآخِرُ دعْواهُمْ أَنِ الْحمْدُ للَّهِ رَبِّ العالِمِينَ } [يونس : 9].

ﷲ سبحانه وتعالى وحي ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން إيمانގެ، صالح عمل ކުރި ކަމަށްވިއްޔާ، އެއުރެންގެ إيمان ކަމުގެ ސަބަބުން، އެއުރެންގެ ވެރިރަސްކަލާނގެ އެއުރެންނަށް ތެދުމަގުދައްކަވާނެއެވެ. نعمةގެ ސުވަރުގެތަކުގައި، އެއުރެންގެ ދަށުން ކޯރުތައް ހިނގައިހިނގާ ހުންނާނެއެވެ. އެތަނުގައި، އެއުރެންގެ دعاءއަކީ "سبحانك اللهم"އެވެ. އޭ އަޅަގަނޑުމެންގެ ވެރިރަސްކަލާނގެއެވެ! އިބަރަސްކަލާނގެއަށް އަހަރެމެން تسبيح ދަންނަވަމެވެ. އަދި އެތަނުގައި، އެއުރެންގެ تحيةއަކީ "سلام"އެވެ. އަދި އެއުރެންގެ ނިންމުމަކީ "الحمد لله رب العالمين" އެވެ. حمد ހުރިހާ عالمތަކުގެ ވެރި ﷲ އަށެވެ.

الْحَمْدُ للَّهِ الَّذِي هَدانا لَهَذَا وما كُنَّا لنَهْتَدِيَ لَوْلاَ أَنْ هَدَانَا اللَّه : اللَّهُمَّ صلِّ عَلَى سيدِنَا مُحَمَّدٍ وعلَى آلِ مُحمَّدٍ، كَمَا صلَّيْتَ عَلَى إِبْراهِيم وعلَى آلِ إِبْراهِيمَ . وبارِكْ علَى مُحَمَّدٍ وعلَى آلِ مُحمَّدٍ ، كَمَا باركْتَ علَى إِبْرَاهِيمَ وعلَى آل إِبْراهِيمَ ، إِنَّكَ حَمِيدٌ مجِيدٌ.

އެންމެފަހު حمدއާއި ثناء ވަނީ ﷲ އަށެވެ. އެއީ އަހަރެމެން މިކަމަށް ތެދުމަގު ދެއްކެވީ އެކަލާނގެއެވެ. އަދި ﷲ އަހަރެމެންނަށް ތެދުމަގު ނުދައްކަވައިފިނަމަ އަހަރެމެން ތެދުމަގު ނުލިބޭނެއެވެ. އޭﷲ! އިބަރަސްކަލާނގެ އަޅާ އަދި رسولާ، އަހުރެމެންގެ ސައްޔިދުނާ محمدގެ ފާނަށާއި އެކަލޭގެފާނުގެ އާލުވީ ބޭކަލުންނަށާއި އިބްރާހީމް ޢަލައިހިއްސަލާމްގެ ފާނަށާއި ابراهيمގެ ފާނުގެ އާލުވީ ބޭކަލުންނަށް صلوات ލެއްވި ފަދައިން صلوات ލައްވާނދޭވެ. އަދި محمدގެ ފާނަށާއި އެކަލޭގެފާނުގެ އާލުވީ ބޭކަލުންނަށް އިބްރާހީމް ޢަލައިހިއްސަލާމްގެ ފާނަށާއި عالمތަކުގައި ابراهيمގެ ފާނުގެ އާލުވީ ބޭކަލުންނަށް بركات ލެއްވި ފަދައިން بركات ލައްވާނދޭވެ! ހަމަކަށަވަރުން އިބަރަސްކަލާނގެއީ حمد ލިބިވޮޑިގެންވާ، ބޮޑުވެވޮޑިގެންވާ އިލާހެވެ.

قَال مُؤلِّفُهُ يحيى النوَاوِيُّ غَفَر اللَّه لَهُ : « فَرغْتُ مِنْهُ يومَ الاثْنَيْن رابِعَ عَشرَ شهر رمضَانَ سَنَةَ سبْعِينَ وَســـتِّمائة بدمشق » .

މިފޮތުގެ مؤلف الأمام النووي رحمه الله ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންނަ މިފޮތް ލިޔެ ނިމުނީ رمضان މަހު ސާދަވަނަ ހޯމަ ދުވަހު ހިޖްރައިން 670 ވަނަ އަހަރު د مشق ގައެވެ.

الله سبحانه وتعالى ގެ عون އާއި އަދި إله ގެ ހެޔޮ توفيق ން ތަރުޖަމާ ކޮށް

ނިމުނީ

ربنا تقبل منا انك انت السميع العليم وتب علينا انك انت التواب الرحيم

وصلى الله على نبينا محمد وآله وصحبه وسلم

عبد الله فاروق إبراهيم

ޢުމަރާމަސްޖިދު / ސ. ހިތަދޫ ގައި

04 رجب 1431هـ / 23 ޖޫން 2010މ.

00.05 ގައި

فهرست

ޒާތަ ބަސް

مؤلف ގެ مقدمة ގެ ترجمة

باب الإِخلاص– اخلاص ތެރިވުމާއި ނިޔަތްތެރިކަމުގެ ވާހަކަ ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب التوبة – توبةވުމުގެ ވާހަކަ ބަޔާން ވެގެންވާ باب

باب الصبر – ކެތްތެރި ވުމުގެ މާތްކަން ބަޔާން ވެގެންވާ باب

باب الصدق– ތެދުވެރިވުމުގެ މާތްކަން ބަޔާން ވެގެންވާ باب

باب المراقبة– ނަޒަރުސް مراقبة ކުރު ބެލެހެއްޓުމުގެ މުހިއްމުކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب في التقوى– تقوى ތެރިކަމުގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب في اليقين والتوكل -اللهގެ މިންވަރަށް ރުހުމާއި އެއްގޮތްވާ ގޮތުގެ ދަތިން [illegible] ކަމުގެ [illegible] ހަމަޖެހުން
ތަވައްކަލު ކުރުމާއި الله އަށް ތަވައްކަލު ކުރުމުގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب الاستقامة –ތެދުވެރިވުމާއި ހަރުދަނާ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب في التفَكُّر في عظيم مخلوقات الله تعالى وفناء الدنيا وأهوالالأخرة

اللهގެ ބޮޑެތި مخلوق ތަކާއި ދުނި ވިސްނާ ފިކުރުކުރުމާއި ދުނިޔޭގެ ފަނާވުމާއި آخرة ގެ مصيبة ތަކާއި
ދުނިޔޭގައި آخرة ގެ އަށްވުރެ ކަންތައްތަކާއި نفس ގެ އުނިކަމާއި އޭގެ ތަރުހީބާއި އަދި އިސްތިޣް
ފާރު ގޮތުގައި ބެލެހެއްޓުމުގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب في المبادرة إلى الخيرات ، وحثّ من توجَّه لخيرعلى الإِقبال عليه بالجدِّ من غير تردَّد

ހެޔޮކަންތަކަށް އަވަސް ވެގެންވުމާއި އަދި ހެޔޮކަމަކަށް ދަންނައިގެ ފިޔަވަން ހެޔޮކަންތަކަށް ގަދަފަދަކަމާ
ވަރުގަދަ عزم އާއި އެކު އަވަސްވެގެންވުމުގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب في المجاهدة

اللهގެ ރުއްސުވުން އަދި ގަދަކަމާ ދަސްއަޅާ ކުރުމުގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب الحثِّ على الازدياد من الخير في أواخر العمر

އުމުރުގެ ފަހުކޮޅުގައި ހެޔޮކަންތައް ގިނަކުރުމަށް ހިއްވަރު ދިނުމުގެ ބޭނުންތެރިކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب في بيان كثرة طرق الخير

ހެޔޮކަންތައްތައް ކުރުމުގެ މަގުތައް ގިނަވެފައިވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب في الاقتصاد في العبادة

އަޅުކަންތަކުގައި މެދުމިން إختيار ކުރުމުގެ ގޮތަށް ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب في المحافظة على الأعمال

ހެޔޮ عمل ތަކަށް ދެމިހުރުމުގެ މުހިއްމުކަން ބަޔާން ވެގެންވާ باب

باب في الأمر بالمحافظة على السنة وآدابها

سنةއަށާއި އަދި އެކަމުގެ އަދަބުތަކަށް ތަމައްސަކުވުމަށް އަމުރުކުރުވުމާއިބެހޭކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب في وجوب الانقياد لحكم الله وما يقوله من دًعي إلى ذلك ، وأُمِرَ بمعروف أو نُهِيَ عن منكر

الله ގެ حكم ތަކަށް ކިޔަމަންތެރިވުން ވާޖިބުވެގެންވާ ކަމާއި އަދި އޭއިން ކަމަކަށް ގޮވާލުމުގެ މިސާ
ގާއި އަދި އޭއިން ކަމަކަށް މަރުހަބާކިޔުމުގެ ޖަވާބުދޭނެގޮތް ގޮތުން ބޭނުންވާނެ ބަހަކީ ކޮބައިކަން
ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب في النهي عن البدع ومحدثات الأمور

ދީނުގައި بدعة ތަކާއި، އާ ކަންތައްތައް އުފެއްދުން ނަހީކުރެވިގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب في مَنْ سَنَّ سُنَّةً حسنةً أو سيئةً

ރަގަޅުކަމެއް ދިރުވައިފިމީހަކަށް ހުރި ދަރުމަތާއި، ނުބައިކަމެއް ދިރުވައިފިމީހަކަށް ހުރި عذابތައް ބަޔާންވެގެންވާ باب.

باب في الدلالة على خير والدعاء إلى هدى أو ضلالة

ހެޔޮ ކަންތައްތަކަށް މަގު ދައްކައިދީ ތެދުމަގަށް ގޮވާލާމީހުން ހުރި ثواب އާއި ހަރާމުކަމަށް
ނުބައިމަގަށް މަގުދައްކާމީހުން ހުރި عذابތައް ބަޔާންކުރެވުނު باب

باب في التعاون على البر والتقوى

ހެޔޮކަމާއި تقوىގެ މަގުމަތީ އެއްބައިވަންތަ އަނެކާ ބައިވެރިވުމުގެ މުހިއްމުކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب في النصيحة

نصيحةތެރިވުމުގެ މުހިއްމުކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب في الأمر بالمعروف والنهي عن المنكر

ހެޔޮކަންތައް އަމުރުކުރުމާއި މުންކަރާތުން ނަހީކުރުމުގެ މުހިއްމުކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب.

باب تغليظ عقوبة من أمر بمعروف أو نهى عن منكر وخالف قوله فعله

ހެޔޮކަމަށް އަމުރުކުރާ އަދި ނުބައިކަމަކުން ނަހީކުރާ މީހާ އޭނާގެ އަމަލާއި ބަހާ އެއާއި
خلاف ކޮށްފިނަމަ ހުރި عذابގެ ބޮޑުކަމާއި ހަރުކަށިކަން باب:

باب الأمر بأداء الأمانة

امانة އަދާކުރުމަށް امر ކުރެވިގެންވާ ވާހަކަ ބަޔާންކޮށްދޭ باب

باب تحريم الظلم والأمر برد المظالم

އަނިޔާވެރިކަން حرام ވެގެންވުމާއި حقތައް އަދާކުރުމަށް އަމުރު ކުރެވިގެންވާކަން بيان ވެގެންވާ باب

باب تعظيم حرمات المسلمين وبيان حقوقهم والشفقة عليهم ورحمتهم

މުސްލިމުންގެ حرمة ތަޢުޒީމުކުރުމުގެ ބޭކުރުމާއި އެމީހުންގެ حق ތަކާއި އެމީހުންގެ މައްޗަށް އޯގާތެރިވުމާއި رحمކުރުމުގެ ވާހަކަ ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب ستر عورات المسلمين والنهي عن إشاعتها لغير ضرورة

مسلم ންގެ عيبތައް ފޮރުވުމާއި އަދި شرعي ހަމަތަކާ ގޮތުން ނޫނީ އެފަދަ عيبތައް ފާޅުކުރުން މަނާވެގެންވާ ކަން بيان ވެގެންވާ باب

باب قضاء حوائج المسلمين

މުސްލިމުންގެ حاجة ތައް ފުއްދުމާ ދިނުމުގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب الشفاعة

شفاعة ތެރިވުމުގެ ވާހަކަ ބަޔާންވެގެންވާ ބާބު

باب الإصلاح بين الناس

މީސްތަކުންގެ މެދުގައި صلح ކުރުމުގެ ވާހަކަ ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب فضل ضعفة المسلمين والفقراء والخاملين

مسلمންގެ ބޮޑުއިން ބަލިކަށިވެރިންނާއި فقيرއިންނާއި އަދި އެފަދަ އެހެން ނިކަމެތިންގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب ملاطفة اليتيم وسائر الضعفة والمساكين والمنكسري والإِحسان إليهم

يتيم ން ނަގާއި އަދި އަންހެން ދަރިންނަގާއި އަދި އެންމެހާ ނިކަމެތިންނަގާއި އަދި مسكين ން ނަގާއި
އަދި އެހެ އެހެ مصيبة ތައް ގަދަވެރިވެފައިވާ މީހުންނަށް ހެޔޮލޮތްކޮށް ހިތުމާއި އަދި އެބައިމީހުންނަށް

إحسانތެރިވުމާއި އަދި އެމީހުންގެ މައްޗަށް އޯގާތެރިވުމާއި އަދި އެމީހުންނާއި އެކު ތަވާޟުޢުވެރިވުމާއި ބެހެއްޓުމާއި އަދި އެމީހުންނަށްޓަކައި ފިޔަ ތިރިކުރުމުގެ ކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب.

باب الوصية بالنساء

އަންހެނުންގެ ބަލަދުވެރިން އަނބިކަނބަލުންނާއި ގުޅޭ ހެޔޮލަފު ކަންތައް ކުރުމާ إحسانތެރިވުމާއި ކުރިމަތިވުމާ وصية ބަޔާންވެގެންވާ ބާބު.

باب حق الزوج على المرأة

އަނބިމީހާގެ މައްޗަށްވާ ފިރިމީހާގެ حقތައް ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب النفقة على العيال

އަނބިދަރިންނާއި ބަލަދު ދަރިންނަށް نفقة ދިނުމުގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب الإِنفاق مما يحبُّ ومن الجيِّد

މޮޅު ރަގަޅު ތަކެތީންނާއި އަދި ލޯބި އެންމެ ބޮޑު ތަކެތީން ހަރަދުކުރުމުގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ
بَاب

بيان وجوب أمره وأولاده المميزين وسائر من في رعيته بطاعة الله تعالى ونهيهم عن المخالفة

މީހާގެ އަނބިދަރިންނަށާއި، އަދި މީހާގެ ދަރިންގެ ތެރެއިން ފާހަގަކުރަން ދަރިފުޅުންނާއި އަދި
މީހާ ބެލެހެއްޓުމުގެ ދަށުގައި ދިރިއުޅޭ މީސްތަކުން، الله އަށް ކިޔަމަންތެރިވުމަށް އަމުރުކުރުމާއި، އެކަމާ ޚިލާފުވުމަށް
އިޚްތިޔާރުކުރުމުން އަމުރުކުރުމާއި އަދި އެއްވެސް މީހަކު ކަންތައް ކުރާނެ ނުކުރެވޭ ދުށުން
ނަހީކުރުމަށް ކަންތައް ކުރުމަށް ޒާތީ ގޮތުން އަމުރުކުރުމާއި އަދި ނަހީ ކުރުމަށް ބަޔާންވެގެންވާ ކަމުގެ ކަންތައް
އިޖުތިހާދު އަމުރުން ހެޔޮކަމުގެ މިއުޅުމާ ކަންތައްތަކާ މީހާގެ މައްޗަށް ވާޖިބު ވެގެންވާ
ކަންތައްތައް ބަޔާން ވެގެންވާ باب

باب حق الجار والوصية به

އަވަށްޓެރިންގެ حق ތަކާއި އެބައިމީހުންނަށް ހެޔޮކޮށް ހިތުމަށް ކުރެވިފައިވާ وصيةތައް ބަޔާން
ވެގެންވާ باب

باب بر الوالدين وصلة الأرحام

މައިންބަފައިންނަށް ކަމޭހިތުމާއި ގާތްތިމާގެ ކަމުގެ ގުޅުން ބަދަހި ކުރުމުގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ
بَاب

باب تحريم العقوق وقطيعة الرحم

މައިންބަފައިންނަށް އުނދަގޫކުރުމާއި އަދި ތިމާގެ ކަމުގެ ގުޅުން ކަނޑާލުމަކީ حرام ކަމެއްކަން ބަޔާން
ވެގެންވާ باب

باب فضل بر أصدقاء الأب والأم والأقارب والزوجة وسائر من يندب إكرامه 354

މައިންބަފައިންގެ رحمة ތެރިންނަށާއި، ގާތްތިމާގެ މީހުންގެ ރަހުމަތްތެރިންނަށާއި ދެމަފިރީން އެކަކު
އަނެކަކުގެ ރަހުމަތްތެރިންނަށާއި އަދި އެނޫނަސް ހެޔޮކޮށް ހިތުން އެދެވިގެންވާ މީހުންނަށް
ހެޔޮކޮށް ހިތުމުގެ މާތްކަން ބަޔާން ވެގެންވާ باب

باب إكرام أهل بيت رَسُول اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم وبيان فضلهم

رَسُول اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم ގެ أهل بيتންނަށް ކަމޭހިތުމާއި އަދި އެބޭފުޅުންގެ މާތްކަން ބަޔާން
ވެގެންވާ باب

باب توقير العلماء والكبار وأهل الفضل وتقديمهم على غيرهم ورفع مجالسهم وإظهار مرتبتهم

علم ވެރިންނަށާއި އުމުރުން ދުވަސްވީފައިވާ މީހުންނަށާއި އަދި މާތް ސިފަތައް ލިބިގެންވާ މީހުންނަށް
ކަމޭހިތުމާއި އަދި އެހެނިހެން މީހުންގެ މައްޗަށް އެމީހުން އިސްކުރުމާއި އެމީހުންގެ މަޖިލިސް
ތަކުގައި އަރަހު ވެރިކުރުމާއި އަދި އެމީހުންގެ حقމަޤާމުތައް އެބައިމީހުންނަށް ލިބިދިނުމުގެ މުހިއްމުކަން
ބަޔާން ވެގެންވާ باب

باب زيارة أهل الخير ومجالستهم وصحبتهم ومحبتهم وطلب زيارتهم والدعاء منهم وزيارة المواضع الفاضلة

صالح އަޚްލާޤުވެރިންނަށް ޒިޔާރަތްކުރުމާއި، އެބޭފުޅުންގެ مجلسތަކުގައި ބައިވެރިވުމާއި އަދި އެބޭފުޅުންނާއި އެކުވެރިވެ އެކުގައި އުޅުމާއި އަދި އެބޭފުޅުންނަށް ލޯބިވުމާއި އަދި އެބޭފުޅުންގެ އަރިހުން ދުޢާ ގޮތުން ޒިޔާރަތް ކުރުމަށް އެދުމާއި އަދިވެސް އެދުމާއި އެބޭފުޅުންގެ ކިބައިން ދުޢާ ލިބުން ބޭނުމާއި ކަންތައްތަކާއި އަދި ޚާއްޞަކޮށް ފަޟީލަތްތެރި ތަންތަނަށް ޒިޔާރަތް ކުރުމާއި، މިއެންމެ ކަންތައްތަކުގެ ވާހަކަ އާއި ގުޅޭގޮތުން ބައިވެރިވާ ބާބު باب

باب فضل الحب في الله والحث عليه وإعلام الرجل من يحبه ، وماذا يقول له إذا أعلمه

الله އަށްޓަކައި ލޯބިވުން ބޮޑުވެގެންދާގޮތާއި އަދި އެކަމުގެ މައްޗަށް ހިތްވަރު ދިނުމާއި އަދި الله އަށްޓަކައި ލޯބިވާ ފަރާތް ލޯބިވާ މީހާއަށް އެކަން އަންގައިދިނުމާއި އަދި އެކަން އެންގުމުން އޭގެ ޖަވާބުގައި ކިޔުން ދާނީ دعاءއަށް ބައިވެރިވާގޮތުގެ ބާބު باب

باب علامات حبَّ تعالى العبد والحثَّ على التخلق بها والسعي في تحصيلها

الله سبحانه وتعالىގެ ލޯބި އަޅާއަށް حاصل ވުމުގެ نشانތަކާއި އަދި ތިމާގެ ނަފްސުގައި އެފަދަ نشانތަކެއް ހާސިލުކުރުމާއި އަދި އެކަމަށް حاصل ކުރުމަށް މަސައްކަތް ކުރުމުގެ ބާބުގެ ގުޅުންހުރި ބާބު
باب

باب التحذير من إيذاء الصالحين والضعفة والمساكين

صالح އަޚްލާޤުވެރިންނާއި ބަލިކަށިވެރިންނާއި مسكينންނަށް ދަތިކުރުމުގެ ނުރައްކާތެރިކަން އިންޒާރުކުރުމުގެ ބާބު باب.

باب إجراء أحكام الناس عَلَى الظاهروسرائرهم إِلَى الله تَعَالَى

މީސްތަކުންގެ ބޭރުފުށުން ފެންނަ عمل ތަކުގެ މައްޗަށް ބިނާކޮށް އެމީހުންގެ މުޢާމަލާތާއި ހުކުމް ކަނޑައެޅުމާއި އަދި އެމީހުންގެ އެތެރެ ފުށުގެ ކަންތައްތަކުގެ حقيقةއަށް اللهއަށް ދޫކޮށްލުމަށް ބަހައްޓަން ޖެހޭކަން ބަޔާން ވެގެންވާ باب

باب الخوف

الله އަށް ބިރުވެތިވުމުގެ މުހިއްމުކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب الرجاء

ރަނގަޅު ގޮތް ދެކުމަށް ވަސީލަތް އުއްމީދު ހުރުމުގެ މުހިއްމުކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب فضل الرجاء

الله ގެ رحمةއަށް އުއްމީދު ނުކަނޑާ ހުރުމުގެ މުހިއްމުކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب الجمع بين الخوف والرجاء

الله އަށް ބިރުވެތިވުމާއި އަދި އޭނާގެ حضرةން ހެޔޮގޮތް ދެކުވެރިވުމުން އުއްމީދު ކުރުން އެއްމެދުގައި ދެމިހުރުމުގެ މުހިއްމުކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب فضل البكاء خشية الله تعالى وشوقاً إليه

الله އަށް ބިރުވެތިކަމުންނާއި އަދި އޭނާއަށް شوقވެރިކަމުން ރުއިމުގެ މުހިއްމުކަން ބަޔާންވެގެންވާ ބާބު.

باب فضل الزهد في الدنيا والحث على التقلل منها وفضل الفقر

ދުނިޔަމަތީގައި ޒުހުދުވެ އުޅުމާއި އަދި ދުނިޔެއިން މަދު އެއްޗަކަށް ފުދިގެންވުން ބާރުއެޅުއްވުމާއި فقيرކަމުގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ ބާބު

باب فضل الجوع وخشونة العيش والاقتصارعلى القليل من المأكول والمشروب والملبوس وغيرها

ބަނޑުހައި ހުސްކަމާއި އާދައިގެ ދިރިއުޅުމާއި ކާބޯތަކެއްޗާއި، އަންނައުނާއި އަދި އެހެނިހެން ކަންކަމުގެ މައްޗަށް މަދުމިންވަރުން ފުއްދައިގެން އުޅުމުގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب القناعة والعفاف والاقتصاد في المعيشة والأنفاق وذم السوال من غير ضرورة

ލިބޭ މިންވަރަށް ފުދިގެން ހުރުމާއި ހޭދަކުރުމުގައި މެދުމިން إختيارކުރުމާއި މުދަލުން ހޯދުމުގައި ހޭދަކުރުމާއި، ބޭނުމެއްނެތި ސުވާލު ކުރުމުގެ ނުބައިކަން ބަޔާން ވެގެންވާ باب

باب جواز الأخذ من غير مسألة ولا تطلع إليه

ސުވާލު ކުރުމަކާއި ނުލައި އަދި ދެރަވެފައި ގަބޫލުކުރާ ނުލައި ހުއްޓާ އެއްޗެއް ލިބިއްޖެނަމަ އެއްޗެއްގައި ހިފުން ހުއްދަވެގެންވާކަން ބަޔާން ކޮށްދޭ باب

باب الحثَّ على الأكل من عمل يده والتعفف به من السؤال والتعرُّض للإعطاء

ތިމާގެ އަމިއްލަ މަސައްކަތުން ހޯދާ ތަކެތި ކައިބޮއި ސުވާލު ކުރުމުން ދުރުހެލި ވެގެން އުޅުމާއި مستحق މީހުންނަށް ހަދިޔާކުރުމުގެމާތްކަން ބަޔާން ވެގެންވާ باب

باب الكرم والجود والإنفاق في وجوه الخير

އަގުބޮޑުވުމާއި ދީލަތިވުމާއި الله އަށް ވަޤުފުކުރުމާއި ހެޔޮކަމުގެ މަގުގައި ހޭދަކުރުމުގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب النهي عن البخل والشُّحِّ

بخيل ކަމުންނާއި ދަހިވެތިކަމުން މަނާކުރެވިފައިވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب الإيثار المواساة

ތިމާގެ މުހުތާޖުކަން ބޭނުންތެރިކަމުގައިވިޔަސް އަނެކުންނަށް އިސްކަން ދިނުމާއި މުވާސާކުރުމުގެ ބަޔާންވެގެންވާ
باب

باب التنافس في أمور الآخرة والاستكثار مما يُتَبَرَّكُ فيه

آخرةގެ ކަންތައްތަކާއި ވާދަ އިސްކަންދިނުމާއި އަދި ބަރަކާތް ހާސިލުވާކަންތައްތައް ގިނަކުރުމުގެ
މާތްކަން ބަޔާން ވެގެންވާ باب

باب فضل الغني الشاكر وهو من آخذ المال من وجه وصرفه في وجوهه المأمور بها

ޝުކުރުވެރިވާ މުއްސަނދި މީހާ އެއީ حلال ގޮތުގައި މުދާ ހޯދުމަށްފަހު ހޭދަކުރަން އެންގެވިފައިވާ
ގޮތުގެ މަތީން ހޭދަކުރާ މީހާގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب ذكر الموت وقصر الأمل

މަރު ހަނދާންކުރުމާއި އެދުންތައް ކުރުކުރުމުގެ މުހިއްމުކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب استحباب زيارة القبور للرجال وما يقوله الزائر

ޤަބުރުސްތާނަށް ޒިޔާރަތްކުރުން ފިރިހެނުންނަށް مستحبވެގެންވާކަމާއި އަދި ޒިޔާރަތް ކުރާމީހާ
ކިޔަންޖެހޭ ބަހާއި ބަޔާންވެގެންވާباب

باب كراهية تمني الموت بسبب ضرر نزل به ولا بأس به لخوف الفتنة في الدين

އެއްވެސް މުސީބާތަކާހުރެ މަރުވުމަށް އެދުން މަކުރޫހު ވެގެންވާކަމާއި އަދި ދީނީ ފިތުނަ އުފެދިދާނެ
ކަމުގެ ބިރު ހިފުއްޖެނަމަ މަރު އަވަސްކޮށްދެއްވުމަށް އެދުން ހުއްދަވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب الورع وترك الشبهات

ވަރަޢުކަން ތަޤްވާވެރިކަމާއި އަދި شبه ކަންތައްތަކުން ދުރުވެ ހުރުމުގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

اب استحباب العزلة عند فساد الزمان

ޝުބުހަ ކަންތައްތަކުން ހުރެހެލުމާއި ދީނަށް ފިތުނަ ފެތުރުމުން ސަލާމަތްވުމަށާއި އަދި ދީނީ ފިތުނަތަކުން ރައްކާތެރިވުމަށާއި ދީނަށް ފިތުނަ ފެތުރުމުން ސަލާމަތްވުމަށް އަދި މުޅިދުނިޔެއަށް ފަސާދަފެތުރިގެންވާ ޒަމާނެއްގައި ފަސާދައިން ސަލާމަތްވުމަށް އަދި މީސްތަކުންގެ ތެރެއިން ފަސާދަ عملތައް ފެނުމުން ސަލާމަތްވުމަށް ކަންބޮޑުވާ (ސަލަފުންގެ މަންހަޖާއި) އެކަހެރިވެގެންވުން ވެގެންވާކަން مستحب ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب فضل الاختلاط بالناس وحضور جمعهم وجماعاتهم ومشاهد الخير ومجالس الذكر معهم وعيادة مريضهم وحضور جنائزهم ومواساة محتاجهم وإرشاد جاهلهم وغير ذالك من مصالحهم لمن قدر على الأمر بالمعروف والنهي عن المنكر وقمع نفسه عن الأيذاء والصبر على الأذى

މީސްތަކުންނާއި އެކުވެ އުޅުމާއި އަދި އެމީހުންނާއި ހަވާލުވާ ހާލަތްތަކުގައި، އަދި جماعة ގައި فرض ނަމާދުތަކުގައި، އަދި عيد ނަމާދުތައް އަދާކުރުމުގައި، އަދި އެމީހުންނާއި ހަވާލުވާ علم އުގެނުމުގެ މަޖިލިސް ތަކުގައި، އަދި ދީނީ ހެޔޮކަމުގެ ކަންކަމާއި މަޖިލިސްތަކުގައި ހާޒިރުވުމާއި، އަދި އެމީހުންގެ ބަލިމީހުން ބައްލަވާލުމާއި ހާޒިރުވުމާއި، އަދި އެމީހުންގެ ބަލިމީހުން ޒިޔާރަތް ކުރުމާއި، މީހުންގެ ޖަނާޒާގައި ބައިވެރިވުމާއި، އަދި އެމީހުންގެ ބަލިމީހުން އެހީތެރިކަމާއި ބޭނުންތައް ފުއްދައިދިނުމާއި މީހުންނަށް ފޯރުކޮށްދިނުމާއި، އަދި ހެޔޮކަންތައްތަކާއި ހެޔޮތަރުބިއްޔަތުގައި، ނުބައި ކަންތައްތަކާއި މަނާކުރުމުގެ ކަމުގައި ދިރިހުރުމާއި މީހުން އެމީހުންގެ ބަލިމީހުން މާ ދުރަށްނުލުމާއި، ތަނަވަސްކުރުވުމާއި، އަދި އެއްކޮށް ހުއްޓުމަށް إجتماعي ތަރަހަ ކަންތައްކުރުމާއި ހަމަ ހެއްދެވުމާއި، އަދި މީސްތަކުންނާއި އެކުވެރިކަމާއި ތިބުމަށް ފާހަގަކޮށް ސަލާމަތްކަމާއި ހެޔޮކަންތައް ކުރުމާއި، އަދި ދުޢާއީ އެއްކިބާ ކުރިއަށް އުޅުމާއި، މީހުންގެ މަދުވެރި ކަންތައްތަކުގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب التواضع وخفض الجناح للمؤمنين

تواضع ވެރިވުމާއި (حقއަށް ބޯލަބުމާއި ކިޔަމަންވުމާއި) އަދި މުއުމިނުންނާއި މެދު މަޑުމައިތިރިކަމާއި ކަންތައް ކުރުމުގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب تحريم الكِبْر والإِعجاب

ތަކައްބުރުވެރިވުމާއި އަދި އަމިއްލަ ބޮޑުވުމުގެ ބޮޑާވެވުމުގެ ނުބައިކަން ބަޔާންކޮށްދޭ باب

باب حسن الخلق

ރިވެތި أخلاقގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب الحلم والأناة والرفق

ކަންތައްތައްކުރުމުގައި حلمވެރިކަން އިޚުތިޔާރު ކުރުމާއި އަދި އަވަސްވެސްނުވުމާއި އަދި މަޑުމައިތިރިކަން
ބޭނުން ކުރުމުގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب العفو والإِعراض عن الجاهلين

عفوކުރުމާއި جاهلންގެ ފުރުން ދިޔޫ ޤަރާރަށްބަހަނ ބަދަލު ނުދިނުމާ ދުރުހެލުމުގެ މާތްކަން
ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب احتمال الأذى

اللهގެ ރުއްސެވުންއެދިގެން ދިމާވާ އުނދަގޫތަކަށް ކެތްކުރުމުގެމާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب الغضب إذا انتهكت حرمات الشرع والانتصار لدين الله تعالى

ޝަރީޢަތުގައި ކަނޑައަޅާފައިވާ ކަމެއްގެ ހުރުމަތް ކަނޑައެޅިއްޖޭ ހިނދު ރުޅިއައުމާއި އަދި اللهގެ
ދީނަށް ނަސްރު ދިނުމުގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب أمر وُلاة الأمور بالرفق برعاياهم ونصيحتهم

والشفقة عليهم والنهي عن غشهم والتشديد عليهم وإهمال

مصالحهم والغفلة عنهم وعن حوائجهم

ވެރިން އެބައިމީހުންގެ ރަޢިއްޔަތުންނާމެދު މަޑުމައިތިރިކަމާއިއެކު معاملةކުރުމާއި، އަދި އެބައިމީހުންނަށް

ނަސޭހަތްތެރިވުމާއި، އަދި އެބައިމީހުންގެ މައްޗަށް އޯގާތެރިވުމާއި، އަދި އެބައިމީހުންނާއިމެދު މަކަރު ހެދުމާއި، އަދި އެބައިމީހުންގެ މައްޗަށް ހަރުކަށި ނުވުމަށާއި، އަދި އެބައިމީހުންގެ مصلحة އެކުލެވޭ ކަންކަމުގައި އިހުމާލުނުވުމާއި، އަދި އެބައިމީހުންގެ ކަންތައްތަކާއި غافلވެގެން ނުއުޅުމުގެމުހިއްމުކަން ބަޔާންކުރެވޭބާބު باب

باب الوالي العادل

عدلވެރި ވެރިއާގެ މާތްކަން ބަޔާންކުރެވޭބާބު باب

باب وجوب طاعة ولاة الأمور في غير معصية

އުރެދުމަކަށް އަމުރު ނުކުރާ ހިނދެއްގައި ވެރިންނަށް ކިޔަމަންތެރިވުން ވާޖިބު ވެގެންވާކަން ބަޔާންކުރެވޭބާބު باب

باب النهي عن سؤال الإمارة و اختيار ترك الولايات إذا لم يتعين عليه أو تدع حاجة اليه

ވެރިކަން ހޯދުމަށްއެދި އާދޭސް ނުކުރުމާއި ޒިންމާއި އެކަށީގެންނުވާފަދަވެރިކަމަކަށް ކުރިމަތި ނުލުމާއި، އަދި مصلحة އޮތްބަޔަކައި ވެރިކަމުން އިސްތިއުފާ ދިނުމުގެ މުހިއްމުކަން ބަޔާންކުރެވޭބާބު باب

باب حثَّ السلطان والقاضي وغيرهما من ولاة الأمور على اتخاذ وزير صالح وتحذيرهم من قرناء السوء والقبول منهم

ވެރިންނާއި، قاضيންނާއި، އަދި އެނޫނަސް އިސް މަޤާމުތަކުގައި ވާމީހުން އެމީހުންގެ ގާތުގައި صالح އަމީން إختيار ކުރުމަށް ހިތްވަރުދިނުމާއި، އަދި ނުބައި މީހުން އެފަދަ މީހުންގެ ގާތުގައި ބާރުނުލިބުމަށާއި، އަދި އެފަދަ މީހުން ފަރާތުން އަރުވާ ވާހަކަތައް قبولނުކުރުމަށް ދެވިފައިވާ އިންޒާރުކުރުން ބަޔާންކުރެވޭބާބު باب

باب النهي عن تولية الإِمارة والقضاء وغيرهما من الولايات لمن سألها أو حرص عليها فعرّض بها

ވެރިކަމަށާއި قاضيކަމަށާއި، އަދި އެހެނިހެން ވެރިކަން ހަވާލު އެދި ހުށަހަޅާމީހުންނާއި އަދި

އެއިންކަމަށް ދަރިވަރުވެގެންމިހިރަކަން އެއިންކަމެއް ނުދިނުމުގެ ވާހަކަ ބަޔާންވެގެންވާ باب

كتاب الأدب

أدب ގެ ބާބު

باب الحياء وفضله والحثِّ على التخلق به

ލަދުވެތިކަމުގެ ފަޟީލަތާއި، އަދި އެސިފަ ހިފުމަށް شوقވެރިކުރުމުގެ ގޮތުން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب حفظ السر

ސިއްރުކަން ރައްކާތެރިކުރުމުގެ ގޮތުން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب الوفاء بالعهد وإنجاز الوعد

عهد އަށް ވަފާތެރިވުމާއި އަދި وعد ފުއްދުމުގެ ގޮތުން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب الأمر بالمحافظة على ما اعتاده من الخير

އާދަކޮށްގެން ހުރި ހެޔޮ ކަންތައްތަކުގައި ދެމިހުރުމުގެ ގޮތުން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب استحباب طيب الكلام وطلاقة الوجه عند اللقاء

ރީތިބަހުން ވާހަކަދެއްކުމާއި، އަދި އުފާވެރި މޫނާއިގެން ބައްދަލުކުރުމުގެ ގޮތުން ބަޔާންވެގެންވާ
باب

باب استحباب بيان الكلام وإيضاحه للمخاطب وتكريره ليفهم إلا بذالك

އަޑުއިވޭގޮތަށް ސާފު އިބާރާތުން ވާހަކަދެއްކުން مستحب ވެގެންވާކަމާއި، އަދި مخاطبވެވޭމީހާއަށް
ވިސްނޭގޮތަށް ވާހަކަދެއްކުމާއި، އެމީހާއަށް އެވާހަކައެއް ފަހުމުވާނީ ކޮށްފި ހިނދަކު ތަކުރާރުކުރުމުގެ
ގޮތުން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب إصغاء الجليس لحديث جليسه الذي ليس بحرام واستنصات العالم والواعظ حاضري مجلسه

ތިމާއާއިވާހަކަ ދައްކާ މީހާގެ ވާހަކައިގައި حرام ކަމެއް ނުވާނަމަ އެއަށްކަންނެހުމާއި އަޑުއެހުމާއި އަދި واعظ ނުންނާއި علمވެރިން ގެ މަޖިލިސްގައި ތިބޭމީހުން ހަމަހިމޭންކަމާ ގުޅޭ ގޮތުން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب الوعظ والاقتصاد فيه

ދިނީ نصيحةދިނުމާއި އަދި އެކަމުގައި މެދުމިން ހިފެހެއްޓުމާ ގުޅޭ ގޮތުން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب الوقار والسكينة

ވަޤާރުކަމާއި ހަމަހިމޭންކަމާ ގުޅޭ ގޮތުން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب الندب إلى إتيان الصلاة والعلم ونحوهما

ނަމާދުކުރުމަށާއި، އަދި علمއުގެނުމަށާއި، އަދި އެނޫންވެސް އެފަދަ ކަމެއް علمވެރިޔާ އެގެންނުމަށްޓަކައި އަންނަ ހިނދު ވަޤާރުކަމާއި، އަދި ހަމަހިމޭންކަން إختيار ކުރުން مستحب ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب إكرام الضيف

މެހެމާނުން ކަރާމާތްދިނުމުގެ ގޮތުން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب استحباب التبشير والتهنئة بالخير

އުފާވެރި خبرއެއް ދިނުމާއި އަދި މުބާރަކު ބާކީ ދެންނެވުން مستحب ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب وداع الصاحب ووصيته عند فراقه لسفر وغيره والدعاء له وطلب الدعاء منه

އެކުވެރިޔާއަށް الوداع ކިޔުމާއި އަދި ދަތުރަކަށް ވަކިވާހިނދުގައި وصيةކުރުމާއި އެމީހަކަށް دعاء ކުރުމާއި

އަދި އުމުރާއާއި ކިބައިން دعاء އެދި އެދުމުގެ ވާހަކަ ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب الاستخارة والمشاورة

استخارة ކުރުމާއި مشورة ކުރުމުގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب استحباب الذهاب إلى صلاة العيد والرجوع من طريق آخر

عيد ނަމާދަށާއި ބަލިމީހުން ބެލުމަށާއި، حج ގައާއި ޢުމްރާއަށާއި، ހަނގުރާމައަށާއި ބައިވެރިވުމަށާއި އަދި އެނޫންވެސް އެފަދަ އެހެންކަންކަމަށް ދާ މަގުނޫން އެހެން މަގަކުން ثواب އިތުރުކުރުމުގެ ނިޔަތުގައި އެނބުރި އައުން مستحب ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب استحباب تقديم اليمين في كل ما هو من باب التكريم كالوضوءِ وَ الغُسْلِ والتَّيَمُّمِ

ކަނާތް ހެޔޮކަމުގައި ކަނާއަތް އިސްކުރުން مستحب ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

كتاب أدب الطعام

ކެއުމުގެ އަދަބުތައް ބަޔާންވެގެންވާ ބައި

باب التسمية في أوله والحمد في آخره

ކެއުމުގެ ކުރިން ބިސްމިއްލާހި ކިޔުމާއި ކައިނިމުމުން حمدކުރުމުގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب لا يعيب الطعام واستحباب مدحه

ކާއެއްޗަކަށް عيبނުކިޔުމާއި އަދި އެއަށް ތައުރީފުގެ ބަސްބުނުން مستحب ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب ما يقوله من حضر الطعام وهو صائم إذا لم يفطر

ކެއުމުގެ މަޖިލީހަށް حاضرވެއްޖެ (ސައިމުވެހުރެ) ރޯދަވެރިޔާ ރޯދަ ފުރާނުކުރާނަމަ ކަންތައް

ކުރަންވާގޮތް ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب ما يقوله من دعي إلى طعام فتبعه غيره

ކައުމަށް ދަޢުވަތު އެރުވިފައިވާ މީހާއާއި ފަހަތުން އަނެއްމީހަކު މީހާއާއިއެކު ވާހަކަދައްކަންވާ ގޮތް
(އަދި ކުރަންވާގޮތް) ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب الأكل مما يليه ووعظه وتأديبه من يسيء أكله

ކާއިރު ތިމާއި އަރިމަތުން ކާބޯތަކެތި ކައުމާއި އަދި އެކަމާ ނަސޭހަތް ކަމުއުޅޭ ދިނުމާއި
ނަސީހަތްދިނުމާއި އެކަން ހެޔޮވުމާއި ތަރުބިއްޔަތުކުރުން އެވުން مستحب ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب النهي عن القران بين تمرتين ونحوهماإذا أكل جماعة إلا بإذن رفقته

ޖަމާޢަތަކާއި ކަންނަމަ އެކަމުގެ ބައިވެރިންގެ ހުއްދައިނުލައި ދެކަލި ދޮށްހުރިކަމަށް ކުރެވޭ އެއްޗަކު
އެކަން ދޫކޮށްލާ އޮޅުގަނޑު އެކަތުރުކޮށް ކާނުވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب ما يقوله ويفعله من يأكل ولا يشبع

ކައުމުން ބަނޑުނުފުރޭ ކުރަންޖެހޭކަންތައްތައް ކިޔަންޖެހޭ ގޮތް ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب الأمر بالأكل من جانب القصعة والنهي عن الأكل من وسطها

ކާބަކަތީގެ އައްސޭރިން ކައުން ގެންދިއުމަށް އަމުރު ވެގެންވާ ކަމާއި އަދި ކާބަކަތީގެ މެދުން ކެއުން
މަނާވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب كراهية الأكل متّكئاً

ލޮނުގަނޑު ކައުން މަކްރޫހުވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب استحباب الأكل بثلاث أصابع واستحباب لعق الأصابع وكراهة مسحها قبل لعقها واستحباب لعق

القصعة وأخذ اللقمة التي تسقط منه وأكلها وجواز مسحها بعد اللعق بالساعد والقدم وغيرهما

ތިން އިނގިލިން ކެއުން مستحب ވެގެންވާކަމާއި، އަދި އިނގިލިދޮލުން مستحب ވެގެންވާކަމާއި، އަދި އިނގިލިތަކުގެ ކޮޅުގައި ފުރި ސާފުކުރުން މަކުރޫހުވެގެންވާ ކަމާއި، އަދި ތަށިގައި ހުސްކަ ކާތަކެތި ސާފުކުރުން مستحب ވެގެންވާ ކަމާއި، އަދި ތަނިން ވެއްޓޭ ބަތްފަތް ނަގާ ކެއުމާއި، އަދި އެތިކޮށް ކާއުން مستحب ވެގެންވާކަމާއި، އަދި އަތްގެ އިނގިލިތަކު ސާފުކުރުމަށްފަހު ފައިތިލަގައިހުރި، ފައިތިލަޔާއި ފުރަސް ހުއްދަވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب تكثير الأيدي على الطعام

ކެއުމުގައި ގިނަމީހުން ބައިވެރިވުމުގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب أدب الشرب واستحباب التنفس ثلاثاً خارج الإِناء وكراهية التنفس في الأناء واستحباب إدارة الأناء على الأيمن فالأيمن بعد المبتدئ

ބޯއުމުގެ އަދަބު ތަކާއި، އަދި ބޯންތަކެތި ބޯއިރު ތަށިން ބޭރުގައި ތިންފަހަރު ނޭވާލުން مستحب ވެގެންވާ ކަމާއި، އަދި ތަށީގެ ތެރޭގައި ނޭވާލުން މަކުރޫހު ވެގެންވާ ކަމާއި، އަދި ކާތަކެތި ދޭއިރު ފެށުމަށްފަހު ކަނާތްފަރާތުން ފެށުން مستحب ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب كراهة الشرب من فم القربة ونحوها ، وبيان أنه كراهة تنزيه لا كراهة تحريم

ދިޔަގަނޑާއި، އަދި އެފަދަ ކަންތައްތަކުގެ އަނގައިން، ބޯން މަކުރޫހުވެގެންވާ ކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب އާއި އަދި އެމަކުރޫހަކީ حكمީ حرام ގެ ދަރަޖައަށް ނުދާކަމާއި އަދި އެއީ ދަރަޖައަކީ تنزيه މަކުރޫހެއްގެ ދަރަޖައަކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب كراهة النفخ في الشراب

ބޯތަކެއްޗަށް ފުމެން މަކުރޫހު ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب بيان جواز الشرب قائِماً وبيان أن الأكمل والأفضل الشرب قاعدا

ކޮޅަށްހުރެގެން ބުއިންބަން ބުއިން ހުއްދަވެގެންވާކަމާއި އަދި މާތްވުރެބޮޑުވެގެންވާގޮތަކީ އިށީނދެގެންނެވެ
ބުއިންބަށް ބުއިންކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب استحباب كون ساقي القوم آخرهم شرباً

ބޯއެއްޗެހި ދޭމީހާ، އެންމެ ފަހުން ބުއިން مستحب ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب جواز الشرب من جميع الأواني الطاهرة غير الذهب والفضة وجواز الكرع وهو الشرب بالفم من النهر وغيره بغير إناء ولا يد، وتحريم استعمال إناء الذهب والفضة في الشرب والأكل والطهارة وسائر وجوه الاستعمال

ރަނާއި ރިހީގެ ކަންތާރުބައް ފިޔަވައި طاهر ކޮންމެ ކަންތާރެއްގައި، ބުއިން ހުއްދަވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب އާއި، އަދި ބޯރުޖެހުން ނުވަތަ އަތްވަޅު ބޭނުންނުކޮށް ކޯރުކަނޑުފަދަތަނުން އަދި އެހެން
އަތުން ފެންގެ ޖަހާގޮތުން ބުއިން ހުއްދަވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب އާއި، އަދި ރަނާއި ރިހީގެ ކަންތާރުބައް ކާއިރުގައި ބުއިރުގައި طاهرވުމުގައި، އަދި އެހެނިހެން ކަންތައްތަކުގައި ބޭނުންކުރުން
حرام ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

كتاب اللباس

ލިބާސްލުމުގައި އަދަބުތަކުން ވާގޮތް ބަޔާންވެގެންވާ ބައި

باب استحباب الثوب الأبيض وجواز الأحمر و الأحضر والأصفر والأسود وجوازه من قطن وكتان وشعر وغيرها الا الحرير

ހުދުފޭރާންލުން مستحب ވެގެންވާކަމާއި، އަދި ރަތާއި، ފެއްސާއި، ރީނދޫކުލައާއި، ކަޅުކުލައިން
ހެދުން އެޅުން ހުއްދަވެގެންވާ ކަމާއި، އަދި ފަށުފިލާ ފިޔަވައި އުލު ފޮއްޗާއި، ކިއްޗެން ފޮއްޗާއި، އަދި

ކަފަރިންނާއި، އަދަދު އެހެން ބަކަރިން ފިލާކަޅުވާ އެންމެހައި ރީނދޫ ހުއްދަވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب استحباب القميص

ފިރިހެނުން ގަމީސްލުން مستحب ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب صفة طول القميص والكم والإزاروطرف العمامة وتحريم اسبال شيئ من ذالك على سبيل الخيلاء وكراهته من غير خيلاء

ގަމީހުގެ (ޖުއްބާގެ) ދިގުމިނާއި، އަތްތިލަފޮތީގެ ދިގުމިނާއި، އަދި މުންޑުގެ ދިގުމިނާއި، ފަގުޑީގެ ކަނޑަތު ބަޔާނާއި މިންވަރު ބަޔާންވެގެންވާ باب އާއި އަދި ތަކައްބުރު ވެރިކަމުގެ ގޮތުން މިއިން އެއްޗެއް އަރައިގަނެވޭ ވަރަށްވުރެ ދިގުކުރުން حرامވެގެންވާ ކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب އާއި އަދި ތަކައްބުރު ވެރިވުމުން ނޫން އަރައިގަނެވޭކަމުން މިއިން އެއްޗެއް ދިގުކުރުން ބަރަބަރިވެގެން އޭ މަކުރޫހު ވެގެންވާކަމުގެ ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب استحباب ترك الترفع في اللباس تواضعاً

تواضع ވެރިވުމުގެ ގޮތުން ހަރުބޮޑު ހެދުން އެޅުން ދޫކޮށްލުން مستحب ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب استحباب التوسط في اللباس ولا يقتصرعلى مايزري به لغير حاجة ولا مقصود شرعي

ހެދުން އެޅުމުގައި މެދުމިން إختيارކުރުން مستحب ވެގެންވާ ކަމާއި، އަދި ދިމާވާ ޙާޖަތަކާއި ނުވަތަ شرعي, مقصدކޮށްބަލައި ނޫން އެހެންގޮތަކަށް عيب ވާފަދަ ގޮތަކަށް ހެދުން ނުލެއުން، އެދިވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب تحريم لباس الحرير على الرجال وتحريم جلوسهم عليه واستنادهم إليه وجواز لباسه للنساء

ފަނޑި ރާވާން އެޅުން ފިރިހެނުންނަށްحرامވެގެންވާ ކަމާއި، އަދި އޭގެމަތީ އިށީނުމާއި ބޯކޮށްލުން

حرامވެގެންވާކަމާއި، އަދި އެޗީޒުގެ ބާލިސްބަކަށް ލެގެން ބިޑުން حرام ވެގެންވާ ކަމާއި، އަދި އެޗީޒު އަންހެނުންނަށް ހުއްދަވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب جواز لبس الحرير لمن به حِكّة

އުފިހުގެ ހަށިގަނޑުގައި ކަހިވުމުގެ ބަލި ހުރިމީހަކަށް ހަރީރު ލެއްވުން ހުއްދަވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب النهي عن افتراش جلود النمور والركوب عليها

ދިނާވަރުގެ ހަންގަނޑު އިށީނުމުން ބޭނުންކުރުން ނަހީ ވެގެންވާކަމާއި އަދި ސަވާރުވުމުން އެތަކެތި ބޭނުންކުރުން ނަހީ ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب (މިތަނުގައި نهي ގެ މުރާދަކީ مكروه ގެ މުރާދެވެ.)

باب ما يقول إذا لبس ثوباً جديداً أو نعلاً أو نحوه

އަލަށްފެހިހެދުމެއްލައިގަތުމާއި ނުވަތަ އަލަށްފައިވާނެއްލައިގަތުމާއި ނުވަތަ އެފަދަ އެހެންތަކެއްޗަކަށް ލާއިރު ކިޔުމަށް ކިޔަންވާ دعاء ގެ ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب استحباب الابتداء باليمين في اللباس

ހެދުންލުމުގައި ކަނާއަތްފަރާތް އިސްކުރުން مستحب ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب آداب النوم والاضطجاع والتعود والمجلس والجليس والرؤيا

ނިދުމާއި އޮށޯތުމާއި އިށީނުމާއި މަޖިލިސް ކުރުމާއި މަޖިލިސްގައި ބައިވެރިވާ އެކުވެރިޔާއާއި އަދި ހުވަފެން ފެނުމުގެ އަދަބު ތަކާބެހޭ ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب جواز الاستلقاء على القفا ووضع إحدى الرجلين على الأخرى إذا لم يخف انكشاف العورة وجواز القعود متربعا ومحتبيا

އަނގަމަތިން އޮށޯވެ އޮތުން ހުއްދަވެގެންވާކަމާއި، އަދި އައުރަ كشفވުމުގެ ބިރު ނެތްނަމަ އެއްފައިގެ

މައްޗަށް އަނބުރިގެން އަރުވައިގެން އޮތުން ހުއްދަވެގެންވާ ކަމާއި، ހަތަރެސްފައިގެ މައްޗަށް އިށީދެގެން
އިނުން ހުއްދަވެގެންވާ ކަމާއި، ބުރަކަށިން ހެލައިގެން އައިސް ދުލަކި ދަސްބޫއި އެއްކަލަ ޖާބައްވެގެން
އިނުން ހުއްދަވެގެންވާކަން ބަޔާންކޮށްދޭ باب

باب في آداب المجلس والجليس

މަޖިލިސް ކުރުމުގެ އަދަބުތަކާއި އަދި އެކުގައި އިށީނދެން ތިބުމުގެ އަދަބުތައް ބަޔާންކޮށްދޭ باب

باب الرؤيا وما يتعلق بها

ހުވަފެންދެކުމާއި އަދި އެކަމާއި ގުޅޭ ބައެއްކަންތައްތައް ބަޔާންކޮށްދޭ باب

باب فضل السلام والأمر بإفشائه

ސަލާމްކުރުމުގެ މާތްކަމާއި އަދި ސަލާމްކުރުން ފެތުރުމަށް އަމުރުކުރުމުގެ ވާހަކަ ބަޔާންކޮށްދޭ
باب

باب كيفية السلام

ސަލާމް ކުރާނެގޮތް ބަޔާންކޮށްދޭ باب

باب آداب السلام

ސަލާމްކުރުމުގެ އަދަބުތައް ބަޔާންކޮށްދޭ باب

باب استحباب إعادة السلام على من تكرر لقاءه على قرب بأن دخل ثم خرج ثم دخل في الحال أو حال بينهما شجرة ونحوها

އެއްފަހަރު ބައްދަލުވުމަށްފަހު ކުޑަހިނދުކޮޅެއްގެ ފަހުން ދެވަނަ ފަހަރަށް ބައްދަލުވާމީހާ ނުވަތަ
ދޮރުން ދުރުދިޔައި ގަހެއް، ނުވަތަ އެފަދަ އެއްޗެއް ހުރަސްއަޅައިގެން ބައްދަލުވުމުން
އަލުން ސަލާމް ކުރުން مستحبވެގެންވާކަން ބަޔާންކޮށްދޭ باب

باب استحباب السلام إذا دخل بيته

ތިމާގެ އަމިއްލަ ގެއަށް ވަންނަހިނދު ސަލާމް ގޮވުން مستحب ވެގެންވާކަން ބަޔާންކޮށްދޭ باب

باب السلام على الصبيان

ކުޑަކުދިންނަށް ސަލާމްގޮވުމުގެ މަސްއަލަ ބަޔާންކޮށްދޭ باب

باب سلام الرجل على زوجته والمرأة من محارمه وعلى أجنبية وأجنبيات لا يخاف الفتنة بهن وسلامهن بهذا الشرط

ފިރިމީހާ އަނބިމީހާއަށް ސަލާމްގޮވުމާއި އަދި އަންހެނާ އޭނާގެ محرمންނަށް ސަލާމްގޮވުމާއި އާއި
އަދި ހިލާ އަންހެނުންނަށް ނުވަތަ ހިލާ އަންހެނަކަށް ފިތުނައެއް ބިރުނުގަންނަނަމަ
ސަލާމްކުރުމާއި އަދިއެ شرط އާއިއެކު އެކަން ކުރުން ހުއްދަވުމުގެ މަސްއަލަ ބަޔާންކޮށްދޭ باب

باب تحريم ابتدائنا الكفار بالسلام وكيفية الرد عليهم واستحباب السلام على أهل مجلس فيهم مسلمون وكفار

ކާފިރުންނަށް އިސްވެ ސަލާމްގޮވުން حرامވެގެންވާ ކަމާއި އަދި އެމީހުން ސަލާމް ގޮވައިފިނަމަ ޖަވާބު
ދޭންވީގޮތާއި އަދި މުސްލިމުންނާއި ކާފިރުން ގަޑުވެފައިވާ މަޖްލިސްތަކަށް ސަލާމްގޮވުން مستحب
ވެގެންވާކަން ބަޔާންކޮށްދޭ باب

باب استحباب السلام إذا قام من المجلس

މަޖްލިސްއިން ތެދުވެގެން ދާއިރުގައްޔާއި (ނުވަތަ) ބައިވެރިންނާއި ވަކިވެގެން ދާއިރުގައި ސަލާމް
ކުރުން مستحبވެގެންވާކަން ބަޔާންކޮށްދޭ باب

باب الاستئذان وآدابه

ގޭގޭތަށް ވަނުމުގެ ހުއްދައަށް އެދުމާއި އަދި އޭގެ އަދަބުތައް ބަޔާންކޮށްދޭ باب

باب بيان أن السنة إذا قيل للمستأذن من أنت أن يقول فلان فيسمي نفسه بما يعرف به من اسم أو كنية وكراهة قوله أنا ونحوها

އިޛްނަ ހުއްދައަށްއެދޭމީހާ ކާކުތޯ ކިޔާފައި އެހުމުން ފުލާނާ، ސުވާލުކުރެވުނުމީހާއަށް ތިމާގެ ނަމުން ނުވަތަ ކުންޔާއިން ނިސްބަތްކޮށް ފެންނާނެ ގޮތަށް (ކުންޔާނަމާއި) އޭނާ ބުނުން ސުންނަތްކަމާއި އަދި މިގޮތަށް ކަމާކަން އަންގާ ފުރަތަމަބުނާ އަހަރެންގެ ބުނުމަށް ނުވަތަ އަޅުގަނޑު އަހަރެން ފަދަބަސް ބުނުން މަކްރޫހު ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب استحباب تشميت العاطس إذا حمد اللّٰه تعالى وكراهية تشميته إذا لم يحمد اللّٰه تعالى وبيان آداب التشميت والعطاس والتثاؤب

ކިނބިހިއެޅުމުގައި اللهއަށް حمدކޮށްފިނަމަ އޭގެޖަވާބު ދިނުން مستحب ވެގެންވާކަމާއި، އަދި އޭނާ اللهއަށް حمدނުކުރާނަމަ އޭނާއަށް ޖަވާބުދިނުން މަކްރޫހުވެގެންވާ ކަމާއި، އަދި ކިނބިހި އެޅުމުގެ އަދަބުތަކާއި އަދި އާނުމުގެ އަދަބުތައް ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب استحباب المصافحة عند اللقاء وبشاشة الوجه وتقبيل يد الرجل الصالح

وتقبيل ولده شفقة ومعانقة القادم من سفر وكراهية الانحناء

ބައްދަލުވުމުގައި އަތް އަތުގައި ޖެހުން مستحب ވެގެންވާ ކަމާއި، އަދި ތެދުވެ މުހުނާއިގެން ބައްދަލުކުރުމާއި، އަދި ސާލިހު އަދިތަކުގެ އަތުގައި ބޮސްދިނުމާއި، ދަރިންނަށް އޯގާތެރިކަމުގެ ގޮތުން ބޮސްދިނުމާއި، ދަތުރުން އެނބުރި އަންނަމީހާއާ ގައިގައި ޖެހުމާއި ސަލާމް ކުރުމާއި، މިކަންތައް مستحب ވެގެންވާކަމާއި އަދި ސަލާމްކުރާއިރު ނިކަމު ގޮތުން މަކްރޫހު ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

كتاب عيادة المريض ، وتشييع الميت ، والصلاة عليه، وحضور دفنه ، والمكث عند قبره بعد دفنه

ބަލިމީހުން ޒިޔާރަތްކުރުމާއި އަދި ޖަނާޒާގެ ފަހަތުން ދިއުމާއި، އަދި މައްޔިތާގެ މައްޗަށް

ނަމާދުކުރުމާއި، އަދި މަޢްރޫފް ވެރިކަމުގައި ބައިވެރިވުމާއި، އަދި މަޢްރޫފް ވާޖިބު ނިކުމެންދޭނެ
މަޤާމު ކާރިޔަމި އިރުކޮޅެއް މުޅިކާރަސްގެން ހަރުމުގެ ވާހަކައެއް އަޅުވާލެވޭނެ ބައި

باب ما يدعى به للمريض

ބަލިމީހާއަށްޓަކައި دعاء ކުރަންވީގޮތް ބަޔާންކުރެވޭބާބު باب

بابُ استحباب سؤالِ أهلِ المريضِ عَنْ حالِهِ

ބަލިމީހާގެ ހާލު ދެނެގަތުމަށްޓަކައި އެމީހާގެ ގާތް އަހުލުވެރިން ކުރެން އަހާ ސުވާލު ކުރުން
مستحب ވެގެންވާކަން ބަޔާންކުރެވޭބާބު بابُ

باب ما يقوله من أيس من حياته

ދިރިއުޅުމުން މާޔޫސްވެއްޖެމީހާ ކިޔަންޖެހޭ دعاء ތައް ބަޔާންކުރެވޭބާބު بابُ

باب استحباب وصية أهل المريض ومن يخدمه بالأحسان إليه واحتماله والصبر على ما يشق من أمره وكذا الوصية بمن قرب سبب موته بحد أو قصاص ونحوهما

ބަލިމީހާގެ އަހުލުވެރިންނާއި އަދި ބަލިމީހާއަށް خدمة ކުރާމީހުންނަށް إحسانތެރިވުމަށާއި، އަދި
އެމީހާގެ ދުވަސް އިތުރު އަޒާބު تحملކުރުމަށާއި، އަދި އެމީހާގެ ކަންތައްތަކުގައި ޞަބުރުކުރުމަށް
ކަމާބެހޭގޮތުން وصيةކުރުން مستحب ވެގެންވާ ކަމާއި، އަދި ހަމައެފަދައިން شرعي حدއެއް ނުވަތަ
قصاصއެއް ނުވަތަ އެފަދަ އެހެން ސަބަބަކާއި ހެދި މަރުވުމަށް ކައިރިވެފައިވާ މީހުންނާމެދު އެފަދައިން
ކަންތައް ކުރުމަށް وصيةކުރުން مستحبވެގެންވާކަން ބަޔާންކުރެވޭބާބު باب

باب جواز قول المريض : أنا وجع ، أو شديد الوجع أو موعوك أو وا رأساه ونحو ذالك وبيان انه لاكراهة في ذالك إذا لم يكن على التسخط وإظهار الجزع

ބަލިމީހާ ތިމަންނަކީ ބަލިމީހެކެވެ ނުވަތަ ކަނޑައެޅިގެން ބަލިވެފައިވާ ނުވަތަ ވޭނު އެތެރޭގެ ސަބަބުން
އަޑުއިވޭ ދެރަ ތަދުވާ ނުވަތަ ހާދަ ބޮލުގައި ބޭނުންވާ ނުވަތަ ދިމާކުރާ ހަލާކޭ އެފަދަގޮތަށް

ގޮވުންފަދަ ނުރަވަ ސަވަހަނދާއި ހަދާ ބޮޑު ފަދަ ހަރުގޮތަކުން ބޯންނު ހައިދަރުވެރިންނަށް ބަޔާންވެގެންވާ
باب

باب تلقين المحتضر : لا إله إلا الله

މަރަށް حاضرވެފައިވާމީހާއަށް لا إله إلا الله ގެ ކަލި ކިޔައިދިނުން مستحب ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ
باب

باب ما يقوله بعد تغميض الميت

މައްޔިތާގެ ލޮ ލައްޕައިގެން ދިއުމުން ކިޔަންޖެހޭ ބަސްތައް ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب ما يقال عند الميت وما يقوله من مات له ميت

މައްޔިތާގެ ކައިރީގައި ކިޔަންޖެހޭ دعاء އާއި އަދި މަރުވި މީހާގެ އާއިލާގެމީހަކަށްޓަކައި دعاء ކުރަންވީގޮތް
ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب جواز البكاء على الميت بغير ندب ولا نياحة

މައްޔިތާގެ ރަގަޅުވާހަކަތަކުން ރޮއުން ގެންދިޔުމާއި މައްޔިތާ މަރުވުމުން ބިރާގެ ހަޅޭކިޔުމާ ބެހޭ
އަނބިޔާކުރުމާއި ނުލައި ރޮއުން ހުއްދަވާގޮތް ނުލައި މައްޔިތާއަށް ރޮއުމަށް ހުއްދަވާ ކަމާއި
ނުހުން ހުއްދަވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب الكف عما يرى في الميت من مكروه

މައްޔިތާގެ ފުރުން ފެންނަ عيب ތައް ސިއްރުކޮށްދިނުމާއި ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب الصلاة على الميت وتشييعه وحضور دفنه

وكراهة اتباع النساء الجنائز

މައްޔިތާގެ މައްޗަށް ކަށުނަމާދުކުރުމާއި، އަދި ޖަނާޒާގެ ފަހަތުން ދިޔުމާއި، އަދި މައްޔިތާ ވަޅުލުމުގައި ބައިވެރިވުމާއި، އަދިޖަނާޒާގެ ފަހަތުން އަންހެނުން ދިޔުން މަކްރޫހު ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب استحباب تكثُّر المصلين على الجنازة وجعل صفوفهم ثلاثة فأكثر

ކަށުނަމާދުގައި ވީހާވެސް ގިނަބަޔަކު ބައިވެރިވުން مستحب ވެގެންވާ ކަމާއި އަދި ތިންސަފަށް ނުވަތަ އެއަށްވުރެ ގިނަސަފުތަކަށް އެބަޔަކު ހެދުން مستحب ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب ما يقرأ في صلاة الجنازة

ކަށުނަމާދުގައި ކިޔަވާ ތަކެތި ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب الإِسراع بالجنازة

ޖަނާޒާ ގެންދިއުމުގައި އަވަސްކުރުންޖެހޭކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب تعجيل قضاء الدين عن الميت والمبادرة إلى تجهيزه إلا أن يموت فجأة فيترك حتى يتيقن موته

މައްޔިތާގެ ދަރަނިބައި އަދާކުރުމަށް އަވަސްވެގަތުމާއި، ކަށުކަމާކަމީގެ ކަންތައްތަކުން އަވަސް ވެގަތުމާއި، ކުއްލި މަރަކުން މަރުވާމީހާގެ މަރު ސާބިތުކުރުމަށްޓަކައި އެކަށިގެން ލަސްކުރުން ހުއްދަވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب الموعظة عندا لقبر

ގަބުރު ކައިރީގައި ނަޞޭޙަތުގެ ބަސްތަކެއް ބުނުން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب الدعاء للميت بعد دفنه والقعود عند قبره ساعة للدُّعاء له والاستغفار والقراءة

މައްޔިތާ ވަޅުލައިނިމުމުން އެމީހަކަށްޓަކައި دعاء ކުރުމާއި އަދި އެމީހެއްގެ ގަބުރުގެ ކައިރީގައި އިށީނދެގެން (ގަޑިއަކަށްވެސް) ހުރެ دعاء ކުރުމާއި، استغفار ދެންނެވުމާއި قرآن ކިޔެވުމުގެ ވާހަކަ

ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب الصدقة عن الميت والدعاء له

މައްޔިތާގެ ފަރާތުން صدقة ދިނުމާއި އަދި އޭމީހާއަށްޓަކައި دعاء ކުރުން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب ثناء الناس على الميت

މައްޔިތާގެ މައްޗަށް މީސްތަކުންކުރާ ثناء ގެ އަސަރު ކުރާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب فضل من مات وله أولاد صغار

ކުޑައިރުގައި ކުދިން މަރުވާ މީހާއަށް ހުރި މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب البكاء والخوف عند المرور بقبور الظالمين ومصارعهم واظهار الأفتقار الى الله تعالى والتحذير من الغفلة عن ذالك

އަނިޔާވެރިންގެ ގަބުރު ކާރިންނާއި އެމީހުންގެ މައްޗަށް عذاب އައިސްފައިވާތަންތަނުގެ ކާރިން ހުރަސްކުރާ ހިނދު ރޯމުން އަދި ބިރުވެތިވުމުން ދުރުވުމާއި އަދި اللهގެ حضرة ގައި ފަގީރުގެ ނިކަމެތި ކަމުގެ ބޭކަސް ހާމަކުރުމުން ގެންދިއުމާއި މިކަންތައް އެކަށީގެން ކުރުން ހަނދާން ނެތްވާނެ ހިނދު އެކަމުގެ މައްޗަށް އިންޒާރު ދިނުން ބަޔާންވެގެންވާ باب

كتاب آداب السفر

ދަތުރުގެ އަދަބުތައް ބަޔާންވެގެންވާ ބައި

باب استحباب الخروج يوم الخميس أول النهار

ބުރާސްފަތި ދުވަހު ދަތުރު ފެށުން مستحب ވެގެންވާކަމާއި އަދި ހެނދުނުގެ ވަގުތުގައި ނިކުތުން مستحب ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب استحباب طلب الرفقةوتأميرهم على أنفسهم واحداً يطيعونه

ދަތުރުކުރުމުގައި ބައިވެރިޔަކު ހުރުމާއި އަދި އެއިން އެކަކު ދަތުރުގެ އަމީރަކަށް ހަދައި އަމީރާއަށް ކިޔަމަންތެރިވުން އަދާކުރުން مستحب ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب آداب السير والترول والمبيت والنوم في السفر واستحباب السُّرَى (1) والرفق بالدواب ومراعاة مصلحتها وأمر من قصر في حقها بالقيام بحقها وجواز الإرداف على الدابة إذا كانت تطيق ذلك

ދަތުރުމަތީގެ އަދަބުތަކާއި ދަތުރުކުރުމުގައި ތަންތަނުގައި ފޭބުމާއި، ރޭކުރުމާއި، ނިދުންކުރުމުގެ އަދަބުތަކާއި، އަދި ރޭގަނޑުގައި ދަތުރުކުރުން مستحبވެގެންވާކަމާއި، ސަވާރީއާއިމެދު އޯގާތެރިވުމާއި، އެއެތީގެ مصلحة އަށް رعاية ކުރުމާއި، އެއެތީގެ حقއަށް އުނިކަން ފުރިހަމަނުކޮށް އެحقދިނުމަށް ބަރާބަރަށް އަދާކުރުމަށް އަމުރުކުރުމާއި، ސަވާރީގެ ފަހަތުގައި ތިބޭ ހުރިހާ އިތުރު މީހަކު ސަވާރުކުރުވުން ހުއްދަވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

بابُ إعانةِ الرفيقِ

ދަތުރުގެ ބައިވެރިޔާއަށް ވާގިވެރިވުން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب ما يقول إذا ركب دابته للسفرِ

އުޑަނދޫ ސަވާރުވާނަމަ ކިޔާ دعاء ގެ ބަޔާންވެގެންވާ ބާބު

باب تكبير المسافر إذا صعد الثنايا وشبهها وتسبيحه إذا هبط الأودية ونحوها والنهي عن المبالغة برفع الصوت بالتكبير ونحوه

ދަތުރުވެރިޔާ އުސް ތަންތަނަށް އަރަމުންދާއިރު اللَّه أَكْبرُ ގެ ކަލިމަ ކިޔުމުގެ ސުންނަތާއި، އަދި ތިރިއަށް ފޭބުމުންދާއިރު سُبْحان اللَّه ގެ ކަލިމަ ކިޔުމުގެ ސުންނަތާއި، ހަމައެފަދަކަމާ، ދެ ވަރަށް އަޑުގަދަކޮށް ކިޔުން މަނާވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب استحباب الدعاء في السفر

ދަތުރުމަތީގައި دعاء ކުރުން مستحب ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب ما يدعو به إذا خاف ناساً أو غيرهم

އިންސާނުންގެ ފުރުން ނުވަތަ އެހެން ފަރާތަކުން ބިރުވެރިކަމެއް މެދުވެރިވެއްޖެނަމަ ކިޔަންޖެހޭ دعاء ބަޔާންވެގެންވާ باب

ما يقول إذا نزل مترلاً

ތަނަކަށް ފައިބާނިމުން ކިޔަންޖެހޭ دعاء ތައް ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب استحباب تعجيل المسافرالرجوع إلى أهله إذا قضى حاجته

ދަތުރުވެރިޔާ އެމީހާގެ ބޭނުން ފުރިހަމަވުމުން އަހުލުވެރިންގެ ގާތަށް އަނބުރި رجوعވުން އަވަސް ކުރުން مستحبވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب استحباب القدوم على أهله نهاراً وكراهته في الليل لغير حاجة

ދަތުރުވެރިޔާ އޭނާގެ އަހުލުވެރިންގެ ގާތަށް ދުވާލުގެ ވަގުތުގައި އަނބުރާ އައުން مستحب ވެގެންވާކަމާއި އަދި ބޭނުމެއް ނުވި ރޭގަނޑުގެ ވަގުތުގައި އައުން މަކްރޫހު ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب ما يقوله إذا رجع وإذا رأى بلدته

ދަތުރުން އަނބުރި އަންނަ ހިނދުގައާއި އަދި އެމީހާގެ ރަށްފެނުމުން ކިޔާ دعاء ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب استحباب ابتداء القادم بالمسجد الذي في جواره وصلاته فيه ركعتين

ދަތުރުން އަނބުރި އަންނަމީހާ އޭނާގެ އަވަށްޓެރި މިސްކިތަށް ދަތުރުނިންމުން مستحب ވެގެންވާކަމާއި، އަދި އެމިސްކިތުގައި ދެركعةގެ ނަމާދުއަދާކުރުން مستحب ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب تحريم سفر المرأة وحدها

އަންހެނާ އެކަނި (محرم އާއި ނުލައި) ދަތުރުކުރުން حرامވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

كتاب الفضائل

الفضائل ގެއް ބަޔާންކުރެވިގެންވާ ބައި

باب فضل قراءة القرآن

قرآن ކިޔުމުގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب الأمر بتعهد القرآن والتحذير من تعريضه للنسيان

قرآنގެ عهدތަކަށް ތަބާވެތިބުމުގެ ކުރިމަތިވެދާނެ ވަރަށް އަދި ހަނދާން ނެއްތިފައިވާތީ ގައިކުރުމަށް
ދިވެހިއާ އިންޒާރުދޭތަ ބަޔާންކުރެވިގެންވާ باب

باب استحباب تحسين الصوت بالقرآن وطلب القراءة من حسن الصوت والاستماع لها

قرآن ކިޔުމާ ހިނދު އަޑުރީތިކުރުމަށް މަސައްކަތްކުރުން مستحب ވެގެންވާކަމާއި އަދި ރީތި އަޑުތަކުގެ
އަހުލުވެރިންގެ ގާތުން قرآن ކިޔަވައިދިނުމަށްއެދި ދަންނަވާލުމާއި އަދި އެހިނދު ކަންނޭނުމަށް އަޑުއެހުން مستحب
ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب في الحثّ على سور آيات مخصوصة

ބައެއް އާޔަތްތަކާއި ބައެއް ސޫރަތްތަކުގެ މައްޗަށް شوق ވެރިކަން އުފެއްދުން ހުއްދަވެގެންވާކަން
ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب استحباب الاجتماع على القراءة

ކިޔުމި قرآنގެ علم އުގެނުމަށް އެއްވުން مستحب ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب فضل الوضوء

وضوء ގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب فضل الأذان

ބަންގީގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب فضل الصلوات

ނަމާދުގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب فضل صلاة الصبح والعصر

ފަތިސް ނަމާދާއި عصر ނަމާދުގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب فضل المشي إلى المساجد

މިސްކިތަށް ހިނގާފައި ދިއުމުގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب فضل انتظار الصلاة

ނަމާދަށް އިންތިޒާރުކުރުމުގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب فضل صلاة الجماعة

ޖަމާޢަތުގައި ނަމާދުކުރުމުގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب الحث على حضور الجماعة في الصبح والعشاء

ފަތިސްނަމާދާއި عشاء ނަމާދުކުރުމަށް ޖަމާޢަތަށް حاضرވުމަށް ދެވިފައިވާ ترغيبތައް ބަޔާންވެގެންވާ
باب

باب الأمر بالمحافظة على الصلوات المكتوبات والنهي الأكيد والوعيد الشديد في تركهنَّ

فرض ނަމާދުތަކަށް ތައްޔާރުވުމަށް ކުރިވެރިޔާ އަމުރާއި އަނާމާދުތަށް އަދައިކުރުމުގެ މައްސަލަ ކުރިވެގެންވާ ގަދަފަދަ ނަބިއް ތަކާއި ޢުދުވެގެންވާ وعيد ތައް ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب فضلِ الصفِّ الأوَّلِ والأمرِ بإتمامِ الصفوفِ الأُلِ ، وتسويتِها ، والتراصِّ فيها

ފުރަތަމަ ސަފުގެ ފަޟީލަތާއި އަދި ފުރަތަމަ ސަފު ފުރިހަމަ ކުރުމަށް ކުރިއެރުވުމާ އަމުރުކުރެއްވުމާއި އަދި ސަފުތައް ސީދާކުރުމާއި ހުސްތަން ނުހުންނަގޮތަށް އަވަށްޓެރިވުމުގެ ފަޟީލަތް ބަޔާންވެގެންވާ باب

بابُ فَضْلِ السنَنِ الراتِبة مَعَ الفَرَائِضِ وبيانِ أَقَلِّهَا وأَكْمَلِها وما بينَهُما

فرض ނަމާދުތަކާއި ގުޅިގެން ސުންނަތްކޮށްފައިވާ ނަމާދުތަކުގެ ފަޟީލަތާއި އެ ركعة ތަކުގެ މަދުކަމާއި ފުރިހަމަކަމާއި މެދުކަން ބަޔާންވެގެންވާ بابُ

باب تأكيد ركعتي سنَّةِ الصبح

ފަތިސްނަމާދުގެ (ފަޖުރު) ސުންނަތުގެ ދެ ركعة ގައި ސުންނަތްކުރުން ގަދަކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب تخفيف ركعتي الفجروبيان ما يقرأ فيهما ، وبيان وقتهما

ފަތިސްގެ ދެ ركعة ލުއިކޮށް ކުރެއްވުމާއި އަދި އެދެ ركعة ގައި ކިޔަވާ ތަކެއްޗާއި އަދި އެދެ ركعة ގެ وقت ތައް ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب استحباب الاضطجاع بعد بعد ركعتي الفجر على جنبه الأيمن

ފަތިސްނަމާދުގެ ސުންނަތް ދެ ركعة އަދާކުރުމަށްފަހު ކަނާތްފަރާތަށް އޮށޯވެލުމާއި ޢަދަދު ނަމާދު ކުރެއްވުމުގެ އަދި ސުންނަތެއް އެގޮތަށް އޮށޯވެލުން مستحب ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب سنة الظهر

ވެންދުރުނަމާދުގެ ކުރި ސުންނަތާއި ފަހު ސުންނަތްތައް ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب سنة العصر

އަސްރު ނަމާދުގެ ސުންނަތްތައް ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب سنّة المغرب بعدها وقبلَها

مغربނަމާދުގެ ކުރިސުންނަތާއި ފަހުސުންނަތް ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب سنّة العشاء بعدها وقبلها

عشاء ނަމާދުގެ ކުރި ސުންނަތާއި ފަހު ސުންނަތްތައް ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب سنّة الجمعة

ހުކުރު ނަމާދުގެ ސުންނަތްތައް ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب استحباب جعل النوافل في البيت سواء الراتبة وغيرها

والأمر بالتحول للنافلة من موضع الفريضة أو الفصل بينهما بكلام

نفل ނަމާދުތައް އެއީ ރަވާތިބު ސުންނަތްކަމުގައިވިޔަސް ނުވަތަ އެހެން ސުންނަތަކަށް ވިޔަސް ގޭގައި ކުރުން مستحب ވެގެންވާކަމާއި އަދި نفل ނަމާދުކުރުމަށްޓަކައި فرضނަމާދުކުރިތަނުން ނުކުން އެހެން ތަނަކަށް ބަދަލު ވުމާއި ނުވަތަ އެދެމެދުގައި ވާހަކަ ދެއްކުމަށް ކުރުން مستحب ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب الحثِّ على صلاة الوتروبيان أنه سنة متأكدة وبيان وقته

ވިތުރު ނަމާދަށް شوق ވެރި ކުރުމާއި އަދި އެއީ ގަދަފަދަ ވެގެންވާ ސުންނަތެއްކަން ބަޔާންކުރުމާއި

އަދި އޭގެ ވަގުތުތައް ބަޔާންކުރެވިގެންވާ باب

باب فضل صلاة الضحىوبيان أقلِّها وأكثرها وأوسطها ، والحثِّ على المحافظة عليها

ضحى ނަމާދުގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب އަދި އެނަމާދުގެ މަދުމިނާއި ގިނަމިނާއި މެދުމިން ބަޔާން ކުރުމާއި އެނަމާދަށް ރައްކާތެރިވުމަށް ގޮވާލުން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب : تجوز صلاة الضحى من ارتفاع الشمس إلى زوالها

والأفضل أن تصلَّى عند اشتداد الحرِّ وارتفاع الضحى

ضحى ނަމާދުކުރުން އިރުއަރައިގެންގޮސް އިރުމެދުޖެހުމާއި ހަމައަށް ހުއްދަވެގެންވާ ކަމާއި އަދި އެންމެ މާތްވެގެންވަނީ ހޫނުގަދަވުމާ އިރު އަރާ ގަދަފަދައަށް ދުވަސްވުމުން ކަމާއި ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب الحثِّ على صلاة تحية المسجد بركعتين وكراهية الجلوس قبل يصلي ركعتين

في أي وقت دخل وسواء صلَّى ركعتين بنية التحية أو صلاة فريضة أو سنة راتبة أو غيرها

تحية المسجد ގެ ދެ ركعة އަދާކުރުމަށް ބާރު އެޅުމާއި ކޮންމެ ވަގުތެއްގައި މިސްކިތަށް ވަންނަކުމަކީ ވިޔަސް އެދެ ركعة ނުކޮށް އިށީނުން މަކްރޫހު ވެގެންވާކަމާއި އަދި އެދެ ركعة ކުރާއިރު تحية ގެ ދެ ركعة އަށް ނިޔަތް ގޮތުގައި ވިޔަސް ނުވަތަ فرض ނަމާދަކަށް ނުވަތަ ރަވާތިބުގެ ސުންނަތަކަށް ވިޔަސް ފުދޭނެކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب استحباب ركعتين بعد الوضوء

وضوء ކުރުމަށްފަހު ދެ ركعة ނަމާދެއް ކުރުން مستحب ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب فضل يوم الجمعة ووجوبها والاغتسال لها والتطيب والتبكير إليها والدعاء يوم الجمعة والصلاة على النبي صَلَّى اللَّهُ عَلَيهِ وَسَلَّم وفيه بيان ساعة الإجابة واستحباب إكثار ذكر اللَّه تعالى بعد الجمعة

ހުކުރު ދުވަހުގެ މާތްކަމާއި، ހުކުރު ނަމާދު ވާޖިބު ވެގެންވާ ކަމާއި، އަދި އެނަމާދަށް ހިނގައިގަތުމާއި، އަދި އެނަމާދަށް އަވަސް ވެގަތުމާއި، އަދި ހުކުރު ދުވަހު دعاء ގަބޫލުވުމާއި، އަދި އެދުވަހު نبيއާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ މައްޗަށް صلوات ކިޔުމާއި، އަދި دعاء އިޖާބަވެގެންވާ ވަގުތެއް ވެގެންވާކަމާއި، އަދި ހުކުރު ނަމާދުންފަހު ފެތުރިގެން ذكر ކުރުން مستحب ވެގެންވާކަން ބަޔާންކޮށްދޭ باب

باب استحباب سجود الشكرعند حصول نعمة ظاهرة أو اندفاع بلية ظاهرة

نعمة ލިބޭ ވަގުތު ނުވަތަ مصيبةއަކުން ސަލާމަތްވާ ވަގުތު شكرގެ سجدة އެޅުމަކީ مستحب ވެގެންވާކަން ބަޔާންކޮށްދޭ باب

باب فضل قيام الليل

ރޭއަޅުކަމުގެ މާތްކަން ބަޔާންކޮށްދޭ باب

باب استحباب قيام رمضان وهو التروايح

رَمَضَانُ މަހުގެ ރޭއަޅުކަމަކީ (تروايح) ނަމާދުކުރުން مستحب ވެގެންވާކަން ބަޔާންކޮށްދޭ باب

باب فضل قيام ليلة القدر وبيان أرجى لياها

ليلة القدر ރޭގެ މާތްކަމާއި އަދި އޭގެ އެންމެ އުއްމީދު ރަނގަޅު ރޭތައް ބަޔާންކޮށްދޭ باب

باب فضل السواك وخصال الفطرة

سواك ކުރުމުގެ މާތްކަމާއި فطرةގެ خصالތައް ބަޔާންކޮށްދޭ باب

باب تأكيد وجوب الزكاة وبيان فضلها وما يتعلق بها

زكاة ދިނުމަކީ ވާޖިބެއް ކަމާއި، އޭގެ މާތްކަމާއި އޭގެ ގުޅުންހުރި ކަންތައްތައް ބަޔާންކޮށްދޭ باب

باب وجوب صوم رمضان وبيان فضل الصيام وما يتعلق به

رمضان މަހު ރޯދަ واجب ވެގެންވާ ކަމާއި ރޯދައިގެ މާތްކަމާއި ރޯދައާއި ގުޅިފައިވާ (ބަހަސް) ކަންތައްތައް ބަޔާންކުރެވިގެންވާ باب

باب الجود وفعل المعروف والإكثار من الخير في شهر رمضان

والزيادة من ذلك في العشر الأواخر منه

رمضان މަހުގައި ދީލަތިވުމާއި ހެޔޮ ކަންތައްތައް ކުރުމުގެ މާތްކަމާއި އަދި ފަހު ދިހައިގައި އެކަންތައްތައް އިތުރުކުރުމުގެ މާތްކަން ބަޔާންކުރެވިގެންވާ باب

باب النهي عن تقدم رمضانَ بصوم بعد نصف شعبان إلاَّ لمن وصله بما قبله ، أو وافق عادة له بأن كان عادته صوم الاثنين والخميس فوافقه

شعبان މަހުގެ ފަހު ފަންސަވީހުގައި رمضان މަސް ވަނުމުގެ ކުރީގައި ރޯދަހިފުން މަނާވެގެންވާކަމާއި ނަމަވެސް އާއްމު ގޮތެއްގައި އެގޮތަށް ރޯދަ ހިފުމަށް އަންނަ މީހަކަށް ނުވަތަ އާދަ ކާދައިގެ މަތިން މިސާލަކަށް ހޯމަ ދުވަހާއި ބުރާސްފަތި ދުވަހު ރޯދަ ހިފުމަށް އަންނަ މީހަކަށް އެދުވަސް ދުވަހައް ދިމާވެއްޖެނަމަ ރޯދައަށް ހުރުން ހުއްދަވެގެންވާކަން ބަޔާންކުރެވިގެންވާ باب

باب ما يُقَالُ عِنْدَ رُؤْيَةِ الهِلالِ

ހަނދު ފެނުމުން ކިޔާ دعاء ބަޔާންކުރެވިގެންވާ باب

باب فَضْلِ السُّحورِ وتأخيرِهِ ما لم يَخْشَ طُلُوع الفَجْرِ

ހާރުކައުމުގެ މާތްކަމާއި ފަޖުރު ޖަހައިފާނެކަމުގެ ބިރު ހިނގަހިނގާނދަ ހާރުކައުން ފަސްކުރުމުގެ މާތްކަން ބަޔާން ވެގެންވާ باب

باب فَضْل تَعْجِيل الفِطْرِوما يُفْطَرُ عَليهِ وما يَقُولُهُ بَعْدَ الإِفْطَارِ

ރޯދަ ވީއްލުމުގައި އަވަސް ވެގަތުމުގެ މާތްކަމާއި އަދި ރޯދަ ވީއްލާނެ ބުއިންތަކާއި އެދިވެގެންވާ

ވަކިއްޓަޔި ކޮބައިކަމާއި އަދި ރޯދަ ފިއްލާލުމަށް ކިޔަންޖެހޭ ވަގުތު ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب أمرِ الصَّائم بحِفْظِ لسانِهِ وَجَوَارِحِهِ عَنِ المُخَالفَاتِ والمُشَاتَمَةِ وَنَحْوهَا

ރޯދަވެރިޔާ ދުލާއި ގުނަވަންތައް ރައްކާތެރިކުރުމާއި އަދި އެހެން ގޯނާވެރިވުން شريعة ގެ އަމުރުތަކާއި خلاف ވާކަންތައްތަކާއި އަދި ހަޖަހުތަ އެއްގޮތްވުމުން އެކުލެވޭ ކަންތައްތަކާއި އެނދަށް ދޫކޮށްލުން ފަރުވާލެވޭން ހުރުމަތަ ކުރުމަށް އަމުރުކުރެވި ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب في مسائل من الصوم

ރޯދައިގެ ބައެއް مسائلތައް ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب بيان فضل صوم المُحَرَّم وشعبان والأشهر الحُرمُ

محرم މަހާއި شعبان މަހާއި އަދި حرمة ތެރިވެގެންވާ މަސްމަސް ތެރޭގައި ރޯދަހިފުމުގެ ފަޟީލަތް ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب فضل الصوم وغيره في العشر الأوَّل من ذي الحجة

ذو الحجة މަހުގެ ފުރަތަމަ ދިހަ ދުވަހު ރޯދަ ހިފުމާއި އަދި އެހެނިހެން ހެޔޮ ކަންތައްތަކުގެ ފަޟީލަތް ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب فضل صوم يوم عرفة وعاشوراء وتاسوعاء

عرفة ދުވަހާއި عاشوراء ދުވަހާއި تاسوعاء ދުވަހާއި ރޯދަ ހިފުމުގެ ފަޟީލަތް ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب استحباب صوم ستة من أيام من شوال

شوال މަހުގެ ހަދުވަސް ރޯދަހިފުން مستحب ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب استحباب صوم الاثنين والخميس

ހޯމަ ދުވަހާއި ބުރާސްފަތި ދުވަހު ރޯދަހިފުން مستحب ވެގެންވާކަން ބަޔާންކޮށްދެއްވާ باب

باب استحباب صوم ثلاثة أيام من كل شهر

ކޮންމެ މަހެއްގައި ތިން ދުވަހު ރޯދަހިފުން مستحب ވެގެންވާކަން ބަޔާންކޮށްދެއްވާ باب

باب فضل من فطَّر صائماً ، وفضل الصائم الذي يؤكل عنده ، ودعاء الأكل للمأكول عنده

ރޯދަވެރިޔަކަށް ރޯދަ ވީއްލުމު ހުރި ދަރުމަތާއި އަދި އެމީހުންގެ އަރިހު ރޯދަވެރިޔާ ކައި ބޮއި ހަދާ މީހާ އަށް ހުރި ދަރުމަތާއި އަދި ކާމީހާ ކާން ދޭމީހާއަށްޓަކައި دعاء ކުރުމުގައި ކިޔަވަންޖެހޭ ގޮތެއް ބަޔާންކޮށްދެއްވާ باب

كتاب الاعتكاف

الاعتكاف ކުރުމުގެ ޙުކުމްކަން ބަޔާންކޮށްދެއްވާ ބައި

كتاب الحج

حجގެ ވާހަކަ ބަޔާންކޮށްދެއްވާ ބައި

كتاب الجهاد

ޖިހާދުކުރުމުގެ ވާހަކަ ބަޔާންކޮށްދެއްވާ ބައި

باب بيان جماعة من الشهداء في ثواب الآخرة ويغسلون ويُصَلَّى عليهم بخلاف القتيل في حرب الكفار

شهيدންގެ جماعةގައި ހިމެނޭ މީހުންނަށް آخرة ގައިހުރި ثوابއާއި އެ شهيدންނަކީ ކާފިރުންނާއި ހަނގުރާމަކުން شهيد ވާ މީހުންނާ خلاف އަށް ހިނަވާ އަދި ކަފުނަމާދުވެސް ކުރެވޭ ބަޔެއްކަން

ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب فضل العتق

އަޅުން މިނިވަން ކުރުމުގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب فضل الإِحسان إلى المملوك

ޚަސްވަރުންނަށް إحسان ހެޔޮވުމުގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب فضل المملوك الذي يؤدي حقَّ اللهِ وحقَّ مواليهِ

اللهގެ حقّތައް އަދާކުރުމާއިއެކު ވެރިޔާގެ ސާހިބުމީހާގެ حقّތައް އަދާކުރާ އަޅުމީހާގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب فضل العبادةِ في الهرج وهو الاختلاط والفتن ونحوها

مجتمع ހަލަބޮލިވެގެން އެކުވެރިކަމެއްނެތި فتنގެ ވަގުތުތަކުގައި އަޅުކަމާއިގެން مشغولވެތިބުމުގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب فضل السماحة في البيع والشراء والأخذ والعطاء وحسن القضاء والتقاضي وإرجاح المكيال والميزان والنهي عن التطفيف وفضل إنظار الموسِرِ المعسَرَ والوضع عنه

ގަން ވިއްކުމާއި ދޭތެރޭގެ معاملات ތަކުގައި ލުއިފަސޭހަ ކުރުމުގެ މާތްކަމާއި ދަރަނި ބަރާބަރަށް އަދާކުރުމާއި އަދި އެ އަދާކުރުމުގައި އޮޅު އަނދު ފުރަހަ ގޮތް اختيارކުރުމާއި މިން ކިރުމުގައި ކުޑަކޮށް އިތުރުކުރުމުގެ މާތްކަމާއި މިންކިރުމުގައި އުނިކުރުމަކީ މަނާވެގެންވާ ކަމެއްކަމާއި އަދި ތަނަވަސްކަމުގެ އަހުލުވެރިން އަތްމަތި ދަތި މީހުންނަށް ދަރަނިދިނުމުގައި ފުރުސަތުދީ ދިނުމާއި އަދި އެފަދަ މީހުންނަށް معاف ކުރުމުގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

كتاب العلم

علمގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ ބައި

كتاب حمد الله تعالى وشكره

މާތް الله سبحانه وتعالي އަށް حمدއާއި شكر ކުރުމުގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ ބައި

كتاب الصلاة على رَسُول اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيهِ وَسَلَّم

رَسُول اللَّهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ގެ މައްޗަށް صلوات އާއި ސަލާމް ކިޔުމުގެ މާތްކަން ބަޔާން ވެގެންވާ ބައި

كتاب الأذكار

ذكرކުރުމުގެ ވާހަކަ ސަންގަނޭވާ ބައި

باب فضل الذكر والحثّ عليه

ذكر ކުރުމުގެ މާތްކަމާއި އެކަމަށް شوقވެރިކުރުމުގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب ذكر اللَّه تعالى قائماً وقاعداً ومضطجعاً ومحدثاً وجُنباً وحائضاً إلا القرآن فلا يحل لجنب ولا حائض

ކޮޅަށް ހުރެގެންނާއި އިށީނދެ ގެންނާއި އޮށޯވެގެންނާއި ކުޑަ حدث އާއި ބޮޑު حدث އާއި حيضގެ ހާލަތުގައި ހުރެގެން ކިޔެވި قران ކިޔެވުން ފިޔަވައި الله އަށް ذكرކުރުން ހުއްދަ ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

ފަހެ جُنب ވެރިޔާއާއި حيض ވެރިޔާއާއި ދެމީހުންގެ މައްޗަށް قران ކިޔެވުން ހުއްދަވެގެން ނުވެއެވެ.

باب ما يقوله عند نومه واستيقاظه

ނިދަން އޮށޯންނަ ހިނދުގައާއި ނިދުން ހޭލާ ހިނދު ކިޔަންޖެހޭ ބަސްތައް ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب فضل حِلَقِ الذِّكْروالنَّدب إلى ملازمتها والنهَّي عن مفارقتها لغير عذر

ޒިކުރުކުރާ މަޖިލިސްތަކުގެ މާތްކަމާއި އަދި އެފަދަ މަޖިލިސްތަކާއި ބައިވެރިވެ އުޅުން مستحب ވެގެންވާކަމާއި އަދި އުޒުރަކާއި ލައިގެން މެނުވީ އެފަދަ މަޖިލިސްތަކުން ދުރުހެލިވެ އުޅުން މަނާވެގެންވާކަން ބަޔާންކޮށްދެއްވާ باب

باب الذكر عند الصباح والمساء

ހެނދުނާއި ހަވީރުގެ ޒިކުރުތައް ބަޔާންކޮށްދެއްވާ باب

باب ما يقوله عند النوم

ނިދަން އޮށޯންނަ ހިނދު ކިޔާ ތަކެތި ބަޔާންކޮށްދެއްވާ باب

كتاب الدعوات

دعاءއާއި ގުޅޭ ވާރިދުވެފައިވާ حديث ތަކެއް ހިމެނިފައިވާ ބައި

باب فضل الدعاء بظهر الغيب

މީހުންގެ غير حاضرގައި އެމީހުންނަށް دعاء ކުރުމުގެ މާތްކަން ބަޔާންކޮށްދެއްވާ باب

باب في مسائل من الدعاء

دعاء އާއި ގުޅޭ އައިސްލަވާ ބައެއް ކަންތައްތައް ބަޔާންކޮށްދެއްވާ باب

باب كرامات الأولياء وفضلهم

ވަލީވެރިންގެ ކަރާމާތާއި އެބޭކަލުންގެ މާތްކަން ބަޔާންކޮށްދެއްވާ باب

كتاب الأمور المنهي عنها

نهي ކުރެވިގެންވާ ކަންތައް އެކުލެވިގެންވާ ބައި

باب تحريم الغيبة والأمر بحفظ اللسان

غيبة ބުނުން حرامވެގެންވާކަމާއި ދޫރައްކާތެރިކުރުމަށް އަމުރުކުރެވިގެންވާ حديث ތަށް ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب تحريم سماع الغيبة وامر من سمع غيبة محرمة بردها ، والإِنكار على قائلها فأن عجز أو لم تقبل منه فارق ذالك المجلس إن أمكنه

غيبة އަޑުއެހުން حرام ވެގެންވާކަމާއި އަދި حرام ކަމުގައިވާ غيبة ބުނާ އަޑު އިވިއްޖެނަމަ حكمي އެ غيبة ބުނި މީހާގެ ރައްދުކޮށް އެކަމުން އިންކާރުކުރުން ކަމާއި ދެން އެކަން މަނާކުރުމުން ނުކެރިއްޖެނަމަ ނުވަތަ އޭނާގެ ވާހަކަ قبولނުކުރެވިއްޖެނަމަ ކުޅެދޭނަމަ އެ މަޖިލިސް ދުރުވުން ލާޒިމްކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب بيان ما يباح من الغيبة

ހުއްދަ غيبة ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب تحريم النميمة

ދެބައިޖެހުން حرامވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب النهي عن نَقْل الحديثِ وكلام الناس إلى ولاة الأمورِ إذا لم تدْعُ إليه حاجةٌ كَخَوفِ مفسدةٍ ونحوها

މުސްލިމުންގެ ވާހަކަތަކުގެ ސަބަބުން ފިތުނައަށް އުފެދިދާނެ ކަމުގެ ބިރުހުންނަ ހާލަތު ފަދަ ހާލަތްތަކަށް ވެރިންނާއި ހަމައަށް އުފުލުން މަނާކުރެވިގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب ذم ذي الوجهين

ދެމޫނުގެ އަހުލުވެރިޔަކަށް ވުމުގެ ނުބައިކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب تحريم الكذب

ދޮގުހެދުން حرامވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب بيان ما يجوز من الكذب

ދޮގުހެދުން ހުއްދަވެގެންވާ ހާލަތްތައް ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب الحثَّ على التثُّبت فيما يقوله ويحكيه

ކިޔާ ދައްކާ ވާހަކަބަހާއި ކިޔާ ޔަގީންނޫ خبر ބަލުގެ ބުނު ދޮގު މިންވަރު ޖަނަވަރާން ކޮޅުވާހަކަ تأكيد ކޮށްފައިވާ ކަމާއި އިރުޝާދުދީފައިވާ إرشادތައް ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب بيان غلظ تحريم شهادة الزور

ދޮގު ހެކި ދިނުން ނުހައްޤުކަން حرام ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب تحريم لعن إنسان بعينه أو دابة

ކަނޑައެޅިގެން އިންސާނަކަށް ނުވަތަ ޖަނަވާރަކަށް ލަޢުނަތް لعنةދިނުން حرام ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب جواز لعن بعض أصحاب المعاصي غير المُعَيّنِين

ބަޔަ މިވެނި މީހުނާ އައްޑަން ނުކޮށް ފާފަވެރިންނަށް لعنة ދިނުން ހުއްދަ ވެގެން ވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب تحريم سبّ المسلم بغير حقّ

حقّއަކާއި ނުލައި މުސްލިމަކަށް އާގުޔާ ގޮވުން حرام ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب تحريم سب الأموات بغير حق ومصلحة شرعية هي

حقއަކާއި ނުލައި އަދި شرعي مصلحة އަކާއި ނުލައި މަރުވެފައިވާ މީހުންނާމެދު އުނިސިފަބަހައް

ބަޔާންކުރުން ހަރާމް ވެގެންވާ باب

باب النهي عن الإيذاء

އެހެންމީހުންނަށް އުނދަގޫކުރުން حرام ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب النهي عن التباغض والتقاطع والتدابر

އެއްބަޔަކު އަނެއް ބަޔަކަށް ރުޅިވެރިވުމާއި ގުޅުން ކަނޑާލުމާއި ފުރަގަސްދިނުން ނަހީ ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب تحريم الحسد

ހަސަދަވެރިވުން حرام ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب النهي عن التجسّس

ޖާސޫސްކުރުން މަނާވެގެންވާކަމާއި މީހުން ދައްކާ ވާހަކައިގެ ތެރެއިން އެހެންމީހުން އަޑުއަހާލުމަށް ނުރުހޭ ވާހަކަތައް އަޑު އެހުން މަނާވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب النهي عن سوء الظنّ بالمسلمين من غير ضرورة

އެއްވެސް شرعي ސަބަބެއްނެތި މުސްލިމުންނާއިމެދު ކުށްހީކުރުން މަނާވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب تحريم احتقار المسلمين

މުސްލިމުންނަށް ނިކަމެތި ކަމުގެ ނަޒަރަކުން ބެލުން حرام ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب النهي عن إظهار الشماتة بالمسلم

މުސްލިމުންނަށް ދިމާވާ ދަތިބަލަކަށް އުފާކުރުން މަނާވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب تحريم الطعن في الأنساب الثابتة في ظاهر الشرع

شرعي ހަމަތަކުން ސާބިތުވެފައިވާ ނަސަބުތަކަށް ތުހުމަތުކުރުން ވާހަކަދެއްކުން حرام ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب النهي عن الغش والخِداع

މަކަރު ހެދުމާއި ހީލަތް ހެދުން މަނާވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب تحريم الغدر

وعد އާއި خلاف ވުން حرام ވެގެންވާ ކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب النهي عن المنّ بالعطية ونحوها

ހެޔޮކަމުގައި ހޭދަކުރުމަށްފަހު ކަމަކޮށްދުއްވުމާއި ކުރިޔަށްދުމުން އެإحسانގެރިކަން ހަނދާންކޮށްދިނުން މަނާވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب النهي عن الافتخار والبغي

فخر ވެރިވުމާއި މީސްތަކުންނަށް އަނިޔާވެރިވުން މަނާވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب تحريم الهجران بين المسلمين فوق ثلاثة أيام إلا لبدعة في المهجور أو تظاهر بفسق أو نحو ذالك

ތިން ދުވަހަށްވުރެ ގިނައިން މުސްލިމުން އެއްބަޔަކު އަނެއް ބަޔަކާ ވާހަކަ ނުދައްކާ ދުރުވުން حرام ވެގެންވާކަމާއި ނަމަވެސް بدعة ތަކާއި فاسق عملތަކަށްޓަކައި ކަނޑައިގެން ދުރުވުން ހުއްދަވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب النهي عن تناجي اثنين دون الثالث بغير إذنه إلا لحاجة وهو ان يتحدثا سرا بحيث لايسمعهما وفي معناه ما إذا تحدثا بلسان لايفهمه

شرعي ބޭނުމަކާއި ނުލައި ޖިސްމާނީ މީހާގެ ހުއްދަތެރި ދިމާލުން ސިއްޓު ވަރަކަ ދެއްކުން މަނާވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب· އެއީ ދުނިޔޭގައި މީހުންނަށް އަޛާބު ގެނެސް ސިއްޓުން ވަރަކަ ދެއްވާނެއެވެ· އަދި ހިޝާމް ޝާމުގެ ބަޔަކަށް ވަރަށްގަދަ އިރުގައި ހުރެވިގެން ބަހައްޓާފައި ވުން.

باب النهي عن تعذيب العبد والدابة والمرأة والولد بغير سبب شرعي أو زائد على قدر الأدب

އަޅުންނާއި އަންހެނުންނާއި ޖަނަވާރުތަކާއި ދަރިންނަށް شرعي ސަބަބަކާއި ނުލައި އަދަބު ދިނުން ނުވަތަ އަދަބުގެ ވަރަށް އިތުރަށް ޢަޛާބުދިނުން މަނާވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب تحريم التعذيب النار في كل حيوان حتى النملة ونحوها

އެއްވެސް ޖަނަވާރަކަށް އެންމެ ކުޑަވެގެން ހިނގާހިނގާ ފަދަ އެއްޗަކަށްވެސް އަދި ހުނިކޮޅަށްވެސް އެއްވެސް ޖަނަވާރަކަށް އަލިފާނުން عذاب ދިނުން حرام ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

تحريم مطل الغني بحقّ طلبه صاحبه

މުއްސަދިންނުކުރުން ދަރަނިވެރިން އެދިގެން ދަރަނި ހޯދުމަށް އަދި ހަމަޖެހުން އެނގިހުރެ ދެމެހެއްޓުމަށް ހީޕްސޮޕް ކުރުމުން ދިއުން حرام ވެގެންވާ ކަން ބަޔާންކުރާ باب

باب كراهة عود الإنسان في هبة لم يسلمها إلى الموهوب له وفي هبة وهبها لولده وسلمها أو لم يسلمها وكراهية شرائه شيئاً تصدق به من الذي تصدق عليه أو أخرجه عن زكاة أو كفارة ونحوها ولا بأس بشرائه من شخص آخر قد انتقل إليه

هبة ގަބޫލު ނުކުރަނީސް އަނބުރާ ނެގުމާއި އަދި މީހާގެ ދަރިންނަށްކުރާ هبة ގަބޫލު ކުރުމަށް ފަހުގައި އަދި އޭގެ ކުރިން އަނބުރާ رجوع ވުން މަކުރޫހު ވެގެންވާ ކަމާއި އަދި ޞަދަޤާތް ޒަކާތް ކައްފާރާ ނުވަތަ ސަދަޤާތެއް ނުވަތަ ކަފާރާއެއް ޞަދަޤާތް ގަތުމާ އަނބުރާ ގަތުން މަކުރޫހު ވެގެންވާކަމާއި އަދި އެހެން މީހަކު އަތުން ގަތުމަށް މައްސަލައެއް ނެތްކަން ބަޔާންކުރާ ގޮތުން

ހުއްދަވެގެންވާ ކަން ބަޔާން ވެގެންވާ باب

باب تأكيد تحريم مال اليتيم

يتيم ންގެ މުދާ ކެއުން حرام ވެގެންވާކަން ބަޔާން ވެގެންވާ باب

باب تغليظ تحريم الربا

ރިބާގެ حرام ގެ ބޮޑުކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب تحريم الرياء

ކަންދެއްކުން حرام ވެގެންވާކަން ބަޔާން ވެގެންވާ باب

باب ما يتوهم أنه رياء وليس برياء

ކަންދެއްކުން ކަމުގައި ހީވާފަދަ، ހަޤީޤަތުގައި ކަންދެއްކުމަކަށް ނުވާ ކަންތައްތައް ބަޔާން ވެގެންވާ باب

باب تحريم النظر إلى المرأة الأجنبية والأمرد الحس لغير حاجة شرعية

ހިލާ އަންހެނުންނާއި ފުރާވަރުގެ ރީތި ފިރިހެން ކުދިންނަށް شرعی ބޭނުމަކާ ނުލައި ބެލުން حرام ވެގެންވާކަން ބަޔާން ވެގެންވާ باب

باب تحريم الخلوة بالإجنبية

ހިލާ އަންހެނުންނާއި އެކަހެރިވެ އުޅުން حرام ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب تحريم تشبه الرجال بالنساء والنساء بالرجال في لباس وحركة وغير ذلك

ފިރިހެނުން އަންހެނުންގެ ސިފައަށް އަދި އަންހެނުން ފިރިހެނުންގެ ސިފައަށް ހެދުމުންނާއި އަދި ހަރަކާތާއި އަދި އެހެނިހެން ގޮތްގޮތުން ބަދަލުކުރުން حرام ވެގެންވާ باب

باب النهي عن التشبه بالشيطان والكفار

شيطان ންނާއި كفارންނާއި އެއްގޮތްވުމުގެ ސިފަތަށް إختيار ކުރުން މަނާވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب نهي الرجل والمرأة عن خضاب شعرهما بسواد

އަންހެނުންނާއި ފިރިހެނުންގެ ބޮލުގެ އިސްތަށިގަނޑު ކަޅުކުރުން މަނާވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب النهي عن القزع وهو حلق بعض الرأس دون بعض ، وإباحة حلقه كله للرجل دون المرأة

ބޮލުން ބައެއް ބޮލުން މަނާވެގެންވާކަމާއި އަދި އަންހެނުން ފިޔަވައި ފިރިހެނުންނަށް ބޮލުގެ
އިސްތަށިގަނޑު އެއްކޮށް ބޮލުން ހުއްދަވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب تحريم وصل الشعر والوشم والوشر وهو تحديد الأسنان

އިސްތަށިގަނޑާއި އިތުރު އިސްތަށިގަނޑު ގުޅުވުމާއި ހަށިގަނޑުގައި ވަޝްމު ނުވަތަ އެހެން ރަހު
ޖަހައި ހެދުމާއި ދަތްތަކުގެ ބުރިކުރުން ދަތްތިން ވަޑުގަނޑު އަޅައި ހަދާ حرام ވެގެންވާކަން
ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب النهي عن نتف الشيب من اللحية والرأس وغيرهما وعن نتف الأمرد شعر لحيته عند أول طلوعه

ތުބުޖެހުނު ބޮލުން ނުވަތަ އިސްތަށިގަނޑު އުދުހާލުމާއި ފުރަތަމަ އުމުރުގައި ހުރިހާ އިސްތަށިގަނޑު
ތުބުޖެހުން އުދުރުން މަނާވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب كراهية الاستنجاء باليمين ومس الفرج باليمين من غير عذر

عذرކާއި ނުލައި ކަނާއަތުން އިސްތިންޖާކުރުމާއި ފަރުޖުގައި ޖެހުން މަކުރޫހުވެގެންވާކަން
ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب كراهة المشي في نعل واحدة ، أو خف واحد لغير عذر

عذر އާއި ނުލައި އެއްފައިވަޅުގައި ނުވަތަ އެއްފައި خف ގައި ހިނގުމާއި އުޒުރަކާއިނުލައި ކޮޅުން
ހުރެގެން ފައިވާންލާފައި އަދި ކޮޅަށް ހުރެގެން خف ލުން މަކްރޫހުވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب النهي عن ترك النار في البيت عند النوم ونحوه سواء كانت في سراج أو غيره

ނިދާން އަލިފާން ދޫކޮށް ގޭގައި އަލިފާން ނިއްވާ އައި ފާނޫސްއާއިމިފަދަގޮތްގެ ފާނޫސް އަދި އެހެން
އެހެން އެއްޗެއް ކަމުގައިވިޔަސް ބަހައްޓާން މަނާވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب .

باب النهي عن التكلف وهو فعل وقول مالامصلحة فيه بمشقة

تكلف ކުރުން މަނާވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب. تكلفއަކީ ގެދަރަމުން އޮގައި މަސްލަހަތެއް
އޮޅުވާލެވެންހުންނަ ކަމެއްކުރުން ނުވަތަ ބަހެއް ބުނުމެވެ.

باب تحريم النياحة على الميت ، ولطم الخدّ وشقّ الجيب ونتف الشعر ، وحلقه ، والدعاء بالويل والثبور

މައްޔިތާގެ މައްޗަށް ހަޅޭއްލެވުން ހަރުއަޑުން ރޯމާއި ކޯތާފަތަށް ތަޅުމާއި ގަމީހުފަޅާލުމާއި ބޮލުގެ
އިސްތަށިފޮޅާލުމާއި ބޯބޯޅާލުމާއި ބަދު دعاء ކުރުން حرامވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب النهي عن إتيان الكهان والمنجمين والعرّاف وأصحاب الرمل ، والطوارق بالحصى وبالشعير

ކާހިނުންނާއި ނުޖޫމީ علم ވިހިންނާއި ގެއްލިފައިވާ ތަކެތީގެ خبر ދޭންވާފަދަހިންނުންނާއި، ރަމަލްގަބުލާ
ދުހިންނުންނާއި، ހިލަ ނުވަތަ ގަނދުފަލި ނުވަތަ އިސްތަށިން އަފުރިފަތަފި ބޭނުންކޮށްގެން
ފާލުބަލާމީހުންގެ ގާތަށް ގޮސް އެފަދަ عمل ތަކެއް ކުރުވުން މަނާވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب النهي عن التطير

ފާލުބެލުން މަނާވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب تحريم تصوير الحيوان في بساط أو حجر أو ثوب أو درهم أو دينار أو مخدة أو وسادة وغير ذلك وتحريم اتخاذ الصورة في حائط وسقف وستر وعمامة وثوب ونحوها والأمر بإتلاف الصورة

ބައްދަސްގާއި ހިލަގާއި ފޮތްގާއި ދިރުހަމުގާއި، ދީނާރުގާއި، ކަންނަށްބޮޑު އާއި ބާލީހާއި، އަދި އެނޫންވެސް ތަކެތީގައި ހައިވާނުގެ ސޫރަކުރުން حرامވެގެންވާކަމާއި ފާރުގައްޓާއި ފާރުގައި، ފަރުދާއާއި، ފަގުޑީއާއި، އެނޫން ތަކެތީގައި ތަސްވީރު ކުރުން حرام ވެގެންވާކަމާއި،އަދި ތަސްވީރު ފުހެލުމަށް އަމުރުވެގެންވާ باب

باب تحريم اتخاذ الكلب إلا لصيد أو ماشية أو زرع

شكارކުރުމަށާއި އަދިޖަނަވާރު ބެލެހެއްޓުމަށާއި ދަނޑުބެލުން ނޫން އެހެން ކަންތައްތަކުގައި ކުއްތާ ގެންގުޅުން حرامވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب كراهية تعليق الجرس في البعير وغيره من الدواب وكراهية استصحاب الكلب والجرس في السفر

ޖަމަލާއި އެހެނިހެން ޖަނަވާރުތަކުގެ ކަރުގައި ބަގަޅި އަޅުވުން މަކުރޫހު ވެގެންވާކަމާއި ދަތުރުމަތީގައި ކުއްތާއާއި އަދި ބަގަޅި ގެންގުޅުން މަކުރޫހު ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب كراهة ركوب الجلاَّلة وهي البعير أو الناقة التي تأكل العَذِرة ،فإن أكلت علفاً طاهراً فطاب لحمها ، زالت الكراهة

ނަޖިސްތަކެތިކާ ޖަމަލުތަކުގެ މައްޗަށް ސަވާރުވުން މަކުރޫހު ވެގެންވާކަމާއި ފަހެ އެތަކެތި ވިނަފަތާއި ކާބައިކާންތަކައިދިނަމަ އެމަކުރޫހުކަން ކެނޑިގެން ހިނގައި ދިޔަކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب.

باب النهي عن البُصاق في المسجد والأمر بإزالته منه اذا وجد فيه والأمر بتتريه المسجد عن الأقذار

މިސްކިތުގައި ކުޅުގެރުން މަކްރޫހުވެގެންވާކަމާއި، މިސްކިތުގައި އަޑުގަދަ އެއްޗެއް ގެއްލިގެން އިއުލާނުކުރުން ވިއްކުމާއި، ގަތުމާއި ކުއްޔަށް ހިފުމާއި ސޫފިކާދުގެ މަކްރޫހުވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب كراهية الخصومة في المسجد ورفع الصوت فيه ونشد الضالة والبيع والشراء والإِجارة ونحوهما من المعاملات

މިސްކިތުގައި ދެބަސްވެވިދާދިޔާ އަޑުގަދަކުރުމާއި ގެއްލުނުއެއްޗެއް ހޯދުމާއި ވިއްކާ ގަތުމާއި ކުއްޔަށް ހިފުމާއި، ކަމުގެ ދިމާލުއި، އަދި އެހެނިހެން އެފަދަ ކަން ކުރުން މަކްރޫހު ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب نهي من أكل ثوماً أو بصلاً أو كُرَّاثاً أو غيره مما له رائحة كريهة عن دخول المسجد قبل زوال رائحته إلا لضرورة

ލޮނުމެދާއި ފިޔާއާއި كُرَّاث (ލީކްސް) އާއި އެހެނިހެން ނުބައި ވަސްދުވާފަދަ ކާއެއްޗެއް ކެއުމަށްފަހު ނުބައި ވަސް ދިއުމުގެ ކުރިން މިސްކިތަށް ވަނުން މަނާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب كراهة الاحتباء يوم الجمعة والإمام يخطب لأنه يجلب النوم فيفوت استماع الخطبة ويخاف انتقاض الوضوء

ހުކުރު ދުވަހު އިމާމު خطبة ކިޔުއްވާ ވަގުތު ބޯކަށްޖެހި ފައިށި، އެއީ (ފައިގަނޑު ކޮނޑުގަ ބޭނދި ބޯކޮށިން) ފާބޭ އަޑުއަހަން އުނދަގޫ ކަމަކަށްވާތީ މަކްރޫހުވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب. އެހެނީ އެއީ ނިދިއައުން ގާތްވާކަމެވެ. އެހެންކަމުން خطبة ގެ އަޑުއެހުމުން ގެއްލިދާނެތީއެވެ. އަދި وضوء ގެއްލިދާނެކަމުގެ ބިރު ހުރިކަމެވެ.

باب نهي من دخل عليه عشر ذي الحجة وأراد أن يضحِّيَ عن أخذ شيء من شعره أو أظفاره حتى يضحّيَ

اضحية ކަތިލުމަށް ގަސްތުކުރާމީހާ ذو الحجة މަހު ފެށުމުންފެށިގެން أضحية ކަތިލުމާއި ހަމައަށް ބޮލުން ބާލާ އިސްތަށިގަނޑާއި ނިޔަފަތިކެހުން މަނާވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب النهي عن الحلف بمخلوق كالنبي والكعبة والملائكة والسماء والآباء والحياة والروح والرأس وحياة السلطان ونعمة السلطان وتربة فلان والأمانة وهي من أشدها نهيا

އެއްވެސް مخلوقއަކާ ގަންދީ ހުވާކުރުން مثالއަކަށް نبي ބޭކަލުންނާއި كعبةއާއި މަލާއިކަތް ބޭކަލުންނާއި އުޑާއި މައިންބަފައިންނާއި ދިރިއުޅުމާއި ފުރާނައާއި ބޯލާއި ރަސްގެފާނުގެ ފުރާނައާއި ރަސްގެފާނުގެ ނިޢުމަތާއި قبرއާއި އަމާނާތާއި އަދި އެންމެ ބޮޑަށް ގާތުގައި ގަންދީ ހުވާކުރުން ގަދަފަދަ އެއް މަނާވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب تغليظ اليمين الكاذبة عمداً

ގަސްދުގައި ދޮގު ހުވާކުރުމުގެ ނުބައިކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب ندب من حلف على يمين ، فرأى غيرها خيراً منهاأن يفعل ذلك المحلوف عليه ، ثم يكفر عن يمينه

ކަމެއްކުރުމަށް ނުވަތަ ނުކުރުމަށް ހުވާއެއްކުރުމަށްފަހު އެހެންކަމެއް ރަނގަޅު ކަމުގައި ފެނިއްޖެނަމަ އެހެންކަމެއް عملކުރުން مستحبވެގެންވާކަމާއި ދެން އެހުވަށް ކައްފާރާ ދިނުން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب العفو عن لغو اليمين وأنه لا كفارة فيه وهو ما يجري على اللسان بغير قصد اليمين كقوله على العادة لا والله وبلى والله ونحو ذلك

ގަސްދެއްނެތި ދުލަށް ކުރާ ހުވާ ލަޣުވު ހުވަކަށް ނުވާނެ ކައްފާރާއެއް ނުވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب އަދި އެއީ ކައްފާރާ އެއް ނުވާނެއެވެ. އަދި އެއީ ގަސްދުކުރުމެއް ނެތި ދުލުން ހުވާ ކުރުމެވެ. އެއީ މިސާލަކަށް އާދަކާއިގެ ގޮތުން ނޫން ބަލާ ނޫންބާލާ. މިފަދަކަން ނޫނެވެ. ވާއް الله ގަސްދީ ހުވާ ކުރަމުވެ. ނުވަތަ އާއެކެވެ. ވާއް الله ގަސްދީ ހުވާކުރަމެވެ. އަދި އެފަދަ ބަސްބަސްކަމެވެ.

باب كراهة الحلف في البيع وإن كان صادقاً

ވިޔަފާރީގައި ހުވާ ކުރުން އެއީ ތެދު ހުވަކަށް ވިޔަސް މަކުރޫހުވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ

باب

باب كراهة أن يسأل الإِنسان بوجه الله عز وجل غير الجنة

اللهގެ ވަޖުހުފުޅުން ބަލައި ސުވަރުގެ ޖިބުން ނޫން އެހެން ކަމަކަށް އެދުން މަކްރޫހު ވެގެންވާކަމާއި الله ގެ އިސްމު ފުޅުން ކަމަކަށް މީހަކު އެދިއްޖެނަމަ އަދި شفاعة ތެރިވެއްޖެނަމަ އެކަމުން މަނާކުރުން މަކްރޫހުވެގެން ވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب تحريم قوله شاهِنشاه للسلطان وغيره لأن معناه ملك الملوك

ރަސްކަލުންނަށް شاهِنشاه ގެ ލަޤަބު ބޭނުންކުރުން حرام ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب އެހެނީ އޭގެ މާނައަކީ ރަސްކަލުންގެ ރަސްކަލާއެވެ. އަސްލު الله سبحانه وتعالي ފިޔަވައި އެހެން ފަރާތަކަށް ހުއްދަވެގެންނުވެއެވެ.

باب النهي عن مخاطبة الفاسق والمبتدع ونحوهما بسيدي ونحوه

فاسقންނަށާއި بدعةގެ އަހުލުވެރިންނަށް سيدގެ ލަޤަބު ބޭނުންކުރުން މަނާވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب كراهة سبَّ الحُمّى

ހުންއައުމުން އެއަށް ނުބައިބަސްބުނުން މަކްރޫހުވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب النهي عن سبَّ الريح ، وبيان ما يقال عند هبوبها

ވައިގަދަވުމުން އެއަށް ނުބައިބަސްބުނުން މަނާވެގެންވާކަމާއި އަދި ވައިޖެހުން ފެނުމުން ކިޔަންޖެހޭ ބަސްތަކާއި ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب كراهة سبَّ الدِّيك

ކުކުޅަށް ނުބައިބަސްބުނުން މަކްރޫހުވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب النهي عن قول الإِنسان :مُطِرْنَا بِنَوْءِ كذا

ތިމަންގަނޑު ވާރޭވެހުނީ މިވެނިތަރިއެއްގެ ސަބަބުންނޭ ބުނުން މަނާވެގެންވާ ކަން ބަޔާންވެގެންވާ
باب

باب تحريم قوله لمسلم : يا كافر

މުސްލިމަކަށް ކާފިރާ ބުނުން حرامވެގެންވާ ކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

النهي عن الفُحش وبَذاءِ اللِّسان

فاحشއަދި ހަޑިހުތުރު ބަސްބުނުން މަކުރޫހުވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب كراهة التقعير في الكلام بالتشدُّق وتكلُّف الفصاحة واستعمال وحشي اللغة ودقائق الأعراب في مخاطبة العوام ونحوهم

އާންމުންނާއި مخاطب ކުރުމުގައި ތިމާގެ علمގެ ހުރި އަސްލު ފެންވަރުގެ ބަސްތަކާ ބޭނުންކުރެގެން ވާހަކަ ދެއްކުން މަކުރޫހުވެގެންވާކަމާއި، އަދިގެ ހަރުފަދައި ބޭނުންކުރެގެން ވާހަކަދެއްކުމާއި، ވަރަށް އަދިގެ ކަލާމާއި فصيح ބަހުން ވާހަކަ ދައްކަން އުޅުމާއި، ބޮޑާކުރުމީ ގެ ބަހަރުވެ ބޭނުންކުރުމާއި، ބަދުވިހަކާއި ހަސަން ހަރުފު ހަދުވެ ބޭނުންކުރުން މަކުރޫހު ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب كراهة قوله : خَبُثَتْ نفسي

ތިމާގެ ނަފްސު ނުބައިވެއްޖެއޭ ބުނުން މަކުރޫހުވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب كراهة تسمية العنب كرماً

ދިބިސްކަދުރަށް كرم(ކަރަމަ)ގެ ނަމުން ނަންކިޔުން މަކުރޫހުވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب النهي عن وصف محاسن المرأة لرجل لا يحتاج إلى ذلك لغرض شرعي كنكاحها ونحو

شرعي ބޭނުމަކަށްޓަކައި مثال އަކަށް ކައިވެނިކުރުމަށް ނުވަތަ އެހެން ކަމަކަށް ފިޔަވައި އަންހެނެއްގެ ރީތިކަމުގެ ވާހަކަ ފިރިހެނުންގެ ކައިރީގައި ދެއްކުން މަކުރޫހުވެގެންވާކަން ބަޔާންކޮށްދޭ باب

باب كراهة قول الإِنسان في الدعاء : اللهُمَّ اغفر لي إن شئت بل يجزم بالطلب

دعاءކުރާ ހިނދު اللهُمَّ اغفر لي إن شئت ބުނުން މަކުރޫހުވެގެންވާކަމާއި ފިރިހަމަ އިތުބާރާއި طلب ގެ ގޮތުގައި دعاءކުރަން ޖެހޭކަން ބަޔާންކޮށްދޭ باب

باب كراهة قول : ما شاء الله وشاء فلان

ما شاء الله وشاء فلان ކިޔުން މަކުރޫހު ވެގެންވާކަން ބަޔާންކޮށްދޭ باب

باب كراهة الحديث بعد العشاء الآخرة

عشاءނަމާދަށްފަހު (ބޭނުމެއްނެތި) ވާހަކަދެއްކުން މަކުރޫހުވެގެންވާކަން ބަޔާންކޮށްދޭ باب

باب تحريم امتناع المرأة من فراش زوجهاإذا دعاها و لم يكن لها عذر شرعي

ފިރިމީހާ އަނބިމީހާއަށް ގޮނޑުދޮށަށް ގޮވުމުން شرعي عذرއެއް ނެތި ދެކޮޅުހެދުން حرام ވެގެންވާކަން ބަޔާންކޮށްދޭ باب

باب تحريم صوم المرأة تطوعاً وزجها حاضر إلاَّ بإذنه

ފިރިމީހާ ޙާޟިރުގައި ހުންނަ އިރު އޭނާގެ ހުއްދައެއް ނެތި نفل ރޯދަހިފުން އަނބިމީހާގެ މައްޗަށް حرام ވެގެންވާކަން ބަޔާންކޮށްދޭ باب

باب تحريم رفع المأموم رأسه من الركوع أو السجود قبل الإِمام

ركوعއާއި ސަޖިދައިން مأمومން امامއަށްވުރެ ކުރިން ބޯއުފުލުން حرامވެގެންވާކަން ބަޔާންކޮށްދޭ باب

باب كراهة وضع اليد على الخاصرة في الصلاة

ނަމާދުގައި އަތްމިލާ އަރިކަރީގައި ބޭއްވުން މަކުރޫހުވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب كراهة الصلاة بحضرة الطعام ونفسه تتوق إليه أو مع مدافعة الأخبثين وهما البول والغائط

ކާބަކާތި ކުރިމަތިވީގައި ހުއްޓާ އަނބުރުމުން ހިތް އެދިގެންހުރުމަ ނަމާދުން ފެށުން މަކުރޫހު ވެގެންވާކަމާއި
އަދި قضاء حاجةއަށް ކުރިމަތިވެގެންހުރުމަ ނަމާދަށް ފެށުން މަކުރޫހު ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

النهي عن رفع البصر إلى السماء في الصلاة

ނަމާދުގައި ހުރެގެން މައްޗަށް ބެލުން މަކުރޫހުވެގެންވާ ކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب كراهة الالتفات في الصلاة لغير عذر

ނަމާދުގައި އުޒުރަކާ ނުލައި އަރިފަރާތްފަރާތަށް ބެލުން މަކުރޫހުވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب النهي عن الصلاة إلى القبور

ގަބުރުތަކަށް ކުރިމަތިލައިގެން ހުރެ ނަމާދުކުރުން މަނާވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب تحريم المرور بين يدي المصلّي

ނަމާދަށް ހުންނަ މީހާގެ ކުރިމަތިން ހުރަސް ކުރުން حرامވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

كراهة شروع المأموم في نافلة بعد شروع المؤذن في إقامة الصلاة

ބަންގިދީފައި ނަމާދަށް ގަމަތު ދޭން ފަށާފިނަމަ ސުންނަތްނަމާދަކަށް ފެއްޓުން مأموم ންގެ މައްޗަށް
މަކުރޫހުވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب، އަދި އެ ސުންނަތް ނަމާދަކީ އެ فرضނަމާދުގެ
ސުންނަތް ކަމުގައި ވިޔަސް އަދި އެނގޭން އެހެން ސުންނަތް ނަމާދެއް ކަމުގައި ވިޔަސް މެއެވެ.

باب كراهة تخصيص يوم الجمعة بصيام أو ليلته بصلاة من بين الليالي

ރޯދަހިފުމަށް ހުކުރު ދުވަސް خاص ކުރުން މަކުރޫހުވެގެންވާކަމާއި ނަމާދުކުރުމަށް ހުކުރުރޭ خاص
ކުރުން މަކުރޫހުވެގެންވާކަން ބަޔާންކުރެވޭބާ باب

باب تحريم الوصال في الصوم وهو أن يصوم يومين أو أكثر ، ولا يأكل ولا يشرب بينهما

وصال ކޮށްގެން ރޯދައެއް ހިފުން حرامވެގެންވާކަން ބަޔާންކުރެވޭބާ باب

باب تحريم الجلوس على قبر

قبر މަތީ އިށީދެ އިށީނުން حرامވެގެންވާކަން ބަޔާންކުރެވޭބާ باب

باب النهي عن تجصيص القبور والبناء عليها

ގަބުރު އުނގުޅުމާއި އަދި އޭގެމަތީ ބިނާތަކެއް ހެދުން حرامވެގެންވާކަން ބަޔާންކުރެވޭބާ باب

باب تغليظ تحريم إباق العبد من سيده

އަޅުވެރިޔާ އޭނާގެ ސާހިބުވެރިޔާއަށް ފިލާގެންދިއުން حرامވެގެންވާކަން ބަޔާންކުރެވޭބާ باب

باب تحريم الشفاعة في الحدود

شرعي حدود ތަކުގައި شفاعة ތެރިވުން حرامވާކަން ބަޔާންކުރެވޭބާ باب

باب النهي عن التغوط في طريق النَّاس وظلهم وموارد الماء ونحوها

މީހުންނާގެ މަގުމައްޗާއި ގަސްގަހުގެ ހިޔަނިތަނާއި ފެނުގެ خدمة ލިބިގަންނަ سرحدއަށާއި އަދި
އެފަދަ އެހެން ތަންތަނުގައި قضاء حاجة ކުރުން މަނާވެގެންވާކަން ބަޔާންކުރެވޭބާ باب

باب النهي عن البول ونحوه في الماء الراكد

ހުއްޓިފައިހުންނަ ފެންގަނޑަކަށް ކުޑަކަމުދިއުން މަނާވެގެންވާ باب

باب كراهة تفضيل الوالد بعض أولاده على بعض في الهبة

މައިންބަފައިން ހިބަ ދިނުމުގައި ދަރިންގެ މެދުގައި ތަފާތުކުރުން މަކްރޫހު ވެގެންވާކަން ބަޔާން
ވެގެންވާ باب

باب تحريم إحداد المرأة على ميت فوق ثلاث أيام إلا على زوجها أربعة أشهر وعشرة أيام

މައްޔިތެއްގެމައްޗަށް ތިންދުވަހަށްވުރެ ގިނައިން حدادކުރުން އަންހެނުންގެ މައްޗަށް حرامވެގެންވާކަމާއި
ނަމަވެސް ފިރިމީހާ ނިޔާވުމުގެ މައްޗަށް އޭނާގެ އަނބިމީހާ ހަތަރުމަހާއި ދިހަދުވަސްވަންދެން
حدادކުރުން ހުއްދަވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب تحريم بيع الحاضر للبادي وتلقي الركبان والبيع على بيع أخيه والخطبة على خطبته إلا أن يأذن أو يردَّ

ރަށްފުށުގެ މީހުން ވިއްކަންގެންނަ ތަކެއްޗެއް ރަށްވެރިން ވަތު ވިއްކާދިނުން حرام ވެގެންވާ ކަމާއި
ވިޔަފާރި ގާފިލުބައި ރަގަޅު ވަސްދުގެ ކުރިން ބައްދަލުކޮށް ގަނެވިއްކުން حرام ވެގެންވާ ކަމާއި
ކައިވެނިޔަކަށް މީހަކު ރުހުން ހޯދައިވަނިކޮށް އަޚާގެ ހުއްދަނެތި ނުވަތަ އަޚާރަދް
ދޫކޮށްލަނީސް ކައިވެނިޔަކަށް އެދުން حرام ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب النهي عن إضاعة المال في غير وجوهه التي أذن الشرع فيها

شريعةހުއްދަކުރުމާ ކަންތަކާގައި މުދާ ހޭދަކުރުން މަނާވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب النهي عن الإِشارة إلى مسلم بسلاح سواء كان جادّاً أو مازحاً

މުސްލިމަކާއި ދިމާލަށް ސަމާސާގެ ގޮތުން ވިޔަސް އަދި ހަގީގަތަށް ކަމުގައި ވިޔަސް ހަތިޔާރު
ގެނުން މަނާވެގެންވާ ކަމާއި އަދި މީހުންގެ އަތުން ކަނޑި ދޫކުރާ ހިނދު އުރައިން ނަގާފައި
ދިގުކުރުން މަނާވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب كراهة الخروج من المسجد بعد الإذان إلا بعذر حتى يصلي المكتوبة

ބަންގިގޮވުމުންފަހު فرضނަމާދު ކުރުމުގެ ކުރިން އުޒުރަކާ ނުލައި މިސްކިތުން ނިކުތުން މަކްރޫހު
ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب كراهة ردَّ الريحان لغير عذر

އުޒުރަކާ ނުލައި ހަވާދު ގަބޫލު ނުކުރުން މަކްރޫހުވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب كراهة المدح في الوجه لمن خيف عليه مفسدة من إعجاب ونحوه وجوازه لمن أمن ذالك في حقه

ޗަކުރިޔާއި ثناء ކިޔުމުން ބޮޑާކަމާއި އަމިއްލަ މުޅަކުން އުފާވުން ބިރުވެރިވާނަމަ އެފަދަ
ބައެއްގެ حقގައި އެކަން މަކްރޫހު ވެގެންވާކަމާއި އެފަދަ ބިރުއެއްނުވާ ބައެއްގެ حقގައި އެކަން
ހުއްދަވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب كراهة الخروج من بلد وقع فيها الوباء فراراً منه وكراهة القدوم عليه

ރަށްއަކަށް ވަބާއެއް ފެތުރިއްޖެނަމަ އެއިންފިލަން އެރަށުން ނުކުތުން މަކްރޫހުވެގެންވާކަމާއި އަދި
ބޭރުން އަދިސް އެރަށަށް ވަދެވެން މަކްރޫހު ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب التغليظ في تحريم السِّحْرِ

ސިހުރު ހެދުމުގެ ހުކުމް حرامކަން ބޮޑުކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب النهي عن المسافرة بالمصحف إلى بلاد الكفار إذا خيف وقوعه بأيدي العدوّ

ކީރިތި قران ކާފިރުންގެ އަތްދަށަށް ވަދެދާނެކަމުގެ ބިރުހުރިނަމަ ކާފިރުންގެ ރަށްތަކަށް قران ހިފައިގެން
ދަތުރުކުރުން މަނާވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب تحريم استعمال إناء الذهب وإناء الفضة في الأكل والشرب والطهارة وسائر وجوه الاستعمال

ރަންރިހީގެ ކަންވާރުތައް ކައިންބުއިމާއި طهارة އާއި އަދި އެހެނިހެން މުއާމަލާތްތަކުގައި ބޭނުންކުރުން حرام ވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

تحريم لبس الرجل ثوباً مزعفراً

ކުކުމުން ކުލަޖައްސައިގެން ފިރިހެނުން ހެދުންއެޅުން حرامވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب النهي عن صمت يومٍ إلى الليل

ދުވާލު ހަނުހުރުން މަނާވެގެންވާކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب تحريم انتساب الإِنسان إلى غير أبيه وتولّيه غير مواليه

އަމިއްލަ ބައްޕަ ނޫން އެހެން މީހަކަށް ބައްޕައަކަށް ނިސްބަތްކުރުން حرام ވެގެންވާ ކަމާއި
އަމިއްލަ މަވާލީގެ ސާރިބާމީހާ ނޫން އެހެން މީހަކަށް ނިސްބަތްކުރުން حرام ވެގެންވާކަން
ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب التحذير من ارتكاب ما نهى الله عزَّ وجلَّ ورسوله صلى الله عليه وسلم

الله އާއި އަދި އެކަލާނގެ رسولُ އާ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم ނަހީކުރައްވާފައިވާ ކަންތައްތަކަށް
ދުރުހެލިވުމަށް އިންޒާރުދިނުން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب ما يقوله ويفعله من ارتكب منهياً عنه

ނަހީކުރައްވާފައިވާ ކަމެއް ކުރާ މީހާ ކިޔަންޖެހޭ ބަސްތަކާއި އަދި ކުރަންޖެހޭ ކަންތައް ބަޔާންވެގެންވާ
باب

كتاب المنثورات والملح ، الإستغفار ، ماأعد الله للمؤمنين

قيامة ދުވަހުގެ علامةތައް އަދި އެކަމާގުޅޭ އައިސްފައިވާ ތަފާތު حديثތައް ބަޔާންވެގެންވާ ބައި އަދި
إستغفارއާއި مؤمنންނަށްޓަކައި ތައްޔާރު ކުރައްވާފައިވާ ކަންތައް ބަޔާންވެގެންވާ ބައި

باب المنثورات والملح

قيامة ދުވަހުގެ علامة ތައް އަދި އެކަމާގުޅޭ އައިސްފައިވާ ތަފާތު حديثތައް ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب الاستغفار

استغفار ދެންނެވުމުގެ މާތްކަން ބަޔާންވެގެންވާ باب

باب بيان ما أعد الله للمؤمنين في الجنة

الله سبحانه وتعالي މުއުމިނުންނަށްޓަކައި ސުވަރުގޭގައި ތައްޔާރުކުރައްވާފައިވާ ތަކެތީގެ ތަފްސީލަށް
ބަޔާންވެގެންވާ باب